

DAN. GEORGI MORHOFI
**POLYHISTORIS
CONTINUATIO.**

Continens

QUATUOR POSTERIORES
TOM. LITER. LIBROS,

à Viro in Acad. Lipsiensi Erudito revisos

*Comparavit & Tobias Minorita atque auctos, Valdemar Falster
nec non Ratib.*

TOMUM PHILOSOPHICUM

&

PRACTICUM,

Opus Posthumum

à

JOHANNE MÖLLERO,

Scholæ Flensburg. Rectore.

Accuratè revisum, emendatum, suppletum passim
atque auctum, in Paragraphos distinctum, Librorum
Capitumque Summariis, Hypomnematis quibusdam
Historico-Criticis, ut & Præfatione, Tom. II. atq;
III. præfixa, illustratum.

Accedunt Indices Necessarii.

LUBECÆ,

Sumtibus PETRI BÖCKMANNI

Anno M, DCCVIII

DAM. GEORGI MORHOFI
POLYHISTORIS
CONTINUATIO

CONTINENS
QVATVOR POSTERIORES
TOM. ALTER. LIBROS

Vito in Acad. Lipsienti studio rectoris
TOMUM PHILOSOPHICUM

&
PRACTICUM
Opus Posthumum

JOHANNI MÖLLERO
Scholae Physicæ Rectore

Accurate revidit, emendavit, & supplementis
augvit, in Typographia distinctum, Lipsiæ
Capitulumve Summaris, Hypomnematis distinctum
Historico-Criticis ut & Præfatione, Tomi II. ad
II. præfixa, illustravit.
Accedunt Indices Necessarii.

LIBRARIUS
SUMMUS PETRUS BOCHMANN
ANNO MDCCLVII

Staatl. Bibliothek
Regensburg

JOHANNIS MOLLER,

ELENSBURGENSIS,

Scholæ Patriæ Rectoris,

In

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

Viri Summi,

POLYHISTORIS

Tomos duos Posteriores,

PHILOSOPHICUM ET PRACTICUM,

P R Æ F A T I O.

§. I.

Dilecte mihi, L. B., an duo hi *Polyhistoris* Morhofiani Tomi Posteriores publico Orbis Literati, mea qualicunque opera, sistendi essent conspectui, ac *Polyhistori*, qui primum Operis Tomum constituit, *Literario* subjungendi, hæsisse ancipitem, & invitum ferme, assiduisque Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, Laborem hunc suscepisse, haud diffiteor. Cum enim Muneris Scholastici Occupationes ne tantum quidem succisivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubrandis sufficiat, ab alienorum publicatione merito abhorreo, talium præsertim, quale Opus hoc Morhofii est posthumum, Editioni nec ab Autoribus suis initio destinatum, nec idoneorum satis atque maturorum. Certe, quod ipse Morhofius (*T. I. Polyhist., Lib. I., c. 2., p. 21., & c. 16. p. 174.*), de *Commentariolo de Universe Eruditionis a N. C. propagatione* Conringiano, in argumento versante haud dissimili, ac *Uratislaviæ nuper edito*, tulit Judicium, eum plane esse compendiarium, extemporalibus Autori suo natum *Dissertationibus*, & multis accessionibus augendum, in hunc etiam quadrat *Polyhistorem*, ac Tomos præsertim illius posteriores. Primi enim Libros III. priores, a superstite editos, quatuor item reliquos, *Lipsiæ*, auspiciis *Carpzovianis*, a Viro Docto ita, licet contra Voluntatem Autoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut novam plane faciem induerint, istis & accuratiores longe esse, & pleniores, *autoψia* demonstrat. Totum scilicet hoc Opus natales suos *Prælectionibus* debet Academicis, privatim *Kilonii*, in *Studii Historiæ Literario-Librariæ* Tyronum gratiam, aliquoties institutis, quas ipsummet nunquam in chartam conjecisse, sed omnia e penu *Memoriæ*, *Librorum*, secum allatorum,

(a) subsi-

subsidio interdum sublevata, depromsisse, & Auditoribus, Sermone, ob impares horum in Linguae etiam Latinae cognitione profectus, humili ac intellectui facili, ad calamus dictasse, quotquot istis interfuere, poterunt testari. Qualibus in Acroasibus, sive Collegiis, quae vocant, Academicis, cum a docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinae accurationem, soleat respici, & *Principium* insuper plerumque *serveat*, *medium tepeat*, *ultima frigeant*, in Morhofianis etiam hisce Recitationibus, praesertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad *σωματόπολιν* ac perfectionem Operis complura deesse, & ubique, nec parem observari accurationem, nec stylum satis esse castigatum, nemo mirabitur, vel Auctori vitio poterit vertere. Posthuma enim ille haec sua, manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excusabit, quibus Dissertationes suas de *Orbis universi Rebus publicis Academicas*, per Phil. Andr. Oldenburgerum, sub *Thesauri Rerump.* Titulo, ignaro se atque invito, editas, adversus Censuras easdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum suae aetatis doctissimus, A. 1675. vindicavit: *Nihil horum calamo a me fuit conceptum, - - omnia extempore, & solius memoriae beneficio, dissertata sunt. Quoniam vero Captus Auditorum, tanto in promiscuo numero, multum diversus, universi autem juvenilis aetatis essent, & satis industrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei esse duxi, ita temperare semper sermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus. Itaque ego quidem semper continere me coactus fui infra rerum sublimitatem, interque angustos limites, ad prolixiora autem & majora quaeque digitum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri solet, ne sic quidem omnes me satis assequi observabam, repetenda mihi eadem subinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non usitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Dissertationibus elegantiam Latini sermonis affectare, quinimo existimaui sufficere, si perspicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - - Enimvero cruda isthaec omnia erant, non abs me ipso calamo tradita, sed ad captum & usum eorum tantum, qui praesentes me audiebant, quorum nemo non juvenis, & haecenus ejusmodi rerum rudis, composita & accommodata. Qualia sua nemo sani cordis solet publicare.* Sed nec Conringiano Operi huic opus est patrocini, ad cujus naevos palliandos atque excusandos Lectores cordatos vel sola illa, quae Auctor ipse *Tomi I.* inseruit Prooemio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquires, si posthuma haec talia erant, Editionem illorum Auctorem moribundum non debuisse permittere, sed, haud eadem, quae Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Posteritati convenire, posthumasque Scriptorum similium, a J. Henr. Bœclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipso etiam hoc *Polybistore*, a se passim esse improbatas, memorem, serio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo, Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos, nec limam ullam passos, igni

igni addicere. Verum enimvero, Autori, si vel maxime in Fœtum hunc suum, immaturum quidem, nec satis exasciatum, sed ob plurimas tamen Observationes in Scientiis singulis præclaras, & vel sola Judicia de Autoribus omnis generis accurata, summo in pretio habendum, rigidiori sævire sententia, in Voluntatis ultimæ Tabulis, voluisset, neutiquam illud fuisse integrum, si in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile observabis. Libri Tomi Primi priores, ab Autore recensiti, castigati ac locupletati, ipso superstite, jam prodierant. Horum, summo cum applausu ab Orbe Literato exceptorum, Continuationem, etsi haud æque accuratam, cum sperari talis ab Autore valetudinario vix posset, non Bibliopola solum, quocum de toto Opere publicando erat transactum, jure velut suo exigebat, sed Lectores etiam numerosi, & hos inter Viri complures Eruditissimi, quibus favillam illi moverant, velut *Εγγυδιών* asidui, cupide, & tantum non importune, efflagitabant. Quibus etsi Autor, rigidus certe suorum Censor, cum triennio post Primitias Operis luce donatas publica, Lubecæ morbo decumberet fatali, morem gerere noluisse, verendum tamen erat, ne, quod Conringio superstiti, ipsi post fata accideret, Sociique Lucripetæ, aut alii Prælectionum suarum MSSarum, per omnem jampridem divagantium Germaniam, Possesores imperiti, e mendoso eas exemplo, *erratis plurimis & vitiis, tam rerum ipsarum, quam sermonis, haud tolerandis, fœdatis*, imo mancas quoque forsan ac mutilas, aut Centonibus alienis interpolatas, vel suis in Orbis Eruditi conspectum protruderent ingratiis. Quale fatum sinistrum ejus de *Epistolis conscribendis, Argutiarum disciplina*, aliisque Argumentis, Commentationes, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam, effugere non potuisse, nemo ignorat. His ille causis, & Amicorum precibus, adductus, Bibliopola Lubecensi moribundus, Partes Operis residuas, ab Homine Erudito accurate prius revisas atque emendatas, e MSSis evulgandi potestatem quidem concessit, sed diserte simul, ceu Amici, qui morienti adfuerunt, testantur Lubecenses, ne quid alienum Laboribus suis admisceretur, interdixit. Quod Mandatum ejus ultimum, cur a Viro docto, qui, Frid. Bened. Carpzovii, Peirescii Germanici, auspiciis, *Libros II. Tomi I.* posteriores, satis alioquin dextre & accurate, futuræ præparavit Editioni, sit neglectum, & plurima Autoris Textui Additamenta, imo integra Capita, egregia quidem omnia & luculenta, sed seorsim tamen rectius adjicienda, absque ullo signo *διακριτικῶν*, quid Morhofio, quidve ipsi debeatur, edocente, temere immista, causam me justam videre nullam, in Operis totius *Prolegomenis* jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit hac in parte a Voluntate Autoris ultima discedere, cum a Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in me fusciperem, ægre licet, essem persuasus, *Tomum Primum Literarium*, dimi-

dia fui parte jam ante editum, reliqua autem hæcenus ἀνέκδοτον, qua par erat accuratione, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos distinctum Caputum Summariis (quæ soli Libri IV. posteriores exigebant) instruxi, *Hypomnematisque* pauculis *Historico-Criticis*, ac Prolegominis de Autoris Vita, in Literas Meritis, Scriptisque omnibus, & hoc præsertim Comm. Polyhistorico, prolixioribus, illustravi. In Tomis duobus, qui Primum jam sequuntur, Posterioribus, *Philosophico & Practico*, recensendis, longe plus laboris fuit exantlandum, molestiæq; devorandum. Cum enim Apographum *Lectionum de Autorum Notitia Academicarum*, quod Morhofius (cujus nullum superesse *Αὐτοῦ γραφον* jam monui) in suos describi usus a Studiofo curaverat, & non nisi paucis in locis ἰδιόχρησιν correxerat, mihi transmissum, longe esset mendosissimum, ter quaterve illud mihi quam accuratissime fuit perlegendum, & tam cum Codicibus MSSis earundem aliis, quam cum *Prælectionibus* Autoris *Polyhistoricis*, in eodem versantibus argumento, sedulo conferendum. In hac Collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innumera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ cæteris erant crebriora, sustuli, Solæcismos, qui incuria ejusdem passim irrepserant, Syntacticos emendavi, Lacunas aliquot e MSS. aliis suplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ sæpissime sola allegabantur, Prænomina adjeci. Textum deinde Librorum, Sectionum Capitulorumque singulorum, in Paragraphos distinxī, brevibusque instruxi Lemmatis sive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui sunt admista), quæ vel in margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ cæteris minoris pretii Observationibus (in MSSa hæc, ceu Locos quosdam Communes, congestis) luce digna judicabam, vel e *Prælectionibus*, uti ipsemet jusserat, seligi poterant *Polyhistoricis*, locis suis inserui. Quæ non pauca esse, totumque *Librum Tomi II. Tertium Ματῆαιότεχνον*, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Lectionibus de Notitia Autorum* occurrit Historia, in folis obvia *Polyhistoricis*) beviter disferentem, his accensendum, MSti utriusque Possessores *Αὐτοψία* docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejusdem, sive *Polyhistoris Physici*, qui, *Ματῆαιότεχνον* præcedens, Campum Disciplinæ hujus, Philosophicarum omnium præstantissimæ & jucundissimæ, amplissimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoribus obiter recensitis, Judiciisque de istis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Historia*, paucis emetiri velle videbatur passibus, ipsam illam, Bibliopola sic volente (ego enim seorsim edi maluissim) substitui *Historiam Naturalem*, Opus bipertitum prolixum, nec eruditum solum, sed & in Causis Phænomenorum Naturalium vestigandis, perquam ingeniosum. Quod, ab Autore duobus diversis, solius itidem memoriæ beneficio, propositum Collegiis, eodem, quo reliqua, studio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænomi-

PRÆFATIO.

nominibus auxi, in Paragraphos distinxī, Summariis exornavi & e *Prelecti-*
onibus de Notitia Autorum ac Polyhistoris pauculisque Morhofii ipsius Notis
 Marginalibus *αυτογράφοις*, hinc inde supplevi & locupletavi. Exhibentur
 tibi proinde, L. B., unico hoc Volumine, τὸ πᾶν Morhofii, tum *Polyhistor*
 integer, aliis ad *Πολυϊστορίαν* Viam ostensurus regiam, tum *Historia Naturalis*,
 Methodo Eclectica, genioque Seculi nostri, in Physicis perquam curiosa, sed
 in Magistri nullius verba juranti, congrua, dexteritate singulari concinnata,
 Opera, non quidem omnibus numeris absoluta, & iusta, quam superstes ad-
 hibiturus fuisset, accuratione exasciata, sed publica tamen luce, ob plurima,
 quibus scatent, præclare monita, & folerter observata, nihilominus dignis-
 sima. Quibus uti meum nihil immiscui, ita privata aliquot Dogmata, Phy-
 sica præcipue (de Anima sc. Mundi, Transmutatione Metallorum, &c.), &
 singularia de Scriptoribus nonnullis Judicia, paucorum forte applausum
 meritura, magnamque partem nimio, quo flagrabat, Chymix Secretioris stu-
 dio imputanda, Autori me suo relinquere, nec patrocinium illorum susci-
 pere, profiteor. Quæ, in Biliopolæ ac Tyronum Hist. Lit. gratiam, seorsim
 adjeci *Hypomnemata* paucula *Historico-Critica*, partim lapsus Autoris Histo-
 ricos modeste emendant, ac ea, de quibus dubitavit, confirmant aut refel-
 lunt, partim Librorum aliquot Historiam, ubi necessum id videbatur, ube-
 riorem, novasque & præstantiores Editiones, ac Adversarios recentiores, sug-
 gerunt, quos, velut *ἀνεκδότεις*, ille laudavit in lucem postea produsse osten-
 dunt, atque *ἀνωνύμων*, aut sine Autorum nominibus allegatorum, Parentes
 veros detegunt, partim denique alias sistunt Observationes, Locis quibus-
 dam lucis nonnihil fœneraturas. Uberiora totius Operis Supplementa, i-
 psam illud, si Autorum allegatorum Historiam accuratius persequantur,
 cæterosque mentione dignos adjungant, mole superatura, quæ mihi, ob tem-
 poris penuriam, causasque alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuique, cui
 necessaria ea videbuntur, attexere per me esto integrum. Exstant Scripto-
 res, e quibus magnam ea partem depromi poterunt, in quolibet Scientia-
 rum & Literarum genere, Isagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab
 ipso jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut post fata demum il-
 lius sua edere aggressi, e quibus, Recentissimis imprimis, potiores, aliisque
 præferendos, Tyronibus obiter commendari, forsitan haud erit inutile.

§. IV. Sic *Polyhistoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illu-
 strando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliotheca Bibliothecarum*, ab Ant.
 Teisferio auctæ, subjunctos, inservient, quæ, de omni re & Historia Litera-
 ria, Val. Henr. Voglerus, in *Introd. in Scriptorum omnis generis Bonorum notiti-*
am, Henr. Meibomius Jun., in *Accessionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo
 Augmento A. 1700. recusis, Adr. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis Gallico-*
rum Tomis II. prioribus, & novissime, hoc ipso Anno 1704., Burch. Gotthel-

flus Struvius. in *Introd. ad Notitiam rei Literariæ*, in supplementum Libri huius Morhofiani scripta, congesserunt. Bibliothecarum Historiam, post Scriptores Autori laudatos, & cum aliis, a J. Joach. Madero ac J. Andr. Schmidio in unum Syntagma congestos, luce aliqua Casp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum αὐθεντόων*, & Struvius, tum in *Ep. ad Christoph. Cellarium* peculiari, A. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.*, perfuderunt. MSSorum notitiam accuratiorē, ostensa Scripturæ illorum Seculis diversis diversitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, & qui in eodem jam versari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, Hist. in Acad. Lips. Professor, pari diligentia porro excolet. MSSorum Ævi Veteris Catalogos, post Possevinum, Tomasinum, Labbeum, Lambecium, Spizelium, aliosq; Cap. VII. recensitos, e Biblioth. Cæsarea Dan. Neffelius, Lambecii Successor, ex Anglicis & Hyberniciis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigienfi & Oxonienfi Thom. Jamesius, e Cottoniana Londinenfi Thom. Scmithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Sweertius, similes autem αὐθεντόων recentiorum Theod. Jansonius hujusq; *Bibliothecæ Latentis & Promissæ* Continuator, Rud. Mart. Meelführerus, publicarunt. De Libris damnatis ac prohibitis, illorumque Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum (c. 16. p. 179. 180. allegatos), consulendi Jac. Gretserus, Jesuita, Indicium illorum Patronus, in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios prohibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolst 1703. in 4.), eorundemque e Protestantibus Adversarii, Dan. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papisticis* erudito (Lips. 1684. in 4.) & Casp. Löfcherus in *Schediasm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrociniiis* (Martisb. 1674. in 4.). Anonymis & Pseudonymis larvam detraxerunt J. Rhodius, Pet. Scavenius, Frid. Geislerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui suo, Hamburgi A. 1674. edito, adjunxit & immiscuit, Curasque hujus argumenti secundas, ingenti comprehensas Volumine, Gerhar-do a Mastricht, Syndico Bremensi (quem ipsummet tale Opus moliri a Struvio, c. 4. *Introd.* p. 168., perperam traditur), publicandas moribundus reliquit. Spicilegia post messem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inservituras, dedere postmodum Joh. Deckherus (in *Conjecturis de Scriptis Adespotis, Pseudepigraphis & Supposititiis*, tertia vice Amst. A. 1686. recusis), Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in *Epistolis Libello Deckheriano adjectis*), J. Frid. Mayerus (in *Diff. ad Placcium Epistolica*, Hamb. 1689. in 4.), Joh. Pet. Jac. Villanius, five Angelicus Aprosius, Italus (en la *Visiera Alzata*, Parmæ 1689. in 120.), Joh. Alb. Fabricius (in *Decade Decadum, sive Plagiariorum, & Pseudonymorum Centuria*, Halæ 1689. in 4.), & novissime Adr. Bailetus (in *Tr. Gallico des Auteurs Deguisez*, &c., Paris. 1690. in 12.) Rob. Coci, Andr. Riveti & Joh. Dallæi, de Patrum Pseudepigraphis Labores taceo. Scriptorum Homonymorum,

rum, & Confusionis illorum, Historiæ Specimen aliquod, una cum Autorum, qui certorum quorundam Prænominum aut Cognominum Viros Eruditos celebrarunt, Indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymoscopia Historico-Critica*. De *Impostoribus Doctis* Diatriba exstat B. G. Struvii, Jenæ A. 1703. edita. Plagiarios complures, post Steph. Forcatulum & Jac. Thomafium, Furti coram Orbe Erudito Literarii Theod. Janssonius (in *Opusculis Miscellis*, Amst. 1686. in 8.) & Joh. Alb. Fabricius, modo laudatus, infimularunt, excusare autem quodammodo, sed haud feliciter, in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ Sax. A. 1701. aggressus est Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum Mysticos, de quibus seorsim nemo egit, Historiæ singularum Gentium Philosophicæ Scriptores T. II. L. I. enumerati, Judaicos, sive Cabalisticos, J. Franc. Buddæus, in eleganti *ad Philos. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. in 8.), Christianos autem Gothofr. Arnoldus, in *Theologiæ mysticæ Historia* (Francof. eod. A. 1702. in 8.), Gallusque Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum Mysticorum præcipuorum Principiis & Characteribus*, isti subjuncta, recensuerunt. Chymicorum notitia, non e Pet. Borelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 1656. recusa, futili plane & Rhapsodica, sed ex Ol. Borrichii *de Ortu & Progressu Chymicæ Diatriba*, *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata*, & *Conspectu Scriptorum Chemicorum*, Morhofii *de Transmut. Metall. Epistola*, Herm. Conringii *de Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Mensæ XII. Nationum Aureis*, Thomæ Reinesii *Chymiatría*, & novissimo Celebriorum Scriptorum Chymicorum Syntagmate Genevensi (Borrichii etiam *Diatribam & Conspectum*, cum *Epistola*, exhibente, Morhofiana), quod, sub *Bibliothecæ Chemicæ Curiosæ* titulo, J. Jac. Mangetus A. 1702. (in fol.) edidit, est haurienda.

§. V. Historiam Societatum Literariarum omnium Gotfr. Vockerodius, Gymn. Gothani Rector, A. 1687. est aggressus, sed, præter *Introductionem* eruditam, & *Sect. I. de Societatibus Antediluvianis*, Jenæ excusas, nihil hætenus edidit. Solam jam Europæarum, trecentis plurium, Historiam Christ. Junckerus, Athenæi Schleüsingenfis Conrector, a se jubet expectari. Scriptores plerique, de Academiis, tum universis in genere, tum singulis speciatim, commentati, a Casp. Thurmanno in *Bibliotheca enumerantur Académica*, Halæ A. 1700. edita, sed haud satis accurata, & Spicilegium aliis relinquente non exiguum. De *Ephemeridibus Eruditorum* modernis lectu dignum est *Schediasma Historicum* Christ. Junckeri, Lipsiæ A. 1692. (in 12.) excusum, cujus donec Editio locupletior prodeat, de *Diariis* Anno 1692. recentioribus Henr. Meibomii *Additamenta ad Vogleri Introd.*, A. 1700. recusa, & B. G. Struvii *Cap. III. Introd. ad Notit. Rei Lit.*, consuli poterunt. Quorum postremus de *Judiciis* etiam & *Fragmentis Virorum Celebrium Posthumis*, ad *Scaligerianorum*, *Thuanorum* & *Perronianorum*, exemplar catervatim nuper editæ, nec non de *Bibliothecis Universalibus*, & *Historiæ singularum Gentium, Regionum ac Urbium*,

Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu nostro ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* plenius atque accuratius olim recensendis), *Capite IV.*, complura Morhofio, vel præterita, vel ignota, congescit. Biographorum, qui in Vitis singulorum Virorum Doctorum describendis fuere occupati, Indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teiserius, sed imperfectum valde, & neutiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomafium, J. Bapt. Fregosum, & Ott. Sperlingium (cujus *MStum*, mihi lectum, luce dignissimum est publica), a Morhofio laudatos, Veteres item, Philochorum Atheniensem, Appollonium Stoicum & Charonem Carthaginiensem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatus, Jac. Phil. Bergomensis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. August. de Chiefa, Joh. Beverovicus, Hilarion de Coste, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinus, Joh. Paschius, Christ. Juncherus, speciatim autem Germanicas Magnus Dan. Omeisius & Christ. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hispanicas Joh. Perefius Moya, Theologas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feustkingius, Medicas Joh. Uli. Meurerus, Philosophas Æg. Menagius & Joh. Esbergius, Poetrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, sicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Francisci, Georg. Matth. Königii, Corn. a Beughem & Guyoneti, Operibus ejusdem Argumenti Ineditis aut promissis, locus dicendi se alibi forte offeret commodior. Sic & Juvenes Puerique Ingenii præcoci Eruditi Adr. Bailetum, in *Tr. Gallico des Enfans devenus célèbres par leurs études ou écrits* (Parisi. 1688. in 8.), Seb. Kortholtum, in *Tr. de Eruditis Præcocius*, a Baileto omissis, brevi prodituro, & eundem Kortholtum in *Diss. Kiloniensi de Studio Senili*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, sicut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teste, moliebatur integras, *Pontificie*, a se editæ, geminas) Val. Ern. Löfcherum in *Bibliotheca Purpurata*, seu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698.,) Georg. Henr. Götziū in *Triga Schediasmatum de Principibus Concionatoribus, Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum, & Sam. Reyherum in *Diss. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.), nacti sunt Encomiastas. De Fructu Historiæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg. Accessionum suarum ad Vogleri Introduct.*, eleganter differuit. Inventæ Seculi nostri, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus postliminio vindicarunt, Teod. Janfonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis* (Amst. 1684. in 8.), & in *Rerum Inventarum Onomastico, Opusculis*, A. 1686. publicatis, inserto, Christoph. Wegleiterus, Theol. Altorfinus, in *Or. de palmariis Seculi nostri Inventis*, Ann. 1679. habita, Georg. Paschius, Philosophus Kiloniensis, in *Tr. de Curiosis hujus Seculi Inventis, quorum cultui accuratiori facem prætulit Antiquitas*, Editione secunda

secunda auctiori Lipsiæ Anno 1700. publicato, & Corn. a Beughem in *Syl-
labo recens in re Medica, Physica & Chymica, exploratorum*, Amst. A. 1696. (in 12.)
edito, sed ex Ephemeridibus tantum modernis Medico-Physicis, Indicis instar,
sine delectu, congesto. De Epistolographis tandem, quos Ultima *Libri I. Capita*
recensent, conferri cum hisce possunt Rol. Marefii *Epistola I. Libri Secundi*,
Henr. Meibomii *Additt. ad Introd. Vogleri*, p. 145-155. 179. 180., Magni Dan. O-
meisii *Commentatio de Scriptoribus Epistolicis Latinis, Prolusionibus Academicis*,
Altorfii A. 1677. (in 120.) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediasma de Epi-
stolarum Virorum Clar. & illustrium Usu*, Lipsiæ A. 1693. publicatum, Joh. Franc.
Buddæi *Diss. de aucta, per recentissimas Epistolarum Collectiones, Re Literaria & Ec-
clesiastica Præliminaris*, nupero *Epistolarum Lutheri Supplemento* A. 1703. præfixa,
B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit.*, c. 4. p. 184-190., ipsiusque Morhofii *Cap.
I. Libri 1. de conscribendarum Epistolarum ratione*.

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, sive *Methodico*, Supplementa suggerent Stru-
vii, toties jam laudati, *Prolegomena de formandorum Studiorum Scriptoribus*,
Bapt. Gvarini *de ordine docendi & studendi Libello*, Jenæ A. 1704. a se nuper recen-
sito, præfixa, *Tertio* autem, seu *Parascevastico*, Vinc. Placcii *Caput Libri de Arte
Excerptandi*, A. 1689. editi, Primum, Scriptores hujus Argumenti universos,
Judicio de singulis adjecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in sin-
gulis Grammaticorum, Clasficorum, aliorumque, Historia, *Libro IV. propo-
sita*, suos itidem habet, e quibus ulterius illustrari possit, Autores. E qui-
bus, Orientalium Amasiis J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb.
A. 1658., & Aug. Pfeifferi *Introductio in Orientem*, Witeb. A. 1670. edita (cui &
*Criticam ejusdem Sacram, ac Consultationem de Lexici Biblici Ebraeo-Chaldaici novi
editione Epistolicam*, Dresdæ A. 1679. excusam, jungere licebit), commendari
præsertim merentur. De Linguae Græcæ Scriptoribus Antiquis, in IV. Ætates,
totidem Anni temporibus comparatas, digestis, Paulus Vindingius, Helle-
nismi in Acad. Hafniensi Stator, in *Vere & Æstate Linguae Græcæ*, A. 1693. &
1699. publicatis, cœpit commentari, *Autumnum* istis & *Hyemem* haud dubie
subjuncturus, uberius autem differet *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Po-
lyhistoris Eximii, quam, post Joh. Meursium, Leonem Allatium, Joh. Conr.
Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henr. Chr. Henninium,
simile quid, sed absque successu, molitos, a se jubet expectari. Editionem
hujus accelerari optant, quotquot Musas mecum depereunt Argolicas, & e
politissima *de Lexicis Græcis Dissertatione*, *Decadi Decadum* A. 1689. subjuncta
(quam in Librum itidem transformabit integrum), quid ab eo in hisce Li-
teris expectandum, jampridem cognoverunt. Grammaticorum & Didacti-
corum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chrestomathie Græcæ*, A. 1649.
edito, agit Censorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum No-
titia uberior e G. Joh. Vosfii *Aristarchi Libro I.*, & *Tr. de Philologia*, Lexicogra-
phorum

phorum ex Ol. Borrichii de istis Diatriba, Scriptorum autem Clasficorum e Casp. Barthii Commentatione, *Lib. 50. Advers. c. 9.* obvia, & Apparatus quoque Philologico Joh. Mich. Dilherri inserta, Casp. Scioppii de Scholarum & Studiorum ratione Consultationibus, Henr. Jul. Scheurlii Statua Mercuriali, Ol. Borrichii Cogitationibus de Ætatibus L. Lat., & Præstantiorum ejus Scriptorum Conspectu, ac Joh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latina*, in ipso jam, ni fallor, Polyhistore commendatis, iis item Autoribus, qui de Historicis, Oratoribus, Epistolographis Poetisque Latinis, seorsim sunt commentati, est haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Christoph. Arnoldus A. 1663., in *Præfat. Animadversionum* ejusdem in A. Gellium., promisit, Altorfii etiamnum, teste Meelführero, in *Biblioth. Omeisiana* latet ἀνέκδοτος. In Criticos, *Lib. V.* sibi vindicantes, Casp. Scioppius, in *Diff. de iis, Commentariolo de Arte Critica* præfixa, in horum vero Comites, Antiquarios (quorum Phil. Labbeus, in *Mantissa Antiquaria*, tantum egit Nomenclatorem), Romanos præsertim, Joh. Georg. Grævius, in Tomorum sui *Antiquitatum Romanarum Thesauri* singulorum Prolegomenis, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiq. Rom.* Quadripartiti (cujus sola hætenus *Pars I. de Ritibus Sacris* Jenæ A. 1701. prodiit) Proœmio, Crispi dextre satis exercuerunt. Nec contemnenda est ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiquorum*, ibidem A. 1693. (in 12mo) excusa, in qua Studii hujus Cultoribus, post Phil. Labbeum (in *Biblioth. Nummaria*) & Car. Patinum (in *Introd. ad Historiam Numismatum*), viam ad Adyta ejus commonstravit regiam. Quæ *Liber VI.* de Oratoribus ac Rhetoribus habet profanis, e Lud. Cresollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Vosii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deque antiquis Sophistis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem desiderant. Inscriptionum modernarum Artifices Christ. Weisius, *Libro I.* sui de istis Syntagmatis, Jenæ A. 1688. (in 8.) impressi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, in *Bibliotheca Concionatorum*, Parisiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poetæ, quorum Recensui Critico *Liber VII.* est dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiastas, Censores, ut vel sola horum nomina brevitatis studioso recitare vix liceat. Ne quid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetustioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam deperditis, e Recentioribus Poetas Græcos Antiquiores celebrarunt Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Vossius, J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Crassus, Basil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Jos. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Vossium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königium, jam laudatos, Pet. Crinitus, Joh. Cæs. Scaliger., Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poetis Latinis Recentioribus in universum commentati sunt iidem, qui de Antiquis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de Verna-

Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noster Parte Scripti *de Lingua & Poesi Germanorum Germanici Secunda*. Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utrosque, celebrandos sibi sumserunt Alex. Ziliolus, Hartm. Schopperus, Nicol. Francus, Apostolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Crassus, Laur. Legatus, nuperrimusque Poeseos Vulgaris Hetruscæ Vindex, Joh. Marius Crescimbenus, ac, qui circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili instituto Poetas deprædicarunt Hispanos Lupus Felix de Vega, Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Annoymi duo, qui Selectiorum Poematum atque Epigrammatum Vernaculorum Collectiones Lutetiæ A. 1692. & 1698. publicarunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæsario, Hermanterum Monachum Lirinensem, Hilarium de Martinis Monachum Masfiliensem, Rostagnum Brincoliensem, duosque Anonymos, Labbeo memoratos, sed non vivos) Joh. Nostradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Casanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerius, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*) Car. Ortlobius, Georg. Neumarkius, Christ. Grubelius, Erdm. Neumeisterus, alique inter modernos complures; Rythmopoeos ævi Inferioris Teutonicos (*die Meister-Sänger*) Cyr. Spangenbergius, J. Chr. Wagenfeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winstanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldros Veteres Arctos Autor Catalogi illorum antiqui Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun.; Poetas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcasem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo And. Chr. Eschenbachium, qui Poetas Christianos Sacros, Henr. Muhlium, qui Poetas Episcopos, Thom. Bartholinum, qui Poetas Medicos, & Laur. Legatum, qui Poetrias, Scriptis peculiaribus recensuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, sive PHILOSOPHICI, *Liber I.*, Philosophiæ, Sectarumque singularum Philosophicarum, Historiam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Historia* illustrandus est *Philosophica*, omnium, quæ hætenus prodierunt, absolutissima, Anglice Londini A. 1655. 1687. & 1701., Belgico autem Idiomate (in quod Salom. Borrius eam transfudit) Lugd. Bat. A. 1702. (*in fol.*), edita. Latine tantum Ἀποσπασμάτων ejus prodiit, *Historia* sc. *Philosophiæ Orientalis*, a Joh. Clerico translata, & cum Additt. quibusdam, seorsim Amstelod. A. 1690., Tomo autem *II. Operum* ibidem A. 1698. (*in 8.*) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, possunt J. Jac. Frisii *Bibliotheca Philosophorum Classicorum Chronologica* (Tig. 1592. *in 4.*), Ant. Possevinii *Apparatus ad Philosophiam*, seorsim Vicentiæ A. 1599. (*in 8.*) editus, & Tomo deinde *Biblioth. Selectæ Secundo* (Ven.

1603. in fol.) præmissus, Abr. Gravii *Historia Philosophica Libri IV.* (Franeqv. 1674. in 8.), Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, *de Magisterio Antiquorum Philosophorum Libri VI.* (Genev. 1684. in 12.), Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philosophica* (Jenæ 1704. in 8.), & Jac. Thomafii *Schediasma*, breve quidem, sed accuratissimum, *de Originibus Historiæ Philosophicæ & Ecclesiasticæ*, Lipsiæ A. 1665. (in 4.), auctiusque Halæ A. 1699. (in 8.) excusum. Scriptores hujus argumenti minutiores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio promissa, ac *Bibliothecas* Ifr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philosophicas Reales*, prætereo. Omnes hos superabunt, quas J. Franc. Buddæus expectari a se jubet, de singulis Philosophorum Sectis Commentationes, si eadem Historiam illarum ubertate & accuratione, qua Hebræorum Philosophiam illustravit, proponere Viro Doctissimo vastitas argumenti permiserit. De *Philosophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna est Diss. Joh. Christoph. Sturmii elegans, Altorfii A. 1679. publicata. Philosophiæ Hebræorum, non Mosaicæ tantum, sed & Cabalisticæ atque Rabbinicæ, Historiam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddæus, modo laudatus, in nupera *ad Hist. Philos. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (in 8.) edita. De Philosophia Barbarica Chr. Kortholti *de ejus Origine & Progressu Tractatus* (Jenæ 1660. in 4.), de Chinenfi autem Theoph. Spizelii *de re Sinensium Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. in 12.), Prosp. Intorcettæ *Lib. de Sinarum Scientia Politico-Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669., Latine autem Tomo VII. *Comm. Pet. Lambecii de Biblioth. Vindobon.*, editus, Confutii ipsius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcettæ, Phil. Coupletii, Christ. Herdtrichii & Franc. Rougemontii, Jesuitarum, studio Latine exposita, & cum luculenta *Declaratione Proæmiali*, Parisiis A. 1687. in fol. publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illustrata* (Amst. 1666. in fol.), If. Vosii *Caput XIV. Libri Variarum Observationum*, & Dav. Algoueri *Exerc. de Matthesi Sinica* (Helmst. 1702.), consulantur. Ægyptiacæ Cognitioni Herm. Conringii & Ol. Borrichii *Scripta de Medicina & Sapientia Hermetis Ægyptiorumque contraria*, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652-1654. in fol.), & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Disciplinis* Arabicus ἀνέκδοτος (quem Kircherus, Welschius in *Exerc. de Vena Medin.* p. 97., & Alegambio in *Bibl. Jesh.* p. 49., testibus, habuit & Latine transtulit), Persicæ autem Chaldaicæ & Indicæ (de quibus & Conringius, in *Supplem. Antiqq. Acad.* p. 214., sua promisit Meletemata) Thom. Hydii *Historia Religionis Veterum Persarum* (Oxon. A. 1700. in 4.), & Joh. Schmidii *Diss. de Gymnosophistis Indorum* (Lips. 1683.), inservient, Celticæ Germanorum Gallorumque Veterum Philosophiæ Historiam & ἀνέκδοτα Joh. Picardus, in *Libris V. de prisca Celtopædia*, inepte doctrinæ omnis origines Galliæ vindicantibus (Paris. 1556. in 4.), Steph. Forcatulus in *Libris VII. de Gallorum Imperio & Philosophia* (Paris. 1579. in 4.),

Janus Cæcil. Frey in *Philosophia Druidum, Opusculis Variis inserta* (Parisi. 1646. in 8.), Cæf. Egassius de Boulay in *Historia Veterum Academicarum Gallie Druidicarum, Historie Acad. Parisiensis*, sex Voluminibus A. 1665. publicatæ, præmissa, Thom. Smith in *Syntagm. de Druidarum Moribus & Institutis* (Lond. 1664. in 8.), Ulr. Obrechtus in *Exerc. de Philosophia Celtica* (Arg. 1676. in 4.), Ef. Pufendorfus, Conr. Sam. Schurtzfleischius & Pet. Lagerlöfius, in *Diatribis de Druidis*, Lipsi. A. 1650., Witeb. A. 1697. & Upsaliæ A. 1689., evulgatis, & nescio quis Marsilius (a G. Naudæo, in *Diff. de instruenda Biblioth. p. m. 117.*, commendatus), in Tr. de iisdem inedito, exhibuerunt. Sectæ Philosophorum Græcorum diversæ Scriptores itidem plures, præter eos, quos Morhofius recensuit, invenere Isagogicos, Historicos & Bibliothecarios, Pythagoræa sc. J. Schilterum, J.C. Doctiss., in *Diff. de Disciplina Pythagoræa Lipsiensi*, & M. Joh. Jac. Syrbium, in *Pythagora intra Sindonem noscendo, sive Introd. in Physicam Pythagoræam Historica* (Jen. 1702. in 8.), Heraclitica Gotfr. Olearium, Prof. Lipsi., Epicurea Nicol. Hillium in *Hist. Philos. Epicuræ*, A. 1605., uti fertur, edita, & Trog. Arnkielium, in *IV. Dissert. Kiloniensibus*, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticismo* (Gron. 1652. in 8.), & Joh. Ulr. Wildium in *Pentade Disputationum, quod aliquid scitur*, Lipsiensi, A. 1664. & seqq. propositarum, Platonica pariter atque Aristotelica Ant. Possëvinum *P. II. III. & IV. Apparatus Philosophici*, sola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionensem, cujus *Dissertationum de Philosophia Academica Gallicarum Libri IV.* Parisiis, ab A. 1690. ad 1693. (in 12.) prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholasticis Jac. Thomafii *Diff. perbrevis*, Lipsi. A. 1676. edita, & Or. XII. de *Secta Nominalium*, de Cartesianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huetii, & hujus Adversariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. II. L. 1. c. 15. §. 5. & 6.* jam allegata, de Philosophia Paracelsico-Chymica Conringii & Borrichii *Amoebæa*, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sectarum denique in Philosophia diversarum Conciliatoribus Jac. Thomafii Or. XV. de *Syncretismo Peripatetico*, J. Bapt. Röschelii, Prof. Phys. Witeb., *Diff. de Philosophia Conciliatrice*, A. 1692. proposita, conferantur.

§. VIII. Historia Physices, ejusque Scriptorum, Literaria Universalis, culturam licet, præcæteris disciplinis, merita diligentior, turpiter hætenus est neglecta, solusq; ferme Morhofius, in hac ipsa quæ *Librum II. Tomi II.* sibi vindicavit, *Historia Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquot Operæ pretium fecisse videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introd. ad Philos. Naturalem* (Helmst. A. 1657. in 4. edita), attulit, licet haud contemnenda, justo tamen sunt pauciora & quia Ævi Recentioris Dogmata, Scripta atque Inventa, parcius delibant, imperfecta. Cornelii vero a Beüghem *Bibliographia Medico-Physica*, quæ Amstelod. A. 1681. (in 12.) prodiit, Alphabetica solos Librorum, post A. 1650. editorum, Titulos, absq; ullo selectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicem classis est referenda.

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Lib. IVtus* differit, Mathematicarum Libris Isagogicis & Bibliothecariis, præter Mart. Hortensii *Consilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis instituendis Syllogæ* Amstelod. A. 1645. insertum, J. Christoph. Sturmii *Diatriben de Mathematis & Mathematicis* Altorfinam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, sed lectu dignam, & Corn. a Beughem *Bibliographiam Mathematicam & Artificiosam Librorum*, qui post A. 1650. prodierunt, Alphabeticorum, Amstelod. A. 1688. (in 12.) editam, quos adjungam, non habeo. De Cosmographis, & diversis illorum Systematis Mundanis, Sam. Reyheri *Diff. de Mundo* (Kil. 1673), de Geographis J. Bapt. Riccioli *Geographiæ & Hydrographiæ Reformatæ* (quæ Bononiæ A. 1661., auctiorque Venet. A. 1672., in fol. prodit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomasticus*, G. J. Vossii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI.*, J. Christoph. Becmanni *Historia Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (P. I. Cap. 1., & sub reliquorum initium) & B. G. Struvii *Biblioth. Historica* Cap. XXXI., de Pneumaticis Sam. Reyheri *Diff. de Aere* (Kil. 1668. & 1673.), de Acusticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.), de Musicis J. Alb. Bannii *Diff. de Musices Natura & Studio*, in *Syntagm. Scriptorum de Stud. Instit.*, Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Perusini, *Historia Musica*, Perusina A. 1695. in fol. Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majo Anno 1696.*, commendata, Scriptumque ejusdem Tituli Germanicum, a Wolfg. Casp. Prinzio Dresdæ A. 1690. (in 4.) publicatum, conferri cum his, quos Autor allegavit, poterunt. *Historia Computi variarum Gentium* ab Æg. Strauchio, in *Diatribis* hujus Argumenti Witebergensibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Musicæ, Gymnasticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Vossio *Lib. peculiari*, eleganter est tradita.

§. X. De Logices Historia & Scriptoribus, post Keckermannum & Vossium, Jac. Frid. Reimannus in *Scripto Germanico*, sub Titulo *des Critisirenden Geschichts-Calenders von der Logica* ridiculo atque absono, Francof. A. 1699. (in 8.) publicato cœpit commentari. Dissertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Historiæ Logicæ Elenchticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue arridet) prætereo. Uberius illud posthac illustrabunt Joh. Pet. Ludovicus, Prof. Hallensis, in *Polyhistore Logico Libris IX.* comprehenso, cujus *συναγχαφία* Dissertationi de *Rationalis Philosophiæ apud Arabes & Turcas Historia*, Speciminis instar A. 1699. præmissæ, adjecit, & Philosophus Acad. Hafniensis Doctissimus, Sever. Lintrupius, præter *Historiæ Logicæ Breviarium*, *Schediasma quoque de Fatis Methaphysicæ Historicum*, in *Reliquiis Incendii Bergensis* p. 47. nuper pollicitus.

§. VI. Universæ Philosophiæ Practicæ, cujus Partem *Tomi Polyhistor Tertii*, sive PRACTICI, *Libri III. priores*, sed minori, quam par erat, studio, pervagantur, Scriptores recenset Vinc. Placcius. in *Epitome Consilii de Studio Philos. Pract.*

Præf. optime instituendo (Hamb. 1695. in 8.), & Georg. Schubartus, in *Bibliotheca* (quam ἀνέκδοτον, teste Struvio, c. 6. *Biblioth. Philos.* p. 102., reliquit) *Philosophiæ Practicæ Selecta*; solius autem *Ethicæ* (post Scheurlum & Rache-
lium) Pet. Resenius, in *Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Gene-
ribus, Gnomiorum sc., Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteri-
sticorum*, Editioni suæ, *Eddæ Snorronis Sturlesonii Islandicæ Hafniensi A.*
1665. præmissis. Specimen hæc esse voluit *Operis, de Ethicis, usque ad nostra
tempora, per Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hispanicos, Gal-
licos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propogatione*, majoris, cujus ja-
cturamolari poterit Georg. Paschii, Professoris Kilon., *Liber*, quem eadem
Methodo dispositum esse observo, *de variis Moralia tradendi formis modisque*,
Disputationibus biennio jam proximo ventilari cæptus Academicis. *Politi-
ces*, *Scientiæ illius Regiæ*, cultoribus longe plures Viam ad Adyta illius, &
Scriptorum notitiam, præter Naudæum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hier.
Welschius auctiorem edere, teste Schröckio in *Memor. Welsch.* p. 69., voluit)
Conringium (cujus huc quoque spectat *Diff. de Civili Philosophia, ejusque opti-
mis ac præcipuis Scriptoribus*, Helmstadii A. 1673. publicata), Caselium, Sciop-
pium, Colerum, cæterosq; a Morhofio allegatos commonstrarunt Hodegi. J.
Henr. Boecleri *Bibliographia Historico-Politico-Philologica Curiosa, ἀνωρύτως Ger-
manopoli A. 1677. & 1696. (in 8.) excusa*, Foetus est posthumus, affectus po-
tius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendosus, ob judicia tamen de
variis Scriptoribus haud plane contemnendus, sed cum Libello ejusdem
de Eloquentia Politici, Argent. A. 1654. edito, sociandus. Accuratiores sunt
J. Andr. Bosii, Polyhistoris eximii, *Introd. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis
Universi A. 1676., & Dissertt. duæ de comparanda Prudentia & Eloquentia Civili I-
sagogicæ*, A. sequ. 1677., Jenæ, post obitum Autoris, a Georg. Schubarto pu-
blicatæ, & A. 1698. recusatæ. Quarum uti posterior, in secunda hac Editio-
ne (sub nova *Rationis legendi tractandique Historicis, Civilis Vitæ Scopo accommo-
datæ*, Titulo), auctior comparuit, ita prior *Bibliographiæ Boeclerianæ*, velut
Appendix, sed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa,
deformis, omisso Autoris nomine, jam ante accesserat. Diatribas quoque
de Scriptoribus Politicis Academicas Helmstadii Gebh. Theod. Meierus, &
Jenæ, J. Georg. Jochius, evulgasse perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651.
ad 1680., sua publicarunt, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Beughem
Bibliographia, quæ Amst. A. 1680. (in 12.) prodiit, *Juridico-Politica*, potiores
autem ex his nonnullos Censura, rigidiori quidem, sed satis plerumque ac-
curata, sub ficto Eubuli Theosdoti Sarcmafii nomine, A. 1669., in *Judiciis de
XV. novissimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perstrinxit νεῖσιν αἰῶνος Conr. Sam.
Schurtzfleischius, quo minus Continuationem iis promissam subjungeret,
Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibitus. In

Argu-

Argumentis Politicis specialibus, satis tamen diffusis versantur Casp. Thurmanni *Bibliotheca*, quam vocat, *Statistica*, Autorum, qui de Ratione Status, Principumque Ministris, Consiliariis, Legatis & Bonis Domaniis, scripsere, recensum instituens, Halæ A. 1701. (*in 4.*) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento de Re Militari Syntagmate per Georg. Schubartum, Auctaria quoque pollicitum, decerpta, & seorsim Jenæ Anno 1683. (*in 12.*) evulgata. Qui de Oeconomicis Scriptoribus in universum egerit, nemo mihi innotuit. Rusticæ tamen Rei Autorum, quorum Scripta, tam extant, quam desiderantur, Græcorum, Latinorum, Arabum, Germanorum, Italorum, Gallorum &c. Catalogum a Joach. Camerario Jun., Poliatro Norib., Opusculis hujus Argumenti nonnullis Norib. A. 1570. (*in 4.*) a se publicatis, esse subjunctum, Labbeus (*in B. B. p. 174.*) testatur.

§. XII. Ad Historiæ Tractationem, Justo brevior, Libri IV. ductu, delati, Scriptoribus hujus Isagogicis & Bibliothecariis, Vossio (*Libri etiam de Philologia Parte II. paucis de illa commentato*), ejus illustratoribus ac Censoribus (quos *Hypomnemata* ad hunc Lib. nostra plenius enumerant) Wheario item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæterisque ab Autore laudatis, addi itidem haud paucos posse, cum Generales, tum Speciales, observamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Boecleri & J. A. Bosii, paulo ante memorata, Joach. Pastorii duæ de præcipuis Historiæ Auctoribus Orationes (Dant. 1656. *in 4.*), Burch. Gotth. Struvii *Bibliotheca*, quæ Jenæ hoc ipso A. 1704. lucem aspexit, *Historica*, & Corn. a Beughem *Bibliographia Historica, Chronologica & Geographia novissima*, ab A. 1651. ad 1685. (quo Amstelod. *in 12.* prodiit) ordine perducta Alphabetico. De Historiæ Universalis Scriptoribus plenius Boeclero, ab Autore commendato, differuit J. Andr. Bosius, in *Notitia* illorum, *Dissertationibus de Prud. & Eloqu. Civili*, in Editione Anni 1698. Novissima Jenensi, subjuncta, de Lexicis vero Historicis Struvius, in *Introd. ad Notit. Rei Lit.*, c. 4. §. 17., & in *Biblioth. Histor.* c. 13. §. 28., meretur consuli. Historicorum, qui superstites sunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, quam Christianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usque Smyrnæum pertextam, Casp. Sagittarius, teste Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliquit ineditam. Scriptores Historiæ Augustæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum singulorum, Mich. Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanicæ*, Casp. Sagittarius in *Introd. ad Hist. Eccl.* c. 23. & 24., ac Struvius in *Biblioth. Histor.* c. 5. 6. & 7., Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Posteriori Bibliothecæ Pontificiæ*, Lugd. Gall. A. 1643. (*in 4.*) editæ, hujusque vestigiis insistens C. Sagittarius, l. c. c. 25. 26. & 27., fuse satis enumerarunt. Ex Historicis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, in *Methodo Historica*, c. 10., H. Conringio in *Lib. de Prud. Civ.* c. 14., Boeclero in *Bibliographia*, Bosio in *Introd.*
ad

ad Notit. Rerump. & Dissertationum de Prud. & Eloqv. Civili, J. Christoph. Becmanno in *Historia Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisque, breviter, a Struvio autem in *Bibliotheca Historica* paulo fusius, sunt recensiti. Imo nec defunt, qui universos singulorum Regnorum, Populorum, Regionumque, Historiam, ac res cæteras, persecutos, diligentia curiosiori, sollicitè congesserunt, & seorsim, Librisque peculiaribus, accuratius celebrarunt. Quorum cum Recensum pleniorē *Apparatu ad Notitiā Reip. Lit. Geographicam* reservemus, Indicem autem Compendiarium in *Isagoges ad Historiam Chersonesi Cimbricæ*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores simili Instituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam saltem in hoc præteritorum instituemus Spicilegium. Addantur ergo istic enumeratis Encomiasticis ac Nomenclatori-
bus

HISTORICORUM ROMANORUM Pet. Angelius Bærgæus & Adr. Politus in suis *de Ordine Historiæ Romanæ legendæ Libellis*, ac Burch. Gotth. Struvius in *Syntagmatis Antiq. Rom. Prolegomenis*.

GALLICORUM Herm. Diet. Meibomius, Hist. Prof. Helmst., in *Programmate* de iis prolixo & erudito, A. 1703. edito.

GERMANICORUM idem Meibomius in *Or. Auspic. de genuinis Historiæ German. fontibus*.

MISNICORUM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Historicorum Misniæ*, ac *Prodromo Misniæ Illustratæ Latino*, in *Prodromo ejusdem Vernaculo*, Dresden A. 1692. edito, promissis.

SILESIACORUM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Silesiæ*, Germanice Francof. A. 1688. (in 4.) editorum, Godfr. Rohnius in *Epistolis III. de Ineditis quibusdam Historiæ Silesiæ Scriptoribus*, Uratisl. A. 1693. & 1694. (in 4.) publicatis, Autorque *Præfationis Silesiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipso A. 1704. prodiit, *Renovatæ*, Mich. Jos. Fibigerus.

ANGLICORUM Rich. Smitheus in *Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis*, *Floribus Hist. Eccl. Gentis Anglorum* (Parisi. 1654. in fol.) præfixis, Guilh. Nicholson, Episc. Carleolensis, in *Bibliotheca Angliæ Historica* (*English Historical Library*), Tomis II. Londini A. 1696. & 1697. (in 8.) edita, Herm. Diet. Meibomius in *Programmate de Historiæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmstädiensi, A. 1702. publicato, & Gilb. Burnetus (de potioribus tantum Hist. Eccl. Scriptoribus judicans) in *Præf. P. I. Hist. Reform. Angl.*

SCOTICORUM Guilh. Nicholsonus in *the Scottish Historical Library* (Londini. 1702. in 8.)

ARCTOORUM Historiæ Ecclesiastico-Literariæ Danicæ, Norwegicæ ac Suedicæ, Prolegomena nostra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORUM Thormodus Torfæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Seriei*
(c) Dyna-

Dynastarum & Regum Daniae, e Monumentis Islandicis, Hafniae A. 1702. (in 4) e-
vulgatae.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rect. Scholæ Halberst. in *Historia de fatis studii Genealogici Literaria* (Quedlinb. 1702. in 8.), de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo illorum Alphabetico* (Oxon. 1675. in 4.), & Pet. Palliot, Typogr. Divionensis, in *Prolegomenis Indicis Armorialis*, Divione A. 1660. (in fol.) Gallico Serm. excusi, uterq; a Labbeo & Teisferio laudatus; de Fabulis autem Romanensibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paschius singularibus commentati sunt Diatribis. Scriptoribus Historiæ Ecclesiasticæ Bibliothecariis, J. Andr. Bosio & Sev. Walth. Slutero (cujus *Propyleum Hist. Christianæ Lüneburgi* A. 1696. in 4. triplo auctius est recusum), ab Autore laudatis, jungendi sunt J. Christoph. Rumetschius, qui *Schediasma de Historia Theologorum Evangelicorum Spiræ* A. 1679. (in 4.) publicavit *Universali*, de Ecclesiasticæ etiam reliquæ ac Patrologicæ Scriptoribus priscis ac modernis differens, cæterisq; omnibus præferendus, Casp. Sagittarius. Cujus *Introductionis ad Hist. Eccl., & singulas ejus partes, posthumæ* Tomus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθεσάτω, Jenæ A. 1694. (in 4.) editus, Scriptis, quotquot in isto prostant argumento, universis uberius, Posterioris, a Schmidio suppleti ac continuati, desiderium eo vehementius in nobis accendit. Historiam Reformationis (de cujus scribendæ modo & ratione digna est lectu J. Henr. Hottingeri *Diff. Epistolica*, Tiguri A. 1664. (in 8.) excusa) Ecclesiasticam Vito Lud. Seckendorfio & Gilb. Burneto debemus, Literariam autem ab Herm. ab Hardt, Prof. Acad. Juliæ Celeberrimo, expectamus. Patrologos Bellarmino & Labbeo, quos Autor memorasse fuit contentus, longe præstantiores nostra protulerunt tempora, & Pontificiis scil. Ludov. Ellies du Pin, *Novæ Scriptorum Ecclesiasticorum Biblioth. Gallicæ*, a Matthæo Petitdier *Observationibus* impugnatae contrariis, Casim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximam Lugdunensem*, e Reformatis Guilh. Caviu & Henr. Whartonum, *Historiæ Scriptorum Ecclesiasticorum Literariae*, e Lutheranis autem J. Gotfr. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliothecæ Patrum Seculi I. Apostolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illustratores J. Georg. Dorscheus Rostochii A. 1654. Progammate recensuit Academico, simulq; *Isagogen* pollicitus est *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Christianis Hottingerus, aliq; Syntagmatum H. E. Conditores, admiscunt, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbinnicis Joh. Buxtorffii & Joh. Plantevitii & J. Franc. Buddæi, ad Philos. Hebr. *Historiam Introductione*, præsertim vero e Jul. Bartolocci IV. *Bibliothecæ Magnæ Rabbinnicæ* Voluminibus, Romæ A. 1675. 1678. 1683. & 1693. in fol. excusis, quintoq; *Bibliothecæ Latino-Hebraicæ*, A. 1694. per Car. Jos. Imbonatum his adjecto, nec non R. Schabthai Ben. Joseph. שפת ישינים
(Labiis

Labiis Dormientium), Opere Hebraico, Amst. A. 1681. (in 4.) edito (cujus Versionem frustra hactenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Gust. Peringero, expectavimus Latinam), est haurienda.

§. XIII. *Polyhistor Theologicus*, *Libro V. Tomi III.* exhibitus, cum nonnisi de Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de his ipsis plene satis aut accurate, differat, plurimis indiget Supplementis, quæ Scriptores Isagogici ac Bibliothecarii ab Autore laudati, Sixtus Senensis, Ant. Possevinus, Paulus Bolduanus, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, S. W. Sluterus, Mart. Lipenius, & quos merito cæteris prætulit, G. Calixtus ac J. Henr. Hottingerus, haud parce suppeditabunt. E Recentissimis, quos his jungam non habeo, nisi referre quis huc velit Pet. Annatum, Scriptorem Pontificium, Dogmatum coetus sui tenacem, de cujus *Apparatus ad Theologiam Positivam Methodici Libris VII.*, Lutetiae A. 1700. (in 4.) editis, *Acta Erud. Lipsiensia* A. 1700., p. 537. & seqq., consulantur. Non indigna tamen mentione est, quam Mart. Kempius, *Historiogr. Brandeb.*, e solis Britannorum Scriptis congeffit, & Regiom. A. 1677. (in 4.) publicavit, *Charismatum Sacrorum Trias, sive Bibliotheca Anglorum Theologica*, Libris se Tribus in omnes Theologiae partes diffundens, cujus Continuationem ab Henr. Ludolpho Benthemio, Artifice Bardovicensi doctissimo, in *Præf. Libri de Statu Ecclesiae Anglicae Germanici elegantis*, promissam, cupide expectamus. *Bibliothecam S. Scripturae* Longius, Oratorii Parisiensis Presb. eruditus, jam molitur amplissimam, quicquid de Libb. Biblicorum Historia, Codd. MStis, Editionibus, Versionibus, Commentatoribus, & aliis quibusvis Illustratoribus, imo & LL. Or. Grammaticis & Lexicographis, undecunq; congeri poterit, junctim exhibituram, cujus *συναγγραφή* plerisq; Germaniae Ephemeridibus Literariis nuper curavit inseri. Quæ ad Historiam Librorum spectant Biblicorum, e Pontificiis Sixtus Senensis in *Biblioth. S.*, Pet. Dan. Huetius in *Demonstr. Evangelica*, Rich. Simon in *Hist. V. & N. T. Critica*, & Lud. Ellies du Pin in *Diff. Preliminari ad S. Biblia*, Gallice, Tomis II., Paris. A. 1699. (in 8.) publicata, e Reformatis Andr. Rivetus in *Isagoge in S. Script.* (Lugd. B. 1627. in 4.), & Joh. Henr. Heideggerus in *Enchiridio Biblicæ Ιερομνημονικῆς*, (Tig. 1681. in 8.) e Nostratis autem Georg. Calixtus in *Tr. de Autoritate S. Scr.*, & Libb. Canon. V. T. numero (Helmst. 1654. in 4.), Mich. Waltherus in *Officina Biblica*, Chr. Kortholtus in *Tr. de S. Scr. Canone*, Henr. Kippingius in *Exerc. de S. Scr. V. & N. T.* (Erancof. 1665. in 12.), Aug. Pfeifferus in *Critica Sacra*, Laur. Fabricius in *Partitionibus V. T. Biblicis*, aliq; plures, sunt persecuti. De Apocryphis, præter horum plerosq; Joh. Rainoldi *Censura Libb. V. T. Apocryphorum*, & singulorum Editiones, a J. Alb. Fabricio curatae, de cæteris vero, quæ Sacris, N. T. præcipue, Scriptoribus supposita sunt, *Ψευδοσυναγγραφαί*, Sixti Senensis *Lib. II. Bibl. S.*, And. Riveti *Lib. I. Critic. Sacri*, Rob.

Coci Censura Scriptorum quorund. Ecclesiasticorum (Sec. I.), Thomæ Ittigii *Diff. I. Heptadis Dissertationum, Appendici ad Tr. de Hæresiarchis* A. 1696. adjectæ, J. Andr. Schmidii *Diff. de Pseudo-Novo Testamento* (Helmst. 1699.), & Joh. Alb. Fabricii *Codex N. T. Apocryphus, ὑποβολεῖται ista Notis illustrata sistens eruditus* (Hamb. 1703. in 8.), consulantur. Editionum Biblicarum (quarum *Bibliothecam quoq.* Lud. Jacobus a S. Carolo est molitus) Catalogos Rich. Simon (*Censuram, subinde addens*), in *Appendicibus Historiæ V. & N. T. Criticæ*, J. Henr. Hottingerus *L. 2. Biblioth. Quadrip. c. 1. & 2.*, Guilh. Crowæus sub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* (Lond. 1672. in 8.) & Pet. Terpagrius in *Prodro-mo Biblioth. Sacræ* (Hafn. 1680. in 8.), texuerunt, solam autem Operum Bibli-corum πολυγλώσσων Historiam Chr. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editioni-bus* (seu Versionibus potius) *cap. ultimo*, & Wilh. Ern. Tenzelius *Diatriba peculiari* (Witeb. 1686.), fusius exposuere. Versionum Biblicarum Recen-sus Historico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius in *Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus in *Officina Bibl.*, Brianus Waltonus in *Apparatu Biblico*, Chr. Kort-holtus in *Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. secunda Kilon. A. 1686. au-ctiore, quam in prima A. 1668.), & Rich. Simon *Lib. 2. Hist. Crit. V. T.*, ac in *Historia Versionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. A. 1690. publica-ta, exhibue-runt. Quibus utinam accedat Syntagma, quod se de iisdem molitum olim esse, Celeb. Tenzelius nuper (*Seçt. X. Biblioth. Curiosæ p. 1008.*) significavit. De Chaldaicis Paraphrasibus Scripta exstant Christoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiaria, de Versionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (*in Symbolis Syriacis* Col. Brand. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) *Diff. Georg. Frid. Heupelii* (Witeb. 1693.), de Germanicis, tum sequioris æ-vi Vetustioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magni, *Commentationes, in Hypomn. ad §. 14. Libri hujus commenda-tæ*, de Gallicis Anonymi *Histoire des Traductions Françaises de l'Escriture Sainte, tant Manuscrites, qu' imprimées, soit par les Catholiques, soit par les Protestans* (Paris. 1692. in 12.) de Danicis Epistola Joh. Wandalini Jun., in *Tr. de Vers. Luth. Germ. Mayeriano* (c. 6., p. 68.-72.) obvia, de Suedicis Prolegomena, nu-perrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmienfi, A. 1703. in fol. excusæ, ab Erico Benzelio, Archiep. Upsaliensi, præfixa. Metaphrastarum S. Co-dicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poetica, Recensum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Laterculus* illorum imperfectus, Joh. Calphilli, Angli, Translationi *Libri Sapientiæ Heroicæ*, Altorfii A. 1699. (in 8.) editæ, præ-fixus, & J. Georg. Neumanni *Diff. de Metaphrastis, qui N. T. Græco Carmine ex-presserunt*, Witeb. A. 1686. publica-ta. Commentatorum in S. Cod., Librosq. ejus, & horum Capita ac Loca illustriora, Nomenclatores (præter Possevi-num, Bolduanum, Draudium, Voetium, Hottingerum, Gerh. Meierum, Lipe-

Lipenium, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologicarum Architectos) habemus haud paucos, seorsim Indices illorum scribere aggressos, Fabianum scil. Justinianum, Jac. Pamelium, Ang. Roccham, Andr. Schottum, Jac. Zannachium, J. Georg. Dorscheum, ejusq̃ Generum, Joh. Grambsium (*Bibliorum Numeratorum Collectores*), ac nuperrimum *Reper-
torii Biblici* Compilatorem, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, sed prolixè satis, Mart. Kempius, *Lib. I. & II. Bibliotheca Anglorum Theologica*, & cui multa hic debere perhibetur, Vernevillius, Catalogi eorundem Vernaculi, Lond. A. 1668. (*in 8.*) excusi, Autor, enumerarunt. Hisce tamen, sola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Historiam aut Crisin aliquam de singulis, aut potioribus, adjungunt, prætulerim, Sixti sc. Senensis *Biblioth. S. Lib. III. & IV.*, Rich. Simonis *Lib. III. Hist. V. T. Critica*, & *Historiam Criticam Commentatorum N. V. præcipuorum*, Gallice Roterod. A. 1693. evulgatam, Gvilh. Crowæi, Ludimag. in Anglia Croydoniensis, circa Exteros subinde cespitantis, *Elenchum Scriptorum in S. Script. Alphabeticum*, Lond. A. 1672. excusum, & J. Frid. Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam Annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Disputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam*. De Concor-
dantiarum Historia & Usu, post Conr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr. Glauchius Libellum edidit singularem, Lipsiæ A. 1694 (*in 8.*) impressum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos pergimus Polemicos. Hos inter, ex Atheismi Antagonistis, Historiam ejus, post Voetium, Spizellium & Ant. Reiserum, Autori laudatos, diligentius cæteris persecuti sunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheismi Speculativi Elenchtico* (Tub. 1677. *in 4.*), & qui Zelotis quibusdam moderatior, ab istis Atheismi falso infimulatos, contra Censuram hanc præcipitem, defendit, Imman. Weberus, Prof. Giessensis, in Libello Vernaculo: *Beurtheilung der Atheisterei / wie auch der mehresten deshalb berücksichtigten Schrifften* / (Francof. 1697. *in 8.*). De Naturalismo consulantur Ad. Tribbechovii *Historia* illius, posthuma licet & valde imperfecta, Jenæ A. 1700. (*in 4.*) a Filio edita, & quod huic accessit, seorsim antea (Kil. 1683. *in 4.* & Lips. 1684. *in 12.*) excusum, Joh. Diecmanni, Theologi πολυίστο-
ε, *Sched. de Naturalismo, cum aliorum, tum Joh. Bodini*, elegantissimum, de Indifferentismo autem, cum Historia accuratior nondum prodierit, Casp. Löfcheri, Conr. Tyb. Rangonis & Val. Velthemii, Disputt. Academicæ, parce quamvis Historica delibantes. Scriptorum de Religionibus, Sectisq̃ variis, ingens est numerus. Anti-Judaicos, aut de Religione Rebusq̃ Judæorum commentatos, Car. Jos. Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ A. 1694. (*in fol.*) edita, plenius aliis enumerat. Hæreseologorum, qui de Hæresibus, vel universis, vel nonnullis, vel singulis, sunt commentati, Seculo XVI. antiquiorum, Notitia e Thomæ Ittigii Prolegominis, quæ Tractatui suo de *Ævi Aposto-
lici*,

lici, & Apostolico proximi, Hæresiarchis A. 1690. & 1703. præmisit, eruditis, Antiquiorum vero pariter atq; modernorum, e Casp. Sagittarii *Introd. ad Hist. Eccl. Cap. 32. & 33.*, ac Sev. Walth. Sluteri *Propylæo Hist. Christianæ*, (p. 191-242. Edit. Sec.), poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus Sectisq; Christianismi modernis, Historiam illarum Ecclesiasticam pariter atq; Literariam plenius aliis proponunt Conr. Schlüsselburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof. A. 1597 & seqq. (in 8.) edito, Joh. Hornbeckius in *Summa Controversiarum*, & Gottfr. Arnoldus in grandi *Historiæ Ecclesiastico-Hæresiologicæ Opere Germanico*, Tomis IV. haud ita pridem publicato, ille Zelotarum Lutheranorum, iste Reformatorum, hic vero Separatistarum, partibus addictior, ac ὑποθέσει sæpe δαλέων. Sunt quoq; haud pauci, qui Sectarum ævi nostri singularum Historiam, vel solam, vel Disceptationibus Polemicis mistam, accuratius proposuerunt, e quibus consuli merentur: I. de PONTIFICIA Mart. Chemnitii *Examen Concil. Trident.*, Joh. Gerhardi *Confessio Catholica*, Phil. Mornæi *Mysterium Iniquitatis* (Salmur. 1611. in fol.), Pet. Molinæi *Opus de Novitate Papismi* (de quo in Hypomn. dictum est) Gallicum, J. Henr. Heideggeri *Historia Papatus*, Lud. Maimburgii *Historiæ Lutheranismi & Calvinismi* (sub larva Nicandri ab Hohenegg) κατὰ βίαιον reposita (Amst. 1684. in 4.), & G. Calixti *Scripta de Controv. specialibus* luculenta. II. De JANSENISTICO in ea Schismate, e Pontificiis Phil. Labbei *Biblioth. Anti-Janseniana* (Paris. 1655. in 4.), & Abbatis du Mas *Histoire des cinq Propositions de Jansenius* (Leod. 1699. in 12.); e Lutheranis Joh. Ad. Osiandri *Specimen Jansenismi* (Tub. 1666. in 4.), & Ægid. Strauchii *Jus Tertij Orthodoxi circa Causam Jesuitico-Jansenianam* (Witt. 1663. in 4.); e Reformatis Joh. Henr. Ottii *Or. de causa Jansenistica* (Tig. 1653. in 8.), & Melch. Leydeckeri *de Historia Jansenismi Libri IV.* (Ultraj. 1695. in 8.), e Jansenistis autem ipsis Anonymi *Histoire Abregée du Jansenisme* (Col. 1697. in 8.), & alterius itidem Anonymi (ob diligentissimum Scriptorum utriusq; Partis recensum cæteris præferendi) *Histoire Generale du Jansenisme*, Amstelod. A. 1700. (in 8.) Tomis III. edita. III. De Schismate ejusd. QUIETISTICO Gilb. Burneti *Iter Italicum*, & Anonymi *Epistolæ III. Gallicæ de Statu Italiæ præsentis*, in supplementum istius editæ (Col. 1688. in 12.), Incerti *Recueil de diverses Pieces, concernant le Quietisme* (Amst. 1688. in 8.), Anonymi *Traité Historique, contenant le Jugement d'un Protestant sur la Theologie Mystique, sur le Quietisme, & sur les Demelez de l'Eveque de Meaux avec l'Archeveque de Cambrai* (Amst. 1699. in 12.), Joh. Frid. Mayeri *Diss. de Quietistarum Persecutionibus* (Hamb. 1688. in 8.), & J. Andr. Schmidii *Diss. de Quietismi Revolutione in Quietistis XIVti & hujus Seculi* (Helmst. 1697. in 4.). IV. De Ecclesia REFORMATÀ Conr. Schlüsselburgii *Libri IV. Theologiæ Calvinisticæ* (Francof. 1592. & 1610. in 4.), Lud. Maimburgii, Jesuitæ, *Historia Calvinismi Gallica* (Paris. 1682. in 12.), variiq; hujus e Reformatis Adversarii, in Sluteri *Propylæo* p. 205. 206. enumerati, Jac. Basnagii *Historia Relig. Reformatæ Gallica*, Bossuetiano *de Variationibus Ecclesiarum Protestantium Operi*

Operi opposita (Tomis II. Roterod. 1690. *in* 12.), ac Henr. Ludolphi Benthemii Scripta de Ecclesiarum Scholarumq; Angliæ & Belgii Fœderati statu moderno Germanica (Lüneb. 1694. & Martisb. 1698. *in* 8.); de solo autem Certamine Eucharistico, e Lutheranis *Historia Augustanae Confessionis*, Ambr. Wolfii Scripto ejusd. Tituli, per Theologos aliquot, Germanice opposita (Erfurti 1584. *in* 4.), & Anonymi *Historie des Sacramentsstreits* (A. 1591. *in* 4.), e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Eucharistia* (Daventr. 1654. *in* fol.), Lud. Lavateri *Historia de Orig. & Progr. Controv. Sacramentariae*, ab A. 1523. ad 1563. deducta (Tig. 1672. *in* 8.), Rodolphiq; Hospiniani *Historia Sacramentaria* (Tig. 1598. *in* fol.). V. De REMONSTRANTIBUS *Epistolæ* illorum *Ecclesiasticae & Theologicae*, a Phil. Limburgio & Christ. Hartsoekero Amst. A. 1660. (*in* 4.), longe vero auctiores a solo Limburgio ibid. A. 1684. (*in* fol.) publicatae, Ejusd. Limburgii *Historia Vitæ Sim. Episcopij* (Amst. 1701. *in* 8.), Joh. Utenbogardi *Historia Ecclesiæ Belgii Fœderati*, ad finem usq; Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid., opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Histor. Eccles. Belgicae*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712. ad 1573.) Amst. A. 1663., Continuatio hujus (ad A. 1600) ib. A. 1671., Pars II. (ab A. 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformationum diutius suppressæ, Roterodami nuper A. 1704. (*in* 4.) prodierunt. VI. de SOCINIANIS, & Unitariis reliquis, Christoph. Sandii *Biblioth. Anti Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schomanni & Andr. Wiffowatii Opusculis, ad eorundem spectantibu Historiam (Freistadii, seu Amst., 1684. *in* 8.) Stanisl. Lubienicii *Historia Reformationis Polonicae* (ibid. 1685. *in* 8.), & Mart. Rurari *duæ Epistolarum Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. *in* 8.). VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Ottii *Annales Anabaptisticos* (Bas. 1672. *in* 4.) merito ab Autore commendatos Frid. Spanhemii Sen. *Diatribæ de Origine, progressu & Sectis Anabaptistarum*, J. Cloppenburgii *Gangrænæ Theologiæ Anabaptisticæ* (Franequ. 1656. *in* 4.) subjuncta, Anonymi *Histoire des Anabaptistes* (Parisi. 1695. *in* 12.), E. M. P. *Ἐπίδηρυμα Historiæ Anabaptisticæ* (A. 1701. *in* 8.) J. H. V. P. N., Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis suorum etiam Gregalium detegendis laude dignissimi, *Beginself en Voortgang der Geschillen / Schuuringen en verdeeltheden / onder de doopgesinden / tot A. 1615.* (Amstelod. 1658. *in* 4.), junctaque eidem Ubb. Philippi *Confessio ultima*, ob parem *Φιλαλήθειαν* commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusq; Affeclis, præter Frid. Jessenii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaq; ejus auctam, Germanice Kil. A. 1670. (*in* 4.) editam, Acad. Basileensis *de Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. *in* 8.), Nicol. Blesdikii, Generi Davidis, sed Sectæ Desertoris, *Historia illius* (Daventr. 1642. *in* 8.), ac Jac. Stolterfohtii *Biographia ejusd.* Germanica, Lub. A. 1635. (*in* 4.) edita, & in Chr. Thomafii *Tomo I. Historiæ Sapientiae & Stultitiæ Vernaculo* A. 1693. recusa. IX. de ENTHUSIASTIS (quorum Historiam Morhofius quoq; & Mart. Schookus olim promiserunt) Nicol. Hun-

nii *Consideratio Novæ Theologiæ Paracelsicæ & Weigelianæ Germanica* (Witeb. 1622. in 8) Aug. Pfeifferi *Anti Enthusiasmus* (Lub. 1692. in 8.), Joh. Hornebekii *Opusculum de Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultra. 1646. in 12.), & *Pantheon Anabaptisticum atq; Enthusiasticum*, plurimos de illis Scriptores, sed disparis pretii ac fidei, junctim exhibens (Halberst. 1702. in folio,) X. De FANATICIS Angliæ, præsertim Quakeris, Thom. Eduardi, Ecclesiastæ Gospelenfis, *Gangrena Errorum, Hæresium ac Blasphemiæ illorum*, (Lond. 1646. in 4. Ed. 3.) Honorii Reggii (sive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodiernæ* (Amst. 1646. in 4.) Pet. Gartzii *Puritanischer Glaubens- und Regiments-Spiegel* (Lips. 1650. in 12.), J. Conr. Danhaueri *Colluvies Quackerorum* (Argent. 1665. in 4.) Anonymi *Histoire Abregée du Quakerisme* (Col. 1692. in 12.), Gerh. Croesii, Past. Alblasienfis (cæterorum omnium de Tremulis Scriptorum accuratissimi & moderatissimi) *Historiæ Quakerianæ Libri III.* (A. 1696. in 8. Latine Amstelodami, Berolini autem Germ. editi), Philalethæ (sive Kolhanfii. Med. Amstelod. Quakeriani) *Necessaria* in Croesii Lib. *Dilucidationes*, in quibus Errores ejus deteguntur (Amstelod. 1696. in 8.), Joh. item Lassenii, aliorumq; Scripta varia contra Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recusa. XI. De JOH. LABADIO, ejusq; Cœtu Schismatico, Petri Yvon, Doctoris illius, *Fidelle Narrée des dernières Paroles & dispositions de diverses personnes de l'Eglise de Wiewert* Amstelod. 1681. in 12.), Anonymi asectæ Labadiani, *Abregé sincère de la Vie, de la conduite & les vrais sentimens de feu Mr. de Labadie*, ad A. usq; 1666. pertexta, & a Gotofr. Arnoldo A. 1703., in *Supplem. Hist. Eccl. Germanicis* (p. 199-297.), publicata, Anonymi ejus adversarii *Histoire Curieuse de la Vie de Jean de Labadie* (Hagæ 1670. in 12.), Christ. Nifanii *Mateologia Labadiana*, Mindæ A. 1673. (in 8.) Germanice edita, aliiq; Scriptores contra Separatistas hosce, P. II. *Isag. ad Hist. Cimbr.*, c. 5., p. 121-127., fusius enumerati. XII. De ANTONIA BOURIGNONIA, ejusq; Asectis, Vitæ ejus Historia Gallica prolixa, ab ipsa scribi cœpta, & ab Anonymo (qui Pet. est Poiretus) continuata, Galliceq; seorsim Amstelod. A. 1683., ac T. I. & II. *Operum* A. 1686., Belgice vero ibid. A. 1684. (in 8.) excusa, *Testimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis suis*, ab ipsamet collecta & Joh. Berkendalio Germanice opposita, Hufæq; A. 1673. (in 4.) edita, deinde vero Gallice translata, & *Parte II.*, cæteris Adversariis Sacri Ordinis reposita Holfaticis, aucta, Pet. Poireti Epist. de Vita, Doctrina ac Scriptis Magistræ Gallica, in Bælianis *Reip. Lit. Novellis*, (M. Apr. & Majo A. 1685.) publicata, ejusdemq; *Monitum*, Relationi de Operibus Antonix, in *Actis Erud. Lips.* (M. Jan. A. 1686.) obviæ, Amstelod. A. 1686. ἀνανύμωτος repositum, ex Adversariis autem Viti Lud. Seckendorffii *Defensio* Relationis istius, a se conscriptæ, contra Poiretum (Lips. 1686. in 4.), Georg. Henr. Burchardum *Animadversiones in Errores Bourignonianos Germanicæ*, A. 1674. Slesvigæ in 4. & Hamburgi in 8. publicatæ, & in *Iterata Narratione*, adversus *Lapidem Bourignonix Lydium*, A. 1677. (Slesv.

(Slesv. in 8.) defensæ, Cockburnii Angli *Bourignianism Detected*, circa A. 1698. evulgatus, aliq̃, tum Asseclarum, tum Adversariorum, Scripta, in *Jfag. nostra*, P. II., c. 6., p. 151-164., recensita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, J. Ana. Schmidii *Diff. de Muliere Heterodoxa* (Helmst. 1697. in 4.), & J. Henr. Feustkingii *Gynœceum Hæretico-Fanaticum*, Germanice A. 1704. (Francof. in 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum, J. Wilh. Petræi, *Nubes Testium Veritatis de Regno Christi Glorioso*, Libris III. exhibita (Francof. 1696. in 4.), ex Adversariis autem Dissertt. Academicæ Gisb. Voëtii (*T. II. Disputt. Select.*), Ad. Tribbechovii (Kil. 1667. in 4.), Christoph. Laur. Meelführeri (Gießæ 1678.), & Joh. Gvilh. Baieri, Tr. Anonymi (qvi Dan. Brenius fuit) pro Chiliafmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.), Augustiq̃ Pfeifferi *Anti-Chiliafmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. in 8.). XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Historia Syncretismi* Germanica (Ratzeb. 1685. in 4.), & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejusd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674. & 1680. in 12.), cujus Continuationem reliquisse perhibetur. XVI. De Certaminibus PIETISTICIS, e Pietistarum Adversariis, Anonymi (*Unfug der Pietisten* / Scriptum autoritate publica suppressum, & Sam. Schelgvgii *Itinerarium Antipietisticum* (Holm. 1695. in 4.), ex adversa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumque, Apologiæ, Duumviris hisce oppositæ, Viti Lud. Seckendorffii *Responsio ad Imaginem Pietismi* Vernacula, cum *Præfat. Historica* Speneri A. 1692. *αἰωνόμικος* publicata, ipsiusq̃ Speneri *Erzählung / was wegen des Pietismi in Deutschland vorgegangen* (Francof. 1697. in 12.).

§. XV. Scriptores Theologiæ Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Jntrod. sua ad studium ejus universum* (Helmst. 1671. in 4.), Asceticos autem Mysticosq̃ Gotfr. Arnoldus & Pet. Poiretus A. 1702., ille in *Hist. Theol. Mystica*, hic in *Ep. de Scriptoribus Mysticis*, ei adjecta, recensuerunt. *Opusculorum Asceticorum*, quæ inter Patrum reperiuntur Opera, *Jndiculum* Lucas d' Achery, Mon. Bened., teste Teiserio (*in C. C. p. 219.*) Parisiis A. 1648. (*in 4.*) edidit. Ad Oratoriæ tandem Sacræ Historiam spectant, Lud. Bailii, Theol. Paris., *Bibliotheca Concionatorum*, *illustriorum Vitas continens* (Paris. 1666. in 4.), nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittenio in *Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica* Vernacula (Lips. 1698. in 4.) sed absque justo selectu, exhibiti. De *Postillis*, quæ barbara voce sic appellantur, *Ecclesiasticis* Diatribe Gotfr. Wegneri nuper Regiomonti prodiit. Qualium Librorum, quibus nihil frequentius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, quibus in deliciis sunt, gratiam,

(d)

miror

miror congeſſiſſe, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, ſed & Chiliadas, conq̄viri poſſe, perſuaſus.

§. XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recensere univerſos, ſolos ex recentiſſimis commendo Gotfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi diſcendæ docendæq̄ Jurisprudentiæ* (Francof. A. 1668. in 12.), Nic. Chriſtoph. Lynckerum *Inſtructorii Forenſis* (Jen. in fol.), Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderſt. 1670. in 4.), & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Selectæ*, Jenæ A. 1703., (in 8.) editæ (quæ c. 1. §. 1. & c. 4. §. 2. alios fuſe enumerat), Autores. Addo, cum a Struvio omittantur, licet ipſe non viderim, ſed in Ephemeridibus ſaltem memorari obſervaverim, Auguſtini Fontanæ *Amphitheatrum Legale Alphaneticum, ſeu Bibliothecam Legalem omnium Autorum ampliffimam*, IV. Tomis in fol. Parmæ A. 1681. editam, & Dion. Simonis *Novelle Bibliothèque Historique & Chronologique des principaux Auteurs & interpretes en Droit Civil, Canonique, & particulier de pluſieurs Eſtats & Provinces, depuis Irnerig, avec les Caractères de leurs eſprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Paris. 1692. in 12.) Henr. Ern. Keſtneri *Polyhiſtor Juridicus* (Francof. 1699. in 4.) Tituli magnificentiæ non reſpondet. Cui an Joh. Gröningius, *Polyhiſtorem* itidem *Juridicum*, in Morhofiani Supplementum, pollicitus, accuratius ſit ſatisfactorus, Struvius dubitat, nec ipſe definire auſim. Georg. Beieri *Specimina IV. Notitiæ Autorum Juridicorum*, Lipſiæ quinquennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine obſervato, occupantur, Caſp. autem Thurmanni *Bibliotheca Canonica & Duellica* A. 1700., *Metallicaq̄ & Salinaria* A. 1702., Halæ Sax. editæ, in argumentis verſantur ſpecialibus, & ob laborem potius, quam Judicium, ſunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Univerſalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritiſſimi *Specimine Diſſertt. de Principiis J. Publ.*, eximio, ſed imperfecto (Tub. 1665. in 4.), Vinc. Placcii *Epitome Conſilii de ſtudio Philoſ. Pract.* (Hamb. 1695. in 8.), Jac. Frid. Ludovici *Delincatione Hiſtoriæ J. Div., Nat., & Poſitivi Univerſalis* (Halæ 1701. in 4.), Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exotica & Europæa*. (Hamb. 1703. in 8.), & J. Franc. Buddæi *Hiſtoriæ J. Nat.*, quæ, Halæ nuper A. 1704., inter *Selecta J. Nat. & Gent.*, auctior recuſa, cæteris ob *κρίσις* de ſingulis accuratam, merito præfertur, eſt haurienda. Juris Civ. Rom., ejusq̄ Librorum, Hiſtoriam & Fata, poſt Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauritium & Riccium, Autori memoratos, expoſuere Sim. a Leuwen in *Narratione de J. Civ. Rom. Origine, Progreſſu, Uſu, Autorit., & varia Editione atq̄ Emendatione*, Jenæ A. 1697. (in 8.) recuſa, Joh. Douſatius in *Hiſtoriæ J. Rom. Civ.* (Paris. 1678. in 12.), Georg. Schubartus in *Triade Exerc. de Fatibus Jurisprud. Romanæ, ab Il. C. ad primos uſq̄e Jmpp.* (Jenæ 1696. in 8.), & Joh. Vinc. Gravina in *Lib. de ortu & progreſſu J. Civ.* (Neap. 1701. in 12.,

in 12., Lips. 1704. in 8.). Plures Struvius c. 4. §. 1. suppeditabit. In Autoritatem illius in Germania, post Conringium (in *Lib. de Orig. J. Germ.*), in Biga *Disputt. de Juris Justinianeae receptione atque Autoritate in Germania*, Altorfii A. 1679. inquisivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum in *Instit.* Indicem, in *Subsidio Juris* (Rost. 1659. in 4.), dedit Chr. Woldenbergius. Jctorum Vett. Biographis, hoc Lib., & T. I. L. I. c. 19. p. 230., commendatis, Jungendi præ aliis Nic. Henelius in *Comm. de illis peculiari* (Lips. 1641. & 1654. in 8.), & Gvilh. Grotius, qui *Vitas* itidem Jctorum, quorum in *Pandectis* exstant nomina, reliquit, sex lustris post obitum ejus elapsis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (in 4.) publicatas. Juris Canonici Studiosis, præter Gentilem, Duckium & Rittershusium, adjuumento erunt Gerh. a Mastricht *Historia J. Can., sive de illius Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus Autoribusq., Tractatio* (Duisb. 1677. in 8.), Joh. Doufatii *Histoire du Droit Canonique* (Paris. 1676. in 12.), & *Prænotionum Canoniarum Libri V., quibus Sacri Juris, atque universi studii Ecclesiastici, principia & adminicula enucleantur* (Paris. 1687. in 4.), Joach. Clutenii *Historia J. Can.* (Arg. 1609. in 4.), Georgiiq. Wernerii & Huld. Eybenii *Disputt. hujus argumenti Helmstadienses*, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad J. Can. Orientalis cognitionem Historicam Christoph. Justelli & Gebh. Theod. Meieri duæ Præfatt., *Codici Canonum Ecclesie universæ*, in Edit. A. 1663. Helmstadiensi, præmissæ, & Petri de Marca *de Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba, Opusculis ejus Posthumis* (Paris. 1681. in 8.) a Steph. Baluzio inserta, manucent. De Juris Feudalis Scriptoribus Er. Mauriti Nomenclator illorum consulatur posthumus, e schedis defuncti, ordine Alphab., a Joh. Nic. Hertio congestus, & in *Dissertt. ejusd. Volumine* (Francof. 1692. in 4.) publicatus, singulorum Historiæ Judicia subjungens. In Juris Publici Germanici Hist. Literaria omnes haud dubie idem superasset Mauritius, si Opus ei de hujus Principiis affectum, amplum atque diffusum, eadem, quæ Specimen illius, de J. Nat., seu primo agens principio, ac lectissimas de Argumentis J. Publ. variis Dissertationes, doctrinæ copia & ængustia perficere licuisset. Jacturam hanc solantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ., præcipuos ejus Scriptores exhibens* (Amst. 1680. & 1685. in 12.), & J. G. Sulpicii (sive Joh. Georg. Kulpisii) *Diff. de studio J. Publ. recte instituendo, & Scriptoribus eo pertinentibus*, cum *Epist. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (in 8.) edita, quam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Bœcleri *Consignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis posthuma, Notis in Dan. Ottonis Jus Publ. præmissa*, & deinde a Phil. Reinh. Vitriario suis *Institt. J. Publ.* subjuncta, a Kulpisio pariter atque Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Historico*, perquam luculento, tertia vice (post Edit. A. 1643. & 1649. priores)

Helmst. A. 1665., cum augmento insigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Resenius & Otto Sperlingius Jun., in Scriptis, (qvæ *Prolegomena* nostra ad *Biblioth. Septentr. Erud.*, §. 45., fusius enumerant) Ineditis, de Cimbricis, Lubecenfi item & Hamburgensi, Tr., qvo *Isagogen ad Hist. Cimbr.* exhibuimus, qvadrupartitus, de Svedicis Joh. Olai Stiernhök, JC. Aboënsis, in *Libb. II. de Jure Sveonum & Gothorum Vetusto* (Holm. 1672. in 4.), Car. Lundius in *Historia Juris Sweo-Gothici, & Collatione LL. Sweo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus, qvæ Wittenius memorat (T. I. D. B., ad A. 1654.) hujus argumenti Schediasmatibus, Historice sunt commentati. Circa Anglica eodem instituto occupati fuere Joh. Seldenus in *Diss. ad Fletam*, & Notis ad Joh. Fortescue *Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. in 8.), Morhofio laudatis, Matthæusq; Haleus in *Historia & Analysi Legum Angliæ ἀνέκδοτῳ* (cujus, e Jac. Tyrrellii *Hist. Anglica*, Lipsienses, in *Act. Erud. A.* 1703., p. 315., injecere mentionem), circa Hispanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themidibus Hispanæ Arcanis, Jurium Legumq; Ortus, Progressus, Varietates & Observantiam*, cum præcipuis *Glossarum Commentariorumq; Auctoribus, & Fori Hispanici Praxi hodierna, complexis*, (Hannov. 1703. in 4.) ac qvem is laudat, Joh. Lucas Cortefius, Regii Castellæ Senatus Consiliarius, in *Historia Juris Hispanici inedita*. Gallicorum Historiam qvi tradiderit, nondum inveni, nisi referendus huc sit Joh. Doufatius, qvi, in *Historia J. Civ. Rom.*, Gallici etiam originem, teste Titulo, perstrinxit. *Introductiones ad Praxin forenses*, de Scriptoribus differentes Practicis, Er. Mauritius, ab Autore commendatus, & post hunc (A. 1694.), Sam. Strykius, Struvio (c. 7. p. 250.) laudatus, dedere, Jcti ambo illustres, qvibusq; peritiores nemo Hodegos desiderabit.

§. XVII. Dissertatio de Arte Medica perbrevis, qvæ toti finem imponit *Polyhistori*, adeo, fateor, imperfecta est & jejuna, ut vel sola, Acroasibus, qvarum *ultima* plerumqve frigent, Academicis totum hoc Opus deberi, testetur, & nisi lacuna ista mancum illud reddidisset atqve mutilum, luce indigna haud immerito potuisset videri. Supplementa, qvibus præ cæteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, qvas a Nostro reportavit, eximiis dignissimam, sed cum Accessionibus præclaris, qvibus, in novissima Anni 1688. Editione, Gener eam Autoris haud degener, G. C. Schelhammerus, dexterrime illustravit & continuavit, sociandam, Scriptoresq; Bibliothecarios & Biographicos, *b. l.*, & *T. L.*, *Lib. I. c. 18. p. 211. 212.*, memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiquiores, tum Recentiores, suppeditare poterunt. De illis, præsertim Biographis, & Laboribus qvoqve hujus generis affectis Th. Reinesii, Æg. Meragii & Phil. Labbei (qvibus J. Bapt. Capponus e *T. I. L. I. p. 212.* addi poterit), consulatur Henr. Meibomii Jun. *Epist. de Medicorum Historia Scribenda*, Helmst. A. 1669. (in 4) edita, Operis inprimis

inprimis *de Vitis Medicorum*, a Parente πολυμαθὲς Ἰω, J. Henr. Meibomio, Libris IV., ab O. C. ad A. C. 1450., perducti, a se vero aucti & emendati (quod, post semiseculi ab Autoris obitu intervallum, non tum prodiisse miramur), συναγχαφίαν proponens. Plerosque etiam, tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recensuit, & accurata simul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus *Cap. 8. Jntrod. in Notit. Bonor. Scriptorum*. Inter Recentissimos, Bibliothecarum Medicarum auxit numerum Georg. Abr. Merclinus *Lindenio suo Renovato* (Norib. 1686. in 4.), in quo Lindani *Libros II. de Scriptis Medicis* augere ac continuare (post Contr. ab Hove, Med. Brem., El. Pilulandum Danum, & D. Becherum Saxonem, quorum ipse Labores in *præfat.* memorat affectos) aggressus, e suis eos Annot., & Georg. Hier. Welschii Schedis, non solum emendavit, sed & dimidia fere parte amplificatos, Libris plusquam 1700., Vitisque Medicorum brevioribus pene 300., locupletavit. Autoribus de Studio Medico Isagogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Jntrod. Conringianæ a Schelhammero* adjectos, Rod. a Castro *Medicus Politicus, sive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. in 4.), Pet. a Castro, *Poliatri Veron., Bibliotheca*, quæ Patavii A. 1654. (in 12.) prodiit, *Medici Eruditi* (cujus Tituli Scriptum, Castriano locupletius & accuratius, τὸν πᾶν G. H. Welschium molitum quoque esse, Schröckiana ejus p. 56. testatur *Memoria*), & Casp. Hofmanni *Isagoge Medica, Oratt. 2. de ratione Medicinæ, tum discendi, tum exercendi*, proposita & a Collega Jac. Pancr. Brunone *Curiæ Varisc. A. 1661. (in 12.)*, cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos se Thom. Bartholinus, in *Diatr. eleganti*, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitus Wigandus (sive Joh. Val. Willius) in *Triga Dissertt. de Philiatrorum Germanorum Itineribus* (Frib. 1678. in 12.), præbuere peritissimos, *Desiderata Medicinæ* a Georg. Hier. Welschio in *Somnio Vindiciani* (Aug. A. 1676. in 4.) sunt recensita. Oblitus pene essem *Historiæ Artis Medicæ*, quæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amstelod. A. 1702. (in 4.) a Dan. Clerico, Med. Genev., editæ, Tribusque Partibus (quarum Prima seorsim Genevæ A. 1699. in 12. prodierat) ad Galeni usque ævum perductæ. In qua cum Autor Celeberrimus Medicinæ Universæ Antiquioris, ejusque Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, singulis propriorum, Historiam summa eruditione, & judicio accurato, proposuerit, præclare utique, si quisquam modernorum, de Arte sua meruisse est censendus, præclarius vero adhuc meriturus, si telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad nostram usque ætatem, pari dexteritate pertextet. E Scriptoribus de singulis Medicinæ Partibus Isagogico-Historicis, Chymicos jam supra recensuimus. Physiologiæ Historiam, & Scriptorum Censuram, in sua ad illam *Jntroduct.* (Helmst. 1681.) exhibuit G. C. Schelhammerus, *Anatomes vero Origines* A. 1683. *Regiomonti, Dissertt. IV.*, ab antiquissimis repetiit temporibus, & ad nostra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus. Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, quæ Prosectorum

sectorum omnium, tam Vett., quam Recentiorum, Vitas, Inventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in Biblioth. ipsius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funesto. Quæ Genevæ A. 1685. in fol. sub eod. Titulo, prodiit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomos II.* digesta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus selectiores, junctim recufos, exhibet. *Biblioth. Botanicam*, sub larva Joh. Ant. Bumaldi Bonon. A. 1657. (in 24.) editam, Ovidio debemus Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* p. 170. detecto. Praxeos tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos singulis, suggessere Matthias Moronus in *Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (in 8.) publicato, & qui istud, a se auctum, Francof. A. 1663. (in 4.) denuo recensuit, Seb. Schefferus, Poliater Francofurtanus. Sed finis aliquando Recensui huic Scriptorum de Arte Medica Historicorum est imponendus, ne in majorem is, quam Autoris nostri de eadem, Commentatio justo brevior, molem excreſcat. Vale ergo, L. B., & Morhofii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores justo mecum æstimans pretio, de posthumis hisce, illorumq; imperfectione, ac nævis aliis, quos emendaturus, si licuisset, erat, benignius judica, memor illorum, quæ ipse, de Operibus ejusmodi affectis, T. I. *Polyhist.* hujus, *Lib. I.*, c. 7., p. 62., inculcavit: *Qui imperfecti sunt Libri, neque extremam limam senserunt, & vel ruditer tantum designati, cum Orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra Autorum morientium Vota, qui sibi ipsis interdum iniquiores sunt, quam alii, Judices. Apellis tabula, etiam imperfectæ, in pretio fuere: Ita Virorum ingeniorum opera imperfecta suis Autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis nævi, facile hos excusat non adhibita operi anxietas, tegunt illos, & quodammodo pulchriores faciunt, opera perfectiora.*

Scribebam Flensburgi Cimbrorum,

M. Decembri Anni

Ære Christianæ. M. DCC. IV.

POLYHISTORIS LITERARII LIB. IV. GRAMMATICUS.

CAP. I. DE LINGVIS ET SCRIPTURA.

§. 1. *Grammatices Vindicie, contra ejus Contemptores.* 2. *Ejus Divisio & Partes.* 3. *Hominum præ Brutis circa Sermonis Usus Prærogativa, frustra a Scriptoribus quibusdam Priscis ac Modernis (Plutarcho, Sex. Empirico, Porphyrio, Hier. Rorario, Is. Vossio, &c.) Brutis partim Rationem, partim Sermonem, vindicare ausis, extenuata.* 4. *Primus Sermonis ac Linguarum ortus a Deo, non autem Casu, aut Consensu Hominum Fortuito, cum Diod. Siculo, Greg. Nysseno & Rich. Simone, derivandus.* 5. *Autores, qui Literas, & earum pronuntiationem, Physice considerarunt, Pet. Montanus, Cordemoy, Job. Wallisius, Wilh. Holderius, &c.* 6. *De Arte Natu Surdos & Mutos Linguas & Artes docendi Paralipomena quadam.* 7. *Ars per nutum ac Digitos Conceptus Mentis exprimendi, a Job. Bulvero tradita.* 8. *Scripturæ Præstantia ac Necessitas.* 9. *Litarum Ortus a Deo, juxta Judæos. Inventa illa, juxta Paganos, vel ab Assyriis, vel a Taauto sive Hermete Egyptio, vel a Cadmo. Scriptores de Literis, Jos. Scaliger, Herm. Hugo, Guilb. Postellus, Car. Cæs. Baudelot, Claud. Molinettus, &c.* 10. *Litarum Cælestium, Angelicarum, Adamicarum, Henochearum, & ejusdem fursuris aliarum, Hyperaspistæ recensiti, ac, Thomæ Bangii exemplo, explosi; Autores item, qui Alphabeta varia collegerunt, enumerati.* 11. *Ars e Scriptura de Hominum ingenio divinandi, a Camillo Baldo tradita.*

Uccedat nunc, perductis ad finem Bibliothecario & Methodico Polyhistoris Literarii libris, queis de Excerptis quoque librum adjungere visum est, jure suo, quod illi olim nos assignasse meminimus.

Liber Grammaticus. Ita nimirum decet, ut postquam generatim fontes literariæ πολυιστορίας monstravimus, singulas nunc ejus partes justo ordine percurramus.

Dum vero Grammaticam nominamus, non sane multum præjudicatas nonnullorum opiniones morabimur, quibus omne id sordidum atque vile est, quod è Grammatica proficisci audiunt: arte nimirum, quæ, prout ipsi judicant, vix aliud quid præter puerile τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ γράφειν edoceat: hinc objectum toties quasi convitii loco Scaligeris, Casaubonis, Salmasii, aliisque viris magnis nomen Grammaticorum: quod tamen non illi minus, quam nasutiores quilibet laudi potius, tantum abest ut ignominia, duxere. Tolle enim Grammaticam, & frustra te senties conari, quicquid uspiam feliciter in literis peragendum sumfisti. Enimvero prolixè de usu & præstantia hujus artis differere nostri nunc instituti non est: factum id jamdudum ab aliis, è quibus unum nunc Joh. Wovverium Polymath. c. XIX. nominamus, & à nemine, qui sapere optat, in dubium temere vocabitur. Unum hoc monere sufficiat, falli, qui Grammaticen nihil præter lectionem jejunam, rudemve scriptionem docere persuasi sunt, cum hæ præliminaria solum artis absolvant: ipsa interim proprie in intellectu, scriptorum prompta expositione, & in recte loquendi scribendique ratione consistat. Τὸ γὰρ μὲν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστεράς; ait Philo Judæus lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφέουσιν. *Legere quidem scribereve Grammaticæ imperfectioris est, perfectioris vero, evolvere, quæ apud Poëtas & Scriptores occurrunt.*

2 Circa divisionem Grammaticæ variæ veterum opiniones sunt, quas studiose Joh. Wovverius Polymathia c. 8. & Phil. Jac. Maussacus in Dissertatione Critica Notis in Harpocratonem præmissa collegerunt: Posterior tamen, uti perpetuus Wovverii insectator est, ita eum in hac etiam de divisione Grammaticæ controversia passim carpit. Communiter suam artem in τεχνικὴν seu μεθωδικὴν, quæ rationem recte loquendi edocet; ἐξηγητικὴν quam auctorum enarrationem transfert Quintilianus; & κριτικὴν, seu judicium, Grammaticorum filii dividunt. Ipse tamen Quintilianus Grammaticen in duas tantum partes distribuit, tertiam utrique immixtam ratus Instit. l. i. c. 4. Nobis peculiari de Critice libro agere constitutum est. De Grammaticæ nunc exordiamur; & cum τεχνικὴ prima pars ejus de linguis & scriptura inprimis agat, generatim ante omnia de iis dispiciendum est.

3 Linguæ usum una cum ratione homini à prima sui creatione innatum eo minus à quamplurimis dubitatum semper fuit, quo illustrius istud donum est, quod hominem à brutis animantibus, quæ nec ratiocinium competit, neque sermo, secernit. Fuere quidem olim æque ac recentioribus ævis, qui & his rationem tribuere non dubitarent: Plutarchus peculiarem librum

Cap. I. De Linguis & Scriptura.

librum sub dialogi forma scripsit *περὶ τῶν τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι*: T. II. Opp. p. 965. (quanquam Franc. Vavassor *de Ludicra Dictione* p. 215. illum Dialogum falso ab homine parum ad sententiam operis attento inscriptum putat,) qua in opinione non abluisse illum à veterum philosophorum placitis præter dogma *μετεμψυχώσεως* Sextus quoque Empiricus fidem facit, qui I. II. de Philosophia, Opp. p. 172. non solum ab Empedocle brutis æquè & plantis, rationem diserte attributam fatetur, sed & probabiliter id asseri omnino censet: *εἰ γὰρ, inquit, πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρῆναι· δίχα γὰρ τὰς ἀνυπόστατος ἐστὶν ὁ προφορικὸς.* Nam si est eis quæ profertur oratio, necesse est etiam, eis inesse internam rationem: nam sine ea non potest consistere, quæ profertur, oratio. Et Porphyrius libro *περὶ ἀποχῆς* hoc uno imprimis argumento ad absterrendos ab esu brutorum homines nixus apparet. quod parem illa nobiscum rationem habeant: cui sententiæ Philo etiam & Maimonides Judæi accedunt: superiore autem seculo Hieron. Rorarius, Exlegatus Pontificius, novus æquè & ingeniosus hyperaspistes accessit, qui duobus libris, mole quidem exiguis, sed non sermonis nitore minus, quam ingenio, commendandis, demonstrare annisus est: *quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* Edidit opusculum istud, quod manu auctoris scriptum Romæ nactus erat, primus Gabr. Naudæus, Puteanis fratribus nuncupatum Paris. 1645. recusum postea Amstelodami 1666. in 12. Porphyrius vero, sicut ad evehendam brutorum animantium dignitatem exæquandamque hominibus nihil non tentat: ita colloqui etiam illa inter se, certoque sermonis genere sua sibi mutuo cogitata aperire, probatum it: quod idem ut confessum arripere Sextum Empiricum modo vidimus: & de Apollonio Thyanæo Philostratus ejus vitæ scriptor refert, illum passeris colloquutos intellexisse: sic & Lucretius ait:

- - - Varii sensus animalia cogunt,

Multa tamen cum sint, varias emittere voces

His & aliis *ὁμοληφ* è recentioribus Is. Vossius lib. de Viribus Rythmi p. 66. non dubitat, *animalium, quæ vulgo bruta creduntur, meliorem quam nostram hac in parte vocare conditionem, utpote, quæ promptius & forsitan felicius sensus & cogitationes suas sine interprete significant, quam ulli queant mortales: præsertim, si peregrino utantur sermone.* Verum hæc partim aperte falsa sunt; nec omnino quisquam, uti recte Lactantius de Ira Dei c. 7, modo qui sapiens videri velit, rationale animal cum mutis & irrationalibus coequaverit: partim, si aliqua sui ratione vera sint, nequaquam tamen ratio, sed solers quædam sagacitas, non sermo vox eorundem, sed cognatum aliquod sermonis humani est: *Dignoscant invicem se vocibus, & cum irascuntur, edant sonum jurgio similem: cum se ex intervallo vident, gratulandi officium declarent voce, quæ, licet nobis incondita videatur, ipsæ tamen verba sit: demum in omni affectu certas vocis notas exprimant, quibus habitum*

mentis ostendant; quæ omnia admittit loco cit. Lactantius; semper tamen effato ejus verissimo *proprius homini sermo est, in illis quadam similitudo sermonis*: hominum sane conversationi nequaquam comparanda, cum hæc & rationem pro fundamento habeat, & distincte singula animi cogitata eloquatur.

4. Videbatur hæc hominis prærogativa tanti, ut multis gentiliū à Deo orta crederetur: cui quidem opinioni Christiani eo lubentius accessere, quo certius è Scripturis Deum cum Adamo collocutum, hunc brutis nomina imposuisse, Evam cum serpente sermones miscuisse sciverant: quæ & alia argumenta, ut è multis unum nominemus, Brianus Waltonus *Prolegom. I. in Biblia Polygt.* deducit. Non omnes tamen uno modo gentiles de his senserunt: potius Diodoro Siculo l. i. Biblioth. Histor. p. 8. & Vitruvio l. II. de Architectura c. i. homines primitus more bestiarum voces inarticulatas & confusas protulisse videntur, donec per timorem congregati, sensimque sibi mutuo assuefacti voces flectendo, & de rebus singulis verba quoque apta fingendo notam sibi omnium interpretationem fecerint. Diodorum sibi explodendum sumsit Eusebius Præp. Evang. l. I. c. 7. Nihilominus tamen secius repertus jam antiquis temporibus inter Christianos doctores Gregorius Nyssenus est, qui Orat. XII. contra Eunomium Deo indignum existimaret in Grammaticorum quasi censum deprimi, & linguam homines edocuisse credi: ipsummet potius hominem auctorem sui sermonis extitisse eodem fere, quo Diodorus, modo ratiocinatur. Nysseni sententiam avide arripit, & expositam pluribus tuetur, scriptor recens & celebris Rich. Simonius Histor. Crit. Vet. Test. l. I. c. 14. & 15. l. III. c. 21. qui, non multiplicanda præter rem miracula Dei ratus, cum ratione religionem, quoadusque fieri possit, mavult conciliari. Videri tamen poterunt, quæ Simonio opponit Joh. Clericus auctor libri, qui sub titulo *Sentiments de quelques Theologiens de Hollande sur l'Hist. Crit.* lucem aspexit, epist. XIX. p. 122.

5. Quandoquidem vero prima linguarum rudimenta literæ sunt: *Primordia Grammaticæ artis*, ait Isidorus Orig. l. I. c. 3., *literæ communes existunt, quas librarii & calculatores sequuntur: quarum disciplina velut quadam Grammaticæ artis infantia est*: ita recta earundem pronuntiatio, & ad ipsa organa accommodatio physice quoque considerari potest. Pauci tamen thema istud tractarunt. Præcipuus est Petrus Montanus, Delphensis Ecclesiastes, qui Belgica lingua librum scripsit, cui titulus: *Bericht van eene nieuwe Kunst, genant de Sprakkonst*, Delph. 1635. in 4. in quo literarum, vocalium & diphthongorum sonos, earumque formationem, satis, ut mihi quidem videtur, accurate examinat. Certe magna diligentia & cura naturam literarum & pronuntiationum in omnibus linguis explicuit, ac nemo fuit, qui ipsum hoc quidem in argumento superarit. De eadem materia secundum Cartesianæ principia agit scriptor Gallus, Cordemoy, in libro, quem inscripsit: *Discours Physique*

sique de la Parole: in quo non solum de ratione soni in literis, sed & quomodo verba prolata in spiritus animales operentur, & persuadere possint, multa eleganter differuntur: dignum certe judicavit librum Societas Regia Anglicana, quem in linguam suam couverteret. Ex Anglis ipsismet hanc materiam de vocum flexione tangit *Job. Wallisius* in Prolegomenis suæ Grammaticæ Angl. quæ nihil aliud sunt, quam Dissertatio de natura literarum & pronuntiatione. Cum vero Actorum Soc. Regiæ scriptor, hujus mentionem faciens, ante Wallisium ait neminem hunc sibi laborem sumxisse; in eo fallitur: nam Hier. Fabricius ab Aquapendente idem argumentum tractaverat in Operibus suis: tum ille, quem supra nominavi, P. Montanus, & præterea alii nonnulli. Wallisium secutus alius quidam Theol. Doctor, idemque membrum Societatis Regiæ William Holder, 1669. in 8. librum de elementis loquelæ vernaculo idiomate Londini publicavit: *Elements of Speech. or an essay of enquiry into the natural production of letters*, quo in libro pluscula notasse mihi videor vel è Montano descripta, vel certe *ὁμοψυχα*. Quid in libro de Ortu Sermonis egerit Mericus Casaubonus, ignoro, cum nunquam librum eum, quantacunque diligentia quæsitum, videre licuerit. Neque prodiit unquam, quantum scio, Ægidii Menagii de Linguis liber generalis & amplius: quem in præfatione suarum Originum Gall. promisit. Non pauca vero huc spectantia hauriri possunt è Bern. Mallincrot, viri doctissimi, de Natura & Usu Literarum tractatu Monasterii 1638. in 4. edito: nec non è Gerh. Joh. Vossi de Arte Grammatica libro I.

Ex accurata isthac observatione motus organorum factum est, ut certis regulis à monacho quodam Hispano, Petro Pontio, ars comprehensa sit, qua surdum natu, & hinc mutum, etiam solo visu mediante eousque tandem produxit, ut & loqueretur ipse, & ab aliis quacunque lingua prolata recitare potuerit ac intelligere, etiam si lingua ex informatione sibi solum cognita loquerentur: qua de re cum jam lib. Methodico c. 3. prolixè satis egerimus, non est, cur hic denuo actum agamus. Id tamen addimus: Emanueli Ramirerio de Carrion, de quo perturbate nonnulla posuisse Nic. Antonium monebamus, non Velasium Fraxini Marchionem, sed alium tamen illustrem discipulum obtigisse; nimirum è Sabaudorum Principum stemmate Emanuele Philibertum, Carignani Ducem, qui hodieque superest, & trium quatuorve linguarum peritiam, Carrionio manucente, eam natus, ut, quamvis non loquatur: hoc enim deest: scribat tamen promte & intelligat. Recentissima omnium artis hujus exempla sunt, quæ apud Belgas impigro labore suo Joh. Conr. Ammann, Scaphusa Helvetius, Med. D., dedit. Aliquot enim ille surdas loqui edocuit, & testem ejus rei *Surdum Loquentem*, Amstelod. 692. Latino idiomate editum, Petro Kolardo, cujus filiam ita informaverat, nuncupavit: quin imo tam certam se reddidisse

suam artem confidit, ut in epistola nuncupatoria promittere aufit: *Surdum non fore, modo sana ipsi mens constet, nec lingua sit impedita, nec etas immatura, qui se praeceptore bimestri spatio non expedite sit locuturus.* Quoque magis propriam esse Ammanni eam methodum agnoscas, sancte testatur in praefatione, sibi, antequam ipse excogitarit, ne vestigium ejus apud ullum auctorem occurrisset. Ceterum, cum solo visu verba loquentium surdi assequantur, fit, ut etiam voce maxime submissa loquentes, vel potius sibilantes intelligant: quod idem Auctor de suis discipulis testatur.

7 Et hæc quidem prima exprimendorum conceptuum nostrorum & maxime naturalis via est, quæ per linguam fit. Est &, quæ nutu digitisve, quam amantium esse linguam Ovidius, amorum magister, docet, instituitur. Ejus artem aliquam tradidit Anglus quidam, Joh. Bulver, è quo excerpta nonnulla apud Harsdœrfferum in *seinem Gesprächspiel und im Deutschen Ge-cretario* reperias.

8 Longe vero illustrior est, aptiorque sua cogitata aliis communicandi modus, per scripturam, quam sermonis imaginem esse symbolumque res ipsa clamat. Sane enim, si praesentes sermone humano maxime affici & edoceri quam aptissime solent; est tamen, ubi scriptura vim loquelæ exsuperat, atque vivo sermoni sermo pictus praefertur. Scriptura nempe ad absentes loquimur, & remotos longa locorum temporumque intercapedine, æquè ac si nobiscum viverent, compellamus: hac historias temporum consignamus, quæ, si per oralem solum traditionem propagentur, incredibile dictu, quantum fabularum pro veris breve tempus attrahat, & renitentibus frustra posteris obtrudat: imo evanescit prorsus rerum, licet egregie gestarum memoria, ni literæ & scriptura in subsidium advocentur. Ita cum scientiis quoque comparatum. Non hodie de tot magnorum olim virorum nominibus, nedum dogmatibus superesset quicquam, si scripturae beneficio careremus, quod unum tot illustres antiquorum labores excolendis uberius animis nostris datos servavit. Furere profecto magis, quam humano more loqui censentur merito, qui scripturam & literas rei humanæ pestem vocant, è nostro sodalitie exterminandam. Quanto sanius viri sapientes summis illam in cœlum laudibus extulerunt, & originem ejus investigantes DIs acceptum tantum beneficium referebant.

9 Et quidem, si Judæos audias, Deus extra dubium literarum inventor est, quippe qui ante conditum mundum Legem literis igneis nigris dorso ignis candidi inscriptum penes se habuit. Ita quidem nugantur hi Plinius *Histor. Nat. l. VII. c. 56.*, de *literarum* ortu verba faciens, *eternum* earundem *usum* pronuntiat: quod effatum multis disceptationibus ansam dedit; sine dubio autem ita accipiendum est, ut una cum hominibus, quorum ortum nescit Plinius, ortas arbitretur. Dum vero ibidem ex Assyria literas in or-
bem

berem manasse credit; latet in eo vestigium veritatis, cum Assyriam primo statim tempore ab hominibus cultam (si non omnino Paradisus ibi fuit) dubium nullum sit. Alii ex Ægypto potius primitias literarum arcessunt, quod non solum Gellius à Plinio adductus facit, sed dudum ante Gellium idem Diodorus Siculus docuit, & Philo Biblius in proœmio ad Sanchoniathonem, cujus hæc verba sunt: τῶν ὑφ' ἡλίον γεγονότων πρῶτος ἐστὶ τὰ αὐτοῦ ὁ τῶν γραμμάτων εὐρεσὶν ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατὰρξας: apud Eusebium Præp. Evang. l. 1. c. 9. hunc vero Taautum Ægyptia voce eundem esse, quem Græci ἐρμῆν (Latini Mercurium) vocant, Philo mox addit. Græci ceteri communiter ferme Cadmo literarum inventionem tribuunt, & è Phœnicia ad Iones illas pervenisse tradunt: hinc Jonicæ literæ Herodoto omnium antiquissimæ. Legi ea de re præcipue Josephi Scaligeri eruditissima dissertatio meretur, quam de Literis Jonicis ad illustrandum Eusebii locum scriptam suis Animadversionibus Eusebianis p. 110. seqq. inseruit; ut & Bocharti Geographiæ Sac. P. II. l. I. c. 10. quod totum huic materiæ impendit. Multum quoque studii & doctrinæ Hermannus Hugo, Jesuita, in pulcro de Ratione scribendi apud veteres libro ostendit: prodiit ille liber Antvverp. 1617. in 8. ex officina Plantiniana: multa ibi habentur de characteribus variis variorum generum: de re notaria veterum Græcorum & Romanorum, & similia, quæ apud ipsum auctorem videri possunt. Juvabit quoque lectorem Guil. Postellus de Phœnicum literis; seu de prisco Latinæ & Græcæ linguæ characterē, ejusque antiquitate, origine & usu Paris. 1552. in 8. nec non Gerh. J. Vossius de Arte Grammatica l. 1. c. 9. & 10. Carolus Cæsar Baudelotius de Dairval libro Gallico *de l'utilité des Voyages, & de l'avantage, que la recherche des antiquitez procure aux sçavans* Paris. 1686. in 12. cujus P. II. postquam de variis linguis, Chaldæa, Phœnicia, Punica &c. earumque characteribus prolixè actum est; Græcas etiam & Latinas literas auctor per ætates certas distinguit, deque uncialibus, capitalibus, quadratis & minusculis literarum elementis erudite disquirat. Referri quoque huc poterit P. Claudii Molinetti Historia de Fatis Literarum Romanarum, inserta Ephemeridibus Eruditorum Gallicis A. 1684., in qua non prius auctor ad Latinas literas transit, quam omnium originem ab ultima inde antiquitate repetiisset, hinc mutationes varias & fortunam elementorum Rom. elegantissimi commentariolo exponit.

Qui è S. Scriptura fundamenta dirimendæ litis istius quærunt, ii partim in cœlo stellis efformatas esse literas sibi persuadent, eamque Scripturam vocant Angelicam; quos inter eminet Jac. Gaffarellus in tractatu Gallico quem *Curiositéz Inouies* Curiosa inaudita, de Sculptura Talismanica Persarum, horoscopo Patriarcharum, & lectura Stellarum, inscripsit, ediditque Paris. 1637. Latine versa postmodum & recusa Hamb. 1676. Merito autem

autem Gaffarellum, Judæis ipsis, è quibus ista mutuo petiit, ineptiorem, re-
 jicit & confutat late Thom. Bangius Cœli Orientis Exerc. II. Habet & formas
 literarum Angelicarum aliaque de his varia Athan. Kircherus T. II. Oedipi
 Egyptiaci. Alii Adamo domum scripturæ acceptum ferri debere arbitran-
 tur. In his Suidas uti ceteras artes omnino omnes, ita literas etiam ab Ada-
 mo profectas non dubitat: immemor tamen sui alibi, nunc Setho, nunc
 Abrahamo, nunc Cadmo & Phœnicibus earum inventionem tribuit. Adamo
 inventum id aliquot rationibus Theod. Bibliander adstruxit in libro de com-
 muni ratione linguarum. Et quo minus de veritate asserti illius dubita-
 retur, reperti complures sunt, qui formas literarum Adamicarum è vetustis
 marmoribus eruerent. Ita Laurent. Schraderus illas è columna Vaticana
 descriptas Memorandis Italiæ, 1592. Helmstadiæ à se editis, una cum 23. al-
 phabetis, ut vocant, aliis, inseruit; 24. inventores literarum in universum
 credens: atque adeo duplo plures, quam Joh. Matthæus Lunensis, in Tract.
 de Rerum Inventoribus, ab Augustino Justiniano Paris. 1520. edito, in quo 12.
 linguarum inventores narrantur. Ceterum rudis nimium figura literarum
 apud Schraderum est, & longe nitidior character, qui in *Aurea Virga*, i. e.
 70. alphabetis à Jac. Bonaventura Hephurno, Scoto, S. Francisci monacho,
 Romæ 1616. nitide editis, reperitur: ut & in *Tabellis Alphabetariis* variorum
 characterum variis gentibus usurpatorum Francof. 1596. per Joh. Theodo-
 rum & Joh. Israël de Bry æri affabre incisis. Videas in his libris, & ex iisdem
 in Bangio, alphabeta Adamicum, Henochicum, Noachicum, vetus Assyrium,
 Mercurianum, Isiacum, aliaque hujus generis plura. Defendunt præterea
 characteres illos Adamicos Angelus Roccha in Commentario Bibliothecæ
 Vaticanæ: Claud. Duretus in Historia de Linguis Universi inferius memo-
 randa, Thefeus Ambrosius in Appendice Introductionis in Chaldaicam,
 Syriacam, Armenicam & x alias linguas, Papiæ 1539 excusæ. Quibus omni-
 bus se opponit, adductis atque confutatis eorum rationibus, Thomas Ban-
 gius in Cælo Orientis Exerc. I. & II. (qui liber An. 1691. sub titulo *Exercitatio-
 num de Ortu & Progressu Literarum* denuo excusus est.) Nemo tamen usque
 adeo *παράδοξον*, in erudiendis Graphices ab Adamo inventæ principiis, est
 ac Joh. Petrus Ericus, Isennacensis, qui in libro suo, quem *Renatum è mysterio
 Principium philologicum* inscripsit, ediditque Patav. 1686. in 8., Adamum indu-
 cit cum nomina animalibus, secundum sonum cujusque, seu sonorum vo-
 ces, imponeret, à volatiliū concentu vocales, à terrestrium strepitu con-
 sonantes semivocales, à mutis natalibus mutas mutuatum, postea ex ani-
 malium rugitu & grunntu loquelæ elementa composuisse, eaque intelli-
 gibilia reddidisse: v. Act. Er. Lips. A. 86. p. 328. seq. Verum, missis hisce para-
 doxis, nunc ad Bangium revertimur. Creditis, dedisse forsan originem litera-
 rum inventioni Adamum; sed ita, ut magis cœperit formare à posteris suis
 expo-

expolitas, quam ut integer certorum elementorum ordo ab illo fluxisse credi queat. Ita reliquos, qui literarum inventores dicuntur, certos suarum quemque gentium characteres excogitasse forsan, non vero statim propterea scripturæ repertores dici mereri. Henochum revera scripsisse librum extra dubitationis aleam ponit, qua in re Brianum Waltonum sibi consentientem habet Proleg. Bibl. II., dissentientem vero Rich. Simonium, cui prophetia Henochi nonnisi è traditione Judæ Apostolo fuisse nota videtur. Nec desunt, quibus columnæ Sethianæ, quarum unam suo adhuc tempore stetisse Josephus l. i. Antiq. c. 3. auctor est, suspectæ admodum, si non penitus fabulosæ, videntur. Et quis, in tanta rerum ultima antiquitatis caligine, certi quid absque hæsitatione proferre auit? Interim non tamen dubitandum videtur, quin haud procul ab origine generis humani scripturæ inventum arcessendum sit. Conferri præter auctores, qui de Lingua & Scriptura agunt, & superius recensiti sunt, meretur quoque Caramuel, qui in Apparatu Philosophico multa, quæ illuc spectant, habet. De Literarum Dimensionibus tractatum scripsit Geofry.

Ceterum, ut in verbis ore prolatis, ita & in literis manu exaratis physicum aliquid, quod de ingenio ac moribus hominum testetur, latet: ita, ut ars quædam prognostica inde formata sit. Rabbinos aliquos ea de re cogitasse legi: & est inter Italos Camillus Baldus, Bononiensis, Philosophiæ olim in academia patria Professor, qui de Divinatione Epistolari librum Italica lingua scripsit, translatum postea in Latinam, & editum Bononiæ 1664. in 4.

C A P. II.

DE VARIIS SCRIPTURÆ MODIS.

§. 1. *Literæ sive Figure Hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus Horus Apollo, Nic. Causinus, Job. Pierius Valerianus, Ath. Kircherus, Laur. Pignorius, alique, scripserunt. 2. Æthiopum, Scytharum, Sinensium, Peruvianorum. 3. Græcorum & Latinorum Notæ Cryptographica & Tachygraphica, harumque Inventores, & varii de iisdem Scriptores. 4. Notæ Tyronis, Seneca, Cypriani, Job. Pici, & aliorum, Job. Trithemii Polygraphia, à Gustavo Seleno in Cryptographia illustrata. Alii Tachygraphiæ, Steganographiæ, & oppositæ huic Artis Decifratoriæ, Scriptores recentiores. 5. De Characteribus sive Scriptura Universalibus, Linguis omnibus communi, & Linguae Universalis inserviente, Conatus & Scripta Georg. Dalgarni, Job. Wilkinsii, Galli Anonymi, Ath. Kircheri, J. Joach. Becheri, de quibus, uti & Andr. Mülleri Clave Sinica, sobrium fertur Judicium. 6. Typographiæ Inventio, Germanos inter & Batavos controversa, Germanis, Gallorum complurium suffragiis allegatis, vindicatur, Scriptores hujus Argumenti recensentur, Discrimen Typographiæ Europææ, & hac antiquioris Sinensium, ex*

Is. Vossio ostenditur, Abusus Artis nobilissima deplorantur, & Typographi potiores Eruditi recensentur.

Scripturæ licet maximus & incomparabilis usus sit, id unum tamen adhuc deesse videbatur, quod lente nimis rem suam peragat, & longis calami tractuum ambagibus id eloquatur, quod multo breviori spatio lingua dicit. Accedebat, quod quicquid per eam semel literis mandatum est, promiscue statim cuivis patefceret, cum res non omnes omnium oculis exponendæ olim judicarentur. Nati exinde partim arcani atque facri, partim usui *ταχυγράφων* inservientes varii scriptionum modi sunt, queis per compendia longus sermo abstrusis quibusdam notis aut imaginibus inclusus contineretur.

Ægyptii, sapiens olim & ob id notissima toto orbe gens, cum in vulgus nollet inventa sua spargi, literas hieroglyphicas, ceu symbola rerum, excogitavit; quæ suo se nomine statim, quam sancte fuerint in intimis templorum adytis custodita, produnt. Ab Hermete inventa gloriabantur, & non solum extraneos ad ea difficillime admittebant, (quod exemplum Pythagoræ ostendit, qui, circumcisus licet, & à Polycrate viro potentissimo commendatitiis literis instructus, ægre tamen admissus est) sed & paucis ex ipsorummet sacerdotum ordine latentia figurarum mysteria pandebant. Successu temporum non secreta tantum, quæ recondi in delubris voluerant, verum alia quoque characteribus istiusmodi notabant; cippos maxime, quorum nonnulli super sunt adhuc. Varii vero auctores in eruendis abstrusarum figurarum significationibus defudarunt. Ex antiquis restat Orus, sive HORUS APOLLO, quem *Horapollinem* nonnulli vocant, auctoritate scilicet Photii atque Suidæ nixi; quos falli tamen, & Horum Ægyptium ab Horo seu Horapolline Græco Grammatico diversum, probabiliter contendit Caufinus. Scripsit Horus iste Niliacus (ita enim vocatur, non à flumine, sed ab urbe Ægypti Nilo, de qua Hecataeus apud Stephanum) *Hieroglyphica Ægyptiaco sermone*: Græce ea vertit Philippus nescio quis recentioris ætatis Græcus. Græca Latine transtulit, ediditque Basil. 1518. Bernardinus Trebati, Vicentinus. Novam versionem publicavit Paris. 1551. in 8. Joh. Mercerus; alia editio Romæ excusa est ex Merceri aliisque versionibus conflata 1606. in 12. sed cum gravibus eam erroribus scaterere deprehendisset Nicol. Caufinus, errores expunxit, notas & observationes addidit, subjunctis insuper ex Clemente Alex. & Epiphanio, quæ huc pertinebant atque Polyhistorem Symbolicum, libris XII. constantem, adjecit: totumque librum *de Symbolica Ægyptiorum Sapia* in scriptum publicavit Paris. 1618., Colonia postmodum 1631. in 8. recusum. Jam ante vero quam Caufini editio prodiret, Græce Horapollinis Hieroglyphica correctæ & suppleta David Hæsche-

Hæschelius 1605. in 4. edi curavit Augustæ Vind. E recentioribus laudem meret JOH. PIERIVS VALERIANVS, cujus *Hieroglyphica, seu de sacris Ægyptiorum aliarumque gentium literis Commentarii* Lugduni 1610. editi, & inde multoties in Germania recusi, Italice etiam Venetiis 1625. typis exscripti, in omnium manibus sunt. Secutus hunc celebris ATHANAS. KIRCHERVS, vastiori adhuc molimine ista mysteria aggressus, varia ejus studii monumenta reliquit. *Oedipum Ægyptiacum*, cujus pars una *Theatrum Hieroglyphicum* sistit, Romæ 1654. *Obeliscum Pamphilium*, seu interpretationem novam Obelisci hieroglyphici, quem Innocentius X, P. R., erexit. ibid. 1650. *Obelisci Ægyptiaci*, inter rudera Minervæ effossi, interpretationem Hieroglyphicam. Romæ itidem 1666, & alia forsan, quæ huc pertinent. Uti vero non male hoc suo studio meruit de re literaria Kircherus, ita num semper vera etiam suis suspicionibus assecutus sit, dubitandi locus superest. Certe Oedipum ejus spernit Isaacus Vossius, & amicos Kircheri nolle ab ipso scriptum ait: *Castigat. ad Objecta Hornii c. XII. p. 338.* Ita Parisiis cum aliquando ludibrium jocantibus nonnullis, & nescio quam informem statuem, pro cippo afferentibus, debuisse legi. Pertinent ceteroquin huc *Laur. Pignorii Mensa Isiaca*; seu vetustissimæ tabulæ æneæ, sacris Ægyptiorum simulacris cælata, explicatio; quæ Venetiis 1605. & Amstelod. 1670. lucem publicam aspexit, nec non Mich. Meyeri *Arcana Ægyptiorum & Græcorum Hieroglyphica*, sine loco & anno impressionis in 4. edita.

Non vero Ægyptii solum, sed Æthiopes etiam atque Scythæ, hieroglyphicis characteribus usi deprehenduntur, ut è Pherecyde Syro apud Clementem, & è Diodoro Siculo, bene CaussinVS animadvertit. Hinc eo facilius ad Sinas & Japones, à Sinensibus ad Peruvianos, penetrare potuerunt; nec opus est, ut cum KircherO nescio quas Ægyptiorum ad Sinas colonias somniemus, quas merito ut intempestive admodum adstructas ridet I. C. Vossius. Vide quæ de literis Sinensium Spizelius in libro de Re Literaria eorundem collegit, & Kircherus Oedipi T. III. Diatr. I.

Græci & Latini, quanquam hieroglyphicis abstinebant, habuerunt tamen *σημεία* sua seu notas, quibus vel ad occulte, vel ad breviter scribendum, usi sunt. *Notarios* Latini, Græci *ταχυγράφοι* & *σημειογράφοι* à notis ac *σημείοις* vocabant, queis cura scribendarum compendiaris characteribus rerum commissa erat: quique adeo frequenter in publicis æquæ & privatis negotiis adhibebantur. ut nihil crebrius apud auctores, quam illorum mentio occurrat. Ita laudant hanc artem è veteribus Plutarchus, Dio, Suetonius, Seneca, Martialis, Aufonius, Hieronymus, Isidorus, Suidas, alii, quorum loca passim à recentioribus allegata videre est. Sed, ut omnium rerum esse etiam quidam abusus potest, ita hæc inprimis ars notaria fraudibus multis, scriptorumque corruptioni, patuit, præsertim, ubi, inolecente jam bar-

barie, genuina notarum interpretatio expiravit: qua re motus publica lege vetuit Imp. Justinianus *per signorum captiones & compendiosa enigmata codicis sui textum conscribi*. Inventores artis illius varii à variis perhibentur. Lipsius lubenter Græcis gloriam daret, & nominatim Xenophonti, motus auctoritate Diogenis Laertii. Salmuthus, in Not. ad Pancirollum, ex Æliano Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium celebres ea arte fuisse tradit. Latini tamen ad se trahunt: quorum alii Ciceroni ipsimet & Mæcenati, alii libertis eorundem literionibus, gloriam inventarum istiusmodi notarum adscribunt. Peculiarem de Notis Romanorum librum Sertorius Ursatus, Paravinus, scripsit, qui 1672. Patavii in fol. excusus est. Valerii Probi de Siglis, seu de interpretandis Romanorum literis, librum è MSS. quam plurimis altero pene tanto auctum, notisque illustratum, Soræ 1647. in 4., Henr. Ernstius publicavit. Diligentem quoque, in clandestina scribendi ratione docenda, operam Rob. Valturius navavit l. VII. de Re Militari c. 17. (prodiit ille liber Veronæ 1483. fol.) longe vero majorem ac diligentiore, Henr. Salmutho iudice, Joh. Bapt. Porta, in IV, libris de Furtivis literarum notis, (Mompelgardii A. 1593. in 8vo excusis) & l. XVI. Magiæ Naturalis. Verum nec ipse Salmuthus cum Pancirollo debita sua laude fraudandus est, qui studiose admodum rem hanc exponit Nov. Repert. Tit. XIV. Conferatur præterea elegans Lipsii epistola cent. I. ad Belgas, ep. 27., Petri Bembi Cardin. epistola ad Julium II. P. R., l. V. ep. 8., Wovverii Polymathia c. VI. Vossii de Arte Gramm. l. I. c. 41., & Becmanni Notitia Orbis c. IX. p. 391.

- 4 Extant adhuc *Notæ M. Tullii Tyronis*, liberti Ciceronis, quas ille ad signandas voces excogitavit, mistis, quas Ann. Seneca parens, Lipsio iudice, addidit, quasque Cyprianus, Trithemio referente, earum insuper vocum notis auxit, quæ ad usum Christianorum necessariæ fuerant. Rarissimæ jam ævo Trithemii erant, qui, cum forte fortuna illas ex Abbatia cujusdam bibliotheca an. 1497. vili pretio à monachis rerum imperitis emisset, multum sibi in sua Polygraphia gratulatus est. Nostro autem ævo Janus Gruterus, è duobus Codicibus, suo uno, altero Joh. Pistorii, Notas Tyronis & Senecæ, cum Cyprianicis una immistis, edidit, Corpori Inscriptionum adjectas. Neque vero dubitat in præfatione Gruterus, fore notas has usus alicujus, & glossarii quasi locum expleturas in libris, qui meris istiusmodi notis conscripti hic illic forsitan in bibliothecis lateant: qualis ille codex est, quem è Dacia Julio II. missum, & Hygini de Syderibus commentariorum portionem comprehendentem, Bembus l. c. refert: aliusque Curtii codex Bongarsianus, cui sub finem, & variis ad marginem locis, notas istiusmodi illitas ipse Gruterus narrat. Inprimis vero memoratu dignum Psalterium notis istiusmodi descriptum, & Argentorati servatum, cujus historiam, lepidam

pidam simul, his verbis Trithemius c. l. exponit. *Biennio post* (nempe ab acquisito Notarum Tyronis codice, adeoque ann. 1499.) *eques Argentinam in causis ordinis mei ascendit, admissusque per Joh. Keisersbergium, insignem loci concionatorem, in bibliothecam majoris Ecclesiæ, Psalterium reperi totum hisce Tullii & Cypriani notis exaratum, aureisque capitellis decentissime scriptum. Superscriptio autem ab ignaro mysterii talis fuerat extrinsecus posita: Psalterium in Armenica Lingua. Ego doctorem adhibui, falsitatem ostendi, ita rescribendum admonui: Psalterium notis Ciceronis descriptum: quod fecerit, nec ne, incertum habeo, quoniam ad eam bibliothecam postea non sum reversus.* Pertinent quoque huc Notæ Mathematicæ, Astronomicæ, Chymicæ, Jatricæ, quas, in Scriptoribus Mediæ & infimæ Græcitatis repertas, è Codicibus MSS. eruit, & cum explicatione Glossario suo Græco annexuit, Carolus du Fresne. Distinguenda tamen à se invicem sunt σημεῖα notariorum, celeri solum scriptioni inservientia, & notæ, quæ ad κρυπτογραφίαν spectant. Illorum rationem uti vix quisquam restituet: quoniam, nisi quis à pueritia artem illam studiose didicerit, a gre rem difficillimam assequetur: ita suaferim tamen studiosis, ut ad celeriter exscribendum notas proprias, & quidem quamplurimas, sibi constituent, sicut legimus Joh. Picum Mirandulanum proprias sibi notas constituisse, quibus libros suos conscripserit, qui propterea, ut in Vita Patruī Joh. Franc. Picus testatur, à nemine post ejus obitum legi potuerunt. Hanc vero artem Joh. Trithemius in Polygraphia sua tradere aggressus est. Usus earum antiquissimusprehenditur: ut enim Scytalam Lacedæmoniorum taceamus à Gellio l. XVII. c. 9. Noct. Attic. fuse satis descriptam: nec Cæsaris etiam, nec Augusti arcanos scribendi modos, quos Suetonius detegit, memoremus; nihil aliud suis notis primum Cicero voluit, quam occulte scribere: ita enim l. 13. ad Atticum: *Et quod ad te de decem legatis scripsi, parum intellexi credo: quia διὰ σημεῖων scripseram.* Talis occultæ scriptionis, uti diximus, ars illa est, quam tradere, suis tamen mysteriis involutam, voluit Trithemius Abbas: quæ evoluit postea scripto in ejus Polygraphiam Commentario Illustrissimus GUSTAVVS SELENVS, i. e. Augustus Brunsvic. Dux, edita in fol. Lunæb. 1624. *Cryptographia.* Jam ante Selenum tractarunt idem argumentum Abr. Cornelius in *Scotographia Italica*, Dan. Schvventerus in *Steganographia aucta*, Casp. Schottus in *Schola Steganographica*, & passim apud Magiæ naturalis scriptores singularia hujusmodi artificia monstrantur. Nuspiam tamen æquè floruit illa & celeris & occultæ scripturæ ars, studiove majore culta est, quam apud Anglos, qui, cum veterum notas, celeritati scribentium consulentes, non amplius restare vidissent, novas ipsi notas commenti sunt, librisque peculiaribus exposuerunt: quales sunt Thomæ Willis Manuductor artis Steganographicæ: *The Schoolmaster in the art of Stenography.* Lond. 1647., Thomæ Schelton *Tachygraphy or Shortvvriting.* Joh. Wilkins *Mercury, or the Syvyst Messenger,*

fenger, aliique à Becmanno Hist. Orbis c. 9. p. 391. laudati. Quibus addi Belga etiam Scriptor, J. S. S., Verbi Div. Minister, potest, qui artem brachygraphicam certis quibusdam regulis est complexus, & distincte admodum tradidit. Lugd. Bat. 1666. 8., Germanice quoque postea, sub *Tachygraphie* Titulo, editam. Nec minor apud Anglos Cryptographiæ in bellis præcipue civilibus erat usus, modo per ciphras, modo per notas alias facta scriptione: cui tamen multum obfuit opposita illi Decifratoria, quam vocant, ars, quæ ex characterum ductu, frequentia & nexu inter se eorum sensa occulta investigat, si Alphabetum quidem sit ordinarium, & characteres linguam cognitam exprimant. [Mulum inprimis valuit illa arte superstes hodieque vir celeberrimus, & in scientiis Mathematicis plane incomparabilis, Joh. Wallisius, cujus manu scriptam vidimus, seu potius enodatam Legati cujusdam Gallici ad Polonos, March. Bethunensis, Epistolam, meris numeris adeo abstruse scriptam, ut inextricabiles videantur labyrinthi, è quibus tamen vir doctus se miro artificio expedit.] Editus quoque hanc in rem Gallicus quidam liber est. *L' interpretation det chiffres, tirée de l' Italien du S. Ant. Maria Caspi, Secrétaire du Grand Duc de Toscane, augmentée & accommodée particulièrement à l' usage des langues Françoisse & Espagnole. Paris. 1641. 8.* Memini mecum quondam communicatum (ab Aurato Equite Scoto quodam artificium Steganographicum, ipsi magno pretio comparatum, quod decifrationi obnoxium non esset. Id vero postea in Thaomaturgo Schotti, vel Physico, vel Mathematico, publicatum inveni. De Cryptographia recentiorum Græcorum Leo Allatius epistolam ad Car. Moronum scripsit.

5 Nondum tamen in his occultarum scriptionum inventis doctorum quorundam solers ingenium acquievit. Amplius progressu beneficio characterum istiusmodi universalem linguam moliti sunt, ita nimirum, ut pictos in charta characteres unaquæque gens patria lingua legere reddereque possit. Est qui hoc saxum inprimis magno conatu volvit Anglus scriptor, GEORGE DAHLGARNVS, cujus hic liber splendido admodum titulo in lucem prodit: *Ars Signorum: vulgo, character universalis & lingua philosophica, qua poterunt homines diversissimorum idiomatum spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo, sive loquendo, mutuo communicare, quam linguis propriis vernaculis. Præterea hinc etiam poterunt juvenes Philosophiæ principia, & veram Logicæ praxin, citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis. Londini 1661. in 8.* Sed scriptum hoc eruditionem affectatam & pedagogeum nimis olere judicat Becmannus. Præter vero Dahlgarnium Joh. Wilkins, membrum Societatis Regiæ, & postea Episcopus Cestriensis, aliam philosophicam quandam linguam invenit & characterem, è figuris Mathematicis concinnatum: Liber Anglica lingua scriptus prodiit Lond. 1668. in fol. hoc titulo: *An Essay towards a real character, and*

and a Philosophical language. Admodum vero operosus est in rebus naturalibus & arte factis sub suas classes redigendis, quæ opera in illo laudanda est. Inest enim signis rerum, ut sunt voces, eadem divisio, quæ rebus ipsis: inest porro ipsis vocibus certus quidam & inseparabilis character, è quo dijudicari tota lingua potest, & pene mathematica demonstratione significationes deduci: ille character latet in solis terminationibus, quæ quasi formam largiuntur vocabulis, ut certæ quædam consonantes materiam ipsi voci, radices scilicet, quæ plerumque ex aliis linguis sunt transumptæ. Commendari utique meretur Wilkinsius, quod linguarum fundamenta philosophica haud sane levi opera fuerit persecutus. Similem laborem linguæ alicujus Philosophicæ in animo habuit olim Gallus ille, cujus Cartesius P. I. Ep. III. ad Mersennum scribens meminit. Expc fuerat Mersennus Cartesio istud viri institutum, ejusque de illo judicium poposcerat: quapropter Cartesius rem omnem solidissime examinat, determinatque, quoad procedi possit in hoc negotio. Linguam putat inveniri posse commodiorem & breviorē; Grammaticam quoque faciliorem, & communissimos aliquot characteres, secundum quos intelligi possint omnium linguarum sensus; sed ulterius procedere non audet. Nam, quod Gallus ille jactabat, per hanc artem suam, linguæque suæ cognitionem, ceteras omnes, & dialectos illarum, cognosci posse, id plane falsum putat Cartesius, & in ostentationem argumenti confictum. Athanasius Kircherus & Joh. Joach. Becherus artem commenti sunt, qua notis numerorum, secundum ordinem dispositorum, universalem in quacunque lingua sensum exprimere quis possit & scribere, legere, & sine interprete intelligere. Kircheri liber sub titulo *Artis Polygraphica* Romæ 1665. fol. in vulgus exiit: Beccheri liber inscribitur: *Character pro notitia linguarum universalis: inventum steganographicum hætenus inauditum*. Francof. 1668. Beccherus ille vir fuit non contemnendi ingenii, sed varii, & in multa distracti. Multa animo concepit pro augendis scientiis, multa quoque ipse invenit disciplinarum subsidia; & in Mathematicis Chymicisque quædam singularia. Ita & in didacticis nonnulla monuit viros doctos, pro quibus illi gratiæ debentur: atque hoc ipso libro suo, cujus usus revera aliquis est, gloriam meruit, quod primus laborem eum susceperit. Nam Dahlgarus, Wilkinsius & Kircherus, post Becherum scripsere; videturque is nonnullis in locis indicare, se viam Kircheri stravisse: quod & verum existimo; quanquam alia Kircherus via incedat: facile enim est consilio semel detecto, novam formam superinducere. Neque vero propterea contemnendum Kircheri artificium est; plane ad eum modum excogitatum, quem suggererat Ep. 109. P. I. Cartesius: nec inutile illud consilium, modo non operosa negotia expedienda sint: tunc enim labor molestus fiet. De dictionis elegantia hic frustra laborabitur: talis enim epistola

non concinnius scribetur, quam Latina oratio à Latinæ linguæ ignaro conscribenda; de quo invento gloriatur Kircherus, sed tanquam arcanum sibi servat. Meminit ejus in libro suo de Arte Combinatoria. Similiter docet, in Arte sua Musica, cantilenam conficere beneficio cujusdam instrumenti illum, qui Harmonicæ artis ignarus est. Verum in his inventis plus est subtilitatis, quam utilitatis: par sane est, componere aliquot verba secundum ordinem ab alio institutum. Non hic hominis, sed psittaci, labor est. Utut enim oratio grammaticæ composita sit; utut cantilena nihil peccet adversus harmoniam; ingenium tamen, judiciumque *ἡγεμονικὸν*, quod rem totam conficit, abest. Inveniri autem talia facile poterunt ad imitationem aliorum: dudum enim in istiusmodi cogitationes venerunt viri aliquot eruditi. Cæterum idem fere, quem Beccherus tenuit, modus est Caramuelis in Apparatu Philosophico p. 128., ubi de literis Sinicis agit. Pertinet quoque huc promissum Andr. Mülleri Greiffenhagii, Præpositi olim Berolinensis, qui in Clave sua Sinica, tanto promissa strepitu, ope characterum Chinesium (quorum lectionem facile, & facilius quam ullius alius scripturæ, expediendam in se susceperat,) mulierculas etiam & pueros, intra paucos dies, se docturum spondit, ut nihil non integrorum contextuum, ex quibuslibet libris aliisque congrue scriptis chartis, non Sinice quidem, sed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias, legant. Verum & Clavis Sinica, & quicquid una cum ea promissum est, in fumum abiit, foco nimirum ab ipsomet Auctore moribundo injecta. Et sane, qui linguam universalem moluntur, in vanum omnes videntur laborare: nam lingua ab uno homine confecta, utut speciosa & in rationibus philosophicis fundata, nullum habet usum nisi impetrari consensus possit. Imo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, ut ab aliis receptos suos viderit. Possibilem interea scripturam istiusmodi universalem esse, recte Becmannus judicat, l. sæpius cit. idque liquere ait: *I. ex characteribus Chymicis, Astronomicis, Musicis, Arithmeticis, &c., qui ab omnibus Europæis æquè intelliguntur, licet diversis pro varietate linguarum verbis expressi. II. Ex Chinesium characterem, quem Chineses, Coreani, Japonii, Tonchineses & Conchinenses æquè intelligunt, licet communi sermone non participant. III. Quia gentes, licet verbis discrepent, conceptu rerum tamen consentiunt: si igitur & characterem consenserint, qui res & conceptus, non autem verba, designet, non dubium est, quin, quod scribitur eo, omnes æquè intellectu sint.*

6 Arti Scriptoriæ respondet Typographia, à Germanis inventa, quicquid contradicant Batavi, quorum causam Marcus Zuerius Boxhornius Dissert. singulari egit, Lugdun. Batav. A. 1640. in 4. edita; sed quos injuste ejus inventionem sibi vendicare luculentis demonstrat argumentis Gabr. Naudæus, in Additionibus ad Historiam Ludovici XI. Gallice scriptis, c. 7., Paris. 1630. in 8. Idem agit singulari libro Bernh. à Mallincrot de ortu & progressu

gressu artis Typographicæ, Colon Agr. 1640. in 4. Neque invident Germanis eam gloriam Cl. Molinettus in sua de Fatis Literarum Historia, supra jam à nobis laudata, qui, è præfatione Epistolarum Hieronymi, Romæ 1467. impressarum, producit quædam, ut Germanos, non Belgas sanctæ, quam vocat, artis inventores probet: Joh. de la Caille, typographus & bibliopola Parisinus, qui suæ arti illustrandæ integrum librum 1689. in 4. vernaculo sermone dedit, inscripsitque: *Histoire de l'Imprimerie & de la Librairie*: æquè ac Molinettus, Joh. Guttenbergium, Argentoratensem, (non Laur. Costerum, neque Joh. Mentelium, quod aliis eruditorum videtur) primum typographiæ inventorem tradit. Ut jam taceamus Adr. Bailletum, qui T. II. P. I. suorum Judiciorum (*Jugemens de Sçavans*) Germanis eandem laudatissimam artem acceptam fert, quanquam ejus expolitionem aliis nationibus tribui debere mox addat: & Joh. Mabillonium, qui T. I. Musæi Italici, ex Joh. Aleriensis epistola ad Paulum II., probat, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexisse: expleto sic Cardinalis Nic. Cusani voto, qui id, referente Molinetto, unice semper optarat. Certe omnibus elogiis atque panegyricis digna illa ars est, quam præfiguratam in Apocalypsi credidit Mich. Stifelius, celeberrimus sui temporis Arithmeticus, sub specie equi, cui infidebat ille, cui nomen erat, *Verbum Dei*. In libro illo Germanica lingua edito, sub titulo: *Eine sehr wunderbahrlche Wörterrechnung samt einigen Merckzahlen Danielis und der Offenbahrung Johannis 1553*. Regiomonti. Operosissime auctor numeros Propheticos per literas latinas explicans mirabiles inde sensus elicit, quibus ipse mysterii vim inesse persuasus est. Neque sane absque labore & ingenio illa perfici potuere. Ceterum est, quæ ut alias artes plures, ita typographiam quoque multis, antequam Europæis innotuisset, seculis à se usurpatam jactat, Asiatica Serum sive Sinarum gens. Certe mille & quingentis annis eam apud illos esse antiquiorem H. Vossius capite de Artibus & Scientiis Sinarum, quod est Variar. Obs. XIV., refert. Neque vero cum nostra eadem omnino est. *Seres*, ait Vossius, *non uti apud nos fieri solet, singulos suos characteres separatim exprimunt formis: hoc enim apud illos commode fieri non possit, propter immensam characterum multitudinem: sed singulas pagellas singulis insculpunt tabellis ligneis, haud multum ab simili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno insculpuntur, quæ postea committuntur prelo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & brevissimo tempore, quorumvis librorum editionem absolvant.* Dispar igitur apud utrosque artificium: Europæorum sine dubio longe majus magisque ingeniosum, quicquid contradicat Vossius: quanquam Sinense forsan facilius fortunæ lusus evitet, & laboriosum multo minus sit. *Siquidem non multa, uti nos, simul excudunt exemplaria, sed, si emptor accesserit, sumtis tabellis, iisque atramento suo librario tinctis, & interposita singulis tabellis chartæ fascia, centum vel plures aliquando pedes longa, unius vel duarum*

horarum spatio perficiunt editionem voluminis, quod, exemptis tabellis, ita complanatas habet oras, quantum vix habeant nostri, qui cultris circumciduntur, libri. Hæc iterum Vossius, ingens Serum admirator: qui hac una ratione optime typographorum jacturæ consuli posse putat; cum nostri nimis impensis haud raro bona omnia perdant, vana spe & inanibus promissis confisi. Addit insuper, imitatos complures compendiosam Sinensium typographiam frustra tamen fuisse, seu atramenti, five chartæ minus bibulæ, culpa factum sit. Posset forte concinnius minutis linguarum Europæarum characteribus, quæ ligno affabre insculpi vix possunt, culpa tribui. Sed quicquid demum ejus sit, non sane tam è re orbis literati est, ut compendiose, quam ut emendate, libri publicis typis exscribantur: cum contra videas nihil minus vulgo in officinis typographicis attendi. Conquestus jam olim de illa typographorum, five ignorantia, seu avaritia, Henr. Stephanus in epistola ad quosdam amicos est, quam suæ de Vitis Stephanorum Dissertationi Theod. Almelovenius subjecit: longe gravius adhuc in Querimonia Artis Typographicæ, ibidem reperiunda stomachatus. Nempe correctioni typorum adhiberi viros, qui vix tria verba Latina, totidemque Græca, norint; & his nobilissimos quosque utriusque linguæ scriptores committi: hoc vero nihil aliud esse, quam furiosis gladios in manus tradere, multa cum indignatione scribit Stephanus. Quid diceret, si hodie nostras officinas intraret? Longe aliter in domo patris Roberti Stephani, quem unum omnibus fere omnium ætatum typographis anteponas, res agebatur. Decemviratum is quendam literarium domi habuit, ex omnibus pene nationibus conflatum: horum præcipui correctorio munere fungebantur: ipse tamen revidit omnia, proprio & accurato studio libris à se editis consulturus: imitatus nimirum, sed & longo intervallo supergressus, Aldum, & qui ante Aldum, vel eodem cum illo tempore, emendandis typis manum admoverant Marcum, Musurum, Janum Lascarem, Demetrium Chalcocondylam, aliosque viros istorum temporum summos. Uti vero hæc ad institutum nostrum nonnisi indirecte spectant, ita recensendis eruditis typographis non immorabimur. Satis nota sunt, nomina Jodoci Badii Ascensii; Mich. Vascosani; Sebast. Gryphii, Adr. Turnebi; Mamerti Patissonii; Guilielmi & Claudii Federici Morellorum; Andr. Wecheli, Christoph. Plantini, Johannis & Balth. Moretorum, trium Manutiorum, Franc. Raphelengii, Hub. Golzii, Andr. Turrisani, qui socer Aldi fuit, & Federici, Andr. Filii Philippi & Bernardi Juntarum, Dan. Bombergi; Joh. Frobenii, Joh. Oporini, Joh. Amerbachii, Hier. Commelini, aliorumque recentiorum, (ut sunt Cramoissii, Petiti, apud Anglos theatrum Sheldonianum; apud Batavos Elzevirii, Blavii &c.) qui nostros typographos penitus in ruborem dant: & utinam ita darent, ut de emendatione solliciti imitandos, ut Batavi sibi antiquos fumerent. Alia il-

lorum

Cap. III. De Lingua Universali & Primæva, aliaq; de Lingvis Gen. 19
 Iorum querela est, qui tot futiles & nullius pretii libros obtrudi mundo per
 typographos indignantur; certe neutiquam spernendi. Neque vero quis
 propterea damnandam artem egregiam censuerit: cum nihil tam bonum
 sit, cui non vitio hominum mali quid admisceatur. Legi ea de re meretur
Nicolaus Francus, elegantis ingenii homo, sed qui ob satyras tandem furcæ sup-
 plicio periit, in tractatu *Italo Utile e Danno delle Stampe*.

C A P. III.

DE LINGVA UNIVERSALI ET PRIMÆVA, ALIAQVE DE LINGVIS GENERALIORA.

§ 1. *An Lingua olim Universalis exstiterit, & an ea fuerit Hebræa, Franc. Merc. Hel-*
montii Delineatio Alphabeti Naturalis Hebraici explosa. 2. *Job. Webbius Chi-*
nensem primævam fuisse statuit, de cujus genio complura asseruntur. 3. *Georg.*
Stiernhelmus & Ol. Rudbeckius Svecicam, Cl. Salmasius M. Z. Boxhornius &
Phil. Cluverius, hujus, aliarumque modernarum, Matrem, Scythicam sive Celti-
cam. Ad. Bohoritzii de Slavonica Liber commendatur. 4. *In asserendo Belgicæ,*
sive Cimbricæ, Primatu Conatus Abr. Mylii laudem, Job. autem Goropii Becani
& Adr. Schrieckii risu & exhibitione digni. 5. *Jac. Hugonis absurdi pro La-*
tina, & in Romæ Italiæque Originibus vestigandis, Labores, similesque Job. Pet.
Erici, in primæve Dignitate Linguae Græcæ vindicanda. 6. *De Besnierii Jesuitæ*
Reunione, quam vocat, Linguarum per Latinam, & Conatibus Variorum in
Lingua Universali excogitanda frustraneis, judicatur. 7. *Scriptores de Lin-*
guarum Natura & Attributis, in genere: Henr. Schævius, Ath. Kircherus, Ol.
Borrichius. 8. *Scriptores de Linguarum Harmonia, Thom. Hayne, Guilb. Lam-*
plugh, Christ. Nirmuthanus, Georg. Cruciger. 9. *Conr. Gesnerus, Sigism. Gele-*
nus, Mev. Casaubonus, Steph. Skinnerus. 10. *Scriptores Historiæ Linguarum,*
Claud. Duretus, Edv. Brerevod, Theod. Bibliander, Jos. Scaliger, &c.

Quemadmodum in superiori capite auctores nonnullos recensuimus, 1
 qui characterem universalem ad intelligendas omnes totius uni-
 versi linguas commenti sunt: ita eorundem nonnulli partim, par-
 tim & alii quidam, cogitare cæperunt, annon aliqua analogia vocum
 ratione soni cum re significata naturalis sit, unde lingua naturalis vel exti-
 terit olim, vel investigari etiamnum denuo possit. Olim quidem univer-
 salem istiusmodi linguam extitisse apud veteres adeo constanter creditum
 est, ut, observante Bocharto *Geograph. S. P. I. l. I. c. XV.* Eusebius & Josephus,
 & cum his gentiles etiam scriptores, Sibylla & Abydenus, diro certo tradide-
 rint: quin & Plato tam persuasus ea de re erat, ut brutis quoque communem

fuisse linguam illam fabularetur. Sed quænam tamen fuerit ea lingua, non una omnium mens est, aliis Hebræam, aliis veterem aliam, aliis demum novam aliquam ex omnibus collectam, pro universali lingua venditantibus. De Hebraicæ linguæ primatu controversiam inter philologos tantis conatibus agitatam non movebo. Notum est, multos magni nominis viros Hebræam, qua scripti S. Codicis V. T. libri sunt, primam omnium asserere atque universalem; è quibus Bochartum & Buxtorffios nominasse sat est. Longius adhuc progressus FRANC. MERCURIUS HELMONTIUS in *Libello* quem *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineationem* inscripsit, Annoque 1657. Sulzbaci in 12. edidit, demonstrare annisus est, Hebræam linguam adeo esse naturalem, ut characteres ejus hominibus velut connati sint: & hæc somnia sua ut evidentius ob oculos poneret, delineationem quasi anatomicam exhibet figurarum, quas organa loquæ destinata faciunt, cum sonus alicujus literæ effertur; eamque figuram cum characteribus Hebraicis convenire vult. Verum & libellus ipse miris ineptiis, ac plus quam Cabbalisticis nugis refertus est, & imagines, quas incisas æri adjecit, jure dicas ægroti veteris meditantis somnia mystæ. Neque vero vicissim desunt, quibus omne id displicet, quod de Hebræa lingua asseritur, & interiisse prorsus lingua prima hominis, eademque universalis, existimatur, ita ut nonnisi tennes reliquæ, hinc illinc è linguis superstitibus hauriendæ, supersint. Gregorius Nyssenius in ea, quam supra allegavi, Or. XII. adversus Eunomium, Hebræam linguam demum in Ægypto singulari miraculo Dei natam, parum sane verisimiliter, credit: hinc & à Simonio desertus. JOS. SCALIGER *Epist. 362. ad Steph. Libertum* Phœniciam potius appellandam censet linguam, quam Hebræam vulgo vocamus, quippe quam Abrahamus (transeuphratenensis dictus) à Phœnicibus didicerit: hos vero nativum linguæ primigeniæ florem atque nitorem etiam tum propter rarum exterarum gentium appulsum ad eos tractus (antequam Sidonii Tyriique maris imperium obtinerent, non exploratos) servasse integrum, Scaliger conjectat; cum in regione Assyriæ, in qua nata primi hominis lingua est, ob innumera gentium commercia, crebrasque imperiorum mutationes, florem istum diu retinere non potuisset. Falluntur itaque, qui hanc Scaligeri epistolam à vulgari opinione dissidere, & Hebræam, qua scriptus est S. Codex, linguæ primigeniam vetustatem dubiam reddere suspicantur. Grotium vero, Capellum, aliosque plures viros doctos, id facere è philologorum sacrorum libris abunde patet; queis litem istam dirimendam relinquimus.

- 2 Dum vero ad alios pergimus similis controversiæ tractatores; primo se nobis JOHANNES WEBBE offert, Anglus homo, qui edito peculiari libro, Anglica lingua scripto, Sinensium linguæ primam antiquitatem adstructum ivit: *Historical Essay, that the Language of China is the primitive language.* Lond. 1669.

1669. in 8. Argumenta ejus præcipua sunt, quod terra illa fuerit inhabitata ante exstructionem turris Babylonicæ: & quod ejus incolæ linguam suam, simplicissimam longe, semper pertinacissime servarint, peregrinis gentibus non immixti. Atque id verum omnino est; sunt enim nonnulla singulæ ejus linguæ, quæ in aliis non deprehendas: tota enim lingua musica est, & ex accentu vario significationes suas sæpe accipit una aliqua vox; quæ ratio est, quod fit omnium difficillima. An vero hinc sequatur, omnium esse primam, aliis judicandum permitto. Certe prima hujus gentis exordia, æquè ac ceterarum, fabulis permixta sunt, ut itaque argumentum illinc peti non possit. Potest & innata quædam genti alicui ad certum sonum inclinatio ita corrumpere linguam ex aliis deductam, ut ægre ejus origo appareat. Gutturales & nasales literæ dominantur in hac lingua (ut hoc obiter addamus), & secundum illarum pronuntiationem tota etiam lingua inflectenda est. Totam ejus fabricam ANDR. MÜLLERVS, ipse quamvis imperitus illius, demonstrare ac docere alios voluit, uti supra monitum jam est: ediditque *Inventum Brandeburgicum* atque *Propositionem ad Clavem suam Sinicam*; quo libello è Kircherò aliisque extraxit nonnulla, quæ ad eam linguam spectant.

Suedicæ, seu Scythicæ potius antiquæ linguæ, (quam cum Suedica eandem facit) primævam antiquitatem assertum ibat GEORGIUS STIERNHJELM, nobilis Suecus, vir in patria antiquitate versatissimus. Meditabatur ille, si diutius vixisset, *Runam Sueticam*, magnum lexicon universale, quo demonstrare sibi proposuerat, linguam Scythicam omnium esse primam, reliquasque linguas ex hac una ortas, atque hujus esse dialectos. Equidem de toto opere judicium ferri non potest, cum nihil auctor publicarit, nisi synopsis quandam capitum, ideam magni operis proponentem; quam, prout in manus meas venerat, ob argumenti dignitatem, & memoriam auctoris, totam meo de lingua Germanica commentario inferendam curavi: Nec vero ipsum opus absolutum est; neque etiam schedæ hujus argumenti post Stiernhelmii mortem inventæ digeri à quoquam potuerunt: potest tamen ex ejus Glossario Ulphila-Gothico quod prodiit, & ad Gothicæ linguæ illustrationem non parum facit, multum ejus peritiæ hauriri. Plura de hoc auctore loco allegato videri possunt: ubi & OLAVM RYDBECKIVM virum clarissimum laudamus, qui in *Atlantica* sua, & quod istam secutum est, *Lexico*, antiquitates Sueo-Gothicæ linguæ & gentis summo studio persecutus est: superasse etiam censendus Stiernhelmium: cujus *dissertationem de Linguarum Origine*, aliamque *d. Scandia antiquorum Gothorum sede contra Claverium* prodiisse ex aliorum allegatione comperimus. Quæ Sueticæ proxime accedit Linguam Runicam variis scriptis OLAVS WORMIUS illustravit: editis *Monumentis Danicis*, & *Literatura Runica*, una cum *Lexico ejus linguæ*, adjecta quoque *differ-*

tatione de prisca Danorum Poësi: Hafn. 1651. in fol. Verum Sueci controversiam illi movent, ac si plurima à Sueco quodam, Joh. Buræo, habuerit, quæ ad ejus libri structuram pertinent. Magna enim est apud Suecos copia lapidum sepulchralium, quibus illi characteres inscripti sunt; in quibus interpretandis & in lucem protrahendis diligentissima Sueca natio est: cui fini peculiare etiam Collegium Antiquitatum & linguarum septentrionalium apud illos institutum est. Sane multa adhuc latere circa Scythicam magnam linguam, ejusque propagines Gothicam, Suecicam, Germanicam, eruenda, viri doctissimi dudum agnovere. *Salmasius in Hellenistica P. II. c. 2. p. 366*, Græculorum inanem in jactitanda antiquitate fastum retundens, *Nulla, inquit, Europæ fere gens, nec Asia, quin à Septentrione promanaverit. Inde propagines profectæ populorum, quibus Europæ Asiæque pleræque partes consita fuerunt. Scythia igitur, quæ ad septentrionem omnes ferme gentes evomuit cum suis linguis, quæ Europam & Asiam inundarunt. Ut autem vastissima illa Scytharum regio fuit, & late porrecta ad Orientem & Occidentem, versus Meridiem eruendo varias hinc in Europa, inde in Asia, produxit gentes.* Idem alibi prærogativam linguæ Germanicæ præ Græca & Latina passim, quod antiquitatem attinet, concedit, à doctissimo Joh. Elichmanno suo, ut videtur, multis rationibus, linguarumque ostensis cognationibus, persuasus. Hinc illi Σκύθης, Γέτης & Γότθος idem est: homonymi quoque Δᾶοι, Δάαι, Δάσαι, Δάχοι, & postremo Dani, existimantur. Eodem tempore MARC. ZUER. BOXHORNIIUS simile quid de lingua Scythica in animo habens, quale Salmasio in mentem venerat, antiquitatem ejus & primatum integris libris asserere moliebatur. Verum immortuus labori est; comparuitque post ejus obitum imperfectus *Originum Gallicarum* liber, cui additum fuit *Lexicon antiquæ Linguae Britannicæ*, Britannico-Latinum: editus est Amstelod. 1654. in 4., & habet utique multa præclara magni operis initia: repetuntur ibi etiam, quæ libellis peculiaribus antea editis seorsim Boxhornius tractaverat: ut in libello de Dea Nehalania, cujus simulacrum aliquo in loco effossum nonnullorum quæstionibus de vetustate linguæ antiquæ Scythicæ ansam dedit. Edidit præterea dissertatiunculam de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque symphonia, Mallincrotio, Harsdœrffero & Buchnero, inscriptam, quæ addita est Grammaticæ Regiæ, quæ pro Regina Sueciæ Christina à Johanne Matthia, Episc. Strenghensi, edita est Lugd. Bat. 1650. in 12. sed syllabus ille vocabulorum harmonicis occurrit & in Originibus Gallicis. Gallicas autem Origines librum illum Boxhornius vocavit ob Celtas, antiquos Galliæ populos, è Scytharum propagine oriundos: & quorum ramus cum lingua in Belgium quoque penetravit. Scripsit de convenientia prisca Gallorum sermonis cum Phœnicum lingua Caput vir omnes fere alios in hoc eruditionis genere supergressus SAMUEL BOCHARTUS Geographiæ suæ Sacræ P. II. l. 1. insertum,

p. 42., in quo è nominibus Deorum, dignitatum, officiorum, rerum bellicarum, vestium, animalium, plantarum: Geographicis tandem chorographicisque vocabulis, istam cognationem magno vastæ doctrinæ apparatu ostendit: simul data occasione vocum Anglicarum, Germanicarum, Suecicarum, analogiam addens. Multum quoque illi Celticæ lingua PHIL. CLUVERIUS tribuit *German. Antiq.* l. I., eamque per maximam Europæ partem, Hispaniam nempe, Germaniam, Galliam, insulasque Britannicas & Illyricum, longe lateque diffusam fuisse, integris aliquot prolixis capitibus demonstrare nititur. Quod dum refert *Lambecius l. 1. Biblioth. Vindob. p. 92*; simul se de illa re ex professo in Prolegomenis Annalium Austriacorum acturum spondet: neque solum, quæ ex Tacito aliisque auctoribus colligi loca possint, sedulo congesturum, verum &, quæ à Cluverio, ut & à Wolffg. Lazio de Migr. Gent. l. IV., à Conr. Gesnero in Mithridate, aliisque recentioribus auctoribus, eo de argumento scripta sint, accurate examinaturum. Uti vero spes omnis de Justo Lambecii opere cum tot aliis penitus dudum decollavit: ita contenti simus oportet Auctore, quem ipse in antecessum laudat, ut ad hanc materiam solide pertractandam plurimum profuturum: nimirum ADAMI BOHORIZI *Arctici Horuli succisivi de Latino-Carniolana literatura, ad Latine lingue analogiam accommodata*; *Witteb. 1584. in 8. editis*: hoc enim libello, tanquam linguæ Slavonicæ Grammatica, non tantum Moscoviticæ, Rutenicæ, Polonicæ, Bohemicæ & Lusaticæ linguæ cum Dalmatica & Croatica cognationem indicari memorat: sed & ipsam orthographiam, tam Cyrillicam seu Moscoviticam (qua, præter Janizaros Bosnenienses, Ruteni atque Moscovitæ utuntur), quam Glagoviticam seu Coraticam, synopticis aliquot tabellis comprehendit.

Enimvero, ne nimis evager nunc in orbitam redeundum est: &, quicquid de antiquitate linguæ Scythicæ Celticæve dictum hætenus fuit, cum ABRAHAMO MYLIO, viro doctissimo, ita intelligendum, ut Hebrææ cedat. Habemus viri hujus *de Lingua Belgica cum aliis linguis communitate* librum, magna cura elaboratum, editumque *Lugd. Bat. 1612. in 4.* in quo de antiquitate linguæ istius, ejus convenientia cum Latina, Græca, Persica; deque illius convenientiæ causis: tum de linguæ Belgicæ origine, & latissima per nationes quamplurimas diffusionem, erudite & cum judicio agit: argumentisque, ut mihi quidem videtur, solidis, linguæ illius prærogativam præ Latina & Græca sufficientissime demonstrat. Editi præterea sunt aliquot istius auctoris libri posthumi *de Migratione Populorum*, & *Origine Animalium*; sed imperfecti in 12. Non ita sobrie eruditeve rem pertractarunt JOH. GOROPHIUS BECANUS; & ADRIANUS SCHRIECKIUS, RODORNIUS. De illo Scaliger dicebat, mirari se, esse homines, qui quicquid somniarent, pro oraculis haberi vellent. Et sane haud immerito. Namque is novam plane

plane atque inauditum hactenus, simul tamen & ridiculam omnino sententiam nugacemque, protulit de primatu linguæ Cimbricæ (ita enim Belgicam suam vocat), à qua & Hebræam, & linguas omnes ceteras, defluxisse existimat. Fateor, aliquis huic viro fuit in illo argumento sensus: nam antiquitas istius linguæ, ut omnis Germanicæ, Græca & Latina superior est: sed in rationibus & in causis hujus sui argumenti deducendis entusiasta plane & fanaticus est. Mirabiles ac ridendæ occurrunt apud ipsum ineptiæ, sæpe ultra cabbalisticas Rabbiorum subtilitates argutæ: cujus exemplum est, cum de vocibus *Mann* & *Nahm* philosophatur, quasi scilicet in ipso hominis nomine Cimbrico æterni quoque τὸ λόγος nomen sit reconditum: sed infinita apud illum sunt talia, quæ admiratores aliquos, plures derisores, inveniunt. Non negari tamen potest, primum illum venisse in has cogitationes non omni sui parte absurdas: ac habentur apud illum argumenta pro antiquitate linguæ Germanicæ non contemnenda. Sed ineptias viri non probo; qualis illa est; cum ex alphabeto suo Hebraico, è Cimbrica tamen lingua constipato, concinnat cujusdam orationis genus, qua Deo commendat præceptor suos discipulos. Hisce talibus argutiis ille totos libros implet; quæ si quis indulgere velit, omnium linguarum cognationem facile ostendet, & omnium inter se vocum affinitatem demonstrabit. Si enim licitum est, pro lubitu voces contrahere, divellere, ac analogismos & composita fingere, ex albo atrum, & ex atro album efficiemus. Libri, quos edidit eam in rem Becanus, vasti in folio sunt, impressique Antvverpiæ omnes 1569. & 1580. *Origines Antwerpianæ: Hieroglyphica, Hermathene, Vertumnus, Gallica, Francica, Hispanica, Indo-Scythica*: Videatur de iis judicium Scaligeri ad *Velferum* Epist. 146., & Justi Lipsii Epist. 44. Centur. III. ad Belgas. Goropio Becano aliquanto sanior est, quem comitem supra illi addebamus, ADR. SCRIECKIUS Is Hebræam quidem linguam primigeniam agnoscit, & in Becanum aliter sentientem invehitur: sed ipse nescio quam cerebrinam linguam Hebræam comminiscitur, cujus cum Celtica, ut prima ejus propagine, convenientiam ineptis allusionibus, quæ Becanianis nihil stultitia concedunt, passim jactat: ex Celtica vero illa omnium linguarum, populorum ac nationum, primordia deducit. Scripsit *Originum Celticarum libros XXIII. Ipris Flandriæ editos 1614. in fol.* in quibus, si originationes ineptas segreges, bona multa sunt: Post *Origines Monitoria* concinnavit prima & secunda, *ibid.* 1615. luci exposita.

Major adhuc longe infania est JACOBI HUGONIS, Belgæ Insulensis, qui librum scripsit ultra omnia Becaniana & Schriekiana deliria absurdum, cui titulum fecit magni apparatus & pompæ: *Vera Historia Romana, seu Origines Italie ac Romæ, ad hunc diem ignota*. At vero μετὰ πολλῆς Φαντασίας in hoc famæ theatrum irruens istud Horatianum, si quis alius, lectoribus occinendum

nendum meret: *Spectatum admissi risum teneatis amici.* Quantum enim est in titulo venditare originem Latii, Italiæ, Romæ, ante hanc diem ignotam, è tenebris longæ vetustatis in lucem productam: quasi primordia Europæ & Latii primævi Annales demonstravit? cum interim nihil aliud agat, quam quod Latinam linguam facit Japheticam & generales aliquas sibi syllabas fingit, unde phrenetica quadam licentia voces Hebræas, Græcas, Latinasque deducit; ut mirum sit, in tantas ineptias hominem sanæ mentis incidere potuisse: multa ibi de Japheti in Italiam adventu, multa de Æneæ ac Trojanorum appulsu in typum facit. Verum ipse titulus, & imagines operi præfixæ, ostendunt argumenti absurditatem. Nihilominus, ut eo illustrius esset scriptum, ipsimet Pontifici Rom. Alexandro VII. nuncupatum Romæ A. 1655. in fol. prodiit. Bene tamen Censores addiderunt, rerum, quæ in illo libro tractantur, fidem penes ipsum Auctorem esse debere. Non felicius in asserendo Græcæ linguæ radicali primatu fuit JOH. PET. ERICUS, cujus jam supra mentio aliqua injecta est, in *Principio Philologico*. Quis enim ferat hominem Mosis nomen ἀπὸ τῆς μόσχου deducentem: quasi, ob tuberculos in fronte prominentes, sic dictus sit; & hinc occasionem captarit Aaron, in Mosis absentia vitulum erigendi? Quis Adamum quasi ἀδνημον, peregrinantem atque è Paradiso exulem, vocatum: Cainum ab ἀκεανός, leguminum genere Deo oblato, dictum, etiam somnians sibi imaginari queat? Interim sibi multum placet Auctor, & grandi opere *de omnium vocabulorum Europæorum originibus* idem se demonstraturum minatur.

Aliam, sed prudentiorem viam, in eligenda præ cæteris Latina lingua 6 trivit BESNIERIUS quidam, Jesuita Gallus, qui vernacula sua lingua tractatum scripsit, cui titulus: *La reunion des langues: ou l'art de les apprendre tous par une seule* 1674. in 11. Duxit in hoc opusculo lineamenta quædam magni operis, quo, prout sub una lingua omnes disci possint, monstrare moliebatur. Elegit vero Latinam linguam pro regula omnium reliquarum: principia posuit solum generalissima, specialiora secum retinuit; quæ si secundum sua principia adornare vellet, perfectissimam habere deberet omnium gentium æquè & linguarum notitiam, quæ an in unum hominem cadere possit, judicent alii. Ego certe, uti regulas ejus & principia spernenda non duco, sed satis ingeniosè excogitata existimo; ita tamen an res perfici possit ipso exercitio, de eo dubitare ausim. Possunt utique principia mutationum in linguis ratione dialectorum, ratione temporum, ratione vocalium & consonantium, denique ratione organorum, quasi in idea proponi, & proposita dudum ab aliis sunt: ast vero ad individua & ad praxin ipsam descendere hoc opus, hic labor est. Præterea vix credo, linguam Latinam huic negotio aptam esse, ut quæ omnium linguarum una cum Græca artificiosissima est, & à naturali via recedit. Facilis vero reddetur

retur hac ratione, si quidem Besnieri aliusve similis conatus procederet, via ad universalem linguam, cujus reductionem aliquando futuram *Phil. Cluverius in Germania Antiqua* sperat: & de qua sua exponit desideria J. AMOSUS COMENIUS in *Via Lucis*; ubi de universalibus libris, universali schola & universali lingua, multa habentur. Promisit & PETRUS BORELLUS in Catalogo operum edendorum, quem addidit *libro de Antiquitatibus Gallicis*, Gallice Paris. 1667. in 4. scripto, *tractatum de Lingua universali*: à quo tamen, si è ceteris ejus scriptis augurari licet, non admodum præclara possunt sperari.

- 7 Ægre, ut jam semel monuimus, à quoquam homine tale quid expectari potest: frustranei potius sunt conatus omnes. Non vero eorum æque, qui vel generaliter de linguis agunt, earumque naturam examinant: vel historiam earundem exponunt: vel harmoniam. HENR. SCHÆVIUS, vir doctissimus, Professor quondam Gymnasii Stetinenfis primus ex iis, qui de linguis generatim egere, prodeat: Scripsit nimirum *Dissertationes Philologicas de origine linguarum & quibusdam earum attributis*; Stetin. in 4: qui liber rarior est, cum pauca ejus exemplaria excusa sint. Decem vero dissertationes de hoc argumento sunt, selectæ omnes, & cum cura expensæ. Erat enim vir ingeniosissimus, & in his rebus accurate doctus. Dissertationibus Schævianis brevem addimus dissertatiunculam, sed doctam & argutam, viri eruditissimi OLAI BORRICHII Medici Hafniensis *de causis diversitatis linguarum*, Hafn. in 4. 1675. editam: in qua de causis linguarum ex ipsa earundem natura, ex conformatione organorum, & natura gentium, judicat. Non æque felix ATHAN. KIRCHERUS operosum pro more suo de hoc argumento librum conscripsit, inscripsitque *Turrim Babel*, in fol. 1679., plenum iconibus: sed in quo parum invenias; quod ad rem ipsam pertinet. Nam historia linguarum satis tenuiter tractatur, cum tractari hoc loco quam copiosissime deberet. De lingua Germanica, ut hoc exempli loco proferam, non satis sincerum fert judicium, & raro vias novas aperit, ubi non habuit antecessores.

- 8 THOMAS HAYNE, Oxoniensis Anglus, scripsit *de Linguarum Harmonia*, seu de lingua in genere, & de variarum linguarum cognatione, dissertationes, Lond. 1648. in 8. editas: quo ille libello per propositiones certas argumentum hoc tractat, & principia nonnunquam ponit, secundum quæ instituenda sit illa linguarum inter se cognatio, derivatio, mutatio, in quarum causis inveniendis admodum diligens ille auctor est. Consilium ejus est, lexicon aliquid harmonicum universale instituere, cujus adornandi præcepta tradit, illudque commendat in pleniorum linguarum Hebraicæ cognitionem, quippe cui primatum absque ulla hæsitazione defert. Non damno viri institutum, cujus utilitates multas ipse recenset: in primis usui est in origi-

originibus correctionibus. Verum, quod ad pleniorē linguæ Hebraicæ cognitionem talem operam requirat, in eo videtur aliquantulum suæ opinioni indulgere. Testatur inter alia idem vir doctus, asservari in Bibliotheca Oxoniensi MSS. opus *Guiljelmi Lamplugh*, Angli, quo vocabula Latina, Græca, Anglica, cum Hebraicis vocibus conferantur. Scripsit ante Haynium tale *Dictionary Harmonicum*, Francof. 1625. fol. impressum, CHRISTIANUS NIRMUTHANUS, in quo harmoniam linguæ Latinæ cum Græca, Gallica & Italica, ostendit, & in præfatione operis utilissimas regulas subministrat de mutatione & permutatione literarum. Simile institutum tenuit GEORGIUS CRUCIGER, qui *Harmoniam Græcæ, Latinæ & Germanicæ linguæ* edidit, vocibus per tabularum schematismos dispositis, quod molem libri vehementer auget. Editus est ille liber Francof. 1616. fol., eam solum ob causam scriptus, ut ostenderet auctor, linguas illas ab Hebræa derivari: quod ut efficiat, mire torquet tum Hebræas, tum aliarum linguarum voces.

Longe minor, quoad molem libri, *Mithridates* CONR. GESNERI est, 9 in quo de differentiis linguarum agit, tum veterum, tum earum, quæ hodie apud nationes diversas in toto terrarum orbe in usu sunt. Nimirum ut in omni studiorum genere se exseruit viri hujus diligentia, ita in hoc quoque doctrinam suam & industriam ostendit. Libellus exiguus est, & pauca solum de illo argumento delibat, cum nimis vastum sit de differentiis omnium linguarum differere: est tamen elegans variarum observationum eam in rem factarum, quasi tot nucleorum, collectio. Editio prima prodiit Tiguri 1555. in 8., post id tempus auctior variis exemplis, & quibusdam nctis, in lucem emissæ per Casp. Waserum. Gesnero alium addimus æque celebrem superioris seculi virum, SIGISMUNDUM GELENIUM, qui præter alia, quæ innotuit orbi erudito, *Lexicon*, ut vocat, *Symphonicum*, Basil. 1537. in 4. edi curavit. in quo vocabulorum Latinorum, Germanicorum, Slavonicorum, cum Græcis concentum, labore sane utili, ostendit: operæque pretium est, tales vocum parallelismos instituere, quippe quod ad illarum originationes non parum conducit. Maxime vero commendari meret labor Gelenii ob linguam Slavonicam, cui multa insunt Græcæ & Latinæ affinia, prout Lambecius quoque loco supra citato annotavit. Ut vero triumviratum virorum eruditissimorum in hac palæstra occupatorum compleam, MERICUM CASAUBONUM, Isaaci F., præcedentibus duobus adjungo Is *commentationem de IV. linguis*, Hebraica, Græca, Latina & Saxonica, ortus primam ejus partem edidit de lingua Hebræa & Saxonica Lond. 1650. in 8. Multa ibi sunt elegantia atque curiosa: multa quæ ad historiam utriusque linguæ pertinent: monstratur & Saxonica cum Græca cognatio perpetuo quodam vocabulario deducta. Errat tamen auctor doctissimus,

cum è Græca Saxoniam linguam deducendam putat: lingua enim illa vetus Anglica Saxonum Germanica genuina est: hæc vero prima Scythicarum foboles, quæ originem Græcæ & Latinæ dedit; qua de re supra jam actum est. Taceo nunc STEPH. SKINNERI *Etymologicon Anglicanae linguae*, Lond. 1671. fol. publicatum, in quo auctor XII. linguarum, maxime septentrionalium & occidentalium, parallelismum instituit: sed qui, licet magna de hoc suo labore polliceatur, nihil minus quam veras Anglicanarum vocum etymologias atque adeo scopum suum assecutus est.

10 Ab harmonia linguarum, ad earundem historiam progredior; quam superficialiter solum attigisse Kircherum modo dixi. Prolixius atque data opera idem argumentum aggressus CLAUDIUS DURET in libro Gallico, quem inscripsit *Thresor de l'Histoire des langues de cet univers*; Coloniae 1613. in 4. impresso: de originibus, perfectione, mutatione, conversionibus & excidiis linguarum omnium se acturum promisit: & ea quidem diligentia linguas omnes, quarum historiam pertexit, in titulo enarravit, ut nec animalium nec avium linguas omiserit. Utilissima vero ex variis auctoribus ea, quæ ad linguas spectant, uniuscujusque gentis collectanea sunt. Exhibentur & alphabeta varia, quæ tamen an satis genuina sint, ambigo. Ceterum diligentia in eo Dureti libro laudanda: neminem enim novi, qui parem industriam huic argumento adhibuerit: quanquam non desint, qui per compendium aliquid tentarint: ut Edu. Brerevoodus in *Scrutinio Linguarum & Religionum*: Francof. 1659. in 12. Theodorus Bibliander in libro *de ratione communi omnium Linguarum & literarum*: Tiguri 1548. edito in 4. Conferri etiam meretur Jos. Scaliger, tum in *Dissertatione de Jonum literis*, & epistola ad Steph. Ubertum, supra laudatis: tum in *Diatriba de Europæorum linguis*, quæ inter *Opuscula Scaligeriana*, à Casaubono Paris 1610. edita, comparet: brevissima illa, & quam binæ aliæ, æque breves similisque argumenti, sequuntur: nempe de *Hodiernis Francorum linguis*: & de *Literarum Pronuntiatione*. Istud mirum, quod in prima diatriba Scaliger quatuor Europæ matrices, ut ille vocat, majores, quæ per omnia inter se discrepent, vocat Græcam, Latinam, Germanicam, Slavonicam, cum & prior & posterior biga multum cognationis inter se habeant. Scaligero addendi Joh. Christoph. Becmannus in *Historia Orbis* P. I. c. 9. Christoph. Crinesius in *Discursu de Confusione Linguarum Norib.* 1629. vulgato: J. Henr. Hottingerus in *Smegmate Orientali*. J. Henr. Heideggerus *Exercit. XVI. de linguis & literis Patriarcharum*, Amstel. 1667. in 4. Brianus Waltonus in *Dissert. de Linguis Orientalibus*, Davent. 1658. in 12. Chr. Besoldus in *tractatu de Natura Populorum, & Linguarum ortu ac immutatione*, Tübingæ 1623. in 4. Henr. Kippingius in *Exercitationibus Sacris*, aliisque plures. De linguis exoticis, earumque origine & mutatione docte Wafius

fius in præfatione Lexici sui Anglicani differit: & imprimis eleganter succincteque, circa Britannorum & Gallorum linguas veteres ac hodiernas, idem argumentum tractat Joh. Wallisius in docta suæ Grammaticæ præfatione.

CAP. IV.

DE LINGVIS VULGARIBUS EUROPÆIS.

- §. 1. *Multiplex peritiæ Linguarum Exoticarum Utilitas.* 2. Πολυγλωττία singularis Theod. Bibliandri, Bernh. Baldi, Jos. Scaligeri, & aliorum, miraculosa autem Liburni peste laborantis, & Galli dormientis. 3. Lingua Germanicæ præ aliis prærogativa, & Scriptores, qui supersunt, Vetustiores, Parænetici à Goldasto editi, Willeramus, Otfridus Weissenburgensis, Ulphilas, aliique Gothici & Anglo-Saxonici superstites. 4. Cultura ejus incubuere jam olim Otfridus & ipse Carolus M., Grammaticæ Vernaculæ Scriptor, post Literarum vero παλιγγενεσίαν Joh. Camerarius à Dalburg, Andr. Althammerus & Joh. Willichius, quorum Conatus è Græca eam derivandi improbatur. 5. Mart. Lutherus, in Lib. de Nominibus Germanorum propriis, de quo complura afferuntur, & Conr. Gesnerus, Opus de iisdem peculiare molitus. 6. Recentiores alii, Origines ejus in Græca itidem perperam vestigantes, & Joh. Claubergius, illis hac in re cordatior. 7. J. G. Schottelius, Joh. Clajus, G. P. Harsdörfferus, Joh. Vorstius. 8. Lexica & Glossaria Germanica Corn. Kiliani & Georg. Henischii edita, Marqu. Freheri, Franc. Pithœi, Frid. Lindebrogii & Joh. Bernh. Zinzerlingi, affecta. 9. Glossariorum Exoticorum Scriptores, qui Germanicæ etiam Linguae illustrandæ inserviunt, enumerantur. 10. Lingua Gallica, & studii, quod ejus Cultura impenditur, laudes. Immodici ejus obelo notantur Encomiastæ, imprimis Ant. Verdier, & qui Latine matri eam prætulit, Joh. Lobouwerius, à Slusio & Is. Vossio confutatus. 11. Gallorum Scriptores Etymologici, Joh. Picardus, Henr. Stephanus & Joach. Perionius, è Græca Linguam suam perperam derivantes, & à Jos. Scaligero ac Casp. Barthio, Germanicæ Vindice, merito explosi, Joh. Is. Pontanus. 12. M. Z. Boxbornius, Car. du Fresne, Æg. Menagius, aliique è Menagii Præf. enumerati. 13. De Menagii & Vaugelasii Observationibus Grammaticis in L. Gall., Ant. Fureterii & Acad. Francicæ Lexicis illius, & Scriptoribus ejusdem Criticis, sæpe ineptientibus. 14. Jav. Hovvælius Linguam Gallicam è Britannica, Joh. Henr. Oitius è Germanica, derivat. 15. De Grammaticis Gallicis, Scriptorum Gallicæ Vernaculum Multitudine & Nomenclatoribus, jactantiaque, Vitio illis familiari. 16. Italica Lingua Genius; Dictionarium ejus ab Academia della Crusca editum. Pauli Benii, in illa Græcæ Latineque preferenda, stulta Jactantia, Hier. Rorarii Popularis verbis castigata. 17. Originum ejus Scriptores, Æg. Menagius & Oct. Ferrarius. Franc. Alunni, Bened. Floretti & Aug. Mascardi, in illam merita. Scriptorum ejusdem

Vernaculorum Nomenclatores. 18. Linguae Hispanica, è Gothica & Latina mixta, Genius, Originum ejus Illustratores, Scriptorumque Laudes. 19. Linguae Anglicae Commendatio, & è Saxonica, aliis permista, ortus, Scriptores de illa Historici, Etymologici, Grammatici, Lexicographi. Poëta ejusdem potiores, horumque Vindices adversus Gallos.

Postquam ita de generalioribus quæ linguas & scripturam attinent, dictum est: ad ipsas nunc linguas speciatim pedem promoverè congruum existimamus. Ubi quidem ab iis, quæ vulgares ac vivæ sunt, auspicabimur: de Europæis primo, tum & de Asiaticis, nonnihil dicturi.

Equidem utilitatem peritiæ linguarum exoticarum plurimam in quovis studiorum genere nemo temere negabit, nisi qui tot libris egregiis orbem literatum in maximum sui detrimentum carere æquo animo patietur: atque adeo simul culturam animi, magna sui parte hinc hauriendam, somnolenta nasutaque ignavia contemnet. Certe non à politico homine solum, quod omnes largiuntur, istarum cognitio requiritur, sed & à polyhistore, cui ob tantam librorum omnis generis farraginem linguarum utique tenendæ sunt. Quantum philologo profint, ostendit *Freinsheimius* in comparatione versionum in quatuor priores libros *Annalium Taciti*, annexa *Specimini Paraphraseos Cornelianæ*. Theologo autem, in conferendis variis S. Scripturæ versionibus; in legendis meletematibus aliorum; in excollendo Historiæ Ecclesiasticæ studio, adeo non inutiles linguæ sunt; ut potius omnes ejus conatus mire juvent: quod plurimis magnorum virorum exemplis constat. Neque vero, ut omnes istas linguas loquatur Polyhistor opus est: dummodo intelligat scripta: alias enim major longe diligentia requiritur, otiumque, quod aliis studiis rectius poterat impendi. Ut autem linguas multas intelligas, res adeo difficilis non est, cum sint pleræque inter se cognatæ, & è Germanica Latinaque inprimis mixtæ.

2 Superiore seculo THEODORVS BIBLIANDER Helvetius: *Vir* (judice Mich. Neandro) *magnus sive doctrinam, seu linguarum multiplicium scientiam, sive literas spectes, sive plurimarum rerum cognitionem consideres*: adeo callens plurium linguarum erat, ut, in *Comment. de Ratione Communi omnium linguarum & literarum*, de se ipse scribat: consecutum se gratia Dei O.M., cujus dono totum id adscribit, facultatem aliquam scribendi aut loquendi, aut certe judicandi de iis linguis, quæ totum terrarum orbem longe lateque possident. vid. Neandri epistola dedic. *Erotematum L. Hebr.* p. 10. sq. Helvetio Italus succedat insigni linguarum variarum peritia clarus, BERNHARDINVS BALDVS, quem Erythræus, in *Pinacotheca I.* p. 7., refert, præter Latinam atque Græcam, Hetruscamque vernaculam, adeo

adeo exacte Germanicam, Gallicam, Hispanicam & Illyricam, caluisse, ut eas non aliter ac si vernacula quæque fuisset loqueretur: non minus in Hebrææ, Chaldaicæ, Arabicæque cognitione pares paucos, superiorem, forte neminem, habuisse: investigasse præterea veterem Siculorum atque Narbonensium linguam, & ea rythmos plures juvenem composuisse: quin & Hetruscam veterem, ante tot secula sepultam, assecutum tamen è perpaucis æneis tabulis, quæ ab Eugubino Senatu asservantur, non sine magna admiratione, testatur. Eadem linguarum ope inprimis etiam ad summum illud & stupendum eruditionis cacumen ascenderunt Scaligeri, Salmasius, Bochartus, aliique nonnulli. Prorsus autem singulare, atque ob id ipsum memorabile, est hominis cujusdam Liburni peste laborantis exemplum; quem, Narsete Italiæ Exarcha, Fulgosus refert, in domo Valeriani, Romæ, cum putaretur pene mortuus, statim ad se reversum vocato domino illi nunciasse, vere se in cælo fuisse, ibique intellexisse, quot & qui ex domo peste morituri essent, iisque nominatis affirmasse dominum supervicturum. Et, ut fides dictis haberetur, ostendisse se omnes linguas callere: atque ea ipsa hora cum domino Græce locutum, aliarum quoque linguarum cum his, qui earum notitiam habebant, periculum fecisse, cum ante solam Romanam didicisset. Et ubi biduum ita vixisset, correptum denovo, & in rabiem prope versum obiisse, secutosque illum, quos nominaverat, domino superstiti. Hæc ex Fulgoso repetit, causasque naturales ejus rei indagat, licet non satis assequatur, Joh. Marcus Marci, in Philosophia Veteri restituta, P. III. p. 274. Simile exemplum ex Mottæo Vayero, in libro nostro Method. c. 9., relatum fuit de Gallo, qui dormiens omnes, etiam Indicas linguas loquebatur: quas vigilans omnino nescivit.

Age vero, ut propius accedamus, prodeat nunc e linguis primo loco GERMANICA, cujus tanta est antiquitas, ut certare cum Græca & Latina possit; ceteras vero, Italicam, Gallicam, Hispanicam, longe nobilitate antecedit. Et dolendum quidem est, adeo segniter linguam vernaculam à Germanis tractari, ut in tot scriptorum numero vix aliqui sint, qui origines intelligant. Inter vetusta Germanicæ linguæ monumenta numerandi sunt *Parænetici veteres*, à Melch. Goldasto editi: Insulis 1604. in 4. *Tam bene* nimirum (judice Conringio in præfat. ad Tacitum de Mor. Germ. quæ inter epistolas ab ipso relata est. p. 42.) *editis antiquis Germaniæ monumentis, de patria meritis, ille vir est; ut absque dubio Athenienses illum in Prytæneo aluissent, si in illud ævum incidisset.* Non adeo æquus Goldasto Scaliger est: qui laudat equidem veterum verborum Germanicorum apparatus: seque ex Paræneticis ab illo editis dictionarium quoddam earum vocum in suum privatum usum concinnasse memorat, mallet tamen, loco paræneticorum, quorum pretium nihili æstimat, vetera instrumenta publicas-

set Goldastus : e quibus nempe de nobilium familiis disci semper aliquid potuisset. v. Excerpta Scaligerana p. 25. & 154. Pertinent insuper ad antiquam Teutonum linguam libri aliquot sacri : qualis est Willeramii, Monachi Fuldenfis, Paraphrasis Cantici Canticorum, quam Paulus Merula Lugd. Bat. 1598. in 8. edidit, è codice tamen mendosissimo, misereque interpolato : quod è Lambecio patet, qui T. II. Biblioth. Vindob. p. 765., genuinum operis Willeramii exemplar, ipsiusque auctoris ævo scriptum, non solum asservari in Cæsarea Bibliotheca luculentus testis est, sed & amplum paraphraseos specimen una exhibet : notas vero in illam paraphrasin 1655. Lugd. Bat. edidit Franc. Junius, *Ottfridi Weissenburgensis*, noni seculi scriptoris, librum Evangeliorum ab auctore (si Trithemio credimus) *Gratia Theodiste* inscriptum, Francicoque rythmo veteri descriptum, Basil. 1571. 8. sub ficto *Achillis Gassari* nomine publicavit *Matth. Flacius Hlyricus* hoc titulo : *Evangelienbuch in alt Fräncischen Reymen durch Ottfridum von Weissenburg / Münchn zu S. Gallen / vor siebenhundert Jarn beschrieben : jetzt aber in den Druck versertiget.* Enimvero non hiulco solum & mentoso codice Flacius usus est, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæsareo codice supplevit l. II. Bibl. Vind. n. 420., sed & multum alias cum Trithemio deceptus, deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, sed Weissenburgensis, quod Alsatiæ cœnobium est : nec unquam librum suum inscripsit *Gratiam Dei Theotisce*, seu, ut Trithemius habet, *Gratiam Theotiste*, sed *Volumen Evangeliorum* : neque etiam opus istud versio Evangeliorum est, IV libris absoluta ; sed potius Harmonia quædam seu Diatessaron Evangeliorum, V libris constans : quæ omnia observavit l. c. p. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetustissimo MSS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotisce conscriptus.* Addit, asservari in bibliotheca Cæsarea ejusdem Ottfridi solutam Psalterii versionem : e qua Psalmum primum Lambecius p. 461. sq. una cum Oratione Dominica, sub finem codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus suo tempore studium ad excolendam Germanam linguam adhibuit : de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, asperitate multum in præfatione sui Evangeliorum libri questus. Quin (directe id Trithemius in *Catalogo* referente,) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo Trithemius *Polygraphie l. VI.* nonnihil ejus Grammaticæ, quam à Carolo inceptam, ab Ottfrido auctam absolutamque, refert, in manus suas incidisse, locuples testis est. Cujus aliud præterea testimonium ea de re, alias *ἀνέκδοτον*, è codice MSS. Lambecius l. II. Comment. p. 464. sq. refert. Inprimis vero illustre veteris linguæ Germanicæ monumentum Gothi-

ca sunt Ulphilæ Evangelia: ex argenteo codice à Franc. Junio cum doctissimis notis Thomæ Mareschalli Dordraci 1655. in 4. in lucem publicam una cum Glossario Gothico Junii emissa. Addi potest Historia Gothrici & Rolfi, Gothica lingua scripta, & ab Olao Verelio edita: nec non Anfileubi cujusdam, Gothorum Episcopi, Glossarium quod e veteri bibliothecæ Moysaciensis codice erutum se vidisse Maussacus, in Dissertatione Crit. Harpocrati præmissa p. 355. ed. Paris., auctor est, inibique plura Gothorum aliorumque populorum barbara vocabula explicata refert. De Literis & lingua Getarum sive Gothorum Commentarius Anonymi, a Bonavent. Vulcanio Lugduni Bat. 1597. in 8. editus, huc quoque imprimis spectat; cujus auctorem Anton. Morillonium esse, Granvelli Cardinalis Secretarium & bibliothecæ præfectum, Usserius olim suspicabatur; quod dum in *Selecta Bibliotheca Colmesius* p. 158 refert, addit. *Ce soupçon n'est pas, à mon avis, mal fondé, y ayant dans ce Commentaire des remarques assez recherchées, & qui ne s'accordent pas mal avec le grand savoir, que l'on attribue à ce Morillon.* Referri etiam merito ad antiqua Germanicæ linguæ monumenta potest, quicquid scriptorum Anglo-Saxonicorum superest, ab Anglis studiosissime conquistum evulgatumque. *Erat enim, ut ait in suæ Grammatices præfatione Wallisius, illa Anglo-Saxonum lingua antiquæ Teutonicæ propago; ut & Francica illa in Galliam advecta, & hodierna Germanica, Belgica, Danica, Suevica, Borussica, aliæque affines linguæ. Et fere pure mansit in Anglia, seu impermixta, usque ad Normannorum tempora: nisi quod voces aliquot Cambricas admiserit, & Cambrica vice versa ex hac nonnullas. Quamvis enim Dani interim hic pedem posuerint, nulla tamen inde linguæ mutatio secuta est: nam & eorum lingua vel plane eadem erat, vel saltem maxime affinis.*

Ut vero revertamur, unde divertimus paulisper: non adeo asperam esse incultamque linguam Germanam, ut delicatiorum auribus se insinuare non possit: quod Isaacus Vossius lib. de Poëmatum Cantu criminatus est: jam alibi sufficienter, nisi fallor, evictum dedi: simul & graviores aliorum voces, præcipitis, ignorantia testes, confutavi: allegatis pro linguæ nostræ vera antiquitate, & quæ naturæ omnium maxime vicina est, simplicitate, rationibus, & virorum clarissimorum testimoniis haud contemnendis. quæ jam repetere tædiosum foret. Dignum vero memoratu est, iis etiam seculis, queis dira barbaries regnabat, & vernaculæ Francorum, seu Germanicæ linguæ culturam nemo ne per somnium quidem sperasset: fuisse tamen, qui tentarunt id, & curam patriæ linguæ non omnino abjiciendam putarunt. De Ottfrido Weissenburgensi dictum paulo ante, Scriptore seculi Carolini, quam avide is horridiora linguæ eorum temporum removeri desiderarit. Fertur & sub ipsius CAROLI M. Imperatoris nomine Grammatica prodiisse: ita enim Eginhardus in vita Caroli Incoavit & (Carolus) Grammaticam patrii sermonis: Mensibus etiam juxta

propriam linguam vocabula imposuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur &c. Recensetque Eginhardus mensium & ventorum nomine à Carolo inventa. Grammaticam ejus adhuc superesse ex parte sunt qui perhibent: Sine dubio, ut in omni bonarum literarum genere, auspiciis magni Imperatoris, erectæ ubivis scholæ sunt: ita, ut non in vernacula hospites forent in alienis linguis erudiendi, provida Divi Principis cura cavit. Neque id frustra. Nam curam gesisse linguæ patriæ viros ejus seculi doctos haud perfunctoriam RABANVS etiam MAVRVS fidem facit: cujus non solum *Glossarium Latino-Theodiscum in tota Biblia Veteris & Novi Testamenti MSS. Petr. Lambecius*, Vir in conquirendis optimæ notæ libris longe solertissimus, e quadam Tyrolis Bibliotheca eruit, inseruitque Bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensi: de quo ipse Lib. II. *Biblioth. Vind.* c. 5. p. 416. videri potest: sed & ejusdem Rabani *Glossæ Latino-Theotiscæ de partibus humani corporis; ut & de Inventione linguarum ab Hebraico ad Theotiscam*, supersunt, quas ex ejus ore olim *Walafr. Strabo* excepit: *Melch. Goldastus* vero in eunte hoc seculo edidit T. II. *Rerum Alemannicarum* Francof. 1606. P. I. p. 65. & 66., eademque comparent inter *Opera Rabani Colon.* 1627. edita. Alius sequiorum temporum Germanicæ linguæ investigator, KERO, Monachus S. Galli, fuit: cujus *Interpretationem Vocabulorum barbaricorum* (ita ille Germana vocat) Goldastus idem eodem loco, à p. 69. usque ad 92., publici juris fecit. HVGVICONIS, vetustissimi & amplissimi *Terministæ*, nomen conservavit nobis *Clivensis olim Cancellarius*, Gerhardus de Schuren, cujus *Lexicon Germanico-Latinum*, sub titulo *Teuthonista* Colonia 1477. emissum, vidi: quodque, ut annexa sub finem subscriptio testatur, *vocabulorum materiam exhibet ex diversorum terministarum voluminibus contextam*: cuique non Huguiconis solum labor, ut in præfatione auctor ait, pene totus immixtus est, sed & inserti integri aliorum tractatus. Patet sane ex his, non neglectum à Germanis unquam suæ linguæ studium: quod non solum, præter ea, quæ jam allata sunt, *Glossarium Latino-Germanicum MSS. in Kilonienfi Bibliotheca asservatum*, probat: sed & secuti aliorum labores. Postquam enim renasci paululum literæ, caputque primis modo initiis levare denuo cœperunt: inventus statim unus atque alter Germanus, isque in primis etiam eruditus, est, qui Origines suæ linguæ altius repetitum iret. JOH. CAMERARIUS de DALBVRG nobili apud Vangiones gente Dalburgiorum, hodieque clara, oriundus: Episcopus Wormatiensis: Jctus, Gesnero in Bibliotheca teste, celeberrimus, & Rudolphi Agricolæ auditor; hanc primus post renatas literas gloriam investigatarum nostræ linguæ originum ab Aventino reportat, qui eum aliquot millia Græcorum ac Teutonicorum vocabulorum, quæ utraque lingua idem significant, collegisse refert. Dolendum profecto, non in lucem produsse opus extra controversiam eruditum, viri,

quem

quem plura excellentis ingenii opuscula, tam metro, quam prosa oratione, scripsisse, sed non in lucem venire passum, Gesnerus l. c. auctor est. Idem argumentum deinde attigerunt ANDR. ALTHAMERUS in *Scholiis ad Tacitum* Noribergæ 1536. in 4. editis, qui Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros è vocum convenientia ostendere fategit: & JODOCVS WILLICHIVS, Medicus & Theologus, Academiæ Francofurtanæ ad Viadrum Professor; qui & ipse, in eruditis (Mich. Neandro judice) *commentariis in Tacitum*, Græcam linguam Germanis fuisse familiarem credidit: & *sua adhuc ætate, prope Prussiam, gentem, quæ dicatur die Bockheiligen extitisse testatus est, Græca lingua, sed corrupta, utam.* Quinimo adjecit: *circa Caroli magni tempora Græcis literis Teutones Germanica scripsisse: adeo, ut omnes rationes suas, omniaque acta Græce, usque ad tempora Rudolphi Habsburgici, scriberent.* Tunc enim primum Germanicas literas Latinis literarum elementis scriptas fuisse: quemadmodum ex vetustissimis rationibus idipsum longe certius colligi possit. Hæc Willichio excerptit MICHAEL NEANDER, celeberrimus ille polyhistoriæ atque omnis humanioris literaturæ stator, in *Descriptione Orbis Terræ*, P. I. p. 279 sq., ubi non miror equidem, illum præcessoribus in eo assensum præbuisse, quod Germanica lingua e Græca ortum traxerit: hoc enim pro ingenti, quo in Græcas literas ferebatur, amore sibi persuaderi passus, cum plurimis aliis commune habet. Istud vero, quod Sorabos, gentem, quæ inde a Moravia per Lusatiam, Marchiamque Brandeburgicam, usque in Borussia, longo tractu, sed non æque lato, porrecta habitat, & à Deastro quondam suo, hircino capite deformi, scomma in se derivatum sensit: quod hos, inquam Slavonicæ veteris linguæ dialecto usos semper, hodieque utentes, Græce unquam locutos credit: ingens error est: Uti neque illud ferendum, quod Germanos ævo Carolino Græcis characteribus acta sua consignasse existimat: cum vix unus & alter Eruditorum ejus ævi Græcas literas vel primis, quod ajunt, labris degustavit. Profecto, si inspiciendi antiqua diplomata, ad quæ provocat Willichius, ipsi unquam occasio concessa fuisset, vel doctissimo etiam Neandro: neuter assertionem falsissimam posuisset.

Neandro jungimus, quem mirifice semper æstimavit, B. LUTHER-
RVM, qui circa vernaculam quoque grammaticen occupatus *libellum de Nominibus propriis Germanorum* edidit sæpius recusum: Ursellis 1559., Wittebergæ 1611., alibique: nonnunquam & ἀνωρύμεως prodiit: ut in Opere Historico Simonis Schardii Basil. 1574, ubi hunc titulum præfixum habet: *De nominibus propriis Germanorum opusculum Studiosi Antiquitatis.* Idem titulus & in Schardii Redivivi T. I. mansit. Ultimo cum notis Gotfridi Wegeneri Theologi jam Regiomontani, excusus est. Totum vero hunc B. Lutheri libellum passim interpolatum, mutatoque saltem ordine, insigni plagio RVD. GOCLENIVS *Lexico suo Philosophico* inseruit: ne verbulo quidem

eius mentione facta; cum tamen plurima Lutheri *αὐτολέξει* retinuisset; sed omnino suis miscet, & prorsus ita se gerit, ut ex alieno labore hausta, ne divinando quidem, si nesciat, facile quisquam assequatur. Quapropter haud immerito Goclenium virgula percussit censoria *Thomasius de Plagio* §. 449. & 450. Idem, circa nomina propria Germanorum, virorum æque & mulierum, labor CONR. GESNERUM tenuit, qui, in catalogo Operum suorum, se aliquot illorum millia secundum terminationes disposita habere refert; atque ita de iis judicat: *Apparet in singulis ferme certa aliqua significatio, ut vel omnis gratia, vel saltem non temere, sed certam ob causam, imposita videantur, sicut & apud Græcos fere. Nihil enim antiquius in nostra lingua, & unde, qualis ante multa secula fuerit, magis appareat, extare puto.* Frisius, qui catalogum Gesneri suæ Bibliothecæ inseruit, addit, *Marcum Widlerum*, Tigurinum, id opus, à Gesnero inchoatum, auxisse, ejusque editionem polliceri. Verum nihil ejus excusum est: uti nec absolutæ Gesneri Vocum Germanarum Origines, quas meditari se, l. c., sibi tamen ipsi diffusus, narrat.

- 6 Uti vero locum Taciti, libro de moribus Germanorum, Althamero & Willichio de lingua Germanica nonnihil cogitandi occasionem dedisse modo diximus: quod idem supra de Phil. Cluverio relatum fuit: ita Matthias Berneggerus quoque ansam inde captavit *Quæst. XI.* in Tacitum simile argumentum tractandi: sed & ille cum tot aliis è Græca linguæ Germanicæ etymologias aucupatur: quod præterea faciunt *Georgius Christoph. Peiskerus* in Indice pro Græcæ & Germanicæ linguæ analogia evulgato Lipsiæ 1685. in 12. latius id in *Lexico Græco-Germanico-Analogico* sese deducturum minatus: & *Jos. Maria Bellini* in epistola ad celeberrimos Actorum Lipsiensium Collectores; cujus ipsi in Actis suis Anni 1686. p. 419. seq. mentionem faciunt: sed postremi inprimis hujus etymologiæ nimium duræ contactæque sunt, quam ut assensum facile reperire possint.

Imo vero omnibus: si vel maxime Rigaltii, Meursii, Vossii, Cangii, aliaque magna nomina communi opinioni, seu errori potius, accedant: audacter olim jam occursum abs me non diffiteor, neque nunc sane ejus me opinionis pœnituit. Inter alios, qui mecum in ea sententia conspirant, JOH. CLAUBERGIUS est, in *Arte Etymologica Teutonum è Philosophiæ fontibus derivata*; editaque *Duysburgi* 1663. in 8. Exiguus ille liber est, & breves tantummodo 22. regulas complectens: quas promulsidis loco magno operi *de Causis Linguae Germanicæ*, quod moliebatur vir doctissimus, præmisit: ast vero tam doctus ille, tamque in crisi, quam adhibet, *ἀκριβής*, ut cum Scaligeri, Vossii, Sanctiive circa Latinam linguam laboribus componi posse alibi haud immerito à nobis assertum sit: ubi & excerptas regulas istas damus.

- 7 De cetero Grammatica nostræ linguæ accurata, & quæ sufficere animo harum

harum rerum avido possit, inter desiderata magis nostra, quam inter ea quæ habemus, ponenda est. Congessit quidem *Magnum Opus Grammaticum* JUSTUS GEORGIUS SCHOTTELIUS, cui præmisit Panegyricos in laudem Linguae Germanicæ scriptos; addiditque *Lexicon Etymologicum* (Brunsvigæ A. 1663. in 4. maj.), sed vehementer sæpe in vocum derivatione fallitur. Inter optimas Germanas Grammaticas numerari meret *Job. Claji*, edita Jenæ 1651. in 12. Præterea non contemnendum est, multaue continet notatu digna *Specimen Philologie Germanicæ à Georg Phil. Harsdærffero* scriptum Norib. 1646. in 12. Aliud *Specimen Observationum in Linguam vernaculam* publicavit Colon. Brandeb. 1669. in 12. *Job. Vorstius*. De Dialectis linguae Germanicæ *Gasp. Scioppius* in Consultationibus egit, Consult. II., p. 28. & seq. Verum, uti hæc omnia magis cœpta quam perfectæ sunt; ita quid de iis aliorumque similibus laboribus judicemus, in allegato sæpius nostro de Lingua Germanica commentario fuse indicatum est.

Quod Lexica concernit; illorum, quæ alicujus momenti sint, admodum exiguus certe numerus est. Antiqua enumeravi jam superiore seculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica *Etymologio Teutonice lingue*: quod multoties recusum, atque à Lipsio, aliisque viris eruditis, magni æstimatum, tandem sub titulo *Kiliani Aucti* misere truncatum est: ut indignabundus quiritatur in præfatione ad Notas suas in Willeramum Fr. Junius. Nostro ævo MARQUARDUS FREHERUS *Lexicon Etymologicum* magnum meditatus est: ut & ὀνομαζέτην seu de Nominibus propriis Alemannorum: prout in ejus vita Melch. Adami testatur. Verum nihil horum in lucem prodiit: uti nec à Franc. Pithæo quicquam, quem in Glossariis Germanorum antiquis habilem inprimis esse, multumque tempus trivisse, Scaliger in Excerptis Scal. p. 95. refert: optatque proin, ut Leges Longobardicas cum Glossario edat. Præfert vero illum Goldasto, cujus *Glossarium* T. I. Rerum Alemannicarum subnexum habemus. Utinam & haberemus Glossarium FRID. LINDENBROGII, de quo in Epist. 144. ad Gallos Jano Cordesio scribens Hugo Grotius ita: *Laborat nunc Lindenbrogius in concinnando Lexico veteris sermonis Germanici, & multa habet adjumenta, quæ nec Spelmannus, nec alii habuerunt. Erit id opus eruditæ nec ingratum, nec inutile.* Sicuti vero vix quisquam aptior ad id operis Lindenbrogio fuisset; viro in antiquis istiusmodi Glossariis versatissimo: ita maxime dolendum, intercidisse promissum id. Nam, quod MSS. ejusdem Glossarium in Hamburgensi bibliotheca hodieque servari ajunt; suspicor esse *Glossarium Latino-Theotiscum* quod passim ipsemet allegat. Unum, quod de illo habemus, Glossarium est *Codici Legum* ab eo edito subjunctum 1613. A. 1616. in lucem prodiit GEORG. HENISCHII, viri docti, liber, *Thesaurus Linguae & Sapientie Germanicæ* inscriptus: atque utinam totus prodisset,

usui haud contemnendo futurus : quippe qui omnia uniuscujusque vocis synonyma, derivata, phrasæ, composita, epitheta, proverbia, antithetaque, una exhibet studiose congesta. Verum non ultra partem primam, quæ littera *H* terminatur, perventum est. Mitto nunc affectum JOH. BERNH. ZINZERLINGII, Professoris Rostochiensis, Lexicon, quod concinno quidem ordine digestum, sed tamen immaturum ab auctore præmature defuncto relictum est. Expectat adhuc nostra lingua virum eruditum, qui dignam homine Germano atque docto operam eo animosius suscipiat, quo alacrius gentes alias, Gallos, Italos atque Anglos, certatim ad evolvendas suarum quamlibet linguarum origines concurrere videt.

- 9 Interea proderunt ad Germanicæ illustrationem, præter ea, quæ diximus, ii etiam auctores, qui de vocibus mixto-barbaris, terminis forensibus barbaris, feudalibus, aliisque horum generum, commentati sunt: quos inter G. Joh. Vossius in Tr. de Vitiis Latini Sermonis; (quem doctissimus vir, nostræque, dum viveret, Germaniæ decus, Thom. Reinesius infinitis in locis emendavit, interpolavit, auxit: servaturque istud exemplar cum libris Reinesianis reliquis in Cizensi Bibliotheca.) Joh. Meursius, Nic. Rigaltius in Glossariis Græco-Barbaris: Godefr. Wendelinus in Glossario Legum Salicarum, Antverpiæ edito 1649: Henr. Spelmanus in Archæologia Lond. 1626. Gul. Somnerus in Glossario Saxonico-Anglico Oxon. 1659. Carolus du Fresne in Glossario Græc. Latinoque, & si qui alii hujus instituti libri sunt. Multa enim in iis continentur, quæ Germanicæ originis sunt: falso licet ut plurimum è linguis aliis deducta.

- 10 Germanam ut in multis, præsertim in constructione, matrem agnoscit; ita sequatur nunc pressò pede LINGUA GALLICA, omnium, quotquot Europa habet, vulgarium cultissima nitidissimaque: & quæ ob ingentem bonorum librorum omnis generis apparatus (præterea enim nunc insertum ipsi linguæ incomparabilem nitorem), non facile à quoquam viro docto, nedum polyhistore, ignorari potest. Equidem elogia linguæ hujus, ut à Germano homine conscribantur, opus non est, cum proluxa satis apud ipsosmet Gallos reperiantur. Jam suo tempore *Antonius Verderius*, in præfatione Bibliothecæ p. 23., verbosus in laudes suæ vernaculæ, illam nonnisi electissimis Græcæ, Latinæ, Italiæ recentioris, aliarumque, si quæ sint, celebriorum linguarum flosculis, non à vulgo hominum, sed eruditissimis Gallicæ gentis viris adhibito insigni selectu constipatam credit: quos propterea miris encomiis extollit; Poëtasque ac Oratores Gallos, Græcis & Latinis palmam dubiam reddere posse persuasus est. Hæc & alia Verderius superiore seculo non sine multis verborum ampullis jactitans, præcipua tamen Gallicæ linguæ elegantias ignoravit. Quam in immensum enim ex illo tempore creverit linguæ ejus nitor, nemo ignorat: & vel ex eo dijudicari potest,

potest, quod, inter poëtas primo loco Petrum Ronfardum laudat: quem tamen nonnisi rudem materiam & initium magni poëtæ Balzacius nominandum judicabat. Sed nec defuere secutis temporibus linguæ Gallicæ sui encomiaſtæ: inprimis postquam in ejus incrementum celeberrima Academia Francica, auspiciis Richelii Cardinalis, erecta est. Atque ut è sexcentis unum nominemus: JOH. LABOURERIUS, Gallus nobilis, eo audaciæ processit, ut Latinæ suam linguam præferre libro peculiari non dubitavit: prodiit libellus ille hoc titulo: *les Avantages de la Langue Françoisse sur la Langue Latine. Paris. 1669. in 8. studio Sam. Sorberii, Medici & Historiographi Regii procusus.* Additæ in fine duæ Slusii epistolæ sunt, quibus linguæ Latinæ primatum contra Labourerium defendit, totidemque hujus responsiones: ab utroque enim Sorberius quasi arbiter ejus litis electus erat. Iniquum vero est, spurium matri pulcerrimæ, ancillam dominæ præferre. Magisque propterea laudem meret Anonymus elegantissimi libelli auctor, qui *Histoire de la Bataille entre les Anciens & les Modernes* inscribitur; & non ita pridem lucem aspexit. Multa quidem ibi in laudem scriptorum Gallicorum dicuntur: sed non ita tamen, quin Græcis & Latinis poëtis ac oratoribus præ Gallicis palma ipsomet Apolline judice, tribuatur. Quanquam in eo vicissim haud parum iniquus auctor ille sit; quod Anglicam, nostramque Germanicam linguam, barbaris, (quæ ipsi Suecia, Danica, Polonica, aliæque sunt) accenset: suam vero simul ignorantiam indicio manifesto prodens. Ut autem ad Labourerium revertamur: is inter alia documenta, queis adstruere suam opinionem vult, Horatianam quoque Oden apponit, ejusque una tralationem à celebri poëta Gallo factam: ut sic è comparatione appareat, quantum Gallico Latinus sermo concedat. Enimvero recte Isaacus Vossius, lib. de Viribus Rythmi p. 36. & 39., longe aliud sentit, & judicio viri ingeniosissimi, ut vocat, minime acquiescere potest. Certe levia ejus, & tantum non futilia argumenta sunt: jureque iis istud laudati Vossii ep. 47. opponas: *Quanto melius Romani, qui, licet gloriæ suæ studiosissimi essent, nunquam tamen suam tum Græca ausi sunt committere linguam: quin potius eam propemodum barbaram esse affirmant, si cum hujus sermonis splendore & elegantia conferatur. Etiam, qui florentissimis vixere temporibus, sufficere sibi hanc laudem testantur, si non ut amula, sed ut discipula Græcæ linguæ haberetur Latina.*

Uti vero idipsum de sua lingua in oppositione ad Latinam Gallorum plurimi agnoscunt fatenturque: ita circa origines atque etymologiam ejus minus inter se consentire deprehenduntur. E Græcia petendum linguæ Gallicæ ortum jam olim *libris V. de prisca Celtopædia* Paris. 1556. editis Job. Picardus, Toutrerianus, contendit, qui & lingua & philosophia vicinos Græcis Gallos existimat: Idem vir doctissimus, *Henr. Stephanus*, peculiari Gallico tractatu evincere annisus est: *de la Conformité du langage Françoisse avec le Grec,*

Græc. Paris. 1610. (quæ tamen prima editio non est) Et inprimis coævus Picardo Joach. Perionius magno conatu idem argumentum tractavit: ediditque Paris. 1555. in 8. *Dialogorum libros IV de lingua Gallicæ origine, ejusque cum Græca cognatione.* Vicissim vero jam olim huic opinioni, quæ omni probabilitate caret, à viris doctis occursum est. *Frustra laborant*, ait Scaliger in *Primis Scalig.* p. 99., *Perionius, H. Stephanus, & alii, in Gallicæ linguae ex Græca repetenda origine, ac utriusque cognatione probanda, quasi res ita se haberet: cum certissimum sit, & hanc, & Hispanam Italamque, à Romana Italaque corrupta fluxisse. Hinc non mirum, si sapissime ineptiant in suis etymologiis frigidissimis: ut vel ex hoc uno Perionii exemplo patet, qui maison deducit à Græco οἶκος, cum sine dubio originem trahat à mansione.* Sic recte omnino Scaliger: cui *Cass. Barthium* quoque addo, qui in suis *Adversariis* locis aliquot mentionem hujus controversiæ facit: *L. XIII. c. 4.* Picardum sibi confutandum sumit: eoque ait omnia deduci posse; Teutonismum, Latinismumque singulas fere voces & modos loquendi universos dedisse hodierno Gallicismo. Propius adhuc istud *l. XLIII. c. 20.* tangit: ubi vocum nonnullarum è Latinis in semi-barbaras, & ex his semi-veteribus in hodiernas Gallicas deformationem haud infeliciter tentat. Aliud tamen de prisca Celtarum lingua statuit: quam interisse penitus & abolitam ægre fert: nisi quod è monumentis, quæ hic illic sparsim apud auctores adhuc supersunt, corrupta tamen uno fato omnia aut mutata, colligit, illam cum veteri Germanica insignem cognationem habuisse: *l. XL. c. 17.* Quemadmodum & *l. XLVI. c. 1.* Germaniæ gentem atque nomen Francorum, contra Turnebum, docte atque strenue vindicat: consentientem Joh. Isaac. Pontanum in *Originibus Francicis*, allegans libro, ut ait, *adeo docto, adeoque acuto, ut nihil clarius & instructius hujus generis extare existimem, aut ab alio quoquam posse in medium proferri:* (longe aliud, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ addam, statuente Menagio, cui in epist. nuncupatoria suarum *Orig. Gall.* Pontani *Origines Becanianis* non videntur multum saniores.) Caroli M. linguam patriam Germanam puram putam fuisse idem Barthius *l. XXII. c. 6.* probat: per barbaram vero, quam linguæ Francicæ ante Carolum immistam Walaf. Strabo auctorest, Gothicam, vel è Vandalorum Hunnorumque reliquiis corruptam, indigitari suspicatur.

- 12 Marci Zuerii Boxhornii *Origines Gallicæ* supra jam memoratæ sunt: ut adeo nunc earum mentionem brevibus denuo innuisse magis, quam fecisse, sufficiat. Carolus du Fresne breve Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ Glossario suo Græco subjunxit: quod tamen magis indicis vicem præstat, remittitque semper ad utrumque Glossarium, in quibus fuse simul originationes istæ deducuntur. ÆGIDIUS MENAGIUS, vir dudum orbī erudito è scriptis variis notissimus, dudumque immortalitatis famam adeptus, in hoc etiam circa suam linguam genere eruditionis quantum valeat, *osten-*

ostensus, *Origines Linguae Gallicae: les Origines de la Langue Française: Paris. 1650. in 4. edidit, nuncupavitque Puteano.* In epistola nuncupatoria postquam eos, qui Latinae Linguae origines explicarunt, antiquos pariter & recentiores non sine addita crisi, recensuisset: Gallorum, quotquot sua de vernacula prodierunt, labores ne quidem verisimiles censet. Verba ejus apponam, ut simul de viris doctis, qui id argumentum ante Menagium attingere, constet. *Les Origines Françaises de Budeé, de Bayf, de Henry Etienne, de Nicod, de Perionius, de Sylvius, de Picard, de Tripault, de Guischart, de Pasquier, ne sont pas seulement vraysemblables: & on peut dire avec vérité, que les etymologies jusqu' icy ont été l'écueil de tous ceux, qui en ont écrit.* Addi his à Menagio enarratis auctoribus Claud. Fauchetus potest; Præses Curiae Monetalis apud Parisios: qui superiore seculo similem librum edidit: nimirum *Recueil de l' Origine de la Langue Française, Ryme, & Romans.* è quo Verderius locis aliquot suae Bibliothecae nonnulla excerpit non contemnenda. Requirit vero Menagius ab eo, qui cum successu versari isto in negotio vult, omnium prope, non Europae solum, sed & Asiae, linguarum cognitionem, aliaque quamplurima, quae sibi etiam deesse magnam partem non negat. Laudat vero præcipuum adiutorem suum atque impulsorem operis, Franc. Guetum, cui & origines infinitas, & modum eas per analogiam quaerendi, se debere gratus agnoscit. Multum præterea se adjutum addit à Puteano, Hadr. Valesio, Nubleo, Sarafino, Salmoneto, Bocharto, Launoyo, Launæo, Doujatio: ut à tantis nominibus non possis nisi selectissima expectare. Et sane rebus etiam ac etymologiis elegantioribus plenus liber est. Sed patitur tamen suos quoque manes Menagius: & ob imperitiam linguae Germanicae, quam cum omnibus suis dialectis ob immensam vocum, quae è Germania in Galliam transmigrarunt, copiam pernoscendam evoluturo Gallicas origines ipse fatetur, in etymologiis haud raro labitur. Sarravius, qui recens è prælo opus in Sueviam Christinae Reginae & H. Vossio misit, ita ad hunc in Epistolis p. 315. *Hic habes linguae nostrae origines, collectore & editore Menagio: cujus votum est, tantum scire, quantum scit ejus liber.* -- *Multa addentur in secunda editione, de qua jam cogitatur.* In tam vasto quippe argumento semper suppetet scribendi materia, & possit quilibet symbolam conferre. Quid judicarit de lectis his Originibus Regina Sueciae, legi in Sorberianis potest, p. 138., ubi in hunc modum illa jocatur. *Certainement M. Menage est un tres-sçavant & tres-bonneté personnage: mais il est le plus incommode du monde: il ne sçauroit laisser passer le moindre mot sans son passeport; il veut sçavoir d'ou il vient, & ou il va.* Ceterum, si Sorberium ipsum met audis, de Menagianis originibus magna tibi promittere non potes, quippe quae rumori faciendo potius, quam serio juvandis disciplinis, ut omnia ejus viri, tentata sunt. Erat enim homo laudis sitibundus, genii non magni, sed labore improbo, immiscens se vividiorum ingeniorum ludis, quorumvis eruditorum imitabundus:

neque tamen feliciter: cum in ejus libris multum quidem variae lectionis, sed parum ratiocinii inveniat. Ita quidem Sorberius, qui quamvis unicæ veritati litasse videri velit, non satis tamen ab affectuum intemperie purgatum animum, sed ea potius infectum, ostendit: pertinetque ad eos Menagii criminatores, à quibus se ipse in Anti-Bailletto vindicat: Secunda illa Originum Menagianarum editio, quam, cum prima vix prodiiisset, ab auctore paratam ipse & Sarraavius testantur, demum post fata Menagii lucem publicam aspexit, sed tam multis tamque magnis accessionibus locupletata, ut priori nonnisi rudimenta posterioris absolvisse credendus sit. Curam editionis in se Simon de Val-Hebert suscepit, emisitque hoc titulo. Dictionnaire Etymologique; ou Origines de la L. Fr. &c. Paris. 1694. fol. Luculentam huic editioni Besnierius Jesuita Dissertationem præfixit, in qua non solum à malevolorum cavillis strenue Menagianam eruditionem, ingenium, famam, & laborem instruendo Etymologico, vindicatum it: sed & generatim de præstantia librorum hujus generis agit. Etymologica omnium prope gentium percenset: eorum antiquitatem è vetustissimis temporibus, longoque seculorum usu, eruit: utilitatem in omni scientiarum genere commonstrat: & ipsius quoque artis etymologica principia proponit.

Neve quid nitidissimæ editioni deesset: adjecit insuper Val. Hebertus PETRI CASANOVÆ (Mr. de Caseneuve) *Origines*: quarum expectationem haud exiguam scriptor Vitæ ejus, Bern. Medonius, Nic. Heinio nuncupatæ, his verbis jam olim excitaverat: *Linguae Gallicæ Origines, opus summo acumine, ingenio, & multorum annorum emendationibus, elatum ad finem usque perduxerat: quo sine dubio explevisset omnium expectationem, si ullis amicorum aut rationibus, aut precibus, adduci potuisset, ut mature typis mandaretur. Atqui solitus erat, hos ingenii sui fœtus ultra maturitatem fovere.* Idem prorsus cum Medonio de Casanova judicasse Menagius ipse deprehenditur; qui, in præfatione primæ suarum Originum editionis, & magni se ceteros viri ejus labores æstimare ait; & si de illius Originibus quicquam re adhuc integra inaudivisset, suo se inecepto destitutum fuisse fidem facit.

- 13 Neque vero solum de Etymologiis Gallicis bene mereri Menagius crevit: sed & de iis quæ Grammaticen, constructionem & elegantias, attingunt: quam in rem Origines Proverbialium apud Gallos locutionum meditabatur. Has vero cum non dedisset, dedit tamen orbi literato suas in *Malherbam, Gallorum poetarum, ipso judice, principem, Notas una cum ipso Poëtæ textu, Paris. 1668. in 8.*, quæ vel propterea commendandæ sunt, quod varia ad historiam literariam pertinentia una immiscet. Molitus, ut in præfatione refert, adhuc juvenis illas notas erat: primitias suarum lucubrationum daturus: sed a viro quodam docto monitus distulit: communicavit interim multas observationum suarum cum *Vaugelasio*: cujus ob-
- serva-

servationes, *Remarques sur la Langue François* adeo celebres, totiesque re-
 cursæ sunt, ut anonymus quidam Gallus auctor in libro, quem inscripsit:
Nouvelles Observations, ou Guerre civile des François sur la Langue. Paris. 1688. Me-
nagium, Vaugelasium, &, quem iis addit, Jesuitam Bouhursium, æque
 rigidum & inexorabile iudicium circa suam linguam exercere perhibeat,
 ac apud inferos Minos, Æacus & Rhadamanthus, exercere olim crediti
 sunt. [Diceret, rigidior tamen adhuc, magisque inexorabilem, *Acade-*
miam Franciara Parisiensem: quæ ut ANTONIO FURETERIO, socio
 quondam suo, sed expulso licentiam emittendi Lexicon Universale non
 invideret impediretve, permoveri nullis rationibus, nullis quoque saty-
 ris, potuit. Notæ sunt illæ lites, nec hoc loco repeti opus habent. Pro-
 diit tandem, post ingentem plurium annorum digladiationem, & post sæ-
 vum grammaticale bellum, Roterodami apud Batavos, cum in Gallia bi-
 bliopolam non reperiret, *Lexicon Universale Antonii Fureterii; omnes Gallicas*
voces, antiquas ac recentiores, cum terminis quarumvis artium & scientiarum, evol-
vens, A. 1690, ubi tamen per antiquas voces non veteres Francicæ Cel-
 ticæve indigitantur; sed, quæ præterlapsis postremis solum seculis usur-
 patæ, nunc in defuetudinem abierunt. Ex quo autem impressum publice
 Fureterii paulo ante impressionem defuncti opus est; Francica Academia
 in perficiendo simili fœtu, quem ultra 50 annos ingenti parturitione ge-
 starat, non cessavit: ediditque tandem illum Paris. 1695., spissis duobus
 voluminibus comprehensum. Quanquam vero miris ex eo tempore
 laudum cumulis à panegyrista quodam vel onerata, vel ornata, Franci-
 ca Academia sit: non tamen vicissim defuit, qui sub titulo *l'Apotheose du*
*Dictionnaire de l'Academie François*e nuperrime barbarismos, falsas vocum e-
 volutiones, aliaque istiusmodi, partim in epistola Lexici nuncupatoria,
 ad Regem, partim in ipso opere, reperiunda falsè perstrinxit.] Mitto nunc
 tot aliorum Dictionaria; quæ magno quidem numero affluxere, sed ut
 plurimum non magni momenti sunt: cui rei Menagius *Supplicem Libellum*
Dictionariorum Gallicorum à se editum, & in Anti-Bailletto vindicatum, ap-
 tavit. Certatum quoque inter Gallos de lingua sua sæpius præter rem,
 & de lana caprina litem inter Grammaticos eorum motam nemo negave-
 rit; nisi qui phrasès multas commendari ab hoc, & inter elegantissimas
 reponi, ignoret, quas alter non ut inelegantes solum rejicit, sed & ut
 barbaras proscribit. Næ faciunt quandoque intelligendo, ut nihil intelli-
 gant. Habet nimirum lingua Gallica suos Criticos, uti doctos, ita insul-
 sos etiam & ineptos homines, æque ac Germanica nostra, cui a novis
 grammaticastris adeo facies sæpe defœdata est; ut Slavonica potius, quam

Germanica, videatur. Auctores, qui ad puritatem linguæ Gallicæ aliquid contulere, studiose enarrat peculiari capite *Sorellus in Bibliotheca Gallica*, & annectit judicia.

- 14 Unum addimus tot Gallis Anglum, Jacobum Hovvelium, qui, *Epistolarum familiar. volum. IV. ep. 19.*, prolixè de ortu, de mutatione ac variatione linguæ Gallicæ, disquirat. Ortum e Britannia derivare vult, quia detur multorum veteris Britannicæ Gallicæque linguæ verborum manifesta cognatio: quia *Gallia*, nomen regionis, idem quod Britannorum *Wallia* sit: quia juncta olim fuerint isthmo regna Galliæ & Britannia, quæ nunc freto à se invicem divelluntur: quia frequens olim Gallorum in Britanniam iter, ut a Druidibus instruerentur, quod sine cognitione linguæ Britannicæ fieri non poterat: & quæ alia habet vir doctus argumenta parum utique firma, nisi Celticam antiquam (quam à Romanis rerum dominis plane apud Gallos extinctam vult) & Britannicam veterem ex una Scytharum lingua ortas, adeoque ea ratione cognatas inter se, arbitretur. Doctè vero eadem epistola de expolitione linguæ Gallicæ, de variis ejus dialectis & proverbiiis, agit: Inter alia celeberrimum istud lemma equitum periscelidis: *Honny soit, qui mal y pense*: ita explicat, ut a maculatis infantum fasciis metaphoram esse deductam, & in malevolos diſterio applicatam, arbitretur. E Germanis *Job. Henr. Ottius in Franco-Gallia* sua Gallicarum vocum è Germanis ortarum originem tradere aggressus est.

- 15 Grammaticas Gallorum non recensèbo, cum infinitæ propemodum sint, & quæ præ ceteris emineant ubivis notæ, Exactissimam parat adhuc Academia. Multo minus de librorum ea lingua scriptorum ingentis copia quisquam dubitat: cum jam superiore seculo magnum in folio volumen meris Gallicorum Auctorum librorumque recensitionibus adimplerit diligentissimus *Antonius Verdier*, nempe *Bibliothecam* suam, Lugduni 1585. editam. Cui successit *Claud. Sorellus*, & ipse talis *Bibliothecæ* Auctor, ut & *Franc. Grudeus Crucimanius* (de la Croix du Maine) sive de Cruce Cenomanensi: de quibus omnibus vid. P. I. Polyhist. p. 203. seq. Posset tamen adhuc altero tomo minimum augeri *Verderianus Sorellique* labor, neque sic omnes recensèrentur. De Poetis inframentio recurret. Politioris ingenii foetus plurimos ea lingua tulit; debita sane laude non fraudandos, modo non intolerandus tumor bona nonnullorum ingenia fœdaret. Solos se homines, se solos ingenio præditos, ridicula sæpe ostentatione jactitant: cum haud raro videas delicatulos nodum in scirpo quærere: & cum plurima magno strepitu locuti sunt, nihil vel parum dicere. Certe non adeo obesæ naris, vervecum ex patria, crassove sub aere nati, sumus Germani (vel quæcunque demum illi nobis convitia

na impingant), quin fumum vendi ab iis sapius, & præter vocabula vix quicquam rei in ipsimet censorum rigidiorum scriptis occurrere, animadvertamus. Sed hæc obiter.

ITALICA LINGVA gravior aliquanto & severior Gallica est, magno in pretio ipsis Gallis. E Gothica, Germanica & Latina, coaluit: Syntaxis plane Germanica est. Uti vero Galli Francicam suam academiam excolendæ linguæ vernaculæ destinatam habent: ita jam ante hos Itali simile institutum tenuere, viguitque inprimis apud illos (ut jam Humoristarum Romanam, & Intronatorum Siennensium Academias taceamus) Florentinorum *Accademia della Crusca*, jam ante ab initium sæculi hujus nostri clara: quippe cujus Dictionarium, seu, ut vocant, *Vocabularium* linguæ suæ jam 1592. in fol. Venetiis primo lucem publicam aspexit: recentiore dein editione plus semel recusum. Quanquam non eo apud omnes applausu, ut auctores quidem speraverant, receptum est: sed à Paulo Benio tam strenue acriterque impugnatum, ut Thomasinus palmam Benio porrigendam judicaverit. Male Benium habuit, quod Academici debitis Torquati Tassi laudibus detraxisse viderentur: cujus vero ille poema de capta Hierosolymorum urbe tanti æstimat, ut Homeri, Virgilique laboribus anteferendum ducit. Verum de Tasso reliquisque Poetis Italis, qui & multi & egregii sunt, in Poëtico Polyhistore dicendum erit. Illud non ferendum, quod communi cum Italis Gallisque multis, sed & præposterò amore suæ vernaculæ abreptus Benius Latine etiam & Græcæ linguam Italiam præferre non erubescit. Non potest vana ista jactantia melius retundi, quam gravissimis rationibus, verbisque stomachabundis Itali doctrina & facundia præcellentis Hier. Rorarii, qui in tractatu, *Quod bruta melius ratione utantur homine*, lib. II. p. 82., postquam lusciniæ singulari sui cantus excellentia contentas reliquos contemnere memorasset, subdit: *Quanto rationis capaces, quam nostratium nonnulli, qui vernaculam linguam, vere vernaculam, à vernis Gothis & Vandalis ortam, Latine præferre audent, cujus majestate amissum orbis imperium, ob eam unam non de possessione penitus dejectis adhuc retinemus. Hinc vilem redditurus linguam Italicam, cum Gallos, Hispanos, Germanos, Turcas irruentes, clademque Italiæ inferentes, ei originem dedisse, narrasset: Inunc, ait, & te Romane stirpis propaginem jacta. Ab his nempe barbaris hæc lingua, quam veluti si iolam oxoscularis, originem hausit: qui, cum Latine loqui vellent, nec possent ejus excellentiam magis exprimere, quam sturni nostram solent, præclaram istam, quam Latine (si Deo placet) anteponis, condidere. Dignissima lectu sunt, quæ sequuntur, quippe in quibus eloquentiam & poësin veterum cum Itala recentiore confert, tum horum objectionibus satisfacit, exclamatque tandem. Hercle non possum me continere, cum videam Latini sermonis candorem, & quasi sacramentum quoddam, quod per tot sæcula tam*

sancte, tam religiose custoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes: à media in Italia natis non pollui modo, verum etiam aboleri; non ob aliud, quam ob imperitiam, & quod vel ad minimam eloquentiae partem ascendere posse desperant. Qui ergo Latinus sermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges adduxit, mores instituit, viam ad omnem sapientiam munivit: quem ipsi barbari tanquam Deum de caelo delapsum suspiciunt, ac venerantur, quod illo duce videant se in media barbarie natos sic erudiri, ut non amplius barbari dicantur: hunc Itali, ejus alumni, pravo judicio, insipido gustu, ferro, igne, quacunque vi, persequentes extinguere conabuntur.

DI prohibete minas: DI talem avertite casum!

Non piguit ista paulo prolixius referre: non, ac si penitus Italiam damnaveremus linguam, quam potius magni aestimamus, fatemurque adeo, in inscriptionibus Italos acumini magis, quam verbis inaniter sonantibus, studere; praestantesque plurimos illorum oratores proflare: sed ut justus matri Latinae honos constet; & perversus seculi novaturientis pruritus valeat abeatque.

- 17 *Origines linguae Italicae*, aequae ac matrae Gallicae, scripsit *Aegidius Menagius*, quarum editio postrema, Genevae in fol. 1685. prodiit. Scriptas eas ab auctore solum, ut in Italia inclaresceret, cum Sorberio asserere temerarium foret: neque diffitendum tamen est, in multis illum, ob ignorantiam Germanicae linguae, falli. Scripsit alias idem vir doctissimus in Casam & Tassum, poetas Italos: sed de quibus alibi. *Origines linguae hujus* alias *Ost.*, *Ferrarius Patavii* 1672. in fol. orbi erudito dedit: sed quas non vidi: uti nec *Origines Italicas Monofini*, quas Menagius allegat. Primus ferme, qui magnam famam claritatemque linguae Italicae attulit, *Franciscus Alunnus*, Ferrariensis, est, edito duplici foetu bene meritis: quorum prior *Dictionary* est, hoc lemmate: *Le Ricchezze della lingua volgare: Venet.* 1551. alter inscribitur *la Fabrica del Mondo; nella quale si trovano le voci del Dante, del Petrarca, del Boccaccio, &c. Venet.* 1562. *Jac. Gaddius*, de *Scriptoribus Non-Ecclesiasticis*. T. I. p. 24., tertium quoque librum ejus viri addit *Observatione sopra il Petrarca*. Reliquos, qui bene de Italica lingua meruere, non memoro, biga solum excepta virorum, qui maxime in soluta ejus linguae oratione excelluerunt. Unus illorum *BENEDICTUS FLORETTUS* est, quem *Erythraeus Pinacoth.* II. p. 106. refert, in cognoscendis funditusque percipiendis Etruscae linguae divitiis, omnes fere nervos aetatis industriaeque suae consumsisse: usque adeo, ut ad *Cruseani* lexici marginem, quo utebatur, multa perperam dicta correxerit, multa etiam nova atque egregia addiderit. Hinc ei libro tantus honor est habitus, ut à multis viris illustribus atque summis expetitus tandem *Joh. Carolo Mediceo*, *Ferdinandi Hetruriae Ducis* germano, cederet: qui thesaurum se accepisse ratus omni custodiae subjecit. Major tamen adhuc gloria est *AUGUSTINI*

STINI MASCARDI, cujus dignitatem eloquii, summamque in Hetrusca lingua dicendi peritiam, Tullianæ Latinæ comparandam censuit idem Janus Nic. Erythræus Pinacoth. I. p. 112. Verba hæc sunt, postquam à variarum rerum insigni peritia commendasset Mascardum. *Verum omnium in se oculos Hetrusci sermonis inprimis novitate convertit, qui sermo ita ejus est proprius, ut, quemadmodum à Marco Tullio Tullianum, à Salustio Salustianum dicendi genus, est ortum, ita etiam à peculiari ipsius dicendi scribendique ratione novum genus, Mascardio nomine, deducatur. Etenim in hujus orationem omnes virtutes conveniunt, quæ cadere in summam, ac perfectam eloquentiam possunt; est enim translatis frequens, sententiis celebris, verborum luminibus splendida, compositione suavis, majestate sublimis, sine arrogantia gravis, sine vanitatis suspitione elata, sine cincinnis, fucoque puerili ornata atque composita. Hæc Erythræus, qui in sequentibus actionem quoque in eo viro summi oratoris fuisse docet. Ceteros, uti dictum, oratores auctoresque Italos nunc præterimus: quos in omni scientiarum genere egregios abunde produisse nos non latet. Atque utinam, ad Gallorum exemplum, omnium eorum catalogus uno volumine comprehensus prostaret! Nimis enim exigua est Ant. Franc. Donii Florentini, Bibliotheca Italica, scriptoribus atque translationibus Italis recensendis dicata equidem, sed longe impar. Prodiit Venet. 1550. in 12. multoties repetita. Grande opus Bibliothecæ Historicæ Italicæ, referente Labbeo, Raphael Triquetus, Traxineus moliebatur; sed nihil dedit. Parabat & opus tale ANT. VERDERIUS, supra laudatus: jamque maturandæ editionis ejus, in præfatione ad supplementum suum Gesnerianum, spem fecit his verbis: Scito, lector, me nunc amplissimam scriptorum Italicorum nomenclaturam apparare, in qua diffuse, quos libros singuli eo sermone conscripserint, aperio: argumento quin etiam sæpissime singulorum librorum explicato. Quod opus propediem, si Deus dederit, emittam: sicut enim Gallicam Bibliothecam nuper in vulgus protuli; ita non abs re mihi facturum videor, si & Italicam, ubi hominum ingenia florent, propter mirificum meum in eam linguam amorem, in studiosorum gratiam & utilitatem emisero. Eo magis vero dolendum est, conatum hunc omnem penitus intercidisse, quo majori videbatur diligentia Verderius eam historiam pertractaturus. [De Neapolitanis scriptoribus, tum qui ex eo regno vel urbe orti sunt, tum qui illuc se contulerunt, amplum opus habemus NICOLAI TOPPII Patricii Theatini & J. U. D. in II. Partes distinctum excusumque in fol. Neapoli A. 1678. hoc titulo: Bibliotheca Napoletana, & Apparato à gli Huomini Illustri in Lettere di Napoli, e del Regno; delle famiglie della città e religione, che sono nello stesso regno: delle loro origini per tutto l'anno 1678. Prolixe ibi de auctorum notitia adductis quoque aliorum scriptorum testimoniis & elogiis agitur; recensentur scripta non Italica solum, sed & Latina; adduntur quandoque epitaphia, & alia hujus generis studiose admodum colliguntur. Cum vero, ut in*

istius-

istiusmodi scriptionibus solet, multa adhuc deesse viderentur, supplementum Toppii *Addizioni Copiose* adornavit an. 1683. in fol. ibid. editum *Leonardus Nicodemus*: qui & auctores plurimos addit, & auctorum Toppio memoratorum scripta, quæ ille ignoravit. Uterque ordinem alphabeticum observat, & adeo veteres non negligunt, ut & Pythagoras apud Toppium compareat, quia Crotonæ obiit, & Cassiodorus aliique apud Nicodemum.]

Non adeo multum ab Italica lingua differt LINGVA HISPANICA, quam & inter eas, quæ à Latina ortæ sunt, matri proximam Barthius iudicavit. Multa vulgo de illius maiestate ab Hispanis creuntur, adeo, ut in proverbium abierit, cum Deo Hispanice ob maiestatem esse loquendum. Orta vero una maxime è Gothicæ cum Latina commixtione est, & quem esse genium Gothici idiomatis Baco de Verulamio observavit, lenes in aspiratas ut plurimum mediasve mutat. Origines linguæ Hispanicæ à Covarruvia scriptas allegat atque spernit, in præfatione suarum Originum Gall., Menagius. Alias adornavit Romæ 1656. BERN. ALDRETE hoc titulo: *Origen, y principio de la lengua Castellana*: in 4. Habemus & ejusdem Auctoris Antiquitates Hispanicas & Africanas, Castellano sermone Antvverpiæ 1614. in 4. editas, quæ multas multarum vocum Hispanicarum origines simul pandunt. Libri cetera Hispanis nec pauci, nec iusta, aut exquisita etiam, eruditione destituti, scribuntur: cum ipsa regio, uti post alios Erythraeus refert Pinacoth. III. p. 163., magna cæli salubritate, puritateque spirituum, aptos præcipue suos incolas reddat, ingeneret una laborem, patientiam & sollicitudinem, ut non in theologia minus, quam bonis artibus, excellent. Verum raro admodum ad nos isti libri perveniunt. Theologi supra modum scholasticæ philosophiæ addicti sunt. Politici & Poëtæ laudem merent: ut alibi ostendetur.

Restat adhuc ex Europæis vulgaribus LINGVA ANGLICA, quæ tamen non propterea ultimo, si dignitatem spectes & necessitatem, loco ponenda est: imo potius ob quamplurima scripta Theologica, non practica minus, quam quæ scientiam pariunt, & Ecclesiasticas antiquitates mire illustrant: tum & philosophica, præsertim physica, quorum major est ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, in primis tenenda est. Ut nunc Historicos civiles libros, & ingenii elegantioris fœtus, quæ se mutuo certatim exercent Angli, taceam. Fundamentum illius linguæ, & quasi solum lingua Saxonica est, unde & hodieque Anglo-Saxonica vocatur: quæ amplius quidem publica non est, sed quæ leges patriæ & antiqua monumenta plurima conscripta sunt, quorum multa Speelmannus, Seldenus, aliique, edidit. De harmonia linguæ Anglicæ veterisque Saxonice peculiare schediasma scripsit Thom. Brovvn, quod inter Opera ejus Anglico idiomate Lond. 1686. excusa prodit. Sed vero miscen-

tur cum ista veteri Saxonica multæ Britannicorum veterum voces, multa Latina, Græca, Danica, Gallica, quæ pro lubitu illis levi mutatione fiunt Anglica: de quibus mutationibus, earumque causis, doctè agit in præfatione Lexici sui *Wafius*: & *Job. Wallisius* in præfatione *Grammaticæ suæ Anglicanæ*, quæ compendiosissima & fere optima est, prodiitque 1664. in 8., quamplurimis inde locis & annis repetita. De excellentia linguæ Anglicæ in *Guil. Cambdeni* libro, qui inscribitur *Remaines*, (i. e. *Reliquia*) reperitur aliquid, ut in ejus Britannia sparsim linguæ Origines quoque attinguntur Lexicographi apud illos plurimi sunt: *Job. Minsheu*, cujus *Dictionary Hispano-Anglicum & Anglo-Hispanum* Londini 1623. excusum circa vocum origines nonnunquam curiosius exspatiatur: *Thomas Thomasius*, à quo *Dictionary Latino-Anglicum, & Anglico-Latinum*. Lond. 1615. editum habemus: præterea *Wafius*, *Riderus*, *Gouldmannus*, *Colesius*, aliique. Poëtas Anglos, contra Sorberium Gallos nimis extollentem, vindicavit *Thomas Spraat*, non minus eleganter, quam doctè, in *Observationibus* ad scriptum Sorberii Anglico sermone procuris. Idem argumentum celeberrimus Anglorum Dramaticus, *Job. Dryden*, tractavit in libro cui titulus: *An Essay of Dramatick Poesy* Lond. 1668. in 4. evulgato. Et sane, ut, in Epico Carminum genere, *Job. Miltoni* insigne poëma *The Paradis Lost* Gallos omnes in epicis infeliciores longo post se intervallo reliquit: ita & Drydeni aliorumque nonnullorum Dramata palmam iis si non præripere, profecto admodum dubiam reddere, possunt. Enimvero hæc hujus loci non sunt, sed in alium differenda.

CAP. V.

DE LINGVIS ORIENTALIBUS
ET COGNATIS.

- §. 1. *Quantam sibi illarum peritiam, itineribus in ipsum Orientem susceptis, Georg. Gentius & Gvilb. Postellus paraverint.* 2. *Linguæ Hebrææ Characterum, Vocalium & Accentuum, Antiquitas inter Criticos controversa. Grammaticorum ejus in docenda illa Cacoethes. Mich. Neandri Erotemata Grammatica commendata. Cass. Scioppii, in Diatriba de ratione eam addiscendi, turpe plagium.* 3. *Doctrinæ Accentuum Hebræorum Scriptores.* 4. *Lexicographi Hebræi.* 5. *Autores, qui Bibliothecas Scriptorum Hebræorum, ac Rabbinicorum, deque rebus Hebræis commentariorum, congefferunt. Nonnulla obiter de Judaismo Aristotelis fictitio inspersa. J. C. Wagensheilii Justa in Plagiarios Literature Rabbinicæ ineptos Invektiva.* 6. *Linguæ Arabicæ in Vocibus Luxuries ac Fecunditas, aliquot Exemplis & Testimoniis ostensa. Usus ejusdem multiplex. Peregrinatores per Orientem, aliique Eruditi, qui MSSa Arabica, aliaque Orientalia.*

talia, studiose collecta, in Europam invexerunt, celebrati. Herm. Conringius, ob iniquius de istis Judicium, notatus. De Versionibus & Lexicis Linguae Arabicae nonnulla. 7. Linguae Aegyptiae, seu Copticae, cum Graeca Cognatio. Ath. Kircheri in restituenda illa Labores. Er. Vindingii de his Censura. 8. Linguae Punicae Historumena Thomae Reinesii, Fragmentum ejus insigne, in Plauti Pœnulo reliquum, à Philologis compluribus illustratum. 9. Linguae Persicae, cum Germanica Convenientia, à J. Lipsio, Job. Elichmanno & Sam. Bocharto, demonstrata. Aethiopica ejus à Guilb. Burtono collecta. Lexica potiora à vendota.

EX Europa tendimus nunc in Orientem, non fuscè, quid de linguis illius dici posset, inquisituri, sed pro instituti nostri ratione paucis delibaturi, quæ ab aliis operoso magnorum voluminum apparatu dicta sunt. Quemadmodum vero multum in omni genere studiorum, prodesse linguarum Orientis peritiam facile omnium consensu constat: ita sunt, qui, earum flagrante cupidine incensi, orbem fere totum longis itineribus peragrarunt: ut eo promptiorem linguarum Asiae Africaeque sibi notitiam pararent. Est inter eos nomen haud incelebre GEORGII GENTII, cujus Historiam Judaicam, seu versionem libri *Schephet Jehuda*, Amstel. 1651. excusam, aliaque pauca, habemus. Is olim aulae Saxonicae Electorali à ministeriis, studio linguarum orientis captus, munere abdicato Vienna Constantinopolim petiit, & hinc late Asiam omnem per complures annos emensus, rediit tandem in Bataviam, è Belgio Dresdam, linguarum omnium, Medicæque artis apprime gnarus: ibi vero, cum & itineris diuturnitate, ignotus esset omnibus factus, & morum inculta simplicitate nemini placere studeret, spretus in obscuro latuit, ab amico veteri, quem unum adhuc repererat, sustentatus: hoc autem defuncto, senex admodum & miser Berolinum abiit, ibidemque in summa pauperie, quam ostiatim petita stipe sublevabat, ferme præ senio delirus, fati concessit, postquam ultra octuagesimum nostri seculi annum vitam protraxisset. Celebrior adhuc longe Gentio GVILIELMUS POSTELLUS superiore seculo fuit, & ipse per annos bene multos Asiae Africaeque hospes: quas more antiquorum philosophorum discendi causa peragravit. Linguarum adeo callens fuit, ut referente in Elogiis Teissierio, per universum orbem se sine interprete commeari posse jactarit. Edidit XII *Linguarum characteres & legendi modum*: qui liber, Mich. Neandro in præfatione ad Erot. Ling. Ebraeæ p. 11. referente, *præceptiones Grammaticas XII. & Lexicon totidem linguarum continet: Hebraeæ videlicet, Chaldaicae veteris, Chaldaicae recentioris, quam à transitu fluminis vocant, Samaritanae, quæ prisca Hebraica est; Arabicae vel Punicae; Indicae; Graecae, Georgianae, Tzeruianae, Hieronymiana vel Illyrica, Armenicae & Latinae.* Paris. 1538. Gesnerus in Bibliotheca, fol. 292. dum hunc Postelli librum recenset, addit; in singulis illis (linguarum

guarum expositionibus) rarissimas Christianorum, in diversis orbis partibus agentium, historias haberi, quibus illæ linguæ sint in sacrorum usu. Nihilominus, post tantum de tot linguis strepitum, Jos. Scaliger de Postello aliter sensit: Arabismi imperitiam illi impingens, quam, partim è familiari conversatione, eodem cubiculo per aliquot dies usus,prehenderit, partim è versione Alcorani ostendi posse persuasus est. *Sed nondum, ait, hebdomadem integram mecum habitaverat, cum in carcerem conjectus fuit, homo, quem insania ab omnis malitiæ suspitione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Hæc Scaliger Epist. 362. Plura de Postello non addimus, de quo jam alibi à nobis dictum: unum addo, qui variorum de illo varia testimonia collegit, Paulum Colomesium in Gellia Orientali p. 60. seqq., qui videri poterit. Nunc ad linguas.

Earum princeps HEBRAICA habetur: quanquam non desint, qui ejus primatum impugnent. De antiquitate linguæ Hebrææ dictum jam supra. De characterum ejus, punctorum vocalium, accentuumque antiquitate vel novitate inter criticos acriter disputatum est: quorum principes Ludov. Cappellus & Joh. Buxtorffius uterque suos assēclas habuit, qui litteram hanc strenue resumerunt. Litterarum, quales hodie sunt, quadratarum antiquitatem præter alia argumenta ex numerorum veterum inscriptionibus vulgo impugnant: quo tamen argumentationis genere non usque adeo decidi rem, quin in adversam quoque partem ventilari posset, observat vir in rei numariæ studio ante omnes alios laudem meritis Ezech. Spanhemius Dissert. II. de Præstantia & Usu Numism. p. 66., ubi nonnulla de Samaritanicis & Hebræis characteribus è numis haurienda exponit. Petrus Lambecius, in Commentario de Bibl. Vindobon. I. III. p. 55., Codicem quendam Cæsareæ bibliothecæ recenset, qui post alia Alphabetum quoque Hebraicum contineat, literis ab hodierna scribendi ratione valde diversis exaratum, & adjuncta explicatione Græca illustratum: cui subjuncta quoque Nomina Hebraica IV. Archangelorum, ceterorumque Angelorum, & IV. fluviorum paradisi, cum interpretatione. Figuras vero litterarum non addit vir doctus, neque etiam, an Samaritano vel cui demum characteri accedant, quicquam dicit. Inquirant hoc, quibus id licet. De Grammaticis Hebræorum, earumque delectu, nihil dicam: abundet quilibet suo sensu: hoc certum, complures hodie discere docereque Grammaticam, non ut linguam sciant, sed ut fiant faciantque Grammaticos. Non trivit ignobilem viam hanc doctissimus MICHAEL NEANDER, cujus *Erotemata Linguae Hebrææ* è Grammaticis, quæ superiore seculo scriptæ sunt, sola profero, excusa Basil. 1567. in 8. Certe, si in eruditissima ejusdem præfatione, quam Erotematibus Græcis præfixit, quamplurima ad notitiam litterariam contineri alibi dictum à nobis est: non minorem arbitror Hebrææ rei litterariæ lucem

Hebræis Erotematibus suis attulit. Ibi enim, in præfatione, de variis viris doctis in studio linguarum orientalium celebribus agit, ut & de lingua Hebræa in univèrsū, deque Rabbinorum scriptis: tum exhibet Erotemata: & Erotematibus annectit varia Rabbinorum de Christo testimonia, haud utique contemnenda: hisque demum postponit Catalogum & Bibliorum, prout variis editionibus excusa sunt, & aliorum scriptorum plurium, quæ ad Orientales linguas spectant, maxima sane diligentia undique conquistum, ita, ut æquiparari Græcis Erotematibus Neandri Hebræa absque hæsitatio-
ne possint. Aliud judicium meret GASPAR SCIOPPIUS, homo Latinæ quidem linguæ ad miraculum gnarus, aſt non æque linguarum Orientis: quarum tamen ne imperitus videretur, *Diatribam*, edidit *de compendiosa & facili linguam Hebræam & Chaldeam addiscendi ratione*, quæ tum separatim, tum cum aliis libellis de studiorum ratione, 1645. & 1658. in 12. apud Batavos excusa est. Verum turpi plagio surreptam Joh. Buxtorffio, Filio, totam hanc Diatriben observat Placcius de Pseudonymis p. 254.

3 In accentibus Hebræis quæſita nostro sæculo nova aliqua doctrina est, cui occasionem primam dedit Samuel Bohlius. Hunc ſecutus Caspar Ledebuhrius, improbo plane labore collectis è S. Codice exemplis, certis regulis rem complexus est. Hinc Augustus Varenius, Professor Theologus in Academia Roſtochienſi, commentariis exegeticis in libros V.T. editis uſum accentuationis ostendit, ac omne negotium accentuatorum diffusis præceptis jam a multis retro annis integro libro complexus est, sed qui hætenus nondum editus inter discipulorum, doctorumque virorum, manus latet. Demum & Cl. Matthias Wasmuthus symbolam suam in rem accentuatoriam contulit in Hebraismo suo, ut vocat, Restituto: ut aliorum nunc Spicilegia tranſeam.

4 Idem vero memoratus paulo ante Bohlius formales quasdam significationes radicum Ebraicarum quæſivit: ad quas reliquæ unius radice significationes, velut ad genericos quosdam conceptus, referantur. Earum Lexicon aliquod MSS. olim inter schedas meas habui, quod nunc habet à me amicus. Lexica Hebraica Forſteri, Pagnini, Avenarii, Buxtorffii, Cocceji, aliorumque, satis nota sunt: & memorata studioſe Aug. Pfeiffero in Critica S. c. V. §. 10., qui & multos inesse his omnibus defectus non diffitetur. Rarissimum linguæ Hebrææ Lexicon, & cujus nonnisi unum exemplar in toto orbe extare putat, Petrus Lambecius recenset inter libros MSS., qui à Sebast. Tengnagelio Cæsareæ Bibliothecæ legati sunt: titulus est *Mechaberoth*, seu Compositiones R. Salomonis ben R. Abraham, Antiquius istud lexicon Kimchi Libro Radicum est, quippe jam sæculo XII. scriptum, collectumque, ut additur, ex R. Saadii Gaon, R. Jehudæ B. Chi-

Chiug, R. Jonæ B. Gana, Arabicis Glossariis: item è R. Samuel Hannagid & R. Salamon Hakkaton. v. Lambec. L. I. Bibl. Vind. p. 177.

Qui vero plura de libris Hebraicis, Rabbinicis reliquisque Orientalibus cognoscere desiderat, adeat Joh. Buxtorffii Bibliothecam Rabbinicam, libro de Abbreviaturis additam: J. Henr. Hottingeri Bibliothecam Orientalem, Heidelbergæ 1658. in 4. excusam: Johannis Plantavitii, Episcopi Lodovensis, Bibliothecam Rabbinicam Florilegio ejusdem Hebraico, Lodovæ 1645. edito, subenxam: qui omnes magno studio suis laboribus functi sunt. Omnes autem locuplete librorum auctorumque numero longe superavit Judæus de polyhistoria suæ gentis sollicitus R. SCHARTAI BEN JOSEPH, cujus liber inscriptus *Labia Dormientium*, excususque Amstelod. in 4. 1681., Hebraico idiomate ingentem segetem aperit, in certas, haud incongruo ordine, classes distributam, scriptorum omnis generis Rabbinicorum, quæ ut eo felicius indagaret, varia per Europæ Synagogas itinera multorum annorum spatio suscepit. Mole hunc, non auctorum Apparatu, vicit JULIUS BARTOLOCCIUS, emisfis in lucem tribus sat magnis in fol. voluminibus, quæ *Bibliothecam magnam Rabbinicam* inscripsit, ordine alphabetico juxta auctorum nomina digestam; excusamque Romæ 1672. 1678. & 1683. Prolixe ibi de vita & scriptis cujuscunque disserit, & quandoque integras ferme dissertationes immiscet, qualis est, quam de Judaismo Aristotelis habet T. I. p. 471., ubi cujusdam R. Gedaliæ ben Jachija insaniam recenset, Aristotelem Hierosolymitanum, Koliæ filium, de tribu Benjamin, asserentis: eaque occasione fuscè in originem putidi erroris inquit, &, non sine probabili ratione, è loco Eusebii L. IX. c. 3. Præpar. Evang. male intellecto deducit. Neque vero mirum cuipiam videatur, admissum inter Rabbinos Aristotelem: facilis enim & Christianis, & Gentilium Philosophis Medicisque, aditus sine invidia patefit, quotquot ulla ratione illuc referri posse videntur; adeo, ut Æsopo etiam inter Rabbinos locus sit. Mirum inde non est, licet in magnam molem, opus creverit, non tamen ad umbilicum per omnes alphabeti literas esse deductum. Supplementum Bartoloccio scripsit Car. Josephus Imbonatus, seu Bibliothecam Latino-Rabbinicam, Romæ 1694. Verum & hic, dum scriptores undecunque corradit, erroribus haud raro jocularibus locum dedit. Potest interim, ex his Bartholoccii atque Imbonati laboribus, longe plurimorum è recentioribus, qui Hebræam eruditionem præ se tulerunt, notitia hauriri. Quam juvabit quoque Pauli Colomesii Gallia Orientalis, Hagæ. Com. 1665. in 4. edita, quæ Gallorum, qui linguam Hebræam, vel reliquas orientales, excoluerunt, Vitas, opera, & judicia variorum de iis, sistit. Daturus similis instituti libros de reliquis etiam Europæ provinciis Colomesius Italiam Orientalem bibliopolæ jamjam tradidisse fertur, sed quæ nescio qua fraude surrepta est. Interim notari meret juxta celeberrimi

rimi WAGENSEILII expositio, qua, in Sota p. 202., in plagarios Rabbinicæ eruditionis invehitur; quorum neque finem esse, nec modum, indignatur, & oppido paucos, qui profiteantur, quorum corticibus notent, quibusve adjutoribus usi sint: sed se Talmud inspexisse, sibi lectos Rabbinos, suas se in medium versiones afferre, videri velint: idque eo ægrius fert, quo se certius in scenam producere posse novit Viros egregios, qui non contenti ea gloria, quam in divina humaneque litteraturæ partibus aliis, doctrina & industria sua, ad invidiam usque sibi paraverant, dum etiam reliquæ scientiæ insignem in Rabbinicis literis peritiâ adjecisse se credi postulabant, & Rabbinorum dicta, Raymundis, Buxtorffis, Seldenis, Coccejis, Voisiniis, Schickardis, clam crepta, cumularunt, hic quidem turpiter se dederint, eruditæ suis alioquin scriptis fœda in urrendo stigmata. Monet vero Wagenseilius, nusquam periculosius, quam in hoc genere plagiorum, errari, quæ se ut plurimum ipsa prodant. Nam, ait, dum non satis tenent, quid alii citent, aut quomodo, proinde ipsi nunc ex libris Vulgarium Rabbinorum faciunt Talmudicos, nunc hos in illorum convertunt: jam propria nomina pro appellativis; appellativa pro propriis, accipiunt: conjungunt divellenda, separant quæ coherent, commutant priora cum posterioribus: exscribunt testimonia cum vitiis typographicis: laudant nobis R. Raddak, R. Raschi, R. Rambam, R. Smag., & si qui sunt spissi ridiculique errores alii. Exempli loco de in Petrum Galatinum profert: & Dominicum Garciam, Hispanum, qui cum in Complutensi academia Hebrææ linguæ moderator primarius extitisset, edidissetque Cæsaraugustæ 1606. superbo titulo *Propugnacula Religionis Christianæ contra obstinatam perfidiam Judeorum*, quibus confectam rem omnem ipse existimarat; puerili tamen errore R. Salomonem censuit esse auctorem libri, *Directoris Dubitantium* (qui Maimonides est), aliosque errores plusquam putidos committit. Hæc e doctissimi Viri libro excerptisse e re utique videbatur: simulque ista de Hebræa lingua sufficiant. De Antiquitatum enim Hebraicarum scriptoribus alio in loco dicemus.

- 6 ARABICA Lingua omnium inter Orientales diffusissima est, ob infinitam pene vocabulorum multitudinem, dum una res, pro variis accidentibus, quibus distinguitur, varia habet nomina, ut ex Anton. Giggeji & Jac. Golii Lexicis patet: Quinimo tantam esse linguæ ejus luxuriam, P. Angelus à S. Josepho, in Gazophylacio Persico, observat, ut 1000. habeat vocabula, quæ gladium, 80. quæ mel, 500. quæ leonem, & 100. quæ serpentem significant. Divina nomina, seu attributa, uno plus mille, Arabice & Persice exarata, se Latine interpretaturum promisit Petrus a Valle, Epist. ad Tegnagelium. *Tantum est pelagus illius sermonis*, ait Josephus Scaliger Epist. 90. ad Casaubonum, *ut, quo plura in illo discimus, eo plura occurrant, quæ sine magistro nunquam didicero*, Hæc ille Scaliger, cui tam familiaris sermo Arabicus, ut ad lexicon Antonii Nebrissenis ultra 20000.

Cap. V. De linguis Orientalibus & cognatis.

20000 vocum, & inter eas minimum 8000 radicum (alibi scribit 14000), è variis Arabum variorum scriptis, collegerit: ut, in iisdem Epistolis p. 531 & 646., refert. Nihilominus tamen, non obstante ejus difficultate, jamdudum salivam eruditis ea lingua movit, quod audirent, multos veterum philosophorum, libros in hanc linguam conversos, apud Arabes latitare, ut inde jactura eorum restaurari possit: multa etiam Medicis ex Arabibus haurienda, quæ absque illorum lectione prorsus ignorarentur. Hinc Isaacus Casaubonus, jam ætate paulo provectior, eam addiscere cœpit: quod idem Salmasius etiam vir facit. Alii in Orientem profecti magna secum literata spolia retulerunt Petrus à Valle; (qui ipse, in variis epistolis ad Morinum datis, ut & in ea quam ad Sebast. Tegnagelium scripsit, quamque libro I. Comm. de Bibl. Vindob. Petrus Lambecius sub finem p. 165. sqq. inseruit, sua studiose recenset) Reinardus quidam Mathematicus (cujus bibliothecam Arabicam, summo labore & sumptu collectam, absorptam tandem, post collectoris mortem, à Vaticana refert atque dolet Holstenius in epistola ad eundem. Tegnagelium, ap. Lambec. T. I. Comment. de Biblioth. Vindob. p. 110.), Jac. Golius, qui thesaurum suum Leydeni Bibliothecæ intulit; de quo maxime Holstenius l. c. gaudet, & *orbi Christiano gratulatur, incidisse in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex isto thesauro evulganda laudis materiam querunt*: Nicol. Clenardus, qui & linguarum & religionis causa secessit in Africam, ac de fructu suæ perfectionis in epistolis agit: Christianus Ravius, qui suorum librorum titulos Spolio Orientis annexuit: Eduardus Pocockius, aliisque. Nicol. Peirescius, sublime istud Galliæ litteratæ fidus, cum in Orientem ipse proficisci non posset, nullo tamen sumtui, ut inde libri sibi asportarentur, peperit, quorum aliquando numerum haud contemnendum naufragio amisit; ut è proluxa ejus ad Joh. Morinum epistola, quæ inter Morinianas (sub titulo Antiquitatum Ecclesiæ Or. emissas) 36. est, videre licet. Eodem tempore bis jam memoratus Vindobonensis Bibliothecæ præfectus, Sebast. Tegnagelius, omnia tentavit, ut Cæsaream Bibliothecam Arabicis quoque Persicisque libris, vel quicunque demum ex Oriente comparari possent, locupletaret: nam, ut erat studio earum linguarum mire deditus, suis sumptibus undique libros eos conquirit, præstititque etiam, ut insigni tandem copia abundaret, quæ post ipsius mortem Augustæ Cæsaris suppellectili legata cessit. Catalogum exhibet Lambecius l. I., a. p. 168. usque ad 184. Verum, si Conringio aurem præbeamus, non adeo magni Orientales libri æstimari merentur, qui scilicet, quicquid boni habent, à Græcis hausere, & magnam quoque partem meræ Græcorum translationes sunt: quæ vero propria Arabum, longe infra Græcam eruditionem subsident: Persicum vero, Cophticum, vel Æthiopicum quid, aptum sapientia,

entia, ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis aliorum scriptis addiscere. Ita quidem Conringius in Epistola de Biblioth. Augusta p. 64. sq., qui, ut ipse eodem loco historiam excipit, ejusque e libris Orientalibus haurienda aliam esse rationem fatetur: ita se non in omnibus audiendum simul subobscurè innuit; eamque solum ob rationem istud scripsisse videri posset, ne Augustæ sui Principis Bibliothecæ aliquid alicujus momenti deesse fateri necesse habeat. In eo autem Conringio haud sane cunctanter assentimur, tantos Principum, Rerumque publicarum sumtus, tantos privatorum labores, licet non sine aliquo successu fuerint, parum tamen in Auctorum veterum restitutione orbem litteratum juvisse. Suntque inter ipsosmet barbaros libri melioris notæ rari admodum, magno pretio veneunt, & rarius adhuc peregrino vendendi prostant: ut ex aliquot Petri à Valle epistolis liquet. De incomptis Arabum versionibus, queis Græcos auctores male transtulerunt, earumque causis, videndus Salmasius, in præfatione ad Tabulam Cebetis, Græce & Arabicæ editam. Præter Lexica linguæ Arabicæ, quæ edita sunt, MSS. aliquot Glossaria atque Dictionaria Arabica, Arabica-Turcica, Syro-Arabica, libellosque ejus linguæ Grammatices, in Cæsarea Bibliotheca asservari Catalogus Tegnagelianus, apud Lambecium, l. c., fidem facit. Memorat & ibidem sua lexica MSS. P. à Valle. Salmasius l. c. Joh. Elichmannum, refert lexicon Arabicum locupletissimum absolutissimum parasse, cui nihil nisi forma & ordo defuerit, materiâ jam undique congesta; Verum illud cum auctore intercudit.

- 7 **ÆGYPTIACA** vel **COPTICA** lingua multum cum Græca, & ratione characterum & vocum, affinitatis habet: ita, ut scribendi morem etiam Græcis veteribus usitatum observet: neque enim separat voces, sed literas unius lineæ velut unicam vocem conjungit; Morino teste, in epistolis. De voce Coptarum unde derivanda sit, num à Copto celebri Ægypti emporio: an ab Ægyptus, quæ & quandoque Ægyptus scribitur, quærit Salmasius in Epist. p. 100. & 178. Loco posteriore admiratur laudatque Athan. Kircheri promissa, quæ de restituenda antiquissima ea lingua dederat: cum antea primum se existimasset Salmasius, qui ad id muneris obeundum animum applicuerit: Fecit etiam Kircherus quod potuit, tum in Prodomo Copto, tum in Lexico. An vero tam integram ille messem exhibuerit, ut ne quidem spicilegium superfit, quod è promissis concludebat Salmasius, dicant alii. Videatur interim, si tanti est, Erasmi Vindingii Dissertatio de Linguæ Græcæ & Ægyptiacæ affinitate, in qua nonnulla contra Kircherum habet. prodiit Hafn. in 4. A. 1660.

- 8 De **PUNICA** lingua tradit aliqua Thom. Reinesius, in libro, cui titulus: *Ἱστορικὴ γένεσις τῆς Πυγμαλίου* linguæ Punicæ, 1636. Altenb. in 4. Superest ferme unum, sed
insigne

insigne ejus linguæ fragmentum, in Plauti Pænulo, quod doctorum ingenia exercuit. Reinesius de illo, in epistolis ad Daumium, agit p. 309. Sam. Petitus, diu ante illum in Miscellaneis eum Plauti locum explicare aggressus, Salmasio tamen Grotioque se adeo non probavit, ut Pluto cæciorem illum in plerisque deprehendisse scribat Salmasius ad Grotium Ep. 18. Post eum itaque Samuel Bochartus feliciori eventu istud negotium in se suscepit, deditque explicatos Plautinos versus P. II. Geogr. Sac. l. II. c. 6., qui totum cetera eum librum evolvendæ Phœniciæ Punicæque linguæ impendit, & si quis alius, de illa bene meritus est. Mentionem versuum Plautinorum alicubi in Epistolis Jos. Scaliger facit (ep. 362 p. 643.), putatque illam Pœnoli dialectum parum à puritate Hebraismi abesse. *Tempore enim Elise, ait, quæ coloniam Pœnorum in Africam deduxit, universa Phœnicia puro Hebraismo utebatur, ut & literis, quæ hodie supersunt apud Samaritanos, & quæ puræ sunt Phœniciæ.* Post hos omnes Joh. Clericus quoque prolixè satis in sensum versuum Plautinorum inquisivit, in nonnullis à Bocharto dissentiens T. X. Biblioth. Univers. Histor. Conferendus quoque huc Ant. Borremansius est, Var. Lect. c. 14.

PERSICÆ linguæ cum Germana convenientiam integro libro ostendere voluit JOH. ELICHMANNUS, ut testatur Salmasius in præfatione ad Tab. Cebetis, cum Arabica Versione (Latine ab Elichmanno translata) editam his verbis: *Quod ad hoc ævi latuit plerosque eruditorum, ex eadem origine compererat fluxisse Germanicam & Persicam linguam, ad hanc illum conjecturam ducente infinita vocum copia, utrique linguæ communium, sed & verbis similiter terminatis, eodem modo compositis, aliisque multis argumentis.* Hæc de Elichmanno Salmasius, viro, cui, ipso iudice, in intima linguæ Persicæ cognitione vix videtur Europa parem tulisse, fortassean & vix feret. Verum immatura mors, quam acerbè ibi Salmasius deplorat, & conatum hunc egregium intervertit, & gloriam Germano nomini invidit. Ne vero effectui quid dedisse Salmasium, aut amor in linguam patriam Elichmannum, obvertas: en tibi Bochartum, qui, cum de Persarum lingua in suo Phaleg nonnulla differuisset; l. I. c. XV. *Hanc, ait, quod viri docti scribunt accedere ad Germanicam, in tanta locorum intercapedine nemo sibi facile persuaderi sinat. Tamen rei probanda tot exempla congerunt, ut ab invitis pene fidem extorqueant.* Allegat insuper epistolam 44. Cent. III. ad Belgas Justi Lipsii, qui nempe jam ante Elichmannum simile quid in lingua Persica, adductis in medium exemplis, observavit. Quædam *Λείψα* veteris linguæ Persicæ, quæ quidem apud priscos scriptores reperiri poterant, collectiva edidit & explicavit Guil. Burtonius, Londinensis, quæ adjecta sunt ejus *Historiæ Græcæ linguæ. Lexicon Persicum priscarum vocum*, pretiosum volumen, possidere se refert in epistola ad Tengnagelium sæpius laudata Petrus à Valle, etate nostra à docto viro (Persa) ingenti cura elaboratum, & apud Persas magnæ existimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum, ut puto, in Europa au-

Storis nepos propria manu exaravit, ejusque scriptioni & auctor ipse adhuc vivens Spharabani, librumque novis quotidie observationibus augens plurimum diligentia adhibuit, ut illius opus in Europam nonnisi correctum perfectumque asportaretur. Ipse Petrus à Valle Dictionarium sex mille circiter vocum Persicarum Italica versione illustratarum composuit è Doctrina Christiana, quam Jesuitæ in regia Lahor eleganti stylo scripserunt. Quanquam vero omni studio nixus Petrus à Valle sit, ut imprimeretur hoc Lexicon suum Romæ typis Congregationis de Prop. Fide: non id tamen, quantum memini, factum est: uti nec ingressum Lexicon linguæ Persicæ, quod Adamus Olearius affectum habuit, sed an & ad finem perduxerit ignoro.

CAP. VI.

DE LINGVA GRÆCA.

S. 1. Linguae Græcæ Necessitas & Utilitas à Viris doctissimis inculcata. 2. An Judæis eam discere licuerit, inquisitum. 3. Historia ejus tradita à Laur. Rhodomanno & Guilb. Burtono, Origines ab Æg. Menagio promissæ. De Literis Græcis Diss. Jos. Scaligeri. Franc. Guicti, J. Franc. Grandis, & aliorum, Labores in illa Etymologici. 4. Grammatici Græci Veteres Inediti obiter memorati. Ex Editis Basilus M. Περδώνουμος, Phrynichus, Helladius, Apollonius Dyscolus, Proclus, Moeris, Job. Philoponas, Thom. Magister, Theod. Gaza, & alii, recensentur. Additur πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν de Græcis Literatura suæ in Europa Instauratoribus. 5. Scholiastæ Poëtarum, Græcorum Veteres, lacem Grammatica sæpe fecerantes, enumerantur. 6. Grammatici Græci Recentioris ævi ἐξοχώτεροι, Ang. Caninius. 7. Nic. Clenardus, Urbanus Bellunensis. 8. Mich. Neander (cujus etiam simul Discipulus, Laur. Rhodemannus, ob L. Gr. peritiam, & Venam in ea Poëticam præstantem, extollitur.) 9. Matth. Devarius de Particulis L. Gr. 10. Franc. Vigerius de Idiotismis L. Gr. 11. Job. Posselius, Ant. Schorus, aliique Phrasum & Adagiorum Græcorum Collectores. 12. Jer. Tschonderus. 13. Mart. Crusius & Nicod. Frischlinus. 14. Grammatici alii moderni, uti & Scriptores de L. Gr. & Lat. convenientia. 15. Job. Conr. Dieterici Chrestomathia Græca promissa. 16. Scriptores de Dialectis. 17. Scriptores de Accentibus. Origo & Novitas illorum à Cl. Salmasio, Is. Vossio & Henr. Chr. Henninio, detecta. Bibliothecæ Græcæ, ab Henninio & Job. Meursio promissæ. 18. Controversiæ de Pronunciatione Linguae Græcæ Historia & Scriptores. 19. Prolixior Historia Certaminum, de Dialecto Hellemistica, & Styli N. T. puritate, Literariorum. 20. Scriptores, qui Stylum Homericum cum Phrasi Librorum Sacrorum contulerunt.

DE Græca lingua nunc, illa omnis eruditionis ac sapientie nutrice, dicendum est. Omnia, quæ ad illam spectant, persequi nostri instituti non est, utpote qui non volumina scribimus, sed præcipua tantum sectamur, ac ab aliis omitta. De summa quidem ejus præstantia & necessitate convictos arbitror, quotquot in humanioribus studiis vel leviter saltem emergere laborant: atque, ut in uno historiae literariae capite persistamus; quot quæso nos auctores laterent, si Græca literatura careremus? Enimvero, ut singulæ bonarum artium à Græcia suum ortum trahunt; ita verissime Erasmus l. X. Epistolarum scribit: *Hoc unum expertus video, nullis in literis nos esse aliquā sine Græcitate.* Latius hoc argumentum alii deduxerunt. Plena sunt istiusmodi commendationibus Mich. Neandri scripta. De præstantia & necessitate linguæ Græcæ Orationem Matthæus Dresserus habuit Orat. lib. III. p. 25. Dissertationem de ea scripsit more suo egregiam Ludovicus Cresollius in Mystagogo. Idem, in libro de Natura & viribus Rythmi, Isaacus Vossius passim adstruit: & nihil tam enixe Isaac filio, in Salmurienfi academia degenti, commendavit Claud. Sarravius, (*alter ille Peyrescius, gente nobilis, dignitate nobilior, doctrina nobilissimus, amicitia clarissimus, ac studiis erga literas & literatos omnibus suspiciendus:* quo illum elogio Steph. le Moyne ornat) quam familiarem prorsus Græci & Latini sermonis usum. Sed quid multis? nemo eruditus est, qui non Græca summo studio perdiscenda ducat.

Quo in loco apud Judæos Græca lingua sit, eruditissimus *Wagenfeilius* exponit in *Sota* p. 967. seqq. Nimirum pugnant inter se Apellæ variis sententiis scissi: cum ne Gemaræ quidem, seu commentario Talmudico, cum suo textu conveniat. Futile est, quod illa refert, Chasamonæorum temporibus, cum Hyrcanus & Aristobulus fratres in se mutua oppugnatione rue-
rent, execrabilem esse publico edicto declaratum, qui Græcam linguam filium edoceret: cum Aristobulus Peripateticus, Philo & Josephus, in Græcorum scriptis & sapientia mirum quantum versati, maximum quoque inter suos nomen habuerint. Non minus aperte falsum, quod Mischna refert, tempore belli cum Tito tale scitum prodiisse: nam usque ad Justiniani Imp. tempora Græcam Bibliorum interpretationem in Synagogis lectam, Novella nos ignorare non patitur. Successu temporis vero abrogata in Synagogis Græca Legis lectio est, & plane in desuetudinem abiit; quod & nisi fallor, unum Maimonides voluit in eo loco, ad quem *Celeb. Wagenfeilius* stupet: cum ait Maimon. *pridem in desuetudinem abiit lingua Græca, confusa est ac perit.* Non sane videtur de linguæ interitu in universum loqui, sed de ejus usu in Synagogis. Hinc neque ipsemet ignoravit Græca, nec Judæi Hispani pari cum antiquis, insania acti sunt: sed potius, observante eodem viro doctissimo, longe prudentiores se præstiterunt, dum Phi-

lofophiam Græcam discendi facultatem saltem iis, qui adultæ ætatis sunt, adimere haud fuere aufi.

- 3 Historiam Græcæ linguæ Laurentius Rhodomannus, ipse linguæ ejus peritissimus, peculiari oratione deduxit, quæ addita est Orationi Petri Moselani de variarum linguarum cognitione paranda, Jenæ 1634. Versatur etiam hoc in argumento Guil. Burtonus, Anglus, qui peculiarem de eo libellum conscripsit, editum Londini 1657. in 4. & qui exigua brevitate sua non pauca continet ad historiam Græcæ linguæ pertinentia. Multa habet inprimis de antiquo ejus in Anglia usu, deque scholis Græcis illic ante Christum natum institutis: de quo argumento agit quoque Ant. Wood in Antiquitatibus Oxon., sub initium: Adjecit quoque Burtonus *Λεϊψανα* linguæ Persicæ, ut jam cap. anteced. dictum: sed, dum origines ejus ex Græca deducere molitur, fallitur, cum pleraque sint Germanica, ut ostendit Boxhornius in Dissert. peculiari ad Blancardum, Curtii editorem, scripta, quæ invenitur in editione Curtii Blancardiana. Origines linguæ Græcæ promisit Ægid. Menagius *Observ. in Malherb.* p. 362. & 389., sed non dedit. De literis Ionicis ac Græcis, earumque cum Phœniciis affinitate, prolixam & eruditam Dissertationem Jos. Scaliger suis Animadversionibus Eusebianis inseruit p. 110. seqq., in qua de inventione earum & natura fuse satis disquirat. JOH. FRANC. GRANDIS promisit librum, cui titulus: *Demonstratio philologica; qua patet, Hellenismi & totius ferme Grammaticæ Græcæ rationem, ipsamque anomaliam, tam nominum, quam verborum, in sola literarum, sive alphabeti cognitione, constare.* Ast non magis quicquam ejus libri prodiit, quam FRANCISCI GUIETI labor. Peculiare is aliquod consilium habuit Latinas voces à Græcis derivandi, in quo prima omnia, unde cetera deducerentur, monosyllaba esse voluit. Hoc profundum studii genus, quod ante ipsum nemini in mentem venerat, totum vitæ Guieti tempus occupavit. Sed, cum sollicitè rem illam celaret, ne admissis quidem amicis intimioribus, post mortem ejus omnis industria periit, nec vel divinando è superstitis schedis rationem operis istius quisquam assequi potuit. Refert Anton. Perianther, seu potius, qui sub ficto nomine isthoc latet, Joh. Albert. Portnerus, celebris Ratisbonensium Jctus, in *vita Franc. Guieti, ad edita Terentii Bæcleriana.* Originem linguæ Græcæ è monosyllabis hauriendam Isaacus quoque Vossius animadvertit, in libro de Natura Rythmi p. 44., cujus locum, cum & ad commendationem sermonis Græci, & ad illustrationem præsentis instituti, haud parum faciat, apponam. *Sed neque invidiosum fore arbitror, præsertim apud gnaros, si dixerò: priscum Græcorum sermonem ex omnibus iis, quorum superest notitia, non primum tantum tenere locum, sed & illum tenere sine æmulo, ne ipso quidem contradicente olim omnium gentium victore populo. Nec tamen existimandum, istiusmodi cum fuisse ab ipsis statim incunabulis.* Primam quippe hujus si excutiamus origi-

originem, nihilo meliorem aliarum gentium linguis eam fuisse deprehendimus: asperam, scabiam, & omnis dignitatis & elegantie expertem, fuisse, vel inde satis intelligas, quod vix alia, quam monosyllaba, priscis temporibus habuerit vocabula, seu illa nomina essent, seu verba. Hucusque Vosfius, qui in sequentibus augere pergit istam antiquissimæ linguæ Græcæ barbariem, & modos, quibus illam ope Musices ac Poëseos expoliverint, exponit. Ceterum, quænam ineptitiæ in vocum etymis, ob ignorantiam Græcæ linguæ, hic illic commissæ sint, singulari oratione docuit Joh. Conradus Dietericus, in Græcia Exulante, sive, de infelicitate seculi superioris ob Græcæ L. imperitiâ, Dissertatione, Marpurgi edita in 4. 1640.

Grammaticos Græcorum quod attinet, eorum sane & fuit olim, & est 4 adhuc, larga fœcunditas, & ferme dixerim abundans: nisi quod apud recentiores plus exscribitur Grammaticarum, quam scribitur. Olim quidem magno numero profutisse librorum Grammaticorum, qui modo linguam in universum, aut communem Phraseologiam, evolverant, modo unius solum dialecti, Atticæ imprimis, rem omnem fufius explicarant, non crebræ solum allegationes recensione Athenæi, Photii, Suidæ, Magni Etymologici, &c., facile probatum dant: sed & editi partim Græcorum veterum Grammaticorum fœtus; partim adhuc inter inedita bibliothecarum latentes, id ipsum extra omnem dubitationis aleam ponunt. (Ut taceam, jam Pompeji M. ævo Romæ Asclepiadem Grammaticum opus de Grammaticis vastum conscripsisse, cujus sextum librum à Suida, undecimum, ab auctore vitæ Arati allegari, observat Jonsius de Script. Histor. Philos. p. 205. sq.) Atque, ut ab ineditis incipiamus, magnam satis eorundem faraginem, è Regia maxime Parisiensi Bibliotheca, Phil. Labbe recenset in *Nova Bibliotheca MSSrum. P. IV. p. 103. sqq.* Non minorem apparatus in Anglicis aliisque celebrioribus bibliothecis asservari, testantur, qui viderunt. Ii vero, qui typis editi prostant Græci veteres Grammatici, omnes tam antiqui non sunt, ut non magnam partem everfam CPlin. demum secuti sint. Quanquam enim sub Magni Basilii nomine de Grammatica Exercitatione liber Græce apud Morell. Paris. 1583. in 8, & jam diu ante Florentiæ 1515., lucem aspexerit: supposititium tamen esse fœtum, Manuelli Moschopulo debitum, jam pridem Rob. Stephanus in emendatissima sua editione A. 1545. monuit; observante Placcio de Script. Pseudon. p. 158. Antiquior Moschopulo & everfa CPlin. Phrynichus, quippe jam Photio memoratus, & eodem referente sub Marco Aurelio & Commodo Impp. vivens, libellum reliquit de Dictionibus Atticis: cujus editio prima Zach. Calli ergo debetur, Romæ 1517. inde repedita est Venetiis apud Asulanum, 1524, & Parisiis apud Vasosanum 1532: optima editio est & nitidissima Augustana 1601. in 4., studio Dav. Hœschelii, cum ejusdem, & prolixioribus Petri Joh. Nunne-

sui notis, in lucem publicam emissa. Alios ejusdem Phrynichi tractatus Grammaticos, sed qui non supersunt, Photius atque Suidas recensent. Notandum vero, in ipsius Nunnesii notas Anonymum quendam eruditissimum, quem Casaubonum esse suspicantur aliqui, doctissimas notulas confecisse: uti Menagius refert in Anti-Bailletto T. I. p. 170. ubi & errorem Bailleti castigat, qui, Heinsum Nunnesii notas publicasse, pro suis, & proinde sugillatum a Salmasio fuisse, scribit; quod utrumque longe falsissimum est: cum Nansii correctiones in Epictetum pro suis ediderit Heinsius, & proinde sit à Salmasio in præfatione ad Simplicium censoria virgula percussus. Nihil ibi de Phrynicho, vel Nunnesio, cogitatum. Phrynicho jungit ob simile institutum Photius Cod. 158. *Helladium*, cujus Lexicon Suidæ insertum inscriptio testatur: Chrestomathiam vero, prolixè, idem Photius Cod. 279. excerpit. Verum quicquid, hujus superest nonnisi fragmentum est. Totum habemus *Apollonii Dyscoli* (seu *Difficilis*, ut Gesnerus vertit), Alexandrini Grammatici, & Phrynicho adhuc senioris, de Constructione Orationis librum; Græce Venet. 1495. apud Aldum excursum in fol. item Florentiæ 1515 in 8., & cum Latina versione Franc. Porti, ejusdemque & Frider. Sylburgii notis, in 4. Francof. apud Wechelios 1590. Apollonio, in editione Augustana, adjuncta etiam *Procli* Chrestomathia est ab Andr. Schotto Græco-Latine, additis quoque Nunnesii notis, edita. *Moridis* Atticistam, Photio olim lectum, nunc in Vaticana Bibliotheca latere Frisius refert: sed & in Gallicis & Anglicis Bibliothecis. Esse narrat Salmasius, qui, in Comment. de Hellenistica, eum à se lectum passim allegat, & p. 46. in tota ejus συλλογῇ nihil frequentius notatum ait, quam differentiam nominum Atticorum & ἐλληνικῶν. Usus quoque eo libro est, cum Glossarium suum Græcum conscriberet, Carolus du Fresne: & Steph. le Moyne illud MSS. possedit. allegatque in Not. ad Var. Sacrap. 479., in eo tamen errat, quod Atticistam nomen viri putat, quod libri est. *Johannem Grammaticum*, quem & Philoponum vocant, & *Corinthum* quendam, subjecit suo Linguae Græcae Thesauro Henr. Stephanus, qui & cum Lexico Scapulae edi solent. *Thomæ Magistri* Selectæ Dictiones Atticæ Romæ 1517., Paris. 1532, & nuperrime Franeckeræ 1690. prodierunt: [Constituerat aliquando Martinus Brunnerus, Gr. Linguae Professor Upsaliensis, Thomæ Magistri librum, recensitum a se, & cum Codicibus MSS. collatum, nova editione publicare: quam in rem subsidia Is. Vossii per Nicol. Heinsum imploravit: uti constat ex epistola Heinssii ad Vossium, quæ inter Colomesii notas in Gyraldi Dialogos de Poëtis legitur p. 67. sed non credo editum esse quicquam.] Post everfam CPolim, *Theodorus Gaza* primus Introductionem in Grammaticam scripsit, magno omnium applausu, magnoque ad id stipendio conductus, Græce Venet. apud Aldum 1495. fol. excu-

excusam, repetitamque postmodum editione Græco-Latina Basileæ 1523. in 4. Nimirum erat inter novem exules à Græcia Romam profugos, qui præcipue Græcas literas in Occidentem & Septentrionem intulerunt, haud quaquam postremus: Sunt vero illi Bessario Cardinalis, Eman. Chrysoloras, Demetr. Chalcocondylas, tot. egregiis discipulis clarus: Leon. Aretino, Franc. Barbaro, Fr. Philelpho, Bapt. Guarino & Poggio Florentino, cujus Institutiones Grammaticæ Græcæ variis locis impressæ sunt: Theod. Gaza, Joh. Argyropulus, Georg. Trapezuntius, Marcus Musurus, Mich. Marullus, & Joh. Lascaris: qui postremus, ex Illustri Lascarina Imperatorum familia oriundus, Medicæam Bibliothecam insigni Græcorum codicum thesauro ditavit; cum legatus à Laurentio Medico CPlin. ad Bajazetem, missus omnes Græciæ Bibliothecas scrutaretur. Eodem Lascare auctore Leo X. P. R. (Laurentii Medici F.), ipsam propemodum Græciam in Italiam quasi in novam coloniam deduxit. Pueros enim ex tota Græcia, in quibus vis ingenii & bona indoles inesse videbatur, cum suis præceptoribus, Romam evocavit, ut linguam Romani suam ipsis commodius traderent, vicissimque suam illi Romanis. v. Miræi *Biblioth. Eccles. T. II. p. 17.* De singulis prolixè satis agit, eorumque simul icones è museo P. Jovii exhibet, Petrus Lambecius *T. VI. Comment. de Biblioth. Vindob. Addit. II. p. 274. sqq.* Addendus vero his novem Græcis decimus Antonius Eparchus est, Corcyrensis, qui superiore sæculo per aliquot annos Venetiis Græcas literas docuit, profectusque est elegiacis versibus ruinam Constantinopolis, demum Corcyram regressus inter suorum literatos consenuit: is quoque centum codices Græcos secum attulit vanum, Imperatori Carolo V., & Francisco I., Galliarum Regi, oblatos: uti Lambecius *T. V. Bibl. Vind. p. 118.* refert: e quo, & aliis, varia de Eparcho collegit Stephanus le Moyne, Proleg. ad varia Sacra, Lugd. Bat. 1685. in 4. edita: queis nempe e codice Sarraviano, catalogum inseruit contentorum in volumine quodam, quod Eparchus olim Francisco R. dono obtulerat. Præterea è Græcis, quibus Græca eruditio multum debet, Hieronymus Spartiata, nec non Franciscus Portus, Cretensis, & Æmylius, Francisci filius, memorandi sunt, omnes laboriosissimi: ut & Nicolaus & Zacharias Calliergi, Cretenses itidem quorum utriusque curam impressi primo Magni Etymologici; posteriori insuper collectionem Scholiorum Theocriti, debemus.

Ceterum vendicant sibi suo jure præcipuum locum inter Grammaticos Scoliastræ Græci, utpote quorum magna pars ad ἐξηγητικὴν ferme tota componitur: quanquam & immista haud raro sint historica, & auctorum hodie incognitorum allegationes; quæ eo magis commendabiles illorum labores reddant. Familiam inter eos, nemine contradicente, ducit EUSTATHIUS, Thessalonicensis Sec. XII. Archiepiscopus, eruditissi-

mati-

mus commendator Homeri, cujus vastum opus, & omni doctrina, grammatica præsertim atque historica, refertissimum, Romæ primum IV. voluminibus 1550., & Basileæ Vol. III. An. 1560, prodiit. Priusquam vero recuderetur opus integrum, epitomen ejus, sub titulo *Cornu Copiæ, sive Oceani Enarrationum Homeriarum, ex Eustathio excerptarum*, concinnavit, atque uni justo volumini inclusit, Hadr. Junius Basil. 1558, scilicet privarentur in universum labore Eustathii, quibus ad totum opus coëmendum sumptus non sufficerent. Sunt præterea alia in Homerum Scholia, quæ Didymo vulgo adscribuntur, & sub ejus nomine tam apud Aldum & Basileæ aliquoties, cum Homeri textu, quam Lugduni Batav. ex editione Schreveliana, excusa sunt. Verum uti jam superiore seculo Jacobus Bedrotus, cum ea scholia sine Homeri textu ederet, Argent. 1539. in 8., in præmissa præfatione, num recte illa Didymo tribuantur, dubitavit, & ἀνωνύμῃς potius esse censuit, qui Didymum toties laudat & allegat: ita Henr. Stephanus quoque idem sensit, & Heracleoni potius vindicanda judicavit: quem secutus in Dissertat. de Stylo N. T. Thom. Gatakerus, quamplurimos, & tantum non omnes, secum sentientes reperit. Recentissima illorum scholiorum optimaque editio, quæ simul inedita prius scholia multa dedit, est nupera Cantabrigienfis 1689. in 4., sed Iliados tantum, cui ut succedat Odyssea, optandum. Non longe ab Eustathio collocandus *Apollonii Argonautæ Scholiastes*: seu, quod aliis videtur, scholiastæ tres, Lucillus, Sophocleus, Theon, quorum labor in unum collectus apud Aldum primo, tum Basileæ 1521. & 1549., tum & apud H. Stephanum prodiit in 8. Utilissima scholia illa sunt, & accurata, multumque ad veterem polyhistoriam conducunt. E reliquis, præcipue commendari merent *Scholiastes Aristophanis*, prorsus egregius ille, & inter optimæ notæ commentatores numerandus; cujus editionem primam apud Aldum Marcus Musurus adornavit Venet. 1502., inde Florentiæ 1515. & Basil. 1548. recusam: revidit vero, cum antiquis Codicibus contulit, supplevit, suisque insuper Græcis quoque scholiis auxit Odoardus Bifetus, Genevæ 1607. *Scholiastes Sophoclis*, Florentiæ apud Juntas, Venetiis apud Aldum, & Francofurti plus semel editus: *Isaacus Tzetzes*, Johannis frater, *Lycophronis* commentator, fratre multo eruditior, & inter optimos locum tenens: excusus una cum Joh. Meursii in Lycophronem Notis, Lugd. Batav. 1597. apud Raphelengium: *Johannis Tzeze in Hesiodum scholia*, una cum Scholiis Procli, Moschopuli, Johannis Diaconi, qui & Pediasimus & Galenus, Johannis cujusdam Protospatharii ἐξηγήσει φυσικῇ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου, & antiquis in Theogoniam Scholiis ἀνωνύμῃς, Venet. apud Trincavelum 1537. in 4. edita sunt; quæ postmodum nitido caractere denuo imprimi curavit Lugd. Batav. 1603. ad Aucadolescens Dan. Heinsius: Ejusdem Johannis Tzetze Scholia in Homeri Iliadem, sed mutila non contemnenda tamen, in Bibliotheca Paulina Lipsi-

Lipſienſis Academiaſervantur. Prætereo nunc Scholiaſtas Pindari, Æſchyli, Euripidis, Φαινόμενων Arati, Theocriti ſupra jam memoratum; Thucydidis, aliosque plures: neque enim nunc inſtituti ratio patitur, ut de ſingulis fuſius agamus. Optandum vero, ut curatius aliquando Scholiaſtarum veterum hiſtoria ex antiquorum monumentis erueretur: multum illa orbi literato prodeſſet: inſtigandusque adeo vir ille eruditiffimus è noſtris eſt, qui ſpem ejus hiſtoriæ aliquando fecit, ut eam impleat.

Pergimus ad Grammaticos recentiores: quos quidem ſi enumerare omnes animus foret, in immenſum caput hoc extendi neceſſum foret. Enimvero paucos recenſebimus atque potiores. Primus ſit ANGELUS CANINIUS, Italus ſæculi ſuperioris, linguarum longe peritiſſimus, eoque nomine per Italiam, Hiſpaniam, Galliam & Hungariam, clarus doctor *Helleniſmum* ſcripſit, librum mole quidem non magnum, ſed nec vulgaris etiam eruditionis. Equidem Joſephus Scaliger Caninium plagii accuſat, eumque è cujuſdam Hiſpani Franc. Vergaræ Grammatica optima quæque deſumſiſſe, additis de ſuo nonnullis, criminatur, in Excerptis Putean. p. 248. Aſt affectui Scaligerum indulſiſſe, & quanquam in primis Scaliger. p. 47. ei ſe nihil invidere profiteatur, invidiſſe tamen, dubitare nos non ſinit ſubjuncta ſtatim Tanaq. Fabri nota. *Is eſt Angelus Caninius, Anglareſis, quem nos, ſi quid in hoc genere ſapimus, omnibus Grammaticis Græcis, quot ſunt, quot fuerunt, longe anteponendum eſſe judicamus. Nam, quod quidam de Vergara dixerunt, id nec probatur, nec videtur veriſimile. Liber ipſius editus eſt Lutetia Pariſ. 1555. apud Guil. Morel- lium, in 4. Theſaurus Helleniſmi dici poteſt. Nunc illum cum maxime lego, neque pœnitet me opere.* Hæc Faber, candidior judex, cui quodammodo prævit Jac. Gretſerus, dum, in præfatione ſuæ Grammatices, Clenardo atque Varenio Vergaram facit longe inferiorem; & præſertim ordinem ejus perturbatum & implicatum notat. Ceterum editus etiam ille Caninii Helleniſmus in 8. Pariſ. 1578., cum auctario Caroli Hauboeſii, prodiit. Thuanus, Caninium ſuæ Hiſtoriæ inſerturus, de ejus patria Scaligerum interrogavit, ut è Gallicis ad Scal. epistoſis videre eſt p. 329.

Caninium ſequatur NICOLAUS CLENARDUS, vir doctiſſimus. *7* Scripſit is *Inſtitutiones Linguae Græcæ*, Pariſ. 1549. in 8., 1553. in 4. apud Wechelium, & multoties alibi, impreſſas, quas pro abſoluto perfectoque opere habent nonnulli. De ejus tamen (ut & de Caninii) defectibus jamdudum monuit *Henr. Stephanus*, in *Dialogo de Infidis Linguae Græcæ magiſtris*: qui & ſupplementum ſcripſit hujus Grammatices, quod, una cum Frid. Sylburgii recognitione, Francofurti editum eſt. Gretſerus, loco paulo ante cit., queritur, in ſingulos prope annos nova facile Clenardum prodire: novis notis, notationibus, animadverſionibus, paralipomenis & cenſuris, quaſi vinculis & compedibus onuſtum. *Scaligero in Scaligeranis clenardus diligentiffimus potius*

Grammaticus, quam doctus ulla in lingua, videtur : Sed & hoc ego iudicium nimis ambitiosum esse crediderim.

Adhuc ante Caninium & Clenardum, URBANI BELLUNENSIS, Monachi Franciscani, *Institutiones Grammaticae* ab Aldo primum, tum à Curione summa cura Basileæ, cum præfatione Henrici Glareani, excusæ prostant 1524. 1535. & 1539. in 4., quo quidem in scripto auctor non sane contemnendam operam posuit, & à viris doctis probatam. Et qui posset aliter, qui, ut in præfatione testatur, *Grammaticorum ingentem copiam ex omni propemodum Europa collegit, moxque eos omnes sane quam accurate perlegit, habitoque delectu rerum annotationu dignarum, duos composuit libellos, quorum alter tyronibus manum leviter præberet, alter penitiora profectis paululum recluderet.* Atque, ut eo magis suum istud opusculum probaretur, laudabili instituto de passionibus dictionum ex Tryphone; de spiritibus ex Theodorito; ac de Dialectis ex Corintho excerpta, suis Institutionibus adjunxit.

8 Post hunc MICHAEL NEANDER memorandus est, ille meritissimus Gymnasii Ilfeldensis rector, ubi tot præclaros viros formavit, & inter alios *Laurentium Rhodomannum*, ex Gymnasii Stralsundensis Rectore Professore Historiarum Wittebergensem; cuius quidem promotio num Scaligeri commendatitiis, Electori monstratis, debeatur, ut ipsemet in Excerptis Puteanorum jactat, incertum. Hoc certum, adeo in Græcis literis, & poësi inprimis, excelluisse Rhodomannum, ut admirationi stuporique fuerit ipsimet præceptor Neandro, ut & Dav. Chytræo, Joh. Caselio, Mart. Crusio, Nicod. Frischlino, Joh. Leunclavio, Henr. Stephano, Christ. Plantino, aliisque viris ejus ævi in Græca eruditione principibus, & ut idem *Scaliger Epist. 401.* ad illum data miris cum elogiis extollat, scribatque inter alia: *Equidem memini, quum illa tua inusitate venustatis Lætiaca, Iliaca, & reliqua, tacito nomine tuo prodissent, non potuisse me continere apud amicos, præsertim apud Germanos, quin ea dicerem cum præstantissimis Græcorum certare, multis etiam longe præstare: quod qui negare vellet, aut inperitum aut malignum esse.* Sic & Gallus Jesuita eruditissimus, *Franciscus Vavassor, lib. de Epigrammate c. 17.* Rhodomanni Græca poëmata, qui rarus Gallorum in Germanos candor est, Jul. Cæsaris & Josephi Scaligerorum carminibus præfert, & ipsis antiquis dubiam reddere posse palmam censet. Optimis vero ejus poëmatibus accensenda inprimis etiam Palæstina est, purissimo versu Græco scripta, & ad invidiam usque nitida: cui præfationem in laudes Rhodomanni effusam Mich. Neander præfixit. Inter cetera Græca ejus poëmata encomiasticon quoque carmen in præceptorem suum, Michaelem Neandrum, extat, (quem scilicet, ipso Neandro teste, in amore semper habere, amore etiam & sermone nunquam defuit,) prolixum non minus ac egregium, quod in libro ejus Physico reperitur. Ceterum, ut ad Neandrum nunc propius à laude discipuli redeamus,

ut

ut ille vir in omnibus pene disciplinis utilissimos longe libros scripsit; ita Erotemata ejus Græca aliquoties edita, fatisque vel è nostris quoque superioribus libris nota sunt, ita, ut nec de proluxa præfatione, longe eruditissima, quæ nonnullis editionibus præfixa est, quicquam dicere attineat.

MATTHÆUS DEVARIUS, vir Græce doctissimus, aureum plane librum *de particulis linguæ Græcæ* scripsit, qui olim Romæ An. 1588. in lucem emissus in 4., postea A. 1657. in 12. in Anglia, recusatus est. Liber est omnibus elogiis dignus, & miror, illum tamdiu latere potuisse. Namque & nunc, recusatus licet, etiamnum rarissimus est: cum tamen ne unus quidem nec veterum, nec recentiorum, in hoc argumento quicquam tentarit, huic operi comparandum, quod, proin sedulo juventuti harum rerum cupidæ commendandum existimamus, quippe, in quo maxima elegantia Græcæ pars proponitur. Ceterum idem ille Devarius est, qui copiosissimum indicem in Eustathium, Homeri interpretem, summo utique labore confecit. Quinam vero reliqui ejus in Lingua Græca fuerint labores, ipsemet, in dedicatione & præfatione sui de particulis libri, exponit.

Ob similem laborem Devario FRANCISCVM VIGERVM, Gallum, Jesuitam, surrogamus, doctissimum: cujus *de Idiotismis præcipuis linguæ Græcæ* liber aliquoties, sine addito nomine Auctoris, lucem aspexit Paris. apud Sebast Cramoyfi 1627. in 12. 1644. in 12., & alias: una cum nomine auctoris prodiit Lugd. Bat. in 12. 1680. Multa sunt in illo libro recondita, quæ ad Syntaxin Græcam spectant: magna etenim cum cura ac diligentia differentiam Attici sermonis notat, ceteraque linguæ Græcæ scita eleganter pertractat; quibuslibet sub certis regulis, juxta Grammatices ordinem, locatis. Certe faciem præfert Vigerus hoc suo libro ad pernoscenda linguæ Græcæ interiora. Consilium opusculi patet ex præfatione, quæ quasi in antecessum & παρασκευὴν legi potest.

JOHANNES POSSELIUS, Rostochiensis Græcæ linguæ Professor, rem Grammaticam Græcam variis libris a se editis locupletiore reddidit. Ejus extat *Syntaxis Græcæ*, non contemnendum opus. Scripsit & *Calligraphiam*, Francof. 1590. in 8. editam, librum ad conficiendam orationem Græcam utilissimum: quanquam omnibus numeris absolutus non sit; Benziique Thesaurus illi præstet. Est tamen usus apud tyrones non contemnendi. Multa sane ad perfectum aliquod opus hujus argumenti requiruntur, neque illud studium Græcæ linguæ nunc est, ut quis tunc sibi laborem sumere velit: ideoque in pretio habendi, quos nancisci possumus. Maxime in hoc genere commendari meretur ANTONIUS SCHORVS, aurei libelli auctor *de ratione docendæ discendæque Græcæ & Latine Linguae*, Argent. 1549. in 8. editi, in quo, ex Isocratis parænesi ad De-

monicum, modum ostendit, quo phrasium in lingua Græca, quas perpetuo cum Latinis confert, observationes instituendæ sint. Extat & *Mich. Neandri phraseologia Isocratis*, quam ille, ex hujus Orationibus collectam, & sub titulis locatam, retentis sui auctoris verbis integris, vulgavit Basil. 1557. in 8. Ejusdem instituti est JACOBI BILLII, Abbatis Græce eruditissimi, *Locutionum Græcarum, in communes locos per alphabeti ordinem digestarum, volumen*: quod Paris. vergente ad finem superiore seculo, lucem publicam aspexit. Poëticarum phrasium congeriem collegit *Joh. Phil. Pareus, in Mellificio Attico*, quanquam & illic non minus, quam in Calligraphia ejus Romana, delectum majorem, & distinctiorem ordinem, quis requirat. Porro & in flosculis sententiarum, formularum solennium, adagiorum, pro ornatu orationis colligendis, aliqui salubrem operam navarunt, Legasitaque *Mich. Apostoli, Andr. Schotti Proverbia: Jani Gruteri Gnomas jambicas*, quas, in Opere Adagiorum suorum, ex omnibus gentibus collectorum, congestit Francof. 1610. in 8. Ex Homero sub titulis collectos habemus versus, qui Adagiorum instar nonnunquam Latino sermoni inspergi possunt, à Jacobo Duporto, in libro, cui titulus: *Gnomologia Homeri*, duplici parallelismo illustrata, uno ex locis S. Scripturæ, quibus gnomæ Homericæ aut prope adfines, aut non prorsus absimiles afferuntur: altero ex gentium scriptoribus. Cantabrigiæ 1660. in 4. Formulæ istiusmodi nemo aptius & adposite magis utitur, quam Casaubonus & Reinesius in suis epistolis: e quibus excerpere illas potest, qui bilinguis in epistolis esse vult. Revertor nunc ad Grammaticos.

12 JEREMIAS TSCHONDERUS, in Gymnasio Vratislaviensi Græcæ L. Professor, scripsit *Systema Grammaticæ Græcæ*, quod magno elogio extollit Gaspar Scioppius. Nam in fine *Consultationum* suarum de studiis, ita habet: *Græcam Schonderi Grammaticam qui nancisci potest, magno paradigmata, multasque regulas, addiscendi labore se levatum letabitur.* Et verum utique est, magna diligentia tradidisse auctorem illum Grammatices præcepta: plenissime simul & compendiosissime Dialectorum & Poëtismorum ad singula præcepta applicationes instituit; syntaxin ordinate proponit, usumque particularum monstrat: quanquam Matth. Devarii liber in hoc labore multum illi profuerit; ut, præter alia, ex syllabo auctorum patet, quos nominat. Editus est liber Jenæ An. 1618. in 8.

13 MARTINUS CRUSIUS, Professor Græcæ linguæ Tubingensis, multa edidit in lingua Græca. Variæ ejus extant Commentationes Grammaticæ, & cum Nicodemo Frischlino lites, qui & ipse Grammaticam Græcam scripsit, & in ea, quavis data occasione, Crusium fugillat. Sed erat Frischlino ingenium satyricum, quo magnas sibi calamitates, & exitium, attraxit. Equidem Crusius vir non adeo emunctæ naris, sed diligens tamen

men & laboriosus, erat, & in vulgari illa Græca versatissimus, cujus varia ab illo extant monumenta in ejus *Turco - Græcia*, Epistolarum ab ipso ad Græcos modernos, & horum vicissim ad illum, scriptarum: multos enim impendit sumtus in literas ultro citroque latas. Habetur vero in illis eximia notitia status religionis, qualis nunc est in Græcia, cujus cum nostra Aug. Confessione Symbolismus haud raro luculentus ostenditur.

Non vacat autem, recensere omnes Grammaticos, illos præcipue, 14
quibus pro lege est se mutuo exscribere, ut quidem recte mea sententia judicat Dietericus in Specillo Chrestomathiæ Græcæ, qui addit; inter tot Grammaticorum compendiorum Auctores vix unum esse, quem in omnibus sequi possis. Ostendimus Auctores præcipuos, unde plerique ceperunt sua vel in compendium traxerunt: De reliquorum, qui supersunt, nonnullis, carptim brevia dicemus. Est nempe Grammatica Ott. Gualtperii, Theoph. Golii, Jac. Gretseri (sua utique laude non privanda, cujus jam septima editio ante An. 1606. Ingolstadii prodiit) Johannis Varennii, Mechliniensis, qui Lovanii Græcas literas docuit, Syntaxis Græca, Basil. An. 1536., & iterum cum annotatiunculis Joach. Camerarii, apud Oporinum Anno 1550 edita, quam laudat, & Vergaræ sine controversia præferendam ducit, Gretserus. Alex. Scoti, qui & in Clenardum scholia scripsit, prodiit Colon. A. 1633. in 8. Rich. Croci, Angli, in Grammaticam Gr. Introductiones & Tabulæ Grammaticæ Colon. An. 1520. excusæ commendantur à nonnullis; quos inter præcipue Erasmus eum Auctorem, ob linguæ Græcæ peritiam, vehementer extollit. Extat quoque Petri Rami Grammatica Græca, Paris. An. 1567. & Francof. 1580. in 8. edita. Alia item ejusdem auctoris Francof. An. 1581. prodiit, quæ in id scripta est, ut, quantum differat lingua Latina à Græca, ostendat: quod argumentum licet à Ramo plene pertractatum non sit, est tamen conatus operis haud vulgaris. Utilissimum enim est, nosse differentiam linguarum a se invicem & convenientiam; cum utrumque faciat ad proprietatem Latinæ Linguæ, & ad Idiotismos rectius cognoscendos. Convenientiam Græcæ linguæ cum Latina descripsit Daniel Vechnerus, in libro, cui titulus Hellenolexia, seu Parallelismus Græco-Latinus, imitationem Græcorum in lingua Latina ostendens. Liber non ita pridem recusatus est, utilissimus sane, e quo maxime patet græcificatio linguæ Latinæ: editus est dudum Argentorati An. 1630 in 8. Jacobi Welleri Grammatica laudatur ob declinationum species in compendium redactas: verum non fuit hoc ejus inventum, sed Laurentii Rhodomanni, qui, in *Philomuso suo*, jam tum ejus meminit; quod Wellero dissimulatum. Extat quoque Græca Grammatica Joh. Caselii, à Nathane Chytræo edita Rostochii An. 1581. in 4. Francisci Sanctii Grammatica, Antwerpia eodem anno in 8. procusa, exiguus

libellus est, sed ob auctoris nomen in aliquo pretio habendus, qui fuit in Salmanticensi Academia Rhetorices & Græcæ linguæ professor. Græcæ Vulgaris hodiernæ Grammaticam Simon Portius, Theologus Romanus, scripsit, nuncupavitque Cardin. Richelio Paris. 1638. in 8., quam tanti æstima- vit Carolus du Fresne, ut recusam Glossario suo Græco præfigeret.

- 15 Dolendum vero, intercidisse consilium JOH. CONR. DIETERICI de Opere *χρησολογείας Græcæ*, cujus Synopsin, seu, ut ipse vocat, *Specillum*, editum habemus. Sex ille partes operis ejus facit. I. Breviarium; in quo artem Grammaticam tradere meditatus est. II. Radicale, ut vocat, quod primitiva Græca, eorumque deducta, certis regulis proponere debuit, pe- ne ea ratione, qua Andr. Pauli in Thematologia Novi Testamenti usque est. III. partem facit Theatriolum sententiarum, sex ordinibus distinctum: quo in loco multa de Auctorum Græcorum delectu non aspernanda ha- bet. IV. Pars illi est Inventarium Harmonicum, quo recenset vocabula ac Phrases cum Latinis convenientes, & è Græcis deductas voces Latinas (Quo consilio Jac. Masenius in Palæstra Styli Romani, l. II. c. 2. & 3., à Græcis derivata peculiari Lexidio complexus est). Sequitur apud Diete- ricum V. pars, Rationale vocum, ubi etyma ac origines vocabulorum investigat. Sextam denique partem vocat Flavissam Poëticam, qua pro- ponere voluit lexicum vocum & translationum Poëticarum, quas quidem à ceteris optime sejunxit. Addit denique Mantissam artificii mnemonici, quam illorum ingeniis, qui non adeo incapaces artis istius sunt, tantum commendat. Memini, Henricum Schævium Eilhardi Lubini Clavem L. Gr. ad artes mnemonicas redegis- se, atque vis non sine aliquo successu Græcæ linguæ radices pueros docuisse.

- 16 Hæc de Grammaticis in universum. Partes grammatices figillatim nonnulli peculiaribus libris exposuere. Dialectorum Græcarum originem & naturam prolixè, & more suo eruditissime, pertractavit Salmasius in suo *de Hellenistica Commentario*, in primis P. II. inter alia contendit, male κοινή dialectis annumerari: quippe quæ tum demum invaluerit apud Græcos, ubi ceteris dialectis abolitis sola ελληνική (quæ olim in dialectorum censu fuerat Thessaliæ ac Macedoniæ incolis usitata) per Macedones introducta ubique fuerit: quare motos ait illius temporis Grammaticos, qui quatuor dialectos ab antiquis traditas scirent, viderentque vigere ubique locorum in Græcia linguam illam, quæ κοινή vocabatur, hanc quintam addidisse dialectis antiquis quatuor, quæ proprie tamen dialectus non sit. Egit quoque de dia- lectis fuse Henr. Stephanus in *Thesauri parte ultima*. Omnem vero ejus a- liorumque de dialectis doctrinam tabulis commode & succincte inclusit Jacobus Zvvingerus Prof. Basileensis, quæ cum Scapulæ Lexico edi solent.

- 17 De Accentibus Græcis peculiare libros scripserunt Antonius Danga- lie-

Herodes, & Phil. Labbe: quorum hic editus est Lugduni 1650. in 12., alter ibid. A. 1655. in 12. Et hi quidem nihil de accentuum novitate tradunt. Cl. Salmasius, in ea epistola ad Sarravium, quam *libro I. P. I. nostri Polyhistoris, c. 7.*, totam excerpimus, Aristophanem primum & prosodia, & accentuum, repertorem facit: Byzantium nempe, Grammaticum sub Ptolemæis Philopatore & Epiphane clarum, ut in alia iterum epistola, inter Sarravianas p. 241. & 242, semet explicat. Neque id fane falsum, quippe quod ex Apollonio, Arcadio, aliisque Græcorum Magistris, didicit: uti, post Salmasium, ISAA-CUS VOSSIUS lib. de Viribus Rythmi observavit p. 18., qui simul brevem historiam Græcorum accentuum literariam subjungit, his verbis: *Hujus (Aristophanis) discipulus Aristarchus, præceptoris insistentis vestigiis, auxit & illustravit accentuum numerum, idemque studium tenuit Dionysium Thracem, Aristarchi auditorem. Nec aliam institere viam, qui postea in schola Alexandrina sibi invicem successe-
 fere: Apollonius nempe Dyscolus, Orion, Herodianus, Apollonii Dyscoli filius, Alexander, Asyages, Origenes, Agapetus, Philoponus, Sergius, Apollonius junior, Aristarchus junior, Johannes Charax, Herodianus Magnus, Auxonius, Georgius Chæroboscus: qui omnes quanto etate posteriores, tanto pluribus præceptis accentuum rationem involverunt, ut multa horum quæ supersunt, satis declarant scripta. Quemadmodum vero Sal-
 masius l. c. negare non potest; non propterea, quod inventi dudum accen-
 tus fuerint, eorum quoque, in scriptione marmorum, numismatum, codi-
 cumve usum, fuisse: imò potius nullum codicem nongentorum aut mille-
 annorum deprehendi fatetur, cui, nisi forte à recentiore manu, appicti ac-
 centus ulli sint: ita hoc etiam inprimis Vossius pro novitate accentuum
 hodiernorum urget: olim scilicet, florentibus etiamnum Græciæ rebus, lon-
 ge aliam prosodia & accentuum fuisse rationem persuasus: ad quæ robo-
 randa veterum Grammaticorum *Dionysii Thracis, Apollonii Alexandrini, Æl. Dionys.
 Halicarnassensis, Aristarchi junioris, & aliorum*, quæ supersunt scripta & fragmen-
 ta allegat, colligitque, non Grammaticorum olim sed musicorum fuisse officium, no-
 tas, seu diagrammata prosodica, unde cantus cognosceretur, appingere poematis. E qui-
 bus omnibus concludit; repudiandos in poëtarum lectione Græculorum
 recentiorum accentus, qui nihil aliud signant, quam sonum absonum, ridiculum,
 & versus, qui cantari nequeant, denique quidvis potius, quam carmen: contra appo-
 nendos alios, qui pedum ac rythmorum rationem observent: cujus laboris
 specimen ipse in tribus Homeri versibus exhibet. His Vossii aliisque novis
 rationibus nixus *Henricus Christianus Henninius*, idem *παράδοξον* eleganti differ-
 tatione adserere conatus est, quæ sub titulo *Ἑλληνισμὸς Ὁρθῶν* Trajecti ad
 Rhen. An. 1685. in 8, in publicum exiit. Sane, uti hæc opinio suis, proba-
 bilibus etiam, fundamentis destituta dici non potest, probataque Henni-
 nii dissertatio, ipsomet id referente, compluribus apud Belgas eruditis pri-
 mi ordinis est: ita eo magis optandum, ut alia ejusdem viri duæ Disserta-
 tiones,*

tiones, quas se jam paratas habere ait, excudantur: quarum una inscribitur ἑλληνισμὸς εὐμάθης, & annexum indicem *Bibliotheca Græca* habebit 1. *Philologorum*, seu Grammaticarum, Lexicorum, Phraseologiarum, particularum linguæ Græcæ, similiumque scriptorum. 2. *Literatorum*, qui Græcas antiquitates illustrarunt. 3. *Auctorum Græcorum*, qui ab Homero ad captam usque CPlin urbem scripserunt. & 4. *MSS. Græcorum ἀνεκδότων*, quæ hic illic in Bibliothecis latent. Incidit hac occasione, ut id ὡς ἐν παρόδῳ, sed tamen non extra oleas, addam, JOHANNEM MEURSIUM, egregium illum Græcæ antiquitatis vindicem, sub manibus simili labore *Bibliothecam Græcam*, ac *Bibliothecam Atticam*, habuisse: Atque, ut erat prorsus eximia in eruendis colligendisque rebus Græcis solertia, stupendique laboris vir: ita neque hoc in opere cessavit: sed jam ad finem perduxerat Atticam Bibliothecam, quæ scriptores Athenis oriundos continet: & in quatuor libros Alphabeticò ordine distributa Holmiæ in Regia Suecorum bibliotheca MSS. servatur: hinc vero ut communi eruditorum usui, per Clar. Normannum, vel alium virum doctum, eruatur, sane perquam optandum est. Græca vero *Bibliotheca* Meursii, quæ ibidem latet, & omnium Græciæ provinciarum auctores itidem alphabeti ordine digestos recensere debuerat, manca nimis est, & non ultra primam δυνάδα literarum assurgit. His ita de Meursio inspersis, nunc ad Henninii promissam alteram dissertationem revertor: eam inscribit Ρωμαϊκισμὸν βαρβαρόφωνον: demonstrabitque, Græcos hodiernos, eorumque sequaces, vitiose literas & diphthongos Hellenismi enunciare.

- 18 Atque ita nos manuducit sua hac promissione Henninius ad controversiam de genuina linguæ Græcæ pronuntiatione, multa utrinque contentione, scriptisque multis, inter literatos agitatam: quibusdam hodiernum & vulgarem pronuntiandi morem, quo diphthongos *ai* per simplex *e*, *oi* vel *es* per *i* simplex, efferunt, quemq; nunc jotacismum appellare nobis liceat: aliis contra vehementer eam pronuntiationem impugnantibus, & oppositum adeo esse clarum manifestumque contendentibus, ut contrahiscere idem sit, ac os nullum, vel potius pugilis, habere. Sic utraque causa suos patronos, sua etiam argumenta, habet. Mihi tamen semper potior est visa posteriorum sententia, qui jotacismum istum improbant. Id equidem præfracte adeo negare non ausim, aliquo tempore, & apud aliquos Græciæ populos fuisse talem pronuntiationem in usu: namque observatum est in inscriptionibus Græcis vetustissimis (è quibus potissimum, & è versionibus Latinis, quando, Græcas literas æquali charactere exprimunt, res decidenda est,) pro *η* & *oi* substitutum fuisse purum jota: sed tamen hæc rem nondum decidunt. ISAAC. VOSSIUS, qui, suarum in *Melam Observationum* l. I. c. 12. p. 65. se de Literis & pronuntiatione linguæ Græcæ scripturum, promiserat, in libro de *Natura Rhythmi* p. 15. graviter in eos invehitur, qui credunt, *beta* literam sonasse ut

vita, aut vocales η, ι, & υ, eodem pacto pronuntiatas fuisse: contra is non solum florentibus adhuc Græciæ rebus, sed & quamdiu steterit Romanum imperium, diversum accidisse, audacter asserit: aliam tamen diphthongorum esse rationem fatetur: quanquam enim utraque earundem vocalis exaudita in veterum pronuntiatione fuerit, priusquam Græcia Romanis serviret: sub Nerone tamen, & Claudio, cum nimium delicatuli esse homines cœpissent, diphthongos Græcas una cum Latinis, frustra etiam renitente Claudio, expirasse. *Non tantum insolens quid* (ita Vossius p. 16.) *sed & vastum, & rusticum, præ se ferre videbantur diphthongi AI & OI*: Nec defuere credo, qui fauces non satis patere, nec sine dolore in tam latos sonos diduci & explicari posse, adfirmarent. Sine mora itaque à Romanis transiit vitiosus hic pronuntiandi ritus ad Græcos; gentem adulandi peritissimam, frustra reclamantibus doctis & antiqui moris studiosis: qui, licet aliquandiu resistere, brevi tamen & ipsi quoque in mollius loquendi genus concessere: & adeo quidem, ut Trajani & Adriani seculo bivocalium usus penitus cessasse videatur. Hinc est, quod in illis marmoribus, quorum inscriptiones factæ sunt post ea tempora, mera diphthongorum confusio appareat, cum E pro AI, I pro OI vel EI, passim occurrat, cum tamen in vetustioribus lapidibus orthographiæ ratio optime sibi constet. Hæc Vossius, cujus ego iudicio multum in hoc negotio tribuo: est enim illarum literarum doctissimus, & in ista multitudo auctorum, qui de hoc argumento scripsere, procul dubio nova quædam vidit & observavit. Scripserunt alioquin de pronuntiatione linguæ Græcæ Job. Chækus, Anglus, cujus de illa controversia disputationes, cum Stephani Wintoniensis Episcopi VII. epistolis, junctæ prodierunt Basil. An. 1555. Thomæ Smithi de recta & emendata pronuntiatione linguæ Græcæ liber Paris. apud Rob. Stephanum an. 1568. in 4. excusus est. Adolphi Mekerchi, Brugensis, de veteri & recta pron. l. Gr. scriptum Plantinianis typis Antvverp. 1576. in 8. impressum est. Henr. Stephanus vero integrum corpus auctorum, hanc materiam evolventium, collegit, hoc titulo: *De linguæ Græcæ ac Latine vera pronuntiatione commentarii doctissimorum virorum*. An. 1587. in 8. Scripsit præterea Job. Cajus, Londinensis, Medicus clarissimus, πολύγλωστος (ut è Gaddio de Scriptor. Non-Ecclesiast. Frisique Bibliotheca liquet) & Collegii cognominis apud Cantabrigienses fundator, de *Pronuntiatione linguæ Græcæ & Latine, cum scriptione nova* Londini 1574. in 4. Adversus totacistas disputat quoque Laurent. Ramirez de Prado in Πεντηκοντάχῳ suo, Antvverp. 1612. edito, c. 34, qui & hac in parte profligare ignorantiam vulgarem voluit. Contra vero non ita pridem Joh. Rodolph. Wetstenius, Græcarum literarum in Academia Basil. Professor, doctusque vir, omnes has de pronuntiatione Græcæ linguæ lites, editis de illa Orationibus Amstelod. 1681. in 8., ita resumfit, ut jotacistarum partes agat, & sollicitè ad adversariorum argumenta respondeat: nondum tamen persuasit.

19 Ad doctrinam de Dialectis, cujus supra mentionem fecimus, pertinet quoque πολυθρύλλητος illa, & tot infestis acerbisque scriptionibus actitata, de Hellenistica Lingua controversia: cui occasionem primam Josephus Scaliger, tum in *Animadversionibus Eusebianis* p. 134., tum in conversatione familiari dedit: à quo, magistro suo, haustam opinionem DANIEL HEINSIUS, in *Prolegomenis suarum Exercitationum Sacrarum*, earumque perpetuo decursu, magno conatu uberius expolire, peculiaremque Dialectum ejus, in translatione τῶν LXX., & stylo Novi Testamenti, obviam, constituere annisus est. Cui vero se acriscriptione opposuit CLAUDIUS SALMASIUS, tum in *Commentario de Hellenistica*, Lugd. Bat. 1643. in 8. edito; tum in *Fune- re & Ossilegio Hellenisticae*, ibidem eodemque anno proculso, cum Hein- sius scripta dissertatione sui vindicias tentasset. Et scripsit quidem Salma- sius eo eventu, ut causa Heinsum cecidisse viri docti palam tum judicarent. Ita enim Sarravius ad Alex. Morum Epistol. p. 71. *Omnes docti & probi in amici nostri sententiam palam eunt. Familiam duxere Gerb. Vossius, Constantinus Impera- tor, Joh. Latius: quos numeri innumeri secuti sunt.* Hos inter non ultimum ipsum- met Sarravium fuisse, alia ejus ad Gronovium, quem noverat Heinsum ami- cum, verba testantur Epist. p. 69. *Sed quid de ejus (Salmasii) Hellenisticis censetis? Tu praesertim quid de Ossilegio? Nisi enim me viri amor turbat, vix aliquid majori- cum fructu, venustate & elegantia, ab eo unquam scriptum fuisse edico.* Hinc, cum Martinum Schoockium, Ultrajectinum, Rogum Funeris Hellenistici moliri audi- visset; *Viderit ille, inquit, num molesta tunica indutus in ipsa teda lucere velit:* p. 87. Nihil vero hujus edidit Schoockius: sed auctor est Dissertationis de Hellenistica lingua, Lugd. Batav. 1643. in 8. evulgatae, quam ab Heinso ipso scriptam male Salmasius suspicabatur, eapropter castigatus à Placcio in *Anon. Detectis* p. 66. Praeter Salmasium vero alium quoque adversarium, non minus acrem, & eruditum, nactus est Dan. Heinsum, amicum olim, & quod mireris, contra Balzacum defensorem, JOH. CROSUM, cujus *Ob- servationum Sacrarum Pars prior*, Genevæ 1645. in 4. publicata, Heinsum Pro- legomena discutit: & multis profecto egregiis atque eruditissimis observa- tionibus scatet. Sarravius, quem paulo ante laudavimus, in Epist. p. 135. ita de Croji libro ad Morum. *Reddita mihi sunt amici tui observationes in Prolego- mena jacentis & afflicti auctoris, pro quibus magnas tibi debeo & ago gratias. Opus est eruditum, varium, elegans, multijugi doctrina & lepore refertum. Placet praeser- tim Συμὸς ἀγῆνωε, quo hominem audaciter, nec sub persona, aggreditur. Si autem in solo pene haerens προπυλαίῳ tot inscitiae & ἀπερίστιας portenta profligavit, quid non speremus amantes, ubi ipsa adyta reseraverit?* Quae sequuntur, non addo, cum è Salmasianis relationibus hausta justo acerbius Heinsum perstringant; (de quo alibi in epistolis dignius atque moderatius loquitur) ut recte etiam Colomesius in Gallia Orientali p. 186. observavit. Certe, uti Leydenses edi- ta

ta An. 1646. Apologia Heinſium tuiti ſunt, ita nihil amplius à Crojo lucem in hac controverſia aſpexit: quanquam ipſe plures adhuc Obſervationum partes ſub finem editæ promiſerit. Utrum vero earundem editio à collegiſ Croji impedita ſit (à quibus, *cum barbarum iſtud facinus illis diſpliceret, Crojum ſui officiū admonitum reſipuiſſe*, Nicol. Heinſius, D. F., ſibi narratum refert, *Not. in Ovid. T. I. p. 375. edit. in 12*), an alia illum cauſa retardaverit, incertum. Servare partes reliquas Croji Obſervationum nepotem ejus D. Roure, è Colomeſio l. c. didici. Adeo vero rejicit Helleniſtarum nomen in LXX. Interpretibus vir ille doctus, ut eos potius *Ex-helleniſtas & Aphelleniſtas* dici debere p. 254. *Obſerv.* aſſerat. Neque etiam ſubſtitit inter hos triumviros controverſia: ſed & *Matthæus Cotterius*, ſcripta de *Helleniſtis & lingua Helleniſtica Diſſertatione*, Heinſio ſe expoſuit, & complures alii, modo pro Heinſio, modo contra illum, argumentum hoc pertractarunt; quos recensere nimis prolixum foret. Inprimis vero recrudit illa lis inter *Richardum Simonium & Iſ. Voſſium*: quorum illæ, *Salmaſium*, nonniſi de umbra aſini diſputantem, lites de nomine tantum concitaſſe, ſcribit: hic vero Simonium vulgi more loqui ait, non attendentem, res eſſe mortuas, niſi vocum acceſſerit poteſtas. Videantur eorum ſcripta ἀπορίαι: Simonii Caſtigations, & Voſſii Reſponſiones. Quemadmodum vero plerisque negandum non videbatur, peculiarem eſſe librorum N. T. & LXX. Interpretum loquendi modum: ita *Græcum Synagoga* illum vocavit Simonius, cum *Helleniſticum* non vellet. *Salmaſius* vero *idiotiſmos, ſolæciſmos, barbariſmos*, ſacro etiam textui immiſtos aſſerere non dubitat: quod cum nimis durum aliis videretur, eo ipſi tetenderunt, ut puram omnino eſſe, nec Hebraiſmos, nec idiotiſmos, & multo minus ſolæci quid barbarive, redolere evincerent. Hoc jam, ante lites Helleniſticas, probare Henr. Stephanus eſt conatus, in erudita quadam præſatione, quam *Novo Teſtamento* à ſe in 12. edito præfixit: inſecutus cum *Sebaſtianus Pſoche-nius*, *Diatriben de Lingua Græca puritate abſque Hebraiſmis* edidit Amſtel. 1629. in 8., inde aliquoties reſuſam. Poſt lites Heinſianas idem valide, conquiſitis undique ſcriptorum profanorum locutionibus, aſſertum ivit operoſo *Annotationum in Nov. Teſt. volumine*, Wittebergenſis Academiae clarum ſidus, *Erasmus Schmidius*; prodiit illud Noribergæ an. 1658. in fol. Haud ſegnior diſcipulus Schmidii, *Balthaſar Stolbergius*, & ipſe Græcæ L. Profeſſor Wittebergenſis, non ſolum variis *Exercitationibus*, quas, uno *Tractatu comprehenſas*, poſt auctoris fata, *Clar. Schurzſleiſchius* præſatione ornavit, Witteberg. 1685. in 4., ſolæciſmos & barbariſmos, Novi Fœderis dictioni tributos, proſtigare ſtrenue molitus eſt: ſed & paratum jam editioni opus magnum reliquit, ſumma diligentia elaboratum, quo puritatem ſtyli N. T. oſtendere ſatagit. Servatur illud adhuc manu auctoris ſcriptum à *Theod. Daſſovio*, LL. Or. in eadem Academia Profeſſore, viro clariffimo, & Stolbergiani tori ſucceſſore: qui

& edendi operis plus semel ad amicos spem fecit. Eodem proposito scripti apud Anglos *Joh. Pricai* Commentarii in N. T. sunt, qui & junctim uno volumine Londini lucem aspexerunt An. 1669., & in Opus Criticorum, S. Scripturæ Interpretum una recepti sunt, ut à barbarismis Novi Testamenti phrasin vindicent. Enimvero, ut jam olim Pfochenio sese *Thomas Gatakerus* opposuit, magnum in omni re literaria nomen, edita *Dissertatione de stylo Novi Testamenti*, Londini an. 1648. in 4., utque *Is. Casaubonus*, in *Notis ad N. T. à se editum*, auctoritati soceri sui *Henr. Stephani* non cessit: ita *Wittebergensibus* viris doctis *Joh. Henr. Bæclerus* brevi quidem, sed eruditissima *Dissertatione de Lingua N. T. originali* (quam recudi, suæque de eodem themate addi, *Celeb. Lipsiensium Theologus D. Joh. Olearius* curavit,) ea objecit, quæ nondum, soluta, si verum fateri decet, etiamnum prævalent. Mediam ille viam tenet, & quid in *Salmasii* opinione, quid in sententia *Heinsii*, culpandum sit, egregie & cordate, tectis tamen semper nominibus, exponit. Contra eos vero, qui puritatem Græci sermonis in N. T. asserunt, multisque corrasis undique similibus locutionibus probant, illud inprimis monet: non esse questionem, an phrasæ & verba, quæ in Novo Testamento occurrunt, è perreptatis scriptorum profanorum monumentis possint erui; (præsertim si raro hic, ibi vero semper, occurrant) sed, an tota dictionis indoles, faciesque styli, totumque orationis corpus, conveniat cum ea Græcitate, quæ in profanis scriptoribus occurrit. Ex hoc enim principio de idiomate esse judicandum. Eandem cum *Bæclero* viam *Jac. Boli*us trivit, *Regiomontanus Professor*, qui an. 1647. in 4. peculiarem edidit dissertationem hoc titulo: *Justa & moderata absentie ab exequiis, & justis funebribus, funeri lingue Hellenisticæ excusatio & venia, quam ab iis, qui, Idiotismum Hebræum in Tabulis Testamentariis Novi Fœderis Salvatoris nostri J. C. negando, funus lingue Hellenisticæ procurant: iis vero, qui, Solæcismos & barbarismos eidem impingendo, prorsus efferunt & contumulant, - - impetrare conabitur &c.* uti *Placcius* loco sup. cit. indicat. Ex *Italis* docte & copiose materiam istam, in utramque partem differendo, tractasse *Petrum Lasenam Erythræus* in *Pinacoth. l. p. 108.* auctor est. Verum longe plures adhuc philologi eruditi supersunt, quorum tractatibus illustrata & pertractata illa controversia est: *Glassius* noster & *Joh. Vorstius*; uterque in *Philologia Sacra*: ille carptim, hic luculenter: *Caspar Wyssius* in *Dialectologia Sacra*: *Georg. Pafor* in *Idea Dialectorum N. T.*, *Joh. Olearius* supra laudatus in *Dissertatione de Stylo N. T.* *Anton, Borremansius* in *Variis Lectionibus c. 1.*, *Joh. Leusdenius* in *Philologo Ebræo-Græco*: & tot alii, quos nunc præterimus.

20 Sunt alii, qui conformitatem phrasæos Græcæ & Hebræicæ aliquot libris integris tradidere: ut *Zacharias Boganus*, *Anglus Devonienfis*, cujus extat *Homerus* ΕΒΑΙΣΤΩΝ, seu comparatio *Homeri* cum *Scriptoribus Sacris*, quoad normam loquendi: editus est ille liber *Oxonii* An. 1658. in 8. Simili labore

bore Homeri Hebraismos annotavit *Jacobus Cappellus* in *Vindic. Casaub.*, l. IV. c. II, 12. Eandem operam phraseos Homeri cum Syriacismo collata jamdudum ante hos *Angelus Caninius* promiserat, Buchnero teste in *Paraphrasi suæ Eclogæ de Philosophia*: Idem promiserat & *Heinsius* in *Sacro Ari- starcho*.

CAP. VII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS, ET GLOS-
SARIIS ANTIQUIS.

§. 1. *Lexicorum Græcorum Historiæ Scriptores*. 2. *Lexicographi Veteres Editi, Au-
tor sc. Magni Etymologici*. 3. *Suidas*. 4. *Jul. Pollux*. 5. *Harpocratio*. 6. *He-
sychius Alexandrinus*. 7. *Stephanus Byzantinus*. 8. *Lexicographi Veteres In-
editi, Phrynichus, Helladius, Pausanias*. 9. *Photius (Patriarcha Cpol)*. 10. *Joh.
Zonaras, Eudæmus, Arsenius*. 11. *Cyrillus Alexandrinus, aliique complures, ma-
gnam partem Anonymi*. 12. *Glossarum diversa acceptio. Glossariorum apud
Veteres Copia*. 13. *Glossariorum, à Pet. Daniele, Henr. Stephano, Bonav. Vul-
canio, Car. Labbeo, J. Rutgersio, editorum, Historia*.

UTi præcipua ἐξηγήσεως Græcæ pars è Lexicis atque Glossis hauri-
enda est; imo & etymologiarum ratio ibi omnium maxime habetur;
ita de his nunc post Grammaticas, quorum pars magna sunt, ju-
stam tractationem institui res ipsa jubet. De eorum ratione in u-
niversum, origine, instituto, differentiis, aliisque notatu dignis, magna
fane diligentia, & judicio haud minore Phil. Jac. agit Maussacus, in *Differ-
tatione Critica*, suis in *Harpocratationem* notis præmissa. Attigit quoque
istud argumentum Joh. Wowerius c. IX. suæ *Polymathiæ*: quem Maussa-
cus identidem, sed nonnunquam immerentem, castigat. De Lexicis Græ-
cis præterea *Dissertationem* edidit Joh. Henr. Bœclerus, quæ reperitur in-
ter *Dissertationes* ejus *Academicas*; videndus quoque Matth. Martinus,
in præfatione *Lexici sui Philologici*, [& post hos Joh. Alb. Faber qui *Ex-
ercitationem de Lexicis Græcis Decadi Decadum*, Lipsiæ 1689. editæ, an-
nexuit: quam vero nunc secundis curis plus altero tanto auctiorem, &
accurato studio recognitam paratam habet, propediem editurus]

Etymologiam vocum Græcarum non Platoni solum, cui primo il-
lam curam Dionysius Halicarnassensis adscribit, sed & Philosophis aliis,
nec non Ictis, Poëtis, Comicis, & Tragicis, imo & Christianæ Theolo-
giæ Magistris, cordi fuisse eleganter Maussacus, ex ipsorum monumen-
tis ostendit. Hinc nata jam olim varia variorum Etymologica, quæ nunc

periere, & è quibus conflatum, quod superest adhuc, MAGNUM ETYMOLOGICUM est, pulcherrimum istud antiquitatis Græcæ fragmentum, magnumque penu grammaticæ, in quo & originum & analogiæ doctrina, ex veterum sententiis, copiosissime proponitur; historiæ item & antiquitatis monumenta passim attinguntur: adeoque liber omnino necessarius ad linguæ rerumque Græcarum cultiorem notitiam. Auctor illius ignoratur, licet nonnulli Marcum Musurum (qui in Thomasi de Plagio Dissert. vitio typographi male Martinus scribitur), alii Nicolaum & Zachariam Calliergos; Nicam, cum Politiano, alii, pro eo habeant. Musurus cum Calliergis primum editi ejus curam gessit, cum Venet. 1499. publicaretur: hinc nata de iis, ut auctoribus, suspicio. Unde vero suam de Nica opinionem hauserit Politianus, & annon falli potuerit, incertum. Juvat illum, quod Phil. Labbe, in Bibliotheca Nova MSS., Supplem. II. p. 170., è Catalogo Scipionis Tettii, Neapolitani, Nicæ Lexicon quoque inter alia recenset. Quicquid sit, Christianum fuisse compilatorem Etymologici, & non nimis antiquum, ea, quæ Maussacus profert, & allegationes auctorum recentium, ignorare nos aut dubitare non patiuntur: Plagiariis eum accenset Casaubonus, & cum Casaubono Thomasius, qui etiam ab isto crimine non excusandum existimat *l. c.* §. 663 *seqq.* Interim pernecessarium & utilissimum Græcæ linguæ studiosis librum esse, ipse usus omnium optime probat. Post primam ejus editionem, alteram Venetiis A. 1549. excudit, non Aldus, uti perperam auctor Catalogi Thuanei prodit, (deceptus, ut videtur, Delphini anchoræ circumplexi pictura, quæ alias Aldi insigne est); sed Federicus Turrisanus, Andreæ, qui Socer Aldi fuerat, filius. Is non magno solum studio Etymologicum emendavit, verum & de suo adjecit nonnulla, asteriscis notata: quæ tamen adeo non spernenda Frider. Sylburgius judicavit, ut ex omnia novæ editioni à se procuratæ infereret: prodiit illa Heidelbergæ ea officina Commeliniana A. 1594., cum Sylburgii notis & indicibus præstantissimis. [Isaacus Vossius MSS. hujus Etymologici Codicem longe antiquissimum possedit, quem &, ne nimia vetustate exesæ literæ prorsus evanescant, describi summa fide curavit: est vero is edito longe amplior: atque utinam è Leydensi Bibliotheca, in quam cum reliquo ejus Viri librario apparatu transiit, editum aliquando iri spes esset: & non idem experiatur fatum, quod catalogus Bibliothecæ Vossii, jussu Guilh. Sancroft, Archiepiscopi olim Cantuariensis, à Paulo Colomesio elegantissimo ordine confectus, jamque non solum paratus editioni, sed & Londinensi cuidam typographo ab amico, cujus relationi rem totam debeo, in manus traditus, ut propediem edatur: cujus tamen editio vel dilata nimium, vel omnino omissa est.]

Præter Etymologicon Magnum ἀναώνυμ, SUIDÆ ETYMOLOGICUM

CUM quoque superesse, diversum à Lexico & ineditum, in Bibliotheca Palatina olim asservatum, sequentia Maussaci verba evincunt, quæ cum ad pleniorē libri notitiā haud parum conducant, huc è Dissert. Crit. p. 341. sq. transcribam. *Ex professo* (ita ille) *huic parti* (etymologicæ) *incubere ultima antiquitatis auctores, Suidas & Etymologus. Et Suidas quidem, cuius Etymologicum, Mich. Apostoli; manu in Creta, ἀπὸ πρῶτον ὅπως πᾶν διέφραγε* (ut ipse testatum reliquit), *descriptum, in luculentissima Electoris Palatini Bibliotheca servatur. Opus, ut ego judico, pernecessarium: sed, nisi me fallit conjectura, quamvis nunquam in illud inciderim, in glossarii modum potius, quam Etymologici, confectum. In hanc sententiam me duxere varia, quæ à Job. Meursio, in Glossario suo Græco-Barbaro, ex eo proferuntur fragmenta: quid enim illa præter verba κατὰ γλῶσσας explicata? Cave in his Maussaci verbis ultimam antiquitatem pro ultima abhinc, i. e. prima, accipias, cum ultimam ad nos versus indigitet, quæque antiquitatis titulum ferme ultima promeretur. Sine dubio autem, cum universo Palatinatus literati thesauro, in molem, Vaticanam istud Suidæ Etymologicum transiit, e quo aliquando liberatum iri compedibus spes nulla omnino est. Ceterum, quod, ad illam de Etymologico Suidæ in Glossarii modum scripto Maussaci suspicionem attinet; possunt utique glossemata etymologiis esse interspersa, quæ non statim faciem libri mutant: quemadmodum in Magno Etymologico innumera vocabula 25 aut 30 diversarum nationum afferri, & glossematice explicari, ipsemet Maussacus p. 360. l. c. refert, allatisque exemplis pluribus probatum dat. Nempe istiusmodi peregrina vocabula ortum primo Glossis, tum & Lexicis, præbuerunt, quæ omnia fuse laudatus auctor exponit; Et, quid discriminis inter Glossas Lexicaque sit, quod nullum arbitrat Casaubonus; magnum Wowerius credit, ipse medius monstrat.*

Negari interim non potest, adeo strenue Glossatores Lexicographos, & hos illos vicissim, mutuo transcripsisse, compilasseque, ut in morem res prorsus abierit. Postulatur vero in primis ejus criminis SUIDAS, paulo ante memoratus, cuius Lexicon nil nisi centonum, ex variis auctoribus, haud raro præter rem silentio pressis, conquisitorum, congeriem, seu παρὰ ὅδιν potius esse, viri gravissimi Beatus Rhenanus, H. Casaubonus, Andr. Schottus, alii que haud pauci, non sine omni stomachatione, memorant: a quibus non adeo multum in diversum abit Q. Septimus Florens Christianus in Notis ad Ireneam Aristophanis; & Maussacus, nisi quod hic non succenset Suidæ, sed eum commendat potius, & de ejus nomine, aliisque Suidis, contra Politianum & Gyraldum erudite differuit l. c. p. 373. sq. Excusandum quoque a plagio Suidam sibi sumit Thomafius *Dissert. de Plag. Liter.* §. 551., quippe quem & fontes, e quibus hauserit, præmisso Lexicorum catalogo, indicasse, & a recentiori manu plus semel interpolatum

latum, haud immerito credi posse causatur. Mereri sane illud eruditionis & rerum quarumvis pretiosissimarum penu, ut hoc quicquid est plagii condonetur, cum Reinesio sciscit, cum id omne nonnisi in commodum Orbis eruditi vergat. Utique, dum Philosophorum plerorumque vitas exhibet, eo non infimum locum inter βωγέαφ8ς sibi vindicare Jonsius de Scriptor. Historia Philos. l. III. c. 20. p. 308. judicat, plura aliquando de eodem daturus, ni mors egregios conatus oppressisset: secutus autem in hoc de Suida Judicio Vosium est de Philologia c. 14. §. 9. Prima Suidæ, eademque rarissima, & longe emendatissima editio Græca, Mediolani prodiit A 1499 in fol. summo studio Demetrii Chalcondylæ procurata: typis Joh. Bissoli & Bened. Mangoli Carpensium, quos cum in finem advocarat: sed id tamen, ne perfecta sit, incommodi habet, ut lemmatibus aliquot destituatur, quæ in Aldina editione anni 1515. conspiciuntur: habet tamen & ipsa quædam, quæ in Aldina non sunt, (siquidem non diffitetur in Græca præfatione Chalcondylas, se ex aliis quoque libris Suidæ ingessisse, quæ deesse adhuc ipsi videbantur) sed pauciora. Post Aldinam prodiit tertia Basileensis An. 1544. Frobenianis typis exscripta, quæ nec ipsa omnibus cum Aldina consentit. Tres has Græcas Suidæ editiones Latina excepit Hier. Wolffii A. 1564., & secundis curis iterata 1581., sed quæ nonnisi Historica Suidæ selecta, & Latine translata, sistit. Suidam integrum Latine vertit Seculo jam XIII, Robertus Grossthead, seu Capito, Episcopus Lincolnienensis, sui ævi miraculum & ob summam eruditionem stupor. Nondum quidem edita illa versio est, ut sunt plures ejus viri labores αἰνέδοτοι, sed ejus tamen in Historia meminit Matthæus Paris, & ex hoc Balæus de Scriptor. Angl. Cent. IV. p. 306., qui & Roberti Animadversionum in Suidam librum allegat. Nostro sæculo Suidam integrum Latine reddidit versione liberiore, notis insuper atque emendationibus illustratum, Æmil. Portus, II. Tomis Genevæ 1619. editum; ut adeo vastus liber sit. Enimvero non omnino probata eruditis ista Suidæ versio est; seu obtineat hic, quod sub finem suæ in Harpocr. præfationis laudatus sæpissime Mauffacus verbis justo durioribus scribit; *sana mente præditis & literis, ut decet, imbutis ludibrio esse & contemptui, quotquot è trivio interpretum Pollucem, Suidam, aliosve id genus auctores, in Lat. nam transfundere instituunt*: seu aliud obfuerit Porto, Viro cetera doctissimo. [Ita enim non in versione solum, sed & emendationibus, imegisse illum Pearsonius, in eximiis ad Hieroclem Prolegomenis p. 31. notat. Suidam, inquit, *admodum infelicitè transtulit, maculisque pluribus aut affectum invenit, aut affecit*. Ipsummet vero Joh. Peassonium novam & luculentam Suidæ editionem moliri, refert Mericus Casaubonus in Not. ad Hieroclem p. 181. Quodsi hanc molitionem absolvere datum fuisset viro summo, haberemus hodie Suidam, emaculatum

tum, illustratum, & tantum non omnibus numeris absolutum. Hos autem fata non sivere. Quæ supersunt apud Anglos ex ejus collectione, maximam partem spectant Auctorum nomina, è quibus exempla toties ἀνωνύμως producit Suidas; inspersis & hic illic emendationibus; ut ex ore Clar. Dodvvelli amicus haufit. Plane itaque convenire videntur collectanea Pearsonii cum Reinesiano ad Suidam apparatu. Infinita siquidem Thomas Reinesius, profundæ eruditionis in ac inter præcipuos nostræ Germaniæ numerandus, margini suæ Suidæ allevit, ad ejus illustrationem aut emendationem facientia. Nam & ipse aliquando Suidam edere meditabatur, nil utique, si perficere meditata ætas sivisset, concessurus Pearsonio. Sed & cum ipso omnis illa spes evanuit. Servatur interea Suidas Reinesii, ex Genev. editione, cum reliqua viri ejus supellectile in bibliotheca Cizensi: è qua illum aliquando videre licuit. Idem Reinesius, *Epist. XLVI. ad Rupertum*, Thomæ cujusdam Hieromonachi Cretensis, Suidæ Epitomatoris, meminit, cujus liber MSS. in Dresdenfi Seren. Electoris Bibliotheca asservatur, hoc titulo. Ἀπὸ τῆς Σίδδα παρεκβολὴ καὶ συνάθροϊσις λέξεων χρησίμων, τῶν μάλλον τετραμμένων ἐν λογογράφοις καὶ ῥήτοσι, κατὰ σοιχείον διηκριβωμένη. Brevissima vero est ea Epitome, & quodvis verbum uno tantum alio reddit: nulla nomina propria, nulla historica, nullas scriptorum auctoritates, habet.] Vitas Cæsarum, è Suida excerptas, Tomo III. Scriptorum Historiæ Rom. Minorum, Francof. apud Wechelos A. 1627. excuso, Græce & Lat. Frid. Sylburgius inseruit; quas jam A. 1557. in 8. Wittebergæ Latine edi curavit Hermannus Wittekindus. Taceo nunc Adagia, è Suida per Andr. Schottum excerpta, editaque cum Scholiis Antvverp. 1612. in 4., & si quæ alia Suida separatim prodierunt. Id unum addo, adeo multum juvare polyhistorum Suidæ Lexicon, ut ne carere quidem illo possit, quisquis vel tantillum in historia literaria antiquiore proficere animum induxit.

Strictior in Grammatices circulo observando, & qui nunquam temere 4
excurrit, JULIUS POLLUX est, Grammaticus Commodi ævo clarus, cujus Onomasticon, X. libris constans, ac sub eleganti titulorum dispositione rerum nomina exhibens, habemus, primum ab Aldo Venetiis A. 1498. & 1502: tum Florentiæ apud Juntam & Basileæ, sed utrinque plane ad Aldinum, exemplar, editum. Optima illius editio Wolffgango Sebero debetur, qui cum Palatinis atque Augustano Codicibus textum contulit, emendavit, notas & Indices laboriosissimos adjunxit: atque adeo præclare de Polluce meritus est. Fatetur tamen Rod. Gualtheri versionem, quam adjecit, nimis castigatam non esse: (sicut & Scaliger, ea se magis traduxisse Gualtherum quam commendasse, scribit in *Epist. p. 485.*) prodiit liber apud Wechelos A. 1608. in 4. Neque etiam ita emaculare potuit Pollucem Seberus, ut non quamplurima emendanda supersint: quod ipse etiam in præfatione agno-

vit, & hinc non solum Casauboni, atque Hoëschelii, manus socias imploravit, sed & à Jungermannò è codice Pollucis MSS. nova ac non pœnitenda promissit. Colomesius, in *Biblioth. Choisie* p. 105. seq., aliquot adhuc Onomastici codices MSS. recenset, atque refert, Bonav. Vulcanium aliquando novam ejus editionem promississe, *mais*, addit, *il s' est contenté de nous la promettre*. Extant breves quædam Notæ Joach. Kuhnii, Gryphisvaldensis, Professoris Argentinensis, in hoc Onomasticon sane eruditissimæ, & magnam ostendunt hujus viri in isto litteraturæ genere peritiam: impressæ sunt Argentorat. An. 1675. in 12. [Is ipse vir celeberrimus, cui egregiam Pausaniæ editionem debemus, novam nunc Pollucis faciem apud Belgas excudendam summa diligentia parat; quæ ut optatum finem nanciscatur, in omnium votis est.]

Felicio Polluce HARPOCRATION eruditissimos longe viros nactus est, qui ei emendando bonas horas impenderent. Quamvis enim, ejus Lexicon Decem Oratorum per integros centum & quod excurrit annos, à prima sui editione, quæ Venetiis ab Aldo 1503. una cum Ulpiani in Demosthenem commentariis data est, misere afflictum jacuerit; secunda editione Venetæ Anni 1527. (quam ab Aldo itidem & Asulanò procuratam nescio quo calami festinantis errare Maussacus asserit, cum Aldus jam An. 1516. diem clausisset supremum) magis etiam deformatum: Surrexit tamen, sub initium hujus Seculi, Philippus Jacobus Maussacus, tum juvenis, exquisiti judicii & subactæ eruditionis; postmodum Senatus Tholosani Præses: qui, ope MSS. codicum, totum Harpocratonis Lexicon, mancum hætenus & hiulcum, restituit, emendavit, Dissertatione præliminari Critica, toties jam nobis laudata, & notis uberioribus, illustravit, Parisiis An. 1614. in 4., nihilque oblitus est eorum, quæ ad commendandum auctorem suum undecunque facerent. Anno sequente 1615. Notarum in Harpocratonem Appendicem, Claud. Salmasio nuncupatam, edidit, Plutarcho de Fluviorum & Montium nominibus, Tholosæ à se primum edito, annexam in 8. Lectiones vero Græcas, Operis Harpocratiani interpretes, ut & volumen de derelictis ab Harpocratone vocabulis rhetoricis, non dedit, licet in præfatione promiserit, uti nec Indicem Auctorum in Lexico allegatorum, quem privata industria sibi confecisse, & ad finem libri sui scripsisse Alex. Morum, Colomesius in *Bibliotheca selecta* p. 113. refert; ubi & de Maussaci scriptis editis ac promissis, eruditione, morte, clarorumque virorum elogiis, succincte agit. Non tamen memorat singularem casum, quem illi accidisse referunt, ut, cum linguæ Græcæ extra controversiam longe peritissimus esset, ex morbo quodam adeo ejus usum perderet, ut ne legere quidem amplius Græce sciret. Obiit An. 1650. Post Maussacum Gallus alter celebris Henricus Valefius, ille tot lucubrationibus exquisitis inter principes litteratorum clarus, Harpocratoni, quo frequentissime utebatur, manus obstetrican-

cantes admovit, ac tum in ipsum notas confecit, tum in Maussaci Dissertationem & Notas, novas denuo Animadversiones composuit; quas è Bibliotheca Guilh. Prusteau, Antecessoris, Aurelianensis, nactus vir celeberrimus, Jac. Gronovius, publico non invidit; sed Lugduni Batav. An. 1682. edidit: è quibus quamplurima, non Critica solum, sed & ad indagandam veteris fori Græci rationem, hauriri possunt. Nam, cum id præcipue institutum tales Lexicographos, qualis est Harpocratem, qualesque Julianum, Diodorum, atque Philostratum, Photius in Biblioth. Cod. 150. recenset, tenuerit, ut è χ Rhetoribus, quorum vitas Plutarchus describit, Demosthene, Antiphonte, Andocide, Lyfia, Isocrate, Isæo, Æschyne, Lycurgo, Hyperide & Dinarcho, voces Alphabetico ordine dispositas explanarent, non potuit certe non quamplurimum fori veteris una inspergi: eoque magis commendandum Jurium Studiosis est Harpocratonis Lexicon. Cujus, post Maussaci & Valesii curas, novam editionem Nicolaus Blancardus, cum sua Latina versione, Notis ad Dissertationibus Duumvirorum istorum integris, nitidissimo caractere procuravit Lugd. Bat. 1683. in 4., additis, præter auctorum ab Harpocrate allegatorum Catalogum, suis ipsiusmet annotationibus. [Enimvero pessime à Jacobo Gronovio propterea exceptus, qui, in novissima sua Harpocratonis editione, quam nuper cum optimæ notæ Codice Florentino, & Aldina editione, Xylandri, Fabri, Sylburgii, Freheri, Rutgerii & Heinsii, manibus notata, collatam, Lugd. Bat. 1696. in 4. emisit, quavis occasione data in Blancardum acerrime invehitur, tum versionem ejus, tum notas & emendationes, acerbissime perfricans. Illud præterea in præfatione, adductis Maussaci ad Meursium literis, observat, Meursium ab edendo, ut constituerat, Harpocrate, nonnisi precibus ac blanditiis Maussaci motum, abstinuisse.]

HESYCHIUS Alexandrinus: quem cum Milesio ejus nominis plurimi perperam confundunt, ut jam olim in Bibliotheca Gesnerus animadvertit, non attendentibus id licet recentiorum haud paucis: Lexicon reliquit, ex antiquioribus, quorum nomina ipsemet in præfatione refert, collectum: quod in cælum alii laudibus extollunt, Auctoremque cum Heinsio *Grammaticæ eruditionis Abyssum*, aut cum Sarravio *Jovem Grammaticorum*, nominant: alii cum Reinesio eruditionem, quæ passim illi tribuitur, potius Auctoribus, quos excerpfit,tribuendam judicant, nesciuntque, cum nihil pene ejus sit, quomodo eruditum *ἐξαιρέτως* fuisse colligere debeant? Vix vero dubitandum est, primorum judicia prævalere, tot magnis suffragiis Scaligerorum, Casaubonorum Salmasiorum, Vossiorum aliorumque eruditorum tantum non omnium subnixâ. Quodsi enim centies aliena passim ab indoctis inserta cum Barthio Adversar. l. XLII. c. 26. asseramus, aut cum Tanaq. Fabro pretiosissimo Hellenismi Thesauro carbones admixtos è Græ-

citate vulgari concedamus: manet tamen thesaurus, & absque Hesychio plurima Græcorum magni etiam momenti, circa voces, antiquitates, Auctores, ignorarentur: Magnam proinde gratiam eruditi orbis inivit Aldus, qui, inter tot alios Scriptores Græcos, Hesychio quoque primus vitam dedit. Hujus editionem secuta Hagenoensis anni 1521., quæ communissima, & Basileensis apud Cratandrum. Exinde multi nequaquam de plebe viri, cum depravatis lectionibus scaterere auctorem optimum indignarentur, ad emendandum illum & perpoliendum manus sedulas admoveere cœperunt, certatim quasi novam ejus editionem promittentes: Joh. Meursius, Dan. Heinsius juvenis adhuc, Joh. Casp. Suicerus, qui per Vorstium Specimen suarum notarum ad Reinesium miserat, uti patet ex *Rein. Epist. 26. ad Vorstium. p. 56. sqq.* Horum labores, cum separatim non prodissent, nempe quod ad finem non sunt perducti, conjunctim tamen suo modo in nitidissimam Lugdunensem apud Batavos editionem Hesychii 1668. in 4. fluxere quam Cornel. Schrevelius, dum viveret, adornavit variis virorum doctorum castigationibus ditiolem melioremque. Præterea cogitasse aliquando de editione Hesychii Alex. Morum, è Sarravii epistola, A. 1639. ad illum data, liquet; ubi ita Senator Clarissimus; *Ante annos XL. ille Heinsius, magnæ tunc, quam non implevit, spei adolescens, totum se prædabat in Hesychio adornando, ejusque editionem, ut opus confectum putares, proxime sequentibus scilicet nundinis, ut moris erat, pollicebatur. Credibile est, illum eam provinciam dudum Nicolao F. demandasse. Sed nunc hic tantum cogitat de Ovidio emaculando. Itaque occupa. Dignus enim Grammaticorum ille Jupiter, in quo tua desudet industria: tum, quia multa habet peregrina, quæ non cuivis sunt obvia, tum quia tot tantisque scatet lectionum monstris, ut in his debellandis non possis existimare operam tuam male positam. Omnes certe linguæ Græcæ studiosos isto labore tibi devinxeris.* Hæc Sarravius, in Heinsium utrumque vehementior quam decebat, non memor, susceptam & à Salmasio olim novam editionem Hesychii, quæ non prodiit, licet ejus, defuncti jam, emendationes Clementius Vitæ scriptor brevi excudendas promiserit. Morus vero nihil omnino præstitit. Qua de peregrinis vocibus ait, Maussacus etiam in *Diff. Crit. p. 356.* uberius per exempla confirmat: & quoad Phænicia Bochartus, *Chanaan. l. II. c. II.* [Apud Anglos is, qui Suidam edere moliebatur, Joh. Pearsonius de Hesychio idem, referente l. c. Merico Casaubono, cogitabat: sed utrumque cogitabat solum, Deo aliter disponente. Richardus Bentlejus vero, Anglus itidem doctissimus, in erudita illa ad Clar. Joh. Millium epistola, quam Historiæ Joh. Malalæ, Oxonii 1691. à se in 8. editæ, subnectit, post tot magnorum Criticorum castigationes se quinque plus minus millia, mendorum in Hesychio, aliis nondum observata, posse producere, dato etiam specimine, profitetur.]

Dubitari potest, num in Lexicographorum Græcorum censum STEPHANUS quoque BYZANTINUS Grammaticus, ἐθνικόγραφος, referri debeat, quippe qui, licet ordine alphabeti procedat, præcipuum tamen scopum habet enumerationem provinciarum, gentium, urbium, marium, &c., adjectis una illorum Originibus, conditoribus, aliisque, seu veris, seu fabulosis rebus: verbo: insignem ex instituto agit Geographum. Ast vero, sicuti jam olim Guilh. Xylander in præfatione ad Stephanum observavit, ubique deprehendi in hoc auctore permulta, quæ proprie pertineant ad Grammaticam Græcam, & vocabulorum Græcorum etymologiam; illaque ipsa judicat præclara, multisque modis cognita digna, atque etiam ad multa menda ex auctoribus tollenda plurimum conducere arbitratur: ita hoc idem Jacobus Gronovius inculcat: Theodorus Ryckius vero falli putat, quotquot Geographica pro scopo inprimis Stephano fuisse contendunt, cum ille ἐθνικά scripserit, i. e. Gentilia, quæ à gentium, regionum, urbiumve nominibus, deducuntur, nomina fœminina æque ac masculina, adeoque opus mere Grammaticum scribere animum induxerit. Qua in re licet haud dubie fallatur, mixtusque ex utroque Stephani scopus sit, patet tamen hinc, eum haud injuria inter Lexicographos recenseri, cujus Opus egregium Lexicon Geographicum est. Utinam integer Stephani labor (quem περὶ πόλεων alii, alii rectius ἐθνικά, inscribunt) superesset: cum nonnisi epitome Hermolai Grammatici CP. qui juxta Suidam sub Justiniano claruit, omnium consensu restet. Multa enim ex Ethnographi vasto opere, quod ultra 30. libros complectebatur, in Excerptis Constantini Porphyrogeneti, seu, ut vulgo audiunt, Peyrescianis, quæ cum suis notis Henr. Valesius edidit è Peirescii Bibliotheca deprompta, ut & in Eustathii Commentariis in Homerum ac Dionysium Periegetem, allegantur, quæ in compendio amplius non supersunt, uti post alios Berkelius observavit: & dubitationem hac in re omnem ademit fragmentum Stephani de Oraculo Dodonæo, quod, è Bibliotheca Seguieriana, Samuel Tennulius, Vir Cl. & Jacobi Gronovii avunculus eruit, Amstel. 1669. editum in 4. & iterum à Gronovio ipso, cum triplici versione Lat., & Dissertationibus Lugd. B. 1681. in 4. editis Stephani exemplaribus longe auctius. Quinimo ne Hermolai quidem, quam habemus, Epitome omni parte sua satis integra est: potius multos hiatus habuit, quos partim supplevit Berkelius, partim vero & hiantes reliquit; ut in κε postrema & quæ sequuntur κη, κι, κλ, κν, & prima à κο incipientia. Nicol. Lloydius integro Stephani exemplo usum Janum Parrhasium suspicatur, dissentiente Berkelio: & Jos. Scaliger ad Gruterum, in epistola quadam, Nicol. Sophianum, Corcyræum, medio superioris seculi clarum, præter alios Græcos codices multos, integrum quoque Stephanum, cum toto α & λ,

possedisse scribit: uti Colomesius in Biblioth. Sel. p. 49. annotat. Magno autem in pretio semper Stephanum fuisse, ex eo colligi potest, quod, post primas ejus editiones, tot summi nominis viri ad eum a mendis perpurgandum manum adjecerint: Primus qui ederet, iterum Aldus fuit, communis ille renascentium Auctorum Græcorum parens, Venet. 1502., quem secutus Junta Florentiæ 1521. eam editionem iteravit. Non multo post Joh. Hartungus, cum tot lectionum monstris Auctorem egregium deturpatum videret, ei emendando manum admovit: e cujus cura, & Oporini officina, propediem proditurum Stephanum, Simlerus in Bibliotheca promittit. Cum vero non sequeretur ista editio, aliam, suo tempore egregiam, Guilh. Xylander Basl. 1868. adornavit: non cum versione Latina, ut Simlerus refert, neque enim id ob tot Grammatica commode fieri posse in præfatione indicat, sed mere Græcam. Hujus margini plurimas emendationes inter legendum Joh. Scaliger allevit, adeo, ut emptum illud exemplar Sebast. Tengnagelius, referente Lambecio, Cæsareæ Bibliothecæ inferret. Idem in Stephano, quod Scaliger, Is. Casaubonus fecit, qui & notas in eum auctorem aliquando ad Canterum Ep. 2. scribens promisit: cujus codicem postmodum Lucæ Holstenio à Bibliothecario Regis Angliæ, Patric. Junio, communicatum novimus. Majore strepitu extremis Scaligeri temporibus, negotium emendandi, vertendi, & illustrandi Stephanum, in se Claud. Salmasius suscepit, sed absolvit nunquam: nisi quod suam exemplar cum duobus Codd. Palatinis MSS. magno studio contulit, & in Exercitationibus Plinianis sæpissime Stephanum emendat: Omnem vero lapidem, in ornando Stephano, movit Lucas Holstenius (ille, qui magnum Syntagma Geographorum Græcorum edere aliquando molitus est, quorum Catalogum Lambecius T. I. Comment. de Bibl. Vindob. p. 113. sq. recenset) qui Salmasii librum ab Is. Vossio impetravit, Codices, numos, auctoresque inspexit, adeoque notas eruditissimas confecit, quas, dudum post ejus mortem, è Bibliotheca Barberina nactus Theod. Ryckius tandem Lugd. Bat. 1684. separatim fausto omine evulgavit, quæ in omnium manibus nunc sunt: ut & recentissima & accurata Stephani ipsius editio à doctissimo viro, Abrah. Berkelio, plurimorum annorum sudoribus elucubrata, emissaque in lucem, post ejus mortem, cum versione Latina, notis ipsius laboriosissimis ut & Salmasianis, & Jac. Gronovii (qui postremus vir Cl., & insignem Codicem Perusinum, à se, dum apud Italos versaretur, collatum, pro fundamento suarum annotationum habet: & in præfatione eximie modum librorum, in quos divisum olim Stephani opus fuerat, ostendit) L. B. 1688. fol. Decennio illam antecesserat Judæi Lusitani, Thomæ de Pinedo, Amstelodamensis, Editio; sed quam non admodum commendat Colomesius

Biblioth. Select. p. 46. seq., qui præterea Bened. Ægium, Spoletanum, Ezech. Spanhemium, & Venetorum Bibliothecarium, Gradenigum, Stephano insudasse memorat. Ægii versionem Latinam Stephani, in Vaticana Bibliotheca servatam, ope Steph. Gradii, Bibliothecarii, descriptam impetravit Theod. Ryckius, secumque in Bataviam asportavit, illam cum notis Holstenii, ipsoque Stephani textu, editurus, ni jam à Pineda atque Berkelio se præventum vidisset.

Atque hæc de Lexicis Græcis antiquorum dicta sunt, quæ prodierent. Sunt vero præterea plurima plurimorum adhuc, vel certorum Auctorum, vel ἀνωνύμων, ἀνέκδοτα, quæ hic illic in Bibliothecis latent; aut quorum fragmenta etiamnum edita prostant: ut ea jam taceamus, quorum mentio apud Photium, Suidam, aliosque Auctores, fit, sed nil nisi nomen superest. De PHRYNICHII Eclogis, quæ per Dav. Hæschelium editæ sunt, supra jam dictum est: nullo modo autem illæ cum Lexico ejusdem Auctoris operoso admodum confundendæ sunt; cujus nempe 36. libros, à se visos, Photius in Bibliotheca Cod. 158., cum elogio insignis doctrinæ, sed nec sine censura prolixitatis nimix, & ἀκυρολογίας recenset. Servari hoc Phrynichi Lexicon alicubi MSS. è catalogis ineditorum, quos suo Supplemento Gesneriano Ant. Verderius subjunxit, didici. Ceterum, quod de Phrynichio morebamus, idem de HELLADIO capiendum, cujus ætatem in Theodosii Jun. tempora incidisse, & Lexicon in Suidam transcriptum, Suidæ titulus testatur: sed qui non solum cum Helladio Besantino (quem ipsum à nonnullis perperam in duos dividi Jonsius de Scriptor. Hist. Philos. p. 13. monet) neutiquam confundendus est, quippe cum hic diu jam ante illum sub Licinio & Maximiano vixerit, juxta Photium, qui ex ejus Chrestomathia haud contemnenda nobis fragmenta Cod. 279. conservavit, & quæ separatim edidit cum notis Joh. Meursius: sed & Lexicon ipsummet mire esse epitomatum oportet. Nam Photius Cod. 145. integris septem voluminibus comprehenso se vasto Helladii opere usum refert: tantæ molis erat: Uti vero, non Scriptoribus solum, verum & reliquis, qui πολυμάθειαν in pretio habent, istud Helladii Lexicon prodesse, Photius l. c. animadvertit, quippe quod, præter voces, etiam elogia Rhetorum & celebrium Poëtarum contineat: ita, quæ ex alterius Helladii Chrestomathia supersunt, Græcam profecto linguam haud vulgariter illustrent. EROTIANI Lexicon Dictionum Hippocratis, seu, ut Græca habet inscriptio, τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγή, ab Henr. Stephano primum A. 1564., tum Venetiis, cum Commentario Barthol. Eustachii A. 1566., edita, multum dissidii de vero Auctore inter eruditos peperit, cum Erotiani nomen alias inauditum esset. Omnium vero probabilissima videtur Maussaci opinio, qui, in Dissert. Crit. ad Harpoer. p. 354., scribarum vitio, pro Herodiani nomine, falsum Erotiani irrepsisse suspicatur.

tur. Fueritque adeo hoc etiam scriptum non nisi quoddam ἀποσπασμάτιον de multis, quæ ab Herodiano, Alexandrino Grammatico, & sub Marco Imp. claro, confecta Suidas auctor est: sicut & Carolus du Fresne, in conficiendo Glossario suo Græco, Distributionibus Herodiani, ἐπιμερισμοῖς κατ' ἀλφάβητον, ab Eustathio laudatis, usus est. PAUSANIÆ Lexicon, ad evolvendas præcipue Atticas locutiones compositum, licet non nimis verbosum, adeo magni Photius æstimavit, ut id cum Æl. Dionysii Halicarnassensis Lexico ex duplici editione conjunctum sufficere existimaret ad pernoscentiam Atticam dictionem. *Bibl. Cod. 153.* Hoc vero Lexicon adhuc superesse, catalogus Scipionis Tettii, Neapolitani, testatur, quem Labbeus *Nove sue Bibliothecæ MSS.* inseruit p. 171.

9 Sed & ipse PHOTIUS, ult. erat inexhaustæ eruditionis promus condus, in Lexigraphis nobis memorandus venit. Siquidem & ejus Lexicon multis visum, multisque, quod inprimatur, dignissimum judicatum est. Possidere illud Illustrem Virum, Marq. Gadium, P. I. nostri Polyhistoris p. 177. dictum est. Antea eundem codicem, crassum satis, se in Bibliotheca Is. Vossii Hagæ Comitum vidisse, Colomesius, de Scriptis Photii in *Paralip. ad Caveum* p. 273., refert. Habuit & illud Lexicon olim Rich. Thomsonus, ex Italia secum asportatum, quod post reditum cum Jos. Scaligero communicavit, ut ex hujus Ep. 235. videre est, ubi Thomsonum ad id edendum instigavit. [Extat præterea in Bibliotheca Mendozana & Schoziana, ut ex Labbei Nova MSS. Bibliotheca p. 173. constat, iste Photii liber: & in Anglia Londini pars ejus apud Celeberrimum Thom. Galeum latet, qui ejus editionem aliquando moliebatur, eamque ob rem ad Marq. Gudium scripserat, ut vel ipsummet Photiani Lexici Codicem, vel sane descriptum, bona fide edendum sibi mitteret; vel, si hoc etiam displiceret, acciperet ipso tamen sub conditione certa edendi, quæ Galeus prompto animo missurus erat, qui multa simul de antiquitate codicis, & de reliquis, quæ ad illum pertinere existimabat, erat perconatus. Verum, cum, sueto sibi more, Gudius conditiones nec audire, nec accipere, sustineret. Galeus etiam, mutilum edere librum nolens, ab incepto destitit. Utinam vero nunc tandem in reipublicæ literariæ bonum exeat: durior, post mortem Viri Amplissimi, Domino liberatus. Vereor tamen, ne nimia libri magnitudo & editorem absterreat, si quis forte de illo cogitaverit; & multo magis adhuc Bibliopolam: siquidem spissis duobus in fol. voluminibus constat. Effet vero operæ pretium edi Lexicon, quod nec Grammaticarum, nec Literariarum rerum copia, Suidæ, Hesychiove, aut cuicunque demum alii lexico, cedere fidem faciunt, qui viderunt.

10 Non minore desiderio quam nos Photianum Jos. Scaliger JOH. ZONARÆ Lexicon flagitavit. Nota alias Historia Zonaræ, quæ perpetuum ille

ille sibi nomen peperit. Lexicon vero, quod in Henr. Stephani *ἀνενδότοις* Codicibus latere latere Scaliger scivit, his à Casaubono, illius genero, verbis Ep. 46. petiit: *Sed Lexicon Zonara, quod in illis ἀνενδότοις reperies, tuam quoque operam flagitat: quod utinam menssem unum habere liceret! certe neque te pœniteret expleta sitis mea (avidissime enim illud desidero,) neque opera nostra in illud collata; siquidem ejusmodi est, quale amici retulerunt. Si vobis tanti, nostro voto satisfacere, nihil est, quod gratius nobis facere possis: sin autem, equo animo feremus.* Haud obscure inde conjici potest, quantæ fuerit Scaligeri cupido: præsertim, cum Ep. 48. suam istam petitionem repetat. Ast non indeptus sit, quod petierat, incertum. Casaubonus equidem in se recepit, quod potuit, sed videtur sibi non suffecisse. Digna sunt ejus verba, quæ apponantur: *De Zonara Lexico (ita respondet Ep. 176. p. 199.) subirascor tibi. Sic enim id petis à me, quasi diffideres daturum, si possem. Tene id de me potuisse cogitare? facis mihi magnam injuriam: testor Deum! Videbo igitur, quid possit fieri: Et, si ulla μὴχανὴ possum, statim id curabo ad te mittendum. Volo tamen scias, nondum mihi visam τὴν μὴχανὴν Stephani Bibliothecam: non dico ab ejus obitu, sed omnino invisam esse eam nobis. Tanta fuit in optimo sene ἀναγνωστικὰ τῶν τερτίων.* Hæc Casaubonus, qui in sequenti epistola, se id negotii apud Paulum Stephanum, affinem, serio acturum, denuo spondet. Mireris interea inconditam Henrici austeritatem. [Zonara Lexicon vero ter in Vindobonensi Cæsarea Bibliotheca MSS. adest: ut è Dan. Nesselii Supplem. Lambeciano liquet: in qua & Eudemi Lexicon: quod à Suida in titulo operis laudatur, atque è Regia Gallia Bibliotheca usurpatum Carolo du Fresne est; & Arsenii, asservantur.

CYRILLI, ArchiEpiscopi Alexandrini, Lexicon, juxta ordinem Alphabeti compositum, in Regia Parisiensi & Colbertina Bibliothecis extare, indicat laudatus vir maximus du Fresne: qui & hoc, & præterea Philemonis Lexico Technologico; Nicomedis Jatrofophistæ, & *ἀνωνύμων* XVII. Auctorum, Lexicis; (è quibus unum notæ optimæ, foliis 167. constans, ante omnia commendat,) Etymologico item ex Orione Thebano in compendium contracto; alioque Etymologico *ἀνωνύμων*, in conscribendo laboriosissimo Græcitatis mediæ infimæque Glossario, usus est. Ant. Verderius, in illis catalogis MSSum, quos suo Supplemento Gesneriano addidit, Cyrilli Lexicon ter etiam relatum fuit. Sed, cum id tertia vice refert, nescio quid Scriptori ejus Catalogi in mentem venerit, recensenti S. Cyrilli ArchiEpiscopi Alexandrini Lexicon de Legibus Matthæi Blastari; in charta bebraina. Nempe earum legum Cyrillus lexicon confecit, quas ferme integro post ejus ævum milenario Matthæus Blastares in unum Syntagma compilavit! Fuit, cum suspicarer, Glossographum forte Cyrillum innui, de quo paulo post: sed nec hoc quadrat. Dicendum igitur, somniasse catalogi auctorem, cum hæc scri-

beret; aut Codicem vitiosissime inscriptum fuisse. Et sunt sanæ, in iis Catalogis Verderianis, libri complures, ad quorum titulos rideas: v. g. *Cyrilli Alex. Expositio in S. Hierotheon Arcopagitam: Justinii Philosophi & Martyris Explicatio in S. Dionysii Arcop., Episcopi Atheniensis, Hierarchiam Eccles. S. Apostoli Luca Evangelistæ Medicinale, continens præparationes seu curas, quas se vivo fecerit; liber appellatur XII. curarum. Liber sancti & iusti Lazari, qui IV. diebus sepultus fuit apud inferos, & quemadmodum excitavit illum Christus, libri IV., quos videntes Apostoli tres eorum absconderunt, unusque inventus est, estque primus, in urbe Roma, prout Cardinalis S. Crucis retulit: & aliæ istiusmodi nugæ. Sunt tamen & immisti libri egregii. Ut in Lexicis tantum subsistamus, videas ibi Joh. Tzetzæ Lexicon Rhetoricum juxta alphabetum: Lexicon Justiniani Magni (quis ille non capio) bis relatum: & Cabi Polydori Lexicon. Cyrilli Lexicon Herbarum in catalogo Scipionis Tettii, apud Labbeum, est *l. sæpius cit.*, quod iterum alterius Cyrilli, alteriusque generis, est ab eo, quod du Fresne ad manus habuit. Allegatur & ibi Athanasii Lexicon artis sacræ; quod alias est ignotum: & si per τὴν ἱερὰν τέχνην chemia intelligitur, ut alias in istiusmodi lexicis librisque illa communiter indigitari consuevit, annotante Cangio, sine controversia spurium. *vid. du Fresne præfat. Gloss. Gr. §. XXII.* Non desunt tamen & sacra, id est, Biblica sive Christiana Lexica: ut enim Glossas in Jobum, Proverbia, aliosque libros Biblicos; item in Athanasium à Cangio allegatas usurpatasque, non memorem, integrum Lexicon Biblicum Salmasius vidit. *Vidi integrum (ita ipse de Hellenistica p. 157.) Lexicon satis crassum Anonymi MSS., quo Veteris & Nov. Testamenti voces exponuntur, quod & totum percurri. Tale lexicon in Augustana etiam Bibliotheca servatur: Expositio vocum occurrentium in Epistolis D. Pauli, & XII. Prophetarum, & libris Regum. V. Catal. Reiseri p. 80., ubi & aliud refertur Dictionarium vocum Græcarum, collectum ex Autoribus variis, tam sacris, quam profanis. Claudat agmen Lexicographorum (non enim nimium de iis dicendum est) Auctor Anonymus, cujus insigne Lexicon, multis veterum fragmentis refertum, in Collegio Jesuitarum Claramontano se vidisse Colomesius in Particularibus p. 104. his verbis refert: Etant au College de Clermont, avec Mr. Vossius, je me souviens, qu'entre autres Manuscrits, que nous montra le P. Cossart Bibliothecaire, il y avoit un Lexicon Grec in folio, sans nom d'Autheur, fort bien écrit, où je lus quelques fragmens tres-considerables d'Autheurs, que nous n'avons. Si quel cun vient à avoir assez de credit sur l'esprit des Jesuites, pour les obliger à les publier, ou à permettre, qu'on le publie, j'ose me persuader, que les Doctes n'en trieront moins de profit, qu'ils font tous les jours de Pollux, d'Hesychius & de Suidas. Possent adhuc plura de Lexicis Diogeniani (quod Hesychius compilavit) Juliani, Maximi (quæ in Labbei Bibliotheca MSS. nominantur,) Longini περὶ λέξεων Ἀιτικῶν (cujus meminit in præfatione ad Longinum de Sublimi Tollius: & Svidas in titulo) Pollionis, Timæi,**

mai, Boëthi, aliorumque, apud Photium recensitis, addi: sed nimium ex-
cresceret tractatio, quæ nunc potius contrahenda est. Sufficiat adhuc
animadvertisse summam Græcorum veterum in lexicis adornandis exacti-
tudinem, qua non solum dialectis, sed & singulis dicendi generibus, pe-
culiaria aptarunt. Hinc Lexica X Oratorum; Lexica Puræ Idææ, Styli
Gravis, Sermonis Politici: Platonica: aliaque horum generum: quæ sane,
quantopere expoliverint suam linguam Græci, abunde manifestum red-
dunt.]

Aliud adhuc Lexicorum genus Glossæ sunt, seu GLOSSARIA, à va-
riis varie collecta. Et primitus quidem, uti γλώττας per ἀπεξενομένην διά-
λεκτον, aut ἀπεριλήπτης τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς, interpretabantur, vel etiam
omne id, quod inusitatus & per metaphoram dictum erat, sub Glossarum
nomine comprehendebant: ita prisci, quos apud Athenæum & Suidam
passim laudatos legimus, γλωσσογράφοι, Callimachus, Democritus, Seleu-
cus, Philetas, Simmias Rhodius, Philemon, Pamphilus, Clitarchus, Tima-
chides, Hermonax, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, aliisque, ni-
hil aliud maximam partem egisse credendi sunt, quem ut, non observato
semper Alphabeti ordine, peregrinas, aut insolitas voces, notioribus redde-
rent: vid. Woverii Polymath. c. IX. & Maussaci Dissertatio Crit. p. 362. seq. Recte
vero Henr. Stephanus, in præfat. Glossarii à se editi, recentiorē vocat eam
Glossarum significationem, qua pro scholiis & interpretatione linguæ secre-
toris accipiuntur, abususque potius, quam usum vocis: recte etiam, ex loco
Quintiliani, male intellecto, errorem eum haustum animadvertit, è quo
se, ut id credat, inductum ingenue Cujacius, in Orat. de Ratione docendi Ju-
ris, fatetur: cum tamen apud veteres, ipsumque adeo Fabium, eodem Ste-
phano monente, Glossæ non expositiones vocum obscuriorum & minus
frequentium, aut etiam peregrinarum, vocatæ sint; sed illæ ipsæ voces, quæ
tales erant. Verum invaluit nunc penitus consuetudo, ut priori signifi-
catu Glossas & Glossaria capiamus. Fuisse vero priscis etiam temporibus
insignem Glossarum istiusmodi copiam, vel sola Parisiensis Regia & Colber-
tina Bibliothecæ luculenter evincunt: quæ nimirum Carolo du Fresne
XXII. Glossaria variorum generum suppeditarunt: partim Grammatica ad
Aristophanem, Lucianum, Herodotum, Homerum, &c., partim Exotica:
ut & Chemica: Jatrica: Botanica: Juridica: partim Ecclesiastica in Atha-
nasium & Gregorium Naz. & Biblica: vid. Index Auct. Cangii p. 35. seq. ut
adeo nullum studii genus sine glossis facile fuerit.

Quanti vero pretii Glossæ istæ sint, vel ex eo concludi potest, quod statim,
ac innotescere eruditis superiori seculo capere, omnium applausu & elo-
giis exceptæ sunt. Primus, qui è Monasterio S. Germani à Pratis Glossas

Græcas atque Latinas eruit, Petrus Daniel, Jctus Aurelianensis celeberrimus, cui & Servium, Virgilio Scholiasten, debemus, extitit. Hic primum Adr. Turneto, & Cujacio inde misit, apud quem Scaliger illas quoque vidit. Exinde in manus Henr. Stephani, quanquam non ex eodem codice, similes Glossæ pervenerunt: qui, cum insigne illarum pretium perpenderet, & quantum illæ vocum antiquarum egregie explicent, primi plurimarum in Græca æque & Latina lingua vocum Doctores, pensitaret, non ultra celandum ratus, quod proderat, An. 1573. Glossaria duo, unum Latino-Græcum, & Græco-Latinum alterum, quasi in Supplementum sui Thesauri, anno præcedente editi, cum annotationibus & excerptis ex ineditis Glossariis aliis, evulgavit, è duobus vetustis Codicibus: Et quidem obtinuit certe apud eruditos, quod cupiebat, Stephanus, nempe ut eas Glossas antiquissimas, magnæque auctoritatis, pronuntiarent, Philoxenum auctorem rati, qui sub Justino Seniore Consul Romanus fuit: qua tamen in re dubium magis illos, quam verum, asseruisse, Auctor præfationis ad novissimam Editionem Labbeanam observat. Post Stephanum eadem Glossaria, sub Philoxeni nomine, Lugd. Batav. edidit Bonavent. Vulcanius, emendationibus munita A. 1600, adjunctis una Isidori Hispal. Glossis Latinis; nec non Grammaticis nonnullis, qui de proprietate utriusque linguæ scripserunt, Collectione vocum Græcarum, in quibus diversus accentus significationem immutat, &c. Longe felicius vero, & majore nisu, aggressus Glossariorum editionem Carolus Labbeus, à Petro fratre adjutus, illa inter se contulit: & post emissas in lucem primo Glossas Basilicorum seu Juris Græci, quas è variis Regiis Codd. MSS. collegerat, notisque etiam illustrarat, Paris. 1607. universa Cyrilli, Philoxeni, aliorumque, Glossaria in partes duas, Græco-Latinam & Latino-Græcam, digessit, cum MSS. contulit, castigationes adjecit, omnesque adhibuit laborem, quo emendata satis & nitida illa in orbem denovo exirent. Vere autem Jos. Scaliger, qui præcipuus Labbeo ad id laboris in se suscipiendum suasor impulsorque fuerat, divinavit, fore, ut molestia ipsi à typographorum imperitia creetur, Ep. 232. p. 594., siquidem, cum jam anno seculi nostri IV. laborem in digerendo absolvisset vir doctus, adeo tamen editio non festinavit, ut ne ipse quidem, A. 57. hujus ævi defunctus, illam viderit: sed demum A. 1679. Parisiis illa, obstetricante alio quodam viro erudito, tandem carceribus liberata prodit. Quodsi vero à Barthio, Advers. l. I. c. 1., Glossæ Basilicæ extolli meruere: & idem alibi, l. XIV. c. 8., recte judicat: *Glossas veteres Latinas, Græcasque, copię bonarum rerum cornu dicas, adeo profunde eruenda quedam, nec pauca, in illis habeas, si inquirere velis;* merito sane in pretio Glossæ Labbeanæ habentur, quæ & apud Salmasium in ejus scriptis paginam utramque faciunt. Non tamen æqua omnium Glossarum auctoritas statuetur. Cur Cyrillo tribuantur, auctor præfationis ad Gloss.

Gloss. Labb. aperit; nempe, quod H. Stephanus eas se ad calcem scriptorum nonnullorum Cyrilli reperisse testatur. Incertum igitur adhuc, an Cyrillus sit auctor? & quis ille Cyrillus, multo incertius. Alexandrinum esse Episcopum, nemo, quod sciam, credit: licet mille abhinc annis antiquiorem complures statuant. Verum, quicquid hujus sit, parum interest: modo de bona libri ipsius nota constet. Aliud Glossarium Græcum, è vetusto Codice, Janus Rutgerius Lugdun. Batav. 1618., una cum libris VI. Variarum Lectionum suarum, edidit. Iterum aliud MSS. Casp. Barthius possedit: aliudque allegat variis in locis Salmasius. Neque omnino dubium est, varia adhuc, quæ nescimus, Glossaria hic illic in Bibliothecis celebrioribus latitare.

CAP. VIII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS
RECENTIORIBUS.

Ex istis celebrantur §. 1. Job. Crestonus. 2. Varinus Phavorinus Camers. 3. Guilb. Budæus. 4. Joach. Camerarius. 5. Lexicon VII. Autorum Basileense. 6. Henr. Stephanus, ejusque Epitomator Job. Scapula, & Elemendator Job. Conr. Dietrichus. 7. Rob. Constantinus, Guilb. Robertsonus, Job. Crispinus. 8. Job. Bentzius. 9. Job. Cass. Söicerus, cujus etiam Thesaurus commendatur Ecclesiasticus, e Patribus Græcis congestus. 10. Lexicorum ac Indicum in Certos Autores Architecti, Corn. Schrevelius, Æm. Portus, Wolfg. Seberus, &c. 11. Linguae Græco-Barbaræ modernæ Lexicographi, Sim. Portius, Nic. Rigaltius, Job. Meursius, &c. 12. Car. du Fresne, reliquorum omnium recentissimus pariter atque præstantissimus. 13. Monita nonnulla de Autorum Græcorum, Juventuti proponendorum, delectu, Versiorum Latinarum fide Lubrica & Defectibus, & Latinis Oratoribus, Historicis ac Poëtis, Græcos studiose semper imitatis. Animadversio in L. Allatii de Thucydide Errorem. 14. Scriptores moderni, de Græcorum Poëtis & Arte Poëtica commentati.

Post enumerata Veterum Lexica Glossasque jure merito addimus nunc, veluti partem prioris tractationis, recentiorum, non omnium sed optimorum tamen, Lexicorum recensitionem. Nec enim poterat iste labor capite antecedente una tractari, quo suum tamen sibi locum vindicare aliquatenus visus est; ne in molem caput unum excresceret, justamque mensuram suam excedat. Omnium vero primus, qui, post renatas è veteri lethargo literas, Lexico Græco-Latino conficiendo manus admovit, JOH. CRESTONUS, seu, ut alii vocant, CRASTONUS fuit,

Placentinus Italus natione, Carmelita & Doctor Papiensis. Hic enim, circa A. D. 1480. & sequentes clarus, atque, ob eruditionem, referente Simlero in Bibliotheca, à Gvil. Tardivo, Bono Accursio, Franc. Philelpho & Ptolem. Spagnolo, commendatus, præter Grammaticam Græcam Lexicon quoque Græco-Latinum scripsit, Venetiis 1492. editum. Uti vero tum infantilis adhuc renascentium literarum ætas extitit, ita non adeo mirandum, si, post complures in eo deprehensos errores, varii ad illud opus accurandum aut supplendum accesserint: quod quidem non adeo accurate factum Henr. Stephanus, in epistola de statu suæ typographiæ, his verbis perstringit. *his, quæ circumferuntur, Lexicis Græco-Latinis primam imposuit manum monachus quidam, F. Job. Crastonus, Placentinus, Carmelitanus: sed, quum is jejunis expositionibus (in quibus vernaculo etiam sermone interdum, i. e. Italico, utitur) contentus fuisset, persunctorie item constructiones verborum indicasset, nullos auctorum locos proferens, ex quibus illæ pariter & significationes cognosci possent, multi postea certatim multa, hinc inde sine ullo delectu ac judicio excerpta, inseruerunt: donec tandem, indoctis typographis de augenda Lexicorum mole inter se certantibus, & præmia iis, qui: id præstarent, proponentibus, quæ jejuna, & si ita loqui liceat, macilentæ antea erant expositiones, adeo pingues & crassæ redditæ sunt, ut in illis nihil aliud, quam Bæoticam suam, agnoscamus.* Nimirum sugillat Stephanus, quæ sub variorum auctorum nomine Lexica sæpius, variato semper habitu, recusa & recocta Basileæ sunt: sed de quibus paulo post.

- 2 Crestono longe accuratior VARINUS PHAVORINUS CAMERS, Episcopus Nucerinus, sub initium sæculi superioris, utilissimam Græcæ Linguae Studiosis operam duplici nomine novavit: dum & *Thesaurum Græcum, seu Cornucopiæ & Hortos Adonidis*, apud Aldum in fol. A. 1504. edidit, eoque insignem veterum Grammaticorum collectionem (qui in Bibliotheca Gesneriana enumerantur) complexus est: & *Lexicon*, seu uberrimos Græcæ totius linguae commentarios, ita adornavit, ut Hesychii, Suidæ, Harpocratio- nis, aliisque ineditorum adhuc Lexicorum laboribus compilatis, in unum corpus, quicquid ad explicandas voces Græcas pertinuit, omissis historiis & nominibus propriis, conflaret. Editum primo est Romæ An. 15--., deinde Basileæ mox repetitum A. 1538., cum uberrimo indice, minutissimis tamen typis: Simlerus & tertiam Parisinam editionem addit Morellii, sed de qua certi quid mihi alias non constat. Ceterum, ut jam olim Gesnerus miraba- tur, non memoratos, in præfatione Varini, Suidam & Hesychium, quos ta- men totos ille transcripsit: ita, post edita ipsorummet horum Lexicogra- phorum volumina, non adeo magni usus esse Varinum, licet in magna gra- tia apud studiosos sit, Jos. Scaliger Epist. 235. judicat: cui succinens etiam Maussacus, in Dissert. Crit. ad Harpocr., illud insuper observat, errores, quos Phavorinus forte in Suida & Hesychio invenit, retentos tantum non omnes,

& in corpus unum redactos. Sunt tamen alii, qui & emendatiorem nonnunquam in Varino, quam in editis Suidæ & Hesychii exemplaribus, lectionem offendi animadvertunt, & usum ejus nonnimis extenuandam censent, cum multa præsertim habeat Varinus, quæ, ex aliis haud dubie: ineditis adhuc lexicis hausta, frustra in Suida, Hesychio & Harpocrate, quaeruntur.

Varinum excipiat GVILIELMUS BUDÆUS, magnus ille non generis, unumve splendore minus, quam literis, in Gallia suo tempore vir, Consiliarius Regius, & libellorum supplicum magister; omnis literaturæ lumen, qui primus in Gallia suscitavit bonarum literarum amorem. Erasmo par habitus fuit, imo superior à nonnullis. Et sane, quamvis aretam, ut ex epistolis colligi potest, amicitiam cum Budæo Erasmus coluisse videri voluerit: ab eo tamen præreptam sibi pulcerrimam doctrinæ gloriæ æmulationum calumniis aliorum faces admovisse, cumque Budæo principem in literis locum invideret, tacite illius existimationem, quam aperte invadere ausus non sit, cuniculis oppugnare non desisse, Sammarthanus in Elogiis auctor est: quod & non adeo à vero absimile videtur. Uti vero Græcam imprimis linguam Budæus ita percalluit, ut nemo illum ejus peritia vinceret; judiceque Græcorum doctissimo, Jano Lascare, Vir ille summus, quod nulli dum extra Græciam nato contigerat, veterem Atticorum facundiam adæquavit: quod eodem I. Sammarthanus refert: ita, plus eum in Græcis calluisse Erasmo, dubium ferme nullum est. Testantur de hac ejus incomparabili prorsus eruditione Commentarii Græcæ Linguae; in quibus an immensam lectionem potius, num judicium exasciatum, aut rerum insignem varietatem, primo stupeas incertum. Prodierunt primo Parisiis A. 1529, Francisco Regi Græca epistola nuncupati, tum apud Basileenses recusi 1530. Sub vitæ finem vero Budæus plus tertia parte auxit illos, editos post mortem auctoris ex officina Rob. Stephani Paris. 1548., quam editionem itidem Basileenses A. 1556. repetivere. Ex hoc fonte omnes sua hauserunt lexicographi recentiores: adeo omnia diligenter est persecutus. Probe id suo tempore jam agnovit Jos. Scaliger: qui nunc quidem, post Budæi commentarios, facile esse Græcis incumbere, judicavit, cum omnem ille ejus linguæ naturam, omnes elegantias exhausserit: omnium Græcorum totius Europæ maximus, & cui similem Gallia non datura sit. *vid. Excerpta Scalig. utraque.* Displicuit tamen, quod nullo ordine, more Locorum communium, suos Commentarios scripsit: Alii ex oratoribus & historicis, philosophisque illum omnia protulisse observant, è Poëtis parum Franciscus Floridus ægre tulit, nihil Budæum Latinis, nec eruditionis, nec judicii, reliquisse, præferreque vilissima Græcorum præstantissimis Romanorum: apud

apud Gaddium de Scriptor. Non-Eccles. T. I. p. 98. Verum hæc nihil quicquam obsunt Budæo, neque summam operis elegantiam minorem reddunt.

4 Jungimus Budæo suo merito JOACHIMUM CAMERARIUM. Erat ille, dum viveret, apud Germanos vere literatorum Hercules, & non cum vulgo nominandus: Sed potius sui temporis phœnix, omnium doctrinarum non superficialia, sed solida scientia, instructus: ubique domi fuit, seu in Mathematicis, seu in enarratione auctorum, seu in Philologicis, aliquid susceperit. Ejus quoque extant *Commentarii utriusque linguae, in quibus est diligens exquisitio hominum, quibus partes corporis humani appellari solent, additis & eorum functionum nomenclaturis, & aliis his accedentibus, positis fere contra se Græcis & Latinis vocabulis. Basil. 1551. apud Hervagium.* Hic titulus libri est, qui satis, quid se contineatur, aperit: Sane quamplurima de Græcarum vocum origine, aliisque scitu necessariis, inibi notata non solum inspectio probat, sed &, quod ejus plumis se ornare non desinunt lexicographi, Nempe ubi primam glaciem heroës fregerunt, viamque patefecerunt, facile suo exemplo alios excitarunt, linguae istius adornandæ socios.

5 Interea temporis, dum Budæus atque Camerarius Basileensium præla fatigabant: variis sæpe formis prodiit à variis auctoribus recognitum, emendatum, interpolatum, donec in spissam tandem libri molem excresceret, LEXICON VII AUCTORUM BASILEENSE, cui viri, si titulum spectes, sine controversia eruditissimi suas curas impenderunt; nempe G. Budæus, Jac. Tusanus, Conr. Gesnerus, Hadr. Junius, Rob. Constantinus, Joh. Hartungus & Joach. Hopperus; adeo, ut putares, nil nisi exactum à tantis nominibus tibi expectandum. Sed tamen hoc ipsam lexicon illud est, quod paulo superius ab Henr. Stephano traductum animadvertebamus, & quod ille, uberiori deductione, infinitis scatere erroribus vitiisque, ostendit: dum contraria vocibus nonnunquam significatio datur; consentur voces duæ in unam, aut novæ & Græcis inauditæ cedantur; auctorum loca perperam allegantur, aut duo itidem malo omine confundantur & quas alias ille errorum gravissimorum classes magno numero recenset. Et, ne in virorum doctissimorum, qui præfiguntur, nomina injurius videretur: *Pauca, dicit, ex Budæo, aliisque idoneis auctoribus, & ea quidem parum fideliter descripta: (utpote parum intellecta,) multa contra ex Lapo Florentino, Leonb. Arctino, aliisque ejusdem farinae interpretibus (ut similes haberent labra laelucas,) in opus illud transtulerunt. Ex iis quidem certe locis, in quorum interpretatione felix fuit Laur. Valla, paucissimos protulerunt; sed, pro perverso suo judicio, perversissimas quasque ejus interpretationes delegerunt egregii illi Lexicorum, seu consarcinatores, seu interpolatores, quibus tanquam gemis illa insignirent.* Hæc Stephanus, in Epistola de suæ typogr. statu, ab Almeloveenio Vitis Stephanorum

norum subjuncta: quem, ne affectibus abreptum in sui Thesauri laudes hæc præpostere criminatum, suspiceris; consentit illi Conr. Gesnerus, in Catalogo librorum suorum: nam, cum ab initio statim revisum à se aliquoties, & ex auctoribus fide optima emendatum, Lexicon Græcum retulisset; (licet non semper promotus ea fide, qua decuit, à typographo labor sit:) *Quod si alii etiam, addit, multi Lexicorum corruptores potius, quam Authores, observassent, non usque adeo aliquot millibus locorum corrupta hæc volumina hætenus in publicum prodissent, non solum typographicis erratis passim innumeris absurdissimi referta, propter imperitiam illorum, qui ad præla corrigunt; sed ipsorum etiam Authorum, quorum plurimos idcirco sua nomina profiteri puduit.* Discrimen tamen inter illas editiones faciendum est, nec omnes promiscue pro mendosis & conspurcatis rejiciendæ: ultimam, à se locupletatam, ex officina Hier. Curionis, Basil. 1560. prodisse Gesnerus scribit, & sunt adhuc aliæ, è quibus haud utique contemnendum fructum studiosi hauriant, licet mala etiam bonis immixta deprehendantur. Usus tali Lexico Basileensi semper ad manus olim est celeberrimum Jenensis Academiæ decus, Joh. Andr. Bosius, atque ad ejus marginem plurima annotavit. Omnium præcipuus ille defectus est, quod vocabula non solum sub radicibus non ordinantur, sed ad illas ne remittuntur quidem.

Longe accuratior proinde HENRICUS STEPHANUS, Alpha illud 6 Lexicographorum Græcorum, sub primitivorum serie derivata, & sub derivatis composita & decomposita, primus omnium, Herculeo labore, & exquisitissimo omnis Græcæ literaturæ apparatu, congeffit, in *Thesouro Linguae Græcæ*, qui vere promptuarium & horreum totius Græcismi est: cujus vasta IV. voluminum moles multo vastiorem Auctoris peritiam, & prodigiosum laborem, abunde testatum reddit. Absoluta ejus impressio est An. 1572., cum hoc Epigrammate in fronte tituli *Thesaurus Lectori:*

Nunc alii intrepide vestigia nostra sequantur:

Me duce plana via est, quæ salebrosa fuit.

Nec vanum certe istud Stephani distichon fuisse eventus docuit. Omnes enim illum exscribunt. Inprimis vero dolendum, post exantlatos tot immensos labores, impensamque in Thesauri impressionem suam omnem substantiam, bonum Stephanum, lucri loco, quod haud vulgare inde speraverat, damnum rei familiaris irreparabile sensisse: cum non solum à principio statim, & priusquam liber totus imprimeretur, nonnulli, nimiam molem veriti, ejus institutum averfarentur: sed & maxime propterea, quod in epitomen redigendum Thesaurum JOH. SCAPULA, olim famulus Henr. Stephani, suscepit: qua re ut de juventutis commodo non male, imo optime, ita de Stephano longe pessime, meritis est: omnes enim, relicto Thesouro,

Scapulæ Epitomen sibi compararunt, ut adeo ad extremam ferme pauperiem miser redactus sit. Luxit ipse suam sortem hoc Epigrammate:

Thesauri momento alii ditantque beantque,

Et faciunt Cræsum, qui prior Irus erat.

At Thesaurus me hic ex divite reddit egenum,

Et facit, ut juvenere ruga sensilis aret.

Sed mihi opum levis est, levis & jactura juventa,

Judicio haud levis est si labor iste tuo.

Sunt nihilominus, qui post distracta prioris editionis exemplaria, Stephanum suum Thesaurum recudisse perhibent, præfixo in titulo epigrammate, quo falsè Scapulam exagitarit; dum se ægrum prius à Napulis nunc fanum in theatrum redire scribat. Verum, si quicquam hujus epigrammati in libri titulo excusum est, citius titulum, quam universum Thesaurum, denuo impressum crediderim: nunquam enim ex vires Stephano rediere. Quanquam vero summo, qui in hominem cadit, studio confectus ille Thesaurus sit; non tamen immunem ab erroribus, aut Auctor unquam ipsemet venditavit, aut crediderunt alii. Ipse, in laudata sæpius epistola de statu Typographiæ suæ, postquam fuisse suum Thesaurum cum reliquis lexicis composuisset: *Abfit, inquit, ut sibi quisquam persuadeat, ita me aliorum errata proferre, quasi ipse sim ἀναγερντος, & hominem me esse non meminerim, i. e. eum, cujus sit errare, labi, nescire, decipi. Imo vero me & colloco in hoc numero, & jam nunc in meo opere esse, in quibus lapsus me existimem, ingenue fateor.* Idem & alii observant JOH. CONR. DIETERICUS, Professor Academiæ Giessensis, variis commentariis in Historicos & S. Codicem notissimus, Augurium quoddam sub manu habuit ad illum Stephani Thesaurum, in quo crassos ejus errores se detecturum est pollicitus; Sed, cum viveret, non invenit typographum, & post mortem ejus omnis ille labor in irritum cecidit. Fuit autem vir ille linguæ Græcæ peritissimus, &, deprehendere id quodammodo licet è quibusdam libellis exiguis, Marpurgi Cattorum editis: inter quos est Dissertatio, cui titulus: *Græcia Exulans, seu de infelicitate seculi superioris in Græcarum literarum ignorance*: & alia quoque Dissertatio, sub titulo *Specilli Chrestomathie Græcæ*, ibid. 1649. in 4. edita, ubi varia sunt, quæ spectant ad Veneres Græcæ linguæ, copiam & ornatum verborum, tam in oratione soluta, quam ligata. Ad Scapulam ut redeam, prima ejus editio Basileæ 1579. lucem publicam aspexit: ultima, & usui commodissima, prodiit Amstelodami apud Elzevirios, cum Latino Indice copiosissimo, quem Laurent. Martius, Palatinus, summa diligentia confecit, ediditque primum Basileæ 1630. Adjectæ præterea, ut in ultimis Basileensibus, Jac. Zwingeri, Medici & Philologi insignis, de Dialectis Græcorum, uberrima hypotyposi deductis, tabulæ: Corinthus de Dialectis: ut & epitome quædam Glossario-

rum

rum Græco-barbarorum Rigaltii & Meursii; & Epitome etymologica, ex Magno Etymologico contracta. Prodiit ista Scapulæ nitidissima plane editio Lugd. Bat. 1650. in fol.

Priusquam Thesaurus Stephani prodisset, alium *Græcæ Linguae Thesaurum* 7
ROBERTUS CONSTANTINUS congescit, qui etiam haud parum eruditus probatur. Bæclero certe majori cum judicio scriptus, quam Thesaurus Stephani, visus aliquando est: & quanti Contr. Gesnerus Constantinum æstimavit, satis hæc ejus verba indicant, quæ in Catalogo librorum suorum, post mentionem de Lexicis Græcis Basileensibus, habet: *Ceterum hoc anno, inquit, quæ hæc scribo, 1562. Geneva prodisse audio longe copiosissimum emendatissimumque Græcæ linguae Thesaurum, à Rob. Constantino, incomparabilis doctrinæ viro adornatum ex Joh. Crispini officina.* Constat hic Thesaurus II. Tomis, & secunda editione ab Æmil. Porto auctus est Genev. 1592. Quodsi Colomesio credimus, Guilielmus Robertsonus etiam Græcæ Linguae Thesaurum scripsit, quem, 80000. vocabulis ab Hillio quodam Anglo auctum, Londini An. 1676. in 4. prodisse, auctor est in *Bibliothec. Selecta* p. 80. Mihi alias nil de Robertsoni Thesauro constat; & vereor ne cum Roberto Constantino forte confundatur Robertsonus: quanquam & hunc, tot millibus vocabulorum auctum, in 4. prodisse, cum antea justa duo in fol. volumina complevisset, credibile nullo modo sit. Viderit itaque Colomesius oportet, quod nos latet: quemadmodum & eodem loco Joh. Crispini, Genevensis typographi, Lexicon ab Eduardo Grant 4 aut 5000 vocum auctum, Londini 1581. in 4. excusum, narrat.

Alium adhuc Thesaurum Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinum scripsit 8
JOH. BENZIUS, Bruxellensis, qui Argentorati Græcas literas docuit, ex officina Hervagiana Basil. 1581. in fol. in lucem emissum. Magnam vir ille operam in ornanda Græca lingua locavit: quamvis non tam pertineat ad auctores Grammaticos aut Lexicographos, quippe qui ornatum potius verborum spectat, & ad Rhetores magis referendus est. Non incommode tamen huc referri potest. Neque vero ordine alphabeti suum hunc laborem digessit, sed sub 66. titulis generalibus, ceu locis totidem communibus, ad quos præcipua universitatis rerum commodissime revocari posse persuasus erat. Sub his titulis primo loco abstracta posuit, sive substantiva: post hæc adjectiva, seu concreta: tandem verba: tandem adverbia. Iterum vero sub unoquoque horum, veluti tot titulis specialibus, exempla ex auctoribus optimis locavit: tum σύνθετα, seu complexas voces, quibus varie rem unam oratores eloquuntur: porro ἐπίθετα illarum vocum: & tandem ipsammet phrasium atque elegantiarum προζῆν: subiecto Latino indice uberrimo. Eundem ordinem, in Thesauro Eloq. Latinæ, tenuerat, (edoctus illum à Joh. Sturmio, magno in Germania Rhetore.) de quo

P. II. nostri operis p. 9, 10. dictum fuit. Auctores Græci, è quibus The-
saurum compilavit, præcipui sunt, Demosthenes & Isocrates: præterea
Plato, Aristoteles, Xenophon. Non habemus profecto auctorem ullum,
qui Veneres linguæ Græcæ diligentius, & majori judicio, conges-
serit: quas enim alias habemus Calligraphias, vel Posselii, vel Neandri, vel Pa-
ræi, non sunt cum hoc labore conferendæ.

- 9 JOH. CASP. SUICERUS duplici nomine suum, inter Lexicographos
Græcos, locum meret: partim ob *Lexicon*, quod concinno non minus or-
dine, quam insigni vocabulorum copia, magno labore adornavit, Tiguri
1683. in 4. editum: quod sane usui studiosorum maxime accommodatum
ac proficuum est. Quemadmodum vero idipsum nonnisi minus *Lexicon*
est, & quasi epitome Majoris, quod, immenso prope labore collectum &
dispositum, ordine naturali, duobus in fol. Tomis, aliquando se editurum
spem fecit: ita multo majorem gloriam Viro Clarissimo paravit *Thesaurus*
Ecclesiasticus; Amstelodami 1682. in fol. in lucem datus: in quem dum vo-
ces & locutiones Patrum Græcorum, à Lexicographis vulgo vel omis-
sas, vel non pro dignitate expositas, summo plurimorum annorum studio,
congescit, ritus simul, & alia ad Antiquitatem Ecclesiasticam pertinentia,
magno numero immiscet: ut adeo non possit non *Φιλαρχαίσις* in re Eccle-
siastica longe plurimum prodesse. Quanquam, ut sunt labores hominum
imperfecti, & huic Thesauro deesse quædam, eruditorum aliqui observa-
runt: quos inter Cl. Schurzfleischius, in Dissertatione Academ. de *χειρο-
τονία*. §. 14.

- 10 Taceo nunc Lexica Græco-Latina minora, & quæ uni inprimis Aucto-
ri, aut dialecto, scripta sunt, sua tamen laude minime carent: ut sunt Cor-
nel. Screvelii *Lexicon*, quod præcipue Homero resolvendo inservit: Æmyl.
Porti *Lexicon Pindaricum* Hanov. 1606. in 8. *Lexicon Jonicum*, Herodoto
illustrando; & *Doricum*, Theocrito, Moscho, Bioni, aliisque, explanandis
accommodatum: Hanov. 1603. in 8., quo Dictionariorum genere non mi-
nus certe incipientium inprimis labor juvari solet, quam indicibus quibus-
dam, qui suo modo ad Lexica reduci possunt: partim, quod omnium sunt
absolutissimi, ut Wolffg. Seberi *Index in Homerum* est: partim quod una
verborum, in illo auctore occurrentium, Analysin dant, qualibus instru-
ctos habemus Hesiodum, cura Screvelii: Herodianum cura Balth. Schei-
dii, aliosque.

- 11 Ceterum, cum successu temporum Græcitas regionis genium imitare-
tur, atque, ut hæc variis variorum barbarorum irruptionibus patuit, eorum-
que domicilium facta est: ita & lingua sensim sensimque tantum barba-
rismi attraxit, ut hodie Græciam in Achaja media atque Peloponneso quæras:
nulli-

nullibique corruptior Græca lingua sit, quam Athenis, & in Areopago. Factum hinc, ut in Patrum, Auctorumque aliorum ævi recentioris, scriptis ubivis iste se barbarismus prodatur, fueritque adeo necessum, ad Byzantinorum scriptorum lectionem peculiaria quoque Lexica Græco-Barbara strui. Carclius du Fresne, qui in hoc studio omnes omnium labores longo post se intervallo reliquit, & de quo mox aliquanto prolixius agendum erit, in præfatione sui Glossarii Græco-Barbari §. II., enumerat eos, qui ante se simile quid in ornanda illa sparta tentarunt: Stephanum à Solio; Dion. Gothofredum; Nic. Rigaltium; Joh. Meursium; Christoph. Germanum; Gerasimum Vlachum; Simonem Portium; Carol. Annibalem Fabrottum; Jac. Gretserum; Joh. Morinum, & Jacobum Goarum. Ex his aliqui particularia tantum Scriptoribus Byzantinis Glossaria subjecerunt: alii sparsim illud negotium in suis scriptis notisve attigerunt: alii forte aliter; neque enim omnes vi si nobis sunt. Simon Portius, Romanus, Doctor Theologus, is ipse, qui τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης, i. e. Græcæ Vulgaris, Grammaticam, Cangii Glossario præfixam, dedit, *Lexicon Latinum, Græco-Barbarum & Græco-Literatum* edidit Paris. 1635. NICOLAUS RIGALTIVS celeberrimus olim Regiæ Parisiensis Bibliothecæ custos, *de verbis, quæ in Novellis Constitut. post Justinianum occurrunt, Glossarium* μιζοβάεβαρον Paris. 1601. in 4. edidit, atque, ut erat in suis laboribus exactissimus: iudiceque Scaligero vir talis, è cuius quotidiano congressu aliquid semper disci poterat; quamobrem, & Carolo Labbeo, Glossariorum supra recensitorum editori, & Rigaltium amicum habeat, omnique officiorum genere prosequatur auctor est: *Epist. p. 591.*: ita, in Glossario etiam, suis partibus strenue functus deprehenditur: nisi quod, dum exiguum solum barbarorum vocabulorum particulam, nempe Juridicam, selegit, imperfectus nimium labor est. Uberior JOH. MEURSIUS Glossarium suum Græco-Barbarum primo An. 1610. apud Elzevirios in 4, tum, secunda editione 1800 vocibus auctum, ibid. 1614. dedit.

Verum, cum & ab hoc nequaquam è materiæ dignitate pertractatum ¹² opus videretur, exhaustumve vocum Græco-Barbararum pelagus; Joh. Bapt. Cotelerius, & Emericus Bigotius, Viri duo Clarissimi, quos, Cangio dicente, in perfectâ Græcæ linguæ, ut & ceterarum disciplinarum, cognitione consummatissimos esse, nemo nescit, CAROLUM DU FRESNE, Dominum DU CANGE, adierunt, ut, quemadmodum Latinitati mediæ atque infimæ vasto III. voluminum Glossario lucem prorsus egregiam affuderat, ita & Græcitatem eodem modo illustrandam in manus sumeret. Id quod & ille, senex admodum licet & jam morti vicinus, non minus prompte quam feliciter, in se suscepit; conquisitis undique, & immensa diligentia pervolutatis, editis, ineditis, Theologorum, Jurisconsultorum, Medicorum, Chymicorum, Philosophorum, Grammaticorum, Historicorum, ætatis mediæ atque infimæ,

monumentis longe plurimis : è quorum accurata peruestigatione emerfit tandem *Glossarium ad Scriptores Mediae & Infimae Graecitatis*, non minus vocabulorum, quam omnis generis rerum, una insperfarum insigni copia admirandum. In praefatione, luculenter admodum causas corruptionis linguae Graecae exponit, totiusque declinationis ejus historiam. Prodiit illustre opus Lugduni 1688. in fol. II. Tomis, ultimusque viri laboriosissimi conatus est, qui, paulo post absolutam ejus editionem, prope stans obiit; de Byzantina Historia imprimis ante alios omnes meritis, quam non suo solum peculiari volumine, ingenti eruditionis apparatu, illustratam dedit, sed & in ornandis edendisque Chronico Paschali, Zonara, Annae Comnenae Alexiade, aliisque Auctoribus, insigniter juvit. Hac vero cum hujus loci non sunt, praetereo. Non filebo tamen elegans epigramma, quo doctus quidam inter Gallos vir *de la Monnoye*, in Latinum & Graecum Cangii Glossaria ingeniose ludit h. m.

Ausonios postquam Grajosque effusa per agros

Barbaries Romam pressit utramque diu:

Cangius, hanc vinclis qui tandem & carcere frenet,

Res mira! è Gallis ecce Camillus adest.

- 13 Et hac de Lexicis sufficiant; quorum usus juventuti vel ob id maxime commendandus est, ut ad colendam linguam pulcerrimam eo alacrius accedant. Quod vero Auctorum Graecorum delectum attinet, certum est, antiquos recentioribus praefereandos: ac tyronibus quidem inservire possunt Orationes Historicorum Graecorum ab Henr. Stephano & Eilhardo Lubino collectae. Quanquam enim vulgo Novum Testamentum eligere soleant; negari tamen non potest, peregrinitatem aliquam dictionis Graecae illic occurrere: adeoque, licet ante omnia Novum Testamentum ab adolescentibus penitus imbibendum sit; addi tamen & alios priscos auctores Graecos oportet. Neque enim in lectione veterum à Latinis interpretibus standum, quos saepe multumque insigniter falli fallereque videt, quisquis Graeca consulit: & apparet idem ex frequentibus eorundem castigationibus, quae in virorum doctorum scriptis passim obvias sese praebent. Unus instar omnium Barthius recentiores illas antiquorum auctorum versiones, prout vulgo excudi solent, adeo non fert, ut novam inde barbariem extimescat. Nam dum, l. XL. *Adversar. c. 19.*, de Epistolice Graecanicis loquitur, quae Genevae junctim excusae sunt: *Doli*, inquit, *cum earum interpretationem dari Jac. Cujacio vidi, & Juris, Antiquitatumque, & linguae Graecae, solertissimo: qua jurare ausim tota Latinitate futiliorem non inveniri traductionem: licet in hoc campo ad arbitrium fere suum debacchentur homines de Schola, qui neminem ullum Graecum auctorem sine futili versione jam fere excudi faciunt: adeo denuo in judi-*

judiciis vulgi regnare incipiunt, quibus uno jam fere seculo ipsorum tyrannis excussa erat. Idem, l. XLV. c. 6., istud de versionibus auctorum Græcorum argumentum resumit, ostenditque, quanti momenti res sit, Latine Græcum exprimere: quod quidem omnium optime Josiam Mercerum, interpretem Aristæneti, fecisse putat. Conferendi insuper de Latinis Græcorum translationibus sunt Pet. Nannius Σοφιστῶν l. I. c. 3., & Ant. Borremansii Var. Lection. c. II. Sane Latini ipsimet, suam semper linguam Græcæ postposuerunt, pauperemque arbitrati sunt, si cum illa componeretur: quod non probat Barthius l. LVIII. c. 9., multum errari in judiciis talibus persuasus. Negari interim non potest, tum demum Romanos ad aliquem in scribendo, vel perorando, canendove, gradum sublimiorem ascendisse, cum Græcos sibi imitandos sumserunt, uti Cicero Demosthenem, Thucydidem aliosque Livius, & Virgilius Homerum. De Thucydide illud obiter memorandum: graviter hallucinatum Leonem Allatium, dum eum à Cicerone *pene pusillum* dici perhibet: cum tamen non solum absurda hæc locutio foret, sed & Cicero, l. II. Epist. ad Quintum T. ep. 12., de Philisto Syracusio verba faciens dicat; *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pene pusillus Thucydides*: longe alio sensu, uti cuius patet, quam quem Allatius male ceperat, haud immerito proin à Franc. Vavassore notatus, de Dictione Ludicra p. 167. Quæ de poëtis Græcis Theocrito, Homero, Hesiodo, Virgilius sua fecerit, singulari industria collegit Fulvius Ursinus libro Antwerpia in 8. edito hujus tituli: *Virgilius collectione Græcorum scriptorum illustratus*: cui rei præterea inferire possunt Germani Valentis Guellii Commentationes & Paralipomena in Virgilium; Antwerp. apud Plantinum in fol. A. 1580. excusa.

De Poëtis Græcis eorumque ætatibus peculiari libro posthumo egit, 4 Gerh. Joh. Vossius, quem tamen ineditum mansisse mallet Colomesius in Bibliotheca Selecta. Artem Poëticam, quantitatem syllabarum, phrasas etiam poëticas, tradiderunt Colemannus, Neander, Pareus. Satyricam Græcorum Poësin peculiari tractatu exposuit Isaacus Casaubonus, in duos libros diviso, editoque Parisi. 1605. in 8. sed is dudum rarior esse cœpit.

CAP. IX.

DE LINGVA LATINA.

- §. 1. *Scriptores de Literis Latinis atque Orthographici, quorum Princeps est Cl. Dans-quejus.* 2. *Originum L. Lat. Scrutatores Etymologici, Isidorus Hispalensis (merus Rhapsodus,) Jul. Cas. Scaliger, Celsus Cittadinus.* 3. *Melch. Inchoferus, Seb. Corradus, Job. Nieff. (Historiam L. Lat. Libris persecuti peculiaribus)* 4. *Gerh. Joh. Vossius, Matth. Martinus, Job. Fungerus, Chr. Becmannus, Chr. Daumius.* 5. *Lati-*

5. *Latinitatis Prisca & Agrestis rudera, seu Vocum antiquatarum, Collectores*, Eilb. Lubinus & Janus Guilb. Laurembergius, additis Recentioribus quibusdam, *Vetusto isto Sermone commentatis*. 6. *Nomenclatorum Scriptores*, Hadr. Junius, Henr. Schavius, Job. Joach. Becherus (de cujus etiam Scriptis aliis Didacticis fertur Judicium,) Jac. Engelbrecht. 7. *Lexicon perfectum Linguae Latinae* deest. 8. *Lexicographi Aevi barbari rudiores*, Papias, Nestor Dionysius, &c. 9. *Recentiores, qui post Literarum vixere παλιγγενεσίαν*, Nicol. scil. Perottus, Ambr. Calepinus. 10. Rob. Stephanus, ejusque σύνεργοι ac Plagiarii, Epitomator item Marcus Frid. Wendelinus. 11. Steph. Doletus, Job. Frisius. 12. Marius Nizolius, ejusque *Thesauri Ciceroniani Continuatores*, & Ant. Schorus, *Thesauri itidem Ciceroniani Scriptor*. 13. Henr. Decimator. 14. Cass. Scioppius, cujus *Mercurius ἀνέκδοτος* est. 15. Ol. Borrichius, G. M. Königius. 16. Basil. Faber, ejusque *Continuatores*, Aug. Buchnerus, Jac. Thomasius, Christoph. Cellarius, Tob. Magirus. *Monita de subsidiis Lexici conficiendi, imprimis Autorum Indicibus*. 17. *Latinitatis Aevi medii corruptae Lexicographi*, Gerh. Job. Vossius, Job. Pet. Titius, Job. Vorstius. 18. Car. du Fresne, Vossio, & ceteris omnibus, luculentior. 19. *Solæcismi Virorum Doctorum à Cass. Scioppio, Franc. Vavassore & Job. Pet. Titio, notati*. 20. *Phrasium L. Lat. (quarum Selectus prudentis simul inculcatur necessitas) Collectores*, Hadrianus VI, Pont. Rom., Aldus Manutius, Ant. Schorus, C. Scioppius, Georg. Crauserus, Wolsfg Schönsleder, Hub. Gifanius, &c. Barn. Briffonii *Opus de Formulis & solennibus Verbis Pop. Rom. commendatur, & à Scaligeri Censura vindicatur*.

1 **A** Græca Lingua, cujus beneficio omnes scientiæ ad Romanos, omnesque artes transierunt, ad Linguam Latinam nunc progredimur, de qua συλλήβδην quædam dicturi sumus, cum plenius alibi egerimus. De literis videatur Hermannus Hugo in libro de prisca scribendi origine, supra laudato: Vossius in *Atte Grammatica*: Scioppius in *Arte Critica*, Noribergæ 1597. & Amstel. An. 1668. in 8. edita: ubi multa habet scitu necessaria de literis, quorum beneficio MSSrum antiquitas vel novitas internosci potest. Bivocales, sive diphthongas quasdam vir summi apud Anglos ob inexhaustam plane doctrinam nominis, Thomas Gatackerus, peculiari *Dissertatione*, Londini 1646. in 8. in lucem emissa, impugnavit: ubi etiam multa differit de literarum quarundam sono germano, natura genuina, figura nova, idonea scriptura veteri atque vera. Inprimis vero diligenter orthographiam Latinam, juxta temporum seriem explicatam, dedit CLAUDIUS DAUSQUEIUS, seu Dausquius, libro, cui titulum fecit *Antiqui novique Latii Orthographia*, II. Tomis in fol. Tornaci An. 1632. Magna profecto cura opus elaboratum est, atque ita omnem apud veteres scribendi rationem evolvit, ut illa in lapidibus, inscriptionibus, monumentisque publicis, varia-

variavit: atque adeo utilissimam arti critica operam navavit. Non parum enim negotii facessit scripturae varietas in veteribus monumentis, è qua tamen, bene intellecta, statim iudicium de antiquitate scripti formari potest: quare, ut characteres hi accuratius dignoscantur, opera danda est. Attigit nonnihil ejus argumenti Henr. Stephanus, in praefatione Glossariorum è se editorum: sed parcissimus est, pleniorque & illo, & reliquis ad unum omnibus, Dausqueji liber, complexus omnia, quæ tum veteres, tum recentiores, de hoc argumento scripsere. Sunt autem illi Victorinus Velius Longus, qui Romæ prodiit An. 1587. in 8. Cassiodorus, cujus de Orthographia libellus prodiit separatim, cum notis Cariolani, Antwerpiæ 1579. in 8. Bedæ liber de Orthographia, quem Hanoviæ 1609. imprimi curavit Hel. Putschius. Aldi Manutii junioris, Pauli F., opusculum de Orthographia, diligentissime è libris antiquis, tabulis, numis, lapidibus, congestum editumque ab ipsomet Venetiis 1566. in 8. Hier. Cardani de Orthographia tractatus, qui T. I. ejus operum reperitur: & forsitan alii.

Origines atque etymologiam Latinæ Linguae Veteres jam Grammatici, Varro, Festus, Flaccus, Isidorus, pertractarunt, conatu non nimium felice: vapulatque, ob compilatos veteres, Isidorus præsertim plurimis; quapropter haud raro castigantur: qui modo *rhapsodiam* vocant ejus Origines, è pluribus undecunque consarcinatam, quod B. Rhenani iudicium est: mox cum Jano Doussa auctorem ipsummet *farioribus Semipriscis* annumerant, *centonumque sarcinatorem* vocant: qua de re vid. Jac. Thomasius Diss. de Plagio §. 474. Potest cetera veteribus suo modo adnumerari nomenclatura variorum utensilium, alias ignota, quæ in Instrumento plenæ Securitatis, à Naudæo è Bibliotheca Paris. Regia Romæ in 4. edito, continetur. E recentioribus JULIUS CÆSAR SCALIGER magnum opus Originum Linguae Latinæ moliebatur, 24. libris absolvendum, quod una cum ipso tamen intercidit. Nec adeo multum, si prodiisset etiam, inde fructus speravit Menagius, in sua Originum L. Gallicæ ad Puteanum epistola nuncupatoria, hunc in modum scribens: *Jule Cesar Scaliger, un des premiers Critiques, & le premier Philosophe de son tems, a composé des Origines de la Langue Latine jusqu'à 24. livres. La grosseur de cet ouvrage étoit si prodigieuse, que durant sa vie il ne se trouvoit point de Libraire, qui en voulut entreprendre l'impression, & il a été perdu apres sa mort. Mais pour les etymologies, qu'il a inseré en son livre des Causes de la L. Latine, & qui ne sont pas meilleures que celles des anciens, nous pouvons juger, que cette perte n'a pas été grande.* Post Scaligerum, Celsus Cittadinus, vir, iudice Erythræo, in legendis explicandisque veterum Latinorum monumentis, ea eruditione ac scientia præditus, ut paucos pares, superiorem haberet neminem: & qui specimen suæ eruditionis dedit *Dialogum de Origine Usus*, quo plurali numero singularis persona capta est nominari, referente eodem J. Nicio Pinacoth. II.

p. 71., is, inquam, Celsus præ manibus habuit opus de Ortu & progressu linguæ Latinæ & vulgaris Italicæ; prout Gassendus in Vita Peiresciana memorat: verum ne ab hoc quidem aliquid in lucem exiit.

3

MELCHIOR INCHOFERUS, Jesuita Bavarus, aliqua ex parte hunc utriusque defectum supplevit Historia sua Sacræ Latinitatis, quam libris VI. comprehendit, ediditque Monachii An. 1638. in 8. Optimus profecto liber est, multaque proponit eruditissima, & scitu maxime digna, quæ spectant ad ortum, progressum & mutationes istius linguæ, quæ præcipue ab illo sunt tradita; dum statum Latinæ linguæ, per omnia secula, usque ad ipsam barbariem & recentiora tempora, deducit. Habentur præterea singularia nonnulla de causis corruptæ linguæ Latinæ, ejusdemque ad nostra usque tempora conservationis. Gothos, qui vulgo corruptæ Latinitatis incusantur, ille ab hoc crimine absolvit, eosque potius, ut Latinæ linguæ conservatores, honorandos existimat; non omissis quoque Curia Romanæ laudibus, quam scilicet de propagata imo canonizata lingua Latina præclare meruisse persuasus est; qua in re non quidem omnino fallitur; sed simul tamen, monachorum socordia misere deturpatam linguam pulcerrimam, negare non poterit. Laudandum, quod l. III. c. 10. confutandos sibi Laborerium & Sorberium sumit, Latinæque linguæ prærogativam præ Gallica debitis argumentis extollit. Illud vero perridiculum quod, l. V. c. 2., beatos in cælo Latine aliquando locuturos existimat. Ante Inchoferum, Sebast. Corradus luculentum librum de lingua Latina scripsit, in quo multa continentur de mutationibus ejus linguæ, aliæque observationes egregiæ: quapropter & eum librum maximopere commendo. Versatus in eodem argumento est Johannes Niefs *in libro de ortu & occasu Latine linguæ, cum ejusdem instauranda modo*, qui tamen non ea diligentia, qua poterat, argumentum istud tractavit, Dilingæ 1627. in 12.

4

Præcipuum vero in hoc studiorum genere, ut in aliis fere omnibus, nomen acquisivit Gerh. Joh. Vossius, Etymologico suo [quod haud ita pridem, Isaaci Filii additamentis auctum, nova facie prodiit.] Multum illud præcellit Lexico Martinii, qui Vossii præceptor erat, sed multa immiscet aliena, quæ judicium ejus tantum non esse produnt, quantum erat discipuli: quanquam & in discipulo passim deprehendas præceptoris sui vestigia, adeo quidem clara, ut typographus, qui Martinii Lexicon edidit, sibi ab opere Vossiano damnum metuens, plagii crimen intentasse dicatur hujus editori, Elzevirio, qui id A. 1662. in fol. primum excudit. Præfixus est utilissimus liber de permutatione literarum in etymologia investiganda, quam doctrinam Vossius eo loco plenissime proponit, cum, qui ante illum in hoc argumento fuere occupati Grammatici, leviter illud saltem attigerint. Joh. Fungeri Etymologicum Latinum, Francof. in 8. An. 1605. editum, & Chris.

Chris. Becmanni Origines, cum his quidem comparari non possunt, habent tamen interdum, quæ in aliis non invenias: Becmannus inprimis, qui erat elegantis ingenii vir, & in luculenta sua præfatione de Latinitate non pauca notatu digna observat. Versabatur usque ad vitæ finem eo in argumento *Christianus Daumius*, qui Indices Latinæ linguæ Analogicos, & Indagatorem Radicum, dudum promisit, ut patet ex Epistolis Reinesio-Daumianis, ubi multa inveniuntur ejus argumenti. Ac publicavit jam pridem Daumius tractatum de causis amissarum quorundam Latinæ linguæ radicum, ut & multarum vocum derivatarum: quod est Commentationum ejus de Latinæ linguæ ἀναλογία & usu ἀποσπασμάτων, Cygneæ 1642. in 8, eoque libro contineri fundamenta quædam voluit magni operis, quod moliebatur: absoluti nimirum suis numeris Lexici Latini, præcipue illarum vocum, quæ ætate sequiore in usu fuerunt; quam ob causam magna diligentia pervolutavit omnia illa, quæ nancisci potuit, scripta eorum temporum, edita, vel inedita. Etsi vero in ejus Dissertatione, quæ prodiit, omnia non probem; multa tamen inibi habentur & docta, & subtiliter excogitata; & solidiora haud dubie ab illo expectanda fuerant, ni mors illum una cum conatibus intercepisset.

Antiquas veteris illius & agrestis Latinæ linguæ voces è paucis, quæ hic illic in fragmentis Nævii, Pacuvii, &c., supersunt ejus ruderibus utili labore collegit, post Eilhardum Lubinum (qui jam A. 1594. Amstelod. in 8. edito *Antiquario*, seu priscarum & minus usitatarum vocum interpretatione, id tentavit) JANUS GUILH. LAURENBERGIUS, qui & ipse, sub *Antiquarii* titulo, collegit omnes voces antiquas & obsoletas, easque explicuit Lugdun. Batav. 1622. in 4. Adjecit & in fine veteres glossas quasdam Græco-Latinas, quas ediderat Henr. Stephanus; & ex iis tantum excerpfit, quantum ad illustrationem hujus sui Antiquarii facere existimabat. Continentur enim in Glossariis illis voces, quarum nec vola, nec vestigium, in ipsis Auctoribus est: unde apparet, fuisse in ipsa etiam aurea ætate plebejas voces in publico usu, sed non ita foro & civitate donatas, ut in orationis civilis usum cooptarentur. Inveniuntur in iis interdum voces, è quibus restitui suspecta auctorum loca possunt, cum occurrant ibi vocabula, quæ homo imperitus facile, ut peregrina & barbara, expungeret, quæ tamen genuina & Latina sunt, quanquam rarioris usus. Fuere autem aliqui inter eruditos, qui, dedita opera, ex priscis illis vocibus orationem contexuerunt ingenii ostentandi gratia: inter quos doctissimus Mariangelus Accursius in Dialogo, quem Oscos & Volscos inscribit: Jul. Cæsar Scaliger in Poëmatibus, libro Teretismatum p. 103., ubi pædagogum aliquem inducit antiquo isto sermone loquentem: & Jac. Balde in Dramate quodam Osco. Referendum quoque huc carmen Philoxeni Gonæi, seu qui se illo nomine texit, Casp.

Barthii, ea lingua scriptum, quod statua sua Mercuriali Henr. Jul. Scheurlius adjecit.

Ad voces linguæ Latinæ perdiscendas comprehendendasque, Nomenclatores partim, partim & lexicographi data opera manuducunt. Optimus HADRIANI JUNII Nomenclator, Antwerpiæ in 8. A. 1577. editus, tanta cura adornatus est, ut non ignominia sibi auctor duxerit, quandoque in media opificum viliorum turba in cauponis sedere, unaque computare, quo accuratius, vel inter pocula instrumentorum proprias appellationes in lingua vernacula edisceret: teste Colomesio in particularibus relationibus, quæ inter ejus Opuscula habentur; p. 131. sq. qui & addit, Joh. Sambucum propterea alieniorem à Junio factum; cum causam, sordida societatis ignoraret. Alium Nomenclatorem HENR. SCHÆVIUS edidit Mnemonicum: atque, ut erat vir doctissimus, & in omni disciplinarum genere versatissimus; ita hic etiam contemnendus non est: Masculina nigro; fœminina rubro charactere signavit: neutra utroque comparent. Consilium nomenclaturæ prolixius exponitur in præfatione libri, cujus altera editio prodiit Heidelbergæ 1673. in 8. Mihi commodius videtur, verba nominibus suis jungi, eo, quo derivantur, ordine, quod consilium nuper amplexus est JOH. JOACH. BECCHERUS, vir, qui omnibus pene disciplinis se immiscuit, adeoque ad Latinæ etiam linguæ rudimenta, felicius tractanda consilia proposuit, in *Methodo sua Didactica*: in *Praxi ejus methodi*, & in *Organo* suo, quomodo possit tyro rerum vocabula, Grammaticam, & significationem integri sermonis, addiscere beneficio derivationis à primitivis: cui rei potissimum inservit Praxis illa, velut in specimen primo loco procusa. Fateor, non demnendam esse ejus viri industriam; sed fuit illius diligentia pene nimia & superstitiosa. Collegit ille sub suis primitivis derivativa, quæ non sunt omnia notæ melioris: citra delectum, enim obsoleta, & nova, & barbara, simul proponuntur tyronibus ediscenda, quod illorum animos imbuit non optimo colore. Ut in vocabulis praxin suam ostendit, ita aliud subsidium est commentus in enuntiationibus formandis, & sententiis: cui scopo scripsit novum Organon, in quo sub classibus conceptuum universalium ac prædicamentaliū disponit voces: cujus quidem dispositionis usus, præter illum, quem ipse intendit, alius quoque esse possit non contemnendus in inveniendis conceptibus argutis: nam cum hi fundentur in analogismo rerum, quilibet intelligit, eo felicior fore hanc operam, si directorio indicum istiusmodi categoricorum uti possumus. *Methodus Didactica* edita est una cum *Appendice* Monachi 1668. in 4. *Novum Organon* Viennæ 1671., quod postea distinctius prodiit, & cum Germanicæ linguæ additione, & cum subdivisione paragraphorum, Francofurti, si recte memini, in 8. Tertius tomus illorum libro-

rum

rum nondum lucem vidit, quo proponere argumentationum fontes voluit: sed, ut ipse nihil certi promisit, ita nec dedit quicquam, dum viveret, aliis nempe per plurimis occupationibus negotiisque districtus.

Becchero, ob argumenti similitudinem, jungimus JACOBUM ENGELBRECHT, qui Complementum Latinæ Linguae scripsit: quo, certæ methodi beneficio, derivata & composita omnia, e facillima suis in classibus analogia, solo aspectu tyronum memoriæ infigantur. Distinguit nimirum voces secundum classes rerum & terminationes: & sane in terminationibus, nisi fallor, idea totius linguae latet; ut ego quidem existimem, totam aliquam linguam breviori spatio posse comprehendere, si quis ad terminationes illas respiciat: prout enim sunt conceptus de rebus, ita pene ipsa natura determinat terminationes, quæ si respiciantur, statim judicari de ipsa vocis significatione potest. Primitiva enim & simplicia pauca sunt, quæ, si memoria teneat puer, & ideam harum terminationum habeat, ipse sponte eliciet, & sine operosa memoria, voces a primitivis secundum hunc ordinem derivatas. Hoc consilium fuit Engelbrechti, quod in lingua Græca præterea secutus est Andr. Pauli, qui *Thematalogiam Novi Testamenti* concinnavit, qua docet secundum hunc ordinem investigare significationes vocum. Ejus consilii ratio explicatur in præfatione libri, qui prodiit Lubecæ 1661. in 12. Verum de methodis hujus generis alibi.

Nomenclatoribus Lexicographi succedant. Hic vero cum pudore nostri seculi dicendum est, non habere nos perfectum aliquod Lexicon Latinum. Græca lingua ea parte longe felicior: nam Thesaurus Stephani adeo copiosum dedit apparatus, ut paucis vel emendari, vel augeri, possit: at in Latina lingua omnium opera fuit imperfecta, & in partibus tantum exulta. Conquestus est ea de re Olaus Borrichius in libello *de Lexicorum Latinorum Jejunitate*; ubi pluribus demonstrat, quanto-pere laborent vulgaria illa Lexica, etiam optima: & illud sub *Fori Romani* nomine toties repetitum, & à novis plagiaris interpolatum. Hactenus tamen tot prodierunt instrumenta conficiendi plenioris Lexici, ut mera ignavia sit, non impendi operam diligentiorum. Habemus notas, commentationes, indices doctissimorum virorum in auctores pene omnes, e quibus vel solis, si conferantur, & cum judicio digerantur, Lexicon egregium confici possit. Atque illa cura pertineret ad voces tantum, non ad phrasas, in quibus congerendis laboriosum est Forum Romanum; cui certe ex his virorum doctorum curis magna fieri accessio posset, qua parte sæpe Forum Romanum deficit.

Non potuere vero non lutulenti esse Lexicographi, qui e luto barbariei seculorum superiorum vix tandem conspurcati misere emerferunt: namque, ut ex aqua nascitur Venus, non ex luto; ita nec linguae Latinæ

Veneres e barbarorum temporum sterquilinio peti possunt. Eapropter sufficiat, nomina illorum apposuisse, ne ignorentur: quanquam & occurrant interdum apud illos nonnullæ glossulæ, quas è vetustioribus auctoribus transcripserunt. Primus illorum Papias est, Lombardus, circa A. C. 1200. clarus, juxta Trithemium, qui eum scribit, Grammaticorum omnium suo tempore fuisse clarissimum, Græco & Latino sermone instructum. Scaligero, in *Excerptis Putcan.*, futilis est, & tot errores habet, quot verba. Contra vero Casp. Barthius, primo statim suorum Adversariorum capite, *non semper futilem veterum glossariorum compilatorem* vocat; imo, l. LV. c. 4, quæ ex veteribus Grammaticis undecunque corraserit, *raro non notabili aliqua explicatione ornasse* ait: dissidet etiam quoad ejus ætatem à Trithemio, & l. III. c. 3. Adv., non diu post Henrici II. Imp. tempora, i. e. post A. C. 1000, eum scripsisse è Catalogo Imperatorum colligit, quem in voce *Ætas* Papias habet, ubi in Henrico II. definit. *Vocabularium* vero Papiæ, de quo nobis hic sermo, & quod aliquamdiu apud imperitos auctoritatis aliquid obtinuisse Raphael Volaterranus memorat, Venetiis A. 1491. impressum prodiit. Sequuti hunc Nestor Dionysius, Novariensis Minorita, Papiam in ordinem redigens, ipse ab aliis redigendus, cujus Dictionarium Argentorati A. 1507. excusum est: Joh. Werdena in sua *Gemma Gemmarum*: Johannes de Janua, & Simon Januensis, qui tamen vix ab illo ipso limine, quod nomen profitetur, linguam Latinam salutarunt.

- 9 Nebulas horum hominum dissipavit NICOLAUS PEROTTUS, Saxoferratenensis, Sipontinus Episcopus: cujus præclarum opus *Cornu Copiæ*, seu Commentariorum Latinæ linguæ volumen (quod idem commentarius in Martialem est,) omnem Latini sermonis elegantiam & rationem nisu eximio complectitur, tum quæ apud Martialem occurrit, tum quæ ad Martialem ex aliis ab ipso afferuntur. Optima ejus editio prodiit apud Aldum Venetiis An. 1513, quæ postmodum Basileæ apud Curionem & Walderum aliquoties iterata est. Et sane honor illi viro habendus, primo purioris Latinæ linguæ collectori, unde sua præcipue derivarunt, qui post illum scripsere. Equidem amolitur à se intentatum crimen istud Angelus Politianus in *Miscellaneis*, cui objectum fuerat, factam ipsi ante Perotti editionem ejus archetypi inspiciendi copiam, Urbinatium Duce in gratiam Laurentii Medicis tradente. Verum id omne ita à se depellit Politianus, ut ad editi exemplaris *αὐτοψίαν* provocet. *vid. Thomasius de Plagio* §. 525. Sed si excusandus est Angelus, certe non idem merentur alii Perotti strenui transcriptores. Hos inter non minimus AMBROSIUS CALEPINUS: qui quidem, si in nomine aliquod omen est, per anagrammatismum *Pelicanus*, sanguine suo & succo minorum gentium Lexicographis vitam dedit: fuitque diu sacra studiorum anchora, ad quam confugiebant, qui in Latina lingua
- se

se exercere volebant. Sed ipse interim Calepinus merus Perotti descriptor est, quapropter acerbis passim censuris Scioppij & Franc. Floridi vexatur; à quibus non adeo multum abludit Erythræus, Pinacotheca II. p. 202. Stetit olim, & in scholis regnavit, adversus omnes censuras, & præla typographorum calefecit, ac loculos ditavit, bonus ille Calepinus, qui toties coctus & recoctus parum sapit. Illi enim aliena ova supposuerunt passim nonnulli, & fœtus quoscunque, undecunque corrasos, sub Calepini persona in theatrum produxere: tandem & nova mole, novarum linguarum mistura, auctior liber ille prodiit, quasi conjuratum esset ab omnibus typographis in unum hoc Lexicorum chaos, quo, tanquam illo Bacchi dolio, & cicer, & pisa, & allium, & lana, & omnia, continebantur. Quæ, cum omnia illic sint permista, nihil solidi & genuini deprehendes: non possunt enim simul & semel disci & colligi tam diversa; quoque ornatus magis illis auctariis liber fuit, eo magis deformatus, &, ut simius ille apud Claudianum, claro deformis amictu. Prodiit post longe plurimas editiones Lugduni A. 1587, recognitus à Jano Passeratio, & Ludovico Lacerda: sed, ut puto, abusi sunt typographi horum virorum nomine, ut eo promptiores invenirent suis mercibus emptores. Videatur de hoc Passeratij Calepino Borrichius *de Lexicorum Latinorum Jejunitate*.

Longe vero vicit Calepinum, quacunque etiam manu auctum emendatumve, sexquifito labore ROBERTUS STEPHANUS, dum ab aliis decem viris Tusano, Budæo, Baifio, similibusque doctissimis adjutus incomparabilem illum Latinæ Linguæ Thesaurum elucubravit; cujus hic titulus est: *Dictionary, seu Latina lingue Thesaurus, non singulas modo dictiones continens, sed integras quoque Latine & loquendi & scribendi formulas, ex Catone, Cicerone, Plinio Avunculo, Terentio, Varrone, Livio, Plinio secundo, Virgilio, Cesare, Columella, Plauto, Martiale: cum Latina tum Grammaticorum, tum varii generis scriptorum, interpretatione Paris. 1536. fol.* Nova editione ingenti accessione auctus III. Tomis prodiit A. 1542., tandem & Lugduni 1573. repetitus, sed dempta tamen male præfatione, in qua suos adjutores Stephanus enumeraverat. Mirum, quam à plagiariis conspiratum sit in hoc opus: nam tanquam ad prandium paratum venerunt, non suis laboribus opus alienum exornaturi, sed submoto auctoris nomine suum impudentissima audacia reposituri. Ita Cælius Secundus Curio, sub ROMANI FORI nomine, Theodosius Trebellius, sub titulo Promptuarii, Basil. apud Oporinum 1542. excusi, alii sub aliis titulis, presso veri auctoris nomine, Thesaurum Stephani ediderunt, cujus facti, certe minus ingenui, nulla ab ipsis ratio redditur: nisi forte eam ob causam hoc evenit, quod, ascitis in societatem viris tot eruditis, partem aliquam hujus laboris in se jure quodam derivare voluerint. Alii, ne nihil omnino in eo opere recusò viderentur egisse, auctius id,

id, & si DIs placeret, emendatius procudere annitebantur, intrusis vocibus & loquendi modis, qui, à genuina Latinitate alieni, prius à Stephano ob id ipsum repudiati fuerant: qua de re lepidam historiolum refert Henricus, Roberti F. Stephanus, in *Epistola de Statu suæ Typographiæ* p. 161. edit. *Almeloo*. Quum pater meus, ait, Venetiis agens, quandam officinam typographicam ingressus esset, in qua excudebatur ejus *Thesaurus Linguae Latine*, sumpta in manus charta, oculos statim in quoddam vocabulum coniecit, quod se olim rejecisse, dum opus illud construeret, recordabatur. Miratus ergo, suum exemplar afferri ad se jussit, quod memoria suæ non omnino fidendum putaret. Ibi certe vocabulum illud non invenit, sed margini adscriptum, ut infereretur, videt. Tunc cum, cujus manu adscriptum erat, convenire, & quo id consilio fecisset, interrogare. Hic vero non aliud respondere, quam se non vocabulum hoc solum, sed aliquot alia itidem adjecisse: quæ, cum patri meo ostendisset, ea ipsa esse comperit, quæ itidem olim rejecerat. Qua ex re tanto dolore exarsit, ut continere se non potuerit, quin illum aliosque, qui ad ditandum præclaris hisce divitiis *Thesaurum* operam suam itidem locarant, asinos *Arcadicos* vocaret. Hæc dum narrat Henr. Stephanus, suo Græcæ L. *Thesauro* paria plane fata ominatur; eadem & secuto tempore, si non graviora expertus. Ceterum habet tamen & hoc Rob. Stephani *Lexicon* suos defectus: sæpe enim è corruptis auctorum exemplaribus loca non sana afferuntur: multa quoque *παρορματὰ* in ipsa phrasi: sed tamen ob phraseologiam quam maxime commendari meret: nullum enim habemus *Lexicon* ea parte plenius instructiusque. Excerptis ex illo *Medullam* suam *Latinitatis* MARCUS FRID. WENDELINUS, addito in tyronum usum locupletissimo indice Germanico. Liber non contemnendus est, de quo in præfatione Wendelinus multa magnifica promittit, putatque ex nullo libro commodius addisci posse linguam Latinam, quam ex hoc, si perpetuæ instituantur imitationes, & sermones continui ex istis phrasibus connexi, qui, Germanica propositi lingua, in Latinam converti debeant. Sed, quod primarium est in imitatione, hic deficit: sermonis scilicet nexus, unde potissimum dependet omnis linguæ genius: deinde sermones ita concinnati nescio quid inepti sapiunt, si secundum ordinem istum alphabeticum instituantur, quod *ταυτάλογον* & jejunum videtur. Quanquam enim obtendit Wendelinus, longo tempore opus esse, si ex lectione perficere velimus; omniumq; rerum Latinitatem uno auctore minime comprehendendi: tanti tamen omnino res esse videtur, ut plus temporis illi impendatur ab initio, quam ut immatura festinatione ista tela præter rem abrumpatur. Deinde, postquam structura sermonis ex lectione auctorum satis in solido locata est, facile in ceteris, ubi auctores deficiunt, *Lexicorum* opem implorare possumus.

11 Inter plagiarios Rob. Stephani STEPHANUS DOLETUS, Lugdunensis typographus eruditus, etiam referendus est, sed subtiliores: namque
alia

alia methodo disposuit opus suum, & à Stephani materia novum ædificium exstruxit. Commendari quoque meret labor illius: nam, quæ tumultuarie apud Stephanum hic distincto secundum significationes suas ordine exhibentur. Neque tamen propterea à plagii crimine absolvendus est, licet ipsemet adhuc illud, sibi à Carolo Stephano objectum, diluere omni studio sit annisus; qua de re legi potest Thomafius de Plagio Literario §. 409-412. Nempe nimium subito creverunt in molem *Latina Lingua Commentarii*, qui ante Thesaurum Rob. Stephani, & Nizolii, magnitudine Laur. Vallæ Elegantias non superabant: frustra que exscribendi licentiam Lexicographis concessam Doletus pertendit, qui Barthol. Riccio insuper atque Lazaro Bayfio eum in modum turpiter abusus est, nunquam eos nominans, nisi ubi castigat. Prodiere Tomi II. Commentariorum Lugduni apud Sebast. Gryphium A. 1538. in fol., Guil. Budæo nuncupati. Tertium adhuc totum addere sibi proposuerat auctor, collocatione oratoria, composito & numeroso dicendi genere, in universum acturum: sed quo minus destinata perficeret, fati acerbitate factum: quippe vivicomburio miser ob religionem exustus est, meliore fortuna dignus utique, & vir doctus. Extat in mortem ejus epigramma Theodori Bezzæ, quod legitur in *Deliciis Poëtarum Gallorum*, sub nomine Adeodati Sebæ. Erat unus è præcipuis Ciceronis admiratoribus, quapropter Erasmi Ciceronianum, tum in præfatione sui operis, tum in ipsomet Commentationum corpore, haud raro acriter fugillat. Scripsit & libellum de phrasibus Latinæ linguæ, qui solet edi cum Huberti Sufannæi *Connubio adverbiorum Ciceronianorum*. Dedit etiam Formulas Latinarum locutionum illustriorum, quæ ferme in Commentariorum supplementum scriptæ sunt. Cum vero jam tum, paulo postquam excusi sunt, Commentarii nimio vixisse pluribus viderentur, Compendium Doleti vir quidam doctus Basileæ A. 1540. adornavit: suntque etiamnum Commentarii ipsimet rarissimi. Uti vero Doletus è Thesauro Stephani sua maximam partem hausit; ita genuina Fori Romani filia est *Lexicon Trilingue Joh. Frisii*: totum nempe opus ex illo Foro excerptum est, auctorum nomina negliger addita, libris capitibusque omissis. Prodiit Argentorati An. 1612. fol. Minoris formæ *Lexicon Frisii* in 8. Tiguri 1586., sæpeque aliàs, excusum prostat.

Superiore sæculo, cum in unum Ciceronem quasi conjuratum esset ab 12 eruditiss, studiose admodum collectæ sunt voces Ciceronianæ ac phrasæ; fuitque MARIUS NIZOLIUS, Brixellensis, qui Thesaurum Ciceronianum, seu, ut primo vocabantur, *Observationes in Ciceronem*, ordine alphabetico digestas, scriberet, prima vice An. 1520. Basil. apud Rob. Winter editas. Exinde vero plurimis istum Thesaurum accessionibus auxerunt Basilii Zanchus, Cælius Secundus Curio, Marcellus Squarcialupus, & Jacobus

Cellarius. Atque est utique præclarus liber, & ad Latinitatem Ciceronis utilissimus: tamen & multa ei operi defunt. Neque enim existimandum est, quæ à Cicerone prætereuntur, babara esse, aut rejicienda: hinc fit, ut illa vocum barbararum farrago, quam adjecit operi Cellarius, sub isto ordine multa recenseat, quæ non erant atro carbone notanda. Postremo prodit, nisi fallor, ex officina Hervagiana Basil. An. 1583. in fol. Videnda vero de hoc Nizolii Lexico Leibnüzii præfatio in Nizolium de Natura Philosophandi.

Alium à Nizolio Thesaurum Ciceronianum ANTON. SCHORUS edidit, is ipse vir laude dignissimus, qui primus incorruptam pandere viam ad Latinitatem veram aggressus est, & cujus præfationem in Phrases Ciceronianas, Colonia 1578. in 8. editas, auream Franciscus Vavassor vocat, ob egregie monstratam observandi è veteribus rationem. Thesaurus Ciceronianus vero brevis quidem est, nec omnia disertissimi oratoris comprehendit, sed pleraque singularia, & significationibus divisa. Edidit illum, cum præfatione & elogio suo, Joh. Sturmius Argentorati apud Rihelium 1580. in 8., apud quem ejusdem doctissimi auctoris libri II. de ratione discendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ prodierunt A. 1571. in 8. Utinam ejus liber de Particulis Linguæ Latinæ non intercidisset, habuissimus profecto Thesaurum auro cariores.

13 HENRICI DECIMATORIS Thesauro miror pretium aliquod Borrichium statuere, homo enim ineptus fuit, & in Latinitate nihilo plus sapuit, quam occisa sus, quod ex ejus Sylva vocabulorum deprehendas, quam miris modis exagitat Siberus passim in Epistolis & opusculis suis, monetque, ceu pestem fugiendam esse tyronibus. Monendum tamen, fuisse inter utrumque lites agitas publice, ac argutissima sunt, quæ in Decimatorem scripta edidit Adamus Siberus.

14 Quodsi prodisset *Mercurius Trilinguis* CASP. SCIOPPII, id est, Lexicon, quod præ manibus habuit, & absolvit; haberemus omnino, de quo nobis præclara quæque polliceri possemus. Fuit enim Scioppius homo, licet summe maledicus, in Grammaticis tamen, si quis alius nasutus & doctus. Servatur istud Lexicon adhuc ἀνέκδοτον Patavii apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professore Juris, ubi & reliqua ejus scripta latent, teste Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccles. p. 210.* Vidit & legit illum librum Marqu. Gudius, qui mihi asseveravit, esse dignissimum, qui publicis typis exscribatur: esse enim accuratas inibi de lingua Latina observationes.

15 OLAUS BORRICHIIUS, cujus de Jejunitate Lexicorum Latinorum Dissertationem jam aliquoties allegavimus, librum conscripsit integrum, cui titulus: *Cogitationes de variis Latinae linguæ ætatibus*: quibus integrum continetur Lexicon vocum Latinitati restitutarum, quæ à Vossio, Scioppio, aliis-

aliisque, rejectæ erant. Præmisit elegantem Dissertationem de variis variæ Latinæ linguæ ætatibus, & charactere scriptorum secundum genium temporum illorum. Editus est liber Haffniæ An. 1675. in 4. Præcesserat jam istas *Cogitationes Syllabus quarundam vocum*, quæ tanquam barbaræ rejiciuntur à Vossio, adversus censuram illius vindicatarum. Feliciter, quod nec ipse diffitetur, in eo labore usus est Berrichius GEORG MATTHIÆ KOENIGII, Professoris Altdorffini, Lexico, seu, ut ipse appellat, *Gazophylacio Latinitatis*, qui liber ante annos non ita multos prodiit, in 4. modicus, nec tam diffusus, ut alii: & multa tamen in eo habentur, quæ frustra in operosissimis aliis Lexicis quærantur, ipsoque adeo Foro Romano. Usus vero est in concinnando hoc Lexico opera Christiani Daumii, qui magnam impendit curam, ac sollicitè disquisivit Latinitatem genuinam. Comparent in illo voces, aliis ut barbaræ notatæ & rejectæ, quarum ille auctoritatem diligentissime apposuit.

Omniū nunc manibus teritur, velut in Calepini locum surrogatus, 16 BASILII FABRI *Thesaurus Eruditionis Scholasticæ*, secundum ordinem primitivorum & derivativorum collocatus: cujus quidem exigua primum ipse rudimenta posuerat Lipsiæ A. 1571. impressa, & repetito sæpe labore dehinc auxerat, sed imperfectum tamen reliquit. Admovit postea illi expoliendo manus Augustus Buchnerus, & Auctariis insignibus locupletavit: verum unus vir tam vasto labori non suffecit, quanquam illa, quæ adjecit, optima sint, & ex optimis observationibus, tam suis, quam aliorum, deprompta. Nova Buchneri Additamenta, post Auctoris mortem, ab ejus hæredibus Bibliopola editor coëmit, quæ nonnulla addidit Jacobus Thomasius. Dicitur & Francofurti ad Viadrum uberius latere vocabulorum collectio, quam Tobias Magirus ad Fabrum sibi collegerit, quod si verum est, non inanis fortasse fuerit labor ille, si è ceteris Magiri, viri diligentissimi, scriptis eum judicare velimus. Miror autem, Bæclerum Foro Romano Fabrum à Buchnero revisum præferre, in *Dissertatione de Lexicis*. Quamvis enim illi sui defectus sint, quos, præter alios, Caspar quoque Scioppius in Consultatione II. notavit: longe plura tamen jure in Fabro desiderari possunt, adeo ut causa, cur præferatur Foro Romano, nulla omnino sit. Reperiuntur equidem in Fabro quædam notatu singularia, quæque alibi frustra quæras: ast vero parcius illorum numerus est, quam ut Lexici perfecti nomen sustinere queat. [Quapropter & toties jam, post Buchnerum atque Thomasiū, Christoph. Cellarius, Vir Celeberrimus, & si quis alius, peritia linguæ Latinæ exquisita clarus, Fabrum auxit, locis innumeris emendavit, ressecavit quæ nihil attinebant poni, Auctorum loca diligentius apposuit, atque adeo totum pene Fabrum recudit: subinde tamen vel addenda vel corrigenda denuo deprehendens.] Nec potest adornari Lexi-

con justum, suisque partibus absolutum, ni operas inter se conferant viri eruditi, ut unus hunc, alter alterum auctorem, secundum indices componat, unde postea Lexicon aliquod universale formetur: quod consilium est Borrichii. Tot vero sunt hodie observationes egregiae Grammaticorum atque Criticorum, indicesque luculenti, è quibus confici tale Lexicon posset, ut longe maxima laboris parte sublevatos se sint sensuri, quotquot tale opus aggredientur. Discernendi tamen indices sunt, nec promiscue omnes commendandi: ante omnes alios commendari merent Bœcleriani & Freinsheimiani in Historicos; quemadmodum Gifanii in Lucretium: ceteri non sunt pari cura congesti; sed, contenti nuda nomenclatura, de usu & acceptione vocum civili nihil monent, quod tamen fecisse maxime è re erat. De defectibus indicum istorum vide Vorstii præfationem in Cornel. Nepotem à se editum. De usu Indicum in Poëtis legi potest Horatius Tuscanella in præfatione ad Catulli, Tibulli, Propertiique opera, à se in indices digesta: Basil. 1569.

- 17 Ne vero barbaris quoque seculis aliquid deesset, aut linguæ Latinæ in pejus mutata copia ignoraretur, cura Duumvirorum, eruditione ac meritis longe clarissimorum, obstitit: Prior GERHARDUS JOH. VOSSIUS de Vitiis Latini sermonis, & Glossæmatis Latino barbaris, libros IV. dedit Amstelodami An. 1645. in 4., collegitque in iis voces, quæ barbaræ sunt & exoticæ. Sed dum in earum censum etiam illas refert, quæ revera barbaræ non sunt, censuram incurrit Scioppii primo, qui peculiari libello, Ravennæ 1647. edito, Vossium castigat, & postmodum Borrichii. Nobis non placet, admiscuisse illum barbarismos omnibus notos reliquis, qui minus cogniti & vulgo etiam apud literatos in usu sunt. Nam glossæmata quidem, & voces barbaræ, prima statim fronte occurrunt, apparentque tales: sed quæ, sub specie Latinitatis, vel oculatissimos fallunt, eæ fuissent à ceteris separandæ. Nec tamen illæ omnes ea diligentia sunt hic notatæ, qua fieri poterat: sed longe plures adhuc restant. In compendium tamen illas traxit Joh. Petr. Titius in Manuductione ad Excerptum, adjectis aliis nonnullis: tum quoque Joh. Vorstius in libris de Latinitate falso & merito suspecta, qui tamen id argumentum plenius copiosiusque exsecutus est: Sed vero barbaræ & peregrinæ voces longe plures sunt, quam notavit in hoc exiguo libro Vorstius. Vossii libros multo auctiores edere in fol. Isaacus filius aliquando sibi proposuerat, quod ex ejus ore Colomesius refert, in Bibliotheca Selecta p. 146., qui tamen dilationem promissi non nimium ægre fert. *Mr. Vossius, ait ille, promettoit de faire & imprimer ce livre de M. son Pere in folio, beaucoup plus ample. Cependant nous n'avons pas vu jusqu'ici l'effet de sa promesse. Quand cet ouvrage ne paraîtroit point, nous n'aurions pas de peine à nous en consoler, puisque* le

le docte & infatigable M. du Gange vient de nous donner son Glossaire, en trois volumes in folio.

Nempe Vossium longo post se intervallo reliquit alter, qui in hoc immenso prope vocum barbararum campo defudavit, CAROLUS DU FRESNE. Dicit vix potest, quantum studii attulerit, vir ille summus, & quanta ex innumeris prope monumentis copia, non res minus, quam voces atque phrasas semi-barbaras, depromat in *Glossario suo Latinitatis mediae atque infimae*, Parisiis An. 1678. III. voluminibus edito. Profecto Augiæ stabulum illo, stupendo plane, labore non tam repurgavit, quam ornavit, potuissetque summo jure Herculem *καταφύλακτον* inscribere opus suum, quem titulum olim Gaspar Scioppius Invektivæ in Scaligeri, Casauboni, aliorumque virorum doctissimorum, navos grammaticos, à se colligendos, destinaverat. Aurea vero in illo Glossarii Cangiani stercore longe plurima sunt, & veluti in fodina scoriis circumsepta latent. Præmittitur elegans Dissertatio de causis corruptæ Latinitatis: & subjungitur alia de inferioris ævi numismatibus, præcipue Constantinopolitanis; qualia & in loculentissimo de Familiis Byzantinis Opere infinita producit illustratque. Recusum Glossarium Latinum est Noribergæ A. 168-. Tomis II. Appendix ad illud in Glossario Græco reperitur, nequaquam spernenda.

Ceterum, quod de Scioppii in colligendis virorum doctorum solæcismis instituto diximus, illud ex parte in *Infamia Famiani* ipso jam opere effectum dedit, notavitque varios Fam. Stradæ, cui præcipue libellus ille oppositus est, Scaligeri, Casauboni, Lipsii, barbarismos. Mirum enim est, quam sæpe viris etiam magnis, & Linguae Latinæ sine controversia longe gnarissimis, solæcismi atque barbarismi excidant: qui quidem tum eo magis feriunt oculos, cum ab iis prolati sunt, qui adversarios suos, forte in pari paroramate deprehensos, acriter fugillare solent. Hos inter Josephus Scaliger crebro aliis vitia istiusmodi orationis objiciebat, ipse interim adeo non immunis, ut Alexander Morus magnam suæ præfationis partem, quam secundæ editioni Thesauri Temporum Scaligeriani præmisit, similibus peccatis, sive excusandis, seu emolliendis, impenderit. Idem in Salmasie notatum: cui, cum præfervidus atque præceps fuerit, solæcismorum affatim excidisse, non adeo miratur Franc. Vavassor; quam quod Joh. Miltonus, probri loco eam Salmasio segetem vitiorum objiciens, festive eopse loco Solæcismi flagitium admittat, dum dicit; *vapulandum se præbuit*. Vid. Vavassor de Epigrammate c. 22. p. 300. seqq., qui præterea Thuani, Beza, Casauboni & Rich. Montacutii, lapsus similes, sed modeste, ostendit; in postremo tamen ægre fert, quod, qui nec satis pure, nec sine solæcismis, Epistolas Photianas transtulerit, ipsum tamen Photium turgentem atque inflatum in epistolis, atque Asiaticum dicere audeat: quod secus Vavassori videtur in eo Aucto-

re, cujus tam prudens de multiplici ratione scribendi optimorum auctorum, tamque sincerum habeamus iudicium. Conferatur quoque Titius in *Manuductione ad Excerpt.* p. 157, qui quasi per lancem saturam pluscula istius generis exempla collegit.

20

Lexicis auctoribus, (ut nunc in viam è diverticulo redeamus) annumerandi sunt etiam illi, qui phrasas Latinæ linguæ collegerunt, quorum magnus est numerus. Est vero in selectu phrasium magna quoque cautio adhibenda: multæ enim sunt phrasæ, quæ communiter pro bonis & optimis habentur, & sunt tamen sæpe à recentioribus absque veterum auctoritate confictæ. Ita ut hic, si quid bene iudico, maxime audiendus sit Franc. Vavassor, qui, in hanc materiam, *libro de Epigrammate c. 14. p. 162*, forte data occasione delatus, monet, in excerptendis phrasibus scriptoribus antiquis novos non admisceri debere, cum novi illi, etsi maxime laudabiles, atque ad veterum bonitatem & præstantiam aspirent, non ii tamen sint, quibus in dictione utriusque linguæ, quæ jamdudum in usu esse desuit, recte credatur. Itaque, ait porro, probare nunquam potui aut Rob. Constantinum, qui in *Lexico Græco-Latino*, quemadmodum appellat, Budæi epistolas proferret; aut Justum Lipsium, qui in epistolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio socium adjungeret, aut Franc. Sylvium, qui recentioribus aliis quibusdam locum esse vellet inter antiquos. Quam enim fidem obtinere ista novitas potest apud eruditos, nisi, quam ab annis & antiquitate acceperit? Quo magis etiam prudentiam requiro non paucorum tantum hominum, sed nationum & Academiarum, quæ superiore seculo prælegerent pueris, & traderent in manus docendi causa, & editis quoque commentariis illustrarent, fabulas Æsopi Planudeas, Emblemata Alciati, Erasmi Colloquia, Dialogos aliorum: non contemnenda quidem illa singula, sed tamen auctoritate carentia, quam sola potest asferre seculi vetustas, quo linguæ, nunc quidem intermortuæ, maxime vigerent. Hæc Vavassor, qui Hadrianum Cardinalem in libro de modis Latine loquendi; Aldum in *Elegantiarum libello*, & Anton. Schorum in libr. de phrasibus Latinæ linguæ, diligenter & curiose partibus suis functos iudicat. Est vero Hadrianus is ipse Caroli V. Imp. præceptor, qui postea factus Pontifex Rom. nomen suum retinuit, & Hadrianus VI. vocatus est: licet id non animadverterit in Bibliotheca sua Josias Simlerus, sed ex uno perperam duos fecerit: qui error in Bodlejanum quoque catalogum irrepsit. Prodiit vero ejus opusculum, Carolo, tum Principi Hispaniarum, inscriptum, aliquoties: Basileæ 1518, Coloniae 1522. 1528. 1533. Cui postremæ editioni ejusdem Hadriani Venatio, hendecasyllabis purissimis descripta, & Iter Julii II. heroico carmine expressum, accessere. De Schoro dictum jam est, qui primas in hoc genere sine dubio tenet, & hinc à Vavassore plus semel legendus recte iudicatur. Secutus quoque ejus consilia Scioppius in breviorum ordinem phrasas Schori redegit, ut ipse testatur in *Epistola de compendiosa linguæ Latine cognoscendi*

scendi ratione, quæ additur libro ejus *de Arte Critica*. Equidem scriptor vitæ Scioppii, Confutationi Tabulæ Burdonianæ præmissæ, Giphanio furtim surreptas à Scioppio refert Observationes Latinæ linguæ, & ex iis corrasa ejus opuscula, queis primum orbi innotuit, conqueritur: prout videre est apud Thomafium *de Plagio* §. 542. Verum potius ea Schori videntur: quem præterea exscripsit ante annos aliquot Georg. Crauserus, editis *Scintillis Tullianis*, quas Schoro pene unice debet, nisi quod interdum ex aliis auctoribus quædam admisceat, & Germanica addat. Sunt tamen & Schori phrasæ cum Germanis editæ. Quid de Wendelini labore judicem, paulo ante dictum. Magis laudari meretur Wolfg. Schœnslederi Apparatus Eloquentiæ, qui sub communibus vocibus phrasæ synonymicas, ex optimis auctoribus selectas, sistit, ut antea ex solo Terentio fecerat Basilius Faber. Promptuarium Schœnslederi tyronibus inservit. De utroque ejus libro judicium vid. apud Titium in *Manuduct. ad Excerpt.*, §. 18. & 21, Oberti Giphanii Observationes linguæ Latinæ, quas à Scioppio compilatas modo retulimus, prodierunt Francof. 1624. in 8, sua utique laude non privandæ: post quas memorandæ etiam Stephani Doleti Formulæ Latinæ linguæ, & Joh. Godeschalci observationes Latini sermonis, Colonia 1540. auctiores editæ. Pene oblitus fueram operis aurei, quod primo etiam loco memorandum fuerat, Barnabæ Brissonii de Formulæ & Solennibus Populi Rom. verbis, Parisiis A. 1583., Francofurti, & Geneva, plurimis vicibus recusit. Magno usui opus hoc ad proprietatem linguæ Latinæ & eloquentiam civilem futurum non immerito commendat Bœclerus, in *Dissertatione de Comparanda linguæ Latina facultate* (si modo ea Bœcleri est, contra quam in præfatione ad Notitiam Imperii tam acriter protestatur.) Longe aliter de Brissonio judicat Scaliger tum in Epistolis I. l. ep. 8. & 9., tum in Excerptis Scaligeranis utrisque. *Immanem* vocat *librum de Formulæ*, in quo plus laboris, quam industrie sit collatum: *pauca in eo bona, maximamque partem à studiosis esse coacervatum*: *Brissonium nihil tam metuisse, quam ne liber nimis brevis sit: neque sic tamen collectas omnes formulas. Vellem omnes colligi, & edi selectiores; Brissonium in suo munere capiebat utraque manu.* Hæc & alia Scaliger, qui idem de libro ejus de Regno Persarum judicat, parumque dignitati atque existimationi suæ illum consuluisse censet. Quicquid autem hujus sit, non nimium certe deprimendus Brissonii labor, sed, ut ipse Scaliger nec judicium, nec delectum, in scriptis ipsius deesse fassus est, ita, quin in plurimis bene cesserint illius conatus, dubitari non decet.

CAP. X.

DE GRAMMATICIS LINGVÆ
LATINÆ.

S. 1. Grammaticæ Latinæ Subtilitas & Difficultas, 2. Grammatici Veteres, & seorsim editi, & junctim à Dion. Gothofredo ac El. Putschio exulgati. 3. Inter Recentiores eminent Exman. Alvarez, Franc. Sanctius. 4. Gass. Scioppius (cujus genius maledicus obiter notatur.) 5. Jul. Cas. Scaliger. 6. Laur. Valla, & Elegantiarum ejus Scholiasta. 7. Q. Marius Corradus. 8. Gerb. Joh. Vossius, omnium optimus, Thom. Bangius. 9. Joh. Matthiæ, Autor Gallus de la Nouvelle Methode pour apprendre facilement la Langue Latine. 10. Joh. Rivius, Nicod. Frischlinus, Thom. Linacer, Joh. Ern. Bütnerus, Guilh. Bateus, Cael. Secundus Curio. Additur Censura de Joh. Georgii Seyboldi, J. A. Comenii, Caramuelis & Thome Campanella, Laboribus exigui pretii Grammaticis. 11. Scriptores varii de Particulis & Elegantis L. Lat. Desid. Erasmi Lib. de Copia Verborum & Rerum commendatus.

PROcedamus nunc ad auctores, qui structuram Latini sermonis ad regulas vocarunt, i. e. Grammaticos. Hujus vero artis subtilitates longe majores sunt, quam quis parum in iis exercitatus credat: æque enim difficilis est Grammatica, quam vel Metaphysica vel Logica, ideoque non cadit in pueros, qui rectius ex usu linguam Latinam, quam è regulis Grammaticis, discunt: sunt tamen iis communissima quædam artis principia imprimenda, artificio potius aliquo mnemonico, quam regularum multitudine.

2 Veterum Grammaticorum partim integra adhuc scripta supersunt, partim eorundem fragmenta. Familiam inter omnes ducit M. Terentius Varro, cujus de Lingua Latina librorum 24. quod superest, virorum doctissimorum Anton. Augustini, Adriani Turnebi, Petri Victorii, Jos. Scaligeri, notis & emendationibus ornatum variis in locis prodit: optima Editio est, quam, cum horum omnium notis junctim collectis, publicavit Henr. Stephanus An. 1581. in 8. Pompejum Festum & M. Verrium Flaccum itidem Jos. Scaliger post alios castigavit, & ante illum adhuc Ant. Augustinus, Venet. 1560. & Paris. 1576. in 8. Nonium Marcellum præter alios notis illustravit Josias Mercerus Paris. 1614, cum prima ejus editio Tusculani A. 1522, una cum Varrone & Festo, fuisset procurata. Collegit hos atque alios plures veteres Grammaticos in unum corpus Dionys. Gothofredus, suasque ad illos notas addidit, Genevæ 1595. in 4. Quanquam, si verum fateri velimus, Auctores hi etymologiam potius tractant, quam ut artis Grammaticæ regulas

regulas pertractent: suntque in iis etymologiis multa eorundem deliria; cum nemo infelicius in hoc studiorum genere sit versatus, quam ipsi Romani, ut sunt plerique nationis vernaculae Grammatici pessimi verborum interpretes. Aliud corpus veterum Grammaticorum, & quod proprius ad artem, prout nunc eam accipimus, accedit, ab Elia Putschio collectum, & à MSS. veteribus restitutum, Hanoviae lucem publicam aspexit A. 1601. in 4. maj.

Deliria veterum Grammaticorum primus ostendit, & saniora substituit, *Emanuel Alvarez*, Hispanus, è qua natione primi orti sunt linguae Latinae restauratores, quod Grammaticam attinet: est enim illa gens praeter ceteris perspicax, & in occultis rebus indagandis haudquaquam infelix: veruntamen Alvarez non absolvit omnia, sed aliis post se aliquid elaborandum reliquit. Prodiit ejus Grammatica Dilingae in 8. A. 1574. & Venetiis 1580. Absolvit autem felicissime, quod alii inceperant, Hispanus alter, FRANCISCUS SANCTIUS: multa enim Latinae linguae abdita primus revelavit, ac infinitos Grammaticorum veterum errores redarguit. Ejus extat *Minerva*, seu de causis Latinae Linguae commentarius; in quo multas Grammaticorum regulas explodit, & sub constructione elliptica multa in Latina lingua fieri ostendit, de quibus alii regulas superfluas cadunt. Rarior ille liber fuit olim in Germania, quem ipse auctor Salmanticae in 8. An. 1587., & in Italia etiam, ediderat; donec eum apud Batavos è Bibliotheca sua recudi curaret Marqu. Gudius, qui & praefationem dignam lectu praefixit. Atque hic Sanctius auctor fuit, qui fenestram ceteris patefecit, tum Scioppio, cui & Auctarium Sanctii debemus, (& post quem Jac. Perizonius *Minervam Sanctii* multo etiam insignioribus additamentis auxit Francker. 1687. in 8.) tum Vossio, aliisque: cujus adhuc plura extant opuscula, quae apud nos raro videntur, digna, quae in lucem protrahantur: vide de illis Nicol. Antonium in Bibliotheca Hispana Nova. Adscribi etiam haud abs re solet Sanctio Laurentii Ramiresii de Prado *Pentecontarchus*: sub hoc enim thraconico atque prorsus inepto titulo insignem librum edidit, optimis observationibus criticis plenum, Antwerp. A. 1612. in 4. Et forte constituerat stipendio suum hunc Pentecontarchum Ramiresius: nam Fr. Sanctius genuinus ejus auctor est.

IV. Praeter notas vero, in *Minervam Sanctii* scriptas, CASPAR SCIOPPIUS *Grammaticam* quoque *Philosophicam* edidit, hoc titulo propterea insignitam, quod causas Latinae linguae accuratius indaget. Verum, si recte hunc titulum tueri velit, poterat aliter suam methodum instituisse. Habentur autem in eo libro multa Grammatica problemata, accurate excussa, multaque ex occultis protracta quasi & denudata. Prodiit Amstelodami A. 1659. in 8. & secunda editione plurimis in locis insigniter è sche-

dis auctoris, qui paulo ante mortem accuratius omnia recognovit, locupletata, A. 1664. Grammaticæ plura alia adduntur sub fictis nominibus; v. g. Mariangeli à Fano Benedicti Auctarium ad Grammaticam Philosophicam, Pascasii Grosippi: (i. e. Casp. Scioppii) Paradoxa Literaria: item, Animadversiones in Vossium de vitiis Latini sermonis, de quibus supra. Nempe in id unum maxime incumberebat Scioppius, ut maximos quosque viros aggrederetur, & ut plurimum acerbissimis scommatibus petulantissime præscinderet, qua in re magnus artifex erat, deditque specimen illius insignis libro fœdisimo, quem *Scaligerum Hypobolimæum*, i. e. Elenchum, Epistolæ Josephi Burdonis Pseudo-Scaligeri de vetustate & splendore gentis Scaligeræ, nuncupat, Moguntia 1607. in 4. editum: & in quo innumerabilia habentur scommata; elegans convitiarum & calumniarum sterquilinum sistencia. Verum hæc non sunt hujus loci.

5 Diu ante Sanctium ac Scioppium, bene meruit de Latina lingua JULIUS CÆSAR SCALIGER, à Burden, Josephi pater, qui novo suo cognomine ansam fabulæ Burdonianæ, à Scioppio excogitatæ & in scenam productæ, dedit. Is, ut erat acutissimus rerum non minus philosophicarum, quam philologicarum observator, ita de Causis Latinæ linguæ, ad Sylvium Cæsarem filium, libros XIII. subtilissimos composuit, Lugduni primum A. 1540. apud Sebast. Gryphium publici juris factos: qui, uti primus signum in isto studio sustulit, quod alii deinde secuti sunt, ita primo etiam loco numerari debuisset. Multa profecto docet egregia, & quæ a vulgaribus illorum temporum sordibus erant maxime aliena, quæ etiam se in studiis nullo in tempore sætatum, ipsemet, in præfixa ad Sebast. Gryphium epistola, non diffitetur.

6 Scaligerum in sedulo linguæ Latinæ cultu ætate adhuc antecessit LAURENTIUS VALLA, celebris suo tempore scriptor, & rigidissimus Latini sermonis custos. Scripsit *Elegantiarum Latinæ linguæ libros VI.*, qui tum inter opera Vallæ Basileæ A. 1540. alibique separatim excusi sunt, tum scholiis Guyberti Longolii, aliorumque doctorum virorum, illustrati Colonia apud Joh. Gymnicum 1539. Cum Poggio Florentino controversias Grammaticas Valla aluit, & uterque se mutuis maledictis lacerarunt. Exstant ejus in Poggium Antidoti libri IV, quibus ventilantur & vellicantur multa Latinæ linguæ interiora, Colonia 1527. in 8. Prodiierunt etiam, cujusdam Joh. Theodorici, Joh. Rænerii, aliorumque nonnullorum, annotationes in Vallæ libros de Elegantia Basil. 1541. in 8. Præterea eosdem suis notis ac observationibus illustrasse Angelum Roccam, Bibliothecarium Vaticanum, Erythræus in Pinacoth. l. p. 105. refert, ubi & Observationes Latinæ linguæ, de occultis ejusdem locis, ac de scribendis epistolis lucubrationes, recenset. Priusquam vero adhuc prodissent *Elegantia Vallæ*, eas furto ablatas pro suis edidisse Antonium Raudenssem, atque in-

intentatum à Valla crimen plagii joco & urbanitate deputasse, Jac. Thomafius observat Dissert. de Plagio §. 531.

Vallæ subjungimus Italum alium, QUINTUM, MARIUM, COR-
RADUM Martianum, qui de Copia Latini Sermonis libros V. scripsit, Ve-
netiis A. 1582. in 8. editos. Non usque adeo autem convenit ille titulus li-
bro huic: est enim grammaticus, & de analogia verborum agit; copia au-
tem verborum ad Rhetores pertinet. Utilissimus cetera liber est, quan-
quam sententiæ quædam apud illum sint, quas sequi nollem: magnam
enim licentiam admittit in vocum analogia, putatque, licitum esse finge-
re voces ad aliarum compositionem, quod minime tamen fieri potest: qua
de re merito illum reprehendit Olaus Borrichius, in cogitatis suis de Va-
riis Latinæ linguæ ætatibus, in præfatione: qui tamen, exceptis his, p. 211.
vocat virum acerrimi judicii & dictionis cultissimæ.

Omniis vero Grammaticis Latinis palmam facile præripuit maxi-
mæ diligentia Vir, GERH. JOH. VOSSIUS, cui consummatum opus de
Arte Grammatica debemus, Amstel, A. 1635. in 4. editum, & secunda vice,
post auctoris obitum, A. 1655., sub Aristarchi titulo, multo auctius recu-
sum. Sane hoc quoddam quasi penu est rerum Latinarum: sed sunt ta-
men in magno illo cumulo non pauca, quæ vel censuram aliquam mere-
rentur, vel ab illo omissa suppleri poterant. Interim nemo hætenus fuit,
qui perfectius absolutiusque opus Grammaticum dederit, Sanctii vestigia
quædam in eo deprehenduntur, quæ interdum sequitur, interdum refutat.
Subjungi autem Vossio possunt, & una cum illo adhiberi, *Thomæ Bangii Ob-*
servationum Philologicarum libri II., Hafniæ A. 1640. in 8. excusi. Namque,
ut magnam habuit ille vir rerum Grammaticarum peritiam, curiosa varia
suis his observationibus immiscuit, & subtilitates Grammaticas, de quibus
nihil innotuit Vossio, vel minimum non notatæ sunt. Additus est sub
finem index absolutissimus triplex, in quo omnes minutia quæri ac inve-
niri poterunt.

Christina, Sueciæ Regina, in sui usum conscribi etiam Grammaticam
Regiam, ut vocatur, curavit, quæ quidem exiguo libello traditur, & in titulo
Johanni Matthiæ, Episcopo in Svecia Strengnensi, adscribitur, à nonnullis
vero pro M. Z. Boxhornii fœtu reputatur, cujus de Symphonia Linguarum
Dissertatio illi adjecta est. Nihil autem habet admodum peculiare Au-
ctor, quicumque demum ille sit, cum nonnisi in Compendio Grammaticam
Latinam tradere sibi proposuerit. Dignior est, qui non sine laudis præfa-
mine in hanc Grammaticorum classem referatur, Gallus Auctor anonymus,
qui & compendiosam & copiosam scripsit Grammaticam. Complexus sci-
licet omnia suorum antecessorum, Sanctii, Vossii, aliorumque, necessaria
multitudine tantum exemplorum abstinuit. Hinc liber non adeo spis-
sus

fus est, minuto tamen charactere in 8. majori impressus. Scriptus est lingua Gallica, in gratiam Gallicanæ juventutis: maluit enim sequi Auctor ille Rolandi Marefii consilium, qui Grammaticam linguæ ignotæ eadem lingua scriptam pro absurda & inepta re habet: cujus quoque consilium, alias inter Epistolas Marefianas reperiundum, præfixit operi suo Gallus. Titulus libri hic est: *Nouvelle Methode pour apprendre facilement la langue Latine; contenant les regles des Genres, des Declinaisons, des Preterits, de la Syntaxe, de la Quantité, & des Accents Latins, mises en Francois, avec un ordre tres-clair & tres-abregé: présentée au Roy, augmentée d'un grand nombre des remarques tres-solides, & non moins necessaires pour la parfaite connoissance de la Langue Latine, que pour l'intelligence des bons Auteurs. Tirée de tous ceux, qui ont travaillé sur cette langue, avec plus de soins, & plus de lumiere: avec un traité de la Poësie Latine, & une brieve instruction sur les regles de la Poësie Françoisse. Septieme edition, chez Pierre le Petit, A. 1667.* Præmissa est præfatio Rolandi Marefii. Haud immerito autem mirifice istum librum probat Placcius *de Scriptor. Anon.* p. 109. seq., qui D. Trigny ejus auctorem facit, & dignissimum judicat, qui, à capite ad calcem in Latinam linguam translatus, ab eruditis legatur, quapropter & ipse versionem in se suscepit, eam, ni majora obstent negotia, aliquando daturus.

- 10 Addi Grammaticis memoratis possunt *Job. Rivii*, viri doctissimi, & qui inter præcipuos nostræ Germaniæ eruditos locum tuetur, Grammaticæ libri VIII, omni laude dignissimi, Lugduni An. 1591. in 8. excusi. *Nicodemi Frischlini* Syntaxis Latina, maximopere commendata à Scioppio in Epistola de compendiosa Linguæ Latinæ cognoscendæ ratione. *Edmundi Richerii* Ars Figurarum, Paris. 1605. edita. *Thomæ Linacri* de Emendata structura Latini Sermonis libri VI, Parisiis An. 1532, & Colonia dein ac Basileæ, repetitis identidem editionibus, procusi. Maximopere enim viris doctis superioris Seculi commendantur: Sic multa Latinæ linguæ mysteria in iis ostensa Ludov. Vives judicat de Discipl. p. 521. Erasmus, in Epistolis, passim prolixus in ejus laudes est; exacti virum judicii & severi vocat, qui non quemlibet temere probet; ac, de Operibus ejus apud Badium imprimendis loquens, nil ab eo non omnibus numeris absolutissimum expectare se profitetur. Mich. Neander, in Præfatione ad Erot. Græcæ L. p. 122., libros emendata structura copiosos vocat, doctos, & omnium in hoc genere præstantissimos. *Job. Ernesti Bythneri*, Conrect. Stadenfis, Grammatica etiam non contemnenda est. Fuit ille vir doctus, & e Sanctio & Scioppio inprimis, collatis etiam aliis, præcipua in compendium elegantissimum redegit, rei Grammaticæ, ut videtur, præ aliis peritus: quid in ea præstiterit, & amplius sit præstiturus, docet luculentissima libri præfatio, in qua generalis habetur recensio Grammaticorum, præcipue recentiorum, è qui-

è quibus quid in usum suum converterit, magna cura & industria proponit. Laudandum in hoc compendio, quod ordinationes regulas instituat, quam ipse Scioppius & Sanctius, quodque exempla regularum consistant in meris sententiis, ne pueri inutili exemplorum farragine graventur, & simul tamen ea discant, quæ usui esse possint. Placet & illud, quod Germanico idiomate Grammaticam Latinam moliatur, in usum incipientium, & aliam, qua una eademque opera possint Græcam & Latinam linguam tyrones, secundum easdem regulas, perdiscere. Et hæc omnia quidem satis bene instituta sunt: præstat enim Grammaticas concinnare omnium optimas, ad quas recurrere puer sæpe possit. Interim ego potius suaferim, non esse ab initio fatigandos puerorum animos his subtilitatibus; sed, ubi prima jacta sunt rudimenta declinationum, conjugationum, præcipuarumque regularum, rectius usu ipso, quam multitudine præceptorum, perdisci linguam Latinam, pene ad eum modum, quo Nic. Clenardus usus est, de quo alibi. Habemus quidem & *Job. Georgii Seyboldi* alicujus varia adminicula & tyrocinia Grammatica, sed lutulenta sunt illa, & ab homine ejus linguæ non admodum gnaro scripta: vix itaque adhiberi possunt, nisi probe emaculata & perpurgata. Quod idem judicium de *Job. Amosi Comenii Janua* ferendum, licet ea multis probetur, & ipsemet apologiam ejus scripserit. Non citius barbarismorum scabies affricatur, quam prima illa institutione, majorique negotio res dediscitur, quam discitur. Aliam *Januam Linguarum*, nomine Hibernorum Salmanticensium Jesuitarum, à *Guilb. Batteo* quodam, ejus Societatis Hiberno, Salmanticæ An. 1611. editam, & ad Latinam præcipue linguam accommodatam, refert *Placcius in Catal. Pseudon.* p. 207., idque opus à *Philippo Alegambio* admirabile vocari annotat. Legi etiam de re Grammatica potest *Cælii Sec. Curionis* Dissertatio de Perfecto Grammatico, tribus libris deducta, & ejusdem de Literis doctrinaque puerili libri V, & libellus de ratione docendi Grammaticam. *Caramuelis* & *Campanellæ* Grammatica nugatoria est, & pene fanatica.

De particulis, quarum accuratissima cognitio esse debet, egerunt *Hadrianus Cardinalis*, *Pareus*, *Durerus*, *Godsch. Stewechius*, *Horat. Tursellinus*: qui omnes diligenter legendi. *Ant. Schori* liber de particulis, ut jam supra monitum, nunquam prodiit. *Elegantias* vero, præter *Vallam*, & qui in eum commentati sunt, colleget *Franciscus Sylvius*, *Ambianas*, de quo illud inprimis notatu dignum, quod, cum prius horride, insolenter, & ad claustralem usque fœtorem barbare, scripisset, adeo tamen sedula bonorum auctorum tractatione sermonem suum emendaverit, ut à se totus diversus, & alius plane scriptor, visus sit; aliisque regulas haudquaquam contemnendas dederit: qua de re *Franciscus Vavassor* de Epigramm. p. 256. seq. legi potest. *Augustinus Datus*, *Senensis*, Orator & Philosophus, atavorum me-

moria ingenii & eloquentiæ non vulgaris scriptor, juxta Barthium *Adversar.* l. LIII. c. 13. p. 2513., & ipse *Elegantias* edidit, sed quæ multi adeo pretii non sunt, cum ipsemet Auctor contra illas haud raro peccet. Pertinent quoque huc *Jacobi Ludov. Strebæi* de verborum electione, & collatione oratoria libri II, Basil. 1539. in publicum emissi: *Parei* *Observationes & Elegantiae Calligraphiæ* additæ: *Joh. Buchleri & Georg. Vogelmanni* *Regulæ elegantiarum*: &, qui se ex omnibus istis quasi Pinnum fecisse putat, *Christophorus Arnoldus* in *Ornatu Linguae Latinæ*. Subjungendus qui de copia verborum & rerum agit, aureus libellus *Erasmi*, in quem commentarium non contemnendum scripsit *Joh. Micrælius*.

CAP. XI.

DE LINGVÆ LATINÆ AUTORIBUS
AUREÆ ÆTATIS.

[De horum, uti &, tribus seqq. Capitibus, de *Argentæ, Æneæ ac Ferreæ Ætatis* *Scriptorum, Vita, Biographis, Stylo ac Genio, Scriptis* (*Editis, Ineditis ac Deperditis,*) *Editionibus, Commentatoribus, Censoribus æquis pariter ac iniquis, aliisque ad illorum accuratorem spectantibus notitiæ, ἀξιωματικώτερæ & rariora quamplurima, diligenter undecunque conquisita, larga manu exhibentur.*]

§. 1. *Catalogus Scriptorum Recentiorum, de Antiquis L. Lat. Autoribus ex professo commentatorum.* 2. *Monitum, quorum Typographorum Editiones aliis sint præferendæ, & Invektiva in Editiones Variorum (quas vocant) Batavicas.* 3. *Divisio Scriptorum L. Lat. Veterum in Quatuor ætates, Stylique in singulis mutatio. Imposturæ Literariæ Car. Sigonii & M. Ant. Mureti, suos fœtus Autoribus priscis supponere aggressorum. Mich. Hospitalii de Lite Satyra Vetusti Poëtæ esse falso ab Henr. Stephano, Casp. Barthio, aliisque, credita. Styli multiplex in singulis etiam ætatibus variatio, Criticis non raro crucem figens.* 4. *Inter Scriptores Ætatis Auræ primi celebrantur ENNIUS, LUCILIUS, cæterique, quorum Fragmenta tantum supersunt, Poëtæ Latini Vetustissimi ac rudiores, M. item PORCIUS CATO, qua occasione de Distichis etiam Moralibus DIONYSII CATONIS, longe Junioris, differitur.* 5. *M. PLAUTUS, (ubi obiter Judicium additur de Editionibus Vett. Autorum Gallicis, in Delphini usum publicatis.)* 6. *P. TERENCEIUS.* 7. *M. TULLIUS CICERO, de cujus etiam Scholiastis Vetustioribus, ASCONIO PEDIANO, MARIO VICTORINO, aliisque, complura insperguntur.* 8. *C. SALLUSTIUS CRISPUS.* 9. *C. JULIUS CÆSAR & A. HIRTIUS PANSÆ.* 10. *CORNELIUS NEPOS, ubi obiter etiam nonnulla adduntur de Josepho Iscano, Poëtæ Sec. XIII. Anglo, ejusque Historia Belli Trojani, Nepoti olim perperam adscripta.* 11. *T. LIVIUS.*

12. T. LUCRETIUS CARUS. 13. C. VALER. CATULLUS, ALB. TIBULLUS & SEX. AURELIUS PROPERTIUS. 14. P. VIRGILIUS MARO, ubi etiam de SERVIO, aliisque Virgilii Exegetis Veteribus, Nicolaique Erythraei Indice Virgiliano, & Scriptis plurimis affectis, differitur. 15. Q. HORATIUS FLACCUS. 16. P. OVIDIUS NASO. 17. M. VITRUVIUS POLLIO. 18. AETHICUS ISTER, controversae aetatis Cosmographus.

Dicendum nunc de Auctoribus Latinae linguae, eorumque optimis editionibus, quos nosse praecipuum sane est, quanquam omnes editiones cumulare velle ineptissimum foret. Jamdudum hoc argumentum viris doctissimis dignum visum est, quod suis commentationibus illustrarent. De antiquis quidem editionibus consuli cum fructu possunt Conr. Gesnerus, & Continuatores ejus, Jos. Simlerus & Joh. Jac. Frisius, in Bibliotheca: atque Israël Spachius in Nomenclatore Scriptorum Philosophicorum & Philologicorum, Argent. 1598. in 8. edito. Auctores ipsos plurimi commemorant: Hadrianus Cardinalis (secuto post tempore ejus nominis VI. Pontifex,) in elegantissimo de Latino Sermone commentariolo, quem suo de Modis latine loquendi libro praefixit, & in quo Auctorum in certas aetates divisorum dictionem accurate examinat: Franc. Floridus Sabinus, qui in calumniatores Plauti simul & aliorum Latinae linguae scriptorum Apologiam scripsit, Basil. 1540. editam: Balthasar Castilioneus, P. I. Aulici sui, Venetiis 1587. Italico Sermone excusi: Ludov. Vives in Tr. de Disciplinis: David Chytræus in lib. de Ratione Discendi, & ordine studiorum in singulis disciplinis instituendo: Degoreus Whear, in Relectionibus Hyemalibus de ratione & methodo legendi utrasque historias, civiles & Ecclesiasticas; Oxon. 1625. & 1635. editis, & in Germania Norib. An. 1660. in 12, curante Christoph. Arnoldo, recusis: Balth. Bonifacius in Historia Ludicra, l. XV. c. 2-8, ubi diligenter varia de Auctoribus Latinis collegit; quanquam jam antea quoque 1617. Venetiis de Romanae historiae scriptoribus Excerpta dederit: Helmstadii A. 1674., curante Joh. Eberh. Busmanno, iterum in 4to publicata, Gasp. Scioppius in Consultationibus: Gerh. Joh. Vossius in Historicis & Poëtis Latinis, nec non in Arte Historica, alibique passim: Gasp. Barthius in recensione Auctorum Latinorum, eorumque editionum, quam sedecennis adhuc adolescentulus ediderat, sed cujus senem adeo non poenituit, ut in Adversariorum Opus lib. L. c. 9. omnem transcriberet: Olaus Borrichius in Cogitationibus: Joh. Henr. Bœclerus in libello de Scriptoribus Graecis & Latinis; ut & in Dissertatione de Eloquentia Civili: Henr. Jul. Scheurlus in Statua Mercuriali: Val. Henr. Voglerus in Introductione in Notitiam Scriptorum, quam haud ita pridem Vir Cl. Henr. Meibomius novo additamento auctam prodire jussit: Mart. Hanckius in Libb.

Libb. duobus de Rerum Romanarum Scriptoribus: Leo Allatius in Tr. de Erroribus magnorum virorum in dicendo: Franc. Vavassor in libris de Dictione Ludicra, de Epigrammate, alibique: Melch. Inchoferus in Historia Linguae Latinae: Mart. Zeilerus in Indice Historicorum: Christ. Daurius in lib. de Amissis radicibus linguae Latinae: Gabr. Naudæus in epistola quadam de studio humanitatis: Franc. Mottæus Vayerus in peculiari quodam Opusculo de Historicis Latinis: [& ut alios nunc taceamus, nuperissime Joh. Alb. Fabricius in diligentissima Bibliotheca Latina, Hamburgi edita 1697. in 8.]

- 2 Prius vero, quam ad specialem recensitionem ipsorummet auctorum, pergamus, pauca solum generaliora de editionibus ac de ætatibus præmonenda sunt. Nimirum, quanquam recentiorum longe plurium editorum ea laus sit, ut, ob insignes curas, Auctioribus à se castigatis editisque impensas, haud immerito palmam vetustioribus nonnullis editionibus præferant: ita negari tamen vicissim nequaquam potest, multum hic subesse discriminis, & quicquid ex Manutiorum, Stephanorum, Juntarum, Gryphii, Plantini, Frobenii, & similibus officinis, prodiit, adeo sæpe nihil recentioribus concedere, ut potius harum etiam haud paucis præstent pretioque MSSis codicibus (è quibus opera doctissimorum virorum ea omnia emendatissima prodire) non multum inferiores à viris criticis existimantur. Sane ne comparandæ quidem illis sunt ineptæ Variorum editiones, quam nuper pestem bonis auctioribus Bibliopolæ Batavi inducere cœperunt, reclamantibus frustra viris doctis: nec defuerunt emtores stultitia, quidem bibliopolis pares, qui se sic sumtum atque operæ compendium facere posse existimabant. Illi interea, lucri spe, non cessabant in bonorum commentatorum fœvire viscera, & quomodocunque lacinias aliquas confuere: operam venulem commodantibus pædagogis nescio quibus, qui in auctorum scriptis nihilo plus sapiebant, quam sus occisa. Variæ sunt variorum Criticorum de his editionibus querelæ & regulæ, Gronovii, Grævii, Heinsii: Mericus Casaubonus, in peculiari dissertatione de editione Homerica Belgarum, vehementer illos typographos exagitat. Vid. Borremansii Lect. Var. c. 7., & Sarravii Epistolas p. 317., ubi solam typorum elegantiam commendare scribit doctissimus Senator, Curtium, Suetonium, Florum, quos ita cum variorum notis Belgæ ediderant; non vero laborem editorum: atque eos proinde cum Gronovii auctioribus in Senecam curis ne quidem comparandos jure merito censet. Olim editiones variorum parabantur, cum junctim uno corpore exhiberentur integri virorum doctorum commentarii, non mutilati, ut habemus Livium, Cæsarem, Svetonium, aliosque hac forma editos: isti sunt è commentariis optimi: quanquam è recentioribus etiam commentarios variorum habeamus non contem-
- nen-

nendos, qui curante Gronovio, Heinsio atque Grævio, prodierunt: nam & ipsi notas suas adjecerunt integras, & ex aliis commentationibus excerpterunt ea, quae essent optima: quorum judicio itaque cum collectanea ista instituta sint, haberi in pretio debent: Clar. tamen Grævius, quantum in se est, hanc pestem abolere conatur, editis plus semel integris auctorum annotationibus. Sic Svetonium, sic Ciceronis Epistolas, edidit, aliaque quotidie molitur. Bene etiam rei literariae consuluit, qui editioni Scriptorum Historiae Augustae apud Belgas A. 1671. recusae praefuit, curavitque, ut non truncatae prodirent Gruteri, Casauboni Salmasique notae, sed integrae: quod in repetita editione Sallustii, & aliis forsan adhuc, recte factum.

Solent Latini auctores in aetates certas distingui, quarum vulgo ³ quatuor enumerantur; aurea argentea, aerea, ferrea: quae Scioppius luteam atque ligneam addit; ipse tamen in Indice Auctorum, Paradoxis Literariis subjuncto, & in Consultationibus, non satis secum convenit. Possunt vero, secundum diversitatem aetatum illarum, notari Linguae Latinae mutationes, tam in vocibus simplicibus, quam in phrasibus, dictione tota, imo & scriptione: Quare, qui emunctioris naris sunt critici, statim e dictione libri divinant, cujusnam ille non tantum aetatis, sed & auctoris, opus sit. Verum longo ad hanc rem opus est exercitio, cujus peritiam tamen Guil. Cantero, Critico sagacissimo, Melch. Adamus in illius vita adscribit. Vix autem sperare in quoquam tantum peritiae criticae poterimus, ut non decipi aliquando se patiatur: imo, quam saepe viri etiam summi ea in re decepti sint, aliquot exemplis superiore atque nostro seculo patuit. Ita Consolatio Ciceronis diu ambiguos viros doctos tenuit; nec defuere, qui ab ipsomet scriptam Romano eloquentissimo Consule judicarent: donec omnibus manifestum fieret, à Car. Sigonio scriptam, callideque Ciceroni suppositam. Josephus Scaliger, quo viro nemo magis intima quaeque secreta critices penetravit, sibi tamen insigni fraude vidit impositum à Mureto, qui carmen à se compositum, pro veteri, nuper e vetusto codice eruto ipsi, obtruserat, & in assensum quoque pertraxerat virum magnum: qui tamen, postquam secuto tempore sibi fuisse illusum comperisset, adeo graviter tulit Mureti dolum, ut sese vindicandum falso hoc epigrammate putaverit:

Qui rigidae flammis evaserat ante Tolosæ,

Muretus, fumos vendidit ille mihi,

Reus autem actus aliquando Muretus Tolosæ criminis Sodomiae fuerat, & jam ignis supplicio destinatus, fuga sibi consuluit: quae res occasionem dedit epigrammati. vid. Colomes. Cimel. Liter. c. 19. Opusculorum p. 39. seq., & Erythraei Pinacoth. l. p. 13. Henr. Stephanus, inter alia veterum opu-

scula, Satyram edidit de Lite, scriptam à veteri poëta ratus, quem ignoto Ga-
leoti nomine designat. Eam satyram Gasp. Barthius quoque totam suis
Adversariis l. V. c. 17. inseruit, & in eam κείνῳ exercens, homini prisco aut
semiprisco adscribit: ut à recentiore aliquo scriptam, & vetustæ ætatis no-
men mentitam, crederet, à se impetrare non potuit: Et tamen Michaellem
Hospitalium, Cancellarium Gallicum, ejus esse Auctorem non solum Deliciæ
Poëtarum Gallorum, à Ranutio Ghero collectæ, evincunt, quarum Parti II.
p. 71., inter Hospitalii Poëmata, ista quoque de Lite satyra inserta est: sed &
Ant. Verderius, qui, in Bibliotheca sua Gallica, diserte Hospitalio istam Saty-
ram deberi testatur. Atque adeo deceptus haud dubie Gasp. Barthius est.
Ita & alii seducti, qui nimium in hac arte sibi tribuebant: magna enim ac cir-
cumspecta cautione hic opus est. Sane si priscus etiam haud dubie Auctor
sit, nec certo tamen seculo definiri ætas illius possit, multis sæpe disputatio-
nibus, dissensuque multo inter doctos agi consuevit: cum, quod inprimis
etiam annotandum, non ejusdem notæ omnes unius ætatis scriptores sint:
Imo habet aurea ætas interdum, quos aliquis ad ferream rejiceret, si solam
dictionem videas. Nam, ut varia est scriptorum indoles, varius status &
conditio; ita sermonem temperabunt: aliter scribet è plebe homo, aliter,
qui reipublicæ administrandæ adhibetur, & civili eloquentiæ adfuetus est.
Hinc non mirum, si fallat interdum unius ætatis dictio. Justinum aliqui
ad argenteam ætatem referunt, ut qui Trogi Pompeji, purissimi scriptoris,
historiam in epitomen redegerit: sed falluntur illi vehementer suo judicio:
Sic enim & Florum Livio quis æquiparare possit, cum ejus Historiam in epi-
tomen redegerit; & tamen aenea sunt illa Flori scripta præ Livii aureis: est
enim totus tumidus ac ineptus phrasi & dictione, ideoque cum judicio le-
gendus, nec ad Latinitatem formandam adhibendus, quanquam utile com-
pendium Historiæ Romanæ exhibeat.

4 Ceterum ut ad auctores nunc ipsos propius accedamus, ENNIUS
agmen ducat, inter antiquos Ciceronis ævum adhuc antegressos inprimis cla-
rus: Ovidii judicio ingenio maximus, arte rudis, erat: illum tamen vehe-
menter extulit Josephus Scaliger, scripta ejus, si solum integra haberi pos-
sent, omnium juniorum, Lucani, Statii, Silii Italici, & similium, jactura fa-
cile redempturus; prout in Excerptis Scalig. Puteanorum est. Verum ni-
hil integrum Ennii habemus. Fragmenta Enniana huc illuc è scriptis ve-
terum in unum corpus colligere jam olim in animo habuit Ludov. Vives,
ut pollicetur in Not. ad Augustinum de Civ. Dei l. II. c. 21.: id vero nun-
quam ab illo est præstitum. Tentarunt idem Robertus ac Henricus Ste-
phani; in Fragmentis Veterum Poëtarum; sed postea Hieronymus Colum-
na separatim illa collegit, & cum Notis suis ac Vita Ennii edidit Neapoli
1590. in 4. Hinc Paulus Merula Ennii Annales & Fragmenta, cum Com-
menta-

mentario, denuo edidit Lugd. Batav. 1595 in 4. De emendatione versuum quorundam Enniarum apud Gell. l. XII. c. 4, quam Hub. Gifanio Lipsium per insigne plagium surreptam sibi tribuisse narrat Scioppius, videndus Thomafius est in Catal. Plagian. §. 492. Ennii æquales sunt Livius Andronicus, Nævius, Cæcilius Statius, Pacuvius, Attilius, Lucilius, Afranius, M. Porc. Cato: quorum omnium vitam Casp. Sagittarius speciali commentatione persecutus est: libellus prodiit Altenburgi 1672. in 8. Luciliana Fragmenta edidit singulari libro, cum commentario, Franc. Douza Lugd. Bat. 1597. in 4. Ceterorum fragmenta solent cum Ennianis jungi. Adscribuntur Catoni quoque libri Originum, quorum fragmenta Joh. Annius Viterbiensis cum aliis ejusdem generis publicavit. Uti vero è tot vetustorum scriptorum testimoniis dubium nullum est, à Catone libros originum olim scriptos fuisse; ita quæ publicavit Annius dudum sunt à viris doctis proscripta: quamvis Mazzam & Macedum Annius suos vicissim habuerit defensores; de quibus l. l. c. 6. nostri Polyhistoris abunde. Alia Catonis fragmenta collegit ediditque Anton. Riccobonus, quæ habentur in ejus de Historia libro Venetiis 1568. in 8. Basil. 1589 edito. Eadem auctiora postmodum edidit, libris Catonis de Re Rustica adjunxit, & notis illustravit, Ausonius Popma, Frisius; optime Scioppio judicante, de illo auctore meritis: post cujus editionem suas quoque Joh. Meursius illi curas impendit, ediditque Popmæ ac suis notis instructum Catonem Lugd. Bat. apud Raphelengium 1597: quæ editio Franeckeræ 1620. repetita est: Libros Catonis de Re Rustica præter, Popmam & Meursium, ediderunt Aldus, Venetiis 1514. in 4, una cum Varrone, Palladio atque Columella, ejusdem argumenti scriptoribus: & Rob. Stephanus, itidem scriptorum rei rusticæ collector, nitidissima editione Paris. 1543. in 8. A Marco Porcio Catone vero plane alius est junior quidam, distichorum moralium auctor, cui Catonis nomen præfigitur, non quod vir ejus nominis illa scripserit, sed quod dignæ Catone sententiæ videantur. Dionysii nomen illi præfigi solet: quod inde fieri Lambecius suspicatur; quoniam *dium* veteres Catonem vocaverint: ut Horatius Serm. l. l. Sat. 2.

- - - - - Maeste
Virtute esto: inquit sententia dia Catonis.

Sed hanc conjecturam suo loco relinquo. Dignum certe libellum Josephus Scaliger habuit, quem, post Maximum Planudem, Græcis distichis conversum exprimeret: quod & idem Joh. Mylius & Matth. Zuberus fecerunt. Horum omnium versiones, & Germanicam insuper Mart. Opitii, conjunctim, una cum Scaligeri suisque notis, edidit Christianus Daumius, Gygnæ 1672. in 8. Olim, in emendando Catone hoc, diem unum consumpsit Desiderius

Erasmus: ob quem laborem à Budæo reprehensus est, quod exiguum adeo opusculum tanto viro indignum videretur: verum non siluit ad eas incusationes Erasmus, nec se præter rem aliquid suscepisse est fassus: ut ex Epistolarum libro I. videre est.

5 Ennium & Catonem sequatur PLAUTUS, qui inter primos Latinæ linguæ auctores est, non tamen pueris, ut quidam voluere, prælegendus, nisi id fiat à viris iudicii subactioris, qui multiplicem dictionem Plauti, neque ita promiscue ad usum & imitationem commendandam, probe discernere noverunt. Edmundus certe Richerius, in Obstetrice animorum, prolixè agit de Plauti Latinitate è puerorum manibus excutienda. Notum est Horatii iudicium in Arte Poëtica:

*At nostri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure;*

quod sane verum est, quicquid etiam alii judicent adversus Horatium. Legi potest dissertatio Dan. Heinsii de hoc loco Horatiano, quæ addi solet Terentii editionibus. Scripsit & Henr. Stephanus dissertationem de Plauti Latinitate, quæ addita est Dissertationi ejus de Latinitate falso suspecta; ubi secundum certas classes disponit insolentiores Plauti voces & phrasas. Plane vero miror, quid Barthium moverit, lib. L. Adversar. c. 9., ut prolixè Plautinam lectionem Tullii ac Terentii præferendam suaderet. Nemo, inquit, Plauto magis proprie locutus est, nemo magis ad usum: ut, qui Ciceronem, hoc seposito, juventuti prælegunt, hoc mihi videantur agere, ut scilicet, priusquam Latine, eloquenter doceant tironem scribere. Verum valeat ille cum suo iudicio: neque enim statim ab orationibus elaboratissimis quis incipere suadebit tironibus. Plautus vero, quanquam in phrasi purus sit, quod in illo agnoscit Franc. Vavassor in libro de Ludicra dictione; tamen, ob admixtos archaismos multos, phrasas fictas & ex ingenio personæ inventas, ineptit, qui puerum in has ambages ducere velit. Lipsius Plautum prætulit Terentio; qua in re merito reprehenditur à Balzaco, in suis Dissertationibus, Gallica lingua editis, quæ adjiciuntur Socrati ejus Christiano, p. 83, 84. Nec mirum hoc Lipsii iudicium cuiquam videri debet: nam, ut ipse fuit in oratione mire interdum κακόζηλος, ita ex suo ingenio judicavit Plautum. Præferendum hic potius seculi Augustei iudicium, quod expressit, ut vidimus, in sua Arte Poëtica Horatius. Plauti editiones variæ recensentur à Gesnero & Spachio in Nomenclat. Philosophico p. 207., de quibus illic legi potest. Varii sunt in illum scripti Commentarii, tum cum auctore juncti, tum seorsim editi. Antiqua

tiqua variorum editio prodit Venetiis in fol. 1511. & iterum 1522. in 4., Parisiis apud Rob. Stephanum in fol., & Lugduni apud Seb. Gryphum, 1540. in 8. Commentarii sic junctim editi sunt Bern. Saraceni, Joh. Petri Vallæ, Pii Bononiensis, Pyladis Brixiani, Ugoleti, & Franc. Marii Grapaldi Joach. Camerarius & Georg. Fabricius versus in ordinem redegerunt, & breves notulas addiderunt, uti & Joh. Sambucus Dionys. Lambinus commentarium in illum scripsit, qui in fol. editus est Paris. 1587: Janus Doussa Plautinas Explanations seorsim, & auctori junctas: Valens Acidalius divinationes in Plautum scripsere. Edidit & Philipp. Pareus Plautum cum suo Commentario & Lexico, qui liber editus est Francof. 1610. in 8: sed huic quidem viro solenne est alios exscribere, & male audit, ut fucus ad criticorum pabula: ideo enim Lexica scribit, ut possit commentarios aliorum, dissimulatis semper nominibus, in ordinem alphabeticum compilare. Multo utiliorem Plauto navavit operam Frider. Taubmannus, è cujus editione ter iste Comicus lucem vidit, non solum luculento commentario illustratus, sed & iis fragmentis auctus, quæ è deperditis fabulis pauca adhuc vetustas nobis servavit. Secunda editio Francof. 1621. in 4., & tertia Wittebergæ prodit. Præterea Boxhornius Plauto operam impendit, cujus notæ cum excerptis variorum prodierunt Lugd. Batav. 1645. in 8. Aliam exinde dedit Joh. Frider. Gronovius. Comœdia Plauti, quæ Queroli sive Aululariæ habet titulum, & ab Aulularia inter Plautinas omnium consensu receptas diversa est, primum est à Petro Daniele edita, cum notis, apud Rob. Stephanum Paris. 1564.: eandem postmodum, ad Camerarii codicem collatam, in versus digestam, & præterea elegiaco Vitalis Gallici novo carmine expressam, cum Notis P. Danielis, Conr. Rittershusii & Jani Gruteri, Heidelbergenses Commelini 1595. repetivere; & tandem Phil. Pareus secundæ sui Plauti editioni Spiræ 1619. in 4. illam addidit. Enimvero satis constat, fabulam illam ad Plautinam ætatem nullo modo quadrare: & videndus de illa Barthius l. XLIV. Adversar. c. 13., qui Plautum equidem, sed multo juniorem, illius Auctorem facit. Punicorum, quæ in Pœnulo Plautino sunt, explicationem primus tentavit Josephus Scaliger in libris de Emendatione Temporum, qua de re ipse etiam in Excerptis Puteanorum gloriatur: post illum Grotius in Epistolis ad Gallos, Ep. 113. ad Salmasium, aliqua ejus comœdiæ est interpretatus: de ceteris Punicarum reliquiarum interpretibus, Thoma Reinesio, Sam. Petito, Sam. Bocharto, Joh. Clerico, supra c. V. diximus. Novissimam Plauti editionem, in Delphini Galliarum usum, adornavit Paris. 1679. in 4. Jac. Operarius. Non autem hic diffitendum existimamus, Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallica prodire, perpauca esse, quorum editio novi quid secum afferat, aliisve præferri tantopere mereatur, nisi quod magnificus plane atque splendidissimus typorum chartæque

nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Ea vero methodo editores isti utuntur, ut interpretationem seu paraphrasin Latinam auctoris primo præmittant, deinde notas adjiciant veteres, si vetus aliquis commentator reperiatur; secus aliorum auctorum è fontibus decerptas, ita ut non integra illorum verba retineantur, quod in Batavis variorum editionibus fit, sed aliis reddantur. Index subjicitur plenior, ad verborum structuram & ad phrasin accommodatus, ut Latinæ linguæ simul ratio haberi possit.

- 6 Post Plautum Comicus alter in scenam prodeat **TERENTIUS**, optimus linguæ Latinæ auctor, quem Grotius quidem tanti faciebat, ut secum semper ferret: ac propterea increpatus à viro quodam politico, respondit: alia in illo legere pueros, alia viros. Magna enim in ejus fabulis elucet morum actionumque civilium diversitas, & quidam quasi character. Plauto longe superior judicio est: & recte omnino pronuntiavit in Epistolis Erasmus p. 1700. in una Comœdia Terentiana plus judicii esse, quam in omnibus Plautinis: quicquid etiam contradicat Scheurlius, qui aliud, non è singulis tantum fabulis, sed & è fabellarum pagellis, patere falso persuasus est. Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 3. p. 91. Idem tamen c. 4., in laudes Terentii non parvus, eum à Jos. Scaligero sene semper lectum, & à Joh. Caselio etiam, inter deambulandum colloquendumque cum suis, in manibus perpetuo gestatum refert. Veteres quidam Grammatici inepte de Terentio judicarunt, dum nonnisi verborum ac dictionis proprietatem in illo laudant, in assequendo vero cœmediæ genio ignaviorem censent: Sane hic ut minuti Grammatici judicarunt, nec se Poëseos, nec Rhetorices, nec civilis prudentiæ, gnaros haud obscure fassi: quorum qui non omnia arcanæ plane excussa habet, frustra de comœdia judicabit: est enim comœdia imitatio omnium actionum humanarum in societate civili, quæ tantum artis habet, quantum ipsamet actio. Atque in hoc artificio Terentius Plautum longe superat: cujus propterea lectionem Casp. Barlaeus Lunæburgensibus quoque Ducibus, in epistola ad illos scripta, commendandam, duxit. Editiones Terentii plurimæ omnino sunt: magnam earundem copiam recenset Spachius in Nomencl. p. 208. seqq. Haud immerito autem Barthio lib. L. Advers. c. 9. elegantissima omnium & nitidissima habetur, quæ cum commentario Æl. Donati à Frider. Lindenbrogio Francof. 1623. in 4. curata, & in paucorum manibus est. Tritior Bœcleriana, quæ prodiit Argentorati 1627. in 8., ceteris etiam jure merito præferenda non solum ob elegantem commentarium, & accuratas metri recensione, sed & ob Chrestomathiam Terentianam, quæ adjicitur: id est, indicem elegantiarum Terentianarum. Quanquam enim jam antea Jac. Kockertus indicem adornaverit non contemnendum, Bœclerianus tamen ille est ad usum accommodatior:

dator: est & in Terentium index Augustini Gambarellae, quem nunquam vidi: Adjecit vero suae editioni Bœclerus notas Franc. Guyeti, Galli doctissimi, sed morosicis, de quo jam superius aliquando dictum. Est & quaedam variorum editio, Lugd. Batav. 1644. excusa, sed non magni momenti. In Delphini usum prodiit Terentius, cum interpretatione ac notis Nicol. Cami, Paris. 1675. Vitas Plauti, Terentii ac Ciceronis, peculiari commentatiuncula exposuit Casp. Sagittarius, ediditque Altenburgi 1671. in 8.

Incedat nunc M. TULLIUS CICERO, prioribus duobus multis modis illustrior, & in aurea Latinae linguae aetate primas extra controversiam tenens: cujus aurei oratoris si libros omnes, & librorum editiones, persequi vellemus, multarum paginarum res foret: nos igitur tantum potiora sectabimur. In illo viro majestas Romanae eloquentiae & sapientiae summum apicem est consecuta. Tot seculorum judicio princeps habitus, obrectatores non invenit, nisi homines malos aut indoctos. Fuere inter antiquos tales malevoli Asinius uterque: Pollio pater, & Gallus filius; quorum ille quidem permultis occasionibus inimicum animum, succo loliginis atrae plenum, in Ciceronem ostendit, ut ex Senecae Suasoria VI, & Gellii lib. XVII. c. 1. Noct. Att., jam alibi observavimus, cum ejusdem de Livii Patavinitate convivium abstergeremus: hic, vero insaniam paternam haeres, libros de Ciceronis suiue patris Asinii comparatione scripsit, in iisque hunc illi longissime anteposuit, & indigna multa evomuit in Ciceronem: quae non solum ut prodigiosa Gellius execratur, sed dudum ante Gellium Claudius Imperator Ciceronis defensionem satis eruditum, memorante Suetonio c. 41., adversus Asinii Galli libros concinnavit. Ejusdem cum Asiniis furfuris Largus Licinius fuit, cujus liber infando, ut ait Gellius, titulo, Ciceromastix ferebatur. His constans reliquorum veterum, in laudando veris elogiis Cicerone, consensus, atque etiam indignatio in vituperatores istos, haud abs re potest atque debet opponi. Fassi enim omnes cum Quintiliano instit. Orat. l. XII c. 1. sunt, stetit illum in fastigio eloquentiae, cui quid adjici posset etiam ignorare sese aiebant. Et, quanquam nec ipse Cicero sua omnia, praesertim juvenilia, approbarit, sed & coercuerit ipse, & ab amicis Bruto, Calvoque observata aequo animo tulerit: quamvis etiam Quintilianus summam Ciceroni perfectionem adscribere vereatur, quippe cui nonnihil vitiorum etiam adhæsisse non dubitat, adeoque perfectum omnibus partibus Oratorem adhuc quaerat; mox tamen addit: *ego non audeam dicere, aliquid in hac, quae superest, aeternitate inveniri posse eo, quod fuerit perfectius.* Hæc cum veteres magni nominis oratores judicaverint, & quæ vis veritatis est, ne ipse quidem juratus hostis, Asinius Pollio, in Historia sua justum Ciceroni elogium (quod M. Seneca Suasor. VII. nobis conservavit) denegare sit ausus: quid tandem de recentioribus nonnullis Ciceromastix dicemus, quos inter eminet

net Petrus Ramus, qui, in ejus eloquentia, si Dis placet, aliquam multa desideravit, sciolus & sophista potius, quam verus Philosophus. Alii quidam ἐλαττωμένοις, inter quos & Budæus, Latinos omnes præ Græcis contemnentes, etiam de Cicerone minus honorifice sentiunt: sed illi sunt ingenio suo relinquendi. Budæus certe in phrasi Latina nihil habet, quod magnopere laudari debeat, utut cetera vir doctissimus. Verum sane est, multa Græcis debuisse Ciceronem; sed ita tamen debuit, ut magistros deinde Græcos superaret, quod nec ipsimet diffitebantur: uti vel ex uno Dion. Longino perspicui potest, qui in eruditissimo suo de Sublimitate, libro, Sect. XII., eleganter admodum ostendit, quid inter Demosthenem atque Ciceronem interfuit. Extat hujus argumenti integra atque luculenta Renati Rapini dissertatio, Gallico idiomate scripta, qua copiosius, & per partes, Auctor exsecutus est, qua in re alter alteri, vel præstet, vel par sit. Conferendus præterea in hanc rem Leo Allatius lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 48. seq., & Erasmus in Epistolis p. 1708. Quæ ad vitam Ciceronis attinent, singularibus libris sunt descripta, qui vehementer conducunt ad intelligentiam rerum, quæ in Cicerone sunt. Ex antiquis scriptoribus vitam Ciceronis, eo modo consignatam, reliquit Plutarchus in Parallelis: sed cum ab eo multa omissa deprehendisset Leonardus Aretinus, supplenda censuit illa scribendumque librum de Vita Ciceronis peculiarem, quem propterea *Ciceronem Novum* vocabat: teste Jac. Gaddio de *Scriptor. Non-Eccles.*, P. I. p. 136, in *Cicerone*, & in *Leon. Aretino* P. II. Sebastianus Corradus, vir doctissimus, inter alia, quibus optime de bonis literis meruit, eruditissimum de *Quæstura* librum reliquit, Venetiis 1537, excusum, in quo non solum Ciceronis vita per dialogum proponitur. Sed & in primis multa, quæ ad opera ejus atque scripta pertinent, afferuntur: quinimo describuntur eodem libro M. Ciceronis filii vita; Q. T. Ciceronis fratris, & eorum tandem, qui scribunt ad Ciceronem: ut adeo, judice Mich. Neandro in præfat. *Erot. Gr. Ling.*, p. 154, omnibus Ciceronem lecturis & exposituris non solum lectu dignus, sed & necessarius & utilis sit. Rarissimus olim fuit, donec Joh. Frider. Gronovius Lugd. Batav. 1667, eum nova editione nitidiorem in 12. edi curaret. Extat & Francisci Fabricii, Marcodurani, *Historia Ciceronis ad rationes temporum alligata*; dum scilicet, secundum annos Urbis & Consulium, scripta & res gestas Ciceronis distinxit. Liber ad lectionem Ciceronis utilissimus est, ac propterea aliquoties recusus: secunda editio prodiit Coloniae 1570. in 8, estque dehinc nonnullis Ciceronis editionibus addita. Posthunc alii fuere, qui Ciceronis vitam scripserunt: Christoph. Preisius, Pannonius; Benedictus Herbestus, Polonus; Jac. Angelus de Scarparia; qui nonnunquam conjunctim edi solent: postremi librum ab interitu vindicavit, Romæ inventum, atque in lucem emisit Berolini 1553, in 8. Wolffg. Peristerus,

rus, Borussus. Verum hi omnes compendiosam magis, quam locupletem, Ciceronis historiam ediderunt: quibus accensendi etiam Jacobus Masenius l. II. Palæstræ Orat., carptim vitam Ciceronis percurrrens, Petr. Ramus, in cuius Ciceroniano varia occurrunt, quæ ad Ciceronis vitæ, laborum, ac periculorum historiam pertinent, & Casp. Sagittarius in libello de Vita Cicer. qui inprimis Fabricium sibi, quem sequatur, proposuit. Et sane hujus libro nil venustius fieri posse judicat Andr. Schottus, qui & ipse de interpretibus Ciceronis, historia operum illius, eloquentia & imitatione, elegantissimum librum scripsit, eique titulum fecit *Tullianarum Questionum*: qui editus est Antvverpiæ 1610. in 8. Multa hic discutiuntur, quæ spectant ad imitationem & lectionem tam genuinam, quam pravam. Notum est, quam superiore seculo κακοζήλῳ Ciceronis insaniverint nonnulli, quos integris libris acerbissime viri quidam doctissimi exagitarunt. Spectat huc Erasmi Dialogus Ciceronianus, quem ille juvenis adversus homines conscripsit: male propterea exceptus à Jul. Cæsare Scaligero, qui acerrimas in Erasmus invectivas edidit pro Cicerone. Sed Erasmus præcepit judicium suum postea correxit ipse, & Ciceronis lectionem atque imitationem præ omnibus inculcavit: quemadmodum & non minus Scaligerum suæ in Erasmus acerbitalis plus semel pœnituit. De hac re vero, & de prava illa imitandi ratione, alibi à nobis dictum est. Marius Nizolius huic fini scripserat Thesaurum suum Ciceronianum, quem Henr. Stephanus libello peculiari exagitavit, cui titulum fecit *Nizoliodidascalus*, seu Monitor Ciceronianorum Nizolianorum; ubi defectus ejus lexicæ plenius recensentur. Paris. 1578. in 8. Edidit quoque Stephanus Dialogum alterum, cui titulus *Pseudo-Cicero*: in quo non solum de multis ad Ciceronis sermonem pertinentibus monetur, sed & quis delectus editionum, & quæ in legendo cautio adhibenda sit. Paris. 1577. in 8, apud auctorem. Plura de his Ciceronianis κακοζήλοις legi possunt apud Taubmannum in Dissert. de Lingua Latina. Pergimus nunc ad editiones Operum Ciceronianorum. De ineditis videatur Hier. Cardanus in libro de clarorum virorum vita & libris; qui reperitur in operum ejus Tomo X. Illustre inter deperdita Ciceronis opus est de Republica, cujus jacturam merito lugemus: supererat adhuc tempore Petri Pictaviensis monachi, observante Barthio Adversar. l. XXXII. c. 5. Idem Barthius ibidem c. 18. refert, superfuisse illum ante annos non adeo multos in Monasterio quodam Rittershusio, cujus in rei fidem citat Joh. Henr. Meibomium: Verum errat procul dubio Barthius, tum in nomine Monasterii, quod nequaquam Rittershusium, sed Riddaghusanum, dici debuerat; tum in nomine ipsius Meibonii: nam Henricus Meibomius, pater, quem is intelligit, quodam loco hujus libri faciens mentionem, *perit*, inquit, *iste thesaurus in bello Germanico*. Perierunt quoque libri Ciceronis de Gloria: nisi, quod magnam partem

transcriptos illos à Petro Alcyonio in libro de Exilio, quem conscripsit, Colomesius annotat Cimel. Literar. c. 15. Operum, quæ supersunt, editiones plurimæ sunt. Venetæ editiones male audiunt apud Scioppium in Syllabo Latinæ linguæ, Paradoxis Literariis adjecto; ubi sic ille: *Ciceronis editiones Venetæ recentiores flammis aboleri debebant, cruces vero figi typographis ut documento sint aliis, ne tam deformem Veneto nomini maculam imprimant.* Quam ille causam tam acerbi iudicii habuerit dicere non possum: neque etiam Aldi aut Pauli Manutiorum editiones eum his verbis fugillare opinor, quorum ille primus Opera Ciceronis junctim edidit: hic vero inter præcipuos ejusdem M. Tullii emendatores & commentatores omnium consensu numerari meruit. Prodiit editio Pauli Venet. 1540. & 41. Aldinæ magnitudinem & paginas plane exprimit Riheliana Argentinx 1540., post Andr. Naugerii & P. Victorii correctiones, à Joh. Sturmio emendata. Uno anno hanc antevortit editio Ciceronis à Roberto Stephano Paris. An. 1539. elegantissimis typis data è codicibus Petri Victorii. Ipse vero Victorius omnium, Judice Cl. Grævio, ingeniorum sui temporis princeps, & cui uni præ reliquis salutem M. Tullius debet, è vetustissimo Mediceo codice illum primo Venet. 1537. edidit: postremas vero ejusdem curas optima editione Juntæ Florentini an. 1571. dederunt. Dionysii Gothofredi editio vehementer placuit Barthio Adversar. l. L. c. 9, & index in Ciceronem, quem ille multis Nizolianis habet præstantiorem. Ceteroquin inter Ciceronis editiones optima est Hamburgensis illa Frobeniana, A. 1618. fol. excusa. Debetur potissimum Jano Guilielmio, Lubecensi, juveni doctissimo, qui nullis laboribus in hoc opere procurando pepercit. Ejus conatus à Suffrido Petro, Frisio, adjuti sunt, qui collationem cum MSS. diligenter à se institutam cum Guilielmio communicavit. Adjectus est operi index; cui titulus: *Penu Tullianum decem cellis seu indicibus expromens, quicquid uspiam divitiarum in Ciceronis opibus habetur.* Collegit Georgius Ludov. Frobenius: procuravit editionem Janus Gruterus, in cujus manus & Suffridi Petri & Jani Guilielmi notæ pervenerant: ceterum index ille separatim quoque editus prostat. Fuerunt alii, qui in animo habuerunt universa Ciceronis opera edere: quos inter Andr. Schottus, cujus conatus mors interrupit. In Belgio prodiit nitida satis editio, Cornelio Screvelio accurante, cui Guilielmi & Gruteri aliorumque notæ, sed selectæ additæ sunt, 1661. in 4. eadem deinde 1687. Genevæ (licet Basileam titulus præ se ferat) recusa est. Integram vero Hamburgensem Gruteri editionem recuderunt Londinenses typographi in fol., sed nitoris magis, ut videtur, quam emendationis habita ratione demptis quoque præter rem capitum numeris. Lond. 1681. [Male vero omnes fecisse, & nescio quo se conspurcasse luto, V. Cl. Jac. Gronovius arbitratur, quotquot in recudendis Ciceronis operibus Gruterianum textum secuti sint, quem scilicet ipse pro-

men-

mendosissimo habet, & occasionem inde arripuit novam Ciceronis editionem, cum variis Codicibus MSS. collatam, & à se emendatam, publicandi: quod Lugduni Bat. 1692. forma duplici in 4. & in 12. praestitit: praeter Gru-teri atque Guilielmi notas, suas quoque adjiciens: Orationibus insuper totum Asconii Pediani Commentarium, & Anonymum Scholiaften ad-dens.] Jamdudum quoque adornandam per partes Ciceronis editionem absolutissimam vir magnus, Joh. Georg. Grävius, sibi sumsit; deditque orbi literato Epistolas Ciceronis ad Atticum & ad Familiares, ut & libros Officio-rum, cum P. Manutii aliorumque integris, & suis notis: nunc Orationes pari instituto parat:] adeo, ut spes sit, nos ab ejus manu locupletissimum opus aliquando habituros. Reliquas editiones, Elzevirianam 1642, X. to-mis minoribus comprehensam: Blavianam 1657. tomis totidem; Hervagia-nam tomis 4, aliasque Basileenses, Lugdunenses, Parisienses, Francofur-tenses, Genevenses, nil moror: jam enim plus satis de editionibus dictum est. Habentur inter opera Ciceronis quaedam, quae nomen illius mentiun-tur: ut orationes illae Ciceronis & Salustii mutuae; de quibus vid. Sanctius in Minerva p. 258, qui miratur Quintilianum, Linacrum, Vallam & cæteros, putidas istas & barbaras oratiunculas non vidisse ab aliquo sciolo & barbaro esse compositas. Longe rectius id animadvertisse monuisseque Pet. Victo-rium & Seb. Corradum. Idem Sanctius l.c. p. 253. Pauli Manutii oscitantiam castigat, qui titulos Paradoxorum ipsimet Ciceroni adscripsit: cum nugæ sint ea lemmata ab imperitis Grammaticastris præfixa: velut omnes istiusmo-di tituli ad Martialis Epigrammata, ad Horatii Odas, & ad Valerium Maxi-mum: non solum alieni ab instituto autorum, sed & alienissimi haud raro. De Orpheo Ciceronis dubitandum non est quin supposititius sit, idque de-prehendet, qui vel unam solum alteramve periodum perlegerit. De Con-solatione diximus jam, eam à Car. Sigonio confictam, ut imponeret do-ctis personata eloquentia sua: sed fucus haud diu post animadversus est. Historia ejus rei continetur in Epistolis quibusdam, quae habentur in Ant. Riccoboni-Descriptione Gymnasii Patavini. Commentatores Ciceronis tam in omnia ejus opera, quam in libros singulares, sunt longe plurimi. E veteri-bus ad nos pervenit Asconius Pedianus, qui Vespasiani ævo floruit, cujus ta-men Commentariorum maxima pars injuria temporum intercidit; in reliquis emendandis & restituendis laborarunt Paulus Manutius, Franc. Hotomannus, Titus Popma Frisius: [& post hos omnes Joh. Frid. Gronovius, è cujus emen-datione Jacobus filius Asconium, uti diximus, publicavit. Primus Asconium in Helvetia, in monasterio S. Galli, invenit Poggius Florentinus; Aldus postea impressit. [Praeter Pedianum vero restat adhuc alius quoque Scholiastes An-tiquus, quem nescio qua occasione acquisitum sive Pithæus seu Petavius ad If. Vossium misit, & ab hoc impetravit Jac. Gronovius, ediditque.] In libros de

Inventionem scripsit Marius Victorinus; Seculi IV. scriptor, ac præceptor Hieronymi: cujus in Ciceronem commentarius Venetiis 1500, Colonia 1535. apud Joh. Gymnicum & 1537, Parisiis apud Rob. Stephanum, ex castigatione Guyb. Longolii, alibi que lucem publicam aspexit. Venetam editionem imprimis commendat Casp. Barthius, eamque facile locum codicis MSS. tueri censet: qui cetera ipsummet Victorinum optimæ notæ veteribus Criticis accensendum plane non dubitat, Adversar. l. XXXVI. c. 1. E recentioribus in singulos Ciceronis libros complures extant commentatores. Librum de claris Oratoribus exposuit Sebast. Corradus: estque hic ejus commentarius impressus Florentiæ 1552. Idem in epistolas Ciceronis omnes, tam familiares, quam ad Atticum, justa commentaria scripsit, quorum illa Basileæ, hæc Venetiis excusa sunt. In Partitiones Oratorias Claudius Minos scripsit, Francofurt. 1584. In Oratorem, post Corradum, Melch. Junius, Argent. 1585. Joh. Sturmius quoque, magnus eloquentiæ per Germaniam magister, edidit in eundem librum commentaria. Existunt præterea ejusdem Sturmii & Claudii Minois commentarii in speciales quasdam orationes. In omnes Ciceronis Orationes varios variorum Commentarios Franc. Hotomanni, Joach. Camerarii, M. Ant. Mureti, Adr. Turnebi, Val. Erythræi, aliorumque, in unum corpus congestos, junctim edidit Oporinus Basil. 1553. in fol., quem Lugdunenses A. 1574. secuti sunt. Vastum volumen, seu potius tomos II Commentariorum in tertiam orationum Ciceronianarum partem, struxit ediditque Paris. A. 1631. Nicol. Abramus, Soc. Jesu (is ipse, qui Nonni Paraphrasin Johanneam cum notis suis, sane doctissimis; eleganti editione Cramoisiæ 1613. dedit,) in quo commentario tam historica, quam rhetorica & grammatica longe plurima, expediuntur. Plures orationum Cicer. explanatores recenset magno numero Spachius Nomencl. Philos. p. 289. seqq. Commentarii P. Victorii, & doctorum virorum plurium in libros Cic. de arte Rhetorica in unum quoque corpus collecti sunt, editique ab Aldo juniore Venet. 1546. in fol., quos etiam Basileæ nescio quo anno recusos vidi. Qui in Epistolas Ciceronis scripserunt, magno numero apud Spachium l. c. p. 313. seqq., ut & à Cl. Grævio, post præfationem in Epistolas Famil., recensentur. Atque hic etiam omnes illos novissima editione sua collegit. Eminent vero inter omnes Paulus Manutius, cui palmam in eo genere nemo dubiam reddet. Gaddius T. I. p. 98. Budæum quoque refert Commentarium in Epistolas familiares scripsisse, de quo nihil alias mihi constat. Philosophica Ciceronis à variis illustrata sunt. Libri de Legibus prodierunt cum Commentario Adr. Turnebi, Paris. 1557. in 4. Tusculanæ Quæstiones cum Commentario Joach. Camerarii Paris. 1558. & cum notis Franc. Fabricii 1568., Academicæ Quæstiones cum Commentario Turnebi 1553. Libri de officiis, primus recentis typographiæ partus exti-

extiterunt, editi an. 1466. Commentatores eorum sunt Aldus Manutius, Car. Langius, Fulv. Ursinus, Dion. Lambinus, Franc. Fabricius, Des. Erasmus, M. Ant. Muretus, Joach. Camerarius, Petr. Victorius, Phil. Melanchthon, Hier. Wolffius, Xystus Betulejus, Wolffg. Anemæcius, Pet. Balduinus, Pet. Ramus, Franc. Sylvius, El. Vinetus, Sam. Rachelius, alii. Tanti nempe omni tempore viris doctis officia Ciceronis visa sunt: quorum pretio vel inde etiam decedere aliquid Hugo Grotius olim existimabat, quod omnium manibus terantur. Ceterum commentatores modo laudatos quinque priores integros, reliquos omnes magno cum judicio excerptos, dedit, suasque insuper notas, verbis ac rei lucem uberrimam affundentes, adjecit in exquisitissima Editione sua Joh. Georg. Grævius, Amstelod. 1688. in 8. Cato Major Ciceronis, Lælius, Paradoxa, & Somnium Scipionis jungi solent Officiis, & hinc plurimorum quoque laboribus illustrantur. Seorsim Catonem Majorem illustravit Ludov. Vires libello, cui titulus, Animæ Senis: cui addi quoque potest Gabr. Paleotus in Tr. de Bono Senectutis. Lælium, seu de Amicitia Dialogum, illustravit Victorinus Strigelius, & alii nonnulli. In Paradoxa fuse, copiose, & ut Wolffius judicat, ad ostentationem ingenii sui, scripsit M. Anton. Majoragius. In fragmentum libri VI. de Republica, quod sub titulo Somnii Scipionis superest, è veteribus copiose scripsit Macrobius: in quod etiam extant Ludov. Vivis Vigiliæ. Atque hæc de editionibus & Commentatoribus Ciceronis dicta sufficiant. Ceterum, si eloquentiæ Ciceronianæ reprehensores supra enumeravimus, paucis etiam censores alii nunc sunt enarrandi. Exquisitissimos Ciceronis libros Officiorum aggredi, & criminationibus seu calumniis potius variis onerare, veritus non est Cælius Calcagninus, editis eam in rem anno 1543. Disquisitionibus: sed queis M. Anton. Majoragius & Jacobus Grifolus commodum occursum ivere, ille Dispunctionibus, hic Defensionibus, maledica convitiatoris crimina dispungentes: ac proinde etiam dignas merito judicavit Cl. Grævius, Dispunctiones Majoragii, quæ una cum Calcagnini Disquisitionibus, in nova sua Officiorum Cic. editione recuderentur. Verum ipse ille defensor Ciceronis Majoragius alia ratione Censor illius est, seu iniquus potius reprehensor, dum nempe Paradoxis Ciceronianis Anti-Paradoxa opposuit, Ciceronem plane ignarum Philosophiæ, & totius Dialectices expertem, demonstraturus: quam fœdissimam calumniam vocat, & contutendam sibi sumit Sanctius in Minerva p. 252. seq. Jam olim vero Marius Nizolius, non diu post edita Anti-Paradoxa, Majoragium data ad illum objurgatrice Epistola confutare instituit: sed pessime ab hoc exceptus primo Apologia, tum & cum Nizolius Antapologiam opposuisset, duobus Reprehensionum libris, Mediolani A. 1549. editis. Conciliatorem inter litigantes egit Seb. Corradus: prout lib. I. Polyhistoris, p. 318. epistolis in-

editis Gudianis, commemoravimus. [quæ, cum editæ jam sint, dicta tum temporis confirmant, suntque hoc ordine legendæ. Nizolii epistola ad Majoragium num. XLVII. p. 132. seqq. Majoragii ad Cicerinum n. XL. & XLI. p. 126. & tres Corradi ad Major. XXXIV. XXXV. XXXVI. p. 121. seqq.] Versus Ciceronis, in quibus pangendis non nimium felix videbatur orator incomparabilis, ludum etiam de se jocumque inimicis dedisse notum in vulgus est. Sed tamen jocos illos magis lingua, quam animo, fuisse dictos Janus Nic. Erythræus existimat, cui versus M. Tullii nitidissimi lepidissimique videntur. Idem Nicius ægre fert, objectam Ciceroni ab Hieronymo imperitiam linguæ Græcæ, ac si vim ejus sermonis in vertendo parum feliciter esset assecutus. Ipse vero se magna perfundi voluptate profitetur, quoties dulces ac perspicuos locos illos perlegat: *quod sibi non contingere ait in iis, qui, hanc bene interpretandi laudem suam esse propriam agentes, ita perplexe, ita insuaviter, ita inamœne loquuntur, ut celeriter fastidio & satietate à se homines abalienent.* Neque etiam credibile ullo modo esse addit, eum, qui in ipsa Græcia à magistris optimis edoctus toties Græce declamarit, ac commentatus sit, Græci sermonis proprietatem ignorasse. vid. Pinacoth. III. p. 34, 35. De plagii crimine, cujus à Græcis jam olim reus postulatus Cicero, ab Hieronymo autem absolutus est, vid. Thomaf. de Plag. Liter. §. 392. Nos, de Cicerone plus satis pro instituti ratione dictum putantes, ad alios nunc auctores Latinos pergitur.

- 8 Et quidem is, qui historiam ejus, quod Catilinariam conspiracy at-
tinet, exposuit, cetera non usque adeo amicus Ciceroni, CRISPUS SALLU-
STIUS, eum primo excipiat: qui non eandem ab omnibus laudem retulit:
inveniunt enim multi in eo quod reprehendant. Brevitatem illi tribuunt
omnes: ea vero, judice Quintiliano l. X. c. 1, nihil apud aures vacuas atque
eruditas potest esse perfectius: alii contra vitio illam ei vertunt. Quos in-
ter Joh. Petrum Maffejum quoque fuisse Erythræus refert Pinacoth. II. p. 53.
*Illud, inquiens, in eo ferendum non erat, quod Sallustium Crispum, Romane decus histo-
riae, ad sui judicii calculum revocare & damnare audebat; ideo fortasse, quod divi-
nam ejus prudentiam, illustremque brevitatem, qua nihil est in historia dulcius, se imi-
tari posse diffideret: nam tantum quisque laudat, quantum se imitari posse non de-
sperat.* Jul. Cæs. Scaliger lib. IV. Poëtices c. 24. plane miratur, & sibi nondum
compertum ait, quamobrem Sallustio attributa sit ab omnibus præter cete-
ros brevitatis: qui enim prælongas haud raro conciones inserat, quas nul-
lus habuerit Imperator; qui toties ad alia à proposito exspatiatur; qui, Ca-
tilinianæ conjurationis historiam traditurus, ipsamet urbis Romæ initia ar-
cessat; illum vero prolixum potius, vel etiam nimium, supervacuumque,
vocandum censet. Sub finem capitis tamen, in eo ipse brevitatem Sallustii
agnoscit, quod tribus verbis integras expleat sententias, non circumducatur,
non

non interponat, asyndetis utatur, & omittat verba. Quapropter causas omnino habuit, ut Scaligerum confutaret, Leo Allatius, in libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 36, qui legi potest. Judicium Barthii de Sallustio vid. Adversar. l. XLVIII. c. 19. Scheurlii in Statua Mercur. Sect. II. P. II. c. 8. & Bœcleri in Dissert. de Eloq. Civili. Scioppius, in Dissertatione de Rhetoricarum Exercitationum generibus p. 13. & 14, Sallustium exagitat, ut κακόζηλον, verborum obsoletorum & archaismorum strenuum affectatorem; quod etiam non omnino falsum est. In scribenda historia Crispus Thucydidem sibi imitandum sumsit: uti deinde Sallustium imitatus Tacitus est. Fuit, cum Sallustius, doctorum apud Romanos hominum judicio, primas inter Historiographos Latinos partes obtinere visus est. Hinc Martialis:

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,

Primus Romana Crispus in historia.

Editiones ejus variae sunt. Ut enim Aldinas, Argentoratenses, Colonien-
ses, taceamus: prodiit in fol. Sallustius cum notis integris Variorum Basil.
1564. Auctores notarum atque commentariorum illorum sunt Barthol. Zanchus, Henr. Glareanus, Jac. Bononiensis, Joh. Chysoft. Soldus, Jod. Badius Ascensius, Laur. Valla, Omnibonus Leonicens, Vincent. Castilioneus. Aliam editionem integris notis variorum H. Glareani, Joh. Rivii, A. Manutii, Auf. Popmae, J. Palmerii, Pet. Ciacconii, Fulv. Ursini, El. Putschii, J. Dou-
sa, & suis, instructam Francof. in 8. edidit Janus Gruterus. Similiter Ludovicus Carrio Sallustium à se recensitum, suisque & Joh. Rivii, Manutii, Cypriani à Popma notis illustratum, è Plantiniana officina in 8. 1579. prodire jussit. Est quoque inter optimas auctoris hujus editiones memoranda, quae ex recensione Pet. Victorii Florentiae apud Juntas 1576. in 8. excusa est. In Belgio Ant. Thysius, cum selectis variorum notis, Sallustium prodire jussit Lugd. Bat. 1649. in 8: Aliam integris aliquorum notis instructam ejus editionem accuravit Joh. Frid. Gronovius 1665. in 8. Joh. Janssonius nitidam quoque Sallustii editionem dedit Amstelod. 1667. in 12, vel propterea commendandam, quod quamplurima deperditorum veterum Historicorum fragmenta, ab Aufon. Popma collecta, subjuncta habet. In usum Delphini Sallustium Dan. Crispinus edidit Paris. 1674. in 4. Præter illos vero commentatores, quos diximus, Laurent. Crassus Paulum quoque Benium, morosum istum veterum Auctorum censorem, memorat in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 83, & Johannem Delphinum, patritium Venetum, Patriarcham Aquilejensem, quem in Bellum Catilinarium scripsisse refert p. 209. & 211. Notis politicis & historicis Sallustium illustravit Christoph. Ad. Rupertus: Noribergæ 1671. in 8.

Sallustio atque Ciceroni coævus, C. JULIUS CÆSAR, tot rebus maximis

mis gestis æternum per universum orbem nomen adeptus, inter auctores etiam Latinæ linguæ præcipuos locum haudquaquam infimum sibi vindicat; nempe non minus insigni facundia, quam fortitudine exquisita, clarus. Illum certe Manutius Historicis Latinorum omnibus præfert, in *præfatione Commentarii in Cæsarem*: & Ludov. Vives, in *Lib. de Tradendis Disciplinis*, adeo Cæsaris libros commendat, ut prima etiam ætate, una cum Epistolis Ciceronianis, legendos existimet: quem tamen ea in re haud immerito confutavit Joh. Schefferus *lib. de Stylo*. Sunt, qui putent, librorum de Bello Gallico auctorem Cæsarem non esse, uti nec eorum, de civili sive Pompejano: de prioribus id Ludov. Carrio, de posterioribus Franc. Floridus Sabinus affirmavit. Julio nempe Celso (qui tamen sæculi XV scriptor nonnisi recensuit commentarios Cæsaris & emendavit) eos adscribentes: quos Ludovicus Caduccus male Orosium secutus Suetonii opus esse, existimabat. Verum iis omnibus satisfecit Gerh. Joh. Vossius, in *Historicis Lat.* l. I. c. 13. p. 62, quanquam & jam olim Lipsius dissensum suum ad Carrionem non dissimularit, Epistolic. Quæstion. l. II. ep. 2. [Hujus tamen, ut puto, Carrionis vestigiis inhæsit auctor ridiculæ opinionis nescio quis; quem Isaacus Vossius, prudentem cetera, magnæque apud suos auctoritatis, vocat, sibi in familiari congressu sæpius affirmasse refert: scriptam à se, post plurium annorum cogitationes, luculentam de Cæsaris de Bello Gallico Commentariis dissertationem; quæ invictissimis argumentis omnia illa falsa esse evinceret: nec Cæsarem transisse unquam Alpes, nec vidisse Galliam. Quæsitum vero, quibus rationibus & testibus tantam rem peregisset? respondisse: mille testium loco, ad hoc probandum, suffecisse sibi rectos bonosque sensus, quos semper sequeretur. *vid. Is. Voss. Respons. ad Objecta Crit. Sim.* p. 336. Sane vix poterat quicquam magis ab omni ratione bonisque sensibus alienum excogitari: si modo ita censuerit serio quispiam, & non joco Vossius suis lectoribus imponat.] Stylum Cæsaris, quem in commentariis adhibet, strigosum Masenius vocat: inepte sane: non poterat enim alio sermonis genere uti Cæsar, commentarios scribens, quibus succiplena aliqua oratio non conveniebat. Et adeo quidem nihil purissimæ Cæsaris Latinitati quicquam præjudicat, istud Masenii judicium, aut Lipsii quoque, qui lib. IV. Poliorcet., Dial. IX., non nimium præclare de illa sentit, ut eis contra facile Quintilianus, peritissimus dicendi magister, os obstruat; cum lib. X. c. 1. Instit. ait: *C. Cæsar, si foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio; ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira sermonis, cui proprie studisus fuit, elegantia.* Expressimendum sibi è Græcis Cæsar haud infeliciter sumsit Xenophontem. Fidem in Commentariis C. Cæsaris desiderant nonnulli, quos inter olim Asinius Pollio inprimis multa desideravit: sed qui assiduus erat optimorum

rum quorumvis calumniator, non adeo à nobis attendi meret. vid. de ea Vossius pater in *Histor. Lat. l. c.*, & Scheurl. in *Stat. Mercuriali, P. II. Sect. II. c. 9.* Septem de Bello Gallico libris Commentariorum Caesaris octavum adjecit A. Hirtius Panfa, familiaris ejus, Balbo nuncupatum. Idem & Commentarios de Bello Alexandrino, & de Africano cum Juba, composuisse eo majore consensu creditur, quod ipsemet in epistola ad Balbum à se scriptam bellorum eorum historiam fidem facit. Sed tamen, jam Suetonii tempore, dubitatum fuit, Hirtius an Oppius horum æque & Hispaniensis bellorum in commentarios relatorum auctor sit: ita tamen, ut Suetonius ipse magis ad Hirtium propendere videatur, vid. *Sueton. Cas. c. 56.* Hispaniense bellum à Balbo descriptum suspicatur Vossius. Idem Julii Celsi Commentarios de Vita Caesaris, an. 1473. editos, primus indicavit. [Clar. Grævius vero in elegantissima Caesaris editione nupera A. 1697. in 8. denuo eos edidit.] Græcus librorum de Bello Gallico interpret, quem, ex Bibliotheca Pauli Petavii, primus Gothofr. Jungermannus edidit, num Theodorus Gaza, an vero Maximus Planudes, sit, ambigit, in lib. de Claris Interpr., Huetius; ita tamen de illa judicat, ut nec impuram dicat esse, nec invenustam. Prodiit illa Jungermanniana Caesaris variorum (Henr. Glareani, Aldi Manutii, Franc. Hotomanni, Joh. Brantii, Andr. Schotti, Fulvii Ursini, aliorumque, & ipsiusmet Jungermanni.) Commentariis integris illustrati editio Francofurti 1606. in 4., etiam 1669, sed parum feliciter, recusa. Plurimæ vero sunt Caesaris editiones aliæ Aldinæ, Gryphianæ, Plantinianæ, Basileenses, Parisinæ, &c., quas recensere hic nimis longum foret. Ex recensione Jos. Scaligeri prodiit Caesar Lugd. Batav. 1606. in 8, sæpe per Germaniam, sed, ut fit, infelicius semper recusatus. Cum variorum selectis notis Cæsarem Arnoldus Montanus Lugd. Bat. 1651. & 1680. in 8. dedit: in usum Delphini Parisi 1678. Joh. Godwinus. Dedit etiam superiore seculo Caesaris Commentaria, à se emendata, suisque & Hotomanni commentariis illustrata, Jac. Strada: Francof. in fol., quæ editio plane egregia est. Ineditas Dionysii Vossii notas in Cæsarem in Isaaci fratris bibliotheca latuisse, Colomesius in *Opusculis* p. 141. refert. Silentio autem hic prætermitti non debet insigne plagium Fulv. Ursini, quem suas in Cæsarem notas maximam partem Petro Ciacconio, amico, debuisse, &, illius tacito nomine vulgasse, jam olim Joh. Brantius, & ex eo Thomafius Diff. de Plag. Liter. §. 583, annotavit. Namque, ut erat Ciacconius in emendandis Auctoribus mire sagax, adeo, ut, dicente Erythraeo Pinac. l. p. 192., auctorum eorundem animi immigrasse quasi in ipsum, suamque illi de iis rebus, quæ erant in quæstione, sententiam quodammodo aperuisse, viderentur: ita nihil minus erat, quam suarum rerum ambiciosus aut invidus, sed cum amicis quam lubentissime omnia communicavit. Ita factum, ut & ad Fulvium notæ in Cæsarem pervenirent: quas cum,

post Ciacconi mortem, ab Andr. Schotto Joh. Brantius accepisset, suo domino à Fulvianis separatas restituit. Ceterum est quædam Italica Operum Cæsaris translatio, ab Andr. Palladio, architecturæ civilis & militaris peritissimo viro, adornata, editaque Venetiis 1619. in 4, quæ maximi habenda est, omnibus quippe Commentariis accuratior meliorque, ob exquisitam rerum & actionum per imagines repræsentationem. [Parem imaginum curam Clar. Grævius quoque gessit in postrema, quam nuperrime dedit, Jul. Cæsaris nitidissima editione, A. 1697., una cum Jul. Celsi libro de vita Cæsaris, Ultrajecti, uti diximus, emissa.]

10 Ante Cæsaris dictaturam, eo Dictatore, & postea, vixit CORNELIUS NEPOS, M. Tullii amicus, familiarisque, teste Gellio, optimus Latinitatis auctor, è cuius tot scriptis, quæ apud Veteres laudantur, & quorum historiam accurate Vossius exposuit *Hist. Latin. l. I. c. 19*, nonnisi vitæ illustrium Imperatorum, nec ea quidem integræ, hodie supersunt: siquidem quæ de Romanis Imperatoribus scripsit, excepta Attici Vita, & Catonis Vitæ compendio, perierunt. Vulgo Æmilius Probus dicitur, & sub hoc nomine veteres aliquot editiones prodierunt: suntque haud pauci, qui Æmilium auctorem putant esse vitarum, quæ exteros Imperatores sistunt. Sed eos vehementer falli, & Æmilium Probum librarii fuisse nomen, qui Cornelii Nepotis vitas Theodosio Imp. obtulit post Savaronem, Vossius l. c. ostendit. Idem, tacito quidem nomine, Barthium confutat, existimantem, vitas illas Cornelii ab Æm. Probo in compendium esse redactas, solamque Attici vitam integram adhuc atque genuinam superesse: qua in re multum falli Barthium, nec operis concinnitatem ævum Theodosianum admittere, non Vossius solum ostendit; sed & Janus Gebhardus, in Spicilegio suo ad præfationem Corn. Nepotis, & in Not. ad vitam Datamis: Scioppius quoque, nasutus adeo veterum auctorum censor, nihil in Nepote reperit, quod sequiorem ætatem spiret. Utinam haberemus ceteros ejus auctoris libros Chronicorum, Exemplorum, librum Illustrium Virorum, qui scriptis inclaruerunt, qualem de Historicis Græcis se scripsisse ipse in vita Dionis Auctor est, & de Latinis Historicis, alium ab illo structum, tum ex antiquo Gifanii quodam codice, tum ex rationibus aliis, Vossius observat: neque dubitat, vitam Attici, Ciceronis, ampliorem Catonis, singulas ejus libri partes fuisse. Quicquid ejus sit, haberemus utique, si modo superessent plures præstantissimi Scriptoris fœtus, magnos historiæ & Latinitatis thesauros. Prodierunt Opera Nepotis, quæ supersunt, cum emendationibus & notis Dion. Lambini, Paris. in 4. 1569., quanquam Obertus Gifanius multum de surreptis sibi à Lambino per plagium notis suis conquestus sit: qua de re vid. Thomafius de Plagio Liter. §. 448. lit. e. In colligendis fragmentis Nepotianis omnes facile vicit Andr. Schottus, à cuius manu eximiam habemus Nepotis editionem,

tionem, Francofurti in fol. 1609. excusam. Eodem loco anno praecedente 1608. Vitae Imperatorum Cornelii, cum notis Lambini, Guyb. Longolii, Hier. Magii & Joh. Savaronis, lucem aspexerunt. Savaroniana editio primo Paris. minutiore forma An. 1602. prodiit. Jani Gebhardi Lugd. Bat. 1644. in 12. & Lipsiae An. 1653. Joh. Henr. Bœcleri editio sexies minimum prodiit Argentorati: nam hoc ipse in praefatione testatur sextae suae, An. 1656, cum egregio Commentario pragmatico, ut solent esse Bœcleriani, & indice doctissimo, excusae. Indicem illum Bœcleri Vorstius augere voluit, falsa se etiam expunxisse, & transposita suis locis reddidisse, gloriatus in praefat. suae editionis, A. 1662. Lipsiae in 8. vulgatae: ubi multa de Corneliani, aliorumque indicum, defectu habet. Enimvero malam ea re gratiam iniit apud Bœclerum, qui multa reprehendit in hoc indicis sui augmento, *praefatione Comment. sui in Vellejum*. Apud Batavos cum notis variorum, Rob. Keuchenio curante, in lucem emissus est Nepos Lugd. Bat. 1675. in 8, quo ipso anno Parisiis, in Delphini usum, Nicol. Courtin eundem edidit. Est & quaedam hujus anni Oxoniensis editio, è Theatro Sheldoniano profecta, quae reliquis Graecorum Impp. ex MSS. vitam Aristomenis Messenii additam habet. Aug. Buchneri notulae, cum quibus aliquoties excusus Cornelius est, ab Auctore minime videntur eum in finem scriptae, ut ederentur: siquidem nuda tantum est paraphrasis Latina atque Germanica. Omnium vero Nepotis editionum absolutissima mihi videtur, quam adornavit Joh. Andr. Bosius, secunda vice, cum luculentissimo indice, suisque notis edita Jenae in 8. 1675. [Commodissima etiam est, quam ad juventutis usum, Chronologicis atque geographicis tabulis, notisque novis, in structam emisit Clar. Christoph. Cellarius Lipsiae 1689. in 12.] Pomponii Attici vitam separatim, cum notis, Glossario, & Nomenclatore, Henr. Ernstius apparavit Lugd. Bat. 1677. in 16. Daretis Phrygii, qui circumferuntur, de Bello Trojano libros VI. à Corn. Nepote translatos crediderunt olim nonnulli: nemo hodie, cum omnes immane dictionis discrimen videant: ut adeo Vossius haud abs re in Glandorpio id credente judicium desiderarit: *de Histor. Lat. l. III p. 701*. Interim ex hac de Nepote, Daretis interprete, fama erronea error alius, atque is multo gravior, ortus est: ut nempe Cornelio adscriberetur Carmen heroicum libris VI. historiam Belli Trojani pandens, exprimensque Daretem, cujus Auctor prima etiam facie sese prodit recentiore, quanquam non indoctus ille sit, imo saepe plusquam opus erat argutulus: cujus Censuram instituit Masenius in *Palæstra Eloq. Ligata, l. II. c. 6. & 14*. Est vero is auctor Josephus Iscanus, sive Devonienfis, vel Devonius, sive demum Excestriensis (omnibus enim istis nominibus compellatur, viderique potest ratio illorum apud Vossium *l. c. p. 450*.) sub initium Seculi XIII., Johanne tum apud Anglos sceptra moderante, clarus: Balduino Cantuariensi Archiepiscopo, patrono suo,

suo, & hos, & alios libros plures, nuncupans. Adeo magni vero istud Iſcani de bello Trajano carmen, tot figuris atque descriptionibus ornatum, facit, Gabr. Naudæus, in Addition. ad Historiam Ludovici XI. p. 149., ut cum Joviano Pontano & Hier. Fracastorio ejus Auctorem comparet. Fatendum tamen, quanquam in illo sint non pauca, quæ laudem, præsertim in ea seculorum barbarie, justissimam utique merentur, longe tamen inesse plurima frigida atque affectata. Primus illud Poëma publicavit Albanus Torinus, Basil. 1541. in 8, nostro autem seculo A. 1620. cum notis Samuel Dresenius, Dithmarſus: qui & in præfatione ad lectorem, de Iſcano auctore multa habet.

- II** De TITO LIVIO, historiæ Latinæ principe indubio, aurei Augustei ævi maximo ornamento, & in quo grandio sublimitas dictionis cum lactea ubertate summum fere apicem consecuta videtur, eo nobis nunc brevioribus esse licet, quo plenius de illius sermone, libris, deperditorum spe vel exigua vel nulla, monumentis, æmulis, Criminatoribus, er., in Dissertatione satis ampla de Livii Patavinitate egimus, quam hic in compendium contrahere plane non lubet. Tantum de editionibus quædam commemorabimus. Omnium primæ sunt Romanæ duæ, quas eodem tempore bini Italiæ Episcopi, Joh. Andreas Aleriensis, & Joh. Anton. Campanus Interamniensis, adornarunt dederuntque novo tunc imprimendi artificio, excusas ille an. 1470. hic 1471. & 1472. Iſtas inſecutæ sunt Mediolanensis A. 1478, Tarvisina à Luc. porro recensita 1481., Venetæ duæ apud Barth. Zanetum una à Portesio A. 1498, & altera à Georg. de Rusconibus, Mediolanensi, 1501. procurata. Inde Jodocus Badius, Ascensius, Paris. A. 1513. munitam variis lectionibus Livii editionem exhibuit: Et, cum omnes hæctenus editiones in libro 33, & magna parte quadragesimi, finiissent auctorem Moguntinenses A. 1518. ediderunt, Ulr. Hutteni & Erasmi Epistolis honestatam. Eodem anno, & inſecutis duobus, Aldina minoris formæ III tomis apud Aſulanum excusa est, cum quamplurimis optimæ notæ Codicibus collata: quam hæredes Phil. Juntæ Florentiæ A. 1522. denuo expreſſerunt. Post has Editiones memoranda præcipue Baſileenſis Frobeniana A. 1535, quæ non solum tres Decades, ab aliis jam excusas, ſtitit, ſed & dimidiam quartam è monasterii Lauriſſeni bibliotheca erutam: curam gerentibus Sim. Grynteo, Erasmo & B. Rhenano, una cum Notis virorum doctorum quorundam, & chronologia Henr. Glareani. Exinde epitomas amiſſorum librorum, quas reliqui hæctenus neglexerant, ſtudioſe adjecit, Liviumq; omnem, ſerio caſtigatum, ſuis ſcholiis & nova Chronologia illustravit, Car. Sigonius, operæ impenſas ferente Paulo Manutio, Venet. 1555. qui denuo editionem iſtam A. 1566. repetiit, demptis tamen nonnullis Sigonii ſcholiis, & interſperſis aliquibus Franc. Robortelli atque Glareani: hæc tamen iterum omiſit Aldus nepos, & Sigonianam editionem ſolam

Iam tertium expressit A. 1592. Manutianum textum expresserunt quoque Francofurtenses, & notas Variorum Virorum doctorum adjecerunt Tomis II. in fol. 1578. Aliæ sunt Francofurtensium editiones, quæ Jani Gruteri nomen præscriptum habent in fol. & in 8. 1619, sed quæ non adeo multum ejus curæ accessit, cum, ob absentiam viri docti, mendosissime excuderentur. Adjectæ sunt illis editionibus notæ in Livium Wilhelmi Godelevæi, cum quibus antea Londini A. 1589. in 8. jam excusus erat. Transeo nunc editiones alias Francofurtenses, Basileenses, Argentoratenses, Lugdunenses, Parisienses (nisi quod ex his ultimis unicam Mich. Vascosani de anno 1551. commemorabo,) & quæ aliis etiam in locis infinitæ propemodum excusæ sunt. XLIII. initium, quod ad eum usque diem deerat, è Bambergensi quodam pervetusto Codice, eruit A. 1615 Joh. Horrion, Jesuita illius loci, qui descriptum illud Barthol. Urbinati transmisit, hujus cura mox Venetiis, cum notulis, Ant. Quærengi, editum: sed A. 1617. ipsemet Horrion inventor emendatius multo fragmentum illud Paderbornæ, tacito licet suo nomine, vulgavit. Et quanquam Vossius, in *Hist. Lat.* p. 94., fucum fecisse Horrionem non dubitet, nec genuinum esse Livii fœtum partem illam credat; vindicat tamen illam animosè Joh. Frid. Gronovius, vir eruditissimus, & cui uni Livius longe plurimum debet, in *præfat. suæ edit.* in qua & magno studio Livianas editiones recenset, & de suo instituto ita differit, ut nihil ab eo esse prætermisum, quod ad ornandum ullo modo auctorem præstantissimum pertinere existimabat, facile videas; idque magis adhuc, si textum ipsum atque notas evolvas. Ter autem editio Gronoviana semper emendatior nitidiorque in lucem prodiit: primo quidem in 21. an. 1645. 4. vol., tum tribus in 8. maj. A. 1665, subjectis unicuique paginæ, non (ut in prima editione factum) separatim excusis notis Gronovii, quæ Sigonii integræ, & selectæ Variorum adjiciuntur: demum tertia vice A. 1679. eadem forma, filio Jacobo obæstetricante, edita est, & ab hoc etiam adjectæ notæ novæ [Nec vero dubium, quin idem V. Cl. Jac. Gronovius, si quando forte nova editione repeti Livius opus habeat, eum multo emendatiorem adhuc editurus sit, cum Marqv. Gudii Livium, cum triginta circiter MSS. codicibus studiosissime collatum, interea nactus sit, ingens novæ editionis adjumentum] Ante Gronovium Dan. Heinsius quoque in restituendo Livio laboravit, & recensitum à se ex officina Elzeviriana tribus tomis in 12. an. 1634. emisit, quæ editio A. 1653. repetita est. His omnibus tamen editionibus præstat adhuc Parisina, in Delphini usum à Joh. Doujatio luculente admodum, tomis V., an. 1679, 80 & 81, adornata: quæ, præter interpretationem vocum difficiliorum, notas tam Criticas, quam Historicas aut Philologicas, Effigies clarorum Romanorum è numis petitas, fastos magistratuum, aliaque ad illustrandum Livium pertinentia, Supplementa etiam Liviana integra, à Joh. Freinshemio

CV libris adornata, continet. Nempe, cum maxima operum Livianorum pars interciderit, absque etiam magna recuperandi spe; medelam ingenti jacturæ haudquaquam vilipendendam attulit Joh. Freinshemius, & ex aliis scriptoribus, stilo non inconcinno Supplementa Liviana struxit: quorum quidem libros X primos, secundæ Decadis Supplementum, Holmiæ A. 1649. in 12. Christianæ Suec. Regina nuncupatos, edidit: redux ex itinere munereque Suecico, decem illis, jam editis, 50. alios adjecit, nempe Decadis quintæ dimidium, tum integras sextam, septimam, octavam, nonam, decimamque dimidiatam, Argent. A. 1654, recusas ibidem 1672. in 4. Reliquos autem 45. libros, decadis decimæ partem posteriorem, tum undecimam, duodecimam, decimam tertiam atque decimam quartam, cum apud Hæredes diu in scriniis delituisse, ab iisdem redemptos, tandem Doujatius publicavit: ut adeo justum nobis historiæ Romanæ systema dederit; Priores 60. libros Freinshemianos Galliæ quoque, una cum Livii operibus transtulit; Gallus auctoris hujus interpres, Petrus Ryerius, Lugduni 1663. in 12, tom. XIV. Itala veste Livium induit Jac. Nardus, Venet. in fol. 1554. Germanicæ etiam versiones Livii duæ sunt, Zachar. Münzeri una Hanov. An. 1568. fol., & recentior altera Argentinensis A. 1574, cui nomen Interpretis additum non est. Hæc de editionibus atque translationibus Livianis: nunc de vitæ ejus historia duobus verbis quædam annectemus. Sebastianum Maccium de Historia Liviana volumen integrum, idque satis amplum, scripsisse Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. imag. 152. testatur. Vitam Livii singulari etiam libro descripsit Jac. Phil. Thomassinus, in quo magno cum apparatu recensetur fabula de brachio Livii reperto, & Patavii denuo non sine magna pompa sepulto, exstructo etiam una monumento: qua de re Laur. Pignorius quoque in Originibus Paduanis, Ital. idiomate scriptis, agit. Verum non recte cepisse bonos illos viros inscriptionem, quæ de Livio quodam liberto agit, primus illos Marq. Gudius monuit, cui tamen aurem non præbuere, ne scilicet pretiosum antiquitatis *κεφάλιον* ipsis interiret. Aliter tamen sensit Gronovius, qui, cum in prima editione inscriptionem istam proposuisset, monitus in iterata delevit. Conf. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 19, & Scheurlus Stat. Mercur., P. II. Sect. II., c. 9. p. 125. sq.

- 12 Ab Historicis auriæ ætatis ad Poëtas vel pergimus, vel revertimur, postquam scilicet supra jam de eorum aliquibus dictum est. Primum vero hic nominamus celebrem Epicuræ Philosophiæ sectatorem, TITUM LUCRETIIUM CARUM, cujus de Rerum Natura libros VI. per intervalla furoris, è poculo amatorio contracti, scriptos, & à Cicerone postmodum emendatos, habemus. Latinitatem ejus tanti æstimavit Jos. Scaliger, ut eo ne quidem esse meliorem Latinæ linguæ auctorem judicaverit *Prim. Scalig. p. 104.* Utrum plures quam VI, qui supersunt, libros scripserit, quod contra aliorum opinio-

opinionem Lambinus probatum it, in medio relinquimus: illud haud dubie verum est, graviter, eleganter & docte scriptos esse libros, quos habemus, quod Conr. Gesneri judicium est: nec desunt, quae ad loca Ciceronis atque Quintiliani, Lucretio facilitatem sermonis & ingenium abrogantia, obverti possunt; prout inter alios monet Henr. Jul. Scheurlus Stat. Mercur. P. II. Sect. II. c. 5., de Lucretio prolixè agens. Primus Lucretium è veteribus membranis edidit Hieron. Avantius apud Aldum Venet. A. 1500. in 4. & 1515. in 8, inde Florentiae atque Basileae recusum: sed, cum mendis pene infinitis scateret, medicas illi manus admoveere coepit Mich. Marullus, ipse tamen audaci nimis correctione plurima corrumpens; sed in aliquibus interrim non infelix. Post hunc idem Joh. Bapt. Pius tentavit: cum cujus Commentario Lucretius A. 1514. ap. Jod. Badium Paris. editus est: fol. Utroque longe fuit felicior Dionys. Lambinus, qui edidit probe castigatum à se Lucretium cum commentariis Paris. in 4. 1563. Hanc editionem Gifania secuta est: ab Oberto nempe Gifanio mille locis emendata, notis, ac imprimis Indice copiosissimo, instructa Antvverp. 1566. in 8, & Lugduni Batav. apud Raphelengium 1595. recusa: qui etiam multa in illa editione praestitisse sibi ipse visus est: verum pessime cum illo labore suo exceptus Gifanius, triplicisque plagii reus verbis atque carminibus mordacissimis à Jano Doufa & Lambino actus; ac si nempe, in emendando Lucretio, scriinia Lucae Fruterii, (popularis sui eruditissimi juvenis, Brugenfis, qui moriens commentationes suas amico Gifanio publicandas commiserat,) Victoris Gifelini, ipsiusque adeo Lambini, compilasset: qua de re prolixè admodum Thomafius Dissert. de Plagio Literar. §. 445, 446, 447, 448. agit, ipse ad excusandum in lite cum Lambino Gifanium eo promptior, quo iniquiorem callidioremque illius animum ex epistolis Mureti atque Gifanii mutuis collegit. [Enimvero, etsi de Lambini maligno etiam animo nobis constet, non minor tamen impudentia Gifanii quoque fuit, si Scaligerum audias, in epistola Scip. Gentilem, quae est in Appendice Gudianarum XXV., p. 356. ita scribentem. *Audio Gifanium testamento sua opuscula & lucubrationes Rittershusio legasse ea conditione, ut ab eo ederentur. Memini me ante biennium illi longam epistolam scripsisse, in qua non solum locos Lucretii, de quibus consuluerat me, explicabam, sed & multa alia adjeceram, quibus editionem Lucretianam exornaret: quam, tametsi acceperat, tanta tamen fuit ejus impudentia, & negaret, ad se pervenisse. Idque semper solebat facere, ut sibi attribueret ea, quae ab aliis didicerat, & si quis plagii eum postulare vellent, haberet ἀπολογία paratam, se nullas literas accepisse. Bis terve ausus est apud amicos nostros queri se nihil literarum à nobis accepisse, qui omnes, quas illi scripsi, recte accepit. Sed eum hominem nunquam fuisse puto, qui & in illis sordibus, quas omnes norunt, vixit, & nullum amicum sibi quaesivit, & qui bene de illo meriti erant, illis se quoque nihil debere profitebatur. Interest tamen Reip. li-*

terariae, ejus lucubrationes edi. Fuit enim doctior, quam probior, & nos ejus doctrinam probamus, mores execramur. Hæc Scaliger, qui ferme eadem de Gifanio] in Excerptis Puteanorum narrat, sordidam inprimis ejus avaritiam in magno divitiarum apparatu dominantem perstringens, sed Lucretium tamen magni æstimat. Post ejus mortem, ait, Jesuitam nescio quem complures schedarum Gifanianarum surreptas Romam abstulisse. Ceterum Lambini editio multoties quoque repetita est, cum in tertiæ demum præfatione Gifanium sit aggressus, & illam tamen ante annum 1569. prodiisse necesse est, quo ipso nempe hic de illata sibi gravi injuria queritur ad Muretum. Editionem Parisiensem anni 1570. expressit Francofurtana A. 1483. in 8. Nostro seculo Dan. Pareus Lucretium, cum notis suis, atque Lexico elegantiarum Lucretianarum, in lucem emisit Francof. 1631. in 8, sed lexicon istud maximam partem è Gifanii indice compilatum est. Post hunc Johannes Nardus Florentiæ A. 1647. in 4. Lucretium, paraphrastica explanatione, & annotationibus illustratum, dedit, physice tamen magis, quam philologice, commentatus. Exinde strenuam, in emendando Lucretio, operam navavit Tanaquil. Faber, cui debemus Poëtam istum, Salmurii A. 1662. in 4. typis exscriptum, & Fabri annotationibus expolitum [Editionem illam, absque tamen Fabri notis, additisque Mich. Fayi argumentis librorum, minuto admodum charactere, repetiit Neapoli Bulifonius A. 1693. in 12.] Prodiit & apud Belgas Lucretius. In usum Delphini Michaël Fayus eundem apparavit Paris. 1680, [infelicissime tamen istud negotium aggressus, censente nupero Lucretii editore, Thoma Creechio, qui rejecta Fayi barbara, ut vocat, interpretatione, novam paraphrasin atque notas uberiores adjecit, præter ceteros interpretes bonæ notæ Gifanium, Lambinum, & alios, inprimis etiam secutus Gassendum, quippe quem lucem maximam Lucretio, in suo de Epicuri Philosophia opere, affudisse recte animadvertit. Prodiit illa Creechii Editio Londini A. 1695. in 8, cum ante 13. annos 1682. ibidem Anglica ejusdem versio prodiisset, magno Anglorum omnium applausu. Gallice poëtam illum, cum notis suis, edidit Baro de Coutures Paris. 1685. in 8.]

- 13 Prodeant nunc Triumviri amorum, purissimi nequitiarum Scriptores, C. VALER. CATULLUS, ALBIUS TIBULLUS, & SEXT. AUR. PROPERTIUS, in quibus fane omnia sunt mollicula, delicatula, terfa, limpidaque Latinitatis. Ut à Catullo incipiam, nolo prolixior esse in ejus elogio, non possum tamen præterire stultos censores, & inter illos præcipue Jacobum Gaddium, qui libro suo de Scriptoribus Non-Ecclesiast. T. I. p. 125. ita loquitur, vel rudit potius : *Majoris fame ac existimationis poëta, quam præstantiæ & molis, cum pauca & parva poëmata ediderit. Docti nomen obtinuit, cujus rationem ignoro, & libere fateor ignorantiam meam.* His ita pro insigni sapientia sua

sua dictis, Pet. Victorii judicium de Catullo carpit, qui Var. Lect. l. XXIV. c. 15., Catullo nihil ingeniosius, nihil expeditius, excogitari posse, dicit. Gaddius contra iterum p. 186. sub Florido Sabino: *Judicarem doctum*, ait, *Catullum, si non legissem ejus carmina, in quibus nullam inveni doctrinam*. Sed nos hominem illum inficetum cum bellis suis judiciis valere jubebimus, qui ad censuram de poetis ferendam æque aptus est, ac asinus ad lyrae cantum judicandum. Firmiora sunt tot seculorum testimonia, à quibus *Docti* cognomen velut proprium Catullus indeptus est, tot eruditissimorum virorum judicia, quam ut turbare nos possit aliquis Gaddius. Cum quo eandem fovit sententiam seu furorem Johannes Ciampolus, qui cum Virginio Cæsarino & aliis, inito quasi fœdere, vetera, pura atque incorrupto nitore fulgentia contemnens, ea de causa in Catullum quoque graviter invehctus est, sed neminem sapientem movit: vid. Erythraei Pinac. III. p. 214. Jul. Cæs. Scaliger, Docti nomen male Catullo esse ab antiquis tributum, autumavit, cujus rationem ignorat ipse, & nil nisi vulgare reperit. Verum ei respondit Henr. Jul. Scheurlus in Stat. Mercurial., P. II. Sect. II. c. 6., & Catullum ex merito defendit; quem alibi ipse etiam ille Scaliger contra Cardanum strenue tuetur Exerc. 341. de Subtil. Ast tamen non audiri Muretum cupio, qui, perverso quodam affectu raptus, ita extollit Catullum in epigrammate & elegia, ut omnes alios præ illo contemnat. Martialem, si cum illo comparetur, vocat aliquem è trivio scurram; plane ut Ovidii eligias Victorius nescio cujus barbarismi, vernilitatis & affectationis, incusat. Hi vero distinguere non norunt inter elegiae naturam, & inter dictionis characterem: utut enim Catullus superet dictionis puritate, epigrammatis tamen genio superatur. Andr. Naugerius, nobilis & poeta Italus, quotannis solenne instituebat, quo Manibus Catullianus tria exemplaria Martialis, velut victimam, immolabat. Josephus Scaliger, Jul. Cæs. F., *nunquam plura apud ullos auctores se legisse dicebat, quæ se magis ad interpretationem S. Litterarum ducerent, quam apud Aristophanem, Catullum, Tibullum, Propertium, & ejusmodi salavissimos auctores Prim. Scaliger. p. 20.* ad quæ verba Tanaq. Faber annotat, respexisse Scaligerum haud dubie ad locos nonnullos Mosis, canticum canticorum, historiolum, quæ in libris Regum est, librum Ruth, versiculos aliquot epistolæ ad Romanos, & similia. Verum nimis profane locutus uterque est: nec decent Christianos istiusmodi cogitationes: neque verum est, si demum è lascivis istis stercorebus auri quid forte peti potest, è profanis scriptoribus aliis non multo etiam plura, ad S. Scripturæ illustrationem, hauriri. De Catullo alias pluribus agunt Vives p. 541. Bœclerus de Scriptor. Gr. & Lat. p. 43. seq., Barthius in Adversariis passim, lib. LII. c. 15., l. VIII. c. 22., & alibi. Idem de Tibullo l. IX. c. 19., de Propertio l. XXXII. c. 9., Catullum primus e tenebris eruit, iudiceque Barthio, ex

membranis vetustis, bona fide exhibuit, simul & recensitum suis commentariis illustravit, Ant. Parthenius, Lacifius, Veronensis, Venetiis A. 1488. per Andream de Patafcichis excusum. Ann. 1493. recusa editio ista ibidem est, additque Tibullus cum Bernardini Veronensis, & Propertius cum Phil. Beroaldi Commentariis. Hinc secuti Commentatores alii magno numero: & ut plurimum junctim triga ista Poëtarum lucem aspexit. Sic illos edidit, suis commentariis & scholiis illustratos, Muretus apud Aldum jun. Venet. 1562. in 8. Jos. Scaliger, cum castigationibus eruditissimis, queis tamen, ut ipse jurat, nonnisi Mensem unicum impendit, ex officina Patissoniana Paris. 1577. in 8. Junctim deinde horum duumvirorum labores Antvverpiæ 1582. in 8. recusati sunt: Scaligeri etiam apud Commelinos Heidelbergæ 1600. auctiores. Interea etiam cum Achillis Statii, Lusitani, commentario Catullus impressus est Venet. 1566. in 8., & è recognitione Jani Doufæ Lugduni Bat. apud Raphelengium 1592. in 12. Indicem in tres hos poëtas laboriosissimum Horatius Tuscanella composuit, emisitque cum iisdem Basileæ 1569., recusum Hanoviæ 1608. in 8. sed recte Bæclerus illum indicem magis laboriose, quam erudite, scriptum judicat. Vastiorum adhuc indicem, & præterea vastum quoque commentarium & absolutissimum, in eosdem poëtas scripsit Joh. Passeratius, Paris. in fol. A. 1608. emissum; quo opere nihil perfectius esse visum Scioppius censet. Joh. Livineji & Jani Gebhardi commentarios, cum indice Tuscanellæ, Catullo, Tibullo atque Propertio adjunxerunt Francofurtenses A. 1621. in 8. Omnium Commentarios, notas, observationes, emendationes, paraphrases, in unum corpus conegit Parisiensis typographus, Ourrius, A. 1604. in fol. Apud Belgas cum variorum notis Triumviros nostros procuravit Simon Abbes Gabbema, Frisius: multo accuratiorum vero editionem, cum integris aliquorum & nonnullorum selectis notis, exhibuit Clar. Grævius Lugduni Batav. A. 1680., qui in præfatione rationem instituti abunde aperit. Post hos omnes novo commentario Catullum explanavit Isaac Vossius, & inprimis bene de illo meruit Londini 1684. in 4., apud Belgas paulo post repetitum suum laborem videns. Moliebatur similem in Tibullum atque Propertium, sed non dedit. In Delphini usum Parisiis 1685. omnes tres ita publicavit Philippus Sylvius, ut obscœna, queis scatent isti amorum impuriorum magistri, & ob quæ merito Christianis exosi sunt, è corpore ipso carminum resicaret, & sub finem libri adjiceret; qua re num consuluerit magis casto pudori, an lascivam, salacitatem juvisse etiam haud parum videri queat, aliorum esto judicium. De Tibullo atque Propertio illud præterea annotandum, Elegias illorum, plerumque more Græco scriptas, ad venustatem Ovidianam haudquaquam accedere: deest enim ornatus ille figurarum & argutiarum; quem dum alii Victorius, Muretus, Vavassor, reprehendunt, male judicant. Epistolia
ama-

amatoria, quae lib. IV. carminum Tibulli extant, & à nomine Sulpitiae ordiuntur, Barthius *Adversar. l. LIX. c. 16., p. 281.* cum à Tibulli stylo plane abscedere, seculumque aliud sapere, videret, Sulpitiae illius poëtriae esse suspicatur, quae sub Domitiano cum marito suo Caleno clara fuerat, & cuius satyra apud Juvenalem & Ausonium reperitur.

Incedat post hos Phœnix ille poëtarum Latinorum, P. VIRGILIUS MARO, 14
cujus tot sunt Editiones atque Commentatores, ut numerari vix possint: tot nempe circumducit ille secum aquilas, philomelas, sed & addo regulos & graculos atque picas: non enim omnes, qui in illum scripsere, paris praestantiae sunt. Nihil vero sapit in poëticae eruditionis genere, cui Virgilius non sapit: quem, praeter Poëticae facultatis laudem, ad quam aspirare nemini licet, in omni doctrinae & eruditionis genere excelluisse, peculiari libro, eoque satis amplo, ostendit Sebast. Maccius, de quo vid. Erythraeus, *Pinac. I. imag. 152.* Fuere quidem, & olim, & nostro tempore Virgiliomastiges nonnulli, ingenio non destituti, sed nullius plane iudicii. Militant contra pro Virgilio omnium seculorum suffragia, quorum iudicio potius standum, quam unius alteriusve hominis inepti. Frustra ipsi obijcitur aliena inventio, cum à Graecis illum omnia hausisse ajunt: nam, si vel maxime illud in dubium magna sui parte vocari non potest, rudera tamen ille veterum ita coagmentavit, ut splendidior domum inde extrueret, quam à Graecis factum usquam repererat. vid. Thomaeii *Diff. de Plagio Lit. §. 576. seq.* Haud dubie etiam ex dignitate materiam isthanc pertractasset Menagius si *Dissertationem de plagio Furtis & imitatione Poëtarum*, quam in *Not. in Malherb. p. 257.* promiserat, per fata absolvere illi licuisset. Nihil sane decedit famae eximii pictoris, qui antiquam aliquam historiam penicillo suo delineat: ingenium siquidem & iudicium illius vel in minimis quoque circumstantiis elucescit. Quare inepti sunt, qui inventionem in Virgilio desiderant: nam tam in toto, quam in partibus operum illius, ea elucet. Quid Homero praestet, dudum notavit Jul. Cæs. Scaliger, in lib. V. de Re Poëtica, c. 2. & 3., ubi luculenter istud argumentum exsequitur: Barthioque *Adversar. lib. LVIII. c. 9.* iudice haud immerito totius antiquitatis iudicio opponi potest, quippe qui *non rationibus, sed demonstrationibus*, egit: adeo quidem certis, ut neminem fuisse aut futurum etiam esse credat, qui eas possit ita confutare, ut liberi iudicii hominem in contrariam captae pro Scaligero sententiam deducere possit. Hæc Barthius quem hic profecto fuisse plane immemorem fuisse oportuit: quippe qui alio in loco, lib. XLVII. *Adv. c. 22.*, postquam de imitatione Homeri, quam perpetuo sectatus Virgilius est, disseruerat, ita scribit. *Et hæc Virgiliana imitatio adeo mihi omni comparationi Homerum eximere videtur, ut, illum ipsum Scaligerum uno perpetuo errore totos illos suos divinos de Poëtica commentarios attaminasse, sæpius dixerim, dum Virgilium*

*Homero opponere, aut etiam præferre, molitur. Nihil enim aliud agit ista molitio, nisi quod in summa peritia summam ostendit imperitiam: non videns aut attendens, minime convellere Homerum ex usu esse Virgilium laudantis; sed ita in hoc Latino agnosci demum posse perfectionem, si perfectiorem etiam, quam vel perfectissima esse possit, in fonte, doctore, magistro, modimperatore, unicoque omnis Poëscos Apolline contemplere. Poterant ne magis contraria ab eodem dici? Sed pergimus. Post Scaligerum idem argumentum latius summaque eruditione pertractat Renatus Rapinus, Jesuita Gallus, elegantissimo libello, quem *Comparaison d' Homere & de Virgile* inscripsit, & qui Parisiis primo A. 1669. in 12. editus, ibidem postea A. 1684. in 4. una cum aliis istiusmodi Comparationibus Rapinianis recusus, in Belgio Gallice & Latine etiam prodiit. [Jacobus Toli-
lius quoque in Accessione Animadversionum suarum ad Longinum, Tra-
jecti ad Rhen. 1694. in 4. nitidissima editione à se editum, comparationem Virgilii & Homeri instituit p. 271. seqq., & imitationem Homeri in Virgi-
lio plane non negat, sed ita, ut omnia in hoc computa magis, & omni cultu
curaque exornata, grandia simul, magnifica, illustria, splendida, & quam-
vis laudem vincentia, deprehendat: in eo tantum Homericis inferiora,
quod, ad illam affectuum veritatem atque δεινότητα non accedere ipsi vi-
dentur: quod aliis tamen viris doctis longe secus videtur] Quid in Eclo-
gis Virgilio Theocritus, & hic illi vicissim præstet, docuit nos elegantissi-
ma Dissertatio de Carmine Pastoralis idem, quem modo laudavimus, Ren.
Rapinus cum Eclogis ejus edita Paris. 1659. 4., & apud Batavos in 12. recusa.
& Barthius, postquam *Adversar. l. XLI. c. 26.* plurima esse Theocriti inaccessa
Maroni, plurima vicissim Virgilii Theocriticis meliora, esset fassus: *Tamen,*
ait, Græcus scriptor immensi intervallo Latinum relinquere videtur. Hinc & alibi
idem Barthius inconvenientia quædam in Eclogis Virgilianis notat: quale
est, cum Ecl. I. pastorem Virgilius inducit, vicinam urbem Romam quæ aut
qualis sit ignorantem, & eundem tamen mox de Arari atque Tigri, remo-
tissimis imperii Romani fluminibus, perite differentem. *vid. Advers. l. XXVII.*
c. 3. & 4. Idem *l. XXX. c. 24.*, Bucolica ista Virgilii triennio esse scripta, è
scriptore vitæ Virgilii observat; quem, vel Tiberium vel Ælium Donatum
esse, sine ratione à quibusdam viris doctis dubitari judicat. Tanaqu. Faber
nonnunquam Virgilium nimis esse turgidum putat. *In ea sum sententia* (ait
in Not. ad Longin. p. 250.) *Virgilium sæpe hypertragicum esse, & dithyrambico tu-
more turgidum; qui tumor tamen fere plerumque ὑπόκεινος, & inaniis plenus repe-
rietur, si omnia πρὸς αὐτὰς ἀνασκοπῆς.* Promittit & ibi Faber, se aliquando ejus
rei exempla prolaturum. Commentarios in Virgilium tum totum, tum
speciales ejus libros, habemus permultos: neminem vero, qui artificium
Poëticum Virgilii, quod summum est, latius data opera ostenderit. In ani-
mo illud habebat Bernardinus Parthenius Spilenbergius, ut ipse meminit
in*

in praefatione Commentarii Horatiani: sed in lucem illum unquam editum fuisse dubito. Fuiſſet autem praclarum opus, quantum conjicere licet ex commentario ejus Horatiano, de quo poſtea. Editiones Virgilii longe plurimae ſunt. Inter primas eſt, quam Aldus Venetiis in 8. an. 1503. edidit. Cum Servii commentariis pulcerrima editione Rob. Stephanus Pariſ. 1532. in fol. Virgilium exhibuit, ibidem 1541. in 4. recuſum. Cum Servii, Donati, Probi, Grammatici, Julii Pomponii Sabini (cujus in Virgilium commentarios jam antea ſeparatim Oporinus A. 1544. excuderat) Phil. Beroaldi, Joh. Hartungi, Jod. Willichii, Georg. Fabricii, Ludov. Vivis, Adriani Barlandi, & aliorum, Commentariis in fol. Baſileae 1575. Virgilii Opera prodierunt. Plures alias Baſileenſes non tango. Mauri Serivii Honorati (hoc enim integrum docti commentatoris nomen eſt) commentarios, eruditis omnibus longe acceptiſſimos, ex antiquiſſimis exemplaribus, meliores atque auctiores protraxit, deditque ſumma cura una cum Virgilio ipſo reſenſitos, Petrus Daniel, Pariſ. 1600. fol. quae editio reliquis merito praefertur, & in pretio viris literatis eſt, Servium quippe multo plenior, & haud paulo accuratior, ſiſtens. Eandem deinde, Salmaſii manibus tritam, & hic illic ad oram codicis emendatam, laudabili ſtudio expreſſerunt Batavi in ea editione, quam cum integris Servii ac Donati, & ſelectis variorum notis, in 4. Lugduni 1646., nitidiſſimis & emendatiſſimis typis, publice exſcripſerunt, obſtetricante Cornelio Screvelio, qui & alteram editionem Lugduno-Batavam in 8., prior, recentior, eſt Servii & Donati aliorumque commentariis compilatam, adornavit, ſed quae cum prior, in cenſum non venit. Praeter Servium ac Donatum alium quoque veterem Virgilii Gloſſatorem optimae notae laudat vehementer Barthius Adv. l. XXXIII. c. 13. qui eſt priſcis nempe Grammaticis interlinearia praefantiffimi codicis annotata congeſſerit: ſed eundem, neſcio cujus tenebrionis imperitia maxima gloſſarum parte truncatum non ſine multa indignatione commemorat. Libri Aeneidos, cum allegoriis Platoniciſtis Chriſtoph. Landini (a Florido Sabino acriter alicubi traductis) Venetiis 1507. in 4. & Baſileae editi ſunt: cum Lamberti Hortenſii Commentariis ibid. 1596., Joh. Ludov. de la Cerda commentarii perpetui primum per partes Madriti 1608. & Lugduni 1612. & 1617., tandem & junctim Coloniae, duobus in fol. tomis, editi magni diligentia omnia ferme explicant, quae in Virgilio occurrunt: adjicitur & paraphraſis, qualem in aliquot Aeneidos & Georgicorum libros jam ante inſtituerant Nicod. Friſchlinus & Jac. Pontanus, cum cujus commentariis Virgilius Auguſt. Vindel. 1599. lucem aſpexit. Editio Frider. Taubmanni, Francof. 1618. in 4. procuſa, commoda uſui eſt: & adjecta quoque duo poemata Culicem & Cirin, alias ut plurimum omiſſa, habet. An. 1589. ex officina Commeliniana in 8. prodiit Virgilius ex correctione Joh. Pierii Valeriani, una cum Fabii Planciadis

ciadis Fulgentii libro de expositione Virgilianæ continentiae, Junii Philargyri commentario in Bucolica & Georgica, Fulvii Ursini notis, Velio Longo, & Cassiodoro de orthographia. Phocæ nescio cujus Grammatici Vitam Virgilii, versibus descriptam cum Operibus Virgilii Genevenses 1610. ediderunt. Germanus Valens Guellius commentationes & paralipomena in Virgilium Antvverp. 1575. fol., una cum ipso Auctore, edita scripsit, in quibus accurate parallelismi Græci notantur: eodem scilicet instituto, quo jam olim Paulus Manutius locorum Homeri insigniorum, quæ Virgilius imitatus est, comparisonem instituit; & Georgius Fabricius in Imitationibus Virgilianæ lectionis: quos etiam Fulv. Ursinus secutus est, dum Homeri, Theocriti, Hesiodique Græca, quæ Virgilius versibus Latinis expresserat, collegit, ediditque sub hoc titulo: *Virgilius cum Græcis Auctoribus collatus*. Antvverp. in 8. 1568. In restituendo Virgilio, multum operæ impendit quoque superiore seculo Nicolaus Erythræus, inprimis utilissimum & plenissimum indicem conficiendo, in quo tamen illud desideres, quod nudæ voces absque ullis interpretationibus ponuntur, cum hæ tamen necessaria omnino fuissent. Editus primum est Venetiis 1539., postmodum sæpius eadem in urbe repetitus sed adeo putidis mendis conspurcatus, ut nil supra: quapropter Joh. Opsopæus atque Frider. Sylburgius castigandum tum auctorem, tum indicem magno, in se labore susceperunt, edideruntque Francof. 1583. in 8., quæ editio Venetis omnibus præferenda. Nuncupavit illam Sylburgius Natali Comiti, memoratque in epistola ista plures Erythræi tractatus, quos vel absolutos, vel inchoatos, vel ipsummet hic illic in Indice Virgiliano allegare observat: nempe *Indices in Ovidium, Martialem, Theocritum, Callimachum: in Lucretium non solum indicem, sed & annotationes*. Inprimis vero, ait Sylburgius, exoptandus videtur Index in Homerum, in quo exponi à se scribit, quid Græcorum & Latinorum Poëtarum quisque ex uberrimo isto fonte acceperit. Nec minus expetendos reos, quos in Sallustium, Caesaris Commentarios & Ciceronem, conscripsit Indices. *Ætis quidem certe non inutilis fuerit index quem in Pandectas Juris Civilis edere paravit. Præter hos indices meminit etiam aliarum lucubrationum: è quibus Commentarios de Lingua Latina, mox post Virgilium, à Studiosis expectari jubet: Stoicum quoque, seu Etymologicum, à se scriptum testatur; & Mithridatem 60. & amplius linguarum à se concinnari, itemque librum de origine lingue vernacule: de Alliteratione quoque, seu syllabarum allusione, justum à se esse libellum confectum, nec non de pathetico Virgilianæ poëseos schemate: præterea librum de Poëtica & perfectio poëta. Ad hæc justum librum de dignitatum nominibus ac titulis: de vocibus animalium: de coloribus: de nucum, malorum, pirorum, ficuum, uvarum & olearum generibus: de insulis duos item libros, quorum alteri Navis, alteri Equi titulum fecerit: & tertium de Ventis, quem Æoliam inscripserit. Hanc adeo largam segetem librorum promiserat Erythræus: & nihil omnino tamen*
ejus

eius in lucem prodit, quod haud immerito Sylburgius l. c. miratur. Ceterum, indicem ejus Virgilianum, ad quem nunc regredimur, Batavi etiam in illa editione recuderunt, quam tribus tomis in 8., cum Servii & Donati integris, & variorum selectis notis, Jac. Emmenessio curante adornarunt Lugd. Batav. 1680. In Delphini usum Paris. 1675. Virgilius prodit, cum notis Caroli de la Rue, sive Ruei, illius scilicet, cujus Idyllia elegantissima extant. Thom. Farnabii & Joh. Minellii editiones Virgilianas, in Belgio & Germania identidem repetitas, norunt omnes: tyronibus inserviunt eorundem labores, & ex alienis ut plurimum hausti sunt. Catalecta Virgilii, quae adjici operibus illius solent, & quorum dubia est auctoritas, peculiari commentario illustrata sunt à Jos. Scaligero & Frider. Lindenbrogio, cum quorum notis prodit *Appendix Virgiliana* Lugd. Batav. 1595. in 8. & 1617. Præter Catalecta vero, quae diximus, Appendici alia quaedam, & quamplurima veterum poetarum deperditorum fragmenta, adjecta sunt. Priapeja etiam carmina illi insunt, foedissima illa, sed eleganter scripta: quae, post Scaligerum Scioppius quoque recensuit: dignum patella oporculum: è cujus cura Patavii 1664. in 8. & Amstelodami seorsim, & una cum Operibus Scioppii, edita sunt. Equidem Angelus Politianus Priapejorum Virgilio tributorum auctorum Ovidium esse persuasus fuerat, sed haud immerito dissentit ab illo Claud. Verderius *Censur. in Auct. p. 156.* Ceterum adeo omnium nationum applausum tulit Virgilius, ut in singularum prope vernaculas etiam transfusus sit, Hispanicam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Germanicam: sed non eadem apud omnes felicitate.

Poëtarum vel omnino omnium, vel certe Latinorum, principi addendus nunc suo merito, qui dextrum latus claudat, Lyricorum Princeps, Pindarique, velut Virgilius Homeri, assiduus imitator erat Q. HORATIUS FLACCUS, quem Godellus, in suis ad Malherbium Poëtam Gallum Dissertationibus (*Mons. Godeau Discours sur les Poëmes de Malherbe,*) tanti fecit, ut ejus odas Græcis præferre haudquaquam dubitaverit. Franc. Florido Sabino Sermones ac Epistolas Horatius tam venuste condidisse visus est, ut in illis egregius, in his autem prope inimitabilis, videretur: referente Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccl. p. 185.*, poteritque ipse Floridus conferri *Lectio. Subciv. p. 120.* Mich. Neander Artem Poëticam Horatii equidem sine arte traditam; sed libros Carminum, vel jucunda inventionem, vel puritate sermonis, vel figurarum cum novitate, tum varietate, majores omnino non solum vituperatione, sed etiam laude judicat: Pindaricis nempe accuratiores, & sententiis crebriores: ut nectar merum Criticis interdum videntur: *Præf. Erot. Gr. L. p. 192.* Hæc illi. Contra Horatio non admodum æquus est Claud. Verderius, cujus tamen ineptum de Horatio judicium nequaquam dignum, quod hic apponatur, existimamus. Legi potest in
ejus

ejus Censura Auctor. p. 57. Præterea inter adversarios Horatii numeratur Jul. Cæs. Scaliger, qui non solum de illius Arte Poëtica abjecte sentit, satyræ propius accedere totum opus, quam arti; sed & in Hypercritico in eundem indignis sane modis invehitur: quamobrem non solum à Wallio in *Poëmatibus* p. 224. iterum ipse Scaliger castigatus est; nec non à G. Joh. Vossio de *Poëtis Lat.* p. 29. (qui observat, inscriptionem libri de Arte Poëtica non magis ab Horatio ipsomet fluxisse, quam titulum Epistolæ ad Augustum de Veteribus & Novis Poëtis, aut illius ad Numicium de Finibus Bonorum: Veram itaque libri de Arte Poëtica inscriptionem esse Epistolam ad Pisones.) sed multo amplius etiam confutatur Scaliger à strenuo Horatii defensore, eodemque luculento admodum Commentatore, Bernardino Parthenio, Spilenbergio, qui tam solide, tam eleganter, adversus Scaligerum omnia illa loca, quæ atro iste lapillo notaverat, vindicavit, ut vix credam hiscere adversus illum quenquam posse. Nonnisi semel vero mihi contigit viri eruditissimi Commentarium Horatianum videre, ann. 1584. Venet. in 4. apud Dominicum Nicolinum impressum: & crediderim pauca ejus exemplaria esse excusa, cum in nullis pene Bibliothecis publicis, quarum ego Catalogos pervolvi, inveniatur. Et tamen longe præstantissimus ille est: novam siquidem commentandi viam ingressus Auctor, de verbis Horatii enodandis non adeo sollicitus, artificium poëticum magno studio ostendit, atque ita perspicue ob oculos ponit, ut neminem in eo genere habeat, qui cum ipso conferri possit. Dolendum, non in omnes Horatii libros illum scripsisse: neque enim satyras, nec Epistolas, attigit, sed tantum Carminum atque Epodon libros. Scripsit idem Carmina varia: & de Imitatione Poëtica libros V. ad Maximilianum Imp., Venet. 1565. in 4. editos: sed quos hætenus non vidi. Ex antiquis Horatii commentatoribus scholiastæ supersunt, Helenius Acron, & Porphyrio; quos jam superiore seculo Henr. Petri, Horatio junctos, Basil. 1545. in lucem emisit: quamquam commentarios istos auctorum nomina mentiri, cucullatamque barbariem inepte tam præcellentibus scriptoribus, Acroni & Porphyrio, nuncupari Reinesius judicat *Defens. Var. Lect.* p. 107. Eisdem tamen decennio post emendavit, admiscuitque C. Æmilii, Junii Modesti & Terentii Scauri annotatiunculas, Georg. Fabricius: Basil. 1555. fol. Ipsius Horatii editiones longo ordine recenset Spachius *Nomencl. Philos.* p. 197. 198. 199. Antiqua admodum est Argentinensis A. 1498., cum Commentariis Jac. Locheri. Ex Aldi officina Venetiis A. 1519. prodiit. Inter Commentatores optimus videtur Lævinus Torrentius, cujus Commentarius in Horatium, cum ipsomet Auctore, & Pet. Nannio in Artem Poëticam Horatii, Antvverp. A. 1608. in 4. apud Balth. Moretum lucem vidit. Pet. Gualtherus Chabotius vastos in Horatium commentarios consarcinavit, Grammaticos, Logicos, Rhetoricos, nimia,

nimia, & plusquam paedagogica diligentia, Basil. A. 1591., quanquam Torrentius illo etiam usus deprehendatur, & quae in eo bona repererat, in suum inde commentarium transtulisse videri queat. Dionysius Lambinus imprimis multum Horatio emendando atque illustrando impendit, cum cuius prolixo commentario prodiit Poëta noster Francofurti ex officina Wecheliana A. 1577. in fol., repetita editione postmodum denuo Paris. 1605. fol., una cum Adriani Turnebi atque Theodori Marcilii Lectionibus Horatianis datus. Memini & recentiore Francofurtensem in 4. vidisse. Ceterum insigne plagium Lambini, in explicando suis commentationibus Horatio, ex Mureti epistolis, Thomafius annotavit *de Plag. Lit. §. 448. p. 200.* Scilicet, cum admonitus à Mureto Lambinus esset, de locis quibusdam Horatianis, quos adeo imperite erat interpretatus, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur: ille non est veritus dicere & scribere, eam ipsam sententiam, à qua monitu Mureti discesserat, ipsiusmet Mureti fuisse, eaque propter his ipsis argumentis Muretum exagitare instituit, quae ab hoc in suae sententiae oppugnationem acceperat. Veteres Scholiastas, Acronem & Porphyriionem, si modo genuini sint, auctiores, cum suis in Horatium Commentariis, edidit Jac. Cruquius Antvverp. 1578. in 4. Cruquianos autem commentarios parvi pendunt Tanaq. Faber *P. I. & II. Epistolar. ep. 2. & 54.*, & Barthius *Adversar. l. XLII. c. 22.* Eodem circiter tempore Guilh. Xylander, doctissimus vir, Horatium, ad optimas quasque editiones accuratissime castigatum, & copiosis annotatibus illustratum, emisit, Heidelberg. 1585. in 8. Quinquennio post Basileae A. 1580. Horatius, cum omnium, quotquot tunc noti erant, 40. circiter veterum & recentiorum commentatorum, curis in fol. editus est. Jani Rutgersii Editio, quae primum apud Rob. Stephanum juniorem Paris 1613., & deinde apud Janssonium Amstel. 1619., edita, praeter praecclaras in Horatium ipsum emendationes, insignes quoque in vitam Horatii, à Suetonio haud dubie scriptam, ac ut plurimum ejus Poëmatibus praefigi solitam, castigationes continet, cum prius esset illa inquinatissima. Dan. Heinsius bene etiam de Horatio meruit duplici editione; prima apud Raphelengium L. Bat. 1609. in 8., & auctiore multo curis posterioribus, praefixoque libro de Satyra Horatiana eleganti utique, & qui multa de Satyrae natura, & scriptoribus satyricis, praecclara habet: nec non fragmentis Lucilii ac Timonis, apud Elzevir. 1612. Joh. Bondii & Minellii paraphrasés marginales, quemadmodum Farnabianae in Virgilium & Martialem, tironibus utiles sunt; sed illi alieno ingenio sapiunt, & interdum verba Auctorum, quos excerpere aggrediuntur, corrumpunt. Minelliana tamen paraphrasis Lipsiae, cum Commentario Frider. Rappolti in Satyras, Epistolas, Artemque Poëticam, plane eximio, est recusa. Supplementum Commentariis Rappoltianis addidit gener Joach. Fellerus

Lipsiæ 1675. in 8. Tom. II. In Delphini usum bina vice Horatius, & à duobus etiam viris, adornatus est, Petro Rondelio primum, Jesuita Tolosano, Tolosæ 1683. in 8., tum & à Ludov. Desprezio, Paris. in 4., quæ posterior, jussu Regis adornata, priore melior est, indiceque omnium verborum auctior. Dudum vero talem Indicem confecit Thom. Treterus, ediditque Antvverpiæ apud Plantinum 1576. in 8., quem postea omnibus Horatii editionibus accommodavit Dan. Avemannus, in libro, cui titulus, *Horæ degeta Horatianus*, qui editus est Brunsvigæ 1667. in 8. oblongo. Paraphrases in Horatium ediderunt Anton. Cerutus, & Eilhardus Lubinus, quibus sensus verborum commode explicatur. Cum variorum notis Corn. Screvelius Horatium edidit Lugd. Batav. 1663. in 8. Memoranda adhuc editio Horatii ab Henr. Stephano profecta, scholiisque & argumentis ab eodem illustrata: cujus secundæ editioni, Genevæ 1588. editæ in 8., Diatriben de hac sua editione Horatii, & variis in eum observationibus, adjecit. Artem Poëticam separatim paraphrasi & commentariolo explicavit Joh. Sambucus A. 1564. in 8. editam: nec non Franc. Robortellus, Pet. Victorius, F. Luifinius, Vincent. Madius, Paulus Benius, alique. Epistolarum libri prælectionibus methodicis Claudii Minois explanati sunt, iisdemque Logica analysis & moralis doctrinæ ratio illustrata. Paris. 1584. in 4. Præterimus Theod. Pulmanni, Joh. Hartungi, M. Ant. Mureti, Franc. Irenici, aliorumque annotationes, commentationes atque editiones Horatianas, aliunde vel satis notas, vel hauriendas. Non vero hic prætermittendus Mæcenæ Joh. Henrici Meibomii, liber doctissimus, & qui ad Horatii ac æqualium Poëtarum intellectum haud parum facit. Nec sine magno fructu etiam amœnissima Horatii cum Pindaro comparatio legi potest, quam Gallico sermone scripsit Franc. Blondellus, ediditque Paris. 1673. in 12., & quæ à Batavis recusa, ut plurimum Rapinianis comparationibus addi solet, nimirum ob materiæ atque eruditionis paritatem simillima. Alius è Gallis, vir eruditissimus, Andr. Dacerius, Annæ, Tanaq. Fabri doctissimæ filix, maritus, Horatium in vernaculum sermonem transfudit, & non solum, in præfigenda uberiore vita Horatii, scriptorumque serie juxta temporum rationes collocanda, occupatus fuit, sed & amplissimis commentariis ita exornatum dedit, ut nec vocum figurarumque & epithetorum sedula enodatio, nec sensus allegorici evolutio, neque adeo ad verborum aut artis explicationem quicquam, jure desiderari possit. Prodiit voluminosum opus tomis X. Paris. 1691. Anglicis versibus Horatianas Odas, & librum Epodon, Thom. Havvkins, & Henr. Rider expresserunt, Londini aliquoties editas.

Alterum Virgilii latus occupet jam, qui, per complures annos in Augusti Imp. aula æque gratus acceptusque, tandem sinistro fati acerbioris fidere in exilium pulsus est, P. OVIDIUS NASO, Scriptor tersissimus, & meri-

merito aetati aureae accensendus, quicquid etiam contradicant alii, ad argenteam illum, qua vi, qua injuria, rapientes. Sane Veneres omnes in Ovidium quasi conjurarunt, adeo totus mollis est, delicatulus, venustus, argutus. Neque est, quod moremur morosos istos Censores, Pet. Victorium, qui inclementissimo judicio, corruptam nescio qui Latinitatem in Ovidio deprehendit; Muretum, Scriverium, Vavassorem, vel idem in poeta pulcherrimo accusantes, vel declamatorium nescio quid infra aurei seculi genium deprehendentes, aut, quod Lipsius fecit, non bonum judicantes Poëtam Ovidium. Scilicet, suos interdum in judicando manes patiuntur viri doctissimi; & ut palatis hominum, ita & ingeniis, aliquid indulgendum est. Mihi quidem barbarus videtur, qui barbatili arguat elegantias Ovidianas, quæ illo Carmen Elegiacum plane ad fastigium deduxit, adeo ut elegiarum pulchritudini vix quicquam addi etiam posse videatur. Non omnino tamen luxurians ejusdem ingenium, & qui sequebantur exinde, navos defendimus: quos à veteribus, Seneca, *Natural. Quest. l. III. c. 27.*, Quintiliano *l. X. Instit. c. 1.*, aliisque, notatos, à recentioribus denuo sub incudem vocatos, scimus. Et hos inter Buchnerus etiam est, *libro de Commutata Rat. Dicendi p. 237. & 407.*, qui inprimis nimium in synonymis & ταυτολογον esse Ovidium animadvertit. Non satis ex dignitate illum semper scripsisse, præsertim in Metamorphoseon libris, notat aliquot locis Adversariorum Barthius *l. XLII. c. 18 l. LVIII. c. 9. 10. &c.*, qui tamen elegantissimum, ingeniosissimum & eruditissimum cetera fuisse, non diffitetur. Insensus olim Ovidio erat Marcus Marullus, sed adversus istum defensionem Ovidii in se suscepit Franc. Floridus Sabinus *Apolog. p. 48.* (è qua nos etiam aliqua excerpta damus libro de Patavinitate Livii; ubi Dan. Heinsium quoque, copiam Ovidii defendentem allegamus.) Conf. Vives *de Disciplinis pag. 54.*, Erasmus *l. I. de Copia Verb. c. 3.* Vossius in Institutionibus Oratoriis & Poëticis, aliique Editiones Ovidii & Commentatores varios Spachius recenset p. 193. Vetusta est editio Aldina & rarior, Venet. 1502. & 1503. tribus voluminibus in 8. impressa: quamvis jam ante hanc Veneta A. 1485. & Parmensis 1489. prodierit. Cum variorum notis, commentariis ac scholiis integris, Opera Ovidii ediderunt Joh. Hervagius Basil. 1550. fol., & multo amplius, III. in fol. voluminibus, Wecheliani Francof. A. 1601. Eminent autem inter eos, qui, vel emendando, vel illustrando Ovidio, operam navarunt, Hercules Ciofanus, Sulmonensis, adeoque popularis Ovidii, cujus in omnia Ovidii opera observationes, una cum præmissa poetæ vita, Plantinus excudit Antvverp. A. 1583. in 8., & quas nonnullis in locis Barthius castigat *Advers. lib. XXXI. c. 3. Raph. Regius & Jac. Micyllus*, quorum notis illustratum Ovidium Hervagius impressit Basil. 1543. fol. Andr. Naugerius, è cujus castigatione purior Naso prodiit ex officina Plantiniana 1566. in 12. Jac. Pon-

ianus, cujus in *Metamorphoseos* opus extat commentarius, una cum Valerii Andr. Desselii in Ibin & Franc. Sanctii notis, Antvverpiæ 1618. fol. pro-
 cusus: Tristium & de Ponto libri jam, cum ejusdem Pontani commenta-
 rio, & Hortulo Ovidiano, præcesserant Ingolstad. 1610. fol. Ut in libros
 Amorum & Heroides scriberet, sanctitas Jesuitica non permittebat. *Caro-*
lus Neapolis, qui in Fastos Ovidianos scripsit Commentarium, Antvverp.
 A. 1639. publici juris factum, sed qui mihi sapere Puteaneam officinam vi-
 detur. In eosdem Fastos scripsit etiam J. Bapt. Guarinus, teste Gaddio p. 219.
Dan. Heinsius, è cujus recensione Ovidius Lugd. Bat. A. 1629. 3. vol. in 12. in
 orbem exiit. Vicit tamen omnes filius Danielis, *Nicolaus Heinsius*, quem ipsum
 Ovidii genium appelles, adeo feliciter in carmine illum imitatur. Pro-
 pterea eundem sibi etiam elegit, quem inprimis magno studio emacularet:
 & cum id per annos plusculos præ se ferret, ironiam Sarravii evitare non
 potuit, prout ex Epistol. hujus ad Alex. Morum p. 15. patet. Dedit tamen,
 magno cum virorum doctorum applausu, Heinsius primo Ovidium à se
 recensitum Amstelod. A. 1658. in 12., mox iterum 1661. tribus in 12. vo-
 luminibus, cum notis suis, quæ editio, & nitore, & præstantia, reliquas fere
 omnes superat. Excusat equidem Heinsius festinationem editionis; sed
 non nimiam tamen illam fuisse, ex epistola Sarraviana modo allegata,
 discimus, quæ scilicet, jam A. 1639. scripta, occupatissimum Ovidiano labo-
 re Heinsium nobis narrat. Heinsianum textum servarunt postmodum re-
 liqui Editores omnes Ovidii, Corn. Screvelius, qui eum Lugd. Bat. 1661. in 8.
 3. volum., cum variorum notis, dedit; Burchardus Cnipplingius, alterius
 Batavæ editionis, cum Nicol. Heinsii omnibus, & variorum selectis notis,
 editæ, curator Amstelodami 1670. 3. volum. in 8., atque Daniel Crispinus,
 Helvetius, qui, in Delphini Galliæ usum, Lugdun. A. 1689. in 4. Ovidium,
 interpretatione ac notis, indiceque omnium vocabulorum, ornatum exhi-
 buit. Gallicos in Ovidii Heroides Commentarios scripsit Claudius Ba-
 chetus Meziriacus, quos eruditissimos vocat, commendatque lectoribus
 suis, Menagius *Observ. in Malherb. p. 329.* Prodierunt Burgi Sebusianorum
 A. 1626. in 8vo. Proposuerat etiam sibi aliquando Salmasius emendatio-
 nes & notas in Ovidium scribere, teste Crasso in *Elogiis T. II p. 211.* Verum,
 inter tot alios viri summi conatus, iste quoque una evanuit. *Metamor-*
phoseos Ovidianæ Epitomatores, qui prosa oratione libros singulos in
 compendium redegit, Luctatium Placidum, laudat Barthius *Adversar. l. X.*
c. 8., idem, de Halievtico male Ovidio tributo, *l. XLVIII. c. 11.* alibique, vi-
 dendus.

- 17 Claudat agmen scriptorum Latinorum aureæ ætatis vir Mathematicis
 artibus ævo Augusteo clarissimus M. VITRUVIUS POLLIO, quem pro
 Marco Lucium, in editione Florentina anni 1496., contra codicum plero-
 rumque

rumque fidem, dici, Vossius *de Scientiis Mathematicis* p. 292. observat. Aliter circa nomen Vitruvii errare Andr. Alciatum, qui Pollionis nomen labefactavit, & Janum Parrhasium, qui Veturrium Rufum nostrum auctorem hunc appellari voluit, Casp. Barthius annotat *Advers. l. I. c. 10.*, ibidem de stilo Vitruvii tale ferens judicium. *Est stili genus in hoc auctore, quod alii aeo cuilibet potius des, (quam Augusteo,) si certa fides absit: coactum nimirum eruditionem Graecam sapiens, & manum opificis, non ingenium scriptoris, olens.* Sic & Scioppius peregrinitatem & plebitatem in Vitruvio agnoscit: hoc item alii: & hinc, post curas aliquot virorum doctissimorum, obscurus tamen & difficilis scriptor est. Post illam antiquissimam Florentinam editionem, quam diximus, Vitruvii de Architectura libros X. ad Augustum Imp., castigatos à se, Venetiis A. 1511. dedit Joh. Jocundus, quæ editio apud Juntas Florentiæ A. 1522. recusa est. Inde Guil. Philander Castilioneus, emendando illustrandoque nostro manus admovens, præstantissimas notas quæ præ ceteris commendari merent, in eundem conscripsit; ediditque ita Vitruvium primo Romæ A. 1544. apud Joh. Andr. Dossenam: qui, mox Parisiis 1545. & Argentiniæ 1550. repetita, tandem cum auctioribus notis Lugduni 1552. in 4. prodiit. Post Philandrum, Daniel Barbarus ad ornandum Vitruvium accessit, ediditque & Latinum, cum notis suis atque figuris, & Italice à se versum Venetiis 1567. in 4. Inde Bernardino Baldo, Urbinati, occasionem Vitruvii illustrandi Vespasianus Gonzaga, Sabionetæ Princeps, dedit, qui virum istum doctissimum, præter prodigiosam linguarum variarum peritiam (de qua alibi hoc ipso commentario actum,) Mathematicas etiam artes omnes apprime callentem, accersivit ad se, & in locis Vitruvii obscurissimis difficillimisque, præter eum, alio interprete aut magistro usus non est. Atque hinc natum præclarum Opus de verborum Vitruvianorum significatione, seu perpetuus in Vitruvium commentarius: præfixa ejusdem vita, Augustæ Vindel. 1613. in 4. emissum: quod, uti loquitur Erythræus *Pinacoth. l. p. 5.* immortalem illi famam apud Transalpinos homines peperit. Conf. Gaddius de Script. T. l. p. 81., cujus de Baldo judicium quid obstat quo minus hic apponamus: *Bernard. Baldus, ait, vir doctissimus fuit, multarum linguarum, multarum scientiarum. Scripsit & Latina poemata omnis generis, in singulis præcipuos imitatus. Edidit quoque varia Mathematica & Theologica. Omnium regionum historiam ac descriptionem aggressus absolvere non potuit.* Totum vero Baldi Lexicon Vitruvianum, integras item Guil. Philandri notas, & excerptas Dan. Barbari, una cum adpersis Claud. Salmasii haud paucis, & Scamilli Imparibus Vitruvianis nova ratione expositis, quæ olim Augustæ separatim, prodierant, in nova atque nitidissima editione sua, multis iconibus æri incisis exornata, junxit Joh. de Laet Lugd. Batav. 1647. in fol. Cum autem

è lectione Vitruvii ad architectos etiam, Latinæ linguæ ignaros, multum fructus redundet, mirum non est, si in vulgares etiam linguas translatus sit. Sic, præter illam Barbari, quam diximus, Italam versionem, alia antiquior, Mediolani A. 1521. cum commentario Cæsaris Cæsareani excusa, extat: Germanica etiam versio Vitruvii à Gualthero Rivio, Medicinæ D. adornata, Basileæ A. 1575. fol. lucem aspexit. Gallice autem ut quam accuratissime redderetur Architecturæ magister Pollio, ipse etiam Colbertus, dum in aula Regis Gall. primas teneret, curam gessit, deditque id negotii Claudio Perralto, Medico & regię Scientiarum Academię membro insigni, qui A. 1673. sex priores de Architectura libros, figuris affatim, suisque etiam notis, illustratos, Paris. fol. prodire fecit. Molitus etiam aliquando in Vitruvium aliquid Hier. Cardanus erat, sed nihil dedit. Conf. alias de Vitruvio Vives *de Disciplinis* p. 524. & Vossius *de Scient. Mathem.* p. 463., ubi docet, extare etiam incertum, sed veterem fortasse scriptorem, qui ex Vitruvio Architecturam compendio construxerit, editum à Guil. Postello Paris. 1540. apud Mich. Vascosanum.

- 18 Quod si Barthio aurem præbeamus, pertinet adhuc ad ætatem Latinitatis auream Æthicus, Ister, cujus Cosmographia cum Antonini Itinerario semper excudi solet. Hujus enim stylum adeo Vitruvianum genus scribendi referre ait, ut nihil similius viderit: censetque adeo Barthius, fuisse Æthicum quendam mechanicum, Julii Cæsaris ætate, qui primum forte Cosmographiam literis conceperit. *Advers. l. XLV. c. 13. & 18.*; ubi interpolatum tamen mirum quantum à Christianis eum scriptorem suspicatur, & inprimis ab homine ævo Theodosii M. claro. Contra G. J. Vossius, qui non recte Barthium cepit, ad Theodosii tempora ipsiusmet Æthici ætatem, cum Simlero & aliis, collocat, quanquam nonnihil fluctuabundus: *de Hist. Lat.* p. 692. & *de Scient. Mathem.* p. 411. Sunt utrique suæ rationes, quæ commodius ibi legi possunt. Antonini Itinerarium Barthius haud dubie etiam ab eodem Æthico scriptum retur: quam recte non dico, nec inquiri nunc, sed me magis cum Vossio sentire fateor *de Philologia* p. 52. Plane autem insaniunt, qui Cosmographiam Æthici, seu Julii Oratoris (ut habent codicum aliqui,) Julio Cæsari adscribunt. Prodiit jam apud Aldum Venet. A. 1513. in 8. Æthicus cum Antonino, exinde Lugduni, recusus, & Basil. A. 1575. cum scholiis Josiæ Simleri, & additis fragmentis similibus è bibliotheca P. Pithœi; prodiitque illa editio etiam Parisiis 1577. Auctiorem & emendatiorem editionem, ex antiquissimis schedis, Cl. Salmasius promiserat: verum satis habuit promississe.

CAP. XII.

in quo pari celebrantur diligentia, & accuratione Critica,
**AUTORES LINGVÆ LATINÆ EX ÆTATE
 ARGENTEA.**

1. M. MANILIUS. 2. C. JULIUS HYGINUS. 3. CÆSAR GERMANICUS,
Arateorum Interpres. 4. T. PHÆDRUS. 5. VELLEJUS PATERCU-
 LUS. 6. VALERIUS MAXIMUS. 7. CORN. CELSUS. 8. L. ANNÆUS
 SENECA, *Philosophus*, M. ANNÆUS SENECA, *Rhetor*, & SENECA
 TRAGICUS. 9. M. ANNÆUS LUCANUS. 10. T. PETRONIUS ARBI-
 TER. 11. POMPONIUS MELA. 12. GRATIUS, *Cynegetici Scriptor.*
 13. A. PERSIUS FLACCUS. 14. Q. CURTIUS RUFIUS.

EXcrevit præter opinionem in molem justo majorem caput præcedens, I
 quod scriptores Latinos, ad ætatem auream pertinentes, recensuit.
 Nunc ad argenteam ætatem, quæ ab Imperii Tiberiani temporibus
 ad Vespasianorum usque tempora supputari solet, pedem promove-
 mus. Et in ea primum ponimus MARCUM MANILIUM, Poëtam &
 Astrologum celeberrimum: ut sic à Mathematico scriptore caput istud in-
 cipiat, velut præcedenti colophonem Vitruvius atque Æthicus imposuere.
 Quod vero Manilium attinet, seu, ut alii vocant, Plinii præsertim adducti
 auctoritate, Manilium, cujus poëma Astronomicum ad Augustum Imp. scri-
 ptum habemus, diversa admodum de ejus ætate recentiorum est opinio.
 Quamplurimi enim nequaquam ad argenteum, sed omnino ad aureum
 seculum illum referendum ajunt, quippe qui sub Augusto vixerit, extremis
 ejus temporibus scribens. Alii contra demum ad ferream ætatem Mani-
 lium relegant: qua in sententia fuit Gaspar Gevartius in *Electis*, idemque
 sensit olim Ger. J. Vossius l. II. de *Arte Grammat.* c. 26., nempe Theodosii tem-
 poribus eum demum vixisse tradentes, celebratum à peritia Astronomica à
 Claudiano Poëta & Julium Firmicum qui sub Constantino M. vixerat, etiam
 imitatum. Verum revocavit deinde istam sententiam suam Vossius de *Poë-
 tis Lat.* p. 36., & legenti sibi Manilium iterum iterumque omnia Augusti
 temporibus convenire videri, fassus est. Hinc Buchnerus, neque Gevar-
 tii, neque Vossii, rationibus adductum se profitetur, ut Manilium Augusteo
 ævo eximat: de *Commut. Rat. Dic.* p. 326., & Barthius sub Augusto scripsisse
 Poëtam hunc dubitare non posse certo pronuntiat, quicumque modo finem
 libri primi perlegerit. Quod idem etiam asseverat Salmasius, & male Theo-
 dorum Manilium, quem Consulem creatum laudat Claudianus, & qui pe-
 destri sermone librum de Rerum Natura, causis naturalibus & astris scripse-
 rat, cum Manilio Poëta confundi, notat: *præfat. ad Luc. Ampel. um suum.* Et
 quem.

quemadmodum, hoc semel posito, plane absurdum est, Firmicum à Manilio, multo quippe antiquiore, usurpatum existimare; contra neque Manilium à Firmico visum, aut ad imitationem propositum, unquam fuisse, pluribus argumentis se ostendere posse idem Salmasius fidem facit, *de Annis Climacter. p. 587.*, cum aliàs Scaliger exscriptum haud raro totidem verbis à Jul Firmico Manilium contendat, & assentiatur G. J. Vossius. Ceterum, uti stylus Manilii jam asperior nonnihil ævo aureo est, & extremis ejusdem annis cusus; ita non male adeo fecisse putabimur, si Scriptorem, cujus vita ad Tiberium magna ex parte pertigit, Scioppium secuti ad argenteam ætatem referimus. Neque vero integrum ejus Astronomicon superest, sed solum libri V., & quinto tamen aliquid deest. Iidem libri Maniliani ob res & Materiam difficiles admodum & obscuri sunt. Interim Auctorem eorundem, quanquam non principibus poëtis, annumerandum, ornatissimum tamen vatem, & multis ex tumidis buccinatoribus ingenio priorem, recte Barthius judicat, *Advers. l. X. c. 26.* Lud. Vives de Discipl. p. 541. *Manilii Astronomicon*, ait, *grave est, sed didascalicon & sine motu, quemadmodum de Arato Quintilianus inquit: etsi hic noster assurgit nonnunquam, & ardentius spirat.* Primus Manilium edidit Poggius Florentinus Bononiæ A. 1474., quam editionem MSto Codice haudquaquam minorem habet Barthius *l. I c. 8.* Decennio post Florentiæ Laurent. Bonincontrius, cum notis suis, eundem evulgavit A. 1484., postmodum ab Aldo editus est Venet. 1499. fol., & ab Hervagio Basileæ 1551. fol., utrinque cum Firmico, Arato Græco & Latina Germanici Cæsaris versione, aliisque adhuc similis instituti scriptoribus. Editus etiam est Romæ apud Mazochium in 4., & Lugduni apud Tornesium 1566. in 16., Jos. Scaliger autem, cum in Manilio complurima inquinata, corrupta, aut obscura, deprehendisset, ad emendandum non minus quam illustrandum Romanum Astronomum sese applicuit, atque id suis Annotationibus consecutus est, ut omnium vel laudes, vel invidiam, mereretur. Edidit primo Paris. A. 1577. apud Mamertum Patissonum in 8, quæ editio apud Commelinum Heidelberg. 1590. in 8. denuo prodiit, Franc. Junii Variis Lectionibus & notis auctior: [in quibus præclare multa esse observata, Gerh. Joh. Vossius monet, eaque minus candide à Scaligero celata ait, *Epist. 24. ad Hug. Grot. p. 82.*] Auctior secundis curis Scaligeriana editio, à Raphelengio Lugd. Bat. in 4. 1600. excusa est. Tertiam vero, multis iterum additionibus locupletatam, una cum Thoma Reinesii & Ism. Bullialdi quibusdam animadversionibus, Argentiniæ procuravit Joh. Henr. Bœclerus A. 1655. in 4. Quanquam vero tantum sibi ipsi tribuerit Scaliger, ut, neminem ita prout ipse Manilium, intelligere posse, jactitarit, Juniumque accusarit delirii ob tentatam locorum aliquot correctionem, in *Excerpt. Putcan. p. 215.*, non semper tamen acu rem tetigisse Scaligerum, sed in emendationibus crebro impegisse, aliquando non

non satis bene intellexisse Manilium, Casp. Barthius passim in Adversariis animadvertit, *l. I. c. 8. IV. 3. VI. 10. XVIII. 12. & 18. XXII. 15. &c.* Qui & Franc. Junium parum attente codice suo, quem postmodum Barthius etiam inspexit, usum observat. Colomesius in *Opusculis p. 101.* Casp. Gevartium ait sibi Commentaria in Manilium, jam parata typis, & propediem edenda, monstrasse. Nihil tamen eorum prodiit Salmasius vero multum inseruit Manilio illustrando tum in Exercitationibus Plinianis, tum in Diatriba de Annis Climactericis & Astrologiæ veritate. In usum Delphini editus est Manilius, cum Commentar. Mich. Fayi, Scaligerique & Pet. Dan. Huetii notis, Paris. 1679. in 4. Guido Fabricius Boderianus Manilium Gallicis versibus exprimere olim cœpit, jamque librum primum ad finem se perduxisse ad Scaligerum scribit, reliquos etiam adjecturus, ad quod negotium curas Scaligerianas sibi longe plurimum profuturas ait. *V. Ep. Gall. ad Scal. l. I. ep. 17. p. 28.*

Cum Manilii Astronomico, in Aldina & Hervagiana Editionibus, excudi etiam solet C. JUL. HYGINI Astronomicum Poëticum, seu Historia siderum: fabulas de eorum in cœlum translatione narrans. Non in eodem vero pretio Hyginus apud omnes habetur. Nam, qui eum Augusti Cæsaris libertum credunt Polyhistorum, & Palathinæ Bibliothecæ præfectum, de quo Suetonius agit de Illustr. Grammaticis c. 20., illi ad ætatem auream eum referunt, quod Borrichius facit, & alii. Contra, nonnullos deprehensa in Hygini scriptis barbaries offendit, ne idem crederent, & mentio *suorum Imperatorum*, quæ Augusti avo non convenit; adeoque ad Antoninos potius illum auctorem referendum censet Barthius *l. II. Advers. c. 20.*, aut potius veterem Hyginum ab alio nescio quo recentioris ævi homuncione contractum putat, simul & alia quædam ex aliis Autoribus constipata, ut non integer Hyginus amplius superfit, sed contractus parum judiciose & interpolatus. Priori Barthii opinioni non multum adversatur Vossius de *Scientiis Mathem. c. 34. §. 8.*, & adstipulatur Joh. Schefferus, qui conjunctim Hygini opera Hamburgi & Amstelodami A. 1674. in 8. edidit, in Dissertatione de vero hujus operis Auctore ætate atque stilo, quam libro præfixit. Addidit vero etiam Schefferus tum suos, tum Thomæ Munckeri Commentarios. Separatim alias Hygini Liber Fabularum editus est Basileæ 1570. Heidelbergæ 1599. Poëticon Astronomicum præter alias editiones Venetiis 1485. lucem publicam aspexit. Gromaticon ejus, sive librum de Castrametatione, primus edidit Adr. Turnebus Paris. 1554. in 4., postmodum Nicol. Rigaltius illum notis illustravit: & Petr. Scriverius suo Vegetio adjunxit Lugd. Batav. 1607. Fabularum liber cum Palæphato, Phurnuto, Fulgentio, aliisque scriptoribus mythicis, Paris. 1578. in 8. editus est, & Amstelodami 1681., cum Notis Th. Munckeri.

3 Non minus ratione instituti, quam temporis, jungi prioribus duobus, Manilio & Hygino, solet CAESAR GERMANICUS, qui Arati Poëtae Græci Phænomena Latino carmine expressit. Equidem hunc Cæsarem Suidas & Julius Firmicus C. Julium Cæsarem Dictatorem fuisse scribunt: sed eos falli, & Cæsarem Domitianum, à victis Germanis Germanicum dictum, ejus μεταφράσεως autorem esse, Vossius contendit de Poëtis Lat. p. 48. Plurimi Cæsarem Germanicum esse magnum illum Augusti Imp. nepotem, Drusi F., credunt, quod etiam haud improbabile. Præter Bononiensem editionem anni 1474., Aldinam & Hervagianam, quæ Manilium, Hyginum, Firmicum, ipsumque, Aratum, aliosque, una cum metaphrasi Germanici, exhibent, omnium optima est & elegantissima Arateorum editio, quam Hugo Grotius Lugd. Bat. in 4. A. 1600. adornavit.

4 Hyginum Augusti Imp. libertum diximus. Alius ejusdem Imperatoris libertus est TITUS PHÆDRUS, Thrax, cujus Fabulæ, sub Tiberio Imp. scriptæ, elegantissimæ Latinitatis, & plane aureæ, certatim commentariis virorum doctissimorum illustratæ sunt. Expertus equidem & hic Autor rigidos Latinitatis suæ Censores est, delicatulos illos, qui omnem fere cibum fastidiunt: sed repressit illos, atque optimi sermonis auctorem strenue defendit, Joh. Schefferus. Vide, si placet, quæ de ea re libro de Patavinitate Livii p. 159. diximus. Diu autem in scriniis veluti sepultus delituit Phædrus, donec illum protraheret, ederetque libros ejus V. Fabularum Æsopicarum, jambis elegantissimis scriptos, Petrus Pithæus, cum Notis suis, Conr. Rittershusii & Gasp. Scioppii, qui postremus Auctarium quoque fabellarum ex aliis auctoribus adjecit: Augustoduni 1596. in 12., repetita mox illa editione Lugduni Bat. 1598. in 8. Insequente anno Nic. Rigaltius Parisiis Phædrum cum suis notis emisit: estque ea editio curis secundis Rigaltii Paris. 1617. & tertiis 1630. recusa. Rigaltianis notis suas adjecit in librum I. Phædri Petrus Axenius Hamburgi 1671. in 8. Textum ex emendatione Rigaltii retinuit, suasque Phædro notas, & Gallicam Albinus nescio cujus versionem, apposuit Tanaq. Faber: Salmurii 1657. in 4. & 1665. [Verum & de Rigaltianis, & Fabri curis, abjectissime judicat Marq. Gudius Epist. VII. ad Nic. Heinsium p. 8., ubi postquam satis diu in Tanaq. Fabri Epistolas & alia varia Φλυαρίας, ut ille loquitur, documenta, esset inductus; de Phædro etiam ejus ita scribit. *Quam sunt inanes ad Phædrum conjecturae, in quibus nihil sani reperio: misere omnem operam ludit ὁ κριάκτης. Si quis mihi fidem non habeat, loquatur Phædrus ipse:*

- - - Materix tanta abundat copia,
Labori Faber ut desit, non Fabro labor.

Inspecte locum, & ridebis presagientis sibi suavissimi fabulatoris venustum oraculum;
non

non indigna est ἐπιγρᾶφι, quæ curis Salmuriensibus præfigatur. Hoc imprimis non possum exputare, quod iudicio Rigaltianam tertiam editionem typis repeti curaverit. Nulla est minoris fidei & probitatis. Rigaltius ibi contra veterum librorum Auctoritatem, locis paulo corruptioribus, aut plane deletis, aut frivole mutatis, suo arbitratu textum turpiter deformavit, pessimo exemplo, ut lectori ne minimam quidem rationem audaciæ suæ redderet. Pergit Gudius, idque exemplo probare, & tum in Salmafii emendationes nonnullas Phædri stilum stringit] Fabrum in adornando suis studiis Phædro excepit Joh. Schefferus, & omnino ter illum edidit, suis & Franc. Guetii notis, indiceque Freinshemii locupletissimo, illustratum, Upsaliæ 1663. 1666. & Hamburgi 1673. in 8. Addidit quoque Albinus versionem Gallicam. Posthumas Joh. Freinshemii in Phædrum notas cum indice Henr. Holstius Argent. 1664. in 8. edidit. Scripsit & in eundem auctorem notulas quasdam Isaac. Neveletus, & Joh. Ludov. Praschius. In usum Delphini illum edidit Parisi 1675. in 4. Petrus Danetus. Apud Batavos, cum figuris æneis & notis Variorum. Joh. Laurentius: Amstelod. 1667. in 8. Post tot multorum criticorum labores, multi supersunt tamen in textu Phædri errores, ac vincet omnium conatus, si quando in lucem prodibit, Marq. Gudii Commentarius, qui Vir Illustris, Rigaltiano codice usus, magnam invenit emendationum copiam, quas non observaverat Rigaltius ipse. [Rogatus fuerat olim Gudius à Scheffero, ut ipsi Phædrum edituro notas suas una edendas communicaret, verum abnuvit ille, quamquam paucis diebus colligi sua, & in ordinem digeri posse, passus, rationem vero denegati officii istius adjecit graviora in itinere suo negotia. *vid. Epist. cit.* Nihil omnino dedit autem ille, dum viveret: nunc post mortem ejus, in Belgio esse, qui digerat, & qui editionem Phædri paret, ajunt: quod ut quamprimum fiat optandum est: neque enim vulgaria Gudius promittit] Refert in Epistolis ad Scaligerum Gallicis Nicol. Fabricius Peirescius, se ex Pinello aliquoties audivisse, Scaligerum esse in Phædrum aliqua molitum, cujus rei certitudinem exposcit. Verum nihil earum Animadversionum unquam comparuit. *vid. Ep. 46. lib. I. & ep. 39. lib. III.* In Rigaltiana Phædri editione multas esse notas Salmasianas Laur. Crassus testatur Elogior. P. II. p. 210. Ceterum de dictione Phædri imprimis etiam conferri merent Vavassor *de Ludrica Dictione* p. 205. *seqq.* & Barthius *Adversar. l. XLVII. c. 10. & l. LII. c. 3.*, qui eum à censura nasutulorum defendit, simul loca quædam illustrat.

Poëtas insequatur elegans ejus temporis Historiæ Romanæ scriptor, VELLEJUS PATERCULUS, seu Cajus ille, seu Publius, five demum Marcus vocatus fuerit, miles olim, & sub Tiberio in Germanico bello peditum præfectus, in Pannonico sub eodem legatus; postea, abdicata militia, historiam rei Romanæ scribere aggressus est, librisque duobus com-

pendium illius dedit; quorum prior tamen, gentium aliarum historiam enarrans, magna sui parte mutilus est. Postquam Vellejum primus Beatus Rhenanus, cum quibusdam notis Joh. Alb. Burerii, è typographia Frobeniana, Basileæ A. 1520. in lucem protulisset, nescio quid Andr. Asulano in mentem venerit, ut, in præfatione ad Livium à se editum, graviter ob id in Basileenses inveheretur, velut spurii scriptoris intempestivos admodum protrusores, quæis omni modo propterea detractum cupit. Verum longe aliter omnes eruditi judicarunt, quæis Vellejum inspiciendi cura fuit: recteque Lil. Greg. Gyraldus, Dial. II. de Poëtis, insulsam vocat sequiorem illam suspensionem Asulani. Atque hinc certatim Vellejum illustrarunt Jac. Bongarsius, Valens Acidalius, Janus Gruterus, Justus Lipsius, Jac. Schegkianus, Aldus Manutius junior, Fulv. Ursinus, Frid. Sylburgius, Godeschalcus Stevvechius, Gerhardus Vossius adolescens, Gerardi Johannis F., Christoph. Ad. Rupertus, Joh. H. Bœclerus, alii, quibus ob passim observata in Vellejum etiam Scaliger & Salmasius annumerari merentur. Ex omnium horum laboribus notas, quas præcipuas judicabat, excerpfit, ediditque ita, Anton. Thysius Lugd. Bat. 1668. in 8. Bœcleri editio duplici vice prodiit, elegantissimo commentario instructa: semel illi adjecta etiam est dissertatio de Amnestia, sed quæ in editione secunda, Argent. 1663. in 8. excusa deest, & loco ejus adsunt Characteres politici Vellejani, elegans libellus, seorsim & ipse A. 1672. editus, quo examinat auctor descriptiones personarum, quas instituit Vellejus coloribus politicis. Editio Lipsii cum Tacito procurata est apud Moretum Antvverpiæ A. 1607., postquam an. 1592. jam cum illius emendationibus prodisset. Aldus Manutius suam Venet. A. 1581. in 8. exhibuit. In Delphini usum Rob. Riguez, Jesuita, Vellejum, paraphrasi, notis & indice vocabulorum omnium, instructum, dedit Paris. 1675. in 4. [Nuper etiam A. 1693. Vellejus Oxonii editus ab anonymo quodam viro docto est, additique Henr. Dodvvelli, viri eruditissimi, Annales Vellejani.] Fragmentum quoddam Velleji magno strepitu Wolffg. Lazius è bibliotheca Cæsarea protraxit; sed cui se opponunt, falsique nominis fragmentum, ex Abbate Urspergeni depromptum, ostendunt Vellserus & Vossius, ille Rer. Augustan. I. III., hic de Hist. Lat. I. I. c. 24. p. 120. seq.

- 6 Sub eodem Imp. Tiberio vixit VALERIUS MAXIMUS, paulo tamen, ut observat Vossius, post Vellejum, quippe qui Sejano turpiter adhuc adulatur, quem contra Valerius interemptum jam vehementer exagitet. Dictio tamen ejus tam aspera est horridaque, ut jam olim Erasmus, in Ciceroniano, Afro magis similem esse, quam Italo, eum Auctorem judicaret, nec magis Ciceroni similem, quam homini mulus. Hinc in varias opiniones itum à viris doctis. Plerique non integrum Valerium, sed ejus epitomen

men, tantum superesse volunt: quod tamen non usque adeo certum. Reliquit Exemplorum, seu dictorum factorumque memorabilium, libros IX. In exemplaribus scriptis hujus auctoris tantam esse varietatem, notat Barthius Advers. l. XIX. c. 15., ut componere nova veteribus adorsus vix scias, quorsum vertere sententiam velis. Idem Barthius l. I. c. 10. Valerium Maximum, minime ex genio seculi locutum, Vitruvio leviolem invidiam facere posse ait: adeoque quin ipsiusmet Valerii labor is quem habemus hodieque superfit non dubitat. Conf. Ludov. Vives de Discipl. p. 521. Antiquissima Valerii Maximi editio est Veneta, quæ apud Joh. Forolivium, cum Omniboni Leonici commentariis, A. 1482 in fol. prodiit. Alia Veneta est anni 1494. cum commentario Oliverii Arzignanensis, cui postmodum Jod. Badius Ascensius notas suas adjecit, & recudit ita Valerium Paris. 1522. Prodiit & Aldina Valerii Maximi editio, aliaque iterum Veneta, cum notis Sebast. Corradi: Basileenses aliquot suis notis illustravit Henr. Glareanus: Steph. Pighius autem repurgando è codicibus MSS. auctori horas bonas optimo cum successu impendit, & locis sexcentis castigatum, cum suis notis, edidit apud Christ. Plantinum A. 1567. in 8. Repetitis inde editionibus Justus Lipsius quoque suas notas adjecit: ibid. 1585. & 1592. in 8. Hanovienses Lipsii Pighiique curis Christoph. Coleri animadversiones adjecerunt A. 1614. in 8. Extant & in Valerium Christ. Ad. Ruperti Dissertationes & observationes, seorsim editæ, una cum observationibus ad Vellejum, quibus multa, quæ ad variam eruditionem & civilem prudentiam spectant, continentur. Ex his omnibus excerptis systema editionis Valerii cum variorum notis confecit Anton. Thyfius Lugd. Batav. 1651. 1655. & 1670. in 8. Joh. Vorstii editionem Berol. 1672. in 8. nemo ignorat. In Delphini usum edidit Valerium Maximum Petrus Josephus Cantelius Paris. 1679. in 4.

Ad hanc classẽ Auctorum etiam pertinet CORNELIUS CELSUS, 7 qui castissima Latinitate sua, qua rem difficillimam, artem Medicam, expressit, id consecutus est, ut Latinorum Hippocrates, & Medicorum Cicero, diceretur. Sed mendis plena sunt hætenus opera ejus. Primum prodire apud Joh. Rubeum, cum ejusdem notis, Venet. 1493. in fol., inde sæpius Venetiis, Parisiis, Basileæ, Lugduni, Aureliæ Allobrogum, Hagenoæ repetita sunt, & notis identidem variorum doctorum virorum, Bapt. Egnatii, Guil. Pantini, Rob. Constantini, Jerem. Thriverii Brachelii, Balduini Ronfsei, Pet. Pauvii, Joh. Cæsarii, Joh. Ant. van der Linden, emendatus illustratusve est, sed multa tamen supersunt in ipso textu sphalmata, MSS. codicum & Criticorum defectu nondum sublata. Et miror sane, ex tam ampla Criticorum gente neminem fuisse hætenus, qui sufficientem laboranti medico manum medicam adhibere voluerit. Optima fere est editio,

quæ cum notis Brachelii & Ronsssei Lugd. Batav. 1592, apud Franc. Raphelengium, in 4. excusa est: Lindeniana Elzevirianis typis in 12. 1657. prodiit. Nuper vero A. 1687. insignis ille Philologus atque Medicus, Theodorus Janssonius ab Almeloveen, non minus nitidam, quam emendatam Celsi editionem, Amstelodami in 12., adornavit, inseruitque illi Scholia, quæ inter legendum suo codici Isaacus Casaubonus adscripserat, addit & Rob. Constantini notulas, tum locos ubique parallelus, tam ex ipsomet Celso, quam quæ ex Hippocrate ad eum illustrandum facerent, appinxit, indiceque rerum & verborum locupletavit. Uberrimum indicem, seu Lexicon potius, in Celsum, una cum Variis lectionibus & notis, olim Joh. Rhodius confecerat, quæ, cum amplissimis suis commentariis medicis, Philologicis, Antiquariis, in Celsum edere moliebatur Thomas Bartholinus, verum utriusque curas longe utilissimas ferale Bibliothecæ Bartholinianæ incendium sufflaminavit: qua de re Bartholinus in Epistola de incendio Bibliothecæ suæ queritur. E laboribus Rhodii Vita tamen Celsi superstes mansit, quam editioni suæ Almeloveenius præmisit. Ceterum aliorum quoque virorum doctorum molitiones in Celsum evanuerunt. Fuit Tonningæ Medicus quidam doctissimus Jacobus Holstius, qui à multis annis saxum hoc volvit: ac vidi ipse aliquando commentarii ejus partem aliquam, quem ille triplicem struxit, Medicum, Philologicum & Grammaticum: sed, cum MSS. codicum copia fuerit destitutus, non satis feliciter hoc in argumento versari poterat: ast tamen luce dignus labor illius est, quam an aliquando aspecturus sit, dubito, cum jam ipse fati concesserit. Similiter Jos. Scaligeri, Joh. Walæi, Ælii Everh. Vorstii, Jac. Mentelii, conatus in Celsum perierunt.

- 8 Quodsi vero de Justino, num recte ad ætatem argenteam referatur, dubitarunt aliqui, de M. ANNÆO, & L. AN. SENECAIS dubitari haudquaquam potest. Pulcerrima utriusque Rhetoris ac Philosophi, opera illa sunt, & inprimis hujus scripta sapientiæ moralis plenissima. De stilo Senecæ jam tunc aliquid à nobis dictum, cum de ejus Epistolis ageremus lib. I. Recte sane judicavit Quintilianus, *Instit. lib. X. c. 1.*, ejus imitationem adolescentum manibus excutiendam, cum Eloquentia Senecæ dulcibus vitiis abundet, quæ facilius, quam saniora, à juventute in imitationem trahuntur: quare, ut à robustioris ingenii hominibus, & severiori lectione satis firmatis, legatur, suadet Luculentum de Seneca & prolixum judicium Erasmi vid. in Epistolis ejus, lib. XXVIII. ep. 12., p. 1663., cui addi etiam potest Gronovius in epistola nuncupatoria sui Senecæ. Patinus tanti Senecam fecit, ut eum, Plutarcho & Aristoteli junctum, Bibliothecam integram constituere posse crediderit. Præcipuæ Senecæ editiones sunt Parisiensis, quæ cum Ferd. Pinciani, M. Ant. Mureti, Nicol. Fabri,
- Jani

Jani Gruteri, Franc. Jureti, Andr. Schotti, aliorumque, notis A. 1637. in fol. excusa est: Lipsianæ aliquot, Antvverpiæ, Lugduni Batav. & Amstelodami, diversis formis editæ, & identidem à Lipsio revisæ: inprimis vero ceteris præstant Gronovianæ duæ, quarum prior Amstelodami apud Elzevrios 1659. in 11., IV. voluminibus, lucem publicam aspexit; posterior junctas quoque Lipsii notas integras, & in Rhetorem Senecam Andr. Schotti curas, ut & notas Joh. Schultingii, habet, prodiitque iterum apud Elzevrios 1672. in 8., voluminibus tribus. Miserat jam olim Gronovius A. 1650. suas in Senecam notas, tum adhuc MSS., Sarravio, ejusque judicium flagitarat: ad quod petatum ita Sarravius Epist. p. 317. *Naudæo tuas in Senecæ notas tradidi. Mibi sane eximia videntur: fere enim omnes ad ipsum textum contuli, ut melius de illis judicarem. Tibi gratulor, quod istis nactus sis typographum, virum honestum & locupletem: nec possit typos suos nobilitare meliori & magis vendibili libro. Perge ergo in isto quoque Seneca literas demereri. Te sane solum istis in regionibus excellere video, & eruditam crisin exercere.* Moliebatur jam tum quoque Gronovius Senecæ Tragici editionem, ut ex eadem epistola Sarravii clarum fit, in qua moneta, ne curam ejus suscepti in se operis deponat. Neque etiam factum id, sed, inprimis ope cujusdam Florentini optimæ notæ codicis, Tragicum Senecam esse præclarissime emendatum res ipsa probavit, cum A. 1661. ille in 8. cum notis Gronovii prodiret. Notas autem ex Autographo parentis auxit, adjecitque variorum selectas, Jac. Gronovius Amstelod. 1682. in 8. Quam aliàs circa Senecam Tragicum inter se variant autores, & ut à nonnullis ille idem cum Philosopho judicetur, ab aliis ejusdem filius: rursus ab aliis frater, aut ex fratre nepos: demum à nonnullis non unus omnium Tragædiarum Auctor, sed varii reputentur, ut hic prolixè recenseatur, opus non est, cum ex aliorum scriptis abunde notum sit. Tantum de dissensu Lipsii & Scaligeri aliqua subnotabimus. Mutarat ordinem Tragædiarum Lipsius, Troadas magistelli potius, quam Senecæ opus esse judicabat, Octaviam plane spreveret, & sub Domitiano scriptam futilem & ineptam aiebat. Contra Scaliger pueriliter maximum criticum judicasse inquit; Troadas Divinam tragædiam, omniumque principem, vocat, neminemque Lipsio assensurum confidenter affirmat, nisi imperitos. Novem illarum unum genium, unum parentem, agnoscit. Octaviam optimum poëma à domestico Octaviæ, Senecæque amico scriptum autumat. Et id quidem eo animo dicit Scaliger, ut, se nemini ista critica sua concessurum, multa cum confidentia inculcet. Epist. 247. & 414. Neque tamen propterea omnibus persuasit: sed aliter, præter multos, quos non nomino, judicarunt Gronovius, & Barthius Advers. lib. XLIV. c. 25. Jac. Gaddius Franc. Florido Sabino succenset, quod Lection. Subciv. p. 119. Senecam Tragicum nullo in subsellio ponat, cum tamen compara-

rate solum Floridus loquatur, & si Græcis comparetur Tragicis Seneca, illum multo esse minorem dicat: adeoque male idem Gaddius: *Erratum palmare*, ait, *vel flagitium potius, committet (Sabinus) suo judicio, dum Senecam, Latinæ Tragædiæ Monarcham vel Dictatorem ne nominat quidem inter Latii Tragicos imitandos; sed nos mittit ad Græcos, illo iniquissime præterito. Hic me continere non possum.* Verum, seu se continere possit Gaddius, five nequeat, parum interest, cum Hispanicus ille tumor in Seneca à nemine peritiorum negetur. Ampliore commentario illustravit Senecam Tragicum M. Anton. Del Rio, ediditque Antvverpiæ 1576. in 4. Jamdudum ante hanc editionem apud Jodocum Badium Ascensium, cum ejusdem & Bernardi Marmitæ Cajetani commentariis, 1514. Seneca Tragicus in fol. & apud Aldum 1517. prodierat, ab Hier. Avantio castigatus, & præmissa hujus de variis carminum Senecæ generibus Dissertatio. Avantii Dissertationem, cum alia de eodem argumento Georgii Fabricii, copulavit, adjecitque suæ editioni, Petrus Scriverius quam ex recensione sua, cum integris J. Lipsii, Franc. Raphelengii, Q. Septimii Florentis Christiani, Hier. Commelini, Jos. Scaligeri, Jani Gruteri, Dan. Heinsii & Joh. Is. Pontani, Lugd. Batav. 1621. in 8. emisit. Scripserat etiam Lectiones in Senecæ Tragædias Mich. Piccartus: verum illæ in manus rapaces inciderunt, atque ob id ipsum suppressæ sunt, ut eo tutius plagio aliorum inservirent: prout ex epistola Nic. Rittershusii ad Richterum notat Thomafius Dissert. de Plagio §. 288. Cum notis selectis variorum edidit Senecam Ant. Thysius Lugd. Batav. 1651. in 8., brevissimis vero notulis instructum Oxonienses è theatro Sheldoniano 1679. in 12. dederunt Farnabianam editionem taceo, quæ etiam spernenda non est.

- 9 Senecæ Nepotem ex fratre addimus M. ANN. LUCANUM, Cordubensem Poëtam, cujus Pharsalia varia doctorum virorum judicia subiit. Hugo Grotius tanti eum fecit, ut, referente Patino in Epistolis, illum perpetuo in sinu gestaret, & nunquam ambularet sine Lucano. E contrario tantopere illum spernunt alii, ut ne quidem inter Poëtas ferant, sed ad Historicos ablegent. Sic jam olim coævus scriptor Petronius illum fugillavit: *Ecce, scribens in Satyrico, belli civilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendende sunt, quod longe melius historici faciunt, sed per ambages, Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum precipitandus est liber spiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religiose orationis sub testibus fides.* Idem etiam noto epigrammate innuit Martialis, de quo vid. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 26. Quintilianus Instit. l. X. c. 1. Oratoribus magis quam Poëtis annumerandum censet Lucanum, ardentem, & concitatum, & sententiis clarissimum. Nihilominus illum adeo magni fecit Trajanus Boccalinus, ut, Relat. 86., cum

cum Virgilium Imperatorem Heroicorum constituisset, Lucanum ejus faciat Vicarium. Male utique, cum Statius minimum par, melior autem Claudianus sit. Ceterum Statius, quem modo diximus, Genethliacon Lucani scripsit, quod in Sylvis ejusdem reperitur, & in eo versum quoque hunc posuit.

Bætum Mantua provocare noli.

Hunc versum cum Anton. Mancinellus pro Lucano Virgilio præferendo allegasset; Franc. Floridus Sabinus, acerrimus Mancinelli hostis, longe aliter & in opprobrium Lucani explicat, quasi nempe à Statio Virgilius admoneretur ironice, ne Lucanum, miserum poetam, provocet ad certamen, eadem ratione, ac si fortissimum Achillem moneres, ne imbellem Therstem forte sibi adversarium posceret. Addit Floridus, *Subcisp. Lect. l. II. c. 20. Quodsi non hæc fuit Statii sententia, nihil unquam stultius prolatum fuisse affirmarem.* Persuasissimus enim est Sabinus, ne juvenilia quidem Virgilii carmina cum Lucano ulla ratione comparari posse, sed *Culicem* Maronis plus artis & elegantia habere, quam omnia ad unum Lucani scripta; unicamque Eclogam Virgilianam sexcentas Thebaidas Statianas ingenio, judicio, candore, antecellere. Adeo autem ægre fert istud Floridi judicium Jac. Gaddius, ut, postquam illa verba: *Quodsi non hæc &c. recensuisset, p. 185. T. II.* mox ita suam epicrisin addat: *Hæc merito possem usurpare de Florido scribente. Intolerabile est hoc judicium sine judicio, cum Eclogæ illæ sint, longe impares mole ac dignitate poematibus epicis Statii, Lucani, Ovidii, Claudiani, Valer. Flacci: ut præteream, Tragica Senecæ, Lyrica Horatii: aliorum Latii principum elegias, satyras. Impares etiam illas judico poematibus heroicis Sannazarii, Pontani, Fracastoris, Vide, Politiani, & recentiorum.* Verum hoc longe ineptius est hominis imperiti judicium, quam ut ullo etiam modo ferri possit. Ita vero semper judicat Gaddius, & ineptit, ne sui dissimilis forte videatur. Simile est, cum alibi Lucanum ait orationis præstantia meliorem Homero, nec deteriore Virgilio, videri posse, quicquid etiam scripserint Jul. Cæs. Scaliger, Idololatra Virgilii, & Lil. Gyraldus, Virgilii & Homeri nimius cultor. Nempe his longe præstat judicio Gaddius, sæpe vix mentis compos. Scaliger, *de Re Poëtica l. III. c. 26.* Lucani orationem vocat superbam, & minacem quæ auditorem invitum, atque alibi animo hærentem, ubi vult tenere aut trahere, abigit: tyranno haud abfimilem, qui mavult metui, quam amari. Idem prolixè, in comparatione Lucani cum Nicandro, ostendit *l. V. c. 15.* Gyraldus in *Historia Poëtar. Dial. IV.* [Operum nuper editorum P. II. p. 238.] *De Lucano, ait, sic statuatis velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit & Martialis, sed eum neque secundum, neque tertium, dicatis: vel, si dixeritis,*

- - - Longo proximus intervallo:

Zz zz zz

cum

tum neque in quadrigis cum secundum numeremus, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit; ita nec in poëtis, qui tantum absit à primo, vix ut in eodem curriculo esse videatur. Sunt tamen quedam in Lucano, quæ qui sine Virgilii comparatione spectavit, satis magna dicat, quæ, si cum judicio & delectu legantur, non indigna sint imitatione: id tamen caute, & diligenter, ne vitia specie virtutis irreparent. - - - Illud ausim de Lucano affirmare, quod M. Tullius de Cordubensibus suorum temporum poëtis: qui eos nescio quid pingue & peregrinum sonare putabat. Hæc ibi Gyraldus, qui in sequentibus etiam præcipitem Lucani calorem notare pergit. De comparatione ejus cum Virgilio, agit August. Mascardus *de Arte Historica* p. 444., atque idem, quam non habeatur poëta, p. 551. conferendus. Peritiam rei Astronomicæ hauriri etiam è Lucano posse, crediderunt nonnulli, & cum Jos. Scaliger, in libris de Emendatione Temporum, illorum errorem castigasset, seu potius notasset errata Lucani, hyperaspisten Poëtæ egit Franc. Insulanus, Parisiensis, edita adversus Scaligerum *Apologia Mathematica pro Lucano* Paris. 1582. in 4. Verum acri Epistola, ad Mamertum Patissonum scripta, librum illum excepit Scaliger, nec magis scientiæ astronomicæ Insulano, quam Lucano ipsi, relinquit: Ait inter alia: Tu (Insulanum ita alloquitur,) qui neque, quid sit poësis, quod quidem aperte clamaret tua carmina, neque quid astronomia, nisi quod quidam tibi dictavit, scis; tu, inquam, nos docebis & poësin Lucani & Astronomiam: qui, si propius totum opus Lucani putare volueris, non solum nullam Astronomiæ peritiam in eo homine reperiēs, sed & importune semper interjectam rerum cælestium mentionem, & levem, vanum & ostentatorem juvenem illum fuisse deprehendes. Sed quorum ea nos hic apponemus, quæ prolixè apud Scaligerum ipsummet Ep. III. tota legi possunt. Interim, licet nævis hisce, notatis hætenus, scaterre Lucanum negari utique non possit, recte tamen in eo aliqui entheum ardorem & furorem illum poëticum animadverterunt: & inter alios quoque Gaddius, qui libro V. tali furore abreptum præcipue agnoscit; ubi describens maximam tempestatem, qua jactitatus in navicula Cæsar est, extraordinarias animi conceptiones & hyperbolas effudit, immodicas certe, sed sublime & peracutum Poëtæ ingenium indicantes; quæ hac ætate Italici placerent, supra modum amantibus & admirantibus acumina & sensa inusitata, ac supra commune fastigium evicta. Et eundem quoque eloquentiæ genium seculo Neroniano fuisse, probe Barthius animadvertit, adeoque condonandum aliquid, vel ex isto quoque capite Lucano, haud abs re monens: ipse etiam in eodem doctrinam haud vulgarem, spiritumque prorsus heroicum, agnoscit: propter, grave, nervosum & acutum vibransque & penetrabile sententiarum pondus, quibus universa ejus oratio mirifice floret, adeo, ut in eo genere parem nullum unquam habuerit, vid. *Advers. l. LIII. c. 6. toto*: & de auctore vitæ Lucani *l. XXIII. c. 3. Conf.*

Roland. Marefius Epist. l. I. ep. 8. Hallervordius in Spicilegio p. 126., Mich. Neander Erotem. Gr. L. præfat. p. 192. seq. Vives de Disciplinis p. 520. (quem tamen, dum Virgilio Lucanum præfert, falli, Scaliger haud abs re in Primis Scaligeranis p. 149. monet), & alii. Est vero Lucanus inter primos Latinæ linguae auctores, qui, post artis typographicæ inventionem, typis exscripti sunt, nimirum Romæ A. 1469. cura Joh. Andreæ, Episcopi Aleriensis, impressus in fol. Eodem seculo Venetiis, & haud multo post initium insequentis Parisiis, in lucem prodiit Lucanus variis virorum doctorum, Joh. Sulpicii, Verulani, Phil. Beroaldi, M. Anton. Sabellici, & qui Parisiis eum suis typis excudit, Jodoci Badii Ascensii, alicrumque, illustratus: repetita quoque ejus Editio cum Lamberti Hortensii, Sulpiciiue, notis Basil. 1578. in fol., & Francofurti, cum Jac. Micylli aliorumque annotationibus, in 4. Nemo vero diligentioreni utilioreme operam Lucano navavit, quam Hugo Grotius, è cujus recensione primo prodiit ille apud Raphelengium Lugd. Batav. 1614. in 8., cum notis: hinc altera vice una cum notis Farnabii editus in 12. 1651. Uberrimum indicem Theod. Pulmannus adjecit. Servavit hunc; & Grotii, Farnabiiue integras, reliquorum selectas notas, collegit in sua Lucani cum variorum notis editione Corn. Screvelius, Amstelod. 1658. in 8., cui quoque Supplementum Pharsaliæ Lucani libris VII. ab Anglo homine, Thoma Majo, scriptum adjecit, quod antea separatim A. 1640. Lugd. Batav. prodierat. Eadem vero editio Screveliana Lugduni in Gallia A. 1670. repetita est. Jac. Gaddius refert, Joh. Bapt. Guarinum aliquid in Lucanum scripsisse: sed nihil vidi. Forte igitur ineditum illud est, velut notæ Joh. Wovverii in eundem poetam, quæ MSS. in Bibliotheca Gottorpiensi adservantur.

Quem paulo antea Lucani Pharsaliam fugillasse diximus, T. PETRONIUM ARBITRUM, in eadem Neronis Imp. aula vixit, Massiliensis, Eques Romanus, atque etiam aliquando Consul, nulla alia ferme re, quam erudito luxu ad id famæ atque dignitatis prolatus, referente Tacito, atque hinc inter paucos familiarium Neroni adsumtus est, elegantia arbiter, dum nihil amœnum aut molle affluentia putaret, nisi quod Petronius approbavisset. Tandem vero tamen ab æmulis Cæsari redditus invisus, venas sibi præcidit, per intervalla obligatas iterum, resolutasque, ut eo mollius vitam expelleret, essetque coacta mors fortuita similis. Impurissimum ille Satyricum moriens jam loco testamenti conscripsit, in quo Principis flagitia sub nominibus exoletorum, feminarumque, lascivissima scriptione, sed tersa tamen nitidaque perstrinxit. Fuerunt, qui Petronium, Satyrici Auctorem, eundem cum Petronio Bononiensi Episcopo fuisse arbitrarentur, seculi post C. N. quinti præfule, vitæ sanctitate claro. Verum iis haud immerito

succenset, acriterque turpem adeo ἀνισογενσίαν castigat, Lil. Gyraldus de Poët. Lat. Dial. IV. Quanquam autem non integer superfit Petronius, sed primo exiguum tantum ejus fragmentum prodierit, idque immani lascivarum spurcitierum ingluvie scatens; mirum tamen, quam multi Christianorum restituendo, illustrandoque turpi nequitiarum promocando insudarint, bonasque interdum horas male perdiderint. Prima ejus editio est Veneta A. 1499., quam infinitæ propemodum aliæ sunt secutæ: non paucas tantum recensebimus. A. 1610. Helenopoli, ut titulus præ se fert, Melch. Heimsfeldius Goldastus, cum variorum notis, Petronii Satyricon dedit. Francofurti alia, cum variorum integris notis A. 1621. in 8. prodit, & alia multo amplior in 4. A. 1629., in quam Pet. Pithœi, Joh. Wovverii, Joh. Alex. Brassicani, Joh. Aurati, Erici Memmii, Alph. Delbenii, Claud. Puteani, Jac. Bongarsii, Mam. Patissonii, & Joh. Weizii notæ, emendationes & observationes, ac Josephi Anton. Gonzalez Commentarii, confluxerunt, adjectis præterea Joh. Pet. Lotichii vastis Excurſibus Physico-Medicis, quæ longe plurima ad rem Veneream facientia continentur: hac enim parte ad superstitionem usque diligens fuit Lotichius, eamque in rem, ne forte aliquid talium elegantiarum seesset, Scioppii notulas adjecit, quæ hic venereas phrasæ in Petronio occurrentes verbis Germanicis expressit, nempe, ut se diligentem ostenderet Commentatorem, monstraretque similes habere labra lactucas. Perstringit illum Lotichii commentarium satis acriter Goldastus in Epistola quadam ad Casp. Hoffmannum, quæ in Mantissa secunda Epistolarum, Georg. Richteri Epistolis addi solitarum, p. 555. legitur. Ita autem ibi Goldastus. *Vides, quantum à te, tuo instituto ac judicio, Lotichius dissideat. Volebam hominem amicum hac occasione ad lectionem veterum Medicorum deducere, quorum illum prorsus expertem & negligentem esse advertebam: sed judicio destitutus, nec in bonis Auctoribus versatus, nobis undiquaque compilavit, quæ ad grandem efficiendum librum convasare, ex Cornucopiæ, Calepino, Textoris Officina, Erasmi Chiliadibus, & consimilibus scriptis, poterat, ut tandem monstrosum, horrendum & insanum magnum istud commentum pareret.* Ceterum est & quædam Petronii editio, cum notis Joh. Burdelotii criticis & glossario Lugduni Batav. 1645. in 12. vulgata. Eodem anno Ultrajecti Petronium, cum notis variorum, in lucem emisit Simon Abbes Gabbema. Posthæc insigne aliud fragmentum Petronii, integram fere Cœnam Trimalcionis describens, in Dalmatia Tragurii, è Nicol. Cippici Bibliotheca, eruit Marinus Statilius, i. e. vero nomine Petrus Petitus: atque id, Oratore Veneto, qui tum Romæ degebat, auctore à Paulo Frambotto, typographo Patavino, editum est Patavii A. 1664., præmissa præfatione, quæ rem omnem uberius edocet. Hoc exemplum Nicol. Heinſ. ad Joh. Schefferum transmisit, qui Upsaliæ A. 1665. recudi curavit, cum notis Indiceque suo, & Dissertatione præliminari, qua genuinum istud

istud fragmentum asserit. Hinc edidit Thom. Reinesius Lipsiæ 1666. in 8., cum Schefferi suisque notis : is quidem non omnia supposita, sed tamen aliqua à barbara manu agnoscit; dissentitque in nonnullis à Scheffero, qui vicissim illi quædam reposuit in Appendice seorsim edita. Sequenti Anno 1667. Christoph. Arnoldus fragmentum Petronii Tragurianum denuo edidit Noribergæ in 8., cum Joh. Caji Tilebomeni conjecturis, Hadriani Valesii & Joh. Chr. Wagenfeilii Dissertationibus Epistolicis, & aliorum Clarissimorum virorum judiciis, quibus res illa in utramque partem disputata est. Tilebomenius, quem per anagramma Jacobum Mentelium esse Placcius aperit de Pseudon. p. 266., genuinum, ut videtur, agnoscit, cujus præfatio multa prolixè de Petronianis editionibus in universum commemorat: Valesius, Wagenfeilius, & alii quidam, diversum judicant, de fide Statilii & MSS. codicis dubitantes: queis accedunt etiam Placcius l. c. & Joh. Frid. Gronovius, lib. Novo Observat. p. 198. & Franc. Vavassor Epigrammatum lib. II. ep. 81. 82. 83. Tandem vero productus codex MSS. ille Dalmaticus Romæ est, & scriptura ejus satis antiqua observata, ut dubium quoque amplius nullum superesset. Id docent me literæ Clar. Schefferi, A. 1669. Mense Martio ad me scriptæ, quarum verba apponam. *Ego nihil habeo, quod nunciem, nisi hoc unicum, quod scribam non meis, sed Clar. Falconerii verbis, ex epistola Romæ exarata ante sex hebdomadas ad Nobil Nicol. Heinsium. Exciderat, inquit, pene, quod Cl. Schefferum scire præcipue interest, allatum huc tandem è Dalmatia Petroniani fragmenti codicem, quem, constanti eruditorum omnium suffragio, ante 300. circiter annos scriptum fuisse constat: ut inde validissimum argumentum peti possit ad eorum opinionem evertendam, qui id fragmentum supposititium asserere præcipiti judicio conati sunt. Nemo enim erit, cui persuadeant, ea ætate quenquam fuisse, cui Petronii larvam gestare, atque in Autore supposito parvo edendo, qui ea tempestate, ut credibile est, vix eruditioribus notus fuerit, gloriam querere in mentem venire potuerit. Ex his verbis, inquit porro Schefferus, potes intelligere, me non esse tam stolidum, ut visus sum aliquibus per Germaniam.* Post tantas itaque magnorum virorum lites, tandem istud fragmentum suo loco apud Petronium insertum est, in optima Editione, quam, cum Variorum Commentariis, Amstel. 1669. in 8. Mich. Hadrianides procuravit. [Exinde vero surrexit, qui, præter istud fragmentum Petronianum, non alia solum multa, sed totum, si credere fas est, Satyricon Petronii, Albæ Regali à Christianis A. 1688. expugnata, erutum, sibi que à Du Pinio quodam, Gallo nobili, sub Imperatore stipendia merente, communicatum Franc. Nodotius, itidem miles, Roterodami A. 1693. in 12. in lucem publicam exire jussit, non sine confidentissima Criticorum provocatione, quos non temere nova fragmenta ista rejecturos autumat. Atque idem etiam Gallus alius, Satyrici Interpres, sensit: cujus versio, cum Latino Nodotii, apud Belgas

Amstelodami (etiamsi Coloniam titulus præ se ferat) A. 1694. in 12. prodit. Verum is nimius Petronii petulantiarum amator est, adeoque non mirum, si avide, quæ ad eum supplendum Nodotius produxerat, approbavit. Sunt alii, neque ii in arte Critica postremi, quæ de Nodotiana Petronii Editione aliter visum est.]

- 11 **POMPONIUS MELA**, Geographus Latinorum celeberrimus, collocari adhuc ante Senecas debuisset, si strictam adeo ætatis seriem in singulis auctoribus sequeremur. Namque is sub Claudio Imp. vixit, Hispanus natione. Libri ejus Ille de Situ Orbis primum ab Aldo Venetiis, tum & Florentiæ apud Juntas editi sunt: scholiis, emendationibus ac animadversionibus illustrati castigatique à Joh. Pet. Olivario, Joach. Vadiano, Hermolao Barbaro, Ferdinandi Nonio Pintiano, aliisque. Posteriorum duorum castigationes Melæ, à se emendato, & spicilegio notarum aucto, addidit Andr. Schottus Antvverp. 1582. in 4. Sed tamen nemo melius, aut tam bene de Mela meruit, quam Isaacus Vossius, qui autorem illum è plurimis MSS. codicibus emendatum, & eruditissimis longe Animadversionibus illustratum, Hagæ Com. 1658. in 4., non sine magno doctissimorum virorum applausu, dedit. Sed, cum in notis suis nimis frequenter, & præter rem etiam, Salmasii Plinianis in Solinum Exercitationibus insultasse, Jac. Gronovio Vossius videretur; nova ille editione Melam Lugd. Batav. 1685. in 8., cum suis annotationibus, dedit, Vossium subinde haud paulo vehementius castigans. Verum neque Vossius impune se perstringi passus est, edita Londini 1686. in 4. Appendice observationum ad Melam, in qua Gronovium strenue depexum dat: [quam tamen acerbiter Gronovius cum concoquere non posset, magno animi efferati impetu in nova sua Melæ editione, nuper A. 1696., post obitum Vossii, vindicavit.] Refert alias Scioppius, se Madriti, apud Joh. Fonsecam, Petri Ciacconii Commentarium MSS. in Melæ de Situ Orbis libros vidisse.

- 12 Meruerat quoque supra jamdudum memorari **GRATIUS**, Poëta Augusto rerum potiente clarus, memoratusque Ovidio, quique adeo magis ad ætatem auream referendus foret. Scripsit Cynegeticon, sive de Venatione librum, qui hodieque, sed non integer, superest: editus à Sebast. Gryphio Lugduni cum aliis A. 1537., à Petro Pithæo inter Poëmata veterum Parisiis 1590. in 12., à Casp. Barthio, tum duodecenni (vid. Advers. lib. LVII. c. 17.), Hanov. 1613. in 8., & qui commentarium elegantissimum in Gratium scripsit, à Joh. Ulitio Lugd. Batav. 1653. in 8. Sed, cum hic Barthium, in eo commentario suo, sæpe & acriter refutasset, occasionem Matthæo Lago dedit, ut singulari Dissertatiuncula Barthium adversus Ulitium tueretur, Lipsiæ 1659. in 4. Manutius in quadam epistola de Gratii Cynegetico

Cap. XII. De Autoribus Latinæ Linguæ ex Ætate Argentea. 183
getico judicat, eidemque, quod miror, Petrum Bargaum, novitium scripto-
rem, præfert.

Ceterum refertur etiam ad argenteam ætatem Lucano coævus Poëta 13
alius, A. PERSIUS FLACCUS, Satyricus sæpe plus quam ferreus, imo
saxeus: nam satyrica ejus dictio supra modum horrida est, & Juvenali,
ætate licet inferiori, postponenda. Extat antiquus in illum Scholiastes,
non Cornutus, licet id nomen in Codicibus aliquibus præ se ferat, cum ta-
men Cornutus fuerit Persii præceptor, sed Acron, ut probabilius aliqui o-
pinantur: vid. Placcius *de Pseudon.* p. 179. Indiget autem aliquo scholia-
ste Persius, nimium aliàs obscurus, & propterea contemptus Scaligero
aliisque nonnullis: sed quem tamen recentiores aliquot commentatores
adeo egregie illustrarunt, ut vix quicquam amplius desiderari jure queat.
Antecellit omnes Isaacus Casaubonus, cujus commentarium Jos Scaliger
in epistolis satis extollere non potest: prodiit primo Paris. 1605. in 8., ali-
quoties deinde recusus: optima editio est, quæ Londini à filio Merico Ca-
saubono Lond. A. 1647. in 8vo est procurata. Veterem scholiasten è Biblio-
theca sua primus Pet. Pithæus publicavit. Cum variorum integris com-
mentariis, El. Vineti, Joh. Britannici, Phil. Beroaldi, Ang. Politiani, Pet. Pi-
thæi, Theod. Marcilii, prodiit Lutetiæ 1613. in 4. Jodoci Badii, Joh. Britanni-
ci, Joh. Bapt. Plautii, Ant. Nebrissenfis & Joh. Murmellii Commentaria jam
A. 1551. fol. junxerat Basileæ Frobenius. Paraphrasin in Persium scripsit
Eilhardus Lubinus, quæ additur ejus Commentario in Juvenalem, (cum
quo scilicet ut plurimum edi Persius consuevit) Hanov. 1629. in 8. Scripsit
& Frider. Ceruthus paraphrasin, quæ Veronæ A. 1600. prodiit in 4. Indi-
cem omnium vocabulorum Jos. Langius composuit, cum Juvenale Fribur-
gi A. 1608. in 8. editum. Barthol. Fontii commentarium eximium in Per-
sium, alias *ἀνέκδοτον*, Augustus, Dux Brunsvicensis, adhuc junior, edidit,
memorante Conringio de Biblioth. Augusta p. 86. Cl. Salmasii notas etiam
plusculas accessisse ad nitidissimam Juvenalis & Persii editionem Lugduno-
Batavam, quæ, Screvelio procurante, cum scholiis veteribus, A. 1648. edita est,
Laur. Crassus Tom. II. Elogior. p. 210., & Clementius in Vita Salmasii p. 67.
testantur. Alia editio Batava cum notis variorum A. 1684. prodiit. In usum
Delphini à Ludov. Prateo Persius est, una cum Juvenale, datus Paris. 1684.
in 4. Th. Farnabii Wedderburnii & Joh. Bondii labores tironibus inservire
possunt. De patria Persii singularem dissertationem scripsit Ludov. Apro-
pius teste Greg. Leti Ital. Regn. P. I. l. III. p. 372. seq.

Obscurum Poëtam Historicus excellentissimus, Q. CURTIUS RUF- 14
FUS, excipiat, cujus dictio omnium consensu præ ceteris, ob nitorem in ver-
bis, argutiam in sententiis & orationibus, & periodorum concinnitatem,
commendanda est. De ætate autem infinitæ propemodum eruditorum vi-
rorum

rorum lites: dum aliqui ad Augustum, ad Claudium alii, ejus tempora referenda putant; Trajanum nonnulli imperasse autumant, cura scriberet Curtius plurimi Vespasianum: Barthius ad Theodosiana tempora illum refert. Demum nonnulli plane supposititium esse fœtum censent, ab Italo nescio quo, ante hos trecentos annos, effictum. Nolumus, in allegandis variarum opinionum Auctoribus, esse prolixiores, quandoquidem id non solum à Vossio in Historicis Latinis, l. I. c. 28., factum, sed & multo adhuc fusius à Freinshemio, qui omnes quotquot reperire potuit, virorum, doctorum de Curtio opiniones suæ editioni inseruit. Declamatorium quid, & argutias scholæ umbram ostentantes, in illa floriditate Curtii Barthius agnovit, l. XXVII. Adversar. c. 15., atque id in orationibus præcipue patefieri contendit: cui non obscure consentit etiam Buchnerus, Epist. P. II., Ep. 32. p. 116. seq., qui argutam comulamque brevitatem Curtii, & propius ad dulcia illa, quæ Fabius vocat, vitia accedentem, adolescentibus unice ad imitandum proponi non probat; cum multo citius illi simplicem Cæsaris Nepotisque facilitatem, aut fusam orationem Tullii, quam anxium istud & elaboratum, demorsosque sapiens unguis dicendi genus assecuturi videantur. Interim tamen neque rejicit Curtium, neque inter fictos ab impostoribus auctores ablegat: quod præter illos, qui à Freinshemio allegantur, fecit quoque nescio quis Gallus, Guidonis Patini præceptor, de quo Patinus ipse Epist. 27. p. 96. seq. videri potest. [Multo majore vero, quam omnes, qui præcesserant, apparatu Joh. Clericus, Vir Cl., in libro de Arte Critica, nuperrime in lucem emisso, Curtium è genuinorum Latinorum auctorum numero excludere allaborat, eique rei probandæ totum partis secundæ librum impendit. Enimvero, si in Bibliotheca Florentina Codex Curtii, septingentis minimum abhinc annis, Luca Holstenio judicante, scriptus, latet, & si eum vidit in illa Bibliotheca Celeb. Wagenseilius, approbatque Holstenianum judicium (quod utrumque in Pera Juvenil. Libror. T. IV. p. 178. testatur, & facit) frustra profecto è scribendi ratione, è vitiis in Geographia commissis, similibusque aliis, Curtius auctor novellus esse & impostor probatur: ut alias multas rationes taceam, quas loco cit. Auctor celeberrimus apponit,] Editiones Curtii studiosissime recenset Joh Freinshemius, qui cum egregiis plane supplementis, Commentario luculento, & omnigena eruditione referto, indiceque amplissimo, Curtium Argentorati A. 1640. 2. tomis in 8. edidit. Ea editio Freinshemiana postmodum semper reliquis omnibus præstare existimata est, & recusa Argentorati 1670. in 4., à Belgis autem excerptæ Freinshemii notæ ceteris variorum adjectæ sunt. Præterea suas curas Curtio impenderunt. Franc. Modius & Valens Acidalius, nec non Matthæus Raderus, cum cujus commentario Curtius Colonia A. 1628. in fol. editus est. Elegantem quoque editionem Curtii, iconis

Cap. XIII. Quo Autores Ætatis Æneæ Latini recesentur. 185
 nis multis interstinctam, & notis ad explicationem auctoris facientibus illustratam, dedit Ultrajecti A. 1685. in 8. Sam. Pitiscus: nec non aliam, à se novis supplementis, notis, tabulisque Geographicis, instructam, Christoph. Cellarius Lipsiæ 1688. in 12. [Utraque vero tum Pitisci, tum Cellariana, A. 1693. iterum recusa est.]

C A P. XIII.
 QUO AUTORES ÆTATIS ÆNEÆ LATINI
 RECENSENTUR.

S. 1. C. PLINIUS SECUNDUS, *Hist. Nat. Scriptor.* 2. C. PLINIUS CÆCILIVS SECUNDUS, *Epistolographus*, & PANEGYRISTÆ VETERES, *Pacatus, Mamertinus, Nazarius, &c.* 3. M. FABIVS QVINTILIANVS, & *Declamationes ei jungi solitæ.* 4. C. CORNELIVS TACITVS, & *Autor Dialogi de Causis Corruptæ Eloquentiæ.* 5. SEX. IULIVS FRONTINVS. 6. L. ANNÆVS FLORVS. 7. SILIVS ITALICVS. 8. VALER. FLACCVS. 9. PAPINIVS STATVS. 10. DEC. JUNIVS IUVENALIS. 11. M. VALER. MARTIALIS. 12. SULPITIA *Poetria.* 13. C. SVETONIIVS TRANQVILLVS.

SUB Vespasianis, ad quorum tempora Curtium à nonnullis relatum paulo antea diximus, æneam Latinorum scriptorum ætatem capisse, argentea nonnihil pejorem, sed tamen meliorem ferrea, statuentibus multis assentimur. Sit itaque primus, qui in aula Vespasiani magni nominis vir fuit, & familiariter admodum Imperatoribus usus est, C. PLINIUS SECUNDUS, Naturalis Historiæ conditor, ob quod opus servatum causam profecto habet literatus orbis, cur sibi gratuletur: ut vicissim etiam tot aliorum ejus laborum (quos longo ordine Plinius junior recenset Epist. lib. III ep. 5.) jacturam ægre fert; inprimis dolet Germania deperditos de Bellis Germanicis libros XX. Nam, licet, eos in Bibliotheca Augustana latere, se alicubi legisse Gesnerus in Bibliotheca memoret, nihil tamen ejus in Catalogis MSS. Augustanæ Bibliothecæ reperitur: nec abs re G. Joh. Vossius Gesnero esse fucum per epistolam ab aliquo factum suspicatur, cum jam Symmachi ævo non usque adeo obvii illi Commentarii fuerint, de Histor. Lat. lib. I. c. 29. Indignum quoque profecto, nondum hætenus prodiisse Naturalis Historiæ editionem tam docto seculo dignam, sed in tenebris macularum suarum tam pulchrum opus diu adeo delituisse. Neque enim ullum è veteribus auctoribus esse credo, qui fœdioribus erroribus sit oppletus, quæ non sine magno labore medicina adhiberi potest. Nec suppetit ea MSS. Codicum copia, quibus supplere hos defectus possimus: nam &, qui adsunt codices, corruptissimi sunt, si Jos. Scaligero & Tanaq.

Fabro fides Prim. Scalig. p. 20., à descriptoribus nempe, Monachis ut plurimum Benedictinis, imperitissimis rerum harum, depravati. Est tamen Codex unus Plinii notæ optimæ in Bibliotheca Gottorpiensi. Primus emendando Plinio manus admovit Hermol. Barbarus, postea Sigism. Gelenius, & Beatus Rhenanus, è quorum curis aliquoties Basileæ Plinius prodit, : Ferdin. Nunnez, seu Nonius, Pintianus, & Steph. Aquæus, Commentariis & Observationibus Plinium illustrarunt, ille MSS. duobus usus. Post hos, Jacobus Dalechampius Plinium ad MSS. codices recognovit, suisque notis ac observationibus illustratum dedit Lugduni in fol. 1587., sed quem non adeo feliciter suo labore functum Scaliger testatur Prim. Scaligeran. p. 69., ubi ita: *Dalechampius, vir aliqui bene doctus, Plinium emendandum & excudendum suscepit: sed, quæ est audacia, omnia invertet & corrumpet: quia, quod multi solent, si hoc illudve vocabulum non arridet, statim immutat, ac sæpe in deterius.* [Vatem fuisse Scaligerum, & audaciusculas esse omnes Dalechampii conjecturas, nec ullas omnino ex iis sat felices, Joh. Harduinus ait, adeoque non pauciores sibi pugnas cum illo, quam cum Amanuensibus corruptoribus, conferendas fuisse adjicit.] Recusa est editio Dalechampii Francof. 1608. in 8. Cum emendationibus Salmasii Plinius Lugd. Batav. apud Elzevirios, tribus in 12. tomis, editus 1631. Cum Variorum, Pintiani, Gelenii, &c., suisque notis eum procuravit Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1669., 3. vol. in 8., sed commentaria tenuia sunt, & lectorem sapissime destituunt. [Interim, quas Gronovius notas in libros posteriores Plinii, inde à vicessimo incipiens, anno 1648. ediderat, tanti Harduinus, haudquaquam prodigus aliorum encomiastes, æstimat, ut suas observationes illis similes universas optet.] Extat & Jac. Milichii Commentarius in librum secundum Plinii, Lipsiæ editus apud Vægelinum: sed ille res potius ipsas tractat, quam sensum auctoris investigat. [Sunt præterea longe plurimi, qui per partes Plinium illustrarunt, modo librum integrum, modo libri particulam, aut operis totius prologum, sibi explicandum sumentes, quorum integrum Catalogum Harduinus recenset.] Insignes in Plinium labores elucubraverat, & typis mandaverat, Augustus Valdeus, sed qui maligno fato à militibus discerpti sunt & incendio consumti, referente Pierio Valeriano de infelicitate Literator. p. 44. Locum lib. I nostri Polyhistoris, p. 37. seq., excerptimus. Petrum Ciacconium notas in Plinium scripsisse testatur Scioppius, eidemque consentiens Jan. Nic. Erythræus, Ciacconi Majornm Vigiliarum Opus in Plinium extare scribit Pinacoth. I. p. 191., quod tamen editum non credo. [Sane nec Harduinus, diligentissimus talium librorum investigator, illud novit, adeoque ne quidem nominat.] Quam maxime vero ad Plinii illustrationem faciunt Claud. Salmasii Exercitationes Plinianæ, quæ nihil aliud sunt, quam vastissimus in C. Jul. Solinum, Plinii exscriptorem & epitoma.

tomatorem coævum, Commentarius, Parisiis A. 1629., duobus in fol. voluminibus, primum vulgatus: & recusatus A. 1689. Trajecti ad Rhenum: in quod opus Salmasius omnes fere vastæ eruditionis suæ thesauros, credo, exhausit: omniumque meruit admirationem. [Sed tamen infensior illis Harduinus est, &, licet plurima iis inesse erudite dicta non neget, esse tamen ait plurima ab illustrando Plinio aliena: difficillima pleraque sicco pede transmissa queritur, quæ bona sint & Plinianis locis aliquid lucis afferant, ea fere tota ex alienis hortis esse subrepta: quæ ab ipso primum excogitata, pleraque nigrum theta poscere. Hæc de Salmasianis Exercitationibus justo (si maxime deprecetur) acerbiora Joh. Harduinus, celeberrimus Jesuita Gallus: qui Plinium nova ac splendidissima facie, & à sordibus mirifice perpurgata, Parisiis, in usum Delphini, A. 1685., quinque voluminibus in 4., dedit, exquisitum opus & æternitate dignissimum: ad quod edolandum non solum MSS. codicibus Regiis, Colbertinis, Vaticanis, Lugdunensibus, San-Victorino, Rhedonensi, usus est, sed & editos omnes libros Plinii, & commentatores, & veteres scriptores Græcos Latinosque magna copia, nec minore diligentia judiciove, evoluit, ut sic Plinium sibi redderent, interpretatione ac notis eruditissimis illustraret, nec non indicibus amplissimis ornaret. In præfatione Editores & Commentatores omnes longo ordine, addita de quamplurimis crisi sua, commemorat, tum & uberime instituti rationem exponit. Præterea, cum librum primum, qui nihil aliud, quam index totius operis ab ipsomet Plinio confectus est, simulque auctores, queis usus erat in conficienda sua Historia Naturali Plinius, studiosissime recenset, cum eum, inquam, hætenus mire corruptum, ope codicum MSS. egregie restituisset, Indicem Auctorum illi annexuit, quo juxta seriem alphabeti dispositorum auctorum, quotquot à Plinio uspiam allegati sunt, omnium historiam pro instituti ratione luculenter exponit: adeoque modis omnibus de suo Auctore bene mereri studuit.]

Referemus huc quoque haud immerito Plinii ex sorore Nepotem & ex adoptione filium, C. PLINIUM CÆCILIMUM SECUNDUM, qui & Plinius minor dicitur, ille Trajani Imp. familiaris, splendidissimis muneribus functus. Ejus extat Panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate, compositus, quem haud abs re prudentiæ civilis Imperatoriæ penu dicas: & Epistolæ elegantissimæ, quas ob concinnam adeo brevitate, ipsismet Ciceronianis nonnulli præferunt; cum contra Politianus (Epist. I.) & alii, totum illud Plinii seculum aspernantes, Plinius etiam Senecis judicent ratione styli deteriores. Conjunctim Panegyricus & Epistolæ aliquoties prodierunt: inprimis vero commendanda editio, quæ, cum If. Casauboni notis, adjectis una Pacati, Mamertini atque Nazarii Pa-

negyricis, ex officina H. Stephani A. 1591. in 12. prodiit. Panegyricum seorsim, cum doctorum virorum notis, edidit Matth. Berneggerus Argentinae 1635. in 4. Alios quosdam Commentatores in illum videas in Opere Panegyricorum, Paris. 1643. edito in 12. Epistolas notis ac observationibus, indicibusque amplissimis, illustravit Claud. Minos Paris. 1588. in 12., quæ rarior editio est, nec notæ illæ comparent in editione Buchneriana, Francofurt. ad Viadrum 1664. in 8. excusa, cum notis Aug. Buchneri ipsiusmet & aliorum, addito quoque Plinii Panegyrico, ceterisque Panegyristis Latinis, sed sine commentario. Multum operæ, post hunc & alios, in Plinii epistolis emendandis illustrandisque, posuit Jac. Thomasius, qui præfatione fuse de singulis Editionibus agit: tum ipsimet libro suas & aliorum, partim integras, partim selectas, animadversiones adjecit, Lipsiæ 1675. in 8. & 1685. [Denique nuper etiam A. 1693. Christoph. Cellarius Plinii Epistolas & Panegyricum, cum novis suis Commentariis, sane quam elegantissimis, tabulis nonnullis Geographicis, queis ad intellectum Epistolarum Plinianarum opus esse putabat, & novo Latinitatis indice, Lipsiæ in 12. exhibuit.] Memoranda inter epistolas Plinii potissimum illa, qua Christianorum mores describit, adeoque causam agit persecutionem passorum: quam præter alios noster etiam Chr. Kortholtus peculiari commentario 1674. Kilonii illustravit. Veteres Panegyricos, adeoque in iis etiam Plinium, in usum Delphini, edidit Jacobus de la Baune Paris. 1676. Est vero, ut hoc obiter hic addamus, pro temporum varietate, varia quoque horum Panegyristarum Latinitas; inceduntque ii, qui post Plinium scripsere, miro dictionis tumore, verborumque intempestivo admodum poetismo: ut adeo non temere iis uti quis debeat, nisi qui prius aureæ ætatis scriptoribus se firmaverit.

- 3 Plinii junioris præceptor fuit, prout ipse id Edist. lib. II. ep. 14. indicat, M. FABIVS QUINTILIANUS, ille veteris eloquentiæ strenuus resuscitator, totiusque Italiæ magister optimus: in quo Hispanitatem (erat enim Calaguri, oppido Hispaniæ, natus) perperam à Franc. Philelpho esse notatam, libro de Patavinitate Livii dictum à nobis est c. 9. Ejus Institutiones Oratorias, sub Domitiano Imp. scriptas, elegantissimum opus, primus in Constantiensi Concilio, in Salsamentarii officina, reperit Poggius Brondolinus, seu Florentinus, referente in Elogiis Jovis. Ex vero multoties per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium & Angliam impressæ sunt. Adscribuntur illi quoque Declamationes XIX, quæ in quamplurimis Editionibus, una cum Institutionibus, conjunguntur, sed quas non esse hujus Quintiliani, jam olim Erasmus, & cum eo non pauci, dubitarunt. Alias itidem CXLV. Declamationes Quintiliani, quæ ex 388. supersunt, à Pet. Pithæo partim emendatæ, partim primum editæ, pariter ejus nomen mentiri, longe pluri-

plurimi arbitrantur. Prodiit illa Editio Pithœana, Paris. apud Mamertum Patissonum 1580. in 8. recusa, Heidelbergæ apud Commelinum 1594. in 8., & una cum Institutionibus Genevæ 1591. ac 1604 in 8. Alias memoratu digna est editio illa Quintiliani, quam, cum Pet. Mosellani, Joach. Camera-rii, Ant. Pini suisque commentariis, Petr. Gallandius Paris. 1549. apud Vas-cosanum in fol. publicavit. Edidit illum quoque cum suis commentariis Dan. Paræus: sed, ut ille semper est plagiarius, & criticorum potius fimi-
us, quam filius; ita hic quoque Ludov. Cresollii Theatrum Rhetorum, Vaca-
tiones Autumnales, librosque de pronuntiatione & actione, strenue ex-
scripsit. Editio variorum Quintiliani prodiit Lugd. Bat. 1665. in 8. Breves
notulæ Pauli Colomesii in Institutiones Quintiliani in ejus Opusculis, Ul-
trajecti 1669 in 12. editis, leguntur. [Oxonii haud ita pridem Edmundus
Gibson Institutiones Quintiliani nova editione in lucem emisit, è tribus
MSS. codicibus emendatas, & novæ cujusdam hætenus ineditæ declama-
tionis (cum reliquæ aliâs editæ non adsint) accessione locupletatas. Me-
morat quoque, Henr. Dodvvellum, V. Cl. Annales, Quintilianeos apud se
confectos habere; vitam oratoris hujus uberrime exponentes. Prodiit
liber Oxon. 1693. in 4., ajuntque nunc Argentinx illum denuo recudi.
Anno præcedente 1692. Oxonienses Quintiliani Declamationes ediderant,
& quidem solas XIX priores, miseras illas quas vocant 145., à Pithœo edi-
tas, ne quidem suis laboribus dignas judicantes. Adjectus vero etiam
est Dialogus de causis corruptæ eloquentiæ, qui à nonnullis, sed male ad-
scriptus Tacito, cum ejus Operibus una edi solet, ab aliis Quintiliano, & hinc
in Genevensi aliisque editionibus hujus reperitur: de quo paulo post]

Eodem cum Plinio & Quintiliano tempore vixit C. CORNELIUS 4
TACITUS, nempe qui à Vespasiano inde ad Trajanum publicis mune-
ribus functus est; Plinio etiam, prout ex Epistolis liquet, familiaris: pla-
ne singularis prudentiæ vir, eamque ob causam maximis quibusque prin-
cipibus semper in oculis gestatus. Maledicum enim est judicium Sciop-
pii, qui libro suo de Stilo Historico Tacitum malignum & solæcum Au-
torem, atque adeo nequitiarum Magistrum juventuti è manibus excu-
tiendum putat: substitutis (quæ pietas viri est) Siracidis sententiis & Ma-
chiavello. Non magis sanum erat, quod de stilo ejus dixit Alciatus, eum
præ Pauli Jovii scriptis mera esse senticeta; aut quod Æmil. Ferretus Ta-
citum non satis Latine scribere judicabat. Satis duobus his obviam ivit
Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 30., qui tersam, elegantem & limatam Ta-
citi dictionem agnoscit. Sed tamen nonnunquam Tacitum nimis Poli-
tico ingenio suo indulsisse, magisque finxisse, quam indagasse aut expo-
suisse actionum eorum Imperatorum, quorum historiam exponit, causas,
haud abs re aliqui animadverterunt, Rupertus sc. in Observat. ad Histor.

Univ. Befoldi p. 281. sq., & qui consentit illi, Gallus Jesuita Bohursius, in libello elegantissimo ἀνωρύμως edito, quem inscribit *La maniere de bien penser sur les ouvrages de l'esprit* p. 308., ubi hunc in modum de Tacito: *Tacite est à la vérité un grand Politique, & un bel esprit, mais ce n'est pas un excellent Historien. Il n'a ni la simplicité, ni la clarté, que l'histoire demande: il raisonne trop sur les faits: il devine les intentions des Princes plutôt qu'il ne les découvre: il ne raconte pas les choses, comme elles ont été; mais comme il s' imagine, qu'elles auroient pu être. Enfin, ses reflexions sont souvent trop fines, & peu vraisemblables.* Conferendus etiam huc scriptor plane eximius, Renatus Rapinus, in Meditationibus suis ad Historiam (*Reflexions sur l'Histoire*) p. 292. sq., qui, quid in Tacito laudem, quid vituperium mereatur, candide exponit. Ceterum Commentariorum in hunc Auctorem integra pene Bibliotheca extat, quorum catalogum inire peculiaris dissertationis res est. Sunt, qui in illum Criticas notas; sunt, qui Politica commentaria scripserunt. E. Criticis, seu Philologis, post Franc. Puteolanum, Phil. Beroaldum, Beat. Rhenanum, Andr. Alciatum, Vincent. Lupanum, Marcell. Donatum, Æmil. Ferretum, M. Vetrarium Maurium, Fulv. Ursinum, Josiam Mercerum, Curtium Pichenam & M. Ant. Muretum, inprimis clarus Taciti Commentator Justus Lipsius est, qui tanto eum amore deperibat, ut integrum teneret memoria, nullusque dubitaret, quin, etiamsi interiret Tacitus, è sua, Lipsii, memoria restitui commode iterum posset: Juvenis eum primo edidit Antvverpiæ 1574. in 8., mox secundum, deinde tertium, quartum, atque quintum revidit. Et post tot tamen suas repetitas identidem curas atque emendationes Lipsium, Tacitum non intellexisse, & nihil minus fecisse quam ut eundem illustraret Bohursius, libello allegato p. 358., contendit: quod tamen judicium nimis acerbum est. Aliàs non diu, post editum primo Tacitum, Lipsius cum Mureto de locorum quorundam emendatione acriter digladiavit, dum nempe Muretus eas Emendationes, sibi surreptas quereretur, & vero pernegaret Lipsius. Historiam fuse satis Jac. Thomafius exponit *Dissert. de Plagio Liter.* §. 115. seqq. & 222., qui Lipsium non omnino à plagii crimine absolvit. Tendit eodem liticula, quam cum personato scriptore, Pompejo Lampugnano (Palatini Electoris Consiliario,) Lipsius aluit, & quæ, tum è Thomasio ll. cc., tum è Placcio de *Pseudonymis* p. 216., peti potest. Post eum Ludov. Aurelianensis (d' Orleans), in Tacito emendando, suam operam collocavit Parisi 1622. in fol. editam: sed parum feliciter omnino; quandoquidem audacissimus in corrigendo, seu potius, quo nihil pejus in arte Critica, ex ingenio suo depravando Auctore est, neque adeo multam gratiam promeruit. Cum variorum notis Tacitum Janus Gruterus edidit Francof. 1607. in 8. Si Indicem velis, Tacitus Matth. Berneggeri præstat ceteris, editus Argentorati 1664. in 8., cui nempe præstantissimum indicem Mel-

Melchior Freinshemius (Johannis aut frater, aut Agnatus) subjecit. Moliebatur Johannes Freinshemius, qui præfationem præmisit, longe ampliorem Taciti editionem, paraphrasi, commentariis indiceque luculentissimis instructam; jamque ediderat A. 1641. Specimen Paraphraseos Cornelianæ in Tiberiani Principatus annos XV., cum versionibus quinque linguarum comparatum; quod si ad finem perduxisset, non fuisset labor inutilis. In Germaniam Taciti seorsim editi sunt Commentarii Andr. Althammeri, Jod. Willichii, Cyriaci Lentuli, Georg. Casp. Kirchmajeri, Herm. Conringii. In Agricolam extat Commentarius Mich. Virdungi, Matth. Berneggeri, Marc. Zvver. Boxhornii. Commentatores Politici hujus quidem loci non sunt, sed notari tamen nomina nonnullorum possunt: Scipio Ammiratus, qui inter optimos est, cujusque in Tacitum Discursus Italico sermone conscriptos Junta 1598. in 4. Florentiæ excuderunt: Phil. Cauriana, itidem Italus, qui vernaculo sermone in quinqueque primos Annalium libros scripsit Romæ 1609. in 4., & Trajanus Boccalini itidem peculiari commentario Italico; qui & in Relationibus suis ex Parnasso hic illic de Tacito lectu dignissima & jucunda inspergit. Latine in Tacitum Commentarios Politicos adornarunt Annibal Scotus Francof. A. 1609., qui aphorismos politicos extraxit: Christoph. Forstnerus, cujus notæ & dissertationes elegantissimæ, Argentorati & in Belgio, nisi fallor, impressæ, in omnium manibus sunt: Joh. Henr. Bœclerus, à quo Notas Politicas in primordia Annalium Taciti & Historiarum libros, Argent. A. 1664. editas, habemus: Andr. Canonherius, à quo Quæstiones & discursus in primos duos Taciti libros, Romæ 1609. in 4. editi, fluxerunt: & forsan alii. Pulcerrima editio Taciti, cum notis Variorum, à Joh. Frid. Gronovio adornata, prodiit Lugduni Bat. tomis II. in 8., quam ille moriens Regi Galliæ inscripsit. Integræ illic notæ sunt Lipsii, Rhenani, Ursini, Mureti, Pichenæ, Mereri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii, & selectæ aliorum. Gronovius integras notas suas adjecit, quas seorsim antea publicaverat: adjecit iis quoque Excerpta variarum lectionum è codice Oxoniensi Jac. Gronovius. In Delphini usum Abbas quidam Julianus Pichon, tomis quatuor, ab anno 1682. ad 1687., Tacitum edidit: Post hunc vero Theod. Ryckius, cum MSS. codicibus collatum, suisque illustratum animadversionibus, Lugd. Bat. 1687. in 12. emittit. Solet cum Taciti Operibus una excudi Dialogus de causis corruptæ Eloquentiæ, quem tamen ejus non esse, ob evidentissimam maximamque stili disparitatem, docti fere omnes consentiunt. Quintiliano autem, qui alicubi se talem librum scripsisse refert, tribuunt plerique, queis tamen contradicunt Lipsius, Barthius, Vossius, & Tanaq. Faber, incertum ejus Auctorem existimantes, & propterea abjudicantes Fabio, quod Auctor dicit, se quæsturam, tribunatum, præturam, Romæ

Romæ accepisse; cum de Quintiliano constet eum nihil unquam dignitatis in republica esse consecutum. vid. Voss. Hist. Lat. p. 159., cujus in leoque quoque judicium approbamus, quod Autorem Dialogi, quisquis demum ille sit, disertum & sani omnino judicii fuisse scribit. Conf. Barthii Advers. lib. XLIV. c. 8. Placcius de Pseudon. p. 161. Tan. Faber Not. ad Longin. p. 239. & Ger. Langbainius ad eund., qui satis etiam exinde concludi posse, falso tribui Quintiliano dialogum istum, arbitratur, si quis ea, quæ ad finem libri octavi dicit Quintilianus, cum iis quæ in Dialogo dicuntur, conferat. Vossius alibi, nempe de Natura Rhetor. c. 15. p. 107., præter Tacitum & Quintilianum, quibus Dialogus adscribi solet, Junium quoque Gallionem nominat, M. Annæi Senecæ filium secundo genitum, Luciique fratrem, quem Eloquentia claros etiam suæ ætatis viros vicisse ex ipsius patris, tum & Statii, testimoniis confirmat. Ceterum, cum se Tacitus politicis adeo probarit, mirum non est, si in omnium cultioris Europæ gentium linguas translatus sit Italicam, Gallicam, Germanicam, Belgicam, Hispanicam, Anglicam: & in aliquibus etiam plus semel versus compareat. Sed tamen non ejusdem quoque generis versiones omnes sunt: fane enim, quantis obscuritatibus Tacitum Itala versione sua involverit Bernardus de Avanzatis, Interpres ne quidem ipsismet suis civibus, Florentinis, intellectus, sed è Latino semper Taciti textu explicandus, enarrat prolixè Erythræus Pinacoth. III. p. 218. seq.

5 Sub iisdem plane Imperatoribus, sub quibus clari erant Tacitus, Pliniusque, floruit quoque SEXT. JULIUS FRONTINUS, cujus Stratagemata una cum Vegetio Paris. 1607. edita sunt. Ejusdem de Aquæductibus & Cloacis libelli ab Onuphrio Panvinio Commentariis Reip. Romanæ inserti sunt Paris. 1588. in 8vo. Opera omnia, cum notis variorum. Arnheimii prodierunt: ut & Amstelodami 1661. in 8., curante Rob. Keuchenio, qui suas quoque Notas adjecit.

6 Frontino L. ANNÆUM FLORUM addimus, historiæ Romanæ scriptorem compendiarium, qui sub Trajano Imp. scripsit: quanquam & Hadriani tempora illum attigisse, eumque ipsum fuisse Poëtam, cujus in Cæsarem, & Hadriani vicissim in illum, versiculos Spartianus narrat, persuasus non sine ratione est Vossius, de Histor. Lat. l. I. c. 30. Dictionem si spectes, ad ætatem ferream referendus videtur, adeo multa in illo sunt non tantum non Latine, sed etiam stulte, dicta. Est enim in illo nescio quæ ventosa & panegyrica loquacitas, metaphoræ ineptæ & pueriles: ut adeo pessime faciant, quotquot ipsum ad Latinitatem tironibus commendant. Est tamen historiæ Romanæ non inutile compendium, cujus jacturam facilius ferremus, si Livium haberemus integrum. Florum insigni plagio ex-

exscripsit, nulla ejus facta mentione, Jornandes Gothus, historiam rei Romanæ à Romulo ad Augustum narrans; sed & idem barbato, qui sequitur, stilo suo forex sui ipsius proditor. vid. Thomaf. de Plagio §. 472., qui è Vossio eam observationem hausit. Variæ vero sunt Editiones Flori. Prodiit Venetiis apud Aldum 1521., una cum Polybio à Nic. Perotto Latine reddito: cum annotationibus Joh. Camertis Basileæ 1528. & 1532: cum Frid. Sylburgii notis Francof. 1588., Tom. I. Scriptorum Historiæ Rom., ex recensione & cum notis Eliæ Vineti Pictavii 1554: cum notis Jan. Gruteri & Claud. Salmasii, tum adolescentuli adhuc, Heidelb. 1609: neque virum Salmasium ejus in Florum collatæ operæ puduit, quippe qui Florum denuo, cum amplioribus notis, & Luc. Ampelii Libro memoriali, Lugd. Bat. 1638. in 12. vulgavit. Freinhemiana Flori Editio Argentorati A. 1632., & iterum 1636 in 8., summo studio est adornata, nec temere cuiquam alii concedit, seu textum, seu notat, & chronologiam, sive demum indicem, spectes: recusa etiam A. 1669. Extant & Observationes Politicæ & Philologicæ in Florum, Christoph. Ad. Ruperti, seorsim editæ, in quibus multum bonæ frugis est. Optime enim de Historicis meritis est Vir ille, ut testantur ejus scripta, pleraque posthuma: nam ipse mature fatis concessit. A. 1680. Celeb. Joh. Georg. Grævius Florum, cum suis unius notis, edidit Ultrajecti, in qua Editione illud præcipue laudandum, quod subjecerit imagines & numos, in quibus vel Imperatores, vel alii clarissimi viri, vel Actus denique reipublicæ & antiquitates repræsentantur: quibus oculo una cum historia objectis, tenacior inhæret memoria rerum illarum. Præmisit & luculentam Dissertationem de Flori stilo, in qua per totum Florum excerpit inepte ac effectate dicta, à quibus cavere sibi debeant, qui eum legunt. In usum Delphini prodiit Florus, notis illustratus ab Anna, Tanaq. Fabri filia, virgine tum, nunc uxore Andr. Dacerii, cujus fama cum Patris fama pari passu ambulat. Paris. 1674. in 4.

Paulo ante Florum, nempe sub Domitiano, Historiam belli Hannibali, sive Punici II., heroico carmine descripsit SILIUS ITALICUS, magnis dignitatibus in republica functus, (eo enim anno, quo Nero periit, Consul erat): opibusque clarissimus: sed minorum gentium poëta, quippe qui magis fidem historicam, quam ingenium, in subsidium adhibuisse videtur. Sane illum poëtam omnium antiquorum maxime tautologum, & ingenio postremum, vocat Barthius Advers. lib. XXXIII. c. 3., idque plenius ostendit c. 4., secutus jam olim ita censentem Plinium juniorem Epist. I. III. ep. 6. Scripsit in illum Dan. Heinsius, 12. circiter aut 14. annos natus, Crepundia, quæ vocat, i. e. notas Lugduni Batav. apud Raphelengium 1600. & Cantabrigiæ in 12. edita: quibus additur quoque Dissertatio de veræ cri-

ticæ apud veteres ortu, progressu, usuque. Jam vero A. 1483. Venetiis, cum Petri Marfi commentariis, Silius editus est: & cum locuplete Commentario Claud. Dausqueji A. 1618. in 8. [Nuper etiam à Christ. Cellario Lipsiæ, cum notis, vulgatus.]

8 Ut erat ferax virorum doctorum ætas, qua Vespasiani imperabant, ita pertinent quoque huc poëta M. Valer. Flaccus, Statius, Martialis, Juvenalis, de quibus nunc figillatim dicendum. Et quod quidem VALERIUM FLACCUM attinet, qui ætate reliquos antecedit, illum unum è Latinis felicissimum in Epico carmine, post Virgilium, fuisse Nicol. Heinsius, peritissimus de his judicandi artifex, censuit. Argonautica ejus (quæ morte præventus juvenis ad finem perducere non poterat,) post alios Commentatores, notis egregiis illustravit Ludov. Carrio, Antverp. 1585. in 8. apud Plantinum, una cum Flacco primum editis, & deinde additis Justi Zinzerlingii notis, Lugduni 1617. in 12. denuo recusis. Inde Lampertus Alardus Flaccum, cum suis, Christoph. Bulæi & Joh. Weizii notis, adjecto indice luculento, edidit Lipsiæ in 8. 1630., omisis tamen notis Zinzerlingianis, quas interim subinde compilavit: volueratque illas vindicare Zinzerlingii filius, si supervixisset. Nitidissima autem est & emendatissima editio Valerii Flacci, quam Amstelodami A. 1680. Nicol. Heinsius edidit, cum præfatione, in qua de curatoribus priorum editionum, notarumque Auctoribus, agit.

9 Flaccum sequatur Epicus poëta alius, PAPINIUS STATIUS, generosus Vates, ut eum Buchnerus nuncupat, magni si quisquam alius spiritus, & haud procul à Virgilio locandus. Quanquam enim longe illo minor sit, ob tumorem istum & loquendi catachresticum morem; ingenii tamen in eo magna est præstantia. Putarim interim cum judicio legendum: multa enim sunt apud illum audaci furore dicta, quæ temere imitari nemo debet. Disuadeo igitur omnino ejus lectionem in prima ætate, in qua ad imitationem optima sunt proponenda. Nam plus est in illo phantasia, quam judicii, ac verissimum, quod Borrichius de illo dicit, eum instar Alexandri, ut magnis virtutibus, ita magnis vitiis, scatere. Paganinus Gaudentius peculiarem librum de audacia stili Statiani conscripserat; de quo sic ipse in Epistola ad Jac. Gaddium, quæ præfixa est hujus libro de Scriptoribus Non-Ecclesiasticis: *Librum ego scripsi, editionique paratum habeo, de Audacia stili Statiani, cui multa antiquaria philosophica atque alia, admiscuntur. Magni nempe facio Statii sublime ingenium. Dum autem audaciam illi tribuo, non hoc ago, ut eum reprehendam; tantum cupio lectorem cogitare, an imitatione dignos judicet quosdam dicendi modos, qui in Thebaide, atque alibi, occurrunt. Hæc ibi Gaudentius; sed cujus liber non magis in publicum exiit, quantum scio, quam similis Casp. Barthii, quo contra Scaligerum demonstratum dare volebat,*

lebat, non frustra Statium tumiditatis argui: vid. *Adversar. l. II. c. 18.* Prodiit Statius, ut editiones alias taceamus, ex emendatione & cum scholiis Joh. Bernartii, Antvverpiæ 1595. in 8. Sed vehementer illam editionem perstringit Barthius *Advers. lib. VI. c. 4.* Cum notis Gasp. Gevartii editus est Lugduni Batav. 1616. in 8. Sylvarum libri cum paraphrasi marginali Thomæ Stephani, ut & libri duo Achilleidos, prodierunt Cantabrigiæ 1651. in 8. Commentarium in Statii Sylvas scripsit Domitius Calderinus, quem vero Dominicum de Caldariis vocari debere alicubi Colomesius annotat, editum separatim Venetiis, & Paris. 1600. Cura Joh. Frid. Gronovii recensitus prodit Statius Amstelod. 1653. in 12., cum jam antea A. 1637. Hagæ Comitum ejus in Statium Diatribæ editæ fuissent. Est vero illi de notis in Statii Sylvas lis nata cum Emerico Cruceo, qui se Mercurium Frondatorem vocat; quem eleganti & festivo scripto, cui titulus Elenchus Anti-Diatribes, Paris. 1640. in 8., Gronovius retudit. Anno 1664. Cygneæ in lucem editus est vastissimus Casp. Barthii in Statium commentarius, duobus spissis in 4. voluminibus constans, cum indice Christ. Daumii; in quo quanquam non pauca sint laudabilia, longe tamen plura limam merentur. Veterem Scholiasten Placidum Luctatium (quem Scaliger & alii Lactantium vocant) produxit, suasque adjecit notas, Frid. Lindenbrogius Paris. 1600. in 4. Magnam illi operam olim Henr. Schævius impendit, cujus paraphrasis & Lexicon Statianum prælo paratum erat, sed illius morte omnis labor periit, Sic & periit labor Wovverianus, de quo Jos. Scaliger in Epistolis p. 658., aliam tamen ob causam, nescio quam, sufflaminatus. Gallice Statium convertit Mich. Marollius Paris. 1658. in 8. Prodiit & Paraphrasis Gallica, cum notulis Franc. Guyeti & aliorum.

DEC. JUNIUS JUVENALIS, Poëta satyricus post Horatium primo statim loco ponendus est. Quamquam enim non desint viri eruditissimi, qui Juvenalem Satyræ leges minime implevisse judicant, ut Buchnerus de *Comm. Rat. dicendi* p. 28. observavit; sunt tamen vicissim, qui immerito iniquius de illo censeri autumant. Ita Jac. Gaddius de *Scriptoribus Non-Eccles. T. I. p. 264.* Juvenalem, ait, quidam existimantes non Satyricum poëtam, sed declamatorem, Horatio in Satyricis imparem, perperam judicarunt: siquidem, cum prima satyræ pars sit objurgatio, in hac unice regnat & triumphat Juvenalis. Nec desideratur in eo risus aliquando, excitatus à festiva & salsa urbanitate. Admirandis autem Acuminibus & sententiis vicit Horatium in satyris. Sextam Juvenalis satyram Scaliger divinam totam vocat, & quæ grandem spiret poëtam: primam valde celebrat: decimam vero appellat optimam, ac longe præfert primæ Horatii. Jos. Scaliger, in *Excerptis Putean. p. 133.* Juvenal est un admirable Poëte: il y a de belles choses à dire la dessus: c'est un si beau poëte à prix de Perse, qui s'est plus à écrire obscurément: Idem, in *Primis Scalig. p. 95.* Juvenalem excellentem poëtam

poëtam vocat, & in quo præclara multa sint. Miratur tantum, cur se dicat scripsisse stilo Lucilii, cum nihil sit dissimilius. Non minora loquitur Mich. Neander in præfat. *Erotem. Ling. Gr. p. 192.*, qui Horatium Juvenali, neque argumentorum varietate, neque dexteritate tractandi, neque ubertate inventionis, neque crebritate sententiarum, neque acrimonia reprehensionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut urbanitate, parem judicat: sed Juvenalem longe accuratioris satyræ auctorem esse, candidum, ac satyricorum facile principem. Extat in Juvenalem Vetus Scholiastes, cum ipsis Satyris à Pet. Pithæo editus Paris. 1607. in 4. Hunc Scholiasten, cum pervetusto quodam & optimæ notæ codice MSS. Gerh. J. Vossii (cui multa quoque Anonymi scholiastæ annotamenta erant addita) collatum, auctiorem & emendatiorem edere olim Pet. Lambecius moliebatur, eaque in re Avunculum suum Luc. Holstenium consuluit: cui vero hic Epist. 8. ita respondit. *Probo eam, quam Juvenali, veterique scholiaste, operam impendis; cum & me aliquando idem studium incessest. Sed quotquot istorum Scholiorum exemplaria inspexi: inspexi autem plurima & antiquissima: à Pithecæanis illa toto, quod ajunt, cælo discrepant, ut frustra ex illis medelam locis hiulcis speres.* Labores Lambeciani in lucem non prodierunt, sed extant tamen in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi. Solet Persio jungi Juvenalis: atque adeo pleræque editiones, quas sub Persio enumeravimus, etiam ad hunc sunt referendæ. Addendus iis commentarius in satyras Juvenalis, à Domitio Calderino scriptus, editusque Romæ 1474. in fol. Juvenalis Nicol. Rigaltii prodiit apud Stephanum 1613., Bonav. Gangrei Paris. 1614, in 8., cum Cælii curionis, Britannici, aliorumque notis, Basil. 1551. fol. Sunt & aliæ ejus Editiones, de quibus sub Persio egimus.

- II M. VALERIUS MARTIALIS, argutissimus Epigrammatum scriptor, longe magis adhuc quam Juvenalis adversa Criticorum judicia expertus est, Mureti, Gyraldi, Volaterrani, Naugerii, de quibus in libro de Patavinitate Livii nos aliquid cap. 9. p. 128. memorasse meminimus: addimusque nunc solum ea, quæ indignabundus Balth. Bonifacius, in Conjecturis in Martialem, dicit; cum ait: *Ælius Verus Cæsar, apud Spartianum, diu noctuque hunc poëtam evolvens, & Virgilium suum appellavit: at non tetricus ille censor Claudius Verderius, qui eum parasiten obscurum, & Poëtam scurrilem, impudentissime nominavit: at non atrox ille incendiarius, vir alioquin eruditus ac nobilis (Andr. Naugerius), cujus nomini mea Musa parcendum existimavit, qui Martialem quotannis, quod virgunculas Musas depadicasset, publice comburebat. Cujus facti indignitate commotus me non continui, quin conceptam inde indignationem effunderem.* Mich. Neander, l. c. p. 194., postquam obscœnitatem Martialis devitandam monuisset, de reliquis ejus ita judicat. *Multa ejus Epigrammata divina plane sunt, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est: versus vero candidi,*
- nume-

numerosi, pleni, denique optimi. Obscœna refecare è Martiali visum nonnullis est, unde nati ejusde Castratores, Conr. Gesnerus, Matth. Raderus, aliique plures, quorum aliqui, in titulo mira de hoc suo refecandi studio promittentes, nihil tamen in textu ipsomet præstiterunt: de quibus omnino consulendus Vavassor lib. de Epigrammate c. 20., qui de toto hoc studio detruncandi plura lectu dignissima affert. Scripsit commentarium in Martialem jam decimo quinto ruente seculo Domitius Calderinus, Laurentio Mediceo nuncupatum, editumque Venet. 1493. in fol., in quo præter emendationem auctoris, quam è quinque codicibus MSS. instituit, multa è veterum Græcorum, Latinorumque disciplina observat. Nostro seculo similem Commentarium struxit adolescens, ac pene puer adhuc, Laurent. Ramirez de Prado, Paris. in 4. 1607. editum: in quem tamen multa congesta sunt, quæ jam prius ab aliis erant observata, annotante Scaligero Epist. 466. Hinc non adeo mirum, si ex Pierii Hieroglyphicis, aut ex Raderi Annotationibus, etiam nonnulla, tacitis auctoribus, videantur subrepta; quæ de re Jac. Pontani & Raderi verba allegat Thomasius *de Plagio Liter.* §. 137, & Placcius *de Pseudon.* p. 228. integrum librum Claudii Musamberti, seu, ut evoluit ille, Theodori Marcilii, Commentariorum in Laur. Ramiresii Hypomnemata ad Martialem, Paris. 1607. in 8. impressum, memorat, quo Ramiresius traducitur. Verum haud abs re addit Placcius, longe magis esse audiendum l. c. Scaligerum; qui, si puerilem ardorem inclarescendi, nimiumque alios vituperandi pruritum, demas, egregiam adolescentis indolem vehementer etiam collaudandam putat, parumque abest, quin ipsi præferat Theod. Marcilio. Idem Placcius, *cod. lib. p. 243.*, in eam adducitur suspicionem, ut non tam Ramiresium adolescentulum discipulumque, quam Franc. Sanctium, ejus præceptorem, auctorem esse commentariorum in Martialem conjiciat; velut & Latinæ Grammaticæ, seu (quo nomine notior est) Minervæ Sanctianæ auctor aliquando Ramiresius falso jactatus est. Matth. Raderi vastus in Martialem commentarius Mogunt. in fol. A. 1627. prodiit. Ex emendatione Hadr. Junii, cum indice omnium vocabulorum, cura Jos. Langii Martialis Argentinæ A. 1595. in 12. lucem aspexit: cum commentariis Variorum, & indice Langii, Paris. 1607. in 4. Prodiit & Editio, cum notis Variorum integris, è museo Pet. Scriverii, Lugduni Batav. 1619. in 12. De Thom. Farnabii notis, five paraphrasi potius, parum benigne judicat Franc. Vavassor, in lib. de Epigrammate pag. 288. If. Vossius commentarium quoque in Martialem scripturus fuit, si credendum Colomesio. Desid. Heraldus, jam in scribendis animadversionibus in Martialem accinctus, Scaligerum, ut suppetias suarum notarum mitteret, oravit Ep. 67. Ep. Gallii. ad Scaligerum. Scaliger autem quædam Martialis Epigrammata Græce vertit, quæ, cum præfatione If. Casauboni

Parisi in 8. edita sunt. In catalogo Bibliothecæ Thuanæ reperitur Index in Martialem seorsim editus Auctore Pet. Etloisio in 8., de quo tamen nihil mihi constat. Cæsaris Zarotti, Philosophi & Medici Veneti, Commentaria in Martialem Medica Venetijs A. 1657. in 4to prodierunt.

- 12 Ne vero viri solum famam eruditionis sibi eo tempore vindicare possent, Sulpitia effecit Poëtria, quæ de corrupto Reipublicæ statu, cum Domitianus publico edicto philosophos urbe exegisset, satyram scripsit. Reperitur illa in libello, quo continentur Epigrammata & Poëmata veterum, è Bibliotheca Pet. Pithœi edita, Paris. 1590. in 16. Reperitur & inter poëtas satyricos minores, quos M. Z. Boxhornius recensuit, atque Commentariis illustravit Lugd. Batav. 1633. in 12. Accedit & Jani Doufæ Schediasma in Sulpitiæ satyram, A. 1633.
- 13 Agmen Auctorum æneæ ætatis claudat præclarus Vitarum veterum Imperatorum scriptor, qui sub Trajano atque Hadriano inprimis claruit, C. Suetonius Tranquillus, cujus, ut jam ceteras taceamus, elegans editio prodiit cum Commentariis variorum integris, Phil. Beroaldi, Lev. Torrentii & Is. Casauboni (qui alias & seorsim singuli prodire) Paris. 1620. in fol. Casauboni Commentarium, qui ceteris fere omnibus præstat, & à Scaligero satis laudari non potest, J. H. Bæclerus, cum suis Dissertationibus politicis, edidit Argentor. in 4. 1647 adjuncto indice locupletissimo. Sunt & Matthiæ Berneggeri Dissertationes in Suetonii Cæsares aliquot, Argentor. 1655. in 4. editæ. Quæ cum notis Variorum Lugdun. Batav. A. 1656. in 8. lucem aspexit, Editio Suetonii Joh. Schildio curante, bona est, in qua multa nova sunt, ab alijs non observata; Salmasianæ etiam observationes multæ. Omnium optima vero illa Editio, quam Ultrajecti A. 1672. in 4. Joh. Georg. Grævius nobis dedit, cum integris Commentariis atque notis Læv. Torrentii, Is. Casauboni, Theod. Marcilii, Franc. Gujeti, Joh. Frid. Gronovii, & ipsiusmet Grævii: Achillis Statii item & Eliæ Vineti ad libros de Grammaticis & Rhetoribus: denique etiam adjectus index copiosissimus Berneggeri, quem Typographus à Freinsheimii hæredibus redemit. Edidit quoque Suetonium Carolus Patinus, suisque notis, ac præcipue numismatibus, illustravit Basil. 1675. in 4. Longe pluribus autem Iconibus & selectis notis Suetonium illustratum dedit Sam. Pitiscus Ultraj. 1690. 2. Volum. in 8. In usum Delphini August. Babelonius Paris. 1684. In Suetonii Julium Cæsarem exstant Jac. Zevcotii Observata Politica elegantissima, qui & in ceteros Cæsares Notas Politicas scripsit, sed breviores.

CAP. XIV.

QUO AUTORES LATINI ÆTATIS FERREÆ
RECENSENTUR.

- §. 1. JUSTINUS Historicus, Trogi Epitëmator. 2. AULUS GELLIUS. 3. APUL-
LEJUS. 4. Q. SEPT. FLORENS TERTULLIANUS 5. CENSORI-
NUS. 6. JULIUS OBSEQUENS, M. AUR. OLYMPIUS NEME-
SIANUS, T. JUL. CALPURNIUS, Q. SERENUS SAMMONICUS,
RUTILIUS NUMATIANUS. 7. Scriptores Sex Historiæ Augustæ, ÆL.
SPARTIANUS, JUL. CAPITOLINUS, ÆL. LAMPRIDIUS, VULCA-
TIUS GALLICANUS, TREBELLII POLLIO & FLAV. VOPISCUS.
8. SEX. AURELIUS VICTOR. 9. MINUTIUS FELIX. 10. ARNO-
BIUS. 11. L. CÆL. LACTANTIUS. 12. AMMIANUS MARCELLI-
NUS. 13. FLAV. VEGETIVS RENATVS 14. Q. AVRELIVS SYM-
MACHVS. 15. DEC. MAGNVS AVSONIVS. 16. CL. CLAUDIA-
NVS. 17. AVRELIVS PRUDENTIVS, & Poetæ Christiani cæteri, &
Georg. Fabricio junctim editi. 18. DRACONTIVS & VENANTIVS
FORTVNATVS. 19. MACROBIUS. 20. SEVERVS SVLPITIUS.
21. C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIVS. 22. MAR-
TIANVS CAPELLA. 23. ANICIUS MANLIUS SEVER. BOETHIVS.
24. M. AVRELIVS CASSIODORVS. 25. SCRIPTORES FINIVM
REGENDORVM. Accedunt Monita de Latinitate Pandectarum, uti &
Scriptoribus Ævi Medii, ob Historiam, non autem Stylum, legendis, genera-
lia. 26. Appendix de Inscriptionibus Antiquis, Latinis pariter atque Gra-
cis, earumque Collectores, imprimis Jano Grutero, Thoma Reinesio, Marq.
Gudio, Raph. Fabretto, Seb. Maccio, Job. Zaratino, Job. Seldeno, Jac. Spo-
nio, Guilh. Fleetwoodo, &c.

AB Antoninis ferream ætatem Latini sermonis supputari debere judi-
cant haud abs re plerique. Sed tamen sunt, qui sub iis Imperatori-
bus vixerunt, auctores bini, de quibus non recte severam adeo sen-
tentiam pronuntiari aliqui putant. Prior illorum est Justinus, alter
Gellius. JUSTINUM equidem inter Argenteæ etiam ætatis scriptores
cooptant, cum Trogus ille, cujus Epitomen ipse contexuit, Augusti vixerit
ævo, & vero probabile sit, Justinum Trogi verba in pluribus retinuisse. Sed
enimvero supra monuimus, ita Florum etiam ætati præstantiori, quam æ-
neæ, adscribendum fore, qui Livium in epitomen contraxit. Rectius itaque
Scioppius, Justinæ ætatem, qua vixit atque scripsit considerans, eum ferreæ
ætati adscripsit: quamvis diffitendum non sit, ejus Latinitatem non esse
usque

usque adeo ferream: imo Floro multo melior est puriorque. Ceterum primus libros ejus Historiarum (ut vocavit ipse) Philippicarum XLIV, maximi sane aestimandos, edidit Aldus Manutius, *de Externis Historiis* inscriptos: atque is Aldus etiam sibi ab Amico quodam persuaderi passus est, extare in illius bibliotheca Trogum ipsum, & brevi etiam edendum: sed deceptus insigniter. vid. Vossius de Histor. Lat. l. I. c. 19. p. 100. Præterea apud Rob. Stephanum in lucem emissus est Justinus Paris. A. 1543. in 8. Ibidem, ex emendatione Jac. Bongarsii, cum ejusdem notis, A. 1581. in 8. Cum Bongarsii, Franc. Modii & Matthiæ Berneggeri notis, indiceque luculento Joh. Freinshemii, Argentor. 1631. in 8. Cum notis Is. Vossii, Lugduni Bat. apud Elzevirios in 12. 1640. Cum notis Variorum, curante Ant. Thyfio, ibid. 1650., & alia ex officina Hackiana nitidior multo meliorque, cura Grævii, qui notas integras virorum doctorum atque suas, una cum indice Freinshemiano, per Schefferum & Vorstium aucto, adjecit A. 1683. in 8. Prodiit & editio Tanaq. Fabri, cum notis ejus, Salmurii A. 1671.

2 AULUM GELLIUM vero, seu, ut alii scribunt, Agellium, ad ferream ætatem à Scioppio ablegari, non fert Vavassor de Ludicra Dictione p. 270., sed, quod & Lipsius fecit, optimæ Latinitatis autorem vocat. Variæ sunt ejus Editiones, quanquam multo plures à viris doctis promissæ, varia culpa seu infortunio, interierint. Insumsit noctes aliquas Gellio eximio cum successu Henr. Stephanus, queis propterea nomen quoque fecit: *Noctes Parisinæ Atticis Gellii invigilate*, quas, cum Ludov. Carrionis notis in Gellium imperfectis junctas, edidit Paris. 1585. in 8. Adjecit quoque Noctibus illis suis Apologiam pro Gellio contra iniquam Ludov. Vivis censuram, cui nimirum Gellius vocatur *homo rhapsodus plane, congestor potius quam digestor, & ostentator quam peritus: loquaculus sine eruditione, in verbis ac sententiis putidulus: legendus quidem, sed ita ut te rem levem inspicere scias*: & quæ alia indignissima & se & Gellio convitia Vives cumulat *de Disciplinis* l. III. p. 532. & 537. Quapropter & Jos. Scaliger, in Excerptis Putean. p. 253., Vivem, ait, malo animo de Gellio judicasse: miror tamen, quod addat; *sed tamen bene*. Melius profecto egit Stephanus, qui defendit Gellium. Sed in eo male consuluit orbi literato Stephanus, quod Carrionis notas, quas perfectas jam, ut mandaret typis, acceperat, imperfectas tamen reliquit: cujus rei causam eam aperit in libris de Vita sua Thuanus; quod, ob rei familiaris angustias, cum jam non amplius sufficeret Gellio, Stephanus suis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus: ortis autem inter utrumque rixis (ut erat plane morosus rixosusque Stephanus), ita suppressæ doctissimi Carrionis egregiæ animadversiones sunt. Quod, cum non nosset Barthius Adversar. l. XXXV. c. 6., male Carrionem ipsummet suas notas ad finem perducere non potuisse existimavit: recte cetera eas præstantissimas judi-

judicans : atque idem de nomine A. Gellii locisque aliquot cap. seq. 7. conferendus. Pet. Lambecius, inter alia molimina sua, Lucubrationes quoque in Gellium Criticas numeravit, earumque Prodromum, una cum dissertatione de Vita & nomine Auli Gellii, Paris. 1647. in 8. apud Seb. Cramoyfium edidit: sed hunc prodromum Epidromus non magis secutus est, quam imperfectas Carrionis notas perfectæ. Similiter inter promissa evanuerunt Cl. Salmasii Commentarius in Gellium; de quo, tum Clementius in catalogo Operum Salmasii, qui ejus Vitæ Epistolis præmissæ annectitur, p. 68.: tum Laur. Crassus Elogior. T. II. p. 211., videri possunt: Richardi Thomsoni nova editio Gellii, quam, è Codice MSS. bonæ notæ, meditabatur, teste Joh. de Bumery in Epist. Gall. ad Scalig. l. III. ep. 9: editio Oberti Giphanii, quam, è spoliis Lucæ Fruterii, doctissimi juvenis, cui paratum jam editioni Gellium surripuerat, insigni plagio parabat; teste Scaligero in Excerptis Putean. p. 87. & 94. aliæque. Philippi Caroli Animadversiones posthumas in Gellium, sed nec eas ob fatum auctoris integras, publicavit, cum præfatione de Gellio, Christoph. Arnoldus Noribergæ 1663. in 8. additis quoque ejusdem Animadversionibus in Curtium, & Dissertatione de Criticis. Jodoci Badii & Petri Mosellani notæ Paris. junctim A. 1536. prodierunt. Cum Variorum notis, apud Belgas Gellium Lugd. Batav. A. 1666. in 8. apparavit Ant. Thyfius: cum suis & aliorum castigationibus observationibusque, Joh. Frid. Gronovius Lugd. B. 1687. in 8., cui editioni Index quoque Auctorum à Gellio citatorum accessit.

APULEJUM Afrum, monstrosæ & vere Africanæ dictionis Auctorem, ad ferream ætatem, non solum Antoninorum tempus, quo vixit, sed & ipsemet tumidus ac ineptus sermonis character, ablegant. Melanchthon dicebat illum rudere cum Asino suo. Et tamen is adeo nonnullis amatoribus suis perplacet, ut non solum pro satis Latino venditent, Plautique imitatore, sed & Phil. Beroaldus non dubitaverit, Musas Apuleji sermone locuturas, si Latine loqui vellent. Vicissim vero Franc. Floridus Sabinus acriter in Beroaldum, ob præposterum illum Apulejum imitandi amorem, invectus est. *Vitiosissimum scribendi genus, dicebat, ex Apulejo, Martiano, Capella, Sidonio, & similibus, primus suis temporibus excitavit, & in multas Europa partes, è quibus undique ad eum confluebant Auditores, ita diffudit, ut plurima adhuc supersint ejus vestigia, nec penitus deleri possint.* Hanc Floridi vocem de Beroaldo annotavit Gaddius T. I. Scriptor. Non-Ecclesiast. p. 79., ubi prolixè satis de Philippo Beroaldo utroque: (senior enim atque junior fuerunt) de illius virtutibus, vitiis ac operibus agit. Idem Gaddius, cum de Apulejo agit, l. c. p. 31., varia quoque de illo judicia variorum apponit: in eo tamen, ut mihi videtur, ineptus, quod Apuleji stilo nimis faveat, putatque, condonari illi figuras quasdam, Epitheta, & hujus generis alia, quoque

posse; quia non scribat dogmata religionis, aut arcana Politices, aut historiam gravem. Sed non omittit tamen etiam allegare rigidos Apuleji censors; veluti Laur. Vallam, lib. in Antonium Raudensem; Jan. Parrhasium Epist. cent. II., Jac. Pontanum Progymnasium. P. I. n. 25., Franc. Robortellum, Joh. Bapt. Pium, Jac. Durantium Casellium, Justum Lipsium, Janum Guilielmium, Raph. Volaterranum: quorum singulorum loca adducit. Potest his addi, præter alios, Buchnerus de Commutata Rat. dicendi c. 13. p. 228. seq. & Daumius in lib. de Causis amissarum Lat. linguæ radicum, ubi pluribus agit de Apulejo. Conf. quoque Jul. Cæs. Capaccius Elogior. lib. II. p. 242. Prodierunt Apuleji Opera, post Romanas, Aldinas, Basileenses editiones aliquot, Lugduni Batav. ap. Raphelengium 1588. in 8. cum notis Petri Colvii, Brugenfis; cujus viri singulare illud fatum fuit, quod calce mulæ ictus perierit: à mula scilicet referens pretium laborum in Asinum Apulejanum impenforum. Extant de eo bina Jani Doussæ Epigrammata, quæ reperiuntur lib. V. Epigramm. p. 138. seq. Phil. Beroaldi prolixus est in Apulejum Commentarius, qui in 8. Basil. 1560. 3. volum., & una cum notis Godeschalci Stevvechii, in fol. ibidem editus est. Scripsit & Apuleji Vitam Beroaldus. Sed quid de illo senserit Floridus, dictum jam. Multo abjectius adhuc illius mentionem facit Claud. Verderius, cum in Censura Auctorum p. 158. ita inquit. *Phil. Beroaldus vir dictionariis quibusdam addictus fuit, è quibus sua eruit omnia: segnissimus: in Apulejum oscitat. Hujus si vellem errata omnia persequi, magni voluminis liber emittendus esset.* Extat vero elegantissimus Angli doctissimi, Joh. Pricei, Commentarius in Asinum Apuleji, Goudæ A. 1650. in 8. vulgatus. Opera ejus Geverh. Elmenhorstius Francof. 1621. in 8., cum suis & aliorum notis, egregia editione in lucem prodire jussit: cum castigationibus suis Bonav. Vulcanius A. 1594. Lugduni Bat., Apologiam Apuleji Commentario illustrarunt Is. Casaubonus Paris. 1594. in 4., Scipio Gentilis, Hanovix 1607. in 8., & Joh. Priceus Paris. 1636. in 8. Casp. Scioppii Symbola in Apulejum recusa sunt Amstelod. 1664. in 8.

- 4 Immiscendi nunc, ferentibus ita seculis, Christiani quoque Paganis sunt, atque hos inter prodeat primus Afer, quem Africitatis multum habere, asperum & in verbis monstrosum, alibi diximus, **Q. SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS**, omni sane eruditionis genere tinctus, verum dictionis & ingenii elegantias ordinemque aspernantis. Primus eum edidit, è MSS. duobus, Basil. A. 1521. Beat. Rhenanus, cum notis haudquam aspernandis; quæ editio ter postmodum Basileæ, & bis Parisiis, repetita est: præstat reliquis vero, quæ, Paris. 1566., duobus in 8. tomis, nitidissimo charactere, impressa, integram quoque Franc. Zephyri paraphrasin Apologetici habet, quæ alias tota nusquam reperitur: observante Colome-
sio

fio Biblioth. Choisie p. 163. Jac. Pamelius exinde, cum notis suis, edidit Tertullianum Antvverp. A. 1579., quam editionem Parisienses A. 1583. recuderunt, & Colonienfes A. 1617. Commentatus in eundem est Ludov. de la Cerda amplissime, & tres Tertulliani suis notis illustrati tomos edidit Paris. 1624. 1630. & 1641., neque tamen ad finem opus perduxit, &, ut varia Philologica atque Antiquaria sacra coacervat; ita supervacua nimis frequenter immiscet. Non minus prolixè in eundem Auctorem scripsit Georgius Ambianensis, edito tribus vastis voluminibus Tertulliano Resuscitato, Paris. 1648. & 1650., sed minus tamen illo probatur. Pamelianis notis Franc. Junius suas addidit Francof. A. 1597. Omnium optime vero de Tertulliano meritus est Nicol. Rigaltius, quippe qui & summo studio illum cum MSS. codicibus contulit atque emendavit, & suis illum notis atque observationibus doctissimis illustravit: primo quidem novem solum ejus libros edens, Paris. A. 1627., sed deinde Tertullianum integrum A. 1634. Librarius, qui eam Editionem imprimebat, ne quid illi deesset, Anno sequente 1635. Tomum peculiarem adjecit notarum & Commentariorum Rhenani, Pamelii, Junii, aliorumque, qui in Tertullianum scripserant. Sunt & singulares libri Tertullianeï aliquorum commentariis illustrati: ut ejus liber de Pallio cum notis Latinis & interpretatione Gallica Edm. Richerii Paris. 1600. cum notis Cl. Salmasii Paris. 1622. quas tamen Dion. Petavius, sub ficto Ant. Cercoëtii nomine latens, Animadversionibus suis, Rhedonis (Paris.) A. 1622. in 8. editis, impugnavit: & cum se Salmasius, Franc. Franci nomen assumens, anno seq. 1623. vindicasset, edita Confutatione Animadversionum Cercoëtii, hic A. 1624. Mastigophoros tres in Elenchum Franci edidit: atque hinc postmodum irreconciliabiles inter utrumque lites, odiaque immensa, nata. Affectas vero Salmasius notas quoque habebat in Tertulliani Apologeticum, libros de corona Militis, de Spectaculis, de Habitu mulierum & cultu fœminarum: prout Laur. Crassus in Elogiis T. II. p. 211. testis est: sed nihil eorum dedit. Apologeticum Desider. Heraldus, cum notis suis, Paris. 1613. in 4. vulgavit Ejus ad Nationes libros Jac. Gothofredus A. 1625. in 4., itidem notis illustratos. In Poëmata Tertulliani notas scripsit, post Junium, aliosque, Andr. Rivinus, Lipsiæ A. 1651. Omnium Tertulliani Operum nitidissima Editio est, quam Paris. A. 1663., cum Notis integris Nicol. Rigaltii suisque, & selectis Pamelii, Lacerdæ, aliorumque, Phil. Priorius edidit, & quæ ibidem A. 1675. recusa est.

Paulo post Tertullianum, nempe sub Alexandro Severo, CENSORINUS scripsit librum de Die Natali, quem pereruditum, & Chronologis, ob connexas egregie aras potiores, utilissimum esse, jamdudum Vossius monuit de Histor. Lat. lib. II, c. 3. Nimiam tamen dictionis simplicitatem

in eo Barthius notat Adversar. lib. XII. c. 14., ubi locis ejusdem aliquot, è codice MSS., lucem affert. Prodiit vero libellus ille, ex officina Aldi, Venet. A. 1528., cum notis Ludov. Carrionis & Petri Joh. Nunnesei Hanov. 1615., ex recensione Eliæ Vineti, una cum Solino ejusdem, Pictavii in 4. A. 1568. Optima editio est Henrici Lindenbrogii, Hamburgi primum A. 1614. in 4., & deinde emendatior Lugduni Batav. 1642. in 8. impressa.

6 Memorandi porro carptim nonnulli, quorum fama non adeo magna est, & ætas tamen in hæc tempora incidit. Julius Obsequens, cujus de Prodigiiis, quæ Romæ & in vicinia acciderunt, lib. II., post Aldinam editionem A. 1508. in 8., aliasque plures, Amstelodami A. 1689., cum notis Joh. Schefperi, prodierunt in 8. M. AUREL. OLYMPIUS NEMESIANUS, cujus Cynegetica, & T. JUL. CALPURNIUS, cujus Bucolica ad Nemesianum supersunt: uterque, cum Rob. Titii notis, Florentiæ in 4., & in Venatione Novantiqua Jani Ulitii, seu Venaticis & Bucolicis Poëtis, quos Ulitius cum notis Lugduni Bat. in 12. A. 1645. edidit, una cum Gratio prodierunt: ut & cum Casp. Barthii, duodecennis adolescentuli, notis Hanov. A. 1613. QU. SERENUS SAMMONICUS, cujus Carmen de Medicina extat inter Poëmata Vetera à Pithæo edita Paris. A. 1590. RUTILIUS NUMATIANUS, cujus Itinerarium ab eodem Pithæo, eodemque libro, editum est; quamvis jam antea Romæ A. 1582. in 8. à Josepho Castalione evulgatum, notisque illustratum.

7 Majoris longe momenti sunt, qui vocantur SCRIPTORES HISTORIÆ AUGUSTÆ, Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio atque Flavius Vopiscus, quorum omnium ætas in Diocletianum, Constantium Chlorum, ejusque filium Constantinum M., cadit. Quamvis autem certo non satis constet, quæ Vita à quibus figillatim scriptæ sint: nec præterea dictionis character aut Latinitas ea reperiatur, quæ tuto in imitationem trahi posset: nihilominus, ob rerum, quas tradunt, magna pondera, maximi haud immerito æstiman- tur; præsertim, postquam exquisitissimis Is. Casauboni Salmasiique annota- tionibus illustrati sunt. Junctim labores horum Duumvirorum, una cum sex iis Scriptoribus, prodierunt Paris. 1620. in fol. Prodierant jam antea Francofurti A. 1588. apud Wechelios, cura Frider. Sylburgii, Scriptores Hi- storiæ Augustæ minores: sed multi erant illi collectioni, præter hos sex, additi: velut & in Editione Jani Gruteri factum; qui Scriptores Historiæ Aug. à Jul. Cæsare usque ad Carolum M. collectos, cum notis suis, in fol. A. 1611. Hanoviæ excudi curavit. Sed & ad illam Editionem Scriptorum Historiæ Aug., quam M. Z. Boxhornius Lugduni Batav. A. 1632., 4. volu- minibus in 12., procuravit, plures pertinent: in qua scilicet Suetonius, nisi fallor, auspiciatur, atque finit Ammianus Marcellinus. Sciendum ve-

ro, esse nonnulla commentatum ibi Boxhornium, quæ ipsemet alibi non scripta mallet. v. Not. in Taciti Vit. Agric. p. 174. [Vossius profecto, cum infeliciter adeo tractatum ab illo Suetoniumprehendisset, nec de Historiæ Augustæ Scriptoribus sibi magnam spem fecit: sed, postquam ingenue, quid monendum in Suetonio Boxhornii sit, data ad ipsummet Epistola significasset: *Laudo, pergit, quod etiam cogites de aliis historie Augusta scriptoribus: etsi difficile sit post Homerum (Salmasium Casaubonumque) Iliada scribere. Verum χαλεπὰ τὰ καλὰ. Nec tu, ut censeo, tam messem uberem, quam spicilegium, promittis: atque id colligo ex parte ea, quam miseras. Legi in iis, quæ satis arriderent, sed cogitare de singulis non licuit. &c.*] Ceterum recudendam sibi nitidissimis Characteribus, sed minore forma, Batavi Editionem sex Scriptorum horum sumserunt Lugd. Batav. A. 1670., 2. vol. in 8., ex officina Hackiana, & præter Casauboni & Salmasii notas integras, Gruterianas etiam adjecerunt. Longe inferior illa est, quæ cum notis Variorum selectis, per Corn. Schrevelium A. 1661. est exhibita. Commoda vero atque emendatissima, quæ, cum notis Ulrici Obrechtii, Argentorati A. 1677. in 8. lucem adspexit.

In Collectionibus illis Scriptorum Historiæ Augustæ, quas à Sylburgio 8 atque Grutero editas modo commemoravimus, reperitur quoque SEXTUS AURELIUS VICTOR, cujus libri de origine gentis Romanæ, de viris illustribus, & de Cæsaribus, ibi reperiuntur. Non spernendæ vero Latinitatis Auctor est, & sub Constantio Imp. claruit. Libellum de Cæsaribus, ab Augusto ad Constantium, primus protulit Andr. Schottus Antvverpiæ A. 1579. in 8. Prodiit deinde aliqua ejus Editio, cum Notis Variorum, And. Schotti, El. Vineti, H. Casauboni, Just. Lipsii, Jani Gruteri, integris, Lugduni Bat. A. 1670. in 8. [& non ita pridem novam struxit Cl. Joh. Georg. Grævius Ultrajecti. In usum Delphini Anna Daceria, Tanaq. Fabri filia, dedit Paris. 1681. in 4.]

Anteverterunt adhuc ætatem Aur. Victoris Christiani aliquot scripto- 9 res Minutius Felix, Arnobius & Lactantius. MIN. FELICEM jam Lactantius commendavit. Extat ejus Octavius, i. e. Dialogus de vanitate idololatriæ, & veritate religionis Christianæ, stilo satis pro illorum temporum ratione terso atque puro compositus, nec minus ingeniose. Diu jam & aliquoties editus fuerat Dialogus ille, priusquam extare crederetur: nempe qui pro octavo Arnobii contra gentes libro reputabatur, cum quo semper etiam prodiit. Verum animadvertit errorem, primusque detexit, J. Ctus celebris, Franc. Balduinus, edito, cum proluxa præfatione, Minutio Felice Heidelbergæ A. 1560. in 8., quem secuti postmodum Fulv. Ursinus, Joh. Wovverius, Geverh. Elmenhorstius, Desid. Heraldus, & Nic. Rigaltius, Minutium suis Commentationibus illustrarunt. Horum omnium

notas conjunxit, & stipatum iis Minutium, à se denuo recensitum, una cum Jul. Firmico Materno de errore profanarum religionum, Wovverii notis illustrato, edidit Lugd. Batav. 1651. in 4. Jacobus Oizelius. Sed, quod obiter addo, Oizelius ille plagiarius est, cui corniculæ jamdudum plumæ sunt evulsæ: ut patet ex Commentario, quem in Caji Institutiones scripsit, & qui pene totius ex Hier. Aleandri commentario desumptus est. Ceterum Minutius etiam, cum selectis Variorum notis, prodiit Lugd. Batav. 1672. in 8.

- 10 ARNOBII, qui sub finem secundi & initio tertii post C. N. Seculi clarus fuit, Latinitas mediocris est, sed sequior tamen. Barthius facundum atque doctum scriptorem, suo quodam & Afro dicendi genere, penetrante quidem & nervoso, sed parum polito & jucundo, usum, non male censet, Advers. L. XLVIII. c. 4. Septem ejus libri adversus Gentes extant, quorum optima Editio est, quæ textum ex emendatione Cl. Salmasii accuratum, notas autem (ut titulus præ se fert) omnium, simul comprehendit, Theodori Canteri, Des. Heraldii, Gev. Elmenhorstii, & Godesch. Stevvechii, Lugduni Batav. 1651. in 4. Omissæ tamen sunt notæ Pet. Ciacconii & Fulvii Ursini emendationes, quæ Romæ A. 1583 in 4., cum Minutio & Arnobio, prodierunt. Omissus itidem Criticus Arnobianus Joh. Meursii Lud. Batav. 1598. in 8., una cum ejusdem Hypercritico Minutiano, editus: cujus ne obiter quidem meminisse bonos illos tam curatæ editionis Curatores, haud abs re miratur Phil. Labbe Dissert. de Scriptor. Eccl. T. I. p. 105., Meursiumque ornat elogio illustratoris Athenarum Lugduno-Batavarum, de tota Hollandia, adeoque & universa re literaria, bene meriti. Parabat justum Commentarium in Arnobium Salmasius, eique præfigendam Dissertationem de ratione nominum, cognominum & agnominum apud veteres: de quo suo proposito, tum ipse passim in Epistolis, tum & Cl. Sarravius, strenuus instigator in literis ad eundem, meminere: & ex his Ant. Clementius, in Catalogo Operum affectorum Salmasii, & Laur. Crassus in Elogiis. Sed evanuit tamen omne, quod sperabatur. Gasp. Barthius, Adversar. l. XLIII. c. 2., ægre fert, Arnobium ab Hieronymo inæqualem, nimium, & absque operis sui partitione confusum, dici; cum in præstantissimo Auctore ordo satis formosus, etsi minime Scholasticis Rhetorum legibus alligatus, compareat: Quapropter & Hieronymi locum pro suspecto habet, & (non satis tamen feliciter) emendat; Observat ceteroquin, Arnobium fuisse Lucretii imitatore, cujus sæpe res & verba exprimat. Loca etiam aliquot l. c. c. 6. & lib. XLIV. c. 1., seu tentat, seu restituit: Gellenianæ imprimis editioni Arnobii non satis æquus, quippe quam totam ad Editoris captum reformatam, seu transformatam potius, animadvertit.

Multo

Multo autem Arnobio præferri meret L. CÆL. LACTANTIUS, ejus-
dem discipulus, & Crispi Cæsaris magister, cujus Tulliana Latinitas vehe-
menter plurimis probatur. Et sane fluida est atque mire decora: non ta-
men usque quaque pura; sed sunt & huic Auctori admisti barbarismi: ut in
ea ætate vix quisquam ab iis sibi satis cavere poterat. Infinitæ propemo-
dum ejus Editiones sunt. Præcipuæ: Xysti Betuleji, Basil. in fol. A. 1563.,
cum pereruditis, Lambecio judice, Commentariis: Mich. Thomasi, Ant-
verp. 1587. apud Plantinum in 8: Josephi Isæi in fol. Cæsena 1646., Ant.
Thysii, cum notis Variorum, Lugduni Batav. 1652. in 8. Servatii Gallæi,
quæ & ipsa cum notis Variorum, ipsiusque Gallæi; Lugd. Bat. 1660. in 8.,
Thom. Sparckii Oxon. 1684. in 8. &c. Varias lectiones quasdam, è Codice
Vindobonensi, excerpfit Lambecius lib. II. de Bibl. Vindobon. p. 288. In
editione Oxoniensi Sparkii, ut & in Cantabrigienfi Anni 1685. in 8., com-
paret etiam Lactantii liber de Mortibus Persecutorum, exiguus quidem,
ille, sed usus maximi: quem primus è Colbertino codice quodam eruit, &
Miscellaneorum Tom. II. Paris. A. 1679. inseruit, Steph. Baluzius, notis do-
ctissimis illustratum: inde variis virorum doctorum observationibus atque
notis illustrior redditus ille libellus est, Gisberti Cuperi, Joh. Columbi,
Nic. Toinardi: Gallica etiam Maucroixii, atque Anglica Gilb. Burneti, versio-
ne donatus. [Notas omnium collegit, & secundis curis auctiores multo Ba-
luzianas, non Cuperi solum, Columbi atque Toinardi, sed & J. G. Gravii,
Eliæ Boherelli, Thom. Galei, Jac. Tollii, suisque, junxit Paulus Bauldri.
Ultraj. A. 1692. in 8., adjecta etiam Dissertatione Henr. Doddvelli, & Theod.
Ruinarti præfatione ad Acta Martyrum: nempe quas ad Lactantium par-
tim, partim & historiam persecutionum facere arbitrabatur. Parat nunc
novam Operum Lactantii editionem Chr. Cellarius] Poëmata quædam
de Paschate, de Resurrectione, de Passione Domini, falso Lactantio adscribi
nemo dubitat; ut carmen de Phœnice, & Luctatii commentarium in Tacitum,
non dicam: notha omnia vid., præter alios complures, Placcius de
Pseudon. p. 116.

Incedat nunc gravis Historicus, AMMIANUS MARCELLINUS, 12
homo natione Græcus, & miles, & gentilium superstitioni addictus: sed
qui optima fide res gestas Romanorum Imperatorum, inde à Nerva usque
ad Valentis interitum, XXXI. libris, quorum XIII. tamen primi periere,
descripsit: Latinitate tali, quæ expectari à tali homine, atque eo tempore,
poterat. Gaddius, T. I. de Scriptor. p. 27., stilum ejus esse poëticum dicen-
dum putat: sed est potius, pro ratione temporum, illorum aspere tumidus,
& inflatione affectata horrens. Prodiit ille in Collectionibus Scriptorum
historiæ Augustæ Sylburgiana Gruteriana; & Boxhorniana, in qua simul
notis

notis aliquibus est illustratus, sed quæ non semper magni adeo momenti sunt. Longe majoris ducendæ animadversiones Frider. Lindenbrogii, cum quibus Hamburgi A. 1609. in 4. Ammianus prodiit. Postmodum Henr. Valesius eruditissimas notas in eundem composuit, ediditque Paris. 1636. in 4. Erat olim ille liber rarissimus: sed recusum postmodum est Paris. A. 1681. in fol., magnifica ac eleganti Editione. Frater Henrici, Hadrianus Valesius, Historiographus Regius, illam procuravit, addiditque Lindenbrogii observationes, & fratris annotationes, utrasque auctiores, collectanea variarum lectionum è codice Colbertino, suasque notas: ut & vitam Ammiani, à Claudio Chiffletio compositam. [Et tamen, quod vix sperandum videbatur; adhuc præstantiorem Marcellini Editionem elucubravit Jac. Gronovius, præter omnes eorum, quos enumeravimus suis quoque notis insignitam, & præterea faciebus Imperatorum, numis, obelisco, variisque imaginibus aliis, æri incisus, & ad explicationem illustrationemve auctoris mire facientibus, exornatam, Lugduni Bat. 1693. in fol. & in 4.]

- 13 Militem historicum excipiat Auctor de re militari scripto agens, FLAV. VEGETIUS RENATUS, cujus de Re Militari libri V., cum Commentario Godeschalci Stevvechii, prodierunt in 4. Paris. 1607., postmodum Lugduni Batav., Colonia, alibique, plus semel recusum. Extat & editio Petri Scriverii, cum ejusdem notis, Lugduni Batav. 1633. in 8., & alia iterum Franc. Modii. Omnium trium annotationes junctim cum Vegetio prodierunt Vesalia 1670. in 8. Idem Auctor de Veterinaria, seu Mulomedicina, editus est à Joh. Sambuco A. 1574. quamvis & jam antea Basil. A. 1528. apud Fabrum Emmeum fuerit excusus. In eum Vegetii librum Joh. Rhodii Emendationes & notæ servabantur in Bibliotheca Thomæ Bartholini, sed quæ, una cum Lexico, quod additum fuerat, in ferali illius incendio conflamarunt.

- 14 Eodem seculo, sub Valentiniano atque Theodosio Imp., clarus erat Q. AUREL. SYMMACHUS, Vir Consularis ac doctissimus, sed infensus Christianis. Ejus Epistolæ, cum Franc. Jureti & Job. Lectii notis, prodierunt Genevæ 1587. in 8., & cum additis X. Miscellaneorum libris Paris. 1604. in 8. Equidem Juretum Petrus Faber plagii postulavit, ob aliquam observationem notis ad Symmachum insertam; quam sibi furreptam ait: verum non tanti crimen est, ut attendi mereatur. vid. Thomafius de Plagio Liter. §. 425. & 477. Magis insigne est, digniusque notatu, plagium Casp. Scioppii, qui Oberto Giphano, hospiti suo, integrum codicem MSS. Symmachi furripuit, & ex eo postmodum suas emendationes magnam partem hausit: tum quas in editione Symmachi Moguntia A. 1608. in 4. publicavit, tum quas in libris Verisimilium, in quibus quamplurima ejus loca restituit. Edidit Symmachum etiam Phil. Pareus cum Electis, Lexico & Calli-

Calligraphia Symmachianis, Neapoli Nemetum A. 1618. in 8. Latinus Latinus quoque in Bibliotheca Profana Symmachi locis aliquibus medelam tulit.

Symmacho coævus D. MAGNUS AUSONIUS, Poëta pro illa ætate non contemnendus est; quanquam Jos. Scaliger vellet, illum nunquam Epigramma scripsisse. Ejus Latinitatem tanti Barthius æstimavit, ut, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum existimarit. *Nil enim quicquam, ait, sine antiquitatis exemplo posuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, & scriptorum eorum amator, qui nobis adempti sunt, nec sperantur unquam è tenebris emerfuri oblivionis. Adversar. lib. III. c. 7.* Idem quoque divinitatem Ausonianæ poëseos admiratur c. 18., alibique passim eum scriptoribus suæ ætatis longe præfert. Epistolam vero, quæ sub Theodosii Imp. nomine ad Ausonium scripta libro Epigrammatum præfigi solet, plane spuriam judicat, L. XII. c. 12., ut jam ante nos Placcius annotavit de Pseudon. p. 264. Mich. Neander librum Epigrammatum Ausonii, magnam partem à Græcis acceptum, mira elegantia, parique ingenio, translatum ait: Præf. Erotem. Gr. L. p. 196. [Ita & Bohursius, rigidus alias veterum æque ac recentiorum Auctorum censor, nihil concinnius Epigrammate Ausoniano esse posse ait, in quo omnia miro artificio quadrent. vid la Maniere de bien Penser p. 41.] Franc. Vavassor, lib. de Epigrammate c. 15. p. 171, de Ausonio. *Representare nobis Ausonius Græcos velle visus est, quippe cum epigrammata scripserit: pauca supra centum, à Græcis amplius quinquaginta sumserit, vel ut æmulus, vel ut interpolator.* Idem vero Jos. Scaliger, quem de Epigrammatibus Ausonianis non satis ex dignitate judicasse diximus, singularem tamen curam Auctori illi impendit; ediditque adeo Lectiones Ausonianas, in quibus multa ejus emaculat, vitamque Ausonii capite ultimo succincte tradit. Prodierunt istæ Scaligeri Lectiones, cum Ausonio, adjectis quibusdam notulis Ad. Turnebi, Adr. Junii, Gu. Canteri, J. Lipsii, El. Vineti, Genevæ 1588. in 12., apud Jac. Stœrrium. Plenior est editio Eliæ Vineti, una cum Scaligeri Lectionibus Ausonianis edita Burdegalæ A. 1590. in 4., quibus accessit Rerum Burdegalensium Chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. Atque hæc est illa secunda editio Vineti, cujus post mortem Vineti editæ Scaliger in Epistolis meminit: Ep. 199., quæ & ipsa Ausonio illustrando tota infumitur, ubi simul parum æquè judicat de Vineto. Franc. Sylvius quoque vapulat, qui in Gryphum Ausonii erat commentatus. Nil eum nisi triviali moneta percussisse Scaliger ait: cum tamen multum bonarum rerum, ex philologia satis accurata depromptum, habeat, judice Ludov. Vive de Disciplinis p. 542., qui nullum se in bonis literis doctiorem nosse ait. Ceterum optima Ausonii editio est, quam procuravit Jac. Tollius, cum notis integris Jos. Scaligeri Mariangeli Accursii, Marq. Freheri, Pet. Scriverii: selectis El. Vineti, G. Barthii, Val.

Acidalii, J. F. Gronovii, J. G. Gravii, aliorumque Amstelodami apud Blavios 1671. in 8.

- 16 Ausonio addimus æqualem temporis ratione Poëtam alium, CL. CLAUDIANUM, qui ultra genium seculi sui floridus est, elegans, ac numerosus, sed in phraseologia intemperans, & dum sublime sectaretur, κακότηλος luxurie sua: quam ob rem à compluribus viris doctis notatur. Vid. præter alios Vavassor de Epigramm. c. 15. p. 170. 171. qui miratur, atque etiam ægre fert, Claudianum vulgo, ut purissimæ Latinitatis scriptorem, aut etiam Poëtam exquisitissimum ab aliis proponi, cum non major tamen ejus auctoritas sit, quam Ausonii & Prudentii. *Est ille quidem, ait, & dulcior structura versuum, quam Ausonius; & syllabarum mensura emendatior, quam Prudentius cum Ausonio: non is tamen, qui ad aurcam antiquitatem adspiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui peræque ac Catullus discentium manibus teratur. Sed est hoc præclarum judicium seculi nostri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos scriptor esse debeat, maxime ignari, summis Poëtis medios anteponunt, infirmos & recentiores utrisque. Dixi porro, dulciorem Claudianum constructione versuum facili & expedita, & sine ullis salebris, aut elisionum quasi scabritie ac nodis: sed ea tamen dulcedine parum suavis & jucundus, quod idein omnium versuum cursus, idem tenor, nihil mutatis, quas vocant, cesuris, varietur, ut, qui tres numero versus legerit, omnes legerit.* Pro Christiano eum habent aliqui, sed pro gentili plerique Augustini ac Orosii testimoniis subnixi. Barthius Victori Giselinio præcipue indignatur, quod is, dum Prudentii nonnulla loca enarrat, Claudianum & Ausonium Christianos fuisse, sed à Symmacho paganismo redditos, confidenter affirmet, absque tamen addito ullo tantæ assertionis testimonio. Ipse simulatorem credit fuisse Claudianum, animive dubium, qui nec à Christianismo, nec à paganismo abhorruerit, *lib. I. Adversar. c. 7.* Quæ vero sententia suo auctori relinquenda. Memorat Gregorius Leti, Ital. Regnante P. IV. l. m. p. 335., Mazzam aliquem Vitam Claudiani, & Analogiam, quod fuerit Christianus, conscripsisse. Aliis longe satius, ut videtur, carmina in Christi honorem scripta, quæ inter Claudianeæ reperiuntur, ad Damasum pertinere. Prodierunt Opera Claudiani cum notis Steph. Claverii, Jani Parrhasii, & Marci Ant. Detrii Paris. A. 1602. in 4. Jam antea Theod. Pulmannus Claudianum, ope veterum codicum, restituerat, emiseratque in lucem Antvverp. 1571. in 16. Cum Casp. Barthii commentario vasto, sed mendosissime edito, prodiit Claudianus Hamburgi 1650. in 4., cum jam ex ejusdem emendatione, & cum animadversio-num libris, antea A. 1612., minore forma in 8., Hanoviæ lucem adspexisset. Inde Nicol. Heinsius, Claudiani præcipuus Cultor illum edidit elegantissime impressum, cum notis, Lugduni Batav. 1641. in 12., qui in multis reprehendit Barthium. Cum notis Variorum, Heinsiique integris, eundem

dem Poëtam nobis dedit Corn. Schrevelius Lugd. Batav. 1665. in 4. In usum Delphini ejus editionem adornavit, cum notis, Guilh. Pyrrhus 1677. Paris. in 4.

Accedat tertius poëta, sed haud dubie Christianus, optimusque morum magister, licet non optima semper arte carmina pangendi instructus, **AURELIUS PRUDENTIUS**: quem adeo in oculis tulit miratusque est olim Lucas Holstenius, ut animam jam agens ac moribundus per Ferdinandum Fürstenbergium, incomparabilis eruditionis Principem, & Episcopum postea Paderbornensem ac Monasteriensem, hymnum eum ex Cathemerinis Prudentianis, qui exsequiis defunctorum datur, recitari voluerit, atque eo pacto in solatium vitæ melioris mente erectus expiraverit: referente in Epistola nuncupatoria ad ad Ferdinandum Nic. Heinsio, qui, post aliorum omnium labores, in Prudentio emendando, egregiam plane operam navavit, ediditque librum nitidissima editione apud Elzevirios Amstelod. A. 1667. in 12. Antea dudum Victor Giselinus Prudentium ediderat, junctis quoque Thedori Pulmanni notis, Antvverp. A. 1564. in 8. Variorum Commentarios integros collegit, atque una cum Prudentio, à se castigato, emisit Joh. Weizius, Hanov. 1613. in 8., quæ editio præstantissima est. Ceterum in systemate Poëtarum Christianorum, à Georg. Fabricio edito, Basileæ A. 1564. in 4to, Prudentius quoque locum haudquaquam infimum tuetur. Sunt autem illi Poëtæ, qui corpore isto continentur, Tertullianus, Cyprianus, Victorinus Pitabionensis, Juvenius, Hilarius, Paulinus, Ambrosius, Damasus Papa, Victorinus, Afer Dracontius, quos non omnes tamen ea, qua decuit, fide Fabricius edidit. Meminit Heinsius, in præfatione suo Prudentio præmissa, Editionis Joh. Sichardi, quam mire depravatam ait; impressa est Antvverpiæ A. 1536., & postea Basil. 1540: imo &, antequam Antvverpiæ ederetur. Basileæ primo prodit apud Cratandrum A. 1527. Huic Varias è codicibus variis lectiones, simulque conjecturas suas, alleverant Joh. Cauchius & Cl. Salmasius, queis postmodum usus in Editione sua Heinsius est, qui & à Grævio se adjutum profitetur, memoratque præterea, Franc. Juretum aliquando de edendo Prudentio cogitasse, ut & Geverh. Elmenhorstium: sed à neutro esse præstitum quicquam: uti nec lucem aspexerunt notæ in eundem Auctorem Oberti Giphanii, quas reliquisse in Prudentium fertur, cum emendationibus Lucretianis sparsim nonnulla ejusdem loca correxisset. Aug. Buchnerus etiam in hymnos aliquot Prudentianos aliquid commentatus est.

Duobus verbis etiam de duobus Poëtis aliis dicemus. **DRACONTIUM** separatim edidit, cum notis, indice, & glossario, Joh. Weizius Francofurt. A. 1610. in 8. Male autem Vossius de Poëtis ævo post Carolum M.

adscribit Dracontium, cum ad Theodosium juniorem Elegiam scripserit, ut jam ab aliis est notatum. VENANTII FORTUNATI Poëmata apud Oporinum edita sunt Basil. A. 1562. Hymnum ejus de Resurrectione Aug. Buchnerus edidit cum suis notis. Editi quoque sunt Venantii poëmata à Christoph. Brovvero Moguntiaë 1603. in 4. Fuit autem hic sexti seculi scriptor.

- 19 Antevertit igitur illum plus integro seculo MACROBIUS AURELIUS THEODOSIUS, qui sub Honorio & Theodosio juniore vixit, magnis in aula dignitatibus functus: cujus Opera varia maximam partem ex aliis Græcis & Latinis Auctoribus collecta sunt, quapropter & vehementer vapulat aliquibus ille, maleque inter plagiariorum collocatur, cum ipse tamen in præfatione suam colligendi institutum haudquaquam dissimulet: quamobrem non immerito virum doctissimum à plagii intentato crimine Thomafius, cum Contr. Heresbachio, Ludov. Vive ac Thoma Reinesio, vindicatum it, Diss. de Plag. Liter. §. 503. Prodierunt Opera Macrobi, cum Castigatione Joh. Isaaci Pontani & Joh. Meursii, Lugduni Batav. A. 1597. in 8., iterum 1628. recusa. Postmodum vero revidit Macrobius J. Fr. Gronovius, ac præcedentium Duumvirorum notis suas quoque adjecit Lugd. Bat. 1670. in 8.; quæ editio optima. Præter hos in Macrobio emendando multum operæ studiique posuit Nicol. Heinsius, teste Luca Holstenio, qui antiquissimi exemplaris Neapolitani indicium illi se fecisse narrat Epist. 14. ad Lambecium, qui & ipse se Macrobio operam impendisse refert. Verum apud utrumque res intra conatus substitit.

- 20 Non omittendus vero nunc, qui Macrobius ætate adhuc superavit, ab initio statim seculi quinti clarus, SEVERUS SULPITIUS, scriptor elegantia Latinitatis suam ætatem plane superat. Editus est olim apud Oporinum, per Matth. Flacium Illyricum, in 8., ut cum notis Pet. Galefinii Romæ 1564. Scholia Galefinii retulit, & emendatum denuo, illustratumque, adjecta chronologia, Sulpitium Severum edidit Antvverpiæ Victor Giselinus A. 1574. in 8. Historiam ejus Sacram Carolus Sigonius quoque Commentario illustravit, Bonon. 1581. in 8., nec non Joh. Drusius Franekeræ 1607. in 8., & Joh. Vorstius Berolini A. 1668. in 12. Vastum opus vero in eandem Severi Sacram Historiam, sub titulo Bibliothecæ Sacræ, conscripsit Christianus Schotanus Ftaneck. fol. 1664. Omnium, quæ tum habebantur, Sulpitii Operum Editio nitidissima plane est Elzeviriana A. 1656. in 12, & alia, quæ cum notis Variorum à Georg. Hornio procurata est aliquoties, Lugduni Batav. impressa A. 1647. 1654. 1665. in 8, cui editioni Salmasianæ etiam notæ aliquæ accesserunt. Neque tamen adeo præclare sua illa editione meritum Hornium, sed plurima male posita aut omissa esse, peculiari dissertatione Sam. Bochartus ostendit: cujus dum meminit Colo-

Colomesius, & simul Epistolas aliquot Sulpitii Severi à Dacherio & Baluzio editas, nulli adhuc Editioni operum illius illatas refert, optat, ut nova Severi editio à viro quodam docto suscipiatur, Biblioth. Select. p. 99. seq.

Eodem quidem seculo vixit, sed non eodem dictionis genere eadem-
ve puritate scripsit, C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, vir gene-
re illustris, & reipublicæ primum, deinde & Ecclesiæ, magna pars. Ejus
extant Epistolæ & poëmata. Quod prosam ejus attinet, plena est peregrini-
tatis, ac Latinitatem habet plane ferream: poësis vero est tolerabilis.
Id enim observare possumus in Scriptoribus illis, Poësin tardius degene-
rasse, quam prosam: eam ob causam, quia in Carmine major vocum dele-
ctus adhibebatur, atque imitatio veterum necessaria quadam lege præscri-
bebatur. vide, quæ de Sidonio diximus, lib. I. Polyhistoris p. 279. Editus
est Sidonius cum commentario Joh. Bapt. Pii Basil. A. 1542. in 4. decennio
post Lugduni ab Elia Vineto recognitus. Inde Joh. Savaro, Claromonta-
nus, vir Illustris, doctissimum Commentarium edidit in Apollinarium, Pa-
ris. 1599. in 4, & post eum Jac. Sirmondus, è Soc. Jesu, Paris. 1614., & cum
auctioribus notis A. 1652. in 4. Ambo doctissimi longe viri sunt, ac in mediis
temporis scriptoribus versatissimi.

Longe inferior adhuc Apollinaris Latinitate Martiani Capellæ stilus
est, quem *pecudalis eloquentiæ auctorem* C. Barthius vocat Adversar. lib. XXV.
c. 13. Encyclopædiam scripsit, sub forma fabulæ alicujus de Nuptiis Phi-
lologiæ & Mercurii, ac septem artibus liberalibus; sermoni pedestri scri-
ptam, sed cui metra sparsim admixta sunt. Tota hæc inventio Africam sa-
pit, quæ plerumque monstri aliquid, & novi, parit. Stilus quoque ipse pa-
triam auctoris spirat: pinguis dictio, audaces metaphoriæ, verba insolita:
sed tamen ingenio privandus non est. In eum Hugo Grotius annos XIV.
natus commentatus est Lugd. Batav. 1600. in 8. Postea Joh. Frid. Grono-
vius illi emendando tempus aliquod impendit. Ita enim in epistola ad
Virdungum (quæ reperitur in Mantissa V. Epistolar. Richterianar.) scribit.
*Incidit in MSS. Capellæ codicem, quem cum editione Grotii conferre cæpi: non est qui-
dem antiquissimus, sed ex antiquo tamen & probo exemplari descriptus. Non est qui-
dem auctor ejus notæ, ut multum temporis in illo sit impendendum; quem barbarum
Scaliger, lippitudinem Latinitatis vocat Sriverius: interim, cum nihil agam, hoc ni-
hil agere aliquid agere est.* Primus imprimi Martianum curavit Vincentiæ
A. 1499. Franc. Vitalis Badianus, postquam Thadæus Ugoletus illum se-
mel in lucem protraxisset. vid. Voss de Histor. Lat. lib. III. p. 713.

Sequenti ævo, sexto post C. N. floruit Vir, præter generis muniumve
splendorem, omni doctrinarum genere abundantissime excultus, ANI-
CIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS, cujus num philosophiam,

an eloquentiam, aut poësin, potius admirere, dubium est. Plane enim excellit, ac, doctissimorum quorumvis judicio, cuilibet superiorum & magnorum comparandus est. Ut vero cetera ejus plurima opera omittamus, libellus de Consolatione Philosophiæ, quem, in mediis calamitatibus carceris, partim prosaico, partim metrico scribendi genere composuit, incomparabilis fere est, totusque etiam imbidendus. Prodiit apud Jodocum Badium Ascensium Paris. A. 1502., cum ejusdem notis: additus Thomæ Aquinatis commentarius apud eundem 1514. Theod. Pulmanus illum è codicibus MSS. emendatum dedit Antvverpiæ in 12. Contr. Rittershusius Lugduni Batav. 1600. Joh. Bernartius, cum notis, Antverp. 1607. in 8. Petrus Bertius 1633. & si recte memini, etiam cum variorum notis prodiit. Opera Boëthii omnia cum variorum notis Basil. A. 1570. in fol. lucem aspexerunt: jam antea ibidem 1546. & Venetiis 149., excusa. [Libellus ille de Consolatione Philosophiæ in Gallicam quoque Anglicamque linguam translatus est: imo & in Germanicam eodem plane dicendi genere, quo est à Boëthio scriptus; nempe, ut prosaica dictioni versus immisceantur, iique haud parum profecto apti concinnique; operam commodante viro illustri dum viveret Christiano Knorrio, Lib. Barone de Rosenroth. Editus est post translatoris mortem secunda vice cum præfatione Franc. Mercurii Helmontii.]

- 24 Quam inter Gothos absterfit pro viribus Latini sermonis peregrinam stribiginem Boëthius, ea undiquaque conspersus incedit, qui in eadem Theodorici Regis Goth., & successorum aliquot, aula summis muniis functus est **MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS**; cujus opera tam junctim, quam seorsim, prodire. Conjunctim illa publicavit, duobus in 8. voluminibus comprehensa, suisque illustrata notis, Guil. Fornerius, Paris. A. 1588., Genevæ in 4. Pet. Brosseus 1601. & 1650. in 4. Tandem studiosissime omnia collegit, & emendata suis insuper notis ac dissertationibus illustravit, Joh. Garrettus, Bened. Monachus Rothmagi 1679. in fol., 2. tomis.

- 25 Sunt & non pauci incertæ ætatis: ut (quos unos è pluribus nominamus) Auctores Finium regundorum, quos cum observationibus suis Nicol. Rigaltius edidit, in præfatione de ætate singulorum disquirens, Paris. 1614. in 4., quosque postmodum iterata Editione, cum amplissimo Commentario, publicavit Wilhelmus Gæsius Amstelod. in 4. 1674. De Jurisconsultorum Latinitate, quæ in Pandectis reperitur, optime Sanctius judicavit Minervæ p. 259., male omnino illos facere, qui eos cum Cicerone comparant, aut Latini sermonis puritatem inde hauriri posse credunt. Non illud fuisse seculum Justinianæum, quod Latinas literas poliret;

liret: imo multa in Pandectis reperiri, quæ à genuina Latinitate abhorreant. Satis superque gloriæ scriptoribus juris tribui, si inter sui seculi homines eos præstantissimos dicamus. Medii ævi auctores plurimi sunt, quos ad ligneam, luteam, faxeamque ætatem Scioppius refert, & quos, ob barbaram sermonis stribiginem, neque legendos styli causa, neque etiam sollicite recensendos, puto. Quamvis non negem, esse inter illos, qui ultra genium seculi sese erigant: sed tamen iis secure fides in Latinitate haberi non potest. Plerique illorum vel Historici sunt, quorum Catalogum magno studio à Gerh. Joh. Vossio, & qui notas in eum scripsit, Christ. Sandio, congestum invenies: vel Poëtastrum, alios recenset idem Vossius in Dissertat. de Poëtis Latinis. Peritissimi in illorum lectione fuere Casp. Barthius, Thom. Reinesius, Chr. Daumius, qui in scriptis suis hic illic flosculos ex iisdem decerpunt. Barthius in nonnullos integros commentarios scripsit: ut in Guil. Britonem poëtastrum. Ego Latinitatis causa sterquilinum hoc movere consultum non puto: nec certe legerim, nisi ob historiam, cui singularem nonnunquam lucem præferunt, & in principum rerumque publicarum controversiis magna cum utilitate à politicis leguntur. Excelluit quoque, eam unam ob rationem inductus, in scriptorum medii ævi lectione Pet. Pithæus: cui addendi è Germanis Frid. Lindenbrogius, & Herm. Conringius: è Gallis Jac. Sirmondus, & qui instar omnium fere unus est, Carolus du Fresne, seu Cangius: nec non superstes hodieque vir summus, Stephanus Baluzius: alique. De temporibus obscurorum virorum dicere operæ pretium non erit. De Auctoribus, qui sub *παλιγγενεσίαν* Latinitatis orti fuere, dici quidem hic aliqua possent; sed commodius eos suis locis reservabimus: præsertim, cum de eorum bona parte jam dictum sit, quum de Eistolographis ageremus: ceteros inter oratores enumerabimus.

Jure merito autem inter antiquæ Latinitatis monumenta locum sibi vendicant Inscriptiones, quarum ingens Volumen, auspiciis Jos. Scaligeri & Marci Velsæri, promotoribus compluribus viris doctis, collegit ediditque Heidelbergæ 1603. fol. Janus Gruterus, cum uberrimis indicibus, quos ipsemet Scaliger summa cura, maximoque integrorum decem mensium labore, confecit: & qui tamen à nominis sui mentione omnino abstinere voluit. vid. Epist. 413. & seq. Scaligeri p. 703. Jam ante Gruterum Inscriptiones antiquas tales colligere cœperunt Contr. Peutingerus, Marc. Velsærus, Jac. Mazochius: Pet. Appianus, Mart. Smetius, alique: sed minor est collectarum numerus, quam ut cum Gruteriano opere comparari queat. Sed, cum & hic deesse adhuc longe plurimas ac-
cura-

curatior secutæ ætatis investigatio demonstrasset, supplementum velut illius, eadem plane methodo, adornavit volumen aliud, ferme non minus vastum, idque Commentariis illustravit, Thomas Reinesius; quod post mortem viri doctissimi Lipsiæ A. 1682. fol. lucem adspexit. Aliud adhuc Volumen præ manibus habet Marq. Gudius, Gruteriano & Reinesiano longe accuratius: totam enim Italiam perreptavit ad congerendos hosce thesauros. [Verum, uti Vir ille summus, nescio qua invidia, maluit secum retinere premereque quod habuit, quam cum erudito orbe communicare; ita Inscriptiones quoque suas in tres quidem tomos eleganter admodum digessit, nec tamen alii, quamdiu viveret, edendas permisit. Nunc, post ejus mortem, in Clar. Grævii manus eas omnes pervenisse fama aliquando fuit; sed & illam non satis certam exinde comperi: potius adhuc in Gudiana, Bibliotheca tres illos Tomos asservari fidem αὐτόπῃα aliqui fuerunt: ut adeo ne nunc quidem eas Inscriptiones in lucem emissum iri spes sit. Interea Supplementum tale Gruterianum ac Reinesianum Italus quidam eruditissimus, Raphaël Fabrettus, moliri cœpit, jamque pars operis Romæ impressa est, dubiumque nullum, integrum proditurum, cum id urgeat Editor. Continebit ultra duo Inscriptionum, alias ignotarum, millia.] Præter hos Inscriptionum colligendarum edendarumque curam in se susceperunt Sebast. Maccius, qui è tota Italia congeffit illas, comprehenditque uno volumine: teste Erythræo Pinac. I. p. 278. Joh. Zaratinus Castellinius: adeo, referente eodem Erythræo l. c. p. 51., *Inscriptionum veterum studiosus, ut in eis perquirendis interpretandisque pene mori videretur. Hinc fiebat, ut, quoad Romæ vixit, nullus fere dies fuerit paulo serenior, quin in aliquo prædio vel agro conspiceretur, ubi ex veterum villarum ruinis saxa vel lapides effoderentur: ut, si quæ in eis tabule marmoreæ, Græcis vel Latinis notis insculptæ, inventæ essent; vel eas precio auferret, vel quod in eis scriptum esset, in sua pugillaria referret*: Georg Gualtherus, cui collectionem Inscriptionum & tabularum Siciliæ atque Brutiorum debemus, cum animadversionibus ejusdem Messanæ 1624. in 4. editam: Carolus Cæsar Malvasia, qui Marmora Felsinea, seu Bononiensia, Bononiæ A. 1690. in fol. publicavit: Henricus [Cardinalis] Norisius, cui Caji & Lucii Cæsarum Cenotaphia Pisana, eruditissimis longe dissertationibus illustrata, & Venetiis in fol. 1681. edita, in acceptis ferimus. Sertorius Ursatus, qui Monumenta Patavia collegit, digessit, atque commentariis illustriora reddidit Patav. 1652. in fol. Joh. Jac. Boissardus in Antiquitatibus urbis Romæ Francof. 1602. in fol. Paul. Aringhus in Roma Subterranea Romæ 1651. fol. J. Bapt. Ferretius in Musis Lapidariis: Joh. Seldenus, qui Marmora Arundeliana, Græce inscripta & ex Oriente in Angliam

gliam allata, cum aliis vetustis Inscriptionibus, Commentariis suis illustravit Londini 1629. in 4., quibus postmodum Oxonii 1670. in theatro Sheldoniano splendide recusis, & auctis, suas quoque notas adjecit Humphridus Prideaux. Exinde Græcarum Inscriptionum major apparatus comparere cœpit: siquidem Jac. Sponius, Græcarum antiquitatum vindex, in itinere suo per Orientem nihil ferme tam avide inquisivit, ac propterea magnam Inscriptionum vim partim Itinerario suo literatissimo inseruit (cui in supplementum Georg. Wheleri, quem Comitem itineris Sponius habebat, Itinerarium addi meret), partim Curiosæ Antiquitatum Investigationi, Lugduni 1683. in 4. Gallico idiomate excusæ. Idem Sponius Supplementum quoque Gruterianum edidit Lugduni A. 1679. in fol., quod & 1683. recusum est; titulum dedit: *Miscellanea Eruditæ Antiquitatis*: queis secundum quoque Tomum A. 1685. adjecit. Taceo nunc Claud. Salmasii Explicationem duarum Inscriptionum Herodis Attici rhetoris, & Regillæ conjugis, una cum notis ad Dosiadæ aram, Paris. 1619. in 4. editam. Caroli Patini Commentarium in tres inscriptiones Smyrnenfes; Patavii 1685. in 4. Joh. Smetii antiquitates Noviomagenfes: Gisb. Cuperi Syllogen variarum veterum inscriptionum, ejus Harpocrati subjectarum: atque alia hujus generis scripta plura, quæ indies fere crescunt. E vastis illis Gruteri, Reinesii, Sponii, aliorumque corporibus Inscriptionum Syllogen præcipuarum selegit ediditque Londini in 8. A. 1691. Guil. Fleetwoodi; quæ cupidos antiquitatum talium studiosos, & tamen emendis sumptuosis voluminibus impares, juvare potest. De inscriptionum veterum ætate dignoscenda, & stilo, quædam docere poterit Octavius Boldonius, in Epigraphica sua, vatissimo opere, nec ita tamen adornato, ut fieri vel poterat, vel debebat, Augustæ Perusiæ 1660. fol., de quo alibi mentio recurret.

FINIS LIBRI QVARTI.

POLYHISTORIS

LITERARII

LIB. V.

CRITICUS.

CAP. I.

DE SCRIPTORIBUS CRITICIS.

- §. 1. *Artis Criticae cum Grammatica Cognatio & Usus multiplex.* 2. *Scriptores de arte Critica Historici, Joh. Wouffverius, Phil. Jac. Maussacus, Henr. Stephanus, Dan. Heinsius, & qui artem ipsam methodice tradiderunt, Franc. Robortellus, G. Scioppius, Guilb. Canterus, Joh. Clericus.* 3. *Invektiva in Pseudo-Criticorum nimium emendandi Autores pruritum.* 4. *Jani Gruteri Thesaurus Criticus, sive Collectio Scriptorum Criticorum Recentiorum ἐξοχωτέγων.* 5. *Diversa Criticorum Classes. Miscellaneorum Criticorum Scriptores potissimi, in Gruteri Thesauro haud obvi, Pet. sc. Victorius.* 6. *Adr. Turnebus.* 7. *Lud. Coelius Rhodiginus, Justus Lipsius (de cujus Plagiis aliqua adduntur.)* 8. *Jac. Cujacius, Guilb. Canterus, Tro Villio-*
marus (i.e. Jos. Scaliger.) 9. *Thomas Reinesius, Casp. Hofmannus, Jac. Palmerius.* 10. *Andr. Schottus, Casp. Barthius.* 11. *Janus Rutgersius, Jos. Castalio, Sam. Petitus, Thom. Gatakerus, Sam. Bochartus.* 12. *Claud. Salmasius, Joh. Frid. Gronovius.* 13. *Desid. Heraldus, Laur. Ramiresius, Lat. Latinus, Tanagv. Faber, Joh. Meursius Sen., Gisb. Cuperus; alique in Belgio, vel antehac, vel etiamnum, celebres.* 14. *Is. Casaubonus, Henr. & Hadr. Valesii, Aeg. Menagius. Querela de Criticorum numero indies decrecente,*

Sepes veluti bonorum Auctorum, atque totius cultioris literaturæ, est Ars κριτική, quam Grammaticæ partem Veterum nonnulli censent; alii vero diversam longe esse, & haudquaquam in unam cogi debere classem, rectius arbitrantur: quos secuti proinde nos ita Polyhistorem Criticum à Grammatico peculiari libro sejunximus, ut tamen presso pede alter alterum, arctiori quippe jūctum cognatione, sequeretur. Quam vastus autem, & quantus Criticæ usus sit, in dignoscendis ac dijudicandis omnis generis Auctorum, Græcorum, Latinorum, Sacrorum, profanorum, scriptis; in castigandis, emendandis ac restituendis iisdem, & quæ alia artis exquisitissimæ munia sunt; ii demum recte intelligunt, qui, sine illius adjumento, confusa omnia, & miserrimis imposturis plena, fore animadvertunt.

Sunt, qui de illius usu aliqua generatim scripsere. Inservit huic instituto Joh. Wovverius cap. 16, 17, & 18. suæ Polymathix, qui haud contemnenda in medium profert. Phil. Jac. Maussacus, in præclara illa Dissertatione Critica, quam Lexico Harpocratonis præfixit; quanquam iniquiori animo in Casauboni plagiarium, ut male suspicatur, doctissimum Wovverium sit, eumque toties, quoties potest, carpat. Henr. Stephanus in Dissertatione de Criticis Veteribus Græcis & Latinis: Paris. 1587. in 4. edita: & Dan. Heinsius in Dissert. de veræ Criticæ apud veteres ortu, progressu, usuque, tum in disciplinis ceteris, tum in sacris; quæ una cum Crepundiis ejus Silianis, & Lugduni Batav. prodiit, & Cantabrigiæ 1646. in 12. est recusa. Qui Artem Criticam ad regulas redegerit, novi neminem, nisi Franc. Robortellum, cujus ea de re exiguus libellus exstat, Patavii 1557. & Francof. 1604. in 8. excusus; & Gasp. Scioppius, qui & hunc auctorem, & suum Commentarium de arte Critica, & præcipue de altera ejus parte, emendatrice, edidit Noribergæ 1597. in 8., quem Jodoc. Pluymerus, Amstelodamensis typographus, A. 1662. in 8. recudi fecit: Docet inprimis eo libello Auctor, quænam ratio in emendandis ex ingenio Latinis scriptoribus observari debeat. De ratione emendandi Græcos Auctores peculiare Syntagma conscripsit Guil. Canterus, quod Novis ejus Lectionibus additum prodiit Antvverp. 1571. in 8., & separatim Basileæ 1566. fol. [Nuperrime A. 1697., duobus in 8. tomis, Artem Criticam, à se compositam, Amstelodami orbi erudito dedit vir doctissimus Joh. Clericus; sed non talem tamen, cui non addi etiam adhuc aliqua possint.]

Ceterum orta primum superiore seculo accuratior illa Critices tractatio est paucis ante Scaligeros annis: quibus ipsismet deinde signa tollentibus, secuti magno numero sunt scriptores, quos omnes hic recensere non lubet, maxime, cum non unius commatis sint. Neque enim hic diffitendum, quemadmodum nonnullorum è veteribus Criticis nimius emendandi

pruritus rei literariæ vehementer obfuit, & ridiculos non solum ipsosmet illos Criticastro reddidit, sed & immani lectionum Variantium, atque haud raro monstrosarum, mole optimos auctores pessime inquinavit: qua de re Veteres passim conqueruntur: ita recentiorum quoque Criticorum non pauciores, dum medicam manum admoveere autoribus tentant, magis lacerant illos corrumpuntque: nimirum vel ea, quæ non intelligunt, in alia omnia pro captu inepte sæpius transmutantes; aut intempestiva corrigendi libidine, ut ingenium ostendent, nihil non, ut corruptum, mira audacia tentantes. Illorum ineptias castigant Henr. Stephanus in Epistola de statu typographiæ suæ: & Baco Verulamius lib. VI. de Augm. Scient. c. 4., qui propterea recte monet: *nisi Critici fuerint eruditi in scientiis illis, de quibus libri ab illis editi tractant, periculo diligentiam illorum non vacare.* Hos vero non minus depingit graphice, quam castigat, vir doctus, Phil. Priorius in præfatione ad Optatum Milevitanum, sæculi IV. scriptorem Afrum, à se Paris. 1679. fol. editum, cum ait: *De meo illud assero, abstinuisse me ab illa Critica prurigine, quæ sciolorum animis infedit, qui nihil præter mendosam scripturam crepant, luxatum locum, desperatum, depravatum, clamitant, & à se feliciter restitutum unius literule mutatione.* Permulti sane sunt hisce temporibus, quorum intra has metas eruditio tota consistit, & qui, solidioris literaturæ ope destituti, in minutiis ejusmodi & λεπτολογήμασι tempus omne & ætatem misere impendunt. Hos bene valere jubeo: iis bonam mentem opto. Nobis non licet eo audaciæ perrumpere, ut veterum scripta tam temere corrumpamus. Silicet, uti nihil adeo insigne est, cui non ob id ipsum aliquis abusus adhæreat, ita cum Critice idem actum.

4 Insigniores ævi superioris Critici, qui non nimis vastos commentarios scripsere, collecti sunt, septemque tomis in 8. chartæ majoris editi, à Jano Grutero sub titulo *Facis Liberalium artium, seu Thesauri Critici*, Francofurti 1601. 1604. 1605. 1606. 1607. & 1623. Sed de ultimo isthoc tomo, qui tam magno à prioribus intervallo prodiit, sciendum, illum non à Grutero fuisse curatum, ut reliqui, sed à Dan. Pareo suppositum, quo ille Gruterum sugillat, & acerbè in eundem invehitur, vindicaturus nempe hac demum ratione se à conviciis, quibus passim illum Critici exceperunt. Nihil attinet eos, qui his tomis congesti sunt, recensere: sufficiat illuc remisisse, indicasseque Thesaurum illum quasi Pandectarum instar esse Criticarum. Nos hic sparsim aliquam multos enumerabimus velut per lancem saturam Auctores, qui in illa Face non sunt. Fuit, cum in catalogo Nundinarum Francofurtensium accessorius Faci novus Tomus promitteretur: sed nec prodiit, neque, ut nunc sunt tempora, facile prodibit: solent enim illi Catalogi promissis esse divites, & corvos deludere hiantes.

5 Solent vero Critici suas divinationes, conjectanea, racemationes, præcidanea, verosimilia, suspicationes, Lectiones, Castigationes, pericula, &c. vel

vel autoribus ipsis adjungere; quorum multos jamdum supra recensuimus: vel eas edere separatim. Aliqui facultatum certarum auctores emendare solent, atque hinc habemus Criticos Sacros, Criticos in libros Juris, Criticos Medicos in Hippocratem, Galenum, aliosque, de quibus suo loco. Nunc tantum aliquos commemorabimus, qui vagi argumenti libros scripserunt, nec in certos autores, nec de certis argumentis. Sunt tales Petri Victorii Variæ Lectiones, libris XXV. constantes, multa refertæ eruditione & observationibus in bonos auctores linguæ utriusque; quæ Florentiæ 1553. in fol. apud Torrentinum, & ibidem A. 1582. apud Juntas, prodierunt. Erat Vir ille sine dubio literatissimus, & non per Italiam solum, sed & per totum orbem literatum, celeberrimus, nec Philologus tantum, sed & Philosophus & Orator insignis, quod doctissima ejus in Aristotelem atque Ciceronem Commentaria abunde testantur. Parum benigne alias de illo Jos. Scaliger judicavit in Excerptis Putean. Scalig. p. 251. Doctum vocat ibi, sed vulgare ingenium: Se juvenem magni aliquando Varias Lectiones illius æstimasse, in quibus tamen non habent nisi verba, & paucas conjecturas bonas, quippe qui multum in libris conferendis fecerit, sed non habuerit genium librorum. Miseras ait illum Epistolas scribere, & cum magnis ambagibus: &c. Quanquam vero postremum crimen aliqua ex parte verum sit: nam regnabat tum apud Italos circumducta illa & fusa scribendi ratio, & pene superstitiosa imitatio Ciceronis; quo factum, ut sæpe magis verborum culturæ incumberent viri eruditi, quam rebus ipsis; cum insecutis temporibus pressior dictio doctis placere cœperit: esse tamen à Scaligero in Victorium aliqua inclementius dicta, ut sunt in iis Excerptis plurima, negari non potest.

Adriani Turnebi Adversaria, elegans ac doctum Opus, varia in Latinos auctores varios observata continet, Paris. 1580. in fol. Tomis duobus editum, & recusum Argentorati 1599. De illo tam splendide Scaliger libro citato judicat, ut uno ejus libro plus haberi censeat, quam Victorii totis 37. Scripsit & alia Turnebus in Latinos auctores eruditissima, tum & alia nonnulla, inter quæ est elegans Dissertatiuncula adversus vini potum: in qua plane alia sentit, quam popularis ejus Guyetus. Lepidum est, quod de se puerulo Thuanus lib. I. de Vita sua narrat, se, cum aliquando obambulans in platea Adrianus Turnebus monstraretur, tanta aviditate faciem viri oculis suis hausisse, suoque impressisse animo, ut continuas aliquot noctes nil nisi Turnebum somniaret: nempe, qui tum jam incredibili doctorum virorum amorem tenella ætatula flagrabat.

De Ludov. Cælio Rhodigino diximus in Locorum Communium scriptoribus, qui & huc referri potest: nam multa habet ad emendationem Auctorum spectantia. JUSTI LIPSII Opera Critica, ut sunt Antiquæ

lectiones, Epistolicae quaestiones, Electa, Variæ Lectiones, &c., variæ sunt eruditionis: nam & antiquaria multa habet, & emendat in Auctoribus. Sed plagii ille accusatur à multis, & forte non injuria. Nam Petrus Faber olim Agonistica sua ab illo in Variis libris suis, qui similis argumenti sunt, compilata clamavit, & nova tantum styli Lipsiani veste induta: & Jos. Scaliger refert, in libris de Militia Romana Lipsium omnia cepisse ex Franc. Patricio, qui Italice ea de re scripserit, scilicet in tractatu, quem inscripsit *La Militia Romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnasseo dichiarata, e con varie figure illustrata*. Ferrara 1583 in 4. Ingenuum de Lipsio judicium est Jul. Cæs. Bulengeri, Viri alioquin non adeo acuti, cum Historiar. lib. XII. p. 389. illum, cum Scaligero & Casaubono comparatum, utroque minorem facit.

8 JAC. CUJACIUS Observationes scripsit, pleraque super textus Juris, sed quibus tamen immiscentur multa ad alios Auctores pertinentia. Vir fuit doctissimus, à quo se multa didicisse agnoscit Scaliger: cum se nauseantem jam omni bonorum studiorum gustu reficeret Cujacius, languentem recrearet, & jam prope deploratum, & sibi suisque rebus omnibus diffidentem, ad lucem iterum revocaret. vid. Epist. Scalig. 32. Eundem de se bene meritum Pet. Pithæus, Jac. Aug. Thuanus, alique summis elogiis extulere. Observationes ejus, quas diximus editæ sunt Colonia 1598. in 8. In illas promiserat Jac. Franc. Grandis accuratam Criticam, sed quam ego nunquam esse editam comperi. GUIL. CANTERI novæ Lectiones additæ sunt Faci Criticæ Gruterianæ: ut & Franc. Floridi Sabini Subjeciva. Sed & plura scripsit Floridus, quam ibi habentur, & plura etiam Canterus. Canteri Syntagma de ratione emendandi Græcos Auctores supra memoravimus. Novas Lectiones aliquoties recensuit auxitque, & libellum Variarum Lectionum in Græcis Bibliis à Plantino excusum concinnavit. Neque dubium, quin multo plura etiam ab illo expectanda fuerint, ni mors juvenem anno æt. 33. abripuisset. In laudata sæpius jam Face Critica habentur Yvons Villiomari Animadversa in locos controversos Rob. Titii. Sciendum, sub illo nomine latitare Jos. Scaligerum, qui tum, ut famam aucuparetur, Rob. Titium adortus est. Erant, priusquam verum nomen auctoris ejus libelli innotesceret, qui Cujacium ipsummet sub Yvonne personato latere suspicarentur; sed mox Scaliger innotuit; qui tantum sibi ipsi cum sua illa scriptione placebat, ut Cujacium edendæ tali imparem judicaverit. *Mons. Cujas n' eust scéu écrire comme Yvo Villiomarus*: inquit in Excerptis Scal. p. 60.

9 THOMÆ REINESII Variæ Lectiones opus sunt multa doctrina refertissimum: in quo varia habentur ad historiam Romanam spectantia, ad genealogias, item Medica. Jungii iis possunt Epistolæ ad Hofmannum &

& Rupertum, nec non ad Daumium & ad Nesteros: de quibus alibi. Adversus Lectiones Varias scripserat quædam Andr. Rivinus, Professor Poëseos apud Lipsienses: sed mox iterum à Reinesio confutatus, qui Variarum Lectionum suarum Defensionem Rostochii 1659. in 4. edidit. CASP. HOFMANNUS ipse etiam Varias Lectiones scripsit, quæ rariores sunt, & multas habent emendationes locorum Discoridis, Athenæi, Plinii, Hippocratis. Editæ sunt Lipsiæ 1619 in 8. JACOBI PALMERII de Grentemesnil Exercitationes extant in Græcos auctores, in quibus multa præclare emendantur Græcorum poëtarum, historicorum, oratorum loca. Vir enim ille in Græcis scriptoribus multum operæ impendit, belli, pacis ac literarum artibus ac disciplinis inclytus, ut eum Steph. le Moyne vocat. Exercitationes ejus editæ sunt Lugduni Batav. apud Gaesbergios 1668. in 4. Ejusdem Græcia Antiqua, posthumus liber, decennio post editus est apud eosdem 1678. in 4., una cum præmissa Autoris vita.

ANDRÆ SCHOTTI, Jesuitarum, Scaligero judice, doctissimi, Observationes Humanæ & Nodi Ciceroniani multa in Cicerone, Græcisque & Latinis Auctoribus aliis, pulcre emendant in lucem prodierunt Hanoviæ 1615. in 4. In CASP. BARTHII Adversariis, vastissimo Opere, vel potius vastioris operis parte (longe etiam plures libri, ut audio, adhuc inediti servantur,) multa quidem non contemnenda reperiuntur loca, & auctores haud raro eximie explicantur: sed tamen non usque adeo placet eruditioribus: est enim in judiciis præceps, in emendando temerarius, pluribus etiam frivolis & inanibus indulget. Atque, ut vir mirifici ingenii fuit & morosus, qua de re lepidæ aliquot historiolæ in Epistolis Buchnerianis leguntur; ita etiam Adversaria genium Scriptoris retinuere. Excusa sunt Francofurti 1624 fol.

JANI RUTGERSII Variarum Lectionum opus Lugduni Batav. 1618. II editum eruditissimum est. Nec spernendæ Lectiones Variæ Josephi Castallionis, quas, Romæ 1605. impressas, extinctam propemodum apud Transalpinos de Italorum eruditione laudem revocasse Nicius Erythræus auctor est Pinacoth. I. p. 168., refertque, *se a Meursio audivisse, Varias Lectiones Castallionis, cum essent Lugdunum Batavorum allatæ, cum omnium risu exceptas fuisse, quod existimaretur, luteum esse negotium, nec dignum, quod lucem aspiceret, quoniam nullum jamdiu eruditum opus ex Italia prodiisset: sed, simul inspectum hoc, adeo probatum esse, ut sententiam mutaverint, statuerintque, esse Italici ingenium, dummodo ad sit studium & exercitatio.* SAMUELIS PETITI Observationes Paris. 1614. in 4.; item Variæ ejus Lectiones A. 1633., nec non Miscellanea A. 1630. edita, multa habent Chronologica notata, & in Græcos Auctores animadversiones. THOMÆ GATAKERI Adversaria Londini 1659. in fol., item Cinnus ejusdem, seu Animadversionum variarum liber, in 4. 1651. emissæ, multa emen-

emendant in Patribus Græcis, multa observant in textu Græco Bibliorum, & incidenter in aliis quoque auctoribus profanis. Vir enim fuit stupendæ lectionis, magnique judicii, & qui in commentando diligens atque operosus est. Similiter SAM. BOCHARTI scripta, Hierozoicon, Geographia Sacra, Criticis observationibus abundant, & in hac quoque arte excelluisse virum cetera eruditione omni cumulatissime instructum, probant.

- 12 Nemo tamen adeo ut propriam, suumque veluti regnum, sibi Criticem vindicatum ivit, ac CLAUD. SALMASIUS, qui, quemadmodum nihil unquam scripsit, in quo non insignia multa Artis Criticæ vestigia deprehendas, ita inprimis, ut Autores cum notis & castigationibus absolutissimis editos taceamus, vasto illo Plinianarum Exercitationum opere, quantum in eo eruditionis genere valeret, demonstratum dedit: nec minus in libris de Ufuris, Fœnore Trapezitico, Nautico, critica varia coacervat. Sed tamen suos quoque manes passus est incomparabilis vir, dum quandoque pro suis vendicaret emendationes, quas dudum ante illum, aut Scaliger, aut alii Critici insignes, posuerant: quandoque etiam, intempestiva invidia percitus, ab aliis idonei quid scribi non ferret, suæ id decedere famæ arbitratus, quicquid aliorum laudi accresceret. Questus est inprimis de maligno isthoc animo Salmasii, magnum quondam nostri seculi decus, JOH. FRIDER. GRONOVIIUS, in Epistola ad Anton. Clementium, Epistolarum Salmasianarum Editorem. Nam cum hic Epistolam quandam Salmasii ad Sarravium, Gronoviano de Sestertiis tractatui haud paulo iniquiorem, secum servaret, & licet metu Gronovii ejus editionem supprimeret, legendam tamen describendamque aliis permetteret; Gronovius ab ea se contumelia vindicare decrevit, ediditque adeo acriorem epistolam ad Clementium, in qua mores Salmasii malos vivis coloribus depingit, ejusque simul plagia Critica pluscula recenset. Editæ sunt illæ epistolæ tum Salmasiana tum Gronoviana, ad calcem novæ editionis libri de Pecunia Veteri Romanorum, seu de Sestertiis, Gronovii; quem, cum primum vidisset legissetque Sarravius, plenum bonæ frugis esse censuit: licet postmodum, in Salmasii gratiam, aliter judicaret. Propterea autem Salmasius edito illi operi succensebat, quod sibi partem ablatam quereretur vastissimi operis, quod de Re Numaria veterum moliebatur. Sed, cum de mole illa ne particula quidem unquam prodierit; laudandus vel maxime Gronovius ob insignem fœtum: qui primo editus est Daventriæ 1644. in 8., tum auctior Amstelodami 1656. in 8., & tandem, tertiis curis è MS. auctoris auctus, à filio Jacobo Gronovio Lugduni Bat. in 4. 1691. Idem Gronovius Pater, ut erat in emendandis bonis Auctoribus accuratissimus diligentissimusque; ita more Criticorum seorsim quoque Observationum libros tres publicavit Amstelodami 1639. in 8., & Daven-

Daventriæ Monobiblon Observatorum in Scriptoribus Ecclesiasticis, 1651. in 8. nec non novum Observationum librum in 12. 1652., in quibus plurima sunt ad profanos & Ecclesiasticos Scriptores erudite & ingeniose excogitata: ne quod dicam de aliis ejus Observationibus seorsim editis in Statium, & Livium. Librum ejus de Sestertiis in compendium redegit Joh. Pet. Titius, addiditque Manuductioni suæ ad excerptandum

DESIDERIUS HERALDUS in huc quoque censum pertinet, 13 qui tam in scriptis suis adversus Salmasium, quam in adversariorum libris, & observationibus ad Jus Atticum & Romanum, aliisque similibus, non pauca critica erudita continet. Ut & LAURENT. RAMIREZ DE PRADO in Pentecontarcho suo, de quo libro jam supra aliquid nos dixisse meminimus. Sunt, qui Franc. Sanctio, Ramiresii Præceptoris librum illum adscribunt: alii, ut Nicol. Antonius in Bibliotheca Hispana annotavit, ejus Sanctii genero, cujus nomen jam non succurrit. Verum Antonius, ipsimet Ramiresio, tot aliis nempe scriptis induto, adscribi debere Pentecontarchum, haudquaquam dubitat. LATINI LATINII Bibliotheca Latina nihil aliud est, quam Criticarum observationum in varios Auctores collectio, justis encomiis extollenda; quippe quæ præstantissima multa observata habet. TANQUILI FABRI Epistolæ Criticæ, duobus voluminibus Salmurii 1659. in 4. excusæ, huc quoque pertinent, quamvis jam inter Epistolographos eandem mentio facta sit. Variorum enim auctorum, & imprimis Ovidii atque Aristophanis, loca corrupta emendant, in quibus ille suum ingenium satis exercet: nam pleraque conjecturis suis restaurare nititur, ingeniosis quidem, sed quæ solæ rem non conficiunt absque MSSorum ope. Guidonis Pancirolli Lectiones Variæ, Ant. Augustini Emendationes & Opiniones, Jac. Ravardi Conjecturæ, Scipionis Gentilis Parerga, juridica tractant, sed quæ tamen subinde in campos optimorum auctorum excurrunt, ac flores ibi colligunt. JOH. MEURSIUS longe plurima scripsit, quæ spectant ad illustrationem Græcorum auctorum, Græcæque antiquitatis. Is ipse scripsit etiam Exercitationes Criticas, Lugduni Batav. 1599. in 8. editas, quarum pars prima emendationes in Plautum, altera Miscellanea continet. Publicavit etiam observationum librum GISBERTUS CUPERUS Vir Illustris, qui in Senatu Ordinum Belgii Fœderati conscriptis Patribus annumeratur; atque ut est inusitatæ prorsus eruditionis, plurima habet singularia observata. Prodiit liber Ultrajecti 1670. in 8. Novimus alias ejus Apothesi Homeri, Harpocratem [Notas in Lactantium de Mortibus Persecutorum] præter profundam omnium antiquitatum peritiam Criticæ exactissimam indicantes. Alit præterea Belgium, tot olim illustrium ingeniorum mater, Duumviros in arte Critica præstantissimos, Joh. Georg. Gravium,

vium, & Jac. Gronovium: queis Joh. Clericus etiam addi meret, & qui haudquaquam omittendus, ultimove loco ponendus fuerat, Marcum Meibomium. Heinsios, Grotios, Douſas, Voſſios, & qui præterea olim de principatu Critico inter ſeſe certarunt inclutæ Bataviæ filii, jam commemoravimus, cum de Auctoſibus Latinis, eorumque editionibus, verba faceremus.

- 14 ISAAACI CASAUBONI etiam mentio tum plus ſemel facta, quem virum à Joſ. Scaligero doctis omnibus ſui temporis prælatum nemo ignorat: & quem peritia Artis Criticæ paucos ſui ſimiles habuiſſe, invidi etiam æmuli atque hoſtes fatentur. Sufficiat ejus Annotationes in Athenæi *Dipnoſophiſtῶν* libros commemoraviſſe, qui inſtructiſſimum penu Criticæ eruditionis ſunt. Idem tot aliæ ejus in bonos Auctoſes notæ abunde teſtatum reddunt. Neque hic ſunt omittendi HENRICUS atque HADRIANUS fratres VALESII, quos tum Ammianus Marcellinus, tum notæ in Excerpta, quæ vocantur, Peireſciana, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptoſes Græci, notis ampliſſimis inſtructi, aliaque, quanti fuerint, ſatis declarant. ÆGIDII MENAGII peritiam in re Critica oſtendit luculentiffimus in Diogenem Laërtium Commentarius, & liber de Amœnitatibus Juris Civilis. Verum in omnibus iis recensendis auctoſibus qui huc ſpectant, nimis operoſi eſſe non poſſumus. Neque tanta eſt hodie illorum ſeges, qualis ſuperiore ſeculo, aut hoc noſtro ineunte fuit: vergentibus ad barbariem literis, paucisque ſuperſtitibus, qui lacertos adverſus ſegnem temporum noſtrorum ignaviam movent.

CAP. II.

DE SCRIPTORIBUS ANTIQUARIIS.

- §. 1. *Monita de Antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptoſibus generalia.*
 2. *Scriptoſum Rei Nummarie, imprimis Ezech. Spanhemii, Commendatio.*
 3. *Antiquitatum Græcarum Scriptoſes, Joh. Phil. Pfeifferus & Joh. Meurſius.* 4. *Antiquitatum Romanarum Scriptoſes præcipui, Joh. Roſinus, Thom. Dempſterus, Henr. Kippingius, Jac. Maſenius, Pet. Joſ. Cantelius.* 5. *Scriptoſes varii de Urbe Romana, ejusque Ædificiis, Familiis, Nominibus, Ordinibus & Cryptis Subterraneis.* 6. *Scriptoſes de Gentiliis, imprimis Græcorum & Romanorum, Diis, Religione, Sacris, Sacerdotibus, Feſtis, Templis, Faſtis, Annis, reliquisque temporibus.* 7. *De Græcorum & Romanorum Magiſtratus, horumque etiam Jure, Legibus, Judiciis & Comitibus.* 8. *De Ritibus Nuptiarum, Puerperii, Dierum Natalium & Funerum.* 9. *De Re Veſtiaria, tam in genere, quam in ſpecie, Coma item, Annulis, Torquibus, &c.* 10. *De*
 Re

Re Militari, Nautica, Donariis & Strenis. 11. *De Conviviis & Jure Hospitalitii.* 12. *De Ludis, tum Scenicis, tum aliis, ac Certaminibus Gymnasticis.* 13. *De Poculis, Sellis, Campanis, Tintinnabulis, Vehiculis, Fibulis, aliisque suppellectile.* 14. *De Suppliciis, Cruce, Statuis & Pictura.* 15. *De Acclamationibus & Plausu, Triumphis, Archivis, Jurejurando & Auctionibus.* 16. *Scriptores de Antiquitatibus Romanis potiores, à Joh. Georg. Grævio, in Thesaurο illarum, junctim recensiti.*

Subjungimus Antiquarios Criticis, ut qui inter se sunt quam maxime cognati: in eadem enim aurifodina utrique laborant, Græcis scilicet & Latinis Auctoribus, & ut plurimum fit, ut, qui antiquitates scribunt, iidem *κρητταὶ* in Auctores varios exerceant. Intellectos igitur hic præcipue Græcarum Latinarumque antiquitatum Collectores atque vindices volumus, cum Septentrionalium populorum antiquitates proprie huc non spectent, utpote quæ parum ad elegantiam literarum conferunt. Proinde huc pertinent Auctores, qui primo in genere agunt de variis antiquitatibus miscellaneis sine certo aliquo ordine, seu id sub Polymathia, seu sub Electorum, aliove titulo, factum sit: Sunt enim illi in hoc genere, velut Locorum communium scriptores; quorum etiam tum aliquam sylvam dedimus, cum de Locorum Communium Scriptoribus ageremus: queis accenseri merito possunt Alexandri ab Alexandro Dies Geniales, præsertim cum Andr. Tiraquelli & Christ. Coleri commentariis editi, Francof. 1594., etiam in Batavia recusī.

Multum quoque studium Antiquariorum juvant Inscriptiones, de quibus supra: nec minus Numismata vetera Græca & Romana. Adeo multi vero rem numariam veterem excoluerunt excoluntque indies, ut integram constituere Bibliothecam possint. Eos sic satis diligenter collegit Phil. Labbe in Bibliotheca Nummaria, quæ Bibliothecæ Bibliothecarum, annexa est: sed tamen quamplurimi adhuc, præsertim qui post Labbeum inclaruerunt, addi possent, si istud nunc ageremus. Nemo melius usum numismatum declaravit, quam EZECHIEL SPANHEMIUS, Vir Illustris, in peculiari opere de Præstantia & Usu Numismatum, in quod non Criticarum minus, quam aliarum omnis generis observationum exquisitarum, magnum thesaurum congeffit. Editum est illud opus primo Romæ 1664 in 4., & deinde multo auctius, apud Elzevirios Belgas, A. 1666. in 4. Præmissa est Operi Præfatio de Autoribus omnis generis Numariis, editis atque ineditis. Batavica Lingua prodiit Joachimi Oudaan Roomse, Moogenheit / (i. e. Romana Potentia,) quo in Libro Autor, Vir quidem non adeo literatus, sed Historiæ peritus, & instructissimo gavisus Nummophylacio, magna cura Historiam Romanam, ex nummis præcipue, instauravit

ravit & illustravit. Et sane Nummi interdum plus loquuntur, quam ipsi auctores, & repræsentata in iis picta rerum publice gestarum, antiquitatum, historia rerum harum indagatores mire juvat. Spectant etiam huc gemmæ, annuli & similia, quæ insculptas ex antiquitate imagines varias ostendunt.

3 Ceterum, qui de Græcis Antiquitatibus aliquod systema scriberet, neminem habuimus, antequam Joh. Phil. Pfeifferus Regiomonti A. 1689. in 4. libris IV. comprehensum nobis daret; quod opus studiosis tironibus inservire satis commode potest, pro perfecto autem Græcarum Antiquitatum corpore nequaquam habendum. Eminent aliâs inter Antiquitatum illarum Evolutores, qui per partes rem strenue egerunt, Joh. Meursius, vir in isto præsertim eruditionis genere summus, & cujus pene extat librorum Bibliotheca. Atticas antiquitates imprimis sedulo illustravit, ut testantur varia ejus scripta, de quibus postea in specialibus illis classibus videbimus.

4 Corpus Antiquitatum Romanarum curatum est à quodam Johanne Rosino, sed quod verius Sceleton appellaveris: namque omnis auctoris opera in eo versatur, quod lacinias Auctorum sub suis quibusdam titulis congeffit. In illum Thom. Dempsterus, Scotus, notas scripsit plenas bonæ frugis & doctissimas. Sæpe Commentarius ille una cum Rosino prodit, additis figuris ligno incisis, Parisiis, Genevæ atque Colonia Agrippina; sed nitidior editio est, quæ cum figuris æri incisis lucem aspexit Lugduni Batavorum. Verum, uti longe plura huic argumento addi possent; ita, si quis justum opus vellet conficere, tot conficiendi nunc instrumenta haberet, ut, præter laborem & mediocre judicium, non multum requiratur. Edidit quoque Henr. Kippingius collectanea quædam Antiquaria sub generalibus illis titulis, quales nobis exhibet Rosinus: labor est non omnino inutilis: Occurrunt enim ab illo interdum quædam notata, quæ aliis forte in mentem non venerant: editus est liber Bremæ 1664. in 8. sub titulo: *Recensus Antiquitatum Romanorum novus & methodicus*. Compendiolum earundem Antiquitatum non inelegans paravit Jacobus Masenius, quod reperitur in ejus Palæstra styli Romani hunc in finem ab illo scriptum, ut haberent tirones quasi uno in conspectu posita summa illa Antiquitatum Romanarum capita. Cui tamen rei longe melius adhuc inservit Compendium aliud, à doctissimo Jesuita Gallo, Petro Josepho Cantelio, compositum, alteraque vice editum Ultrajecti 1688. in 12., quod de Romana Republica inscribitur, & civiles æque ac militares ejusdem res, non minus studio accurato, quam concinno ordine, exhibet.

5 Quodsi vero speciatim de certis Antiquariorum classibus agi deceat, ponendi sunt primo loco Autores, qui de urbe Roma, ejus amplitudine, ædifi-

ædificiis, &c. scripserunt. Habemus vero non paucos hic, qui istud argumentum tractarunt. Sunt Justi Lipsii Admiranda urbis Romæ, ante quæ tamen & Itali fuere, qui viam huic operi straverunt, Est Alex. Donati Roma Vetus & Nova; liber doctus & olim rarissimus, editus Romæ 1639. in 4., sed postmodum in Patavia bis recusatus. Est Georg. Fabricii Roma, Basil. 1587. in 8. edita, Joh. Barthol. Marliani Topographia urbis Romæ, cum præmissis observationibus de prænomine, nomine & cognomine, Romæ 1544. & Basil. 1550. publicata, atque illustrata Iconibus in fol. Just. Rycquii liber de Capitolio Romano, qui primum Gandavi in 4. 1617. prodiit; tum & in Gaesbergio A. 1669. in 12. Lugduni Batav. est recusatus. Italice idem argumentum tractavit Lucius Faunus, edito libro delle Antichità della Città di Roma Venet. 1558. in 8. Fauno jungendi sunt Pyrrhus Ligorius, Lucas Maurus, Ul. Aldrovandus & Vincent. Scamozzus, omnes Itali, & in describendis sermone vernaculo Romanis antiquitatibus occupati. Andr. Marianus Bononiæ in 8vo edidit de Ruinis urbis Romæ Epigrammata A. 1641. quibus, ut titulus habet miranda Urbis cognoscuntur, Sacra visitantur, Nova & Vetera Elogiis recensentur. Sed parum ea, in ipsis Ruderibus ob oculos ponendis laborant, licet non spernendæ illis infint argutiæ Epigrammaticæ. Pet. Angelus Bargeus de publicorum & privatorum urbis Romæ ædificiorum Everforibus. Iconismos ædificiorum veterum elegantes dedit Ægidius Sadeler, sculptor Cæsareus, libro Italice scripto, sub titulo: Vestigi della Antichità di Roma, Pragæ 1606. fol. Jac. Laurus scripsit de Antiquo Urbis splendore librum, qui prodiit Romæ 1612. in 4. Andr. Fulvius de eodem argumento librum edidit, cum annotationibus Hier. Ferruccii editum, Venet. 1588. in 8. De Familiis Romanorum velut per lancem saturam & lexicon egit Joh. Glandorpheus, in Onomastico Historiæ Rom. Francof. fol. A. 1569. edito, qui liber rudimentum tantum operi justo præbet, & multis modis augeri posset: & auxit illum sane postea Fulg. Ursinus singulari libro de Familiis Romanorum, cui Anton. Augustini simile plane opus de XXX. familiis Romanorum adjunctum est. Romæ 1577. in 4. Uti vero è numis veteribus inprimis ista familiarum Romanarum historia hausta est; ita auxit illam, recognitam prius à se atque restitutam, Carol. Patinus Paris. 1653. fol. De nominibus Romanorum Franc. Robortellus librum scripsit Florent. 1548., & alium Onuphrius Panvinus Venet. 1558., cui & Iudis Romanorum secularibus librum debemus: uti Robortello de Victu & Vita Populi Romani Paris. 1565. Generalia quædam ad Ordines reipublicæ Romanæ & familias spectantia tractavit Pet. Servius, in Juvenilibus Feriis, seu Antiquitatum Romanarum Miscellaneis Romæ 1640. in 8. editis. Romanorum officiales sub Imperatoribus in peculiari & diffuso libro descripsit Jac. Guthenius, quem de Offi-

ciis domus Augustæ inscripsit Paris. 1628. in 4. estque is liber haud ita pridem Lipsiæ recusatus. Roma subterranea, seu structuræ & cryptæ Veterum Christianorum subterraneæ, cum iconibus repræsentatæ sunt ab Ant. Bosio Romæ 1632. Librum hunc, in Latinam linguam conversum, notis postmodum illustravit, ediditque duobus tomis in fol., Paulus Aringhus Romæ 1651. magnificum opus, &, quod historiam Ecclesiasticam attinet, commendandum: multa enim in illis notis habentur, ad hoc argumentum spectantia: In Epitomen postea redactus est liber a quodam Arnaldo Lubecensi, sub titulo: *Unterirdisches Rom*. Amstel, in 12.

- 6 Veniamus nunc ad auctores, qui de Græcis Latinisque antiquitatibus particulatim egere: & primo hic compareant libri, qui de Diis & religione gentilium agunt. Vossius in libris suis de Idololatria hic omne punctum ferat: de quibus alibi à nobis abunde dictum. Diu ante illum de Diis Syntagmata aliquot publicavit Lil. Gregor. Gyraldus, varia eruditione, ut sunt omnia ejus viri, refertissima. Subtilius de Idololatria gentilium philosophatus est, & errorum origines indagavit, libro peculiari eam in rem scripto, Eduardus Herbertus, Baro de Cherbury, Amstelod. 1663. in 4. Verum ille tam inter Antiquitatum Scriptores, quam inter philosophos, commemorandus est. Systema Theologiæ Gentilis adornavit Tob. Pfannerus. [De Idololatriæ Origine & progressu nuperrime Anton. van Dahlen librum edidit lectu dignissimum, Amstel. 1696. in 4.] Joh. Frieder. Herwartus Admiranda Theologiæ Ethnicæ mysteria, ut titulus habet, in lucem emisit Ingolstadii 1623. in 4., quo in libro demonstrare laborat magnetem lapidem antiquissimis populis pro Deo esse cultum: quam sententiam suam ut stabiliat, pleraque Orientalium, Græcorum, Ægyptiorumque, sacra huic argumento applicat, mirificis interpretationibus, ut facile est ingeniosis hominibus in interpretamentis suarum deliciarum. Reinesius illum quodam in loco ingeniose ridiculum vocat. De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus, sunt qui singularibus libris egerunt. Hos in argumento commendari meret Guilielmi du Choul, Consiliarii regii, liber de Religione veterum Romanorum. Lugduni in fol. lingua Gallica excusus, ubi & Italice & Hispanice prodiit. De Sacris & Sacrificiis Joh. Guil. Stuckius librum in fol. edidit Tiguri [nuper in Belgio, cum Antiquitatibus Convivalibus, reliquisque Stuckianis operibus, recusum], in quo multa sunt parum accurate & confuse tradita. De eodem argumento peculiari libro Jenæ 1659. in 8. edito egit Joh. Saubertus. De vasis, quæ ad Deorum sacrificia, & eorum ceremonias pertinent, scripsit Lil. Gyraldus. De Vesta & Vestalibus speciatim Lipsius scripsit. De Cereris Eleusiniæ Sacris apud Græcos Joh. Meurfius in Eleusinia Lugd. Bat. 1619. qui & de festo gemino Minervæ in Panathenæa & de festis Græcorum in Græcia Feriata egit: edidit quoque de Festis

stis Græcorum singularem librum Pet. Castellanus, sed infra Meursium est. Saturnalia Lipsius exposuit libro peculiari. De Templis & ædificiis publicis scripserunt non tam generatim quam speciatim, nonnulli, ut de Capitolio Justus Rycquius, de quo dictum. Petrus Bertholdus peculiarem librum de Ara scripsit: Joh. Bapt. Bellus de Partibus templi auguralis, Tolosæ 1607. in 8., Joseph. Maria Suaresius de foraminibus lapidum in priscis ædificiis diatriben: Lugduni 1641. in 8. Nicol. Alemanni Diss. de Parietinis Lateranensibus, Romæ 1626. in 4to. De Fastis Romanorum è veteribus Ovidius superest, in quem extat Commentarius Caroli Neapolis, sub titulo: Anaptyxis ad Ovidii Fastos: Antwerpiæ 1639. editus, & Erycii Puteani sapiens officinam. Cujus Puteani de Nundinis Romanorum Libellus exiguus Lovanii A. 1646. in 12mo prodiit. De annis, mensibus, diebus & horis veterum librum, cum Calendario Græco & Romano, edidit Lilius Gyraldus. Multo autem præstantius Romanum calendarium illud est, quod Ægid. Bucherius Antwerpiæ A. 1633. in fol. publici juris fecit, postquam jam A. 1600. Amstelodami Sibrandus Siccama Calendarium fastorum ex veteribus monumentis, marmoribus, nummismatibus aliisque antiquitatum fragmentis, auctum atque emendatum dedisset. De Veterum Romanorum Anno Seculari seu jobelæo, ejusque per seculares celebritate, eorumque chronologia, scripsit Pet. Taffinus, liber editus est Tornaci Nerviorum 1641. in 4. ut & Justus Rycquius, cujus liber prodiit Antwerp. in 8. A. 1625.

De Magistratu, Comitibus, Legibus, Judiciis, Romanorum varii sunt 7. auctores. Extat Wolffg. Lazii commentarius Reip. Romanæ, in quo multa de iis: ut & in Pet. Fabri Semestribus: Scripsit & Franc. Hottomannus de Magistratu Romano, item M. Anton. Majoragius: nec non Paulus Manutius de Senatu Romano & de Legibus: Nic. Gruchius de Comitibus Parisiis A. 1555. in folio, adversus quem Carolus Sigonius tres Sententiarum libros scripsit: is ipse, qui antea de antiquo jure civium Rom. de Jure Italiæ; nec non de Jure Provinciarum: ut & de lege curiata magistratum, & Imperatorum, & de ejus jure: de judiciis jurisprudentiæ Romanæ; de Consulibus, Dictatoribus & Censoribus, sigillatim libros plures ediderat. Andr. Alciatus de Magistratibus civilibus & militaribus Romanorum scripsit, edita simul Notitia utriusque Imperii: Guido Pancirollus de Magistratibus Municipalibus: & ipse Editor Notitiæ Imperii. Pertinet quoque huc Jac. Gutheri Notitia Domus Augustæ: Jul. Cæs. Bulengeri de Imperatore & Imperio Romano, ut & de vectigalibus reliquisque dignitatibus ac officiis Lugd. 1618. in fol. De Senatu Romano Car. Sigonius, sub ficto Joh. Sarii Zamoscii nomine, librum scripsit editum Venet. 1563. in 4, & recusum Argentor. 1608. in 8., cui editioni additus etiam est Joach. Perionii de Græcorum & Romanorum Magistratibus liber: ubi conferuntur utriusque gen-

gentis magistratus ac utriusque etiam parallelismus ostenditur: adiectus præterea Wilh. Possardi liber de Atheniensium Magistratibus, eorumque cum Romanis, Gallis, Venetis, Turcis, comparatione. Sed de Atticis Magistratibus accuratius libris aliquot egit Joh. Meursius, uno Regnum Atticum, altero Archontes, tertio Senatum Areopagiticum pertractans. Habebat in animo Cl. Salmasius ingens opus de Officiis domus Augustæ, teste Laur. Crasso in Elogiis T. II. p. 211, sed nihil dedit, nisi, quod sparsim, in notis ad scriptores Historiæ Augustæ, illud argumentum attigit. De Comitibus egit P. Manutius singulari libro, edito Bononiæ 1580. in fol.

8 De nuptiis, earumque ritibus Andr. Tiraquellus, Barn. Brissotius, Franc. Hotomannus, Albericus Gentilis, & alii, tractatus peculiare conscripserunt. De Coronis nuptialibus quædam collegit Joh. Joach. Maderus, maximam tamen partem è Car. Paschalii libro de Coronis excerpta, qui recusatus est Lugduni Batav. 1671. in 8. De Puerperio Joh. Meursius scripsit: de cujus ritibus vastum quoque librum parabat olim Thomas Bartholinus incendio absumptum. Ejus Synopsin misit ad filium Casparem, in eodem argumento occupatum: quippe cujus extat expositio Veteris in puerperio ritus, ex Arca sepulchrali antiqua desumpti: quæ edita est Romæ 1677. in 8. Referendus hic quoque Censorinus de Die natali, de quo supra: & Martini de Roa liber de Natali sacro & profano. Exstat & Joach. Hildebrandi de Natalitiis Christianorum Libellus. De ritibus Funerum Thomas Porcachius, homo Italus, vernaculo sermone scripsit, sed pauca, & non magnæ rei, Venet. 1574 in 4. Scripsit dehinc Claud. Guichardus Gallica lingua librum de Funeribus Romanorum, Græcorum, aliarumque gentium. Lugduni Gall. 1581. in 4. Utrumque præcesserat Lil. Greg. Gyraldus, de Sepulchris & vario sepeliendi ritu scribens Bas. 1539. in 8., quem cum Animadversionibus suis recudi fecit Helmstadii Joh. Faes A. 1676. in 4. Præcesserat & Onuphrii Panvinii liber de ritu sepeliendi. Joh. Meursii de funeribus Romanorum liber Hagæ Com. A. 1604. in 8. prodiit: & anno sequente 1605. Hamburgi luculentius de eodem argumento opus Jo. Kirchmanni. De Funeribus Christianorum Jac. Gretserus, Scheckgius, & J. Andr. Quenstedius egerunt.

9 De Vestitu multi sunt Variorum Commentarii. Primus, qui eam materiam pertractavit, est Lazarus Baysius: sed pauca sunt, quæ scripsit, & admodum imperfecta. Postea Octavius Ferrarius libros tres de Re Vestitaria edidit Patavii 1642. in 8., & quatuor alios ibidem in 4. 1654., opus profecto doctissimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illustrat. Idem postea continuavit Albertus Rubenius, qui supplet & emendat Ferrarium, addiditque nonnulla de lato clavo, & vestibus laticlaviis. Antverp. 1665. in 4. Verum indigne id ferente Ferrario, qui se à Rubenio sub-

subinde stringi non passus. Analec̃ta de Re Vestiaria illi opposuit Patavii A. 1676, quæ & 1685. denuo ibidem recusa sunt, in quibus Rubenium satis acriter castigat. Jam ante hos Claud. Salmasius rem vestiariam erat explicando aggressus, in suis notis ad Tertullianum de Pallio: promisitque tum amplissimos de omni hoc argumento Commentarios, quibus se insudare haud raro in Epistolis memorat. Verum, etsi adversus Kerkoetium, i. e. Dion. Petavium, suas has in Tertullianum notas, sub Franc. Franci nomine, etiam circa rem vestiariam, defenderit Salmasius, Commentarios tamen illos non publicavit. Absolvit attamen, & eorum etiam proxime edendorum spem Orbi literato fecit Divionensis senator, Jo. Bapt. Lantinus, cui Salmasianum de Homonymis Hyles Iatricæ Commentarium, Plinianis Exercitationibus, in Belgio editis, adjunctum, in acceptis ferimus. [Interea, cum Salmasius penitiore rei nummaria notitia fuerit destitutus, è qua tamen quamplurima ad rem vestiariam hauriri potuissent alias non observata, nihil ab eo perfectum sperat Vir Illustris, Ez. Spanhemius, Epistola III. ad Morellium p. 189., qui & propterea laudabilem Ferrarii Rubenique, industriam magis attigisse celebre argumentum, quam pertractasse, judicat: & priorem inprimis Latinis magis literis, quam Græcis, accurate doctum, tum à tractatione veteris hujus amplissimæ, minimeque antea obviæ suppellectilis, si vulgares nummos, eosque jam tum editos, excipias, imparatum, ait in id argumentum incubuisse.] Separatim de Calceo Bened. Balduinus scripsit, cujus librum recudi fecit Amstelodami Andr. Frius, addiditque Jul. Nigrorum de caligis. De Personis & Larvis, earumque apud Veteres Usu & Origine Agesilaus Marescottus Librum Romæ A. 1639. in 8vo publicavit, qui rarissimus est. De Pileo, ceterisque capitis tegminibus, tam sacris quam profanis, Anselmus Solerius librum singularem scripsit, Lugduni editum A. 1655. in 4., qui postmodum in 12. Amstelodami recusus A. 1662. prodiit, addito vero Autoris nomine Theophili Raynaudi, qui sub Ans. Solerio delituerat. De pileo etiam egit singulari Dissertatione Henricus Thomas Chiffletius, quæ Lugduni A. 1665. in 4. edita est. Orationem de eodem argumento elegantem habuit Ant. Matthæus, Jctus celebris. De Capillamentis Conr. Tyburt. Rango singularem librum scripsit, Magdeb. A. 1662. in 12. editum. De Coma Hadrianus Junius & Cl. Salmasius, de Barba Ant. Hotomannus egit. De Pænula Bartholus Bartholinus & Joh. Bapt. Donius. De Toga, tunica & tibiis veterum scripsit Aldus. De Annulis Fort. Licetus; postea Joh. Kirchmannus de eodem argumento: & multo latius, cum iconibus annulorum, Abr. Gorlaeus in Daëtyliotheca. Amstelod. 1650. publici juris facta: [& nuper aucta explanationibus Jac. Gronovii Lugd. Bat. 1695. in 4.] Egit quoque de Annulis Salmasius in libro adversus Heraldum scripto, de Testamentis subscri-

bendis. De Annulis Signatoriis Georg. Longi prodiit Opusculum. De Torquibus aureis extat elegans Syntagma Joh. Schefferi, quod additum est Edmundi Figrelii libro de Statuis Romanorum, Upsaliae A. 1656. edito in 8. De Armillis veterum librum scripsit Thom. Bartholinus.

- 10 De Militia Romana singularem librum Justus Lipsius scripsit, cui & Poliocreticon ejusdem addi solet: in quo multa de Machinis & Instrumentis militaribus habet, secutusque est, ut supra dictum, non sine plagii crimine Franc. Patricium. De militia Equestri antiqua & nova librum peculiariter Antvverpiæ 1631. in fol. edidit Hermannus Hugo. De Militia Romana multa etiam præclara annotarunt Henr. Savilius: & qui plurima se nova reperisse plane persuasus erat, Claud. Salmasius libro eam in rem, jussu Principis Auriaci, scripto, quem Latine Georg. Hornius Lugd. Bat. A. 1657. edidit. Gallicos autem longe fusiores Commentarios, prout à Salmasio scripti sunt, idem, qui opus de Re Vestitaria possidet, Lantinus habet, ejusque Scripti nobis aliquando potiundi spem fecit. Commentatores Æliani, Vegetii, Frontini, aliorumque, supra jam memoratos, studio nunc præterimus. De Scutis Signisque militaribus non Romanorum solum, sed & aliorum gentium, egerunt Henr. Speelmannus in Aspidologia sua, & Nicol. Uptonus de studio militari, qui libri Londini simul editi sunt in fol. A. 1654. De studio militari, ejusque ritibus & legibus, prolixè egit Gabr. Naudæus integro libro Romæ A. 1637. in 4. Exstant & Rob. Valturii libri XII. de Re Militari, Veronæ A. 1472, & Parisiis apud Andr. Wechelum A. 1532., in fol. editi. De militia navali Joh. Scheffetus, ante annos complures, Upsaliae A. 1654. in 4. librum ediderat, quem altero tanto auctiorem dudum edidisset, si per typographi moras licuisset: miserat enim ad Elzevirium. Sed interim prodiit vastus liber Belgica lingua de Navium Architectura scriptus Auctore Witsenio, in quo multa deprehendisse sibi visus fuit Schefferus, è Schedis suis deprompta, ut ipse in literis ad me conquerebatur. De Donariis & votivis tabellis veterum Jac. Phil. Thomafius singulari libro egit, Utini A. 1639., & postmodum Patavii quoque 1654. in lucem emissio, quem Joh. Rhodio Colomesius in Opusculis Literariis vindicat. Pertinet quoque huc materia de Strenis, de quibus Theod. Marcilius quædam scripsit. Integrum hujus argumenti Commentarium de Re Donatica veterum promisit Valer. Chimentellius, cujus Synopsin adjecit libro suo de Sellis veterum, addito Glossario omnium Donaticorum, quæ habentur apud veteres.

- 11 De Conviviis exstat Joh. Guil. Stuckii liber, cui titulus: Antiquitates Convivales, in quo multa non recte, aut non, suo loco, posita. Eryci Puteari Reliquiæ convivii prisce Mediolani 1598. in 4. excusa; & Joh. Manelphi

nelphi liber, cui titulus: *Mensa Romana*: Romæ 1650. in 4. editus. De Triclinio Romano eruditissimum Tractatum scripsit Fulv. Ursinus, cui Petrus Ciacconus viam monstravit, quippe cujus extat peculiaris quoque liber de Triclinio, 8. editus Romæ, una cum Ursini labore (quem hic non nisi Appendicis loco ad Ciacconium esse voluit) 1588. postmodum plus semel apud Batavos recusatus. Scripsit quoque de Conviviis Jul. Cas. Bulengerus, Lugduni 1624. in 8. Pertinet quoque huc Jac. Phil. Thomassini liber de Tessera hospitalitatis & jure hospitii, quem, primo Utini in 4. 1647. editum, Andr. Frisius Amstelodami 1670. in 12. recudit.

De Ludis, prout varia illorum genera sunt, multi scripsere. De Theatro & ludis Scenicis in genere egit Bulengerus libro, *Tricassibus A.* 1603. in 8. edito, sed privatos tantum eo labore ac domesticos ludos exsecutus est, non publicos. Idem tamen & de Circo, ludisque Circensibus, qui publici sane erant, peculiarem tractatum composuit; de quibus itidem scripsit On. Panvinus. De Gladiatoribus & Amphitheatro Romano egit Justus Lipsius antequam Petrus Faber (qui Plagii Lipsium postulavit, Vid. Thomas. de Plagio, §. 487. & seq.) libros *Ἀγωνιστικῶν* scripsisset. Editus est liber Lipsii Lugduni Batav. 1592. De arte Gymnastica speciatim Hier. Mercurius scripsit Venet. 1573, quem librum, curis novis interpolatum, editurum se promiserat aliquando Andr. Frisius, & si recte memini, dedit. De Alea Veterum Car. Paschalius & Andr. Senftlebius egerunt. De Saltationibus legendus est Joh. Meursius in *Orchestra sua*, quæ edita est Lugduni Batav. 1618. 4. Scripsit idem de Græcis ludis tractatum, sub titulo *Græciæ Ludibundæ*, Ibid. 1621. in 8vo.

De Instrumentis Romanorum, & suppellectile varia, multi egerunt. De Vasculis & Poculis Lazarus Baysius, sed modice tantum rem eam tangit, & hunc poculorum fundum non exhaurit: longe enim plura de eo scribere poterat. Extat & Nicol. Guyberti de Murrhinis poculis Dissertatio, Francofurti edita 1579. in 8. De Sellis veterum extat Dissertatio Valerii Chimentellii, addita Marmori Pisano de Honore Bisellii; Bononiæ, in 4, 1666. De Campanis ac tintinnabulis Commentarium Angelus Rocha in lucem emisit Romæ 1612. in 4. Scripsit & Hier. Magius eo de argumento librum, sed plane extemporalem, quod nec ipse diffitetur: prodit fœtus Autoris posthumus, cum notis Franc. Sverthii, Hanoviæ 1608. in 8., & Amstelodami apud Andr. Frisium in 12. 1664. est recusatus. Est & Henr. Arnoldus Stockfleth, qui de campanarum usu apud veteres aliqua collegit, & edidit Altorfii A. 1665. in 12. De Curribus & Re vehicularia absolutum & plane perfectum Commentarium, duobus libris constantem, adornavit Joh.

Schefferus; qui, una cum Pyrrhi Ligorii de eodem argumento fragmento, Francofurti in 4. 1671. prodiit. Valentinus Paschalius, Utinensis, de Curru carmen aliquod facetum composuit, cum notis, in quibus habentur Antiquaria quædam, ad rem vehiculariam spectantia. Carmen autem in eos scriptum est, qui curru tum in rei familiaris, tum in salutis jacturam, abutuntur, eosque potius pedibus, quam curru, ire jubet: impressum est Bracciani 1637. in 4. De hoc Paschalio videndus Erythræus Pinacoth. l. imag. 142. Non viderat hunc librum Schefferus, primum à me monitus. De varia Veterum Romanorum suppellectile, è terra effosa prope Noviomagum, agit in Antiquitatibus Naviomagenfibus (Amst. 1645. in 4to.) Joh. Smetius, copiosiore quoque de iisdem Tractatum promittens: sed, qui lucem, quantum memini, non vidit. Multa in Smetio præter alia de fibulis veterum Romanorum, quod argumentum quatenus usum præstat in re Medica executus est Joh. Rhodius libro de Acia, quem edidit Thom. Bartholinus Haffniæ in 4. A. 1672., qui & libellum ejusdem Rhodii de Ponderibus & mensuris Medicis adjunxit.

- 14 De suppliciis & torturis extat Ant. Gallonii tractatus, in Batavis recusatus, uti & Bourdelotii de eodem argumento. De Cruce Justus Lipsius scripsit, cui additamenta quædam subjungere Georg. Calixtus, Thom. Bartholinus & Claud. Salmasius. Edidit & Jac. Gretserus amplissimum de Cruce Opus, quod in fol. & in 4. Ingolstadiæ, multoties excusum est. De Statuis & statuariis Edmundi Figrelî, viri doctissimi, extat liber, Holmiæ A. 1656. in 8. excusus, de quo paulo ante dictum, cum Schefferi de torquibus librum commemoraremus. Fuit Figrelîus Regis Sueciæ, Caroli XI., præceptor, & ex Upsaliensi Professore Regius Consiliarius, sub nomine Greifenhelmii notus. De Pictura plastica & statuaria librum scripsit Jul. Cæs. Bulengerus, Lugduni 1637 editum. De Pictura veterum opus insigne scripsit, ediditque jam olim Amstelodami A. 1637. Franc. Junius in 4. quo tantopere plausum virorum doctorum temporis illius meruit, ut in Anglicum Belgicumque sermonem converteretur. Restat vero adhuc aliud ejus de Pictoribus celebribus opus, cujus tum una spem fecit. [Neque passus est diutius illo orbem litteratum carere Clar. J. G. Grævius: sed cum cathalogum pictorum, statuariorum, cælatorum, tornatorum, aliorumque artificum, à doctissimo Junio confectum, apud aliquem propinquorum ejus latere sciret; & præterea ipsum de Pictura opus, amplissimis additamentis ubique auctum, ibidem servari didicisset; impetratum utrumque opus conjunctim edidit, & ut nil quicquam splendori ejusdem debito parceretur, curam gesit. Roterodami 1694. fol.] Iconismos antiquarum statuarum collegit Joh. Bapt. Cavalerius Romæ 1569. & 1583. Principia artis

tis Pictoria, è Veteribus Auctoribus tradidit Joh. Schefferus, in Graphice, Noribergæ 1669. in 8. edita.

Varia præterea sunt singulares materiae, quæ ad certa capita reduci commodè non possunt, sed de quibus tamen speciatim nonnulli egerunt. Sic de veterum acclamationibus & plausu libros VII. scripsit Franc. Bernardinus Ferrarius, Mediolani 1628. editos in 4. De Triumphis Onuphr. Panvinus Commentarium, ex veterum lapidum monumentis, composuit ediditque Venet. 1571. in fol., qui antvverpiæ A. 1596., & Helmstadii etiam cura Joh. Joach. Maderi recusatus est, qui suas notas addidit. Exstant & Franc. Modii Pandectæ Triumphales, quibus varios Iconismos repræsentat Triumphorum. De Archivis librum composuit Balth. Bonifacius, Venet. 1632. in 4. editum, & Helmstadii Maderi cura, in Syntagmate Scriptorum variorum de Bibliothecis atque Archivis, A. 1666. recusum. De Jurejurando Veterum peculiari tractatu egit Joh. Bapt. Hansenius Tolosæ 1614. edito in 4. De Origine, ratione ac solennibus Auctionum Junius Rabirius scripsit Paris. 1554. in 4.

Atque hæc per lancem Staturam de Antiquariis scriptoribus dicta sufficiant, [quorum magnam partem, nempe præcipuos, qui Antiquitates Romanas illustrarunt, collegit nuperrime, in vasto non minus ac præclaro Antiquitatum Romanarum Thesauro, celeberrimus Joh. Georg. Grævius, unoque corpore longe splendidissimo junctos publico dedit, cum alias ægre hic illic solummodo pars offenderetur.] Occurrunt quidem adhuc alia minutiora, sed quæ omnia persequi nostri instituti ratio non permittit.

Præstantiora tamen, & quæ scire inprimis interest, indicavimus.

Procedimus nunc ad Rhetores atque Oratores.

FINIS LIBRI QUINTI.

Gggggggg 3

POLY-

POLYHISTORIS

LITERARII

LIB. VI.

ORATORIIUS.

CAP. I.

DE SCRIPTORIBUS RHETORICIS.

- §. 1. *Rhetorica Grammaticæ & Criticæ* Cognitionem prærequirit. 2. *Scriptores* ejus Græci, Princeps scil. omnium Aristoteles, ejusque Commentatores. 3. *Demetrius Phalereus* ὁ Πευδώνυμος ejusque Exegetæ, quibus alii de *Periodis* *Scriptores* adduntur. 4. *Dionysius Halicarnassæus*. 5. *Hermogenes*, variique ejus Commentatores. 6. *Dionysius Longinus Cassius*, ejusque Editores, Interpretes & Illustratores. 7. *Rhetores alii Græci*, ab Aldo Manutio & Leone Allatio junctim editi. (*Additur Monitum de Sophistis in genere.*) 8. *Aphthonius*, *Theon*, & *Ulpianus*, *Demosthenis* Explanator. 9. *Rhetores Antiqui Latini*, *Cicero* sc., *Quintilianus*, & complures alii, junctim à Pet. Pithæo editi. 10. *Scriptores Rhetorici Recentiores*, Ant. sc. *Lullus*. 11. *Franc. Robortellus*. 12. *Franc. Patricius* & *Thom. Campanella*, Novatores, *Paulus Benius*. 13. *Joh. Sturmius*. 14. *Melch. Junius*. 15. *Aug. Buchnerus*. 16. *Valent. Thilo*. 17. *Lud. Cresollius*, *Nicol. Causinus*, *Jac. Masenius*, *Alb. de Albertis*, *Franc. Vavassor*, omnes *Jesuitæ*. 18. *Franc. Pomey*, *Janus Cæcil. Frey*, *Mich. Radau*, Novatores, & *Eloquentiæ* (de qua simul fertur h. l. *judicium*) *Extemporaneæ Magistri*: *Sigism. Lauxmin* & *Jac. Hugues*, *Jesuitæ*. 19. *Georg. Trapezuntius*. 20. *Joh. Lud. Vives*. 21. *Er. Roterodamus*, *Edm. Richerius*, *Jac. Omphalius*, *Joh. Benzius*, *Nicol. Susius*, *Joh. Schefferus*, *Jovita Rapicius*, *Jac. Lud. Strebaus*. 22. *Gerb. Joh. Vossius*, *Rhetorum modernorum Princeps*.

ceps. 23. Pet. Job. Nannesius, cui adduntur Epithetorum, Adverbiorum, Synonymorum & Antithetorum, Collectores (Seb. Figulus, Hub. Susannus, Steph. Ubelius & Aug. Gambarella). 24. Wolfg. Schönsleder. 25. Job. Tesmarus, M. Z. Boxhornius & Chr. Schraderus, Dispositi. Oratoriarum Scriptores. 26. Melch. de la Cerda & Job. Matth. Mayfartus, quorum Collectanea Oratoria obelo notantur. 27. Job. Clarcus & Car. Pajot, Rhapsodi ineptientes. 28. Car. Sigonius. 29. Seb. Maccius, & Aug. Mascardus, Styli Historici Censores. 30. Leo Allatius, qui de Erroribus magnorum Virorum in dicendo scripsit, explosus. 31. Rhetores à Gallis Vernaculi, Ren. Rapinus, Dom. Bouhoursius, & aliquot Anonymi, 32. Rhetores Germaniae Vernaculi, Christ. Weisius & Rud. Sadelerus.

EX quo de Grammaticis Criticisque Scriptoribus, & quos his anneximus, Antiquariis, actum à nobis est, nihil magis concinnum, quam ut ad Rhetores nunc Oratores progrediamur; videlicet quorum ars, si velit esse alicujus momenti, Grammaticen Criticenque haud dubie prærequirit: quum sine judicio, & Antiquitatum cognitione, infelix plane Orator sit, nedum Grammatices scientia destitutus eum in censum venire ullo modo queat. Contra subactus probe iis artibus animus magno se in Oratoria arte adjumento esse levatum, longeque felicius, quam si careret, progredi posse sentiet.

Ut autem communis omnis sapientiæ Artiumque omnium fons è Græcia arcessendus est: ita sane Eloquentiæ flumen haudquaquam ex alia regione profluit: sed inde potius hausisse sua Latinos magnos etiam & incomparabiles Oratores cernimus, atque ea unda totos prolui sese passos, quotquot uspiam clari Rhetores extiterunt. Sed vero inter Græcos etiam Rhetores late regnum tenet optimus maximusque eloquentiæ magister, ARISTOTELES, quo viro nemo plenius, in ista brevitate, subtiliusque artem Oratoriam tradit, quam exigua trium librorum mole fere omnem exhaustam cernas: excepta scilicet figurarum doctrina, quæ ab ipso non est exculta; neque Characterum diversitas, in quibus ceteri post Aristotelem præclaram operam posuerunt. Extat vero in Rhetoricos illius libros integra Commentatorum sylva, quos Israël Spachius, in Nomenclatore Scriptorum Philosophicorum, recenset. Græcorum veterum ἀνωνύμων Volumen Paris. 1539. in fol. publicavit Contr. Neobarius. E recentioribus M. Ant. Majoragius, Ant. Riccobonus, Pet. Victorius, ceteris meliores sunt; & præsertim præstat postremus, Florent. 1579. apud Juntas in fol. excusus: sed, si usum spectes, omnibus antecellit Christoph. Schraderus, Professor Helmstadiensis, cujus extat Commentarius in Aristotelis Rhetorica uberrimus Helmstadii 1674. in 4. editus. Solet alias objici Aristoteli aridum

aridum dicendi genus, & quod nihil minus quam eloquentiam præ se ferat. Attamen, & eloquentem illum fuisse, & male tantum ab interpretibus acceptum, defendit Leon. Aretinus Epist. lib IV. p. 177.

- 3 Proximus ab Aristotele Rhetor, cujus scripta nostram ætatem attigerunt, est DEMETRIUS PHALEREUS, si modo genuinus ille Auctor libri *περὶ ἐμνησίας*, de Interpretatione, seu, ut alii vertunt de Elocutione, quem, sub Demetrii nomine, primus edidit. Aldus Venet. Græce in fol. A. 1508., & quem non solum Fred. Morellus Paris. 1555. in 8. recudit, sed & quem suis Commentationibus illustrandum sumere viri doctissimi, Petrus Victorius Florent. A. 1562., Stanislaus Ilovius. Basil. 1557., Franc. Panicarola, paraphrasi Italice scripta, cui titulus: *Il Predicatore, ovvero Parafrase all libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo*: Venet. 1609. Joh. Caselius, aliique. Panicarola etiam inprimis in eo occupatus est, ut præcepta Demetrii ad sacram Elocutionem applicet. Sed tamen non desunt interim rationes, quæ falso adscribi Demetrio illum librum persuadeant: quas inter inprimis eminet illa, quod Auctor libri Demetrii testimonio in tertia persona utatur. Ob hanc, & alias, Nic. Caufinus, in libro de Elocutione, Demetrio factum illum abjudicat. Et, quanquam Gaddius, T. I. de Scriptoribus Non-Eccles. p. 155., affirmativam adversus Caufinum tueatur; male tamen id fieri, perperamque tribui Demetrio librum, qui Dionysii Halicarnassei sit, Is. Vossius de Poëmatum cantu p. 91. monet. Ceterum extant præterea quædam opuscula Demetrii, quibus præcepta continentur de membris & incis: de periodo ejusque partibus: de componendis Epistolis, & de Characteribus dicendi: quæ Latine apud Rob. Winterin 4., ex interpretatione M. Antonii Antimachi, Basileæ edita sunt: & ob egregie monstratam periodorum rationem, legi omnino debent. Jungi iis possunt, ob vicinitatem materiæ, è recentioribus Strebaeus de Electione verborum; Jovianus Rapita, Brixianus de Numero Oratorio: Sigism. Lauxmin in Praxi Oratoria: Joh. Sturmius & Val. Erythræus de Periodis: Pascutius de dignitate, copia, pedibus in oratione servandis: Joach. Fortius de formis dicendi & periodis: &c. sed de quibus paulo fusius infra.

- 4 Is vero DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, cui librum *περὶ ἐμνησίας*, Demetrio male adscriptum, deberi paulo ante è Vossio monebamus, aliis quoque scriptis editis de Rhetorice præclare meruit. Prostat enim *Ars* ejus *Rhetorica* de compositione orationis, elocutione, præceptis orationis panegyricæ, nuptialis, natalitiæ, &c., quam Græce primus excudit Aldus Venet. 1508. Latine postmodum transtulit M. Anton. Antimachus, & Basil. 1539. in 4. publicavit. Extat ejus de Compositione Orationis liber scriptus ad Ruffum, editusque Græce, una cum Arte Rhetorica Paris. 1547. apud

apud Rob. Stephanum nitidissime. Extant Judicia de priscis oratoribus, eorumque Characteribus, qui liber eruditione multa & judicio inprimis refertus est, separatim editus Venetiis A. 1513. apud Aldum. Pertinet quoque huc libellus *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων*, de nominum collocatione, Argentorati à Joh. Sturmio, in ejus libello de Periodis publici juris factus. Ut adeo non historici minus, quam clarissimi Rhetoris Criticique, nomen doctissimis lucubrationibus sibi paraverit Dionysius.

Sed tamen superatur in Rhetorice tractanda, à duobus aliis, quos posterior ætas tulit, HERMOGENE, qui Marci Aurelii tempore clarus erat, & LONGINO, quem, Zenobia in pretio habitum, interemit Aurelianus: uterque inter Rhetores magnum nomen. Et prior quidem ille plus valuit adolescens juvenisque, quam vir aut senex: quippe qui anno ætatis 15. tanto cum applausu docuit, ut Marcum quoque Aurelium Imp. ad se audiendum acciret, haberetque admiratorem: contra vero, 24. natus annos, omnem illam ingenii præcoci vim, miro naturæ deliquio, absque morbi ullius vi, amisit penitus, & sibimetipsi dissimillimus vulgaribus è plebe hominibus posthac accensitus est: non sine falso Adversariorum scommate, qui Hermogenem inter pueros senem, & inter senes puerum, dictitabant: prout è Philostrato refert Suidas. Decimo octavo autem ætatis anno libros illos scripsit, qui & tunc probati omnibus una consensione sunt, & hodie superstites inter præcipua artis Rhetoricæ *κειμήλια* numerantur. Suntque illi; liber de Statibus: de Inventione libri IV: & liber de Ideis: quos primus Græce Aldus edidit Venet. A. 1508., tum Wechelus Paris. 1530. in 4. Exin latine vertit, sed ineptissime & infelicissime (Conr. Gesnero in Bibliotheca annotante) Anton. Bonfinius, publicique juris fecit Lugduni in 8. A. 1538. apud Gryphium. Longe feliciter vero, & vertit Hermogenem Latine, & Scholiis doctis illustravit Joh. Sturmius Argent. 1570. in 8., eo ipso anno, quo Franc. Portus Herennium Græce solum, cum scholiis Græcis, ediderat Genevæ recensitum à se. Post hos tandem novis Hermogenem commentariis illustravit, emisitque Græco-Latinum, Genevæ 1614. in 8. Gasp. Laurentius. E vetustioribus supersunt quoque tres in Hermogenem commentatores, Syrianus, Sopater & Marcellinus, quos, in Corpore Rhetorum veterum XII. Græcorum, Venetiis 1508. in fol. excudit Aldus. Hermogenis de Ideis libros tantopere laudat æstimatque Andr. Schottus; ut & methodum ejus Aristotelea ac Tulliana longe censeat subtiliorem, putetque, & olim fuisse paucos, & esse hodie, inter tot admiratores Hermogenis, ejusdem imitatores. *Præter Dionysium enim Halicarnassæum (ait) in Rhetoricis, & Ulpianum, Græcum Demosthenis explanatorem, quotus eam quisque hoc seculo tractat? Trapezuntii olim talem Rhetoricam cum stupore vidit Italia: duos fortasse Germania numeravit, Sturmium & Erythræum: Gallia Jul. Scaligerum libris de*

Poëtica: Hispania unum literis cognitum laudare potest. Pet. Job. Nuneſium, Rhetorem ac Philoſophum, editis Rhetoricorum libris IV., Hermogenis quidem præceptionibus & Aphthonii & Theonis; ſed Tullianis exemplis. Hæc ille in Prolegom. ad Photium, quem, Hermogenis methodo, ubique Auctoriſus ſuam περίων ad-diſſe obſervat.

- 6 Eſſi vero ita celebre Hermogenis nomen ſit, cedit illud tamen DIONYSIO LONGINO CASSIO, cujus plane aureolus περί Ž�ψους, de Sublimitate, Commentarius ingens doctis omnibus deſiderium excitavit reliquarum Viri in eloquentia & Philoſophia incomparabilis lucubrationum, quæ perierunt. Erat ille Malchi Porphyrii præceptor; & Zenobiæ, Orientis Reginæ à conſiliis, & in ſtudio Græcæ linguæ magiſter: quem, quod ſuperioris Epiſtolæ, à Zenobia ad Aurelianum Imp. ſcriptæ, Auctor præcipuus ſuo conſilio extitiſſet, occidi imperavit Cæſar gravi omnibus, ut Vopiſcus refert, ſupplicio. Libellum, quem laudavimus, non minus accurata ſublimitatis in oratione præcepta maximo lectorum bono ſuppeditantem, quam ſublimi ſcriptione conditum ipſummet, primus è tenebris eruit, atque Græce evulgavit cum notulis, Baſileæ 1554. in 4. Franc. Robortellus, mox Anno ſequentē Venetiis reſuſum. Inde A. 1569. reſenſuit librum, ſcholiisſue Græcis illuſtravit Genevæ in 8. Franc. Portus. Latinam ejus verſionem ſuſcepere quidem in ſe, promiſeruntve, M. Ant. Muretus in Commentario ad Catullum: & Andr. Dudithius, cujus verſionem Latinam Hermogenis Longini περί ἐμπνεύσεως (ita enim non ſatis accurate conjungit), inter impreſſa Dudithii opera, reſenſet Clar. Teiſſierius, Addit. ad Elogia Thuan. T. II. p. 133., ſed rectius tamen puto Tanaq. Fabrum, tum Mureti, tum Dudithii, verſiones ſuſſaminatas, vel fato, vel alia cauſa, credere. Fueritque adeo primus, qui Longinum in ſermonem Latinum haud infeliciter convertit, Gabriel à Petra, atque ſic Græco-Latinum Genevæ 1612. in 8., notis ſuis inſtruſtum, edidit. Fuere quidem, præter illum, neſcio quis Paganus, aliusſue Piſimentius, Latini interpretes Longini: quorum verſiones etiam Verſioni Petræ, & Græco textui, junxit, ſuisſue ſimul auctorem prælectionibus illuſtrare conatus eſt, Carolus Maloneſius, Bononiæ 1644. in 4. Enimvero adeo infelices interpretes illos judicavit Gallus interpres Boileavius, ut ne nominare quidem ſuſtineat, ſcilicet, ne plus gratiarum reddere videretur incolis, quam merebantur. Et Tanaquil. Faber itidem, in Latio atque Græcia plane hoſpites illos atque peregrinos judicans, totam editionem Bononienſem temnit, dignitate, ut ait, omnium poſtremam. Ipſeſue adeo potius apparavit novam cum verſione Petræ, & caſtigationibus notisſue ſuis, Salmurii in 12. 1663. Promiſit etiam notas uberiores: ſed quas fato præventus non dedit. [Splendidiffima vero eſt & emendatiſſima Longini Editio, quam Jac. Tollio debemus, poſt omnes virorum docto-

doctorum, qui præcessere, curas, è quinque MSS. codicibus eximie emendata, & notis illustrata eruditissimis uberrimisque. Ac, ne quid elegantiae deesset, adjuncta quoque est nitidissima Gallica versio celeb. Boileavii, antea Parisiis duplici vice, cum ejusdem Andr. Dacerii notis, evulgata, sed & ipsa nunc novis notis Gallicis aucta à Tollio. Prodiit liber Ultajecti 1694. in 4. maj.] Ceterum, quantopere præclarissima illa de sublimitate præcepta inserviant oratori, dici vix potest: neque id profano solum, sed & sacro, si quis ea commode applicare queat: ut adeo libellus, ob eximium plane usum, omnibus commendandus, omniumque terendus manibus sit. Solet à nonnullis quæri, cur de eodem argumento scribentes, Longinus atque Hermogenes, idem tamen tam diversa & à se dissentiente ratione tractaverint? cui quæstioni Faber ita commodissime responderi posse putat, si dicatur, μέγας Orationis, de quo Hermogenes, & ὕψος, de quo Longinus, omnino à se invicem differre. Vid. ejus præfatio lectu dignissima, quam Longino præmisit.

Præter hos vero, quos diximus, Græcos Rhetores, sunt & alii adhuc, 7
quorum labores ad nostram usque ætatem pervenerunt, & quos, prioribus (si Longinum excipias) junctos, uno corpore è typographia sua Aldus A. 1508. in fol., 2. voluminibus, Venetiis editis, complexus est. Videlicet Aristides de Civili Oratione, περί λόγου πολιτικῆς, qui μελέταις Sophistarum, i. e. Scholasticis declamationibus opponebatur, & cujus ingens Lexicon ἀνωνύμου Photius recenset Biblioth. cod. 148. Apfini de Arte Rhetorica præcepta. Sopatri Quæstiones de componendis declamationibus. Alexandri Sophistæ de figuris sensus & dictionis liber. Menandri divisio causarum in genere demonstrativo: atque Cyrus sophista de statuum differentiis. Aliam collectionem, seu, ut ipse vocat, *Excerpta varia Sophistarum & Rhetorum*, Græce & Latine Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Verum hi omnes, quanquam sua laude privandi non sint, ad priorum tamen illorum gloriam haud quaquam ascendant. Erat quidem laudabile Sophistarum, i. e. Rhetorum ævi recentioris, studium in colenda & perpolienda, cui inprimis studebant, orationis suavitate & concinnitate periodorum ac veluti quadam modulatione. Sed id ipsum, dum in eo nimii essent κακοζήλῃς effecit, & nimia figurarum affectataque frequentia ridiculos & elumbes: quod vitium cum jam olim multos tenuerit, haud injuria etiam à Longino & Quintiliano notatum est. E recentioribus vero nemo melius id explicuit Ludovico Cresollio, qui, in *Theatro Rhetorum* A. 1620. in 8vo. Parisiis edito, & progressus in illo cultu orationis, & vitiorum historiam, habet.

Inserta quoque conspiciuntur Corpori Rhetorum Aldino, quod diximus, APHTHONII Sophistæ progymnasmata, seu Exercitamenta quædam 8

orationis, quibus tirones solent exerceri. Liber utilis, sed cujus non omnia eloquentiæ studio sunt necessaria: cum multa habeat ad sophisticas tantum declamationes excogitata: quibus repudiatis ea tantum feruari ad imitationem par est, quæ justæ orationi inservire possunt. Vid. de iisdem Schefferus in Gymnasio Styli, qui de his progymnasmatum speciebus utilia multa annotavit. Commentati vero in Aphthonium sunt varii: quos recenset Spachius in Nomenclatore. Editus est cum notis à Joh. Maria Cataneo, Basil. apud Frobenium in 4. A. 1521., à Joach. Camerario Lipsiæ 1570. in 8., & ab aliis, quos hic commemorare non vacat. Additur iis aliquando THEON Sophista, ipse etiam Progymnasmatum Auctor, a Joh. Scheffero etiam, una cum Aphthonio, Upsaliæ A. 1670. in 8vo. Græco Latine editus, & Notis illustratus brevioribus. Addi tandem & Rhetoribus Græcis meret ULPIANUS, Græcus Demosthenis explanator, cum quo & in Aldina & Basileensibus Editionibus Græcis, aut Græco-Latinis, edi consuevit.

- 9 Inter Latinos Rhethores summus eloquentiæ Magister, Cicero, principatum tenet. Noti sunt ejus libri Rhethorici, in quos multi multorum Commentarii sunt, ut jam supra dictum, & è Spachio luculentius liquet: Sebast. Corradus, Claud. Minos, Joh. Sturmius, Melch. Junius, præferri ceteris debent. E Ciceronis præceptis fusioribus Compendium elegans extruxit Guilh. Mechovius, cui titulum dedit *Tulliola*, Cellis 1678. in 8. Post Ciceronem Quintilianus est, cujus Institutiones Oratoriæ liberiores sunt, quam ipsiusmet Ciceronis scripta. Sane non potest quis solidum de oratione ferre judicium, nisi etiam Quintilianum perlegerit, cujus sunt de quacunque dictione & charactere, & omni orationis parte, precepta utilissima. Sed de illo æque ac de Cicerone supra diximus: Succedunt Quintiliano Rhethores illi antiqui, quos uno Volumine collegit Pet. Pithæus, editos in 4. Paris. 1599. Illa enim Editio auctior multo est pleniorque, quam quæ prodiit Basileæ 1521. in 4. Sed sunt tamen alii adhuc plures Veterum Rhethorum, qui vel seorsim prodierunt, vel MSti adhuc in bibliothecis delitescunt. Edidit bis Leo Allatius Collectiones duas Rhethorum & Sophistarum antiquorum, quorum fragmenta servavit, & latine vertit. Nos vero, missis nunc veteribus, ad recentiores sparsim enumerandos progredimur.

- 10 Occurrit inter hos primus ANTONIUS LULLUS, Balearis: à Raymundo Lullio, extemporaneæ istius loquacitatis intempestivo doctore, ut nemo non videt, plane alius. Scripsit de oratione libros VII., quibus non solum Hermogenes ipse totus, verum etiam quicquid fere à reliquis Græcis & Latinis de arte dicendi traditum est, explicatur. Magna cura scriptus liber est, quem adhibuit sæpe Vossius in concinnandis suis institutio-

tionibus Oratoriis, sæpe etiam refutavit. Editus est Basileæ in fol. A. 1558. Extant alias ejusdem de Exercitatione Grammatica liber, aliusque Pro gymnasmatum Rhetorica tradens.

Eodem tempore clarus erat Rhetor Patavii FRANC. ROBORTELLUS, 11
cujus beneficio extractum primo è tenebris Longinum nos debere supra indicabamus, vir doctissimus, & eloquentia imprimis insignis. Scripsit varia ad Rhetoricen spectantia de Rhetorica facultate librum, Florentiæ editum A. 1548., ut & alium de artificio orationis; in quo præcipue figurarum doctrina ad fontes & capita sua revocatur, & differentia oratoriæ & Poeticæ dictionis ostenditur. Instituit & Catalogum figurarum omnium, ex omnibus Auctoribus Græcis & Latinis, & ad generales quasdam divisiones reduxit, secundum animi vel conceptus, vel motus. Memorabile est, quod de hoc viro Joh. Imperialis refert in Museo Historico: eum, quum facundia longe plurimum valeret, ac sæpiissime publicis in solenni- bus perorasset, infelici tamen conatu Carolum V. Imperatorem defunctum oratione panegyrica laudare conatum vix Exordium absolvisse, cum memoria ipsum destituerit, ut recitandæ orationi par amplius plane non esset. Accusant in illo aliqui superbiam, nimiumque in exercendis adversus pares aut superiores inimicitias fastum, quo Sigonium, Egnatium, Muretum, Manutium, H. Stephanum, aliosque contemptim habere, & ludibrio aliorum pro viribus exponere, veritus non sit. Verum hæc non obstant, quo minus Rhetor ingeniosissimus dici haberique jure potuerit.

Quemadmodum vero Robortellus Veterum, quos magno studio se- 12
ctabatur, placitis, & in arte Rhetorica præceptis, ubivis insistere solebat; ita alia plane via incessit eruditissimus Italarum, FRANC. PATRITIUS, cujus Viri multa fuere circa singulas fere disciplinas nova. Neque vero contentus in Philosophia innovasse omni, in Rhetorice insuper & Poësi nova multa dedit. Prodierunt Italica lingua ejus decem Dialogi della Rhetorica, Venet. 1560. in 4. Sed quænam præcipue illa sua scriptione intenderit, dicere nequeo, cum librum ipsum nunquam viderim. Addi vero meret Patritio THOM. CAMPANELLA, qui æque ut in aliis rebus omnibus, ita & in Rhetorica, mirus novator est, prout è Rhetoricis ejus liquet, quæ una cum Dialecticis & Poëticis suis edidit Paris. 1638. in 8. Neque tamen est hujus loci, recensere omnes viri paradoxologias. Ceterum eadem in Patavina Academia, in qua Patritius per annos aliquot publicum philosophiæ doctorem egit, Eloquentiam è prima sede, per annos 24. professus est PAULUS BENIUS, Eugubinus: cujus extant Oratoriæ Disputationes seu Rhetoricæ controversiæ, in quibus cum Veterum multorum, tum imprimis etiam Aristotelis, præcepta explanantur, & cum Platone Ciceroneque conferuntur. Prodierunt Venet. 1624. in fol.

¹³ E Germanis de Rhetorice nemo melius meruit JOHANNES STURMIO, quem virum quanti in eloquentia aestimarit, & quantopere aliis antetulerit, Andr. Schottus paulo ante monitum. Et fuit sane in oratoria facultate summus, suoque tempore communis fere scholarum per Germaniam moderator: cujus proinde longe plurimi sunt ad id studium libelli: de informanda juventute, de informatione Principum & nobilium: Epistolæ classicæ: liber de resolvendæ linguæ Latinæ ratione (Arg. 1581. in 8.) In partitiones oratorias Ciceronis Dialogos duos composuit Argentorati, 1539. in 8. editas, una cum libro de anima dicendi ratione, & quomodo ea recuperari possit. Liber ejus de Periodis, cum Scholiis Valentini Erythræi, editus est ibid. 1567. in 8. Liber de imitatione prodiit A. 1576. Hi omnes in pretio habendi, iisque jugendi plures alii, quos qui nancisci omnes poterit, non parum Eloquentiæ studium augebit.

¹⁴ E Sturmii schola prodiit MELCHIOR JUNIUS, orationis quidem facultate Sturmio inferior, sed præceptis, ac artificio dicendi, non postponendus. Diligentia enim sua superavit magistri industriam; & tironibus eam ob causam aptior est, quod ad minutias se demittat, ad quas se Sturmius non demittit. Exstat ejus *Eloquentiæ comparanda methodus*, Argentorati 1591. in 8. excusus liber, quo multa tradidit utilissima ad facultatem oratoriam sibi parandam, quæ subsidio esse possunt, si quis exercere vires suas velit. Exstant *Scholæ* ejus *Rhetoricæ* de contexendarum Epistolarum ratione: utilissimus profecto liber, qui Ciceronis Epistolas, secundum omnia genera epistolarum, & singulorum generum argumenta, disposuit, adjecta semper imitatione. Recusus est ille liber, cum Commentario Phil. Horstii, Jenæ in 8., & sub Epistolographiæ titulo editus. Scripta insuper est à Junio Resolutio orationum Ciceronis, secundum causarum genera, orationum partes & materias; unde præclara possunt haberi orationis amplificandæ subsidia, quacunque in parte Orationis aut cujuscunque generis versemur: nam Enthymemata, in singulis à Cicerone adhibita, diligenter notavit, quorum usus insignis esse potest, si quis in simili argumento occupetur. Adjectus est index utilissimus, ubi *ὡς ἐν τύπῳ* proponitur omnium orationum atque argumentorum summa & idea; Argentorat. 1594. in 8. Nec prætereundus hic ille Junii liber utilissimus, quem pro inveniendis argumentis Ethicis & Patheticis scripsit, & sub titulo: *Animorum conciliandorum ac movendorum rationis* in lucem emisit Montisbelgardi 1596. in 8.: ubi singula illa capita tam morum, quam affectuum, ab Aristotele proposita, exemplis, non tantum è Cicerone, sed & è Græcis Auctoribus, illustrat: atque adeo egregie inservit eloquentiæ, sive sacre, sive humanæ, studiosis: quibus & aliis rebus multis esse commodo quæsiit: Collectione brevium orationum Politicarum, quas ex historicis, tam Græcis, quam Latinis, collegit,

legit, præfixa semper dispositione Rhetorica: congeſtione Epistolæ, editione Orationum, sub ejus directione Argentorati habitæ, quarum integri aliquot tomi proſtant, & in quibus occurrunt pene omnia, quæ sub argumentum orationis venire poſſunt. Tam diligens erat ille Vir, & in profeſſione ſua ornanda profeſto, ſi quis alius, ſollicitus.

Non minor illo, niſi ætate, ſed eruditione etiam multo major Witte-
bergensis Eloquentiæ Profeſſor, AUGUSTUS BUCHNERUS, Orator
atque Philologus celeberrimus, librum de commutata ratione dicendi
ſcripſit Rhetoricum: in quo multa habentur egregia de figuris orationis:
plerisque tamen Grammaticis, cum Rhetoricis nonniſi parcius attingat.
Prodiit ille libellus Witteb. 1665. in 12. Et poſt mortem Buchneri editæ quoque
ſunt Epistolæ ejus & Orationes, quæ non ſolum ſtyli Ciceroniani flumen,
ſed & artis ſublimitatem, abunde docent.

Non idem judicium de VALENT. THILONE ferri poteſt, Rhetore
potius, quam Oratore laudabili: cujus libri in argumento Rhetorico ſcri-
pti non tamen uſque adeo ſperni merent. Extant ejus Exercitia Orato-
ria, per omnia cauſarum genera: in 8. Regiomonti 1615. excuſa. Curtius
Orator; quo tum reſolvit Orationes Curtianas, tum, quomodo amplificari
poſſint, oſtendit: Pathologia, affectuum movendorum rationem exponens,
una cum exemplis, eorumque ideis: Topologia Oratoria, ſeu praxis lo-
corum Dialecticorum in Oratoriis, præceptis, exemplis atque ideis illu-
ſtrata: Rudimenta Rhetorica de periodis, amplificatione & connexionem:
Quæ omnia partim Regiomonti, partim Amſtelodami, prodierunt, & è me-
diocrium claſſe ſunt.

Ceterum, ut in omni ſcientiarum genere, ita & in Rhetoricis, gnavos
ſe Jeſuitarum aliqui præſtiterunt, & eximie profuerunt publico. De LU-
DOV. CRESOLLIO dictum jam eſt, cum Theatrum ejus Rhetorum alle-
garemus, atque, ut non ſatis laudari poſſit iſte labor, narratum. Scripſit
ille præterea Vacationes Autumnales de perfecta oratoris actione & pro-
nuntiatione, libris III. Pariſ. 1620. in 4. editas, in quibus, è Scriptorum ele-
gantium monumentis, geſtum & vocum rationes pulcherrima copia &
varietate explicantur, & vitia in agendo notantur. Opus plenum varia
doctrina, quodque artem illam, quam Veteres Hiſtrionicam vocabant,
(ad hanc enim pertinebat formare vocem & geſtum Oratoris, teſte Aristo-
tele), luculente atque copioſiſſime exponit. Alius ex eodem Ordine,
NICOLAUS CAUSINUS, de Eloquentia ſacra & humana libros XVI. com-
poſuit, Pariſ. 1643. in 4. editos, in quibus præ ceteris magna cura diverſi-
tas Characterum explicatur: allatis uberrime exemplis, tum ipſorummet
Characterum, tum vitii in quovis ſtylo. Eſt tamen ad uſum accommo-
datior

datior JACOBI MASENII, Jesuitæ, Palæstra Oratoria, Coloniae primo 1659. evulgata; in qua primum progymnasmata Eloquentiæ, hinc Exercitationes Rhetorum propriæ, ad lectionem simul & imitationem distribuuntur: adjicitur Resolutio & artificium Tullianarum Orationum. Scripsit & idem Palæstram styli Romani, Coloniae eod. A. 1659. editam, in qua & generæ styli persequitur & Characteres, omniaque diligentissime, propositis semper exemplis, illustrat: addito in fine antiquitatum Romanarum Compendio. Masenio ordinatius distinctiusque procedit, adeoque illi me iudice præferendus est, MARTINUS du CYGNE, in cujus Explanatione Rhetorica omnium Ciceronis Orationum habetur Analysis secundum partes, Enthymemata, Periodos, & figuras, cum notis ad singulas Orationes, earumque Characteres. Excusus est Coloniae 1670. in 8. liber ille, omnium in hoc genere optimus. Huic subjungimus ALBERTUM de ALBERTIS, Jesuitam alium, cui debemus Thesaurum Eloquentiæ Sacræ & Profanæ, per actionem contra ejusdem corruptores, olim Mediolani 1639., postmodum Coloniae 1669. in 12., typis publicis exscriptum. Auctor præcipue invehitur in argutulos illos frigidosque affectatores, qui specie acuminum & sententiarum præpostere phaleratam orationem faciunt. Proponitur autem res omnis non methodo quadam didactica, sed singulari quadam atque insolita: ut mihi quidem videatur ipse Auctor Eloquentia ad notanda ejusdem Vitia abuti. Occasione vero hujus incidit nomen FRANC. VAVASSORIS, qui, ut erat ipse etiam ex Ordine Jesuitarum, bonisque literis apprime tinctus, ita insolitum tale, & nudius tertius introductum, dicendi genus ferre non potuit. Scripsit ille inter alia de Ludicra Dictione elegantissimum librum, ad Balzacium, Paris. 1658. in 4. Totoque eo impugnat plebejum istum jocandi in scribendo suorum popularium morem, quem communi nomine *burlesque* vocant. Demonstrat vero Vavassor, nulli vel Veterum, vel Recentiorum, tale dicendi genus in mentem unquam venisse: simulque utilissima longe plurima, quæ ad Rhetoricen faciunt, inspergit.

- 18 Neque tamen hæc ingenui Veterum æstimatoris, doctissimi Vavassoris, auctoritas socios ejus movit, ut, misso novandi studio, vetera & ipsi sectarentur. Quin potius, quotiens novus talis Orator in scenam prodit, totiens novo ille, & à reliquis diverso habitu, incedit. Referendus est ad hanc novatorum classem FRANCISCUS POMEY, Jesuita, cujus prostat liber hoc titulo: *Novus Rhetoricæ candidatus, altero se candidior*: editus Monachii: 1672. in 12. Instituit hic Rhetorices præcepta suo quodam ductu & genio: quamquam ut plurimum novi nihil afferat, sed plus interdum turbet, quam juvet. Diligens tamen est in figuris & amplificationis præceptis; quæ vero ipsa tradit singularia plane & peregrina: quale est illud subsidium inveniendi

niendi argumenta amplificantiā, quæ progymnasmate VI. proponuntur; nam nullo artificio opus est, sed velut sorte quædam capiuntur. Quam enim inane hoc est, ex iis, quæ cadunt sub oculos, statim invenire argumenta: Deinde è quibusvis substantivis & adjectivis, primo occurrentibus in Lexico? Hos vero modos Autor ille commendat. Non reddit, nisi inanes Locutores, ista inartificialis methodus; cui similis est illa Lulliana loquacitas, quæ etiam tamen aliquibus mirifice placet. Est certe quidem rerum omnium inter se analogismus, unde & deprehendere sagaci quadam connexionē prædicata nonnulla, qualicunque ratione subiecto suo convenientia, licet: sed tamen hic modus artem jam præsupponit. Ac viderem ego sane, quam bellam mihi orationem concinnaret, qui solis hisce præfidiis munitus, nec multa arte Rhetorica imbutus, prodiret Orator in publicum. Non nego tamen, exercitatis in dicendi arte Viris aliquando necessitatis tempore, cum deficit memoria, talia in subsidium vocari posse. Qualia sunt illa, quæ commendat JANUS CÆCIL. FREY Part. II. c. 1. Viæ suæ ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novæ & expeditissimæ, Parisiis olim editæ, postea recusæ Jenæ 1674. in 12. Tale est & illud subsidium, quo uti Concionatores alioquin solent, cum ultima vox periodi, substantiva inprimis, reflectitur ad novam periodum, ut connexionē sensuum in voce ultima quæsitā tandem exsurgat aliqua oratio. Extemporaneam elocutionem pro viribus etiam promotum ivit MICH. RADAU, in Oratore Extemporaneo, qui liber sub personati primum Auctoris, (Georg. Beckeri) mox, sub vero ejus qui scripsit nomine, prodiit. Unicum ejus opus est, sub varia epicherematum forma orationes extemporales formare. Sed, si verum fateri velimus, nequaquam est plus facultatis extempore perorandi in hac ratione, quam alia: omnes enim orationes præsupponunt argumenta: sive illa non syllogismo, seu pluribus, comprehendantur: eodem res recidit. Interea tironibus eo modo non male consultum est; qui ad epicheremata elaboranda maturius, quam ad aliud progymnasmatum genus, præparari debent. Chriæ quoque ipsæ nihil aliud, quam syllogismi & epicheremata sunt, quorum medii termini, ut in scholis vocant, locis quibusdam Dialecticis sunt illustrati. Atque huic etiam scopo præcipue inservit alius Jesuita, SIGISM. LAUXMIN, Praxi Oratoria sua Francofurt. A. 1665. in 12. excusa, qua illud potissimum intendit, ut doceat, periodos & enthymemata conficere, atque ex iis Orationes integras: exigna quidem, quod non diffitendum, opera, sed tironibus tamen non inutili, in rudimentis artis Rhetoricæ per ἐπιχειρήματα ponendis. Nec defuit ex eadem Societate alius, qui connectendi ad transitionum artificium libello erudito ostenderet, JACOBUS HUGUES, cui titulum quoque fecit *Artificium Connexionum & Transitionum*: Moguntia primū, edito, si recte memini, ac

deinde Wittebergæ, obstetricante G. C. Kirchmajero, A. 1657. recusio. Eo majorem vero laudem meruit, quo certius constat, primum illum connectiones formare docuisse per periodos, membra majora & Minora, tam per particulas, quam per figuras & formulas, in prosa æquè & ligata Oratione.

19 Præterimus Jesuitas alios: cum, qui supersunt, præter eos quos diximus, in Rhetorica arte clari, pauci admodum sint. Sunt vero & ante illos ponendi alii, quorum nomina prætereunda non duco. Quam splendide de GEORGIO TRAPEZUNTIO senserit Andr. Schottus, atque ut eum recentioribus prope omnibus præferat, & suo merito doctis admirationi fuisse dicat, supra jam, cum de Hermogene diceremus, indicatum est. Et quid mirum, Rhetorice ejus magni habitam, jamque olim *perpulchram* à Trithemio judicatam; cum ex optimis Aristotelis Hermogenisque præceptis tota coaluerit, suppletumque ex alterutro habeat; quod alteri deest. Prodiit ea Rhetorica Trapezuntii, post alias editiones, emendatius Basileæ 1522. in 4., ibid. 1538. & Venet. 1560. in 4to.

20 Haudquâquam Trapezuntio minor JOH. LUDOV. VIVES intra paucos annos (erat enim *ὀψιμαθής*) nobilissimas aliquot lucubrationes doctè prorsus & accurate conscriptas, edidit: in quibus, ut ait Gesnerus, eloquentiæ sapientiam ita conjunxit, ut nemo, eruditus, non cum aliquo fructu earum se lectionem hausisse fateatur. Sunt vero lucubrationes illæ, quæ ad institutum istud nostrum pertinent, præter librum de conscribendis Epistolis, qui in pretio habetur, commentarii de ratione studii legendi interpretandique. De ratione colligendi exempla. Latinæ linguæ exercitatio. In-Primis vero spectat ad h. l. Rhetorica, seu de ratione dicendi libri III., ac de consultatione liber; quos conjunctim Rob. Winter Basileæ A. 1537. in 8. excudit. Pertinet quoque huc, ex aureo de tradendis disciplinis opere liber Quartus, qui de corrupta Rhetorica agit, eique restituendæ subsidia undique conquirat.

21 Neque hic silentio prætermittendus ERASMI ROTERODAMI de copia verborum & rerum libellus utilissimus, notior nomine, quam usu frequens: & qui tamen optimas profecto dat orationis ornandæ atque amplificandæ regulas. Edidit illum, cum Commentario & Exemplis, Joh. Micrælius anno, ni fallor, 1655. in 8. EDMUNDI RICHERII librum de figurarum arte, & causis eloquentiæ, Paris. 1605. in 8. editum, etiam nominandum arbitror, quippe in quo figuras Grammaticas egregie explanavit, sed non æquè Rhetoricas. Edidit tamen librum alium de arte & causis Rhetoricæ, quo methodum quoque monstrat eam ad usum vitæ civilis revocandi. Paris. 1629. in 8. De Elocutionis imitatione ac apparatu JACOBUS OMPHALIUS, Jctus, edidit Opusculum non contemnendum:

nam

nam & optimas imitandi regulas proposuit, & formularum conficiendarum rationem dedit. Adjunctæ sunt ejus Epistolæ familiares in usum tironum, Paris. 1579. Col. 1602. in 8. Transeo Joh. Brenzii de figuris libros, Argentorati 1606. editos in 8., qui nihil aliud quam figurarum Catalogum, & applicata iis magno numero ex oratoribus & poëtis exempla continet. Neque admodum isthuc pertinet *Nicol. Susii* Lima Ciceroniana, quo libro generalia quædam de charactere & stylo præcepta continentur. Prodiit Antvverpiæ 1620. in 8vo, & cum Nic. Vernuleji Rhetorica, Jenæ 1631. in 12. Magis adhuc sollicitè de stylo agit vir doctissimus, JOH. SCHEFFERUS, in Gymnasio styli, Upsaliæ A. 1657. & 1665. primo, mox & Jenæ 1670. edito. Multa enim inibi de hoc themate, tum & de progymnasmatibus Sophistarum, & orationum variis characteribus, utilissima Collectanea & præcepta traduntur. De numero Oratorio libros quinque scripsit, & hanc doctrinam singulari cura explicatam dedit JOVITA RAPICIUS, Brixiamus. Elegans ejus editio prodiit Venetiis in fol. 1554. Recusus postmodum liber ille in Germania Colonia A. 1632. in 8vo, comitem nactus est Jac. Ludov. Strebæi de Electione & oratoria verborum collocatione librum, qui olim A. 1540. prodierat; & in quo, quæ ad numerum linguæ Latinæ, tam in prosa, quam in ligata oratione, spectant, exponuntur. Est alias iste Strebæus inter Ciceronis Commentatores, in cujus scilicet libros de Arte Rhetorica & de Perfecto Oratore scripsit.

Dum vero ita de iis agere instituimus, qui per partes solum artem Rhetororum pertractant, pene dememinisse videri possumus Virorum doctorum, qui artem integram magno conatu, neque minus felici, tradunt. Atque hic primum sibi ante alios omnes locum vendicat GERHARDUS IOH. VOSSIUS, cujus non solum de Natura & Constitutione Rhetorices liber, & subjuncta illi Tractatio de antiquis Rhetoribus, Sophistis ac Oratoribus, quam calluerit vir ille magnus artem lectissimam & quanta cura è veteribus collegerit, notum facit; sed multo luculentius adhuc operosæ & plenissimæ Oratoriæ Institutiones, opus mira diligentia concinnatum, & quod in Veterum Rhetorum lectione illum longe fuisse versatissimum demonstrat, quos etiam nisi habuisset antesignanos, vix adeo feliciter in hoc argumento versatus fuisset. Recte interim judicavit Buchnerus, lib. de Commutata Rat. dicendi p. 444., Vossio neminem temere, post Aristotelem, orandi artem uberius & accuratius tradidisse. Multoties, tum in Belgio, tum in Germania, variisque formis, excusum recusumque Oratorium istud Opus Vossianum. Inter primas editiones ea est, quæ A. 1606. prodiit in 8., sed optima, quæ Lugduni Bat. 1643. in 4. lucem adspexit. Liber de natura Rhetorices iterata Editione auctior editus Hagæ Com, 1658. in 4. Reliquit & de imitatione Oratoria librum, suo Auctore non

indignum: & Rhethoricam contractam, quæ in usum scholarum foederati Belgii scripta est, & ita Compendium Rhethoricæ majoris sistit, ut exemplis aliis utatur.

- 23 Vossium sequatur Hispanus PETRUS IOH. NUNNESIUS, magni nominis apud suos Vir & quem, uti supra dictum, Andr. Schottus ex Hispanis noverat, inter claros Rhetores nominandum. Nec putandum est, amicitia hic aliquid dedisse Schottum, quam cum Nunnesio arctiorem coluit: sed fuisse id commune Hispanorum suffragium, inde discas, quod ingenti stipendio à Barcinonensibus ad docendam ibi Eloquentiam Græcamque linguam evocatus est, referente de Scriptor. Sec. XVI. Miræo, c. 133. Rhethoricam ejus, cujus meminit Andr. Schottus, nunquam vidi: sed tantum, collectionem Epithetorum, quorum in amplificandis periodis magnus usus est, è Cicerone: qui liber, post plurimas Germanas atque Gallicas Editiones, Colonia quoque 1571. prodiit. Scripsit alias de Epithetis etiam Sebast. Figulus: ast quo melior est Nunnesius. Similis ferme labor est, quem de Adverbiis epithetorum vicem haud raro explentibus, sibi sumsit Hubertus Sufannæus, qui Connubium Adverborum Ciceronianorum edidit; quod & seorsim, & cum Steph. Doleti formulis linguæ Latinæ simul, Argent. 1585. in 8vo. prodiit. Et quoniam semel scriptoribus hujus quoque generis indulgere cœpimus, nominabimus quoque Stephanum Ubelium, qui Synonima Ciceroniana edidit, collectis nimirum vocibus illis, quæ apud Ciceronem & alios conjunctim ponuntur vel vere vel apparenter synonymæ. Vehementer facit ille labor ad periodum concinnandam. Prodiit Leovardix 1607. in 8. Et ne quid genus vocum absque illustratione maneret; en tibi festivum libri titulum: *Antithetorum amica similtas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Casare.* Scripsit illum Augustinus Gambarella, & collegit inibi voces, quæcunque sibi aliqua saltem ratione opponuntur: ut sic eo faciliorem vocum proprietatem redderet addiscendam. Mediolani 1606. in 4. Videntur quidem auctores, quos modo recensuimus, magis ad Grammaticum Polyhistorem, & caput de Collectoribus phrasium, pertinere: voluimus tamen, cum occasio se offerret, hic quoque eorum recensitionem omittere præsertim cum ad Rhethorice suo etiam modo spectent.

- 24 Hinc temperare nobis non possumus, quin adhuc addamus Wolfgangum Schoenslederum, Apparatus Eloquentiæ, Monachii primo 1630. in 8. & sæpius alibi, evulgati, Auctorem: quo libro, dum Synonyma subtilis generalibus collegit, optime omnino de eloquentia meruit, nullusque & ad usum accommodatior liber, quam ille: adeo optima semper ex auctoribus, non quibusvis, sed præcipuis, magno judicio collegit. Phil. Parræi minimum Calligraphiam, simili in arena currentem, longo post se inter-

tervallo relinquit, quæ merum chaos est, ac mira titulorum confusione summa imis miscet. Dolendum vero, non prodiisse Schoenleideri partem alteram, qua collecturus erat locos communes rerum: absolutissimos haud dubie, quantum ex hoc opere judicare licet, daturus. Sed nunc revertimur ad Rhetoricarum scriptores.

JOH. TESMARVS, Rhetoricæ in Bremenfi schola Professor, scripsit 25 Rhetoricarum Exercitationum libros VIII., Amstelodami apud Elzevir. 1657. in 8. publici juris factos: quorum priores quinque sunt analytici, resolventes oratiunculas historicorum, poetarum, &c., secundum genera causarum: reliqui tres proponunt ideas orationum, Epistolarum, carminum. Ideas Orationum edidit quoque MARC. ZVERIVS BOXHORNIVS, civilium plerorumque argumentorum, quorum in civili vita usus præcipuus est politices & Jurisprudentiæ studiosis. Liber editus est aliquoties in Belgio, & semel 1661. Lipsiæ recusatus: in eo tantum reprehendi meret, quod artificium orationis non satis distincte exprimat: in quo longe magis sollicitus est Christoph. Schraderus in specimine Orationum Livianarum & Sleidanianarum, quæ itidem hujus sunt argumenti, & civilis eloquentiæ studiosis commendandæ. Ineditas aliquot ejusdem Boxhornii possideo.

Extant MELCHIORIS DE LA CERDA cujus mentionem supra, in- 26 ter Ordinis socios Jesuitas, facere dememinimus, Campi eloquentiæ, Colonia 1637. in 8. impressi; sed, me judice, pleni rursus: nam nihil uspiam selecti: descriptiones vagæ & variæ sine inventione ac ordine, Adjungo de la Cerdæ similis farinæ scriptorem, sed magnum tamen puerorum delictum, JOH. MATTH. MAYFARTVM, scripsit ille Mellificium Oratorium, in quo Eloquentiæ flores è variis oratorum viridariis defracti, & in suas velut areolas sunt digesti. Tres vel quatuor ejus Tomi Lipsiæ prodierunt A. 1633. & seq. in 8. Non placet Viri istius labor: nam paucissima habet ex Cicerone, unde tamen mellificium suum locupletare unice potuisset. Tum & inter recentiores delectum non habet, sed promiscue è quibusvis colligit, cum præferendi fuissent probatiores. Denique nec ordo, nec ratio colligendi bona est. Longe distinctius & ordinatius procederet negotium, si quis secundum seriem vel thesium, vel rerum vel argumentorum & enthymematum, collectanea talia institueret: nec formulas cum rebus ipsis misceret, uti factum à Mayfarto cum rectius seorsim poni secundum omnes orationes partes debuissent: quod consilium sibi proposuerat Joh. Starckius, qui specimen ejus dedit elegans in Locis Communibus formularum Epistolicarum: sed labor iste in oratoriis præmatura optimi viri morte intercudit.

Æque sperandæ sunt ac de la Cerdæ & Mayfarti labores Transitionum 27 Rhetoricarum formulæ, à Joh. Starckio collectæ, editæque Londini 1628. in 8., quas miror etiam in Germania recusas. Etenim parum omnino bo-

næ frugis habet totus ille liber: & male faciunt, nec intelligunt linguam Latinam, qui eum pueris obtrudunt: totus enim ineptis quibusdam argutiis plenus est, vel ex ingenio suo, vel ex vernaculi sermonis adhærente vitio, confictis. Ut non possit adeo frugis quicquam ex eo libro meti: & infelices sane sunt, qui tirocinium suum in quisquiliis istiusmodi terere coguntur. Idem esto Judicium de *Thomæ Farnabii* Judice Rhetorico & Oratorio, Libello exiguo, Amstelod. 1659. in 12. edito, in quo Formulas quasdam, in Orationibus & Epistolis obvias collegit, sed, ut in porta cantherius, defecit, Henn. Arningio, & Ivaro Petri Adolpho, & quibus Formulæ itidem sunt congestæ palmam relinquens. Tale quoque est Tirocinium Eloquentiæ, seu Rhetorica Nova (si DIs placet), CAROLI PAJOT, qui, cum multa promittat, nihil omnino habet præter vulgaria artis præcepta, summatim ex aliis Auctioribus, sive excerpta, sive descripta. Editum est misellum Compendium Dauderstadii 1673. in 8.

28 Pertinet quoque ad Rhetores CAROLUS SIGONIUS, cujus non solum inter Antiquarios scriptores mentio cum honore facta est, sed & tum, cum eum consolationem Ciceroni supposuisse diximus, & inferius inter Oratores forte recurret. Is ipse igitur librum de Dialogo scripsit. Venet. 1562. in 4. editum, in quo tradit præcepta Dialogi scribendi. Hanc vero scribendi rationem omnino ad eloquentiam pertinere, vel illud argumento est, quod ab eloquentissimis viris Græcis & Latinis frequenter fuerit adhibita, ut testantur Platonis & Ciceronis scripta.

29 Spectat quoque ad Rhetoricen scriptio historiarum. Rhetoris enim est, præscribere, quo charactere historia sit scribenda: quod argumentum diligenter admodum persequitur SEBAST. MACCIUS, Philosophus, Theologus, & Jctus, Eques & Comes Palatinus, in libris tribus de Historia scribenda, quos Venet. 1613. in 4. publici juris fecit. Idem argumentum postea fusius deduxit Augustinus Mascardus, libro elegantissimo Italica lingua scripto della Arte Historica, Venet. 1655. in 12. Est & Casp. Scioppii judicium de stilo historico, quod editum cum ejus Infamia Famiani, Soræ 1658. in 12.

30 Peculiare sibi & plane elegans argumentum è Rhetoricis pertractandum sumfit vir πολύγραφος admodum, & aliis è scriptis notissimis, LEO ALLATIUS, scripta de Erroribus Magnorum Virorum in dicendo Dissertatione Historica, ad Slingelandum, Protonotarium Apostolicum: Romæ 1635. in 8. Censuram illic instituit in Autores tum veteres, tum recentiores, monstratque, ubi illi defecerint in orationis Characterè idoneo exprimendo. Verum pleraque hausit ex Claud. Verderii stulta Auctorum censura, non appposito interdum illius nomine. Et sane Leo Allatius non valuit isto

isto iudicio, ut censuram sibi in re tanta sumere potuisset: aliis plane hic ingenii opus est.

Talia vero ubere proventu ferre inprimis hodie Gallia consuevit, in qua pulcherrimorum librorum, ad Rhetoricen facientium, & vernaculo scriptorum sermone, magna satis copia est, inprimis postquam optimatum favore istiusmodi ingenia provocantur. Est, qui Rhetoricam Aristotelis in Gallicum transtulit sermonem, & eximiis insuper commentationibus illustravit. Aristotelem enim à Veteribus unum acu rem tetigisse haud abs re iudicant, nec ab eo facile recedunt: quorsum & Renatus Rapinus legi meret in elegantissimis suis de Eloquentia cogitationibus: *Reflexions sur l'Eloquence*: quæ Miscellaneis ejus operibus, ad juvandas bonas literas scriptis, insertæ sunt. Est alias & Anonymus quidam, qui duobus libris Rhetoricam tradidit: quorum prior vocatur *de l'Art de Parler*; alter *de l'Art de Persuader* 1676. in 12. Non quidem differunt ejus Viri præcepta à communibus; sed occurrunt tamen aliqua commatis non vulgaris, fuitque vir sine dubio doctissimus, & iudicii non contemnendi: Distinxit autem artem persuadendi ab arte dicendi, & priore illo agit de inventione enthymematum; altero de variis characterum generibus, figuris, ceterisque ad orationem ornandam pertinentibus. Taceo Renatum Bary, consiliarium & Historiographum Regium, qui librum edidit, sub titulo: *la Rhetorique Françoisse*. Amstelod. 1669., inprimis quod figuras spectat non contemnendum. Ei dissertationem præliminarem præfixit Joh. Franc. Grandis, quæ intentionem Auctoris & operis pluribus declarat. Dirigit autem omnia ad sermonis Gallici genium, cum alter ille magis in communi & abstracto Rhetoricam proponat. Multa vero egregia, ad Rhetorices explicationem, libellis variis in medium attulit Dominicus Bourhours, Jesuita Parisiensis, qui ut plurimum exemplis docet, quæ ex antiquis æquè ac recentioribus scriptoribus hinc illinc colligit, & sua deinde κρίσει examinat illustratve. Estque inprimis commendandus ejus libellus, quem Rationem bene cogitandi inscripsit, *la Maniere de bien Penser dans les Ouvrages de l'esprit*: in quo summo studio τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἀδρεπήβολον, ut Longinus vocat, sive sensuum sublime, examinat, variasque in classes distributum ita egregie, allatis ubique plurimis exemplis, pertractat, ut non minorem fructum, quam delectationem, afferat. Editus est libellus secunda vice Amstelodami 1688. in 12., cui & in vicem partis secundæ additus libellus alius, sub titulo: *Pensees ingenieuses*: in quo itidem longe plurima ejus generis, & jucunda & utilia, occurrunt. Sunt & plures adhuc Gallici Eloquentiæ magistri, sed quos nunc quidem recensere non vacat.

In Germania lingua artis Rhetoricæ laborem in se suscepit CHR I-32
STIA-

STIANUS WEISIUS, im Politischen Redner. Diu fuit ante ipsum desideratus talis labor: in quo tentavit tamen aliqua Rudolphus Sadeler in seiner Deutschen Rhetorica, & Meyfartus: neque displicuit mihi Sadeleri labor: qui, in Orthographia & Phrasæologia sua Germanica, alio libro, monstravit veram contexendi Germanicas periodos rationem. Alioquin plerique Scriptores illi plus artis & eruditionis ostentare volunt in rebus ipsis, quam opus est. Et forte nimio cultu laborat Weisii Institutio: nam multa immiscet orationibus suis, imprimis civilibus, ornamenta, vel poetica, vel alia, quorum nullus in aula usus est.

CAP. II.

DE ORATORIBUS ANTIQVIS
PRÆCIPUE GRÆCIS.

§. 1. *Non recensentur hoc Capite Deperditi, à G. J. Vossio celebrati; 2. Nec Historici Græci, v. g. Herodotus ac Thucydides, quorum dictio commendatur: 3. Sed Oratores soli Græci, quorum aliqua hodie supersunt Monumenta, GORGIAS sc. LEONTINUS. 4. ANTIPHON, ANDOCIDES, LYSIAS. 5. ISÆUS. 6. ISOCRATES. 7. ÆSCHINES. 8. DEMOSTHENES. 9. HYPERIDES. 10. DINARCHUS. 11. LYCURGUS. 12. Mutatio Eloquentiæ Forensis & Degeneratio, post amissam Græcæ Libertatem, Romæ itidem deinceps observata. 13. Numerus Oratorum Græcorum hinc imminutus. 14. Oratores, seu Sophistæ potius Græci, sub Caesarum Imperio celebres, DIO sc. PRUSÆENSIS, sive CHRYSOSTOMUS. 15. POLEMO Laodicensis & HERODES Atticus. 16. ÆL. ARISTIDES. 17. DIONYS. LONGINUS, HERMOGENES, PROÆRESIUS. 18. JULIANUS Imperator. 19. LIBANIUS. 20. HIMERIUS. 21. THEMISTIUS. (De singulorum Vita, Stylo, Scriptis, Editionibus, Commentatoribus, Memorabilia plurima, una cum Veterum atque Recentiorum de iis Censuris, haud parce exhibentur) 22. E Latinis Ævi Veteris Oratoribus, illi, quorum Scripta supersunt, Lib. IV., Cap. XI. XII. XIII. XIV., jam sunt celebrati, cæteri autem, quorum Orationes perierunt, à G. J. Vossio, in Lib. de Natura Rhetoricæ, recensentur.*

A Rhetoribus venimus ad Oratores, quorum magnam vim olim Græcia tulit, omnis eloquentiæ, si cujusquam alius artis, certe mater. Nolumus autem hic congerere seriem aliquam oratorum, inde à Solone & Pisistrato, qui primi Eloquentiæ laude apud Athenienses floruerunt, auspiciandam, pertexendamque usque ad postremas celebrium apud Græcos

Græcos Sophistarum ætates : nam, cum hoc Vossius admodum studiose egerit, libro de Rhetorices natura & constitutione, c. 10, 11, 12., ad eum avidos rerum harum lectores ablegamus, de iis interim, qui ad nos usque et tot veteribus pauci pervenerunt, quædam dicturi.

Neque vero in numerum Oratorum computamus Herodotum, aut Thucididem, Historicos. 2 Quanquam enim neque priori lactea dicendi ubertas, melleumve velut quoddam eloquentiæ flumen; neque posteriori mascula eloquendi vis, & grave sententiarum pondus, desit, utraque antiquis adeo in pretio habita, ut Thucydidem decies sua manu descripsisse Demosthenes perhibeatur; Herodoti autem nequidem reprehensor Plutarchus famam eloquentiæ imminuere ausus sit: attamen in Oratorum censum, qui sive πολιτικὸν λόγον sectati causas in foro publicas egerunt, sive, Sophistarum in morem, ἐριστικὸς λόγος inter discipulos fieri, instituto quodam dicendi certamine, curarunt, eos computare non possumus.

Inter Sophistas seu dicendi magistros veteres, qui eloquentiam in artis regulas compactam aliis tradiderunt, simul & ipsi scriptis orationibus inclaruerunt, antiquissimus est GORGIAS LEONTINUS, nomen apud Græcos longe clarissimum, & cujus aliquod Orationes hodieque supersunt ab Aldo, cum orationibus Æschynis, aliorumque Oratorum, Venet. 1513. fol., & ab Henr. Stephano iterum cum Oratoribus Antiquis editæ A. 1575. in fol. 3 Fuisse vero Gorgiam inanis frigidique tumbris præposterum affectatorem, & qui præter rem, poëticum in morem, sua sæpe extulerit, jam olim Dionysius Halicarnasseus, Hermogenes & Longinus, annotarunt: quapropter & risui illum esse prudentioribus Longinus ait; & Hermogenes eum τοῖς ὑποξύλοις σοφισαῖς *subligneis sophistis* annumerat. Cicero autem quotidianam ejus loquacitatem sine usu, & è scholis cantilenam vocat, omnibus spernendam eloquentiæ studiosis. Orat. l. 1. Conf. Longini περὶ ὑψους liber, sect. III., & Langbænius atque Faber in Not., qui plura de his.

Virile magis dicendi genus, & quod non scholarum superfluas nugacesve curas, sed politicum characterem præ se ferret, primus Antiphon invenit, teste Hermogene; is ipse, qui inter decem, quos numerant, Oratores antiquissimus, complures nobis orationes reliquit, è quibus illius in dicendo vim, & efficaciam in persuadendo, miris se artificiis insinuantem, sat abunde colligere est. Sequitur hunc non æque clarus Andocides: tum Lyfias, Isæii, præceptor, ob nativam dictionis elegantiam, quam ubique, rejecto ardentiore & excelso dicendi genere, summo studio sectabatur, adeo multis olim adamatus; ut ipse solus etiam velut idea orationis Atticæ, in quantam ea tumori Asiatico opponitur, regulaque & norma crederetur: quos tamen falli multum, neque Atticum Characterem intra an-

gustos nimis terminos *lucidi, tenuis & significantis*, includendum fuisse, rationibus pluribus & exemplis demonstrat Quintilianus Instit. lib. XII. c. 10. Conf. Longinus de Sublim. sect. 35., ubi Lyfiam Platone, cum quo illum comparat, longe inferiorem pronuntiat, vitiisque etiam abundare monet. Interea tamen magna eloquentiæ laus, & inprimis fluidæ & in affectatæ gravitatis gloria, Lyfiæ nullo modo abroganda est: sed potius omni modo appobandum Photii Patriarchæ, peritisimi judicis, judicium, quo Lyfiam maximis quibusque orationibus, Demostheni, Æschyni, Platoni, comparat: Bibliothecæ Cod. 262. ubi & vehementer Paulo cuidam ex Mysia, quem Suidas Paulum Germinum vocat, sophistæ succenset, cujus ineptissima censura, seu calumnia potius, complures Lyfiæ orationes, velut spuria, perierint. Dionysius Halicarnassæus tantam in orationibus ejus *ἐνδείκνυσθαι*, i. e. evidentiam atque illustrationem, deprehendi testatur, ut nemo adeo lævus mente & ingenio tardus futurus sit, quin quæ repræsentat Orator, velut facta ipsemet intueri, & personis, quas introducit velut præsentibus interesse etiam, & cum iisdem conversari, propemodum videatur.

Lyfiæ discipulus ISÆUS est, tam felix sui magistri imitator, ut nisi quos magno studio attendat, difficulter etiam characteris utriusque diversitas observante Photio, agnosci possit: quum alias Lyfias in tanta facilitate, quam præ se fert & innata sua gravitate, difficillimus imitatu sit. Prodierunt Lyfiæ & Isæi Orationes, ut & Andocidis & Antiphontis, in Corpore veterum Oratorum, quod Aldus Venet. 1513. fol. in lucem emisit; tum & in simili, quod Henr. Stephanus in fol. 1575. edidit. Aldi collectionem Latine vertit, ediditque Basil. 1566. Guilh. Canterus. Lyfiæ orationes separatim quoque aliquoties prodierunt, Latine Basileæ interprete Franc. Fabricio: Græce & Lat., cum notis Jodori Van der Heidei, apud Wechelum Hanoviæ 1615. in 8, Simon Goulartius quoque duas Lyfiæ orationes, Latine a se redditas, publicavit, cum ejusdem vita ex Dionysio Halicarnassensi apposita Paris. 1575.

Coævus Lyfiæ, & Isæo nonnihil antiquior, erat ISOCRATES, Gorgiæ Leontrni discipulus, Orator adeo clarus, ut ejus domus velut quædam Academia videretur, in quam confluebat, quicquid erat juvenum, queis oratoriæ artis addiscendæ cupido animos infederat: neque id sane frustra; cum ex ejus ludo ut ait Cicero l. II. de Oratore tanquam ex equo Trojano, meri principes exierint. Sectabatur ille comptulam, nitidamque penitus, & quæ variis picturis schematibusque superbiret, orationem: quam ob rem, in seligendis verbis atque nominibus, in Colis, Commatibus digerendis, formandisque adeo periodis, & similibus, ad superstitionem usque sollicitus, censuram incurrit antiquorum complurium, à quibus in primis Dionysius Halicarnassensis in Isocrati vita legi meret. Commune omnium judicium est, aptiorem scholis, quam foro, Isocratis dictionem fuisse.

Et

Et ipse quidem Isocrates nunquam pro concione dixit, tot oratorum strenuus atque solers efformator: uti notum: quemadmodum & mora 10 vel 15 annorum, in adornando Panegyrico ab Isocrate consumpta, ne pueros quidem latet. Orationum ejus prima editio, quam novi, Mediolanensis est, Græce in fol. A. 1493. excusa. Secuta hanc Aldina Venet. A. 1513., in corpore Oratorum, cui & Epistolæ Isocratis insertæ sunt. Postmodum sæpius Venetiis atque Basileæ, modo Græce, modo Latine, prodierunt: inprimis ex emendatione Hier. Wolffii, qui Latinam versionem cudit recuditque, multoties. Ex ultima ejus recognitione editus Isocrates est Basileæ, apud Oporinum, Gr. & Lat., cum notis, 1570. in 8., postmodum Paris. 1615. Genevæ 1609. &c. ut & Cantabrigiæ, recusis. Verum & Genevenses duæ & Cantabrigiensis Editiones non satis emendatæ sunt. Taceo nunc tres primas orationes Isocratis, quæ, in scholarum usus, infinities separatim prodierunt.

Erat vero Athenis eodem, quo Isocrates tempore, & post ejus obitum, 7 Oratorum Triga, qui, ut reliquos omnes haud dubie sua arte longo post se relictos intervallo vicerant, ita de palma inter se mutuo æmuli certabant: Æschines nimirum, Demosthenes & Hyperides, omnes in gerendis publicis magistratibus haud raro adhibiti, rebusque pro Græciæ libertate gestis clari. Primus eorundem, ÆSCHINES, tres nobis orationes reliquit plane eximias, nec minore elegantia dictionis atque puritate, quam argumentorum pondere & perspicuitate, insignes. Quartam orationem Æschinis, quæ à nonnullis ipsi tribuitur, *Deliacus* inscripta, ejus non esse, sed Hyperidis, jamdudum à Photio annotatum est: & è recentioribus, præter alios, à Conr. Gesnero in Bibliotheca. Eminent vero inter tres Æschinis, quæ supersunt, oratio contra Ctesiphontem, quæ in Demosthenem, & honores illi à senatu, censente Ctesiphonte, collatos, habita est; infelici tamen successu, cum victus à Demosthene Æschines in exilium, quod multam pecuniariam pendere vel non posset, vel nollet, pulsus sit. Adeo tamen Rhodiis, ad quos Æschines aufugit, admiranda illius Oratio, cum prælegeret, visa est, ut vinci ab alio potuisse stuperent: magnoque semper in pretio iis haberetur ille, scholamque celebrem erigeret, unde postea tertium dictionis genus emerfit Rhodium, ab Attica puritate, & tumore Asiatico, diversum, mistumque ex utroque: de quo vid. Quintilianus Lib. XII. Instit. c. 10. Ceterum Æschinem Demosthene multum esse in dicendo inferiorem, aliquot locis Cicero evincit, à quo neque Plutarchus, neque Photius, in diversum abeunt, nec quisquam temere, qui collatas utriusque orationes legerit. Editæ sunt ab Aldo & Stephano, in Collectionibus veterum Græciæ Oratorum: tum & una cum Operibus Demosthenis, in præstantissima editione, quæ quartis Hier. Wolffii curis Basileæ 1572. fol. debetur;

Orationem contra Ctesiphontem Latine verterunt edideruntque, vel cum Demosthenis oratione pro Corona, vel cum Ciceronis Operibus, Leonh. Aretinus, Joach. Perionius, & Dionys. Lambinus. Græcis etiam aliquoties separatim, cum Demostheniana *περὶ στεφάνου*, in lucem emissa est.

- 9 Ipsas autem DEMOSTHENIS orationes ut hic multum laudemus, opus non est: satis notum eas ab omnibus Veterum, quotquot artem oratoriam calluerunt, (ceteros enim cæcos admiratores ne quidem dicimus) summo cum stupore lectas, insitamque iis divinam propemodum vim persuadendi movendique, quo vellet, & exquisitissimum illud ὕψος, quod ubi-vis in Demosthene regnat, non sine summis admirationibus agnita, & in cælum laudibus sublata. Pleni de hoc sunt Cicero, Dionysius Halicarnassensis, Quintilianus, Plutarchus, Hermogenes, Longinus, Photius, Suidas: Auctorum pars ita de Demosthenis virtutibus agunt, ut simul vitiorum non obliviscantur; sed quæ, si ad virtutes componantur, propemodum omnia evanescunt. Ineptum esse ad jocos & facetias, in adversariis sine scurrilitate exagitandis, fatetur Longinus, de Sublimi sect. 34, eaque in re longe illi præferendum Hyperidem, animadvertit, harum facetiarum mirum artificem: verum facile istum, si quidem alicujus ille nominis est, defectum compensari mox addit ignea illa & omnibus inaccessa dicendi vi, qua non tam movet auditores, quam terret & obstupefacit, Demosthenes, ignito spiritu armatus. Non tamen parem, in omnibus ejus orationibus, esse artis sublimitatem, monet Photius, Cod. 265. p. 800., eaque propter nonnullas esse Demostheni à quibusdam abjudicatas narrat: verum & recte Criticos illos rejicit, & mirum non esse ait, si quis Autor diversas orationes, ut diverso tempore scribit, sic diverso quoque modo scripsisse aliquando depræhendatur, cum id promiscue in rebus humanis accidat, ut non semper iidem simus, & in oratorum laboribus id sibi sæpissime obvenerit: ἐγὼ δὲ εἰδὼς, ait, πολλάκις καὶ λόγους διάφορων γεννιτόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα, καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων, τὸν αὐτὸν ἐγνωκώτων γεννήτορα· ὃ γὰρ αἰεὶ καθέστηκεν ἀτρεπτός καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ πάντα, ὥσπερ ὃδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὅπως ὃδὲ κατὰ τῆς λόγου ἢ ἀνθρώπινης δυνάμεις· ἄλλως τὲ ὃδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τῶν ῥήτορος. De Demosthenis comparatione cum Æschine, quam Cicero lib. de Claris Oratoribus instituit, vid. Vossius de Natura Rhetor. p. 80. Cum Cicerone ipso Demosthenem comparat Longinus, de Subl. Sect. 12., ubi & si Tollium audimus, cum Platone illum prius comparaverat, quæ tamen pericope temporum injuria periit. Comparationem cum Cicerone, cum paucis absolvatur, & tamen elegantissima sit, nec ab instituto nostro aliena, age huc, è versione Jac. Tollii, apponemus. *Est hic* (inquit Longinus de Demosthene) *prærupta sublimitate strictior & concisior: Cicero ve-*

ro magis fusius: nostrum, quod vi, celeritate, robore, vehementia animi denique, cuncta inflammet simul & abripiat, procelloso cuidam turbini, vel fulmini, recte comparaveris. Contra ea Cicero, velut longe lateque serpens flamma, cunctaque depascens, & post multos gyros ac ambages, in se semper revoluta, cum copiosum habet ignem, tum qui perseveret, partitisque vicibus nunc hanc nunc illam materiae partem corripiens, non ante cesset, quam cuncta absumserit, seque ipse expleverit atque satiaverit. Entibi discrimen inter granditatem Demosthenis atque Ciceronis: de hac enim sola Longino sermo. Uberius vero, operosis duabus Vitis idem argumentum Plutarchus est exsecutus, qui late nec minus docte singula utriusque exponit, secutus hunc è Gallis recentioribus elegantissimus Renatus Rapinus novam duorum Eloquentiæ principum comparisonem scripsit vernaculo sermone, & quidem talem, quæ non potest non vehementer esse ad palatum omnibus, quotquot elegantiorum literarum gustu imbuti sunt. Longinus vero, præter hanc Demosthenis cum Cicerone collationem, aliam quoque ejusdem cum Hyperide instituit, è qua paulo ante nonnulla etiam à nobis prælata sunt, & quæ plane itidem est, ut sunt omnia Longini, ad unguem facta: Sect. 34. Plura de Demosthene, illiusque præstantia, non addo, cum ubique ejus Elogia occurrant. Atque utinam non laudaretur ille & algeret! quod commune bonorum Auctorum, & imprimis Græcorum, fatum Demosthenem quoque publicæ calamitati involvit; dum interea, desertis adeo limpidis fontibus, certatim ad lutosos impurosque rivulos decurrere homines imperitos, & se satiare iisdem, velut ipsius Hippocrenes aquis, cernimus. Sed furdo fabulam, narramus. Demosthenis opera primus è tenebris eruit, & orationes illius 62., cum Libanii argumentis, & Vita Autoris per Libanium & Plutarchum scripta in lucem protraxit Græce, Venetiis 1504. in fol., magnus ille Græciæ renascentis stator, Aldus Manutius: qui, præcedente jam anno 1503., Ulpiani in 18. orationes Demosthenis Commentarios, una cum Lexico Harpocratonis (de quo supra suo loco à nobis actum), ediderat. Ulpiani scholia Demostheni ad marginem junxit, ubique textui adaptata, Joh. Hervagius Basileæ, qui, post Aldum, Demosthenis opera Græce excudit, adjecitque collectas à Joh. Oporino, ex Erasmi, Budæi, aliorumque, lucubrationibus Annotationes in 26. primas Orationes Demosthenis: promissis etiam notis in reliquis Orationes; & locorum quorundam variis lectionibus, ad vetustissimum exemplar, à Pet. Danefio collatum. Verum, observante Gesnero, horum postea nihil præstitum est. Interea, cum viri docti complures singulas hætenus orationes Demosthenis Latine reddidissent, primus omnia illius opera in eum sermonem transtulit, seu translatas ab aliis Orationes revidit, ediditque Hier. Wolffius, (nam etsi Carolus Clutinus, Parisiensis, orationes omnes Demosthenis, una cum Libanii argu-

mentis, & Ulpiani Commentariis, ante Wolfium transtulisse à Mich. Neandro perhibeatur, ab eodem tamen illas, immatura morte præventus, non edidisse dicitur. Præfat. Erot. L. Gr. p. 231.) primo A. 1545., Tomis 5. in 8., apud Joh. Oporinum: & cum ille doctissimi Wolfii labor eruditorum calculis approbaretur, factum est, ut mox secundum, atque item tertium, ederetur. Tandem vero, è quarta Interpretis recognitione, una cum Æschinis Orationibus, Commentariis Ulpiani, Wolfique notis, prodiit elegantissima Demosthenis Editio, Basileæ apud Episcopum A. 1572., cum bienio ante Græce tantum, cum Commentariis Ulpiani, Paris. 1570. fol., ex Dion. Lambini & Guilh. Morelii recensione prodissent. Francofurti vero A. 1604., apud Marium, Basileensis postrema Editio recusa est. Epistolas Demosthenis, in volumine veterum Epistolarum Græcarum, Venetiis 1499. in 4. publicavit Aldus.

- 9 Amicus Demosthenis & æqualis, HYPERIDES Atheniensis, nec segnior patriæ libertatis, quanquam jam expirantis, Promachus (pro qua & mortem oppetiit, ob Antipatro, lingua præcisa, interemptus) Orationes 52. genuinas reliquerat, Photii tempore adhuc superstites: è quibus tamen hodie nonnisi paucissimæ supersunt, & eæ quidem sub falsis nominibus, Æschinis, nempe cui Deliacus male vulgo tribuitur, & Demosthenis, cujus oratio de conventis cum Alexandro, Libanio iudice, Hyperidi potius adscribenda est. Tanta autem fuit eloquentia Hyperidis, ut, Longino sententiam ferente, plures etiam virtutes, sed non tanti momenti, possederit, quam Demosthenes, cujus alias strenuus imitator erat: &, referente Photio Cod. 266., dubitatum ab aliquibus sit, uter ex duobus alteri præferendus esset; cum non deessent, qui pro Hyperide sententiam ferrent: quem etiam, si venustatem spectes orationis, dulcissimamque animos blanditiis penetrandi vim, Demosthene superiorem, ipse Longinus non diffitetur: cujus caput 34. hic omnino conferri meret. Mirum vero est, quod, cum Hermogenes Hyperidem carpat, ob non servatum, ut decebat, τὸ κατὰ γένος καὶ ἡθικόν, *tersum ac moratum genus*; Longinus contra in eodem laudet, quod τὸ τε ἡθικόν ἔχει μετὰ γλυκύτητος ἡδὺ, λιτῶν ἐφθονόμενον, *in morata oratione suavitatem oblineat, eximia quadam dulcedine, absque satietatis & fastidii periculo, leniter imbutam*. Estque hic præferendus Hermogeni Longinus. Porphyrius, apud Eusebium Præpar. Evang. lib. X. c. 3., Hyperidem plagii reum agit, & ex Demosthene transtulisse in suas orationes, sed parum feliciter, aliqua suspicatur: quod nos quidem dubium arbitramur. Quidni enim in easdem cogitationes forte devenire potuisset uterque, absque ullius furti crimine. Facile autem intelligitur, dum, nonnisi inter Demosthenis Æschinisque orationes Hyperidianas legi, dictum est, nec aliam quoque peculiarem earundem Editionem prodisse.

Superfunt adhuc è decem Oratoribus recensendi DINARCHUS & 10 LYCURGUS, quorum ille Corinthius Athenis causas egit, non tam ipse in foro suas orationes recitans, quam aliis recitandas tradens. Obiit, juxta Suidam, post Antipatri mortem, à quo præfectus Peloponneso fuerat, insidiis Polysperchontis interemptus. Photius vero cod. 267. post Antipatri mortem illum Athenis, & actitasse causas, & felicissimam in civitate vitam transegisse, scribit, amicumque factum Cassandro: cumque ob id ipsum suis suspectus redderetur, chalcidem abiisse, & transacto ibi quindecennio rediisse Athenas, ibidemque senem admodum, post bonorum suorum magnæ partis jacturam, decessisse. Ut adeo non audiendus hic Suidas sit. In Orationibus suis Dinarchum aliquando Hyperidem, sed sapius Demosthenem, esse imitatum, idem Photius refert, à quo & incitatum ad effectus commovendos, vehemensque dicendi genus, tum schematum quoque typum & varietatem imitando addiscere annisum ait: Non semper tamen eadem felicitate, sed haud raro præter rem turgidus: quapropter & observante Hermogene *περὶ ἰδεῶν*, à nonnullis *κρίθηνος Δημοσθένος*, *Demosthenes hordeaceus*, falsè appellatus est. Porphyrius, loco paulo antea allegato, Dinarchum in oratione I. contra Cleomedontem, multa è Demosthenis Or. adv. Canonem totidem verbis descripsisse, notat. Ceterum, è 64. ejus Orationibus genuinis (quibus spurix connumeratæ numerum 160, Suida referente, confecerant), nonnisi tres hodie supersunt Græcæ ab Aldo Stephanoque editæ. Græce & Latine Hanovix in 8. 1619. ubi & Lyfias, & Antiphon, & Isæus, ceterique, quos recensuimus, exceptis Demosthene & Isocrate, duobus tomis in lucem editi sunt: præmissis quoque eorundem Vitis è Philostrato, nisi fallor.

LYCURGUS Atheniensis in maximis, dignitatibus, (quippe qui per 11 annos 15 ærarii præfectus erat aliisque rebus bello & pace summis admotus est) maximisque opibus, tanta tamen morum innocentia vixit, ut jam morti vicinus se in fanum matris Deum, atque in curiam, deferri juberet, quo ibi, si quis esset actæ hætenus vitæ accusator, pœnas criminum, si conviceretur, daret adhuc: nemine tamen, nisi Menesechmo, impudentissimo calumniatorum, culpæ in eo quicquam auso; prout Photius atque Suidas referunt. Orator erat haudquaquam extemporaneus, sed qui longa meditatione, curisque longis, opus haberet, ingenio quippe natura tardiore sed quod ferrea laboris assiduitate correxit. Hinc factum arbitror, ut urbanus nunquam aut suavis sit, sed ferius semper, ubique fusus, elatus, gravis, imo gravitatis propemodum exemplar, & *κατὰ ζῆλόν μάλιστα γὰς δεινότητες*, ut Dionysius Halicarnassensis loquitur, Ejus Orationes, ab Aldo Stephanoque editæ, a Cantero in Latinum Idioma transfusæ sunt.

Quem-

12

Quemadmodum vero vivida illa fori eloquentia, atque igneus ad populum perorandi vigor vix in alia nisi in libera republica, locum invenit: dum sub principibus virtus ista mollescit veluti, & è concitato vehementique dicendi genere remissius placidiusque; è gravi, masculo sublimique blandum, & quot placere magis, quam movere, studet, evadit: ita sane apud Græcos idem, post feralem Græcæ libertatis everfionem, accidisse, testis omni exceptione major Cicero nobis est: qui, lib. II. de Oratore, post recensitos Isocratem, ejusque discipulos, in dicendo principes, post nominatos Demosthenem, Hyperidem, Lysurgum, Æschinem, Dinarchum, illustres Causarum patronos: *Hi, inquit, alique complures, etsi inter se pares non fuerunt, tamen sunt omnes in eodem veritatis imitanda genere versati. Quorum, quamdiu mansit imitatio, tamdiu genus illud dicendi studiumque vixit. Postquam, extinctis his, omnis eorum memoria sensim obscurata est, & evanuit, alia quædam dicendi molliora ac remissiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem ajunt sororis filium fuisse Demosthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium istorum mea sententia politissimus, alique eorum similes extiterunt. Autor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, quem aliqui Tacitum, nonnulli Quintilianum, alii Julium Gallionem, putant, idem sane in Romanis quoque Oratoribus obvenisse monet: scilicet, ut antiquus ille yividus dicendi character, ille, impetus justaque in dicendo maturitas, quæ in Ciceronis, Grachi, Crassi, aliorumque, Orationibus deprehenduntur successu temporis in calamitatos nescio quos, & præposteros tinnitus deflecteret; quales in Mæcenatis Gallionisque scriptis occurrant: quibus quidem tantopere Anonymus iste indignatur, ut dicat, malle se Oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis & meretricis vestibus insignire. Neque enim (ita pergit rationem reddens) oratorius iste, imo hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum Auctores ita utuntur, ut lascivia verborum, & levitate sententiarum, & licentia compositionum, histrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas esse debeat, laudis, & gloriæ, & ingenii loco plerique jactant, cantari saltarique commentationes suas. Hæc ille: qui, inter ceteras corruptionis tam fædæ causas recte etiam Reipublicæ Democraticæ in Monarchiam mutationem recenset, Oratoribus nempe mirum quantum adversam. Nimirum longe plura à populo obtinebant Oratores, quem à Monachis unquam expectare poterant: cum scilicet mixtis omnibus, & moderatore uno carentibus, tantum quisque, Orator scaperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Et quanto quis plus poterat dicendo, tanto facilins honores assequebatur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat. Hos ituri in provincias magistratus referebantur, hos reversi colebant, hos & præturæ & consulatus vocare ultro videbantur: bineque privati quidem sine potestate erant, cum & populum & senatum consilio & potestate regerent: quin imo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in*
civi

civitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. &c. Hi tot similesque complures stimuli cum in monarchia penitus cessent, mirum non est, si remiserit etiam dicendi vis.

Atque adeo, ut ad Græcos nunc revertamur, magna fuit Athenis, ¹³ post nobilissimam illam Decadem, Oratorum penuria: cum præsertim id semper maximo studio agerent Græciæ ex antipatri & Antigoni stirpe Reges, ne quis Orator alicujus nominis Athenis esset, quem isti hostem, libertas vero adsertorem, experirentur. Præterea tot intestina Bella, quibus Græcia universa ambitione Regum, se mutuo atterentium, ad internecionem fere quassata est, ingenuis artibus nuncium ad tempus miserunt. Non tamen defuere unquam, qui dicendi artem excolerent inter Græcos; & qui Latinos, Roma ad se proficiscentes, instruerent: quorum, etsi à decem illis maximo intervallo sejunctorum, ductu ad id culmen Latina pervenit Eloquentia, ut victis longe Græcis inferioribus magistris suis, cum supremis etiam de palma decertare auderet. Sed de Latinis quidem, qui ad nostram pervenerunt ætatem, abunde supra. De Græcis, qui, ab illo Regum, Antigoni posterorum tempore, usque ad Imperatores Romanos viguerunt, nil propemodum, nisi nomina & Elogia, supersunt: de quibus Vossius.

Inter eos autem Recentioris ævi Sophistas (Græcos namque ad hos ¹⁴ nunc progrediemur,) qui sub Imperatoribus aliquod sibi nomen pepererunt, & ætate eminet, & dignitate, DIO PRUSÆENSIS, CHRYSOSTOMUS ab insigni facundia cognominatus. Hic sub Domitiano Imp. clarus Sophista, mox Philosophus, & Philosophorum Apollonii Thyanæi, Euphratisque Tyrii, auditor & familiaris, cum à Principe Philosophos undique pelli audiret, sponte ad Getas exulatum abiit. Inde reversus post Domitiani mortem, Trajano tam carus fuit, ut aurato suo receptum vehiculo assidere sibi à latere pateretur Princeps Dionem. Multis vero erroribus doctorum virorum ansam Autor iste præbuit: dum nonnulli cum Dione Cassio illum confundunt, (cujus tamen proavus maternus erat), quod à Raph. Volaterrano & Antonio Bonfinio esse factum annotat in Bibliotheca fol. 208. b. Gesnerus. Notandum tamen, cum Gesnerus Bonfinium, *Getica* Dioni Prusæensi tribuentem, castigat, eaque ex Suidæ auctoritate potius Dioni Cassio tribuenda existimat; falli & Suidam ipsummet, & Gesnerum cum illo, Vossiumque de *Histor. Gr.* p. 238., aliosque Suidæ Assclas: siquidem Philostratus in Dionis Prusæi vita diserte hunc *Getica* post exilium scripsisse testatur. Ceterum alii Prusæum à Chrysostomo Dione distinguunt, quod in Catalogo Bibliothecæ Bodlejanæ fit: demum alii, in recensendis ejus Editionibus, non satis accurate versantur: nam, in Catalogis Bodlejano & Thuanæo, refertur quædam Editio Dionis Græca Aldina in 8., cujus

tamen annus neutrobique appositus cernitur. At enimvero, cum Gesnerus, in Bibliotheca, Dionis orationes, ut ineditas, ex Diegi Hurtardi de Mendoza, aliaque itidem Itala Bibliothecis recenset; qui tamen Aldinas Auctorum Editiones & noverat accurate, (quippe catalogum librorum, in Aldi officina impressorum, suis Pandectis inferens,) nec unquam omittere consuevit; non dubito, quin Aldinæ loco reponenda in Catalogis illis, Veneta alia sit, Anno 1551. apud Feder. Turrisanum, Andreæ, qui socer Aldi fuerat, filium, in 8. excusa, quam Simlerus recenset: & quam ab Aldo ipso met editam forte inspectus obiter Delphinus, anchoræ circumplexus, persuasit, qui & alias Viris doctis imposuit. Proxima post Venetam Parisiensis est Græca Dionis Prusæensis Editio, apud Andr. Wechelium A. 1554. in 4. excusa. Hanc anno uno insculta Latina Basileensis, ex interpretatione Thomæ Nageorgii, apud Oporinum impressa A. 1555. in fol., & Venetiis alia ab Hieron. Zenaro sive apparata, sive emendata, A. 1585, ubi & Græca quædam Editio Dionis in 4. 1567. prodiit. Demum nitidissimam Dionis Editionem Græcam & Latinam, è versione Nageorgii, revisa à se, una cum H. Casauboni ad Dionis Orationes diatriba, doctissima præfixisque Excerptis Photii, Vita Dionis è Philostrato, & Synesii Censura, adornavit Paris. A. 1604. fol. apud Claudium Morellum Federicus Morellus, qui textum ipsummet è Regiis aliisque Codicibus MSS. emendavit, suaque insuper scholia, animadversiones & Conjectanea adjecit. Idem speciminis loco anno 1598. orationem Dionis unam de lege Græce & Latine ediderat in 8. Sunt vero & aliæ ejus Orationes separatim excusæ: v. g. de Illo à Græcis non capto (id enim Dio audaci oratione, adversus omnem totius antiquitatis consensum, defendere aggressus est) Gr. & L., cum Scholiis Laur. Rhodomanni, ap. Wechelianos hæredes Hanov. 1604 in 8. quæ & sæpius alibi recusa est: de Homero Oratio Græce Paris. 1566., & Latine Basil. 1544. in 8. Orationes quatuor de servis, servitute & libertate Paris. 1555. in 4. Græc. Oratio de non temere credendo, Latine per Joach. Camerarium Norib. 1531. in 8., de regno Orationes 4. (sive, ut Interpres vocavit, libri: cui etiam accedit Casauboni Diatriba in Dion. c. 2., qui inepte orationes vocari putat, quas ipse Auctor διατριβὰς φιλοσόφους appellet,) Latine ab Andr. Mylio conversæ Rostochii 1578. in 4., & aliæ forsan adhuc plures. Ceterum eo cariora doctis Opera hujus Dionis sunt, quo magis non solum stili & orationis nitore, pro iis sane temporibus prorsus eximio, sed & rerum inibi contentarum momentis, eminent: non minus sapientem reddere lectorem apta, quam probum.

25 Dionis σύγχρονος erat sub Trajano POLEMO Laodicensis, quanquam & sub Hadriano adhuc vixerit: Sophista Smyrnenensis, qui 56. annorum senex,

nex, morbo articulari confectus, ipse se vivum adhuc sepulchro ingessit. Orationes ejus aliquot, sive Declamationes potius (non alii enim nisi scholarum usui inserviebant istæ Sophistarum μελέται), junctas cum Himerii Declamationibus, edidit Græce Henr. Stephanus A. 1567. in 4., alias vero duas, cum Latina interpretatione & notis, A. 1637. in 8. Pet. Possinus. Hujus loci non est ejus Physiognomicon, quod Romæ primum Græce à Camillo Perusco A. 1545. in 4., & Venetiis Latine 1552., in lucem prodit. Æqualis Polemoni, vel, ut alii referunt, Auditor erat HERODES Atticus, Sophistarum longe celeberrimus, & qui sui, dum viveret, nominis fama omnes facile anteibat, magnitudine sensuum, & sententiarum sublimitate, conspicuus. Superest una solum ejus Oratio de Republica, Græce ab Aldo, Stephanoque, Latine à Guilh. Cantero, Græce & Latine apud Wechelianos, Hanoviæ edita.

Utriusque horum, & Polemonis, & Herodis, discipulus, suis magistris non minor, ÆLIUS, ARISTIDES, sub Antonino Pio, & Marco, vixit, Adrianopoli Mœsiæ oriundus, sed Sophista Smyrnæus. Hujus Orationum neque finem, nec numerum esse, refert Suidas, & idem idem novas denuo reperiri ait. Verum, nihil numerus earundem præstantiæ derogavit, neque impedire potuit, quo minus amplissima ex iisdem Excerpta Photius suæ Bibliothecæ infereret cod. 246. 247. & 248. Vitam Aristidis, inter Sophistarum Vitas scripsit Philostratus. Eunapius, in Vita Libanii, eum ῥήτορα vocat. Orationes illius duas de laudibus Athenarum, & urbis Romæ, Aldus Collectioni suæ XII. Rhetorum inseruit A. 1513: postmodum Aristidis Orationes 56. Græce Florentiæ A. 1517. in fol. prodierunt. Latine illas reddidit Guilh. Canterus, cum cujus versione, & Variis Lectionibus, in duo volumina distributæ prodierunt apud Paulum Stephanum, Genevæ A. 1604., cum separatim Versio Canteri Basileæ A. 1566., apud Pet. Pernam, esset impressa. Neque vero solum orationibus de eloquentiæ studio bene mereri voluit Aristides, sed & Rhetoricis libellis aliquibus de civili, & de simplici oratione, quos Aldus A. 1508. publici juris fecit. Apologia pro Rhetorica arte contra Platonem tribus orationibus absolvitur, & quarta Periclem, Miltiadem, Themistoclem & Cimonem, quatuor viros, quod non adulatores fuerint, sed oratores, defendit. Aristidis orationes, cum scholiis Græcis, Romæ extare refert in Bibliotheca Simlerus, & illa scholia esse Sopatri conjectat, illius nempe, cujus præfatio in libros de Rhetorica, & de quatuor oratoribus, in Florentina Editione conspicitur. Refert quoque, Physicam Aristidis Romæ latere, cum prolegomenis cujusdam de vita ipsius, & arte dicendi. Artem vero illam Aristidis in dicendis, quæ præmeditatus fuerat, plane admirandam esse Vossius judicat, de Nat. Rhetor. c. 12. p. 87. Addit etiam eum ad subitam dictionem minus idoneum fuisse: quod ipse, ut excusaret, agebat,

bat, non esse se ex eorum numero, qui vomerent, sed qui cum cura dicerent. Cujus dicti Eunapius in vita Proæresi meminit. Ceterum Jac. Gaddius perpetuum vitium in Aristidis orationibus parenthyrsus notare vult; i. e. ineptam Affectuum concitationem, ubi tragædia in nugis agitur, & in rebus parvis magnæ ad accendendum faces adhibentur, adeoque, ubi mediocribus opus est, modus omnis exceditur. De Scriptor. Non-Eccles. p. 51., quam recte, hic non inquirō: fane non perpetuum arbitror.

17 Post Aristidem claruerunt eloquentiæ laude Longinus Zenobiæ dicendi magister, & à scribendis Græcis Epistolis: de quo capite præced. actum, ut & de Hermogene Aristidis coævo. Proæresius, quarti post C. N. sæculi Sophista, sub Juliano Imp., ad summum absque dubio apicem famæ, sua sibi facundia partæ, pervenit, aliquando pro Deo habitus: & quem, jam ante Julianum, etiam Constantinus magnis honoribus affecit. Sed, quia nihil ex ejus *μελέταις*, s. Declamationibus, quas ediderat, ad nos pervenit, malumus ad Eunapium lectorem remittere, facundissimum ejus vitæ Historicum & Panegyristam, quam nimis pauca de illo dicere

18 Posset vero, nisi Augusta dignitas illum sublimiori in gradu collocasset, Sophistis annumerari ipse etiam JULIANUS IMP., quo nimirum nemo magis Sophistas sui temporis coluit, nemo avidius est imitatus, nemo familiarius cum iisdem vixit. Extant profecto adhuc ejus Orationes aliquot, & Epistolæ complures, non à Scribis, ut mos alias Principum rarorum est, aliena manu, sed ab ipsomet compositæ, & ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam factæ. Accedunt Cæsares & Misopogon, Satyræ duæ, prior in Imperatores, qui præcesserant, altera in Antiochenes, æquæ ad ingenium ostentandum scriptæ. Ediderunt Juliani Opera conjunctim primi Petrus Martinius, Morentinus, Carolus Cantoclarus & Theod. Marcilius Paris. 1587. in 8., una cum Variis Lectionibus notisque & Latina interpretatione librorum aliquot: sed liber *περί βασιλείας*, ut & Hymnus in Solem Latine redditi sunt, quamvis de posteriori id affirmant aliqui, & Marcilio versionem tribuant, in quo tamen falluntur. Ceterum Cantocлари Versionem non magni æstimat Vossius de Histor. Græc. lib. II. p. 250. sed illi aliam Petri Cunæi, etsi tum admodum adolescentis, Versionem, ut haud paulo felicior, præfert. Auctiora dedit opera Juliani, Dionysius Petavius, addita Latina Versione sua & notis. Paris. 1630. in 4., postquam ante sedecim annos tres ejusdem Orationes Panegyricas, è MSS. Regiæ Bibliothecæ primum erutas, separatim A. 1614., cum Latina Versione notisque suis, Flexiæ edidisset, quod ipsum Colomesio, ut videtur, imposuit, ut quædam tantummodo Juliani à Petavio edita putaret, Gall. Orient. p. 218. Tandem & nuper Vir Illustris, Ezechiel Spanhemius, Julianum emendatum denuo à se

à se, & lacunis aliquam multis suppletum, illustratumque notis, edidit Lipsiæ 1696. in fol., ita, ut ampliores adhuc Commentarii Tomo secundo expectentur. Ceterum, priusquam Opera Juliani à Viris doctis colligerentur, separatim aliqua illius identidem in lucem emissa sunt. Epistolas primus aliquot publicavit Aldus, in Collectione Epistolar. Græc. A. 1499. in 4. Misopogona, cum Epistolis, Andr. Wechelus Francofurti 1565. in 8. De Cæsaribus illud observandum, eos prout Vossius annotat de Histor. Græc. lib. II. c. 18. p. 250., in veteribus libris *Κρόνια*, i. e. *Saturnalia*, & *Symposium*, inscribit: male, ut arbitror, cum è Suida constet, aliud plane à Cæsaribus scriptum Juliani, *Κρόνια* fuisse. Interea tamen, sub Symposii titulo librum prodiisse Basileæ, à Bonav. Vulcanio Latine versum, refert in Bibliotheca Gemoniana Simlerus: quem non recte inspexere, qui ex ejus testimonio perhibent, Misopogonem à Vulcanio esse versum & Basileæ editum. Idem Simlerus, in Strozze Bibliotheca duo Juliani in Solem Encomia servari refert: cum impressus nonnisi unicus hymnus extet.

Inter Sophistas eos, quibuscum Julianus Imp. familiare commercium 19
Epistolicum coluit, & quos præcipue honoravit, haudquaquam postremus est LIBANIUS, patria Antiochenus, qui Rhetoricam artem (quam e veterum lectione suo inprimis ductu didicerat) Constantinopoli, tunc haud adeo pridem dedicatæ, Nicomediæ, & in patria sua, professus, magnoque auditorum concursu ubivis inclutus, à Juliano Imp. Quæstor factus est: à quo &, referente Socrate Hist. Eccl. L. II. c. 1., juvene adhuc Nicomediæ clam erat in Eloquentiæ magistrum electus. Est vero à secutis quoque Imperatoribus honoratus, adeo, ut Theodosius illum Prætorio Præfectum crearet: in qua etiam dignitate senex admodum decessit. Si quis illum ex discipulis judicet, Basilio atque Chrysostomo, nã is magnum Oratorem illum putabit. Et tamen orationes Libanii, quarum magna satis copia hodieque superest, plane non eas esse, quas à tanto ingenio magistroque dicendi aliquis expectet, sed asperas, salebroso dicendi genere multaque obscuritate implicitas, omnes uno ore fatentur. Eunapius adeo adjecte de illis sentit, ut dictionem plane mortuam judicet, succo & sanguine, omnique adeo vita, destitutam, & cui vulgaria quoque defint, quæ alias vix pueris ignorentur: causam inde arcessit, quod destitutus magistro Libanius suo unius ductu omnia perfecit. Verum hic nimis severe judicasse Eunapium, Libanio non usque adeo æquum, dubitari non potest. Sit enim in Orationibus ille salebrosus, sit obscurus, non tamen adeo elumbis est, nec pueriliter ignarus. Et qui posset, qui in epistolis, ne ipso quidem id Eunapio diffidente, mire comptus antiquisque sua puritate & elegantia, insperfoque identidem sale comico, comparandus est? Quanto rectius Igitur de illo Photius censet; nulla alia re sibi magis

obfuisse Libanium, innatasque suæ dictioni gratias, & quæ vel in ipsa se festinatione sponte oggerebant, venustates corrupisse, ut in obscuritatem degenerarent; quam nimia diligentia, & præpostera rerum, quæ rectius negligi debebant, cura: cum de cetero vere Canon & regula sermonis Attici sit. Observat præterea, longe illum seipso præstare in gymnasticis declamationibus de objecto ficto scriptis, quam in Orationibus argumenti veri: quod ibi scilicet supersticiosas inanesque curas omiserit: quarum in his nimia copia. Audiamus ipsum. ἔτος δὲ, inquit *Cod. 90.* ἐν τοῖς πλασματικοῖς αὐτῷ καὶ γυμναστικοῖς λόγοις μᾶλλον ἐστίν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς ἑαυτῷ χρησιμότερος· τῇ γὰρ παλλῇ περὶ τῆς ἄλλης Φιλόπονιας τε καὶ περιεργίας τὴν τε ἔμφυτον τῷ λόγῳ, καὶ αὐτοχέριον, ὥς ἂν τις εἴποι, χάριν ἐλυμήνατο καὶ τέρεψιν, καὶ εἰς τὸ ἀσαφέστερον περιέτρεψε· πολλὰ μὲν ἐπισκοτίζων παρενθήκαις, ἓν δὲ ἀφαρέσει καὶ τῷ ἀναγκαίῳ. τὰ δ' ἄλλα ἐν τέτοις κανὼν ἐστὶ καὶ σάθμη λόγῳ Ἀττικῷ ἐστὶ δὲ δόκιμος καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς. Nihil poterat mehercule magis sanum dici. Eruditionem Libanii, quæ in orationibus se ostendat, ipse etiam extollit, Eunapius: & inprimis laudat veneres stili, comicasque urbanitates & lenocinia, quæ τὸ κατὰ θύραν τερπνὸν καὶ γοητεύον τὴν ἀκοὴν vocat, *gratam sensibus suavitatem, atque aurium quandam veluti incantationem*, (non illam à limine suavitatem, uti nullo sensu Hadr. Junius transfert), & cui velut præcipuo eruditionis Capiti Libanium insudasse perhibet. Pro Christiano Libanium Amphilochoius haberi vult, eum scilicet conversum & baptismum anxie à Basilio, suo discipulo, flagitantem, ferens, quum Julianum in Persia cæsum cognovisset. Verum, uti hoc ab Amphilochio eam solum ob rationem confictum videtur, ne forsan Marfilio, in cujus Vita fabulam illam narrat, detrachere aliquid de famæ magnitudine videretur: ita longe aliter se rem habere, & Libanium potius omnem cæsi Juliani invidiam in ipsosmet milites Christianos, quos in exercitu habuit, conjicere, ultionemque peculiari Oratione à Joviano Imp. flagitare, Langbanius observavit in Not. ad Longinum, æquè ridicule Christianis ab aliquibus accensitum, *περὶ ὕψους Sect. 9.* Libanii Opera, uti longe plurima sunt, ita per partes variis Editionibus prodierunt; sed non ita tamen, quin ineditorum hic illic magna satis adhuc copia sit. Ut jam taceam Epistolas illas, quas, cum Epistolis compluribus Græcis, Aldus publicavit A. 1499., Declamationes Libanii 39. editæ sunt Græce Ferrariæ 1517. in 4., quæ Editio longe rarissima est: ut è Gallicis ad Scaligerum Epistolis, quas Jac. Revius edidit, p. 165. patet: scribit enim ibi Christoph. Puteanus ad Scaligerum, nonnisi unicum in integra Parisiorum urbe exemplar repertum fuisse. Postea Desid. Erasmus aliquot Libanii orationes, cum Latina versione sua, edidit Basileæ in 4. 1522. Argumenta in orationes Demosthenis cum hujus operibus prodierunt. Epistolæ 12. ad Basilium M. inter opera Basilii. Aliæ ejusdem Epistolæ.

Lati-

Latinite donatæ per Franc. Zambicarium, Bononiensem, & emendatæ per Joh. Sommerfelt, cum Argumentis, prodierunt Cracoviæ 1504 in 4., prout Gesnerus in Bibliotheca fidem facit. Sed, cum idem refert, plurimas Libanii Declamationes jam olim satis crasso Volumine Romæ typis impressas; valde vereor, ne Ferrariensem editionem dicere voluerit, & memoriæ lapsu pro hac dixerit Romanam. Sed nemo magis, in Libanio è tenebris partim eruendo, partim vertendo, illustrando, emendandoque laboravit, quam Federicus Morellus, quippe qui non solum, in editis Libanii singulis orationibus, an. 1601, 1602, & 1605, suam diligentiam demonstravit; sed & omnia collegit illius Opera, Orationes, Declamationes, Præludia Oratoria, Dissertationes, Epistolas, ediditque typis splendidis Paris 1606. in fol. Tomum primum; alterum vero ibidem 1627., postquam intermediis annis 1610, 12, 13, 14. plurima itidem, aut singula, aut parvis collectionibus inclusa, Libanii edidisset. Quanto autem ardore Morellus traducendo in Latinum suo Libanio insudarit, sufficienter docere poterit Historiola, seu fabella, quam ex Is. Vossii ore Colomesius recenset in Particularibus p. 99. seq., ubi, neque morbum feralem suæ Conjugis, nec Agonem, neque denique mortem ipsam crebris nuntiis unum post aliud allata, abstrahi se à traductione Libanii passus fertur avidissimus translator. Et tamen invita plane Minerva, Musisque renitentibus, illam Versionem esse à Morello structam, non potest dubitare, quisquis evolverit: adeo ne Latinis quidem sæpe sensus est: quæ scribi ab illo potuisse longe magis adhuc miratur, qui eadem Græcis applicat, videtque toto sæpissime cælo aberrare. Jamdudum est, quod idipsum monuit Henr. Valesius ad Socratem. Et si locus nunc non succurrit; Ceterum, post Morellianam hanc operum Libanii Editionem, novos quosdam Sophistæ illius fœtus, antea ineditos, Varii protraxerunt è tenebris viri docti. Jac. Gothofredus ejus orationes aliquot, partim ad Imperatorum Constitutiones spectantes: partim templi gentilium à communi ruina, cui tum jussu Theodosii M. involvebantur, vindicantem, Græce & Latine, cum notis, vulgavit Colonia Allobr. 1631. & 1634. in 4. Descriptiones, & Progymnasmata Rhetorica, Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Quatuor orationes alias, & inter has eam, quæ occisi Juliani ultionem exposcit, hætenus ineditam; aliamque, quam pro seipso scripsit Libanius asperitatis criminatione in petito: (Gr. πρὸς τὴν βασιλίστην αὐτὸν εἶναι λέγοντας) itidem typis hætenus non exscriptam: nec non funebrem orationem Juliano sacratam, quam & corruptissimam, & ingenti lacuna mutilam, edidit Morellus, suæ integritati restitutam, paratas jam typis habet Vir quidam Clarissimus, & propediem, ut speramus, edet, Latina versione & notis doctissimis illustratas. Addet etiam Epistolas aliquot inedi-

ineditas Libanianas, sed quarum longe majorem adhuc numerum (trecentas credo) servat secum, aptiori occasione destinatas.

- 20 **HIMERIUS** Sophista Prusia Bithyniæ oriundus, iisdem cum Libanio temporibus, eidem Imperatori Juliano acceptus fuit, & cum illo vixit: post cujus mortem peregrinationibus sese dedit, & cum extinctum audiret Proæresium, concessit Athenas, ubi & senio, & comitali morbo, consumtus tandem periit. Erat & hic non è multis unus, sed qui in paucis utique dicendi peritia excelluit, judicibus Eunapio, Photioque Suidas refert illum Proæresii æmulum Athenis scholam adversus eundem erexisse; quod etiam ex Eunapio concludi posse videtur, cum quidem Himerium, ad Imperatorem, non ex invidia in Proæresium, sed ut se ostenderet Juliano profectum refert, sed tamen nonnisi post mortem Proæresii Athenas esse reversum addit. Cæterum orationes Himerii laudat Photius, tum ob sententiarum floriditatem & vim, ad Demosthenis imitationem expressam, tum ob figurarum idearumque, apte cum argumentis commistarum sublimis, cui dictio quoque satis pro dignitate respondeat, magno proprietatis, emphaseos & perspicuitatis studio elaborata. Et id ipsum Photium quoque sine dubio permovit, ut cum iam Cod. 165. de Himerio egisset, iterum tamen Cod. 243. ejusdem Declamationes in manus sumeret, prolixissimis Eclogis præclara quæque & eximia ex iisdem excerpens. Quæ supersunt Himerii Declamationes, cum Polemone editæ sunt ab Henr. Stephano Græce A. 1567. in 4.

- 21 Superest è Græcis adhuc unus, Sophistis temporum horum accensendus, **THEMISTIUS**, Euphrades a facundia dictus, seu, ut Hermol. Barbarus voluit, à perpetua librorum Aristotelis enarratione Ecphrastes: dubium, Philosophus major, an Orator: certe qui utroque hoc genere eruditionis tantopere præ reliquis eminebat, quanto profundius ea erat scrutatus. Floruit & ipse sub Juliano, tum juvenis, & usque ad Theodosium M. vitam magna cum nominis sui gloria protraxit: Christianis etiam ea inprimis re acceptus, quod Valentem Imp., hæresi Ariana imbutum, & acerrimum Orthodoxorum persecutorem, suis ipse, Ethnicus licet, rationibus à sævitie absterruit mitigavitque, prout Socrates L. IV. c. 32. & Sozomenus L. VI. c. 36. testantur. Persuasus enim erat Themistius, velle Deum varie ab hominibus coli, ut sic ea opinionum de se varietate attentos magis redderet ad reverendam majestatem suam Divinam animos, incomprehensibilem illius essentiam, & sui intellectus infirmitatem cogitantes. Philosophus erat Aristotelicus, atque hinc tantum non omnes Aristotelis libros suis Paraphrasibus illustravit, quorum & bona pars adhuc superest Venetiis A. 1534. in fol. Græce, Aldinis, apud Turrifanum, ni fallor, literis excusa: & ex Latina Hermol. Barbari versione Basil. 1533. in 4. Græ-

Græce Editioni Venetæ insertæ quoque sunt octo Themistii orationes: quas Latine vertit postmodum atque separatim edidit Basil. 1559. in 8. Hieron. Donzellinus. Has ipsas Emendatores, & sex novarum accessione auctas, Græce iterum publicavit Henr. Stephanus A. 1562. in 8. Stephanianas 14. duabus auxit, Latine omnes vertit, notas & Conjectanea sua addidit, Dionysius Petavius Flexiæ 1613. in 8. Anno sequente 1614. easdem, cum notis suis, edidit Pet. Pantinus Lugd. Bat. in 8. Augustales Themistii orationes, quarum sex sunt, à sophisticis declamationibus sejunctas, jam A. 1605. Ambergæ in 4. cum notis suis ediderat Georg. Remus. Petavius autem, non contentus XVI Themistianas edidisse, earundem nova editione dedit XX, Parisiis 1618. in 4. cum animadversionibus & notis. Imo ne sic quidem à conquirendo quievit; sed tanta sedulitate Veteres libros volutavit, ut, inventis novis 13., tandem XXXIII. Orationes Themistii possideret; jamque undecim novas Latine quoque reddiderat, cum eum mors abripit. Ergo successit in labore Gabr. Cossartius, & cum hic itidem fato præventus Orationem postremam sine versione reliquisset, Joh. Harduinus in se onus edendi Themistii suasu Garnerii suscepit; Augustales orationes juxta ordinem chronologicum, quo sunt scriptæ, digessit; reliquas eo, quo sunt repertæ: Petavianis notis amplissimas suas notas addidit, deditque adeo Themistium omnibus fere numeris absolutum: Paris. 1684. in fol. Memini tamen audivisse me, Harduinum è Petavianis in Themistium animadversionibus insignem aliquam omisisse, in qua Plinii locus quidam forte insigniter restitutus deprehendatur: idque ideo factum ab Harduino dicebant, ut eo tutius latitaret illius plagium, emendationem sibi, in sua Editione Plinii, non sine arrogantia adscribentis. Verum hæc alii curent. Nos de Themistii Elocutione judicium Photii apponemus, qui 36. illius Orationes legerat, ut è Codice 74. Biblioth. constat: ita vero ibi de Themistio: *ἔστι δὲ τὴν Φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέρητος, καὶ ἀνθηρὸς, καὶ λέξεσι πολιτικαῖς, καὶ εἰς τὸ σεμνόντι ἐπικλινέσας χρώμενος: dictione utitur perspicua, quæ superfluis caret, floridaque, tum locutiones adhibet, quales iis qui in foro & judiciis (non in umbra scholarum) versabantur, & quæ gravitatem aliquam præ se ferunt:*

Et hæc de Græcis Oratoribus & Sophisticis dicta sunt. De Latinis, si Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum Pliniumque, excipias, de quibus supra, cum de Latinis Autoribus ageretur, actum simul est, nihil nostram ætatem vidit: etsi feracissimum Virorum doctorum Ciceronis ævum quamplurimos disertissimos viros, ipsiusque Ciceronis æmulos, tulerit: Q. Hortensium, C. Curionem, C. Licinium Calvum, M. Brutum, M. Cælium, M. Callidium, C. Jul. Cæsarem Dictatorem: ævum Augusteum non pauciores, M. Valer. Messallam Corvinum, C. Asinium Pollionem, M. Por-

cium Latronem, T. Cassium Severum, T. Labienum, Sext. Jul. Gabinianum, C. Asinium Gallum Pollionis filium, Junium Gallionem, M. Seneca filium secundo genitum: & alios à seculo quidem aureo Augusteo, quam hi remotiores: de quibus omnibus, ut & iis, qui ætate Ciceronem antebant, serv. Galba, Tib. & Cajo Grachis, C. Carcone, Q. Catulo, &c., more suo diligentissime, collectis Veterum testimoniis, agit Vosius de Nat. Rhetor. c. 14. & 15., qui legatur. Barbarorum vero Seculorum Oratores, si si qui tamen præter Ecclesiasticos extiterunt, nihil moramur; sed, omissis iis, ad recentiores Viros Eloquentiæ laude inclutos, & orationum scriptores progredimur.

CAP. III.

DE ORATORIBUS RECENTIORIBUS.

- §. 1. *Horum Princeps est M. Ant. Muretus, (de cujus Imposituris quadam adduntur Literariis,) isti autem proximi Joh. Casa, M. Ant. Majoragius, Aonius Palearius. 2. Sequuntur Tarqu. Galluccius, Dion. Petavius, J. Bapt. Evangelista, Jul. Jul. Nigronus, Janus Passeratius, Oct. Ferrarius, Pet. Joh. Perpinianus, Vinc. Guinifius, Bonav. Baronius, Franc. Vavassor, Bernb. Stephonius, Jul. Cæs. Scaliger, Itali plerique aut Galli. 3. Germanici ac Danici Oratores, Phil. Melancthon, Ad. Theod. Siberus, Joh. Caselius, Aug. Buchnerus, Matth. Berneggerus, J. Freinshemius, J. Henr. Bæclerus, Mich. Viridungus, Mich. Piccartus, Thom. Lansius, J. Balth. Schuppius, Jac. Masenius, Thom. Bartholinus, Chr. Schraderus. 4. Belgæ, Dan. Heinsius, Petr. Cuneus, Cassp. Barleus, M. Z. Roxhornius, Dom. Baudius, Justus Lipsius, Eryc. Puteanus, Ant. Æmilius, Mart. Schookius. 5. Nicol. Nancelius, Jac. Crucius, Rein. Neuhusius, Hier. Donatus, Pet. & Joh. Vinc. Gravina, Ant. Nalagonellius, aliique e variis Gentibus Recentiores. (De singulorum, hætenus recensitorum stylo, aliisque Dotibus aut Vitiis, Judicia ab Autore proponuntur, tum propria, tum interdum etiam aliena.) 6. Panegyricorum Recentiorum Collectio Hanoviensis. Judicium de Er. Rocerodami, Joh. Wouvvverii utriusque, & Val. Thilonis, Panegyricis. Index Panegyricorum aliquot Recentiorum, sparsim editorum, & ut junctim recudantur, dignorum. 7. Thesaurus Orationum Panegyricarum Gallicarum, A. 1665. editus. Italici Eman. Thesauri, Aug. Mascardi & Joh. Bapt. Mancini. 8. De Dictione Modernorum in Inscriptionibus, aliisque Orationibus, Argutiarum plus justo studiosa, Variæ Eruditorum Censuræ, Exemplis $\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha$ istius nonnullis illustrata. 9. De Dictione Ludicra, quam Galli Burlesque vocant, a Franc. Vavassore impugnata, Judicium. 10. Inscriptionum Origo a Jac. Gaddio, Conjectura dubia, a Gra-*

*cis derivatur. Eman. Thesauri Comm. de Eloquentia illarum arguta Dida-
scalicus. Inter Scriptores earum eminet idem Thesaurus, de cujus Plagiariis,
Nic. Avancino & Job. Bapt. a Cruyce, quædam adduntur. 11. Coeteri ea-
rundem Artifices, Aloysius Juglaris, Laur. Pignorius, Octav. Ferrarius, Alb.
ab Ines, Lamb. Villafanus (aliorum Plagiarius,) Octav. Boldonius, Franc.
Poma, Hier. Boncompagnus, Pet. Labbe, Leo Matina, & de singulis Judicia.
12. Jac. Masenii & Christ. Weissii de Inscriptionibus argutis Libelli. 13. In-
scriptiones J. Bapt. Masculi, Laur. le Brun, J. Ant. Petramellarii, & aliorum,
deque iis Judicia.*

UT superius seculum multos genuit fama Eloquentiæ suo merito in-
signes, & quos ipfismet Veteribus aliquando æquiparari potuisse,
dubium non est: ita palmam omnibus præripit, sibi adeo deposcit,
M. ANTON. MURETUS, Orator exquisitissimus, de quo jam ali-
quoties à nobis variis occasionibus dictum est. Inter alia recensuimus ali-
cubi facetam illius imposturam, qua Scaligero versiculos aliquot, à se fa-
ctos, pro Veteribus obtrusit: & cujus Erythræus in Pinacotheca, Colome-
sius in Particularibus aliique mentionem fecerunt. Addimus nunc aliam
plane similem, qua, ut emendationem quandam suam Catulli eo felicius
tueretur, versum sub Pacuvii nomine allegat, quem tamen ipse modo con-
finxerat, & qui nullibi alias reperitur: observante ad Catullum Is. Vossio
p. 46, qui addit: *Mirum, fraudem hanc non detectam fuisse à Scaligero, esse merito
suspectæ esse debuerant merces sub quocunque demum titulo è tam dolosa procedentes
officina; utpote qui adulterinis hujus viri versibus deceptum se fuisse optime nosset.
Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo
passus sit se decipi.* Sed, ut ad Orationes Mureti nunc regrediamur, certe, seu
sermonis numerique spectes eximiam puritatem & artificium, seu miram
concinnitatem periodorum, Mureto peritior artifex non est: quam ob rem
etiam Jos. Scaligero in Excerptis Puteanorum hoc nomine ceteris prælatus
est. Editio Venetæ 1583. in 8. & Ingolstadiensis 1600. ceteris haud dubie
præstant. JOH. CASÆ Monumenta Latina Orationes & Epistolas com-
prehendunt, tam nitido stilo scriptas, ut provocare ipsummet Ciceronem
possint: adeo omnes perfectæ orationis numeros implent: prodierunt
Florentiæ 1567. in 4. Est hic ille Beneventanus ArchiEpiscopus, quem de
Sodomix laudibus librum scripsisse communis fama fert; quæ plurimis vi-
rorum fide dignorum testimoniis probari posset. Sed novimus defendisse
Casam, in suo Anti-Bailetto, Menagium, variaque conquirere argumenta,
quibus illum à tam immani crimine excuset. Interea tamen ipse Mena-
gius non negat, prodiisse omnino lasciva istiusmodi Casæ juvenis Carmi-
na, *Capitolo di Forni* inscripta, è quibus intentatum illi crimen haud diffi-

culter adstruxeris. Sed nos quidem illa tanto vehementius detestamur; quanto se magis alias styli puritas nobis probat. M. ANT. MAJORAGII orationes, conjunctim primo Venetiis 1582. in 4, & inde aliquoties, editæ & recusæ, exquisitæ Latinitatis laude privandæ non sunt. Fuit enim Vir ille nitoris in ista lingua studiosissimus: etiam, cum interpretaretur Aristotelis libros Lites ejus cum Calcagnino & Nizolio alibi relatæ sunt. Ad restituendam eo felicius Eloquentiam Latinam, morem declamandi in scholis, antiquis temporibus usitatum, reduxit, magnoque cum applausu Mediolanensium, quam id esset utile institutum, exemplis egregiis puorum demonstravit. Idem quoque tentaverat aliquando A ONIUS PALEARIUS, quo Viro nemo unquam felicius Ciceronem expressit, ut jam tum à nobis monitum est, cum ejus Epistolas recenseremus. Sane sunt ejus Orationes omnibus numeris absolutæ: ostenditque inprimis, quantum in dicendo valuerit; Oratio in L. Murænam, quam Ciceroni contrariam scripsit Palearius, dictione, figuris, argumentis, adeo similem Ciceroni, ut nec ovum ovo possit esse similius. [Novam & nitidissimam operum ejus Editionem nuper apud Batavos Henr. Wetstenius dedit, Amstelod. 1696. in 8, cum præmissa optimi Palearii vitæ atque Mortis Historia.]

2. TARQVINIUS GALLUCCIUS, Jesuita, Orationes scripsit, & ob stili-
lum, & ob materias, commendandas, Colonia 1618. in 8. DIONYSII
PETAVII Orationes elegantissimæ sunt: ut fuit Vir in literatura sub-
actus, quem unum pene inter omnes Jesuitas aliquo numero habuit Sca-
liger; forte non habiturus, si tam male se ab illo acceptum iri divinare po-
tuisset. Prodierunt ejus orationes Paris. 1620. in 8., Colonia sequenti anno
recusæ. JOH. BAPTISTÆ EVANGELISTÆ, Piceni, Orationes XLIV.
magnum in titulo præ se ferunt elogium: dicuntur enim *Latine locutionis
mirificam elegantiam, magnamque argumentorum varietatem accurate & docte dispo-
sitam continere*, Venet. 1596. in 4. Enimvero phraseologia in illis Orationi-
bus Latina equidem est, sed supra modum coacervata, periodique imma-
nes, quibus transmittendis vix spiritus sufficiat. Utitur quoque JULIUS
NIGRONUS, Jesuita, in suis Orationibus, Moguntia 1610. in 8. editis,
prolixioribus periodis, quam decet cultam & elaboratam Orationem.
JANI PASSERATII, qui Parisiis Eloquentiæ Professor & Interpres Regius
fuerat, Orationes & Præfationes varii argumenti, ibidem 1606. in 8. & 1637.
editæ, eleganter quidem, nec minus argute, scriptæ sunt, sed non servant
Orationis illum tenorem, quem requirit castigata illa Ciceronis Eloquen-
tia, nec tam nitidæ, tersæ aut numerosæ sunt. OCTAVII FERRARII
Prolusiones, ut vocat, Epistolæ & formulæ, primo Patavii editæ, dein
Chemnitii in Germania recusæ, similiter aliquid vernilitatis habent, etsi
florido

florido stylo scriptæ. Optumus autem in numero PETR. JOH. PERPINIANUS, Hispanus homo, cujus Orationes, Monasterii in Westphal. 1602. in 8. & Colonia 1650. in 12. editæ, succi boni & stili sunt, nam & Latine, & periodice, scribit. Quapropter & tanti eum Janus Nicius Erythræus facit; ut, cum in Exteris omnibus etiam si copiose eleganterque scribentibus, aliquid peregrinitatis deprehendere sibi videatur, nec orationem urbanitate quadam veluti coloratam; duos tamen, Gallum & Hispanum Oratores, excipiat, Muretum, & nostrum hunc Perpinianum: quorum in orationibus recinere quiddam & resonare adeo Urbanum ait, ut in Romana civitate nati, non autem in eam asciti videantur, Pinacoth. III. p. 74. Non contemnendæ etiam sunt VINCENTII GUINISII Allocutiones Gymnasticæ, Antverpiæ 1638. in 8. auctiores editæ, postquam A. 1623. in 24. primo prodiissent, argumentis rarissimis, & stilo sat bono, commendandæ: nisi, quod acumina interdum, plus quam decet affectant: neque tamen inelegantes sunt, sed in multis etiam salivem movere possunt. Sed BONAVENTURA BARONIUS, ut argutus possit esse, vel barbarismos interdum admittere non veretur, perpetuus frigidusque tumoris, haud raro puerilis, affectator. Ast FRANCISCI VAVASSORIS Orationes omnes complent Latini sermonis numeros: nihil ibi tumoris affectati, nihil frigidi barbarive, sed tersissima omnia, castigatissima, & quæ in summo floridissimæ elocutionis nitore nativi decoris longe plurimum ostentant: adeo, ut nihil illis nitidius sit. Editæ sunt Parisiis 1644. in 8., ob selecta etiam argumenta dignissima, quæ ab omnibus legantur. Alium Jesuitam BERNARDINUM STEPHONIUM, Sabinum, claris etiam Oratoribus accensendum, narrat nobis Nicius Erythræus Pinacoth. I. p. 160., quem non solum plane egregium fuisse poetam ait, sed & non minorem præterea Oratorem: profertque inprimis ibi duas orationes Erythræus, quas qui legerit, meliores non desideraturum spondet: adeo nec verborum copiam, nec sententiarum splendorem, nec eorum pigmentorum, quæ ornant ac distinguunt orationem, quicquam iis deesse, fidem facit: tanto magis cum suo testimonio admitendus, quanto ipse erat artis peritior. JUL. CÆS. SCALIGERI Orationes, quæ paucæ sunt, & cum Epistolis ejusdem Lugduni Batav. 1600. in 8., alibique in Germania, editæ prodierunt, magnos spiritus habent, ut acre Viri ingenium & vehemens inde etiam facile pernoscas.

E Cermanis, qui eloquentiæ laude claruerunt, primum merito nominamus PHILIPPUM MELANCHTHONEM, cujus orationes, in Tomos sex distributæ, sua etiam justa laude privandæ haudquaquam sunt. Candorem quendam & simplicitatem in dictione semper sectatus est Vir ille; atque id consecutus, ut suo tempore Philippicus stilius inter elogia audiretur: non assurgit unquam, aut vires vel robur aliquod ostendit,

sed tamen ita tractat argumenta, quæ tractat, ut nihil omittat eorum, quæ ad rei summam pertinent. AD. THEOD. SIBERI, qui Oratoriæ Professor in Academia Wittebergenfi fuit, Orationes, elegantes quoque sunt, & multam habent argumentorum varietatem: nec destituuntur acumine, iudicio & nervis. Editæ sunt Witteb. A. 1617. in 8. Longe vero his præferendæ JOH. CASELII Orationes, sparsim editæ, nitidæ, eruditæ, rerum varietate plenæ, eruditis magno in pretio semper, ut reliqua ejus Viri habitæ: ac optandum omnino esset, ut eximia ejusdem scripta junctim aliquando in lucem prodirent; in quibus colligendis laborarunt Henr. Ernstius, Marqu. Gudius, aliique. Non minore elegantia AUG. BUCHNERI Orationes nitent, vere castigatum purissimum, tersissimumque dicendi genus, quale in Cicerone est, mirumque periodorum artificium, ostendentes. Dissertationes ejusdem academicæ concisiores periodos, ad Plinianum genium institutas, amant. Matthiæ Berneggeri quoque Orationes, Argentorati 1640. editæ in 12., ut & Orationes Joh. Freinsheimii, Francof. 1662. impressæ, admodum elegantes sunt, & tum argumento, tum stylo, laudabiles. In JOH. HENR. BOECLERI Orationibus magnus est spiritus, grandia & sonantia verba, quibus præ ceteris indulget, exquisita & ex optimis Historicis congesta dictio: editæ sunt Argent. 1650. in 8. Mich. Viridungi orationes ut & Mich. Piccarti, Professorum Aldorffinorum, potius ob argumentum, quam ob dictionem, commendandæ sunt, quanquam non usque adeo humi repant, puræ quoque & Latinæ sint. Thom. Lansii Orationes nemo Eruditus facile legerit, nisi ob materias, quas tractat. Joh. Balth. Schuppius in Orationibus suis plagiarus est, in quibus cetera, præter stili barbariem, & jocos quosdam triviales, nihil laude dignum invenias. Jac. Masenius in Exercitationibus Oratoriis jocosioris aliquando non in elegans aut ineruditus Sophista est. Nec Thomæ Bartholini Orationibus deest vel acumen vel elegantia, in quibus argutissima & elegantissima de dolo Diogenis Oratiuncula. In Christoph. Schraderi Progymnasmatibus & orationibus nonnullis stilius ad antiquitatis genium, elegantiam & numerum, optime formatus est.

- 4 DANIELEM HEINSIUM, ut à Germanis ad Belgas nunc abeamus, non tam pro oratore quam Sophista haberi voluit Masenius, sed ipse Sophista merus & inepte se nonnuquam jactitans in palæstra, cui non semper par erat. Sane Heinsius, etsi Ciceronianum in eloquendo Characterem non servet, periodorum mensura & concinnitate infra illum subsistens, (ut plerique Batavorum non amant circumscriptum illud dicendi genus, sed potius libertas familiaris illis perplacet, qualis in familiari, vel Epistola, vel Sermonem, usu venire solet) elegantissima tamen tractat argumenta, stylo inprimis comto & eleganti, quanquam non semper Ciceroniano,

niano, sed qui, ut arbitror Plinianum quid fere sapit. Prodierunt aliquoties Lugduni Batav. 1612. in 8., 1627. 8., 1657. in 12. & forsan pluries ejus orationes: quæ Isaacus Vossius, delicatulus Censor, exprobrat perpetuam relativorum pronominum, *qui, quæ, quod*, repetitionem. Joh. Scaliger in Scaligerianis Heinſii quandam ſtyli varietatem notat, prout ſcilicet ab Autoris hujus vel illius lectione recesserit, dicitque imprimis illum, Lipſii, Mureti ac Eraſmi libris captum, atque adeo inebriatum velut fuiſſe, ſpretis contemptim reliquis. *Heinſius vient quelquefois yvre de Lipſius, quelquefois de Muret, quelquefois d'Eraſme; & dit, que les autres ſont des ânes.* Æmulus Heinſii in Academia Lugduno-Batava Profeſſor, PETRUS CUNÆUS, vir doctiſſimus atque diſertiſſimus, ipſe quoque Orationes publicavit, quæ admodum terſæ ſunt ac Latinæ, & quas Aug. Buchnerus dignas judicavit, ut, cum ſua præfatione, Wittebergæ recuderentur A. 1643. Qui eodem tempore, quo Heinſius & Cunæus, & ibidem, in eademque dignitate, vixit, CASP. BARLÆUS, ut in Carmine, ita & in Oratione, periodum contortam amat, membris non bene junctis, ſed infinite per mera membra & comata vagatur, quanquam argutus ſatis & feſtivus declamator: ſuo enim quodam genio magis ad ludicra & feſtiva, quam ad ſeria, ducebatur. Diſctio non ſemper ſatis pura: in phraſibus enim non diu ſe torſit, obvia rapiens ad argutos animi ſenſus exprimendos. In Marci Zueri Boxhornii Orationibus tumor aliquis verborum eſt, & quædam, ut ita loquar, vaſtiloquentia; quemadmodum & in Dom. Baudio, in phraſin Domitianeſis temporis, judice Scaligero, expreſſit. JUSTI LIPSII Orationes, Epistoſis ejus additæ, plane alterius ſunt ſtyli, quam Epistoſa, & quidem melioris & Latinioris, ut judicat Scaliger in *Excerptis Put.*, qui Orationem de duplici Concordia, & illam, quæ eſt in obitum Ducis Saxonie, Latiniffimas vocat, creditque etiam eſſe Lipſii, quanquam ipſe ſuas neget; Miræus etiam à Melch. Goldaſto ſcriptas referat Lipſioque ſuppoſitas credi velit: quod & idem vult Carolus Scribanius. vid. Placcius de Pſeudon. p. 219. Erycius Puteanus, in Suada ſua Attica *Λιψιανίζες*, nec tamen aſſequitur Lipſii elegantias: ut ſunt plerique, auſim propemodum dicere ad unum omnes, ejus viri in ſcribendi ratione imitatores frigidi, & puerili minutorum ſenſiculorum coacervatione plane inſipidi & infelices. Et tamen Puteani diſctio adeo placuit Anton. Æmilio, Profeſſori Ultrajectino, in Orationibus ſuis, ut integras periodos & Lacinias ex ipſo exſcriberet, transferretque in ſuas, quæ lucem aſpexerunt Ultrajecti 1651. in 12. Mart. Schookii Orationes non ubivis puræ ſunt, ſed interdum barbariſmos admittunt, interdum aliquam ſtyli philoſophici ſtribliginem: prodierunt Daventriæ 1665.

Nicol. Nancelius, in Declamationibus ſuis, Pariſ. 1600. in 8. editis, ſmerus declamator eſt, ſtylo interdum barbarus. Jac. Crucii etiam, Rein. Neu-

Neuhufii, Melch. Junii, Chr. Ad. Ruperti, Rhetorum Porcensium, Orationes, ut sunt maximam partem à discipulis exercitii gratia conscriptæ, ita, non ob nitorem styli, sed ob materias forte, legendæ sunt. Hieronymum Donatum luculentas composuisse orationes Jac. Gaddius testis est: sed eas equidem ego nunquam vidi, uti nec Petri Gravinæ orationes & epistolas Neapoli 1589. in 4. impressas. [Alius est ab hoc recentissimus Autor, longeque disertissimus Joh. Vincentius Gravina hodieque superstes: cujus Opuscula, nuperrime 1696. in 12. Romæ publici juris facta, ostendunt, quantum vir ille in dicendi scribendique facultate profecerit, & quam omnem terse, eleganter, nitide, semet explicandi artem, tum & alios permovendi vim, unus optime calleat. Adjungendus illi Antonius Malagonellius, Summo Pontifici & Cardinali Spadæ ab Epistolis scribendis, cujus itidem permagna Romæ celebritas est: nec immerito, quod Orationes & Epistolæ, Romæ 1697. in 12. editæ, testantur, sane quam elegantissimæ: sed quæ tamen, ut fatetur quisquis est Autor præfationis, Vir doctissimus, non tam castigatam illam Ciceronis, aliorumve aurei sæculi scriptorum, facundiam, quam Plinianum potius argutum, & quod florida sententiarum varietate aures permulcet, dicendi genus, ubique sapiunt. Uterque vero, & Gravina & Malagonellius, ex Arcadum Societate sunt, quæ hodie præ ceteris omnibus clara per Italiam est, & inprimis magno nisu ingenuarum artium incrementa promovet.]

- 6 Panegyrici Recentiorum, sparsim antehac editi, aliquot Voluminibus collecti, Hanoviæ prodierunt A. 1613. in 8, sed non omnes unius commatis. Eminent inter omnes Erasmi ad Burgundum Principem Panegyricus, optimus, multaque eruditione refertus, in cujus etiam stylo non facile quisquam habebit, quod desideret. Jo. Wovverius, Hamburgensis, in Oratione ad Christianum IV, Daniæ Regem, in multam luxuriam se diffundit: de quo, in Epistolis aliquubi Jos. Scaliger judicavit, nimiam illum curam adhibuisse, & in locis communibus tractandis esse prolixior. Quemadmodum vero notum est, Hamburgensem à Wower, quem diximus, ab Antwerpiensi Senatore Joh. Wowerio, qui eodem tempore vixit, longe alium esse: ita cavendum, ne Joh. Wowerii Panegyricum Archiducibus Austriæ, Belgii Principibus, scriptum, Hamburgensi itidem tribuamus, qui Antverpiensi debetur, & separatim apud Balthas. Moretum Antverp. 1609 in 8. excusus est. Valent. Thilonis Panegyrici non ubique puræ Latinitatis sunt. Recensebimus vero hic Orationes aliquot, maxime Panegyricas, quæ, sparsim hic illic editæ, melioris commatis sunt, & dignæ, quæ junctim Voluminibus aliquot ederetur. Inter illas sunt Pierii Winssemii Oratio in memoriam Gustavi Adolphi, Suecorum Regis, quem ille Gustavum II. vocat, ipsummet directæ, & excusa in Frisiis A. 1633. in fol. Ejusdem Regis Panegyricum

ricus Poëticus ab eodem scriptus sublimi Stylo, & Amstelod. 1632. in fol. editus: Ejusdem Winsemii Oratio in excessum Henrici Nassovii. Frane-keræ 1641. fol. Oratio pro reparata æde Academica, ibid. 1643. Oratio in obitum Guilh. Stakmanni, Viri Consularis, A. 1641. & aliæ. Joach. Pastorii Gratulatio ad Regem Angliæ de Regno, Gedani 1661. in 4. Ejusdem Orationes de præcipuis Historiæ Autoribus, & de potissimis ejusdem argumentis: ibidem eodem Anno Alex. Mori Gratulatio super Venetorum de Turcis Victoria, Amstelod. 1658. in fol.; Joh. Frid. Gronovii Gratulatio ad Guilielmum Arausionum Principem, cum Imperator per Belgium creatus esset, Amstelod. 1647. in fol. Ezech. Spanhemii Panegyricus ad Christinam, Sueciæ Reginam, Genuæ 1652. in 4. Ejusdem oratio genethliaca de nato Electori Brandenburgico filio Principe. Joh. Schefferi Oratio Valedictoria ad Christinam, Suec. Reginam, regno se abdicantem, Upsaliæ 1654. in fol. Ejusdem Oratio ad Regem Carolum (XI), cum primum Upsaliam studiorum causa veniret, Upsal. 1665. in 8. Georgii Ossolinskii Orationes, quas ut legatus habuit, Dantisci 1647. in 4. Staudii Oratio in excessum Caroli Gustavi, Regis Sueciæ, Stralesund. 1660. fol. Viti Beringii Oratio de Historia, Hassniæ 1651. fol. Ejusdem Oratio in memoriam Regis Daniæ, Friderici III., & Gratulatio ad Christianum V. Hassniæ 1670. fol. Bartholi Bartholini Laudatio funebris Friderici III., ut & Matthiæ Fossii Atracta Pallas, Hassniæ eod. anno. Ejusdem Bartholini Oratio in Excessum Christiani IV., Erasmi Bartholini Panegyricus in nuptias Christiani Alberti & Fridericæ Amaliæ, Hassniæ in fol. Elogium Forstneri a J. H. Bœclero scriptum in 4. & fol. J. Henr. Bœcleri Sceptum Apollinis, sive Gratulatio de Reſtoratu Academico Comitibus de la Gardie; Argent. in fol. Aug. Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ, in fol.; Claud. Memmii Avau- xii Elogium Franc Vavaſſoris, Paris. 1651. fol. Christiani Ostenfeldii Laurus Württembergica pro restituta Academia Tubingensi, 1652. fol. Dionys. Vossii Panegyricus dictus Principi Arausionum: Amstelod. 1633. in fol. Panegyrici duo in Cromyvellium Anonymi alicujus, 1654. in 4. Octavii Ferrarii Panegyricus in Ludovicum XIV., Regem Galliæ, Venet. 1666. in 4. Joach. Pastorii Calendæ Regiæ, sive Gratulatio ad Joh. Casimirum, Regem Poloniæ, de auspiciato ejus in Thorunium, à se recuperatum, ipsis Calendis Januariis ingressu: Dantisci in 4. 1659. Eryci Puteani Purpura Austriaca, sive Gratulatio de Cardinalatu, Antvverpiæ 1635. in 4. Plures Orationes colligere poterit, qui volet. Illæ vero, quas enumeravimus, dignæ sunt, quæ colligantur & servantur.

Nec vero desunt inter Exteros Gallos Italosque, in vernaculo sermone Oratores Elegantissimi, quibus nonnunquam in Latina etiam lingua

commode utaris. Talis est liber, cui titulus: *le Thresor des Harangues*, Paris. 1665. in 12. editus: in quo continentur aliquot Orationes, in receptionibus Principum ac Regum; gratulationibus de matrimoniis, & aliis argumenti Politici panegyrici materiis. Sunt & Immanuelis Thesauri Panegyricorum tria volumina, Italico sermone scripta, argutiisque plenissima, è quibus nonnunquam petas aliqua, quæ inventionibus alia occasione inservire possint. Turin. in 8. Augustinus Mascardus Orationes Italicas argutiores, tam suas, quam aliorum, uno collegit libro, impressas Venetiis 1646. in 4., sub titulo: *Prose Volgari*. Joh. Bapt. Mancini Exercitia oratoria Italico sermone scripta, sub titulo: *Furori della Gioventà*, Bononiæ 1636., tumida aliquantulum sunt, & acumina habent affectata ac declamatoria.

- 8 Ceterum, sicut Itali ut plurimum argutiis in suis orationibus indulgent, quos Galli etiam haud raro imitantur: ita non omnium calculum eo labore suo merent. Sane Franc. Vavassor, in libro de Ludicra dictione, & in oratione; pro veteri dicendi genere contra novum, horum generum acuminibus, quæ Hispanis originem debere magnamque cladem puritati Latinæ intulisse, monet, boni non multum tribuit, sed ex Orationibus propemodum proscripita mallet, nisi forte cum Augustei ævi acuminibus plane consentiant. Atque id in universum negari utique non potest, per Inscriptiones, præcipuum argutæ illius novæque dictionis fœtum, Italici primo debitum, ansam esse multis in lingua Latina corruptelis datam: quod, præter alios, etiam Bœclerus, in Museo, monet: sed qui tamen simul omne illud studium rejicere non audet: sed, postquam in utramque partem, diu disputasset, ferendum censet, si adhibeatur commode, & modus in re ipsa fervetur. At Historias & Panegyricos eo modo scribere velle, quod faciunt tamen aliqui, plenum frigidissimæ affectionis & ineptiarum videtur, nec immerito a Bœclero ex Historia atque panegyrico mixtum chaos vocatur. Est enim poëtismo propior, quam orationi, talis scriptio, & quæ ut plurimum nil nisi coactum sapit frigidumque: Adeoque nihil omnino horum ad imitationem proponendum est, quanquam extantiora quædam acumina enotare nihil vetet. Contra ineptum vero usum Acuminum vide, quæ habet Famianus Strada Prolusionum Academ. lib. II. prolus. 12. Albertus de Albertis in Actione contra corruptores eloquentiæ passim: Oct. Boldonius in Epigraphica VI, Vavassor locis, quæ allegavimus: & lepida quædam Satyra Gallico sermone scripta, atque Heidelbergæ A. 1670. in 12. impressa, hoc titulo: *Nouvelle Allegorique, ou Histoire des dernieres troubles, arrivées au royaume de l'Eloquence*: qua, sub fictione belli alicujus Rhetorici, multi istius seculi scriptores argutuli perstringuntur. Jan. Nic. Erythræus etiam, passim in Pinacothecis, intempestivos istiusmodi argutiarum aucupes falsè ex merito

rito perstringit : cum v. g. Franc. Carettonium ridet, qui summam eloquentiam in sententiolis venustulis ac vibrantibus, breviter arguteque conclusis, non in verborum ac sententiarum magnitudine ac splendore, nec in rerum argumentorumve copia, sitam esse putabat: atque hinc, in quadam Oratione sua, cum qua sibi mirum quantum sapere visus est, nil nisi concisum hoc membrisque minutioribus velut captum, dicendi genus, tot fere argutiis sententiarum refertum, quot verbis, adhibuit: in scholastico pulvere (& addit Erythræus) peringeniosis adolescentibus illustris, sed nec Summi Pontificis auribus satis digna locutus (dicebat autem ad Clementem VIII), nec Augustissimo illi Patrum purpuratorum Senatui apta, Pinacoth. I. p. 162. Alibi, quum de Fulvio Testa agit, integram talium hominum societatem nobis describit, quibus vetera pura atque incorrupta plane fordebant, & qui nil nisi argutulum, è suis officinis profectum, laude dignum existimabant: quorum insania complures etiam optimorum ingeniorum Viros ad pueriles nugas abripiat. vid. Pinac. III. p. 212, seq.

Alii, dum in jocis facetiisque acumen præpostere præ se ferrent, infana ejusdem affectatione in grande vitium prolapsi sunt: ortumque exinde illud dicendi genus, quod Galli *Burlesque* vocant, cujusque Specimen Scarron, & alii, apud Gallos dederunt, aliquid identidem è Belgica lingua vernaculæ immiscentes: sed quos singulari libro de Ludicra dictione impugnavit Franc. Vavassor, Paris. 1658. in 4. edito. Sed ut de cetero salibus facetis acumina adeo abroganda non sunt, ut potius vel maxime ad eadem requirantur: qua de re & Cicero, in secundo de Oratore, & è recentioribus alii: ita de affectatis acuminibus, seu in jocis, seu in Oratoribus, ea occurant, alio loco à nobis actum: cum aliquando penitus naturam acuminum & usum perlustraremus.

Interea recensēbimus tamen insigniores aliquot Inscriptionum & Elogiorum, tali acumine elaboratorum, Auctores. Jac. Gaddius lubenter è Græcia originem eorundem arcefferet, sed dubius tamen est. In *Elogiis* (ita inquit T. I. de Scriptor. Non-Ecclesiast. p. 266., sub titulo Philoponi) *Latini superant Etruscos ac Græcos, qui hoc breve, sed egregium, curiosumque scribendi genus forsitan ignorarunt; certe minime nobis ostenderunt: ni tamen libeat e-logia compellare laudationes heroum ac imagines, à Græco Philostrato ingeniose ac feliciter concinnatas. Nec inficior, egregia Thusco etiam calamo formata extare Elogia: scilicet liber Elogiorum Academiæ Ignote: atque non pauca Pone: sed hæc numero, varietate ac pondere, impæria videntur Latinis Elogiis Jovii, Folietæ, Sammartiani, Thesauri, Francisci del Monaco, & aliorum, quorum in hoc scribendi genere nomen eminet. Verum, ut jam pressius ad acuminum argutiarumque magistros accedamus, nemo est, qui majore nisu, & feliciore etiam suc-*

cessu, eam Eloquentiam omnem late pertractavit, certisque etiam præceptis scrupulose admodum inclusit, quam IMMANVEL THESAURUS, quem, per integros 40. annos, labori huic infudasse testis Boldonius est. Præcepta Inscriptionum argutarum dedit libro Italico, cui titulus: *Il Canochiale Aristotelico, seu Idea del l'ingeniosa Elocutione* Venet. 1664. in 4. [Male omnino in libello de Disciplina Argutiarum Morhofii, qui A. 1693. prodit, iste Thesauri liber *Pandochiale Aristotelicum* vocatur] Multa Thesaurus in illo libro affert egregia, de metaphora, tanquam fundamento omnis acuminis, & secundum principia Aristotelica, omnem illam acuminis rationem indagat, additis ubique exemplis. Ipse quoque Inscriptiones peculiari Volumine edidit, de Genealogia Christi & Patriarcharum: item quas in funebribus apparatibus, natalitiis pompis, sacris celebritatibus, publicis Principum receptionibus, Regiarum ædium monumentis componi poni ve debere existimavit: omnes simul Taurini 1666, in 12. editæ, & postea, splendidiore typo, Berolini in 4., curante Joh. Ravio. Infulatas ejus Virtutes, Oxon. 1638. editas, una cum Cæsaribus, quas ejus Autoris esse negat publicator Editionis Taurinensis, ego eidem tribuere non vererer. Scripsit & Orationes Panegyricas Thesaurus Italica lingua argutissimas, è quibus alios video multa sublegisse; inprimis Nicol. Avancinum in orationibus suis. Quemadmodum & Joh Bapt. van de Cruyce Augustinianus, qui Genealogiam Christi, versibus expositam, Antwerpia A. 1654. publici juris fecit, è Thesauro omnia exscripsit.

- II Proximus à Thesauro locari meret ALOYSIUS JUGLARIS, cujus Elogia Sacra, cum Thesauro, Moguntia A. 1665. edita sunt, & Christi Servatoris Vitam & historiam complectuntur. Scripsit & LAURENTIUS PIGNORIUS Miscella Elogiorum, Allocutionum, Epitaphiorum &c. Patavii 1626. in 4. edita. Brevis est, & ad genium inscriptionum accommodatius omnino scribit: quæ enim per integra folia extenduntur, vix talem titulum merentur. OCTAV. FERRARIJ Inscriptiones, quarum pars. I. & II. Patavi, 1668; tertia 1674., prodierunt, Noribergæ etiam recusa, acuminum parciores sunt. ALBERTUS AB INES in Elogiis Regum Polonorum, Cracovia 1655. in 4. editis, è Thesauro aliisque flosculos decerpit, quorum tamen nomina etiam apponit: & in præfatione nonnulla de hoc scribendi genere habet, Estque adeo modestior, quam Lambertus Villafanus, qui in Inscriptionibus suis, quæ poematibus adjectæ sunt, pene omnia è Thesauro & aliis est furatus. Non item amicus illi OCTAVIUS BOLDONIUS, qui *Epigraphicam* scripsit, seu Rationem Elogia Inscriptionesque pangendi, editam Augusta Perusia 1660. in fol. Spissus liber est, & propemodum omnia Rhetorices præcepta nullo judicio coacervat, variasque digressiones instituit, parum ad rem ipsam facientes. FRANC. PONE

PONÆ Elogia XII. Cæsarum, adjectis unicuique Elogio Epigrammatibus. Veronæ 1641. in 8. edita, acuta omnino sunt. Ediderat jam A. 1626. librum, in dialogi forma, de Epitaphiis ad morem antiquum afformandis *L' Epitaphio dialogo: nel quale si ingegna il modo di comporre gli Epitaphi all' antica*: sed quem non vidi. Videatur interim de Pona ejusque Scriptis Hier. Ghilinus in Theatro Hominum Literat., P. I. p. 62. Pertinent vero huc præterea HIERON. PONCAMPAGNUS, qui Seculum Momi scripsit: seu, in corruptos Seculi mores Execrationes Elegiacas, Bononiæ 1667. in 4. editas. Sed ex ipso titulo apparet, parum subesse huic Viro judicii & elegantiae. Coacervavit quasdam sententias sine magno delectu & judicio: cumque profiteatur acumen, satis interdum obtusus est. PETRUS LABBE scripsit Elogia varii generis, Gratianopoli 1664. in fol. edita (& recusa postmodum in Germania in 8), quibus addidit Carmina nonnulla. Argutus est pene in omnibus verbis; ita quidem, ut interdum frigus orationis non effugiat; neque enim aliter fieri potest, cum affectamus acumina. Non melior est LEO MATINA, qui librum scripsit, cui titulus: *Unguis Elogiorum Leonis Matinae*. Facile ex hoc titulo de Leone judicium ferri potest. Tantum enim abest, ut habeat aliquid Elogiis acutis simile, ut potius totus frigeat torpeatque. Editæ postea sunt ab illo ducum Venetorum Icones & Elogia, A. 1665. in fol.

E Germanis JACOBUS MASENIUS, Jesuita, Artem novam Argu- 12
tiarum, tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum edidit Colon. 1660. in 12. Libellus non inelegans est, & secundum locos Dialecticos inventiones acuminum distinguit: tradit quoque modum inveniendi Apophthegmata acuta: Exemplaque tam sua, quam aliena, addidit. Speciminis loca acerba in Lutherum convitia habet. Alius nescio quis Jesuita *Justa Ferdinando III.* (inscriptionibus) *persoluta* edidit Osnabrugi. Scripsit quoque Vir doctus, CHRISTIANUS WEISIUS, in hoc genere aliqua, edito libro de Poësi hodiernorum Politicorum, seu de argutis inscriptionibus, Weisenfelsæ 1678. in 8., & multa habet de origine harum Inscriptionum & natura, nec non de usu & imitatione multa quoque exempla coacervat. Sed defuerunt illi plura subsidia: nam Thesauri librum Italicum non habuit, qui tamen primus est, qui in hoc genere quædam tentavit, & longe uberiores fontes, quam cæteri omnes, reclusit.

Sunt adhuc plures alii, qui in hoc genere quid scripserunt, ut *Joh. 13*
Baptista Masculus, cujus extant Elogia, mihi quidem non visa, nisi, quæ excerptis inde passim Jac. Masenius, & è quibus de ceteris judicare licet, esse neutiquam spernenda. Habet & *Laurentius de Brun*, in Eloquentia sua Poëtica, varia Inscriptionum Exempla, hinc illinc congesta, satis quidem elegantia. *Joh. Ant. Petramellarius*, Bononienfis, Eques S. Lazari Hierosolymita-

tanus, Elogia edidit; sed quæ acuminibus destituta censet, pluribusque examinat Gaddius T. I. de Script. Non-Eccles. Est & Anonymus quidam, qui Regum Hungariæ Monumenta scripsit, Noribergæ 1663. Epitaphia editurus erat Famianus Strada; sed mors interclusit; teste in Elogiis Crasfo P. I. p. 237. Ceterum cum his horum generum Inscriptionibus plane non confundendæ sunt Jac. Phil. Thomassini Inscriptiones Patavinæ, Patav. 1649. editæ in 4: namque in illis ex tantum habentur, quæ hinc illinc in templis atque monumentis sepulchrorum comparent, quæ plane alterius commatis sunt.

CAP. IV.

DE RHETORIBUS ATQUE ORATORIBUS SACRIS.

- §. 1. *Nullum Discrimen Oratoriae Civilis & Sacrae, nisi quoad Argumentum, Praecepta autem & Methodus plane eadem, ex Aristotele haurienda. Frustra igitur tot aliae Methodi concionandi protruduntur, Patribus priorum Seculorum, Aristotelicam communem secutis, ignota, & aeo Scholasticorum barbaro primum introduci coepta. Artificia in Sacris etiam Literis, & Paulinus imprimis Epistolis, Oratoria.* 2. *Rhetores Sacri, sive Rhetoricae Ecclesiasticae Scriptores* ἐξοχώτεροι: Desid. Erasmus Roterodamus. 3. Ludov. Wolzogenius. 4. Melch. Zeidlerus. 5. Franc. Panigarola, Demetrii Phaleri Paraphrastes, de cujus etiam Eloquentia Sacra singulari differitur. 6. Corn. Mussus, Eloqu. Sacrae inter Italos Instaurator. Certamen Hispanos inter & Italos de S. Eloqu. palma, quæ Hispanis tribuitur. Laur. à Villavincenzio: Andr. Hyperii Plagiarius. 7. Ludov. Carbo, Paulus Aresius (Emblematum, quorum usus nimis improbat, delectatus,) Job. Caramuel à Lobkoviz. 8. Renatus Rapinus. 9. *Oratorum Sacrorum Varietas.* Lud. Bailii Historia illorum. Censores Janus Nic. Erythraeus & Frid. Borromeus. 10. *Locorum Oratoriae Sacrae Communium & Subsidiarum Scriptores,* Didacus Stella, Thom. Stapletonus. 11. Ludov. Cresollus. 12. Guilb. Peraldus, Franc. Labata, Job. Euseb. Nierembergius, Aloysius Novarinus. 13. Pet. Aloysius, Janus Nicius Erythraeus. 14. Jac. Masenius, Nicol. Avancinus, Franc. Salesius. 15. Dan. Bartolus, Jerem. Drexelius. 16. Pet. Berchorius. 17. Pet. Molinaeus Jun., Pet. de la Serre. 18. Angli in hoc scribendi genere aliis superiores, imprimis Job. Donne, (de cujus pro Ἀυτοχειρία Libro complura adduntur.) 19. Jos. Hallus, Rich. Whitlock. 20. Rob. Boyle. 21. Henr. Hammondus, Anonymus Officii Christianorum Scriptor. 22. Angli alii, à Guilb. Crovveo, & Anonymo quodam, Libris peculiaribus enumerati.

rati. 23. Oratores Sacri in Germania Lutherani complures, è quibus Contr. Dietericus, Salomon Glassius & Frid. Balduinus, speciatim commendantur. 24. Oratores Sacri & Scriptores Ascetici Hispanie potiores, Job de Valdes. 25. Ludov. Granatensis. 26. Job. de Aquila. 27. Alph. Lobo, Didacus Perez, Franc. Arius, Ludov. de Ponte, Job. Palafoxius, (de cujus Litibus cum Jesuitis nonnulla narrantur,) &c. 28. Oratores Gallie Sacri ἐξοχώτεροι, Claud. de Lingendes & P. Castillonius, Jesuitæ. 29. Job. Dalleus Jun., Alex. Morus, Pet. du Bosc. & Job. Claudius, Theologi Reformati. 30. Lites de Prærogativa, & Plagio mutuo, inter Anglos & Gallos Belgasque, Hispanos item & Gallos, hoc in argumento versantes.

Non differt Oratoria Sacra a Civili, nisi argumento: siquidem præcepta eadem sunt: persuadet Orator civilis, persuadet & Ecclesiasticus: si docet, Dialecticas interpretando rationes sequitur. Duplici proinde ratione sacra considerari possunt; ut didactica, & ut parænetica: atque hætenus diversum quid est in Oratione sacra. Quamvis enim & in civili Didacticum genus aliquod commenti sint juniores Rhetores; id tamen proprie ad fontes Rhetoricos non pertinet: ut ut non negem, didacticam orationem etiam ornari coloribus oratoriis posse: ut ornari quidem potest hac in parte Oratio sacra, imo debet, ne jejuna nimis & macilentia videatur. Ceterum qui præcepta Orationis sacre scripserunt, tot sunt, ut Bibliothecam pene soli conficiant: sed parum illis juvamus. Qui à communibus præceptis discedunt, tot habent Methodos, quot capita; facileque adeo quis ex illa confusione judicare poterit, quid de istiusmodi methodo sit statuendum. Sane nihil facilius est, etiam in oratione civili, quam novas invenire methodos: nec unquam defunt, qui malint artem Lullianam aliquam, aut novum huic simile in oratione commentum, quam puros illos limpidosque fontes, qui ex natura ipsius subjecti prodeunt. Enimvero non opus est his pluribus immorari. Unicus Christoph. Schraderus satis superque docuit, ne quid de Erasmo dicam, quam solis etiam Aristotelis præceptis rem omnem conficere possimus. Veram præterea eloquentiam ostendunt Veteres Græci & Latini Ecclesiarum Doctores, quibus si periret artificium oratorium, omnis scriptionis gratia periret. Hos duces in hoc genere habemus præcipuos; quorum exemplo si quis suam orationem instituere potest, is revera boni oratoris titulum merebitur. Erat enim illis plenissima omnium scientiarum cognitio: ideoque omnia, quæ ad populum dicebant, profundam doctrinam non minus ac singulare artificium spirabant. Post illa tempora, cum barbaries regnare inciperet, & omnia occupassent Scholastici, ceu liquidis immissi fontibus apri, prodigiosum nescio quod horridumque dicendi genus oriebatur, ut barbara locutio-

cutione ingratum, ita perplexis disputationibus adeo involutum, ut pro-
pemodum nihil fani subesset; sed scoriæ pro auro Patrum, imò lutum.
Hos vero temporum infeliciū ineptissimos Postillatores, qui sermones de
tempore, similesve, conscribillarunt, quis non maximo cum fastidio legat?
& his tamen omnia diu erant repleta: optimi nugas proponebant, meras-
que argutias scholasticas, quæstiones, definitiones, divisiones, terminos,
quibus, dum pulcerrime rem egisse sibi viderentur, omnia misere lacera-
bant confundebantve: atque erant tamen interea, quod infelix sæculi fa-
tum fuit, Academici Doctores & Oratores plane, scilicet, eximii. Imo, quod
longe adhuc magis mirere, tam altas ille modus radices in hominum ani-
mis egerat, ut, post renatam etiam literarum lucem, tamen superessent, qui
mallent hirsuto illo asperoque dicendi genere uti, quam cultiore nonnihil,
& ad artis præcepta instituto. Quasi vero Ars sacrum interpretem dede-
ceret, aut tum demum recte proponerentur Sacrosancta mysteria, quum
barbare proferuntur. Imo si Sacri Codicis Scriptores intuemur, si D. Pauli
Epistolas, cæcus est, qui non egregia Oratoris artificia illic videat: non,
quod ipsis, de industria multo labore conquiritis, usus D. Paulus sit: sed,
quod, cum eruditus esset, non rejiceret id quod esset, & quod in ipsa ejus
oratione fluebat. Quodsi igitur naturæ ductu gratior est oratio, secun-
dum Oratoriæ regulas instituta: quidni illa arte utamur, quam divinam
esse nemo negavit, utut à gentilibus scriptoribus traditam.

- 2 Verum missis his, quæ reipsa jam satis probant, recensēbimus nunc
præcipuos aliquot Autores, tum qui præcepta oratoriæ sacræ dederunt,
tum qui ipsi Orationes scripserunt. Atque hic locum principem suo me-
rito assignamus DESIDERIO ERASMO, qui, uti passim, in Epistolis
suis, librisque aliis, invehitur in sui temporis ineptos è suggestu declama-
tores; ita viam ostendit expeditam, qua incederent, qui Orationes Sacras
ad populum essent habituri. Libri titulus est *de Ratione Concionandi*, Basi-
leæ editi A. 1536. in 8., & aliquoties recusi. Toto hoc libro nihil aliud
continetur, quam communia Rhetorices præcepta; quorum usum in sacris
Orationibus ostendit: adjunctis semper suorum temporum exemplis, qui-
bus tum à monachis declamantibus peccatum fuit. Inprimis autem ope-
ræ pretium fuerit prælegisse, quæ sunt fuse ab illo, de allegoriarum usu in
concionibus, dicta lib. III. Ut enim tunc superstitiosa erat, & haud raro
præpostera locorum moralium affectatio: ita nunc pene in illa tempora in-
cidimus, ubi plus allegorici, quam genuini sensus, quæritur. Prolixus ad-
modum ea de re Erasmus est, &, adductis ubique veterum Patrum præci-
puorum locis, ostendit, quid peccetur eo in argumento, & quid laude di-
gnum vicissim sit.

E Reformatis *Oratorem Sacrum* scripsit LUDOVICUS WOLZOGENIUS, i. e. de Ratione concionandi librum, Ultraj. 1671. in 8., quem sane negari non potest, scriptum esse eleganti stilo: & in quo partim communia Rhetorices præcepta præsupponit Auctor, partim sua quædam peculiaria in textus explicatione tradit. Cartesianæ Philosophiæ addictus est, ideoque doctrinam de affectibus luculenter proponit, eorumque usus ostendit. In partibus Sacræ orationis multa nova docet, variosque modos comminiscitur. Ut in uno exordio v. g. admodum prolixus est, variaque tradit genera exordiorum: primo quidem illa, quorum in oratoria Civili usus est, deinde propria quædam Oratori sacro: respectu scilicet textus, ad quem illa referenda. Habet igitur bases exordiorum varii generis: unam, quæ textui est innixa: alteram, quæ fundatur in connexionem: aliamque iterum, quæ scopo innititur. Inventa basi Exordiorum, viam habet eadem constituendi triplicem, Analyticam, Syntheticam, Syncriticam. Analyticum & Syntheticum illi est vel perfectum, vel imperfectum. Habet dein Exordia ex illis generibus mixta. Hæc vero omnia, ut mihi quidem videtur, plus habent subtilitatis quam usus: ut & quæ de pronuntiatione & actione figillatim enarrata habet, prolixius tractantur, quam opus est; & excerpta sunt, licet strenue dissimulet, ex Erasmo atque Ludov. Cresfollio.

E nostris, ut sexcentos silentio prætereamus, MELCH. ZEIDLERUS Rhetoricam Ecclesiasticam scripsit, ad methodum Oratoriæ Civilis, quam Aristoteles, Cicero, alique præscripserunt, adornatam, editamque Regiomonti 1672. in 8. Bonus autem omnino liber est, multisque exemplis usum Aristotelicorum præceptorum ostendit: ut ego quidem existimem, hoc & Schradero Ducibus optimas posse Conciones formari, quod Argumenta spectat & Enthymemata. Sed stilius cultum requirit paulo accuratiorem, & qui ex sententioso dicendi genere, atque admirabili, seu sublimi (cujus præcepta Longinus dedit, mirifice Oratori Sacro accommodata,) aliquid trahat: quale sectatus est olim Ambrosius, quem Christianum Senecam, ob eam causam vocat Erasmus. Præfatio, quæ Zeidleri libro præfigitur, ostendit necessitatem artis Oratoriæ in concionibus: ad Patrum Veterum & Theologorum consilia: de quo argumento Contr. Rittershusius quoque videri meret Sacrar. Lectionum lib. IV. c. 13., ubi inter alia agit de S. Pauli Apostoli Rhetorica, atque è Chrysostomo ostendit singulares eloquentiæ hujus Apostoli dotes, & stratagemata Rhetorica, quibus in Epistolis usus fuerit.

Italorum sui temporis Concionator longe celeberrimus fuit FRANC. PANICAROLA: de quo sic Gaddius T. II, de Scriptor. Non-Ecclesiast.

p. 155. *Oratoriam Sacram reformavit, magnificum atque pulcherrimum Rhetorices ædificium attollens, Demetrii fundamentis innixum.* Nempe Demetrii Phalerei liber de Elocutione fuit, quem in omni perorandi ad populum ratione, sua secutus est, quemque etiam, Itala paraphrasi illustratum, velut Sacræ Oratoriæ magistrum, ediderat, hoc titulo: *Il Predicatore: ovvero parafrase al libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo*: Venet. 1609., cuius libri jam supra, cum de Græcis Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis est. Quam vero mirifice Italis ista Panicarolæ Eloquentia, liquida, amœna, fusa, profluens, omnibus prædulcium sententiarum flosculis & amœnitatibus respersa, denique ars meris calamistris haud paulo licentius ad aucupium, aurium efformata, sese probaverit: quam illius audiendi gratia concursus ex Italia tota facti sint: quam fuerit publicis civitatum legationibus à Romano Pontifice identidem expetitus: & quam ingenio, industria, memoria, actione, incredibili quadam ratione pollens, nimia suavitatis affectatione gravitatem Sacri Oratoris, & veram animos persuadendi atque perturbandi vim omnem perdiderit: eapropter prudentiorum aut risum, aut stomachationem justamque indignationem, expertus, legi prolixè potest apud Erythræum Pinacoth. I. p. 81. seqq., & III, p. 36., & comparisonem instituit inter tres ejusdem temporis Sacros Oratores, Lupum, Toletum, Panicarolam: *Cumque tria, inquit, videantur esse, quæ Orator efficere debeat: ut doceat, ut delectet, ut moveat: docendi laus, omnium consensu, Toletus tribuebatur: Panicarolæ, ut animos eorum, qui audirent, devinceret voluptate: Lupus, ut permoveret atque incitaret animos, & quocunque vellet, impelleret: neque quidquam frequentius in ore vulgi versabatur, nisi illud: Lupus movet, Toletus docet, Panicarola delectat.* Hæc Erythræus: qui Panicarolam sub vitæ finem, postquam Episcopus esset factus, cincinnulis atque fūco detractis, grave dicendi genus, & quod auctoritati munerique suo esset convenientius, elegisse refert.

6 Præceptor Panicarolæ (nam & sic aliquando scribitur) erat Cornelius Mussus, Italus, cujus invidendæ laudes extant apud Capaccium in Elogiis lib II. p. 360. Extant & Mussi ipsiusmet Homiliæ lingua Italica scriptæ: *Prediche Sopra il Simbolo de gli Apostoli, il Decalogo, le due Dilectioni di Dio e del Prossimo, e la Passione di Christo.* Venet. 1601, diffuso quidem stilo, sed elegantia ac multitudine rerum adeo refertæ, ut mihi sane impensè placuerint. Vidi & alios Concionum illius Tomos Quadragesimales, Genuæ 1591. & Venet 1596., quinque voluminibus in 4. constantes, & nisi me omnia fallunt, alibi in Latinam Linguam conversos. Primus ille alioquin inter Italos est spiritus paulum in hoc doctrinæ genere evectioris: poteritque Hispanis Prædicatoribus opponi. Est enim alias inter Hispanos Italosque lis, cui nationi palma in hoc sacræ eloquentiæ studio debeatur, neutris per æmulationem

tionem cedentibus. Hispanis inter alios eandem assignat & vindicatum it Nicol. Antonius in præfatione Bibliothecæ suæ Hisp.: qui, etsi popularium causam ex amore in suos agere videatur, malim tamen hic potius cum illo facere, quam aliis. Labet vero ipsa ejus verba adscribere, cum liber in paucorum manibus sit: *De Sacris*, inquit, *actionibus cum Italis nobis controversia est. Hi artificio prævalent, rhetoricantur; verbis, gestuque & tota corporis conformatione & motu, Veterum imitatores videri volunt: nostrorum strictior, & nec affectata est Eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificiose respondentibus; sed naturali, & quasi extemporali facundia, quidquid judicii, quidquid acuminis, quidquid eruditionis eliciendum est rebus ipsis, & argumentis persuadendis confirmandisque ex S. pagine ac Doctorum testimoniis, ingeniose ac prudenter impendunt. Eaque solerter inveniendi, excogitandi acute, atque apte in rem præsentem cogitationibus utendi, nota sic vulgo placere, ut etiam Vernaculi sermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propriæ horum linguæ interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatissimis, qui sic formam hanc nostram suam fecerunt, ut Italico sermone loquentes more concionarentur profus Hispano. Ceterum splendidissimum Cornelii Musii (ut ad eum nunc revertamur) elogium legi etiam apud Eman. Thesaurum potest, in Canochiali Aristotelico p. 458. Agit quoque de illo Isaac. Bullartius in libro quem vocat *Académie des Sciences*, ubi Cornelium Mussum vocat *Isocratem Italia*. Idem & Panicarolam laudibus effert: cujus in Demetrium Commentarius iterum prodiit Venetiis 1642. in 4., adjectis variis de Eloquentia Ecclesiastica Opusculis, Latine & Italice scriptis: nimirum additæ sunt *Quæstiones Panicarolæ*: Beda de S. Scripturæ tropis & schematibus: Augustinus de Rhetorica Ecclesiastica: & F. Laurentius à Villavincenzio, Xeresanus, de formando Sacris Concionibus, & de interpretatione S. Scripturarum populari. Ceterum est hic nequaquam silentio prætermittendum insigne Villavincenzii, impudentissimi hominis plagium, qui totum hunc, quem modo diximus, librum, retento etiam titulo ipsomet, Andr. Hyperio surripuit, cujus labor primum A. 1552. apud Oporinum Basileæ in 8. lucem adspexit, deinceps sæpius recusum. Nec contentus hoc plagio Villavincenzius, ejusdem Autoris librum alterum; qui *Theologus* inscribitur, seu de ratione studii Theologici, Basil. 1556. in 8. editum ab Oporino, & sæpissime recusum, pari immodestia exscripsit, transtulitque in suos de recte formando Theologiæ studio libros IV. (totidem vero Hyperius habet) Antvverpiæ 1565. in 8. Nempe, qui alias ob hæreticam pravitatem legi non poterant in Pontificiis terris libri, hos, nomine suo solo, velut antidoto, munitos, suis secure propinavit Villavincenzius. Notavit plagium præter alios, Valer. Andreæ in Bibliotheca Belg. p. 49.*

7 LUDOVICUS CARBO à Costiario, seu Costacciaro, Academicus Parthenius, & Theologiæ in Academia Perusina magister, scripsit librum, cui titulus: *Bonus Orator*, seu libros VII de Rhetorica divina. Editus est liber ille Venetiis 1595. in 4., & Auctorem utique eruditum demonstrat, qui toto libro nihil aliud agit, quam ut genuina Rhetorices præcepta ad argumentum sacrum applicet: erat enim in civili etiam oratione Rhetor minime contemnendus, quod varii ejus libri ostendunt. Alius Italorum, PAULUS ARESIUS, vernacula lingua librum scripsit *Arte di predicar bene*, Venet. 1611. in 4., quem vehementer laudat Crassus in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 90. 91. Scripsit idem & Sacras Orationes, seu, ut ipse vocat, *Lezzioni, Sermoni e Oratione diverse*. Super Evangelia liber ille scriptus est, & Emblematis multis scatet, quorum tamen nonnisi modicum esse usum velim. Minime omnium enim placent, qui Emblemata velut in Scenam magno apparatu producunt, nec facile membrum unum suæ orationis dimittunt, quod non aliquo emblemate incrustatum sit, inepti Ecclesiastæ: qui phaleras istiusmodi haud raro nugaces ad populum puerosve, sive oblectandos, sive decipiendos, excogitatas non animadvertunt. Interea tamen multum quoque commodi afferre Emblematographi sacri possunt, si modo quis recte illis uti noverit: nec spernendi utique tales aut Aresii, aut Engelgravii, similiumque similes labores: sed possumus inventionibus eorundem uti modestius, & similium loco adhibere, quæ forte Emblemata esse commode non possunt. Videndum tamen, ut Allegoriæ nimix, frigidæ sint, ac vitium inde contrahat oratio. Singularis enim judicii est, bene transferre; ut optime docuit Aristoteles. Erasmus vero, quæ moderatio in iisdem adhibenda sit, docet libro III. de ratione concionandi. JOH. CARAMUEL, uti in omni doctrinæ genere libros edidit novitatibus plurimis refertos; ita quoque in hac palæstra sese ostendit: scripsit enim *Encyclopædiam Concionatoriam*: quo libri titulo quid sibi velit, augurari non possum, ut qui hætenus non vidi, sed ejus indicium solum debeo Laur. Crasso in Elog. Hom. Literat. P. I. p. 363.

8 His omnibus nulla ratione minor est, etsi mole libri plurimis cedat, elegantissimus REN. RAPINUS, Parisiensis Jesuita, in omni politioris literaturæ genere excellens, & jam plus semel in Polyhistore nobis laudatus. Is itaque in suis de Eloquentia Meditationibus, peculiarem quoque librum de Sacra Eloquentia dedit, *Reflexions sur l'Eloquence de la Chaire*, breviter quidem & succincte, sed magna cura pondereque multo, & vere ex dignitate argumenti, quod explicat, tum præceptis, tum exemplis luculentis, instructum: quæ è genuinis fontibus omnia summo judicio derivat.

Atque

Atque hæc de Rhetoribus sacris dicta sunt. Quamquam enim longe plures sint, atque adeo vix propemodum numerari possint, non tamen operæ pretium est diutius illis immorari. Suo hic solet quisque genio duci, & quod de Oratoribus civilibus Quintilianus dicit; stili esse tantam varietatem, quanta vultuum humanorum: idem quoque de sacris Oratoribus verum est. Quidam artis præcepta pressius sequuntur: alii, missis his, libero spiritu impetuque feruntur: quod imprimis eximius ille Franciscanus, Joh. Vitarius, fecit, quem Erasmus, Epistol. lib. XV. ep. 14., multis elogiis, atque, ut videtur, omnino veris extollit: dignissimus qui legatur: tertii medium quærunt, quod sequantur: & sic suo quisque sensu abundat.

Historiam illustrium Concionatorum scripsit Ludov. Bail, ediditque Parisiis A. 1666., sub titulo: *Sapientia foras prædicantis*: qua illustrium per omnes ætates & Secula Concionatorum Elogia, Historias, artes, florilegia, nec non plurimas ex ineditis Codicibus lectiones exhibet: de quo vid. Spizelius Fel. Literat. p. 1033. & in Ephemeridibus anni 1666. Galli Parisienses. Jan. Nic. Erythraus, scripto Dialogo, Vitia Sacrorum Oratorum perstrinxit. Scripsit quoque Frider. Borromeus, Cardinalis & ArchiEpiscopus Mediolanensis, librum de Sacris nostrorum temporum Oratoribus: teste Ghilino in Theatro Illustr. Viror. T. I. p. 50., sed quem non magis vidi, quam ejusdem de concionante Episcopo libros tres, quas Mediolani editos è Catalogo Bibliothecæ didici. Recensebo interim aliquos, qui vel ipsi Conciones Meditationesve scripserunt, vel Locos Communes Concionatoribus subministrant.

Et quidem è posteriori ordine primo prodeat, DIDACUS STELLA, Hispanus, Ord. Fratrum Minorum, qui Commentarium in Evangelium Lucae scripsit, Lugduni 1592. in fol. & Antvverpiæ 1665. editum: vere penuriarum meditationum super universam Christi Servatoris historiam: qui præclari omnino fundi vicem sustineat, quo utantur Evangelicas Pericopas pro concione explanaturi: & sunt sane passim, qui eo utuntur. Editum primo fuerat istud Opus Compluti apud Andr. de Angulo 1575. in fol. 2. tomis: sed prohibuit eam Editionem Index Romanus, & multa in eo opere, Luca Wadingo referente, quæ nimium pietatis studium, vel Concionatorius exaggerandi modus, extorsit, expungenda censuit. Editum postea hoc Opus aliquoties Parisiis & Lugduni, adjectusque Index, quo materiæ, quæ occurrunt in hoc commentario, ad dies Dominicos atque festos accommodantur. Ex illo in compendium sua redegit Thom. Stapletonus in Promptuario. Scripsit vero etiam Stella de ratione concionandi librum, seu Rhetoricam Ecclesiasticam, Salmanticæ 1576. & 1596. inde Venetiis, Lugduni, & Coloniae editam, una cum ipsomet Commenta-

rio in Lucam. Cæterum observavi quædam in Josephi Hallii Scriptis Asceticis, quæ è Stellæ Commentario hausta videntur.

- I I Jesuita doctissimus, cujus jam supra, cum de Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis est, LUDOVICUS CRESOLLIUS, scripsit quoque, qui ad hanc classẽ Sacrorum oratorum pertinent, libros, *Mystagogum*, seu *de sacrorum hominum disciplina*, Paris. 1629. editum, & *Anthologiam*, seu *Decadem de selectis piorum hominum virtutibus* Paris. 1632. in lucem emissam, cui altera quoque Decas An. 1638. successit. Sane, uti præclari omnes hujus Viri labores sunt: ita in his, quos nominavimus, exquisitissima è Scriptis Patrum collegit, & partim ipsemet commentatus est. Dictio præterea elegans, & mere Latina, cujus magnus usus in ipsis rerum argumentis esse possit. Quanquam vero non ad finem perducta sit illa Cresollii de piorum virtutibus Commendatio: id tamen, quod prodiit, certo modo supplere, quod deest, sua præstantia credi potest.

- I 2 Aliam virtutum vitiorumque tractationem Theologicam in se suscepit GUILH. PERALDUS: edita *Virtutum Vitiorumque Summa*, Lugduni 1585. in 8. & Moguntia 1618. in 4. Non infeliciter & is, e Patrum aliorumque Autorum scriptis, varia non vulgaria collegit, quibus ipse sua quoque addidit, commode sane usui Concionatorum futurus, siquidem in tractandis vitiis ac virtutibus, locorum Communium instar esse possit. Quos etiam data opera, juxta ordinem Alphabeti digestos, scripsit, ediditque, *Apparatum Concionatorum* FRANC. LABATA, Hispanus, Jesuita Cæsaraugustanus, primum Lugduni variis annis recusum; & tandem novis Commentariis, iisque uberrimis à Guilh. Stanihursto; cum cujus Auctario opus sub titulo *Thesauri Moralis*, prodiit Antwerpia 1652. in fol., 2. volum. Non contemnenda quidem illa farrago est ampla satis nec usu suo destituitur: sed tamen, ut sunt istiusmodi labores, admodum imperfecta: & cui, è Patrum scriptis, è quibus sua maximam partem deprompsit, addi infinita possunt. Multa quoque, quæ vehementer ad locos communes oratoriæ sacræ pertinent, JOH. EUSEBII NIERENBERGII Scripta prodire: quorum Catalogus apud Philippum Alegambe in Bibliotheca Jesuitica, legi potest: nec minus apud Nicol. Antonium in Biblioth. Hispana T. I. p. 522. Etsi enim patre Tirolensi, & matre Bavara, prognatus sit ille, quia tamen Madriti natus est, inter Hispanos locum invenit, ibidem scilicet & omnem vitam terens. Fuit enim primus in Academia Matritensi naturalis historiæ, & postmodum S. Theologiæ lector. Omni vero eruditionis genere cumulatam describit Nierenbergium Antonius: maxime tamen formandis hominum moribus, & instillandæ erga Deum pietati vires ingenii atque eruditionis omnes adhibentem: pro factum, ait, ut Asceticæ doctrinæ præceptor eximius atque paucis comparandus esset; ejusque libri, qui salutis

salutis negotium promovent, (& quorum magnum Catalogum recenset) vix è manibus ac sinu Hispanorum exfluerent, in alias quoque linguas translati. Non minori usui esse possunt, quæ feliciter in hoc genere commentatus est ALOYSIUS NOVARINUS, qui in IV. Evangelistas scripsit, eosque notis practicis illustravit: Mosen, Davidem, Salomonem, singularibus libris expendit: scripsit Amoris Delicias è Cantico Canticorum: Amoris Triumphum: Alchymiam spirituales: Risum Sardonicum, seu defecta mundi lætitia: Sanctitatis Characteres: Horologium Spirituale de beneficiis Dei cognitio, & varia alia Opuscula, quæ tribus Tomis simul excusa sunt.

Magna spe nos de PETRO ALOYSIO implet Laur. Crassus in Elo-¹³giis Hom. Literator., P. I. p. 380., ubi narrat, eum edidisse in lucem Tomos II. super Evangelia, jamque in eo esse, ut tertium subjungat. Vocat ipse hoc Opus *Ærarium inexhaustum Oratorem Apostolicorum*: quo invidendo elogio omnibus sane videndi ejus legendique salivam movet: mihi vero visum id nunquam est, nec scio, Italica sit, an Latina potius lingua, scriptum. Poëta alioquin idem Crasso argutissimus audit: & memini me aliqua ejus Epigrammata videre, quæ laudem istam merentur; ut bene hinc etiam de non viso opere sperare auserim. Solet enim Poëticis ingeniis uberius patere ad præclaras meditationes campus. Contra non ita felix in iis fuit sapius à nobis memoratus JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, qui in Documentis suis sacris, & Homiliis, Colonia una cum reliquis ejus Operibus editis, præter nitidam Latinitatem, vix quicquam habet; nec unquam profundis meditationibus se immergit.

JAC. MASENIUS, cujus itidem jam alibi mentio facta à nobis est,¹⁴ præter Rhetoricos illos libros, quibus & civilibus & sacrae Oratoriae non parum prodest, librum quoque Homiliarum scripsit, cui titulus *Concionator*, Colonia post annum hujus seculi septuagesimum excusum: in quo collecti sunt ejus sermones in Evangelia Dominicalia & Festivalia, ut vocantur: multa è Patribus collecta habent, multa quoque ab ipsomet Masenio addita, quorum usus in argumento sacro commodus esse potest. Viennæ NICOL. AVANCINUS Orationes edidit, de variis argumentis, tam Sacris, quam Civilibus, scriptas. Sed nimium in iis est argutiarum studium, quod ubivis frigide affectat. Scripsit & idem collecta è IV. Evangelistis de vita & doctrina D. N. Jesu Christi, quæ meditationibus ad singulos totius anni dies factis expendit: prodierunt A. 1674. in 12. Has meditationes sæpe per mera tantum lemmata exponit, & admodum brevis est: eam tamen ob rationem non plane negligendus, quod sæpe unica meditatio talis, metaphora aut Enunciatio, occasionem prolixæ inventioni dat; si tamen sobrie, non ridicule, tractetur. Idem de Meditationibus FRANCISCI

CISCI SALESII, profundi ingenii Viri, & Episcopi Genevensis, tenendum: quas ille multas & varii argumenti edidit: eminent tamen inter eas, quæ sunt de Amore Divino, Colonia, si recte memini, in 8. editæ: aureum opus, ut eas alicubi Nic. Antonius, in Hispana Bibliotheca, vocat: quauquam nec reliqui ejus fœtus contemni mereant. Certe Introductio ejus ad vitam devotam adeo Anglis probata est, ut in Vernaculam suam converterent, ederentque Londini 1616. in 8. *An Introduction to a devout life.* Vitam Francisci hujus Salesii descripsit, una cum addito Operum illius Catalogo, Carolus Augustus Salesius, Francisci gentilis propinquus, editam Lugd. 1634. in 4.

- 15 Addimus huic Jesuitam Italum, DANIEL. BARTOLUM, cujus moralia varii argumenti lucem aspexerunt, & in Germanicum aut Latinum idiomata pleraque transfusa sunt. Geographia ejus Moralis, Italice edita Romæ 1665. in 12., in linguam Latinam conversa prodiit Constantiæ in 8. A. 1674., multasque continet argutas admodum de variis argumentis, moralibus æque ac sacris, speculationes: quæ & in reliquis ejus scriptis magno numero deprehenduntur, suo usu in variis occasionibus conspicuæ. Et quid de HIEREMIA DREXELIO dicemus, celebri Jesuita Germano? cujus libri propemodum omnes argumenti practici & sacri meditationibus sylvam præbent, & proinde etiam magno studio teruntur, & seorsim & junctim editi, etiam in Germanicam linguam partim conversi.

- 16 Apertius vero Locos communes concionatoribus scripsit PETRUS BERCHORIUS, cujus *Diætionarium seu Reportorium Morale*, duobus in fol. Tomis, & *Reductorium Morale, perfectam officiorum & morum rationem complectens*, Tomo uno, qui tertius totius operis est, Venet. A. 1583. prodiit; Colonia Agripp. A. 1631. recusum. In Repertorio, secundum Alphabeti seriem, verba moraliter, è S. Scriptura, explicantur: in Reductorio autem sub classibus rerum continentur moralia: ut adeo conceptui meditationum illud Lexicon quam optime inferviat.

- 17 E Reformatis Gallis PETRUS MOLINÆUS, ut aliis in rebus multis excelluit, & inprimis πολύγλωστος erat, *Veteranus Christi miles, fortisque Athleta*, ut eum Sarravius in Epistola quadam vocat: ita inter Asceticos ejus libros eminet ille, quem *de Pace animæ* Gallico sermone conscripsit, in Germanicum postea translatus, & multoties editus. Plures ejus alia extant in Galliis junctim edita; etiam Belgice, ni fallor: sed in Germanicam linguam versum nihil ab eo quicquam vidisse me memini, quam librum jam memoratum, & alium de Cognitione Dei. Sunt vero omnia ejus solida, & è principiis suis constanti & ornata oratione deducta. Longeque adeo superat Molinæus PETRUM SERRANUM, seu de la Serre, popularem suum

suum Scriptorem, alias haud incelebrem: cujus libri multi Theologici & Moralis argumenti extant, omnes etiam in Germanicam linguam nostram conversi. Nimirum multa apud illum sunt inania rerum & verborum simulachra, quæ tinnunt tantum & aures implent; non afficiunt animum aut movent. Nec respondet sibi semper ille in operibus suis: interdum enim argutius scribit, interdum jacet, & humi repit: adeo, ut suspicer, eum non semper fuisse usum suo ingenio, & ex aliorum fontibus nonnunquam quædam in suum alveum derivasse. Liber ejus de æternitate argutissima multa habet, sed mere gnomica, allegoriis multis vestita.

Inprimis autem hoc Asceticum scribendi meditandique genus exco-18
luerunt Angli, apud quos ingens librorum talium numerus reperitur: è quibus si observationes Practicæ, omissis prolixioribus illis digressionibus & applicationibus, in ordinem colligerentur, tale opus emerfurum Franc. Baco Verulamius olim judicabat, quo, post Apostolorum tempora, nullum prodiisset in Theologicis melius. Nec cunctanter assensum Verulamio præbuit Hottingerus, qui & rationes asserti ejus allegat, & magnum Scriptorum Anglicorum Catalogum, juxta literarum seriem digestum, exhibet, Bibliothecarii Quadrip. l. i. c. 3. Vellem vero, selectum aliquem in illo Catalogo adhibuisset Hottingerus, nec, cum de Asceticis eum solummodo acturum putares, alia quoque Theologica magno numero admiscuisset: cum satius fuisset, ex ipsismet Observationum Practicarum (uti vocant) Collectoribus nonnisi præstantissimos apponere. Inter quos numerandum puto JOHANNEM DONNE, Ecclesiæ S. Pauli apud Londinenses Decanum. Ingeniosissimum fuisse Poëmata ejus juvenilia ostendunt, Londini A. 1633. in 4. edita, quæ anno ætatis 18. scripsit, plena argutissimorum conceptuum: quorum aliquot in linguam Belgicam vertit Constantinus Hugonius, à Carolo II. Rege sollicitatus, qui inimitabilem Germanis & Belgis hujus Viri stilum putabat. Sermones vero Sacros elegantissimos & multos, & in varios S. Scripturæ textus, emisit Londini diversis annis. Scripsit & Meditationes super morbo suo Sacras, quæ in linguam Belgicam conversæ, & Amstelodami 1655. in 12. editæ sunt. Scripsit & librum, quem à tali Viro scribi potuisse plane mirere, quippe qui *αὐτοχρησίαν* certis in casibus licitam quoque esse affirmaret: titulus est: *Βιάσαντος: that Self-murder is not so naturally a sin, that it may never be otherwise*: editus vero liber demum post mortem Auctoris est: atque, ut ajunt, ipso etiam, dum viveret ejus editionem serio deprecante prohibenteque. Londini 1648. in 4. At mox, cum prodiisset, adeo se multis hominibus probavit, ut haud pauci ejus lectione ad mortem voluntariam adacti memorentur: recusum certe iterum Londini est, 1664. Et haud dubie dedit occasionem scribendo alii libro nescio cujus Anonymi, qui perniciosissimam opinionem ex animis hominum

evellere haud abs re tentabat: *Pellicanicidium: or the Christian Adviser against Self-murder: together with a guide, & the pilgrims pass to the land of the living.* Lond. 1653, in 8. Sed ad alia.

- 19 JOSEPHUS HALLUS, notissimus omnibus Scriptor est Episcopus Excestriensis, cujus varia extant, quæ plurimam partem, vel in Belgicam linguam, vel in Germanicam, conversa sunt. Biblicæ ejus Visiones meditationes morales continent in historias utriusque Testamenti; quarum usus ad argumenta Sacra non spernendus est. Scripsit & seorsim alia Opuscula multa, quæ in vernaculam nostram transfusa vidi. Nec minus strenue adversus Pontificios & Brownistas suæ Ecclesiæ veritatem libris aliquot defendit. Ingeniosus etiam est & argutus RICH. WHITLOK, à quo *Σωτορίας* habemus, i. e. Observationes, quibus Anatomen virorum per mortuos tractavit: Londini 1654. in 8.

- 20 Sed & ille celeberrimus nominis inter Anglos Vir, Physicæque inprimis doctrinæ magnus Restaurator, ROBERTUS BOYLE, Sacris meditationibus se impendit libro Anglico, cui titulus: *Of the Seraphic love, or Motives and incentives to the love of God*: qui, in Germanicam quoque linguam, conversus, *der himmlische Liebes-Triumph* dictus est. Occasionem scribendo dederat Vir Illustris, nescio quam mulierculam perditæ amans: quem Boyleus, ut ab isto amore ad amorem purissimum sanctissimumque abduceret, eum, quem diximus, librum, eleganter scriptum, multisque repletum egregiis meditationibus, illi nuncupavit. Idem de Stylo S. Scripturæ librum composuit: aliumque, mole quidem exiguum, sed haudquaquam momentis, *de Natura*, in quo Deum in Creaturis monstrat.

- 21 Alias præstantissimus *ἀναγώνιος* cujusdam liber est Asceticus, omnibusque Anglis maximo in pretio habitus: *the Holy Duty of men*; quod Latine *Sacrum Christianorum officium* vocares: cui multum omnino tribuendum est, utpote optimis meditationibus undique repleto. Neque tamen hic omitendus inter Oratores Sacros & Anglos erit HENR. HAMMONDUS, summus Vir, cujus Homiliæ, ut adpersam ubivis exquisitam eruditionem, sine omni affectatione aut thrasonico frigore, ostendunt, ita non minor masculæ eloquentiæ ars, & illa animos penetrandi blanda vis, quæ se legentibus usque insinuat, & argumentorum pondere cito vel nolenti persuadet.

- 22 Sed quis omnes tandem recensere poterit? Et hoc peculiare Virorum aliquot institutum. Nam, sicuti Guilh. Crovvaus, Anglus, Elenchum Interpretum S. Scripturæ edidit Londini 1672. in 8., in eoque quotquot noverat S. literarum Commentatores Græcos, Latinos, Anglos, Gallos, Germanos, Hispanos, Italos, sedulo digessit (etsi imperfecta opera, cui plus al-

tero tanto propemodum addi potest,) eoque labore bene de ἐξήγησις sacræ studio meritus censeretur debet: ita ad moralem quoque Theologiam & Homileticam aptatus præcipue index alius est Scriptorum Anglicorum, præcipue moralium, super Vetus & Novum Testamentum, editus Londini 1668. in 8, cui, tanquam locis communibus, addere quis potest Autores alios, quos observat: siquidem longe plures in ipsa Anglia quoque sunt, quam qui illic notantur. Possunt vero tum & aliarum nationum Autores simili plane modo addi. Quodsi quis ex omnibus quasi cinnum confecerit, & explicationes singulis textibus adjecerit, vastum ille opus posset confarcinare, & magni omnino in Sacris orationibus usus.

Si nostratum Sermones sacros recensere velimus, in primis Vernaculo 23 sermone conscriptos, quos *Postillas* vulgo vocamus, unus iisdem liber non sufficeret. Et præterea nimis clara sunt notaque nomina Chemnitii, Arndii, Hunnii, Gerhardi, Glassii, Lütkeimanni, Balduini, Schmidii, Dannhaveri, Geieri, Waltheri, Mülleri, Strauchii, quam ut nostra hic instituenda recensione opus haberent. Sunt & sexcenti alii, quos aut sponte præterimus, aut ne cognitos quidem satis habemus. Eos interea, quos nominavimus, ceteris palmam præripere, seu quod Exegesi dictorum Biblicorum, & pericoparum spectat, seu quod moralem eorundem applicationem, forte nemo negaverit. Latine Meditationes in Evangelia plane eximias composuit Conr. Dietericus, in celebri illa omniumque Studioforum manibus suo merito trita *Analysi*: in qua non solum Evangelicas pericopas solide explicat, sed & in pertractandis locis communibus præcipue est, adhibitis quoque frequentissime Patrum Sententiis, operosus. Non minus præclare idem argumentum pertractat Salom. Glassius, Vir in Sacra Philologia, omnium longe versatissimus; & præterea solidæ pietatis laude clarus; in Explicatione Evangelicorum & Epistolarum Dominicalium & Festivalium: qui liber in omnium quoque manibus est; In allegoriis felix est ante omnes Erid. Balduinus, à quo *Christi Adventum Typicum, & Passionem Typicam, duabus partibus absolutam* habemus. Conquirat ille à Veteri Testamento typos, & ingeniose non minus ac eleganter ad Christum egregiis Meditationibus applicat.

Longe plura possent hic proferri ex omnium nationum Scriptoribus, 24 si id nunc nostri instituti res foret. Nondum enim è Gallis quenquam produximus, quorum tamen, egregiorum, magna copia est: nec ex Hispanis, nisi unum alterumve, cum prolixum eorundem Catalogum, sub finem Tomi secundi Bibliothecæ suæ, Nic. Antonius recenset. Neque sane possumus, quin ex Hispanis proferamus unum, quem quidem Antonius nonnisi obiter fere memorat, sibi quippe ignotum, sed qui nobis maximopere commendandus videtur. Est is JOHANNES DE VALDES,

qui, propter *Commentarium* in Epistolam Pauli ad Corinthios, Antonio memoratum, *Decem* quoque *Divinas Considerationes* Hispanico sermone scripsit, quæ à Claudio de Requien, Parisino, in Gallicum idioma; à Cælio Gurione vero Italicum sermonem, conversæ sunt, editæque postremum Lugduni 1563. in 8. Plenissimæ pietatis illæ meditationes sunt, & plane ad gustum Theologiæ sincerioris scriptæ, adeo, ut nihil Pontificii fermenti occurrat. Et mirum omnino est, vixisse jam tum illo tempore homines sub illis Papismi tenebris latentes, qui altius rimati fuerint pietatis arcana. Dignus profecto esset liber, qui in linguam Latinam verteretur aut Germanicam; qui interdum adeo cum nostro Arndio conspirat, ut uno ore propemodum locutus videatur. Intime semper actiones nostras rimatur, veramque Christianismi praxin magna diligentia ostendit, ob id unice commendandus.

- 25 Solet alias ex Hispanis maximopere laudari, atque adeo ceteris anteferrî omnibus, LUDOV. GRANATENSIS, de quo tacere mavult Antonius, quam pauca dicere, omnium quippe nationum hominibus mirifice probato: & in quo, ut ait, Deus illam sapientiæ atque eloquentiæ formam, qua arduum illud ac necessarium salutis negotium tractandum & familiare imbecillitati humanæ reddendum est, ostendere nobis & commendare voluisse videtur. Proponit quoque illum, ut exemplum eximii Oratoris sacris suis lectoribus Ren. Rapinus. Vix autem numerus iniri potest Concionum & librorum Asceticorum, quos edidit Ludovicus, & qui tanto omnium applausu, statim atque prodierunt, excepti sunt, ut, referente Nic. Antonio, in novem diversarum nationum, etiam barbararum, linguas converterentur: ipseque Granatensis modo ad Bracharensē ArchiEpiscopatum à Catharina, Lusitaniæ Regina, matre Sebastiani Regis; modo ad purpuratorum Aulæ Romanæ dignitatem Cardinalitiam à Sixto V, Pontifice, ultro peteretur; quem tamen utrumque summæ dignationis honorem ipse constanter abnuït. Catalogum librorum illius omnium exhibet laudatus sæpe jam Nicol. Antonius T. II. p. 31. seqq. Neque vero solum Conciones scripsit ille, sed & Rhetoricam Ecclesiasticam, Olyssipone primum 1576. in 4., & Colonia postmodum 1578. & 1582. editam: & Sylvam locorum Communium, qui in Concionibus occurrunt: Lugd. 1582. in 8. &c.

- 26 Stupebat vero ipsemet Ludov. Granatensis JOHANNEM DE AVILA, Almodovera Castellānum, qui cum alio hujus nominis Jesuita Madritensi confundendus non est, cujus tanta erat, ut ajunt, perorantis & insectantis vitia vis, ut vix concipi major robustiorve possit, ipsique propemodum muri ædium, in quæ concionabatur, concuti, auditoresque, velut fulmine aliquo tacti, toti cohorrescere & ardere viderentur. Meruit sane iis orationi-

tionibus suis, & sacro per Hispaniam Baticam munere docendi, nomen *Apostoli Batici*; Speratque Nic. Antonius fore, ut aliquando Ecclesiastica *ἀποθεώσεται* in Sanctorum numerum recipiatur. Non alio vero scripsit ille, nisi vernaculo sermone: quanquam aliqua ejus in Italicum sermonem, æque ac in Gallicum, Belgicum, Anglicumque, conversa sunt. Adeo scilicet omnibus magni fit: idque, si Andr. Schottum in Hispana Bibliotheca audis, non immerito. *Magna enim in dicendo ei fuit & scribendo energia, vis atque efficacia, ut, quæ velit persuadeat, sensusque rapiat & extra se ponat, nec doceat solum, sed & delectet, flectat denique ad omnem impetum. Summa sermonis venustas, quia verborum affectatio abest, & perspicuitas maxime elucet, quæ prima Orationis laus est Oratoribus. Christiana vero Eloquentia est ab animo profecta, non in labiis natans, ad ostentationemque, vel inanem gloriam captandam, plaususque imperiti vulgi comparata; sed communem utilitatem, salutemque animæ unice spectans.* Hæc Schottus, qui de Epistolis Avilæ æque præclare sentit: in quibus, ait, tum alia innumerabilia, quæ lectorem, si utilitatem spectat, alliciunt & retinent, lætæque iterum invitant (*expertus loquor*), tum vero maxime optimi verbi Dei præconis Evangelicæ prædicationis exemplum vivis coloribus ita depingit, ut nullum in eo genere pingi possit perfectius. Et sane non de vulgo declamatorem fuisse, vel illud etiam argumento est, quod Hispali ob sacros sermones suos, velut reus impietatis aut hæreseos, ad Inquisitionis judices delatus est, coram quibus tamen, vel tacendo, nihilque omnino reponendo, Calumnias actorum retudisse dicitur à Nicol. Antonio: qui & Opera ejus edita, inedita, magno studio recenset; & Vitæ scriptores Ludovicos duos, Granatensem scilicet atque Munnozium.

Idem Antonius ex Hispanis Oratoribus sacris Ascetisque, præter eos, 27. quos enumeravimus, inprimis extollit *Alphonsum Lobo*, seu *Lupum*, Seraphicerum ordinis Franciscanum, & æqualem Avilæ, cum quo aliquibus comparatus est: etsi, si ad Eloquentiæ regulas severe exigeretur, Frider. Borromeo Card. judice, nec eloquentiæ multum haberet, nec doctrinæ, nec verborum nitor elucere in ejus Oratione, nec ordinis, nec gratiæ satis: ipsa tamen simplicitate sermonis, & pia gravitate, tum movendi animos vi magnum sibi nomen acquisivit. Celebrantur præterea Hispani Ascetæ, *Alphonfus Madritius*, ex Ordine Minorum: *Didacus Penz de Valdivia*, Joh. Avilæ discipulus, Ecclesiastes & S. Literarum Professor Barcinonensis: qui & Conciones plurimas, librosque Asceticos, Latine & Hispanice scriptos edidit, & librum de Sacra concionandi ratione: Barcinone 1588. in 4., Antverpiæ 1598. in 8. recusum. *Franciscus Arias*, Jesuita Hispalensis, Avilæ familiaris, cujus librorum magna pars à Joh. Busæo, Leonh. Credero, aliisque Jesuitis, Latine ex Hispano versi, in Germania prodierunt; & quos ad de-

votam vitam inprimis Franc. Salesius, annotante Nic. Antonio, juxta cum Granatenfis Operibus, commendavit. *Alphonfus Rodriguez*, seu *Roderici*, *Pincianus*, Jesuita, variis per Hispaniam urbibus datus Ecclesiastes: *Hieron. Gracianus*, à *Matre Dei* cognominatus, Carmelita, variis procellis jactatus, suorum sodalium invidia, & piratarum barbarie excitatis. *Ludovicus Pontanus*, vel Hispanice *de la Puente*, Jesuita magni nominis, & de quo inter sanctos referendo Romæ jam agitari cœpit: adeo scilicet erat ipse de sanctitate sua persuasus, ac, si DIs placet, etiam certus, ut non solum lethalis nullius culpæ conscius sibi esse vellet, sed &, vigesimo ante obitum suum anno, voto quoque sese adstrinxerit venialium leviorumque peccatorum deliberatam admissionem evitandi: quo ex tempore nihil potuisse in ipso notari contendit Phil. Alegambe, quod constaret: esse reprehensionis capax. Sed nos quidem sanctos tales suis cultoribus relinquimus; Pontani mentionem hic, nonnisi Ascetæ inter Hispanos celebris facientes. Cui tandem Antonius Joh. Euseb. Nierembergium adjungit, de quo supra; & *Job. Palafoxium*, Episcopum Angelopolitanum in Nova Hispania Americæ, cujus etiam Prorex constitutus erat. Hujus vero cum Jesuitis lites multæ & graves admodum fuere; adeo, ut plus semel capitis periculum adiret, & in latebris occultare se cogeretur: Vir optimus, & virtutibus, quæ Episcopum decerent, abunde ornatus; Nic. Antonio referente. Et multo etiam magis innocentiam vitæ ejus atque dogmatum urget, & adversus Jesuitas persecutores gravissime insurgit Anton. Arnaldus Tom. III. *de la Pratique Morale des Jesuites*. Edita quoque est peculiari libello Historia hujus Episcopi, Gallice conscripta, apud Batavos, Amstelodami, ni fallor, A. 1690. in 12. Sed & ipse sui Historiam vernaculo sermone conscripsit, sub titulo: *Vita interior cujusdam Peccatoris pœnitentis*. Illud inprimis in hoc viro mirum: eum, cum perpetuo Juris studio operam navasset, essetque ad eum usque diem, quo Episcopus factus est, amplissimis muneribus politicis reipublicæ procurandæ addictus, tanto tamen animi vigore, tantoque Spiritu, sacra dein tractasse. Sane, si Theologiam professus fuisset, ait Nic. Antonius, haberet plane hæc ætas, quem, in promovenda coram populis morum doctrina, concitandis, componendisque affectibus, audientiumque animis ad arbitrium fingendis, veterum noviorumque eloquentissimis opponeret. Quem tamen defectum egregie supplevit libris quamplurimis, pro se relictis, quos insigni quodam elegantie atque facundie paratu, nunquamque cessantibus vivacissimi ac fertilissimi ingenii luminibus, quasi ex tempore, nullo utique lituræ dispendio, à domesticis accepimus, instruebat simul, & ad unguem persciebat. Libri illi omnes Hispanica lingua scripti sunt, adeoque apud nos rariores. Catalogum ex Antonio pete.

sio, quam decebat. Quodsi è Gallis unus etiam aut alter addendus esset, ecquos rectius eligeremus, quam Jesuitas duos, quorum Rapinus meminit libro superius citato, quos omnium hujus seculi Oratorum sacrorum, sibi quidem notorum, perfectissimos fuisse censet. Unus eorum est Claud. Lingendius, *le Pere de Lingendes*, cujus non solum omnem habitum corporis atque mentis à natura prope ad sacrarum Oratoriam efformatum affirmat, cui subacta quoque Theologiæ omnis peritia accesserit: sed & inprimis eloquentia fuisse plane admiranda. Audiamus ipsum, quandoquidem paucis verbis tantum non omne concionatoris egregii artificium pandit, ac velut ideam nobis aliquam repræsentat. *Ses raisons se soutenoient tellement* (ita de Lingendio Rapinus) *les unes les autres, que les dernieres étoient toujours plus fortes, que les premières: & outre, qu'il n'y avoit rien de faux, ny rien d'égaré dans son raisonnement, que tout y étoit solide, la force de son discours alloit toujours en s'augmentant comme par deviez pour frapper encore davantage les esprit à la fin, qu'au commencement. Enfin son veritable talent étoit d'éclairer pleinement l'entendement, & de toucher encor. plus fortement le coeur. Tout son Discours étoit un éclaircissement merveilleux des matieres, qu'il traitoit: & apres avoir jetté dans l'esprit la semence des mouvemens, qu'il se proposoit par une abondance & un épanchement de lumiere, dont il étoit plein, il faisoit Ioüer tous les ressorts de l'ame par tous les mouvemens, dont il la sugoit capable d'être touchée: & il enflammoit le coeur par tout ce, qu'il y avoit de feu & d'ardeur dans les passions, dont il scavoit l'art par une Rhetorique particuliere, qu'il s'étoit faite. On ne craignoit jamais tant de le voir finir, que quand il étoit prest de le faire: car c'étoit alors qu'il entroit dans les coeurs, pour s'y rendre le maître, & pour y faire ce, qu'il luy plaisoit.* Addit Rapinus, tantam fuisse ejus eloquentiæ vim, ut nonnulli vitæ liberioris homines impii ausi non sint eum audire, veriti, ne rationum, ab ipso allatarum pondere vincerentur, & vel invitati ad saniores redire mentem cogerentur. Enimvero præcipue terrendo suorum animos in officio tenere solebat: persuasus cum Quintiliano; naturaliter plus valere apud plurimos malorum timorem, quam spem bonorum. Cum contra longe alio modo suas ad populum sacras orationes efformavit alter è duobus, Castillonius, *le Pere Castillon*. Omne hujus artificium in eo inprimis se exerebat: quod sine arte se sua proferre simularet, & ingeniosissime cogitata, velut è vestigio sibi subnata, nosset eloqui: haud quaquam quæsitis argutiolis, aut fucatis, pictæ orationis incrustamentis, adsuetus, qui mos nonnullorum pessimus est: sed potius magnam simplicitatis neglectæque artis imaginem in arte summa; & in exquisita argumentorum collocatione nil præter ipsum naturæ ordinem; in efficacissima animos solidis argumentis penetrandi vi colloquentis speciem præ se ferre & retinuisse perpetuo videretur. Quo factum,

factum, ut & gratisimus omnibus esset, & persuaderet, quodcunque vellet, pro lubitu: volebat autem semper in argumentis gravisimis.

29 E Reformatis Gallis celebres inprimis sunt *Job. Dalleus*, junior, editis Sermonibus Sacris, rerum ubertate scatentibus, celebris: *Alexander Morus*, cujus concionibus, Genevæ editis in 8. nihil ingeniosius suaviusque. *Petrus Boscius*, magni nominis apud illos Vir; nec sane spernendus ullo modo Orator; *Job. Claudius*, cujus tempore motuum postremorum circa religionem in Gallia, magna inprimis in avertendis, quamdiu licuit, Ecclesiarum Protestantium, malis, pars fuit: nec minor apud suos æque ac Pontificios bene multos auctoritas. Hujus igitur Sermones etiam prodierunt, ingeniosi, ut sunt omnia Ejus Viri, solidaque Eloquentia commendabiles, dictione vero longe suavisissimi.

30 Utrum Anglis sua surripuerint Galli, vicina quæstio est, nec tamen usque adeo magni momenti. Thomas Spraat, in observationibus suis ad Sorbierii Iter Anglicum, Belgas Theologos hujus plagii infimulat. Sed quid inde? Ita fieri solet, & factum ab omni ævo est, ut gens altera alteri exemplo & disciplinæ esset. A græcis pleraque sua capiebant Latini: Græci ex Oriente & à Barbatis: Latini postea, prorogatione dominatus sui, pene totius terrarum orbis fuerunt pædagogi. Verum est, Anglos in hoc genere reliquas gentes antecellere: sed id nec difficile est, nec mirum est, cum otio abundant, & rebus omnibus, quæ ad digne elaborandum aliquid requiruntur. Hispanos Anglis Gallisque præfert Barthius: & asserere non veretur, omnes Gallorum libros Hispanis esse per plagium surreptos: injurio, & nescio qua affectuum intemperie protruso judicio. Sed hæc alius loci sunt: & à nostro instituto propemodum aliena. Ergo nihil amplius in Sacra Oratoria moramur, sed ad aliud argumentum procedimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLY-

POLYHISTORIS

LITERARII

LIB. VII.

POETICUS.

CAP. I.

DE SCRIPTORIBUS, AD ARTEM POETICAM FACIENTIBUS.

§. 1. *Poeseos Antiquitas, Dignitas, Utilitas. Invektiva in ejus Calumniatores, imprimis Tanaquillum Fabrum Juniolem. 2. Artis Poeticæ Magister Antiquissimus & præcipuus ARISTOTELFS, qui contra Censores iniquos defenditur. 3. Poëtice Aristotelis Editores, Interpretes & Commentatores, fuse enumerantur, duoque novissimi, Ren. Rapinus, Jesuita, & Andr. Dacierius (quorum de reliquis recitantur Judicia, sibi invicem contraria,) omnibus præferuntur. Controversia inter Rapinum, & Sodalem ejus, Franc. Vavassorem, de illius Scripto, Literaria. 4. Latinus Artis Poeticæ Scriptor, Q. scil. HORATIUS FLACCUS, cujus etiam Censores, Vindices Interpretes & Exegetæ, recensentur. 5. Græculi Ævi Medii, Anonymus Certaminis Homeri ac Hesiodi Scriptor, & Isaacus ac Johannes Tzetza. Latini Recentiores, Macarius Mutius, Camers. 6. Jul. Cæs. Scaliger, cui Plagium à Cass. Barthio, Editionibus autem ejus Genevensibus Falsi & Hæreseos Crimen à Possævino, frustra intentatur. 7. Jac. Pontanus, Gerb. Joh. Vossius, Laur. le Brun, Jac. Masenius, & aliquot Hispani. 8. Hispani de Comædia & Trægia Scriptores, qua occasione adversus Nicol. Antonium, Comædiam Hispanicam, ejusque præcipuum Instauratorem. Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus præferentem, fuse disputatur, nec*

tamen vera istius laudes reticentur. 9. Scriptores de Poesi Dramatica Galli ac Itali, Pet. præsertim Cornelius, Novator & Jason Denores, Antiquorum Hyperaspistes, cujus Litium de Tragico-Comædiis modernis cum Job. Bapt. Goarino Historia, e Thuano reperitur, addito Nicie, Comædiæ Nicol. Machiavelli, Elogio. 10. Alii de Dramatica Poesi Scriptores, Job. Dryden, Job. Meursius, &c. Controversiæ, Dan. Heinsio, ob Fabulas Ethnicas Sacris, in Herode Infanticida, immistas, a Job. Ludov. Balzacio motæ, Scriptorumque Ultriusque, nec non Claudii Salmasii & Job. Croji, quibus ista ventilata est, Eristicorum, Historia, adjectis Æg. Menagii & Autoris Judiciis. 11. De Satyris Scripta Franc. Robertelli, Is. Casauboni, Dan. Heinsii, Ezech. Spanhemii, Nicol. Rigaltii. 12. Artis Epigrammaticæ Scriptores, Thom. Correa, Car. a S. Antonio, Nicol. Mercerus, Franc. Vavassor, Jac. Masenius, &c. 13. De Epico Carmine Mambrunus, Torqu. Tassus, le Brun, Ren. le Bessu, &c., De Elegia Thom. Correa; De Eclogis Ren. Rapinus & Æg. Menagius. 14. De Poematum Cantu & Rythmis Is. Vossius & Arius Barbosa: De Furore Poetico Pet. Petitus & Joach. Fellerus. 15. De Imitatione Poetica Bernh. Parthenius & Casp. Barthius. De Furtis Poetarum & Similibus Cogitatis, Aretaides & Ægidius Menagius, ipse Plagiorum talium ab Adr. Bailletto insimulatus, contra quem in AntiBailletto se defendit. Dion. Longini & Autoris de his Judicia. Speronis Speronii in explicandis Scriptoribus obscurioribus Versutia. Monitum de Oratoribus a Poeta legendis. 16. Inter Autores, qui Syllabarum Quantitates collegerunt. Sam. Glonerus & Ol. Borrichius eminent, Magnorum Virorum in Metro Errores a Casp. Barthio, aliisque notati. 17. Mythologiæ Poeticæ Scriptores, Lil. Greg. Gyraldus, Gerb. Job. Vossius, Nat. Comes, Henr. Schævius, Franc. Pomey, Jac. Masenius, Ezech. Spanhemius, Rob. Stephanus (Raph. Volaterrani Plagiarius,) Car. Stephanus, a Thoma Reinesio & Nicol. Loydio emendatus & auctus. 18. Georg. Cberoboscus de Tropis Poeticis. 19. Collectores Phrasium & Epithetorum Poeticorum, tam Græcorum, quam Latinorum, varii. Consilium de ratione concinnandi Lexici Poetici. 20. Scriptores aliquot de Vernacula variarum Europæ Gentilium Poesi. 21. Philautia Poetarum a Jac. Gaddio & Casp. Barthio notata, ab Æg. Menagio defensa.

Absoluta Eloquentia Soluta ad ligatam accedimus; quæ, ut antiquitate illam, nemine contradicente, multis etiam sæculis anteit: ita dignitate profecto etiam haudquaquam illi tantillum concedere est existimanda: Ecquis enim nescit, omnem Veterum sapientiam, omnem Philosophiam, atque Theologiam, in Poetarum Scriptis reconditam fuisse? quis Tragædiæ Veteris gravem in coërcendis emendandisque hominum animis vim? quis Comædiæ non festivos minus & acres, quam salu-

salubres ad perfricanda Vitia Spectatorum, sales? quis Epopœiæ ingentia ad virtutem, etiam in Heroum animis, incitamenta ignorat? Civilemque prudentiam, & subactissimam moralis Philosophiæ, quandoque & Physices, peritiam, omnisque demum eruditionis multivarium apparatus uno quandoque poëmate delitescens? Ut jam de Elegantia poëmatis nihil dicam. Certe, quanquam acriorem illum Jul. Cæs. Scaligeri, indignantis, fervorem meum non faciam, qui *ne in hominum quidem censu reponendos* putarit, qui *Poëtarum lectionem damnent, agrestes atque aspero supercilio brutos homines*: tamen, nulla ratione detractoribus Veterum Poëtarum, ipsiusque adeo Poëseos, accedendum serio, atque haud invitus, ajo. Frustra enim abusus hic adducuntur, qui, hominum improborum scelere, ne è sanctissima quidem nostra Theologia absunt, ceteras vero artes humanas omnes late pervadunt. Sed non opus est, ut hic Poëtices Apologiam scribamus, quam tot summi Viri satis jam defenderunt; & cui propria virtus instar clypei est, inanes Calumniatorum ictus impune excipiens confringensque. Scripsit, ut è plurimis unicum nominemus, adversus iniquos illos hostes Poëticiæ, Orationem elegantissimam Joh. Caselius, de Arte Poëtarum inscriptam, quam ut sunt omnia ejus Viri plane eximia, legisse non pœnitebit. [Nuperime vero novus præstantissimæ Artis accusatur, DI magno apparatu, in scenam prodiit, *Tanaquillus Faber*, Tanaquilli illius celeberrimi filius, quod mirere, Annæque Daceriæ germanus frater. Hunc, neque institutio Patris, neque ipsa Poëtarum lectio, nec eruditissimæ Sororis exemplum, dimovere potuit, quo minus *de Fut. litate Poëtices* futilem librum scriberet, Amstelodami A. 1697. in 8. editum; quem legere profecto non possis absque tacita admiratione, qui in hæc frigida delabi Vir doctus potuerit: adeo nihil contra Poëticen in medium affert, de qua tamen loqui instituit: Poëtas solum ubique, & ut plurimum præter rem, carpit, ceteræ semper ἀπροσδιόνως. Nec dubito, quin Daceria, si fratris librum legerit, jure etiam sit usurpatura illud Juliani: ἔγνων ἀνέγνων, κατέγνων.]

Missis autem his intempestivæ κρίσεως Autoribus, ad eos Scriptores accedamus, qui Artis præcepta tradiderunt. Primus omnium, qui glaciem in difficili argumento fregit, & cum ante se neminem habuerit, viam felicissime invenit, posterisque stratam egregie reliquit, ARISTOTELES est; quem etiam communi consensu eruditi primam tenere ajunt: præcipue, cum ex antiquis Græcis unicus etiam ille sit, è Latinis Horatius non sane melius Aristotele artem Poëticam explicuisse dici queat. Non ignoro equidem, multis rem creditu impossibilem videri, Philosophum, qui meris speculationibus per omnem suam vitam deditus fuit, nunquam ipse Poëta, nunquam theatri praxin expertus, scribere tamen cum laude de Poësi, ac

de tragœdiæ ratione aliquid potuisse. Alii mancum esse opus queruntur, maximaque sui parte temporum injuria mutilatum, ut adeo nihil perfecti ex residuis velut laciniis hauriri possit. *Aristotelis Commentarii*, inquit in præfatione suæ Poëtices Jul. C. Scaliger, *mutili sunt, ne quid liberius excidat nobis*. Jac. Gaddius *Tom. I. Scriptor. Non-Eccles. p. 42. Licet Poëtica Aristotelis, quæ nunc extat, imperfecta sit ac mutilata; præterea subobscuris & parum firmis aliquando fundamentis subnixæ, tamen duo de ea facultate volumina conscripserat, forte meliora & pleniora*. Taceo alios, qui idem sentiunt, & quorum numerus haudquam exiguus est. Enimvero, uti prius illud ἔγκλημα, quod proferebamus, solidissime Andr. Dacerius abstergit, ostenditque, Poëticen è Philosophia ortam, adeoque illius tractationem plane non esse ultra terminos Philosophi; dein multo esse ferendo de arte aliqua judicio aptiorem haud raro, multoque ad præscribendas regulas magis perspicacem, qui solidis speculationibus intima ejus perscrutatur, quam qui, dum artem ipse exercet, citius suorum fœtuum amore in transversum rapi ac cœcutire potest: ita, quod posterius attinet, non eadem omnium Doctorum mens est. Certe Nicius Erythræus Federicum Bonaventuram ostendisse refert, Aristotelis Poëticam non esse inchoatam aut mancam, sed absolutam & perfectam, si unicus tantum locus excipiatur, *Pinacoth. I. p. 276*. Idem alii censent. Quicquid autem ejus sit; ea profecto, quæ ab Aristotelis Poëtica residua nobis sunt, adeo bona sunt, & adeo è naturæ ipsius penetralibus hausta, ut meliora dari vix possint, atque ut non solum tragœdiæ, sed & Epopœiæ, ratio accuratissime explicetur.

3

Atque hinc etiam certatim à Viris doctis edita Aristotelis Poetica Latine, Italice, Gallice, Hispanice versa, notisque illustrata est. Separatim illam Græce edidit Aldus Venet. 1508. in fol. Græco Latinum adjecit, suosque addidit Commentarios Franc. Robortellus, Florent. 1548. fol., qui Basileæ postmodum apud Hervagium A. 1555. denuo impressi sunt. Post hunc idem opus in se susceperunt: Vincent Madius, Brixianus, & Barth. Lombardus, Veronensis; cum quorum Commentariis Aristotelis Poëtica, prodiit. Venet. A. 1550., Petr. Victorius, Florent. 1573. fol. Ant. Ricobonus Venet. 1579. in 8: Dan. Heinsius. qui Versionem recensuit & notas adjecit, Lugduni Batav. 1610. in 8. Idem in Dissertatione de Tragœdiæ constitutione Lugduni Bat. 1643. in 12. edita, Interpretem Aristotelis egisse dici potest. Paulus Benius, Eugubinus, Commentarium itidem Græco-Latinæ Aristotelis Poëticæ adjecit, & Platonis poëticam insuper ex ejus Dialogis collegit, Venet. 1616. Italice illam vertit & Commentariis illustravit Ludov. Castelvetro, Mutinensis, Basil. 1576. & 1582. liber mortem Autoris editus est; ipse enim an. 1571. ex hac vita migravit: Alium Commentarium Italico idiomate scripsit in Aristotelem Alex. Piccolomineus Venet. in 4.

A. 1575. Præterea Aristotelis librum eundem explanandum sibi sumserunt Franc. Patricius libro, cui titulus: *Della Poetica la Deca Historiale, & la Deca Disputata* (prodiit Ferraræ A. 1584.) Ant. Sebast. Minturnus, Episcopus Uxentinus, libris VI. de Poëta Venet. 1559. in 4. editis. M. Ant. Majoragius libro simili, & M. Hier. Vida in libris III. de Arte Poëtica ad Franciscum, Delphinum Franciæ, Francisci Regis F., Basil. 1534. in 8. de quo Jul. Cæs. Scalliger: *prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poeta fiat, verum factum jam instruit, ut perficiat.* Demum Gerh. Joh. Vossius, in libris suis Institt. Poëtices, nihil aliud ferme quam Aristotelis Scholiasten egit. Verum, è tanta Commentatorum copia neminem tamen pro dignitate Aristotelis librum explicasse, celebris Poëta Gallus, Pet. Corneille, asseveravit, doctos quidem interpretes illos fuisse non negans, sed dum Grammaticos potius aut Philosophos agerent, illos id, quod Poësin inprimis attinet, & theatri rationem, ut plurimum neglexisse, ait. Etsi vero non undiquaque vera locutus sit Cornelius, uti postea dicetur; attamen in iis, quos recensuimus, interpretibus Poëticiæ Aristoteleæ multa moneri posse, alii quoque Viri docti observarunt. Ren. Rapinus, qui & ipse, post tot alios, libro Aristotelis, quem in hoc genere longe perfectissimum judicat, lucem suis meditationibus (*Reflexions sur la Poétique*) afferre, neutiquam vilipendendo, conatus est, speciatim, in præfatione sui libri, quid in unoquoque Commentatorum Aristotelis desideret, exponit, digna omnino, quæ huc apponatur, censura. Ita vero ille: postquam superiore seculo allatam Constantinopoli, Aristotelis Poëticam commemorasset: *Il s' eleva alors une foule de Commentateurs, qui écrivirent sur cette Poétique, Dont les premiers furent Madius, Victorius, Robortellus, qui interpreterent assez littéralement le texte de ce Philosophe, sans entrer fort dans son esprit. Ceux cy furent suivis de Castelvetro, de Piccolomini, de Beni, de Riccobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida de Patricius, d' André Gili, de Vossius, & de quantité d' autres. Mais Vossius a commenté Aristote en pur Scholiaste, Gili en Rheteur, Patricius en Historien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu' instruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Riccobon en Dialectique, Beni en Docteur, qui a le jugement sain, quand il ne s' agit pas de l' honneur de son pais. Car il comparé mal-à-propos l' Arioste à Homere, & le Tesse à Virgile, dans un traité, qu' il en a fait exprés. Piccolomini & Castelvetro l' ont fait en Critiques fort habiles, & mieux que les autres. Piccolomini traite Aristote plus honnêtement que Castelvetro, lequel est un esprit naturellement chagrin, qui par une humeur contrariante se fait une loy de trouver toujours à redire au texte de ce grand homme, qu' il embarralle d' ordinaire en l' expliauant. Apres tout, c' est le plus habile de tous les Commentateurs de la Poétique d' Aristote, & celui, dans lequel il y a plus à apprendre.* [Hæc Rapinus non sine magno judicio: sed qui tamen & ipse, cum suo libro, e quo ista excerpta sunt, virgulam Censoris alius, non minus in omni

literarum cultiorum genere versatissimi, sui que adeo sodalis, experiri necesse habuit. *Franc. Vavassorem* ajo, quem *Rapini* librum, editis *Animadversionibus* (*Remarques sur les Reflexions*) A. 1675. castigasse refertur in *Menagianis*, Editionis secundæ, (in prima vero Editione male dicitur liber de *Epigrammate* oppositus *Rapino*, quem errorem in Editione altera editor correxit.) Librum tamen ipsum non vidi, quod ægerrime fero: neque enim vulgare quicquam ab eo viro expecto. Non ingratum erit autem, ut puto, totam litis ejus Historiam lectori à *Menagianis* apponere. Ita igitur ibi: *Le P. Rapin a eu de grandidemeslez avec le P. Vavasseur au sujet du livre des Reflexions sur la Poëtique d'Aristote, qu'il fit imprimer chez Mugult, sans y mettre son nom, Le P. Vavasseur, qui n'étoit pas content de lus, mit au jour peu de temps apres des Remarques sur ces Reflexions, dans lesquelles l'Auteur reflexit, qu'il feint de ne pas connoitre, est fort mal mené. Le P. Rapin fit grand bruit, & se plaignit hautement du procedé de son confrere: qui répondit, qu'il ne devoit s'en prendre qu'à lui-même, & que s'il eut en dit, qu'il étoit l'Auteur des Reflexions, jamais il n'auroit écrit contre, Le temperament, que l'on trouva pour accommoder ces Peres fut de supprimer les Remarques du P. Vavasseur, ce qui se fit par l'autorité de Mr. le Premier President de Lamoignon: de sorte, que ce livre, qui est imprimé chez Billaine en 1675, & qui ne contient que 141. pages, est devenu fort rare. Conf. Dictionarium Historico-Criticum Eruditissimi Bailii Tom. II. p. 934, qui diversitatem Editionis Menagianorum observat. Ceterum lenire dolorem Vavassoris non visi potest Versio Gallica Poëtica Aristoteleæ omni ex parte nitidissima, uberrimisque & eruditissimis notis affatim instructa, quam Clarissimo Andr. Dacerio, Annæ Fabræ marito, debemus: quamque Parisiis primo excusam Belgæ nuper A. 1692. repetiverunt. Nihil illo libro accuratius, nihil magis in hoc genere exascatum, seu rem ipsam, sive dictionem spectes. Summo cum judicio expendit omnia, examinat, exemplisque uberrimis illustrat. Sane Tragœdiæ Constitutionem melius post hunc exponi posse, vix crediderim. Epopœiæ leges curavit equidem, cum Aristotelis verba id vellent, sed tamen in his non tam scrupulose fuit sollicitus, quam in tragœdia: ut qui nosset, Viri doctissimi Renle Bossu librum, Autore suo, totoque Orbe literato dignissimum, de Poëmate Epico omnem jam prope materiam dicendi de Epopœia surripuisse: tantoque cum successu scriptum, ut melius omnino non possit: nec messis post tam amplam segetem, sed Spicilegium solum supersit. Inter Commentatores Poëticae Aristotelis, Dacerius Pet. Victorium ceteris antefert, ut eruditione & accuratione, prudentiaque, præstantem. Castelvetro autem adeo nihil tribuit, ut tum dicat fuisse bonum Interpretem, si Virtutes Interpretis omnes invertas: neque enim theatri leges scivisse, nec affectuum neque characterum habuisse peritiam, nec rationes Aristotelis nec methodum, confi-*

considerasse, nec tam ad explicandum, quam ad contradicendum fuisse intentum: hominem multæ quidem lectionis cetera, nec sane rebus bonis in suo Commentario destitutum, sed quas quæsisse tanti non sit: cum, præpostero suæ gentis amore, ad *ῥησιον* de Poësi ferendam plane inhabilis videatur. Meminit præterea Dacerius Mesnarderii Poëtica: *la Poétique Francoise de la Mesnardiere*: quam, etsi in aliquot Aristotelis Capita vicem Commentarii sustinere posset, ut indignam & nimis sterilem temnit. Laudat Abbatis Aubignaci librum, qui inscribitur *la Pratique du Theatre*, eumque prior infinites meliorem judicat, magis tamen Aristotelis supplementum, quam Commentarium. Mihi ut horum duorum neuter visus est, ita nec addo de iis quicquam. Tertium tamen, quem æque non vidi, Interpretem Aristotelis addo Hispanum, Joh. Antonium Gonzalez de Salas: cujus *Illustracion à la Poëtica de Aristoteles* Nic. Antonius memoratus. Italumque alium Josephum Baptistam, cujus Commentarium in Poeticam Aristotelis ineditum, & Autoris manu Italice scriptum servari, Laur. Crassus autor est, in Elog. P. I. p. 341.

Post Aristotem, è Veteribus de Arte Poëtica scripsit HORATIUS: quamvis fere dubium nullum sit, ab ipso titulum præfixum non esse, sed à librariorum demum, aut verius à Criticis. Ipsam vero illam artem sine omni arte esse scriptam, Satyræ similiorem, olim Jul. Cæs. Scaliger judicavit: cui consentit ex parte Casp. Barthius, *Advers. lib. XXXVII. c. 6.*, minime Horatium perfectam artem numeris includere voluisse arbitratus, alioqui frigidum artificem: sed more suo vagabundum docere, quæ obveniebant, quasi ludendo voluisse, parum sollicitum de iis, quæ Grammatici dicturi videbantur, quæque nunc à Criticis extendantur. Similia habet Barthius *lib. XLII. c. 22.*, ubi Scholia quædam in Artem Poëticam Horatii, è MSS. veteribus eruta (sed non magnopere æstimanda) publicat. Enimvero, ut jam supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Autores ageremus, meritum est, imitem Scaligeri Censuram esse, præter alios, egregie à Bernardo Parthenio confutatam rejectamque: ita Barthium non est quod multis hic confutemus: cum id nostri instituti ratio non ferat. Commentatores Horatii sollicitè recenset Spachius in *Nomenclatore Philosoph. p. 85.*, quo in loco plures etiam de Arte Poëtica scriptores commemorat. Retulimus Commentatores Horatii & nos supra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Scriptores ageremus: quibus nunc adjungimus Franc. Luifinum, Italum, cujus in Artem Poëticam Horatii Commentarium Vianet. 1554. in 4. editum habemus: aliosque item Hispanos Lusitanosque, quorum notitiam Nicol. Antonio debemus. Sunt hi Achilles Staius, Lusitanus, cujus in Artem Poëticam Horatii liber Antvverpiæ 1553. excusus est. (Nescio autem, quid sibi velit, quod

quod in titulo apud Antonium additur, *ex fontibus Græcis*: ni forte consultum simul è fontibus Aristotelem id significet.) Franc. Cascales, à quo Ars Poëtica Horatii in methodum redacta Valentiaë 1659. prodiit. Thomas Correa, Lusitanus, æmulus & æqualis Mureti, cum quo eodem tempore Romæ bonas literas docuit: postmodum Bononiæ: olim Jesuitarum sodalitis addictus, sed quod deseruit, & averfior semper ab eo fuit. Is Explanaciones in librum Horatii de Arte Poëtica Venet. 1587. in 8. edidit, præter alia ad illustrandam ornandamque Poëticen facientia, de quibus paulo inferius suo loco. Fuit quoque qui Hispanico Carmine Artem Poëticam Horatii exprimeret, quam deinde cum variis Carminibus suis, sub titulo *Arte Poëtica Eßpannola* edidit, Vincentius de Espinel.

5 Hæc de antiquioribus Artis Poëticae Scriptoribus: Plures enim non habemus. Nisi forte quis isthuc trahat Homeri & Hesiodi Certamen Ludicrum à nescio quo recentioris ævi Græco confectum, quod primum Henr. Stephanus A. 1573. in 8. Græce & Latine edidit: postmodum Dan. Heinsius pulcerrime Editioni Hesiodi, à se A. 1603. in 4. data, absque tamen Latina versione, annexuit. Verum, qui inde Poëticam artem hauriendam putat, fallitur profecto. Posses vero huc rectius referre Isaacium & Johannem Tzetzas fratres, quorum ille in Accessu ad Scholia in Lycophronem, *λίαν κάλλιψα καὶ φιλοτιμώτατα*, ut frater ait, de Poëmatum atque Poëtarum differentiis egit: hic vero tum peculiari libello, jambis extemporaneis, i. e. Versibus Politicis, scripto, tum strictim, & per summa capita, in præfatione ad Scholia sua in Hesiodum, idem Argumentum tractavit. Sed & in omnibus prope Græcis Scholiastis quamplurima ad Artem Poëticam apprime facientia reperiuntur. E recentioribus, sub initium seculi superioris, MACARIUS MUTIUS, CAMERI Eques, librum edidit de ratione scribendi Poëmata: quem Ant. Possevinus suo de Poësi Tractatui, de quo mox, addidit, una cum exemplo Poematis sacri, de Crucis victoria, seu de Triumpho Christi: quod alias Basileæ & Colonia prodierat. Fuit Mutius Amicus Angeli Politiani, ad quam Epistola ejus extat lib. 7. Epistolarum Politiani; ut jam olim Lil. Gyraldus annotavit.

6 Post hunc memorandus, ceterisque adeo præferendus omnibus est, JUL. CÆSAR SCALIGER, cujus libri de Re Poëtica, multoties Parisiis, Genevæ & Heidelbergæ editi, divini sunt: neque enim solum omnia Carminum genera percensentur inibi & explicantur, sed & ipsimet Veteres ac recentiores Poëtæ sub examen v. Antur. Non nescio equidem, Scaligerum, cum hac Poëtice sua, plagi rem agi; & Barthium, in suis ad Claudianum notis p. 972. referre, surreptam esse à Scaligero materiam ejus libri omnem Lud. Cælio Rhodigino, præceptori suo, & trans Alpes latam, postea,

postea, sub Scaligeriano nomine perperam prodiisse, cum Rhodigino adscribi debeat. Cujus relationis Autorem Barthius Qu. Sept. Florentem Christianum, in hujus notis ad Aristophanem, laudat: & motus ea re Thomafius Scaligerum plagiariorum Catalogo inferre non dubitavit, *Diff. de Plag. Liter. §. 537*. Enimvero, ut res ipsa mihi plane suspecta est, & crimen ex invidia potius confictum, quam è rei veritate intentum, videtur: ita sane mirabor Florentem Christianum, si id ipsum negare auserit. Etsi enim ejus notas in Aristophanis Comœdias, quæ post mortem illius prodierunt, nunc non anxie perquisiverim: habeo tamen prolixas, quas ipse edidit, notas in Aristophanis Irenam, Paris. A. 1589. in 8. publici juris factas: in quibus non solum toties cum elogio Scaligeri mentionem facit, quoties ejus nomen ponit, sed & ipsum de Re Poëtica opus *Divi Jul. Caesaris Scaligeri opus perfectissimum vocat*. Alibi p. 11., postquam de nonnullis ad Comœdiam pertinentibus dixisset, ait: *Hæc aliaque similia qui certius & clarius intelligere volet, Hephaestionem, eruditissimum Grammaticum, legat, vel potius J. C. Scaligeri libros de Poëtica*. Sane enim maximi illius herois ingenium vetustatem æquat, posteritatem & novitatem omnem superat: sed, quod miserum est, pauci sunt adhuc, qui ejus scripta aut legant, aut intelligant. Eum ego quotidie miror & miror magis: imo erit ille mihi semper Deus. Quidni enim hoc autumem de Clarissimo Viro, cum Philosophus ille *κατωτέρως* de humili & obscuro loco dixerit: *Etiam hic sunt Dii?* Anne putes hæc de Scaligero, mortuo jam, & à quo cur sibi timeret nil quicquam habuit, dicturum fuisse Florentem, si pro turpi plagiario habuisset? an credibile est, eum Dictatorem literarum; maximum Heroem; Principem non solum Veronensium, sed omnium Criticorum, quorum interest vacare Musis: & si Veteres etiam adducas, uno tantum Aristotele minorem vocaturum fuisse, tum, cum de ejus Poëtica loquitur, si pro alieni laboris nefario usurpatore, & messorie messis alienæ habuisset? Mihi sane id non videtur. Adeoque, aut fefellisse memoriam Barthium allegantem dicendum est: aut sibi cum sua accusatione minime constare Florentem: vel demum intrusam esse notis illius ab aliena manu pericopen, quæ ejus non erat. Quicquid demum ejus sit, à Scaligero tam turpe plagium esse commissum, ni liquidius demonstretur, non credo. Aliud crimen, non ipsimet quidem Scaligero, ejusve libro, prout ab ipso scriptus est, sed tamen Editionibus Poëtices Scaligeri Genevensibus, movet Anton. Possevinus in libro de *Pœsi & Pictura, Ethnica, humana, fabulosa, collata cum honesta & Sacra*: (qui liber Lugduni A. 1595. in 8, & præterea Romæ alibique, editus est, pars etiam illius Bibliothecæ Sanctæ adjecta) hæreseos scilicet, quod mirere: queritur enim, multa esse ab Hæreticis Genevensibus inferta, quæ fidem Catholicam labefactent; nonnulla etiam ad artem ipsam spectantia. Parisinam vero Editionem ab his Emblematis

hæreticis liberam esse ait : & rationem corruptionis expositurus : *Eo proclivius*, inquit, *errores hæretici in opera Scaligeri irrepserunt, quod apud Joh. Crispinum Calvinianum primo (A. 1561.) editi sunt, licet locum suppresserit, ut venalia magis essent exemplaria: cum & quæ Rob. Constantini, Medici, ad eundem Joh. Crispinum de Scaligeri libris inserta est epistola, post ejusdem Scaligeri ad Sylvium filium præfationem, tollenda sit, nec ipse Crispinus à Senatu Parisiensi edendi eos Poëtices libros facultatem exprimere potuisset, nisi Lugdunensis typographi Ant. Vincentii, opera & nomine abusus fuisset. Quare & privilegium, & quod subiectum est, Franc. Beraldi Epigramma Græcum, tum in Scaligeri, tum etiam in ipsius Crispini, hominis pestilentis, laudem scriptum, pari cura ex hoc opere eximendum est.* Ingenue fateor, me hæc multo etiam minus credere, quam priora. Vix enim est, ut quisquam Poëtica Theologica, præter Autoris mentem inferere voluisse credi possit : & quod cetera attinet, non tulisset Jul. Cæsaris filius, Jos. Scaliger : tantus Criticus, tantusque patris hyperaspistes : quem hæc talia fugere non poterant. Quæ vero de expresso fraude privilegio Bibliopolæ Possevinus refert, haud invitus concesserim. Est hoc enim his hominibus familiare. Ceterum, quod *ῥήσιον* Scaligeri concernit, non semper illa probanda est, quippe audacior haud raro & tantum non temeraria : id quod ex ejus judicio de Statio manifeste patet, quem nimis laudibus extollit : ut de iis nil dicam, quæ in contemptum Homeri & Horatii affert, & quæ ab aliis confutata alibi indicavimus.

- 7 Habet interea eam gloriam sibi propriam Scaliger, quod primus & unus omnem Poëtices rationem doctissime explicuit, quod ne quidem post illum quisquam tentavit. Nam quæ *Jac. Pontanus* habet in institutionibus Poëticis, Ingolstadii 1597. editis : quæ item *Gerh. Joh. Vossius* in Libris III. Institut. Poeticarum, etsi non contemnenda sint ; his tamen utique non sunt comparanda : sed plane alius generis præcepta. *Laurentius le Brun*, in Eloquentia Poëtica, non tam methodica & ornata de rebus Poëticis præcepta, quam nescio quos Locos Communes & Exempla Poëtica, ex aliis conscripsit potius, quam ipse scripsit, quæ tamen usui esse possunt, *Jac. Masenii* Palæstra Eloquentiæ Ligatæ præ ceteris mihi sese probat : quod comoda methodo utatur, præcipua, quæ apud alios inveniuntur, colligat, tum observata & notata alia, quæ alibi non invenias, ponat, semper allatis in medium exemplis. Fuerunt etiam Hispani, qui hanc artem in formam præceptorum redigere laborarunt. Ut enim de *Thom. Corree*, de quo paulo ante dictum est, oratione de Antiquitate dignitateque Poëseos, & Poëtarum differentia, Romæ in Gymnasio Sapientiæ habita, editaque à *Ludov. de S. Francisco*, non dicam : Artem Poëticam justo volumine tradidit *Polygraphus* ille nequaquam ineptus, *Franc. Macedus* ; Sed quam lucem non

non vidisse, P. I. c. 12. Polyhistoris, ubi Catalogum operum Macedi exhibemus, monitum est. Hispanico sermone de Arte poëtica librum scripsit *Emanuel Faria de Sousa*, cujus Nic. Antonius meminit: qui & Ludov. *Alphonsum de Carvalho* refert librum edidisse de dignitate & præstantia Poëseos, omnique eo, quod ad artem illam pertinet: titulus est: *Cisne de Apollo, de las excellencias y dignidad, y todo lo que al arte Poëtica y versificatoria pertenece. Medina 1602, in 8.* Ut jam Petri de Salas libellum de Arte Poëtica, ineditum, prætereamus. Philosophiam antiquam Poëticam concinnavit, ediditque Madriti A. 1596. in 4., Alph. Lopez, Pintianus, lingua Vernacula; in qua & Carmina quædam scripsit, sed misera: Antonio referente.

Iidem Hispani, in Comœdiæ quoque & Tragœdiæ ratione explicanda mire solliciti fuerunt. Quandoquidem non solum is ipse, quem Aristotelis Poëticam Commentario illustrasse supra diximus, *Joh. Ant. Gonzalez de Salas* Novam quoque *Ideam Tragœdiæ* publicavit: & Dialogos omnem histrionicam Comœdorum artem complectentes, sub titulo *Viage entretenido*, Madriti 1583. editos in 8., Celebris Hispanorum comædus, ac inter primos gentis illius numerandus *Augustinus Roxas*: quibus etiam *Josephi Pellicerii de Salas Idea de la Comœdia de Castilla* addi potest: sed & eousque longo cultu productam putat Hispanam comœdiam Nicol. Antonius, ut, ipso iudice, non vulgarium solum linguarum omnes Comœdiæ (nimis enim hoc parvum foret.) sed & Græcorum Latinorumque celebratissimæ illi, loco decedere non dedignentur. Si quæras, unde tantum dignitatis accesserit Hispano Dramati, & quis præcipuus ejus artifex? LUPUM (Hispan. Lopez.) FELICEM DE VEGA CARPIO tibi memorat, quem totam propemodum Divinam auram adeo sibi incubantem habuisse persuasus est, demonstrasseque prodigiosa illa copia & facilitate versus ingenio & urbanitate plenos fundendi; ut tota, quanta est, antiquitas, ne dum proximiora retro Secula, quem Lupo comparent, se non habere necessario fateri debeant. Huic, inquit in præfatione, debetur Comœdia Hispana: in qua, compensatis nonnullis levioribus vitiis, cum majoribus pluribusque virtutibus, absque controversia regnamus. Enimvero, ut negandum non est fuisse, in pangendis Versibus Vernaculis, præ omnibus Hispanis popularibus suis, felicem Lupum, cujus non ingenium minus natura ad Poësin aptissimum, quam immensa, & inexhausta versus fundendi vis, multorum admirationem excitavit (Ecquis enim non stupeat, cum, præter Epica Carmina, ceteraque varia prope innumera, quæ composuit, ab illo scriptas 1800. Comœdias, Sacras actiones 400, legerit? ita sane, neque Græcis illum esse, nec Latinis Gallisve, sine discrimine præponendum, res ipsa & Antonius ipse dicant. Nam, quod artem ejus Poëticam attinet, quam novam vocat, & quæ in Epicis Comicisque plane ab Aristotele

tele esse recedendum, novaque insistendum via, suadet, adeo illa Hispanis, at quantis Vegae admiratoribus, displicuit, ut ne quidem inter Opera ejus admitterent una excudendam prout Rapinus in praefatione ad suas de Poëtica meditationes refert. Ipsas vero Comœdias, omnes Veterum praetergressas leges, effrenesque adeo, quis laudet, aut quis optimis anteponendas existimet? Audi Antonium. *Præter quamplures fœclarum actionum representationes, in quibus continebat se usque ad eum Comœdia, nil ferme historia cujusvis gentis, seu Græcæ, seu Latinæ, seu barbaræ, ac multo magis Hispanæ, celebrioris cujusquam eventus nota impressum habet, quod particularis Comœdiæ argumentum Lupus non fecerit. Idcirco minime ei vitio verti debet, quod, Veterum prætergressas leges, licere sibi existimaverit quasunque res & quomodocunque in theatrum invehere, historicis fabulosa, Comicis tragica, ridiculis seria, miscendo: ita, ut nullum socci & cothurni discrimen, nullæ intervallo temporis ac personis theatralibus præscriptæ leges liberum frenarent spiritum: dum tantum placeret populo, actionum hujusmodi vero Censori. Mirabor, si rudis plebs optimus fabularum atque verus Censor est: si hoc virtus Poëtæ est, neglectis legibus, imo summis miscendo assensum vilis popelli quærere: si vitium non est socci & cothurni, i. e. Comicæ tragicæque actionis, discrimen tollere? Non sane video, qui non eodem jure possis loquacem rabulam, ad auram plebis captandam unice suis fucis intentum, & nescio quibus verborum sublimium lenociniis, in tenui charactere, pueriliter ludentem, optimo Oratori præferre. Quanquam nolim profecto quicquam existimationi Vegae detrahere: nec eum tam promiscue omnia confudisse censeo. Nolo solum Veteribus tanto supercilio præferri. Interea lubens illud quoque confiteor, & Hispanis omnibus Poetis longe longeque præstitisse Vegam, & exteris haud immerito admirationi fuisse. Quapropter, cum anno 1635. Madriti septuagenario major decessisset, non solum communi Hispanorum Poetarum luctu deploratus est, quorum labores peculiari libro congeffit Joh. Pet. Montalbanus, & sub titulo *Famæ Postumæ Madriti 1636. in 4. edidit: sed & Italis ejus casus acerbus fuit; à quibus eodem anno emissus in lucem Venetiis liber est: Essequie Poetiche overo lamento delle Muse Italiane in morte del Signor Lope de Vega Poeta Spagnolo. Imo & Gallis ejus Poesin perplacuisse, partim Bohursius Jesuita in libro, quem vocat *la Maniere de bien Penser sur les ouvrages de l'Esprit*, passim; partim Anonymus Autor Gallus, qui, sub Belli atque Pacis inter Veteres ac Recentiores historica fabula descriptæ, schemate elegantissimam, utrorumque comparisonem instituit, locupletes testes sunt.**

9 Sed, ut ad Comœdiam ac Tragœdiam redeamus à Lupo, qui nos paulo diutius detinuit: illius rationem omnem, legesque & regulas, præter Dan. Heinsium, quem supra diximus, & Aubignacum, inprimis magno studio exponere atque illustrare aggressus est PETRUS CORNELIUS, pri-
mas

mas inter Gallorum Dramaticos omnium consensu, tenens. Is de Dramatica Poësi librum composuit, in quo non solum Veterum præcepta sibi enumeranda, aut etiam explicanda putavit. Sed invenit & ipse aliqua, abiitque subinde ab Aristotele in diversum. Non tamen, si Dacerium audire velimus, eo successu id fecit Cornelius, quem fortasse sibi promisit; nec naturæ ordinem, sed suum secutus genium dissensit à Veterum præceptis; sæpius præter rem tantum, ut, novis his, quas sibi formabat, regulis, suis forte erroribus subveniret. *Vid. Dacerii præfatio Aristotelis Poëtica, à se versæ, præmissa, & nota*, in quibus id, quod in præfatione notaverat, argumentis variis probat atque illustrat. De Poëmatis Cornelii hujus paulo inferius mentio recurret. Ex Italis, qui plane mirifici alias sunt ludorum Scenicorum magistri, ut & ex ipsa Dramatum copia, & vel excentum locis Erythræi, constat, C. JUL. CAMILLUS *Ideam Theatri* lingua vernacula vulgavit, Florentiæ in 4. A. 1550. editam: sed qualis illa nescio, cum non viderim: non magis ac JASONIS DE NORES, natione quidem Cyprii, sed Professoris tamen Patavini librum, quem inscripsit *Trattato intorno à quei principii, cause & accrescimenti che la Comedia, la Tragedia, & il Poëma Heroico ricevono dalla Philosophia morale*: Patav. 1587. in 4. de quo sane libro multum bonæ frugis mihi promitto, cum Vir fuerit absque controversia Doctissimus. Ediderat jamdudum interpretationem ad Horatii Epistolam de Arte Poëtica, ex quotidianis Tryphonis Cabriellii sermonibus haustam, Venet. 1553. in 8., eratque animosus Veterum legum tragicarum comicarumque vindex, quas contemni ab Italis sui ævi non sine dolore animadvertibat. Quapropter & lites magnas aluit cum Joh. Bapt. Guarino, quas, cum memoratu dignæ omnino sint, & ad hoc pertineant institutum, verbis Thuani ad A. C. 1590., è libro 99. Historiar., referemus. *Inter alia, quæ scripsit, cum, de Poëtica differens, Tragi-Comædias Pastorales, quæ hodie inter Italos usurpantur, tanquam monstra quadam, & nullo veterum exemplo, contraque Poëtica prisca leges, ab imperitis rei antiquaria introducta exagitasset, Baptista Guarinus, lectissimus Eques Ferrariensis, qui sub id Pastorem Fidum, magno plausu ubique in Italia exceptum, ediderat, cum sermonem ad injuriam suam pertinere existimans, defensionem, sub nomine Verati, publicavit: quam Apologia contraria statim Denores refutavit. Sed, dum alteram defensionem meditatur Guarinus, morte minime fatali Denores concessit. Quæ nisi dilectissimi filii (ob homicidium finibus Venetis ejecti) calamitate fuisset præcipitata, alterius Verati lectione accelerari potuisse credita est: tanta si quidem vi eloquentia simul & asperitate, ac verborum amaritudine, in Jasonem invehit est Guarinus, ut Archilochum ipsum, in Lycamben jambos stringentem, eo scripto superasse passim jactaretur.* Quicquid autem sit de acerbitate Guarini, quæ rectius haud dubie omissa fuisset; in re ipsa plus Asseclarum invenit per Italiam Guarinus, quam de Nores: cum & Trajanus Boccalini, in suis, facetissimis

juxta & acutissimis, *Relationibus ex Parnasso, Centur. I. Relat. 31*, sibi à perstringendo Norefio temperare non potuerit, sed, ut fastidiosum nimis, & præpostere nauseantem, traducat: & ubivis Drama Guarini triumphaverit; in alias quoque linguas, Gallicam & Germanicam, uti notum, plus semel translatum. Probe tamen hic teneatur: non esse credendum, ac si promiscue permisceri Soccus & Cothurnus possent, & Tragico-Comœdiæ qualescunque valerent. Imo vel maxime hic judicio opus est, & raro aliquid elaboratur, quod, si recte examines, recta incessisse via dici posset. Sane falli, quibus vetera sordent omnia, & qui tum demum perditam in dramatibus conficiendis operam ludi censent, cum antiquorum, sive regulas, sive exempla, pressò pede exprimenda imitandaque sibi quis sumit, vel unus quoque Nic. Machiavellus demonstraverit: qui, cum aliquando Comœdiam plane ad morem Aristophanis, & juxta regulas Veteres, Italico sermone, scripsisset, atque etiam Florentiæ repræsenteret; tantum meruit omnium hominum applausum, ut, Paulo Jovio in *Elog. c. 87.* teste, illi ipsi ex persona scite expressa in *Scena inducti cives*, quanquam præalte commorderentur, totam inusta nota injuriam civili lenitate pertulerint: actamque Florentiæ, ex ea miri leporis fama Leo X. Pontifex, instaurato ludo, ut urbi ea voluptas communicaretur, cum toto Scenæ cultu ipsisque histrionibus, Romam acciverit. Nomen illi comœdiæ fuit Nicæ, ut ex eodem Jovio constat. Sed inter Machiavelli opera non comparet.

10 Ex Anglis, qui, præ ceteris propemodum omnium gentium aliarum Poetis, ad Dramata perpolianda ita accedunt, ut Veteres Comicos Tragicosque præcipue sibi imitandos sumant, magni nominis Tragicus Poeta, JOH. DRYDEN, præcepta Dramatica composuit, *An Essay of Dramatick Poesis* inscripta, editaque Londini 1668. in 8., quæ recondita multa continent, & artem egregiam prorsus egregie, data velut idea repræsentant. Ceterum ad Tragœdiæ rationem & naturam rectius pernoscentiam haud dubie multum quoque conducit JOH. MEURSII liber, quem inscribit: *Æschylus, Sophocles, Euripides, seu de Tragœdiis eorundem*, Lugd. Batav. 1619. in 4. vulgatus: nec non Franc. Porti, Cretensis, *Dissertatio de Tragœdiâ*, una cum ejusdem Prolegomenis in Sophoclem edita. Jac. Micyllus etiam, in Prolegomenis ad Euripidem, de tragœdiâ egit [& multo adhuc luculentius Vid. Cl. Josua Barnes, novissimus Euripidis Editor Cantabrigiensis, in præmissa *Dissertatione de Tragœdiâ Veterum Græcorum, deque Scenâ & illius apparatu*, nec non de *Musica theatra*, deque *Versuum Tragicorum legibus*] Henr. Stephanus quoque de tragœdiâ Sophoclis *Dissertationem* scripsit. Pertinent etiam huc libri amœbæi, inter Joh. Ludov. Balzacum, ac Dan. Heinsium commutati, quibus Epicrisin adjecit suam Cl. Salmasius. Nota est historia. Cum Heinsius in *Herode Infanticida*, Tragœdiâ suâ, Lugd. Bat. 1632. in 8. edita,

edita, Angelos & Eumenides, five Furias, in eadem Scena in theatrum induxisset: Balzaci, qui existimaret, male in Fabula argumenti Judaici rem superstitionis Græcanicæ adm. . . . Dissertationem Gallicam opposuit Hein-
 fio, ad Constant. Hugenum scriptam, Paris 1636. in 8. (postmodum inter Opuscula Balzaci in Belgio 1651. in 12. recusam,) & in ea errorem istum ita examinavit, ut & exempla similia Oratorum atque Poetarum produceret, & rationes, ob quas ferri non queat talis error, studiose congereret: multa insuper alia, ad Dramaticam rem facientia, admiscens. Verum, cum eodem Anno Hein-
 sius, qui castigationem non ferens, nequaquam sibi si-
 lendum arbitrabatur, Balzaco Epistolam Apologeticam reposuisset: tum vero, arbitrium litis sibi sumsit Claud. Salmasius, scriptaque ad Ægid. Menagium Epistola omne hoc argumentum latius exsecutus est, & Hein-
 sium cum sua Apologia non bene admodum exceptum dimisit, quippe cum quo tum, cum scriberet, apertas etiam inimicitias alebat. Etsi vero interea, dum apud Menagium Epistola per aliquot annos delitesceret, sopitis inter Sal-
 masium Hein-
 siumque litibus, mitius nonnihil agi cœpisset: nihil tamen hoc impedire potuit, quo minus prodiret Salmasiana Epistola, Parisiis 1644. in 8. Auctore scilicet editionem sero deprecante: ut è *Sarravii Epistolis* liquet p. 88., qui addit: *Poteram aliquando tenerum istum, & nascentem factum suffocare: ἀλλ' ὅτως ἀσείον εἶδον τὸ παιδίον, ut sine summa injuria & crudelitate non potuerim ei lucis usuram denegare.* Recusa, post Salmasii mortem, Epistola illa est in Belgio, & Epistolis reliquis ab Ant. Clementio annexa. Biennio, ante-
 quam Salmasi Epistola lucem adspexit, *Joh. Croji* liber pro Hein-
 sio adversus Balzacam prodiit, non appposito quidem nomine Autoris, sed ἀνωνύμως: *Re-
 sponse à la lettre & au Discours de Balzac sur la Tragedie d' Hein-
 sius, intitulée Hero-
 des Infanticida, 1642.* Statim atque prodiit liber hic, cognovissetque ex Alex. Moro Sarravius Autoris nomen, res prodigio simillima videbatur, quandoquidem jam tum paratum habuit *Croji* grandem librum, in quo acriter Hein-
 sii Sacras Exercitationes perstringeret, & cujus pars postmo-
 dum etiam est Genevæ excusa. Ergo, ait Sarravius *Epist. p. 54., quem Galli-
 ce, h. e. quasi intra privatos parietes, opus ob musteum laudaverit, Latine, i. e. per to-
 tum orbem terrarum in re non nauci sugillabit. Explica mihi quaeso istud quidquid est enigmatis.* Hæc Sarravius, qui Gronovio imputandam libri hujus Edi-
 tionem divinat: quem cetera non adeo magni æstimat, præsertim quod sti-
 lum concernit, ut qui dissipatus & incultus fluat: sed tamen & plurima in eo libro altissimam eruditionem sapere non diffitetur. Putat responsu-
 rum Balzacam. Sed hoc quantum memini, factum non est. Tetigit ve-
 ro rem ipsam de præpostera Sacrorum cum profanis commitione, in Dra-
 matibus, aut Poematis aliis occurrente, *Menagius in Observationibus ad Mal-
 lerbium p. 279.* ac, dum laudat Epistolam Salmasii adversus Hein-
 sium, ex-
 cusat

cusat tamen Sannazarium & Pet. Bembum, quorum alter in Carmine de Conceptione Christi, Mariam, cum ab Angelo salutaretur, Sibyllinos libros legisse ait; alter Christum Heroa vocat: uterque vero à Jul. Cæs. Scaligero perstringitur. *Mais, inquit Menagius, comme plusieurs docteurs de l'Eglise ont pretendu, que plusieurs mysteres de nostre religion se trouvoient marquez dans ces livres, je n'estime pas, que ce grand Critique soit bien fondé dans cette accusation. Je suis persuadé, qu'il reprend aussi à tort le Card. Bembo d'avoir usé du mot de Heros en parlant de nostre Seigneur: ce mot de Heros signifiant pas autre chose en cet endroit, qu'une personne extraordinaire.* Enimvero, si excusari potest Sannazarius, qui Sibyllæ folia præ vaticiniis Jesaïæ, Protea præ Angelo Gabriele, partus miraculosi præconem elegit, qui Dryades & Nereides in ea fabula produxit, non video, cur non & Heinsius veniam mereatur. De Bembo nihil dicam, cum omnino commodus esse possit sensus vocis Heros nisi loco plane non congruo adhibeatur. Posset interea ad argumentum istud cum fructu conferri Laurent. Gambaræ Tractatio peculiaris de abusu fabularum in Carmine, Venetiis nescio quo anno edita, in 12.

- 11** De Satyra *Franc. Robortellus* aliqua habet, subjuncta Commentario in Aristotelis Poëticam: sed pauca illa sunt, & tantum ad Horatium illustrandum scripta. Fusius idem exequitur institutum IS. CASAUBONUS in tractatu de Satyrica Græcorum Poësi, & Romanorum Satyra, Paris. 1605. in 8. edito, qui magnam esse utriusque differentiam, nec Græcorum Satyricam poësin cum Latina eandem esse evictum it. Cui vero se opposuit DAN. HEINSIUS scripsit duobus libris de Satyra Horatiana, Lugd. Batav. 1629. in 12., qui utriusque paritatem amico dissidio, adversus Casaubonum, propugnat: at & ipse adversarium post fata expertus placidissimum, summum in omni genere Eruditionis Virum, Illustrem EZECHIELEM SPANHEMIUM. Hic enim in scitissima præfatione, quam Cæsaribus Juliani, Gallice versis à se, & luculentissimis Commentationibus Paris. 1683. in 4. illustratis, præfixit, postquam & Casauboni & Heinsii opiniones recensuisset, agit arbitrum, Heinsumque falli ostendit: cum in Græcorum Satyrica Actus Comici Satyrorum, Faunorum, Silenorum, ipsarumque illarum, personarum ut plurimum saltationes actusve similes, & inter hos projecti sales, necessario fuerint requisiti; quorum nihil apud Latinos erat: ipsa etiam vocis significatione longe in diversum abeunte. Sed plura adhuc sunt argumenta, quæ apud doctissimos Autores, quos nominavimus, legi possunt. Satyram Juvenalis peculiari dissertatione explicavit NICOL. RIGALTIIUS, quam Editioni Juvenalis Paris. 1613. in 12. annexuit.

- 12** De Epigrammate, & de iis quæ ad illud pertinent, doctissimum librum scripsit THOMAS CORREA, cujus jam supra mentio facta à nobis est, & quem male aliqui Gorraum, Erythraus in Pinacotheca l.p. 253. Choream

ream vocat: liber editus est Venet. 1569. in 4. & Bononiæ A. 1590, recus. Præterea de Epigrammate scripserunt *Vincentius Gallus*, quem *Octav. Boldonus* in *Epigraphia* p. 32. laudat. *Carolus à S. Antonio Patavinus* Colon. 1650. in 8. qui non tam Epigrammatum conficiendorum præcepta dat, quam titulos, seu locos communes, sub quibus illa ordinat. De figurarum tamen cultu in Epigrammatibus prolixè agit *Nicol. Mercerus*, Paris. 1653. in 8. qui nihil aliud agit, quam quod *Jul. Cæs. Scaligeri* præcepta de Epigrammate, lib. III. Poët. c. 126. data, exemplis operose illustrat: sed, cum parum emundæ naris sit, multa immiscet lutulenta, & quæ non sapiunt ætatis præcæ sapientiam & elegantiam: interea multum tamen sibi cum suo labore, etsi præter rem sane, placet. *FRANC. VAUASSOR* qui nitidissime quidem scripsit de Epigrammate Paris. 1672. in 8. sed specialia artis non tangit majorque, ut mihi videtur, in præceptis quam in exemplis, artifex est. Id vero inprimis agit, ut *Petrum Nicolium*, qui tum forte cum sua præfatione Epigrammatum aliquam collectionem in lucem publicam ediderat, confutet, perstringatque, & male literato Orbi consuluisse ostendat. Subinde tamen alios quoque castigat, ut c. 9. *Th. Corream*, qui, fabulis plane, proscriptis, in Epigrammate nihil, nisi verum factumque, à poëta voluit adhiberi. Peculiare etiam caput habet de lasciva spurcitie ex Epigrammatibus exterminanda, quam alias sæpe solam Epigramma conficere, & tantum non necessariam esse. *IS. VOSSIUS* ad *Catullum*, & docti complures Viri, putant: contra quam opinionem *Vauassor* plane egregie insurgit. Annexuit libro de Epigrammate sua ipse Epigrammata libris tribus distincta: quæ, ut purissima sunt, ita non ubique acuminum satis habent: quippe quæ sciens volensque ille præterit, & contemnit, nisi ævum sapienter Augusteum. Edidit tamen anno 1675. Appendicem libri tertii Epigrammatum suorum, & paulo post librum etiam quartum. Scripsit & de Epigrammate librum *Cottunus*, Professor Patavinus, sed quem non vidi. *Jac. Masenius*, in *Arte nova argutiarum*, certos quosdam fontes invenit, ac perpetuis Exemplis illustravit.

De Epico Carmine extat *Dissertatio Mambruni*, quam *Menagius* *unc* 13 docte & curieuse dissertation vocat *Observ. in Malherb. p. 441.* Præterea *Torquati Tassi*, at quanti poëtæ! extant *Discorsi del Poëma Heroico* Venet. 1587. & Neapoli in 4. impressi: quem librum una cum poematibus *Tassi* (de quibus infra) tanti æstimant Italicorum plerique ut & vicisse omnes ante se, & nihil addi à quoquam, nedum ex *Aristotele*, posse, persuasi sint, prout præter alios, e *Relationibus Boccacini* liquet *Cent. I. Rel. 28.* Sed agnoscunt tamen faciliores errores *Tassi*, quos ne ipse quidem laudare aut dissimulare sustinuit: dum interea vicissim justissima laude admiranda illius Scripta non privant. Scripsit & *le Brun* aliqua de hoc argumento, quæ *Virgilio* suo

Christiano addidit: sed non adeo magnæ rei. Qualia sint *Camilli Pellegrini*, qui & ipse de Epica Poesi Italicum librum scripsit, non novi: cum non viderim. Omnes vero in hoc genere vicit, longeque supergressus est, quem paulo superius nominavimus, Gallus Eruditissimus, *Renatus le Bossu*, in vernaculo de Epico Poemate tractatu, qui Paris. 1675. primum prodiit, dein apud Belgas 1693. recusatus est. De Elegia librum *Thom. Correa* scripsit, Bononiæ 1590. in 4. editum, una cum libro de Prosodia. De Ecloga, seu, quod idem est, *de Carmine Pastoralis*, est exquisitissima Commentatio *Ren. Rapini*, quam *Eclogis* suis Sacris addidit, plane ad genium puræ Latinitatis & dictionis ævi aurei conscriptis, ut cum antiquis etiam certare possit. Paris. 1659. in 4. Multa etiam de Ecloga habet non vulgaria *Æg. Menagius* in *Anti-Bailletto*, T. I., n. LIV., p. 195. seqq., & inter alia probat, falli *Bailletum*, cum *Tassum* Pastores primum in theatrum induxisse putat: quod tamen, ut *Menagius* annotat, ante ipsum *Augustinus Beccari* Ferrariensis, fecit in Dramate, quod inscripsit, *Sacrificio*. Sed hæc recentiora tantum Carmina pastoralia attinent.

- 14 De veterum Poematum cantu, & Viribus rythmi, peculiarem librum conscripsit, cui præclara multa insunt, *Is. Vossius*, Oxonii 1673. in 8. editum: in quo Veterum Græcorum poësin, nova plane ratione juxta metri musicas leges explicatam, unam maxime æstimat. Eodem aut simili videtur instituto ductus homo Hispanus, *Arius Barbosa*, *Epometriam* scripsisse, in qua Veterum poematum cantum, & pronuntiationem poeticam, jam amissam, explicat: Nicol. Antonio teste. Liber Salmanticæ prodiit in 4., una cum Prosodia ejusdem, seu de Re Poetica, & recta scribendi ratione libro. De Furore Poetico, quem ἐνθουσιασμόν Græci vocant, quemque Longinus elegantissime circumscribit γενναῖον πάθος, ἐνθα χρεὶ, μεγαλήγορον, ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινός, καὶ πνεύματος ἐνθουσιαστικῆς ἐκπνεῖον, καὶ οἷον εἰ φοιβάζον τὰς λόγους. *Audit sc. ei nobilis affectus, atque ubi decet magnificus, qui velut furore quodam & cælesti aliquo mentis instinctu æctus, fundit verba; & aliquid, ut ita dicam, grandius ore mortali loquitur, cum scilicet, juxta Claudianum,*

totum spirant præcordia Phæbum.

De hoc, inquam, Poetico furore elegantissimam dissertationem concinnavit, suisque præfixam Poematibus edidit, *Petrus Petrus*, Paris. 1683. in 8, dignissimam utique, quæ legatur. Egit & de eodem argumento *Bernardinus Parthenius*, *Spielenbergius*, in suo Commentario ad Horat. Od. III. 25. nec non *Lil. Gyraldus* Dial. I. de Historia Poetarum Dissertationem Academicam de Furore Poetico scripsit Clarissimus, dum viveret, Lipsiensis Poeta *Joach. Fellerus*, quæ & ipsa negligenda non est.

- 15 Idem Parthenius, quem modo laudavi, de Imitatione Poetica præclaros

ros quoque libros V. composuit, ad Maximilianum II. Imp. scriptos, editosque Venetiis 1565. in 4. Etsi enim illos evolvere nunquam licuerit; haud difficulter tamen conjicio, Virum doctissimum, qui in Commentario in Horatium tam pulcre de imitatione Horatiana subinde scripsit, quam alius quisquam, profecto multo etiam magis accurate hoc argumentum in Tractatu peculiari exsecutum: ut non dubitem eum, si haberi potest, ceteris omnibus esse anteferendum. Persii Imitationem Horatianam suo in Persium Commentario annotavit Is. Casaubonus. De Virgilii imitatione Homerica tot loquuntur, quot Poema utriusque attingunt. Aliorum Poetarum Latinorum studium in imitandis Græcis annotat Barthius Adversar. lib. XXXIV. c. 14, qui tamen non in omnibus æque felix est: aliquando enim, quæ ad imitationem Græcorum expressa putat ille, forte secus videbuntur aliis. Ceterum sub specie imitationis nunquam furta Poetarum admitti certum est: etsi vicissim nimis rigidi sunt & iniqui accusatores, qui promiscue imitationem, similemve sententiam pro furti argumento arripiunt. Sane enim quandoque fit, uti recte Menagius ad Malherbium p. 255. observat, ut in easdem cogitationes, eosdemque Versus, totidem conceptos verbis Poetæ incidant, absque tamen ut alter alteri quicquam furripuisse dici queat. Notat Menagius, Porphyrium apud Eusebium Præp. Evang. lib. X. c. 1., commemorare Aretadem, qui integrum de his librum scripserit. Inscribebatur vero liber Aretadis *περὶ συνεμπίσσεως*, & in eo multa etiam, ut testatur Porphyrius, plagia Eruditorum annotabantur. Festivum est, quod Hieronymus (& ex eo Menagius) ad illud Ecclesiastæ: *Nihil sub Sole novum*; de Donato, Præceptore suo, refert: eum, cum illa Terentii explicaret: *Nihil dictum est, quod non dictum sit prius*: stomachantem & indignabundum identidem exclamasse; *pereant, qui ante nos nostra dixerunt*. Hæc quidem, similiaque, quæ in veteribus ac recentioribus Poetis sæpius occurrunt, pro furtis reputanda non sunt. Atque hinc Æg. Menagius, qui de Furtis & Imitationibus Poetarum peculiarem librum se scripturum promiserat; l. c. & in Addend. p. 559., de his etiam, quæ furta non essent, similibus eorundem cogitatis latius agere sibi proposuerat. Sed, dum cum illa sui libri Editione cunctatur Menagius, cogitur tandem à se amoliri plagii crimen, quo carmina ejus onerant Adr. Bailletus; qui tot Veterum ac Recentiorum dimidios versus integrosve, in Poematis Menagii, occurrere criminabatur, ut nihil aliud prope, nisi musivum opus sit, quicquid carminis ab illo fluat, è variis nempe Poetarum variorum, frustulis artificiose congestum: transfusis etiam aliquando Latinis aliorum Carminibus ab illo in Græcum. Hæc igitur ut pro viribus dilueret Menagius, neque furtis annumerari posse, quæ suis aliena inseruit, neque peccatum esse à se quicquam ostenderet, operose in *Anti-Bailleta*, multis ca-

pitibus, laborat, P. II. à pag. 202. usque ad 277. §. 128-135. simulque toti argumento lucem non exiguam fœneratur. Ex antiquis conferri ad rem eandem cum fructu potest Longinus, lib. περὶ ὑψους sect. 13. qui veterum & celebrium ante nos Scriptorum imitationem quam maxime ad apicem illum sublimitatis conducere sapienter judicat: quum scilicet haud raro aliqui, alieno velut spiritu, ut Pythia Deliaco anhelitu, impleti, quædam illorum, quos assidue legunt & imitantur, Autorum præstantissimorum, effluvia in se sentiunt delabi, tumque furorem illum, quasi ex Apollinis specu petitem, æqua cum aliis sublimitate ostendunt, ὅταν ἀπὸ τῆς τῶν ἀχρεαίων μεγαλοφυΐας εἰς τὰς τῶν ζηλόντων ἐκείνης ψυχάς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν σομίων ἀπορροιαίτινες φέρονται, ὑφ' ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβατικοὶ τῶν ἐτέρων συνενθροισιῶσι μεγέται. Recte vero addit mox idem Longinus: ἔστι δὲ ἡ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ καλῶν ἡθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιοργημάτων ἀποτύπωσις: *Quæ quidem imitatio tantum abest, ut furti nomine insimulanda videatur, ut potius velut quædam excellentium seu formarum, sive simulachrorum, aut operum, existimanda sit expressio atque exemplum.* Cur Poetis Latinis in historia Heroum Romanorum, si quando mentionem eorum faciunt, tot similia dicantur, Barthius Adversar. lib. XVIII. c. 18. Scholis declamatorum imputat, quorum industria gesta talia non solum repetita indies, sed & in omnes facies sententiis torta sunt. Conf. Vavassor de declamatoriis argutiis Ovidii. Singularis plane & mira furandi ratio est, quam de Sperone Speronio narrat Janus Nic. Erythræus Pinacoth. III. p. 202. *Semper ille ante se exiguos tenuium nescio quorum Autorum sætus habebat: interrogatus cur id faceret homo sui ævi doctissimus? respondisse fertur: se furem esse literarium, & imprimis cupere sua furtiva esse occulta: idque sibi ex sententia eventurum putare, si pauperum tuguria persequeretur: unde si quid abstulisset, propter eorum, quos expilasset, obscuritatem omnibus etiam futurum esset incognitum: longe secus futurum esse, si furtificas in locupletum & illustrium Virorum domos manus vellet asferre, quorum res, propter ipsorum nobilitatem & amplitudinem omnium jam patent ad oculos: nam, si quid mihi vellem ex illis arrogare, ac proprium facere, continuo clamarent furem manifestarium, qui ea pro meis venderem, quæ jamdudum in illius vel illius beatissimi hominis suppellectile numerarentur.* Hanc Speronii rationem furandi ut haud dubie mirabuntur, quotquot è trivio parum bonæ frugis colligi posse intelligunt: ita non parum profecto suæ existimationi detrahit, quisquis hac via incedit ignobili & indecora. Nescio autem, utrum in Dramata, an in Dialogos, plumas alienas tam pulcre transtulerit Speronius, Æsopi graculum imitatus. Franc. Vavassor putat, Elocutionem in Carmine multa ab elocutione oratoria mutuari, adeoque Poetis orationum lectionem commendat, de Epigr. p. 159. *Quod quidem aliqua ex parte verum est, sed nisi lectio Poetarum*

tarum præponderet, periculum est, ne, suppressis spiritibus poeticis, lectio talis ex Poeta Oratorem faciat.

Inter eos, qui Profodias, & Abacos quantitatum scripserunt, optimus 16 est, SAM. GLONERUS, qui è profodia Giessenfium, aliisque collegit præcepta necessaria, ad quantitates vero semper Autorum versus quoque signavit: quod non facit Henr. Smetius, cui propterea fides haberi semper non potest, quod corrupta nonnunquam sequitur exemplaria. OLAUS BORRICHIVS *Parnassum in nuce* scripsit, quo, singulari compendio, paucioribus Versibus plura quantitatum exempla comprehendit, quam Glonerus & Smetius; Haffniæ 1654. in 4. Idem *Linguam Pharmacopæorum* scripsit, quo libro de accurata vocabulorum in pharmacopoliis usitatorum pronunciatione agit. Errores magnorum virorum in metro, utriusque Scaligeri, Bonav. Vulcanii, Gabr. Lermæi, Frid. Taubmanni, Joh. Aurati, Fulv. Urfini, Joh. Meursii, H. Grotii, Car. Paschalii, Achill. Statii, notat Barthius *Advers. lib. XVI. c. 3.* E Jos. Scaligero septem pedum versum producit, quem post illum etiam observavit Vavassor *de Epigr. p. 193.* Quinarium jambum pro Senario Jul. Cæs. Scaligeri idem Barthius notat lib. XXVI. c. 25. ubi Argeli Politiani, Vincent. Opsopæi, aliorumque, hallucinationes in syllabis ostendit.

Ad Poësin fabularum cognitio necessaria est. Hanc vero discas ex 17 LIL. GREG. GYRALDI *Historia Deorum*, quæ compluribus Syntagmatibus ab illo prorsus eleganter tradita est: & ex G. J. VOSSII *Theologia Gentili*, elaboratissimo opere, & gentilium superstitionum vere thesauro: quo elogio illud ornat Gisb. Cuperus *in Harpocrate p. 107*: quo in libro ipse etiam mythicam gentilium Theologiam haud parum illustrat. Sed sunt majora adhuc & plura operis Vossiani elogia, è Grotii, Sarravii, aliorumque, Epistolis haurienda. Sed se quam optime commendat liber ipse, cum legitur. Quæ sub Fulgentii, Ruspensis Episcopi, nomine prodiit Mythologia, Augustæ Vindel. 1521. fol. cum Scholiis Philomusi edita, non ejus esse, sed Furii Publ. Fabii Fulgent. Plancridis, Grammatici, post alios multos Placcius observat *de Pseudon. p. 197.* *Natalis Comes* in Mythologia sua ineptus est, & allegoriis suis occupatus. *Henr. Schævii* Mythologia contracta, ob ordinem, tyronibus commendari potest, quibus etiam commode inservit *Franc. Pomey*, Jesuitæ, Pantheon Mythicum, semel iterumque in Germania Belgioque impressum. *Jac. Masenii* Mythologia brevissima est, ac propter indicem locorum communium exemplarium, quorum magnus in poemate usus est, commendanda. [Luculentissima vero sunt, & plane exquisita, quæ in Commentariis ad Callimachum, nuperrime A. 1697. Ultrajecti editis, Vir nostra laude multo major EZECH. SPANHEMIUS, de Deorum Veterum

genealogia & historia, ex infinitis observationibus suis, congeffit: quæ cum præstantissimis quibusque de palma certant.] *Rob. Stephanus* quoque *Elucidarium Poeticum* edidit, nominum mythicorum explicationem continens. Verum illud, maxima sui parte, totidem verbis esse è *Raph. Volaterrani Anthropologia* sic descriptum, ut errores quoque suos fecerit *Stephanus*, qui tamen interea nusquam suum Autorem nominavit, observat, nec ignoscit, *Thomasius de Plagio Liter.* §. 549. *Carolus Stephanus* *Roberti* frater, *Lexicon Poeticum* scripsit, multoties variis in locis, & præsertim *Genevæ*, excusum, recusum, auctum: sed semper tamen imperfectum est, multisque in locis corruptum. Emendavit illud, ac supplementum scripsit *Thom. Reinesius*, quod ineditum adhuc est. In *Anglia* magnis *Accessionibus* idem *Stephani* *Dictionary* auxit, & simul locis prope innumeris emaculatum bis edidit, semel *Oxonii* A. 1671. iterumque *Londini* A. 1686. in fol. *Nicol. Lloydius*: sed etiamsi Editio illa prioribus longe melior sit, non ea tamen accuratio ubique adhibita est, quæ debebat: quantum ex inspectione fugitiva cognoscere licuit. Vellem ego *Lexicon* ita ordinari, ut volebat quondam *Henr. Schævius*: qui omnia veterum poetarum denominata & Epitheta mythologica consignari jubebat, exemplumque dabat in *Lexico Statiano*, quod hætenus ineditum est.

- 18 De Tropis Poeticis antiqui Autoris Græci, *GEORGII CHÆRO-BOSCI*, libellus, quem se *MSS.* in *Italia* vidisse *Gesnerus* in *Bibliotheca* testatur, à *Leone Allatio* Græc. & Lat. cum aliis quibusdam *Rhetoribus*, editus est, *Romæ* 1641. in 8. Idem libellus Græce etiam servatur *MSS.* in *Bibliotheca Cæsarea*, teste *Lambecio* T. IV. *Bibl. Vindob.* p. 23. Græcus illius titulus est: Γεωργίῳ χοιροβόσκῳ περὶ τρόπων πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς. Poeticos tropos 27, refert, ἀλληγορίαν, μεταφοράν, κατάχρησιν, μεταλειψιν &c. Meminit *Georgii* hujus alio quoque loco *Allatius*: nempe in *Diatriba* de *Georgiis*: observatque ibi; eum non recentem, sed satis antiquum fuisse, & ante *Imper. Anastasii* *Dicori* tempora, adeoque sub finem seculi post C. N. quinti, famam sibi comparasse: idque exinde colligi posse ait, quod *Stephanus Byzantinus*, *Grammaticus*, in libro de *Urbibus*, ejus testimonio utatur.

- 19 Phrases poeticas sub locorum communium titulis congeffit *Nicol. Nomesseus* in *Parnasso Poetico*, *Colon.* 1601. in 8. edito, & mox appendice aucto; qui quidem optimus videtur: *Virgilii* phrases seorsim sub titulis sunt congestæ. *Calligraphiam* *Ovidianam* scripsit *Gregor. Bersmannus*. *Alexander Rossæus* *Enchiridion* *Oratorium* & *Poeticum*, in quo formulas oratorias *Morelli* *Sermone Poetico* expressit, *Londini* 1650. in 8. *Melch. Weinrichius* in *Ærario Poetico* phrases è *Recentioribus* potius, quam *Veteribus* collegit, quem

quem exagitat eapropter *Vincent. Fabricius*, in *Pransu Parato*, i. e. *Satyra in Poetas*, eorumque contemptores, Amstelodami edita. *Flavissæ Poeticæ Barcharii* omnium optimæ sunt, propter elegantem ordinem ac digestionem synonymorum Epithetorum, comparatorum, phrasium, &c. Epitheta conscripta sunt à *Job. Ravisio*. Ex eo, additis quibusdam suis observationibus, concinnavit Delectum Epithetorum Latinæ Poeseos *Nicol le Roux*, Paris. 1611. in 8. Græca Epitheta diligentissime collegit ediditque *Conr. Dinnerus*. Ad Epithetorum inventionem facit etiam *Job. Bucelleni Officina*: quanquam & alias voces, substantiva & verba, apud illum reperire possis: indicem enim dedit 1. nominum, 2. adjectivorum & participiorum: 3. nominum propriorum; singulorum sub titulis pedum ita locatorum, ut in frontispicio paginae statim pes, & subjectæ illi voces appareant: è quibus excerpere potes, quæ usui sunt accommodata. Hujus libri auctarium scripsit *Bobuslaus Balbinus* in *Auxiliis Poeticis*, uti vocat. Verum habent & hi Autores sua vitia: multa enim in illis occurrunt barbara & antiquata: multa etiam in quantitatibus errata sunt: quare circumspecte iis utendum. Uterque vero inventionem debet Anglo cuidam homini, *Josia Webbe*, Med. Doctori Londinensi, qui A. 1626. in 8. librum edidit, quem inscripsit *Usus & Autoritas, seu Carmen Hexametrum & Pentametrum*: in quo ita particulas & verba Ovidiani poematis digessit sub suis pedibus, ut jactet, hoc artificio quemcunque artis Oratoriæ & Poeticæ ignarum orationem & poema scribere posse: quæ, quamvis stulta, jactantia metrorum tamen & pedum inventionem faciliat: qua in re prævit Bucelleno & Balbino. Exstat similis labor *Georg. Matthiæ Kœnigii*, qui in Græca lingua eo modo Epithetorum & Nominum Syllabum locavit. Libri titulus: *Tyracinium Poeticum Græcum*, Norib. 1637. in 8. Ego vero phraseologiam poeticam longe aliter colligi & institui posse censeo. Concinnarem Lexicon aliquod Poeticum, quo notarem omnes illas voces, quæ singularem aliquem sensum, non tantum apud Classicos poetas, sed & nonnullos, præstantiores tamen, recentiores inveniunt: cum ratio phraseos poeticæ unice pene in translationibus, Poetis familiaribus, consistat: quanquam & aliqua Syntaxeos ratio diversam orationem Poeticam à soluta faciat. Huic Lexico deinde subjungi posset index locorum communium, qui remitteret ad voces ipsas. Sed de omni instituto illo, in lectionibus publicis plura diximus. Pene ad illud consilium nostrum institutæ sunt, quæ Lugduni A. 1590. in 12. prodierunt *Petri ab Area Baudoza, sive Baudoziani*, Poeticæ Elocutionis formulæ: à quo & Poeticæ Latinæ Thesaurus Lugdun. 1586. in 8. decem libris confectus est.

Extant & de vernacula gentium variarum Poesi scripta varia. De Ger. 20
manica

manica nos peculiari libro egimus aliquando, ac tum Scriptores recensuimus omnes; tum quid præterea dici ad rem posset, congesimus: quæ nunc repetere opus non est. De ludis Poeticis apud Gallos fusc Joh. Casaneuve agit in libro, quem inscribit *Jeux fleurans*. De Castellana, seu Hispana Poesi scripserunt *Didacus Garcias de Rongiso*, Salmant. 1592. in 4. & *Mich. Sanchez de Viana*, Compluti, 1580. in 4. Itali de sua Poesi tot agunt, quotquot vel Guarinum, vel alios novi generis Tragico-Comici, aliarumque novitatum, Autores suos, contra veteris Poeseos propugnatores sibi defendendos sumunt.

- 21 Uti vero hoc Scriptionum genus ut plurimum non sine præpostera sui admiratione adornari solet: ita philautia vulgare Vitium est, quod tantum non omnibus Poetis tribui solet: de quo multa Gaddius colligit *T. I. Scriptor.* ubi de Galeno agit: nec non ubi de Justo Lipsio. Addi vero & Barthius meret *Adversar. lib. XLIV. c. 25.* Nemo autem prolixius laudes poetarum, è philautia tali profectas, nec studiose magis, ex antiquis & recentioribus, collegit, simulque ut licitas defendit, quam Menagius *T. II. Anti-Bailleti p. 277-324.* qui scilicet ipse erat, ob nimias laudes suas & elogia, quæ ipse de se cumulare consueverat, ab adversario vanæ arrogantiae accusatus.

CAP. II.

DE POETIS GRÆCIS.

- §. 1. *Poetarum Historiæ Scriptores, Antiqui sc. complures, obiter tantum nominati, e Recentioribus autem (de quibus paulo differitur prolixius) Pet. Crinitus, Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus (qui præ aliis commendatur, & adversus iniquam Jos. Scaligeri Censuram, Crimenque Plagii, a Jac. Gaddio objectum vindicatur,) Job. Guidiccionius, Gerb. Job. Vossius, Ol. Borrichius, Tanaqu. Faber, Cass. Cælius.* 2. **POETÆ GRÆCI ANTIQVI: HOMERUS** (de cujus simul Exegetis Veteribus, Porphyrio, Eustathio, Didymo & Ὀνύμω, Anonymis aliquot, & Actio Labeone, complura monentur.) 3. **HESIODUS.** 4. **ORPHEUS & MUSÆUS.** 5. **ÆSCHYLUS.** 6. **SOPHOCLES.** 7. **EURIPIDES** 8. **ARISTOPHANES.** 9. **MENANDER.** 10. **PINDARUS.** 11. *Narratio de abolitis, per Monachos Græcos, cæterorum Poetarum Græciæ Lyricorum & Eroticorum Carminibus.* 12. *Lyrici, præter Pindarum, quorum aliqua supersunt, Græciæ reliqui, ANACREON, ALCÆUS, SAPPHO, STESICHORUS, IBYCUS, BACCHYLIDES, SIMONIDES, ALCMAN; ARCHILOCHUS item Jambographus, & alii Poetæ, quorum Fragmenta, non minus quam Lyricorum, Henr. Stephanus collegit, & cum istis junctim edidit.* 13. **PSEUDOPYTHAGORAS, Carminum**

minum Aureorum Scriptor, in quo Hieroclis aureus exstat Commentarius, fuse h. l. celebratus. 14. PSEVDOPHOCYLIDES. 15. THEOGNIS, MOSCHUS. 16. BION, THEOCRITUS, SIMMIAS RHODIUS. 17. CALLIMACHUS CYRENÆUS. 18. APOLLONIUS RHODIUS. 19. NICANDER COLOPHONIUS. 20. ARATUS. 21. DIONYSIUS PERIEGETES. 22. LYCOPHRON. 23. QUINTUS CALABER, TRYPHIODORUS, COLUTHUS, COINTUS SMYRNÆUS. 24. OPPIANUS & PHILE. 25. Fragmenta IX. Poetriarum a Fulvio Ursino, Philosophorum autem Poetarum ab Henr. Stephano, collecta & publicata. Oraculorum Sibyllinorum Variæ Editiones. 26. ANTHOLOGIA Græcorum Epigrammatum, a Maximo Planude collecta. 27. Poeta Græci inter Christianos Veteres, APOLLINARIS, GREGORIUS NAZIANZENUS NONNUS, PAULUS SILENTIARIUS, JOH. TZETZES. Fragmenta aliorum, & hos inter Ezechielis, a Frid. Morello junctim edita. (De omnibus hisce Poetis Græcis fuse satis plerumque differitur, multæque de illorum Vita, Scriptis, Stylo, Editionibus, Scholiastis Veteribus, Interpretibusque & Exegetis recentioribus, Observationes, adjectis Eruditorum Judiciis, aliisque ἀξιωματικαῖς, in medium afferuntur.)

SEquitur jam, ut Poetas nobiliores, Veteres ac Recentiores, enarremus: r
 quod quidem institutum jam olim complures Græcorum æque & Latinorum Autores tenuit: adeo dignum est omni tempore visum doctorum Virorum curis argumentum hoc. Siquidem è Græcis, ut Gyraldus, in Epistola suis Dialogis præfixa, observat, Aristoteles, Zeno, Antiphon Ramnufius, Nicander Colophonius, Lobus Argivus, Demetrius Magnesius, Dionysius Phaselites, Damastes Sigæus, Phania Peripateticus: (queis addi præ ceteris etiam debuisset Callimachus) ex Latinis M. Varro, & Volcatius Sediginus de Poetis scripserunt. E Recentioribus *Raphael Volaterranus*, in *Anthropologia* sua, quæ magna *Commentariorum Urbanorum* pars est, carptim de Poetis egit. Sub idem fere tempus *Petrus Crinitus* de Poetis Latinis libros V. composuit, Basileæ 1505. excusos. Orditur à *Livio Andronico*, & usque ad *Sidonium Apollinarem*, qui *Theodosii M.* tempore vixit, historiam 96. Poetarum continuat, stylo conciso, & qui, ut ipse ait in præfatione, *Suetonium de Rhetoribus* scribentem imitatur. Post *Crinitum*, cum restare adhuc sermo de Græcis poetis videretur, id operis in se *Pomponius Gauricus*, Poeta insignis, & *Antonio Teisterio in Addit. ad Elogia Thuan.* referente, *Luca Gaurici* frater, suscepit, planeque ad imitationem *Criniti* scripsit: uti *Paulus Jovius* in *Elogiis*, & ex eo *Jac. Gaddius*, affirmant. Hos vero superavit accurato studio & labore suo *Lilius Gregorius Gyraldus*, eruditissimus & infelicitissimus Vir; qui luculentissimos, & omni

eruditione refertos de Poetis Græcis & Latinis Dialogos composuit: editos primo Basileæ A. 1545., postmodum recusos inter opera Gyraldi, ibid. 1580. 2. tomis in fol. excusa [& nuper repetita Lugduni Batav. 1696., nitidissima Editione: in qua Dialogis Lili notæ quoque doctissimæ Pauli Colomesii, antehac ineditæ, accesserunt.] Neque vero solum de antiquis Poetis extantibus atque non extantibus scripsit: sed & de recentioribus usque ad ætatem suam: ac de iis judicia semper sua annexuit. Novi quidem, quod Jos. Scaliger, in *Consutatione Fabula Burdonum*, dicat, p. 85., *neminem infelicius de Poetis judicasse, quam qui de Poetis scripserit. Lil. Greg. Gyraldus, Vir multa lectionis & magnæ eruditionis: siquidem de Poëtis judicare Poetarum duntaxat sit, idque non omnium, sed optimorum: quam in rem Cleanthis dictum allegat.*

Οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, ὅτε δικάσαν,

Οὔτε καλὴν· ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τῶτο κεν εὐροίς.

Enimvero, ut hic minus attendamus Scaligerum, qui alibi, uti Teissierius annotat, judicii laude Gyraldum non privati facit Viri affectus, qui, à Scioppio petulantissima planeque venenata Satyra irritatus, in toto hoc scripto se prodit adversus omnes, quotquot nomini Scaligeriano, & familiæ illustri quicquam detrahere velle videbantur. Dederat vero imprudens Lilius, nesciusque rerum ac litium futurarum, occasionem bello Bordonico, inter Scioppium & Scaligerum atroci calamorum pugna pugnato, dum Julium Scaligerum olim Burdonem vocatum fuisse dixit: quod deinde præter Gyraldi mentem in calumniam raptum est. Quanto rectius itaque hic Gerh. Joh. Vossio aurem præbebimus, qui, & ab affectibus liber, & ferendo judicio non minus atque Scaliger par, ita de Dialogis istis loquitur, lib. de Poetis Lat. p. 82. *Lilii Gyraldi extat historia, dialogis decem perscripta, de Poetis antiquis, duobus de sui temporis Poetis: opus, sicut magni ingenii & judicii, sic ingenii doctrinæ atque industriæ: ita, ut expectandum non sit, ut quis deinceps hanc de novo provinciam suscipiat. Est, ubi hujus vel illius poetæ Historiam accuratius aliquis tractare valeat, & sane id in paucis: at ab aggrediundo iterum tam vasto labore, non modo Eruditorum vulgus, sed etiam sanos omnes deterruit. Videlicet, post messem tam luculentam nihil fere, nisi quædam Spicilegia, reliquit. Hoc Vossii judicium veritati etiam esse maxime conforme fatebitur, quisquis, spretis nonnullorum Lilio adverforum autoritatibus, librum ipsum æquo animo leget. Sed est ut plurimum ingenuæ virtutis comes invidia, & probissimum quemque pessime suo dente habitum rodit. Fuitque hoc inprimis perpetuum fere fatum optimi Gyraldi, Thuano teste, ut, præter acerbissimos arthritidis cruciatus, & perpetuam duræ paupertatis miseriam, calumniatorum quoque injuriis assidue impeteretur. Jac. Gaddius inter hos etiam esse voluit, nec*

contentus, tacito nomine Gyraldum subinde fugillasse, aperte etiam, ubi de illo agit, & ubi de Crinito, carpit illos præstantissimos Dialogos, modo, quod maligne, Pet. Criniti mentione omiſſa, ejus tamen ſcrinia compilaverit, *T. II. de Scriptor. Non-Ecclef. p. 129.*; modo, quod multa è Scaligeri Poetica ſublegerit Gyraldus: *p. 212.* Verum, uti ſtupidius nihil dici poſſet, quam hoc poſterius, cum anno 1545. Gyraldus ſuos Dialogos ediderit, Scaliger Poeticen ſexennio demum poſt A. 1551: ita prius etiam infirmis proſecto conjecturis innititur: nec probavit unquam Gaddius plagium, cujus reum hominem innocentem audacter facit. Neque quis mihi hic Conr. Geſnerum forte obvertat, idem de Gyraldi plagio ſentientem *Bibliotheca p. 548. b.* ſiquidem longe modèſtius ille loquitur, nudamque ſuam conjecturam fatetur. *Crediderim, ait, Lil. Gyraldum, quicquid in eis (Crinitis libris de Poetis Lat.) ſcitu dignum legitur, tranſtuliffe in ſuum opus de Poetis.* Hæc vero conjectura Geſneri facili negatione refelli poteſt. Sed de Gyraldo ſatis. [Prius tamen adhuc, quam illum penitus miſſum faciamus, age Epitaphium apponemus, quod ſibi metipſe ſcripſit, dum vixerat, & quod monumento, in Æde Civitatis Ferrarienſis Cathedrali, inſculptum eſt, Joh. Jenſio referente,

D. M.

Quid hoſpes adſtas? tymbion

Vides Gyraldi Lilii,

Fortunæ utramque paginam

Qui pertulit: ſed peſſima

Eſt uſus altera, nihil

Opis ferente Apolline,

Nil ſcire refert amplius

Tua, aut ſua. in tuam rem abi.]

Cenſuram Poetarum Italica lingua ſcripſit *Job. Guidiccionius*; ſed quæ ἀνέκδοτος adhuc eſt, referente *Gaddio T. I. p. 212.* Exinde *Gerh. Job. Voſſius* quoque librum de Poetis Græcis & Latinis conſcripſit, quanquam non ediderit ipſe, dum in vivis eſſet; ſed editus tamen eſt non diu poſt mortem auctoris 1654. in 4: Verum, ut ipſe in loco, quem paulo ante produximus, fatetur, non niſi ſpicilegium ſupereſſe poſt largiſſimam meſſem Gyraldi; ita ſane liber hic non adeo eſt à Viro illo ſummo exaſciatus, ut reliqua illius ſcripta: præfertim, cum ultima manus non acceſſerit. Quapropter & *Paulus Colomeſius*, in *Bibliotheca Selecta p. 89.* nunquam edendum fuiſſe judicat librum illum, ut qui tanto nomini ignominiam quaſi afferat. Dignius Auctore ſuo eſt Opus de Poetis doctiſſimi Haſſnienſis Medici, *Olai Borrichii*, quo ille, præter magnam ſermonis Latini elegantiam, magnum quoque in congerendo ſtudium, & judicium in diſcernendo, oſtendit. Prodiit quoque *Tanaq. Fabri*

libellus Gallicus Vitas Græcorum Poetarum in compendio exponens: *Abregé des vies des Poetes Grecs*, Salmurii, 1664. in 12. quem quidem ille, nonnisi in usum adolescentis alicujus nobilis confecit; sed tamen pro more suo eruditissimis observationibus, quæ captum adolescentis superant, & consummatissimis in doctrina Viris novæ videri possunt, hic illic implevit. Hinc passim à Colomesio, aliisque laudatur. Non memorabo jam Carmen *Cassaris Celii*, quo illustrium Poetarum vitæ describantur, referente Nic. Erythræo *Pinac. l. p. 231*, quum &, eodem teste, sine nitore scriptum fuerit, nesciamque num Veteres poetas, an solum recentiores, eo suo Poemate comprehenderit. Adeoque sine ambagibus nunc ad Poetas Græcos accedo.

- 2 Ex his nemo antiquior superest HOMERO, omnis Poeseos, Eloquentiæ & sapientiæ Græcæ, fonte: cujus tamen neque ætas certas, neque patria, definiri potest. Inprimis, quod patriam concernit; incertissima omnia: nimirum adeo ambitiose non solum unaquæque propemodum, Græciæ civitas Homerum Civem suum optabat, sed & Smyrna Asiæ, & Phrygum Troja, & Ægyptiorum Thebæ, & Italiæ urbes Luca & Roma, ad scriptum suis Civibus Homerum multorum Autorum testimoniis vindicare, possunt: qua de re Gyraldus *Dial. II.* prolixè agit, ostenditque, tantæ sententiarum diversitati occasionem haud dubie dedisse Homeros multos, quorum octo recenset, & qui postmodum in unum imperite conflati sunt. Peculiarem vero librum de Patria Homeri scripsit *Leo Allatius*, Chius, Lugduni 1640. in 8. editum: in quo Chium illum fuisse, cum Simonide & Harpocrate, contendit. Ceterum Homeri Poemata non ab ipso esse in literas relata, sed canticorum in morem recitata populo, indeque memoria servata, & tandem, non sine multa exemplarium dissonantia, in unum corpus congesta, jam olim, è Græcorum antiquiorum Scriptis, observavit Josephus, Judæorum Historicus lib. I. contra Appionem p. 1034, & cum eo etiam Plutarchus (qui de Homeri Vita & poesi librum conscripsit, alterumque de Dialectis apud Homerum occurrentibus,) nec non Stephanus Byzantinus, aliique conspirant. E quorum testimoniis patet, disjecta hinc illinc, & laceratis velut membris dispersa, Homeri opera partemque jam perdita, ne penitus interirent, magno ære à Pisistrato, Athenarum duce, esse conquisita, operaque 72. Virorum doctorum, quibus singulis (si credere fas, & non fabula potius ad exemplum historiæ de 72. Interpretibus Biblicis efficta est, omnia Homeri poemata Pisistratus in ordinem cogenda dedit, eo tandem esse ordine collocata, prout nunc sunt, Aristarcho inprimis Grammatico atque Zenodoto, qui primas omnium 72. consensu tenuerunt, opem ferentibus. Verum errare graviter Stephanum, dum Pisistrato Socios Aristarchum atque Zenodotum dat, quatuor integris mini-

minimum seculis juniores, Gyraldus, & post illum, Langbainius in *Not. ad Longin. περὶ ὑψηλῆς* *Sect. IX.* annotarunt. Interea tamen per partes collecta olim Poemata Homeri fuisse inde etiam patet, quod, eodem Langbainio observante, antiqua partium Iliados nomina adhuc hodieque apud Autores reperiuntur: imo & Odysseæ, ut è Scaligeri Poetices lib. I. c. 41. patet, qui illa ex Æliano affert. Ceterum non poterat non hac ratione evenire, ut multi etiam spurii versus, nunquam ab ipsomet Homero scripti, simul una intruderentur: quibus tamen ut mederentur Grammatici, obeliscum apposuerunt. Quodsi inter ipsa Homeri poemata duo, quæ habemus, comparatio instituat, Iliadem Odyssea multis modis esse præstantiorem nemo unquam negavit, quippe quam vegetus adhuc, & poetico spiritu totus turgens, conscripsit: quæque proin totius Carminis Epici *πρότερον* ubi-vis accurate servatum ostendit: cum contra, in Odyssea scribenda, jam ad senium proclivis fabulas & relatiunculas magis, solenni ejus ætatis vitio, amare cœpisset, neque amplius fabulæ unitatem servaret: prout ad Aristotelem de Poetica Paulus Benius: ac diu ante Benium Scriptor *κρίτικώτατος*, Dionys. Longinus, l. c. observavit: qui posterior propterea Odysseam occiduo Soli comparat, magnitudinem sine ardoris vehementia retineari: aut Oceano intra semetipsum regresso, & sedato, æstu interiore littorum ambitu se continenti, absque tamen ut ingentium stagnorum magnitudo ipsa decrescat. De Virgilii cum Homero comparatione dictum est, ubi de Virgilio, inter Latinos scriptores, ageremus. [Illud nunc ex Menagianis de Ren. Rapini Comparatione duorum poetarum horum addendum est: Rapinum instituto illi difficili plane imparem à Menagio dici: nec Græca Homeri loca habuisse, nisi commonstrante suppeditanteque Tanaq. Fabro, quem tunc reducere ad Pontificios, seu, ut ipse loquitur, convertere ad fidem Catholicam voluerit. Notum alias, quod ad Annam, T. Fabri filiam, elegiam scripserit, ut deterreret alienaretque à Protestantium religione, Menagius. Sed de Patre ejus, per Rapinum tentato, nihil aliunde constat: nisi, quod Huetius, in Evangelica Demonstr. *Propos. III. §. 18*, refert, Fabrum paucis ante obitum annis, literis ad se datis, esse testatum, se de regressu ad Ecclesiam, in qua natus erat, Pontificiam cogitare; quod eum vero, morte præventum, non præstitisse dolet Huetius.] Merito autem, seu Virgilio præstet Homerus sive non, reliquis Epicis Poetis ad unum omnibus longissime anteferendus judicatur. Certe non Epicos solum, sed Poetas propemodum omnes, quin & Historicos, Philosophosque & Oratores, ex Homero, velut inexhausto fonte, hausisse sua, Longinus non solum observat *Sect. III*, exemplisque Stefichori, Archilochi, Herodoti & Platonis, clarum facit: sed & Ammonium Alexandrinum scripto peculiari libro exempla ad eam rem sigillatim omnia collegisse & notasse refert, ut lon-

giore demonstratione opus non sit. Et tamen sunt inter recentiores aliqui, qui Homerum vernaculis Poetis suis postponunt. Sic Dante Aligerio illum inferiorem judicat Leonardus Salviatus, Florentinus Eques, Oratione III. in laudem Florentiæ ac Florentinorum Autorum: aliqui Torqu. Tassum majorem habent, ut Scriptores vitæ ejus, Joh. Bapt. Manus & Barthol. Barbatus: Claud. Achillinus Marinum prætulit. Sed, ut hi omnes præpostero suæ gentis amore abrepti sunt, nec Homerum unquam ipsi legerunt, ita judicium eorundem non sane magnopere attendi meret. Tassus profecto semel Homero inferiorem nunquam ipse dissimulavit. Tasso vero Marinum, multoque etiam magis dantem, cedere confecta res est. Alium vero Adversarium Italum Homerus in Alex. Tassono expertus est, atque, ut videri volebat, ceteris multo etiam magis formidandum. Etenim is Erythræo narravit, se quingentas Homeri sententias, & eo amplius, in unum Volumen collectas habere, quas editurus esset, stulte ridiculas. v. *Pinacoth. I p. 186.* Verum talem describit eodem loco Erythræus Tassonum, ut nec ejus autoritas facile ponderis alicujus esse queat: ambitiosulum scilicet, & qui suas laudes nonnisi cum aliorum vituperio stare posse existimabat: *Fuit, inquit ibi, ingenio magno, eleganti, atque amæno: sed turbulento superstitiosoque; quod clarorum Virorum, Poeticæ facultatis laude omnium seculorum suffragio principum, labores ad suæ censure rationem normamque redigeret.* Contra infano quodam amore in Homerum ferebatur *Claudius Belurgerius*, Gallus homo, & in Gymnasio Navarræo Parisiis magnus Græcarum literarum restaurator: qui, non contentus, Homerum semper in manibus habuisse, non, totum edidicisse, in templa detulisse secum, & sacrarum precum loco recitasse: non, pictam à celeberrimo pictore habere deformissimi Therfitis imaginem, qualem ipse ex Homero dictaverat, & qua nihil illustrius, nihil magis dignum visu, censebatur: voluit insuper ipsos Trojæ campos, vetustique Ilii loca, late omnia oculis suis usurpare, reverensque omnem perlustrare Græciam. Neque se à quoquam hominum dimoveri à proposito isto passus, relicta statione in Italiam abiit, conscensaque Venetiis navi in Ægyptum navigavit, inde abiturus in Asiam. Verum Alexandriæ molientem ista ferialis morbus oppressit: atque sic magno etiam Orbis literati damno interiit una insignis Commentarius in Homerum, quem infinito multorum annorum labore confecerat, & ad quem amplius perpoliendum tantum iter susceperat. *vid. Erythr. Pinac. I. p. 206. & Jac. Gaddius de Scriptor Non-Eccles. T. I. p. 238.* Sed non solus ille Commentarius in Homerum Belurgerii interiit. Perierunt Veterum Græcorum longe plurimi. Adeo enim magnus Commentatorum illorum ab omni ævo numerus fuit, ut, Menagio in præfatione ad Malherbium dicente, magnam quoque efficerent Bibliothecam. Hodie perexiguus eorundem appa-

tus est. Vetustissimus, qui hodie superest, Commentator Homeri, etsi nequaquam totius, est *Porphyrius*: à quo Quæstiones Homericas habemus ad Anatolium, speciminis loco magno operi in eundem Poetam, quod moliebatur, præmissas: in quibus selecta quædam loca Homeri per singulos ejus libros, servato eorundem ordine, exponit. Scripsit quoque Commentationem de AntroNympharum, cujus in *Odyssææ* libro XIII. mentio fit. Juncta hæc ab Aldo primum edita sunt, Gesnero teste, dein Romæ 1517. & 1518. in 4. Græce: tum Basileæ 1541, Hervagianæ Editioni Homeri addita. Quæstiones seorsim, cum suis annotationibus, Henr. Stephanus in lucem edidit A. 1566. Tiguri quoque seorsim A. 1542. in 8, Græc. & Lat. à Conr. Gesnero, & Argentorati 1539, una cum Anonymi morali errorum Ulyssis Explicatione prodierunt. Demum utrumque librum, & emendatum, & doctissimis observationibus suis illustratum, adjectumque libris de Abstinencia, in lucem emisit Lucas Holstenius, Romæ, 1630. in 8, quæ Editio Cantabrigiæ A. 1655. quoque recusa est. Post Porphyrium, *Eustathius, Thessalonicensis* Archi-Episcopus, nominandus est, post medium seculi XII. sub Manuele, Alexio & Andronico Comnenis, Impp. CPlitanis, clarus: nequaquam confundendus cum Eustathio alio, Archi-Presbytero, & Patriarcha postmodum CPlitano, qui sub initium XI. seculi clarus erat: à Marqv. Frehero autem cum priore idem perperam in Chronologia existimatur, ut Clar. Guilh. Cave, in Historia Liter. Scriptor. Eccles. p. 475. annotat. Scripsit ille Thessalonicensis Eustathius vastissimum Commentarium in Homerum: in quo non solum Scholiastarum reliquorum, ad morem Autorem suum Grammaticæ explanat: sed præter hæc perpetuo Poetæ artificium eruit & lectoribus ad imitandum, monstrata quoque methodo, proponit; neque præterit dictiones locutionesve & sensus profanæ orationi idoneos: tum Historiarum fabularumque immensum prope apparatus late congerit; & innumera alia, quæ profunt. Editiones ejus operis Romanam A. 1550, atque Basileensem 1560, jam in Grammatico Polyhistore, ubi de Lingua Græca, agimus, commemoramus. Addenda tamen nunc mentio Editionis quinque librorum Iliados, cum Eustathii Commentario, Romæ A. 1542. in fol. excusorum. Prodierunt è typographia, quam Cardinalis nescio quis egregie instruxerat, & cui præerat Nic. Sophianus: factaque erat spes, reliquam Eustathii partem subsequituram. Verum, uti Gesnerus (è cujus Bibliotheca p. 237. hæc habemus) è Sophiano cognovit, mox iterum dissoluta illa typographia est, omnisque edendi ex eadem Eustathium spes exspiravit. [Nihilominus tamen, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 393. commemoratur Eustathius integer Romæ 1542. apud Anton. Bladum, 4. voluminibus impressus. Igitur, cum duæ editiones Romanæ non sint & Bladus in Catalogo Thuanæo Editionem anni

anni 1550. excudisse legatur, dicendum forte, Typographiam, quam dissolutam certo affirmarat Sophianus Gesnero, post octennii moram, resumtis viribus, primo Tomo Eustathii, anno 1542. jam impresso, reliquos tres anno 1550. adjecisse: gerente curam editionis atque emendante Nicolao Majorano: qui & in ea, quæ in fronte tomi quarti legitur, præfatione, multa de Homero & Eustathio commentatur. Ipsum vero Indicem illum non Majoranus, Matthæus Devarius confecit. Ceterum, cum in Bibliotheca Frisii legeris, *Eustathii in Homerum & Dionysium de Situ Orbis Commentarios Romæ, & Basileæ, & Parisiis apud Rob. Stephanum, excusos*; cave id ita de Homericis Commentariis accipias, ac si illi quoque Parisiis prodissent; cum non nisi Dionysius, qui nec Romæ, neque Basileæ, impressus est, ex officina Rob. Stephani A. 1547. in 4, cum Eustathii Commentario emissus in lucem sit.] De Compendio Eustathii, quod Hadr. Junius confecit, ediditque, sub titulo *Cornu Copiæ*: ut & de Didymi, quæ vulgo vocantur, sed vel Heracleonis, vel alius Anonymi, sunt, Scholiis in Homerum, supra etiam satis dictum est. Memoratur quoque & laudatur alicubi Index Wolffg. Seberi in Homerum, omnes voces continens, editus apud Commelinos 1604. in 4. Alium Indicem confecit Ascanius Persius, qui Bononiæ A. 1591. in 8 prodit. Homericæ Odysseæ in errores Ulyssis Græcam Anonymi Explicationem Hagenoæ in lucem protraxit A. 1531. in 8. Vincent. Opsopæus. In nonum Iliados librum Scholia pervetusti Autoris, è MS. Codice Pet. Victorii, descripsit olim Joh. Caselius, laudatque illa in libro de Ludo Literario. Ea postmodum Conr. Hornejus, à præceptore suo Caselio accepta, Helmstadiæ A. 1620. in 8. edidit. Neque vero solum Græcos interpretes Veteres nactus est Homerus, sed obtigit illi quoque Latinus, infelix tamen & barbarus, *Ælius Labeo*, Flacci Persii, Satyrici Poetæ, æqualis: qui, ut, è Scholiaste Persii, Gyraldus Dial. VIII. observat, Iliada Homeri versibus fœdissime in Latinum vertit; ita quidem obscure, ut nec sua ipse agnosceret. De Editionibus Homeri recentioribus, quæ typis impressæ sunt, non est, cur admodum prolixi simus, cum Spachius longum earundem Catalogum, enumeret p. 178. *Nomenclatoris Philos.* Scripsit quoque Mericus Casaubonus de optima editione Homeri Commentariolum: similemque diatriben Joh. Rud. Werstenius: sed neutrum unquam videre contigit. Inter primas Homeri Editiones (omnium primam enim vix est ut credam) numero Florentinam, An. 1488, duobus Tomis in fol., excusam. Splendidissima est, quam, cum reliquis Poetis Epicis Græcis, Henr. Stephanus 1566. edidit. Non minus nitida, quæ, cum Scholiis Didymi, Græce & Latine, Amstelodami 1656. in 4. C. Screvelio obstetricante, prodit: Quanquam recentissimus Iliados Editor Cantabrigiensis haud parum accurationis in ea desideret. Merent adhuc adduci Parisinæ duæ Editiones, una Morelliana, 1. voluminibus 1562.

impressa in 4: & altera in 8. apud Adr. Turnebum 1554. Cum perpetuis Joh. Spondani Commentariis editus est Homerus in fol. A. 1583 Basileæ. Communissima fere est in studiosorum nostrorum manibus Editio Argentinensis [quam pro Basileensi, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 396. haberi miror] 2. voluminibus in 8vo, ex Oberti Giphanii Castigatione, cum ejusdem notis, edita primum A. 1572. sed postmodum plus semel, nisi fallor, apud Richelium, recusa: semel quoque Lugduni Batavorum, sed parum accurate. Ceteras Editiones studio hic non tangimus. Est vero translatus Homerus non solum in Latinam linguam, Versusque etiam Latinos à variis, sed & in vulgarem hodiernum Græcum Sermonem, superiore seculo A. 1526. Venetiis, in 4 per Nicol. Lucanum: nec non in Gallicum, & in Anglicum. Clavem Homericam, cum Appendice de Dialectis edidit Anton. Robertus, Duaci 1636. in 8. à qua diversa, ut puto, est illa Clavis Homerica, quæ, sine Auctoris nomine, Roterodami A. 1662. in 8. prodiit. Gnomologiam Homeri doctissimam scripsit assiduus ejus imitator, Jac. Duportus, in eaque Sententiarum Homeri duplicem parallelismum cum S. Literis, & Gentium Scriptoribus, instituit: Cantabrigiæ, 1660. in 4. Festivum est, sed profecto illiberale plagium Angeli Politiani, qui Iliados explicationem solenni Oratione Florentiæ auspicaturus nihil omnino dixit de illo Poemate, quam quod in Plutarchi libro, tunc nondum Latine translato, extiterat: tantumque placuit sibi cum illo labore, ut, monitus licet à Jano Lascare, non resipisceret, sed imprimendam quoque illam orationem daret: quo sic scilicet patefieret fucus: prout è Prudæo, Duareno & Heresbachio, Thomafius annotavit Dissert. de Plagio Liter. §. 525. Sed de Homero plus satis.

Pergimus ad HESIODUM, qui à nonnullis Veterum Homero antiquior, ab aliis multo junior, *σύνχρονος* illius vero à quamplurimis existimatur: quorum pars etiam, ut Philostratus aliique, certasse utrumque, coram Panide Rege, poetico agone referunt. Hesiodo, juxta Quintilianum, palma in mediocri dicendi genere concedenda est; ut qui raro assurgit, verborum tamen lenitate, utilibusque circa præcepta sententiis, commendabilis est. Sunt tamen, qui de illo inclementius judicant. Plane nihil intellexisse de ipsis rerum naturis, sed solum fabulas quasdam, quas ab Ascra, vici sui, Vulgo acceperat, ut solet simplex & imperitum pastorum genus, versibus utcunque narrasse, ait Guilh. Parkerus *Diss. IV. de Deo* p. 378. Ita Joh. Tzetzes & quamplurimi alii, nimiam simplicitatem Hesiodo exprobrant: Jul. Cæs. Scaliger ejus Opera & Dies, quæ rei rusticæ præcepta esse, & de agricultura agere constat, cum Virgilii Georgicis comparat, & præ his plane penitusque temnit. Verum horum omnium criminationes ægre admodum

dum Dan. Heinsius fert: ut qui nativam illam simplicitatem, purumque & æquale orationis filum, in Hesiodo non minus, ac in Homero admiratur, tantumque adscititio aliorum fūco præferendum judicat, quantum virgo castissima meretrici præfertur. Nec adeo in Philosophia infantem credi Hesiodum permittit. Scaligerum vero non scripturum fuisse acria illa in Hesiodum putat, si cogitasset, non hunc esse, qui hodieque superent Operum ac Dierum liber, Hesiodi librum de Agricultura, quem sibi imitandum, sumserit Virgilius, & cujus alii plures Veterum meminere: sed illum penitus intercidiſſe cum aliis ejusdem Poematibus, quorum exigua solum fragmenta supersunt. Adeoque eos etiam falli Heinsius censet, quotquot rei rusticæ præcepta contineri in Hesiodi libris *ἔργων* ajunt, cum Oeconomia præcipuum sit, quod intendat, & cujus pars agricultura non major, quam mercatura aut navigatio, aut quam justioris vitæ studium, sit. Theogoniam Hesiodo abjudicandam Heinsius retur, nec Platonem & Aristotelem, quoties illam sub Hesiodi nomine allegant, aliter id, quam ex vulgi opinione, facere, persuasus est. Alii Scutum Herculis alius esse Autoris credunt, Homericum Achillis Scutum imitari volentis: quod ex Veteribus Aristophanes Grammaticus censuit: contra vero diserte Hesiodo tribuebat Stesichorus. Interpretes priscos aut semipriscos Hesiodus varios natus est. Operum quidem & Dierum Proclum, Platonicum magni nominis Philosophorum: deinde Joh. Tzetam, qui & Procli perpetuus, & identidem ipsius Hesiodi, utriusque ut plurimum intempestivus, Censor est: (Erat enim homo stulte arrogans, & qui solus sapere sibi videbatur: Grammatica tamen utilia multa habet,) denique Manuelem Moschopulum. Dierum Physicam explanationem scripsit libello brevi Johannes quidam Protospatharius. Scutum Herculis exposuerunt Scholiis suis Joh. Diaconus, Pediaſimus: quem cum Johanne totius Bulgariæ Chartophylace eundem Contr. Gesnerus esse putat: iterumque Joh. Tzetzes. Theogoniæ Interpres obtigit iterum Johannes Diaconus, cognomento Galenus: & Anonymus antiquus, quem tamen & ipsum Tzetam esse Basileensis Editio vult, cui non assentitur omnino, sed subdubitat, & vetustiore putat variorum Scholiorum à Variis confectorum collectionem, Heinsius. Hos Scholiastas cum operibus Hesiodi primum excudit, Venetiis A. 1537. in 4. Hier. Trincavelus. Hinc Basileensis quædam Editio prodiit, Oporiniana, ni fallor, quam multo auctiora scholia illa, inprimis Tzetæ, exhibere Heinsius scribit. Et hanc propterea ipse quoque Dan. Heinsius secutus est in pulcerrima Editione sua Hesiodi, quam, cum Græcis omnibus Scholiis, sollicite prius emendatis, & cum nova Introductione sua, notis item, Emendationibus atque Observationibus in Hesiodi textum & scholia, Lugd. Bat. in 4. A. 1603. ex officina Raphelengii, in lucem emisit. Post hanc

hanc Scholia nunquam edita sunt: etsi Summus Vir, Joh. Georg. Grævius, eorum denuo edendorum aliquando spem fecerit. Heinſii Editio autem, absque Scholiis, retenta solum ejus Introductione & notis quæ ad textum pertinent, Lugd. Batav. A. 1613. in 8. repetita est. Memini vero, in Joh. Croji Observationibus Sacris argumentum Operum ac Dierum Hesiodi, quod Græca lingua Heinſius præfixit, & ὑπόθεσιν διεξοδικήν vocat, satis acriter perstringi, ut Græco-barbarum & quod latinam phrasin redoleat: quo in loco etiam Crojus alia quædam Heinſii Errata castigat. Reliquæ Editiones Hesiodi potiores sunt Aldina, quæ etiam prima est, 1495. in fol. una cum Theocrito, Theognide & Phocylide data; Frobeniana Græca, 1521. in 8. Græca & Latina cum Commentario Joh. Spondani, Rupellæ, 1592. in 8. cum notis à Corn. Screvelio collectis, & addito Indice Georg. Paſoris, Lugd. Bat. 1653. in 8. cum Variis lectionibus & notis marginalibus Jac. Lectii, Genev. 1606. In corpore Poetarum Heroicorum, Græco-Latino: quod Græcum H. Stephani præcesserat A. 1566, in quo etiam Hesiodus est: qui præterea prodiit cum variis lectionibus è MSS. codicibus Palatinis, & notis doctorum Virorum, ap. Commelinum, Heidelb. 1591. in 8. Inprimis elegans quoque est Joh. Georg. Grævii Editio, quam ille, probè à se magna cura, è codicibus MSS. Is. Vossii, & antiquis interpretibus, librisque aliis, emendatam, tum & eruditissimis notis, quas Lectiones Hesiodeas vocat, instructam, Amstelodami 1667. in 8. edidit: adjectis quoque Jos. Scaligeri notulis quibusdam, & uberioribus Franc. Guiceti, quas, ex libris, quibus hi Duumviri erant usi, excerptas, cum Grævio celeberrimus Emer. Bigotius communicavit. Meditabatur tum novam Editionem Vir eruditissimus, quæ & Schola Vetera & omnes recentiorum omnium notas, contineret: ut jam diximus: sed illa quidem sufflaminata videtur. Fuerunt vero varii, qui Hesiodum Versibus Latinis exprimerent. Sic Opera & Dies tranſtulit Ulpius Franekerensis, Frisius; nec non Nic. Valla: Theogoniam, Boninus Mombricius, Mediolanensis, Aspida Joh. Ramus de Goes, medio seculi superioris linguæ Græcæ in Academia Viennensi Professor. Hos omnes in sua Editione Joh. Oporinus excudit: ut & Pyladem Brixianum, qui Genealogiam Deorum Hesiodi Latino carmine quinque libris expressit.

Sunt, qui Homero Hesiodoque antiquiores statuunt MUSÆUM & ORPHEA: qui quidem tum non errant, si antiquissimos illos Poeseos inventores intelligunt, de quibus tam multa apud Græcos feruntur: sed adeo incerta, ut Aristoteles & Ælianus, & è Latinis Cicero, unquam fuisse Orpheum & Musæum dubitarent: quibus è Recentioribus Gyraldus Dial. II. & Vossius de Nat. Poet. c. 3, ut & lib. de Poetis Græc. c. 2. adstipulantur: Sed enimvero, si putant, Orpheum & Musæum, quorum Carmina hodieque

Uuuuuu 2

super-

superfunt, (illius hymni scilicet, & hujus Poemation de Amore Herus & Leandri) eosdem esse cum illis antiquissimis, quo in errore Jul. Cæs. Scalliger fuisse videtur, nã tum graviter hallucinantur. Siquidem communi Veterum Græcorum consensu constat, nihil hymnorum carminisve, sub Orphei nomine, ante Pisistrati tempora, extitisse, quo circiter tempore, quinquagesima jam Olympiade, ab Onomacrito Atheniensi scriptos consentiunt hymnos. Argonautica vero etiam à recentiore quodam, quam Onomacrito confecta, dubio amplius caret. Prodierunt Orphica, quæ habemus, & quæ sane vilipendenda non sunt, primum ab Aldo A. 1517. in 8. una cum Musæo, Græce excusa: deinde & Latine Basileæ 1523. in 4. Notas marginales, & Varias lectiones, adjecit Jac. Lectius, Genevæ 1606. Inseruit quoque Argonautica Collectioni Poetarum Epicorum Henr. Stephanus A. 1566. uti hymnos reliquaque fragmenta, Poesi Philosophicæ A. 1573. in 8. Postrema Editio omnium, quæ sub Orphei nomine superfunt, poematum est ab Andr. Christ. Eschenbachio curata Ultraj. 1689. in 12. Sed multo adhuc recentior Pseudo-Orpheo est Musæus, qui, ut Heinsius, in præf. ad Hesiodum, ait, *præter nomen, vetustatis ne hilum habet: adeo, ut ex molliculis illis Grammaticulis, aut dicendi magistellis, vel prima fronte fuisse appareat*, qui in umbra sua, & pulvere, luxuriari, & Veterum nomen induere, quam suum tueri, maluerunt: qui ne tam felici quidem successu digni fuerunt. Vossius illum post quartum à C. N. seculum fuisse, Musæumque Grammaticum esse dictum, observat. Editus est Musæus ut plurimum cum Orpheo: sed præterea etiam, cum Commentario Dan. Parei, *Mellisicio* ejus *Attico* subjunctus, Francof. 1627. In Anglicum Sermonem Musæus à Rob. Stapletono translatus est, editusque Oxoniæ, A. 1645. in 4. & diu ante versibus Anglicis expressus G. Chapmano Londini, 1616. 8.

§ Antiquiores his sunt, longeque etiam præstantiores, Græci Tragici, quorum eximia plane triga nobis superest. Primus inter illos, ut qui & ætate ceteros anteit, imo, Quintiliano teste, tragædias primus in lucem protulit, ÆSCHYLUS est, Atheniensis, nonaginta tragædiarum, Suida referente, parens, & in ludis Olympiacis tredecies, vel, ut alii volunt, vicesies octies, victor: & quod multo etiam majus est, mortuus quoque in Dionysiorum festo Athenis vicit: cum scilicet fabulas illius correctas posterioribus quoque Poetis in certamen deferre Athenienses permiserunt, factumque est, ut & hi eo modo coronarentur: quod inter alios filii quoque Æschyli contigit, Euphorioni & Bioni: ut ex Philostrato & Quintiliano Vossius observat, de Poet. Græc. p. 30. Corrigi vero prius vitia Æschyli oportebat, quod esset equidem sublimis, gravis, & grandiloquus, sed sæpe usque ad vitium, & in plerisque rudis & incompositus: quod Quintiliani, bis

bis jam è lib. X. c. 1. *Instit.* allegati, testimonium Longinus etiam, in libro περι
 ὑψους, confirmat *Secl.* 3. ubi exemplum ὑποκένος ὄγκος, inanis tumoris, profert
 ex Æschylo: & *Secl.* 15. ubi diserte ait: illum, cum aliquando magnificas,
 vereque heroicas visiones in suis tragædiis adhibeat, eas tamen nonnun-
 quam rudibus & impexis, ac nondum subactis Sententiis vestire. Sed ta-
 men non dedecere hanc sensuum atque dictionis singularitatem tragædias,
 Dio Chrysostomus existimat, qui in Æschylo characterem antiquitatis, gra-
 vemque magniloquentiam, ab omni humilitate remotissimam, extollit.
 Ceterum è tot Æschyli tragædiis, quæ olim fuerunt, hodie vix septem am-
 plius supersunt. Sex primo tantum edidit Aldus, aut, qui post mortem il-
 lius officinam curavit, Asulanus, Græce, Venet. A. 1518. præfixo omnium
 Æschyli fabularum Catalogo, quod scilicet ab Autoribus allegata reperiu-
 tur. Sed corruptissimam esse illam Editionem, omnes uno ore testantur.
 Igitur ad emendandas Æschyli tragædias, ope MSS. codicum, accessit Franc.
 Robortellus, Ludovico etiam Castelvetro & Mich. Sophiano symbolas suas
 conferentibus: atque sic ab erratis infinitis purgatas, addita quoque septima,
 hætenus inedita, edidit Venetiis in 8. 1552. cum suis & Sophiani conje-
 ctaneis; mox & ex eadem officina scholia Græca in Æschylum, ex antiquis
 exemplaribus collecta, anno eodem in lucem emisit. Quo & ipso anno
 Parisiis Adrianus Turnebus sex Æschyli tragædias, quæ in Aldi officina pro-
 dierant, magno studio emendatas Græce recudit, additis variis lectioni-
 bus. Quinquennio post, Petrus Victorius Æschylum multo etiam, quam
 ante fuerat, nitidiorem atque emendatiorem dedit: Agamemnone inpri-
 mis fabula, quæ mutila usque in eum diem fuerat, magno labore suæ in-
 tegritati restituta; opem ad id ferente Barthol. Barbadoro: cui cur Frisius,
 in Bibliotheca, Hier. Maxima, omisso Victorio, adjungat, non capio. Præ-
 terea Victorius auctiora Scholia quoque dedit: quibus suas etiam obser-
 vationes adjecit Henr. Stephanus, in cujus officina liber A. 1557. in 4. ex-
 cusus est. Post hos cum restare tamen emendanda plurima, & inprimis
 pandenda carminum ratio videretur, Guilh. Canterus accessit, restitutum-
 que à se mille locis, &, præter adscripta carminum genera, suis insuper
 notis illustratum, & Victorio nuncupatum, reliquit, in lucem emissum Ant-
 werpiæ 1580. in 8. Idem quoque Canterus Latinam Æschyli, ceterorum-
 que Tragicorum, versionem omnibus partibus elaboratam & accuratam,
 moliebatur, ut sub finem præfationis in Æsch. ipse indicat. Sed interceptum
 conatum immatura Viri mors, quæ juvenem 33. annorum anno 1575. ab-
 ripuit. Latine vero Poetam hunc nostrum transtulit primus Joh. Sauro-
 mannus, estque Versio ejus apud Oporinum excusa: sed infelix admodum,
 & obscurissima: & cui vix interpretationis nomen relinquendum judicat
 Stanlejus. Promotheum jam antea Matth. Garbitius Latine verterat, Scho-

liisque additis ediderat apud Oporinum 1559. Septem-Thebanam stylo Veteri tragico Q. Septim. Florens Christianus felicissime reddidit: idem etiam eodem stylo Prometheus Desmotam reddiderat: ut & Jos. Scaliger Eumenides: neutra tamen, observante Stanlejo, lucem vidit: uti nec Editio Æschyli, quam Is. Casaubonus in Notis ad Strabonem promisit. Ipse vero modo laudatus Thomas Stanlejus splendidissimam Æschyli Editionem orbi literato dedit. Londini 1663. in fol. in quam non solum, quicquid à prioribus Editoribus Robortello, Sophiano, Turnebo, Victorio, Stephano, Cantero, notarum & Emendationum editum est, confluit: sed quæ & denuo cum MSS Codicibus collata & emendata, nova versione Latina luculenta donata, atque amplissimo Commentario illustrata est: locupletato insuper Scholiaste Victorii, & novo è MSS. addito, insignis: ut nihil amplius prope deesse videatur. [Sed tamen multo adhuc illustriorem Æschyli Editionem paratam habet illustriss. Ezech. Spanhemius uberimis ac eruditissimis longe Commentariis instructam.]

- 6 Æschylo non multo junior est Tragicus alter, SOPHOCLES, sed qui longe illum arte vicit, gravissimus & sublimis scriptor, ut qui, iudicio Dionis Chrysostomi, amabat *σεμνήν τινα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ εὐεπίσητα ἔχουσιν*, gravem & magnificam prorsus poësin, quæ aptissima tragædiis esset, & summam artis peritiam ostenderet. Quapropter & *ἀνδρὸς αἰοιδῶν*, flos poetarum, Simonidi dicitur, in Epigrammate, quod in Anthologia superest, lib. III. c. 25. & cum à filio Jophonte Senex dementiæ, ob neglectam rem familiarem accusaretur, lecto coram iudicibus Oedipo Coloneo, fabula, publice cum honore est absolutus: imo illa tragædia ceteris etiam omnibus palmam præripuisse visa est: referentibus Cicero, Suida, Philostrato. Conf. quoque Longinus *περὶ ὑψους*, Sect. 15. & 33. qui Sophoclem cum Pindaro ait nonnunquam ad instar rapidæ flammæ magno impetu cuncta corripere & inflammare: rursus tamen, ubi minime expectes, desubito restingui sæpe, & perquam infelicitè ex inopinato deficere. Neque tamen propterea quicquam ejus tragædiis detractum, aut illi alium præferri vult: cum in aliis scilicet multo plures & majores errores agnoscat. Verum non ea mens aliis Autoribus fuit. Namque, ut mores Sophoclis non tangam, quos, cum Cicero, Plutarchus atque Philostratus, admodum pudicos describant, alii fædos & lascivos faciunt: prout apud Gyraldum Dial. VII. legi potest: furta quoque seu plagia tam immania Sophocles ex sententia nonnullorum commisit, ut Philostratus Alexandrinus librum peculiarem *περὶ τῆς τῷ σοφοκλέους κλοπῆς*, de furtis Sophoclis, Porphyrio apud Eusebium *Præp. Ev. l. X. c. 3.* referente, scripserit: è quo id Gyraldus & Thomafius annotarunt. E Tragædiis ejus, quarum longe pluri-

plurimas composuit, septem adhuc hodie restant, quas primus in lucem Aldus Venet. A. 1502. edidit in 8. postea Simon Colinaeus Paris. 1528. in 8. Scholia in Tragædias Sophoclis, quæ Sophoclei, Theonis & Lucilii esse alio loco indicatum à nobis est, Romæ primo prodierunt, separatim, à nescio quo Græco homine, quem in præfatione ad Æschylum Pet. Victorius commendat. Ipsismet tragædiis addita postmodum Scholia Græca sunt Romæ A. 1518. & quidem auctiora: quæ iterum deinde auxit & emendavit Bernardus Junta in binis Editionibus Sophoclis, quas excudit; & quæ Francofurti A. 1544. & 1555. recusæ sunt. Verum de his argumentis non æque præclare sentit, ut de prima Scholiorum Editione, Victorius: *Crevere, inquit l. c., opera cuiusdam, qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus Poetæ adjuvare studuerit: immiscuit enim cum ipsis nonnulla, doctrina & acumine priorum illorum indignissima.* Andr. Mafius, in Commentario in Josuam p. 241. Scholiorum istorum Autorem Demetrium Triclinium fuisse suspicatus est. Sed sunt alia Triclinii Scholia, quam quæ diximus: nempe quæ ab Adr. Turnebo, una cum Sophocle emendato, Paris. 1553. in 8. edita sunt: & quæ præcipue de metris agunt, quibus in tragædiis suis usus Sophocles est. Joach. Camerarius in Sophoclis fabulas argumenti Thebaici primo Commentationes scripsit, editas Hagenox apud Secerium A. 1534. in 8. quas etiam Romæ in admiratione fuisse, è Sabini literis, scribit ad Camerarium Melanchthon *Epist. ad Camer. p. 237.* Igitur his, ut videtur, laudibus animatus novam suarum Commentationum editionem paravit, Camerarius, qua notas in tragædias omnes continet, omniumque præfixit argumenta: sed versionem nonnisi in tragædias duas, eamque duplicem, habet: ad verbum unam, Ajacis Lorarii, & liberiolem alteram, Electræ. Ceterarum versionem propterea omisit, quod Vitum Winssemium in interpretatione Latina Sophoclis laborare audivisset. Prodiit liber Basileæ apud Oporinum in 8. 1556. Verum, ut in præfatione primæ Editionis non dissimulat Camerarius, se à Græcis Scholiis alicubi adjutum: ita fatendum sane, si quis notas Camerarii cum Græcis Scholiis comparet, parum omnino in illis reperire, quod non ex his pene ad verbum translatus sit. Sed non tamen propterea spernendæ sunt. Meminit vero Camerarius in Epistola ad Oporinum, quæ posteriori Commentationum Editioni præfixa est, copiosarum Expositionum Sophoclis, quas libro grandi in Gallia editas sibi narratum refert. Arbitror autem, famam illam falsam fuisse: vix enim adeo latere possent, quo minus apud alios Autores, aut in celebrium Bibliothecarum Catalogis, nomen illarum conspiceretur. Viti Ortellii, Winssemii, (hoc enim integrum Viri nomen est) Versio Latina tragædiarum Sophoclis, ad verbum facta, Wittebergæ primo A. 1549. in 8. excusa est. Retinuit eandem in pulcerrima, quam habemus, Editione Sophoclis Henr. Ste-

Stephanus, qui ipse Tragœdias emendavit, notisque illustravit: tum scholia omnia Græca ἀνωρύμων æque ac Demetrii Triclinii addidit, & Cameraarii commentationes adjecit; A. 1568. in 4., quam Editionem, sub initium nostri seculi, Henrici filius, Paulus Stephanus, A. 1603. recudit. Mireris autem, H. Stephani Dissertationem de orthographia Sophocli peculiari, & de tragœdia ejusdem; quæ cum notis illius in Sophoclem Euripidem (nescio an diversis ab iis, quas cum Autore ipsomet edidit) 1568. in 8. prodiit, non ipsi potius Poetæ præfixam esse. De cetero Sophocles è correctione Guilh. Canteri quoque Græce prodiit, Antvverpiæ 1579. in 12. & Lugduni Batav. 1593. Cum Scholiis Græcis & Versione Latina Cantabrigiæ 1667. in 8. Latine solum ex interpretatione Georg. Ratalleri, Antvverpiæ, 1570. in 8. Græce cum Latina Versione Winsেমii, Heidelbergæ apud Commelinos 1597. in 8. Philocteten Sophoclis fabulam separatim Latino carmine, dramatum stylum imitato, scitissime expressam, una cum Græco textu, & notis suis, Parisiis 1556. in 4. edidit Q. Septimius Florens Christianus. Ajacem Iorarium simili Carmine Latino reddidit Jos. Scaliger. Andr. Dacierius Oedipum Coloneum & Philocteten elegantissime in Gallicum idioma transfudit, notisque illustravit, quæ tamen & ipsæ magnam partem è Græcis Scholiis natæ sunt. Prolegomena in omnes Sophoclis Tragœdias, una cum Vita Sophoclis, ejusque cum Euripide collatione: nec non Dissertatione de Tragœdia ejusque origine: & nonnullis Orationibus suis, in lucem emisit Franc. Portus, Cretensis, Æmylii pater, Morgiis 1584. in 4.

7 Tertius Fragicorum EURIPIDES, ætate minimus, non sapientia, neque arte est. Etsi enim gravem illum cothurnum Sophoclis, qui pene in proverbium abiit, in suis fabulis non ostendit, nihilo minus tamen animos penetrat, & Quintiliano judice, *lib. X. Inst. c. 1.*, cum magis oratorio generi accedat, sententiis densus, & in iis, quæ à Sapientibus tradita sunt, pene ipsis par, in dicendo ac respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro disertis, comparandus est: in affectibus vero cum omnibus mirus, tum iis, qui miseratione constant, facile præcipuus. Huic judicio Quintiliani Longinus quoque, peritissimus harum rerum Censor, accedit, *lib. de Sublimi c. 15.* cum ait, Euripidem natura plane non ad granditatem aliquam aut magniloquentiam factum, improbo tamen labore suo naturæ aliquando veluti vim inferre, arteque in sublimitatem efferri, quotiescunque opus sit: præcipue tamen in exprimendis affectibus animi, seu perturbationibus, furoris ac amoris ante ceteros omnes felicem. Idem quoque Dionysius Haliacarnassæus censet: idem Dio Prusænsis, qui sapientiam Euripidis & exquisitam illam curam, ne neglecti quid uspiam videntur, nec citra persuasionis vim dictum; sed recta omnia, & non minus Oratorem decen-

decentia, qui persuadet, quam Philosophum qui maximopere prodest, admiratur. Nec sane inter minoris momenti elogia reponendum est, quod Socratis amicus fuerit & familiaris Euripides: & quod ejus mortem, cum aliter non posset, tragœdia ultus est, magnamque hostibus Socratis invdiam undique conflavit. Superfunt Tragœdiæ illius integræ XIX. ab Aldo Manutio primum Venetiis A. 1503. excusæ: dein Basileæ apud Hervagium A. 1537. in 8. recusæ: mox etiam à personnato quodam Dorotheo Camillo ad verbum Latine redditæ, & in lucem emissæ ibidem 1541. in 8. apud Rob. Winter. Aliam Versionem Latinam Euripidis struxit Gasp. Stiblinus, quam, una cum ejus præfationibus & annotationibus, Græco textui Euripidis adjunxit: tum & Joh. Brodæi notas in Euripidem addidit; præfixitque Jac. Micylli de vita Euripidis, ac de tragœdia, ejusque partibus, prolegomena, Joh. Oporinus Basileæ in fol. 1558. & 1562. Falluntur vero, qui Philippi Melanchthonis Versionem in hac Editione excusam ajunt. Nunquam enim, quantum scio, vertit Euripidem Melanchthon: & Stiblinus certe in Oporini editionum præfatione nimis clare indicat, se Autorem novæ tum à se concinnatæ interpretationis esse. Brodæi annotationes jam antea quoque Paris. 1545. in lucem prodierant. In septem primas Euripidis fabulas Scholia antiqua Græca è libris Veteribus collegit, non scripsit, ut male in Frisii Bibliotheca dicitur, ediditque apud Juntas Venetiis in 8. Arsenius, Monembasiæ Archi-Episcopus A. 1534. quæ deinde apud Hervagium Basileæ 1544. recusa sunt. Atque hæc eadem Scholia subjecit tragœdiis in sua Euripidis Editione Græco-Latina, Paulus Stephanus, Genevæ 1602. in 4. Emendaverat diu jam ante hanc Editionem Euripidem, & metro restituerat: non vero, ut perperam censent aliqui, Latine vertit, Guilh. Canterus, è cujus recensione prodiit apud Plantinum Græce A. 1571. in 16. Secutus Canteri recensione Æmyl. Portus, Euripidem, una tragœdia, Danaë, etsi non integra, è Codd. Palatinis hausta auctiorem, cum addita, Versione Latina Camilli recognita à se, & notis quibusdam, Heidelbergæ apud Commelinos A. 1597. in 8. imprimi curavit. Taceo nunc Editionem Græco-Latinam Euripidis, una cum Sophocle Æschyloque, in Corpore Poetarum Græcorum Dramaticorum, Genevæ 1614. editi. [Sed non silentio prætermittenda est postrema illa Editio Euripidis, omniumque longe optima, quam nuper Cantabrigiæ A. 1694. in fol. Vir Clar. Josua Barnes apparavit, ut, quæ non solum emendatissimasque exhibet tragœdias, quas alii jam publicaverant, una cum Scholiis Lat. Versione: sed & aliarum plus quam 60. fabularum fragmenta, tum Epistolas V. Euripidis & quæcunque alia poterant reperiri illius monumenta, collecta sistit: præmissis insuper doctissimis Dissertationibus duabus; quarum prior Vitam Euripidis, ferme Annalium in morem, diligentissime recenset: altera de tragœdia

Veterum agit, Scenæ apparatus, Musica, & legibus Versuum Tragicorum.] Fuerunt etiam, qui singulas Euripidis Tragœdias Versionibus Latinis ἐπιμέτρως redderent: Sic Erasmus Hecubam & Iphigeniam in Aulide vertit; Georg. Buchananus Medeam & Alicesten; Hugo Grotius Phœnissas, quas Paris. 1630. in 8. edidit. Erasmi & Buchanani Versiones excusæ sunt ab Henr. Stephano in Collectione Selectarum Tragœdiarum Æschyli, Sophoclis & Euripidis, quas cum duplici Versione edidit in 16. A. 1567. Andromachen Euripidis, metrica versione transtulit Q. Sept. Flor. Christianus Hamburgi 1619. in 8. editam: ut & Cyclopem fabulam, quæ Paris. 1605. in 8. lucem vidit. Veterum Tragicorum, Comicumque extantium & non extantium, fragmenta aut Excerpta, emendata prius, Latinis versibus expressit Hugo Grotius, Parisiis in 4. A. 1616. publici juris facta.

S Pergimus nunc ad ARISTOPHANEM, Comicum Poetam, Euripidis æqualem & perpetuum adversarium, utpote in quem non solum illum invidia stimulavit, quod esset dramatum celeberrimus artifex; sed & hostilis in Socratem animus armavit. Erat vero Euripidi dissimillimus, si mores spectes, utpote pudoris, omnis & honestatis contemptor: quo fit, ut fœdissimis spurcitiebus ejus Comœdiæ aliquando scateant. Sed, quod dictionem attinet & artem, dici vix potest, quam acutus, copiosus, doctus, mereque adeo Atticus, sit: ut vix possit ad linguæ Græcæ notitiam dignior Autor commendari: censente Theodoro Gaza: & cum illo omnibus, quotquot Græcas literas norunt. Prætereo nunc festivissimos jocos, salesque acerbissimos, quibus vitia Civium suorum etiam principum in civitate, dum describit, impetit & insectatur. Sane adeo placuisse Aristophanem Johanni Chrysostomo ajunt, ut perpetuo secum gesserit 22, quæ tum restabant, ejus Comœdias, & lectitarit. Contra Plutarchus Aristophani Menandrum longe præferendum censuit in libro, de utriusque comparatione scripto: cui tamen Nicod. Frischlinus sese opposuit in Defensione Aristophanis contra criminationes Plutarchi: quæ in fronte Comœdiarum Aristophanis, ab illo editarum, conspicitur. Restant vero è tot Comœdiis Aristophanis hodie nonnisi Undecim; nec ex omnes simul repertæ. Sed novem tantummodo earundem primus in lucem è MSS. Codicibus protraxit. Aldus Manutius, queis statim Vetera quoque Scholia Græca adjecit, quibus, ut recte judicat, nihil aptius Græce discere cupientibus, nihil melius legi potest, Venetiis in fol. A. 1498. & iterum 1502. De Scholiis jam alibi monitum, magnam partem in Suidæ Lexico reperiri. Collegit illa, dispersa prius atque confusa, Marcus Musurus, qui & in ordinem redegit, & impressioni libri præfuit; prout ex præfatione illius Græca apparet. Post Aldum edendi Aristophanis curam in se Bernh. Junta, Florentinus Bibliopola, suscepit, & per Anton. Fracinum, à quo Arsenius Cretensis, Monembasiæ Archi-
Episco-

Episcopus, etiam sæpe in consilium advocatus est, recognitas novem illas Comœdias, Indiceque copioso auctas, denuo edidit in 4. A. 1515. Florentiæ: Et, cum eodem anno, post absolutam novem Comœdiarum editionem, ex Urbinate Bibliotheca Codicem Aristophanis esset nactus Junta in quo, præter illas novem, duæ aliæ reperiiebantur; *Lyfistrata*, quam, quod non integram haberet, omisit Aldus: & *Θεσμοφορίζουσαι*, seu Cerealia Sacra celebrantes; non distulit earum Editionem, sed & eodem mox anno 1515. in 8. dedit: absque tamen Scholiis, quippe quæ non reperit. Observat vero Gesnerus, admodum corruptum fuisse illum Codicem Urbinatem, quippe in quo integræ nonnunquam dictiones mutilæ sint. Secutæ sunt Italas Editiones Aristophanis Basileenses Frobenianæ, quæ omnes XI. Comœdias complectuntur: prior quidem A. 1536. in 4. & altera 1548. in fol.; sed illa, si recte conjicio, scholiis instructa non est. Sine scholiis Græce quoque Parisiis, apud Gormontium, A. 1528. in 4. Aristophanis novem, priores Comœdiæ prodierunt: omnes undecim ibidem apud Andr. Wechelium, referente Gesnero. Eadem Francofurti A. 1544. in 8. Græce lucem adspexerunt. Inde aliquamdiu tantum per partes editæ sunt Aristophanis Comœdiæ. *Θεσμοφορίζουσαι*, Græcis Expositionibus suis (antiquis enim carebant) edidit, & Francisco I. Regi Galliæ, nuncupavit Ægid. Bourdinus, Parisiis, 1545. in 8. *Irenam*, cum Latina Interpretatione, stylum Comicorum Latinorum imitata, & eodem genere versuum cum Græcis scripta; nec non uberioribus & doctissimis notis Q. Sept. Flor. Christianus, Jac. Aug. Thuano inscriptam Parisi. 1589. in 8. Idem Florens *Lyfistratam* quoque & *Vespas*, eadem ratione versas, & Commentariis illustratas, reliquit. *Plutum* uberrimis Commentariis illustravit Carolus Gerardus. Quinque Aristophanis Comœdias *Plutum*, *Nubes*, *Ranas*, *Equites*, & *Acharnenses*, Latina interpretatione donatas, edidit Francofurti A. 1586. in 8. Nicod. Frischlinus: quæ etiam A. 1600. Lugduni Batavorum, apud Raphelengium, recusæ sunt. Omnes, ut puto, Comœdias Aristophanis Latine transtulit Andreas Divus, Justinopolitanus, Venetiis, ut Simlerus refert, impressas. Ex his vero omnibus Editionibus Aristophanis conflata tandem, omnium præstantissima est: quam Genevæ in fol. A. 1607. Æmylius Portus, Francisci filius, excudi curavit: & cui, præter antiqua Græca Scholia, & illa quæ in *Lyfistratam* Burdinus composuit, alia quoque Græca in integrum Aristophanem, eaque longe doctissima, accesserunt, Odoardi nempe Biseti, Charlæi Domini, Galli nobilis, qui ea cum Porto communicavit: tum Florentis Christiani in *Lyfistratam* & *Vespas* Versio atque commentarii quas, à Claudio Florente, Q. Septimii filio, accepit: præterea Gerardi Notæ in *Plutum*; & Index tandem copiosissimus: ut sane melior Poetæ editio temere sperari non possit. Et tamen gravissime de eadem conqueritur Claudius Florens,

Epistola ad Scaligerum Parisiis data: truncata scilicet multa patris sui, mutatum ordinem & tantum non everfa omnia, indignatus. *Je n'ose vous parler de l'Aristophane*: inquit Epist. Gallic. ad Scalig. à Jac. Revio editarum, p. 61. *vous l'avez veu, je m'assure, premier que nous: car l'ouvrage en est si laid, que je le puis avouer pour parent. Le mal est arrivé de l'avoir envoyé hors d'icy, & en ville, ou ils ne croient aujourdruy qu'à leur teste. Ils ont méprisé l'ordre, que je leur avois envoyé, ont retranché plusieurs choses de mon pere, l'epistre même à Mr. de Thou sur l'Irene, & y en ont mis des gens, qui n'ont du tout rien contribué à leur ouvre: puis ont tellement mêlé ce que je leur avois baillé, qu'il semble, que leur dessein avoit été plutôt de l'étouffer, que de luy faire voir le jour.* Ita nihil est ex omni parte beatum. Et sane superesse adhuc hodieque longe plurima in Aristophane, post tot Criticos emendanda, dubium eo minus est, quo major est circa id doctorum omnium Consensus. Jos. Scaliger margini libri sui Emendationes plurimas adscripserat: quas retinuit dein illa Editio Aristophanis, quæ Lugduni Batav. apud Joh. le Maire A. 1625. duobus Tomis in 12. Græce & Latine, excusa est minutioribus typis. Tanaq. Faber, in Epistolis suis, quamplurima Aristophanis, quem unum scilicet in deliciis summe habebat, loca restituit: sed & integram Comœdiam, *Concionantes* dictam, secundæ parti Epistolarum annexuit, ingeniosissime emendatam à se, & sprete Versione Andr. Divi, quem vix alternos Poetæ versus intellexisse, nec ullum Hellenismi sensum habuisse, ait, de novo Latine redditam Mich. Neander, in præfatione ad Erotemata Ling. Græcæ p. 169. refert; Thomam Venatorium Plutum Aristophanis Latine vertisse: omnes vero Comœdias illius Sebastianum Guldebeck, Tigurinum, cujus tamen posterioris laborem nondum esse in lucem editum scribit: quod nec posthac factum autumo. Italum vero Interpretem omnium Comœdiarum, nescio quem, jam superioris seculi medio nactus Aristophanes est: prodiit enim Versio Anonymi Venetiis A. 1545. in 8. E Gallis nemo fuit, qui attingeret Aristophanem, interpretes: usque dum Eruditissima Virgo tum, Anna, Tanaqv. Fabri filia, quæ hæreditario amore Aristophanem deperit, non diutius ferendum rata, ut illa suavitatis Poetæ, ingenii mira quadam præstantia & recondita prudentia commendandi, Gallis suis ignoraretur, fabulas duas, Plutum & Nubes, elegantia summa, & quæ cum Græco ferme certare possit, in vernaculum Idioma transfudit: præmissa præfatione in laudes Aristophanis concinnata, & Observationibus longe doctissimis adjectis: Parisiis 1684. in 12. [Eadem Comœdiæ duæ nuper A. 1696. Oxonii, è Theatro Sheldoniano, Græce, cum Scholiis, nitidissime denuo prodierunt in 8.]

- 9 De reliquis Græcis Comicis, quorum olim magna copia fuerat, nihil superest, nisi fragmenta quædam. Equidem MENANDRI, quem paulo ante Aristophani à Plutarcho prælatum diximus, & cujus tam in Græcia, quam

quam in Latio, magnum nomen fuit, adeo, ut à Terentio in Latinam linguam converteretur, viginti & quatuor Comœdias integras, à Michaele Psello explicatas, extare scribit, in Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ, Anton. Verderius p. 57. ubi Catalogum Grammatici nescio cujus librorum hinc inde extantium exhibet. Sed nusquam hætenus illæ Comœdiæ reperiæ sunt, minimum typis non impressæ. Fragmenta solum, è Stobæo, aliisque Autoribus, collecta, plus semel excusa. Cum Philistionis sententiis comparatas Menandri edidit, & notis illustravit, Nicol. Rigaltius Paris. in 8. 1613. Idem Janus Rutgerius lib. IV. Variarum Lectionum suarum fecit. Quantum vero amiserimus in Menandro, dicat Quintilianus, *qui vel unum illum, diligenter lectum, ad cuncta ea, quæ præcipimus, effingenda sufficere judicat: ita omnem, ait, vite imaginem expressit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita est omnibus rebus personis, affectibus accommodatus* - - Atque ille quidem omnibus ejusdem operis Autoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit. *Inst. l. X. c. 1.* Menandri Sententias quæ supersunt, sententiis L. Comicorum, quorum opera interierunt, inseruit, & in locos certos digestas Græce & Latine Basileæ A. 1560. in 8. edidit Jac. Hertelius: quod idem Henr. Stephanus quoque fecit.

Sed à Dramaticis nunc ad Lyricos progrediendum est. Horum princeps PINDARUS, Sophocli coævus, Dorica dialecto scripsit, grave, sed difficile & obscurum carmen, jamque olim pro inimitabili habitus ab Horatio est, *l. IV. Carm. Od. II.* qui tamen unus omnium optime illum est imitatus, aut vicit etiam: qua de re legi Comparatio Pindari & Horatii meret, Sermone Gallico à Franc. Blondello scripta, quæ cum Ren. Rapini Comparationibus, post Parisinam Editionem, in Belgio edita est. Myrtidis Poetriæ discipulus fuit Pindarus, & à Corinna, alia Poetria quinquies in certamine victus: qua de re Pausanias, Ælianus, Plutarchus, agunt: & ex iis omnes, quotquot de Poetis scribunt, recentiores. Quatuor ejus Carmina, aut, Simavis libros quos habemus, Olympia, Pythia, Nemea & Isthmia, quæ laudes continent Victorum, qui in quatuor istis ludorum generibus apud Græcos vicerant, primus, qui omnes fere Græcos Autores, in lucem emisit Venetis A. 1513. in 8. Aldus Manutius. Biennio post A. 1515. Romæ Pindaro vetera Scholia Græca accesserunt, quorum partem Demetrio Triclinio esse vindicandum, ex præfatiuncula quadam, quæ post Olympia legitur, observat Gesnerus: excusus est liber in 4., & non adeo multo post Florentiæ apud Juntas recusatus: nec non Francofurti apud Brubachium 1542. in 4. præfixa Pindari Vita, quam Thomas Magister composuit. Omissis Scholiis, Aldinam solum Editionem Pindari repetiit Basileæ Andr. Cratander, A. 1526. in 8. curam Editionis gerente Ulr. Zwinglio, qui & præfationem præfixit. Addita est, post Græcum textum Latina versio ad verbum facta: Auctore Joh. Lonicero, qui post ali-

quot annos revisam eandem Versionem, una cum notis in Pindarum, quas, ut ipse non diffitetur, è Græcis Scholiis, aliorumque Virorum doctorum scriptis, hausit, recudi A. 1535. curavit. Liberiores Pindari Versionem, quæ non adeo verbis sese adstringeret, struxit Philippus Melanchthon, quæ in Henr. Stephani manus pervenit: sed quam, etsi laudaret Stephanus, non tamen excudit in sua Pindari Editione, quam minutiore forma, sed commodissima, nec minus nitida, edidit, cum adhuc Ulrici Fuggeri esset Typographus, Heidelbergæ 1560. in 16. anno 1566. repetitam: cui suam Versionem ad verbum factam, ut tironibus inserviret, apposuit: etsi alias liberiores magis amaret, comparareque Græcos Poetas ita ad verbum translatos cum arboribus soleret, quarum folia autumnus dejecit. Repetit, post Henrici obitum, illam Editionem Genevæ, sub initium hujus sæculi, Paulus Stephanus: qui & idem cum Scholiis Pindarum, & Latina versione recudit A. 1599. in 4: quod ante illum Parisiis A. 1558. Guilh. Morellus fecerat. Nostro sæculo Pindarum, cum Latina Paraphrasi, præter versionem apposita, & Commentariis doctissimis, Joh. Benedictus Salmurii in 4. 1620. edidit: &, qui illum adhuc præcessit, Erasmus Schmidius Wittebergæ 1616. in 4. qui & miro studio miraque felicitate emendavit Poetam suum, denuo vertit, metrorum rationem exactam dedit, de ipso Poeta, tum de Olympionicis, quorum luculenta una exhibetur Chronologia, & de carminibus lyricis, uberissime præfatus est: magnamque adeo apud Exteros laudem cum illa Editione sua consecutus est, ut qui in mentem poetæ altius, quam Criticorum ceteri penetrarit. Commentarii, quos annexuit, bonam partem sunt è Scholiis Græcis hausti: sed quibus ipse suas Observationes densa segete immiscuit. Memoranda hic quoque est Latina Versio Nicolai Sudorii, carmine lyrico, juxta numeros Horatianos, scitissime, ut antiquorum propemodum nulli cedat, exarata, quam, cum ejusdem Commentariis in Nemea, Feder. Morellus Parisiis A. 1582. in 8. emisit. [Rarissima jam à longo tempore fuit: bene vero actum, quod nuperrime illam recudi curarunt Oxonii, è theatro Sheldoniano, Clarissimi duo Pindari Editores, qui Poetam hunc, cum plurimis Codicibus MSS. collatum, Scholiisque non minus Græcis, ac Versione Latina, & excerptis Animadversionum Schmidii, quæ scilicet in Scholiis non continentur, ac Joh. Benedicti paraphrasi, tum Variis lectionibus notis novis, & copiosissimo Indice, illustratum, splendidissime A. 1697. in fol. ediderunt. Præfixa insuper nova Olympicorum ludorum Chronologia, cujus Autor Episcopus Lic. Abioldensis, Guilh. Lloyd est, & quæ æque ut Schmidiana Olympiadum cum Annis Mundi, ante Christum natum, ab Urbe condita, & Epocha Christianorum, collationem ostendit.] Italice etiam versus est Pindarus, & cum Commentario Alexandri Adimari Pisæ 1631. in 4. editus. Bened. Aretium Commentarium in Pindarum edidisse, A. 1587. impressum,

pressum, Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ testatur. Qui tamen, ut hoc obiter addam, male Pseudo-Pindarum, qui Epitomen Iliados Homeri heroico carmine Latino scripsit, & Hagenoæ primum 1531. deinde Basileæ 1541. editus est, cum Græco Poeta Pindaro confundit: qui idem Error in Catalogo Bibliothecæ Thuanæ quoque deprehenditur. De Dorica Dialecto Pindari meretur quoque legi Salmasius libro de Hellenistica p. 28. qui ex Philopono observat, non puram illam, sed ex communi mixtam fuisse. Omissem prope Lexicon Pindari cum Æmylii Porti, quo lectores non parum juvantur: prodiit Hanoviæ, 1606. in 8.

Lyricorum reliquorum etsi non contemnendus olim apud Græcos, 11 post Pindarum, numerus erat, hodie tamen vix quicquam, præter fragmenta, superest, quæ ex aliis Autoribus colligenda sunt. Cujus quidem infelicitatis causam non solum in temporum injuriam, sed & in præposteram, Monachorum religionem, devolvi debere, Petrus Alcyonius observavit: cujus è libro de Exilio locum cum auro contra earum Colomesius duxerit, nec sibi ab eo in Cimelia sua Literaria c. 15. transcribendo temperare potu erit, age & nos apponemus. *Audiebam puer, inquit, ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritissimo; Sacerdotes Græcos tanta floruisse auctoritate apud Cæsares Byzantinos, ut integra, illorum gratia, complura de Veteribus Græcis Poemata combusserint, imprimisque ea, ubi amores, turpes lusus, & nequitie amantum, continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis, tabellas, & Sapphus, Erinnae, Anacreontis, Mimerni, Bionis, Alcmanis, Alcei, carmina intercidisse: tum pro his substituta Nazianzeni nostri poemata, quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorum religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem, & Græcæ linguae elegantiam, edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti in Veteres Græcos malevoli fuerunt, sed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere testimonium.*

Quamquam vero hæc ita sint, non tamen omnes Poetas Lyricos idem 12 interitus perdidit. ANACREONTIS profecto partem maximam (quis enim omnia ejus in universum, integraque Poemata speret?) è tenebris eruit, per multos labores, multaque, ut ait in præfatione, pericula, jugulatis custodibus multifariam oculatis & abruptis adamantinis vinculis, queis adstrictus bonus Acreon detinebatur, carceres perrumpens, Henricus Stephanus; qui idem Latino carmine Anacreontico venustiores & à corruptionibus puriores Odas expressit, ediditque primo A. 1554. in 4. majusculis literis, adjectisque uberioribus notis, qua quidem re magnam apud Viros doctos gratiam iniisse Stephanum ignotum nemini esse potest, quisquis exquisitam illam suavitatem Anacreontis, & ut cum Cicerone loquar, mollitudinem carminis, consideraverit: quapropter & Jul. Cæs. Scaliger Anacreontem non solum μέλι dedisse, sed & in ipsis mella, inquit, Poet. lib. I. c. 44. Utut cetera negari non possit, nimiam ipsius Poetæ voluptatum cupidinem fuisse, vini Vene-

Venerisque, quod jam olim illi à pluribus objectum est: etsi Henr. Stephanus excuset. Hujus Stephani non fuisse Versionem illam metricam, quæ sub ejus nomine prodiit, sed Joh. Aurati, vel ut alii proferunt, Dorati, Colome-
fius, ex If. Vossii relatione, in Particularibus narrat, aitque Vossium id à Sca-
ligeri manu, qua is id suo Anacreonti adscripserit, edoctum nosse. Verum
adeo impudentem Stephanum ego fane non credo, nec impune id laturum
pro certo habeo, cum post primam Anacreontis Editionem Doratus integros
34. annos vixerit, tam impudentem plagiarum imposturam nequaquam im-
punem laturus. Post primam illam Editionem Stephanus Anacreontem,
totum Latine vertit: ex Eliæ Andreæ versione vero, quæ itidem carmine
Anacreontico scripta est, & apud Morellum Lutetiæ primò prodierat, Odas
quasdam adjecit, & sic Anacreontem, cui brevissimas nonnullas Notulas sub
Voluminis finem addit, minutiore typo exscriptum, Lyricis Poetis reliquis
inseruit, & cum Pindaro, qui Volumen primum constituit, Tomo secundo
edidit A. 1566. in 16. Sunt vero Lyrici illi, ALCÆUS, omnium antiquissi-
mus, ut qui Pittaci, Atheniensium tyranni, qui inter septem Græciæ Sapien-
tes numerari solet, æqualis atque etiam hostis fuerat, tyrannidem patriæ
non ferens, quam in aliis etiam Civitatibus insectabatur: atque hinc *Sta-*
sitica scripsit, librum, quo tyrannos insectatus est, ob quod opus aureo ple-
ctro illum merito donari ait Quintilianus, qui in eloquendo Alcæum bre-
vem, magnificum & diligentem, Homeroque similem vocat: cum quo Ho-
ratus etiam conspirat, & è Græcis Dionysius Halicarnassensis, qui τὸ μεγα-
λοφυὲς, καὶ βραχὺ. καὶ ἡδὺ τῆς Ἀλκαίης μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τῆς χρηματισμῶς
μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τὴν κεκάκωταν, καὶ πρὸ πάντων τὸ
τῶν πραγμάτων πολιτικῶν ἥθος, (*magnificum, breve suaveque dicendi genus Alcæi,*
cum eximia tamen gravitate conjunctum præterea figurarum usum, cui justa perspicui-
tas nisi ubi Dialectus nonnihil impedit, adhaeret, & præ omnibus civile Characterem)
consideratione digna judicat. Enimvero, quicquid ejus hodie superest, ex
Athenæo, Heraclide Pontico, Stobæo, Scholiaste Pindari, Aristotele Plutar-
cho, Hephæstione, Eustathio, excerptum fuit. Sequitur Alcæum SAP-
PHO, insignis Poetria (à qua genus Sapphicum,) & quæ cum præstantissi-
mis quibusque poetis certare poterat, mortalisque credebatur, & habitum
hominis induta Musa: cujus, Longino περὶ ὕψ. Sect. 10. judice, illud erat
præcipuum artificium, quod nosset τὰ τῶν ὕλων συνυπάρχοντα μέρη, ἃ πᾶσι
τοῖς πράγμασι φύσει συνεδρεύει, ἐκλέγειν αἰετὰ καὶ κατὰ τὰ καὶ ταῦτα τῇ πρὸς
ἄλληλα ἐπισυνθέσει κατὰ πρὸς ἑνὶ σῶμα ποιεῖν. Sermonis illas particulas, quæ
rebus ipsis veluti connatæ sunt, & iisdem natura insident, semper maxime proprias &
validissimas excerpere, & ex iisdem, aptissime inter se constructis, unum quasi corpus
facere: qua quidem exquisita particularum congerie non poterat non, &
altitudinem suo carmini debitam conciliare, & vim in animos percellendos
capien-

capiendosve habere, quam vellet ipsa. Certe Longinus meliorem artificii summi iconem exprimi non posse existimabat, quam si Odarium Sapphus apponeret: illud ipsum, quod Catullus non minore artificio Latinum fecit: Catullus inquam, qui Sapphus carmina unice deperibat, solaque præ omnibus aliis poematibus imitanda sibi proposuit. Aliud Sapphus canticum ad Venerem, non minus molle, Dionysius Halicarnassæus servavit, in libro de Structura sermonis. Præter hæc duo nihil Sapphus superest, nisi exigua quædam fragmenta: quæ tamen & ipsa ex Plutarcho Stobæo; Scholiastis Pindari, Apollonii Rhodii, Euripidis, Aristophanis, Sophoclis, Eustathio, Hermogene, Macrobio, Aristotele, Aristide, Polluce, Etymologici Autore, Athenæo, Hephæstione, Achille Tatîo, Demetrio Phalereo, Maximo Tyrio, & Anthologia Epigrammatum Græcorum, Stephanus studiosissime conquirit. Post Sapphon STESICHORUS ponitur, ingenio validus, dicente Quintiliano *Inst. l. X. c. 1.* & qui *Epici carminis onera lyra sustineret. Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proxime Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur; quod, ut est reprehendendum, ita copię vitium est.* Similia sunt, quæ Dionysius Halicarnassæus, & quæ Hermogenes habent. Dignum memoratu est, quod Suidas de illo refert; Tisiam fuisse primo vocatum, sed Stefichori nomen accepisse, *ὅτι πρῶτος τὸν κίθαριν καὶ χορὸν ἔστησε*, quod primus cum citharæ cantu chorum instituisset. Filias habuit, quæ & ipsæ Carminum, laude inclutæ fuerunt. Carmina varia multorumque generum scripsit: de quibus Gyraldus videatur. Fragmenta, quæ habemus, non multa sane suppeditarunt Athenæus, Stobæus, Scholiastes Euripidis, Plutarchus, Strabo, Plato, Eustathius, & Apollonii Rhodii Scholiastes. Nec plura IBYCI nobis restant, patria Rhegiensis Itali, qui in Samo Insula vixit, à latronibus tandem interemptus: qua de re & de ultione secuta, ut & de lascivo Ibyci in pueros amore, nec non de septem ejus operibus, multa è Veteribus colligit Gyraldus, Dial. IX. Fragmenta Stephanus collegit ex Athenæo, Plutarcho, Platone, Suida, Scholiaste, Pindari & Porphyrio. Sextus inter Lyricos Stephani, nequaquam juxta rationem ætatum collocatus, est BACCHYLIDES, ex Ceo insula, urbeque Julia oriundus, ut Suidas refert; adeo celebris Poeta, ut cum Pindaro ab Hierone, Syracusarum tyranno, prælatum Pindari Scholiastes scribat, è quo id annotavit Gyraldus, qui & ex Porphyrione notat, Horatium plus semel esse imitatum Bacchylidem: & ex Ammiano Marcellino refert, Julianum Imp. adeo carminibus Bacchylidis delectatum fuisse, ut & vivendi præcepta inde sumeret. Fueritque adeo Juliani ævo integer adhuc poeta ille necessum est, cujus exigua hodie frustula solum habemus, ope Autorum allegantium, Stobæi, Athenæi, Plutarchi, Dionysii Halicarnassæi, Clementis Alexandrini, Scholiastarum Pindari & Apollonii Rhodii, ac Hephæstionis, conservata.

Bacchylidis Confanguineus, Suida teste, fuit SIMONIDES, ex eadem cum illo urbe & insula oriundus, tum pietate in Deos, tum variis inventis scriptisque, rebus & libris inclutus. Namque ab eodem Suida literas longas duplasque [Plinius has quatuor tantum ait, η, ω, ζ, ψ] invenisse dicitur, & tertium in Iyra sonum: præterea artem quoque memoriæ: scripsisse vero Elegiaco carmine historiam regnorum Cambyfis & Darii, lyrico historiam pugnae navalis ad Artemisium, tum threnos, Encomia, Epigrammata, pæanas, tragædiasque, & alia. Characterem ejus, dicendi tenuem quidem, at suavem, & in movendo commiserationis affectu virtute præcipua pollentem describit Quintilianus: l. c. Dionysius Halicarnasseus, in movendo affectu isto, etiam Pindaro judicat præstantiorem Simonidem: & præterea τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς συνθέσεως τὴν ἀκριβείαν, delectum verborum, & accuratam orationis ejus structuram, observare jubet. Longinus etiam in Visionibus Simonidem ceteris aliquando omnibus præstare docet, *de Sublimi Sect. XV*. Cetera, quæ de Simonide dici possunt, Gyraldus & Vossius studiose admodum congesserunt. Ille tamen labitur, cum, Simonidem annum ætatis nonagesimum nonum excessisse, è Suidæ testimonio refert: cum Suidas nonum & octuagesimum solum eum attigisse scribat. E tot vero Scriptis Simonidis nihil præter fragmenta superest, è Dionysio Halicarnasseo, Clemente Alexandrino, Athenæo, Scholiastis Apollonii Rhodii, Euripidis, Sophoclis, Stobæo, Plutarcho, Aristide, Platone, Aristotele, Philostrato, Galeno, Hephæstione, Thucydide, Polluceque, ab Henr. Stephano collecta, & in ordinem aliqua saltem ratione digesta. Ultimo inter Lyricos loco ponitur ab eodem Stephano ALCMAN, quem primum omnium, ratione ætatis, esse, è Veterum testimoniis Gyraldus, Vossiusque observant: Laco fuit, Carminum amatorum inventor, ut Suidas ait, & qui primus in Carminibus, alios quam hexametros versus adhibuit. Distinguendus ab Alcmane Messenio, eodem Lyrico. [Nuperrime asportatum Venetias è Græcia est monumentum aliquod marmoreum pervetustum, cui superscriptæ literæ, nimia temporis longinquitate exesæ docto cuidam apud Italos Viro Alcmanis hujus nomen & laudes continere visæ sunt: quapropter & æri incidi marmor illud Venetiis curavit A. 1697. in 4. una cum addita Dissertatione brevi, qua Conjecturam suam exponit atque tuetur. Enimvero, cum ille, quisquis demum fuerit, cui marmor erectum est, ut clarissimus militiæ Imperator celebretur, & non sine magna pompa sepultus, insculptusque marmoris sit; Alcman vero, Poeta lyricus, nusquam inter Duces militiæ numeretur, tum miserrime, pediculari morbo perierit, ut diserte Plutarchus in Sylla refert: vix est, ut locum Viri docti conjectura invenire queat.] Perpauca restant hujus fragmenta, ex Athenæo, Hephæstione, Scholiaste Pindari, Eustathio, & Plutarcho, collecta. Atque hi sunt octo, aut cum Pindaro novem

Lyrici

Lyrici Poetæ, quos uno Volumine collectos, & Latine versos, ut diximus, Henr. Stephanus semel iterumque publicavit. Adjecit etiam, quæ colligere potuit de Archilochi, celebris Poetæ, qui jambos & Elegias scripsit, & Longino, ob sublimitatem semel iterumque laudatur, Carminibus: tum Melanippidæ, Telestæ, Pratini, Erinnae Lesbiae, Alphei Mitylenæi, Juliani Ægyptii, Versus varios & Odas undiquaque mira industria conquisitas. Post primam illam Stephani Editionem seculo pene integro cessatum est: imo nunquam simul omnes Lyrici, ab eo tempore, sunt excusi; sed qui Alcæi, Stefichori, Ibyci, Bacchylidis, Simonidis, Alcmanis & Archilochi, reliquias legere voverit, ad illam Stephani collectionem, aut Editionem Fulvii Ursini cum Notis Antvverpiæ A. 1568. in 8. excusam, recurrit necesse est. Anacreon tamen & Sappho, ceteris feliciores, doctissimos aliquot Editores, ac Interpretes novos, nacti sunt. Neque enim nunc nisi obiter memorabo Editionem septem Anacreontis Epigrammatum, quæ in Maximi Planudis Florilegio Venetiis, apud Aldi hæredes, A. 1521. excusa sunt: ut & Versionem Gallicam Remigii Bellaquei *ἑμμετρον*, quæ biennio statim, post primam Editionem Anacreontis, ab Henr. Stephano datam, in lucem emissæ est A. 1556. Nostro seculo Tanaqv. Faber Anacreontis & Sapphus Carmina sub incudem vocavit, & postquam locis plurimis emendasset, & sub severioris quoque criticæ regulas coegisset, illustrassetque notis emisit in lucem Græca, Salmurii 1660. in 12. Moliebatur quoque Versionem Latinam, sed prosa oratione, utpote cui metricæ Versiones, & Carminis necessitate adstrictæ non solum duriora multa & obscuriora continere videbantur, sed & non satis perite intellecta aut conversa: quapropter illas sibi nunquam probatas non dissimulabat; quippe quæ doctis hominibus non necessariæ, semidoctis autem pene inutiles sint, atque adeo propter inevitabilem obscuritatem nonnunquam obsint. Destitit vero tandem ab omni Versione Faber. Hujus itaque Eruditissima filia Anna Daceria, tum quidem adhuc innupta, relictam sibi Spartam interpretandi rata, Gallica Versione prosaica Anacreontis & Sapphus quod superest transtulit, pro more suo prorsus egregie, ut sic notas etiam Gallis faceret delicias Græcorum: additisque Observationibus Criticis textui sui Autoris lucem haud vulgarem affudit, haud raro adversus suum ipsiusmet Parentem aliquid affirmare ausa: præmisit quoque vitam Anacreontis & Sapphus admodum luculentam, Parisiis, 1681. in 12. Mox biennio post alia est Poematum horum Græco-Gallica Editio infecuta, quæ quidem à Daceriæ versione non solum in eo discrepat, quod metri legibus adstricta est, sed & circa mentem Autoris haud raro, nec docte minus, quam ipsa à Parente suo in diversum abit, Autor illius Nobilis Burgundus est. Dominus de Longepierre, qui vitam Anacreontis & Sapphus novam ipse quoque composuit, & in præfatione præmissa causas sui ab Anna Fabra dissensus aperit: Liber prodit

Parisiis, 1684. in 12. postea Amstelodami, etsi falso Parisiorum nomen ibi quoque in titulo reperiatur, 2692. in 12. recusum. Prodiit & Itala quædam versio metrica Anacreontis, sed cui non adeo multum defert Fabra.

13 Jamdudum fuisset PYTHAGORAS recensendus, quippe multo Lyricis omnibus antiquior, si Carmina illa Aurea, quæ sub Pythagoræ nomine circumferuntur, revera etiam illius forent. Sed, cum doctiorum omnium consensu constet, Carmina illa non Pythagoræ esse, sed Pythagoræorum, & forsan, ut Joh. Picus existimabat, à Philolao confecta, non est cur loco non suo poni existimemus: præsertim, cum hic de Chronologia non simus solliciti. Ne tamen ea prætereamus, non solum antiquitas facit, quæ illis utique abjudicanda non est, sed & præstantia, dudum aliis commendata. Infinitæ sunt eorum Editiones, neque hic à nobis enumerandæ. Melioris notæ sunt, quas Vitus Amerbachius, Mich. Neander, Theod. Marcilius, Frid. Sylburgius, dederunt. Omnium vero optima, quæ cum aureo Commentario Hieroclis lucem adspexit, primo Latine solum, Basileæ 1543. in 4. Interprete Joh. Aurispa, Siculo, qui, ob utriusque linguæ peritiam, ab Estensi Principum familia in pretio habitus est, quique jam octogenarius librum Hieroclis transtulit, tanto quidem ardore animi, ut, per omnem vitam doctius nil, nilque magis proficuum se legisse, in præfatione profiteatur: adeo parum aut nihil à fide Christiana differre. Quemadmodum vero absque controversia recte de præstantia Commentariorum Hieroclis judicavit Aurispa: utpote quibus vix quicquam simile in omni antiquitate scriptum unquam est, nilque adeo prope comparandum; ita infelix admodum eorundem Interpres fuit: quandoquidem obscuram, inelegantem, & diosamque lectu ejus Versionem esse Gesnerus queritur in Bibliotheca fol. 321. b. Igitur eo majores gratias promeritus est Joh. Curterius, qui, quadraginta annis post Aurispæ Latinam illam scabram Versionem, Græcum è MSS. Codicibus eruit incomparabilem Commentarium, & cum nova Versione Latina doctissima, Parisiis 1583. in 8. in lucem edidit: Post id tempus Londini etiam recusum, una cum Theod. Marcilii notis in Pythagoræ Carmina, Mer. Casauboni notis in eadem & Hieroclem Joh. Pearsonii eruditissima præfatione, (in qua plurima notatu digna de Hierocle aliaque occurrunt,) fragmento Hieroclis de Fato, quod apud Photium superest, cui Latina etiam paulo liberior Hug. Grotii versio accessit, & Lil. Greg. Gyraldi Explicatione Symbolorum Pythagoræorum: Lond. 1654. in 8. Arabicam Carminum aureorum Pythagoræ Versionem, à Joh. Elichmanno erutam & Latine redditam cum præfatione sua edidit, Simplicii in Epiætetum Commentariis adjectam, Claud. Salmasius, Lugduni Batav. 1640. in 4.

14 Æque vetustus est PHOCYLIDES, Milesius Philosophus, Olympiade 59. juxta Suidam, clarus: qui, præter Carmina & Elegias, Sententias quoque scripsit, quas, quod ex Sibyllinis Carminibus essent desumpta, *κεφάλαια* vocavit.

cavit. Supereſt hodieque Carmen *υῤῥῶτικόν*, i. e. admonitorium ad bene beateque vivendum, quod, poſt Frobenianus aliasque Baſileenſes veteres Editiones, Argentinae à Vito Amerbachio A. 1561. à Mich. Neandro in Opere Aureo, Lipſia 1577. in 4. ab Henr. Stephano cum Poetis Gnomiſis 1573. in 12. & in Poetarum Heroicorum Græcorum Corpore A. 1566. in fol. à Jac. Lectione in ſimili Corpore Geneva 1606. & ab aliis ſexcenties excuſum recuſumque eſt. Verum obſervat Joſ. Scaliger, *Animadv. ad Euseb. Chron. p. 95. ſeq.* Carmen illud, quod ſub Phocylidis nomine toties excuſum eſt, etſi elegantiâ, nitore, verborumque cultu, cum quolibet Veterum certare queat, non tamen eſſe Veteris illius Phocylidis, nec ullius alterius Philoſophi pagani; ſed hominis vel Judæi Helleniſtæ Alexandrini; vel, quod magis credit, Chriſtiani: cum non ſolum antiquus ille Græcus Philoſophus, Phocylides, nil, præter breves *γνώμας*, haud ſecus ac Theognis, ſcripſerit, non continuum, aliquod Carmen, ſed &, quod ea in hoc, quod habemus, Phocylidis Carmine, *υῤῥῶτικόν* contineantur, quæ non poſſint niſi ab homine Judæo aut Chriſtiano ſcribi: quæ omnia exemplis in medium allatis fuſe probat: obſervatque, cum apud Clementem Alexandrinum, Stobæum, & alios nonnullos Phocylidis *γνώμας* paſſim legantur, nuſquam tamen è Carmine, quod ejus nomen præ ſe fert, aliqua adduci, etſi id omnium maxime è re Chriſtianorum fuiſſet. Primum, qui id alleget, atque unum eſſe Scholiaſten Nicandri ad Alexipharmacum: ſed illum hominem recentioreſ fuiſſe monet.

Coævus Phocylidi THEOGNIS fuit, Philoſophus item, & gnomicus **15** Poeta: de cujus tamen Sententiis, quæ ſuperſunt, nihil admodum dicere attinget, quandoquidem in omnium, etiam puerorum manibus ſunt, ac toties excuſæ, quoties Poetæ gnomici: quapropter jam è Phocylidis Editionibus de Theognide quoque judicari poterit. Erat vero Theognis natione Siculus, urbe Megara oriundus: ni forte rectius Scaliger, in Animadverſionibus Eusebianis, Theognidem e Megara Græciæ oriundum facit. Ex eadem inſula ortus quoque fuit MOSCHUS, vetuſtiſſimus etiam, ſed tamen non Sententiis conſcribendis intentus, verum Bucolicus Poeta: cujus tamen, præter Idyllia, alia quoque Carmina extant Heroicis verſibus conſcripta, ut & Epigrammata aliquot. *Amorem fugitivorum Moſchi*, qui in Planudis Florilegio excuſus eſt, primum Baptiſtam Varinum, qui celeberrimi Bapt. Guarini pater fuit, & deinde Angelum Politianum, Latine tranſtuliffe, Gyraldus Dial. III. de Poetis teſtatur, qui Varinum Virum tam ſanctum, quam doctum, vocat. Idyllia ejus Græce & Latine, cum notis Bonaventura Vulcanius edidit Antwerpia 1568. in 8. eodemque anno & ibidem Fulvius Urſinus: poſtea Joſ. Scaliger Moſchi carmina ſibi recensenda ſumſit, vulgavitque, cum notis ſuis Heidelbergæ apud Commelinum 1596. in 8. Inde Iſ. Caſaubonus, qui ſe in aliqua Genevenſi Editione Iſ. Hortibonum vocavit; & poſt Caſaubo-

num Dan. Heinſius, eundem Autorem ſunt aggreſſi : cum omnium trium, Scaligeri, Caſauboni, Heinſii, notis prodiit Moſchus Heidelbergæ 1604. in 4.

- 16 Jungitur ſemper Moſcho BION, Bucolicus Poeta celebris, & cui, iudice Gyraldo, tertia in iſto Poefeos genere palma deferitur. Dorica Dialecto ſcripſit, uti & Moſchus, & Lyrici, quos ſupra enumeravimus tantum non omnes : Eadem dialecto ſcripſit THEOCRITUS, qui primam Carminis Bucolici palmam haud dubie ſibi vindicat, ſive Chius, ſive Chous, ſive Syracuſanus : nobis enim nunc parum intereſt : quemadmodum & illud ſolum indicaffe ſufficit, eſſe, qui eundem cum Moſcho Theocritum arbitrantur, obſervante Gyraldo Dial. III. Dicitur plurima Carminum genera ſcripſiſſe à Suida : Proetides ; Elpides ; Hymnos ; Heroïdes ; Epicedia, Odas, Elegias, Epigrammata. Ex his tamen omnibus, præter Epigrammata quædam nihil admodum ſupereſt. Superſunt vero Bucolica illius Idyllia longe ſuaviſſima, & quæ haud abs re magnos Viros in amorem ſui abripuere. Siquidem ii ipſi Triumviri, Joſ. Scaliger, H. Caſaubonus & Dan. Heinſius, quos in Moſcho & Bione recensendis occupatos fuiſſe diximus, multo adhuc majorem curam Theocrito impenderunt, notis & lectionibus eum illuſtrantes : atque hinc nata pulcerrima Bucolicorum Poetarum Editio Commeliniana Anni 1604. in 4. Alias ſeparatim quoque Theocritus ex eadem officina, una cum Scholiis Græcis, ceterisque doctorum Virorum notis in 8. A. 1612. excuſus eſt. Prima Editio Theocriti, quantum memini, eſt Aldina, quæ A. 1495. in fol. Theocritum, cum Phocylide, Theognide & Heſiodo exhibuit ; ſed absque Scholiis. Secuta eſt Editio Romana anni 1516. in 8. cui Zacharias Calliergus, Græca Scholia adjecit : non ſua, ut perperam multi autumant, ſed antiqua, quæ è Veteribus libris excerpta in unum ſolummodo corpus redegit : plane, ut M. Muſurus cum Scholiis Ariſtophanis fecit. Geſnerus, in Bibliotheca, Venetam Theocriti Editionem commemorat ; in 8. excuſam : Recuſus inde eſt Theocritus Hagenoæ apud Secerium : & Baſileæ apud Cratandrum A. 1530. tum, una cum Scholiis Græcis, Francofurti apud Brubachium, 1553. in 8 ; cui Editioni Scholia quoque nonnulla Joach. Camerarii acceſſerunt, & præfixa Scholiis Græca præfatio, in qua varia Theocrito falſo eſſe adſcripta monet ; Bioni vel Moſcho potius tribuenda : præterea Helii Eobani Heſſi Metrica Idylliorum Theocriti Verſio quoque acceſſit. Poſtea Theocritum Henr. Stephano, cum Bucolicis reliquis, Græce & Latine vulgavit A. 1579. in 12, quem deinde Scaliger, hunc Caſaubonus & tandem Heinſius, uti dictum, ſecuti ſunt. Idem Stephanus oden Theocriti in Adonin mortuum Scriptam, quam Bioni Camerarius in Græca præfatione, alii alii Autori tribuendam cenſent, cum Lyricis quoque ſuis edidit A. 1566. Hoc ipſo anno Pariſiis, apud Morellum Græce Theocriti omnia, quæ ſuperſunt,

perfuncti, excusa sunt. Fistulam ejus, una cum SIMMIÆ RHODII, qui & ipse Poetis Bucolicis addi solet, ovo, Alis, Securi, peculiari explicatione & notis illustravit Salmasius in Explicatione duarum Inscriptionum Herodis Attici, Parisiis, 1619. in 4. Prætereo jam Editiones Theocriti, quæ in Corporibus Poetarum Heroicorum H. Stephani & Jac. Lectii, aliquoties jamjam memoratis habentur. Quid de Virgilii & Theocriti Comparatione varii Viri docti censuerint, dictum jam alio loco est, ubi de Virgilio agebamus.

Nunc accedimus ad æmulos duos, non solum Poetas cultissimos, sed & 17 Viros in omni genere eruditionis exercitatos, & præfectos Alexandrinæ Ptolemæorum Bibliothecæ: Callimachum & Apollonium. Et CALLIMACHO quidem, natione Cyrenæo, infinitos propemodum libros tribuunt Suidas, Strabo, & Apollonii Scholiastes: Suidas certe illum ultra 800. scripsisse dicit, & argumenti omnino varii. Neque enim solum in omni Carminum genere illum aliqua concinnasse refert, sed & Grammatica, Historica, Geographica, aliaque longe plurima vixit temporibus Ptolomæi Philadelphii Regis, & usque ad successorem ejus in regno, Ptolemæum Evergetem, vitam protraxit: perpetuus Apollonii æmuli insectator, in quem & Satyricum carmen scripsit ficto nomine in Ibin: quod ipsum Ovidius è Latinis imitatus est. Inter alia composuit quoque vastum Opus quod *πίνακες* inscripsit *τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμπάντων, καὶ ὧν συνέγραψαν*, *Tabulas, sive Indices omnium celebrium doctorum, eorumque Scriptorum*: libris 120. constans. Tum aliud, quod etiam magis ad præsens institutum pertinet, de Poetis, cui titulus: *πίναξ καὶ ἀναγραφή τῶν κατὰ χρόνον καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων*: qui male redditur à Simlero in Bibliotheca: *Tabula & descriptio, serie temporum observata, Doctorum omnium, qui ab initio fuerunt*: pro Doctoribus enim Poetæ erant substituendi: quandoquidem *διδάσκαλοι* speciatim fabularum Poetæ sunt, ut è Suida Harpocrate, aliisque, observat Jonsius de Scriptoribus Historiæ Philos. lib. II. c. 5. ubi prolixè admodum & doctè de his Callimachi libris agit: ut & de tertio, quem de obscurioribus vocibus, & de libris Democriti scripsit Callimachus; sed qui, una cum ceteris omnibus, magno reipublicæ literariæ damno, interiit. Hodie enim, è tot Scriptis Callimachi, præter Hymnos, in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Ceream; quibus temporum antiquissimorum historiam, & originem gentilis Mythologiæ tradit: Epigrammata, & fragmenta Poematum, hinc inde collecta, nihil superest. Sed ea tamen spreta neutiquam sunt. Primus Hymnos Callimachi edidit, una cum Pindaro, Aldus, Venetiis A. 1513. in 8. Inde, apud Frobenium, cum Commentariis Græcis, sunt excusi, Basileæ 1532. in 4. ut & Parisiis apud Vascosanum. Recentiorum esse Scholiasten illum, non admodum antiquum, Gesnerus conjicit in Bibliotheca: & annotat: Suidam meminisse alicujus Archibii, qui Epigrammata Callimachi exposuerit: sed qui

qui hodie non amplius superest. Postea Henr. Stephanus castigatos Callimachi hymnos Corpori Poetarum Heroicorum inferuit A. 1566: &, cum Nicodemus Frischlinus eosdem, Latino carmine redditos à se, una cum Scholiis veteribus, suisque notis sat amplis, Tubingæ 1571. edidisset: repetiit paulo post illam Editionem Stephanus, suasque annotationes & emendationes insuper, ut & duplicem hymni primi Versionem adjecit, A. 1577. Mox alia iterum prodiit, nitidiorque ferme quoad versionem Callimachi Operum, (nam & Epigrammata & fragmenta, & Poemation de Coma Berenices, & Catullo Latine redditum, jam à Stephano & Frischlino adjici cœperunt) Editio, cum nova Versione Latina metrica Bonavent. Vulcanii, & ejusdem Notis, Antvverpiæ 1584. in 12. Inde Seculo fere integro quietum fuit: donec Anna Daceria, filia Tanaq. Fabri, luculentis annotationibus denuo illustratum daret Callimachum, egregie castigatum à se, & fragmentis haud paucis auctum: Parisiis 1674. in 4. [Verum & hanc, & priores omnes Editiones Callimachi reliquas, longe vincit postrema Ultrajectina, quippe quæ & Epigrammatibus, fragmentisque longe plurimis ope Rich. Bentleji aucta est: & in quam præter omnes Commentatorum priorum curas Theodori Grævii, qui Joh. Georgii, Viri Summi, filius erat, ante absolutam Operis Editionem defunctus, Paulique Voetii, notæ, & amplissimus Viri Illustrissimi, Ezech. Spanhemii, Commentarius, congesta sunt, Ultraj. 1697. in 8.]

18 Discipulus primo fuit Callimachi, sed deinde Adversarius æmulusque, APOLLONIUS, RHODIUS cognomento, non à patria, namque Alexandria ortus erat, sed, quod invidia Poetarum Alexandrinorum, & inprimis haud dubie Callimachi, traductus, cum non ferret contumeliam, in Rhodum insulam migravit, ibidemque Civium numero adscriptus fuit, donec reversus tandem in patriam, magno etiam in honore habitus, & Bibliothecæ regiæ præfectus est. E compluribus Scriptis, quæ ab ipso edita referuntur, sola Argonautica supersunt, is ipse liber, ob quem ludibrio Poetis Alexandria fuit, Rhodiis admirationi. *Opus non contemnendum*, judice Quintiliano Inst. lib. X. c. 1. *equali quadam mediocritate scriptum*: juxta Gyraldum Dial. III. *Opus varium, & multis vigiliis elucubratum: durum tamen, & alicubi ingratum; nisi qua parte Medæ amores describit: ubi & P. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipse non aliunde plura in suos Didonis amores facile transtulisse videatur: ut Grammatici annotarunt.* Hæc Gyraldus, qui, cum Grammaticos nominat, inprimis in Servium digitum intendit. Sed tamen impudentiam vocare non dubitat Jul. Cæs. Scaliger, si quis cum Servio idem credere velit: tantumque abesse censet à veritate, ut pene pudeat illum apponere loca, è quibus comparatio Virgilii & Apollonii institui queat: de Re Poet. lib. V. c. 6. id quod deinde locis quamplurimis confirmatum. Ast contra Scaligerum Apollonii causam in se suscepit Jac. Gaddius, utinam dignior patronus, de Script. Non.

Non-Ecclef. T. I. Ceterum primum edita sunt Argonautica ista apud Aldi hæredes, Venetiis, 1521. in 8. non solum diligenter prius ad fidem plurium Codicum examinata: sed & eximiis plane illustrata Scholiis; quæ Lucillo Tarrhæo, Sophocleo & Theoni, ut Autoribus, adscribi debere, Anonymus vitæ Apollonii Autor Græcus, Argonauticis præfixus, indicat: [atque idem etiam confirmat Aristophanis Scholiastes; observante Colomesio in Not. ad Gyraldum p. 154. qui &, adversus Casaubonum, Mauffacum & Tan. Fabrum, contendit, Sophocleum Sophoclem dici non debere.] Sunt vero hæc Scholia ex eorum genere, quæ longe plurimum suis lectoribus conducunt; nec Grammatica solum, sed varia omnis generis erudita, completuntur. Recusa cum his sunt Argonautica Apollonii Basileæ semel iterumque: ita, ut in posteriori editione, quæ A. 1570. ex officina Henricpetrina prodiit, Latina etiam Versio Valentini Rotmari, heroico versu scripta, accesserit: quæ, si non ubique felix est; laudem tamen meret diligentissima digestio in locos communes rerum omnium, quæ in Apollonio, ejusque Scholiis occurrunt, cujus quartum caput Autorum, in scholiis magno numero allegatorum, Indicem accuratum sistit. Ante Rotmarum Latine Apollonium verterrat, sed non metricè, Joh. Hartungus, ediditque apud Oporinum 1549. in 4. Postea Henr. Stephanus Græcum textum, una cum antiquis Scholiis, suisque Annotationibus, repetiit A. 1574. in 4. & nostro seculo Jerem. Hælzlinus Græco Latinum addidit, Scholiisque Veteribus suas Annotationes Lugdun. Batav. 1641. in 8. Claudius Florens Christianus, Q. Septimii filius, Epist. Gall. ad Scalig. lib. II. ep. 31. novam versionem & notas in Apollonium promisit: sed quas non magis dedit, ac cetera, quæ in alios Poetas Græcos ibi promisit.

Apollonio coævus creditur NICANDER, Colophonius, vel juxta 19 alios Ætolus, aut iterum alios Alexandrinus: præclarus poeta, etsi in agro viveret, minimeque rusticus, judice Cicerone: & quem ut Quintilianus ait, Macer & Virgilius non frustra imitati sunt; Jul. Cæs. Scaliger non sine magno usu illum cum Lucano comparari posse censuit: & adeo magni æstimavit, ut *vix inveniri credat apud Græcos Poetam politiolem: magna ei cura, ne quid ineptum aut inepte dicat.* Poet. lib. V. c. 15. ubi & comparisonem illam instituit. Cum vero plurima scripserit Versu heroico Nicander, de quibus apud Athenæum & Suidam mentio fit, hodie duo ejus libri tantum supersunt: Theriaca, & Alexipharmaca dicti. In illis remedia docet adversus serpentes, & alia animalia, quæ morfu vel ictu virus infligunt: in his adversus cetera venena, cibo aut potui mista. Primus illa, cum luculentis Scholiis Græcis edidit, cum Dioscoride, Aldus, Venetiis, 1499. in fol. Constat alias ex Athenæo & Stephano, ex antiquis Diphinum Laodicenum, Demetrium Phalereum, Theonem atque Plutarchum esse in Nicandrum

commentatos: prout id Gyraldus atque Gesnerus annotarunt. Sed, si quis eorum omnia esse, quæ in Scholiis ad Nicandum hodie reperiuntur, existimaverit, eum erroris arguet Jos. Scaliger in Animadversionibus Eusebianis p. 95., qui dicit, Scholia illa esse Centones, ex Veteribus optimis Commentariis excerptos ab homine recentiore, qui de suo quasdam etiam barbaras voces admiscere soleat: id quod jam ante Scaligerum Gesnerus etiam, in Bibliotheca observavit. Post Aldum separatim excudit Nicandrum, cum Scholiis Græcis Joh. Soter, Colonia 1530. in 4. Sine Scholiis Græce solum eundem inseruit Corpori Poetarum Heroicorum H. Stephanus, A. 1566: Latine solum, è Versione sua, cum suis Scholiis eundem Poetam dedit Joh. Lonicerus, Colonia, 1531. in 8. Græce & Latine Jac. Lectius, inter Poetas Græcos Genevæ 1606. & dudum ante hunc, ex interpretatione Joh. Goræi, cum Scholiis Græcis Guil. Morellus, Paris. 1557. in 4., in qua Urbe & nostro seculo 1622. eadem Editio repetita est. Jac. Grevinus Nicandrum Versu Gallico transtulit, ediditque apud Plantinum Antvverpiæ 1567. in 4.

- 20 Nicandrum ARATUS insequatur, ei non solum, è sententia aliquorum, coævus; sed & adeo amicus, ut illi Phænomena sua, priusquam publicaret, legenda tradiderit, & vicissim Nicander Arato Theriaca sua. Verum falli, qui sic censent, & Nicandros Colophonios duos male confundere, jamdudum Gyraldus annotavit Dial. III. cum Arati tempore, qui Nicandro, Poeta junior est, & in aula Demetrii Poliorcetæ vixit, alius vixerit Nicander, insignis Mathematicus. Ceterum, etsi non adeo magni æstimaverit Aratum Quintilianus Inst. lib. X. c. 1. sed *totum in nominibus consumi* dicat: *cujus materia motu careat: ut, in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona:* quo minus tamen omnino vilipendatur à nobis ille, certe vel solum quoque Proæmium facit Phænomenon, adeo pium, ut Apostolus Paulus illud etiam, quod allegaret, dignum habuerit. Neque est, ut omnibus quoque Latinis adeo fuisse vilipensum existimemus. Quin potius nonnisi cum Sole interitura ejus Phænomena Ovidius cecinit, Amor. lib. I. Eleg. 15.

Cum Sole & Luna semper Aratus erit.

Nec fuit è Poetis Græcis quisquam, qui tot præclaros interpretes Latinos nactus est, quam Aratus: siquidem à M. Cicerone translatus est, à Germanico Cæsare, de quo inter Latinos Scriptores actum. Adde ipsummet Ovidium, & Sextum Ruffum Avienum. Multo vero etiam major numerus Græcorum est, qui in Aratum commentati, & quorum Vossius de Scient. Mathematicis, c. 32. p. 156. triginta & quinque enumerat: non connumerato tamen Theone, cujus Scholia in Aratum hodieque supersunt: nec Achille Statio, quem præter Florentinam Arati Editionem Dion. Petavius etiam in Uranologio edidit.

edidit. Græce Aratum primus edidit, nisi fallor, Aldus cum Manilio & Hygino, Venetiis A. 1499. fol. inde multoties excusus est. Latinas Editiones, & Græco-Latinas præstantiores jam in Germanico enumeravimus. Græcas nunc paucas & præstantiores dicemus. Ex his Parisiensis est Anni 1566., Florentina 1567., cui Commentarii Græci Ach. Statii accesserunt, cum jam A. 1559. Parisiis, cum Theonis Commentariis, & Leontii *κατασκευῇ* Arateæ sphaeræ Aratus apud Morelium prodisset. Elegantissima omnium est Græca Oxoniensis A. 1672. in 8. cui, præter memorata jam Scholia, Eratosthenis quoque, quod superest, adjectum fuit. Græco-Latina vero Aratorum Editio omnium optima Hugonis Grotii, Lugd. Batav. 1600. in 4. Prodiit & quædam Editio *Phænomenων* Arati Græca, cum Interpretatione & notis exiguis Jac. Ceperini, Basil. 1534. in 8. una cum Dionysio Afro.

Iste DIONYSIUS, PERIEGETES dictus à libro quem scripsit, *περί γῆς περιήγησης*, seu de Orbis circuitu, aut, ut communiter redditur, de Situ orbis, Afer natione fuit, etsi Byzantinum perhibeat Suidas, cujus argumentum pluribus confutat Vossius de Histor. Gr. lib. II. p. 172. seq. Longe quidem Arato, ceterisque, quos enumeravimus, junior est; utpote demum sub Augusto, vel, ut alii velunt, sub Nerone, clarus: sed præstantia nequaquam cedit: imo nonnullis etiam haud parum præstat. Hinc jam olim Latinos Interpretes Sextum Rufum Festum Avienum, & Rhemnium Fannium, vel, ut alii judicant, Priscianum (nolente tamen Gyrardo, qui, *ignoscant mihi*, inquit, *Prisciani manes, si eum non Poetam ego fuisse credo*: Dial. IV. de Poet) nactus, Græcum quoque omnium longe præstantissimum atque eruditissimum habet Commentatorem, Eustathium, eundem, qui in Homerum commentatus est. Primus, qui Dionysium hunc è tenebris eruit, Anton. Becharia, Veronensis, fuit: qui scilicet Latine illum Oratione prosaica redditum, & Hieronymo de Leonardis inscripsum edidit Venetiis, in 4. A. 1477., sed plane infeliciter vertit ut Gesnerus observat in Biblioth. p. 54. a.: quædam enim de suo addidit, quædam omisit, multa perperam reddidit. Recusa tamen est pessima illa Versio apud Henr. Petri, Basileæ A. 1534. in 4. Græce primus Dionysium edidit Aldus, seu, qui post ejus mortem typographiæ præfuit, Arulanus, A. 1518, una cum Latina interpretatione Prisciani, quæ, juxta alios, Fannii Rhemnii aut Ræemnii est, & jam sexennio ante, cum Joach. Cameraarii annotatiunculis, Viennæ 1512. in 4. prodierat. Cum Eustathii Commentario prius edidit Dionysium Rob. Stephanus, Parisiis 1547. in 4. nitidissime: quem recudit, post mortem Patris Henricus filius A. 1577. in 8. qui suas & aliorum Annotationes adjecit. Nostro ævo Dionysium, cum Eustathii Commentario, suisque amplissimis notis, publicavit Guil. Hill, Londini A. 1658. & iterum 1688. in 8. [Verum in his omnibus Dionysii Eustathiique Editionibus magna quædam lacuna deprehendebatur Scholiorum, per aliquot

folia protensa, quæ cum suppleri è Codicibus Regiis non posset à Rob. Stephano, reliquis etiam intacta mansit: donec Anno superiore 1697. bis ederetur: semel Hamburgi à Joh. Alb. Fabricio, Viro clarissimo, nobisque amicissimo, Bibliothecæ Latinæ, quam edidit, inserta; ubi de S. Ruffo Fæsto Avieno agit; p. 180. seqq. & Oxonii deinde, suo loco, nimirum in nova Dionysii Editione longe optima & elegantissima, quam V. Clar. Edu. Twaites procuravit, non solum cum MSS. Codicibus sedulo collatam: sed & glossis interlinearibus Græcis, & Scholiaste alio, inedito hætenus, auctiorem. Dignus notatu est numerus Editionum Dionysii, quem laudatus modo Clar. Twaites iniit, triginta & tres computans.]

- 22 Neque hic omittendus LYCOPHRON, quem Tragicis Poetis Laertius annumerat, quod & Suidas facit, qui tragædias ejus etiam recenset: sed & præterea insignem Grammaticum fuisse notat. Erat unus, ut ibidem Suidas addit, è Plejade Poetarum; cujus magna olim apud Græcos mediæ ævi fama erat, cum una omnes vixisse existimarent. Computabant in eum numerum Theocritum, Nicandrum, Callimachum, Apollonium, Homerum Tragicum, Aratum & Lycophronem. Enimvero, ut in ista temporum supputatione insigniter sunt hallucinati Græculi, quod præter alios Gyrardus maxime ostendit: ita non est, cur multum de excusatione, ob divulsam à reliquis Lycophronem simus solliciti: non magis ac ob omissum Tragicum Homerum, cujus nihil hodie superest. Lycophronis etiam Tragædiæ omnes interierunt, nec superest nisi Alexandra seu Cassandra ejus, *σχοτεινὸν ποίημα*, ut jam olim Suidas vocavit, jambico Versu scriptum, quod proxime ad tragædiam accedere multi Viri docti censent, & propterea Guilh. Canterus monodiam quandam tragicam posse vocari judicavit in prolegomenis ad Lycophronem, quæ Latinæ ejus Poetæ Versioni à se structæ præfixit. Eo vero minus miranda est in Lycophronis dramate obscuritas, quod ille Oracula loquentem Priami filiam Cassandram, sive, quod idem est, Alexandram, inducit. Ex Antiquis Interpretes ad hoc poema accesserunt Dection, Theon, Orus; qui ab Autore Etymologici, Stephano Byzantino aliisque Autoribus, allegantur. Ex illis vero dein suos compilavit Commentarios, qui soli hodie supersunt, Isaacius Tzetzes, Johannis frater, multo doctior, ne ipso quidem id diffitente, in præfatione ad Scholia in Hesiodum: [sed tamen Colomesius, in Not. ad Gyrardi Dial. III. de Poetis, notat, Isaacium hunc Tetzam doctis veterum Scholiastarum observationibus nugæ suas immiscere.] Primus Lycophronis Cassandram Græce edidit, cum Pindaro & Dionysio, Aldus, Venetiis, 1513. If. Tzetze Scholia, textui juncta, Basileæ 1546. in 4. prodierunt. Latine primus vertit Lycophronem Bernardus Bertrandus, sed infeliciter, ediditque Basileæ A. 1558. Novam igitur Versionem, & multo accuratiorem in se Guilh. Canterus suscepit, quæ, cum Prolegomenis & Com-

Commentariis luculentis, edita est Basileæ, 1566, Parisiis 1601. cum Græco textu recusa. Sed & Jos. Scaliger Lycophronem Latine vertit, etsi non multo dilucidius, quam in Græco est: prodiit Parisiis & Lugduni Batavorum, ubi Joh. Meursius revidit illam Versionem Scaligeri, & sub incudem vocatam plurimis in locis emendavit, notasque adjecit A. 1597. in 8. non magna tamen cum Scaligeri gratia. [Post hos omnes nuper Joh. Potterus, Vir Clarissimus, apud Oxonienses, è theatro Sheldoniano, splendidissimam Lycophronis Editionem adornavit, in eamque non solum transtulit priorum omnium labores, quos alicujus momenti existimabat, sed & novos adjecit Commentarios, textu prius cum cura ad MSS. Codices reviso & emendato: Oxon. 1697. in fol.]

Inter alios Autores, quos Isaacius Tzetzes in suo Commentario ad Lycophronem allegat, **QVINTUS CALABER** quoque est, Poeta Heroicus, qui παραλειπόμενα ὁμήρου scripsit, i. e. de iis, quæ, in Descriptione belli Trojani, ab Homero relicta sunt, libros XIV, quos primus una cum **TRYPHIODORO** de Excidio Trojæ, & **COLUTHO** de Raptu Helenæ (quos hic per transennam solum nominasse suffecerit) edidit in 8. Aldus. Latine Quintum Calabrum reddidit Joh. Vellaræus: & post hunc multo elegantius Laur. Rhodomannus: prodiit Græce & Latine apud Wechelianos hæredes Hannoniæ, 1604. Idem cum Quinto nomen habet diversus poeta **COINTUS SMYRNÆUS**, qui de Trojæ excidio libros II, & de reditu Græcorum unum, composuit, quos, præter alias Editiones Operi suo Aureo inseruit Mich. Neander, A. 1577. Lipsiæ in 4. omnium Poetarum ab Homero præstantissimum esse hunc Barthius censet, in Adversar. p. 1021.

OPPIANUM hucusque non nominavimus, præstantissimum tamen Poetam, qui sub Severo claruit, & Antonino Caracalla, non sub M. Aurelio Antonino, qui vetus jam Eusebii error est, & multos recentiorum decepit, recte tamen Jos. Scaligero in Animadv. ad Euseb. p. 221. contradicente. Scripsit Halievtica, seu de Piscatu libros IV, multo auro à Severo Imp. pensates: Cynegetica, i. e. de Venatione libros V, & Ixevtica, sive de Aucupio libros V, quibus in poematibus quam plurima etiam de natura animalium, longe præclarissima habet. Franc. Vavassor, in libro de Dictione Ludicra, Oppianum in exprimenda affectuum teneritudine, quam animalibus suis erga parentes, aut prolem, demonstratam tribuit, inprimis multum valuisse annotat, atque eum propterea nunquam se sine magno deliciarum sensu legere profitetur. Editus est Oppianus apud Aldum Venetiis, apud Juntas Florentiæ, apud Adr. Turnebum Parisiis 1555. Græce: Latine libros de Venatione reddidit Laur. Lippius, ediditque Argentorati 1534. in 4. cum Scholiis Joh. Cæsariensis: Commentarium suum Latinæ huic versionis recusæ

adjecit Paris. 1555. apud Vascofanum Joh. Bodinus; quanquam Rittershusius, in Epistola quadam ad Georg. Richterum, & ex illo Thomafius Placciusque Bodinum è Turnebi Lectionibus omnem suum Commentarium compilasse, adeoque fœde surripuisse notent. Ipse vero doctissimus Vir, Nicol. Rittershusius, præstantissimam Oppiani editionem adornavit, cum Scholiis antiquis Græcis, ac suis notis, Lugduni Batav. 1597. in 8. Libros de Venatione Gallico versu reddidit Q. Septimius Florens Christianus, Parisiis apud Mamertum Patissonum 1575. in 4. Libri de Aucupio interierunt, aut certe latent hætenus. Nam non penitus interiisse, sed MSS. adhuc à se servari, Andr. Asulanus olim Gesnero retulit, prout hic in Bibliotheca refert, sed permoveri se nunquam passus est, ut ostenderet; quo ipso suspectam reddidit suam relationem. Interea Gesnerus, Græcam *Ixevtixōv* illorum paraphrasin nactus, eo indignius factum hominis tulit, & paraphrasin illam, Latine redditam à se, variis in locis sui de Avibus libri inseruit. Ceterum pertinet ad Oppianum, ob argumenti vicinitatem PHILE, nescio cujus ævi Poeta, & an idem cum illo, cujus Versus in Spiritum S. Cotelerius T. III. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ publicavit: Scripsit, qui huc pertinent, Versus iambicos de Animalium proprietate, quos Græce & Latine Joach. Camerarius edidit Lipsiæ A. 1575. & postmodum Aureo Operi inseruit ibidem A. 1577. Mich. Neander.

- 25 Atque hæc de Poetis Græcis, quorum integra Opera supersunt. Novem Poetriarum illustrium Carmina collegit, ediditque cum notis, Fulvius Urfinus, Antyverpiæ A. 1568. in 8. Telefilla nimirum, Sapphus, Erinna, Myrtidis, Corinna, Myrus, Praxilla, Nossidis, & Amyta. Veterum Philosophorum fragmenta metrica collegit, & sub titulo Poeseos Philosophicæ, edidit Henr. Stephanus A. 1573. in 8. utilissimo labore, cui tamen subinde addi aliquid potest: Et quid mirum in tanta autorum copia? Oracula, quæ sub Sibyllæ nomine feruntur, octo libris comprehensa, una cum fragmentis, quæ hic illic in Scriptis Christianorum reperiuntur, primus edidit, apud Oporinum Basileæ A. 1545. Xystus Betulejus, cum Annotationibus suis. Insecuto mox anno Sebast. Castalio, apud eundem Oporinum, heroico Carmine Latine à se reddita Oracula illa publica curavit, ac pro genuinis etiam habuit, sed cui Eruditorum perpauci assentiuntur. Oporinus inde A. 1555. Oracula Sibyllina Græce & Latine recudit: Mich. Neander vero magnam eorum partem Apocryphorum Collectioni inseruit, quæ Catechesi ejus Græcæ adjecta est A. 1567. Novam Editionem eorundem Oraculorum Græco-Latinam, cum notis, adornavit Joh. Opsopæus Paris. 1589. in 8. qui, Appendicis loco, Oracula metrica Jovis, Apollinis, Hecates, Serapidis aliorumque Deorum & Vatum, ex Variis Autoribus antiquis collecta, Græce & Latine, cum Notis, ut & Zoroastris oracula, cum Scholiis Plethonis

& Pselli adjecit. Recusa est Editio illa auctior Paris. 1599. & 1607. Tandem novam Sibyllinorum Editionem, longe nitidissimam ac emendatissimam, in Belgio dedit Servatius Gallæus, Amstelodami, 1689. in 4; cui Castalionis & Opsopæi notas, suosque insuper prolixissimos Commentarios adjecit: nec non Oracula reliqua, quæ Opsopæus ediderat.

Restat mentio veterum Epigrammatum Græcorum, quæ in locos communes magno studio digessit, & in unum Corpus collecta reliquit, sub Anthologiæ titulo, Maximus Planudes: divisa in septem libros: quorum primus varios locos communes continet: secundus Scommata, dicteria & sales: tertius Epitaphia: quartus Epigrammata in Deorum imagines, hominum statuas, animalium effigies: & in loca quædam, sive topographias: quintus Christodori, Poetæ Ægyptii, è Copto urbe oriundi (quem in Planude male Copitam vocari, pro Coptitio, & confundi perperam cum Thebano Christodoro, alio hujus nominis Poeta Christiano, Gyraldus Dial. IV. de Poet. monet.) quæ è multis poematibus supersunt: inprimis Explicationem statuarum, quæ in Gymnasio publico, quod Zeuxippi cognominabatur, supererant; quibus exprimuntur laudes complurium doctorum & insignium Virorum: nec non ejusdem Christodori Epigrammata in Aurigas hippodromi Constantinopolitani: Sextus liber Anthologiæ complectitur Epigrammata anathematica consecrationum & dedicationum: postremus meretricia & amatoria. Prima hujus Anthologiæ Editio vetustissima est in 4, capitalibus literis impressa, sed cui annus impressionis non subjicitur. Deinde ex Aldi, defuncti jam, officina prodiit, Venetiis A. 1521. in 8: postmodum à Joh. Brodæo emendatam, & notis illustratam, Frobenius Anthologiam in fol. Basileæ excudit A. 1549: tum Henr. Stephanus, additis quoque Græcis Scholiis & notis suis, denuo emendatiorem dedit in 4. 1566. Vincen-
tius Opsopæus suas in Anthologiam notas seorsim excudi apud Oporinum A. 1540. in 8. curavit. Tandem, cum horum omnium annotationibus, Scholiisque in pleraque Epigrammata Græcis, & Latina Versione, nova Anthologiæ Editio, plane nitida, procurata est Francofurti, 1600. in fol. Absque notis horum Autorum Græco-Latinam ejus Editionem dedit, apud Commelinum in 4. A. 1604. Eilhardus Lubinus. Selecta ex Anthologia Epigrammata Latine vertit ἐμπέτης, ediditque apud Rob. Stephanum, juniorem, Paris. A. 1608. in 8. Idem fecit quoque Jos. Scaliger, suntque Epigrammata illa Latina, è Græcis facta, inter Opuscula excusa. Omnium vero salivam movit olim, & expectationem excitavit Salmasius, dum novam Anthologiæ Editionem, infinitis Epigrammatibus auctiorem, nova Versione Latina, & luculentis Commentariis, illustratam sapissime, & magno cum apparatu, promitteret. Ast nunquam promissis stetit.

Pauli Silentarii Epigrammata, quæ seorsim aliquoties Venetiis, ac Parisiis excusa sunt, nunc indicamus magis, quam recensemus, propterea quod Semipriscus tantum Autor ille est: quales etiam Mich. Psellus, cujus, præter tot Scripta alia, jambos in vitia & virtutes habemus; & Joh. Tzetzes, cujus Politicorum, ut vocant, Versuum Chiliades notæ alias, sed vix pro versibus habendæ sunt. Antiquiores his longe alii Christiani Poetæ: Apollinarius Laodicens, Gregorius Nazianzenus, Nonnus: de quibus paucissima solum dicemus, cum de illis alii prolixissime egerint. Apollinarius quamplurima poemata scripsit: è quibus nil nisi Versio Psalterii superest, heroico carmine, eaque satis culto, expressa. Primus illud è Regia Bibliotheca eruit, & regiis typis nitidissime excudit, Parisiis 1552. in 8. Hadr. Turnebus: postea ibidem 1580. recusum: Latinam Versionem addidit, & apud Commelinos in lucem emisit, Frider. Sylburgius, Heidelbergæ, 1596. in 8. Gregorii Nazianzeni poemata 64. supersunt, sed non eo nitore scripta, qui antiquis comparari posset: Primo vitæ suæ historiam consignavit: reliqua sacri ut plurimum argumenti sunt: pia omnia. Neque vero solum cum operibus Nazianzeni prodierunt: sed & seorsim varia variis in locis. Omnia, quæ nancisci poterat, collegit, Latinis versibus reddidit, & emisit in lucem, Parisiis A. 1562. Jac. Billius. Melior Poeta Nonnus profanum Poema reliquit atque Sacrum. Illud inscripsit Dionysiaca, & libris 48. omnem de Baccho, ejusque sacris, sermonem absolvit. Edidit primo Joh. Sambucus Græce, cum lectionibus ac Conjecturis Gerh. Falkenburgii, & emendationibus Guilh. Canteri, Antvverp. 1569. in 4., inde, servatis Falkenburgii Conjecturis, cum Latina Versione Eilh. Lubini, prodiit Hanoviæ, 1605. in 8. Sacrum Poema Nonni Paraphrasis Evangelii Johannei est, centies edita. Editiones præcipuæ sunt Aldina, quæ & prima, 1501; Parisina, 1561. cum Latina Versione Bordati, & notis: Raphelengiana, quam Franc. Nansius magna cura emendavit, suisque Supplementis auxit, 1589. in 8. Heidelbergensis a Frid. Sylburgio curata 1596. Parisina alia, quam Nicol. Abramus, Jesuita doctissimus, emendavit, supplevit, & eruditis observationibus Theologicis & Ecclesiasticis illustravit, apud S. Cramoyssium, 1623. in 8; quæ Editio sane cum reliquis omnibus certare posset: & denique Heiniana in celebri illo Sacro Aristarcho Dan. Heinsii, qui nihil aliud continet, quam Exercitationes ad Nonnum Criticas, pessime à Salmasio exceptas, nec admodum probatas doctis Viris plerisque: primum prodiit A. 1627. ni fallor in 8: postea plus semel recusum. Prodiit apud Feder. Morellum Parisiis A. 1609. in 8. liber, cui titulus: Poetæ Græci Christiani: quem, si quis collectionem esse eorum, quos modo recensuimus, existimaverit, errat: siquidem exiguus liber est, & nonnisi fragmenta Veterum Poetarum, quorum Opera petierunt, è Scriptis Patrum collecta, sistit. Maximum inter eos fragmentum est

est Ezechielis Tragici, qui tamen Judæusne fuerit, an Christianus, adhuc ambigua sub iudice lis est, neque sane est improbabilis opinio Stephani le Moyne, cui & Clar. Guil. Cave, in Historia Literaria, assentitur, Judæum fuisse hominem, & paulo post immanem illam gentis Judaicæ, sub Barcozba Pseudo-Messia suo, stragem, ad erigendos tribules poema suum scripsisse, quod ἐξάγγελον vocat: spem velut novæ liberationis dans. Allegatur hic Poeta, quisquis demum fuerit, à Clemente Alexandrino & Eusebio. Sed plus satis hætenus, quantum scilicet ad rem nostram, de Græcis Poetis dictum est, jamque adeo tempus, ut ad alios accedamus.

CAP. III.

DE POETIS RECENTIORIBUS.

- §. 1. *Poeta Latini Veteres in Grammatico jam Polyhistore, sive Lib IV. celebrati.*
 2. *Poeta Latini Recentiores, & primo quidem EPIGRAMMATOGRAPHI,*
 J. C. Scaliger, H. Grotius, Dan. Heinsius, M. S. Boxhornius, Job. Ovvenus.
 3. *Const. Hugenus, Nic. Borbonius, Franc. Vavassor, Matth. Casim. Sarbievius, Ant. Stratius, Jac. Jolius. Aug. Mascardus, Jac. Biedermannus, Bernh. Baubusius, Bald. Cabillavus, Costobadeus, Job. Cælius, Frid. Hofmannus.*
 4. *Henr. Bruno, Alb. ab Ines, Joach. Rachelius, Pet. Justus Sautel, Hier. Angerianus, M. Ant. Casanova, Demin. Gravina, Pet. Aloysius, Job. Zaratinus Castellinus, Aur. Ursus, Bernh. Baldus, Jos. Baptista.* 5. *EMBLEMATUM Scriptores, Andr. Alciatus, Theod. Beza, Job. Sambucus, &c. Usus illorum immodicus reprehensus.* 6. *ANAGRAMMATUM (quibus parum Autor, cum Jac. Baldeo, tribuit) Inventor Job. Auratus, Scriptores precipui, Guilb. Blancus, Job. Mautnerus, Matth. Zuberus, &c. Vulgus Anagrammatistarum ineptiens explosum.* 7. *Versuum Cubicorum, Quadratorum, Retrogatorum, Cabalisticorum, aliarum istius generis Nugarum difficultium Auctores, Publilius Optatianus Porphyrius, Rabanus Maurus, Paschasius Carmelita, aliique, una cum Judæis, ad similes prolapsis ineptias, exhibiti.* 8. *POETÆ EPICI Recentiores: Dan. Heinsius, Ren. Rapinus, Franc. Vavassor, Varg. Gallucius, Hier. Fracastorius, Hugo Grotius, Act. Sinc. Sannazarius, Casp. Barlaus, Job. Bussièrè, Bapt. Mantuanus, Scæv. Sammarthanus, Jac. Aug. Thuanus, M. Hier. Vida, Calvidius Letus, Abr Cowlclius, Aug. Mascardus, Frid. Rappoltus, Bonav. Baronius, Job. Lud. Praschius, Alex. Morus, Henr. Meibomius Sen., Pierius Winssemius, Laur. le Brun, Publ. Fontana, Mutius Ricerius, Jul. Cæs. Stella, Elisius Calentius. Immiscentur etiam Judicia de Poetarum Scotorum, Italarum, Gallorum & Germanorum, Deliciis.* 9. *ELEGIACI: Pet. Lotichius, Job. Secundus, Dan. & Nicol. Heinsii,*

Cass. Barlaeus, Vinc. Fabricius, Jac. Wallius, Sidron. Hofschius, J. Bapt. Stella, Bald. Cabillavius, Jac. Bidermannus, Joh. Bisselius, Æg. Menagius, Art. Jonstonus, Herm. Hugo, Jac. Balde, Pierius Winssemius, Ferd. Fürstenbergius, Janus Doufa, Alex. VII. Pont. Rom., Sangenesius, Pet. Francius, & Joh. Jov. Pontanus, de cujus etiam Poematibus aliis differitur, variaque afferuntur Judicia. 10. *LYRICI: Georg. Buchananus, Matth. Casim. Sarbievius, Pet. Dan. Huetius, J. Bapt. Masculus, Gilb. Joninus, Jac. Balde, Alb. ab Ines, Urbanus VIII., Pont. Rom., Nicol. Avancinus, Paulus Melissus, Lev. Torrentius, Jacomotius, Christoph. Caldenbachius.* 11. *PHALEUCORUM Scriptores: Joh. Bonefoni, Joh. Jov. Pontanus, Frid. Taubmannus, Jac. Bidermannus.* 12. *JAMBICI & CHOLIAMBICI: Dom. Baudius, Cass. Barthius, Cass. Barlaeus, Jul. Cas. Scaliger.* 13. *Ode Latine Rythmicæ ab aliis jam, ante Phil. Casium, qui illarum sibi falso vindicat inventionem, concinnatæ.* 14. *Parodiarum, Odarum Pindaricarum, & Carminum ἐπιμύχτων, Scriptores varii Latini. Centones, post Ausonium Inventorem, consarcinarunt Pelagius Patrius, Proba Falconia, Jul. & Lel. Capilupi, Steph. Pleurius, Henr. Meibomius, Joh. Bapt. Spadius, Dan. Heinsius, Henr. Stephanus.* 15. *COMICI: Nicod. Frischlinus, Corn. Schonæus, J. Lud. Praschius, Jac. Masenius; TRAGICI: Dion. Petavius, Bernb. Stephonius, Jac. Balde, Jac. Corn. a Marca, Dan. Heinsius, Hugo Grotius.* 16. *SATYRICI: Jac. Balde, Pet. Dan. Huetius, Janus Doufa, Eilb. Lubinus, Sangenesius.* 17. *Judicia de Poetis quibusdam Latinis mediocribus, Rob. Keuchenio, Joh. Casa, Er. Michaelio Leto, Rein. Neubusio, Joach. Pastorio, J. Pet. Titio, Joh. Miltono, Zach. Lundio, Balb. Bonifacio, Pierio Winshemio, Thoma Bartholino, &c. Vitus Beringius & Ol. Borrichius ἐξοχωτάτοις accensendi.* 18. *Innumera Poetarum modernorum Multitudo. Consilium de Poematibus minutioribus egregiis, seorsim editis, colligendis.* 19. *Mentio Carminum Macaronicorum, Latino-Italicorum (Merl. Coccaji & Bernb. Stephonii,) Græco-Latinorum (Dom. Baudii) & Latino-Germanicorum, uti & Versuum Ævi Sequioris Leoninorum, obiter facta.* 20. *FABULARUM ROMANENSIIUM (quorum Nomen pariter atque Originem a Normannis Gallie, conjectura incerta, Claud. Verdierius derivat) Scriptores Græci, Achilles Tatius, Heliodorus, Eustathius vel Eumathius & Jamblichus; Latini Veteres, Apulejus & Mart. Capella; Recentiores Joh. Barclajus, ejusque Continuator infelix Mouchenbergius, & alii deinde innumeri, a Cl. Sorello partim enumerati. Pet. Dan. Huetii Diss. de Fabulis his peculiaris. Hug. Grotii in easdem Affectus.*

Esset jam de Latinis Poetis Veteribus ordine agendum, ni supra jam, in Grammatico Polyhistore, inter Latinæ linguæ Scriptores abunde de iis dictum arbitraremur, Missis igitur illis Recentiores solum enumerabimus,

bimus, & quidem in certas classes distributos, ut eo commodius sermo de iis institui queat.

Prodeant ergo primo Epigrammatum Scriptores. Horum ut apud Veteres pauci sunt boni, ita & apud Recentiores major eorum numerus occurrit quam dignitas: pauci enim hic punctum ferunt. Julius Cæsar Scalliger, rigidus aliorum Censor ac delicatus, ipse hebetes interdum figit aculeos. Hugonis Grotii in Epigrammate elegantia incomparabilis est: nec Heiniana Epigrammata spernenda, ut & Boxborniana, quæ Epistolis ejus sunt addita. Joh. Ovvenus satis quidem acutus, sed nonnunquam ratione styli lutulentus, ac haud raro abit à genio Veteri: certe figuræ Orationis poeticæ, quales ad Epigrammata etiam requiruntur, nullæ illic sunt. Memorabile est, quod de Ovveno Crassus, in Elogiis suis Literator. P. II. p. 97. refert, ejus Carmina apud Italos magni æstimari, illa quoque Monosticha, Satyrica, quæ adversus Monachos & Pontifices scripsit. Contra Ant. Wood, in Historia & Antiquitatibus Oxoniensibus, lib. XI. p. 143. de eodem Oweno refert, illum, ob unicum hoc Epigramma:

An Petrus Romæ fuerit? sub judice lis est:

Simonem Romæ nemo fuisse negat;

ampla hæreditate, quam ab Avunculo locuplete expectaverat, excidisse. Adeo Poetis fatali lege invidentur divitiæ, & ingeniosos Vates presso pede mendicitas insequitur, ut sæpe ingenio suo acuto pereant.

Constantinus Hugenius, in Momentis desultoriis, qui titulus est Carminum illius, sæpe in Batavia impressorum, Epigrammata complura habet egregia: sed acumina interdum affectata & frigidiuscula sunt. Nec deficit nitor Belgicis ejus Poematibus, quæ sub titulo *Koren-bloemen* Hagæ Com. 1658. in 8. prodierunt, & Epigrammata multa continent. Nicolai Borbonii Epigrammata, Lugduni apud Gryphium A. 1538. excusa, quæ tantopere ab Erasmo, aliisque, laudantur, satis quidem Latina sunt: sed argutiam ego nonnunquam defidero. Idem & de Franc. Vavassoris Epigrammatibus judicio, qui nihil argutiarum, nisi quod cum Augusteo Seculo conveniret, admisit. Sed pro hujus Epigrammatibus ego Grotiana & Heiniana legere malim. Paucula illa, quæ Matthias Casim. Sarbievius Lyricis suis addidit, divina sunt: nisi quod ars nimia interdum apparet affectatione antithetorum, quorum etiam ut modus sit, castigata modestia requirit. Antonii Stratii, Jesuitæ, Epigrammata puerilia interdum sunt, nimiumque affectata: aliquando tamen etiam bona. Jac. Jolii Epigrammata parum bona, nisi quando furatur ex aliis. Augustinus Mascardus Sylvis suis elegantissima quædam inseruit: quorum aliqua impudentissimo plagio descripsit Lambertus Villovanus. Sunt & inter Jesuitas non contemnendi Epigrammatum Scriptores, Jac. Bidermannus, Bernh. Bauhusius, Balduinus Cabilla-

vius: è quibus postremi Epigrammata mihi præ duobus reliquis placent; quanquam nec illis etiam defint acumina. Sunt & Costobadei, Aquitani, non spernenda: etsi in quantitatibus Syllabarum aliquando erratum sit: prodierunt Salmurii, 1655. in 8. Joh. Cælii Epigrammata, & Latinitate, & acumine, aliquando commendari merent. Frid. Hofmanni multa quidem sunt, sed frigida, affectata, & quæ multum plebeji habent: invenias tamen interdum, quæ tollere velis.

4

Prodierunt Henrici Brunonis quædam Epigrammata Latina, Belgicis mixta, in quibus, nec acumen, nec nitorem, desideres: titulus est: *Henr. Brunonis Mengelmæs*. Alberti ab Ines Acroamata Epigrammatica non vidi; bona tamen esse credo, si ex Odis æstimentur. Joachimi Rachelii Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis instituta laudari etiam meretur, Kilon. 1669. in 12. edita. Simili modo Hugenus Tricas suas Morales, & Grotius Instrumentum suum Domesticum scripsit. Petrus Justus Sautel scripsit *Annum Sacrum Poeticum*, seu selecta de Divis Cœlitibus Epigrammata in singulos Anni Dies distributa, quibus & elegans stylus est, & acumen Par. 1665. Scripsit idem *Lusus Poeticos allegoricos*; in quibus proponuntur fabulæ & allegoriæ variæ, carmine Elegiaco expressæ, Monachii, 1676. Hieronymus Angerianus inter Latii recentioris Epigrammatographos excellit, numero, argutia, & inventionem ingeniosam, judice Gaddio de Scriptor. Non-Eccles. p. 32. T. I., qui tamen paulo post, mutata sententia, arguta mille parum argute proferre Angerianum ait: neque enim satis esse sententiam pedibus conclusisse: Idem Gaddius l. c. p. 131. alium Epigrammatum Scriptorem M. Antonium Casanovam laudat, eumque Martialis genium Catulliano candore temperatum possedisse ait. Sed tamen utrique horum præfert Domin. Gravinam, eique palmam in Epigrammatibus Sannazarium tribuisse annotat. p. 217. Petri Aloyfii elegantia & arguta Epigrammata commendat Laur. Crassus Elogior. T. I. p. 379., & sane est apud eundem Crassum T. II. p. 309. aliquod Epigramma Aloyfii, quod elogium non præter rem esse datum, abunde comprobatur. Janus Nicol. Erythræus Joh. Zaratinum Castellinum refert Epigrammata multa, tum jocosa, tum gravia, multoque sale conspersa scripsisse, Pinacoth. I. p. 51., qui & in Epistolis, lib. III. Ep. 4. & lib. II. Ep. 9. conferendus est. Aurelium Ursum fere ex tempore Epigrammata optima fudisse & argutissima refert idem Pin. I. p. 165., ac alibi in eodem libro p. 7. Bernardinum Baldum miratur, qui, rarissimo exemplo, in omni genere carminum excelluerit, in Epigrammatibus Martialis argutias, in Odis cultum ac nitorem Horatii, in Epicis poematibus Virgilii majestatem, felicissime imitatus. Josephi Baptistæ Epigrammatum Centurias tres mirifice commendat Crassus in Elog. P. I. p. 337.

Perti-

Pertinent quoque in Epigrammatum censum Emblemata, quæ quidem non semper adeo acuta sunt, nisi quod concisas comparationes concinno aliquo & brevi carmine exprimant. Clarus in ea arte superiore Seculo imprimis fuit Andr. Alciatus, & tanto in pretio habitus, ut Emblemata ejus, quanquam non satisfaciant omnibus artis Emblematicæ regulis, publice etiam in Scholis, Classici Autoris instar, prælegerentur: cui instituto succenset Vavassor in libro de Epigrammate: nihilominus doctissimos Interpretes & Commentatores nactus est libellus iste, Claudium Minoem, Franc. Sanctium, Laur. Pignorium, Joh. Thuilium, aliosque. Theodori Bezæ Emblemata, Joh. Sambuci, & aliorum, ad artis præcepta plane non formata sunt: quorum Censuram videbis apud Masenium in Speculo Imaginum, Veritatis occultæ. Hodie Emblematum neque finis, nec modus, est, sed miserrimorum, & quorum præposterus usus severe etiam coerceri deberet.

Anagrammatum Inventio, quæ ut plurimum Epigrammatibus inventionem suppeditat, nescio quid plebeji & jejuni habet, nec sane decet multum elegantes Poetas, qui ad Antiquitatis genium scribere contendunt. Primus fere, qui usum Anagrammatum suscitavit, Johannes Auratus sive Doratus, Vir superiore Seculo paucis conferendus: & illi quidem parce & sobrie id egit: sed mox, veluti signo dato, imperiti omnes, qui nihil cum doctis commune, nisi laborem habent, ut fecisse aliquid viderentur, ita in nominum inversionem cœperunt incumbere, ut nihil præter nugamenta in lucem publicam prodiret, pulchrumque & laudabile duceretur, transpositis literis Schema aliquod exsculpere, quod imperfectam sententiam, aut ridiculum plane & nullum etiam sensum, gigneret. Quodsi vero Anagrammata elegantem & acutiorem aliquem sensum inferant, adhiberi illa nonnumquam in Versus cogere, obscura est diligentia; atque tum non immerito mechanicum ac circulatorium inventum dicitur à Jac. Baldeo de ratione Anagrammatismi Guilh. Blancus librum conscripsit: Anagrammata non inconcinna Joh. Mautnerus, Pannonius, in Rosa Varniaca, Frid. Taubmanus & Matth. Zuberus sæpe iis utuntur, & posterior acutus nonnumquam in Epigrammate est. Sic nonnemo ex nomine hoc: *Ludovicus decimus tertius, à Borbonio, Henrici quarti & Mariae filius*: viginti & uno Anagrammatibus Psalmum, pû illius Regis precationem complectentem confecit. Vid. Laur. le Brun p. 601., ubi plura similia.

Vix recenseri merentur hic, qui in Versibus quadratis, cubicis, retrogradis, Cabalisticis, excogitandis versati fuerunt: non enim nisi obscuri laboris res est, & nullius ingenii: Janus Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. 144., nugas trans Alpinas vocat. E nugis istiusmodi conflatus Publilii Optatiani Porphyrii Panegyricus est, Constantino M. Imperatori consecratus, & ex

operosis ineptiis constans. Seculo post C. N. nono Rhabanus Maurus versus etiam tales quadratos scripsit, magno labore excogitados, quibus varias Crucis figuras ob oculos sistit, industria profecto mirabili. Manuscriptum vidi apud Clar. Tribbechovium. Habemus inter Theocritea Carmina Versus, bipennis, aræ, alarum figura expressos: quod & Germani aliquot imitati nunc sunt: Latini nunquam, quibus ista inventionum vernilitas non placuit: nisi, quod otiosi Monachi talia interdum excogitarunt. Ac prodiit Carmelitæ alicujus Paschasii liber, sub titulo Poeseos Artificiose, quo integram farraginem crepundiorum talium poeticorum exhibet. Sed ista imbecilles solum animos delectant: quales argutiæ etiam illorum sunt, qui Hieroglyphica quædam nominalia signa excogitarunt, quibus nomen alicujus literis, quarum singulæ Emblema aliquod continent, repræsentatur. Nugæ sunt hæ: non minus ac Judæorum certum Carminum genus, de quo Celeberrimus Wagenfeilius agit in Not. ad Cod. Sota, c. 49., ubi nimirum verba, etsi Hebræa sint, ipsique etiam Versus integri, nihilo tamen minus similitudine & identitate verbis linguæ alterius respondent. Sed hæc missa jam faciamus.

8 Qui ad Epici carminis majestatem inter recentiores accedant, non ita multi sunt: nec multos reperit Virgiliana illa gravitas idoneos imitatores. Omnibus enim numeris absoluta est: ut delirent plane, qui vel Statium, vel Claudium, illi præferre non erubescunt. Inter recentiores tamen Daniel Heinſius, in Carmine de contemptu mortis, non multum ab ejus genio abit, ut recte judicavit Buchnerus in tract. de Commutata dicendi ratione, c. 8. p. 157. Renatus Rapinus in Eclogis, & in libris de Hortorum cultura, plane Virgilianus est, & styli nitidissimi artifex. Reperias etiam in Parnasso Societatis Jesu (cujus hactenus Tomus tantum Primus Francofurt. A. 1654. in 4. prodiit) nonnulla Vavassoris, Gallucii, aliorumque, quæ genium Virgilianum habeant. Hieron. Fracastorius, Medicus & Poeta Veronensis, medio superioris seculi defunctus, inter præcipuos Virgilii imitatores ponendus est, quandoquidem, Thuano teste, tam feliciter in ea imitatione profecit, ut illum proxime ad Virgilii majestatem accessisse amuli quoque faterentur: & in his Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator: qui, visa ejus Siphilide (quam poema plane divinum vocat Mich. Neander, in præf. ad Erot. L. Gr. p. 207.), non solum Joh. Jovianum Pontanum, sed se quoque ipsum, in opere accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit. Admiratus quoque Fracastorium est, & Aras erexit defuncto, Carmine exequiali ita inscripto, Jul. Cæs. Scaliger. Hugo Grotius in Heroico carmine varius est, quod ipse de se in præfatione fatetur: modo enim ad Virgilianos numeros, modo ad Statia-

nos

nos, modo ad Claudianeos, accedit, prout à lectione incaluerat. Aët. Sannazarus felix Virgilii imitator est; sed in eo peccat, quod, in Versibus Virgilianis retinendis, ad superstitionem usque studiosus est: vera autem imitatio tam consistit in conferruminatione phrasium, quam in expressione dictionis ipsius. Casp. Barlaeus totus Claudianus est: adeo, ut Claudiani umbra à Nic. Heinio, in Præf. Lusus Saturnalitii, per jocum appelletur. Joh. Bussièrè, in Scanderbego suo, non videtur privandus laude Virgiliani Carminis, nisi forsan morosior aliquis levia quædam nimis urgere velit. Deliciæ Poetarum Scotorum nonnulla etiam habent non contemnenda, nisi, quod ad Statii & Claudiani genium pleraque accedunt. Georg. Buchananus, Scotus, qui in iis non comparet, in Libro de Sphæra, aliisque Carminibus, propius ad Virgilianam elegantiam accedit. Carmina Illustrum Poetarum Italorum, uno volumine collecta, plurima etiam bona habent, in his Sannazarius, de quo diximus. Qui Bapt. Mantuani poemata Virgilianis æquare voluerunt, næ illi multum lapsi iudicio sunt. Facilis ille quidem versu, sed ineptus interdum prolixis descriptionibus, & tautologiis; nonnunquam etiam barbarus: iudicium de eo vide apud Rapinum de Carmine Pastorali p. 177. Deliciæ Poetarum Gallorum, ut solet fieri, in Collectaneis, bona aliqua habent, aliqua non satis laudanda: Germanorum vero Poetarum Deliciæ adeo sunt mole ineptorum Carminum oppletæ, ut nomen Deliciarum profecto non mereantur. Acerbior autem est in illos Censura Galli illius Epigrammatum electoris, [Nicolii] cuius meminit Vavassor de Epigrammate, qui vix duo Epigrammata laude digna invenire sibi visus est: adversus quem, laudabili sane, & rarissimo in Gallis candore, Germanum nomen tuetur animose Vavassor. Poemata Didactica, quæ humiliori stylo, quam Heroica scribi debent, aliqua in Deliciis Gallorum inveniuntur; ut Scæv. Sammarthani libri *παιδογροφίας*, & Jac. Aug. Thuani de Re Accipitraria libri. Inter Italos est M. Hier. Vida Poema de Bombycibus: est & Calvidii Læti Callipædia, sive de pulchræ prolis habendæ ratione, Lugd. Batav. 1655. in 4., quæ Virgiliani Carminis imitationem pro lege sibi proposuerunt. In Vida tamen vide, quid desideret Scaliger. Nemo autem felicius Virgilium, quam Rapinus expressit. De Plantis Abr. Cowley, seu Coulejus, poemata Latina scripsit, quorum aliqua heroici, aliqua Elegiaci carminis, Londini, 1668. in 8., elegantia quidem, sed quæ ad genium Virgiliani Carminis non accedunt: argutiis enim nimium indulget, ut Epigrammaticum potius quid interdum scribat, quam planum carmen: ac præterea non ubique purus est: quanquam Angli illum omnes Veterum poetarum numeros implevisse sibi persuadeant. Augustus Mascardus sublimis est, & quasi ex Statiano & Claudiano genere temperatus: Bonaventura Barronius ad tumorem usque sublimis est, metapho-

ris elatis: Latinitas non satis pura, magna in versibus licentia: legi tamen meretur, quod subministrare nonnunquam elegantes metaphoras possit, si quis modeste uti novit: nec Epigrammatibus desunt acumina. Joh. Ludov. Praschii Carmina Heroica Virgilianum aliquid spirant, & nitidum: de Eclogis quæ pronuntiare debeam, non liquet, cum nondum viderim. Alex. Mori Poemata Claudianum aliquid spirant, & extemporali ineptu effusa apparent. Frid. Rappolti Poemata castigatissima sunt, & ad Virgilianam composita imitationem, multam granditatem & jucunditatem præ se ferentia: nec contemnenda Poemata Henr. Meibornii Sen., quæ eruditissimus ac æque celebris nepos ejus in lucem edidit. Pierius Winssemius duos, quod memini, Panegyricos scripsit, in quibus sublimitate Statium, & periodorum formatione Claudianum, imitatur, vel potius excedit: nec enim placet mihi adeo pendens & contorta periodus, qua utitur, & semper in casuris periodum finit. Laurentius le Brun, in Virgilio Christiano, Virgilium imitaturus, multum abit à genio Virgiliani Carminis: non enim nitidus satis est, nec illa artificia Virgiliana capit. Publii Fontanæ Heroica Carmina vehementer laudat Erythræus, atque Pythagoreorum commento Virgilii animam in illum immigrasse dici posse, judicat, nec in contentione, si qua institueretur recentiorum Poetarum de principatu, Pontanis, Vidis, Fracastoriis, Sannazariis, cesserum, Pinac. I. p. 75. & II. p. 50. Tum & extollit Mutium Ricerium, ut qui germanam imitandi Virgilii rationem esset assecutus, sed quam inertia sua, & desidiofo vivendi genere, iterum amiserit. Demum & Jul. Cæs. Stellam laudat, ad heroicum carmen à natura factum, Pinac. II. p. 82. Vixit, sub finem Seculi decimi quinti, in Italia Elifius Calentius, cujus mentionem nullam Scaliger facit; sed tamen prodierunt illius Carmina, à filio edita Romæ A. 1503. satis elegantia & arguta.

- 9 Inter Elegiacos Scriptores Veteres primas ego deferam Ovidio, quicquid etiam alii morosuli de Catullo, Tibullo & Propertio sentiant: quos ego quidem ratione Latinitatis æstimem, non ratione genii Elegiaci: etsi Tibullus & Propertius illum felicius fuerint, quam Catullus, assecuti: Ovidius autem in genio Carminis Elegiaci exprimendo adeo felix est, ut nemo mortalium illum superet. Inter recentiores, primus locus debetur Petro Lotichio Secundo: quo, vel ipsa fatente invidia, nemo unquam melius exprimeret Ovidium, quod candidum est judicium Dan. Heinsii, lib. II. Eleg. 8. Unum hunc Germanum omnibus Exteris possumus opponere, non negantibus ipsis Batavis, & nuper quoque Rapino, in Commentationibus super Aristotelis Poeticam Gallicis. Hunc excipiat Johannes Secundus, Belga, cujus Poemata recognita à Pet. Scriverio sunt. Hinc Hein-

Heinsii, Pater & Filius, mire in Elegiis etiam felices. Superare tamen Patrem Danielelem videtur Nicolaus Filius. Casp. Barlaeus suavis etiam ac facilis, at nimis interdum diffusus, nec impetus illos naturæ satis temperat. Vincentius Fabricius tersus etiam ac nitidus; observes tamen in illo vestigia nonnunquam Lotichiana. Jacobus Wallius, & Sidronius Hofchius, Jesuitæ, omnem Elegiaci Carminis laudem merentur, Latinissimi, facillimi, nec Elegiacis argutiis destituti: Wallius etiam in Heroico carmine laudandus. Joh. Bapt. Stellam Elegias prope ad Veterem elegantiam scripsisse testis est Erythræus, in Pinacoth. l. p. 154. Nec contemnendæ sunt Epistolæ Heroum & Heroidum, ad Ovidii exemplum, à Blanduino Cabilavio & Jacobo Bidermanno, Jesuitis, scriptæ; qui posterior, Epico carmine, Herodianos libros tres, ad Claudianeum Carminis genium, scripsit, Antvverpiæ 1634. in 12. Sunt & Deliciæ vernæ & æstivæ Joh. Bisselii, quibus veris atque æstatis commoda Elegiaco carmine describuntur, notæ melioris. Æg. Menagius, cujus poemata sæpe excusa sunt, identidem auctiora, in Elegiis, sed & omnium Carminum genere, Latinus, nitidus ac elegans est. [Magnas vero lites, ob hæc sua Poemata, aluit cum Adr. Bailletto, qui illa multis modis perstrinxerat, hoc sua vindicante Anti-Bailleti Tomo II.] Si quis sacri argumenti scripta velit, Arturus Jonstons, in Psalmorum versione, quemadmodum & in operibus ceteris, ubique purus & tersus est, ut ego quidem nihil in illo desiderare possim. Hermannus Hugo, in Piis Desideriis, Heinsius in Emblematis sacris omne punctum ferunt. Jacobus Balde, in Urania Victrice, acutior interdum est, quam decet Elegiam: quemadmodum & Pierius Winssemius in Amoribus suis, quos Senex scripsit, in quibus Græcum Elegiæ genium imitatur: qua in arte alias singularem peritiam habet Dan. Heinsius in Monobiblo suo. Septem Illustrium Poetarum Poemata, Amstelod. A. 1672. edita, non in Elegiis solum, sed & in aliis Carminum generibus, Latinissima sunt, & suavissima: inprimis quæ Ferdinandus Fürstenbergius, immortale Principum Germanorum decus, Episcopus Paderbornensis & Monasteriensis, composuit, & quæ seorsim quoque excusa sunt: quibus nihil ferme nitidius scribi posset, & quæ majorem vetustatis Characterem animo Poetæ impressum ostenderent. Taceant omnes Itali & Galli ad majestatem & suavitatem horum Carminum. Jani Doussæ Elegiæ horridulæ aliquantum sunt, interdum & Catullianum quid sapiunt: sed Latinæ. Alexandri VII. Papæ, cujus poemata sub nomine Philomathi prodierunt, Elegiæ non vel Latinitatis, vel inventionis, laude privandæ: prodierunt Amstelodami A. 1660. in 12. Sangenesii Elegiis nihil etiam deest, quo laudari mereantur: quanquam Satyræ ejus mihi non placeant, in quibus nullus plane est Satyricæ dictionis genius. Petri Francii, tum juvenis viginti annorum Elegiæ aliquot de Candia scriptæ, supra quam credi

potest, nitidæ sunt & elegantes. Joh. Joviani Pontani Elegiæ negligentius quodammodo scriptæ videntur, eamque ob causam quibusdam non magno pretio veniunt: quod mihi secus videtur. Quamquam enim non negem, in quibusdam numerum, in aliis spiritum deficere, excusari tamen illa posse arbitror. Phaleuci ejus mirum in modum mihi semper placuere: Urania ejus, Poema didacticum, quo Astrologiæ rationem & præcepta tradit, ut & libri ejus Meteororum, deque Hortis Hesperidum, quibus docet modum ferendi poma aurea, dictionem habent, quæ modesta, elegans, & à Virgiliano genio non multum abiens mihi videtur. De Eclogis ejus parum benigne sentit Rapinus Dissertatione de Carmine Pastoralis. Barthius, in Adversariis col. 1299., Pontanum non nimium suo ingenio indulgisse optaret. Divinum furorem in illo & Jac. Sannazario agnoscit Bernardinus Parthenius, in Comment. ad Horat. lib. III. od. 25. Ita vero Erasmus de Pontano, in Dialogo, quem Ciceronianum inscribit: *Non sum tam hebes vel invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus Virum esse Summum. In Epigrammatibus plus tulisset laudis, si vitasset obscenitatem, quod nec in Dialogis suis caret. Ciceronianus non erit, in quo sexcentas voces possem ostendere, quæ nusquam sunt apud Ciceronem.*

Inter LYRICOS veteres Latinos unicus atque summus est Horatius. 10 E recentioribus primas ego tribuo Georg. Buchanano, cujus tersissima Latinitas, elegans dictio, & plane ad genium lyrici carminis, informata est: quanquam non adeo sublimis, ut esse debere censent, qui oden proxime ad heroici carminis dignitatem accedere, cum Scaligero, arbitrantur: atque ut est Matth. Casim. Sarbievius, qui etiam affectat metaphoras excelsiores, de cetero inter optima sane lyricorum exempla ponendus. Buchananus vero in ceteris quoque Carminum generibus felicissimus est, ac dignus, qui inter optimos è recentioribus numeretur. Scripsit & odas quasdam Petrus Daniel Huetius, quæ mirifice genium odæ Horatianæ exprimunt. Nec pejoris sunt commatis Joh. Baptistæ Masculi & Gilberti Jonini Lyrica, ut & Jac. Baldæi, quæ omnia, & Latina satis sunt, & genuinum Lyricum satis exprimunt: & ultimus quidem ille, Baldeus, ob singularem festivitatem, & variarum materiarum varietatem, vehementer mihi placet. Judicium Barlæi de illo videatur in Epistolis 467. & 487. Scripsit & libros de vanitate mundi mire elegantes, & libellum, qui Philomela inscribitur: in quibus miscet versus pro ratione materiæ. Albertus ab Ines, in Centuria Lyricorum suorum, ac in Lechiade, metaphoris splendet: numeris etiam satis concinnus est, nisi, quod interdum aliqua non satis Latina occurrere videntur. Urbani VIII. odæ, cum commentario Henr. Dormalii diffuso, & ambitioso editæ sunt, quæ mediocris bonitatis mihi videntur: nec est, quare adeo magnifice

gnifice de iis sentiamus, etiam si Jesuitæ illas, vivo adhuc Urbano, in Scholis suis, loco veterum Poetarum, discipulis prælegerent, & ad imitandum proponerent. Nemo enim non videt, ex adulatione illud institutum esse profectum, neque adeo exinde de puritate odarum terfissima judicium ferri posse, ut quidem existimavit Erythræus, Pinac. II. p. 152. Certe simplicior ille stylus est, nec lyrica dictione assurgit, neque est numerorum, illa concinnitas, quæ maximam lyrico carmini elegantiam conciliat, & occurrunt aliquando minus Latina. Nic. Avancinus, in Poesi lyrica, illatinus interdum est, & fictis à se metaphoris, longiusque petitis, ac nonnunquam frigidis nimis indulget: est tamen, ubi bonus est, & quædam habet non contemnenda. Pauli Melissi odæ, à quibusdam magno in pretio habitæ, Vincentio Fabricio, in Pransu parato, merito saxeæ vocantur: nulla enim in iis est numerorum concinnitas, nec decora translatio, ac Epitheta apte proposita. Occurrunt & in Lev. Torrentii Poematibus nonnunquam, quæ legi mereantur, quemadmodum & in Jacomotii Poematibus, quem laudat Jos. Scaliger in Excerptis Puteanorum. Christoph. Kaldenbachii lyrica non omnino spernenda.

Inter eos, qui Phaleucos scripserunt, nitidissimus delicatissimusque 11 est Joh. Bonefonius, Gallus, cujus Carmina merito aurea vocat Scaliger: ejus Basia omni melle suaviora. Hinc sunt Phaleuci Joh. Jov. Pontani, elegantes quidem, & Latini, sed nequam interdum & lascivi, quique parum decent Virum professionis sacræ. Frid. Taubmannus in phaleucis, & in Anacreontico carmine, festivus est, magisque genium horum carminum, quam ceterorum expressit. Nec sua laude privandi sunt Jac. Bidermanni, Soc. Jes., Sylvulæ Hendecasyllaborum, quippe in sacris & gravibus argumentis elegantes, & dignam habentes argumento elocutionem: prodierunt Lucernæ, 1647.

In Jambis nemo felicior est Dom. Baudio, qui in reliquo carminum 12 genere deficit. In Scazontibus querquerus est & plane ridiculus Tarræus Hebius, vel, qui sub eo nomine latet, Casp. Barthius: cujus & Anacreontes lignei plane, imo stercorei sunt. Casp. Barlæus singularis Scazontum artifex. Jul. Cæsaris Scaligeri durissimi sunt, nec imitandi.

Fuere, qui in lingua Latia odas Germanorum rhythmicas imitati sunt: 13 ut Plempius in Quisquiliis suis Poeticis, editis Amstelodami A. 1637. in 4. Frustra itaque Phil. Cæsius tam lepidi Carminis se inventorem vocat, qui, in præfatione seiner Adriatischen Rosemunda / specimen aliquod hujus Carminis, à se inventi, recitat; sed longe antiquiora sunt talia Carmina; & plura eorundem collegit Camdenus, in Reliquiis suis Britannicis.

14

Ad odarum Scriptores illi etiam pertinent, de quibus paulo antea dictum est, qui Parodias scripsere: quarum aliquas uno libro collegit, & ipse fecit Henr. Meibomius Sen.: Sunt & aliorum, Havemanni, Sagittarii, Rhodii, Bertilii Canuti, Parodiæ. Ad imitationem Odarum Pindaricarum scripserunt Latini recentiores Scævola Sammarthanus, Dan. Heinſius, alique, Odas Strophis, Antistrophis Epodisque suis, distinctas. Alii, liberius adhuc divagantes, carmina scripserunt, quæ vocarunt *ἐπίμικτα* vel *σύμμικτα*, nullo certo metro contenta, sed probabiliter arrepta. Tale est Dan. Heinſii Carmen in Uxoris suæ obitum, & Hugonii. Habet & Jac. Baldeus, in Lyricis suis, aliquot tales vagos Dithyrambos. Spectant etiam huc Centones, è Poetis congeſti, quorum mentio prorsus omittenda non est. Eos primum invenit Ausonius ex Virgilio: hinc ex Homero & Virgilio qui facerent, plures secuti sunt. Homero-centra, seu Homeri Centones à Pelagio, Patritio, factos, falso nonnulli Eudociæ, Imperatrici, Leontii, Philosophi, filia, & longe pejus alii Probæ Falconiæ, adscribunt, notante, post alios, Placcio de Pſeudon. p. 191. Aldus Manutius, à Joh. Candido acceptos, excudit. Morellus vero in Collectione Poetarum Græcorum Christianorum recudit. E Virgilio Proba Falconia, Julius & Lælius Capileſpi, Centones congeſſerunt, de quibus præclare ſentit, in Tract. de Poesi c. 16., Ant. Poſſevinus. Quin fuit, qui Acta Christi collecta è Centonibus Virgilianis conflaret, ederetque sub titulo Sacræ Æneidos, Stephanus Pleurius, Paris. 1618. Quos vero paulo ante memorabamus Capiluporum & Falconiæ Centones collegit, & suos addidit Helmſt. A. 1597. Henr. Meibomius. Est & quidam Joh. Bapt. Spadius, cujus Centones Virgiliani A. 1614. editi sunt Placentiæ in 4. Dan. Heinſius scripsit Idyllion aliquod, Centonem Virgilianum ad amicum, cui ex congressu cum ancilla proles nata. Henr. Stephanus quoque Centones Græcos & Latinos, non ſemper magno, ut mihi quidem videtur, cum judicio ſcriptos, collegit ediditque.

15

Comædiarum ac Tragædiarum hodiernarum ratio ab Antiquis maximopere differt. Multa de Veteri cantandi in Comædiis more agit Iſ. Voſſius libro de Natura & viribus rhytmi. Et fuit ex Italis Octavius Rinuccinus, qui Veterum istum, ac multorum ſeculorum ſpatio intermiſſum, ad tibias vel fides decantandi morem magna ex parte revocavit: de quo vid. Erythraus Pinac. I. Im. 34., qui & Andream Salvadorem Im. 35., & Jacobum Cicognium Pinac. III. Im. 35., in eo genere vehementer laudat. Sed hos quidem vernaculos tales ludos Scenicos ſcripſiſſe, quos nunc operas vocant, manifestum est. E recentioribus Comicis Nicod. Friſchlinus non contemnendus est. Cornelius Schonæus, in Terentio ſuo Chriſtiano, laudem ſane aliquam meret: ſed errant omnino, qui juventuti librum, ut Clasiicum aliquem Autorem, prælegunt. Joh. Ludov. Praſchii Comædia, Amici,

Amici, elegans est & Latina. Scripsit & Jac. Masenius aliquas, quas Palastræ suæ Dramaticæ subjungit. Tragœdias Jesuitarum aliquot habemus, scite elaboratas, Dion. Petavii, Bernh. Stephonii, Jac. Baldei, aliorumque. Nec sunt Jacobi Cornelii à Marca tragœdiæ contemnendæ. Daniel Heinſius Herodem Infanticidam scripsit, eleganti stylo: sed quæ male Gentilium Deorum cum Judaica religione commiſtionem instituit, ut illi haud abs re à Balzacio obſectum eſt, cum quo inde Heinſio lites natæ, quas ſupra ſatis prolixè recenſuimus ſcripſerat idem Heinſius, admodum juvenis adhuc, Auriacum, ſive Libertatem ſauciam, Tragœdiam: quæ vero inter poemata ejus poſtmodum edita non eſt, fortasſe, quod aliqua adhuc juventutis veſtigia apparerent: edita eſt Lugd. Batav. 1602. in 4., ſubjunctis etiam Jambis aliquot, qui pariter non ſunt inter poemata recuſi. Similiter & Grotius Tragœdiam, Adamum Exulem, cum aliis quibusdam Carminibus, quæ in Opere Poematum non occurrunt, edidit Hagæ Com. 1600. in 4. pene in pueritia ſua, quam ob rem illa omiſſa ſunt: ſervari tamen poſſunt, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi in illis ſuccreſcens perfectio poſſit.

Satyrici poſt Veteres non adeo multi occurrunt, inter recentiores, qui 16 magnopere commendari poſſint, præter Jacobum Balde, qui in Satyricis ſuis Medicis, Encomio torvitatis, Satyra in tabacum, (quem contra Raph. Thorius, Med. Londinenſis, Hymno peculiari, Libris II., Ultrajecti A. 1644. in 12. editis, comprehenſo, celebravit) in pingues & macilentos, in Aſtrologos, circa Eclipſin A. 1654. delirantes, in Podagricos, mire vetuſtæ dictionis Satyricæ genium exprimit. Pet. Dan. Huetius paucas quasdam Satyras ſcripſit, quæ ita Horatium imitantur, ut nec ovum ovo fit ſimilius. Scripſit & Janus Douſa Satyras non contemnendas. Guilh. Lubinus tolerabilis eſt, ſed illis, quos diximus, non comparandus. Sangeneſius dictionem nimis plenam affectat, quam quæ decet Satyram.

Recenſuimus præcipuos Poetarum Latinorum: ſubjungamus aliquos, 17 quaſi per lancem Satyram, qui ad mediocrium claſſem referendi. Inter illos ſunt Poemata Petri Molinæi, Cantabrigiæ A. 1670. edita in 8., quæ pleraque Sacra: Schonhofii Poemata: Vinc. Placcii Poemata puerilia & juvenilia: Joh. Iſaaci Pontani Poemata: Nicol. Suſii Elegiæ Mariana: Nicæſii Baxii Poemata: Jani Bodecheri Banningii poemata: Adolphi à Danz poemata, qui Claudiani genium in carmine imitatur: Laurentii Niendalii poemata: Jac. Zevecotii poemata: Rob. Keuchenii Muſæ juveniles neglexer admodum ſcriptæ, & nonnunquam peccant in quantitatibus Syllabarum, non tamen contemnendæ. Joh. Caſæ Carmina, Latina quidem, ſed parum habent genii poetici. Eraſmum Michaelium Lætum Virgilium Danicum appellant aliqui: ſed multum à Mantuano illo differt: aliquot Vo-

lumina poematum in 4. scripsit: sed illatinus interdum est, & numeros tantum scribere voluit, vastosque libros. Reineri Neuhufii poemata pueris solent esse in pretio: humilis plane est, nec unquam assurgit, & eadem semper chorda oberrat: quanquam numerus facilis sit. Joach. Pastorii Sylva, & cetera Carmina, docta sunt & elegantia. J. Pet. Titii Latina, & numeri facillimi. Ab Anglis commendari Joh. Mittonus, ut in Anglicis, ita in Latinis poematibus, solet. Zachar. Lundii, Dani, Elegiæ Venatoriæ bonæ, quas juvenis scripsit: plura scripsit poetica, sed quæ, ob mortem præmaturam, inedita manent. Balthas. Bonifacii Musas extemporales esse facile apparet: Scribacissimus enim homo fuit: stercus ut accipitris, nec bene, nec male, olent: bona quædam sunt, quædam inepta, ut solet evenire in extemporalibus laboribus. Pier. Winsæmius, in Syrio suo, ut in reliquis operibus, elegans est, nec poetici genii parcus. Thomæ Bartholini Carmina pauca, cum Dissertatione de Medicis Poetis Hassniæ prodierunt; non quidem contemnenda, sed quæ nonnunquam sua, i. e. Medica & alia à Poesi, agenti excidisse videri queant. Vitus Beringius, Ol. Borrichius, poemata quædam sparsim edidere, elegantissima sane, & omnibus numeris absoluta.

- 18 Sed quis omnes Poetas, aut multo magis poetarum Umbras, ceteros volantes, in ordinem cogat? Citius Jovis imbres quis vocet ad numerum, quam innumerabilem istam copiam Poetarum, quæ orbem literatum intempestivis suis Scriptis vexat. Nobis hi, quos enumeravimus, sufficiant. Ac solent interdum brevia quædam Carmina ac Epigrammata à quibusdam scribi, integris Carminum ineptorum sylvis præferenda: quæ in unum volumen colligenda suaferim, Epigrammata præsertim, quorum rarior mæsis est.
- 19 Non erit operæ pretium, quædam de barbaris illis Carminibus dicere, quæ Macaronica vocantur, Italo ac Latino sermone mista, qualium integrum Opus prodiit Merlini Coccaji, Venet. 1554. in 8. plus semel recusum, & quale festivum admodum scripsisse Bernardinum Stephonium Erythræus refert Pinacoth. I. p. 160. Sunt & Latina Græcis quibusdam mista scripta, v. g. Dom. Baudio: quod in Latina & Germanica linguis imitati sunt aliqui. Leoninorum Versuum, five rythmicorum, ferax Seculum monachale fuit, quibus hæ quærebantur eximiæ deliciæ & sunt plerumque Epitaphia barbarorum ævi medii Seculorum lepido isto carminis genere conscripta.
- 20 Ceterum ad Poemata fabulæ quoque Romanensis, ut eas vocare suevimus, spectant. Hispanis Romanzes, Gallis Romans dictæ: cujus nominis originem è Gallia esse, atque à Normannis arcessendam judicat Claud. Verderius, in Censura Autor. p. 43. his verbis: *Cum veteri lingua Nor-*

*Normannorum scripta essent hujusmodi fabule, Gallica lingua Normans, b. e. Normanni appellati sunt libri, quibus enarrarentur. Postea, ut videmus, populares multa ob imperitiam invertere, idque præsertim in Italia (quod, quamvis extra rem, dictum tamen esse volo,) duabus prioribus literis inversis Romans dixere. Hispani deinde in hoc scribendi genere Gallos æmulati Romanzes appellavere. Id vocabuli postea usurpatum fuit ab Italis; cujus originem petendam arbitror unde dixi rejecta eorum opinione, qui ἀπὸ τῆς ῥώμης deducunt. Hæc Verderius: quam vere, alii videant: certe fabulas tales ab antiquis Normannis scriptas vix est ut credere queamus. Græcas vero Veteres etiamnum habemus: *Achillis Tatii* (quem perperam Statium Gesnerus aliique appellant) de Amoris Leucippes & Clitophontis; quem librum ob lasciviam nimiam vehementer Photius Cod. 87. improbat: editus est Heidelbergæ, 1601. in 8. è Bibliopoli Commeliniano: quam vero Editionem admodum esse mendosam scribit ad Scaligerum Nicol. Rigaltius Epist. Gall. lib. II. Ep. 77. seque centum locis eam suppleturum promittit: quod ut non præstiterit, prodiit tamen Tacius nova facie Lugduni Batav., ex recensione Salmasii, 1640. in 8; & minutiore iterum forma: versus quoque in linguam Anglicam Oxoniæ, 1638. in 8. *Heliodori Æthiopica*, dum castos Charidæ & Theagenis amores mirifico sermonis nitore exponunt, & præterea ad historiam Æthiopicam longe plurimum conducunt, omnium approbationem meruere. Primus illa, è Budensi Codice, quem è communi clade servaverat gregarius miles, apud Hervagium, Basileæ A. 1534., Græce edidit Vincent. Opsopæus: sed mendose admodum, ut Gesnerus queritur: inde Latinam versionem libri struxit, ediditque apud Oporinum, Stanislaus Warscheivvizki, Eques Polonus, A. 1551. Græce & Latine prodiit apud Commelinum 1596. in 8: Optima vero Editio est & emendatissima, quam curavit, & cum notis suis edidit Joh. Bourdelotius, Parisiis 1619. in 8. Eustathii Historiam Amoris Ismenes & Ismenia publicavit Gilb. Gaulminus, Græce & Latine, cum notis suis, A. 1617. & 1618., putatque esse illum Eustathium, qui Commentarios in Homerum ac Dionysium scripsit. Sed dubitat ea de re Vossius de Histor. Gr. lib. IV. c. 19. p. 491., & Eumathio potius Macrembolitæ, Protobolifario, adscribendum librum censet, cum ita nomen in Codice Mediolanensi legatur. Simile fuit Drama Jamblichi, non Philosophi istius celeberrimi Chalcidensis, sed Senioris alius, qui sub Marco Aurelio Imp. vixit, & de Rhodanis ac Simonidis amore ita scripsit, ut inter castitatem Heliodori & Achillis Tatii lasciviam medius velut incedat: compendium libri Photius habet Cod. 94. E Latinis Autoribus istum in modum scripserunt Apulejus & Martianus Capella. E recentioribus Joh. Barclaji Argenida & Euphormionem habemus, libros non eodem ab omnibus judicio exce-*

exceptos: siquidem laudatur ab his, culpatur ab illis: certe Latinitatem ejus non satis puram esse tersamque, peritissimi judices, Scaliger, Scioppius, aliique, judicant. Argenida in varias linguas versam continuavit etiam Gallus quidam Autor Mouchenbergius, usus tamen Joh. Ludov. Gothofredo, qui Latina suggereret: prout è Weitzio Placcius annotavit in Anon. Detect. c. 9. p. 64. Enimvero multum ante se relinquit Barclajum iste parum felix Continuator; & interdum strenue alios exscribit: id quod inprimis de Petri Casanovæ Charitina, Romanensi fabula, Medonius, vitæ Casanovæ Scriptor, commemorat: *usque adeo*, inquit, *arrisit Charitina Autori ignoto, alioquin ingenioso, qui Barclaji Argenida continuavit, ut eum non penituerit plurimas ejus pagellas totidem fere verbis in se transmovere.* Ex eo tempore autem innumerabilis pene talium Scriptorum copia, ab otiosis hominibus confarcinata, prodiit in Italia, Gallia, Germania, Hispania: quorum aliqua laudari possunt, ut quæ inventionem, rebus & elocutione commendari merentur: plurima vero, præsertim Germanica, nauci sunt, & absurda, ac à verisimilitudinis lege aberrantes fabulæ. Eas omnes recensere nostri non est instituti: vid. Sorell. in Bibliotheca Gall. c. 9., ubi fabulas illas distinguit in allegoricas, verosimiles, heroicas, comicas. Est enim omnino inter eas discrimen: quædam sub ratione fictionis illius Status publici arcana describunt, quædam alia recondunt. Elegantem de iis Dissertationem scripsit Petrus Daniel Huetius Gallica primum, deinde & Latina lingua in vulgus editam: promisit etiam aliquando Æg. Menagius singularem de illa materia tractatum. Commendat illas, ut rei politicæ & moralis non inutiles præceptiones, Vir quidam illustris, qui Gallica lingua, Testamentum Patris ad filium scripsit: &, ut amicus narravit, nullorum librorum lectione magis delectatus est Grotius, quam fabularum istarum.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

IOHANNIS MOLLERI
Flensburgensis
HYPOMNEMATA
HISTORICO-CRITICA

ad Libros
POLYHISTORIS LITERARII MORHOFIANI
IV. Posteriores.

AD LIB. IV.
SIVE
POLYHISTOREM GRAMMATICVM.

Ad Cap. I., §. 10., p. 8. Jac. Gaffarelli, Galli, Th. & J. Can. Doctoris, Protonotarii Apostolici, Prioris D. Catharinæ ac D. Aumelii Commendatoris perpetui, Ludovicique XIII. Regis Galliarum, Theologi, Confiliarii & Eleemosinarii, Viri eximii, in Literatura imprimis Orientali, Eruditionis, *Curiositates Inaudite* Gallice prodierunt Parisiis A. 1629. ac 1630., Rhotomagi A. 1631. & 1650., ac sine Loci mentione A. 1637 in 8vo (V. Michaelis *Præfat.* & Labbei *Biblioth. Bibliothecarum p. m. 597.*) Anglicam illarum Versionem dedit Edmundus Chilmead, Glocestriensis, Ædis Christi apud Oxonienses Sacellanus, teste Henn. VVittenio *T. I. Diar. Biogr. Sec. XVII., ad A. 1653.* Latinam autem figuris, Notis Eruditis, indicibusque, illustratam, M. Greg. Michaelis, Rostochiensis, Præpositus tunc in Cimbria Flensburgensis, & Comitatus postea Oldenburgici Superintendens, Hamburgi A. 1676. in 8vo. Ob Vanitates Chaldaeorum & Astrologorum profanas, aliasque Opiniones Paradoxas, audacius in hoc Scripto defensas, Autor Censuram Sorbonæ Parisiensis incurrit, ejusque Jussu, d. 4. Oct. A. 1649., Retractionem illius ἀπολογία conscripsit, a Claudio Sorello suo contra idem Tractatui *des Talismaines, ou Figures, faites sous certaines Constellations*, Parisiis A. 1636. & 1640. in 8vo edito (Labbeo *l. c. p. 586. 597. teste*), subjunctam. Nugas de Literatura Cœlesti eruditus Thom. Bangius, in *Cælo Orientalis*, Hafniæ A. 1657. edito, *Exerc. II., Q. VIII., p. 140 - 208*, discussit. Hyperaspisten nihilominus Gaffarellus nactus est Jac. Gaufridum Tauroentium, Gallum, cujus *Parecbasis pro curiositatibus* his Encomastica, Parmæ A. 1634. in 4to excusa, a Labbeo *l. c. p. 597.* allegatur.

Ad Cap. I., §. 10., p. 9. De Libro Henochi, Columnisque Sethianis, conferri merentur Joh. Henr. Ursini Exercitationes de Soroastre Bactriano, Hermete Trismegisto, Sanchoniathone Phoenicio, eorumque Scriptis, & aliis contra Mosaicæ Scripturæ Antiquitatem afferri solitis, Familiares, cum Christoph. Arnoldi Spicilegio Noribergæ A. 1661. in 8vo.

Ccc ccc cc

excusæ

excusæ. In quibus is, suæ de Scriptis Mosaicis omnium antiquissimis ὑποθήκαι δαλύνει, & hæc, & alia Monumenta litteraria, quæ Mosis ævum superare creduntur, omnia, tanquam fabulosa & ὑποβολιμαία, rejicit atque explodit. Adde Joh. Joach. Maderi Diff. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmstadii A. 1666. a se recensito, Præfationis instar, præfixam, Joh. Drusii Librum de Henoch, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excusum, & plerosque tum Historiæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epistolam Judæ (cujus Versus 14. Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Ad Cap. II., §. 3., p. 12. Ante Ernstianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* A. 1600. (non 1504., uti in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat.* p. 85. perperam legitur), apud Andreæ Cloucqium, in 8vo. prodit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, J. C. tus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (teste Typographi Præfatione) & Probum ipsum, & Magnonis, Archiepiscopi Senonensis, Carolo M. cœvi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inscriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo subjunctas, cum Codicibus diversis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Observationes aliquot suas sub finem adjecit.

Ad Cap. II., §. 6., p. 17. De Typographiæ Historia, præter allegatos *h. l.* Autores, consuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgensibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inspectione*, Haffnæ A. 1566 in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Prof. Lipsiensis, Panegyrica Declamatio, qua Artis Typographiæ Initia, Progressus, Nobilitas & Utilitas summa, celebrantur, Scopuli Abusionum devitandi indicantur, atque ipsa Germanis suis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & suorum quoque Falsariorum Injuriis vindicatur, Lipsiæ A. 1640 habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excusa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergensis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II. Tit. XII. & Appendix peculiaris, sub finem Partis II. (p. 303. 311. 312. Edit. Francof. A. 1646) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Dissertation Historique & Critique divisée en quatre parties*, Paris. 1695. in 4to, ut defectus, in Joh. Caillii Scripto ejusdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, supplementur publicata. Qui uti Germanorum Causam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (*h. l.* allegatum), Hadr. Junium (*Cap. 17 Batavia*) & Pet. Scriverium (in *Comm. peculiar.*, quem laudat, ac simul Elegas ejus Scæzontesque, pro Harlemensibus scriptos, recitat Gotfr. Hegenitius in *Itinerario Frisio-Hollandico*, p. 89-97.) itidem, mascule agunt, ita dolendum, inter ipsos Germanos, de Artis hujus inventione, dissidium ab Argentinenis esse excitatum, qui non contenti Civi eam suo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui consensu, ut ipsi etiam Urbi suæ eandem, Moguntia ereptam, vindicarent, Joh. Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum substituere non dubitarunt. V. hanc in rem D. Joh. Schmidii, Theologi Argentinenis, Sermonem Sacrum Eucharisticum de Typographia, Argentorati A. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh. Henr. Boecleri Or. seculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fati (inter Orationes etiam Boeclerianas, *num. XI*, p. 323-344., obvia), illic A. 1641 in 4to. excusum, & Jac. Mentelii, Prof. Medici Parisiensis (qui ab Argentineni illo Mentelio genus suum derivabat), *Parænesis ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine*, Parisiis A. 1650. in 4to editam. Verum solide, & istis Argentinenis Patronis, & Henr. Salmutho, inventionis gloriam soli Johanni Fausto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem est responsum a Viro Celeb., V. Vilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxonie Historico, in *Discours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunst in Deutschland* bey

bey Gelegenheit ihres anscheinenden fünfften Jubeljahrs entworfen, qui Gothæ Thuringorum A. 1700. in 12mo. prodiit. Librorum, primo post Inventionem Semiseculo, ad A. usque Æræ Chr. 1500, Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergensi Joh. Saubertus Senior, in illius Historia (Norib. 1643. in 20.), e Regia Parisiensi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSSorum, sive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Parisiis A. 1653. in 4to editi, Supplemento IX., ex Augustana vero Publica Ant. Reiserus, in peculiari Indicis Codicum illius MSSorum, Augustæ A. 1675. in 4to impressi, Appendice. Recentissimus omnium, idemque plenissimus, sed haud satis accuratus, est, quem ex indice Labbeano, aliisque, congeffit, & sub *Incunabulorum Typographia* Titulo, Amstelod. A. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beughem, Bibliopola Embricensis.

Ad Cap. II. §. 6. p. 18. Typographos Eruditos, b. l. enumeratos, aliosque plures, paulo fusius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monasteriensis, in *Diff. de Artis Typographicae Ortu & Progressu*, cap. 14. 15. 16. p. 91 - 106.

Ad Cap. III. §. 3. p. 21. 22. Runæ Georg. Stiernhelmii Svecicæ Synopsin verbotenus Tractatui suo de Lingna & Poesi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, P. I. c. 1. p. 11 - 18. Morhofius noster inseruit. Glossarium Ulphilano - Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipsa Ulphilæ Versione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ A. 1671. in 4. est editum, Diff. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis instar, præfixa. Ant. Cluverius, seu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquissimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, cum adjecta Diff. de Hyperboreis, post mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo. prodiit, & in *Actis Erud. Lips. M. Jan. A. 1686. p. 32. 33.* fusius est recensitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi, *Sueciam Literatam* p. 178. 179. 180. & nostra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypothesin ejus, & Asseclarum, de Lingua Suecica musteam paucis notavimus) p. 401 - 404. *Lexicon*, quod Olao Rudbeckio b. l. Morhofius, sive interpolator Laborum ejus tribuit, *Lingua Veteris Scytho-Scandica*, ab eo quidem Upsaliæ A. 1691. est editum, sed Autorem agnoscit alium, Olaum, sc. Verelium, Linguae Gothicæ in Acad. Upsaliensi Professore, de quo, uti & ipso Rudbeckio *Atlantica*, Operts (cujus jam tres Tomi prodire) decantatissimi, Autore Inclyto, nec non utriusque nimio ingentem ac Linguam suam affectu, eadem *Hypomnemata* nostra, p. 408 - 410 413 - 423. de Collegio autem antiquitatum in Svecia Regio Prolegomena, universæ *Septentrionis Eruditi Bibliotheca* a nobis præmissa. §. 38. 53. possunt consuli. Quid de Svecorum contra Ol. VVormii de Litteratura Runica Labores, in quos multa e Joh. Buræi sui Scriptis similis Argumenti translata esse cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus sit judicandum, in *Hypomn. ad Scheff. p. 375.* exposuimus.

Ad Cap. III. §. 5. p. 24. Jac. Hugonis Etymologias ineptissimas, Nugasque reliquas Historico - Typicas, quas non sani esse hominis non Janus juret Orestes, fusius recensuit, & prout par erat, explosit, Eberh. Rud. Rohtius, Gymnasii patrii Ulmenis Professor, in Diff. peculiari de Bello Trojano, illi opposita, ac Jenæ A. 1672. edita, Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menstrua*, M. I. num. 34. p. 41. 42. 43.

Ad Cap. III. §. 5. p. 25. Plures Ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Isenacensis Thuringi, Ling. & Geogr. Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, Ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græcia Originibus, ex Principio ejus *Philologico & Mystero renato*, Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, exceptas, exemplisque plane ridiculis illustratas, invenies in *Actis Erud. Lipsiensibus*, M. Jul. A. 1686. p. 327 - 330.

Ad Cap. IV. §. 3. p. 32. De Ulphila, ejusque Metaphrasi IV. Evangeliorum Gothica, (post Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille usus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stjernhel-

mium, Literis Latinis (cum Gothicis edidisset Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recensita. additisque tribus Versionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Glossario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illustrata), præter Editores, Junium, Mareschallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, consuli possunt Ol. VVormius, in *Litteratura Danica Antiquissima*, c. 4 p. 23. 31. c. 6. p. 45 - 49. c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113 - 117. VVilh. Ern. Tenzelius in *Diff. de Bibliis Polyglottis*, §. 9. & 18. ac, præ aliis omnibus, M. Georg. Frid. Heupelius, Argentinenfis, in Svecia antehac aliquamdiu commoratus, in peculiari, quam VVitebergæ A. 1639. publicavit, de Ulphila disquisitione. Coeterorum, quæ supersunt, Linguae Veteris Arctoræ, sive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam ea suis vindicantes, uti in *Hypomn. ad Scheff.* p. 409. 410. est monitum, minus accurate appellant), Monumentorum Notitia haurienda est, tum ex Snorronis Sturlesenii, Ol. VVormii, Magni Olavii, Steph. Joh. Stephani, Pet. Resenii, Joh. Schefferi, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickefii, aliorumque Scriptis variis, eam suggerentibus, prolixèque a nobis, in *Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan.* p. 151. 152. ac in *Bibliotheca Septentrionis Eruditi Proemio*, §. 40 enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Historiographi in Norvvegia Regii, Dynastarum & Regum Daniæ Seriei, quæ Hafniæ hoc ipso A. 1702. prodiit, *Libro I.* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Historica illorum Nomenclatura, sive Recensu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, acerrimè, quas tradunt, Veritatem inquirat. De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSa in Bibliothecis adhuc delitescunt, satis numerosis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores sunt consulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSSorum Bibliothecæ* (quæ istis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Aede VVestmonasteriensi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut distrahi, est prohibita) *Cottonianæ*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excusus, istumque A. sequ. 1697. subsecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiæ Oxoniensis & Cantabrigiæ, celeberrimæque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congesti, & Indice Alphabetico Universalis instructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonice Historica diligenter recenset Gvilhelmi Nicholsoni, Archidiaconi Carlelolenfis, *Englisch Historical Library*, sive Bibliotheca Angliæ Historica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Sebunda A. 1697. & Tertia A. 1699. Londini in 8vo. prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSa Anglo-Saxonicis, pro Instituti ratione, immiscent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis sive Islandicæ, sub finem accesserunt), indicem satis copiosum Georg. Hickefius, Decanus VVigornienfis, congestit, & *Institutionibus suis Grammaticæ Anglo-Saxonice ac Moeso-Gothicæ*, Oxonii A. 1689. in 4to. impressis, subjunxit, VVilh. Ern. Tenzelius autem, Vir. Cl. in gratiam Germanorum, Notis illustratum eruditè, seorsim recudi curavit, & Dialogis suis Menstruis Vernaculis, M. Aug. A. 1691. inseruit.

Ad Cap. IV. §. 8. p. 37. Recte Morhofius conjecit, falsum esse Rumorem de Frid. Lindebrogii ipsius Glossario, sive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgensi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSa sedulò olim excussi, eorumque Catalogum concinnavi, certo satis constat. Superfunt autem in illa, & Glossariis, quorum ope Laborem hunc est aggressus, Vetustis, non solum Latino-Theotiscum illud Membranaceum, cujus Noster h. l. mentionem injicit, sed Bedæ etiam, sive Ælfrici, Glossaria duo Alphabetica, Latino-Anglo Saxonice & Anglo-Saxonice-Latinum, Liber Glossarum Isidori, Glossarium Latino-Saxonice e Cod. Marci Velferi, & Theotiscum e Membranis Francisci Pithoei transcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta ἀποσπασμένα, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Coeterum Jacturam Operis Lindebrogiani solatur Expe-

Expectatio similis, quod Joh. Schilterus, Jctus Argentinenſis πολυμαθέστατος, publice haud ita pridem promiſit, *Glossarii ad Scriptores Linguae Francicae & Alemannicae Veteris, in quo Vocabula & Formulae obsoletae aut obscurioris significationis, aut usus rarioris Alemannicae & Francicae imprimis, sed & Gothica, Anglo-Saxonica, Cimbrica, Longobardica, ex Libris Vetustissimis, iam editis, quam MSS, Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & varia Significationes reteguntur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicae recensentur & explanabuntur* Specimen Operis hujus Utilissimi, uti & duo alia editionum Paraphraseos IV. Evangeliorum Otfridi VVeissenburgensis, & Translationis Psalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis S. Galli, Monumentorum Linguae Germanicae antiquissimorum (quae idem emendata, Latinisque Versionibus, Notis & Variis Lectionibus, illustrata, a se jubet expectari), Anno iam 1698. Argentinae prodierunt. V. de iis Tenzelii *Dialogos Menstruos Germanicos*, M. Aug. A. 1698 p. 746 - 749. Linguae Saxonicæ - Cimbricae (inter reliquas Germanicae Veteris Dialectos, & puritate, & simplicitate mascula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Glossarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriæ Bremensis Erudito, quem, se Autorem atque Ergodicta, Laborem hunc esse aggressum, illustris Leibnitius, in *Praefat. Tomi I. Access. Histor. testatur.*

Ad Cap. IV. §. 15. p. 43. Scriptorum Galliae Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliasque Gentes, effraenem, justa haud ita pridem παρηγορία castigavit Joh. Frid. Cramerus, Consil. Brandenburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtreffatores Gallos*, praefixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amstelodami in 8vo recusis.

Ad Cap. IV. §. 19 p. 49 Ducentos Poetas Gentis Anglicae celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conquestoris ævo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh. VVinſtanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the most famous English Poetes*), Londini A. 1687. in 8vo edito, & in *Actis eruditorum Lipsiensibus* M. Oct. A. 1687 p. 577 - 580, recensito. Dramaticorum Angliae Poetarum Vitæ & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699 in 8vo prodierunt. V. de iis Lipsienses l. c. M. Sept. A. 1699 p. 424 - 427.

Ad Cap. V. §. 4. p. 52. Fusius de Lexicis Hebraeis disseruit, eorumque Nomenclatorem egit & Censorem, idem (cujus Criticæ Sacrae de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecensis, in *Consultatione Epistolica de Editione Lexici* (quale ipsemet moliebatur) *Biblici Ebraeo-Chaldaici Novi, mole modici, sed Plenioris atque planioris omnibus hucusque editis*, Dresdae A. 1679. in 4to excusa.

Ad Cap. V. §. p. 53. Duplicem hactenus Bibliothecæ R. Schabtai Ben Joseph. Rabbiniæ (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Versionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Christiani VVormii, Aedis Hassnienſis Nicolaitanæ Antistitis Doctissimi, Notis adjectis illustrandam, quam, in *Praefat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatibus Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Vestigiis*, A. 1694. est pollicitus; alteram Gustavi Peringeri, Strengnensis, L.L. Or. in Acad. Upsal. olim Professoris, nunc autem Librorum in Regia Holmiensi Censoris, quam, Autoris ipsius concinnatam postulatu, Anno jam 1690. ab eo Jussu expectari Magnus Ronnovius, Svecus, in *Notis ad Cod. Talmudicum de Aestimationibus* p. 9. Urinam alterutra saltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem foeneretur.

Ad Cap. V. §. 6. p. 54. Quæ de Linguae Arabicae Ubertate & Luxurie, fide Angeli a S. Josepho, b. l. narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex No-

tis in *Abulf.* p. 153. Aug. Pfeifferus (in *Introd. in Orientem*, Diff. II. Qb. 9 p. 27. 28. de eadem, qua Græcam etiam superat, ubertate differens) verba allegat sequentia, digna quæ & h. l. recitentur: *Quantum Græcam, Latinam, aliasque Linguarum præcipuas, verborum copia superet, hinc conjicere licet, quod aliquando vel sola diversarum unius rei appellationum enumeratio & explicatio Justam Voluminis integri materiam præbuerit. Sic doctissimo Grammatico, Ebn Chalavvain, Libri unius Subjectum Leonis nomina, quæ quingenta; alterius Serpentis, quæ ducenta, teste Jallaloddino in Mezhar. Autor Kamusi, Mohammed Al Eirauzabadius, Librum integrum de Mellis Appellationibus & Utilitate se conscripsisse ait, in quo cum 80. ejus nomina recensuerit nomenclaturam, totam tamen ejus non absolvisse notatur. Testatur idem, Ensis appellationes ultra mille se in Libro, a se composito, enumerasse.*

Ad Cap. V. §. 7 p. 56. Athanasio Kirchero, in Copticis, non satis tuto semper credi posse, post Viadingium, Aug. etiam Pfeifferus monuit, sub finem Præfationis, *Introductioni in Orientem* præmissæ, idque a se, in *Exerc. Bibl.* p. 49. 50 aliquot exemplis ostensum esse, testatur. Nova Luce, quam Literatura Coptica a Theod. Petræo, Flensburgensi, Cive meo in LL. Or. universis versatissimo, præter Psalterii Coptico-Arabico-Latini (cujus Specimen sistit Psalmus I Lugd. Bat. A. 1660. in 4to maj. editus) Editionem, Lexicon etiam in eandem Copticum, a se concinnatum, & Angliæ Philologis summopere probatum, pollicito, expectabat, obitus ipsius, secundum in Orientem iter meditantis, immaturus illam orbavit.

Ad Cap. V. §. 8 p. 57. Thomæ Reinesii Ἱστορίαι L. Punicæ recusa sunt in Syntagm. Dissert. rariorum & Musæo J. G. Grævii edito Ultraj. A. 1702. in 4to.

Ad Cap. V. §. 9 p. 57. De Linguarum Persicæ & Germanicæ convenientia plura, e variis Autoribus, erudite congescit Morhofius, P. I. *Commentarii sui Vernaculi de Lingua & Poesi Germanica*, c. 2. p. 39 - 43 Marci Zuerii Boxhornii Epistola huc etiam spectat, ad Nicol. Blancardum Kal. Dec. A. 1648. Scripta, qua Vocum, quæ apud Curtium supersunt, Veterum Persicarum Origines, e Lingua Germanica, satis feliciter detexit. Legitur illa inter reliquas ipsius Epistolas, Amstelodami A. 1662. in 12mo junctim editas, p. 220 - 229. Tacito quoque ipsius, ibidem A. præced. 1661. excuso, & Curtio etiam Nicol. Blancardi, ni fallor subjuncta.

Ad Cap. VI. §. 3 p. 60. Post Burtonum, Lingux Græcæ Historiam quadripartitam scripsit Laur. Ingevaldi Elingius, Dalecarlus, Log. & Metaph. in Acad. Upsaliensi Professor, post Autoris, A. 1688. defuncti, obitum, ab Ad. Rechenbergio, Theologo Lipsiensi, cum Præfat. sua, Lipsiæ A. 1691. in 8vo editam. Autor, uti diligentia laude non est privandus, ita Eruditis Exteris vix approbabit musteam, qua, Rudbeckii, aliorumque popularium, Hypotheses secutus erroneas, Literarum Græcarum Origines a Runis Cothorum derivavit, sententiam. V. de illo Joh. Schefferi *Speciem Literatam* p. 245. & nostra ad hanc *Hypomnemata* p. 431.

Ad Cap. VI. §. 9 p. 67. Matthæi Devarii de Particulis Lingux Græcæ Liber nuperrime, uno eodemque Anno seculari 1700. duobus in locis est recusus, Noribergæ scilicet (in usum Scholarum Urbis illius) in 8vo, & Amstelodami in 12mo, nec proinde jam adeo rarus inventu.

Ad Cap. VI. §. 11. p. 67. De Joh. Posselii Senioris (Filium enim habuit ὁμάνυμος, Parentis in Lingux Græcæ Professione Rostochii Successorem) in Literaturam Græcam Meritis, & Scriptis variis eam illustrantibus, toties cussis ac recussis, in *Cimbria Literata* fusius sumus commentati, & Judicia de iisdem Eruditorum honorifica quamplurima collegimus. Nunc unci saltem de *Calligraphia Lingux Græcæ Oratoria* mentionem injiciemus, a Nicol. Erischlino, Poeta & Didactico celebri, profecti, qui, teste Pet. Bambamii

mii *Possellio Redivivo*, tanti Librum hunc fecit, ut Discipulos eum sibi, vel veste nummis permutata, comparare jufferit.

Ad Cap. VI. §. 17. p. 72. Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggressus est Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kiloniensis, in *Epistola de Nummis Græce inscriptis*, ad D. Joh. Dietmannum, Ducatus Bremensis Ecclesiarum Supremum Antistitem, qua præcipue *Paradoxon Viri Cl. Henr. Christ. Henninii, Linguam Græcam non esse secundum Accentus pronunciandam*, Orbi Literato ulterius considerandum committitur, Kilonii A. 1685. in 4to idita. Adjecta est illi *Appendix de suspecta, imo olim nulla, Notorum Subscriptione*.

Ad eand. pag. 72 Bibliotheca Joh. Meursii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Musarum nominibus, ad exemplum Historiæ Herodoti, insignitis, absoluta, sæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen. Batab. p. 197. 198. in Lib. de Fortuna Attica c. 1. & in Lect. Theophrastici cap. 1.*) est promissa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holsteini (in Epistolis ad eum ἀνεδόταις), Phil. Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p. 205*), Joh. Jonio (*L. 3. de script. Hist. Philos. c. 20 p. 113*) aliisque, vehementer desiderata. Superesse eam etiamnum inter *Ανεδόται* Bibliothecæ Regiæ Svedicæ Holmiensis Meursiana, quæ Sam. Pufendorfius Joh. Georgio Grævio, ut, ipso curante, ederentur, transmisit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Christ. Thomasi *Cogitata de Libris Recentioribus Joconseria Germanica* (*M. Nov. A. 1688. p. 585 586.*) testantur. Si Morhofio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis est mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυνάμιν assurgit. Absolutam tamen ego illam ab autore esse non dubito, cum edendæ ejus potestatem Guilh. Noomio, Arlanderveniæ Domino, Anno jam 1634 fecerit in Epist. ad Gerh. Joh. Vossium d. 12 Jul. scripta, & in Appendice Vossianarum (*num. 200. p. 127.*) obvia Bibliothecam Atticam (*L. 2. Athen. Batab. p. 197. 198. in Prefat. Græciæ Ludibunda, & in Lib. de Fortuna Attica c. 8. promissam*) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerh. Joh. Vossio Amstelodamum A. 1633. transmisit, ut illic, in Tomo Operum suorum Historico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epist. ejus ad Vossium, d. 20. Aug. A. 1633. exaratam, in *Appendice Vossianarum*, num. 175 p. 113.

Ad Cap. VIII. §. 7. p. 99. Fallitur h. l. Morhofius, dum Guilhelmi Robertsoni Thesaurum Linguae Græcæ, a Colomesio laudatum, haud diversum esse conjicit a Rob. Constantino. Opere sive Lexico Græco ejusdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noster ignoravit, Robertsonus, gente Anglicus, & Artium Magister, *Thesaurum Linguae Græcæ* edidit *Referatum*, & huic postea A. 1686. *Thesaurum* quoque *Linguae sanctæ* subjunxit, sive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum*, in quo *Lexica omnia Hebraica, hucusque edita, Methodice, succincte, & quasi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis singulorum Vocum Biblicarum, Grammaticæ sub Radicibus suis resolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excusum. V. de utroque isto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipsiensia*, M. Jun. A. 1687. p. 308-311.

Ad Cap. VIII. §. 14. p. 103. Is Casauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poesi (de quo Autor, in *Polyhistore Poetico*, sive *Lib. VII. c. 1. §. 11.* plura monuit) a Thoma Grenio haud ita pridem, in *Museo Historico & Philologico*, Logd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo est recensitus.

Ad Cap. IX. §. 4. p. 107. Gerh. Vossii Etymologicon Linguae Latine, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis Is. Vossii, Autoris Filii, Observationibus auctum, Amstelodami A. 1695. in fol. est recusum, Matthiæ Martini Lexi-

con Philologicum, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phoenice, sive Etymologico, & Isidori Glossario, per Ioh. Georg. Georg. Grævium emendato, suisque Annotationibus, & aliorum collectaneis, illustrato, Trajecti ad Rhenum A. 1697. in fol. Grævio curante, itidem denuo prodiit.

Ad Cap. IX. §. 6. p. 108. De Nomenclatoris Hadr. Junii Historia, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Censoribus, plurima lectu digna congescit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir. Cl. *Parte I. Animadversionum Philologicarum & Historicarum, c. 3. §. 1-5. p. 33-41.*

Ad Cap. X. §. 6 p. 122. Arguta sunt, &, quæ *h. l.* recitantur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, Assertorem Latinitatis purioris strenuum, sed in dissentientes Iusto acerbior, post obitum, Viri aliquot ævi istius Eruditi perstrinxerunt, Epigrammata. Primum horum est sequens Tetraſtichon:

*Postquam nunc manes defunctus Valla petivit,
Non audet Pluto verba Latina loqui.
Juppiter hunc coeli dignatus sede fuisset,
censorem linguæ sed timet esse suæ.*

Alterum Franc. Siveertius in *Selectis Orbis Christiani Deliciis p. 45.* recitat:

*Tandem Valla jacet, solitus qui parcere nulli:
Si queris, quid agat, nunc quoque mordet humum.*

Tertium apud Siveertium *l. c.* itidem obvium, uno cum illo Adversarium ejus, Bartholom. Facium, brevi post ipsum tempore extinctum, ita perstringit:

*Ne vel in Elisiis sine vindice Valla susurret,
Facius haud multos post obit ipse dies.*

Ad Cap. X. §. 9. p. 123. Grammatica Regia, seu Nova & Facilis Latinæ Linguae Præcepta discendi Ratio, in Christianæ, Svecorum Reginae, usum, Holmiæ A. 1635. in 12mo. a vero illius Autore, Iohanne Matthiæ, Ostrogotho, Studiorum tunc Reginae Moderatore, postea autem Doctore Theologo & Episcopo in Svecia Strengnensi, est edita. Boxhornius illam, tribus post lustris, adjecta sua de Linguarum Symphonia Dissertatione, recudi tantum Lugd. Batav. A. 1650 in 12mo. curavit. V. de illa, ac ejus Autore, Ioh. Schefferi *Sveciam Literatam p. 123-126.* & nostra ad hanc *Hypomnemata, p. 387. 388. 389.*

Ad Cap. XI. §. 2. p. 128. In Typographos Batavos, eorumque Administros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggressi, & Virorum Superioris ævi in ista Annotationibus & Commentariis, improbo ausu misere mutilatis, aliisque, quibus *σποράδην* illustrata eadem erant, Monumentis (omissa plerumque Librorum & Capitum Mentione), solas Varias Lectiones, similesque Minutias Grammaticas, neglectis Observationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utilissimis, absque Iudicio excerpserunt, & Lectoribus obtruserunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grævium, Nic. Heinſium, Mericum Casaubonum, Sarrauium, Borremansium, alii etiam Viri Eruditissimi serio sunt invecſti. V. Ioh. Galloesii (*Excerpta talia in Præjudicium magis Literarum, quam utilitatem, cedere, judicantis*) *Ephem. IV. Erud. Gall. A. 1667. (ad d. 7. Febr.) p. 619-620.* Edit. Lat. Nitschiana, Casp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, p. 67. 68. 69.* Adv. Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p. 583. & seqq.* Ioh. Clerici *Artem Criticam, P. I. c. 2. p. 67-68. & Tomum I. Parrhasianorum, sub Theod. Parrhasii larva, Callici Amstelodami A. 1699. editorum, p. 229-234.* Henr. Christ. Henninii *Præf. Juvenalis sui, &, qui hunc allegat, Ioh. Alb. Fabricii Biblioth. Latin. p. 86.*

Pet. Burmanni *Præfat. nobisima sua Fabularum Phædri Editionis*, eumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadversionum Philol. & Histor. c. I. p. 21. 22.*

Ad Cap. XI. § 3. p. 129. Præter Henr. Stephanum & Casp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hospitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poetæ foetu habuit, & in Syntagmate *Poetarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. A. 1633. in 12mo excuso, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyra Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Iani etiam Doufæ & Casp. Barthii in Sulpitiæ Poemation Observationes accesserunt) illustravit.

Ad Cap. XI. §. 6. p. 134. Terentii Comoediæ, & in eas Æl. Donati, V. G. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Sholiastæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSSis, Veteribus Exemplaribus, recensita, aucta & observationibus, Indiceque uberrimo, illustrata, Anno jam 1602. Parisiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Parisina hac expressa est altera, quam Morhofius laudat, Editio Francofurtensis Anni 1623. Heringiana. Terentium ipsum, *ad cuius nitelam & splendorem quod facere posset, nihil se in hac Editione*, Ergodiocta Ios. Scaligero (*Epist. 213. & 216 p. 464. 466.*) maturata, *scienter omisisse*, vere in *Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Parisinæ optimo & antiquissimo, duobus Pet. & Francisci Pithoeorum Exemplaribus, manu utriusque commendatis, aliisque nonnullis MSSis, recensuit. In Donati Commentario, quem Textui interseruit, lacunas plurimas supplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithoeorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Iac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, sub finem Comoediarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidisset, ipse longe plura, ex Codice Ant. Loifelli, Icti, antiquissimo, primus publicavit, & quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii supplevit. Lindebrogii ipsius Observationes breves sunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia est compendiaria Editionis istius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Parisina, ipsi ignota Morhofio) hodie est rarior, sed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque consensu, optima & elegantissima. Nec enim Barthius & Morhofius soli coeteris eam præferunt, sed Casp. etiam Scioppius, *Consult. II. de Scholis & Studiorum ratione p. 64.* Ioh. Henr. Boeclerus in *Comm. de Script. Gr. & Lat. p. 38.* Henr. Iul. Scheurlus (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statuæ Mercurialis, c. 4. p. 97.* Casp. Sagittarius in *Comm. de Vita Terentii p. 61. 66.* Adr. Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatissimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II. p. 69.* Ioh. Alb. Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* alique, quos taceo, complures.

Ad Cap. XII. §. 4. p. 171. Marq. Gudii in Phædrum Commentationes, in Ioh. Georgii Grævii manus, post Autoris mortem, delata, & hujus Viri Summi ductu atque auspiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digestæque, in Editione Phædri Amstelodamensi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum insuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupleta, lucem jam aspererunt publicam, & a Literarum istarum Amasis ingenti cum applausu sunt exceptæ.

Ad Cap. XIII. §. 2. p. 187. Ante Christ. Kortholtum, Theologum Kiloniensem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & seqq. Disputationibus ventilatus est publicis) Plinii Junioris de Christianis Epistolam seorsim illustrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, J. C. t. Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Christianis*, ab ipso collectis, explanatis, ac Basileæ in 8vo editis, & Gerh. Joh. Vossius, cujus in eam Commentarius haud adeo magnæ molis, una cum Opusculis de Cognitione sui, & Ratione Studiorum, Amstelodami A. 1656. in 12mo prodit. Pliniani Panegyrici Illustrationibus adduntur

Marcus Zuer. Boxhornius, qui seorsim eum Lugd. Bat. A. 1632. in 12mo, & deinde junctim cum epistolis ibidem A. 1648. & Amstelodami A. 1659. in 12mo, recensuit; Johannesque Henricus Boeclerus, cujus *Commentationes Pliniana*, quibus *præcipue incomparabilis Panegyrici materia explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo sunt excusæ. Dominici Baudii Commentarium itidem a nonnullis video allegari, mihi nunquam visum, cui sola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auspicialis, publicis in eum Lectionibus præmissa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum Epistolis sæpius publicatas, est Septima.

Ad Cap. XIII §. 9. p. 195. Historiam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Parisiensis Pædagogum, de Statii Literarii cum obiter saltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria nostra Literata*, & Elogio Gronovii, isti inserto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Parisiis A. 1618. in 4to. Hanc ejus Editionem cum Gronovius, in sua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ A. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmasio, Heinssis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, summopere probata, Virgula subinde notasset Censoria, Cruceus, sua vindicaturus, sub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr. Ad. Rupertus, in *Annot. ad Synopsin Historicam Chr. Besoldi p. 291* eumque secutus Vinc. Placcius in *Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis p. 225.* nec non Adr. Bailetus in *Tr. Gallico de Satyris Personalibus*, T. II. p. 328. Illi detraxerunt), *Antidiatriben*, seu *Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo insigniter maledico, Parisiis A. 1639. in 24. ei opposuit. A Gronovio vicissim Cruceo repositus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adversarium facete admodum exagitans, Parisiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmasii (cujus nonnulla Cruceus itidem vellicaverat) ad Gronovium Epistola, excusus. De hoc Elencho Claud. Sarravins, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium (p. m. 16.), sequens Anno jam 1639. antequam prodisset, tulit Judicium: *Dabit Gronovius noster Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miser ille Cruciaris miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum est amoenius hoc postremo Amici nostri Opere, quod jam sub prælo sudat.* Novam adversus Elenchum hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teste Chr. Ad. Ruperto (in *Epist. ad Georg. Richterum A. 1641. scripta*), minatus quidem est, sed in lucem nunquam protulit. Coeterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhufius, in *Præfat. sue Editionis Poetæ ejusdem*, vere ite judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum coeteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt.* Plura vero haud dubie Poeta hic eidem debebit, si reliquæ ad eum Diatribæ, Observationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ superstes publice promissit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

Ad eandem pag. 195. Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid. Lindebrogius curavit, Editiones eximiae sunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commendarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithoeanæ recensitum, locisque infinitis emaculatum, suis Variar. Lectionum Observationibus, Indiceque uberrimo, Parisiis, apud Andream Perier, A. 1600, in 4to maj. evulgavit. Accessit ei, biennio post (A. 1602.) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excusa, quæ Frid. Morelli *Commentationes & Conjectanea*, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipsius Breve Corollarium Observationum suarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Observationibus atque Emendationibus ἀπορρογάφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidisse recorder Hamburgensi) aliis præferunt, nec immerito, Ol. Borrichius *Diff. II. de Poetis p. m. 62.* Joh. Hallervordius in *Biblioth. Curiosa p. 303.* & Joh. Alb. Fabricius in *Biblioth. Latina, P. I p. 101.* Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam sociata opera A. 1600, moliebantur, Editionem, Parisiensi hac, eodem Anno, a Lin-

Lindebrogio, VVouuerii Æmulo, vulgata, esse sufflaminatam, Consuli de Conatibus his VVouuerii & Scaligeri possunt VVouuerii Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p. 214. 239. ac Scaligeri Ep. 374. ad VVouuerium p. 716. & seqq

Ad Cap. XIII. §. 11. p. 196. Inter Castratores Martialis primus fuit Conr. Gesnerus, Medicus & Polyhistor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata* ejus, recens ab omni Verborum obscoenitate, in Adolescentium præcipue Scholarumque usum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digesta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Instituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus. Secuti sunt hujus Exemplum Jesuitæ nonnulli, Andr. scil. Frusius, Carnutensis Gallus, cujus Martialis repurgatus avavvovus (teste Biblioth. Jesuitica, Phil. Alegambii & Nath. Sothvelli p. m. 51 Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit, Matthæus Raderus, Tyrolensis, qui Martialem, omisfis obscoenis, emendatum, ac Commentariis illustratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntia A. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui Libros V. Epigrammatum, resectis itidem lascivis, e Poeta hoc collectos, cum Notis suis, Tolosæ A. 1680. in 8vo. (referente Joh. Alb. Fabricio P. I. Biblioth. Lat. p. 113. 114. publicavit. Non desunt Instituto huic sui Patroni, Vinc. Placcius in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis detectis, P. I. c. 10. p. 79. 80. Ol. Borrichius Diff. II. de Poetis Latinis, § 39 p. 63. 64. & ut alios fileam, Conr. Gesnerus, in tribus, quos suæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tercio Rhadamanthus Judex, post causam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali suo, fuisse diceptatam, sequentem fert sententiam: *M. Val. Martialis principio castrari debet, dein ferro membratim discindi, ita ut nulli artus ei cohereant amplius; mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particula ulla lue infecta fuerint, igne urentur: reliquæ de integro in corpus novum articulatim concinnatæ conglutinentur, quemadmodum Æsculapius olim fertur ab equis discerpta Hippolyti Atheniensis membra, ope artis Medicæ, in pristinam integritatem reduxisse. Quod si temere quisquam huic sententiæ meæ contradixerit, in illo quoque castrationis poenam exerceri volo.* Sed nec eidem sui defuere Censores, iique patronis longe numerosiores. Quos inter, ex ipsis Pontificiis atque Hispanis, Laur. Ramirez de Prado, in Hypomn. ad Martialis Amphiteatr. Epigr. 25. acerbe satis in Raderum Jesuitam, Castratorum istorum celeberrimum, invehitur. Morhofio nostro istud institutum itidem non admodum fuisse probatum, satis arguit argutum ejus ad Joh. Ovvenum, Epigrammatographum Anglum Martialis Æmulum, a Jesuitis pariter castratum, Tetrastichon, in Epigrammatibus Selectis p. m. 28. obvium.

Pegasus ergo tuus factus Cantherius eheu!

Ipseque Apollo tuus factus Appella fuit!

O scelus! aut illos Ebnuchos convenit esse, aut

Marsyæ ad exemplum crimina pelle luant.

Ad Cap. XIII. §. 12. p. 198. Sulpitiæ Poetriæ Epistolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibullæ insertas, vindicat, & Tibullo adjudicat, Casp. Barthius, styli dissimilitudinem, aliaque argumenta, pro sententiâ hac sua, allegans, Lib. 59. Adversar. c. 16. p. 281. Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, in Tr. de Script. Anon. & Pseudon. P. II. p. 265. 266.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Novissimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Persecutorum Mortibus accessit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium scil. Bibliothecæ Academicæ Lipsiensis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus suis atque aliorum insigniter illustratam, Typis Lipsiensibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Christoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Haliensi Professor. Recensum illius ac Laudes V. in Actis Erud. Lipsiensibus, M. Nov. A. 1698. p. 535. 536.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Placidum Lactantium, sive Luctatium, a L. Cælio Lactantio, Scriptore Ecclesiastico, recte Morhofius, Placcium secutus, distinguit, sed incaute ἀπαγ-
μα ejus ἀναμνησκόν, alibi a nobis jam notatum, transcribendo suum facit, dum priori
(Placido scilicet), Statii Poetæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam at-
tribuit.

Ad Cap. XIV. §. 21. p. 213. Inter Sidonii Apollinaris Editiones præstantiores, mentionem
etiam honestam mereri mihi videntur duæ VVovverianæ, h. l. præteritæ, Parisiensis sci-
licet, ab ipso Johanne VVovverio A. 1598. in 8vo publicata, Textumque Autoris e Co-
dicibus, tum suo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea,
Criticis illustratam, exhibens, ac Hannoviensis posthuma, quam, ex postrema VVovverii
ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus, Geverh. Elmenhorstius,
apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, & a se itidem ad Vett. Codd. fidem locis infi-
nitis emaculatam, Indice quoque Vocum Sidonii obscurarum copioso instruxit.

AD LIB. V. SIVE POLYHISTOREM CRITICVM.

Ad Cap. I. §. 3 p. 219. Commentarium de Critica promissit Is. Casaubonus, de quo, uti &
Joh. VVovverii & Phil. Jac. Maussaci Operibus affectis de Studiis Veterum, eidem Ar-
gumento illustrando præcipue destinatis, Jac. Thomæus, in Prolegomenis Editionis
Tractatus de Polymathia VVovveriani Lipsiensis, A. 1665. publicatæ, plurima collegit,
& nos etiam in VVovverii (cujus Polymathiam Plagii in Commentarium Casauboni,
modo laudatum, Jos. Scaliger, Maussacus, & alii, insimularunt) Elogio, *Cimbria Li-
terata* inserendo, fusius alivando differemus.

Ad Cap. I. §. 10 p. 223. Casp. Barthii *Adversariorum* Libri LX. tantum Priores Francofurti A.
1624. in fol. sunt editi, Libri autem CXX. residui Hæredum, vel negligentia, vel mali-
gnitate, perierunt, qua de jactura Christ. Daumius, Amicorum Autoris Intimus, in
Scriptis & Epistolis suis, passim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam
alii judicarunt Eruditiores. E quibus solos jam allegabo Triumviros in Literis Ele-
gantioribus paucis secundos, Thomam Reinesium (cujus Variarum Lectionum Libri,
Apologia contra Andr. Rivinum, & Epistolæ ad Christ. Daumium, tantum non ubique
Barthii crebra in hoc Opere παραμάται & Lapsus detegunt, inque eos Virgula savi-
unt Censoria), Vinc. Fabricium (qui in *Præfatu Parato*, Sive Satyra in Poetas, ac horum
Contemptores, satis acerbe eadem perstrinxit), & Paulum Colomesium, cui (in *Opusc.
Literariis* p. 250.) Barthius *Vir* audit *multæ quidem lectionis, sed naris haud prorsus e-
munctæ*.

Ad Cap. I. §. 11. p. 223. 224. Thomæ Gataleeri Opera Critica omnia (1. Diss. de N. T. Stylo ad-
versus Sebast. Pfochenium; 2. Cinnus, sive Adversaria Miscellanea; 3. Adversaria Post-
huma, a Carolo Filio publicata; 4. M. Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν ἐν
αὐτῷ, Latine versi, & Commentario illustrati; 5. Diss. de Diphtongis seu Bivocali-
bus; 6. Dissertationes duæ pro Nominis נִינְיָי vulgari pronuciatione; 7. Disceptatio
cum Sam. VVardo de Baptismi Infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm. VVit-
tio, Theologo Ultrajectino, cum ejusdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A. 1698. in
fol. nitide sunt recusa. Recensum illorum exhibent, justasque simul iis laudes adme-
tiuntur, *Acta Erud. Lipsiensia*, M. Febr. A. 1699. p. 63. 64. Eadem felicitate Sam. Bocharti
Opera

Opera omnia, tum antehac edita (Phalegsc & Canaan, sive Geographia sacra, & Hierozoicon), tum haftenus inedita, aut Latine e L. Gall. nunc demum versa (Dissertatiuncula scil. & Epistolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Moriu (in Cadomenfi olim Munere Ecclesiastico ipsius Collega) Vita Autoris, & Paradisi Terrestris ad mentem ejus Recensione, curantibus eodem Morino, Joh. Leusdenio & Petro de Villamandii, tribus inclusa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio A. 1692. aspexere publicam V. & de iis *Acta Erud. Lips. M. Mart. A. 1693. p. 97 - 105.*

Ad Cap. I. §. 14. p. 226. Aeg Menagium in *Comm. in Diogenem Laertium* Joh. Jonfii *Libros IV. de Scriptoribus Historiae Philosophicae*, in *Amoenitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiae A. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II Parergorum ad Pandectas*, strenue compilasse, Morhofius, in *Prælect. Polyhistoricis MSS.* observat.

Ad Cap. II. §. 2. p. 227. Scriptores Rei Nummariae, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), sed materiarum Ordine, commode digestos, diligenter, additis etiam Judiciis, recensuerunt Car. Patinus, Studii istius nostro ævo Principibus merito annumeratus, in Introductione ad Historiam & Cognitionem rei Nummariae, quæ Gallice Parisiis A. 1665. Latine autem Amstelod. A. 1683. in 12. prodiit, istique, ob Scriptorum hujus generis recentissimorum notitiam, jungendus Burch Gotthilffius Struvius, Acad. Patriæ Jenensis Bibliothecarius, in Bibliotheca Nummismatica, ante Iustrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. p. 228. Plenius omnibus haftenus editis Antiquitatum Romanarum Systematibus pariter atque Compendiis est Grande & Quatripartitum istud earum Syntagma, quod Vir Doctissimus, Burch. Gotthilffius Struvius, modo laudatus, molitur, & ob Judicii præterea atque Ordinis æxpietatem commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmissa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Historico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to jam prodiit. Sequentur hunc, uti speramus, propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt Applausum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Post Laborem istum absolutum, se Antiquitates etiam Veteris Ecclesiæ Christianæ Sacras, nec non ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo simili, propositurum & illustraturum pollicetur.

Ad Cap. II. §. 7. p. 231. Liger de Senatu Romano, sub Joh. Sarii Zamoscii nomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *h. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhofius credidisse videtur, Nomen est Joh. Zarii Samoscii. Est enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI. famam adeptus immortalē, Regni Polonici Cancellarius & Archistrategus, aliis quoque monumentis Literariis, & Academia Zamosciana, suis sumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritis. Liber hic (quem Sim. Staravolscius, in *Centuria Scriptorum Polonorum*, num. 19. ipsi tribuit, Henr. Ernstius autem, *Lib. 2. Observatt. Var. c. 36.* & Joh. Rhodius, in *Catalogo Autorum Suppositiorum*, cum *Vinc. Placii Notis edito*, num. 19. Sigonio, ejus, cum in Italia studiorum gratia versatur, Præceptor, asseruerunt) non videtur mihi per ipsum Magistro plagio turpi esse subreptus, sed a Sigonio potius Discipulo huic generoso benevole, ut famæ illius velificaretur, transcriptus. Quo pacto Scholia etiam sua in Orationes Ciceronis, & Comm. in Or. de Lege Agraria, sub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epistolas ejusdem Familiares, sub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris sui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. est passus. V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num. 19. 20. 21.*

Ad Cap. II. §. 10. p. 234. Nicol. VVitsenius, quem Joh. Schefferus Plagii *h. l.* Interprete Morhofio, infimulavit, Consul est Reip. Amstelodamensis, hodiernum, nisi fallor, superstes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheseos partium, peritia inclytus. Opus ejus

de Architectura Nautica Belgice, Amstelodami A. 1671. in fol. sub hoc, prodiit, titulo: *Unlânde en Hedendangsche Scheepsbouw en bestier, Waer in wylloopigh werd verhandelt de wiise von Scheepstimmern bey Grinden en Romeynen/ Scheepsoffeningen/ Striiden/ Jucht/ Straffe/ Wetten en Gewonten: Benessens evenmatige Grootheden van schepen onses tiids/ ontleet en alle hare deelen: Verschill van bouwen tûschen ûntheemischen en onsen Landaert: Juidisch en Rûsch Vaertûnggh/ Galeybouw/ hedendanghsche Scheepsplichten: Verriickt met een reep verklaerde Annmanns spreckworsden en Benamingen.* V. Corn. a Beûghem *Bibliogr. Mathem.* p. 458.

Ad cand. S. & pag. In *Prælect. Polyhistoricis MSS.* c. 15. Morhofius, inter Scriptores de Strenis, commendat, præter Marcilium, Joh. Strauchii, J. Cui Celebris, *Diff. de Votorum Oblatione & Calendis Januariis.* In Mart. Lipenii, Conrectoris Lubecensis, *Historia Strenarum Civilium integra, a prima origine, per diversas Regum, Consulum & Imperatorum Romanorum, nec non Episcoporum, atates, ad nostra usque tempora, deducta,* quæ Lipsiæ A. 1670. in 4to prodiit, multa judicat misceri, quæ commodè poterant omitti, multa quoque inepte cumulari. *Dissertationem* tandem Joh. Gothardi Bœckelii Philologicam *de Novo Anno, ejusque Ritibus,* Rostochii A. 1663. in 4to editam, sibi vindicat, e Prælectionibus quippe suis privatis ab illo, istarum Auditore, haustam.

Ad Cap. II. s. 16, p. 237. Joh. Georgii Grævii Diligentiam in Scriptoribus Antiquitatum Romanarum colligendis, junctamque in istarum *Thesauris*, Vasto Opere, Decem, ni fallor, Tomis Trajecti ad Rhenum, ab A. 1695 ad 1700. in fol. edito, publicandis, laudabilem, feliciter æmulatus Jac. Gronovius, similem Græcarum Antiquitatum *Thesaurum* A. 1697. Lugd. Bat. in fol. cœpit edere, cujus Volumina tria priora Virorum Illustrium Icones, & alias Græcarum Antiquitatum reliquias, in Metallo Lapidibusve olim expressas, æri nunc incisas, & Observationibus eruditis illustratas, exhibent; Quartum autem, A. 1699. Juris factum publici, Libros Antiquariorum Græcorum de variis hujus generis Argumentis Selectiores quamplurimos studiose sistit congestos, & eleganter nitideque recusos. Autores, in Opere Utroque denuo evulgatos, enumerare non vacat, præsertim cum Ephemerides pleræque Eruditorum Recentiores, locis diversis, in Recensu illorum jam fuerint occupatæ,

AD LIB. VI.

SIVE

POLYHISTOREM ORATORIVM.

Ad Cap. II. p. 257. Totum hoc de Græcis Oratoribus Antiquis Caput, Observationibus scatens eruditis, non ipsi debetur Morhofio, cujus in Prælectionibus, tum Polyhistoricis, tum de Notitia Autorum, Academicis, nihil plane de istis annotatum reperi, sed a Viro Docto, qui Lipsiæ IV. Libros Polyhistoris Literarii posteriores, e MSS. illis, Frid. Bened. Carpzovii, Auspiciis, congestit, una cum Libri VII Capite de Poetis Græcis Secundo (cujus itidem vix tenuia quædam lineamenta Schedæ Morhofianæ suggerunt), totum, ne insigni adeo defectu Opus deformaretur, est adjectum. Id quod monendum *h. l.* denuo putavi, ne Morhofio, quæ illius non sunt, ab incautis Lectoribus forte tribuantur.

Ad Cap. II. s. 17. p. 268. Pet. Cunæi Versio Cæsarum Juliani Imp. Latina, & præfixa huic Præfatio pro Juliano Apologetica, una cum Cunæi ipsius *Sardis Venalibus, sive Satyra in hujus*

jus Seculi homines plerosque inepte eruditos Menippea, Nicolai item Rigaltii *Funere Parastico*, & Justi Lipsii *Satyra Menippea*, Lugduni Batavorum saepius prodierunt. Quinta Editio, quæ ad manum jam est, illic A. 1620. in 12. est excusa.

Ad Cap. III. §. 6 p. 280. Voluminis Orationum Panegyricarum Recentiorum, a Viris Clarissimis sparsim antehac editarum, peculiaris Editionem ipsum olim Morhofium esse, meditatam, autor vitæ ejus, *Dissertationum Syntagmati* præfixæ, Anonymus, in Scriptorum ejus affectorum Catalogo, p. 39. e Schedis defuncti, testatur. Collectioni isti haud dubie ab eo destinatae fuerunt, quas §. hac recenset atque commendat. De Joh. VVouverii, Hamburgensis, Celebri, cujus nimiam Morhofius notat, Luxuriam, in *Christianum IV. Danie Regem, Panegyrico*, fusius differuimus, & Judicia de illo Jos. Scaligeri, Dom. Baudii, ipsiusque Autoris VVouverii, partim benigniora, partim sequiora, recitavimus, P. I. *Isagoges ad Hist. Cimbricam*, c. 12. §. 6 p. 186. 187. 188.

Ad Cap. III. §. 8. p. 282. Cum iis, quæ sequentibus Capitis hujus Paragraphis, ad finem usque ejusdem, de Arguta Dictione, Rhetoribusque & Oratoribus ejus studiosis, traduntur, conferri ab illius Amasis possunt Morhofii Prælectiones de Arguta Dictione Academicæ, quæ, sub *Commentationis de Argutiarum Disciplina* Titulo, biennio post Autoris obitum, A. 1693. sine loci mentione, in 12. sed admodum mendose, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 10. p. 283. 284. Emanuelis Thesauri *Fl. Canocchiale Aristotelico*, o sia *Idea della argutezze Heroiche, vulgarmente chiamata Impresse*, sive Opus de Argutiarum Arte Italicum, Taurini primum A. 1654. impressum, & Romæ dein ac Venetiis vel sexies recusum, Latine tandem vertit, & (sub Titulo *Idea arguta & ingeniosa dictionis, ex Principiis Aristotelicis sic eruta, ut in univsum Arti Oratoria, & imprimis Lapidaria atque Symbolica, inseruiat*) Francofurti A. 1698. in 4to, Lingua hac Eruditorum communi, omnium, usibus exposuit, Casp. Cörberus, Eloquentiæ in Acad. Julia Professor. Recensum Operis eximii V. in *Actis Erud. Lipsiensibus*, M. Jun. A. 608. p. 255 - 259.

Ad Cap. IV. §. 6 p. 290. Latine prodierunt Corn. Mussi Sermones in Evangelia Dominicalia & Festivalia, ex lingua Italica per Michaellem ab Isselt, Docomia Frisium, translatis, cum Vita ipsius, iisdem præfixa, Coloniae A. 1594 & 1603 in 8vo.

Ad Cap. IV. §. 17. p. 296. Confunduntur *h. l.* ob *ὁμωνυμίαν*, duo Petri Molinæ, Senior atque Junior, ille Pater, hic Filius. Pater, Professor initio Academice Lugduno-Batavæ Philosophicus, dein Ecclesiæ in suburbio Parisiensi Reformatæ Charentoniensis Pastor, & Athenæi tandem in Gallia Sedanensis Theologus, Scriptor *πολύγραφος*, & plurimis præsertim bellis Sacris, adversus Pontificios depugnatis, inclutus, qui d. 10. Mart. A. 1658. nonagenarius obiit, a Claud. Sarravio, Ep. 31. ad Vinc. Fabricium p. 33. *Veteranus Christi Miles, fortisque Athleta*, salutatur, Autorque est *Tractatus de Cognitione Dei*, Latine, Lugd. Bat. A. 1625, in 12. Gallice Hagæ Comitum A. 1631. in 18, Germanice autem Ura-tislaviæ A. 1622 & Lipsiæ A. 1694. in 12. pulicati. Qui, licet a Morhofio *h. l.* non celebretur, Scriptoribus tamen Ecclesiæ in Gallia Reformatæ Homiletico-Asceticis potioribus, ob non pauca Monumenta Sacra hujus Argumenti insignia, recte accensebitur, imo a Gisb. Voetio (*Lib. I. Biblioth. Stud. Theol. c. 17. p. 256. 257. & Lib. 2. c. 3. p. 649.*) ac Gerh. Meiero (*Lib. II. Biblioth. Theol. Contracta, c. 11. p. 255.*) jam est annumeratus. Petrus autem Molinæ Junior, Canonicus Cantuariensis, & Aulæ Regiæ Anglicanæ Ecclesiastes, cujus Scripta Morhofius *h. l.* deprædicat, Libro Gallico plane aureolo *de la Paix de l'Ame, & du Contentement de l'Esprit*, præcipue inclaruit, Sedani A. 1660. in 4to primum edito, eademque Lingua Genevæ, Salmurii & Amstelodami, saepius recuso, in Germanicam autem a Christ. Ryffelio (dem *Beschirmten in Carpophororum Ordine*) Lipsiæ A. 1666. & 1685, in 12, ac in Belgicam a J. Sandero Amstelod. A. 1662, in 12. transfuso.

Præ-

Præter hunc Germanice etiam leguntur, & una cum illo Hamburgi A. 1693. in 8vo lucem viderunt publicam, ejusdem Molinæ Junioris Meditationes de Amore in Homines divino, Preces & Meditationes Sacræ in Dies Septimanæ totius singulos, Præparatio ad Coenam Dominicam, & Commentatio de Fide Justificante. E quibus Preces Quotidianæ & Præparatio ad Coenam Dominicam (seorsim etiam Danicè Hafniæ A. 1657. in 12. edita), cum eodem de Pace Animæ Libro, Anno sequenti 1694. Amstelodami in 12, Belgicè itidem, Interprete H. Dullarto, prodierunt.

Ad Cap. IV. § 23 p. 199. Inter Scriptores Homileticos & Postillatores, quos vocant, Ecclesiæ Lutheranæ, Morhofio præ aliis probati sunt Mart. Lutherus ipse, Ioh. Arndius & Henr. Müllerus, Theologi eximii, & in vera Christianismi, tum doctrina, tum Praxi, inculcanda nulli secundi, de quibus Verba ejus ipsissima, e Prolegomenis Collegii Sacri Oratorii in *Pericopas Evangelicas Anniversarias ἀνεκδότα*, lubet addere: De Germanis Scriptoribus pene prætermissem aliqua dicere. Et, si verum fateri velimus, parca illorum seges est. Postillarum & Postillatorum turba infinita pene, sed e quibus oppido pauci sunt, qui elegantius quid sapiant. E quibus superiore seculo habemus Lutheri, aliorumque doctissimorum Virorum, Scripta Practica, plena pietatis & solidorum Enthymematum, ad Themata Oratoria necessariorum. Sed ii, contenti rem docuisse, de ornamentis non multum solliciti fuere: quamquam in Lutheri scriptis nihil possit desiderari etiam ad ornatam elocutionem. Mibi præ cæteris vehementer semper placuit Ioh. Arndius, profundorum sensuum investigator, qui ea sæpe affert, de quibus non cogitarunt alii, foecundus Enthymematibus & argutioribus etiam meditationibus. Nobis sine Henr. Müllerus magna diligentia acquisivit rariora Cogitata, in suis ad *Pericopas Evangelicas & Epistolicas Homiliis*. - Nullus est e recentioribus Homileticis Scriptoribus, qui foecundior sit Porismatibus, e textu deductis, quam Müllerus: Horreum Opus illud dicas, & quasi Locos Communes Locorum, quibus magno cum fructu quis uti poterit. Sunt enim omnia pulchra, arguta & illustria, sed, si justæ Orationis concinnitatem videas, ejus sane mensuram multis modis excedunt. Existimem ego, multorum Annorum Labores, vel multos Sermones, in unum ab Autore compactos, unde illa totius inconcinnitas oritur.

Ad Cap. IV. § 29. p. 306. Petri du Bose *Sermons sur divers Textes de l'Écriture*, junctim Tomis II. Roterodami A. 1691. in 8vo, Ioh. Claudii autem *Oeuvres Posthumes* (Opera Posthuma, non Dogmatica solum & Polemica, sed & Homiletica), Tomis V. Amstelodami A. 1688. & 1689. in 8vo, prodierunt.

AD LIB. VII.

SIVE

POLYHISTOREM POETICUM.

Ad Cap. I. § 14. p. 324. De Enthusiasmo seu Furore Poetico Morhofii etiam ipse exstat Oratio, Rostochii Lectionibus in Claudiani de Raptu Proserpinæ Libros Publicis, M. Nov. A. 1661. præmissa, sed, triennio abhinc, demum, in Volumine *Dissertationum* ejus *Academicarum & Epistolicarum*, Hamburgi A. 1699. in 4to excuso, pag. 71 - 82. edita. Prolixius ille quidem de eodem Argumento Volumen, tum sub finem *Orationis* hujus p. 81. tum P. II. *Operis de Lingua & Poesi Germanica*, c. 1 p. 201, & alibi, est pollicitus, sed non perfecit. Digna etiam lectu est Diatriba de Enthusiasmo Poetico Academica, ab Henr. Mublio & Sebast. Kortholto, illo Præside, hoc Respondente, Utroque autem Morhofii Discipulo, Utroque item ejusdem in Professione Poetica Successore, Kilonii A. 1696. in 4to publicata.

Ad Cap. II. p. 330. Caput hoc de Poetis Græcis non ipsi Morhofio deberi, sed Viri illius Eruditi, qui Lipsiæ Libros IV. Polyhistoris literarii posteriores, e Prælectionibus ejus Academicis, collegit, digessit, & plurimis in locis auxit atque interpolavit, diligentia acceptum esse ferendum, supra jam, ad *Libri VI. Cap. II.* monuimus.

Ad Cap. II. §. I. p. 331. Scriptoribus Vetustis Latinis, Poetarum persecutis Historiam, addendus etiam C. Svetonius Tranquillus, e cujus Libro de Poetis (Latinis haud dubio solis) Vitæ tantum Terentii, Horatii, Persii & Lucani, supersunt. V. Vossii *Lib. I. de Hist. Lat. c. 31. p. 166.* & Joh. Jonstii *Lib. 3. de Scriptt. Hist. Philos. c. 8. p. 249*

Ad Cap. II. §. 2. p. 234. In disceptationem de Patria Homeri tot Urbium decantatissimam, complura Poetarum Græcorum Epigrammata, non inuenta, *Libro IV. Anthologiae* harum, a Maximo Planude collectæ, *Tit. 27. (fol. 214 Edit. Aldina)*, occurrunt, Septenarius illic Civitatum & Insularum, quæ Civem istum sibi vindicabant, hoc, exprimitur Disticho:

Ἑπτα ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὀμήρου
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι.

Aliter vero in altero, isti immediate subjuncto:

Ἑπτα πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὀμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι.

Antipater & Anonymus, quorum de patria Homeri Controversia ibidem leguntur Octosticha, omissis locis quibusdam, in gemino hoc Disticho memoratis, alia substitunt, ille quidem Jum, Salaminem & Thessaliam, hic vero Ægyptum, Cyprum, Mycenæ. Uterque, Liris istius sibi sumens arbitrium, coelestem Homero tribuit Originem; Antipater quidem hoc Disticho:

Πάτρα σοι τελέθει μέγας ἕρως: ἐκ δὲ τεκέσσης
Ὀυθνατᾶς, ματρὸς δ' ἐπλεο Καλλιόπας.

Anonymus autem, ita canens:

Ὀυ γὰρ ἔφιν χθονὸς ἔργον; ἀπ' αἰθέρος ἀλλὰ ἔμουςαι.
Πέμψαν, ἢ ἡμερίοις δῶρα ποδῆται φέρῃ

Plura diversorum Argumenti hujus Epigrammata l. c. legi merentur. Nos olim in posthumam hanc de Homeri, dum vixit, contempti & cum dura colluctati paupertate, Loco Natali Contentionem ita lusimus:

Septem Græcorum atque Asia prædixit Urbes,
Quæis opibus pauca ac nobilitate pares,
De patria ingentis certasse feruntur Homeri,
Et quævis Civem hunc asseruisse sibi.
Smyrna, Chius, Colophon, Salamin, Pylus, Argos, Athens,
Hinc voluere sibi grande parare decus.
Fallimini o Stolidæ! quo enim decus esse putatis.
Nemo non summum dedecus esse videt.
Tanti etenim Civis, quæcunque est Patria, dotes
Sprebit, dum in viduis atque superstes erat.
Dura vagabundum atque extorrem pressit Egestas:
Non fuit Urbs tanto patria digna Viro.

Qui octo Homeros, ob Homonymiam confutos, effingunt, & hos inter tot Loca Natalia, uni attributa, cum Gyrardo, b. l. allegato, & quem illi comitem adjungimus, Jacobo a Cruce, Bononiensi (in *Annot. in Autores varios, c. 19. Tomo I. Thesauri Critici Gruteriani p. 693. 694.*), partiantur, sola Archilochi nituntur auctoritate, non Veteris illius, Homeroque ipsi, uti fertur, coævi, sed spurii atque ψευδώνυμο, cujus Libellum
Ecc. ecc. cc
lum

lum de Temporibus Joh. Annii Viterbiensis, Falsarius atque impostor famosus, cum aliis ejusdem furfuris Mercibus Literariis, Orbi erudito obtrusit, nec attendi proinde a cordatis merentur. V. *Homonymoscopia* nostram, Sect. II. cap. 3. §. 37. p. 315. 316. Plura de Homero addere non vacat. Consulantur, præter alios h. l. jam laudatos, Ludolphi Küsteri, Marchici (qui *Neocorum* se deinde, *μεταφράσει* h. l. Cognominis Græca, in *Bibliotheca sua Librorum Novorum* appellavit *menstrua*) *Historia Homeri Critica*, erudita sane & lectu dignissima, Francofurti ad Viadrum A. 1695. in 8vo edita, & Gisberti Cuperi *Apotheosis* *vel Consecratio Homeri, sive in Lapidem, in quo exsculpta illa est, antiquissimum Commentarius*, Amstelodami A. 1683 in 4to excusus.

Ad Cap. II. §. 10. p. 352. Inter Pindari Editores atque illustratores mentionem etiam honestam meretur Mich. Neander, toties, aliis in locis, a Morhofio, ob Merita in Literas, imprimis Græcas, eximia, haud immerito celebratus, cujus existat, & Basileæ A. 1556 in 8vo prodiit, *Aristologia Pindarica Græco-Latina, quicquid in Pindaro, Vate, ut Vetustissimo, ita quoque castissimo & sapientissimo, memorabile, notatu dignum & rarum, nec alibi similiter obvium*, cum Prolegomenis de Vita ejus, & IV. Ludis Græcorum Solennibus, Notisque Marginalibus, ac IX. Lyricorum Sententiis, hinc inde collectis, eodemque pacto illustratis exhibens

Ad Cap. II. §. 12. p. 357. Non contemnenda etiam est Editio Anacreontis Tubingensis Græco-Latina, quam Frid. Herm. Flayderus, Lit. Human. in Acad. Tubingensi Professor, A. 1622 in 12mo, triplici Versione Latina, sua nempe ad verbum pedestri, Metricis autem Henr. Stephani & Helix. Andreæ, & Notis Analectisque Criticis illustratam, juris feci publici.

Ad Cap. II. §. 24. p. 367. Fallitur Capitis hujus Autor, dum Nicol. Rittershusium, Academ. Aldorfinae JCrum, A. 1670. mortuum, Autorem Epistolæ de Plagio Literario, pro sua de Hannonis *περὶ μύθου* Oratione, ejusdem Criminis a Barth. Nihusio incusata, ad Georg. Richterum Apologeticæ, in Richterianarum Syntagmate, p. 204 & sqq. obviæ, Oppianum Lugd. Bat. A. 1597. credit edidisse. Debetur enim Editio ista Conrado Rittershusio, Nicolai Parenti, Antecessori itidem Aldorfino, A. 1611. jam extincto. Pari vel errore, vel memoriæ lapsu, Jac. Thomafius in *Tr. de Plagio Litterario*, §. 373. & Vinc. Placcius, hunc secutus, in *Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pseudonymis*, P. II. p. 166. Epistolam Nicolai Filii de Plagio, modo laudatam, Conrado Rittershusio, Parenti tribuunt. Coeterum, quæ Filius, de Bodini in Oppianum Commentario, turpi plagio ex Adr. Turnebi Lectionibus compilato, Richtero narrat, e Jac. Bongarsii haud dubie hausit Epistola, ad Parentem suum, Conradum, d. 4. Apr. A. 1600. exarata, & a Paulo Colomesio (in Vita Ioh. Bodini, *Gallix suæ Orientalis* p. 74. 87. inserta) A. 1665. edita. Ista enim cum multa alia refert Bodino parum honorifica, tum hæc de ejus Oppiano: Jam edidisse illum *Lectiones Turnebi in Oppianum pro suis, nemo nostrorum* (Gallorum sc.) ignorat.

Ad Cap. II. §. 27. p. 370. Gregorii Nazianzeni Carmina XX. hæcenus *ἀνέκδοτα* (quorum prolixissimum est primum Versuum 835. de seipso, & adversus Episcopos, a quibus Episcopatu erat spoliatus, Vitia Ordinis Ecclesiastici satis libere notans), e Biblioth. Cæsarea Vindobonensi, cum Joh. Leunclavii Versione Latina, & Notis Jac. Tollii eruditus, in hujus *Insignibus Itinerarii Italici*, Opere Posthumo, Ultrajecti A. 1696. in 4to, una cum aliis Antiquitatis Ecclesiasticæ Monumentis ineditis, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 3. p. 371. De Nicol. Borbonii, Vandoperani, *Nugis & Epigrammatibus*, Lugd. Gall. apud Gryphium, A. 1538. editis, multo adhuc inclementius Morhofio judicat Joh. Ovvendus, *Lib. I. Epigr. n. 42. p. m. 10.* Autorem ita alloquens:

Quas tu dixisti Nugas, non esse putasti:

Non dico nugas esse, sed esse puto.

Ol. Borrichio contra, in *Dissert. de Poet. Lat.* § 126. *Carmina Borbonii non inbitis Musis concinnata videntur.*

Ad Cap. III. §. 6. p. 383. Verissimum est Morhofianum hoc Judicium de Anagrammatibus, quibus multi, judicii laborantes infirmitate, & Ingenio genioque vere Poetico destituti, labore inglorio, & Indole generosa plane indigno, misere insudant, nescii, Crepundiis ea atque Ineptiis Poeticis, Artifices autem illorum Poetastrorum Vulgo, ab omnibus vere Eruditis atque Cordatis accenser. Hadr. Valesius, Galliae æternum decus, his eos perstrinxit Scazonibus, inter Valesiana Posthuma obviis:

Citharoedus esse qui nequit, sit Auloedus:

Anagrammatista, qui Poeta non sperat.

Christoph. Frid. Buchero, in *Privata Pietate*, Lipsiæ A. 1673. edita, *Epigr. 27.* his in Anagrammatographos Versibus inveclo:

Infantes misere torquent Anagrammata Musas;

Carnifices possem dicere, Phoebe, tuos;

Frid. Rappoltus, Theologus & Poeta Academiae Lipsiensis *ἱεροχώρατος*, in *Elegiis præfixis* ita applausit:

Carmina cuncta placent tua, mi Buchere; sed audi:

Est, quod præ reliquis mi nimiumque placet.

Plauti ad Felicem quod nempe Anagrammata stringit,

Carnifices Phoebi, Pieridumque cruces.

In reliquis Vates, ut mos est plurima fingis:

In solo hoc tantum, credito, vera canis.

Alios addere superfedeo. Merito etiam a Morhofio coeteris Anagrammatographis præferatur Joh. Mautnerus, Transylvanus, Studiosus Rostochiensis, cujus Rosa Varniaca, sive Lyceum Rostochiense Anagrammaticum, & Curia Rostochiensis Anagrammatica, utraque Rostochii A. 1636. in 2mo edita, talia sistunt in Professores, Consules ac Senatores Urbis illius, Anagrammata, quibus elegantiora, concinniora, magisque perspicua, dari vix credo, legisse certe haud recorder.

Ad Cap. III. § 8. p. 377. De Calvidii Latii, sive, qui sub Larva hac delitescere voluit, Claudii Quilleti, Abbatis Galli, *Callipædia Libris IV.* fusius differuit Morhofius *Lib. II. Polyhistoris Literarii*, Cap. I. p. 319.

Ad Cap. III. § 10. p. 380. Pet. Dan. Huetii, Episcopi in Gallia Abrincensis, bb eruditionem, omnigenam ubique gentium celeberrimi, Poemata Latina & Græca, quotquot collegi potuerunt, Trajecti ad Rhenum A. 1694. in 8vo, Joh. Georgio Grævio, Viro Summo, Editionem curante, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 14. p. 382. Centonem virgilianum Dan. Heinssii ad Amicum, cui ex Congressu cum Ancilla proles erat nata, ad Calp. Barthium esse scriptum, in MSto Polyhistoris hujus Morhofiani Lipsiensi perperam traditur. Fuit enim Amicus ille Heinssianus non alius quam Dom. Baudius, in cujus etiam *Amoribus*, a Pet. Scriverio Lugd. Bat. A. 1638. in 8vo editis, Cento idem p. 77-80. occurrit.

Ad Cap. III. §. 17. p. 383. Erasmus Michaelis Lætus, Theologus Hafniensis (cujus Operum Poeticorum Indicem in Alb. Bartholini *Tr. de Script. Dan.* p. 40. invenies), *Dania Maro elegantissimus* ab Ol. VVormio (*L. 1. Monum. Dan. c. 14. p. 99. & L. 5. p. 306.*) & Poeta Maroni amulus a Thoma Bartholino (*in Tr. de Medicina Danorum Domestica p. 522.*), salutatur. Qui Duumviri uti affectui in Popularem forsitan aliquid dederunt, ita non contemnendum tamen plane esse, sed inter Seculi sui Poetas Locum meruisse satis honestum,

Bor-

Borrichius ostendit *Diff. V. de Poetis* p. 168. 169. Zachariae Lundii, Nübela Cimbri, qui Frederico III. Danorum Regi, fuit a Secretis, & ob Venam Poeticam plane eximiam, ab Ol. Borrichio *l. c. p. 169* prout par erat, est celebratus, Elegiarum libri II. Sylvarum autem & Epigrammatum singuli, sub *Poematum Juveniliū* Titulo, Hamburgi *A. 1635.* in 12mo prodierunt. *Ἀνέκδοτοι*, in Joh. Mohtii, Consiliarii Danici, Bibliotheca, Haffniae supersunt Sylvarum Libri Duo, Elegiarum Quinque, Carminum Unus, Epigrammatum Tres, & Poematum Moralium quatuor, cum Satyra unica. Quae omnia Luce publica digna merito a Borrichio judicantur.

Ad Cap. III. §. 17. p. 384. Viti Beringii & Ol. Borrichii Poemata junctim jam sunt edita, una cum Henric. Albertii, Joh. Höpneri, Christ. Agardi & Henr. Harderi, Flensburgensis (Epigrammatographi nullo modernorum inferioris) Poematis varii generis, in Deliciis VI. Poetarum Danorum, per Frid. Roostgardum collectis, in Tomos II. divisis, & Lugd. Bat. *A. 1693.* in 12. publicatis. Quae sane Deliciae, Danos Poeseos laude vix ulli Gentium Europaeum cedere, luculenter & ἀναμειψίζως ostendunt.

Ad Cap. III. §. 10. p. 386. Sub finem hujus capituli Morhofius Autor, in Praelectionibus, & Polyhistoricis, & de Notitia Autorum, MStis, de potioribus Poetis Germaniae, Hispaniae, Galliae, Italiae, Angliae & Belgii, Vernaculis paucula quaedam adjecit. Verum cum & imperfecta illa sint, & omnia ferme, in Commentario de Lingua & Poesi Germanica, bis jam edito, longe accuratius ab ipso exposita, non immerito Celeberrimus Carpzovius omittenda ea *b. l.* esse judicavit.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMUS II.
SIVE
POLYHISTOR PHI-
LOSOPHICUS.
LIB. I.
PHILOSOPHICO.
HISTORICUS.

C A P. I.

DE HISTORIA PHILOSOPHIÆ IN GENERE,
AC IN SPECIE BARBARICÆ POPULORUM ORIEN-
TALIUM ET SEPTENTRIONALIUM,
EJUSQUE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Inter Scriptores Hist. Philosophicæ Universalis familiam ducit DIOGENES LAERTIUS, cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur. 2. Sequuntur hunc EUNAPIUS SARDIANUS. 3. HESYCHIUS MILESIUS, Illustrii agnomine sive Titulo a Græcis Latinizantibus donatus. 4. GERH. JOH. VOSSIUS, cujus Libri de Philosophia ac Philosophorum Sectis,*

Aaa aaa aaa

Post.

Posthumi & ferme affecti tantum, deploratur imperfectio. 5. GEORG. HORNIUS, cujus non Historia solum Philosophica, sed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporalia & minus accurata, exploduntur. 6. JOH. JONSIUS, ob diligentiam commendatus, & aliis praelatus. 7. BENED. PERERIUS, ob nimium Sectæ Aristotelicæ studium in alias iniquior. 8. THEOPH. GALEUS, post Aug. Steuchum Philosophiam Gentilem universam ex Hebræa derivans, sed hoc in conatu nonnunquam impingens. 9. PHILOSOPHIÆ BARBARICÆ Historiam tradidit OTTO HEURNIUS. 10. INDICÆ Veteris PALLADIUS, AMBROSIUS, & Anonymus quidam, ab Edv. Bissæo junctim editi. 11. INDICÆ Brachmanum modernæ ABR. ROGERIUS, hujusque Interpres & Commentator CHRISTOPH. ARNOLDUS (de reliquarum etiam Asiæ, Africæ & Americæ, Gentium Philosophia consulendus,) & Anonymus Scriptor Theologiæ Indorum Indicus ἀνέκδοτος. 12. ÆGYPTIACÆ & CHALDAICÆ, e Scriptis HERMETIS TRISMEGISTI & ZOAROASTRIS reliquis (de quorum γυνσιότητι controversa Judicium suspenditur, adjecta brevi de Trinitate Platonica atque Aristotelica παρρησιασται,) FRANC. PATRICIUS (Novator in Philosophia ineptus) & JOH. JESSENIUS. 13. SEPTENTRIONALIIUM Populorum (quibus omnis Sapientiæ primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Stiernhelmus, aliique Sveci, ob studium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicare non dubitant) Philosophiæ & Doctrinæ Sacræ SNORRO STURLESONIUS, in Edda Islandorum, a Pet. Resenio edita, ac Ol. Wormius in Literatura Runica.

DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem nisi ex antiquis haberemus, qui de Philosophorum Sectis & placitis aliquid scripsisset, pauca de Philosophis antiquis constarent. Nunc sanè habendæ in pretio sunt superstites hæc à naufragio tabulæ, & diligenter perquirenda sunt, quæ apud ipsum consignata habemus. Non possunt illò librò carere, qui Philosophiæ genuinæ & antiquæ operam dant. Ab his incunabulis arcessenda sunt Veterum dogmata, à Recentioribus recocta, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, quasi ex ruderibus & cineribus resuscitatæ, vel novitatis aliqua specie obtrudi solent. Facile est hujus historiæ gnaro omnium in Philosophiâ Novatorum sententias ad sua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes, Henrici Stephani, Isaaci & Merici Casaubonorum, Thomæ Aldobrandini, & demum Ægidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios scripsit, & ex historiis rem philosophicam diligenti collatione illustravit. Edidit ille Diogenem, cum suis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol., quam tamen editionem Auctor ipse improbare visus est, ob

Erratorum multitudinem, novam in Galliâ se editurum minatus, quæ tamen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania voluerunt opus aliqui, quod caro nimis vendunt Angli, sed deterruit hætenus illos opinor, quod novam & locupletionem à Menagio metuerent Editionem. Paravit etiam Salmasius Comm. in Laertium, teste Laur. Crasso T. II. Elog. p. 211.

EUNAPIUS. Sub Theodosio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, unde Sardonius quoque dicitur; scripsit *Vitas Philosophorum & Sophistarum*, sed pauca sunt in illo libro ex tantò Oceanò hausta; Editus est Antvverpiæ in octavo typis Plantinianis anno 1568. & Colonia Allobrogum A. 1616. cum MScriptis Palatanis comparatus. Accedunt ejusdem Auctoris Legationes è Bibliothecâ Andr. Schotti. Nemo hætenus fuit è Philosophorum & Criticorum scholis, qui aliquam huic operi operam impendere voluerit, quæ tamen non inutilis futura esset. Notas tamen in Eunapium molitus est Pet. Lambecius, Codice usus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de Biblioth. Vindobon. p. 263.

HESYCHIUS ILLUSTRIS Milesius. Hesy chius Milesius, Illustris habuit Titulum, quem Græci suâ linguâ efferebant ita: ἱλλύσιος, ut nobilis νοβίλιος, fidelis Φιδέλιος, Cardinalis καρδινάλιος. Peccant itaque, qui hoc quasi cognomen ipsi tribuunt. Vixit sub Anastasio, Justino & Justiniano. Scripsit de iis, qui eruditione floruerunt, libellum exiguum, quem Hadrianus Junius in linguam Latinam convertit, & breves aliquas notas addidit; Editus est Antvverpiæ Anno 1572. in 8vo typo Plantiniano. Scripsit & in illum Notulas Joh. Meursius, Vir de omni Græca antiquitate optimè meritis.

GERH. JOH. VOSSIUS. Dolendum est virum hunc nobis ereptum fuisse, antequàm perfecerat, quos moliebatur, libros. Nemo enim majori curâ accessit ad omnem Philosophiam, & ejus historiam, tum qua historiam, tum qua dogmata, è fontibus & incunabulis suis arcessenda. Immortuus est operi de *Philosophiâ & Philosophorum Sectis*; exiguò sanè libellò, si cum materiæ amplitudine compares. Edidit filius ejus Isaacus Opus hoc, affectum potius quam effectum, Hagæ Comitum anno 1657. in 4to. Quare mirum non est, toties ipsum notari à scriptoribus posterioribus, qui accuratius rem illam pensitarunt, quanquam exiguus illorum numerus, & penè nemo hætenus fuerit, qui hoc argumentum pro dignitate tractarit. Est tamen alterius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaque hætenus inter desiderata vera & perfecta Historia philosophica.

GEORGIUS HORNIUS. Scripsit & ille *Historiam Philosophicam* libris 7. in quâ veterum philosophorum doctrinam proponit, & cum novis quoque confert, sed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunquam in di-

4

gressiones supervacuas dilabitur, ut extemporalis potius, quàm cura aliqua scriptus, liber videatur. Nam penè omnia istius Viri scripta sunt *αὐτογε- διάσματα*, à calamò ad typum statim propulsa; omnia enim ex memoria depromit, vix aliquo libro consulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua sunt, nec magnâ cura conscripta, legi tamen & conferri cum aliis potest in istius argumenti ubertate, & defectu scriptorum, undecunque corradendi sunt, qui quadam in parte exornare illam materiam conati sunt. Editus est ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

6

JOH. JONSIUS. Holsatus ille fuit, Rector scholæ Rensburgensis, qui *de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ Libb. 4.* scripsit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, si diutius vixisset, omnes credo in argumento scriptores superasset. Diligentissimus enim & accuratissimus ille fuit Inquisitor veterum scriptorum. Hornius & Vossius frequenter ipsi vapulant. Multa ipsi Menagius debet in Comment. Laertianis, apud quem utramque ille paginam facit. Magna diligentia Veteres super hoc argumento scriptores, Editos, Ineditos, recensuit.

7

BENEDICTUS PERERIIUS. Jesuita doctiss. fuit, cujus extant *Commentationes in Genesin* (quibus cum fructu usus est Sam. Bochartus in *Geographia sua sacra*) & *Libri 15. de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniae an. 1595. in 8. editi, ubi lib. 4. Antiquorum Philosophorum placita, secundum Sectas, exponit, earumque Auctores. Habentur autem illic tantum Physica, in quibus recensendis diligenter versatur, illa quoque refutans pro asserenda Aristotelis doctrina, cum studeat aliquantulum, in Veterum sententiis rectè ponendis vacillare aliquando videtur.

8

THEOPHILUS GALEUS. Edidit librum titulo *Philosophiæ Generalis*, in cujus primâ parte agit de ortu & progressu Philosophiæ, ejusque translatione è sacris fontibus. Id enim unicè illic agit, ut demonstret, Philosophorum sententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philosophiâ & Theologiâ fuisse derivatas. Id argumentum plenius exsequutus est in alio libro, qui Anglicâ lingua in 4to editus est, sub tit: *The court of gentils*, i. e. *Aula Gentilium*: argumentum quidem præclarum, hoc est, dignum, in quo se exerceant ingenia elegantia. Galeus quidem laudandus ob illum conatum, qui hoc in argumento multos tamen antecessores habet, quibus non pauca debet, e. g. Augustinum Steuchium in *libris de perenni philosophia*, aliosque, qui data occasione aliqua particulatim tractârunt. Utiliss. tamen liber est, quod hic quasi in unum conspectum omnia congesta sunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus suis favere videtur, & ad scholam Judaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare esse in argumento aliquò versantibus, ut in theses suæ gratiam quidvis asserant & credant. Liber ille Latinus editus est Londini anno 1676. in 8. Cæterum Auctor ille dili-

diligentiæ suæ specimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non ita pridem procuravit.

OTTO HEURNIUS, Profess. Leidenfis Medicus, Vir doctus, scripsit *Barbaricæ Philosophiæ Antiquitatum libb. 2.* quorum primus inscribitur *Chaldaicus*, alter *Indicus*; Multa illic habet collecta ex antiquis Autoribus, de Chaldaeorum & Indorum Philosophis & Philosophia ac Magia, quàm secundum partes distinguit in Asiaticam, Africanam & Europæam. Allata sunt multa ex Autoribus loca prolixiora, quæ penè totum librum conficiunt; sed tamen utile est, illa sic junctim collecta habere. Ipse pauca admodum de suo affert, nuda recitatione contentus. Liber editus est in 12. ex Officinâ Plantinianâ anno 1600.

PALLADIUS. Indorum Philosophia, vel exiguis, vel fabulosis Autoribus, prodita est; pauca ejus vestigia habemus apud Strabonem *lib. 15.* Plin. *l. 7. c. 2.* Plutarchum in *Vita Alexandri*, Arrianum de *expeditione Alexandri lib. 7.* & eundem in *Indicis*; Apulejum in *floridis*; Clementem Alexandrinum *l. 3. Stromatum*; Porphyrium de *abstinentia l. 4.* Philostratum in *Vitâ Apollonii l. 3. c. 4. & 5.* Palladius autem de *gentibus India & Brachmanibus* singularem lib. scripsit, quem edidit Eduardus Bissæus, Eques Auratus, è Bibliothecâ Regia Anglica, Græcè & Latinè, Londini anno 1665. in 4to. Quis Palladius fuerit vid. Vossium de *Historicis Græcis lib. 2. c. 19. p. 255.* & *lib. 3. p. 397.* Baronium *anno 388.* & illa, quæ Bissæus proponit, Testimonia. Addidit quoque S. Ambrosii Tractatum de *locis, doctrina ac moribus Brachmanum*, Item cujusdam Descriptionem Latinam de *Brachmanis*, tum primum ab se editam. Optimè versatus est in colligendis fragmentis obscuræ alioquin & paucis cognitæ Philosophiæ, è quibus tamen aliqua ejus vestigia deprehendere licet. In tenebris enim versantibus vel exigua lucis strictura jucunda est.

ABRAHAMUS ROGERUS. Batavus ille fuit, & linguâ patriâ scripsit de philosophiâ & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his terris peregrinatus, & admissus ad Brachmanum conversationem, multa ex illis expiscatus est, quæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant ipsi dicta. Incertum itaque, an illa Veteribus dogmatibus ex assè respondeant. Verosimile enim est, ut apud omnes nationes quidam Sectarum & doctrinarum orbis est, ita & apud Indos fuisse. Observare tamen licet præcipua quædam, ut Metempsychosin Pythagoricam, hodieque illis superstitiosè creditam, neque secuta adeo omnia relatione tradi verosimile est, cum peregrini homines, nec philosophiæ studiis imbuti, nec lingua satis prompti, sinistrè interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpretentur. Illum librum in Germanicam linguam convertit Christophorus Arnoldi, Profess. & Ecclesiastes Noriberg., addito parallelismo cæterarum gentium Orientalium, in religione ac philosophia; qui labor utiliss. est, &

quasi compendio quodam proponit omnem Asiaticam, Americanam & Africanam Idololatriam, & doctrinam in naturalibus, Tit. libri est: *Asiatisches / Afrikanisches / und Amerikanisches Heidenthum*. Rogeri libellus præmittitur, cum tit: *Offene Thür zu dem verborgenen Heidenthum*. Cætera adduntur à Christoph. Arnoldo. Liber editus est Norimbergæ anno 1663. in 8tavo. Inveni quoque in Catalogo rarissimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit: *Vanimavubry, Theologia Indorum, tomis tribus*. Crediderim Virum illum, qui diu in Hispania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidisse apud peregrinatorem quendam, & ipsa lingua Indica esse scriptum.

- 12 FRANCISCI PATRICII ZOROASTER. Ægyptiorum & Chaldæorum prima apud omnes fama est, quibus adjungendi quoque Thraces. A Barbaris illis prima sapientiæ initia, five ab Hebræis ad illas pervenerint, five è traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis conversatio fuit; sed obscure omnia & incerta fide referuntur. Id quidem verissimum est, extitisse illos Philosophos, & fuisse illorum scripta diligenter à posteris servata, sed postmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel planè falsa illis supposita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus philosophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquissimum aliàs Ægyptiorum Philosophorum faciunt, fuit ejus nominis, Magnus apud illos Philosophos; sed, an genuina sint, quæ sub ejus nomine circumferuntur, affirmari non potest. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Trismegisti libellos 20., unà cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova ejus de universis philosophia*. Non desunt, qui existimant, multa esse in illis, vel à Christianis primis conficta, vel aliunde etiam supposita, quam litem definire vix nostrum erit. Videantur, qui de scriptis Hermetis disquisitiones instituerunt, Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*; J. Henr. Urfinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adversus Conringium de *Hermetica Medicina* scriptis. Caute in illis rebus procedendum est, neque statim omnia pro falsis & confictis habenda, ubi historia deficit; nam nec in gentibus cæteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certè explorata rerum initia. Nos ad Zoroastrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia sunt controversa. Aliqui Bactrianum, aliqui Medum aut Medo-Persam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgò refertur, genus etiam diversum assignatur; quæ omnia diligentissimè collegit Joh. Marshamus, Eques Aurgatus Anglus, in *Canone suo Chronico Ægyptiaco, Hebraico & Græco*, pag. 144. 145. Editionis Lipsiensis, qui tamen nihil definit in tanta incertitudine, Persæ ipsum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Autores fama. Sic recensentur passim ap. Platonem, & Platonicos, præcipuè recentiores (quod suspicio-

suspicionem alicujus corruptionis arguat,) ejus sententiæ. Hæ sententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt superiore seculo in Galliâ. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græcè facta Parisiis excusa sunt anno circiter 1530., in quibus ipsa penè Christiana fides, mysteriumque Trinitatis proponitur; quàm ob causam suspicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuisse, & supposita quædam à Christianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quàm in ipso V. Testamento. Sed aliter tamen dicendum est, si inspiciamus scripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea similiter, repræsentatur, quæ non aliunde, quàm è talibus libris hausta videtur. Platonis Platoniconumque sententias omnes de Trinitate principiorum collegit diligentissimè Augustinus Steuchus integrò librò secundo de *perenni philosophia*, ubi collationem instituit Platonice hujus doctrinæ cum mysterio Christianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Subtilitate, Exercitatione 365. sect. 3.* ex Aristotele aliquam Trinitatis Ideam exstruere, qui ipse eâ de re videri potest. Hujus Aristotelicæ cum Platonica Collationem instituit Henr. Morus in *scholiis capituli 28. Enchiridii sui Metaphysici*, qui & è Cabalistis doctrinam de Trinitate adstruit, in *descriptione tabularum Cabalisticarum p. 464.* Legi etiam potest Is. Casaubonus in *Exercitationibus suis Anti-Baronianis*, qui de hujus generis scriptis, & Sibyllinis versibus, peculiarem disquisitionem instituit. Ex stylo & dictione multa colligi possit. Zoroastris illa Oracula, cum Auctario sententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctissimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de universis philosophiam* scripsit ad Pontificem Gregorium XIV., ejusque successores, quâ illud agebat, ut, excusso è manibus juventutis Aristotele, Platonica philosophia restitueretur. Quod ut obtineret, monstravit primò Aristotelis libros esse mutilos & supposititios, ac veteribus surreptos, integro libro in fol., cui tit. *Discussiones Peripateticæ.* Edidit postea aliquos tractatus philosophicos, quos complexus est uno libro, cui tit. *Nova de Universis Philosophia*; edito Ferrariæ anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Aristotelica methodus facit, sed per lucem & lumina, ad primam causam ascendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum est, illum potius hac doctrina Enthusiastas philosophos effecturum, quam methodo aliqua institutos; quæ tamen in re scholiastica necessaria est. Certè, si ejus philosophia in scholas fuisset recepta, nec Doctores, quod docere possent, habuissent, nec discipuli, quod discerent, & meras in ista via lucis tenebras invenissent. Ut itaque omnia ex ovo accersit, ita Zoroastris Oracula præmisit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroastræa doctrina peculiari libro triennio post est comprehensa à Joh. Jessenio à Jessen, Philosopho & Medico Pragensi, viro quidem docto, sed qui fatorum violentia tandem succubuit in Executione Pragensi.

genfi. Liber aliquoties editus est. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593. in 8vo, qui sub *Zoroastris* titulo promittit novam, brevem, veramque de universo Philosophiam. Vide de nomine Zoroastris Menagium in *Commentario ad Diog. Laertium* p. 3.

14

SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad Barbarorum Philosophos referendi quoque sunt Septentrionum filii; neque enim credat quis adeo frigidum sanguinem circa præcordia illis obstitisse, ut nec ipsi aliquam Philosophiæ partem attigerint. Si audimus recentiores Sveciæ Criticos, penè inter primos fuere, qui philosophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à se profectum putant, namque illum, ut popularem suum, laudat Rudbeckius in *Atlanticis* suis. Non est nunc locus ea omnia sub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus sit, ne interdum nubem pro Junone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis priscis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe superant. Ol. Rudbeckius certè Vir ingeniosiss. est, & quæ illic magno apparatu & molimine e tricis istis evolvit, si non serenam, creperam tamen lucem ostendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium studium præ cæteris Sveci, ap. quos singulare Collegium hoc scopo institutum est. Est illic Profess. Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, Olaus Verelius, Vir Doctissimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit Georgius Stiernhelmus, Nobilis Svecus, singulare aliquod Systema philosophiæ & literaturæ istius veteris sub tit. *Runæ Svecicæ*, sed labori illi immortuus est, & post mortem ejus tantum apparuerunt vagæ schedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis testatur Vir Clariss. Joh. Schefferus, cujus extat in simili argumento (*Uppsalia antiqua*) præclarum antiquitatum istarum specimen. Edidit quidem Stiernhelmus *Synopsin* ipsius *Runæ*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis; promiserat quoque in aliis quibusdam schedis suis, historicas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adversus Cluverium & alios, sed intra spem & titulos omnia substerunt. E *Synopsi* illa apparet certè, magna illum agitasse animo, quæ si probare omnia sufficiens potuisset, Svecicæ genti se totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imò Græci Idololatriam & Theologiam suam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia frustra dicuntur; est enim insignis locus ap. Diod. Siculum, l. c. 47. qui disertis verbis testatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus v. Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit in aliorum scriptis, quæ aliàs hodiè

Cap. I. De Historia Philosophiæ in genere, &c.

hodiè ignorarentur. Idem testantur non obscure Veteres illæ Septentrionalium fabulæ, quæ anno 1215. in unum corpus compactæ sunt à Snorrone Sturla, sub tit. *Edda Islandorum*, i. e. Philosophia Islandorum. Fuit v. Snorro Sturla Islandiæ νομοφύλαξ. Ex antiquis codicibus MScriptis Bibliothecæ Regiæ illam perdidit, & notulas quasdam adjecit Petrus Joh. Resenius, Juris & Ethices Profess. & Consul Hafniensis, Anno 1665. in 4to. Illa autem omnia dudum fuerunt ante Snorronem istum, qui ex antiquis gentis monumentis illa collegit. Cæterum tota ejus libri historia & argumentum, cum Sectis aliorum Philosophorum collatum, habetur in præfatione illâ Resenianâ. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in eâ editione improbent, & si rectè memini, novam pollicentur. Ex istis verò fabulis manifestè patet Asianorum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis, reconduntur multæ Mosaicæ historiæ, sed miris fabulis deturpatæ: legitur & illic de diluvio universali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, colligi quadantenus potest illorum hominum Philosophia naturalis & moralis, & de Diis illorum doctrina. Trahi in subsidium potest Olai Wormii *Traëtatus de literaturâ Runica*, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in laudem virorum fortium scripta.

C A P. II.

DE PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA,
EJUSQUE SCRIPTORIBUS.

- §. 1. Hos inter eminet JOH. SCHEFFERUS, Opus de Philosophia hac vastum molitus, cujus Prodromus est Liber de ejus Natura ac Constitutione, A. 1664. editus. 2. Jungendi huic JAMBLICHUS (ineptum nactus Interpretem Joh. Arcerium,) & MALCHUS, sive PORPHYRIUS, de Vita Pythagoræ, & prior etiam de Mysteriis Ægyptiorum, Mysticaque eorundem Theologia, commentati, ORIGINES, Autor Φιλοσοφμένων, inter Codd. Lucæ Holstenii (quorum Editio desideratur) reliquorum MSSos. 3. OCELLUS LUCANUS, Scriptor Libelli de Natura Universi, ab Aristotele compilati, solus e Vett. Pythagoricis superstes, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzanius eminet; TIMÆI item LOCRI Fragmentum de Anima Mundi & Natura dubium: 4. NICOMACHUS & JAMBLICHUS, qui Arithmeticam ex sensu Pythagoræ proposuerunt. Qua occasione de Doctrina Numerorum Pythagorica (a Joh. Meursio & Pet. Bungo illustrata, a Johanne Heydon vero, Enthusiasta Anglo, ad Necromantiam detorta,) quam Hebræorum Cabalæ debuisse creditur, Sinensium per Lineas philosophandi Methodo, Pulsuumque Medicina, & Tetraëtus tandem

Bbb bbb bbb

Pytha-

Pythagorica, ab Erb. Weigelio explicata, haud pauca insperguntur. 5. PHILOSTRATUS, Scriptor Vitæ APOLLONII THYANÆI, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Christianorum Invidiam conficta sint, in utramque partem disputatur. 6. FRANC. GEORGIUS, cujus Harmonia mundi ansam suggerente, Pythagoræorum Harmonica Universæ Proportio (a Joh. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mobrio, etiam defensa,) & Chymarici Orbium Cælestium Concentus, impugnantur, simulque de miranda Musices Vi & efficacia differitur. 7. AMBR. RHODII Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, in cujus, Ægyptiis quoque & Indis credita, Fontes, Sensum & Veritatem, obiter inquiritur. 8. CARMINA AUREA, Pythagoræ vulgo adscripta (de quorum Autore controverso, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & HIEROCLIS Pythagoræi in illa Commentarius. 9. PAGANINI GAUDENTII (cujus Extemporalis in scribendo notatur festinatio) Diss. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

PROCEDIMUS jam ad Sectas Philosophorum, inter quas primo loco referenda est illa, quæ dicitur Italica, cujus Autor Pythagoras habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obscura est fama & doctrina, quanquam & ipsius Pythagoræ dogmata non adeo in aprico sint, omnibusque pateant. Fuit tamen JOH. SCHEFFERUS, Vir Celeberrimus, Academiae Upsal. Prof., qui, jussu Christianæ Reginae, philosophiam Pythagoricam integro Systemate complecti conatus est, Gasfendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, è superstitibus ejus philosophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Systema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel è Platonis & Aristotelis scriptis, vel è Jamblichi vita Pythagoræ, & similibus scriptoribus, per metas lacinias & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum est, integrum opus non conspexisse, ipso vivente, lucem: ejus autem magnam partem superesse, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me scriptæ, testantur. Non habemus nunc nisi prodromum Vasti operis, *librum de natura & constitutione philosophiæ Pythagoricæ*, qui prodiit Upsaliæ in 8. anno 1664. Quo in lib. ὡς ἐν κεφαλαίῳ, & velut per summam, philosophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

JAMBLICHUS & MALCHUS. Ad historiam philosophiæ Pythagoricæ prodesse nosse illos, qui Vitam istius Philosophi conscripserunt. Extat Jamblichi Chalcidensis *de vita Pythagoræ* liber, Græcè & Latine editus à Joh. Arcerio in 4to anno 1598. Hunc habemus quasi Indicem paucorum ejus dogmatum; sed libri tantum duo infeliciter ab Arcerio editi, plena mendis omnia, ineptè nonnunquam conversa, ut mirari satis non possim, neminem hæc-

hactenus fuisse è sagacissimis Criticis, qui huic Auctori limam addere voluerit: sed difficile est, ex ipsis fontibus suis & principiis aliquid eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holstenius, ut patet ex Indiculo illo MScriptorum Holstenianorum, quem mecum communicavit Amicus. Jungendus est huic libro Jamblichi alter *de mystica Ægyptiorum Theologia*, sed quem itidem in Bibliotheca sua ineditum servavit Holstenius, diversum, ut apparet, ab illo, qui *de mysteriis Ægyptiorum* à Jamblichio scriptus est. Quem Thomas Galeus, Anglus, nuper edidit Oxoniæ Anno 1678., unà cum Notis suis, in quò multa habentur, quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam, multa de omnium spirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi *de vita Pythagoræ* liber, editus à Conrado Rittershusio, cum notis, Altorfi anno 1610. in 8tavo. Porphyrii quoque liber extat *de vitâ Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opusculis, in lucem dedit Holstenius, Romæ in 8tavo anno 1630. qui cum plura alia MSta volumina possederit, hactenus inedita, optandum sanè esset, ut MStorum illorum hares operam istorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur quoque Origenis *Philosophumena*, liber *de variis Veterum Philosophorum sectis & opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes, χαλκέντερος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & scriptor, præterea doctissimus, & veteris philosophiæ etiam in Christianismo, ultrà quam par est, tenax. Cæterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblichio scripta, cum nova Versione & Notis, promittitur ab illo Thoma Gale, qui librum *de mysteriis Ægyptiorum* edidit.

OCELLUS LUCANUS. Fuit ille antiquissimus philosophus Pythagoricus, qui ante Aristotelem de *naturâ universi* scripsit. Hunc superstitem habemus penè solum, ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrensis fragmentum *de anima mundi & natura*, editum Parisiis anno 1555. in 8. sed non usque adeò plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani scriptum genuinum est; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & postea Carolus Emanuel Vizzanius, Bononiensis, qui diligentissimè contulit, quos nancisci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogarolæ opera, qui Venetiis anno 1559. ediderat. Latine tantum prodiit Lugduni anno 1541. Gvilhelmo Christiano interprete, ut ideoque primus non sit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipse jactat. Impressit postea ipsum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem est Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ sunt. Emendavit itaque Autor ille, tum ipsam Versionem, tum Paraphrasin, addidit & Commentarios pleniores, quibus argumentum philosophicum illustratur ulterius locis Platoniciis & Aristotelicis. Hujus Ocelli passim sunt ap. Græcos Encomia, & apud ipsum Aristotelem. Illud,

quod *de natura Universi* scripsit, totum penè Aristoteles exscripsit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeò falsos esse, qui Aristoteli plagia, in Veteres Philosophos commissa imputant. Omnia enim quæ pro æternitate mundi apud Aristotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios haberemus aliorum Philosophorum & hujus ipsius libros superstites, plura fortassis observare liceret. Editus est Vizzanii Commentarius Amstel. anno 1661. in 4to.

4

JAMBLICHI Chalcidensis Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato. Fuisse è Pythagorica schola Jamblichum notum est, & Nicomachum quoque. Is scripsit Arithmeticam ex sensu Pythagoricorum, cujus MStum, cum scholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holsteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano descripsit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latine vertit, notisque illustravit. Incipit verò liber ille à libro 4to, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber 4tus certè, qui unicus hic est, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam, Nicomachi continet. Ipsa v. Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holsteniana, quæ hætenus edita esse mihi non constat. Vide Tennulium *p. 67. in notis*. Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicomachi, doctæ & laboriosæ, quas adjecit Tennulius suæ Editioni. De isto Nicomacho legatur Tennulius *in notis pag. 64. 65. 66.* Utilis esse liber ille potest ad intellectum Pythagoricæ philosophiæ, quæ in numeris tota versatur. Editæ sunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teste Vossio *de scientiis Mathematicis, c. 10. §. 1.* Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui tit. *Arithmetica Theologumena*, qui editus est ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad philosophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta est illorum sententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuisse Pythagoram existimant, ut latè explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* sua, Anglica lingua scripta, ubi plurima dogmata Pythagorea confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipsam adeò doctrinam de solis quiete, quam è Judæorum schola hausisse Pythagoram ostendit. Non est omnino in vulgus notum, quid Pythagoras Symbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è lacinis & fragmentis illa utcunque conjicere possumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attinet, existimo Pythagoram illis usum fuisse, ut Ideis suis Platonem, formis Aristotelem, lineolis suis Chineses. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an signis, exprimantur rerum differentia; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinius, in *Decade sua prima Historia Sinica*, sub initium, ubi de philosophia Sinensium agit illo-

rum

rum philosophandi per lineas modum plenius describit. Quatuor sc. lineas comminiscuntur, & ex earum vario positu (variantur autem septuagies) de potestatibus naturalibus argumentantur; quod si quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre possit per illas suas formas formarum, & quæ nascuntur ab illis, generales, speciales, & subordinatas. Similia sunt illis penè & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomies ignari, suas tamen de venis observationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulsibus nescio quæ Meteora comminiscuntur, quibus tamen illi mirificè, ut fama est, proficiunt. Nam & sedes & causas morbi solo pulsu explorant, ac feliciter nonnunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum esse, quod de Vatribus non nemo; *Omnium optimè qui conjecerit, hunc Vatem perhibeto optimum.* Andr. Cleyerus aliquis nuper mysteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta sunt, risum potius, quam applausum, merentur, ac merito pudorem illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere, non sunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita est, numerorum illorum formalium doctrinam Pythagoricam magna diligentia est exsecutus Joh. Meursius, in *Denario suo Pythagorico*, qui diligentissimè investigavit è Græcis Philosophis, quæ ad illam pertinent. His add. potest *Petrus Bungus* in *libro de mysteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa congeffit, quanquam non isto ordine, accuratiore & diligentia, quam Meursius. Plenius quidem & copiosius hoc argumentum tractavit, sed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hausta, sed è Cabalistarum & Enthusiastarum scriptis, qui in hoc argumento valdè sunt operosi. Aliqui ad ipsam Magiam, & spirituum evocationem, extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthusiasta Anglicus, in libro, cui tit. *The Rosie Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings past, present and to come*, Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejusdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthustastas tam absurdus est novis sententiis & somniis, quæ non velit ex antiquissimis Philosophis, sacra scriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines suis sensibus & speculationibus permittendi sunt, ut Achivus ille Horatianus, qui ab amabili infania per Medicum revocari nolebat. Tetractis Pythagorica, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque affectas, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipsis concepta. Sunt qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenensis celeberrimus, multus est in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonstranda, cujus extant varia super hoc argumento Opuscula, diversis temporibus edita. Est ejus *Ἑσόδης Pythagorica*, qua laborat è numeris realibus de-

monstrare existentiam Dei, item *de Corpore*, divini numinis caractere demonstrativo alia *Dissertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujuscunque cognoscibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille est Arnheimii anno 1668. in 4to.

5 PHILOSTRATUS de vita Apollonii. Apollonius Thyanæus è Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo verè *δαμόνιος*, de quò multa miranda prædicant passim historiæ, hujusque historiam ac res gestas ad examen revocavit Johan. Francisc. Picus Mirandula l. 7. *de rerum prænotione cap. 10.* Illum omnes Magiæ recessus perreptasse fama est, nam & vetitæ Magiæ illum operam dedisse asserunt. Si veræ sunt historiæ, mortuos ille excitavit, disparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotissimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis suspitione peragi ab illò potuerunt. Omnes hominem innocentissimæ vitæ & morum faciunt, nec desunt etiam inter Patres antiquos, qui tam stupenda opera beneficio interioris scientiæ naturalis illum patrasse existimant. Memorabile est, quod Ælius Lamprius, in *Alexandri Severi vitâ*, scribit, ipsum in Larario suo optimos quosque Viros & animos sanctiores coluisse, in quibus Apollonium, Christum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidie sacra faciebat. Memorabile item est, quod Flavius Vopiscus in *Aureliano* refert, Apollonii Imaginem, Aurelianum, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuisse, ne faceret. Quæ dum recenset Vopiscus, quasi sacro quodam furore abreptus in hæc verba erumpit; *hæc ego à gravibus viris comperi, & in Ulpia bibliotheca libris relegi, & pro Majestate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro sanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultra homines & fecit, & dixit, quæ qui velit nosse, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, & ipsius viri favori usque quaque placuerit, breviter saltem tanti viri facta in literas mittam, non quod illius viri gesta munere mei sermonis indigeant, sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* Incomparabile hoc atque invidendum istius viri Elogium est. Ex Pythagorea illum schola fuisse constat, & antiqua Magorum disciplina imbutum. Illum Talismanis usum fuisse, præcipue autor est ille, qui de Talismanis dissertationem scripsit Gallicâ linguâ, quæ reperitur inter Varia illa librorum Gallicorum, quæ sub tit. *Mercurie galand* prodierunt, & quidem Tomo nono, Mense Januario Anni 1680. p. 177. (prodeunt verò singulis mensibus aliquot Tomi talium librorum Parisiis, qui continent Dissertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora.) In medio nunc reliquo, an impostoris titulo salutandus sit. Certè à Magiæ infamis suspitione illum purgare laborat Gabr. Naudæus, in doctissima *Apologia sua*, quæ Gallicâ linguâ scripta est pro viris illis, qui falsò accusati fuerunt Magiæ, c. 12. Ubi non Apollonium tantum, sed & Pythagoram, Orphe-

Orpheum, & Zoroastrem, à Magia defendit; quod v. Apollonii ista miracula attinet, non fortassis adeò absurdè existimat Naudæus, suffragante Huetio in *Demonstrat. Evang.*, conficta hæc potius fuisse ab illis, qui in invidiam Christiani nominis amplificare hujus res gestas & opera voluerunt, ne haberent Christiani, quod sibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philostratum, qui vitam ejus scripsit, adeò penè in omnibus observasse parallelismum Christi & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic instituit. Cæteroquin Apollonium Virum fuisse probum & honestum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. *Vita Apollonii* à Philostrato scripta Græcè & Latinè prodiit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Autores alios, Blasius Vigenerius; quam versionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & Interpret Regius, & Commentariis prolixis illustravit Artus Thomas, sed qui paulum licentius evagantur. Editus ille liber est Parisiis anno 1611. in 4to majori.

FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS. Inter Pythagoræ dogmata illud fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & mensura, conditum fuisse. Hinc harmonica Universi quædam proportio ab ipso excogitata, inde concentus Orbium cœlestium conficti, de quibus multa operosè commentati sunt & Veteres, & Recentiores. Omnes enim species consonantiarum harmonicarum ad proportionem corporum cœlestium aptatæ, de quibus multa cumulat Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*, Tomo 2do, parte 2da, classe 7ma, sect. 7. c. 3. Multa hîc mirifica & monstrosa exstruuntur dogmata; posse per illam harmoniam, si quis rectè intelligat, cœlum terræ misceri, ipsosque spiritus & res inanimatas moveri & trahi, quæ omnia nunc suo loco relinquimus. Quanquam quidem negari non possit, Musicæ admirandam esse vim, in moderandis hominum animis, imò & in morbis curandis. Notum enim est, beneficio Musicæ pestem fuisse curatam, & curari hodie, qui à tarantulis mordentur. Per accidens tamen hic videtur tantum Musica quicquam conferre, licet in tarantulis singulare aliquid & paradoxon esse videatur, non facilè ingenio humano explicandum, quod suspicionem latitantium plurium in sono affectionum injicere posset. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per Musicam certi generis, & certæ formæ, cicurari bestia possint; neque desunt etiam vulgo exempla, capi stupida & bruta animalia posse certo soni genere, qui aptus est movere spiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notarunt nonnulli Asinum imprimis affici voce *Martini*, semperque respondere, si voce hæc appelletur. Sed hæc extrâ scopum nostrum sunt constituta. Audaciora sunt, quæ hinc educunt Pythagoricæ scholæ sectatores, magnam

magnam esse Musicæ vim etiam in res animatas, imò in ipsos spiritus. Ipsa denique harmonica proportio mundi videtur plus ingenii ac phantasiæ habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc est, mundi ætates distribueri per tonos, orbis cœlestes, per varias harmonicas proportiones. Denique concentus ipsi, qui nostris auribus non possunt audiri, nescio quid puerilis commenti, aut anilis fabulæ, sapere videntur. Quanquam Thomas Campanella, in libro de sensu rerum inanimatarum, spe illa teneatur, fore aliquando artifices, qui, ut oculi telescopiis armari possunt, ita pro auribus singulare instrumentum aliquod ἀκροτικόν parent, quo audiri possint concentus Orbium cœlestium. Notum quidem est Hispanos tale aliquod instrumentum, quod ipsi *Sarbadana* vocant, pro acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus apposita, sed concentum orbium cœlestium nondum audivimus. Magna cura & labore totam hanc doctrinam deduxit, vasto libro, Franciscus Georgius, Venetus, qui & seorsim prodiit, & junctim cum omnibus Scriptoribus Cabalisticis, editis Basileæ anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic sunt somnia & Commenta. Tota enim κοσμογραφία & χρονολογία secundum Musica principia instituta est, in quibus qui veritatem quærat, aut philosophiam aliquam solidam, is certè nubem pro Junone amplectetur. Scripserat & ante illum, in simili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabalisticorum Auctorum amator; omnes enim libri ejus pleni sunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus παραδοξόσοφος, omnem suam Medicinam & Physicam in Monochordo collocat, cujus mensura apta ipsi est omnium rerum omnes interiores qualitates demonstrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala sua Philosophica*, & ejus *Appendice*, operosus admodum est in Pythagoricis de mundi Systemate hypothefibus cum Judæorum Cabala conciliandis: nam c. 5. *Appendicis*, n. 3. Emblemata vestimenti Aaronis cum hypothefibus Pythagoreis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoreis tam diligenter excultam, investimento illo, quasi per Euclidæam aliquam demonstrationem, ostendere laborat. Multa hic de Tetractus Pythagorica, quasi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Dissertatio quoque reperitur, hætenus inedita, inter schediasmata Joh. Andr. Bosii, ut patet è Catalogo MScriptorum Bosianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hæc de re tradidisse.

- 7 AMBROSII RHODII *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*. Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, est Animarum transmigration, sive μετεμψύχωσις, cujus an Autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certè & Indos primum hanc obtinuisse sententiam, è locis nonnullis Veterum Auctorum patet. Vulgò quidem à Py-

à Pythagora ad Indos hoc dogma pervenisse creditur, nam hodieque apud illos viget. Sed verum tamen est, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc fuisse doctrinam; incertum, cui genti præcipuè assignari debeat. De sensu hujus opinionis variè disputatum fuit inter Philosophos. Aliqui *συμβολικόν* fuisse huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie supersunt Symbola, & Jamblichus morali explicatione illustrata; & post illum à Beroaldo & Politiano. Hæc in sententiâ Galeus est, cujus videri possunt explicationes l. 2. c. 3. §. 5. Ego verò existimarim, non fuisse Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, sed veram. Est & in eadem sententiâ Ambrosius Rhodius, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus in 8avo. Multus ille est in ventilandis variis de hæc *μετεμψυχώσεις* opinionibus, ac tandem suam profert sententiam, quatenus ea concipi & defendi possit. Sed ita ille non Pythagoricam, sed suam sententiam, proposuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, insectorum, & similia, speciosa quidem sunt, sed durum est hinc ad animas hominum consequentias formare. Si enim vel maximè statuas triplicem in homine animam, liberaliores quodammodo esse possimus, atque unam ex iis vel bovi, vel asino, velut ab intestato relinquere. Sed tamen habet illa sententia nescio quid paradoxum, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illustrandus è Platonismo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat sententia, animam humanam post mortem certa subire vehicula, prout se in corpore gesserit, vel æthereum, vel aërium, vel terrestre: animas voluptatibus corporis immerfas, in brutam naturam degenerasse, atque ita post mortem aërem hunc sublunarem terrestrem habere pro vehiculo. Hac doctrina præsupposita (nam Platonica philosophia Pythagoricæ quasi propago est,) non à vero alienum videtur, statuisse Pythagoram talem animam, vehiculo aërio-terrestri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cælo fortè cavea aliqua aut hara donandam; cum contrà mentes, per continuas speculationes in ætheris naturam subtiliatæ & abstractæ, post mortem dignam meditationibus suis sedem in æthere ipso nanciscantur, atque ita fiant *θεοειδεις*, qui finis ultimus est philosophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORÆ *carmina aurea*. Tandem & illa prodeant, Pythagoræ quidem vulgò inscripta, non verò ab illo, sed ab aliquo Pythagoricæ scholæ Discipulo, scripta; sapere tamen ejus scholam videntur, ob summam brevitatem, & argumenti sublimitatem; verè enim *aurea* vocanda sunt, quicunque demum scripserit. Suidas Pythagoræ adscribit, Gellius toti scholæ Pythagoricæ, quæ breves has sententias, quibus moralem doctrinam proponere consueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde postea ad posterum illæ propagatæ. Alii existimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod.

si non essent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita sunt. Inter Veteres Editiones utilissima omnium est, quæ à Michaële Neandro, communi Germaniæ præceptore, in scholarum usum, cum explicationibus & notis utilissimis, curata est, adjectis Phocylidis & Theognidis *sententiis*, prodiitque Basileæ anno 1559. *in 4to*. In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philosophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuisse Pythagoram; prodiit ejus Editio in 8. Parisiis, Græcè & Latinè, anno 1583. Latinè tantum *in 4to*, Romæ anno 1594. & Lugduni *in 12mo*; Omnium optima Editio est, quæ prodiit Londini, cum notis Merici Casauboni eruditissimis, anno 1665. *in 8avo*.

- 9 PAGANINUS GAUDENTIUS *de Pythagorica animarum transmutatione*. Quodnam de illo viro judicium ferendum, satis patet è *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinssii, ubi Characterem ejus describit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, scribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, à popularibus suis habeatur. Satis id ostendit ejus *Instar Academicum*, in quo varia sunt, nec inchoata satis, nec absoluta. Hæc *Dissertatio* ejus prodiit Pisis *in 4to* anno 1641.

CAP. III.

DE PHILOSOPHIÆ SOCRATICÆ
SCRIPTORIBUS.

- §. 1. SOCRATES, *Philosophiæ Præctica, quam Theoreticæ, studiosior, immerito a Petr. Pomponatio Atheismi accusatur. Nihil vel pauca scripsit. Epistolæ sub ejus nomine a Leone Allatio publicatæ, Xenophontis de illo Scriptæ.*
2. JOH. LUD. BALZACI *Lib. Gallicus de Vita Socratis (cui Versio Librorum XENOPHONTIS de eodem accessit) & Socrates Christianus commendantur, & de Deo Socratis, similibusque aliorum Eruditorum, ac Hieron. præsertim Cardani, Geniis, quos Gabr. Naudæus pro ipsorum habuit Figmentis, disquiritur.* 3. CEBETIS *Tabula λεῖψανον est Philosophiæ Socraticæ, cum EPICTETI Enchiridio, præcipuum & ferme unicum. Job. Elichmanni Editio illius πολύγλωττος posthuma, & Aug. Mascardi in eandem Dissertationes, celebrantur.*

- 1 **S**ocraticæ scholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas, non opus est ut hic prolixè recenseatur. Pauca vel nihil ipse Socrates scripsit, quamquam fuerint olim plures ex ejus discipulis, qui de ejus vita rebusque gestis aliquid consignarint. Tenuia tamen hæc tantum sunt fragmenta,

ta, è quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas scientias non usque adeò excoluit, aut excolare voluit, cum videret, quantis difficultatibus omnia essent obsepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum se contulit, & quandam vitæ sanctimoniam. Hujus doctrinæ vestigia passim deprehendas in scriptis Platonis, in quibus ille sæpè sub persona Socratis loquitur. Notum est, illum supplicio fuisse affectum ab Atheniensibus, quod ipforum Deos sperneret, ideoque illum Pet. Pomponatius, in libro de *incantationibus*, ipse Atheus, ut Atheismi Patronum commendat, ac Platonem existimat, eam ob causam, ne sibi exitio esset illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ se tulisse; quæ tamen manifesta calumnia est. Contempsit Deos Atheniensium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut patet è Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus describit. Schola ejus in varias postea Sectas se divisit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epistolas Græcè & Latinè publicavit, cum Notis suis, Leo Allatius, editas Parisiis in 4to anno 1637. *Apologias Socratis* scripsere olim Xenophon aliique ejus discipuli; tum & Xenophon de *Socratis memorabilibus dictis & factis* Libros IV.

JOH. LUD. BALZACUS de *Vita Socratis*. Vir inter Gallos doctissimus de *vita Socratis* libellum Gallicâ linguâ scripsit, quò ille diligentissimè collegit, quicquid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophontis opus de *rebus memorabilibus Socratis* à se in Gallicam linguam conversum, adjecit quoque tabulas Chronologicas, ad illustrandam Socratis vitam, ut hinc uno quasi conspectu pateat viri istius historia. Multa illic lectu digna, inprimis de Deo vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum scripsit. Multa illic affert de hoc argumento curiosa, de quo præterea legi potest Naudæus in *Apologia* sua cap. 13. ubi de omnibus illis geniis agit, qui assignati fuerunt Socrati, Aristoteli, Plotino, Porphyrio, Jamblichio, Scaligero & Cardano, existimatque illos fuisse inter arcana philosophica, idque confinxisse ipsos, ut se eo venerabiliores redderent. Quod Cardanum attinet, de illo pluribus agit in *Vita* ejus, quam præmisit Operibus Cardani, in unum aliquod corpus à se collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirificæ superstitionis, in quo magna dementiæ & sapientiæ mistura fuit; interdum enim ultrà aniculas delirat, interdum ultrà hominem sapit, prout sua habuit intervalla. Ubi foris aliqua crepuit, strepitus aliqui auditi, ille ad genium suum omnia retulit, ut facile est Ingeniis melancholicis, quale ipsi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balsaci liber Parisiis anno 1650. in 8. Scripsit & idem *Socratem Christianum* Gallicâ linguâ, quò librò continentur varii Discursus Theologico-morales, de argumentis, in

quibus Philosophiæ Socraticæ cum Christianismo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favorem. Editus Arnhemix anno 1675. in 12mo.

3

CEBETIS Tabula. Cebes Thebanus Philosophus Socraticus fuit, cujus extat hodieque *Tabula*, qua Vitæ humanæ conditio velut sub fabula aliqua depingitur, quod genuinum esse Socraticæ scholæ specimen facile videri potest, cum Socrates fuerit in istis rebus fingendis mirè ingeniosus, lepidus etiam & facetus, unde & ἑγών dictus est. Hujus Tabulæ extant multæ Editiones & Commentarii, è quibus illa optima, quod prodiit Græcâ, Latinâ Arabicâque linguis conjunctim, cum paraphrasi Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis est illa præfatio, quam præmisit Salmasius, quâ dolet obitum Elichmanni, Viri in Orientalibus versatissimi, & multa præclaraque olim specimina daturi, si supervixisset. Fatetur ingenuè illic incomparabilia fuisse hujus Viri erga se Merita, in adjuvandis suis studiis Orientalibus, quibus ipsi ad res maximas indagandas subsidio fuit; Inprimis consideratu dignum est, quod cum Persicæ linguæ secreta penetraverit, præ ceteris omnibus singulari libro ostendere voluerit, Persicæ & Germanicæ affinitatem, imò Græcæ origines ex Scythicâ linguâ. Habentur quoque illic singularia quædam de versionibus Arabicis Græcorum Philosophorum, quibus illæ vitiis redundant, quave oscitantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi possunt, ubi præterea multa conferuntur paraphraseos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipsi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem scholæ Socraticæ opus est, in quod extant Simplicii & Arriani Commentarii, qui pleni sunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Dissertationes miscellanæ Augustini Maschardi, viri doctissimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Dissertationes morales, Latinæ, Italicæ ac Poëmata argutissima. Liber ille sæpè recusatus est in Italiâ; Una editio Venetiis prodiit in 8tavo. anno 1643. In Germanicam linguam nuper conversus est, prodiitque Francof. anno 1671. in 12mo. Autor versionis illic non apparet. De Cebete ipso pluribus agit Maschardi ad lectorem *præfatio*. De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philosophiæ Stoicæ perveniemus, quæ genuina est & princeps Socraticæ propago.

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIÆ STOICÆ
SCRIPTORIBUS.

§. 1. *STOICI, e Socratis Schola progressi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque Ictos ferme omnes, Sectæ suæ habuerunt Assedlas.* 2. *Judicium de JUSTI*

JUSTI LIPSII Manuductione ad Philos. Stoicam, & Physiologia Stoica, ac **CASP. SCIOPPII** Elementis Philos. Moralis Stoicæ, e *Lipſio contractis*. 3. De **JAC. THOMASII** Dissertationibus Stoicis. 4. Elogium inſigne **M. AUR. ANTONINI**, Imp. Operis ejus τῶν εἰς ἑαυτὸν, ac Editionis hujus, a *Thoma Gatakerō* A. 1652. cum luculento Comm. publicata. 5. Commendatur **EPICTETI** Enchiridion, ejusque, nti & Commentatorum illius, **ARRIANI** (cujus MS. etiam de Romanorum Exercitiis laudatur Equeſtribus) ac **SIMPLICII**, Editiones ac Interpretes enumerantur.

E Socratis ſcholâ Zeno prodiit, Pater atque Autor Stoicæ Philoſophiæ, quæ qua in re à Socraticâ differat, non adeò ſcitur. Quandoquidem Socrates ipſe nihil ſcripſit, & Theoreticæ diſciplinæ ab eo negligenter habitæ, dici non poteſt, an Stoicorum ſchola hic ſuas, an verò Socratis ſententias, profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philoſophiæ addicti olim maximæ autoritatis viri, & quia à vulgo ſegregati honeſtiorẽ vitam ſequebantur, Principes in Rep. Rom. & poſteà Seneca, qui Stoicam doctrinam, tam Moralem, quam Phyſicam, in libris ſuis excoluit, quanquam non methodo aliqua didactica, ſed perpetuis Diſſertationibus. Poſt illa tempora Jcti plerique omnes Stoicæ Philoſophiæ erant addicti, cujus veſtigia paſſim in Diſgeſtis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii Jcti, in quibus Stoiciſmi aliqua apparet ratio.

LIPSII *Manuductio ad Philoſophiam* Stoicam. Inter dogmaticos libros, quod Juſtus Lipſius ſcripſit, præ ceteris laudem merentur ejus *Manuductio ad Philoſophiam* Stoicam, & deinde ipſa ejus *Philoſophia* Stoica. Cum enim Juſtus Lipſius vehementer delectaretur lectione Senecæ, eam ſibi operam ſumpſit, ut præcipuè è Senecâ, hincque ex aliis Philoſophiæ Stoicæ Scriptoribus, corpus aliquod concinnaret, & ad certa principia deduceret. Non eſt plenior in hoc argumento ſcriptor, & qui accuratius hanc doctrinam tractarit. Nam, quanquam Caſpar Scioppius *Elementa Philoſophiæ Stoicæ moraliſ* ſcripſerit, quæ edita ſunt Moguntiæ in 8avo anno 1606. tamen partem ejus Philoſophiæ, nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tantum, nam in Compendium traxit, quicquid à Lipſio ſcriptum prolixius erat. Aliud de Philoſophia Stoica univerſa Opus Scioppium eſſe molitum, Autor Vitæ P. Sarpilii teſtatur.

JACOBUS THOMASII. Etiam ille doctrinam Stoicam, poſt Lipſium, illuſtravit ulterius, præcipua enim Philoſophiæ Stoicæ capita, inprimis illa, quæ ad Phyſiologiam pertinent, ſingularibus diſſertationibus perſecutus eſt, e. g. Stoicam mundi Exuſtionem; Annum Magnum; æternitatem mundi; doctrinam de Deo, fato, Chao Stoicorum; de immortalitate

animarum; pluralitate mundorum, & hominibus redivivis, de quibus ille prolixè, & more suo eruditè, è variis Scriptoribus, agit, interfert quoque Dissertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipsiæ anno 1676. in 4to *Dissertationes hæ Stoicæ* prodierunt.

4. **MARCUS AURELIUS ANTONINUS.** Veniunt nunc quoque in ordinem nostrum Imperatores. M. Aur. Antoninus, Philosophiæ Stoicæ addictus, vir inculpata vitæ, & inter Ethnicos quasi quidam Deus, magna sanctimonia, quam ipse præter naturam suam, quæ ipsi contigerat optima, debebat Philosophiæ Stoicæ. Ejus extant lib. 12. τῶν εἰς ἑαυτὸν, *de rebus suis*, sive de iis, quæ ad se pertinere censebat. Editi illi sunt aliquoties, primum cum Merici Casauboni notis in 8., postea cum elaboratissimo Commentario Thomæ Gatakeri, Viri doctissimi, cujus extant varia scripta, eaque omnia doctissima, ut *Adversaria sacra*, *Cinnus* aliaque. Opera illa, quam in Antoninum impendit Gatakerus, planè egregia est. Primum præmisit luculentam Dissertationem de disciplinâ Stoicâ, in qua eam confert cum Peripateticâ & Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, parallelismus Autorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos ostendit, lateri appositus. Denique Commentarii uberrimi, aliorum Philosophorum sententias Græcas, Latinas, Antonini effatis respondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immeritò Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere possis; prædiit ille Cantabrigiæ in 4to anno 1652.

5. **EPICETI *Enchiridion*.** Epictetus, Philosophus Stoicus, judice Gelio Stoicorum maximus, vixit sub Domitiano, Stoicæque Ethices doctrinam compendiolo quodam proposuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani, qui Epicteti fuit discipulus, & sub Adriano floruit. Scripserat idem de vita Epicteti præceptoris sui, quod opus injuria temporis periit. Arriani Commentarius in ipsum prodiit aliquoties, in 4to Basileæ anno 1554. Latinè & Græcè, Latinè Basileæ in 8. Prodiit itidem Genevæ Græcè & Latinè anno 1594.; sed editio non satis correctæ est. In eundem Epictetum, extat Simplicii Commentarius, qui Græcè prodiit in 4to Venetiis anno 1528. Latinè versus ab Angelo Caninio Venetiis in fol. anno 1569. Optima editio ejus prodiit, cum Versione Hieronymi Wolfii, & Commentario Claudii Salmasii, Lugd. Batav. in 4to anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta est, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hætenus, de Veterum Romanorum Exercitiis equestribus, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holstenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philosophiæ moralis Compendium.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIÆ EPICURÆ
SCRIPTORIBUS.

- §. 1. *EPICURI Secta Stoicæ fuit invisa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hac, profana. In Theoreticis Epicurus DEMOCRITUM est secutus, Philosophiæ Experimentalis Doctorem eximium, cui an MStum debeat Chymicum, quod Titulo Physicorum & Mysticorum Democriti superest, disquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur PET. GASSENDI de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri Liber.*
2. *T. LUCRETIUS CARUS, Poemate de Rerum Natura, in sex Libros diviso, Epicuri Philosophiam complexus, laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis simul fertur Judicium, de Hub. Gifanio benignius, de Dan. Pareo autem, Tanaqu. Fabro & Job. Nardio, sequius. Laus Aonii Palearii, Styli Lucretiani & Ciceroniani Imitatoris felicissimi.*
3. *PET. GASSENDI, moderni Philos. Epicureæ Instauratoris, ac Operis ipsius de illa, sive Commentarii in Lib. X. Diog. Laertii, Elogium. Bernerii Epitome istius.*
4. *JOH. FRANC. GRANDIS Dissertationum Philosophicarum Prima, Physicæ Epicureæ opposita, commendatur.*
5. *GUALTHERI CHARLETONI Physiologia Epicuro-Gassendo-Charletoniana.*
6. *JORDANUS BRUNUS, in Libro de Immenso & Innumerabilibus, Solium & Mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendit, sed vivicomburio hanc luit audaciam.*
7. *ROB. BOYLIIUS Doctrinæ Epicuri de Atomis Corporu scularis, post Cartesium, Instaurator. Artificium ejus Ossa emolliendi, & in cibum convertendi.*

Epicurus Gargettius, Atheniensis Philosophus, Sectam condidit de suo nomine, Stoicis planè adversam, inter quos perpetua olim bella fuerunt. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum schola Stoicorum insectaretur Epicureos, & Epicurei Stoicos. Notum est, quænam vulgo sit de Epicureis opinio, quasi sc. voluptatem omnem pro fine habeant, cum alii contra Epicurum defendant, qui existimant illum per voluptatem non corpoream istam, sed animi intellexisse. Quicquid tandem ejus sit, profana magis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philosophia, ut per certa capita ostendit Gatakerus in docta illa Dissertatione præliminari super Commentarium in Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam Democriti sententiam secutus est, quanquam verosimile sit, illum suis quibusdam dogmatibus interpolasse, vel adulterasse. Democriti scriptorum nihil extat, nisi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum est,

est, fuisse illum Philosophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientia. Certum est, Aristotelem multa ex eo descripsisse, qui, ut in Experimentis totus erat, ita nihil quicquam definivit, nisi quod ipse satis exploraverat. Plinius autor est, ejus libros multa habere de gemmis, Unionibus, metallis, ut hinc suspicio aliqua multis oriatur, fuisse inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam suspicionem firmat libellus, qui sub ejus nomine MStus circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Physica & Mystica*, qui in linguam Latinam conversus prodiit, si rectè memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis χρυσοποιητικῆς scriptoribus Græcis, in Bibliothecâ Regiâ Parisiensi, unde titulos illorum Auctorum excerpfit Labbæus in sua *Bibliotheca MStorum*, & multa Exemplaria transumpta fuerunt, Viennense & Altenburgense. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reinesii, qui verba Græca, inemendatè scripta, vel correxit, vel explicuit. Differt tamen illud Exemplar à Regio Parisiensi MSto, ut notavit ipse Reinesius, in Dissertatione de his Scriptoribus MScripta. Quod enim Salmasius in *Commentario suo in Solinum*, ex Exemplari Regio adducit de unionibus parvis in magnos convertendis, in Altenburgensi Codice planè non apparet, ideoque aliqua sui parte mutilatum oportet fuisse librum, nec bona fide descriptum. Quicquid jam sit de illis Scriptoribus, & Democriti ipsius opusculo, non definiri libri istius autoritas potest. Incertum enim, an ab illo scriptum, quove tempore. Qui acutius hic se videre putant Critici, è stylo judicant, non esse illius ætatis fœtum, qua Democritus vivebat. Adversus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius, in *Diff. sua de ortu & progressu Chymia adversus Conringium*, & in Libro, quo plenius rem omnem de his scriptoribus persequitur, quem adversus Conringium iterata vice scripsit, sub Titulo *Sapientia Hermetis, Egyptiorum & Chemicorum a Conringii Animadversionibus vindicata*. Equidem non omnem ipsi auctoritatem detraxerim: quod enim stylum attinet, notum est, talia, quæ in Commentariis scribi solent, rudi tantum sermone delineari solere. Deinde, si non ab ipso Democrito, fortassis ab aliquo discipulorum ejus potuerunt consignari, & quasi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra scopum nostrum constituta, & ad Scriptores Philosophiæ Epicuræ procedimus, quandoquidem Democriteæ Philosophiæ nihil restat. Qui vitam Epicuri, ejusque scholæ historiam, plenius nosse desiderat, ille adeat singularem Pet. Gassendi librum, quem *de Vita, moribus & doctrina Epicuri*, scripsit, editum Hagæ Comitum in 4to anno 1656.

2

TITUS LUCRETIUS Carus, Philosophus potius quam Poëta, sed cujus tamen purissima latinitas est, quem non immeritò magni faciunt, tam Veteres, quam Recentiores. Etiam sylvam ejus cecidit Virgilius, uti ex multis

multis locis deprehendimus, quod argumento est, magni ipsum ei fuisse, æstimatum. Nemo est antiquis, qui doctrinam Epicuream integro opere complexus sit, uti Lucretius. Nam Diog. Laertius, *l. 10.*, tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligit. Lucretii variæ sunt Editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipsum ratione textus emacularunt, præcipuus est præstantissimus ille Jctus, Obertus Gifanius, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quadam Mureto subripuisse tradunt, invidiam ejus, ut puto, confictum est. Dedit ille Indicem in Lucretium, qui simul explicat ipsum textum Lucretianum. Editus liber est Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595. in 8. Est & alia Editio Danielis Parei, quæ prodiit Francof. anno 1631. in 8. qui merus est plagarius Gifanii. Notus est enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, Editioni suæ additum, quod ex Gifanio compilatum est, Pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capiti *libros 2.* carmine scriptos *de principiis rerum*, & Aonii Palearii *lib. 3.* itidem carmine scriptos *de immortalitate animæ*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim illo Viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem similior, quod ex Orationibus & Epistolis ejus patet. In carmine hoc expressit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber Salmur. anno 1662. *in 4to*, cum notis suis, ubi ille, more suo, multa audacter corrigit, Vir quidem aliàs doctissimus, sed critica sua virgula nimium censorius. Nam in MStorum defectu parcè ingenio permittenda est licentia. Atque hi sunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Physicum Commentarium in illum scripsit Joh. Nardius, qui prodiit Florent. anno 1647. *in 4.* Sed strictior tamen est pro materiæ amplitudine, in quam si diffundere se voluisset Autor, majus ille opus concinnasset. Ejus multa aliàs extant scripta Physiologica, sed quæ non videntur spirare illam *ἀνγκιστρὰν*, quam seculi nostri perspicacitas requirit.

PETRUS GASSENDUS. Per compendium, & quasi per lancem saturam, exhibuerat Philosophiam Epicuri Diog. Laertius *lib. 10.* Ex his igitur fragmentis, & Lucretiano Poemate, magno molimine concinnavit Systema aliquod Philosophiæ Epicuræ Pet. Gassendus, quod est instar Commentarii in librum illum 10. D. Laertii. Multa hic sunt prolixè disputata in omnibus argumentis, tam Physicis, quam Metaphysicis & Moralibus, vel pro Epicuri doctrina, vel adversus illam, ubi illa Christianismo, vel communibus Philosophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Syntagma Epicuræ Philosophiæ*, quo, & compendiosius, & ornatius, illa proponitur. Magno alioquin ingenio & apparatu liber ille scriptus est, prodiitque *in fol.* Lugduni anno 1649. & cum cæteris ejus Operibus, junctim editis. Cæte-

rum hîc Vir est summus Philosophiæ Epicuræ inter Recentiores restaurator, quam & ipse ex animi sententia amplexus est. Cætera ejus scripta philosophica, mole non minora, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypothefibus, in quibus ipse ab ejus sententia divortium facit. Prodiit non ita pridem Gallica lingua Philosophia Gassendi Epicurea, in compendium contracta, de qua legi possunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores.

- 4 JOH. FRANCISCUS GRANDIS. Hujus viri extant *Dissertationes* aliquot *Philosophicæ & Criticæ*, Paris. anno 1658. in 4. editæ. Earum prima est adversus Epicuream Philosophiam, ad Pet. Gassendum scripta. Multa habentur in illa Dissertatione curiosa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuream de Atomis & Inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum constitutionem, & specierum productionem, non sufficientia monstrat, & ex ipso Lucretio aliquod principium divinius, & quasi supernaturale, ostendit, quo opus sit in digestionem rerum, & specierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonstrat, qui ex fortuito atomorum concursu omnia vult produci.

- 5 GVALTERUS CHARLETON. Ille post Gassendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gassendi Dissertationibus, & suis hypothefibus, Systema aliquod confecit, cui tit. *Physiologia Epicuro-Gassendo-Charletoniana, or a fabrick of science natural, upon the hypothesis of atoms*, editum Londini anno 1654. in fol. Ejus quanquam plurima sint è Gassendo desumpta, non pauca tamen ipsi adjecit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypothefin de Atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de Atomis tractata à Joh. Chrysoft. Magneno in *Democrito suo redivivo*.

- 6 JORDANUS BRUNUS, NOLANUS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reassumpsit, cujus inter Opera extat *liber de Immenso & innumerabilibus, sive de Universo & mundis*. Quo in libro doctrinam hanc de multis solibus, & multis terris, summa cum cura proposuit, hâc methodo, ut primum præmittat Carmen, deinde scholia subjungat, quibus argumenta, pro thesi sua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vivicomburio sententiæ suæ audaciam luit, quanquam non desunt, qui aliâ de causa supplicio hoc affectum fuisse existimant. Alioquin thesis ipsius plerisque Astrologis nunc placet, qui stellas fixas habent pro solibus, quibus singulis suæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis invisibiles. Editus ille liber est Francof. anno 1591. in 8avo, cum aliis quibusdam ejus Operibus, quæ nescio quid Cabalistici, aut Lulliani, sapiunt. His enim rebus videtur fuisse addictus. Prolixè illic de mundis dispu-

disputat adversus Aristotelem, pro immensitate & infinitate mundi, in infinito sc. spatio, infinita esse finite mobilia statuit, infinitos soles (fixas stellas) & tellures (planetas), & non esse compertum planetarum numerum circa hunc solem, neque spectabilem circa alios. Istam illic sententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi prolixè legi possunt. Hanc ille sententiam primus videri vult in medium protulisse è Recentioribus, quanquam post Copernicum in theatrum venerit.

ROBERTUS BOYLIUS. Inter dogmata Democriti fuit illud de minimis rerum particulis, unde omnia consistunt in rerum natura, quæ sententia nunc præ cæteris ita exculta est, ut addi vix quicquam posse videatur. De Cartesio res notissima est, quam ille particularum etiam minimarum figuras dimensus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius exposuit, quam Robertus Boyleus, qui ingenio addens experientiam, multa in hac doctrinâ abstrusa patefecit. Ejus libri penè omnes, quos scripsit (scripsit autem multos,) super doctrina corpusculari, ut vocat, fundati sunt. *Liber ejus de Origine formarum, Chymista Scepticus, & Tr. de frigore*, multas habent curiosissimas demonstrationes, quæ omnes procedunt è conditione particularum, variè mutatarum, figuratarum, & in se incidentium, in quibus adeò operosus & diligens est, ut omnium superarit industriam. Speciatim quoque scripsit *de natura effluviis, eorum determinatione & mira subtilitate, motu etiam particularum in solidis & apparenter quiescentibus corporibus*, etiam compactissimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, ossibus, quæ postrema nunc, novo artificio *πνευματικῶν*, ita in minimis suis attenuare decuit, ut in substantiam cartilagineam ac mollem è dura illa convertantur, & vel ipsi homini in cibum cedere possint. Quod elegans quidem est & curiosum, sed in fraudem canum, inventum.

CAP. VI.

DE SCRIPTORIBUS SCEPTICIS.

§. 1. SCEPTICI e Schola Socratis & Academicorum sunt progressi. NICOL. CABBILÆ, CL. PTOLOMÆI, MAR. MERSENNI & MALEBRANCHII, contra eos Scripta. Sectam hanc amplexi sunt Lucianus, Thom. Hobbesius & Bened. Spinoza. Falso contra Scepticismi accusantur Ren. Cartesius, Henr. Corn. Agrippa, modernique Philosophi Experimentales, quibus Jos. Glanvil, in *Scepti Scientifica*, patrocinatur. 2. Scepticismum defenderunt SEX. EMPIRICUS. 3. & inter modernos, etsi baud serio, FRANC. SANCHEZ, a Dan. Hartnaccio impugnatus.

VEnimus ad philosophiam Scepticam Veterum, sive Pyrrhoniā, à Pyrrhone, ejus Philosophiæ Auctore, ita dictam, qui Scepticorum Princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum Princeps, primus fuit, qui ex modestia & neglectu contemplativarum disciplinarum nihil sciri posse asseribat; quamquam non desint, qui hoc pro Ironia illum fecisse arbitrantur, quasi scientiam dissimulando simulaverit, renunciando sc. iis, quod manifestò sciebat, ut ea, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur à vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius *de Augm. scientiarum* l. 5. c. 2. eosque, qui eloquentia floruerunt, hanc ferè sibi Sectam sumpsisse, ut in utramque partem copiosè disputando gloriam assequerentur. Contra illos Scepticos extant Veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti testatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi* l. 5. p. 212. Codice 276. ubi de MStis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabasilæ, Archi-Episcopi Thessalonicensis, *Dissertationem de Criterio veritatis, sive de facultate & instrumento judicandi*, quid sit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Est & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus περί κριτικής καὶ ἡγεμονικῆς, *de judicandi facultate & animi principatu*, qui reperitur MStus inter libros Lucæ Holstenii, & ab Ismaele Bulialdo Græcè & Latinè editus est Parisiis, apud Cramoisiis, in 4to Anno 1663. In eodem illo Codice MSto, quem laudat Lambecius, extat ejusdem Cabasilæ *Solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, sive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Sed de istis Ineditis nullum formari judicium potest, notari tamen debent, si fortassis aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi recorduntur. Fuit & Lucianus isti Sectæ addictus, cujus argumenta multa sunt in ipsius libris. Solebant enim Sceptici omnia falsè ridere, de omnibus rebus in utramque partem disputare, nihil ut certum asseverare. Audio &, è Recentioribus, Marinum Mersennum, Virum alioquin doctissimum, ut ex ejus libris editis constat, & Mathematicum solertissimum, totam hanc Scepticorum doctrinam singulari libro *de Veritate Scientiarum*, Gallicè scripto, à capite ad calcem refutasse. Quem cum ipse non viderim, est enim rarior, ut penè omnes istius Viri libri, remitto ad Sorellum, qui, in *Scientia sua Universalis*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ spectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, Autor *Dissertationum Gallicarum*, quibus tit. *la Recherche de la verité*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de sensibus spectant, & de eorum erroribus, prolixè agit, eosque distinctè proposuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo situm est, quod sensus nostros non rectè affici demonstrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & sensorii, quo fundamento sublato, omnium disciplinarum & rerum incertitudinem se confecisse existi-

existimarunt. In hoc itaque omnis opera ponenda est, ut sensuum demonstretur evidentia, unde omne principium demonstrationis dependet, quo sublato omnes scientiæ essent sublatae. Sed facillimo negotio illis responderi potest, ut qui meris sophismatibus & parallelismis sententiam suam defensum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbesius & Spinosus. Ambo enim, in eodem ludo ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, eoque subtilius venenum iis miscent, quo magis Mathematicis disciplinis fuerunt exculsi. Sed absurditatem illarum sententiarum deprehendere facile est illi, qui solidam huic negotio affert doctrinam, interiorem scilicet philosophiæ, non veteris tantum, sed & recentiorum Sectarum, & Matheseos peritiam. Non referendi tamen sunt ad hanc classem, qui ideo de rebus dubitant, ut scientiam sibi forment veram & solidam, quemadmodum fecit Cartesius, cujus hoc primum principium est, de omnibus rebus aliquando dubitandum esse. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injurii in ipsum sunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonstrationis evidentiam. Ac demonstrari facile possit, ex omnibus Philosophis antiquis, Platone & Aristotele, planè idem illos docuisse. Eodem modo Societas Anglicæ Regia omnia illa seponit præjudicia Veteris Physiæ, ut certas conclusiones inveniat & demonstret. Quo fine Josephus Glanvil librum scripsit Anglicâ linguâ, cui tit: *Sceptis scientifica, adversus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini in 4. anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere est, ut monstret, quam multa sint incognita in ratione, nec ullâ arte cognosci possit, illis tamen viam esse sternendam per ea, quæ manifestis demonstrari possunt argumentis. Neque pertinet ad hanc classem Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat *de Vanitate Scientiarum* liber, doctus profecto & laboriosus. Voluit enim potius abusus & ineptas scientiarum Satyrico sale defricare, quam, illas planè nihili esse, ostendere.

SEXTUS EMPIRICUS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non satis certum. Alexandria quidam vixisse volunt. Ille quidem, in scriptis suis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem disertis verbis ait, ubi vixerit, ac nescivit fortassè Scepticus, an illis viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhonorum Doctorum & successione Laërtius agit *lib. 9.* Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixè admodum de ejus ætate disputat Jonsius, *de scriptoribus historiae Philosophicæ lib. 3. cap. 12.* Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græcè & Latine edita, Paris. in fol. anno 1601. & Geneva 1621. *Pyrrhoniæ* ejus *Hypotheses* Lat. ling. seorsim sunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, in 8. anno 1562. Opus *adversus Mathematicos* Latine est editum à Gentiano Herveto in fol. Paris. anno 1569. Cæterum Opera ejus Omnia Græco-Latina rara sunt, ope-

raque pretium faceret, si quis è Criticorum familia ista recudi faceret emendatius ederet.

3

FRANCISCUS SANCHEZ. Fuit ille Doct̃or Medicus, & in Acad. Tolosanâ Prof. Regius, qui Tractatum scripsit, ut tit. habet, *de multum nobili & prima universali scientia, quod nihil scitur*. Libellus est exiguus, sed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argutè satis & nervosè. Aliquoties editus est, & in 4to quidem Lugduni apud Gryphium anno 1581. Postea Francofurti in 8. anno 1618. Cui Editione additus est libellus Maturini Simonii, Jcti, *de literis pereuntibus*. Est etiam alia quædam Roterodamensis Editio, si rectè memini. Sc. is quoque vir è Medicorum gente novi aliquid sapere visus est. Plerumque enim Medici, vel in Theologia, vel Philosophia, novaturunt. Nam putarem tamen adeò serio rem suam egisse Franciscum nostrum, eumque potius scriptionis suæ habuisse finem, ut exagitaret Scholasticos, eorumque Philosophiam, ostenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum scriptis, & longè incertiores esse, quam dudum. Multa sanè in illo scripto sana sunt & arguta, quanquam non omnia probem. Adversus auctoritatem passim pugnat, & Aristotelem, qui si Scepticismus est, facile ipsi hujus delicti gratiam fecerim. Novissima ejus Editio, unà cum Refutatione Danielis Hartnaccii, prodiit Stettini in 12. anno 1665. sub tit. *Sanchez aliquid Sciens*. Additæ sunt textui Notæ Refutatoriae, & præmissa est Historia breviuscula Scepticismi Veteris & Recentis, quæ tamen longè plenius tradi potest. Nam, qui hætenus hoc argumentum tractarunt, è Scriptoribus Historiæ Philosophicæ, parci admodum in eo sunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Disputationem habuit *de Scepticismo Veteri & Recentiori* A. 1664.

C A P. VII.

DE PHILOSOPHIÆ PLATONICÆ
SCRIPTORIBUS.

S. 1. PLATO Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miscuit. Multos Patrum primæ Ecclesiæ Sectatores habuit. Operum illius Editiones & Commentatores. Scripta ejusdem Supposititia. Plagii in Timeum falso accusatur. 2. Isagogas in Philosophiam Platonis scripsere JOH. BAPT. BERNHARDIUS, & ante hunc ALCINOUS, Collationes autem ejusdem cum Aristotelica GEORG. GEMISTUS, GEORG. TRAPEZUNTIUS (in Platonem perquam maledicus, & a BESSARIONE Card. refutatus,) PET. BEMBUS, JAC. MAZONIUS, SEB. FOXIUS, LUD. de MORAINOILLIER & GABR. BURATELLUS. Plato pie est philosophatus, Atheisque

contra.

contrarius. 3. *SPEUSIPPI*, Successoris Platonis, quem Aristoteles permagni fecit, Scripta. 4. *Platonici* reliqui celebriores, Scriptisque etiamnum superantibus incliti, *PLOTINUS* sc. & *ORIGENES*. 5. *PROCLUS*, de cuius Scriptis, Editis ac Ineditis, paulo differitur uberius. 6. *MAXIMUS TYRIUS*. 7. *PLUTARCHUS*. 8. *NUMENIUS*. 9. *CHALCIDIUS*. 10. *APULEJUS*, *DAMASCIUS*, *HERMIAS*, *OLYMPIODORUS*, *STRIANUS*, *HERENNIUS*, *SALLUSTIUS*. 11. *PHILO JUDÆUS*, si non Platonicus, Platonizans tamen. 12. *MICH. PSELLUS*, cuius, aliorumque Platoniorum, de *Demonibus Doctrina* Magie est affinis. 13. *FRANC. JOS. BORRI*, in eadem de *Demonibus doctrina*, πλατωνίζει. 14. Nec non *Autor Libelli LE COMTE de GABLIS*, *GEORG. PICTORIUS*, alique. 15. Recentiores *PLATONICI*, *MARSILIUS FICINUS*, ad Magiam Propclivior. 16. *JOH. & JOH. FRANC. PICI*, Comites Mirandulani. 17. *GABR. BURATELLUS*, de quo, cæterisque Aristotelis cum Platone Conciliatoribus, fertur Judicium. 18. *SCIPIO ANGELLUS*, Doctrina Platonis de Ideis, contra Aristotelem, Propugnator eximius, & *JOH. MARCUS MARCI*, ejusdem Instaurator. 19. *HENR. MORUS*, Philosophus Platonico-Cartesianus, Animarum etiam, cum *Christoph. Sandio*, & *Anonymo Lucis Orientalis Autore*, patrocinatus *Præexistentia*, per *Jac. Thomasium* impugnata. 20. *LEO HEBRÆUS* Doctrina Platonis de Amore Exegetes. 21. *DAN. HEINSIUS*, cuius Poema de Contemptu Mortis, Platonis congruens Doctrina, commendatur. 22. *Indiculus Autorum*, de Historia Dogmatisque Sectæ Platonice consulendorum.

E Scholâ Socraticâ Platonis Philosophia prodiit, quanquam alii Platonem incusent, quasi miscuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica. Exprobrat hoc ipse Xenophon, ipse Socratis Auditor Epistola quâdam, ab Æschinem Socraticam scripta, quæ legi potest apud Eusebium in *preparatione Evangelica*, lib. 24. & Stobæum in *sermone de Diis*. Longe autem ille à Scepticismo abest, quem imputare illi nonnulli voluerunt, à quo illum excusat Verulamius, in *novo Organo* l. ii. *Aphorif* 67. Claud. Berigardus, in *Circulo suo Pisano*, *Circulo tertio part. i.* Platoniam Philosophiam partim Pythagoricâ, partim Peripatheticâ, similem facit; sublati enim Ideis, quas impugnavat Aristoteles, in cæteris tantum verbis & ratione considerandi differre ait; de quibus omnibus nunc disputare non est nostri instituti. De dignitate ejus philosophiæ præ Aristotelica, aut earum convenientia inter se, integris Voluminibus agitur à multis, de quibus plura in sequentibus. Nos hic tantum, ὡς ἐν κεφαλαίῳ, quædam de Platonica doctrina afferemus, nam Historiam ejus integram non teximus: quam velim tamen à quopiam contexi. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis Plato-

Platoniorum omnium Historiam, Vitas, Scripta, iusto ordine congefferit & digesserit, qui tamen vehementer faceret ad Philosophiæ illius illustrati-
onem. In Aristotele sollicitiores fuere nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia eâ, qua poterant, diligentia tractata sint. Et magni tamen intererat, tum ad Ecclesiasticam Historiam, tum ad Philosophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progressus nosse accuratius, quandoquidem Patrum, quorundam etiam in sacris opiniones multum ex his fontibus hauserunt. Platonismus primis Christianis Patribus ad multa singularia facem prætulit, multi ex hoc fonte Errores propullularunt; quam ob causam accuratius indaganda sunt omnia, quæ in negotio hoc indagari possunt. Quod Platonis Opera attinet, aliquot eorum Editiones prodierunt. Est Græco-Latina à Marsilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, *in fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero est Editio, quæ duobus Volum. *in fol.* prodiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque Notis, *in fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. Inter Libros ejus singulares, *Timæus* prodiit seorsim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri 10. Commentariorum in Timæum Platonis* Pauli Benii, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphrasis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Francisci Philelphi *libris 5. de Morali Philosophia & (disciplina)*. Non pauca quoque sunt supposititia, quæ Platoni adscribuntur, quorum aliqua addita sunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenset Diogen. Laertius, sed qui amplius non extant. Emendatissima est editio Platonis illa, quæ Græca tantum linguâ prodiit, cum Procli *Commentariis in Timæum*, Basileæ anno 1534. *in fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii incusarunt, quod Timæo doctrinam de anima mundi furripuerit, qui tamen injurii in illum sunt. Neque enim plagiarius dicendus est, qui profitetur nomen, unde cepit.

- 2 Auctores ad doctrinam Platoniam *παράσκευαστοι* sunt, tam Græci, quàm Latini, tam Veteres, quam Recentiores, omnium autem Platoniorum syllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmisit *Seminario suo Philosophiæ Platonicæ* Lugd. Gall. A. 1599. *in fol.* excuso, Joh. Baptista Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introductio in Philosophiam Platonis*, Græcè *in 8.* anno 1521. apud Aldum Manutium (quæ est Editio correctissima,) Græcè & Latinè à Dan. Heinsio, unâ cum ejus *Notis*, Lugd. Batav. *in 8.* Editus est idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Paris *in 4to* anno 1557. & cum Commentariis Joh. Carpentarii *in 4to*, Paris. duobus voluminibus, Georgius Gemistius, cui Plethonis Cognomen datum est ab amore Platonis, ut existimant; scripsit librum Græcâ linguâ *de Platonica & Aristotelica philosophiæ differentia*, qui prodiit

fuit Basileæ anno 1574. in 4to Latinè, & Venetiis, unâ cum Bernhardini Donati, Veronenfis, *paraphrasi*, in 8tavo, in linguam Latinam translatus à Georgio Chareandro, qui Basileensem Editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia sunt scripta, partim edita, partim inedita, partim Philosophici, partim Historici argumenti, de quibus ulterius videri potest Leo Allatius in *libro de Georgiis Claris*. Georgius Trapezuntius *Comparisonem Platonis & Aristotelis* instituit, qua Aristotelem Platone longo intervallo superiorem esse contendit, qui liber Venetiis editus est anno 1528. in 8. Quod verò in Platonem vehementer maledicus esset, permovit ejus rei indignitas celebratissimum Cardinalem Bessarionem, ut, dissimulato Trapezuntii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor responderit, quibus sapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addit porro quintum superioribus librum, in quo Trapezuntii Errores in Interpretatione legum Platonis refutavit, ostenditque illum non intellexisse Platonem. Addidit quoque *Disputationem suam de natura & arte*, in eundem Trapezuntium scriptam, quæ omnia Venetiis prodierunt in *sol.* apud Aldum, anno 1503. Caterum de Georgio Trapezuntio itidem legendus est idem Leo Allatius libro citato: de Bessarione autem ejusque operibus aliis ad Philosophiam spectantibus, Jac. Gaddius in *libro de Scriptoriis*, sub tit. *Bessarionis*. Scripserat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Dissertationem* in ejus opera, quæ tamen hætenus inedita sunt, eodem referente Gaddio. Post illa tempora sequuti sunt alii complures, qui hoc argumentum copiosè tractarunt, de convenientia & diversitate Philosophiæ Platonice & Aristotelicæ. De consensu utriusque singularem librum scripsit Jacobus Mazonius, (de quo V. Erythræi *Pinacoth.* I. p. 68.) tum & Sebastianus Foxius, Hispalensis, qui utriusque consensum tantum ad Philosophiam naturalem restrinxit, & editus est Wittebergæ anno 1589. in 8tavo. Idem Autor in *Phædonem* Platonis, & *libros* ejus *de Rep.*, prolixos scripsit Commentarios, in *sol.* editos Basileæ anno 1554. & anno 1556. E Recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainvillier d' Orgeville, Doctor Sorbonicus, *Examen Philosophiæ Platonice* edidit, Maclovix anno 1650. in 8tavo, quo in libro universam Philosophiam Platoniam speculativam, quam sub nomine Dialecticæ comprehendit, sub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Est ille liber velut summarium & Breviarium Philosophiæ Platonice, cujus maxima pars versatur in Theologia & Metaphysica. Causas enim externas, efficientem & finalem, in philosophando magis respexit, quam materialem & formalem rerum sc. missionem ac generationem. Piè sanè in illis dogmatibus philosophatus. Nam Spinoza, & alii profani ac Athei, omnem finalem causam è natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua sublata facilè ipsa Efficiens tolletur, Deus. *De controversiis Platonis*

& *Aristotelis præcipuis* Gabriel Buratellus librum itidem scripsit, qui prodit Venetiis anno 1573. in 8avo.

3 **SPEUSIPPUS.** Inter primos Platonis successores fuit, ejusque ex forore nepos. De illo, librisque ejus, fusius agit Laertius *lib. 4.* Pauca ab illo habemus: Aristoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teste eodem Laertio. Laudat ipsum quoque Aristoteles in *Metaphysicis.* Scripsit *de Philosophis*, scripsit itidem *Encomium Platonis & librum de cæna Platonis*, quorum nomina tantum supersunt. *De definitionibus tamen Platonicis* superest libellus sub ejus nomine editus, Paris. linguâ Græcâ, qui jungitur Alcino de *doctrina Platonis.*

4 **PLOTINUS.** Plotinus è Platoniorum scholâ libros scripsit, qui hodie supersunt; vixit sub Alexandro Severo, fuitque discipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit institutus, qui in scriptis suis Theologicis Platonismi vestigia ubique ostendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iste Ammonius, credo quod ipse se talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium testatur *Codice 251.* primus fuit, qui Aristotelem à Platone non dissentire ostendit. Addit porro, utramque illum Sectam edoctum, Philosophiam à contentionibus liberam tradidisse suis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illustrent doctrinam Platoniam, quæ Græcè & Latine edita sunt Basileæ *in fol.* à Marsilio Ficino anno 1580.

5 **PROCLUS.** Celebratissimus Operibus suis Proclus est, cujus adhuc hodie libri extant plurimi, quanquam & multi ejus sint deperditi. Vixit Theodosii & Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, præceptores & discipulos, prolixè describit Jonsius *de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ l. 3. c. 18.* Edidit, præter Philosophica, quædam Grammatica & Poetica, sub titulo *Χρησολογίας*, unde Excerptum nobis servavit Photius in *Bibliotheca, codice 239.* quod cum And. Schotti versione, & Petri Joh. Nunnesei *notis*, seorsim prodit Hanovix *in 4to* anno 1615, additum Andreæ Schotti *Observationibus Humanis.* Operum ejus Philosophicorum varix sunt Editiones, neque omnia simul & junctim edita. Editæ est ejus *Explicatio Platonis ex Timæo*, ubi de animarum generatione agitur, Latinâ linguâ, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interprete Nicolao Leonicensi *in fol.* Parisiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficilium questionum in Politicâ Platonis, in fol.* Basileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Physica*, Latine à Francisco Patricio versa, prodierunt *in 4to* Ferrariæ anno 1583. Ejusdem *in Theologiam Platonis Commentarius*, unâ cum ejus *Vitâ* à Marino Neapolitano descripta, prodit Græcè & Latine, vertente Æmilio Porto, & sumptus suppeditante Serenissimo gloriosæ memoriæ Principe Holsatico JOHANNÉ ADOLPHO,

PHO, è Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. in fol. Multa ejusdem Autoris adhuc hodie supersunt ἀνέκδοτα, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices MStos Holstenii. Sunt in illis Procli *Elementa Theologica* Latinè, ex veteri versione Fratris Guilhelmi de Morbeca, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem *Demonstrationibus* in fol. Habentur & ejusdem libri 3. singulares, five μονόβιβλοι, primus de decem dubitationibus circa providentiam; secundus de providentia & fato, & eo quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum; tertius de malorum subsistentia, Latinè translatus ab eodem Interprete, Guilhelmo de Morbeca. Extant ibidem varii Ejusdem Commentarii in Platonis *Dialogos*, ut & in *Alcibiadem priorem*, Græcè, in *Parmenidem* ejus libri 7. Græcè in fol. in ejusdem *Cratylum scholia* Græcè in 8. Extant & ejusdem *Dissertationes in Remp. Platonis* Græcè, hæcenus non editæ. Non dubito multos alios passim in Bibliothecis superesse, scripsit enim plurimos, sed negliguntur jam illi, neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philosophia. Non tamen inutile est vel Titulos illorum librorum notasse, quanquam ipsos inspicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex insperato occasio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præsertim publicis.

MAXIMUS TYRIUS. Philosophus Platonicus, & Marci Antonini præceptor, scripsit varias *Dissertationes Philosophicas*, quæ sermonum nomine Græcâ linguâ editæ sunt. Scripsit & de Homero, & quænam apud ipsum vetus Philosophia sit; an Socrates rectè Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus è Græco in linguam Latinam convertit Cosmus Paccius, Archiepiscopus Florentinus cujus Interpretationis Latina Editio prodiit anno 1557. in 8avo. Optima autem ejus Autoris Editio est, quæ Græcâ & Latinâ linguâ simul prodiit, cum interpretatione & notis Dan. Heinsii, Lugd. Batav. in 8. anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoi *liber de doctrinâ Platonica*.

PLUTARCHUS. Plutarchus Vetus Collector est variarum rerum, cujus industria multa nobis sunt conservata, etiam in Philosophicis, quorum alioquin non superesset memoria: Ejus extat *Dissertatio de placitis Philosophorum*, ubi velut per lancem saturam proponit varias Philosophorum Veterum sententias. Ejusdem extant *questiones Platonice*, & *Commentarius de anima procreatione*, quæ in *Timæo* Platonis describitur, in quibus omnia illa dogmata Platonica recenset, quanquam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli singulares, ut de *Stoicorum repugnantis*, de *communibus notitiis adversus Stoicos* *Dissertatio*, ne scæviter quidem vivi posse secundum Epicuri decreta; item de *Socratis genio*, quæ omnia, ut fragmenta vetustatis, magni facere debemus.

NUMENIUS, Philosophus Pythagoricus & Platonicus, sub Lucio Vero & M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci supersunt.

Ejus olim *de Platonis & Academicorum discrepantia* liber fuit, quem laudat Eusebius lib. 14. *preparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenset. Scripsit & περὶ τῆς ἀθανάτου aliquot libros: Librum *de immortalitate animæ* (quem laudat Origenes lib. 5. *contra Celsum*.) Item *de anima*. Ejus nominis & alius fuit ab illo diversus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonsium *de Scriptaribus historia philosophicæ* l. 3. c. 10. Ex illo cepisse multa Plotinum existimant, quam ob causam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philosophus, librum scripsit *de differentia Plotini & Numenii*, teste Jonsio loco citato.

9 CHALCIDIUS. Est & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius in Timæum* editus est à Joh. Meurfio novissimè, Lugd. Batav. Græcè cum Notis, in 4to, & olim Parisiis anno 1579. in 4to. Magnificum huic viro Elogium suspendit Barthius *Avers.* lib. 48. c. 8. Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius, homo ita Christianus, ut alium eum non potuisse esse evincatur, ita Philosophus, ut videri velit, rationibus solis niti velle.

10 APULEJUS. Inter Philosophos quoque Platonicos Apulejus est, cujus varia argumenta illuc spectant, ut videre est in libris ejus. Ejus extant variæ Editiones, de quibus L. 4. Polyhist. Lit. c. 13. est actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici Inediti & Editi. tam Compendiarii, quam Paraphrastici & Commentatores. Inter Manuscripta Holsteniana sunt Damascii περὶ ἀρχῶν five *de principiis questionum & solutionum*, Græcè in fol. quod magnum & præclarum opus in isto Holstenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philosophi in *Phædonem Platonis scholiorum* lib. 3. Græcè in fol. qui & in Latinam linguam conversi sunt à Marfilii Ficino; sed nec Versio illa edita est. Extant Olympiodori *Commentarii in Phædonem Platonis de immortalitate animæ* Græcè in fol. & Ejusdem *Commentarius in Gorgiam Platonis* Græcè in fol. Extat Syriani Platonici, in *Metaphysicam Aristotelis Commentarius*, cujus Objectionibus contra Pythagoram & Platonem respondet, Græcè in fol. Extant Herennii Philosophi *Metaphysica*, quod est elegans Theologiæ Platoniciæ Compendium, Græcè in fol. Item Ægidii, Cardinalis Viterbiensis, *Commentaria in librum sententiarum ad mentem Platonis*, quibus universa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latinè in fol.

Sallustii Opera Græca à Leone Allatio Græcè & Latinè edita sunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Luca Holstenii.

11 PHILONIS JUDÆI Opera. Philonum multi fuere olim; fuit Philo è Pyrrhonis scholâ, fuit aliquis Aristoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non sunt amplius salva. Fuit & Alexandrinus, Judæus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgò creditur illum Platonicum esse. Extant multa ejus Opera Philosophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platoniorum doctrina videntur. Hinc vulgatum

tum de illo iudicium: *Aut Philo Platonizat, aut Plato Philonizat.* Multa quoque ex ejus libris excerpfit Johan. Baptista Bernhardus in *Seminario* suo; Sed aliter tamen videtur Viris doctis, qui libros ejus Platonicum genium non spirare existimant: quâ in sententia quoque est Jonsius *Historiæ Philosophicæ lib. 3. c. 4.* ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platoniciis, sive ex Platone illa hauserit, sive è communi fonte cum Platoniciis. Vero enim est simile, recentiores Platonicos multa è Rabinorum, & Doctorum Judæorum, scriptis hausisse, uti Plato ipse è sacris literis. Ejus opera per partes Græcè Latinèque sunt edita, sed junctim, Francofurt. cum Variorum Versionibus Latinis, curante Dav. Höschelio, A. 1587. in fol.

MICH. PSELLUS. Etiam hic inter Platonicos multa nos de dæmonibus arcana, an in illorum ludo institutus nescio, docuit, neque enim è divina, ut puto, revelatione habuit. Multum sc. rei Platoniciis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutelâ, evocatione, familiaritate, pleni sunt omnes Platoniorum libri, de ordine inter ipsos, de distinctione secundum elementa, mirabilia sunt illorum commenta, quæ ad Magiam fenestram aperire posse videntur. Pselli *Dialog. de demonibus, & eorum operatione*, est è Græco versus à Petro Morello Parisiis in 8. anno 1577.; prodiit; hinc altera Editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, Viri doctissimi, Parisiis anno 1615. in 8vo.

La Chiave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Psello de dæmonibus, quia in eodem argumento versatur. Quis Franciscus Josephus Borri fuerit, notum puto esse omnibus, multorum arcanorum Physicorum possessor, sed tamen & summus impostor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iste, impressus Colonia, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrinâ ejus circa Dæmones, quæ cum Platoniciis & Paracelsistis mirè convenit. Dici non potest, quam liber ille plenus sit his nanis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipse tamen nescivit; Instructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, quâ ratione is cives suos in obsequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus.

LE COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (est autem Gallicâ linguâ editus Amstel. anno 1671. ad exemplar Parisiense recusus), mirè illi cum *Clave Borriana* convenit. Profitetur tit. multa illic agi de scientiis secretis, sed reverà nihil aliud facit, quàm ut Magiam & conversationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honestans. Sed multi tales libri sunt, de quibus ut nimium solliciti simus non est necesse. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello de *Demonum sublunarium ortu, potestate, miraculis, & quomodo*

pellendi; qui libellus additus est *Sermonibus* ejus *convivalibus*, Basileæ editis. Legi quoque potest Joh. Bodinus in sua *Damonomania*; Sed hæc non adeo sunt hujus loci.

15 MARSILIUS, FICINUS, Florentinus, insignis Philosophus Platonicus suo tempore fuit, & Medicus, cui Editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratissimam, sed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philosophus, quam Philologus & Criticus, mirum non est, si in Platonis textu interpretando non usque adeo scopum tetigerit. Scripsit ille plurima Opuscula, fundamentis Platonice superstructa, tam Theologica, quam Medica & Philosophica, v. g. *librum de Christianâ religione*, cujus doctrinam cum Philosophia Platonica conjungit, earumque convenientiam monstrat. Scripsit & *de immortalitate animarum libros 16.* quibus titulum *Theologiæ Platonice* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum usus esse potest ad hoc argumentum illustrandum; disputat enim adversus Epicureos & Atheos. Scripsit & *de raptu Pauli in cælum tertium*, & *de nativitate Christi æterna & temporali*; libros item Medicos *de sanitate tuenda*, & *vita producenda*, ac *librum de vita cælitus comparanda*, qui Magici aliquid sapere videtur. Docet enim in eo, quomodo Vita nostra instituenda sit, ut astrorum nobis assignatorum constitutioni sit conformis. In eo libro per imagines Astrologicas mira se facturum confidit, quem se refutaturum fuisse dicit Johann Francisc. Picus Mirandula l. 7. *de rerum prænotione* c. 10. nisi id ob singularem cum illo amicitiam intermisset. Plurimæ sunt ejus Epistolæ, quibus omnibus Philosophiæ Platonice argumenta tractantur. Tomus operum ejus secundus continet Commentationes in Platonem ipsum, & in Platonicos aliquos, editus Basileæ in fol. anno 1576.

16 Comitum Mirandulanorum Opera. Johannes Picus, & Joh Franciscus Picus, Mirandulani Comites, magnum suo tempore nomen sibi pepererunt, editis in lucem libris Philosophici & Cabalistici argumenti, præprimis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii sui specimina edidit. Interdum certè in libris suis Platonizat, sed plurima tamen è Judæorum Philosophia hausit, ut indicia sunt Opera ejus varia, quæ Cabalisticum quid sapiunt. Scripsit *adversus Astrologos* acutissimum librum, cui respondit quidem Lucius aliquis Bellantius, de dispari ingenio. Juvenis mortuus est anno 32. ætatis, quod illi tempus Astrologi in vindicationem artis suæ prædixerant. Ejus *Heptaplus* agit de constitutione mundi, in quo non pauca sunt Cabalistica. Est vero Commentarius in opus sex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in fol. Joh. Francisc. Pici Opera quoque non pauca sunt, liber egregius *de prænotione rerum*; *Examen* item *vanitatis doctrinæ gentium libri*, *de studio humane, ac divine Philosophiæ*, & alia nonnulla, quæ omnia cum Fratris Operibus, junctim

Etiam prodierunt Basileæ ex Officina Henrich, Petreana in fol. anno 1573.
Liber alioquin rarus est.

GABRIEL BURATELLUS. Fuit ordinis Eremitarum, cujus ¹⁷
extat *conciliatio præcipuarum controversiarum Aristotelis & Platonis*. Multa, ille Autor intit. promittit, nam *diu desideratum opus* vocat, & à veteribus & recentioribus pollicitum non tamen absolutum; procedit per pleraque doctrinæ Platoniciæ Capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius suo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut solent plerumque omnes conciliatores, qui suo ingenio quomodocunque subveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & post illum, non pauci, qui hac in re operam præstiterunt, ut nesciam sane, quid ille præcipue hoc in negotio fecerit. Aristotelem dissensisse à Platone verum certè est, ac patet ex ejus scriptis, an verè, an cavillandi studio, incertum. Certè & Pet. Ramus Platonis causam adversus Aristotelem agit, meâ quidem sententia non infeliciter; nam in multis è diametro distat Platoni Aristoteles. Pleraque enim, quæ Plato de mundi causa efficiente, de animarum immortalitate, vel è traditionibus majorum vel è suo ingenio, docuerat, vel refutat, vel dissimulatione quadam negligit, ut vel è silentio ejus appareat, quidnam ipsi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573.

SCIPIO AGNELLO. De Ideis multa docuit Plato. Cum enim ¹⁸
mundum Intelligibilem alium à sensibili constitueret, contra quam nunc faciunt profani nostri scioli, qui totam naturam sensuum humanorum objectum constituunt, atque ultra sensum quicquam esse in natura negant, Ideas quasdam rerum confinxit, quasi spirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis est illa Platonis Disputatio, in qua ductu ipsius naturæ pervenit, cum sensum ad rerum demonstrationem non sufficere videret. Multus est in illa sententia refutanda Aristoteles, qui tamen sensum Platonis non rectè cepisse multis videtur. Totam hanc doctrinam, adversus Aristotelem, pro Platone, libro doctissimo propugnavit Scipio Agnellus. Nihil est omissum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liber rarior est, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to anno 1615. editus. Notari ille unicè pro hoc argumento potest, ac vehementer laudatur à multis istius temporis scriptoribus. Simile quid resuscitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Consil. Cæsareus, Professorque Pragensis, in libro suo *de Ideis operatricibus*; (cujus Pragæ An 1635. in 4 editi, hic est Titulus: *Idearum Operatricium Idea, seu Detectio & Hypothesis illius occultæ Virtutis, quæ semina foecunda, & ex iisdem corpora Organica producit*) Finxit & ille quasdam Ideas rerum, rebus ipsis connatas, aut ipsis immersas, unde omne agendi principium dependeat. Scripsit & idem Autor *Philologiam veterem Restitutam* Pragæ An. 1662. in quâ idem Argumentum pluribus persequitur; Sed do-

dolendum est, specialem partem *libri de Idea operatricibus* post mortem ipsius Autoris, intercidisse, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingenesia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille causas in Ideis suis quærit. Differt tamen ejus sententia à Platonica, quod ille intelligibiles suas Ideas faciat, hic etiam ad sensus reducat.

- 19 HENRICUS MOORE. E recentioribus scriptoribus Philosophiam professus est, è Platonis & Cartesii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri possit, Philosophiam quæ meris demonstrationibus, ad Mathematica & sensuum principia institutis, utitur, misceri posse cum Philosophia, quæ tota consistit in abstractionibus & speculationibus. Sed tamen ille in multis non adeò infeliciter procedit. Nam & Cartesii non omnia probat; sed, ubi ille deficit & subsistit, è Platonis principiis intellectualibus quasi supplet, quo non pertingit Cartesii Philosophia. Quod animæ originem attinet, Platonice sententiam de præexistentia animarum, defendit integro libro, Anglicâ linguâ scripto, *de immortalitate animæ*, qui nunc in Linguam Latinam cum reliquis ejus Operibus, conversus est. Nimis longum esset recensere, quæ ille Argumenta pro animarum præexistentia afferat, adversus creationem & traducem disputans. Cæpit hæc controversia, jam pridem sopita, nunc iterum agitari inter Philosophos & Theologos, neque desunt adstipulatores & refutatores. Idem argumentum à Christophoro Sandio, Sociniano, pertractatum est, in *Tractatu de origine animæ*, Cosmopoli anno 1671. in 8. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coacervet sententias parallelas, quæ stabiliant hanc de animarum præexistentia opinionem, è S. Scriptura (quæ tamen valdè detorta est), è Platone & Platoniceis, Patribus, Rabbinis. Adversus illum Tractatum Orationem scripsit Jac. Thomafius, Lipsiæ anno 1674. editam, quæ & Autorem illum, & totam hanc doctrinam, refutat, prolixèque demonstrat, quàm periculosi & graves Errores ex hac doctrina proveniant. Ex adverso alii fuerunt, qui hac doctrina magnam Origini animarum lucem accensam existimarunt. Extat Autor quidam Anglicus, sed Anonymus, qui libellum scripsit Anglicâ linguâ, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, sive inquisitio in opinionem Orientalium sapientum*, Londini anno 1662. in 8. Toto libro Autor ille, quisquis sit, demonstrare intendit, doctrinam hanc esse Clavem mysteriorum providentiæ divinæ, cum Thomafius in Oratione sua ostendat, nihil magis in providentiam divinam inpingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philosophica Latina Londini prodierunt anno 1679. in fol. Anglica autem Lond. Ann. 1662. in fol.

- 20 LEO HEBRÆUS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recensetur, qui *de amore dialogos* 3. scripsit. Notum est, Platonem Dialogos aliquot de amore scripsisse, in quibus sunt multa de Pulchro memorabilia, quæ
è prin-

è principiis & fontibus sacris hausta videntur. Multa sunt fanè divinè de Amore Dei dicta, & de amore hominum inter se, multa recitat Plato de Socratis Amore illis in Dialogis, quem malè audire ob amorem suum notum est; Sed sunt qui illum defendunt, de quo legi potest *Vita Socratis*, à Balzaco scripta. Hanc sententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, plenissimè persecutus est Leo Hebræus in *tribus* illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus est liber ille Venetiis anno 1564. in 8.

DAN. HEINSIUS *de Contemptu Mortis*. Partem hanc doctrinæ Platonice, quæ in contemplatione mortis consistit, adeò eleganti Carmine complexus est Dan. Heinsius, ut addi nihil possit. Virgiliano fanè carmini comparat non immeritò acerrimus rerum illarum Judex, Buchnerus in *libro de commutata dicendi ratione*. Argumentum hujus poematis hoc est, quod, cum Plato Philosophiam per meditationem mortis definiverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab abstractionibus animi per Philosophiam ad intelligibilia, monstransque quomodo animus noster à corpore paulatim submovendus sit ad contemplationem pulchri æterni, quod mortem vocat Plato. Continetur illis libris penè tota doctrina moralis & Theologia Platonica, qui ideò commendandi sunt præ cæteris, quod utile dulci misceant, & suavitate carminis res abstrusissimas proponant. Editi sunt illi seorsim Lugd. Batav. in 4. anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus.

Atque hæc dicta sunt de Scriptoribus Philosophiæ Platonice, de quibus longè plura dici poterant, sed nos ad omnia singularia descendere non possumus. De Interpretibus Platonice, eorumque Editionibus specialibus, singulari libro legi potest Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoribus Peripateticis agemus. De dogmatibus specialibus Platonis agit Galæus l. 3. c. 1. & 2. Videndus quoque est Jac. Thomafius in *Dissertationibus suis Stoicis*, suprâ citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Physico-Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonice agit, l. 2. c. 1. & 2. & demonstrat Veteres Philosophos animam mundi pro supremo numine habuisse. Utinam pervenissent ad posteros Notæ illæ, quas doctissimus ille Plaulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, scripsit, de quibus legi potest Fulgentius in *Vita ejus* p. 130. 131. Scripsit & doctissimus Jesuita Renatus Rapinus librum *de comparatione Aristotelis & Platonis*, ubi omnes illos Autores recenset, qui Cursus Philosophicos scripserunt, quorum nemo ipsi cum Aristotele conferendus videtur; nam Aristotelem præfert Platoni. Videri quoque potest Hier. Cardanus in singulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illustriorum ju-*

dicio, ubi de Platone, Aristotele, aliisque, agit. Reperitur in Tomo 10. Operum, à Naudæo publicatorum.

CAP. VIII.

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBUSQUE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA ISAGOGICIS AC HISTORICIS.

§. 1. *Philosophia Aristotelica Monarchica ferme hætenus gavisa est Autoritate. Librorum Aristotelis Versiones ævo sequiori ineptæ Philosophiam Scholasticam, cæcè Abortum, sunt enixæ. Job. Jonsii & Job. Reiskii in Historia Peripatetica Conatus. Inter Editiones Aristotelis excellunt duæ Parisienses, quarum Recensus brevis exhibetur. Inter Vitæ autem ejus Scriptores Diog. Laertius & AMMONIUS, à Pet. Job. Nunneseio egregie illustratus. Nunnesii ipsius & Guilh. Duvallii Scripta de Philosophia Aristotelis Isagogica commendantur. 2. Joannis de Launoy Libri de varia Aristotelis Fortuna Argumentum. 3. Conspectus Discussionum Peripateticarum Franc. Patricii, omnia, ad Aristotelis pertinentia notitiam, accurate persequentium, sed maligno simul animo criminantium, Compendiarius. Aristoteles a Plagii crimine absolvitur, & ob Methodum luculentam commendatur. 4. De Theod. Angelutii, quem Patritius Adversarium, & Franc. Mucii, quem Hyperaspisten est nactus, Scriptis Censura. 5. PHIL. LABBÆI Conspectus Interpretum Platonis & Aristotelis Græcorum. 6. Discrimen Librorum Aristotelis Εξωτερικῶν & Ἀκροαματικῶν. ex OCT. FERRARII Libro de Sermonibus Exotericis addiscendum.*

PROcedimus nunc ad Aristotelem, & Philosophiam Aristotelicam, quæ, postquam diu Platonica, etiam in Christianismo, regnaverat, ita tandem occupavit omnium animos & scholas, ut religioni duceretur vel latum unguem ab ea discedere. Serò librorum Aristotelis notitia ad nos pervenit, non nisi post captam à Turca Constantinopolin. Fuere quidem jam olim aliquot Aristotelis libri, vel ex Arabico in Latinum sermonem conversi, quod curatum fuit à Friderico II. Imp., uti fusius deducit Conringius in *Antiquitatibus Academicis*, (*Diff. III. p. 95. 96. 97. & in Supplem. p. 343. 344. 349. 350.*) vel ex paucis quibusdam Græcis exemplaribus quarundam disciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam translati, ab hominibus nec Græcæ, nec Latinæ linguæ, satis peritis, quorum tantum quatuor institus temporis numerat Anthonius Wood in *Antiquitatibus Oxoniensibus*, qui ortum & progressum Philosophiæ Peripateticæ & scholasticæ diligentissimè tradit. Primi enim ejus natales in Parisiensi & Oxoniensi Academiis. Hinc elabo-

elaborata est Philosophia, qualis ex lacunis istis hauriri poterat. Ex Aristotele malè intellecto, & versionibus ineptis deturpato, omne hoc Philosophiæ genus primum prodiit. Unde conjici facile potest, quam bella proles è tam stulta sit matre nata. Videre exinde possumus, quam multi ingenii sui commenta pro Aristotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa afferre nostri non est instituti. Ad Aristotelem ipsum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philosophorum ab illo prodeuntium familia, accuratè essent pernoscentia. Sed nihil hætenus habemus, quod implere desiderium nostrum possit. Molitus est Joh. Jonsius, Vir doctissimus, *Historiam Peripateticam*, cujus tamen non nisi *partis primæ prima dissertatio* lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Aristoteli fuerint *ἀματόνυμοι*, & unde ejus Secta Peripatetica sit appellata; prodiit ea Hamburgi anno 1652 *in 4to*. Observavi in *Catalogis Francofurtensibus*, Johannem Reiskium aliquid de historia Peripatetica scripsisse, sed nihil ejus vidi. Aristotelis Opera variè edita sunt, quorum Editiones omnes recensere nihil attinet. Videatur Israel Spachius in *Nomenclatore Philosophico* pag. 80. Est verò Editio omnium optima, cæterisque præferenda, quæ Parisiis prodiit anno 1639. *in fol.* duobus Voluminibus. Interpretationes Aristotelis sunt ab Hadriano Turnebo, Isaaco Casaubono, & Julio Pacio. Accessit *Synopsis analytica universæ doctrinæ Peripateticæ*, autore Guilhelmo Du Vallio, qui in hac Editione Commentariolos quosdam ad *Synopsin* addidit. Successit huic Editioni alia, itidem Parisiensis, quæ melior tamen priori est & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui suis lucubrationibus Aristotelis libros illustrarunt; alter, quo declaratur, quid sit à quoque è superioribus Interpretibus in singulas Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus à Paschale Gallo, è Bibliotheca Gesneri: præmissa est Operi Aristotelis. Vita, Autore Diogene Laertio scripta, & altera ab Autore Ammonio. Hanc, ab Ammonio scriptam, edidit, cum copiosis & eruditis scholiis, Petrus Joh. Nunnescius, qui liber ad historiam Aristotelis accuratius noscendam facit, editus Lugd. Batav. *in 8avo* anno 1621. junctusque ejusdem Autoris libro *de studio philosophico*, quo ille exponit consiliū de rectè conficiendo Curriculo Peripateticæ Philosophiæ.

JOHANNIS LAUNOY *Lib. de varia Aristotelis fortuna in Acad. præsertim Parisiensi*. Constantiensis hic patria, & Theologus Parisiensis historiam hanc scripsit, sed breviter admodum, nec adeo magno apparatu, qua exponit ortus & occasus intervallares Philosophiæ Aristotelicæ. Ordinatè omnia instituit, eundo per secula, octoque observavit vices, quibus hæc Philosophia Aristotelis, vel occidit, vel novas vires acquisivit. Videas ex illo longa serie, quam conflictandum libris Aristotelis fuerit cum Ecclesiæ & conciliorum decretis, quorum sententia nonnunquam combusti sunt publicè, ob-

nitentibus semper Scholasticis Doctoribus, qui Ecclesiæ & Pontificibus tandem invitis eos obtruserunt. Accuratè hic quoque recensetur fortuna, quæ illi à Pet. Ramo obtigit, totaque illa impugnationis Ramisticæ Historia. Hagæ Comitum in 4to anno 1656. Libellus hic prodiit.

3

FRANCISCUS PATRICIUS. *Discussionum Peripateticarum Tomos quatuor* scripsit, in quibus magnâ cum curâ omnia, quæ ad Aristotelis notitiam pertinent, proposuit, sed partium tamen studio ductus. Hinc Conringii est Judicium, ex omnibus Hostibus Aristotelis optime Patricium de illo esse meritum, in Philosophiæ ejus Historia recensenda. Iniquo enim in Aristotelem animo erat, Veteremque, ut vocat Philosophiam reducere in animo habebat; *Tomo 1.* agit de Aristotelis vita, moribus, libris, Auditoribus, sectatoribus, Interpretum Sectis, Philosophandi ratione, *libris 13.* cui omnia, quæ potest, adjunxit, ad invidiam Aristoteli, ejusque scriptis, faciendam, dum libros ejus negat esse genuinos, sed corruptos & suppositos esse ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam potest Thomafius, in *libro suo de plagio literario. §. 364. & 365.* *Tomo 2.* agit de Aristotelis cum Platone, aliisque veteribus Philosophis, à multis promissa (ut titulus habet), *a nemine edita*, in omni Philosophiæ genere, Concordia, *libris 8.* Illic unum opus est Patricii, ut ostendat, nihil ab Aristotele dictum esse aut excogitatum hypothesium verarum, quarum non existent in aliis quoque Philosophis vestigia. Ita tamen in injuriam istius Philophi afferre non debebat; nihil enim facilius est, quam talia loca congerere. Quod si nunc excuteremus omnium novatorum hypotheses, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in Veteribus etiam legantur Philosophis, cum nemo tamen dicere possit, illos ex laciniis istis tale quoddam corpus collegisse. Talia enim casu eveniunt, ac possibile est homines, de una eademque re, sollicitos, in similes incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem sunt. *Tomo tertio* Aristotelis cum Platone, aliisque Veteribus discordiam persequitur *libris 7.* ubi omnia rapit in sinistram partem, quæ ab Aristotele disputata fuerunt adversus veteres, & illa, tanquam frivola & cavillatoria, traducit. Cujus generis quanquam aliqua apud illum sunt, in omnibus tamen indistinctè non reprehendendus est Aristoteles: quod si enim ille lucem Philosophiæ non intulisset methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac Veterum fragmentis, velut incondita aliqua sylva, errassemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoscamus beneficium, neque calumniemur. Nisi enim is manum operi tam vasto admovisset, non haberent Recentiores tela, quibus adversus ipsum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax planè, totusque hypocriticus, rigidam instituit in Aristotelis dogmata censuram, *libris 10.* Condonemus huic egregio

Viro

Viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi potest, qui editus est Basileæ anno 1581. *in fol.*

PHILIPPUS LABBÆUS. Locum etiam in hoc Peripateticorum senatu habeat Labbæus, non tamen ut Senator, sed ut Nomenclator & Apparitor. Scripsit ille *brevem Conspectum*, ut vocat, *Aristotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Aristotelicorum & Platoniorum, eorumque editionum*. Utiles ille liber est ad indicium Autorum, in re ipsa alioquin parum sapit. Editus est Parisiis, ex Officina Cramoisiiana, anno 1657. *in 4.* Promisit novam & locupletiore ejus Editionem, cum titulo *Syntagmatis Philologici Græcorum Aristotelis Interpretum*, quibus additurus est aliorum Philosophorum Veterum Interpretes, & præterea Andreæ Schotti *Judicium de Aristotelicorum opum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum*, pag. 7. *Editionis Parisiensis anni 1664.*

FRANCISCUS MUCIUS, Consentinus, fuit hyperaspistes Patri-
cii. Irritaverat enim scripto suo Patricius Theodori Angelutii calamum,
qui adversus Patricium scripsit. Opus ipsum Angelutii vidi quidem,
sed non videtur par esse huic Viro oppugnando. Franc. Mucii libri *Dis-*
sertationum quinque sunt, Ferrariæ anno 1588. *in 4.* editi, in quibus, ut titulus
habet, *penè universa Aristotelis Philosophia in examen adducitur*. Mihi tamen
non videtur Opus respondere tam amplo titulo.

OCTAVIANI FERRARII *Liber de sermonibus Exotericis*. Vir fu-
it ille doctissimus, & hanc *Dissertationem de sermonibus Exotericis* scripsit,
quæ prodiit Venetiis anno 1575. *in 4.* Tota hæc Dissertatio facit ad eluci-
dationem Aristotelicorum scriptorum. Notum scilicet est, distingui Ari-
stotelis libros in extericos & Acroamaticos. Exoterici libri erant illi, qui
non scripti erant ad genuinos discipulos, sed in promiscuum multorum u-
sum. Discipuli itaque Aristotelis quasi in duas classes divisi, in quibus
erudiendis duplici est usus ordine, etiam diverso tempore. Ammonius ali-
os libros facit *διαλογικὸς*, alios *αὐτοπροσώπικος*. Hinc colligitur Exotericos
libros per dialogos fuisse scriptos, quemadmodum libri Platonis: & hi li-
bri Exoterici præterea vocabantur *ἐγκύκλιοι* quasi scilicet ideo editi, ut vul-
go scilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorem istorum librorum dis-
quisitionem Ferrarius in libro laudato habet. Sed edita postea est altera hu-
jus libelli editio, plenior & auctior, quæ recusa est in Germania curâ Mel-
chioris Goldasti, à quò præfixa est præliminaris Epistola *de Cryptica vete-*
rum Philosophorum disciplina. Titulus libri est: *Clavis Philosophiæ Peripateti-*
cæ Aristotelicæ. Addita est Dissertationi de sermonibus Exotericis altera ejus
Auctoris *de disciplina ἐγκυκλίῳ*, ubi multa sunt similis argumenti. Editus
est liber Francof. anno 1606.

CAP. IX.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS
GRÆCIS.

§. 1. Censura de Interpretibus Aristotelis Generalis. Græci Latinis sunt præferendi. Latini sæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Linguae Græcæ, Philosopho perquam necessaria. Laus Notarum JOACH. JUNGII in Aristotelem marginalium ἀνέκδοτων. 2. THEOPHRASTI, Aristotelis Discipuli atque Successoris, Scripta, horumque Editiones & Exegetæ. 3. Inter Græcos Aristotelis Interpretes eminent ALEX. APHRODISÆUS. 4. THEMISTIUS. 5. JOH. PHILOPONUS. 6. SIMPLICIUS. 7. ASPASIUS, EUSTRATIUS MICHAEL EPHESIUS, ANDRONICUS RHODIUS. 8. MICH. PSELLUS. 9. GEORG. PACHYMERIUS. 10. PORPHYRIUS, AMMONIUS HERMEAS, DEXIPPUS, THEOD. METOCHISTA. Singulorum Scripta, Tanslatores & Editiones, enumerantur.

Aristotelicæ scholæ multi fuerunt Interpretes, Græci, Arabes, Latini, de quibus omnibus singulatim differere nimis prolixum foret; nos præstantiores seligemus. Id in universum notandum; Aristotelis scripta in re philosophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos sensus in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus sunt præferendi; nam Latini, inprimis posteriores, vehementer corruperunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Aristotelem in ipsis fontibus suis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem est inter illos diversitas, si quis doctrinas inter se conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda est Philosopho. Nisi enim Veteres Autores, primos Philosophiæ fundatores, legere possit, totus ille Philosophi titulus precarius est. Legerat olim Aristotelem magna cura Joachimus Jungius, quanquam à doctrinâ Peripatetica alienus, magnus tamen Philosophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Aristotelis Editionem Parisiensem, perpetuis ejus notis marginalibus MStis illustratam, quam thesauri loco se habere dicebat Martinus Vogelius, cujus Bibliotheca ad Ducem Hannoveranum pervenit. Moliebatur ejus Editionem Vogelius, sed ipse præmaturo fato huic consilio præreptus fuit.

2 THEOPHRASTUS. Genuinus Aristotelis discipulus Theophrastus fuit, qui omnium Peripateticorum discipulorum Princeps meritò habendus est. Hujus viri si libri extarent omnes, ab illo scripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illorum superstites habemus. Qui injuria temporis interciderunt, tam multi sunt, ut e titulis solis integrum libellum confeceret.

fecerit Johannes Meursius. Editus est sub tit. *Theophrasti libellus ille* Lugd. Batav. anno 1640. in 12. Adduntur *Lectiones* ejus *Theophrasteæ*, in quibus explicantur quædam obscuriora, quæ in libris Theophrasti superstites occurrunt. Libri ejus superstites, tam junctim, quam seorsim, variis Editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt in fol. Basileæ anno 1541. Græco-Latina itidem in fol. ex recensione Dan. Heinsii, Lugd. Batav. anno 1613: quædam autem ejus Opuscula junctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus accessit liber *de spiritu innato*, qui Aristoteli vulgò tribuitur e Bibliothecâ Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & scientiarum peritissimi, Hanoviæ in fol. anno 1605. Libri quidam alii ejus seorsim sunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber *de plantarum causis*, in quem extant J. Cæs. Scaligeri præstantissimi Commentarii. In eundem librum Commentarium scripsit Joh. Bodæus à Stapel, Lugdun. Batav. A. 1644. in fol. editum, qui aliquanto rarior est. *Characteres* Theophrasti *Ethici & Politici*, aureus libellus, editus est cum Commentario Isaaci Casauboni, liber ad omnem vitam civilem & conversationem utilissimus. Nova ejus Editio prodiit Brunsvigæ, curante Beckensteinio, anno 1659.

ALEXANDER APHRODISÆUS. Recensēbimus præcipuos quosdam Aristotelis Interpretes, neque enim omnium instituere Indicem possumus. Editiones illorum Autenticæ rarissimæ sunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Parisiis, vel Basileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices ab Aldo editi, optima sunt. Vixit seculo tertio, Alex. Aphrodisæus, & multa scripsit in libros Aristotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græcè prodierunt apud Aldum anno 1520. in fol. & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ itidem prodierunt Græcè ap. Aldum in fol. Venetiis anno 1510. Latine autem, Interprete M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolstadii anno 1601. in 4. libros *Meteorologicorum*, Interprete Piccolominxo, Venetiis in fol. Anno 1540. Item *de mixtione* Græcè in fol. Scripsit *questiones Naturales de anima, & Morales*, quæ æditæ sunt Venetiis anno 1596. in fol. & *de fato*, qui liber prodiit cum Versione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis anno 1541. in fol. Scripsit item in librum *de sensu & sensibili*, qui Comm. prodiit Græcè in fol. apud Aldum, anno 1527. Item in 12. libros Aristotelis *de prima Philosophia*, qui Latine prodierunt, translati à Joh. Genesio Sepulveda, Parisiis in fol. anno 1536. Scripsit & *Problemata*, quæ in fol. prodierunt apud Aldum Venetiis anno 1503. & cum *problematis* Aristotelis ex editione Friderici Sylburgii, in 4to.

THEMISTIUS. Vixit ille seculo 4to, multaque scripsit Opera in Aristotelem, quæ ab Aldo Græcè edita sunt. Ejus Latinæ versiones *Paraphraseon* in Aristotelis *posteriora Physica*, libros *de anima, memoria & reminiscencia, somno & vigilia, insomniis & divinatione per somnum*, Interprete Hermolao Barbaro, pro-

prodire, Viro elegantissimo: additæ sunt *Lucubrationes in quadam Themistii obscuriora loca, & solutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themistii comm. *de anima*, à Ludovico Nogarola, Veronenfi, Latinitate donatus. & scoliis illustratus, prodit Venetiis apud Scotum anno 1560. in fol. Scripsit idem Themistius *Paraphrasin in libros 12. Aristotelis de primâ Philosophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyse Finzius, Venetiis anno 1558. in fol. apud Hieronymum Scotum, & *Paraphrasin in libros de Cælo*, quæ in Latinam Linguam conversa a Moyse Alatino, Hebræo, in fol. Venetiis prodit.

5 JOHANNES PHILOPONUS, Grammaticus. Fuit & ille inter celebratissimos Aristotelis Interpretes, vixitque seculo quinto, quem alii tamen locant in seculo sexto. Dictus ille fuit, ob multitudinem operum Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim variaque scripsit in Aristotelis opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græcè editus in fol. anno 1536. in Latinam vero conversus à Lucillio Philaltheo: apud Scotum anno 1560. in fol. In *posteriora Analytica* prodit Commentarius Græcè apud Aldum, unâ cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. in fol. Idem Commentarius in linguam Latinam conversus, Venetiis apud Hæredes Hieronymi Scotti anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros 4tuor Physicorum Aristotelis*, in linguam Latinam conversa à Johann Baptista Rafavio, Novariensi, Venetiis, apud Vincentium Valgrisi-um, in fol. anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Aristotelis de generatione & corruptione*, è Colloquiis Ammonii Hermæ, qui itidem Commentator Aristotelis fuit, propriisque ejus considerationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam conversa prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum in fol. anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum Aristotelis*, à Joh. Baptista Camezio conversus, prodit cum Olympiodori in *Meteorâ Aristotelis commentariis*, Venetiis apud Scotum anno 1567. in fol. *Annotationes in 3. Aristotelis libros de anima*, è Dissertationibus Ammonii Hermæ, & propriis meditationibus, Latine Anno 1581. Venetiis, apud Hæredes Hieronymi Scotti in fol. Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potissimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quasi scilicet ille, qui à tenebris nomen habebat, destinatus esset, ut lucem his scriptis conciliaret.

6 SIMPLICIUS. Præstantissimus Aristotelis Interpres est, qui & in Epictetum scripsit elegantissimum Commentarium. Ejus multa extant in Aristotelem Commentaria. Jonsius Simplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui seculo 5to vixit, cum Simplicius referatur ad seculum septimum; sed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata est. Ejus extat *Commentarius in κατηγόριαι sive predicamenta*, in Lati-

Latinam linguam conversus à Justo Velfio, Peripatetico magni nominis. Addita sunt Latina summaria, & præfixa singulis capitibus; prodierunt Græcè & Latinè Basileæ anno 1551 *in fol.* apud Michaellem Isengrinium. Illud de operibus Simplicii notandum est, neminem diligentius exponere atque enarrare sententias, tam Aristotelis, quam aliorum, qui ab Aristotele dissentiant. Est vero hæc editio Basileensis longè correctior, quam est Veneta, quæ anno 1499. prodit; diligenter enim omnia enucleata sunt. Exstat ejusdem *Commentarius in 8. libros Physicæ Auscultationis*, qui cum ipso textu Græco Aristotelis, prodit Venetiis *in fol.* apud Aldum Anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheo, Latinè *in fol.* Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima Editio melior est priore illa, quæ apud ipsum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc posterior à Johanne Vincentio à Collibus diligentiore cura est recognita, & marginalibus Annotationibus illustrata, textus ipse ordinatius distinctus, summaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus insigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latinè conversus Simplicii *Commentarius in prædicamenta Aristotelis*, non à Justo Velfio curatus, sed à Sebastiano Foscareno, Venetiis *in fol.* Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Aristoteles de cælo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Aristotelis libros de anima*, ab Evangelista Lungo, Asulano, in linguam Latinam translata, Venetiis, apud eosdem, anno 1587. *in fol.* Græcus autem textus, cum ipso textu Aristotelis, Venetiis *in fol.* apud Aldum, anno 1527. *in fol.* qui Aldus ejusdem etiam *in 4. libros de cælo Commentarium*, cum textu Aristotelis Græco, Venetiis *in fol.* edidit anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilhelmus Morbecus, cujus Versio prodit. Venetiis anno 1540. Sed correctior est illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, proditque anno 1584. cujus mentionem supra fecimus, non refertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epictetum* Angelus Caninius, magnum illud in Græca lingua nomen, in linguam Latinam convertit; Editio illius procurata est Venetiis *in fol.* apud Hieronymum Scotum, anno 1569. sed longè melior est, quam procuravit Cl. Salmasius, cujus suprâ c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

ASPASIUS; EUSTRATIUS & MICHAEL EPHESIUS. 7 Commentatores illi Græci sunt in *Ethica* Aristotelis, cum Aristotele ipso jungendi. Nam, cum Aristoteles in *Ethicis* brevis sit & parvus, præclaram illi accessionem faciunt egregio huic Operi Aspasius circa initia sæculi secundi floruisse traditur, cujus discipulo Galenus adolescens magistro usus fuit. Meminere ejus Aphrodisæus in *Commentario ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius *ad lib. 1. Phys.* Scripserat idem Aspasius *Commentaria in Categorias Aristotelis*, testibus Galeno, Boëtio & Simplicio. Eustratius itidem in *Ethica* commen-

tatus est, quem Viri docti male passim cum Eustathio confundunt, præp-
 mis Franciscus Patritius, accuratus alioquin rerum Aristotelicarum Inquisi-
 tor, & è Conringii judicio, omnium Aristotelis hostium optimè de Aristote-
 le meritis, in ejus Philosophiæ historia recensenda. Nam & Græca Editio
 Aldina, & Feliciani translata, expressè Eustratii nomen præferunt, quod &
 apparet in *Catalogo MStorum Biblioth. Florentinæ*, ab Henrico Ernstio publicato.
 Refertur ejus ætas ad seculum decimum, & illa tempora, cum in Græcorum
 imperio Philosophiæ studia, auspiciis Bardæ Cæsaris, renascerentur. Ejus-
 dem Eustratii extant doctissima *Commentaria in posteriora Analytica*, quorum
 Græca Editio prodiit apud Aldum Venetiis, unà cum Johan. Grammatici,
 & Incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit
 Andreas Gratiolus, Michael Ephesius itidem vixit post seculum X. scripsit-
 que in *Ethica Aristotelis*. Ejusdem extant præterea *Commentarii in 4. libros*
Aristotelis de partibus animalium, quos Petrus Victorius è Bibliotheca Medicæa
 edidit, quique ab aliis Philopono adscribuntur, nec non *Expositiones in parva*
Naturalia ab Aldo editæ, & Latine à Philatheo & Gesnero versæ, quarum
 MSta supersunt in Bibliothecis Medicæa & Bavarica. Hi sunt Commenta-
 tores in *Ethica Aristotelis*, Triumviri præstantissimi, olim seorsim, tam Græ-
 cè, quam Latine, editi. Est verò magna adhuc circa Capita illarum Com-
 mentationum controversia. Autores enim nonnunquam permutantur, &
 uni adscribitur, quod adscribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Ra-
 chelius in *Introductio in Philosophiam moralem Aristotelis*, & Conringius in præ-
 fatione *Interpretum Græcorum super Aristotelis Opus Ethicum*, à Sam. Rachelio edi-
 torum. Edidit verò ille hos tres Interpretes, è translatione Joh. Bernhardi
 Feliciani, Helmstadii in 4to anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Para-
 phrasis Græco-Latina Interprete Daniele Heinsio, in 4to edita Lugd. Batav.
 anno 1607. Eustratii cæterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græcè
 prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum anno 1536. Habuit in animo Joh.
 And. Bosius novam horum Interpretum Editionem, sed morte præventus
 illam non publicavit.

8

MICHAEL PSELLUS. Seculo XI^{mo} vixit, qui in Aristotelis libros
 multos scripsit. Fuit alioquin Pythagoricæ Platoniceque Philosophiæ de-
 ditus, uti testatur Opus ejus de *Operatione Demonorum*, de quo supra, ejusque
Lyra Pythagorica Diagramma, quod hodie MStum in Gallia servari testatur
 Phil. Labbæus in *Bibliotheca nova MStorum fol. 114*. Ejus extat *Metaphrasis 2.*
libb. posteriorum Analyticorum, in Latinam linguam conversa ab Emanuele
 Margunio, Venet. in 8avo, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum*
de Interpretatione, Græcè editus ab Aldo anno 1503. in fol. & *Commentarii in*
Physicorum libros, qui à Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam sunt conver-
 si, Venet. anno 1554. in fol.

GEOR-

GEORGIUS PACHYMERIUS, Constantinopoli oriundus, & in Nicænorum sacerdotum numerum cooptatus, claruit sub Michaelē & Andronico Palæologis. Fuit Epitomator Aristotelis. Nam penè in universam Aristotelis Philosophiam *Epitomen* confecit, quæ à Phil. Becchio, Philosopho & Medico, in Latinum sermonem est conversa, editaque Basil. anno 1560. in fol. ap. Frobenium. Bechius ille magnam curam huic Operi impendit. Opus illud, in varias partes scissum, variis in locis prodiit, jam Græcè jam Latinè, quarum omnium accuratam recensitionem instituit Leo Alatius in *Diatriba de claris Georgiis*.

Atque hi sunt fermè celebriores Græci Interpretes. Sunt præterea alii quidam, non usque adeò publici & vulgares, neque tam necessarii usus. Porphyrius in *Categorias Græcè* in 4to prodiit, Parisiis anno 1543. Latinè ex interpretatione Feliciani in fol. anno 1566. Ammonii *Hermes Commentarius* in 10. *Categorias Græcè* Venet. anno 1503. apud Aldum in fol. Ejusdem *Commentarius* in 5. *voces Porphyrii*, Græcè in 8. Venet. anno 1545. Extat Dexippi *Defensio prædicamentorum adversus Plotinum*, Latinè conversa à Feliciano in 8. Paris. anno 1549. Est Theodori Metochitæ *Paraphrasis in Physica Aristotelis*, à Gentiano Herveto in Latinam linguam conversa in 4. Basil. anno 1549. Aphrodisi *Problemata*, quorum mentionem suprâ fecimus, edita sunt Venet. apud Aldum in fol. anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut penè non Aristotelicus haberetur, qui non esset Alexandreus. Solent jungi cum Aristotelis *problematis*, in quæ absolutissimum Commentarium in fol. scripsit Ludovicus Septalius.

C A P. X.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS ARABICIS.

§. 1. *Arabum Diligentia, in Græcorum Scriptis, & speciatim Aristotele, Lingua sua donandis, commendatur, sed plurimis simul monetur Versiones istas scatere* *Ψευδεσµωνείας*. 2. *Mentione præ aliis digni AVERROES.* 3. *AVICENNA, ALFARABIUS, JAC. ALKINDIUS,*

Arabes Aristotelis Philosophiam diligentissime coluerunt. Nam Platonis & Aristotelis libros omnes in suam linguam converterunt, fuitque Aristotelicorum scriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus est Joh. Leo Africanus in *libro de Vitis Philosophorum Arabum*, quem, è Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & *Bibliothecario* suo inseruit. Ubi de quodam Johanne Mesue, Chaldæo, refert, illum in linguam Arabicam convertisse Opera Aristotelis

Aristotelis. Videatur etiam Hottingerus in *Historia Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica Versio viguit, quam ipse Textus Græcus, præsertim cum interdiceretur publicè apud Arabes Græcæ linguæ usus. Hinc itaque factum est, ut, Friderici II. tempore, Aristotelis scripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, qua de videatur Conringius *Antiquitatum Academicarum Dissertatione 3. p. 95. & seqq.* Quid in univ-
 sum de Arabicis illis Versionibus sentiendum, docet Salmasius, in *præfatione ad Tabulam Cebetis.* Arabes enim, ait, tum temporis, cum è Græcis verterent, magistros illos habuere, qui Græcam istius temporis linguam vix rectè intelligerent. Regnante apud Arabes Abbasidarum familia, sub regno Almamonis, Chalifarum septimi, omnium scientiarum studia floruerunt, tumque certatim in Versiones è Græcis incubuerunt, anno à Christo nato 900. cum barbaries summa, tam Græcam, quam Latinam linguam invasisset. Hinc infinitos esse ait in translationibus Arabum errores, & multas sententias falsas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, è Græcis Dioscoridis & Galeni, falsa sunt interpretamenta. Credibile itaque est, alios Autores non fuisse melius habitos, ut vix nobis promittere possimus, quod nonnulli volunt, è linguæ Arabicæ thesauris notabilem aliquam scientiarum emendationem.

2 Præcipuus inter Arabes Interpretes est Averroës Cordubensis, cujus exstant in omnia Aristotelis opera Commentarii, ex Arabica in linguam Latinam conversi à Jacobo Mantino, quibus *Annotationes R. Levi Gersonidis in libros Logicos, & Notæ Berhardini Tomitani in Averrois & Aristotelis dicta*, additæ, prodierunt Venet. in 8. duodecim Voluminibus anno 1575. Exstant quoque ejus in *Libros Platonis de Rep. paraphrasæ*, de quibus supra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in *libro de scriptoribus non Ecclesiasticis, Tomo I. p. 50.* qui & in eodem libro, sub tit. *Aristotelis*, multa de ipso, & ejus Interpretibus, congescit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis sententiis plenus. Adversus illum *libros 46.* scripsit Ambrosius Leo, quos laudat Erasmus *lib. 10. Epistola 29.* Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

3 Avicenna itidem Arabs scriptor est, cujus Opuscula quædam *de Logica, de celo & mundo, de animalibus, de intelligentiis*, in fol. prodierunt, literis antiquis Gothicis, Opera omnia vero cum Interpretibus Venet. anno 1523. Tomis 5. in fol. Ejus Medica seorsim quoque edita sunt. Spectant huc quoque Alfarabius *de intelligentiis*, & Jacobus Alkindius *de gradibus rerum*, editus in fol. Argentor. anno 1532. De Avicennâ videatur judicium Rhodigini *lib. Antiqq. lectionum, cap. 2.* ubi parum honorificè de ipso judicat, ut qui mutilaverit Aristotelis sensus, & multa commentitia in ipsum intulerit. Legendus etiam Gaddius *lib. citato p. 55.* Multum certè turbarunt Arabica illæ Interpretationes Philosophiam. Multa enim impia per illas inve-

inveſta, de quibus conqueritur Piccartus in *Differtatione de origine & progreſſu Philoſophiæ Ariſtoteliæ*, pag. 40. 41. 42.

CAP. XI.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS
LATINIS.

- §. 1. Horum Primicerius eſt SEVER. BOETHIUS. 2. Sequuntur hunc longa ſerie, præter Scholaſticos, Cap. XIII. enumerandos, de quibus generatim hic fertur Judicium, 3. E Recentioribus, AUG. NIPHUS, 4. PET. POMPO-
NATIUS, Doct̃or Atheiſmi, quem Ipſe ac Diſcipulus ejus, Jul. Cæſ. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri volunt, infirmis refutan-
tes Argumentis, Lect̃ori potius commendant. 5. APOLLINARIS OFFRE-
DIUS. 6. FRANC. VICOMERCATUS. 7. JOH. FRANC. BURANA. 8. JOH. PAULUS PERNUMIA. 9. MANT. MAJORAGIUS, de cujus
etiam Scriptis aliis quedam adduntur. 10. ANT. MONTECATINUS, 11. DAN. BARBARUS, 12. LUCIL. PHILALTHEUS, 13. DAN. FUR-
LANUS, 14. LUD. SEPTALIUS, 15. M. ANT. FLAMINIUS. 16. TAR-
QUINIUS GALLUTIUS, Plagiarius. 17. PHILOSOPHI ACAD. LOVA-
NIENSIS. 18. ACADEMIÆ VENETÆ (de cujus Hiſtoria quedam ad-
duntur) PROFESSORES. 19. JAC. MAZONIUS, Homo indolis & Me-
morie portentofæ. 20. FRANC. VATABLUS. 21. FRANC. TOLETUS. 22. FRANC. ROORTELLUS, contra Thuani cenſuram deſenſus. 23. JAC.
SCHEGKIUS. 24. DON. ACCIAJOLUS, (Joh. Argyropuli Plagiarius) &
FELIX ACCOROMBONUS. 25. ANDR. CÆSALPINUS. 26. NICOL.
TAURELLUS. 27. ANT. SCARNUS. 28. SIM. SIMONIUS & JOH.
NELDELIUS. 29. CÆSAR CREMONINUS & PET. JOH. NUNNE-
SIUS. 30. PHILOSOPHI ALTORFINI, §. 26. etiam jam commendati,
PHILIPPUS SCHERBIUS (cujus, uti & Aug. Buchneri, Poſthumorum Edi-
tores, nullo uſi delectu, obiter notantur,) ERN. SONERUS & MICH. PIC-
CARTUS. 31. JUL. PALLAMEDES & JOH. BAPT. BERNHARDUS,
Indicum in Ariſtotelem Scriptores. 32. Interpretes Ariſtotelis diverſum ſecta-
ti ſunt Inſtitutum, diverſaque uſi Methodo. Herm. Conringii Laudationes
Ariſtotelis. Deſ. Eraſmi Roterodami Epiſtola de Scriptis ejus.

SEVERINUS BOETHIUS. Inter Interpretes Latinos principem locum
merito obtinet Sever. Boëtius, cujus extant præclari ſuper varia Philo-
ſophiæ argumenta Commentarii. Vixit ſeculo VII. jam barbariem
trahente ſermone Latino, Caſſiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quo-
rum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita ſunt junctim in

fol. Basil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Genere fuit illustris, de quo videri potest prolixè *præfatio* Petri Bertii ad Rutgerum Boetzellerium ab Asperen, quæ præmittitur Editioni Variorum Operis *de consolatione Philosophiæ*, Lugdun. Batav. ex Officina Hackiana anno 1671. in 8. cum integris Notis Sitzmanni & Vallini. In hæc præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ scripsit in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Musicis, Geometricis, Metaphysicis, Mechanicis. *Hujus viri magna fuit eruditio*, Caspare Barthio iudice, lib. 17. c. 13. *Advers.* Ejus Ingenium neque ante se multos, neque post se aliquem toto Romani Imperii tempore habuit similem. Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni Editionibus invenies, qui in libros ejus *de consolatione Philosophiæ* commentati sunt. Idem, libro 24. c. 15 *flumen Romani sermonis apud hunc ferè solum remansisse*, judicat. Legatur elegantissima Epistola, quam Cassiodorus l. 1. *variarum num.* 45. Boëthio inscribit. Scaliger l. 6. *Poët c.* 5. de Boëtio ita judicat. *Valla docet Boëtium Latine loqui, at Boëtius Vallam bene sapere.*

2 Recensebimus nunc, è Latinis Recentioribus, potiores interpretes & Commentatores. Omnium enim inire numerum res nostri laboris non est. Parùm curamus illos, qui in tenebris sæculi Barbari in Aristotelem quicquam commendati sunt, quanquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus est. Nam Scholastici Doctores, quos hæc ætas tulit, non sunt in universum spernendi, de quibus, post enumeratos Latinos Interpretes, pluribus agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen sunt, qui prescius Aristotelis vestigia sequuntur, à quibus magno sæpè intervallo absunt Doctores Scholastici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis disputarunt. Extant Epistolæ mutux Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholasticos Doctores defendit, hic impugnavit. Recudi fecit Epistolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis dispositionibus. Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem spectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in sequentibus. Nunc interpretes videamus.

3 AUGUSTINUS NIPHUS, Philosophus pro tempore clarissimus fuit, cujus extant varia scripta, neque cultu sermonis ille destitutus. Extant *Commentarii in Aristotelis 8. libros Topicorum*, editi Venet. in fol. apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expositio in Aristotelis Elenchorum librum*, quæ prodit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. in fol. *Commentarii in plures alios Aristotelis libros, Expositiones in ejus Metaphysica*, quæ prodierunt Venet. in fol. anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus* ibidem, item *in libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. in fol. *Commentarius in parva naturalia* in fol. apud eosdem anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. in fol. *In libros 8. Physicorum*, Venet. in fol. anno

1543 ; *In librum de Interpretatione Expositio* Venet. anno 1537. in fol. *In libros posteriorum Analyticorum*, in folio, Venet. anno 1553 ; *In lib. 3. Rhetorices Aristotelis*, in fol. Venet. anno 1537. Hæc ferè sunt Opera illa, quæ in Aristotelis libros scripsit Niphus. De cæteris ejus Operibus ageremus, cum ad argumenta illorum pervenimus.

PETRUS POMPONATIUS. Omnes, me quidem Judice, argutia superavit Pomponatius, qua abusus etiam ultra, quam par est, videtur. Inter primos ferè ille est, qui Atheismi semina sparfit, prodiit ex ejus scholâ Jul. Cæs. Vaninus, extremo ob Atheismum supplicio affectus, cujus sententia & Hypotheses in *Dialogis* conspiciuntur, qui cum privilegio Regis Christianismi prodierant, cum ipse titulus *Deam Naturam* præferat, quæ verba in ipso privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter se & Pomponatium sermonem instituit. Ita enim solent procedere hujus nequitia professores, ut, sub reciproci sermonis involucro, cum objectiones injiciunt, doctrinæ suæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & segniter respondetur, dum vel ad auctoritatem Ecclesiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen possunt in Thomæ Campanellæ *Atheismo Triumphato*. Eandem viam infistit Pomponatius, omnium Magister, è cujus pharetra omnia illa tela desumpta sunt, quibus nunc utuntur Spinosæ & Hobbessii, & quicunque in uno illo ludo ad nequitiam docti sunt. Vel unius ejus *liber de Incantationibus* multa producit ad hoc argumentum facientia. Acutissimè è principiis Peripateticis disputat, objectiones formando, iis respondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque responsiones, superinducendo. Scripserat autem librum illum, occasione quorundam Obsessorum, quorum ille actiones ad *ἐνεργείας* quasdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus verissima sententia fuit, quam incrustavit specie auctoritatis Ecclesiasticæ, cujus censuræ ille omnia sua subjecit, ultro ipsi reformationem thesium suarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Aristotelem Commentarii aliquot ab eo scripti sunt. Extant quoque ejus *Dubitationes*, Venet. in fol. anno 1553. editæ, in quibus multa Aristotelis illustrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione* librum, legi.

APOLLINARIS OFFREDUS. Celebris ille in Aristotelis præsertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evoluit. Fuit ex illustri familia apud Cremonenses, unde prodierunt Viri, non armis solum, sed & literis, illustres, consiliis quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris Ictus. Hujus Apollinaris nostri passim meminerunt Historici Itali. Erat enim Medicus & Philosophus præstantissimus, qui famam suo tempore, ma-

magnam spargebat. Ejus extant *Commentaria* absolutissima in *posteriora Analytica*, unà cum *questionibus in posteriorum Analyticorum librum I.* In Aristotelis sensibus penetrandis argutus fuit. Ita autem disposuit *Commentaria* sua, ut primum Aristotelis verba evolveret, atque thesin veram ostenderet, deinde *questionibus* disputationibusque, tam in ipso Aristotele, quam in Interpretibus ejus, inquisitis, omnia illustraret. Edidit *Commentarium* illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. Impensas subministrante Christophoro Præconio. Ejus Operis historiam recensuit Joh. Ant. Honoratus in *præfat.* Multa de istius Viri laudibus scripsit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti sunt plures ab illo *Commentarii*, in *librum Aristotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos esse ait Honoratus, in *dicta præfat.*, ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non possum, an illi, & quando, prodierint. Rariores enim illi libri sunt, neque nunc facile in Bibliothecis comparent.

- 6 FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanensis ille fuit, & Parisiensis Academiae Prof. Commentator Aristotelis celeberrimus. In varios Aristotelis libros scripsit, quibus ille diligentiam singularem impendit. Nam fontes ipsos curiosè rimatus, adhibitis in consilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Aristotelis accuratè indagaret. Versiones depravatas Aristotelis ipse correxit, imò alias substituit. Adduxit præterea, quæ ornameto esse poterant, ut superaret omnium, tam Græcorum, quam Arabum, industriam. Denique & hoc in ipso laudandum est, quod cultiori sermone Philosophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Physicorum Aristotelis*, quos ipse è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritissimus fuit, & Philosophiam Parisiis Græcè professus est. Prodierunt Venet. apud Hæredem Hier. Scoti, anno 1584. in fol. Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Aristotelis*, quos ipse etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. in fol. apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita est ipsius Autoris præfatio, in quâ consilium Commentationum suarum exponit. Extant *Commentarii in Aristotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. in fol. apud Hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita est ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Dissertatio.

- 7 JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronensis ille fuit, optimusque Philosophus, qui in Aristotelis *libros priorum Analyticorum* perspicacissimos *Commentarios* scripsit, librosque ipsos è Græco in Latinum sermonem ipse convertit. Additi sunt Hieronymi Bagolini, Veronenses in eosdem libros *breves Annotationes*. In hoc Virò illud laudandum est, quod summa diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & sententias congesserit, sua addita censura & judicio. Editi sunt illi *Commentarii* Venet. apud Hier. Scotum, an. 1567.

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus & Philosophus
tavinus, cujus extat *Aristotelis Philosophiae naturalis libri* in
à nullò haftenus factum (ita circulus habet). Liber ille in
rat, à tineis ferè consumptus, quem in lucem produxit Joannes
Carera, suisque typis publicavit Patavii anno 1571. in fol.
Opus Johanni Sambuco.

MARCUS ANTONIUS MAJORAGHIS. Vir, cujus
Orationibus ejus nota est, magnæ doctrinæ, Philologorumque
Linguae Latinae nitor singularis in illo fuit, quod vel ex
humo patet, quo castigat cujusdam Gaudenii Metaphysicæ
extant varii Commentarii in Aristotelis libris, in libro
in fol. apud Oporinum anno 1554. Et in libro de generatione & corruptione
ibidem editi. Multa sunt ab illo Viri scripta, quæ hacten
quæque in Bibliothecis Virorum doctissimi palam hacten
mini ab illo elegantem Commentarium in quatuor Georgii Nymphæ
quem servat Bibliotheca Gudianæ.

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrariensis fuit, cujus
Commentarii in octavam Aristotelis Naturalium librorum. Ita vero Commentari
os suos instituit, ut primum ponat argumentum totius libri, deinde
Textum Græcum cum Versione Latina, additis in marginibus
nibus; illis subjungit Explanationem uberiorem, Explanatorem deinde
lia. Impressus est liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Wundellum
anno 1591. in fol. Edidit idem Commentarium in librum Aristotelis de
adjunctis scholiis, questionibus & Digressionibus in Aristotelem, in fol.
no 1576.

DANIEL BARBARUS. Patricius ille Venetus fuit, Vir doctissimus
Scripsit multa varii argumenti, & inter illa Commentarius in
gen, qui editus est Venet. in 4to apud Aldum anno 1564.

LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philologus, quies
multa Aristotelis convertit in Lat. sermonem, cujus ille naturam argu
cit; quod testantur Epistolæ ejus, planè ad Romanæ Latinitatis
scriptæ, de quibus supra diximus. Ejus extant Commentarii in
telis de Caelo, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valignium anno 1574.

DANIEL FURLANUS, Cretensis, è genere
tamen doctissimus, quod ostendunt Commentarii ejus
Pinelli Bibliotheca editi, de quibus supra egimus
in Aristotelis librum de anima, in fol. apud Valignium
anno 1574.

59
Rep. Le-
univer-
ermulti
iti. Ta-
anti Ve-
ederici
derunt
entur

s suo 19
ispu-
lato-
n de-
n ob-
scribi
n ad
eci-
no,
vi-
pu-
um
Ari-
m,
t e-
in
ex
um

cas 20
ab
ia,
e-
n-
in

o-2 E
n,
nt
4.
in
i-

magnam spargebat. Ejus extant *Commentaria* absolutissima in *posteriora Analytica*, unâ cum *questionibus in posteriorum Analyticorum librum I.* In Aristotelis sensibus penetrandis argutus fuit. Ita autem disposuit *Commentaria* sua, ut primum Aristotelis verba evolveret, atque thesin veram ostenderet, deinde *questionibus* disputationibusque, tam in ipso Aristotele, quam in Interpretibus ejus, inquisitis, omnia illustraret. Edidit *Commentarium* illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. Impensas subministrante Christophoro Præconio. Ejus Operis historiam recensuit Joh. Ant. Honoratus in *præfat.* Multa de istius Viri laudibus scripsit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti sunt plures ab illo *Commentarii*, in *librum Aristotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos esse ait Honoratus, in *dicta præfat.*, ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non possum, an illi, & quando, prodierint. Rariores enim illi libri sunt, neque nunc facile in Bibliothecis comparent.

- 6 FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanensis ille fuit, & Parisiensis Academiae Prof. Commentator Aristotelis celeberrimus. In varios Aristotelis libros scripsit, quibus ille diligentiam singularem impendit. Nam fontes ipsos curiosè rimatus, adhibitis in consilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Aristotelis accuratè indagaret. Versiones depravatas Aristotelis ipse correxit, imò alias substituit. Adduxit præterea, quæ ornamēto esse poterant, ut superaret omnium, tam Græcorum, quam Arabum, industriam. Denique & hoc in ipso laudandum est, quod cultiori sermone Philosophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Physicorum Aristotelis*, quos ipse è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritissimus fuit, & Philosophiam Parisiis Græcè professus est. Prodierunt Venet. apud Hæredem Hier. Scoti, anno 1584. in fol. Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Aristotelis*, quos ipse etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. in fol. apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita est ipsius Autoris præfatio, in quâ consilium Commentationum suarum exponit. Extant *Commentarii in Aristotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. in fol. apud Hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita est ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Dissertatio.

- 7 JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronensis ille fuit, optimusque Philosophus, qui in Aristotelis *libros priorum Analyticorum* perspicacissimos *Commentarios* scripsit, librosque ipsos è Græco in Latinum sermonem ipse convertit. Additi sunt Hieronymi Bagolini, Veronenses in eosdem libros *breves Annotationes*. In hoc Virò illud laudandum est, quod summa diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & sententias congefferit, sua addita censura & judicio. Editi sunt illi *Commentarii* Venet. apud Hier. Scotum, an. 1567.

JOH.

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus Philosophusque Patavinus, 8
cujus extat *Aristotelis Philosophia naturalis ordine definitivo tradita, quod à nullò hætenus factum* (ita titulus habet). Liber ille in tenebris latitaverat, à tineis ferè consumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, suisque typis publicavit Patavii anno 1570. in fol. Inscrisit autem Opus Johanni Sambuco.

MARCUS ANTONIUS MAJORAGIUS, Vir, cujus historia vel ex 9
Orationibus ejus nota est, magnæ doctrinæ, Philosophusque cultissimus. Linguae Latinæ nitor singularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus posthumo patet, quo castigat cujusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Aristotelis libros, in *libros scil. de cælo*, Basil. in fol. apud Oporinum anno 1554. & in *libros de generatione & interitu*, in fol. ibidem editi. Multa sunt ab illo Viro scripta, quæ lucem non viderunt, quæque in Bibliothecis Virorum doctorum passim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in 4tuor Georg. Virgilii libros* scriptum, quem servat Bibliotheca Gudiana.

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrariensis ille fuit, cujus extant 10
Commentarii in 8tavum Aristotelis Naturalium librum. Ita vero Commentarios suos instituit, ut primum ponat argumentum textus, huic subjungat Textum Græcum cum Versione Latinâ, additis in margine Variis lectionibus; illis subjungit Explanationem uberiores, Explanationi deinde scholia. Impressus est liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mamarellum, anno 1591. in fol. Edidit idem *Commentarium in librum Aristotelis de anima*, adjunctis *scholiis, questionibus & Digressionibus in Averroëm*, in fol. Ferrariæ anno 1576.

DANIEL BARBARUS. Patricius ille Venetus fuit, Vir doctissimus, 11
Scripsit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Isagogen*, qui editus est Venet. in 4to apud Aldum anno 1542.

LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philosophus, qui 12
multa Aristotelis convertit in Lat. sermonem, cujus ille culturam magni fecit; quod testantur Epistolæ ejus, planè ad Romanæ Latinitatis genium scriptæ, de quibus supra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Aristotelis de Cælo*, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valgrisium, anno 1565.

DANIEL FURLANUS, Cretensis, è gente mendaci, Philosophus 13
tamen doctissimus, quod ostendunt *Commentarii ejus in Theophrasti Opera*, è Pinelli Bibliotheca editi, de quibus supra egimus. Is scripsit *Commentarium in Aristotelis librum de animalibus, & problemata ejusdem*, qui prodiit Venet. in 8. anno 1574.

LUDOVICUS SEPTALIUS. Medicus ille fuit & Philosophus ma- 14
ximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos est ille,
Hhh hhh hhh quem

quem *de ratione status* scripsit Italico sermone, sed in Latinam linguam conversum, edidit Joh. Garmerus, Poliater Hamburgensis. Edidit & in *Aristotelis Problemata Commentarium*, uberrimum & locupletissimum, multa rerum varietate refertum, & variis disquisitionibus disputationibusque physicis instructum. Prodiit Francof. anno 1602. in fol.

15 MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS. Vir ille doctissimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuscula, interque illa *Paraphrasis* quædam in *Aristotelis libros de prima Philosophia*, edita in 8. Paris. anno 1547.

16 TARQUINIUS GALLUTIUS. Jesuita ille fuit. Scripsit varios libros, stylo cultus, quod testantur ejus *Orationes*, quæ de singularibus & elegantibus argumentis scriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Cæterum in Philosophia non usque adeo Virum se ostendit, non indoctus ille quidem, sed in argumento, quod tractavit, multa aliis sublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, unà cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodiit duobus Voluminibus in fol. Paris. ap. Cramoissios, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet opus, omnium quercus, excussit. Quod Textus explicationem attinet, è Gifanio, doctissimo *Ethicorum Aristotelis* Interprete, pleraque exscripsit. Quæstiones, quas adjecit, pleraque è Scholasticis sunt congestæ.

17 LOVANIENSES. Edita sunt in Aristotelis libros Commentaria ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero est Commentarius, quem in *Isagogen* Porphyrii, & in omnes libros Aristotelis de Dialectica, ediderunt Philosophi Academia Lovaniensis, cujus 3tia editio prodiit Lovan. anno 1568. in fol. ap. hæredes Arnoldi Birckmanni. Illorum Lovaniensium mentionem facit Pet. Joh. Nunnescius, in *Oratione de causis obscuritatis Aristotelis, ejusque remediis*. Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & observata à nonnullis in Aristotelis libros, per se obscuros, laudat Lovanienses, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratiorem tradiderint. In eodem autem libro pag. 234. ait, Lovanienses *accuratius aliquid in Commentariis suis scribere magis voluisse, quam potuisse*. Laudat & illic Civem suum Joh. Gelidam, quem vocat *Doctissimum Philosophum, & in Aristotele multum exercitatum*, qui addiderit multa, quæ deessent Aristoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

18 ACADEMIÆ VENETÆ Professores. Multæ sunt in Italia à viris Principibus institutæ Academiae, quas ita vocant, quarum quidem non illa dignitas est, quæ ap. Germanos. Neque enim jurisdictione gaudent, aut privilegiis sunt munitæ, sed sunt societates Virorum doctorum, vel ad omnes scientias, vel ad aliquas excolendas, institutæ. Talis Academia instituta erat

erat Venetiis à Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munere fungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in univ-
sum, vel ab uno, scribebatur, nomine omnium edebatur, Ac sunt permulti
optimi libri, sed qui rarò ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Ta-
lis est *Explanatio nova Topicorum Aristotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Ve-
netiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici
Delphini, Medici & Philosophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt
Medici & Academia Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur
de institutione & consilio hujus Academiae.

JACOBUS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philosophus suo¹⁹
tempore ad omnem palæstram paratus, magnâ cum laude docuit, Dispu-
tator promptissimus & acerrimus. Nam 1597. *placita* Aristotelis & Plato-
nis pro thesibus publicè proposuerat, quibus Aristotelem & Platonem de-
fendebat, omnium expectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum ob-
iiceretur illi, quod Doctoris titulo careret, & septem annos sibi præscribi
videret, sex menses postulavit, quibus elapsis, cum stupore omnium ad
omnia quæsitâ respondit. Integras ex Aristotele paginas memoriter reci-
tavit. Mille aureorum stipendio conductus à Cardinali Aldobrandino,
ut Philosophiam Aristotelis in Gymnasio Romano profiteretur, sibi ipsi vi-
tam præcipitavit, ultra consuetam in cibis temperantiam lautioribus epu-
lis admotus. Scripsit ille varia, & imprimis laboravit in conciliando cum
Aristotele Platone. Perpetua ipsi cum Francisco Patricio lis fuit, illo Ari-
stotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, nisi scribendi finem,
fecisset Patritius, ille respondendo nunquam fuisset fatigatus. Extant e-
jus *in Aristotelem, & Platonis universam Philosophiam, præludia*, edita Venet. in
fol. anno 1597. Ubi & ille demonstrat Platonis Aristotelisque principia ex
uno eodemque fonte hausta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum
in Pinacotheca I. p. 65-68.

FRANCISCUS VATABLUS. Hunc Hebræi ipsi Lutetiæ Hebraicas²⁰
literas profitentem admirati sunt. Circumferuntur ejus *Note in V. T.* ab
Auditoribus è prælegentis ore exceptæ. Nam ipse, sive naturali pigritia,
quæ ipsi exprobrata est, sive morte, præventus, nihil omnino scripsit. Te-
statur hæc de ipso Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Aristotele in lin-
guam Latinam transtulit, ac supersunt aliqua ejus *Scholia cum Paraphrasi* in
libro 8. Physicorum, quæ edita sunt in fol. Paris. anno 1531.

FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hispania, & Philo-²¹
sophiæ Professor in prima adolescentia factus, multa scripsit in Aristotelem,
aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant
ejus *Commentaria in lib. 8. Physicorum, una cum questionibus*, Venet. 1573. in 4.
edita, it. in *librum de generatione & corruptione*, ibidem excusa; *Commentaria in*
Hhh hhh hhh 2 Logi-

Logica Aristotelis, una cum questionibus, in 4. Colon. anno 1583. ac in libros de anima Commentaria, Colon. in 4to anno 1576.

22 FRANCISCUS ROBORTELLUS. Si judicium Thuani audimus, ad annum 1567. magno ille cum strepitu Patavii & Bononiæ professor, majorem de se opinionem excitavit, quam implevit; quod quidem judicium ego paulò acerbius putem. Nam quæ scripsit in libros Aristotelis de Poëtica & Rhetoricos, non sunt adeò contemnenda. Multum enim illis boni inest, præcipuè *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt, de dictionis caractere, aliàs non observata. Invidiam, ut puto, ipsi concitarunt controverfiæ inter illum & Scaligerum agitata, in rebus philologicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripsit & in *Politica Aristotelis Dissp.*, Venet. in 4to editas.

23 JACOBUS SCHEGKIUS. Vero ille Cognomine *Deginus* dictus, cum hoc Patris Agnomine istud permutavit. Prof. fuit Tubingensis, Aristotelisque Philosophiam singulari curâ excoluit. Medicæ Artis Doctor factus, nunquam Medicinam exercuit; sed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit, & ex eò tempore majorem studiis, quam antea operam impendit, in lucem edens libros, cum ipse luce careret. Optimos enim libros conscripsit, tam Philosophicos, quam Medicos. Nam in *Philosophiam naturalem Aristotelis Disputationes* scripsit. Ex Aristotelis *libris de anima*, & *Simplicii Commentariis*, interpretationes excerptit. *Ariani Dissertationes in Epictetum* Latinè vertit. Edidit libros 15. de *Demonstratione*, qui loco *Commentarii* locupletissimi sunt, in duos posteriorum *Analyticorum* libros. Addidit *Commentaria* cum *Annotationibus & Repetitionibus in Organi Aristotelis libros, ad artis partem Analyticam pertinentes, in librum de Categoriis, de Interpretatione, & duos Analyticorum priorum.* Scripsit item *Commentarium in Libb. 7. & 8vum Topicorum*, quibus perfecta & absoluta definiendi ars tractatur. Scripsit etiam Theologicos libros Eristicos, & Medicos plurimos, quorum titulos cum reliqua ejus Vita, vide ap. Melch. Adamum in *Vitis Medicorum Germanorum*, in Vita hujus Autoris, p. 290-301.

24 DONATUS ACCIAJOLUS, Vel Accievulus, celebris Aristotelis Interpreter, Florentinus, scripsit in *Ethica & Politica Aristotelis*. *Politica* impressa sunt Venet. anno 1566. in 8. si rectè mimini, unà cum *Ethicis*. Fuit præterea Vir in Rep. occupatissimus. Multa Plutarchi convertit. *Caroli M.* quoque *Vitam* scripsit, quæ solet addi *Vitis* Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Erasmus quoque in *Ciceroniano* suo. Refert de illo Vossius, l. 3. de *Historicis Lat.* p. 624. Editionis novissimæ, fuisse illum Auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini, qui multa Aristotelis, sub πρῶτης ἀγγλικῆς literarum, in Latinam linguam convertit, Romæque ejus Opera præ-

prælegit, & *Commentaria*, in *Nicomachica Aristotelis* non Acciajoli esse, sed prælectiones Argyropuli, ab Acciajolo descriptas, inque lucem emissas. Addi huic potest Felix Accorombonus, qui itidem fuit Commentator & Interpretes Aristotelis, inque *Ethica Nicomachica Aristotelis Commentarium* scripsit. Scripsit & de *Controversiis inter Platonicos, Aristotelicos & Galenum*; qui liber, una cum aliis ejus, editus est in fol. Romæ anno 1603. Scripsit & librum cui tit. *Vera mens Aristotelis, & dilucidissima in omnia Aristotelis opera Explanatio*; qui cum priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CÆSALPINUS, Aretinus, Medicus & Philosophus suo 25 tempore celebris. Scripsit *questionum Peripateticarum libros 5.* ad Fr. Medicen, Hetruriæ Ducem. Fuit Prof. Academia Pisanæ. Liber editus est Vener. ap. Juntas, anno 1593. in 4to. Continentur in illo variæ quæstiones Physicæ, præprimis ex Aristotele deductæ, quibus immiscentur nonnullæ Logicæ & Metaphysicæ. Adjicitur libellus, qui inscribitur: *Dæmonum Investigatio Peripatetica*, ad Pet. Jac Borbonium, Archiepiscopum Pisanum, ubi è principiis Aristotelicis de Dæmonibus agit, ac Galenum refutat, in credendis dæmonibus planè non superstitiosum.

NICOLAUS TAURELLUS. Fuit ille Medicus & Philosophus Al- 26 torfinus, maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præstantissimos semper Viros, præprimis Philosophos, qui solida semper principia sectati fuerunt, & Aristotelicam doctrinam, veteresque Philosophos, dogmatibus suis expresserunt. Cæterum Taurellum hunc Cæsalpino subjungo, quod ipsius insolentiora dogmata discussit singulari libro, cui tit. *Alpes Cæse.* Scripsit & de *mundi aternitate*, peculiarem librum, quo omnium Veterum Philosophorum argumenta inter se confert. Scripsit & alia quædam contra Piccolomineum, *Discussiones sc. Physicas de mundo*; it. *Discussiones Physicas & Metaphysicas de cælo, adversus eundem.* Adde his *Triumphum Philosophiæ, sive Metaphysicam philosophandi methodum*, qua, è notitiis menti inditis, firmissimas demonstrationes deducere laborat. Scripsit & alia Medica, de quibus videatur Melch. Adami in *Vitis Medicorum Germanorum*, p. 403. 404.

ANTONIUS SCAYNUS. Etiam ejus extant Commentationes in 27 Aristotelis quosdam libros. Fuit Salodiensis, ex agro Brixiano. Scripsit *Expositionem in 8. Aristotelis Physicorum libros*, quæ edita est Francof. anno 1607. in 4to, *Commentarium in libros Metaphysicorum Aristotelis*, qui prodiit Romæ in fol. anno 1587. *Paraphrasin in Aristotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ edita est in fol. anno 1599. & *Politica Aristotelis Paraphrasin*, cum *Annotationibus & dubiis, aliisque Dissertationibus de argumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ in 4to. anno 1578.

SIMON SIMONIUS, Lucensis Italicus, exulavit è patria ob religio- 28 nem profugus. Lipsiam enim concessit, ubi Academiam illam docuit.

Ἀριστοτελίζειν, ac exemplo suo, & præceptis, ad solidiorem Philosophiam Analyticam viam monstravit. Multæ illi cum Jac. Schegkio fuere controversiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indignè se ipsos tractant, cum uterque fuerit Philosophiæ maximo decori. Scripsit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, qui prodiit Genevæ in 4to anno 1567. apud Crispinum. Scripsit & in Aristotelis *librum de sensuum instrumentis, & de his, quæ sub sensum cadunt*, & alium *Commentarium in librum ejus de memoria & reminiscencia*, qui prodiit Genevæ, ap. Crispinum, in fol. anno 1566. Ex ejus scholâ prodiit Joh. Neldelius, doctior præceptore Discipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipse Profess. Acad. Lipsiensis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Institutio de usu Organi Aristotelici in disciplinis omnibus*, cujus postrema Editio Helmstadii prodiit in 4to anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipsi Elogium suspendit. Quanquam in Arte Analyticâ in multis ab illo se dissentire dicit, de qua plenius se acturum in ipsâ Arte sua *Analytica* promisit, quæ tamen lucem hætenus non vidit, & fortassis non videbit.

29 CÆSAR CREMONINUS. Fuit in Academia Patavinâ Philosophiæ Prof. cujus extat egregius liber *de Pædia Aristotelica*, quo continetur Introductio ad Aristotelis naturalem Philosophiam, & quasi διατύπωσις universæ Physices Peripateticæ. Additur *Explanatio præmii librorum de Physico auditu*. Prodiit ille liber Patavii, apud Melch. Novellum, anno 1569. in fol. Digni sunt isti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim sunt, qui παιδείαν Aristotelicam tractarunt. Hic quidem speciatim ad Physicam se restringit. Nunnesius autem, cujus supra facta est mentio, magis se diffundit, cujus utilissimus liber est, quem *de curriculo Philosophiæ Peripateticæ* scripsit. Elegantissima est ejus *Oratio de causis obscuritatis Aristotelis, earumque remediis*, in quæ ingenuè defectus Philosophiæ Aristotelicæ notat, neque laudes ejus dissimulat. Plenior ejus Editio est, quæ in 4to. prodiit, Helmstadii anno 1667.

30 PHILOSOPHI ALTORFINI. E Germanis præcipuâ laude afficienti sunt Altorfini, ut qui Philosophiam Aristotelicam præclaris ingenii monumentis illustrarunt, Philippus Scherbius, Ernestus Sonerus, Michaël Piccartus, quorum extant Scripta varia, eleganti ingenii acumine & stylô non inculto, scripta, Breviores illorum Disputationes & Theses publicatæ sunt uno fasciculo à Joh. Paulo Felwinger, Metaphysices & Logices in Altorfinâ Academ. Professore, Norimbergæ anno 1644. in 4to. Inter quas est elegantissima Scherbii *Disputatio pro Philosophia Peripatetica adversus Ramistas*, adeo brevis, nervosa, elegans, neque sine flore Eloquentiæ, ut vel vasto libro accuratius aliquid scribi non posset. Adduntur variæ Scerbii & Soneri *Orationes*. Prodierunt etiam ejusdem Scherbii Disputationes quædam

dam, sub tit: *Thesum Philosophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmstadii in 4to. anno 1659. Inter quas prima est *de libris Aristotelis Acroa-*
maticis & Exotericis, qua in compendium trahuntur, quæ Octavianus Ferra-
rius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbii *Com-*
mentarius posthumus in Aristotelis libros de Rep. Francof. anno 1610. Sed ille,
planè non respondet famæ istius Viri; ex schedis enim Auditorum hoc,
quicquid est notarum, collectum fuit, quod editum est à Schönwetteris
Bibliopolis, ut fieri plerumque solet, cum hæredes, lucri captandi causa,
omnia, quæ possunt, scripta corradunt, & Typographi facillè sumtus
& opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri scriptis, quorum
multa in Viri istius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*,
cum ejus *Notis* planè puerilibus, & ad tyrocinia scholarum relegandis.
Questus est eâ de re nuper Georg. Casp. Kirchmaierus in singulari pro-
grammate. Michaelis Piccarti multa quoque extant doctissima, imprimis
aureus ille *Aristotelis Politica Commentarius*, ubi ille veros Aristotelis sensus e-
nucleatè exponit, ac confert cum interpretibus & commentatoribus. O-
ptima ejus Editio prodiit Jenæ anno 1659. in 8. Vir ille non solum Philo-
sophiæ, sed & Philologiæ, peritissimus fuit, quod ostendunt ejus *Pericula*
Critica (exiguus libellus), à Joh. Sauberto Jun. denuo publicata Helmst. an.
1663. in 4to Exstant & ejus *Orationes* varii & singularis argumenti, inter
quas una est *de Origine Germanorum*, quâ ostendere laborat, Germanos esse
Persarum fratres, argumentis profectò non futilibus, quanquam Christoph.
Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem se refutaturum,
in quadam ad Georg. Richterum Epistola, minetur, quem tamen Richt-
erus, Piccarto consentiens, in aliam sententiam adducere laborat. Ejus-
dem Viri doctissimi extat *Isagoge in lectionem Aristotelis*, elegans libellus, quo
carere non potest, qui solidioris Philosophiæ cultor est. Scripsit illam
juvenis, ideoque quâdam parte deficit, ac optandum sane fuisset, ut à viro
fuisset suppleta. Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ E-
ditioni præmisit, in quâ quanquam multa apud Piccartum esse dicit, à qui-
bus ipse dissentiat, præcipuè in Politicis, unicum tamen in hoc genere scri-
ptorem laudat & agnoscit. Habetur in illò librò, ut Titulus promittit, *Hypo-*
typosis totius Philosophiæ Aristotelis, qua series & Ordo librorum, scopus & sub-
jectum, Divisio in capita, breviter & succinctè proponuntur. Iteratam
ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Phi-
losophiæ moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmissa quoque est præfa-
tio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi*. Editus est liber Al-
torfii anno 1565. in 8tavo.

JULIUS PALMEDES Medicus. Imponemus tandem finem Com-
mentatoribus Aristotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Super-
sunt

Sunt commentarii adhuc multi, nemini ignoti, tam ab integris Collegiis, quam à Philosophis singularibus scripti. Cui ignota sunt Franc. Piccolomini, Franc. Zabarella, Pet. Fonseca, Conimbricenfium, Mexicanorum &c. Opera? Sed de iis, cum ad speciales disciplinas perventum erit, fusius dicemus. Subjungimus vero hunc Palamedem Commentatoribus Aristotelicis, qui Indicem scripsit in Aristolis libros *Physicorum*, *Metaphysicorum* & *Ethicorum*; Titulus libri est: *Tabula, sive Compendium, Explicans omnia ea, quæ in Aristotelis & Averrois Libris de naturali, morali ac divinâ Philosophia tractari possunt; nec non de generatione ac historia animalium brevis Epilogus*. Editus est liber Venet. anno 1571. in fol. apud Juntas. Indices tales utilissimi sunt; illorum enim subsidio indagari interdum aliqua possunt, quæ alias industriam nostram fugerent. Sed modicus admodum ille Index est, & fortassis à Joh. Bapt. Bernardino in *Seminarium* suum collatus; Nemo enim hætenus mihi innotuit, præter duos illos, qui Indicem in Aristotelem confecerit. Imperfectus quidem uterque index est, sed tamen ob meliorum defectum uti ipsis possumus. Bernardini *Seminarium Philosophiæ Aristotelicæ* Lugd. Gall. anno 1599. in fol. editum, præter Aristotelem, omnes quoque Interpretes & Commentatores, quos ipse habuit, ad Indicem retulit, sed parum ex tanto numero decerpit. Si enim ex illis omnibus justus Index conficiendus esset, duo vel tria Volumina in fol. non sufficerent.

Atque hæc dicta sunt de Aristotele, ejusque Commentatoribus. In
 32 quo Viro laudando multorum versatur industria. Legi possunt Herm. Conringii Orationes, quas in laudem Aristotelis scripsit, quæque amplius desiderunt comparere in Bibliopoliis; Prior illaram inscripta est Cancellario Arnoldo Engelbrecht & edita Helmst. anno 1633. Altera inscripta est Casp. Barlæo, eodemque annò edita; ad cujus dedicationem Responsoria Epistola reperitur inter Epistolas Barlæanas. Præfationes istarum Orationum habentur in Epistolis Conringianis. Interpretes Aristotelis variè rem agunt, quidam in verbis desudant Criticorum more, quod faciunt aliquando Aspasius & Themistius: aliquid paraphrasin instituunt verborum, ut faciunt Andronicus & idem Themistius; alii in peregrinam linguam verterunt, ut Arabes, & qui ex illis in linguam Latinam transfuderunt. Quod res attinet, aliqui synopticè scribunt, ut Simplicius, alii præcipua quædam dogmata sibi sublegunt, ut Porphyrius & Dexippus de *categoriais* alii in Epitomen redegerunt, ut Pachymerius, Damascenus, Nicephorus Blemmydas. Aliqui varias quæstiones congesserunt, ut Alexander Aphrodisæus: alii stricturas & censuras sibi sumpserunt in Aristotelis dogmata, aut, ea cum aliis Philosophorum contulerunt, suo interposito judicio. Prout itaque quilibet rem suam tractaverit, ita uti illo quis potest. De Aristotelis libris in universum, quinam inter illos genuini sunt, quinam supposititii, & de non-

nonnullis Aristotelis Interpretibus ac Commentatoribus, luculenta extat extat Epistola Erasmi lib. 28. num. 13. ad Joh. Morum, Thomæ filium, scripta, in qua omnes ejus libros, superstites quam perditos recenset, deque singulis fert judicium; de Editionibus quoque Aldinis & Bebelianis judicat, quarum illas, ut nitidissimas ac accuratissimas, quidem commendat, Bebelianas tamen, quod minori pretio parabiles sunt, non contemnendas esse existimat. Tum Joh. Morum instigat & hortatur, ut philosophari diligenter pergat, vel sororum suarum exemplo incitatus.

C A P. XII.

DE ARISTOTELIS IMPUGNATORIBUS.

§. 1. *Veteres omittuntur. Inter Recentiores eminent, post Franc. Patricium (de quo c. 8. §. 3. dictum,) PET. RAMUS, in optimos quosque Veterum injurius, Novator in Logica & Rhetorica ineptus, in Physica vero imperitus, Rud. Agricola & Lud. Vivis in nonnullis secutus vestigia, de cujus Vita, Scriptis, Affectibus Adversariis & Hyperassitis, plura cumulantur. 2. GVILH. POSTELLUS, partim ob ἀνξιότατον, partim ob Pomponatii, aliorumque Atheorum, Abusum Aristotelis, huic infensior. 3. PET. GASSENDUS, cujus Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristoteleos, opus imperfectum, ob temeritatem juvenilem, & cavillandi studium, notantur. 4. THOM. CAMPANELLA, de cujus Vita, Fatis Adversis, Ingenio portentoso, Doctrina multiplici, Novaturiendi in Scientiis singulis libidine, Scriptis potioribus, & Opinibus, quibus pleraque scatent, Paradoxis, fuse differitur. 5. DAVID GORLÆUS, cujus Exercitationum Philosophicarum brevis sistitur Sciagraphia. 6. HENR. ERNSTIUS, cujus Σόφος Ἀσοφος, quam leviter in Philosophia versatus fuerit, ostendit. 7. Judicium Generale de Novatoribus Philosophicis, aliam, quam Aristoteles, viam ingressis.*

PETRUS RAMUS. Nolo hic prolixè recensere Veteres Autores, qui Aristotelem impugnarunt, quidve adversus illum publicè nonnunquam actum fuerit, de quibus singulis prolixè Joh. Launoy videatur, in libro de variâ Aristotelis fortunâ. De Francisco Patricio supra c. 8. §. 3. diximus. Nunc ad Ramum venimus, qui suo tempore magno conatu id agebat, ut, ejecto è scholis Aristotele, sua Philosophia substitueretur. Magnos ille tumultus strepitusque fecit in Galliâ, fretus præsidio Cardinalis Caroli Lotharingii. Profess. quoque Eloquentiæ Regius illic fuit, & Mathematicarum disciplinarum. Tardior & serior accessit ad literas, aliquo quidem ingenio, sed in plurimis sciolus & cavillator, Veteribus Autoribus, iisque optimis, sine causa bellum indixit, adeò, ut nec Cicero ipse, Eloquentiæ

Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere potuerit. Est verò certissimum stultissimæ *δοκσισοφίας* argumentum, omnium Seculorum judicia spernere, & Viris in exemplum positis, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipuè reperisse sibi visus est, non quod pueri in faba, cum rem planè eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina necessaria de Demonstratione & Elenchis sophisticis, sensusque Aristotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis ejecit maximè necessariam de Inventionem partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis consistit; cor itaque & caput hujus disciplinæ abjecit, reliquis servatis. *Mirare*, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutissimus, in præfatione *Tractatus de Physicis principiis, stipendiarium bene dicendi Professore in malè dicendo bonas horas consumere, bonaque destruere omnia, nihil edificare, eoque magis, quod hoc faciat tam liberè, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis stipendiis militare videatur.* In Physicis quanquam corrigi Aristoteles poterat, tantum abest, ut ipse hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Aristotelem redarguit, adversus Veteres Philosophos disputantem, audiendum ego illum existimo, sed ut tenuem aliquem disputatorem, & qui in re ipsa parum possit. Nihil autem facilius est, quam dubiis implere omnia, nisi quis solidiora possit afferre. Riolano eodem in loco judice, Pet. Ramus, *Physicæ sacris vix initiatus, Physicus videri vult, gradumque sibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel si se ruperit, non possit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipuè ille est, cui titulum fecit: *Schole in Artes liberales*, qui prodiit Basil. in fol. auno 1559. Proponuntur illic Grammatica, Retorica, Dialectica, Physica, Metaphysica. Controversiæ inter ipsum, & Aristotelicos, magno conatu agitatae sunt utramque in partem. Pro sua Philosophia ipse Orationes nonnullas conscripsit, quæ & illi Operi junctæ sunt, & seorsim editæ Parisiis anno 1551. in 8vo. Adversus illas Orationes editæ sunt aliæ ac Aristotelis defensoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Aristotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Parisiis anno 1543. in 8vo. Est & Petr. Gallandii, Latinarum literarum Professoris Regii, *pro scholâ Parisiensi, contra novam Academiam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ anno 1551. Habuit ille discipulos plurimos & Hyperaspistas, inter quos præcipui sunt Joh. Thomas Freigius, Jctus Germanus, Vir aliàs non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami disciplinis, insumpsit, & tabulis, divisionibus, subdivisionibus, Philosophiam discerpfit. Tum & Henningus Rennemannus, Jctus Germanus, qui pro ejus Philosophia Apologiam, scripsit, Francof. anno 1598. in 8avo editam. Irrepsit in Germaniæ Academiis hæc Hæresis, & Westphaliæ penè totam occuparat. Helmstadio continuis quasi disputationibus eam in exilium misit Cornelius Martini, penè unicus tum temporis partium Aristotelicarum, adversus Novatores illos,

illos, adfertor. Cæterum de Sectâ Ramorum vid. Hornium in *Historiâ Philosophicâ*, l. 6. c. 11. & Launoyum libro sæpè citato. Ejecta fuit & tandem illa Philosophia ex Galliâ, publico Regis Francisci I. decreto, quod Helmst. recusum est. Vitam ejus singulari libro descripsit Nicolaus Nancelius, discipulus ejus, quæ edita est cum ejusdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicorum Tractatu 2do*, ubi plura de origine Sectæ Ramificæ, ejusque incrementis. Gratiam huic Viro conciliavit mediocris quædam facundia, qua polluit. Cum Jac. Schegkio ipsi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Disputationibus, & extat Petri Rami *Defensio sui adversus Schegkium*. Rami *Orationes, Præfationes & Epistolæ*, Marpurgi sunt editæ in 8. anno 1609. cum Vita ejusdem à Joh. Thoma Freigio conscripta, è quibus tota illa historia tumultum in Philosophiæ regno quasi compendio disci potest. Id dici in excusationem Rami potest, primum, illum non fuisse, qui in rebus multis ab Aristotele dissenserit. Nam Rudolphus Agricola, Vir suo tempore maximus, & primus literarum in Germaniâ restaurator, in libris suis *de inventione*, quasdam hypotheses ponit, quæ Ramificis illis ita similes sunt, ut ex illo quasi depromsisse videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam attinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reducit, ac prolixè disputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci possint. Idem in Rhetoricis suis dicebat Ramus. Habuit & Ludovicus Vives quasdam sententias in libris suis Philosophicis, quæ cum Ramificis convenire videntur. Barthol. Keckermannus sanè, in libro superius citato, eum excusat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

GUILIELMUS POSTELLUS. Inter professos Aristotelis hostes ille numerandus est. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inscribitur: *Justini Martyris Eversio Aristotelicorum dogmatum*, quem Carolo, Cardinali Lotharingo, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Aristotelis Philosophiam, tanquam Sophisticæ & Atheismi Camarinam. Memorabile est, neque adeò à verò alienum, quod de Pomponatio habet. *Eo impietatis profectioni sunt multi, ut, quod publicè non auderent, ob legum severitatem, sub Aristotelis nomine ausi sint profiteri, ut proximis istis annis perditissimus quidam nebulo, Pomponatius, cum summo Italie probro ausus sit, scriptis, etiam summis Pontificibus oblatis, & tantum non suasis, conari, ut ex Aristotele demonstraret, mortales esse animas. Et ita bellua illa invaluit in ea impietate; ut etiam in gloria ponant quidam Parisiis ejus doctrinæ Interpretes, se Perretti & Pomponatii esse discipulos.* Hæc quidem Postellus, cujus laudanda pietas est, sed judicio planè Vir ille non valuit, quod ostendunt multa ejus deliræ sententiæ & fædi errores, quorum multi magnique sunt in libris illis, quos scripsit *de Orbis terræ Concordiâ*, & *de Nativitate Mediatoris ultima*. Quo po-

extremo libro, qui rarissimus est, insanas fovet sententias in Theologia, & eo denique insanix procescit, ut se Mediatorem fœminarum jactaret, uti Christus fuit Virorum. Videatur Sammarthanus in *Elogiis Gallorum, Lib. III.*

- 3 **PETRUS GASSENDUS.** Magno impetu Aristotelem adortus est Pet. Gassendus, Vir maximi ingenii, sed juvenili quadam præcipitantia in hæc consilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Fabri, Philosophos nostri temporis acutissimus, & qui Aristotelem ex ipso Aristotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam causa privata, quam ibi allegat, istam viam instituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen poenitentia ductum fuisse idem testatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicae adversus Aristoteles, in quibus præcipua totius doctrina Peripatetica fundamenta excutiuntur, opiniones vero, aut novæ, aut vetustioribus obsoletæ, stabiliuntur.* Editus est liber anno 1649. Amstel. apud Elzevirium in 8avo, ex Hagæ anno 1656. in 4to. Inscripti autem librum *adversus Aristoteles*, non ipsum Aristotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro nihil aliud agit, quam ut ostendat, Philosophiam Aristotelicam esse spuriam, Sophisticam, pejorem histrionica, rixosam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam item & obscuram, superfluis & alienis scatentem, falsitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam scribit. Libro secundo toto, sex Exercitationibus, Aristotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult esse rerum inutilium farraginem, quæ ineptè rerum classes in 10. Categorias distinguat, & futiliter multa de propositionibus & utraque Analyfi tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam. Cæteros 5. libros, nimirum in *libros Physicorum, de corpore simplici, de mixtis, in Metaphysica, & moralem Aristotelis Philosophiam*, teste Honorato Fabri, ex consilio amicorum suppressit. Quam telam suam cum non posset absolvere, & vituperare Aristotelem amplius sine dedecore, ad alterum extremum delapsus, Epicurum laudare, ejusque Philosophiam illustrare cœpit. In Ejus *Exercitationes Apologeticum pro Aristotele* scripsit hujus olim Academiae Professor, Mich. Watsonius, qui in schedis ejus adhuc delitescit, nec in lucem prodiit. Meras sane cavillationes in *Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum incusat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia sunt repertu facillima in omnibus scriptoribus.

- 4 **THOMAS CAMPANELLA.** Mirum & portentosum istius Viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philosophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipso sunt multi libri. Longè plures, & integram penè Bibliothecam scripsit, quorum Catalogum ipse, singulari libello complexus est, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui

de studiis instituendis scripserunt, & in lucem editi sunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem est ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis prædicatorum fuit Monachus, omnium penè scientiarum ad suos sensus reformator, à Peripateticis principiis diversissimus, quæ data occasione semper impugnat; non tamen adeo inter professos Aristotelis hostes. Multorum invidiam in se provocavit, cum omnes disputationibus suis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingressus, omnem miseriam suam & calamitatem inde hausit. Multa magnaque animo molitus est, non in scientiis solum, sed & in rebus Civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitasse, nisi fortè ab invidis ejus hoc confictum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, sub Inquisitorum unguis pervenit, ubi acerbè habitus est omni suppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipso crimen inculabant, qui impossibile crediderunt, tantam doctrinæ vim ab uno homine posse comprehendere. Dubitandum tamen de falsitate hujus objecti criminis, si vera sunt, quæ refert de eo Bæclerus in *Elogio Christophori Forstneri*; quod valde memorabile est, neque sine magiæ adminiculo fieri potuit. Ipse enim Forstnerum, nunquam antea visum, nomine suo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Telefii doctrinam avidè propugnandam suscepit, qui novas hypotheses Physicas adversus Aristotelem confecerat, de quibus in Physicis agemus. Multos æquales suos acerbè tractavit, Joh. Bapt. Portam præcipuè, cui plagii crimen impingit, eum accusans, quod multa è MStis suis descripserit, *Disquisitionum Physiologicarum questione, articulo 5. in Appendice*. Scripsit multa, quæ partim Parisiis, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hispania enim cum viveret, ob acerrimos Inquisitores, qui Philosophicas etiam causas ad fidei tribunal revocabant, non poterat sua propagare: præterea obstinatissimi Aristotelis propugnatores, & scholasticæ Philosophiæ semper fuere Hispani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania Tobias Adami, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina instructus, & postea Principum Saxoniorum consiliis admotus, de quo videtur Tob. Schmidt / in der Zwickauer Chronike / Tom. 1. p. 503. Ubi inter alios patriæ suæ Viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum Editorem nominat. E quibus præcipuum est *Philosophia Rationalis*. Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Historiographiam, juxta propria principia. In singulis mirificus Novator est, ut vel in Grammaticis Metaphysicas subtilitates sectetur, de quibus multa moneri possent, si ratio instituti permetteret. Logica mirè miscet omnia. Multa illuc pertrahuntur, quæ ad Metaphysicam propriè spectant. Miras habet rerum definitiones & divisiones, de quibus ipse videatur, in Rhetoricis

ricis ad nova capita doctrinam Enthymematicam reducit, & nescio quas *primas*, ut vocat, comminiscitur, in quibus contradicit Aristoteli sine ratione, saltem ut contradixisse videatur. Negat adversus Aristotelem, Rhetoricam esse germen Logicæ, quia Logica sit omnium scientiarum Organon; negat esse artem bene dicendi, cum contingat & Grammaticum, & Physicum, & Poëtam, & Theologum, in arte suâ benè dicere, non per Rhetoricam, sed per Logicam. Definit ergò Rhetoricam, quod sit ars instrumentalis, ad suadendum bonum, & dissuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipse Aristoteles, & ipsum illud benè dicere requirit, non distinguens finem externum & internum. Stultè negat, Rhetorices Objectum esse omnem quæstionem, quod ille facit suasionem boni, & dissuasionem mali, cum illa, si pro persuasionem accipiantur, sensu generali, finem tantum externum constituent Rhetorices, si sensu speciali, finem unius causarum generis, nempe Deliberativi. Ineptæ itaque subtilitates illæ sunt. In Poëticis non melius versatur, aut majori judicio, cæcus judicans de coloribus. Edita *Philosophia* est illa *Rationalis* (ne quis expectet aliam Irrationalem) Parisiis in 4. anno 1638. Scripsit & *Disquisitiones Physiologicas in fol.* editas Parisiis, in quibus multa habentur non spernenda. Adversus Aristotelem passim insurgit, quæstiones multas proponit abditas & abstrusas, in quibus tamen parum sæpè præstat, remittendo nos ad qualitates & Elementa, quæ sunt consueta illa ignorantia ap. Physicos asyla. In istis *Disquisitionibus* nihil tam absurdè asserit, quod non ex S. Scripturâ, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum auctoritatem paradoxis sententiis suis prætendens. Edidit & *libros 4. de sensu rerum & Magia*. Curavit illorum Editionem Tobias Adami in Germania; Vocat ipse librum hunc suum *partem mirabilem Occultæ Philosophiæ*, ubi demonstratur, mundum esse Dei vivam statum, beneque cognoscentem, omnesque illius partes, partiumque particulas, sensu donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus sufficit ipsarum conservationi ac totius, in quo consentiunt, & verè omnium naturæ arcanorum rationes aperiuntur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione insaniebat Joh. Bapt. Helmontius, qui, præter sensum, etiam phantasiâ omnibus rebus adscribebat. Ita non truncos amplius stipitesque habebimus, & phantasiâ etiam habebunt statua, in quibus cerebrum desiderabat vulpes Æsopica. Sed bonus Campanella, cum hæc scriberet, novum ignorantia asylum aperuit, fingendo novum aliquem sensum, quemadmodum Peripatetici qualitates suas, ut haberet colores, quibus omnia incrustaret. Abundabat sc. sensu Campanella, ut omnibus largiretur de suo. Sed aliud latitat arcanum; defendi hac velut orci galea omnis Magia potest, quod ex *libro 4.* hujus Operis videas. Per enim enim aër sentit, & nobis, cum consentit, atque ideò, quicquid nos cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba nostra acci-

accipit & sentit; prout itaque affectus à nobis aër est, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem possunt. Hinc Operationibus magneticis, incantationibus, similibusque, via sternitur. Editus est liber Francofurt. in 4. anno 1620. Scripsit & libros 7. *Astrologicorum*, in quibus, ut tit. habet, *Astrologia, omni superstitione Arabum & Judaeorum eliminata, physiologicè tractatur, secundum sacram scripturam & doctrinam S. Thomae & Alberti, & summorum Theologorum*. Edidit hos libros Francof. in 4to anno 1630. Superstitiones, ut mihi quidem videtur, superstitionibus augens. Habentur tamen multa in illis, è Physicis deprompta tempestatum indicia. Liber ultimus agit *de facto Astrologico vitando*, quod nemini Astrologorum hactenus in mentem venerat; sed vitare illud per hypotheses suas Astrologicas docuit, adeoque fatum elusit. Scripsit & *Atheismum Triumphatum, & de Gentilismo non retinendo, prædestinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divinae gratiae, Centonem Thomisticum adversus Lutheri & Calvinii affectas*, adeoque Thomas ipse Thomam hyperaspisten accepit. In *Atheismo Triumphato* sibi opponit argumenta, in uno latere Atheorum, in altero suas responsiones, quæ non adeò sunt operosæ, & paululum frigidiores. Liber *de Gentilismo non retinendo* adversus Aristotelem directus est, in quo hæc capita pertractat, scientias instaurari debere post Græcorum & Latinorum Gentilium Philosophiam, quod necesse sit contra Aristotelem sentire & agere, ob profana & impia ejus dogmata, quæ recenset, quod utile sit Aristoteli contradicere, exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipsum ab Aristotele dissentientem facit, qui Aristotelem non habeat pro Optimo Philosophorum, ac ipse non sit Peripateticus, uti multis locis probare contendit. Callidè autem Thomam prætexit suis sententiis, ne tantum in se derivet invidiæ. Editi sunt libri illi, quorum mentionem feci, Paris. anno 1636. in 4to. Scripsit & *Medicinalium libros 7*, juxta propria principia, qui prodierunt Lugd. anno 1635. in 4to. in quibus nova multa, à reliquis Medicis diversa, habet. Scripsit & in Politicis aliqua, scilicet *de arcanis Dominationis Hispanicæ, & consilium de Belgio iterum subjugando*. Edidit & aliqua in moralibus, de quibus tamen omnibus tenendum est judicium Bœcleri, in *Commentario in Taciti Annales* p. 101. Editionis in 8. Edita est Campanellæ *Realis Philosophia Epilogistica partibus 4*. in qua continentur Physiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia agit, Politica, quibus addit *Civitatem solis*, ut Ideam Reip. Philosophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita sunt, curante Tobia Adami, Francof. in 4. anno 1623. Post hanc Philosophiam, 4. illis partibus constantem, Parisiis in fol. aliam edidit, anno 1637. Petro Seguierio, Gallia Magno Cancellario, inscriptam, ubi immescet varias quæstiones, quæ in *Philosophia Epilogistica* non habentur, ipsa quoque Dogmata fusius proponit, in omnibus penè Aristotelem velli-

cans & reprehendens. Ubi in Physicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, è quibus fortassis alii quædam ceperunt. E. g. causam intumescentiæ maris non lunæ vult adscribi, sed soli, & objectionibus Galilæi prolixè respondet. Illud, ut novum, Is. Vossius, in libro de motu marium, prodidit, causam æstus marini in solis motum conferens, quod jam tum ante
 5 ipsum fecerat Campanella, vel ipsi non visus, vel dissimulatus.

DAVID GORLÆUS, Ultrajectinus. Scripsit ille *Exercitationes Philosophicas, quibus universa ferè discutitur Philosophia Theoretica, & plurima ac præcipua Peripateticorum dogmata evertuntur*, ita enim tit. habet. Exiguus liber est, sed tamen cum aliquo ingenio scriptus. Incipit à Philosophia in genere, hincque ad Metaphysica & Logica pergens, multa illic statuit à Peripateticis discrepantia. Procedit deinde ad Physica, in quibus suas sequitur Hypotheses, Aristotelicasque impugnat. Quarum præcipuæ sunt illæ; cælum nihil aliud esse quam extensionem aëris. Duo facit mixtorum elementa, terram & aquam; Ignem e numero elementorum excludit, merumque facit Accidens, quod etiam primarium Cartesianorum Dogmatum est. Editus est ille liber Lugdun. Batav., post mortem Auctoris, anno
 6 1620.

HENRICUS ERNSTIUS. Etiam ille Philosophorum Ordini Censor intervenit, ipse Philologus potius quam Philosophus, sed non adeo quicquam in Philosophia tentavit, quam quod Aristotelem in iudicium vocaverit, plurimosque adversus illum Testes produxerit. Tit. est libri *σόφος ἀσόφος, sive Dissertatio de re summe omniumque difficillima, nempe de vera Philosophia, Vocisque ejus abusu, profanis Philosophis non sine gravi consilio opposita*. Diligentissimè Autor hic collegit, quicquid adversus Aristotelem, tum à Theologis & Patribus, tum à Philosophis Recentioribus, scriptum est, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem ostendit in ea Autor, parum se
 7 Philosophiæ sacris imbutum. Prodiit Hamburgi anno 1665. & 1668. in 8.

Poterant sub hunc tit. plures revocari; sunt enim multi, qui adversus principia Aristotelica philosophantur. Quoniam vero non adeo data opera Aristotelem impugnant, & professos se ejus hostes gerunt, ideo à nobis ad Novatores referentur in Philosophia. Nam ad illam accuratius indagendam, cum semper excitata fuerint Ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philosophiæ partem ingressi sunt multi, qui aliam ab Aristotele viam secuti sunt, quos ego minimè reprehendendos existimo, si quid rectius Aristotele in medium afferre potuerunt, ut possunt sane multa, licet multi nihilo meliorem doctrinam Physicam fecerint suis commentis. Ut penè satius sit, ab Aristotelis latere non discedere, via scilicet illi communi, quam aliorum manu ductione in, nescio quas, sylvas inconditas & horrida tesqua, dilabi. Sed de illis, ubi ad Physicam perveniemus.

CAP. XIII.

DE DOCTORIBUS SCHOLASTICIS IN GENERE,
ET NOMINALIBUS IN SPECIE.

§. 1. Aristotelis illi Philosophiam, ob Linguae Graecae imperitiam, corruerunt, & neglectis partibus praecipuis, circa solas Notiones fuere occupati. Commentatè de illis sunt historice Job. Henr. Alstedius, Job. Ad. Osiander, G. Hornius, Job. Lud. Vives, ceterisque preferendus AD. TRIBBECHOVIUS. 2. Primus illorum fuit, non LANFRANCUS, sed JOH. RUGELINUS, Nominalium Autor, quorum, nec inter semetipsos concordium, de Universalium Existentia Disceptationis cum Realibus, Historia exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Aristotelicos, eandem jam olim viguisse ostenditur. Gabr. Naudæi de Philos. Scholastica Ortu Digressio allegata. Nominalium Secta, a Guilbelmo Occam A. 1320. instaurata, & A. 1673. ab Anonymo Anglo resuscitata, praecipui recensentur ac celebrantur Doctores. 3. GVILH. scil. OCCAM. 4. RICH. SVISSET, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, summopere commendatus, a Job. Pico autem (contra quem h. l. defenditur,) & Job. Lud. Vive, ob subtilitates ineptas, exagitatus. 5. GREG. de ARIMINO. 6. GABR. BIEL. 7. PET. de ALLIACO. 8. JOH. GERSON. 9. JOH. MAJOR. MART. de MAGISTRIS, JOH. CELAYA, HIER. ab HANGESTO. 10. JOH. RAULINUS, JAC. ALMAINUS, GEORG. & PET. de BRUXELLIS, JOH. DULLARD, JOH. BURIDANUS, MARSILIUS de INGHEN, THOM. BRICOT, CASP. LACHS, ANT. CORONELL, HENR. & JOH. ALTENSTEIGII. 11. Alii ejusd. ævi complures, e Recentioribus ROD. ARRIAGA & JOH. SALABERTUS. 12. Erasmi de Nominalibus, ceterisque Scholasticis, Judicia. Nominalium, & Ducis horum, Guilb. Occami, Pontificem Imperatori subjicientium, cum Realibus, Oxonia, alibique locorum, Contentiones. Ludovici XI., Regis Galliae, Edictum contra Nominales, A. 1473. promulgatum. 13. Nominalibus perperam accensentur MARIUS NIZOLIUS (de cujus novaturiendi in Philosophia libidine, hostilique in Aristotelem animo, plura adduntur) & THOM. HOBBSIUS. 14. Georg. Calixti de Scholasticis Judicium benignius.

Procedimus nunc ad Philosophorum genus, neque Aristotelicum planè, nec ab Aristotele omnino diversum. Scil. hi Aristotelis quidem Philosophiam professi, parum ex ipso, & Interpretibus ejus Graecis, sapere potuerunt: cum ipsi Graecae linguae ignari fuerint. Quicquid è Boëtio, Latino Aristotelis Commentatore, ac sordidis quibusdam Aristotelicorum libro-

librorum ex Arabico Versionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii sui acumine, & seculi stius genio, exornarunt, & quoddam Philosophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod instar simiæ illius Claudianæ, *claro deformis esset amictu*. Parum ab illis præstitum est in Physicis & Mathematicis; In illis enim accuratior omnino indagatio instituenda erat. In solo notionum regno triumpharunt mirificis perplexisque subtilitatibus omnia implicantes, in quibus extricandis licet cerebrum quis raperit, nihilo tamen in re ipsa sapientior erit. Historia si accuratior esset à quopiam instituta ortus progressusque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philosophiam. Sed, ut ipsi confusum aliquod Philosophiæ Chaos proponunt, ita & historia eorum tota tenebrosa est. Chronologiam scholasticorum Doctorem dedit Joh. Henr. Alstedius in *Chronologia*, ubi in tres ætates distinguit; primam à Lanfranco ad Albertum M., secundam ab Alberto M. usque ad Durandum; tertiam à Durando ad Lutherum. Prodesse etiam huic instituto poterit Catalogus Scholasticorum, propositus à Joh. Adamo Osiandro in *Chronotaxi sua Historica*, ubi & scholasticos per successionem temporum in tabula disposuit, per sex scil. latera. In primo est nomen Auctoris; in secundo nationis; in tertio Ordinis, quem professi; in quarto dignitas; in quinto tempus quo floruerunt; in sexto Scripta illorum recensentur. Videatur quoque Hornius *l. 6. Hist. philosophica*. Legi etiam potest Joh. Lud. Vives in *libro de causis corruptarum disciplinarum*, & præ cæteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit. Ad. Tribbechovius, in *libro de Doctores scholasticis, & corrupta per eos divinarum humanarumq. rerum scientia*.

2 Primus Doctorem Scholasticorum, quantum constat, fuit Joh. Ru-
celinus, Britannus (Angli enim in his subtilitatibus valde solliciti fuerunt,) quem inter Scholasticos non video numerari ab Osiandro, neque ab Al-
stedio, qui quidem altius Origines Scholasticorum incipit, ordiendo à Lan-
franco, Archiepiscopo Cantuariensi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholasticos esse referendi. Quæ enim illi scripserunt, Theologica sunt, neque ex illa schola, quæ postea prodiit. Fue-
runt autem primò Doctores scholastici Philosophi, quos secuta est postea Theologia scholastica. Neque enim Theologia ordinari poterat, ante-
quam ejus principia essent à Philosophis determinata. Refert & Alstedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones sacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholasticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Ru-
celino, Nominalis Sectæ primo Auctori propagatorique. Notum enim est, Scholasticos fuisse distinctos id Nominales & Reales, & ex utriusque sectæ placitis acerrima inter illos fuisse orta bella, ac nonnunquam etiam inter disci-

discipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant à Boëtio Latino sermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc dissidia in reliquas disciplinas, imò ipsam Theologiam, postea penetrabant, cum illi, qui se Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averfarentur. Anselmus certè appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res versabatur in doctrina de existentia Universalium, quæ Metaphysicos potius, quam Logicos, referenda. Alii non existere Universalia autumabant, alii habere in re ipsa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit verò hæc doctrina primum in istorum cerebellis nata, sed jam tum in Veterum Philosophorum scholis agitata. Qui ante Platonem erant Philosophi, negabant quid in rebus universale esse, sed omnia fluere, ac nihil esse stabile. Plato Ideas suas in scenam produxit, velut eorum, quæ sensu percipimus, exemplaria alterna, quæ essent tanquam universalia ante res. Has impugnavit postea Aristoteles, ac ipsa Universalia, quasi rebus immersa tradidit. Stoici autem putabant, tum demum existere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc Universalium genus, *Ante multa, In multis, & Post multa*; Ac fuit, ob hanc distinctionem, in ipsis etiam Scholasticis Nominalibus differentia. Reales Scholastici Nominales inculcabant Stoicis, cum vicissim Nominales Reales arguerent, quod Platonica somnia propagarent. Ac erant inter utrosque, tam Nominales, quam Reales, qui sententias suas utrique, tam Platoni, quam Aristoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui Aristotelem & Platonem inter se non dissentire integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque observarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Postea verò, cum universa Realium natio Thomistarum præcipuè ac Scotistarum factionibus censeretur, aboliti penè toti fuerunt Nominales, quorum usque ad hæc tempora quasi tres erant familiae. Aliqui, ut Rucelinus, Universalia meras esse voces docuerunt. Alii iterum in solo intellectu posuerunt, atque meros animi conceptus esse autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & à Nominalibus distinguunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui Universalia quæsierunt, non tam in vocibus, quam in sermonibus integris, quod Joh. Sarisberiensis adscribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non satis liquet. Vocati sunt præterea Nominales illi Verbales, Terministæ, Connotatistæ; vocati sunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales se pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma, *non esse multiplicanda entia præter necessitatem*. Reales vicissim Nominales reprehendebant, ob miram illam Entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Objiciebant illis, quod multas veritates interemissent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ

inter studiosos Parisienses (nam Parisiis & Oxoniæ qf. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Hesiodi: Ἄγαν δ' ἔργα ἦδε βροτοῖσι. Est enim illa pulchra præcipuè inter studiosos, modo non sit cruenta. De origine progressuque Scholasticæ Philosophiæ & Theologiæ legi potest Gabriel Naudæus in *Additionibus ad Historiam Ludovici XI. p. 151-164.* qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damasceni, Græci scriptoris, unde postea ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abelardum, ejusque discipulum Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his sophismatibus incrustarunt, de quibus Joh. Sarisberiensis *lib. 1. metalogici, cap. 3.* conqueritur. Nominalium tamen schola, à Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Osiander in *Chronotaxi* sua, primas tum partes habuit, quæ postea anno 1320. in Guilhelmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli Autorem Nominalium faciunt. Docuit verò ille Oxonii circa tempus illud, plurimaque scripsit, tam in Theologicis, quam in Philosophicis. Quare omnem hanc Nominalium doctrinam Angli sibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo restauratam. Prodiit Oxonii libellus anno 1673. in 12mo, sub tit. *Ars ratiois, ad mentem Nominalium.* Autor non est additus, quantum tamen videtur, resuscitare nunc in Anglia Nominalem doctrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac subtilitate & perspicuitate reliquas omnes superare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis ipsis valdè imperfectus est, & in Historiâ Nominalium, quam præmisit, deficit. Nulla enim apud ipsum Rucelini mentio, qui tamen primus Nominalium est, & ipse Britannus, & aliquot seculis ante Occamum, vixerat. Tum & alios omisit posteriorum temporum, qui tamen maximæ celebritatis erat, atque inter illos Rich. Svissetum, Calculatorem, cui tam mirifica Elogia suspendunt Cardanus & Scaliger, uti postea videbimus. Breviter itaque recensēbimus Nominales Scholasticos, quantum de iis expiscari possumus. Primi illi à Rucelino scriptores obscuri sunt, neque indagari possunt. Qui post D. Thomam vixerunt, quorum Princeps est Gvilhelmus Occamus, Realibus quidem Philosophis posteriores sunt, sed tamen Rucelini, tanquam Antecessoris, doctrinam propagarunt; quanquam & in ipsum Thomam, qui ad Nominalium Sectam non pertinet, Commentarios plerique scripserint, cujus in suos sensus pleraque detorserunt, ut hodieque sunt multi, qui ipsum Aristotelem in suos sensus cogunt.

- 3 G VILHELMUS de OCHAM, five OCCAMUS. Vixit circa annum Christi 1320. Dictus *Doctor Invincibilis*; scripsit Theologica multa *Lib. de sacramento altaris*, editum Parisiis in 12. anno 1513. *Annotationes in 4tum librum sententiarum D. Thomæ*, & *Centiloquium Theologicum*, in fol. editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripsit & quædam ad Jurisdictionem Imperialem & Ecclesiasticam

cam spectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldasti, quæ *de Monarchia Imperii* collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in *præfatione* testatur, quod *si apud Deos nexus Logica invenirentur, nullius, nisi Occami, viri doctissimi, solutione uti dignarentur.*

RICHARDUS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi potest, atque adeo tamen ignoratur, ut vix in Bibliothecâ aliquâ ejus nomen superfit, ut testatur Gabriel Naudæus in *Dissertatione suâ de instruendâ Bibliotheca* pag. 86. ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca visa sibi esse ejus Opera, quæ tamen adeo commendat Scaliger. Nomen ejus vocatur à Scaligero Richardus Svisset, cum cognomine *Calculatoris*. Gabriel Naudæus, qui, in *Diff. de instr. Bibliothec.* illum Richardum vocaverat, in *Additionibus ad historiam Ludovici XI. p. 214.* vocat Rogerium Svissetum, qui Monachus Cisterciensis salutatur in Edicto quædam Regis Galliarum. Vocatus autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinshead*, i. e. *caput Porcinum*, five *os porci*, quod postea nomen in Svissetum converterunt. Mentionem quoque ejus fecit Vossius in *libro de scientiis Mathematicis c. 18. p. 78.* qui Johannem Svissetum vocat, quod prænomen ipsi quoque tribuit Gaddius in *lib. de scriptoribus*. Sed erravit hic Vossius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipsum ad Mathematicos retulit. Dicit enim, quod Logistices agrum excoluerit, & ab eximiâ artis hujus peritia dictus fuerit calculator, præterea ne unicum quidem ejus librum citat, quem super hoc argumento scripserit, sed solummode ex Cardani *lib. 16. de subtilitate* ejus Elogium recenset. Unde patet, ex suâ conjecturâ eum hoc ipsi tribuisse: præterea nec Annum, quo vixit, addidit, ut mirum sit, adeo ignorari celebratum Scaligero nomen. Calculator vocatus est, ob subtilitates suas; ita enim Ludovicus Vives *l. 5. de corruptis artibus: Inventa sunt cavillationes stultarum subtilitatum, quas ipsi Calculationes vocant.* Scaliger *Exerc. 324.* de hoc Svisseto ait, illum *excessisse modum humani ingenii*, & *Exercit. 340.* ita de illo scribit: *Hic vir tam acutè scripsit, ut à paucis plenè & pro meritis intelligatur, dignus profecto, quem neque senium senem faceret, neque natura lex privaret vitâ. Illi Viro maximo multa debeo, plura debiturus, si per ingenii mei imbecillitatem licuisset, non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Et hic tamen Svissetus adeo ignoratus fuit, ut frustra illum in omnibus Bibliothecis quæriverit Naudæus. Sed mirari meritò debemus varietatem sententiarum & judiciorum, Quem enim adeo in cælum evehit laudibus Scaliger, illum, ut summum Nugatorem, elevant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro 5. de corruptarum artium causis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem subtilitates ejus vocat *quisquilias Svisseticas, quæ nihil ad sciendum, vel ad usum, conferunt.* Prolixior ejus locus adducitur à Gaddio *de scriptoribus Tom. 2. pag. 3. 6.* Ejus an quicquam editum sit, diu inquisivi, sed inveni tandem *de reactione Tractatum*, quem vellicare videtur Joh. Picus dicto

loco, Editus est ille liber hoc tit: *Richardi Svisset questio de reactione. Venet. apud Octavianum Scotum, anno 1520. in fol.* Plura de illius scriptis expiscari non licuit. Cæterum Picus exagitat infinitas ejus subtilitates, de motu uniformi, difformi, uniformiter difformi, difformiter difformi, de infinite raris aut densis, de hora secta in partes proportionales hoc aut illo proportionis genere. Picus illa inventa esse dicit *ab otiosis hominibus, aliarum rerum omnium inscientibus, ad exercendum in scholis guttur, ne tacendo obducerentur situ.* Hæc Picus, Vir utique non obesæ naris, adversus Scaligerum, tot Autorum Hypercriticum, judicare non est veritus. Sed, si meam hic sententiam dicere licet, judico, quantum ex titulo hujus libri colligere possum, rem illam non contemni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus constat, in quibus si idoneè ingenium exercuit Svissetus, profectò condemnendus non est. Quid diceret Picus, si hodiè videret subtilissimas illas speculationes Cartesianorum, Boylii, atque aliorum, circa varios motus particularum? Et hæc tamen ingenii profectò mera commenta non sunt, sed re ipsa fundata.

5 GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, ipsi Occamo subtilitate non cedens. Hoc enim Elogium illi tribuit Editor *Logicæ Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica & Philosophica* varii argumenti, quæ raro in Bibliothecis comparent.

6 GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Christi 1470. Scripsit *Theologica & Philosophica*, Occami *libros in sententias in Epitomen* redegit, & ubi ipse vel nimis obscurus, vel brevis, de suo addidit, ac interpretatus est mentem ejus. Commentarius ejus in *Sententiarum* libros editus est in 4. Brixiæ anno 1574. tribus Voluminibus. Edidit & in *Theologicis Expositionem Canonis Missæ, in fol.* Parisiis. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monetis*, cum *Notis Marquardi Freheri*, Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus.

7 PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracensis, suo seculo doctissimus habitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius sapere videtur. Nam & in Mathematicis se exercuit, scripsitque *librum de sphaera mundi*, qui editus est in fol. Parisiis. Edidit *Commentarios* in varios Aristotelis libros. *Comment. in libros Meteorum*, qui prodiit Venet. anno 1509. in fol. Scripsit & *Theologicos Tractatus, Meditationes sc. in 7. Psalmos Penitentiales*, quæ prodierunt Parisiis in 12. anno 1545. *Lib. de reformatione Ecclesiæ, & de squaloribus Ecclesiæ Romanæ*, editum Basileæ anno 1551. *Commentarium super libros sententiarum, unà cum laudibus Theologiæ*, editum in 4to. anno 1505. Lugd. ac *Tractatum exponibilem de anima*, in 4to. Paris. 1494.

8 JOHANNES GERSON, Cancellarius Parisiensis, cujus extant varia Opera, tam Theologica, quam Philosophica. Erasmus de eo l. 19. Ep. 95:

Ger-

Gersonis quadam Opuscula legi juvenis, nec omnino displicuit. Ejus Opera edita sunt in fol. Paris, 4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque castigatiora anno 1606. in fol. Scripsit de probatione spirituum Tractatum, qui reperitur in Jacobi Sprengeri Malleo maleficarum, Regulas morales, quæ editæ sunt Parisiis in 12. Lib. de Valore Excommunicationis (Latinè & Italicè), de Imitatione Christi Tractatum, qui editus est Venet. in 8tavo. anno 1540. Edidit & alia quædam Opuscula Politica, quæ collecta sunt à Goldasto in Monarchia Imperii.

JOHANNES MAJOR. Scripsit & ille Opuscula quædam, quæ edi solent cum Operibus Gersonis, partim Philosophica, partim Theologica. Nescio an idem sit, qui scripsit *Historiam Majoris Britannie*, quæ edita est Paris. anno 1521. Edidit *Comm. in 4tum sententiarum*. Parisiis anno 1616. in fol. De illo vide Gaddium *Tom. 2do de scriptoribus p. 55.* Recensebo nunc, quasi per lancem saturam, illos qui sequuntur. Quis enim in turba ordinem observet? Est MARTINUS de MAGISTRIS, Ludovico XI. à confessionibus & Eleemosynis, qui præter Theologica, scripsit librum *de consequentiis in vera divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus in fol. super 4. virtutes cardinales impressa sunt Paris. anno 1491. Scripsit & *Commentarium super salve Regina, Orationem S. Bernhardi.* Vocatus fuit è schola Parisiensi à Rege Ludovico, ut historiam scriberet. Vide de eo Epistolas Trithemii. Joh. Celaya, Doct. Parisiensis dictus fuit, quoniam Parisiis ad instituendam Universitatem Valentiam in Hispaniam evocatus est. Scripsit *Commentarium in libros Aristotelis de natura, unà cum questionibus*, qui editus est Paris. in fol. anno 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi nomine solo mihi noti, uti Hieron. ab Hangeſto, cujus aliquot Opuscula memorat Israël Spachius, sine loco & tempore impressionis, quare dubito, an ipse viderit. *De causis* illi scripsisse dicitur, & *de proportionibus*, p. 345. & 354. Ejus quoque extant *Moralia*, Paris. edita apud Joh. Parvum anno 1519. in folio.

Johannis Raulini aliqua etiam prodierunt in Philosophicis & Theologicis, cujus *Sermones* impressi sunt Paris. in 8tavo, anno 1642. duobus Voluminibus. Solebant autem illi sermonibus suis miscere scholasticas subtilitates, quem morem reprehendit Erasmus l. 5. Epistola 27. p. 322. Editionis Londinensis. Jacobus Almain Opuscula quoque scripsit, tam Theologica, quam Philosophica, quæ cum Gersonis, Majoris & Petri de Alliaco Opusculis, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Ecclesie contra Thomam*; *Expositio circa decisiones questionum Guilhelmi Occam super potestate Papæ*, in 8. Paris. anno 1537. Nam hæc controversia tum maximè agitata fuit à Nominalibus, de potestate Civili adversus Papam, & contradicebant illis Reales, de qua re in sequentibus plura. Georgius & Petrus Bruxel-

lenses ad hanc quoque familiam pertinent. Scripserunt aliqua in Aristotelem & Petrum Hispanum; & quidem Georgius in *Petri Hispani tractatus Logicos quaestiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hispano, anno 1509. apud Jannotium de Campis, *Expositionem in Logicam Aristotelis per omnes Organi partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit aliàs dictus Crocard teste Spachio in *Nomenclatore* pag. 629. Petrus de Bruxellis quæstiones in *Physica Aristotelis* scripsit, editas Parisiis ap. Joh. Parvum anno 1521. Scripsit & in *libros Aristotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *quaestionibus in Physicam* ibid. anno 1521. in fol. Joh. Dullard, cujus exstant *quaestiones in libros Aristotelis de cælo*, Parisiis editæ in fol. Joh. Buridani in *Politica Aristotelis Commentarius* prodiit in 4to, Oxonii anno 1640. Scripsit & *Logicam*, & in *Aristotelis Ethica quæstiones*. Marfilius de Ingen, cujus an quicquam editum sit, ignoro; quæ scripsit Opera Philosophica, habebantur manu ipsius Autoris scripta in Bibliotheca Heidelbergensi, teste Israël Spachio in *Nomenclatore* pag. 31. & 241. Thomæ Bricot, Francisco I. Regi Galliar, à Concionibus Commentaria juncta sunt Georgii Bruxellensis *quaestionibus*, & quidem ad Petri Hispani *Tractatum Logicum* & ad *Organon Aristotelis*. Est & ejusdem *Epitome Physices*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philosophico* p. 608. Casp. Lachs scripsit nonnulla de *Syllogismo* Parisiis edita, & in Arithmeticis quædam, nisi fortè fallitur Spachius, qui illuc retulit ipsum, ductus *supputationum* titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, sed Scholasticorum Nominalium subtilitates, veniebant. Antonius Coronel scripsit in 12. *capita libri primi poster. Analyticorum*, qui *Commentarius* prodiit Paris. in fol. Henricus Altensteig cujas fuerit, equidem dicere non possum, quidve scripserit, novi tamen illum fecisse *Indicem in Thomam*, & si rectè memini, alios quoque Scholasticos, qui usui esse possunt illis, qui in hoc sterquilino aurum quærunt. Est & alius quidam Joh. Altensteig, qui *Artem Epistolandi* scripsit, è cujus libri titulo satis apparet, quale hic elegantiarum Cornu copiar lateat. Idem scripsit *de vocabulis barbaris*, ipse barbarus. Editus est liber ille anno 1512. Hagenoræ in 4to per circumspectum Virum Rinnemannum.

II Superfunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non possum, Albertus de Saxonia, Guilhelmus de Rubione, Adamus Godsam, Robertus Holcot, Gervasius Wain Svevus, Caspar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenset Editor ille *Logica Nominalium* Rodericum Arriagam, de quo dicit, illum profiteri se quidem Nominalem, sed eorum fundamenta non intellexisse. Facit & mentionem cujusdam Joh. Salaberti, qui defensionem Nominalium nuper suscepit, & *Logicam in Nominalium* via lingua Gallica ediderit, quem tamen ego hætenus non vidi. Cæterum Autor ille *Logicæ* Anglus, quisquis est, toties à nobis citatur, in terminis

minis, & eorum formalitatibus, mirè se fatigat. In quibus tamen, meo quidem iudicio, fatis subtilium tricarum est, quarum usus aliquis in negotio Eristico esse possit.

Atque hæc de nominalibus Scholasticis dicta sunt, quorum Secta 12 magnâ olim in celebritate fuit. Suo tempore illam floruisse testatur Erasmus in *Epistolis* l. 19. ep. 9. p. 920. B. cujus sunt varia de toto Scholasticorum genere iudicia, qui tamen non adeo adverso ab illis animo est. Non enim explodit illos, sed corrigi optat, & totam hanc Theologiam & Philosophiam accessione Veteris veræque literaturæ locupletiolem & castigatorem reddi cupit. Videatur ille l. 1. ep. 22. p. 14. C. l. 11. ep. 15. p. 564. D. l. 19. Ep. 38. p. 859. E. & l. 28. ep. 8. p. 1647. F. Origo Nominalium, quæ Rucelino à quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum quidem hæc ad nos. Sunt enim illa Vetera & obsoleta. Occamus alter ille, si non primus, est, sed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus, Realium suo tempore Antesignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dunsum Scotum, acerbæ fuerunt lites & controversiæ, quarum tempus incidit in Annum 1343. quo illæ Dissensiones, in Oxoniensi Academia ortæ, totam illam Universitatem in duas factiones distraxerunt, Aquilonarium & Australium, quæ nomina jam olim factiosa, accedente novæ factionis titulo, vehementius recruderunt. Australes Occamo, Septentrionales Dunso favebant. Neque substitit intra pulveres scholasticos illa disceptatio, ac intra pulveres scholasticos illa disceptatio, ac intra Angliæ fines, sed & in Galliam propagata est. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adversus Pontificem Rom. sententiam hanc publicè defendebat, quod jurisdictio Ecclesiastica civili debeat subjacere, quod argumentum illo tempore discutere erat ulcus tangere. Designatur tamen Avenione in Gallia huic palæstræ scholasticæ campus, rem acriter adversus Occamum agentibus, tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui stabant à Pontificiorum sententia. Illi tamen omnibus superior Occamus *Doctoris Invincibilis* titulum reportavit, quasi in præmium illi è titulis Cæsareis cesserit. Ac magnam Pontificiæ tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma à scholæ ejus sectatoribus propagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs enim, his Doctorum disputationibus commota, in dubium cœpit vocare jura Pontificis, & Imperatorum adharere partibus. Hæc disputatio nunquam in cruentos conflictus abiit, & in Academia Oxoniensi Boreales sibi alium, alium Australes, Cancellarium petiverunt, qui & dati sunt utrique parti. Atque ita divortia illa scissa fuit Academia, sed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius describit Antonius Wood in *Historia & Antiq. Universitatis Oxoniensis*, ad annum suprâ dictum 1343. Atque hanc ob causam credo in odium

istud incurrit Nominalium secta, dum passim adversus illos concitarentur primum Scotistæ, & qui Scotistarum partibus favebant Magnates & Principes. Eò tandem res deducta est, ut anno 1473. Rex Galliarum, Ludovicus XI, edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam, in quo disertis verbis referuntur Guilielmus Occam, Monachus Cisterciensis, quem Svissetum Naudæus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco, Marsilius Ingen, Adamus Dorp, Albertus de Saxoniâ, quorum scripta rejiciuntur, commendantur vero & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Ægidius de Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Ales* vocant. Copia istius edicti, ex Archivo Academiae Parisiensis producitur a Gabriele Naudæo, in *Additionibus ad Historiam Ludovici XI. à p. 203. usque ad p. 224.* Omnes etiam nomen Nominalium & doctrinam eorum ejurare jussi sunt, tam Doctores, quàm Magistri & Cives Academiae. Confiscati quoque sunt omnes Nominalium libri. Quam ob causam puto factum est, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri existent, ac difficulter etiam in instructissimis Bibliothecis reperiantur.

- 13 Antequam verò ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de Mario Nizolio, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum *de veris principiis & vera ratione philosophandi, contra Pseudophilosophos*, recudi fecit Francofurt. anno 1670. in 4. in *Dissertatione præliminari* operis illius. Tum & ipse Autor, in *sine capitis 6. l. 1.* disertè se ipsum Nominalibus annumerat. Dicit enim se Occami doctrinam & opinionem de Universalibus esse defensurum, non tamen tanquam Aristotelicam & Peripateticam, quod Aristoteles sine ullâ dubitatione existimavit, & posuerit Universalia Realia, sed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, rectè loquentium, sermoni consentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non potest, quippe qui Aristotelem semper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Aristotelem in partes suas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Aristotelem Universalia Realia facere, id disertè ex ipso nunquam probabit. Quod verò Nizolium attinet, cujus sunt acerbæ adversus omnes sui temporis Philosophos declamationes: irritatus fuit ille à M. Ant. Majoragio, cum ab ipso rerum philosophicarum planè rudis haberetur; ideoque ut famam suam vindicaret, aggressus est omnes istius ætatis Philosophos, & Aristotelis professum hostem se contestatus, totam & Aristotelis & Aristotelicorum doctrinam, ut sophisticam, traducens. Voluit verò ille omnem Philosophiam ad Oratoriam, Physicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatus argumentorum struit. In Universalium doctrinâ ipse adeò à Nominalibus discrepat, ut planè aliam sententiam proponat; Universalia enim tantum habet pro collectione singularium; seu inductione, quod non dicunt Nomina-

minales. Multa fanè tricatur adversus doctrinam Aristotelicam, de quibus ipse videri potest. Olim rarior erat ipsius liber, nunc à Leibnitzio editus parabilior est, qui breves Notulas intersperfit, quibus ejus doctrinam nonnunquam sub censuram vocat. Addidit ille utilissimam præfationem, de instituto operis & optimâ Philosophi dictione, & Epistolam de Aristotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, sed doctam; spectat verò præcipuè ad Physica. Summum, sed ineptissimum, Nizolii argumentum quasi Achillæum h. e. nullam esse Dialecticam, si universalia non sint realia, cum tamen ipsi Nominales Dialectica Aristotelis usi sint. Et rectè quidem; nam, licet in nominibus saltem, secundum illorum sententiam vera hæc sint, nihilominus tamen seorsim ita tractanda, quoniam nominibus istis in explicandis rebus utimur. Accenset Nominalibus Leibnizius in eadem præfatione Thomam Hobbesium, quem ille ipso Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Universalia ad nomina reducere, ipsam rerum veritatem ait in nominibus consistere, ac, quod majus est, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus sententia, quanquam laudat eam Leibnizius, monstri aliquid alit, ac planè nequam est. Immania enim ex unô summô paradoxô fluunt absurda. Logica certè, quam tractat Hobbesius, à vocibus & terminis incipit, nec communi illâ Methodo procedit.

Hæc de Nominalibus sufficiant. Quod doctrinam scholasticorum in 14 universum attinet, legendus omnino de illis est Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico*, cap. de statu, studiis & Doctoribus Ecclesiæ, pag. 139. & seqq. ubi, secundum seriem Ordinum sacrorum, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, recenset Doctores scholasticos, & utilissima quædam de eorum scriptis & usu affert, illud inprimis in ipsis laudans, quod, in Capitalibus istis dissidiis suis, & in maximo sua tuendi studio, non nisi rationibus & argumentis pugnent, omnibus convitiis & maledictis abstineant, quod non faciant nostrorum temporum Theologi. Sed responderi poterit Calixto, non usque adeò profecisse hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo instructius est nostrum seculum. Quia enim benè dicere non poterant barbari homines, nec malè dicere didicerunt; nisi enim elegantia ingenii & styli ornet cavillos, frigida omnia erunt & insulsa. Ejus tamen doctrinæ studium magnoperè illic commendat, monstratque, quid in illa fugere, quid amplecti, debeamus.

C A P. XIV.

DE SCHOLASTICIS REALIBUS.

§. I. Princeps horum est PET. LOMBARDUS, de cujus Vita, Libris Sententiarum, & Scriptis aliis, plura afferuntur, Scholasticosque simul Antiquiores &

Recentiores Intermediis multo esse saniores monetur. Sequuntur ALEX. ab HALEs, primus in Sententias Commentator, PET. COMESTOR. 2. ALBERTUS MAGNUS, de cujus Vita, Rerum Naturalium peritia, ob quam Magia est insimulatus, interiori, πολυγχαφία, Scriptis genuinis ac supposititiis, Discipulisque, pluribus differitur. 3. THOM. AQUINAS. 4. BONAVENTURA. 5. MATTH. AQUARIUS, D. Thomae Interpres Recentior. 6. DURANDUS a S. PORTIANO, a GVILH. DURANTO, Speculatore, distinguendus. 7. ÆG. ROMANUS. 8. JOH. DUNS SCOTUS, a quo Scotistae orti, quorum Lites cum Thomistis obiter tanguntur. 9. HIER. de FERRARIIS, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor. 10. ANT. SIRECTUS & FRANC. ARETINUS, Formalitatum Scoti Collectores. 11. JOH. PONZIUS, Curriculi Philosophiæ Scotistici Compiler. 12. CLAUD. FRASSEN, Philosophiæ Scotisticæ Illustrator. PAULUS LEONHARDUS, Jesuitarum Thomam Sectantium Encomiastes. 13. BARTHOL. MASTRIUS & BONAV. BELLUTUS, Doctrinæ Scoti Vindices. Joh. Ponzius Plagii a Mastro accusatur. 14. JOH. de RAD A, Thomæ ac Scoti Conciliator. 15. JOH. LALEMANDET, Controversiarum inter Thomistas & Scotistas, Nominales & Reales, Arbitr. Judicium ejus de Doctrinæ Nominalium & Realium Differentia, uti & de Arte Lulliana. 16. MART. MEURISSE, Metaphysicus Scotista. 17. PETRUS HISPANUS, ejusque Summularum Logicarum Commentatores, Joh. Versorius & Pet. Tartaretus. 18. DOMIN. de FLANDRIA, Thomista. 19. JOH. a S. THOMA, Thomista. 20. MICH. ZANARDUS, Thomista. 21. DOMIN. BANNER, Thomista. 22. NICOL. de ORBELLIS, Scotista. 23. BARTHOL. a MEDINA, & quem is valde extollit, FRANC. VICTORIA, Thomista. 24. JOH. PAULUS NAZARIUS, Thomista. 25. DID. NUGNOCABEZUDO, Thomista. 26. DOMIN. a SOTO, Thomista. 27. JAC. GRANADUS, Thomista. 28. COLLEGIUM COMPLUTENSE Thomisticum. 29. FRANC. MURCIAS, hujus Epitomator. 30. PALUS VALLIUS, Thomista. 31. EUSTACH. a S. PAULO. 32. BERNH. MORISANUS. 33. PAULINUS SONCINAS. 34. ROB. de SORBONA, Sorbonæ Parisiensis Conditor. 35. SYLV. PRIERIAS, Thomista. 36. BALTH. TELLEZ, Thomista. 37. FRANC. MAYRO, Scotista. 38. FRANC. SYLVESTER. 39. MATT. BORULL. & PAULUS LEONHARDUS, de Scientia Media commentati. 40. PET. HURTADUS de MENDOZA. 41. FRANC. a VICTORIA. 42. GABR. VASQUEZ, Thomista. 43. FRANC. SVAREZ. 44. ANT. RUVIO, Thomista, a Cognomine Erasmi Adversario distinguendus. 45. GREG. de VALENTIA, Thomista. 46. FRANC. de OVIEDO, Thomista. 47. RODERICVS de ARRIAGA. 48. ANT. POLUS, Novator in Doctrina de Anima, & Sententia Aristotelis de Via Lactea Defensor ineptus. 49. PHIL. & SAN-

a SANCTISS. TRINITATE, Thomista. 50. CHRIST. JAVELLUS, Thomista. 51. JAC. FOURNENC, Novator in Doctrina de Anima, quam materialem esse, & se ipsam multiplicare, conjicit. Qua occasione Cl. Salmasii Digressio Historica de Doctrina Psychologica commendatur. 52. PET. a S. JOSEPH, Thomista. 53. DID. MASIVS. 54. MELCH. CORNÆVS. 55. JOH. SCHVLERS, SemiScholasticus Cartesianus, 56. DID. ALVAREZ. 57. GREG. SAYRVS, Casuista. 58. 59. 60. LVD. MOLINA, JOH. de LVGO & LEONH. LESSIVS, Jesuitæ, de Justitia & Jure commentati. 61. JOH. AZORIVS, Casuista. 62. ANG. a CLAVASIO, Casuista Thomisticus. 63. JAC. ZABARELLA, a Joach. Jungio impugnatus. 64. FRANC. TITELMANNVS. 65. ANT. SCAYNVS, qui Alex. Aphrodisæi Comm. in Metaph. Aristotelis judicat esse supposititium. 66. JOH. BAPT. MONLORIVS. 67. ROB. BALFOVREVS. 68. JOH. COTTVNIVS, non Interpretes solum Aristotelis, sed & Epigrammatographus insignis. 69. JVL. PACIVS. 70. HVB. GEFANIVS. 71. ANT. ROCCVS (de cujus Tr. de Immortalitate Animæ, materialitatem ejus astruente, fertur Judicium,) Interpretibus Aristotelis potius, quam Scholasticis, una cum VI. præcedentibus, §. 65-70. celebratis, accensendus. 72. CHRISTOPH. BINDERVS, Doctrinæ Scholasticorum Censor. 73. Plerique Scholasticorum Angli aut Hispani fuere, quod a Guilh. Cambdeno Gallus est exprobratum.

AD Reales Scholasticos accedimus, quorum Princeps Petrus Lombardus habetur, peculiari nomine Magister sententiarum dictus: Scripsit enim *Sententias*. Fuit Episcopus Parisiensis, & anno 1140. vixisse creditur. Frater Gratiani & Petri Comestoris, è cujus ipso nomine quis crediderit, non fuisse jejunum Philosophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubiâ planè fide; planè enim diversæ nationis fuisse quidam opinantur: De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim à Pet. Abelardo confectum fuisse hoc Opus, cui ille per plagium surripuerit. Refertur quoque ad quendam Bandinum; sed obscura illa omnia sunt. Sunt in isto Lombardo multa sana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari potest. Erasmus quoque, l. 28. ep. 8. p. 1634. B., opus illud genuinum esse Lombardi in dubium vocat. Frid. Spanheimius, in *Epitome Isagoges ad Historiam N.T.* p. 685. Lombardum Damascenum imitatum fuisse existimat. Fuit à Joh. Damascenus Græcus, Græceque scripsit anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodo, parique instituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis sententiis Patrum; quem inter Latinos secuti postea fuerunt Lanfrancus, Anselmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententia* Lovanii anno 1576. in 4. & Paris. in 8. anno 1577. Scripsit itidem

in *Psalms Commentarium*, qui prodiit Paris. in fol. anno 1541. & alium in *Paulum*, qui itidem prodiit in fol. anno 1537. Hæc prima Scholasticorum ætas multò tamen sanior fuit media illa ætate: Prima enim rerum harum tractatio non tantum sordium admistum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Aristotelis enim vel parca est, vel nulla, in Theologicis mentio. Postea verò Dogmata Theologica adeò intricata & implexa fuerunt Aristotelis sententiis, ut penè nullus esset scripturæ locus. Recentior illa Scholasticorum ætas, cum sæculo cultiori, cultior quoque ipsa facta est, & nunc quidem, in Commentariis super Thomam, Scotum, Pet. Hispanum, scriptis, plus doctrinæ ostentat, & plus scripturæ, quod olim adeò in votis habebat Erasmus, ut politior literatura accederet his Ingenii commentis, non omnino vanis & rejiciendis, si saniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus est Alex. Halensis, vel de Hales, qui vixit sæculo sequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis & Fons vitæ*, qui & præterea librum scripsit de autoritate Verbi Dei, editum Paris. in 8. anno 1542. Petrus Comestor, five *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magister Philosophiæ Scholasticæ, & ideo Comestor dictus, quod omnes Scholasticos devoraverit, quem elegantius Latinâ lingua helluonem librorum dicemus. Scripsit v. *Historiam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis. *Historia hæc Scholastica* prodiit in 8vo Lugd. anno 1543.

2 ALBERTUS MAGNUS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus Albertus, meritò *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholasticorum Princeps & Pater, Thomæ Aquinatis præceptor, è cujus fonte omnes penè rivulos suos derivarunt, ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illustris, ortum trahens è Sveviæ Regulis, docuit Parisiis & Colonia Agrippinæ, ac unus penè Bibliothecam scripsit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio constant. Fuit ille Vir argutus, nec in nudis speculationibus substitit, ut cæteri faciunt Scholastici, sed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeò ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam suspicionem facilè apud ineruditos ingeniofior quis incurrit. Scripsit de Arithmetica, Musica, Geometria, Astrologia, de quibus omnibus parum solliciti fuerunt cæteri. Formatio illius Capitis ænei Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanices & Anatomies peritiam, isto sæculo planè inusitatam. A magiæ suspicionem strenuè ipsum defendit Naudæus, in *Apologiâ Virorum doctorum, magia infimulatorum*. Ad illum solet referri secunda Scholasticorum ætas. Opera ejus, quæ scripsit, recensentur à Joh. Jac. Boissardo in *Iconibus Virorum illustrium*. Præter Commentarios in libros sacros, & philosophica, scripsit *Commentarium super sententias Lombardi & Summam Theologiæ*. *Liber de secretis mulierum*, & nonnulla alia, creduntur ipsi affingi. Publicata quoque sunt Chymica scripta sub ejus nomine,

mine, quæ supposititia putat Naudæus, cui hæc quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hostis est: ac fuit tum temporis apud multos arcanior rerum naturalium scientia, quam nunc in aprico sepositam habere putant Lyncei nostri. Fuit Episcopus Ratisbonensis. Discipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui scholasticam illam doctrinam suo tempore authenticam fecerunt, de cujus usu in Theologia, ut obiter hoc memorem, elegantissimam Orationem scripsit Franc. Vavassor, è S. I., quæ est inter reliquas ejus *Orationes 10ma*.

D. THOMAS AQUINAS. Alpha Scholasticorum, cui horribilia passim Elogia suspenduntur à suis. Nam ex hominum ordine semotum plane Angelum faciunt, & penè Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quasi quidam Character tunc temporis imprimebatur, est, quod vocetur *Doctor Angelicus*. In ipsis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur Elogia. Vocatur *plus quam Salomon, Interpres divine voluntatis, matutinus Lucifer, quasi Luna plena sapientia & meribus, & veluti Sol oriens mundo*. Solis autem Elogium mirificè placuit cuidam Aettelbergero Rettenbachensi, qui Panegyricum in ipsum scripsit, in quo, ut Solem ostenderet esse Thomam suum, per duodecim cæli domos deduxit pro ingenii sui acumine, quidque, in singulis illis signis, hoc signo dignum præstiterit Hercules ille, ostendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus est Patavii anno 1642. in 4. typis Pauli Frambotti. Ejus Vita extat à Monacho quodam descripta, in Bibliothecâ nostrâ Kilioniensi, in quâ mirificæ sunt fabulæ de miraculis Ejus. Opera, quæ scripsit, & magna & multa sunt, quæ 18. Tomis in fol. compinguntur. Librorum illorum titulos recenset Autor *Historiæ Ecclesiasticæ Gothanæ pag. 648*. Edita autem sunt Opera illa omnia, Romæ in fol. anno. 1570. Partes illorum Operum, & libri singulares, diversis locis plurimi editi sunt, & quidem characterè Gothico. *Summa ejus Theologiæ, Lovaniensium & Duacensium Theologorum opera castigatior, & a falsis S. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. in fol. apud Johann. Baptistam Devenet cum 5. Indicibus, primo locorum scripturæ, secundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quinto Practico ad Evangelia & Epistolas*. Atque hæc sunt Theologiæ scholasticæ quasi altera Biblia.

BONAVENTURA. Fuit & ille discipulus Alberti M. & tandem Cardinalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros sententiarum*, in quos ipse etiam Thomas, & multi alii, sequentibus temporibus scripserunt. Scripsit varia Opera Theologica, quæ recensentur in *Compendio Historiæ Ecclesiasticæ Gothanæ pag. 648*. & edita sunt 4. in fol. voluminibus, vel 8. Tomis, è Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodiere & Opuscula quædam seorsim per Henricum Sedulium, Antwerpia in 4. anno 1660. in quibus

bus & liber ejus *de vita S. Francisci. Commentarius in libros sententiarum* Norimbergæ prodiit apud Anton. Coberger, anno 1500. caractere Gothico.

9 MATTHÆUS AQVARIUS. Longè quidem ab his distant ille in Gymnasio Neapolitano Metaphysices Professor, sed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripsit enim utilissimum in hoc genere librum, cui titulus est: *Formalitates juxta Doctrinam Doctris Angelici*. Quo in libro agit de terminis Thomæ usitatis. Prodiit ille, cura Alphonsi de Marcho, Averfani, Neapoli anno 1605. in fol.

6 DURANDUS à SANCTO PORTIANO. Etiam ille inter antiquos Heroas scholasticos est, vixitque anno 1320. Scripsit *Commentariorum libros 4. in Petri Lombardi sententias Theologicas*, primum per Nicolaum à Martumbos, & postea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpia anno 1567. in fol. Ejus meminit Trithemius in *Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum*. Fuit Ordinis prædicantium, & Aniciensis Ecclesiæ Episcopus, quem *magnum Declamatorem sermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen est. Ille Speculum Juridicum scripsit, quam ob causam *speculator* vocatur, quo continentur, quæ ad processum & fori observantiam spectant.

7 ÆGIDIUS ROMANUS, Ordinis S. Augustini, & illustris generis. Vixit anno 1290. Fuit Thomæ Auditor, ejus defensor accerrimus, multaque in illius dogmata scripsit, sed tamen illa Commentariis suis super Aristotelis quosdam libros immiscuit. Ejus extat *Commentarius in libb. 8. Physicorum, de cælo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus in 8. Ursellis anno 1604. *Quæstiones illius Metaphysicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetoricam vero Aristotelis*, unâ cum Alpharabii *Compendiosa Declaratione*; addita quoque Aristotelis *Poëtica*, cum Averrois in eandem *summa*. In his tamen sordibus aliqua invenias sæpè, quæ non spernas, inprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Aristoteles. Editus est *Commentarius* ille anno 1515. Venetiis in fol. caractere Gothico. Scripsit & *Quodlibetum variarum questionum*, editum Venetiis anno 1502. in fol. Adduntur Operi *Theoremata ejusdem de corpore Christi*, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris*. Peculiare illi Elogium tribuitur, quod appelletur Doctor fundatissimus. Habent enim omnes Scholastici suos titulos. Bonaventura, cujus supra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an fortè in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus Seraphici præceptor.

8 JOHANNES DUNS SCOTUS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque habuit *Doctores & Magistri subtilis*, à quo orta est peculiaris Scotistarum Secta, uti à Thoma Thomistarum. Perpetuus fuit Thomæ Impugnator, habuitque suos Assedlas & cum Thoma conciliatores. Legi potest

est ejus singulare Elogium inter inscriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti scilicet, Thomæ & Bonaventuræ; Argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus sunt *Commentarii in Lombardi sententias*, editi caractere Gothico in 4to. quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De cæteris ejus Operibus V. Abr. Bzovii *Annales*, Tomo 15. p. 765. ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra Editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in sententias*, cæterorumque operum Scoti, Editio procurata est ab Hugone Cavello. Atque ille est, quem impugnavit Bzovius; pro Cavello verò & Scoto Apologiam iis præfixit Hugo Magnesius, ejusdem Ordinis Minor; prodiit hæc novissima Editio Colonia anno 1635. Causæ, ob quas impugnata fuit Doctrina Scoti, multæ sunt, imprimis Assertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præprimis à Jansenio. Historia illarum litium habetur in *præfatione ad lectorem*, quam præmisit Apologia suæ Hugo Magnesius, in quâ potissima, quæ ad has controversias spectant, recensentur.

MAGISTER HIERONYMUS de FERRARIIS. Utilissimus ejus Viri liber est, & Indicem præstat in Joh. Scoti Opera, cujus titulus: *Loci Communes ex libris sententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentissime collecti*, in quibus non solum omnia, quæ sunt scitu digna, per modum Repertorii indicantur, sed etiam sententiæ, ad dogmata, & Casuum decisiones, pertinentes, continentur, adjectis propositionibus à Scoto contra D. Thomam assumptis, quas Johann Capreolus confutavit, asterisco demonstratis. Opus hoc usui futurum est non solum illis, qui Scoti, sed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel sententiis, adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. significat Scoti propriam opinionem, T. significat Thomæ sententiam; per P. H. notatur Aristotelis opinio; per A. U. Avicennæ sententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum Opiniones, quæ a Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus insertas. Denique hoc Opus ita comparatum est, ut omnibus Scoti editionibus adaptari possit. Autor est Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevenensis, Ordinis prædicantium, excususque est liber Venet. anno 1597. in 4to. apud Joh. Baptistam & Joh. Bernhardum Sessam. Errores typographici multi admissi sunt, ob Typothetarum incuriam, quos excusat Typographus. Præmissa est huic libro præfatio erudita Gascalini Regiselmi, qua Theologiam scholasticam adversus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta est, & multa habentur in illa ad historiam Philosophiæ scholasticæ illustrandam utilia.

FRANCISCUS ARETINUS. Produximus supra Autorem, qui *Formalitates D. Thomæ* scripserat, i. e. Expositionem de terminis Thomæ usurpatis. Adeundem modum de *Formalitatibus* Scoti scripsit quidam Mag. An-

tonius Sirectus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciscus Arretinus, Ordinis Minorum de Observantia Generalis Definitor, ac Heturix Ducis Theologus ac Confessionarius, in quo, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controversiæ, quæ inter Scotistas versantur, facillimè resolutissimæque explicantur*; prodiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & Jac. de Francis, anno 1606. in 4to.

- 11 JOHANNES PONZIUS. Ut Thomas habuit Dogmatum suorum, Epitomatores, de quibus in seqq. plura, ita & Scotus. Nam, post multorum Commentarios in Scotum, & conciliationes cum Thoma, de quibus in seqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagia Hybernus, Ordinis fratrum Minorum S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Isidori primarius Prof. *Curriculum Philosophicum ex doctrina Scoti* concinnavit, cui tit: *Philosophiæ ad mentem Scoti Cursus integer, primum editus in Collegio Rom. fratrum Minorum Hibernorum*, postea ab ipso Autore, in conventu magno Parisiensi, recognitus, insuperque *moralis Philosophiæ, Variisque Editionibus, locupletatus*; prodiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. in fol. Proponit autem in isto libro non tantum doctrinam & thesin Scoti, sed & adversus adversarios defendit.

- 12 CLAUDIUS FRASSEN. Persequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmaticè proposuerunt. Inter eos est Cl. Frassen, Minorita Peronensis, & in majori conventu Parisiensi Philosophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philosophia Academica, quam ex selectissimis Aristotelicis & Scotistis, rationibus ac sententiis, brevi ac perspicua methodo, adornavit*. Liber ille editus est Paris. sumtibus Dionysii Therri, in 4. anno 1657. Laborat in illo Autor iste, ut strictam brevitate cum solida claritate connectat, omissis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholasticos istius temporis penè ita in morem abierunt, ut nunc apud Jctos. Breviter quoque defendit Scotum suum, vindicatque ab impugnationibus aliorum. Thomistæ & Scotistæ pertinaces inter se habuerunt controversias, de quibus, earumque historia, videatur passim Antonius Wood in *Historia Universitatis Oxoniensis*. Jesuitæ tamen præcipuè Thomæ doctrinam secuti sunt, quos ob eam causam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapiensis, in libro *Responsionum ad Expositiones recentium quorundam Theologorum, contra scientiam mediam* (qui prodiit anno 1644. in 4. Lugd.) *Parte 2da, sect. 12*; ubi omnem Jesuitarum Thomistarum familiam, Svarezium, Molinam, Vasquezium, Gregorium de Valentia, Fonsecam, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat. Idem Autor, *part. 3. sect. 5. n. 23. & part. 2. sect. 12. n. 29.* plura habet de Veteribus Thomæ Adversariis, & *ibid. n. 54. & 58.* de Thomistarum recentiorum Heterodoxia, &

& à Veteribus discrepantia, quæ omnia ad hiftoriam horum hominum accuratius pernoſcendam pertinent.

BARTHOLOMÆUS MASTRIUS. Barth. Maſtrius de Meldula, & 13
Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliae provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Diſputationes in Organon Ariſtotelis*, quibus ab adverſariis Veteribus Scoti Logica vindicatur, quarum altera Editio prodiit Venet. ap. Marcum Ginammum, anno 1646. in 4. Præmiſſa eſt huic libro præliminaris quædam Diſſertatiuncula de doctrinâ Scotiſtica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recensentur omnes miraculoſæ apparitiones & monitiones de doctrinâ illâ, de quibus ipſi Autores viderint. Allegantur multa Virorum doctorum & illuſtrium Elogia, quæ omnia ad hiftoriam hujus doctrinæ conducere poſſunt. Ejusdem Maſtrii, ſed non cum fratre ſuo juncti, extant *Diſputationes in 12. libb. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in quibus Scoti Metaphyſica doctrina vindicatur, editæ Venetiis anno 1646. in 4. In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotiſta, de quo ſupra vidimus, queritur, quod in *curſu ſuo Philoſophico*, nomine ſuo ſuppreſſo, ſua quædam deſcripſerit, & in quibusdam ſe nominatim inſectatus fuerit. *Tomus poſterior Metaphyſicorum* anno ſequenti 1647. eſt editus. Ejusdem extant *Diſputationes in libros de cœlo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille ſocium habet Bonaventuram Bellutam. Editæ ſunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium anno 1640.

JOHANNES de RADA, Arragonius, Episcopus Pactenſis, & in Sal- 14
manticensi Academia Theol. Proſ., Conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controverſiis Theologicis; Tit. eſt: *Controverſiæ Theologicae inter S. Thomam & S. Thomam & Scotum ſuper 4. libb. ſententiarum*, in quibus pugnantes ſententiæ referuntur, potiores difficultates elucidantur, & reſponſiones & argumenta Scoti rejiciuntur. Autoris hujus conſilium expoſitum vide in præfatione, hujus libri, cujus partes ſunt 4., prodierunt autem Colonia Agripp. anno 1620. in 4. ap. Joh. Crithium. Liber utiliſſimus eſt, & in hoc argumento palmaris.

JOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomi- 15
ſtas & Scotiſtas eſt, qui tamen eâ libertate utitur, ut neutri ſe ſectæ interdum applicet, ſuasque ſententias proponat ac ſtabiliat, deſtructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Franciſci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam provincialis. Ejus extant *Deciſiones Philoſophicæ*; ita enim inſcribit. Earum partes ſunt tres, prima de Logica, ſecunda de Phyſica, tertia de Metaphyſica. *Logica & Phyſica* prodiit Monachii in fol., apud hæredes Cornelii Leyſerii, anno 1644.; *Metaphyſica* ibidem anno 1645. Liber ille utiliſſimus eſt, nam quaſi

per compendium proponit omnem doctrinam Thomistarum, Scotistarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, distinctissime illorum proposuit sententias, earumque differentias à cæteris, suo interposito ubique iudicio, ut equidem non meminerim ab alio quodam Autore simile quid factum. Parti ejus primæ, *Logica* sc. adjicitur *Examen Dialecticæ Aristotelicæ, Nominalium, Realium, Ramæ & Lullianæ*, de quibus singulis ille utilissima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia à Realibus, agit prolixè. Nominales sc. ait, disputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipsis Reales, E. g. cum de homine disputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales verò naturam humanam ipsam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel absolutè summam supputant, vel calculis utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipsis uti, ut si Arithmeticus velit uti calculis ad summam Aureorum eliciendam: Reales verò ipsos aureos nummos numerare & subducere. Mentionem hic facit de Veteribus quibusdam, Sectis Scholasticorum, nunc abolitis, quæ apud ipsum prolixius legantur. Adducit deinde omnia illa capita sententiarum per partes, in quibus Nominales à Realibus discrepant, & in quibus consentiunt. Hæc ubi recensuit, singulis suum iudicium subnectit. De doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit, &, quod Lullium attinet, non quidem è diametro Aristoteli contrarium, sed generaliores quosdam terminos commentum, rectè judicat, illam doctrinam potius inservire extemporali & tumultuario sermoni, quam accuratæ & philosophicæ disputationi. In Physicis & Metaphysicis subjicit semper quoque Nominalium doctrinam Thomisticæ ac Scotisticæ, ut hic Autor instar omnium esse possit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in cæteris; qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hætenus fuit.

- 16 M. MEURISSE. Frater Martinus Meurisse, Royensis, Ordinis Minorum, Doctor & Prof. Theologus Parisiensis, *Metaphysicam* scripsit *ad mentem Doctoris subtilis*; Tit. libri est: *Rerum Metaphysicarum libri 3*. Prodiit Paris. ap. Dion. Moreau in 4. anno 1623. Cui Operi magnifica Elogia suspenduntur ab Encomiastis, Poetis nonnullis non contemnendis.

- 17 PETRUS HISPANUS. Inter antiquiores ille est, ac nescio quomodo prætervisus, tam Osiandro, quam Alstedio, in Scholasticorum Chronologia. Floruit anno 1272. Episcopus Tusculanus à nonnullis habetur. Helvicus illum postea Pontificem factum esse ait, de quo tamen, certò quod pronunciem, non habeo; Gaddius certè Dignitatis ejus non meminit, qui talia tamen diligenter annotare solet. Celebris est *libro summularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialectices proponit, cum alii integra opera *summas* vocent.

Hinc

Hinc solet Summulator dici. In eum extant diversorum Commentarii Joh. Verforii, Prof. Colonienfis, & Petri Tartareti, Parisiensis. Petri Hispani *Summulae Logicales*, cum Verforii *Expositione*, & *Parva Logicalia*, eidem adscripta, prodierunt Colon. ap. Anton. Hieradt, anno 1622. in 4. Petrus Tartaretus qui fuit Scotista. *Commentarium* in hujus *Summulas* scripsit, qui uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philosophica, Physica, Metaphysica, seu *Commentarius in libb. Aristotelis naturales, Metaphysicos, & morales*, prodierunt Venet. in 8vo anno 1621. apud Jac. Sansinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Ascensius. De universis Petri Hispani Operibus vid. Gaddium p. 265.

DOMINICUS de FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugnatores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non possum. Verosimile est, illum Johanni Capreolo fuisse æqualem, oriundo ex inferiore Germania, qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus est Regens Bononiensis. Docuit multis in locis, ac scripsit in Aristotelis libb. pene omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt. Certè non est ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeò sordidus, ut alii istius temporis scriptores. Aristotelem, Albertum M. & Thomam, unicè sequitur, quem adversus Scotum & Scotistas acerrimè defendit, & in Pseudo-Thomistas ubique insurgit. Catalogus omnium eorum, quæ scripsit, non existat. In illis tamen quæ servata sunt, deprehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Aristotelis libros Logicos omnes, libros Physicos, de cælo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica & Politica*. Composuit quoque *questiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett. Aristotelis sedulò volvit, & contulit. In Alberto M. multus est, quem diligenter legit, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ supersunt ejus Metaphysica, *Commentarios* scil. in XII. libr. *Aristotelis Metaphysicorum*, in lucem edidit F. Cosmos Morelles, Theologus Colonienfis, & per illas terras Generalis Apostolicus Inquisitor, magna cura & diligentia, unà cum *questionibus* ejus. Falsas citationes locorum Thomæ, & Aristotelis, aliorumque, expungit, genuinas substituit. In Aristotelem & Thomam juravit iste Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomistis, acerrimè se opposuit. Editus est liber ille Colonia Agrippinæ, Typis Arnoldi Kempensis, & Francof. apud Anton. Hierath, anno 1621. in fol. Vel ideo in pretio debet haberi hic Autor, quod Germanus sit.

JOHANNES à S. THOMA. Fuit ille Olyssipponensis, Ordinis prædicantium, Professor in Complutensi olim Universitate, postea in Salmaticensi, Theologus. Scripsit *Cursum Philosophicum Thomisticum, ad exactam veram, & genuinam Aristotelis & Doct. Angelici mentem*. Partes ejus 3. sunt. Prima continentur, *Dialecticæ Dispp.* omisfis alienis & prolixis citationibus; secunda

parte agit de physicis; de Metaphysicis vero & anima, in 3tia parte. Librum illum emendatiorem in lucem edidit Thomas de Sarria, Compellanus, Ordinis prædicantium, Colon. Agripp. apud Mynchium, onno 1638. in 4. qui maximis illum elogiis ornat in libri præfatione. Ac sanè non contemnendam operam posuisse in hoc opere Autor ille videtur. Nam secundum hujus scholæ propria ordinatè procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

20 MICHAEL ZANARDUS Bergomensis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non pauca scripsit, testibus illis, qui Censuram ejus *Physicæ & Metaphysicæ* præposuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarios* ejus, cum *questionibus ac dubiis*, in 8. libb. *Physicorum Aristot.* ubi diligens est in dubiis movendis, iisque resolvendis, quibus uti possunt, qui in hoc scientiæ genere disputaturi sunt ex principiis Aristotelicis. Eidem methodo insistit in *Metaphysicis*, in quibus Principia Thomæ, ab antiquis & Recentt. Impugnatoribus, defendit. Liber editus est Colon. Agripp. apud. Woetzerum, anno 1622. in 4to.

21 DOMINICUS BANNEZ Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Professor Theologiæ primarius, in Salmaticensi Academia, patria Mondragonensis, scripsit in nonnulla Theologiæ Thomæ, & quidem in primam partem summæ ejus, usque ad 64. questionem. Scripsit item in secundam secundæ, de fide, spe, & charitate, *Commentaria*, quæ ad questionem 46. pertingunt. Uterque liber prodiit. Lugd. apud Stephanum Michaellem, anno 1588. in fol. Inter celebres aliàs habetur Commentatores, ac fit magni à suis. Ejusdem exstat *Institutiones minores Dialecticæ*, quas *summulas* vocant, quæ editæ sunt Colonia anno 1617. in 4to.

22 NICOLAUS DE ORBELLIS. Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotista. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripsit *Compendium super sententias*, elegantiora Doct. subtilis dicta summatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdus, qui non sine Elogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipsius judicio accedimus, illa, quæ à Scoto confuso quodam ordine digesta sunt, hic adeò succincte, ordinatè, & lepide, in ordinem redegit, ut singula verba singulis ferè quadrare videantur sententiis. Editum est *Compendium* hoc Parisiis, apud Johann. Petit, anno 1511. in 8avo.

23 BARTHOLOM. a MEDINA, Ord. Prædicantium in Salmaticensi Academ. Theologus primarius, *Expositiones in Thomam* scripsit. Et quidem exstat ejus *Expositio in primam secundæ*, quæ edita est Venetiis anno 1550. in fol. Præfatio ejus præfixa Encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hispa-

Hispanis Thomisticam doctrinam illustrarunt, in quibus ille celebrat Franciscum Victoriam, in Salmaticensi Academia Professore, qui *præclarus eruditione, Ingenio eloquentia, abdita Thomæ arcana discipulis patefecerit, ut se ipsum superasse videatur*, imo qui *Hispaniam primus Theologizare docuerit*. Nolo recensere omnia, quæ ille prolixè in laudem Ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere potest, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, *de pace & bello* opus suum suscipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Francisci Victorix discipulum primarium, Melch. Canum, Episcopum Canariensem Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam reliquerunt, sed inedita. *Expositio Ejus in tertiam D. Thomæ partem, usque ad questionem LX, complectens tertium librum sententiarum, edita est Venet. anno 1581. in fol.*

JOHANNES PAULUS NAZARIUS. Cremonensis, Ord. Prædicat., 24
itidem inter Commentatores est Thomæ. Ejus extant *Commentarii & controversiæ in partem primam D. Thomæ*. Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tum, cum *Commentaria* hæc scriberet, in Academia Bononiensi tertium Regens. Multa super Thomam scripsit, ut testatur ejus præfatio. Non enim tamen Theologia, sed & Philosophica, prælegit. Diligens est in Autorum sententiis citandis, pro Thoma facientibus, & in Thomisticis defendendis. Prodiit Bononiæ anno 1619. *in fol.*

DIDACUS NUGNO CABEZUDO. Hispanus, Ord. Prædicator. SS. 25
Theologiæ Magister, & in Collegio D. Gregorii Vallisolitano Regens primarius, *Commentaria scholastica scripsit in tertiam S. Thomæ de Sacramentis Ecclesie, duobus Tomis comprehensa, cum aliis 4. Tractatibus, Primò de auctoritate Pontificis & Conciliorum, secundo de indulgentiis, tertio de auxiliis divine gratie* (de quo argumento vetitum postea fuit aliquid scribere ab ipsis Pontificibus) quarto *de bullis Pontificiis quas vocant Cruciatas*. Adjiciuntur 3. indices: Editus est lib. Colon. Agrippinæ *in fol.* apud Petrum Cholinum, anno 1630.

DOMINICUS à Soto. Segoviensis, prædicat. familiæ Theologus, cujus 26
supra §. 23. mentionem fecimus, & quem adeo in præfatione sua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios *divinos*: Ejus extant multa, tam Philosophica & moralia quam Theologica *Commentarii in Porphyrii Isagogen, Aristotelis Categorias, & libb. de demonstratione, una cum questionibus editi sunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptiste fratrum, anno 1587. in 4to.* Scripsit præterea *Commentarium in libb. 4. sententiarum, cum quest.* editum Venetiis anno 1569. *in 4to.* & Lovan. anno 1573. item *questiones in Aristotelis libb. physicorum, Venetiis anno 1582. in 4to.* *Commentarium in Epistolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de natura & gratia, editos Venetiis anno 1547, in 4to.* & Lugduni *in fol.* anno 1581. nec non libb. X.

commentariorum de iustitia & jure, omnibus notissimos, quibus accesserunt *libri de iuratione & adjuratione*. Prodierunt Venet. anno 1600. in fol.

- 27 JACOBUS GRANADUS, Gaditanus, è Societate Jesu, Theologiæ Prof. scripsit *Commentarios in summam S. Thomæ*, multum æstimatos. In primam ejus partem, exstant 3. Tomi, editi à Cramoifio Mussiponti in 4to. anno 1624. & Hispali, apud Franc. a Lyra, anno 1623. in fol.

- 28 COLLEGIUM COMPLUTENSE. Celeberrima illius *Commentaria in Thomæ doctrinam Philosophicam* prodierunt sub Tit: *Disputationum in Aristotelis Dialecticam, Philosophiam naturalem*, 3. libb. de anima & Metaphysica. *Disputationes in Dialecticam & Philosophiam naturalem*. Prodierunt Lugduni anno 1650. in fol. Metaphysica quasi in supplementum totius Cursus Philosophici addita videntur. Autor præfigitur Blasius a S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. in fol.

- 29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana scripsit *Cursum Philosophicum, sive Disputationes circa cursum Aristotelis Philosophicum, Selectas ex subtiliore doctrina Academiæ Complutensis*. In partes 3. illum, dispescuit Cursum, ut plerique, Epitomator Majoris istius Operis, quam ipse non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. in 4to A. 1641. apud Wilhelmum Friesen.

- 30 PAULUS VALLIUS, Romanus ille fuit, & è Soc. Jesu. Scripsit *Philosophiam secundum Aristotelem & Scholasticos, Thomam præcipue, in X. distinctam Tomos*. Logica prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Prost, A. 1622. in fol. Vastissimum est opus, in quod conjecit omnia pene Scholasticorum dogmata; diligentissime enim conferuntur & congeruntur. Cæteri Tomi in universam Philosophiam, an & quando prodierint, nunc equidem dicere non possum.

- 31 EUSTACHIUS à S. PAULO, Ex Congregatione Fulienfi Ordinis Cisterciensis. Scripsit *Summam Philosophiæ quadripartitam*, quæ agit de Dialecticis, Phisicis, Moralibus & Metaphysicis. Singulis partibus singulos Tomos tribuit. Est hæc quasi Breviarium & Epitome Philosophiæ Scholasticæ. Editus liber est Paris. apud Carolum Castellanum, anno 1614. in 8vo Joh. Ad. Scherzerus in Compendium redegit, in *Breviario Eustachiano Philosophico*, Lipsiæ A. 1663. in 12. excuso.

- 32 BERHARDUS MORISANUS, Derensis Hybernus, scripsit in *Aristotelis Phisicam, Logicam, & Ethicam Apotelesma*, quo Controversiæ, tam veteris, quam novæ, ex mente Aristotelis & Scholasticorum, deciduntur. Editus liber ille est Francofurti, apud Petrum Mareschallum, A. 1625. in 4to.

- 33 PAULUS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Quæstiones Metaphysicas* acutissimas scripsit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Edi-

Editæ sunt Ursellis, in Archi-Episcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratium, A. 1622, in 4to.

ROBERTUS de SORBONA. Ejus mentionem *b. l.* facio, non quod ipse quicquam scripserit, sed quod instituerit pro Scholasticis, qui Theologia vacarent, Parisiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Ista enim ejus liberalitas etiam causa fuit, ut Theologia Scholastica, propagata fuerit præ cæteris. Vide ejus Elogium apud *Gaddium* p. 329.

SYLVESTER PRIERIAS, Pedemontanus fuit, & ibidem docuit, scripsitque multa, tam Theologica, quam Philosophica, nonnulla quoque juridica. Scoti inprimis infensus, *Malleum Scotistarum* scripsit, & *Defensionem doctrinæ* D. Thomæ. Fuit Antagonista Lutheri, unâ cum Cajetano. Idem Professor Patavinus, & postea Romanus est factus.

BALTHASAR TELLEZ, Lusitanus Ulyssiponenfis, è Soc. Jesu, primarius Ulyssippone Theologiæ Professor. Ejus exstat *summa Philosophiæ universæ*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inscripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Conimbricensi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipuè spectat ad usum Philosophiæ in Theologia. Immiscet enim quæstiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philosophos agitabantur. In omnibus Thomam sequens, sed ita tamen, ut Scholasticorum quoque jungat sententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim physica, quicquid è veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad suum pertrahere argumentum potuit, non omisit. Partes ejus *Summæ* 4. sunt, editaque est Parisiis anno 1644. in 8vo.

FRANCISCUS MAYRO, Natione Gallus, Scoti discipulus è Franciscanorum familia suo tempore celebris. Joh. Picus enim in Apologia sua, judicat illum *Magistri sui, Scoti, famam & ingenium emulari*. Trithemius quoque appellat *doctissimum*, & majori ornat elogio, quam ipsum Ochamum Peculiare cognomen *Doctoris illuminati* accepit. Vixit Anno 1320. De primo principio scripsit, & de Univocatione formalitate ac Quodlibeta. Vide de eo *Gadd.* p. 38. de Scriptoribus.

FRANCISCUS SYLVESTER. Ferrariensis, Ord. Prædicat. Generalis, Theologus, ac Philosophus, inter alia *quæstiones* scripsit in 3. libb. *Aristotelis de anima*, quas *additionibus* suis, aliisque *quæstionibus philosophicis*, illustravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnasio Prof., cujus supra §. 5. mentionem fecimus. Editus est liber Venet. A. 1629. ap. Scotum.

MATTHIAS BORRUL. Valentinus, è Societate Jesu, de divina scientia futurorum contingentium, præcipuè media, scripsit, quod opus prodiit Lugd. A. 1656, in 4to. Respondet hic aliorum dubitationibus & controversiis; est enim hoc argumentum præcipuè difficultatibus plurimis imple-

xum. De consilio hujus operis vid. præfatio ejus ad lectorem. Jungi illi potest Pauli Leonhardi scriptum *de Scientia Media*, qui Hybernus fuit, in quo respondet explicationibus Recc. Theologorum, contra scientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni Anno 1644. in 4to. Sententiam ejus litis dabit præfatio ad Lectorem, & pars prima ipsius Operis.

40 PETRUS HURTADUS DE MENDOZA. E Societate Jesu', magni nominis Scholasticus è Recc., scripsit *Cursum Philosophicum*, qui rarior est, de quo nunc dicere non possum, quando editus sit. Ejus sententiæ & opiniones citantur passim ab aliis. In Theologicis exstant ejus *Disputationes de Deo Homine, sive de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conscriptæ, in quibus omnes illæ controversiæ, a Scholasticis agitatæ, vel ab Hæreticis motæ, operosè excutiuntur. Opus illud est excusum Antvverpiæ, apud Martinum Nuthium, in fol. A. 1634. Fuit ille Salmanticensis Academiae Professor Theologus primarius.

41 FRANCISCUS à VICTORIA. Ejus supra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hispanus Ordinis S. Dominici, cujus exstant multa, tam Theologica, quam Philosophica scripta. In Theologicis scripsit *Summam Sacrorum Ecclesie*, quæ edita est Antvverpiæ anno 1562. in 12mo, nec non Venetiis, additis multis quæstionibus & Conciliorum Decretis, præsertim Tridentini, studio Thomæ Choves, & Antvverpiæ, apud Petrum Belletum, anno 1558. in 12. Scripsit & *Praelectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antvverpiæ in 8vo, Ingolstadiæ A. 1580. in 8vo & Lugduni A. 1557. & 1586. in 8vo. Illi rarissimi sunt, & magno, quod scio, pretio venditi. Magna illi Elegia tribuuntur à Medina. Sunt qui eò usum fuisse Grotium in multis autumant, quanquam rarò ille allegetur. Nisi me fallit memoria, ejus mentio est facta in *prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, Editionis novissimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrimè in lucem prodiit.

42 GABRIEL VASQUEZ. Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholasticos nominis, scripsit in *Summam Thomæ*, & quidem, si rectè memini, in plerasque ejus partes. Nisi me fallit memoria, deficit *secunda secunda*. Quatuor vasta sunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Editi sunt Antvverp. anno 1621. sed priores Editiones imperfectæ prodierunt Colon. in fol. ap. Anton. Hieratum anno 1599. & 1600. Scripsit item *de cultu adorationis libb. 3.* qui editi sunt Moguntia, apud Anton. Albinum, Anno 1660. in 8vo. Exstant quoque Ejusd. *Disputatt. Metaphysicæ, desumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antvverpiæ A. 1618. in 8vo. Continentur illo libro pleræque Dispp. Metaphysicæ, quæ usum suum habent in Theologia, sed quæ tamen argumenta ex Philosophicis ducunt, quales sunt Controversiæ de Communicatione Idiomatum, de unionem naturarum humanæ & divinæ, de Personarum distinctione, de Dei existentia adversus Atheos

Atheos, & demonstratione existentiae ejus adversus ipsos nonnullos Scholasticos, similiaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andreæ Taxander in *Catalogo Clarorum Hisp. Scriptorum*, uti ex cæterorum ejus Operum. Collegit enim tantum ex *Catatalogis nundinarum Francof. Scriptorum* suos, quorum illic parca seges est. Accuratiores de Hispanicis illis Scholasticis notitia habetur in accuratissimo Opere *Hispanica Bibliotheca*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

FRANCISCUS SVARETZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pontificiorum, qui & nostræ religionis hominibus magno usui esse potest. In omni Theologia controversa, cujus ille quasi quidam Oceanus est. Vasta ab illo scripta sunt Opera, quæ Tomis XVI. constant. De quibus hoc notandum, posteriores Tomos anticipare annos Editionis priorum, quod hanc ob causam factum est. Cum Censuræ rigidæ tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de quibus ipsis inter se diutius aliquando est disputandum. Hinc factum est, ut posteriores libri interdum citius ex ipsorum censura lucem aspexerint. Scripsit autem in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in summæ partes omnes. Prodiierunt Mogunt. in fol. ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut dixi, plane interversus est. Tertius anno 1619. primus anno 1622. prodiit. *Metaphysica* ejus *Disputationes* editæ sunt Tomis duobus Mogunt. A. 1614. in fol. Fuit Granatensis, & Theologiæ Professor in Academia Conimbric. Magna illi Elogia suspendunt ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *universi orbis Magistrum*. Præter hæc in Thomam *Commentaria*, scripsit & alios libros egregios, inter quos est *liber de legibus, & legislatione*, Jctis utilis, in fol. scripsit & *de auxiliis divinæ gratiæ, & Defensionem fidei Catholice adversus Jacobum, Angliæ Regem, & adversus Anglicanæ Sectæ errores, cum Responsione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus prodiit in fol. Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium in *Bibliotheca Patrum Soc. Jesu*, ubi Scholasticorum è Jesuitarum familia Opera satis accuratè recensentur.

ANTONIUS RUBIUS, vel RUBIO. Rhodensis, Theologiæ D. è Soc. Jes. docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philosophiam, quam Theologiam, Annos amplius XX. unde novus Orbis Veterem beavit aliqua *Logica*, quæ *Mexicana* dicitur, Complutique est edita, & dehinc Colon. Agripp. recusa, apud Arnoldum Mylium, anno 1605. in 4to. Satis ille prolixus Commentarius in Logicam est, ubi coacervat penè omnium Doctorum sententias, tum quæ pro sua faciunt, tum quas prolixis Dispp. refutat. Editi sunt postea alii ab illo libri, in omnes Philosophiæ partes, sed modo quodam compendiario. Nam Dialectica in quæstiones breves contracta, ad quas breviter respondetur, omisissis prolixis illis Dispp. quæ in

logica illa Mexicana apparent, sive *Commentarii in Universam Aristotelis Dialecticam* (ita enim titulus habet), editi sunt Colon. Agripp. anno 1624. apud Johannis Critii hæredes, in 4to. *Commentarii in 8. libb. Aristotelis de Physico auditu, una cum dubiis, & questionibus*, Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. in 4. *Commentarii in libb. Aristotelis de cælo & mundo*, itidem cum questionibus, & dubiis, Colonia anno 1626. in 4to. *Commentarii in libr. Aristotelis de ortu & interitu*, ead. methodo scripti, ibidem anno 1634. in 4to. *Commentarii in libr. Aristotelis de anima* Colon. 1644. in 4to. apud Johannem Critium. Sequitur autem in omnibus sententiam Thomæ. Alius est ab hoc Antonius Rubio, seu Antonius Ruvius, Legionensis, Ordinis S. Francisci, qui scripsit *Affertiones Catholicas, adversus Erasmi in operibus passim occurrentes errores*, libris IX. editas Salmanticæ, apud Canovam, anno 1568. in fol.

45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroes Scholasticos est, cujus celebratissimum Nomen tum apud Pontificios, tum apud nostros, est. Fuit Jesuita Hispanus, scripsitque vastos *Commentarios in Thomæ summam*, qui Tomis constant 4. & primò quidem Ingolstadii prodierunt, sed postea Lugduni anno 1619. Scripsit & *controversiarum Libb. adversus Lutheranos & Calvinianos*, magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam opera, quæ Lugduni junctim sunt excusa, scripsit *Analysin fidei Catholicæ* (ubi agit de Ecclesia Pontificia, traditionibus &c), *de vera Majestate Christi*, *de S. Trinitate*, & aliquos libros *de Idololatria*, optimum sanè scriptum. De illo amplius videri potest Alegambius, in *Scriptoribus Societatis Jesu*,

46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, è Societate Jesu, *Cursum Philosophicum*, conscripsit, qui aliquoties editus est. Prima Editio prodit Lugduni anno 1651. in fol. altera ibidem anno 1663. quæ & melior est, & auctior. Nem respondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellitationes, inter quem & ipsum perpetua videtur esse æmulatio. Sed sunt tamen illi Scholasticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unice nituntur, sed Recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, suis principiis accommodant. Scripsit Oviedus tamen in *summam D. Thomæ*, in primam sc. ejus partem, primam secundæ, & secundam secundæ, quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam secundæ* editus est Lugduni anno 1646. in fol. *Comment. in secundam secundæ* Lugd. 1651. in fol. Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutensi, vir certè laude sua dignissimus & qui Compendium pene esse possit omnium ante se Scholasticorum.

47 RODERICUS DE ARRIAGA. Hispanus Lucroniensis, è Soc. Jesu, Prof. in Pragenfi universitate, cujus Viri Laudes à multis, & meritò quidem, celebrantur, arguitque eas ipsa Operum Philosophicorum editio, quæ quater

terprodierunt, scripsit *Cursum Philosophicum*, cujus 5ta Editio prodiit Lugd. anno 1653. apud Claudium Prost, in folio. Hoc ejus Opus curiosius elegantiusque videtur scriptum esse, quam ceterorum in hoc genere præsertim, cum ad observata Recentt. sapere respiciat, quod & ipse se facturum in præfat. pollicetur, exemplo Franc. Svarezii, quem *hujus seculi Gigantem inter Scholasticos* appellat. Sequitur & suas quasdam sententias, à reliquis scholasticis discrepantes, sed magis in Compendium sua trahit, quam Oviedus, qui prolixior est. Ejus exstant *Disputationes Theologicae in summam Thomæ*, 8. Tomis, qui prodierunt Antwerpia, ab anno 1643. ad annum 1655, quo ultimus in folio est editus.

ANTONIUS POLUS Venetus, scripsit, ut tit. habet, *Novum veritatis lumen in libb. Aristotelis de anima*, à nullo unquam Peripatetico ita perfecte cognitum, quod prodiit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. in 4to, & toti Cardinalium Collegio inscriptum est. Videtur hic esse Novator, & quidem satis argutus, qui ubique Aristotelem, ejusque Interpretes cum Scholasticis confert, & singulis pene paginis, jam in Thomà, jam in Interpretationibus, aliisque Scholasticis, aliquid reprehendit, ac quasi intedum eos contemptui habet. Scripsit item *Abbreviationem veritatis animæ rationalis 7. libris explicatam*, quæ prodiit apud eundem, Venet. anno 1588. inscriptaque est Gregorio XIII, Pontifici, ubi multæ ventilantur controversiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & similes, in quibus profunda opus est speculatione. Scripsit *Dilucidationem veritatis, in Proœmium Physicorum Aristotelis, a nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatum*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoscendi principiis. Scripsit etiam *Digressionem de Circulo lacteo, in defensionem Aristotelis, adversus omnes Peripateticos*. Quo certe, nescio, quid sibi velit ille, qui Aristotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falsus est. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum esse? Qui ab Aristotele hic dissentiant, vel Scholastici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adversus illos pro Aristotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Frustra itaque ab illo respondetur Scholasticorum opinionibus, cum omnes cæci sint, qui Aristotelis sententiæ suppetias ferre argutiunculis suis volunt.

PHILIPPUS à Sanctissima Trinitate. Carmelitarum Discalceatorum Provinciæ sanctæ Theresiæ in Gallia Provincialis, scripsit *Summam Philosophicam ex mira Aristotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomisticæ intelligentiam*, quæ edita est Colon. Agripp. apud Wilhelmum Friesen, anno 1665. in 8. Et ille quidem ita sequitur Thomæ vestigia, ut & *Philosophicam suam summam*, ad methodum & rationem *summæ Theologicæ Thomisticæ* dividere voluerit. Uti enim ille *summam Theologicam* in 3. partes, ita hic *Philosophicam* in totidem divisit. Quomodo etiam Thomas secundam par-

tem, ob prolixitatem, divisit in *primam*, & *secundam secundam*, ita hic quoque secutus est ordinem Thomæ in proponendis quæstionibus & Articulis, à quo se ne latum quidem unquam discessurum pollicetur.

- 50 CHRYSTOSTOMUS JAVELLUS. Canapitius, Ordinis Prædicatorum, varios libb. scripsit in Philosophiam Aristotelis, quàm pene totam, suis illustravit commentariis. Frequens ejus apud Scholasticos nomen, est. Scripsit *Commentarios in Logicam Aristotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. in fol. Comm. in libb. *Aristotelis Physicos ac Metaphysicos*, Venet. anno 1555. in 8tavo; in libros *Aristotelis de anima quæstiones*, ibidem in 8vo; nec non in *Aristotelis libros physicos quæstiones* in quibus resolvuntur Dubia Aristotelis, & Commentatoris ejus Averrois, ac deciduntur juxta Thomisticum dogma, Venet. anno 1555. in 8tavo. Scripsit & *Institutiones divinas & Christianas morales Philosophiæ*, in partes 8. divisas, Venet. 1566. in 8vo. Omnium illorum librorum, si rectè memini, Collectio instituta est, ac uno Volumine edita in folio. Sed non succurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Rostochiensis.

- 51 JACOBUS FOURNENC. Presbyter congregationis Oratoriæ Dni Jesu, Doct. Theologus scripsit *Universæ Philosophiæ Synopsin accuratissimam*, ut titulus habet, in qua sinceriores Aristotelis doctrinam, cum mente Platonis, passim explicat & illustrat, & cum Orthodoxis Doctorum sententiis concinnat. Edità est, Parisiis Anno 1655. in 4to, continetque *Logicam, Physicam & libb. de anima*. Jungit ille Veteribus Scholasticis Recentt. atque ex horum doctrina non pauca assumit, ad operis sui complementum. In doctrina de animæ origine, diligenter recenset, atque examinat omnium sententias, ac suam quoq; timide, subindicat, quæ nova est, vel saltem innovata. Nam cap. 6.3. ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari statuunt, aliquam sententiam proponit, quæ in eo consistit, quod putet esse etiam quandam materialitatem Spirituum, secundum quam dici possint principium aliquid seminale habere, propter quod in illis requiri possit multiplicatio in dividuorum sub eadem specie. Terminis rem involvit, sed illud vult dicere, Spiritus sua quadam ratione ex se producere posse Spiritus, atque ita Animam humanam producere posse aliam. Quare addit; *qui sic sentiunt, haud scio, an efficaciter à quoquam refelli possint; quia tamen singularis sententia est, paucosque patrones habet, nolo illam, tanquam certam, asserere; sua cuique sententia sedeant*. Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ speculationis quæstiones de anima, in quibus, præ cæteris, audiri Scholastici debent. Cum enim res illa consistat in meris speculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum judiciis aliquid est tribuendum. Non est ulla homine dignior meditatio, cujus, quantum sciri potest, perquirendum nobis merito est, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Historicam. Hanc omnium optimè tradidit Cl. Salma-

Salmasius in *Commentario in Epictetum, & Simplicium*, ubi magna cum industria Veterum Philosophorum, Aristotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, sententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, μετεμψυχώσεις, immortalitate, congeffit, prætereaque, ut hoc obiter moneam, de differentia Exotericorum & Acroamatericorum Aristotelis librorum differuit, à pag. 226. usque ad p. 244. multa monens de libris & Interpret. præcipuis Aristotelis, aliis non animadversa.

PETRUS à SANCTO JOSEPHO. Fulienfis, Compendiator est Philosophiæ, & Theologiæ Scholasticæ, non contemnendus. Quantum in se fuit, in succinctam & perspicuam brevitatem conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio suo nova quædam subtilia cogitata addidit. Ejus libelli Parisiis primum prodierunt, postea recusi sunt in Germania aliquot Tomis in 12mo. Scripsit *Ideam Logicæ & Metaphysicæ*, quæ prodiit Colon. Agripp. anno 1655. in 12mo, *Ideam Philosophiæ naturalis, sive Physicæ*, Coloniae itidem editam anno eodem. *Idea Philosophiæ Moralis* prodit ibidem eodem anno. De anima separata, ejus cognitione, modo existendi, communicatione cum Angelis, aliisque animabus, quæ scripsit, arguta sanè sunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent, ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & succinctè & eleganter, è Scholasticis sunt disputata, Thoma præprimis, quem sequi præ cæteris videtur. Nam & exstat ab illo scripta *Defensio S. Thomæ, adversus recensiores quosd. Scholasticos, qui prædeterminationem physicam ad actus liberos illi falso affingunt*, edita Lugduni anno 1633. in 8vo.

DIDACUS MASIUS, Ordinis Prædicatorum, Philosophiæ & Theologiæ D. ejusdemque Professor, ac D. Thomæ Interpres: (his enim titulis se ipsum insignit,) edidit *Commentarios in universam Aristotelis Philosophiam, unà cum questionibus, quæ à Philosophis agitantur*. Sed in illo libro, cui generalem istum fecerat titulum, nihil aliud præter Physicam, duobus Tomis, tractat. Aristotelem ejusque Interpretes; Græcos & Latinos, diligenter se legisse ostendit, illorum dissidia accuratè recensens, quibus addidit Thomam, & Recentt. Aristotelis Commentatores, ac Paraphrastos. Methodi suæ rationes uberius in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber est Col. Agripp. A. 1628. in 4to.

MELCHIOR CORNAEUS, Theologiæ Prof. in Universitate Herbipolensi, è Societate Jesu, scripsit *Curriculum Philosophiæ Peripateticæ, uti hoc tempore in Scholis decurri solet, multis figuris & curiositatibus, è Mathesi petitis, & ad Physicam reduëtis, illustratum*; Sic enim titulus libri habet. Est verò illud quasi aliquid mistum è Philosophia Scholastica & Mathesi, non corpus, sed σκέλετον; verè enim etiam in isto suo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim spectant ad Logicam & Metaphysicam, in brevibus quædam Axiomata ac quaestio-

itiones redegit. Non multum scilicet ipsis rebus, quas tractat, se immergens, sed velut littus tantum legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam à Mathesi demonstrationibus, sed levibus illis, & vulgò obviis. Nam penè omnes Matheseos partes percurrit, & ad Physicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere, potest. Cum enim ad Planetas pervenit in Curriculo illo suo Physico, ubicunque potest, excurrit, & ferè extra oleas vagatur, in ipso suo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinnè tota Horologiorum Sciatericorum doctrina ad materiam de elementis, & de astris, refertur? Cætera, ex Matheseos fundo in Physices agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen sit, si non alia re, certè nova quidem operis forma se commendare voluit, ut solent nova veste indui, qui aliorum oculos in se convertere volunt. Prodiit Herbipoli A. 1657. in 4to.

55 JOHANNES SCHÜLLERUS. An hunc Scholasticis accenseam, ignoro. Se ipsum inter Scholasticos reponit, ac fuit Anti-Peripateticus, & quidem Cartesianus: Quoniam verò more tractandi singulari usus est, & ubique Scholasticos, in quibus illi à Cartesio non dissentiant, sequitur, quasi Semi-Scholasticus nobis sit Cartesianus. Fuit ille Philosophiæ Prof. in Gymnasio Bredano, ibidemque Pastor Ecclesiæ. Scripsit *Philosophiam novam Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris sex Metaphysicam Theologiam naturalem, Angelographiam, Psychologiam, Logicam, Ethicam, Pars posterior continet Physicam. Uti in parte prima Scholasticos quosdam, Autores in medium adducit, suæ sententiæ suffragantes, ita in Physicis quoque omni sæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis sententias sibi adstipulantes. Utilis iste liber erit illis, qui utramque, tam Aristotelicam, quam Cartesianam Philosophiam, jungere volunt, & cognoscere. Ubique etiam usum in Theologia ostendere laborat. Editus est liber Hagæ Com., apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

56 DIDACUS ALVAREZ. Medinensis, Archiepiscopus Tranensis & Salpensis, ex Ordine Prædicatorum. Scripsit *de Auxiliis divine gratiæ, & humani arbitrii viribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxiliorum concordia*. Editus est liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611. in 4to. Argumentum hujus libri est difficile & intricatissimum, dubiisque plenum. Ex D. Augustino, & Thoma, præcipua solent afferri ad has Controversias, in quibus timidè tamen, & magna cum cautione, procedendum. Inhibita est illa disputandi libertas ab ipso Pontifice, ne scil. illæ Dispp. in hæresin aliquam erumperent. Paulus Leonhardus, quem suprà §. 39. citavimus, in ejusd. argumenti scripto, doctrinam controversiarum illarum recensuit diligenter.

GREGORIUS SAYRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congrega-
tionis Cassinensis, Cœnobiiq; S. Justinæ de Padua Monachus, scripsit li-
brum, cui titulus: *Clavis Regia Sacerdotum, Casuum Conscientiæ, S. Theologiæ Mo-
ralis Thesauri, locos omnes aperiens, in quibus præcipuè Canonistarum & Summistarum
difficultates, ad communem praxin pertinentes, deciduntur & explicantur.* Ope-
rosus ille est in præceptis ac regulis ponendis, secundum quas conscientiæ
Casus examinari debeant, quo in argumento diligenter satis versatur. Pri-
ma ejus libri pars illa potissimum tractat, quæ ad Theologicam disquisitio-
nem pertinent, quanquam & de homicidio, & Autocheiria, quædam venti-
lentur, quæ ad forum pertinent, & in illo usum habent. Altera ejus Pars
potissimum ad Jurisprudentiæ usum facit. Agit enim ibi de Dominio, pos-
sessione, furta rapina, restitutione in genere & in particulari, de Judicibus,
Advocatis & Notariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad cir-
cumstantias fori pertinent, potestque velut Indicis loco in multis haberi.
Diligentissimus enim est, in Autorum locis cumulandis. Adjecit porro In-
dicem quintuplicem, quo commodè uti possimus. Liber prodiit in folio Ve-
netiis A. 1605. ap. Baretium.

LUDOVICUS MOLINA. Qui est dictus Hylas? Is est, qui omnes
Ictorum paginas complet, & velut Oraculum à multis consulitur. Fuit
quondam primarius in Academia Eborensi Profess. Theologiæ, è Soc Jesu.
Scripsit *de justitia & jure Tomos VI.* qui prodierunt novissimè Moguntia, ap.
Schönnvetterum, A. 1659. Ediderat olim etiam in Partem primam D. Thomæ
Commentarios. Complexus est his libris *de justitia* pene omnia, quæ spectant ad
jurisprudentiam, ex Thoma, & Scholasticis, plena manu adducens, quæ
ad illustrationem jurium ex principiis moralibus pertinent. Nemo est, qui
horum librorum Utilitatem ignorat.

JOHANNES de LUGO, Hispalensis, è Societate Jesu, in Collegio
Rom. olim Theologiæ Profess. & idem Cardinalis, *de justitia & jure* operosos
quoque Commentarios scripsit. Initium fecit ille Commentationum sua-
rum à *Tertia summa Theologicæ Thomistica parte*, ac processit ad *Secundam secundæ*,
ex qua parte, qua Thomas virtutes pertractat, unicam tantum, justitiam, sibi
pertractandam assumpsit. Procedit per omnia jurisprudentiæ capita, &
post Molinam & Lessium, scripsit, sed ita tamen rem suam instituit, ut ma-
gis è Theologorum & Scholasticorum fontibus sua hauriat, quam è Juris-
prudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones, & Capitula Juris Ca-
nonici, se referat. Ubi occasio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam
assumpsit, sed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quàm leges
ipsas è fontibus suis interpretetur. Prodiit Editio novissima Lugduni A.
1652. in fol. Idem scripsit *de Incarnatione Domini Dispp. Scholasticas*, quæ pro-
dierunt Lugduni A. 1623. in fol.

60 **LEONHARDUS LESSIUS.** E Soc. Jesu, Theologiæ in Academiâ Lovaniensi Prof. Scripsit *de justitia & jure, ceterisque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad secundam secundæ D. Thomæ, à questione 47. usque ad 171.* Prior verò prodiit separatus Tractatus *de justitia & jure*, cui etiam accuratiorem operam impendisse videtur. Ultima Editio prodiit Lugduni A. 1653. *in fol.* Accessêre Tractationes duæ ad defensionem hujus operis; Unâ *de monte pietatis*, quæ ab ipso Lessio scripta, defendit quandam suam sententiam, occurrentem in libris *de justitia*, *de monte pietatis*; cujus occasionem peperit Controversia à Moralistis instituta. Altera tractatio militat pro defensione quarundam thesium Lessii, quæ *libro 2. cap. XI. Dubio 20. & cap. 49. dubio 9.* occurrunt, de licito usu æquivocationum, & mentalium restrictionum, quæ à Johanne Barnesio impugnata, propugnantur à Theophilo Raynaudo. Titulus Dissertationis est: *Splendor Veritatis moralis collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo æquivocationis ac mentalis restrictionis.* Multa in illa Dissertatione utilia occurrunt, ad illustrandam hanc doctrinam, quam Jesuitarum, si Dñs placeat, solertia nobis peperit, de qua alibi pluribus dicemus.

61 **JOHANNES AZORIUS.** Etiam ille inter Principes moralis doctrinæ, est recensendus, cujus exstant *Institutionum Moralium partes 3.* in quibus universæ quæstiones, ad conscientiam rectè aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Lorcitanus, è Soc. Jesu, & hoc Opus magna diligentia conscripsit, non è principiis Aristotelicis & Thomisticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum sequitur,) sed adhibitis in consilium Juris Canonici ac Civilis Interpretibus, & Scriptura ipsa. Prodiit liber ille Brixia A. 1617. ap. Franciscum Thebaldinum, *in fol.* Altera pars autem Mediolani eod. anno, ap. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptistam Picalium. Tertia denique eod. anno, ap. Thebaldinum.

62 **SUMMA ANGELICA de CASIBUS CONSCIENTIÆ.** Angelus de Clavasio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Casuum, qui occurrunt, & decisi sunt, in Thomæ Operibus, sub titulis *Locorum CC.* Utilissimus sanè liber est, ac operæ pretium profectò faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Universales Casuales efficeret. Prodesse hic liber, & Theologis & JCris potest. Quod si in Jure tales LL. CC. practicos Casuum civilium haberemus, magni profectò usus res esset. Sed tanta est Objecti illius vastitas, ut facilè deterreat eum, qui hunc laborem suscipere velit. Editus est liber ille Argentina anno 1502. *in 4to*, majori charactere Gothico.

63 **JACOBUS ZABARELLA.** Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixè verba facere opus non est. Scripsit in Logicis & Phycis, & de anima,

ma, multa, omnibus celebrata Peripateticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philosophus in Academia Argentorat., Francofurt. ap. hæredes Lazari Resneri, anno 1623. in 4to. Adversus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnasii, in Physicis aliquot Dispp. scripsit, in quibus doctrinam ejus, & sub ejus nomine omnem Peripateticam, exagitat. Aggressus autem est ille, quæ de principiis corporis naturalis, & de missionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius physicas illas res est contemplatus, quam fecerunt Homines scholastici.

FRANCISCUS TITELMANNUS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologiae apud Lovanienses Professor, scripsit *Summam Aristotelici Organi cum Scholasticis collati*, editam Lug. A. 1580. sub titulo *Dialecticarum considerationum*.

ANTONIUS SCAYNUS. Autor ille non est ex Scholasticis, sed ex Aristotelis Interpret. optimis, cujus supra obiter Cap. XI. §. 27. mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & misceo Scholasticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum supra omiserim. Edidit is *Paraphrasin in XIV. Libb. Metaphys. Aristotelis*, Romæ, apud Barthol. Gassum, anno 1581. in fol. Præmisit operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam Libb. Aristotelis *Metaphys.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Observatio de Alexandri Aphrodisiensis *Commentario in libb. Metaphys. Aristotelis*, quem ait perperam ipsi adscribi, atque hanc suam sententiam adstruit adversus Sepulvedam. Censet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Ephesii, librum esse.

JOH. BAPTISTA MONLORIUS. Valentinus Bokayrentanus, Canonici Oriolanus, non ignobilis Aristotelis Interpret. Latinus scripsit in Aristotelis *Analytica priora*, quæ latinitate donavit, ac *paraphrasin & Scholia* addidit. Quibus Coronidis loco adjecti sunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de *Ἐντελεχείαις*, alter de *Universis*, vel, ut alii vocant, *Universalibus*, in quo præcipuè docet Universalia esse in rebus, sine mentis operatione, adversus Nominales. Alioquin perspicuè, eleganterque, pro argumenti conditione, scribit. Prodiit Francof. in 4to A. 1593. ap. Joh. Wechelium.

ROBERTUS BALFOUREUS. Præclarus ille Aristotelis Interpret est, cujus exstant *Commentarii in libb. Aristotelis Philosophicos*, è quibus notiores sunt illi, quos in *libb. Ethicorum* scripsit. Scotus est natione, planamque viam infistit, & Aristotelem ex seipso explicat, non pauca elegantioris literaturæ adspargens. Scripsit & *Commentarium in Organum Logicum*, *Commentarius in Ethica Aristotelis* editus est Burdigalæ A. 1620. in 4to.

JOHANNES COTTUNIVS. In Patavina Academia Philosophus, scripsit varia, interque illa *Commentar. luculentissimum in Aristotelis libb. Physicorum*.

ficorum. Præmisit *questiones Proæmiales* utilissimas huic operi suo, quarum primaria est Historica de Aristotele, ex ipso illo libro. Omnia hic adducit in Aristotelis laudem argumenta, additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Francisci Patricii refutat, quæ ipse Aristoteli objecerat. Sanè diligens adeo fuit in describendo à capite ad calcem Aristotele, ut ne quidem crura ejus omiserit. Certè diligentissimus ille Autor est in omnibus Aristotelicis examinandis, & cum Aristotelicis, præcipuè Græcis Interpret. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritissimus fuit, ut testantur ejus *Epigrammata Græca lingua conscripta*, quæ Patavii edita sunt in lucem in 4to anno 1653. Inter quæ exstant varia Encomiastica in Viros Europæ eruditos, unumque in laudes Herm. Conringii. Cæterum & *de Aristotele universa Epigrammatica* integrum scripsit librum, quem aliquoties à Viris doctis laudatum inveni, & in Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Aristotelis physicos* prodiit Patavii, apud Paulum Frambottum, in fol. A. 1648.

69 JVLIVS PACIVS. Ille inter JCtos Philosophus, nec è vulgo, quod rarum in illis est. Scripsit in libb. Aristotelis nonnullos, eosque è Græco in Latinam vertit linguam, elegantioribusque Notis illustravit. Scripsit in Aristotelis libb. *Logicos* omnes, quos è libris MStis emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Synopticis illustravit. Insigniter fuit Dialecticæ peritus, quod satis eruditis illis in jure scriptis ostendit. Scripsit quoque Notas in libb. *Physicorum* Aristotelis, quæ si rectè memini, Francof. editæ sunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodiit Francof. ap. hæredes Wechelii, in 4to. anno 1597.

70 HVBERTVS GIFANIVS. Jungimus Pacio Gifanium, in Philosophia Practica parem, in Philologia, Criticisque, superiorem. Par certè nobile ICtorum, qui accuratiora ad Jurisprudentiam studia attulerunt, quam nunc vulgò fit, cum planè illotis ad illam acceditur manibus. Scripsit elegantissimos *Commentarios in Ethica & Politica* Aristotelis in 8avo. editos, in quibus textum Aristotelis emendat, paraphrasi illustrat, & simul Dispp. ad argumentum accommodatis, è Philosophorum Veterum Recentiorumque Scholis.

71 ANTONIVS ROCCUS. Etiam hic inter interpretes Aristotelis supra omissus, merito sibi hoc locum vindicat, in primis numerandus, quanquam postremò hic loco ponitur. Pauca ejus cognita sunt, ac rariora, quæ scripsit. In libros *Physicorum* Aristotelis *Commentarium* edidit, quem nondum vidi, sed si ex altero quodam ejus Tractatu *de immortalitate animæ* est æstimandus, nihil illi deesse credo acuminis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & Genio istius Philosophiæ. Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodiit: *Animæ Rationalis Immortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi peripatetica, non hætenus per Aristote-*

ristotelem signata vestigiis. Hæc enim elogia ipse operi suo suspendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque rectè circa animæ rationalis immortalitatem philosophandi vocat. Ipse hæc de suo Opere, prædicat, spondetque lectorem non discessurum, quin in partes suas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deesse ipsi argutarum ratiocinationum, è principiis peripateticis deductarum, sed, quantum mihi videtur, pressius urget, & subministrat argumenta, quæ materialitatem quantam animæ inferre possint, dum sua quadam ratione illam è materia productionem asserit. Quæ vero conclusiones hæc præsupposita sequantur, facilè per se quis intelligit; Nam quæ ad Spiritualitatem animæ probandam, vulgò habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigidè ab ipso tractantur. Hypotheses autem ipsius omnes paradoxologiam & a communi peripateticorum ac Philosophorum sententia heterodoxiam, sapiunt. Liber prodiit Francof. apud Fridericum Hertz, anno 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inscriptus. Qui si extra Germaniam non prodiit, videtur ob censuræ rigorem imprimi non potuisse; nec tamen ejus quicquam refertur in illa Editione.

CHRISTOPHORUS BINDERUS. Subjungimus hunc omnibus nostris Scholasticis Scriptoribus. Nam de *Scholasticâ Theologia* in universum scripsit, egitque de ejus causis, origine progressu, ac methodo legendi scholasticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis institutis. Fuit Theologiæ D. & Ecclesiastes Aulæ Würtembergicæ. Prodiit liber Tubingæ anno 1614. in 4to.

Atque hæc de Scholasticis DD. dixisse sufficiat, quorum plurimi fuerunt Hispani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliisque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam hanc judicat patriæ suæ Panegyristes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rarissimo, Anglicaque lingua scripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, editus Londini anno 1657. in 4to. p. 14. enarrat omnes illos Terræ suæ filios, & in invidiam Gallorum monstrat, jam ab omni ævo Anglos fuisse Gallorum Pædagogos. Cum tamen hi se pene totius Orbis magistros venditent. Nam Joh. Piccartus, in *Celtopædia* sua, data opera id egit, ut omnium artium scientiam, ipsasque literas, à Gallis in universum genus humanum profectas ostendat. Himirum omnes gentes *πατριδομανία* laborant, ut difficile sit inter illas federe arbitrum.

DE NOVATORIBUS IN PHILOSOPHIA.

- §. 1. Plerique illorum Aristotelica se opposuere Tyrannidi, & in Physicis præcipue fuere occupati, diverso licet scopo atque genio. 2. Celebriores alii sunt BERNH. TELESIIUS, & qui hujus nonnulla sua fecit, FRANC. PATRICIUS. Illius Scripta & Dogmata Physica recensentur: Hujus autem Ineptiæ exploduntur. 3. HIER. CARDANUS, de cujus πολυγερὰ Φύλα, Ingenio ob stultitiæ cum Sapientia mixturam vario, Certamine cum Jul. Cæs. Scaligero, Scriptis Physicis, Opinionibusque illorum Paradoxis, Physiognomia ei supposita, Genio Familiari, Arcanis Prudentiæ Civilis, Avaritia, & Atheismo ei imputato, differitur. 4. CARPENTARIUS Anglus, Philosophiæ Liberæ Scriptor. 5. RENATUS CARTESIUS, cujus Vita Sectæque Historiam, sed haud plene satis, Joh. Tepelius & Joh. Christoph. Sturmius sunt persecuti. 6. Epicurum in nonnullis sequitur, Atheismi tamen immerito accusatur, licet Ben. Spinoza, aliique Athei, Dogmatis ejus sint abusi. Lites ei a Gisb. Voetio, aliisque Theologis motæ. Sam. Maresii Scriptum de Abusu Philosophiæ ejus. 7. Fundamentum Philosophiæ ejus, cujus Vitia, illorumque Cause, e Joh. Bapt. Hamelio & Henr. Moro, notantur. 8. Scripta quædam Cartesii potiora commendantur, Dioptrica sc., Lib. de Passionibus Animæ, Epistolæ, Tr. de Homine, Mechanica, & Chorea in Natalem Christiæ Augustæ Poetica. 9. Epitomatores Philosophiæ Cartesii, Henr. Regius, Tattinghofius, Franc. Bayle, Ant. le Grand (de cujus Scriptis plura asseruntur) ac Jac. Robault. 10. Commentatores in eum Joh. de Raey, Dan. Lipstorpheus (Doctrinam de motu, una cum Joh. Alph. Borello & Christ. Hugenio, accuratius persecutus) & Dn. de Cordemoy. 11. Cartesii Principia cum Aristotelicis miscuerunt & conciliarunt Honor. Faber & Adr. Heerebord, cum Mosaicis autem, labore vano ac inutili, Joh. Amerpoel & Dn. des Fourneilles. Bruta sensu carere, Gomezii Pereira ante eum docuit. 12. FRANC. WILH. Lib. Baro de NÜLAND, Novator in Physica Anti-Cartesianus. 13. THOM. HOBBIUS, Novator in omni Philosophia, ac Epicureismi Instaurator, Doctus quidem, sed in Literas pariter atque Religionem injurius. A Joh. Wallisio Errorum in Mathesi puerilium est convictus. Physicam suam Epicuream (de qua Honor. Fabri additur Judicium) e Doctrina de Motu, nec tamen primus, derivat. 14. Elementorum ejus Philosophiæ ac Leviathanis, Tyrannidi ac Atheismo viam sternentium, Historia & Recensus. 15. Problemata ipsius Physica a Rob. Boylio confutata. Indoles ejus morosa & contentiosa.

iosa. Politica ejus a Gallis avide excepta. Adversarii Angli & Belga. Vita ipsius Historia αδέσποτος. Ex ipso Atheismi sui Principia hausit Bened. Spinosus. Thomæ Nomen plerisque Novatoribus proprium. 16. THEOPHRASTUS PARACELSUS, Homo illiteratus sed ingeniosus, Philosophie, Medicina, ipsiusque Theologia, Reformator, Magie suspectus, Enthusiastarum Recc. Parens. Comm. ejus MSS. in IV. Evangelia. Sam. Siderocratis LL. CC. Sententia ejus. 17. JOH. ESPAGNETUS, Chymicus ingeniosus, de cujus χημικῆς Nominis Anagrammatica, Scriptis Chymicis, Paradoxisque illorum Physicis, & in his Pluralitate Mundorum, breviter agitur. 17. JOH. AMOSUS COMENIUS, Novator in universa Pansophia, Enthusiasmo affinis, cujus Janua L. Lat., aliaque Scripta Didactica, tanquam Barbara & minus Latina, rejiciuntur. 19. Physicæ ipsius ad Lumen Divinum ex Gen. c. I. reformatæ, nova Principia & Dogmata, una cum Libello de Frigore frigido, itidem explodantur. Recocta illa sunt a Joh. Bayero, Comenio paulo accuratiore.

Post absolutos Scholasticos, hos in medium adducimus, Veteris Scholæ novaturientes Discipulos. Horum aliquam partem jam supra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occasione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut solent in Republ. res novas moliri, qui fastidioso premuntur imperia. Cæterum Novatorum illorum non est unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione insaniunt, quidam toti sunt inepti, nec quicquam novi, præter terminorum varietates, in Philosophiam intulerunt, qui rectius fecissent, si domi compressis sedissent manibus, aut pinxissent cucurbitas, quam ut tam inficetas turbas excitarent. Gloriolæ venatio multos abripuit, paucos veritatis studium instigavit. Factum vero fuit à rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in sensus incurrerent, ac in nationibus plerique & speculationibus subsisterent Scholasticorum, ad sensus viam reducere demonstrationes suas laborarunt, & in singularibus exercere ingenium, ut expeditior esset Universalium doctrina.

Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæsit, est **BENHARDINUS TELESIIUS**. Consentinus is fuit ex Oppido Calabriae, scripsitque Opus *de Rer. natura*, juxta propria principia, quod in libb. IX. dispescuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardanum, anno 1587. in fol. Thuanus tradit, eum à Patruo suo, Antonio, Philosophiæ suæ dogmata accepisse, qui, si rectè memini, Opusculum aliquod scripsit *de Coronis*, aliaque nonnulla Physici argumenti. Scripsit & idem Bernhardinus Telesius alia quædam Opuscula, librum sc. unicum *de his, quæ in aëre fiunt, & de terre moti-*

motibus, qui prodiit Neapoli anno 1570. in 4to. item *de Colorum* (quos omnes e Principiis Caloris & Frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus est in 4to, tum *de natura maris librum unicum*, (falsum illud esse natura contra Aristotelem disputantem, Aquam vero Elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. in 4to. Autor hic, ut præ se fert, in *proæmio libri de natura rerum*, ad sensum reducere vult dogmata sua. Primo libro demonstrat, Solem à calore, terram à frigore constitutam, omnemque operandi facultatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia esse ait, in quibus omnia consistant, variasque fieri diversasque operationes ratione locorum, in quibus ille fiunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc siccitatem, & humiditatem, deducit, & Mare Solis calore è terra produci ostendit. Lib. 2. contra Aristotelem disputat de communi materia, de cælo, an igneæ sit naturæ, an calor & frigus sint substantiæ. Tertio libro impugnat qualitates Elementares, siccitatem à calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem à frigore, quia frigus exsiccat. Rationibus etiam ostendere vult, omnem aquam sua natura esse calidam, ignem summè humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem à mixtione corporum excludit. 4to lib. multa de Calore Solis disputat, multa de motu cælorum, & primo motore. 5to Aristotelis de anima humana sententiam impugnat, ejusque pontias & facultates scrutatur. In sexto de generationibus animalium & plantarum agit, in quo non adeo multa reperiuntur, a communibus sententiis dissentientia. In 8to de sensibus interioribus, passionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adversus Aristotelem philosophatur. Hæc ferè sunt præcipua ejus Philosophiæ capp., in quibus eum studio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia sua fecit Franc. Patritius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero spatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavit sua dogmata, quam ipse Telesius, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captat, quibus & sibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic deprehendes. V. quæ de Patritio *Cap. VIII. §. 3. & 4.* fusius sunt exposita

- 3 HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanensis, Portentum ingenii insigne, intuitu mixtæ cum sapientia. Stultitiæ, Novator in multis & Polygraphus, si quis alius. Tot enim libb. scripsit, ut & de *suis libris* ipse librum conscripserit, quo recenset tempora & occasiones librorum, à se scriptorum. Tria statuit Elementa, Aerem, aquam & terram: Ignem sublunarem videt, astra calida magis & minus statuit; quæ in libris suis *de subtilitate & varietate* fuse deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiscentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida inter-

intervalla summè stultum, summeque intelligens. Scripsit præterea vastos libb. in omni philosophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Physicos Politicos, Astrologicos, quos X. Voluminibus in fol. collectos, atque hætenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Physici sunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus est addenda *Actio prima in Calumniatorem librorum de subtilitate*. Hos Julius Cæsar Scaliger, Vir alioquin Summus, impugnaverat contradicendi pruritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipsius veritate. In multis enim potius sophistam & Cavillatorem egit, quàm Philosophum, ac defendit Cardanum in non paucis. Joh. Sperlingius in *Meditatt. in Scallig. de subtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ anno 1656. in 8vo. Sunt porro inter Opera ejus Physica libri *de secretis, de gemmis, & de coloribus, de vitali aqua sive æthere, de fulgure, de natura liber*, hætenus ineditus, *de immortalitate animarum, Θεογνωστων liber primus, sive de tranquillitate*, itidem hætenus ineditus, *Θεογνωστων liber secundus, sive dialogus de vita producenda; Θεογνωστων lib. 3. sive de animæ immortalitate, Θεογνωστων lib. 4. seu de Contemplatione, Θεογνωστων lib. 5. sive hyperboreorum*, de quibus multas illic speculationes habet. Magna enim passim prædicatio est apud Vett. hyperboreorum, per quos Svecos esse intelligendos, nuper nos docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica sua*. Cæterum & tres illi Θεογνωστων libri tum primum sunt editi. Scripsit porro *de acetæ natura, Problematum sectiones VII. Discorso di Vacuo*, Italica lingua, *Discorso, Si la qualita può trapassare de subjecto in subjecto*, qui quatuor tantum hætenus fuerant MSSi. Prodiit ejus *Physiognomia* seorsim Gallico sermone, inquam ex Italico est conversa. Sed vix mihi videtur, genuinum esse opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam lucri potius causa à Bibliopolis id fictum crediderim. Valde enim adstrictus & brevis, præter morem suum, in illo est, neque omisissent, credo, hoc opus inter cætera ejus edere, si pro genuino habuissent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, à Naudæo scripta, ubi diligenter omnia recenset, quæ ad Operum ejus Historiam pertinent. Multa in illo ibi excusat, multa etiam reprehendit. Quæ de genio suo, in *Physiogn.* ista alibique passim, recenset Cardanus, pro confictis habet Naudæus, & ad inanem ostentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento se gratiam plebis aucupaturum, vel doctrinæ suæ auctoritatem conciliaturum, ut videretur quasi per Enthusiastum scripsisse, quæ scripsit. Fuit, sicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conflictationes habuit, ipse Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni sunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam Rerum civilium sapientiam, quod mireris in homine perpetuis Speculationibus, & Scholasticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus suis infelice, nec rerum suarum pro-

vido. Scilicet cum tempus sibi non sumeret de rebus suis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac sunt sæpe homines, qui, cum sibi non sapiant, aliis tamen sapiunt. Edidit *lib. de Arcanis prudentiæ civilis*, Lugd. anno 1635. in 12mo. excusum, & Helmstadii recusum, cui *Proxoneta* dedit titulum, qui sanè in societate Civili versantibus est utilisissimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgò inter homines solemus, & ob quas adeò commendatur ab hominibus profanis. *Homo ille Politicus*, à quodam Pacifico à Lapide, & postea a Christoph. Pellerio sub *Politici scelerati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheismi illum crimine onerant, quod quidem non adeò è scriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum fanaticum, & Enthusiastam, habuerit quanquam & Enthusiasticus quidam Atheismus sit. Immitius item de illo judicium tulit Franciscus Sanchez in *Commentario ad Aristotelem de divinatione per somnium* p. 139. & 257. Ridicula quoque de illo habetur Historia. Cum Bilib. Pirkheimerus honoris causà ad illum in Italia inviseret, hinc ille excipiens statim rogavit, an secum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæsitæ absurditatem, nihil, præter necessaria, sibi itineris esse subsidia responderet, regessit ipsi Cardanus, se non curare Transalpinos, nisi pecuniam sibi adferrent. Et, ex illo tempore, inquit Pirkheimerus, non Cardanum, sed *νεγδοῦνον*, appellabam. De vita sua librisque propriis ipse scripsit.

4 CARPENTARIUS, Anglus ille fuit, scripsitque librum, cui tit. *Philosophia libera* qua singulares & paradoxas sententias proponit, qualia e. g. illa sunt. Non dari naturales notitias, locum esse nihil, omnes res ex nihilo fieri, sensus non posse errare, ignem esse humidum, omnia Elementa esse gravia, & similia. Non memini, ubi & quando editus ille liber.

5 RENATUS des Cartes, seu Cartesius. Si quis alius præcipuum inter Novatores nomen meretur. Neque enim ipse sibi tantum sapere voluit, sed & Sectam sui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, se propagavit. Qui hujus Viri Vitam descripserit, secundum omnes circumstantias, non est. Exigua tamen hinc illinc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari consilio de ipso scripsere. Quidam enim ejus hostes multa de ipso perperam retulerunt, imprimis quod spectat dogmata ejus. Philosophia simul & Vita illius aliquo modo adumbrata est à M. Joh. Tepelio, cujus exstat super hoc argumento libellus, Noribergæ in 12. editus anno 1674. Agit verò in illo Opusculo primum de Aut. ipso, & occasione, qua inductus ad Philosophiam se applicuerit. Agit (2.) de scriptis Cartesii, tum & de principiis Philosophiæ Cartesianæ. Hinc de adjunctis ejus Philosophiæ, postea de oppugnationibus, & propugnationibus ejus, Item de judiciis Virorum doctorum super Secta Cartesianæ.

fiana. Exstat quoque Joh. Christophori Sturmii, Profess. Altorfini, brevis *Dissertatio de Cartesianis & Cartesianismo*. Altorfii A. 1677. in 4to excusa. Sed & in illa de Aut., & Historia ejus Vitæ, parum habetur, sed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa esset mihi enarranda Historia, si omnia, quæ huc spectant, in medium proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reassumpsisse videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus suis, ut nova esse videantur. Primam illi litem movere cœperunt Theologi, quibus nova plerumque hæreseos suspicione laborare videntur: ac sunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipsi Vanino similem, faciunt. Doceri certe illic Philosophia ejus primum prohibita, ac Aristotelica prælegi jussa. Sed ita Cartesiani Aristotelem prælegerunt, ut totum ad Cartesii mentem reformarent. Resuscitata illa lis nuperrimè fuit, & magna in Academia Leidenfi dissidia etiam inter ipsos Theologos inde enata, quod, Cartesianismi prætextu ipse Atheismus novam speciem sumpisset. Prodierunt infames illi Ben. Spinosæ, aliorumque libri, qui omnes impingebant Cartesio suas sententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facile, ut puto, se vivus expeditisset. Nam, post mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus discipuli. Habemus, qui ex Aristotele, & Peripatetica Philosophia nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam causam eversa est Peripatetica Philosophia. Facillimum enim est alio detorquere sententias, & è principiis, malè applicatis, educere Conclusiones, Autori istorum inficiandas. In arenam cum ipso primus descendit Gisb. Voëtius, huic impar aggressor Achilli, adversus quem Philosophiam suam masculè defendit. Irreperunt tamen in hanc Philosophiam, ut dixi, abusus, de quibus peculiari libro Samuel Maresius monuit Theol. ac Philosophiæ studiosos. Titulus ejus est: *De abusu Philosophiæ Cartesianæ subrepente, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei*.

Primus, quem in lucem edidit, Liber *de Methodo* fuit, quo viam sternebat dogmatibus suis, quem postea subsecuti sunt libri Physici. Tota illa Doctrina fundata est super figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus solertia est. Omnes illas recensere hypotheses, res est ab instituto nostro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de consensu Vet. & Novæ Philosophiæ, nono capite*, ubi prolixè recenset, quæ pro veris ipse habet, & quæ videantur aliena; ac Principia Cartesii ita ait cum rebus ipsis cohærere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, ut, alia non esse naturæ primordia, vel doctissimus quisque facile dejeraret. Henricus Moor, Anglus, Vir Ingeniosus, aliquantulum ad Platonismum inclinans, cuique frequens fuit cum Cartesio Epistolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera ejus Philosophica*), singularem quandam

Epistolam inter illas habet, quæ quam diligentissimè hypotheses Cartesianas recenset, simulque ea, in quibus ingenio suo nimis indulgisse Cartesium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum, (1.) ad simplicem, nudamque inadvertentiam, (2.) ad nimium, seu prudentiæ, seu honestæ astutiæ, studium, & denique (3.) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac necessitatis, in singulis suis conclusionibus, affectationem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animantibus, quæ inanimatas machinas, & in sensata Automata fingit Cartesius; quod comminisci debuit, ne brutorum animas, pariter ac nostras, è sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cartesianam hanc sententiam, nuper singulari libro propugnavit Anton. de Grand, in *lib. de Carentia sensus brutorum*. Pertinet & huc illud, de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit Spinosas quasdam questiones, quæ circa eam rem solent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condensationem fieri ad modum spongiæ crederet, nempe distantiam, sive spatium, & Corpus idem esse realiter, nec ullam ullibi fingi posse extensionem, quæ non sit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immensis, numero, & magnitudine, Vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum divisis, superstruit. Refert & huc Commentum illud de formatione particularum striatarum, earumque motu, qui non sit plus minusve motus, in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operosa, apud Morum legi possunt, qui quidem Vacuum illud, Cartesio negatum, ideò impugnat, quod in hypothesis suis extensionem ne quidem à natura spiritali excludat, ut videre est in libris ejus *de immortalitate anime*, ubi spiritui finito, & animæ separata, figuram ovalem adscribit, & in *libris Metaphysicis*, ubi omne illud, quod arte solet fieri, Vacuum, aere non repletum, quod materiam tamen subtilem esse vult Cartesius, pro immateriali principio agnoscit, & pene ipsum Deum facit.

§ Cartesii Opera prodierunt aliquoties junctim & seorsim in Belgio, ut omnibus notum est. *Dioptrice* ejus accuratissimum est opus, & magno ingenio conscriptum, ubi doctrina de meteoris solidissimè explicatur. Libellus ejus *de passionibus anime*, qui, & junctim, & seorsim, prodit, in affectuum doctrina egregia multa docet, quatenus maralia principia cum Physicis conveniunt. Post mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, ut *Epistole*, in quibus multa specialia principiorum suorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Historiam Philosophiæ ipsius spectant. Editus est quoque *lib. de Homine* à quodam Florentio Schylio ex Gallico in latinum conversus. Sed hunc librum postea pleniorē edidit, & accuratius conversum, Dn. de Clerfilius. Voluit, huic libro Cartesius addere *Tractatum de mente humana*,
verum

verum non eò pervenit. Quare hanc operam in se suscepit Ludov. de la Forge, cujus liber Bremæ prodiit in 4to. Cæterum de tota summa Philosophiæ Cartesianæ multa habentur cognitu digna, in præfatione libri istius *de homine*, Editus Clerfilderianæ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua scriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Cæterum nec Poeticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediasmata mea, Choream, Gallicè *Ballet* dictam, super Natalem Reginae Christianæ, *La Naissance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freins-hemius.

Fuere multi qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel 9
Commentariis illustrarunt, vel suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere est Henricus Regius, cujus exstant *Fundamenta Physices*, in quibus doctrinam Cartesianam proposuit, sed non satis rectè perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Cartesio sublegerat, auctam. Queritur de illo passim Cartesius in *Epistolis*. Edita sunt Amstel. A. 1646. in 4to. Est & quidam Joh. Tattinus Sosius, qui *Clavem Philosophiæ Cartesianæ* scripsit. Franc. Bayle Gallica lingua complexus est ejus doctrinam, libro, qui inscribitur; *le Systeme general de la Philosophie*, edito Anno 1669. Tolosæ in fol. XI. Capitibus pertractat Metaphysicam, Logicam, Principia naturalis Philosophiæ, doctrinam productorum in visceribus terræ, Meteororum, Sensibilium, qualitatum, plantarum, Animalium, hominum, humanarum passionum, & denique Ethicam. Antonius le Grand *Philosophiam Veterum è mente Renati des Cartes, more Scholastico, breviter digestam*, scripsit, quæ Londini edita est A. 1671. in 12mo. Scripsit idem Autor *Institutionem Philosophicam* uberiores, qua omnes partes Philosophiæ ex mente Cartesii explicat, & methodo Didactica tradit, & Stylo perspicuo. Liber ille ante annos X. in 8vo prodiit Londini A. 1672. & nuperrimè anno elapso auctior ibidem in 4to, postquam Norimbergæ recudi cœperat Anno 1679. in 8vo. Ejus quoque exstat *Historia naturalis*, quæ quasi pars specialis est *Institutionum Physicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. anno 1673. in 8vo, & Norimbergæ recusa est. Credo illam Auctiorem aliquando prodituram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri potest. Scripsit & *Vindicationem pro Philosophia Cartesianâ contra Sam. Parkerum*, quæ hoc Anno 1682. prodiit Londini in 8vo, & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philosophis controversias. Ante non fuit Cartesianæ Philosophiæ addictus Autor ille; scripsit enim Gallicâ lingua librum, cui titulus: *L'Homme sans passion*, quo Veterem illum Stoicismum defendit, & serio quidem. Quam suam doctrinam ipse postea refutavit, postquam Cartesianæ Philosophiæ addictus esse cœpit. Cartesius enim hanc doctrinam accuratius, quàm ullus Vett. Philosophorum, è principiis suis eruit, uti liber ejus *de Passio-*

nibus anima ostendit. Scripsit & Jacobus Rohault *Tractatum Physicum*, Gallica lingua Paris. A. 1671. excusum, Amstelodami v. A. 1672. recusum in 12mo. Autor ille, postea in linguam Latinam a Theophilo Boneto conversus, prodiit, adjectis Antonii le Grand Animadversionibus in eum Londin. in 8vo. A. 1682.

10 Qui Commentariis Cartesium suis illustrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Est illic Joh. de Raey, Prof. Physicæ, primum Leydenfis, nunc Amstelodamenfis, qui perpetuas in illum *Dispp.* edidit. Seorsim, sub ejus nomine, prodiit *Clavis Philosophiæ Naturalis Aristotelicæ Cartesianæ*, liber ad Intelligentiam principiorum Cartesianorum necessarius, Lugd. Batav. A. 1677. editus altera vice auctior, in 4to. Cæteris omnibus illum ego prætulero. Fuit enim Discipulus Cartesii assiduus, & præterea singularis ingenii & judicii. Daniel Lipstorpheus edidit quoque *Specimina Philosophiæ Cartesianæ*, (Lugd. Batav. A. 1653. in 4to) in quibus præcipuè Doctrinam de motu enucleatam proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia sollicita habet, inprimis Joh. Alphonsum Borellum, Italum, Virum singularis & acutissimi ingenii, qui *de motu, & vi percussionis librum* edidit, & novissimè alios *de motu animali*, in quibus omnium motuum in animalibus causas ostendit, & quidem è principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Cartesii istas Regulas de motu non parùm sollicitant, easque maximam partem Falsas pronunciant, quod Cartesius potius hic Mathematicas rationes motus abstracti spectavit, quàm motum ipsum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ cæteris magna diligentia excoluit Christianus Hugenius, qui, globis è varia materia confectis, atque inter se collisis, motus & impulsus doctrinam novis Axiomatibus proposuit, uti in *Actis Anglicis Societat. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet Franc. Wilh. Baro de Nüland, in *Physicæ suæ Elementis*. Est quidam Cordemoy qui Gallica lingua libros scripsit, alterum *de Discrimine Corporis & animæ*, (*Le Discernement du Corps & de l' Ame*. V. Oldenb. *Transact.* p. 306. & T. II. *Ephem. Gall.* p. 258.) in quo corporis & animæ proprietates & Operationes, quatenus inter se communicant, ostendere laborat; alterum *de Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixè agit. Uterque libellus, conversus in Latinam linguam, prodiit Genevæ in 12mo.

11 Qui Cartesianæ tandem principia suis miscuerunt, multi sunt, præcipuè in Anglia. Honoratus Faber, qui nostro tempore è Soc. Jesu Philosophiæ Cursum scripsit, in Physicis omnia, quæ potest, novorum Dogmatum confert cum Veteribus. Aristotelem certè, nova aliqua, & inusitata inter suos methodo, secutus est, quam ob causam etiam malè audivit suis, quasi Cartesianismum sectaretur. A quo tamen crimine se defendit in *tribus de hypothesis sua Philosophica Epistolis*, Moguntia in 12mo. editis anno 1674. Per omnia enim

enim Physicæ capp. procedens, ostendit, in quibus à Cartesio differat, & in quibus consentiat. Certe in doctrina de formis non adeò ab ipso diversus est, ut qui ostendat, jam tum Aristotelem in eadem fuisse sententia. Nusquam enim Aristoteles formas dixit substantias, quanquam *ὑποστάσεις* appellet i. e. substantiales, quæ substantiam perficiant. Parallelismum, & dissensum Aristotelicæ & Cartesianæ Philosophiæ ostendit Adrianus Heerbord in *Philosophia sua naturali*, quæ edita est Lugd. Bat. anno 1643. in 8vo, cujus & plures exstant libri. Sed hoc potissimum Philosophiam naturalem proposuit. Fuit quidam Joh. ab Amerpœl, qui Cartesianæ principia cum Mosaicis contulit, in *Cartesio suo Mosaizante*, Leovardiæ edito anno. 1669. in 12mo. Similis argumenti liber Gallica est lingua scriptus à quodam des Fournelles, quo Systematis Cartesiani cum Mosaico convenientiam, ejusque opinionem de Anima Brutorum nihil periculosi habere, ostendit. Sed solent interdum homines suo sensu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod & hic factum esse crediderim. Neque enim puto Cartesium, cum primum in Meditationes principiorum suorum incideret, Mosén antea evolvisse atque ex eo conclusiones formasse. Postquam semel illæ formatæ erant, ingenio facile erat viam comminisci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipsas Analogismus est, in Opinionibus etiam conciliandis valere potest. Quod attinet Cartesii doctrinam de Anima brutorum, quod ipsa planè non sentiant, fuit jam dudum ante ipsum Gomezius Pereira, Philosophus ac Medicus Hispanus, qui librum edidit, cui titulus : *Antoniana Margarita*, quem ipse sic vocavit à nominibus Parentum suorum. In illo eadem doctrina proponitur de carentia sensus brutorum. Plura de ipso videri possunt apud Nicolaum Antonium in *Bibliotheca Hispanica*, & apud Vossium *libro Tertio de Idololatria Gentili*, c. 41, p. 939. 940. Ed. Francof.

Cartesianas Hypothesès non pauci sunt, qui ventilant, è quibus tamē illi, qui doctrinæ ejus fundum non attingunt, infeliciter versantur. Nisi enim quis omnis rei Mathematicæ gnarus sit, & mentem Cartesii ex ipsius scriptis affecutus fuerit, nihil planè agit. Et quidam Franc. Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, qui *Elementa Physica* scripsit, sive *novæ Philosophiæ principia*, in quibus, ut titulus habet, *Cartesianorum principiorum falsitas ostenditur, ipsiusque errores, ac paralogismi ad oculum demonstrantur*. Lib. editus est in 12mo. Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adversus Cartesium, etiam Metaphysica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus est, quo Cartesium refutat, vix 4. foliorum. Is non à corpore, Cartesianæ Physicæ principio sed ipso adeò nihilo, incipit, ac ostendere vult demonstrationes, quibus evinci possit, mundum esse è nihilo creatum, atque hoc suum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Fini-
tum

tum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipsi est, cuius ille Mathematicas demonstrationes vult reddere. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, Corporis Physici rationem formalem, non in extensione, aut doctrina dimensione, sed in densitate, ac raritate, constituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum instrumentum, procedit, cuius regulas etiam à Cartesio diversas habet.

- 13 THOM. HOBBIUS, Malmesburiensis Anglus, Regis Britanniae hodierni quondam Praeceptor, magnus in Philosophia omni Novator, tantoque peior, quo propius fidem & religionem affligit. Nullus hoc seculo exstitit crassior crudiorque Epicureismi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicae intelligens, unde pleraque principiis suis accommodavit. Scholasticam doctrinam omnem contempsit: passim enim traducit DD. Academicos. Omnium scientiarum reformator videri voluit, sed infeliciter in multis est versatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille sibi triumphare aliisque visus est, in hoc suo velut fundo, adortus est ipsum Joh. Wallisius, Professor Mathem. Oxoniensis, Vir celeberrimus, ac pueriles errores ipsi ostendit. Honoratus Fabri, in *secunda Epistolarum*, quas modo laudavimus, n. 16. de ejus Philosophia ita judicat, eum vix quicquam addidisse de suo rei physicae, nisi quantum ex Epicureismo desumpserit, nihil, nisi corpus, & corporis modum, concipi à nobis posse, credens, uno motu, positu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, esse incorporeum, & ipsam cognitionem merum esse motum, animamque corpoream. Haec tam bella principia, quam infamibus paradoxis fenestram pandant, dici non potest. Quod Physica attinet, è doctrina de motu omnia demonstrare allaborat, atque, in *Epistola ad Sorbierium, libro de natura aëris praefixa*, primum se jactat, qui ita in physicis philosophari docuerit. De quo vereor, ne litem illi Cartesius, alique, moveant, ne quid de Veteribus dicam, Epicuro, & Aristotele. Uterque certè in motu rationem operationum naturalium posuit. Aristoteli natura ipsa principium motus definitur. Hobbesii Opera omnia prodierunt Amstelod. anno 1668.

- 14 *Elementa Philosophiae* scripsit, atque in III. Sectiones divisit, *primam de corpore, secundam de homine, tertiam de cive*. Prioris Sectionis partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, seu *Logica*, ubi de Philosophia in genere agit & de nominibus. Pars secunda est ipsi Philosophia prima, ubi agit de loco & tempore, Corpore & Accidente, causa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturae Phaenomenis, (1.) de sensu & animali motu, (2.) de universo & sideribus, (3.) de
- Luce,

Luce, calore, & coloribus (4) de frigore, vento, glacie, &c. (5.) de sono, sapore & tactu (6.) de gravitate. Sectione Secunda de homine, pauca admodum affert de ejus constitutione & natura: in argumentum enim de natura visionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipso est exculta. In Tertia sectione de Cive, novam sibi viam invenisse visus est, qua demonstraret Monarchiam. Liber ille paradoxis sententiis est plenissimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipsi subjunctus est, sub *Leviathanis* nomine prodiit, ipsoque titulo arguente monstri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheismi. Ex ejus schola certe Bened. Spinoza prodiit, & quicunque ejus in Batavia partes sequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam conversus est ab Abr. Berkelio, Viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in Editione aliqua habentur, quæ non sunt in Latina. Belgica Editio prodiit Amstelodami anno 1667. in 8vo.

Scripsit præterea *Problemata* quædam *Physica*, per modum Dialogi, in quibus pleraque suarum hypothesium Physicarum proponit: sed ita quidem exceptus est in nonnullis à Roberto Boylio, ut gloriari amplius de his hypothesibus suis non possit. Fuit illi continua cum Philosophis cæteris contentio. Vivebat, sapiebatque sibi quasi extra societatem constitutus, morosus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando missus, urgente Clero, postea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempsit, ideoque adversus illum sæpe conclamatum est. Boylius certè & Wallisius ipsi ostenderunt, satis modicè apud illum *habitare philosophiam*, quod ille lemmatis instar imagini suæ adscribi curaverat: *En quam modicè habitat Philosophia!* Acerbiores in ipsum popularium, quam cæterorum, censuræ fuerunt. In Gallia ejus Philosophia Civilis magno cum applausu est excepta, ac libri, illuc spectantes, in linguam Gallicam conversi, curante Sam. Sorbierio, Historiographo Regio. Vernacula lingua multi sunt, qui adversus ipsum scripserunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis sunt Sethus Wardus, qui *Exercitationem in Thomæ Hobbessii Philosophiam* scripsit, quæ strictim ejus Paradoxa recenset, & refutat. Prodiit Liber Oxonii A. 1656. in 8vo; scripsit adversus ipsum Rich. Cumberland, in argumento de jure naturæ, librum satis operosè, & cum diligentia, conscriptum. Deinde Joh. Templerus Theologica ejus dogmata præcipuè exagitavit, Theses & Antitheses distincta methodo sibi subordinans, ex quo vel uno summaria dogmatum ejus cognitio haberi potest. Est & quidam Gisbertus Cocquius, qui librum scripsit, cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, seu Vindicia pro lege, imperio, & religione*, excusum Ultrajecti A. 1668. in 12mo. Vita Hobbessii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad historiam ejus spectant.

stant. Recensentur ejus libri; Additur Carmen aliquod elumbe, cujus ipse Autor est, quo Vitam suam describit variis fortunæ vicissitudinibus fluctuantem. Ex Hobbessii fontibus Bened. Spinosus hausit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipso scripti, vestigia ejus Philosophiæ ferunt, ita tamen discrepant, quod, quæ Hobbessius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita planè non tegat Atheismum. Exstat *Epistola* apud Spinosa, qua ipse exponit differentiam suorum & Hobbessianorum dogmatum. Atque hæc de Thoma Hobbessio dicta sunt, de quo etiam hoc, quod ridiculum esse possit, observo, plerisque illis Novatoribus Thomæ nomen esse.

16 PHIL. AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita Ingenium fuit, novus quasi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philosophia, ipse pene illiteratus, i. e. nulla Scholastica doctrina imbutus. Mira huic animi, sed planè sylvestris, fertilitas, tot nova peperit dogmata, perpetua Theologorum & Philosophorum, offendicula. Magna tamen in ipso mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum est, ut Medicinam in novam aliquam speciem transfunderet. Glossari tamen Germani hoc nomine possunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de sua dejecta est dignitate. Quod si Viro illi contigisset in juventute literarum cultura, quibus ornasset suam doctrinam, non majus habuisset Germania Nomen. Quanquam nec *autodidax* fuit Paracelsus, sed præcipua doctrinæ suæ Isaaci Hollandi scriptis Ineditis, unde multa eum descripsisse quidam volunt, & Doctoris cujusdam Chymici Informationi, debuit. Nunc sordes illæ monstroforum terminorum, quorum est ipse Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam suspectam reddunt. Nam Magorum sacra delibasse ipsum apparet, à qua suspicione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, Scripta ejus omnia esse posthuma, nec a vivo quicquam literis comprehensum, consideraverint. Quod si manus à Theologia abstinuisset, minus in derivasset invidia. Nam exstant, non solum inter Opera ejus edita, multa Theologica, sed inter inedita etiam. Et adhuc supersunt in *IV. Evangelistas Commentaria*, quæ lingua Germanica scripta, in Bibliothecæ Isaaci Vossii latitant, in qua ipse ego vidi. Est quasi pater Enthusiatarum Recentt. qui è Theologia & Philosophia quasi mixtum aliquod chaos confecerunt, unde Val. Weigelius multa hausit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipse quoque Joh. Arndius in suspicionem est tractus, qui alicubi in libris suis vom *Wahren Christenthum* / honorificam Paracelsi mentionem facit, sed defensus est peculiari scripto ab Henr. Varenio, Augusti Parente. De Paracelsi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Epistola de Transmutatione Metallorum*, ubi tota histo-

ria

ria Autt. Chymicorum proponitur. Exstat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelsica Christiana*, à quodam Samuele Siderocrate collectus, qui sub titulis Locorum collocat sententias Paracelsi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impressus est liber ille Nirgendshemii anno 1583. in 4to.

JOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus est, 17 sed ex illis, qui subtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit præses Parlamenti Burdigalensis. Nomen suum non præfigit, nisi Anagrammate involutum: *spes mea est in Agno*; & item alio: *Penes nos unda Tagi*. Libros scripsit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Physices restitutæ*; alter: *Arcanum Hermeticae Philosophiæ*. Primus liber per theses conscriptus est, proponitque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem, & Aerem, è numero Elementorum excludit. Mundos innumera- biles agnoscere quoque videtur, quod fecerunt ante ipsum Jordanus Bru- nus, & Thom. Campanella, eamque sententiam cum S. S. conciliare niti- tur. Cæterum plana est scribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perspicua, & in hoc primo libro quasi viam sternit, & principia ordinat ad Opus *Arcani Hermetici*. Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipsa artis mysteria licet, distinctè, enucleateque proponit, sine tricis, ut an- te ipsum multi. Liber prodiit aliquoties recusatus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodiit Rho- tomagi anno 1647. in 16mo.

JOHANNES AMOS COMENIUS. Notissimus ille est vel pueris, 18 qui nondum ære lavantur. Nam variis suis scriptis aliquam ostendit no- vaturiendi pruriginem. Instituit novum philosophandi genus, atque om- nem doctrinam & Philosophiam, à capite ad calcem, reformare voluit. *Pansophiam* enim molitus est, ac bene ad umbilicum perduxerat, cum ipsi, in patriæ suæ everfione, scriptum illud periret. Prodromum tamen ejus in lu- cem edidit, quem secuta sunt nonnulla alia Philosophici argumenti, quæ Amstelodami edita sunt in fol. In Theologia ad Enthufiasmum accedere, est visus, ac lites cum Calvinianis habuit in argumento Visionum Prophe- ticarum & millenarii Apocalyptici. In re Scholastica varias excogitavit methodos, diversus a se ipso interdum, & consiliis suis distractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliquibus ipse erro- res suos deprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Gramma- ticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, puræ & solidæ la- tinitatis nulla. Scatet barbarismus ipsius *Janua*, frustra ab ipso defensa. Nam & ipsa *Apologia* ejus altera *Apologia* indigeret. *Grammatica* ejus ele- gans adeo non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi possit, & nominum ac ver-

borum simul junctorum, sanæ tamen structuræ, quæ consistit in connexione verborum, usu particularem, & forma periodorum, nulla illic haberi potest Idea. Quare jejunum ac macilentum sermonem pueris, à primæ ætate, instillavit, cum succiplenus magis, & nervosus, sermo hauriri possit ex integro aliquo sermone, justis suis membris & commatibus concinnato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam distinctissima.

- 19 Exstat ejus *Physica ad lumen divinum reformatæ*, in qua Philosophiæ naturalis principia è *cap. Gen. Imo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia possumus, ac fuere forte alia principia totius systematis, cum crearetur, ac è quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philosophandum est. Lucem primævam materiam, & spiritum, tria statuit Mundi principia, secutus auctoritatem sive Codicis, sed nunc de principiis alia dicenda erant: Quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum esse existimem. Nihil enim illa mirabilius, ac dedit illa forte forte certis quibusdam corporibus sua principia, an omnibus incertum. An itaque statui possit principium, non facile Comenius evincet. His suis principiis confisus, securò pede procedit, & ex motu & qualitatibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen, omnibus nil adeò solidi est, ut pectus saturare vera aliqua demonstratione possit. Refert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Physicam propriè non spectat. Non ipsi tres tribuit partes, corpus, Spiritum, & Animam, auctoritate Apost. 1. *ad Thess. V. 23.* Spiritum illum autem in homine habet, quasi colonum aliquem ex illo mundi Spiritu, quem è Sacris agnoscit, pro quo etiam Apologiam scripsit singularem. Scripsit & *Tractatum de frigore*, sed satis quidem frigide; nihil enim accuratioris demonstrationis illi inest, quam apud Boylium invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica scripsit. Ejus hypotheses secutus est magna ex parte Joh. Bayerus, in *lib. illo*, quem inscribit *Ostium & Atrium nature*, editum Cassoviæ in Hungaria Anno 1662. in *8avo*. Ille quidem operosior est & ipso Comenio & magna cum diligentia massas & formas distinxit suas, sed si rem rectè perpenderis, nihil præter terminos, & nomina, sed planè nova, inveneris, quibus nihil subest demonstrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, sed consultius visum est, illos ad Autores Physicos remitti. Illam enim Philosophiæ partem præcipuè aggressi sunt. Autores vero, qui Encyclopædias scripserunt, & Veterem Philosophiam nova Methodo proposuerunt,

Tom. I. Lib. 2. c. 5. & 7. Jam enumeravimus, nec istuc allata huc denuo transcribemus.

D.G.MOR.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMUS II.
PHILOSOPHICI,
LIB. II.
SIVE
POLYHISTOR PHYSICUS,
in PARTES II. divisus.
PARTIS PRIMÆ

CAP. I.
QUOMODO HISTORIA NATURALIS SIT INSTI-
TUENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VERULAMII,
ET EJUS SEQUENTIUM VESTIGIA.

*§. I. In Naturæ Scrutinio duplici potissimum ratione peccatur, vel Sensibus nimium tribuendo, vel nimiam argumentandi subtilitatem sectando. Hac peccatum est ab Aristotele, & Democrito autem Corpora in Atomos scindendo, & his so-
lis inherendo. 2. Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam Hodego, magnam
partem debetur, quicquid ab Anglis, aliisque, in Philosophia Experimentalī
hactenus est præstitum, Divisio Historiæ Naturalis in Narrativam, quæ sola ha-
ctenus est excolta, & Inductivam, ab omnibus ferme neglectam, de quæ ista di-
ligentius excolenda Consilium. 3. Consilium hoc secuta Societas Regia Angli-
cana studium Historiæ illius Inductivæ non infeliciter cæpit excolere. 4. Par-
titio Verulamiana Historiæ Nat. Inductivæ in Historiam: 1. Generationum,
Qqq qqq qqq 3 2. Pra-*

2. *Pratergenerationum*, sive *Monstrorum* (quibus etiam *Veneficia*, *Divinationesque*, possunt adjungi, 3. *Immutationum per Artem*, qua occasione prolixè de *Artibus Mechanicis*, *Cognitione illarum accuratiori Philosopho necessaria*, hujusque paranda modis, & *Scriptis eo facientibus* (inter quæ *Thevenatii Opus affectum eminet*,) differitur, & quanto *Artes vel sordidissima Philosopho possint esse usui*, exemplo *Libri de Fermentatione*, a *Thoma Willisio scripti*, ostenditur. 5. *Historiæ Immutationum Mechanicæ Pars etiam est Historia Falsationum*. 6. *Artium Mechanicarum summus in Physica Usus Exemplis & Experimentis variis demonstratur*. *Transmutatio Ferri in Cuprum possibilis*. *Cupri cum Ferro, Stanni cum Argento, Aquæ Frigidæ & Glaciei cum Stanno Fuso, Infociabilitas*. *Aurum admodum extensibile*. *Fruementum Siliginis pro Fundi diversitate nobilius, vel ignobilius*. *Panes igne, seu lentiori, seu fortiori, cocti, majus, & idem quidem semper, pondus acquirunt*. *Sebaldi Mülleri de Fraudibus Pistorum Libellus*. *Bas. Valentinus curiosus Cocturæ Salium Observator*. 7. *Historia Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur*. *Quanti usus sint aliorum in Conversatione Erudita Relationes*, exemplo *Rob. Boylei*, plus justo licet creduli, ostenditur. 8. *Appendices Historiæ Naturalis sunt Problemata Physica (qualia Aristoteles & Alex. Tassonus scripsere), & Placita Philosophorum, quorum Cognitionis Utilitas extollitur, & Veterum Inventa, Operaque Naturalia, hodiernis preferenda, suffragio Merici Casauboni confirmatur*. 9. *Inquirendum etiam in Errores Vulgares, eorumque Causas, de quibus Thom. Browne, Jac. Primerosius & Mericus Casaubonus scripsere*. 10. *Notanda sunt Inventa atque Experimenta certa, Res item deperditæ, & pro Impossibilibus, hisque proximis, vulgo habitæ*. 11. *Utilitas Museorum Naturalium & Historiæ illorum, a quorum Collectoribus, in Herbariis Vivis conficiendis, aliisque Minutiis congerendis, Vitio aliarum etiam Scientiarum Cultoribus familiari, sæpe peccatur*. 12. *Joh. Dan. Majoris Opus de Musæis hisce Historicum affectum*. *Consilium Autoris de Historia Museorum Universalis, accurate observato Rerum Naturalium, in iis latentium, ordine, conscribenda*. *Laus Musæi Metallici Ullyssis Aldrovandi*. *Consilium Verulamii Crypticum de Gazophylaciis rerum Naturalium distinctis adornandis, & per Homines idoneos augendis & dirigendis, ex Atlantide Nova prolixè repetitum*. 13. *Secuta est istud magna ex parte Societas Regia Anglicana, cujus Historiam edidit Thom. Spraat, in Verulamium, Gentes alias, quibus Anglos, & Tempora Antiquiora, quibus nostram Ætatem, palmam in Studio Physico excolendo præripuisse jactat, iniquior*. *Ambitio Anglorum Literaria inanis, in Jos. Glanvilio quoque, Soc. Regiæ Encomiastæ, notata*. *Opponuntur utrique Mer. Casaubonus & Henr. Stubbe, Angli, Antiquorum contra Societatem hanc, quam Plagii etiam accusant, Vindices*. 14. *Ars a nativitate surdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam a Job. Wallisio & Wilh. Holdero inventam,*
sibi

sibi vindicant, jam ante a Johan. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliisque, est
 proposita. 15. Societatis Regie Anglicanae Ortus, Progressus, Constitutio, &
 Methodus in res Naturales inquirendi. Abr. Cowteji Poema, quo ei praelusit.
 16. Alibi etiam Gentium Collegia istiusmodi Physica instituta, a quibus Re-
 lationes de Rebus Naturalibus Medicisve quotannis eduntur. Tales sunt Ro-
 mana, Florentina, Gallica J. Bapt. Dionysii (Gentibus aliis pleraque debentes,) *Anglica* Henr. Oldenburgii, *Hafnienses*, & *Germanica* tandem (de quibus du-
 rius fertur Judicium) *Academiae Naturae Curiosorum*. *Germaniae Chymici* a-
 lios omnes superant, ac proinde, ut suas edant Observ., optatur. *Germanorum*
Indoles Inquisitiva a Tb. Sprauto celebrata. 17. Commendatur Magni Pe-
 gelii Thesaurus Rerum Selectarum, A. 1604. editus, in quo multa nostrae
 aetatis Inventa jam proposuit, & ad studium Philosophiae Experimentalis alios
 excitare est conatus. 18. Proceditur ad Methodum Experimenta indagandi,
 ingensque in ista Artis Analytica, & Locorum Dialecticorum, Usus, contra
 Thom. Spraatium, asseritur. Sed Analytica ista, cum propagine sua, Arte In-
 ventiva, inter Desiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inservientes,
 Verulamius, Autor Artis cogitandi & Rob. Boyleus. 19. Verulamii Partitio
 Artis Experimentalis, & Septem Modi Experimenta capiendi, cum variis illo-
 rum Exemplis. 20. Reducuntur isti ad Locos Dialecticos Generales, & in a-
 lios vicissim Locos Specialiores subdividuntur. 21. Quibus inveniendis & or-
 dinandis mire inservit Index Categoricus. 22. Modus Inartificialis Experi-
 menta capiendi, ex solo casu pendens, & Chymicis familiaris. Huc perperam
 a Verulamio refertur Ignis in Corpora operatio. Cujus occasione complura ad-
 duntur de Praestantia stupendisque Effectibus Destillationis Clausae, qua Natu-
 ra etiam ipsa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, se-
 cretiori Chymiae propriam, a nemine adhuc tentatam esse falso credit Verula-
 mius. 23. Verulamii Partitio Philosophiae Naturalis. 24. Doctrina de Fa-
 brica Universi parum haecenus est exculpta, & Humano Ingenio vix comprehen-
 sibilis. Ad eam spectat Rob. Boylei Lib. de Cosmicis Rerum Affectioni-
 bus. Ob hujus Ignorantiam Causae latent multorum Φαινόμενων Naturalium,
 qualia Astrologia divinatrices haud parce suppeditat. 25. Physica Sparsae, sive
 Specialis, Subdivisio Verulamiana, cujus occasione, quam insufficientes sint Hy-
 potheses Modernorum, ex Materia sive Corpusculorum Schematismis, vel Mo-
 tu etiam, omnia deducuntur, inculcatur. 26. Metaphysica Physica Veru-
 lamii Causas Rerum Formales (de quarum cognoscendarum ratione Autor dis-
 serit, addito Nivis exemplo,) & Finales scrutatur. 27. Physica Operativa Par-
 tes illi sunt Mechanica & Magia Naturalis. 28. Appendix autem & Ministra
 Philosophiae Naturalis Mathesis, cui dum Moderni, praecuntibus Democrito &
 Pythagora, Imperium in istam vindicant, non minus peccant, quam Peripate-
 tici, Logicae idem asserentes. 29. Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Phy-
 sicorum.

Cum nihil sit inter omnia Objecta inquisitione dignius, quam universa hæc rerum natura, omni ope laborandum est, ut ejus Cognitionem habeamus quam fieri potest perfectissimam. In illa à tot jam seculis laboratum est, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illustres. Quandoquidem verò varia hominum præjudicia Varietatem sententiarum induxerunt, ideoque in tot sententiarum fluctuationibus incerti sumus, quid sequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis penè, quot capita, tot sensus, habemus. Sensus quidem, quo maxime duci debebamus, deserit sæpè nos & fallit. Deserit, nam sensus interdum stupent in apprehensione rerum, quæ, vel exilitate suâ, vel vastitate, captum excedunt. Fallit sæpè sensus in ipsâ illâ apprehensione: unde observatio indiligens & inæqualis est, sistiturque Intellectui materia aliqua vitiosa, cui, tanquam fundamento, superstruuntur falsa Axiomata & principia. Alterâ parte peccat Argumentandi nimia subtilitas, quæ potius perplexiora reddet omnia, quam expediet. Naturâ enim ferimur ad assensum, ut tædia inquisitionum circa individua, subterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehensione argumentari statim incipimus à particularibus, qui communis est Elenchus, quo vulgò peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Physicâ Sophisticum philosophandi genus, dum cupimus potius Conceptus nostros in naturam inferre, quam illos ipsos ex naturâ formare. Sui vitio laborat Aristotelis Physica, qui è principiis Logicis Physicam potius nobis dedit, quam ex ipsis principiis Physicis. Intellectus humanus per naturam suam fertur ad abstracta, atque ea, quæ fluxa sunt, fingit esse constantia. Sed abstractio tamen illa, dum figit animum in istâ Contemplatione, quam sibi ex naturâ imperfectâ formavit, simul ab ipsis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Aristotele est Democritus, qui, ut in materia maneret, maluit secare naturam, quam inde abstrahere. Aristoteles vero ad generaliores formarum conceptus quosdam dilabitur, dimissâ è manibus materiâ. Sed & ipse Democritus non minus peccavit, dum in Atomos scindebat, materiam: non enim respiciebat ad massas Corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in naturâ *Φαινόμενα*, per simplices istos particularum Conceptus non explicabilia.

- 2 Hos aliosque defectus sentimus in indagatione Causarum naturalium, quos sub nomine Idolorum, in *Novo suo Organo*, proponit Baco Verulamius, & prolixè explicat, quam ob Causam de remedio his hominum morbis quærendo, quoad ejus fieri potuit, fuerit sollicitissimus. Ac commentus est viam aliquam maximè planam & naturalem, quâ per Inductiones, sibi subordinatas ad principia deveniret. Hanc ille Historiam naturalem

Indu-

Inductivam vocat, cujus ille Rudimenta aliquot Exemplis, in *Historia Ventorum*, & in *Historia vite & mortis*, magnâ cum curâ, proponit. Ubi non satis mirari possumus profunditatem istius ingenii, in Methodo indagandæ Veritatis, ac Experimentorum inveniendorum. Unde certè, qui hodiè tot libros implent, quam plurimum hausere suarum cogitationum. Id enim facile expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis isto in argumento scribi & pro singularibus cogitationibus venditari, cujus vestigia non inveniuntur apud Verulamium, passim in scriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quasi ostendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac sibi inventionis gloriam tribuunt. Longè certè vastius ingenium hujus viri est, quando eorum, qui in leviculo Experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria sunt & fodinæ, ut ita dicam, præclarum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo Experimento statim plerumque universam rerum naturam suspendunt, quod jam præviderat ante Baconus futurum *lib. 1. novi Organi, Aphorismo 64*. Ex mente itaque Baconis Historia Naturæ, respectu usus & intentionis, dividitur in Narrativam & Inductivam. Narrativam illam vocant, quæ non certis fundamentis superstructa est, sed hinc inde vagatur, omnia consignans, quâcunque ratione acceptâ & traditâ, saltem ut aliquid sciatur, quod animus oblectetur & suaves offuciæ menti illinantur. Quo etiam argumento penè omnes, quotquot nunc Historias naturales scribunt, versantur. Nulla enim in illis vera est inductio, aut Topica aliqua specialis inquisitio, sed omnia, sine discrimine, vera, falsa, ficta, in censum & ordinem referunt. Sed hi longè absunt à Philosophiæ naturalis penetralibus, nisi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infusum ordinatius aliquod Systema conficere potest, rejectis illis, quæ falsa sunt & inania. De his *cap. 2.* plura dicemus. Inductiva historia meritò inter desiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminisci, & reverà tamen absque istâ viâ, utut laboriosâ, vix quicquam præclari præstatur in doctrinâ Physicâ. Et quanquam ante Verulamium fuerint Viri solertissimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam investigationis aperuit, vel ipsi, in imperfectione suâ subsistentes, Theatricam Philosophiam, more majorum, nobis construxerunt seu talem, quæ ad auctoritatem opinionibus faciendam, & sectas instituendas fuit adornata. Quanquam etiam ipse Baconus ad optatum finem cogitata sua perducere non potuerit, immensitate argumenti victus. Nam unius illud opus esse ipse pernegat; sed multorum tantem esse, qui uno consilio ducuntur, & qui sumtus, tanto operi pares sufficere possunt. Frustrà itaque dicit tentari, nisi Regiis auspiciis res procedat. Fatendum tamen est, lineamenta ab illo ducta ansam dedisse

posteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam sanè non parum mihi videtur à via ista regia deflecti, quam præscripserat Verulamius.

- 3 Confilio hujus viri debemus tamen quicquid hætenus præstitum est in Societate Anglicâ. Ideam enim istam sibi proposuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Historiâ Societatis Regiæ*, primum in institutione ipsa Verulamianam istam methodum indagandi Experimenta luculentius propositam. Adduntur certi quidam inquisitionum Articuli, circa Subjecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales sunt Inquisitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipsa, sed ex Relationibus artificum petitæ,) Inquisitiones circa variationes tempestatum, Inquisitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diversitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa praxin artis tinctoriæ, circa generationem Ostreorum, quomodo apud Verulamium Inquisitiones de ventis, de duratione rerum, vitâ & morte, de naturâ gravis & levis, duri & mollis, sonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod si hæc ratione à viris istis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, posset aliquando universalissimum opus Historiæ naturalis confici, ut ab initio sibi proposuerunt, nisi in illa obstacula inciderint, quæ vel à communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate Experimentorum, quæ præjudicare solet axiomatibus universalibus, substiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ sedulò caveri jubebat Verulamius.

- 4 Historiam suam Inductivam ita partitur Verulamius. Primum Historiam generationum Historiæ suæ primam partem constituit, cui partes subordinatas subjungit: Primum historiam cœlestium, quorsum Cœli *Φαινόμενα* pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ sunt Universi partes integrales, 4. Massarum materiæ communium, sive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgò Elementa dicuntur, ratione suæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, seu specierum minorum. Speciales Titulos, singulis capitibus generalibus subordinatos, ipse dedit in *Parasceve ad historiam naturalem*, quæ subjungitur *Novo* ejus *Organo*. Huic generationum historiæ addit alteram prætergenerationum; Nam tripliciter naturam considerat, secundum quam considerationem historiam etiam partitur. Imò in Libertate suâ, quò pertinet historia generationum, 1. in Erroribus suis, quò spectat historia prætergenerationum, sive monstrorum, qualem hætenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conscripti sunt, multa fabulosa continent, & sine ordine ac methodo res suas proponunt. Oportebat verò omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innotesceret naturæ operatio, ejusque vel uniformitas, vel diversitas. Non referendæ tamen ad hanc classem sunt supersti-

perstitiosarum narrationum historiae, quae sine fide vulgò circumferuntur. Si quae tamen certo constant de maleficiis, fascinationibus, incantationibus, somniis, divinationibus, non planè ab hoc ordine excludit, in quantum à causis naturalibus errantibus propagata videntur. 3. in immutatione sua, quae fit per artem. Facit itaque tertiam partem Historiae naturalis, Historiam Artium Mechanicarum, optimo praefectò & praeclaro consilio. Pessimus enim illorum errorum est, qui indignam Philosopho putant artium, mechanicarum considerationem, tum quod secundum eorum opinionem, magna diversitas inter opera naturae & artis sit, quae tamen nulla est, cum nihil fieri possit per artem, quod non mediante naturâ fiat, tum quod Philosopho circa subjecta specialia versari indecorum putant. Hinc verò omnis fundi philosophici calamitas est, dum, de rerum naturâ securi, secundum rationis perversae εἰδωλα philosophamur, ac nihil in ciommunem utilitatem afferre possumus ex inanibus ingenii speculationibus. Ea parte solidari debet naturae cognitio ac stabiliri; quicquid enim exprimentis quotidianis disci poterit, in lucro deputandum est. Unde fit saepè, ut rustici, nautae, metallifossore ac Mechanici artifices, promptius rerum causas subministrant, quas subministrare nequeunt theatri & cathedrarii Philosophi. Indignum vero est Philosopho, eâ parte superari à vilissimis hominibus. Quare omni ope nitendum est, ut habeamus, quam fieri potest, accuratissimam artium mechanicarum cognitionem, quae nihil aliud sunt, quam Physica vel Mathesis operativa, & in praxin deducta. Benè hoc intelligebat Aristoteles, qui ad historiam suam naturalem artifices consulebat. Sed solae relationes nondum rem omnem absolvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam sunt res ipsae, ideoque penitior quaedam scientia est habenda, non tantum nuda historia. Nec in historiâ naturali tantum, sed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitae genera ista prodest notitia. Quare semper suadere ego soleo, ut pueris, quamdiu uti ratione discunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & instrumentorum nomina discant. Incredibile dictu est, quam perficiat hoc intellectum in apprehensione rerum. Omnium enim rerum quasi praesentes se sistunt ideae, eoque ingenium paulatim praeparatur ad analogiam aut conclusiones ex universali illa notitia faciendas: unde & stabiliuntur axiomata generalia, & via sternitur ad inventiones rerum maximarum, quae magno esse commodo in vitâ humanâ possunt. Nam illa plerumque tenuibus orta sunt principiis. Hic verò nolim superficiariam aliquam & levissimam scientiam, qualem nobis proponit Alstedius in sua *Encyclopaedia*. Illa enim vulgarior tantum & superficietenus doctos faciet. Seligendi illi, si qui haberi possunt, qui artes mechanicas libris integris persecuti sunt, ut habemus nonnullos, qui inferius datâ occasione recensentur: ipsi, quod

præcipuum est, artifices consulendi sunt; etiam eorum secretiora inquirendum, quæ diligentissimè notanda sunt. E veteribus scriptis nihil horum habemus, vel certè admodum jejuna, cujus causa veteri illi morbo imputanda est, quod scil. Philosophi infra dignationem suam posita hæc crediderint. Habemus aliqua de Agricultura, horticultura, piscatione: de metallicis Operationibus nihil, quæ tamen circa nobilissima Subjecta, Corpora scil. perfectè mixta, & globi hujus terraquei medullas, versantur. Hodie non pauci sunt, qui in isto argumento sollicitiores sunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus industriâ effectum est, ut per multa prodierint, scripta sermone Anglico, ad artes Mechanicas spectantia. Unicè hunc fundum occupaturus est, quod ex relationibus amicorum scio, Vir illustris, Thevenotius, Gallus, qui historiam aliquam universalem Mechanicam molitur, & præterea, si rectè memini, Corpus aliquod scriptorum Mechanicorum Veterum & Recentiorum editurus est. Inter artes vero Mechanicas præfendæ sunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut Agricultura, Coquinaria, Chymica, Tinctoria, Vitrificatoria, Confectoria, Sacchari, pulveris pyrii, Ignium artificium, papyri, &c. Illæ verò tenuioris sunt usûs, quæ in subtili usu manuum & instrumentorum consistunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne fœdida quidem artificia hic sunt excipienda, & maximè vulgaria, unde sæpè plus discitur, quod ad Rem Physices facit, quam ex subtilissimis Artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum suum *de fermentatione* Tractatum scriberet Thom. Willisius, plus didicit è cellis vinariis & cerevisiariis, quam è Scriptis Philosophorum. Vulgare enim opus fermentationis est, & tamen tanti usûs, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro libitu possimus, & hac in re Experimenta Muliercularum ac Coquorum, magno nobis usui erunt. Nemo enim inter illos est, qui non singulare aliquid observaverit circa artem suam, vel casu, vel aliquâ etiam ratione. Unde sagacior Philosophus depromere potest, quæ sunt in rem suam, universalialia scil. axiomata formare, è quibus deducat similia experimenta.

Ad Historiam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omittit Verulamius, Historiam falsationum, quibus uti solent, tum artifices, tum mercatores. Si quis enim curiosius eas inquirere velit, facili negotio magnum aliquod volumen conscripturus sit, quarum rerum cognitio præterquam quod acuat intellectum, & experientiam physicam locupletet, Oeconomicam etiam prudentiam magnâ ex parte perficit. Quod si enim noverimus falsationes rerum, eò dilucidiorē habebimus notitiā artium ipsarum. Opposita verò inter se illustrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

Si Exemplis probare sententiam nostram velimus, integrum volumen facile conficeremus de usu artium Mechanicarum in Philosophiâ Naturali. Sed pauca tamen tangemus h. l. inque medium afferemus. Disquiritur inter Physicos, an transmutat ferri in Cuprum fieri possit? ajunt multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungariâ, aliisque locis per aquas vitriolicas ferri substantiam in substantiam Cupri transire. Ferrum scilicet rubiginosum, & usu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud certò aliquò temporis spatiò in pulverem rubiginosum convertitur. Pulvis ille, igne fusorio vexatus, in optimum Cuprum funditur, quod jam ante confusionem erat, remanentibus tantum paucis quibusdam facibus metallicæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercurialium in ferro latet, tantum sulphuris Cuprei recipit, atque ita revera mutatio in Cuprum accidit. Kircherus verò alique transmutationum Metallicarum impugnatores, ajunt, è vitriolo præcipitari latens Cuprum. Quod falsum esse, paucitas scoriarum remanentium evincit. Quo enim tantum ferri pondus recesit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum enim est omnibus fabris ferrariis, minimam Cupri portionem, massæ ferræ insertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferrum undique diffiliat, & hinc illinc spargatur, non sine adstantium periculo. Quod si itaque per præcipitationem Cuprum paratum est, quomodo à fabro tractabitur? Jam disquirant Philosophi Naturales de transmutatione ipsâ, & de ratione difficilis sociationis cupri & ferri. Mirabile enim est ab exiguâ particulâ Cupri tantam ferro candenti fragilitatem communicari. Similiter, si multæ argenti libræ fundantur, iisque exiguam quantitatem stanni injiciant, impossibile est argentum naturalem retinere ductibilitatem; fingat, refingat, faber, ut volet, nunquam obsequetur malleo. Quare sedulò cavent Aurifabri, ne illud misceatur argento, cum cætera metalla misceri facile possint. Hic jam labor est Philosophi, ut inquireat de natura stanni, diffusionem scilicet exiguæ particulæ per tantam argenti molem, & fragilitate stanni argento communicata. Similiter stanno liquato aqua frigida, vel minima particula glaciei, non est immittenda, nisi velimus stannum fusum hinc illinc spargi. Huic si pinguis & oleosa immittas, ferrumque madidum inferas, non dissipabitur stannum, sed cum ipsò ferro unietur. Ex hoc artificio discimus, quæ sit convenientia oleosi cum stanno fuso, aquæ verò disconvenientia. Videndum itaque est, quâ in re diversitas illa consistat. Bracteatores artificia multa docebunt Philosophum naturalem de auri & argenti natura. Aurum duplâ proportionem excedit penè naturam argenti. Quâ ex distensione (nam incredibile penè est, in quot folia unus aureus possit extendi) probari etiam potest possibilitas transmutationis metalli ignobilioris in aurum. Pistoriæ artes

vulgares sunt, & cuique obvia: Interim si omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipuè, multa ex vulgari illo artificio disces. Frumenta, filigo præcipuè, ratione fundi, in quo crescat, singulares habent virtutes. Præcipuum & ponderosissimum frumentum filiginis est, quod in fundo arenoso crescit. Secundum locum obtinet, quod in fundo lutofo, Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobilissimum est, adeo, ut modius mensuræ Prussicæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi molâ bis comminutum est, XV. libræ furfuris remanent. V. libræ farinæ puræ, si coquantur igne, post fermentationem debitam panem efficiunt VII librarum: duas enim libras addit portio aquæ, massæ isti quasi incorporata. Quæ massa V. librarum, siue lentiori, siue fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquisitione Philosophi digna est. Nam certè videretur fortiori igne plus aquæ expulsum. Deprehendere ergo vel in illo Exemplo licet naturam fixationis, quâ per ignem majus pondus corpora acquirunt. Prætereà hęc in artificiõ, si quis illud rectè exploratum habeat, detegere facillè technas & fraudes pistorum potest, ut detexit aliquis Sebaldus Müller, ipse pistor, in Opusculo Germanico, cui titulus: *Becker, und Müller, Ordnung*. Qui sales coquunt, multa subministrare possunt ad arcanam & interiorum Physicam spectantia. Nam, penè quot genera salium sunt (quorum magna, tum ratione naturæ, tum ratione fundi, est diversitas), tot sunt præparandi modi. Nemo autem curiosius investigavit, quam Basilii Valentinus, siue verum illud Autoris nomen, siue fictum sit, in suâ *Haligraphiâ*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca ista nobis sufficiant. Nam si singula discutere velimus, magni voluminis illa res esset. Titulos speciales artium Mechanicarum, quorum singularis in Philosophiâ naturali usus est, vide concinnatos apud Verulamium in *Parasceve ad Historiam naturalem*.

- 7 Hoc itaque modo, secundum mentem Baconis instrui debet Historia naturalis Inductiva. Cum verò opus illud non unius hominis sit, additus tamen tentandus est, & quatenus nostrâ operâ res produci potest, producenda. Quod si itaque Historiam ex omni parte Inductivam habere non possumus, conficiamus aliquam ex Inductivâ & Narrativâ quasi mixtam, ita ut sub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel Experienciâ nostrâ inquisivimus, vel relatione fide dignâ accepimus, vel cogitatione nostra suspicamur; proderunt tamen ista omnia, quanquam imperfecta. Quam rationem tenent Viri Eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus Roberti Boylei libris patet, diligentissimum illum esse conquisitorem historiæ Naturalis, tum ex Experimentis propriis, tum alienis, tum ex Amicorum relationibus. Quâ in parte credulus nimis videtur vir alioquin sagacissimus. Si quis librum ejus le-
- gat,

gat quem Anglicâ linguâ scripsit *de Usu Philosophiæ naturalis*, mera hîc inveniet Experimenta, per historiam quandam, sed confusam, congesta, super quibus, ut habet fœcundum ingenium, philosophemata sua instituit. Magna illorum pars in relationibus consistit, quarum fides si non sit dubia, multum commodi afferre potest in re naturali. Si quis accuratiùs agere velit, relationes de rebus naturalibus singulari libro seponere possit, & ad ulteriorem dijudicationem reservare. Boylio certe conversatio illa cum tot Viris Eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium, lucem accendit, ac solemus interdum expeditiore viâ duci per relationes, quam per lectiones. Boylii domus commune quasi Oraculum est Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italorum, qui ejus nominis famâ moti ad-eunt illum, ac sermones suos miscent, cogitata & Experimenta sæpè promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, si inter se ab ingenio profundo conferantur, multa analogismo quodam deprehendi possunt, etiam arcanissima, de quibus fortasse non cogitasset, nisi hæc subministrata fuisset occasio.

Adjungit Baco Verulamius ipsi Doctrinæ Physicæ Appendiculas aliquas, quæ potiùs ad ipsam Historiam Naturalem referendæ videntur, suntque primò Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiritur & causæ multiplices assignantur. Quale Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illustratum absoluto, inter Aristotelis scripta habemus. Suntque non pauci etiam inter Recentiores; qui problematicè de multis Naturalis philosophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc succurrunt *Alexander Tassonus*, qui librum sub Titulo *Cogitationum diversarum* linguâ Italicâ edidit. Et Arn. Sengverdius, cujus *Exerc. Physicæ* de Miscellaneis quibusdam Physicæ Specialis, Amst. anno 1658. in 8vo. editæ, non contemnendæ sunt, ac multa habent alicujus frugis. Secundò Placita Philosophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus Universi, quæ res magni usus est. Quanquam enim scientiam per se non pariat, tamen à præjudiciis abstinet, ac libertatem nobis quidvis sentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium est scientiæ, intellectum ad statum inquisitionis reducit, neque enim in dubitationibus subsistendum est, sed eum ob finem dubitationes sciendæ, ut in ipsam scientiam ducamur. Perducimur autem sæpè, si, collatis tot sententiis, naturâ Duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero sit consentanea. Antequam vero dubitatio scientiam pariat, sedulò cavendum est, ne dubitationem ipsam in scientiam convertamus, quæ deinde, accedente autoritate, sectas parit. Quare nos rectè fecisse arbitramur quod Historiæ nostræ Naturalis primam partem constituerimus Historiam illam placitorum, quam inter Desiderata refert Baco Verulamius. Eo enim

enim sine id fecimus, ut tùm ipsi Historiæ naturali satisfaciamus, cuius maxima pars in eâ re consistit, tùm ut ex collatione mutuâ aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot sententiarum divor-
tiis, aliqua esse, quæ testentur, notiones Philosophorum generalissimas aliquam inter se convenientiam habere, ut Studio naturali idem penè acci-
dere videatur, quod accidit Astronomiæ, quæ ex diversis hypothesibus & Systematibus eadem effecta producit. Ac mirum certè est, olim, cum re-
gnaret Notionalis illa Physica, non defuisse tamen naturæ Artifices, qui, istis principiis nixi, stupenda tamen opera perfecerint, de quibus frustra laborant subtiles isti & Lyncei Atomorum Spectatores, qui adeò innume-
rato se habere omnes naturæ potestates existimant, si quippiam ex habitu corporum exteriori deducant. Memorabilis illam in rem est Epistola Me-
rici Casauboni, Isaaci filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Angliâ Anglico sermone scripsit, in quâ veterum Inventæ & artifi-
cia cum hodiernis conferens, antiqua ista adeò præfert novis, ut omnes no-
vorum conatus in iis indagandis per sua principia sint frustranei. Ad Hi-
storiæ illam placitorum pertinent, non antiquorum tantum Philosophorum sententiæ, quæ est Historiis philosophicis depromi possunt, aut ex iis, qui sparsim earum mentionem faciunt, ut ex fasculo illo Plutarchi *de placitis Phi-
losophorum*, ex citationibus Platonis, ex confutationibus Aristotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus suis immiscent, sed nec exclu-
dendi hîc sunt Recentiores, qui vel antiquorum Philosophorum Dogmata resuscitarunt, novisque Argumentis confirmarunt, vel quorundam Philoso-
phorum principia confuderunt. Vix enim hodiè quis principia commini-
scatur, à Philosophorum Veterum Scholis planè discrepantia.

- 9 Quarto addenda est Historiæ naturali Historia Errorum popularium. Quemadmodum enim per Errores sapere vulgò solemus, ita & in re natu-
rali magnum scientiæ promovendæ præsidium est, nosse illa, quæ falsa sunt, & sub specie veri Intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo ple-
nius inter Recentiores versatus est, quam Thomas Brovnx, Anglus, Au-
tor illius libri, qui inscribitur: *Religio Medici*. Is patriâ linguâ librum scri-
psit hoc Titulò: *Pseudodoxia Epidemica*; doctum sanè & elegantem, quem in linguam Belgicam notiore convertit aliquis Johannes Grûndahl/ Am-
stelodami anno 1668. in 8vo editum, & postea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro doctè disquirat de causis Errorum in rebus naturalibus &
& particularibus. Neque enim solum Errores in Philosophia naturali o-
stendit, sed & in sententiis quibusdam Historicis, Theologicis, ac in Arti-
bus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumen-
to peculiarem librum scripserit Jac. Primerosius. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc Instituto potest Mericus Casaubonus, Isaaci filius, in
doctissi-

doctissimo libro *de fide rebus naturalibus, Civilibus & divinis, habenda, vel non habenda*, quo, Anglicâ linguâ conscripto, ex omni Historia diligenter inquirunt in operationes naturæ prodigiosas & singulares; qui liber prodesse magnoperè potest hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hæc in parte inquirendum est in ipsam errorum causam & originem, ubi enim illa innotuerit, statim cessabit admiratio, & monstra illa opinionum evertentur, quæ ficto alicui prodigio superstruuntur. Eorum maximus est in re naturali numerus. Si quis enim secretorum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia, fascinis, Magnetismo, tractarunt, diligenter perspexerit, infinitam talium rerum sylvam invenit. Quorum errores facile deteguntur, si in causas eorum inquiratur, quia vel super signaturâ aliquâ externa, vel influxu aliquo astrorum, aut aliqua alia nugaci Sympathia, sunt fundati.

Quemadmodum Errorum & Dubitationum sylva ad scientiam confert, ita earum rerum, quæ jam tum inventæ sunt, & certorum Experimentorum, singularis ratio habenda est. Nolim enim hæc misceri cum cæteris. Baco Verulamius Appendicem facit Physices operativæ, ad quam pertinet hæc doctrina, cum consideratur in ordine ad operandum. Referri tamen etiam potest ad historiam naturalem, sive partem aliquam seorsim constituat, sive addatur ipsi historiæ naturali generali. Baco vocat Inventarium opum humanarum, quo enumerentur omnium hominum Bona & fortunæ, sive sint ex fructibus naturæ, sive proventibus artis, quæ jam habentur, & quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuisse, constat, nunc autem perierunt. De quibus integri libri conscripti sunt, à Gvid. Pancirollo, *de rebus Inventis & Perditis* commentato, aliisque. Addi etiam huic, Inventario jubet illa quæ communi hominum opinione judicantur impossibilia. Illis jubet jungere impossibilibus proxima, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex his optativis & potentialibus activa promptius deducantur. Jubet quoque seorsim poni exempla Experimentorum, quæ maximè πολύχρηστα sunt, & ad aliorum Inventionem manuducunt. Sed de hoc Experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagatione Experimentorum per certa quædam Dialectices principia differemus.

Vidimus hæctenus de subsidiis Historiæ Naturalis è Baco Verulamio, quibus si usi fuerimus, deveniamus tandem in accuratiorem Scientiæ naturalis cognitionem. Cujus Objectum est Universum illud Systema, Mundanum, proximum verò, quod sensibus nostris subjicitur, globus terraqueus, & è globo terraqueo producta, unde peti historia illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeò est diffusum, ut perlustrari unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, si, quæ

in majore hoc mundo dispersa reperiuntur, subjecta rariora in unum aliquem locum congeramus. Quare ad historiam naturalem officina aliqua vel thesaurus rerum naturalium requiritur, qui promptuarii instar esse possit, unde Subjecta naturalia depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodest ille labor. Cum enim hæc tantum sint quasi fragmenta naturæ, & à matrice sua avulsa, perfectam ex illis cognitionem habere non possumus, quanquam iis juvari conatus nostri possint. Quemadmodum in scientiis addiscendis libris opus habemus, ita inscientiâ naturali Experimentalis uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere nobis potest instructum aliquod rerum naturalium Musæum. In iis adornandis, tam Viri docti, quam integra Collegia, sollicita fuerunt, ac exstant non pauca in variis locis, quæ non exiguo labore congesta sunt. Horum Descriptiones aliquot habemus, integris Voluminibus traditas, Musæum sc. Calceolarianum, Musæum Wormianum, Aldrovandinum, &c., quibus Icones rerum naturalium exhibentur, & Dissertationes super rebus naturalibus instituuntur. Hi libri Indicum instar esse possunt, ac Musæa ipsa sunt quasi Loci quidam Communes naturæ, si benè ordinata sint, & in Classes suas distincta. Sed & in illis supersticiosior quorundam diligentia esse solet, in quibusdam naturæ inanibus nimis occupatorum. Tales enim reduvias potius & ungues, ut proverbio dicitur, quam caput, curant. Quid enim prodest ad rerum naturam cognoscendam, adeo accuratè depictas habere omnes plantarum species: ut sunt multi, qui Herbaria viva magno sumtu adornant, nullo alio fine, quam ut speculentur varios materiæ schematismos, quos natura in ejus superficie duxit. Parum enim adjumenti ad rem Physicam ex minutâ illâ curâ confertur, tempus autem inutiliter consumitur, quod poterat utilius impendi aliis laboribus. Nimirum omnibus disciplinis accidit aliquâ in parte nugari, ac minutia quædam in singulis occurrunt, quibus sæpè nos ac alios, maximo temporis & scientiæ ipsius damno, detinemus. Qualis ingenii nostri abusus tot superflua peperit in omni scientiarum genere, de quibus eliminandis, ne dum augendis, sollicitissimos nos esse oportet.

- 12 Musæorum Historiam generalem magnâ diligentia per Compendium dedit Clarissimus Collega noster, J. Dan. Major, in scripto illo Germanico, cui titulus: *Geefarth nach der neuen Welt/ num. 49*. Integrum autem de iis Opus jam præ manibus habet. Desiderarem verò alium quendam laborem circa Musæa, nim. ut ex jam editis Musæorum Descriptionibus unum aliquod conficiamus, ut sub uno intuitu fisti possint subjecta naturæ, hinc illinc congesta, eorumque diversitatis & convenientiæ notari. Sed oportet exquisitum observari ordinem, qualis labor prodesse maximopere posset in inquisitione rerum naturalium. Si e. g. solum Regnum minerale
per

per Classes ita distributum, secundum species illas, quæ in Musæis servantur, haberemus; magnæ certe utilitatis res esset. Nam perreptare omnes terræ finis unius hominis opus non est, ac ea est rerum mineralium infinitas, ut vel multi homines tanto operi pares non sint. Quare in lucro deputare possemus, si, quæ jam ab aliis sunt congesta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire nobis poterit Ulyssis Aldrovandi *Musæum Metallicum*, quod post mortem ejus editum est. Longe instructiora haberemus naturæ Gazophylacia, vel potius ipsum naturæ & mundi simulachrum, si rerum naturalium subjecta per certas domos haberemus disposita, & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus Gazophylacii instruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantissima illa fabula *Nova Atlantidis*. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* suam, ita ille Civitatem aliquam sapientum describit, ubi sit & regimen Politicum perfectissimum, & omnium scientiarum summa perfectio. Eo certè fine fabulum hanc scripsit, ut doceret nos, quemadmodum institui illa omnia possint. Fingit hic certa conclavia, certasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & profundas diversæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales imitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiant; (2) Sepulchras corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum Chineses condunt porcellanam suam: alias item cavernas pro variis stercorationibus & fimis; (3) Turres præaltas diversæ altitudinis pro speculatione Meteororum & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos & salfos, in quibus pisces varii generis generentur, ac opera quædam maritima peragantur; (5) Puteos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, sulphure, nitro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitationibus & repræsentationibus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum tingitur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diversis tincturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant artificiis certis variatos; (10) Septa & vivaria pro Bestiis & Avibus, in quibus novæ Animalium species per mutuas admissiones producantur; (11) Loca generationi insectorum destinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis vegetabilium speciebus, certo temporis spatio & modo fermentatis, Potibus etiam Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infusionibus; Panibus quoque ex variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piscibus, conficiendis; (13) Dispensatoria & officinas pharmacorum; (14) Officinas varias Artium Mechanicarum; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur; (16) Domus perspectivæ, ubi exhibeantur varia Arti-

ficia Optica, demonstrationes umbrarum & imaginum, Irides Artificiales, &c. (17) Domos sonorum, ubi omnis generis Instrumenta Musica recondantur, soni varii repercutiantur, augeantur, deferantur; (18) Domos suffituum & odorum ac soporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, saporum quoque artificiales mixtura parantur; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut sunt Motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commodati & necessitati subvenerit; (20) Domum Mathematicam, pro Instrumentis Mathematicis & Astronomicis; (21) Domum praestigiarum, ubi exhibentur variae elusiones & fallaciae sensuum. Hac ille prolixè illic enumerat, svaviterque pro ingenio suo expendit, non quod eo modo putet à privato quopiam instrui posse, naturae opes, sed, quod à Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum fuisset,) tam vastum naturae Gazophylacium institui posse putet, quo in effectum dentur, quae ille jucundissimè hanc ideam praescripsit. Subjungit porro varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturae operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad externos navigent, qui quaecunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Deprædatores, qui Experimenta, quae in libris inveniuntur, colligant. Tres, qui nova Experimenta inveniant quos vocat fossiores. Tres, qui Experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Observationes & Axiomata, quos Divisores vocat. Tres qui ex Experimentis sociorum nova Inventa comminiscantur, ad usum vitae spectantia, ac naturales divinationes eliciant. Hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex Experimentis novis naturam quandam altiore indagent; Hos Lampades vocat. Tres, qui Experimenta persequantur, ac eorum successus referant; Hos Infiores vocat. Tres, qui ex Experimentis Observationes & Axiomata, præviâ consultatione, forment, hos Interpretes naturae appellat. Multa praeterea affert de Ornamentis istius Societatis, moribus atque legibus, quae illic prolixè legi possunt.

13 Ex hac imaginaria sapientum Civitate, quam ille ex ingenio suo finxit, ortum tamen postmodum est Consilium istud, apud Anglos instituendae Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regiisque auspiciis, ad inquirendum in opera naturae, & certitudinem Historiae naturalis in solido locandam. De ejus ortu ac progressu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quaedam breviter sunt ex *Historia* istius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, descripsit Lond. A. 1667. in 4to Thomas Spraat, postea in linguam Gallicam converso, ac Genevæ A. 1669. in 8vo recuso. Agit primum is prolixè de veterum defectibus in Philosophia Naturali, cum quibus hodierni seculi felicitatem confert, initium faciens à Bacone Verulamio, quem laudi-

laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo desiderat, quod scilicet ipsam Historiam naturalem attinet. De quo tamen ita ego existimo, nullum inter hodiernos esse, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos Anglos esse jactat, qui in Studio naturali tale quid tentarint, quâ in re tamen nimirum genti suæ indulget. Nam & in Italiâ, ante ea tempora, Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc Institutum fuit, ut excolerent naturam. Quâ de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de *Physicis Italis* sub manu habet Martinus Vogelius, Professor Gymnasi Hamburgensis, ipse Historiæ naturalis indagator acerrimus. In eo verò nimius ille Autor est, & non ferendus, quod suorum temporum studia præferat aliis gentibus antiquioribus. Quot enim sunt, & quam magna, Veterum Inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per nebulam nobis constat? Quare meritò virgulâ Criticâ notantur socii isti à Merico Casaubono, qui in *Epistola* supra citata modestè illis objicit veterum solertiam, totque inventa alia, quibus illi similia nondum dederint. Sed familiare hoc in illa gente est, invidere alienæ gloriæ, sibi omnia tribuere, aliarum gentium, præcipuè Germanorum, studia elevare & contemnere, unde tamen sæpè illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod facile vel integro Volumine demonstrari possit. Ac aliquâ ex parte demonstravit Henricus Stubbe, ipse Anglus, qui libros contra Societatem Anglicam scripsit, in quibus, multa aliis subrepta, multa jam tum ab antiquis tradita, ostendit, quorum illi Authores se gerunt. Scripsit verò is, motus Thrasonismo cujusdam Josephi Glanvil, qui Tractatum scripserat, cui titulus: *Plus Ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philosophis despectui habuit. Huic Stubbius opposuit aliam Tractatum, cui titulus: *The plus ultra reduced to non plus*; ubi multa novorum Inventorum examinat, eaque cum Veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam sint, quæ ille jure perstringit.

Exemplum evidens nos etiam daturi sumus. Vindicarunt Angli sibi inventionem cujusdam artis, quâ aliquis à Nativitate surdus, & per consequens mutus informari possit per visum, ut sic satis expeditè loqui discat, & ex motu labiorum ipsum vocum sonum intelligat. Scripsit super hac re prolixam Epistolam Joh. Wallisius, quæ in *Transactionibus Anglicis* extat. Scripsit & aliquis Wilh. Holderus Anglico sermone librum, cui Titulus: *Elementa Sermonis*, quo idem argumentum tractat. Illi in cælum extolluntur in *Transactionibus*, & Editor illarum libellum Wallisii de ratione Sermonis & pronuntiationis, quem *Grammaticæ Anglicæ* suæ addidit, quique fundamentum sternit huic arti, vehementer laudat, quasi ante illum nemo extiterit, qui

naturam & potestatem literarum descripserit. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id singulari libro longe curiosius exsequutus fuerit, & Petrus Montanus, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, de *Opere Kunst*. De arte verò ipsâ informandi mutos liber satis prolixus conscriptus est, linguâ Hispanicâ à Johanne Paulo Bonetto, quo omnis illa Methodus perspicuè proponitur, & in rem ipsam ab illo deducta est. Imò antiquior illa ars esse videtur, si conferas, quæ habet Rudolphus Agricola *lib. 3. de inventione, cap. ultimo*. Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quasi obiter hîc dicta sunt. Plura fortassis dabimus, ubi ad ipsam Tractationem veniemus.

- 15 *Origo Societatis Regiæ Anglicæ* primum ex eo exitit, quod in Academia Oxoniensi Viri quidam ingeniosi privatum tale aliquod Experimentale Studium instituerint, inter quos fuere Sethus Wardus, Rob. Boyleus, Joh. Wilkies, Thom. Willis, Johan. Wallisius, Christophorus & Matthæus Wrenii, ingenio & scriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam institutam erat, ad Studium Rerum naturalium transtulêrunt, ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum Studium rerum naturalium deductum est, cum viris istis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessio facta à multis Londinensibus, tam Proceribus, quam Philosophis, usque dum Regiis auspiciis Anno 1660. illa Societas instituta est, teste Diplomate illo, quod inserit *Historiæ* suæ Thomas Spraat, quod privilegia Collegii, insignia, sceptrum, sigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodierat Scriptum ab Abrahamo Cowlejo, Poëtâ insigni, & in cæteris Medicinæ & Philosophiæ partibus insigniter erudito, quod suppeditabat consilia pro Studio Experimentalis propagandô. (Reperitur inter *Poëmata* ejus *Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publica, p. 43.) Benè hic quidem omnia disposita, secundum officia Præsidis, Præfectorum seu Professorum, Artificum &c. Munia quoque singulorum certis legibus eleganter definita, unde postea, teste Thomâ Spraat, Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii sui verterunt. Sed quoniam is Sumptus nimios impendi volebat in singulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconueniens illi putabant, & quodantenus etiam impossibile, ejus consilium sequi. Neque enim certas redditus habet illa Societas, nisi aliqua donaria, ex liberalitate Procerum, & quæ à singulis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in singulas hebdomadas, contribuuntur. Qui fundus quoniam in incerto locatus est, mihi quidem non adeò diuturnus videtur, nec suffecturus omnibus impensis, præsertim, si studia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrixerint. Quod enim hic Thomas Spraat philosophatur de Experimentis in natura, per modica etiam subsidia capiendis, mihi credi-

credibile non videtur. Admittuntur ad istam societatem cujusque professionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, si curiosiores sint, & rem naturalem juvare Experimentis possint. Consilium eorum est est his Experimentis historiae naturalis certitudinem in solido locare. Methodus inquirendi ista est, ut non multis, sed uni, hoc subjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ postea in medium conferuntur. Inquisitio in remotiora Subjecta naturæ instituitur per commercium Epistolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Residentibus Anglicis, qui & ipsi penè omnes in Membris societatis sunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Conventus Præses aliquis temporarius est constitutus. Assessores illi sunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per sortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo sunt, qui literas prælegant aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus singuli sententias suas pronunciant, dirigente ita Præfide. Nulla certa principia Philosophica illis præscribuntur. De principiis enim omnibus securi investigari tantum naturam ipsam jubent. Experientia enim simplex est & una, quæ, ut in facto consistit, ita refertur ab Inquisitoribus & Curatoribus Experimentorum, ad id speciatim constitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, usque dum ita sit exculpta Historia Experimentalis, ut certi rerum suarum esse possint. Commercia literaria, circa negotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auspiciis magni Ducis Hetruriae institutum est tale aliquod Collegium naturale, unde liber etiam *Ducalium Experimentorum* Titulo prodiit. Artes Mechanicas adeo in societatem hujus studii receperunt, ut & Professore artium Mechanicarum constituit Rex, qui statis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod Consilium vehementer laudat Thomas Spraat. Cætera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem possunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in consilium deducta sunt, & super quibus inquisitiones suas formarunt hujus Collegii Assessores. Enarrantur illic etiam varia instrumenta, quæ in usum hujus Studii comparata sunt, vel, eo tempore, cum scriberet, inventa consiliis & ope Sociorum.

Postquam ab Anglis Consilia naturalis historiae restaurandæ suscepta, 16 & primo statim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt cæteris etiam nationibus similia facitandi. Quanquam jam tum apud Italos, antequam Angli id cogitarent, talia consilia suscepta. Longe tamen acrius in id concubuerunt, postquam viam hanc tentarunt Angli, qui commercio isto literario eorum industriam primum excitarunt. Prodeunt Romæ singulis mensibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in Angliâ, Sed rarius ex
ad

ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præsertim aëris & vacui, Magni Ducis auspiciis, ingeniosa Experimenta tentata sunt, singulari libro illic prodierunt Anno 1668. (*in fol.*) cui Titulus: *Discorsus Saggi Academici, di Naturali Esperienze fatti nell' Accademia del Cimento.* In Gallia similiter talia Collegia sunt instituta. Postquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in desuetudinem abiêre, loco earum meræ Relationes Physicæ, quæ constant Experimentis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem statim temporibus prodeunt, scribente illas J. Bapt. Dionysio, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les Arts & les Sciences.* Sed pleraque in illis sunt peregrina; nisi enim haberent, quod ab Italis vel Anglicis transcriberent, vix momenti alicujus esset, quod in lucem proferunt. Anglicæ Relationes singulis mensibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina, sed plura tamen, quam in Gallicis, domestica. Addi etiam illis solent Recensiones librorum, qui circa argumenta naturalia scribuntur. Sed in iis tamen non ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omittunt, quæ affectu aliquo ducti, credo, omittunt adversus Germanos, multa referunt in censum illum, quæ nullius pretii sunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis Acta Societatis Regiæ, sed opus aliquod privatum, à sua tamen industria profectum, vocari cupit. Quam ob causam succenset illis, qui in Latinam linguam transferentes Titulum libro dedere: *Acta Societatis Regiæ.* Societas enim Regia, quæ in Collegio ipso observata sunt, hætenus celat. Versiones harum *Transactionum* planè non sunt accuratæ, imprimis, quæ à Joh. Sterpino editæ sunt. Melior aliquantulum illa est, quæ à Christophoro Sandio nuper continuata est; Utriusque Defectus & Errores monstravit ipse Autor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, Versionem novam Latinam Operis Proprii, si diutius vixisset, daturus. Hafnienses Medici, ad imitationem Germanorum & Anglorum, singulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Rerum Medicarum & Physicarum Historiæ singulares continentur. In Germania Collegium Naturæ Curiosorum singulis annis magnam Observationum Sylvam edit, quæ hinc illinc corroduntur, quibus tamen molitionibus scopus iste non obtinetur, qui quærebatur, accurata scil. aliqua Historia Naturalis. Sublestum enim Relationum & Observationum fundamentum est, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam est Regulas conficiendi, & in Dialecticis distinctiones inveniendi & terminos; ita in Physicis etiam morbus quidam invaluit novas semper Observationes cudendi, quæ non rarò prodeunt libidine aliqua paradoxologiæ, & novaturiendi studio magis quam veritatis, à quibus nisi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro historiis fabulas habeamus. Neque dicam de observationibus ipsis, quæ sic sparsim corrosatæ sunt, è quibus nulla certi-

certitudo Axiomatum formari potest. In Germanis verò defidero præp-
 rimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Com-
 munibus, quibus illi Annales suos inspissant, quibus potius lumini officitur,
 quam lux aliqua accenditur. Id ego seriò optarem, ut uno sensu aliquo
 ducerentur omnes in Experimentorum methodo. Latitant enim certè in
 Germania apud Operarios Chymicos, qui certè sunt insignes, & quibus si-
 miles in nulla gente reperiuntur, Experimenta, quæ si in lucem protrahe-
 rentur, multis modis superare possint aliarum Gentium conatus. Ac so-
 lent tales homines solertiores esse, quam qui scholas nimis sapiunt, præju-
 diciisque assueti, intentatam Experimentorum viam habent. Quod si quis
 sagacior Philosophus eorum arcana perreptaverit, mirum in modum posset
 locupletare doctrinam Physicam. Candidus sanè eâ parte videtur Scriptor
Historiæ Societatis Anglicæ, Thomas Spraat, qui indolem illam inquisitivam,
 Germanorum præ cæteris Gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti suæ ex
 Germanica natione esse propagatam, atque ex illius origine illam indolem
 transfusam; ob quid ingenium certè testimonium cæteris popularibus suis
 antefereendus esse.

Atque hæc hætenus de Institutione certorum Collegiorum, ad Philo- 17
 sophiam Experimentalem propagandam. De quo consilio serò nunc de-
 mum, ante hos quindecim annos, (utinam seriò.) cogitatum est. Quan-
 quam non defuerint, etiam sub initium hujus Seculi, qui ista consilia animo
 agitârint, sed tamen; ut sunt homines suæ salutis sæpe negligentissimi, non
 auditi fuerunt. *Magnus Pegelius, Professor Rostochiensis, Anno 1604. libellum*
in lucem edidit, cui Titulum fecit: Thesaurum rerum Selectarum, magnarum,
dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblatum. Quo in libello
 Autor ille varia, tam in studio naturali, quam in cæteris disciplinis & omni-
 bus artibus mechanicis, Inventa proponit, à se excogitata, & cum iis com-
 municanda, qui sumtus in illa impendere, & labori suo mercedem statuere,
 non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit,
 jam tum suo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno
 Triumpho à nonnullis ducuntur. Hic inter cætera pollicitus est, confi-
 lia se subministraturum, quomodo à Magistratu, Magnatibus, Communita-
 tibus, Urbibus, deputandi & sustentandi nonnulli, qui utilissimas res inveni-
 ant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod sic fieri possit, ut etiam
 homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longè utiliora experiat &
 exequatur, quàm Alexander M., dum Animalibus indagandis pro Arte im-
 pendisse scribitur 400000. Coronatorum, & ablegasse per terrarum orbem
 ter mille homines. De quo labore rectè judicat idem Autor, non mereri
 istam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto sumptu planè indignum esse,

quo longè perfectior haberi historia poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris sæpè inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam, videant, ipsa verò à caligine invidiæ, paupertatis & avaritiæ opprimantur.

18 Haëtenus de Historiæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, fufius diximus; reliquum jam est, ut de Methodo inveniendi Experimenta, adeoque novâ aliquâ Dialecticâ Phycâ, quædam in medium afferamus, tam ex Baconis, quam aliorum Recentiorum Philosophorum, sententiâ.

Quemadmodum rerum inventio consistit in conjunctione rerum similium, & separatione dissimilium, quæ certos quosdam Locos habet in Logicis, Generales sc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; Ita similiter procedere in omni negotio possumus. Quomodo in Logicis Loci isti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos possunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipuè usus Logices consistit, vulgò ignoratus cujus ministerio non in argumentis tantum, sed etiam in quibuscunque negotiis, uti possumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, sed ad specialiora nos diffundamus. Quod negotium nostrum attinet, Artem sc. Experimenta indagandi, illa certè fundamentum in Locis istis habet, quanquam Thomas Spraat, *Historiæ Societatis Anglicæ Scriptor, pag. 89.*, impossibile existimet ad Artis regulas revocare Experientiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumstantias. Quem tamen ego audiendum esse non existimo. Utut enim verum sit, multis modis variari rerum circumstantias posse, dari tamen certi quidam conceptus possunt, secundum quos mentis operationes dirigantur. Si singularia & infinita illa velimus respicere, eadem in cæteris quoque scientiis deprehendemus, in quibus tamen à generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab ista rerum multitudine non deterremur. Magnus certè artis Analyticæ, sive Combinatoriæ, ut quidam vocant, per omnes disciplinas, omniaque negotia humana, usus est, si modò illam certâ methodo definitam ac præceptionibus descriptam haberemus. Sed haëtenus inter desiderata illa referri debet, optandumque esset, ut de ea despicerent Eruditi. Hujus certè propago Ars inventiva est, quam desiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipsa est. Sub hac Arte inventivâ multò maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, *lib. 5. de scientiarum augmentis, cap. 2.* primò locò ponit Artem inventivam ipsarum artium, seu mechanicarum, seu liberalium: Quæcunque enim de artibus habemus, casu potius & necessitate, quam consilio, inventa sunt. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, quâ Artes ipsas invenire poteramus, ut prolixè demonstrat Verulamius. Qui hîc verò mentis Errores evitandi sint, prolixè dis-

qui-

quirunt idem Verulamius in suo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui linguâ vernaculâ novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, scripsit, *part. I. cap. 8. 9. 10. 11.* Ubi de Idearum claritate & distinctione, ac earundem obscuritate & confusione, ejusque confusionis remediis, agit. (Liber ille in Latinam versus linguam prodiit Lugdun. Batav. anno 1674. in 8vo.) Legi etiam in illam rem potest, animusque eo præmuniri contra Errores, libellus doctissimus Roberti Boylei *de infido Experimentorum successu*, ubi in causas Errorum inquit, ac, propositâ multorum exemplorum faragine, ostendit, quam sæpè minima circumstantia, ac vix interdum vel sagacissimo animadversa, Experimenti eventum vel dubium fecerit, vel planè nullum.

Ars ista Experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & directionis, cujus ille duas partes constituit. Nam vel procedere dicit ab Experimentis ad Experimenta, vel ab Experimentis ad Axiomata, quæ & ipsa nova Experimenta designant. Priorem harum partium Experientiam literatam nominat. Posteriores verò interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Physicam, ut peculiarem aliquam disciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum* proponit, quæ in universalibus formandis sollicita est, cum prior illa circa singularia occupetur, non minori etiam artificio, quamquam posteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipse præscribit Experimenta capiendi, non quidem secundum ordinem Dialecticæ instructos, sed qui faciliè ad illum reduci possunt; speciales enim locos ostendit, omissis generalibus illis, quibus tamen hi subternuntur. Primus modus Experimenta indagandi illi est Experimenti variatio. Illam instituit (1) in materia, si sc. in materia simili idem Experimentum suscipiatur. E. g. Confectio papyri ex linteo usitata est, idem in serico tentandum, uti papyrum conficiunt Chineses. Infitio in arboribus fructiferis in usu est, quid si idem tentetur in arboribus Sylvestribus, in floribus? Huc etiam pertinet, quando in subiecto variatio instituitur, ut si, ad Exemplum sarculi trunco arboris infiti, semen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio Experimenti fit ratione causæ efficientis. E. g. Radii solares, per vitrum missi, calorem augent, an idem præstent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & similem eventum fenserunt, teste Honorato Fabri. Variatio Experimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulsuum spatio ad terram descendit, quot pulsuum spatio globus centum librarum? Secundus modus ipsi est productio Experimenti, quæ duplex est, ratione quantitatis continuæ, vel discretæ. Ratione hujus est repetitio, ratione illius extensio. E. g. Spiritus vini, unicâ

distil.

distillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus distillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam fructum Magnetis in dissolutione ferri immersum ferrum ad se alliciet? Tertius modus est illi Translatio Experimenti, uberrimus sanè & penè princeps. Est verò ille triplex: aut à natura vel casu in artem, aut ab arte vel practicâ aliâ in aliam, aut à parte alicujus artis in partem diversam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum esse potest Iridum artificiosarum ad exemplum naturalis imitatio, modus distillandi ad imbrium imitationem institutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium instituta, per ministerium singularis illius casûs, qui Monacho Cimbro, Barth. Schwartzio, acciderat. Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum in *Scientia Universali*, libro Gallicè scripto, *variis Capitibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis sensus visus juvari potest, an & sensus auditus instrumento aliquo ἀκροατικῷ, quale Experimentum hodiè detectum est, ac descripsit Kircherus in sua *Phonurgia*, qui se autorem inventionis contra Anglos asserit. Cadavera per Balsamationes conservantur, annon & corpora viva? Sigillorum impressio arti Typographicæ viam ostendit. Tertiæ translationis quæ parum à secunda differt, exempla multa in Medicina dari possunt. e. g. Si Experimenta Partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda sanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi est inversio Experimenti, cùm sc. contrarium ejus, quod Experimento constat, probatur: e. g. calidum per specula intenditur, num etiam frigidum? Per ignem distillationes institui possunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale Experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel* in libro de affectionibus. Quintus modus illi est compulsio Experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producit Experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, sed natura rei per negationem & contrarium deprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehendetur, in quo natura magnetismi consistat. Ac deprehenderunt sanè, qui de magnete inquisitiones instituerunt. Sextus illi Modus est Applicatio Experimenti, quæ illi est ingeniosa Experimenti traductio ad Experimentum aliud quoddam utile. e. g. Aurum plus ponderis, & minus dimensionis habet, quam argentum, aqua quam vinum; Ab hoc traducatur Experimentum Archimedis, ut ex mensura impleta, & pondere excepto, possis dignoscere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro mensura aëris calidi vel frigidi inventa sunt, an etiam pro mensura liquorum talia inveniri possint? Septimus illi modus est copulatio Experimenti, quæ est Experimentorum

torum, applicationum potius Experimenti, nexus & catena, ut cum singula profutura non fuissent, ad aliquem usum connexa valeant. e. g. Si rosas aut fructus serotinos habere cupis, fiet hoc, si gemmas præcociores avel- las. Idem fiet, si radices usque ad ver adultum denudes, & aëri expo- nas: at multò magis, si jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum, juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facile recludit; idem Spiritus salis Tartari facit; si jungas utrumque, fortius habebis vegetabi- lium solutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos si recte consideraveri- 20 mus, omnes è generalibus illis locis Dialecticis petitos inveniemus. Ex loco causarum præcedit variatio Experimenti, ratione materiæ & efficientis. Ex loco effectuum productio Experimenti. E loco similium translatio Expe- rimenti. E loco contrariorum compulsio Experimenti, ejusque inversio. Ex loco cognatorum est applicatio Experimenti & copula. Ex his ille fon- tibus modos particulares producit, qui generales tamen dicendi sunt, si respiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud sunt, quam loca quædam inventionis & inquisitionis particularibus subiectus appropriata, five mixturæ quædam è Logica & materia ipsa. Illa autem omni esse dis- junctissima certum est. Particulares enim loci isti ratione subiecti valde variant, nec simul & semel excogitari possunt. Quemadmodum enim cum ipsis inventis comparatum est, ut cum ætate crescant, ac dies diem doceat, ita etiam cum inveniendi arte; semper enim aliqua cogitata incidunt; quæ prima vel illustrent, vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem ge- nerales quosdam locos habere possunt. Sed quoniam subiectorum, ut ita dicam, quædam infinitas est, multis modis particulares isti conceptus, ge- neralibus subordinati, variari possunt.

Atque hic ego præter vulgares istos Locos Dialecticos, Indicem quen- 21 dam categoricum commendarem, de cujus infinitatem inveniendis argu- tiis plura alibi dixi. Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum sylvam & farraginem, optimè nobis cognitam, ista verò confusissima sit, nisi quædam filo Ariadneò ducamur, ejus instar esse posse, puto Locos istos decem, ut vocant, Prædicamen- torum, non quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accu- ratissimam, sed quod tamen melius sit, aliquas habere rerum classes & series, quæ Indicis loco fungantur, secundum quem cogitata nostra dirigamus. In- dex itaque categoricus ὁλν aliquam sive sylvam rerum nobis suggerit, Dia- lectica argumentandi modum præscribit, ut sic utriusque ministeriò in co- gnitionem rerum deveniamus, quæ facilitari supra quam credat aliquis, hæc methodo potest. Quanquam enim Index ille Categoricalis invenien- dis Enthymematibus argutis propositus sit, adeoque ad artem dicendi spe-

Etet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditandi referre. Nam & in ipsis Interrogationibus & Inquisitionibus, quæ sunt meditationum nostrarum confectaria, elucet ista vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid quærit, id ipsum, quod quærit, generali quâdam notatione comprehendit. Exempli hic instar esse possunt *Topica illa particularia*, sive articuli inquisitionis, quos de variis naturæ subjectis proposuit Baco Verulamius, ut, de gravi & levi, *lib. de scientiarum augmentis 5. cap. 3.* de ventis, peculiari libro, cui titulus *Historia Ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Historia Vitæ & Mortis*, de denso & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: super quibus subjectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Historiæ ejus ventorum*. Illorum Topicorum particularium inventio è Categoriis mihi quidem desumi posse videtur, ut facile demonstrari posset, si alterius huic rei insistere vellemus. De Indice verò illo Categorico legi possunt, quæ in Lectionibus supra citatis, *de Arguta Dictione cap. 6. p. 108.* diximus, unde facilius patebit, qui ejus usus in præsentī negotio constitui debeat. Cujus subsidio si instructi sumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeò promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliore negotio, per notiores illas vias, expediri possunt.

22 Est etiam alius quidam modus Experimenta capiendi inartificialis, vel irrationalis, quem sortes Experimenti vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animum subit, non, quia aut ratio, aut aliud Experimentum, te ad illud deducat, sed quia similis res nondum tentata fuit. Qui modus, quam absurdus videatur, tamen etiam hîc, ut in practicis fieri solet, etiam audaces fortuna juvat, & sæpè occasio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chrysopoëiam laborant: Illi, quando nullis principiis fulti sunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio suo aliquid tentare audent, casu nonnunquam in aliqua Experimenta incidunt, quæ frustra omni studio & operâ indagassent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis super aliquod corpus naturale, in quâ alterum horum semper evenit, ut aut aliquid evolet, aut saltem fiat separatio partium localis, & ad nonnullam distantiam, ut in distillatione, ubi fæces subsident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit destillationem clausam, quam neminem mortalium adhuc tentasse ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maximè rationales modos ille poni debet, & ipsa illa destillatio clausa jamdudum ab hominibus tentata est. Id autem verum est, minimè esse vulgarem, hanc operationem, & omnium artificiosissimam, atque unicè secretam Chymiam, quâ perpetrari in re naturali stupenda opera possunt, ad ipsius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur.

Nec

Nec certè fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, si intra claustra corporis sua in alterando facinora edat cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adaكتورam, si modò calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat vasorum confractio. Rectè etiam Verulamius hanc rem matrici naturali assimilât, ubi calor operatur. Has operationes instituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium distillatio clausa est, vel in utero, vel in ovo, quò posteriori exemplo ad oculum demonstrari potest, & demonstrata est à nonnullis. In generationibus Metallicis idem processus est: in carceribus enim terræ sursum, deorsum, moventur Spiritus metallici, si vapores Mercuriales & sulphurei, quos *Witterung* coruscationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo ascensu & descensu fit. Illa metallica mistio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout, vel munditia, vel immunditia loci genitalis, vel solis absentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deseruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum instar sunt, montibus superinjectis hermeticè, ut ita loquar, sigillata sunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, similem destillationem clausam principiorum metallicorum, præscribunt, ut videre est in scriptis illis, quæ genuina esse, vel ex historia, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes occluso vase instituuntur, vaporibus diversorum principiorum metallicorum, continuo ascensu descensuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus institui possunt, & qui plantarum resuscitationes in vitro exhibere volunt, clauso vitro prius operationes illas instituerunt. Neque dicam de diuturnis digestionibus, quæ itidem clauso vase fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immeritò Verulamius, ut rem insolitam inducit, & intentatam destillationem hanc clausam, quæ certè est Chymia illa secretior, à vulgari ista distans, quantum cælum à terra. Vulgaris enim illa ad destruendas res, aut depravandas, inventa est, hæc verò ad generandas, meliorandas & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat subtiles spiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam sulphuris impuri admiscet, quâ plus nocetur, quam commodum infertur Medicinæ: Hæc verò blando igne & diuturno intima misti corporis invadit vincula unionis mitionis solvit, ac reformare & refingere apta nata est. His Experimenta indagandi modis Baconianis jungenda sunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quò id agit, ut ex naturæ Experimentis formare doceat Axiomata Universalia, per aliquam artem Hermeneuticam, cujus principia, è Dialecticis quidem desumpta, suam autem quandam formam & limites sortiuntur à subiectis,

Etis, circa quæ versantur. De quâ naturæ interpretatione, ut vocat, legi potest liber ille, neque enim nostrum est, omnia ista huc adducere.

- 23 Præmissis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Physicam Universalem possunt, videamus, quâ ratione scientiam Physicæ partiatur Verulamius, quâque Methodo, in illa docenda discendâque uti nos velit. Primum Naturalem Philosophiam dividit in Speculativam & Practicam, quas geminas ejus partes constituit. In prima docet inquisitionem causarum, in altera productionem effectuum; Alterâ naturæ viscera scrutatur; alterâ naturam veluti super incudem efformat. Ulterius partem speculativam de naturâ dividit in Physicam Specialem & Metaphysicam. Ubi illud notandum, Metaphysicæ acceptionem illi aliô sensu venire, quam vulgò nos capimus. Per Metaphysica enim in Physicis intelligit, quæ abstracta magis & constantia sunt. Per Physica, quæ materiæ immersa sunt & mobilia. Physica illi supponunt existentiam tantum & motum, & naturalem necessitatem: Metaphysica etiam Mentem & Ideam. Physica est illi, quæ inquit de efficiente & materia: Metaphysica quæ de forma & fine. Physicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam in unum collectam, aut fusam, aut sparsam. Colligitur verò in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integram universi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Physicæ partes, unam de principiis rerum, alteram de fabrica Universi, sive de Mundo. Tres itaque partes hæ sunt (1) de principiis rerum (2) de mundo, sive de fabricâ rerum, (3) de natura multiplici sive sparsa.

- 24 De singulis quædam tractantur communiter apud Physicos, sed quantâ accuratione, judicare facile omnes possunt. Certè doctrina illa de fabrica rerum parum fuit exulta, quæ tamen nostri est usus in doctrina physica: quanquam & obsistat imbecillitas sensuum humanorum, qui ideas ejus distinctas & accuratas animo sistere non possunt, ob vastitatem objecti, ejusque occultationem. Suspicionem tamen aliquâ attingere possumus, & dedit hæc Verulamii speculatio (quanquam ipse dissimulet) Roberto Boyleo occasionem scribendi *de Cosmicis rerum qualitatibus*, seu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Systematis mundani, & nexus competent, sive in Globo hoc terraquo solo ex affectiones fundentur, in massis scilicet majoribus, ut vocat Verulamius, aquâ, aëre &c. sive ad Globum hunc Terrenum, vel ejus partes, pertineant ex operationibus cæterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Physicæ cum pateat latissimè, cum sit à sensibus remotissima, nisi fortè ex effectum quædam divinemus, mirum non est, à nobis non posse apprehendi effectus ex his causis propagatas, ut fortassis plurimi sunt in natura. Et videmus quodammodo

modo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terraqueum, quorum effectus passim deprehendunt illi opifices, quorum operationes vel circa massam aqueam, vel circa massam terræ versantur, e. g. Nautæ, Agricollæ, metallifossore, quibus observationes interdum aliquæ è re ipsâ nascuntur, quarum tamen adeò determinata veritas non est, ut nec falli interdum possint. Referenda etiam huc est Astrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeò incerta & fallax est; & esse tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipsa dictitat, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa universalia sociordia. Plurimi enim, in minutiis & particulis rerum occupati, non adeò simul respiciunt ad hujus universi machinam, cujus intuitu, si cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora è considerationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc possemus certiores tempestatum regulas formare, cometas prædicere, frigidam vel calidam aëris temperiem prænoscere, si ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, semper respiceremus, & collationibus mutuis, ac observationibus, in locis diversis habitis, à plurimis, angustia unius ingenii subveniremus. Quod quidem instituerunt socii Angli, sed an effectum daturi sint, dies docebit. Ratione Astrologiæ cogitationes quasdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum lib. 3. cap. 4.*, quæ legi illic possunt.

Phyficam Sparsam, sive de varietate rerum, rursus in duas partes dividit, 25
Phyficam sc. de concretis, & Phyficam de naturis. Altera inquit de substantiis, cum omni varietate suorum accidentium; altera de Accidentium; altera de Accidentibus per omnem varietatem substantiarum. e. g. Si inquiratur de leone, quercu, &c. illa plura & diversa accidentia suffulciunt. Contra si inquiratur de calore & gravitate, illa plurimis distinctis substantiis insunt. Quandoquidem verò omnis Phyfica quasi media est inter Historiam naturalem & Metaphysicam, prior pars historiæ naturali propior est, posterior Metaphysicæ. Phyfica autem concreta eandem subit divisionem, quam Historia naturalis; Ut enim Historia naturalis factum ipsum perscrutatur; ita Phyfica concreta causas inquit, adeoque circa omnes illas rerum classes versatur, circa quas versari historiam naturalem jam tum supra diximus. Phyfica verò de Naturis, sive abstracta in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematismis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematismi materiæ sunt densum, rarum, grave, leve &c. Motuum verò genera multa sunt; sunt enim vel simplices, vel compositi, & ratione schematismorum materiæ varii. De quorum speciebus singulis nolumus repetere, quæ prolixè Verulamius loco habet jam supra citatò. Id verò mirabile est, Verulamium ea jam animo complexum esse, quorum particulas excolendas sibi sumserunt Recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam

Physicam inædificarunt. Sunt hodiè, qui in Schematismis materiæ omnia ponunt Physices principia, omnesque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu similiter universam Philosophiæ naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium *Φαινόμενων* naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento versantur illi, qui corpuscularem Physicam profitentur, omniaque è particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *nova Motus Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percussionis*, & in alio, quem promisit, *de motu Animalis*. Hi, quanquam eleganter, ac planè Mathematicè demonstrare vellent Effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi sunt, mihi tamen partem tantum aliquam Philosophiæ naturalis comprehendere videntur, nec Universalia aliqua statuere principia. Externa illi naturalium operationum vestigia legunt, regulis Mathematicis adjuti; sed interiora rerum illis modis demonstrari, à verò valdè alienum est. Rectius itaque Verulamius hanc tantum partem constituit magnæ & universalis istius scientiæ Physicæ, quâ tamen nondum omnis naturæ fundus exhaustus est, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum suorum determinationibus, quam Peripatetici formis suis & Qualitibus, de quibus in progressu nostri operis plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepisse animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

- 26 Metaphysicæ assignavit Baco inquisitionem Causarum formalium & Finalium. Causas formales quod attinet, de iis vulgò invaluit opinio, nullâ eas humana diligentia inveniri posse. Plato eas à materia abstractas speculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad speculationes Theologicas diverteret, quibus naturalem suam Philosophiam corrupit. Substantiarum quoque formæ perplexæ sunt & intricatæ, quas ad tempus seponi jubet Baco, explicatis prius simplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematismorum materiæ & motuum, quas primæ Classis appellat Baco, citius inveniri possunt, quod, velut literæ Alphabeti, essentias & formas omnium Substantiarum conficiant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius soni, de forma densi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendamus eâ ratione substantiarum ipsarum formas. e. g. Si inquiratur in causam albedinis in nive, redditur illa, quod sit subtilis intermixtio aëris cum aqua; hæc autem non est forma albedinis, cum aër etiam pulveri vitro aut crystallo, intermixtus albedinem similiter procreet non minus, quàm si admisceatur aquæ. Verum causa illa efficiens tantum est. At verò forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis simplici ordine, sive æqualiter, collocatis, constituere albedinem. Pars secunda Metaphysicæ Verulamio (cujus hanc distinctionem immerito ridet H. Conringius *Disp. Phys. 1. Th. 3.*) est finalium causarum inquisitio, quæ interdum in
- Phy-

Physicis pro causis Physicis à nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Aristoteles & Galenus sæpè offendunt.

Doctrina operativa Naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur, 27
quæ respondent partibus Speculativæ, Physicæ Mechanica, Metaphysicæ
Magia. Mechanices usus est quam latissimus; sed ars illa non ita tradita,
ut tradi quidem poterat & deberet. De ea superius quædam diximus. Ma-
gia verò Naturalis est, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera ad-
miranda deducit. Quæ pars itidem non est pro dignitate exculta, nisi ve-
limus supersticiosas aliquas traditiones & observationes eò nomine salu-
tare.

Utrique, tam Speculativæ, quàm Operativæ Physicæ, magnam Appen- 28
dicem Mathematicam statuit Verulamius, eamque inter Appendices potius
poni debere putat, quam inter scientias substantivas, magis tamen Meta-
physicæ Philosophiæ naturali subordinat, quam Physicæ. Quantitas enim,
quæ subjectum est Mathematicæ, materiæ applicata, velut dosis naturæ est,
& plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque in-
ter formas Essentiales eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad
Physicam Metaphysicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob
causam, ut delitiæ & fastus Mathematicorum retundantur, qui Mathefin
Physicæ ferè imperare cupiunt. Quo morbo, si verum fateri velimus, la-
borant hodiè Recentiorum illa dogmata Physica: Hodiè enim penè omnis
Physices scientia Mathematica est, subtilis quidem in iis affectionibus de-
monstrandis, quæ ad Matheleos ministerium referri præ cæteris possunt.
At in causis internis indagandis æquè laborant ut Peripatetici, quorum con-
trarius quidem morbus est. Nam, ut hi Mathematicam Physicæ Dominam
constituunt, ita illi Logicam: Hi naturam externè considerant, ratione so-
lius quanti, unius tantum formæ; Illi conceptibus notionalibus omnia
metiuntur. Media hîc via tenenda est, & quid natura ipsa velit, dispicien-
dum potius. Propiorem tamen ad naturæ claustra aditum habent, qui
Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non subsisten-
dum est, & ipsa penetralia perreptanda. Veteres isti, qui vixerunt ante Pla-
tonis & Aristotelis tempora, eadem principia secuti sunt. Nam de Demo-
crito notum est, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collo-
casse. Pythagoras naturam rerum ex numeris constitui assererat. Non
itaque novus ille modus philosophandi est, sed jamdudum ab antiquis tra-
ditus.

Hæ Franc. Baconis Verulamii, Viri Illustris & maximi ingenii, de am- 29
plianda cognitione Philosophiæ Naturalis, sunt meditationes. Qui, sicut,
in *Libris de Augmentis Scientiarum, Novo Organo & Atlantide relecta*, Methodum
illam primus detexit, ita in *Historia Ventorum, Historia Vitæ & Mortis, Historia*

densi & rari, Historia de sono & auditu, Articulis Quaestionum circa Mineralia, & Topica Inquisitione de Magnete, ipsa Praxi viam ostendit, Methodique istius dedit specimina. Historia Gravitatis & Levitatis perit. Sylva Sylvarum Farrago est Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipse, quam alii, instituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis angustia est, & post mortem ejus, si recte memini, Anglice primum prodierunt: Hujus Viri Ingenium magnæ mihi semper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffusum, est per omnia. Aristotelis sententias in multis sequitur. Neque enim novaturit, nisi cum necessitas, demonstrationis ratio, & experientia, illud postulant. Neque tamen in autoritatibus insanit. Plura de illo vid. in Ephemeridibus Gallicis A. 1666. p. 225-228. Ed. Lat.

C A P. II.

DE LOCORUM COMMUNIIUM IN PHILOSOPHIA NATURALI SCRIPTORIBUS.

§. 1. Pleni Autores hi sunt Narrationibus falsis atque incertis, & a Tyronibus proinde non legendi. 2. Pertinent ad banc Classsem C. PLINIUS Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra Recentiorum criminationes defenditur. 3. SOLINUS, in quem Cl. Salmasii exstant Exercitationes eruditissimæ, sed festinanter nimis, ac sine delectu, scriptæ. Similes in Plinium ab eodem sunt promissæ. 4. VINC. BELLOVACENSIS & GERH. JOH. VOSSIUS, ille exigui, hic summi pretii Scriptor. 5. FERRANTES IMPERATUS, cui Nic. Anton. Stelliola Labores suos 100. Scutatis vendidit ac transcripsit; GEORG. HORNIUS, Scriptor Proletarius. 7. E. NIEREMBERGIUS fabulosus. 6. Epistolographi Physici, Paulus Sarpus, Nic. Fabricius Peirescius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius. 7. Dialogorum Physicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, Monconysius præsertim Cl. Berirgardus, Joh. Bodinus, & Thevenotius. 8. Observationum (in quibus opus esse delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Domino suo, eas suffuratus,) Joh. Rud. Camerarius, alique. 9. Observationes integrarum Societatum Physicarum, imprimis Collegii Naturæ Curiosorum Germanici, de quibus denuo sequius fertur Judicium. Inspergantur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & Fundatore ejus Ang. Cæsio. 10. Polygraphi Physici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gassendus &c. 11. Scriptores Physici Miscellanei variorum generum. Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.

I AD Locorum Communium Scriptores accedimus, seu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congefferunt, quorum notitia aliqua

qua habenda, non quòd ex iis multum profecturi fimus (Plaustra enim mendaciorum, superstitionum, falsarum relationum, ac anilium fabularum, illic reperiemus,) sed quoniam Argumenta naturæ tractaverunt, & varietate suâ occasionem aliis cogitationibus subministrare possunt. Nam hic primum esto principium, dubitare, si non de omnibus, saltem de plurimis. Et prodesse tamen nonnunquam ipsa dubitatio potest, quâ in veram rei naturam sæpè deducimur, casu aliquo, vel errore, vel sorte: Nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lectionem Tyro, cui nulla adhuc via strata est ad Philosophiam naturalem; miris enim modis dementabit ingenium ac falsis implebit præjudiciis. Verùm, si jam Mathematices sit peritior, & notitiam habeat Physicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis versabitur. Quanquam enim nondum exactam habeat Philosophiæ naturalis scientiam, & fortassis nunquam, ob rei vastitatem habiturus sit, aliquod tamen illi apparebit veritatis crepusculum, ut melius certiusque mentis oculos ad varias illas narratiunculas reflectat, & accuratius de rerum veritate iudicium formet.

Inter Veteres habemus, post Aristotelem, cujus exstat *Historia Animalium*, & *liber mirabilium Auscultationum*, Plinii *Historiam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac stylo ad summa rerum capita recensenda facto, res vastas, & penè infinitas, complexus est. Quam ob causam Rol. Maresius *Lib. 2. Ep. 26.* Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Gesneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus sit, & singula in suas classes aptè distribuerit, quæ vero ex aliis decerpfit, digesta, & stylo quasi concocta, sua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli è Recentioribus insultant, quam æquum est. Nam certè magna illi gratia habenda est, quod conservaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ aliàs intercidissent. Apud illum enim consignata invenimus multa veterum Philosophorum, tum placita, tum inventa, de quibus profundum apud alios silentium est. Nec est, quod de fabulosis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certè ego puto, in illis hodiernis Observationum Scriptoribus plus fabularum esse, quam in Plinio. Ex ingenio autem iste nihil finxit, sed, fidem veterum scriptorum secutus, ad posteros propagavit eâ fide, qua à maioribus acceperat. At hodierni illi nostri Observatores sæpè mentiuntur, ut novam aliquam observationem cudant, sæpè rerum circumstantias non rectè pensitant, & ut manum de rebus formant iudicium, ita incertum nobis gignunt Experimentum. Sed & multa fabulosa habentur in Plinio, quæ non sunt. Sæpè enim ipsi, laborantes ignorantia, alios incusamus malæ fidei, cum nos ipsi potius culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, si nostri res esset

insti.

instituti. Utinam nobis fata non invidissent *Claudii Salmasii Exercitationem de scriptis Plinianis*, quam editurus fuisset, nisi morte immaturâ subreptus fuisset, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Crassus Tomo 2. Elogiorum*.

- 3 Plinii Epitomator *Solinus est*, cujus extat *Polyhistor*, quem *Salmasius* uber-
rimis vastissimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Commu-
nium instar esse potest. Omnia enim Vir ille doctissimus, quæ apud Vete-
res de similibus Argumentis tradita erant, collegit, suo ubique intersperso
judicio. Sed, quoniam ille festinanter plerumque scribebat, ut uberrimo
ingenio nulla sufficeret manus nec vel verborum, vel rerum, modum nos-
set, multa illi exciderunt, quæ & ipse noverat melius, & rectius alio die tra-
debat, quæquæ facile evitasset, si paululum modò attendisset animum. Quod
Gronovii judicium de hoc Viro, *lib. 1. de pecunia Veteri, c. 41*, ut in Philolo-
gicis, ita etiam in his rerum est. Nam multa etiam hîc miscuit, quæ poterat
opportuniùs alio tempore & loco dixisse. Sed quoniam hîc vastitatem &
multitudinem habebat objectorum, spontè ingenium ejus in tam varia ex-
currit. *Exercitationes ejus Pliniane*, quas passim in hoc Commentario pro-
mittit, lucem non conspexerunt, mors enim istas molientem prævenit.
Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuisset, & aliquantò plenius ac-
curatiusque, quam fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipse
Jul. Cæs. Scaliger in *Comment. de Plantis* eruditissimo.

- 4 E Recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus *Vincentii*
Bellovacensis Speculum naturale, partem Quadripartiti operis unam, quem in
Morali Speculo, velut exscriptorem Divi Thomæ, accusat Jac. Thomasius in
libro de plagio literario, §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium
exscripsit, aliqua tamen è suorum temporum Scriptoribus addidit. Sed
parum in illo Autore est doctrinæ elegantioris. Longè luculentius Opus
est Gerh. Joh. Vossii, quod *Physiologiam Christianam* inscribit, ac addi solet
ejus *Libris de Idololatria*, quod ego quidem quam plenissimum habeo inter
illa, quæ historiam naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim
rerum classes perambulat, & quæ ad illas pertinent, diligenter ex Autori-
bus colligit.

- 5 Editus quoque Italicâ linguâ Neapoli A. 1599. in fol. liber est *Ferran-*
tis Imperati, Neapolitani, cui titulus: *Historia naturalis*, qui, antequam Vene-
tiis anno 1672. est recusatus, magno pretio sæpè redemptus est ob raritatem.
Liber est multâ diligentia scriptus, ideoque præ cæteris commendandus,
quod partem operativam Physicæ plenius, quam cæteri, dederit; quâ ratio-
ne prodesse plurimum potest. Quanquam tamen & ille, quod res metal-
licas imprimis attinet, è Germanis, Georg. Agricola præcipuè, pleraque ex-
scripse-

scripserit. Adjutus fuit in Opere suo à præstantissimis sui temporis Viris, Joh. Vincentio Pinello inprimis, maximi ingenii & multarum literarum Viro, cujus in rebus naturalibus peritiam ex *Vita* ejus, à Paulo Gualdo scriptâ, discere possumus. Habuit & alios laboris socios, aut Consultores potiùs, Petrum Andream Matthiolum, Melchiorum Guilandinum, Bartholomæum Marantam, Jacobum Antonium Cortusium, Ulysses Aldrovandum, Carolum Clusium, Casparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos ipse Autores in præfatione libri sui nominat, ut consultores suos. Sed sunt, qui hunc postremum scriptorem verum hujus libri Autorem vocant; Is enim 100. scutatos accepit ab Imperato, ut nomen illi suum præfigere permetteret, quod prodidit Typographus in libelli Stelliolæ, quem *de Telescopio* scripserat præfatione, vid. *Nicolaum Guibertum de murrhinis c. 1. in fine.* Plura de eo dicet *Martinus Vogelius in Historia Lynceorum*, quam typis paratam habet. Sed quicquid sit de vero autore, liber tamen ipse bonus est, vehementer etiam commendatus *Antonio Nardo*, qui & ipse multa scripsit in *Historia naturali*, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis Florentini Bibliotheca asservatur, cui titulus *Scene Toscanæ*, magnificum Ferranti Imperato Elogium suspendit, in eo laudans veritatem Experimentorum. Mich. Neandri, Rect. Ilfeld., *Viri docti, Physica sive Sylloge Physicarum rerum eruditæ*, Lipsiæ A. 1591. in 8vo prodiit. Multa in ea habentur erudita, Physica & Medica, sed mera tantum Collectanea. Joh. Euseb. Nierembergii *Hist. Naturalis*, in fol. edita, multa habet de variis rebus, imprimis orbis alterius Exoticis. Sed sunt, qui Autorem in multis fabulosum existimant. Georgii Hornii *Historia naturalis*, Leidæ A. 1670. in 12mo edita, magnifico isto titulo jejuna admodum 17. foliorum liber est, qui facile somnianti alicui, & aliud agenti, excidere possit. Ne quid dicam de iis, quæ hîc falsa recensentur.

Scripserunt etiam non pauci sub Epistolarum formâ res varias naturales, qui primum locum inter Miscellaneos scriptores obtinent. Priores enim, quos nominavi, Ordinem naturæ sequuntur, & per singulas rerum Classes naturæ historica colligunt. Inter Epistolographos Physicos primo loco recensebo *Pauli Sarpii*, Autoris illius, qui *Historiam Concilii Tridentini* scripsit, *Epistolas* de rebus Physicis, quæ tamen lucem nunquam aspexerunt, magno Philosophorum malo. Non enim facile ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Primus certè circulationis sanguinis Autor fuit, & experimenta ista publicè Venetiis ostendit. Falsò proinde jactant Angli, se ejus esse Inventores, quibus id Anglus ipse, Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam scripsit. Refert autem id in *Vita Patris Pauli Fulgentius*, in quâ etiam de summo ejus ingenio in rebus Mathematicis, & de his ipsis Epistolis Physicis,

p. 232. & 233. *vers. Gallica* agit. Similiter Epistolæ Peirescianæ de variis rebus Physicis magnum nobis lumen in Historia naturali accendere possent, si aliquando ederentur, quas in Bibliotheca sua diligentissime servavit Petrus Puteanus, Consiliarius Regis Galliarum, teste Nicolao Rigaltio, in *Vita ejus* p. 500. ubi de illis ista habet: *Præterea servavit Nicolai Fabri Peirescii, Senatoris Aquensis, Epistolarum ad se atque Jacobum fratrem volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis historiae, totiusque literaturæ notitiæ, observationes elegantissimæ.* Quis autem Vir Peirescius fuerit, constat ex *Vita*, quam Petr. Gassendus scripsit. Ubi, inter cætera Opera & studia, multum eum rebus naturalibus impendisse & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his possunt Fortunii Liceti *Quæsitæ per Epistolas*, vastissimo Viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in Medicina, quam in Philosophia Naturali, de rebus Philosophicis scripta. Et, quanquam ille Peripateticæ Philosophiæ sit addictus, adeo quidem, ut vel integrum librum *de pietate Aristotelis* scripserit, ejusque sententias, quanquam falsas, cum Recentiorum Hypothesibus conciliare conatus fuerit, multa tamen apud illum reperiuntur curiosissima, & magno studio conquisita & elaborata. Nostris temporibus diligentissimus fuit, in Epistolis Physicis & Medicis conscribendis, Thomas Bartholinus, Vir in augenda scientia naturali sagacissimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuriæ*, Hafniæ in 8vo, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero posteriores A. 1667. Scripsit & Autor Gallus, Sam. de Sorbiere *Epistolas Physicas*, quæ tamen non tantæ accuratationis mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomine vapulat Anglis, qui *Itinerarium ejus Anglicum*, Gallica lingua scriptum non satis benignè, ut æquum etiam erat, exceperunt, & passim illi ignorantiam & incogitantiam objecerunt.

- 7 Epistolographis accensendi sunt, qui Dialogos scripsere, quibus complexi sunt res naturales, quorum aliqui sunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Hispanos. Sic Sim. Majoli *Dies Caniculares* de variis naturæ subjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic Claud. Berirgardus, Philos. Patavinus doctissimus, profundissimi Vir Ingenii & Judicii, in *Circulo Pisano*, qui Patavii A. 1661. in 4to prodiit, è Vett. & Recentt. Philosophis, perpetuo Dialogo inter Charilæum, Philosophiæ Peripat. defensorem, & Aristæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philosophiæ Naturalis penetralia rimatur. Joh. quoque Bodinus, sicut in omnibus, ita & in Physicis, Novator, in *Theatro Universe Nature*, Lugd. A. 1596. in 8vo edito, de variis naturæ Argumentis sub forma Dialogi differit, & hac Styli forma eo commodius Parodoxas monstrosasque Opiniones suas, ope Objectionum, proponit, in quibus plus sæpè thesæos est, quam ubi veram Thesin suam ostendit. Inter Hispanos habemus Torquemadæ *Dialogos*, qui postea in linguam Germanicam sunt conversi. Itinerariorum Scriptores nonnulli etiam non sunt negli-

negligendi, inter quos excellit Monconius, cujus extant Gallica lingua *Itineraria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes observavit, quicquid mechanicarum rerum à peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere suo compellavit, nec omisit colloquia cum viris doctis & Philosophis naturalibus instituta. Medica etiam multa & Chymica immiscet, quorum tamen certa adeò non sunt Experimenta. Ipse enim omnia, prout tradita sunt, velut per lancem saturam, congeffit, suis postea Experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus est, omnia sine discrimine, quæ in scriniis ejus reperta fuere, edita sunt, quorum si ipse virus arbitri fuisset, majore fortassis curâ scriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer est hujus viri industria, qui vel sic prodesse non parum studio naturali potest. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinerarium*, Anonymi *Historia Insularum Antillensium*, Guilh. Pisonis *de India utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.*, & vastissima Er. Francisci Volumina Germanica, Norib. in fol. edita, in quibus, labore utilissimo, ex Itinerariis variis, Sinensibus imprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac sub unum conspectum produxit. Thevenotius in *Itinerariis* suis curiosior est. Ipse enim sua edidit observata, ac cum judicio omnia digessit, à quo, ut jam supra dixi, speranda nobis est aliquando accuratior rerum Mechanicarum Historia.

Tandem & Observationum Scriptores huc pertinent, qui præ cæteris 8 magni faciendi sunt, si fidem illam, quam debebant, adhibuerint rebus suis. Et hodiernum quidem seculum, quod in Experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, supra modum fecundum est istis Scriptoribus, sed in his oportet magno cum delectu versari. Non enim temerè admitenda eorum Experimenta, aut Historicis eorum fides habenda, nisi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & superiori seculo, qui Observationes scripserunt, imprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam sunt mista. Sed in illis non est *angusta* illa observata, quam observare debent, qui talia scribunt. Ideoque, velut narratiunculæ quædam sub certa fide traditæ, sunt accipiendæ, in quorum enarratione nos tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arrident Georg. Hier. Welschii Scripta hujus generis, ob delectum pariter atque doctrinam acuratissimam. Quibus addi merentur, quæ Rob. Boyleus in Lib. Anglico: *The Usefulness of the Natural Philosophie* (Ox. 1664. in 4to) & altero *Occasional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus observavit. Extant Petri Bellonii *Observationes de rebus naturalibus Exoticis*, quas è Gallicis Latinas fecit Carolus Clusius, ediditque Antwerpæ anno 1586. sed quas subreptas ab illo Domino suo fuisse, cujus peregrinationum comes erat, fama est, de qua videri possunt Scævola

Sammarthanius *Lib. 1. Elogiorum pag. 24.* & Thuanus *lib. 16. Hist. fol. 333.* In quibus nonnulla sunt fide digna, meræ enim sunt Historiæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllo, congestæ. Joh. Rudolphus Camerarius *Centurias 17. Memorabilium Medicinæ, & mirabilium naturæ Arcanorum*, collegit, in quibus etiam occurrunt multa non spernenda. Longè tamen plurima sunt è lacunis superstitionum & traditionum hausta, aut ex trivio deprompta.

9 Hodie huic fini tota Collegia instituta sunt in Italia, Anglia & Germania, in quibus in medium consulitur de re naturali per Experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ cæteris meretur Academia Lynceorum, à Principe Angelo Cæzio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum Indagatore, instituta, in quâ tamen potius scribendis libris, quam novis Inventis opera dabatur. Passim enim collegit homines Doctos, inopiâ oppressos, sumtusque iis liberaliter suppeditavit, ut aliquid scriberent. Ipse Nardi Antonii Recchi librum *rerum Novæ Hispaniæ*, suis sumptibus, in lucem edidit, de quo videri possunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertiâ, num. 23.* & Joh. Baptista Porta in præfatione *libri*, quem *de distillatione* conscripsit. De eodem Angelo Cæzio, ejusque Academia, liberalitate & scriptis vide Collegæ nostri Clariss. D. J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opusculum de Purpura.* Qui Columna ipse membrum hujus Collegii fuit. Scripsit ipse Cæsius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inscribit, & multa alia, de quibus eodem locô videri Erythræus potest. Sunt & hodiè Romæ & Florentiæ Collegia quædam instituta, unde Observationes prodierunt libris singularibus. Et Florentini quidem Aërem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facile quicquam curiosius potest circa hoc Argumentum, quanquam & Angli, Robertus Boyleus præprimis, multa in illa re præstiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Observationes, vel menstruæ, vel annuæ, prodeunt, jam supra dictum est. Germanorum Societas magna parit singulis annis Observationum volumina, è quibus si quis in Compendium traxerit nova illa, & quorum illi se primos Inventores, vel Observatores venditare possunt, exiguum quis libellum ex ista Scriptorum mole facile confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Acta Hafniensia* prodeunt, in quibus non pauca etiam Curiosa, sed & non immeritò delectum aliquem desideres. Et habet sanè illa Collectio, è locis tam diversis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Inter eos enim sæpè sunt homines aliquâ tantum prurigne famæ laborantes, qui, cum & ipsi Principibus misceri Archivis percupiant, aliquid corradunt Observatiuncularum, quibus interdum plus mendacii subesse deprehendas, quam veritatis.

10 Autores Polygraphi in hunc etiam censum referendi sunt, suntque illi

illi, qui penè in omnibus Naturalis Philosophiæ argumentis scripserunt. Inter quos referendus est Hieronymus Cardanus, magni ingenii Autor, in quo, mirabili vicissitudine, summam sapientiam dementiæ mistam invenies. Nullum penè tam naturalis, quam moralis Philosophiæ caput est, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis suis attigerit, doctis utique & laboriosis. Sed mira est hominis illius sæpè vanitas in somniis, ostentis, prodigiis, præsagiis astrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia decem in folio Voluminibus edita sunt à Gabr. Naudæo in Gallia. Ulysses Aldrovandus quidam in scribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philosophiæ Caput est, quod non Commentario profecutus fuerit. Vastum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in *Museo* suo, & Laurentium Crassum in *Elogiis Hominum literatorum*. Athan. Kircherum etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. fœminis totidem genuisse filios dicitur) inter Scriptores, si Librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, quia debebant, accurate sunt scripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate semper proposita. Multo in illis falsa, multa ex aliis transcripta, denique multi ligna sua in hanc sylvam contulerunt. Fortunius Licetus referendus etiam inter illos est, cujus Operum Catalogum, apud Crassum, habemus, *part. 1. pag. 294. & 295.* Similiter & Pet. Gassendus multas scripsit in Philosophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congesta sunt, quorum Titulos vide apud eundem Crassum, *Part. 1. pag. 300.* De Caroli Clusii Operibus vero *Part. II. pag. 40.*

Problematum Physicorum Scriptores huc quoque pertinent, de quibus jam ^{II} tum dictum *priori Capite*. Quibus nunc addo librum Caspari *de Reies*, quem scripsit sub Titulo, *Campus Elysius jucundarum questionum*. Extant quoque Germanicâ linguâ Gothofredi Vogtii Problemata quædam Physica, non contemnenda. Legenda etiam est Pet. Mexiæ *Sylva* Hispanico quidem sermone scripta, sed nunc in Germanicum conversa. Erasmus Bartholinus, qui pauca quidem scripsit, sed docta & selecta, nec vulgari modo tractata, sed Orationis flore vestita, in *Librum Qq. XIII. Academicarum de Natura Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. in 4to excusum, congestit, quas seorsim ediderat, Dissertatiunculas *de Figura & Poris Corporum*, *Figura Nivis*, *vi consuetudinis*, aliasque lectu dignissimas. E Placitorum Philosophicorum Scriptoribus spectat huc etiam *Doxoscopia Physica* Joach. Jungii, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans Sententias, quam, post Autoris mortem, edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. in 4to. Marci Frid. Wendelini, Viri Diligentissimi, *Contemplationum Physicarum Libri*, Physicam generalem, & ex speciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurt. A. 1649. in 8vo prodierunt, utiles itidem sunt ad cognoscendas variorum

Autorum, & Scholasticorum quoque, Sententias, quorum Argumenta diligenter Autor collegit, & in se contulit. Henr. Kippingii Institutiones Physicæ titulum istum non merentur, cum LL. CC. tantum coacervent. Uti tamen Libro illo cum fructu possumus, cum non pauca notatu digna subministret, & sententias aliorum diligenter colligat. Georg. Hornii *Arca Mo-
sis* generalem quandam rerum *συναγχαφία*, sub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis è Chymia, Physica, reliquisque Scientiis, inter se mistis. Reperiuntur in illis quædam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus est) descripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia scripsere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Casp. Schottus, (Scriptorum Kircheri Promus Condus, & ex istis pleraque compilans,) in *Thaumaturgo Mathematico & Physico, Jocosæque Artis & Naturæ*, Joh. Jonstonus (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) in *Θαυματουργεφία Naturali*, de quibus quid sit sentiendum, peti è superiori potest capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & subtilitatibus naturæ scripserunt, Hier. Cardanus & Jul. Cæs. Scaliger, qui adversus Cardanum insurrexit, refutatus tamen postea à Cardano, in quem certè injurius in multis fuit. Vindicat Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, in *Meditationibus super Subtilitates Scaligeri*. Scaligerum multa hausisse ex aliis, præcipuè ex Joh. Leone, Autor est Vossius de origine Idololatriæ; Vid. Thomassium de plagio literariò, §. 536. De Musæorum Scriptoribus superiori cap. actum est, & de illis, qui Errores vulgi refutarunt. Multa quoque ad Historiam Medicam & Physicam spectantia Manuscripta Volumina recensentur libro 6. *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, Part. II.* à Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis esset operosum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EJUSQUE INTER-
PRETIBUS, VETERIBUS ET RECENTIORIBUS.

- §. 1. *Invektiva in pietatem Scientiarum omnium principia in S. Scriptura vestigantium ineptam, & hinc orta Fanaticorum Somnia.* 2. *Historia Creationis Mosaica Fabricam quidem Universi illustrat, sed certa ac adequata Physicæ Principia non proponit. Diversæ Spiritus, qui Aquis incubuit, Interpretationes.* 3. *Vestigia Historiæ Creationis in Philosophis Gentilium, maxime Platonis.* 4. *Ex Philosophis modernis, Mosis Narrationes Physicas Cartesianis applicarunt Principiis Joh. Amerpoel. Lud. de Beaufort & Henr. Morus, suis Rob. Fluddius, Aristotelicis Physicæ Christiana Scriptores.* 5. *Novum autem ex iisdem*

dem *Systema Physicum* effinxerunt *Johan. Amosus Comenus* & *Job. Bayerus*, quorum *Tria Principia* (*Massa sc. Mosaica, Spiritus & Lux,*) reliquaque *Philosophemata παράδοξα*, prolixè recensentur ac confutantur. 6. *J. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berirgardi in Historiam Creationis Commentationes, Johannisque Espagneti Enchiridion Physicæ Restitutæ, Mosaica legens vestigia, commendantur.* 7. *Cabalistarum, Franc. Georgii, Henr. Mori, &c. Interpretationes Paradoxæ.* 8. *Enthusiasticæ Æg. Gutmanni, Jac. Böhmi (de quo, & Affecta ejus, Quir. Kühlmanno, fusiùs differitur,) Joh. Heydoni, Job. Sophr. Kozaccii.* 9. *Scriptores alii in Historiam Creationis Miscellanei.*

Accedimus nunc ad principia Philosophiæ naturalis exhibenda, ex variis variorum gentium sententiis. Quandoquidem verò inter illas primatum jure tenent Hebræi, & qui Thesaurum illum possideant librorum divinitus inspiratorum, libros Mosis præcipuè, Scriptoris antiquissimi, unde sua hausisse videntur, qui propius absunt ab ejus ætate, Philosophi, meritò jam primo loco differimus de Physica ista Mosaica, disquisituri, an in Historia illa creationis, à Mose scripta, tradantur principia adæquata & sufficientia, quibus superstrui Philosophia naturalis possit. Ac primo hic sancta quorundam simplicitas notanda est, qui, ineptâ pietate ac superstitione potius, quam ingenio, ducti, omnium scientiarum principia in sacra Scriptura putant esse recondita, quâ opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed satis quidem patet, homines illos non distinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis esse aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim eum in finem tradita est Scriptura sacra, ut scientias inde discamus. Quam enim ridiculum est, ex aliquot locis, ubi, datâ occasione, mentio fit nonnullarum rerum ad scientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ si quis insistere velit, eâdem ratione è Corpore Juris & Physicæ, & Ethicæ, & Politicæ, est nescio quid non, concinnabit; ut sunt sanè, qui magno ac inepto conatu magnas istas nugæ egerunt. Quidam enim in Jurisprudencia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Physica, Medica, Theologica, adeoque omnium disciplinarum, indagarunt, quæ illi utcunque educunt è locis quibusdam, eorum argumentorum quædam, fortè attingentibus. Idem alii fortè in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præstiterunt. Multæ hinc certè ortæ sunt Ineptiæ, non Judæorum ac Rabinorum tantum, quibus solenne est in singulis apicibus mysteria quærere, sed & Fanaticorum Hominum, qui priori seculo mira somnia excogitarunt, quibus infecerunt Philosophiam naturalem, vel è verbis Scripturæ Sacræ, malè intellectis, vel sensibus quibusdam in ipsam Scripturam Sacram illatis.

Ac sunt plerique illorum hominum artis Analyticae ignarissimi, cumque destituantur verâ interpretandi scientiâ, ea quæ interdum populari sensu, in libris sacris dicuntur, vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum est, ne dum in sacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, somnia nostra potius inferamus.

2 Quod jam attinet Historiam Creationis, pertinet illa quidem ad contemplationem Physicam, ita tamen, ut Theologicae potius considerationis, quàm Philosophicae, sit. Nam certè, qui hîc vera, adæquata & sufficientia Physices principia quærent, frustrâ quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in istam ordinem redacta, aliâ generationis scilicet viâ incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam sunt, ex sola Creationis historia rem omnem non conficiemus, quanquam negari id non possit, quoad *σύνταξιν* hujus Universi inde desumi multa posse. Specialia verò Corpora naturalia quomodo mista vel composita sint, nunquam inde discemus. Fueruntque alia certè principia mundi creandi, quam nunc sunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat universi hujus principia, unde postea producta esse omnia corpora apud Moysen quidem legimus, sed quomodo, ac quâ ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hîc est in Interpretatione ambiguitas. Quando enim Spiritum dicit Moyses incubuisse aquis, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale Activum & Universi hujus Constitutivum simul ac Digestivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Physicam Mosaicam strictè sequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quasi certum & *θεόπνευστον*, admittunt, de quo nunc differendi locus non est.

3 Philosophi Gentiles Mosi viciniore, non obscura habent Mosaicarum traditionum vestigia, quorum loca Parallela diligentissimè congescit in *Commentario* ad hæc loca doctissimo *Augustinus Steuchus*. Legi & Hugo Grotius potest in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eosdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum, Gentilium dogmata ostendit, cum Mose convenientia. Et videtur hinc Platoniorum & Pythagoreorum Schola exhausta, qui ad causas externas in Physicis pleraque referunt, quemadmodum & Moyses facit, qui non tam internas rerum causas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & Dispositionem. Hinc apud Platonios tam multa est disputatio de Deo, de Ideis, & similibus rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quàm ad Physicam, pertinere videntur.

Fuerunt tamen nonnulli è Recentioribus, qui ex Historia illa creationis doctrinam Physicam fabricari conati sunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Historia creationis assumunt, suo tamen modo quodam explicata,

cata, & ad suos sensus traducta. In specialibus tantum abest, ut proponant sententiam aut mentem priorum Capitulorum Geneseos, ut novas etiam sententias suas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc penè omnes Physicorum sectæ reducere principia sua ad Mosaica illa, si id velint, possunt. Cartesius certè, quem ego Philosophiam nunquam ad mentem Mosis instituisse credo, aut, cum illam scriberet, illuc respexisse (requirit enim animum præjudiciis omnino liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Mosè secundum Philosophiam suam explicare voluerit, quod patet ex Epistolis ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Mersennum.* Idem postea integro libro, *Leovard. 1669. in 12.* tentavit Johannes Amerpoel, Groninga Frisius, quem inscribit *Cartesium Mosaizantem*, quo in libello, velit nolit, Cartesius Mosaizat. Ludovicus etiam de Beaufort, Paris. Med. D., in *Cosmopoëia sua divina, five fabrica mundi explicata*, *Leidæ A. 1656. in 12.* edita, Cartesium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moysen dicuntur. Henr. Mohr, Anglus, Philosophus Platonico-Cartesianus, in *Defensione sue Cabale Philosophicæ*, quam Anglica lingua scripsit, principia illa gemina, quæ ponuntur à Moysè, Cælum & Terram, ad mentem Cartesii explicat: Vocem enim **אֶתֶר** interpretatur principium secundum Cartesianum ætherem, quia vox illa Schamajim, secundum Rabbinos, composita ex **אֵשׁ** ignis & **מַיִם** aqua, quæ Etymologiâ, vel allusio vocis, occultiore quâdam cabalâ exprimere principium istud Cartesianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab uisione, vel extinctione, dictum, quod sententiam Cartesii stabilire possit, terram nostram aliquando fuisse solem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de qua infra fortassis plura. Qui dogmaticâ methodo complexus fuerit principia Mosaica, neminem novi, quam Comenium, & qui ejus principia secutus est, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philosophia Mosaica* sua confusus est, & cælum terræ miscet, omnia pervagando. Lamb. Danaus, Conr. Aslacus, Joh. Henr. Alstedius (in *Triumpho seu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. in 8. c. 9.) ac alii, qui *Physicam Christianam* scripserunt, nulla certa principia sequuntur, sed vel Interpretes sunt priorum Capitulorum Geneseos, vel Physicam Aristotelicam & vulgarem ad Mosaica illa reducunt.

Johannes Amosus Comenius, quantum memini, primus est, qui, in *Physica ad lumen divinum reformata*, *Amstelod. A. 1643. in 12.* publicata, principia quædam distinxerit. Ad sensum enim Moysis rectè se statuere putat tria principia, Materiam, Spiritum & Lucem, quorum fundamentum in primi capitis Genes. verbis quærit. Sed unde ille novit, primam Mundi materiam, five Chaos, fuisse fumum vel vaporem? quidve opus est peculiare aliquod principium statuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum est,

est, Lucem principium esse Corporum naturalium. De Spiritu seu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu resultant? Hominem non ad Animalium sed ad Spirituum classem reducit, nullâ quidem, ut ego capio, causâ. Sed quæ in Comenio obscura sunt, aut non satis expedita, illa à Joh. Bayero, in lib., quem inscribit *Ostium seu Atrium Naturæ*, Cassoviæ in Hungaria A. 1662. in 8vo edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat massam Mosaicam, *Cap. 1.* exponit, cujus facit statum duplicem, statum Creationis primæ, respectu cujus universalis dicitur: alium Creationis secundæ, secundum quem particularis dicitur. Primus ille status diem primum duravit, hodieque nullus est; alter ille status est Constitutio Massæ sub peculiaribus formarum distinctarum characteribus, posterioribus Creationis diebus introductus, qui status hodieque durat, unde in massas illas particulares aquæ, terræ, mineralium, &c. distincta est. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde sicut corpora vel primordialia sunt, vel seminalia, ita massam corporum, vel primordiale, vel seminale, facit. Ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata statuendo, quibus demonstrat, massam in unione Spiritus & Lucis constituere corpus. Massam illam informem fingit: sed tamen instar fumi & vaporis discontinuam, cum Comenio, *Axiomate 14. cap. 1.* & tamen *Axiom. 16.* massam mundi partibus suis coherentem undique facit, quam tamen statim *Axiom. 6.* porosam statuit; quæ quomodo consistere simul possint, ego quidem non video. Et illa cætera, quæ de massa proponit, potius ex suo ingenio finxit, quam ex verbis Moyſis ac Capit. Namque illa omnia & de materia sua dicere possunt Peripatetici & Cartesiani, & quicunque alii Philosophi, qui principium aliquod passivum, ut statuere debent, statuent, quod sive massam Mosaicam voces, sive naturam subjacentem, ut Bayerus, sive Materiam, ut Peripatetici, sive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Beyero principium est Natura fabricans, sub quâ comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Mosaicum Plasmatores, & extrinsecos patratores. Ita enim sollicitè illos distinguit, non Moyſis sed suis insistentes vestigiis. Neque enim video, quæ ratio sit distinguendi patratores extrinsecos ab ipso Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium patratores extrinsecum cujusque Individui in specie certa. Hunc facit, vel solitarium, vel totalem, qui sine concursu alterius concausæ sufficiens sit ad semetipsum seminaliter per novorum Individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel socium, vel partialem, qui sine concursu alterius causæ id præstare non potest. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritûs S. super materiam Mosaicam trahere originem asserit, quod adeo novum est ipsius commentum. Nam de uno

tan-

tantum Spiritu mentio fit in verbis Moyſis, ſive intelligendus fit ille Spiritus Sanctus, ſive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non conſtet, neque nos capere poſſumus, nec Beyerus definire poteſt Spiritus vitæ univerſalis conſtituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, ſecundum assignatas ideas, efformet. Tale verò agens in natura eſſe multis adhuc diſputationibus obnoxium eſt. Quis vero Ideas illas formet, ſecundum quas operetur illud agens, ſcire velim? An Deus id facit? ita ad omnium rerum generationem ſpeciali Dei concurſu opus eſt, ac ipſius formæ vicem Deus ſubit. Si ab agente ipſo Ideæ formantur, intelligentiam illud faciat neceſſe eſt. Quæ ſententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio eſt; maximis enim & periculofis difficultatibus ſubjacet iſta doctrina, quique Magiam profitentur, perpetuum in illo dogmate patrociniū ſibi quærunt. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, ſeu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum eſt) actuoſum ac penetrantem, quique omnia exequatur in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam, Plafticum vocat, quem ratione ſubjectorum variè dividit, ut itaque entia præter neceſſitatem multiplicare videatur, cum alios accerſat patratores Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus eâ jam tùm poteſtate fit præditus, & plafticus diſſertis verbis ab illo vocetur; Quid opus eſt ad alias cauſas hic recurrere? Spiritus illi vitæ eſt vel univerſalis, vel particularis, ſpecificus ſcil. & individualis, alius Spiritus vitalis illi eſt natus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinſecus advenit corpori & nativo Spiritui ſeſe commiſcet, aliis primordialis, qui eadem in ſtatu, quem in creatione acceperunt, conſervat. Alius eſt illi Spiritus vitæ ſupra cœleſtis, Aquarum ſcil. ſupra cœlos poſitarum, de quibus an certi quid ille definire poſſit, non video. Primum enim de ipſis aquis ſupra cœleſtibus magna ſunt ſententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem ſupra omne cœlum fidereum conſtitutam ex verbis Moyſis arbitrantur; quæ tamen ſententia maximis urgetur difficultatibus, cum nec cœli, nec ſiderum, iſta ſit figura & vicinitas, ut putant fortè illi, qui huic ſententiæ adſtipulantur. Alius illi Spiritus vitæ fidereus eſt, per quem intelligit Spiritum aſtri cujuſvis per univerſam maſſam fideream diſfuſum: alius illi eſt Spiritus Elementaris ſubſtantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principiis Chymicis reſideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipſa 4. Elementorum doctrina, & trium principio-

rum Chymicorum, non sit adeò in tuto posita, ut certissimæ ac æternæ veritatis sit. Multa possunt contra quaternionem istum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro Robertus Boyleus, cui titulum fecit: *Chymista Scepticus*. Alius illi est Spiritus vitæ feminalis. Atque hinc per omnia naturæ subjecta Spiritum vitalem suum discerpfit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat, quæ de formis suis Peripatetici, quanquam contra illas disputet, quæ tamen, excepto solo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, *cap. 2. Axiom. 21.* prolixè ostendere laboret, in quibus doctrina Peripateticorum à sua differat, pauca tamen illa sunt, & vix attendenda, nisi quod ille Spiritus suos corpora esse negat, sed verè Spiritus ait esse, ab Angelis & mente humanâ secundum gradus distinctos, quâ in opinione nova quædam habet, & hæcenus in Physicorum scholis inaudita. Reliquæ ejus differentia potius in opinionibus illis fundantur, quas ipse in verba Moylis induxit. Huic Spiritui porro omnes operationes in corporibus adscribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficacîâ, secundum principia sua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem scil., constituit naturam ministrante, quam facit inter Massam & Spiritum mediam, instrumentum universale naturæ ad omnes spirituum functiones & massæ adoptiones. Hanc lucem ratione status sui, dividit in primogeniam sive universalem, & ortam sive characterizatam. Hujus munia & ministerium constituit in motu agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adscriberent, quippe cui tales ipse operationes tribuit, quæ absque motu esse nequeunt. Lucem hanc facit, vel evibratricem, seu quæ ex interioribus corporis sese agitatur versus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introvibratricem, sive quæ corpus ingressa agatur se versus interiora, sive centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri asserit. Quæ distinctio vereor ne à multis impugnetur, inprimis Recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo constituunt, ac nihil illi substantiæ subesse existimant. Eandem lucem iterum, ratione subjectorum, dividit penè eodem modo, quo massam & spiritum diviserat; quæ omnia, an non Spiritui naturam impellenti & moventi tribui possint, dispiciant alii. Nam certè inter principia corporum constitutiva ut numeremus, nulla nos necessitas cogit, atque omnes istas operationes speciales jam tum tribuerat Spiritui Beyerus. Nam *Axiom. ult. cap. 3.* à luce provenire dicit Dispositionem & Ordinem totius mundi, quod ipse jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9.* Varia etiam ponit, quæ vel principiorum esse loco vult, vel Instrumenti vice fungi. *Cap. n. 4.* naturam dirigentem proponit, seu Ideam dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præsupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphysicum potius quid sapere, quam verè Physicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones universalissimæ, quæ potius

in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Physicæ sunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari possunt. *Cap. 5.* proponit naturam sigillatam, seu characterem corporum discretivum ac determinativum, ubi agit de schematismis materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc necessariò consequuntur ipsam corporis naturalis constitutionem, quæ per formam supervenientem, ut ait ille determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium constituit, præter tria illa: Massam, Spiritum & Lucem, quibus, inter se operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda est, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi esse potius configurationem sive dispositionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Massæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetrationem mutuâ. Quare nihil aliud est illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorsum ergo opus est tam anxie distinguere formas earumque proprietates, constituendo aliam genericam, aliam specificam & individualement, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantum confundunt notitias rerum naturalium, ut in his velut in causis sæpè acquiescamus, nec interiora rerum perscrutemur? Quid opus est tot formas partiales subordinatas, graduales, accidentales, secundarias ac ministrantes. Distinguere, cum tamen omnes nihil aliud esse arbitretur, quæ etiam configurationem massæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cum explicare ipse non queat, multo minus eorum varietates distinguere, quid opus est in his formis, nulli usui futuris tempus perdere? *Cap. 6.* agit de Dotibus, seu naturis ornantibus ac instruendis, sub quibus nominibus intelligit proprietates, & constitutiones, nec non facultates, tum receptivas, tum impressivas, corporum universales unitas. Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, simul sumtis, oriuntur, quo intelligimus alias esse disjunctas, quæ ratione principiorum singulorum competunt. Dotes corporum, quæ à massa proveniunt, sunt ipsi extensio, expositio, terminus, figura, continuïtas, contiguitas, situs; & hinc facultates receptivas totidem constituit, extensibilitatem, exporrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, situabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur. Cum enim Massa sit natura subjacens secundum ipsum, habeatque se merè passivè; quæ est hîc subtilitas invenire qualitates impressivas & receptivas, cum materia per se nihil agat, omnis verò actio sit à Spiritu, sive à luce, aut ab utrisque. Denique nihil reale involvunt istæ facultates receptivæ, ac mera tantum sunt nomina inertis quodam mentis conceptu progenerata. Cur etiam soli massæ tribuantur extensio, terminus, figura, nec simul etiam luci, ego quidem non capere possum, cum & lux, secundum

ipsum sit substantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in sensus incurrere & ipse concedit, & natura testatur; ideoque tribui etiam illi possunt istæ dotes vel qualitates, quas ille massæ tantum proprias facit. Proprietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum sive conatum, operationem, de quibus singulis differere prolixum nimis foret. Absurditatem interim rei istius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vitâ, cognitione & sapientiâ, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui si verus est, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt; quod quam absurdum sit statuere, quilibet videt, & longè quidem absurdius, quam istam campanellæ sententiam, qui animam sensitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed ista consuetaria fluunt ex isto principio Spiritus universalis, quem semel intelligentem fecerat Autor noster. Ideoque dato uno absurdo plura sequi necesse erat. Per illum itaque bruta non tantum intelligunt, quod *παράδοξον* aliis statuebatur, sed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, scil. lucis, aliisque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subsistentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cum quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphysicam, quam ad Philosophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap. 8vo* de Naturis stimulantibus ac moventibus agit, nimirum Amore & Aversatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præsupponere Spiritum suum intelligentem videntur. Hactenus enim locutiones istæ in Physicis, fuga vacui, Antipathia & Sympathia, Magnetismus, nuda nomina sanioribus habita sunt, & potius quædam ignorantia velamenta, quam naturales causæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoris uti gaudent, istæ locutionum formulæ sunt transcribendæ. Longum esset recensere speciales istas distinctiones amorum & averstationum, quæ dicis tantum causa omnes adductæ sunt. Quando *Cap. 9.* de Naturis consociatis, sive conspirationibus & hostilitatibus naturæ agit, in iis etiam *ἀλληγορεῖν* videtur Physicus noster, quanquam in aliquâ contemperatione corporum ratione effluviorum quædam fortassè sint recondita, quorum nos accuratam adeo scientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo singulari, nobis incognito, consistunt, de quibus in sequentibus fortè plura dicemus.

- 6 Atque hæc sunt pleraque illa Capita summa, quæ ex Beyero recensuimus, de quibus iudicium facile ferri potest. Si quis jam ulterius velit nosse, quæ à Commentatoribus in Capita illa Geneseos adferuntur, adeat eos ipsos, ut sunt sanè eorum permulti, tam Judæi, quam Christiani. Judæorum sententias circa singula penè verba magna curâ adduxit singulari libro *Historiæ Creationis* J. Henr. Hottingerus, qui usui esse potest in sententiis Judæorum, circa multa Philosophiæ naturalis Capita, noscendis. Adhiberi etiam

etiam Ben. Pererius in *Genesi* potest, Doctus sanè liber, quique Physica plurima persequitur. Legatur etiam Claudii Berigardi *Dissertatio de Literarum Sacrarum autoritate circa mundi Originem*, & altera *de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo ejus Pisano*, libro eruditissimo, in quo perpetuo Dialogo Veterum Recentiorumque principia confert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (Joh. Espagnetus) qui *Enchiridion Physicæ restituta*, Rhodomag. A. 1647. in 16to editum, scripsit, libellum splendidi Tituli, Mosen in plerisque sequitur ita, ut ubi commodè fieri potest, quicquid ab illo traditum est inter principia reponat, ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem simul principiis deducat. Quo sine adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quò confectionem magni Arcani Physici docet. Acratio quidem ejus scribendi distincta admodum & plana est, & longè explicatio, quam eorum, qui vulgò in hoc argumento versantur.

Quod si etiam Enthusiastas quæramus, certè nulla fertilior seges fuit, in quâ Enthusiasticas illas suas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneseos. 7
Fuerunt in nostris, qui Rabbiorum nonnulla somnia resuscitarunt. Et sunt integris libris congesti Cabalistici Scriptores Recentiores, qui mira hîc circa Hexaemeron comminiscuntur, è quibus nomino nunc Franciscum Georgium, Venetum, qui *Harmoniam mundi* scripsit, mundumque in certos Tomos distinxit, Veteres illas Pythagoreorum & Platoniorum fabulas de mundi Systemate repetens, & sacris Scripturæ locis passim abutens. Pertinent etiam hîc Pauli Ricci *Agricultura Cælestis*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. Henricus Mohr, quem suprâ nominavimus, *Cabalam* Anglicâ linguâ scripsit *literalem, Physicam & Moralem*, ubi pro lubitu suo explicat Scripturæ loca, varieque interpretatur. Quam rationem sequi si velimus, nihil certe dici scribique posset, in quod non inferre possemus cogitata quædam nostra. Ut enim perpetua quædam est rerum Analogia, ita nunquam defunt occasiones, quibus reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta possimus.

Superiore Seculo fratres Rosæ Crucis plurimos ejus farinæ libros peperunt, è quibus integram penè Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo Ægidium Guthmannum, cujus exstat liber Germanicâ linguâ scriptus, & A. 1619. in 4to primum editus, cui Titulus: *Offenbahrung göttlicher Majestät*. In illo, ex singulis verbis primi Capitis Geneseos, singulos libros exstruit, in quibus mirabilia format problemata, sed ad nullum penè directè respondit, ut nescias, quid sibi velit. Tanto sanè in pretio habitus olim fuit hic Liber, ut Centenis Uncialibus venderetur. Contra illum, Autorem video scripsisse aliquam Christianum Fabricium, ut ex *Catalogo nupero Francofurtensi* observavi. Extat & alius quidam liber Jacobi Böhmen/ 8

hominis plebeji, sed miro interdum Enthusiasmo rapti, ut scriberet libros, non omnino sensu omni destitutos, sed tamen tenebricosos, & qui vix intelligi possint ab aliquo. Is in Genesin Commentatus est linguâ Germanicâ, ac librum istum cum Titulo *Mysterii Magni* edidit, quo miscentur Theologica, Physica & Chymica, quæ inter se omnia mirè componit, atque ex iis Enthusiasticam quandam Philosophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quasi quandam Veterum hæreseium exhibent, quæ fasciculo quodam Collecta recenset Thom. Gatakerus, in *præfatione Miscellaneorum suorum*. Judicium de hoc homine instituere difficile est. Pium enim fuisse constat, & Idiotam, & libri tamen, quos scribit, non omnino rudem illum esse ostendunt, quanquam plenè sint fanaticorum sensuum. Unde suspicio nonnullorum est, sub ejus nomine scripta fuisse edita, ab aliis verò scripta, quod tamen probari satis non potest. Instinctu numinis se scripsisse ipse fatetur, ac fuerunt multi, qui ejus Philosophiam & Theologiam, ut cælo lapsam, venerarentur, Enthusiastæ, quorum hominum gregi nuper accessit Quirinus Küblmannus, singularis certè homo ingenii; nam quæ penè in ipsâ pueritiâ scripsit, arguunt magnam ingenii ejus capacitatem. Tum *Prodromus iste quinquennii sui mirabilis*, ut vocat, quo recenset libros aliquando à se edendos, ostendit illum omni literaturæ genere non mediocriter esse imbutum. Is tamen, cum incideret in scripta Böhmi, adeo istorum lectione fuit quasi intoxicatus, ut continuo nomen Sectæ Enthusiastarum addiceret, Convitiis omnem Philosophiam ac Theologiam nostratium proscindens. Quem tamen in errorem hunc inductum existimo, quod cum juvenis esset, nec maturum haberet de rebus judicium, scientiam autem variam ac non contemnendam, fastu aliquo istas opiniones, communi hominum judicio adversas, defendendas sibi sumserit. Contra Böhmi scripsisse video etiam Christianum Fabricium. Cæterum Historiam ejus Viri vellem quis accuratius consignaret. Extat Anglicâ linguâ cujusdam Johannis Heydon *Harmonia mundi*, ubi Mosaica principia suis fanaticis accommodat, homo, vel stultus, vel majus, ut facilè ex cæteris ejus libris quis colligat, illo præsertim, quo ex Doctrinâ numerorum & characterum, tradere voluit infallibiles regulas cognoscendi præterita, præsentia & futura. Joh. Sophronii Kozackii *Mica Philosophica*, Bremæ A. 1662, in 8vo excusæ, vix micam aliquam salis habent; nam & illæ fanatica multa mista habent. Germanicâ linguâ scriptæ sunt, & in Historia Geneseos aliquid, more fanatico, argutantur.

- 9 Legi quoque potest Tractatus de Cabala Hebræorum Kircheri in *Oedipo Ægyptiaco*, Tom. 2. Classe 4. ubi omnia illa Physica, quæ, ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabalisticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, Compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcunque componit.

nit. Est & Anglus aliquis, qui vernaculâ linguâ Historiam Creationis, ante aliquot annos, descripsit, cujus scripti Argumenta recensentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipsius Autoris jam non succurrit. Scripsit & aliquis Joh. de Meyen, Sacerdos Middelburgensis, *Physicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quosdam potius congerunt, ac nihil propemodum singulare habent, nisi quod ordinem illum Creationis, à Moyse descriptum sequantur.

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIA NATURALI
ÆGYPTIORUM.

§. 1. De Ægyptiorum Doctrina & Philosophia scripsere Herm. Conringius (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymie odio, plus justo eam extenuans,*) Athan. Kircherus (de cujus Oedipo Ægyptiaco sequius fertur judicium,) & Ol. Borrichius, Conringii Antagonista. 2. Principia eorum Physica latent, quod Sacerdotes Philosophiam suam occultarent, & per sola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debuerunt. Jamblichi Lib. de Mysteriis Ægyptiorum. 3. Variæ Hieroglyphicorum Interpretationes Laur. Pignorii (Tab. Isiacæ Illustratoris,) Joh. Georg. Herwarti (ad Magnetem, & Pyxidem Nauticam, omnia detorquentis,) Athan. Kircheri. 4. Mich. Maieri, Pet. Joh. Fabri & Blasii Vigenerei, *Chymica*. Alii de Hieroglyphicis Scriptores. 5. De Hermete Trismegisto, & Scriptis ejus Supposititiis nonnulla. 6. Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philosophia colligi potest. Franc. Patricius, *Physicus Hermetico-Platonius*.

Post Judæos nulla gens est, quæ majorem Philosophiæ, ac omni adeo studio literarum, operam impenderit, quam Ægyptii. Non certè isto pretio ac loco habendi, quo habet illos Herm. Conringius in libris II. de *Hermetica Medicina*, in quibus illos omnis Philosophiæ rudes, aut valdè mediocriter eâ imbutos, fuisse contendit, nullo certè idoneo argumento nifus. Mihi quidem pleraque istius libri cum affectu scripsisse videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ doctus, quam Ægyptiis vulgo deberi opinantur. Et posteriori quidem Editione agnoscere illud ipse videtur, cum Athan. Kircheri *Oedipum Ægyptiacum* ad manus sibi tum non fuisse quæritur, ex quo fortassis aliqua cepisset, instituto suo profutura. Quanquam nec istius, vel fidem, vel judicium, hic magnopere quis existimare possit, qui præter illa, quæ ex Veterum monumentis in omnium manibus sunt, nihil magnoperè adfert, nisi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam spectant. Ingenio tamen ipse suo quin indul-

indulgeat in Hieroglyphicorum Explicatione, nullus dubito. Facile enim, ex Analogiâ & Combinatione rerum, & perpetuâ Schematismorum Comparatione, per conjecturam quædam explicari possunt; qui an revera sensus Ægyptiorum fuerint, non equidem temerè dixerim. Ingenium tamen ejus *σοφασινόν* in figurarum illarum Compositione & Dijudicatione laudem suam meretur. Digressiones quoque plurimæ ejus sunt, quibus molem libri auget, sed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non nisi ex Accidenti, aut aliquâ similitudine, reductæ videntur. Iis verò maxima libri pars occupatur. Cæterum in singulis scientiis, secundum quas partitus est libros suos, eos excelluisse ostendit, Locis non paucis, quæ plenâ manu ferit. Legi, post Kircherum, Ol. Borrichii scripta possunt, quibus Conringii *Hermeticam Medicinam* impugnat, primum & alterum, ubi, ex omnibus Veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum Doctrina faciunt, adducit.

- 2 Cæterum ipsa illorum principia in obscuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel paucissimos, qui aliquid ejus rei tangant; nisi fortè ex Jamblichi scriptis, cujus extat de *Mysteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo assequamur, aut ex fragmentis Philosophiæ Pythagoricæ & Platonicæ quædam colligamus, de quibus singularibus capitibus agetur. Nec fieri etiam facile potuit ut publicaretur eorum Philosophia, cum ejus mysteria solis sibi servarent Sacerdotes, æternâ fide celanda, nec nisi literis ænigmati-
cis quicquam ejus proderent, quarum singularis & ipsa erat Disciplina, nec ab aliis quam à Sacerdotibus intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non possumus. Magno semper illam in pretio fuisse Ægyptiorum doctrinam, abundè testantur Itinera Græcorum Philosophorum in Ægyptum suscepta. Unde & plurimam suorum partem depromptam ipsi non diffidentur Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut est apud Platonem, præ gente sua semper pueros vocabat.

- 3 Imaginum illarum Veterum reliquias habemus in figuris Mensæ Isiacæ, quas exposuit singulari *Libro Laurentius Pignorius*, cujus Commentarii altera Editio prodiit Amstelodami A. 1670. in 4to, curante Andreâ Frisio. *Joh. Georg. Herwartus*, in libro suo *de admirandis Theologiæ Gentilis*, de pyxide nauticâ & Magnete illas (Imagines) interpretatur; quæ, ut res sacre, tamdiu custoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis causa est, quare quis ita sentiat; meritoque ille exploditur à Reinesio in *Var. Lect. & Historumenis Lingue Punicæ*. Kircherus aliam eorum Interpretationem adducit, quæ cum reliquis suis consentiat, quas in Obeliscis ipse indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto supersunt nonnulla, Romam magnis sumptibus transportata.

- 4 Cæterum variæ eorum Interpretationes sunt, dum sensus suos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt qui doctrinam Chymicam, illis

illis occultari existimant, inter quos *Mich. Maierus*, qui *Arcana Arcanorum* scripsit. Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Mystica Ægyptiaca ad Philosophiam Chymicam, & singulares quosdam sensus judiciose satis, nec more vulgarium Chymicorum, traducit. Qui etsi omnino videretur improbandus, in quibusdam tamen plura ingenio suo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam *Pet. Joh. Faber* in *Panchymico* suo, Gentilium fabulas sensu chymico explicavit, quâ in re abundare quemque suo sensu patiamur. *Blasius Vigenerius* quoque in *Commentario in Philostrati tabulas*, disertè satis & prolixè idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Discursum scripsit *Petrus l' Angloit de Belestad*. Prodesse etiam ad eorum cognitionem potest *Pyramidologia* *Joh. Gravii*, quæ Anglicâ, Gallicâ & Italicâ linguâ prodiit. Penè omiseram *Horapollinem*, Autorem vetustum, sed brevem & obscurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante *Dav. Hœschelio*.

Inter Philosophos Ægyptiorum *Hermes* nomine celebratissimo est, f cujus scripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quænam inter illa genuina sint, multum quæritur. *Conringius* penè in dubium vocat, vixisse aliquando *Hermetem*, quod tamen temerè equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus *Olaus Borrichius* in libro isto, quem contra *Herm. Conringium* scripsit pro *Medicina Hermetica*. *Joh. Henr. Ursinus* quoque in *Exercitationibus de Zoroastre & Hermete*, non multum abesse à sententia *Conringii* videtur, ipse quoque refutatus ab eodem *Borrichio*. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ *Franciscus Patricius* *nova* suæ *de Universis Philosophiæ* adjecit, ab alio quodam videntur supposita, nisi fortè fragmenta aliqua hinc inde illinc sparsa lateant. Ejus *Pimander*, cum *Commentario* horribili & vasto *Hannib. Rosselii Parisiis* in fol. prodiit, sed nugatorio & inepto.

Legi etiam potest *Plutarchus* in libro de *Iside & Osiride*, in quo aliqua 6 de Philosophia Ægyptiaca tangit. *Otto Heurnius* quoque in libro de *Philosophiæ Barbaricæ Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philosophiæ inter cætera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari solidum judicium potest, quandoquidem certis principiis illa comprehendi non possunt, cum omnia fabularum tenebris sint involuta, & Imagines illæ nullam nobis lucem per se affundant. Ideoque potius ad superstitiones Philosophicas referam, quam ad veram rerum naturalium scientiam quæ è certis principiis deducenda est, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter Recentiores *Franciscus Patricius*, in *nova* sua *de Universis Philosophiæ*, aliquâ ex parte *Hermetica* illa dogmata sequitur, vel potius *Physicam Hermetico-*

Platonicam ex vetustis fragmentorum rudibus concinnat. Sed de his postea dicemus, ubi de Pythagorâ ex Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Aristotelica dogmata singularibus libris infectantur.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIA NATURALI CHINENSIVM ET INDORVM.

- S. 1.** *Populi Chinenfis, aliis cultioris & antiquioris, Doctrina Mosaica Historie vestigia, & aliquid Pythagoricis Dogmatibus simile, ostendit. 2. Cognitio ejus è Mart. Martinio, Athan. Kirchero, aliisque Rerum Sinensium Scriptoribus, imprimis tamen è Theoph. Spizelio de re illorum Literaria scripto, est haurienda. 3. Summa Theologiæ illorum Naturalis & Physicæ Capita, ratioque per Imagines & Numeros philosophandi, cum Pythagoræ ipsis communis. 4. In hujus Originem inquiritur, addito de eadem Judicio. 5. Doctrina Chinenfium de Quinque Elementis, seu Rerum Principiis (Aqua, Terra, Igne, Metallo & Ligno,) cum commoda ejusdem Explicatione. 6. Indorum dogmata Philosophica (inter quæ μετεμψύχωσις eminet,) Pythagoricis affinia, è Palladio & Abr. Rogerio sunt haurienda. 7. Phœnicum & Persarum Doctrina Physica haud satis est cognita.*

I Nulla, inter reliquas, gens adeò culta fuit, quam Sinica, cujus tamen monumenta non nisi seriò ad nos pervenerunt, & quidem à Jesuitis, qui, hoc & priori seculo, peregrinationibus suis in hanc terræ partem factis, eorum instituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod si illorum relationibus credendum est, nulla gens antiquior est, aut ex Annalibus suis & fastis certior computum habet, quam ista. Cæterum & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facilè ostendunt, Gentem illam à cæteris fuisse sejunctam, nisi quod Historiæ Mosaicæ obscura quædam supersunt vestigia, & aliquid Pythagoricis ænigmatibus, numeris, Ideis, simile, in eorum opinionibus possit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, istæ opiniones obtinuerunt apud Chineses.

2 Fuerunt superiori seculo aliqui Scriptores, qui instituta illius Gentis Politica consignarunt literis; sed de Philosophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata nisi quod Martinus Martinus, in *Decade sua prima Sinica Historie*, cujus continuationem frustra fortè expectamus, quædam cœpit prefatus enarrare de Philosophia eorum naturali, Mathesi, ac scientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unicè illi æstimant, spretis vel ignoratis aliis. Ex illo, cæterisque Scriptoribus, in Compendium traxit omnem rem literariam & Philosophiam Chinenfium Theoph. Spizelius libro singulari de

re literariâ Chinenſium, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Poſt illum ſcripsere etiam alii, Joh. Neuhofius in *Legatione ad Chinenſes*, Joh. Adamus Schallius, in *Relatione de ortu & progreſſu fidei Orthodoxæ in Regno Sinenſi*, (Viennæ 1665. & Ratiſb. 1672. in 8.) qui tamen Sacram Hiſtoriam potiffimum tractat, & Athan. Kircherus, qui in *Chinâ Illuſtratâ* colligit paſſim, quæ ſecum communicata ſunt à ſui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam ſubobſcuram, habent cogni- 3
tionem. Spiritus etiam tutelares agnoſcunt, iis urbes dedicant, templa ex-
truunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Cauſa nulla additur. Primum
aliquem hominem nominant, quem è Chao, tanquam ex ovo, natum dicunt,
illuſque teſtam, ſive corticem in Cœlum, albumen in aërem, Vitellum in
terram abiſſe. Quacum Phœnicum doctrina quippiam ſimile habet, à qui-
bus Ovum, ut imago mundi religioſiſſimè in Orgiis Bacchi colebatur. De
horis mira commiſcuntur, & extat quidam liber Sinicus *de natura*, in quo
plena atque perfectæ dies, quam naturalem dicimus, tribuitur in horas duo-
decim, ex quibus Orbis univerſi ortum & interitum ita conficiunt, ut horis
ſingulis aſſignentur anni decies mille & octingenti. Quâ opinione ducti
etiam mundo finem ſuum decernunt. De ſingulis horis ſingula habent
ſomnia. Horâ nonâ, quæ nobis à meridie ſexta, in Orbe univerſo magnam
rerum atque Ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum
ſeditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem,
omnia ad ſuum Chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agi-
tamus, ævum, ajunt, horam poſt meridiem primam eſſe, vel paulò quid am-
plius. Cæterum Philoſophia illorum naturalis non uſque adeò abſurda eſt.
Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers,
ſive ſpirituale ſummum, procreavit id, quod materiâ conſtat. Hoc ipſum
adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occul-
tum ſive imperfectum ſonat, *Yang* verò patens ſeu perfectum. Hæc duo qua-
ſi illis principia ſunt. Ex his autem, in ſe ductis, imagines ſive ſigna qua-
tuor, inde octo formas aut Symbola, prodiſſe. Per imagines illas qua-
tuor Martinius quatuor Elementa, vel quatuor principes Qualitates, notari
putat. Illi verò patens aliud perfectum, aliud Imperfectum, occultum
itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis
quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam
res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque cor-
ruptio. Earum picturam exhibet Martini *lib. 1.* ſtatim ab initio. Ubi qua-
tuor & ſexaginta Symbola, ſive Imagines adducit, quarum ſingulæ nomen
habent ſingulare, quæ tamen non recenſet. Multa myſteria Chinenſes ve-
nantur in his imaginibus, & memorat Martinius multos in eo libro ſermo-
nes eſſe de generatione & corruptione, de fato, de Aſtrologia judiciaria,
Zzz zzz zzz 2 quæ

quæ tamen jejune disputantur, absque causis atque definitione rerum. Transferunt etiam eosdem numeros & figuras ad divinationes & sortilegia, item ad administrationem & morum disciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagoræ videntur, ante ipsum Pythagoram, qui in Ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philosophiæ suæ ponebat. Sinenses quoque easdem Imagines per numeros explicant, & res significatas suis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponebat.

4 Hæc quasi mystica fuit Chinenſium Philosophia, & ut ita dicam, Cabalistica, qualem ferè in omni gente observes, quando scilicet rerum causas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad nescio quæ abstracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcunque. Cum enim videt mens humana, esse quædam illis corporalibus altiora, & potestates quasdam hæc inferiora sub se continentes, cum nihil in natura novit magis abstractum à rebus, Spirituum verò nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, easque vel ut causas, vel ut signa quædam rerum archetypa, pro veris quibusdam causis venditat. In quibus omnibus non quidem adeò certi quid deprehendas, ut pectus saturare possis, aut aliqua super hoc fundamento extruere, sed arguunt tamen illud, ferri naturâ suâ omnes gentes ad generales quosdam conceptus, & naturas rerum spirituales sive æternas, quas quanquam explicare conceptibus idoneis non possumus, sufficit tamen eorum conceptuum quasi umbras inhaerere menti. Laudari certè ex eo etiam Chinenſium Ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, nescio quid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis credo edocti, è Græcis ad efficientem causam potissimum respiciunt, & Physicam quandam Metaphysicam, ut Verulamius vocabat, professi sunt. Quâ in re laudandi præ cæteris, Epicuro, Aristotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, causarumque internarum, indagare laborarunt, cætera autem omnia, quasi res nihili, & vana quædam somnia, eliminare. Unde pleraque orta est Aristotelis contra Platonem Disputatio, malè certè instituta, cum aliò respiceret Plato, aliò Aristoteles, hic tamen, ut sibi contrarium, refutaret, cum non esset. Quâ in re profani aliquid Aristoteles, divinum aliquid sapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philosophia Platonica agemus.

5 Jam, ut ad Sinenses nostros redeamus, alia etiam illi principia scientiæ naturalis habent, quæ Elementa vocant, à nostris quidem discrepantia, non verò usque adeò absurda. Ii verò quinque Elementa constituunt, Metallum, Lignum, Aquam, Terram & Ignem. Rideat fortassis aliquis, Sinenses metallum & lignum inter Elementa numerare, sed ejus rationes illi habent, quas recenset Martinus. Aqua dicunt, irrigat & de-

scen-

scendit, Ignis fccat & ascendit, lignum erectum & distortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens. Terra Semina capit, affertque fructus. Irrigans illi & descendens, ajunt, dat falsum, fccum & ascendens dat amarum, rectum & distortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum, mordax facit sive acre, accipiens semina & fructus dans dulce gignit. Has illi faciunt quinque Elementorum Qualitates seu Sapoies; in quibus principia rerum naturalium constituunt, atque illa principia denominant ex iis saltem subjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum sit, nunc quidem non disputo. Interim non magis illi ridendi sunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia statuunt acidum & Alkali (falsum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum insufficientiam nuper Epistola quædam demonstravit Joh. Bohnius, Professor Lipsiensis. Cæterum, si nostrorum Physicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multò absurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Practicæ Physicæ fuisse scientissimos Chinenfes. Quod enim ajunt de natura falsi & amari, acidi & acris, illud sanè è Chymicis operationibus hausisse videntur, neque dubito, illa, si quis in Sinenfium libris legerit, aliter proponi, quam recensentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chinenfis adeò gnaris, & Philosophia tantum Scholastica imbutis, ut sunt Jesuitæ. Non vocat singula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam observare hîc possit aliquam corpuscularis Philosophiæ apud Chinenfes notitiam. Si quis communi sensu interpretaretur hæc Elementa, tria Naturæ constituentia Elementa hic observet, Aquam, Ignem & Terram, qualia etiam hodiè tantum à quibusdam statuuntur, excluso Aëre, quem illi vix inter corpora specifica, nedum inter Elementa numerant, ut qui tantum constet vaporibus terraqueis, & extrinsecus rei adsit, non insit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis esse, tam latè sumtis vocabulis, ut sub metalli nomine omnia mineralia capiantur, sub vegetabilium nomine omnia excreta Terræ. Unde certe omnia fiunt opera, quæ Artifices moliuntur. Metallum itaque comprehendet omnia naturæ composita subterranea, lignum omnia composita naturæ supraterranea, è quibus certè omnia fiunt artefacta ad usus humanos. Et, si quis ita explicuerit, nihil apud Chinenfes novi & absurdi in ista doctrina invenerit.

Chinenfibus adjungi possent *Veteres Indi*, quorum peculiæres quædam fuerunt circa scientiam naturalem sententiæ; sed de illis adeò confusa omnia, ut nihil quippiam distincti colligi inde possit; Nisi etiam quæ è quorundam Autorum laciniis colliguntur. Id tamen constat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoricæ doctrinæ simile illas habere. Μετεμψύχωση enim statuunt, eamque sibi habent persuasissimam, adeò

ut nulla fermè inter illos secta sit (sunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Et quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ & Brachmanibus (ita Philosophi apud illos vocantur) libellum aliquem scripsit, quem ex Regiâ Bibliothecâ edidit *Eduardus Bisseus*, Eques Auratus, in 4to Londini anno 1665. Cui additur S. Ambrosii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui scire velit, legat *Abrahami Rogerii eröffnete Thûr zum Heidenthum*; qui liber primùm Belgico sermone ab eo conscriptus, postea in Germanicum à *Christophoro Arnoldo*, Professore Noribergensi, conversus, Norimbergæ prodiit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis Autoribus. Hoc libro continentur omnia ista, quæ spectant, tam ad Theologiam, quam ad Philosophiam Indorum; Miræ ibi occurrunt fabulæ, hîc non repetendæ. Cæterum liber est jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodiit in hoc argumento.

- 7 De Phœnicum sententiis, penè doctrinæ Mosaicæ affinibus, videri potest *Grotius in Notis ad Libb. suos de veritate Religionis Christianæ*; De Persarum autem Dogmatis *Pet. della Valle* in suo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica *J. H. Glasemakeri* Editione est mutilatum, multaque & optima ferè, omissa. Habet & *Barn. Brissonus in Lib. de regno Persarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed Liber iste exiguo est scriptus judicio, ac multa falsa continet. Sed his, obscuris admodum, ac vix notis non immorabimur.

CAP. VI.

DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EJUSQUE PRINCIPIS NATURALIBUS.

- §. 1. *Autores Antiqui, è quibus Philosophiæ Pythagoricæ notitia haudienda, recensentur, Johannisque Schefferi de ejus Natura ac Constitutione Libellus, Scriptaque de eadem alia promissa & affecta, commendantur.* 2. *Mater illa est reliquarum omnium Sectarum, cognitioque illius, non summopere solum utilis, sed & necessaria.* 3. *Scriptores de Dogmatibus Pythagoreis Veteres, Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Aristoteles, Jamblichus, aliique, una cum Antiphane Comico istorum Derisore, dudum deperditi.* 4. *Pythagoras Pherecydis & Moschi fuit Discipulus, Dogmataque sua variis, ad quæ excurrit, gentibus, Numerorum autem doctrinam Ægyptiis, debuit.* 5. *Doctrina de Numeris Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur.* 6. *Pythagoræ Sententia de Μετεμψυχώσεις, Magiæque & Artium divinandi peritia. Brutorum Voces sermoni humano ab Is. Vossio prælata. Physiognomia Naturalis commendatio.* 7. *Philosophiæ Pythagoricæ Finis (Similitudo Dei,) duplexque Divisio.*

INter Philosophos Veteres, quorum nobis superest aliqua notitia, antiquitate cæteris facile superior est Pythagoras. Cujus nihil habemus, nisi, quod longo post tempore per alios traditum est. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus apud illos supersunt, obscura, ænigmatica, confusa, omnia sunt, quibus non dubito aliena multa accessisse, ab Interpretatione eorum hominum, qui eorum dogmatum aliqua collegerunt. Peti autem debent lacinia ista è Jamblichi Operibus, qui *vitam Pythagoræ* scripsit, è Demophili, Democratis & Secundi opusculis editis à Luca Holstenio, & Ocelli Lucani libro *de natura Universi* (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit Carolus Emanuel Vizanius, Amstelodami anno 1661. in 4to,) è Porphyrii libro *de Abstinentia*, Græcè Latineque edito cum Notis à Luca Holstenio. Habet & Laërtius aliqua. Laudabilem operam præstitit Vir Clarissimus, Johannes Schefferus, in libro singulari, quem *de natura & constitutione Philosophiæ Italicae, sive Pythagoricæ*, jussu Christianæ, Sveonum Reginae, conscripsit. Quo in libello, Upsaliæ A. 1664. in 8vo edito, ea, quæ ad historiam aliquam Generalem hujus Philosophiæ pertinent, doctè proponuntur, & è Veterum Scriptis eliciuntur. Sed dogmata ipsa illic non continentur, quæ majoris laboris sunt, & ut Schefferus, in præfatione, ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipse negotii plus fatis habiturus sit. *Secernere enim à veris germanisque ejus Philosophiæ dogmatibus, neque insercire, aliena, diligentia, inquit ille, non est superficialis, aut seditanei laboris.* Utinam ab ejus Viri summâ Eruditione impetrare possimus eos, quos promisit, libros, unum scil. *de vita Pythagoræ*, & alterum *de Claris Pythagoricis*. De dogmatibus verò ipsis, adeoque integra Pythagoræ Philosophiâ, ab ipso aliquando opus perfectum, vix est ut speremus.

Rectè verò, is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philosophiæ omnis Gentilis matrem & fontem. Sic persuasum habemus, inquit ille, non plus interesse publico, bonisque literis, ut, quid Plato, quid Aristoteles, quid Stoici, quid Epicurei, censuerint de Philosophia, sit perspectum, quam quid Pythagoras. Non modo, quia diligenter isthac reputanti apparebit, pleraque originem suam habere è Sacris literis, sive benè, sive perperam, intellectis, vel quod ipse illas habuit Pythagoras, vel quod habuerunt ii, quorum Disciplina ipse fuit imbutus ac doctrina: Sed & quia Plato, Aristotelesque, Capita & quasi Coriphei quidam omnis Sapientie inter Paganos atque Eruditionis, sua habuerunt à Pythagora, atque ita tandem sciatur, quibus debeantur initia, quæ à gentibus benè, Sanctisque doctrinis convenienter, tradita, tantoperè apud eas admiramur & extollimus.

Extiterunt quidem in Philosophia Pythagorea non pauci Scriptores, qui dogmata ista congesserunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Eusebio quidem nominatur hujus Philosophiæ Scriptor Philolaus, Clementi Alexan-

Alexandrino Didymus, de quo ille ait, quod *librum de Philosophia Pythagorica* scripserit. Qui Didymus, tamen alius fortè est, quam iste, cujus Hieronymus mentionem facit, qui *περὶ αἰρέσεων* scripsit. Is enim Christianus fuit. Philolaus scripsit *Dissertationes Pythagoræ*, Eusebio teste, qui Philosophiam Pythagoricam fortè eo modo tradidit, quo Arrianus in *Dissertationibus Epicteti*. Quales Pythagoræ *Dissertationes* scripsit quoque Moderatus Gaditanus, & quidem *libris quinque*, quas *Scholas* vocat, teste Stephano, in voce *γὰδεργα*. Aristoteles quoque *libros de Pythagorica Philosophia* scripsit, teste Jamblichus, qui an Stagirita ille fuerit, dubitari adhuc potest. Quanquam Laërtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum *περὶ τῆς πυθαγορείας*, & alium *τῶν πυθαγορειῶν*, nisi quis posteriorem librum eum esse putet, quem citarit Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoreos scriptus. Theon Smyrnæus Aristotelem quoque citat *ἐν τῷ πυθαγορικῷ*. Stobæus etiam, in *Eclogis Physicis*, cap. 22. Aristotelis *primum de Philosophia Pythagoræ librum* citat, ut, si non plures, duos saltem fuisse hinc perspiciamus; cum cæteri unius tantum libri mentionem faciant. Quod tamen an sufficiens sit argumentum, ut alterum quendam Aristotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schæferus, meritò dubium mihi videtur. Simplicius quoque *libro 1. ἀρχοαυμάτων Physicorum*, cujusdam Eudori meminit. Jamblichus *de Secta Pythagoræ* scripsisse *libros tres* dicitur Gesnero, ex quo hoc Simlerus scripsit *de Pythagorica Secta libros tres, qui, cum Simplicii Commentariis, Roma, in Bibliotheca Vaticana, habentur*. Hos tamen libros aliqui eosdem esse putant, quos *de vita Pythagoræ* scripsit Jamblichus, & tamen Simlerus distinguere videtur. Vossius, in *libro de Philosophorum Sectis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphanem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola Pythagoræ* tantum scripsisse, ex Jamblichus & Clemente, discimus. Antiphanes verò Poëta fuit, & Comico sale Instituta ejus perfricuit, ut ex Athenæi *lib. 6. cap. 16.* apparet. Ut extant multa Comicorum veterum Græcorum ejus Argumenti. Cronium, Numenium, Thrasyllum, quædam de hac Philosophia scripsisse, ex Porphyrio discimus. Meminit quoque Laërtius cujusdam Zenonis, quod scripserit *Pythagorica*; Et Clemens cujusdam Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortassis aliqua habuissimus è Bibliotheca Vaticana, si supervixisset Lucas Holstenius, qui aliqua Jamblichii inedita de Philosophia Pythagorica editurus erat.

- 4 Doctrina hæc Pythagoræ Italica vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem sequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipse sibi contrarius, alibi Italicæ Philosophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adeo conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit.

fuerit. Ideò Pythagoras non recessit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata est secutus, sed ab Ægyptiis, Chaldæis, Persis, Indis, quæ hauserat, postea in unum cinnum redegit, & pro suo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipsis Judæis, & fortè plurima, habuit. Arabas quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum *libro citato, cap. 4. & 5.* Quibus singulatim recenset, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Physica nonnulla didicit à Phœnicibus, speciatim verò à Moscho aliquo, non Mose, ut legi vult Arcerius, sed vetusto quodam Philosopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de Atomis adinvenit, cujus mentionem facit Strabo *lib. 16.* Meminit ejusdem & Sextus in *Opere adversus Mathematicos.* Ab Ægyptiis accepit mystica sacra, & notitiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tùm erant apud Ægyptios. De Numeris testis est Josephus, & præter illum, Apulejus *lib. II. Floridorum*, ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerorum admirandas vices.* Schefferus legit *vires*, quanquam ego causam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportionem certæ. Ægyptii verò occultas quasdam numerorum facultates habebant, quæ secretissimam eorum continebant Philosophiam. Quam philosophandi rationem à Mercurio inventam Trismegisto apud Ægyptios, scribit Stobæus in *Eclogis Physicis, cap. 2.* Adeoque certum jam est, ab nulla alia gente, quam Ægyptiis, mysticam illam numerorum doctrinam habuisse, quibus postea Philosophiam ipse suam superstruxit. Phœnicum enim Arithmetica longè fuit alia, vulgaris nempe ista & mercatoria; Ægyptiorum verò Philosophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, postquam jam alteram à Phœnicibus hausisset, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam postea ad successores suos propagavit Pythagoras. Atque hinc Plato, ejus Asserclæ, tam multa de numeris suis passim inculcant. Quorsum etiam referenda est doctrina de Ideis. Socrates, cujus omnem Philosophiam libris suis complexus est Plato, ex Pythagoreis hausit illam, ut judicat rectè Joh. Bapt. Hamelius *Lib. I. de Consensu vet. & novæ Philosophiæ, c. 3.* Secundum enim Pythagoreos unitas & numerus prima rerum exordia statuuntur. Neque numerorum vero aliud quiddam ab iis diversum intellexere, ex iis quippe ordo, species, modus, distinctio, denique omnis repetitur. Per varios numerorum gradus, ab ipsa unitate, quæ omnia continentur, usque ad formas rerum sensibiles, descendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus distinguit. Unde patet, Platonicos numeris suis uti, non aliter quam vulgus Philosophorum suis Terminis & notionibus, quarum certè quædam esse debent, quæ verò inter illas rebus ipsis sint adæquatæ, aut essentias earum exprimant, de eo tam

acriter disputatur. Porro Platonici ut corporales res figuris designare solent, ita res spirituales numeris quoque designant. Quod autem, præter numeros Intellectuales, vel Ideas, alios in ipso Bono, vel Deo, numeros superessentiales plerique Platonici admittant, easque unitates ut primo Boni Effectus quosdam, cum à sua causa, tum inter se, distinctos velint, & quasi innumerabiles quosdam, ut vocant, Deos subsistere, istud per se absurdum est. Chambræus, in opusculo de *Philosophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat a. citato loco Hamelius: *Est, inquit, in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis constans, cum cæteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis sunt participes, quam ex ipsis unitatibus sint compositi. Sunt verò divini numeri non absoluti, sed relativi. Nam ad res, quæ fieri possunt, singulæ unitates, aut Idea divina, habitudine quâdam rationis referuntur, nec istæ unitates plus quam ratione, sive cogitatione, differunt. Non enim ex ipsa unitatis Summa, quæ Deus est, fit statim progressus ad numerum absolutum, sed prius necesse est mente concipere relativum quendam numerum, qui suo fonti, ut propior, ita similior, est. Cujus velut partes non seorsim à suo principio disjunctæ, sed in ipso uno, aut Deo, subsistunt.* Hæc Chambræus, ex mente Platoniorum differit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut sunt pleraque ista Platoniorum, qui mira potius student dicere, quam vera. Et certè illi numeris suis & Ideis eandem fabulam ludunt, quam intricatissimis suis conceptibus & notionibus Scholastici, aliâ saltem scenâ institutâ.

- 6 Ab iisdem Ægyptiis Pythagoras doctrinam illam de *μετεμψυχώσεις* animarum habuit, de quibus Herodotus *lib. 2.* & Porphyrius; quam sententiam etiam apud Indos, aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum *μετεμψυχώσεις* libellum singularem conscripsit *Ambrosius Rhodius*, qui editus est Hafniæ anno 1638. in 8vo; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad saniores aliquam sententiam reducere, fortassis magis ex ingenio suo, quam ex rei veritate. Cæterum, & alios quoque Philosophos ab hac sententia non abhorruisse videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in Sacrificiis, Consecrationibus, & similibus, consistebat, elegantissimè & diligentissimè præ cæteris excoluit Pythagoras, divinationum etiam varia genera à variis Gentibus accepit, *ὀνειροκριτικά* ab Hebræis didicit, scientiam auguralem & divinationem ex Thure ab Arabibus habuit. Arabes enim, & Phryges, primi sunt, qui excogitarunt Aruspicinam, ut Theodoretus testatur. Fortè & intellectum sermonum, quibus bestię creduntur uti, atque, aves. Apollonius enim, Pythagoræ finia, ab iis artem hanc se hausisse gloriatur, ut testatur Philostratus *lib. 1. cap. 14.* Quam artem, credo, hodiè etiam callet Vir doctus, (Is. Vossius) qui de *cantu Poëmatum, & viribus Rythmi*, libellum nuper scripsit; in quo non veritus est asserere, animalibus plus solertiæ inesse, in exprimendis affectibus vel de-

desideriis, quam ipsi homini; quod inter cœtera ejus libri *παράδοξα* (sunt enim non pauca) reponendum est. Ab Indis Pythagoras habuit Physionomiam, cujus singularis propagator fuit, adeò ut discipulos suos, ad artis istius regulas, primum explorarit, an idonei essent ad disciplinam, an minus. Videatur Philostratus *lib. 3. c. 5. in vita Apollonii*. Atque certè illa doctrina non est de nihilo, quatenus Physicis principiis superstructa est, non Planetariis, ac mirabilem planè usum habet in vita civili, si quis ex conversatione crebra cum hominibus majorem sibi acquisivit solertiam. De ejus utilitate legantur *præfatio Conringii in opus Scipionis Claramontii de conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejusdem argumenti, insignem fanè; & Chambræus in libro Gallico *de arte cognoscendi homines*. *Symbola Pythagoræ*, à Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliisque explicata, non Moralia solum, sed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia sunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales Magiæ species est, à Pet. de la Vale, *P. V. Itinerar. c. 1.* descripta,) unguibus ante aram non incidendis, speculo noctu non intuendo, igne gladio non fodiendo, &c. quorum multa à Thom. Bownio, in *Pseudodoxia Epidemica* exploduntur.

Finis Pythagoricæ Philosophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat 7 *ὁμοίωσις θεῷ*, sive similitudo Dei, quæ divina ejus sententia est, à Platone assumpta, & passim inculcata. Hanc Stoici, Cynici Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & sapientem definiebant Deo similem. Ad hunc finem obtinendum media præscribebat, nôsse semetipsum, & purgare se ac liberare à sordibus corporis, ut animus ferretur ad cœlestia & divina, atque tum verè Philosophum fieri. Quare & Philosophiæ partes duas faciebat, *καθαρτικὴν* sive purgativam, *τελικὴν* sive perfectivam. Dividebat etiam Philosophiam in *ἐξωτερικὴν* & *ἐσωτερικὴν*. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Esotericis, quæ ad naturam & divina pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus *Cap. 10. integro*; ubi summâ cum diligentia omnia illa illustrat, & de modo quoque docendi per Symbola, deque ipsis Symbolis Pythagoræorum, pluribus agit,

C A P. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECUNDUM GRÆCOS, VARIOSQUE EJUS GENTIS PHILOSOPHOS: AC PRIMUM DE PHILOSOPHIA NATURALI DEMOCRITI ET EPICURI.

§. 1. *Pythagoras omnium Græciæ Philosophorum Parens fuit. Ab Apulejo tamen*
Αααα ααα ααα 2 qui-

quidam illo antiquiores celebrantur. *Diversa Græcorum in philosophando Instituta.* 2. *Philosophia Græcorum nec præ Barbarica plane est contemnenda, nec, cum Conringio, in Ægyptios injurio, supra illam nimis extollenda.* Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, imprimis Aristoteli, cujus tamen in Philosophos se priores Tyrannis, Sophisticaque contra illos disputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuisse modestiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, ostenditur. 3. De *Philosophia Poetarum*, Orpheo (de qua Lib. promisit J. Franc. Grandis,) Homerus &c. sentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipsi intellexere. Orpheo & Zoroastri supposita ad Platonis doctrinam proxime accedunt. 4. Democritus, more veterum, Abstractionibus in Physica abstinuit, & ad ea, quæ sub sensum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philosophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Physica. *Atomos & Vacuum*, sua fecit Epicurus. 5. Utriusque Philosophiam Naturalem, in Poemate de Rerum Natura, proposuit Lucretius, & nuper instaurarunt Pet. Gassendus (in multis licet dissentiens) ac Gualth. Charletonus. 6. Democriti Scriptorum nihil superest, & proinde, quid vere senserit, incertum. De MSSorum, quæ sub ejus nomine supersunt, Chymicorum γησιότητι in utramque partem disquiritur. 7. Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis subinde Animadversionibus, proponitur. 8. Eadem, ex Joh. Franc. Grandis peculiari Diss. contra illam, refutatur, & Democrito ipsi (qui per Infinitum Inane Deum intellexit) adversa esse ostenditur. 9. Παγένεσις ad Mediam Henr. Mori, Vacuum in Naturam spirituales transformantis, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentis, sententiam. 10. Doctrina Epicuri Physica, imprimis de motu Atomorum, Confutatio ex J. Franc. Grandi, Cicerone, ipsoque Lucretio, continuatur. 11. Ex hac Epicuri doctrina Fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atheorum dogmata, profluunt. Falso jactatur, eam esse evidentissimam ac Sensibus superstructam, cum imaginaria potius sit & absurda. 12. Degeneravit à Principiis Democriti. Methodus ejus philosophandi corpuscularis utilissima quidem est in rerum naturalium scrutinio, sed à dogmatibus profanis, ab ipso confutatis Gassendo, repurganda; nec tamen sine principiiis aliis sufficit, cum & Atomis minutissimæ ex aliis coaluerint Elementis. 13. Methodo hac utuntur Cartesius, Rob. Boyleus (insigni hic ornatus Elogio,) modernique Angliæ Philosophi. Agnoscendum tamen iis aliquod in Natura Θεῶν, sibi incognitum, ob cujus in Philos. Epicurea neglectum Verulamius Aristotelica sequi maluit Principia.

P Rodierunt è Pythagoræ schola integræ Philosophorum familiæ, atque adeo, quicquid Græcia sapientiæ habuit, huic viro natales suos debet. Quamquam & ante ipsum fuerint nonnulli inter Græcos Philophi, iique etiam

etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente, & ex Ægypto, doctrinam suam habuerunt, ac fama illorum obscura est, hunc Autorem Philosophiæ apud Græcos, præ cæteris, laudare possumus. Apulejus quidem, in *Floridis*, Pherecydem Syrum, Anaximandrum Milesium, Epimenidem Cretensem, Leodamantem, Creophili discipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua est notitia apud veteres Scriptores; fortassis & ipse non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam Platonem numerat, vel ingens mendum est, vel magnus Anachronismus. Quamquam Lipsius huic Textui subveniat, in *Philosophia Stoica*, lib. 1. *Dissertat. 6.* pro *Platone* legens *Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, nisi solo ingenio Lipsiano. Quoniam verò Pythagoræ Philosophia, ob numeros illos, est obscurior, ac nulla certa habet principia, quod ipse nihil scripserit, à discipulis verò ejus omnia vel interpolata sint, vel negligenter tradita; sectabimur jam cæteros è Græca natione Philosophos, quorum distinctiora ad posteros principia pervenerunt; & quidem ita, ut non magnoperè de ordine simus solliciti, sed potius ipsum principiorum, ab ipsis positorum, ordinem sequamur. In quibus tamen ipsis dijudicandis non parùm difficultatis est; aliqui enim principia quædam cum aliis habent, communia, alii, præter familiaria sua, adhuc quædam prima supponunt, quidam ænigmaticis locutionibus ista involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri potest, distinctissimè ea proponamus. Ac sunt sæpè inter illos, qui non re ipsâ, sed nominibus, seu terminis, tantùm discrepant. Quidam secundæ principia pro primis arripiunt, & vice versâ: Quidam causas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus dispiciendum est.

Quod attinet in universam Philosophiam Græcam, ut non probo, 2
qui nimirum illi tribuunt, ita nec audiendi sunt, qui nihil, adeò ut Græcam illam Philosophiam mancā, Sophisticā & puerilem existiment, præ occulta illa Orientalium Philosophia & Ægyptiorum; à quibus hausisse Græcos doctrinam suam certum est. Neque enim temerè credo, quod vult Clarissimus Vir, Conringius, Ægyptiorum istam fuisse ignorantiam in omni disciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Quâ in re meliora docuit Olaus Borrichius, in nupero illo scripto, quod Conringio opposuit; ubi prolixè per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrinâ perfectâ sapientia. Apud Platonem certè ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum scimus, illos in *Philosophia semper esse pueros*, sive semper discere, nunquam perfectos esse. In eo tamen laudem summam merentur Græci, quod ordinem induxerint in Philosophiam & Methodum; cæterorum enim libri vel ad posteros non pervenerunt, vel planè scripti non fuerunt, ac vivâ tantùm voce præcepta Philosophiæ tradita. Quemadmodum

& in Græcia, ante Platonis & Aristotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis distinctis comprehensum fuit. Aristoteles verò primus methodum aliquam justam disciplinis circumposuit, veterum Libros, si qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam sibi soli pararet, aut sæpè pugnans contra illos, cum tamen eorum sensus non rectè intelligat. Hinc Verulamius Aristotelem comparat Ottomannis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & soli, fratres suos trucidare solent. Quare veterum sententiæ, non ex Aristotelis tantum verbis perpendendæ sunt, qui, propriæ laudi velificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his sacris arcebant veteres illi Philosophiæ antesignani, vel Sophisticâ quâdam cavillatione. Sed tamen, inquit aliquis, Aristoteli facilè fuit reconditos antiquorum sensus scrutari. Id suspicari quidem licet, sed is fortè loquendi genere minimè proprio offendeatur, quod multis errandi præbuit occasionem, cumque Autor novæ doctrinæ haberi vellet, eâ ambiguitate ad cavillationes abusus est, suamque potius sententiam stabilire velint, quam veterum obscuritatem illustrare. Plato hoc longè modestior fuit, qui in *Theateto* de Melissi sententiâ & Parmenidis agens, tantum abest, ut exagitet, ut ignorantiam suam fateri malit, ac de obscuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradolescens loquutus sum cum illo Sene, & mihi visus est sapientiâ præditus profundâ ac generosâ; itaque vereor, ut satis ejus verba capiamus. Quod autem sub verbis tegitur, multò magis nos latet.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Aristotelem ut curâ suâ indigna rejecisse. Eum Aristotelis animum circa Parmenidis doctrinam observavit *Bened. Pererius*, Vir diligentissimus, *lib. 4. Physicorum cap. 16.* *Parmenidem*, inquit illi, *impugnavit, non secundum reconditum sensum, sive iniquum erga eum se præbuerit, cum tamen ejus mentem calleret, sive rectè id fecerit, ut vulgo errandi occasionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philosophiâ in sequentibus plura dicemus.

- 3 Lipsius inter Græcanicæ Philosophiæ partes etiam recenset Poëticam, quam ille vetustissimam facit, in qua Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus, quos sapientiæ studia coluisse certum sit. De Orphei antiquissima Philosophia & Theologia Johan. Franciscus Grandis, vir eruditissimus Gallus, integrum Tractatum conscripsit, quo accuratissimè Veterum illam doctrinam complexum se esse dicit. Franciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse ait, in *præfatione Dissertationum suarum Philosophicarum*. Sed vereor, ne liber ille non sit editus. Hactenus enim nunquam videre licuit. De Homero Lipsius Democriti Elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis testimonium in *Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum sapientia, incidere in Homerica Poëmata, ne fabellas censeant Heroëm illum scribere.*

Sed,

Sed, ut mihi quidem videtur, non opus est Sectam peculiarem hic constituere; quæcunque enim Poëtæ isti prodiderunt literis de rebus Philosophicis, ex accidenti tantum prodita sunt. Nulla enim certa hîc sunt principia, nullus Sectæ Autor, sed pleraque fabulis sunt involuta, quas fortassis ipsi non satis intellexerunt Poëtæ, si quæ abstrusiora sub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci verò ipsi etiam aliunde, non ex ingenio suo, depromserunt. Quæ supersunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroastris *Oraculis*, illa, si genuina sunt, recondita quædam, fateor, habent, quæ tamen Theologica potius sunt, & de Deo, divinis mentibus, animisque, Oracula potius aliqua, quam Philosophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Physica tamen quædam de mundo, ejusque ordine, illis insperguntur, non admodum à principiis Platoniciis aliena. vid. Franciscum Patricium in *nova de universis Philosophiâ, Panaugias lib. 10.* Quibus in libris mystica quoque Ægyptiorum ex Platone & Aristotele collegit. Legi etiam possunt ejus *Discussiones Peripateticæ*, in quibus passim de veteribus illius Philosophiæ præ Aristotelica præstantia agit.

Nos primo loco, missis ambagibus illis & ænigmatibus, *Democriti Philosophiam proponemus.* Atque hic statim initio notandum est, veteres illos Philosophos non ausos esse ad materias & formas abstractas rerum naturalium causas reducere, sed ad talia principia, quæ sub sensus cadunt. Maluerunt scil. illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Aristoteles, qui posterior Disputationibus suis veram istam & solidam scientiam naturalem corrupit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas, inter principia reposuerunt, quod in sensus illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non suo tantum tempore summo in honore habebatur, sed &, ipsis Aristotelis & Platonis scholâ vigente, apud Sapientiores Democriti Philosophia obtinuit, ac Romæ cum maximo plausu exceptam fuisse Cicero nos docet, qui ejus ubique summâ cum laude mentionem facit. Quare existimavit Verulamius, in *fabula de Cupidine*, non Aristotelem & Platonem, sed Gensericum & Attilam, & barbaros, hanc Philosophiam perdidisse. *Postquam enim, inquit, doctrina humana naufragium perpeffa esset, tabula istæ Aristotelicæ & Platonice Philosophiæ, tanquam materie cujusdam levioris & magis inflatæ, servatæ sunt, & ad nos pervenerunt, dum magis solida mergerentur, & in oblivionem fortè venirent.* Hæc Verulamii sententia est de Democrito. Quod jam Philosophiam ipsius attinet, Democritus omnium principia pleno & vacuo, sive Atomis & inani, contineri statuit, cujus sententiam suam postea fecit Epicurus, qui diligentius expendens motus & formas

Atomo-

Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occurſu mutuo, omnia formari credidit in hoc univerſo corpore, omnia *Φαινόμενα* hinc oriri.

5 Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit *Lucretius*, Philosophus potius quam Poëta, ſed qui, ob Latinitatis puritatem, magnoperè æſtimandus eſt, quemque Virgilius in multis eſt imitatus. Eum à Phyſices Professore in Academia Argentinenſi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiae volunt, teſte *Bæclero in lib. de Scriptoribus Græcis & Latinis*; quod mirum tamen videri poſſit, cum ſic crude admiſſa illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid ſapiant. Noſtro tempore Philoſophiam illam ſepultam penè reduxit *Pet. Gaſſendus*, atque diſuſo *Commentario* Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus eſt alter ejus *liber de vita & moribus Epicuri*, qui hiſtoriam Epicuream complectitur. In cæteris verò dogmatica tractat ſub ſpecie *Commentarii in Diogenis Laërtii librum decimum*, quo ille dogmata Epicurea complexus eſt, collatis ſemper verbis & rationibus à Lucretio petitis. Scripſit & Baptiſta Guarinus *de Secta Epicurea*, teſte Gaddio in *libro ſuo de Scriptoribus* p. 219. Sed eum nunquam videre memini nec fortassis cum Gaſſendi ſcripto comparari poteſt, qui iſtâ diligentia omnia inquiſivit, ut nemini fortassis alteras curas reliquerit. Gaſſendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, ſed in multis contra ipſam diſputat. Scripſit idem Gaſſendus libros Phyſicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tomis prodierunt, & iſtis principiis ſuperſtructi ſunt. Poſtea Gualterus Charleton Anglica lingua edidit librum, quem inſcribit *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſive Fabricam ſcientiæ naturalis, ex hypotheſi Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gaſſendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. A. 1654. in fol. excuſo, totum Syſtema Phyſicum, ad mentem Epicuri, adornat, cum Gaſſendus ordinem Diogenis ſequutus fuerit. Sed prima tantum ejus *Phyſicæ* pars Generalis, cui ſpecialia interdum nonnulla immiſcuit, in lucem prodiit; an altera prodierit, vel proditura ſit, equidem ignoro. Et fortè non prodibit, cum, parte iſta generali ſufficienter explicatâ, in ſpecialibus rationes facile accommodari poſſint ſubjectis. *Democritum Reviviſcentem* edidit Joh. Chryſoſt. Magnenus, Philoſophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophraſtea contulit Nic. Hillius, Libro peculiari, Pariſiis edito.

6 De Democriti ſcriptis nihil hodiè reliquum eſt, quamvis multa illum ſcripſiſſe, ex Ariſtotele, Plinio, aliisque Scriptoribus, conſtet. Quare adco ſecuri eſſe poſſumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte convenient. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & ſententiam colligimus, qui fortassis non rectè ceperunt illam, aut non ſatis bonâ fide interpretati ſunt. Uni certè

Ariſto-

Aristoteli, qui aliquoties contra ipsum disputat, fidem habere nolim. Ejus enim fides, ut in cæteris Autorum antiquorum censuris, etiam hic suspecta esse debet. Extant tamen in Bibliothecâ Regis Galliæ, & aliis quoque quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte scriptum habent, & de arte *χρυσοποιητικῇ* agunt. Quædam eorum, Latine à se versa, Domin. Pizimentius Patavii in 8vo edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* sunt adjecta. Sed illa suspecta habent plerique, inprimis Salmasius *ad Solinum*, in *Exercitationibus suis Plinianis*, qui, datâ occasione, aliquot ex illis loca descripsit. Titulos librorum recensent Phil. Labbæus in *Bibliothecâ MSSorum Regis Galliæ*, & Thom. Reinesius, aliquam iis fidem habens, in *variis suis Lectionibus*, tum & Ol. Borrichius in *Hermetica Ægyptiorum Sapientiâ*, libro, quem nuper adversus Conringium scripsit, qui genuinos esse Democriti libros non veretur asserere pag. 68. 69. 70. 71. 72. 73. Cujus argumenta illic legi possunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptoribus de Democriti Experimentis, quæ non obscure innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla. Operationibus Physicis illum incubuisse ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democriti, quæ inscribuntur *Physica & Mystica*, sive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgensis descripta, sed ea admodum mendosa sunt, ac multa omissa, præ cæteris illa Unionum artificiorum præparatio, cujus meminit Salmasius in *Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in isto Exemplari non reperitur.

Jam, ut ad principia Philosophiæ Democriticæ redeamus, ea constant Atomis & Inani. Atomis autem sunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concursibus inter se coherescant & efficiant, quæ gignuntur, omnia. Sunt autem Atomis non ita insectiles, ut omnis omnino extensionis sint expertes, non sunt puncta Mathematica, sed Physica, & tota illa Disputatio inepta est & Sophistica, quæ solet à Peripateticis contra existentiam Atomorum adduci. Illa enim divisio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum naturâ pugnat, quæ necessario in minimo aliquo subsistit. Quare & inepta est altera illa quæstio: Utrum Atomis ex punctis constent Mathematicis? quam solidè refutat J. Bapt. du Hamel *de consensu vet. & nov. Philosophiæ*, lib. 1. c. 8. Quicquid sit, res tandem in inanes & Mathematicas speculationes deducitur, quibus sua illa relinquenda sunt principia, ad demonstrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Physica, quæ si tu minora adhuc animo conciperere possis, ulteriusque dividere, nullâ ratione hoc ad Physicum pertinebit. Ut jam explicent, quomodo inter se vinciantur Atomis, varias earum figuras, situm, ordinem, magnitudinem, motus, comminiscuntur. Cartesius autem planè depingit & delineat, quasdam enim rotundas, quasdam quadratas, quasdam alterius figuræ, facit, quod non

omnino à rei veritate abhorret, & probare penè licet in minimis corpusculis salium variorum. Ut jam demonstrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiscuntur, quæ nullâ adeò demonstratione, sed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomî aliarum angulis implicantur, ramosæ particulae firmitus cohaerent, quibus constare faciunt corpora solida. In quibus singulis explicandis multa quidem subtilitas est, quæ tamen non usque videtur rem omnem conficere. Nam certè alia debent quædam latere, quæ non expediri possunt solâ istâ Atomorum compositione: Generationes rerum fieri transpositionibus partium, additionibus & detractionibus, docent, quæ ex semine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cum parva seminis moles, quicquid invenit sibi simile, sibi conciliat, & fermentationis beneficio in suam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita possunt, sed profecto nondum satis explicari. Omnes porro qualitates non nisi Atomorum quædam effluvia sunt Epicuro. Illud verò nescio quomodo fatuum est & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cum ubivis necessitatem summam videamus. Alterum Democriti principium est Inane, vel Vacuum, idque est, vel patens illud infinitum, vel dispersum, & quodammodo in rebus disseminatum. Vacuum admitti debere in natura existimant hujus Hypotheseos assertores, quoniam motus corporum cessaret, si omnia plena corporibus essent. Probant iidem vacuum ex rarefactione & condensatione, de quibus in *Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philosophiæ sunt infinita Atomî, & infinitum Inane. Atomî, secundum Epicureorum sententiam, compingi in unum corpus non possunt, nisi virtute illius Inanis infiniti.

- 8 Adversus has Epicureæ Philosophiæ Hypotheses pereruditam Dissertationem scripsit Johannes Franciscus Grandis, ipsique hujus Philosophiæ propugnatori, Gassendo inscripsit, inter *varias ejus Dissertatt. Philos. & Criticas*, Paris. A. 1658. in 4to editas, primo loco obviam. Atque primus is ostendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis à Lucretio, non citra insignem paralogismum, constitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipsum Deum intellexerit, non verò, quemadmodum recentiores Epicuræi, spatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corporalia naturalia possint, atque adeò majora corporum naturalium Systemata, sive Mundi. Tale verò infinitum Inane per ipsam rationem & naturam dari non posse, ex intimiore Philosophia illic disputat, & concipi tale quid non posse statuit, imò pugnare ejus conceptum cum mente ostendit. Multò minus hæc infinitas locum habebit, si & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem spatii, cumque utrobique principia sua sint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo ista infinitas fingi aut concipi potest? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet,

bet, tùm à quo, tùm ad quem. Principium verò hic ubi, vel in quo, ponendum est, si vacuum hoc & inane statuatur. Namque in ipso, ut planè nihilo, nulla causa esse potest, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus esse deberet, in vacuo verò quies potius perpetua esset, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulsus, atque ita iners & otiosa esset tota rerum natura. Inane enim, quia Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque sursum, neque deorsum importat, atque adeò ab omni locorum differentiâ alienum est: ac proinde motus, qui omnis localis est, causa existere nequit. Quod verò existimant illi, absque vacuo motum nullum esse, ejus planè contrarium verum est. Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rursus aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus à primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem illam eleganter demonstrat Cartesius exemplis Globorum in orbem dispositorum, & explicatius, ad mentem Cartesii, proponit Dan. Lipstorpheus in *Speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*. Quod attinet Vacuum rebus interspersum, suis etiam difficultatibus laborat. Nam solent afferri hîc quædam specimina, quibus suam sententiam stabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus inferius pluribus agemus; nam hîc ista alieno loco proponuntur; in ipsâ autem Tractatione affectionum naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condensatione iidem Vacui experimenta sumunt; quæ res majori difficultati subjacet. Oportet enim in rarefactione & condensatione attingere se particulas propius & rursus discedere; in ista verò recessione admittenda sunt quædam spatia, quæ non sint plena particulis istius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit Robertus Boyleus, quâ aërem pro lubitu rarefacere potest; atque adeò adeò ad numerum, mensuram & proportionem. Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciscus Grandis, atque à Democrito ait longè aliud quid denotatum fuisse, ipsum scil. Deum; quâ ratione mentem ætheream illam & Spiritum, de quo adeò multa Platonici, per hoc intelligendum, asserit. Id multis Philosophorum testimoniis confirmat, ipsius præcipuè Democriti, ex Clemente, juxta Eusebium *de preparatione Evangelicâ lib. 13.* Quocum eadem sensit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipsum Lucretium sibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipsius veritatis necessitate coactus, statuit, lib. 2. scribens:

Denique cælesti sumus omnes semine oriundi:

Omnibus ille idem pater est, unde alma liquentes

Humorum guttas mater cum Terra recepit.

Fæta parit lætas segetes, arbutaque læta,

Et genus humanum, &c.

Bbbb bbb bbb 2

Atque

9 Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; à quo tamen abire videtur Henricus Mohrus, in *Enchiridio suo Metaphysico, part. 1. c. 8. num. 3. sive de rebus incorporeis succincta & luculenta Dissertatione*, qui quasi mediam sententiam amplectitur. Is scil. toto illo libro, hoc agit, ut demonstret experimentis naturalibus è tota rerum natura petitis, esse aliquid Extensum immobile à mobili materiâ distinctum, non imaginarium quiddam, sed reale saltem, quod scil. non sit corpus, sed tamen reale aliquid & extensum, quod ille spiritalis naturæ vel divinæ etiam esse asserere non veretur, inque hunc suum sensum Democriti sententiam rapit, qui principia duo vera ac realia statuatur, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res esse, sed apparentias statuatur, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res esse, sed apparentias tantum in sensibus nostris excitatas. Rursum ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel ut ille interpretatur, incorpoream; ideoque secundum Epicureorum sensum, per illud inane intelligit naturam aliquam spiritalem. Quæ tamen iste secundum sensum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam sub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, estque in eadem sententiâ Lucretius, cujus manifesta adduci possunt Testimonia. Adducit quoque Testimonium Pythagoræorum ex Aristotele, qui spatium tale vacuum describunt, quod ex infinito est spiritu, totumque universum permeat, sic ut respirare mundus dicatur in hoc spatio. Verum, cum, nec librum, nec caput, apud Aristotelem, nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus sensum sequeremur, facile cum cæteris conciliare hanc doctrinam Epicuream possemus.

10 Pergit Joh. Franciscus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, à Lucretio concessam, quartam adhuc ab eodem concedi ostendit contra Gassendum, qui ista Lucretii loca, studio an casu, in *Philosophia sua Epicurea* omisit, lib. 3.

*Quarta quoque his igitur quedam natura necesse est
Attribuatur, ea est omnino nominis expers,
Quæ neque mobilius quicquam, neque tenuius, exstat.
Inde calor, motus, & venti cæca potestas
Accipit inde aër, inde omnia mobilitantur.*

Quibus ex verbis patet, absque natura aliquâ impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philosophia destituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoscit. Illas Atomos dicunt esse æternas & increatas, quas creatas tamen esse, ex concessa Atomorum figura probatum it Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus esse statuitur ab Epicuræis, unde omnia proveniant corpora, eorumque vicissitudines & alte-

alterationes. Sed nec fortuitus motus potest esse à se ipso, aut ab Inani illo, ac, si esset, res statas & definitas omnibus suis numeris perficere non posset. Atomos istas, non specie, sed figurâ duntaxat, positione, motu & pondere inter se differre statuunt, quod rerum varietati & generationi explicandæ non sufficere, rectè ait Hamelius *de consensu veteris & novæ Philosophiæ, lib. 1. c. 8.* Porro illa Atomorum ab Epicuræis statuta *συμπάθεια*, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & passionis, differentiam arguit, quod à diversis esse principiis patet. Joannes Alphonsus Borellus, in *libro suo de motu corporum*, cum in varias partes versasset doctrinam de motu, super particularum principiis fundatam, quò se vertat, nescit, nisi statuatur, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, spiritales, impellentes, & vi movendi præditas. Ideoque tandem omnibus istis, qui ex corpusculari Philosophiâ omnia se naturæ miracula explanata dare posse credunt, ad naturam aliquam superiorem, principium spiritale, confugiendum est, sine quo humano intellectui actiones naturæ concipere impossibile plane est. Quod palmarium itidem argumentum est Johannis Francisci Grandis, qui toto illo libro suo demonstrare laborat, illum ab Epicuræis confictum Atomorum motum per rerum naturam nullum esse posse. Primò enim, propter infinitatem & soliditatem Atomorum, ab Epicuræis statutam nullum posse eorum motum fieri asserit. Ex natura enim infinitatis & soliditatis Atomorum confursionem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, posituram nullam, dari posse evincit, adeoque contra Epicuræos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam sapiunt demonstrationem probat, ex ipsis eorum hypothesebus, sequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Ulterius illud, ex discussione specierum motus, quas Atomis suis tribuunt Epicuræi, elicitur. Alias deorsum moveri dicunt, & ad perpendiculum, alias per declinationem, alias sursum per motum impulsione. Primus ille motus ratione ponderis est, alter per compulsionem alterutrius Atomorum, & tertius quasi inter illos medius. Ex istis motuum speciebus varios iterum specialiorum motuum modulos comminiscuntur. Motui deorsum subjiciunt transpositionem, accessum, ablationem, incessum, detritionem. Atque ista princeps motuum species est Epicuro, quâ motum corporibus impertiri statuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.

Motui sursum, qui à percussione fit, subjiciunt contrarium concursum, recessum, refluxum, five reflexionem, compulsionem, appositionem, permutationem, supraadjectionem. Ex utriusque hujus motûs sursum & deorsum speciebus fieri mundum autumant. Heraclitici apud Laërtium similitudinem ducunt à corpusculis illis minimis, quæ in sole observamus, sur-

sum deorsum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum est. Tertio motui mixto & obliquo subjiciunt concretionem, condensationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, collisionem, coacervationem, cum sc. casu Atomum sunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cum verò plus aut minus spatiolorum intercipitur, oriuntur illæ qualitates Atomorum. Cum verò parum, & citra magnam inclinationem, coalescunt, hinc oritur positio & fixio; si major sit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compositionum naturalium, sive generationum, principium statuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philosophandi rationem elegantissimè, & ut puto, solidissimè, disputat Cic. *lib. 1. de finibus*, qui locus, quoniam prolixior est, illic legi potest. Rectè Cicero rem totam, pueriliter fictam judicat, & si verum fateri velimus, multum illis dogmatibus fortè subtilitatis inest, parum veritatis. Et, quanquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut secundum principia Epicurea dari non possunt, dari autem posse in natura, seu mundo, jam constituto, nihil repugnat,) ex istis tamen Atomorum fluxibus & repercussionibus universum hoc constituere ineptum est, & nullâ veri specie demonstrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis istud Inane Epicuræum infinitum, seu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ Quantitatum finitarum affectiones sint, quem in illo finget mihi motum spontaneum Atomorum primò deorsum, cum in infinito isto spatio nihil sit, quod sursum & deorsum dici possit, ac Terminum isti relativi sint, ac modi rerum, ex situ, tantum respectu nostri, rebus impositi. Quomodo reflectent ac resiliunt, cum quælibet Atomus ex ipsa doctrina Epicurea vi propria *non possit sursum ferri, sursumque meare*, quæ verba sunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retrò si vis nulla est sursum meandi. Illa enim sursum motio fieri debet per impulsus rei, se non sursum ferentis; quæ quomodo inter se constare possint, demonstrari nullatenus potest. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero *in lib. de fato*, qui locus legi præ cæteris meretur.

- II. Magis ridicula est, quæ ex ipsis principiis deducitur, feralis rerum aliqua necessitas & fatum, cujus causa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam essentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, quâ insaniâ temerè majorem esse non dixerim. Triumphant tamen apud multos perniciofa hæc dogmata, vana subtilitatis specie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt divina omnia speciosè in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, dæmones pro ludibriis sensuum habere, quales sententiarum rivuli ex Epicuræa hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philosophia,

lophiam, ut evidentissimam, se jactat, quia sensibus superstructa est; cum tamen, si rem perpendamus, ex ipsis illis Epicuri principiis pateat, non tam in sensu, quam in vanis & quibusdam imaginariis hypothefibus, eam Philosophiam positam esse. Quando enim de natura Atomorum differunt, nullas Atomis suis qualitates assignant; neque enim ignis scintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. similes sunt, neque calidæ aut frigidæ, aut densæ vel raræ, sed omnes ejusdem speciei: quod certè, si imaginarium non est, non video, quid ita vocandum sit; & magis certè est, quam materiæ & formæ reliquorum Philosophorum. Res certè ipsa inexplicabilis & absurda est, quod & Hamelius *loco supra citato* ait.

Atque hæc penè sunt istius Philosophiæ dogmata, quæ tamen degenerasse à veteri ista Democritea etiam ego dixerim. Non enim usque adeò tota illa absurda est, quin magnam obtineat vim in demonstrandis affectionibus quibusdam naturalibus, quarum ratio ad sensum manifestius patet ex doctrina corpusculari. Retinere itaque corpuscularem hanc Philosophiam possumus, & cum utilitate maxima explicare rebus, modò abscindamus stultas illas & profanas Epicuri sententias. Quomodo tractavit eam Gassendus in *Phycis* suis, ubi proponit quidem Epicuri sententiam; ac, quæ defendi possunt, defendit, sed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: primò, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Phyces Sect. 3. memb. 2. lib. 14. c. 3. & sect. 1. lib. 4. c. 34.*) 2. quod infinitos mundos statuatur (*Sect. 1. lib. 1. c. 2.*) 3. quod Mundus sit æternus, (*ibid. lib. 4. c. 5. & 6.*) 4. Quod Deum facit naturæ corporeæ, nec curare res humanas statuatur, (*sect. 1. phyces, lib. 4. c. 2. 3. 4. 5. 6.*) 5. quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divinâ, neget, (*sect. 1. lib. 3. c. 1. & lib. 4. c. 5.*) Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Syntagma Philosophiæ Epicuræ*, à Gassendo scriptum. Nobis, ut dixi, utilis esse doctrina illa potest in explicationibus multis phænomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis, consistere possumus, cum & ipsa illa minima naturalia Elementa sua habeant. Si enim e. g. in minutissimas partes aurum quis dissolveret per artificium chymicum, minutissima tamen ejus particula adhuc composita erit, & ex diversis quibusdam principiis combinata. Similiter in minutissima lactis particula ferum erit & coagulum. Atque ita certè in omnibus corporibus naturalibus minutissimis diversitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in simplicibus istis particulis minimè subsistere possumus, ac pro veris principiis illas agnoscere. Illas verò fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res est, non naturæ.

Assumunt hodiè, qui philosophantur circa res naturales, è Democriti & Epicuri schola, particularum principia. Accepit ea etiam Cartesius, non tamen, ut unicè super his Philosophiam suam fundaret; quanquam & in multis

multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam subtilius & plenius executus est illo, de cujus principiis singulari capite infra videbimus. Angli in Experimentis suis ubique istam Atomorum doctrinam profitentur, quam incertum adhuc sit, quæ statuant principia, neque unum omnes sentiant; sed observant tamen hanc sensûs in rationibus naturæ methodum, & *Φαινόμενα* naturæ, quæ possunt, perspicuitate ob oculos ponere laborant. Sed, ut hæc se belle habeant omnia, unico isto deficiunt omnes, obscuro isto, incognito isto, quorsum non penetrant Lyncei isti oculi; Ideale dico illud, formale illud, τὸ θεῖον, quod in natura est, quod supponendum tamen necessario. Nam in nudis particulis omnium rerum causas sufficientes nunquam daturi sumus; quod benè perspexit Verulamius, sagacissimus rerum naturalium scrutator, qui in particulis illis Philosophiæ naturalis principia non posuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, quæ erat mentis perspicuitate, animum tamen saturari non posse his rationum quasi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non distinctas etiam principiorum notiones habeamus. Interim tamen, subtilissima utilissimaque illa est de corpusculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhærere tantisper possumus, donec interiora rerum doceamur. Præ cæteris legi super hoc argumento possunt, quæ singulari nuper libro proposuit insignis ille per ἐμπειρίαν Philosophus Robertus Boyleus, in *Exercitationibus suis de Athmo-Sphæris corporum consistentium, deque mirâ subtilitate, determinatâ naturâ & insigni vi effluviæ*, aliaque ejus viri scripta, quæ in manibus omnium versantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem Experimentis junxit, illam super his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut meritò sociorum suorum ANTESIGNANUS habeatur.

CAP. VIII.

DE PRINCIPIIS SECTÆ STOICÆ
PHYSICIS.

- §. 1. *Philosophiæ Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus, ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, à Cl. Salmasio, & M. Antoninus Imp., à Thoma Gatakero, insigniter illustrati, Cass. Scioppius, Ant. le Grand, Universæ autem illorum Philosophiæ, ac Naturalis imprimis, Justus Lipsius.* 2. *Philosophemata Stoicorum de Rerum Principiis (Deo ac Materia,) Corporum Mutationibus & Motu, Vacuo, Mundo, ejusque ἐκπενώσεις.* 3. *De Sole Igneo, Astris, Igne, Aere, Oceano, Terra, Ventis, Mundo, ejusque Interitu.* 4. *De Homine Μετεωροσκοπία, Meteoris, Anima, Intellectu Tabulæ rasæ simili, Sensibus, Vocē, Discrimine inter Animas Stultorum & Sapientum posthumo, Anima, quod ignea*

ignea sit, in Undis Interitu (de quo Jac. Thomafius & Pet. Lafena scripsere,) Sextoque Sensu, titillatione scil. venerca (de qua idem Thomafius.) Pietas doctrina illorum de Deo commendatur.

SToicæ Philosophiæ nihil restat, nisi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Senecâ, Scriptoribus de vitis Philosophorum, ut lacera Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philosophiæ, quantum ad moralia spectant, restant, quæ supersunt in Epiceteto, cujus *Enchiridion* optimis notis exposuit Arrianus, Græcè Latinèque editus Genevæ A. 1594. in octavo, & Romæ à Lucâ Holstenia, nec non Simplicius, in quem, & Epicetum ipsum, extant uberrimi Commentarii Salmasiani. Idem Salmasius *Exercitationum de Philosophiâ Stoicâ, in Simplicium & Epicetum, partem alteram, cum Prolegomenis* uberrimis de manu ductione ad eandem Philosophiam, affectam habuit, teste Crasso, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmasii, Tomo 2. p. 211.* Extat & Marci Antonini, Imperatoris liber *de rebus suis*, (τῶν εἰς ἑαυτὸν) ad se ipsum Græcè scriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, scriptum planè aureum, inque eum aureus planè *Commentarius* Thomæ Gatakeri, Cantabr. A. 1652. in 4to excusus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immeritò appellare possum, adeò diligenter sententias Antonini, è Stoicorum scriniis depromptas, cum cæteris Philosophis contulit, non quidem, ut longas de iis disputationes institueret, sed breviter tantum testimonia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo mirificè prodesse possunt. Præmisit *Diss. de disciplina Stoica, cum cæteris Sectis collata, & var. LL.* in margine notavit. In eundem post Gatakerum & Mericum Casaubonum (cujus Editio, cum Notis adjectis, in 8vo prodiit,) Salmasius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Crasso, loco citato. Idem quoque, sub Elogio Dan. Heinsii, Tom. 2. p. 219. eum de Stoica Philosophia scripsisse testatur, quem tamen librum non vidi. Scripsit & Casparus Scioppius *Elementa Philosophiæ Stoicæ Moralis*, exiguum libellum, qui editus est in 8vo A. 1606. Moguntia, de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitum, ut habetur in *vita ejus*, à Fulgentio scripta, *Editionis Gallicæ p. 193.* Sed is Moralia tantum attingit, & Justus Lipsii est Epitomator. Legi etiam possunt, quæ circa doctrinam de affectibus scripsit, è mente Stoicorum, Antonius le Grand, in libro Gallico: *l'Homme sans Passions (Homo absque affectibus.)* Sed ista, quoniam nostri fori non sunt, omittimus. Præ cæteris Philosophiam omnem Stoicam, ac totam Physiologiam, duobus libris complexus est, *Manu ductione sc. ad Stoicam Philosophiam, & Physiologiâ Stoicâ*, Justus Lipsius, qui ordinatâ methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in justum Systema compegit. Qui labor valdè utilis est ad hujus Sectæ dogmata, ortum eorum & progressum, & quicquid eò pertinet, intelligendum.

2 Conveniunt verò dogmata Physica Stoicorum in quibusdam cum Platonis sententiis. Duo statuunt principia, Deum & materiam; Utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum causam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potissimum, quæ continet mundum omnem, eumque tuetur summâ ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem sapientiamque divinam corporibus omnibus immersam. Solet & ipse mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id statuerunt, Deum esse omnia, & in omnibus, unde & animam nostram *divine aure particulam* vocarunt, quasi Dei, seu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis sunt Synonyma) ἀποτομήν; quam ob causam Vossius monet, Christianis non licere eâ uti descriptione, Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præsupponat. Alterum principium statuebant *materiam*, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuat, cujus Sectio in infinitum sit, nec tamen ipsa infinita, sitque continua. Tertium quoque principium Idearum eos agnovisse Lipsius negat, contra eos, qui id existimant. Cum enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ sunt in Deo. Mutationes & alterationes corporum continuis conversionibus fieri existimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter se transmutentur; Reliqua corpora mixta ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Conversio rerum vel æqualis est, vel inæqualis, vel perpetua. Quare distinctionem faciebant inter compositionem, mixturam, temperamentum & confusionem, quas omnes species interdum certos gradus, ac materiæ naturas distinguebant. De motu corporum eadem penè sentiebant, quæ Epicuræi; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus versus centrum est, quem illi omnibus corporibus inprimis ponderosis, adscribunt, levia etiam corpuscula ad suum centrum properare ajebant: Mundum in vacuo librari existimabant, animal esse statuebant sensu & ratione præditum. Mundum ab universo distinguebant, universum enim esse cum vacuo infinitum putabant, totum sine vacuo mundum. Unde eorum effatum hoc à Plutarcho exagitatum est, *universum corpus non esse*. Ideoque illi per universum intelligunt id, quod inane vocant Epicuræi. Epicuræi quidem laxè & ubique rebus mixtum asseruere; Stoici verò restrictius, in mundo nihil esse vacui, extra verò eum infinitum illud esse. Causa illa statuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum resolveretur per ἐκπύρωσιν, sive conflagrationem. Imò & Pythagoras ipse, tantum vacui esse extra mundum, ajebat, ut respirare cælum possit, esse enim ipsum igneum. Sed hæc fortè rationes à Plutarcho non rectè intellectæ sunt, sunt enim absurdæ. Quod verò ἐκπύρωσιν illam attinet, sciendum est, Stoicos magnam mundi æstatem & hyemem statuere; hanc fieri existimant per generale aliquod diluvium, illam per gene-

generalem aliquam mundi conflagrationem, quam causam Lipsius facit, quare universum illud infinitum vacuum extra mundum statuerent, ut scilicet esset locus, quorsum concederent particulae mundi per conflagrationem resolutæ.

Solem faciunt præstantissimam ætheris partem, & mundanæ animæ *ἡγεμονικόν*, esse etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præstat. Ignem autem duplicem statuunt. Ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conservat, qualis in plantis est, & in animalibus, cujus generis solem esse existimant. Vide, quæ nos in *Dissertatione nostra de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parum, differre ab ipso igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia sententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de astris ipsi fatentur, teste Laërtio, nutriri atque ali, solem quidem è magno mari, Lunam ex aquis dulcibus. Sed ista somnia sunt, & judicia eorum, qui rerum Astronomicarum ignari sunt. Errorem hunc refutavimus in dicta *Dissertatione*. Aërem primò frigidum vocant Stoici, contra Aristotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant, ipsum rerum magnum originalem Oceanum, qui terram ab ortu ad occasum mediam dividit sub ipsa Zona torrida sive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam secatur, ab Austro in Septentriones. Itaque, interdum illos, duplici hoc Oceano tota terra scinditur in partes quatuor, seu totidem Insulas. Terram matrem vocant, inde generationem ajunt cœpisse, tanquam à centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *questionum naturalium lib. 6. c. 14.* Ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum Lunæ fundamentum, & Terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facile patet. Suspicio etiam quædam est, alterum Orbem eis fuisse cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, qui ipsum Deum, intelligere videntur. Id verò notabile est, duplicem eos interitum corruptibilis mundi statuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Quâ sententiâ suâ convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi potest Hier. Magii liber, quem *de conflagratione mundi* conscripsit, quo omnes Gentilium sententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque est Epicuræos eandem fovère sententiam demonstrat Lipsius *Physiologia Stoicæ, Dissertatione 23.*

Hominem *μικρόκοσμον* primi, quod sciam, fecerunt, quare non adeò exhibilanda est ista doctrina à nonnullis, qui illam comparisonem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixè admodum egit, interdum Stoicorum mentem, qui ipse potius eâ de re legatur. Animæ sedem in corde,

vel in præcordiis, statuunt; animæ principem partem, Intellectum, tabulæ rasæ adsimilant, quæ omnium formarum & characterum sit capax. Animam non in facultates, sed in partes, dividunt, quinque sensus principes quinque partes vocant. Visum vocant Spiritum, qui tendit à sede rationis ad oculos. Auditus est Spiritus, qui tendit ad aures, odoratus, qui ad nares, gustus, qui ad linguam, tactus, qui ad superficies sensibiles rerum, tendit. Sextam partem animæ constituunt in semine, septimam in voce, in qua etiam illi ideale & spiritale quid agnoscunt, quod format Accentus, depressiones & elevationes, similesque figuras vocum, imò quod persuadet. Nulla enim fit persuasio, nisi talis character animi & affectuum imprimitur omnibus sermonis apicibus, mediante linguâ, quæ eundem characterem sibi similem imprimat animo audientis, spiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit insitus isti, qui primum pronunciavit. Legi super hoc argumento potest Cordemoy in libro, Gallicâ linguâ scripto, *de la parole (de verbo)*. Animarum disparem conditionem faciunt. Quemadmodum enim Terentius: *Dii boni, homo homini quid præstat?* ita illi animam animæ præstare sentiunt. Stultorum animas non esse perpetuas credunt, & cum corpore interire existimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas stultorum & timidorum durare quidem aliquantum temporis, sed vagari circa corpora, & ad occursum præstantium & fortium animarum pavescere, ac metuere, ne ab illis absorbeantur, vel in aërem evanescant, cum animæ hominum magnanimorum, suâ vi subsistant. Atque isto sapientes præ stultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, post mortem superstites, non quidem æternum, sed per magnas mundi ætates, & vel ad universi hujus usque interitum, si animæ ad istum sublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime sint sublimes, quoniam igneæ, secundum illos, sunt naturæ, aquis perire posse crediderunt. Unde nihil miserabilius Heroibus habitum fuit, quam si naufragio ipsis pereundum. Ideoque maluerunt, sub instans naufragii periculum, gladio perire, ut scil. cum sanguine exiret anima in auras, quam aquis suffocari. Qua de re integram vide *Disputat. Clarissimi Viri, Jacobi Thomæ, de morte in undis*. Sed ante illum scripserat, quod fortassis non advertit, Petrus Lasena, Jureconsultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis pereunt*, integrum librum, quem laudat Crassus in *Elogiis hominum literatorum, part. 1. p. 237*. Idem Thomæ de *Sensu sexto, Titillatione scil. venerâ, integram Disputationem*, scripsit, quem Stoicis etiam statui, supra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, si abstrahas inde istam eorum sententiam, quâ materiæ immersum illum statuunt, inter Gentiles nemo piè magis de Deo sensit, quod testari multa loca apud Senecam possunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque à Socinianis statuitur, quâ parte

Cap. IX. De Principiis Pyrrhonorum & Scepticorum Physicis. 205
si rectiora scripissent, nulla inter gentiles Philosophiæ Secta speciosior futura fuisset.

C A P. I X.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORUM ET SCEPTICORUM PHYSICIS.

§. 1. Scepticismum Scriptis propugnavit Sex. Empiricus, impugnarunt verò Nic. Cabasilas & Cl. Ptolomæus. Sceptici fuere Lucianus & Academici, Socrates vero tantum ἐῖρωνις. Origo hujus Sectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi imprimis addicti. Absolvuntur à Scepticismo, qui scientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt, Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cusanus, Franc. Sanchez. 2. Absolvuntur etiam Ren. Cartesius, Societas Regia Anglicana, alique Moderni, dubitationem de rebus omnibus professi philosophicam, de cujus, à Josepho Glanvil etiam defensæ, necessitate differitur. 3. Scepticismus antiquus via fuit ad Atheismum, nec Philosophia, sed Sophistica, ipsos sensus absurde ejurans. Thom. Hobbesius ab illo haud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro Rerum omnium Incertitudine, & contra Demonstrationem, Causas ac Motum. 5. Sensuum πᾶσι κατὰ τὴν ἀλήθειαν certitudini rerum non obesse ostenditur, & Mar. Mersenni Tr. de Veritate Scientiarum commendatur.

Procedimus ad Philosophiam Scepticam veterum, cujus principia adhuc supersunt, in Sexto Empirico, cujus tres elegantissimi & acutissimi extant libelli, quibus omnia Philosophorum placita in dubium vocantur, & nihil omnino certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græcè latineque edita sunt Paris. A. 1601. & Genevæ A. 1621. ab Henrico Stephano. Stobæus quoque è veteribus Philosophis ea, quæ huc spectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut testatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi*, lib. 5. p. 212. Cod. 267. ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa Nicolai Cabasilæ, Archiepiscopi Thessalonicensis, Dissertatio de κατὰ τὴν ἀλήθειαν Veritatis, sive de facultate & Instrumento judicandi, quid sit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Est & Claudii Ptolomæi peculiaris Tractatus περὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡγεμονικῆς, de judicandi facultate & animi principatu, ab Ismaële Bulialdo Græcè & Latine editus, Parisiis, apud Cramoyfios, in 4to anno 1663. qui liber penè Titulo priori isti respondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciari debeat, non liquet. In eodem illo Codice MSto extat ejusdem Cabasilæ solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, sive artem dicendi, quæ à Scepticis proponuntur. Fuit & Lucianus isti

Sectæ addictus. Accedunt etiam penè eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnulli existiment, Socratem, Academicorum principem cum scientiæ certitudinem à se amoveret, per ironiam tantum hoc fecisse, & scientiam dissimulando simulasse, renunciando scilicet iis, quæ manifestò sciebat, ut eo modo, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Hanc ego Sectam à vanitate & jactantiâ originem sumfisse crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis scientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam sibi sumfisse, ut in utramque partem copiosè differendo gloriam assequerentur. Unde à via illa recta, per quam ad veritatem pergere debuissent, tanquam ad deambulationes quasdam amœnas, animi causâ institutas deflexum sit. Cujus commatis etiam illa sunt, quæ Henr. Cornelius Agrippa *de Vanitate scientiarum* Libro docto & laborioso scripsit, quem ad Scepticos eam ob causam non retulerim, cum declamationis atque ostentationis gratiâ liber ille scriptus tantum videatur, atque, ut vitia Doctorum & imperfectionem scientiarum, ostendat, quod ipse non diffitetur Agrippa. Neque etiam in retentione Academia, quam Cicero amplexus est, illa incertitudo scientiarum pro universali, atque adeò solidâ & verâ, habita fuit. Et eo quidem sensu non improbandus est conatus illorum, qui, ad ostendendam scientiarum Imperfectionem, similia quædam scripsere. Qui enim imperfectas dicunt scientias, non ideò statim negant illas, sed admonent homines de ulteriori indagatione. Extat Nicol. Cusani, Cardinalis, doctissimus *de docta Ignorantia* liber, qui inter cœtera ejus Opera, junctim edita, reperitur quò Imperfectionem humanæ sapientiæ, præ divina & occulta illa, demonstrare laborat. Extat & Francisci Sanchez *Tractatus de eo, quod nihil scitur*, quo Scholasticorum ineptias exagitare voluit.

- 2 Similiter & Scepticis accensendi non sunt, qui ideò Dogmaticam veterum Philosophiam rejiciunt, quod ipsi nolint admittere, nisi quæ suâ Experienciâ habeant comprobata. Scripsit Josephus Glanvil Anglicâ linguâ *σκέψιν scientificam*, Londini A. 1665. in 4to excusam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam esse & ignorantiae matrem, ostendit. Idem & consilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Physica agnoscentis, nisi quæ Experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo suo: *Nullius in verba*, ostendit. Idem Cartesius propositum habuit, quam ob causam hæc ejus postulata sunt: Omnia præjudicia exuenda esse, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus assertiones invisæ multis fuerint Theologis, præcipuè, qui Regulam istam, de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incusârunt. Sed frustra quidem illi contra Cartesium eò pugnant quod sensum ejus non rectè capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Cartesius, aut dubitari vult de omnibus, ut sit in dubitatione ista

istâ persistendum, sed ut sciat, & certas conclusiones demonstret. Nulla enim scientia certa est, nisi dubitatio præcesserit, quæ animum in utramque partem versat, usque dum ad certas conclusiones feratur. Quare cum vult probare existentiam Dei Cartesius, primum dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus existentia invenientur, nisi tollamus illa, quæ dubiam faciunt sententiam; illa autem quomodo tolli possunt, nisi ista dubitatio animo concipiatur? quod certè faciendum est omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos disputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi sunt, animo illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat ista animus, nihil determinat, seu dubitat, usque dum per collationes rationum certam conclusionem eliciat. Idem fatum habuit Societas Regia Anglica, non semel à Theologis impugnata, quod crederent, ista accuratior rerum naturalium indagine detrahi aliquid mysteriis divinis, aut dubitationibus istis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falsi fuere homines, doctrinam omnem non nisi sanctâ quâdam simplicitate metientes. Eos tamen, ut ad sanio rem mentem reduceret, idem Jos. Glanvil librum singularem scripsit Titulo *Philosophia piæ*, (Lond. 1671. in 8vo.) quo ostendit, non adversari religioni novam istam Philosophiam Experimentalem. Sed de istis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Scepticorum veterum Philosophia longe fuit alia, & revera Atheismum 3
pro scopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem professi, quid aliud animo voluere potuerunt, quam omnis religionis & virtutis contemptum, quæ perniciosissima dogmata, etiam hoc tempore in multorum animis hærent, qui, sub specioso libertatis cujusdam in philosophando titulo, omnia divina humanaque pervertunt. Ex professo tamen, nemo est, qui Philosophiam Scepticam profiteatur. Si modo Philosophia vocanda est, quæ potius est opinio aliqua inconstans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitiosis. Aliqua certè ex illis principia assumisse videtur Hobbesius, de quibus nunc prolixius agendi locus non est. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophismatibus plena inveniemus, quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major potest esse clementia, quam ipsos sensus suos ejurare? Omnes enim sensuum perceptiones calumniabantur, unde & scientias simul evellebant, quæ ab iis pendent, cum debuissent potius sensuum defectus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumaciâ, vel pravis demonstrationibus & modis ratiocinandi, ex perceptione sensuum perperam institutis.

Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus esse crederent, eæ præcipuè erant, quod multæ essent ambiguitates in cognitione 4
rerum

rerum, quarum decem faciebant genera. Primum illis erat magna illa sensuum diversitas in animalibus, tum quâ voluptatem, tum quâ dolorem, quodque non habeant æqualem omnium apprehensionem, quod impedimentum adferat consensui nostro, quem vel huic, vel alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averfantur; Cicuta in alimentum cedit pecori, venenum est homini. Secundum genus ambiguitatis illis petitur à diversitate naturarum in homine, pro variis ejus complexionibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo se consentire sensus judicio non posse existimant. Tertium genus illis ducitur à differentia Organorum sensoriorum. Quibusdam dulce est, quod aliis amarum, benè olet quibusdam, quod aliis malè; alii ex hoc loco melius vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur illis à vicissitudine affectuum humanorum, qui mutantur secundum ætates, conditiones, statum sanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur à legum & consuetudinum diversitate, secundum persuasiones fabulosas, aut Philosophorum quorundam auctoritates, quod principium se ad moralia præcipue extendit, honestum & inhonestum, summumque Bonum, de quibus sunt variis nationibus variæ sententiæ; quod principium utinam nec hodie multorum animos infideret. Infidet saltem magnâ parte illos, qui præclaram illam Hobbessii Moralem & Civilem Philosophiam profitentur. Sextum genus est quibusdam à diversitate, quæ est inter objecta & media sensuum, unde iterum incertitudo. Ita Aer, vel crassus, vel tenebrosus, vel subtilis, vel luminosus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum genus pertinet ad diversitatem Locorum & Situum, quam habent objecta, eorum approximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colligunt, nihil etiam accurate de illis sensu judicari posse. Octavum genus illis desumitur à diversa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in excessu, consideratarum, unde variæ ejus sunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ cursum, ut prodigia & monstra. Unde ea dubitatio suboriri possit, annon potius eò modò se res habere debeant, non verò modo communi, quia illud, quod perfectum est, non adeò commune est, quam quod imperfectum. Decimum genus illis à relationibus rerum sumitur, quæ quoniam sint in rerum natura variæ ac penè infinitæ impediunt veram rerum apprehensionem, adeò, ut qualitates illæ, quæ attribuuntur rebus, non nisi comparatè tales sint, & saltem in modo aliquo relationis subsistant, ipsæ verò nihil Essentiale & Substantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philosophia, quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parùm realitatis habent, ac multa inter illas
non

non nisi modi aliqui existendi sunt, aut Termini relativi, qui nullam in nobis scientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gi-
gnunt, de quibus prolixè videatur Rob. Boyleus in *libro suo de origine for-
marum*. Hæc penè generalia illorum sunt dubia circa rerum apprehensio-
nes, unde certi nihil sciri posse colligunt. Quibus accedunt etiam istæ perpe-
tuæ Philosophorum discordiæ in quæstionibus & sententiis, pro quibus tamen
illi suo sæculo acerrimè pugnabant, quæque interdum ab omnibus excipie-
bantur, quasi extra omnem controversiam positæ, ut: Doctrina de motu
solis, terræ, mundi æternitas, & similia. Multas præterea formant ambigui-
tates in progressu quæstionum ac sententiarum ab unâ ad aliam, quarum non
fit finis, cum incertum probetur per æquè incertum, ac omnia se invicem su-
stineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia.
Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeo nullam
conclusioni & demonstrationi firmitatem concedant. In isto verò rerum
circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa sit, non sibi,
quod pectus saturet, invenire videntur, ipsam illam adeo decantatam de-
monstrationem, ejusque necessitatem, non agnoscunt. Nam dicunt: De-
monstratio fit de rebus demonstratis ad demonstrandum, quod si illa fiat
de rebus demonstratis, una demonstratio opus habet aliâ, atque ita pro-
gressus erit ad infinitum; sed si demonstratio fiat de rebus ad demonstan-
dum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis,
demonstratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere
demonstrationem, necessarium illi esse, ut post judicare & scire, quid sit ju-
dicium. Et ut sciatur, quid sit judicium, scire debet, quid sit demonstratio,
eaque comprehendat, ita ut unum se referens ad aliud, alterumque se ipsum
non comprehendat, ideoque nulla sit demonstratio. Amplius dicunt, quod
non possimus comprehendere res sensibiles, per sensibiles, quoniam illæ
æqualiter subjectæ sunt sensui, neque intelligibiles, per intelligibiles, quo-
niam illæ æqualiter subjectæ sunt intellectui, quodque h. m. non possit
discerni verum à falso. Abolent porro etiam causas, arguentes, quod si
causa existentiam habeat, effectus quoque, causæ habeat suam essentiam,
vel ante vel post generationem aut corruptionem, vel durante illâ, quoque
res ex eo, sive causa sit, s. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque
nullam causam, neque effectum. Motum rebus inesse negant, quoniam,
si esset, necesse esset rem motam se movere in loco, in quo est, vel in illo,
in quo non est: Utrumque verò esse impossibile, quoniam res nulla simul
possit moveri & quiescere in loco, ubi est, quoniam esse in loco est, illic
subsistere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi sit,
vel in loco, ubi non sit, atque ita nullus sit motus.

Sed non opus est omnia ista Sophismata diligentius inquirere, quæ facili negotio refutantur. Quod enim *παρορματα* sensuum attinet, non ea sunt tanti, ut propterea sensus omnes sint ejurandi, quandoquidem errores faciliè ad regulas revocari possunt, ut fieri solet ab iis, qui circa disciplinas, sensibus certis dicatas, versantur. Qui visus naturam explicant, abundè errores oculorum demonstrant, ut ab illis nihil falsi metuendum sit. Quæ circa sanos versatur disciplina, proponit etiam & emendat circa illum sensum errata. Similiter & in reliquis sensibus, si accedat ratiocinatio, non est metus, cuiquam faciliè ab erroribus illis imponi. Legatur Marinus Mersennus in Tractatu Gallicè scripto *de veritate Scientiarum*, ubi prolixè Sophismata ista refutat.

CAP. X.

DE SECTÆ JONICÆ PRINCIPIS, CUJUS
AUTOR THALES MILESIUS.

S. 1. *Aquam omnium rerum Principium esse statuere Thales ac Jonici, & ante istos, uti quibusdam placet, Poeta ac Ægyptii, quibus Nilus terram fecundans hujus sententia præbuisse fertur occasionem. Fecunditas Ægypti non à sola Nilæ aqua, sed particulis nitrosis, isti mixtis, derivanda. Rabbinorum Commentum de Aqua Masculina & Fœminina, Guttaque Masculinæ Nilum fecundante, è Chambræi Relatione de Nubeculis Nilo incubantibus illustratur. Oculi Tauri (Nubecula) in Insula S. Helenæ Tempestatis Prodromus. 2. Argumenta Thaletis pro sua de Aqua, unico rerum omnium principio, sententia. Istam solam non sufficere monetur. Resuscitarunt nostris temporibus eandem opinionem Job. Bapt. Helmontius, falso de Chimerico suo liquore Alcahest, omnia in aquam insipidam reducente, gloriatus. 3. Bernb. Palissy (contra quem pro alio præter Aquam principio κατ' ἀνθρώπων disputatur,) nec non Rob. Boyleus & Nic. Steno, primam Gemmarum Metallorumque Substantiam liquidam esse statuentes. 4. In Scrutinio Principiorum Naturæ Pythagoræi & Platonici Intellectum, Aristotelici & Epicurei Phantasiæ, Thales autem aquam, Anaximenes aerem, & Heraclitus ignem, principium constituentes unicum, sensum ducem sunt secuti. De singulis judicium Autoris additur.*

Thales Milesius, Jonicæ Sectæ Coryphæus, *Aquam rerum principium statuit, Deum autem esse eam mentem, quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. lib. 1. de natura Deorum c. 25. Thaletem postea sequuti sunt Hippon & Hippias, simulq; dixerunt, mundum fuisse à Deo conditum non ex nihilo, sed ex illa materia, informi quidem, sed æternâ. Quod etiam Mosi tribuere videtur Marsilius Ficinus. Cur verò Thales materiam*

universi dixerit aquam, rationem affert Aristoteles *lib. 1. Metaph. c. 3.* quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque *ideò* (inquit) *quidam existimant, Veteres Theologos ita sensisse, qui Oceanum & Thetyn generationis parentes esse cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare solitos.* Johannes Picus hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuisse existimat, dum ex Nilo inundante fecunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuisse sententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, statis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex ista verò inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideò aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non sunt adeò certa documenta, neque à Veteribus quicquam traditum est de hac Ægyptiorum doctrinâ. Non poterant certè ex eo magis illud conjicere, quam è pluviis cæteræ gentes, quarum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab solâ tamen aquâ generationem istam fieri facilè quidem ipsi potuissent deprehendere, si rem accuratius intueri voluissent. Illa enim fecunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua sola est, sed à quibusdam particulis nitrosis, aquæ isti mistis; unde observatum est hodie fecunditatem illam nitro potius deberi, quam ipsi aquæ. Elegans illud est, nec adeò absque fundamento, Cabalistarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, masculinam & femininam. Femininas vocant aquas inferiores, Masculinas superiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob causam *Baad Tobh Haarez fol. 28. Colum, 4.* citante Wagenfeilio *in Comment. in Sotam p. 308.* problema illud instituit, unde Nilo ista fecunditas, cum sit saltem aqua feminina, non masculina, atque respondet ex Rabbiniis suis, Deum annis singulis, circa Solstitium, M. Junio, dejicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis masculis in medium Nilum, quæ gutta ita se habent ad Nilum, ut fermentum ad massam, unde omnes aquæ Nili efficiantur masculæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus à Deo impetrasse existimant. Quod commentum quanquam lepidum sit, & pro more istius gentis confictum videatur, non frustrâ tamen conficta est illa aquarum masculinarum & femininarum, superiorum & inferiorum, distinctio. Ab aquis enim pluvialibus, particulis salinis imprægnatis, existit illa fecunditas. Quod verò Rabbini somniant de guttâ aquæ masculæ, singulis annis, Solstitii tempore Nilo immisâ, etiam id commentum aliquid ex vero habere videtur, si vera sunt, quæ observat de la Chambre *in libro suo Gallicè scripto de Incremento Nili.* Eo scil. anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in Solstitium incidit, aliquibus locis observatas fuisse nubeculas aliquas incubantes Nilo, quibus ille causam illam effervescentiæ in Nilo adscribit. Et notum est, unius in nubeculæ exiguæ spatium spiritosa

matéria vim magnam concentrari posse, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in summo fastigio montis, quem à planitie *Rassel-Berg* vocant, in Insula Helenæ, primum exhibere se solet sereno cælo, Oculi Taurini magnitudine vel figurâ, ad cuius conspectum trepidant statim nautæ, velut ad signum furiosissimæ tempestatis, quam *Orcan* solent appellare. Esset itaque ista nubecula velut fermentum aliquod aëris, quemadmodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum esse videntur. Sed ista obiter.

Undecunque ergo prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam sententiam inter Philosophos primos propagavit, cujus amplectendæ rationes fortè illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta sunt ab humido. Quas rationes prolixè adducit & exponit Verulamius in *fabula sua de Cupidine*, quâ Parmenidis, Thaletis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aquâ fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, secundum ejus mentem, non est adeo manifestum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua secerneret omnes substantias, ad hujus mundi constructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia statuit, quam ante Platonem nemo sententiam amplexus est. Quâ ratione itaque sola aqua possit esse principium corporum mixtorum, non satis patet. Repugnare enim naturæ mixtionis videtur simplicitas, at mixtio omnis diversa principia præsupponit. Crassior itaque hæc & ad rudes sensus excogitata Philosophia videtur, quam tamen nostro tempore resuscitarunt nonnulli è Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ cæteris, qui, in libris suis Medicis & Physicis doctrinam illam de aqua omnium rerum principio, tam rationibus philosophicis, quam Experimentalis Philosophia petitis, confirmare laborat. Rationes verò ejus & Experimenta incerta admodum sunt; nam quod de Salice affert, nihil planè probat. Liquor autem ille primævus, quem *Alcabeft* vocat, per quem omnes res materiales in aquam insipidam reduci possint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuit ostensus, imo ne ipsi quidem Filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipso in Anglia accepi, unquam visus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio sibi ipsi contrario, qui fæces è corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem substantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixius egi in *Dissertatione meâ de Metallorum transmutatione*. Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liquor fuit, primumque à Paracelso, Chymico novitio, ac prioribus longe inferiori, memoratus, & si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum sententiæ, qui hoc Sophisma putant Medicum, quo novæ suæ

doctri-

doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare voluerit, tam Paracelsus, quam Helmontius, longe isto speciosior in astruendis Liquoris sui Alcahestici dotibus. Me quidem iudice, distinctæ sunt liquidarum & consistentium rerum naturæ, ac, licet hæ nonnunquam per illas vinculis, quibus cohærent, exsolvantur, ut dissipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter se commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

Bernh. Palissy Gallus, Figulus illiteratus, sed ingeniosus tamen, patriâ 3
linguâ libros conscripsit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas statuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ si quis rectè perpendat, diversitatem hinc principiorum agnoscet. Quando enim duplicis generis aquas facit, necesse est alteram illam aquam diversum quid esse à priori, atque adeò non ratione aquæ, sed ratione alterius cujusdam principii, differre à priori. Aqua enim, per se considerata, Elementum est, simplicisque naturæ. Ergo vel non est propria hæc locutio, si aqua statuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur sub aqua ista diversa principia, quæ expedita tamen atque inter se distincta haberi oportebat. Non repugnabo, si quis aquam vehiculum omnium mistorum corporum statuatur, & quasi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miscibilia. Sed ex ea solâ fieri aliquid posse non credo: fiet enim ex illa, vel per transmutationem materiæ, quæ si concederetur, quæreret alius, in quo principium commutationis consisteret: neque enim per se materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum dispositionem, quæram ulterius, unde ista dispositio variata? Atomus enim & minutissimæ particulæ corporis simplicis & singularis omnes sibi sunt similes; ergò aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit Robertus Boyleus, gemmarum substantiam primam liquidam esse statuit. De CrySTALLIS, metallis idem statuit subtilissimus Nicol. Steno in *Prodromo libri sui de solido intra solidum naturaliter contento*, cujus ego sententiam in citata Dissertatione mea prolixius impugno, à p. 17. ad 20. quæ huc transcribere nolo.

Quemadmodum Aquam Thales omnium rerum principium, ita Aërem 4
Anaximenes delegit, eâdem, quâ ille, ratione ductus. Nam & ipse principium Substantiarum unicum statuere voluit, quod eò certius esse putavit, quo illud universalius est, latiusque se extendit. Subtilius illud quidem principium Thaletis, sed quod æquè sensum habet pro fundamento, atque adeò certio rem viam eligere voluit præ imaginaria illa cæterorum. Scilicet ita cum istis variantibus Philosophorum principiis comparatum est, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus Phanta-

siam, habemus denique sensum. Qui principia naturæ ex fonte intellectus deducunt ad causas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum causis, quam in extetnis, contemplationes figunt, quorum ex ordine sunt Pythagorei & Platonici. Alter ille Ordo, qui Phantasiæ Duce[m] sequitur, quasi medius inter illos est, qui intellectum, & qui sensum sequuntur. Cum enim vident, esse in natura subtiliora quædam principia, quam ut in sensus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam sc. & formam, quæ demonstrari in natura nequeunt, concipi autem animo possunt, vel ad minutas aliquas & insensibiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æquè sensu quidem non possunt percipi, nisi per longinquas aliquas conclusiones & consequentias, magis tamen ipsi fundare in re ipsa principia sua cupiunt, quam ii, qui generales istas materiæ & formarum notiones sequuntur, quibus penè nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per se nihil realitatis habent, sed velut Indices quidam sunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud est, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil verò demonstrat, neque scientiam aliquid in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam esse aliquod in natura principium passivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia verò ista sint, aut quo nomine vocentur, quomodo se habeant ad se invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui sensum ducem sequuntur, is quatuor illas corporum massas præ oculis habent, quæ cum maximam universi hujus partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diversa assumunt, unde misceantur. Atque ita Thales Aquam, quod maximam Globi hujus terreni partem implere videret, generarique omnia ejus operâ animadverteret, principium rerum statuebat. Ita Anaximenes Aërem, Heraclitus Ignem, aliqui Terram statuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus distingui, aliqui infinita, vel innumerabilia saltem constituunt, principia, jam tum specificata, & ad sua corpora destinata, quibus proinde non opus est alio quodam commento ad corporum distinctionem. Habent enim naturam, jam tum in ipsis principiis disgregatam, quâ in sententia Epicurus & Democritus, cum suis Assectis sunt, qui tamen magis phantasmata speculantur, sed quod in sensibus tamen sunt magnâ parte fundata. Secundus Ordo illorum est, qui plura constituunt rerum principia, sensibus obvia, corporumque diversitatem ponunt in temperamento & mixture, quorum sententia quidem cæteris videtur anteferenda. Tertius Ordo eorum est, qui unum idemque invariabile ponunt principium, corporum tamen naturalium distinctionem deducunt à variationi hujus principii, figurâ, posituque diverso. Quâ in sententia Thales fuit, quam

quam tamen sententiam, ut veritati consentaneam amplecti non possumus, ob rationes, quas jam suprà allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diversitates principiorum sensibilibum statuit. Quæ an in Elementis illis quatuor reponenda sint, dicemus, cum de iis sermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam causas, quam Thales, quas fusius deducit Verulamius in *fab. de Cupidine* pag. 656. Ejus principia Carmine complexus est Scipio Capitiuſ.

C A P. XI.

DE PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ PRINCIPIIIS, EJUS ILLUSTRATORIBUS VETERIBUS ET NOVIS, CONSENSUQUE VEL DISSENSU AB ARISTOTELE.

- S. 1.** *Philosophiam suam Plato à Socrate Præceptore hausit, sed Barbarica mixtura adulteravit. Socrates Physica parum excoluit. Scriptores de Philosophia Socratica, Hier. Cardanus, Job. Lud. Balzaciſ & Aug. Mascardus. Physica Socratica Scepticismo fuit affinis, non item Platonica, licet ἀκαταλυσίαν aliquam statuatur. 2. Mistura Philosophiæ Platonica ex Heraclitica, Pythagoræa & Socratica, Differentia autem ab Aristotelica, si Ideas seponas, ferme tantum Verbalis. Concitatores utriusque Jac. Mazonius, Bernh. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemistius. Platonis Apologetæ Bessarion & Pet. Bembus. Plagium in Timaum ac Mosen falso ei objicitur. 3. Dialogi quidam Platoni suppositi. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum Notitia è J. Bapt. Bernhardi Seminario Philosophiæ Platonicae haurienda. Præcipui inter eos sunt Plotinus (Numenii Plagiarius,) Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Sallustius, Mich. Psellus, Chalcidius, Paulus Banius. 4. Platonis Eloquentia, ob Festivitatē pariter atque magnificentiam, commendatur, 5. Physica ejus parum ab Aristotelica differt, ac Naturalem Theologiam sibi substernit atque immiscet. 6. Philosophemata Platonica nimis subtilia de Rerum Principiis (Deo, Idea & Materia,) Causisque, ac Mundis totidem. 7. Doctrina de Anima Mundi, quæ sensu Platónico rejicitur, saniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur hæc à Paulo Sarpio, eam ob causam periclitato, aliisque, Locus Gen. 1. 2. Mosaicus. Cavendus ejus abusus multiplex in ignorantia causarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni à Sam. Parkero immerito objicitur,) & Physica Enthusiastica, Astrologia Divinatrice, Magia, Medicinaque superstitiosa, defendendis. 8. Platonis ἀπερὸς δόξα notatur. Convenientiam doctrinæ ipsius cum Mose, S. Literis & Christianorum dogmatibus, ab Henr. Moro defensam, Sam. Par-*

Parkerus, in *Censura Philosophiæ Platoniciæ*, ac *Diff. de Trinitate Platonica*, impugnavit, sed incassum. 9. *Sententia Platonis de Elementis*. 10. *Doctrina de Animarum præexistentia*, à *Christoph. Sandio* & *Henrico Moro* resuscitata, à *Jac. v. Thomasio* & *Parkero* confutata. 11. *Philosophia Platonica Speculationibus Metaphysicis nimis indulget*. Illustrant eam *Dan. Heinsii Poëma de Contemptu Mortis*, & *Henr. Mori Scripta plurima*, etiam *Theologica Platonismus Patrum*, & *Origenis præsertim Heterodoxus*. *Cass. Barthii Lib. affectus de Christianismo Epicteti*.

A Sectæ Jonicæ Conditor Thalete promanavit Socratica, cujus Socrates Autor fuit: quæ tamen Philosophia hinc in varias Sectas abiit, cum scil. discipuli Socratis ipsi diversa sentirent, atque incertum esset, quænam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipse mandavit, sed omnia apud discipulos ejus ex ore ejus prolata asservabantur. Plato certè, qui discipulus Socratis erat præcipuus, malè audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miscellâ suâ Philosophiâ corruerit genuinam, quam à Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca, & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipse, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epistola* quâdam ad *Æschinem Socraticum* scriptâ, quæ legi potest apud Eusebium, in *preparatione Evangelicâ lib. 24.* & *Stobæum in Sermone de Diis*. Physices tamen negligentior fuisse videtur, ejus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, senior verò factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiant. vid. *Euseb. lib. 1. præparat. c. 5.* *Lactant. lib. 3. c. 21.* Quare morali studio præ cæteris se dedit. Cæterum de Philosophia Socratica legi potest *Hier. Cardani liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *Imo ejus Operum Tomo*. Legi etiam potest *Joh. Lud. Balzacus* in libro, quem *de vita Socratis* Gallicâ linguâ scripsit. Et in alio, quem *Socratem Christianum* inscribit, ubi dogmata ejus moralia cum Christiana fide confert. Est & quoddam *Augustini Mascardi Manuscriptum*, hactenus ineditum, *Il' genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit *Crassus in Elogiis hominum Literatorum, part. 1. p. 257.* Sed illa ad nos non pertinent, qui Physica tamen quærimus. In quibus eum quidpiam è Scepticismo traxisse jam suprâ innuimus, quem Scepticismum Media Academia in multis amplexa est. vid. *Vossium de Sectis Philosophorum cap. 20.* ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Physicis præ cæteris secutum fuisse Platonem Præceptorem suum, Socratem. Longe enim à Scepticismo abest, quanquam ejus quædam ἀκαταληψία & inquisitio vaga sit, quam *Verulamius*, in *novo Organo, lib. 1. Aphorismo 67.* eum primò credit introduxisse, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophistarum, qui nihil tam verebantur, quam ne dubitare de re aliquâ viderentur, bonò quidem

quidem institutô, non ut in ista ἀκαταληψία subsisteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille existimat, vel eam ob causam, quod per ambages longas rem ipsam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Certè Verulamius, Socratem non aliam ob causam dubitasse, ait, quam ut eò sapientior haberetur, atque eò occultiora scire videretur, quod etiam illa, quæ manifesta sunt, scire se negaret.

Si Laërtium audimus in *vita Platonis*, & Hesychium Illustrum, Philosophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica mista fuit, in iis, quæ sensibus percipiuntur. Heracliti partes secutus est, in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram, in rebus civilibus, Socratem. Patet itaque inde, in Philosophia naturali Stoicorum sententias eum præ cæteris amplexum, quanquam ita Philosophiam suam naturalem instituerit, ut subinde commisceret abstractas illas animi notiones & ænigmatica Pythagoreorum commenta, atque ex iis unum quasi cinnum conficeret.

Ipsè Aristoteles, *I. Metaph. c. 7.* Philosophiam Platoniceam partim similem Pythagoricæ agnoscit, & Claudius Berirgardus, in *Circulo suo Pisano, Circ. 3. part. 1.* Platoniceam Philosophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, similem facit. *Sublatis enim Ideis*, inquit, *quas impugnat Aristoteles, ferè in cæteris videntur differre verbis, & ratione considerandi.* Arguit Aristoteles Platonem, quod putârit materiam non distingui à privatione & esse non Ens, unde sequatur, omnia fieri ex non Ente, & prætereà materiam esse ex se, postea verò dicit, eum vocasse materiam matrem & causam eorum, quæ fiunt, privationem verò neglexisse, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, nisi diverso sensu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait esse numeros & figuras, alio verò loco magnum & parvum esse materiam, *Unum* autem ideam sive formam, quæ arguunt litem hanc in verbis tantum esse positam. Materia dissensus pars inter Aristotelem & Platonem sita est in illa de Ideis doctrina, quam Pythagoreorum Scholis hausisse videtur. Et fuerunt sanè tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iisdem habita. *vid. Barth. Adversar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrinâ factam fuisse, Platoni, jam dudum ab aliis ostensum est, ac legi potest super hoc argumento, Liber, quem Scipio Agnellus *de Ideis* conscripsit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Aristotelem multi tractârunt. Integrum librum *de consensu Aristotelicæ & Platonice Philosophiæ* conscripsit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum *de Platonice & Aristotelicæ Philosophiæ differentia*, Sebastianus Foxius *Tr. de Platonis & Aristotelis consensione in Philosoph. Naturali*, Witeb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Folietta quoque *de nonnullis, in quibus Plato ab Aristotele reprehenditur.* Dissertationem edidit Romæ anno 1574. in 4to. Seb. Basso, in *Libb. 12. Philos. Naturalis adversus Aristotelem*, in quibus abstrusa Veterum Physiologia restauratur, & Aristotelis errores so-

lidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, imprimis istud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuissim nominare, iis, quos recensui, longe antiquior, Georg. Gemisthus, in *Opusculo de differentia Philosophiae Platonicae & Aristotelicae*. Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnarunt. Atque contra unum eorum (Georg. Trapezuntium, qui *comparationem Platonis & Aristotelis*, in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis A. 1523. in 8vo excusam) Bessarion Cardinalis eruditum illum librum in *Calumniatorem Platonis* scripsit, Venetiis ap. Aldum A. 1503. in fol. impressum. De quo Bessarione, ejusque operibus, ad Philosophiam Platoniam spectantibus, legi potest Gaddius in *libro de Scriptoribus, sub Tit. Bessarionis*. Scripserat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Dissertationes in ejus Opera*, quae tamen haecenus sunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platonis adhibendo scripserunt Marsilius Ficinus, Johannes Serranus, Franciscus Patritius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii incusant, injuriam illi faciunt. Nam quod à Timæo doctrinam de Anima mundi habuisse existimant, verum id quidem est, sed aperte nomen Autoris laudat in *Dialogi* sui fronte, quem totum ex ejus sententia concinnavit. Neque statim eam ob causam plagiarii dicendi sunt, qui sententias cum aliis habent communes. Quod Moyse multa surripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis*. Nihil unquam inveni, inquit ille, apud Platonem, quod deprehendere potuerim ex una Moysis Historia fuisse expressum, in multa verò incidi, ob qua existimem eam legisse nunquam. Legi quoque Hier. Cardanus potest, in eo libro, quem de clarorum hominum vitâ, & de illustrium Antiquorum judicio scripsit, ubi agit de Platone. Reperitur autem liber ille in Operum ejus Tomo X.

- 3 Reperiuntur inter Opera ejus Supposititii aliquot *Dialogi*, è quibus qui inscribitur Axiochus Æschynis Socratici esse scribitur à Suida in *vocibus Axiochus & Æschynes*. Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus solent poni. Fuerunt & alii adulterini ejus *Dialogi*, quos recenset Diogenes Laërtius, sed qui amplius non extant. Opera Platonis quam emendatissima prodierunt Basileæ, cum Procli Commentario in Timæum, A. 1534. sed Græcè tantum. Latine unâ cum Græco Textu edita sunt ab Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima est Editio. Cœterò quàm & Lugduni A. 1590. prodiit, cum argumentis perpetuis & *Commentariis* Marsilii Ficini, cujus etiam seorsim extant Opera, aliquot Voluminibus in folio edita, quibus Philosophiam Platoniam per partes illustravit. Interpretum verò & Commentatorum Veterum & Recentiorum magnus est numerus, quos omnes recensere operosum nimis esset. Legi potest Nomenclator istorum Autorum apud Johannem Baptistam Bernhardum in *Semina-*

ria Philosophia Platonica, ut vocat, libro utilissimo, quo è Platone & Platonice omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, Veteribus & Recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam meliori ordine & distinctione, nam quasi chaos aliquod confectum est. Utiliter tamen liber iste, & ad varios usus, adhiberi potest, neque enim plenius aliquod Opus & ordinatius hactenus exstat, & in multis Indicis loco esse potest. Præcipui tamen ex Interpretibus ejus sequentes sunt. Plotinus, cujus *Enneades* Græcè & Latinè Basileæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commisisse aliqui putarunt. Quod crimen ut refelleret, Amelius, itidem Plonicus Commentator & Philosophus, librum scripsit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teste Jonfio *lib. 3. de Scriptoribus Historia Philosophica*, c. 10. p. 264. Proeli *Elementa Theologia & Physica* idem Petri edidit, libros autem sex in *Platonis Philosophiam* Græcè latinèque Æmilius Portus. Quæ Editio Hamburgi prodiit, sumtus suppeditante Serenissimo Friderico, Holstatiæ Principe gloriosæ memoriæ. Maximus Tyrius & Alcinous, Græcè & Latinè editi à Daniele Heinsio in octavo Leidæ A. 1607. una cum notis ejus. Sallustius à Leone Allatio Græcè Latinèque editus Lugduni Batavorum; in quem etiam extant *Notæ* Lucæ Holstenii. Mich. Pselli opuscula de *Demonibus & Magiâ*, & Apuleji quædam, hûc etiam spectant; nam & is Plonicus fuit. Cæterum Commentatores in libros Platonis singulares, *Timeum* præcipuè, quo Physica ejus principia potissimum continentur, multi sunt, tam Veteres, quam Recentiores, quorum Catalogum satis copiosum videas licet in *Nomenclatore Philosophico* Isr. Spachii p. 32. 33. 34. Paulus Benius in *Platonis Timeum* legi meretur. Commendat eum Crassus in *Elogiis hominum literatorum*, part. 2. pag. 83. Chalcidii in eum *Commentarium* edidit Joh. Meursius. Magnificum ejus Viri Elogium vid. ap. Barth. *Advers. lib. 48. c. 8.* Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Christianus, ut alium non potuisse eum esse evincatur, ita Philosophus ut videri velit sese rationibus solis niti velle. Legi etiam potest Plutarchus in *Timeo Platonis*, & in *questionibus Plonicis*. Jungi etiam huic possunt nonnulli Commentatores in Ciceronis *Timeum*. Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adversaria de Platonis Philosophia*; Carpentarii *Commentaria*, Johannis Pici & Joh. Francisci Mirandulanorum *Opera*, qui Platonica dogmata itidem illustrarunt.

Quod Eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt nonnulli, aliqui etiam habent, quæ in eâ desiderent. Plato, Socratis discipulus, ejus quoque in dicendo festivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipse dissimulat. Quam ut accuratius retineret Dialogo sua proponere maluit, ut esset huic festivitati & elegantia in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam suaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutum commen-

dationem prolixam, omnemque, quæ super hoc argumento instituitur, Disputationem, vid. apud Franc. Vavassorem in lib. de ludicrà Dictione p. 41. ubi de Socratis quoque libris differit. Quæ aliqui in illo desiderant, examinat & refutat Leo Allatius in lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo, cap. 4. p. 41. & seqq.

5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Physica tantum sectamur, in quibus, si excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeò differre ejus Philosophiam à Peripatetica, Claudius Beringardus dicebat, quod quidem non usque adeò improbable est. Plato rem omnem à prima & principe causa orditur, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphysicam, eo scil. sensu, quo Veteres eam acceperunt, cum illa disciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non separat. Quoniam itaque Deus, mens illa suprema, principium naturæ est, ideo præsupponere voluit Plato hanc causam, ut, cognito isto naturæ principio, in rerum naturalium causas inquireret. Platonis ergò Philosophia considerari debet, tanquam complexus aliquis scientiarum, quarum omnium initium Theologia est, atque adeò primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philosophiæ partem, ut fundamentalem, cæteris subternit, atque ita innectit, ut discrimen vix deprehendi queat. Quam ob causam Platonici divinè statuunt, Philosophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendere, atque hominis finem ponunt in ἐξομοίωσι τῷ Θεῷ, in similitudine Dei. Alterum Theoreticæ Philosophiæ & principium & finis est, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philosophia huc dirigitur, piè quidem & rectè, sed possunt tamen cæteræ scientiarum partes distinguere & seorsim tractari, absque consideratione causæ primæ, quæ extra corpora naturalia constituenda est, nisi velimus, cum Stoicis, Deum formam esse corporibus naturalibus immersam. Quomodo ipsi, teste Senecâ Ep. 54. duo principia agnoscunt, causam & materiam, causæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen sententia alienos nos esse oportet, ut quam multa absurda in Theologia sequantur.

6 Duplicia itaque apud Platonem observare licet principia Physica, secundum variam naturæ considerationem. Consideratur enim natura, vel ut creanda est universa à Deo, vel ut illa, quæ jam creata est, & alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ posterior acceptio à Peripateticis, aliisque Philosophis, attenditur, ac principia Physica secundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem verò distinguuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo considerata; ita tamen temperat ista, ut posteriora illa prioribus innectat semper & committat. Priori consideratione naturæ, quantum ex Platone ipso & è Platoniciis, patet, tria illi

illi sunt principia, Deus, Idea & materia. Deus scil. Effectrix illa causa est universalis. Idea essentiam & speciem largitur, quam materia contrahit & singularem efficit. Est verò Idea à Deo ipso, non re, sed ratione distincta. Ubi non adeò liquet, an Plato materiam Deo coævam faciat, an verò ab ipso creatam. Posterius non videtur, quoniam inter principia ponit; sed ista, si ita sentit, condonanda ipsi sunt. Causas Platonici quinque statuunt, & Proclus ita discriminat. *Effectrix*, inquit, *causa est id, à quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res sunt*, Effectrix verò & Exemplaris causa, quanquam nonnullis confunduntur, aliis tamen distinguuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad Exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referuntur. Sed hæc subtilius paululum dicuntur, & ad Metaphysicos rejicienda sunt. Platonici enim in illis causis suis hic Metaphysicos potius agunt, quam Physicos. Porro Platonici gradibus quibusdam ad Deum conscendunt, Deum supra omnia locant, cui substernunt Intellectualem mundum, huic subjiciunt rationalem, huic iterum mundum seminarium sive naturam, infimum faciunt mundum sensibilem. In Deo omnia sunt illis, mundus intelligibilis plenus est Ideis, quem certè cur ab isto, Deo, distinxerint, causa nulla est, Realis mundus plenus est rationibus, vel Idearum formulis Natura seminibus, materia simulachris & imaginibus rerum, quò nomine illi formas sensibiles designant. Tres itaque causæ principes sunt illis rerum omnium, Deus, à quo unitas, mens ex qua ordo & pulchritudo, Anima, quæ motu & vitâ omnia continet, quæ certè singula majorem subtilitatem, quam erat necessum, præ se ferunt, ac Entia etiam præter necessitatem multiplicant. Cur enim mundus intellectualis, sive mens, à Deo distinguatur, non video, neque etiam Ideæ ab ipso Deo differunt. Licet Dion. Petavius diversum aliquid à Deo illas statui à Platoniciis longa Disputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis Mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen à luce, natura foeta seminibus ex rationali, ut calor ex splendore, dimanat. Sensibilis ex naturali & seminario mundo non aliter atque è calore vitali generatio proficiscitur. Hæc omnia ita illis ordinata sunt, & per quasdam quasi tribus & classes disposita, sive ab ipso Platone hæc inventa sint, sive à majoribus ita hauserat. In iis quidem non sunt, quæ adeò quis improbet, sed tamen ista partitio naturæ an ita se habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non potest. Quorsum etiam pertinet tot distinctiones, quasi quorundam Orbium facere, ubi necesse est multas concipere substantias, quasi separatas, quæ an existant in rerum natura, incertum est. Nolo hinc coacervare quæ de primo, uno & bono, differunt Platonici, quæ de Ideis, quas percipi existimavit Plato, eâ ratione ductus, quod incertam de rebus scientiam habeamus,

nisi species quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus planè *θεολογείν* videtur, pulchra quidem ac speciosa proponit, ita sunt à vulgaribus sensibus separata, ita è peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibusdam complicata, ut non adeò quid distinctè inde concipi possit.

7 Mundum Animalem Plato vocat totum istud Universum, quod, ut animal considerat, eique animam quandam per omnes partes infusam affingit. Ex quo iterum patet, nimium laborasse Platonem in corporibus naturalibus ad universales illas Idearum classes, mente conceptarum, reducendis. Absurdum illi scil. visum est, partem aliquam mundi vivere, non verò totum, cum mundus generet animantes, neque illud, quod expers animi sit, generare possit animalia. Atque hæc Platonis vera sententia est, in *Timæo*, Universum hoc animal vocantis, quod contineret reliquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbes cœlestes; quæ verò magnas absurditates implicat. Quid enim est absurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compositum? quo idoneo argumento probari poterit, esse aliquam mundi animam intelligentem rationalem, à Deo diversam, quæ tamen nec esset Angelus? nullâ certè id ratione evinci potest, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam rationi sunt similia. Stoici quidem Animam mundi etiam agnoverunt, sed ea ipsa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortassis & Pythagoreorum illa sententia est. Sed de illorum Philosophia nihil adeò distinctè doceri potest. Quod si Plato per istam mundi animam intelligere velit Spiritum quendam æthereum, rationibus seminariis fœtum, per partes universi dispersum, non esset adeò ob istam sententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil possunt nobis reponere, quod notius sit, animoque distinctius concipi possit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Physica posuerunt, ac ipsi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiscuntur commune principium, quò confugiunt, quando per quatuor Elementa rem non possunt expedire. Quare quantum aliquod, sive quintam essentiam, ut vulgò vocant, comminiscuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quasi dominetur, illisque præsideat, eorum verò temperamentum quoddam excellentius comprehendat. Cartesiani quoque, cum fingunt subtilem istam materiam, per omnes mundi partes diffusam, quæque ex Sole potissimum profluat, non videntur multum ab hac sententia dissidere. Nam & Platonis Sol quasi Regia istius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciscus Grandis in *Dissertatione sua de Epicuri Philosophia*. Quare imperitè faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, sed saniori sensu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, rident & rejiciunt, quam aliqui etiam ipso in Moyse fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incu-

incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero sancti Patres sunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicent. Periculosa ex eo his aliquando mota fuit Patri Paulo Sarpio, doctissimo illi *Historiæ Concilii Tridentini* Scriptori, à nescio quo Inquire, qui negaverit Sacram Trinitatem ex *I. Genes. cap.* posse probari. Qua de re legi potest Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum sermonem conversa, *p. 31.* Et oritur sanè ex coagmentatione illa partium Universi quædam contemperatio, ac qualitates quædam universales, quarum effectus interdum videmus, causas verò animo comprehendere non possumus. Vid. quæ in eam rem differit Rob. Boylius in lib. de Cosmicis qualitatibus. Atque in istarum rerum causas cum inquiritur, ad tale aliquod universale principium confugiendum est. Quorsum enim etiam se vertant omnes illi, qui singularia Physices principia commenti sunt, vident tamen se rem non posse expedire, nisi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut supra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis suis expedire se non potest, nisi *Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς* arcessat, naturam scil. aliquam ætheream, subtilem, quam agnoscere necessitas interdum nos jubet, cum in rationibus specialibus dandis deficimus. Quò tamen nolim probare, quorundam vel superstitionem, vel socordiam, qui, Tragedos imitati, ut illi ad componendas fabulas Deum à machina evocant; ita ad communem aliquam causam confugiunt. Quanquam etiam peccare fortè imbecillitas nostri intellectus potest, cum oculis Lynceis rerum viscera nos penetraturos confidimus, specialissimas illis causas indagaturi. Nos certè enim circa particulam aliquam & portiunculam Philosophi sumus, & exiguis animi nostri Cancellis non includimus Universum illud, nec penetrare possumus ingenii acie, quod tot vasta corpora inter se cohæreant; annon quædam eorum inter se fit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis se exerat aliquando, nonnunquam in secula extendatur. Multis certè ex illa Platoniorum doctrina sententia hæc de anima mundi inhæsit, unde fortassis non de nihilo est, quod observat Samuel Parkerus gentilium idololatriam penè omnem ad istam mundi animam respexisse. Vid. ejus *Tentamina Physico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, *lib. 2. c. 1. & 2.* Ex eodem etiam principio *ἡλιολατρείαν* ortam esse, illic probat, quandoquidem Sol sedes istius animæ à Philosophis fit habitus. Non tamen crediderim, quod iste putat, à Platone geminum Numen statui, ut geminum mundum fingit, visibilem & intellectualem, nisi fortè ita interpreteris, ut per secundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: Ita enim in *Timæo*: *Deus intellectualis & potens Deum sibi sufficientem & perfectissimum genuit, s. mundum.* Et Origenes, *contra Celsum lib. 5.* ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim Stoicos facere mundum Deum primarium, Platonicos

cos verò secundarium. Platonem autem supremum Deum extra pomeria mundi abegisse, Justinus in *Cohortatione ad Græcos*, ait. Sed illis omnibus vel sanior sensus, vel perversior, à varia interpretatione accedere potest. Plato enim ea omnia sermonibus suis implicuit, ut interdum mens ejus non rectè deprehendi possit. Et quoniam elegantiam sermonis sectatus est, non fortasse ita expressit animi sensa, ut Philosophus in illis pedem figere tutò possit. Ab Interpretum verò commentis toti etiam pendere non possumus; nam & vetus illud hîc obtinet: *Quot capita, tot sensus*; raroque Philosophia adeò illibata & incorrupta servatur. Solet enim ab Interpretibus novarum rerum cupidis, & vanâ gloriâ se jactantibus, illis aliquid affingi, aut per consequentias, non rectè institutas, aliquid colligi, quod fortè Doctore ipsi & Antesignano in mentem non venit, ut abundè ex Aristotele, & ejus Interpretibus patet. Id verò negari nequit, super ista mundi anima, si ea intellectu prædita statuatur, fundatam fuisse, & adhuc fundari, illam Enthusiastarum Physicam, quæ se plerumque in ista principia resoluit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympathicæ, Astrologia divinatrix, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Talismanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ sunt adeò nefandæ præstigiæ, nulla tam supersticiosa & stulta doctrina est, cui patrocinium ex hac opinione peti non possit. Ex ea magnam partem etiam oritur superstitiosa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quod hodiè, per transplantationes, irrorationes, infeminationes, ac similes operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri possunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, Samuel Boulton, suâ linguâ *de Medicina Magico-Physica* scripsit. Sed ista omnia hic alieno loco excutere non est necessarium.

8 Non Platonis tantum sententias breviter recensemus, quantum ad Physicam spectant; nam de cæteris non sumus jam solliciti, quanquam ipse omnia commiscuerit, & continuo sermone implicuerit, nullâ usus legitimâ methodo, aut argumentis demonstrativis, quam ejus ἀπεθόδεσιν taxat, ac compluribus Exemplis probat, Johannes Baptista Crispus, in *Quinario suo primo de Ethnicis Philosophis cautè legendis*. Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus in suâ *Philosophia Platonica Censurâ*, libro Anglicè scripto, & Oxoniæ A. 1667. edito, eleganti sane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam, breviter complexus est, in Physica verò recensenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moyfis, ubi examinat, an ista sit revera talis, qualis habetur vulgò, atque ad partes negantium, concedit; quo tacitè etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui, in *Cabala sua Philosophica super Cap. I. Genes.* consensum illum Platonis & Moyfis sæpè urget. Sed mittamus istam Platonis Physicam, ut ita loquamur, Metaphy-
ficam,

ficam, quæ tamen vel ideò laudem meretur, quod nemo majori studio in ea versatus fuerit, Aristoteles verò eam contempsisse videatur, cum Plato tamen ita in illa versatus fuerit, ut multa in eo sint, quæ consonare cum sacris literis & dogmatibus Christianis videntur, utut Samuel Parkerus in *Tentaminibus suis Physico-Theologicis, lib. 2. c. 3.* existimet, Gentilium Philosophiam & Historiam plerumque Sacræ Historiæ perperam accommodari; rerum verò Græcanicarum & Hebræarum precariam & commentitiam existimet analogiam, quod vel fortuita illa esse potuerit, in ista varietate historiarum & sententiarum, ut fieri non possit, quin analogiam interdum inter se habeant; quam tamen sæpè admodum exiguam arripiant, tum *Aug. Steuchus in libro de perenni Philosophiâ*, quod Trinitatis mysterium è Platonice ostendere laborat (vid. *Dissertatio Parkeri Anglica de Trinitate Platonica*,) tum Vossius & Bochartus. Qui tamen rem ipsam sine affectibus consideraturus est, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipsam illam strictè ita dictam Physicam attinet, quæ versatur circa naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus est subjecta, Platonice doctrina non adeò differt à Peripateticâ. Nam, & materiam, & formam, mundi sensibilis principia cum Aristotele agnoscit. Ex materia & forma producit quatuor Elementa, quorum singulis proprias figuras assignat, pyramidalem igni, figuram octaëdram aëri, figuram icosaëdram, ex viginti triangulis, aquæ, terræ denique figuram cubicam, cœlo autem dedecaëdram. Quæ philosophandi ratio per figuras istas non omninò omni ratione destituta est, & fundamentum aliquod videtur habere in ipsa natura eorum corporum. Quanquam ista *ὡς ἐν πλατέι* tantum dicantur, neque adeò quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis, quò reducendi essent illi conceptus, si vellemus aliquam iis inesse firmitatem.

Ex ista figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actiones deducit. Elementa enim facit, vel subtilia, vel crassa, vel acuta, vel obtusa, mobilia vel immobilia. Ignis illi subtilis est & mobilis, terra è contrario crassa, obtusa & immobilis, aër subtilis, obtusus & mobilis, aqua crassa, obtusa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philosophatus est Plato, quæ non sunt reliquis Philosophis conformia, quanquam hic Platonice Interpretationes & commentaria longius abeant, quam ipse Plato. Doctrina de præexistentia animæ Platoni quoque imputatur, & à Platonice commentatoribus multis argumentis propugnatur, quam etiam hodiè defendendam, susceperunt nonnulli. Ac fuit inprimis circa illud argumentum diligens Christophorus Sandius, qui, in libello suo *de origine animæ*, non ita pridem omnia illa loca, è Platonice, Patribus, imò ipsa etiam Scriptura Sacra, quæ

huc trahi posse videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis respondit; in quo tamen ille nimium sibi nonnunquam indulget, nec satis bonâ fide in locis illis versatur. Legi possunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Oratione sua de præexistentia animæ* Clariss. Jac. Thomafius. Inter Anglos multi sunt hujus doctrinæ patrocinatores, & Henricus quidem Mohr, in Tractatu Anglica lingua scripto *de immortalitate animæ*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de naturâ animæ dogmata amplectitur. Legi etiam possunt, quæ Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animæ præexistentiam affert.

II Cœterum longè plura sunt specialiora dogmata Platonis, quæ omnia docere nimis operosa res esset, omnia autem eò tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, seu quæ demonstrata sit rectè, & percipi distinctè possit. Omnia enim Allegoriis suis, suisque de amore, pulchro & bono notionibus, implicat, quæ aptæ potius sunt animum in excessum quandam evocare, quam rebus ipsis applicare. Quare eum, cum ita phantasmata speculetur potius, quam sensum sequatur, vel Poëtam, vel Metaphysicum, appellaverim potius, quam Physicum. Qui Philosophiam illam Metaphysicam Platoniam carmine comprehensam velit, legat elegantissimos Dan. Heinsii libros *de contemptu mortis*; ubi in Synopsi quâdam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philosophia contemplativa & practica. Quos libros stylo Virgiliano scriptos rectè judicavit Buchnerus, in *lib. de commutatâ dic. ratione*. Versibus Anglicis eam proposuit Henricus Mohr, is scil. cujus exstant tot libri de Philosophia Platonica scripti. Idem quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos scripsit, nempe *Inquisitionem in mysterium Iniquitatis, continentem veram Ideam Antichristianismi*, item *Explanationem grandis mysterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica sua Dogmata passim immiscet; *Dialogos item de Deo*. In quibus Operibus totus in eo est, ut Philosophiam Platoniam repræsentet, velut Christianismo maxime accommodatam. Ac est revera in multis non exigua convenientia, quæ impulit etiam sanctos Patres, ut Philosophiam Platoniam præ cœteris sequerentur. Quanquam & ansam dederit multis Heterodoxa sentiendi, uti Samuel Parkerus in *Examine Theologiæ Platonice* pluribus annotat. Origenes certè documento est, quanto in pretio olim ista Philosophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiæ mysteria multa attulit, quæ etiam pro Heterodoxis habentur. Tale quid ex Philosophia Stoica promiserat Casp. Barthius *Adversar. lib. 3. c. 10.* ubi *de Christianismo Epicteti* librum se scripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & scripta ex doctrina Apostolorum oriunda demonstraturus erat. Sed nos, missâ Platonis scholâ, ad Peripateticam nos convertimus.

CAP. XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS,
VARIISQUE EJUS TAM PROPUGNATORIBUS,
QUAM IMPUGNATORIBUS.

S. 1. *Aristotelica Philosophia fata varia à Job. Launoyo exposita. Operum Aristotelis Editio optima est Casauboniana. Plagii reus est. Scripta de ipso, Librisque ejus ac Philosophia, Historico-Isagogica Ammonii, Pet. Joh. Nunnesei, Oët. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Pasch. Galli, &c.* 2. *Præ cæteris commendantur Franc. Patricii Discussiones Peripateticæ. De Libris Aristotelis Supposititiis, nec non Metaphysicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud secure nimis fidendum. Job. Cratonis prudens de Nova Operum illius Editione consilium. Commendantur Joach. Jungii Notæ in Aristot. inedita, Paulique Sarpii in eundem, ac Philosophos alios, affecta.* 3. *Præ cæteris Physicæ Aristotelicæ Illustratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob Methodum philosophandi ex ipso Aristotele, neglectis Interpretibus, accuratam, eundemque cum Recentiorum Inventis & Experimentis solerter conciliantem.* 4. *Commentatores alii in Libb. Physicos à Spachio enumerantur.* 5. *De Theophrasti, qui Aristotelis fuit Successor, Scriptis, horumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri denuo commendatur, & de corruptelis Philosophiæ Aristotelicæ per Interpretes indoctos, Scholasticosque, differitur.* 6. *Confirmantur illæ Testimoniis Rogerii Baconi, ob interiorum Physicæ ac Mathematicos peritiam, eximiaque Inventis, celebris, simulque de primis Interpretibus Aristotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scholas reductione, agitur. Insperguntur quedam de Telescopiis Bacono ante 5. jam secula, imo, teste illo, C. Julio Cesari etiam, cognitiss.* 7. *Impugnatores Aristotelis Moderni, Pet. Ramus imprimis & Pet. Gassendus, censura acriori perstringuntur, ac criminationes illorum yevixōs confutantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gassendo, ac Job. Riolani de Ramo, parum benignis.* 8. *Aristoteles, contra Veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita statuerunt rerum Naturalium Principia, insurgens, somphistice disputat & incassum.* 9. *Rejiciuntur Tria Aristotelis Principia, Materia prima, Forma & Privatio, spinosæque imprimis ipsius & Scholasticorum sublimitates ac disceptationes perplexæ de materia prima (per quam Deum non intellexit) recensentur, & una cum Henr. Mori materia prima spiritali, ex Atomis conflata, exploduntur.* 10. *Scriptores de Aristotelis & Platonis consensu vel dissensu. Antiquissimus inter Christianos Aristotelis Antagonista fuit Justinus Martyr, cujus Libelli argumentum enarratur.*

VEnimus nunc ad Aristotelicam Philosophiam, quæ postquam diu Platonica etiam in Christianismo regnaverat, ita tandem invasit omnium animos & scholas, ut religioni penè duceretur, vel latum unguem ab illa discedere. Fata verò habuit varia, variaque vicissitudines, quas erudito suo libro *de varia Aristotelis fortuna in Academia Parisiensi*, Hagæ A. 1650. in 4to excuso, prolixè recenset Joh. Launoyus, quem super hoc argumento legisse non erit inconsultum. De eo, ejusque Interpretibus generatim quædam prænotabimus, antequam ad ipsa ejus principia Physica perveniamus. Aristotelis Opera Is. Casauboni industriâ quam optimè sunt edita, cum suis, Adr. Turnebi Juliique Pacii Versionibus, *Volum. II.* Parisiis anno 1639. in fol. estque sine dubio illa editio, de cujus publicatione consulerat Jos. Scaligerum Henricus Stephanus, Socer Casauboni, Epistolâ Gallicâ, quæ reperitur inter *Epistolas Gallicas, ad Josephum Scaligerum scriptas*, ac uno volumine in Belgio editas. De ipso Aristotele gravis solet esse disputatio, an sua pleraque surripuerit, de quâ imputatione videatur Thomafius, in libro suo *de plagio*, §. 364. Egit verò diffuso libro de hoc argumento Franciscus Patritius, quem *Discussiones Peripateticas* inscribit, acerbior, ut videtur, aliquantò quidem in Aristotelem, sed tamen in multis à verò fortè non discedens. *Vitam* Aristotelis Ammonius, seu Joh. Philoponus, Interpretes ejus, descripsit, quem, cum eruditis Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunnescius, qui etiam in libro *de studio Philosophico, seu de recte conficiendo curriculum Peripateticæ Philosophiæ*, multa habet, quæ pertinent ad Historiam librorum Aristotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621. in 8vo prodiit. Jungi etiam huic potest liber Octaviani Ferrarii *de Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Aristotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. in 4to editus, & à Melch. Goldasto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum præfat. *de Disciplina Veterum Philosophorum Cryptica*. Promisit & Philippus Labbaeus, in *Bibliotheca Bibliothecarum* pag. 7. *Syntagma Philologicum de Græcis Aristolis Interpretibus*, cui additurus est Andreæ Schotti *Judicium de variis Aristotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latinisque*. Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui suis laboribus & lucubrationibus Aristotelis libros illustrare conati sunt, alter, quo declaratur, quid sit à quoque ex Interpretibus in singulos Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus à Paschali Gallo è *Bibliotheca Gesneri*, ac subjunctus Editioni Operum Aristotelis Casaubonianæ. Consuli quoque potest Jacobus Gaddius in libro suo *de Scriptoribus*, Tomo I. p. 46. ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë pag. 50. de Avicenna pag. 55. De Boetio pag. 72. de Johanne Grammatico Philopono p. 203. 204. 205. Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris*, Operum Tomo 10. Conringius in *Antiquitatum suarum Academic. supplemento* p. 233. 238.

Præ cæteris legi possunt Francisci Patritii *Discussiones*, ubi de Aristotelicorum librorum ordine, γνησιότητι, omnibusque, quæ eò pertinent, prolixè differitur, tum de Interpretibus etiam, Sectis, Principiis, luculenter agitur, quæ cum Veterum principiis conferuntur. Nemo enim temerè est, qui accuratiorem diligentiam eò in argumento præstiterit, nisi quis fortè suspectum Autorem habeat ex eo, quod Aristotelicæ Philosophiæ paululum infensior sit. Sed sunt tamen, hoc non obstante, multa erudita, ad historiam universæ Philosophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri possunt. Nam si omnia, quæ ad Aristotelem & Aristotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, sed integri voluminis res esset. An verò tot libri, quot ille vult, suppositi sint, nec ipsius Aristotelis, de eo adhuc dispiciendum est. Multæ enim circa eam rem, Disputationes sunt, nondum satis dijudicatæ & compositæ. Recenset & Phil. Jac. Maussacus, in *Dissertatione Critica ad Harpocratonis Lexicon* pag. 382. aliquos libros Aristotelis controversos, de quibus tamen ille nihil definit. De libris *Metaphysicis* Aristotelis publicè combustis, velut aliquo hæresium fomite, legi potest Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici Undecimi*, pag. 155. Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare jussi sunt. Qui Aristotelis Philosophiam, ejusque sententias, perdiscere cupiunt, eos linguâ Græcâ non vulgariter oportet esse instructos; nam qui ex Interpretibus tantum sapiunt, non possunt veram Aristotelis mentem indagare. Ii enim & sibi sapere plerumque volunt, cum interpretantur Aristotelem, & suam mentem in illum inferunt. Quare rectè Medicus doctissimus, Johannes Crato à Craßheim, in Epistola ad Fridericum Sylburgium scriptâ super Editione Aristotelis, quæ est in *Centuria Epistolarum Philologicarum*, quas Goldastus unò volumine edidit, octogesima prima, judicat: *Qui Aristotelem ita in lucem emisserit, ut in eo clarè perspiciantur, quæcunque scripsit, vel conjecturâ eorum, à quibus ipse Aristoteles didicit, assequantur, vel eorum, quos ipse docuit: Præterea intelligatur, quò locò quidque docuerit, quoties, ad quod propositum, usus sit eodem verbo & phrasi: Iste, inquam, ea præstabit, quæ hætenus à nullo præstita sunt.* Sequitur in eadem Epistola porro consilium ejus Autoris, quâ ratione edi vellet Aristotelis scripta. Quod, quoniam prolixius est, illic legi potest. Est verò omnium pulcherrimum, & si hâc methodo Aristoteles ederetur, longè profectò minore cum tædio legerentur ejus libri, atque distinctius omnia collocata haberemus. Qualem Editionem si habuerint Aristotelis Studiosi, facile carere Interpretibus possent, atque sic, ait Crato, occasio respondendi daretur scripto Patritii, quò Aristotelem privat possessione multorum librorum, de quibus hætenus Schola Græca, Arabica & Latina cum cognoverunt possessorem. Quod de Indicibus ait, præclarum est; in primo enim Indice materias omnes selectas annotari vult, secundum tria illa capitâ, quid, quæplex & quale.

Secundo Indice vellet colligi omnes locos similes & contradicentes in Aristotele. Tertius colligat, quibus locis Aristoteles esset usus iisdem verbis & phrasi, præsertim obscurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum sensus; quod si fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia satis observavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Aristotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno usui esse possunt. Notari etiam hic potest, superesse Hamburgi ap. Virum Clariss. Martinum Vogeliū, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Aristotelem, doctas atque eruditionis plenissimas, ut fuit ille naturalis scientiæ præprimis ac Mathematicum acerrimus indagator, sed qui in plurimis ab Aristotele dissentit. Sed pleraque in Aristotele loca quam diligentissimè contulit & examinavit. Edentur eæ, si Typographus erit, qui impensas erogabit. Utinam etiam edita illa fuissent, quæ Paulus Sarpius, doctissimus Vir, non tantum in Aristotelem, sed & in Platonem, cæterarumque Sectarum fragmenta, scripsit, quæ Autor *vite* ejus prolixè commendat p. 130. & 131.

3 E Recentioribus Physicis, qui gustum aliquem habent elegantioris in Physicis doctrinæ, & Experimentorum in hoc negotio non sunt ignari, unicè commendari potest, Honoratus Fabri, Jesuita, qui Hypotheses suas Philosophicas principiis Aristotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholasticorum, sed ad nativum & proprium literæ, textûs & verborum sensum, ut ipse ait in *Epistola secunda ad Paradesium scripta*, num. 4. Sect. 4. *Contendo*, inquit ille, *ac denuncio palam, meam hypothesein verè Aristotelicam, & me ferè in omnibus Peripateticum esse, de quo certè nemo ambiget, qui rem intellexerit ac seriò ponderavit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Aristotelem, norunt.* Erat verò viro isti eâ protestatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicurus, vel Cartesianus, à sui Ordinis hominibus accusabatur, quam ut à se suspicionem averteret, tres scripsit Epistolas ad Paradesium, ejusdem societatis hominem, quibus se purum Aristotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholasticorum, esse ostendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœlestia, quæ ad nova quædam Experimenta pertinent, in quibus liberum se esse profitetur, & veritatem ubique diligere, sive illam in Aristotele, sive in Epicuro, exploret. Cujus viri scripta si quis legerit, mirabitur, si adeò discrepantes à Peripateticorum vulgo sententias invenerit. Nam & in ipsis principiis planè alia interdum ex Aristotelis textu educit, quam vulgò Interpretes, modò verò tractandi utitur Mathematicò, & per propositiones incedit. Causa certe non est, quare Aristotelem deferamus, si hoc modo in Physicis philosophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum substantiales in Aristotele non invenit, ideoque nec illam sententiam approbat. Cæterum perspicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis Experimentis,

mentis, quæ semper immiscet suis propositionibus mihi præ cæteris vehementer placent, quicquid etiam sit de principiis, quibus adeo accommodat novissima illa Inventa, ut non nimium morosus acquiescere illis possit, præsertim cum & in primis illis principiis vix habeant, quare gloriantur præ Aristotele cæteri. Omnes enim hîc in tenebris palpitant. *Operis ejus Physicæ Tomi IV. priores editi sunt Lugd. Gall. A. 1670. in 4to. Quintus autem, five Ultimus, ante istos ibid. A. 1666. in 4to.* Jungenda autem iis est *Metaphysica* ipsius, Principia Physices explicans, & de Extensione, Motu, Figura, Tempore, similibusque, in abstracto agens, quoniam sine hac Physica ajens, quoniam sine hac Physica ejus non possunt intelligi. Scripsit idem *Dialogos* quoque *Physicos*, quibus id præcipuè agit, ut novorum Physicorum Inventa cum Aristotele conciliet, quam ob causam illi singulariter commendandi sunt. Scripsit etiam *Opticam*, plana & perspicua methodo traditam.

De cæteris Aristotelis libris, præter Physicos, nunc non sumus solliciti. 4
In libros Physici argumenti Commentatores Veteres ac Recentiores videri possunt ap. Ifr. Spachium, in *Nomenclatore Philosophico*, à pag. 605. & 608. In libris de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, cælo, mari, meteoris, animâ, sensibus, animalium historiâ, Commentatores vide à p. 617. ad 636. in *problemata* p. 707. in quæ etiam extat operosus Commentarius Ludovici Septalii, in fol.

E Schola Peripatetica veteri etiam Theophrastus est, cujus *Opera* Græcè, 5
Latinèque, adornata sunt à Daniele Heinsio. Edidit verò cum *Commentario* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus de somniis & plantis seorsim extat Comment. Julii Cæsaris Scaligeri. Cæterum magnam librorum copiam scripsit Autor iste. Suntque in Aristotelis operibus multi libri, qui huic Theophrasto adscribi solent. De ejus *libris* integram *Dissertationem* conscripsit Johannes Meursius, quâ ex Autoribus veteribus collegit tantum titulos librorum, quos Theophrastus scripsit. *Libros* ejus de Odoribus notis suis auxit Adr. Turnebus. De cæteris Aristotelis Interpretibus, tam Veteribus, quam Recentioribus, legantur libri, quos supra laudavimus. In Physicis verò omnibus aliis, qui ejus doctrinam sequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*, qui Aristotelem ex ipso fonte interpretatur ejusque Philosophiam, non ex versionibus Arabum, vel Latinorum, sed ex ipso ejus textu, proponit. Quam adeò discrepare inter se nemini mirum esse debet, siquidem ex historia observaverit, quam serò in lucem protracta fuerint Aristotelis scripta, quam segniter, quam inficetè, quam barbarè, conversa fuerint, à Monachis, linguæ Græcæ & Latinæ imperitis. Quos tamen Scholastici sequuti sunt, qui sublesto fundamento superstruentes firma non potuerunt superimponere fastigia, cum aliter sensus caperent, quam sentiret Aristoteles,

teles, ex alieno sensu verò diversa orirentur absurda. Sic, accedentibus monstrosis illis sententiis, quas ipsi excogitarunt, & in Aristotelem intulerant, non potuerunt hinc nisi multa absurda consequi.

- 6 Sed fortassis operæ pretium fuerit illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat ortus & progressus istius Philosophiæ Scholasticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habeatur, nihilominus est quam Peripatetica sæpè, sed longè in diversas vias abit. Ejus rei testem possumus fide dignum appellare Rogerum Baconum, qui circa annum Christi 1270. vixit, & in MSis libris *Compendii Studii Theologiæ*, in *libris Communium naturalium*, in *Epistola ad Clementem IV. Papam*, & in *opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philosophiæ istorum, temporum historiam recenset. Hi libelli in Bibliotheca Oxoniensi asservantur, à viro illo conscripti, qui suo tempore, in ipsa illa crassissima barbarie, summus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imò omnium penè disciplinarum, Doctor, ut hodieque in Physicis & Mathematicis, præ Lynceis illis Recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa sciverit, illa inventa jam tùm possederit vel excogitavit ipse, quæ suo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, nostrâ verò ætate vel primum inventa sunt, & magnò in pretiò habentur, vel inter desiderata adhuc reponuntur. In *Compendio sue Theologiæ* Baconus ait: *Tardè venit aliquid de Philosophia Aristotelis in usum Latinorum, quia naturalis Philosophia ejus & Metaphysica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus nostris translata sunt, & Parisiis excommunicabantur anno Domini 1237. propter aternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione somniorum, qui est tertius de somno & vigilia, & propter multa erronea translata.* In *libro de utilitate Scientiarum*: *Una est, inquit (causa scilicet imperfectionis in Philosophia,) quia Opera Aristotelis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum composita, & ideò non fuit mirum, si eorum non estimabant valorem.* *Platonis enim libros Doctores omnes assumebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco.* *Sed libri Aristotelis non fuerunt tùm temporis translati.* *Nam Augustinus primus fuit translator & expositor Aristotelis.* *Sed in minore & primo libellorum suorum, videlicet predicamentorum.* *Nec fuit Philosophia Aristotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, sicut prius factum est, & ideò sancti, sicut alii, ignoraverunt Philosophiam Aristotelis, cujus usum non habebant, laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Aristoteles persequutus est Platonicas sententias, Aristotelem in multis reprobant, & dicunt, ipsum hæreses congregasse, sicut Augustinus dicit.* Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium à Wood in *Historia & Antiquitatibus Universitatis Oxoniensis*, lib. 1. ad annum 1272. Ubi Autor ille recenset primos ejus temporis Aristotelis Interpretes, Guilielmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Prædicatorem, & inde Pœnitentiarium Pontificis, Cancellarium, & Episcopum in Græcia Corinthiacum, qui, instante S. Thomâ Aquinatâ, Philo-

lofophiam Aristotelicam Latinè reddidit, circa annum 1271. *Analytica* scil. Aristotelica, reliquasque Organi partes. Ante annum ab illo, quem modò nominavi, quadagesimum, perpauci Interpretes fuere, qui in Academia Oxoniensi Logica Peripatetica partem aliquam explicuere, S. Edmundus, Archiepiscopus Cantuariensis, Magister Hugo, Johannes Blond, qui anno 1227. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pulleinus circa annum 1146. Simeon Dunelmensis A. 1164. Johannes Sarisberienfis, Johannes Hantwillus, five Architrenius, vel commentarios scripsere Philosophia Aristotelica, vel in Philosophia Aristotelica gradus & honores ambierunt in Academia Oxoniensi, qui tamen etiam Aristotelis versiones nullas, nisi aliquas corruptissimas habuerunt. Postquam verò jus Cæsareum anno 1149. doceri, tam Oxonia, quam Parisiis, cœpit, adeò deferbuit omne Philosophia studium, & Theologia quoque, ut unice legibus Romanis incumberent, unde divitias & honores expectabant omnes. Quam causam præcipuam ponit Baconus desertæ Philosophia, & corruptarum artium, atque in eam passim in commentariis suis MStis acerbè declamat. Hinc quasi postliminio restituebatur Philosophia Aristotelica, adeò ut hominibus istius temporis quasi novus videretur Aristoteles, ac tùm primum in notitiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per versiones erant corrupta, suspitione gravatus est, quasi Christianismo obesset ejus studium, de quo queritur idem Baconus in opere antea citato. Qui erant ignorantiores, etiam Magiam subesse suspicabantur. Qui doctiores erant, & Exemplaria Aristotelis possidebant, vel ob invidiam supprimebant, vel ipsi ignorabant thesauros suos. Quæ Exemplarium penuria etiam causâ fuit minus cultæ Philosophia Aristotelica, & ab ætate Michaëlis Scoti, h. e. anno 130. ingens fuit. Dogmata autem Philosophia verè arcana erant, & omisiss tam artis, quam naturæ admirandis, vilissima quævis, eaque segniter, & per partes, convertebantur in latinum sermonem, ut integra capita, imò integri sæpè libri, in *Physicis*, *Metaphysicis* & *Logicis*, deessent. Hujus autem generis peccata in materia potissimum Phycis frequentiora fuerunt, partim quid non intelligerent linguam Græcam, partim, quod nec rem ipsam, quæ intelligi absque perfectâ græcæ linguæ cognitione non poterat. Bacono enim recensente, in *Epistola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, quæ linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant latinè reddita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud devenerant; quæ erant jampridem factæ versiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui verò eò tempore vertendis, vel potius corrumpendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recensente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonensis, Michaël Scotus. Alfredus Anglicus five Philosophus, Hermannus Alemannus, Guilielmus

Flemming, Magister Paraficius, de quibus singulis prolixius agit *eo in loco* Antonius à Wood. Rei Mathematicæ profundissima erat ignorantia, atque Baconus *de Perspectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præstitisse, Parisiis verò nihil eâ de re usque ad illud tempus innotuisse, imò Latinos omnes disciplinam hanc penitus ignorare, si tres in Anglia excipias. Addit quoque, *in opere de Perspectivis*, Julium Cæsarem Telescopii ope à Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas spectasse, cum bellum in eam meditaretur, quod certè scire vellem, quo argumento probaret. Nam historiæ omnes silent, & vulgo Telescopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non est. Nam Baco jam tum Telescopium habuit, atque eo usus est, nec tamen se ejus Inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuisse inventum necesse est, cujus tamen notitia nulla habetur. Illi certè antiqua visa est ejus origo, cum ad Julii Cæsaris etiam tempora reducat. Latent sanè interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non esse, vel periisse, putantur. Baconi usus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is verò, ut Opticam suam tueretur, non modò *Ἰαυματρεγία* illis, quæ ad visum pertinent, statuit, statuit, sed, *in opere minori ad Clementem IV.* ait, omnia sciri per *Perspectiva*, quoniam omnes rerum actiones sunt secundum specierum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materias patientes & leges hujusmodi multiplicationem non sciuntur, nisi à *Perspectiva*, nec alibi sunt tradite adhuc; cum tamen non solum sint communes actioni in visum, sed in omnem sensum, & in totam mundi machinam, & in cælestibus, & inferioribus. Quæ verba Baconis aliquid in recessu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curiosioribus; sed tamen nihil sinisterius suspicandum est, cum, quæ illic habeantur, ulterius non sint ad manus. Quæ autem ex eo hîc affert Antonius à Wood, illa satis sanè explicari possunt. Sed ista obiter omnia, quæ tamen non inutiliter hîc adducta sunt. Ad Aristotelem nostrum redimus, ejusque Philosophiam, quæ sequentibus temporibus majores vires sumfit, cum libri ejus è Græco in Latinum converterentur à Viris doctissimis; unde postea sensus Aristotelici melius potuerunt indagari. Postquam Constantinopolis capta est, ex ista ruina ædificatæ sunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim homines eruditi in Italiam concesserunt, & bonorum Autorum copiam secum adduxerunt. Unde postea & correctiora fuerunt Exemplaria, & versiones datæ accuratiores: Quod & rectè notat Gabriel Naudæus *in Additionibus ad historiam Ludovici Undecimi*.

7 Passim itaque per Scholas regnavit tum Aristoteles, nisi quod subinde etiam quidam exstiterint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æquè docti. Quod Physicam ejus spectat, illam quidem adeo non omnibus

bus placuisse, facile credi potest, cum multa in illa contineantur, quæ se omnibus commendare non possunt. Sed qui omnia in Aristotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parum observantes majorum, vel etiam imperiti. Quò enim imperitiores sunt homines, præsertim ingeniosi, quod non omnia perreptarunt hujus Philosophiæ latibula, eò promptiores illi sunt ad dicam aliis, etiam summis nominibus, scribendam. Non erat, quare Petrus Ramus adeò in omnibus sugillaret Aristotelem, qui ipse non meliora, imò longe minora, dedit. Quanquam in *Scholis Phycis*, quæ contra Aristotelem differuit, fidem aliquam merentur. Legi illæ possunt, nam continetur in illis exacta disquisitio eorum, in quibus à veteribus divortium fecit Aristoteles. Cujus status Controversiæ, disputandi methodum, argumenta producta, secundum omnes partes ampliter examinat. Contra verò ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum sententias ab istis imputationibus absolvit, quibus eas oneraverat Aristoteles. De cæteris disciplinis, præter Phycam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non spectant. In iis verò facile quidem primatum, ut ego puto, Aristoteli concedere poteramus, præsertim, quod Practicas disciplinas & Dialecticam attinet, quam immeritò quidem, ut mihi videtur, adortus, & Pet. Gassendus in *Exercitationibus* suis, ut vocat, *adversus Aristotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil sani ab Aristotele dictum esse vult, totam Aristotelicam Philosophiam spuriam esse, Sophisticam, pejorem histrionica, rixosam duntaxat & altercationibus horridam, chimæricam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam, obscuram, multis defectibus insufficientem, superfluis & alienis scatentem, falsitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam, toto *libro I. Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Aristotelis aggreditur, ut quæ nihil, nisi frivola commenta & deliria contineat, ineptè rerum classes in decem categorias distinguat, futiliter, superflue & ridiculè multa de propositionibus, & de utrâque Analyfi, tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam, nullamque scientiam, concluditque Pyrrhonios, qui nihil sciri posse profitentur, naturæ non esse injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in *ἀρχαῖαν Phycam*, in *libros de corpore simplici*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphysicam & moralem Philosophiam*, omisit de amicorum consiliò, eò quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parum stomacharentur, quorum patientia abuti veritus est, teste Honorato Fabro, in *Epistola ad Paradesium secunda*. Qui, eò in locò, ita de isto Gassendi scripto judicat: *Ex hac provincia Gassendus multam laudem non retulit. Non tamen desunt, qui velint, nec ego ipse abnucriam, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averso animo, quo semper in Stagiritam fuit, hoc indulgen-*

dum esse. Omitto aliam causam Gymnasticam, nostris Gallo-Provincialibus satis compertam, quâ factum sit Aquis sextiis, sicuti Bajona, & etiam alibi, ut alienus à novis Magistris animus in eam doctrinam, quam ipsi tradebant, refunderetur. Idem superius: Nihil moror, inquit, Simisciolos quosdam, qui, cum sint levioris armaturæ homines; Stagiram, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non cessant. Sed ne futor ultra crepidam; quanquam fortè acerbius illud melius quadraret; Sus Minervam. Nihil unquam solidius, nihil felicius, nihil præstantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum est; nihil ibi falsum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gassendus exprobrat. Quod Viri istius judicium potius amplecti velim, quam Gassendi sententiam, qui, cavillatorem tantum agens, meliora nos non docuit, quod facillimum esse quis nescit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus serie scribant, nec Methodo Scholasticâ, per theses & regulas, sententias suas proponat, facile à pueris cujusdam argui possunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis est, & futile, cum iis gratiæ potius agenda essent, quod tantarum rerum thesauros nobis conservaverint. Quis enim ante Aristotelem unquam de Dialecticis præceptis in ordinem redigendis cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium istius non miretur, aut beneficium æstimet, improbus profectò & ingratus sit. Absque enim illo fuisset, nemo fortassis extitisset, qui Dialectices præcepta, ac artem istam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineasset. Quod si tam pulchro operi navì quidam inhærent, non ideo exclamare statim debemus, librum esse ineptum & insulsum. Qui boni viri, si absque Aristotele essent, quem nunquam attentè legerunt, in re istâ muti essent, quam pisces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, antea ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis suis, quos ab isto fonte derivârunt, soli triumphare volunt. De Ramo rectè judicat Joh. Riolanus in præfatione *Tractatus de Principiis Physicis*: Petrus Ramus, inquit, *Physicis Sacris vix initiatus, Physicus videri vult, gradumque sibi munit ad gloriam, cum ejus ruinâ, cujus umbram referiet, vel si se ruperit, non possit.* De Physicis quanquam non adeo nunc dicam, in cæteris tamen tam acerbè tractari à Ramo Aristotelem, res est intolerabilis. Et in ipsis tamen Physicis habemus præclara multa, præcipuè *historiam ejus animalium*, quibus certè, velut thesauro quodam parato, uti nunc possumus. Quod in generalibus Principiis sint, quæ desiderent nonnulli, res profectò tanti non est; ut conjurationem aliquam instituamus contra Aristotelem, aut exscindere eum omnibus armis cupiamus. Nemo enim ista, vel Veterum, vel Recentiorum Philosophorum, ita firmaverit, ut nulli disputationi sint obnoxia. Urget ista fatalis quædam obscuritas, humano ingenio vix pervestigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conquiescet, lucem verò ipsam veritatis non assequetur. Sufficit illi quædam ejus senti-

sentire crepuscula, & sub crepera ista luce prominentes veritatis radios: interim in Empirica illa speciali exerceat se quantum potest. Qui Aristoteli, ob ἀμειβομένην indignantur, tamen non ista est, quam isti putant, iis responsum velim, quod Salmasius, in *præfatione funeris Hellenistici*, reprehensoribus suis objiciebat, *pretiosiora esse auri frustra, temere per acervum congesta, quam plumbei laminas specioso quodam artificio fabrefactas & expolitas.*

Nos, missâ historiâ Peripateticâ, ad principia Physicæ Aristotelicæ pedem movemus, cujus commodum esse potest Compendium Fridemanni Bechmanni *Systema Physicum*, in usum Gymnasii Gothani conscriptum, & Jenæ A. 1664. in 8vo, non addito Autoris nomine, impressum. Succincte enim omnia comprehendit, & passim nova Inventa, sententiasque Recentiorum, immiscet. Principia Physicæ positurus Aristoteles, prolixè primùm disputat contra veteres, inprimis ideo eos reprehendens, quod nulla statuerint adæquata Physices principia. In quo parùm sincerè eum egisse, non rectè proponendo illorum sententias, aut peregrinas illis sententias affingendo, etiam ii suspicantur, qui cæteroquin Peripateticæ Philosophiæ sunt addicti. Veteres autem Philosophi ab Aristotele in eo reprehenduntur, quod vel unum statuerint omnium principium, vel infinita. Unum principium Parmenides ex sententia Aristotelis statuebat, idemque immobile; sed tamen vel ex ipso Aristotele patet, eum principia inter se contraria definiuisse calidum & frigidum: E. quò patet, non adeò absurdum fuisse Parmenidem, ut nec fuerunt omnes illi, quos reprehendit Aristoteles, ut unum statuerent principium, unde omnia constituerentur; nisi per unum illud principium fortè intellexerunt causam efficientem, vel materiam naturantem ut Scholastici loquuntur. Aut, si unum aliquod statuerunt, statuerunt vel universum aliquid, aërem, aquam, quod in se continere contraria, aut quod principiis rerum constitutivis esset pro vehiculo. Qui infinita statuerunt principia, non tamen exclusisse putandi sunt Universaliora quædam corpora, aut massas corporum, ex Atomis conformibus compositorum, quæ misti partes principaliores facerent. Argumenta Aristotelis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum, sunt ista: Si unum esset principium, nihil esset in natura contrarium, nulla corporum mixtio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiis contrariis. Cùm enim principia sint, quæ non fiant ex se invicem, neque ex aliis, sed ex iis omnia, necesse igitur est, ut omnia, quæ in natura fiant, sint contraria. Quando verò consideramus rationem, in quâ ponit fundamentum contrarietatis Aristoteles, ea admodum est imbecilla. Forma enim & privatio illi statuuntur duo contraria principia, quæ quâ ratione contraria dici possint, nisi conceptu tantum, non video. Nam sanè privatio nullo modo locum meretur inter principia,

ut parum aliquod non-Ens, cujus nullæ sunt affectiones. Et sanè, si in eo constitisset ratio contrarietatis principiorum, quam facilè fuisset veteribus, etiam privationem suis principiis substernere. Nam & ipse dicere possum, privationem esse principium eorum etiam, quæ sunt solâ primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus misti dissimilares adunentur, oportet prius non esse congregatas. An verisimile est, aliquem tam hebetem futurum, qui nesciat vestem non esse consutam, ut consuatur, lucernam non esse accensam, ut accendatur? Quare privationem rectè despectit Plato. Nec Veteribus ista subtilitas in mentem venit, quibus illa oppositio principiorum consistebat in substantiarum consensu atque dissensu, qui tantum ratione distinguebatur à rebus ipsis. Proprie tamen ille consensus, vel dissensus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius sunt, quæ verè realiter & intrinsecè constituunt corpus. Unde patet, malè disputare Aristotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum sententias, tum quod ratio illa, quâ pugnat, minus sententiam suam stabiliat, quam Veterum illorum sententiæ ipsius Aristotelis opinionem confirmant, qui clariùs meâ sententiâ & rectiùs viderunt, in quo consisteret principiorum contrarietas, quam adeò exaggerat Aristoteles, & velut telum ab ipso hoste petatum, longe minori robore retorquet. Contra illos, qui infinita statuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla sit scientia, ac proinde nulla Physica, utpote cujus principia nesciantur. Quod argumentum quidem, si eo sensu capiant veteres, quo proponit Aristoteles, satis stringit. Quid verò si illi negent, infinita se statuisse? Quid si illi infinitas substantias, ad unum infinitum dissimilare reductas, sciri posse contendunt, quod vel ipse Aristoteles concessit, qui nec ipse omnes rerum formas mente comprehendit, sed ad unam reducit. Deinde & querere hîc posset nonnemo: An natura, quasi consiliabunda, in universi hujus motione, hoc sibi proposuerit, nihil sibi esse efficiendum, quod superaret humanam intelligentiam, deliberansque secum, an principiis finitis, an infinitis, uteretur, tandem statuerit, infinitum esse amovendum, propterea, quod sciri non possit. Infinita autem fortè etiam ipsi non statuerent, quæ nullo comprehensa essent numero, sed, quæ magno & vasto essent numero, quæ propriè non dicenda essent infinita, essent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an absolutè ad ista principia redigenda sint corpora naturalia, quæ generatim præscribit Aristoteles, an non quoque specialiora sint principia certarum specierum & certorum corporum. Quæ infinita si quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creatarum, & corporum mistorum, respectu, non absurdus adeò esset. Quò fortè sensu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cum infinita statuerent principia, quæ quamquam ad generalem illam materiæ & formæ notionem reduci omnia possunt,

sunt, atque adeò istis conceptus terminis ista infinitas describi, nihil tamen veri huic scientiæ subest, neque est accurata quædam rei cognitio, ut merito usurpes hîc illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri, nihil, omnia ficta.

Quod si etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduxeris, nihilo eris sapientior. Nam & hîc omnia perplexa & obscura. Neque enim certi esse possumus, quâ ratione ad hujus vel illius misti compositionem Elementa, aut quâ proportionem, misceantur, neque verosimile est, si naturam rerum consulamus, ex Elementorum corpusculis (quorum & numerus ipse disputationi subjacet) πρώτως composita esse mista. Quid enim verat naturam in mitione rerum uti propioribus quibusdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ cæteris versari industria Philosophi debebat, neque ista consideratio adeò eliminari, ut quæ vel non deceret Philosophum, vel ob infinitatem suam excederet intellectum ejus. Si quis in subterraneis corporibus consideret mineralium species penè infinitas, non est verosimile, illas ex Elementis compositas esse à natura, sed à corporibus quibusdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compositionem principii se instar habent. Hinc rectè à Phycis Recentioribus quibusdam, corpora quædam composita habentur, quædam de composita, id est, quæ è compositis iterum sunt composita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere possumus nova aliqua corpora, quæ & ipsâ externâ facie & modo operandi ab iis differunt, è quibus sunt composita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno isto subterraneo, valdè est verosimile. Quare, qui ista omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, sed tamen fortassis aliqua, atque ex hoc suo examine discet, ad intelligentiam specialissimam Phycam Opus sibi esse infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogismum ingenii institutum, reduci possunt. Atque ista causa est, quod rerum naturam in ipso fundo suo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggressi, quam, generalibus quibusdam conceptibus freti, à præconceptis quibusdam opinibus rerum naturalium veritate fraudari.

Aristoteli principia generationis tria constituuntur, materia, forma & privatio, de quibus omnia confusa sunt & intricatissima, totque hic sunt spinosæ Scholasticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monstrosos istos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum secueris, & in omnes partes versaveris, nihil adeò colliges, quod satisfacere animo possit. De prima materia, Diî boni, quam sunt mirabilis sententiæ, *quas non sani esse hominis, non sanus juret Orestes*, quod è fluctuatione Interpretum facile deprehendas. Materia prima Aristoteli est & non est, Entis larva

larva & simulachrum, nihil actu, omnia potestate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis subjectum, cum ipsa sit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque istæ materiæ Imæ Descriptiones, velut lacera quædam Hippolyti membra, undique ex Aristotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integram ejus definitionem proposuit, quam fortassis nec ipse dare potuit, nec alii daturi sunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus sensibile, interdum illam non omni modo formâ destitutam, sed etiam nullo Entis genere conclusam exhibet, adeo, ut neque sit quid, hoc est substantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Physicis ita definit: *Subjectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum Accidens*; quæ verba cum insit, quid sibi velint, non satis patet, nisi fortè eam ob causam sunt adjecta, ut distingueret à materia transiente, ut est vinum respectu aceti. Addit, *non secundum accidens*, ut ostendat, ex materia & forma unum per se, hoc est unius Essentiæ corpus, non aggregatum quoddam per accidens, conflatum. Interpretes Aristotelici novos hic modos nectunt, & Thomistæ quidem materiam ita esse puram, potentiam existimant, ut omnis omnino actus & existentia sit expers. Alii negant materiam omni actu, saltem Metaphysico, sive Existentia, esse destitutam. Quæ omnia si quis inter se contulerit, nihil tot subtilitatibus subesse deprehendet, quam conceptum aliquem materiæ, qui merum sit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quam summa illa rerum genera, quæ Dialecticis statuuntur, quæ non sunt nisi conceptus de rebus, eum in finem adornati, ut sub eorum classibus res distingui, & in ordinem redigi, possint. Quæ si quis pro principiis rerum habiturus esset, is certè nihil diceret, ut sanè ex tot subtilibus de materia & forma disputationibus nihil firmi solidique possit demonstrari. Ex hac perplexa Aristotelis de materia prima sententia aliqui existimarunt, Aristotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholastici quidem persuadere nobis volunt, quod Aristoteles materiæ primæ creationem ex nihilo agnoverit. Sed certum est, Aristotelem illam, non coeternam tantum Deo, sed increatam etiam statuisse; ac Scholastici quidem ex Aristotele voluerunt reddere Christianum. Ex Aristotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuisse. Quanquam enim de illa occurrant apud Aristotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoscit principium incorporeum, activum, formosum, consilii plenum, fontem boni, atque ita duo statuit principia æterna, quorum unum, quod modò nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima est, principium scil. corporeum, passivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuisse mentem, Aristotelis; quanquam etiam non determinet, quid sit ista materia sua prima. Nam, si materiam chaoticam intelligat, non certè conveniunt illi prædicata

dicata ista, alias sibi contraria. Nec video, quâ ratione tunc Subjectum Generationis dici possit. Qui *Metaphysicas contemplationes* scripsit, Henricus Mohr, Anglus, totus illo libro in eo est, ut demonstret, esse aliquod in natura immobile, quod non corpus fit, & tamen extensum, quoniam extensio ejus animadverti possit, saltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo distinctæ. Illud à materia mobili distinguit, atque adeo putat, rem esse spiritalem, si non ipsum Deum. Hanc tamen non esse materiam primam Aristotelicam, nec subtilem Cartesianam, contendit, sed aliquod à materia distinctum principium immateriale, imò ipsum Deum, quod nescio, quomodo auribus Christianorum insolens est & durum. Id autem miror, quod corporis notionem hîc excludat, cùm tamen extensum agnoscat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate animæ* patet, nec extensionem Spiritibus negat, quos eâdem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixisse, & cum populari suo, Hobbesio. Ille verò materiam primam describit per Phycarum Monadum, (i.e. particularum, adeo minutarum, ut ulterius dividi non possint, vel in partes discerpi) congeries homogeneas, quæ se invicem penetrare, non possunt, nec suapte natura coherere, quæque quantumvis contiguæ sint, sint tamen actu solutæ, & quanquam moveri queunt, quiescentes sunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Aristotelica convenit, quam licet ille genus generalissimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, existimet, non malè tamen possunt prædicata illa Aristotelis etiam in hanc conferri. Eò tamen maximè differunt, quod materiam suam primam mobilem faciat, cùm contrà faciat Aristoteles. Illud infinitum verò extensum immobile facit, unde jam velim explicet nobis, à quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extensum immobile est, ac proinde movendi vim non habet. Meâ quidem sententia materia prima Peripateticâ, ut nudum aliquod figmentum & chimæra, ejiciatur è Phycis. Quæ enim necessitas nos cogit aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut si quæ sint alia corpora simplicia, in qua ultimò mixta resolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, si quis de corporibus simplicibus quærere velit, è qua materia illa sint composita, inutiliter quæret. In mixto corpore tantum quæritur illa proportio materiæ & formæ, in simplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cùm illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas secabit? quis demonstrabit? cogitatione cum Aristotele quidem complecti possumus materiam aliquam communem, Protei instar in omnes naturas versatilem, sed illa nullo modo explicari potest aut concipi. Et quid opus est materiam istam communem fingere, cùm Elementa possint esse prima corpora, ac primo ita creata, ut non statim ad materiam aliquam, vel for-

Hhhh hhh hhh

mam

nam generaliore, nobis abundum sit, ac debet sanè terminus quidam esse inter conceptus & res. Iste est ingenii humani morbus, ut nunquam possit subsistere. Ubi in prima incidit, priora illis, si non invenit, fingit, cum necessario in aliquo subsistendum sit, nisi velimus abire extra naturam sensibilem, super quam tamen fundanda sunt naturæ principia. Ex hac tamen communitate & universitate materiæ, quæ in natura non reperitur, sed in ingenio tantum Aristotelis sita est, multa sequuta sunt per totam Philosophiam Aristotelis paradoxa, quæ, absque hac materia prima essent, facile ruerent, ac ruunt etiam facile, quandoquidem ejus nulla certa est demonstratio. Huic doctrinæ superstructa est illa Elementorum transmutatio, magnum doctrinæ Peripateticæ principium, super quo multa etiam alia fundantur. At ista Elementorum transmutatio, nec re ipsâ demonstrabilis est, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ superstruuntur, sublesta sunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantum persequimur, differendi locus non est.

10 Qui diversitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonice quasi compendio nosse cupit, legat Autores, quos supra nominavimus, qui de differentia Philosophiæ Aristotelicæ & Platonice scripserunt, aut conciliare utriusque sententiam laborarunt. Gabr. Buratellus, in *conciliatione plurimarum Controversiarum Aristotelis cum Platone*, potissimas ejus controversias, per theses & antitheses proponit. Indiculum eorum, in quibus differunt Aristoteles & Plato, texuit etiam Sorellus in *Scientia sua Universali, capite de iis, qui contra Aristotelem scripserunt*. Inter eos, qui contra Aristotelem scripserunt, ex Ecclesiæ Patribus antiquis, est S. Justinus, Philosophus & Martyr, qui ex *Apologia pro Christianis* scriptâ satis celebris & notus est. Is scilicet partem aliquam religionis interpretatus est, impugnare Philosophiam Aristotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæresium promicondam, à Christianis hominibus rejiciendam esse vult. Ac primò quidem incertitudinem principiorum Physicorum, non Aristotelis tantum, sed & reliquorum Philosophorum, ob oculos ponit. Quo argumento persuadere vult, ut potius amplectamur, quæ de re Physica in S. literis docemur, quam quæ à Philosophis, ac imprimis ab Aristotele, docentur, sibi repugnantia falsa & sophistica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, eaque doctè satis, & philosophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Aristotelem scripserunt, falsò sibi gloriam novationis illius vendicent. Apud Justinum enim jam tum potissimum philosophica illa dogmata examinata sunt, ac prolixè disputata. E Recentioribus multi extiterunt, qui Aristotelis doctrinam facto agmine impugnârunt, de quibus *Capp. seqq.* videbimus.

CAP. XIII.

DE RECENTIORIBUS IN DOCTRINA PHYSICA NOVATORIBUS, QUI AB ARISTOTELE DIVORTIUM FECERUNT, ET PRIMO QUIDEM DE BERNHARDINO TELESIO, EJUSQUE PRINCIPIIS.

§. 1. *Philosophia Aristotelica Naturalis Ævo sequiori Monarchia, & per Æg. Romanum, aliosque Scholasticos, corruptela.* 2. *Primus eam inter Recentiores impugnavit, ac Parmenidis vicissim Physicam, duoque principia, Ignem & Terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Telesius, modestè tamen imperfectionem speculationum suarum confessus. Verulamii de illo, ejusque navis, judicium.* 3. *Antagonistam Telesius habuit Martam, Hyperaspisten autem adversus hunc Thom. Campanellam.* 4. *Dogmatum Telesii de duobus principis, Calore, sive Igne, Cælo, & Frigore Terræ proprio, Materiaque, quam, velut tertium, his adjungit, Qualitatibus item horum ac Mixturebus, indeque derivandis omnibus Naturæ Operationibus ac Phenomenis, recensio prolixior, cui subinde Verulamii ac Autoris de iis judicia insperguntur.* 5. *Censura Generalis de Principiorum Naturalium Fabricatoribus, Defectibus illorum ac Vitiis, horumque causis, & Principiorum verorum Inventionis difficultate pene insuperabili.* 6. *Censura & Refutatio Specialis principiorum Physicorum Telesii, cui laus ejus & errorum excusatio subjungitur, adjectis Aristotelis & Cartesii de verorum naturæ principiorum impervestigabilitate confessionibus,*

Recepta fuit Peripatetica Philosophia, penè sola & unica, per universi orbis Academias, tantâ quidem superstitione, ut piaculo simile haberetur, vel latum unguem ab illa discessisse. Quanquam tamen & illi, qui se Peripateticos jactabant, ipsi nesciebant interdum veras Aristotelis sententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex suo ingenio explicabant, omniaque incrustabant ineptis quæstiunculis & vitilitigiis, quæ plenâ manu spargebant Scholastici. Subtiles quidem rerum notionalium speculatores, sed revera solidæ Philosophiæ, præcipuè naturalis, corruptores. Non potui sæpè sine risu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholasticos illos non è postremis, in doctrina physica sua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione fuitiles & inanes leguntur controversiæ, in quibus adeo sudat ille homo, diruit, edificat, mutat quadrata rotundis, ut, in istâ rerum & cogitationum perplexitate, quid sibi velit, non capias. Illi tamen homines tum temporis triumphos ducebant, & mirè sibi placebant

Hhhh hhh hhh 2

Philo-

Philosophiâ hâc imaginariâ. Quare cùm literarum lux affulgeret, paulatim imminuta est horum hominum autoritas, atque isto opinionum regno sunt dejecti, quanquam Aristotelis tamen nomen venerabile semper fuit.

- 2 Tandem etiam ejus doctrina à nonnullis in dubium vocata est, atque inter illos, qui Philosophiam ejus naturalem impugnarunt, primo loco memorandus est Bernhardinus Telesius, Consentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria, Commentarius*, distinctus, qui prodiit Neapoli in folio, anno 1587. Laudari hic Autor vel eam ob causam potest, quod primus ausus fuerit lacertos erigere adversus homines illos, qui uni Aristoteli omnia tribuebant, atque nihil alios sapere credebant. Sequutus est verò, ut omnes Novatores, sententiam aliquam veterem, quam assumpsit, & ratiociniis suis firmavit quasi & fundavit adversus Aristotelem. Nihil enim ab istis Novatoribus dictum est, aut operosis etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui Veterum in mentem venerit, quorum licet Systemata integra non habeamus, quæ ab iis suò tempore concepta fuisse, & in Scholis inculcata, credibile est, fragmenta tamen aliqua nobis servârunt, tum Laërtius, tum Plutarchus, è quibus sagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progressum mentis ab universalibus ad specialia, facile potuit novum aliquod Systema conficere. Noster Telesius Parmenidis sententiam sequutus est. Is scil. duo principia rerum statuebat, ignem sive cælum, & terram. Solem & sidera verum ignem esse asseribat, eumque purum & limpidum, non degenerem istum, qualis apud nos est. Cæterum principiorum ejus perexigua est memoria, nisi fortè in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conscripsit, aliqua Philosophiæ ejus continentur, quæ fortè ab homine Scholæ Parmenidis addicto exscripsit Plutarchus. Nam, ut rectè judicat Verulamius, acutiora in isto libro & firmiora habentur, quam solent esse istius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Telesium, ut ea studiosè arriperet, & strenuè persequeretur, in suis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, destruendo, quam astruendo, esse meliorem. Multis enim dubiis adeò se involuit, ut expedire sese non possit. Estque inter illos, judice Verulamio, qui, cum prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum est, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, misère lacerant & torquent. Quare & ipse Telesius, quasi desperabundus, hanc imperfectionem suorum principiorum testatur, ac voto prætereà ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, & generationibus earum, & mixtionibus, multa esse obscura, fatetur, ac minimè inquirenda, quæque homini nulla innotescere queant ratione. *Utinam, inquit, id otio fruantes, & perspicaciori ingenio præditi, & quibus in summa tranquillitate rerum naturam perscrutari licuerit, assequantur, ut homines non omnium modò scientes, sed omnium serè potentes, fiant.* Quâ ingenuâ suâ

suâ confessione laudandus est Vir doctissimus, præ illis, qui omnino impossibile statuunt, ut id assequantur homines, quod ipsi principiis suis assequi non potuerunt.

Adversus illum scripsit librum, undecim annorum labore confectum *Martha*, teste Erythræo, *Pinacotheca I. Imagine 21.* Quem undecim mensium scripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Telefii propugnator, ut testatur Erythræus, *eod. loco.* *Telefii*, inquit, *ille, nomine audito, ejus Philosophi librum, intra paucos dies decoravit, ejusque philosophandi rationem penitus perspexit atque probavit. Nec mora, undecim mensibus ad Martha librum, undecim annorum labore studioque contra Telefium exaratum, rescripsit.* Qui libri an lucem publicam aspexerint, me equidem latet. Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum est. Si in lucem prodissent, multa utique præclara ex ea velitatione discere poteramus. Subtile enim admodum est Campanellæ ingenium, atque amplissimè per omnia scientiarum latibula extensum, de quo speciatim nobis dicendum erit.

Nunc ad Telefium redimus, ejusque principia breviter atque summatim recensēbimus. Primas constituit formas & substantias, quæ tamen incorporeæ sint, calorem & frigus, quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquò sit susceptiva, ac omnis actionis, expers. Lucem vocat calorem dissipatum, quæ iterum possit per constipationem sui fieri sensibilis, opacitatem vocat destitutionem & confusionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & densum quasi caloris & frigoris texturæ illi sunt, à calore raritas, à frigore densitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis sociat quasi quasdam naturas, priori calidum, lucidum, rarum mobile, alteri oppositas, frigidum, opacum, densum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris scil.,) eminenter tales, ponit in sole, cælo & sideribus. Naturas alterius principii in terra. Cælum enim est è summo calore, materia rarissima & lucidissima, illi confectum: Terra ex frigore quasi constipata atque condensata. In cælo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni insultu principii contrarii liberam; quanquam secundum magis & minus variat: Corpora enim stellata intensius calere, inter stellaria remissius; ipsas etiam stellas aliis alias esse ardentiores, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diversitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non possit ex igne nostro communi. Cælo competere quoque luciditatem, itidem secundum magis & minus, alias enim cæli partes lucidiores esse aliis; etiam stellas, quod viæ lacteæ exemplo confirmat. Cælum quoque habere substantiam tenuem & raram, sed tamen aliâ parte materiæ magis explicatam, aliâ minus explicatam, sortiri. Cælo motum esse proprium, circularem naturâ
Hhhh hhh hhh 3 qui-

quidem suâ, sed qui tamen etiam ab isto ordine nonnunquam divertat. Nam vel latione, vel incitatione, vel obliquitate, differre, ut sit vel celerior, vel tardior, vel spiralis, ex quo motu postea, accessionis scil. solis & recessionis, causas generationis & corruptionis deducit. Ex opposito terræ quoque portionem illam frigidi, intemeratam atque integram adscribit, quæ nunquam penetret ad sedem caloris cælum; in ejus verò superficie, quæ quasi cortex vel crusta terræ est, generationis illum fundum ponit, in quo, velut extremo, concurrant quasi & configant geminæ istæ naturæ, unde ex subactione materiæ fiant ista corpora, quæ fieri videmus, ita, ut singula, sive illa sint vegetabilia, sive mineralia, aliquid in se cæli vel caloris, recipiant, Cælum contra aliquid frigidi, è quorum subactione mutuâ tandem corpus aliquod concreascit; cum pura ista elementa caloris in summa cæli parte, frigidi in ipso centro terræ, conserventur. Atque sic quasi in regni sui inferioribus secura pace fruuntur, cum circa fines perpetuum bellum sit, atque ex eo, prout victoria cesserit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali aliquo fœdere, nihil fieri statuit. Sed imbellius principium necessario servit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Telesius, quanquam titubanter id faciat, & cum hæsitacione. Ulterius modum tradit Telesius, quomodo ex ista lucta, tam fecunda generatio fieri possit; quem ut definiat, primum causas ponit, quare terra jamdudum à sole destructa non sit, vel destrui non possit, cum unumquodque principium semper sibi simile laboret reddere alterum, sol, quantum in se est, terram laboret convertere in solem; ac terra vice versâ solem in terram. Causas itaque impediētes hujus mutationis reponit, 1. in distantia. 2. declinatione radiorum solis à perpendiculo. 3. Obliquitate motûs solis per zodiacum. 4. Celeritate motûs solaris. 5. Contiguitate corporum inter solem & terram, quibus inter mediantibus quasi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex istis causis varias sortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diversas, & perplexas. Fit autem ista operatio, vel per vim caloris, vel per dispositionem materiæ, vel per modum subactionis, quæ tria, inter se connexa, sibi ipsis quasi concausæ sunt. Calor differt vi, copiâ, morâ, medio, successione. Successio variatur accedentiâ, recedentiâ, intentione, remissione, saltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipsi quoque calores inter se, prout gradu differunt, majores minores absorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipso conspirare. Copia caloris demonstrari potest, vel in multiplicatione radiorum solis, vel in perpendicularitate. Mora quoque caloris, quantum efficiat diversitas climatum ostendit, in quibus mora rependit calorem, quem

quem aliâ parte perpendicularitas efficiebat. Medii singularis efficacia est in deferendo calore, unde tot tempestates oriuntur, tot aëris dispositiones sunt, vel salubres, vel noxiæ. Ipsa caloris successio, per motum solis, tot generationum causa est illi. Absque ea enim si esset, non posset tanta esse rerum varietas & vicissitudo. Per eam enim corpus solis se omnibus terræ partibus accommodat, & vicissitudine illâ efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Aristoteles quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum viæ obliquæ solis tribuit. In eo tamen reprehenditur à Telesio, quod generationem seorsim accedentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cum utramque utrique conjunctim tribuere debuisset. Nam, ut accedentia solis quædam generat, ita vicissim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia solis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne nostro habemus, inter quos calores nulla *ἐτερογένεια* est, nisi quod ministerio nostro gradus illi produci non possint, aut caloris istius vicissitudines ita temperari, quemadmodum solaris calor circa terræ corpus dispensatur. Contraria principii, frigidi scil. nulla est accurata apud hunc Autorem dispensatio, nisi fortè ea, quæ de materiæ dispositione dixerat, eò referri velit. Sed tamen distincta hæc considerandi ratio est. Distincta enim est natura materiæ, & illi, quasi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo supplet hic Verulamius Autoris Philosophiam, & ostendit, quid de frigidi natura dicere speciatim potuisset, atque ex ea principiiis suis accommodare. De materia verò non satis certum est, an non dotes aliquas Autor illi adscribat. Quantum enim ex ejus assertis patet, non merè passivè se habet materia, sed aliquid confert ad constitutionem corporis operandam. Qualitates verò generales materiæ Telesio in eo consistunt, ut actionem caloris promoveat, impediat, mutet. Differentias autem constituit quadruplices. Prima est ex calore præinexistente, aut non præinexistente. Existimat enim Telesius, nullum esse corpus, cui non insit aliquid caloris, qui ab adventitio calore ad actiones suas peragendas excitetur suo isto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor est, eò tardior vel celerior est caloris externi conceptus. Secunda differentia est ex copia vel paucitate materiæ; si enim densa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, si laxior, disperguntur. Tertia differentia sumitur ex subactione materiæ, quæ secundum gradus suos multiplex est. Hos gradus constituit: 1. Lentorem, quem vocat materiæ dispositionem, quâ illa, compressionis & extensionis patiens, fluxibilis ac ductibilis est, ac majorem violentiam sustinere apta. Secundus illi gradus est mollities, cum corpus levi etiam impulsioni cedit. Tertius illi gradus est viscositas, s. tenacitas, quæ principium quod-

quoddam floris est. Quartus gradus est ipse fluor, quando facile movetur corpus, atque ægrè definitur & consistit. Quintus gradus est vapor, cum corpus attenuatur in intactile. Sextus gradus est halitus, qui vapor magis est attenuatus. Septimus aër ipse est, quem calore nativo præditum, esse statuit Telefius. Quarta differentiarum ratio est ex clausura vel apertura corporis subacti; aliter enim calor in compacta, aliter in porosa corpora, operatur. Hic verò satagit Telefius, ut omnia principiis suis accommodet, ut expediat modum divortii & separationis qualitatum suarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitatis & mobilitatis, & quaternionis oppositarum, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora sunt calida, & tamen densa, quieta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut quomodo expediri ista possunt, non facile invenias. Hæc in parte infelices fuisse Telefii conatus, tum Verulamius ait, tum ipse Autor fatetur iis verbis, quæ suprà adduximus. Porro subactionis modus triplici dogmate, Telefii absolvitur. Primum est, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia constituatur, non verò æquali potentiâ. Secundum est quod calor actione propria corpora semper vertat in Ens humidum. Calori enim non siccitatem adscribit Telefius, sed humiditatem, quare per illum flamma est omnium humidissima, quod facillimè cedat, & ægrè consistat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuò allicere, depasce-re, extendere: contra frigus agere omnia in siccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob causam succenset Aristoteli, quod non rectè siccitatem cum calore copulaverit. Quod verò interdum desiccantur corpora per calorem, id fieri dicit Telefius per accidens, in corpore scil. dissimilari, partibus, partim tenuibus, partim crassis, constante, eliciendo per attenuationem primò partes tenuiores, unde crassiores se constringant, quæ tamen & ipsæ in humidum cedant, si violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primùm per ignem attenuentur & ejiciantur; si verò fortior calor accesserit, lateritia substantia in vitrum tandem abeat, quod absque fluore confici non potest. Tertium dogma perspicuè distinguit subactionis modum, qui duplex est, vel rejiciendo, vel vertendo, quando scil. calidum & frigidum magnâ mole concurrunt, tum sequitur ejectio (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi verò minori quantitate res geritur, tum sequitur versio: tum enim interimuntur Entia, & naturam potius, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aëris superioribus, qui frigidiores reperiantur, quam sunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad sedem primi calidi propius perventum est, calorem, se colligentem, universam frigoris vim simul ejicere & detrudere, ait, unde & similiter vice versâ in terrâ fieri possit, quod

quod calores vehementiores in profundo ejus sint, quam in superficie. Alter ejus canon est, quod in aperto sequitur ejectio, in clauso versio, quod probat exemplo vasorum occlusorum, in quibus emissio corporis attenuati, sive Spiritus, impedita, isque retrusus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, si corpus adeò compactum est, ut egredi Spiritus non possit. Atque ista ferè sunt, quæ Telesio circa rerum principia visa sunt, quæ cum Parmenidis principiis fortassè conveniunt, nisi quod Telesius illis materiam addidit, in quâ quanquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum esse ostendit, tamen, ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo se explicaret Telesius suis principiis, nisi & materiam agnosceret, quæ quidem frigido suo adeò implicata est, ut separari ab invicem non possint. Neque enim, quid frigidum sit, extra materiam demonstrare potest Telesius, neque etiam ipsam materiam ita distinctam explicare novit, nisi ex illis affectionibus, quæ consequuntur materiam, lentore, viscositate, duritie, mollitie, & similibus.

Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnificat ingenium hujus viri, ut certè absque ingenio confici non potest, quæ de objecto aliquo quasi recens formatur disciplina, ita enim rectè vocari potest. Nam à tot seculis regnaverat Philosophia, vel Peripatetica, vel Platonica, à cujus principiis cum diversum Systema meditaretur Telesius, in omnes partes versare debuit oculos, ne principia semel ab ipso posita fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem penè omnes. Plerique enim primò ponunt principia, atque ut illorum principiorum jacturam non faciant, eaque vera esse ostendant, non ingenium rebus, sed res ingenio, accommodant, cum potius contrariâ ratione agendum esset. Id verò, ut rectè fiat, præstari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix potest. Quanquam proficere aliquo modo possimus, si illa experiundi cura inter multos dividatur, quæ & ipsa res non pauca habet obstacula. Præterea cum dupliciter considerari universa rerum natura possit, vel quatenus Systemate aliquo est ordinata, suisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & hujus globi terraquei massis majoribus, vel quatenus species aliquæ corporum naturalium producuntur, in quibus tam penè Physicorum opera versatur, cum consideratio hujus universi Systematica, & affectiones istæ, quæ universo huic, ob Systematicam compositionem, insunt, comprehendi humano ingenio ægrè possint, omnis eorum industria circa minuta ista occupatur. Et, si vel maximè eorum aliquam habeamus notitiam, particularis illa tantum erit, ac nullis adeò certis principiis fundata, quæ tamen nemo non est, qui jactet, ideòque ingenio nostro succur-

rimus imbecillitati nostræ, & hoc quasi fuce & palpo nobis blandimur, quasi certa quædam & universalia principia in solido locaverimus, cum illa speciem quidem veri habeant, sola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non est falli, cum & ipsi sensus nostri sæpè fallantur. Sed de his frustra fortè instituitur querela, cum veteres istæ naniæ sint, & ab omnibus decantatæ. Est tamen earum ratio habenda iis, qui adeo glorioso animo Mathematicam totius Physices certitudinem jactant. Quare, ut penè omnes, ita & Telesius, in hoc vitium incidit. Omnes, qui secundum sensum solum philosophantur materiæ æternitatem asserunt. Tria videntur esse dogmata, quæ ex fide nobis constant: Primum materia creata ex nihilo; hic stupet & horret omnis sensus & intellectus: Secundumeductio Systematis per verbum omnipotentia. Qui enim secundum sensum philosophantur, statuunt ex potentia materiæ omnia fuisse in Schematismos illos reducta; Tertium, quod Schematismus ille, ante lapsum Adami, fuerit optimus. Sed Philosophiæ illæ vulgares ad nullum horum ascendunt. Hæc quoniam magna fundamenta sunt, necesse est illum, qui istuc non respicit, in multis aliter sentire. Et, si vel extra revelationis principium consideretur hoc universum, quis animo comprehendere potest, quinam post multos seculorum decursus futuri sint universi hujus Schematismi. Aliqua Platoniorum & Stoicorum eâ in re cura fuit, sed omnia mirâ caligine sunt involuta, & potius conceptibus quibusdam inanibus hic indulgetur, cum certi nihil determinari possit. In principiis Philosophiæ naturalis id cavendum imprimis est, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abstracta itaque, & universales quidam conceptus non sunt Entia, ac proinde non sunt principia. Tum & Entia corruptibilia non possunt principii locum obtinere; quare, cum tot sint rerum corruptiones & alterationes, necessarium est, ut unum aliquod sit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid est, vel minimum. At potentiale esse non potest, id enim actu ipso non est, nec potest esse unum respectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere possit, cui quis securè possit superstruere. Ergo natura ipsa nos compellit ad minimum, quod revera esse in natura videmus, cum cætera tantum sint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem sit abstractum, ut quod actum omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque sensui acquiescendum est, nisi quis fortè nulla principia velit, sed unum corpus alteri principium esse statuat, legem verò atque ordinem mutationis tantum constantia esse & æterna. Quam sententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiis abstractis nititur, quæ æterna statuunt homines, cum sint tantum

phantastica, & ab ingenio humano conficta. Eo enim modo dicit exitum tamen aliquem earum rerum esse, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutantur. Cum in principiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, semper occasio nos aliosque vexandi & fallendi subministratur. Quæ sententia Verulamii, quanquam non spernenda sit, vereor tamen, ne illâ abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & constitutionem, ut fundamentum, substernere solent nefariis hypothesebus; facile enim ex supposita ista sententia, etiam constans ille ordo, quem huic principiorum permutatio sociaverat Verulanius, labefactaretur.

Sed ad Telesium nostrum redeamus. Is certamen principiorum suorum tot varietati rerum procreandæ instituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur esse disposita. Nam certè inter cælum & terram, non est ista proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus sit, cælum extensum. Illa extensio infinitis modis superat massam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immensis cælorum orbibus. Quis etiam certâ nobis fide tradet, omnem materiam solidam fuisse in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina est, luna quasi altera quædam terra est, & corpus opacum, ut oculis perspicillo armatis deprehendi potest. Quid jam de cæteris cæli orbibus pronuncian- dum est, qui, ut à visu nostro distant longissimè, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, esse multos in hoc expanso globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in sublunari tantum regione, sed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo satis pateat, frustrâ esse Telesium, in unicum terræ corpus omnem massam solidam compingentem; ne dicam de ipso sole, *διὰ φανος* esse nobis nemo temerè affirmabit, suntque hodie, qui seriò istam sententiam tuentur, corpus solare constare materiâ tenacissimâ & compactissimâ, à perpetuo igne subactâ, &, ut Chymicorum more loquar, fixâ. Adduxerunt Telesium in has sententias præconceptæ opiniones, è Paripateticis, vel aliis, haustæ, de mirâ cælestium corporum subtilitate, calore & quintâ quâdam essentiâ, à corporum mistorum, elementarium naturâ exaltata & abstractâ; quod tamen non nisi ex ingenio nostro dependet, qui omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera sunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum est, ut testantur varia illa à multis conficta Systemata. Prætereâ, si, ex Telesii sententiâ totum cælum, cum omnibus illis sideribus, igneum esset, mirum, quod ex tot ignium con- stipatione jamdum hæc terra flammis non sit absumpta, & in istud humi-

dum suum, flammam scil. redacta, ad quod, quantum in se est, ignis reducere laborat contrarium principium. Nisi Telefio his hypothefibus succurramus, Jordani Bruni sententia, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos soles, multas terras, statuentis, ita, ut ista concertatio calidi & frigidi, & corporum exinde resultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tùm in heterodoxas facilè sententias delabemur, neque tamen securè & certè satis de eo quicquam definiri potest. Neque rectè mensuram iniisse videtur Telefius, cùm poneret frontibus adversis pugnancia principia, cœlum & terram: illud *πρῶτον δεκτικόν* caloris, vel ipsum potius ignem; hoc *πρῶτον δεκτικόν* frigidi, ratione ipsius pugne mutue, unde illa corporum diversitas oritur. Oporteret enim tela utrinque pertingere & ferire scopos suos; quod de sole quidem verum est, ac reliquis corporibus cœlestibus, quorum efficacia ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi sint, qui præfractè id negent. An verò terra vires suas usque ad solem & reliqua corpora cœlestia pertendat, de eo magna dubitandi ratio est. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, è Telefii sententiâ, in hoc naturæ campo, pugnetur, inò ne quidem pugnetur, cùm arma ipsa eminus subsistant. At verò in ipsis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquiescere quis possit, non video, cùm & illa sola non sufficiant; sunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non possunt. Nam quod Telefius ait de materiâ, quod servet se & sustineat, & potius ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeò eam neque calori, neque frigori, deputet, eò ostendit, aliquid etiam virtutis inesse materiæ, quâ ejus destruibilitas impeditur, quâque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immeritò ex agentium numero excludatur, utque plus penè agat, quam ipsa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur ex hypothefi Telefianâ, merum fatum & necessitatem inferre videatur. Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus sunt & consecutaria, neque per excitationem caloris præinexistentis, aut caloris adventitii, sed, prorsus in ipso isto puncto, generantur, ut ex Chymicis operationibus constat. Quorsum referre etiam possis, quod observatur in *Actus Hafniensibus*, Tom. I. *observ. 71.* duos Spiritus frigidos, invicem confusos, flammam edere. Deinde multa sunt, quæ à calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam à causa propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam instituit Telefius, omninò permiscetur & confunditur. De quibus omnibus singulatim dicere nunc non possumus. Laudandus tamen est Telefius, ut vir amans veritatis, & nonnullorum placitorum Emendator, atque adeò ut primus inter eos, qui brutæ auctoritati & opinionum regno se opposuerunt. Neque vitio vertendum ei

ei est, quod, cum in multis satis benè se habeant dogmata ejus, & argutus sit & subtilis, inprimis cum redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ fors omnibus illis Novatoribus communis est. Utut enim se torqueant in cognitione rerum, aliqua fortè, minutiora scilicet & particularia, sic satis interdum cognoscent, cum verò ad rerum summam perventum est, & universalia principia, maguà sæpè spe decidunt, adeoque multa sunt, quæ certitudini isti opponi possunt. Perplacet nobis ingenua summorum Philosophorum confessio, alterius principis veterum, alterius recentiorum Antesignani, Aristotelis & Cartesii. Aristoteles enim, in *Meteorolog. lib. 1. cap. 7.* evidenter ostendit, de iis, quæ sensui pervia non sunt, satis esse juxta rationem demonstratum, si ad id, quod fieri possit, ea reducantur. Unde patet, Aristotelem maluisse in rebus sensum excedentibus opinari, cum scire non liceret. Sed tamen insignis ille paralogismus erat, à possibilitate ad existentiam rei argumentari. Similiter & Cartesius, ingeniosissimus ille principiorum ex abdito exstructor, hoc Philosophiam suam Corollario claudit: *Quamvis fortè hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideò concludi debet, ipsas revera sic factas esse, & satis à me præstitum esse putabo, si tantum ea, quæ scripsi, talia sint, ut omnibus naturæ phenomenis accuratè respondeant; hoc enim ad usum vitæ sufficiet.* Quam ingenuam viri illius subtilissimi confessionem, vellem considerarent isti Scholæ ejus discipuli, qui mordicus adeò defendunt Cartesii sententias, & in præjudicium sæpè fidei Christianæ eas ulterius tendunt, quam ipse voluit extensas, ac meras in naturalibus demonstrationes jactant, præ quibus dissentientes contemnunt, quasi rectâ ratione uterentur, nisi Cartesianâ utantur. Ipse enim longè modestior fuit suarum sententiarum æstimator.

CAP. XIV.

DE FRANC. PATRITII, THOMÆ CAMPANELLÆ ET HIERON. CARDANI, PRINCIPIIS PHYSICIS.

S. 1. Franc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Justi Lipsii in *Parallelis* ejus *Militares Plagium*. In *Physicis* Aristoteli se opposuit, & Bernh. Telesii *Principia duo, Frigus & Calorem, amplexus, Lucem bis, Spatium & Fluorem, superaddidit. Philosophandi ratione utitur intricata & ἀπερόδοτος.* Adversarios habuit Theod. Angelutium & Jac. Mazonium. **2.** Hier. Cardani Ingenium portentosum, mixtaque doctrinæ ac sapientiæ stultitia. Demon familiaris falso ab eo jactatus. Controversia cum J. C. Scaligero, Sophi-

stice ipsum aggresso. Dogmata Physica singularia. Scripta Physica. Metoposcopia illi supposita. Jactantia ejus de Inventis suis contra Plagiarios. Thema Christi Natalivum aliis ab eo subreptum. Liber de Vita propria. Laus Proxenetæ ejus de Arcanis Politicis. 3. Thome Campanellæ Ingenium mirabile suspitione Magiæ oneratum à Theologis Adversariis. Diss. ejus de Libris propriis. Paradoxon de sensu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defensum, fusius refutatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiora recensentur, opinionesque Physicæ & Astrologicæ singulares obelo notantur.

QUædam Telesii principia sua fecit Franciscus Patritius, Philosophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritissimus, & quod mirandum est, negotiis plurimis districtus & occupatissimus, tot ac tam varia scripsit. Præter Philosophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa scripsit Italicâ linguâ. *Paralleli ejus Militares*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quô librô magnum fundum subministravit Justo Lipsio, qui, illum in aliam orationis faciem convertens, penè totum exscripsit, quod & Josephus Scaliger alicubi in *suis Epistolis* observat, estque eadem de re aliquid inter *Excerpta* ejus consignatum. Magnum certè ingenium ostendit in *Discussionibus Peripateticis*, in quibus, vel integros libros Aristoteli falsò adscriptos monstrat, vel omnia aliis Philosophis erepta. Quas Aristotelis sententias cum convulsisset primum, substituit deinde *novam* suam *de Universo Philosophiam*, in qua principia caloris & frigoris retinet ex Telesio, sed lucem, spatium & fluorem, addit, ut principia oberrantia. In luce verò, ut principio primo visibilium, copiosus admodum est & prolixus, quam unâ cum tenebris faciem caloris & frigoris constituit, ut loquitur, eorum verò operationes, motum & quietem. Cœli rotunditatem & orbes, eorumque densitatem, vel tenuitatem, contra Aristotelem negat. Ignem sublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit sua dogmata, quam ipse Telesius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem sectatur. Ad Autoritatem tamen veterum omnium Philosophorum provocat, illisque Philosophiam suam consentaneam, atque adeò veram illam & unicam, asserit, ac Pontifici Gregorio XIV, & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob causam inscribit, ut, ejecto è scholis Aristotele, veram illam veterem Philosophiam ac divinam, se illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Aristotelis auctoritatem convellere potuit, quæ altius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque sanè causa erat, quare, relictâ Aristotelicâ, Patritianam illam Philosophiam amplecterentur,

tur, quæ discursibus quibusdam constabat, non verò in istam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Aristotelica Philosophia. Perpetuas habuit cum Theodoro Angelutio, Philosopho ac Medico Patavino, de naturali Philosophiâ, & cum Jacobo Mazonio de morali, controversias, suntque ab illis libri Eristici conscripti, qui in Bibliothecis passim latent, neque adeò ad multorum conspectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis, multa nova meditatus est; *de Historia scribenda* etiam Dialogos scripsit, & *Commentarium in Polybium de Militia Romanorum*. Protulit è tenebris antiquitatis *Commentarium Græcum Joh. Philoponi in Metaphysicam Aristotelis*, quem etiam in latinam controversum à se emisit. Unde videri satis potest, magnum fuisse hujus viri & vastum ingenium, per reconditas etiam scientias diffusum, quod tamen in Physicis contemplationibus sagacitate multum concederet Telefio. Vix enim fieri potest, ut actionibus, per tam vastas meditationes distractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus possit.

Hieronymus Cardanus, inter lumina sæculi meritò numerandus, Philosophiæ naturalis suò tempore magister fuit, vir prodigiosus in omnibus omninò scientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philosophus, quod ostendunt vasta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congesta, in quibus ut multa sanè sunt acutissima, ac profundi judicii specimina, ita non pauca valdè stulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, somniis, ostentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque superstitionem pronus fuit, ut in suspensionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeò sæpè in scriptis suis Dæmonium illud suum nominet, velut monitorem aliquem & Doctorem suum. Quâ imputatione tamen eum liberat Naudæus, tum in *Apologia sua omnium Magiæ accusatorum*, tum in *vita ipsius Cardani*. Ac res sanè ipsa ostendit, vel ridiculam fuisse Viri istius persuasionem, vel stultam istum gloriam affectasse, si persuadere posset hominibus, à genio se quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in adibus auditi, ubi somnium aliquod habuit emphaticum, omne id genio suo monitori tribuit Cardanus. Quod si semel aliquis memorabilis eventus ista præfagia sua erat subsecutus, quod tamen casu contingere poterat, statim genium suum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficisci credebat. Quod si ridicula hæc quis suo loco habeat, in cæteris admodum cordatus, eruditus & sagax est. Nam certè, quæ Jul. Cæs. Scaliger contra illum adducit, meris sunt sophismatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. Iis tamen respondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentiâ & ingenii acumine Scaligero inferior, libro,

cui

cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate*. Cœterum, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantum notitia haberi potest, cum Systema Physicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam specialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex istis ejus libris colligitur, hæc præcipua sunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa constituit, aërem, aquam & terram: Ignem sublunarem ridet, astra minus magisque calida statuit. De quibus sententiis, in *libris suis de Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis *pleraque naturalis doctrinæ capita* attingit. Physici argumenti libros permultos scripsit, præter dictos *de subtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hætenus inedita fuit, edita verò à Gabr. Naudæo in voluminibus omnium Operum; suntque inter eos *liber de Secretis, de aqua vitali, sive æthere, Θεογνώσκων libri de tranquillitate, vita producenda & animæ immortalitate &c. de aceti natura, de vocuo. Metoposcopia*, quæ seorsim prodiit Gallicâ linguâ, Cardani non videtur esse, & ab alio potius conficta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilius esset. Cœterum magnificè admodum de se sensit Cardanus *Lib. 7. de rer. variet. c. 33*. Negat se quicquam, ab aliis inventum, sibi ascribere, cum sufficiant sibi propria; conqueritur potius *lib. 1. de subtil. fol. 14.* esse, qui Cardani nomine suppresso, inventa ipsius sibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui nescirent, inventa Cardani talia esse, ut à nullo inveniri potuerint, qui non jam famâ egregiâ cognitus esset. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Christi Salvatoris ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter dissimulavit; quanquam à censura Ecclesiastica vehementer vexatus, ut solus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque sublunarem ante illum jam impugnârat Laurent. Valla *lib. 1. Dialect. c. 11.* Sed id fortassis fugere potuit Cardanum. Si rectè memini, etiam Telesius de eo quid monuerat. Legi potest ipsius Cardani liber, quem *de vita propria & libris suis* scripsit, quò multa continentur ejus viri consilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam stulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profectò sunt, quæ scripsit, nec credidisset aliquis, hominem Scholasticum in tam profundas speculationes de rebus practicis se immerfisse. Liber ejus *de Arcanis prudentiæ civilis*, quem *Proxenetam* inscribit, aureus est, & multa continet dolorum & stratagematum, quorum usus est in vita civili.

- 3 Thomas Campanella, Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & fortunæ homo, omnium penè scientiarum ad suos sensus reformator, acerrimi tamen ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in se provocarit. Occasionem, quâ inclaruit primò ejus fama, ostendit Janus Nicius Erythræus in *Pinacothecâ primâ, Imagine 21.* Scilicet in disputationem cum Theologis inci-

inciderat, qui cum ægrè ferrent, ignorantiam suam à Campanella taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæsitores fidei, illum Magiæ incusantes, quasi ope Dæmonis sciret, quod sciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Dissertatio, quæ edita est inter varios illos Autores, qui *de studiis instituendis* scripserunt, ac uno Volumine Amstelod. anno 1645. in 12. prodierunt. Scripsit *de sensu rerum librum*, in quo omnibus omninò rebus sensum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgò habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum est, quod, quoniam effectus sentiunt, ideò & causæ, ac propterea Elementa ac mundus, sentiunt. Cui quidem responderi facile potest; neque enim animalia ideò sentiunt, quia ex Elementis composita sunt, sed quia Spiritus ille sentiens per traducem, mediante semine propagatus est. Quod si ad primum animalis ortum respicit tempore creationis, neque sic efficiet ex Elementis composita esse animalia; quæ & ipsa à multis in dubium vocantur, & si vel maximè essent, tamen neque tum primum animalibus principium dedisse, credibile est. Potuit enim idea aliqua, vel spiritus quidam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, causam primis animalibus dedisse. Neque sanè à Philosopho expediri potest aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinent. Neque hic canon perpetuæ veritatis est; *Illud, quod est in effectibus, esse etiam in causis*, præcipuè causis corpus aliquod constituentibus intrinsecè. Namque ex ignobilioribus, inter se mistis, interdum nobilius aliquid exurgit. Sice. g. ex variis nutrimentis animalium, fæno, frumentis, &c. sanguis generatur & Spiritus animales longè nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde sunt fabricati: In iis enim apud animalia sensus consistit. Prolixè evincit Gassendus in *Philosophia sua Epicurea*, ex rebus insensilibus posse fieri sensiles, quod immeritò refutat Antonius le Grand in *libro de carentia sensuum & cognitionis in Brutis*, pag. 49. Sensum quoque ita definit, ut nec discursum à sensu excludat; quomodo totum mundum animal facit, omnesque ejus partes. Hinc aërem quoque sentire statuit. Quò fundamento posito, nihil tam absurdum est, quod non patrociniū ex ista hypothese inveniatur. Prædicere itaque futura, videre absentia possumus, quoniam sentit & intelligit aër, qui nostro sensui illa communicat. Jam itaque Specula magica, & quicquid est divinationum, hanc hypothese salvantur. Cui fini etiam videtur hunc Tractatum scripsisse, ut patet ex *libro ejus ultimo*, qui est de Magiâ. Porro etiam illi, qui occultas interdum causas, vel ob stuporem non assequuntur, vel ob ignaviam assequi nolunt, pulcherrimum hinc ignorantie asylum inveniunt, si ad sensum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipsi explicare non possunt. Illos ridet Campanella, qui propterea sentire cor-

pora negant, quod non habent sentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeò absurdum est. Sensus enim referunt se ad sensoria organa: atque ubi illa non sunt, nescio quomodo sensus ipsi concedi possint. Quod enim audimus, quod videmus, id mediantibus organis nostris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis destitutis, dicere non possumus, ea audire, videre aut sentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum vel interno, vel externo, sensus illis tribui possit, cujus formalem rationem in contactu statuebat Campanella. *Non propterea, inquit, ille, vento negandus est motus, quod careat pedibus, non igni manducatio, quod careat dentibus.* Quæ argumentationes admodum elumbes sunt. Non enim omnis motus à sensu dependet. Qui igni manducationem tribueret, insanus esset, nisi poëtice loquatur ac tropicè. Ignis enim movet tam particulas congeneres; quod quomodo manducationi compari debeat, non video. Plantis quoque sensum adscribit, eam etiam ob causam, quod habeant organa sentiendi, fibras, nervos, succum nutritium. Cui etiam sententiæ adstipulatum fuisse nuper Franciscum Redum in lib. de generatione insectorum pag. 258. apparet; Scripsit item Campanella *Disquisitiones Physiologicas*, magnum volumen Parisiis in folio editum, in quo multa continentur rara ac curiosa. Scripsit in *Philosophiam realem Epilogisticam*, ut vocat, constantem partibus quatuor, quarum prima est *Physiologia*. Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia activa statuit, in quo *Telestium* sequitur. Vanitatibus Astrologicis supra modum fuit deditus, & ipse nova quædam principia in illis excogitavit: Non enim satis ante nugarum erat. Scripsit & singularem *de fato Astrologico evitando* librum, quod argumentum nemini hætenus Astrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipsas suas hypothesès Astrologicas, docuit, adeoque fatum fato elusit. Referente Erythræo, scripsit *ingens Opus de reformatione scientiarum*, decem in codices divisum; quorum singuli plures in partes distribuuntur. Non memini verò illud opus ea serie prodiisse. Quæ ab illo edita sunt, carptim & per partes prodire, non illo, sed Tobia quodam Adamo curante. Aliqua etiam a Jac. Gaffarello edita sunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, seorsim prodierunt, quæ plena sunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque sensu suo abundat, ubi, nescio, quâ intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familiâ, tractare instituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum existimo. De *Politicis* ejus vide judicium apud Bœclerum in *Comment. ad Taciti Annales*, pag. 101.

CAP. XV.

DE JORDANI BRUNI, ALIORUMQUE
RECENTIORUM, PRINCIPIIS.

S. 1. *Jordanus Brunus, multitudinis Mundorum & Solium innumera assertor, sententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem Mundorum, ac Lune, aliorumque Planetarum, cum terra ὁμογεύειαν, ante illum Nic. Cusanus & Nic. Copernicus, post ipsum autem Galileus à Galileis (Palinodiam canere coactus,) Joh. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, alique Mathematici, iidem defenderunt. 2. 3. David Gorleus & Carpentarius, Novatores Physici, quorum Paradoxa recensentur. 4. Thom. Hobbesius, Novator, tum in scientiis aliis, tum in Physica, in qua omnia a motu, non tamen primus, uti jactat, derivavit. Dogmata Paradoxa & profana plurima, ipsumque Scepticismum Moralem, propugnat. Elementorum ejus Philosophicorum recensio Summaria. 5. Rob. Fluddius, cujus Philosophia est Enthusiastica. Somnia ejus Pi-
Eturaque nugaces, de causis Morborum, Principia illius Catholica Medico-Physica sunt virtus Septentrionalis & virtus Australis, sive rarefactio & condensatio, quæ Ken. Digbæo etiam arriserunt. Magicarum rerum in eo studium. Cogitationes à Genitalibus cerebri credit produci, eadem ratione, qua Morbosus in Carm. de Ente Rationis jocosè finxerat. Ridicula divisio Morborum. De Principiis ipsius Naturalibus, confuse admodum expositis, judicium. Adversarii ejus, Pet. Gassendus, Mar. Mersennus & Euseb. à S. Justo. 6. Henr. de Rochaz, Gallus, Physicæ & Chymia Reformator, cui Aqua est omnium corporum Materia, alia ejus Paradoxa. 7. Guilh. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennertus & Joh. Sperlingius.*

Jordanus Brunus, Nolanus, sub superioris sæculi exitum, partim prosa, partim carmine, explicuit sua principia, Lucretium eò imitatus, qui carmine Physicam suam doctrinam proposuerat, quanquam à Lucretiano stylo, quem imitatur, multum discrepet. Ejus doctrina, in libro *de immensis & innumerabilibus, seu de Universo & Mundis*, proposita, toto libro (carmine scripto, Scholiis autem soluta oratione illustrato, & Francofurt. A. 1591. in 8vo edito) id agit, multos esse mundos, imo innumerabiles, quos in duos tamen classes distribuit, aliquos Soles vocans, aliquos Terras. Stellas fixas ait meros esse soles, suâ congenitâ luce radiantés. Reliqua corpora, quæ alienâ luce splendent, sive illa videri possint oculis, sive ob distantiam non videri, terras vocat. Singulis solibus suas esse vult Lunas,
Kkkk kkk kkk unde

unde singulare aliquod Systema conficiatur. Ita Sol, stella fixa, plures sibi adjunctas habet lunas, sive terras: Venerem, Lunam in specie dictam, Martem; qui Planetæ omnes secundum phasés variantur; unde constat, corpora esse lunari similia. Atque istorum Systematum infinita esse pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora, solis & terræ, se habent, ut principia activa & passiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes subire existimat. Non sunt ejus fundamenta & rationes omnino nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique disputat, & versantur in ista sententia Galilæus, alique Mathematici, qui, quanquam non ita disertis verbis omnia pronuncient, tacite tamen cum illo conspirant. Sed ille miser vivicomburio sententiarum suarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam esse credo; neque enim Atheismi crimine suspectum eum scripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora sunt Mathematici, qui totum Orbis Systema reformârunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Systemate suo publicaverat, quo posteriorem se alicubi conqueritur Brunus, cum prior ipse in cogitationes istas devenerit. Sed tamen ante Nicolaus Cusanus, Cardinalis, similibus quibusdam cogitationibus ansam dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonstrationes rem deduxit, ut eò quidem nomine Copernico gloria sua salva sit. Qua de re ulterius legi potest Petrus Gassendus in *descriptione vite ejus*, uberrimè institutâ. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annum in orbem, ac tertium libratorium, attribuit sole in centro mundi constituto. Galilæus postea, in *Dialogis suis*, rationibus hanc sententiam probatum ivit, qui orbem terræ à corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripsit & Joh. Keplerus opuscula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud est, quod inscribitur *Somnium* Kepleri, sive *Opus posthumum de Astronomia lunari*, in quo habetur descriptio cujusdam fabulosi itineris versus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere possit in luna versantibus, quæque illic animalia habitare possint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter suum Ecstaticum* confecisse verosimile est, Librorum suorum omnium, me judice, optimum, in quò à Genio Cosmiele ad varios orbes cœlestes se deductum scribit, ac multa illic notasse & vidisse incredibilia. Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kircherò esse sententiam, quod corpora illa cœlestia non sint ita simplicia, ut vulgò creditur, sed suis quoque ex Elementis composita. Varios passi sunt insultus omnes à Theologis, ac Galilæus quidem adactus fuit, ut Palinodiam caneret. Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella scripsit, & Sebastianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex sacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed ista ad principia Physica propriè non spectant, Incurrit
etiam

etiam Kircherus Religioforum quorundam censuram, adversus quos *Apolo-
giam pro Itinere Ecstatico* edidit Casp. Schottus, Herbip. 1660. in 4to. Joci tan-
tum gratia scriptus est liber Lusitanicus de homine lunari, in alias etiam lin-
guas translatus (de Mann in de Mann) Belgiceque excusus Amst. A. 1651.
in 12. Autor tamen figmento illo, habitari posse lunam, ostendere voluit.

David Gorlaeus, Ultrajectinus, *Exercitationes Philosophicas* scripsit, quæ 2
editæ sunt post mortem ejus, Lugduni Batavorum Anno 1620. in 8vo, in
quibus plurima, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit*. Postquam
de Metaphysicis egit, ad Physica procedit, agitque de proprietatibus corpo-
rum secundum variorum sententias, partim novas, partim innovatas. For-
mas Substantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram &
aquam, constituit, Ignem, è substantiarum classe extrusum, accidentibus ad-
scribit, cælum nihil, nisi aërem expansum, esse vult.

Nathaneel Carpentarius Anglicus, ut quidam volunt, *Philosophiam libe- 3*
ram, uti vocat, scripsit, in quâ multa Paradoxa adstruuntur, quæ revera istud
nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil esse ait, omnes
res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Telesium in eo secu-
tus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa Para-
doxa sunt, ita non pauca vero consentanea.

Thomas Hobbesius, Anglicus, in Physicis, Mathematicis, Moralibus ac 4
Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Physica attinet, è doctrina
de motu omnia demonstrare laborat, atque, in *Epistola ad Sam. Sorbierium*,
Tractatu de natura aëris præfixa, primum se jactat, qui ita in Physicis philoso-
phari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Cartesius, alique, moveant.
Cæterum de hoc Autore in universum tenendum, mirabilem esse ingenii
ejus ad paradoxologias propensionem, quanquam ab illo non pauca sint
argutè satis excogitata & inventa; in Mathematicis præcipuè, in quibus ta-
men Joh. Wallisio, Matheseos Professori Oxoniensi, sæpè vapulat. Longè
tamen plura in illo sunt erronea, profana, & quædam nescio quomodo fa-
natica. Ejus Opera omnia prodierunt Amstelodami apud Blauwium anno
1668. in 4to. Indicem in ea debemus Achilli Epsteinio. *Elementa Philosophiæ*
scripsit, atque in III. Sectiones divisit, *primam de Corpore, secundam de Homine,*
tertiam de Cive. Prioris Sectionis partes facit quatuor. Prima illi dicitur
computatio five Logica, ubi de Philosophia agit in genere (cujus planè
ineptam suppeditat definitionem,) de vocabulis (quorsum refert Notio-
num doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propositione (ubi de
Enunciationibus, Æquipollentiâ &c.), de Syllogismo, de Methodo. Pars II.
Philosophiæ illi Prima est, quam in locum secundum conjecit, eam fortè ob
causam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon

Philosophiæ haberet. Hic agit 1. de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & speciebus quantitatis; Tertio de causâ & effectu, ubi de actione, passione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverso; Sexto de quantitate; Septimo de Analogismo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis, Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figurâ. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geotria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenis, ubi primo de sensu & motu animali, Secundo de universo & sideribus, Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de sono, odore, sapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione secundâ de homine pauca admodum habet, de ipsius constitutione & naturâ, plura toto libro de naturâ visionis affert, & planè ἀμεθοδως integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non possit, doctrinam illam benè ab ipso esse excultam. In Tertia Sectione de cive, novam sibi viam invenisse visus est, quâ demonstraret Monarchiam. Liber ille Paradoxis sententiis plenissimus est, uti & alter, qui illi subjungitur sub Titulo *Leviathanis*, in quo monstrosa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Physica & civilia. Si verò verum fateri velimus, ille Scepticisini Moralis propagator est, quò perniciosior doctrina in Societatem civilem inferri non potest. Multos habuit è popularibus suis Antagonistas, de quibus hîc differendi locus non est.

Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam è Gallis, quorum adeò celebre nomen non est; neque adeò nova quædam principia invenerunt, quam quod è Veteribus quædam recoxerint, aut aliâ formâ proposuerint. Quidam etiam confusè omnia tractarunt, & partem tantum aliquam doctrinæ naturalis attigerunt. Fuit penè Enthusiasta in Philosophia naturali Robertus Fluddius, Vir cætera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbiorum & Cabalistarum dogmata resuscitavit, multa ipse commentus est, ut habebat ingenium phantasmatum valdè fecundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum repræsentat, tum alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus est, quomodo de causis morborum philosophatur, ubi aliquod sanitatis fortalitium depingit, atque circa quemlibet fortalitii angulum angelos custodes disponit, & morborum quasi averruncos, quorum etiam nomina novit, *ceu digitos unguesque suos*, in magnam credo eorum familiaritatem admissus; His opponit è Dæmonum grege Genios illos morbificos, qui à partibus ventorum cardinalium morbos singularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore squalentes & larvatos, & nescio quos vultus imitant-

stia signa ferarum. Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locustæ, vel crabrones, atque hic singuli penè morbi suas figuras habent; tanti est sapere. In omnibus his commentis non tamen nihil planè est, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium *μηχανικώτατον*. In omni Mathematicos parte quædam scripsit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ postea Kircherò, aliisque, in prædam cesserunt. Duo principia illi sunt quasi Catholica, in quibus universam Physicam suam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Australis, secundum quas omnia disponit. Virtus Septentrionalis est illi principium condensans, virtus Australis principium rarefaciens. Quod idem est, ac si quis rarefactionem & condensationem principia Physices statuatur, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento versatus est, & pulchrius principia ista ornavit, atque omnia Physices *Φαινόμενα* ad ea reduxit, in *Demonstratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice scripta, & Latine etiam Paris. A. 1651. in sol. ac Francof. in 8vo, cum gemina *Prefat. Metaphysica* Thomæ Angli, Digbæo *ὑποψύφῃ*, edita, *Tractatu priori*. Cui *Demonstrationi Libros V. Institutionum Peripateticarum* addidit, ut manifestiorem redderet suæ Philosophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ institutam vult esse) cum Aristotelica convenientiam. Ac sunt profecto, in quibus Digbæo, quam Cartesio, malim subscribere, etsi hic in aliis oculatior fuerit. Idem est, ac si quis calorem & frigus principia naturæ statuatur, vel ignem & terram secundum Telefium, adeoque hic non nisi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philosophia cramben eandem sæpius recoqui, ac easdem carnes opponi, variatis iusculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta sunt, ac edita Londini, sed rariores sunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quædam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quò nomine etiam malè apud populares suos audivit. Primæ quoque illorum Editiones sunt optimæ, quod in posterioribus multa sint omissa. *Philosophia Mosaica*, Goudæ A. 1638. in sol. impressa, rarior est, & inter Pontificios prohibita. Nullum non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Astrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & similibus variis vetitisque artibus, sua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & speculationes illas rationum, mirificè quodam in loco, videlicet in libro *de mysticâ cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque sexûs, quod processus quidam & sinus, eum in modum, figurati sint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in fabâ, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum visum est, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* scriberem, & ferente ita genio carminis, joci gratia finxissem, illic generari En-

tia rationis, postea, cum incidi in istum Fluddii librum, quod ne somniando quidem cogitaveram, invenisse me serio hæc asseri à Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta est Paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & divisiones. Legatur liber ejus *de morbi essentia*. Ratione totius Macrocosmi dividit morbos in Empyreos, æthereos, Elementares, tenebrosos in plagâ Septentrionali procreatos, tenebrosos ex plagâ occidentali ortos, præternaturales æstuosos ad plagam meridionalem spectantes. Ergò Sphæricâ nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat verò omnem hanc Philosophiam suam supra Septentrionalem & Australem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus mensuram quasi ob oculos ponit Thermoscopium. Ex eo omnium rerum penè causas deducere laborat. Urinarum ac pulsuum mysterium ex eodem Thermoscopio demonstrat. Vera autem & ordinata ejus principia ista sunt. Principia illi sunt vel primaria, vel secundaria. Primaria sunt tenebræ, sive materia prima. Materia omnium rerum secunda sunt aquæ. Lux divina illi est essentia centralissima omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia sunt, vel activa, ut calor & frigus, vel passiva, ut humiditas & siccitas. Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum sobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi statuit. Quæ omnia, quam sint confusa, quivis videt. Neque enim ordinata illa inter se sunt, aut satis cohererent, neque ullam demonstrandi vim habent. Quid enim causæ subest, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera sunt privatio, ut adeò ineptum sit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo *ὁμόψνητος* est Telefio, qui tamen multò elegantius principia ista sua deducit. Passiva principia, humiditas & siccitas, non separata sunt à prioribus, qualitates enim sunt, quæ calorem & frigus consequuntur. Porro Sympathiæ & Antipathiæ nomina non sunt nisi nomina, atque nihil positivi in natura notant, quare ineptè, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non defuere, qui ejus Philosophiam oppugnârunt, Pet. Gassendus & Marinus Mersennus, Galli, multò illo quidem in Disputationibus præstantiores. Eusebius de Sancto Justo, ut se vocat ficto nomine, librum itidem contra illum scripsit, quo hæreseos, impietatis, ignorantia, illum accusat. Fraternitati Rosæ crucis etiam se immiscuit Fluddius, pro quâ *Apologiam*, sub ficto nomine *Rudolphi Otreb*, scripsit.

- 6 Inter Gallos etiam fuit aliquis Henricus de Rochaz in Physicis Novator, sed è Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Palissio, aliqua ex Nuysementii principiis de Sale universali, desumpsisse videtur. Scripsit quædam *de Aquis Metallicis, ac secretis fodinarum Metallicarum*, quibus docuit rationem Acidulas artificiales conficiendi. Librum edidit Gallicâ linguâ
sub

sub *Physicæ Reformata* Titulo, cujus in principio refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem esse statuit, qui primam omnium rerum compositionem nosse possit, nisi Deo creanti adfuerit, omniumque testis *αὐτόπτης* extiterit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem esse ait. Nobis tantum à posteriori, scil. per *ἀνάλυσιν*, res nosse datum esse, quæ scil. secundum principia Chymica instituenda. Porro demonstrat illa, quæ vulgò habentur Elementa, præcipuè verò ignem & aërem, non ingredi constitutionem misti. Deinde de principiis uberiùs agit; salem facit principium corpora consolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, sulphur in metallis, statuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor est in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus esse putat, ut terra illi immisceatur, neque immisci potius posse, quam opinionem tamen falsam esse existimo. Aquam verò se corporificare per spiritum aliquem vitæ insitum. Ulterius totam terram ex aqua confectam esse autumat, neque Deum duplicem, sed simplicem tantum materiam creasse, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Genes. I.* Spiritum incubantem aquis divisionem fecisse inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuisse probare contendit; quâ tamen interpretatione falsus esse mihi videtur, cum dicatur illic à Deo non sola tantum aqua, sed terra & aqua, creata. Corporum positivas qualitates facit calorem & humiditatem, siccitatem & frigoris privationes statuit. In altera parte operis sui morborum causas, è tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo secundum eadem fieri in illis Medicina possit, tradit.

Gvilh. Gilbertus, Colcestriensis Anglus, Medicus Regius, in *Philosophia nova de Mundo nostro sublunari*, Amstelod. ap. Elzevirium anno 1654. in 4to. edita, etiam Novator est in Physicis, ab Aristotele dissentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque statuit duplex, Separabile & Inseparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c. 32. §. 2.* dicetur) primus cum cura excoluit, specialia multa in Physicis reduxit speculationibus. Ita enim solet fieri à multis, immoderatus in una affectione demonstranda versantibus, ut eam deinde ad omnia referant, similes illi Philosopho Musico, qui animam per harmoniam definiebat, taxatus ideò à Cicerone, quod nollet ab arte sua discedere. In cælo & sideribus Gilbertus non agnoscit quintam aliquam naturam & essentiam immutabilem, sed generari illic & mutari statuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non spernenda. Dan. Sennerti *Physica* ab Aristotelica non adeò differt, nisi quod materiam Primam, mutationem Elementorum, & similia specialia dogmata, impugnet. Eam Joh. Sperlingius Wittebergæ professus est non sine applausu. Sed potius ille decla-

mat, quam demonstrat, nec ad ἀνεπίβειαν Cartesianorum, methodumque demonstrandi Mathematicam, accedit, sed semper formas qualitates occultas, sympathias, & similia ignorantiae vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EJUSQUE SECTÆ PRINCIPIIIS.

- §. 1. *Phil. Aureolus Theophrastus Paracelsus Magiæ falso accusatus. Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita. Πολυπραγματισμὸς in Theologicis excusatur.*
 2. *Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum mistorum, in quæ resolvī eadem iterum possunt, Principiis, Sulphure, Mercurio, & , quem ipse primus superaddidit, Sale, Metallorumque speciatim ab his productione, explicatur & defenditur.* 3. *Illustrantur hæcenus dicta exemplo spiritus vini, de quo, an in priorem vini statum reduci possit, disquiritur.* 4. *Continuatur defensio principiorum Chymicorum contra horum Adversarios, & Rob. præsertim Boylei Chymistam Scepticum.* 5. *Historia Chymiae à Conringii & Borrichii Scriptis contrariis, Autorisque de Transmut. metall. Epistola, haurienda esse monetur, & de Chymicis Græcis ἀνεκδότοις, Thomæque Reinesii in illos Notis, quedam adduntur.*

• **P**Enultimus ille, quem nominavimus, Henricus de Rochaz, de Paracelsi Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philosophiam & Theologiam instituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam fideris exortum, omnes sunt excitati. De vita ejus viri, moribus & studiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec defuere, qui Magiæ crimen illi imputarunt, à quo tamen illum liberat Gabr. Naudæus in *Apologia hominum eruditorum, pro Magis habitorum*; ac solet esse hoc familiare convitium in viros singulari doctrina & inventis illustres. Ipsi Chymiae Veteris Professoris, Andr. Libavius (in *Exam. Philosophiæ recentis*), aliique, ipsum, tanquam Sophistam, exclusum ivere. H. Conringius, in *Libb. de Med. Hermet.* parum æque de illo judicat, sed, ut fieri nonnunquam solet, studio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare possumus. Recensuit is quidem, è Melch. Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelsi ab aliis dicta, sed ea subticuit, quæ erant in laudem. Fuisse in Paracelso maximum ingenium, ac perspicacissimum ad res naturales contemplandas, nemo certè negare poterit, qui quidem sine affectu judicaturus est. Magnam quoque lucem arti Medicæ intulisse certum est, quanquam ringantur & fremant sectæ adversariorum. Si manus à Theologia absti-

abstinuisset, neque dogmata sua ad fanaticam aliquam & Enthusiasticam Philosophiam extendisset, plus sibi laudis, invidiæ minùs, parasset. Sed ferenda sunt in homine, in exemplum certè seculi nato, levia illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit, beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis desperatis plurima sunt Experimenta, quorum aliquot consignavit Melchior Adami in lib. de vitis Medicorum Germanorum.

Phyficam doctrinam ad tria illa vulgò decantata principia redegit, 2
Salem, Sulphur & Mercurium, quibus omnia mista corpora, velut Elementis quibusdam, constare credit, in quæ etiam arte resolvi possint. Quod certè non ineptè, aut imperitè admodum dictum est. Primus tamen ille fuit, qui veterum illa principia Metallica ad corpora omnia mista extendit, addito insuper principio salis. Et quidem vetus illa Chymicorum Schola duo agnoscebat principia, quibus Metalla constabant, Sulphur & Mercurium, quorum inter se misturâ efficerentur corpora ista, quæ Metalla vocamus. Sunt verò illis Sulphur & Mercurius non nisi vapores diversi, quorum mutuo complexu oritur primum Metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, à quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producitur, varias aliquas species subit. Nam, ubi vapores illi purissimi sunt, citra aliquam peregrinorum salium, vel terrarum impurarum accessionem, aurum fit & argentum, ubi verò accedunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriora, qualia sunt cætera illa præter aurum & argentum. Est verò illis unus idemque in omnibus Metallis Mercurius, seu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere dissimilis, quæque nomen aquæ non nisi improprie habet, & ob quandam Analogiam, quoniam scil. respectu suorum compositorum se habet, ut aqua, quæ in illo dissolvuntur, quemadmodum corpora cætera in aquam, unde composita sunt, paulatim dissolvi possunt, quia ea quasi glutinis cujusdam instar est, quò compinguntur corpora illa supraterranea, debilius mista, quam corpora metallica. At verò metalla, quæ singularem aliquam classem rerum naturalium constituunt, & quasi radices sunt, vel medulla & nucleus hujus massæ terraquæ, propiora quædam & sibi vernacula habent principia, Mercurium scil. aquam illam metallicam, five viscositatem illam mineralem, quæ quasi materia communis est omnium metallorum. Sulphur verò, alterum illud principium, est pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginositas metallica, non combustibilis, qualis est in corporibus supraterraneis, debilius mistis, & facile resolubilibus, sed incom-
LIII III III 2
phuris

phuris incorrupti & incombustibilis inest, & pleraque aduri & comburi possunt sulphure illo impuro combustibili. Hæc principia nemo è veteribus omni corpori naturali, præter Paracelsum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod nesciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam salis etiam termino nonnunquam utantur, nullus propriè sal est, qui non simul sit sulphur vel Mercurius. Paracelsus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa scil., quæ mista sunt. In quò certè non est adeò reprehendendus. Est enim quidam Analogismus corporum naturalium, ac reperitur in cæteris corporibus suâ quâdam ratione, quod reperitur in Metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus sint appellanda. Quare Mercurii nomine significatur illud, quod humidum est in corporibus, præcipuè verò illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus spiritus, atque in fermentatis liquoribus cerevisiâ & vino, qui omnium primi distillatione separantur. Hunc aliqui cum sulphure confundunt, quod scil. utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed est tamen omnino inter Sulphur & Mercurium distinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in spiritibus sæpè conjungantur, differunt tamen partes istius spiritus. Partes enim oleaginosæ & pingues subtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, unâ cum spiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor est, in Sulphure pinguedo, in sale fixitas quædam & soliditas. Tria hæc fermè demonstrari possunt in uno quoque corpore misto, si analysi per ignem instituat, quæ distincta illa mista principia nobis producit. Quæ principia inter se possunt misceri quasi & confundi, nam nulla pars spiritualis sive Mercurialis adeò solitaria est, quin habeat sibi adjunctas partes aliquas sulphureas, imò etiam salinas. Rarò enim ita separantur partes istæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam sales volatiles habemus aut in spiritibus, ut exinde pateat, ita divisa esse & confusa inter se ista principia, ut non omnia simul solvantur, sed conjuncta etiam remaneant. Ideoque singula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas scil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maximè sunt mobiles, illæ omnium sunt purissimæ & præstantissimæ.

- 3 Distingui ergò eum in modum corpora mista posse, ipsa ἀνάλυσις per ignem docet, quæ certè non videtur novas species producere, quæ quorundam sententia est, sed illa, quæ latitabant, in conspectum proferre, separatis illis, quæ fœculenta erant, & non nisi crassam aliquam molem & materiam exhibent. Quis enim existimet, e. g. spiritum vini esse speciem ab ipso vino diversam, vel per ignem demum productam. Quod enim nobis objiciebat aliquando homo istius sententiæ Patronus, posse scil. ex spi-
ritu

ritu vini & aqua iterum vinum fieri, si misceantur, quandoquidem novam speciem non velimus admittere, id ridiculum est. Vinum enim, cum liquor sit fermentatus, & fermentationis beneficio ita mistus, vinculo hoc soluto per solam misturam in priorem statum reduci non potest. Est enim hæc confusio tantum liquorum inter se, fermentatio verò minimarum particularum inter se translocatio, interno aliquo motu excitata, quæ si reddi posset per artificium spiritui vini & phlegmati, inter se mistis, ac illæ etiam particule reponi, quæ in auras evolarunt, novâ iterum fermentatione vinum produci posse non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehensu difficilis foret. Atque rem non omnino impossibilem esse, vel ex eo patet, quod, si liquori, ex uvis expresso, aliqua spiritus vini nobilissimi pars additur, vinum multo generosius evadat, auctis scil. istis spiritibus internis, in liquore contentis, per accessionem externorum. Quomodo in vino præparando multa sunt arcana, magnum profecto habitura momentum in re naturali, si ea omnia scirentur. Multa adhuc latitare existimo, quæ deprehensa magno commodo esse possent.

Argutias itaque tantum captare mihi videntur & Sophismata, qui tria ista corporis misti principia impugnant, quæ quanquam per se prima non sint, sunt tamen prima ratione mitionis; ex iis enim proximè constant corpora, atque in illa proximè resolvi possunt, ut novas hic species produci non sit credendum. Nam, cum leni igne, eò scil. quò natura in compositionibus & generationibus rerum utitur, mista illa dissolvuntur, nihil aliud infertur partibus misti corporis, quam motus, ideoque simul ac calor incipit, incipiunt moveri in misto corpore particule maxime mobiles, quarum motus sensim continuatur calore continuato, ideoque divisio fit inter partes, quæ constituebant totum illud, quarum partium distinctionem ex ipsa specie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere possumus, ideoque nihil novi hinc generatur, sed, quod ignotum erat, detegitur. Quod si verò ignis instituatur ultra modum, violentus sit & destructivus, tunc partes maximè mobiles, vel avolant, vel, si clausæ sunt, inficiuntur misturâ reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam suam propulsarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenso illo igne particulis propulsis pro minima commistis, unde ἐμπύρευμα aliquod peregrinum infertur partibus destillatis. Atque tunc certè, cum omnes inter se partes confunduntur, quasi nova aliqua species videtur produci. Atque in istis principiis nobis subsistendum est, naturam corporum mistorum indagaturis. Nam, si ad remotiora aliqua transimus, quibus etiam ista principia constant, nihil amplius sensu deprehendimus, sed ex intelligentia rerum nobis fingimus, sive ab Atomis illa arcessamus, sive à qui-

busdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena sunt. Principiorum Chymicorum insufficientiam integrò librò, cui titulum *Chymista Sceptici* facit, demonstrare voluit Robertus Boyle, argutus quidem ille & ingeniosus, sed à quo tamen ego dissentire malo. Nam, nisi aliquis finis modusque argutiarum statuitur, pro rebus tandem ipsis umbras captabimus, & inania quædam simulachra. Subsistere autem nos posse, in mistorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quanquam non negem esse *Φαινόμενα* naturalia, in quibus ulterius progrediendum est. Sed in iis, cum possimus quædam vi ingenii, non falso examine, deprehendere; multa tamen sunt, in quibus ingenio tantum locus relictus est, cujus fiduciâ freti causas, vel damus, vel rejicimus.

s Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius differere, cum id abundè à nobis præstitum sit in Epistola, quam *de transmutatione Metallorum* scripsimus. Legi possunt in illo argumento libri in utramque partem scripti, Hermannus Conringius in *Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior est in Chymiam Veterum & Recentiorum, & Olaus Borrichius in doctissimo libro, quem de *ortu & progressu Chymia* edidit, ac alio, quem adversus Conringium scripsit de *sapientia Egyptiorum*, in quibus operosus est in refutandis Conringii sententiis. Hic prolixè disquiritur de primis in ista doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. Hi Autores Græca lingua in Bibliothecis Regiâ Parisiensi & Augustanâ asservati fuerunt, atque eo fortè tempore in Italiam & Galliam importati sunt, cum Anno Christi 1453. everso Imperio Constantino-politano, Græci exules, Bessarion, Chrysoloras, Lascaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Augustano codex Bibliothecæ Altenburgensis descriptus est, quem ex ista Bibliotheca, per amicum, sumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmasius in codice Parisiensi legerat de Artificiali unionum confectiōe. Notas Thomas Reinesius margini adjecit, ac multa loca emendavit, addita quoque est ejusdem de ætate horum Autorum Dissertatio. Vetusissimi Autores in Annum Christi 400. incidunt. Nam, quæ sub Democriti nomine prodire, supposititia habent omnes; quanquam Borrichius non omninò supposititia esse velit, sed extitisse quædam ejus generis scripta, Veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius potest Epistola nostra.

CAP. XVII.

DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI
CARTESII, ET ASSECLARUM.

§. I. *Laus Cartesii. Philosophia ejus immerito Theologis suspecta, & Atheismi, cui Aristotelica potius viam sternit, insimulata. Assesclorum ejus dogmata impia Cartesio non imputanda. Judicium de Gisb. Voetio. 2. Cartesii Quatuor de philosophandi ratione Regulae, e Libro de Methodo, & Philosophemata ejusdem Physica, Generalia & Specialia, e Principiis Philosophiae, breviter recensentur. 3. Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores. 4. Philosophiae item illius Epitomatores & Scriptores Systematici, Henr. Regius, Jac. Robault, Job. Tattinghof, Franc. Bayle, Ant. le Grand. 5. Commentatores in eandem, Job. Claubergius, Dan. Lipstorpheus, Jac. Robault. Cordemius, Thom. Cornelius, Job. de Raey. 6. Cartesiana Principia suis miscuerunt Rob. Boyleus & G. G. Leibnitius. 7. Adversarii potiores Philosophiae Cartesianae, praeter Scholasticos, Franc. Wilb. Baro de Nyland, & in Motus praesertim doctrina, Gallus Anonymus, Job. Alph. Borellus & Henr. Morus, ad Enthufiasmum proclivis. 8. Cartesiana Physices mira subtilitas laudatur, sed & incertitudo simul agnoscitur. 9. Henr. Mori judicium de navis illius, vel a simplici inadvertentia, vel ab astutiae honeste studio, vel a nimia Mathematicae certitudinis affectatione, ortis, exemplis, dogmatum de Brutis Automatis insensatis, Causis finalibus non investigandis, Motus Causa efficiente & mensura, aliisque, illustratum.*

Accedimus jam ad decantatissimam nostri seculi Philosophiam, cujus I
 Autor Renatus Cartesius, Gallus, perspicacissimi vir ingenii, & Mathematicorum studiorum peritissimus, quorum ministerio in omnibus Physices hypothefibus usus est. Variis agitata fuit fatis, cum primum oriretur, laudata ab his, culpata ab illis, adversarios tamen nata est plurimos, inprimis Theologos, qui, nescio quas, insidias sibi ab illa metuebant, in quo tamen falsos eos fuisse res ipsa docet. Quod enim illi maxime impugnant, adeo planum & perspicuum est, ut sensus suos negent, qui adversum ista loquuntur. Quanquam non negem, quosdam e Cartesii Discipulis latius extendere illa, quam ipse olim Cartesius, satis quidem in sententiis suis modestus. Quod tantum abest ut Cartesio imputari possit, ut penè hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim a quoquam dici potest, quod non in sensus pravos possit corrumpi, ubi malum ingenium, accesserit. Sane ex ipsis Peripateticorum principiis fuere, qui Atheismum, qui animae mortalitatem, propugnarent, cum alii tamen, & ipsi quidem Theo-

Theologi, ex iisdem principiis diversa doceant. Non possunt certe Cartesius & Asseclæ præstare, quod infamis ille Dissertator *de Philosophia Scripturæ Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. in 4.) Cartesianæ principia & dogmata sua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio *de Scripturarum Interprete* mascule respondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi in *Theologia Philosophia Domina*, Franeq. 1667. in 12. Prudens est & necessaria circa abusum Philos. Cartesianæ *Admonitio* Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Vesaliæ A. 1668. in 12. edita. Quæ cum conferri possunt, quæ de vero ejusd. usu Sam. Maresius, Brunius & Pet. ab Andlo scripserunt. Fuit verò ista Cartesii Philosophia magis istis criminationibus subjecta, quod ad sensum magis doctrinam suam reduxerit, atque eum normam hypothese^{on} suarum constituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui aliâ ratione naturam speculatur, in multa fanatica & inania incidat, necesse est. Sed qui illud, per imperitiam suam, non assequebantur, miros statim clamores excitabant de perversis quibusdam & hæreticis sentiis. Id certè ex omnibus constat Cartesii scriptis, meminim majori studio & conatu in id incubuisse, ut demonstraret animæ humanæ immaterialitatem, & per consequens immortalitatem, & existentiam Dei; quæ duo certè capita ostendunt, longè illum abfuisse ab isto crimine, quod illi imputabant adversarii. Nemo enim è veteribus illis, nec Aristoteles ipse, cujus passim principia in Scholis recepta sunt, id datâ operâ egit. Omnia enim apud illum super hoc argumento sunt tenebricosa, suspecta, ambigua, & jam in hunc, jam in illum sensum, flecti possunt. Unde non desunt, qui expressis verbis asserant, Aristotelem statuisse animam hominis mortalem. Magis forte pius est Cartesius, quam illi, qui Cartesianam Dei in nobis Ideam scriptis impugnarunt. Quorsum spectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima sua veritate defensa* (Traj. 1666. in 12.) acerbè istoc nomine Cartesium, ejusque Asseclas, perstringit. Quod historiam vitæ & operum Cartesii attinet, prodiit non ita pridem libellus aliquis singularis de hoc argumento scriptus a M. Joh. Tepelio. In quò simul exponuntur varix ejus conflictationes cum Theologis, è quibus præ cæteris habuit Antagonistam Gisbertum Voëtium, hominem magnæ quidem doctrinæ & varix, sed nullâ perspicacitate animi præditum.

2. Primum Opus, quod Cartesius scripsit, *liber fuit de Methodo*, quo IV. Regulis omnem philosophandi rationem complexus est. Prima est, ut nihil unquam veri admittatur, nisi quod quis certo & evidenter verum esse cognoscat. Secunda, ut difficultates, quas esset examinaturus, in tot partes divideret, quot expediret, ad illas commodius resolvendas: Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo à rebus simplicissimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compositorum cognitionem ascendendo;

Quar-

Quarta, ut perfectè singula enumeraret, & ad omnia circumspiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet, demonstrat, quod sit, unde ex existentia sui, & dubitatione de rerum essentiis, ad demonstrationem excellentioris naturæ, divinæ scil. procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas substantiales non agnoscat. Potissima verò naturæ phænomena è solo motu, & habitudine partium, explicari posse demonstrat. Natura nihil illi aliud est, quam corpus, quod trinam dimensionem habet, sequestratâ omni ratione, duritiæ, asperitatis, gravitatis, &c. cum sola trina dimensio illi corpus constituat. Hinc vacuum, ut impossibile, in natura dari negat, formam in solo homine substantialem agnoscit, cum anima humana sola sit actionum humanarum conscia atque per se operetur. Cæterarum rerum formæ nihil aliud illi sunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, situs, magnitudo. Tria illi sunt Elementa. Primum Elementum est materia quædam subtilissima, perniciosissime agitata, fluida, nullius figuræ tenax, sed quæ faciliè corporum adjacentium, figuras induat. Illud in sole, stellis, igne & lucidis corporibus, potissimum regnare ait, & meatus corporum occlusissimos pervadere. Secundum Elementum ipsi ex globulis minutissimis componitur, quod ætheream substantiam efficit. Tertium, ex materia densiori, & particulis ramosis, aut aliter figuratis, componitur. E quibus partibus crassioribus terra, aqua, aër, omniaque mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & secundo Elemento vortices suos efformat. Cœlestis enim materia, quæ globulis secundi Elementi constat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum potest, à centro removeri nititur, & nisi proximi vortices obfisterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem stella proprium sibi vorticem & cœlum vindicat, in cujus medio celerrimè agitatur. Unicuique vortici sui sunt poli & cardines. Vortex, in quo nos sumus, quique Planetas omnes complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum sibi impressum, quam potest maximè, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus istis Elementis constant, primo scil. illo, materia subtilissima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod solares maculas, cometas, & errantes stellas, efficit. Id, ex angulis, & velut scobe, secundi Elementi concisum, partes non habet æquabiles, sed aliæ aliis sunt crassiores. Singula prolixius ab ipso Autore explicantur, quomodo maculæ in sole fiant, quomodo cometæ generentur, Planetæ facti sint. Hinc Planetas novos novos Soles generare posse successu temporis probare contendit. Quæ an ita se habeant, definire certò non possumus, quanquam sint summâ subtilitate & verisimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematicâ ratione naturalia

effecta deducere laborat, & quas occultas Physici habent affectiones corporum, magnetismos, sympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipuè in libro *Principiorum Philosophiæ* complexus est.

- 3 Scripsit præterea *de Geometricis, de Opticis*, libros elegantissimos, libros etiam *de Meteoris*. Ejus *de Passionibus animæ* aureus liber est, Amstel. A. 1650. in 12. editus. Proderunt itidem varix ejus *Epistolæ*, tum Gallicæ, tum in Latinam linguam conversæ, quibus controversiæ, tam Physicæ, quam Mathematicæ & morales, discutiuntur. De quibus Oldenburgius in *Transact.* p. 392. §10. & T. III. *Ephem. Gall.* p. 26. consulantur. Tractatus ejus *de homine*, multa continet, à vulgatis Anatomicorum opinionibus discrepantia, qui primùm Gallicâ linguâ prodiit, & in Latinam postea conversus à Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenfi A. 1664. in 4to) multa de rebus Cartesianis monet. Quoniam verò morte præventus absolvere non potuit, Ludovicus Forgius, Med. Parisiensis, addidit alteram partem Libro Gallicâ linguâ scripto, *de anima hominis*, in quo secundum eadem principia doctrinam de anima explicat, cuique longam præfationem de Cartesii doctrina, non novâ, sed cum antiquis Autoribus, ipsoque Augustino, conveniente, præmittit.

- 4 Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, vel Commentariis illustrarunt, vel cum suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere sunt Henricus Regius in *fundamentis Physicis suis*, Jacobus de Rohault, Joh. Tattinghof in *Clave Philosophiæ Cartesianæ*, Franciscus Bayle in lib. Gallico, qui inscribitur *Systema Generale Philosophiæ*, excusus Tolosæ in fol. anno 1669. Qui undecim capitibus pertractat Metaphysica, Logica, principia naturalis Philosophiæ, doctrinam productorum in visceribus terræ, meteorum, sensibilibus qualitatibus, plantarum, animalium, hominis, humanarum passionum, & denique Ethica. Antonius le Grand *Philosophiam veterum, è mente Renati de Cartes, more scholastico breviter digestam*, scripsit, quæ Londini edita est Anno 1671. Sed superiori anno elegans & luculentum *Systema* totius Philosophiæ Cartesianæ in lucem dedit, quod præ cæteris commendo, ut quod summâ diligentia & perspicuitate dogmata Cartesianæ proponit. Cui jungi potest *Historia ejus naturalis*, in quâ, pro singula Physices capita, phænomenorum Physicorum rationes è Cartesii Philosophia deducit. Scripsit & idem *de carentia sensus & cognitionis in brutis*, ad mentem & sententiam Cartesii.

- 5 Qui Commentariis illustrarunt, multi sunt, præcipuè Joh. Claubergius in *Meditationibus, paraphrasi, Ontosophia, Physica, Logica*, Gilbertus in *Physiologia, seu Philosophia nova*, (Amstel. A. 1651. in 4to edita) Dan. Lipstorpheus in *Speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*, in quibus doctrinam motûs præcipuè tradit. Jacobus Rohault

Rohault in *Tractatu suo Gallico-Physico*, Parisiis anno 1674. edito, & postea etiam Batavis recuso, Cartesiania principia pluribus deducit, & primâ in parte contra Peripatericos & Scholasticos defendit: Cordemœus, doctissimus autor Gallus, populari linguâ Tractatum edidit *de differentia animæ & corporis*, ex mente Cartesii, elegantissimum & subtilissimum opus, quemadmodum & alterum, quod *de verbo* scripsit. Scripsit & Thomas Cornelius, Consentinus, *Progymnasmata Physica*, ad mentem Cartesii, *de ratione philosophandi, de rerum initiis, de universitate, de sole, de generatione hominis, de nutritione & vitâ*, Francof. A. 1665. in 12. recusa. Adversus Aristotelem sæpè disputat, interdum quoque adv. Cartesium, quem ex Jordani Bruni hypothefibus quædam desumpsisse, *Progymn. III. de Universitate*, ostendit. Longè verò plures sunt, quos omnes enumerare opus non est. In Belgia olim Lugduni, nunc Amstelodami, Joh. de Raey celebratissimus Philosophiæ Cartesianæ Doctor est, cujus multa extant, quæ doctrinam Cartesii illustrent, scripta.

Qui Cartesiana principia suis, vel aliorum principiis miscuerunt, non pauci sunt. Inter Anglos præcipuus est Robertus Boyle, qui, in libris suis *de origine formarum, formis subordinatis, qualitatibus Cosmicis, coloribus, &c.* Cartesianas sententias, quod doctrinam corpuscularem attinet, & Phænomena naturalia è motu præcedentia, amplectitur, cum interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, è quo Cartesius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypothesi suâ Physicâ novâ*, quâ Phænomenorum naturalium, plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, repetit, & in *Theoria motûs abstracti, sive rationibus motuum universalibus, à sensu, & phænomenis inde dependentibus.* Quos duos libellos Societati Regiæ Anglicæ, & Acad. Regiæ Francicæ, inscripsit, Moguntia A. 1671. in 12. editos, & in Anglia, jussu Societatis Regiæ, recusos.

Cartesiana principia impugnant Scholaſtici quidem multi, ſed, cum è ſuis hypotheſibus contra Cartesianos diſputant, nec Cartesium ſatis capiunt, nec ſolidè refellunt. Eidem viæ demonſtrativæ inſiſtere oportet, ſi quis contra Cartesium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui ſolidiora demonſtrationibus Cartesianis opponere volunt, pauci ſunt. Sunt tamen, qui, contra ſpecialia ejus dogmata, aliqua comminiſcuntur. Eſt quidam Franciſcus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſeu *nova Philoſophiæ principia*, quibus Cartesii principiorum falſitas oſtenditur, ipſiusque errores ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur & refutantur (ita titulus ſcil. jactitat:) Liber editus eſt Hagæ Comitum anno 1669. & digna, quæ de illo conſulatur, cenſura Tſchirnhauſii in *Medicina mentis*, pag. 131. Is non à corpore, Cartesiana Phyſicæ principio, ſed ipſo nihilo, incipit, quod

Infinito æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonstrare laborat; quod certè est *ἀτοπον*, & ante ipsum nemo tentavit. Aristotelico principio, *nihil ex nihilo fieri*, adversâ fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematicâ demonstratione ponere ob oculos annititur. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, corporis physici rationem formalem in densitate & duritie constituit, contra quàm Cartesius, qui trinam dimensionem formalem corporis rationem esse vult; hinc ad motum, unicum Dei, supremi Entis, in productione corporum Instrumentum, procedit. Cujus regulas habet à Cartesio diversas, quæ recensentur in *Actis Societatis Regiæ Anglicæ* p. 2167. Quid de sententia ejus sentiat Christianus Hugenius, legi potest in *Epistola* libello ejus præfixa. Quod motûs verò regulas attinet, à Cartesio præscriptas, eas etiam alii impugnarunt. Gallus quidam Anonymus *de Motu locali Dissertationem* Anno 1670. scripsit, qui regulas tradidit à Cartesianis discrepantes, de quibus videantur *Acta Societatis Anglicæ* p. 2110. Scripsit & Johannes Alphonsus Borellus, Italus, *de vi percussionis Tractatum*, in quo occurrunt regulæ, à Cartesianis diversæ, convenientes verò cum Francisci Wilhelmi hypothefibus, quod & ipse fatetur, quanquam librum ante à se visum neget. Est & Henricus Mohre, Cantabrigiensis, qui *Enchiridion Metaphysicum*, sive *Dissertationem de rebus incorporeis*, conscripsit, sub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini Anno 1671. in 4to. In quò *Φαινόμενα* naturalia à Mechanicis causis, ut vult Cartesius, produci negat, sed necessarias existimat esse quasdam immateriales essentias, s. Spiritus, ad motum in natura producendum. Cartesium reprehendit, quod Definitionem motûs non philosophicam dederit, quæ omni sensui & facultati rationali repugnat. Demonstrat, quod sit aliquod extensum immobile, non apparenter tantum, sed & verè, existens, distinctum ab omni materia mobili, quod spirituale & immateriale facit, totum universum omnemque materiam penetrans & sustentans, quodque ab omni cogitatione nostra independens sit, & quodammodo divinum. Ergo spatium illud, quod vulgò vacuum possit vocari, Cartesio verò corpus, sive materia, est ob extensionem, ille reverâ distinctum ab omni materia facit, & spiritum incorporeum, affirmans se eâ viâ, quâ Cartesius Deum è mundo exclusit, introduxisse iterum. Quæ sententia ejus nescio quomodo peregrina & insolita est. Neque verum est, exclusisse Cartesium Deum è mundo, quando illum non sub extensione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter spiritum & corpus, in quo etiam consentit cum omnibus Philosophis sanioribus. Henricus Mohre verò extensionem etiam spiritui competere ait, qui in *libro suo de immortalitate animæ* prolixè eâ de re agit, multisque capitibus ostendit, spiritus non esse extensione omni destitutos, adeò quidem, ut animæ humanæ, separatæ à cor-

à corpore suo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certè nescio quid Enthusiasticum sapit, neque ullâ ratione à quoquam demonstrari potest.

Atque hæc de Philosophia Cartesiana dixisse sufficiat, de qua, si meum 8
qualecunque judicium esset interponendum, ita quidem existimo, nullam unquam subtiliorem à quoquam esse Philosophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipsis suis principiis deprehendere, quæ ministerio sensuum ita altè sunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non possit. Quam enim subtilia sunt, quæ de materia subtili, de vorticibus hujus universi, excogitavit Cartesius verisimillimè? è quibus hypothefibus occulta illa naturæ *Φαινόμενα*, inter quæ præcipuum est motus Magneticus, demonstrare contendit. Quanquam ista non adeò certa sint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus sit, puto tamen gnerales istos conceptus satis benè se habere, & verissimos esse, licet in omnibus illis fortassis natura ipsa non respondeat. Quæ enim inde deducit de Solium generationibus, eorumque commutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata sunt, & fortassis ita se habent, sed fides tamen earum rerum indubitata non est, ut quæ humano ingenio deprehendi non potest, ob vastitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob distantiam locorum, ob imbecillitatem ipsius naturæ & mentis nostræ humanæ, quæ, inclusa hoc corpore, ministerio sensuum tantum apprehendit, & vel separata fortassis non omnes illos universi recessus capit.

Henricus Mohre peculiarem scripsit *Epistolam*, quæ reperitur inter *Opera* 9
ejus *Philosophica*, de Philosophia Cartesiana, in qua vehementer eam laudat quidem, & adversus stolidos & imperitos censores defendit, sed tamen aliqua deprehendere sibi visus est, in quibus dissentire malit à Cartesianis hypothefibus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad simplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes ferè mortales cadere solet, vel ad nimium, sive prudentiæ, sive honestæ cujusdam astutiæ, studium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac necessitatis in singulis suis conclusionibus affectationem. Singulorum capitum exempla fusè illic recenset. Ad secundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimes machinas, insensataque *αὐτόματα* Cartesius esse fingit, quod illi lepidum commentum necesse fuit comminisci, ne brutorum animas, pariter ac nostras, ex sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cùm enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne vilissimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere, inesse illis substantiam realiter à materia

distinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque sensu privare bruta, quam turbare quæstiunculis odiosis hominum captiosorum de animarum brutorum statu post mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut *γενεσιον* fuisse assumendum, non autem veram ejus aut seriam fuisse sententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epistolæ alicujus ad Henricum Mohrum scriptæ, ubi ait Cartesius: *Quamvis pro demonstrato habeam, probari non posse aliquam esse in Brutis cogitationem, non ideo puto posse demonstrari nullam esse, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulo 2.* de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito sibi præcavit ab importunis sciscitationibus, quas de corporibus cœlestibus uragere nonnulli possent, e. g. cur Deus tot soles crearet, quibus luceant, an non in Planetis omnibus bruta animantia essent, sive homines. Ad tertium genus permulta Cartesianæ Philosophiæ deduci possunt, & refert Henricus Mohrus illam Cartesii magnificam pollicitationem de conclusionibus ex mechanica motus necessitate, per universam suam Philosophiam deducendis. Neque enim putavit se satis securum Cartesius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ *φαινόμενα* fieri asserit, si divina consilia, (quæ variis modis eadem *φαινόμενα* exhibere possunt) cum materiæ motusque legibus miscerentur. Ad rotationem illam vorticum tam artificialem, quamque ille expediri putat posse solius materiæ & motûs conditionibus, altior causa & diviniore requiri debere videtur. Nam, ut rectè notat Henricus Mohrus, nunquam esset motus adeo exactus & ordinarius, si ad solum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc scrupulum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus sit in rerum universitate, unô tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non potest, neque aliter illud considerari, quam hypothesis aliqua Mathematica, quæ assumenda est, ut affectiones corporum cœlestium demonstrarentur. Ita Cartesio assumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturæ *φαινόμενα* deducturus erat, quod tamen an sit in rerum natura fundatum, vehementer dubitari potest. Quod enim ait Cartesius, nec genios, nec animam humanam, materiam posse movere, sed motus ejus duntaxat versus hanc vel illam partem determinare, credi non facile potest, cum certè, si vim habeant sistendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motûs isto principio pulcherrimè plurimorum *φαινομένων* naturam explicari; fieri enim pleraque motu in natura videmus, quicquid etiam de causis moventibus sit. Quod si cum his reliquorum Philosophorum dogmata conferamus, nihil planè isti dicunt, talium phænomenorum causas rogati, quas tamen suppeditat Cartesius. De cœteris videatur ipsa Hen-

Henrici Mohri Epistola, ubi prolixè recenset, quid in Carefiana Philosophia proponatur, pietati & religioni maximè conveniens, adeò ut Platonium etiam videri possit, quibus dogmatibus in Physicis nihil religiosius est.

CAP. XVIII.

DE CONSENSU ET DISSENSU VETERUM
ET RECENTIORUM, EORUMQUE
CONCILIATIONE.

§. 1. Philosophi, circa principia Physica dissentientes, vel sensum sequuntur Ducem, vel Intellectum. 2. Sensum cognitione confusa secuti sunt Veteres, qui vel totum hoc universum (teste haud satis tutæ fidei Aristotele,) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum esse unicum statuerunt, quorum sententia dextre contra detorsiones Aristotelis explicantur, & facile conciliari posse ostenduntur. 3. Sensum, accuratiori tamen indagatione prævia, secuti sunt Democritei & Epicurei, Atomorum Patroni, quibus tamen, si se tricus omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Ætheream, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum dissentire, & Philosophiam hanc corpuscularem magno usui esse, docetur, admistis tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis. 4. Intellectum Ducem secuti sunt Pythagorici Numeris, Platonici Ideis ac Animæ Mundi, Aristotelici Formis ac Notionibus, omnia, sed perperam, tribuentes. 5. Conciliabuntur hi cum sensualibus, si sensus deficiens intellectus subsidio utatur. Quamvis nec hoc pacto perfectæ rerum naturalium notitia unquam sit speranda. Elogium Job. Bapt. Hamelii.

ENarravimus hætenus varias Physicorum Veterum & Recentiorum sententias, quæ inter se discrepare maximè videntur, ut difficillimum sit in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunt hi, illi negant, alii deliberandum censent, atque ita nulla certitudo est, nulla veritas. Aliqui sibi conspirare faciunt alienas sententias, & hypotheses ex suo ingenio interpretantur, vel etiam vi quâdam in sensus suos detorquent. Quoniam enim Analogismus rerum perpetuus est, ideò facilè tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales sunt, & facilè applicari possunt aliis quibusdam specialioribus. Nos jam, in superioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præsentis Dissertationis argumentum pertinent. Quæ legi possunt, ne hic otiosè repetantur. Hoc verò loco quasi summam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium senten-

sententiarum subducemus. Quod nunc expeditius fieri potest, postquam variorum sententiæ jam tum propositæ sunt. Quantum itaque è collectio-
ne omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primùm in ordine collo-
candi sunt Autores, qui Philosophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel
enim sensum sequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam se-
jungi à se non possint, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cu-
duntur, quæ ad sensum spectant; eam tamen ob causam hanc distinctio-
nem facimus, quòd aliqui magis sensum, aliqui magis intellectum, se-
quantur.

- 2 Qui *sensum* sequuntur, vel ea principia agnoscunt, quæ cognitione
confusâ prima esse vident; vel determinatiore indagatione, non sine opi-
ficio aliquo externo, in illa inquirunt. Qui id, quod ante pedes est, tan-
tùm vident, & confusâ tantùm præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis
patent, ad principiorum classem redigunt. Quorum in numero collocare
quis illos possit è Veteribus, qui unum rerum principium statuebant, idque
infinite, aut hoc Universum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos
è Veteribus reprehendit Aristoteles, qui tamen falsam potius sententiam
affingere judicandus est, cum ex iis neminem tam absurdum fuisse credi-
bile sit, qui non distinctius & determinatiùs de principiis locutus sit. Nam,
ut suprâ jam diximus, qui unum principium statuebant, vel intelligebant
causam efficientem, mentem aliquam, sive Deum ipsum, vel unum aliquod
dissimulare, quod haberet tamen in se substantias aliquas primas & simplices
cæterorum mixtorum corporum causas. Quod dum agebant, diversitatem
agnoscebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non
inibant, quem fortè inire, dictante ipsâ rerum natura, non poterant. Mul-
ta quidem subtiliter Aristoteles de principiis in universum differit. Ea enim
esse vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinite, utrum-
que vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinite. Si finita,
vel binariò vel quaternariò numeri comprehensa. Si infinite, vel essen-
tiâ inter se distincta, vel figuris tantùm. De quâ ejus argumentatione non
est, ut magnoperè solliciti simus, saltem illud ex eo, ut verum, agnoscendum
est, principia debere esse plura, non unum. In quo non tam dissentien-
tes, quam consentientes habet Veteres, ut itaque malè contra illos dispu-
tet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium è Veteribus, confi-
derarunt illud potius, tanquam subiectum aliquod missionis primarium,
non tanquam causam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam cau-
sis internis accedere posse. Ita aliqui aquam, aliqui aërem, aliqui terram,
aliqui etiam ignem, universale hoc statuebant principium, non quod uni-
cè constituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat;
sed quod vel vehiculi locò erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in mate-
riam,

riam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motus causa esset in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has substantias maximè simplices, & motu præditas, sensu deprehendimus. Qui omnes, quanquam sententiis discrepare videantur, re ipsâ tamen unum idemque sentiunt, cum pateat ex eorum sententia, duobus debere constare principiis corpus quodlibet, unô, quod materiam substerneret, sive illud aqua, sive terra, sit, (nam facile ita sentientes in gratiam redigemus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut mistionem subire possit, perpetuum certè terræ & aquæ sit conjugium:) alterô, quod sit substantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in misto causa, sive id ab aëre, sive ab igne, petant, quorum corporum naturæ sunt affines, & mutuis vicibus sustentantur.

Quandoquidem verò id sensu comprehendendi non potest, sed intellectu colligitur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipsâ habet, non contenti eo alii alia indagârunt principia, quibus illa mistorum diversitas magis probari possit. Nam, quanquam sensu deprehendere possumus, esse aliquod in mistis principium crassius, solidius, quietum, iners, stupidum; aliud verò maximè movens & mobile, efficax, operans: non possumus tamen illa nisi nominibus communibus signare materiæ & formæ, principii-que passivi & activi. Sed, quid in unoquoque misto corpore sit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonstrare non possumus. Quare aliam viam ingressi sunt nonnulli, quodque se non posse explicare videbant ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium huic suæ ignorantix petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, easque omnes uniformes & congeneres, omnium mistorum corporum causas, itidem à sensu suo ducti dicam, an seducti. Nam, cum deprehendere poterant etiam sensu suô, naturam rerum esse quasi in continuo fluxu, crescere corpora atque decrescere, videbantque id insensibilium particularum, vel accessione, vel recessu, fieri, in eas cogitationes adducti sunt, ut corpora omnia mista non alio modo generari, aut interire, existimarent. Igitur varias fingeant motus species, qui ex Epicuri schola erant, quibus expediri orbium omnium, omniumque mistorum corporum, compositionem posse credebant, accedentibus & recedentibus, per inania sua spatia corpusculis illis minutis. Atque ita quidem certos hâc suâ sententiâ se putabant, ut quæ alii ad spiritus reducebant & mentis operationes, illi è fluxu corpusculorum suorum determinare magno conatu niterentur. Sed de iis plenius actum est in Cap. de Epicureis, quô dubia non pauca in medium adduximus, quæ istarum hypothesium rationes infringant, hîc non repetenda. Id certum est, expedire se Atomorum suarum tricis non

Nnnnnnnnn

posse

posse Epicureos, nisi ætheream etiam aliquam naturam in subsidium vocent, principium scilicet, quod sensu nostro comprehendere non potest; cuius rei veritas vel invito Lucretio istam sententiam expressit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philosophandi rationem instituerat, mentem non exclusit, & spiritum aliquem rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo *loco supra citato*. Qui jam corpuscularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeo dissident à cæteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen vel invitus etiam in aliorum castra compellitur. Neque enim, quia corpore mista resolvi possunt in minimas particulas, certo modo figuratas, atque è talibus iterum componi, ideo negandum est, è propioribus principiis, quatuor scilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi posse. Resolutio enim corporum in minima non impedit illam è principiis propioribus combinationem, sed substantia tantum corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac possunt etiam in minimis particulis, vel diversa esse genera corpusculorum ad corporis compositionem destinatorum, vel singula ista corpuscula adhuc sibi adjuncta habent alia, quorum commistione componitur totum corpus. Quocunque jam modo consideremus particulas minimas, videmus quidem in illas resolvi corpora posse, sed solo sensu eorum etiam corpusculorum inter se differentias non deprehendimus, nisi eas sensu examinemus, cum in eo statu sunt, ut ob conglobationem suam cadere sub sensum possint. Quemadmodum illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quo tamen non usque adeo etiam conquiescere possumus, cum raro, vel nunquam, ita puræ sint partes illæ, quas ignis secernit, quin ex aliis etiam participant. Sed ex eo, quod præcipuum est & præponderat, facile colligimus diversitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuscularem doctrinam sequuntur, qui tamen in eo peccant, quod è solis corpusculis omnium corporum mistiones, & rerum causas, deducant. Sed tenenda est tamen firmiter corpusculorum illa doctrina, sine quâ multa nescirentur in Physicis, imprimis operationes istæ, quæ è minimorum corporum figuris dependent. Hinc enim varias affectiones sortiuntur corpora, si vel è particulis globosis, vel hamatis, vel oblongis, constent; quarum affectionum ratio pulcherrimè ob oculos poni potest illâ particularum figuratione. Sed an eâ solâ omnia expediri possint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certo modo sint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicujus minima pari modo sint figurata, annon è diversis particulis constent corpora? annon aliud quid adsit sensu non perceptibile, quod hanc vel illam qualitatem impertiat, quanquam mediante certâ aliquâ figurâ corpusculari operetur? Quiescendum itaque est in hac particularum sententia, ubi sensus subsistunt. Subsistunt autem sensus, cum nullâ

nullâ demonstratione, quæ sub sensum cadat, ac necessariâ aliquâ consequentiâ, conclusio evinci potest. Quare tum suspicionibus & conjecturis locus est, quarum iterum certi quidam gradus sunt. Aliquæ enim, quò propius ad sensum accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac sunt interdum phænomena naturalia, ubi sensus nostri hebetiores sunt, quare ad eorum mensuram non sunt exigenda. Ita canes odorari possunt vestigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum est. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, è corpore animalis exeuntium, verosimillimum est, cum aliter id accidere non posse videamus. Multa sunt in orbibus cœlestibus phænomena, de quibus, non nisi per suspensiones & conjecturas, philosophari possumus, quoniam objectum vastitate suâ excedit sensuum facultates, ideoque hic à partibus ad partes, vel ad universum argumentandum est, & ex analogismò rerum deducenda sunt, si non omni ex parte vera, tamen verosimillima. Quorsum etiam referenda sunt ista in natura phænomena, fluxus & refluxus maris, conversio Magnetis ad polos, &c. quæ ex universalioribus causis dependent, quam nos comprehendere possumus. Conversionem Magnetis ad polos Cartesius ingeniosissimè explicuit è vorticum suorum cœlestium natura: & Boylius quoque in libro suo de *suspicionibus Cosmicis*, qui ad certum effluviorum fluxum causam illam refert.

Succedat jam altera Philosophorum familia, qui plus ad intellectum, quam ad sensum, referunt. Nam, cum viderent à sensibus suis se destitui, nec sine causa suspicarentur, subesse aliquod altius & sublimius principium, quod in sensum non nisi à posteriori incurreret, eò deducti sunt, ut substantias aliquas spirituales, vel ex ingenio suo fingerent, vel nudis quibusdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc solarentur ignorantiam. Et Plato quidem hic mundum suum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipsi materiæ Deum immerferunt. Plato, undecunque hauserit ista sua mysteria, magis ad causam efficientem, quam ad compositionem corporum respexit, & Theologum potius in Physicis, quam Philosophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, ac omnia tantum conjecturis sunt & suspicionibus plena. Ideas quod attinet, quas è recentioribus Joh. Marcus Marci in *Philosophia sua veteri Restituta* amplexus est, & ad rerum causas explicandas adduxit, ex certè sunt veluti nebulæ pictæ in pariete, & mera quædam phantasmata ad solandam ignorantiam nostram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum essentias, velut quibusdam terminis & conceptibus, ut fecit Aristoteles. Neque enim numeri possunt esse rerum principia, sed quasi vestigia aliqua & indices. Peripatetici formas suas invenerunt, de quibus mira illi commini-

scuntur, quæ credo Aristoteli ipsi in mentem non venerunt. Sunt verò illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem esse aliquid in corporibus mistis substantiale, activum, movens, sed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis passim habent, fundati in rerum natura sint, nemo facile crediderit: quales sunt formarum tam accuratæ divisiones & subordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphysicam potius, quam Physicam, spirant, ac in demonstrationibus effectuum Physicorum nihil planè efficiunt.

Ex his itaque patet, duplici ordine tantum esse distinctas Philosophorum sectas, atque ad eos reduci etiam posse: ipsos verò ordines inter se etiam conciliari posse, modò desistant ab excessu illo suo in sententiis. Ubi deficit sensus, recurrendum quidem ad intellectum est, ita tamen, ut illò solò non simus contenti. Mutua debent esse ministeria, nec in solo sensu subsistendum est; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem instituiamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non potest, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus universi Oeconomiam, referendum est. Cæterum legi in hoc argumento meretur *liber de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, Oxoniæ A. 1668. in 8vo editus à Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctissimo, qui magna cum cura sua tractat, & ex optimis seligit optima, pulchro quoque Orationis flore doctrinam suam vestiens.

C A P. XIX.

DE RECTA PRINCIPIORUM PHYSICORUM
CONSTITUTIONE.

§. 1. *Methodus Philosophandi Eclectica in Physicis commendatur.* 2. *Omnium Phenomenorum Naturalium non possunt dari demonstrationes, ob defectum principii cujusdam spiritualis incogniti.* 3. *Circa corporum cælestium naturam, solis vestigandam conjecturis, Cartesii, vel aliorum, sententiæ maxime probabiles cæteris preferendæ.* 4. *Principii spiritualis Operativi (Animæ mundi, sive geniorum, sive cujuscunque alterius) necessitas inculcatur. Principia Aristotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Disputationibus Scholasticis possunt retineri.* 5. *Ad mixtorum naturam indagandam utilis est Atomorum doctrina, nec tamen sola sufficit. Addendæ sunt, principiorum instar, massæ Globi ferreni majores, sive IV. Elementa (de quorum singulis disseritur, & ignem aëremque Elementorum numero excludi non posse demonstratur,) nec non tria principia Chymica, licet nec horum ope omnia possint expediri.* 6. *Plura mistorum principia, per Analysin illorum, & experientiam, sunt indaganda. Cognitio Physices manca semper erit & imperfecta.*

Quod

Quod si jam recta principiorum Physicorum ratio ineunda est, id primæ hypotheseos loco assumendum nobis est, in nullius sectæ placita absolutè jurandum esse, nec illa omnia ejuranda; quandoquidem ita comparatæ sunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideò quasi succenturiandæ sunt sententiis sententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera.

Secundò supponendum est, impossibile esse omnium phænomenorum naturalium Mathematicas dare demonstrationes, quanquam allaborandum sit, ut eas, quoad ejus fieri possit, habeamus. Si omnium inter se sectarum principia conferamus in uno aliquo, incognito scil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & spiritualis esse probabilibus argumentis colligitur, non verò ita demonstratur, ut satisfacere plenæ cognitioni possit.

Tertiò, Philosophia circa corporum cœlestium constitutionem, & naturam stellarum fixarum Solis, Planetarum cœterorum, Cometarum, novarum stellarum, cum nonnisi ex suspicionibus & conjecturis hauriri possit, præferendæ sunt sententiæ, quæ omnium sunt verosimillimæ. Quare hæc in parte quidem audiendum putarem Cartesium cum istis suis vorticibus & orbium conversionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus suis Elementis, licet ingeniosè, præsupponit, probem. Materia quidem subtilis agnosci potest: non enim puto eam quicquam differre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia potest.

IV. Cum intellectualia principia ponenda etiam sint in natura, poni potest principium aliquod spirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immersum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quamquam fortassis, cum concursu divino generali omnia fiant, etiam speciale aliquid accidere in natura possit, quod fieri nos non existimamus, semper ad alias causas reducentes, ne videamur veteri aliquo & universali principio ignorantia effugium quærere. Nec satis quidem scimus, an cum Platonis animam mundi statuamus, aut cum aliis genios quosdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœlestium, præfides: id enim, si ita est, vel revelatione debet esse cognitum, vel suspitione aliquâ conjicitur. Abstracta illa Aristotelis principia, quæ Metaphysica potius sunt, quam physica, seu universalia quædam de rebus formata, qualia sunt materia & forma, cum regulæ Lesbicæ instar applicari omni hypothesei possint, in gratiam eorum, qui disputationes scholasticas æstimant, retineri possunt, modò commodè ex mente Aristotelis, non ejus interpretum, explicentur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne planè omni reali fundamento destituantur: quomodo doctrina deformis, earumque speciebus, harumque eductio è materia & subordinatio, satis commodè explicari potest. Uti fecit illud Honoratus

Fabri in *Physicis*, ubi eleganter demonstrat, quomodo sint substantiales, quanquam non sint substantiæ: quâ interpretatione suâ veram Aristotelis mentem se putat assecutum. Legi etiam potest Hamelius *de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, lib. 1. cap. 7.

5 Verum, cum præcipua Physicæ scientiæ pars sit corporum mistorum naturam & rationem cognoscere, ea enim sensibus propiora sunt, eas Philosophorum sectas perlustremus, qui ad sensuum ductum philosophantur. Atque hic quidam sensuum summam quam possunt subtilitatem sequuntur in particulis, quare omnis illa particularum doctrina, è mente Democriti, Epicuri, Cartesii, conferenda & examinanda est. Cum enim mistio fiat inter res diversas per minima, videndum nobis est, ut deprehendamus, in quo diversitas illa materiarum consistat, & quomodo illa mixtio per minima fiat, explicandum, quæ quasi divina quædam manus est. Non tamen in illis subsistendum esse putem, aut hærendum in Epicuri Scholâ, qui nullam aliam mitionem agnoscit, quam minimorum corpusculorum compaginationem. Ea quidem concedenda est, sed non sola explet rationem mitionis. Nam ad mitionem diversa corpora requiruntur, non particulæ multæ congeneres. In minima corpuscula resolvi accidit corpori: neque ex eo statim inferendum est: igitur ex iis πρώτως & immediatè componitur. Possunt enim minima corpuscula in diversas partes coire, atque hæ partes demum ad mitionem corporis referendæ sunt. Illa verò corporis in minima corpuscula resolutio continua effluviis illam doctrinam illustrat atque unicè determinat, quæ qualitatatum nomine vulgò efferunt Peripatetici, unde omnes sensationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus odoratum, saporem, &c. fieri per effluvia corpusculorum è corporibus, quanquam tamen, licet illa jam sciamus, nondum satis nobis cognitum sit, quid in iis particulis talem motum imprimat sensorium; an sola illa particularum figura acuminibus suis, pungens papillas nervæ acicularum instar, vel an aliud quippiam reconditum sit. Hic enim subsistere nòs rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, è particularum hypothesi, non tam ratio formalis mitionis radicalis dependet, quam aliquis tantum mitionis modus exterior, ideo superest inquirendum Physico, quanam occurrant in rerum universitate corpora prima, unde verosimile sit cætera nasci & misceri. Circumferenti itaque sensus suos per hunc, qui ante pedes est, terræ globum, magnæ aliquæ massæ congeneris materiæ videntur, & inter se commistæ, & seorsim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibusdam inhaerent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa mista, sive illa subterranea, sive superterranea, sive maritima, sint, atque ex massæ, quæ in oculos incurrunt, sunt terra & aqua. Nam duas illas na-
turas

turas vehementer esse inter se diversas, vel ruditer insipienti oculo patet; quanquam illæ sint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falsò vocant, vel potius corporum illis immistorum, licet accidentaliter, diversissimæ. Sic aquæ sunt vel salæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer discrepant. Sed, si puræ sint utriusque corporis massæ, eas tamen diversas esse, & maximè simplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima sit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpusculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora simplicia, aërem nim. atque ignem. Et quidem massa aëris etiam sub sensum, quanquam subtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumvestit, & variis experimentis deprehendi potest essentia distincta à reliquis. Ut itaque falsi sint, qui existimant, aërem nihil esse aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aqueorum, quibus quidem refertus est aër ille circumterreneus impurior, sed essentiam ejus totam non absolvit. Oportebat enim illis subesse quasi solum quoddam, cui inhærerent, massam scil. aliquam pro sua natura etiam solidam & succi plenam, quam deprehendere possumus ex ejus pressione five renitentia, quæ certè non esset, nisi massa illa tota sibi esset similis; quemadmodum aqua, quanquam multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus massas singulares non adeò animadvertimus, nisi quis pro illis habere velit ignes illos subterraneos, aut ejus massam in corpore solari reponat, quod omnis caloris in natura causam principem esse videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum semper in materia sit, determinari nihil potest, utrum detur aliqua substantia pura simplex, quam ignis nomine vocare possumus. Nunquam enim absque materia est, quam movet, & sunt, qui in ipso sole materiam aliquam liquefacto auro similem supponant. Quare ne quidem inter substantias aliqui numerant, sed motus aliquam speciem faciunt, à quibus tamen ego dissidere malo. Nullam ego causam video, quare ab antiquis discedendum sit. Nam licet demonstrare non possim purum ignis corpus, quid tum postea? Potest lux ignis esse depuratus non urens, e. g. radius solaris, qui tamen, si per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit; Non enim comburit ignis purior, sed crassior, & tum comburit propriè, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congeneres, facile mobiles, quomodo in singulis corporibus, tum animalibus, tum vegetabilibus, vel metallis, inest aliquid vel lucis, vel pinguis atque oleosi, quod ignem inspissatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, suâ sponte lucere incipit, atque ita de præsentia sua testatur. Mea itaque sententia hæc est: nullam nos habere causam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cum certè meliora non possint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem inesse omnibus corporibus, ex omni

mistorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem esse, nemo negabit, qui calidum esse sanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis spiritus vel olea produci possunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis sua sunt sulphura. Aërem aliqui excluderunt ex elementorum numero, quod non aptus sit mixtioni, quia poros pervadit, & corpori tantum adest, non inest. Quæ tamen falsa sunt. Multa enim sunt corpora, quæ aëri non patent, cum pertranseant etiam liquores certi. Sunt in quibusdam corporibus spiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ planè sunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoscere. Qui tria principia chymica propiora statuunt, illi parum differunt sententiâ. Nam in istis eadem elementa dominantur, ignis scil. & aër in spiritu & oleo; Aqua in phlegmate, terra in sale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora mixtioni. Sed qui ex iis principiis plus se demonstraturos credunt de operationibus naturæ, quam è quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ se ad septentrionem convertit, unde vita in plantis, sensus in animalibus? nullam mihi aliquis causam, vel è quatuor Elementis, vel è tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum causæ è causis corpora constituentibus deduci semper possunt, aliqua enim extus adveniunt.

- 6 Sexto demum & ultimo corpora ipsa mixta per experientiam, secundum naturæ methodum instituendam, resolvenda sunt, atque quid singulis insit, indagandum, quod si fecerimus, inveniemus primordia corporum mistorum non esse quidem numero infinita, sed longè plura quam numerantur. Neque enim, si aliqua è quatuor Elementis, eorumque mixtione, dependeant, omnia inde dependere prædicanda sunt. Neque enim explicabit mihi Physicus, quomodo sapes, odores, aliæque qualitates, ex iis possint educi, quæ tamen è tribus chymicis principiis commodè deduci possunt. Longè plures sunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis è principiis chymicis, quam è quatuor Elementis, deducuntur. Unde non est absurdum, nova illis principia adjicere. Fortassis etiam in quatuor Elementis, vel tribus principiis Chymicorum, velut in capsulis quibusdam latent illa corporum semina, quæ humanâ industriâ tota investigari nequeunt. Ideoque, cum omnia tentavimus, & plura nostro ingenio in lucem dedimus, semper nobis supererunt aliqua, in quibus necessario nobis hærendum est, deficiente in nobis sensu, ac fallente, & quasi oculis nostris se subducente, quæ in latibulis suis delitescere amat, natura.

LIBRI SECUNDI, SIVE POLYHISTORIS PHYSICI, PARTIS SECUNDÆ

CAP. I.

DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS, SECUNDUM ARISTOTELEM ET RECENTIORES.

§. 1. Principia Physica Veteres ante Aristotelem ex sensu rerum ipso formabant, Aristoteles vero ex solo intellectu, tria sc. Notionalia, Materiam, Formam & Privationem. 2. Aristotelis Spinosa subtilitates, & interpretum ejus nuge difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis ansam praebeuit. Nonnullis Materia prima est ipse Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit. 3. Impugnarunt Aristotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Ecclesiastici, Thom. Campanella, Franc. Patritius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Herebordus, & Dav. Gorlaeus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuo resolvi, absurde arbitratus. 4. De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbiorum somnia, trices Aristotelicis similia. 5. Job. Amosi Comenii & Theophr. Paracelsi opiniones de eadem ineptae. 6. Cartesii, corpus sive extensum Materiam primam constituentis, sententia, a Franc. Wilhelmo, Barone de Nuland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis substantialibus in utramque partem, & contra Aristotelicos, earum Patronos, & contra Philosophos corpusculares, qui meras accidentales substituant, disputatur, Liberque Rob. Boylei de Formarum origine laudatur. 8. Job. Amosi Comenii de Luce primæva, fonte formarum, & Job. Marci Marci de Ideis Substantialibus, opiniones. Ejusdem Marci παράδοξον de anima post mortem in corpore superstite, illiusque consecutaria magis adhuc absurda. Vera de formis tam hominum, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum divisionibus & subdivisionibus judicium. Privatio, tertium Aristotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.

Postquam absolvimus varias Dd. sententias, & sectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheses omnes recensuimus, super quibus illi Philosophiam naturalem extruunt, deveniemus jam ad specialia philosophiæ

sophiæ naturalis capita, inter quæ primum est de Principiis corporis naturalis.

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philosophi, ante Aristotelem, non ex intellectu suo formabant, sed ex ipso sensu rerum. Scilicet, ut judicat rectè Verulamius in *Dissert. de principiis atque originibus*, illâ ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuisset principium illud materiæ abstractæ latere sub fide & tutela prædicamenti substantiæ. Itaque nemo ausus est confingere materiam aliquam planè phantasticam, sed principium statuerunt secundum sensum aliquod Ens verum, modum autem ejus dispensandi phantasticum. Aristoteles defectum quidem notans aliquem Antecessorum suorum in principiis naturæ ponendis, non enim sensu expediri omnia posse videbat, ad alterum extremum prolapsus est, & principia corporis naturalis penè in ratione solâ constituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphysica possunt dici principia, quam Physica, nihil enim aliud sunt, quam Termini & Notiones quædam abstractæ, in quibus intelligendis primum est magna difficultas, major in applicatione ad res ipsas. Statuuntur autem illi tria: Materia, forma & privatio.

2 Materiam dividit in primam & secundam. De materia prima, quam abstrusus est & reconditus ejus intellectus? Sanè, si Aristotelis loca consulas, non videntur tam absurda, ut sunt per interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quot capita sunt, tot sensus. *Lib. 1. Phys. c. 19.* inquit: *materiam voco primam uniuscujusque subjectum, ex quo inexistente fit: & 7. Metaph. c. 3. Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. Lib. 4. Phys. c. 2.* vocat materiam *διάνημα τὸ μέγεθος*, extensionem seu dimensionem magnitudinis, dicitque eam à forma contineri & à superficie determinari. Hæc ejus de materia effata sano quodam sensu explicari possunt, sed mirum est, quam variant hic Interpretes, quibus nos recensendis non immorabimur. vid. Joh. Bapt. du Hamel *de Consensu vet. & novæ Philosophiæ*, lib. 1. c. 6. n. 6. 7. & 8. & Claud. Berigar-
 dus in *circulo Pisano*, Circ. 4. ubi principia secundum Aristotelem, ex ipso & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Aristoteles & Interpretes, quod materia prima sit pura potentia, non habeat propriam existentiam, non sit Ens propriè loquendo, non sit propriè nihil, nec tamen aliquid, quæ certè omnia effata mirabiliter cerebrum vexant. Conciliationem inter illa tentaturi Conimbricenses se eleganter munere suo functos esse arbitrantur, si dicant, materiæ primæ naturam eam esse, ut non possit sciri. Quasi fortè Articulus fidei, aut mysterium aliquod sit. Honoratus Fabri, solertissimus aliàs Aristotelis Interpres & Conciliator cum Recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum rejectis, solis verbis Aristotelis insistit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratiâ, ne scil.
 à re-

à regulis suæ societatis abeat, quam ut verè ita sentiat. Defenduntur tamen illi propositiones istæ de materia prima, *Tom. III. Phys. tr. 5. lib. 1. propos. 19. & seqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphysicæ esse considerationis, quam Physicæ. Nam id, in *Epistola ad Paradesium scriptâ*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Causa, quod Aristoteles ita fluctuet in materia prima, nulla alia est, quam quod creationis ignarus æternitatem mundum statuerit. Hinc necessum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo sunt è gentiliū Philosophis, qui, cum nescirent rerum primordia, eò tandem devenere, ut materiam primam statuerent esse Deum, quod Alex. Epicureus, teste Alberto Magno, *lib. 1. Phys. tract. 3. c. 13.* statuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit sententia, in conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma sing. Dissert. Jacobus Thomasius.

Non melior certè istis videtur esse Henricus Mohr, Anglus, qui vacuum illud in natura spatium, quod dari credit & probat, ipsum esse Deum contendit, spisso super hoc negotio libro scripto, qui *Enchiridion Metaphysicum, seu de rebus corporeis luculenta Dissertatio*, inscribitur.

Ut ad Aristotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam considerat, quæ non sit Ens actu, tribuit illi prædicata ἀσύνετα, quæ explicari nullo modo possunt, nisi tricas ex tricis velisnectere, & rem explicatione ipsâ perplicationem reddere. Hinc Aristotelis sententiæ magno agmine se opposuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tum recentioribus Philosophis. Patres antiquos, eorumque sententias de materia Aristotelica fusè adducit Thom. Campanella in *Disquisitionibus Physiologicis*, cui id propositum fuit, ut sententiarum suarum novitati, quam suspectam suæ religionis hominibus sciebat, auctoritatem à S. Patribus conciliaret. Eos enim semper dogmatibus suis prætexit, callido satis consilio. Franciscus Patritius, in *Discuss. Peripatt.* & in *nova sua Philosophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus in *scholis Physicis* satis argutis argumentis contra ea militat. Botiorum quoque Fratrum Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum, *Philosophia Naturalis reformata*, toto illo libro, Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Aristotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento versatur, Aristotelem cum suis Interpretibus & Scholasticis conferens, cum alii plurimi, qui Aristotelem refutarunt, non tam ipsum Aristotelem, quam ejus Commentatores, sint aggressi. E novissimis Adrianus Herebord, in *Philosophia naturali, capitibus prioribus*, sollicitè argumenta omnia congeffit, unde depromere possunt, qui doctrinam hanc Aristotelis impugnare volunt, Cartesiana sen-

tentia semper subiecta. David Gorlaeus quoque *Exercit. Physic. 14.* ita Aristotelis principia de materia & forma impugnat, ut planè è Phisicorum schola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiscunque illa sit, agnoscat. Ait enim, omnia corpora naturalia esse simplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus esse, imò neque generationem iis principiis indigere. Novum enim planè & inauditum dogma proponit. *Exerc. 5. sect. 1.* Quæcunque fiunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum interire, imò eò devenit, ut statuatur, creaturam posse aliquid ex nihilo facere. Miror certè, à Theologis illi dicam non fuisse scriptam, homini Philosopho quidem satis arguto, sed in hoc παραδοξολογέω, quam æquum erat. Laudem certè meretur, quod ante Cartesium ista viderit, quæ postea Cartesius dogmata sua esse voluit. Ignem enim accidentibus adscribit, substantiarum classe exclusum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, existimat, magis Sophistam agere videtur, quam Aristoteles & Scholastici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium est, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus esse non licet.

- 4 Ut nostram sententiam tandem explicemus: Materia & forma generales conceptus sunt duorum principiorum inter se contrariorum, quæ existere in natura necesse est, illisque nominibus possunt appellari, quamquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam si termino Entis, vel substantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuisse & extitisse verissimum est, non autem sensu Aristotelico. Fuit enim mundi universalis quædam materia, unde postea corpora naturalia formata sunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbinis penè Aristoteli similia comminiscuntur; putant enim illam esse non tam corpus, quam umbram immensam, non tam rem, quam rei imaginem opacissimam, aut Entis larvam quandam fuliginosam: Ex remotissimo illo principio, abyssum quandam caliginosam informem ac indegestam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxisse, quæ omnia fanatica sunt, & Enthufiasmi plena. Nam certè, si Cabalistas consulamus, mira hic quidem deprehendemus somnia, sed rei parùm. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus in *Hexæmero suo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabalistica*, Rabbinis nihilo fanior.

- 5 Joh. Amosus Comenius, in *Physica sua*, materiam statuit triplicem, tres sc. massas rudes materiæ, spiritus & lucis, sed primam tamen materiam facit vaporem sive fumum, quem ait fuisse dispersarum Atomorum chaos; sed tamen antea dicit abyssum fuisse à Deo creatam; tantùm enim materiæ Deus produxit, quantum ad explendam abyssum sufficiebat. Si jam interrogemus illum, quidnam sit illa abyssus, dicet nobis spatium esse; quæro jam

jam iterum, an corpus sit, an nihil? Corpus esse debebat, quia est extensum, & quoniam Deus creavit. Substantia enim terminus creationis. Ergo materia prima est ante materiam primam, quod certè implicat. Si abyssum vult materiam primam esse, spatium illud scil. extensum, cum Cartesio illi convenit; nam qui *Cartesium Mosaizantem* scripsit, Joh. Amerpoel, in eo Cartesium Mosi ὁμόψηφον (consentaneum) facit. Mira hic quoque commiscitur pro more suo Paracelsus, qui mysterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam seu principium, in quo conclusæ sunt omnes creaturæ intra cælum comprehensæ; qui forsan Orphei aliquod ovum somniavit.

Cartesio materia prima nihil aliud est, quam corpus, seu extensum aliquod, extensione enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, secundum eum nihil erat, quod quomodo se habuerit, cogitando assequi non possumus. Igitur spatium quoque & expansum nullum fuit, sed id spatium vel expansum postea à Deo factum, idque oppositum est nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc spatium substantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc spatium variis in locis variis proprietatibus exornasse, ut totum quidem hoc expansum sit mobile, divisibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, asperitatem, figuram, non nisi certæ hujus expansi portioni, quæ species deinde conformes constituit, indidisse, extra has proprietates materiam informem esse. Hæc Cartesii sententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, Ord. Johannæi Eques, Commendatorque Rotwilensis, Insulæ Gaulitanæ Proprinceps, ac Regis Hispaniæ, Electorisque Brandeb. Vicetribunus, in libello abs se Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Physica*, Cartesianorum principiorum falsitatem, ipsiusque paralogismos, ut vocat, ostendere laboravit, in quibus, contra Cartesium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extensione Cartesius. Illud autem, quod extra corpus est, extensum, non materiam, sed nihilum, ipse vocat, idque vocuum esse & extitisse ante mundum. Non vacat ejus argumenta recensere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe ἀσύστατα illa sunt, & nescio quid paradoxii involvant.

E tenebris materiæ emergentes ad jucundiores de forma doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium constitutivum ponitur. Mira de ea Aristoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt esse substantiam, sed nemini perspectam, unum aliquod per se esse, cujus esse in puncto hæreat, esse principium activum, quod per se sit causa actionum & operationum, quasdam earum esse partiales, quasdam totius, &c. Tota illa res mul-

tis difficultibus plena est. Nam quanquam non probem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphysica potius quam Physica, non pauca tamen sunt, quæ negotium facessant, argumenta iis, qui formas merè accidentales, secundum Philosophos corpusculares, statuunt. Quam diligentissimè omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philosophia naturali Reformatâ*, c. 1. sect. 3. Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur orritum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certè veniendum est ad aliquod principium movens in natura, sive id commune sit, sive certis corporibus proprium. Quare necessario tandem omnes corpusculares Philosophi ad aliquam substantiam subtilem & spiritalem confugere debent, tanquam *θεὸν ἀπὸ μηχανῆς*, quâ difficultatibus suis se expediant. In corporibus miscilibus verosimile est, multa fieri solâ proportionem, vicinitate, & quâcunque compositione materialium, quæ à formis substantialibus deducere summa esset stultitia. Quod ad oculum nobis monstrat Chymia, quæ in tot formas fingit & refingit corpora, nullo alio, quam ignis, ministerio, & variarum inter se materialium applicatione, quod doctissimo libro ad oculum demonstravit celeberrimus Boyleus, quem de *origine formarum & qualitatum* inscribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. in 8vo, qui secundum corpuscularium mentem solidissime scriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam scrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum brevissime, cum dubiis contra illam, complexus est Gvilh. Pembelius, Oxoniæ A. 1669. in 12. Conf. Joh. Bapt. du Hamel, in *Lib. de Manifestis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boyleum secutus, omnem Qualitatum familiam, à formis Substantialibus resultantium, perpulchre ad doctrinam corpuscularem trahit. Adde Boylei *Lib. de Cosmicis qualitatibus*, cum præmissa *Introd. ad Hist. qualitatum Particularium*. Cæterum in animalium generatione, & plantarum productione, substantiale aliquod principium videtur agnoscendum, & in aliis quoque miscilibus diversæ portiones particularum sunt, quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quasi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quasi materiam exhibent, ut videre est in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica possunt separari diversæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione substantia impellens & movens, & ad certam rationem & mensuram operans, debet agnosci. Fernelius formas omnes à cælo existimat proficisci, eâ potissimum ratione motus, quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non possint, quæ sententia non admodum discordare à Cartesiana videtur, quæ materiæ cælesti suæ, vel subtili, omnia adscribit, quæ formis suis tribuunt alii. Aliqui putant, demonstrari formarum substantiam posse, ex eo, quod è plantis incineratis resuscitari idea quædam, vel vapor possit, formam plantæ repræsentans, quod

quod certè non contemnendum esset argumentum, si experimenti fides certa est. Joh. Marcus Marci certè multum illi tribuit, qui, in libris *de veteri Philosophia & de Ideis Operatricibus*, formis istis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis suis nimis fortè confidens, plus inanium speculationum & notionum habet, quam fortè ipse credit. Honoratus Fabri Peripateticus Autor, hâc tamen in doctrina quodammodo cum Cartesio facere videtur; disertè enim dicit, formam potius substantialem esse dicendam, quam substantiam. Neque enim Aristoteles disertis verbis substantiam appellat, & in libro de plantis nullam formam vegetativam substantiam agnoscit.

Joh. Amos Comenius, & alii quidam Recentiores, lucem primævam 8
fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud constitutum & operativum in natura. Atque hi certè dicunt eas habere pro substantiis solidioribus, quam ipse habet Aristoteles. Joh. Marcus Marci sanè in ea est sententia, quod formæ rerum substantiæ sint, à Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & subjectum suum subsistere possint, imò quæ adeò tenaciter inhæreant subjecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum, omninò sit, ipsi tamen pulvisculo ejus adhuc junctæ sint, & has augustiore Idearum nomine salutatur, sed tamen à Deo creatarum, cum Platonici facerent suas Deo coæternas. Quo principio semel posito, necesse est, multa sequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phænomena, quæ supernaturalia habemus, si satis certa eorum fides est, ita explicat, ut è suis principiis ultrò fluere videantur. Nam cum præsupponit, posse animam in animalis demortui corpore superstitem esse, mira hinc sequuntur consectaria. Hinc enim spectra illa mortuorum imagines præ se ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed sibi ipsi objicit, an patrocinium ergò magiæ in se suscipere velit. Respondet negando, quod quamvis naturaliter tantum agant etiam magi, tamen intentionem eorum dirigatur ad supernaturalia illicito modo faciendâ. Nihil ergo obstat, quo minus ferro, igni, &c. puniri possint. Hinc transplantationes, magnetismos, & similia, deducit, ac ex hoc principio salvat mirabiles illas Pontificiorum historias, de quibusdam per aliquot annos ecstaticis, iterumque ad se redeuntibus. Hinc defendit cadavera hominum ad speciem posse tamen intus vivere, (quod demonstrare conatur per illos, qui in sepulchro inventi indusia, vestimenta, digitos, &c. vorarunt) imò esse aliquos post longam temporis & annorum moram resuscitados. Hinc aliquos in ediam ad aliquot annos tolerasse, quæ miraculis omnia, quam naturalibus effectis, similia sunt: quinimò tota magia omnesque præstigiæ, hâc doctrinâ salvari possunt. Ex hoc suo principio explicat celebre illud phasma, quod Morgana dicitur. de quo Kircherus in *arte lucis & umbra*, à quo tamen Marci

Marci dissentit, putans, esse ibi ideas quorundam animalium demortuorum. vid. Marci *Philosophia vetus restituta*, Pragæ A. 1662. edita P. 3. Sect. 6. subsect. 3. & P. 4. subsect. 1. Nos hic malumus ἐπέχειν; nam in re dubiâ, obscurâ & reconditâ, definire nihil possumus. Certiora nos malumus sequi principia, ea scil. quæ sensus implent, & pectus saturant: Esse in corporibus, præcipuè, quæ animata dicimus, substantiam vegetantem, moventem, impellentem, siue illa communis sit materiæ cujusdam cœlestis propago, siue subjecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis soluta, redeat ad suum integrum. In homine mens semper eximia est, nec ad cœterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus vel perfectè, vel imperfectè mistis, partes quasdam materiæ volatiles agnoscimus esse, formæ speciem præ se ferentes, & semper particulas quietas impellentes & vellitantes, multa tamen in illis fieri solius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis nescit, quam varia sint naturæ per artem producta in officinis chymicis, inprimis in salibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terraquei subterranea pari ratione fieri posse, nullum est dubium. Ex iis autem species singulares constituere, & substantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum esset. Imò multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adscribimus, solâ translocatione & commutatione particularum effici possunt, quod dilucidis rationibus ob oculos ponit Boylius, in suo *de origine form.* libello.

- 9 Sunt porro nonnulli, tam anxie in hac formarum doctrina seduli, ut formas, iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & subdividant, quasi familiam aliquam & exercitum instructuri. Nemo in iis diligentior est, quam Joh. Beierus in *Atrio suo naturæ*. Si terminorum tantum res agitur, distinctionis gratia quædam divisio agnoscenda est, prout in corporibus mistis variarum particularum congeries est, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas sub imagine alicujus formæ notiones nostræ concipere possunt.

Tertium principium ab Aristotele statuitur privatio, quam ad generationem refert. De eâ nihil omnino dicturi sumus. Principium enim planè nugatorium est, & subtilitate suâ ineptum. Refutatus in eo Aristoteles est ab ipsis discipulis suis. Legantur Botii Fratres in *Philosophia naturali reformatâ*, cap. 1. sect. 4. Cœterum *de Principiis corporis naturalis*, secundum Aristotelis mentem, præ cœteris legendum commendo Lib. Bened. Pererii. Neque enim adeo ineptus est, ut multi Peripatetici, variæque doctrinæ studiis imbutus, veterum Philosophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque ap. Scholasticos sunt bona, in unum quasi cogit, & ea omnia inter se conciliat. Prodiit is Coloniae A. 1585. in 8vo. Joh. Sperlingius, in Libello

de Principiis Corporum, doctrinam Aristotelicam impugnat, & speciatim Materiam primam existentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patrius T. IV. *Discuss. Peripat. Lib. 3.* Phil. Melanchton L. 2. *Rudim. Phys.* pag. 175. P. Ramus L. 1. *Schol. Phys. c. 9.* ac Nicol. Taurellus L. 2. *Alpium Caesarum*, p. 286. 592. & P. II. *de rer. eternitate* p. 420. *De Principiis mixtorum naturalium* Dn. du Clos, Confil. & Med. R. Gallia, Diss. edidit Gallicam ingeniosam, & brevi nervositate conspicuam, Amstelod. A. 1680. in 12. Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew, Londini A. 1675. in 12.

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QUÆ ILLUC PERTINENT, NEC NON DE MONSTRIS.

§. 1. *De Causa Natura efficiente, Deo, in Physica non agendum, uti à Platone est factum, sed in Theologia. Eadem est ratio causæ finalis.* 2. *Fati item, Causæ & Fortune.* 3. *De Monstris in Physica, sed speciali, omnino agendum, cum magna sit hujus doctrinæ utilitas. Causæ illorum, & de his Job. Marci Marci speculationes Mathematicæ.* 4. *Judicium de Prasagiis Monstrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Casaubonus sunt commentati. Alii de Monstris Scriptores.* 5. *Monstra humana, Pygmaei, Virunculi subterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis.* 6. *Gigantum priscorum existentia conceditur, Gentes autem illorum integras fuisse negatur. Fabula quedam & Scriptores de iis.* 7. *Hermaphroditi, qualis Adamus fuisse falso creditur. Hirci Lactiferi.* 8. *Centauri & Satyri Fictitii. Homines Marini sunt Animalia Aquatica.*

Multi hinc operosi sunt in causa efficiente & finali, quarum tamen tractatio ad Physicam planè non pertinet, sed ad Theologiam potius. Quod enim efficientem causam attinet, quæ Deus est, de eo Philosophus, quæ Physicus, nihil quod agat habet, nisi fortè cum quibusdam Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum Philosophorum placito. Quales sunt, qui Deum à rebus creatis non differre statuebant, vel ipsam materiam primam Deum faciebant, vel Deum formam omnium rerum statuebant, quorum sententiæ à Christianorum Scholis meritò sunt rejectæ. Inter veteres Plato in Philosophia naturali Theologus est; in Deo enim & Ideis suis operosissimus est, de quo cum parte priori prolixius differuerimus, nihil hic repetemus. Causa finalis itidem refertur ad Deum, ad cujus gloriam universum hoc conditum est, ob quem finem homo naturam cognoscit.

2 De Fortuna, casu & fato impertinens planè est in Physicis doctrina, quæ causas phyficas, non morales, considerat. Quæ casu fiunt, fortuita sunt, nec ad scientiam spectant, quæ res æternas & necessarias pro objecto habet, nisi fortè circa casus accidunt aliqua, quæ contemplationi physicæ ansam præbere possunt. Quemadmodum multa inventa casu sunt, quæ magnâ meditatione non potuissent excogitari, sed id hoc modo fit, ut aliquid ignorant accidat, cujus postea causas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum est casui, qui eo modo scientiam parere potest, quemadmodum apud Jctos error jus facit, & ineptus esset, qui Errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum est de Physicis, qui quæstiunculis suis se discipulosque suos hic fatigant. Fortuna per se nihil aliud est, & ad Physicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum causa dari posset, esset fortuna. Ad morales Autores releganda est, si qua est ejus tractatio. Quare inutiles sunt quæstiunculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos congesisse video. Generalis enim & vulgo nota est regula: *Fortunam stultorum esse*, quod & maximâ sui parte verum est.

3 De Monstris tamen aliud videtur dicendum, quæ per errores causarum naturalium facta sunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem esse dicant, atque adeo natura causa per accidens monstrorum sit. Sed in eo tamen errare illi videntur, necessarias enim causas præsupponunt, quibus positis, non potuerunt alia nasci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit spiritus plasticos, aut materia deficiens spirituum influxui se subduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte necessaria sit causa, necessariusque effectus, ac frustra sint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philosophantur. Conimbricenses, in *Comm. Phys. p. 438.* & Joh. Bodinus *L. 1. Theatri Nature p. 32.* Monstra facere ajunt ad pulchritudinem universi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ sint. Locus autem monstris in physicis debetur, sed ad specialissimam Physices partem illa rejicienda sunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & causarum tractationem, ac puto eorum naturam majore curâ perlustrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta sunt. Nam in excessibus illis naturæ sapè rimari possumus occultos illos processus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomen, multa possunt deprehendi in monstris, unde judicium fieri possit confirmatius de usu partium adæquato in corporibus ordinatè structis. Joh. Marcus Marci singularem hic diligentiam exhibuit *cap. 4. Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam schematibus, & Mathematica quâdam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plastici monstrorum generationi causam dent, si sc. species, vel propter obstaculum, aut defectu materiæ, non possint expedire

pedite evolvi, aut inæquales faciant progressus, analogismo quodam refractionum Radiorum lucidorum, per reflectiones & refractiones varias obliquatorum, in vi spiritus plastica adumbrandâ usus. Quod quanquam ingeniosum sit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus speciem nobis exhibet, quam lux, speciesque ejus (propaginem certè lucis animas omnes facit Gualth. Charletonus in *Tract. de orig. animarum*,) est tamen æquè obscurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monstrorum familia est, ad omnia enim corpora se extendunt, 4 suntque hic, qui pietatem potius, quam Philosophicas rationes ostendunt; multi etiam monstrorum causam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem sensu suo abundare parior. Aliqui eò devenere, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarint præfagia ex monstris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. in libro *Artis Cosmo Critica, seu de naturæ divinis characterismis*, quò in opere, Antverpiæ A. 1575. in 8vo edito, multis de præsignificationibus monstrorum agit, illa, tanquam opera à Deo extra ordinem facta, considerans. Idem argumentum tractavit ex parte Mericus Casaubonus, Isaaci filius, in libro Anglicè scripto *de fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda vel non habenda*, ubi monstrorum quoque doctrina & prodigiorum *Lib. I.* hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum ostendere laborat, quo de præfagiis ex monstris capiendis judicium iniri possit. Peculiares de monstris libros scripsere Ulysses Aldrovandus, Mart. Weinrichius, Fortunius Licetus, Fridericus Bonaventura, Joh. Schenckius, Andr. Laurentius, Car. Stengelius, qui circa specialia versantur, & monstrorum varia genera, cum Schematismis exhibent.

In hominum genere solet de Gigantibus & Pygmæis quæri, an inter 5 monstra referri debeant. De Pygmæis plurima fabula narrantur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falsos tamen esse, dubium non est. vid. Casp. Schottus in *Physica curiosa lib. 3. c. 7.* Johannes Eusebius Nierembergius in *Hist. naturali, lib. 5. c. 16. 17. 18.* Weinrichius de *Monstris c. 21.* Licetus de *Monstr. lib. 2. c. 23.* Joh. Cassanio in *Lib. de Monstris c. 12.* Casp. Bartholinus (qui eos ex Ezech. XXVII, 11, adstruere voluit) Libello peculiari, & Conimbricenses *Lib. 2. Comm. Phys. cap. 9. Qu. 5. Art. 3.* Ii quidem, integras gentes ex iis constituisse, frustra nobis persuadere laborant. Casu quidem nascuntur exiguæ staturæ homines, qui inter monstra referendi, non tamen totæ gentes, uti rectè Judicavit Hier. Cardanus in *Lib. de Variet. Rerum c. 40.* & teph. Theupolus *L. 6. Contemplatt. Acad. p. 224.* Homunculi subterranei in eorum classem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ solent ab aniculis historiæ narrari. Solent illis habitacula subterranea assignare,

gnare, quorum infantes nonnunquam abducant. Notissima est historia de pueris Hamelenfibus, quam fabulam tamen esse ostendit, Groningæ A. 1662. in 12. Martinus Schokius, peculiari Disquisit. Historica, quam tamen alium iterum refutasse fama est. Esse verò dæmones & spiritus in fodinis versantes, negari non potest. Nam constans est illa omnium metallifossorum relatio. De iis integrum librum scripsit Georg. Agricola, & habuere quoque Dissertationes Caspar Posnerus Jenæ, & Joh. Henr. Rumpelius quidam Lipsiæ, ac vellem historias ejus generis omnes accuratè, cum omnibus circumstantiis, notari. Nam solent metallifossores secretissima ista habere, superstitione illâ inducti, malè mulctari nimiam curiositatem suam. Valdè autem faceret ad existentiam & naturam spirituum cognoscendam & convincendos illos homines, qui omnia de spiritibus sine discrimine, pro fabulis habent. Mira passim fodinas Norwegiæ accidere hominibus per istos homunculos, fama constans est, & narravit quædam de iis, in *Actis Hafniensibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos sub terra educatos victitasse referunt. Historiæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus in *Mundo subterraneo*. De omnibus his, quæ ad monstrorum classem referri posse videntur, aut sub phantasmatis alicujus specie pro monstris habentur, videri potest Joh. Prætorius in *suo Anthropodemo Plutonico*; qui liber, etsi ineptè scriptus, magnam tamen farraginem historiarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus est Magdeburgi A. 1666, in 8vo. Magna in Autore ejus fuit mixtura scientiæ & dementiæ.

- 6 De Gigantibus multæ sunt itidem veterum historiæ, plurimam partem, ut arbitror, falsæ, de quibus Joh. Chassanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, consulendus. Eos fuisse negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia* sua, & Kircherus in *Mundo subterraneo*, sect. 2. qu. 1. & 2. At testes habemus ejus rei sacras literas. Gentes Gigantum integras fuisse, non facilè dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Climatis variare tamen staturam hominum, cognitum est, sed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excrevisse, verosimile non est. Errant etiam, qui existimant, homines primorum temporum fuisse Gigantes, & Rabbini quidem ita delirant, ut Adamum fuisse credant ejus staturæ, quæ ab una terræ plaga se extenderet ad alteram. Successu seculorum cum decrescen- te natura decrevisse etiam homines arbitrantur, refutati à Joh. Jonstono, in *Lib. de Constantia Naturæ* nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod si verum est, non homines tantum, sed & cætera animalia majora esse debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis instar esse debuit; sed meritò videtur ista sententia à Joh. Marci Marci l. c. Ubi existimat, veteres arte quædam imaginativâ effecisse, ut procerioris essent staturæ homines, quam senten-

sententiam suo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Dissertatio J. Henr. Heideggeri, *Exerc. II. Histor. Patriarch.* ubi prolixè, adductis argumentis, pro Gigantum existentia pugnât, & secus sententium argumenta refutat. De iisdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Ecclesia Dei ante Legem*, & Th. Bangii *Cælum Orientis, de Gigantibus autem, qui gemunt sub aquis*, Job. XXV. 6. Zach. Bogani *Diff. accuratam Epistolarem, præfixam Edmundi Dickinsoni Delphis Phœnicissantibus*, Francofurt. A. 1669. in 8vo. Fuisse inter Germanos veteres Giganteæ proceritatis homines probant J. Jac. Chiffletius *part. 1. Vefontionis, c. 17.* & Herm. Conringius in libro *de habitus corporum Germanic. causis.*

Porro etiam Hermaphroditi inter monstra censendi sunt, de quibus 7
prolixè agit Joh. Ben. Sinibaldus in *γενεανθεογονεία, seu de hominis generatione Decateucho*, lib. 2. tr. 1. c. 5. & 6. Monstruosa itaque eorum est sententia, imò ipsi monstra sunt, qui Adamum nobis Androgynum fecerunt, quam sententiam Rabbinicam resuscitatam cuidam videmus. Curiosam Hermaphroditi descriptionem V. *Transact. Philos.* 32. pag. 624. Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accensenda non sunt exempla illa de hircis, quorum testibus adnata fuerunt ubera lac copiosum stillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap. 8. lib. 5. Horologii*, se Dresdæ hircum vidisse talem, testatur, cui fidem non dedissem, nisi fide dignus vir mihi narrasset, fuisse quendam Regni Suecici Senatorem, qui convivis suis caseum hircinum apponere consueverit, è lacte hirci confectum. Inquisivit ille vir apud rusticos, an simile quid unquam viderint, qui responderunt, solvere hircis in senectute mammulam sub scroto nasci, quæ primum serum, postea lac funderet, si crebrò mulgeretur. Incidi postea in Sinibaldum, qui, *Geneanthropia lib. 4. tr. 2. c. 6. p. 566.* refert, ex Aristotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Physica Curiosa*. Quæ si vera sunt, falsò Virgilio inter operas frustraneas positum est: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

Specialium monstrorum humanorum exempla per Anatomen explorata, passim extant in *Actis Societatis Anglicæ*. De Centauris & Satyris res omninò ficta videtur. De Nymphis, Syrenibus, Trytonibus, multæ extant historiæ, quæ si veræ sunt, inter monstra referendi non sunt, sed ad animalia aquatica referendi. Theophrastus Paracelsus mira hîc somnia comminiscitur, & Gallicus aliquis Auctor Anonymus, qui non ita pridem prodiit, Sed illa exempla ad lusus dæmonum referenda sunt. Nam quod ajunt, homines submaritimos tandem eò deductos, ut loquerentur, imò artem textoriam discerent, ejus rei fides certè mihi dubia est. Si artes edocti sunt, nihil novum est, nam & simiæ possunt doceri. Quod loquelam at- 8
tinet,

tinet, fortè & ipsa ad psittacorum modum fuit instituta. Sirenis alicujus Anatomen dedit Franciscus Rhedus in *Experimentis naturalibus*.

C A P. III.

DE AFFECTIIONIBUS CORPORUM COMMUNIBUS, ET PRIMO QUIDEM DE QVANTITATÈ.

§. 1. Peripateticorum de his altercationes. 2. Quantitatis corporum consideratio accuratior summe necessaria, sed a Peripateticis neglecta. Matheseos usus in illa maximus. 3. Quantitatis Divisio. 4. Mundi infinitas, de qua variorum allegantur Sententiae, rejicitur. Jordani Bruni dogma de Mundis pluribus, imo infinitis. 5. Corporum divisibilitas, etiam in Atomos, pro quibus contra Aristotelem pugnatur, & inter Scriptores de iis, praecipue commendatur Cartesius. Minimis istis considerandis inserviunt microscopia & microscopie, tum aliorum, tum imprimis Rob. Hookii, observationes. Usus doctrinae de Particulis istis Minimis insignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi divisione quantitatis, & a substantia distinctione Metaphysica. 7. Corporum impenetrabilitas missionem particularum non prohibet.

Postquam causas consideravimus, ad affectiones corporum communes descendimus, quales sunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tam elementaris, quam quaecunque alia, quibus, juxta rei constitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum scholis insanæ sunt & Cimmeriis tenebris tenebricosiores altercationes, in quibus parum solidi quis invenit.

Quod quantitatem attinet, ea ita corpori inhæret, ut non sit ab illo distincta, certè semper cum corpore est, ac primum illud, quod animus noster cognoscit, mediante sensu. Quare magna est opera impendenda hujus contemplationi, & paulò accuratior, quam vulgò in Peripateticorum scholis fit, qui penè piaculum ducunt, si quippiam è Mathematicorum scholis in hanc doctrinam transferant, solis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen sine exactâ Matheseos cognitione nunquam solida hujus affectionis notitia haberi possit, imò multa contingant in natura phaenomena, quæ cum alii ex superficialiis quibusdam speculationibus explicare frustra laborent, tota possunt è Mathematica doctrina explicari. Cui certè in acceptis ferenda sunt, quæ hætenus accuratius in Philosophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum insigne nobis dedit Cartesius, qui, quod hanc partem spectat, inter omnes Physicos familiam ducit.

Quan-

Quantitas est prima materiae affectio, imò ipsa materia; non enim nisi ratione differunt. Quantitas est, vel continua, vel discreta. Illius formalis ratio consistit in extensione, hujus in numero. Quæ quantitatis species tantum æquivoca est: In extensione enim quantitas omnis consistit.

Quantitas consideratur, primo ratione universi totius, scil. mundani corporis, & quæritum solet, quousque illa extensio corporum pertendat. Ubi de infinito magna est Physicorum disputatio, de quo Cartesius Libellum scripsit, *de maximo & minimo* autem opusculum perelegans Nicolaus, Card. Cusanus, è quo multa Kircherus in *Oed. Egypt.* exscripsit. Vetus illa controversia est, & magna rationum subtilitate agitata, quarum compendium è Veteribus & Recentioribus exhibet Claud. Beringardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Aristotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis statutum: sed repugnat aliud præter Deum statui. Cartesius in has controversias se non immittit, & extra Physices objectum esse existimat, & verè quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non potest, nisi naturam ipsam Deam facere velimus. Frahc. Wilh. Liber Baro de Nuland hic nihilum suum nobis obtrudit, quod cum infinito ipsi pari passu ambulat, in eo non novam vovens sententiam, sed Epicuri scholam sapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane verò illud ipsum erat illi nihilum, de quo vid. prolixè Gassendus in *Physica Epicurea*. Liber Baro de Nuland *p. 12. Elem. suor. Physic.* Mathematicâ aliquâ demonstratione, & Nihilum ad infinitum proportionem ostendere laborat, in qua illum suo sensu abundare permittamus. Nos quidem nulla necessitas cogit, ut pro demonstratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum discretam etiam infinita faciunt, ut Jordanus Brunus, qui innumerabiles mundos statuit, de quo suo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum cœlestium, massæ terrestres & aquæ, hic dici quidem aliqua poterant, sed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonstrantur.

(Hic Jordanus Brunus statuit plures esse mundos, & quidem infinitos, si non actu, tamen potentiâ, & stellas in via lactea solis esse putat, quod & ipse Cartesius facit. Crematus propterea est Brunus, quamvis Atheismi accusari non potuerit.)

Quantitatem sequitur divisibilitas: quod enim extensum est corpus in partes quoque divisibile est. Ex sunt, vel sensibiles, vel insensibiles. De sensibilibus nulla controversia est, de insensibilibus magna. Nam Aristoteles Atomos negat, & Peripatetici, sed sophisticis potius, quam veris argumentis, quæ inter se conferunt & examinant vulgares etiam Physici tamen naturâ sanè oportet aliquod ultimum esse, quod non amplius sit divisibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat Physica, quæ Physica. Tota igitur

igitur de Atomis & particulis doctrina huc spectat, de quibus singulari libro egit Joh. Chrysof. Magnenus, nec non de poris corporum, de quibus Er. Bartholini extat Tractatus, excusus Hafniæ in 8. Nemo autem subtilius & explicatius omnem particularum doctrinam proposuit, quam Cartesius. Cui jungi velim etiam è Peripateticis Honoratum Fabri, *Tom. I. Physic* quo de statu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, durties, fluor, viscositas, laxor, varitas, densitas, &c. à nemine melius explicantur, quam à Cartesio, qui in particularum conditione sive figurâ omnem illarum affectionum rationem quærit. Et ipse, cum de iis agit, Aristoteles necesse habet ad illas confugere, ut aliquot exemplis demonstrare possem. Legatur Ant. Grandis in *Institutione Philosophiæ cartesiana, part. 4.* qui facilitate insigni Cartesiana principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviorum vis sit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependeant, nemo plenius exequitur, quam Rob. Boyleus in *libro de mira subtilitate & insigni vi effluviorum*, Londini 1673. in 12. Pertinet huc minimorum speculatio per Microscopia instituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias spectant affectiones, sive conformationem totius, sive rationem superficiæ, colores, &c. Italus quidam Fontana primus Microscopiorum fuit Inventor, post hunc Pet. Borellus de *minimorum phenomenis Microscopicis* aliquot *observationes*, Hagæ A. 1656. editas, scripsit. Post illos absolutissimam Rob. Hooke, Vir maximi ingenii, & in rebus naturalibus tam acutum, quam Aquila cernens, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. in fol. Anglicè hic liber est conscriptus, multisque ornatus figuris æneis & Dissertt. Physicis elegantibus. Henrici Poweri exstant quoque *Microscopice* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Observationes*, Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welschius in *Addendis ad Hecatostheam secundam* Germani cujusdam Microscopicas observationes, quas ille admirabiles vocat. Cæterum doctrinæ hujus maximus usus est in Physicis: in omnibus enim naturæ operationibus quasi deprehendi vestigia ejus possunt in minimarum particularum figuris observatis, ut opere illo Hookeano abundè patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportionem, quam deprehendere etiam in minimis corpusculis possumus. Unde Boyleus, in *libro Anglico de utilitate naturalis Philosophiæ* p. 38. & seqq. eleganti discursu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo esse nihil potest minutius, confert proportioni, quæ est in Elephante, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vastitatem balænæ cum vermiculis in aceto detectis.

- 6 Edv. Digbaeus aliam habet quantitatis divisionem, quam ipse Metaphysicam appellat. Distinguit enim inter substantiam & quantitatem, Substantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat,

ut

nt corpus aliquod varias subeat alterationes, jamque se majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia subternit raritati & densitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam physicam superstruit. *Non possumus intelligere, inquit, Tr. 1. c. 3. quo pacto major sit proportio quantitatis quam substantiæ, vel contra substantiæ quam quantitatis, nisi realis inter utramque divisibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius est intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, alias minorem quantitatis proportionem habeat, nisi major minorve proportio ab eâ separari possit, seu nisi vera sit divisibilitas inter quantitatem & substantiam, quod ut principis, causæ huic principis, ostenderem, necessarium foret, alius adhuc, & ipsa, ut sic dicam, Metaphysicæ viscera penetrare.* Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuisse video, quam, quod vulgò distinguant inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphysicas speculationes concipi rectius possunt, ut ad eorum intellectum iis non sit opus. Nec video, quomodo distinctio inter substantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & substantia corporis, quam vocat, ipsa per se quanta sit effluvia verò particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non desinant substantiæ esse, & suas habere singulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hæc subtilitate demonstratum est.

Aliud quoque quantitatis consequens est impenetrabilitas; Canon enim est, *non dari penetrationem dimensionum.* Ille autem non prohibet particularum inter se misionem: alia enim mistio est, alia penetratio. Sunt autem quædam ita apta nata misceri, ut penè penetrare se videantur. Circa quæ multæ considerationis sunt naturalia phænomena, de quibus Cap. de misione pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, UBI ET DE VACUO, VARIISQUE CIRCA VACUUM EXPERIMENTIS.

- §. 1. De Loco doctrina Aristotelis (quæ exploditur,) Cartesii & Pet. Gassendi, Epicurum secuti. Nihil aliud est locus, quam mera relatio. Theoriæ ejus utilitas in Physicis. 2. Væuum in natura defendunt Epicurei, Gassendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt., impugnant autem, post Aristotelicos, Cartesiani (& hos inter imprimis Ant. le Grand,) Th. Hobbesius, & plerique Philosophi cæteri. 3. Spatium Aere vacuum posse dari, constat e Scriptis & Experimentis Rob. Boylei, Ott. Guericii & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus Judicium additur. 4. Franc. Lane Ars ope Globorum Metall. corum, aere evacuatorum, per aerem volandi & navigandi, a G. G. Leibnitio commendata & emendata, a Phil. Lobmeiero autem, Plagiario Lane, pro suo venditata invento, examinatur, & in Praxin deduci haud posse ostenditur.

QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, locus illi competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus est, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum disputationibus, quorum sunt ad speciem quidem subtiles controversiæ, sed revera nihil habentes solidi. vid. Berirgardus *Circ. Pesano. 8.* ubi Aristotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quosdam conceptus abit. Nuda itaque relatio est, refertur enim ad aliud; jam verò relatio nihil aliud est, quam modus aliquid Entis; ex eo scil. quod corpus habeat respectum ad aliorum corporum situm, ex eo locum habere dicitur, & inde denominamus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in universum, sed comparatè, ratione sensuum & aliorum corporum, consideramus. Aristoteles quidem locum definit per superficiem immobilem, ut significetur, locum non simul moveri cum corpore locato, quò sanè quid dicatur, non constat. Nam certè locus alicujus rei, si est superficies corporis adhærentis, oportet illam superficiem moveri, moto corpore. Cartesius locum duplicem facit, primo internum, quem vocat spatium trinâ suâ dimensione constans, secundo externum, per quem intelligit superficiem, vel corps ambiantis terminum. Gassendus concedit locum esse quantitatem, seu spatium trinâ dimensione constans, illud tamen facit incorporeum. Dimensiones enim ille facit alias corporeas, alias spatiales, illas verorum corporum trinam dimensionem habentium, has istius spatii, cujus aliqua dimensio à terminis corporum, vel adjacentium, vel circa jacentium, nobis concipitur, revera autem nihil est. Atque in eo sententiam Epicuri sequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora est, aliquod ipsis corporibus interspersum, atque huic vacuo, rebus intersperso, locabilitatem corporum & motum adscribit, id scil. esse, in quo corpora quiescant & moveantur. Neque enim motum in natura fieri posse existimat, nisi per vacuum; omnia enim, inquit, quiescerent, quoniam, si vacuum non esset, corpus corpori obstaret, de quo postea dicemus. Quod si plenitudo mundi statuitur, ut à plerisque Philosophis fit, nihil certè locus est, nisi mera *χέσις*. Si enim locus definitur per spatium, quæro, quid sit spatium. Dicit Cartesius & omnes, esse extensum, quare locus esse non potest, ipsum enim corpus est, & habet locum. Quoniam ergò corpus non potest esse in corpore, quia non datur penetratio dimensionum, nullum corpus in spatio, vel in se ipso, contineri potest. Aut itaque locus, cum Epicureis per vacuum spatium definiri debet, aut nihil est, nisi mera relatio, quod postremum verum ego esse existimo. Magnæ tamen utilitatis est hæc doctrina in Physicis, quoniam respectiva illa corporum locatio magnum ad operationes naturales momentum habet. Magna enim est corporum

porum naturalium consensio & dissensio ratione situs, quem habent. Magna solis virtus in terram est, quoniam eo in loco consistit, quam non haberet, si esset remotior. Si Sirius staret in loco Solis, fortassis easdem operationes sentiremus, quas nunc sentimus à sole; certè Sirii & solis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnas præstant effectus. De loco totius Mundi more suo philosophatur Val. Weigelius, in *Lib. Germ. vom Orte der Welt* / Halæ Sax. in 4to edito, sed nihil demonstrat.

Offert hic se de Vacuo agendi occasio, de quo variè sentiunt Philosophi. Plerique illud non admittunt in natura. Contra sunt alii, qui naturam salvam esse non posse putant, nisi illud admittatur. Quid Epicuræi statuerint, jam diximus, quorum dubiis respondet Ant. Grandis in *Historia naturali corporum*, Art. 2. & 3. Demonstrat illic, non opus esse inani spatio, ut corpora quiescant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum simul moveri docet, Mathematicâ planè demonstratione. Ut itaque non opus sit, ad vacuum aliquod recurrere. Respondet quoque Experimentis illis, quæ Gassendus adducit ad vacuitates in corporibus demonstrandas. Ad quem Lectores remitto; perspicuè enim & distinctè dubia illa proponit & solvit. Nam affert Gassendus inter alia experimenta & hoc, quod, si quis accipiat vas quoddam aquâ fermè repletum, & tantum salis communis addat, ut planè sit repletum, tunc adhuc varii alii sales, alumen nitrum, &c. addi possint, ex quo vacuum vult demonstrare. Cartesiani Peripateticorum exemplo, nullum item vacuum in natura agnoscunt; illi enim materia sua subtili omnia complent. Hobbesius, in *Lib. de Aere*, ne aërem quidem excludi è spatio aliquo posse concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror contrarii convictus. Valerianus Magnus (in *Philosophia* etiam sua Aristoteli, in *Logicis* pariter atque *Physicis*, contrarius,) peculiari libro, Varisaviæ A. 1648. in 8vo edito, vacuum adstruit, rationibus è thermometro petitis, quæ ulterius à Marino Merfeno Experimentis illustrantur, Victorio item Torricello, Is. Vossio (*Lib. de Natura Lucis* c. 9. ac 10.) & aliis. Defendunt quoque vacuum Joach. Jungius in *Doxoscopia*, P. 2. sect. 1. c. 5. distinct. 6. à David Derodon in *Physica* sua *Contracta*, P. 1. c. 7. Lud. de Beaufort in *Cosmopæia*, Joh. Phocyl. Holwarda in *Physica Novantiqua*, c. 2. Liber Baro de Nuland in *novis Physicæ Elementis*.

Robertus Boyleus, in variis libris de *aëris vi Elastica*, de *ejus rarefactione* & *condensatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglicè scriptis, quæ *Actis Philosophicis Anglicis* inserta sunt, non quidem simpliciter vacuum agnoscere vult, dari tamen in natura posse spatium aëre vacuum contendit; imò eo devenit, ut certo instrumento gradus istius rarefactionis ad mensuram vocaret,

carit. Experimenta alia multa monstravit Otto Gverickius, Consul Magdeburg. magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonstrandarum Artifex, qui plenissimos *de vacuo* Commentarios *in folio* scripsit, quo in libro multa complexus est, illuc non pertinentia. Nam totum penè mundi Systema illic exponit, & super suis Demonstrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad singulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipuè Vacuum & rerum Magnetismum. Certum est autem, Virum illum in Germania cogitasse de istis inventis diu, antequam alibi istarum Demonstrationum quicquam institutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodiit, sed Casp. Schottus, in *Technica Curiosa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægustum jam dederat. Varia sunt & curiosa Experimenta circa eam materiam, in *Discursibus Florentinis*, *Saggi Academici* dictis. Magni sunt momenti omnia hæc experimenta, ac inprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huic Boyleus impendit. Is scil. varia speculatus est naturæ phænomena, corporumque locatorum in tali aliquo vacuo, ratione omnium qualitatum, varijs effectus inde expertus, quorum causas accuratas nec ipsa dare potest. Adeo latent nos, quæ in profundo naturæ sunt. Quod si accuratius illa omnia indagari possent, mirabiles possent inde effectus deduci. Vacuum aliquod spatium dari, tale sc. in quo non sit aër, certis experimentis demonstrari potest, nisi fortè quis existimaverit, aërem adeo rarefieri posse, & tamen implere idem spatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri potest se ipso, aut majus, nisi per alterius corporis vel expulsum, vel insinuationem. Si aër crassior est atque constipatur, ut in sclopetis *πνευματικῶς*, debet id fieri per approximationem partium, à se distantium, quarum distantia concipi non potest, nisi quod vacua quædam illis fuere interspersa, tale, quod aëre subtilius ipsi cederet, compressione facta. Quemadmodum in spongiâ fieri videmus, cujus partes ad se accedunt in compressione, aëre expulso, qui antea foraminula illa complebat, elatère tamen superstite, seu conatu resistendi, & in priorem statum reponendi, si libertas detur. Eadem ratio est thermometrorum, baroscopiorum, &c. de quibus in cap. de aëre prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, in *Tr. de Corporum inseparabilitate*, post Ant. Deusingium & Honor. Fabrum (in *Tr. de Vacuo*,) Experimenta ista pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum causis detectis Vacuum naturaliter dari posse negavit, Aristotelicam autem de Rarefactione sententiam, tam contra vacuitatum, quam corpusculorum, assertores, sibi visus est demonstrasse. Sed huic à Rob. Boyleo est responsum. Exstat & Gilb. Klerckii *Lib. de plenitudine mundi*, quo Philosophia Cartesiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, in *Lib. de Iride*

de p. 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium institui possit, Cap. de aëre videbimus.

Occasione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, sublevata in aërem proportionatum, aliquod onus secum trahere posset, quod prolubitu navicula esse possit, vel corporibus aliis, vel hominibus, referta, servata tamen ponderum proportionem. Est is Franciscus Lana, Italus, cujus liber Italicâ linguâ scriptus, *Prodromo al' arte maestra*, (Brixia A. 1670. in fol.) 2. 3. varia à se experimenta excogitata proponit, sed pleraque inania, ac in inanibus speculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea habetur illud quoque c. 6. *quomodo possit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis & velis*. Fundamentum ejus hoc est præcipuum: quod supponat dari posse globum aliquem, è laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipso globo gravior sit, quod ille calculo Euclideo, ex proportionem Diametri ad peripheriam ducto, evincere laborat. Præsupponit porro, aërem, in tali globo contentum, graviolem ipso globo, si inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille sursum feratur, quemadmodum, si intra aquam globum talem quis haberet, aquâ vacuum, globus ille ascensurus sit in superficiem aquæ. Globos illos multiplicat pro ratione ponderis appendendi. Hæc ejus viri sententia est, quæ tamen gravissimis dubiis urgetur. Ne quid enim dicam de calculo isto Euclideo, valdè vereor, ne ille, in abstracto ita formatus, in materia deficiat, præsertim in tanta metalli & ipsius aëris proportionis & ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeo exactè proportionem ponderis servare possunt, & ipsa crassities metallica obstare videtur. Quod si nimis tenuis illa lamina esset, difficile exhauriri aër posset, qui est conatus omnium maximus, adeo ut laminæ non nisi exactè rotundæ, & aliquo modo etiam crassæ, hanc vim sustinere possint. Quadrata forma laminæ etiam crassæ hoc conatu, velut pannus, complicatur. Denique & ipsa adunitio laminarum multum difficultatis habet, nam non ita illa exactè fieri potest, ut non rimula aliqua superfit, quâ superstite tota res in nihilum recideret. Præterea etiam illud Lanæ præsuppositum, de ascensione talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamento; longè enim alia ratio est corporis inter aquam conclusi, quam ejus, quod in aëre est. Illud enim terminum suum facile assequitur, superficiem scil. aquæ, quem verò in aëre terminum assequi possit globus talis, non video, &, nisi me omnia fallunt, pressio ipsa Atmosphæræ impediret ejus ascensionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non admitteret ejus ascensionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmio in *Collegio suo Curioso*. Vocarunt quoque An-

gli sub examen. Sed frustra, ut mihi quidem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gotfr. Wilh. Leibnitium, virum ingeniosum Germanum, in *Hypothesi sua nova Physica*, probasse hæc fundamenta Lanæ. Disertè enim ille p. 25. ait, si quid arte humanâ parari queat aëre levius, spem esse perveniri ad artem volandi posse; ubi & recenset Lanæ sententiam, quam & Is. Vossii esse ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aër intus conclusus continenti, seu vasi, per se sumpto, præponderet, aëre tum exantlato ascensurum illud vas in aërem. Calculos tamen Lanæ non rectè ductos ait, aliumque substituit, quem rectius processurum putat. Cautè tamen addit tandem: *sed an bullæ* (ita vocat vasa illa) *tanta magnitudinis commodè fieri, & penitus, & sine ruptura, exhauriri & durare possint, ego in me non susceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper non nemo sibi tribuere ausus est, manifesti plagii facilè arguendus Philippus Lohmeier, sc. Prof. Rintel. in *Dissertatione* non ita pridem *de arte volandi per aërem*, editâ. Omnia enim penè verba ex Lana descripsit, nullâ ejus mentione factâ, seque Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum sibi fuisse Recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviolem fuisse ait, nescio quo calculo suo & mensurâ usus. Nulla verò illic mentio est, in aërem ascendisse globum istum.

CAP. V. DE TEMPORE.

§. 1. *Tempus ad Physicam non pertinet, nisi quatenus durationem rerum designat. Durationis hujus cognitio usum habet in Physica & Medicina multiplicem.* Franc. Baconis Verulamii *Historia Vitæ & Mortis*, & Joh. Grauntii *Bills of the mortality*, in hoc argumento commendantur. 2. *Questio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur.* Stoicorum hac de re doctrina. Scriptores de interitu mundi gentilibus credito. 3. *Diluvii universitatis ab Is. Vossio Mathematicè impugnata, a Nicol. a. Stenonio demonstrata.* Possibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Physica itidem ostenditur. Summa difficultas in corporum, non solum maximorum, sed etiam minimorum, temporibus investigandis. 4. *Scriptores varii de vite termino & prorogatione, uti & longevitate.* 5. *De Cadaverum corruptionis tempore, vita in iis e Joh. Marci Marci sententia superflite, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculosa, monita.* Th. Kerkringii *preservatio cadaverum per succinum.*

I NTER externas corporum affectiones tempus quoque refertur, quod quidem per se ad Physicam non pertinet, nisi in quantum ex duratione rerum

rum iudicium aliquod de constitutione corporum iniri possit. Aristoteli definitur tempus *numerus motus secundum prius & posterius*; sed ea Mathematica potius definitio est. Neque solum ad motum refertur tempus physicè consideratum, sed mathematicè, quando scil. ex ratione motus solaris, vel aliorum corporum cœlestium, mensura temporis initur. Ideoque temporis consideratio, quatenus mensura est, ad Physicam non pertinet, nisi in quantum nobis designat durationem rerum. Sola enim rerum duratio spectatur Physico. Quæstiones hinc solent formari: an tempus fuerit ante sidera & mundum conditum? quod suo modo concedi potest. Quomodo differat æternitas à tempore Physico? quæ inutilis quæstio est, à nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Mensuræ Mensuras, Horologia scil. secundum quæ computari tempora possunt, de quibus Mathematici consulantur. Ad durationem rerum peruestigandam non est nobis opus illis minutiis, sufficit hic latior calculus. Est verò illa durationum historia in natura maximi usus, unde iudicium de mixturâ & texturâ corporum fieri potest, quomodo sc. illa inter se compacta sint, quo ordine, quâ proportionem. Nam eorum omnium aliqua signa apparent in duratione eorum. Iudicium hinc quoque de corruptione corporum institui potest. Inprimis observari possunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipsis præscripsit, ipsaque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accrescet doctrinæ Medicæ, si historia quædam instituaturationum vitæ & mortis distinctorum hominum, sub vario cœli climate positorum, in montibus, sylvis, locis paludosis, arenosis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Prævit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat *historia vitæ & mortis*, magno ingenii conatu scripta. Utile quoque erit historias ipsas in aliqua societate vita functorum notare, quò scil. genere morbi, quâ ætate, perierint. Id fecit ex anglis, libro cui tit. *Bills of the mortality* (i. e. *Naturales & Politicæ Observationes super schedulas mortalitatis Anglicas, sive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum*) Johannes Graunt, qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortisque genere mortuorum & natorum, unde educit multa consuetudina, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Physicis, utilia. Prodiit Liber iste (cujus Argumenta *Tomo II. Ephem. Gall. p. 352. & seqq.* enarrantur) Oxoniæ A. 1665. in 8vo. Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet, à summis ad ima, ad methodum illam à Verulamio præscriptam.

Pertinet huc quoque quæstio de interitu & corruptione integrorum orbium & globorum, cujus esse vicissitudines veteres quoque sensere, qui idem illis fatum esse voluerunt, quod partibus eorum. Et sanè generationes illæ novarum stellarum & cometarum non obscurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vasto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus,

ticibus, ut appellat Cartesius, nasci posse, quemadmodum in mari Insulæ nascuntur per materiæ cujusdam congeriem, in unum aliquem locum, compactæ. Non omnia etiam in orbibus æthereis esse æterna & constantia, nunc credere incipimus, postquam Mathematici demonstrationibus suis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam statuebant, sive generalem quandam ἐκπύρωσιν & κατακλυσμὸν, æstatem scil. atque hyemem universalem, quæ per vices redirent, ut ita mundus secundum externam sui compositionem tantum interiret, non ratione substantiæ. De hac Stoica mundi exustione quid sentiendum sit, legi potest Jac. Thomafius in *pecul. Dissert.* quâ Epicrisin & collationem instituit cum Christianorum doctrina, mundi interitum statuente. vid. quoque Hier. Magius, qui *de exustione mundi* singularem librum scripsit, & quæ Alphonsus Pandulphus ex omnibus, tam Gentilibus, quam Christianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, con-gessit.

3 Cæterum, quod globum terraqueum attinet, impossibile non est, illum has vices subire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, subtilissimâ methodo demonstravit Nicolaus Stenonis, in *Prodromo Dissertationis suæ de solido intra solidum naturaliter contento*. Qua ratione illorum argutatiunculæ retundi possunt, qui Mathematicis rationibus universalitatem diluvii impugnant. Quod fecit singulari libro Isaacus Vossius, quamquam nomen Dissertationi non proposuerit. Ita quoque igne conflagrare posse globum terrenum simili ratione non est impossibile, si æstuaria illa subterranea vires acquisiverint, & vicinas partes, maximè inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendiant. Cum enim maxima terræ pars metallica sit, imò ea, quæ centro propria sunt, ipsissimum metallum fusum existimem, impossibile non est, colliquatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus suis, facile in cineres abiturum. Fuit quoque Cartesius in illa sententia, terram successu temporis mutari in solem posse, quod fieret fortè hâc conflagratione; solem verò mutari in terram vel planetam posse, ubi maculæ, quas sensim attrahit, prævaluerint, ut corpus solare crustam aliquam terream sibi obducatur. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & massarum universi dicta sunt, in quibus sensu suo quemcunque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, solâ enim suspitione tantum quædam divinamus, cum unius hominis, & multorum millium, ætates non sufficiant ad has observationes. Objecti enim vastitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna sunt philosophantium obstacula, qui in particulis tantum sæpè laborant, & vix sapiunt, quoniam universi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum causis inveniendis ætatem & vitam consumimus, oleum.

oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum est, nam & in horum temporibus observandis maximus profectò labor est. Quis fungi unius noctis propaginem satis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut penè visui petere posset, nisi cognitioni nostræ quasi spontè subduceret natura. In vita Ephemeris insecti, quam Joh. Schwammerdammius Belgice descripsit, quæ non miracula observes?

Pertinet quoque huc doctrina de Termino vitæ humanæ & de vita proroganda, & longævitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integris Disputationibus & Libris à quibusdam deductæ. De Vita & Morte Matth. Flacius Jun. Librum scripsit non contemnendum.

De Termino vitæ Joh. Beverovitijs viros doctissimos sui temporis exercuit, quæ Theologos, quæ Medicos, quorum Responsa singulari volumine (Leidæ A. 1636. in 4to) sunt congesta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte mota.

Quod longævitatem Patriarcharum attinet, aliorumque hominum, legendi sunt Verulamius in sua *Historia vitæ & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Dissertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum historia*, & Henr. Meibomius Jun. in singulari *Epistola de longævis*.

Quod vitam prorogandam attinet, Medicos habemus, qui ex artis suæ principiis integros libros eo de argumento scripsere. Physicis quoque rationibus & Medicis usus est, in libro sæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum semina tradere videtur. Ita enim omnia complexus est generali suâ contemplatione, ut singula ejus libri viam sternant ulterioribus cogitationibus. Hier. Cardanus quoque libro 2. *De γυνώσκων*, qui occurrit in *Operum* ejus Tomo 2. argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque possunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis* p. 1179. ubi de eodem argumento disseritur.

Potest hic quoque disquisitio institui de tempore, quo cadavera vel hominum, vel brutorum corrumpi solent. Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod satis longum incorruptibilia ea manere posse credit, quoniam existimat ecstasin pati posse homines, quæ annos plures durare possit, unde corpore hominum cadaveribus similia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philosophiæ vet. Restit. P. 4 subsect. 1. & 2.* Multa hinc deducit paradoxa, quæ suo loco relinquimus. Videatur quoque Christ. Frid. Garmannus in *libro de Miraculis mortuorum*, Lips. A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic superstitiosa & fabulosa subesse existimo. Cæterum existimantur cadavera violentâ morte peremto-

rum inconfumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorum Adamum, in *vitis Jctorum in vita Hutteni* p. 17. Ipse Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, Jctum Francofurdiensem, scribit: *Rem admirandam, & cujus propè nullius fides capax sit, vidisses, quartum jam annum defossam corpus non consumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoscibilem, quin etiam sanguine commaduit attactum. En igitur innocentie testimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus è familia Uldarici in prælio quodam occisus, de quo prolixior ibi narratur historiâ. Quid arte fieri possit, non jam moramur. Theod. Kerckringius hodiè succinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta sunt, ejus circumfusione à corruptione præservet.

Habet Infantem undiquaque succino circumfusus, quem adhuc integrum & sine corruptione servat, foetum item bimestrem.

CAP. VI.

DE MOTU CORPORUM, ET PARTICULARUM IN CORPORIBUS.

§. 1. *Motus doctrinam recentiores Mathematicæ explicant, & ex ea, post Epicureos, omnia ferme Phænomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc est insufficiens.* 2. *Aristoteles intricatissime de eo philosophatur, distinctius autem & luculentius Cartesiani, quorum doctrina, ex ipso Cartesio & Dan. Lipstorpio, fuse proponitur.* 3. *Subjungitur ejusdem censura, quedam dubia, quedam falsa in ea esse, ostendens.* 4. *Motus variæ subdivisiones.* 5. *G. G. Leibnitii theoria Motus abstracti, & hypothesis Physica, huic superstructa, commendantur.* 6. *Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocum Franc. Wilh. L. B. de Nuland, ferme eadem docet. Wilh. item Petti nova hypothesis, & Joach. Jungii de Motu MStum.* 7. *E sola Motus doctrina omnia naturæ Phænomena non possunt explicari.* 8. *Pauca de Quiete, & Intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus, è Rob. Boylei de his Scripto, adduntur.* 9. *Doctrinæ de fermentatione in Physicis & Medicis utilitas, ac Scriptores præcipui.*

I **A**D affectiones externas Motum & Quietem referunt vulgò Physici. Affectio enim externa corporis naturalis est moveri & quiescere. De motu hoc multa dici possunt, & sunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematicâ planè hic procedunt, ut, positis definitionibus, petita aliqua sive postulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatis explicari posse putant ea, quæ habemus in natura phænomena, omnes-

omnesque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum est. Epicurei è veteribus primi sunt, qui motum particularum horsum, vorsum, sursum, deorsum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonstrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu disserere, & quæ usum aliquem obtinere possunt in demonstratione rerum, solo tamen illo principio frustra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciscus Grandis potest in singulari *Diatribæ adversus Epicureos*, ad Gassendum, eorum defensorem scripta.

Aristoteles quoque multa de motu tradit, imò naturam per principium motûs definit. In toto verò hoc argumento, quod in Mathematicorum scholis tractandum erat, Metaphysicis speculationibus omnia involvit, ut certè, quid velit sibi, expeditu admodum sit difficile. Quis enim Oedipus satis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus & actus Entis in potentia, quatenus in potentia?* Infinitæ sunt hîc interpretum speculationes, ipsis verbis Aristotelicis intricatiores. Nihil attinet in re inani tempus & operam perdere. Longè distinctius Cartesius motum nobis definit: *Motus est translatio unius partis materie, sive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediate contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum.* vid. ejus *part. 2. principiorum Philosophicorum*, §. 25. Hinc quies, motui contraria existens, nihil aliud est, quam ejus absentia, *ibid. p. 27. & 37.* Determinatio motus est, quâ mobile à termino à quo, ad certum terminum ad quem, promittitur. Communicatio vel propagatio motus est actio, quâ motus ex unâ parte materiæ in aliam, vel quiescentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur. Atque hæ definitiones sunt expediti sensus, quas capere quilibet potest; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Aristoteles motum localem ab aliis quibusdam speciebus distinxerit, quales sunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quæ ipsæ species tamen motu locali peraguntur, & si recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione consistit, quod tamen suo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materiæ generationem & compactionem mediante motu tali fieri, agnoscimus, sed determinationem istius motûs à sublimiori principio dependere existimamus. Postquam has definitiones motûs in solido collocavit Cartesius, postulata hinc aliqua & axiomata format, quæ distinctius ordinat Dan. Lipstorpheus in *speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*. Petit enim, ut (*primo*) concipiamus vacuum spatium, seu corpus, quod motus aliorum corporum nullâ ratione impediret, nec juvaret, (2) petit, ut duo corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus sic divisa concipiantur, ut eorum

motus à nullis aliis circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut duo illa corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus divisa inter se indirectim, à sinistra versus dextram, committantur. (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accuratè examinentur & seorsim spectentur; (5) petit, ut, depositis sensuum præjudiciis, purâ mente consideretur, quid futurum sit in eorum mutuo concursu. (6) petit denique, ut, veritate distinctè percepta, Philosophi considerent, esse à ratione planè alienum, propter sola sensuum præjudicia & experientias, in medio heterogeneo, & ope corporum non exactè durorum, nec perfectè solidorum, factas, ea, quæ à puro intellectu clarè & distinctè percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium est motuum, qui sunt eruntque in mundo, causa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impressit, quanto illi opus fuit ad rerum productionem, quam hætenus conservat. (3) Hinc esse, quod omne corpus, quantum in se est, in eodem statu maneat simplex & indivisum, nec unquam nisi à causis externis mutetur. (4) Et sic id, quod quiescit, perseveraturum semper in quiete suâ, nisi externo impetu loco pulsum fuerit. (5) Ubi verò corpus aliquod moveri cæpit, tamdiu moveri eâdem celeritate, quamdiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel sistit, ejus impetum. (6) Ex eo porro educit, omnem naturam esse conservatricem sui, & nihil tendere ad sui ipsius destructionem. (7) Omnem motum ex se ipso esse rectum, & ideo circulariter mota tendere semper, ut recedant à centro circuli, quem describunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, si minorem vim habeat ad pergendum secundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei resistendum, nihil amissurum de suo motu, sed solam motûs determinationem perditurum. (9) si occurrat corpori minus forti ad resistendum, quam ipsum sit ad movendum, tùm illud se commoturum, & tantum de suo motu amissurum, quantum in alterum corpus transfert. (10) si occurrat corpori æquali, & æquè velociter mobili, solam motus determinationem amissurum. (11) Si verò occurrat corpori planè æquali, sed quiescenti, utrumque sui effectus partem sortiturum dimidiam, h. e. partem sui motûs communicaturum cum residuo reflectendam.

3 Hæc ex mente Cartesii Lipstorpheus prolixè proponit in libro à nobis laudato, quod pleraque Mathematicæ veritati inniti videntur. An verò in Physicis pro absolutè veris & demonstrativis habenda sint, non parum dubitationis est. Nam aliqua vel ex hypothese tantum dicuntur, e. g. nullum motum cessare semel inceptum, nisi propagetur eadem quantitate, omnem materiam subtilem recedere à sua Sphæra per lineam rectam, quod circa nos

vacuum

vacuum nullum sit, in quo moveri possunt corpora, ut proinde difficilis ejus probatio sit. Quædam ex iis falsa omnino esse videntur, e. g. motus certâ quantitate mundo inditus, ut nullus novus oriatur, sed tantum transeat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri cedat. Instantias plurimas dedit Ludovicus Beaufort in *Cosmopæia divina* pag. 65. Unicus ille animalium spontaneus motus falsitatis arguit hanc hypothefin. Cum enim animalia, antea quiescentia, incipiunt subito vehementer moveri, quæritur, à quo talis motus iis communicetur, & cui cedat. Denique quis neget corpus aliquod immediatè moveri posse ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediatè à mente excitatus, se liberè determinat ad motum, vel quietem. Hæ postremæ sunt, sed validissimæ objectiones Beaufortii: Nam ad cæteras regeri non pauca possunt. Ideoque ex his speculationibus, planè Mathematicis, & à materia abstractis, tantum afferendum est ad naturæ phænomena demonstranda, quantum ipsa natura admittit. Multa quidem notionibus nostris præsupponere possumus, quæ satis quidem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipsi applicueris. Certè, quæ de propagatione motus semel incepti, Cartesiani tradunt, insignem & apertissimum habent in natura usum; statuendum tamen est, eum aliquando etiam cessare posse. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficientiæ ad quietem.

Motus variè subdividi possunt, & secundum varias respectus considerari. Nam secundum gradus alius est, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum causas est vel spontaneus, vel violentus, vel insitus, vel propagatus. Secundum terminos alius est vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum est vel horizontalis, vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variæ aliæ species oriuntur, tractio, vectio, ductio, frictio, pulsio, trusio, cursus, volatus, natatus, reptatio, pressio, volutatio, rotatio, refraction, distillatio sive evaporatio, discombinatio, ferratio, terebratio, & si quæ sunt his cognatæ species aliæ.

Non ita pridem Godfr. Gvilh. Leibnitius *Theoriam motus abstracti, seu rationes motuum universales, à sensu & Phænomenis independentes*, edidit, qui exiguus libellus magna industria omnem motus rationem, secundum omnes figuras, positus, modos, explicat, ut profectò plus ille perfecit exiguis istis foliis, quam alii vastis libris. Huic *Theoria* superstruit *Hypothefin Physicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aspernando, repetit. Plena sunt omnia subtili ingenio, & in multis quasi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc suam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio

quoque habuit, & recudi à Typographo suo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Wallisii ad ejus *Hypothesin* monita, quæ illic legi possunt.

- 6 Non ita pridem etiam Johannes Alphonfus Borellus, Prof. Pisanus, Mathematices Physicesque peritissimus vir, ac singulari judicii & ingenii acumine in naturalibus pollens, *de vi percussione* vastum librum edidit in 4. acutum & laboriosum, in quo omnem illam motûs doctrinam ad certas quasdam regulas revocavit, in multis cum Cartesianis convenientes. Quibus regulis semel positis, procedit deinde ad demonstrationem multorum in natura phænomenorum, ac specialibus exemplis illustrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus sanè & liber ille, qui cum Cartesio Leibnizque jungatur, ut ita collatis omnium sententiis videamus, in quibus convenient, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoribus palmam præripit, & nil ferme addi potest ejus subtilitati. Post Borelli Tractatum editum Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, in *Elementis suis Physicis, vel nova Philosophiæ principis*, in multis Cartesio contradixit. Nam Cartesium motus naturam non intellexisse ait, per se nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere à centro, regulas quoque motus habet cum Borellianis in multis convenientes, quod se infcio tamen contigisse memorat, Borellum tamen ipsum paralogismorum nonnullorum accusat in motus demonstrationibus. Cæterum & ipse Borellus de motu animali librum, quem editum nunc esse audio, promissit, quo forte non minus subtilia & curiosa continebuntur. Quæ in natura contingunt generationes & fermentationes, & hypothesibus suis satis concinnè explicat. Supereft & Joach. Jungii *Lib. de Motu* posthumus, quem discipulorum aliquis Editioni paratum servat. Urgent hanc vehementer Angli, à quibus magni Jungius æstimatur. Et fuit sanè Vir sublimis ingenii, quique naturalium rerum causas accuratiori, quam vulgo hætenus factum, oculo inspexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Nevam Hypothesin Motus Elastici* Wilh. Pettus è Soc. Reg. Angl. adjecit Libello suo *de Ufu duplicata proportionis in singularibus quibusdam*, Londini A. 1674. in 12. excuso. Multa is habet curiosa, quæ spectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta specialia, duplicando Motuum propositiones. Quæ de primo motore ap. Peripateticos sunt controversiæ, legi possunt apud Beringardum in *Circulo Pisano*, ubi & de motu projectorum prolixè agitur.

- 7 Mihi quidem non videntur, omnia illa indistinctè posse ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim subtiliter ista sint excogitata, non tamen omnes absolvunt rationum numeros. Est præterea aliquod in natura super illos motus constitutum principium, determinans, quod

quod qui non observat, in specialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus istis suis Regulis explicare se tamen non potest, nisi concedat esse particulas quasdam in natura, quæ per se ipsas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum est, siue sit illud materia subtilis, siue aliud quod in natura spiritale principium.

Restat nunc, ut etiam de quiete aliqua dicamus. Quies nihil aliud 8 est, quam absentia motûs, in quo statu corpora per se sunt, motus verò illis accidit. Atque hic, si argumentum hoc pressius consideremus, profunda sanè illa inquisitio est, quæ corpora quiescant, & quatenus quiescant, an, cum tota quiescant, etiam partes eorum moveantur. Quod si rem rectè consideraverimus, nullum corpus tam densum & ponderosum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, visceribus, & abstrusis recessibus, non dentur intestini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius consideravit, quam Rob. Boyleus in *Dissertatione de intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum ostendit tot affectionibus ista corpora esse obnoxia, ob inobservatum quandam motum particularum, in illis delitescientium, quæ, cum in motu sunt, vel provocantur à vicinis corporibus, particulas sibi connexas iterum movere incipiunt. Illustria sunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad solis motum mobilibus.

Pertinet huc etiam doctrina Fermentationis, quæ maximi in Phy- 9 sics usus est, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate sciverit, eum perfectissimum rerum Naturalium habebit Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non nisi fermentatione fiunt. Ejus artifex sola atque unica est Chymia illa sublimior, quæ blandis agentibus, modo naturæ æmulo, particulas corporum quiescentes novit excitare, ut in alium statum deducantur, ipsamque speciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, siue à causis externis, siue ab internis, oriatur, unica est & fecundissima morborum genitrix. Ratio ejus plane abstrusa est. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schookius, in *Dissertt. de ea* adferunt. Thom. Willisius, magno labore, in cellis vinariis & cerevisiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illustrantia, collegit, sed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Physicis diversa, statuit, sententiam suam impugnari vidit, tum ab Anglis, tum à Mart. Kergero, Germano, cujus Libellus, Witeb. 1663. in 4to editus, non est omnino contemnendus, & multa attulit Willisio prætermissa. Febres totæ in fermentatione consistunt, quam si quis compescere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentissime actum à Willisio in *Diatribis II. de Ferment.*

& *Febribus*. Ziegleri Scriptum de *Fermentatione rerum omnium Germanicum* Titulo, magnifica multa pollicenti, haud respondet. Non res enim dat, sed verba, obscura sapè & ænigmatica, nec experimentis sua confirmat, quæ tamen unice hic desiderabantur.

CAP. VII.

DE QUALITATIBUS.

§. 1. *Motus Qualitas est, non tantum externa, sed etiam interna.* 2. *Peripateticorum doctrina de Qualitatibus exploditur.* 3. *Pleraque Qualitates à situ, figura, motu & mixtione, oriuntur, quod diversis ostenditur exemplis.* 4. *Divisiones Qualitatum Peripateticæ.* 5. *In specie agitur de Raritate & densitate.* 6. *De Humilitate, Siccitate, Fluiditate, Firmitate, Mollitie, Viscositate, Flexilitate, Rigiditate, Levitate, Asperitate.*

I **V**idimus de motu, quæ quidem præcipua est inter qualitates corporum naturalium, quoniam, ut vidimus, recentiores nonnulli super ejus hypothesei omnem doctrinam Physicam exstruunt. Maluimus tamen nos distinguere, methodum vulgatam sequentes eorum, qui motum affectionem externam faciunt corporum, & distinguunt à qualitatibus reliquis, quas internas vocant, à forma illa substantiali sua procedentes, quanquam & motus possit esset internus, atque adeò intestinus, ut, quiescente solido, vel toto corpore, quædam tamen particula ejus in continuo motu sint, ut *cap. priori diximus*. Quod si observassent ii, qui motum affectionem externam faciunt, cautius puto distinxissent species motus. Accedit, quod qualitates omnes illæ, quas observamus in corporibus, non sine motu fiant. Fiunt enim pleræque solâ partium translocatione, quæ nihil aliud est, quam motus, ideoque nunc cum meris larvis & chimæris res est, fictis scil. illis Entitatibus, quas schola Peripateticorum introduxit, formæ suæ substantialis prolem, ut ii quidem putant, non degenerem.

2 **Q**uod si Aristotelicos jam rogamus, quid sit qualitas, perbellam nobis definitionem moliuntur; *qualitas sc. est, quâ res qualis dicitur*. Multum sanè hâc definitione profecimus. Idem est, ac si quis interrogatus: quid est humor, calor, frigus? responderet: est id, quo quid humidum, calidum, frigidum est. Multæ in Peripateticorum Scholis sunt disputationes de qualitatibus illis: Disquiritur scil. an substantia solâ ratione distinguantur, an qualitates primæ sint, an secundæ? an qualitas qualitatem producere possit; quæ omnia cum dicuntur, nuda aliqua vocabula & notiones audimus, nihil rei. D. Thomas qualitatem melius tamen definivit per *modum seu deter-*

determinationem substantiæ, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Ii enim satis demonstrarunt, qualitates illas omnes esse relativas & respectivas, & referre se, vel ad alia corpora, vel ad nostros sensus, quod innumerabilibus exemplis ita illustravit Rob. Boyleus in *libr. de orig. form. & qualitatibus*, ut cornea illi fibra sit, qui dissentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa sunt, omnes illæ disputatiunculæ Peripateticorum; an educantur è subiecto qualitates? an ex uno in aliud migrent, an qualitates intendi possint & remitti? Hinc, cum de causis alicujus proprii vel insoliti affectus quaeritur, specifica vel occulta qualitas solet prætexi, quarum prima nihilo sumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideo enim quaerebatur, quod occulta qualitas inter causas allegari potest, ut *sequenti Cap.* videbimus.

Natura itaque Qualitatum in eo consistit, quod ex diverso materiæ, 3
ejus particularum, motu, quiete, quantitate, situ, figura formentur: nihil enim tam abstrusum est, quod eorum ope non eruatur. Clavis seram penetrat & aperit ob figuram illam, sine aliqua peculiari forma. Ita particularæ penetrant interdum sola figura sua, atque hæc ratione agunt, quod nos adscribimus certæ formæ. Mercurii sublimati particulæ interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, sed quod particulæ ejus summè acutæ compungant tenerrimas viscerum partes, unde ex infinitis vulnusculis tandem inflammationes sequuntur, & ipsa mors; crudus verò Mercurius nihil horum efficit, cum alia sit partium figuratio, nec aciem salinam habeat. Videmus, quam solo motu sæpè mutantur res, solâ applicatione diversorum corporum. Aqua marina sola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidissimos, una mistos, in momento alios colores acquirere, vel nigrescere, vel rubescere, vel inter se exæstare. Sic cyathus, aqua tepida si impleatur, & foliorum fenæ manipulus immergatur, mox, mixtione peractâ, aliquot olei tartari guttulæ infundantur, tota illicò aqua rubescet, cum nullus infit aquæ, foliis, aut oleo rubor. Pomum, quâ parte percussum est, sapore & colore immutatur. Fructus halicacabi digitis tactus amarescit, antea dulcis, ubi certè nemo somniare poterit de nova qualitate, vel immissa, vel emissa. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo sicca eâ proportionem miscere novit, ut, quâ velit horâ, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum solâ particularum mixtione fuit. (*) Hæc & similia exempla magno numero apud Boyleum, in eo, quem laudavimus, libro, legi possunt, & qui ejus Dissertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel in *libro de corporum affectionibus*, c. 1. & 2.

(*) Hanc artem etiam calluit Morhofius, sibi tamen sub fide silentii conceditam. Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum reportavit, 4
Ssss sss sss

tavit, ut, ut nunquam divulgaret, sub pœna Capitali ei injunctum est.

4 Descendendum jam nobis esset ad qualitatatum illas species, quas vulgò faciunt Peripatetici, & alii Philosophi. Quoniam verò inter illas quædam solent ad elementa referri, quæ *primæ* ob eam causam dicuntur & Elementares, aliquæ secundum sensus distinguuntur, unde qualitates etiam *sensiles* dicuntur, reservabimus earum uberiores tractationem istis capitibus. Hic tantum eas recensēbimus qualitates, quas ex materia dependere præcipuè volunt, & ad sensum tactus alias referre. Inter eas est gravitas & levitas, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra*; calor & frigus, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* perveniemus.

5 Superest primò raritas, quæ est qualitas tactilis, per quam inter alicujus corporis particulas multum materiæ heterogenæ intercedit, sive illa sit aliqua, aër, sive materia subtilis. Talia corpora sunt spongia, vapores, topus, &c. Hic simplex est istius qualitatis conceptus & rei conformis. Contra Densitas est, quæ corporis particula ita sunt sibi junctæ, ut parum materiæ heterogenæ iis intercedat, ut aurum, Mercurius, marmor. Hinc est, quod valvæ aridâ tempestate facillè claudantur, agrè humidâ & pluviosâ, quod clavis ferrea candefacta foramen suum non subeat, quod frigida subit; quod multum materiæ heterogenæ intercedat. Ita quoque in Thermometris aër condensatur & rarescit, materia subtili subeunte per poros vitri. Digbaus subtilius philosophatur in hac affectione corporum, quam necesse est, quæ ipsi tanti fuit, ut totam doctrinam Physicam illi superstrueret. Sed de ejus sententia in superioribus diximus.

6 Inter has qualitates porro est *humiditas*, per quam corporis alicujus particula facillè alterius corporis superficie manifestè adhærescunt, & in poros ejus leniter penetrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *siccitas* est, cujus particula non facillè adhærescunt, ut sabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc est fluiditas & firmitas, de quibus integrum librum scripsit Rob. Boyleus, cui tit. *Historia fluiditatis & firmitatis*. Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel naturæ sunt fluida & firma, vel per artem fieri talia possunt. Chymici enim eas qualitates pro arbitrio suo possunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo simile est, aquam fluidam in momento sisti posse & firmitatem acquirere, de quo pluribus dicemus, cum de calore & frigore agemus. Mollities cum fluore coincidit, estque qualitas, per quam particula alicujus corporis ita sibi adhærent, ut facillè suo loco dimoveri, tactuique undiquaque cedentes in omnem dimensionem & figuram variari, possint. Huic affinis est viscositas,

tas, per quam mobile est corpus & molle, non verò cum fluore. Flexilitas est, per quam corporis alicujus particulæ, salvo inter se situ cohesione & viciniâ multæ simul in aliam plagam, poris variatis, converti possunt. Qualia sunt fila metallica, vimina recentia, membranæ, &c. Rigiditas est, per quam corporis alicujus particulæ ita sibi adhærent, ut poros suos variari, nisi per partium quarundam rupturam & separationem, non admittant, ut chalybs induratus, testa ovorum &c. Lævitas est, per quam corporis alicujus superficies ita est conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantiâ, sine sensibilibus poris ac anfractibus, consistant, tactumque nihil remonentur. Talia sunt speculum, metallum politum, glacies &c. Asperitas est, per quam corporis alicujus superficies ita est comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantiâ emineant, porosque & anfractus, quibus tactum sensibilibus remoratur, admittat, ut sunt cortices arborum &c. Notandum tamen est, illas, illas qualitates omnes secundum sensus nostros se ita habere: nam si microscopium quis inspiciat, illa quæ lævisima oculis videntur, tamen per specilla scabra apparent & inæqualis superficie. Ratio est, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres durissimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin sulcos quosdam post se relinquant. Videri id ex puncto acûs potest, quam depinxit nobis, secundum apparentiam in suo microscopio Rob. Hookius. Et hæc asperitas superficie, quanquam sensibus nostris non appareat, negari tamen non debet. Non enim sensus nostri sufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis sæpè hallucinantur. Polita corpora fortius, quam aspera, agere & resistere putat Ant. le Grand in historia naturali, exemplo cultorum & ensium, qui, arugine obducti, minus scindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non est. Nam hæc, utut tenuissima & rectissima ad visum, habet tamen quandam scabritiem ac superficiem serratam, cujus beneficio sectio perficitur.

Harum Qualitatum & similium cognitio, multum prodest ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas. De quibus in progressu pluribus agendi locus erit. Missis itaque qualitatibus manifestis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII.

DE QUALITATIBUS OCCULTIS.

- §. 1. *Doctrina de Qualitatibus occultis è Physis est eliminanda, etsi certissimum sit, plurimas dari qualitates Physicas, omnibus Nature scrutatoribus occultas & impervestigabiles.* 2. *Alb. Kyperi ineptæ illarum divisiones excluduntur, Omnes ad sensus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.*

Ssss sss sss 2

3. De

3. *De Sympathiis & Antipathiis, & Curationibus, quæ his innituntur, Morborum Medicis, Theatro item Scriptorum hujus Argumenti Sympathetico, ac Medicina Magica Sam. Boultoni, censura.* 4. *De Transplantationibus Morborum, unguento Armario, pulvere Sympathetico. Ken. Digbæi, & Franc. Jos. Burrhi artificio humorum oculis restituendorum.* 5. *De Transfusione sanguinis, & J. Bapt. Dionysii infaustis circa hanc conatibus.* 6. *De Curationibus per tactum Regum Gallie & Anglie, Ensalmadorum Hispanie, Prolis septimæ Mæculæ, Americanorum, Valentini Greatreack Hybernici, &c. it. de Flagellatione, actus Veneræ Incentivo.* 7. *De Induratione & Invulnerabilitate corporum, magica potius quam naturali, a Job. Ern. Burggravio inepte defensa, a Gabr. Naudæo autem perperam negata, nec non de Imaginibus Talismanicis, illarumque Hyperassiste Jac. Gaffarello, & gladiis, (qualem Gust. Adolph. R. Svec. habuisse fingitur) sub certa constellatione confectis.* 8. *De Fascino, quod argumentum J. C. Frommannus illustravit.* 9. *De Virgula divina, Metallorum Indice.* 10. *De Antipathiis generalia quædam, & specialia de Casei Aversatione, Cadaverumque cruentatione.* 11. *Vera Qualitates occultæ sunt, quæ humano ingenio sunt impervestigabiles.*

VENIMUS ad Qualitates occultas, vexatissimum Physicarum argumentum, de quibus multa dici possunt: Ex verò per se Physicis eliminandæ sunt: quid enim rei cum qualitatibus occultis est scientiæ, quæ docet rem per causas cognoscere. Aut itaque non est scientia Physica, aut non docet rem per causas cognoscere, si qualitatibus occultis locus est. Physices scil. negotium est, ut demonstret inesse affectiones rebus, idque per causas debet facere. Jam autem qualitates occultæ sunt non Entia, nihil enim illo termino dicitur; quare ridiculi profectò sunt, qui causam alicujus affectionis rogati, qualitate occultâ nos absolvunt, quod idem est, ac si dicant, ignorare se ejus rei causam. Terminus ille itaque est, cum multis aliis ejusdem farinae, Magnetismis, Antipathiis, Sympathiis, &c. modestum ignorantiae obvelamentum. Quod cum dico, saltem eos reprehendo, qui pro causis hos terminos allegant, illos verò planè non reprehendo, qui inesse ajunt corporibus qualitates, quas perfectè cognoscere non possumus, atque ideò revera occultas, quas negare velle summæ esset impudentiæ & arrogantiae. Et ego quidem hunc magistrum viderim, qui omnium causas manifestas dare se posse confidat. Fortassis nobis sunt plures qualitates occultæ, quam credant aliqui Lyncei naturæ speculatores, qui in extremo tandem deficiunt, & universali aliqua causa ignorantiam suam salvant. Cartesiani in materia subtili vexatissimarum questionum effugium inveniunt, aliqui in Archæo quodam universali aut spiritu mundi, aliqui ad Deum ipsum recurrunt, quem vel formam rerum informantem faciunt, vel aliquas primas indidisse materiæ creatæ proprietates,

tates, existimant, quæ adhuc dum durant. Ita profectò est, ut omnes firmè qualitates ultimò in occultas nobis definant: nam etiam si ab Elementorum qualitatibus (si tot essent, quot vulgò volunt) manifestæ deduci possent, res tamen æquè dubia esset, unde Elementa istas suas qualitates possiderent. Qualitates, quæ ex diverso materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifestæ nobis dicuntur, si attentius speculatus fueris, aliquâ sui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motûs speciem, nobis cognitam, deduci non possunt, vel occultum est, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque species alium atque alium particularum motum, ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primævâ creatione recurrendum est, quod, ejus sc. directione, species variæ hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque qualitates sunt in natura, quæ sensûs nostri mensuram excedunt, ob objecti vastitatem vel infinitatem. Verosimile enim est, multas corporum, à nobis remotorum, esse operationes, quarum effectum interdum percipimus, causas verò indagare non possumus. Possunt quoque in massis corporum, quatenus scil. massæ sunt, esse peculiaris quædam, quæ intelligere nos non possumus, qualis in mari est fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure possunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque est, quod scimus de rebus, in superficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoscamus.

Producamus tamen hic aliquas qualitatum occultarum, quæ vulgò eo nomine salutantur, & monstremus, eas vel non esse occultas, ac ad manifestas posse reduci, vel esse superstitiosas & falsas, vel esse occultas. 2 Quomodo subdividi qualitates occultæ debeant, aliqui sunt solliciti, interque eos Alb. Kyperus. Sed quæ possunt esse species rei, quæ per se occulta est? Ille tamen dividit à subjectis qualitatibus propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rursus subdividuntur; sed ita penè totam Physicam ad qualitatum occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & similitudinem, unionem præstantes, has ob disconvenientiam & contrarietatem, à se invicem secedentes. Sed ad has classes omnes tamen referri non possunt. Aliam divisionis rationem sumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas est attractiva ferri, alia cathartica sive purgans in medicamentis, alia deleteria in venenis, alia aliud quid præstans. Quam divisionis rationem si sequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt species qualitatum occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, causa non cognita, qualitatem occultam esse judicamus. Superstitiosa hæc & inutilis diligentia est, ac parùm refert, quo ordine illa proponantur. Rectius fortè quis faceret,

si ad sensus nostros referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non possunt: quædam enim corpora mutuas inter se invicem affectiones habent, quæ ad sensus nostros non referuntur, quales sunt e. g. tractio ferri à magnete, conversio acus magneticæ ad polum. Hæc enim quanquam visu percipiamus, non tamen ad visum propriè referuntur, ceu partem aliquam suæ operationis. Præstat itaque sine discrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatum occultarum, uti dixi, magnam partem fabulosa sunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum istum merentur. Eorum Syllogen aliquando collegit Mich. Watsonius in *Unione Sapientie*, P. II. sect. 3. c. 1. quorum vel rationes ipse dat, quanquam non semper adæquatas, vel, ut ridicula & falsa explodit. Sed minuta illa missa faciemus, ac notioribus tantum insistemus.

- 3 Primo loco ponemus Sympathicas & Antipathicas operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales sunt, & nihil aliud, quam Termini, si iis causam aliquam sufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet esse in natura rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & disconvenientiam, secundum quam multa fieri phænomena in natura possunt, ut ita revera causa illa possit assignari, si modò constet modus ille, quo corpora illa sibi convenient vel non convenient. Nam quanquam Termini illi purè relativi videntur, termini tamen ejus relationis reales sunt & fundamenta. Ut itaque hæc ratione aliquid realitatis agnosci debeat, cum omnes cæteræ qualitates penè in sola relatione & modo consistant. Nihil itaque diximus, nisi modum illum simul demonstramus, & digitum eò intendimus, ut percipere illum possimus. Innumera sunt, quæ ad has classes universales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vastis etiam libris ea proponantur. Nam, sub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1661. in 4to prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis scripserant, uno libro collecti. Et versatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amst. 1667. excusus in 12. cui titulus: *Magnetium naturæ Regnum*. Sed in *Theatro* illo infinita sunt mendacia & aniles superstitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylvestri Ratray *Aditus ad occultas Sympathia & Antipathia causas inveniendas, per principia Philosophiæ naturalis, ex fermentorum artificiosa Anatomia hausta, patefactus*, qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo isti satisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn & Antipatheticarum, temere è Secretorum Scriptoribus congestus. Nihil causæ innititur, quanquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falsam & absurdam esse, res ipsa ostendit. Nulla autem fecundior his nugis est, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus,

toribus, somniis & incubationibus, primam suam originem debet, ita factum est, ut multa immigraverint in illam, quibus sola patrocinatur superstitio, cujus præsidio multa interdum feliciter effectum sortiuntur, supplente persuasione nostra, vel natura, quæ expectabantur à nugacissimis remediis. Interdum casu fit, in iis veri aliquid deprehendatur. Spectant ad hanc Classē curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, infusiones, irrorationes, quas describit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, sed tamen Physica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgò creditæ operationes oriantur. In quibus tamen principiis ponendis magna nobis dubitatio est. Nam, quæ ille pro principiis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia sunt, ac ipsæ operationes. Multa fanè possunt adversus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis supponit, illa non sunt extra omnem conversam posita, aut ita demonstrabilia, ut pro principiis haberi debeant. Quis enim demonstrabit nobis inter sanguinem, sudorem & excrementa, corporaque, unde illa deprompta sunt, esse quandam mutuam passionem & actionem. Certè ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principiis asserere, non possumus, ob summam operationum inconstantiam & incertitudinem, cum certi interdum esse non possumus, an non casu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principiis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, sunt multi, qui mirabiles earum effectus pollicentur, sed revera, quid præstitum sit à multis, non apparet. 4
Febricularum curationes ajunt interdum feliciter iis factas, sed earum facilis est etiam per naturam curatio, solamque abstinentionem & persuasionem, si leves illæ sint, nec inveteratæ. Ut falso itaque transplantationi adscribatur, quod suâ sponte evenit; neque illa causarum hic est connexio. vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diastatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. *Schaßhammer der Natur*; qui Autores mutuò se exscribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni sunt omnes secretorum & arcanorum Scriptores; sed in iis penè, quot lineæ, tot sunt mendacia. Ad hanc Classē unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, è vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in usu fuisse, cognoscas ex Barthio, *Advers. colum. 1770*. A plerisque habitum semper fuit pro re diabolica & magicâ, vel saltem impostoriâ, donec tandem, Kenelmus Digbæus, in libro suo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque salvat illas operationes, adductâ magnâ exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides est. Extiterunt & alii Autores, qui eâ de re Dissertationes scripserunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deusingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit,

vit, scripto super hoc argumento peculiari libro. Sed infelicitè contra illum militant, & ille, & Joh. Frid. Helvetius (Homo exigui judicii, & circumforaneæ tantum doctrinæ) in *Theatridio Herculis triumphantis*, Hagæ A. 1663. in 8vo Belgice edito. Mihi quidem si sententia promenda esset, dubia admodum res tota videtur. Quod Digbæum enim attinet, scio admodum credulum fuisse illum, nec experimentorum fides mihi adeo certa est, ut qui noverim, aliquos nullo cum fructu eo usos. Quod si successus aliquis interdum apparuit, potuisset naturæ id beneficio fieri, quæ suâ sponte ad vulnerum consolidationem properat, ut in animalibus fieri videmus, modò ab injuria externi aëris custodiantur, quod & hic faciendum est. In brutis certe videmus parum turbare externi aëris injurias vulnerum, etiam gravium interdum, curationem. Idem certè hic fieri mihi videtur, quod in restitutione oculorum, quorum humores digitis expressi erant. Eos se restituisse per singularem aquam Chelidoniæ, gloriabatur Franciscus Josephus Burrhus, cujus extat super hoc argumento *Epistola*, quod alii postmodum simplici aquâ fecere, restituyente naturâ eos humores, non arte.

5 Nescio, an huc referam eam, quæ fit per transfusionem sanguinis curationem; ea enim per priores operationes extendere se potest. Alius enim sanguis iterum succedit, qui sanguis si purior est, necessario immutationem aliquam facit in corpore. Non pauca ejus rei specimina cepit Joh. Bapt. Dionysius, Medicus Regius Gallus, quæ extant in *Actis Philosophicis Anglicis*, sed, postquam tristior eventus bonam spem destituit, communi quasi suffragio recessum ab isto arcano est, & bono Dionysio ab aliis Medicis lis mota de homicidio, à quo tamen is absolvere se omnibus argumentis laborat. Cæterum res illa vetustior est, quam vulgò creditur, nam, sub initium hujus seculi, anno 1618. jam tùm Andr. Libavius ejus mentionem fecit, & si rectè memini apud Marsilium Ficinum, in libro de vitâ cœlitus comparanda, aliqua legi ejus generis. Sed deferenda tamen non esset res meo judicio, nec spernenda, & in maleficis, aut mortî damnatis, capienda specimina; non enim destituitur verisimilitudine, sed, in experimentorum defectu, quilibet in se periculum fieri grave existimat. Sine fermentatione mistio illa sanguinis diversi non erit; ubi enim diversi generis humores conveniunt, sanguis corruptus miscetur cum sano, aut cum residuis illis humoribus parata erit fermentatio, ut solent alias diversi humores facillè in fermentationem abire, & per eam tandem uniri. Id fortè etiam fieri posset in hac mixtura. Verendum tamen esset, ne nimia illâ fermentatione tota vita simul expellatur.

6 Referri etiam huc debet ea, quæ fit per tactum manuum, Curatio, qualis, à Regibus Angliæ & Galliæ facta, certas morborum species curare perhibentur.

bentur. In causis ejus inquirendum meritò est, num verè id fiat, an verò Sophisma aliquod politicum intercedat; solet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non esse infrequens. Quod à Vespasiano factum est, Grotius *lib. de Verit. Relig.* speciali gratiæ divinæ adscribere non dubitat. Adrianum simulatò egisse, ipse Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixè egi in Disputatione meâ, cui titulus: *Princeps Medicus*. In Gallis (quorum curationis historiam Andr. Laurentius peculiari *de Strumis* Libello describit) certè rem non esse absque fuco, facile ostendunt fabulæ illæ de Ampulla cœlitus missâ, cujus efficaciam illam potentiam adscribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Elisabetha, Guilielmus Tooker singularem librum scripsit, quo idem charisma ipsi adscribere, & conquisitis undecunque argumentis asserere laborat, exagitatus eam ob causam à Delrio: *lib. 1. c. 3. quest. 4. Disqq. Mag.* & Balzacio, in *Principe suo*, §. 63. Sunt hodiè in Hispania *Enfalmadori*, vel *Salvadori*, vel *Salutatores*, qui vi orationum, salivâ, halitu, tactu, succutione, morbis medentur, de quibus peculiari libro *de Enfalms* egit Emanuel de Valle de Moura, Hispanicè scripto, & conferri quoque possunt Mart. Delrius *L. 1. Disquis. Mag. c. 3. qu. 4.* Theoph. Raynaudus *de Stigmatibus sacr. & prof. Sect. II. c. 4. p. 317.* & Pet. Pomponatius in *Lib. de Incantat. c. 4.* Idem ajunt de prole septima mascula, citra interruptionem nata, strumas curandi facultate sc. eam præditam, cujus rei veritatem testatur vir aliàs minimè vanus, Thomas Willisius, in *Anatome cerebri c. 20. p. 159.* sed omnem rem ad persuasionem refert. Apud Americanos talem per succutionem & tactum curandi modum frequentem esse, testatur Barlæus in *Descriptione rerum sub Mauritio gestarum in Brasilia p. 204.* Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, Valentinus Greatreack, qui multas curationes instituit morborum gravissimorum solo tactu & compressione, quarum historia peculiari libello edita est Londini anno 666. in 4to, ac inscripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium statuit. Ad-dita sunt prætereà multa testimonia, tam ægrotorum, quam virorum Illustrum. Sed is Londinò excedere jussus est autoritate Regiâ, fortè, quod invidiosa illa Regi curatio esset, qui ipse tactu curat. Memorat etiam notabiles quasdam observationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius in *Actis Societatis Philosophiæ p. 206 & seqq.* ex communicatione Boylii, quem vide in *lib. de Utilitate Experimentalis Philosophiæ Sect. 2. c. 15.* ubi rationes ejus rei fusè proponit. Omnes scil. motus animales, vecti-onem, lationem, succussionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu suâ ventrem mulcens vomitionem parare poterat, si nates mulceret, laxiorem alvum, si pedes, levamen à podagrâ Henr. Morus, in *Discursu Anglico de Enthusiasmo*, Enthusiasmas naturaliter tactu curare posse credit, suasque rationes *p. 42.* recitat. Fortè & huc referri possit, quod ali-

qui actum venereum exercere non possint, nisi probè fustigati, cui tamen rei rationes Physicæ subsunt, quas legere possumus in singulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento Epistola, cui additæ sunt Henr. Meibomii filii Observationes quædam, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Hafnien- si A. 1670. in 8vo.

7 Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora anima- lium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Astrologicis, muniri possint contra vim externam, gladiatorum sectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur historiæ, quas aliqui pro veris habent, ali- qui in dubium vocant. Possibilitatem ejus rei voluit ostendere Joh. Ern. Burggravius in suo *Achille Panoplo redivivo, sive Panoplia Physico-Vulcaniâ, quâ in prælio Philoplos in hostem educitur sacer & inviolabilis*. Raritas argumenti facile invitet Lectorem, qui tamen admissus mire se ludi videbit ineptis & alie- nis digressionibus, paralogismis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille scriptus erat. Meâ quidem sententiâ operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui in libro suo de studio militari, lib. 1. sect. 32. eum (non à Burgravio, sed ab alio, huic gratificaturo, uti ostendit, scriptum) refutat; habet tamen multum doctrinæ ista Dissertatio, quæ ab ovo repetit originem hujus opinionis, quâ possibile habetur, in vulnerabiles aliquos fieri posse. In eo autem displicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuisse verisimile est, nisi velimus omnium historiarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non nisi ope Dæmonum hoc factum fuisse, crediderim, in quam sententiam difficulter descendit Naudæus, non magnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æsti- mator. Prolixè illic de figillis, characteribus, & Talismanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum suorum soliditatem. De Talismanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici possint miracula, semperque illæ fuere inter superstitionum, supellectilem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & ope- ratio ex influxu stellarum deducitur, aut spiritus cujusdam mundani in- formatione. Integri sunt super hoc argumento Libri conscripti; præ cæ- teris verò legi hic potest Jac. Gaffarelli liber Gall. cui tit. *Curiositates Inaudite*, A. 1650. in 8. edito, qui omnia corrasit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præstandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam conversus est, & Notis variis, etiam Elencticis, auctus à Greg. Michaelis. Sed & jam an- te in Gallia à nonneminè, teste Sorello in *Bibliotheca Gallica*, erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti de *Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, sub certis constellationibus fabricatis, quibus miracula præstari aliqui posse credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Astrologi, quæ *Astrologia* ejus *Gallica* præ- fixa

fixa est, refertur, talem habuisse gladium Gustavum Adolphum, Regem Sueciæ, quem Morinus ab aliquo sibi venditum emerit; (quæ ego tamen mendacia esse existimo. Cæterum, quod solidationem corporum attinet, illa quibusdam naturalibus etiam mediis fieri posse creditur, quorum ego simplicitatem satis mirari non possum, qui corporis cujusdam naturalis potestate credunt esse positum, ut textura cutis & carnis nostræ immutetur, quæ immutatio si fieret, corneam totam & callosam cutem iis esse oporteret, qui hoc præsidio utuntur, quod tamen factum fuisse non audivimus, neque posset ista immutatio tam subito, & tam brevi tempore fieri, ac postea cutis redire in priorem statum. Absurdi itaque omnino sunt, qui id fieri putant posse, vel *Ægagropila*, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentissimam mentionem fecit Frommannus, in libro de *fascinatione*. Legi quoque potest Georg. Hier. Welschii liber de *Ægagropila*, qui fortassis eâ de re plenius tractat, nam mihi tantum aliqua pars istius libri lecta est. Sigillis & Imaginibus per se nihil efficitur, nisi majore aliquâ potentiâ armatis. Valde itaque vereor, ne Dæmon aliquis sub istis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci sequeremur, facile talia salvari possent, vel per sensum illum Universalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus ignes suppositos cineri doloso. Nostri instituti non est, pluribus de iis hic agere, alioqui integri voluminis res esset. vid. Chiffletii *Commentarius in Macarii Abraxas*, ubi multa de iis sigillis, aliisque magicis ineptiis. Pleni sunt talium etiam nugarum libri Henr. Corn. Agrippæ de *occulta philosophia*, Costaben Arabis *Tr. de Ligaturis Physicis*, ab Arn. Villanovano Lat. versus, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Constant. Albini, Villanovens, *Magia Astrologica, seu Clavis Sympathie VII. Metallorum, & VII. Selectorum Lapidum, ad Planetas*, Parisiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi sigilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, similibusque ineptiis, recensetur. Impugnavit istam characterum efficaciam Ol. Borrichius in *Diss. peculiari de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. in 12. excusa.

Doctrina de Fascino ad hanc quoque classẽ pertinet, de quâ peculiaribus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrez, ac novissimè, post illos J. Christ. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vastissimo libro. Norib. A. 1675. in 4to edito, quem omnium superstitionum anilium Pandectas dixeris; non facilè enim quicquam prætermisit. Et ille quidem fascinum, secundum omnes sensus, pertractavit. Hic aliqua verè naturalia subesse existimem, uti oculorum fascino, multa tamen in illis superstitiosa, multa Dæmoniaca sunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia ista referunt, cum Morini, Astrologi Galli, Filio, qui totum Orientem peragravit, ut omne ge-

nus artium Magicarum addisceret, hasque naturales esse, Libris editis se demonstraturum promittit.

9 De virgula divina etiam hic agendi locus est, de qua multa dubia sunt, an naturalis illa sit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cum de rei ipsius veritate nondum sim certus, frustrà in causas inquiritur. Est verò virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc excindunt aliqui non sine magicis incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indistinctè è quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentissimus rerum metallicarum scriptor, rem non sine concursu demonis peragi putat. Solent quoque diem solstitialem sectioni huic deligere, quod equidem superstitiosum non est; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu observatur. Consistit enim tum in vigore suo rerum natura, calore solis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pet. Molinæus, *Physicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque describit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus suspicio est latere venas metallicas. Quod si arbores tales, è quibus excindi debet furculus iste bifurcatus, excreverint in fundo metallico, rei aliqua verisimilitudo esset, verti posse ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra suas venas constituta, verti virgulam, res mira sanè, si vera est. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeò latere istius rei fidem. Extant Disputatiunculæ aliquæ Joh. Sperlingii & Theod. Kirchmaieri de hac virgula, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum subesse, cum Georg. Agricola, agnoscunt.

10 Antipathiarum etiam multa sunt exemplæ, quorum aliqua fabulosa sunt, aliqua naturalibus causis expediri possunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabulosa sunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabulosa quoque multa alia. Medici interdum multa talia observant in ægrotis, aut in iis subjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla passim invenimus. Sunt, qui ad campanæ sonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginatum animo concidunt. Fuit apud Anglos fœmina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri fortè ob consternationem potuit, & accidere talia potuere, si mater, in utero gestans, istis quondam rebus perterrefacta, earum ideas fœtui impressit; unde plurimas antipathiarum species ortas ego crediderim. De averfatione casei in quibusdam mira quoque est ratio, conatus tamen ad causas naturales est reducere Mart. Schookius, singulari libello *de averfatione casei*, Groningæ A. 1668. in 12. edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter singularia Antipathiæ specimina referri, quæ opinio adeò firmas radices egit, ut inter signa judicialia quoque nonnullis admissa fue-

fuerit, & quædam iudicii divini species habita, quibus ego temerè non accesserim; facilis est enim cadaverum, violentâ morte percussorum cruentatio spontanea. Recens enim sanguis est, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc sententiam, Joh. Marcus Marci in *Philosophia vet. Restituta*, toto cap. de hæmorrhagia cadaverum. Olim in iudiciis majorum nostrorum magni æstimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ supersunt nobis, legibus vetustis.

Ad occultas Qualitates, quæ verè tales sunt, referri debent omnes illæ, quæ proveniunt ex objecto, quod sensibus capi non potest, vel ob vastitatem suam, vel ob remotionem nimiam. Non enim est credibile, cum videamus, minutis etiam corporibus, imò corporum partibus, inesse affectiones, non inesse illas totis massis & globis, e. g. toti massæ aqueæ, toti massæ aëreæ, globis hujus universi, quorum corporum omnium operationes deprehendi à nobis non possunt, quibus fortassè multa adscribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas causas reduci possunt. Possunt quoque in magno hoc aëris Oceano disseminatæ esse multæ corporum particulæ, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in nostris quoque, quorum causæ deprehendi non possunt. Unde ego existimo accidere sæpè animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & insolitos, quibus curandis Medici omnia frustra adhibent consilia. Qam vim vasta illa corpora, per aërem dispersa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus massas, terram videl. & aquam, aërem, animalia & homines, habeant, definire non possumus, fallente nos experientia & observationibus, quas longinquitas temporum facilè eludit. Nam de Astrologicis dogmatibus non omnia credere possumus, quanquam nec omnia rejicere. Fortassis enim aliqua per revelationem, majoribus nostris factam, pervenire ad posteros, aut hodie innotescunt, vel bonorum, vel malorum spirituum, prodizione. Nam quæ Salmasius, in *Diatribæ suæ adversus Astrologiam*, contra naturales etiam effectus astrorum affert, inepta sunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus est, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boyleus in libro de *Systematicis vel Cosmicis rerum qualitatibus*, & in altero de *suspicionibus Cosmicis*, quibus plura continentur, hanc doctrinam illustrantia.

CAP. IX.

DE MAGIA.

§. 1. *Magie Naturalis existentia ostenditur. Discrimen vera a falsa. Illa nihil aliud est, quam Physica secretior operativa, & natura imitatrix.* 2. Thom.

Campanella & Job. Marcus Marci Magiæ Naturalis nomine, ad vetite patrocinium, abutuntur. Scriptorum Cabalisticorum & Chymicorum lectio dissuadetur, obscuritasque culpatur. Magiæ divisio.

I Vldimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, restat, ut jam aliquid etiam de Magiâ dicamus, quam dari naturalem nemo negare aufit, nisi qui in Physicis omnia ita explorata esse putat, ut nihil sit occultæ Qualitatis. Quod cum falsum esse priori capite viderimus, & plus sit qualitarum occultarum, quam fortè credimus; omnino quædam Physices etiam pars erit, quæ circa illas versabitur. Verulamius, *lib. 3. de augmentis scientiarum*, quandam Physices Metaphysicam constituit, quæ occupata sit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas. Magiam ille esse Physices partem existimat. Metaphysicæ enim Physicæ magiam subordinat, estque, illo definiente, Magia scientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici solet, activa cum passivis compingendo, magnalia naturæ manifestat. Est itaque Magia nihil aliud, quam Physica abscondita, quam qui agnoscunt, certè potissimam Physices partem in obsconditis versari concedere debent. Talis itaque Philosophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita sit, iis sc, qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum est, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magnâ pompâ conscriptis, esse ex eorum hominum familiâ. Multa enim Thyrsigeri sunt, pauci Bacchi. Superstitiosæ enim observationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & specificis proprietatibus, & frivola ut plurimum experimenta, potius occultandi artificio ac larva, quam re ipsa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non absolvunt splendidum Magiæ nomen; ac tantum distare Verulamio videntur à vera Magiæ scientia, quam libri Rerum gestarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratiliū, à Commentariis Julii Cæsaris. Manifestum enim est, Cæsarem majora revera patrasse, quam illi de Heroibus suis confingere ausi sunt, sed modis faciendi minimè fabulosis. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem similem facit soporiferis quibusdam Medicamentis, quæ somnum conciliant, atque inter dormiendum lata & placentia somnia immittunt. Cum enim spectra quædam objiciant & larvas proprietatum specificarum, velut cælo lapsarum, his occupati homines à veris causis indagandis abstinent. Esse quædam, ut in omnibus scientiis, ita & in Physica, recondita colligere multis indiciis possumus, ac ita mihi semper visum est: aliqua posse sciri in natura, eam tamen scientiam non omnibus esse utilem; Ideoque Deum, qua providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo pro-

prospexisse hominum salutem, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti possint, si sibi relinquerentur. Fabrica divina & universi hujus constructio, ut ubivis operantis Dei vestigia persentiscere possimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationum omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut sæpè nobis blandiamur specie aliquâ conceptus, observabimus denique, nobis, quò plus progressi sumus, plus restare viæ. Sollicitanda tamen interim natura est oculis emissitiis, omnia venanda, omnes perquirendi sumus, an alicubi deprehendere possimus naturæ proportionem in mixturis corporum, Prima corporum elementa, & rationem constitutionis eorum. Idque non solâ inani speculatione efficitur, sed manus injicienda operi est, & ad naturæ methodum, quam diligentissimè nobis observandam, instituenda imitatio. Quare rectè Verulamius partem alteram operativæ Physicæ facit, cum alteram fecisset Mechanicam, sapienti sanè in eo usus consilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quosdam in natura effectus produximus, persistendum isto in cœpto est, ut fabricare nobis certa principia possimus. Neque enim principia prius nobis præsupponenda sunt, antequam de effectis ipsis nobis constet. Vehementer enim falli possimus, & uno posito absurdo, sequentur infinita.

Thomas Campanella, sagacissimi quidem ingenii vir, sed qui ultra 2 speculationes in natura non processerat, ut occulti aliquid sapere videretur, viam commentus est, quâ mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergo, quicquid magicarum rerum est, salvaret, etiam earum, quæ non sine spirituum & dæmonum interventu agi creduntur *de sensu rerum libros tres* præmisit quarto, qui *de Magia* inscribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex istis, quæ posuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii esse quis credat, nihil solidi & veri inest. Quam multis enim mirabilibus conclusionibus principia illa occasionem suppeditant; aëri inesse sensum, aërem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis eas communicare; aërem esse vehiculum scientiarum, quæ animalibus sunt inclusæ? Quo uno principio posito, omnibus prædictionibus, fascinationibus, omnibusque præstigiis, fundamentum suppositum est. Imò ex hac Magia, multa fieri posse miracula & transmutationes corporum, existimat. Sed illum tantum in imaginariis rebus versari, facile videas, ex illo exemplorum apparatu, quæ passim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabulosa & ex lacunis traditionum anilium, aut scriptorum de secretis, petita. Multa possunt ad longè alias causas referri, quam ipse retulit, quoniam effectus ipsos & rationes operandi non satis exploratos habuit. Joh. Marcus Marci cum eo sanè in multis con-

spirat,

spirat, & quicquid Campanella è sensu suo rerum educit, hic ex Ideis suis exstruit. Sed rectius sanè faciemus, si imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudiciis, & rectoribus contemplationibus, super ipsa operatione fundatis, eum subtrahunt. Eadem ex causa suaserim, ut à cabalisticis scriptoribus manum abstineamus, de quibus magna quidem fama est, inprimis de libris MSS. Esdræ, quos Judæi adhuc possidere dicuntur. Utut enim fortè aliquid iis subsit, non tamen omnes in sensibus occultis pervestigandis sunt Oedipi. Ideoque relinquenda sunt ænigmata scriptoribus suis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod si quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, discere fortassis aliquid ex istis libris posset, sed magno, ut puto, temporis dispendio, magnâque animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter summa Magiæ secreta sit, à quibusdam indubiis possessoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum sensuumque ambagibus, descripta, oleum tamen & operam perdes, si vel totam ætatem huic studio insumseris, & tamen interne cinis vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ species quædam est, plus scire velle, quam possis scire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ divisionibus in cœlestem, ceremonialem, naturalem, dæmoniacam, & exempla, quæ à vulgaribus Physicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri super hoc argumento libri conscripti sunt Videantur Mart. Delrii *Disquisitiones Magicæ*, Mericus Casaubonus *de fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius in *Instit. Physic.* l. 2. c. 7.

CAP. X.

DE PRINCIPIIS IN NATURA
MECHANICIS.

§. 1. *Qualitates Corporum, à Motu & Figura orientes, è Principiis Mechanicis sunt explicandæ.* 2. *Factum id à Joh. Wallisio in Controversia, cur Aqua in loco naturali non gravet? à Cartesio in Operationibus Brutorum explicandis.*

CUM viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere sensum, & ob intellectum, ideo finamus eousque tectam hanc naturæ faciem, usque dum solertia nostra aliquid ex ea detegamus, & contemplemur alterâ ex parte naturam, quam sc. sensibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum est motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque verosimile est, ex figura & motu maximam partem qualitatum mani-

manifestarum, in quantum manifestæ sunt, demonstrari posse. In quo tamen etiam magnos ingenio nostro limites positos esse videmus. Eousque enim ista nostra procedit speculatio, quousque sensum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipsi, utut ignei, & specillis armati, in minimis corporum deprehendendis vacillant, & suspicaci ingenio suppleant, in quibus minima non respondent sensui. Atque hæc principia vere sunt principia mechanica. Mechanica enim consistit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diversa tot pulcherrima artis spectacula nasci videmus, ut negari non debeat, naturam simili motu procedere in corporum suorum formationibus, & in effectibus suis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibniti in *Theoria sua Motus abstracti*, in qua mira brevitate recenset, quam varia fieri possint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, in *libro de vi percussione* eo processit, ut in ipsis minimis etiam particulis agnosceret diversitatem harum figurarum, ut quasdam vectis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum istarum mixturâ inexpectatos sæpè effectus subsequi. Sic quod vitrum retundæ formæ rumpi possit tono consono, imputandum est minimis vitri particulis, quæ tenues quædam sunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potius materiæ subtilis aut æthereæ, quæ in spatiis vitri habitat, constringuntur, usque dum frangantur. vid. pluribus Borellus in *lib. citato*. Sed subtilior est illa Philosophia, quam ut demonstratio ejus Mechanica in sensus incurrere possit. Nihilominus tamen intentata ejus consideratio facit, ut suspicionibus etiam scopum nostrum feriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occasionem præbuerunt. Sic multi sunt in natura mirabiles effectus, de quorum causis acerrima disputatio est, distractis in varias sententias Scholasticis & Phisicis naturæ Practicis, quæ tamen sæpè solo Mechanico quodam principio, aut necessitate dispositionis cujusdam, vel superficiæ, vel totius corporis, feliciter expediri possunt.

Magna controversia fuit, cur aqua non gravet illum, qui sub aquis ambulat, cum tamen magni ponderis moles illi incumbat. Hic varia commenti sunt nonnulli, aliqui causam dedere, quod aqua in naturali suo loco non gravet, sed iis danda causa erat, quare aqua in loco naturali non gravet. Nunc litem illam solidè & eleganter decedit Joh. Wallisius in *Discursu suo Anglico de gravitate & gravatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonstrat, non posse aliter rem se habere. Cartesius operationes animalium omnis generis soli dispositioni organicæ adscribit, quæ tamen omnia formis suis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducuntur. vid. Anton. le Grand in *libro de cognitione Brutorum*, Et aliquam ejus rei verisimilitudinem esse ostendunt statua illæ à quibusdam confectæ, quæ

Uuuu uuu uuu

vocem

vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confecisse dicitur.

CAP. XI. DE MUNDO.

§. 1. De Mundo in Physica speciali agendum. 2. Mundi triplex acceptio. De Materia ejus, & constituendi (Nihilo sc. vel Chao,) & constituti, sententiarum varietas. 3. Æternitas ejus a Philosophis Ethnicis, & Hereticis quibusdam, credita. Argumenti pro ista Aristotelici, e Motus doctrina deprompti, Refutatio. 4. Sententiæ Platoniorum, Aristotelicorum, Stoicorum & Epicureorum, de coæternitate Dei & Materia, Mundique ex hac ortu, recensentur & conferuntur, addito de singulis judicio. 5. Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Aristotele subtilibus impugnatur Argumentis. Favent illi etiam Origines, Cabalista Judæi, Nic. Cusanus, Card. & e Recentioribus, Nic. Copernicus, Guilh. Postellus, Thom. Campanella, Gal. & Galileis, Cartesius, alique Philosophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, esse, persuasi. Ex professo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob causam affectus. Obstant illi dubia Theologica, quibus Campanella satisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, asseruntur. 6. Argumenta, quibus nonnulli, seposita revelatione, e rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Historiæ Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quo, Interitum ejusdem esse possibilem, e Natura senio ac defectibus ostendere allaborant, justo infirmiora esse monetur. 7. Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, fusius agitur. 8. Cartesianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, sententia recensetur, addito judicio. 9. Scriptores de variis Mundi Systematis Astronomici. Ath. Kircheri Iter per Orbes Cælestes Ecstaticum. Mundi divisiones supervacaneæ. 10. Controversia de Aquis Supracælestibus non est fori Theologici. Proprie sic dictæ non dantur, sed intelliguntur per eas Aquæ nubium.

Postquam consideravimus generalia Philosophiæ naturalis, perveniendum jam nobis est ad specialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum species primum ponemus Mundum, cujus tractationem quidam solent ad extremum reservare, cum in Physica speciali non nisi de Specialibus agi velint. Sed, cum omnes species, simul sumptæ, sint mundus, ac omnes illæ species, quatenus uno aliquo Systemate sunt concinnatæ, aliquid

quid habeant ab ipsis singulis speciebus diversum, sc. affectiones quasdam ex ipsa Systematica coordinatione emanantes, necessarium est, seorsim de eo agi, ac parum refert, sive id primo, sive postremo loco, fiat.

Mundum cum dicimus, controversum est, quid eo Termino denotemus: nam vulgari acceptione, non est unus hujus Termini sensus. Aliqui globum hunc terraqueum intelligunt tantum, exclusis reliquis partibus; aliqui Systema totum Planetarium, estque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra est, circumvolutis circa centrum suum, Solem. Aliqui complexum omnium corporum telluris hujus, planetarum, omniumque Stellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicunt. Nos ultimo sensu accipiemus, & primum enarrabimus, qui sententias veterum Philosophorum, de hujus Universi, quatenus in illo ordine apparet, causis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, considerare possumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi constituendi, scil. nihil negativum. Quamvis quidam hic chaos substituant, dicantque mundum mediatè ex nihilo conditum est. Quæ sententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem mundum ex nihilo per indispositionem factum. Quod nihil an non sit aliquid expendendum est. Alia est materia Mundi constituti, quæ secundum Cartesium magnum illud spatium extensum est, omnibus speciebus substans. Cæterum multæ hic sunt veterum recentiorumque controversiæ, de ista prima mundi materia, & vidimus jam tum in primo cap. varias Auctorum sententias. Ex revelatione nobis constat, mundum quidem conditum esse, ac habere principium; sed de materia prima nihil constat, ideoque vel ratione ipsâ percipienda est, vel videndum, quid è veterum Philosophorum sententiis, à fide & ratione non alienum, exsculpi possit.

Hic verò se Oceanus aperit infinitarum disputationum. Quoniam enim illi speculationibus suis relictæ erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione sibi assequi visi sunt, quod æternum aliquod agnoscant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, è quacunque demum Philosophorum familiâ fuerint. Ac fuere inter Christianos etiam Hæretici, qui idem dixere, eo freti argumento, quod nusquam apud Moysem dicatur, Deum creasse cælum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna sententiarum diversitas, quando & quomodo aspectabilis ille mundus ortus fuerit. Aristoteles totum hunc, quantus est, æternum facit, & semper cum Deo existentem, unico hoc & palmario, ut sibi videtur, innixus argumento, quod sc. motus non possit esse, nisi æternus. *Motus, inquit, est actus mobilis, qui requirit movens & mobile ex stens. Vel igitur motus semper fuit vel incepit*

Uuuu uuuuuu 2

aliquan-

aliquando. Si semper fuit, habet, quod vult, Aristoteles, semper enim movens & mobile simul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergo facta sunt aliquo motu præcedente primo, & sic dabitur motus prior primo; quod est absurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proximè potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; si non erat, ergo redacta sunt ad potentiam proximam aliquo motu, & sic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum est ergo secundum Aristotelem; motum esse æternum, simulque primum motorem, & mobile ipsum, h. e. cælum. Hoc quidem Aristotelis argumentum satis subtile est, sed tamen non conficiet eo hujus universi æternitatem. Facile enim responderi potest Aristoteli quærenti: cum nullus existeret motus, unde fit, ut extiterit aliquando, & quæ ejus causa esse potuit? Concessa enim ejus hypothese, quod motus requirat movens & mobile, dicendum est, motum non semper fuisse, sed aliquando incepisse; & ante primum motum fuisse quidem primum motorem, non autem mobile. Ad id, quod quæritur, an utrumque, priusquam daretur motus, esset proximè potens? respondendum est: Mobile, cum nullo modo existeret, non fuisse proximè potens, Potentem verò fuisse motorem, qui omnia habuit ad movendum requisita. Non sequitur tamen ex hoc, motum semper fuisse. Tale enim argumentum nihil concludit in agentibus liberis, quæ positis omnibus ad agendum requisitis, possunt non agere. Neque demonstratur hoc argumento Aristotelico unus numero motus æternus & continuus, sed probatur fuisse semper aliquem aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuisse, ut omnia simul quiescerent. Atque ita Aristoteles de mundi hujus constitutione judicabat.

- 4 Plato itidem Deum & Materiam statuebat æternam, quorum neutrum sit alterius procreatrix causa. Materię necessitatem maximam omnes sectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis sectis, quanto arctius cum materia connecteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libero Dei cum materię congressu extitisse. Platoni itaque maximè, inter Philosophos Gentiles, liberrimum agens Deus est; cum Aristoteles & Stoici fatalem aliquam necessitatem hujus nexûs inter Deum & materiam statuerent. Platonici itaque Deus fabro similis est, à Sylva sua per vasta spacia distracto; hic, quamdiu volet, quiescet, ubi cupido veniet exercendæ artis, movebit se ad Sylvam, & instrumentis suis tantum ejus fabricabit, quantum aptum est recipere Ideas suas. Stoici Deum planè mundo immergebant, & faciebant eum formam mundi informantem, cum Aristoteles faceret formam assistentem. Illi autem ita immersum putant omni materię,

teriæ, ut nulla planè illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus est, ut nafsâ pisces. Solus inter eos Plato rectius quid sensit, quanquam ipse & materiam æternam faceret, & pervicaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, semel conditum, nunquam interiturum statuerit. Stoici mundum quidem interiturum credebant, sed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclysmum & Ecpyrofin statuebant, negabant tamen unquam à mundo separari ejus animam, pristinum illud systema suum iterum elaboraturam. Imò Aristoteles ipse, *lib. 1. de cælo c. 10.* eos, qui, jam ipsius tempore, per vices dissolvi mundum & redintegrari disputabant, revera mundi æternitatem adstruere judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum sententiam Jac. Thomafius sub figura Ovi & Gallinæ, in circulo positorum, repræsentat. Epicurus planè in alia secessit, & mundum credidit ortum à se ipso, luctantibus ab æterno tamdiu Atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria libratio formam exprimeret mundi. Atque hæc materia mundi à Deo illi deserta habetur, quem, à materia æterno privilegio abjunctum, sua solum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuitâ Atomorum libratione congestos, fortunam quasi intermediam statuit Epicurus, i. e. necessitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem absurdissima ex omnibus Sectis sententia est, & omnium impiissima, quæ quidem subtilitatis aliquid habere videtur, in isto Atomorum motu curiosius explicando; sed, cum in ipsis principiis impingat, non possunt hinc nisi infinita absurda sequi, quanquam is in quibusdam satis sit argutus. De variarum Sectarum, circa originem mundi, sententiis, vid. Berirgardum *part. 3. Circ. Pisano 2. & 3.* & Jac. Thomafium in *Exercitationibus suis de Stoica mundi exustione, Diff. 2. 3. 4. 14. 16. 17.* In quibus agit de Aristotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de Deo Stoico, formâ mundi informante. Et illæ quidem sunt sententiæ præcipuorum Philosophorum de origine mundi & constitutione ejus prima, è quibus tantum capere possumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus, ne quid statuamus temerè, quod sacris literis adversari ullâ ratione possit. Nam de æternitate materiæ nihil nobis affirmandum est, de modo ipsius conditionis hujus universi tantum ex Platonismo capiemus, quantum non contrariatur sacris literis. Liberrimam scil. voluntatem divinam ex eo retinere possumus, abjicere verò istam materiæ æternitatem & pervicaciam. Stoicorum Hypotheses in eo rejiciendæ, quod Deum ita adstringant ad materiam, ut omnia in illa agat. Epicuri sententia de Atomis non omnino absurda est, imò multum subtilitatis habet, sed tamen in ea conquirere non possumus. Fortuitus ille particularum concursus totus profanus est, & contra rationem introductus.

Illud Epicuri dogma, quod non unum, sed infinitos mundos statueret, pressius à nobis considerandum est, cum, ad hanc suam sententiam stabiliendam, non vulgaribus utatur rationibus. Quando verò is plures mundos statuit, non putandum est, eum intelligere mundos eo significato, quo sc. illo termino denotatur complexus omnium orbium cœlestium, sed intelligere illum tantum singulares illos globos, quos mundos vocat, & infinitos ait per vastum hoc spatium sparsos. Etiam Metrodorus olim dicebat, tam esse absurdum, dari mundum unum in infinito, quam in latifundiis unicam spicam reperiri. Cui sententiæ, extra Epicuri scholam, eo vetustiores fuere addicti, ut proinde existimandum non sit, primum Epicurum ejus sententiæ autorem esse. Contra illos disputat Aristoteles, sed futilibus argumentis. Nam & ostendere nititur, mundum ita esse unum, ut eo plures esse non possint, quam sententiam ne Christiani quidem Philosophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum posse plures mundos creare, si velit? Quam leve illud argumentum est: si dantur, inquit, plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus est enim ille terminus, unde fit motus naturalis: non secundum, quia, si movetur violenter, ibi etiam quiesceret violenter, quod falsum esset, siquidem ibi esset in centro. Præsupponit hic Aristoteles unum communi toti universo centrum, illi verò, qui pluralitatem mundorum tuentur, tot centra agnoscunt, quot mundos. Nec ulla ratio est, quare, si plures terræ essent, mutuus inter se collapsus fieret. Terræ enim, extra orbem suum positæ, vel ut Cartesius loquitur, vorticem, intra se cohibent sui materiam, nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus sit, quod metuit Aristoteles, qui rationem gravitatis rectè penetrasse non videtur. Nam vel ex ejus sola ratione perspectâ refutabitur argumentum. Non enim est insita quædam qualitas & virtus gravitas, aut ad terram solam debet restringi, ita ut virtus illi insit magnetica, quæ pura Chimæra est. Proprie enim nihil grave, nihil leve est in natura, sed prout, vel magis, vel minus, cedit prementi atmosphæræ, ita diversitas aliqua in pondere observatur, quod extra hunc locum aliter se haberet. Hæc Aristotelis argumenta, ut inania sunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam sententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adversus sacræ Scripturæ auctoritatem. Quod si per mundos intelligamus corpora diversa, quæ in hoc universo occurrunt, non est, quod magnoperè sententiam illam reprobemus. At Aristoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium stellarum & telluris intelligit, tellure pro centro universi supposita, cujus sententiæ absurditas jam satis solidè demonstrata à Mathematicis est. Et fortè sic unitatem mundi statuere possumus, etiam cum plures statuimus.

Aristo-

Aristoteles eò magis pronus in suam sententiam fuit, quod putaret astra habere quintam quandam Essentiam, subtilioremque, quam ut materia eorum terræ esse similis possit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque è Phisicis nonnulli, qui astra, præcipuè Planetas, sole excepto, corpora esse putant, terreno corpori non adeò dissimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Cartesius, qui tamen plus materiæ æthereæ & subtilis illic agnoscere videtur. Sed, utut sit, qui in illa sententia sunt, à pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim soles & terras statuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoscunt. Galilæus & Cartesius omnes stellas fixas habent pro solibus, qui circumpositas habeant terras suas, sive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuatitium lumen, nobis non spectabiles. Quemadmodum enim Sol noster circumpositos sibi habeat Planetas, cum quibus unum Systema, vel mundum planetarium, conficit, ita verosimile ille dicunt esse, omnes Stellas fixas, ceu Soles quosdam, sua habere peculiaria Systemata, quod qui dicunt, necessariò debent multos mundos agnoscere, rem sanè demonstratu & creditu facilem, si cum Scriptura res transigi posset. Ea sola difficultas ergò est, an illic homines habitent, an pro illis Christus satisfecerit, si illic existant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Disquisitionibus Physiolog.* adeò in hanc sententiam proclivis, ut & è quibusdam Scripturæ locis stabilire tentet thesin suam & ex sanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta respondet, Deum cum terræ incolis fœdus pepigisse, ejusque solum memoriam voluisse extare, de cæteris nos securas esse posse. Fortassis & illic homines sanctos innocentesque, & in statu corrupto, remansisse quis dixerit, ut satisfactione Christi non indigeant, quanquam Origenes, acris pluvium mundorum propugnator, Christum per orbessuccessivè natum passumque fuisse, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis sibi seculis succedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philosophiâ illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabalistæ abhorrent, ut judaizare hæc in parte etiam videatur Gvilh. Postellus, in *lib. de nativitate Salvatoris ultimâ.* Superiori Seculo Jordanus Brunus, Nolanus, singulari libro illud dogma resuscitavit, plausibilibus satis argumentis in medium adductis, qui tamen scripti sui audaciam miser vivicomburio luit. In quo injuriam illi factam existimo, quia apertè ex eo quidem libro Atheismi convinci non potest, idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cusanus docuerat, & Copernicus, ejusdem sententiæ Patronus, à quo sibi ereptam quæritur suæ opinionis prærogativam. Is enim sententiam suam prior edidit, cum differret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc sunt præcipua: cœlos non esse, sed æthereum unum spaciū circa omnia astra, sicut circa tellurem & solem, duo item esse astrorum

gene-

genera, soles & tellures, nullam esse Universi finitatem aut ultimam mundi superficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus, esse in medio, cometas esse planetas omnino & tellures, seu mundos, esse ex perfectionis huius mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos esse dissolubiles, esse plurâ specie distincta infinita in infinito universo, in infinito spatio infinita esse finitè mobilia, infinitos esse soles, seu infinitas fixas Stellas, & Tellures seu Planetas, & non esse compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque spectabilem circa alios, universum esse infiguratum, mundos verò necessario figuratos & finitos, tellurem ita esse astrum maculosum, & in cœlo positum respectu lunæ, quemadmodum luna respectu telluris, tellurem totam habitabilem esse, intus & extra, & innumerabilia animantium complecti, tum nobis sensibilibus, tum occultorum, genera. Hæc ille prolixè eo in libro argumentis suis deducit, de quibus liberum esto omnibus iudicium. Certè multa sunt in illo homine arguta & subtilia.

- 6 De Mundi exordio aliqui etiam ex signis argumentantur, quibus tamen non inest magna probandi ratio. Certè fabricatorem mundi hæc machina, summo ordine disposita, præsupponit, quo tempore autem ille ortus sit, natura ipsa nos docere non potest. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu historiæ. Si mundus æternus est, inquiunt, omnique principio caruit, cur non historiæ supersunt? Cur artes omnes tam noviter sunt inventæ? nam earum omnium inventarum tempora & Autores constant nobis ex historiis, quæ certè constare non deberent, si tam antiquus esset mundus. Quibus responderi potest, etiam esse aliquot gentes, Chaldæos & Chineses, qui longiorem annorum memoriam, in fastis suis, consignatam habent, quam ex sacrarum literarum computo cogi possunt. Quod Chineses attinet, Martinus Martinus, sagacissimus rerum Chinesium indagator, adeo se hic torquet, ut, quomodo nodum solvere hunc possit, nesciat. Ab altera parte stat summa Historicorum Chinesium & accurata fides, quâ accuratiorem nulla gens historiis suis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinus certè rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porro multa obstacula, quæ historiæ defectum efficiunt. Nam potuere diluvii eruptione, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque sunt periodi per intervalla redeunt, neque credendum est, quod nunc inventum est, olim, vel non esse inventum, vel non potuisse inveniri. Migrationes gentium, bella, pestes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria supersit. Non est itaque hoc satis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum est, cum, ut interitum mundi ostendant possibilem, è naturæ defectibus argumentantur, & miror hoc argumentum Antonio Grandi placere

cere potuisse, quod singulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonstonius *de natura constantia*, Amstelod. A. 1634. in 12. excuso, ubi omnia defectuum naturalium argumenta singulatim explicat, singulaque refutat.

Quæ porro spectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque 7
coordinatione, ea prolixè explicantur à Berirgardo, *part. 2. Circ. Pis. 1. 2. 3. 4.* ubi digressio singularis instituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno usui esse potest in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi spectat, legantur Caroli Emanuelis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Universi Natura*, qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ discipulus, ante Aristotelem, hoc ipsum scripserat, quanquam & suspicio est quorundam, hanc doctrinam fuisse ab Aristotele desumptam, & ab invidio deinde subjectam, ficto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuisse arbitrantur, ut ille liber Aristoteli non lectus fuerit, aut inspectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non sibi adscribit. Citatur tamen Ocellus à Philone *lib. de mundo non interitura*. Legi potest & Beaufortius in *libro de Cosmopœia divina*, ubi ad mentem Cartesii c. 1. Genes. explicat. In scriptoribus Rabbinicis, Cabalisticis, & ejus farinæ hominibus, multa habentur somnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non est necessum. Videantur Auctores Cabalistici, uno volumine comprehensi, interque eos Franciscus Georgii *liber de Harmonia mundi*. Vid. & Henricum Morum in *Conjecturis suis Cabalisticis*. Multa sunt quoque Fratrum Rosæ Crucis somnia. quæ libro singulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. *Offenbahrung Göttlicher Majestät*.

Cartesiani, in mundi Systemate ordinando, alia quadam ratione pro- 8
cedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur universam corporis molem ex nihilo produxisse. In secunda (nam illi duas quasi creationes faciunt) communem illam & informem materiam divisit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diversasque facultates ei concessit, non sine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodiè cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutissimæ & magis concitata primū fecerunt Elementum, quod, instar pulveris aut scobis tenuissimæ, ex aliarum partium abrasione, profectum est. Cum exilia ista corpora motus impressioni non obstant, neque alia aliis sint implicita, sed omnino divisa, quam citissimè ea moveri necessum est. Secundum elementum prodiit ex infinitis ferè & minutissimis globulis, qui minus perneciter cientur, & prima agitatione quasi tornati fuere, ac mutuò contactu spatiola quædam reliquere non omnino vacua, sed primi Elementi velut polline completa. Tertium Ele-
Xxxx xxx xxx
mentum

mentum continet communis materiæ partes crassiores & ramosas, alias aliis implicatas, quæ concessere in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento constant. Jam illis primum elementum, in centro cujuspiam mundi, seu vorticis, inquieto motu agitatum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum visus organum feriunt, luminis & caloris sensum procreant. Illos globulos majores esse ajunt, quò longius à sole, seu centro mundi, distant. Cœlestis materia, quæ globulis secundi elementi constat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum potest, à centro abire nititur, & nisi proximi vortices obsisterent, magis magisque recederet. Globuli illi cœlestes, collisione mutuâ attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum à centro sui vorticis recesserint, primum elementum, ut mole minimum, sic raptissimè incitatum, medium locum, ab ætherea substantia relictum, implet, major enim est & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interstitiis complendis sufficiat. Quod igitur reliquum est hujus tenuissimæ scobis, in medium vorticis confluit, & solem efficit, cujus partes tenuissimæ & divisæ seorsim instar flammæ moventur, atque ætheream substantiam in rectas lineas undiquaque premunt, in quâ pressione luminis natura illis consistit. Ista flamma, in medio nostri vorticis, aut cœli, accensa, pabulo non eget, neque enim alieno subjecto, ut ignis noster, insidet, neque in vicinum aëra dissipatur, sed tamen hæc materia ex aliis in alios vortices com meat. Jam unaquaque stella sibi proprium vorticem, aut cœlum, vindicat, & in illius medio celerrimè agitur. Unicuique vortici sui sunt poli aut cardines, circa quos vertitur, sua est Ecliptica, seu maximus circulus, quem motu suo describit. Alii vortices aliis sunt majores, atque ita dispositi, ut quam minimè se impedian. Is itaque vortex, in quò sumus, quique planetas complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, sibi impressum, quam potest maximè, tueatur. Primum elementum, per interstitia globorum recta propulsum, & qua celerrimus est motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emissum, facile subibit alium vorticem per eas partes, quæ sunt polis proximæ, ubi minor est resistentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id, quod deperditum est, resarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabatur, & ad polum oppositum properaret, nisi materia secundi elementi obstaret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, sed in alios vortices non prorumpit. Hæc sunt Cartesianorum de Systemate mundi cogitata, è quibus compendio quodam proposuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel *de Consensu V. & N. Philosophie lib. i. c. ult.* Et sanè plena quidem subtilitatis est hæc sententia, sed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonstrata est à Cartesio

tesio, ut res ita se habere possit, quæ tota suspitionibus ingeniosis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœlestia satis feliciter his hypothefibus suis explicat.

Quod varia mundi Systemata attinet, notissimum est differre in eo, tum Astrologos, tum Physicos. Et Physici quidem eam rem ad se pertinere non putant, quo ordine, quâve serie corpora mundana se exhibeant. Aliter Syma suum disponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheseon Astronomicarum, Galilæus Galilæi in *Dialogo de mundi Systemate*, Dan. Lipstorpheus in *Vero Mundi Systemate*, Petrus Gassendus in *Astronomia sua*, Anton. Deusingius in *vero mundi Systemate*; præ omnibus v. J. Bapt. Ricciolus in *Almagesto suo novo*, quod opus rei Astronomicæ Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra institutum nostrum posita est hujus rei tractatio. Qui imaginarias speculationes velit super natura & constitutione omnium orbium cœlestium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Ecstaticum*, in quo, sub ficto quodam itinere per cœli orbes, Duce Angelo Cosmiele facto, narrat, quæ sibi illic visa sint. Et hunc ego librum optimum è Kircherianis esse, nec sine ingenio scriptum, existimo. Apologiam pro illo, contra Religiosorum quorundam censuras, Casp. Schottus, Jesuita, edidit. Quantum ad usum Physicum, mundum solent dividere (1) in species generabiles & ingenerabiles, sive perpetuas & mutabiles; (2) in supralunares & sublunares, (3) in cœlos & stellas, (4) in tria elementa, ut distinguunt Cartesiani. Sed, me judice, supervacaneum est, hic nimis esse sollicitum: quomodo enim satis accuratè distinguemus, quorum conditionis & naturæ ignari sumus.

Est & hic locus quæstioni de aquis supracœlestibus, de quibus magna controversia est, magna opinionum sunt divortia, quæ enarrata legere possumus apud Bened. Pererium in *Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium in *Cosmopolia divina*, sect. 2. c. 1. Sunt, qui partem Heterodoxias hodie faciunt, si quis negare ausit, aquas dari supracœlestes, eo sensu, quo ipsi accipiunt. Adeo Theologi hanc litem etiam ad se pertinere putarunt, quos satius esset manus abstinere ab iis doctrinis, quæ per se è sacris literis principia sua & auctoritatem non habent. Certè res inexplicabilis est, fingere aliquas aquas, extimam cœli superficiem circumdantes, quæ illic nulli usui essent, & ratione nullâ ibi concipi possunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonstrent, stellas esse corpora non cœlo, ut plano alicui, infixæ, sed diversis altitudinibus à se remota, & inter ea minima visu altissima, concipi non potest, quomodo aqua hic quasi superfundì possit, atque omnes orbes circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas supracœlestes interpretantur eas, quæ

supra eam cœli partem sunt, quam regionem aëris vulgò dicunt, eas scilicet quæ nubibus continentur. Notum enim est, vocem cœli apud Hebræos etiam aëris regiones denotare, cum vocant pluviam cœli, aves cœli. Quales aquæ etiam aliis corporibus possunt circumdari, ut ita, respectu terræ nostræ, etiam illæ aquæ, quæ in Atmosphæris orbium cœlestium continentur, aquæ supracœlestes suo modo dici possint.

CAP. XII.

DE COELO ET STELLIS.

§. 1. *Aristotelis de Cœlo commenta exploduntur. Cœlum visibile est substantia æris tenuissima, Empyreum merum figmentum, locus autem beatorum humano ingenio impervestigabilis.* 2. *Stellæ sunt, vel Planetæ, vel Fixæ (quibus etiam Sol accensendus.) Planetæ, uti in Luna observatum, corpora sunt composita terreno simillima.* 3. *Stellarum Fixarum natura parum explorata. Veteres eas cum sole igneas esse credebant. Stoici ac Pet. Bourdin vapores maris pabulum illis assignarunt. Non sunt corpora simplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum.* 4. *Varie de Stellis novis & Cometis sententia. De Stanis. Lubienici Theatro Cometico sequius, de Job. Hevelii autem Cometographia preclare, judicatur. Cometa ab Ott. Gverikio, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Lune macule.* 5. *Planetæ plures quam septem. Saturni & Jovis satellites.* 6. *Nec Astrorum omnium (uti contrarie de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent observationes) Figura est Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii absurde iis afficti.* 7. *Luna lucem tantam mutuaturam habet, forte & Venus.* 8. *Via Lactea, Aristoteli falso Meteorum credita, innumeram continet stellarum multitudinem. Fort. Licet figmentum duplicis Viæ Lactæ. Cometa multi illic orti.* 9. *Astrorum, & Lune præsertim, in terrestria influxus astruitur. Ant. Mizaldi de hoc scripta, parum accurata. De Artis Astrologicae principiis, certitudine controversa, Adversariis (imprimis Cl. Salmasio,) & Patronis Physicis, Placido de Titis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.*

DE cœlo apud Aristotelem mirabilia sunt commenta, quorum fides, nec per revelationem, nec per argumenta demonstrata est, ut itaque mirum sit, superesse hodiè, qui velint ejus sententiis applicare animum. Cœlum ei est substantia æterna & simplex; tribuit etiam illi soliditatem plus quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cœlis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus ait infixas esse stellas, claves aliquas

quos, & eorum motu moveri, quo certè quid ineptius possit, non video. Ac miror J. Bapt. Morinum, Astronomum è recentioribus Gallum, in eo assentiri Aristoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluisse defendere, quasi verò Deus, ad Archimedis instar, vitream aliquam Sphæram conficere necesse habeat. Hinc opus ille habuit motoribus suis, quos ad machinas suas alligaret, ut canes nos solemus machinæ versatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi sumus. Legantur, quæ in utramque partem disceptantur ap. Berirgardum *Circ. Pis. 5. P. 2.* Nobis cœlum nihil aliud est, quam substantia aëris tenuissima, seu illa sit specie distincta ab illo aëre, qui terram ambit, seu ejusdem cum illo naturæ. Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non nisi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque est, imaginari sibi hic certum aliquem orbem, vel sphæram, vel concavum aliquod, cui astra sint infixæ. Ubique cœlum est, & tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cœlestium globos. Cœlum, quod vulgò Empyreum vocamus, est itidem inter suavia ingenii nostri commenta; locum autem determinare velle, ubi sedes beatorum sit, nostræ non est res sapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, sed, ubicunque vult, cœlum suum facit. Ubi Deus ibi cœlum, sedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini sint animæ piorum, id à sensibus & speculationibus nostris longè est remotum. vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. in 8vo editus.

Stellas quod attinet, quas Aristoteles definiebat partes densiores sui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi possumus, quamvis tamen discrimen manifestum sentiamus inter Planetas & Stellæ fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam solem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis luna perdiscere possumus, non videntur differre à corpore hoc telluris, & ex suis quibusdam elementis compacti, his telluris elementis non dissimilibus. Ideoque suavia illa somnia sunt, quæ nonnulli sibi imaginantur, de simplici astrorum indistinctè omnium natura, & compositionis omnis expertæ. Id enim in lunâ oculis, tubo armatis, manifestè perspicere possumus esse illic partes quasdam solidas & fluidas, quod jam ad compositionem demonstrandam sufficere potest. Quanquam fabulis accenseam, quod refert Gassendus, in vita Peirescii, de Cornelio Drebelio, qui tuum parare potuerit, quo oppida & fortalitia lunaria potuerit conspiciere.

De Stellis fixis major est dubitatio, an illæ adeò sint simplicis naturæ, ut quidam volunt. Cartesius in eo penè cum Aristotele sentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes simplicissimas. Veterum Philosophorum

schola astra omnia faciebat ignea, aliqui solem ferro vel lapidi candenti assimilabant. Epicurus quoque in ea sententia erat, in qua explicanda Gassendus operam suam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Quâ in sententia satis quidem illi absurdi. Vid. Jac. Thomassii *Disquis. sing. de vaporibus nutrimento siderum*, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una est. Eandem quoque sententiam defendit peculiari libro Paris. A. 1646. in 8vo edito, Autor Anonymus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, seu de Sole, ut flamma est, ejusque pabulo*, in quo, mira, sed inepta diligentia, pabulum Solis, secundum zonas & regiones aëris, distinguit. An verò solis, & cœterarum stellarum fixarum, substantia adeò simplex sit, res disquisitione digna est. Sanè non veteres tantum, sed & recentiorum nonnulli, mistum corpus esse fatentur, quod certè Heterogeneas partes sibi habeat additas, ut è maculis videre licet, ac videtur ignis illis esse cum viscida substantia quâdam mistus. Quam ob causam Honoratus Fabri, solem, si aliquid è mixtis sublunaribus, hætenus cognitis, non nisi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in *Dissertatione nostra de Sole igneo*. Videatur etiam Franciscus Patritius in *nova sua de Universis Philosophia*, lib. 15. *an sidera sint ignes*, & lib. 19. *de Sole*, ubi prolixius de eo argumento agitur.

De cœtero, quod stellas attinnet, non nisi per conjecturas dicere possumus. Supervacaneum itaque est hîc quærere de materia vel forma stellarum, cum nihil eâ de re determinare possimus.

4 Aristotelicorum sententia erat, nihil generari, nihil corrumpi posse in cœlo. Sed illa fabula est jamdudum explosa, cum aliud arguant cometæ & novæ Stellæ, nisi forte cum Aristotele omnes cometas velimus habere pro sublunaribus. Quod novas stellas attinet, ex sententia Cartesiana earum origo à macularum dissolutione pendet, quæ ita aliquando sideri superinducuntur, ut omnes illius radios suâ densitate aut duritie impediant, si verò stella liberetur iis maculis, novæ stellæ imago apparet, quæ fortè ante multa secula non visa fuerat. Alii existimant viciniorem positum in causa esse, ut stellæ appareant, olim non conspicuæ. De Geminiani Montanari, Mathematici Patavini, Observationibus, de duabus secundi fulgoris stellis in Argo Navi, Bayero B. & V. signatis, quæ A. 1667. penitus evanuerunt, atque, ne vestigio quidem relicto, è cœlo decesserunt, paucis post annis evulgatis, v. Car. Patini *Lyceum Patavinum* p. III. in *vita Montanari*. Qui & pluribus circa alias stellas observationibus, in opere, quod molitus est, Italico, *de l'Instabilita del Firmamento*, confirmare id voluisse perhibetur. Secundum Cartesii sententiam stellæ nonnunquam in planetam & cometam degenerant, quod quomodo accidere possit perspicuè Ant. Le Grand in *Historiâ sua naturali*, part. 3. art. 7. n. 5. & art. II. ubi de cometarum generatione agit.

agit. Sed ea omnia solis in contemplationibus consistunt, nec certis argumentis demonstrari possunt, ideoque incertum est omne, quicquid de hoc negotio docetur, disputatur, scribitur. Quæ ad rem cometicam pertinent, & varias eruditorum super cometarum ortu sententias, vastissimo libro con-
 gessit Stanisl. Lubienizkius, cui tit. *Theatri Cometici* fecit. Sed liber ille naturam subjecti sui imitatur. Uti enim Cometæ compacti sunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epistolæ variorum præter rem accumulata & inserta. Habemus & Joh. Hevelii (qui unus hoc sæculo omnium Antecessorum diligentiam in laboribus vicit cœlestibus, imò cœlum & stellas in accuratiorum redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia sua superstruens) tum *Prodromum Cometicum*, tum *Cometographiam*, sive ingeniosum de Cometis opus. Ejus sententiam, quoniam liber ad manus non est, exponere hic nequeo. Nisi fallor causam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra suam Atmosphæram, inque unum corpus, conglobata, è quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, nascantur. Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere ausi sunt, & quidem non infelici conatu, cujus rei exemplum de Auzuto Gallo, qui ex observationibus suis motum, tam primi, quam secundi Cometæ, prædixit, & in paucis fefellit, extat in *Actis Regiæ Societ. Anglicæ*, cui Schematismum is suum transmiserat. De Ottone Gverikio, Consule Magdeb. referunt, cum ex thermoscopio prædixisse ortum alicujus cometæ. Generantur autem cometæ, non in orbe sublunari, ut voluit Aristoteles, sed inter ipsas stellas fixas, unde falsò ab Aristotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præsignificationibus non est hic differendi locus. Astrologi antiquum suum obtinent, & in omnibus arcana quædam venantur. Mutationes quasdam naturales per eos contingere, non est omnino improbabile. Non enim sine impressione magna esse potest, si tam vastum corpus extra suos vortices feratur. Editæ sunt super hac controversia variæ à variis Dissertationes, quas in *Theatro suo Cometico* congescit Lubienicius. Virorum Doctorem contra Astrologorum, de Cometis non nisi infausta portendentibus, ineptias Dissertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Bosius. Eadem spectant J. Georg. Grævii *Or. de Cometis, contra Vulgi Opinionem, eos esse malorum nuncios*, Trajecti A. 1665. in 4to, cum Andr. Dudithii Libello ejusd. argumenti, excusa, Gotfr. Wendelini *Teratologia Cometica*, & Vinc. Gvinisii, Jesuitæ, *Or. de Cometa Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus est Hevelius in sua *Selenographia*. Cartesii sententiam perspicuè exponit Ant. le Grand loco citato, art. 9.

Planetarum numerus ad septenarium vulgò reducitur, in quo tamen fallinos ostendunt Telescopia; habent enim inter Planetas nonnulli satellites

lites quosdam, ut vocant, qui quasi Planetarum Planetæ sunt. Saturnus ex tribus stellis compositas videtur, ut ex varia ejus facie colligi potest, jam enim rotundus est, jam ovalis seu cum angulis, quæ sunt lunulæ quasi duæ, quibus utrinque stipatur. In hoc Systemate Saturni explorando Christianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum consignare laboravit. Etiam Jupiter habet Satellites, quas Circum-Joviales vocant, quanquam alii novem sibi detexisse visi sunt. De iis videantur Galilæus in *Nuncio suo Sidereo*, & Simon Marius in *Mundo Joviali*. Fortè & plures in vicinia sunt Planetæ, nobis hætenus inobservati.

6 Peripateticorum schola omnibus astris figuram Sphæricam inesse existimabat, sed falsum id esse hodiernorum Astrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilæi, & post ipsum, innumeri alii perspicaces ac lyncei viri, telescopio invento, id in Planetis jam fefellisse, atque inde incertum quoque in ipsis stellis fixis factum. Sol namque spectatus fuit ovali figurâ, de qua videatur Christoph. Scheinerus in *Sole Elliptico*. Saturnus duabus lunulis vel ansis stipatus apparet, quanquam id sphalma visûs esse potest, ob vicinitatem Satellitum, quos adeò distinctè, ob nimiam distantiam videre non possumus. Mars instar montis turbinatâ figurâ ac pyramidali conspicitur. Luna anfractuosa tota est, partibusque eminentioribus ac depressioribus tumet ac subsidit, de quâ antea egimus, & legi potest Hevelius, & qui ante illum scripsit, Galilæus in *Nuntio suo Sidereo*. De singulis vide Matthæum Sirisgarten in *detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Lipstorpium in *Copernico Redivivo*, c. 3. Stellas omnes moveri, Peripateticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non est, sed de stellis fixis magna est disputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri asserunt, stellis fixis in extrema sphæra, ac Sole in centro universi, jugiter quiescentibus. De qua sententia videbimus *cap. de Terra*. Quod singulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Astronomici, qui hypotheses suas plixè satis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes stellas, moveri Aristoteles credebat, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus suis, veluti rotæ cuidam, affixæ, semper illos volverent, ut Diogenes dolium suum. Sed inepta sunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falsum est, quod duos contrarios motus astris tribuerint. Seriò enim id defendere velle, non est fide dignum, ac aliquâ ratione verosimile. Ex hypothesi Mathematica, ad intellectum quarundam demonstrationum, talia fingere licitum est. Id verò ad Physicas veritates transferri non debent. Sicut enim nullum corpus simul ad dextram & lævam moveri potest sine motu interrupto, aut ipso corpo-

corpore rupto, ita de stellis illud ne cogitando quidem concipi potest, folique tarditati corporis, cujus motus ad aliud comparatur, adscribendum est. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphærarum, se mutuo ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in subditas seu inferiores, cum potius omnes stellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis suis semitis excidant.

Dubitari etiam de Stellis solet, an omnes lucem habeant propriam. 7
Ac de Sole quidem, & stellis fixis, res expedita est: de Planetis dubitari solet, quoniam, quæ proxima nobis luna est, sub Eclipsi, ubi nimirum præpeditur terræ intercessione, quò minus sol apertos in eam radios derivare possit, obscuram & subruffam lucem retinet, quæ tamen ipsa lunæ non vernacula esse, sed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimum simplices sunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen inesse proprium, quod Scriptura sacra illam *lumen minus* vocet. Nam ea appellatio lunæ etiam competere potest, quatenus mutuatio lumine splendet. Quomodo res se cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non potest, num illis insita quædam lux sit, aut omnis mutuatio. Certe Venus æquè phasēs suas monstrat, ac luna, ut itaque verosimile sit, non aliam esse corporis ejus constitutionem, quam quæ est corporis lunaris. De cætero verum ego existimo, quod Rob. Boyleus, in libro de *Cosm. qualitat.* ait, in motibus corporum cœlestium nimum nos esse credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is reverà est. Neque enim hypotheses Astronomicæ adeò fallere non possunt, ut, quæ extra Systema Planetarium sunt, certitudine Mathematica determinent.

Galaxia, seu via lactea, Aristoteli olim inter meteora recensebatur, & vapor 8 aliquis credebatur, cum tamen observationes hodiernorum Astrologorum doceant, esse numerosam fixarum stellarum multitudinem, quæ ita sibi sint vicinæ parvæque, ut incertam ac quasi nebulosam lucem aspectui relinquunt, quas immenso spatio à nobis, & à se invicem, remotas rationes opti- cæ satis docent. Certè sola illa via lactea probabilitatem faciat eorum, sententiæ, qui multa & infinita Systemata Planetaria statuunt. Humanum enim ingenium succumbit cogitationi isti, si ad tam vasta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & necessitatem inquirat, cui fini tam vasta corpora, tam innumerabilia, si illa vacua, & non nisi ad ornamentum cœli inventa, vid. Schemata viæ lacteæ apud Galilæum in *Nuncio Sidereo*. Id verò lepidum est de Fort. Liceto, Aristotelis magno defensore, qui, ut salvaret ejus sententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam aëream, aliam ætheream. Ne scil. Aristoteles mendacii argueretur, tam monstrosam sententiam comminisci voluit, quæ ne minima quidem rei ve-

ritate probabilis potest reddi. Unde enim orirentur vapores adeo constan-
tes hyberno tempore, ubi maximè serenus aër est, & quid opus est dupli-
cem illam statuere, cum nullus inter ætheream & aëream illam Galaxiam
nexus esse possit. Veterum sententia erat, animos heroum sedes suas illic
capere, qua de re prolixè Manilius & Scaliger in *Comment. in Manilium*. Ob-
servatum est, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuisse,
quod argumento est, multa illic quasi constipata esse corpora, quæ, ob ni-
miam illam vicinitatem, extra orbitas suas interdum ferantur. Sententias
varias de *via lactea* uno libello congeffit Ludolph. Georg. Lundenius, Helm-
stadii A. 1665. in 4to excuso.

- 9 Locus hic quoque esset, de effectibus Astrorum differendi, an eorum
aliquis in terreum globum sit influxus. Eum esse naturæ non repugnat,
& ratio sana suadet, & aliqua etiam experientia testatur. Una luna indicio
esse potest, magnam esse vim suam in aëris alterationibus & aquæ, frustra hoc
negante If. Vossio in *Libro de Motu marium & ventorum*, quem vel rustici &
nautæ refutent. Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel ministran-
te illa, fiunt, modò nobis non satis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vul-
gò observata habentur, non sint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando
non possint. Possunt enim aliæ æquè potentes causæ intercedere, quæ ef-
fectum interdum suspendunt, quem alioquin, positis iisdem principiis con-
secutum fuisse vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terrestribus
Anton. Mizaldus scripsit singularem librum Gallicum. (*Secret de la Lune*.
Parisi. 1571. in 8vo) De Planetarum cæterorum viribus in *Planetologia* sua
(Lugd. Gall. 1551. in 4to) idem scripsit; sed sunt illa ex vulgaribus fabu-
lis collecta & corrosa. Idem quoque *Aëromantiam* scripsit, in qua de Tem-
pestatum præsagiis agit: qui liber digna indignaque miscet. Et pleraque
certe ejus viri inanibus potius opinionibus, quam solidæ demonstrationi,
innituntur. Quid stellis in animos hominum, in mores, & in fortunas eo-
rum liceat, res est perplexa, & non satis dijudicata. Principia certè artis
Astrologicæ, unde nata primùm sint, dici non potest. Eorum verosimilitu-
dinem refutare non est res operosa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt,
parum gloriæ hinc, me quidem iudice, debeant. Sunt Joh. Picus Mirandu-
la, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius in *Dubiis Evangelicis* (quanquam is ta-
men argumentis eruditioribus pugnat,) Claud. Salmasius in *Diatrise de Astro-
logia antiqua*, qui totus in ratiociniis suis ineptus est, & Grammaticis potius,
quam Philosophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis subesse veri
experientia testatur, ut facilè perspiciet, qui rem ipsam tentabit. De prin-
cipiis res se, ut velit, habeat, quæ ego existimarim per revelationem aliquam
hominibus fuisse communicata. Temperamenta moresque hominum ab
interno dependent principio. Ideoque facilè fieri potest, ut à Planeta ali-
quo

quo concitetur in homine illa vis, quæ ad vis, quæ ad tale temperamentum, talesque mores disponat, & ista quidem astra non operantur, per se & primario, sed per consequentiam. De Fortunis hominum multa puto esse incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri speciem habent, quod in morbis ad oculum videri possumus, qui ex lunæ positione & configuratione, vel augeri, vel decrescere, solent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, *in Astrologia sua*, (in qua satis est subtilitatis, parum solidæ demonstrationis,) influxus stellarum rationibus Physicis voluit demonstrare; is enim ex luce stellarum, variisque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quasdam conclusiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, *in Astrologia Gallica* sua, penè iisdem principiis insistit, & vehementer se torquet in distinctione domorum cœlestium, dignitatibusque & debilitatibus Planetarum ex Physicâ vel Mathematicâ demonstrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus consistit, & eò majus operæ pretium fecit, qui ingeniosius suspicatus est. Thom. Campanella, ingeniosus aliàs talium disciplinarum rimator, *libros 7. Astrologicorum* scripsit, quibus se Astrologiam, omni superstitione Arabum & Judæorum eliminata, physicè tractasse ait, singularemque librum addidit *de Siderali fato vitando*, quo sanè fatum fato elusisse videtur, sed solertiam tamen suam eâ in re prodidit.

C A P. XIII. DE ELEMENTIS.

- §. 1. *Cognitio nostra globi Terraquei superficiaria tantum est. Terra & Aqua prima mistorum sunt Elementa. 2. Errant, & qui Elementum unicum statuerunt, veteres (quoque Aristotelem sententiam hanc illis affinxisse credat Pet. Ramus,) & Philosophi corpusculares, qui infinita. Minimorum mistionis ratio inexplicabilis. 3. Vestiganda sunt Elementa corporum, non remota, quorum ingens est obscuritas, sed proxima. De principiis Chymicis, & Rob. Boylei Chymista Sceptico, judicium. 4. Nec non de tribus Elementis Cartesii. 5. Examen doctrinæ de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Aristotelicæ, Honoratiquæ Fabri pro hac Argumentorum. 6. Ad Mistionem duo Elementa requiruntur contraria, siccum & humidum. 7. Scrutini Mistionis necessitas. Tricæ de illa Aristotelicæ. Veterum doctrina sanior. Mixtionis Chymicæ cum Naturali collatio. 8. Mixtionis variæ species & divisiones. 9. J. Bapt. Helmontii, & aliorum, opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur. 10. Scriptores de Elementis legendi.*

A Cœlo in terram descendimus, tanquam orbem nostrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantum hæret Philosophia naturalis,

Yyyy yyy yyy 2

imò

imò circa cujus corticem tantum occupata est. Quantum enim phenomenon naturalium apparet, vel circa superficiem terræ, vel in regione illa aëris, superficiem terræ proximâ vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantum qualecunque objectum est nostræ Philosophiæ. Cæterum circa interiora hujus globi, & specierum illic in abdito latentium, profunda nobis est ignorantia ac insuperabilis, cum nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum scimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, institutis circa illa corpora, è matrice sua eruta, & artis accessione, & peregrinorum agentium applicatione quasi in novam formam redacta, ut mirum non sit, si in istorum corporum natalibus adeò cæcutiamus, & nescio, quâ imaginariâ Elementorum misturâ qualitercunque ignorantia nostræ subveniamus. Quando jam itaque specierum, vel corporum, ad hunc terrestrem globum pertinentium, constitutio inquirenda est; solemus primo de principiis illorum esse solliciti, internis sc. illis, quæ in constitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergò cum globum hunc consideramus, duas in illo invenimus massas præcipuas, & conformitate quâdam naturæ suæ collectas, Terram sc. & Aquam. Ista duo corpora, ut universalis, intuemur, ac sensu comprehendimus. Quare verosimile est, primas esse materias eorum, quæ ex terra, vel in terra, producta sunt, & summa quædam elementa, quæ ad mixtionem ex ipsa texturæ suæ ratione apta videntur. Satis ergò, ut arbitror demonstrari potest, remotissima corporum principia esse salutanda.

- 2 Non enim audiendi sunt, qui unum aliquod principium statuerunt, quod fecerunt è veteribus Philosophis aliqui; sunt enim qui aquam, sunt qui terram, sunt qui ignem, sunt qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis satis stringentibus pugnavit Aristoteles, rectè demonstrans, contrarietatem debere inesse principiis. Unitatem verò nihil habere in se contrarii. Quanquam Petrus Ramus, in prælectionibus suis *Physicis*, Aristoteli imputet cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere, sententiam veterum. Demonstrat enim illic, non statuisse veteres unum aliquod homogeneous principium, sed partibus dissimilaribus scatens. Ideoque, cum Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quasi principium aliquod & gluten partium, sed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de iis dicendum, qui reliqua aërem, ignem & terram, unicum elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia statuebant. In ea sententia fuere Corpusculares Philosophi, qui non aliam corporum mixtionem agnoscebant, quam ex Atomis diversâ inter se figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Aristoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos esse censeo. Naturam enim

ultra

ultrà suos terminos producant, & principia in iis sedibus quærunt, in quibus sensui sunt impervestigabilia. Quanquam enim non diffitear, multa corporum phænomena dependere à minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non possumus, mixtionem corporum talem vel talem esse, ob minimas particulas, ita inter se comparatas. Et quanquam corpora per extremam resolutionem in ejus naturæ particulas abire possint, non sequetur tamen ex eo, ab initio statim adfuisse tales particulas, quæ corpus istud conficerent. Possunt enim diversa quædam corpora, velut principia, esse in tertia quadam specie constituenda, ubi non est tam de particulis inquirendum, quam de ipsis corporibus diversis, quibus accidit in tales vel tales particulas resolvi, vel ita per minima sua misceri. Quod si itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem est nostram & sensuum apprehensionem, quomodo minima istorum corporum sese complectantur. Id enim sponte suâ evenit, & est quidam nexus & relatio corporum quorundam inter se, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, satis docti, modo principia ipsa cognoverimus.

Quò magis ergo à sensibus recesserimus in doctrina Elementorum, eò minus certitudinis se nobis offert. Animus enim, à materia abstractus, speculatione quâdam, in se reflexâ, multa concipiet, quæ tamen adeò absolutæ veritatis non sunt, ut in his acquiescere possimus. Et id fortè positum est extra ingenii nostri conditionem, ut Elementa rerum πρώτως prima definire ullâ cogitatione possimus. Abeundum enim est ad aliquas notiones abstractas, communes, universales, quibus tamen nihil effectum est, quam ut ingeniosa aliqua verisimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes assequi non possumus. Nihil itaque nimium, aut à re ipsa alienum, dixero, si hunc Physicorum laborem Sisyphæum dixerim, & in se redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, si in mixtionibus corporum ea indagare possimus principia, quæ illa immediatè constituunt, & tunc, ut puto, officio nostro egregiè functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philosophis illâ, quæ viget in scholis, infructuosâ contemplatione & altercatione. Sic multa sunt è corporibus naturalibus, imò pleraque, quæ ex principiis istis communibus Elementaribus quomodo compacta sint, nullâ ratione perspexeris. Ac possunt fortè aliqua propiora corpora dari, ex quibus proximè componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quanquam non sint istius simplicitatis, quam vulgò tribuunt Elementis. Certè Chymicorum principia in quibusdam propius ferire scopum videntur, quam quæ vulgò habentur de Elementis dogmata: sed tamen & in illis multa speculationibus incertis sunt suffulta, & generali aliquâ notione nos æquè in obscuro retinent. De iis *Parte I.* egi

aliquantò prolixius, unde repeti possunt, in quantum ad præsens negotium pertinent. Nolim tamen facile omnia probare, quæ adversus, illa principia affert Boylius in *chymista suo Sceptico*, cujus scripti scopus omnis in eo versatur, ut monstret, non esse adæquata illa principia, & esse iis aliqua priora, quod posterius equidem non negaverim, ut qui existimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus esse subtilibus illis principiis, quæ sensu dijudicari non possunt, quanquam illa fortè revera dentur, sed Philosopho naturæ Practico considerata potius esse principia in ordine ad missionem, quâ parte quò sagaciores erimus, magis in viscera naturæ penetrabimus, quam si, extra eam abducti, ad subtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis securi. Hinc nihilo doctiores sumus in Physicis his speculationibus, & vincimur interdum operariorum experientia.

4 Tria illa Cartesii Elementa satis sunt subtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno resultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Universi spatium à materia creata, ex cubis constante, fuisse occupatum, quorum singuli cum circa axem converterentur, ita superficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in striata quædam corpuscula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus singulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam à quo motus ille turbinationis est? cur potius in unam, quam in aliam partem? denique videndum, an non motus unius cubi motum alterius impediat, & an ramenta decisa ita convenire possint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Cartesius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica sunt, & nullis necessariis rationibus ita demonstrari possunt, ut assensum nobis extorqueant.

5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, sciendum est, illam non esse adeò antiquam, ut quidam existimant, cum Aristotele antiquiores longe alia senserint, quibus aliqua ex iis in Elementa assumpta sunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem satis sollicitè ab Aristotele disposita sunt, & fermè ad numerum & pondus omnia revocata, ne quid sc. periret è principibus illis 4. qualitatibus, quas velut satellites adjungit suis Elementis; cum tamen & ipsa Elementa, quatenus elementa, & qualitates istæ Elementares multum habeant difficultatis. E recentioribus hanc Aristotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam cæteri ejus Interpretes, proposuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phys. Tr. 5. lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adstruuntur, destrui possunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit à primis 4. qualitatibus, & ut primas qualitates probet, argumentum ducit à primis 4. Elementis, harum 4. qualitatibus receptaculis. Ut itaque demonstratio hæc in circulum abeat, & principium suum petat. Neque

Neque enim ulla ratio nos cogit has qualitates absolutè primas facere, cum & aliæ esse possint non minùs primæ atque istæ, quas si quis negare velit inesse πρώτως corporibus suis, non difficilis illi labor futurus sit. Quam enim ob causam debet esse aqua frigidum in summo, terra elementum siccum in summo, cum certè demonstrari satis possit, aquam, cum summè frigida est, quasi in aliam speciem abire, & formam suam deponere, quando sc. in glaciem abit, quod fieri interventu alterius corporis verosimile est. Ut itaque summum frigus per se non insit aquæ, sed fortassis terræ, ut quibusdam placuit, imprimis Bernhardino Telefio, qui calorem & frigus duo Elementa statuit, quorum ille cælo, & corporibus cælestibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter se concursu, actione & reactione, conficiant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipsis, in se consideratis, quarum natura omnis in relatione ad nostros sensus subsistit, & in modo aliquo materiæ, unde nulla probatio desumi potest ad quaternarium Elementorum numerum constituendum. Si enim illæ qualitates nec simpliciter primæ sunt, si multæ aliæ sunt Qualitates, quæ æquè primæ possunt saluari, (nam ideo hæ primæ dicuntur, quoniam primò insunt Elementis,) nullâ ratione ex iis probari potest quaternarius numerus Elementorum, sine manifesta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas illas qualitates, quatenus primas; ubi has negavero, simul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, sc. ex illarum primarum qualitatum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo statuuntur, frustrâ sumus solliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum status quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo status oppositi, tertius medius; oppositi, sunt spirabilis & durus, medius verò liquidus. Spirabilis inest aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa. Ut autem hæc inter se uniantur, communi ac primæ vâ fibulâ indigent, quam facit ignem. E. jam per illum sic demonstrata habemus 4. Elementa; cum tamen illi responderi possit, non esse nobis opus statibus illis ad quaternarium Elementorum demonstrandum. Quæ enim dura sunt, sunt dura per se, quæ liquida, liquida, neque est illorum oppositio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri planè accidit, nec ad corporum compositionem quicquam facit, quibus aër vel in superficie hæret, vel poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commistus. Quod autem igne fibulatore illi tres status opus habeant, neque id satis apparet, cum, ad diversas partes conglutinandas, sufficere humor possit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne substantiam quidem esse volunt, nullâ manifestâ ratione dici potest ingredi in substantiam corporis,

ut qui corpora potius destruat, si vehemens sit, nisi in quantum motu suo movere primum particulas diversarum partium potest, usque dum intra se recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut instrumentum parare potest, non ut Elementum. Præterea multa sunt corpora, quæ mediante frigore miscentur, nec fibulatore igne indigent.

6 Hæc, uti dixi, omnia problematica sunt, & in utramque partem disputari possunt, in quibus cuivis liberam sententiam relinquendam esse existimo, ut qui unâ hypothesi non plus proficiet, quam alterâ, modò id sciverimus, principia esse diversa & contraria, quorum mistio nobis corpus aliquod constituat. Illa enim necessario supponenda sunt, si misionem in natura admittamus. Eam autem esse, sensus nostri nos convincunt, & severa illa ignis anatome. Illa elementa naturæ sunt sicca & humida; Non facile enim mistio institui potest, nisi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca sunt discontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quasi glutine quodam colligant particulas discontinuas sicci, iisque sibi associatis massam unam conficiunt, quemadmodum e. g. videre est in gypso pulverisato, cui aqua affusa in lapidis soliditatem partes adunat.

7 In hujus misionis natura benè cognoscendâ pars magna, imò unica, Physices sita est, huic explorandæ omnis impendenda opera est. Nam, quantum illius scimus, tantum etiam de natura scimus. Quod si Peripateticorum scholam consulimus, Deus bone! quantæ hîc sunt tricæ, quam varii, sed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic est qualitatuum primarum, ut vocant, & quam sollicitè quæsitæ distributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihilo doctior meliorque, in cognoscenda rerum natura evades. Cùm Aristotelici omne negotium in qualitatibus suis ponerent, veteres tamen ante Aristotelem Philosophi rectius sensere. Statuebant illi primas aliquas substantias simplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæfione. Ex portionibus simplicium substantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur semina specierum compositarum, quæ, suscepto paulatim incremento, perficiuntur. In subsidium suæ misionis demonstrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt oculatiores illos fuisse, quam Aristotelicos. De misione, secundum Aristotelem & antiquos, vid. Beringardum *Circ. Pisano* 25. P. 3. ubi prolixè admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis è Chymicorum operationibus. Chymia enim vera misionis addiscendæ schola est, siue resolvamus corpora in sua principia, siue commisione & conjunctione diversorum corporum nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam species nolint appellare Physici, sunt tamen ab ipsis

ipsis non magnoperè distinctæ, cùm videamus naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia sunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mutux soli naturæ relinquuntur. In eo verò natura artem superat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem si imitari arte possemus, eadem ratione, eodem gradu, miscere corpora possemus.

Mistio illa corporum fieri variis rationibus potest. Fieri enim mixtio potest. vel respectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miscentur. Respectu corporum mixtorum, mistio distingui duplici viâ potest, scilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum talium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut eum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione speciei, ubi quanquam fit conjunctio ejusdem numeri, non sit tamen ejusdem speciei; (3) cùm differunt inter se, & ratione numeri, & ratione speciei. Solis his mistionibus, absque concursu imaginariæ cujusdam formæ, produci possunt varia illa corpora naturalis mundi, cùm semel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ fiunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportionem variare potest, seu diversis quantitativis diversorum principiorum, vel partium, inter se mistarum. E. g. si quantitas unius se habeat, ut quinque ad decem, alterius ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel si in uno sit proportio quinque ad sex, in secundo sex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportionem mixtura innumerabiliter variari potest.

Ratione modi conjunctionis omnia corpora misceri possunt, vel per mediationem, vel per contactum. Omnis contactus, sive compositorum, sive Atomorum, non aliâ ratione fieri potest, quam quâ respondet illarum figuris, cujus tres modos concipere possumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particule globulares, vel alio modo gibbosæ, sibi occurrunt. (2) si per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel quadrangularium laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut quando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particule alterius. Primus modus vocari potest oppositio, secundus applicatio, tertius receptio, vel intrusio, qui ultimus modus exprimit nobis misturam per mediationem. His generalibus quibusdam notionibus Mathematicis concipi ratio mixturæ potest: in quibus tamen ita acquiescere non possumus, ut jam interiorem mistionis naturam rectè percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipsis occultæ quædam consensiones & dissensiones, quibus fit, ut aliquâ misceantur, aliquâ misceri repugnent,

Zzzzzzzzzzz

quæ

quæ humano ingenio explorari non possunt, solâ autem experientiâ disci.

9 Qui unum Elementum statuunt, rationem mixtionis non intelligere videntur, aut si illud unum videtur, revera habet in se partes heterogeneas & diversas, ad mixtionem aptas. Quidam è veteribus aquam statuiebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reassumere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, ac alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipsum certum est. Quod enim ostendit salicem omne suum incrementum ex aquâ habuisse, falsum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immixtæ erant particulæ heterogeneæ, ab aquâ diversæ, quæ non minus, quam aqua, salici aliquid contulerunt.

10 Quod cæteras illas de Elementis controversias attinet, quas nulla dies componet; de iis præcipuè legi velim J. Bapt. du Hamel *de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, Berirgardum *part. 2. § 3. Circ. Pis.* & Honoratum Fabri *loco superius citato*, qui, sepositâ scabritie illâ Scholasticâ, & illâ terminorum strigine elegantius, secundum Aristotelis & veterum Philosophorum mentem, philosophantur, eorumque rationes & momenta inter se componunt. Casp. Contareni, Cardinalis cætera doctissimi, *Libri V. de Elementis, & eorum mixtionibus*, Peripateticis & Platonicis principiis potissimum indulgent, sed parum habent, quod sapiat interiorem aliquam *ἀνεξέστη*. Prodierunt Leidæ A. 1633. in 12. Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium quidem Elementorum numerum retinent, sed diversa tamen ab Aristotele in nonnullis sentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius scripto peculiari, adhuc *ἀνεδότω*, impugnavit. Exstat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in L. Germ. quoque conversus, Magistri rerum naturalium & artificialium insignis, quique multis magni Arcani Philosophici Possessor fuit habitus. In eo multa Arcana innuit rarissima, quæ ex Elementis possint confieri, mirabilesque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, imprimis autem laudat Quintam suam aëris Essentiam, miræ, in refocillandis agris, & respirationibus sub mari sublevandis, efficaciam. Descriptionem ejus quandam v. in Monconisii *Itinerario*, P. II. p. 33. ubi, uti & p. 40. plura de Drebbelio, ejusque genere, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, post mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipso expirarunt,) possessore, leguntur.

CAP. XIV.

DE LUCE.

§. 1. *Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum a Franc. Patri-
cio, aliisque, relata. 2. Controversia, an lux sit substantia vel accidens, ad-
ductis*

ductis partis utriusque Autoribus & argumentis, prolixè ventilatur. Autor substantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii simul de pabulo solis sententiam rejicit. 3. Pergitur in astruenda, contra Cartesium, Is. Vossium, aliosque, lucis & radiorum Solarium substantialitate, diluendisque illorum objectionibus. Obiter quedam de vermiculo Acari adduntur. 4. Lucis Natura impervestigabilis. Nihil tamen inest divini. Male pratexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Præstigiis superstitiosis aut Magicis. 5. Inquisitio in causus Luminis lapidis Bononiensis, lignorum putridorum, carnis Agninae, aliorumque corporum in tenebris lucentium. Thoma Bartholini Lib. de Luce Animalium commendatur. 6. Cause visus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videntium. 7. Adamas Regis Angliae mirabiliter lucens & scintillans.

Postquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgò habentur. Et in eorum ordine primum meritò ponimus Lucem, quâ nihil est in tota natura admirabilius, & quò magis sensibus nostris patet, eò magis natura ejus obscura est. Quidam, sequuti doctrinam Mosaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidisse primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis superadditum, atque ea in ordinem redigens & miscens, habent, vel inter ipsa Elementa referunt. Ac fuere inter Philosophos veteres ejusdem aliqui sententiæ, quam omni conatu resuscitare laborat Franc. Patritius in *Nova de universis Philosophia*, quo in libro, ut ipse titulus innuit, per lucem & lumina ad primam causam ascendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoscit Auctor ille, qui scripsit *Enchiridion Physicæ restituta*. Joh. Amosus Comenius quoque inter principia sua recenset. Quorum sententiæ equidem non omnino refragabor, ut quæ satis est verosimilis, & autoritate etiam sacrarum literarum fundata.

Multa tamen passim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an sc. illa substantiis, an accidentibus, accensenda; quod ultimum si verum esset, non rectè inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recensere velimus, non exigui certè laboris res esset; sunt enim & numero multa, & subtilia. Aristoteles inter qualitates refert, & Cartesius, è recentioribus Philosophis nullam vult esse ejus distinctam naturam, nisi quod solo motu fiat, ideoque, secundum illum, inter accidentia numeranda est. Illi enim lux est motus, quo corpora luminosa materiam subtilem quaqua-versum, secundum lineas rectas, à se propellunt, quo conatu globulos secundi elementi circumjacentes premit, è quibus inferiores in superiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi superficiei incumbunt, materiam subtilem, omnia spatia inter

partes aquæ, aëris, terræ, replentem, propellunt. Alii contra substantiam esse volunt lucem, inter quos è Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. 1. de naturâ Corporum, c. 6. 7.* prolixè de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum esse, imo generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari, posse asserit. Quod tamen non credo. Potuerunt enim alia corpuscula adventitia isto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum est ejus cum igne convenientia. Controversiam hanc vastissimo libro in utramque partem exsecutus est Franc. Maria Grimaldus in *Physico-Mathesi de lumine, coloribus & iride.* Bononiæ A. 1665. in 4. excusa, Ubi *lib. 1.* afferuntur experimenta & rationes pro substantialitate luminis, *lib. 2.* dissolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter sustineri posse docetur sententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro substantialitate luminis præcipua sunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non posset, si non corpus esset, quod radii solares concentrari in ardentissimum ignem possint. Ut sunt in Gallia artifices, qui specula parare possunt, quibus solis, etiam hyberni radii ita per refractiones multiplicari possint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare possit, cujus rei testis est du Hamel, *lib. de Affect. c. 11.* Quod certè fieri sine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis è caente furno speculo ustorio exceptis, testatur Honoratus Fabri. Qui in contraria sententia sunt, ea potissimum argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, si lumen corpus sit, impossibile sit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum est, ut momento temporis diffundatur; sic etiam eventurum, ut venti diffarent corpuscula illa lucida, ut sol non sufficeret infinitorum illorum corpusculorum expulsiōi: Impossibile esse, ut per unum aliquod punctum possint transmitti tam distincti & varii variorum corporum colores, quod præ cæteris urget Is. Vossius, substantialitatis luminis impugnator. Nam inter illum, Pet. Petitem, & Joh. Brunium integris libris illæ controversiæ agitata sunt. Sed tamen eorum argumenta non sunt ejus certitudinis, ut alteram illam sententiam planè evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare possint non nihil. J. Bapt. Hamelius, præstantissimus sanè Philosophus, & qui omnium Auctorum recentiorum sententias benè inter se contulit, postquam in *Astronomia sua Physica*, illam de accidentalitate luminis sententiam secutus erat, in *libro de Affectionibus c. 11.* ita immutat sententiam, ut substantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, existimet. In *libro de Astron. Physica* mediam secutum opinionem se dicit, quæ inter substantiam & motionem est; sed illa nihil aliud est, quam qualitas, atque adeo merum accidens. In posterioribus autem cogitationibus substantiam esse lumen agnovit, quod suâ mole donetur, quod cum dispendio atque imminutione corporis lucidi fluat,

fluat, quod omnes corporum affectiones subeat, & iisdem legibus ac cætera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis sit. In quo quidem rectè illum sentire existimo, sed, quod existimet lucem, cum dispendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non potest. Nihil enim mihi videtur ista contra substantialitatem luminis objectio, quod impossibile sit, corpus lucidum indefinenter corpora lucida spargere, absque sua consumptione, cum ista actio evibrationis radiorum in sole præcipuè semper perpetua sit & constans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuscula illa lucida non divagentur; ideoque continua est illa radiorum expulsio, qui eadem via, quâ expelluntur, recipi possunt, ut nihil tandem de substantia solis pereat. Quare mirum mihi visum fuit, potuisse in illam sententiam incidere virum doctissimum, ut aliquo pabulo solem indigere credat, quo reficeretur ignis deperditus, in eo sequens Stoicorum sententiam. Putat ille, non ex terra solum, sed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis sui pabulum attrahat sol, unde macularum ortum in sole esse existimat, quod mihi certè contra ordinem naturæ factum videretur, qui neutiquam credere possum, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem crassiores faeces, in solis globum posse recidere. Neque certè illo figmento opus est, cum sibi possit constare per se lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Est enim sol quasi fomes & receptaculum omnis lucis Systematis hujus Planetarii, in quo vivimus, & quemadmodum è mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias resolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo à solis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obstaculi est ab hac objectione.

Cum Cartesius lucis naturam in sola motuum pulsione consistere dicit, certè non ita expedita res est, ut quidem Ant. Grandis existimat, qui neminem è Philosophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Cartesium, explicuisse contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi possunt, tamen, si quis urgeat motum ipsum, & rationem motûs, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo extricare se possit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumstantes, quaritur, quomodo pulsio ista fieri possit, aut quomodo sola ista pulsio lucem nobis facere possit, absque emanatione substantiæ alicujus. Fieri id modo quodam repræsentativo, ut in speculis fieri solet, nihil est dicere, cum quæri amplius possit, quomodo repræsentatio illa corporis lucidi concipi possit, absque communicatione substantialis effluvii: Igitur non est adeo perspicuum Cartesianum illud de luce dogma. Reliqua dubia contra substantialitatem lucis allata, non sunt istius firmitatis, ut illi quidem putant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diffilari, si essent corpora; Resp.

vel deficere sensum nostri visus in eo, vel obstare pulsionem illam radiorum continuam, quanquam illa non sit adeo fortis, ut variato medio resistere possit. Hinc videmus radios, per vapores & crassiorem aërem cadentes infringi, prohibente transitum illum rectum crassitudine materiae, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli ivissent, ex quo substantialitas radiorum, ut puto, satis demonstrari potest. Ventī enim, qui in infima aëris regione plerumque versantur, non possunt inhibere vim tantæ pulsionis, quæ ultra hanc atmosphæram in sole potentissima est, ex quo æqualiter omni ex parte propelluntur radii. Quanquam tamen neque dicere nos possimus, annon in ea regione, in qua ventī dominantur, inflectatur ille radiorum cursus rectus, quos projicere in alios locos ventī non possunt, cum æqualis sit lucis circumfusio, & sicubi radii alicubi intercepti sunt, illi ne pelli loco possint, obstat universalis illa & constans pulsio. Quod per vitrum radii transire possint, non est argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim est vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Vossius; licet illi crassiori aëri fortè non sint penetrabiles, luci tamen non obsistent. Imo experimento demonstratum est, etiam liquores aliquos transudare vitrum posse, aliquo in loco observat Borrichius. Quod in instanti moveantur radii, non est quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto sensum visus adæquatam esse motionis lucidæ mensuram, cui quanquam in instanti moveri videatur, tamen falli ille potest, & in ipsa illa celeritate, tamen successiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi potest è corporibus lucidis, non iusta distantia à visu nostro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipsum lucidum in nebulosam aliquam substantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non esse motum purè simultaneum, sed successivum. Quod enim per gradus distinctæ lucis visioni eripitur, per gradus motum fuisse concipi potest. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum istam motus successionem satis exprimat. Solum illud Vossii argumentum subtile est, & magnæ difficultatis, cum ait, impossibile esse, ut corpora lucida, è vastis corporibus, spatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathematico cameræ obscuræ, vel oculi nostri, subsistere possint. Cui resp. ideò substantiam lucis omnium esse mirabilissimam, quæ ad naturam spiritalem, proximè accedere videtur, unde adductæ gentes divinitatis characterem in illa quæsierunt, & omnium sagacissimæ Heliolatricam pro cultu religioso habuere, quæ certe inter omnes minimè absurda sunt, & vix aliam viam, sibi relictæ, sequi potuerunt. vid. Joh. Franc. Grandis *Dissertatio elegans*

de divinis nominibus soli attributis. Cum itaque, post spiritalem substantiam, nihil sit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi posse, quod certissimum summæ subtilitatis argumentum est. Quod si sensus nostros hic in iudicium ducimus, certè succumbere, illi tantæ subtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem structuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per specillum possunt, cum non videant, extra ejus adminiculum. Si quis Acari vermiculum consideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægrè deprehendet; at per specillum mirificam videbit variorum membrorum structuram, adeo elegantem & concinnam, ut mirari quis satis non possit, cumque antea punctum tantum videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod si itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & distinctio est, ac minima hujus corpusculi pars tamen substantia, mirum profectò non est, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicum dixerim) posse tot corporum colores contineri. Qui per pulsionem & motionem, naturam lucis exponunt, illi profectò habebunt, quod agant, si ad hypotheses suas phænomenon hoc explicare debeant; quæ enim confusio uno in puncto oriretur, si sola pulsio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philosophamur. 4 Ultra humanum ingenium est ejus vera solidaque demonstratio. Metiri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phænomena producere, quæ omnia certa sunt & satis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes Argi & Lyncei cæci sunt. Non possum tamen illorum sententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino subesse existimant, atque hinc operationes suas, quas fieri per irradiationem ajunt, salvant. Ita sunt, qui credunt, radios stellarum certarum quasi figi arte posse in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione suâ medeantur morbis, & vim illam stellarum, quæ in luce consistit, suo ministerio in homines transfundant. Hinc infinita sunt figmenta Talismanicarum Imaginum, Amuletorum, Periaptorum, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil nisi superstitionem deprehendere possumus, quantocumque conatu defendat hanc doctrinam Joh. Marcus Marci, in gratiam Paracelsi & Helmontii. Eidem principio superstruuntur tot artes curiosæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in crystallis, speculis, unguibus, ostendunt imagines certas, vel personarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præstigias nonnulli audent excusare, & naturam lucis diviniorem & præsciam eventuum, ac consciam, omnium eorum, quæ aguntur, esse.

effectricem, prætexere, quos facile non sibi sapere patimur. Nobis securior & certior sapientiæ via placet.

5 Pertinet doctrina quoque huc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata sunt per se lucere, præcipuè in tenebris, e. g. Lapis Bononiensis, qui, soli expositus ad tempus aliquod ita lumine imbuitur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ* p. 375. & 362. ubi & de aliis corporibus lucidis examina instituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, & prout magis vel minus aqua imbuitur, transparens fit, simulac verò humor evaporat, priori calori restituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia v. in *Hist. Soc. Regiæ* p. 230. *Edit. Angl.* De vermiculis lucentibus in ostreis agitur in *Act. Angl.* p. 203. De Muscis luculentibus in Jamaica *ib.* p. 706. In iisdem p. 611. multa de ligno, de piscibus lucentibus, uti & p. 581. ubi demonstratur, lumen istis demi posse ab exhausto aëre. Scil. in vase vitreo, cui aër subtrahi potest, lignum putridum, subducto aëre, non lucet, aëre iterum admissio lucet. Causam hujus si quis indagare velit, mirè certè vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononiensem attinet, is à sole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid substantiæ ineisse lumini, neque solo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononiensis fortè talem superficiæ texturam, ut diu servet lucem, sed in quo res ista propriè consistat, nemo fortassis accuratè determinabit. Quod ligna putrida, squamæque piscium, luceant, id adscribunt Cartesiani itidem partibus celeri & intestino motu agitatæ. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præsupponit. Fermentatio verò nulla absque aliquo calore est, magis vel minus sensibili, unde lucem sequi posse verosimile fit. Carnis agniæ, in tenebris lucentis, causa non satis indagari potest, quanquam illa ansam dederit Thomæ Bartholino, ut integrum librum *de luce animalium* conscriberet, satis curiosum & doctum. Plurima enim illic habet singularia lucis animalium exempla, sed, in causis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum profecimus. Additus illi libro est Conr. Gesneri rarissimus quondam libellus *de raris & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus*.

6 Hinc est, quod aliqua etiam animalia noctu videant, & homines nonnulli noctu in mediis tenebris distinctè legere possint characteres scriptos, ob lucem aliquam oculis insitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod sc. luce oculorum suorum illustrent simul, & medium, & objectum, ad certam quandam distantiam. Quoniam enim visio fit, non solum per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, sed & per emissionem radiorum, ex oculis evibratorum, verosimile est, quibusdam hominibus & animalibus validiores esse radiorum evibrationes, quam sunt corporum lucidorum, vel

vel coloratorum, ut ex eo fieri possit, illos in tenebris nonnunquam videre, cum ex somno experrectis collecti vapores moveri derepentè incipiunt, quod & in quodam, cum febris malignâ laboraret, factum fuisse notat Boyleus. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minùs videant, quoniam solis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuscat minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præstant, quod lapis Bononiensis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante singulari, qui nunc penes Magnæ Britanniae Regem est, multa adfert, ratione lucis ejus, singularia experimenta Robertus Boyle *in lib. de coloribus*. E quibus illud memorabile est, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei styli acie, aut digitis ipsis, arctius pressus radiet, & scintillas emittat, igni admotus, aut accensæ candelæ, tenuem, sed debilem admodum & momentaneam, lucem spargat. Quod exemplum illustrat illam noctuarum visionem debiliorem de die, fortiolem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affrictus, vegetiorem multò lucem vibrabat, quam etiam aquæ immersus diu retinuit.

CAP. XV.

DE COLORIBUS.

- §. 1. *Colores propago lucis. Distingvuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam sensu dari, contra Cartesianos, ostenditur.* 2. *Aristotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici a sulphure suo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Is. Neutonus, Rob. Boyleus.* 3. *Ratio albedinis, nivis exemplo illustrata. Censura de Gotfr. Vogtii Diss. contra nivis albedinem.* 4. *Ratio nigredinis & Colorum mediorum.*

DE Coloribus hoc loco agere malui, quoniam lucis propago sunt, quam alio quodam minùs conveniente. Vulgò ad titulum Qualitatum sensibilium referunt etiam colores; sed rectiùs, me iudice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipsam lucem ad qualitates sensibiles referant. Colores vulgò distingvuntur in Reales & Emphaticos, quam distinctionem aliqui exhibant, inprimis Cartesiani, qui nullos putant esse reales colores, rei sc. insitos, sed omnes habent Emphaticos, sc. qui formentur tantùm in superficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in superficie modificationem. Ita nullum putant inesse corpori colorem, sed lucis appulsu tantùm apparere. Quod

Aaa aaa aaa aa

quan-

quanquam negari non possit, existimo tamen distinctionem illam non esse rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus observamus. Nam certè negari nequit, inesse quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam superficiei dispositionem pro hoc vel illo colore, qui ad distinctionem alterius, qui vel adventitius est aut momentaneus, aut facile separabilis, realis dici potest. Ita e.g. aurum fustum perpetuò, quamdiu in statu illo manet, flavum colorem habet, per spiritum salis in minimas particulas solutum nigrorubicundum colorem obtinet, sed igni iterum subiectum fusorio pristinum colorem recuperat. Unde apparet, colorem illum perpetuò esse auro naturalem atque realem. Emphatici verò colores illi possunt appellari, qui non perpetuò insunt rei, sed ex certo positu & motu varias fortiuntur radiorum in superficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis columbarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione dispositionis superficierum, ita, ut quædam corpora vix unquam mutant speciem coloris, quamvis subinde gradus admittant, ut in pannis e.g. rubris apparet, aliisque tinctis, quædam omnes colores pro diversâ vel visûs, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in prismatico potissimum videre est.

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonstrari petimus, ad Elementa sua nos ablegant. Ex eorum sc. mixtionibus putant illi varietatem colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis erit, & Phyllida solus habebit, qui modum nobis monstrare poterit, quomodo ista Elementorum mixtio gignere nobis varietatem colorum possit. Chymici quoque nonnulli indistinctè sulphuri suo originem & naturam colorum adscribunt, non felicius sanè, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, quod agant, si explicatius proponere sententiam suam jubebuntur. Nam imaginario aliquo conceptu non patiuntur se absolvi, qui accuratè in rerum causas inquirent. Ne quid enim dicam de incertitudine ipsorum trium principiorum, de qua prolixè egit in *Chymista suo Sceptico* Boyleus, vellem aliquis rationem doceat, quomodo omnes colores ex principio sulphuris, vel oleaginositatis, oriri possint, cum & cætera duo principia non sint sine colore, aut certè colorem habere possint. Id quidem concedi potest, quosdam colores esse cum quibusdam rebus connexos, ut ex eo facile induci possimus, quo credamus, eas esse causas talium colorum, cum sint potius subjecta. Ita sulphurea & oleosa in rubrum colorem facile abeunt, imò omnia olea chymica vi ignis expressa rubent, aut, si non rubent ab initio, tractu temporis rubescere incipiunt. Omnis diuturna quoque digestio rubrum solet colorem inducere, quod non à sulphure, aut oleaginoso principio, per se evenit, sed ab agitatione partium per ignem, qui in illo figere aliquas sui particulas

ticulas videtur, & colore isto flavo vel subrubro tingere, ut videmus in oleis ac spiritu etiam vini, qui per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliquod & rubicundius Empyreuma induci, seu hoc fiat à partibus spirituosius vehementius agitatius per ignem, seu à facibus forti illo ignis pulsu simul subvectis, & adustione quâdam spiritus subtiliores inficientibus, cum contra, quæ leni igne solent evaporari, CrySTALLINUM planè & album colorem soleant acquirere. Videmus spiritus varios mistos, & olea, per se nullius coloris, ex mixture certum aliquem colorem in momento acquirere, ut hinc pateat, non soli sulphuri adscribendam esse tincturam corporum, quanquam pati nos possimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliquid in hac parte imputetur, quod tamen inter causas colorum veras adæquatas poni non potest, quorum primi natales à luce, ejusque variâ reflectione, repetendi sunt. Quâ in re fortè prodesse possunt, quæ Franc. Maria Grimaldus, in sua *Physico-Mathesi de coloribus* habet. Longè verò subtiliora sunt, quæ Is. Newtonus, Medicus Anglicus, non ita pridem circa colorum phænomena observavit, qui singulorum rationem accuratam, è principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur in *Actis Soc. Angl. novissimis*. De cætero, quæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abstracto, quam in concreto, toto libro *de Coloribus* diligenter explicuit Robertus Boyleus, in quo de coloribus, non tam de naturalibus, corporibusque principiis, quam de artificialibus, & ex mistura certorum liquorum comparatis, magnâ industriâ agit. Quæ compendio complexus est Hamelius *lib. de Affectionibus, c. 12. & 13.* Initia quidem tantum Historiæ de coloribus naturalis Boyleus exhibuit, sed plura tamen docuit, quam qui vastos de eo argumento Libros scripserunt, omnibusque aliis est accuratior.

Quod Album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani interrupta. Sic aqua in spumam agitur, vitrum crystallinum, ignis vi calefactum, & aquâ restinctum, tot fissuris solvitur, ut candidum appareat, vitrum contusum in partes minutissimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ sunt, innumeris particulis constant, quæ cum sint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, ceu quædam specula, regerunt. Duo sc. Boyleo iudice, sunt, quæ corpori albedinem conciliant, primum, ut parvas habeat & innumeras superficies, quæ sic lucem excipiant, ut illam, velut totidem specula, reflectant, adeo ut, nec refractione, nec umbrarum permissione, ut in aliis coloribus fit, lux ipsa diluatur; alterum est, ut lux penè tota, quæ in corpus incidit, reflectatur, nulla intus subeat, aut intra poros coercetur; sic enim alba corpora confusam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifestum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in summa ista tenuitate congelascunt, & sunt per se singula nivium

fragmenta perspicua, sed compacta & turbata inter se, ob varias minimorum figuras speculares, candida apparent, cum lux in singulis superficieculis terminatur & reflectitur. Hanc ob causam Gotofr. Voigtius, in *Dissert. de nivis albedine*, nivem albam esse negat, quod non sit realis in illa color, sed emphaticus, qui tamen eo ostendit, se interiorem colorum naturam non satis habere exploratam.

- 4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, si alba corpora partes sic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorsum regerant, nigra vel pauciores reflectent, vel multo plures intra cæcos meatus recondent, aut propter partium asperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita languescent, ut visus organo nullum motum imprimant. Quæcunque certè nigredinis causa sit, id manifestò observare possimus, nullos vel paucissimos à nigro corpore radios reflecti. Nam in crepusculo corpora nigra conclavis alicujus planè non videmus, alba autem videmus, quoniam lucem, etiam tenuem, reflectunt. Eam ob causam dici potest, nigrum colorem proprie non videri, nisi per accidens, quoniam radios nullos spargit, per quos fit visio. De cæteris coloribus, eorumque generatione, hîc fusius non differemus, quoniam vulgares etiam libelli ad nauseam talia inculcant. Qui accuratius de iis judicare velit, pictorum tabernas adeat, ac ex iis colorum mitiones discat. Omnes enim ab albedine, nigredini permixta, oriuntur, quanquam & inde submissiones aliquæ sint, quæ varios possunt sine nomine colores producere.

C A P. XVI.

D E I G N E.

5. 1. *Ignis a Luce densitate tantum differt.* 2. *Ignem corpus esse, contra Cartesium, Dav. Gorlaeum & Is. Vossium, inter accidentia referentes, docetur, veterumque & recentiorum consensus allegatur. Rob. Boylii Tr. MS. de Igne eo consumptus.* 3. *Ignis Sublunaris fictitius. Ignes subterranei. Ignes potentiales. Incendia spontanea. Arcana Incendiariorum investiganda.* 4. *Job. Mayow de essentia Ignis Nitro-aërea, ejusque per mitionem cum particulis sulphureis propagatione, opinio proponitur & confirmatur.*

- 1 **P**Ræmissâ de Luce doctrina, ad Ignem venio, quem inter Elementa numerari penè coquis ipsis notum est, licet ex horum classe Hier. Cardanus, Clem. Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danæus, Casp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gorlaeus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Willisius, alique Philosophi, illum ejiciant.
- A luce

A luce differre non videtur, nisi densitate aliquâ, ut sit luce quasi solidius quoddam corpus, & quasi sustentaculum aliquod & fomes lucis. Qui lucem corpus esse statuunt, necessario etiam statuere debent, ignem esse corpus. Eam enim ob causam lucem inter corpora referunt, quod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliquam autoritatem agnoscunt, non fortassis, quod pueri in faba, reperisse se credere possint, si observaverint, apud Hebræos lucem & ignem eadem voce efferri. Lux enim illis **אור**, Ignis **אש** vocatur. In altero punctum illud distinctivum quasi ventri vocis immersum est, in altero voci superius apponitur, quo innui possit, illic materiale magis esse ignem, in altero magis abstractum.

Cartesianis, quoniam lux nihil nisi motus est, ignis quoque nihil aliud, quam motus est, atque ideo non inter substantias, sed inter accidentia, refertur. Hæc sententia jam ante Cartesium Davidi Gorlæo, in *Exerc. Philosoph.* defensa fuit, qui, *Exerc. 17. Sect. 3.* multis argumentis probare illud laborat. Cartesii quidem argumenta non sunt alia, quod sc. præter motum, nihil in igne concipi possit. Nam, cum particula alicujus corporis variè agitantur, & mutuo alteruntur, tactui nostro propter discontinuationem, dolor accidit. In ligno, aliisque cremabilibus, propagato & continuato motu, qui in scintillam per affriktionem validam introductus est, exturbantur humida, atteruntur reliqua ad cineres usque ad calcem, quæ ad talem motum sunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliquem excitari posse ajunt, quem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non distinguunt. Illum in animalibus non nisi à pulsu cordis derivant. Ignis culinaris ex filice per motum excitatur, & propagatur in materiam habilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita scil. illi de igne philosophantur, quos ego sensu suo abundare facile patior, modò non existiment, se ita sententiam suam demonstrare, ut ab illa abire piaculum sit. Ego quidem malim insistere veteri sententiæ, & inter corpora referre ignem, ignem, ex quorum classe solus ille motus eum non emovebit. Neque enim statim inferendum est, cum nos nihil præter motum videmus, non subesse aliud quoddam hujus motus subjectum. Vetus Philosophi omnes ignem inter corpora retulerunt, eumque primum elementum fecerunt. Pythagoras ab igne primum factum esse mundum censebat. Empedocles in factione mundi dicebat primum secretum fuisse ætherem, deinde ignem, post terram, solem ex igne, reliqua circa terram, quæ sunt condensata, coisse ex reliquis. Plato igni peculiarem etiam figuram adscribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Telesius, inter recentiores, adeò ignem corpus esse vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc sententiam videtur sagacissimus naturæ indagator, Robertus Boyleus, in *Experimentis*

quibusdam novis ostendit, posse partes ignis & flammæ reddi stables ponderabilesque. Vidit ille & observavit corpora aliqua pondere aucta fuisse, quibus nihil præter torturam ignis accesserat. Unde probabiliter colligi potest, aliquam accessionem ex ipso igne corporibus factam fuisse, nisi quis dicere velit, compactiora corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad se accessionem, & eam ob causam ponderosiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri posse se ipso, exemplo pumicis, qui integer levior est, quam in pulverem contritus. vid. super hac controversia de accidentalitate vel substantialitate ignis H. Vossius *in libro de natura & proprietate lucis*, c. 2. qui inter accidentia refert, & adversus illum Pet. Petitus, qui in contraria est sententia. Argumenta utrinque subtilissima adferuntur. Vellem superesset *Tractatus* Rob. Boylei *de igne*, qui igne consumtus est in incendio Londinensi. Is fortassis multa nos docere posset, quæ aliis in mentem non venissent.

- 3 Ignis sublunaris Peripateticorum figmentum est, cujus si aliquis locus assignandus est, ut cæterorum elementorum, circa solem, vel in sole potius ipso, quærendus est, quanquam & subterranea habeamus æstuariorum, & integra ignita maria, ut in incendiis montium sæpè videmus, de quibus infra pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici possunt, in quibus ingenii solertiam passim exercent Philosophi naturales, sed nobis illa non omnia possunt excuti. Præ cæteris commendo hic Honoratum Fabri *lib. 2. Tract. 5.* ubi propositionibus doctis & Mathematicâ methodo concinnatis, ignis operationes explicat, & imprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonstrandam pertinent, sollicitè conquirit. De ignibus potentialibus, quos vocant, multa sunt subtilissima, tum ab aliis inventa, tum multa supersunt ab aliis invenienda, è quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi possunt. Opportunum est hic monere, fuisse aliquem apud Anglos, qui duo sicca corpora, sed pulverisata, ita miscere potuerit, ut, quo puncto temporis ipse vellet, in flammam manifestam erumperent. Ita enim proportionem Corporum illorum temperare novarat. Quare non est impossibile, oriri sæpè posse incendia ex causis occultis, nobisque incognitis, nullâ nostrâ culpâ, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qui super incendio quodam, quod in Galliis contigit, Disquisitionem edidit, cujus summa recensetur in novissimis *Ephemeridibus*. Verosimile est, doctrinam hanc multum illustrari posse, si quis omnia incendiariarum arcana penetrare posset. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames sæpè usus convertunt, abominabiles quidem, & suppliciiis digni, quorum tamen periculo possit augeri res Physica, si ab Inquisitoribus eorum sufficiens adhibeatur diligentia. Ita Athan. Kircherus, *in lib. de peste*, fatetur, se, inquisitioni veneficorum præfectum, magna

magna didicisse scelestæ hujus artis arcana, nunquam à se in lucem edenda, sed quæ tamen sibi magno in rerum naturalium cognitione subsidio fuerint.

De ratione, quâ ignis propagetur, singularis est sententia Johannis Mayow, Angli, J. U. & Med. Doct. Is, ut essentiam ignis constituit in spiritu nitro-aëreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. Spiritus nitro-aëreus illi summum est & subtilissimum in natura, quod præcipuè sedem suam habet in corpore solari. Illic particulæ nitro-aëreæ, motu velocissimo exagitatæ, corpus solare igneumque chaos illi constituent, hinc illas particulas summè volatiles superiori aëris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverso earum statu, distincta, seu ignis, seu frigoris, elementa constituere. In lumine verò solari rem haud multò secus habere se existimat, ac in illius radiis, ope speculi ustorii collectis. His particulis nitro-aëreis ubi obviant particulæ sulphuræ, accensio fit, ideoque, ad ignem sublunarem conflandum, particularum sulphurearum & nitro-aërearum affluxum perpetuum esse debere contendit, atque id pabulum, vocat ignis. In ignibus autem cœlestibus rem aliter se habere putat; illos enim motus suos, semel institutos, sine particularum sulphurearum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in speculo ustorio collectus, sine sulphurearum consortio ipsi esse creditur. Quanquam ego existimem, etiam ex aëre illas posse particulis nitro-aëreis copulari. Hinc facile propagationem ignis demonstrat; nam particulæ nitro-aëreæ sulphuræque, in motu igneo constitutæ, quam plurimas alias, atque istæ insuper alias ejusdem molis eadem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accensæ, ut motus suos augeant, corpus aliquod aliud, in motu constitutum, sociant, quod earum motum promovet & intendit. Scil. particulæ sulphuræ, ab igne in partes minutissimas divisæ, in particulas nitro-aëreas, particulis aëris infitas, impingunt, easque in spatiola ea impellunt in quibus materia subtilis motu velocissimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-aëreæ sulphuræque intra sphæriculas, quæ à materia ea circumrotata describuntur, impulsæ, ab eadem protinùs impelluntur, motuque suo auctu foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, subtilissimè sunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyrro amplius posset demonstrari. Hic enim particulæ sulphuræ particulis nitrosis immediatè, & per minima, mixtæ sunt, ideoque subitanea ejus est deflagratio. Cui si humidi aliquid miscueris, ob partes discontinuatas, lentior erit deflagratio, cum strepitus aliqua continuatione. In reliquis corporibus, in quibus rariores sunt particulæ sulphuræ, aut heterogeneis multis permixtæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida verò subito flammam concipiunt & deflagrant, quo-

quoniam vicinior illic est particularum sulphurearum & nitrosarum positus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII.

DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* 2. *Frigus non solum ut qualitas & privatio, ex mente Aristotelis, Cardani & Cartesii, est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid.* 3. *Job. Mayow frigus a particularum Nitro-aerearum motu languidiori, J. Bapt. Hamelius & Seb. Wiridigius a Spiritibus frigoris, derivant. Experimentum de congelatione Boyleianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera causa Frigoris sunt corpuscula salina.* 4. *Thom. Hobbesii sententia, frigoris & congelationis causam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylei de Frigore commendatur.* 5. *Frigoris effectus varii, præsertim aquæ attenuatio. Censura de J. Am. Comenii Lib. de Frigore. Frigus & Glacies arte possunt produci. Insecta, hirundines, ciconia, imo & homines nonnulli, post diuturnam congelationem, reviviscunt. J. Nic. Pechlini Lib. hujus argumenti commendatur.*

CONTRARIUM calori frigus est, & secundas ab illo partes meritò sibi vindicat, utpote, quorum ministerio utitur, in omnibus penè operationibus suis, natura. Quare non sine causa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem vocat dextram & sinistram naturæ, neque omninò absurdus est Bernhardinus Telesius, calorem & frigus duo ponit in natura principia activa, de quorum pugna inter se & victoria nascantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem sibi subjugat, atque ita, vel corpus aliquod constituit, vel aliud quoddam naturæ phænomenon.

Eorum, quæ ad frigoris naturam pertinent demonstrandam, subtilissima planè & recondita ratio est. Potest autem variè considerari frigus, primo quatenus qualitas aliqua est, tùm meram relationem denotat, & ratione sensus nostri determinatur. Prout enim tactus noster incurrit in corpora, quorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, quam particulæ nostri corporis, è diversitate illâ motus judicamus rem esse frigidam, quæ tamen per se nihil aliud agit, quam quod ex lege motûs agere debet. Ideoque frigus, quatenus qualitas est, Ens est merè respectivum. Considerari potest secundo frigus, ut privatio coloris, & tùm nihil aliud denotat, quam absentiam istius motus minimorum in aliquo corpore, qui inest corpori, quod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qui omne frigus habeant pro solâ privatione, ut sit nihil aliud, quam coloris absentia, quâ etiam sententia

tentia Hier. Cardanus est, qui putat solo caloris discessu corpora refrigerare, non minus ac aër redditur obscurus, solo corpore luminoso abeunte. Aristoteles inter qualitates suas hæret, cumque definitionem illum rogamus, illam audimus, quod sit qualitas, quæ congreget homogenea & heterogenea; quâ definitione quid dicere velit, obscurum admodum est. Ille enim congregationis actus, ut vocat, quomodo frigori adscribi potest? Quod si qualitas est sola, quæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum? Cartesium si audimus, is nobis ex materia subtili sua subveniet, quasi ex insidiis quibusdam, vel ut *Θεός ἀπὸ μηχανῆς*. Is enim statuit subtilis materiæ, sive ætheris, partes majusculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minusculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil sit, quam insensibilium partium, vel quies, vel tardior motus. Ideoque & illi non nisi privationem frigus esse videmus. Verior est illorum sententia, qui positivum aliquid intercedere in frigore existimant, ita, ut, præter absentiam motûs, accedat novum aliquod, vel novæ quædam particulæ, quarum mistione tam mirabiles mutationes fieri videmus. Quis enim existimet, solâ privatione pluvias in nives & grandines mutari, aquam in glaciem, nisi nova aliqua causa accedat, vera & realis? Quam sunt varii & admirabiles frigoris effectus, quomodo rumperentur vasa metallica, si sola motûs cessatio sufficeret ad frigus determinandum? Est itaque frigus, varia consideratione, aut qualitas, sive Ens respectivum, aut privatio, aut positivum aliquid.

Joh. Mayow, cujus superiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris subtiliter admodum, ita & de natura frigoris, differit. Spiritus enim ejus nitro-aëreus, è solari corpore recedens, motu paulò remisiori commovetur in media aëris regione, cum à sole remotissimus est prope polos, verosimiliter à motu circumgyrationis prorsus cessat, & tùm alterum illud frigoris elementum (ita vocat, penè Telefio in eo *ὁμόψηφος*, constituit. Hic ait hospitari particulas nitro-aëreas copiâ satis amplâ, quæ congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hæ particulæ aëreæ, illic ob frigus imprægnatæ & graviores factæ, valdè rigidæ evadunt, ut jam, non instar telorum erectæ, sed votatim, moveri incipiant. Hæ particulæ cum descendunt, probabile est, eas non recta deorsum, sed obliquè versus polos deferri, cum continuus vaporum ascensus in regione meridionali, ob calorem ibi intensum, aërisque rarefactionem, rectum descensum impediat, à polis autem eas obliquè revertentes versus meridiem iter tenere, usque dum ad terram deveniant. Unde rationem ait dari posse, cur ventus septentrionalis maximè siccus frigidusque sit, in quantum sc. aërem, particulis nitro-aëreis gravidum, secum rapit; quanquam tamen & experientia motum sit, non septentrionalem tantum ventum sed & contrarios, fri-

gus inducere, quod ex positu regionum determinandum est. Nam quibus ad Austrum surgunt montes altissimi, nivibus tecti, iis Auster frigora inducit. Atque hanc aëris continuam esse circulationem Mayowius putat, ut particulae aëreae spiritu nitro-aëreo armatae in altum tollantur, ibidemque eodem denuo imprægnatae, inde ad inferiora revertantur. Quicquid jam sit de hac sententia, seu spiritum illum nitro-aëreum statuamus, siue non, illud manifestum est, deportari per aërem corpuscula, quorum interventu congelatio fit, & frigus oritur, idque positivum illud est, quod in frigore reperi diximus. Neque absurdum est, cum J. Bapt. Hamelo statuere spiritus aliquos frigorificos. Non enim existimandum est, illic tantum esse spiritus, ubi calor est; nam & frigida corpuscula æquè celeriter moveri posse, vel paulò etiam tardius, nihil vetat, siue per se illa moveantur, siue ventorum, aut materiae, subtilis vehiculo. Video etiam Seb. Wirdigium, in suo *de spiritibus* libello, frigus quoque inter spiritus referre, quò referri meliori jure potest, quam tenebræ. Talia corpuscula revera ad frigefactionem requiri ostendit luculento experimento Boyleus. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem sensit in thermoscopio, simul ac verò nivem & glaciem orificio apposuit, statim, ubi afflavit, thermoscopium, aër in illo fuit congelatus vel condensatus. Imò ipsa ipsa artificialis congelatio id ostendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, qui pulverem habet, certo modo præparatum, qui possit aquam mediâ æstate vertere in glaciem. Cujus naturæ forte is quoque pulvis fuerit, cujus mentionem facio in *Epistola de Scypho vitreo rupto*, qui aquam in tam solidam substantiam convertere potuit, ut crysalli inde & gemmae potuerint efformari, genuinis non multum dissimiles. Id quidem difficulter dici potest, quanquam ipsam historiam satis veram putem, quippe quam ex ore Boylei ipse habeo. Causa itaque frigoris & congelationis est corpus aliquod novum, & principium aliquod salinum, quod per minima miscetur aliis corporibus, liquidis præcipuè, quæ minima illa corpuscula faciliè intra sinus suos recipiunt; tum liquidæ partes cujusvis misti, vel humidi, quæ congelare itidem possunt, ita ut in nonnullis locis ligna quoque ipsa congelare soleant, imò lapides rumpi.

- 4 Apparet itaque ex eo, quam inepta sit & absurda sententia Thomæ Hobbesii, qui, in *libro de corpore, cap. 28. art. 6. 7.* omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, quem ventum vocat, à sole productum primum sub ipsa solis sphaera & linea, & hinc propagatum ad utroque polos. Quam rem ut demonstret, schema aliquod ob oculos pingit, quomodo sc. per solem moveatur aër, aëris motus, seu ventus, moveat deinde aquam, usque dum sub locis polo vicinis in grumos quosdam condensetur, atque ita congeletur. Quæ certè sententia, utut ad speciem ingenio-

geniosa videatur, tamen falsissima est, & in ipsius effectus demonstratione planè inexplicabilis. Ne quid enim dicam, quam non sit illud satis certum, omnem ventum à sole fieri, veritati planè repugnat, ad frigus & congelationem ventum requiri, ut causam, quanquam concomitantem interdum esse possit, ut putem Hobbesium fallacia causæ hic sibi imposuisse. Exemplum, quod affert, de sufflatione forti ex ore compresso illam frigus efficere, cum halitus ex ore aperto sit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus est, qui semper frigidior est intra fauces concluso, talis ille sentitur pulsus à flatu oris exeunte. Esset verò calidus ille flatus, si aër esset calidus, ut observare in hypocaustis & balneis possumus, ubi aër ore compresso protrusus non infrigidat, sed magis calefacit. Jam verò explicet nobis Hobbesius, quomodo venti à sole producantur; certè non possunt aliter, quam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret esse intensissimum frigus, quod tamen est illis in locis, ubi motus istos oportet decrescere, ut longius propagatos. E. debet aut aliud quid accedere ex isto loco, quo appellant, quod congelandi potentia illos imbuat. Miserrimum quoque est responsum ad instantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliquem exire nive & contusis salibus, qui transiret vitrum vel metallum, & quidem insensibiliter. Quæ certè manifestò sunt falsa, ut vel uno hoc experimento refutari posset tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longè penetrantius frigus est aëre tranquillo, quam turbulento & ventis commoto, imò congelascunt aquæ in ipsis penetralibus domus, in ipsis vasis vitreis, etiam hermeticè sigillatis, quod ne tenuissimus quidem ventus potest accedere. Non immeritò itaque sagacissimus Rob. Boyleus exagitat illam Hobbesii sententiam in *Appendice libri* istius, quem *de frigore* conscripsit, Londini A. 1665. in 8vo Anglice editi, & adeò accurati, ut parùm addi posse videatur. Multa, & plus quam ducenta experimenta instituit circa varios liquores, quorum summa capita referuntur in *Actis Soc. Angl. Edit. Lips. latine p. 6. § 35.*

Frigoris effectus varii sunt, aliqua corpora condensat, aliqua attenuat, in aliqua nullam planè efficaciam habet, quod accidere oportet, ob singulareum corpusculorum dispositionem. Aër condensatur, aqua attenuatur & distenditur, ut ex eo patet, quod valida etiam vasa lapidea & metallica rumpantur, si aqua iis infusa congeletur. Imò notandum est, bombardas majores rumpi posse, si aqua, illis infusa, in glaciem mutetur. Ex quo apparet, particulis, aquam subeuntibus, Elaterem inesse. Hinc etiam est, quod aqua glaciata levior sit aquâ non congelatâ. Cæterum omnia illa nimis prolixa sunt, quam ut hic possint recenseri. vid. Boyleus, & qui in compendium eum traxit, du Hamel in *libr. de affect.* Scripsit & Joh. Amos Comenius *librum de frigore*, de quo operosè hic nolumus differere, non enim

enim est istius ἀντιβείας, quam habet liber Boylei. Habetur in *Actis Societatis Angl. p. 195*. Experimentum novum ostendens, quomodo in momento notabilis frigoris gradus possit produci, sine usu nivis, glaciei, grandinis, venti, aut nitri, idque quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex sale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p. 313*. adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in mentem incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, se corpora humana, vel contra Novæ Zemblæ frigora munire velle. De glacie artificiali multa reperiuntur curiosa in *Experimentis Florentinis, à cap. 34. ad 42*. quorum aliqua recensentur in *Actis Angl. Societ. recentioribus*, nondum in latinam linguam conversis, p. 1020. De corporibus insectorum illud memorabile est, illa non interire per frigus, sed ad auram tepidiorem reviviscere, quod & de hirundinibus & ciconiis memoriæ produnt. Sunt qui historiis quibusdam, quas à fide dignis hominibus acceperunt, inducti, existiment, similia in hominibus aliquibus facta fuisse, qui non per horas, sed per dies aliquam multos, & si rectè memini, menses, aqua suffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clarissimi Collegæ, D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimentis defectu*. Refert quoque Beckerus, sub finem *Disputationis de frigore*, anno 1618. Nobilem Matronam, Wenzelickiam, Trestiti in Moravia dominam, famulum, quarto post congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocasse. Primum corpus gelidæ aquæ imposuit, usque dum glacies è corpore evocata, corporique obducta fuit, postea in locum calidum transportavit, orique infudit calidum aromatibus conditum jusculum, ut ita respirare tandem cœperit, & ad vitam redire. Nescio, an fide digna sit historia, nam, nec unde habeat, refert Autor, neque satis circumstantias alias examinat. Credo illum ex Comenio *de frigore cepisse*.

CAP. XVIII.

DE AERE.

§. 1. Aer Diogeni Apolloniæ Deus, & rerum omnium Materia, Rob. Hookis, aliisque modernis, Tinctura tantum aliqua particularum Terraquearum. Distinctio horum inter Aerem sive Atmospheram & Ætherem, admitti potest, modo utrumque corpus esse concedant. Vacuum, absolute tale, arte produci posse negatur. 2. Unde varia aeris constitutio, salubris præcipue & insalubris? 3. De Condensatione & Rarefactione aeris Bernh. Varenii & Rob. Boylei observationes. 4. Thermometra, ad inquirendam istam, inventa, vel a Corn. Drebbelio, vel a Rob. Fluddio. Varia horum species recensentur. Fluddius omnem suam in istis fundat Philosophiam. 5. Aer gravis est, etiam in loco naturali, non minus quam aqua. Falsum est, Elementa in loco proprio

prio non gravare. Cur Aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aeris gravitatem explorandi. Baroscopia ab Evang. Torricellio inventa. Variæ illorum species ac Phænomena. Is. Vossii Aeroscopium, & Ott. Gverickii Virunculus, Baroscopio inclusus (qui an Cometam prædixerit dubitatur,) ventos & tempestates præsagiverunt. Quod etiam herba Chinensis Chifung facere perhibetur. 7 Consilium de Aeromantia ista, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujusdam Germani Tempestatum Ephemerides. 8. Nautarum, Rusticorum, Metallicorum, præsagia tempestatum. Talia Ant. Mizaldus in Aeromantia collegit. 9. Hygroscopia humiditatis siccitatisque aeris præsaga. Variæ illorum species. Cur idem præstent cornua cervina in Aula Taurinensi?

AD Aërem accedimus, cui aliqui plus, quàm Elemento, aliqui minus quàm Elemento, tribuunt, aliqui ne quidem inter species corporum locum reliquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aërem Deum fecit, si Ciceroni *lib. 1. de natura Deorum* credimus. Augustinus, *lib. 8. de C. D. c. 2.* vult illum aërem agnovisse pro materia omnium rerum, & compotem divinæ rationis. Theodoretus quoque & Eusebius ajunt, illum statuisse densum aërem & rarefcentem mundos gignere. Sic autem ajunt fecisse mundos, aut factos putavisse, universo motu huc atque illuc, & rarefacto, & condensato, ubi coincidebat, quod densum erat, fecisse condensationem, & sic reliqua secundum eandem rationem levissima ordine, sursum sumto fecisse solem. Quæ coincidunt penè cum Cartesii dogmatibus cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem conficti. Aliqui ne quidem inter certas species numerare voluerunt aërem, estque inter illos etiam Rob. Hookius, qui in *Micrographia sua* statuit, aërem nihil esse aliud, quam tincturam & solutionem quandam particularum ex terra & aqua prodeuntium, quæ in æthere exsolvuntur, & continenter moventur, ferè ut parum salis aut pigmenti multum aquæ inficit. Atque, ut hoc pigmenti arte potest separari, sic aër ab æthere fecernitur, atque ita, secundum ejus sententiam, aër nihil aliud esset, quam particulæ aqueo-terreæ diffusæ, quarum sustentaculum esset æther. Quæ tamen sententia vera esse non videtur. Nam hyemis tempore particulæ istæ, maximam partem aqueæ, in aquam concreverent; liquidæ enim particulæ, aliis junctæ, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, quod continuitatem hujus corporis, & quendam fluxum ad mensuram revocare possimus, quod fieri non posset, si corpus esset non continuum, vel discontiguum. Qui aërem non habent, nisi pro effluviis aqueo-terreis, illi, athmosphæræ nomine contenti, quicquid reliquum est, ætheris nomine complectuntur. A qua sententia nec Boyleum alienum esse video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhausto

prius aëre, subscidere fumum observavit instar aquæ undulantis, quique admoto igne in Cylindrum se erexit, iterum recidentem igne subtracto. Alii ætherem ab aëre differre nolunt, nisi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modò nobis concedant, esse aliquod corpus crassius, aliquod rarius, quod globum hunc terraqueum ambit, seu jam specie distincta sint illa corpora, seu gradu tantum differant. Nam planè vacuum esse, non facile asserendum, neque ullis instrumentis id ita potest demonstrari, ut nullus dubitationi locus sit relictus. Vitro certe aërem excludi posse experientia nos docet, an æther verò excludi possit, vel alia quædam materia subtilis, dici non potest, cum videamus aliqua in illis spatiis fieri, quæ non possunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aërem videntur propius tangere, abesse possint. Ita aëris exhaustio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videantur Experimenta Boylei in *Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit. Lips.* Cæterum, quod absolutè vacuum dici possit, nec aëre, nec æthere, plenum, dari non potest, nisi fortè velimus illud agnoscere in lacrymis vitreis, seu vitro stillatitio (*Springgläsfern*) quarum accuratiorem examinationem instituere passim Autores Anglici, Merettus in *notis super Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipuè verò Hookius in *Micrographia* sua, è quibus collegit, suis observationibus additis, Collega noster clarissimus, D. Sam. Reyherus in *libro suo de Aëre*.

- 2 Ex heterogenearum particularum mixtura oritur varia aëris constitutio, hinc ille vel salubris est, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel falsior, vel nitrosior, vel sulphuratus magis, prout illa loca, quibus imminet, se habent. Unde & corpora, eum aërem spirantia, variis mutationibus sunt subjecta, prout sc. ille ratione loci, accessus & recessus solis, mutatur. Hinc observat Baco Verulamius, in *Histor. vitæ & mortis*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aërem spirant puriorem, vivaciores esse iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludosis.

- 3 Aër rarefieri & condensari potest. Cum enim spongiosus sit, habeatque vacua spatia, ut per compressionem demonstrari potest, potest aliquando minus, aliquando majus spatium occupare. Condensatur vel per frigus, vel per compressionem violentam. De condensatione per frigus superiori cap. egimus. Condensationis per compressionem exemplum habemus in sclopeto pneumatico, in quo aër, referente Bernh. Varenius, *Geograph. general. lib. 12. c. 19.* adeò condensari potest, ut sexagesimam tantum partem prioris spatii occupet. Rarefactio aëris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Varenius credimus, dilatari potest aër, ut spatium occupet septuagies majus, quam antea, quanquam Boyleus, *lib. de vi Elastica aëris, Experim. 36.* affirmet, se ad dimidium tantum istius gradus pervenire

venire potuisse, cujus fides exploratior est, quam omnium aliorum, quia in aëris gravitate, vel levitate, exploranda multum temporis consumsit, & ad eam subtilitatem rem redegit, ut mensuram proportionis instituere potuerit, secundum quam aër, vel condensetur, vel rarefiat.

Ad hanc rarefactionem vel condensationem aëris inquirendam, inventa sunt singularia quædam instrumenta, quæ Thermometra appellantur, quorum inventionem aliqui Corn. Drebbelio, Batavo, magno in Physicis & Mathematicis Artifici, aliqui Roberto Fluddio, tribuunt, qui sanè illorum inventor videri vult, & in iis quasi omnem Philosophiam suam fundat. Nam in singulis paginis penè apud illum occurrunt eorum imagines, commodè incommode adductæ. Is in potentia condensante & rarefaciente, Septentrionali vel Australi, aut loquitur, causam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut instrumentum habuit rarefactionis & condensationis demonstrandæ, imò totam quasi spheram, cum omnibus suis circulis, in hoc instrumento ob oculos positam esse voluit. Sed, ut multa in illo autore Enthufiasmum potius, quam demonstrationes, sapiunt, ita & in hoc ignoscendum illi est, si genio suo paulò liberius indulserit. Thermometrorum variæ sunt species. Simplicissima sunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer distincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boylius, cujus descriptionem communicavit nobiscum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib. 1. c. 4. n. 14.* Nam in vulgaribus illis thermoscopiis multus errori locus relictus est. Simplicia thermometra constituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immersa est, in quibus externus aër, aquæ incumbens, alterationes suas aëri interno communicare potest. Prout enim aër externus, vel gravior sit, vel levior, & per consequens, vel rarior, vel densior, ita aquam sibi subjectam pellit, atque hæc iterum aërem inclusum aquæ. Alia thermoscopia sunt utrinque clausa, in quæ externus aër non tantum impressionis habet, quanquam aliqui existiment certiora in iis sumi posse caloris & frigoris documenta, quæ non ita accuratè observari possint in iis thermometris, quorum extremitas vasi aquâ pleno immersa est. In iis enim aër externus, pondere suo gravans aquam, sibi subjectam, pondere suo turbat subtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoscenda aër, intra vitreos canales inclusus, sufficere possit, cum frigoris & caloris externi tantavis sit, quæ penetrare statim vitrum possit, ut exigua ista aëris portiuncula eodem modo afficiatur, quo exterior aër, quanquam ipse in sua substantia penetrare vitrum non possit. Materia enim subtilis, aëris quasi vehiculum, istarum alterationum & motuum propagatrix quædam est, cui nihil penè claudi potest. De Thermoscopiis illis refert Monconisius, in suo *Itinerario*, Robert. Boyleum integrum Tractatum scripsisse, sed quem ego hætenus non inveni, nec in indicibus librorum,

ab eo conscriptorum, consignatum memini. *Esset sanè operæ pretium, si quis talem in se laborem suscipere velit, quem Boylio nemo posset melius in se suscipere.* Utut enim multum vulgo confidant Physici in istis instrumentis, non pauca tamen urgent eas demonstrationes dubia, in quæ ulterius inquirendum esset. Habentur passim aliqua apud Boylium, in ejus scriptis *de vi aëris Elastica, & in Actis Soc. Angl. Hamelius, lib. 1. de affection. corpor. c. 4.* ex Boylii scriptis collegit, quæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis simul iconibus. Legatur & Sam. Reyheri *Diss. de aëre, cap. 2.* ubi de aliquot eorum speciebus agit. Vid. porro J. Chr. Sturmii in *Collegio suo Curioso, Tentamine 9. & in Auctorio ad illud Tentamen*; Franciscus Lana quoque in *Prodromo all' Arte Maëstra, c. 7. & 8.* ubi novas aliquas thermoscopii inventiones habet.

5 Aër vulgò levis habetur, sed is gravis est, & æquè gravat corpora sibi subiecta, ac aqua. Qui enim statuunt, elementa in suo loco non gravitare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgò creditur, non gravare illam corpora, sibi subiecta, vel potius corpora in aqua versantia, ut si quis Urinator, in fundo maris stans, non observat aquam superincumbentem sibi esse gravem, quanquam moles aquarum à capite, seu ad superficiem aquæ, extans longè superet pondere ipsum corpus. Hinc solent ad illud confugere: *Elementa non gravitare in locis propriis, in aliis verò non naturalibus gravitare*; quod falsum est. Nam, si vastum aliquod vas sit aqua plenum, in illius fundo homo jacens non gravabitur, nec tamen est aqua in loco proprio, si quis verò in utre, vel vase, portaverit aquam, satis sentiet ejus pondus. Causa verò, quod in fundo maris non gravet aqua, est partium fluentium continuïtas. Illæ enim, sibi junctæ, & se mutuò sustinentes, quasi fornicem faciunt, & pondus illud intra se quasi reflectunt, quod satis sentiretur, si locus in aqua dari posset aqua vacuus, vas fortè aliquod, cui per foramen aliquod immitteretur aqua. Eodem modo res se habet cum aëre; nam & ille gravis est, & quasdam gravitatis suæ vices habet, ut levior alio tempore sit, alio gravior.

6 Ista gravitas aëris variis modis exploratur. Aliqui per lances explorant, ut vesicas suillas, nunc inflatas, & aëre multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinent. Excogitatum quoque singulare quoddam instrumentum, quod Baroscopium vocant, cujus inventio prima tribuitur Evangelistæ Torricellio, Magni Ducis Hetruriæ Mathematico, qui singularem de eo invento *Epistolam* divulgavit. Hinc ad alios quoque dimanavit idem inventum, & à multis tentatum est, cujus historiam accuratè describit Sturmii in *Colleg. Curioso, in Auctario tertii Tentaminis.* Solet, in hoc Baroscopio, pro aqua argentum vivum adhiberi. Illud orificio, quod apertum est, infun-

infunditur, & hinc inversum vitrum vasculo, quod argento vivo impletum est, immergitur, clauso prius orificio, ne aër ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqui tubum vitreum, non vasculo alicui immergere, sed ab altera parte incurvatum ita liberum relinquere, quomodo Hokijs, in *Micrographia sua*, Baroscopium suum efformavit, addito quodam indice, qui gradus levitatis & gravitatis ostendat, pondere aliquo ductus. Schematismum ejus Baroscopii, qui Hokium non habet, videat apud Reherum in *Tract. de aëre*, c. 11. vid. quoque Sturmij in *Collegio curioso Tentam.* 3. ubi plures habet Baroscopiorum Schematismos. Observatum est in Baroscopio, quantò altius illud in aërem evehitur, conscensis altissimis montibus, turribusque tantò magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius ascendere, quantò id profundiori loco constitutum est, item, cum serenior aër est, & purgator, depressiorem esse, cum pluviosus, aut nubilus, & tempestates minatur, altius evehi in tubulum Mercurium. Hujus Baroscopii beneficio aliqui tempestates præcognosci posse existimant, & H. Vossius lib. de motu marium, c. 29. Aëroscopium construere docet, quod à nemine, ut inquit, hætenus observatum est. Certè idem hydrargyro fistulas illius impleri innuit, ut ex eo pateat, à Baroscopio illud non esse diversum. Observasse is se dicit, quando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idque exactè ad mensuram ingruentis tempestatis, ventis verò à tellure venientibus ascendere denuò observavit. Hoc instrumentum tantæ utilitatis esse existimat, ut nesciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempestates possit excogitari. Vossius certè, ut à plurimis accepi, vatem quendam ventorum se gessit, ac aliquoties à nautis consultus non fefellit. Tale aliquod Baroscopii genus invenisse dicitur Otto Gverikius, Consul Magdeb. qui in vitro, in quo humor absconditus erat, virunculum aliquem formavit tempestatum significatorem, quem etiam cometam inde prædixisse volunt; quod casu ego potius factum existimo, cum sententia ejus de cometis, quæ illos avulsas tempestates facit, non videatur probabilis. Naturale aliquod Anemoscopium exhibet nobis, si verum est, quod referunt Scriptores, herba *Chifung*, quæ reperitur in provincia Chinesi Quangton; ea enim nautis ostendere perhibetur, quò mense, & quot toto anno sint futurae tempestates; idque colligunt ex nodulis, sive geniculis. Quò enim nodi pauciores sunt, eò pauciores illo anno tempestates esse dicunt; ex distantia autem nodorum à radice scire aut colligere se posse autumant, quo mense quælibet accidere tempestas debeat. Digna certè inquisitione res illa esset, & si veritas ejus constaret, in causas inquirendum. Sed fortassis aliquid etiam indulgendum superstitionibus vulgi, in quas proni sunt Chineses.

7 Magna alioquin res esset, si præsciri istæ mutationes aëris accurate possent, & redigi fortassis res ad aliquas regulas posset, si tentamina talia multiplicarentur, ratione instrumentorum. Nam omnibus thermometrorum, Baroscopiorum & Hygroskopiorum, speciebus res simul tentanda esset. Tum ratione locorum; deberent enim tentamina institui à multis, sub eodem & diversis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis subterraneis, jam in mari, jam in locis paludosis, arenosis & similibus. Tum ratione temporum experimenta capi deberent, alia sole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, silente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æstivo, alia hyberno, alia pluvio, alia sereno aëre. Ex his singuli observatores diligenter variationes graduum in instrumentis observent & consignent. Inde collatio fiat singulorum, & regulæ hinc constituentur. Methodum aliquam indagandæ prænotionis talis in tempestatibus præscripserunt Angli, cujus specimen vide in *Historia Soc. Regiæ* p. 1073. Notantur illic semper variationes thermoscopiorum ad *συνόχας* lunares, quas multum posse in tempestatibus verosimile est. Hoc pacto si res instituatur, credibile est, aliquid in nos profecturos, nisi tædia objectorum tam variorum conatum illum superarint. Fuit & aliquis, si rectè memini, Princeps Germanus, qui Ephemerides tempestatum, per annos aliquot, germanica lingua scripsit, quæ sub *Historiæ Uranologicæ Uranophili Cyriandri* titulo editæ sunt in 4. Qui labor quanquam tædiosus, non tamen inutilis est. Nam ex multa & varia observatione aliquid interdum discimus. Si modò ventorum omnium causas & ortus haberemus satis exploratos, felicius etiam judicare in præsagiis illis possemus.

8 Nautis præcipuè & Agriculis solent aliqua observari, & nautæ magnas tempestates, vel subitaneas & graves, plerumque indicio aliquo prænotant; Ex monte, qui Tasselberg dicitur, in Insula Helenæ, cum exiguus aliquis vapor primum è longinquo oriri videtur, statim nautæ sciunt, eo tempestatem præsignificari atrocissimam. Ea enim nubes semper in majores sphaeras se volutat, tandemque maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de his tempestatibus, & quibusdam earum prænotionibus Bernhardus Varenius in *Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præscire venturam tempestatem, pluvias, tonitrua, idque ex aëris subterranei gravitate. Cum enim omnes aëris mutationes principium suum in vaporibus terreis habeant, necessum est, tales primos deprehendi ab his, qui sub terra vivant. Hujus rei eadem est, quæ thermoscopiorum, ratio. Aer enim montibus inclusus, easdem variationes subit, quas in thermoscopio. Et sunt montes quidam, qui diversis temporibus aërem internum exspirant, & externum absorbent, ut in Italia mons Cæsiurum, quod à rarefactione

ne & condensatione aëris, per accessum & recessum solis, fieri oportet. Vulgares illas prænoscendarum tempestatum regulas, rusticis & nautis familiares, junctis simul Astrologicis Observationibus, edidit Antonius Mizaldus, sub tit. *Aeromantia*, Francof. A. 1613. in 12. recusa. In quibus quanquam fabulosa multa reperiantur & superstitiosa, non tamen inutilis labor est; nam seligi ex iis possunt, quæ vero videntur similiora.

Est & alia Instrumenti species, quo aëris natura explicari solet & inde dependentes aëris mutationes, quod vocatur Hygroskopium, quo humiditas vel siccitas aëris exploratur. Eorum Hygroskopiorum variae sunt formæ, & solent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut sunt funiculi, chordæ, spicæ avenaceæ. In aula Taurinenfi suspensa cornua cervina certum futurae tempestatis aut mutationis in aëre, indicium dedere, prout in hunc vel istum mundi angulum converterentur, cujus rei meminit Sturmius in *Colleg. Curioso, Tentam. 14.* Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adscribendum fuit, ipseque autor circello ligneo, chorda tenui suspensa, idem expertus est, vid. eundem *ibid. Phenom. 3.* Franc. Lana, c. 7. libri sui, illud bilance tentat, vid. eund. *Phenom. 3. & 4.* & Lanam ipsum c. 8. Cujus tamen sal nitratum calcinatum non videtur idoneum esse explorandæ humiditatis instrumentum, quoniam totum illud corpus successu temporis in liquorem abit, atque ita, ratione massæ suæ, ejusque conformationis, pondus acquirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Instrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenso, ut ejusdem soni sint, unde differentiam humiditatis aëreæ ex diversitate soni judicat. Sed dubium & incertum illud esse rectè monet Sturmius *eodem in loco.* Est & aliud Hygroskopiorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) in libro de *hygrascopia*, Dial. 1. vehementer celebratum, qui in ejus rei causis indagandis vehementer sollicitus est. Fusius hic describere illud nolo, quoniam Sturmius, *eod. loco, Phenom. 6. 7. & in Auclario*, satis prolixè istud descripsit. vid. & Kircherus lib. 3. *Artis Magneticae*, cap. 3. p. 2. & Schottus in *Mechanico-Hydraulico-Pneumatica* P. 2. Cl. 1. c. 3. Mach. 4. Paratur illud ex spica avenacea, quod experimentum eandem causam habere videtur cum virga ex corylo, quæ igni admota intra foramina spontè volvitur. Idem Sturmius aliud quoddam instrumentum Hygroskopicum invenit, quod describit *phen. 8.* Sed idem variatur tantum ratione aliquorum accidentium æquè enim, ut cætera, chorda dirigitur.

CAP. XIX.

DE AQUA.

S. 1. Aqua verum est Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam falso cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non est πρῶτον δεικνόν. 3. Aqua vulgares impurae. Pure an dentur, dubium. Salubres fore, non lethales, si dentur, contra Hon. Fabri, ostenditur. 4. Mistio cum corporibus impervestigabilis, gravitatio, motus internus. Aqua Tamesis spiritum ardentem emittit.

VEnimus ad Aquam, corpus magnæ extensionis in globo hoc terra-queo, patetque sanè ex ipso aspectu esse hoc inter prima corpora numerandum, cum massam aliquam universalem constituat. Inter Elementa refertur, & à veteribus nonnullis unicum statuitur Elementum, de quo supra pluribus egimus. Aqua, ratione texturæ suæ, has qualitates habet: Est fluida, habet enim partes facilè mobiles, quam qualitatem aliqui in eminenti gradu aëri tribuunt; humida est, quoniam poris & vacuitatibus facilè adhæret. Puncta ejus minima, sublata omni determinatione extrinseca, cubica facit Honoratus Fabri, quod quanquam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop. 210.* non video tamen adeò necessarias hujus asserti rationes. Crediderim enim terræ potius particulis cubicam figuram esse aptam, nec video, quomodo cum mollitie & fluiditate consistere cubica figura possit: De ratione enim formali fluiditatis est, ut protendatur materia.

2 Constituant aliqui Aquam πρῶτον δεικνόν frigoris, putant sc. aquam frigidam esse in summo, & nullum aliud dari in natura corpus, quod magis frigidum sit, quam aqua. Unde etiam concludunt, ea, quæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in se aquæ; quod sanè absurdum est, sequens ex primo illo absurdo posito. Cum enim frigus non sit per se subsistens aliquid, aut corpori alicui insit verè, ineptum est facere aliquam rem summum frigoris receptaculum, cum frigus qualitas respectiva sit ad sensus tantum relata. Nam quanquam in congelationibus intercedat substantia quædam, tamen non possumus verè dicere, illam substantiam esse frigus, quamvis faciat, ut, mista corporibus liquidis, quietem aliquam iis inducat summam, ad cujus tactum cum motum nullum sentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, quis dicere ausit, crystallos, lapides, metalla, ad tactum satis frigida, plus aquæ habere in se, quia frigida nobis per tactum existimantur. Nullius momenti sunt, quæ Peripatetici, alique Philosophi, super hoc asserto prolixè contendunt, quæ luculentâ Dissertatione discussit Rob. Boyleus in *Historia Experimentalis de Frigore, tit. 17.*

Aqua,

Aqua, in naturali suo statu, parum vel nihil contrahi potest. Potest autem facile & valde rarefieri. Differunt Aquæ elementares ab aquis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, specie illas differre. An verò aquæ tales puræ dari possint, non facile dixerim. Nulla enim aqua adeò pura est, quæ non aliquid uliginis admixtum habet. Aqua verò pura nullo sapore & odore debet esse prædita, qualem, si detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop. 221.* præsentissimum venenum dicere, cujus asserti ratio fundatur in ista aquæ falso credita frigoris prærogativa. Putat enim, suo frigore calorem vitalem extincturam, sanguinem congelaturam, suæque subtilitate totum corporis complexum, atque adeò intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqua illa stygis, cujus haustu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aquam propius accesserit, cum saltem in hoc aquæ puræ similis fuerit. Quo ego quidem metu bonum Honoratum facile absolverim, ut qui existimem, aquam talem, si detur, potius Medicinæ loco futuram, quam veneni. Nam videmus vulgò, aquas, quò limpidiores, eò saniores haberi, quò magis fæculentas, eò magis noxias. Existimem ego, magnam refocillandi potentiam habituram aquam talem, quippe cui inesset purior aliquis spiritus nitro-aëreus, si Mayowii principiis standum. Sunt cæteroquin aquæ omnes, etiam quæ limpida nobis habentur invisibilibus fæcibus occupatæ, quas putrefactio detegit, post putrefactionem verò si destilletur aqua, non facile iterum corrumpetur, si vase benè clauso servetur. Rorem, si putrefiat, videmus producere omnis generis vermiculos & insecta.

Hæc nobis dicta sunt de Aqua, quatenus Elementum habetur. Quomodo enim ingrediatur in mixtionem corporum, altius reconditum est, quam humanâ solertiâ indagari possit. Quod aquam spectat, quatenus massa integra est, varias habet affectiones, tam cognitæ nobis, quam incognitæ. Inter eas est gravidatio aquæ, de qua nobis superiori capite aliqua dicta sunt. Legatur de ea scriptum luculentissimum Joh. Wallisii, qui Mathematicis rationibus eam demonstratum ivit. Altera affectio nobis in oculos incurrens est motus, qui quò manifestior est, eò magis perplexas & absconditas causas habet. Intelligo autem internos motus marium, quorsum spectat præcipuus fluxus & refluxus, ne quid dicam de aliis incognitis & inobservatis. Quod si aquæ, secundum proprietates suas & mixtiones cum heterogeneis corpusculis, considerari deberent, res infinita esset, sed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus inest nativa quædam indoles à fundo, vel aëre in illos propagata. Cujus notitiam, quanquam confusam, proponit Leonh. Thurnheuserus in *lib. germ. de aquis*. Notat Boyleus de aqua Tamesina, illam, diu clausam servatam, si aperiatur, spiritum arden-

tem emittere, seu qui tenuem aliquam flammam ab admota lucerna rapiat. Forte id adscribendum est fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EJUSQUE IMPRIMIS FLUXU ET REFLUXU, FONTIBUS ITEM, FLUVIIS ET THERMIS.

S. 1. Mare a cæteris aquis specie diversum perperam facit Honor. Fabri. 2. Scriptores de Mari. Ejus affectiones quædam, salsedo imprimis & facultas nauseam excitandi. Remedium nausæ. 3. Maris Fluxus & Refluxus. De causa ejus varie sententia, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Bassonis, Verulamii, Gal. Galilæi, Job. Wallisii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptoribus, judicio. 4. Verisimillima judicatur illorum opinio, qui ad lunæ pressionem, ac simul motum terræ, eam referunt. Cartesii, Job. Wallisii & Honor. Fabri, diversa circa hanc hypotheses. Is. Vossii sententia de sole æstus marini causa, a Thoma Campanella hausta, exploditur. Observationes circa illum diligenter instituendæ, quales Angli & Bernh. Varenii jam dederunt. Pauli Sarpii de eodem Epistola jactura. 5. Causa inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis. Diluvii universalis, ab Is. Vossio impugnati, possibilitas Physicis rationibus a Nic. Stenone est ostensa. 6. De Fundo Maris (qui aque salsam & frigidam habet aquam ac superficies) Lib. Rob. Boylei. Ejusd. Historia Naturalis Maris affecta. 7. De Maris, & aquarum, pondere, colore, aliisque proprietatibus, Monconisii, Anglorum & Bernh. Varenii, observationes. 8. Fontium origo e vaporibus, pluvii & mari. Originem marinam Is. Vossius impugnat, Joach. Burserus defendit. Salsedo ab aqua marina separari potest. Fontes Artificiales. 9. Scriptores de fluvii singularibus, & imprimis de Nili origine. 10 De Aquis subterraneis. 11. Miscellanea de aquis, & speciatim de Thermis, earumque ortu.

MAre Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqueum, in quo Elementum aquæ aliis sensibilibus prævalere videatur, ideoque specie diversum à cæteris aquis; quod mihi non satis aptum videtur. Si enim ita velimus distinguere corpora, penè, quot fontes, tot aquæ species haberemus. Omnes enim fontes singularem habent naturam quandam dependentem ab heterogeneis commixtis, & si aquas ita velimus distinguere, certè aërem etiam ita distinguere deberemus. Quod enim mare salum est, illud à solis admistione est, quem extrahi inde posse per

per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum statim ab initio creationis illi mistum fuisse dici debet. Quod si statim aqua specie diversa esset, facile ipsi species novas facere possemus & multiplicare Entia. Si communi sale aquam communem imprægnamus, videmus statim nova aliqua Phænomena, quæ in communi aqua non deprehendas. Ova in communi aqua merguntur, in aqua falsa natant, unde ratio patet, quare majores naves non adeò per flumina navigare possint, quam per maria. Nolim tamen idcirco dicere, aquam, sale imprægnatam, specie esse diversam à cæteris aquis.

Generales quasdam *Dissertationes* de mari edidit Franequeræ A. 1651. 2
in 8vo, Nic. Amama, Sixtini Fil., quibus tit. fecit *Decadis Dissertationum marinarum*, sed in iis pleræque Scholasticæ sunt & proletariæ disputationes. De falsedine maris prolixè agit Honoratus Fabri, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis quibusdam ejus affectionibus, quales sunt æstate, fervente æstu, mare falsius esse, unde sub Æquatore, & Zona torrida, mare falsius esse dicit, (cujus ratio hæc est, quod calor solis vapores aqueos attollat, & partes facile mobiles volatiles reddat, relictâ materiâ crassiori salinâ,) marinam aquam ad ignem extinguendum minus aptam esse, aquam marinam pinguiorem esse, aquam falsam vino dulci supernatare, aquam maris ad nauseam provocare. Cujus causæ motui, & fœtori navis & auræ marinæ, adscribi debet, illæ enim junctæ possunt concurrere ad nauseam excitandam, quanquam & singulæ interdum nauseam excitare possunt. (Conf. Ad. Olearii *Itin. Pers. lib. 1. c. 2. p. 6.* qui id soli motui tribuit, & Jac. Pontanum, *in Bellar. Att. p. 124.* fœtori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nauseae remedium arcanum suppeditat Alexander de Rhodes *in Histor. Tunchinensi*: si scil. quis pisciculum, ab alio pisce devoratum, torreat, atque edat. Cujus periculum facere potest, qui velit. Ego fidejussorem boni effectus me non præstiterim; mihi enim vel ipse pisciculus satis nauseae faceret.

Princeps maris phænomenon est fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo absorbetur omnis humani ingenii solertia. vid. *Diff. Belmontis Cagnoli de fluxu & refluxu maris*, Romæ habitam, & *Diatr. elegantem in cogitationis & visis Verulamii*, nec non aliam Sorelli *in scientia universali*. Quicquid hic dicimus, per conjecturas tantum colligimus, quarum ex sunt meliores, quæ verosimiliores. Antiqui variè se torserunt in indagatione hujus phænomeni, & Pythagorei ac Stoici spiritum quandam terrestrem excogitarunt, hujus fluxus causam. Eadem Platonis opinio fuit, qui aquam è tartaro vi spiritus emitte & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliquod, conceperunt, quod spiritum emitteret & reciperet. Aristoteles quoque spiritum aliquem æstus causam agnovit: ait enim, à sole & igne subterraneo multum in terra generari spiritum, cujus vim immensam ait æstimandam,

mandam, non tantum ex iis, quæ fiunt in magno mundo, sed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terræ motu.* Jul. Cæs. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, quam in partem se vertat novit, aliquam tamen causam assignat dominio illi, quod luna habet in aquas, externum tamen principium agnoscit potius, quam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal esse, quæ argumentatio non satis procedit. Tandem eo tota ejus speculatio finitur, ut ignorantiam suam fateatur. Qui ignibus subterraneis adscribunt causam illius, inconsideratè id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam constans posset propagari, qui, vel ipso oculo judice, magis videtur per pulsionem fieri, quam per rarefactionem, à qua si procederet motus ille, tumultuarius esset, interruptus, nec sibi per certa intervalla ac mensuras constans. Seb. Basso tribuit spiritibus quibusdam mari contentis, quorum concitatione efferuescant aquæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qui etiam nescio quam animalis Ideam de terra sibi impressam, habet, ut omnes illi, qui hanc maris circumvolutionem circulationi sanguinis in corpore humano comparant vid. Phil. Jac. Sachsius in *Occano Macromicrocosmico, seu Diss. de analogo motu Aquarum ex & ad Oceanum, & sanguinis ex & ad cor* (Uratisl. 1664. in 8vo,) & Franciscus Follius à Puppio in *Recreatione Physica de sanguinis ac omnium viventium universali analogica circulatione.* (ed. Florent. 1665. in 8vo.) Verulamius, acerrimus alioquin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa est illi disputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogismum cum lunæ motu, quem tamen ipse in causa hujus motus esse agnoscere non vult, ad internos potius aquæ motus, & generales totius orbis, quam ad specialem lunæ pulsionem, confugiens. Unde de motibus maris sexhorario, menstruo, semimenstruo, semestri, variè judicat, nec ad unum illos principium, sed ad varias causas, refert, cum tamen ista varietas hic potius turbet, quam expediat. Ut itaque longè incertiores simus, quam pridem. Primus Galilaus Galilæi, vir summi ingenii & judicii, aliquid majus animo concepit; is enim ad motum terræ retulit fluxum maris. Quoniam enim terræ globus, secundum ejus hypotheses motum habet annum diurnum, ex eo pendere ait inæqualem illum maris motum. Assertionis principium vulgari experimento comprobatur, quod videamus lineam rectam, si ab æquali motu transit ad incitatiores aut repressiores, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypothesin Galilæi Joh. Wallisius, acutissimus Mathematicus, in *Diss. de fluxu & refluxu maris*, quæ habetur in *Actis Anglicis p. 204.* summè rationalem causam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas perio-

periodos æstus marini. Quid verò contra illam Galilæi sententiam inferri possit, prolixa disputatione recensetur apud Berirgardum *P. 5. Circ. Pis.* ita tamen ut magnificis Elogiis semper eum ornet. Theodorus Moretus in *Tr. Physico-Mathematico de æstu maris*, Antwerpiæ A. 1665. in 4to excuso, ad virtutem lunæ magneticam, & luminosam istam aquarum elevationem, refert, quod nihil est dicere. Sonoræ enim voces illæ sunt, quibus nihil causæ subest.

Id certè verosimilius conjecturis apprehendere possumus, cum videamus globum hunc terreum maximâ suæ massæ parte aquâ circumdari & interfundi, motum maris esse aliquem, quia corpus fluidum est. Distinguiamus etiam facilè motum superficialem à motu totius, qui à ventis procedit. In hoc verò motu, quando videmus totam maris massam moveri, nulla deprehensibili externâ vi compulsam, qualis est ventorum, rectè & firmiter inde colligimus, motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulsionem corporis, quod corpori terreo mole suâ penè respondet. Per inclinationem si fit, ejus ratio petenda est ex motu terræ; per pulsionem si fit, à nullo alio corpore, quam à luna, fieri talis motus potest: quoniam vicinus ille planeta est, & brevior circulo circa terram volvitur. V. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. in 4to editum, quo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonstravit. Movet verò tale corpus omnia corpora, sibi obstantia, facile mobilia. Obstat autem primo materia cœlestis vel æther, motu suo perveniens etiam lunam, hinc aër gravior, quem excipit aqua sphaerica figura sua terram ambiens. Moto itaque corpore lunari, movetur æther, movetur aër, & omnium ultimò aqua, terminus illius motionis, & quasi ultimus in rota ista circulus. Accedit motus illius tenor quidam & æqualitas, quam non ab alio quam à continuo movente, vel premente, posse procedere ratio dicitur. Quæ in isto motu inæqualitas est, potest & determinari observatione accurata. Nam, quod in fluviis, vel maribus, per insulas interfusis, aut inter angusta littora coarctatis, inæqualitas quædam sentiatur, ab altera illa inæqualitate decedens, id tribuendum est littoribus aut obicibus, ad quos alliduntur marini fluctus. Hæc omnia cùm consideraret Cartesius, commentus est facilem aliquam methodum, quâ reciprocationem illam maris nobis demonstraret. A pressione enim lunæ, & motu cœlestis materiæ ascensum & descensum maris deducit. Quoniam enim vastum corpus luna est, omniaque loca corporibus repleta sunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, quam ut priora situ suo detrudunt, cogantque alio se extendere. Hypothesin illam Cartesianam perspicuè ob oculos posuit Anton. le Grand, in *Instit. Philos. P. 6. Art. 12.* & *Historiâ suâ naturali*, ubi de specialibus æstuum phænomenis pluribus agit, quæ nos, cùm prolixiora sunt, hic ex-

cutere omnia non possumus. Ex ista pressione lunæ per se patet, & ex schematicismo depicto, cur maris æstus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto pressione suâ pellit aquas, quæ in extremo pressionis suæ, quod quadrantem circiter globi implet, altissimæ, atque ita, in gyrum acta luna, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Cartesius satis, ut puto, explicuit rem totam, nisi fortè è motu terræ, quem Galilæus in causâ æstuum esse dicebat, quædam assumenda sint ad inæqualitates æstuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Isaac Vossio Cartesius, qui, in libro *de motu marium & ventorum*, (Hagæ A. 1663. in 4to edito,) in omnia alia dilabitur. Is enim omnes, etiam maximas intumescencias marium, vel à tantilla caloris aquæ intensione produci posse putat, qui soli potius, quam lunæ, adscribendus sit. Videatur is *cap. 11. 12. & 13.* præcipuè, ubi rem istam prolixè proponit, ratiociniis insuper quibusdam è Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Wallisius in principia istius artis, loco sæpius citato. Non enim se consentire huic hypothese posse ait, quod inter maximum minimumque maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat, discrimen. Wallisius itaque judicat, se nihil in toto libro invenire, quod suam sibi sententiam mutare possit. Quod historica attinet, de iis suspicatur Wallisius, ea ad propositum suum torxisse eum potius, quam ut securi esse possimus de eorum veritate. Manet itaque in illa sententia, esse lunæ adscribendam causam fluxus & refluxus maris, non soli, ideoque commune quoddam centrum gravitatis terræ & lunæ posuit pro explicandis phenomenonis illis. Scil. terra & luna corpora illi sunt adeò connexa, ut unius motus motum alterius analogicè sequatur, lunâ observante terram, ut centrum periodici sui motus. Ideoque considerari posse putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, quod centrum est in recta linea, connectente illorum respectivè centra, ita divisa, ut ejus partes se habeant in reciproca proportionem ad gravitates duorum corporum. Supponit Wallisius, terram & lunam, simul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa solem, in magno orbe motus annui, & ex hac suppositione motum æstimat illum motu communis centri gravitatis utrorumque corporum. In Stathmicis enim, ait, æstimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorsum, sursum, aut quovis alio modo, quo ejus commune centrum gravitatis illo motu movetur, quomodocunque etiam partes inter se loca mutant. Linea itaque motus annui describitur non centro terræ, ut ii existimant, qui constituent terram primum, & lunam secundarium planetam, nec centro lunæ, aut ii, qui lunam primum & terram secundarium planetam, faciunt, sed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypothese varietatem ille æstuum deducere prolixis

& quodammodo perplexis ratiociniis laborat, in quibus tamen non sibi ipsi omni ex parte satisfacit, cum historica æstuum cognitione se non satis instructum esse fateatur. Ideoque, ut conjecturam tantum suam proponit, & virorum eruditorum dubitationes ultrò provocat, quarum aliquæ in *Actis* referuntur *Anglicis*, unà cum Responsionibus ad illas. *Vid. p. 219. 234. 235. 518.* Honoratus Fabri, *Tom. 3. Physices, Tr. 6. lib. 3.* magnâ industriâ totam hanc doctrinam proponit. Ad lunam tamen causam non refert intumescentiæ maris, sed eam occasionem tantum appellat, quæ certè subtilitas hic non est magnoperè attendenda. Situm lunæ in causâ esse dicit, ut aëris, superficiem terræ ambientis, nîsus sit inæqualis. Scil. lunæ globus sphæram gravitationis habet: Habet & terra, quarum ut rarumque sphæras gravitationis communi tangente gaudere dicit; unde inæqualitas aëris, & eum sequentis aquæ, sequatur. Quæ opinio non multum à Wallisiana differre videtur. Cæterum speciales circa æstus marinos observationes, earumque causas, centenis propositionibus, & multis schematis, persequitur, ut non credam, facile quenquam majore industriâ rem istam examinasse. Pro fundamento tamen hic substernendæ sunt observationes à variis, in variis locis, magnâ cum attentione, institutæ. Quomodo æstus secundum tabulas observandi, præscribitur in *Actis Angl. Societ. p. 18.* De varietate æstuum in Insulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p. 40.* De varietate eorum in Bermudis, (in Scotia) *p. 460. & 664.* De æstuum vero tempore extat Epistola Henrici Philippi ad Wallisium in *Actis p. 540.* E quibus videmus, multum adhuc superesse in inquisitione ipsius rei, antequam definitivam de vera æstuum causâ sententiam dicere possimus. Jungi etiam iis observationibus possunt, quæ Bernh. Varenius notavit in *Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab istis Inquisitoribus miror. Subsistamus itaque in generali illa sententia, lunam, vel solam, vel terræ junctam, & cum eâ in motu communicantem, horum æstuum causam esse, securi interim de specialibus illis, usque dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonstrationes manifestaverint. Nam, vel illis, ut manifestis causis, adscribendum est hoc phænomenon, vel ad qualitates quasdam Cosmicas, nobis incognitas, recurrendum. Utinam superesset Epistola, quam super hoc argumento scripsit Pater Paulus Sarpius, & adeò desiderat Scriptor *vite ejus p. 132. 133. Edit. Gall.* Quod Vossii sententiam attinet, qui in sole causam æstuum ponit, ea non est nova ejus opinio, sed ante illum prolixè Thom. Campanella, in *Disquisitionibus Physiologicis, quest. 20. Art. 3.* pro sole pugnavit, ac Galilæi objectionibus respondit.

Sunt & alii motus maris, à septentrione ad Austrum, ab Austro ad septentrionem, ab ortu in occasum, ab occasu in ortum, de quibus Vossius pluribus agit, & Honor. Fabri loco citato, *propos. 101.*

E motibus marium, si solito fuerint majores, inundationes oriuntur, quas Verulamius pocula lethea humani generis vocat. Eas obtingere nonnunquam videmus, an casu, an successione aliqua periodica, non facile definiri potest; nam non sunt omnium inundationum accuratæ historiæ observatæ, nec observari rectè possunt ab hominibus, in extremo periculo constitutis, quare in illis nihil definire possumus. Verosimile est, illas interdum, si non sint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempestatibus & procellis insolitis, nonnunquam à vi aliqua interna, cum sc. aliqua quasi fermentatio aquarum est. Neque enim adeò absurdum est, ut putat quidem I. Vossius, in libro de Nili, & aliorum fluminum origine contra Chambræum disputans, à fermento aliquo nitroso intumescere Nilum. Id enim fit eo tempore, quo spiritus ille nitro-aëreus agitare totam naturam solet. Vossius verò omnem illam inundationem à continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omnino fontes. Dignum sanè est, accuratius inquirere, & in ortum Nili, & in inundationem istam. Nitrositatis indicium eo tempore manifestum argumentum est, ex glebis terræ, eo tempore ponderosioribus, quam ante, adeò ut incolæ exinde mensuram inundationis capere possint. Vide *Act. Angl. p. 192 193*. Rationes & argumenta summatim enarrata, quibus Chambræus sententiam suam in *discursu Gallico de causis Inundationis Nili*) stabilire conatur, quam & examinat Th. Campanella *Disquis. Physiol. quest. 20. art. 5. in Appendice*. Cæterum, quod ad Nilum, ejusque inundationes, spectat, legi potest Marcus Frid. Wendelinus in *Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortia *lib. de natura & incremento Nili*. Lugd. Gall. A. 1617. in 8vo editus. Videantur & observationes de incremento Nili in *Itinerario Monconisii, P. I. p. 158. 197. & 268.* & Anonymi *Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. in 8vo editus, sub Tit. Ashort Relation of the River Nile*. De Diluvio universali naturalibus rationibus possibili supra quædam diximus, & Nic. Stenonis *prodromum libri de solido intra solidum naturaliter contento* laudavimus, qui novâ quâdam ratione argumenta pro demonstranda universalitate illa invenit, quæ illic legantur. Sufficit nobis verosimilitudo demonstrata, ut habeamus, quæ opponere possimus temerariis sacrarum literarum impugnatoribus. Isaaci Vossii certè, quanquam se non nominet, argumenta contra universalitatem diluvii non sunt tam invicta, imò plus absurditatis in se habent, quam ipse forsitan existimet. Conf. *Tr. de Diluvii universalitate*, Genevæ A. 1667. in 12. editum cum *lib. de Origine Animalium* Abr. Mylii, cujus an & ille fœtus sit, incertum est, cum nomen auctoris non addatur. Quibus ex causis inundationes particulares contingere possint, & quæ olim fuerint in Belgio inundationes, singulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. in 12. excuso.

Proprietates maris, vel in genere considerati, vel specialium quorundam, si omnes, quæ referri possunt, tractare hic velimus, non paginæ aliquot, sed volumina, nobis essent scribenda. Quomodo mare comparatum sit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle ostendit, è relationibus Urinatorum peritissimorum, in libello de fundo maris, & temperie submaritimarum regionum, ubi notat, falsum esse, quod vulgò dicitur, & à Georg. etiam Fournerio, *L. 9. Hydrograph. c. 26.* acriter multisque rationibus, sed incassum, defenditur, minus esse frigidum & salsum mare in fundo, cum contrarium verum sit. Illud autem verum est, non esse tam rapidum aquæ motum in medio maris, & in fundo, quam est in superficie. Cæterum præ manibus habuit Boylius absolutam aliquam historiam naturalem maris, cujus summa capita recensentur in *Actis Angl. p. 255.*

De diversarum aquarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur observata Monconisii in *Itinerario p. 227. 449. 278. 282. part. 2.* De pondere aquæ congelatæ vid. *eund. p. 278. part. 2.* De ponderibus aliorum liquorum *p. 449.* Quomodo aqua ponderanda sit, methodus præscribitur apud eundem *p. 27. & 28.* De diverso pondere aquæ marinæ vid. in *Actis Anglicis Transactionem 14. p. 442. edit. Angl.* Ibid. plura habentur de discriminibus aquæ marinæ & fontanæ *p. 565. & 701.* De varietate colorum in maribus diversis vid. *ead. Act. Angl. p. 496.* Multa alia, quæ ad doctrinam de mari spectant, tam Geographica, quam Physica, habentur in *Geographia generali Bernh. Varenii c. 12. 13. 14.* quæ omnia hic speciatim enarrare non licet.

De fontibus & eorum ortu, peculiariter quoque hic agi debebat, de quo variantes sunt Physicorum sententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Aristoteles fontes oriri putat ex aëre incluso & vaporibus à sole elevatis, inque aquam conversis. Alii ex concursu pluviarum, vel aquarum nivallium, fontes generari putant; quam sententiam Is. Vossius integro libro demonstrandam reassumpsit, eorumque sententiam refutavit, qui è mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut falsugo in terra remaneat, & purior aquæ substantia scaturiat. Eam enim sententiam legibus naturæ adversam putat, & contra principia hydraulica esse, imò totos illos tubos subterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram falsedinem posse experimento aliàs probatum est, quanquam & alii modi sint falsedinem illam separandi. Fuit enim Gallus aliquis nobilis, qui coram Rege experimentum ejus fecit per destillationem. Modus describitur in *Act. Angl. recentioribus p. 2048.* Ut proinde impossibile non sit, ex mari posse oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom 2. tr. 6 lib. 3 Phys. suæ, propos. 105.* ægrè etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes putet, cujus rationes illic legantur, quanquam, ut mihi quidem videtur, non usque adeò iis rem conficiat.

ficiat. Quanquam enim verum non sit, esse intra terræ viscera tales quosdam tubos, aut machinas aliquas hydraulicas, tamen ita præfractè negari non potest, potuisse aliquos ductus subterraneos casu fieri intra terræ viscera, per quos pellatur aqua. Quod autem fontium scaturigines attinet, quæ à montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ esse non possunt, alioquin aqua, quæ gravis est, ascenderet, absque ullo exteriori impulsu. Fieri tamen id per accidens potest, si superficies maris sit altior quopiam terræ tractu, quo posito fieri potest, ut aqua maris, per laxiores spongiosæ terræ partes se insinuans, in scaturigines alicubi erumpat. Mihi hæc in re probaretur illa sententia, non omnium fontium esse easdem origines. Aliqui oriuntur è pluviis, -aliqui fortè ex vaporibus liquefcentibus, quod quomodo fieri possit, non absurdè exponit Fabri *l. cit. propos. 104.* Et memini ipse tale exemplum, cum fluere in superficie montis rivulus quidam, in effusione terræ nullam se aquam exhibuisse, sed tantum vapores quosdam. Aliquos Honoratus Fabri ex aëre liquefcente oriri putat, cui tamen assentiri non possum, nisi per aërem liquefcentem velit intelligere pluviam. Aër enim per se non mutatur in aquam, meros aut vapores & effluvia aquea, nisi in pluvias omnes condensentur, ad fontes producendos aptos esse non credo. Qui ad Angelos motores recurrunt, aut ad influxum Siderum, illi certè præter necessitatem superstitiosi sunt in natura. Quomodo per artificium fieri fons possit, docet nos Joh. Mayow *lib. de Salnitro c. 15. p. 256.* Quo experimento evincere vult, ab aquis pluviis oriri posse fontes. Argumentum *de origine fontium integro libello*, (Hafniæ A. 1639. in 8.) pertractavit Joachimus Burserus, quo omnium sententias examinat, & dubia circa singulas sententias operosè discutit, qui tamen fontium ex mari ortum magno conatu propugnat, & imprimis *c. 22.* maximæ illi difficultati satisfacere laborat, quomodo aqua marina ad fontium orificia ascendere possit, quæ an hydraulicis legibus satisfaciant, Mathematici viderint. Jungi Bursero potest scriptor Gallus Anonymus *Libelli de origine fontium*, Paris. anno 1674. in 12. editi, qui utilissimus est, &, Physicorum omnium opinionibus recensitis & examinatis, suam tandem de origine illorum à nivibus & pluviis addit. De Aquis Mineralibus vid. *observations sur les eaux minerales de plusieurs provinces de France, faites en l'Academie Royale des sciences, en l'année 1670. & 1671.* per le Sieur de Clos, A. 1675. in 12. editas.

- 9 Spectat huc consideratio fontium specialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortus illorum, quam ratione cæterarum proprietatum. De Tiberi And. Baccius tres libros Italicâ linguâ scripsit. De origine Nili, hætenus abstrusa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, in *Admirandis Nili*, Francof. A. 1623. in 8vo editis, multorum sententias recenset. Vide tamen quæ affert ex nonnullis Orientalibus scriptoribus Joh. Christoph.

Wagen-

Wagenfeilius *Comment. in Sotam* p. 306. 307. 308. & Christophorus Arnoldi in *notis ad eum Commentarium*, sub finem additis, p. 1179. ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopiæ, inque eâ veram Nili originem. De *Rheni Alveis* videatur Phil. Cluverii scriptum. Sunt & multi alii, qui singulorum quorundam fontium historiam scripsere, sed ea cura magis ad Geographos pertinet: in quantum tamen ex iis quid capi potest de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occlusionibus, referri potest ad doctrinam Physicam.

Multa hic etiam de aquis subterraneis dici possent, quarum magna est copia per viscera terræ diffusa, quæ multum negotii facessere solent, fossoribus, qui peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Augustus Hauptmann in *Tract. Germ. cui tit. Wasser-Schatz* / quo demonstrat, quantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuseri, rerum metall. maximè gnari, adeoque præ aliis commendandi. Clofii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta est mentio.

Possent hic multa de puteis, de situ fontium, de æstibus fontium, de proprietatibus quibusdam aquarum, quatenus illæ corpori humano profint, vel obsint, de signis aquæ latentis, de miraculosis quibusdam & singularibus fontium proprietatibus, quarum multæ fabulosæ sunt, de fontibus & aquis tempestuosis, de fluminum cursu, & similibus, dici, de quibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qui singulari brevitate complexus est omnia. De aquis tempestuosis videatur Kircherus in *Mundo subterraneo*. De Thermis multa etiam hic dici possent. De iis scripsit integrum librum Andr. Baccius, & de specialibus nonnullis varii Autores egere, qui legi possunt omnes & examinari. Bernh. Varenius quoque admodum diligens fuit in aquarum mineralium speciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis* c. 17. toto, postquam c. 16. & 15. multis de fluviis, lacubus, stagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia hac Generali*, de terris ac maribus plene atque eleganter tradidit. Optandumque esset, ut simili labore Geographiam specialem potuisset persequi. Sed morte immatura præventus perficere opus institutum non potuit. Thermarum ortum aliqui tribuunt ignibus subterraneis; sed rectior esse videtur sententia Johannis Mayowii, qui Jordanum, popularem suum, sequutus, Thermarum incalescentiam à fermentatione, in terræ visceribus alicubi excitata, provenire existimat, ita sc. ut particulæ aëreæ, unâ cum aquis pluvialibus (cum quibus illæ magna copia miscentur,) in altam tellurem descendentes, ibidem mineræ salino-sulphureæ occurrentes, æstum admodum intensum in eadem excitent, & demum aquarum scaturigines, è minera, eo modo exæstuante, profluentes, thermas

constituant Vide *Tractatum* ejus de *Sale-nitro*, cap. 15. ubi de *Thermis Bathoniensibus* agit.

C A P. XXI.

D E T E R R A.

§. 1. Terra, imo Sabulum quoque, non est Elementum, sed corpus compositum. Cineris residuus pars ejus est purior, & maxime Elementaris. 2. Terram & cineres omnino in aquam posse abire, darique liquorem omnia in hanc solventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam statuentes, negatur. 3. Mathematicæ affectiones Terræ recensentur, & pro motu terræ Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeruntur. 4. Jos. Ant. Gonzalezii opinio de duplici terra. 5. Terræ vis magnetica & variatio quoad Climata. Speluncæ subterraneæ. Fabula de terra Septentrionali, de qua Diss. promittitur. 6. Variæ terrarum species, cæspites, Porcellanæ Chineses e terra Cretacea confectæ. 7. Terræ cultura. De illa consulendi Scriptores Geoponici veteres & Joh. Evelynus. Jos. Lucatelli nova Machina, simul arans & seminans. 8. E gustu & odore terræ loca a nonnullis, ubi debebant, explorata.

Accedimus ad terram, quam quartum Elementum faciunt. Quomodo verò comparata esse illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certè tam est ambiguum, ut ostendi illud facile non possit; quod enim nos terræ nomine salutamus, tantùm abest, ut elementum sit, ut ipsum potius elementatum & compositum. Nulla enim est terræ species inter omnes illas, quam simplicis corporis titulo honorare possimus, nisi quis fortè sabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eo puriorem esse terram, quò propior centro sit, exteriorem verò hanc crustam esse metallis succisque mineralium permistam, unde variæ ejus proprietates oriantur, quo profundius verò fossores terram scrutentur, eò plus sabuli illos invenire. Quod ego universaliter verum esse non existimo, neque enim, quod uno fortè in loco observatum est, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici inesse terræ, quò magis ad centrum terræ accedimus. Quicquid verò scil. esto, sabulum illic reperiri, falluntur illi, qui id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim est corpus aliquod compositum, habetque in se materiam lapideam, quale sabulum, utut in minutissimas partes sit concisum, non tamen corporis simplicis nomine potest saluari. Quod si aliquod tale corpus datur, ut certè dari debet, substantia quædam prima arida, nunquam fortè id oculis exhiberi potest, nisi quis cineres, post calcinationem fortem & validam residuos,

hoc

hoc nomine appellare velit. Quanquam & hic aliqui erunt, qui cinerem productum aliquod ignis potius, quam corpus naturale, habebunt, quibus tamen ego non accedo. Inesse enim revera tales particulas corporibus, nec ab igne produci, manifestis sanè rationibus deprehendere possumus. Ignis enim nihil novi producit, sed separat tantum corpuscula heterogenea, variè inter se mista, residuo illo, in quod imperium suum exercere non potest, quod vel cinerem, vel salem fixum, appellare possumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, quia datur impura. Si cespites bituminosos quis combusserit, cineres remanent, antea terra erat impura, particulis sulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, quod aridum est, remanet, igne insuperabile. Terram enim puram non esse inflammabilem volunt Physici, non esse exhalabilem, non posse comprimi, non posse liquari, qualia omnia dici possunt de cineribus residuis. Certè terræ puræ elementaris ideam non aliâ notione concipere. Sed illa nunc mixta faciamus. De reliquis, quæ ad terram, quatenus Elementum est, spectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2. ubi de punctis minimis terræ, aliisque proprietatibus, prolixè agit.*

Qui terram ex Elementorum ordine eliminant, quod ii faciunt, qui 2
aquam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, quoniam terra & cineres in aquam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam esse, sed potius aquam. In quo tamen eos falli existimo. Falsâ enim hypothese nituntur, quasi cineres & terra quævis in aquas abeant reali immutatione; quanquam enim dispergi possint minima eorum per substantiam aquæ, tamen dicendum non est, mutari particulas illas in aquam. Quò magis mirum mihi videtur, posse dari menstruum aliquod universale, quod omnia in aquam insipidam vertat & solvat, cum naturæ ipsi repugnet tale quid dari. In tanta enim diversitate structuræ partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ species aliter texturam suam sortiuntur,) unum dari posse liquorem, omnibus corporibus solvendis aptum, res monstro similis videtur, nisi fortè dicere velimus, esse aliquod quasi gluten universale in omnium corporum particulis, quod liquoris hujus affusione solvatur residuis cæteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aquam, quod magis mirum videtur, & sibi ipsi contrariantur hujus liquoris Patroni. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliquas remanere ait. Sed iis tandem fœcibus quid fiet? E. illæ generali hujus liquoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc sophismata habeo, vel ad ostentandam doctrinam, vel ad suspicionem secretorum artificiorum fovendam, inventa.

Nunquam enim vel fando accepimus, aliquem oculis suis vidisse experimentum, quod tamen de aliis dicere possumus.

3 Terra, quatenus globum cum aqua efficit, Mathematicæ considerationis est, & tunc affectiones ejus à Mathematicis excutuntur, quibus nos non immorabimur: sunt enim extra institutum nostrum, quanquam aliquatenus eæ etiam pertineant ad Physicam considerationem. Disquiri potest de Telluris figura in universum, de loco telluris in mundi Systemate, de dimensione & magnitudine telluris, de substantia ejus & constitutione, de motu telluris, de quibus singulis magno studio egit Bernh. Varenius, qui Mathematicis Physica miscet. Quod Terræ motum spectat, is magno conatu olim defensus est, & Nicol. Copernico reductus, postquam per tot secula sententia illa quasi obdormiverat. Est tamen illa verosimilima, iisque rationibus fundatur, quæ penè demonstrandi aliquam vim habent. Honoratus Fabri, præter Ecclesiasticam auctoritatem, vix aliquid opponere novit huic sententiæ, quæ olim maximis etiam Mathematicis obstitit, ne ex animi sententia loquerentur, multis etiam periculosa fuit. De motu ipso, ejusque varietate, in vulgaribus etiam compendiis Physicis legitur. Triplex illius motus statuitur: 1. diurnus, 2. annuus, 3. inclinationis, à Copernico. Singulorum motuum rationes explicatè proposuit Petrus Gassendus *Institutionum Astronomic. lib. 3. c. 1. & 2.* Ex quo in Physicam suam excerpfit illa Fridem. Bechmannus. Rationes, tam pro motu, quam pro quiete terræ, variæ à variis afferuntur, de quibus singulis agere nos hic non possumus. Quæ pro quiete terræ à sensu afferuntur argumenta, ridicula sunt & inepta. Ad Scripturæ testimonia respondet Dan. Lipstorpis in *Copernico suo Redivivo*, qui hanc litem reassumfit, & argumenta inter se contulit. Aliqua pro quiete terræ congeffit Henr. Kippingius *lib. 4. c. 7. Instit. Physic.* sed nullius momenti. Motum terræ diurnum, ante aliquot annos, Franc. Travaginus (Italus,) è quibusdam observationibus, à se factis in terræ motu Ragusiano, demonstrare voluit, de quo, capite de terræ motu agemus. Robertus Hookius non ita pridem aliam motus terræ probandi rationem instituit ex observationibus quibusdam parallaxeos, de quibus legi ipse Auctor potest, in *Conamine suo*, Latine Anno 1679. in 4to Lipsiæ recuso. Terræ editiora montes vocantur, de quibus Varenius videri potest.

4 An terra ista, quam calcamus, eadem sit cum antediluviana, video dubitare autorem quendam Hispanum, Josephum Antonium Gonzalez de Salas, in *Dissertatione paradoxa de duplici viventium terrâ*, Amst. A. 1650. in 4to edita, quam ipse mirabilem appellat. Putat enim, terram antediluvianam, vel planè aliam esse ab hac nostra, vel saltem novam esse superficiem, quæ

ante

ante diluvium non erat. Argumenta ejus excussit J. Henr. Heideggerus in *historia Patriarcharum, Exerc. de diluvio*. Micrælius de *Præadamitis* p. 70. ita de eo judicat: Gonzalez de Salas hanc suam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum nostris Ecclesiis si nonnulla excipias, in quibus sua sibi habeat, hæc ipsa sententia jam à Luthero sit probata in *Gen. c. 2.* De Terra, & Terrestrium corporum texturâ, de diversis corporum terræ stratis, de productione montium, similibusque, subtiliter admodum differit Nic. Steno de *solido nitra solidum naturaliter contento*.

Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, est verticitas, five vis ad polos conversiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, esse, dudum demonstrare laboravit Gvilh. Gilbertus in suo *de Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione sitûs ad plagas cœli, prout sc. pars aliqua terræ soli, vel magis, vel minus, vicina est, variæ sunt terræ affectiones, ipse quoque aër & effluvia, è terra emanantia, variationes suas fortiuntur. Quicquid itaque variationis in terra observari potest ratione climatum, huc pertinet, cui fini instituuntur observationes in variis orbis locis, ac methodus ejus rei passim præscribitur in *societat. Regiæ historia*. Qui Itineraria curiosiora scripsere, non etiam sunt spernendi, è quibus Monconisianum cæteris præstat. Pertinet etiam huc consideratio locorum subterraneorum, cryptarum, specuum, inter quas referri debet specus Baumanniana, de qua M. Henr. Eckstormius librum scripsit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. in *Mundo subterraneo*, ubi plurimum talium cryptarum meminit. De constitutione metallifodinarum & venarum, per quas ducuntur metalla, operæ pretium est accuratiorem notitiam habere. Vid. Steno, in *libro citato*, prolixè omnes illas terræ facies examinans. Aliqua sunt terræ septentrionali propria, aliqua Australi. De Septentrionali terra mirificæ sunt multorum fabulæ, de quibus aliquando peculiari Dissertatione agam. Volunt Septentrionem primum esse creatum, inde ignem oriturum, qui mundum destruet, ibi appariturum Christum in judicio, sub ipso polo, vel circiter, esse paradisum, magnam illic esse auri copiam, sedem esse illic ignis infernalis, habitari à Dæmonibus, in terram deturbatis.

Dicenda etiam hic quædam essent de variis terræ speciebus. Variæ enim illæ sunt, sed earum distinctio in vulgaribus etiam Physices Compendiis solet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligentius omnes congeffit Ferrante Imperato, in *Historia sua naturali*. Varia etiam dici possent de usibus talium terrarum, qui sunt, vel Medici, vel Oeconomici. De cespitibus bituminosis (Torffs) Mariscis antiquitus appellatis, vid. Barth. in *Advers.* 2215. Martinus Schokius, (Vir diligentissimus, doctissimus, & multæ lectionis, sed cujus pleraque cura extemporali sunt scripta) integro libro egit de

hoc argumento, Groningæ anno 1658. in 12. excuso, ubi multa curiosa, tam Physica, quam Oeconomica, continentur. Gallicum de iisdem cespitibus Tractatum Car. Patinus edidit Paris. A. 1663. in 4to. Porcellanæ Chinenſium ex terra ſingulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falſa eſt opinio eorum, qui ex excrementis humanis, vel offibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus in *Cbina Illuſtr.* & Joh. Neuhoffius in *Itinerario Chinenſi.*

Add. Salmuth *Tom. 2. Rer. mem. ad Panciroll. lib. 2.* & Andr. Müllerus in *Cathaja p. 76.*

7 Potest etiam terra conſiderari, ut vegetationis & agriculturæ ſubjectum, & ratione ejus, variis ſignis & qualitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoscitur, de quibus prolixè agunt Geoponici Auctores veteres, quorum accuratior editio aptanda eſſet, quam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar eſt collatum cum MSS. Codicibus, quod integras periodos habet, quæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi ſunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & ſi qui fortè è Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiore anno in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Diſcurſus Philoſophicus de Terra, quatenus refertur ad vegetationem & propagationem plantarum*, quo de omnis generis ſtercorationibus agitur. Inventæ quoque, ut hoc obiter moneam, eſt nova quædam machina, quæ ſimul arare, ſerere & ſulcos componere poſſit, Londinique in Collegio Greſhamienſi aſſervatur. Ejus deſcriptio habetur in ejusdem Joh. Evelini literis, quæ habentur in *Actis Angl. p. 1056. & ſeqq.* Ejus instrumenti Inventor eſt Eques Hiſpanus, Don Joſeph Lucatello.

8 Cæterum de terræ variis qualitatibus, quæ illi ex permiſſione heterogeneorum corporum inſunt, multa dici poſſunt, quibus ſpecialibus non immorabimur. Id ſaltem, quod memorabile videri poteſt, hic notari velim, fuiſſe homines, qui guſtu diſtinguere terras potuerint, & odore, atque ex iis certò prædicere, quo in loco verſarentur. Vid. *Diſſertationem noſtram de paradoxis Senſuum, c. 4.* ed. Kil. A. 1676.

C A P. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM, SEU ELEMENTORUM.

- § 1. *Accommodatio Elementorum ad uſus humanos, per mutuam applicationem.*
2. *Aeris Exercitatio. Artificium Aeronauticum.* Franc. Lane, J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog. Baconis, Magni Pegelii, circa illud Experimenta & conſilia, & judicium de praxi ejus periculosa. Pegelii Conſilium de conclavi Medico

Medico, vario aere replendo. 3. Aqua usus Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statue sonantes, aliaque Instrumenta Musica, aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evomendi, artibusque Natatoria & Urinatoria. 4. Terra usus non tam multiplex, ac aeris & aquae. 5. Ignis usus ingens, imprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymicorum, ignis ope parata, praesertim Lampades sepulchrales perpetuae, in quarum causam inquiritur. Phosphori Modernorum (Chr. Ad. Balduini, Job. Kunckelii, &c.) Artificiales, & Scriptores de iis.

QUoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumposita habemus varia illa corporum naturalium genera, inque iis quotidie mutua actione passioneque multa fieri videmus, in eo quoque laborare nos debemus, ut & nos, applicatione mutuâ corporum, usum vitae civilis perficiamus, five id per principia Mechanica, five per naturalia, efficiatur. Primum itaque ad massas corporum universales respiciamus, aërem, aquam & terram, quæ tria corpora variâ ratione usibus nostris accommodari possunt.

Quod aërem primò attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam supra aliqua diximus. Nunc ut de quibusdam specialibus dicamus, id imprimis consideratione dignum est, quod aër extrahi possit certis quibusdam spatiis, & beneficio hujus vacuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, quæ exactè scirentur, mirabiles possent ex iis effectus produci. Huic certè principio Franc. Lana superstruit illam inventionem artificii Aeronautici, de quo suprâ pluribus egimus: nunc autem addimus idem fuisse artificium examinatum à Joh. Christophoro Sturmio, *Colleg. Curios. Tentam. 10.* qui hujus rei possibilitatem aliquam agnoscere videtur, alioque quodam experimento illi subvenit. Quod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aquâ tentavit, eoque modo naviculam formavit è plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqua, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æquali longitudine propendentem, sphæras vitreas connexuit, aëre quidem plenas, sed aquâ vacuas, à quibus Sphæris pendula navicula liberè intra aquam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, quod utriusque sphæraulæ vitreæ tota substantia notabiliter esset levior eâ aquæ mole, quæ singulas adimplet, unde absente aquâ, & sphæricularum cavo ab aëre occupato, totum compositum è vitro & aëre, intus concluso, levius fuit aqua, atque ideò necessario supra aquam natavit. Cum jam simili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat non impossibile esse, ut res illa procedat, modo sphæra illæ ita comparari possint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Physices Tract. 1. lib. 2. propos. 246.* per tubos amplos, aëre copioso &

compresso refertos, obtineri posse sperat, quod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occasione illâ, quâ tradit, modum parandi jacula, quæ sursum instar pyriorum missilium ferantur, non sulphureo pulvere, sed aëre compresso foeta, inter varia alia artificia, tandem subjungit: *Ute autem aliquid mirabilius addam, potest esse tanta vis aëris, intra tubum majorem compressi, ut magnum pondus, tubo conjunctum, secum attollat. Hinc, si affigatur paulò major clavus & sedes pensilis, in qua homo sedeat, cum clavum ipsum ad libitum regere, & quoquo versum torquere possit, sedens impunè volabit per aërem, & quod majus est, aëra rursus, intruso Embolo, opera organi mechanico, comprimere posset, dum sc. prioris impetus vi sursum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quò nihil ferè mirabilius esse potest.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invidere videatur, si parabile esset tantum arcanum: non enim explicatè innuit: quomodo machina talis construi possit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Phycis & Mathematicis perito, in *Epistola illa de operibus secretis artis & natura, atque nullitate Magiæ*, simile aliquod instrumentum indicatum fuit, sed quod in artificiali aliquo motu fundatum est: *Possunt, inquit, fieri instrumenta volandi, ut homo sedens in medio instrumenti revolvens aliquod ingenium (machinam) quo ala artificialiter composita aërem verberent, ad modum avis volantis.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab usu aëris provenientia. In his tamen aliquid moliri admodum grave est. Nam, ubi nullus rei successus est, Inventor pro gloria reportabit risum & contemptum. Excidere autem ille sine suo potest, si vel minimâ aliqua circumstantiâ rem vitaverit, imò praxis ipsa difficultates ostendet, de quibus non cogitatum est, cum speculationi indulgeremus. Quare & Honor. Fabri monitum suæ propositioni addit, se, licet theoreticè loquendo hæc verissima sint, nemini auctorem esse, velle, ut periculum faciat, & veniat aliquando ad praxin. Varii sunt alii usus aëris in organis pneumaticis, statuis loquentibus, in sonorum directione, de quibus singulis dicere non possumus. Videantur multa de iis in Sam. Reyheri *Dissertatione de aëre*. Unicum adhuc meminisse operæ pretium est, de conclavi aliquo parando, quod repleti posset, quo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liquorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, quibus corpus ægrum, dum respiratione perpetuâ quasi in spiritum suorum familiam adoptat salutare odores, sanitati restituatur. Proposuit illud Magnus Pegelius in *Thesaur. rer. select. p. 108.* qui & *p. 123.* cujusdam navigii aërei meminit.

- 3 Aquæ usus, tum mechanicus, tum naturalis, multiplex est. De naturali usu non erimus hic solliciti. Quod Mechanicum attinet, varius ille est, pro ratione aquæ, vel compressæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes possunt in natura fieri. Est verò huic usui dicata peculiaris ars hydraulica.

draulica, quam hodie magnoperè excultam habemus. Caspar Schottus singulari libro potissima artificia collegit. Legi etiam possunt Rob. Boylei *Paradoxa Hydrostatica*. Statuæ sonantes antiquitus etiam factæ sunt, mediante aquâ, & docet Kircherus, in *arte sua Musica*, talem statuam conficere, quæ ad solis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ similis. Fabricarunt etiam veteres alia instrumenta musica, aquâ, quemadmodum nostra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, è quibus, secundum illorum mentem, Systema hoc descripsit Isaacus Vossius in *libro de poematum cantu & viribus Rythmi* p. 100. quod apud illum prolixè explicatum videatur. Magnificè sanè illud deprædicat Vossius, illudque Organis aëreis longe præstantius esse contendit. Artificium hydraulicum est fortè & illud, quo quis, epota prius aqua, omnis generis vina & liquores potuit evomere, de quo, si rectè memini, aliqua prodidit Scottus in *Joco seriis artis & nature*. Simile tamen huic videtur fuisse illud, quod Magnus Pegelius pag. 125. *Thesauri sui*; ex eodem certè principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus singularia notare accuratè conveniret. Edmundus Digbæus *de arte natandi & urinandi* librum scripsisse dicitur, sed nunquam mihi videre hunc licuit. Erycius Puteanus etiam *de natatu* scripsit teste Crasso in *Elog. hom. litteratorum*, P. 1. p. 328. Sed & illum nunquam vidi, & fortassis ille, quæ artem ipsam spectant, non attigit. De Thermis per artem faciendis passim tradunt recentiores Scriptores.

Quod Terram spectat, quantus ejus usus sit, satis in propatulo est, imprimis in iis, in quibus ratione ponderis operationes instituendæ sunt. Non tamen tam variis usibus illa patet, quàm aër, vel aqua, corpora subtiliora, quæ fluore suo omnes in partes versari possunt, & eam ob causam multis mechanicis operationibus occasionem dare.

Quod Ignem attinet, ejus usus tantus est in natura, ut major esse non possit. Ille promus condus est omnium Secretorum, ille solvit corpora & componit, ne quid dicam de vulgaribus usibus. Tota Chymia, cum omni apparatu suo, ad illum pertinet, quâ arte divinius & præstantius nihil excogitatum est: illa enim quasi imitari opera Dei & naturæ videtur, *destruit, edificat, mutat quadrata rotundis*, fingit & refingit omnia. Ignium variae origines & formæ, & modi producendi tam varii sunt & multi, ut magno volumine quis non satis explicet. Utinam Rob. Boylei haberemus eo de argumento scriptum, quod flammis periit, multa ab illo doceremur. Antiquis accuratorem fuisse ignium cognitionem historiæ demonstrant, multa enim admiranda Secretorum ignium cognitione efficere potuerunt, quæ nos imitari non possumus; quod manifestum argumentum est, plus illos operationibus practicis chymicis dedisse, quam nos fortè credimus. Imo lampades

pades illæ ardentes & lucentes, in sepulchris repertæ, testari eâ de re possunt, de quibus variè à nonnullis differitur, nemo ante inter illos expromere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omnes sententiæ congestæ apud Sorellum in sua *scientia Universali*, Tom. 3. p. 86. Hermodolus Barbarus certè inter secreta chymica eos ignes retulit, & ex auro paratum fuisse liquorem oleosum existimat, qui potuerit intra vitrum conclusus & incensus ardere & lucere, admissio autem aëre statim extinctus fuerit, quod quidem temerè dici non potest. Vid. Claudii Guichardi discursus in libro suo, Gallicè scripto, de *Ritibus funeralibus Græcorum & Romanorum*, de his lampadibus sepulchralibus & subterraneis. Non crediderim ego, quod aliqui putant, illusum fuisse illis phasmate aliquo; nam certè constans est multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adscribendum certè est tale artificium, quanquam non æquè in auro illud quærendum crediderim. Plura sunt fortassis naturæ subjecta, quæ, debito modo præparata, lucem spargere possunt. Suntque variorum super hâc re cogitationes, quibus tamen omnibus nihil certi inest, nisi quod nuper admodum ab artificibus quibusdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliquod naturæ phænomenon, quod possibilitatem talium ignium ostendat. Materia haud dubie nitrum est, è quo præparari possunt, quæ lucida sunt, quanquam non adeò clare & distincte. Qua in sententia confirmor à Joh. Mayovio, qui lucem omnem particulis suis nitro-aëreis adscribere non veretur. Et quidem Chr. Ad. Balduinus Phosphorum Hermeticum produxit, sive magnetem aliquem luminarem, præparatum aliquod chymicum, quod ex aëre illuminato lumen suum mutuatur. Nuperrimè autem alia quædam materia præparata per artem est, quæ, illita corpori, illud in tenebris radiare facit. Est & alia materia inventa, quæ, vitro hermeticè sigillato inclusa, per vices & intervalla lumen emittit, quæ propterea Phosphori fulgurantis nomine salutatur. Experimentum hoc ostendit Electori Brandeburgensi Daniel Craftig, cujus notitiam dedit Joh. Sig. Elsholtzius in schediasmate quodam de *Phosphoris quatuor*. Ejus verò inventorem Joh. Kunckelium, Sereniss. Sax. Electori à laboribus Chymicis, laudat Georg. Casp. Kirchmaierus in sua *Noctiluca constante*, in qua, hujus inventi occasione, multa alia de perennibus lucernis affert.

CAP. XXIII.

DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE
DE VENTIS.

- S. 1. Meteororum nomen inadequatum est, & terra motibus perperam tribuitur.
2. Meteororum aereorum origo, extra aerem, a sole & ignibus subterraneis.

Fossi.

Fossilium & Chymiae cognitio ad tractationem de iis necessaria. J. Bapt. Hamelii Tr. de utrisque laudatur. 3. De ventis legenda Verulamii (ob merita simul in scientiam naturalem commendati) Historia Ventorum, & Hon. Fabri de iisdem Tractatio. 4. Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua subterranea presentia illorum index. 5. Ventorum variae divisiones & affectiones. Directe Borealis, a nautis haud observatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum praesides, juxta Rob. Fluddium. Vortices aerei. Anemometri inventum Car. Malapertii de ventis Poema laudatur.

Vidimus massas universales globi hujus, aërem, aquam & terram, prima illa corpora, quæ universim collecta habemus. Iis, quæ talibus, quatenus sc. integræ corporum massæ sunt, suæ sunt quædam passionēs, variis à causis excitatæ, certæ sunt figurationes, debilesque mixturæ. Unde phasmata nonnunquam aliqua apparent, motusque excitantur, quibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Aristoteli, an adæquatum, an minus, (uti ipsi Honorato Fabri est visum, mixta imperfecta vocare illa malenti) nunc non disputo; facile enim in Terminis convenire possumus. Quanquam absurdum videatur ea meteororum nomine vocare, quæ non suprâ, sed infra nos sunt, ut terræ motus, qui inter meteora tamen referuntur.

Nos primùm de aëris Meteoris agemus: quanquam non ita distincta sit singulorum meteororum natura, ut ab uno simpliciter Elemento dependant. Quæ enim in aëre fiunt, non ex solo aëre proveniunt, sed originem suam, partim ignibus subterraneis, partim exhalationibus maritimis, adscribunt. Meteora itaque aërea potius à subjecto, in quo sentiuntur, vocanda sunt. Aër per se quietus esset, nisi lacefferetur, vel sole, vel ignibus subterraneis, quis iis in locis potentiores sunt, in quibus multæ sunt metallifodinæ. Ideoque in illis locis longè est frequentior apparitio cujuscunque generis meteororum, plura sunt illuc fulgura, venti, dracones volantes, & similia, velut quædam producta naturalis officinæ chymicæ. Quare meteororum talium natura intelligi accuratè non potest, nisi cognita fossilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qui circa ea institui solent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, quod artifex in suis. Quare rectè fecit præstantissimus vir J. Bapt. du Humel, Philosophus & diligentissimus, & acutissimus, qui meteororum & fossilium naturam conjunctim explicuit in suo *de meteoris & fossilibus* libro, Paris. in 4. edito, qui ad meteororum naturam probè pernoscentiam adeò aptus est, ut nullus liber majorem lucem accendat.

Quod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet ventus, commotio aëris violenta, sensibus facile præcepta, sed originis admo-

dum obscuræ, nisi quantum conjecturis assequimur. Nemo in eum majori diligentia & sollicitudine, non tam inquisivit, quam inquirere docuit, ac Magnus Baco Verulamius in sua *ventorum Historia*, quanquam tamen in multis historica suppeditet, quibus an securè satis credere possimus, non equidem dixerim. Fuit isti viro vastum & capacissimum ingenium, quod credo universæ naturæ pervestigandæ suffecisse, nisi negotiis civilibus fuisset impeditus; eam tamen tradidit inquirendi methodum, ut multis ad inquirendum sit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum historia* incredibilem ejus sagacitatem & diligentiam satis ostendit, ad cujus ductum infinita notari & observari possunt, ad hoc argumentum pertinentia. Non est nostri instituti, singula, quæ ad singulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tum à Verulamio, tum à Bernh. Vareno in *Geographia generali*, abundè præstitum est, quibus addatur Honor. Fabri in *Physices Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad causas ventorum spectant, & proprietates eorum, dilucidè exponit. Tota origo ventorum dependet à rarefactione, condensatione & compressione aëris, quæ generales causæ sunt, quibus occasio ab aliis corporibus suppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis planè via procedit, minusque in hac doctrina extra viam rapitur.

- 4 Generationem ventorum ostendunt aliqui per machinam fabris ac artificibus quibusdam haud ignotam, quam pilam Æoliam dicunt, estque globus æneus, undiquaque clausus, uno saltem patente foramine perexiguo. Hic ad ignem probè calefit, & immergitur frigida, ubi paulatim insugit nonnihil aquæ, deinde cum operatio institui debet, apponitur globus igni, ut calefiat modicè, tunc aqua resoluta exhalat, fitque ventus, qui instar folliis, per multas horas, ignem exsuscitare potest. Similiter & in natura fieri credibile est, aquâ vel aëre, aut utrâque simul, in angustias contrusis, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sanè observatio illa, quæ reperitur in *Actis Anglicis p. 387. Edit. Lips.* idem ostendit. Vicennali Experientia quis didicerat, quotiescunque deprehensa in fossione locorum, subterraneorum aqua fuerit, nunquam fuisse destitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantum aëris illis superfuisse, quantum ad respirationem & ventilationem candelæ ardentis sufficeret. Quando verò magna copia aquæ inventa fuerit, operariis de ea erivanda sollicitis, simul ac ad illum horizontis parallelismum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, inclusum aërem, seu ventum, in aqua stagnante fragore adeo horribili erupisse, ut crederes displodi tormentum, tantaque violentiâ, ut omnia secum abriperet, ipsas dissolvendo rupes, vel aliquam multum distantes. Ex qua observatione patet, aëri incluso & compresso magnam esse violentiam, qui, si per tenues vias montium exeat, durare in isto ventositatis statu

statu eousque potest, dum, elatere aëris compressi remisso, in æqualem statum ille se composuerit.

Venti quidam sunt ordinarii & perpetui, quidam periodici, quidam ad certos cœli cardines divisi, quidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, quidam desuper irruunt, ut venti septentrionales. De quibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Isaacus Vossius in libro de motu marium & ventorum. Id fortassis, ut superfluum aliquod, memorare possum, quod narraſſe mihi nautas memini, nunquam se ventum directè septentrionalem invenisse, sed semper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Estque quædam illis persuasio, finem mundi futurum, cùm ex septentrionis angulo spiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel superstitiosus est. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præfides & diribitores. Illos scilicet quasi in fortalitio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Quod ad vortices illos aëreos attinet, qui Anglis Spoul dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, descripsit quam Joh. Mayow in Tract. de Sale-nitro cap. 11. Quantitas ventorum singulari instrumento mensurari potest, quod representatur in Actis Philosophicis Anglicis p. 358. ubi Iconismus ejus simul habetur; sed non est adeò accuratè descriptum, ut satis ejus structura pateat. Si quis utile dulci miscere velit, is legat Caroli Malapertii poemata eruditum de ventis, Lib. II. constans, quod reperitur in poematibus Jesuitarum, uno volumine congestis, sive Parnasso Poëtico Soc. Jesu, Antwerpæ A. 1616. in 12. excuso. In eo etiam simul Tempeſtas Anni 1606. Belgica describitur. Plures de ventis autores vid. in Isr. Spachii Nomenclat. Philos. p. 624-626. Quibus addi possunt Joh. Placentini & Christoph. Notnagelii de ventis insolitis anni 1660. Dissertationes Physico-Mathematicæ.

CAP. XXIV.

DE METEORIS IGNEIS.

1. Origo illorum e terra exhalationibus accensis. 2. Ignes fatui, lambentes, istisque similes, & incendia ab his improvisa. 3. Cometa, juxta Aristotelem & Claramontium, sunt Metcra, juxta Anonymum mali genii, juxta Th. Bartholinum abscessus universi. Stan. Lubienicii & J. Ad. Osiandri scripta de iis. 4. Aristotelis, de fulguris per Antiperistasin accensione, sententia contra Honoratum Fabri defenditur. 5. Cartesius & Joh. Mayovius, fulgur & tonitrua a nubium congelatarum lapsu derivantes, refutantur, veraque illorum origo e vaporibus sulphureo-nitrosis aſtruitur. 6. Vulgi circa illa superstitiones,

FFF fff fff ff 2

una

una cum sententia Bodini, Helmontii & Lutheri, de Diabolo illorum Autore, improbata. Miscella de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminaribus, Scriptoribusque hujus argumenti, observationes. 7. Scriptores de Meteoris in genere, precipue igneis.

Meteora Ignea, quæ ita vocantur, originem suam debent exhalationibus pinguibus, è terra elevatis, seu per vim ignium subterraneorum, seu per calorem solis. Tales exhalationes æstatis præsertim tempore admodum frequentes sunt, & cum accenduntur, vel à situ, vel à figura sua, peculiare aliquod nomen sortiuntur, quanquam fortè nihil inter se differant.

2 Exhalationes viscosæ, quæ non procul à terra incenduntur, ignes fatui solent appellari, Germanis *Grwische* / de quibus mira fabulatur vulgus, quod sc. insequentes fugiant, fugientes insequantur, in præcipitia deducant, quæ tamen magnam partem superstitiosa & fabulosa sunt. Et sunt illi ignibus lambentibus quasi similes, quo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accensæ, ut fit nonnunquam in hominibus & equis, quanquam & his superstitio misceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium species, in quibus operosum esse non necesse est, cum eorum accensio sit fortuita, & penè non differant causis. Sulphureæ enim exhalationes, ubi paulò vehementius motæ sunt, statim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, quam die, sunt visibiles, quod lumen majus, minus obfuscet, quanquam & in die æquè deflagrare possint tales vapores. Unde videmus, quam parata sit sæpè incendiis causa, præcipuè æstatis tempore; sæpè enim in aëre, ubi minimè credas, aliquid talium exhalationum delitescit, sæpè incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuò tritu ignes educuntur. Novi, nocte serenâ, tempore æstatis incensum fuisse fœni aggerem per vapores quosdam sulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagrasse. Scripsit Gallus aliquis observationem de incendiis ex improviso ortis, quorum nulla manifesta causa esset. Ejus in *novissimis Gall. Ephemeridibus* fit mentio.

3 Aristoteles Meteoris etiam Cometas, accenset, de quibus suprâ egimus. Is enim sublunares omnes habuit cometas, quod falsum tamen est; quanquam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentissimus, Aristotelis partes tueri non veritus fuerit in *libro de Universo*, adversus præstantissimos Mathematicos, domesticis pugnans principiis. Varias de cometarum orto sententias congeffit is, quem suprâ laudavi, Stanisl. Lubienitius in *Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam cometicam spectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Osiandri *Diff. brevem de Stella Magorum*, in qua brevissime omnes de cometis sententias recenset. Non tamen absunt hic superstitio-

stitutiones nonnullorum. Nam Anonymus aliquis, qui se *Mercurium Platonizantem* vocat, in libello, A. 1662. *iu 12.* edito, cui tit. *Cometa malus Genius*, demonstrare vult, Cometas malos esse angelos, quemadmodum stellæ boni sint angeli. Thom. Bartholinus, è schola Medica, naturam cometarum explicuit satis quidem ingeniosè; Cometas enim comparat abscessibus ulcerum, in *Consilio Medico de Cometa*, Hafniæ A. 1665. edito, in quo tamen magis ingenio indulgere voluisse, quam veritati, videtur.

Inter omnia Meteora ignea omnium mirabilissimum est Fulgur, (de quo Lib. exstat Hier. Cardani) & Tonitru, in cujus causis explicandis, multæ sunt Philosophorum fluctuationes. Id quidem manifestum est, accendi aliquos vapores sulphureos, occultum verò, quomodo fiat iste impetus. Peripatetici volunt, accendi fulgur per aliquam Antiperistasin, quod Honor. Fabri rejicit, quanquam id suo tamen modo tolerari possit. Non simplicem hic accensionem esse, omnes circumstantiæ nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, explosionem aliquam esse cum ista accensione conjunctam. Quod quidem negat fieri posse Hon. Fabri, mihi autem non adeò absurdum videtur, qui existimo in nubibus fieri posse separationem quandam partium, ita ut particula quædam sulphuræ, vel sulphuræ ac nitrosæ simul, uno aliquo loco junctim consistant, circumdata crassis quibusdam nubibus aqueis, quæ satis quidem molis circumponere possunt particulis inclusis, atque illas premere, ut non aliter hic teneantur, atque in tubo quodam metallico. Illæ ut accendantur, facile fieri potest; motu enim interno agitari possunt, vel extrinsecus advenire sulphuræ quædam exhalationes, massam illam particularum sulphureo-nitrosarum accendentes, quæ statim cum impetu displo-
duntur.

Joh. Mayow violentam quandam concussionem hujus flammæ causam agnoscit, sed tamen illam procedentem à nubium superiorum, condensatarum & congelatarum, lapsu. In quo ille Cartesium sequitur, qui hanc causam in tonitru assignavit. Simile illud, quod dat, planè mihi non exprimere fulguris naturam videtur; si filicum minutissimarum congeries immensâ concussione adeò valide exagitaretur, ut ex particulis ejusdem, innumeris, invicem allisis, ignis scintillulæ penè infinitæ excuterentur, ita flamma quædam levior, per totam filicum congeriem propagata, subito accenderentur. Ita existimat ille particulas nitro-aëreas, inter particulas aëreas disseminatas, ob violentam atmospheræ concussionem, in motum talem concitari posse, qui ad lucem excitandam requiritur. Sed, ut verum fatear, in his speculationibus plus mihi subtilitatis, quam veritatis inesse videtur. Ex lapsu certè nubium tam insolitas operationes deducere, res

mihi incredibilis videtur, qui illum lapsum nubium planè imaginarium esse existimo: Quanquam enim in nubibus congelari possunt aquæ, non sunt tamen illæ molis continuæ, sed pro minutissimas partes sparsæ, & in aëre libratae, unde cadere non possunt à se invicem avulsæ, quemadmodum corpora contigua, sed continuâ quâdam inclinatione deorsum ferentur, sine aliquo strepitu notabili, undè non potest causa tonitrûs deduci prima (quanquam non negem ad propagationem soni posse contribuere,) multò minus fulgur, quod quomodo ex congelatorum corporum collisione oriri possit, nec sensibus, nec ratione, percipio. Videmus sanè, & sentimus, aërem tempore tonitrûs calidum ad squalorem usque, quod arguit certè, particulas esse sulphureas in aëre. Videmus, spiritus nitri & tartari, in vitro mistos, adeò exastuare, ut cum disruptione vitri displodantur. Cur idem non fieri potest in vaporibus ejusdem naturæ, qui nihil aliud sunt, quam spiritus sulphurei & nitrosi rarefacti? quid prohibet illos in unum locum compingi posse intra cavum aliquod nubis densioris, cum ipsi tum gravitatem aëris satis sentiamus? videmus ipsi, quod fulgura in terram ipsam penetrent, cum quibus tamen conjunctas esse non videmus nubes quasdam glaciales. Si vel sensus nostros consulamus, non aliter apprehendere possumus naturam fulguris & tonitrus, quam ut statuamus, primum materiam aliquam sulphureo-nitrosam explodi, secundo ab hac explosione subitanea impetum primum fieri in nubes densas, & in omnem, quaquapater, aërem, per quem prima illa concussio, multiplicatis circulis, ut in omnibus sonis fieri solet, propagatur. Hinc allisio frequens est, & repercussio soni ad montes & ædificia editiora, quæ multiplicata repercussio efficit nobis continuitatem istius soni. Ac fuit fortassis prima illa aëris sub explosione concussio non adeò valida, quæ dehinc ex repercussione sonum tam formidabilem parit. Illustrat rem hanc experimentum à Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385.* allatum è Davidis Frölichii observatione quâdam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in summitate rupis editissimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranquillum planè & subtilem aërem offendit, ut ne pili quidem motum sentiret, cum tamen in depressioribus montibus ventum vehementem expertus fuisset. Explosit illic sclopetum, quod non majorem sonitum primum præ se tulit, quam si tigillum, vel bacillum, confregisset, post intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresque montis partes, convalles & fylvas, oplevit. Descendendo intra convalles, cum iterum sclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, quam ex tormento capacissimo, ortus fuit, veritusque ille est, ne totus mons concussus secum corrueret, & duravit hic sonus per semiquadrantem horæ, usque dum abstrusissimas cavernas penetraffet, ad quas aër undique multiplicatus resiliit. Ex ista observatione satis patet,

sonum

sonum illum in tonitru posse è non adeò forti explosione oriri, & repercussione tantùm ita intendi. Non itaque confugiendum est ad imaginarios illos nubium lapsus, quos in tonitru fingit Cartesius, inductus analogiâ istius soni, quem nives, è summis montibus deciduæ, efficiunt tonitruui similem, è cujus tamen nivis lapsu nubium lapsum fingere non possumus.

Nullum est in tota natura phænomenon, quod magis attonitos reddat animos vulgi, in rerum causis indagandis ignari, multa quoque superstitionibus data sunt. Quid in mentem venerit, nescio, certè à superstitione parùm abest, quod Diabolum faciat causam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, quibus, una cum Strozza, tonitrua, & Meteora reliqua, adscribit in suo *Theatro nature*. Etiam Lutherus, in *Comm. in Gen.* (si rectè memini,) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, à Diabolo esse dicit. Est & nonnullorum superstitio, per incantationes sagarum posse excitari tonitrua & grandines, aliasque tempestates, ad quas avertendas superstitio alia remedia invenit. Contra quam hominum opinionem profanam insurgit S. Agobardus singulari quâdam Dissertatiunculâ, quæ reperitur inter opera ejus, à Stephano Baluzio edita, *Tom. I. p. 145.* legi potest circa naturam fulminis Gualth. Charletoni *Inquisitio Anatomico-Physica prima*, quâ Anatomen pueri cælo tacti instituit. Londini A. 1665. in 8vo edita, in qua multa curiosa. Solet & hic de lapidibus fulminaribus quæri, quales extare aliqui credunt, aliqui planè pro fabula habent. Sanè Charletonus rem totam habet pro ficta, quæ, si naturam ipsam considerare velimus, ejusque operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qui vulgò ostendi solent, è terra plerumque effodiuntur, unde suspicio est, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, quam fortè offendunt, in talem aliquam massam lapideam, per vitrificationem, quandam, colliquare. Historica de fulmine multa videantur ap. Vossium *lib. 3. de ortu & progressu Idololatriæ, c. 7.* De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, quem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4.* Videantur & variæ observationes in *Actis societatis Anglicæ p. 446.* de quadam fœmina, quæ tonitru audito, in choleram incidebat, perseverans in vomitu & profluvio ventris, quoad durabat tempestas. Nec indigna lectu est relatio de miris fulguris effectibus Stralsundix *ib. p. 2084.* Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari possunt Chymica. Tale est auri fulminantis Phænomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & absque tartaro hoc potest parari.

De reliquis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Physicis prolixè satis tractantur, & sunt eorum causæ satis manifestæ. Legi possunt, qui de Meteoris in universum scripserunt Libertus Fromondus,

us, & qui illo longè accuratior est, Nicol. Cabæus, & post illos omnes, J. Bapt. du Hamel in loco superius citato. De Meteororum causis Theod. Osius, in *Sylva sua novarum Opinionum*, (Francof. 1669. in 12.) cap. 9. more suo quædam philosophatur, quibus non est, ut immoremur.

C A P. XXV.

DE IRIDE, AC RELIQUIS METEORIS EMPHATICIS.

S. 1. *Iris, & colores ejus, e radiorum solarium refractione orti, considerationis sunt Optice. Scripta Joh. Marci Marci & Franc. Mariae Grimaldi de ea commendantur.* 2. *Figura ejus circularis. Iris secundaria. Irides artificiales in aqua guttis & prisme.* 3. *Parbelii, & reliqua Meteora emphatica.*

I Nter Meteora emphatica Iris præcipuum locum tenet, pulcherrimum aëris phænomenon. Circa cujus considerationem tota doctrina optica impendenda est, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim illa radiorum solis in guttis singulis nubis rorantis refractionis & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine exceptâ. Tota itaque hujus Phænomini consideratio videtur ad Opticam esse remittenda. Nam, cum ipso intuitu Iridis colorum ista generatio fiat, per radiorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Quæ speculationes tam sunt ingeniosæ & multæ, ut integrorum librorum materiam quibusdam suppeditaverint. Præcipuè magnâ industriâ singula ejus argumenti delineata sunt à Joh. Marco Marci in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, seu de arcu cælesti*; ubi de Iridum positu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, similibusque phænomenis, prolixè admodum agit, & penè omnem opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaust. Post illum nuper Franc. Maria Grimaldus, in sua *Physico-Matthesi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4to edita, post præmissam generalem de luce tractationem, totum librum infumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, quæ omnia, si hic enarrare vellemus specialius, multum nobis temporis infumendum esset.

2 Duo sunt in Iride consideranda: Circularis illa figura, coloris, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & quidem semicirculum æquans. Quod si quis esset in supremo aëre, & oculus inter solem & roridam nubem statueretur, integrum orbem videret. Certum autem est, unicuique suam iridem videri. Iris etiam secundaria est, quando radii,

radii, infimo guttarum quadranti incidentes, post duas refractiones, & totidem reflexiones, sub iisdem conjugationibus, sub maiore tamen elevationis angulo, emergunt, atque oculo incidunt. Igitur eosdem colores, ordine tamen inverso exhibent. Videatur quoque Honor. Fabri *tr. 3. Physic. lib. 1. de coloribus, propos. 210. 207. 208. & tr. 6. lib. 4. prop. 12.* Ubi speciales quasdam quæstiones adducit & resolvit, absurdas autem quorundam opiniones de iride inversâ, & aliis, rejicit. Possunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eâdem ratione in guttis singulis solis imago se conspiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio vitri est, quod Prisma vocatur; prout enim illud variè vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet.

Quod attinet alia Meteora, quæ Emphatica dici solent, qualia sunt Parelii, virgæ, corona seu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omnibus non possunt adeò multa dici, quæ non jam pridem sint ab aliis dicta. Et satis eorum natura patet, si naturam Iridis habeamus satis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probè teneamus. De Pareliis vide observationes in *Actis Soc. Angl. p. 953. Edit. Angl. & 1065.* ubi schematismus etiam additur. Videatur quoque de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. 9. 10. 11.*

CAP. XXVI.

DE IGNIBUS SUBTERRANEIS
ET TERRÆ MOTU.

- S. 1. *Ignium subterraneorum existentia & causæ diversæ. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis. 2. Terræ motuum causæ (quarum præcipua est ignis subterraneus,) differentiæ, sonus mugitui similis, effectus & præsagia. 3. Franc. Travagini observationes de terræ motu Ragusiano, quibus motum terræ diurnum asstruere conatur.*

Solent aliqui ignes subterraneos, quanquam improprie ad Meteora revocare, uti & terræ motum, de quibus hoc loco nobis quædam dicenda sunt. Esse ignem subterraneum experientia testatur, passim enim ille grassatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre possumus, & ex integris quibusdam torrentibus igneis, quos nuper in Ætnæ incendio observatos fuisse, fama est. Sunt tales ignes subterranei vel casu aliquo accensi per ignem fodinæ alicui injectum, uti à pastoribus aliquando fodinis carbonum ignis admovetur, qui, semel accensus, cum pabulum nonnunquam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorque accedit ventilatio, vel increfcit, vel decrefcit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqua collisione, aut

Ggg ggg ggg gg

effer-

effervescentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perdurasse. Id certum est, magna esse in terra ignium receptacula, quæ æstuararia vocat Kircherus in *Mundo subterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, quæ tamen ipse non viderat, nisi quantum vidit in Ætnæo illo incendio novissimo, illo scil. de quo Paulus Bocco, in libro, cui tit. *Recherches Curieuses*, magna diligentia egit. Vide & *Acta Soc. Angl.* p. 967. *Ed. Angl.* De incendio Vesuviano scripsit Joh. Baptista Masculus teste Crasso in *Elog. hom. Erud. P. I. p. 353.* & Antonius Santorellus teste eod. p. 295. Vinc. Alfarii *Vesuvius Ardens* Romæ anno 1632. Jul. Cas. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Vesuvio*, Neapoli eod. A. in 4to prodiit. Scripsit & occasione incendii Vesuviani Petrus Castellus, Medicus Romanus, Librum, cui tit. *Incendio del Monte Vesuvio*, Romæ Anno 1632. in 4. editum, de omnibus locis locis ardentibus, differentiis ignium eorum, signis, prognosticis, remediis. Scripsit & nuper Thomas Ittigius *Lucubrationes aliquas de Montium Incendiis*, Lipsiæ anno 1671. in 8vo excusas, in quibus omnium terrarum montes ignivomos recenset, & quicquid ab Autoribus de iis traditum est, colligit, tam historiarum, quam causarum. Qui tamen, ut apparet, Castellum non legit, nimisque prolixus est in digressionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri quoque possunt Mart. Schookii de *Vesuvio ardente* Disputationes.

Ex incendiis ignium subterraneorum terræ motus oriri solet, quamquam non ex solis, nam ex aliis etiam causis terræ motus oriri possunt. Habent tamen & illæ pro causa remota, si non proxima, ignem subterraneum. Quando enim halitus comprimuntur uno in loco, quando venti in subterraneos specus intruduntur, unde exitum invenire non possunt, quando aquæ cavernarum capacitatem occupant totam, postea rarefactæ exitum quærentes; id fieri tamen non potest absque ope ignis subterranei, absque quo si esset, omnia quiescerent. Principi itaque huic causæ imputandus est terræ motus, cæteris quasi secundariis. Scripsit aliquis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum von den *Grundursachen der Erdbebungen* / in quo causam illorum vere ad spirituum mineralium mutuum inter se refert conflictum. Nam qui, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra necessitatem superstitiosi sunt. Sunt & multæ aliæ super hac re fabulæ, quibus non est, ut immoremur. Terræ motuum genera secundum causas differunt. Qui a solo igne excitantur, omnium sunt validissimi, qui ab aqua aut halitu procedunt eundem quidem ignem præsupponunt, sed non tam potentem & copiosum, ideoque remissior in illis motus est. Aliqui terræ motus distinguunt ex varietate ipsius motûs, cum vel terra tremit, vel diversi terrarum tractus invicem arietant, vel quando movetur terra navigii instar. Sed inutilis est illa divisio, & ex accidente desumpta, quæ nullam facit veram & specificam

ficam differentiam, & solet motus determinationem suam ab ipsa locorum conditione adipisci. Solet terræ-motum fragor quidam & mugitus comitari, qui sonus eodem modo formatur, quemadmodum tonitru in nubibus, nisi, quod conclusio aëris lentius trahat sonum, & in reflectat, unde mugitui similis fit, qui in tonitru per novos impetus semper videtur frangi. Terribilior autem sonus omnis videtur in loco occluso, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus injectus, specu quodam conclusis, tantos tumultus excitet, de quo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui solent. Ædificia evertit, facit ut terræ tractus aliquando situm mutet, ut tecta inter se arietare videantur, ut integræ civitates absorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes assurgant, ut pestilens aliquis halitus aërem inficiat. Sunt & certa signa vel præfagia terræ motuum, de quibus prolixè agit Petrus Castellus, in *Libro supra laudato*, è quo in Compendium traxisse videtur Honor. Fabri *tr. 6. lib. 2. propos. 22. & seqq.* qui & de terræ motu artificiali *prop. 30.* agit, ejusque rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu Franc. Travaginus argumentum nuper petiit, quo motum terræ diurnum probare voluit. Is sc. in terræ motu Ragusiano, maximo illo & memorabili, singularia quædam observavit Phænomena, quæ ille contingere non potuisse putat, nisi statuatur terræ motus diurnus: Observavit ille, (1) terram motam fuisse ab occidente ad orientem, & reciprocè ab oriente in occidentem, ita tamen ut succussionem non senserit. (2) Observavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta lineâ deductos, undas suas secundum eandem lineam refluas ac reciprocas habuisse, in canalibus verò, qui à septentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuisse laterales ab una ripa ad aliam, seu ab oriente ad occidentem. (3) Observavit, quod Campanilia, atque aliæ fabricæ erectiores, eodem modo vibratæ fuerint, & quicquid ex domorum laquearibus aliquo fune ligatum pependit. Id observavit ille Venetiis in Musæo suo, cum Ragusæ terræ motus vis esset maxima, eo verò in loco duplicem illi motum observarunt, unum motum succussionis, quo terra ab imo in altum succutiebatur, & alterum motum lateralem, quo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terræ motum lateralem, ut appellat is accipit in argumentum probandi motus diurni terræ. Ab ipso enim terræ motu, qui per succussionem fit, illum non procedere, argumentis è Mechanicâ petitis demonstrare laborat, ideoque existimat, mota per succussionem tam vastâ terræ portione, vorticem, in quo terra defertur, tumori huic obvium terræ ultra centrum motæ occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, quem durante terræ globo in statu quieto, observare non possumus, quemadmodum is, qui in cymba quadam dormiens

secundo flumine defertur, ubi verò obex objicitur cymbæ, tùm demum observat, ex variato motu vel impedito, illum, quo antea deferebatur, qui in ista cymba quietus aderat. Hæc fundamenta sunt, quibus illam sententiam suam superstruit, quam ut probet, varias, ex Mechanica demonstrationes adducit, quæ quidem ipsæ in se aliquo loco haberi merentur, sed quoniam ipsius observationis non adeò certi esse possumus, ne quid fortassis Autorem fefellerit, ideo inter conjecturas referenda est illa observatio.

CAP. XXVII.

DE METEORIS AQUEIS.

S. 1. *Natura & Phenomena nubium. 2. Nebulae & pluvia, imprimis prodigiose. 3. Speciatim pluviae ranarum fictitiae. 4. Roris, de quo Job. Nardii Lib. commendatur, & Rabbinorum commentum de aqua masculina Nilum fecundante explicatur. 5. Cujus occasione digressio instituitur de plantarum florumque resuscitatione, ope roris, aut artificii aliis, imaginaria, & Franc. Lanæ productione illorum absque semine, quæ in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione. 6. Natura & historia productorum roris, mellis scil. 7. Sacchari. 8. & Manna, de quo Magnenus & Salmasius scripsere. 9. Nivis origo, figure variae, Hexagonismus, usus Medicus a Thoma Bartholino expositus, albedo emphatica, a Gotfr. Vogtio illustrata, fecundandi. Sal nivis liquida subito coagulans. Glacies ex nive artificialis. Spiritus vini ope nivis, absque igne, destillatus. 10. Grandinis formatio, portentosa saepe magnitudo, figura ovalis, liquefactio subita, harumque causa. 11. Pruina e rore concreto formatio. 12. Judicia de Scriptoribus Meteorologicis, præsertim Nic. Cabeo, Lib. Fromondo, Rob. Fluddio, Ren. Cartesio, J. Bapt. Hamelio, & Mich. Watsono.*

1 **A**D Meteora Aquea pertinet primò nubes, quæ nihil est aliud, quam congeries halituum cum aliquo densitatis gradu, quam aëris frigus in illa producit. Tamdiu sursum tendit, quamdiu frigori occurrenti non sistitur, libratur tamen in aëre, nec deorsum cadit, quoniam gravior est aër, ut inepti sint, qui nubes vel à Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqua magnetica vi, sustineri putant. Nubium altitudo varia est, prout ipsæ graviores vel leviores sunt. Pluviosæ enim nubes terræ sunt viciniore, quam sicca. Varii sunt earum colores, vel prout soli objectæ sunt, vel ut aquæ, nivis, grandinis multum admistum habent, sed de iis vulgares etiam Physici.

2 Pertinet & huc nebula, crassior scil. nubes, quæ terræ incubat. Quas nebulas præcipuè habent loca illa, quæ magnam roris vim habere solent,

ut

ut palustria & fluviatilia. Pluvia ex vapore concrefcit, cujus analogiam in aquis deſtillatis habemus. Eodem enim modo vapores aſcendentes reſolvuntur. Totus ſcil. globus terreus magnum æſtuarium eſt, unde vapores humidi furſum lati tandem frigore cohibente colliqueſcunt, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, quod intra ipſa terræ viſcera fieri nonnunquam ſolet, teſtibus metalliſoſſoribus. Circa ipſam pluviam, & ejus rationem non admodum multa ſunt conſideranda, res enim manifeſta eſt, & per ſe patet. Quod verò nonnulla adjuncta ejus attinet. Præſagia pluvix, ſalutiferos vel peſtiferos effectus, ventos eas vel efficientes, vel impediētes, de iis Honor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propoſ. 118.* Differt verò pluvia à communi aqua multis modis. Nam prout ſolum ſe habet, unde educti fuere vapores, ſi illud paluſtre vel uliginofum, foetebat interdum pluvia, ſi arenofum, purior erit illa, ſemper tamen plus habet admixtum ſalis nitroſi, vel alterius etiam ſalis, ſi tellus ſubjecta illo abundet. Videmus etiam in quibusdam terræ partibus pluvias maculare veſtes & corpora, ubi fortassis nimius ſolis æſtus plus ſalinarum particularum illis miſcuerit. Verofimile quoque eſt, multa per aërem vagantia minima inſecta, vel eorum ova ac ſemina, miſceri cum aqua pluvia, unde fortè eſt, quod in papilionες mutata fuerint pluvix guttæ. De quibus habetur in *Actis ſociet. Angl. p. 402. Edit. Angl.* Idem in rore obſervatum fuiſſe monſtrat. Thomæ Henſhaw obſervationes, quæ referuntur in *Actis Angl. p. 25.* De prodigioſis pluviis multa à multis ſolent dici, ſed plurima in iis fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Quod lacte, ſanguine, pluerit, id coloris tantum ſpecie fucum aliquibus fecit; poſſunt enim pluvix multa miſceri, ſi ex terra evehatur, poſſunt contrarii nonnunquam ſpiritus ſalini, quales multi habentur in nubibus, tales colores producere, quos vulgus ex coloris ſimilitudine judicat vel lacteos, vel ſanguinolentos. Quod lapidibus, frumentis, muribus, piſcibus, imò vitulis etiam, pluerit, narrationes ſunt, quæ fidem ſuperant, ideoque ad aniles fabulas relegandæ. Vulgò enim facilè fucus fit, in cauſæ Elenchis frequenti.

Pertinet & huc illa opinio quorundam, quod ranis pluat, ſuntque qui ſe αὐτόπτας teſtes profiteantur, quos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hic iterum in Ideis ſuis præſidium quærit: putat enim ideas, per pluviam delatas, ſtatim ut in terram cadunt, corpus ſibi quoddam ex limo fabricari. Quod certè nimis Metaphyſicum eſt, ne dicam ſuperſtitioſum. Franciſcus Rhedi, Patritius Aretinus, in libro doctiſſimo de inſectis, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc ſententia eſt: Ranæ illæ, quas, decedente pluvia videmus, diebus aliquot ante lapſum pluvix natæ ſunt, & in ſiccò morantes inter dumeta & faxa, vel terræ cavitates deliteſcunt, & quia terræ concolores ſunt, ſubſidentes & immotæ à pulvere haud facilè diſcer-

nuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, quod stomachum plenum cibi, & intestina plena excrementorum, eo ipso, quo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus suæ sententiæ confirmatorem Theophrastum Eresium, Aristotelis discipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur *περὶ τῶν ἀθρόως φαινόμενων ζώων*, de animalibus subito apparentibus. Mihi videtur illa valde verosimilis ratio, cui addi hoc potest, odore pluvix & roris evocari plerumque ista animalcula, uti & lumbricos; istis enim succis, veluti lacte aliquo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propos. 118. §. 17.* statuit, non quidem cum pluvia ducere ranas, sed tamen post lapsum guttarum generari; quod mihi certè verosimile nulla ratione videtur. Non enim video, quâ ratione penè in instanti corpus aliquod generari possit, quod habet partes suas organicas, & non est minimæ quantitatis, ut certè successionem aliquâ temporis opus sit, dum partes tot producantur. Remittit nos ad librum suum *de animalibus*, qui nunc non est ad manus.

4 Inter Meteora aquea Ros quoque est, qui parùm differt à pluvia, nisi quod videatur magis imprægnatus spiritibus salinis & nitrosis. Ejus vis frequentior autumnò & verno tempore, quia major tunc humor in aëre regnat, solis verò calor temperatior est, ut non statim consumat. Nubilo & ventoso cælo non apparet, tùm, quod venti vapores dissipent, tùm, quod unâ cum nubibus elevetur. Si acrimoniam nimiam admixtam habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major est roris copia, statim post occasum solis cadit. De illo elegantem *Disquisitionem physicam* peculiarem scripsit Johan. Nardius, Florentinus, Florentiæ Anno 1642. in 4to juris factam publici, in quo libello multa curiosa ad rorem spectantia, disquiruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fœcundationem illarum, quoniam multum salis nitrosi admixtum habet. Hinc Cabalisticæ rorem & pluviam vocant aquas superiores & masculinas, aquas verò inferiores, ut flumina, aquas fœmininas. Quare *Baal Tobb Haarez fol. 28. Col. 4.* De Nilo fluvio ita, vel fabulatur, vel argutatur: Deum singulis annis, circa solstitium, M. Junio, dejicere guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis masculis in medium Nilum, quæ gutta se habeat, ut fermentum ad massam. Omnes enim aquas Nili efficit masculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus suis impetrasse. Fabulosum sanè illud & superstitiosum apparet, nulli enim fœcundius est, quam apud Rabbinos, nugarum promptuarium. Mirè tamen convenit cum illis, qui observant, circa solstitium nubeculam aliquam primum incubare exiguam Nilo fluvio, unde effervesce ille incipiat. Quoniam tam multa heterogeneorum corpusculorum admixta sunt rori, resolutione artificiosa, & salia, & spiritus inde elici possunt, ad ni-
tri

tri naturam accedentes, atque inde vis tanta vegetandi in rore est, ob summam nitri volatilisationem, quod principium fecundans & terræ, atque ita penitissimè se insinuat fibrillis plantarum. Ex sale roris menstruum aliqui conficere laborant, quod aurum solvere possit. Vid. Henr. Nollus in *Hermetica Medicinâ* & Nardius in *dicto libro*.

Rori etiam adscribenda est, si qua est, Plantarum resuscitatio: Notum enim est celebrari à Chymicis quandam plantæ è cineribus reproductionem, de qua multis dubitatum fuit, & dubia adhuc supersunt de vera & reali productione, quam nemo, quod quidem cognitum sit hætenus, præstare potuit, nisi quod historiolæ quædam circumferantur, quibus fides haberi nequit. Potest tamen beneficio roris bona quantitas seminis herbæ vel floris alicujus, per infusionem continuam & calcinationem, ad solem, in vitro clauso, ita præparari, ut, admoto postea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores repræsentetur in vitro, quæ tamen species, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus descripsit quodam in libro, ac inde Kircherus in *Mundo subterraneo*, lib. 12. sect. 4. pag. 414. & Harsdörfferus in *den Mathematischen Erquickstunden*. Paracelsus quoque, lib. 6. *de natura rerum*, ex ligni combusti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præscribit confusè admodum, quo certè quid effici possit, dici non potest, ne credo ab ipso Paracelso fuisse tentatum. Jos. Quercetanus refert de Medico Cracoviensi, qui pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus quam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus absolutam, succrescentem exhibentem. Refert & Pet. Borellus *Cent. 3. obs. 71.* fuisse peregrinum quendam Parisiis, qui in vasibus sigillatis rosæ, tulipæ, & aliorum florum, aqua semiplenis, resuscitationes, quinque assium pretio, admoto igne, ostenderit. Habet & idem exempla alia. Petr. Servius, Urbani VIII. Medicus, conspexit rosam ex cineribus ustis, solerti & ingenioso artificio excultis & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamque. Vid. *Tract. de Naturæ & Artis miraculis*. His illi exemplis probant ejus rei possibilitatem, quam, nisi ipsi mihi aspiciendi copia detur, non possum facile mihi persuadere.

Sanè, quod fumos & vapores, ideam floris repræsentantes, attinet, non præfractè equidem negaverim, posse talem speciem exhiberi, sed scio tamen, quam nobis ipsis sæpè imponamus, ut videre nos credamus, quæ videre cupimus. Quam enim facilè est, in fumo volubili, ascendente, descendente, aliquas species sibi imaginari, ut in nubibus solemus. Quod Borellus, *Cent. 3. Observ. p. 279.* refert, pomorum succum congelatum mali figuram exhibuisse, id certè novum non est, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas esse & striatas, ut videmus in vaporibus fenestræ conge-

congelatis, quas figuras Borellus, observator alias non satis Lynceus, pro mali quadam figura potuit accipere. Simile & illud est, quod in conditura fructus Ribium, saccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optimè referentes. Oleaginosa enim omnia facile in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, quos etiam circumspectus observator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium Franc. Lanæ, Jesuitæ, in lib. *sepius citato*, de floribus & fructibus sine semine productis. Is scilicet bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qui, vitro benè custodito & observato, soli per mensem sunt oppositi, usque dum putrescerent. Post mensem oleum imprægnatum in alia vasa vitrea effudit, & seposuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & postea mediâ æstate fructus, poma scilicet minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Miræ certè illa esset metamorphosis, quæ planè mihi non fit verosimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ resuscitatione ex cineribus legi potest Athan. Kircherus *L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4 p. 414.* qui ipse testatur, exhibuisse se Reginæ Christinæ phænomenon illud, illam verò incuriosam, cum è manibus dimitteret, vitrum illud fregisse, & simul artificium perdidisse. Kircherus de eo integrum librum pollicitus est. De cætero, quæ pertinent ad hujus experimenti vel veritatem, vel falsitatem, & alia similia, congeffit singulari *Dissertatione de resurrectione plantarum* Gotfr. Voigtius, quæ reperitur in *Curiositatibus* ejus *Physicis*. Notari etiam debet singulare illud arcanum producendi anguillas M. Majo beneficio roris, quod agricolas, duobus cespitibus graminosis ac rorulentis, sibi in margine piscinæ superimpositis, in Belgio efficere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, quibus non credidissem, nisi postea, in Abrahami Mylii scriptum *de origine animalium* incidens, idem illic experimentum legissem *pag. 101.* quod hætenus nemini è scriptoribus naturalibus observatum est, si J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii, in *Ep. de Transmutat. Metall. p. 38. 39.* recitavi. Verosimile hoc experimentum videtur, quod nullum in anguillis reperiatur semen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum origine Scriptoribus Historiæ Naturalis fuerit Disputatio, quæ jam sublata esset, si veritas sua huic experimento constaret.

- 6 Habet & Ros sua quædam producta, de quibus etiam hic agendum. Est verò inter illa primum mel, quod ex rore constare, vel in rore contineri, sensibus assequi possumus, si scilicet vapore abeunte, observaverimus, subfidere in vasis fundo materiam mellei penitus coloris, odoris atque saporis. Est scilicet aliqua oleaginitas, ex terra per calorem elevata, & partim

ex aëre decidit in caliculas florum, partim etiam per caules florum è terra percolatur. Utrumque scil. aliquid ad generationem mellis, caulis floris, & ros decidens in florem, unde etiam fit, quod mella tam varia habeamus. E thymo, cityso, ac rore marino, parantur optima mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per concoctionem aliquam in earum utriculis, quod aliis placet. Mel enim, extra apum, operam, à natura generari satis constat, imò & alia sunt animalcula melli-lega. Tradidit olim Eudoxus Gnidius, in Africa quandam esse gentem, quæ supra Syrtes & Carthaginem incolat, Gyzanteres vocatam, quæ hanc exerceat artem, ut flores colligat, melque copiose ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisque ex melle comparatis liquoribus, de melle roscido & aëreo, quod in Indiæ quibusdam locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, à cap. 25. usque ad 75.

Inter producta Roris etiam Saccharum est, quod non aliud est, quam 7 mel Indicum, humana opera paratum, quanquam & sponte sua in cannis nasci soleat, & ubi planè maturuerint cannæ, liquidum inde exstillet. Sed solent plerumque non expectare illud tempus, & cannis exprimere succum illum dulcem, quem igne coquunt, saccharumque vocant barbarâ voce. De hujus sacchareæ cannæ cultura, omnique apparatu ad confectionem sacchari spectante, multa vide memorantem Casp. Barlaeum in *descriptione rerum sub Mauritio in Brasilia gestarum*.

Manna itidem productum roris est, quanquam alii potius refinam arborum velint. Non ubique enim reperitur, sed vel in certo aliquo gramine, vel in certis quibusdam arborum foliis. Varias habet illud distinctiones secundum loca, in quibus colligitur secundum arbores, in quibus apparet. 8

Manna Calabricum inter optima censetur. De variis ejus speciebus legatur Jo. Chrysof. Magnenus singulari libro, & Jo. Nardius *de rore, c. 36. & seqq.* Scripturus quoque erat *Tractatum de Saccharo & Manna* Cl. Salmasius, teste Laur. Crasso in *Elogiis hominum Literatorum, Tom. 2. part. III.* Qui nuper demum Ultrajecti A. 1689. in fol. editus est in Appendice Soliniani Commentarii novissimæ editionis. Scripsit etiam *de Manna & Saccharo* Libellos peculiare Ant. Deusingius, sed is, more suo, LLCC. potius coacervat, quam experimenta, aut aliquid de suo, affert. *De Sacchari & Auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Giesenus.

Inter aquea Meteora etiam Nix referenda est. Est autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, quædam spuma, sed potius ipse vapor congelatus. Namque nubes rorans, subitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Quoniam enim particulæ humoris non sunt unitæ, sed ita dispersæ, ut solent esse in vaporibus, ideo statim frigus, occu- 9

Hhh hhh hhh hh

pans

pans particulas, in multos globulos glaciales eas convertit, quæ deinde sibi appositæ varias figuras sortiuntur, vel stellarum, ita ut singuli radii quasi arborescere videantur, vel sphæricularum, inter quas sunt aliquæ semi-sphæculæ, conî, cylindri, quæ omnia à diversis turbinationibus oriri Honoratus Fabri ait, quas vel admixtus halitus, vel ventus, imprimit. Totum enim casui tribuendum esse hoc existimat. Spicula autem rigida in nive, quemadmodum & in pruina, & radii illi arborescentes, eandem causam, habent cum qualibet congelatione; semper enim, ubi humor rarior est, vel superficiei affusus, ut in fenestris, videmus in varios radios abiisse materiam. Cum enim fluxus ille aquæ sistitur, partes abs se discedunt, quarum contiguitas de natura fluxus erat. Abscedentibus à se partibus, cum tamen humor omnis rectis constet particulis, sibi junctis, in rectos quosdam ramos & radios humor videtur discedere. Sæpè etiam ventus, pro ratione pulsus sui & fluxus sibi coëxtendit humorem, & in ipsa coëxtensione illum figit in glaciem. Hæc omnia explicavi satis commodè possunt. Quod verò hexagonam illam figuram attinet, quæ in nive conspicitur, mirabili illa varietate ludentem, id tanti non esse putat Honor. Fabri, cum tamen ego maximi rem habeam momenti. Verosimillima illa ratio est, quod, cum quælibet gutta sphæricam figuram repræsentet, in omni autem congelatione fiat discontiguitas partium, illa autem subito contingat, & æqualiter premat globulos, necessario sphærica illa figura discontinuata, abit in ramos aliquos figuræ sphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo fit planities rotunda, pressione enim corpusculorum glacialium complanatur sphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cum partes à se divelluntur, divelluntur æqualiter, ita ut à centro versus, peripheriam signentur illi ramuli. Est tamen res magnæ multæque speculationis mira illa formarum varietas & figura præcise sexangularis: nam ex ratione allata poterat in plures lineas dispesci globulus ille. Vid. Erasmus Bartholinus in *sing. Dissert. de figura nivis*, (quæ secunda est in *2. q. Acad. de Natura mirabilibus*,) & diligentissimus minutarum naturæ rerum scrutator, Rob. Hooke, in *Micrographia* pag. 88. ubi eleganti prætereà discursu, & planè Mathematico, illustrat sexangularem illam congelandi rationem, quæ certè adeo accurata est, tamque affabrè facta, ut nulla ars illam solertiam in minimis assequatur, quam in natura majorem esse fateamur necesse est, quam ingenium apprehendere potest. Videmus tamen sexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format sibi domicilia hexagona, in crystallis & salibus easdem figuras nonnunquamprehendimus, quas soli casui adscribere non possumus, cum videamus tam constantem naturæ processum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, satis illustrent cognitionem ejus, in quantum illa haberi potest. Sunt verò multa

multa alia, quæ circa nivem quæri solent, quæ integro libro proponuntur à Thoma Bartholino in *Tractatu de Usu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo disquiruntur, in quibus ut nos detineamur, non est opus. Primum, quod accidit nivi, candor est, qui nivi quidem per se non competit, sed quatenus superficiem variaz floccorum sibi superimpositæ, ex variaz lucis reflexione candorem aliquem oculis repræsentant, tantæ quidem efficaciaz, ut excæcare animalia hominesque possit, si frequentius in nivis conspectu versentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curiositatibus suis Physicis* problema de albedine nivis proposuit, quam non realem inesse nivi ex adducta ratione existimat, sed emphaticam, cum tamen emphatici colores eò magis colores sint, quo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum missione oriantur. Quanquam non negem differre illos colores ab iis, qui constantius inhærere materiæ videntur, essentiæ tamen ratione nihil inter se differunt. Nivem agros fecundare observant Agricola, & ratio ejus in promptu est, quoniam multum nitrosi salis inest nivi, ut & separari illud per artem Chymicam possit. Nihil autem nitro præstantius est ad fecundandos agros. Refert Thomas Bartholinos de Sale quodam ex nive confecto, qui in momento possit coagulare res liquidas, qualem se vidisse testatur Hamelius in *libro de affectionibus corporum*. Nos quidem non vidimus, sed rem à vero alienam esse non putamus, cum videamus beneficio nivis vel in media æstate, cum additione salis, vel sine eò, artificialem glaciem parari posse, quod aliqui etiam glacie ipsa efficiunt, sed majorem tamen particularum glacialium copiam nivi inesse existimarim. De pulvere coagulatorio, quo gemmæ formatae fuerunt, vide *Epistolam nostram de Scypho vitreo per sonum rupto*, quæ si vera est historia alterius originis pulvis ille esse videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive potest, posse spiritum vini beneficio nivis destillari, absque igne, sola nive alembico superimposita, idque fecisse Magnum Hetruriæ Ducem testatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

Grando à nive in eo differt, quod primum quidem in guttula insensibili congeletur, novarum deinde partium accessione crescat. Primum enim subtiles globuli concreti, quando decidunt, ex humore, cui in descensu occurrunt, semper novam accessionem habent, & quasi novis quibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri solet, quæ repetitâ immersione novam semper crassitiem acquirunt. Vulgò solent infimæ aëris regioni generationem grandinis adscribere, ex eo argumento, quoniam in altissimis montibus nives quidem inveniantur, nunquam verò grando, quod quidem aliquâ ratione verum est. Nam, quanquam grando nivi ab initio non sit multum dissimilis, in discensu ex occursum particularum humidarum in sphericam illam figuram convertitur, quæ semper

increfcit, prout terræ vicinior eft. Hinc in diffectione grandinis varias invenire licet cruftulas, & quafi tunicas glaciales, per intervalla fibi circumpofitas, pari modo, ut in caudelis abfcedere folent tunica illæ feba- ceæ, è multis immerfionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet fubftantiam molliorem nivi propemodum fimilem, quæ fubftantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentofæ magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem è fublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus ejus floccos fimul compellat & gelu in unam maffam constringat, vel etiam in ipsis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decidant, nifi velimus ftatuere integras nubes poffe effe congelatas, & in unam maffam per frigus con- ftrictas, quarum interdum ruptura & cafus fiat; fed rarior eft talium fru- ftorum de cælo lapfus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, fphæricæ figuræ effe folet, vel ovalis, quod argumento eft, non alio modo, quam communem grandinem, formari, fed vel altius cecidiffe, vel plus hu- moris obvium habuiffe, unde craffitiem iftam acquifierit. Nam ventis illud adfcribendum, quod Antonius Grandis, vix videtur verofimile, tùm enim hyeme frequentiores fpectaremus grandines & majores, cum æftate magis fpectemus. Solet facilè liquefcere grando, quoniam humidior aërem inferiorem offendit, & certum effe argumentum frigoris ceffaturi, fi hyeme grando cadat poft intenfum frigus. Indicat enim aërem circumterraneum magis effe humidum, quam frigidum.

31 Pruina nihil aliud eft, quam ros concretus, ut enim è pluvia grando, è vapore nix, ita è rore pruina fit. Nifi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, fed quando vapor è terra furgit, corporum fuperficiebus adhæret, & occurfu aëris frigidi in ftiriolas aliquas, vel fpi- cula glacialis, abit, quorum bafes fint latiores ob liquationem humoris descendantis. Quando enim affurgit vapor, cum partibus fuperioribus allinitur, quod refat humoris nondum concreti, defluit in bafin.

12 Atque hæc de Meteoris in univerfum dixiffe fufficiat, quorum natu- ram putaverim fatis effe declaratam, ut non opus fit diutius his inhærere. Specialia enim omnia tangere noftri non eft instituti, & fatis illa per fe in- telliguntur, benè cognitis generalibus. Integri quidem libri de hoc argu- mento confcripti, fed plus femper in illis nugarum eft, quam veræ rationis. Nic. Cabæus, in *Comm. in Aristotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholafticos & Peri- pateticos diligentiffimus optimusque eft, Libertus Fromondus, in *Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpiæ A. 1627. in 4to excufis, mirus nugator, quem paffim exagitat datâ occasione Honor. Fabri. Robertus Fluddius etiam *Me- teorologiam Cosmicam* fcripfit, fed is more fuo nubes & inania captat, παρα-
δοξολο-

δοξολογεῖν potius amat, quam veras rerum causas dare. Subtilissimus in iis Cartesius est, cujus iudicio, quod Optices peritissimus fuerit, multum tribuitur, & unice post illum legendus, qui magnâ diligentiam totam illam doctrinam excussit, Joh. Bapt. du Hamel in libro de Meteoris & fossilibus. Est enim meteororum & fossilium magna inter se cognatio. Multi ad meteora referunt, quæ illuc non spectant. Sic Mich. Watsonius, in unione sapientiæ pag. 371. eò refert heterogenea illa, quæ in humano corpore solent generari: lucem carnis ovillæ in obscuro cubiculi angulo, aliaque prodigiosa. Sed eâ ratione omnia naturæ phænomena ad meteora possunt referri.

CAP. XXIIIX.

DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET CORRUPTIONE CORPORUM.

§. 1. *Censura doctrine Aristotelicæ intricatissimæ de istis.* 2. *Imprimis subtilitatum inutilium de alteratione.* 3. *Nec non de generatione.*

QUOD hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, sed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qualitatibus, agebamus. Sed quoniam illic de mixtione à nobis actum est, non videbatur admodum necessarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, quæ hætenus è corporibus physicis tractavimus, illa sola mixtione absolvi possunt, ut & cætera illa corpora, ut non sit necessum inutilibus istis & perplexis liticulis Peripateticorum nos immittere, quas illi super hoc argumento mirâ fecunditate pariunt. Quoniam enim, velut exercitus, qualitates suas disponunt, adversus se pugnantes, ex varia illa qualitatuum combinatione & reactione multa invenerunt singularia commenta, quæ ubi quis omnia magna cum molestia devoraverit, non inveniet tamen, quod pectus saturet. Quare non malè fecit Joh. Sperlingius, quod ex *Institutionibus suis Physicis* rejecerit alterationem illam peripateticam.

Mediâ viâ procedit Honor. Fabri, qui semper Aristotelem cum recentioribus Philosophis conciliare tentat. Nam, quæ apud illum egregia sunt, ex corpusculari Philosophia ad hanc doctrinam sunt desumpta. Distinguit enim alterationes corporum ratione statuum sensibilibus, uti ex raritate & densitate, ex mutatione ordinis & situs partium, ut cum partium positus diversus, vel opacitatem, vel perspicuitatem adfert corporibus, atque ideò illa alterat, ex figuræ mutatione in corpusculis sive particulis, ex quibus corpora constant; id, quod probat ex Aristotele lib. 1.

de Generat. c. 4. text. 23. Ex motu item & agitatione, ex compressione & tensione. Atque hæc omnia satis benè, neque opus erat ad alias qualitates confugere alterationis quasi directrices. Ut tamen etiam peripateticæ doctrinæ satisfaciatur, multa circa qualitatum ipsorum potentias philosophatur, quæ Metaphysicis speculationibus, quam Physicis demonstrationibus videntur propiora, ingeniosa tamen, & ad sententiam Aristotelis stabilendam argutè & subtiliter inventa. Hinc non adeò opus erat istis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium subjectum: Agens potest esse magis vel minus alterativum. Ubi agens repetitur secundum aliam qualitatem, contrariam illi, secundum quam agit; illa forma est capax intensiōis, cujus effectus formalis major vel minor esse potest; intensio cause effectum auget ad intra & ad extra; extensio cause non auget effectum ad intra sc. intensivè, secus ad extra.* Hæc omnia arguunt, nescio quam superstitiosam sollicitudinem, quâ in demonstrationibus Physicis nihil proficimus, sunt enim vel notiones quædam generales, quas nemo in dubium vocat, vel termini quidam inutiliter multiplicati, in quorum multiplicatione admodum sollicita est hæc peripateticorum Philosophia. Quid enim opus est tam sollicitè distinguere principia alterationis, ne dicam ineptè? Tria enim principia intrinseca alterationis faciunt, quæ sunt 1. privatio. 2. forma accidentalis vel alterativa, 3. Subjectum commune. Nam absque illis terminis res tamen expediri potest. Privatio & forma alterativa nuda sunt nomina, ne quid dicam de privatione, quæ nihil est in se, & ineptè inter principia refertur: Communitas subjecti per se patet, quanquam & hic de subjecto, & varietate istius subjecti, multa est & intricata disputatio. Ideoque rectius meo judicio faciunt, qui inconditam hanc terminorum sylvam relinquunt, & in figura, motu, ordine partium, acquiescunt. Ea enim sub sensu referri possunt, cum cætera sint otiosorum hominum vitilitigia.

3 De Generatione in communi agi etiam solet à Peripateticis, quæ illis definitur mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. Sed quoniam formarum substantialium existentia nondum satis est demonstrata, illis sublati, de tota hac definitione actum erit, ideoque non opus est, ut omnes illas controversias Peripateticorum de principiis generationis, de educatione formæ è materia, de privatione, & plurali, recenseamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de animalibus agemus. Nam in reliquis corporibus generatione opus non habemus, quam ita generaliter accipiunt Peripatetici. Cum docent, quomodo mistio fiat qualitates suas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diversum aliquid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincentis, eum in modum, quo materia combustibilis in ignem convertitur. Quæ tamen omnia otiosè sunt concepta, & nulla idonea

idoneâ ratione demonstrari possunt. Nos missa faciemus sterilia illa commenta, & postquam de corporibus imperfectè mixtis egimus, quæ non tam mista, quàm alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, quæ vocant, perfectè mixta descendemus.

C A P. XXIX.

DE MINERALIBUS IN GENERE, ET AUTORIBUS, QUI ILLORUM HISTORIAM SCRIPSERUNT.

- §. 1. *Metallorum & Mineralium mistionis ratio, ejusque investiganda difficultas.*
 2. *Illorum præ aliis corporibus prærogativa, & gradus diversi.* 3. *Judicium generale de historiæ illorum Scriptoribus, & Germanorum in hanc meritis.*
 4. *Joh. Websteri Metallographia commendatur, & Metallographi præcipui, in tres classes speculatorum, chymicorum & observatorum, distributi, ex ista recensentur.*

A Corporibus, quæ imperfectè mixta vocantur, progredimur ad illa, quæ perfectè mixta, quorum in classe primum sibi locum vendicant metalla & mineralia. Quoniam enim illa materiæ maximè consistentis sunt, & durabilitatem aliquam ipsa particularum suarum textura præ se ferunt, arctius compacta & particulis suis inter se connexa videntur, neque tam facile destrui possunt, quam alia naturæ corpora supraterranea. Ipse certè locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento suo, in quo nata sunt, trahere, quam reliqua corpora. Massa enim terrestris in eis præcipua videtur, præ reliquorum, si qua fortè sunt, Elementorum portionibus. Quoniam itaque rerum crassioris substantiæ difficilior & diuturnior approximatio est, ideoque mistura particularum in iis corporibus multò est difficilior & arcanior, quam in cæteris corporibus, quorum mistiones deprehendi aliquâ ratione possunt per resolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longè abstrusior est omnis illarum mistura, & sicut à sensibus nostris quàm longissimè corpora illa sunt remota, in locis tenebrosos abdita, quorsum paucis hominibus, iisque plerumque operariis & idiotis, penetrare datum est. Ductusque & canales naturæ, per quas colliguntur eorum primogeniæ partes tam altè sunt radicati, mirum non est, si cæcutiat hic intellectus noster, in obviis etiam quibuscunque superficialia contentus cognitione. Eam ob causam perfectè mixta, nec malè sanè, vocantur, quam perfectæ istius mistionis cognitio longè sit imperfectissima, maximi tamen usus, si haberi vel aliqua ex parte possit. Ut vel eam solam ob causam

causam impossibile ego existimem, ignorata mineralium natura, reliquorum corporum perfectam adipisci cognitionem, ne quid de astris dicam. Illa locus ipse sensui nostro subduxit, reliqua corpora omnia à massa hac terraquea origines suas habent, & intra atmosphæram globi terreni propaginem vicissitudinis suæ sortiuntur; Meteora ortum suum in globo terreno habent, & ut in superioribus vidimus, sine fossilium scientia non rectè pernoscuntur. Cætera omnia, quæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, quin ex terra varias vices subeant, dubium non est. Nam & femina, pro ratione terrarum, quandam crescendi promptitudinem habent, & indolem suam sustentant, vel perdunt. Etiam in animalibus magna est respectu terrarum variatio, adeo ut spiritus huic parti terræ familiares aliter aliterque afficiant eorum corpora, seu propagetur ea vis per cibos, seu per aërem, quem spirando spiritibus suis sociant. Medici certè experiuntur, magnam esse corporum diversitatem pro genio istius soli, in quo homines sunt nutriti, vel cui per assuefactionem quasi incorporati.

- 2 Sed nos fortè in hac consideratione nimii sumus, & ad mineralia nostra redimus, quæ ego medullam naturæ ausim dicere. In iis enim radices quasi fixit natura compacta, inque solidum & in nucleum redacta, cum cætera corpora, quasi scorix ejus sint, aut quædam appendices, aut quidam velut flores. Certè nullibi firmior & constantior est, quàm in metallis, natura, in cæteris corporibus ambulatoria. Sunt tamen & mineralium certi gradus, neque una omnibus est perfectio. Aliqua enim debilius mista sunt, aliqua fortius & majori partium temperie, ut aurum & gemmæ, præ vilioribus metallis, mineralibus & lapidibus. In iis enim subtilissimarum particularum quasi cribratio peracta videtur, & in tam nobilem massam consolidatio arctissima, quæ excellentiæ istorum corporum optimus character est.

- 3 De iis antequam alia speciatim dicamus, recensebimus primùm autores, qui historiam mineralem descripserunt. Tanta est vulgò illorum Scriptorum varrago, ut omnia quis excussa crederet, si numerum, aut pondus librorum spectaret. Sed plerique inter illos sunt Locorum Communium Scriptores, & pauca quædam & manuarum experimenta proferunt, quæ ad nostram mineralium intelligendam parum conferunt. Quicquid verò eâ in re præstitum est, Germanis potissimum debetur, qui occasione multarum fodinarum, quarum ferax est Germania, ad opera illa invitantur.

- 4 Post omnes mineralium Scriptores Johannes Websterus, Anglus, in *Metallographia* sua, libro Anglicè scripto, magnâ diligentia collegit uno libro, non adeo spisso, quicquid apud Auctores veteres & recentiores invenire

non potuit, quod ad historiam metallicam pertineret. Eo itaque velut indice uti possumus in Autoribus his evolvendis. Is, *cap. 2.* ejus libri, ubi de Autoribus Metallographis agit, triplicem eorum facit classem, commodam sanè & concinnam. Ad primam refert speculatores; inter quos recenset Aristotelem, Platonem, Hippocratem, Dioscoridem, apud quos pauca quædam inveniuntur de metallis & mineralibus, Plinium secundum, Andream Cæsalpinum, Bernhardum Cæsium, Jesuitam, qui collectanea vasta, & magna volumina scripserunt, nullius usus, ad cognoscendam mineralium naturam, vel admodum pauci. Refert & inter illos Athanasium Kircherum, de quo (*universalem illum vocans conscribillatorem & rhapsodistam*, in cujus *Mundo subterraneo*, mendaciis contra chymicos pleno, nihil, præter titulum, fit, quod promissa impleat) verum perhibet judicium; non enim implet expectationem illam, quam fecerat promissis suis. Magno quidem hiatu magnifica multa in *Mundo subterraneo* promisit, sed quadrat in eum illud Horatianum: *Amphora cæpit institui, currente rota vix urceus exit.* Quanquam enim vastus Liber sit, rerum tamen inops est, & necessaria nonnunquam omittit, superflua multa coacervat, cramben coctam multoties recoquit, nova parca manu ferit, multa ex aliis Autoribus describit, in multis impingit, ac ipsis ciniflonibus deridendum se præbet. Referendi etiam huc sunt Musæorum scriptores, ut Olaus Wormius & Ulysses Aldrovandus, quorum ille in *Musæo* suo metallicas quasdam species adduxit, hic integrum *Musæum metallicum* scripsit. Sed sunt ii Auctores non alio quam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qui indicant tantum res metallicas, parum de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad metallorum cognitionem, quam soli speculatores. Websterus ad tertiam classem Nomenclatores quidem refert metallicos, qui tamen potius ad primam essent referendi, quanquam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, quem puto illi fuisse incognitum. In secunda classe ponit Scriptores Mysticos seu chymicos, quorum iterum duas classes facit, primam illorum, qui de vulgari chymia scripsere, quos enumerat Jos. Quercetanus, J. Dan. Mylius, Joh. Beguinus, Ang. Salam, Joh. Pet. Fabrum, Henr. Nollius, And. Libavius, è tam vasto numero, cum longè plures nominare potuisset, imò sexcentos. Sed tamen illi ad Mysticos Scriptores non pertinebant. Ad illos, qui de Mystica chymix parte, tranmutatione sc. metallica, scripserunt, refert Morienem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M., Raymundum Lullium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplæum, Auctores *Rosarii Philosophorum & Musæi Hermetici*, Mich. Sendivogium, Bernhardum Trevisanum, Basilium Valentinum, Theophr. Paracellum, J. Bapt. Helmontium. Sed hi longè paucissimi sunt ex vasto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus diximus in *Epistola nostra de metallorum transmuta-*

zione In tertia classe ponit observatores experimentales, qui ipsi accesserunt fodinas, & historiam omnium operum metallicorum scribunt, quorum princeps est Georgius Agricola, vir doctissimus, qui maximâ diligentia omnem rem metallicam, omnesque operationes, persecutus est, primusque inter Germanos in opere *de re metallica* (Basil. 1561. in fol.) & *Lib. de ortu ac causis subterraneorum* (Witteb. 1612. in 8vo,) cum cura hoc argumentum tractavit. Secundas tribuit Joh. Matthesio, qui, in *Sarepta sua*, Concionibus quædam immiscuit metallica. Tercias Johanni Kentmanno, qui scripsit *Nomenclaturam fossilium inventorum in Misnia, aut aliis regionibus*. Hinc Casparum Schwenckfeld nominat, qui scripsit *Catalogum fossilium Silesiæ*, Christophorum Encelium, qui librum reliquit *de re metallica*, vehementer ipsi laudatum, & Andreæ Soleam, à Meiero commendatum, cujus est liber germanicus vom Uhrsprung der Metallen/ qui sub Bas. Valentini nomine prodiit. Cæteri, quos nominat, huc non pertinent. In hac tamen classe, præcipuos aliquos omisit, nempe Lazari Erkeri, (omnium optimi & fidelissimi observatoris) *Probier-Buch*/ quo nemo luculentius *εγχειρίδις* metallicas descripsit, Christophorum Löhneisen, qui Germanicâ linguâ von Bergwercken scripsit, ipse artifex metallarius, & prolixus in eo argumento, Pet. Albinus *Meißnische Berg-Chronicke*/ quo in libro recensetur fossilium Misnicorum historia, quam diligentissimè, à prima origine per annos suos deducta, Zachariæ Theobaldi *Arcana nature*. Scripsit & Modestinus Fachsius Germ. linguâ librum, cui titulus; *Probierbüchlein*. Addi poterant alii quoque Scriptores, quos, vel non vidit, vel in curia quadam prætermisit.

CAP. XXX.

DE VARIIS TERRARUM
GENERIBUS.

§. 1. *De terris hic agitur minerali succo imbutis, ad quarum cognitionem commendatur Ferr. Imperati Historia Naturalis.* 2. *Argillæ in ferrum transmutatio, a Job. Joach. Bechero credita, impugnatur.* 3. *Unde vires terrarum. Haud tantæ illæ sunt, quantæ vulgo creduntur.*

TERRAM Elementum esse corporum, plerisque Philosophis supponitur. Ideoque, quatenus Elementum est, ad mineralia & metalla non potest referri. Solet tamen ad mineralium classem referri terra, sed, quatenus succo aliquo minerali imbuta est. Inter corpora enim solidioris naturæ cum primum se offerat terra, matrix mineralium, ea primo loco inter mineralia referenda est. Imbuitur autem illa variis succis minerali-

neralibus, suntque talis terræ variæ species, de quibus etiam in vulgaribus compendiis operosè sanè à multis agitur. vid. *Systema Physicum Götthanum*. Præcipuè verò magna diligentia collegit, ex omnibus Scriptoribus metallicis, varias terrarum species, easque luculenter descripsit Ferrantes Imperatus, scriptor Italus, in *historia naturali*, lingua Italica conscripta, cujus eâ in re labor ita omnia absolvit, ut vix addi aliqua posse videantur, nisi quæ fortè in *Ephemeridibus Anglicis* habentur de quibusdam terris relationes. Et nos quoque supra aliqua de hoc argumento diximus, ut non sit necessum hic illa repetere.

Vulgatissima terrarum species est *Argilla*, unde figulina conficiuntur opera, cujus nuper Jo. Joachimus Becherus voluit ostendere in ferrum transmutationem, edito super hoc argumento libro satis prolixo, quem ego tamen falli sua observatione existimo. Nam fortè separavit ex argilla aliquas ferri particulas argillæ interspersas. Solet enim ferrum omni argillæ, & omnibus vulgaribus etiam lapidibus, inesse, uti observavit dudum Guilh. Gilbertus in *libro de Magnete*, & præterea ipse color flavus ostendit, ochræ vitriolicæ testis, quæ ferro plerumque adesse solet, & ex Martis vitriolo quam copiosissimè conficitur.

E salibus metallicis, & præcipuè vitriolo, plerumque terræ istæ præcipuas suas qualitates habent, & vel solum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, quanquam & quibusdam Mercuriales quædam qualitates, aut sulphuræ, inesse possint, de quibus singulis hic agere nimis foret prolixum, cum, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre quicquam possimus. Legi potest Gerh. Joh. Vossius in *Physiologia Christiana*, qui, ut pleraque Philosophiæ naturalis capita complexus est, ita & hoc in argumento collegit, quæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores sui temporis, inveniebantur rariora. Medici quibusdam earum speciebus magnam vim tribuunt, quam quidem in dubium vocare nolim; certum tamen est, plus sæpè inesse iis rebus superstitionis, quam veræ experientiæ. Quot non de gemmis circumferuntur superstitiones, quibus tamen viros etiam doctissimos passim implere libros videas?

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE,
PETREFACTIONE ET CORPORIBUS
PETREFACTIS.

§. 1. *Methodus detegenda constitutionis corporum, præcipue subterraneorum, per Analysin, commendata.* 2. *Observata illa est a Nicolao Stenonis in Prodro-*

mo Dissertationis de solido intra solidum naturaliter contento, *cujus prolixus exhibetur recensio*. 3. Stenonis, Bernh. Palissii, Henr. de Rochaz & Thomæ Schirlei, de crystallis & lapidibus ex aqua concretis, *sententia*. 4. Refutatur ea, & ad generationem lapidum, crystallorum, metallorum, prater aquam, succum etiam viscosum requiri, ostenditur. 5. Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.

QUandoquidem Mineralia terræ producta sunt, ideò considerandum nobis primò erit; an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione causæ. Terram aut locum præbere mineralibus in confesso est, causam an præbeat, incertum, ita ut ab ea sola dependeat. Ex ejus tamen consideratione in aliquam causæ cognitionem deduci possumus per viam ἀναλύσεως, quâ quam tutissimè proceditur in corporum constitutionibus detegendis. Aliquam certè cognationem cum loco, cui connexa sunt, habent corpora, aut aliquod facere indicium possunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex solido, an ex liquido, concreverint corpora, eò in statu reperta; ubi figura superficierum & ratio contiguitatis in corporibus in consilium adhiberi debent, atque ex iis judicium institui de prima partium illarum coagmentatione. Non memini, istam methodum ab ullo Physicorum fuisse tentatam, cum tamen simplicissima sit, & maximè naturalis, ac demonstrativa. Iis enim quasi vestigiis quibusdam, à natura impressis incedendum est, cum alioquin diffusa difficilisque sit earum rerum comprehensio. Quemadmodum sc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomen indagemus primas humorum secretiones, liquidorum à consistentibus intervalla, ichnographias ramulorum, quas natura delineavit quasi quædam stamina texturæ totius corporis, postea nova occasione materiæ vel consolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incrustanda; simili modo in productis subterraneis procedi posse nullum est dubium, si modò ita semel simulque objici oculis possint tam vastæ corporaturæ, quæ seculis solent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perspiciendos, & fortè non aliâ intelligentiâ cognoscibiles, quàm quæ ipsa hæc ordinavit, & primum illum motum impertita est.

- 2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem subtilissimus vir, Nicol. Stenonis, acutissimi homo ingenii, qui multa vidit in rerum natura, in quibus alii cæcutiunt. Is, occasione quæstionis, à Magno Hetruriæ Duce sibi propositæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis repertis, Dissertationem instituit *de solido intra solidum naturaliter contento*, cujus ille *prodromum* edidit, ex quo, velut ex ungue, leonem judicare possumus. In tota illa Dissertatione id præcipuè agit & tractat, quo modo corpo-

corpora illa varia, quæ sub terra reperiuntur, concreverint. Id ut explicet, magna diligentia considerat locum eorum, in quo reperiuntur, quomodo scilicet iste corpora includat, quibus superficiebus illa contingat, an planis & lævigatis, an asperis, an totis, an quibusdam earum partibus, è quorum omnium accurata collectione Mathematicis ratiociniis demonstrare laborat, quomodo hæc corpora, secundum has vel illas superficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmentari. Atque in iis omnibus ita procedit, ut, positis quibusdam propositionibus, quasi Mathematicis, sententiæ suæ, velut quædam conclusiones, ex iis sequantur. Illud problema Universale ejus est, quod totâ *secundâ parte Dissertationis suæ* pertractat, cujusque in *Prodromo suo* tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certâ figurâ prædito, & juxta leges naturæ producto, in ipso corpore argumenta invenire, locum & modum productionis detegentia.* Propositiones ejus simplicissimæ sunt, ex quibus conclusiones suas educit. Prima est: Si corpus solidum alio corpore solido undique ambitur, illud ex iis primò induruit, quod, in mutuo contactu, sua superficie alterius superficie proprietates exprimit. Hinc consectaria sua educit: In illis terris, vel saxis, quæ undique circumdant & continent crystallos, marcasitas, testas animalium, & alia corpora, levi superficie prædita, jam tùm induruisse illa corpora, quo tempore terrarum saxorumque, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoque ex illis colligi posse, non terras vel saxa produxisse contenta in illis corpora, imo ne quidem extitisse, quo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit (1): Si crystallos crystallo, marcasita marcasitæ, includitur, jam tùm induruisse contenta illa corpora, quando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit (2), in illis terris & saxis, quibus testæ crystallinæ, argenti, antimonii, &c. continentur, contentia corpora jam tùm induruisse, quo tempore contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoque marcasitas primùm productos esse, inde lapides, quibus includuntur marcasitæ, tandem venas mineralium, quæ lapidum fissuras replent. Tertiâ ejus propositio hæc est; si corpus solidum secundum naturæ leges productum est, è fluido productum est. Crescit illud, dum particulis ejus novæ opponuntur particulæ, ab externo fluido secreta. Fieri autem appositionem hanc, vel à fluido externo immediate ait, vel mediante fluido interno, uno vel pluribus, quæ omnia eleganter illustrat comparatione corporis humani cum productis terræ instituta. In omnibus locum productionis accuratè inspiciendum docet, i. e. corpora vicina, quæ ad inclusorum productorum figuras componenda.

De crystallo productione multa subtiliter disquirat Steno, an inter fluidum & fluidum, vel inter fluidum & solidum, an verò in ipso fluido, producatur.

catur. Nam è fluido productam esse, dubium illi nullum est, frigore tamen concretam, at è cineribus ignis vi in vitrum exustam negat. Putat enim, etiam absque ignis violentia fieri vitrum posse, etiam humano artificio, modo quis instituat accuratam analyfin Saxorum, in quorum cavitatibus optimæ crySTALLI formantur. Certum enim esse putat, ut ex fluido concrevit. CrySTALLUS, sic in fluidum eandem posse resolvi, modò quis verum naturæ menstruum imitari norit; fluidum autem, in quo crySTALLUS crescit, eodem modo se habere ad crySTALLUM, quomodo aqua communis se habet ad salem. Ejusdem sententiæ plures alii quoque sunt. Nam Bernhardus Palissy, Gallus, libro patriâ linguâ scripto *de natura fontium, metallis, &c.* ex aquis metalla & lapides produci vult: aquas autem duas statuit, alteram materialem, congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qui de eodem argumento etiam aliqua scripsit, aquam quidem materiale rerum principium facit, sed salem illi adjungit principium consolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari *libro de causis lapidum*, eos oriri putat ex aqua & seminibus suis, quod certè est nihil dicere. Nam illa femina nos quærebamus.

- 4 Ut sententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, è sola aqua simplici, posse produci credo. Metalla, quia corpora habeo secundum mista, quæ decomposita alii vocant, in partibus suis constituentibus, primò mistis, agnoscunt fortassis liquorem primogenium, sed qui in ipsa specifica metallorum productione non apparet. Quod ad crySTALLORUM ex aqua concretionem spectat, nondum ita illa expedita est, ut putabat Stenonius, non pauca enim supersunt dubia, ipsa earum fragilitas testatur, minus inesse iis humoris, quam ipsis metallis. Bernhardus Palissy per aquam congelantem nihil aliud quàm salem intelligit, ut explicat Sorellus, aut aliquam substantiam lapidificam & incrustantem, quæ ab aquæ natura diversa est, ut vel inde pateat, crySTALLUM non esse corpus *ὁμοιομερές*, seu similitum partium. Peirescius, teste Gassendo *in ejus vita*, crassam satis communium lapidum misturam invenit, quando ex aqua limum viscosum eruit, ad contactum aëris in lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diversi succi, vel terræ, sed naturæ purioris, misceri. Si aquarum vestigia in crySTALLORUM incunabulis invenit Stenonius, non sequitur tamen inde, fuisse productas crySTALLOS. Nam poterant aquæ vehiculorum vice fungi, quæ materias earum constitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipsum consistebant. Tum & illa assertio, chrySTALLOS posse per liquorem solvi, quia ex liquore productæ sunt, admodum incerta est, cum non perpetuum sit, ex solventibus rem aliquam esse productam, & non satis certum, crySTALLOS solvi posse. Necessariò itaque materia lapidum nobis reponenda est in succo aliquo specifico, & per naturam ita præparato.

rato. Quod certò cum dicimus, profiteri non erubescimus, non satisfacere illam rationem curiosis ingeniis; sed servanda illa est, usque dum meliorem doceant alii. Nam ex subtilitatibus illis, quas affert Stenonius, utut satis argutæ sint, & mathematico planè ordine procedant, nondum tamen res confecta est. Quanquam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aquæ esse præcipuam partem, sed, cum in natura mistionis multa consistant, ideò oportet, ex solido aliquo principio, & ex aqua, primò materiam mediæ naturæ, instar succi esse inspissatam, quæ postea in lapidis duritiem abiit, humore arctius cum particulis arcuatis unito. Aliquam certè ideam talis mistionis in operibus gypsatis deprehendere possumus, quæ, sola affusa aqua, in duritiem aliquam abeunt, non tamen satis constantem, quoniam abest viscositas illa, quæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuatur ista materia, vel aqua glutinosa, eam duritiem lapideam acquirere. In cæteris verò lapidibus aurities illa & tenacitas, non ab aqua sola, non à particulis terreis, sed à quadam viscositate est, in quam multis, vel circulationibus, vel aliis misturis nobis incognitis, aquam illam natura inspissavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliquod unctuosæ naturæ, nobis incognitum, illi addens. Ut itaque ex eo appareat, nihil verosimilius dici, quàm si succum lapidescentem proximam lapidis materiam faciamus. Processus iste, quomodo verosimiliter succus ille producat à natura, satis ingeniosè describitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qui & in cæteris rariorum lapidum communium, ut marmorum, lapidis Lydii, filicum, cotis, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna industria explicat.

Quod petrificata corpora attinet, certum est, esse quosdam fontes, qui lapideam naturam videantur induere rebus non lapideis, & ostenduntur multa in Musæis passim corpora petrefacta, quæ omnia tamen ego non genuina esse existimo. Nam & raritatem aliquam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari solemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia specialius inquirendum est. Utut enim non negem, incrustari quædam corpora posse crusta aliqua lapidea, tota tamen quanta quanta sunt, mutari in lapides posse, res est creditu admodum difficilis, nisi fortè tanta sit copia particularum lapidescentium, ut ita penetrent minimos etiam corporum recessus, & singulis particulis se circumponant. Sed, neque tum tamen concipere possumus, quomodo substantia nova, & satis ponderosa & multa, eidem corpori misceri possit, salvâ manente ejus figurâ, nisi fortè novæ illæ particulæ advenientes simul constringant molliores quasdam corporum immutandorum particulas. Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epistola de Corporibus petrefactis.*

CAP. XXXII.

DE MAGNETE.

S. 1. *Virium ejus causam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad similitudinem ejus ac ferri, est referenda. 2. Guilb. Gilberti Lib. de Magnete, ac observatt. de virtute totius globi terrestris Magnetica, indeque enata magnetica recentiorum Philosophia, a Nic. Cabao, Nic. Zucchio, Jac. Grandamico & Athan. Kircheri, exulta. 3. Ren. Cartesii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, sententia recensetur & approbatur. 4. Disquiritur, an magnes, igne candefactus, vim ferri attractivam amittat. Variatio declinationum acus magnetica. 5. Judicium de Vinc. Leotaudii Magnetologia. Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reael, Verulamius, Petitus, Job. Frid. Herwartii de eodem ineptia.*

I Nter reliqua lapidum genera facile palmam, ob mirabilem suam virtutem, reportat Magnes. Occasionem certè præbuit vastis voluminibus, quibus quidem operosè satis inquiritur de iis, quæ circa illum notanda sunt, e. g. de conversione ad septentrionem, declinatione, aliisque mechanicis artificiis, quæ super virtute magnetis fundantur. In veris autem causis earum rerum indagandis, præter occultas aliquas qualitates, nihil magnoperè scitu necessarium nos docuere. Jul. Cæs. Scaliger, mirum quantum subtilis, adeò acutum non cernit, ut veram virium magneticarum causam nos docere possit. Nihil enim aliud ab illo accepimus, quàm, quod ab interna potius virtute, quàm externâ, existimet, motum illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima nostra ad beatitudinem, ab intimo principio, quod summi boni appetit fruitionem. Qualis Philosophia, & quidem tam sancta, mirum, quomodo in lapides jam sit propagata. Tantum sc. abest, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potius illud provenire longè sit verius, ut è sequentibus videbimus. Aliqui solam similitudinem, in Sympathia, quæ inter magnetem est & ferrum, pro causa nobis venditarunt, quod certè nihil est dicere, cum sic in cæteris etiam corporibus similitudo eosdem effectus parere debeat.

2 Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, Wilhelmus Gilbertus, qui in experimenta super uno hoc subjecto mirè accurata quinquaginta nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philosophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure*, Amstel. 1600. in fol.) quo primus demonstravit, virtutem magneticam terrestris globo à natura insitam, atque adeò terram magnum esse

esse magnetem, ut magnes est parva terrella. Quæ observatio, quanquam integram magnetis naturam non demonstret, viam tamen pandit ad cogitationes quasdam secretiores, & latius patentes. Nam ex eo id sequitur, virtutem illam latius diffusam esse, quam in solo illo lapide, ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, nescio quas magneticas rupes fingentium, aut cœli cujusdam plagam, & sideris cujusdam influxum in rei hujus causam vocantium. Quos inter Rogerius Baconus quoque est, qui, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cœlum terræ miscet, à cœlo virtutes istas derivando, cum posset à Terra. Statim ergo, post Gilbertum, quasi nova quædam de magneticis Philosophia cudi cœpit, ut sunt hodieque multi homines ita animati, qui una super observatione tota sæpè Physices systemata fundant. Gilbertus nihil asseruit, nisi quæ experimentis comprobata fuerunt. Postea illum tamen insecuti sunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchi, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jesuitæ, qui vasta de re magnetica opera ediderunt, id præcipuè agentes, imprimis Cabæus & Zucchi, ut ad principia, juxta Philosophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus singulari opusculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonstrare conatus est. Quod scriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philosophiæ Specialis*, Lond. A. 1664. in 4. editæ. Kircherus, sicut solet, per omnia hujus tractationis cognata se diffudit, nam non solum anteriorum scriptorum ratiocinia collegit, sed & omnia, quæ in natura analogiam quandam magneticam præ se ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetismi erutis.

Post tot tamen labores non satis inquisita fuit magnetis natura, & nihilominus obscura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroque polo fluentibus, ac per emanationem operari, quæ sententia mihi haud probatur. Præ cæteris aliquid sapere hic visus est Cartesius, latius vibrans mentis sagacissimæ oculos, quàm alii ante ipsum scriptores. Observavit ille sc. virtutem illam, quâ ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipso esse magnete, nisi solummodo passive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipsum, vel lapidem, vel ferrum, esse constitutum. Per illum itaque pro certo positum est, externam aliquam naturam fluidam eâ viâ ferri ab austro scil. ad septentrionem, eamque poris magnetis, vel ferri, ita se insinuare, ut simul secum in eandem viam dirigat, quæ postea etiam remanet in minimis particulis magnetis, quæ ferro affricantur. Ex eodem principio censenda est provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros transiens, dum ferrum offendit, simili ratione per ferri poros transire laborans, dum non rectè sibi oppositos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem

ferrum videatur, & accedente subinde nova particularum copia, & poris recta via oppositis, particulæ illæ striatæ quasi ferrum induant, atque ita firmiter magneti ipsi apponant. Id enim certum est, magnetis & ferri esse penè eandem substantiam, unde Honor. Fabri magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiss. utique & sagaciss. vir eandem hypothesein Cartesianam sequitur, quamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica planè ratione facit, ut in dubium vocari non possit, *Tract. 7. lib. 1. propos. 34.* Postquam, multis aliis viam muniverat suæ assertioni, hanc analogiâ rem demonstrat. *Cogita, inquit, suberis frustum innumeris ferè acubus ferreis, magnetica vi instructis, in parallelis, quamvis insensibilibus, confixum, illud haud dubie suos polos, suosque aspectus, habebit, &c.* Quo certè exemplo elegantissimè illustrare totam hanc materiam videtur, quamvis in materiam striatam Cartesianam propendere non videatur. Interim tamen simile aliquid principium agnoscere videtur. Sed tamen non tam generale ac universale, quale Cartesius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perspicuè, & planè methodo mathematicâ, ut sanè rectiore viâ & planiore nemo facile hîc procedere possit.

4 Cætera, quæ spectant ad magnetem, declinationes ejus, divisiones secundum polos, & alia, mathematica planè sunt, vel mechanica, & sollicitè jam tum ab aliis notata. Multa præterea fabulosa referri solent de magnete. Solent & illud inter observata referre, vim omnem suam depone-
 nere magnetem, si igne candefiat, quod tamen non usque adeo verum esse, produnt *Acta Philosophica Anglica p. 406. Edit. Lips.* Quamquam Honor. Fabri rem extra controversiam esse existimat. Eatenus tamen veritas constat huic observatio, quod scil. virtus illa attrahendi in magnete aliqua ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortassis magnes ille fuisse validior, quam isti, in quibus alii experimenta fecere, qui totam hanc vim omnino deposuerunt. Nam inter magnetes magnam esse differentiam, multi autores notant. Cæterum in declinationibus acus magneticæ mira est varietas, ut eam sæpè notavit Rob. Boyleus in exiguis miliaribus notabiliter variasse, cujus ille causam adæquatam dare non potuit. In *Actis Philosophicis Anglicis* multæ, quæ variationem illam spectant, passim sunt observationes.

5 Scripsit & Vincentius Leotaudius *Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. in 4to editam, in qua, ut titulus habet, *exponitur nova de magneticis Philosophia*, quæ tamen mihi quidem non multum adferre videtur novi, sed doctrinam hanc intricatiorem, quam ante fuit, relinquere. Accuratè tamen omnia illa artificia magnetica exponit, & *lib. 1. cap. 4.* prolixè agit de vi magnetica ferro communicanda absque magnete, unde probat ille totius terræ
 virtu.

virtutem esse magneticam. Congessit quoque Henr. Nicolai, in exigua Diff. (Dant. 1641. in 4to,) varias de hoc argumento quaestiones. Laur. Reael, celebris Batavorum Navarchus, Amstelod. A. 1651. in 8vo edidit, *Onderfinding van de Magnetsteen / en de magnetische Kracht der Aarden / Libellum* quidem exiguum, sed in quo experimenta non contemnenda, notisque latinis à Casp. Barlæo illustratum, ab erroribus tamen suis haud immunem. Inter Posthuma Verulamii peculiaris reperitur *Inquisitio de Magnete*, in qua cogitata sua profert, & Qq. exponit, ad quas institui Experimenta Magnetica possint, quales etiam in *Transact. Angl.* passim leguntur. Dn. Petiti, bellicis in Gallia munitionibus præfecti, *Diff. de Magnetica declinatione, ejusque variatione, Astronomiæ Physicæ* J. Bapt. Hamelii est addita. Legi etiam merentur, quæ de motu in natura magnetico J. Alph. Borellus, sub finem operis *de vi Percussionis*, philosophatur. Ingeniose stultus fuit Joh. Frid. Herwartus, qui in *Admirandis Ethnicæ Theologiæ mysteriis propalatis*, Ingolst. A. 1623. in 4to editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philosophiamque Magneticam, & Mysterium Pyxidis Nauticæ, sub omnibus Gentilium fabulis à sacerdotibus fuisse occultata, operose evincere est conatus. Quo quidem nihil poterat excogitari stultius, cum ne minimum quidem apud Autt. veteres Pyxidis istius notetur vestigium.

CAP. XXXIII.

DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

- §. 1. *Gemmarum præstantia & prærogativa præ lapidibus. Varii de illis Scriptores*
 2. *Cæteris præfertur Rob. Boyleus, cujus sententia de Gemmarum generatione, constitutione & solutione, cum Nic. Stenonio ipsi ferme communis, recensetur.* 3. *Quid de Gemmarum viribus & motu intestino judicandum?* 4. *De Adamantibus, cæterisque Gemmarum speciebus, nonnulla.* 5. *De Margaritis item,* 6. *Ac Coralliis, Lignoque Fossili.*

Vidimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem præ cæteris æstimandos. Sunt enim sanè nobilioris naturæ & compositionis, neque à solo pretio & æstimatione dignitatem suam accipiunt. Mistio enim longè perfectior est, & singularis eorum textura arguit longinquitatem productionis, & eam ob causam naturam nobiliorem. Nisi enim particulae subtiliores essent, & longo tempore longisque circulationibus naturæ excoctæ, & in talem massam subactæ, non tam splendida forma & durabili corpore apparerent; nulla enim alia corpora his virtutibus prædita videmus. De iis scriptores sunt multi, sed innumeris fabulis referti,

ut vix liqueat, quid in illis sincerum sit, aut pro vero & demonstrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius à Boot, Marbodæus, Franc. Ruæus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros scripserunt, inter quos Boëtii à Boot liber optimus videtur; reliqui enim miris sunt fabulis & superstitionibus referti. Nuper etiam aliquis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento scripsit, qui liber in Germanicam quoque linguam conversus est. Ul. Aldrovandus quoque in *Museo Metallico* varias earum species, cum Iconibus, repræsentat, sed is de formis & figuris earum magis sollicitus. Prodiit ante aliquot annos liber Gallicâ linguâ, exiguus quidem sed magnæ utilitatis sub Tit. *Histoire des Joyaux, & des Principales Richesses de l' Orient & de l' Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Transact. Angl. p. 429. & seqq.* recensent. Ex eo enim benè perdisci potest res gemmaria, quoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

- 2 Post illos omnes Rob. Boyleus, sagacissimus naturæ indagator, singularem libellum scripsit *de origine & virtutibus gemmarum*, elegantem satis & curiosum, cujus hæc sententia est. Gemmas pellicidas aliquando substantias liquidas fuisse ait, quæ si tincturis quibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles sunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obviæ, acquirant. In opacis gemmis, cujus generis sunt Hæmatitæ, Jaspides, Onyches, similesque lapilli, terram, metallicis succis imprægnatam, accessione liquoris petrescentis, seu spiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos spiritus petrificos opinatur aliquando ascendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantum diversas virtutes medicinales talium lapidum, sed & alias quasdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem. Hinc evenire existimat in lapidibus alterius generis, vel Marcasitis, vel ipsis vegetabilibus & animalibus substantiis, repertos fuisse alios lapides. Quandoquidem substantiæ illæ facile concipi possunt terræ inclusæ, dum adhuc essent terra mineralis vel limus, & postea thecæ quasi inditæ, accessione petrificorum agentium, quæ eas persuaferint. Atque hanc suam sententiam Boyleus, isto in libro, prolixius explicat, in quo in plurimis convenit cum assertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in præfatione ejus libri admodum sollicitus, ut præcaveret suspicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana se nondum vidisse multis documentis probare illic laboravit. Sunt verò in illo libro singulares observationes, & magis quidem solidæ, ut mihi videtur, quàm Stenonianæ, quæ meris Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in subsidium vocet experimenta artis chymicæ. Illa præcipuè elegans ejus meditatio est, quæ statuit, terram plenam esse menstruæ, aliisque liquoribus variorum generum è fodinis, per quas vagantur, varie imprægnatis, qui in quibusdam casibus vice menstrui fungi, alio verò modo concurrere ad productionem

nem corporum mineralium, possint. Quin ipsam aquam communem, variis mineralium effluviis infectam, ut est plerumque (quod Leonh. Thurnheuserus peculiari *libro de aquis mineralibus* docet,) id præstare posse credit. Refert quoque, se casu aliquando incidisse in liquorem, qui gemmas solvere potuerit, quod certè mihi nescio, quomodo à vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam fore, & magni in natura prodigii, si quis id præstare posset, & longè illo Alcahesto Helmontiano pretiosior. Quæ circa figuras gemmarum philosophatur, pulchrè illustrata Chymicis experimentis sunt.

Quod vires gemmarum attinet, illæ cum sint in abdito positæ, erui non facile possunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaspistes Joh. Marcus Marci, magnam vim ipsi irradiationi tribuunt, in qua tamen tantum latere arcani, ut illi quidem volunt, vix mihi persuadeo. Esse verò in illis incognitas quasdam vires, & non facile deprehendendas, vel ex iis observationibus conjicere licet, quas recenset Boylius in *libro suo de quiete absoluta corporum*. Observavit enim in ipsis durissimis corporibus esse particulas quasdam, quæ moveant se à centro ad superficiem. In *Tractatus sui de coloribus Appendice* refert de quadam Turcoide, in qua macula fuerit, quæ motum habuerit menstruum, ad phasès sc. lunæ comparatum.

De singulis gemmarum speciebus si agere nobis animus esset, toto volumine rem non expediremus, & habemus, quos de iis libros legere possumus, à me suprà indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optimè auctor ille Gallicus egit, ut non necessum sit, ex eo quædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, quam ob naturam cæteris præstantiorem. Nam & cæteræ illæ gemmæ ejusdem mixturæ sunt, & pulcherrimi præterea coloris. Quænam illis succedant, ambiguum est, quibusdam pro Smaragdis, aliquibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, species & distinctiones, vel vulgares etiam auctores Physici & compendiarii recensent, quibus innumera fabulæ & superstitiones sunt permixtæ.

De Margaritis, earumque piscatione, consulenda sunt itineraria India orientalis. Habuit & Britannia quondam Margaritas, multum olim æstimas, sed nunc illæ ibi non comparent. Quæritur hic à multis ars majores efficiendi uniones è minutioribus, sed vix puto illud effectum dabitur, cum splendor ille superficiei externæ nulla possit arte conciliari, licet fortè massa aliqua major inde confingi possit. Refert Cl. Salmasius, in *Exercitationibus suis Plinianis ad Solini Polyhistora*, in libris illis Græcis MSS. qui de Chymia, & metallorum transmutatione, Bibliotheca Regis Galliarum asservantur, recenseri artem aliquam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgensi, cujus inspiciendi mihi copia data est.

- 6 Coralliorum historiam Johannes Ludovicus Gansius peculiari opusculo pertexuit. Eorum etiam mirabilis productio est, & sunt, qui observarunt, ea sub aquis mollia, quod argumento est, ex succo quodam coaluisse. Sed in his omnibus cæca omnis philosophandi industria est, & penè meris conjecturis absolvuntur, quæ circa illa disquirimus. De Ligno Fossili Lib. Italicum scripsit Franc. Stellutus, quem se, cum notis suis, denuo editurum J. Dan. Major est pollicitus.

C A P. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

§. 1. *De vitro varia, imprimis an flexibile & ductile confici possit.* 2. *Gemmae ex vitro artificiales.* Ant. Neri Ars Vitriaria, & Autoris Epistola de Scypho vitreo, per sonum vocis humanæ rupto, laudantur.

I **V**itrum quodammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob densitatem & compactionem suam, licet arte factum sit, quanquam & natura habeat vitra quædam fossilia. Quod arte paratum est, fragile est. Aliqui per artem flexibile & ductile fieri posse credunt, & adfertur ejus rei historia quædam apud Plinium & Petronium, de artifice quodam, qui Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus historiæ fidem aliqui in dubium, cum Christoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici posse negante, vocant, sed immerito, ut opinor. Nam certè non repugnat naturæ, talia vitra confieri per additionem materiæ cujusdam viscosioris metallicæ, quæ tamen perspicua sit, ac maneat. Ol. Borrichius certè, in libro suo de ortu & progressu chymie, pro exemplo allegat talcum illud Moscoviticum pellucidum, quod non ita fragile est, ut vitra nostra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno suo Elixiri solent tribuere, quod naturæ sit viscosæ, incombustibilis & summe perspicuæ, vitroque admistum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti à viro fide digno accepi, in aula Joh. Casimiri, Regis Poloniæ, Nobilis Italus, qui certo quodam spiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi sigilla, tanquam ceræ, imprimerentur, manuque imagines in eodem formari poterint. Nummos aliquot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, quod tamen postea ad naturam suam fragilem rediit. Idem artificium in Anglia etiam quibusdam nunc innotuisse, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, absque ignis opera ut vitra conficiantur, non putat esse impossibile, quod si verum esset, talia vitra ad gemmarum natu-

naturam accederent propius, ac gemmæ nihil aliud essent, quàm vitra metalli-
ca. Nostrium autem vitrum, quod, vi ignis, aërem, salem & cineres, in massam
aliquam viscosam & lentam fundit, non potest, nisi fragile esse, ut omnia
corpora sunt, subitanea aliquâ operatione fabrefacta. Non etiam misceri
ita particulæ possunt, sed violentâ fusione statum quasi violentum sortiun-
tur, à quo discedunt interdum. Levi enim aëris rarefactioni & con-
densationi, vel sono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borri-
chius putat, si salem possimus habere flexilem aliquem, ductibilitatem,
inde acquisitum vitrum. Nam sal ad fusionem maximè confert, & ad
continendas inter se minimas particulas. Sed, quoniam salis commu-
nis particulæ rigidae sunt, dum in igne sunt, fluunt illæ quidem, sed frige-
factæ veteri suo rigori restituuntur, ideò non potest aliter evenire, quàm
ut fragile vitrum sit. Quod si pro sale illo communi sal aliquis metallicæ
naturæ possit substitui, aut ipsum illud metallum in salis formam redactum,
non dubito, quin res successura sit.

Sed hæcenus quidem frustrâ in eo negotio laboratum est: quod si 2
perfici posset, parùm abesset, quin gemmas ipsis nativis respondentes per-
ficere operâ nostrâ possemus, cum videamus in vulgari etiam vitro puriori,
sed tamen fragili, & non tam ponderoso, quàm gemmæ sunt, adeò per artem,
naturæ æmulam, posse effigiari gemmarum species, secundum colores suos
distinctas, ut fallere interdum ipsos gemmarios negotiatores possint, si non
ad omnia examinum genera revocent. Species sanè & fulgor summus
conciliari illis potest, non tamen durities. Et hanc quidem artem parandi
gemmas fictitias tradidit Antonius Nerus, Florentinus, in elegantissimis
suis 7. libris de arte vitriaria, Italica lingua scriptis, quos in latinam lin-
guam vertit Andreas Frisius, ediditque Amst. A. 1668. in 12. cum notis, quas
Christoph. Merettus, Medicus Anglicus, in illos scripserat. Ubi ordine omnia
illa legi possunt, quomodo CrySTALLI, Saphiri, Ametisti, Granati, & similes,
effici possint. Illic enim & instrumenta ejus artis, & omnes apparatus,
prolixè describuntur. Plura, quæ ad vitri naturam spectant, recensui-
mus in *Epistola nostra de Scypho vitreo rupto per certum vocis humane sonum*,
ubi memorabiles quædam occurrunt historiæ de gemmis quibusdam arti-
ficialibus, ex aqua factis, & prætereà alia scitu digna.

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

5. 1. *Materiam Metallorum proximam non esse aquam, aut salia, ostenditur.*
2. *Nec argentum vivum vulgare, sed longe probabilius Chymicorum Mercurium*

rium (cujus ab isto differentia explicatur) ac sulphur. Generationis metallorum diversorum ex hisce ratio. 3. Quenam sit inter sulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, sicut & vulgare, differentia?

I **A** Lapidibus ad metalla venimus, quæ alterius planè texturæ esse, ipsa exterior forma arguit, plus enim viscidi & lentoris habent, quàm lapides. Quanquam enim sunt durissima, fragilitatem tamen aliquam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, quam ad vegetabilem accedere. Jam, quæ metallorum origo sit, quibusque rebus constituentur, vexatissima quæstio est, cùm eorum natales vix humana industria videatur posse rimari. Qui aquam omnium rerum Elementum statuunt, etiam metallis assignant, non quidem falsò, fuisse enim aquam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam scil. viscidam & lentam, inspissatam, verosimile est, quæ propinquiore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaque prodest nobis, si sciamus vel credamus, ex aqua esse metalla composita; id enim demonstrari ægrè potest, ac fortassis fieri potuit, ut talis materia, lenta & viscosa, simul cum ipsa tellure creata sit, ut necessum non sit altius procedere. Nam & nimiam subtilitate sæpè obfistimus veritati. Aliqui sunt, qui metallorum originem à sale petunt argumento illo ducti, quod videant corpora metallica à salibus posse discerpi & corrodi, aut, quod nonnulla cognatos habeant sales vitriolicos, ac inter se per vices commutentur, quod tamen neutiquam eorum sententiam confirmat. Non enim valet ista consequentia: quod corrodere potest aliquid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud sunt, quàm corpora metallica & salina mista temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat quidem res illa admiratione, quod ita corpora secari possint à salibus, ac patet inde magna salium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, semper enim divelli possunt levi negotio, cum partes cæteræ essentielles cohæreant. Quæfiverunt multi in vitriolo, aliqui in nitro, cujus salis potentia magna est in fixissimis quoque metallis vexandis. Quare spiritu roris auri tinctura elici solet, quoniam in illo est spiritus nitri subtilissimus. Sed hic tantum abrasio est particularum minimarum, ipsæ verò, vel minimæ, essentialen suam misturam retinent.

2 **A** salium familia ad metalla itur, inter quæ primum omnium appellari solet argentum vivum mirabilis profectò substantiæ, quæ mille se in formas fingit & refingit, quibuscunque in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipuè consideratione dignum est, nullam aliam substantiam inter metalla tanto amore complecti aurum, cui etiam pondere æqualis est, statim enim auro unitur, idque in illo mergitur, cum cætera omnia metalla super-

supernatent, id quod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qui hanc substantiam inter principia metallorum ponunt, propius absunt à vero, non tamen verum esse principium uno ore omnes illi dicunt, qui chymiam istam secretiorem profitentur, atque inter illos Lullius, qui argentum vivum inter principia metalli ponendum esse judicat, sed à vulgari argento vivo distinguit, ut ovum fœcundum ab ovo subventaneo. Illi sc. quando argentum vivum suum, ceu principium metallicum, requirunt, ajunt esse illud corpus metallicum summè ductile, lentum & viscosum, ponderosum, ita ut auri pondus æquet, non currens ut vulgare argentum vivum, sed tamen in igne summe volatile, & ut uno verbo dicam, talem materiam, quæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, est, sed rudimentum quasi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, quod pondere suo dignosci facile possit, summo autem studio ab illis celatur. Hoc primum illis est & materiale principium, quod certè cum ponunt, nihil absurdi comminiscuntur. Ipsa enim compositio & textura metalli arguit, ex tali quadam substantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla sulphur vocant, illudque geminum faciunt, album & rubrum, prout de albore & rubore metalla participant, vel copiosius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admistum. Atque hæc perfecta metallica substantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tùm in prima sua mistura sulphur commistum habet, ab eoque leviter digestum est, quæ substantia si naturæ operario permittitur, tandem in aliquod metallum fixum abit per longas digestiones, vel perfectum, ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, si sulphura sordes aliquas à loco natali contrahant, atque tùm stannum, cuprum, ferrum, &c. nascitur. Quæ metalla plus sulphuris impuri, & quam minimum argenti vivi, seu mercurii, habent, non ita sunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipuè, quod infinite penè dixerim extendi potest. Ab una ergò radice omnia metalla descendunt, tali scil. substantia, quæ ex binis principiis constitutivis leviter commista est.

Aurum omnium optimum est, & primum, antequam exaltaretur sulphur, illud candidum fuit, suntque, qui putant, flavum illum auri colorem exui auro posse. Hujus naturam omnes inquirunt, nemo capit. Chymici imprimis, in natalibus ejus investigandis, laborant, verum scientes silent, verba dant ignavi. Exstant Abrahami è Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in quibus non solum auri facultate Medica, sed & specifica ejus ac cæterarum rerum forma, duplicique potestate, qua in mixtis illa operatur omnibus, operose disputatur, Venet. A. 1584. in 4to editi. Nec spernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in quibus multa recensentur transmutationum exempla. Argentum ejusdem cum auro na-

turæ est, & eodem sulphure gaudet, sed nondum ad ruborem excoctum. Et ista quidem sulphura, quæ ita vocantur, incombustibilia sunt & esse debent, quoniam naturæ metallicæ sunt, perfectioris sc. & fixæ, quæ destrui non possunt & dissipari, ut cætera sulphura vegetabilia vel animalia, quæ in fumum abire atque dissipari posse, flamma ipsa facile testatur. Combustibile autem sulphur ad compositionem perfectorum metallorum nihil facit: impura quidem metalla ex eo habent plurimum, quare destrui etiam facile per sulphur vulgare possunt. Imò ipsum argumentum potest destrui, quod indicio est, non tam purum, vel saltem minus fixum esse in argento sulphur, quàm est in auro. An verò natura, diuturnâ coctione, ex vulgari sulphure possit fixum facere & incombustibile, res est nobis non determinanda.

C A P. XXXVI.

DE METALLORUM TRANS-
MUTATIONE.

§. 1. *Plumbi in stannum, ferri in cuprum, transmutatio.* 2. *Metallorum imperfectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymicique Græci MSti, & Thom. Reinesio emendati, & Ol. Borrichii atque auctoris de χημικῆς ἱστορίας historia scripta, commendantur.*

DE Transmutatione Metallorum in universum agere nostri non est instituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in stannum, ferri in cuprum, conversione, de quibus tamen dubiorum plena sunt omnia. Quod plumbum attinet, id depurari coctione in stannum posse, non equidem inficias iverim, quanquam tamen stanni natura admodum sit à reliquis metallis distincta. Nam planè illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maximè cum illo conveniat, omnisque massa plumbea aliquam portiunculam argenti habeat. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c. 1. §. 6.* plura in medium à nobis jam sunt allata, ajunt aliqui, aliqui negant. Lazarus Erckerus, diligentissimus metallurgus, id pro certissimo habet. Sed mittamus illa, ut vulgaria.

Hic quæstio erit; an imperfecta metalla in aurum & argentum mutari possint? Id factum fuisse, tot historiæ testantur, quas in dubium vocare non possumus, totque libri fatentur, ut vel mirè impudentes esse oporteat, qui orbi ita imposuerunt, vel homines planè pertinaces, qui fidem iis denegare velint, cum natura rerum planè non repugnet, quam verosimilitudinem nos in *Dissertatione de metallorum transmutatione* prolixè ostendimus, nec

nec hic denuo inculcabitur. Quod argumenta inartificialia attinet, auctoritatem scilicet supersunt Manuscripti libri Græci variorum Auctorum, qui, sub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoque apud me codicem Altenburgensem, Thomæ Reinesii manu notatum & emendatum, cum ejus Epistola de ætate & scriptis illorum Auctorum. Cætera, quæ spectant ad historiam hujus rei, prolixè executus est Olaus Borrichius in *libro de ortu & progressu Chymie*, & in altero *Sapientie Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum vindicata*, quo respondit objectionibus Herm. Conringii. Quibus addi possunt selecta quædam, & cum omnibus circumstantiis enumerata, in nostra *de Metallorum transmutatione, Epistola*. Quibus longè plura addere possemus, si res esset nostri instituti. Athan. Kircheri adversus probabilitatem transmutationis metallicæ argumenta, tam historica, quam philosophica, diligentissime examinavit, & operose solideque refutavit, Valer. Bonvicinus, in *Lance Peripatetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676, in 8vo edita.

CAP. XXXVII.

DE MEDIIS MINERALIBUS.

- §. 1. *Quenam ista, & cur ita dicantur?* 2. *Antimonium, ejus constitutio, ususque Chymicus & Medicus. Controversia de illo forensis in Gallia. Bas. Valentini Currus Triumphalis Antimonii, a Th. Kerkringio illustratus, commendatur.* 3. *Succinum, cujus natales controversi terræ vindicantur, solutioque a Theod. Kerkringio, ad condituram cadaverum, facta esse perhibetur. Succinum Chinensium artificiale.* 4. *Ambra, de cujus ortu varia recensentur sententia.*

Media Mineralia vocantur, quod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntque illuc quidam & terras, & salia, & succos fossiles; sed rectius referuntur huc illæ Mineralium species, quæ nec perfectæ metalla, neque lapides, sunt, & aliquid quidem metallici habent, sed parùm Mercurii. Sales & succi à natura metallica paulò longius abeunt, ideoque in ulteriorem locum rejiciendi.

Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur Antimonium fragilis omnino naturæ, quia parum Mercurii habet, & malleari non potest, quanquam liquari, ut cætera metalla, possit. Quare rectè semimetallum vocat Honor. Fabri, qui *Tract. 7. Phys. lib. 2. propos. 60.* ut cæterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ insumunt. Aliqui enim nescio quæ arcana transmutationum in eo quærunt, quæ tamen in illo frustra quærantur, quoniam corpus est Mercurio penè destitutum, aut admodum

exiguum habens, quod tamen materiale principium summum illis & unicum est. Magnæ tamen ejus vires sunt, & multus usus. Varias ejus formas, variaque experimenta, magno labore congeffit Basilius Valentinus in libro germanicè scripto, cui tit. *Triumph-Wagen des Antimonii*, quem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illustravit, quibus Basiliana illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amstelod. A. 1671. in 12. Mirifica vi purgante pollet, tum per alvum, tum per vomitum, ad chirurgicas etiam operas mirificè prodest. Medicamenta & panaceæ passim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliquando ad Tribunal Regis vocatum est, ejusque sententia damnatum, verò Medici defenderent, iterum admissum fuit, ac extant super hac re, in utramque partem scripta, Gallicâ linguâ edita. Reliqua, quæ ad illud spectant, ex officinis Pharmacopæorum petantur. Plura sunt talia Mineralia, partim salutaria, partim venenosa, Bismutum, Tucia, Zincum, Arsenicum, de quibus singulis legi possunt officinales Scriptores.

3 E succis, qui varii sunt, præ cæteris commendabile est succinum, de quo lectu digna est Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med. Regiom. historia Succini Prussici Physica & Civilis, Francof. A. 1677. in 8vo edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valdè adhuc dubius. Autor libri *l'Europe vivante*, nescio, experimento in medium producto, ex melle oriri putat, & per quandam compositionem, ex tartaro & spiritu vini factam, posse dissolvi, quod planè mihi verosimile non videtur. Non enim dissolvuntur corpora, nisi à similibus. Quare cum gummi aliquod sit, oportet à viscositate quadam congeneri succininum dissolvi. Aliqui ex mari productum existimant, quidam ex terra, quæ sententia verosimilior videtur, & confirmant illam animalia & insecta terrestria, passim in succino reperta. Id quod D. Joh. Dan. Major, *Libro integro de Natalibus Succini non maritimi*, fusius ostensurum se esse, promisit. Nascitur verò frequenter in locis, ubi pinus & terebinthi crescunt, quod argumento esse possit, à simili quadam viscositate, per terram dispersa, nasci, & à particulis maris salinis coagulari. Multum in eo laboratum est, an solvi possit, atque iterum coagulari, quod si fieret res admodum lucrosa esset. Theodorus Kerckringius hanc sibi artem vindicat, & integra cadavera succino circumfuso condivit, quam solutionem succini ille solo regimine ignis fieri asseverabat, quod persuadere tamen hætenus mihi non potui. Chineses, per artem chymicam, ex pice & resina arborum, substantiam conficiunt, succino simillimam, teste Martino Martinio in *Atlante Sinico*.

4 Inter succos quoque terrestres nobiliores est Ambra, quæ gryfia est, de cujus natalibus variè disputatur. Aliqui enim excrementum avium quarun-

quarundam existimant, alii evomi à balænis crediderunt. Videatur *Historia Ambre*, à Justo Fido Klobio edita. Nunc verò Angli invenerunt Ambram, ipsis rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipsis lapidibus transfudare, vel è terra gigni.

CAP. XXXIIX.

DE SALIBUS, ET PRIMUM QUIDEM DE NITRO.

§. 1. *Nitri vis terram fecundandi. Censura de Joh. Rud. Glauberi Novo Mundi Miraculo & Guilh. Clarckii Historia Nitri.* 2. *Joh. Mayow Lib. de Nitro commendatur, ejusque Philosophemata & Experimenta quadam afferuntur.* 3. *Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius e Nitro. Quis ejus inventor, Barth. Schwartz, an Rog. Baconus?*

Sales ad metallorum familiam è longinquo etiam pertinent, de quibus nunc agemus. Estque inter illos meritò numerandum Nitrum, quo nullus magis est per terram & aërem diffusus, ut aliquibus rectè sal terræ, aliquibus sal aëreum dicatur. Hoc certè sale tota terra fecundatur, & certâ quâdam præparatione ita aptari potest, ut unum frumenti granum, illo imbutum, viginti & amplius spicas producat. Hinc commotus Joh. Rud. Glauberus, Chymicus, in libro suo, quem inscribit *Novum mundi Miraculum*, subjectum aliquod ac menstruum universale in eo quaerit, unde nescio quos aureos montes pollicitus est. Cæterum multa sunt in isto libro utilia, quanquam plura suavia somnia, quibus ille sibi & aliis imposuit. Sed mutavit ipse postmodum sententiam. Scripsit de Nitro Anglica lingua Guilh. Clarckius, Medicus Regius, Libellum, in quo recenset varios ejus productionis, tam à natura, quàm artis ministerio, modos, verum parùm præstitit pro dignitate hujus subjecti, nam in natura ejus indagandâ exilis admodum ipsius opera est.

Longè doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inquisivit toto libro Johannes Mayow, qui ostendit, per totam terram & aërem spiritum quendam, quem nitro-aëreum vocat, esse dispersum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille verò nitrum ita describit, quod constet è sale acido, maximè igneo, & insuper Alkali, seu salis Alkali vicem subeunte sale volatili, purè falso. Nam, si nitri Analysis instituitur, spiritus acidus hinc primum destillatur, relicto in retorta nitro fixo, quod si spiritus acidus sali cuique Alkali affundatur, ex mutua congrementum lucta generabitur, quod igni injectum promptè deflagrat. Nitri ergo partes duas statuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius,

ut rectius loquar, species, quanquam revera sunt eadem corpora; quatenus in terra radicatur, sal fixum est, quatenus in aëre circumfertur, sal volatile est. Cum itaque in terra radices suas habeat (omnium enim salium fixorum semina in terra residere ait,) ab aëre promptè augetur terra, quæ fixum nitrum habuit, vel ejus semen adhuc habet. Terra enim, ex qua omne nitrum extractum est, si aëri exponatur, per aliquod tempus, tota iterum nitrosa evadit, quod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus se iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixè isto in libro exponit, ubi, quem ex nitrosis effluviis format, spiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentia per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, respirationes animalium, &c. circumducit.

- 3 Notandum & hic, quod Franciscus Baconus observat in *historia vite & mortis*, quotidiano usu nitri vitam posse propagari, quare ipse semper cibis admiscuit. Ratio ejus hæc fuit, quod inordinatos spirituum motus sistat ac figat, à quibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, sulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium suscepit Mich. Maierus in *veris inventis Germaniæ*, ubi Germanis ejus inventionem asserit. Quam nec ego iis inviderem, nisi in Rog. Baconis, Angli, qui diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epistola de Operibus secretis artis & naturæ* jam tum ejus mentio fieret. Quare miror, Guilh. Cambdenum, in *Reliquis Historiæ Anglicæ*, Anglice scriptis, istam gloriam popularis sui in dubium vocare, & Germanis adscribere.

C A P. XXXIX.

DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, COETERISQUE SALIUM SPECIEBUS.

§. 1. *Salis communis variae species. Salis usus Physicus & Chymicus. Judicia de Job. Sophr. Kozackii & Bernh. Gomesii Scriptis de illo.* 2. *Vitriolum late in variis corporibus diffusum. Usus ejus Chymicus. Scripto de illo J. G. Trumphii & J. J. Becheri.* 3. *Salis Ammoniæ, naturalis pariter atque factitiæ, descriptio & usus medicus.*

- 1 **P**ossent & hic de sale communi multa dici, quod vel fossile est, vel arte productum. Solet & ipse sol excoquere è mari salem, qui per artem solet facilitari. De modo, quo id fieri consuevit in Gallia, videantur *Acta Anglicæ* p. 1025. Præstantissimum aliàs illud naturæ subiectum est, ac præ cæteris contemplatione dignum, cum permultum faciat ad corporum compositionem, quibus continuitatem tenui & inexplorabili insinuatione conciliat, tam ob figuras suas perpetuas distinctas & singulares, quam

quam ob alias virtutes. Quare in ipso aëre, in ipsis etiam dulcissimis fontibus, imò in ipso rore ac aqua pluvia, & vegetabilibus, habitant insensiles salinæ particulae, quæ manifestari per artem Chymicam possunt. Chymicorum multus in hoc sale labor est. Nam, qui ex eo parantur per artem liquores, mirabilia præstant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis Sophronii Kozackii de Sale liber, sed oppidò insulsus, uti vere Kippingius judicat; pauca enim in illo sunt alicujus frugis. Scripsit & Bernhardinus Gomesius Miedal *Halographiam* quandam, sive *Diascepseon de Sale libros quatuor*, Ursellis A. 1600. in 8vo editos, quorum I. de Sale Physico, II. de Medico, III. de Geniali, seu Jocofo, IV. de Mystico agit; sed in quibus multa sunt aliena & peregrina. Habet tamen etiam quædam sic satis bona, quæ ad naturam salis explicandam pertinent. Cæterum non est ejusdem bonitatis sal, & magna inter species ejus differentia. Marinum enim cæteris & crassius, quemadmodum & fossile, illud verò, quod è fluviis salinis excoquitur, omnibus cæteris melius.

Vitriolum sal est metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connascitur. Sed & illud longè lateque diffusum est, & quemadmodum nitrum, ita & hoc per aërem oberrat, imò & in vegetabilibus ipsis latet. Monstravit mihi Theodorus Kerkringius quantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, sed admodum impuri, quod ex aëre Amstelodamensi insalubri, multis aquarum salinarum, & soli paludosi, effluviis imprægnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat. E corticibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum sepositis, verum & genuinum vitriolum potest excoqui, quod & arguit nigredo ista, quam succus eorum contrahit. Quercus etiam multum habere vitrioli, vel ipse sapor prodit, & præterea, tum ex aceto, quod inde conficitur, tum ex sale volatili in fumis ligni quercini supra modum mordace, potest colligi. E quibus exemplis videmus, quàm sint naturæ rerum inter se communicabiles, & quantâ affinitate se mutuo complectantur. Cæterum magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medicamenta parari possunt, multa item, quæ ad corroden-
da metalla inservire possunt, oleum præterea ferventissimum, de quibus omnibus consulantur libri officinales. De natura vitrioli librum singularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliquis, Anglis quoque in *Actis suis* laudatus. Scripsit & J. Joach. Becherus, si rectè memini, vitrioli quandam Anatomen. Fuere quoque multi, qui in eo quæfiverunt arcanum metallorum transmutatorium, & circumferuntur eam in rem integri processus, sed fabulosa illa sunt omnia & conficta.

Sal Ammoniacus, seu Armeniacus, naturalis item est & factitius, quique naturalis est sub arena invenitur, in laminas concretus, & quidem in regione Cyrenaicâ, colore nigricans & sapore ingratus. Sal est summè volatilis

latis, & maximæ in medicina utilitatis, si per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex quinque partibus urinæ humanæ, parte una salis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, lignorum, simul coctis ad consumptionem humiditatis. Odoris est gravis, qui admodum percellat nares, imò suffocare posset, si naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elastica est, & magnoperè se diffundit, ideoque in spiritibus ad se revocandis optimo cum successu adhibetur. Si quod menstruum ex eo paretur subtilius, eique jungantur vegetabilium olea vel succi, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim suam potest, & mira nonnunquam in morbis præstare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, missis salibus, & tota mineralium doctrinâ, ad vegetabilia nos convertemus.

CAP. XL.

DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

- S. 1. *Anima Vegetativa Aristotelicorum exploditur.* 2. *Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbæi Diss. de illa, quæ simul commendatur, exposita, & vitis exemplo illustrata.* 3. *Experimenta de Succo arborum nutritii circulatione. Laus Anatomæ Plantarum Marcelli Malpighii.* 4. *Scriptores de plantis & arboribus varii, præsertim Historici.* 5. *Scriptores de Plantis Asiaticis & Americanis. Abraham. Cowlei Poema de plantis.* 6. *Osw. Crollius & Joh. Bapt. Porta de figuris & signaturis Plantarum, Jac. Böhm. de Signaturis rerum.*

E Tellure tandem eluctati, ea, quæ circa tellurem sunt, ac in superficie ejus hærent, videamus, corpora sc. illa, quæ è seminibus suis continua appositione excrescunt, quam vegetationem dicimus, quemque actum Peripatetici non absque singulari aliqua anima absolvunt. Ab illa enim procedere putant, quod nos nutrirî, crescere, florere, fructus ferre, dicimus, & secundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adscribunt, facultatem sc. nutritivam, auctricem & generatricem. Talem animam vegetativam singulis plantis & arboribus esse specificam volunt. Sed non opus est ad animas hic recurrere, cum demonstrari nulla ratione tales formæ possint. Sufficit hic organica corporum compositio, quæ succum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc rectè Honoratus Fabri, singulari libro, eleganti & curioso, *de plantis*, Paris. A. 1666. in 4to edito, lib. 1. prop. 18. ait, quod forma plantæ nulla sit entitas absoluta, quod illa extra plantam subsistere non possit, & quod propriè non producat.

Magnam

Magnam huic vegetationi lucem affert liber Kenelmi Digbæi *de vegetatione plantarum*, e L. Angl. in Lat. conversus, quo eleganter processum nutritionis & accretionis è semine demonstrat, cujus Dissertationis argumentum *libro suo de immortalitate animæ* inseruit. Tota illa Dissertatio subtilissima est, & cum accuratione legi meretur. Mathematica demonstratione enim ob oculos ponit, quomodo à primo seminali puncto partes extra partes procedant, partim salibus aëris aut terrestribus evocatæ, partim pressione aëris & humoris externi, partim calore subterraneo, quæ omnia hîc singulatim explicare, nimis esset operosum. Videatur Auctor ille, & cum ipso conferatur Honor. Fabri, qui partes plantarum, quæ successione excreſcunt, optimè delineavit, & ut existimo, maximè ad mentem Digbæi. Sive itaque ex semine, sive ex bulbo, sive ex radice, procedat germen, ita crescit, ut succus terrestris primum se insinuet poris seminum & radicum. Primæ partes madefactæ è latere quodam intumescunt, & vicinas pellunt, atque ita primum fit ruptura tunicæ, quæ semen includit, & tenues quidam processus, in centro seminis delineati, incipiunt se exerere, atque ita, suppeditato semper novo succo, continua semper est particularum pulsio, hincque rami novi succedunt, & folia, & tandem ipsi fructus vel semina, quæ quasi novæ iterum plantæ sunt, novo quodam umbilico, matrici suæ, innatæ. Totum autem corpus plantæ materiam suam debet succo illi terreſtri, salibus quibusdam imprægnato, aut particulis etiam sulphureis. Unde demum fructus nascuntur tam varii saporis. Postquam enim humores insipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad secundam concoctionem veniunt, incipiunt quasi in se ipsis fermentari, & continua illa circulatione in pulpis suis motum promovente, ardore solis particulæ sulphureæ tandem subigunt aqueas, & cum illis novum aliquem liquorem sapidum constituunt. Quod in vite manifestè videre possumus, in qua succus ille nutritius insipidus, sed tamen jam tùm aliquas sulphureas particulas admixtas habens, per fungosam vitis medullam percolatur, ut fieri in laciniis illis solet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut uvulis suis quiescit, atque illic diuturnâ solis coctione, saliumque & sulphurum novâ semper accessione, saporem illum acquirit.

Quod jam succum illum nutritium attinet, ejus singularem aliquam esse circulationem, quemadmodum sanguinis in corporibus humanis, aliqui statuunt, & habetur ejus experimentum de Aloe Americana Serrati-folia, à Chr. Merretto prolatum & descriptum, in *Actis Philosophicis Anglicis* p. 455. Edit. Angl. Specimina quædam observationum de circulatione succi hujus nutritii legantur in *Actis Philosophicis Angl.* p. 680. 671. & 809. Edit. Lat. quo postremo loco elegans exemplum de succo betulæ proponitur. Primus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, cujus collectanea ea de re

ante aliquot annos vidi, quique non pauca habet experimenta, illuc spectantia. Legi etiam de hoc argumento potest Marcellus Malpighius in solertissimo opere *Anatomes plantarum*, ubi, quæ ad succi hujus circulationem pertinent, summâ diligentia exponit, & cæteroquin omnem plantarum familiam, earumque partium structuram, admirabili magis quam utili subtilitate, exponit, additis simul iconibus.

4 Tenendi hic sunt Autores, qui de generatione, de arboribus, plantis, earumque culturâ, scripserunt. Sunt verò hic multi, qui historicè magis, quam physicè, illud argumentum tractant. Præ cæteris veteres hic Autores commendandi sunt, qui de plantis scripserunt, Theophrastus ac Dioscorides. Extat in Theophrastum doctissimus Jul. Caf. Scaligeri *Commentarius*. Quæ apud Dioscoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem explicantur in opere Salmasiano *in Solinum* scripto, ubi, quod nomina plantarum attinet, & earum species, eruditissimæ sunt Dissertationes. Intervire huic usui, præter Medicum, etiam potest liber Casp. Hoffmanni de *Officinalibus*. Cæteros Scriptores Botanicos nunc non recensebimus. Legatur Conringius *Introductionis in Medicinam* cap. X. ubi omnium Botanico- rum familiam, in quantum tunc tunc temporis patuit, cum cura recenset, intersperso accurato ubique judicio. Fortassis & Simonis Pauli *Opus quadripartitum* aliqua docebit; sed multa illic sunt inutilia & aliena. Æg. Menagius quoque scripsisse se *Botanica* testatur in *observationibus in Malherba poemata* p. 395. Gerh. Joh. Vossius, in *Physiologia sua Christiana*, quanquam etiam medica, magis tamen historica, sectatur. Ulysses Aldrovandus in *Dendrologia* sua, Joh. Meursius in *Arboreto* (quo Arbores, Diis Gentilibus olim consecratas, tantum consideravit) *sacro*, Joh. Henr. Ursinus in *Arboreto Bibliothecæ*, Sam. Bochartus (cujus opus peculiare de Plantis S. Script. expectatur posthumum) in *Appendice Hierozoicæ*, historica tantum & philologica persequuntur.

1 Videri etiam possunt Itineraria varia versus Indias, in quibus si diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi possunt de herbis, iis in locis crescentibus. De Plantis Chinesium multa Athan. Kircherus in *China illustrata*, Joh. Neuhoff in *Itinerario Chinesico*, & Mich. Boym in *Flora Chinesica*. Brasilienses plantas Gvillh. Piso singulari opere recenset. Thevenotius, variis in *Itinerariis*, Gallice scriptis, diligens quoque est earum rerum notator. Auctor quoque Gallus, qui Insulas Antillas descripsit, cujus liber Francof. A. 1668. in 12. etiam in Germ. linguam conversus est, diligenter plantarum historiam enarravit. Plantarum historiam, earumque vires, elegantibus carminibus, Lond. A. 1668. in 8vo editis, descripsit Abrahamus Cowlaus, Anglicus.

Solent.

Solent & hic aliqui esse occupati circa externas plantarum figuras, è quibus iudicium de viribus plantarum ferunt. Oswaldus Crollius, è Chymicorum familia, singularem *de signatura illarum* librum scripsit, Joh. Baptista Porta autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philosophicè, persecutus est in *Phytognomicis suis*, libro doctissimo. Francof. anno 1591. in 8vo excuso. Jac. Böhmius quoque *de Signatura rerum* Tractatum emisit Germanicum, sed mire, ut omnia ejus sunt, fanaticum, & in quo, non tam de plantis, quam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI.

DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARUM.

§. 1. *Artificia ope nitri plantas, arbores frugesque, fertiliores reddendi.* 2. *Pro-germinationem item illarum e semine & incrementum accelerandi.* 3. *Agrum ipsum fecundandi.* 4. *Varia propagationis plantarum & arborum genera.* Rob. Scharrockii, Austenii, Joh. Evelini, scripta huc spectantia.

Vidimus superiori capite, quomodo vegetatio in plantis fiat, & quidem beneficio succi nutritii, cujus circulatione, lignique inde intumescencia, è certis quibusdam partibus fungosioribus, gemmae primum protruduntur, & velut novae aliqua plantae, prioribus innascuntur. Ideoque, quò magis succus ille promoveretur, vel ut sit copiosior, vel ut eò vehementius propellatur, eò magis fecunda fit arbor, vel tempus maturitatis praecipuat. Quod si ergò secreta quis quaedam artificia noverit istum succum augendi, vel vehementius propellendi, is nova quidem opera & arcana praestare potest in re vegetabili. Cum enim succus ille nutritius multum habeat in se salis volatilis nitrosi, verosimile est, certà quâdam istorum salium preparatione, ita disponi semina, vel radices, posse, ut fecundiores sint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei satis notum est, quoniam, preparatione quâdam salis nitri & calcis vivae, liquor aliquis parari potest, qui, si grano e. g. tritici imbuatur, ut in eo intumescat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elasticam, particulis salinis turgentium, ut ex uno grano plus quam viginti interdum spicae prodeant, singulae granis suis constantes. Et fieri illud solet nonnunquam in agris, multo sale nitroso praeditis, ut, citra artificium aliquod, prodeant ex uno grano plures spicae.

Solent etiam jactari quaedam artificia de herbis & leguminibus quibusdam, intra tres quatuorve horas è semine producendis. Honor. Fabri

Mmm mmm mmm mm 2

tribuit

tribuit vim illam feminibus aceto maceratis, quod an fieri possit, ambigo. Existimaverim enim acetum tardare magis potentiam illam vegetativam, quam promoveri. Claud. Sorrellus, in sua *Scientia Universali*, cap. de usu & perfectione plantarum, methodum quoque præscripsit, sed admodum difficilem, quam bona fide communicabo; experiatur, cui otium est ad talia. Recipiatur terra perfectè mista cum bono fimo, & addantur cineres mosci; illam massam oportet irrigare succo fimoso multis vicibus, & semper iterum ficcare ad solem. Ista terra curiosè fervetur, postea immittatur vasi cuidam figulino, manibus probè subigatur, & per vices semper succo fimoso irrigetur. Vas illud ponatur super ignem, qui convenienter secundum gradus possit dirigi; huic terræ immittantur semina lactuæ, per noctem succo fimoso, vel alio liquore, macerata, cumque terra siccessit, semper irriganda est aqua pluvia tepida, & exiguo temporis spatio videbimus prodire herbas, & ad visum oculi crescere, cum magna admiratione spectatorum. Hæc experiatur, qui volet. Quod verò intra trium quatuorve horarum spatium fieri possit plantæ productio, id, nisi αὐτόπῃς, non facilè crediderim. Certè Robertus Scharrockius, qui de propagatione vegetabilium per concursum artis & nature singularem librum Anglicum, nec inelegantem, scripsit, Londini A. 1660. in 8vo editum, testatur, multis experimentis nihil se effecisse, ideoque inter fabulas referre videtur omne id, quod eâ de re à quibusdam dicitur.

- 3 Ad meliorationem plantarum & fructuum pertinet cultura ipsius agri. Eodem enim res recidit, siue liquore aliquo semen extra terram præparetur, siue terra ipsa admistione variorum fermentorum & salium ita præparetur, ut agere in semina possit; mediantibus enim salibus istis fit fecundatio.

- 4 Propagatio plantarum varia est è semine, radicibus, bulbis, cineribus, è ramis abscissis & terræ insertis, ac è gemmis. Et sunt in singulis suæ quædam observationes, de quibus plena manu rei hortensis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & infitionibus apparet, ramos & gemmas novas esse plantas, ut volebat Honor. Fabri; quâ enim parte compinguntur, siue rami, siue gemmæ, quasi incorporatur novo stemati, furculus & gemma, & succo nutritio communi pasci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, quem modò laudavi, libro & Austenius, itidem Anglus, in *Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis species examinat, & ad experimenta Baconiana, quæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas quasdam, non inutiles, adjecit. Hic liber ejus triginta septem annorum experientia ab eo excultus est, editusque Anglice Oxon. anno 1665. in 8. Est & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini in folio editus,

editus, quô multa continentur curiosa de plantatione Sylvarum arborumque, ad architecturam præcipuè necessariarum, & de culturâ arborum frugiferarum. Ejus libri, in latinam linguam conversi, titulus occurrit in quodam *Frankofurtensi Catalogo*, sed nunquam impressum me videre memini.

C A P. XLII.

DE AGRI-VITI-ET HORTICULTURA,
VINO, ET VARIIS POTUUM
GENERIBUS.

§. 1. *Scriptores aliquot Agriculturae & Horticulturae veteres ac Recentiores.* 2. *Scriptores varii de vite, viticultura & vino.* 3. *De Cerevisia, & potu ex pomis pirisque confecto.* 4. *De re cibaria, calida & frigida potu, Tabaco ac herba Thee.*

DE Agri & Horti cultura hoc in loco non inconvenienter agi posset, quandoquidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert subsidium. Ob fruges præcipuè, quibus vescitur humanum genus, terræ melioratio & cultus considerari debet. Verum, quoniam supra, *Cap. de Terra*, aliqua dixi de hoc argumento, nolo operosus hic esse. Saltem Autores aliquos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti possumus. Sunt Autores vetusti Græci Geoponici, qui de argumento hoc singularibus libris agunt, quorum plenam & emaculatam editionem admodum desiderant Angli. Sunt & latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qui de re rustica singulares commentarios scripsere, nec omittendus est Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, sive de parando & instruendo prædio Lib. utilissimus*, in quo omnia continentur, quæ spectant ad agri & horti culturam. Cæteros enumeratos vid. in Wolfii Helmhardi, Baronis ab Hohberg, *Præfat. Georgica Curiosa*, Germanice Norib. A. 1682. in fol. editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Rusticæ veteres, qui tamen leviter saltem attingunt, aliqui è recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ soli, quam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtzius, in *Lib. Germ. de Horticultura, in 4to editus*. Renatus Rapinus, Jesuita, carmine omnium elegantissimo, & plane Virgiliano, de eadem est commentatus, addita *Diss. brevi de cura hortorum*. Sed nec contemnendus est Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber*. Antonii Mizoldi *liber de secretis hortorum* multa quidem immiscet digna indigna relatu, fabulosa & superstitiosa. Sed verum tamen de illo istud Horatii. *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.*

2 Vitis cultura præ cæteris commendabilis est, cujus historiam prolixo libro descripsit Phil. Jac. Sachsius in sua *Ampelographia*, quo refert omnia, tam Medica, quàm Oeconomica. De insignibus viticulture erroribus Augustus Hauptmannus librum scripsit; estque, qui, nuper publicato libello, vineas in Anglia plantari posse, ostendere voluit, Johannes scil. Rosa, Hortulanus Regius, lib. cui titulus: *The English Vineyard vindicated*. Liquor, qui ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipsum in omnium appetitu est. *Historiam natalem vinorum* scripsit Andreas Baccius, deque vino Italico, convivii antiquorum & cerevisiis, Romæ anno 1596. editam. Potum ejus dissuasit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qui, vereor, ne surdis narret fabulas; paucis enim placet tam sobria Philosophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii de cerevisiis. De modo vina conservandi, ac per-dita recuperandi, ante aliquot annos, autor quidam Anglus scripsit, cujus libri, Lond. A. 1669. in 8vo editi, titulus est: *The mystery of Winthners*.

3 Æmulus vini potus cerevisia est, Poëtarum Asinus, ut quidam jocaba-tur, quemadmodum vinum Poëtarum equus. De hujus præstantia præ vi-no extat elegans concertatio Francisci Guieti, Galli, & Hugonis Grotii, Belgæ, quorum ille pro vino, alter pro cerevisia scripsit, quanquam ille in-ficetè, hic eleganter. De variis cerevisiis parandi modis vellem historia aliqua conderetur, publicè enim utilis esset. De cerevisia librum con-scripsit Mart. Schookius, doctius verò pleniusque illud argumentum tra-ctavit Johannes Henricus Meibomius, (Vir, tam in Medicina, quam Histo-ria, doctissimus, qui pauca quidem scripsit, sed eximia) libro singulari, quem filius ejus nuper Helmst. A. 1668. in 4to edidit, in quo accuratè de variis veterum recentiorumque potibus & ebriaminibus, extra vinum, disseritur. Habent & cerevisiæ suos morbos, de quorum remediis aliquis Justus Stengel Erfurti A. 1626. edidit *die bewehrte Bier-Künste in 8vo*. Fuit Anglus nonnemo, qui, unica gutta præparati liquoris rubri, in momento vina & cerevisias corruptas, per fermentationem instantaneam, restituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille est, qui ex pomis & pyris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper descripsit Anglus quidam. Titulus libri est: *Vinetum Britannicum*. Addit quoque instrumenti aut molæ alicujus descriptionem, cujus beneficio facillè comminui possint poma, alique fructus, & succus inde commodè extrahi. Dissertationes super hoc argumento institutæ admodum utiles sunt. Omnes enim fru-ctuum species recenset, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

4 Quantum è plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tra-ctant Johannes Bryerinus, Franc. I. R. Gall. Medicus, Libb. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de re cibaria, & Ludovicus Nonius in *Dietetico*, De potu calida Jo. Freins-hemius

hemius dissertatiunculam scripsit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumque decoctis, quæ calida bibuntur, etiam agit. Apud Orientales enim frequens calidæ potus est. *De gelidi potûs abusu* Nic. Masinus scripsit. Veneribus etiam incognitum fuit monstrosum ebrietatis genus, quo fumo Tabaci pascimur, five vescamur eo, five bibamus. Mirabiles ejus virtutes aliqui in cælum extollunt, aliqui ad tartara illum deprimunt. *Panegyricum* Tabaco scripsit elegantissimum, & quidem poëticum, five *Hymnum Tabaci*, (nam & tabacus Poëtas facit, non vinum tantum,) Raphaël Thorius, Medicus Londinensis, *libris duobus*, orationem verò de eo Jac. Tappius, Professor Helmstadiensis, Rex autem contra Britannia, Jacobus I. integram Declamationem adversus Tabacum, quæ reperitur inter opera ejus, in folio edita. Extat & Satyra Poëtica Iepidissima Jac. Baldæi, Germ. versa, contra abusum Tabaci: *Die truckene Trunckenheit*. Joh. Tarter fabulam de origine tabaci versibus Belgicis exposuit elegantissimis. Scripsit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Æg. Eberhardus de *Herba Panacea*, seu *Tabaco*. Quæ omnia, cum *Lusu Jacobi Regis*, & *Hymno Thorii*, junctim Ultrajecti A. 1664. in 12. prodierunt. *De abusu Tabaci & herbe Thee* D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665. & 1681. in 4to *Commentarium* publicavit.

CAP. XLIII.

MISCELLA QUÆDAM DE HERBIS, PLANTIS ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§. 1. *De Plantarum viribus Medicis, illarumque causis, Honor. Fabri consulendus.* 2. *Scriptores de plantis quibus singularibus, Malo aureo & Citro, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c.* 3. *De Nepenthe it. Homericæ, Urtica & Rosa. Verulamii Sylva Sylvarum commendatur.* 4. *Vires plantarum quarundam Magica exploduntur.*

Quod si omnia illa, quæ de plantis habentur, recensere hic velimus, voluminis illa res esset. Et sunt multa in iis admodum fabulosa, qualia passim in secretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis solent frequentari. Generatim quod attinet virtutes plantarum, ex sunt vel medicæ, vel fluunt è proprietatibus earum. Quod nonnullæ vi purgante polleant, quod ad vomitum provocent, urinam, sudorem excitent, sanguinem sistant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atque expellant, ebrietatem concilient, venerem excitent, venenosæ sint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, sæpè etiam pendet ex partium dispositione. De his, quoniam

niam ad rem medicam pertinent, non est opus, ut multa differamus, quandoquidem illa omnia utili compendio complexus est Honoratus Fabri *libro secundo de plantis*, ubi rationes illorum physicas succinctè recenset.

- 2 Nos, quasi per lancem saturam, aliqua enarrabimus de singularibus, earumque Scriptoribus. *De cultura pomorum aureorum, & mali Citrei*, Joh. Baptista Ferrarius integrum volumen *in folio* scripsit; cujus Epitomen dedit Herm. Grubius *in Analyfi mali Citrei*, carmine, cui titulus: *Horti Hesperidum*, eandem descripsit Joh. Jovianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas specie quasi medius, vid. *Acta Philosophica Anglica pag. 553. Editionis Anglicæ*. Culturam Tabaci Johannes Neander singulari libro descripsit cum Iconibus, cui additus est *hymnus* Raphaëlis Thorii. De abusu Tabaci & herbæ Thee Simon Pauli egit. De Moro, quomodo preparari debeat pro alendis bombycibus, de cerasorum melioratione, de Aloe Americana, (ad cujus historiam spectantia D. Joh. Dan. Major in *Scripto de Aloe Gottorpiensi* diligenter congeffit) de variis vegetabilibus orientalium, passim *Acta Philosophica Anglicana* egerunt. *De Aromatibus* Tractatum editurus erat Salmasius, teste Crasso *in Elogiis hominum literatorum, Tom. 2. pag. 211*. De Absynthio & Croco singulares libri à quibusdam naturæ curiosis editi sunt. De Opio Joh. Freitagius scripserunt & Georg. Wolfg. Wedelius. Singularem quoque librum de eo parat Ol. Borrichius, & scripturus quoque fuisset varia quædam Martinus Fogelius, si vixisset. De Mandragoræ radice multæ sunt hominum superstitiosorum fabulæ, & Dissertationem scripsit Jac. Thomafius, satis curiose historiam ejus recensentem, scripserat quoque ante illum Sam. Bochartus, ut ipse refert in *Hieroico suo*. De Tulipis egit peculiari Dissertatione Martinus Schookius.

- 3 *De Nepenthe Homeri* peculiarem librum scripsit Petrus Lafena, Jurisconsultus Neapolitanus, teste Crasso *in Elogiis pag. 234. part. 1*. *De Nardo & Epithymo* existat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diss. adversus Jos. Scaligerum*, addita *Scaligero Hypobolimæo Scioppii*, qua arguit Scaligerum, male de Croco explicantem versum Propertii *L. 4. El. 31. Terque lavet nostras Spica Ciliffa comas*. Urticam eleganter delineavit Rob. Hookius *in Micrographia sua p. 142*. repræsentat enim aculeos pungentes, qui efficiunt ustulationem illam, simulque & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de succo urticæ, in quo etiam aculeos deprehendit, quos comparavit cum aculeis insectorum quorundam & crabronum. In *centuria sexta Sylve Sylvarum Verulamii*, & passim per totum librum, experimenta multa circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, transmutationem, durationem, excrecentias, supervegetationes, amplificationes, diminutiones, figurarum varia-

variationes. De magna quadam essentia vegetabili, qua assumpta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidant, videatur Rob. Boyleus in libro de usu naturalis Philosophiæ. De Rosa Joh. Car. Rosenbergius quidam egit in Rhodologia, Argent. A. 1628. in 8vo edita. Sed Panegyrica Phyllicis miscet, physica verò parcè & jejunè tractat.

Multæ quoque referri solent herbarum vires secretæ & magicæ, quales passim in libris secretorum occurrunt. Ita referunt de quadam planta latronibus cognita, quæ ferrum secet, ferasque aperiat. Referunt de foliis quibusdam ambulantiis. Referunt de plantis, quæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabulosa multa occurrunt & superstitiosa, multa etiam planè sunt nugatoria, quibus non opus est, ut immoremur.

CAP. XLIV.

DE ZOOPHYTIS, UBI ET DE SENSU PLANTARUM.

§. 1. Zoophyta describuntur. 2. Thom. Campanella & Franc. Rhedi pro sensu plantarum argumenta proponuntur simul & rejiciuntur. 3. Ex Zoophytis sensu carere ostenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam. 4. Agnumque vegetabilem Boranez. 5. Anseres autem Scoticos, quos Bernaclas vocant, veras esse aves ex ovis prognatas.

Est quoddam plantarum genus, quod mediæ naturæ inter plantas & animalia esse perhibetur, Zoophyta sc. sive Plantanimalia. Dicuntur verò ideò Zoophyta, quod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam se dilatandi & contrahendi habeant.

Atque hic primò in genere tenendum est, fuisse aliquos, qui omnibus indistinctè plantis sensus adscriberent, putarentque, ideò sensum etiam plantis competere, quod in animalibus sentiendi potentiam propagarent, quo argumento præcipuè usus est Thom. Campanella in libris suis de sensu rerum. Franciscus quoque Rhedus, in libro de generatione insectorum, ideò plantis sensum adscripsit, quod inde nascantur animalcula, atque hinc novum aliquod paradoxon constituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam sensitiva gaudere, quâ mediante habiles fiant ad generanda ista animalcula, quæ à se producuntur. Habet & hoc pro argumento sentientis naturæ, quod plantæ instar animalium nutriantur, crescant, semenque pariter & fructum producant, & anxie solem ac apertum aërem quærant. Addit præterea: quis scit? si non usque adeò altè in terra radicate essent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitaturæ essent ladentem, & læse lamentis & versibus dolo-

dolorem suum testatura. Quæ certè argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, quàm aliquid è vero trahere. Nutritio enim & incrementum non statim sensum infert. Quod si organa vocis haberent, ut ille argutatur, non jam plantæ amplius essent, sed animalia, idemque valet, ac si argumentarer: Si asinus volat, habet pennas.

3 Quod verò historiam istius fungi marini attinet, qui ad cultrum admotum se contraxerit & corrugaverit, res est amplius indaganda. Sunt interdum motus quidam in plantis tenerioribus & fungosioribus, qui spontanei videntur, & à facultate quadam sentiendi procedere, cum tamen, si rectè rem consideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ sunt illæ, quæ in exemplum adferri solent, plantæ, ut herba viva, quæ ab Arabibus & Persis *Sulve* vocatur, & cui Philosophi pudicæ vocabulum indidere. Illa, si levi manu attingatur, illicò refugit, contrahiturque, mox, subductâ tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem situm, repetit. Cujus rei causam nemo melius ostendit, quàm Henricus Regius, lib. 4. *philosophiæ naturalis*, è quo transsumsit illam Antonius Grandis in *historia naturali* pag. 305. Ubi penè mathematicâ demonstratione ostendere laborat, quomodo res illa procedat. Supponit (1) magnam hujus plantæ teneritudinem, quæ levi contactu quodammodo ulceretur & contundatur; (2) nervos quosdam interiores esse exterioribus ampliores, quò fiat, ut halitus ex terra majori copia in superiores foliorum fibras transmittantur, quàm inferiores; unde, manu superioribus foliorum partibus admota, spiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorsum ferantur. Ex quo postea insequatur illa foliorum contractio & explicatio. Quam rationem prolixius, & secundum omnes particulas, illic explicat. Est & pudiferana arbor, ut appellatur, quæ non hominis tantum manum, sed & assatum ejus, odisse dicitur, atque ad ejus accessum refugere. Quâ in re non opus est ad sensum aliquem confugere. Potest enim variatio aëris, plantam circumfistentis, & cum superficie ejus singulari quadam ratione connexi, quæ fieri per halitus admixtos potest, ut ipse expanditur vel contrahitur, superficiem plantæ immutare, ut, contractione quâdam ab externo aëre illi incussa, moveri spontè videatur.

4 Referunt quæque de vegetabili quodam Tartariæ, quod agno perquam simile sit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de quo Andr. Libavius Diss. egit peculiari. Olearius in *Itinerario Pers.* lib. 3. c. 2. facit speciem aliquam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, quò convertitur gramen exarescit, quod illi vocant depascere. Ubi maturuit, lanugine quâdam, agninæ simili, vestitur. Scaliger addit, etiam pedes illi esse, ungulas, caput & carnem, sapore cancris similem, ex vulnere

nere fluere sanguinem, lupos quoque illi insidiari. Sed non placet mihi sensum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non statim facit animal, ut radices quædam, humanam speciem habentes, non statim hominem. Qui sanguis aliquibus visus est, succus fortè ruber est, huic fructui, quemadmodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exarescunt fortassis, quod succus nutritius illis subducatur.

Referuntur etiam multa de anseribus Scoticis, quos in arboribus crescere aliqui existimant, quâ opinione viri etiam docti sibi placuerunt. Michael Mayerus, vir sanè doctissimus, singulari *libro de volucris arboræ scripto*, & Franc. A. 1619. in 8vo edito, hujus rei veritatem ostendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; sed falsus ille est. Nam hodierna experientia docuit nautas, anserculos illos generari more naturali, & quemadmodum aliæ aves generari solent, per exclusionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & desertis septentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anserculi illi, five anates, quæ *Bernacle* dicuntur. Quod cum ignorarent homines, quâ ex regione provenirent, nescii, finxerunt tam stulta & absurda, ut vel ex spuma maris, quemadmodum Poëtæ venerem, natos crederent, vel ex conchyliis ostreisque marinis in aves mutatos, imò alii in arboribus crescere putarent, inducti quibusdam indi-
ciis, quibus id evincere se posse videbantur. Anatonem earum avium instituit Sengverdius, qui *Exercitationum Physicarum suarum* 44. testatur, plurima se ova in illis sæpè observasse. Sunt enim fœcundissimæ, ut jam nulum amplius dubium superfit, eas, pari ratione cum cæteris avibus, ex ovis esse exclusas.

C A P. XLV.

DE GENERATIONE ANIMALIUM, ET PRIMUM QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. In Generationis animalium scrutinio perdifficili, rejectis Aristotelicorum triticis, Anatomicorum observationes his sunt preferendæ. 2. Commendatur imprimis diligentia Guilh. Harvei, qui seminis masculini nihil in utero deprehendi, observans, nihil istud ad generationem conferre statuit, impugnatus idcirco, sed incassum, a Jano Orchamo, sive Joh. Vorstio. 3. Animalia omnia, juxta observationes Harvei, imò & homines, uti Theod. Kerckringius detexit, ex ovis generari ostenditur. 4. Censura de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum sensitiva, ejusque facultatibus, tum Cartesianorum, istam negantium, omnesque brutorum, quæ automata ipsis sunt, actiones a solo

motu derivantium. 5. Admiranda insectorum structura. Historie illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. Hodierna (qui oculi muscæ dedit anatomen,) Job. Gædarti, Job. Swammerdammi (qui apum regem fœminam esse observavit,) Franc. Rhedi (generationem negantis dari equivocam) & Joach. Jungii, solertia imprimis laudatur. 6. Unde vermiculorum in caseis multitudo? 7. Judicium de Wilb. Ramsley libro de vermibus corporis humani. Aug. Hauptmanni Mors viva, in vermem eam transformans. 8. Scriptores varii de insectis specialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum spiritus medicamentum est Mnemonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locustis, quas comedit Job. Baptista.

Pervenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, animalium scilicet generationem; quæ quanquam sit vulgò obvia, quanquam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi à quoquam posse videatur, quò tamen illa explicatior videtur, eò magis, cum ad principia perveniendum, intricata est, & ubique speculatores suos detinet. Non est opus, ut è Peripateticorum scholis anxie repetamus illa, quæ ipsi habent, de subordinatis animarum vegetativæ & sensitivæ ministeriis, quæ illi, quasi diribitores quidam & metatores, ita dispertiuntur, ac si ipsi functionibus istis testes sint propius admissi. Nolumus, quas illi de materia & forma habent, inutiles planè & desperatissimas tricas magno conatu hic recensere. Excutiamus potius Anatomicorum sagaciorum observationes, atque illic vestigia generantis naturæ sequamur, quæ suos secundum subjecta certos terminos & modos habet. De quibus in universum differi non potest.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, quàm diligentissimus Gvilh. Harvæus, qui incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum successivas, ita inquisivit, ut addi nihil posse videretur: additis etiam aliis observationibus, quas in gravidis animalibus instituit. Nihilominus tamen, post tot ejus labores, secuti sunt alii, qui acutius quædam viderunt. Demonstravit verò Harvæus, adeò nihil seminis masculini in utero fuisse animadversum post ipsam conceptionem, ut statueret, nihil omnino contribuere semen ad generationem animantis. Quæ sententia cum videatur *παράδοξος*, aliquibus non est ad palatum, impugnaturque à multis, quanquam plurimi sint, qui illam sequantur. Ideoque Janus Orchamus, vel, qui sub eo ficto nomine latet, Johannes Vorstius, *conjecturam de generatione animalium* proposuit, observationi isti Harveanæ submissam, & Col. Brandeb. A. 1667. in 12. editam, qua in dubium quidem non vult vocare experientiam Harveanam, sed aliqua tamen comminiscitur, quo inter Harveanam & vulgatam sententiam conciliationem quandam instituat, eâ ratione motus, ne vetus pervulgataque omnium gentium opinio per sententiam Harveanam

veanam concidat. Operosè is primùm adducit varia scripturæ loca, varia item Hippocratis testimonia, aliorumque Medicorum & Philosophorum, quibus innuitur, semen animantium in ipsum uterum penetrare, atque inde, velut ex materia, fœtum fieri. Ideoque, ut salvet & Harvei, & veterem illam sententiam, existimat materiam seminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas resolvi, ut conspici nequeat, idque statim à tempore congressus, quo Harveus sectiones suas instituit, aliquantò autem post minimas illas particulas rursus colligi, & primo manticæ, inque illa contento liquori, deinde ipsi fœtui, materiam præbere. Quam sententiam suam etiam ex eo firmat, quod Harveus testetur, uteros damarum ac cervarum, primis post coitum temporibus, majores ac crassiores fieri, quod ille fieri existimat ab illa liquoris, feminalis rarefactione & dispersione. Hæc ille Autor operosè satis disquirat, quò tamen, ut puto, labore superdare poterat. Utut enim Harveus non statuatur pertingere semen in uterum, tamen spiritum quendam ejus, aut odorem, eò pertingere posse non negat. Ideò tamen aliquid feminis illuc transfertur. Nec itaque concidit per ejus observationes vetus illa & pervulgata Gentium opinio.

Debet verò observatio ejus, circa ova instituta, nobis esse in pretio, 3 cum ovorum illa contemplatio unicè illustret doctrinam generationis. Legatur itaque illa diligenter apud Harveum historia, & quicquid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri in libro de generatione animalium. Nunc enim solertia recentium Anatomicorum observavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipsos quoque homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogenia sua Ichnographia*, demonstravit. Reperiuntur ea in testiculis, non fœminarum tantum conjugio adsuatarum, sed etiam virginum, non secus ac fit in gallinis, quæ ova ponunt, etsi ignorent galli consuetudinem. Sunt hæc ova pisi viridis magnitudine. Intus latet humor, qui, sicut aliorum ovorum albumen & vitellus, dum coquitur, indurefcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerckringium, ista ova observata, sed neminem suspicio eò deduxit, ut ex iis formari fœtum crederet. Istud ovum, odore feminis masculi fœcundatum, ad uterum transit, & intra spatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem cerasi majoris nigri excrescit. Quod directè impugnat Harvei observationem, qui existimat in cavitate uteri, per aliquot dies, post coitum, nihil deprehendi. Et hæc ova, non à conjugatis tantum, sed & à virginibus, sapissimè excerni, præsertim cum sanguinis menstrui fluxu, aut stimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerckringius. Multum exercuerunt Kerckringianæ istæ observationes viros doctos, & statim sunt translata in linguam Gallicam à Joh. Bapt. Dionysio, Medico Regio, in memoriis suis spectantibus ad artes & scientias. Cujus

extant super hoc argumentum quædam, ut vocat, Reflexiones, quibus aliqua dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam sententiam videatur. Nunc verò illa opinio ita obtinuit, ut penè pro demonstrata habeatur à plurimis, quanquam non desint, qui aliqua super hac doctrina dubia habeant.

4 Animantibus sensitivam animam tribuunt vulgò Peripatetici, de qua, cujus naturæ sit, obscurè determinant, in eo tamen conveniunt, naturæ esse corporeæ, quanquam Joh. Marcus Marci, in quibusdam à Peripateticorum sententiis discedens, eam superstitem velit corpori. Cartesius, alique recentiores, qui formalem rationem animæ humanæ constituunt in cogitatione, animam sensitivam purum putum figmentum habent, eamque sentiendi facultatem in solo motu putant consistere, & à mechanica corporis dispositione dependere, quæ tamen sententia an vero sit consentanea, non ausim ego determinare. Actiones scil. illæ brutorum, quæ in nonnullis reperiuntur, penè humanis similes, videntur testari de aliqua distincta ab ipso corpore essentia, in quam tales actiones cadant. Quanquam enim non desint Cartesianis, quæ ad illa respondeant, ea tamen non videntur usque adeò rem omnem conficere. Studiosè omnia illa congesit Anton. le Grand, in *Dissertatione de carentia sensus & cognitionis in brutis*. Legatur & Henrici Mohri *Epistola*, quam ad Cartesium super hoc argumento scripsit, quæ reperitur in operibus ejus *Philosophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphysicum*, ex sola mechanica materiæ dispositione omnes operationes deducuntibus oppositum, imprimis *cap. 24*. Peripatetici fortassis nimium sapiunt circa animam brutorum investigandam quando in tot facultates & potentias distinguunt, quæ tamen nihil sunt, quam nuda nomina. Cartesiani (quorum sententiam etiam Honor. Fabri, Aristotelicus, in *lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme sequitur) nimium hic videntur paradoxo, cum animal non aliter, quam Automaton, considerant, cujus motus interior, quem sensationem dicimus, ab objecto aliquo proveniat. Sed illa lis fortassis in æternum non decidetur; utrique enim parti sua sunt argumenta, è domesticis principiis formata, quæ cum non demonstrari possint, an vera vel falsa sint, aut eam certitudinem habeant, ut statim assensum eliciant, non est, ut aliquam in sententiis istis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus nostri angustias excedit. Non est verosimile, cum videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipsis, mirabiles istas partium conformationes, & ex eo occultum aliquod principium movens spiritale agnoscamus, illud in motu animalium tam subtili, qualis est in sensatione, non subesse.

5 Ideoque, missis his, veniemus ad animantium genera, & primò de insectis videbimus, quorum consideratio pro subtilitate objectorum subtilior

tilior est. Nusquam enim majora naturæ miracula, quam in minimis, conspiciuntur, ut rectè dixerit Boylius, magis esse admirandam proportionem illam insecti, quod vocatur *Acarus*, quam Elephanti. Historiam insectorum singularibus quidem libris habemus traditam à Conr. Gesnero, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, qui, ut de omnibus animantibus, ita & de insectis, quanquam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit Thom. Mouffetus, Londinensis. Nuperrimè verò magis exulta est ista de insectis Philosophia, Microscopiis etiam in subsidium vocatis, quorum ope minutissimorum animalculorum partes sunt detectæ, & quam accuratissimè delineatæ. Quod videre licet in Rob. Hookii *Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caseo natos, schematis amplissimis depingit. Johannes Baptista Hodierna Italica lingua scripsit *Anatomiam oculi Muscæ*, ubi diligenter examinat, atque delineat, omnes istius oculi nervulos & musculos, & quicquid illi adhæret. Descripsit & insectorum historiam Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expressis, Joh. Goedatus, Pictor Middelburgensis, quæ in Latinam linguam conversa est & notis illustrata à Joh. de Mey. Sed in ea tamen multa desideranda sunt, non enim ista acuratione examinavit omnia, ut qui post ipsum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat Johannes Schvvammerdammius, vir admirabilis in ista re doctrinæ, *P.I. Historie generalis insectorum*, Ultraj. A. 1669. in 4to editæ. Quo in libro ille nullam Metamorphosin agnoscit insectorum, ut Goedartus, sed graduale aliquod incrementum. Non credo vivere nunc virum, qui curiosius omnium insectorum naturam & ortus inquisiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia insectorum genera, quorum familiam & species, suis quaslibet scriniis distinctas, non sine admiratione ego vidi. Liquore vero quodam Balsamico corpora insectorum tinxit, ut à corruptione servaret. Mentio ejus, non sine laude, in *Transact. Philos. Angl.* p. 2078. occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel centenis hominibus se negotii satis daturum, si adfistere sibi, in universali aliquo opere concinnando, velint. Historiam insecti, quod Ephemeron vocatur, nuper scripsit. De apibus quoque singularem lib. paravit, in quo multa proponet singularia, inter quæ etiam hoc, quod apes, quas vulgò ductores & reges vocant, & mares existimant, fœminæ sint. Quod si verum est, perit Politicis præclarum stabiliendæ Monarchiæ virilis è natura exemplum, & naturalis aliqua *γυναικονκρατία* demonstratur. Obiit Swammerdammius cum magno rei naturalis damno, qui si seculum vixisset integrum, & singulis annis librum aliquem de insectis edisset, argumentum, tamen totum non exhausisset. Sunt & Francisci Rhedi, Patritii Aretini, *Experimenta circa generationem insectorum*, primùm Italicâ linguâ publicata, deinde ab Andrea Frisio in latinam conversa, & Amstel. A. 1671. in 12. edita.

Quo

Quo in libro sustulit omnem æquivocam illam generationem, vulgò creditam, ac nulla vult insecta ex carne nasci, nisi in quantum semina vel ova ab aliis animalculis illic posita sint. Statuit & illic, succum nutritium plantarum, tam plantæ generationi, quam animalculis è planta producendis, esse aptum. Quâ in re, si rectè memini, dissentientes habet Swammerdamium, Joach. Jungium, sagacissimum historiæ insectorum exploratorem, (cujus aliqua, nisi fallor, observata de iis supersunt ἀνέκδοτα,) & alios, nec valdè illud probabile est.

6 De vermiculis in caseo natis res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cùm videamus totam casei massam, quanta quanta est, in vermes abire, nisi velimus dicere, productis aliquot vermiculis, semper per propagationem novos generari, & casei substantiam paulatim absumere corrodendo, ut tandem soli vermes remaneant.

7 De vermibus, præcipuè verò illis, qui in corpore humano generantur, peculiarem librum scripsit Anglicâ linguâ Wilhelmus Ramsey, qui editus Londini est anno 1668. in octavo; ubi multa de vermiculis aëreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in sanguine existentibus. Omnes scilicet ille corporis partes perlustrat, demonstraturus, quomodo vermium causæ sint, nutrimenta etiam cibos & potus examinat, quomodo originem vermibus subministrare possint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, quæ ad hoc argumentum non adeò pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva*, Augustus Hauptmannus demonstrare, morbos omnes, imò mortem ipsam, à vermibus esse, depinxitque ibi vermiculi mortiferi imaginem. Adversus eum nescio quis scripsit *Mortem mortuam*, ejus hypothesin, Christ. Langio, Prof. Medico Lipsiensi, etiam approbatam, refutans.

8 Bombycum historiam curiosa inquisitione, multisque Anatomicis bombycum observationibus, explicavit Marcellus Malpighius, sagacissimi vir ingenii Italus, cujus liber, curante Societate Regiâ, editus est Londini in 4to. De methodo alendi bombyces, deque negotio serici conficiendi in Gallia, historica extat relatio in *Actis Anglicis* pag. 87-91. M. Hier. Vidæ, Cremonensis, Poema de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehensum. Microscopicas observationes circa bombyces, ac ova bombycum, habet Rob. Hooke in *sua Micrographia*. Quæ apud veteres de illis & serico occurrunt, in Ad. Tribbechovii Diss. de Bombycibus, Giesæ A. 1665. in 4to edita, exhibentur. *Anatomen apis* scripsit Franciscus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter quartum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabulosum putat Franc. Rhedus, verum autem Athan. Kircherus, in *Obelisco* etiam *Pamphilio*, capitis bovini in apibus esse simulacrum, observans. De Curculionibus, qui frumenta corrumpunt, extat

Tractatus germanicus, Berolini anno 1665. in 12. editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovis, productione speciebus, usu, plenam satis descriptionem vide in *Transactionibus Anglicis* pag. 524. Solet ex illis oleum aliquod & spiritus præparari, qui maximè corroborare spiritus creditur, atque memoriam præcipuè juvare. Unde adhuc in usu est medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, quod ille pro memoriæ subsidio commendare solitus est. De Tarantulis Athan. Kircherus multa in arte sua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdius in peculiari de isto argumento Scripto, quod Lugd. A. 1668. in 12. excusum, cur Angli inter Acta sua retulerint, causam nullam video, non enim magnæ rei est. Mart. Listeri *Tr. de Araneis & cochleis* prodiit Londini A. 1678. in 4to. De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Transactiones Anglicæ* pag. 1014. De Pulice Venet. A. 1625. in 12. scriptum prodiit peculiare Italicum Johannis Antonii Moschetti. De locustis, quas comedit Johannes Baptista, variè sentiunt Auctores. Videatur Sam. Bochartus in *Hieroico*, & Joh. Dan. Majoris *Dissertatio* peculiaris *de myrrhâ & locustis*, qua sententias omnium congeffit. Videatur & Alexander Rossæus in *Arcanis Microcosmi*, in *Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur in *Pseudodoxia Epidemica* Thom. Brounii L. 2. c. 1. putatque herbas fuisse, quas comederit Johannes Baptista. In eodem libro & de aliis insectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS
COËTERIS EXHIBENS.

- §. 1. *Judicia de quibusdam historia animalium universalis Scriptoribus, Aristotele, Ul. Aldrovando, Sam. Brcharto, &c.* 2. *Scriptores varii de piscibus in genere, Balanis, Harengo, Quadrupedibus item quibusdam, Viperis, Cervis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4. *Scriptores quidam de variis animalibus Miscellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos restituendi, a Franc. Jos. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare esse ostenditur.*

Observationem circa animalia tantus est numerus, ut integro volumini præbere materiam possit. Nam primum ipsorum animalium vastus est numerus, & observationum deinde, quæ circa illa institui possunt, longè major. Historiam animalium inter veteres, præter Ælianum, scripsit Aristoteles, quod ejus præstantissimum opus esse credunt multi; magnam certè pecuniæ vim Alexander M. in illam impendit. Sed

in illa tamen multa sunt incerta, multa relationibus non satis securis ad Aristotelem pervenere, ut fieri plerumque in promiscuis illis Annotationibus solet. Quæ habemus vasta opera nonnullorum Autorum, superius à nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumque versantur, & inutilibus interdum narratiunculis paginam utramque implent. Ulyssis Aldrovandi, post Contr. Gesnerum, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes animalium species congerenda. Sam. Bochartus, in *Hierozyico*, animalia S. Script. eorumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusque Historicis facta, recenset. Historiam Medicam animalium, quatenus ex iis medicamenta parantur, scripsit Guilh. van den Bosche, Bruxellis A. 1669. in 4to. Nos, quasi per lancem saturam, & autores nonnullos notabimus, & si quid prætereà notatu dignum nobis occurreret.

2. Piscium, ut inde incipiamus, historiam persecutus est Guilh. Rondeletius, uti & Hippolytus Salvianus, in *aquatilium animalium historia*, quæ Romæ anno 1554. prodiit. Scripsit & Paulus Jovius *de piscibus Romanis Tractatum*, qui rarus est. Habemus etiam è veteribus fragmenta Ovidii. Sed pleraque veterum in historia piscium obscura sunt. Autores omnes de piscatione, veteres & recentiores, Herm. Conringius nuper singulari volumine collegit. De Balanis, earumque captura, observationes leguntur in *Actis Anglicis* pag. 232. ac meminere passim piscationis istius itinerariorum septentrionalium Scriptores. De Harengo commentatus est Paulus Neucrantzius, Medicus Lubec. De Viperis peculiare libros scripsere Moses Charras & Marcus Aurelius Severinus, qui de virtute salis viperini multa attulit. Edidit, & Franciscus Rhedus *Experimenta de viperis*. De Cervo extant Tractatus Germanicus Joh. Agricolæ, Latinusque Joh. Andr. Grabii, ex Academia curiosorum. De Muribus Norwagicis Thomas Bartholinus scripsit. De Equis, eorum natura & indole, prolixè agunt Autores, qui rem equestrem describunt, ac artem domandi caballos tradunt, qualis est Ant. Ferrarius in Lib. Italico: *Cavallo frenato*, Venet. A. 1610. in fol. excuso.

3. De Arte venandi, ministris avibus, extant integri veterum libri, qui collecti uno volumine prodierunt Lutetiæ A. 1612. in 4to, sub titulo *Ἱερανοσοφικόν*, sive *Rei accipitraria scriptores*. Accessit & *κυνοσοφικόν*, sive *liber de cura canum*, uti & Jac. Aug. Thuani carmina *de re accipitraria*, & prætereà alia quædam de generibus falconum. Extant prætereà Friderici Secundi Imperatoris *Reliquiæ*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De omni venationum genere Tractatum, non minus curiosum, quàm utilem, scripsit Belgicâ linguâ Paulus Merula in folio, qui additur quibusdam Constitutionibus Juris Belgici, & in ipsa Batavia rarissimus est, ac magno pretio vendi solet. Sunt & Gallicâ linguâ de arte venandi multi libri conscripti, quos in-

ter

ter accuratissimum est scriptum recens: *La Venerie Royale*. Ad venationem canes pertinent, quorum naturæ ac laudes integris decantatæ libris sunt. Habemus è Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græcò carmine scripta, in quæ extat doctissimus Conr. Rittershusii commentarius. Sunt & in Latinis, qui rem venaticam describunt, ac cum commentario Jani Vlitii Leidæ A. 1653. prodierunt. Est & inter recentiores Pet. Angelius Bargæus, qui *Carmina Cynegetica* scripsit, quæ Gratii carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Penè prætermiseram Arriani *Cynegeticum*, quem Lucas Holstenius Parisiis A. 1644. edidit, & in latinam convertit. Extat & Johannis Caji, *liber* seorsim initio, & postea in Casp. Dornavii *Amphib.* excusus, de canibus Britannicis, eorumque indole.

De Elephantis, Pet. Gillius peculiarem librum conscripsit. Extat & laudatio eorum apud Lipsium in *Epistolis*. De eorum captura & pugnis videantur *Acta Anglicana* pag. 328. De Chamæleonte, de partu & congressu viperarum de lachrymis Crocodili, animalium resuscitatione, Gotfr. Vogtius peculiaribus Dissertationibus egit. Variæ Anatomicæ observationes circa canes, leones, pisces, animalia monstrosa, partes animalium, occurrunt tam in *Transactionibus Anglicis*, quàm in *Ephemeridibus Gallicis*, aliisque Medicorum libris observatoriis, Thomæ Bartholini imprimis *Centuriis*, *Epistolis*, & *Miscellaneis Ephemeridibus Germanicis & Danicis*. In *Actis Anglicis*, sub *Anatomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, quæ circa Anatomen quorundam animalium observata sunt. De Cygni cantu egit Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius in *Tractatu super Poëmata Malherbe* pag. 314.

De restitutione oculorum in animalibus per liquorem chelidoniæ multa magnaue commentatus est Franciscus Josephus Burrhus, in *Epistolis suis ad Thomam Bartholinum scriptis*, cum tamen experientia testetur, id fieri quâcunque aquâ purâ & limpidâ posse. Aristoteles, lib. 2. de *historia animalium* cap. 17. evenire serpentibus idem ait, quod pullis hirundinum, oculis enim serpentum laceratis, subnasci alios referunt. Wagenfeilius in *Sota* pag. 155. illa in dubium vocat, ab Aristotele tradita, sed immerito. Nam idem hoc experimentum fuit, quod hodiè observatum est in anseribus & canibus, aliisque animalibus, quibus oculi non quidem renascuntur, sed restaurantur, suppeditante ipsâ naturâ humores oculorum deperditos vel expressos. Cæterum in singulis illis recensendis infinita esset opera. Animalium distributiones & classès certas vulgares etiam Physici tradunt, è quibus illæ capi possunt. De cæteris videndi speciales observatores.

CAP. XLVII.

DE HOMINE.

- §. 1. *Hominis præ cæteris animalibus prærogativa, & tractationis de illo amplitudo. 2. Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longevitate. 3. De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Visceribus, Medulla Spinali, Musculis, Lingua & Gustu, Membris genitalibus, Pulmonibus. 4. De Sanguine, sanguificatione inter cor & hepar controversa, sanguinis transfusione, ac medicina infusoria, cujus inventum plures sibi vindicant. 5. De Pilis, barba, stercore, crepitu ventris & unguibus. 6. Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Aristoteles, ab Ant. Rocco frustra defensus, statuerit, dubitatur,) Lud. la Forge, Cordemoius, Lud. Vives, Ken. Digbaeus (ab Amando Vero impugnatus,) Aon. Palearius, &c. Controversia de origine animæ. Judicium de Traducis Patronis. Præexistentiam Animarum defendunt Henr. Morus, & præcipue Christoph. Sandius.*

A Nimal omnium dignissimum Homo est, qui Microcosmus à quibusdam dicitur, non quidem adeò adæquato nomine, sed quod tamen sensu possit tolerari. Nullum enim est corpus humano elaboratius, quod prætereà mentem habet sibi junctam, & mirabili modo unitam. Eo enim differre à reliquis animalibus homines in confesso est, quod scilicet mente præ cæteris animantibus præditi sint. Cæterum unum illud objectum amplissimum est, & magnis voluminibus argumentum suppeditare potest. De Animo nihil dicimus, nam is extra Physices considerationem est. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam sibi vindicat, cujus maxima pars, Anatome, in analysi hujus corporis versatur, de qua extant vastissima volumina, totque observationes singulares, præter generales istas Bartholini *Institutiones*, ut vel index earum parere integrum volumen possit. Summarias illas partium corporis delineationes Physici Autores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qui illud ex professo agunt, operosè satis exponunt. Nos persequemur summa quædam & Autorum & rerum capita.

2. Pulcherrimus est Cartesii liber posthumus, è Gallica in latinam versus, *de homine*, cum Ludovici de la Forge *commentario* Amstelodami A. 1677. in 4to editus, à Claud. Clerselierio, in quo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, à Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati quoque Fabri *Tractatus de homine* non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendiosè persequitur. Quæ ad naturam sexûs masculini & fœminini, constitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent,

J. Be-

J. Bened. Sinibaldus, in *Geneanthropia* sua, (Romæ A. 1642. in fol.) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipadia, sive de pulchræ prolis habendæ ratione*. Similis argumenti est Jani Huarti, Hispani, *Scrutiniū ingeniorum Appendix, quomodo generari ingeniosi & sapientes Liberi possint*, ab Æschacio Majore, cum ipso *Scrutiniō*, Lat. versa Lips. A. 1622. in 8vo. De prole nutrienda Poëma Scævola Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De Signaturis fœtûs egit Martinus Schookius *Dissertatione peculiari, de hominibus longævus* Epistola prolixa Henr. Meibomius.

De partibus animalium, & earum usu, Galenus egit singulari libro, in quem extat doctissimus *Commentarius* Casp. Hoffmanni, ubi quam plenissime & disertissime de omnium partium conformatione ac usu, junctis politioris *Literaturæ* subsidiis, disseruit. Diverso instituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus in *civitate corporis humani*, joculari autem de iisdem Poëma, lectuque haud injucundum, Pet. Baart, sub tit. *Edeestemung*/ Belgicè edidit. De partibus humani corporis multa contra Guilh. Harveum disputat Alex. Rossæus, in *Arcanis Microcosmi*, Anglicè scriptis. Sed is non felicior in *Physicis* censor, quam in *Poëticiis*, videtur, in quibus ne sensus quidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Willisii liber curiosissimus, *Pathologia cerebri*, summa diligentia conscripta; *De cerebri vero humani proprietatibus* Gvalth. Charletoni *Dissertatio*, quæ unâ cum *inquisitione de fulmine tactis* Lond. A. 1665. in 8vo edita est. Oculorum fabricam accuratè describunt Optici, & extat de ea singularis Mart. Hortensii *Dissertatio*. De Cerebro pariter atque oculis egit Franc. Jos. Burrhus, in *Epistolis ad Thom. Bartholinum*, quarum *considerationem* dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana consilia cogitataque vellicavit. *De Coloribus oculorum* Sim. Portii liber prodit Florentiæ A. 1550. in 4to. *De Nervis opticis* scripsit Malpighius, cujus omnia præclara sunt, & accuratissimis observationibus eruta. Viscerum structuram Malpighius idem explicatam dedit, *Medulla spinalis Anatomen* Gerh. Blasius. De Musculis nemo eruditius scripsit, quàm Nicolaus Stenonis in *Myologia* sua, in qua, è Geometricis principiis, eorum motus demonstrare laborat. Gustus organon Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accuratè examinârunt, demonstraruntque, in quo ratio gustûs consistat, videl. in papillis nerveis, per totam linguam dispersis, ex quarum contactu illa perceptio sensilis, quam gustum dicimus. De organis virorum genitalibus Regnerus Graſius scripsit, qui accuratissimam testiculorum anatomen instituit, innumerablem plexu nervulorum constantium. Publicavit & Joh. de Horne *observationum circa genitalia prodromum*, sed morte præventus totum opus perficere non potuit. *De pulmonibus* extat Thomæ Bartholini peculiaris Tra-

Etatus, Hafn. A. 1663. in 8vo editus, in quo demonstravit, omnem pulmonum substantiam constare vesiculis, quibus aer continetur, cujus beneficio quomodo respiratio fiat, peculiaribus libris ostenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thrufton.

- 4 De sanguine, ejusque generatione, & generationis loco, diversæ sunt sententiæ. Antiqui hepati adscribunt, recentiores cordi, quorum Antesignanus Guilh. Harveus, qui circulationem sanguinis primus in medium adduxit. Unde varia scripta edita sunt, tam pro hepate, quam corde, à Thoma Bartholino, Lud. Bilsio, & tam pro, quam contra circulationem, quorum historiam sic satis diligenter recenset Mich. Watsonius in *unione sapientia*. De sanguine Joh. Betti quoque Tractatus exstat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa quoque de lacte, qui non multum ab antiquis abire videtur. Plurima circa sanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfusionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infusionis, quâ liquor aliquis medicamentosus venæ injicitur, de cujus artis inventionem lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infusoria* singularis liber. Joh. Sig. Elsholzius contra, edita *Clysmatica nova*, sibi tribuit, contra quem Major inventum suum vindicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi vicissim illis, litem moverunt. Contra transfusionem sanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confusio transfusionis*; ubi multis argumentis eam impugnat, quæ tamen non omnia æquè stringunt. Est verò transfusionis inventio antiquior, ac jam tum Andr. Libavii tempore fuit cognita, qui ejus per jocum mentionem facit in *actione contra Henn. Scheuenemannum*. De variis corporis partibus extant erudita opuscula Hieronymi Fabricii ab Aquapendente, de quibus, aliisque Anatomicis antiquioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior est relatio.

- 5 De pilis extat Joh. Tardini liber in Casp. Dornavii *Amphitheatro* recusus. De barbâ Marci Antonii Ulmi vastum volumen, Bononiæ A. 1602. in fol. impressum, sub Tit. *Barba humana Physiologia, seu de fine ejus Philosophico & Medico*. Ant. Hotomanni *de Barba Dialogus*, & Joh. Pierii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum*, Philologica tantum sectantur. Scripsit & alius, nescio quis, *Medicinam Stercorum*, qui fortassis, ut Virgilius, ex Stercore Ennii, aurum conquirit. Georg. Segerus, Med. Thoruniensis, de *Crepitu ventris* Tractatum ineditum servat, & summâ diligentia omnem ejus naturam rimatus est, non sine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audet in publicum proferre. De ungue ipse librum sub manibus olim habui. De affectionibus Capillorum & Unguium Vopiscus Fortunatus Plempius peculiari scripto est commentatus.

De Anima tractatio ad Physicam per se quidem non pertinet, sed quatenus à corpore distinguenda est. Ut clarius corporis Ideâ sit, notitia ejus aliqua habenda est, quam suppeditat Lud. de la Forge, Cartesianus, in libro *de mente humana*, è Gallica in latinam linguam converso. Præ cæteris legendus est liber Cordemoxi Galli, quem *de differentia corporis & spiritus* gallicè elegantem conscripsit. Lectu etiam dignus est Lud. Vivis *de Anima liber*, non quidem intima Philosophiæ argumenta penitus excutiens, sed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, scriptus. Lib. Fromondus *de Anima*, Fort. Licetus *de Ortu animæ humane, & cum corpore coextensione*, ac Sim. Portius *de Mente humana*, bonorum collectorum vice funguntur. Cæterum de origine animæ, ejusque immortalitate, ut est plena difficultatis disputatio, ita à Physicis componi & decidi tota non potest. De Aristotele non pauci dubitant, & quidem non absque fundamento credunt mortalitatem potius animæ statuisse eum, quàm immortalitatem, quæ mihi, ex Aristotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, destrui, quam astrui, posse videtur. Ant. Roccus, autor sublimis ingenii, vasto quidem libro contrarium ex Aristotele ostendere voluit, sed tamen ita disputat, ut causam suam potius destituat, quàm juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immort. animæ ex Aristotele prolatorum, debiliores sunt, quam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit is liber Francofurti A. 1644. in 4to, sub Tit. *Animæ rationalis immortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi peripatetica, hætenus post Aristotelem non signata vestigiis, Exercitationis Philosophicæ illibateque veritatis gratia, indagata*. Kenelmus quoque Digbæus hoc argumentum tractavit in *Demonstrat. immortalitatis animæ rationalis*, Anglicè scripta. & Lat. quoque Paris. A. 1651. in fol. & Francof. in 8. edita, qui, perpetua à natura corporum, eorumque qualitatibus, quarum præcipuas facit raritatem & densitatem, progressionem, functiones animæ, ejusque immortalitatem, monstrare laborat. De principiis ejus primum transacta oportet esse omnia, quæ an omnibus ad palatum futura sint, dubito. Alioquin, qui illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, sed non satis judiciose, singulari libro, A. 1661. in 12. edito, Jesuita quidam, qui se Aman-dum Verum nominat (genuinum nomen est Eggefeld,) sub tit. *Animæ triumphans*. Aonius Palearius in *Poem. de Immort. animæ*, ad Lucretii imitationem scripto, Platoniorum sententias præ cæteris sequitur. De ortu animæ per traducem, de præexistentia animarum, de creatione, multæ sunt controversiæ, sui que singulis sententiis patroni. Sententia de traduce apud plures assensum obtinuit, quanquam & illa suis difficultatibus urgeatur, si mordicus tenere velimus nonnullas assertiones, quas de spirituum natura nobis persuasimus. Præexistentiam Angli nonnulli præ cæteris defenderunt, sunt.

iuntque libri Henrici Mohri, Philosophi Platonico-Cartesiani, & aliorum, integri super hoc argumento conscripti. vid. præsertim Mori *Lib. de Immortalitate animæ*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologico-Physica*, in quibus contra præexistentiam disputat. Eam quoque sententiam Christophorus Sandius singulari libro *de origine animæ* defendit, *Cosmopoli ap. Libertum Pacificum*, A. 1671. in 8vo edito, qui meris testimoniis constat, nihilque aliud agit, quam ut probet præexistentiam animarum sacris literis esse consentaneam, & ple-
 rorumque Patrum ac Philosophorum sententiis comprobata. Platonico-
 rum enim suffragia frequentissima habet. Totus in eo est, ut, non nisi sola
 hac ratione, difficultates circa animæ originem monstret posse expediri,
 quas omnes recenset, & argumentis Adversariorum respondet. Cæterum
 S. literis & Patribus perversos sæpè sensus impingit, & non raro Hæreseos
 suæ spargit semina.

CAP. XLVIII.

DE SENSIBUS ANIMALIUM.

- §. 1. *Cartesii sententia, bruta sensibus spoliata, improbatur. Motus sensationis ce-
 lerrimus vix pervestigabilis. Job. Alph. Borelli Scripta de motu commendan-
 tur. 2. Visum, & cognatas de coloribus, oculis, speculis, lumine, doctrinas, sibi
 vindicat Optica. 3. Auditum Acustica. Instrumenta eum adjuvantia. Soni
 natura & diversitas. Autores huc spectantes. 4. Odoris & odoratus na-
 tura. Cur plus eo valeant bruta, quam homines? Doctrina ejus neglecta.
 5. Gustus & saporis ratio atque origo a papillis lingue nerveis. Scriptores de
 inedia quorundam prodigiosa. 6. Tactus natura. 7. De sensibus internis
 rectius Cartesiani docent, quam Aristotelici. Scriptores de imaginatione, qua
 Pet. Pomponatius & Jul. Ces. Vaninus contra religionem sunt abusi.*

Nihil est vulgatius sensatione; sed ita tamen altè abdita ejus principia,
 ut in sensationis causis dandis sufficientibus deficiamus. In anima-
 libus sensationem nihil esse, præter motum, Cartesiani ajunt, in ho-
 mine verò concurrere mentis operationes, ideoque sensum ab intel-
 lectu non sejungit Cartesius. Cætera animantia ne sentire quidem existi-
 mat, quam sententiam suo loco nos relinquimus. Res quidem ipsa satis
 innuit, sentire illa non solum, sed & percipere ipsum sensum, quod tamen
 negabat Cartesius, qui, perceptionem sensus intellectus opus esse, putavit.
 Secundum enim tres gradus naturam sensationis distinxit, ex mente Cartesii,
 Antonius le Grand, è quibus gradibus tertium soli homini tribuit. Interim,
 si externas respiciamus circumstantias, motum quidem omnino deprehen-
 dimus

dimus subtilissimum, celerrimum, instantaneum, qualis motus quibus principiis dirigatur, res profectò non est adeò expedita, ut quidam existimant. Non dependent omnes illi motus ab objecto externo. Quemadmodum Henr. Regius, in *Philosophia naturali*, lib. 4. c. 16. ex mente Cartesii, satis quidem accuratè, descripsit. Sunt enim in brutis quoque animantibus aliqui spontanei motus, à nullo principio determinati. Examinandi tamen interim nobis sunt isti motus, & quantum de eorum natura apprehendere possumus, tantum ad illustrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken. Digbæus (in *Demonstr. Immort. Animæ*,) & Gvalth. Charletonus (in *Physiol. sua*) sensum, & qualitates sensiles, corpora esse statuunt, sed falso. Esto enim, qualitates illas particulas esse minimas, è subj. expulsas; sensum tamen per se non faciunt, sed quatenus nervos sensorios feriunt. In qua applicatione illorum ad nervos, quæ accidentalis omnino est, ratio formalis sensus consistit. Si in lucem prodiisset Johannis Alfonfi Borelli liber de Motibus animalium, multa ex eo haurire possemus, ad perfectam sensationis declarationem; satis enim ex libro ejus de motu projectorum singularis hujus viri sagacitas patet. Quæ ad sensum requirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Requiruntur sc. objecta, media & organa, de quibus cumulatissimè agunt omnes, ideoque non est necessum illa hic repetere.

Omniū sensuum nobilissimus est visus, cui excolendo integra disciplina inventa est, Optica scil. vastissimis voluminibus exulta. Hic acres sunt disputationes de ratione visionis, an fiat per emissionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramque verosimile est. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, quæ ad species sensiles aliis refertur. Pertinet huc tota speculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejusque partibus, quæ omnia plenâ manu Optici Autores serunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim visio fiat, medium illuminatum necessarium est.

Auditus alter sensus externus est, cujus itidem peculiaris disciplina datur, quam ἀκροσικὴν vocare possis, quo generali titulo non Musica tantum, quæ versatur circa sonos harmonicos, sed omnes soni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris structura, quam Anatomici nobis depingunt. Cæcilius præsertim Folius, Eqv. Venetus, cujus extat *Nova internæ auris delineatio, ex ratione structuræ modum Auditus demonstrans*. Venetiis anno 1645. in 4to edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari potest. Quale instrumentum habent Hispani, qui, præter perspicilla, sibi familiaria, semper secum portant instrumentum tale, quod auribus apponunt, ut eò distinctius sonum percipiant. Cæterum objectum Auditûs sonus est; oritur verò sonus ex concussione aëris vel aquæ. Variat autem sonus ratione subjectorum, & ratione mediorum. Obtusius enim in aqua sonat cor-

pus, quam in aëre, acutius sonant metalla, quàm ligna, quæ omnia explicare velle magni voluminis res esset. Nemo est, qui naturam sonorum sagacius explicuit, per multas corporum species, quàm Honoratus Fabri, qui singularem *de sonis* Tractatum Physicis suis inseruit. Cui addi meretur Franc. Baconis Verulamii *de Sono & audibilibus historia*, licet exigua. Multa Kircherus in arte sua magna consoni & dissoni habet, quæ ad naturam Echus spectant. Ea omnia, quia totis disciplinis pertractantur, ab instituto nostro nunc sunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina de voce & pronuntiatione, de quibus legantur Cordemoxi lib. *de verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: *De nie Spreck Konst*. Multa possent etiam hic afferri de surdorum informatione; sed de iis omnibus dictum est in *Dissertatione nostra de Paradoxis sensuum*, quæ cum in omnium manibus sit, nolumus illa hic repetere.

- 4 Odoratus sensus est; quo distinguimus res secundum odorem. Est odor nihil aliud, quàm effluvia subtilissima corporis odorati, per canales narium ad processus mamillares delata, qui præcipue organon constituunt hujus sensationis. Medium est, vel aër, vel aqua, per quod transfunduntur corpuscula illa volatilia. Et hæc quidem sensationis parte brutis animalibus inferiores sunt homines; longè enim felicius illa distinguunt & judicant per odores, quam homines. Cujus diversitatis causa est, quod simpliciore cibo vivant animalia, quàm homines, quibus peregrini vapores & halitus semper obsident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu polleant. Estque singulare illud exemplum hominis, cujus Digbæus meminit, qui diu in sylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes sagacitate odorandi æquavit. Cæterum illa de odoribus doctrina minus est cæteris sensuum objectis exculta, adeò ut & ipsa odorum formalis ratio nondum sit satis expedita. Aliqui enim salibus velut volatilibus, aliqui sulphuri adscribunt, de quibus vide Joh. Bapt. Hamelium in *libro de affectionibus corporum, integro capite*. Quod mixturem odorum attinet, illa ita non est explorata, ut natura colorum. Colores enim ex mistura varia produci, & quomodo illi produci debeant, notum est omnibus, at odorum distinctio nulla talis est. Pet. Servius, in *Lib. de Odoribus*, Romæ anno 1641. in 8vo edito, plenius quidem hoc argumentum aliis tractat, Sed non recentiorum Philosophorum principiis est imbutus, quæ qui non degustavit, in odorum scrutinio non satis emunctæ naris est. Joh. Bravi *Lib. de odorum & saporum differentia* Ven. A. 1592. in 8vo prodiit.

- 5 Gustus organon lingua est, cujus superficies ita comparata est, ut aliorum corpusculorum superficiebus tacta, vel gratum sibi motum, vel ingratum, persentiscat, qui sapor dicitur. Sunt autem in superficie linguæ varia

riæ papillæ nerveæ, quas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, quæ prout afficiuntur, à tactu corpusculorum minimorum, ita sapor, vel gratus, vel ingratus, illi obicitur. Horum saporum certi quidam gradus sunt & classes, suntque eorum nomina rectius distincta, quam odorum. Consistit omnis illa diversitas saporum in particularum conditione, quæ papillis nerveis illiduntur. Nam Peripatetici, qui ex elementis illam diversitatem deducunt, longinqua nimis sapiunt. *De sapore dulci & amaro* Laur. Gryllus Tr. edidit, Pragæ A. 1566. impressum. *De iis, quæ sine alimento vivunt*, exstat Liber Fortunii Liceti, cum quo conferri potest Phil. Sechtlenii *lapis Lydius prodigiosarum incediarum*, Paderbornæ A. 1614. in 12. editus.

Tactus ignobilissimus omnium sensus habetur, cujus tamen interven- 6
tu sensus omnes constant. Objectum Tactus sunt qualitates illæ sensiles, quas manibus præcipuè, vel toto corpore, deprehendimus, calidum sc., frigidum, humidum, siccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa constituntur nervi. Quæ per tactum fieri possint mirabilia, in *citata Dissertatione* prolixius exposuimus, è qua suppleri possunt, quæ hic omit-
timus.

Habentur & apud Peripateticos sensus interni, de quibus illi magna 7
cum cura philosophantur. Sed, si rem rectè intuearis, omnia terminorum plena invenies, & parùm rei in iis. Magis Cartesiani placent, ac legi potest, quem suprâ laudavimus, Ludov. de la Forge in *libro de mente humana*, sicut & Cordemoanus in *libro de differentia corporis & anime*. Addatur Cartesius ipse in *libro de passionibus anime*, quo nihil est elegantius & consummarius. *De Imaginatione* Thom. Fienus Libellum scripsit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano *de Incantatione*, qui omni magiæ viam fruit, & hanc divinis immiscet miraculis. Unde non sine horrore legas, quæ scelesti Præceptoris nequam discipulus, Jul. Cæs. Vaninus, in *Dialogis suis*, ex eo in religionem infert.

CAP. XLIX.

DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

- §. 1. *Varia de illa sentententia.* 2. *Cæteris probabiliore judicantur opiniones Cartesii de glandula pineali, & Nic. Hobokeni de medulla cerebri.* 3. *Conclusio de difficultate cognitionis sui ipsius, sive Psychologia.*

Nulla est difficilior inquisitio, quàm nexus illius, quem cum corpore anima habet. Tanto enim conatu inquirimus in animam, nec illam, in qua sede invenire debeamus, satis constat. Magna hic disputatio est veterum & recentiorum. Aliqui cum nullam certam sedem per totum corpus peregrinantur, eamque totam in toto humano corpore, totamque in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqui faciunt animam toti corpori coextensam, & extat *de anima corpori coextensâ* elegantissimus & doctissimus liber Pet. Petiti, Parisiis in 8vo editus A. 1665. Aliqui animam in sanguine ponunt, aliqui in spiritibus animalibus. Sed illæ omnes sententiæ vagæ sunt & indeterminatæ. Alii, qui particularem magis sedem quærunt, cor regiam animæ faciunt, in quam sententiam loca quædam Scripturæ afferunt.

2 Corde tamen rejecto rectius alii in capite sedem animæ collocant. Sed & hic iterum quæritur, in quâ parte capitis ea quærenda sit; variæ enim hic sententiæ sunt. Aliqui eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqui, uti Cartesius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Cartesius, non se reperisse existimavit, quod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percussione omnem putabat cogitandi rationem procedere, quoniam nullum alium ejus usum poterat deprehendere. Sed ostenderunt alium ejus usum Anatomici, interque eos Nic. Hobokenius singulari libro *de sede animæ in corpore humano, cap. 5. Art. 6.* Quam sententiam cum refutavisset, cerebri substantiam medullarem tandem illam animæ sedem constituit, postquam omnes aliorum opiniones prolixis dissertationibus excusserat.

3 Tanti scil. est se ipsum deprehendere, tam operosum illud cognoscere, per quod sumus illud, quod sumus, quæ tamen notitia debebat esse omnium suprema. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis consistimus. Mens humana scil. speculatrix illa est, omnibus superstes, cui soli excolendæ adhibetur omne illud, quod cura nostra discitur, & illam tamen ipsam non nisi per nebulam videmus, imò non videmus illam, nisi ipsa, quæ semet in se ipsa contemplatur.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER III.

MATAIOTEXNOS,
DE ARTIBUS DIVINATORIIS
ET MAGIA.

§. 1. *Scriptores de Divinatione in genere.* 2. *De Divinatione naturali eventuum naturalium.* Astrologorum, & in his Comitis de Flisco, temeritas culpata. *Predictiones Ecstaticorum.* 3. *Commendatur Divinatio morum & affectuum animi e signis externis, velut Politico utilissima, una cum Scriptoribus de illa precipuis,* Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Mascardo, Chambræo, Aristotele, Theophrasto, &c. *Divinationem hujusmodi e voce* Lud. Cresollius, *e risu* Prosp. Aldoristus, *e temperamento, unguibus & scriptura,* Camillus Baldus *instituere docuit.* 4. *Scriptores Physiognomiae naturalis de membrorum configuratione,* Hon. Nicquetius, Job. Bapt. Porta, Andr. Otto; *De illorum proportionem* Job. Sig. Elsholtzius, *de Navis idem,* Lud. Septalius & Chambræus, *de Pede* Job. d' Arty. 5. *Judicium de Metoposcopia & Chiromantie antiquitate.* *Divinatio veterum ex Saliffatione, sive trepidatione membrorum.* *Hermetis Trismegisti Melomantia.* Melampus πρεῖ παλμῶν. *Artemidorus de Manuum inspectione.* Jul. Ces. Bulergerus *de ominibus & divinationibus.*

6. *Scriptores Metoscopiae & Chiromantiae varii recentiores. Metoposcopia* Hier. Cardani an eum Autorem agnoscat, dubitatur. Magistri Chiromantiae olim creati. 7. *Judicia prolixiora de Job.* Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis. Hier. Cardani circa omina & divinationes superstitio. Finellus de Maculis unguium. 8. *Scriptores Onirocritici de Somniis interpretandis, Artemidorus, Synesius ab H. Cardano illustratus, Apomasar, &c.* 9. *Astrologiae judiciariae Impugnatores, e quibus praesertim Cl. Salmasii rigor nimius notatur. Judicium de principiis illius benignius.* 10. *Defensores ejusdem, Job. Bapt. Morinus, Job. Heydon (cujus ineptiae notantur) & Placidus de Ti-* tis. 11. *Henr. Ranzovii Scripta Astrologica commendantur. Artis Astrologicae Scriptores antiqui, Petosiris, Ptolomaeus, Arabes, Proclus Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli.* 12. *Astrologia Genethliaca mater plerarumque artium divinatricium, & speciatim quidem doctrinae imaginum Talismanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Const. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gaffarellus, impugnavit vero Gabr. Naudaeus. Fabula de Gustavi Adolphi, Regis Sveciae, gladio Talismanico.* 13. *Ex Astrologia profluxit etiam omnis doctrina Magica, imprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquot, Guilb. de Morbeca, & duo Anonymi, recensentur. Divinatio è jactu cuborum. Chinesium Geomantia Physica, e terrae figura & constitutione de incolarum judicans ingenio.* 14. *Scriptores Magici de spirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium suum familiarem cognoscendi.* 15. *Scriptores varii de Magia Deminiaca. Notantur moderni quidem, ejus existentiam negare ausi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui istos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Casaubonus, Ericus Mauritius.* 16. *Probatio sagarum per aquam, species judiciorum Dei vetustorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum similes modi perjuria explorandi.* 17. *Medicina magica, & curationis per eam. Varii de his Scriptores. Ensalmadores Hispani. Incantatio serpentum magica, Judaeorum curationes cabalisticae.* 18. *Demonēs sive Genii familiares. An Socrates & Hier. Cardanus vere tales jactarint. Gabr. Naudaei Apologia pro Viris eruditiss, Magiae suspectis, commendatur, Pet. autem Borelli lib. de Vanitate Magiae promissus contemnitur.*

Postquam PHYSICA absolvimus, ad ea progrediemur, quae naturam excedere videntur. In eorum numerum artes divinatoriae referendae sunt, quarum objectum est futura & incognita scire, cum PHYSICI circa res sensui subjectas & manifestas versentur. Sunt verò variae divinationum species, naturales aliae, aliae magicae, aliae licitae, aliae illicitae. De divinationibus generatim, tam licitis, quam illicitis, scripsit, inter veteres, Cicero, in quam exstant multi Commentatores,

tores, quos vide in *Nomenclatore Philos. Spachii*. E Recentioribus de iisdem scripsere Casparus Peucerus, Joh. Jac. Boissardus, & Ragusæus, qui, in *Epistolis in 8vo de divinatione* editis, nitido stylo, contra omnem Astrologiam divinatricem, Chiromantiam, Physiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primum dicemus, quæ consistit in animis hominum, per signa externa naturalia cognoscendis, vel in prædicendis eventibus è causis naturalibus, vel siderum, vel aliorum corporum, qualem passim ab imperitis etiam fieri videmus. Ad alteram hanc speciem pertinent, quæ, ex certo Planetarum concursu ac configuratione, de tempestatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Quo in argumento versantur Cornelius Gemma, in *libro de nature divinis characteris*, Antonius Mizaldus in *Aeromantia*, Paulus Minerva (de quo consulendus est Jul. Cæsar Capaccius *Lib. 2. Elog. pag. 342.*) in *libro de præfagiendis temporum mutationibus*, & alii, quorum supra mentionem fecimus. Pertinent & huc, quæ, ex avium volatu & garritu rustici observant, non quidem omnia contemnenda. Veterum superstitio latius se extendit, quam magnam partem ab aliquibus etiam hodiè probatam invenias, ac defensam. Videatur Augustinus Niphus de *auguriis*. Spectant & huc Astrologi, qui de periodis Regnorum, ac conversionibus gentium, ex astris philosophantur, qui plerumque certant inter se mendaciis, ac nil, nisi canoras nugas, proferunt. Quo in genere Comitis de Flisco *liber de fato* versatur, in quo magna se propalare credit mysteria, sed futilia omnia sunt, & nugarum plena. Naturales divinationes de rebus etiam futuris fieri posse ab animo, extra se quasi constituto, non diffiteor, suntque mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula in *libris de prenotionibus*, & Martinus Schookius in *libro de Ecstasi*.

Majorem habent certitudinem, quæ de animis hominum è signis externis capiuntur; & hîc quidem præcipuè circa affectûs & passionés animi indagandas præcipua cura esse debet. Quæ quidem doctrina Politico multis modis esse usui potest, qui ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo potest, quid sibi, vel Reipublicæ, è conversatione expectandum. Cujus rei elegans exemplum habemus in *Relatione Legati cujusdam Veneti de aula Romana*, ubi Pontificis, omniumque Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, studiosè persequitur, & perpetuâ collatione, quæ usui esse possint Reipublicæ Venetæ, quidve singulis expectandum, colligit. Hîc inserviunt libri non pauci, ingeniosè ac eruditè scripti, qualis est *Examen des ingenios para las ciencias*; liber Hispanicus, scriptus à Jano Huarto, in linguam latinam autem conversus ab Æschatio Majore, sub titulo: *Scrutinium ingeniorum*. Sed versio illa vehementer discrepat ab Hispanico, multa addita sunt, multa omissa. Est & egregium opus

opus Scipionis Claramontii *de conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus*, quod iteratâ editione publicavit Herm. Conringius, qui *incomparabili opus* vocat, atque in *præfatione* multa utilia in Physiognomiæ commendationem differit. Sunt & Augustini Mascardi, Viri elegantissimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Dissertationes Romanæ de affectibus, sive perturbationibus animi, earumque characteribus*, plenæ reconditæ eruditionis, & Ant. Zaræ, Aquilegiensis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615. in 4. edita. Sunt & à Domino de la Chambre libri de eo argumento conscripti, *les Caracteres des passions, & l' Art de connoître les hommes*; qui posterior liber in linguam Germanicam est conversus. Nec spernendus è Tract. Anglicus Anonymi *off the different wills of men*, id est, *de varietate ingeniorum*, excusus Londini anno 1669. in 8vo. De voce egit, quæque ex ea signa animi colligi possint, prolixo & doctissimo libro exposuit Ludovicus Cresollius, in *vacationibus autumnalibus, sive de perfecta oratoris actione & pronuntiatione*, Lutetiæ editis A. 1620. in 4to. *Gelotoscopiam, sive divinationem ex risu*, Prosp. Aldorifius, Italus, scripsit à Naudæo in *Bibliogr. Polit.* allegatus, quocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septalius in *libro de risu* inedito. E Veteribus habemus *Physiognomica* Aristotelis, in quæ elegantem *Commentarium* scripsit Camillus Baldus, Italus, qui & alios libellos reliquit *de humanarum propensionum ex temperamento prænotionibus*, item *de naturalibus ex unguium inspectione præsagiis, & de ratione cognoscendi mores & qualitates scribendis ex ipsius Epistola, sive divinatione Epistolari*, qui tres Tractatus prodire Bononiæ A. 1664. in 4to. Postremus eorum omnium est curiosissimus, ac jactant, si rectè memini, etiam Rabbini quidam talem artem, quâ, ex manu scribentis de ingenio hominis præsagia formantur. Quo forte etiam spectat M. Aur. Severini *Vaticinator, seu Tr. de Divinatione litterali* ineditus, quem, una cum *Physiognomiæ Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Crassus *P. I. Elog. p. 377.* Est & inter Veteres aureus liber, Theophrasti *Characteres*, cum aureo Isaaci Casauboni *Commentario* editus, quem præcipuè Politicis commendaverim, quorum hominum ingenia nosse interest.

4

Ad naturalem divinationem spectat illa etiam Physiognomia, quæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria postmodum dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicquetius *libris quatuor*, ubi omnia Physica congerit, separatis nugis planetariis. Est & elegans opus Physiognomicum Johannis Baptistæ Portæ, in quo præcipuè curiosa est vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, quorum aliquam harmoniam deprehendet facilè, qui diligentius examinabit. Id verò notandum est, editionem Italicam longè esse locupletiolem, quàm est Latina, Hanoviæ A. 1523. in 8vo impressa. Ex proportionem membrorum

oritur

oritur etiam quædam divinatio, de qua libellum eruditum conscripsit Joh. Sigism. Elsholtzius, cui titulum fecit *Anthropometria*, ubi & simul de navis agit, quomodo sc. ex navis vultuum, de navis, latentibus in reliquo corpore ferri judicium possit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum scripsit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzius idæam seu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos posuit. *Anthroposcopiam Compendiariam* scripsit aliquis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, quàm planetaria. Non desunt, qui etiam divinationes peculiare ex reliquis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum, Podoscopiam appellant. Ac fuit, qui Anno 19. hujus seculi, Parisiis opusculum edidit, Cardinali Rupefucaltio dedicatum, *de pedis admirandis*, in quo pedem divinitatis habere notam demonstrat, cognitionem ejus necessariam esse, totum esse hominem, totam hominis animam, rem esse sacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusque vitæ nostræ, proinde valde honorandum, nec quicquam dignitati illius derogare podagram. Autor vocatur Johannes de Artis, teste Thoma Bartholino in *Epistolis Medicis, Centuriâ 3. Epistolâ 76. p. 321.*

Persequemur nunc cæteras Physiognomiæ partes, quatenus principis naturalibus miscent ineptias planetarias. Occurrit hic primò ars divinatric de fronte, quæ *μετωποσκοπία* vocatur, ac solet cum Chiromantia, quæ ex manuum inspectione vaticinatur, conjungi, eademque principia habere. Sunt verò istæ artes non planè destitutæ veteri aliquâ auctoritate, quanquam illa non tanti est, ut movere aliquem debeat. Artemidorus, qui *de Insomniis* est commentatus, *de Auguriis* etiam & *Manuum inspectione* scripsit, quos libros Græce Aldus edidit, Latine autem à Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina sua Basileensi. Vid. Jacobi Gaddii *Tomum I. de Scriptoribus non Ecclesiast. p. 49.* Exstat inter Hermeti Trismegisti supposititia opuscula unum, quod agit *de Melomantis, seu divinatione ex membris humanis*, ubi de salivationibus. Vide Lambec. *lib. 6. Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MSto Græco quinquagesimo.* De lineis in manu, certis planetis dicatis vestigia sunt in libro Melampodis, Græci Autoris *περὶ παλμῶν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα*, in quo de salivationibus agit, quomodo vocantur trepidationes membrorum, quod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illic enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. si in illis fortassis salivatio contigerit. De quo genere divinationis vide & Jul. Cæs. Bulerum *de Ominibus libro 4. cap. 2.* cujus hîc Autoris mentionem facio, quod veterum deliria circa omnia studiosè colligat, quæ & magna pars divinationis apud antiquos fuit. Cæterum idem *de tota divinationis ratione libros VI.* scripsit, qui Spicilegia sunt post aliorum accuratiores labores. Opuscula ejus in fol. Tomis II. collecta sunt, ac Lugd. Gall. A. 1621. edita.

6 Ut ad *Μετωποσκοπία* redeam, autores ejus multi sunt. Edita est Gallicâ linguâ Hieron. Cardani *Μετωποσκοπία*, quam mihi genuinam esse, vix persuadeo. Nec edita est inter Cardani opera omnia, Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii superioris ac hujus seculi Autores, qui simul & Chiromantias scripserunt, & Appendicis loco Metoposcopia tractarunt. Liber Italicus Spontani *della Metoposcopia* accuratius has nugas tractare videtur. De Chiromantia & Metoposcopia librum *in folio* conscripsit Johannes Taisnierius, quem singularem in ea arte Magistrum esse dicunt, Naudæus autem, *in Bibliogr. Polit. p. 106. 107.* integrum opus Bartholom. Coclitis plagio sibi tradit vindicasse enormi, de de quo etiam Thomassius, *in Tr. de Plag. Lit. §. 553.* potest conferri. Quin ea fuit priorum temporum vesania, ut peculiare ejus artis Magistri crearentur, ceu videre licet in quibusdam Monachorum eâ de re libris. Exstat inter vetustiores Autores Doctoris Andreæ Henrici *Chiromantia* (uti ipse Autor inscribit.) Anno 1538. *in 8vo* edita est Johannis Digandri *Chiromantia* (simili inscriptione per y,) qui singularia ea in arte principia jactat. Rud. Goclenius, Professor Marpurgensis, itidem edidit *Chiromantiam*, unâ cum *Observationibus*, per aliquot annos factis. Ex Italis Alex. Achillinus, Bononiensis, Prof. Patavinus, teste Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccles. p. 18.*) libro peculiari Chiromantiæ & Physiognomiæ probavit principia. Varios Autores prioris & nostri seculi Chiromanticos uno volumine collegit quidam Joh. Prætorius, quod inscribit *Theatrum Chiromanticum*, quibus ipse etiam suas adjecit nugas, qui & chartulas lusorias Chiromanticas publicavit. Est & aliquis Johannes Kohlmannus, qui Chiromantiæ cum Genethliacâ arte consensum ob oculos ponere voluit singulari libro, ubi Themata Genethliaca semper cum manuum lineis confert.

7 Gallus quidam, M. Johannes Belott, qui se Magistrum vocat scientiarum divinarum & cœlestium, *Chiromantiam & Physiognomiam* scripsit, in quibus peculiariora quædam sunt principia; sed ille etiam Magicas artes immiscet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem sibi conciliandi. Liber profanus & impius est, nam Onychomantiam suam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuisse putat Gvillh. Schickardus *in libro de Jure Regio Hebræorum*. Nuper aliquis Philippus May *Chiromantiam Medicam* scripsit, quæ Gallicâ Hagæ anno 1665. & Germanicâ linguâ Dresdæ anno 1670. *in 8vo* edita est. Is singularem jactat ejus artis experientiam, quæ multorum historiis & relationibus firmatur, quæ si veræ sunt, certè aliud quippiam subesse videtur, quàm communia ista principia. Eam verò *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænunciandam, direxit. Reliqua & Curiosa, quam promisit,

misit, quâ illa, quæ ad fortunas hominum spectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, quarum singularem doctrinam invenisse vult videri. Quæ de morbis è coloribus oculorum præfagiendis habet, non omnino spernenda sunt. Physicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* Manuscriptam Germanicam, quæ ab edita in multis discrepat. De *Unguium maculis* Finellus Italus libellum scripsit peculiarem. Quæ ad Omina, Physiognomiam & Chiromantiam spectant, in operibus suis passim tractat Hier. Cardanus, qui mirus fuit talium ineptiarum æstimator, atque, ut ingenio fuit summè melancholico, ita finxit sibi, nescio, quæ præfagia è vocibus, crepitu januarum atque istis minutiis, quibus nonnunquam integras implet paginas.

Ad naturalia vaticinia aliqua etiam ex parte pertinent somnia, quorum interpretandarum peculiaris inventa ars est, quæ *ὄνειρονερμηνεία* vocatur. Ejus veteres aliquot Autores habemus, inter quos præcipuus est Artemidorus, qui lingua Græca doctissimè de *Somniis* scripsit, additis ubique rationibus, & cum notis Nicol. Rigaltii editus est. Scripsit & Synesius *librum de Somniis Græcè*, quem *Commentario* illustravit Hier. Cardanus, in quo adeo diligenter, & cum anxietate quadam conquisitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac si res maximi momenti ageret, & subtilissimam Philosophiæ partem tractaret. Qui liber & in Germanicam linguam est conversus. De Apomafare, five Achmeto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium *lib. 31. Advers. c. 14.* & ex eo Placcium de *Ser. Pseudon. p. 150. 151.*

Extra hominem omnium artium curiosarum & divinatricium fons & origo est Astrologia, Judiciaria scilicet, cujus principia à multis sunt ex professo impugnata Johanne Pico Mirandula. (cui responsum est à quodam Lucio Bellantio, de quo, ejusque libro, lege Gaddium *T. I. pag. 91.*) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gassendo (*in Philosophia Epicuri*), carptim verò à plurimis aliis. Illa verò non omnis improbanda est, ut faciunt aliqui, quorum rigor mihi non placet. Cl. Salmasius, in libro de *annis Climactericis*, etiam antiqua Astrologia, nugatoriis argumentis omnium astrorum vim Physicam etiam tollit. Multi offenduntur principiis, nec auctoritate, nec ratione, demonstratis, divisione sc. domuum cœlestium, de quibus ego ita sentio: rejici illa non posse, si experientia confirmet (ut confirmat sæpè in effectis naturalibus,) sed accipienda esse, five à primi sæculi hominibus, experientia notata, five revelatione excepta, ad posteros per traditionem longævam devenerunt. Esse enim quosdam influxus, præcipuè solis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifestò possumus, & esset profecto homo ineptissimus, qui tam vastis corporibus aliquod effluviorum commercium negare vellet. Quare, cum vitæ nostræ

& ingenii angustia, & corporum istorum distantia, prohibeant, quò minus observare effectus illos possimus, saltem accipiamus tantisper, quæ nobis tradita sunt à majoribus, hominibus non tam absurdis, exploremusque per experientiam earum veritatem, quæ si conspiret, de principiis disputare res erit inutilis.

10 Astrologiam, non solum naturalem, sed & Genethliacam, quæ circa fortunas hominum versatur, diffuso libro vindicare est molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qui speciatim contra Gassendum eam defendit, & quidem omnium doctissime & philosophice (quantum tamen res ipsa permittit,) de principiis hujus artis est commentatus. Est & Anglus aliquis, Johannes Heydon, insignis nugator, qui rationibus philosophicis, sed plurimam partem vanis & Cabalisticis, planetarum & fixarum stellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis quoque *Dissertationem Physico-Mathematicam de Astrologia* scripsit, in qua omnes influxus ad lucem refert, multisque argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire posse à luce in corporibus cœlestibus, affectionibus istorum imprægnata.

11 Cœterum librorum, qui ad Astrologiam Genethliacam pertinent, magnus est numerus, quos omnes recensere non licet. Judicia de Astrologis & Astrologia judiciaria congeffit peculiari libro Henricus Ranzovius, qui & alio scripto omnem illam artem divinatricem in compendium redegit, è variis Autoribus, tam antiquis, quam recentioribus. Inter Antiquiores præter Petosiris, Philosophi Ægyptii, *Epist. Astrologicam ad Nechepsin Regem* (de qua Lambecius *L. 6. Comm. de Biblioth. Vindob. p. 94.* & Otto Heurnius, in *Chaldaicis pag. 47.* consulendi,) Ptolomæi sunt scripta, quem passim omnes Arabes sequuntur, qui in isto divinationis genere admodum fuere curiosi & superstitiosi. Complura talia Manuscripta Arabica recenset Christ. Ravius in *spolio orientis*, suntque etiam nonnulla in latinam linguam conversa. Exstat & Procli Diadochi *Paraphrasis in quadripartitum Ptolomæi de siderum affectionibus*, à Leone Allatio in latinam linguam conversa, Lugdunique Bat. A. 1635. in 8. edita. Inter Latinos Poëtas Manilius *Astronomica* scripsit, in quem exstant luculenta Jos. Scaligeri *Commentaria*. Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovitius, Dav. Origanus, præcepta ista divinatoria prolixè congefferunt, præter multos alios, quorum nomina recitare supersedeo.

12 Ex ista doctrina influxuum cœlestium, tanquam fertilissimâ segete, orta sunt pleraque omnium artium divinatricium genera, inter quas prima est vaticinandi ex imaginibus sculptis, iisque in Medicina utendi ad profligandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, securitatem loco præstandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam.

Tales

Tales imagines vocatae fuerunt *Talisman*, & insculptae potissimum gemmis vel metallis, quorum occultam aliquam cum astris fingunt sympathiam, cujus rationem tradit Constantinus Albinus in *Magia Astrologica*, libro Parisiis A. 1611. impresso, ubi & illa sigilla ac imagines describit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano opere *de occulta Philosophia*, praecipua, quae ad illam rem spectant, complexus est. Prae caeteris verò, & ex professo doctrinam illam Talismanicam defendendam suscepit Jac. Gaffarellus in *curiositatibus suis inauditis*, libro gallicè scripto, ubi ex ipsis etiam S. literis. Rabbinorum Commentariis, omniumque gentium consensu, earum adstruere veritatem laborat, in eamque rem abutitur Urim & Thumim, quorum in Sacris mentio fit, de quibus elegantem Dissertationem conscripsit Joh. Spencerus Anglicus, Cantabrigiae A. 1669. in 8. editam. Ex Gaffarello pleraque transcripsit Athan. Kircherus in *Oedipum suum Aegyptiacum*. Multa contra Talismanicas illas imagines disputat Gabriel Naudæus, in libro *de studio militari*, occasione artis istius, quâ corpus humanum adversus ictus munitur, quam ille totam negat, & ut vanissimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, quae *Astrologia* ejus *Gallica* praemittitur, de gladio Gustavi Adolphi, R. Sveciae, quod iisdem signis Talismanicis fuerit insignitus, qui demum in manûs Morini inciderit, cui ille tam fortia facta adscribere non veretur. Quod ego quidem credere non ausim; puto enim potius subornatum esse aliquem, qui id venditaret, ut invidiam aliquam Gustavi Adolphi nomini contraheret.

Ex ista doctrina derivandi influxus coelestes in corpora naturalia & artificialia prodiit fecundo agmine omnis doctrina Magica. Praesupposito enim isto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, quod non ex eo regulas aliquas haberet. Hinc nata primum est Geomantia, in qua è certo punctorum numero, convenienti loco positorum, divinatio quaedam de rebus contingentibus instituitur. Fuerunt, qui artem hanc probârunt, Viri aliàs non omninò contemnendi, inter quos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Gvilhelmi de Morbeca, Clementis IV. Papæ, Pœnitentarii, Monachi Dominici, qui Procli Institutiones Theologiae Platonicae Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Cæsarea MStus reperitur, vid. Lambecii *Lib. 3. de Biblioth. Vindob. in Append. Additam. 7.* Est quidam, qui Gallica lingua plenum opus eo de argumento conscripsit, cujus nomen jam non succurrit. Latine prodiit *opus Geomantiae completum*; in tres libros distinctum, quorum primus Geomantiam Theoricam, secundus Praxin, tertius varias è diversis Autoribus decerptas quaestiones, continet, à *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim se vocat,) conscriptum. Ex eo principio sunt Quaestiones illae, ad quas responsio per

jactum cuberum expeti solet. Solent verò illi confici ex omnibus metallis, variè inter se mistis, ac numeri ad certas constellationes insculpi. Chineses aliam habent Geomantiæ speciem, quæ physica est, ac quodammodò defendi potest. Quemadmodum enim è lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi, ex figura terræ, de ingenio atque natura regionis, omniumque incolarum, judicant, qua de re vide Kircherum in *China illustrata*. Illud verò habet aliquid de verò. Facit enim ad temperamentum hominis loci constitutio, sive is montanus sit, sive in planitiæ, sive in locis paludosis, sive arenosis ac metalliferis. Ex qualitate enim soli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, è temperamentis inclinationes hominum. Hinc in locis montanis solent habitare homines asperi, in locis paludosis homines stupidi, in locis arenosis & calidis ingeniosi.

14 Alia divinationum genera sunt, quæ recensere nihil attinet, cum apertam Magiam præ se ferant. Hinc conjuratio spirituum per Imagines & numeros, de qua Henr. Corn. Agrippa in *libris de Occulta Philosophia*, & Johannes Heydon in libro, cui titulus: *The Rosie Crucian infallible Axiomata*. Numerorum doctrinam, ac Magiam, quæ per eos exerceri solet, descripsit Petrus Bungus peculiari libro in *quarto de Mysterio Numerorum*. Huc quoque spectat ars cognoscendi Genium suum familiarem è Themate Natalitio, de qua nonnemo scripsit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias divinationum species, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus suis*.

15 Dicenda etiam quædam sunt de Magia Illicita, sive Dæmoniaca, quæ exercetur per pactum cum Dæmone & spiritibus, idque vel explicitum, vel implicitum. Ad noscendum itaque omne genus istarum nequitiarum conferent *Disquisitiones Magicæ* Mart. Delrii, *Dæmonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Prestigiis Dæmonum*. Ac est profecto diligentius inquirendum in omne illud commercium Dæmoniacum, quia nunc sunt homines adeò perfictæ frontis, ut negent omne illud, & ipsos etiam spiritus malignos. Exstant certè ejus generis libri quidam, qui multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis est liber in folio scriptus Anglicâ linguâ à Reginaldo Scoto, in quo plurima occurrunt contra Magiæ existentiam argumenta. Est ille etiam in Belgicam linguam conversus, sub titulo: *Offderking van Toverij*. Sed plenior Editio est ultima Anglica. Est & quidam Abrahamus Paling, qui librum similem, Belgicâ linguâ conscripsit, Amstelodami anno 1659. in 8vo editum. Anglus insuper aliquis Anonymus exiguo libello, quæcunque impugnare veritatem Magiæ possunt, collegit, omneque negotium conventionis cum

Dæmo-

Dæmone pro ficto habet, cui ab alio itidem Anonymo, responsum est. Scripsit contra hos Novatores Henricus Morus (is enim Autor esse videtur,) libellum Anglicâ linguâ, cui titulus: *Philosophical Considerations about Witchcraft*, in quo omnia argumenta, quæ ab iis in medium produci solent, refutat doctissimè, adjecta simul historia de Dæmonis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento versatur etiam Mericus Casaubonus, Isaaci Filius, qui in libro: *Of credulity and incredulity in things divine & spiritual*; operosè congerit omnia, quæ de sagis & incantationibus habentur, adductis passim historiis, undique excerptis & collectis. Edidit idem Autor Diarium colloquii, inter aliquos spiritus, & Edv. Kellæum ac Johannem Deê, instituti, in folio, eum in finem, ut convinceret Atheos, conversationem istam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Denique quàm diligentissime, quicquid ad hoc argumentum pertinet, congeffit Ericus Mauritius in *Dissertatione* sua de Denunciatione Sagarum, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A. 1666. p. 557. & seqq.* eam ob causam, laudata. De *Conventibus Sagarum* videatur *Dissertatio* Gotfr. Vogtii in *Deliciis suis Physicis*. Videantur etiam Jcti, qui *Tractatus* de Sagis scripserunt, ubi multæ solent occurrere de hoc negotio historiae. Addantur & illi Autores, qui de Spiritibus, Præstigiis Dæmonum & Lamiis, scripserunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyraeus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qui Gallicâ linguâ quam plenissimè de Spectris, visionibus, Sagarum transformationibus, agit.

Commodè hîc incidit divinatio, quæ circa sagas instituitur per aquam, 16 quæ solet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, sed quam multi tamen rejiciunt, ac, ut superstitionem, damnant. Est verò ista ratio probandi admodum antiqua, soletque iudicium divinum vocari. Ordali-um, à Germanica voce *Orde*, *Herr*/ Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis quoque fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel caseum consecratum, quod *Ehorschund* dicitur. De his iudiciis Dei, contra quæ S. Agobardus *Tractatum* scripsit, multa notarunt eruditissima Henricus Spelmannus in *Archæologia* sua, seu *Glossario*, & Johannes Seldenus in *Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum*. Res verò illa mirabilis est, nec defunt multæ historiae veritatis his modis exploratæ apud antiquos Christianos, ac videtur vel in ipsis sacris literis simile quid injungi de adultera, per aquæ amaræ potum dignoscenda. Non est dubium, hinc quoque originem esse probationis per aquam in sagis, quam cum penè omnes, tam Jcti, quàm Theologi, ut rem temerariam, damnant, probat tamen Herm. Conringius in *Disputatione de Iudiciis*, argu-
mentis

mentis quidem non usque adeò stringentibus, & à generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab historiis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille singularem librum, pro defensione hujus probationis, esse molitus. Sunt & apud Indos Orientales similes modi explorandi, an quis rectè juraverit, an verò perjurium fecerit, quos notavit Phil. Baldæus in libro van de Indische Afgodery; qui additur *Descriptioni Zeilaniae & Malabaræ*. Ollam scilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, quæ à vacca proveniunt, res sacra est,) cui si quis impunè digitos immiserit, rectè jurasse censetur. Alius etiam illis modus est: Condunt serpentes, unà cum pomis aureis in vase aliquo, unde si quis pomum extraxerit à serpente illæsus, rectè itidem jurasse censetur.

- 17 Ad Magiam istam Diabolicam, quæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cum per certos characteres, symbola & signa, quæ vel expliciti, vel impliciti argumenta sunt pacti, mirabiles effectus producantur in natura, quanquam etiam hîc peccetur nonnunquam ex superstitione potius, quàm malitia. Huc pertinent curationes istæ per tactus, insufflationes, carmina, inspunctiones, quibus interdum aliquid etiam naturale subesse potest. Noti eo nomine sunt in Hispania, qui dicuntur *Enfalmadores*, à canendo ita dicti, vel ut *Salutatores*, de quibus integrum aliquis Tractatum scripsit. Vide & Theoph. Raynaudum in libro *de Stigmatismo sacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curiosa exstat, disquisitio de stigmatibus magicis, sive à Dæmone impressis, quæ solent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initi, recenseri) Joh. Jac. Boissardum in libro *de divinatione & Magicis prestigiis*, cap. 11. & Casp. de Reyes in *Campo Elysio jucundarum Questionum*, quest. 24. Simile quid refert Antonius Bietus in *Itinerario versus Franciam Æquinoctialem* lib. 3. c. 12. de morbis per insufflationem curatis, Casp. Barlæus autem in *Descriptione rerum, sub Mauritio gestarum in Brasilia* pag. 204. de morbis per suctionem à Brasilianis sublatis. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & Homerica curatio dicitur, de qua integrum libellum Galenus scripsit. Quam stultitiam doctissimè refutavit Gabriel Naudæus in libro *de Studio Militari*. Videatur & Ol. Borrichius in *Dissertatione de Cabala Characterali*. Solent & certæ quædam voces adhiberi, pro veneno serpentum mitigando, pro moribus eorum sanandis, aut iis in unum locum convocandis, qua de re vide Bochartum in *Hierozyico*, parte 2. libro 3. cap. 6. ubi prolixè de

de omni ista incantatione serpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium in *Commentario in Petronium*. Sed illud fortè sibilo adscribi potest, quo utuntur isti incantatores. Talis Codex MS. antiquus de *Viperarum generibus, & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæsarea Vindobonensi reperitur, teste Lambecio *T. 6. Comm. de illa p. 145*. Confer etiam Caramuelem in *Apparatu Philosophico*, in qua multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum speciebus, accuratè sunt conquisita. Solent & Judæi hîc esse sagaces, qui, nescio, quæ miracula à Cabala sua expectant, de qua vide Joh. Reuchlinum peculiari *libro*, & Claudium Duretum in *Historia Universali omnium linguarum*, Gallicè scripta, in qua multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiæ, quibus utuntur nequam homines, ut opibus, scientiâ vel dignitate, cæteros antecellant, suntque, qui nequitia istius præcepta tradere non verentur, quomodo scilicet, talis spiritus advocandus sit. Exemplum quoque Socratis sequi se in illa re putant, qui de Dæmonio suo multa jactavit. Jactavit id ipsum Hieronymus Cardanus, quod Gabriel Naudæus, in *vita ipsius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mirè deditus ominibus ac ostentis. Cum crepuere fores, cum audita vox aliqua est, statim illud Genio suo adscripsit. Fuerunt & alii, qui, ut gloriam aliquam singularis scientiæ sibi quærerent, tale quid finxerunt. Fuerunt etiam, quos singularis quædam excellentia ingenii in Magiæ suspicionem apud imperitos homines adduxit, quos defendit eruditissimo libro, Gallicè, scripto, Gabriel Naudæus. De vanitate Magiæ Petrus Borellus librum se parare dicit, in *Observationibus suis*, in quo omnia illa, quæ vulgò ostenta credi solent, ad naturales causas sit reducturus. Sed ab isto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeò præclari expectari potest.

¶ (o) ¶

Rrr rrr rrr rr

D.G.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.

SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER IV.

SIVE
POLYHISTOR MATHE-
MATICUS.

*§. 1. Physica & Matheseos cognatio. Historia Mathematicorum Literaria Scrip-
tores, Jos. Blancanus, Hugo Sempilius, Gerb. Joh. Vossius, Job. Bapt. Ric-
ciolus. 2. Nomenclatores Historici, Geographorum, Chronologorum, Mu-
sicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum. 3. Scriptores
Encyclopediarum, cursuum & Miscellaneorum Mathematicorum. 4. Hier.
Vitalis Lexicon Mathematicum, & Joh. Micraelii Philosophicum.
Censura de Lexicis disciplinarum. 5. Scriptores Arithmetica, Pythagoraeo-
rum mystica, vulgaris, & subtilioris Logarithmica, Algebra item à Carte-
sianis præcipue exculatæ, computationumque (de quibus censura additur)
Joh. Neperi per Bacillos, & Boulweri per digitos, ac practica tandem Italica.
6. Inter Geometras veteres excellit Euclides, inter Commentatores ejus Chr.
Clavius, Joh. Dee & J. Alph. Borellus, inter modernos Angli, & Joh. præser-
tim Wallisius, a Thom. Hobbesio infeliciter impugnatus. Compendiorum &
Problematum Geometr. Scriptores præcipui. 7. Geodesia a Germanis, Ars
Fortificatoria ab iisdem, Belgis, Italis, Gallisque, exculatæ. 8. In Astronomia
J. Bapt.*

Job. Bapt. Riccioli Almagestum commendatur. Scriptores de Systematis Astronomicis, Dan. Lipstorijs, Ant. Deusingius &c. novorumque Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto a Gvericke. Laus Job. Hevelii, operumque ejus Astronomicorum, nec non Compendiorum Job. Kepleri, Guilb. Blacu & Æg. Strauchii. Poeta Astronomi Manilius & Georg. Buchananus, Chr. Hugenii Systema Saturninum. Gnomonica a Job. Caramuele a Lobkowitz tradita. 9. Scriptores Optici potiores, tum Generales (inter quos Reg. Baco, Ath. Kircherus, Job. Christoph. Kolbansius, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Cartesius, commendantur,) tum Speciales de refractionibus, observatt. Microscopicis & Perspectiva. 10. Scriptores Musici, tum veteres, a Marco Meibomio editi, tum e recentt. Ath. Kircherus, Mar. Mersennus, Hon. Fabri. Acustica Pars est Musica. 11. Geographia divisio, & a Cosmographia differentia. In Generali sufficit Bernh. Varenius. Geographi Universales, e quibus Sansonius precipue commendatur. Geographi veteres, Ptolomeus, Stephanus (cujus editores & commentatores recensentur,) Pomp. Mela. Lucæ Holstenii affectum Geographorum Græcorum Syntagma. 12. Scriptores de Mappis Geographicis consiciendis. Artificia inepta Geographiam per chartulas Lusorias, aleamque Königii, addiscendi, exploduntur. Scriptores Chorographici, Topographici & Hydrographici potiores, judicique de iis, ac Georg. Hornii Geographia Antiqua. 13. Commendantur Itineraria (quorum recensum Autor desiderat historicum,) precipue ἐξοχώτεγα illa Petri della Valle, Monconysii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Frasco Francisci, & J. Chr. Becmanno, congesta. 14. Ad Tabulas Geographicas, illarumque errores, redditur, ac Sansoniana, Blaviana & Wittiana, cæteris præferuntur. 15. Statica (quam Medicina applicuit Sanctor. Sanctorius,) eique cognate doctrinae de Motu Mechanica (cui Principia modernorum Physica innituntur,) Horologigraphia item, Pneumatica & Hydraulica, Scriptores præcipui, antiqui & recentiores. XVI. Artium Gymnasticarum, Lutatoria, Funambulatoria, Gladiatoria, Natatoria, &c. uti & Mechanicarum, Scriptores. 17. Ars volandi a Rog. Bacon, Besnerio, Franc. Lana, & Paulo Guidotto Burghesio, proposita aut jactata.

Subjungimus Physicis Mathematicos. Vehementer enim inter se conspirant Physica & Mathesis, alteraque alterius opem poscit. Nunc quidem prout exulta est Philosophia naturalis, cæcus est, qui sine Mathesi in illa quicquam suscepturus sit. Quandoquidem verò de Scriptoribus Mathematicis, integri sunt libri conscripti, qui illorum Catalogum operaque exhibent, inutilis labor esset singulis disciplinis & Auctoribus immorari, atque adeò ab ovo omnia repetere. Nam, si Autores, qui sic satis diligenter versati sunt in hoc argumento, ad

manus sint, non opus est novâ recensione, nisi quod prioribus subnecti possint, qui post Veteres illos quicquam in hoc argumento tractarunt. Scripsit Josephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe conditô, usque ad sua tempora, Bononiæ anno 1625. in 4to editam, additamque *Explicationi locorum Mathematicorum Aristotelis, ex universis ipsius operibus collecto- rum*. Meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum* Hugonis Sempilii, & Andr. Stiborii, qui de eodem agumento libros scripsere, quos hætenus non vidi. Quam luculentissimè tractavit, ad sua usque tempora, hoc argumentum Gerh. Joh. Vossius *libro de universæ Matheseos natura & constitutio- ne*, quem à primis usque temporibus ad sua deduxit, elegans sanè opus, & quod perfectam suppediret historiam ortæ & auctæ, per temporum inter- valla, Matheseos. Desinit autem ille circa annum hujus seculi 50. circiter, ideoque, qui post illud tempus quædam in lucem ediderunt, illis subjun- gendi sunt. Ac suppleri historia illa quadantenus potest ex Joh. Bapt. Ric- ciolo, qui in plenissimo illo Astronomico opere, quod *Almagestum* inscribit, duplex habet *Chronicon Astronomorum, sive Astrologorum, Cosmographorum ac Po- lybistorum, qui Astronomica, vel Cosmographica, propius attigerunt*. Hujus prior pars, ordine temporum constructa, succincte Auctores enumerat, po- sterior autem, ordine exhibet Alphabetico pleniorum Autorum cogni- tionem, tam ratione doctrinæ, quam ratione vitæ. Quanquam etiam non omnes Mathematicos, ut titulus habet, hic recenscat, maximam ta- men eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores meritò illi lo- cus concedatur, qui præter Mathematicos etiam Physicorum recentiorum Catalogos suppeditat. Absoluta certe hic Astronomorum & Astrologorum historia legitur, ut facile carere possimus laboribus Henr. Bruçai, Henr. Ran- zovii & Jac. Ryffii, qui itidem in Astrologis commemorandis occupati fue- runt.

2

Scriptæ sunt & Bibliothecæ specialiorum disciplinarum Mathematica- rum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello linguâ Hispanicâ, quâ rei nauticæ Scriptores diligenter recensentur. Ejus meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum*. Martinus Zeilerus *Chronologorum & Geographorum historiam* totam ferè è Vossio exscripsit, sed addidit tamen recentiores nonnul- los Autores. De antiquis Geographis videndus est Joh. Wouwerius, *Po- lymath. c. 13*. Ad generalem Geographiæ cognitionem pertinet quoque Ta- bularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, quanquam im- perfectam operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, in *Catalogo Mapparum* secundum terras & regiones dispositarum, spatio vacuo relicto, quo referri possint, si quæ sunt ab illo neglectæ, ut sunt sane plurimæ. Rectius verò se haberet res, si ab eximio quodam Mathematico & Geographo labor ille susceptus fuisset, qui accuratorem instituere potuisset delectum, ac rectius de

de singulis formasset iudicium. De Musicis veteribus aliqua scripsit Joh. Meursius in *Prolegomenis Notarum super antiquos Musice Scriptores*. Legi quoque de iis potest Marcus Meibomius in *præfatione Musicorum*, abs se editorum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenset Sorellus in *Bibliotheca suâ Gallicâ*.

Ad generales Mathematicum Scriptores pertinent etiam, qui Encyclopædias Mathematicas scripserunt, quales habemus plurimos. Notissimus est Joh. Henr. Alstedii libellus, qui inscribitur: *Admiranda Mathematica*, sed qui summa tantum tradit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopsis Mathematica* non contemnenda est. Plenior autem est Casparis Schotti *Cursus Mathematicus*, in fol. editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Autores, qui Miscellanea Mathematica scripserunt, Marius Bettinus in *Apiario Mathematico*, Bononiæ in fol. (cui multa sublegit Kircherus in Opticis præcipue) Dan. Sventerus in *Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdörfferus, in *Continuatione earum*, ac similes Autores, quorum non pauci tum Gallicâ, tum Belgicâ linguâ, prodierunt.

Referendi quoque huc sunt Lexicorum Scriptores, quale est Hieron. Vitalis *Lexicon Mathematicum*, in 8avo maj. Bononiæ editum, quo terminos omnes Mathematicos, quâcunque in disciplinâ occurrentes, explicat. Fecit & illud sic satis diligenter Joh. Micrælius in *Lexico suo Philosophico*. Sed displicet mihi nescio quomodo omnis illa in disciplinis *Lexicographia*, nisi fortè memoriæ causa talis labor commendandus sit. Tyronibus enim ea Methodo scientias proponere non est consultum, ac planè ἀμείδιον, scientibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi de Geographicis.

Arithmetica primum locum occupant in Mathefi. De iis inter veteres scripserunt Nicomachus, in quem extat *Commentarius* Jamblichi Arnheimiæ anno 1668. in 4to editus, cum *Notis* Samuelis Tennulii: sed ille persequitur multa de numeris ex Pythagorica doctrina, multa abstrusa continente, quæ non tam spectant ad Mathematica, quam ad nescio quos reconditos magicosque sensus. Quam doctrinam J. Meursius in *Denario suo Pythagorico*, & Petrus Bungius in *libro de mysteriis numerorum*, tradiderunt quadantenus. E veteribus persequutus est Arithmeticam vulgarem Euclides; inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville, Institutiones scripsere. Nec spernenda est Joh. Micrælii *Arithmetica methodo Erotematicâ digesta*. Subtiliores Arithmeticæ species, ut Logisticam & Logarithmicam, Petrus Crügerus, & alii, singularibus libris tradiderunt. Versantur illæ circa stellarum computationes, praxinque earum Joh. Placentinus in *Uranotomia sua* demonstrabit. Conferri quoque potest Casp. Schottus in *Cursu Mathematico*, & Autores, qui Tabulas Sinuum tangentium &

secantium ediderunt. Algebram, Arabici inventi doctrinam, nostro tempore illustrarunt Viri doctissimi, quos inter ap. Germanos Mich. Stifelius præ cæteris commendatur. *Isagogen in artem Analyticam, sive Algebram novam*, scripsit Franciscus Vieta. Franciscus quoque à Schoten & Florimundus de Beaune commentati in illam doctrinam sunt, quatenus Geometriæ inservit. Cartesius enim *Geometriam* Gallicè edidit, super principiis Algebraicis fundatam, quam in linguam Latinam conversam, ediderunt illi, cum Commentariis suis Lugd. Batavorum anno 1649. in 4to. Excogitati à nonnullis sunt peculiare computandi modi, quibus compendium aliquod laboriosæ supputationis inire voluerunt, cum tamen illis, quanquam ingeniosis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit Joh. Nepperus, Scotus, qui modum invenit computandi per Bacillos, qui virgulæ Nepperianæ vulgò dicuntur. Ejus rei rationem ipse singulari libro, in fol. scripto, operosè proposuit, ex quo Epitomen confecit Benjamin Ursinus, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanicâ linguâ Berolini anno 1623. in 4to editam: sed tanti illa res non est, ut istò cum apparatu tradi mereatur: Facile carere virgulis istis potest, qui ipsius artis principia rectè perdidicit. Rectius talia è manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta sunt exercendi ingenii, quod expeditius labore suo fungetur, si naturali methodo ac ductui relinquatur. Similis est ratio supputandi per digitos, libro singulari a Boulwero Anglo tradita, è quo aliqua Georg. Phil. Harsdörferus in *Secretario Germanico*, & *Deliciis* quoque, nî fallor, *Mathematicis*, exscripsit. Longe est felicius Practicæ Italicæ subsidium, de quo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. Casp. Schottum in *Cursu suo Mathematico*.

6

In *Geometricis* habemus ex antiquioribus Euclidem, cujus variae prodierunt editiones, sed, quæ cum Christophori Clavii *Commentariis* prodiit, optima hætenus est; nam luculentæ illic habentur demonstrationes. Edita est Colonia in 8vo Maj. & cum cæteris ejus Operibus in fol. Scripsit & Anglus aliquis, Johannes Dee, *Commentarium* in illum, qui magno in pretio est apud Anglos ipsos. Apud Italos Jos. Alphonsus Borellus, Vir doctissimus, scripsit *Euclidem restitutum*, qui ipsum in ordinem redigit, & novas quasdam demonstrationes meliori methodo, quam Euclides ipse fecerat, suppeditat. Autor in magno pretio est apud viros doctos, ob varia scripta Physica, quæ Mathematicis principiis pleraque fundantur. Nunc ap. Anglos studium illud præ cæteris floret, & quidem Joh. Wallisius non pauca invenit ipse nova, quæ magno fastu primum refutare conatus est Thom. Hobbesius. Verum ita is vindicavit nominis sui famam, ut Hobbesium quidem errorum suorum pudere debeat. Compendii Geometriæ

non

non contemnendi vice fungi possunt Joh. a Felden *Elementa*, in quibus Problemata Geometrica, sed absque figuris, proposuit, nec non Joach. Jungii *Geometria Empirica*. Varii sunt Autores miscellanei, qui problemata Geometrica scripsere, ut Dan. Sventerus, Wilib. Schnellius, Marius Bettinus, Casp. Schottus in variis scriptis suis, præprimis in *Technica curiosa*, Athan. Kircherus itidem in multis.

Geodæsiam, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi exco- 7
luerunt præ cæteris, quo spectat etiam *Ars Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, & Germanicis scriptoribus præcipuè illustrata, quorum nomina hîc congregare non est nostri instituti. Multi, inprimis Germani, nimis operosè in hoc argumento versantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc inveniuntur, ita multa sunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab illis innovata. Nam, ut usus artificem facit, & dies diem docet, ita hâc quoque in re factum est. Paulatim enim ab antiqua ruditate, per secula, ars ista incrementa sua acquisivit.

Astronomia à tot seculis est exulta, maximosque semper habuit Auto- 8
res, Græcos, Ægyptios, Arabes, de quibus videndus præcipuè est Vossius in opere suo. Quod verò doctrinam attinet, præ cæteris omnibus laudandus Joh. Bapt. Ricciolus in *Almagesto Novo*, quo, quasi Pandectis quibusdam, omnem doctrinam Astronomicam, ad sua usque tempora, complexus, unus Bibliothecæ instar esse potest. Omnia enim tam vetera, quam nova, recenset & expendit. De variis mundi Systematibus illic omnia videas, secundum Autorum variorum sententias, collecta. Sunt plures alii Autores, qui de orbibus variisque Systematibus integros libros, in utramque partem, & pro Copernicano, & per Tychoniano, scripserunt. Copernicanum Dan. Lipstorpheus dissertationibus quibusdam defendit, neque dubito, posse plura Systemata à multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, Nauta quidam Batavus, qui novum Systema invenerat, multosque strepitus hoc suo invento excitarat. Sed refutatus est plurimis scriptis contrariis, ut tandem Systema hoc cum autore suo interierit. Scripsit & Antonius Deusingius librum de Systematibus variis, sed is more suo scribit plurima recitans, rarò judicium suum interponens, ac, ubi interponit, plerumque ineptè judicat. Quæ superiori seculo agitatae fuerint controversiæ circa Systematum varietatem, scriptique libri, de iis videri potest. Vossius, & post omnes is, quem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos quoque Scriptores est Otto Gvericke, qui, in libro suo de *Vacuo*, vastos facit excursus de variis Systematibus, ac inter alia novam de maculis solaribus doctrinam proponit, habens illas pro Planetis circumsolaribus, adversus plerorumque omnium Mathematicorum sententias. In plerisque sequitur Nic. Cusani &

& Jord. Bruni (qui Soles & Terras facit infinitas) principia. Summam in Astronomia gloriam occupavit jam Joh. Hevelius, Vir obstinatis laboribus, & magno sumtu, in hoc studium excolendum ductus. Ejus *Selenographia* jamdudum prodiit, quâ orbem lunarem ita detexit, ut, si non corpore, saltem oculis, in mappa ejus peregrinari possimus. Tanta enim accuratione maculas ille distinxit, ut superaverit omnium diligentiam. Prodiit ejus *Machina Cœlestis in fol.* in qua de instrumentis observatoriis, & de varia observandi ratione, agit, promittitque magnum illud opus suum, totius cœli reformationem. Omnia enim fixarum stellarum vera loca, de quibus tam anxie hactenus laboratum, diligentissimâ observatione, ac tædiosissimâ calculatione, investigare conatus est. Quem librum lucem aspexisse audio, sed pleraque exemplaria incendio consumpta, duobus vel tribus supersticibus, incomparabili rei Mathematicæ damno. Si quis compendia velit artis Astronomicæ, uti potest Joh. Kepleri *Institutionibus*. Ratione diversarum hypothesium *Institutiones Astronomicas* scripsit Gvil. Blaeu. Nam primâ parte secundum hypothesein Ptolomæi per terram quiescentem, alterâ, secundum Copernici pothesin, per terram mobilem, philosophatur. Liber ille editus primum est Belgicâ linguâ, in Latinam vero conversus à Mart. Hortensio, Matheos Prof. in Amstelodamensi Gymnasio. Fuit verò Vir ille magnorum, etiam in Geographiam & Astronomiam meritorum, machinasque & tabulas multas ipse confecit. Legenda est ejus libri Præfatio, qui prodiit anno 1640. Amstelod. in 8vo. Neque Æg. Strauchii *Astrognosia* contemnenda est, qui & *Astrologiam* in breves Canones redegit. Ad historiam Astronomicam penitus noscendam utilissimæ sunt vitæ Tych. Brahe, Nic. Copernici, Joh. Regiomontani & Georg. Purbachii, à Pet. Gassendo editæ. Poetas quoque Astronomos habemus, inter Veteres Manilium, insigni *Comm.* Jos. Scaligeri illustratum, inter Recentiores Georg. Buchananum, qui de *Sphæra Libros V.* eleganti scripsit Carmine. Astronomicas observationes speciales habemus in *Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, inprimis à Christiano Hugenio institutas, qui nostrô tempore *Systema Saturninum* perfectum dedit. Appendix Astronomiæ est Gnomonica, sive Ars Sciotericorum formandorum, quàm singulari libro magnâ cum curâ tradidit Joh. Caramuel à Lobkowiz, in fol. Romæ edito, ut taceam Clavii & aliorum labores.

9 Optice multa in Astronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tum antiquos, tum novos. Inter antiquos sunt Euclides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus libri de perspectiva editi sunt Francofurti anno 1671. in 4to. Fuit ille Vir incomparabilis suo tempore artifex, & multa præstitit in illa arte admiranda, ob quæ in Magiæ suspicionem apud imperitos monachos incurrit. Qui fusius de hoc argumento scripserunt nostro tempore plurimi sunt. Athan. Kircherus, in libro de

arte lucis & umbra omnia collegit penè ex omnibus quæ ad hoc argumentum spectant. Compendium omnium eorum practicum, quæ ad artem Catoptricam & Perspectivam pertinent, utilissimum dedit Joh. Christoph. Kolhansius, in *Tractatu Optico*, Lipsiæ anno 1663. in 8vo, qui & non ita pridem Germanicâ linguâ *Curiosorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri in *Optica sua*, & in parte *Physices*, quâ de perspicuo agit, rem omnem Opticam mirificè illustrat rationibus, tum Physicis, tum Mathematicis. Nec spernendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo verò subtilior in hac doctrina est, quam Cartesius, qui, in *Dioptricis suis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illustravit. Specialia hujus artis varii sunt Autores, qui describunt. Ita doctrinam refractionum magnò studio explicatam dedit Joh. Marcus Marci, *libro de Iride*, & Franc. Maria Grimaldus *libro peculiari de luce*. Microscopiæ speculationes vehementer conducunt ad rem physicam. Primus, quantum scitur, est Franciscus Fontana (de quo Laur. Crassus *T. II. Elog. p. 200.* consulendus) scripsit *novas celestium terrestriumque observationes*. Post illum Pet. Borellus, Rob. Hokus, aliique, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc quoque ars perspectiva, quam vulgo vocant, sive Scenographica, de qua, tum Gallicè, tum Germanicè, multi scripserunt; Marlois, Lautensack, Jos. Furtenbach, & alii.

Musica metitur sonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acusticam. Sed non sunt multiplicanda Entia præter necessitatem, cum utraque doctrina sub voce Musices generali possit contineri. Omnem illam doctrinam, quæ ad artem Musicam spectat, collegit Athan. Kircherus in *Musurgia sua Universali, sive arte magnâ dissoni & consoni*, ex qua *Epitomen* quandam confecit linguâ Germanicâ, non contemnendam, Andr. Hirsch. Kircherum in multis reprehendit Marcus Meibomius *veterum Musicorum* editor, qui tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, quorum tamen supersunt in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliisque, MScripta. Marinus Mersennus *libros Harmonicorum*, tam Latinè, quam Gallicè, Paris. anno 1648. in fol. edita, in quibus multa, quæ spectant ad Organorum Musicorum fabricam. Legendus quoque est Honoratus Fabri in *Tractatu Physica sua*, ubi de sonis corporum agit. Multa enim subtiliter disputat. Cæterum Musici scriptores, tam Theoretici, quam Practici, inter Recentiores plurimi sunt, quos omnes recensere res esset infinita. Nobis sufficiunt illi, qui artem ipsam, ejusque principia, tradunt.

Geographia utilissima est Politico, quare, præ cæteris Mathematicis disciplinis, opera illi danda est. Partibus absolvitur generali & speciali. Generalis principia Geometrica, Astronomica, Arithmetica &c. assumit, quam

nemo diligentius exsequutus est quàm Bernh. Varenius in *Geographia sua Generali*, qui unus esse instar omnium potest. Ubi simul & artem navigatoriam proponit, ejusque principia ordine recenset, usui futura in Mappis Hydrographicis. A Geographia differt Cosmographia, quæ latior est disciplina; cælum enim cum terra considerat. Speciales Geographiæ partes sunt Chorographia, quæ certas orbis partes, Topographia, quæ Regiones & urbes, Hydrographia, quæ aquas describit. Geographos universales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 12.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris*. Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in quem extant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, unâ cum *Tabulis*. Nicol. Sanson de Abbeville totam Geographiam *Tabulis* ari incisus publicavit anno 1644. ita quidem, ut Gallicâ linguâ proponeret novam, Latina-antiquam Geographiam. Nunc verò *Compendium* ejus *Geographicum*, cum mappis nitidè pictis, prodiit in Germanicam linguam conversum, in quo illud præcipuè laudandum, quod accuratus sit in latitudinibus longitudinibusque locorum assignandis, & in Mapparum discrepantiis notandis. Inter veteres Geographos habemus Ptolomæum, cujus *Geographiæ libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *castigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amstelodami in fol. Cujus Viri labor nisi servatus nobis fuisset, in magnis tenebris versaretur antiqua historia. Est & Stephani liber Græcus *de Urbibus*, qui Græcè editus est, ni fallor, ap. Aldum in fol. Prodiit non ita pridem cum operoso *Commentario* Thom. Pinedæ, Judæi Hispani, sed qui multa peregrina immiscet. Versatur adhuc sub prælo altera Stephani Editio, cum *Notis* Abrahami Berkelii, quæ per integrum decennium Amstelodami apud Gaesbekios hæsit, illam ob causam, quod aliam ejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullarum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque *Commentarium* in Stephanum Salmasius, teste Crasso, *T. II. Elog. pag. 211*. Promiserant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum *notis* Lucæ Holstenii, Viri in re Geographica versatissimi, quod ostendunt *Notæ* ejus posthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. quæ Romæ editæ sunt in 8vo anno 1666. An verò Stephanus ille lucem viderit, hætenus nescio. Habebat Luc. Holstenius in animo justum *opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib. I. Biblioth. Vindob. p. 113*. quorum maxima pars nondum edita est in lucem. Pomponium Melam eruditissimis *notis* illustravit Isaacus Vossius.

12 Pertinet huc doctrina conficiendi Mappas Geographicas, quæ singulari libro tradita est à Wilh. Schickardo. Est & quidam Casparus Dauthendeū, qui Germanicâ linguâ librum scripsit, cui titulus: *Fundamentum Geographi-*

graphicum, editum Brunsvigæ anno 1639. in 8vo. Videndus & Casp. Schottus in *curfu suo Mathematico*. Qui chartulas luforias Geographicas confecerunt, inepti sunt: De illis, jam tum suo tempore, Matth. Berneggerus in *Oratione de illegitimis scientiæ parandæ modis*. Est & quidam Königius, cujus exstat singularis *Methodus per aleam luforiam locorum cognitionem alicui insigendi*, quod ille inventum Imperatori inscripsit. Sed omnes illa res majori cum opera & difficultate agitur, quàm si ex mappis quis addiscat, quæ si elegantes sint, & benè coloribus distinctæ, per se artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas descriptiones habemus plurimas, præcipuè Europæ partium, quales sunt *Topographia* Matth. Meriani. *Holsatiæ* habemus accuratissimam *Chorographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Casp. Dancwerthio, nec alia facile erit ullius Provinciæ adeò accurata delineatio. Non ita pridem omnium Gallicarum urbium *Topographia* prodiit, sed adeò generalis, ut de particularibus nihil doceat. Est & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, quo Regionum Britannia mappæ generales & speciales accuratissimè recensentur, unà cum descriptione. *Orbem Maritimum* describit Claud. Barthol. Morisottus, qui liber plura promittit, quàm præstat. *Hydrographiam* Georg. Fournierius scripsit. *Germaniam & Italiam* magnis voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qui & specialem *de Rhenô* librum scripsit. Thomas Dempsterus, Scotus, septem elegantissimos libros *de Hetruria regali* scriptos reliquit, qui nondum editi, summâ Magni Hetruriæ Ducis curâ asservantur, teste Erythræo in *Pinacotheca* l. 2. 9. pag. 25, 26. *Geographiam antiquam* optimis pulcherrimisque tabulis illustravit Georgius Hornius, editis Amstelod. anno 1657. in fol. Liber ille ad intelligentiam Historiæ, tam sacrae, quàm profanae, est utilissimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem conficiunt, & quidem *Indicarum Navigationum* Tomos habemus integros, quos non jucundum solum, sed & utile, est legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex Itinerariis descriptam uno volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amstel. 1671. in fol. Suntque, qui hodie in reliquis orbis partibus similia faciunt, sed non pari omnes judicio in hoc argumento versantur. Talium Itinerariorum perfectam conficere historiam summè esset utile. Inter Anglos aliquis est HERBERTUS, qui populari linguâ potissima recenset itineraria, præcipuà tamen ea, quæ in Anglicam linguam sunt conversa, sed non accuratum illorum init numerum. Valdè enim imperfectus labor est. Sorellus in *Bibliotheca Gallica* ea recenset, quæ Gallicâ linguâ scripta sunt, ut sunt sanè plurima; sed accuratus labor hætenus planè desideratur. Monconysii, Galli, & Petri de la Valle, *Itineraria* magnâ sunt cum curâ conscripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & artificialium, quas in itinere suoprehendit. Sed opus posthumum est, fuissetque majori curâ elaboratum, si

supervixisset Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. in 4to. Petrus de la Valle diligentissimè descripsit, quæ ad statum civilem & Ecclesiasticum, præsertim Asiaticum, spectant, qui in Germ. linguam nunc est conversus. Thomæ Herberti *Hodoeporici* editio paranda est Anglica. Nam versio Belgica integras portiones omisit, quibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, si omnes recensere Itinerariorum Scriptores, mihi tantum cognitos, velim. Eorum usus potest esse maximus ad res varias, si excerpantur illa, quæ usui nostro inservire possunt. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & quæ ad commercia spectant, de quibus omnibus nos doceri consultum est. Hunc in finem Erasmus Francisci libros aliquos scripsit, quibus, ex Itinerariis præcipuis, pleraque talia colligit. Et expedit profectò tales instituere Locos Communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & Itinerariorum Scriptoribus, uti fecit Joh. Christoph. Becmannus in *historia sua orbis terrarum geographica & civili*.

- 14 *Tabulas Geographicas* quod attinet, earum magna est varietas, multæque hallucinationes. Nunc reliquis præferuntur Sansonianæ, quanquam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere visus sim. Vix sperari labor aliquis accuratus in omnibus ab uno potest. Rectius se res haberet, si uni viro, Mathematices peritissimo, quique peregrinando partes illas perlustraverit, quas descripsit, fides haberetur, & secundum ejus delineationem, omnes chartæ instituerentur. Batavi, atque apud illos Blavii & Wittii, præ cæteris famam optimarum delineationum occuparunt. Sanè Lucas Holstenius, in *Epistola* quâdam ad Lambecium, quæ est libro 6. *Commentariorum de Biblioth. Vindobonensi* p. 241. monet Lambecium, ut præcipuè Amstelodami Pinacographiam & Hydrographiam addiscat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, quàm nauticas. *Cæteræ enim scientiæ, ait, ubivis locorum, hæc Amstelodami tantum, percipi possunt.* Versatus etiam est Joh. Baptista Ricciolus, in *Geographia & Hydrographia sua Reformata*, Bononiæ A. 1661. in fol. edita, simili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores quomodo haberi possint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, quarum aliquæ secundum provincias, aliquæ sine ullo accurato ordine, sunt dispositæ; sed tales libri potius scripti sunt, ut oculos oblectent, quam ut accurati censerentur. Hæc omnia secundum provincias recensere res infinita esset.

- 15 Utilissima Mathematices disciplina *Statica* est, quæ circa pondera rerum versatur, cujus magnus est per omnem Physicam usus. Ejus principia, tradita ab ipso Archimede, impressa in fol. in Italia quodam in loco prodierunt. Transtulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimò inventò Sanctorius Sanctorius, cujus observationes, quanquam exiguo libello propositæ, à quadraginta tamen annis magnâ diligentia institutæ sunt. Scripsit etiam Cartesius super hoc

hoc argumento quædam Gall. linguâ, quæ in Latinam convertit D. Joh. Dan. Major (*de Mechanica*.) Placuit etiam aliis comminisci disciplinam Mathematicam, quam *Kineticam*, sive Motivam, vocant, quæ tamen sub Statica facile potest comprehendi, quanquam, si vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc spectarent, atque super hanc motus doctrinam Physices principia nunc ferè omnes fundant recentiores, qui accuratius volunt indagare causas naturales, ut fecerunt Gotfr. Gvilh. Leibnizius in *Metbodo sua nova*, Joh. Alphonfus Borellus in *Tractatu de vi percussio- nis*, Dan. Lipstoriupius in *Specimine Philosophie Cartesianæ*. Ap. Anglos nunc Joh. Wallisius totus est in his rebus. E veteribus consulantur quoque Aristotelis *Mechanica*, quæ, *Commentariis* illustrata ab Henrico Monantholio, prodierunt in 4to Parisiis anno 1599. & cum Johannis de Gvevarra *Commentariis* Romæ in 4to anno 1627. Veteribus Ægyptiis maximam fuisse hujus artis peritiam, docent Obeliſci, ab illis erecti, ac scripsit de hac Ægyptiorum arte singularem Dissertationem Athan. Kircherus, quæ reperitur in *Oedipo* ejus *Ægyptiaco*. De qua Italica quoque lingua singularem librum scripsit Dominicus Fontana, qui editus est Romæ in fol. anno 1590. Inter veteres alioquin de motu scripsit Proclus Diadochus, Græcè & Latinè à Justo Velfiô editus Basileæ anno 1545. in 8vo. Galilæus Galilæi Italicâ linguâ scripsit librum de *demonstrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis Solidorum*, qui editus est in 4to Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Gassendi hujus etiam argumenti scripta, de motu perpendiculorum, de motu impresso à motore translato, de proportionibus, quâ gravia decidentia accelerantur, quæ seorsim edita sunt Parisiis, tum in 8vo, tum in 4to, ap. Cramoisius anno 1643. & 46. & una cum cæteris ejus operibus. Scripsit & Gvidus Ubal- dus *Scholia in duos Archimedis Equiponderantium libros*, Pisauri in fol. anno 1588. editos. Est & ab eodem *liber Mechanicorum* ibid. anno 1577. in fol. editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpius, teste *Vita ejus* p. 90. & 91. scripsit librum, cui titulus: *Promotus Archimedes, sive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparatis*. Prodiit in 4to anno 1605. Spectat huc quoque liber Jordani de ponderibus, Norimb. in 4to anno 1533. editus, cujus correctior est Editio, quæ per Nicolaum Tartaleam procurata est Venetiis in 4to anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc instituuntur Disquisitiones, ac plena sunt Anglorum *Acta Societatis* de hoc negotio. Nuper Joh. Joach. Becherus publicavit Londini sua de Horologiis cogitata. Motus æris & æquæ singulares quoque peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam. Illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus *spiritalia* Latinè cum notis prodierunt à Friderico Commandino, in 4to Urbini anno 1575. & Amstelod. A. 1680. Hujus Heronis *Geometrica*, nunquam hætenus edita, latitant in Bibliotheca Gudiana. Scripsit & Joh. Baptista Porta *Pneumaticorum*

librum, editum in 4to Neapoli A. 1601. Qui compendium istarum operationum in utrâ arte velit, legat Casparis Schotti *Technicam Curiosam & Hydraulicam*.

- 16 Referri huc possunt multæ artes particulares Gymnasticæ, quæ motu perficiuntur, atque in eo solo consistunt, ut *Luctatoria*, die *Ringekunst* / quæ consistunt in motu musculorum, & in libramento corporis, quàm, è principiis suis erutam, singulari libro Belgico tradit Nic. Petter, Civis & Oenopola Amstelodamensis, ille sc. qui scyphos vitreos vocis sono frangere poterat. Editus est Amstel. 1674. in 4. Spectat huc quoque dictis versoria, die *Luffspringkunst* / & Funambulatoria, de qua curiosum librum conscripsit Angelus Tuscanus, lingua Gallica A. 1599, in 4to editum Parisiis. Referri huc potest etiam ars Gladiatoria, quæ pariter in situ & libramento corporis, ac motu brachiorum, consistit. Fuere jampridem, qui è circulo, ejusque dimensionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus historiam tradit Henricus à Günterrot in *Tractatu de veris principiis artis dimicatoria*, Witteb. A. 1579. in 4to edito. Postea vero Gerhardus Thibautius operosissimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonstrata, persecutus est, edito Gallicè in fol. A. 1650. Amstel. ap. Elzevirios, cum Casparis Barlæi carmine Encomiastico. Referendæ etiam huc sunt Ars Natatoria, de qua Eduardus Digbæus peculiarem tractatum scripsit, Ars Saltatoria, & Ars Torneatoria (*Turnierskunst*.) Ex his principiis descendunt pleræque artes Mechanicæ, quarum Scia-graphiam dedit in *Encyclopædia* J. Henr. Alstedius, plenius Systema pollicitus est Nic. Melch. Thevenottus. Aliqua hujus argumenti per lancem saturam congestit Joh. Dan. Major in *der Seefart nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel*.

- 17 Ut verbo mentionem faciam Artis volandi, fuerunt olim & hodieque, qui illam tentarunt, & quidem Rogerus Baco, in *Epistola de Secretis Artis & Nature*, machinas tales fieri contendit, quibus sublevetur corpus humanum. Nuper quoque in Gallia quidam Besnier rationem volandi commentus est, cujus machinæ descriptionem videre possumus ap. Scriptorem *Philosophicarum Collectionum Anglicarum*, N. 1. Obs. 4. Franciscus quoque Lana simile quid commentus est, cujus methodum fusius explicat J. C. Sturmius in *Collegio Curioso*. Examen fundamentorum illorum vide in *collectionib. Philos.* N. 1. Obs. 5. Memorabile est, quod refert J. Nicius Erythræus *Pinac.* 1. N. 68. de Paulo Guidoto Burghesio, homine mirifico, qui dicebat, 14. se esse artibus præditum, atque inter illas arte quoque volandi, sed fame pene enectus nullum ab omnibus auxilium habuit.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.

SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER V.

SEU
POLYHISTOR LOGICO-
METAPHYSICUS.

DE LOGICIS ET METAPHYSICIS
SCRIPTORIBUS.

§. 1. Metaphysica & Logica a Scholasticis præcipue exculta, sed & ineptis suis subtilitatibus corrupta. Aristotelis in his Primatus frustra impugnatur. 2. Commendantur Barth. Keckermanni Præcognita Logica, & G. J. Vossii Lib. de Natura Logices. 3. Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Cartesiani (L' Art de Penser) honorificum. Cartesii primum cognoscendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Joh. Schulerus; Novatores itidem in Logica Cartesiani. 4. Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonstratione, & Syllogismo, seorsim commentati, additis subinde judiciis, recensentur. 5. Doctrinam de Sophismatis e Logica non esse eliminandam, contra Pet. Ramum, asseritur. LLCC. illorum a Disputatoribus contentiosis consiciendi. 6. Axiomatum, Terminorum & Distinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii Arte Magna & Parva, & Stanislaus Mingkii Imaginibus Logico-Mnemonicis, judicia sequiora.

7. *Logica & Metaphysica cognatio. Metaphysica veterum Theologia Naturalis. Thome Campanella Metaphysicorum, paradoxis scatentium, recensio.*
 8. *Metaphysica moderna subtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stablio & Pet. Musæo est addiscenda. Reformatores ejus, Ren. Cartesius & Honor. Fabri. De Henr. Mori Enchiridio Metaphysico, Thome Angli Euclide Metaphysico, aliorumque Gnostologia, Noologia, Hexologia, disciplinis noviter effectis, nec non de Cabalistarum dogmatis, censura. Lud. Vivis Lib. de prima Philosophia commendantur.*

I **A**ccedimus nunc ad Logicos & Metaphysicos scriptores, & in iis quidem parcius versabimur, quia supra, ubi de Philosophia scholastica egimus, uberrimam istorum autorum messem dedimus. Omnis verò campus ille est, quem decurrunt cum studio conatuque Scholastici. In hoc illi, velut suo regno, triumpharunt, & plus, quàm forte opus erat, ingenio suo indulserunt. Horum enim beneficio magna messis inutilium speculationum in hoc fundo nata est, qua de re exstant multæ doctissimorum virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro quem contra *Pseudo-Dialecticos* scripsit, & in altero *de causis corruptarum artium*. Intemperans sane disciplinarum istarum tractatio doctrinæ plus officit, quam prodest. Refert Nicolaus Antonius, in *Bibliotheca Hispanica*, sub nomine Caspari de Laz, ex Alphonsi Matamori, Hispalensis, *Apologia de Academicis & doctis Hispanie viris*, ortam fuisse isto tempore nugatoriam quandam Dialecticam, cujus beneficio velut præstigias miscere poterant ejus Doctores, quibus tandem Galliarum Rex, Franciscus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, vir alioquin doctissimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teste Fulgentio in *eius vita*, p. 153. & 154. *editionis Gallicæ*. Aristoteles hic primas obtinet, & non solum primus, sed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Aristotelem impugnarunt. Nisi enim Aristoteles scripsisset, non fuissent domi illis tela, quibus impugnare ipsum potuissent. Pet. Gassendus, Pet. Ramus, Mar. Nizolius, & quivis alii, quorum jam supra est mentio facta in *libri 1. capite de Novatoribus*, cavillatores potius agunt, quam veros Disputatores & Dialecticos.

2 Successionem Philosophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usque ad sua tempora, prolixè satis deduxit Barthol. Keckermannus, in *Præcognitis suis Logicis*, naturam verò & constitutionem Logices, ex mente Aristotelis & Interpp. optimè singulari libro exhibuit Gerh. Joh. Vossius, *de Logices & Rhetorices natura*, Hagæ Com. A. 1658. in 4to edito, ubi ordine recenset veteres Aristotelis Logicorum Commentatores. Utilissimus ille liber est, & quasi in prægustum Aristotelis legi potest.

3 Inter recentissimos Novatores Logicos ille est, qui Gallica lingua scripsit librum, cui tit. *2ª Art de penser, sive Artem cogitandi*, quæ olim latine reddita quidem

quidem fuit, sed imperfectè & mutilè, nunc verò denique, è tertia ap. Gallos editione recognita & aucta, latinè à quopiam translata. Cartesius ille autor est, & passim aliqua miscet, ex hypothefibus Cartesianis deprompta, exemplisque Mathematicis frequenter utitur, ad demonstrationis naturam indagandam peridoneis. Dissertationes duas præmittit, quibus consilium hujus novæ suæ Logicæ exponit, & defectus Logicorum vulgarium recenset. In *Dissertatione præliminari secunda* objectionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam sunt factæ. Multa habet circa apprehensionem novè excogitata, & illam Idearum doctrinam, de earum claritate, confusione, ejusque causis. In eo enim Cartesii sententia discrepat à Peripatetica, & omnibus penè antiquis Philosophis, quod principium primum cognitionis non à sensu deducat, sed ab idea mentis. Nam principium illi primum est: *Cogito, ergo sum*. Quam ejus sententiam eleganti Dissertatione impugnavit Christianus Dreyerus, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialectica Regiomontana, sive Compendio Topicorum Aristotelis*, eleganti sanè libro, & ad Rhetoricam benè accommodando, quem edidit nuper Helmstadii Joh. Eberh. Busmannus, qui & antea Hartw. Wichelmanni *Tractatum de Demonstratione* ediderat. Circa doctrinam Syllogisticam Gallicus ille Autor quædam citra necessitatem innovavit, in doctrina de methodo & demonstratione prolixior est, & Mathematicam quandam accuratationem quærit. Quisquis ille sit, vir sanè doctissimus fuit, plusque ingenii & judicii ad hanc rem attulit, quàm ceteri Novatores omnes. Versio latina est edita Lond. anno 1674. in 8. Ex mente quidem Cartesii etiam Ant. le Grand, in *Institutione sua Philosophica*, Logicam proposuit, sed sterilior est illa tractatio. Cartesius verò ipse, in *libro de Methodo* diffusior est, nec ita ad regulas se alligat, velut Autor ille *Artis cogitandi*. Est & quidam Joh. Schüllerus, qui Cartesianæ Aristotelicæque Logices velut cinnum quendam fecit singulari in libro, qui reperitur inter ejus *Philosophicas Exercitationes*, Hagæ Com. A. 1663. in 4. editas, libro illarum 5.

Doctrinam de Methodo seorsim excoluere multi, quos commemora-
 tos vide apud Isr. Spachium in *Nomenclatore Philosophico* p. 247. De Interpreta-
 tione pauca habemus, & apud Vett. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius
 p. 232. Eam doctrinam quàm plenissimè se daturum, promisit Herm. Con-
 ringius, sed hætenus nihil ejus comparuit. Doctrina de Inventionem magni
 usus est, tum in Oratoriis, tum in cæteris disciplinis, ac reverà latius patet
 Logices usus, quàm quis credat. Nam inventio non solum se extendit
 ad terminos aliquos inveniendos, sed ad res, imò ipsas scientias invenien-
 das, ut pulchrè ostendit Verulamius in *libro de augmentis scientiarum*, & in *præ-
 fatione omnium operum suorum*. E recentioribus doctrinam hanc tractavit,
 Rudolphus Agricola doctè & disertè, sed heterodoxus est, & ab Aristotelis

abit sententia. Cui jungendus est Gerh. Bucholdianus, in *libris 3. de amplificationibus & inventionibus*, Lugd. Gall. in 4. apud Sebastianum Gryphium, an. 1534. impressis. Sunt certè, qui ex Rudolpho Agricola doctrinæ suæ fundamenta Pet. Ramum hausisse existimant. Pars Logices, de demonstratione agens, magni quoque est usus, de qua Barthol. Viottus edidit 5. libros, ab Andr. Frölingio Helmstadii recensitos, cum præfatione Conringii. Scripsit & Erh. Weigelius *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitutam*, in quâ Mathematica methodo doctrinam demonstrationis tradit, Jenæ 1658. in 4. Melch. Zeidlerus quoque in hoc argumento quædam scripsit. De Wichelmanno supra dixi. Commendari etiam debent Oweni Güntheri *Methodorum Tractatus duo*, continentes totius Artis Logicæ medullam, facultatem nempe omnium scientiarum ac demonstrationum principia inveniendi, dijudicandique. Erat verò is Professor Academiae Juliæ, liberque editus est Helmstadii anno 1586. in 8vo. Doctrina de Syllogismo seorsim à quibusdam est tradita; quò spectant Jacob. Honoldi *Consideratio Syllogistica*, & Georg. Stengeli *liber de Syllogismo bono & malo*. Vid. Spachius in *Nomenclatore* p. 233.

5 Spectant & huc Autores, qui de Sophismatibus in specie egerunt, quorum multa est seges, tam Vett. quàm Recentt. Vid. Spach. pag. 248. Ramus hanc doctrinam planè eliminavit ex Institutionibus suis Logicis, sed minus rectè, cum non semper, ex generalibus figurarum modorumque regulis, de sophismate iudicium ferri possit. Probè est tenenda hæc doctrina in primis disputantibus, præcipuè cum hac maximè sibi placere soleant Eristici, qui invenisse se putant in his sapè, non quod pueri in faba. Consilium itaque dederim, ut, qui paulò studiosius his in rebus versaturus est, Locos communes Sophismatum sibi conficiat, secundum regulas generales & speciales figurarum, & capita Elenchorum, sub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophismatum argutiorum; sic ipse non imparatus erit, cum talia objicientur, ac alios exagitare poterit, qui istis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghausen in *Sylvula Sophisticationum*, & alii Scriptorculi, quos recensere non est operæ pretium.

6 Ad doctrinam Logicam spectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, verum Stahlius illo est ingeniosior, & accuratius in iis versatur. Honoldus tamen, uti simplicior, ita magis perspicuus. Solent & termini & distinctiones singularibus libris, quasi Lexicis, colligi, formalitates vocant Scholastici, è quibus unum, alterumque supra nominavimus. Nec defunt è Recentioribus, qui hoc in argumento operam aliquam posuerunt. Aliquot terminorum & distinctionum istiusmodi Collectores uno volumine congeffit Joh. Ad. Scherzerus. Quod quidem studium mihi planè displicet cum malim terminos ex ipsis fontibus, seu disciplinis, ubi nascuntur,

tur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addisci. Displicent etiam, qui beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Qualis est Stanisl. Mingk à Weinsheim, cujus libellus Halæ Sax. A. 1659. in 12. prodiit, ac jam supra est memoratus. De Novatoribus supra dixi, inter quos præcipuus est Lullius, cujus exstat *Ars magna & parva*, quoddam è Logicis & Metaphysicis mistum chaos. De eo judicium supra tulimus.

Logicæ jungenda est Metaphysica, seu Prima Philosophia, quæ disciplinæ mutuas sibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. Conspirant tamen illæ inter se, nec rectè intelligentur Logices principia, nisi Metaphysicam probè cognitam habueris. Quanquam negari nequit, veteres Philosophos pleraque Metaphysicæ capita ad τὰ Λογικά revocasse, nec ista quidem Methodo, ac apparatu, quo nunc solet fieri, illis tradita. Ad Metaphysicam enim Theologiam naturalem referebant, quæ de causa nomen quoque illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphysicam, quæ etiam methodo conscripsit *Dialecticam Platoniam* Ludov. de Morenvillier de Orgeville, qui liber est editus Anno 1650. Maclovii, sub tit. *Examen Philosophiæ Platonice*. Aristotelis Interpp. & Commentatores Scholasticos supra laudavimus: Scriptores recentiores, qui Scholasticam Metaphysicam ab Aristotelis, cæterorumque Philosophorum, mente diversam, tradidere, magno sunt numero, de quorum aliquibus, jam supra egimus. Thomæ Campanellæ vero mentionem illic omisimus, cujus exstat *Metaphysicorum ingens in folio opus*, Lugduni, si rectè memini, in Gallia excusum. Mirus ille, sicut in omnibus, Novator est, & principia aliqua ponit, è quibus mira fluunt confectaria, ad paradoxas sententias formandas facile accommodanda. Habet sanè mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, distributione orbium cœlestium, eorum potentiis, de successionem seculorum, de statu animarum, de everfionibus orbium, influxibus astrorum, quæ partim arguta sunt, partim periculosa, & vel hæresin aliquam sapiunt, vel magiam, vel denique stultitiam. Generales affectiones Entis ipsi sunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit quidlibet, omnia suo modo sapiunt & sentiunt, & intellectu quodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu suo quodam insito feruntur ad sibi simile per amorem. E quibus sequitur *sensus ille rerum*, de quo integrum ipse librum conscripsit, omnis magiæ fundamentum.

Si verum fatendum est, quædam in illis studiis intemperantia fatigavit Academias; nam, omisiss solidioribus studiis, & quæ à sensu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas è tricis nectunt inexhausto labore, quibus tantum abest, ut juventur cætera studia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multæ sunt

quæstiuncula, dediscenda, si scires. Quæ omnia ad rem Philosophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Mathesin, parum ad Physica, ad Moralem vero disciplinam & Theologiam alicujus sunt usus, præsertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis istis pene sunt superstructa. E nostris Dan. Stahlius & Pet. Musæus præ cæteris commendandi. Non desunt, qui, & hinc viam Scholasticis tritam relinquentes, ad Aristotelis methodum strictiorem illam doctrinam revocant, quomodo Cartesius *Meditationes suas de prima Philosophia* scripsit, disceptationibus inter viros claros reciprocas confirmatas. Fecit idem Hon. Fabri, qui vestigiis Aristotelicis pressius insistit, nec Physices doctrinam intelligi posse existimat, sine accurata Metaphysices cognitione. Quare generales quosdam terminos Physicos, qui explicari in Physicis debebant, ad Metaphysicam remisit, deque iis quasi in abstracto egit, in Physicis vero illos materiæ & rebus ipsis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonstravit. Henricus Moore *Enchiridion Metaphysicæ* scripsit, Londini A. 1671. in 4. editum, & nunc cum cæteris ejus operibus recusum, cujus unum hoc opus est, demonstrare, ex rebus corporeis incorporearum existentiam. In postrema editione additamenta quædam adjecit, quibus illustrat hypotheses suas, easque adversus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus suis non est immunis, & cum principio suo hylarchico multas difficultates incurret, ipsi non prævisas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui se vocat Thom. Anglum ex Albiis Ecast-Saxonem, qui Physica & Metaphysica principia ad demonstrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphysicus, sive de principiis sapientiæ*, edito A. 1658. Lond. in 12. Is quoque suas quasdam rationes sequitur, & Metaphysicam modo Mathematico, per propositiones suas & consecutaria, tractat, cum tamen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile est materiam ab illis propositam, pro lubitu fingere, vel refingere. Gnostologias, Noologias, Hexologias, & nescio quos aliorum Logorum Logos, hic non attingemus, cum inepta sit disciplinarum aut partium ex iis insigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod si, pro diverso considerandi modo, novas statim cudere velimus disciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si quis Platonicos scriptores, Cabalistas, & similes, velit (nam & illi quodammodo, ad Metaphysicam referri possunt,) multa in Joh. Pici Miranduli *Libris*, & *Cabalisticis* inveniet, in unum corpus collectis, sed illi homines mirabilia potius, quam vera, scribunt, ac sibi potius, quam aliis sapiunt, si tamen sapere sibi possunt, qui vix ipsi Ænigmata sua intelligunt. Legi etiam potest elegans Ludov. Vivis *de prima Philosophia* libellus, uti totam illam disciplinam, ex mente veterum Philosophorum pertractat.

F I N I S.

IOHANNIS MOLLERI
HYPOMNEMATA
HISTORICO-CRITICO-PHILOLOGICA

AD
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,
LIBRUM I.
PHILOSOPHICO-HISTORICVM.

Ad Cap. I §. 1. Editio, quæ *b. l.* memoratur, Diogenis Laertii Menagiana Græco-Latina, longe nitidior pariter atque auctior Amstelod. a. 1692. in 4. duobus recusa Voluminibus, præter Versionem Ambrosii Camalduensis, a Viro Doctiss. Marco Meibomio (qui totius quoque Editionis curam gessit), nunc demum suppletam & emendatam, *Notas* Aldobrandini & utriusque Casauboni, ac *Observationes*, quæ multis hic accessionibus denuo locupletatæ comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach Kühnii, Philologi Argentinenfis, *Annotationes*, Menagii *de Mulieribus Philosophis Syntagma*, Editionum priorum omnium Præfationes & Epistolas Dedicatorias, XXIV. Philosophorum Imagines, e Nummis, Marmoribus aut Gemmis, depromptas, Olympiodori *Vitam Platonis*, Thomæ Galei *Varias* in Diogenem *Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque Commentatores. Prolixiorem illius Recensum V. in *Actis Erud. Lips. M. Jul. an. 1692. p. 315 - 319.* & cæteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac Belgicis. De Editionibus Laertii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodire, Græca Una, Græco-Latinis VIII. totidemque Latinis, Versionibus item Gallica Franc. Fougerolii, Italica Joh. Felicis Astolfi, Germanica (Augustæ Anno jam 1490. excusa) & Belgica, Dan. Heinsii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt Lantini, Curia Divionensis Senatoris, Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, cæterisque ad Autoris pariter atque operis Historiam spectantibus uberiores, locus se dicendi commodior, in *Apparatu ad Notitiam Reip. Literariæ Geographicæ*, Eunapium etiam & Hesychium Laertio comites juncturo, posthac offeret. Conferri interea de illo possunt Gerh. Joh. Vossius *L. 2. de Hist. Græcis c. 13.* Joh. Jonsius *L. 3. de Scr. Hist. Philos. c. 12.* Thom. Popeblount in *Censura Autorum p. 158. 159.* & Æg. Menagii, cæterorumque Editorum, ad Editiones suas Prolegomena.

Ad Cap. I. §. 2. Eunapii (de quo Vossius *l. c. Lib. 2. c. 18. p. 252.* Jonsius *l. c. L. 3. c. 17.* Popeblountius *p. 261. 262.* & Mart. Hanckius *L. 2. de Rer. Rom. Scripturibus, P. I c. 9. p. 100 - 109. consulendi*) *Vitarum*, ex MSSis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas

haud ita pridem polliciti sunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentejus, Anglus, Philostratorum eas adjuncturus Operibus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgensis.

Ad Cap. I. §. 3. Hesychii (de quo Vossius *L. 2. c. 12. p. 268. 269.* Jonsius *L. 3. c. 19.* Hanckius in *Lib. de Scr. Rer. Byzant. P. I. c. 4. p. 142-145.* Gvil. Cavius *P. II. Hist. Lit. Scr. Eccl. p. 108. 109.* & *Homonymoscopia* nostra, *P. II. c. 5. §. 38. p. 478. 479.* plura docebunt) Libellum, post Hadr. Junium, Græce & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593. in xi. &, qui Junii *Castigationes*, Henr. Stephani *Animadversiones*, *Notasque* suas, imo ipsius quoque Hesychii *de Rebus Constantinopolitanis* Opusculum, ac Bessarionis *Epistolam Græco-Barbaram*, illi adjecit, Joh. Meursius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. in 8.

Ad Cap. I. §. 4. Vossii hic Libellus & seorsim est recusatus, cum Joh. Jacobi a Ryffel *Continuatione*, sed itidem nec plena satis, nec accurata, Lipsiæ 1690. in 4. & cum reliquis ejus Operibus, Tomo illorum *Tertio*, Amstelod. an. 1701 in fol.

Ad Cap. I. §. 5. De Georg Hornio, ejusque *Historia Philosophica*, haud mitius Autore nostro judicium, & merito quidem, tulerunt Joh. Jonsius *L. 3. de Scr. Hist. Philos. c. 20. p. 315.* Jac. Thomafius in *Diff. de Doctoribus Scholasticis §. 15.* C. S. Schurtzfleischius in *Judiciis de Novissimis Prud. Civ. Scriptoribus*, num. 12. Thom. Grenius *P. III. Animadv. Philol. & Histor. c. 4. p. 178. 179.* & Burch. Gotth. Struvius in *Biblioth. Philos. c. 3. p. 40.*

Ad Cap. I. §. 6. Quæ in laudem Joh. Jonsii nostratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere Prorektoris in Urbis ad Moenum Francofurtanæ fungens Athenæo, fato immaturo, est immortalus, Cedro dignissimi, moneri & congeri a nobis possent, quamplurima, *Cimbria Literata*, brevitatis studio, reservamus.

Ad Cap. I. §. 10. Palladius hic (cujus *Tr. de Gentibus Indiae & Brachmanibus* Lucas quoque Holstenius, in *Systemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem sit, uti Morhofium credidisse e Vossii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæstinæ Episcopo, sub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Asponensi, *Historia Lausiaca* Autore, adhuc sub judice lis est, de qua V. Gvilh. Cavius *Hist. Lit. Scr. Eccl. p. 205.* Ambrosii *Tr. de Brachmanibus*, ceu Præsule Mediolanensi indignum, Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini, in novissimam suam Operum hujus Editionem, noluerunt admittere.

Ad Cap. I. §. 11. Abr. Rogerius Ecclesiastes Batavorum, in Littore Indiæ Coromandelenfi, ab an. 1630. per decennium, fuit Paliacattenfi, ac, in patriam reversus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri ejus Editio prima Belgica, ab A. VV. ICto, curata, & Notis illustrata, eruditis, Amstelod. A. 1651. prodiit in 8. Conf. de illo Polyhistoris hujus *T. I. L. I. c. 13. p. 130.* & adde Judicium Herm. Conringii honorificum, in *Antiquit. Acad. Supplem. V. p. 214.* obvium.

Ad Cap. I. §. 12. De Hermete Trismegisto & Zoroastre, illorumque Monumentis, Autori etiam *T. I. L. I. c. 10. p. 89. 90. c. 11. p. 99. 101. & c. 13. p. 126.* memoratis, quæ moneri *b. l.* potuissent, ex *Homonymoscopia* nostræ, Judices etiam Autorum aliorum, fusius de iis commendatorum, exhibentis, *P. II. c. 2. §. 16. & 17. p. 255 - 267.* repeti malumus. Zoroastris Historiam haud ita pridem Thomas quoque Hydius, in *Historia Religionis Veterum Persarum*, Oxoniæ an. 1700. edita, egregie illustravit. De Trinitate Gentilium, in primis Platonica, cujus *b. l.* facta est mentio, conferri meretur Gothofr. Vogtii, Scholæ olim Hamburg. Rectoris, *Exerc. Historica de Sacrosancta unius Divinitatis Triade ex sententia Gentilium, præcipue Græcorum, cum ante, tum post Christum natum*, Rostochii an. 1675. in 4. excusa.

Ad Cap. I. §. 13. De Edda utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfusonii, Sec. XI. & Recentiori Snorronis Sturlesonii, Sec. XIII. congesta, præter Reseniana hujus Prolegomena, consuli possunt, quæ in *Isagoge mea ad Hist. Cimbr. P. II. c. 1. p. 4. §. 6.* in *Homonymoscopia*, *P. I.*

P. I. c. 1. §. 5. p. II. 12. & in *Hypomnematis ad Alb. Bartholini Lib. de Script. Dan. p. 378-379. 404-408.* istorumque *Spicilegio*, p. 45. 46. 47. fuse sunt allata. De Ol. Rudbeckio Ol. Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Joh. Schefferi *Svecia Litterata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis suis, conferantur. Stiernhelmii *Runa Svecica Capitulorum Synopsis* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poesi Germanica*, P. I. c. 1, pag. 11-18. integram Lectoribus suis exhibuit.

Ad Cap. II. §. I. Joh. Schefferi (in *Hypomnematis nostris ad Sveciam ipsius Literatam p. 456-463.* fusius celebrati) *Lib. de natura & constitutione Philosophia Pythagorica*, denuo, adjectis Pythagoræ *Carminibus Aureis*, excusus V Vittebergæ an. 1701. in 8. cum *Prefat.* Conr. Sam. Schurtzleischii prodit. Jac. Thomasio (in *Schediasm. Histor. §. 13. p. 5.*) *Aureus* is audit, Schurtzleischio autem (in *Prefat. cit.*) *perutilis, & recondita eruditionis plenus, qui magnum Autori nomen famamque confecit.* Inediti hætenus latent, & manum ultimam (teste *Svecia ipsius Literata p. 300.*) desiderant, Ejusdem Pythagoras, seu de *Vita Pythagoræ Liber*, *Tr. de Claris Pythagoræis*, & *Libri III. de Philosophia Pythagorica.* Idem, Argumentum, sed brevius, illustrarunt Joh. Schilterus, Jctus hodie Argentinensis, in *Diff. de Disciplina Pythagorea*, Lipsiæ in 4. edita, & sub finem *Manuductionis* illius ad *Philosophiam Moralem*, Jenæ an. 1676. in 8. recusa, ac M. Joh. Jac. Syrbius, Ord. Philos. Jen. Adjunctus, in *Pythagora intra Sindonem noscendo, seu Historica in Physicam Pythagoræam Introductione*, quæ Jenæ an. 1702. in 8. prodit.

Ad Cap. II. §. 2. a. Codicum Lucæ Holstenii Ineditorum Indicem, qui *b. l.* allegatur, integrum invenies *T. I. Polyhist. L. I. c. 7. p. 68. 69. 70. β.* Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diversi totidem diversorum de *Vita Pythagoræ Librorum* Auctores, laudantur, cum, qui sub Malchi nomine, curante Rittershusio, prodit, idem sit cum Holsteniano, Porphyrii inserto *Opusculis.* Philosophus scil. iste Sec. III. Paganus, gente Syrus, Nomen suum *MALCHI* vernaculum, Regem significans, hortatu Dionysii Cassii Longini, Præceptoris, cum Græco *PORPHTRII*, a Purpura, Veste Regum propria, derivato, commutavit, velut, ex Eunapio, aliisque, in *Homonymoscopia nostra*, P. III. c. 4. §. 3. p. 806. 807. est ostensum.

Ad Cap. II. §. 3. Ocelli Lucani de *Universi Natura*, & Timæi Locri de *Anima Mundi & Natura*, *Opuscula*, Græce & Latine denuo sunt recensita, Notisque illustrata, a Thoma Galeo, in *Opusculorum Veterum Mythologicorum, Physicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amstelod. an. 1688. in 8. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. Andr. Cleyeri, Cassellis Hassi, Med. Lic. & Societatis Indicæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicinæ Sinicæ*, sex Auctorum diversorum, partim Chinesium, partim Europæorum, *Opuscula*, ad mentem Chinesium, Medica, de Pulsibus Morborumque Indicibus ex Linguae Coloribus & Affectionibus agentia, complectens, prodit Francof. an. 1682. in 4. Recensum ejus V. in *Actis Erud. Lips. M. Oct. an. 1682.* p. 301. 302. Georg. Hieron. VVelschius etiam de *Medicina Sinenſium Relationem Historicam Medico-Policam* voluit edere, teste Luca Schröckio in *eius Memoria* p. 75.

Ad Cap. II. §. 5. De Vitæ Apollonii Thyanei Scriptoribus, Damide Assyrio, Hierocle, Philof. Alexandrino, Maximo Aigiensi, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Sotericho Oasite, Tascio Victoriano, El. Vopisco, & Philostrato Lemnio, consulendus omnino est Joh. Jonsius in *Libb. IV. de Scr. Hist. Philos. locis in Indice designatis.* Philostrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriusque Lemnii) Operum, & in istis *Vitæ* etiam Apollonii, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmasianis quoque), auctas, Rich. Bentlejus (*Apollonii Epistolæ XCI, Eunapii Vitæ Sophistarum & Philosophorum*, suamque de *Apol-*

- Apollonio & Philostratis* Diatribem, iisdem adjecturus) & Henr. Muhlius, ante aliquot jam Lustra, publice sunt polliciti, neuter autem promissis hactenus satisfecit.
- Ad Cap. II. §. 7.** De Ambr. hoc Rhodio Juniore, ejusque Scriptis, V. *Hypomnemata nostra ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 157.* Professor fuit Gymnasii in Norvegia Christianien-sis Physico - Mathematicus, Urbisque Poliater, patria autem Kembergenfis Saxo.
- Ad Cap. III. §. 1.** Dialogum Leonis Allatii *de Scriptis Socratis, Socratis Epistolis & Socraticorum* an. 1637. annexum, in quo varia Philosopho huic ingenii Monumenta, contra Plutarchi, alio-rumque Veterum, sententiam, vindicavit, Examini erudito subjecit Gothofr. Olearius, L.Gr. in Acad. Lips. Professor doctissimus, in Exerc. peculiari, Lipsiæ an. 1696. in 4. excusa. De Lyfia, Xenophonte, cæterisque Socratis Apologetis, V. Ioh. Ionsii *Lib. I. de Scr. Hist. Philos. c. 7. p. 35.*
- Ad Cap. III. §. 2.** Balzazii *de Socratis Vita* Libello jungi meretur Christ. Hoffmanni ab Hof-mannsvvaldau, Senatus Uratislaviensis Præsidis, *Sterbender Socrates, Sive Scriptum, de Morte ejus, ac Sermonibus cygnæis, Germanicum Prosaico - Metricum, Phædonis* Platonici ductu doctrinam etiam Socratis Philosophico - Theologicam non ineleganter exponens, quod, una cum reliquis Vatis eximii Poematis Vernaculis, aliquoties jam prodiit.
- Ad Cap. IV. §. 4.** Recusi sunt novissime M. Antonini Imp. *Libri de rebus suis XII.* Græce, cum Versione Latina & *Commentario* Thomæ Gatakeri, adjectisque huic *Notis* Merici Casau-boni & Guilh. Xylandri, inter *Opera* Gatakeri *Critica*, junctim denuo Trajecti ad Rhe-num an. 1698. in fol. cum Præfat. Herm. VViffii, Theologi Ultrajectini, publicata. Ano-nymi Versio illorum Italica Romæ an. 1675. in 12. Gallica autem Andr. Dacexii & Annæ Fabræ, Conjugum Doctissimorum, *Notis* aucta, tum Lutetiæ, tum Amstelod. an. 1691. in 12. prodiit.
- Ad Cap. V. §. 1.** De MSto quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *Polyhistoris* hu-jus *P. I. L. I. C. IX. p. 104 - 107.* de Dogmatis vero Democriti Philosophicis Ioh. Chrysoft. Magneni *Democritum Reviviscentem, sive de Democriti Vita & Philosophia libellum*, Lugd. Bat. an. 1648. & Hagæ an. 1658. in 12. editum.
- Ad Cap. V. §. 2.** De Lucretio plura *Tom. I Lib. IVtus, Cap. XI.* jam exposuit. De Plagii Crimi-ne, Commentatori ejus, Hub. Giphanio, objecto, V. Iac. Thomasi *Tr. de Plagio Literario*, §. 445 - 448. Anglicis Versibus Lucretium reddidit, adjectisque *Notis* Oxoniæ A. 1682. in 8. publicavit, & deinceps ipsum quoque Textum Latinum, Interpretatione sua & Anno-tationibus illustratum, ibidem an. 1695. in 8. edidit, Thomas Creechius, Collegii omni-um Animarum Oxoniensis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, ἀνέστη, ob amoris im-patientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.
- Ad Cap. V. §. 3.** Epitomator Philosophiæ Gassendi Epicuræ, b. l. memoratus quidem, sed haud nominatus, est Franc. Bernerius, Principis Viduæ Aurelianensis Consiliarius & Archiater, cujus *Abrege de la Philosophie de Gassendi* Lugd. Gall. an. 1678. in 8. ac revisa emendataque ibid. an. 1684. in 12. VII Tomis prodiit. Exstant & ejusdem *Doutes sur quelques uns des principaux Chapitres de son Abrege de la Philosophie de Gassendi*, ed. Paris. an. 1682. in 12. V. Corn. a Beuighem *Appar. ad. Hist. Lit. Noviss. Conspect. I. p. 47.* & Loca Ephemeridum Li-terariarum isthic allegata. Fuisse autem Bernerium hunc Gassendi comitem indivulsum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius in *Vita Gassendi* testatur. V. hanc in V Vittenii *Dec. VI. Memor. Philos. p. 224.*
- Ad Cap. V. §. 6.** Sententiam de Pluralitate Mundorum novissime, & majori quidem, quam omne alii, conatu, audacia & curiositate, propugnavit Christ. Hugenius, Mathematicus Bataviæ Celeberrimus, in *Κοσμοδεσµω sive Conjecturis de Terris Cælestibus, earumque or-natu*, Scripto posthumo, Hagæ Comitum an. 1698. in 4. edito, cujus Recensum, tum in reliquiis

reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud. Lips. M. Octobr. an. 1698. p. 448 - 455. Censuram autem in *Memoriis Jesuitarum Trevoriensibus Mensuris Anni* (nisi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiae Parisiensis Scientiarum Regiae nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper translatus Cermanicam. Gallice prodiit Amstelod. an. 1687. in 12. sub Tit. *Entretiens sur la Pluralité des Mondes*.

Ad Cap. VII. §. 1. Digna est, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Francicae Socii, Versio Operum Platonis Gallica, cum Notis elegantibus, Parisiis an. 1699. in 12. edita coepta.

Ad Cap. VII. §. 5. De Proclo, ejusque Scriptis, consulenda omnino est ab horum Amasis Marini Neapolitani *Vita Procli*, non mutila, sicut antehac a Guilh. Xylandro & Emil. Porto, sed altera Parte de *Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, e Cod. Biblioth. Gudianae MSto nunc primum eruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. in 4. a Joh. Alb. Fabricio, Polyhistore eximio, edita, ac Versione Latina, Notis, Prolegomenis de Proclo & Marino, *Elenchoque Scriptorum Procli* accuratissimo, illustrata. Ex MSS. Procli Holstenianis, h. l. memoratis, in Bibliothecam Hamburgensem, beneficio Holstenii Possessoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platoniorum praecipue transferunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca Versione illorum Latina), *Tres Μοϋσεϊκά* & *Comm. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Episc. Methonensis, in *Procli Elementa Theologica Explicationes & Animadversiones*.

Ad Cap. VII. §. 10. Damascii, Hermiae, Olympiodori, Syriani & Aegyptii Viterbiensis, Opera, h. l. enumerata, inter Codices MSS. Holstenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgensis Publica, olim se mihi obtulerunt. Sallustii, Philosophi, non Platonici, sed Cynici, unicum tantum exstat de *Diis & Mundo opusculum*, Graece, cum Versione Leonis Allatii, & Lucae Holstenii *Observationibus*, a Gabr. Naudæo Romae an. 1638. in 8. editum, Lugd. Bat. an. 1639. in 12. reculum, & tandem a Thoma Galeo *Opusculis Veterum Mythologicis, Ethicis & Physicis*, Cantabr. an. 1671. ac denuo Amstelod. an. 1688. (in 8.), a se publicatis, insertum.

Ad Cap. VII. §. 11. Pro Philonis Judaei Platonismo, Exercitationem, adversus Ioh. Ionsii *Cap. IV. Libri III. de Scr. Hist. Philos.* peculiarem Lipsiae an. 1693. in 4. edidit Ioh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc Professor.

Ad Cap. VII. §. 12. Mich. Pselli de *Operatione Daemonum* Dialogus, cum Gilb. Gaulmini Versione & Notis, novissime a Dan. Hasenmüllero, Prof. Kiloniensi, an. 1688. Kilonii in 12. est recensitus. Verum Editionem hanc, & Textum Pselli, & Notas Gaulmini, mendis deformasse plurimis, recte jam monuit Ioh. Clericus *T. XV. Biblioth. Univers. Historica*, Gallice editae, M. Oct. A. 1689 p. 117. 118.

Ad Cap. VII. §. 16. Ioh. Franc. Picus perperam hic Ioh. Pici Frater appellatur, cum Nepos ejus potius ex Fratre Galeotto fuerit, uti ipsemet in *Vita Patru*, *Operibus* illius praefixa, testatur. *Libros* ejus duos de studio humana ac divina Philosophia Ioh. Franc. Buddeus, Prof. Acad. Halensis *πολυμάθετος*, seorsim nuper, cum Praefat. sua, Halae Saxonum an. 1702. in 12. curavit recudi.

Ad Cap. VII. §. 17. De Conciliatoribus Platonis & Aristotelis fusius egit Ioh. Bapt. Röscherius, Phys. Prof. VVitteb. in *Disp. de Philosophia Conciliatrice*, ed. VVitteb. 1692. in 4.

Ad Cap. VII. §. 19. Sandianum de *Origine Animae* Libellum impugnavit etiam, post Thomasmum, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenis, in *Exerc. adversus Praeexistentiam Animarum Humanarum, errorem Christoph. Sandii & Anonymi cujusdam, novorum Origenistarum*, Argent. an. 1675. in 8. edita. Jac. Thomasiae Oratio, inter reliquas ejus *Orationes*, Lipsiae an. 1683. in 8. junctim publicatas, num. 120. p. 457 - 495. est recusa.

- Ad Cap. VIII. §. 1.* Ammonii *Vita Aristotelis* (quam alii Ioh. Philopono tribuunt), cum Scholiis Pet. Joh. Nunnesei, seorsim Helmstadii an. 1666. in 4. est recusa.
- Ad Cap. IX. §. 7.* De Eustratii & Eustathii ob Paronomasiam confusione, nec non *Commentariis in Ethica & Analytica Posteriora* Eustratio, Presb. circa an. 560. Constantinopolitano, per Casim. Oudinum perperam tributis, Conf. *Homonymoscopia meæ P. II. c. 5. §. 30. p. 464. 465.*
- Ad Cap. X. §. 1.* De Abennedin. Ibn Castra, Aben Alhaffi, Joh. Leone, aliisque Philosophorum Arabum Biographis & Encomiastis Vernaculis, in *Apparatu ad Notitiam Reip. Literar. Geographicam*, fusius dicetur. E Christianis, de illorum Philosophiæ Studia, & philosophandi ratione, consuli possunt J. Henr. Hottingerus in *Biblioth. Orientali c. 3.* Sam. Schelgvigius in *Or. Inaug. de Philosophia Turcica* (Dant. 1686. in 4.), Gust. Peringerus in *Historia Linguae & Eruditionis Arabum* (Upsal. 1694. in 8.), & *Historia Rationalis Philosophiæ apud Arabes & Turcas*, in Acad. Halensi, Præside Ioh. Pet. Ludovico, an. 1699. ab Henr. Balth. Seelmanno, Stasfurdienfi, proposita.
- Ad Cap. X. §. 2.* Ambrosii Leonis Nolani, *Castigationes in Averroem* revera Venetiis an. 1517. prodiisse, testis est Ios. Simlerus in *Biblioth. p. 30.* addens, *Librum eas esse magnum, ac totius Philosophiæ Thesaurum, quosdam quasi Commentarios in singulos Aristotelis Libros ordine exhibentem.*
- Ad Cap. XI. §. 1.* Non possum *b. l.* laude defraudare debita, quam, ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, Metaphrasin Librorum Boethii *de Consolatione Philosophiæ* Germanicam, longe elegantissimam, quæ ἀναγνώμης Solisbaci an. 1667. in 12. prodiit, Autorem vero agnoscit Virum Illustrem, & omnigena eruditione famam adeptum jampridem immortalem, Christ. Knorrium a Rosenroth, Silesium, Ministrum Aulæ Solisbacensis principem. Hanc certe, tum ob Prærogativas alias haud vulgares, tum ob Metra Vernacula, Boethianis ferme superiora, & nulli non Poetarum Germaniæ modernorum palmam venustatis ingenuosæ, inque Autoris mente accurate exprimenda felicissimæ, dubiam redditura, omnibus aliis Boethii Versionibus cum Chr. Henr. Pastelio (in *Observatt. in Periocham de Junonis calliditate Homericam p. 480.*) præferre nullus dubito.
- Ad Cap. XI. §. 5.* Apollinaris Offredi *Comment. in Lib. Aristotelis de Anima* impressum esse, testatur Ios. Simlerus in *Biblioth. p. 57.*
- Ad Cap. XII. §. 3.* Gassendi *Exercitationes contra Aristoteleos* Disputationibus Elencticis Rosochii an. 1698, & seqq. impugnavit M. Henr. Ascan. Engelke, de quibus, cum non legerim, iudicium ferre nequeo.
- Ad Cap. XIII. §. 1.* Ad Tribechovii *de Doctoribus Scholasticis Libro*, Gießæ an. 1566. in 4. edito, jungi merentur, quæ primas Doctrinæ Scholasticorum Origines accuratius aliis vestigant, Iac. Thomasi *de Doctoribus Scholasticis Latinis* Dissertatiuncula, Lipsiæ an. 1676. in 4. excusa, ac *Oratio XII. de Secta Nominalium.*
- Ad Cap. XIII. §. 8.* Ioh. Gersoni *Opuscula de discernendis Veris Visionibus a falsis, & probatione Spirituum*, occasione Controversiæ de Revelationibus Asseburgianis, auspiciis Rud. Augusti, Ducis Brunsvic, Helmstadii an. 1692. in 8. ab Hermanno ab Hardt, Professore celeberrimo, denuo sunt edita.
- Ad Cap. XIII. §. 9.* Ioh. Major, Hadingtoniensis Scotus, Th. D. Parisiis an. 1528. superstes & *Commentarii in Lib. Sentent. & Historiæ Britannicæ*, Autor est. V. Simleri *Biblioth. p. 393.* Bellarm. *de Scr. Eccl. p. 307.* Labbeum *de iisdem, T. I p. 591.* Vossii *L. 3. de Hist. Lat. P. I. c. 13. p. 687.*
- Ad Cap. XIV. §. 1.* De Petro Comestore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non solet is *Philosophia*, sed *Historia Scholastica*, *Magister* salutari, nec Agnomen obtinuit *Comestor-*

floris, quod omnes devoraverit Scholasticos, sed potius (quæ verba sunt Joh. Trithemii, a Georg. Calixto, in *Tr. de Autorit. S. Scriptura* P. II. §. 78. p. 142. aliisque repetita), quod Scripturarum auctoritates, in suis Sermonibus & Opusculis, crebrius allegaret, quas in ventrem memoriæ manducando reposuisset. Aliter ad Agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus sequenti, quod, teste Franc. Sverzio in *Deliciis Orbis Christiani* p. 789, in *Æde S. Victoris Parisiensi* legitur:

Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comestor

Nunc comedor. Vixus docui, nec cesso docere

Mortuus, ut dicat, qui me videt incineratum:

Quod sumus iste fuit, erimus quandoque, quod hic est.

Ad Cap. XIV. §. 6. De Durandia S. Portiano confusione cum Guilh. Duranto, aliisque *Όμωνύμοις*, plura invenies in *Homonymoscopia* nostra, P. II. c. 6. §. 33. p. 556. 557.

Ad Cap. XIV. §. 7. De Scholasticorum Titulis, five Agnominibus Hyperbolicis, plura congesimus in *Homonymoscopia*, P. III. cap. V. §. 10. 11. 12. p. 878-884. Conferatur de iisdem *Adr. Bailetus*, T. I. *des Jugemens des Sçavans*, P. I. cap. 5. p. 204-217. in rationes etiam Agnominum, Scholasticis potioribus impositorum, inquirens.

Ad Cap. XIV. §. 17. Petrum hunc Hispanum, Ulyssipponensem, ex Episcopo Tusculano an. 1276. Romanum esse factum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI. Vel. XXII juxta alios) nomen assumpsisse, octimestri autem spatio ab electione vix elapso obiisse, extra dubitationis aleam est positum, & Historiæ Pontificum Scriptores universi testantur. E quibus solum jam allego *Lud. Jacobum a S. Carolo Lib. I. Biblioth. Pontificia* p. 137. quod de scriptis ejus plura, quam alii, congesserit.

Ad Cap. XIV. §. 18. Dominicus de Flandria, teste *Simlero in Biblioth.* p. 173. circa A. C. 1512. floruit, nec proinde *Joh. Capreoli*, quem A. 1415. vixisse ex eodem (p. 352.) & *Trithemio* constat, fuit æqualis, sed integro ferme seculo recentior.

Ad Cap. XIV. §. 27. *Jac. Granadi in Summam Thomæ Tomi Quartus & Quintus*, *Primam Secundam* absolventes, & *Sextus ad Secundam Secundam de Virtutibus Theologicis*, *Hispani* an. 1631. in fol. prodierunt. Secuti sunt hos *Septimus & Octavus in Partem Tertiam*. V. *Nathan. Sothvelli Biblioth. Jesuiticam* p. 367. 368.

Ad Cap. XIV. §. 30. *Pauli Vallii Tomos VIII.* reliquos in universam Philosophiam, mors illius, *Perusii* eodem, quo priores duo prodierunt, an. 1612. defuncti, intervertit. V. *Nathan. Sothvelli Biblioth. Jesuit* p. 654 655.

Ad Cap. XIV. §. 34. *Rob. de Sorbona*, *Canonicus Svevionensis & Parisiensis*, *Ludovicoque IX, R. Gall. a Confessionibus*, *Sorbonæ Parisiensis medio Sec. XIII.* Fundator, ipse etiam nonnulla (quæ Autorem nostrum latuisse videntur) scripsit, *Opuscula sc.* duo de *Conscientia & Confessione*, nec non *Iter ad Paradisum*, *Bibliotheca Patrum Parisiensis*, a *Marg. Bignæo* an. 1589. denuo publicatæ, *Tom. V.* novissimæ autem *Lugdunensis Tomo XXV.* obvia.

Ad Cap. XIV. §. 40. *Pet. Hurtadi de Mendoza Commentarios in universam Philosophiam*, sexto minimum recusos, posterioribus Editionibus, ab an. 1624. auctiores & correctiores prodierunt, tradit *Sothvellus in Biblioth. Jesuit.* p. 677.

Ad Cap. XIV. §. 42. Inter *Opera Gabr. Vasquezii*, *Tomis X.* *Lugduni* an. 1620. in fol. alibique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuscula Moralia*, ad *Secundam Secundam D. Thomæ spectantia*. V. *Sothvelli Biblioth. Jesuit.* p. 272.

Ad Cap. XV. §. 4. *Nathaneelis Carpentarii Philosophia Libera*, triplici Exercitationum Decade proposita, in qua, adversus hujus temporis Philosophos, Dogmata quedam nova discutiuntur, prodiit *Londiniana*. 1672. in 8.

Ad Cap. XV. §. 5. *Desideriis Morhofii*, de *Vitæ Cartesii Historia* fusius atque accuratius exponen-

ponenda, satisfactum jam est ab Adr. Bailero, Biblioth. Lamoignonianæ Parisiensis præfecto, cujus Opus de ista Gallicum prolixum, sub Tit: *La Vie de Mr. des Cartes*, Lutetiae an. 1691. in 4. Tomis duobus, prodiit. *Συναγωγία* ejus Encomiasticam, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariorum Scriptores, Lipsienses, in *Actis Erud.* A. 1692. M. Jun. p. 281 - 291. exhibuerunt. Publicata est, biennio post, ab eodem Autore, Parisiis an. 1693. in 12. Operis hujus sui majoris Epitome, Compendiariam Vitæ Cartesii sistens Historiam, & hoc insignita Titulo: *La Vie de Mr. des Chartes, contenant l'Histoire de sa Philosophie, & de ses autres Ouvrages, & aussi ce qui luy est arrivé de plus remarquable, pendant le cours de sa Vie.*

Ad Cap. XV. §. 6. Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Cartesium & Cartesianos, suos strinxere calamos, e Lutheranis eos impugnarunt Valent. Alberti, Theologus Lipsiensis, in *Disp. Inaugural. de Cartesianismo & Coccejanismo*, Belgio molestis, quæ *Διπλὴν Κάππα* inscribitur, Lipsiæ an. 1678. in 4. edita, & Joh. Ad. Osiander, Acad. Tubing. Cancellarius, in *considerationum in Dogmata Cartesianorum Theologica Collegio*, Tubingæ an. 1684. in 8. publicato. E Pontificiis autem contra eosdem insurrexit Pet. Dan. Huetius, Episc. Abrincensis in Gallia, in *Censura Philosophiæ Cartesianæ*, Parisiis an. 1689. in 12. publicata, & an. sequ. 1690. Helmstadii in 4. curante Henr. Meibomio Jun. recusa. Cui tamen, e Cartesianis modernis, D. Andr. Petermannus, Med. Prof. Lips. *Vindicationem Philosophiæ Cartesianæ*, & Joh. Eberh. Schvvelingius, Prof. Bremensis, *Exercitationes Cathedricas*, an. 1690. Joh. Schotanus autem, Philosophus Franekeranus, *Exetasis Censuræ Huetianæ*, an. 1691. editam, reposuerunt. V. *Acta Erud. Lips.* M. Jan. an. 1690. p. 8 - 17. & M. Sept. an. 1691. p. 431 - 435. Gallico eidem Scripto respondit Pet. Silvanus Regis Paris. an. 1691. in 12.

Ad Cap. XV. §. 8. Quæ novissime Amstelod. an. 1701. in 4. prodiit, Collectio *Opusculorum Cartesii Posthumorum*, Physicorum & Mathematicorum, partim Gallice, partim Latine, scriptorum, præter *Diff. de Lumine*, & aliis *Objectis sensuum Primariis* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore suppressi) & *Explicationem Macchinarum Mechanicam*, jam ante editas, *Regulas ad directionem Ingenii*, *Inquisitionem Veritatis per Lumen Naturale*, *Primas cogitationes circa Generationem Animalium*, & de *Saporibus*, *Excerptaque e MSS. Algebraicis*, hæcenus *ἀνεκδοτὰ*, uno Fasce complectitur. De singulis V. Recensum hujus Sylloges, in *Actis Erud. Lips.* M. Dec. an. 1701. p. 532 - 543.

Ad Cap. XV. §. 9. Præter *Systema Philosophicum Generale Gallicum*, Franc Bayle, Med. D. & Prof. Tolofanus, Latine, triennio abhinc, Tolosæ an. 1700. in 4. Tomis Tribus, *Institutiones Physicas, ad Usus Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypothesibus & Dogmatis, tum alii Ephemeridum Literariorum Scriptores moderni, tum Lipsienses, in *Actis Erud.* an. 1701. M. Sept. p. 387 - 391. & M. Oct. p. 452 - 457. possunt consuli.

Ad Cap. XV. §. 15. *Vita Thomæ Hobbesii ἀναγνώμης* prodiit Carolopoli, apud Eleutherium Anglicum, sub signo *Veritatis*, an. 1681. in 12. Autorem, qui Nominis sui Literas initiales R. B. præfationi subjecit, non alium esse credo, quam Radulphum Bathurst, Collegii Trinit. Oxoniensis Socium, cujus in laudem Hobbesii, ac Libelli ejus *de Natura Hominis*, Jambî elegantes, una cum Abrah. Cowlæi Carmine simili Anglico, *Vita* huic sunt præfixi.

HYPOMNEMATA

AD

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI;

LIBRI SECUNDI,

VEL

POLYHISTORIS PHYSICI,

PARTEM I.

Ad Cap. I. §. 12. Operis de Musæorum Naturalium Historia Germanica a D. Joh. Dan. Majore promissi, & Tractatus plures quam 30. complexuri, Tractatus quatuor tantum priores Kilonii an. 1674. & 1675. in fol. prodierunt, Primus sc. Generalis (Unvorgreifliches Bedencken von Kunst, und Naturalien-Kammern ingemein) / Mich. Bernh. Valentini *Museo Museorum*, mox laudando, nuper etiam adjectus, & tres speciales de Musæis, 1. Americanis & Asiaticis, 2. Africanis, Constantinopolitanis, Melitenis ac Siculis, 3. Neapolitanis, & Antiquioribus Romanis. Reliquos, a Gunth. Chr. Schelhammero (in *Additt. ad Conringii Introduct. in Art. Med.* p. 294), aliisque, publice, sed frustra hactenus, efflagitatos, an Autor absolverit, dubito. Extant & Ejusdem *Bibliotheca sine Libris*, Schediasma aliquot quaternionum exiguum, ἀναύτως, sine Loci Temporisque mentione, editum, in quo itidem de Rerum Naturalium Musæis, eorumque usu multiplici, differit, nec non Poema ejusdem Argumenti vernaculum, Kilonii an. 1679. in fol. (sub Tit. *Grosser Reichthum / zusammen gebracht aus den meisten Theilen der Welt / oder Poetischer Interims / Discours von Kunst, und Naturalien-Kammern*) editum, & Dav. Schelhammero, Biblioth. postea Hamburgensis Præfecto, inscriptum. Molliebatur Schelhammerus ille Opus, quale a Morhofio *b. l.* desideratur, de Subjectis Naturæ rariis, in Musæis, alibique, obviis, Physico-Historicum Germanicum, cujus ὕλην MStam, e variis Musæorum Descriptionibus & Itinerariis congestam, J. Dan. Major, modo allegatus, multis quidem & Hyperbolicis, in *Præfat.* sua, extollit laudibus, Amico forte, a quo Musæum suum haud parum esse locupletum fatetur, hoc pacto gratiam relaturus, ego autem, qui eandem sæpius inspexi, curioso hujus Seculi genio satisfacturam esse, præsertim cum Autore ejus judicio haud admodum valeret, persuadere mihi vix potui. Novissime, hoc ipso Anno 1704. simile Opus, Lingua Germanica, Francofurti in fol. a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Giessensis Medico, est publicatum, sub Tit. *Musei Museorum sive der vollständigen Schaubühne aller Materialien und Specereyen.* Cujus, mihi donum visi, Recensum exhibent *Acta Eruditorum Lipsiensia*, M. Aug. an. 1704. p. 363. 364.

Ad Cap. I. §. 13. Thomæ Sprathii, Episcopi jam ab A. 1684. Roffensis, *Historia Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, sed nulla sui parte auctior, Londini an. 1702. in 4. est recusa. Συναγγραφήν ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. M.* Jul. A. 1667. p. 407-411. Edit. Lips. *Actis Erud. Lips.* M. Mart. A. 1703. p. 104-109. & Chr.

Chr. Junckeri *Tr. de Diariis Erud.* p. 17. 18. Opposuit illi Henr. Stubbe *Specimen of some Animadversions upon the History of the Royal Society*, editum Lond. a. 1670. in 4to.

Ad Cap. I. §. 14. De Arte hac surdos informandi, ejusque Scriptoribus, fusius differuit Morhofius in *Diff. de Paradoxis Sensuum*, c. 3. p. 19. 20. & L. 2. *Polyhist. Lit.* c. 3. pag. 335-339. Addendus est istis Scriptoribus Joh. Conr. Ammannus, Schafshusia Helvetius, Med. D. qui non solum *Sursum Loquentem, seu Methodum, qua, qui surdus natus est, loqui discere possit*, Amstelodam, 1692. in 12. Latine, ac Harlemi Belgice, edidit, in Chr. Thomasi *Historia Sapientiae & Stultitiae*, M. Nov. A. 1693. p. 180-224. Latine recusam, sed & in Estera Kolartia, Petri Kolarti, Mercatoris Harlemensis (cui Opusculum ejus est inscriptum,) Filia, a Nativitate surda, legere pariter atque loqui a se edocta, Methodum istam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europaeam*, Belgice editam, M. Sept. & Octob. a. 1692. & VVilh. Ern. Tenzelii *Dialogos Menstruos*, M. Jan. A. 1693. p. 37-56.

Ad Cap. I. §. 15. Cum iis, quæ h. l. & seq. §. 16. de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis Scrutinio, conferri possunt, quæ T. I. *Polyhist. L. I. c. 14.* de iisdem jam sunt observata, de Actis & Observationibus illarum, quæ ejusdem Libri c. 16. pag. 180. 181. 182. breviter sunt monita, & Supplementum longe uberrimum, cui capiendæ Hypomnemata nostra non sufficiunt, e Chr. Junckeri *Schediasmate de Ephemeridibus sive Diariis Eruditorum Historico*, Lipsiæ a. 1692. in 12. publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, desiderant. Fallitur vero Autor, dum h. l. Thomæ Sprathii secutis Autoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ Linguae culturam, Card. Richelii auspiciis, erectam, ad studium rerum naturalium, a Gallis, Anglos æmulantibus, translata esse perhibet. Francica enim ista, etiamnum superstes, nunquam alia, quam Linguae Gallicæ & Literarum elegantiorum studia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academica Scientiarum & Artium Regia, a Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab ista plane est diversa. De Scriptoribus Historiæ illius, Joh. Baptist. Hamelio & Fontenellio, ad T. I. L. I. c. 14. p. 149. jam nonnulla attulimus.

Ad Cap. II. §. 6. Nicol. Fabr. Peirescii *Epistolarum* Editionem Galli propediem a se jubent expectari, uti e Novis Literariis, vel Jac. Bernhardi, vel Jesuitarum Trevorienfium, haud ita pridem sum edoctus.

Ad Cap. II. §. 7. Germanicam Hodoeporicorum Monconysii Versionem dedit M. Christ. Junckerus, Gymn. Schleusing. Conrector, excusam Augustæ a. 1696. in 4to.

Ad Cap. II. §. 9. De Academia Lynceorum, & Principe Cæsio, ejus Fundatore, fusius jam differuit Noster T. I. *Polyhist. Lib. I. c. 14. p. 142. 143. 144.* Ubi recte monuit, incertum esse, an Fundatio ejus Federico Cæsio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipseque & Henn. VVittenius, hunc secuti, militant, debeat. Conferri quoque possunt, quæ nos hac de lite observavimus in *Homonymoscopia*, P. III. c. 7. §. 22. p. 657. 658. 659.

Ad Cap. III. §. 5. Confer cum h. l. quæ, de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Phycis, *Lib. preced. I. c. 15. §. 18. & 19.* jam sunt allata.

Ad Cap. III. §. 8. De Jac. Böhmiō confer judicium Autoris T. I. L. I. c. 10. p. 94. & ad locum istum annotata.

Ad Cap. IV. §. 1. Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmstadii a. 1648. in 4to primum editis, quibus Chymicorum Doctrina, rigidiori subiecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & Sapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum nostræ ætatis doctissimus, jussu Frideric. III. Daniæ Regis, *Diff. opposuit de Ortu & Progressu Chymia*, Hafniæ anno 1668. in 4to excusam. Ad quam cum Conringius in *Apologetico*

getico brevi, iteratæ Operis sui Editioni, quæ Helmstadii anno 1669. in 4to auctior pariter atque emendatior prodit, adjecto, respondisset, Borrichius, quinquennio post, *Hermetis, Egyptiorum & Chemicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadversionibus vindicatam*, prolixiori Opere, Hafniæ anno 1674. in 4to impresso, & in duos itidem Libros diviso, juris fecit publici.

Ad Cap. IV. §. 4. Mich. Maieri, Holsati, Archiatri Cæsarei & Hassici, *Arcana Arcanorum, h. e. Hieroglyphica Egyptio - Græca, VI. Libris exposita*, sine loci & anni (quem tamen 1614. fuisse e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, in 4to prodierunt. Qui & idem Argumentum, diversa licet Methodo, denuo pertractavit, in *Tr. de Theosophia Egyptiorum, ut antiquissima, sic abdita & Sacra*, cujus MStum ἀντὶ γράφων in Bibliothec. Acad. Lips. Paulina superesse, Aetorum Orbis Eruditi Lipsiensium Collectores, plura de eodem referentes, *M. Jul. A.* 1687. p. 393. 394. nos edocuerunt, Editionem etiam, Morhofii hortatu, uti ipse met mihi retulit, moliri.

Ad Cap. IV. §. 5. De Hermete complura jam olim a nobis sunt monita, simulque Index Autorum aliorum, de illo consulendorum, exhibitus, in *Homonymoscopia*, P. II. cap. 2. §. 16. pag. 255 - 259.

Ad Cap. V. §. 3. Veterum de Ovo Mundano Sententias Diss. peculiari, Præside Ioh. Andr. Schmidio Ienæ a. 1693. habita, erudite exposuit M. Gotfr. Tenzelius, Arnstadiensis.

Ad Cap. V. §. 6. De Indorum Philosophia, ejusque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. præced. I. c. I. §. 10. 11.* sunt dicta, & a nobis ad locum istum monita.

Ad Cap. VI. §. 1. Conferendum est cum hoc Capite *Secundum Libri I. præcedentis*, de Philosophia itidem agens Pythagorica.

Ad Cap. VII. §. 4. De Philosophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam est *Libri I. præced. Cap. Vto*, cum hoc præsentī conferendo.

Ad Cap. VIII. §. 1. Confer cum hoc præcedentis *Libri I. Caput IV. de Philosophia Stoica*.

Ad Cap. IX. §. 1. De Scepticis, & illorum Philosophia, conferatur præcedentis *Libri I. Caput VI.*

Ad Cap. X. §. 1. Historiam & Examen Sententiæ de Aqua rerum omnium Principio novanti-quæ invenies etiam in Ad. Rechenbergii *Philosophemate, an Aqua tantum sit omnium Corporum Materia & Principium primum?* Lipsiæ anno 1676. in 4to edito, & in Morhofii ipsius *Epist. de Transmut. Metallorum* p. 12-28.

Ad Cap. X. §. 4. De Anaximene, ejusque Philosophia, Diss. ni fallor, peculiari, Ienæ edita, fuse differuit celeberrimus Philosophus pariter atque Theologus, Ioh. Andr. Schmidius. Heracliti Dogmata Physica proponunt, & eleganter illustrant, Gotfr. Olearii, L. Gr. Prof. Lips. Dissertt. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Genesi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipsiæ publicata.

Ad Cap. XI. §. 1. Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri I. Septimum, de Philosophia Platonica*.

Ad Cap. XI. §. 7. Quæ pro Animæ Mundi existentia Autor, Chymicæ Secretioris, tantopere sibi dilectæ, Mystas secutus, & ab istis in devia subinde abductus, fuse, licet aliis modestius, differit, paucissimis haud dubie probabuntur, & maximam partem dudum a multis sunt confutata. E quibus solum indicasse jam sufficiat Ad. Recheubergium, Theologum Lipsiensium, Argumentum istud ex professo, in *Diss. de Anima Mundi*, Lipsiæ anno 1678. edita, persecutum, De Anima Mundi Stoicorum, Deo ipso, ejusque differentia a Platonica,

tonica,

tonica, *Diatribē* legatur Iacob. Thomasi accuratissima, in *Dissertat. Stoicis*, num. 14. pag. 177 - 227.

Ad Cap. XII § 1. Cum hoc Capite hoc capite conferenda sunt *Libri preced.* Primi Capita sex integra, VIII. scil. de *Philosophia Aristotelica*, IX. X. & XI. de *Aristotelis Interpretibus*, XII. de *eiusdem Impugnatoribus*, & XIII. ac XIV. de *Doctoribus Scholasticis*.

Ad Cap. XIII § 2. De Bernhardino Teleſio, ejusque Hypothesibus Physicis, confer *Tom. hujus Secundi Lib. I. cap. 15. § 2.*

Ad Cap. XIV. § 1. De Patritio Confer *T. II. L. I. c. 8. § 3. & 4. ac c. 15. § 2.*

Ad Cap. XIV. § 2. De Cardano Conf. *T. II. Lib. I. c. 15. § 3.*

Ad Cap. XIV. § 3. De Campanella Conf. *T. II. Lib. I. c. 12. § 4.*

Ad Cap. XV. § 1. De Iordano Bruno, & modernis Pluralitatis Mundorum Defensoribus, Conf. *Tom. II. Lib. I. c. 5. § 6.* & istic annotata.

Ad Cap. XV. § 2. De Dav. Gorlæo Conf. *T. II. L. I. c. 12. § 5.*

Ad Cap. XV. § 3. De Nathan. Carpentario Conf. *T. II. L. I. c. 15. § 4.*

Ad Cap. XV. § 4. De Hobbesio Confer *T. II. Lib. I. c. 15. § 13. 14. 15.*

Ad Cap. XVI. § 1. De Paracelso, ejusque Philosophia & Medicina, Confer *Tom. II. Lib. I. c. 15. § 16.*

Ad Cap. XVI. § 5. De MSSis Chymicis Græcis Vetusis, etiamnum reliquis, Autor *T. I. Lib. I. cap. XI.* prolixius differuit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scriptis de Chymia contrariis paulo ante, *ad Lib. hujus Cap. IV. § 1.* quædam sunt annotata.

Ad Cap. XVII. § 1. De Renato Cartesio, ejusque Doctrina & Secta Philosophica, Confer *T. II. Lib. I. c. 15. § 5 - 12.*

Ad Cap. XVII. § 5. Quo jure Gvilh. Gilbertus, *Cap. XV. § 7.* inter Novatores relatus, Commentatoribus Cartesii accenseatur, anno 1596. demum nati, cum diu ante hunc inclauerit, & Opus suum de *Magnete* anno jam 1600. Londini ediderit, non video.

HYPOMNEMATA

ad

TOMI II. LIBRI SECUNDI,

sive

POLYHISTORIS-PHYSICI PARTEM SECUNDAM SPECIALEM.

Ad Cap. I. § 8. De *Morgana*, Phasmate æstivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium; Calabriæ Oppidum, media æstate crebro spectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diversissimarum, mira varietate ac vicissitudine sibi invicem succedentium, in aere vaporoso exhibet, consulantur Athan. Kircherus (in repercussionem umbraticam illorum, quæ in terris exstant aut geruntur, causam ejus referens) in *Arte Magna Lucis & Umbræ*, Lib. X. P. II. c. 1. & qui hunc allegat, Joh. Christoph. Becmannus in *Historia Orbis Terrarum Parte I. Geographica*, c. 3. p. 34.

Ad Cap. II. § 5. Mart. Schookii *Fabulæ Hamelensi* (ita enim is Librum suum appellat, M. Sam. Erichii, Scholæ Hamelensis Rectoris, *Exodo Hamelensi*, Germanice, ad Narrationis vulgatæ veritatem asserendam, anno 1655. Hannoveræ in 8vo editæ, Groningæ anno 1661. oppositum) M. Theod. Kirchmayerus, Ord. Philos. VViteb. Adjunctus, *Historiam VVitebergæ* an. 1671. (in 4to) reposuit *Hamelensem*, seu *Diff. de Inauspicato Liberorum Hamelensium*

sum Egressu, nec multo post Franc. VVörgerus, Ecclesiastes Lubec. *Historiam Hamelensem contra M Schookii fabulam Hamelensem defensam*, Hamb. an. 1683. in 12. De Homunculis Scotiae, sive Angliae Occidentalis, Subterraneis Guilb. Neubrigenfis (*Lib. I. Hist. Angl. c. 27.*) Narrationem, addito iudicio suo, recitat Athan. Kircherus, in *Mundo Subterr. L. 8. c. 3.* & ex isto repetit J. Christoph. Beermannus in *Hist. Orbis Terr. P. I. Geographica c. 9. p. 207 - 212.*

Ad Cap. II. §. 7. Adamum Androgynum fuisse, & facultate absque conjuge generandi praeditum, novissime docuit (*in praef. Libri de Novo Caelo & Nova terra Gallici*, A. 1679. editi), & Visione id sibi coelica revelatum esse jactavit, Antonia Bourignonia, notata, ob fanaticum hoc delirium, a Pet. Bælio *T. I. Dictionarii Historico-Critici, P. I. p. 94. 95.* Et aliis Adversariis, Jacobum etiam Böhmiū, tanquam illi (*in Myst. Magno, c. 18. & in Lib. de triplici Vita c. 6.*) *ὁμολογῶν* culpantibus.

Ad Cap. V. §. 4. Grauntii Exemplum, laudabili instituto, in Germania imitati sunt Collegae Academiae Naturae Curiosorum Uratislavienses, qui *Historiam Morborum*, in Civitate sua singulis annis grassatorum, Aegrorumque istis correptorum ac mortuorum, an. 1699. inchoatam, ad praesentem usque, quotannis continuant.

Ad Cap. V. §. 4. Praeter Beverovicianam Schediasmatum de *Termino Vitae* Syllogen, alia etiam Lipsiae an. 1691. in 8. curante Hieron. Dicelio, Prof. Publ. prodit, in qua Dan. Henrici, Theologi Lipsiensis, Liber de Argumento isto integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Aeg. Hunnii, Joh. Majoris, Balth. Menzeri, Justi Fearbornii & Joh. Guilh. Bajerii, de eodem Dissertationes, junctim exhibentur.

Ad Cap. VI. §. 6. Joh. Alph. Borelli, Neopolitani, Acad. Pisanae Mathematici, *Traктatum de Vi Persecutionis*, Bononiae an. 1667. in 4. editum, & cum *Responsionibus ad animadversiones Stephani de Angelis*, auctiorem Leidae an. 1686. in 4. recusum, *Librumque de Motionibus Naturalibus, a gravitate pendentibus*, Regiojulii an. 1670. & Leidae an. 1686. in 4. impressum, excepit tandem *Opus de Animalium Motu posthumum* Bipartitum, Romae An. 1680. & 1681. in 4. publicatum. Recensus singulorum prolixiores quare in Ephemeridibus istorum, quibus lucem aspexere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. a Beughem, in *Consp. I. Apparatus ad Hist. Liter. Noviss. p. 60. 61.* suggeret. Joach. Jungii *Phoronomica*, seu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditae, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. Soc. Angl. M. Apr. A. 1669. p. m. 148.* & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abstracti* p. 33. est injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, in 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnasii Mathematico, & Autoris discipulo, prodit, a Siveri autem successore, Balth. Menzero, ibid. an. 1699. in 4. denuo est recensita, & Joh. Ad. Tassii *IV. Opusculis Mathematicis* adjecta.

Ad Cap. VIII. §. 5. De Transfusoria Medicina diu nostra aetate esse disceptatum, & scripta in utramque partem prodierunt plurima, nemo ignorat. Quae cum omnia recenseri Instituti ratio haut permittat, solam jam commendamus, quae cæterorum nucleum, in folia paucissima contractum, exhibet, Joh. Christoph. Sturmii, Philosophi Acad. Altorfinae eximii, *Dissertationem de Transfusi Sanguinis Historia, Methodo ac Artificio, Effectis item & Phaenomenis*, Academicam, Altorffii an. 1676. in 4. excusam. Cujus iudicium de illa cum Morhofiano pene congruit.

Ad Cap. VIII. §. 6. Sententiam Morhofii, in *Principe Medico*, Rostochii an. 1665. edito, & in *Volume Dissert.* Hamburgi an. 1699. recuso, miraculosas esse Regum Angliae & Galliae curationes arbitrati, refutandam sibi sumpsit D. Joh. Joach. Zentgrafius, Prof. Acad. Argent. Theologus, in *Biga Dissertat. de Tactu Strumoforum Regis Franciae*, V Vitteb. A. 1669. habitatarum, *Disp. II. §. 2. & seqq.* Ipsum etiam Autorem eandem mutasse, ex h. l. facile perspicies. *Narrationem de Valentino Greatreate*, aliisque Medicis seculi elapsi *Θαυματουργοῖς*, proli-

riorem & accuratiorem, judicio de iisdem cordato illustratam, Joh. Nicol. Pechlini, Con-
filiarii & Archiatri Holfatici, nobis amicissimi, *Observationum Physico-Medicarum Liber III*
num. 31. & 32. p. 476 - 493. exhibet. Commendatur inter istos, nomine licet suppresso,
& Ioh. Thamfenius, Ripensis Cimber, Mercator in vicinia nostra Husensis, ac dein Fri-
drichstadiensis, qui Miraculis hujusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclaruit,
Vir pius & honestus, cujus Historiam, Libello peculiari Vernaculo, Lipsiæ an. 1691. in 12.
impresso, traditam, fusius quoque repetiit Gotfr. Arnoldus, in *Opere Historiæ Ecclesiasticæ
& Hæreseologicæ Germanicæ*, T. III. c. 24. p. 242. 243. & T. IV. Sect. III. n. 18. p. 775. 776.
nec non in *Vitis Fidelium Vernaculis*, Halæ an. 1701. editis, p. 1091-1103.

Ad Cap. VIII. §. II. Rob. Boylii Scripta de *Cosmicis rerum Qualitatibus, & Cosmicis Suspicionibus*,
h. l. commendata, nec non de *Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fun-
doque Maris*, Schediasmata, *Introductioni ad Historiam Qualitatum Particularium* annexa,
Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. in 8vo, Latine autem (Interprete Morhofio nostro,
qui Nomen tamen suum in Versione ista, uti, in *Prolegomenis Polyhistoris* hujus, a nobis
jam est monitum, profiteri noluit) Hamburgi an. 1671. in 12.

Ad Cap. XII. §. 4. Sententiam Ioh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & per,
spicue proposuit, & adversus Pet. Petitem (Cometas sidera esse Semilucida, Stellis reliqui
Ὀμοίαια & κοῦρα, sed, certa demum Annorum Periodo absoluta, visui nostro iterum ite-
rumque obvia, statuentem) egregie astruxit, Ioh. Christoph. Sturmius in *Diss. Cometarum
Naturam, Motum & Originem, secundam duas hodie Celebriores Ioh. Hevelii & P. Petiti Hy-
potheses, declarante*, Altorfii an. 1681. in 4to edita. Quo Anno ibidem & altera Mathema-
tici ejusdem Celeberrimi, & in immensa ista Scriptorum de Cometis multitudine, unice
a nobis jam commendandi, prodiit, huic jungenda, an & quæ mala Cometa nuperus Terris,
aut illaturus ipsemet influxu Physico, aut aliunde justo Dei judicio inferenda portendere saltem
& præsignificare credendus sit, ea, quæ Christianum decet Philosophum, libertate decernens,
& *Κοινομαρτείας* vanitatem luculenter ostendens. Quæ & ex ipsis Theologis, Ioh. O-
learium, S. Lit. in Acad. Lips. Professore, eodem Anno, in *Diss. de Mantice Cometica*, le-
ctu dignissima, Antagonistam invenit dexterrimum.

Ad Cap. XX. §. 6. Maris hyberno tempore congelati, & Glaciem, & Aquam glaciei proximam,
dulcem esse, mediam modice tantum salis, infimam autem, & fundo propiorem, adeo
salis, ut unus Cantharus, sive IV. Libræ Romanæ istius Aquæ, igni appositæ, & in va-
porem redactæ, Salis Marini Unciam unam, cum sesquiscrupulo, reliquerint, d. 6. Februar.
A. MDCCXII. in portu Kilonensi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad. Kilon. Jctus & Ma-
thematicus. V. ejus Historiam elegantem *Nobi sui Experimenti de Aqua Marina Dulcedine*,
in qua causam hujus Dulcedinis ab Aquæ compressione, & Salis gravitate, repetit, novas-
que rationes salis coquendi, & aquæ marinæ edulcorandæ, e Phænomeno hoc derivari
posse ostendit.

Ad Cap. XX. §. 9. Veros Nili Natales, in Regno Habessinæ Gojam, Petrus Pays, Iesuita,
Testis *ἀνθρώπινος*, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habessini, ac aliorum, suffragiis fusius
confirmavit Iobus Ludolphus in *Historia Æthiopica*, Francof. an. 1681. edita, Lib. I. c. 7. & 8.
nec non in *Commentario* ad hanc *Historiam*, anno 1691. ibidem publicato. Charta ejus
Æthiopix Chorographica, ab Arnolde promissa, Lib. I. *Hist. Æthiopica*, modo memoratæ,
Cap. IV. est inserta. Conf. de Nili, in regno Gojam, Fontibus brevius differentem Ioh. Chri-
stoph. Beckmannum in *Historia Orbis Terrarum Geographica*, cap. 3. P. 4. §. 16. p. 59. 60.

Ad Cap. XXI. §. 5. Ejusdem cum Dissert. a Morhofio promissa, sed non absoluta, Argumenti
Tractatum Physico-Historicum, sub *Boreæ* Titulo edendum, expectari nunc a se jubet
D. Otto Sperlingius Jun., Augustissimi Regis Daniæ Confiliarius. VII. ejus Capitulum ar-
gumenta V. in *Nobis Literariis Lubecensibus*, M. Majo A. 1703. p. 113.

Ad Cap. XXIV. §. 3. Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Praunius, J. V. D. Com. Pal. Cæs. & Marchionis Durlaco-Badensis Consil. Aulicus, qui eandem *Diff. de Cometis Malo Genio*, tum aliis Observationibus, tum iudicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomine suo præfixo, Francof. A. 1682. in 120, curvit recuti.

Ad Cap. XXVII. §. 2. De *Pluvia Prodigiosa* vide *Differt. peculiarem* D. Val. Alberti, Lipsiæ an. 1667. & 1674. editam; de *Pluvia sanguinea* Joh. Christoph. Becmannum, in *Diff. de Prodigis sanguinis* in Acad. ad Viadrum Francofurtana an. 1676. habita, *Cap. I. Phænomena* ejus a *Causis Naturalibus* solerter derivantem; de *rubris Papilionum Excrementis*, an. 1608. in Gallia pro *Pluvia habitis sanguinea*, Pet. Gassendi *Lib. II. de Vita Peirescii* p. m. 66. 67.

Ad Cap. XXVII. §. 5. De *Resuscitatione Plantarum* Jac. Gaffarellus egit *P. II. Curiositatum Inauditarum*, *Cap. V. §. 9* p. 97. 98. 99. sed solam Medici Poloni Historiam, e Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem *Collectanea* exhibet *Commentator* Gaffarelli, Greg. Michaelis, in *Notis ad h. l. num. 55. p. 249 - 253.* Phænomenon *Nemoris Lavendulæ*, e *Salibus* suis resuscitati, D. Joh. Dan. Major, Morhofii Collega, Kilonii M. Aug. an. 1676. in *Vitris duobus*, Experimento spectavit fortuito, & eodem Anno, in *Diff. de Aërumnis Gigantum*, c. 4. §. 47. 48. 49. fusius descripsit, adjectis ejusdem Schematismo, ac *Tetrasticho* sequenti:

En redit ex gemino nemorosa Lavendula Vitro,

Quæ prius in terram versa Salemque fuit.

Pulverulenta olim, sic Corpora nostra redibunt:

Et Salia arcana quid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Resuscitationem hanc impugnanti, responsum est ab Ol. Borrichio in *Sapientia Hermetis & Egyptiorum Vindicata*, *Lib. II. c. 5. §. 9. p. 359 - 368.* Ubi fusius ejus veritatem astruit, sed Plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chemico exhiberi fatetur. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epistola* erudita ad Theoph. Spizelium, de *Chemicorum Artificiis*, quæ a nonnullis Phænomenis Naturalibus, Resurrectionem Mortuorum illustrantibus, adduntur, Spizelii *Considerationi Corporis Gloriosi*, Noribergæ an. 1662. in 8. excusæ, præfixa.

Ad Cap. XXVII. §. 9. Gothofr. Vogtius, Scholarum olim Güstrovienfis & Hamburgensis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, in *Curiositatibus*, uti *h. l.* traditur, *Physicis*, Güstrovii an. 1668. in 8. & Lipsiæ an. 1698. in 12. excusis, sed *Dissertatione Philosophica* contra illam peculiari & satis prolixa, quæ Rostochii an. 1669. in 8. seorsim prodiit. De *Figura Nivis Sexangula* conferri etiam potest Joh. Kepleri, Mathematici Cæsarei, *Strena*, sive *Dissertationuncula* ad Joh. Matth. VVackerum, in Cæsp. Dornavii *Amphitheatro Sapientie Socraticæ Jocosæ*, *Tom. I. p. 751 - 757.* recusa.

Ad Cap. XXX. §. 2. Ad ea, quæ Autor, non *h. l.* solum, sed & in *Epist. de Transmutatione Metallorum*, an. 1673. edita, p. 82. 83. adversus Joh. Joach. Becheri de Argillæ in Ferrum Transmutatione sententiam, disputavit, nonnulla, nisi memoria me fallit, regeſta sunt a Bechero in *Supplemento Physicæ subterraneæ Secundo*, an. 1678. publicato, & nuper cum ipsa *Phys. Subterr.* Halæ Sax. recusa.

Ad Cap. XXXI. §. 5. D. Joh. Dan. Majoris, Prof. Medici Kilonienſis, *Diff.* quæ *h. l.* allegatur, de *Canceris & Serpentibus Petrefactis*, ad D. Phil. Jac. Sachſium, *Epistolica*, una cum Sachſii *Responsoria de Miranda Lapidum Natura*, Ienæ 1664. in 8. prodiit. Pollicetur in ea, & breviter p. 13. ac ſeqq. delineat, *Lithologiam*, sive *Tr. de Corporibus Petrefactis* integrum, quem tamen absolutum ab illæ ſe vix credo.

Ad Cap. XXXIV. §. 2. Antonii Neri *Artem Vitriariam*, poſt Christoph. Merettum, illustravit, novisque *Inventis* ſolerter auxit, Joh. Kunckelius, Chymicus haud ita pridem Germaniæ

& Sveciæ, cœvis plerisque superior, e Cimbria nostra oriundas, cujus *Ars Vitriaria Experimentalis* (vollkommene Glasmacher Kunst) Germanico Idiomate Lipsiæ an. 1679. in 4. edita, *Parte I.* Commentarium in Ant. Neri Libros, & Meretti *Notas*, Experimentalem luculentissimum, *Parte II.* duas experimentorum, ad Artem hanc, aliasque cognatas, spectantium, Centurias, in Appendice autem Historiam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque similium Naturæ Cimeliorum, Physicam exhibet.

Ad Cap. XXXVII. §. 2. Celare hic Lectores nolo, Autorem, qui *h. l.* Antimonium Corpus esse Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habere, pronuntiavit, sententiam hanc suam postmodum retractasse, Verbis, quæ Codici, quo ipsemet usus est, MSto *ἀντὶ ξεν* ab eo in margine adjecta inveni, sequentibus: *Hæc falsa sunt; Copiosissimus in eo est Mercurius.* Utra e duabus hisce Contradictoriis vera sit, Chimici dispiciant.

Ad Cap. XXXVII. §. 3. Uberius suam de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor exposuit in *Epist. de Transmut. Metallorum*, p. 49-53. a Phil. Jac. Hartmanno, *Libro II. Historie Succini*, diversis in locis, partim calculo suo approbatam, partim vero impugnata.

Ad Cap. XXXVIII. §. 1. Guilh. Clarckii *Historia Naturalis Nitri, sive Discursus Philosophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extractione, Virtutibus & Usibus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. in 8. prodierat, Latine etiam postea est translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

Ad Cap. XL. §. 3. Primitias suarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Ioh. Dan. Major, Med. Prof. Kilon. Anno jam 1665. Academiæ istius Natali, publicæ Eruditorum Censuræ subjecit, in *Diff. Botanica de Planta Monstrosa Gottorpensi*, Slesvigæ in 4to excusa, p. 20-27. ubi, novam istam doctrinam a nemine ante se ex professo esse traditam, simul asserit.

Ad Cap. XLIII. §. 2. De Absinthio, ex Academiæ Naturæ Curiosorum Germaniæ Collegis, hujus Præses, D. Ioh. Mich. Fehrius, Poliater Svinfurtensis, edidit *Hierapicram Curiosam, sive Absinthii Historiam Medico-Chymicam*, Lipsiæ an. 1668. in 8. de Croco autem D. Ioh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünnensis, *Crocologiam, seu Curiosam Croci, Regis Vegetabilium, Enuclationem*, Ienæ 1671. in 8.

Ad Cap. XLIII. §. 3. Exstat etiam recentior Pet. Petiti *Diff. de Nepenthe Homeri, sive de Medicamento Helene, luctum omnemque animi agritudinem abolente, & aliis quibusdam, eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1689. in 8. edita a Ioh. Georg. Grævio, cui ab autore illa est inscripta. Conjicit autem ille, per Nepenthes esse intelligendam radicem Oenopiam sive Oenotheram, & de Pet. Lasenæ Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lips. M. Nov. A. 1689.* p. 575-578.

Ad Cap. XLV. §. 5. Ioach. Iungii de Insectis Observationes, quæ *h. l.* tanquam *ἀνέκδοτα* allegantur, prodierunt, sed ab igne, in Aedium Vegetienarum incendio, mutilata, Hamburgi an. 1691. in 4. sub titulo *Historie Vermium, e Schedis Autoris MStis a Joh. Vagetio, aliisque Viris præclaris, fideliter eruta, & Erudito Orbi, quantum per obvenientem calamitatem licuit, a Joh. Garmero communicata.* Confusum illa exhibet Chaos Observationum, Excerptorum & Experimentorum Iungii, relatu partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partem haud destinatorum, sed, post obitum ejus, e Schedis, sine selectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protrusorum.

Ad Cap. XLV. §. 7. An Aug. Hauptmanni, Medici Dresdensis, *Tractatus de Vita mortis imagine*, Francofurti an. 1650. uti ferunt, editus, & a Morhofio (*h. l.* de Kirchero, aliisque allegatus, revera unquam prodierit, imo an ab illo sit perfectus, dubitat, & negativam ferme, cum Georg. V Volfg. V Vedelio (in *Pathol. Medica* p. 242.) amplectitur Chr. Franc. Paulinus, Polia-

Poliater Isenacensis, in Disquisit. Curiosa, an Mors Naturalis plerumque sit substantia Verminea. Quo in Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an. 1703. in 8. ab Autore ipso denuo recensito, eandem cum Hauptmanno Thesin, post Kircherum (*in Scrutinio Pestis*) & Christ. Langium, Prof. Lips. (*in Animadversionibus in Pet. Joh. Fabri Pathologiam Spagyricam*), defendit, sed parum firmis, uti mihi videtur, Argumentis.

Ad Cap. XLVI. §. 2. Perperam *h. l.* Olai VVormii, Prof. Medici Hafniensis, *Historia Muris in Norwagia depluentis*, Hafniæ an. 1653. in 4. edita, Thomæ tribuitur Bartholino, Autoris Collegæ, qui de Muribus istis peculiare Scriptum haud publicavit.

Ad Cap. XLVI. §. 4. Gotfr. Vogtii Diatribæ de *Chamaleonte, Congressu & partu Viperarum, & Brutorum ex Mortuis resurrectione*, una cum duabus aliis de *resurrectione Plantarum, & Cantione Cygneæ*, junctim in *Curiositatibus Physicis* Güstrovii an. 1668. in 8. & Lipsiæ an. 1698. in 12. sunt reculsæ, *Diff. autem de Lacrymis Crocodili*, cum pluribus aliis Zoologicis, *Deliciis ejusdem Physicis* Rostochii an. 1671. in 8. editis, inserta.

Ad Cap. XLVII. §. 5. Quis ille sit *Medicinæ Stercorum* Scriptor, a Morhofio *h. l.* memoratus, ignoro. Lustro post obitum Morhofii elapso, simile Scriptum, Francof. an. 1696. in 8. Germanico edidit Idiomate, Christianus Franc. Paulinus, Medicus Isenacensis, sub Titulo *Pharmacopolii Stercorei sive Heilsame Dreck-Apothek / wie nemlich mit Roth und Urin / fast alle / ja auch die schwerste giftige Krankheiten und bezauberte Schaden / vom Haupt bis zu den Füßen / inn- und eusserlich / glücklich sind curiret worden* &c.

Ad Cap. XLVIII. §. 1. Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Posthumum* in duas partes divisum, Romæ an. 1680. & 81. in 4. revera prodisse, supra *ad Cap. VI. §. 6.* jam est monitum.

HYPOMNEMATA

AD

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,

LIBRVM IV.

MATHEMATICVM.

Ad §. 10. Cl. Ptolomæi *Harmonicorum Libri III.* MSS. ineditis non amplius jam possunt accenseri, cum a Joh. VVallisio, Mathematico Oxoniensi, ex XI. Codicibus MSS. Græce, cum Versione sua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682. in 4. sint publicati. Latinam eorundem Versionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Graviensis Belga, Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Ios. Simlerus *Biblioth. p. 51. 131.* & Val. Andr. Desselius *in Biblioth. Belg. p. 67.* dubitarunt. Certum tamen est, Venetiis an. 1562. una cum Aristoxeni *Harmonicis*, itidem a Gogava Latinitate donatis, esse editam. Græcum Textum, a Meibomio, eum pollicito, frustra expectatum, primus dedit VVallisius, de cujus editione *Acta Erud. Lips. M. Febr. A. 1683. p. 77. 80.* merentur consuli.

Ad. §. II. Thomæ de Pinedo Editio Stephani *de Urbibus*, Vers. Lat. & Comm. prolixo instructa, prodiit Amst. A. 1678. in fol. Lucæ Holstenii *Notæ & Castigationes in Stephanum posthumæ*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & suis aliquot Appendicibus, Theodor. Ryckio, Prof. Leidenii, Lugd. Bat. A. 1684. in fol. Editio autem novissima ipsius Stephani, e Codd. Palatinis, per Cl. Salmasium collatis, e MSto Vossiano, cura Abr. Berckelii, restituta, suppleta, & Versione Latina, integroque Commentario illustrata, una cum Jac. Gronovii *Notis*, ac Variis Cod. Perusini *Lectioibus*, Ibid. An. 1688. in fol. *Fragmenta* aliquot Abr. Berckelii Lugd. Bat. A. 1674. in 8. & Jac. Gronovius ibid. A. 1681. in 4. cum Versionibus suis & Animadversionibus, Speciminum instar Editioni huic, post mortem Berckelii a Gronovio curata, jam præmiserant. Pomponii Melæ Editionem Vossianam, Hagæ A. 1658. in 4. excusam, exceperunt, et acerbe simul castigarunt, dux Jac. Gronovii, Lugd. Bat. A. 1685. & 1696. in 8. publicata. Quarum priori *Avant-propos* H. Vossius, in *Appendice Observationum ad Melam*, Londini An. 1686. in 4. edita, pari styli acerbitate respondit, non minori a Gronovio iterum, in Edit. sua posteriori (præter *Notas Nummis* etiam illustrata), exceptus.

HYPOMN.

AD

LIB. V.

LOGICO-METAPHYSICVM.

Ad §. 3. De Anonymi *L'Art de Penſer* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placcii in *Tr. de Scriptoribus Anonymis detectis*, c. 14. p. 110. ubi à nonnullis eam Domino de Trigney (*Grammaticæ Generalis & Rationabilis Vero Autori*) sed incerta conjectura, vindicari restatur.

INDEX.

POLYHISTORIS

TOMI TERTII,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER I. ETHICUS.

DE PHILOSOPHIÆ MORALIS SCRIPTORIBUS.

§. I. *Neglectus Philosophiæ Moralis. Fragmenta ejus apud Veteres. Barbarica ab Ad. Tribbechovio exhibita, Poetica a Theod. Zwingero, Historica (Exempla colligens) a Val. Max. & aliis. Henr. Stephani Lib. de harum Differentia. II. Bibliographi Morales, Henr. Jul. Scheurlus & Sam. Rachelius. Aristotelis inter Moralium Scriptores primatus. Eman. Thesauri, Lud. Septalii & M. Ant. Mureti, in eum Commentaria. III. Ethicæ Christianæ Scriptores, Job. Cirellus, seu Crellius, Lamb. Danæus, M. F. Wendelinus, Henr. Morus. IV. Novatores Ethici, quoad Methodum, Adoardus Gvalandus, Ren. Cartesius & Thom. Campanella. Corruptores hujus Doctrinæ, & Atheismi Doctores, Thom. Hobbesius & Bened. Spinosus. V. Ad Ethicam quoque spectant Fabulæ Morales Poetarum Veterum (a Verulamio explicatæ), Dan. item Bartoli, Mercurij Britannici, Thom. Mori, Thom. Campanella, Verulamij, Jani Nicij Erythraei & Jac. Bidermanni, Apologi Morales Æsopi, Er. Mich. Leti, Howelli, & Vulpeculæ Saxonicae Scriptoris, Fabulæ Romanenses, imprimis Euphyes, Satyræ, præsertim Horatiana, & Elogiorum, Vitærum Characterumque, Scriptores. VI. Princeps Ethicorum Aristoteles. Interpretes ejus a Jac. Thomasio recensiti. Systematum, Compendiorumque, Scriptores præcipui, ac de iis Judicia. VII. Scriptores de Officiis, Cicero, cum Commentatoribus in eum Moralibus, Ambrosius, Rob. Scharrockius, & Rob. Sanderfonus. VIII. Scriptores de Officiis Principum, Amicorum, Conjugum, Aulicorum, Specialibus. IX. De Virtutibus Homileticis, Civitate, ac Ritibus Aulicis, quorum accurata observatio Politicis inculcatur, commendato simul J. C. Wagenfeilii de iis Collegio. X. Scriptores de Virtutibus & Vitiis, Principiis Actionum Humanarum & Summo Bono. XI. it. de Argumentis Moralibus*

variis ac miscellis, inter quos Aug. Mascardus imprimis commendatur, una cum Ant. le Grand, Dn. de la Chambre & Scip. Claramontii, Scriptis de Affectibus. Doctrinae de Officiis, Librique Sam. Pufendorffii de illis, Imperfectio. XII. Casuum Conscientiae Scriptores praecipui, Job. Azorius, Rob. Sandersonus. Detectio Doctrinae de Aequivocationibus Jesuitica. XIII. Necessitas Philosophiae Moralis, cujus Neglectus denuo deploratur.

Doctrina de moribus negligentius est exculta, quam par est. Disputationum quidem multum est, sed vivae validaeque doctrinae parum. Non erimus hic nimis operosi, cum jam tum supra Autores, qui ex Scholasticis huc pertinent, adduxerimus. Ideoque illos praetermittimus. Apud veteres, ante Platonem non erant nisi tenuia quaedam fragmenta sententiarum vel dogmatum, quae adducunt, re ita ferente, Vitarum Scriptores. Philosophia moralis, ad placita diversarum gentium varia est & fabulis interdum ac ineptiis multis referta. Operae tamen pretium est illa colligere, ut fecit quadam ex parte Ad. Tribbechovius, cujus prodiit hoc in loco *Dissertatio de Philosophia morali inter Barbaros*, sed non absolvit hoc argumentum. Multa quoque Poëmatibus fuerunt comprehensa & Carminibus, quorum nonnulla Stobaeus in *Eclogis* suis collegit. Fuit & hoc Theodori Zwingeri institutum, qui *Philosophiam Moralem Poeticam*, è Poetarum Graecorum & Lat. Scriptis congestam, edidit. Sunt quoque Historiae, ad illustrandam illam scriptae, ut *Exempla Virtutum & vitiorum* à Val. Maximo, & de Christianis *Valerius Maximus Christianus Balth. Exneri*. Svecorum *Exempla* collegit Job. Schefferus singulari libro. Quibus cum diversis modis virtutes doceantur, differentiam istius doctrinae ostendere voluit Henricus Stephanus libro de *Aristotelicae Ethices ab Historica & Poetica differentia*, qui additur libro ejus, cujus titulus: *Principum Monitrix Musa*. Qua in Dissertatione multorum locorum Aristotelis fidelior interpretatio, & quorundam emendatio, ut titulus habet, promittitur, Basileae 1590. in 8vo.

2 Multa hic dicere possem de Platonis ac Aristotelis Scriptis, ad Philosophiam moralem pertinentibus, aliisque Veteribus, ut Senecâ, Cicerone, Plutarcho, Boethio, nisi isto nos labore sublevassent Viri Clarissimi, Henr. Julius Scheurlius, Moraliū quondam ac Civilium Professor Helmstadii, in *Bibliographia sua Morali*, ad modum *Bibliographiae Politicae* Naudeanae conscripta, A. 1660. in 4to., & Sam. Rachelius in *Introductione ad Philosophiam Moralem*. In his libris quoniam multa ejus argumenti tractatum, supervacaneus labor esset illa repetere. Aristoteles in *Ethicis* το πρῶτον est, cujus elegantem commentariolum, Italica lingua ab Emanuele Thesauro scriptum, non possum hic praeterire. Editus est sub tit. *la Filosofia morale derivata del alto fonte del grande Aristotele*. Optima ejus editio pro-

tio prodiit Taurini 1671, & alia, sed mendosior, Venetiis 1674., utraque in 12mo. Libros Ethicos Aristotelis Paraphrasi illustrarunt non pauci, inter quos M. Ant. Muretus cæteris videtur præferendus. *Comm. Italici*, a Lud. Septalio in eos scripti, mentio occurrit apud Crassum *P. II. Elog. p. 284.*

Non defunt qui ETHICES præcepta ad THEOLOGIÆ dogmata reformarunt. E Socinianis aliquis, qui se Cirellum vocat (sub quo Joh. Crellius per Anagr. latet), *Ethicam Christianam* scripsit, alia methodo, quam vulgo fieri solet, institutam, sed in qua passim virus suum propinat. Præmittitur *Aristotelis Ethica ad sacrarum literarum normam emendata*, & alia Dissertatione præliminari de *Ethnicæ, Hebrææ ac Christianæ Virtutis comparatione* agitur. Liber in 4to. editus est Selenoburgi, sumtibus Asteriorum, typis Venetis, quæ omnia ficta sunt. Videtur tamen in Belgio impressus, annus non additur. Similiter & Lamb. Danæus *Ethicam Christianam* scripsit; Marcus Frid. Wendelinus quoque in *Philosophia sua Morali*, è Theologia multa in Ethicam intulit. Henr. Morus, Anglus, inter alia Scripta Philosophica, *Enchiridion Ethicum* quoque publicavit, Londini in 8vo. seorsim, cum cæteris Operibus Londini in fol. editum A. 1679. Et Vir quidem ille insigniter pius, ut vehementer laboravit in Atheismi fundamentis eradicandis, ita in Ethicis ad pietatem pleraque refert; Sententias habet in multis singulares. Editioni ultimæ in fol. adjecta sunt Scholia, quæ non reperiuntur in Editione illa sub forma 8va.

Sunt, quibus PECULIARIS quædam METHODUS in tradenda hac disciplina placet. Extat Adoardi Gvalandi, Pisani, Episcopi Cæsenatis, liber, cui tit. *Moralis Philosophiæ, ac totius Facultatis Civilis, vera & absoluta Methodus*, Romæ editus A. 1604. in fol. Miscetur hic cum Morali Civilis doctrina, ac velut unum in conspectum producuntur. Nam ad Societatum species, ac jura in Rep., omnem Philosophiam hanc extendit. Cartesius quoque nova multa è Phisicis principiis in Moralem doctrinam invexit, ut possunt sanè multa, debentque ex illis fontibus in hanc doctrinam derivari. Non modicas etiam turbas excitavit Thomas Hobbes, in libro de *Cive*, & *Leviathane* suo, (quem monstri aliquid alere vel ipse Titulus arguit) cujus sunt multæ profanæ theses, quæ viam Atheismo pandunt, omnique nequitix in Republica. De Libertate, & principiis actionum humanarum multa ejus sunt Paradoxa, quæ tum à Setho Wardo, tum à Joh. Bramhall, peculiari Tractatu, Anglico sermone scripto, cui tit. *A defence of true liberty* (Londini 1655. in 8vo), tum à Gisb. Cocquio, & aliis, refutantur. Herm. Conringius, magnus profecto rerum Civilium Cenfor, Dogmata ejus *Deliramenta* vocat. Thomas Campanella, in *Moralibus*, suo quoque sensu abundat, aliumque principiorum ordinem struit, qui in Ethicis etiam morbos, febriumque omnium familiam, tractare non veretur, quem quidem insignem ejus morbum ego existimo. Prodiit Liber Fran-

eof. A. 1623. in 4to. Et hi quidem omnes, extra Hobbesium, novitatis quadam prurigine laborant. Qui vero Atheismo fundamentum substernunt, in his quasi principiis veneni semina abscondunt, ut fecit scelestissimus ille Bened. Spinosa, qui singulari quadam methodi ratione, & quidem, Mathematica, Ethicam proposuit, &, cum ad evertendam divinam naturam omnia argumenta instrueret, à Deo tamen principium Ethices suæ sumsit. Continetur autem illa *Ethica* simul etiam *Phyfica*, subdoleque Autor ille sub hac persona nequitiam suam abscondit. Tollit ille è natura causas omnes finales, illasque nihil nisi humana esse figmenta asserit, quod unum est nefariorum ejus dogmatum, quo posito multa sequuntur absurda. Operæ pretium esset refutari hunc librum ordine illo, quo ipse scripsit, ut refutari sanè potest facile, si duo vel tria ejus summa principia, quibus tanquam Orci Galea se abscondit, elidantur.

Sunt qui POETICO MODO, per FICTIONES & FABULAS, Ethicam doctrinam tradiderunt. Fr. Baco Verulamius quam elegantissime & acutissime Veterum Poëtarum fabulas ad moralem & Civilem doctrinam applicat in libro *de Sapientia Veterum*. Ita Daniel Bartoli, Italus, libro patria lingua scripto, & Romæ A. 1665. in 12mo edito, sub Tit. *Geographiæ ad Sensum Moralem redu-ctæ*, eleganter, sub Regionum nominibus, & quadam quasi peregrinatione, rem omnem moralem describit. Eodem modo is, qui se *Mercurium Britann.* vocat, orbem quendam Vitiorum descripsit, sub tit. *Mundus alter & Idem, sive Terra Australis semper incognita*, Ultrajecti 1643. in 12mo. Similis sunt argumenti Utopia Thomæ Mori, Thom. Campanellæ *Civitas solis*, Verulamii *Nova Atlantis*, quibus quasi quædam Idea hominum in Rep. viventium secundum virtutem, depingitur. Ita Janus Nicius Erytræus, sub *Eudemiæ* fabula, flagitiosos Aulæ Romanæ mores describit. Bemardinus (Biderman-nus) in *Utopia* sua simile argumentum tractat, Coloniz edita A. 1649. in 12mo. Multum quoque Æsopici & alii reconditi habent Apologi. Quo etiam spectant Erasmi Michaelii Læti *Colloquia Moralia* carmine descripta, quibus Animalia & Arbores inter se de rebus moralibus fermocinantes introducuntur, Basileæ 1573. in 4to. Adde his Howelli, Angli, *Synodum Avium & Remp. Arborum*, Anglice pariter atque Gallice publicatas, in quibus miro lepore Seculi sui Vitia, eorumque, qui, in Rep. administranda, nequitias commisere, mores describit. Adde Fabulam *de Vulpecula* Saxoniam, sub Apologis istis multum moralis & Civilis rei complectentem. Nec oblivisci hic fas est Fabularum (de quarum Origine Pet. Dan. Huetii exstat Diss., Fabulæ Hispanicæ *Zayde*, Gallice Paris. A. 1671. in 8vo editæ, præmissa) Romanensium. E quibus præ cæteris commendanda Fabula *Euphyes*, e Lingua Anglica in Belgicam conversa. Possunt denique huc referri omnes illæ Satyræ, quibus publica vitia perstringuntur, & sunt, qui integros illarum libros scripsere, ut

Petrus

Petrus Firmianus in *Gyge Gallo*, & in *Seculi Genio*. Omnes autem superant Satyræ Horatianæ, quibus tam præclara morum Philosophia recondita est, ut felicius ex illis, quam ex ipsis præceptis, disci possit. Feliciorem enim disciplinam habet Satyra & frivariorem: quod enim est χαρὰν ἡγεῖσθαι in hominum animis & negotiis luculenter, & ad minutias usque, depingitur, quod non observant, nec observare possunt, qui præcepta scribunt.

Elogiorum denique Scriptores etiam hic omittendi non sunt, illorum præprimis, qui Vitas Philosophorum, aliorumque Virorum Illustrum, describunt. In Plutarcho infinita talium seges est; ne quid de cæteris dicam. *Characterum Scriptores*, ut inter Veteres Theophrastus, inter recentiores Lud. Molinæus, qui tamen illum planè non æquat, ad hanc classem etiam referendi.

Ut ad DOCTRINAM ETHICES, strictè ita dictam, revertamur, Aristoteles cum Interpretibus princeps habendus, de quibus videatur Jac. Thomafius in *Appendice Orationis*, quæ *Breviario* ejus *Ethico* affixa est. *Institutiones Ethicas*, omnium optimas, Conradus dedit Hornejus, quas cum Aristotelis Textu legendas & conferendas svaserim. Si quis Erotematica Methodo delectetur, non contemnendus est Theoph. Golius: *Breviaria* & *Tabulas* Balth. Cellarius & Jac. Thomafius dederunt. Henr. Kippingius, ut solet, diligens est in sententiis & quæstionibus coacervandis, remittendo semper ad Autores. Ejus *Institutiones Ethicæ*, ut vocat, Bremæ editæ sunt in 4to, ac poterit in illa quoque re prodesse Marc. Frid. Wendelini *Philosophia moralis*, A. 1647. Francofurti edita in 8vo. Joh. Christophori Becmanni *Lineæ Doctrinæ Moralis* multa habent non spernenda. Hamburgi illam doctrinam præ cæteris excolere laborat Vincentius Placcius, cujus exstat elegans liber *de fructu præcipuo doctrinæ moralis*, & alter, cujus tit. est: *Nosologia & Medicina moralis*, cujus laboris velut Sciagraphiam quandam tantum dedit. Johannes Franciscus Bonomi scripsit *Democritum*, sive *Risus morales*, & Lib. alterum, cui tit. *Heraclitus, seu fletus morales*, teste Craspo in *Elog. hominum Lit.*, Tom. 2. p. 315. Sed illi ad Ethicam Satyricam & poëticam pertinent.

Ad generales libros morales pertinent illi, qui DE OFFICIIS scripserunt, ut inter Gentiles Cicero, inter Christianos Ambrosius. In illum Commentariorum magna sylva est, sed *moralis* in illum *Commentarius* exstat nostri Sam. Rachelii. Promiserant in ipsum suos quoque J. H. Bœclerus & Joh. Schefferus Commentarios, qui an unquam lucem adspecturi sint, ambigo: Refertur tamen in Catalogo Scriptorum Schefferianorum, qui habetur in ejus *Svecia Literata*, sive *Commentario de Scriptoribus Specicis*, post ejus mortem Holmiæ A. 1680. in 8vo edito, tanquam qui ultimam manum desideret. Est & Roberti Scharrokii liber *de Officiis secundum naturæ jus*, in quo ea tractat, quæ ad Jurisprudentiam naturalem pertinent. Quanquam multa aliena & impertinentia admisceat, cujus argumenti liber etiam est de *Obligatione &*

Conscientia Rob. Sanderfonii, Oxoniæ A. 1660. in 8vo editus. Magnificum Ciceroni Elogium ex merito suspendit Hier. Cardanus in lib. de Utilitate ex adversis capienda p. 449.

8 Specialiores hic sunt libri, qui ARGUMENTA MORALIA SPECIALIA tractant, ut qui de Officio Principis erga subditos, & vice versa, scripserunt. De officiis inter Potentiores & tenuiores amicos extat elegans Dissertatio Joh. Casæ, quæ reperitur inter Monumenta ejus Latina. De officio mariti & famine præclarus liber est Joh. Lud. Vivis. De Officiis Consiliarii, Senatoris, Aulici, variorum extant Tractatus. Pertinet huc liber, cujus Tit. *Institutio Viri privati, Politici & Aulici*, è linguis Hispanica, Gall. & Ital. in Latinam conversa, Francofurti 1647. in 8vo. Joach. Pastorii *Institutiones Aulicæ* è Gallico scripto totæ sunt conversæ.

9 Ad hanc doctrinam referre possis, qui de VIRTUTIBUS tractant HOMILETICIS. Elegans extat Dissertatio J. Henr. Boecleri de hoc argumento, inter Dissertationes ejus *Academicas, de elegantia moris civilis & aulici*. Joh. it. Casæ *Galateus*, seu de moribus liber, & Steph. Guazzii de civili conversatione: Aulicus Balthasaris Castiglionei in latinam linguam est conversus ab Hieron. Turlero, Witteb. 1569, in 8vo. Apud Gallos magna extat talium Scriptorum copia, quos recenset Sorellus in *Bibliotheca Gallica*, sub tit: *Des livres pour la conduite de la vie dans le monde*. Quod gentem Gallicam, ejusque mores, attinet, extat libellus Gallica lingua scriptus, sub tit: *De la civilité, qui se pratique en France*. Viro Civili imprimis minutia illæ usui esse possunt, ac construendi sunt talium rerum curioso velut Loci Communes quidam, tum secundum gentes, tum secundum varietatem actionum, in Republica, in Comitibus, Legationibus, Inaugurationibus, aliisque solennitatibus festivis, Conviviis publicis, & privatis audientiis. Ac memini tales libros collectaneos Viris in Republ. versantibus concinnatos, summaque diligentia, velut Arcanum aliquod, custoditos. Plus enim sæpe in his ineptiis latet, & in illo aulico, ut ita loquar, Pedantismo, quam in seria & profunda rerum Civilium intelligentia. Tale aliquod Collegium Rituum ac Civilitatis apud varias gentes J. Christoph. Wagenseilius, Professor Juris publ. Altorfinus, Vir eleganter doctus, habuit.

10 Ad Generales Ethicos Scriptores pertinent & illi, qui DE VIRTUTIBUS ET VITIIS scripserunt. Tali titulo liber adscriptus est Aristoteli. Inter Recentiores est Caroli Paschalii liber de Virtutibus & Vitiis, Genevæ 1620, in 8vo. Exstat & Joach. Pastorii liber de Characteribus Virtutum & Vitiorum, eleganter scriptus. De principio Actionum humanarum peculiare Dissertationes Sam. Rachelius scripsit, Helmstadii editas, atque ex eo doctrinæ fonte in Theologiam & Jurisprudentiam multi ducuntur rivuli. Quoad Theologiam huc spectat Eilh. Lubini *Phosphorus de prima causa & Natura mali*. Nec contemnendus est J. Joach. Becheri Tr. German. von den eigentlichen Ursachen

chen des Glücks und Unglücks. Pertinent huc, qui de summo Bono seorsim scripserunt, uti Bernhardus à Mallincrot, qui peculiari Dissertatione sententias Veterum congeffit, addita *Paralipomenis Historiæ Græcæ*. Lev. Nicol. Moltkenii *Consolatio Socratis* varia habet ejus argumenti.

Hieronymus Cardanus, in libro de *Utilitate ex adversis capienda*, & aliis quibusdam, moralia argumenta diligentissime illustravit. Conscripsit & Franciscus Petrarcha similis argumenti libellos. De *Nobilitate* Simon Simonius librum scripsit; De *abusu mendacii* Albericus Gentilis elegantem Dissertationem, iis oppositam, qui omne Mendacium, quod vulgo Jocosum & officiosum, dicitur, illicitum atque adeo peccatum putant. De *Affectibus* & *perturbationibus animi* Augustinus Mascardus Dissertationes dedit, quæ sub *Prolusionum Ethicarum* titulo prodierunt Parisiis A. 1639, in 4to, item sub alio *Dissertationum Romanarum* titulo, ibid., 1639, in 4to, quarumque Pars IIa MSta restat, teste Crasso P. I. *Elog. p.* 257. Hujus viri in Morali Philosophia excolenda singulare fuit studium. Nam exstant etiam Italica lingua scriptæ commentationes ejus *super Tabulam Cebetis*, quæ nunc in Germanicam sunt conversæ. Scripsit & Antonius le Grand, cum nondum esset Cartesiana Philosophiæ addictus, librum Gallica lingua, cui titulus: *L'Homme sans passions; Homo sine affectibus*, Hagæ Comitum 1662. in 12mo, quo Stoicorum doctrinam propugnavit; sed postea, cum Cartesii sententias sequeretur, Stoicismum hunc abdicavit, quem Lipsius quoque in libro suo de *Constantia* assertum ivit, uti & in *Physiologia sua Stoica*. *Censuram animi ingrati* Carolus Paschalius scripsit. Exstat etiam elegans J. Henr. Boecleri *Dissertatio, de Actione legibus prodita, aut non prodita, adversus ingratos*. Multa sunt talia Scripta specialia Joh. Jov. Pontani, Cardani, Petrarchæ, aliorumque lingua latina scripta, longe plura Gallica, Italica, & Hispanica, quæ omnia recitare Voluminis integri res esset. Commendo tamen illa maxime, vehementer ad morale studium profutura. Si quis enim diligentius illa legerit, rationemque omnium accuratam inierit, multa ex illis hauriet, ad universalem aliquam moralem notitiam parandam, & illam de officiis doctrinam diligentius excolendam, quæ mereretur sub disciplinæ alicujus forma proponi, & quidem ordinatius, quam hætenus factum. Qui enim scripserunt hætenus de hoc argumento, imperfecte tantum, & per partes id tractarunt. Nuper Samuel Puffendorfius hanc doctrinam singulari libro proposuit, ante aliquot annos edito. Verum ille ad actiones in Republ. justas doctrinam tantum suam restringit; qui vero de officiis in universum vellet agere, non has tantum officii partes, sed omnes, quarum in societate usus est, pertractare deberet, non ejus tantum, quod ex virtute descendit, sed & ejus quod ex decoro. Inter Auctores de *Affectibus* omisi Dominum de la Chambre, Medicum Regium, qui Gallica lingua elegantem librum scripsit, cui titulus:

Conscientia Rob. Sanderfonii, Oxonia A. 1660. in 8vo editus. Magnificum Ciceroni Elogium ex merito suspendit Hier. Cardanus in lib. de Utilitate ex adversis capienda p. 449.

8 Specialiores hic sunt libri, qui ARGUMENTA MORALIA SPECIALIA tractant, ut qui de Officio Principis erga subditos, & vice versa, scripserunt. *De officiis inter Potentiores & tenuiores amicos* extat elegans Dissertatio Joh. Casæ, quæ reperitur inter *Monumenta ejus Latina*. *De officio mariti & femine* præclarus liber est Joh. Lud. Vivis. De Officiis Consiliarii, Senatoris, Aulici, variorum extant Tractatus. Pertinet huc liber, cujus Tit. *Institutio Viri privati, Politici & Aulici*, è linguis Hispanica, Gall. & Ital. in Latinam conversa, Francofurti 1647. in 8vo. Joach. Pastorii *Institutiones Aulicæ* è Gallico scripto totæ sunt conversæ.

9 Ad hanc doctrinam referre possis, qui de VIRTUTIBUS tractant HOMILETICIS. Elegans exstat Dissertatio J. Henr. Boecleri de hoc argumento, inter *Dissertationes ejus Academicas, de elegantia moris civilis & aulici*. Joh. it. Casæ *Galateum, seu de moribus liber*, & Steph. Guazzii de civili conversatione: *Aulicus Balthasaris Castiglionei* in latinam linguam est conversus ab Hieron. Turlero, Witteb. 1569, in 8vo. Apud Gallos magna exstat talium Scriptorum copia, quos recenset Sorellus in *Bibliotheca Gallica*, sub tit: *Des livres pour la conduite de la vie dans le monde*. Quod gentem Gallicam, ejusque mores, attinet, exstat libellus Gallica lingua scriptus, sub tit: *De la civilité, qui se pratique en France*. Viro Civili imprimis minutia illæ usui esse possunt, ac construendi sunt talium rerum curioso velut Loci Communes quidam, tum secundum gentes, tum secundum varietatem actionum, in Republica, in Comitibus, Legationibus, Inaugurationibus, aliisque solennitatibus festivis, Conviviis publicis, & privatis audientibus. Ac memini tales libros collectaneos Viris in Republ. versantibus concinnatos, summaque diligentia, velut Arcanum aliquod, custoditos. Plus enim sæpe in his ineptiis latet, & in illo aulico, ut ita loquar, Pedantismo, quam in seria & profunda rerum Civilium intelligentia. Tale aliquod Collegium Rituum ac Civilitatis apud varias gentes J. Christoph. Wagenseilius, Professor Juris publ. Altorfinus, Vir eleganter doctus, habuit.

10 Ad Generales Ethicos Scriptores pertinent & illi, qui DE VIRTUTIBUS ET VITIIS scripserunt. Tali titulo liber adscriptus est Aristoteli. Inter Recentiores est Caroli Paschalii *liber de Virtutibus & Vitiis*, Genevæ 1620, in 8vo. Exstat & Joach. Pastorii *liber de Characteribus Virtutum & Vitiorum*, eleganter scriptus. De principio Actionum humanarum peculiare Dissertationes Sam. Rachelius scripsit, Helmstadii editas, atque ex eo doctrinæ fonte in Theologiam & Jurisprudentiam multi ducuntur rivuli. Quoad Theologiam huc spectat Eilh. Lubini *Phosphorus de prima causa & Natura mali*. Nec contemnendus est J. Joach. Becheri Tr. German. von den eigentlichen Ursachen

den des Glücks und Unglücks. Pertinent huc, qui de summo Bono seorsim scripserunt, uti Bernhardus à Mallincrot, qui peculiari Dissertatione sententias Veterum congeffit, addita *Paralipomenis Historiæ Græcæ*. Lev. Nicol. Moltkenii *Consolatio Socratis* varia habet ejus argumenti.

Hieronymus Cardanus, in libro de *Utilitate ex adversis capienda*, & aliis quibusdam, moralia argumenta diligentissime illustravit. Conscripsit & Franciscus Petrarcha similis argumenti libellos. De *Nobilitate* Simon Simonius librum scripsit; De *abusu mendacii* Albericus Gentilis elegantem Dissertationem, iis oppositam, qui omne Mendacium, quod vulgo Jocosum & officiosum, dicitur, illicitum atque adeo peccatum putant. De *Affectibus* & *perturbationibus animi* Augustinus Mascardus Dissertationes dedit, quæ sub *Prolusionum Ethicarum* titulo prodierunt Parisiis A. 1639, in 4to, item sub alio *Dissertationum Romanarum* titulo, ibid., 1639, in 4to, quarumque Pars IIa MSta restat, teste Crasso P. I. *Elog. p. 257*. Hujus viri in Morali Philosophia excolenda singulare fuit studium. Nam exstant etiam Italica lingua scriptæ commentationes ejus *super Tabulam Cebetis*, quæ nunc in Germanicam sunt conversæ. Scripsit & Antonius le Grand, cum nondum esset Cartesianæ Philosophiæ addictus, librum Gallica lingua, cui titulus: *L'Homme sans passions, Homo sine affectibus*, Hagæ Comitum 1662. in 12mo, quo Stoicorum doctrinam propugnavit; sed postea, cum Cartesii sententias sequeretur, Stoicismum hunc abdicavit, quem Lipsius quoque in libro suo de *Constantia* assertum ivit, uti & in *Physiologia sua Stoica*. *Censuram animi ingrati* Carolus Paschalius scripsit. Exstat etiam elegans J. Henr. Boecleri *Dissertatio, de Actione legibus prodita, aut non prodita, adversus ingratos*. Multa sunt talia Scripta specialia Joh. Jov. Pontani, Cardani, Petrarchæ, aliorumque lingua latina scripta, longe plura Gallica, Italica, & Hispanica, quæ omnia recitare Voluminis integri res esset. Commendo tamen illa maxime, vehementer ad morale studium profutura. Si quis enim diligentius illa legerit, rationemque omnium accuratam inierit, multa ex illis hauriet, ad universalem aliquam moralem notitiam parandam, & illam de officiis doctrinam diligentius excolendam, quæ mereretur sub disciplinæ alicujus forma proponi, & quidem ordinatius, quam hactenus factum. Qui enim scripserunt hactenus de hoc argumento, imperfecte tantum, & per partes id tractarunt. Nuper Samuel Puffendorfius hanc doctrinam singulari libro proposuit, ante aliquot annos edito. Verum ille ad actiones in Republ. justas doctrinam tantum suam restringit; qui vero de officiis in universum vellet agere, non has tantum officii partes, sed omnes, quarum in societate usus est, pertractare deberet, non ejus tantum, quod ex virtute descendit, sed & ejus quod ex decoro. Inter Auctores de *Affectibus* omisi Dominum de la Chambre, Medicum Regium, qui Gallica lingua elegantem librum scripsit, cui titulus:

lus: *Les caractères des Passions*, Amstelod. 1658. in 12mo. Facunde admodum & prolixè hic agit de affectibus, è Physices quoque fontibus Characteres eorum clare delineat, poteritque liber ille tribus disciplinis inservire, Physicæ, Ethicæ & Rhetoricæ. Mentio etiam hic facienda est Scipionis Claromontii, cujus exstat aureus plane liber *de Conjectandis latentibus Animi affectibus*, olim in Italia impressus, nunc Helmstadii, cura Conringii, recusus, cum hujus luculenta in illum Auctorem præfatione. Sed is non tam ad Ethicos, quam ad Physiognomos, pertinet, ad conversationem tamen civilem est accommodatissimus.

12 Pertinent & huc, qui CASUS CONSCIENTIÆ scripserunt, quorum multi sunt; & quidem è Scholasticis supra nominavimus nonnullos, qui in his negotiis scrupulosi admodum sunt inspectores. Operæ pretium esset, hujus rei aliquam scribi regulam. Nam Casuum est infinitas, & tamen methodica illorum Disquisitio instituenda. Facem hic præferet is, quem supra commendavi, Joh. Azorius, ac prodesse quadantenus liber Rob. Sanderfoni *de Obligatione ex Conscientia*, supra nobis laudatus, potest. Pene omiseram Æquivocationis doctrinam, quæ moralem Philosophiam nuper admodum pestis infestare cœpit, tot ante sæculis incognita, & tam præclaris Philosophis non perspecta. Istam scilicet, è divino illo ingenio suo, excuderunt nobis Jesuitæ, verum nequitia ludum, imo integris Commentariis & libris propugnarunt. Operæ pretium fecit Clar. noster Sam Rachelius, qui illorum Auctorum aliquos collegit uno libro, ac refutavit, Helmstadii in 4to. edito.

13 Spectaret & huc JURISPRUDENTIÆ UNIVERSALIS DISCIPLINA, morali Philosophiæ subordinata, de qua, cum agere plenius constituerimus, ubi ad Scriptores Juris perveniemus, hic illos omittimus, & Philosophiæ moralis Scriptoribus finem imponimus. Cujus studium non possumus, quin serio commendemus. Jejuna est hujus studii in plerisque Academiis tractatio, plurimis circa notionalem Philosophiam consenescentibus, cum hæc tamen faciat ad viros bonos formandos. Scilicet sunt, quæ inflant, scientiæ, ut quæ circa notiones intemperantius versantur, quædam pectus etiam saturant, ut rerum naturalium cognitio; ut boni vere simus, uni huic disciplinæ & post illam Theologiæ, debemus. Conqueritur de hoc defectu non immerito J. Henr. Bœclerus in eleganti *Dissertatiuncula de fatiis literariis nostri temporis*, & meliora tempora exoptat. Nos jam ad Politicos properamus.

FINIS LIBRI I.

POLY-

POLYHISTORIS TOMI III.,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER II. POLITICUS,

DE PRUDENTIÆ CIVILIS SCRIPTORIBUS.

§. I. *Nomenclatores horum & Critici*, Gabr. Naudæus, Christoph. Colerus, Herm. Conringius. II. *Systemata Politica omnia imperfecta*. Platonis *Politica ἀμείδιτος*. Aristotelica *ἐνυμείδιτος*. Generalia *Politices Præcognita* a Job. Caselio, Cass. Scioppio, Herm. Conringio, *Scriptis tradita peculiaribus*. Optimi *Politiconum Aristotelis Commentatores* Mich. Piccartus, Hub. Giphanius & Dan. Heinsius. III. *Judicia de Institutionibus & Compendiis Politicis* Henr. Kippingii, Henn. Arnisei, M. Z. Boxhornii, Georg. Schönborneri, M. F. Wendelini, Joach. Stephani, Er. Puteani, Franc. Burgersdicii, & Georg. Hornii *Notis in hujus Ideam*. IV. *Censuræ de Novatoribus Politicis Anti-Aristotelicis*, Job. Bodino ac Pet. Greg. Tholosano, *Pseudo-Policis item modernis*, Nicol. Machiavello (per Cass. Scioppium defenso), Thoma Hobbesio, & *Politici Scelerati Autore*. *Technæ Pseudo-Policorum*, ab Aristotele jam & Hier. Cardano (in *Arcanis Prud. Civ.*) observata. V. *Scriptores de Republica Dogmatici*, quos inter Andr. Fricius commendatur. Cyr. Strozze *Supplem. Politiconum Aristotelis*. VI. *Necessarii Politico sunt Historici*, sed *prudentia Civili conspicui*, quales sunt Polybius, Jac. Aug. Thuanus, & Victorius Siri, *Rerump. item Descriptores Generales*, e quibus Aristoteles, alique Veteres, periere. *Judicia de hujus Argumenti Laboribus affectis atque Ineditis* Herm. Conringii, J. H. Bæcleri, J. Andr. Bosii & Bernh. Varenii, nec non de editis Lucæ de Linda, Georg. Hornii & Christ. Funccii. VII. *Specialium Rerump. Descriptores*. In Svecia, alibique, *Scripta hujusmodi de Patriæ Rebus verita*. *Legatorum de Rebusp. Relationes*, a Phil. Honorio, Cass. Ensio & Nicol. Bello (Plagiario), publicata. VIII. *Vitarum Scriptores & Epistolographi Politici*, quales sunt Hugo Grotius, Foxius & Arn. Offatus. IX. *Memoriarum de rebus propriis, aut aliorum Virorum Illustrium, & Actorum Publicorum*, Collectores. X. *Scriptores de Rebus Politicis Satyrici, & Libelli Famosi*. Pasquillorum Romanorum Tomi. Job. Barclaji Euphormio. *Scriptores de eo quod Principum & Rerump. interest*. *Censuræ de Anonymi Europe Vivante*, & Ducis Rohanai *Trutina Statuum Europæ*. XI. *Itineraria Politica*. *Judicium de Phil. Andr. Oldenburgeri Itinerario Germanico*. XII. *Ex Observationum in Aut. Antiquos Politicarum Scriptoribus commendantur* Chr. Forstnerus, J. H. Bæclerus & Traj. Boccalinus in Tacitum, Nic. Machiavellus, J. Schefferus, Cass. Facius & J. Gruterus in Livium, Bæclerus & Jac. Zevecotius in Svetonium, Zevecotius

Bb bb bb bb bb bb

& Chr.

& Chr. Ad. Rupertus in *Florum*, Rupertus in *Sallustium* & *Vellejum*. *Consilium de LLCC. ex iis concinnandis*. XIII. *Dissertationes Politicae* J. H. Bæcleri, *Disquisit.* M. Z. Boxhornii, *Orationes Demosthenis, Isocratis, Ciceronis*, & Thomæ Lansii, *Censurae de Lansii Consultatione*, & Georg. Hornii *Dissertationibus*. XIV. *Judicia de Georg. Richteri Aphorismis*, Job. Chokieri *Thesauro Politico*, & *Politicis Justi Lipsii*, quæ Mart. Berneggerus, J. H. Bæclerus, Herc. Catus & J. Lud. Praschius, illustrarunt. *Aphorismi Variorum ex Tacito & Floro*. Mich. Fetteri *Succus Curtianus exuccus*. *Justi Lipsii Monita Politica*, Job. Boteri *Scripta hujus generis varia*. XV. *Scriptores de Ratione Status* (Lud. Septalius, &c.) *de Arcanis Dominationis* (Arn. Clapmarius, Cyr. Lentulus, hisque præferendi Gabr. Naudæus & Hier. Cardanus), ac *de Institutione Principis* (quos inter Svecus Anonymus, a Job. Scheffero editus, commendatur). XVI. *Scriptores Nomotheticæ, sive Doctrinæ de Legibus Gentium*, vulgo neglectæ, it. *de Moribus gentium*, quo spectat Job. Barclaji *Icon Animorum*. XVII. *Scriptores de Ministris Principum* (Silhonius, V. L. a Seckendorf, &c.), *de Migrationibus Gentium* & *Rerump. Excidiis* (Job. Bisselius, Mart. Schookius & Wolfg. Lazius, *Historici potius quam Politici*, Dn. item de la Cour, & Joh. Schildius), *de Periodis Rerump.* (Job. Loccenius), & *de Seditionibus* (Mart. Schookius, alique). XVIII. *Non negligenda Politica Sacra, Pontificum imprimis*. *Cognoscendæ huic inserviunt Lud. Maimburgii Historia Lutheranismi*, Basil. Hyperetæ *Libellus de Aule Romanæ Artibus*, & Pauli Sarpii *Historia Concilii Tridentini*. XIX. *Politicae Biblicæ Scriptores*, Hispanus nonnemo, Theod. Reinkingius, & Eggesfeldius *Iesuita*, *Amandi Veri larva indutus*. XX. *Dissertt. Politicæ Miscellæ* Georg. Obrechtii, Ioh. Henr. Bæcleri, Iac. Thomasi, M. Berneggeri & Sam. Pufendorfii, *Conclavia Pontificum*, *Scripta it. alia* Ioh. Calderini, R. H. Schelii, Ioh. Gen. Sepulvedæ & Alb. Gentilis, commendantur. XXI. *Politica quædam in omnibus occurrunt Scriptoribus, etiam in Poetis Heroicis ac Comicis, Virgilio præsertim & Terentio* (quem Hugo Grotius magni estimavit), ac ipsis quoque *Fabulis*.

POLITICA Architectonica vocatur scientia ab Aristotele, quoniam Reipublicæ regendæ Præcepta præscribit. SCRIPTORES ejus recenseri speciatim omnes non possunt, nec opus est, cum jam tum opera illa sublevarint nos Viri doctissimi. Exstat Gabrielis Naudæi *Bibliographia Politica*, præclarus liber, quem in Germania recudi fecit Aug. Buchnerus; ac habetur quoque inter Auctores illos, qui Methodos variarum disciplinarum proposuerunt, ac in Belgio junctim prodierunt. Plus justo diligentior videtur Conringio, eaque notasse, quæ præteriri silentio commode poterant. Est & Christoph. Coleri *Epistola de studio Político*, ejusdem argumenti, quam Dissertationi Naudæanæ addidit Buchnerus, quæ tamen & inter Auctores *de studiis instituendis* reperitur. Additur Hug. Grotii *Consilium* aliquod,

quod, in Epistola ad Legatum Regis Galliar, Benj. Auberium Maurerium, perscriptum, quod pauca tantum ad Politicam spectantia, quanquam utilia, attingit. Post illos diligentissime hoc argumentum tractavit Hermannus Conringius, in *libro de Civili prudentia*, edito Helmst. 1662. in 4to, c. 14., quo recenset Scripta, ad parandam prudentiam Civilem maxime necessaria, sup-
plens, quæ a Naudæo omissa, addens, quæ doctrinæ civili sunt affinia, ut vix aliquid superesse videatur, nisi Scripta quædam specialia, & quæ post editum hunc librum demum prodierunt, argumenti Politici.

Auctores, qui prudentiam Civilem METHODO DOGMATICA sunt 2
complexi, pauci sunt, qui laudari mereantur, imo pene nulli. Perfectas enim Politicas Institutiones hætenus non habemus, quæque titulum illum tueri possint. Hugo Grotius, de optimo Politices Auctore rogatus, consilium dedit, ut quis Volumen chartæ puræ sibi conficeret, & visa auditaque in illo notaret. Sed illa de specialibus dicta sunt. Oportet vero omnino generalia tenere præcepta. Inter Veteres, ante Platonem, non nisi fragmenta habemus. Plato Socraticam Politicam *libris de Republica*, aliisque *Dialogis*, complexus est, sed methodo abstrusiore. Aristoteles tandem omnium optime principia Politica digessit, atque ad Respublicas in Idea consideratas, sed quales dari possunt, applicavit, cujus utinam specialia haberemus Scripta *de Rebus publicis*, magnus utique superesset Veterum Rerum publ., tum qua Historiam, tum qua civilem prudentiam, Thesaurus. Generalia istius doctrinæ tractarunt Joh. Caselius in *Propolitico*, Casp. Scioppius in *παιδεία Πολιτικές* (quem optimum ejus & sanissimum librum nominat Naudæus), Herm. Conringius in *libro de Civili prudentia & Propolitico suis*, qui parum inter se discrepant, ac eadem ferme repetunt. Videtur pene Caselii vestigia in illis legere, quod & Capitum lemmata ostendunt. Jungi his debet Caselii πολιτευσόμενος, quo in libro differit, quemadmodum primarius aliquis adolescens mature & recte educetur ad Rempublicam, Francof. 1631. in 8. De Interpretibus & Versionibus *Politiconum* Aristotelis Conringius agit peculiari libro, *Introductione in Politicam* Aristotelis. Inter Interpretes & Commentatores Recentiores Michael Piccartus optimus habetur; Hubertus Giphanius verborum sensus accuratius investigat. Paraphrasis Heiniana ad intelligentiam textus præ cæteris commendari debet.

INSTITUTIONES POLITICAS, ut dixi, perfectas hætenus non ha- 3
bemus. Podiit quidem eo titulo liber Henrici Kippingii, Bremæ A. 1667. in 4to, sed non implet hujus tituli mensuram. Neque enim omnia Politices capita justo & scientifico ordine tractavit. Multa immiscentur à scopo aliena, digressionesque prolixiores, non tamen inutiles, ad Physicam doctrinam. Solus Henn. Arnixus, si à Jurisconsultorum controversiis sibi temperasset, aliquod operæ pretium fecisset. Habemus interim Compendia non

omnino spernenda, imo ipsis Institutionibus, quales hactenus existant, meliora. Tale est Marci Zuerii Boxhornii, cui jungat aliquis Balth. Cellarium licet. Georg. Schönbornerus, ejusque Epitomator Marcus Frid. Wendelinus, mirificum aliquod Chaos constituunt mixtæ cum Jurisprudencia Politices. Joachimi Stephani *Demonstratio Politicorum* Rostochii excusa in 8. A. 1576. & deinde Gryphiswaldiæ A. 1599. recusa, non omnino contemnenda est, sed Juridica itidem multa immiscet. Scripsit & *Compendiolum* aliquod Erycius Puteanus ex Aristotele, sed breve admodum, & more isto Laconico excerptum, ac præterea imperfectum. Prodiit illud sub Titulo *Linearum Doctrinae Civilis*, & tres tantum Aristotelis Libros absolvit. Est & Franconis Burgersdicii *Idea Politica*, cum *Notis* Georgii Hornii, Lugduni Bat. A. 1668 in 12. edita, sed Hornii *Notæ* extemporales, ut omnia illius Viri, ac exiguo conscriptæ judicio, de quibus tamen Horatianum illud usurpes: *Cum flucret lulentus, erat, quod tollere velles.* In Burgersdicio denique mediocria omnia, nec illa, quæ esse debeat, accuratio.

4 Qui heterodoxa, & ab Aristotele DIVERSA METHODO, Politicam doctrinam tractarunt, vel ratione ordinis tantum, vel ratione Principiorum, differunt. J. Bodinus, quem Naudæus ubique magnum & acutum Politicum crepat, tottis diversus est ab Aristotele, de industria sæpe in plano quærens lapides, in quos impingat, & in scirpo nodos. Magnifice etiam ipse de se sentit, & præ se Aristotelem contemnit, in quo tamen, & illum, & alios, vehementer falli certum est. Plus sæpe in una linea Aristotelis prudentiæ politicæ reconditur, quam in integris aliorum dissertationibus. Quin ipsi, qui nunc sceleratæ Politices Architecti sunt, legere illa omnia ap. Aristotelem possunt, qui artes, tam tyrannicas, quam oligarchicas, non dissimulavit, quibus omnis ille nequitiae ludus superstruitur. Falluntur itaque, qui Nicol. Machiavellum ex suo ingenio tam bellam doctrinam depromsisse autumant, quam de Principe proponit, in quem tot existant Declamationes doctorum, indoctorum, sed tamen defendit peculiari Apologia, qua erat pietate & probitate scil. insignis, Caspar Scioppius. Defendit & aliqua ex parte Herm. Conringius in *pref. & Notis ad Machiavelli Principem* scriptis, quæ Editio optima est, prodiitq. Helmstadii anno 1660. in 4. Petrus Gregorius Tholosanus alia quoque ab Aristotele incedit via, prolixior in rebus non necessariis, unde in vastum opus liber ejus *de Republ.* excrevit, editus Francof. 1609. in 4to. Thom. Hobbesius in libris *de Cive*, à se scriptis, inepte gloriatur, neminem ante se quidquam Politicæ rei demonstrasse, quæ hominis superbia ab ipsorum dogmatum stultitia non est aliena. Neminem enim ita delirasse puto ante illum. Quanquam non pauci sunt, qui cum isto flagitiose sapere malunt, quam cum aliis recte sentire. Præcipuum & palmarium ejus dogma est: Naturâ inter homines, non societatem, sed discordiam, esse institutam,

tam, vel, ut ille loquitur, omnium esse in omnes bellum; ex qua Camarina quam foetidi fluant rivuli, facile subolfaciet, cui non est naris obesa. Pro-
dierunt quædam Axiomata Politica (revera Scopæ tantum dissolutæ, & pro-
miscuæ quædam Observationes) sub tit. *Politici scelerati*, quæ Christoph. Pel-
lerus refutare voluit, satis ipsa turpitudine sua infamia. Prodierunt eadem
singulari libro, sub tit. *Homo Politicus*, auctiora, à quodam Pacifico à Lapide
conscripta. Sed non sunt tam rara ejus libri præcepta. Longe enim plura jam
tum ab aliis observata videas, præsertim ab Hier. Cardano in *Arcanis prudentiæ
Civilis*, libro profecto aureo Helmstadii recusato, in quo multæ occurrunt technæ
& fraudes, ab ipso notatæ, quas scire etiam homini probo interdum expedit,
ne technis talibus decipiatur.

Multi sunt alii Auctores, qui de REPUBLICA IN UNIVERSUM scri- 5
pserunt, scil. de ea, vel instituenda, vel emendanda, è quibus præ cæteris
commendo librum insignem Andr. Fricii de *Republ. emendanda*, editum in
fol. Basileæ A. 1559. Quo in libro ad Statum Ecclesiasticum se quoque demit-
tit Autor, pluribusque de ejus emendatione agit. Scripsit Cyriacus Strozza
de *Republ. Librum* Græce & Latine, quasi in supplementum Aristotelis, qui
prodiit etiam una cum Aristotelis Operibus, Parisiis editis. In Bodinum,
quod supra omisi, *Animadversiones* à nonnullis scriptæ sunt. Ferrierus Galli-
ca lingua tales scripsit, Parisiis A. 1580. editas, Apologiam vero, pro Bodino
Renatus Herpinus, itidem Gallicam, quæ & conversa est in linguam latinam.
Celebratur & Italicus Aldi Manutii liber de *excellentiâ Rerumpublicarum*. Joh.
Ferrarius Montanus de *Republ. bene instituenda* librum in folio, Basileæ A. 1556.,
publicavit.

Pertinent ad Auctores Politicos etiam HISTORICI; illi enim manus in- 6
ter se jungunt, estque Historia quasi altera Politices manus. V. Justi Lipsii *Ep. 61.
Centur. Miscell.*, de Historicis legendis & excerptendis. Non spectant huc Histo-
rici illi Compendiarii, qui Historiam Imperiorum & Monarchiarum scripse-
runt, pauca enim ex adeo rudi labore depromi possunt. Nam ad Politica sola,
& ad rerum causas & eventus, hic respiciendum est. Historia talis Univer-
salis haberi non potest, sed haberi tantum potest illa certorum temporum,
quales sunt Jac. Aug. Thuani, (ab Anno 1546. ad 1607., e qua expuncta seorsim
postea prodierunt) & *Victorii Siri* (ab Anno. 1635. ad 1647., Italice, sub *Mercurii*
titulo, pari industria pertexta), certarumque Rerumpublicarum. Quale O-
pus scripsit Aristoteles, & ante Aristotelem alii Græci Auctores, quorum
quædam supersunt hodie fragmenta, sed exigua. Polybius Historiam Uni-
versalem in animo habebat, sed exiguam ejus partem tentavit. Videantur
Boeclerus in *Dissert. de utilitate ex Historia universali capienda*, & Is. Casaubonus
in *Comment. super auream illam Polybii præfationem* aureo, seorsim edito. Res-
publicas in universum describendas nostro tempore sibi sumserunt aliqui;

sed omnis imperfecta opera est. De Scriptoribus illarum Veteribus & novis vide J. Andr. Bosium in *Introductione in notitiam Rerumpubl. c. 4. period. 5. 6. 7. 8. 9.* Decurrit nunc illud stadium Hermannus Conringius, qui privatis lectionibus, sed tamen extemporalibus, plerasque omnes Respublicas enarravit. Publicavit illos Commentarios, hactenus Manuscriptos, Phil. Andr. Oldenburgerus, invito & reclamante Conringio. Incidit vero in Exemplar, ipso Conringio teste, vitiosum, & nulla cum cura exceptum. Ipse Manuscriptum exemplar habeo, illo longe plenius. Addidit Oldenburgerus quædam pro more suo, ex Hornio aliisque excerpta. Sed, cum alia haberi editio non posset, præstat tamen aliquam habere, quam nullam. Incepit quidem ipse Conringius hunc laborem (jam enim aliquot folia excusa sunt), sed non credo illum tam prolixum Opus absoluturum, aut tantum illi otii esse, ut apponat manum ultimam. Crescit enim cum tempore talis labor, & librorum Exoticorum, Linguis Gallicâ, Italicâ, aliisque editorum, quorum tamen usus hic necessarius est, rarior videtur fuisse apud Conringium lectio. Et nunc, post illud Opus, multi novi prodierunt hujus argumenti libri. Audio & Joh. Henr. Boeclerum privatis lectionibus quædam fuisse de hoc argumento commentatum, quæ lucem forte nunquam aspicient. Suscepit & Joh. Andr. Bosius, Prof. Jenensis, Laborem similem, sub Titulo *Notitiæ Orbis*, sed telam suam non pertexuit. Habuit & tale aliquid in animo Bernh. Varenius in *Geographia Speciali*, in *Præf. Generalis* promissa, & fortassis quam accuratissime rem istam pertractasset. Sed mors improvisa conatum illum intervertit. Et poterant illi principes in his studiis Viri, præ cæteris, diligentius in hoc labore defudare; sed facile animadverterunt etiam illi, quam non sit unus homo par isti labori, propemodum infinito, totiesque repullulanti, & in orbem redeunti. Huc quoque spectant Archontologia Cosmica, Joh. Boteri Imperiorum Mundi Catalogus & Descriptio (Col. 1613. in 8vo.), ac Lucæ de Linda Descriptio Orbis, quam Juvenile esse Opus facile apparet, licet non inutile. Scripsit & Georg. Hornius Opuscula quædam *Orbis Politici & Imperantis*, non quidem contemnenda: sunt enim memoriales libelli, nec male ordinati. Non respondent tamen titulo, cum multa imo potissima, sint omissa, nec pauci illic occurrant errores. A sphalmatibus ergo debent repurgari, ut repurgavit *Orbem* ejus Politicum Otto Menkenius, Professor Lipsiensis, Vir doctus, & rerum istarum peritus. Christ. Funccius *Breviarium* ex omnibus contraxit, cui ea debetur laus, quæ omnibus Epitomatoribus.

7 Inter Speciales RERUMPUBL. HISTORIAS quænam præcipue sint laudandæ, longa posset institui Dissertatio. Sed occuparunt jam tum hoc argumentum Conringius in *Prolegomenis Collegii sui*, & Bosius in *Introductione sua*. Accuratiores collegerunt, & forma miniscula ediderunt, Elzevirii. Eduntur alioquin Variarum Rerumpubl. Historiæ, veteribus illis perfectiores, quas annotare

notare cum prioribus debemus. Ut enim variat Status Civilis per tempora, ita Descriptiones quoque illæ variant. Utriusque vero temporis tam elapsi quam præsentis, ratio habenda. Unde etiam de futuro statu prudens Politicus conjicere potest. Sed multa isti Autores dissimulant, quæ non expedit publicari. Est enim Reip. perniciofa omnium Arcanorum Status publicatio, adeo ut in quibusdam regionibus capitali pœna prohibitum sit, quicquam de statu, redditibus, & similibus, scribere, unde notitia possit esse accurata Hosti, vel Vicino. Memini, cum apud Suecos aliquis *Epitomen Descriptionis Sueciæ* scriberet, publice prohibitam fuisse vendi, & lege simul edictum, ne quid tale in posterum fieret. Unde Liber rarus est, Aboæ, in Acad. Finlandorum, A. 1650. in 8vo. impressus. Solent quoque circumferri Relationes de Rebus publicis, quales a Legatis conscribi Venetis solent præcipue & Romanis, quarum Tomi illic in Bibliothecis asservantur. Operæ pretium, esset, si illæ è tenebris extraherentur, sed raro in lucem prodeunt. Earum tamen aliquas publicavit Philippus Honorius in *Thesauro Politico*, quem Casparus Ensius eodem tit. Latine edidit, junctimque exhibuit Relationes istas, in linguam Latinam ex Italica à se conversas. Edidit & Nicolaus Bellus varias *Dissertationes*, in quibus nihil mutatum est, præter ordinem. Eadem enim in his omnibus libris leguntur. Nicolai Belli Opus editum est Coloniae A. 1610. in 8vo. Vide de his Autoribus Jac. Thomafium, in *libro de plagio*, §. 238. in notis. In his Relationibus adeo exercitatus erat Paulus Sarpus, ut statim divinare potuerit de Relatione, an vera an ficta esset. V. P. Fulgentii *Vitam ejus* p. 84. Exemplum accuratæ Relationis suppeditare potest Agathi Securi *Relatio notabilis de Aula Romana*, vere notabilis.

VITARUM SCRIPTORES in hoc argumento præcipuum aliquid habent. 8
Prout enim conditio est personæ, quæ in functione publica constituta est, ita ex ejus Vita capere possumus, quod ex usu nostro sit. Diligenter itaque colligendi sunt Auctores, qui Vitas Ministrissimorum, Regum, Imperatorum, Consiliariorum accurate, & secundum omnes circumstantias, describunt. Sic e Vitis Borgiæ Ducis Valentini, Castrucci, Cromwelli, Wallensteinii (cujus Mortis & Rebellionis Historiam, sub ficto *Gneji Falcidii Donaleri* nomine, edidit Italice Joh. Franc. Lauredanus, teste J. Rhodio in *Catal. Scr. Suppos.* p. 23.), multa discas, quæ ad rem Politicam faciant. De quibus jam T. I., Lib. 1., c. 19., p. 220-228. quædam diximus. Jungendi illis sunt Epistolarum Politicarum Scriptores, Principum ad Principes, Consiliariorum ad Consiliarios & Principes. Tales Epistolas Grotius multas scripsit, quæ nondum sunt editæ, & quarum multæ adhuc superesse dicuntur apud Blauium, qui illarum Editionem parat, cujus mentionem facit Isaacus Gruterus in *præfat. Cogitatorum* Baconis Verulamii, p. 578. Nic. Rigaltius sane, in *Vita Pet. Puteani*, p. 49. refert de Puteano, illum magna cum cura congesisse Epistolas Foxii & Arn.

& Arn. Offati, de quibus hoc prædicat Rigaltius, post illam Pauli Sarpæ *Tridentinam Historiam* nihil exstare, unde queant Aulæ Romanæ artes clarius certiusq; pernosci. Conf. de Epistolis Offati Cardinalis Vitam ejus, in Laur. Crassi *Elogiis*, T. II., p. 202. Tales etiam sunt Epistolæ Italicæ *Principum ad Principes*, & Latinæ *Virorum Illustrium* in Belgio publicatæ, nec non Aug. Busbequii, Er. Roterodami, Chr. Forstneri, Pet. Martyris, Ferd. de Pulgar, &c., de quibus T. I., L. I. c. 23. & 24. dictum.

9 Similes Relationibus sunt MEMORIÆ illæ GALLORUM, quas latinè Commentarios dicas. Ut enim Cæsar Commentarios appellat, quos ipse de rebus suis scripsit, ita hi *les Memoires*, quod ipsi rerum suarum quasi Annales in illis conficiant. Legendus est de illis Sorellus in *Bibl. Gallica* c. 7. Magnam in illis congerendis curam adhibuit Petrus Puteanus, teste Rigaltio in *ejus Vita*, p. 51. De Card. Bentivoglii *Relationibus* V. Crassum l. c., T. I., p. 262., & Gaddium de *Script. non Eccles.* p. 77. Exstant Richelii & Mazarini, Cardinalium, *Memoriæ*, quibus continetur omnis illorum temporum arcanior Historia, sed non tamen adeo magno scriptæ Judicio. Elegantior est, quæ Gallice prodiit, *Historia Ducis Monckii*, Confilia & Successum Restitutionis Caroli II., Regis Angliæ, continens. De Legatorum Venetorum Relationibus hoc memoriæ prodidit Lambecius, *Comment. de Vindobonensi Biblioth.* lib. 1. p. 55. Hugonem Blotium omnes Venetorum Legatorum Relationes in unum Volumen collegisse. Spectant huc Frid. Hortlederi & Mich. Casp. Londorpæ *Acta Publica*, Pacificationes, similiaque publici argumenti Scripta.

10 Nec omittendi hic sunt libri SATYRICI & APOLOGETICI, de publicis argumentis scripti, imo libelli etiam famosi. In his veritas sæpe nuda & acerba proponitur, in illis aliqua interdum dissimulantur. Solent talia Scripta multa publicari, cum bella intercedunt inter principes, raroque illa colliguntur. Eristica quidem Scripta patent omnibus, non autem adeo Scripta famosa. Itali in his valde ingeniosi sunt. Suntque de rebus Romanis Vetustioribus publicati *Pasquillorum Tomi duo*, editi Basil. 1544. in 8. Recentiores audio etiam in unum Volumen congestos, sed nondum editos, quod tanquam Manuscriptum hætenus inter illarum rerum curiosos versatur. Joh. Barclaji *Euphormio* talis quoque liber est, in quo multa sub fictis nominibus tanguntur Magnatum Vitia. Sunt & Auctores, qui de Utilitatibus (*Interesse*) Regnorum & Rerum publicarum singulares libros scripserunt, sed totus illorum labor imperfectus est, & mutilus. Anonymus ille Gallus, qui Gallica lingua scripsit, turpissime sæpe labitur. Sed & Auctor libri, cui titulus *L'Europe vivante*, proletaria tantum tangit, & quæ nullius momenti. Omnium optima est Ducis de Rohan *Statuum Europæ trutina*, quæ è Gallica in Latinam conversa est. *Notas* in illam scripsit Josua Arndius, Gústrovii in 8. recusam. Non quidem is omnia plene & perfecte perquirat, sed tamen, cum sensus in illis rebus

rebus Viro in publicis exercitatisfimo profundior esset, de non paucis præclare judicat.

Nec ITINERARIA hic omnino sunt excludenda, præcipue, quæ Statum Civilem accuratius describunt, qualia rarissima sunt: Plerique enim in aliis rebus versantur. Gallicorum Itinerariorum hac in re defectum incusat Popelliniere in *Epist.* quadam Gallica, ad Scaligerum scripta, *lib. 2. Epist. 70.* Hujus commatis Itinerarium scribere volebat Phil. Andr. Oldenburgerus, & titulum *Itinerarii Germanici* libro suo dedit, in quo multa est rerum ineptissimarum farrago, quibus nonnunquam immiscentur aliqua notatu non indigna; sed Lectore prudente opus est, qui cum judicio illa legere possit.

Non omittendi hic sunt Auctores, qui OBSERVATIONUM SINGULARIUM libros, vel in Historicos, vel seorsim aliquos, ediderunt. Nihil est absolutius Christoph. Forstneri in *Tacitum Observationibus*; quanquam etiam alii multi sunt, ut Scipio Amiratus, Cauriana, Hannibal Scotus, Matth. Berneggerus, Mich. Virdungus, tam Latini, quam Italici. Omnes tamen Vir ille superat accurata exemplorum veterum recentiorumque collatione. Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes in Tacitum & Svetonium rei Politicæ plenissimæ sunt*, ac magno judicio scriptæ. Nicol. Machiavelli in *Livium Dissertationes* profundissimi sunt ingenii & judicii. Exstant quoque Joh. Schefferi in *priores libros Dissertationes*, sub tit. *Regni Romani*. Casp. Facii in *Livium Dissertationes*, Altenburgi, 1617., in 4to, prodierunt, non contemnendæ, quanquam prioribus longe inferiores. Jani Gruteri in *Livium & Tacitum Dissertat.* Locos Communes sapiunt, & in parallelis sententiis coacervandis laborant. In actionum autem circumstantiis dijudicandis & expendendis Autor non est usque adeo sagax. Jac. Zevecotius in *Florum & Svetonium* non omnino privandus est acutioris judicii laude in rerum momentis perquirendis. Etiam Christoph. Ad. Rupertus, in *Commentariis* suis in *Florum, Vellejum & Sallustium*, nonnunquam Politica tangit, sed rarius, in Historicis & Philologicis occupatur. Quid Trajanus Boccalinus in *Comment.* suo super *Tacitum*, Italica lingua scripto, præstiterit, cum nondum legerim, pronunciare nequeo. Olim, tanquam *Κεμήλιον* servabatur in Eruditorum Bibliothecis, nunc à Blavio editus est, qui è Bibliotheca Gudiana ipsum accepit. Legi de illo possunt Erythræus in *Pinacotheca* l. p. 272., & Crasus in *Elogiis hominum literatorum* P. I. p. 159. Si meo quis uti hic consilio velit, svaserim, ut quis conficiat generales Locos Communes ex his omnibus Commentatoribus, diligenter Auctorum loca notando; qualis labor si in publicum prodiret, non tam impune furari possent Scriptorculi cæteri, qui de charta in Papyrum scribunt, & ex unius loci parallelismo omnes, quos inveniunt apud Commentatores annotatos, redituro semper in orbem labore, coacervant.

- 13 SINGULARES DISSERTATIONES multi scripsere: Elegantes sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicæ*, uno Volumine Argent. 1658. in 8vo. comprehensæ. Si quis Dissertationes in utramque partem velit, vel Consultationes potius in causis quibusdam specialibus, in singularis Reipublicæ argumentis versantes, earum elegans specimen exhibet Marcus Zuerius Boxhornius, in *Disquisitionibus Politicis*, quibus proponuntur ac deciduntur Casus Politici; annotato semper eventu. Liber editus est Amstelodami A. 1663. in 12. Orationes quoque Politici argumenti huc spectant, quales apud Demosthenem, Isocratem & Ciceronem, sunt multæ, & circa generalia & specialia Antiquarum Rerump. occupatæ, magnæque Prudentiæ Civilis arcana, cum a summis Politicis sint conscriptæ, continentes. Inter Recentiores Thom. Lansius ad hanc classem referendus videri posset, sed nihil præter Locos Communes scribit, nec accurato Judicio Rerump. penitiora investigat, & parum cultus est stylus. Mich. Piccartus, Matth. Berneggerus, scripsere itidem *Dissertationes*, & Georgius quoque Hornius aliquas, quæ junctim editæ sunt Lugd. Bat. 1668. in 12. Reperiuntur hic nonnulla interdum non contemnenda, in primis quæ habebat de quibusdam Belgii Ducatibus & Urbibus, quanquam hoc argumentum accuratius tractarit Boxhornius, & Martinus Schockius de *statu federati Belgii*. Habet & illic Dissertationes de *Aequivocationibus Jesuitarum*, de *Sejanismo*, de *Saracenorum Origine*, de *Academiarum Origine*, &c. Jejunitatem tamen illæ suam satis probant, suntque nescio quod Chaos, ex Historia, Politica, Geographia, mistum.
- 14 Huc quoque referre possis APHORISMORUM Scriptores, quorum Rhapsodias aliquas conscripsere Greg. Richterius & Joh. Chokierus (in *Thesauro Politico*), qui Richtero melior est. Ac visus est Lipsium ille imitari voluisse in Politicis, qui, quantum ad principatum spectat, ex optimis Auctoribus, eorumque Aphorismis, concinnare doctrinam suam voluit, uti fecerunt, ad ejus imitationem, postea in Ethicis Janus Gruterus & Gvilh. Mechovius in sua *Parænetice*. Optimi Justi Lipsii *Politicorum* Editio est, quæ cum *Notis* Matthiæ Berneggeri, Argentorati prodiit A. 1658. in 12. Exstat quoque in illa J. Henr. Bœcleri singularis *Dissertatio*, excusa Anno 1642. in 12., & nunc, si recte memini, nova Editio prodiit, cum *Commentariis* Matth. Berneggeri, & Bœcleriana *Dissertatione*. Exstat & in Italicam linguam conversus Lipsii liber, cum *Commentariis exemplorum antiquorum, & recentium Notulis*, Herculis Cati, Ferrariensis, Venet. 1618. in 4to. Legi etiam possunt *Notæ* Joh. Lud. Praschii, Viri eruditi, Senatoris Ratisbonensis, in Lipsii *Politica*, Norimb. editæ A. 1666., in 12. Super Tacitum multi sunt, qui Aphorismos scripsere. Ex illo enim, tanquam è quadam Aurifodina, omnem sapientiam civilem eruere se posse putant nonnulli. Exstant Itali cujusdam Aphorismi, præter illos Annibalis Scoti, cujus nomen mihi excidit. Sunt & Hispanica lingua

lingua Aphorismi ex Tacito sub certis titulis collecti, hac inscriptione: *Anima Taciti*. Est & Joh. Theod. Sprengeri *Tacitus Axiomaticus*, in 12, ex aliis quasi in Epitomen redactus. Ex Floro Axiomata confecit quidam Anonymus, qui Ruperti *Commentario* additur. Scripsit & *Succum Curtianum* Mich. Fetterus, sed qui admodum macilentus est, exuccus & jejunus. Magnæ est prudentiæ, regulas è circumstantiis actionum deducere, neque hoc in Ingenium aliquod Pædagogicum cadit, sed ab ipsis Viris prudentibus, atque in actionibus civilibus exercitatis, demum recte curabitur. Spectant & huc *Monita & Exempla Politica* à quibusdam conscripta, inter quæ est Justi Lipsii Opusculum præcipuum, quod *Monitorum Politicorum* titulo evulgavit. Non omittendus etiam hic est Joh. Boterus, Italus, cujus exstant varii libri Italica lingua scripti, inprimis ille, quem *de Politica Illustrum* scripsit, à Conringio in latinam linguam conversus, ac Helmstadii editus, quo continentur variæ Dissertationes de Incrementis Decrementisque Rerumpubl. Scripsit & ille alia nonnulla, uti *de Urbibus*, & *Relationes Universales de toto terrarum Orbe*, editas Venetiis A. 1605. in 4to, quæ, si recte memini, etiam in Latinam linguam sunt conversæ, ac Helmstadii editæ.

Sunt nonnulli Auctores, qui de ARGUMENTIS POLITICIS SPECIALIBUS tractant, quæ se per universam prudentiam civilem diffundunt; quales sunt, qui de ratione Status scripsere, inter quos optimus videtur Ludovicus Septalius, ex Italica lingua in Latinam conversus à Joh. Garnero, Hamb. A. 1659. in 8vo.; & plures alii, de quibus vid. Conring. in *Lib. de Prud. Civili*. His affines sunt Autores qui de Arcanis Dominationis scripserunt, quod argumentum nemo hætenus digne tractavit, atque ex Historiis omnium nationum expeditum dedit. Est quidem Arn. Clapmarii Opus de eo argumento scriptum, ac aliquoties editum, in quod etiam notæ à Joh. Christfrido Sagittario conscriptæ, Jenæ 1665., in 4to. Præterea etiam à Martino Schoockio editus est in illum *Commentarius*, una cum suis *Appendicibus*, Francof. ad Oder. in 8. A. 1668. Sed non respondent, tam Autor ipse, quam Commentatores, votis omnium & desideriis. Non enim, nisi communia ac ordinaria Rerumpubl. acquirendarum tuendarumque media sectantur, à quibus omnino differunt Dominationis Arcana. Nec Cyriaci Lentuli *Arcana Regnorum & Rerumpubl.* illum titulum merentur, cum non nisi vulgarem contineant Locorum Communium farraginem. Accuratus aliquid de eo argumento commentari incepit Gabriel Naudæus, libro Gallice scripto, sub tit.: *considerations politiques sur les coups d'Etat*, Romæ 1667. in 12. Ejus Opusculi primum non nisi duodecim exemplaria impressa sunt, atque inter rarissima habitum fuit, usq; dum in Belgio est recusum. Postea in Germania editum est cum *Commentario* Gallico cujusdam Lud. Du May A. 1673. in 8. in quo, quanquam non usque adeo abstrusa habeantur, occurrunt tamen nonnulla

ad elucidationem ejus libri non parum facientia. Non pauca in hoc Naudæi libro docentur, quæ Politico prodesse possunt, quanquam multa illius Vir honestus non immerito damnet. Quis enim adeo perfrixtæ frontis, ut Ianienam illam Parisiensem, tanquam singularem artem Politicam, laudet, quod ille facit, inque ea nihil reprehendit, nisi executionem non fatis expeditam. Laudat ibidem Hier. Cardani *Proxenetam*, ac *librum de utilitate ex rebus adversis capienda*, quibus contineantur multæ technæ, tam Politicæ, quam Oeconomicae, quod & verum est. Fuit enim is Autor, ut ingenio summe melancholico & suspicaci, ita in omnibus etiam rebus perspicaci, & quodammodo divinatorio, quanquam miris etiam nugis & superstitionibus sua ubiq; in crustet. Qui de Principis institutione scripserunt Auctores huc quoque spectant, de quo argumento, & Veteres, & Recentiores, habemus plurimos, de quibus videantur Nomenclatores Philosophici. Ante aliquot annos lingua Suecica editus est de hoc argumento liber, ante ducentos plus minus annos conscriptus, curante Regni Sueciæ Cancellario, Magno Gabr. de la Gardie, cujus exstat ad Car. XI. Regem præfatio libro præmissa. Adduntur & Notæ Joh. Schefferi, eruditæ & multum Politici Succu habentes. Pleraq; sunt è Veteribus Auctoribus excerpta. Editus est liber Holmiæ A. 1669. in folio.

- 16 Refert Conringius inter Generales Politicos Scriptores etiam eos, qui LEGES VARIARUM GENTIUM collegerunt, quæ usui esse possunt Politico, cum in doctrina Legum variis Rerumpublicarum formis applicandarum versatur. Paucissimi sunt inter Politicos, qui hoc argumentum tractarunt, imo nulli. Nomothetice enim segniter tractata est à Politicis, & illa tamen maximam constituit Reipublicæ partem. Quomodo enim leges, quibus Rerumpublicarum formis applicandæ, quibus illæ conveniant, vel minus, de eo altum est apud Politicos plerumq; silentium. Et hæc quidem ita deberet ab illis tractari, ut Jcti his fundamentis superstruere possent. Illi vero nunc in folis Romanis legibus cuicunque formæ applicandis omnem operam ponunt, cum specialia illa gentium jura, secundum principia Politica examinanda, longe accuratiorem operam requirant. Plerumque enim tumultuarium hoc est, & ratiociniis, ex legibus Romanis utcunque petitis, leviter in crustatum. Specimen aliquod talis ἀναλύσεως legum dedit Herm. Conringius in *Explicatione Legis Unicæ de studiis urbis Romæ & Constantinopolitane*. Referri huc etiam possunt Auctores, qui de MORIBUS GENTIUM scripserunt. Nam & illi multum conferunt ad prudentiam Civilem, vel Legati, vel Hominis in Magistratum constituti. Quo in genere nihil novi, quod magno pere commendari debeat, præter Joh. Barclaji *Animorum Iconem*. Meminit Gabr. Naudæus in *Bibliographia Politica*, quorundam Auctorum, qui Hispanorum, Gallorum ac Italorum, ingenia quam minutissime delinearunt, sed in-

incognita illa vulgo sunt. Qui curiosius nosse mores variarum gentium velit, sedulo inquirat in omnes ritus, tam privatos, quam publicos, eosque ad certa capita moralium actionum deducat, atque inter se conferat. Unde prudens aliquis facile perspiciet, quæ illis forma regiminis apta, quæ leges commodæ, quid excitare inter illas tumultus possit, &c. Sed ejus rei peculiaris quædam quasi ars est, a Politica distincta, & fundamenta quædam artis Physiognomicæ supponit.

Referi huc possunt etiam illi Auctores, qui de MINISTRIS PRINCIPUM in genere agunt, quales sunt in Gallica lingua multi. Præ cæteris laudo Auctoris Anonymi librum, cujus tit. *le Conseiller d'Estat*, Parisiis A. 1633. in 4to., & Domini de Silhon librum, cui tit. *le Ministre d'Estat*, in quo simul integra proponitur Politica, variaque afferuntur memorabilia, editum Amst. 1661. in 12., tribus Tomis. Elegans quoque liber est German. lingua scriptus Viti Ludov. Seckendorffii, cui tit. *Teutscher Fursten Stat* / cujus aliquot Editiones prodierunt, Francof. 1665. in 8. De Migrationibus gentium, & excidiis Rerumpubl. Historicos quidem Scriptores habemus, paucos vero, quod mallem, Politicos, qui causas mutationum & excidiorum è politicis rationibus deducant. Sunt quidem Joh. Bisselii *Illustres Ruine Rerumpubl. & Familiarum*, ac Martini Schoockii *Fatum Reipublicæ Achæorum & Vejentium*, quo libro causas deducit interitus illorum. De Migrationibus gentium omnia sunt imperfecta. Nam Wolfg. Lazius, qui hoc argumentum sibi sumpsit, plane à scopo Politices dilabatur. Multa vero sunt in Migrationibus gentium consideratu digna, quibus è causis proveniant, item doctrina de Coloniis, quæ ex illa pendet; de quo argumento neminem digne egisse mihi. Pauca quædam habentur, sed eximia, in Dissertatt. Belgicis de la Cour, eleganti libro, in quo multa occurrunt ex intima civili prudentia depromta. Scriptus autem ille fuit, una cum cæteris ejus (quales sunt *Consideration van Staat / offte Politische Waagschale* / Amst. Anno 1662. in 12. & alter *de Interesse Reipubl. Belgicæ*), instinctu Joh. de Witten, Reipubl. causam agit adversus Principem Auriacum, ac fortasse ipse (Wittius) magnam illorum partem confecit. Nam ille, sub cujus nomine prodierunt, van dem Hofe / s. de la Cour, Mercator fuit. Obiter hic moneo, librum illum Germanicum, cui tit. *Trizer Welt Regierende Schaubühne* / qui prodiit sub nomine Leuthoffs à Franckenberg / maximam partem ex Belgico illo, & Conringianis *Rebuspublicis* esse descriptum. Versatur & in eodem argumento, quanquam non toto, Joh. Schildius, in *lib. de Coalitione Populorum ac Rerumpubl.* in 4to. De *Periodis & Conversionibus Rerumpubl.* Joh. Loccenius paucula quædam scripsit, & fortassis nos aliquando, in *libro de Fato civili*, agemus. De *Seditionibus*, quæ vehementer faciunt ad Rerumpubl. mutationes & everfiones, singulari libro egit Martinus Schoockius, post Conr. Brunum, Claudium Modain, Ludov. Fossarium,

um, (*in Lib. de Remediis opportunis Seditiosorum*) Bernhard. Grassiam, (*in Lib. de Turbulentia Civium*) & Matth. Drurinum (*in Lib. de Militum Audacia reprimenda*). Optimus liber est, prodiitq; Groningæ, A. 1664. in 8.

- 18 Non dissimulandi hic quoq; sunt Scriptores, qui de REPUBL. & POLITIA SACRA, tam Historicè, quam Politicè, scripsere. Maxima enim rerum Civilium momenta pendent à sacrorum cultu, cui eo studiosius invigilandum, quo tectior est omnis Politica, quam cucullus & infula velant. Certe Hierarchiæ Pontificiæ maxima sunt arcana, cujus per omne ævum se extendunt insidiæ. Merentur illa ab ovo recenseri omnia, ut factum est à nostratium nonnullis, imo & ab ipsis Pontificiis, qui inter illos præ cæteris sinceri sunt. Certe qui superiori anno *Lutheranismi Historiam* descripsit Gallica lingua Ludov. Maimbourg, Jesuita, jam aliquoties editam Parisiis, ringente Pontifice, non dissimulat Pontificiorum technas, & errores, quanquam & eandem scabiem Lutheranismi affricet, (Parisiis anno 1682. in 12.). Præclarum Opusculum est, quod Germanice lingua edidit, qui se nominat Basilium Hyperetam, in 12. In quo, utut brevi, plures habentur Politicæ annotationes super religionis negotio, quam in diffusis aliorum Scriptis. Magnam hic quoq; lucem accendit Paulus Sarpus, in *Hist. Concil. Trid.*, qui se Petrum Suavem Polanum vocat. Hujus Editionem debemus Marco Antonio de Dominis, magno Viro, cujus labores, non quidem absoluti, ad hoc quoque augmentum referri possunt. Suavem illum Polanum, sive Paulum Sarpium, quidam Scipio Henricus, libro Dillingæ impresso, & Sfortia Pallavicinus, Cardinalis, sub Censuram vocarunt, atq; in illum acerbius sunt invecti. Sed postea aliquis Cæsar Aquilinius *Dissertationunculam* scripsit de tribus Historicis Concilii Tridentini, Amstelod. 1662. in 8. editam, qua ille, quisquis tandem est, Suavem Polanum adversus Censores illos defendit.

- 19 Non defuerunt, qui ipsas sacras literas ad argumentum Politicum traxerunt, cujus generis liber est Hispanica lingua scriptus in folio, ex libris Regum, & Historia Davidica, præcipue concinnatus, fuitq; postea etiam à Theod. Reinkingio (quem Hispano isti multa debere, qui vidit, asseverabit) idem argumentum tractatum, & à quodam Jesuita Eggefeldio, qui se *Amandum Verum* vocat, in lib. cui tit. *Imperium Politicum, ex sacra Regum Historia descriptum, ad normam hodiernæ Politicæ administrationis, & exemplis utriusque Imperii illustratum*. Liber editus est in 12. A. 1661, non adjecto impressionis loco, sed parum videtur reconditæ doctrinæ habere.

- 20 Quod si jam omnia SPECIALIA POLITICES ARGUMENTA per censere velimus, quantus se nobis objiceret Librorum & Dissertationum cumulus? Certe integri Voluminis res esset. Enarremus velut per lancem saturam quædam. Georg. Obrecht *Secreta Politica*, liberque Germanice scriptus von Anstellung guter Policey, und von billiger Erhöhung der Jährlichen Gefäl-
- len/

len/multa habent Reipublicæ utilia monita, Argent. 1644. in 4to. Quot non sunt J. Henr. Boecleri Dissertationes, quæ recenseri non omnes possunt, junctim, seorsim editæ? Quot non sunt Jac. Thomafii *de Ratione Status, de Latrocinio gentis in gentem, aliaque*? Matth. Berneggeri exstant *Vita Vespasiani, s. Speculum boni Principis*, ejusdemque in Svetonii *Cesarem & Augustum Diatribæ*. Sam. Puffendorffii variæ sunt *Dissertationes*, nunc junctim editæ, inter quas una est *de Obligatione adversus Patriam*. Joh. Lud. Praschii *de Caritate Patriæ* exstat liber, Norimb. 1662, in 4to. Conclavia Pontificum, Italica lingua subinde publicata, magna continent Pontificum arcana. Joh. Calderini *Discursus in regulas Status Joh. Boteri*, Germanica lingua Francof. A. 1657. in 12. editi, non pauca utilia moment. Radbodi Herm. Schelii *Libertas Publica* aureolus liber est, pro statu populari defendendo. Scripsit & Joh. Genesius Sepulveda speciales nonnullas *Dissertationunculas*, quæ habentur inter ejus *Opera*, junctim edita. Alberici Gentilis exstant non pauca *Dissertationes*, *de potestate Regis absoluta, de Vi Civium in Regem semper injusta*; sed paucula illa sunt, neque omnia recenseri possunt.

Illud, quasi Corollarium, hic adjiciemus, *inesse omnium scriptorum generi 21 aliquid Politici*, quod notari potest, atque ad usus nostros seponi, adeo, ut ne Poetæ quidem & Fabulatores sint prætermittendi. Epici ac Panegyrici Poetæ, quales Virgilius & Claudianus, cum Heroas suos describunt, multa ex Politicis principiis desumunt. Ac fuit aliquis Jesuita, qui integro libro, & magno Apparatu, Ethicam & Politicam Virgilianam proposuit. Qui quamquam inepte versetur in hoc Argumento, verum tamen est, multum latitare in Æneide Civilis Prudentiæ, atq; sub uno interdum verbo recondi. Non prætereundi etiam hic sunt Comici, qui, cum integrum Vitæ humanæ Theatrum repræsentent, Actionesq; tam civiles, quam domesticas, quilibet videt, magnum eorum esse usum posse in Characteribus hominum describendis. Certe Comœdia schola populi est. Hugo Grotius non verebatur in maximis etiam suis negotiis, Terentii legere fabulas, & rogatus à quopiam, cur id faceret, respondit: *Alia in illis legere Pueros, alia Viros*. Fabularum Politicas Interpretationes dedit Franc. Baco Verulamius, Vir profundi Ingenii, in *Lib. de Sapientia Veterum*.

FINIS LIBRI SECUNDI.

POLY-

POLYHISTORIS TOMI III.,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER III. OECONOMICUS,

§. I. *Doctrina Oeconomica negligenter tractata. Arcana ejus celantur.* II. *Scriptores ejus Antiqui, Xenophon, Aristoteles, & Autores Geoponici, Recentiores Lud. Septalius, & pauci alij. Discrimen Oeconomiae Imperantium (a V. L. Seckendorffio & Georg. Obrechtio illustrata) ac Privatorum.* III. *Consilium de Historia Commerciorum scribenda. Scriptores de Commerciis Anglicis ac Belgicis. J. Joach. Becheri Lib. de Rerump. Incrementis & Decrementis commendatur, uti & Gerb. Niveri ac Joh. Marquardi de Mercatura Commentarij.* IV. *Fraudes & Adulterationes Mercatorum Oeconomorumque notanda, Defectusque simul Commerciorum. Regis Galliae Prudentia Oeconomica. Auri Malleatio, inter Defectus Pecuniae apud Germanos causas relata praecipuas.* V. *Oeconomus Physices & Mathematicos Studium commendatur. Casp. Barlei Mercator Sapiens. Censura de Greg. Richteri Axiomatis Oeconomicis.*

POLITICIS subjungimus aliqua de OECONOMICIS. Nam & illa pertinent ad Practicam Philosophiam; estque sane dolendum, adeo jacere hanc partem, & frigide tractari, quae tamen fundamentum sternit omni Reip., & nervum rerum gerendarum suppeditat. Tradita sunt hujus disciplinae principia tantum generalissima, specialia nemo diligenter satis detexit. Cum enim secretiora hujus doctrinae Viris illiteratis magis, quam literatis, cognita sint, illi vero tantum abest, ut publicata haec velint, ut potius omni studio celent, pauca sunt, quae de iis in Vulgus dimanant. Ac quemadmodum in Politicis arcana quaedam Status sunt, ita in Oeconomica, ac in Commerciis, occulta quaedam sunt, quae ab ipsis gentibus nonnunquam summo studio celantur, si sint talia, quae ad amplificandas Universitatis opes spectant. Privati etiam non facile alios scire patiuntur, e quibus lucrum captare possunt.

2 Ex antiquis itaque nihil, quam *Oeconomicon* Xenophontis, ac duos Aristotelis libros habemus, quibus aliqua addidit Leonardus Aretinus, *Commentarios* autem adjecere exiguos Joh. Casus, Jacob. Ludovicus Strebæus, & Jac. Faber. Neque enim memini ullos esse alios Commentatores hujus doctrinae, cujus tamen dignitas tanta est, ut ejus Professore in Academiis constituendum ego quidem arbitrer. Artem Chrematisticam & Creticam jejunis quibusdam libellis Recentiores aliqui tradiderunt, sed vix operæ pretium fecerunt.

cerunt. Poterant his addi Geoponici Auctores, Cato, Varro, Columella, Palladius, Constantinus; sed isti tantum partem attigere doctrinæ domesticæ, quatenus ex agris proventus haberi possunt: Deinde rem istam potius Physicè, quam Politicè tractant. Inter Recentiores neminem novit Gabriel Naudæus, Vir talium rerum peritissimus, in *Bibliographia Politica*, quam Ludov. Septalium, quem *librum de re familiari* scripsisse ait, in quo omnia minute & diligenter persecutus sit, quem ego hætenus non vidi. Addidit alterum, Hieron. Cardanum in *Proxeneta* & in *libro de utilitate ex adversis capienda*; sed ista tantum pauca sunt, & quædam specialia. Si quis omnem illam artem Oeconomicam omnibus numeris absolutam tradere velit, primum omnes Reipubl. Status sub examen vocare debet, ac modos ostendere, quibus divitiæ domesticæ possint conservari & augeri. Nam conservatio domesticarum opum per prudentem administrationem, fundamentum est omnis artis Oeconomicæ & Chrematisticæ. Ejus aliquam partem attigere Vitus Lud. a Scedendorff/ *im Teutschen Fürsten Staat* / & Georg. Obrechtus in *secretis suis Politicis*. Sed hæc potius ad Oeconomicam Principum & Status pertinent, cujus alia ratio ineunda est, quam privatorum, quanquam & hæc illis subveniat, illicq; defraudentur sæpe, si ærarium omnia ad se rapiat. Potior illa ars erit, quæ privatorum Oeconomiam emendare docet. Nam ærarii augendi artes satis per se notæ sunt, nec potest illud laborare, si divites sunt cives.

Quoad *reditus Provinciarum* in genere consideratos, omnia debent circumspici, situs loci, cœli Clima, maria, terræ fertilitas, artificum peritia & copia. Deberet Historia, tam generalis, quam specialis, omnium commerciorum diligenter consignari. In generali notandi essent ortus, progressus, & interitus Commerciorum, migrationes item & fata. In speciali Historia singularum mercium, variis in regionibus provenientium, notitia consignari deberet. Ac essent quidam libri Collectanei faciendi, in quibus colligenda omnia, tum ex Itinerariis novissimis, in quibus nonnunquam multa hujus artis produntur, tum ex relationibus, vel publicis, vel secretis, unde prospicere quis possit, quid in rem suam vertere queat. Denique omnia commerciorum genera curiosius pervestigari debent, quæ scilicet ex commerciis rerum naturalium vel artificialium commoda, vel integræ alicui nationi, vel privatis, expectanda, quid conferant in Rempublicam Societates, si instituantur, quarum commoda nunc aliæ etiam præter Batavos gentes persentiscunt, Galli imprimis, qui novas Societates erexerunt; de quarum Institutione singularis Dissertatio Germanica lingua prodiit, a Joh. Christoph. Wagenfeilio scripta. Suadet Baco Verulamius populo alicui, ad opes parandas, ut solers sit in inveniendis novis pannorum generibus variorum colorum, variæq; texturæ; quod egregie nunc norunt Galli & Belgæ, quibus

magnæ inde parantur divitiæ. Eorum, qui Historiam specialem commerciorum gentis alicujus scripserunt, neminem novi. Anglica lingua quidem scriptus est liber, cui titulus: ENGLANDS TREASURE, in quo pauca quædam habentur de Anglorum commerciis. Belgæ admodum celant artes suas, præter illas, quas celare non possunt. Non pauca commerciorum Belgicorum Secreta publicavit Anonymus in Lib. Belgice scripto, & post in L. Germ. converso, cui Tit.: *Anweisung der Heilsamen Politischen Gründe und Maximen der Republique in Holland* / (A. 1671. in 8). A Primate quodam Status Belgici scriptus esse perhibetur, & cum imprimeretur, publico edicto vendi prohibitus, quod quædam publicaret non publicanda. Consulendus & de illis est Leo ab Aizema, cujus vastissimi libri de negotiis hujus Reipublicæ civilibus prodierunt. Multa illic traduntur de commerciis illorum, deq; artibus, quas non dissimulant, quibus ad se pertraxerunt cæterarum nationum commercia. Martinus quoque Schookius, in *Belgio suo federato*, hoc argumentum tangit, & multa diligentia plurima minuta persequitur. Scripsit & Germanica lingua Joh. Joachimus Becherus Discursum Politicum, *von den eigentlichen Ursachen des Auf- und Abnehmens der Städte / Länder und Republiken*, in specie wie ein Land volkreich und nahrhaftig zu machen / und in eine rechte Societatem civilem zu bringen / qui prodiit Francof. A. 1673. in 8. Multa continentur in libro illo, tum de commerciis in genere, tum in specie de quibusdam commerciorum generibus, neque hætenus ullus fuit, qui pleniora aliqua de hoc argumento scripserit. Molitur libri hujus partem alteram, qua varia consilia proponit locupletandi ærarii & commerciorum augendorum; sed premit hætenus librum illum, præmium aliquod à Magnatibus laboris sui sperans. Sunt præterea Gerhardi Niveri *libri duo de utilitate mercaturæ*, cum Epistolis intermistis eo spectantibus. Utile quoq; hic esse potest Joh. Marquardi *Opus de jure mercaturæ*, præcipue pars ejus *secunda*, qua continentur Acta, Instrumenta, Privilegia, Imperatorum, Regum & Principum, quæ ad publica commercia, inter gentes agitata, spectant.

- 4 Utile quoq; esset notatas habere, quæ a Mercatoribus solent adhiberi, mercium adulterationes, quarum integram Historiam pertexere quis posset, si diligenter inquirat. De Fraudibus Præfectorum & Oeconomorum (quas ipsi non facile produnt) consuli potest Joh. Wilh. Wundschii *Memoriale Oeconomicum*, Germanice editum, *von den Amptschreibern* / in quo non pauca habentur de illorum officio & artibus, tam licitis, quam illicitis. Utinam & haberemus publica auctoritate constitutos Censores qui in uniuerso Regno talia sub examen vocent, qui defectus notent Reipubl., unde fiat, quod opes dissipentur, vel ad alias gentes deriventur commercia. Huic fini constituti sunt à nonnullis Statibus Commerciorum Consiliarii. Omnes vero nunc superat Galliæ Rex, qui immensas opes, ex prudenti administratione Regni

Regni sui, & ex prudentia Oeconomica, colligit. Publicavit aliquis Anglica lingua librum, quo demonstrare voluit, Rempubl., Religionem, Commercium, extrema agere, atq; iisdem subiecta esse periculis, A. 1671. in 8. Londini. Ante aliquot annos nonnemo singulari quodam libro in Comitibus Ratisbonensibus exhibito detegere voluit causas defectus pecuniæ in Germania, atq; inter illas hanc tanquam præcipuam affert, quod auri malleatores tantum quotannis absumant, cujus nullus esset fructus, & incredibilem pecuniæ vim servari posse ostendit, si ista auri malleatio prohibeatur.

Summum erit hoc in Republ. arcanum, ut cives sint, quantum fieri potest, rerum naturalium scientes, ac Mathesin Mechanicamque non perfunctorie tractarint. Ex iis, velut duobus quibusdam fontibus, omnes reditus, omnesq; artes opes congerendi profluunt. Quod fusius prosequi nostri non est instituti. Videatur Casp. Barlæi elegans Oratio: *Mercator sapiens*, qua illud thema prolixè, additis Exemplis & rationibus, deducit. Sunt etiam Auctores, qui *Axiomata Oeconomica* collegerunt, ut Greg. Richter, quiq; de arte ditescendi scripserunt; sed parum ab iis quidem expectes.

Facile enim est, generales quasdam sententias colligere.

FINIS LIBRI TERTII.

POLYHISTORIS TOMI III.,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER IV. HISTORICUS,

DE HISTORIÆ SCRIPTORIBUS.

§. I. *Autoris Prælectiones de Scriptoribus Historicis Ineditæ. Alii illorum Nomenclatores. Gallorum in Historicos Veteres, Patresque, Merita.* II. *Autores, qui de Historicis scripsere, potiores, Degoreus Wbear, Paulus Bolduanus, ac complures alii, deque his, ac Lexicographis Historicis, Car. Stephano & Joh. Jac. Hofmanno, Judicia.* III. *Scriptores Artis Historiæ, G. J. Vossius, Aug. Mascardus, Franc. Balduinus, Rein. Reineccius, Joh. Bodinus, Frid. Tilemannus, J. H. Bæclerus, &c., C. Scioppius de Stylo Historico.* IV. *Judicia de Compendiis Historicis Joh. Cluveri, J. Micrælij, Christoph. Heidmanni, M. Z. Boxbornij, Jani Gruteri, Joh. Sleidani, &c.* V. *Chronologorum Dissensus. Opera Chronologica Jos. Scaligeri, Dion. Petavij, Sethi Calvisii, &c. Compendia Chr. Helvici, J. Henr. Alstedij & Æg. Strauchij. Chr. Ad. Ruperti Observatt. ad Chr. Besoldi Synopsis Historicam commendantur.* VI. *Chronicorum Ævi Medij sive Sequioris, Monasticorum Nævi ac Utilitates*

itates. Versatissimi in illis fuere Herm. Conringius & Pet. Casanova. VII. Chronica Regionum & Urbium Particularia, e quibus Spirense Christoph. Lehmanni imprimis commendatur. Chronica privatorum Manuscripta publicis interdum preferenda. Joh. Barclaji Historia Europæ affecta. VIII. Vitarum Scriptores. Ant. du Verdier Prosopographia. IX. Historiæ de Argumentis Specialibus Politica. Historia Commerciorum à J. H. Bæclero desiderata. Ad. Tribbechorij circa illam, R. H. Schelij & Cl. Salmasii circa Militarem, Th. Rivij, J. Schefferi & J. H. Bæcleri, circa Navalem, Conatus & Labores. X. Scriptores Genealogici, e quibus Hier. Henningius, & Historici de Familiis Illustribus Nobilibusque, e quibus Tob. Pfannerus præcipue commendatur. XI. Consilium de LLCC. & Excerptis Historicis. Judicium de Chronologia J. H. Alstedij. XII. Historiæ Ecclesiasticæ Universalis Scriptores, Centuriatores Magdeburgenses, & Cas. Baronius, eorum Compiler. Baronij Continuatores, Epitomatores, Adversarij (Is. Casaubonus, Dav. Blondellus, &c.) & Hyperaspistæ. Is. Casauboni Lib. de Libertate Ecclesiastica editus cur imperfectus? XIII. Compendia Hist. Eccl. Præstantiora, Gothanum V. L. Seckendorffii, Frid. Spanhemij Jun. (cujus etiam introductio ad Geographiam Sacram, & Aub. Miræi Lib. de Statu Orbis Christiani, commendantur), & Ant. de Godeau. Alex. Tassoni Opus Ineditum contra Baronium. J. H. Hottingeri Hist. Ecclesiastica. XIV. Historia Ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. Recentior nondum satis exculta. Judicium de Scriptis Ludov. Maimburgij. Epistolæ Theologorum a J. H. Hottingero collectæ. XV. Christoph. Sandij Nucleus & Systema H. E. Arianismum sapiunt. Jac. Ben. Bossueti Discursus in Historiam Universalem. XVI. Lexicographi Ecclesiastici, Joh. Lud. de la Cerda, Car. du Fresne, Josua Arndius, Domin. Macer, J. Casp. Svicerus. XVII. Scriptores Patrologici. Censura de Phil. Labbeo. XVIII. Scriptores de Episcopis, Sanctis, Martyribus, Ordinibus Monasticis, Hereticis, Conciliis, aliisque Argumentis Specialioribus vel Miscellaneis, de quibus Joh. Andr. Bosui Schediasma de Notitia Scriptorum Ecclesiasticorum jubetur consuli.

Magna hic se nobis aperit differendi campus, nam vel integri Voluminis res esset, si, quæ huc pertinent, complecti recensendo velimus. Habuimus olim Lectiones publicas de Historiæ Scriptoribus, ejusque varietate, quas hic recoquere animus non est. Hic pauca tantum delibabimus, ad utramque HISTORIAM, tam CIVILEM, quam ECCLESIASTICAM, spectantia, & quidem libros compendarios, nam ipsos Historicos ut curiosius persequamur, supervacanea opera est, cum jamdudum in hoc argumento versati sint G. J. Vossius, in Opere de Scriptoribus Historicis, & qui supplementa in illum scripsere, Joh. Hallervordius, Bernh. a Mallincrot, ac Christophorus Sandius; In Ecclesiasticis vero Rob. Bellarminus, ejusque novus Editor, cum insignibus Auctariis, Phil. Labbeus. Qui-

Quibus specilegia forte non pauca addi possent per singulos Auctores, prout vel dies diem docet, vel Auctores novi Editionibus antiquis emendandis operam suam impendunt. Successu enim temporum perfectissimæ procurantur Editiones, & nunquam edita è Manuscriptis in vitam quasi revocantur. Olim quidem Germani, nunc vero Galli, & aliqua ex parte etiam Britanni, in Historicis ac Patribus emendandis, nec sumptui parcant, nec labori. Quot non prodierunt in Gallia magnifica Patrum & Historicorum Opera? Habemus *Historiæ Byzantine Corpus*, Augustum plane & Regium. Habemus in Collectionibus Conciliorum, cæterarumq; antiquitatum Ecclesiasticarum, Herculeos labores, & profecto eam ob causam Gallis universus literatus Orbis obstrictus est, quod fontes sapientiæ & Historiæ, tam divinæ, quam humanæ, recludere laborent, eosq; quoad ejus fieri potest, sinceros nobis suppeditent.

Veniamus primum ad HISTORIAM CIVILEM, cujus Scriptores qua Methodo legendi, quoque ordine, à pluribus dictum est. Mihi non displicet exiguus libellus Degorei Whear, Angli, qui *Relectiones Hyemales*, ut vocat, scripsit, de *Ratione & methodo legendi Historiam Civilem & Ecclesiasticam*. Scripsit & Thom. Dempsterus accurata de unoquoque ætatis cujusvis Historico judicia, teste Erythraeo, in ejus Vita, *Pinac. l. p. 26*. Scripsit & Carolus Sigonius de *Romanis Historicis Judicium*, ac Franc. Mottæus Vayerus in libro Gallico de Veteribus ac præcipuis Historicis, Græcis & Latinis, agit. Exstant etiam Balth. Bonifacii de *Romane Historiæ Scriptoribus*, ab U. C. ad Caroli M. ætatem, Excerpta e Bodino, Vossio, ac aliis. Mart. Zeileri *Catalogus Historicorum* totus pene e Vossio est exscriptus. Promiserat quoq; Lud. Jacobus a S. Carolo *Paralipomena* quædam ad Vossium de Historicis Græcis & Latinis, teste Labbeo in *Bibl. Bibl. p. 118.*, quæ equidem edita esse non credo. Præ cæteris commendanda est Pauli Bolduani *Bibliotheca Historica*, fane locupletissima, in qua Historicos & Geographos, tam universales, quam particulares, Vitarum item & Genealogiarum Scriptores, ea recenset Methodo, ut vix accuratior Catalogus dari possit. Addi huic potest *Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ*, a Gabr. Naudæo editus, in quo selecti comparent Historici. Sunt & alii quidam de hoc argumento minuti Auctores, quibus non est opus immorari. Ad generales Historiarum Scriptores referendi etiam Lexicographi Historici, quos quidem hic desideramus. Omnia enim sunt imperfecta & manca. Quod Carolus Stephanus *Dictionary* scripsit, tempore omnibus quidem prius est, sed ne nunc quidem, ut a Nicol. Loydo interpolatum est & auctum, omnibus numeris est absolutum. Idem esto Judicium de J. Jac. Hoffmanno, quanquam is *Lexico* suo, tanquam Voragine quadam, omnia absorpserit Geographica, Poetica, Historica, Genealogica. Utinam

prodirent Thom. Reinesii in *Carolus Stephanus* labores, accuratior fortassis tunc illa cura esset.

- 3 Ad ARTEM HISTORICAM pertinet Gerh. Joh. Vossii liber hujus argumenti, qui Lugd. Bat. prodiit A. 1653, in 4. Jacobus Mazonius quoque singulari libro de hoc argumento egit. Omnium vero diligentissime & maxima cum cura Augustinus Mascardus, in Libro Italice scripto, *dell' Arte Historica*, Venetiis edito A. 1655. in 12. Erat vero ille Urbani VIII. Cubicularius, Poëta, Oratorque præstantissimus. Appendicem ad illam Artem Historicam Mascardi scripsit Paulus Pirani da Pesaro, in 4to. editam, Venet. A. 1646. Non contemnenda etiam est Franc. Balduini J. Cti, *Institutio Historica*, in 12. edita, ubi illa præcipue tanguntur, quæ sunt Juridici argumenti. Addantur his Joh. Jov. Pontani *Dialogus de Historia*, Franciscus Robortellus *de Historica Facultate*, Florent. in 8. 1548. Ant. Riccoboni *de Historia Commentarius*, Venet. 1568. in 8. & Paulus Beniùs, Eugubinus, qui *de Historia librum* scripsit, editum Venet. 1622. in folio. Elegans est Reineri Reineccii liber, cui tit. *Methodus legendi Historiam sacram & profanam*, editus in folio, Helmstadii A. 1583. Ejus editio secunda prodiit in 4to. ibid. anno 1660. Erat Vir ille in studiis versatissimus, magnique suo tempore nominis. Joh. Bodinum pene omiseram, qui primo loco poni debebat. Ejus *Methodus Historiarum*, & seorsim, & cum aliis, edita est: seorsim Argentor. A. 1627, & multis in locis aliis, in 12. cum cæteris vero ejusdem argumenti Scriptoribus, Franc. Patricio, J. Jov. Pontano, Huberto Folietæ, Franc. Balduino, Joh. Ant. Viperano, Dav. Chytræo, Cælio Secundo Curione, Simone Grynæo, aliquot Tomis, in 8. Basileæ editis, & ob argumenti conformitatem junctis, prodiit. Neque omnino contemnendus Frid. Tilemanni *Discursus Philologicus de Historicorum delectu*, Wittebergæ A. 1597. in 8. editus, qui Bodini tamen in plerisque legit vestigia. Ad Generales Scriptores quoque referendus omnino est antè nobis laudatus Joh. Henr. Bæclerus *de Utilitate ex Historiæ Universalis Scriptoribus capienda*. Quod Stylum Historicum attinet, legenda est Dissertatio Casp. Scioppii *de stylo Historico*, quæ jungitur ejus *Infamie Famiani*.

- 4 HISTORIÆ UNIVERSALIS multa circumferuntur Compendia, de quibus non est ut multum solliciti simus. Joh. Clüveri, qui ipsis Historicorum Verbis, quasi per Centonem concinnatis, omnia proponit, *Epitomen Historiæ* ego cæteris prætulerim, quanquam & alii habeant, quo sint commendandi. Nam Joh. Micrælii *Lexicon*, quod vocat, *Historicum* elegans est, & multa in ista brevitate complectitur, modo corrigantur errores, qui in illo habentur, Chronologici & Genealogici. Christoph. Heidmanni *Epitome Historica*, quosque pervenit, diligenter ex Historiis omnia recenset. Marci Zuerii Boxhornii, quæ vocatur *Chronologia*, non tam Chronologiæ nomen meretur, quam Historiæ Civilis & Ecclesiasticæ quidam Index est, ad temporum qua-

qualem cunctum terminum alligatus. Non enim accuratus in Chronologicis est, & admodum præterea imperfectus. Optimum sane est rerum Civilium compendium, nam pleraque Historiæ capita, & quæ dependent ex mutationibus Politicis momenta, attingit. Exstat & Joh. Gualtheri *Chronicon Chroniconum*, aliquot *Tomis in 8.* adornatum, cujus Autor perhibetur esse Janus Gruterus, qui nomen suum dissimulavit, quod multa in illo Chronico poneret, non usque adeo secure ponenda. Joh. Sleidanus, ejusque continuatores, Æg. Strauchius & Conr. Sam. Schurzleischius, exigui compendii loco esse possunt, sed posteriorum illorum labor accuratior est, quam ipsius Sleidani.

Historia secundum temporum Calculum instituta, CHRONOLOGIA 5 dicitur, in qua tot pene diversæ sunt sententiæ, quot capita. Desperatus hætenus labor fuit Conciliatio Chronologorum, vehementer enim à seipsis dissident. Jos. Scaligerum habemus, qui Herculeo plane conatu, ausus est *emendare tempora*; sed habuit multos in hoc negotio adversarios, quorum doctissimus est Jesuita Dion. Petavius, cujus exstat *Doctrina temporum, in folio, Tomis duobus* concinnata, qua fundamenta sua Chronologica, Scaligerianis Hypothesibus adversa, proponit. Non defuerunt etiam alii, sed minorum gentium Adversarii, qui passim insultarunt Scaligero. Nactus tamen ille est rationum suarum propugnatorem Sethum Calvisium, qui super Eclipsium fundamento, consilio propemodum divino, ex Astronomia, per Scaligerum, suggesto, *Chronologicum Opus* exstruxit, quod Scaliger summis in cælum effert laudibus. Successerunt sequentibus temporibus plurimi alii, qui novas miscuerunt cum Scaligerianis Hypotheses. Quidam plane in diversas partes abiere, ut Jac. Gordonus, Rob. Bailius, Thom. Lydiat, aliique. Aliqui mysticas temporum rationes è sacris eruere laborarunt, uti fecit Joh. Jac. Hainlinus, nec non Hieron. Vecchiectus, in vastissimo & sumtuosissimo *Chronologie* suæ Opere, de quo ille multa mira magnaque promittit. De illo judicium vide Erythræi, *Pinac. l. p. 114.* Sed immorari his non est opus, quos somniis suis, doctiorumque ludibriis, relinquimus. Vid. de Scriptoribus Chronologicis Vosius in *lib. de Histor. & Mathematicis*; nam hæc doctrina tam ad hos, quam ad illos, pertinet. Usui accommodatissimum est Christoph. Helvici *Theatrum*, qui Scaligeri & Calvisii calculum sequitur. J. Henr. Alstedii *Chronologia*, quanquam eleganti Methodo adornata, ut LLCC. Chronol. instar esse possit, multa habet in tempore errata. Cæterum & Æg. Strauchius *Breviarium Chronologicum* scripsit, in quo proponuntur variæ quæstiones de argumentis Chronologicis. Omisi inter Historiæ Generalis Compendiarios Scriptores Christoph. Ad. Rupertum, cujus exstant *Observationes in Synopsin Historiam Christoph. Besoldi*, elegans Opus, in quo invenias nonnunquam reconditiores ad Historiam notas.

6 Vocantur & CHRONICA, quæ certorum temporum, & certarum Regionum aut Urbium, Historiam tractant, ad perpetuam temporum seriem alligatam. Multa illorum habemus in Historia mediæ ætatis, à Monachis plerumq; scripta, stylo quidem inculto & barbaro, ac mirificis præterea fabulis referta; quorum tamen cognitio non est spernenda. Ex hoc enim sterquilinio eruenda altis immerfa tenebris veritas, ac fuerunt nostro tempore Viri, qui maximum sibi nomen illorum cognitione pepererunt, & ad Historiam illius temporis illustrandam felicissime iis usi sunt. Multa pasim incœnobiis talium Manuscriptorum Chronicorum latent, è quibus ingens Volumen, Gallicam continens Historiam, concinnavit Phil. Labbeus, ac Parisiis edidit *in folio*. Eorum nomina & scripta ap. Vossum, ejusq; Suppletores, videre licet. Hoc tempore, in Academia Julia, multa illorum Scriptorum publicarunt, tum Henr. Meibomius, tum Herm. Conringius ac Joh. Joach. Maderus. Et Conringius quidem ex illis magnam juris publici, tam Germanici, quam aliarum gentium, hausit notitiam. Fuit & singulari istius Historiæ Mediæ notitia præditus Petrus Casanova, Gallicus Scriptor, de quo Medonius hæc habet in vita ejus: *Quod ea sagacitate illam perscrutatus sit, ut nihil eorum temporum adeo tenebris obductum fuerit, quod non illustrarit, inq; illum ordinem omnia redegerit, ut luculento aliquo Opere, sed perfecto, omne ejus Historiæ latifundium exhaurire voverit.* Sed Fata intercesserunt tam præclaro operi, & nobis illud inviderunt. Cæterum & illorum temporum Chronica, aliaq; Opera Chronologica, non levi cura enarrantur *in Bibliotheca Thuana, p. 265, 266, & seq.*

7 VARIARUM GENTIUM HISTORICOS, qui & statum Rerumpubl. & res gestas describunt, diligenter recenset Conringius *in Collegio Manuscripto Rerumpubl.* Debent & notari Historiæ CERTARUM URBIIUM quæ vernaculis linguis scriptæ sunt; Et in Germanica quidem lingua tam amplum earum habemus numerum, ut vel integram ex iis Bibliothecam exstruere possimus. Nec facile credat aliquis, quam sint illi Auctores ad juris publici cognitionem utiles. Unum illud Christoph. Lehmanni *Spirense Chronicon*, magna diligentia conscriptum, quid non habet rerum, ad statum Germaniæ perdiscendum utilium? Solent & latitare pasim in Archivis Scriniisq; publicis, vel in privatorum Bibliothecis Chronica, à privatis conscripta, quæ fidem interdum merentur præ publicis; Solet enim veritas magis nuda in illis proponi. Nam quæ illo fine scribuntur, ut edantur, multa dissimulare necesse habent. Si quis populorum Urbiumq; Historicos, ordinate collectos velit, & secundum seriem locorum, is utatur Bolduani *Bibliotheca Historica*, & illa, quam supra laudavimus, *Bibliotheca Thuana*, ubi, secundum regiones & urbes, Auctores disponuntur. Historiam Europæ totius Italica lingua orsus erat Joh. Barclajus, qui tamen illud Opus non complevit. Manuscriptus ille liber adhuc hodie superest, teste Crasso, in ejus Vita, *P. I. p. 205.*

Ad Historicos Scriptores pertinent etiam BIOGRAPHI, sive Prosopo- 8
graphi, qui scripserunt Illustrium Virorum Vitas vel universales, vel parti-
culares. Universales voco, qui multorum Vitas scripserunt, particulares,
qui Viri unius Historiam scribunt. Gallica lingua scripsit Ant. du Verdier
tria Volumina *in folio*, sub tit. *Prosopographie Universale*, in qua stricte vitas &
res gestas, quæ Veterum, quæ Recentiorum Virorum Illustrium describit.
De cæteris Vitarum Scriptoribus in superioribus, (*Tomi sc. I., Lib. I., c. 19.*)
multa monuimus, quæ hic non repetemus.

Extendit se Historia non tantum ad civiles Actiones, aut bellicas, sed 9
& ad res omnes. Sed posterior acceptio nimis lata est, neque ad nos spectat.
Historia enim literaria ac naturalis huc non pertinet. Sola rerum civilium
Historia hujus argumenti est. Sed magis ad Politicam ipsam spectat Histo-
ria PARTIUM ad REM PUBL. PERTINENTIUM, ut si quis Historiam mi-
litiæ navalis, commerciorum, bellorum, &c. scripserit: Ii Autores mirifice
juvant rem Historicam. Nisi enim ob usum Civilem discatur, frustra est Hi-
storiæ omnis lectio. Optat Bœclerus in *Dissertatione de Utilitate ex Universalis
Historiæ cognitione capienda*, ut quis integram Commerciorum Historiam con-
cinnare velit, quam intactam hætenus ille esse ait, cum tamen sit Reipubl.
utilissima. Ideam quandam ejus singulari Diss. dedit Ad. Tribbechovius.
Historia Militaris antiqua & nova magnam lucem adfert Historicis, quale
Opus parabat Rœdbodus Hermannus Schelius, ut videmus in *notis* ejus *ad
Castra Polybiana*. Idem in animo habuit Cl. Salmasius, à Principe Arausi-
onensi ad tale Opus scribendum incitatus, cujus nunc fragmentum superest.
Historiam Navalem, præter Joh. Schefferum, in *Lib. IV. de Militia Veterum Na-
vali*, Thomas Rivius aliquatenus deduxit, in *Historia sua Navali antiqui, me-
dii, & novi Seculi: Historiam medii seculi* ego tantum vidi, cæteræ an & quan-
do prodierint, equidem ignoro. Operæ sane pretium fecerit, si quis perfe-
ctum absolutumque hunc laborem dederit. Quod veterem Historiam na-
valem attinet, ejus summariam delineationem dedit J. Henr. Bœclerus, in
Dissertat., quæ inscribitur: *Argo Nova*. Sed reconditum hoc argumentum
est, & quoniam destituimur fide dignis monumentis, vix quicquam feliciter
efficietur. Dependet alioquin ex hoc labore magnam partem doctrina de
Coloniis gentium, de Commerciiis antiqui orbis, & similia.

GENEALOGIARUM Scriptores ad Historicos specialissimos etiam 10
referendi sunt. Habemus autem & hic Scriptores, tam generales, quam spe-
ciales. De Romanis Familiis Joh. Glandorpius Onomasticon scripsit, ut
supra vidimus, sed est tantum Onomasticon aut Lexicon, non vera Gene-
alogia. Opus optimum, quod hoc in argumento prodiit, est Hieron. Hen-
ningii *Theatrum Genealogicum*, præclarum Opus & rarum, præcipuè Franco-
rum Regum Historia Genealogica cum cura & diligentia deducta est. Il-

lum secuti sunt postea Scriptores multi alii, Ant. Albizius, Nic. Rittershufius (in quo tamen non pauci sunt errores), & novissime Phil. Jac. Spenerus. Sunt & Hispanis, Gallis, Italis, sui Scriptores Genealogici, quos non opus est adeo morari, cum illorum usus non sit tanti, nisi forte, quod illustriores Principum familias attinet, qui cum Principibus Germanicis aliqua affinitate juncti sunt. Eos magno numero videre licet in *Bibliotheca Thuana*. Specialium Familiarum Scriptores non pauci sunt, sunt & qui Nobilitatem certæ cujusdam gentis per Genealogias deduxerunt: Qui labor non omnino inutilis est. Quoniam enim è Nobilibus deligi solent Viri ad administrationem, tam Civilem, quam Militarem, ideo specialissima hæc Historia etiam hac in parte juvare doctrinam Politicam potest. Omnino expediret in Germania historiam certorum Principum, Comitum, accuratius describi, neq̃ tantum jejuno illo modo, quo Genealogiæ per tabellas proponuntur, sed methodo quâdam pleniore, ut & Historia quædam strictior Genealogiæ adjiciatur. Non contemnendum hujus rei Specimen præbuit Tobias Pfannerus in libello *de præcipuis Principum Germaniæ Familiis*. Possent & Genealogicæ recensitioni adjici Pacta Illustrium illarum familiarum, & similia, unde optima esse possit Juris publici cognitio. Historia enim Germaniæ Germanorumq̃ Principum accurata unicam illam præcipuamq̃ Juri publico lucem accendit, hinc dependent omnia.

- II **LOCI COMMUNES HISTORICI & CHRONOLOGICI** vel secundum classes rerum, vel secundum classes Rerumpubl., vel secundum seriem temporum, institui possunt, pro scopo cujusvis. Primus ille modus nihil aliud pro fine habet quam ipsam temporum notitiam in certis quibusdam rebus. Eo modo adornavit *Chronologiam* suam *Alstedius*, quæ & seorsim, & junctim cum ejus Operibus, prodiit. Vehementer labor ille prodest ad accuratam omnium rerum historiam, per tempora sua deductam, quem si quis ab ineunte ætate institutum continuaverit, magnum sibi thesaurum successu temporis comparabit. Opus illud Alstedianum mancum multilumq̃ est, & indicis tantum loco: multis modis in immensum talia augeri possunt. Immiscuit quidem & Gentium Rerumpublicarumq̃ Historiam Alstedius, sed illis singularem ego librum destinarem. Polixius enim tale Opus est, quam ut simul cum cæteris misceri possit. Cum enim ad usum in doctrina civili instituantur talia Excerpta, separatim illa colligenda sunt. Denique qui præcipua rerum momenta ad certum ordinem temporum colligunt, sine separatim rerum classibus, illi *Chronologiam* tantum respiciunt: atq̃ his inservire poterit *Chronologia* M. Z. Boxhornii, quæ ad usum Civilem & Ecclesiasticum accommodata est, ad cujus ductum ista quoq̃ notari possunt, quæ illic non continentur.

Veniamus ad HISTORIAM ECCLESIASTICAM, de qua paucula 12
delibanda sunt. Est vero illa vel *totalis*, vel *partialis*. Universalis est vel
diffusa, vel *compendiaria*. Centuriatores Magdeburgenses primum Universale
aliquod Opus instituerunt, quibus ut paria facerent Pontificii, Cæsar Ba-
ronius *Annales* suos contexuit, qui, Scaligero Iudice, pleraq; sumfit è Cen-
turiatoribus. *Annales* Baronii continuarunt Abr. Bzovius & Odericus Rai-
naldus, cujus Tomi 14. editi sunt Romæ *in folio*. Henr. Spondanus *Epitomen*
Annalium Baronii scripsit Parisiis A. 1639. editam *in folio*. Aug. Torniellus vero
Annales sacros & profanos ab Orbe condito ad Passionem Christi, Opus quasi præ-
vium Annalibus Baronianis, Francofurti 1611. *in folio*, editum. In Baronii exi-
guam Annalium partem extant Js. Casauboni *Exercitationes*, quem laborem
continuavit per aliquot annos Dn. Ad. Tribbechovius. Quædam Theolo-
gicorum in illis Dogmatum, in quibus Pontificii à nobis diversum sentiunt,
refutavit Dn. D. Kortholtus. Parabat *Animadversiones in Baronii Annales* Cl.
Salmasius, teste Crasso in *Elogiis Hominum Litt. T. 2. p. 211*. Idem memorat, à
Paulo Benio scriptas esse *Disputationes de Annalibus Baronianis, Part. II. p. 83*.
In eisdem *Annales* Dav. Blondellus integrum Opus affectum habuisse dice-
batur, quæ fama commovit Magistratum Amstelodamensem, ut ex Biblio-
theca ejus pararet sibi *Annales* Baronianos magno ære, quibus notæ ab ipso
marginales adscriptæ erant, sed tentata tantum ab illo res fuit, neq; ampli-
us quicquam sub illius nomine comparuit. Non ita pridem editas illas no-
tas vidi singulari quodam *in folio*. libro, sed tenui. Si Casaubonus super-
vixisset, palmam ab hac palæstra referre potuisset. Ille enim tanto labori
erat par, qui ad manus habebat Bibliothecam Regis Galliæ, & ipse cogni-
tione Antiquitatis Ecclesiasticæ instructissimus erat. Nam quanquam inge-
nio inter nostros etiam multi non destituuntur, deest tamen apparatus libro-
rum huic rei necessarius. Multa à Baronio in subsidium vocantur, quæ vix
alibi, quam in Bibliotheca Vaticana, reperias. Post Casaubonum Blondel-
lus huic rei poterat adhiberi, quem ego præ Salmasio ad tale Opus scriben-
dum aptum fuisse crediderim. Qui adversus Casaubonum Vindicias para-
runt, J. Cæs. Bulengerus & Herib. Rosweidus, nihil habent, in quo cum i-
pso conferri possunt, & satis illum adversus hos Insultatores defendit Ri-
chardus Montacutius. Idem Casaubonus scripsit librum *de Libertate Eccle-*
siastica, ab ipso Galliæ Rege incitatus, adversus Pontificem, cujus mentio-
nem facit Colomesius in *Opusculis suis p. 127.*, quod sc. viderit apud Marquar-
dum Gudium, impressum A. 1607. *in 8*. Nomen Casauboni notaverat in Fron-
tispicio libri Josias Mercerus, Socer Salmasii, sua manu, & sub finem pagi-
narum, quæ procedunt usq; ad numerum 264., iterum notavit Mercerus: *cæ-*
tera, rebus mutatis, non sunt edita. Compositis enim Venetorum cum Pon-
tifice litibus, Henricus IV., Rex Galliæ, Librum jussit suppressi. Addit ul-

terius Colomesius Illustrationem horum verborum ex Jac. Capello, quæ illic legatur; Fragmentum hujus libri notat Placcius, in *Libro de Anonymis* c. 2. p. 22., Melch. Goldastum inseruisse *Monarchiæ suæ Imperii Tom. I. p. 674. seqq.*

12 **COMPENDIARIAM** *Historiam Ecclesiasticam* à nullo habemus ita tractatam, ut illo acquiescere possimus. Non contemnendum est *Historiæ Ecclesiasticæ Compendium Gotbanum*, quod à Vito Lud. Seckendorffio & J. Henr. Bœclero concinnatum creditur. Apud Reformatos Frid. Spanhemius operam illam suscepit, qui *Historiæ Ecclesiasticæ* prima lineamenta duxit, edita A. 1675. Lugd. Batav. in 12. sub titulo *Introductionis ad Historiam, & Antiquitates sacras, cum Appendicibus, Chorographica, & Critica.* Est vero liber ille Epitome tantum & prodromus Operis majoris, sed optimè ad instituendam juventutem comparatus, nam per secula Historiam deducit, sub certis ejus capp. adeo ut statim pateat, quidnam singulis seculis contigerit. E Recentioribus Scriptoribus non pauca adducit, non dissimulans ipsorum, vel scripta, vel scriptorum argumenta. Utilissimus aliquando liber ille major erit, quando prodibit. Idem quoque Autor scripsit *Introductionem ad Geographiam Sacram, Patriarchalem, Israëliticam, & Christianam*, hanc per Romanum omne Imperium, ante & post Constantinum M., & per Provincias Barbaricas, deduxit. Liber ille quasi manus jungit cum *Historia Ecclesiastica*, cujus non est accurata sine *Geographia* cognitio. Sumpserat, quod religionem Christianam spectat, & Aubertus Miræus sibi hoc argumentum tractandum in *libro de Statu universi Christiani orbis*, ubi Pontificiæ religionis per totum terrarum orbem disseminationem historicè proponit. Qui liber utilis est ad Pontificiæ religionis Politiam accuratius perno-scendam. Quod Indicas Gentes attinet, Joh. Hornbeckius videri potest singulari lib. *de conversione Barbarorum*, Lugd. Batav. in 4. edito. E Pontificiis recentioribus præstantiorem non habemus, qui per secula Historiam Ecclesiasticam deduxerit, quam Antonium de Godeau, Virum doctissimum & Episcopum, eum sc. qui Psalmos Davidicos in versus elegantissimos Gallicos convertit. Prodiit Gallicâ Linguâ Opus ejus aliquot Tomis in folio, nunc vero recusum est in Batavia minutiore Characterè. Præfatio ejus libri est luculenta, multaque habet de defectibus Scriptorum *Historiæ Ecclesiasticæ*. Ingenue enim scribit, ut solent omnes Galli, neque ipsius Baronii errores dissimulat. Solent in illo Itali esse parciores; memini tamen Alexandrum Tassonum, Virum doctissimum Italum, sed tamen & dicacissimum, editioni paratum habuisse librum *della Historia Ecclesiastica & Secolare*, in quo Baronii *Annales* examinat majori libertate, quam aliqui factum vellent, ut ajunt Joh. Bapt. Laurus & Leo Allatius in *Apibus Urbanis*. Plura alia circumferuntur Compendia recentiorum Scriptorum, & plures sunt Antiquæ Ecclesiasticæ *Historiæ* Scriptores, quos, secundum ordinem seriemque suam, recensent

centent Nomenclatores Scriptores Bibliothecarii. Illorum nomina recensere supervacaneum est; quid enim attinet circa lacunas operosum esse, cum habeamus fontes? Exscribunt illi se mutuò. Non prætereundus tamen est Joh. Henr. Hottingerus, cujus *Historia Ecclesiastica* satis quoque diligenter scripta est, imprimis recentior, ubi in tempora Reformationis incidit.

RECENTIORIS hujus TEMPORIS plenior HISTORIAM in Protestantium Ecclesia merito desideramus. Nam licet Joh. Sleidanus initia bene satis complexus fuerit, & Georg. Cœlestinus Historiam A. C. scripserit, Henr. Höpfnerus quoque *Saxoniam Evangelicam*, multa tamen specialius poterant diduci. Sed neque hic omnia impunè scribuntur. Nam, ad subterfugiendam invidiam, non est consultum omnia attingere. E Pontificiis Ludov. Maymbourg hoc tempore omnium Sectarum Historiam scribere aggressus est, & candorem aliquem præ se fert; multa tamen in illo desiderantur. Scripsit is *Historiam Lutheranismi*, *Historiam Calvinianismi* (cujus censuram nuper Theologus Reformatus dedit), *Historiam Arrianismi*, qui libri ad hæc tempora cognoscenda utiles sunt, modo cum judicio legantur; neque enim homini Pontificio per omnia tutò potest credi. Hottingerus in *Bibliothecario quadripartito* refert, habere se omnium istorum temporum Theologorum MSSas Epistolas, tam Protestantium, quam Reformationum, quem ille non immerito Thesaurum incomparabilem vocat. Ex his monumentis multa poterant ad talem Historiam illustrandam afferri, sed perierunt omnia hæc molimina in aquis, cum ipso Autore.

Sunt & alia COMPENDIA Historiæ Eccl., HÆRETICORUM scil., à quibus cavendum est. Hos inter præ cæteris nomino Christoph. Sandium, cujus exiit olim *Nucleus*, & postea integrum *Systema Historiæ*, præcipuè primorum seculorum. Operæ pretium faceret, si quis ex Orthodoxis Theologis hujus libri insidias detegeret, Prodiit & nuperrimè A. 1681. Lugd. in 4to. & Amstelod. in 12. à Jacobo Benigno Bossueto, Episcopo Condomensi, *Discursus super Historiam Universalem*, Gallica L., ad Delphinum, in quo, præter mutationes Imperiorum, Successio religionum etiam proponitur, sed tantum usque ad tempora Caroli M. Non vidi ipse hunc librum, sed Lipsienses in *Actis suis* A. 1682. p. 215., elogium aliquod illi suspendunt.

Ut in Historia Civili, ita & Ecclesiastica, quædam sunt conscripta LEXICA, facientia ad intellectum Patrum & Conciliorum, in quibus occurrunt sæpe termini, ac voces vulgo ignotæ. Sunt Joh. Ludov. de la Cerda *Adversaria* in hunc finem scripta, nunc vero, postquam Caroli du Fresne *Glossarium* prodiit, omnia puto illi transumpta. Et illa quidem Lexica voces tantum spectant. Sunt vero, qui Ritus & Antiquitates simul congerunt per Indicem, ut fecit Josua Arndius, cujus exstat *Lexicon Antiquitatum Ecclesiasticarum* in 4to. Subjunxit Autor ille etiam Catalogum de præcipuis Scriptoribus Ecclesiasticis, ad Bernhar-

dum usq̃, à p. 685. ad p. 1086. Est & Italicâ linguâ scriptus liber, cui tit. *Notitia de Vocaboli Ecclesiastici, Con la dichiarazione delle Ceremonie, & Origine delle riti sacri, voci barbare, & frasi usitate da sancti Padri, Concilii & Scrittori Ecclesiastici, raccolta da Dominico Magri, Maltese, in Venetia A. 1675. in 4to.* Superiori Anno Joh. Casp. Svicerus, Canonicus & SS. LL. Professor Tigurinus, *Thesaurum Ecclesiasticum* scripsit, è Patt. Græcis ordine Alphabetico concinnatum. XX. Annorum labor est, & colliguntur in illo non Voces solum, sed & varii Ritus Ecclesiastici, dogmata Orthodoxorum & hæreses conferuntur, hodierna item dogmata cum antiquis. Subjicitur Index triplex, unus Autorum, ex quibus ille *Thesaurus* collectus, alter Locorum Scripturæ explicatorum, Tertius rerum & verborum, in toto hoc *Thesauro* occurrentium. Promisit idem Autor in præfatione *Lexicon Græcum minus, & Lexicon Græcum majus, duobus Tomis in fol.*, quod à se magno labore collectum esse testatur.

17 Quod si jam ad ipsos SCRIPTORES ECCLESIASTICOS descendere velimus, ratione argumentorum illi essent dispescendi, ac comprehenderentur sic sub nomine Ecclesiasticorum Scriptorum Patres universi, de quibus possent multa dici, tum ratione Editionum, tum ratione mutilationum, tum ratione adulterationum, quod postremum argumentum Joh. Dallæus præ cæteris insigniter tractavit. De Scriptis Patrum Phil. Labbeus, post Bellarminum, prolixè egit. Ille enim Bellarminum *de Scriptoribus Ecclesiasticis* supplevit, quo carere in hoc argumento non possumus, quanquam Scriptore maledicentissimo, & in Protestantes admodum furioso. Vocetur & in subsidium *Thuana Bibliotheca*, ubi secundum ordinem Annorum, recensentur, optimæq̃ Editiones habentur, exceptis iis, quæ post illa demum tempora lucem aspexerunt. Inter quas est Origines, eleganter latine redditus, & cum Comment. editus, a Pet. Dan. Huetio.

18 Huc pertinent Notitiæ Episcoporum & Episcopatum, de quibus per singulas gentes exstant libri. Adde Autt., qui scripserunt Vitas Patrum, Sanctorum & Martyrum, varia illa Martyrologia, & qui de Ordinibus Religiosis scripsere, deque horum Cœnobiis & Collegiis. Habemus pene singulorum Ordinum Annales, à certis Autoribus scriptos. Franciscanæ familiæ Annales Franc. Gonzaga dedit, Annales Capucinorum Zach. Boverius, teste Crasso in *Elogiis Hom. lit.*, P. I., p. 242. Editum & est singulare *Monasticum Anglicum*. Claud. Robertus *Galliam Christianam* scripsit, in qua agit de Officialibus sacris Galliæ, Ferd. Ughellus *Italiam Sacram*, Opus vastissimum, & novem in folio Tomis comprehensum, in quo agit de omnibus Episcopatibus Italiæ. Opus laboriosum sane est & doctum. Spectant huc omnes Autores, qui Hæreticorum & Conciliorum historiam tradiderunt, item qui historiam dogmatum Ecclesiasticorum, Pontificum & regiminis Ecclesiastici, consignarunt. Sunt & specialiores Scriptores certorum argumentorum, qui Scriptoribus Uni-

Universalibus facem quasi accendunt, v. g. qui de persecutionibus Ecclesiæ scripserunt, D. Chr. Kortholtus scil. & Joh. Bapt. Masculus (de quo vide Crasum in *Elogiis Hom. Lit.*, P. I. p. 355.) qui de Cruciatus Martyrum Christianorum egerunt, de quibus librum singularem Ant. Gallonius scripsit, & multa reperias in *Roma subterranea* Pauli Aringhi, optimo libro, & in quo multa sunt, ad Ecclesiasticas Antiquitates spectantia, loco sæpe alieno adducta. Sunt deinde Miscellanei Scriptores variorum rituum Ecclesiasticorum, quales sunt Aloys. Novarinus in suis *Selectis*, & *Schediasmatibus*, J. Bapt. Casalius, J. Steph. Durantius, &c. Sed de his omnibus speciatim agere nostri non est instituti, in universum autem plura de illis disquirere supervacaneum, postquam Joh. Andr. Bosius eruditum *Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum*, publicavit, Jenæ A. 1673. in 4to, in quo multa habentur, quæ lucem inferre Scriptorum Ecclesiasticorum lectioni possunt.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLYHISTORIS TOMI III.,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER V. THEOLOGICUS,

DE THEOLOGICIS SCRIPTORIBUS.

- §. I. *Amplitudo Studii Theologici.* In Hist. & Antiqq. Eccl. Pontificij & Reformati, in Theol. Dogmatica Lutherani, præcellunt. II. *Theologia Naturalis Priscorum* fuit *Metaphysica*, à Platonicis præcipue exculpta. Plato multa à Judæis & Aegyptiis hausit. *Jamblichi Lib. de Mysteriis Aegyptiorum* commendatur. III. *Laudantur*, qui Theol. Naturalem à Philosophis & Poetis congesserunt, Mars. Ficinus, Mocenicus, Franc. Patricius, *Sibyllinis Oraculis* (de quibus quinam scripserint, obiter monetur) addictior. IV. *Aug. Steuchus*, cujus Operis de perenni Philosophia, & κοσμογονίας, insignia adduntur *Encomia*, Mucius Pansa, Steuchi secutus vestigia (cujus occasione de Nicol. Cusani Scriptis etiam judicatur), Joh. Owenus & Sam. Parckerus, qui discrimen Theol. Naturalis & Revelatæ ostenderunt. V. *Relationes & Judicia de Is. Vossii Lib. de Oraculis Sibyllinis*, in Textum V. T. Hebræum injurio, & *Adversarii ejus*, Rich. Simonis, *Historia V. T. Critica*. VI. *Scriptores Theologiæ Naturalis Methodici* potiores, Raym. de Sebonde, Dan. Clasenius, Pet. Musæus, Renatusq. Cartesius, Atheismi falso accusatus. VII. *Recensus Criticus Librorum pro Veritate Relig. Christianæ* a Mars. Ficino, Lud. Vive, Er. Roterodamo, Pet. Ramo, Phil. Mornæo, Hug. Grotio & Pet. Dan. Huetio, editorum. *Scripta Patrum contra Gentiles*, Hier. autem Magii & Alph. Pandulphi de *Conflagratione Mundi*. *Judicium de Guilb. Postelli Lib. de Orbis Terrarum Con-*

cordia. VIII. Inter Naturalistas eminent Edv. Herbertus, Thom. Hobbesius & Bened. Spinoza, quorum Adversarii recensentur. IX. Scriptores contra Atheos, Gisb. Voetius, Thom. Campanella, Paulus Sarpius, Henr. Morus, Theoph. Spizelius, Ant. Reiserus, Franc. Cuperus, Sam. Parkerus, Chr. Joach. Jani, Job. Lud. Fabricius (*Gentium, Atheismi accusatarum, Patronus*), ac de singulis Judicia. Frustra contra Atheos e S. Script. disputatur. X. Thom. Browne falso Atheismi accusatur. Ejus Religionis Medici, ac Pseudodoxiae Epidemicae, variae Editiones, Versiones ac Censores. XI. Philosophia S. Scripturae Interpres, quae Ben. Spinozae tribuitur, dextre a Lud. Wolzogenio, minus dextre a Pet. Serario, refutata. Gotfr. a Valle *Ars nihil credendi*, Bonav. de Periers *Cymbalum Mundi*, aliique Libri Athei. Marini Mersenni Comm. in Genesin commendatur. XII. Argumentum contra Atheos e Scriptis Gentilium Historicum, ab Aug. Steucho, Anonymo Italo, Chr. Hofmanno & Tob. Pfannero, illustratum. XIII. Bibliothecarum Theologicarum Scriptores, Sixtus Senensis, Ant. Possevinus, Paulus Bolduanus, Georg. Draudius, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, Georg. Calixtus, Sev. Walth. Sluterus, Job. Dalaeus, Th. Spizelius, & J. H. Hottingerus (cujus Bibliothecarius *Quadripartitus*, cum G. Calixti Apparatu Theologico, ceteris praefertur). De singulis Judicia XIV. Inter Bibliorum Editiones eminet πολύγλωσσος Anglicana Briani Waltoni, Apparatu etiam insigni instructa. Hottingeri de Bibliis El. Hutteri Hebraeis Censura. De Versionibus Biblicis P. D. Huetii Libri de Interpretatione legendi. Ejusd. Demonstr. Evangelica, & Chr. Kortholti de Canone ac Versionibus Scripturae Tractatus, commendantur. Versio Evangelistarum Gothica. XV. Commentatores S. Scripturae Critici. Laudantur praeter ceteris Hugo Grotius (in quem Esdras Edzardi scripsit *Animadv.*) & Matth. Polus, reliquorum Epitomator. Lexica, Concordantiae, Encyclopaediae Biblicae. XVI. Commentatores Exegetici. Paraphrases Er. Roterodami in N. T., ab Edv. Leo, aliisque, impugnatae. Paraphrases Chaldaicae. Interpretationes Cabalisticae Henr. Mori, & aliorum. Origenis Comm. in Job. XVII. E LLCC. Theol. Scriptoribus Lutheranis, commendantur Phil. Melancthon (cujus Opus, uti & Mart. Bucer Comm. in Psalmos, sub fictis Nominibus, etiam in Italia prodire), Mart. Chemnitius, Job. Gerhardus & Job. Musaeus. XVIII. E Pontificiis autem Dion. Petavius, de cujus non Dogmatis solum Theologicis, sed & Scriptis aliis deservitur. XIX. Heresium Cognitio ex Epiphanio, Philastrio, aliisque Recentioribus, Scriptorum vero cujusvis Sectae Symbolicorum ex Hottingero, haurienda. XX. Scriptores de Religionibus Sectisque variis, Job. Hoornbeckius, Frid. Spanhemius Jun. (cujus in Cartesianos odium notatur), Edv. Brerewoodus, I. Andr. Bosius, Alex. Rossaeus, Edv. Sandys, &c., caute, vel ob incuriam, vel partium studium, legendi. XXI. E Scriptoribus Anti Iudaicis commendantur Raym. Martini, I. Chr. Wagenfeldius & Wilh. Schickardus. XXII. Ex Anti-Muhamedanis J. H. Hottingerus. Alcorani Versiones pleraque fuitiles. Libri Arabum praestantes. Hugo Grotius (in

(in Lib. de Ver. Rel. Chr.) & Iac. Gassarellus plagii in hos a Jac. Sponio accusati, contra quem Grotius defenditur. Job. Seldeni de Rebus Judaorum Scripta. XXIII. Scriptores de Græcorum Religione. Consensum ejus cum Pontificia falsa jactat Leo Allatius. Major ille est cum Doctrina Protestantium. Vita illorum corruptissima. Biblioth. Jesuitarum Cochinchensis, MStis Orientalibus referta, Batavis in prædam cessit. Moscovitarum Religio Græca corruptior. Notitia ejus ex Itinerariis Augustini, Bar. a Mayersberg, aliorumq, haurienda. Historia Schismatis inter Græcos ac Latinos Scriptores. XXIV. Ecclesiæ Pontificiæ Promachus præcipuus Rob. Bellarminus. Hujus Antagonistæ, inter quos Dan. Chamierus eminet. XXV. Scripta alia contra Pontificios infinita. Laus Pet. Molinæi XXVI. Scriptores de Primatu Papæ & Regionibus Suburbicariis. Judicia de Cl. Salmasio, Jac. Perronio, Dav. Blondello, Lud. Molinæo, Jac. Gretsero, Jacobo I., Rege Britannia (sub cujus larva Is. Casaubonus latere credebatur), M. Antonio de Dominis, &c. XXVII. Scriptores de Jure Magistratus circa Sacra, Regimine Ecclesiastico, Episcopisq, & illorum potestate, alii item Primatus Pontificii, & Impugnatores, & Propugnatores. Gisb. Voetii Lis Canonicis mota Ultrajectinis. Elogium Codicis Theodosiani Jac. Gothofredi. XXVIII. Fraudes Pontificiæ circa Patrum Opera, Bellarmini imprimis & Cæs. Baronii. A quibusnam illæ detestæ. Scripta Rob. Coci, Job. Dallæi, Abr. Sculteti & And. Riveti, de Patribus commendantur, nec non J. G. Dorschei Thomas Aquinas Confessor, & Matth. Flacii Catalogus Testium Veritatis. Simile Opus ex J. Can. Dorscheus meditabatur. XXIX. Commendantur Scripta contra Pontificios Generalia Job. Meisneri (insigniter laudati), Job. Forbesii & Sedanensium, Specialia item de Justificatione Henr. Höpfneri, de S. Cæna & Transsubstantiatione Edm. Albertini, Dav. Blondelli, Phil. Mornæi, de Imaginibus Job. Dallæi & Lamb. Velthufii (ob moderationem a Reformatis durioribus impugnati), de Sacramentis Job. Dallæi. XXX. Pugnandum contra Pontificios ex Antiq. Eccl., Factum id a Reformatis, qui Lutheranis proponuntur imitandi. Elogium J. G. Dorschei. XXXI. De Certaminibus inter Pontificios Intestinis, Janseniano & Anti-Jesuitico, nonnulla. Scripta varia contra illos Satyrica. XXXII. Miscella quedam de Reformatis, & Schismaticis inter eos, Amyraldistis, Anglicis ac Arminianis. Judicia de Marco Frid. Wendelino & Nicol. Vedelio. XXXIII. Miscella de Socinianis & Neo-Arianis (Christoph. Sandio imprimis ac Mart. Rucro), illorumq, Antagonistis. XXXIV. Anabaptistarum Annales J. Henr. Ottius publicavit. XXXV. Ebriastæ quidam (Pet. Serarius, Dan. Brenius, Jul. Sperberus, Andr. ab Hobernsfeld), illorumq, Adversarii. XXXVI. Monita de Enthusiastis, ac speciatim Val. Weigelio, Rosencrucianis, Æg. Gutmanno, Jac. Böhmio, Quir. Kuhlmanno, Dav. Georgio, & Indifferentistis, illorumq, Impugnatoribus.

I **Q**uoniam Philosophiam, ejusque partes præcipuas, jam recensuimus, ad Facultates ipsas, quas vocant, nos convertimus, & primo quidem ad earum Principem, THEOLOGIAM. Magnus est ille campus, ad quem decurrendum integris opus esset annis, librorum seges infinita est scribuntur & describuntur toties libri, nec opus est farraginem illam minutorum omnium conquirere, nec Professionis nostræ. Deinde tennerrima est Theologia, in cujus Libb. dijudicandis facile offendimus, prout studio partium hi vel illi ducuntur. Quare consultius forte est manus ab his abstinere, ne ulcera quorundam tangantur. Non desunt Virorum doctorum Labores, qui ad *Παιδείαν* Theologicam luculentas præferunt faces, quorum judiciis facile acquiescere possumus. Habemus, tam quoad universam Theologiam, quam ad ejus partes singulas, Autores quasi Hodegetas, modo illos sequamur, qui nos in devia non abripiunt, seu ad sectarum studia non impellunt. Et negari non potest, è Pontificiis, ac Reformatis multos accuratiora quædam indicasse vestigia in Historia & Antiquitate Ecclesiastica, quam factum est à nostris, qui Theologiam Dogmaticam præ cæteris excolendam sibi sumpserunt. Nos, digitum intendisse contenti, ad specialiora non descendemus.

2. Quod attinet igitur præliminaria Theologiæ, agemus de THEOLOGIA NATURALI, Autoribusque eam impensius excolentibus. Non pertinet quidem illa ad Theologiam stricte dictam, sed Philosophiæ quasi furculus est, & si rem recte putes, vera illa priscorum Philosophorum Methaphysica, doctrinam de Deo Spiritibusque complexa. Illam præ cæteris excoluit Plato, Platonicique penè omnes. Dispersa quidem apud Platonem omnia, sed Sectatores ejus, Proclus, Numenius, aliique, sub Theologiæ nomine, Libb. ex mente Platonis scriptos publicarunt. Seu illam ex se, sive aliunde, habuerit Plato, multa sunt illic mirifice cum ipsis S. Literis convenientia. Et vero est simillimum, illum à Judæis accepisse plurima, uti ostendit Galæus prolixè in libro Anglice scripto, *Aula Gentilium* (*Court of gentils*), cujus postrema Editio in 4to. Anglica locupletior est, quam Latina, antea edita. Sed illo solidius pleniusque hoc Opus agit Pet. Dan. Huetius in *Demonstratione sua Evangelica*, libro multijuga eruditione referto, de quo infra plura. Verosimile est, & ab Ægyptiis quædam habuisse Platonem, uti videre est è præclaro Jamblichi libro *de mysteriis Ægyptiorum*, quem in L. Lat. conversum, cum notis suis edidit Thom. Galæus Oxon. A. 1678. in folio. Multa illic de Dæmonibus, eorum Evocatione, familiaritate, cultu, quæ profani aliquid & idololatrici præ se ferunt. Sed sunt tamen quædam è limpidioribus fontibus hausta. Nam ad unum Deum omnia tandem reducit Jamblichus, & Dæmonum cultum nihili esse concedit, si apud illum simus in gratia, quod tamen

tamen paucissimis contingat. Denique multa sunt adeò sincera, & pia, ut oblectare Lectores possint. Lege *Sect. V. c. XXII.*

Orti fuere deinde quidam è Recentioribus, qui semina hujus Theologiae, per Philosophos, Poëtasq; hinc inde dispersa, velut hylen aliquam, collegere, & ex iis quasi SYSTEMATA fabricati sunt totius hujus Theologiae. Atq; illi quidem, è Sententiis Placitisq; Philosophorum, jam tum deprehensis, tale quoddam concinnarunt Opus, uti alii, rationis suae sensus & dictata sequentes, illam vel è Philosophia Peripatetica, vel suis principiis, exa-dificarunt. Qui Veterum Sententias uno Systemate collegerunt, illos equidem laudo, ut qui utilissimam operam posuerunt. Sed indulserunt forte illi aliquid præjudicio suo, & harmoniam Christianae religionis cupidius quæsi-verunt, quam veritas ipsa admittebat. Non referam nunc Platonicos Commentatores Latinos recentiores, Marsilium Ficinum, Mocenicum, Franc. Patritium, aliosq;. Nam Ficinus, in Operibus suis passim, & separato quoque *de Theologia* libro, sed brevius, & ex ingenio suo paulo liberius, recenset Mocenicus, in *libro de Transitu Hominis ad Deum*, Venet. A. 1568. in fol. edito, præclara multa & ingeniosa affert, quibus ipsa pietatis exercitia, & unionem cum Deo, ex Platone & Aristotele ostendere laborat. Patritius multa ex Scriptis Mercurii, & Oraculis Sibyllinis, arripit pro veris, quæ tamen supposita esse multi demonstrant, & inter illos præcipuè David Blondellus in Libro Gallicè scripto *de Sibyllis*, Opere non illa tantum lingua, sed Latina etiam dignissimo. A quo tamen mirum est diversa nunc sentire Isaacum Vossium in *Libro de Sibyllis*, nuper edito. Edidit & Gallica L. Joh. Crassetius, Jesuita, quædam pro veritate Carminum Sibyllinorum, quem laudat Huetius in *Demonstratione Evangelica*, quanquam cum Blondello potius faciens, sed novissimè Joh. Marckius XII. *suis de Sibyllinis Carminibus Disputationibus Spicilegium* adjecit, quo Crassetii Sententiam refutavit.

Augustinus Steuchus, Eugubinus, præ cæteris omnibus hoc illustravit argumentum, in Libro aureo *de Perenni Philosophia*, cujus ille scopus est, ut ostendat, esse perpetuam Theologiae Christianae & Philosophiae Gentilium concordiam. Hunc librum tanti fecit Julius Cæsar Scaliger, at quanti judicii Vir, ut secundas ipsi à Sacro Codice partes dederit. Ac memorabilis est Historia, quam refert Jos. Scaliger in *prima* sua *Epistola* de hoc ipso libro, p. 41. *Editionis Francofurtensis*, quod scil. Pater suus hominem, desperatissimo Atheismi morbo laborantem, sola hujus libri lectione, non ad saniores tantum mentem revocarit, sed etiam acerrimum fidei Christianae propugnato-rem effecerit. Liber ille prodiit seorsim in 4. Basileæ, & cum cæteris ejus Operibus Basil. in folio, A. 1587. editis, in quibus plura continentur ejusdem argumenti. Præ cæteris præclarum Opus est, quod inscripsit *de Κοσμογονία*, quod prolixus est Commentarius in prima Geneseos capp., ubi diligentis-

sime ex omnibus, tam Philosophis, quam Poëtis, colligit quæ spectant ad Historiam creationis mundi, ac nemo, post illum, accuratiorem laborem hac in re præstitit. Laudatus omnibus est, nisi, quod Errores pauculos notavit Dionysius Petavius, in *Doctrina sua Theologica*, ubi de omnipræsentia Dei agit. De illo plura vide apud Jac. Gaddium *Tom. II. p. 325.* Notavit & in illo Ben. Pererius quædam in *Commentario in Genesim.* Gesnerus in *Bibliotheca testatur*, multa illum scripsisse, quæ desiderantur. Post illum Mutius Panfa, Philosophus & Medicus, librum scripsit, cui Tit. *de Osculo & Consensu Ethnicæ & Christianæ Philosophiæ*, editum Marpurgi, A. 1605. in 8. cui facile fuit post Steuchum hoc in argumento versari. Conspirat enim argumentum per omnia, licet non videam ipsi Steuchum laudatum fuisse, quem tamen eum non legisse vix vero est simile. Unus tamen, quantum memini, locus est in *Admonitione ad lectorem*, ubi Eugubini meminit, jungitq; eum cum Cusano, Bessarione & Gemistho, quorum dicit se vestigia secutum, & multa noviter addidisse. At vero jungendus non erat cum Cæteris Eugubinus, ut qui plus in hoc argumento præstitit, quam ante illum, vel Cusanus, vel Bessarion. Nicol. Cusanus quidem, qui totus Cabalisticæ doctrinæ est immerfus, Germanus Cardinalis, Opera multa scripsit, quæ ex Mathesi, Theologia, & Philosophia Platonica, quasi cinnum faciunt. Abstrusa quidem multa proponit, verum longe abest ab illa, Veterum Philosophorum & Poëtarum lectione, quam pro fundamento habuit Steuchus. Hoc sanè verum est, qui in his argumentis versantur, pleraque ex Steucho depromere. Quibus ego quidem multa addi posse credo. Prima tamen ab illo lineamenta sunt ducta. Post illum laudarem Joh. Oweni, Angli, Libb. *de natura, ortu progressu & studio veræ Theologiæ*, Oxon. A. 1661. in 4. editos. Multa illic erudita sunt, ac primò quidem in ipsa præfatione monstrat, quam differat illa, quæ è Paganorum veterum libris hauritur Theologia, à vera, & revelata, & quam fuerit Platonis Philosophia sæpe impedimento priscis Patribus in rebus fidei, adeò ut illius Errores in ipsam Theologiam intulerint. *Toto Primo Libro* agit de Theologiæ naturalis corruptione & amissione, & deinde *Libb. seqq.* de Theologia antediluviana (quod argumentum Jac. Boulducus, Capucinus, in *Lib. de Ecclesia ante legem*, mirificis fabulis referto, tractavit), de Theologia Noachica, ortu & progressu Idololatriæ, Theologia Abrahamica & Mosaica, de Theologiæ Mosaicæ corruptione & reparatione solenni, & de ejus abolitione, ac de Theologia Evangelica. Adde huic Sam. Parkerum, cujus edita sunt *Tentamina Physico-Theologica*. Multa illic tractantur de Theologiæ Platoniciæ diversitate à revelata. Singulares tamen illic Dissertationes contra Atheos instituit, item contra Epicureos de Providentia. Idem Anglice librum scripsit hujus argumenti, cui Tit. *The Unreasonableness of Atheism*, in quo argumenta Atheorum breviter examinantur, & ad illa respondetur.

Prodest & scopo huic novissimus Isaaci Vossii liber, supra nobis memoratus, qui de Sibyllinis, aliisque, quæ Christi natalem præcesserunt, Oraculis agit, A. 1680. Lugd. Bat. in 12. editus. Primarium enim illud argumentum, quo, tum Veteres Christiani Patres, tum Recentiores Scriptores, utuntur, pro stabilienda Christiana religione, nempe Sibyllina Oracula, ipse denuo, contra tot Viros Doctos, Casaubonum & Blondellum, asserit, & velut invincibile Testimonium veritatis Christianæ, laudat. Notum est, quæ sint de eis Virorum Doctorum judicia. Scripti sunt de Oraculis Sibyllinis integri libri à Viris doctis, inter quos Danielis Clasenii liber quoque est, sed tantam illorum prærogativam nemo hætenus asseruit. Vossius non dubitat illa Judæis asserere, & singulari Oratione protreptica, ad illos formata, hortatur, ut tandem Christianam fidem amplectantur, tot testimoniis convicti. Sed ita ille disputat pro religione Christiana ex hoc argumento, ut fraudi sit illis, qui textus Hebraici Authentiam sustinent. Omnia enim ejus illuc tendunt, ut monstret, Versionem τῶν LXX. ipso Hebraico textu esse potiore; de qua lite inter ipsum, & alios, magna contentione est disputatum. Huic sc. textus Hebræi nimis æstimationi imputat ille, quod non possint converti Judæi, & Lutheranos præcipue ipsos notat, ceu Lutherum hæreseos damnantes, quod cuncta Hebraica floccifecerit, & pro Commento Rabbinico habuerit. Sed de hac lite illi viderint, ad quos illa pertinet. Adjungit huic Dissertationi suæ *Responsionem ad Objectiones nuperæ Criticæ sacræ* Richardi Simonis, cujus prodiit Gallice liber hoc titulo: *Histoire Critique sur le vieux Testament*, ante aliquot annos editus Parisiis. Est vero hic liber ad Rogum damnatus à Pontifice, & ægre unum exemplum salvatum, quod in Elzevirii manus incidit, statimque Amstelodami recusum est, sine Impressionis loco, & Typographi nomine. Multa illic habentur curiosius inquisita circa Historiam Libb. V. T., quæ multos injicere scrupulos apta sunt. Taxarat ille Autor multa in Vossianis, ad quæ Vossius in Appendice respondet. Habebat in animo idem Autor Historiam N. T. sed illa nunc æterno forte premetur silentio. Hæc de Autore hoc obiter dicta sunt, cujus mentio potius spectaret ad Commentatores Biblicos.

Nos in Theologia naturali pergimus, & porro Autores illos recensemus, qui illam à Gentilium placitis illustrant. Hic offerunt se primum illi, qui Philosophica methodo totam hanc doctrinam tractant, inter quos præcipue laudandus Raymundus de Sebonde, Philosophiæ ac Mediæ D., & Theologiæ Profess., cujus lib. prodiit hoc tit. *Theologia naturalis, seu liber Creaturarum, sive de homine, & de natura ejus, in quantum est homo, de his quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum Deum & seipsum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur, tam Deo, quam Proximo*, Francofurti A. 1635. in 8. Non parum æstimatur Grotio, qui ejus aliquot in locis meminit. Non desunt alii

è Scholasticis, qui, vel totam hanc doctrinam, vel ex parte, tractant, de quibus partim aliqua supra diximus, partim aliis dicenda relinquimus. Adhiberi tamen in subsidium hic potest Dan. Clasenii *Theologia Naturalis*, qui Aut. diligentissimus è Scholasticis pleraque collegit, ad hoc argumentum spectantia, ac poterit hic Locorum CC. instar esse. Exstat & D. Petri Musæi *Theologia Naturalis*, hætenus MSta, & inter Auditorum manus vagatur. Sunt & ex Recentioribus, hanc qui doctrinam methodo à vulgari Scholastica diversa, & secundum sua principia, proponunt, uti facit Cartesius in *Meditationibus suis de Prima Philosophia*, cujus omnis illuc tendit ingenii subtilitas, ut è natura demonstret Dei existentiam animæq; immortalitatem. Magnam fane injuriam illi faciunt, qui Atheismi principia illum stabilitum ivisse credunt.

- 7 Sequantur hos, qui, vocata in subsidium naturali Theologia, religionis Christianæ veritatem demonstrare laborarunt. E quibus forte est primus Marsilius Ficinus, qui *de veritate Religionis Christianæ* libellum scripsit, & seorsim, & cum cæteris ejus *Operibus*, editum, sed tenuem admodum, nec magnæ rei. Quantum enim ex Platonicis capere potest, tantum instituto suo accommodat. Ludov. Vives dehinc idem argumentum singulari libro tractavit *de veritate fidei Christianæ*, qui Basileæ editus est A. 1544. in 12mo, & recusatus Lugd. Batav. A. 1639. Reperitur & inter cætera ejus *Opera*, junctim edita. Scripsit & Erasmus de hoc argumento, sed parvum librum, uti & Pet. Ramus aliquem *de Religione Christiana*, in 8vo, Francofurti 1577. editum. Vives autem elegantius pleniusq; rem illam tractat, contra Ethnicos, Judæos, Mahumedanos, & perversos Christianos. Post illos plenius Phil. Mornæus de Plessis, Nobilis Gallus, in *libro de veritate Religionis Christianæ*, Gallicè scripto, hunc fundum occupavit, Lugd. Bat. Latine reddito A. 1607. in 8vo. Liber optimus est, qui argumenta priorum, quanta potuit diligentia, conjunxit, uberius tamen testimoniis indulgens, quorum mihi videor in Steuchi libro deprehendere vestigia. Post hos omnes Hugo Grotius eleganti libello rem istam tractavit, exiguo quidem, sed pondere argumentorum pleno. Primò quidem Belgica L. scripsit, in usum popularium, sed postea, à Viris magnis rogatus, auxit, & Latine reddidit, additis notis, ad intelligendum textum necessariis. Non quidem multa ab ipso afferuntur nova, ab aliis nondum tacta, sed plenius tamen nitidiusq; omnem argumentorum vim, quasi in arctum, compegit, eaq; elegit, quibus vis aliqua inesset, omnibus deniq; limatissimum suum judicium addidit. Novissimè tandem prodiit Viri Celeberrimi, Pet. Dan. Huetii *Demonstratio Evangelica*, Paris. in fol., & eo ipso anno recusa est in Batavis. Liber inscriptus est Delphino, ut illum averteret ab illorum Judiciis, qui Christianam religionem plerumq; in aulis traducunt. Procedit Autor methodo Mathematica, per definitiones, & propositiones, putatq; se
veris

veris uti demonstrativis argumentis, sed qualia rei natura esse permittit, iisq; religionis Christianæ capp. confirmat. Pugnat contra Judæos præcipuè & Atheos. Postquam capp. fidei Christianæ recensuit, ad historiam Christi, & Libb. Veteris & N. T. certitudinem, ab omnibus dubiis vindicandam procedit, quod argumentum maximam istius libri partem occupat. Nam ad γνῶσις-την illorum demonstrandam omne studium impendit, examinat omnia V. T. de Christo Oracula, omniumq; accuratissimum parallelismum instituit, Bened. Spinosæ quoque argumenta & argumentatiunculas subinde vellicat & refutat, eas scil. quæ habentur in *Tractatu* ejus *Theologico-Politico*. Nam posthuma Spinosiana, cum ille scriberet, nondum prodierant. Crediderim ego, post aliquot annos novam ejus libri Editionem moliturum Autorem. Spectant huc qui contra Gentiles è Patribus libros scripserunt, uti fecerunt Origenes contra *Celsum* (quem in Anglia edidit Cantabr. A. 1658., pulcherrimòq; *Commentario* illustravit Guilh. Spencerus), Justinus Martyr in *Apologia*, Arnobius, Minutius Felix. Argumentum de ultimo judicio, & conflagratione mundi singulari libro, in *fol.* edito è Philosophis, cæterisq; Gentilibus Scriptoribus, illustravit Hier. Magius, Vir doctissimus, Basil. A. 1562. in *fol.* edito, & quidem ante Steuchum. Nam argumentum hoc Steuchus ex parte tantum attigit. Est & alius quidam Alphonsus Pandulphus, Episcopus Comaclensis, qui *Disputationes de fine mundi* scripsit, in quibus, quæ à variis Philosophorum Sectis hoc in Argumento naturali lumine sunt conjecta, revelantur, & Evangelica Propheticaq; doctrina una recipitur & propugnatur, Bonon 1658. in *fol.* Scripsit & de *veritate Religionis Christianæ* Georg. Calixtus. Contra Mahumedanos & Judæos integra Autorum sylva est. Contra illos suo tempore scripturus erat Guilh. Postellus, ac scripsit in *libro de Orbis terrarum Concordia*, ipse in Orientem profectus Capp. doctrinæ Alcorani diligenter conquifivit, sed, ut erat Viro illi turbidum ingenium, ita parum dextre hoc in argumento versatus est, in errores sæpe incidens, & in diverticula multa excurrans. Adversus Judæos Raymundi Martini *Pugio fidei* præcæteris placet. Sed de his suo in loco plura.

Christianæ Religionis infidiatores pessimi sunt illi, quos à naturali re-
ligione NATURALISTAS vocamus. Horum se nostro tempore major nu-
merus ostendit. Sunt enim ex illis, qui religioni Christianæ colorem ex his
rebus quærunt, sunt qui directè eversum eunt. Nota sunt de Vanino ejusq;
Sectatoribus omnia. Edv. Herbertus in suis *Libb.* mirè lubricus est, & qui ex eo-
dem fonte hauriunt, Thom. Hobbesius, & Ben. Spinosæ. Contra Herbertum
pauca scripta sunt. Petri Musæi adversus illum exstat docta *Dissertatio*. Scripsit
& quædam adversus illum Joh. Musæus. Hobbesii doctrinam è popularibus
magno numero refutarunt Viri non docti solum, sed & pii. Nemo autem
Spinosæ nequior est, ut patet ex ejus *Tractatu Theologico-Politico*, & *Scriptis post-*
humis,

humis, in primis *Ethica*, in quâ omne reconditum hominis virus est. Illic enim quasi artem exædificat, & è fundamentis excitat, quæ antea tantum ruditer delineata erant in *Traſtatu Theologico-Politico*. In hoc ad evertendam authenticam Sacri Textus argumenta undiq; congeruntur; in *Ethica* vera Atheismi fundamenta sternuntur. Optandum eſſet, ut aliquis eadem hanc refuter methodo, quam ille Mathematicam jaſtat, & quâ uſus eſt in adſtruendo Atheismo. Sed hætenus le viter tantum contra illum pugnatum eſt, niſi quod Lambertus à Velthufen ſingularem contra illum Diſſertationem ſcripſit, brevem quidem, ſed tamen argutam. Henricus Moorus quidem illud tentavit, non autem data opera egit. In Belgio Ultrajectinus Prof., Regnerus à Mansfeld, *Traſtatum* ejus *Theologico-Policum* aggreſſus eſt, quem tamen, ut Hominem ſuarum rationum & argumentorum ignarum, ridet exhibilatq; Spinofa. Neq; omittendum eſt, quod ſupra diximus, Huetium data occasione in illum in *Demonſtratione Evangelica* incurrere. Noviſſimè operam illam ſuſcepit Guilielmus à Blyenburg, qui *Ethicam* ejus eadem methodo refutavit.

- 9 Spectant & huc, qui de ATHEISMO, vel historicè, vel dogmaticè, vel Elencticè, ſcripſerunt. Exſtant in Giſb. Voëtii *Diſſertationibus* quædam de Atheismo, in quibus varia coacervavit, ad hoc argumentum ſpectantia, ſed legendus eſt cum judicio, quo ipſe non adeò utitur. In Scriptis enim ſuis coacervat ſine discrimine digna, indigna, laudat Autores, eorumq; loca, ſibi interdum non viſa, & libb. nunquam editos. Utilis tamen ejus eſt labor, ob varia Collectanea, quibus interdum feliciter uti poſſumus. Ejus certè *Diſſertationes de Atheismo* anſam dederunt aliis, ut de ſimili argumento ſcriberent, qui pene omnia illinc cepere, alia tantum forma Operi addita. De Thom. Campanellæ *Atheismo Triumphato* ſuprà diximus, in quo Objectiones Atheorum adducit, & è Regione illarum ponit Reſponſiones, quæ tamen ipſis objectionibus frigidiores ſunt. Et ſunt, qui compertum ſe habere putant, cum moliretur hunc librum Campanella, voluiſſe illum inſcribere *Atheismum Triumphantem*, ſed auſum non fuiſſe, ne rem malam ſuo ſibi jumento accerſeret. Utinam prodiiſſet in lucem, qvem Paulus Sarpius molitus fuit, liber hujus argumenti, quod *Atheismus repugnet naturæ humanæ*, teſte Fulgentio p. 134. in *Vita ejus*. Sine dubio enim argutiſſima produxiſſet argumenta ad Atheismum extirpandum. Quantum enim titulus libri arguit, vel ex geneſi hominis, vel ex partium ejus conſtitutione, argumenta ad Dei exiſtentiam probandam elicere voluit, uti eſt ſane in hoc maximum ad Atheos convincendos præſidium. Certe Henr. Morus, qui *Antidotum adverſus Atheismum* ſcripſit, non aliis uti argumentis voluit. Qui Atheismum propagarunt, & libri horum tam editi, quàm inediti, ſub exordium hujus Operis, T. I., Lib. I., c. 8. producti ſunt. Feci illic mentionem Jul. Cæſ. Vanini & Joh. Bodini. Uterq; Dialogos ſcripſit. Illius quidem editi ſunt, ſed rarò ſolent vendi, niſi in Auctionibus, & quidem

quidem magno pretio. Hujus Dialogi non sunt editi, sed manuscripti latent. Theoph. Spitzelius aliquot libellos scripsit ad historiam Atheismi spectantes, exscriptos è Voëtii *Dissertatione*. Tum & Antonius Reiserus *Dissertationem Epistolarem* scripsit *de Origine, Progressu, & Incremento Atheismi*, ubi multa scitu digna occurrunt, Augustæ Vindel. A. 1669. in 8. editam. Franciscus Cuperus librum scripsit, cui tit. *Arcana Atheismi revelata*, Roterodami A. 1676. in 4to. editum. Sed Autor ille non adeò sincerus mihi visus est. Promittit, se multa arcana argumenta propositurum, quibus Athei uti soleant, & quæ ex conversatione cum illis didicerit. Non video tamen plura esse ab illo prolata, quam ab aliis in hoc nequitia ludo antesignanis, & si quædam ejus loca rectè ponderentur, leviter tractare rem sæpe videtur, & causæ bonitatem prodere. Scio multos esse, qui hocce tractant argumentum, & quidem spissis libris, sed plerique non satis ad hanc causam instructi, nec iis utentes armis, quibus, ad hanc hydram conficiendam, uti debebant. Solent enim pro fundamento uti locis Scripturæ, quæ non admittunt adversarii; illam enim ipsi in controversiam vocant. Sam. Parckeri supra mentio est facta, cujus *Liber contra Atheismum* Anglice editus est Lond. A. 1669. in 8. Spectantque huc etiam Ejusdem *Tentamina Physico-Theologica*, Londini A. 1665. in 4to. edita, in quibus de Mundi Æternitate vel Origine, Generis Humani Ortu, Corporis Humani structura, Anima Mundi, & similibus Argumentis, contra Atheos, ex principiis Physicis, disputatur. Nec omitti debet hoc in loco Domini D. Christoph. Franckii *Dissertatio*, cui tit. *Atheus convictus*, in qua Atheorum & Epicureorum argumenta conquiruntur diligentissime, & ad ea respondetur. Christophori Joach. Jani *Atheus refutatus, & ad veram Religionem conversus* quoque exstat, in quo agitur de Atheis, & eorum sectis variis, ac quomodo illi rationibus refutari, & ad veram Christianæ Religionis agnitionem adduci possint. Editus est Jenæ A. 1668. in 4. Verum non ea argumenta adducit, quæ rem omnino conficiant. Procedit per Oppositiones, & Responsiones, & S. Scripturæ loca, cum Responsionibus, simul adducit. Pleraque tamen collegit è Scholasticis, quæ apud illos solent disputari hoc super argumento. Scripsit & Joh. Lud. Fabricius, Prof. Heidelbergensis, *Apologeticum pro genere Humano, contra Atheismi calumniam*, quo demonstrare laborat, nullam esse gentem, quæ Atheismi convitio traduci posset, atque adeò omnes adducit, quæ vulgò ejus insimulantur apud Itinerariorum Scriptores & Historicos, demonstratque illas non posse Atheas dici. Additus est iste *Meditationibus* ejus, A. 1663. Heidelb. in 4. editis.

Sunt & qui Atheismi crimine infamare volunt Autorem *Religionis Medici*, cui nomen THOMAS BROWNE. Erat is Medicus Londinensis, & male audiebat apud suos de non optima religione, qua calumnia inductus, ut vindicaret nominis sui existimationem, librum scripsit hujus tituli. Scri-

Gggggggggggg

pferat

pferat & antea alios quosdam Libb. Theologici argumenti. *Religio* a-
tem Medici Anglicè edita fuit, & postea Latinè reddita à Joh. Meryweather.
In Librum hunc *notas* scripsit Levinus Nicol. Moltkenius, non contemnen-
das, præfationemq; addidit, quâ de occasione Scripti, & Autore ipso, plenius
agit. Latina editio est publicata Argentorati A. 1665. in 8. Ante XII. circiter
annos prodiit Liber ille Anglicè, auctior ab ipso Autore, & erant quorun-
dam additi Discursus super libri hujus nonnullis argumentis, inter quos
præcipuè sunt Kenelmi Digbæi *Observationes in Religionem Medici*, quæ etiam se-
orsim editæ sunt Londini A. 1643. in 8. Quod ejus sententiam & dogmata
attinet, quanquam liberius forte judicet de nonnullis religionis Articulis,
pro Atheo tamen habere nolim, quod mihi videor ex ejus multis sententi-
is, quæ seriò prolatae sunt, deprehendere. Scripsit & *Censuram* in eam A-
lex. Rossæus, præcipuè tamen in alterum ejus librum, quem Anglice scripsit
de vulgaribus erroribus, quæ Censura reperitur in libro Rossæi, cui tit. *Arca-
na Microcosmi*, A. 1652. Lond. in 8. edito. Quod vero attinet hunc Brownii
Librum, editus ille olim est Lond. in folio, Anglice sub Titulo *Pseudo-doxia
Epidemica*, & postea, Belgice redditus à Joh. Grundal, Amstelod. A. 1668. in
8. sub Tit. *Beschrijving van verschillen algemeene Dwalinge des Volks*.
Continentur hoc in libro quidem pleraq; Physica, sunt tamen & aliqua, quæ
ad Theologiam possunt referri.

- II Feci supra mentionem Bened. SPINOSÆ, & libri ab illo scripti cui ti-
tulus: *Traëtatus Theologico-Politicus*. Librum hunc præcesserat alius quidam,
hac inscriptione: *Philosophia Scripturæ S. interpretes*. Illum huic Autori tribu-
unt quoq; nam in eo quasi fundamenta ponuntur paradoxarum Sententia-
rum. Liber à multis refutatus est per Belgium, è quibus tamen præ cæteris
laudandus est Ludov. Wolzogenius. Liber Spinosæ editus est Eleutheropo-
li, loco ficto, A. 1666. in 4. Respondit huic quidem singulari libro Petrus Ser-
rarius, Amstelod. A. 1664. in 4. edito; sed ille non satis Philosophica metho-
do procedit, Vir quidem pius, sed ad convellendas Hæreticorum & adver-
sariorum Sententias parum argutus, pronior etiam quodammodo ad En-
thusiasmum. Scripsit enim Gallica L. librum, quo defendit satis operose
Mille Annos Apocalypticos. Circumfertur & *Ars nihil credendi*, cujus mentio
fit apud Voëtium in *Disputatione de Atheismo*, & apud Spizelium in *Scrutinio A-
theismi*. Tribuitur cuidam Gothofredo à Valle. Est & alius Lib., cui tit. *Cym-
balum mundi*. Hujus meminerunt, tum Voëtius, tum Spizelius, & Autorem e-
jus faciunt Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani ejus quoq; memi-
nit in *Apologia Herodoti*, cap. 26. p. 364. Marinus Mersennus in *Genesi* p. 669.
vocat eum de Perez. Qui & ipse Mersennus, in illo *Commentario*, satis curi-
osus est, in rimandis illis, quæ videntur adversus auctoritatem textus sacri ad-
duci posse. Magna certè diligentia conquisitæ apud illum sunt Objectiones,
quæ

quæ à profanis hominibus adferri sæpe solent. Neque tantum subsistit in iis, quæ Genesi Mosaica continentur, sed per tota Biblia se diffundit. Argumentum istius libri, qui *Cymbalum Mundi* vocatur, refertur apud Spizelium. Idem & alterius meminit libri, cujus argumentum, & Tit. *De eo, cur receptum sit Evangelium*. Exsecrabilem esse hunc librum ajunt qui videre.

Adversus pestifera horum nebulonum dogmata, quoniam sacras literas contemnunt, nullum est efficacius argumentum, quàm quod è Philosophicis, & Historicis gentilibus, contra illos sumitur, quo in genere supra laudatus Steuchus palmam fert. Est & alius liber cujusdam Anonymi, cujus meminit Gaddius in *Lib. de Scriptoribus Non Ecclesiasticis*, Tom. I, sub voce *Anonymi*, p. 30. quo is testimonia de Christo collegerit, loca sc. integra Veterum librorum Græca, Persica, Thracica, Ægyptiaca, Babylonica, Chaldaica, & Italica. De Trinitate etiam, de verbi in carnem adventu, signis divinis, resurrectione, ascensione, de S. Spiritus ignitis linguis, de Judicio, de Paradiso, Græcos, cæterosq; populos, jam tum philosophatos esse, ostendere ille conatur. Exstat & Disputatio Christiani Hoffmanni, cui tit. *Umbra in luce, seu Consensus & Dissensus religionum profanarum cum veritate Christiana*, Jenæ edita A. 1677. in 4. quæ istud argumentum tractat. Velut spicilegium, post aliorum messes, superiore Anno Tobias Pfannerus integrum *Systema Theologiæ* edidit, secundum omnes Locos Theologicos è Gentilium Philosophorum Scriptis adornatum, qui quamvis Duces habuerit ea in re Steuchum, aliosq; elegantiam tamen methodo & delectu rem omnem instituit.

Venimus jam ad Autores Philologicos BIBLIOTHECARIOS, quorum præmitti notitia debet. Habemus vero perpaucos, imo pene nullos, qui pro dignitate rei hoc argumentum tractarunt. De Sixto Senensi, & Ant. Possevino supra diximus. Paulus Bolduanus & Georg. Draudius nudi sunt Nomenclatores, imo vix illud nomen merentur. Multi enim in illis sunt errores & Sphalmata. E Reformatis habemus quosdam, qui Ideam aliquam ejus Operis animo conceperunt. Et Gisbertus quidem Voëtius librum scripsit, cui tit. *Exercitia & Bibliotheca Studiosi Theologiæ*, sed ille, in alienis occupator, ne suum quidem negotium rectè curat. Bibliothecam enim Studiosi Theologiæ descripturus, omnem, non solum Encyclopædiam Philosophicam, sed & omnia alia, rebus suis immiscet. Præcipuè illic obvii crassissimi sunt Errores. Venditantur Autores nunquam editi, & qui de argumentis alienis scripsere, ille ad sui argumenti Scriptores refert. Editus est ille Lib. Ultraj. A. 1651. in 12. Edidit & Gerh. Meierus, Bremenensis, *Bibliothecam Theologicam*, methodo quidem satis concinna, sed admodum concisam, nec satis perfectam. E nostris quem nominare possim, nescio, nisi quis Georg. Calixti *Apparatum Theologicum* hunc in Censum referat. Sed ille vastius argumentum animo complexus erat, nec tantum de Scriptoribus Theologicis agere in

animo habuit, sed de omni Apparatu Theologico in universum. Magnam certe fecimus jacturam in hujus libri defectu, paucula enim tantum attigit, sed profectò eruditissima, & profundam antiquitatis & Historiæ, tam Sacræ, quàm Civilis, cognitionem spirantia. Nuper Severinus Waltherus Schluterus *Propyleum Historiæ Christianæ, seu Enarrationem methodicam Scriptorum ad Historiam Ecclesiæ Christianæ facientium*, Francofurti A. 1680. in 12. edidit; sed pauca sunt illa, ac multis modis ampliari possunt, uti forte faciet Autor, cum ad curas secundas descendet. Faciunt huc quodammodo Autores, qui de Usu Patrum quædam commentantur è variis religionibus, inter quos merito suo commendari debet Præstantissimus Joh. Dallæus, cujus *de Usu Patrum, & Pseudonymis & supposititiis* illorum Libri exstant, magna Antiquitatis Ecclesiasticæ cognitione referti. MSStos libros Ecclesiasticos, & Theologicos nonnullos, Theoph. Spizelius dedit in libro, cujus titulus: *Illustrium Bibliothecarum Arcana resecta*, de quo supra egimus. Spectat huc quoque liber Joh. Henr. Hottingeri, quem inscribit *Bibliothecarium Quadripartitum*. Nam in toto Opere hoc sibi præfixit, ut ostenderet, quomodo Bibliotheca Theologica adornanda sit. Hujus argumenti occasione ad singulas Theologiæ partes procedit, accurate omnia dividens, & potissimos in singulis Autores indicans. Liber est utilissimus Theologiæ Studiofo. Nam, ut erat Vir πολυμαθής, ita magna cura conquirit, quæ quomodocunque ad argumentum quod tractat, spectant. Penè optimus est in hoc argumento: nam, & methodò concinna utitur, & ubique judicia sua interspergit non contemnenda.

- 14 Nunc procedimus ad fontem ipsum Theologorum dogmatum, BLIA scil. codicemque sanctum. Ejus libri quomodo dividantur, notum est omnibus. Multa hic notari possent de variis Bibliorum Editionibus, tum V., tum N. T. variisque Versionibus in linguas varias. Quod Editiones attinet, variæ prostant V. T. vel sine versione, vel cum versionibus, quas enumeratas vide in *Bibliotheca Thuana*, ubi pene omnes illæ Editiones comparent, præter Recentiore Anglicam, à Briano Walthono procuratam, cum versionibus omnibus Orientalibus, Græcis & Latinis. Quod magnificum fane Opus Complutensem Codicem, aliosque omnes, longò post se intervallò relinquit, quanquam tamen non desunt, qui & in illa Editione non pauca desiderant. Præmisit Walthonus Tomum integrum, quem vocat *Apparatum*, quò expenduntur omnia illa præliminaria circa textum Hebraicum & Versiones, ac controversiæ circa authenticam Hebraici textus, quod argumentum ante illum inter Lud. Capellum & Joh. Buxtorfium disputatum est, & ante aliquot annos à Domino D. Matthia Wasmutho. *Apparatus* ille in Epitomen à nonnemine redactus est, ac in duodec. editus usui futurus illis, qui vastum istud Opus parare sibi, vel nolunt, vel non possunt. De Cæteris consulendus est

est Hottingerus, in sua *Bibliotheca Theologica, Lib. I., c. 1.*, quo agit de Bibliorum exemplaribus Authenticis Hebraeis Veteris, & Græcis N. T., MSStis, quam impressis, & *cap. sequente secundo*, quo agit de Editionibus Polyglottis, omnesq; ad examen vocat, iudicio de singulis instituto. Judicat & ibi de Opere Eliæ Hutteri Biblico, quod scil. distinctio Literarum servilium & radicalium, in Textu Hebraico Hutteriano, discentium conatui plus obfit, quàm profit. Idem refert, Biblia illa (quæ vulgo Tetraglotta sunt) Norbergæ excusa esse XII. linguis. Multa hic possent de variis Bibliorum translationibus dici, de quibus peculiari *cap. 3.* agit Hottingerus, ubi omnium gentium versiones recenset. Qui hoc argumentum plenius tractavit, laudari debet Petrus Dan. Huetius, Vir omnium literarum peritissimus, cujus exstant *de Interpretatione libri duo*, quorum *primus* agit *de optimo interpretandi genere*, *alter de claris Interpp.* Quanquam autem liber iste in genere, de omni interpretandi & transferendi ratione, agat, de qua nil hætenus erat præceptum, se tamen per omnes disciplinas diffundit, & quidem in singulis, qua cura quid conversum sit, disquirat, addito ubique limatissimo iudicio. Occasione itaq; illa de Bibliorum versionibus etiam plerisq; egit, magno hoc in argumento usui futurus. Cui tamen Autori hoc vitio vertere possis, quod iniquior paulò videatur in Germanos. Liber ille, olim Parisiis editus in 4to., erat admodum rarus, sed nunc Stadæ recusus est A. 1680. in 8. Jungi potest huic libro ejusd. Autoris *Demonstratio Evangelica*, cujus supra mentionem fecimus, in qua *γνησιότης* omnium Scripturæ librorum ordine ostenditur. De his libris non paucæ intercedunt nobis cum Pontificiis Controversiæ, de quibus libros singulares scripsit Dominus D. Christ. Kortholtus, alterum *de Canone Scripturæ S.*, alterum *de variis versionibus*, hic Kilonii editos. De variis versionibus Germanicis antiquissimis egit Hottingerus. Est & in Gothicam L. conversa bona Evangeliorum Pars, quæ à Francisco Junio edita sunt cum Commentariis, quorum & supra mentionem fecimus.

Sequuntur COMMENTATORES BIBLICI, qui vel Critici sunt, vel 15
Exegetici. CRITICORUM magnus est numerus, tam illorum, qui in Biblia universa, quàm qui in libb. singulares sunt commentati, tum qui de argumentis peculiaribus egerunt. Horum Autorum Syllabum, quasi per Lancem saturam, dedit Hottingerus *Lib. I. cap. 5.*, ubi agit de Criticis Biblicis. Quidam illorum contulerunt inter se Exemplaria MSSta, quidam Versiones, uti Ludov. de Dieu, Arnoldus Bootius, Johannes Viccars. In universa Biblia exstant *Commentaria Critica* Hugonis Grotii, quæ novissime edita sunt 4. Tomis in folio, ap. Blavium, cum absolutissimis Indicibus Autorum, rerum, Locorum Scripturæ, quorum maximus in exegefi usus esse potest, exceptis Locis Socinianismum spirantibus. Hoc enim morbo Grotius laborasse dicitur. Prima horum *Commentariorum* Editio sine Indicibus est, ideoq; ad usum,

non ita accommodata. Alteri Editioni, præter Indices, accessere novæ quædam Autoris notæ, & peculiare quidam libri. De his Commentariis hoc notandum est, in Rabbinorum locis citandis, & explicandis, non rarò eos fallere. Secutus enim plerumq; aliorum fidem est Grotius, linguarum Orientalium non adeò gnarus. Plurima horum errorum Specimina notavit harum literarum peritissimus Dominus Esdras Edzardi, quæ ipse mihi aliquando ostendit. Cæteri Commentatores Critici, nec legi ab omnibus nec enarrari à nobis, omnes possunt. Quare non inutilem laborem suscepit Matthæus Polus, qui ex omnibus Criticis Scriptoribus extraxit illa, quæ faciunt ad intelligentiam locorum Scripturæ, illaq; Bibliis, juxta ordinem librorum, capitulum, & versiculorum, dispositis, inseruit, annotatis semper Autorum locis. Quanquam Epitomarum, & Compendiorum, inglorius sæpè & noxius labor sit. Vix enim semper ita assequitur mentem Autoris Epitomator. Laudanda tamen illa est opera, quæ multis modis utilis esse potest, ob seriem illam librorum, & ob Laboris compendium. Liber ille olim impressus in Anglia, magno constabat pretio, & vix haberi poterat, cujus Exemplaria incendio Londinensi erant absumpta. In Germania itaq; recusus est, ac vendi solet XX. circiter Imperialibus. Ad Commentarios Criticos refert Hottingerus & Lexica Biblica, Concordantias & Encyclopædias Sacras, quæ tamen huc non adeò spectare videntur. Concordantiæ enim, etsi utilissimæ sunt ad explicationem LL. Parallelorum, ad inventiones argumentorum, in Homileticis, pro se tamen nihil explicant, sed purum putum Indicem præstant. Encyclopædia tantum abest, ut ad Criticam pertineat, ut inutiliter quæri videatur. De quibus Encyclopædiis quid sentiam, supra aliquoties dixi.

- 16 **EXEGETICI** Autores alterum ab his locum occupant, suntq; illi, qui in vero Scripturæ sensu indagando occupantur. Horum magnus est ab omni ævo numerus, quibus recensendis integro libro opus esset. Exegetæ primæ sunt, qui Paraphrasin librorum Scripturæ dederunt, qualem laborem in N. T. suscepit Erasmus, qui cum cæteris ejus Operibus editus est in fol., & in 4to recusus. Multos Vir ille his suis Scriptis contra se provocavit, qui passim quid in interpretationibus ejus desiderabant. Nominatim contra illum insurrexit Edvardus Leus, qui *Annotationes in N. T. Erasmi* scripsit, ad quas *Annotationes Responsiones* suas edidit, & *Apologiam paraphraseos principij Evangelici Johannis*: In principio erat sermo; in qua Paraphrasi deprehendere aliquid sibi visi sunt nonnulli, quod Arianismum saperet. Additæ sunt literæ doctorum Virorum, & ipsius Erasmi, de hoc negotio. Editi sunt hi libri Basileæ, apud Frobenium, A. 1520. in 4to. Scripsit & Alphonsus Henriquez *Defensionem pro Erasmo, contra Edvardum Leum, & Universitatem Parisiensem*, quæ in Classe secunda Indicis Expurgatorij Hispanici perhibetur. Fuerunt Paraphrases illæ diu usitatae,

tata, jamq̃ olim in Synagoga Judaica, estq̃ ille modus interpretandi simplicissimus. Prætereo illas, quas habemus, Orientalium V. T. paraphrases, aliasq̃ interlineares ac Germanicas, qui omnibus sunt notissimæ, & de quibus plenissimè agitur apud Scriptores hujus argumenti Bibliothecarios. De Paraphrasibus Chaldaicis, præter alios, singulari libro egit Augustus Pfeifferus, Wittb. A. 1665. in 4. edito. Legi & Walthonus in *Apparatu* prolixè potest. Exstant & Paraphrases & Interpretationes quorundam Cabalisticæ & Mysticæ, quæ tantum abest ut sint Exegeses, ut novas potius Exegeses suorum ænigmatum requirant. Nemo in iis foecundior est Judæis, qui miras sunt commenti in primis super Mosis libb. fabulas, & qui è Christianis Enthusiasmo quodam Judaico sunt afflati. Multus in his Interpretationibus mysticis est Henricus Morus, Theologus Anglus, cujus *triplex super Genesin Cabala* exstat, *literalis, naturalis, moralis*, mirum è Philosophia Platonica, Cartesiana, & Rabbinorum traditionibus Chaos. Possunt Exegetæ distingui secundum ætates & religiones. Quod ætates spectat, primò ponendi sunt Patres, qui in Biblia sunt commentati. Hos, secundum ordinem temporum, & seculorum, satis diligenter collocavit Autor *Bibliothecæ Thuanae*, sed illic non habentur, alii, quam qui in Bibliotheca Thuana continebantur. Reperiuntur & in MSSis Codicibus, *Thuanae Bibliothecæ* subjunctis, Commentatores è Patt. Græci & Latini inediti. Multa talium olim Origenes scripserat, χαλκέντερος hac de causa dictus, quæ pleraq̃ perierunt. Ejus tamen *Commentarium super Joh. Evangelium* refert se vidisse MStum & integrum, apud Arsenium Calutum, Hieromonachum Græcum in urbe Corfa, Jac. Sponius in *Itinerario suo*, P. II. p. 27. *Editionis Germanicæ*, ubi habentur multa observatu dignissima. Recentiorum temporum Exegetas, secundum religiones varias, satis diligenter recenset Hottingerus in *Bibliothecario quadripartito*, lib. I. c. 6., ubi de illis plura possunt legi.

Transimus ad LL. CC. THEOLOGICORUM Scriptores, quorum, 17
prima lineamenta duxit Phil. Melanchton, communis divinæ ac humanæ doctrinæ restaurator. Quanto olim in pretio illi habiti fuerint, inde videre est, quod, cum primo ederentur Venetiis, sub nomine Philippi de Terra Nigra impressi, statim distracti fuerint apud ipsos Pontificios, ignaros à Phil. Melanchtone hoc opus esse profectum. Quod idem quoq̃ obtigisse Martini Bucerii in *Psalms Commentariis*, notat Vir doctus Anonymus, in *notis in Scaligeriana Excerpta*, à Tanaqv. Fabro edita. Nam, sub Nomine Aretii Teliini *Commentarii* ille vendebatur Cardinalibus & Episcopis, magni facientibus illum, sed, cum audivissent, Bucerum ejus verum esse Autorem, statim suppresserunt librum, & inter Damnatos rejecerunt, qui antea sub fucato nomine mirificè placebat. Post Melanchtonem, LL. CC. majore diligentia excoluit Martinus Chemnitius, Vir Ecclesiæ nostræ maximus, cujus Opera
Ponti-

Pontificios valde sollicitos habuere. Magnam enim antiquitatis & Historiæ Ecclesiasticæ cognitionem Theologico studio junxerat, ut eo nomine facile adversariis superior esset, accedente ad insignem peritiam causæ bonitate. Variæ sunt *Locorum* illius Editiones, non bonæ notæ omnes. Quæ in 8. prodiit, cæteris est correctior, & altera quoq; quæ Francofurti in 4. Mendosissima est Wittebergenfis in folio, & vel recusa mendis suis non destituitur. Scripsit & alia Vir ille, quæ religionis nostræ Cultoribus in delicis esse debent, *Harmoniam Evangelicam*, cujus Editio optima prodiit Francofurti in folio, it. *Examen Concilii Tridentini*, Opus præclarum, & quod maximi faciunt Theologi nostri, crux vero Pontificiorum, qui in ejus Operibus facile genuinum frangunt. Laudatissimam quoq; operam in Locis posuit Joh. Gerhardus, Vir multorum laborum, & meritorum. Meditatus & olim LLCC. fuisse dicitur Joh. Musæus, Theologus Jenensis, imò maximam partem confecit, fuitq; ante aliquot annos, qui, ipso invito, illorum Editionem parabat, Bibliopola, cujus tamen Conatui ipse, cum viveret, intercessit. An nunc habituri simus scriptum hoc ejus posthumum, est incertum.

- 18 E Pontificiis maximis ornari laudibus debet DIONYSIUS PETAVIUS, Jesuita, Vir summi Laboris & Judicii, quem unum è Jesuitis sapere judicabat Scaliger, ut ut ab illo scriptis Eristicis laceffit. Scripsit ille *Libros Dogmatum Theologicorum*, quos ad LLCC. Theologicos certa ratione referre possimus, etsi ulterius se labor ejus extendat. Nam & controversias, & quicquid ad doctrinam Theologicam spectat, addidit. Opus hoc ejus *Dogmatum Theologicorum IV. Tomis in fol.* prodiit Parisiis A. 1610. & seqq. Liber tamen imperfectus est, sed quæ tractavit, si exceperis, in quibus nobis cum Pontificis controversia est, solida sunt, docta & expolita, ac magnò usui futura in argumentis Theologicis. Locus de Trinitate integrum illi in fol. Tomum complet, unde perspicias, quanto molimine & cura rem suam egerit. Dolendum est, non absoluta fuisse omnia, sed pervenisse tantum ipsum ad Locum de Libro Arbitrio. Culta illi elegansq; est tractandi ratio, varia eruditione undiq; aspersa, non horrida illa & Scholastica, frequens antiquorum lectio, in quibus evolvendis & emaculandis multum temporis consumpsit. Edidit enim multos cum notis suis, nempe Epiphanium Paris. 2. volum. in fol. A. 1622. *Appendicemq; ad suas notas*, Synesium cum notis A. 1632. in folio, *Notas in Juliani Apostatæ Opera*, edita A. 1634. item *Tr. de potestate consecrandi Sacerdotibus à Deo concessa*, in 8. Paris. A. 1639. & *Dissertationes Ecclesiasticas de Episcoporum dignitate, & aliis argumentis* Paris. A. 1641. in 8. In Chronologiam, scripsit *Opus de doctrina temporum*, 2. volum. in fol. editum Paris. A. 1627. apud Cramoyssios, quod postea in Epitomen contraxit sub tit. *Rationarii temporum*, & Scaligero opposuit, cui multum facebat negotii, edidit & *Uranologium, sive Systema variorum Auctorum, qui de Sphæra, ac Sideribus, commentati sunt*, Græce,

te, cum Latina Interpretatione, & variarum Dissertationum Libb. 7., Paris. in folio, A. 1630. Unde patet, quantæ doctrinæ Vir fuerit. De LL. CC. Scriptoribus, tam apud Protestantes, quàm Pontificios & Reformatos, vide Hotting. in *Bibliotheca Theologica*, lib. 3., c. 2. 3. 4., sub singulorum capp. initium.

19

THEOLOGICÆ POLEMICÆ Scriptores sunt permulti, ratione Sectarum, quorum tangemus celeberrimos. Spectant huc omnes, qui de HÆRETICIS scripserunt, licet non omnes hæreses ad nostra tempora se extendant. Prodest tamen illarum habere, quoad fieri potest, notitiam accuratissimam. Solent enim plerumq; reviviscere hæreses illæ, & à Novatoribus resuscitari. De Epiphani *Opere de Hæresibus*, & Petavii *notis* in illud, supra diximus. Philastrius *Catalogum Hæreticorum* scripsit, foecundum sanè & locupletem. At illi in more positum est, facile hæreseos condemnare ex levibus & innoxiiis quibusdam opinionibus. Catalogus Hæreticorum post illos dedere Centuriatores, sub singulis seculis, & plures alii singularibus libb., uti Joh. Gualtherus, (Janus Gruterus) in *Chronico Chronicorum*, Joh. Pontanus in *Catalogo Hæreticorum*. Florimundus Ræmundus in *libro de ortu, progressu, & ruina hæresium hujus seculi* (qui è Gallica in Latin. Lingua est conversus A. 1614. Colon. in 4.). Conradus Schlüsselburgius *Catalogum quoq; Hæreticorum* scripsit. Expedit hic nosse singulorum, in quacunq; vel Secta, vel Religione, Doctorum Symbola, Confessiones, Catecheses, quorum libb. copiam insignem, in unaquaq; habemus religionem. Illos autem omnes prætermitemus, cum operam hic laudabilem posuerit Hottingerus lib. 3. c. 1. *Bibliothecæ Theologicæ*, ubi diligentissimè agit de Scriptis Symbolicis præcipuarum religionum.

Prænosci hic debent summa CONTROVERSIARUM capita quæ præcipue in Ecclesiis nostrorum temporum, & variis sectis, agitantur. Earum *Controversiarum summam* è Reformatis Joh. Hornbeckius dedit libello aliquoties recuso. Præstitit & heic operam compendiariam non ita pridem Frid. Spanhemius in *Introduct. ad controversias selectiores*, Lugd. Batav. A. 1677. in 12. edita, cui libello accesserunt, quæ recentior motus fuerunt Naturalistis quibusdam & Atheis in Belgio Controversiæ. Quorsum & refert Cartesianos, Hobbesianos, & Spinosianos. Ut de posterioribus nihil dicam, in Cartesium aliquantò iniquior fuit Vir ille, cujus consiliis & impulsu ejecta Belgio fuit Cartesii Philosophia. Etsi non negem, recentiores Cartesianos, Cartesii auctoritate & sententiis abusus, multa deduxisse ad religionem, de quibus ne quidem cogitarat Cartesius. Illi nempe reprimendi erant, non omnis Philosophia Cartesiana extirpanda. Proderit etiam hic Edv. Brerewoodi *Scrutinium Religionum*, breve tamen admodum, ubi non omnia controversiarum capp. reperias. Nec omittendus est J. Andr. Bosius in *Dissertatione sua III. de Religionis, & rei literariæ, in Europa, ejusq; imperiis, statu præsentis*, quæ subjuncta est ejus *Introductioni in Notitiam Rerum publicarum*. Sunt & Anglica Lingua libri quidam

dam scripti hoc in negotio utiles, uti Alex. Rossæi liber *de Religionibus Orbi*, qui in omnes plene linguas conversus est, Gallicam, Italicam, & Germanicam, & in hanc quidem ab Alberto Reimaro, Lubecensi, sub tit. *der gantzen Welt Religionen*. Prodiit Amstelod. A. 1668., cum figuris, in 8. Scripsit & Edwinus Sandys Anglice de eod. argumento Tr., qui itidem Germanicè redditus est in 12., sed plenius hoc argumentum tractatur à Rossæo. Fuit & olim editus Liber Italica lingua hoc Titulo: *Mare Oceano di Tutti le religioni*: sed hunc non vidi. Titulus ejus comparet in *Bibliotheca Cordesiana*. Sed de his Autoribus tenendum est, fuisse interdum incautè, & non satis accurate, hoc in argumento versatos. Quidam enim aliorum fidem sequuntur, & in ipsis interdum peregrinationibus non satis accuratæ observationes instituntur. Omnium optimæ relationes haberi possunt è propriis cujusque sectæ Libb. Fundamentalibus, & iis, quæ à Theologis notata sunt, quanquam & hi interdum partium studio aliquid dissimulant. Nos brevissimè per singulas Sectas nunc cognitæ, & Ecclesiæ nostræ Cultoribus perspiciendas, Autores præcipuos ostendemus, eoq; remitemus, ubi plenior illorum haberi copia possit.

21 De Antiquioribus jam supra est dictum, Judæis scil. & Mahumedanis. Contra JUDÆOS commendavimus Martini Raymundi *Pugionem fidei*, in fol., in quem exstat elegantissimus *Commentarius* Josephi de Voysin. Illic habentur tela contra Judæos ex ipsorum armamentario desumpta. Liber est utilissimus illis, quibus cum Judæis res est. Nuper & Vir Clar. Joh. Christoph. Wagenfeilius Judæorum Libb. adversus Christianam fidem, hætenus ineditos, vasto Volumine publicavit ac refutavit, cui Tit. *Tela Ignea Satanae*. Multi è nostris sunt Scriptoribus, qui è Rabbinis contra Judæos doctrinam Christianam propugnarunt. Guilh. Schickardus magni nominis, cum viveret, fuit majoris vero apud Exteros, quàm apud suos populares, cujus Bibliothecam & MSSa posthuma Rex Gallia ære suo redemit, Regiæq; Bibliothecæ addidit.

22 MAHUMEDANORUM RELIGIO, ejusq; notitia, est petenda ex J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientali*. Alcoranus, quo continentur Religionis Mahumedanæ capp. ex Arabico à nonnullis versus est, sed periti illarum rerum adeo discrepare Versiones ab Authenticis Exemplaribus dicunt, ut multa defint, multa mutilatè ac ineptè sint conversa. Editus est Gallica etiam Lingua, sed nec ille est plenus, & fide dignus. Magna cum difficultate impetrantur ejus Exemplaria authentica, sed sunt tamen à Christianis furtim exportata, ac reperiuntur in quorundam Bibliothecis. Multi sunt Arabica L. scripti libri de negotio religionis, unde cepisse multa nonnullos nostrorum opinantur aliqui. Acutissimi sunt Disputatores, ut patet è Libb. Philosophicis, qui Latine sunt redditæ. Testis est Jac. Sponius, Medicus, in *Itinerario per Græciam ac Dalmatiam*, didicisse se è relatione cujusdam popularis sui, esse Arabicam L.

ca L. Librum quendam scriptum adversus Mahumedanos & Judæos, pro veritate religionis Christianæ, unde potissima Argumenta sua ceperit Grotius, quod mihi tamen non fit verosimile. Non enim crediderim, Grotio tam fuisse familiarem Arabicæ Linguæ usum, ut abuti illa in rem suam potuerit. Solent sæpe talia fingi ab hominibus rerum peregrinarum studiosis, ut pretium ac desiderium peregrinæ mercis accendant. Idem, ut obiter hoc memorem, addidit, Jac. Gassarellum, in *Curiositatibus suis inauditis*, pleraq; ex libro transcripisse Arabico ejusdem argumenti. De sectis Judæorum videndus Joh. Seldenus in *Dissertatione de Anno Civili, & Calendario Veteris Ecclesiæ*, cap. 2., & passim in *Opere de jure naturæ & gentium secundum disciplinam Hebræorum*, uti & in alio libro de *Synedriis*.

CHRISTIANI in ORIENTALES Græcos, & OCCIDENTALES La-²³
tinos, dividuntur. Græcorum religio ad nos nunc adeo non spectat. Ope-
ræ tamen pretium est nosse ejus doctrinæ capp. Magnum inter Ecclesias La-
tinam & Græcam esse dissensum, ex Historicis notissimum est, quod vel ex
una illa de Imaginum cultu, Controversia patet, quæ miras in Oriente Tra-
gædias excitavit. Hodierni Græci multum dissident à prisca religione. Fu-
cum itaq; fecit, fumosq; Ecclesiæ vendidit Latinæ, Leo Allatius, Græcus,
Romæ vivens, qui singularem librum scripsit *de Græcæ & Latinæ Ecclesiæ con-
sensu perpetuo in 4.* Quis Græcæ Ecclesiæ sub Turcis sit status, videri potest ex
Martini Crusii *Turco-Græcia*, cujus libri octo Basileæ in fol. A. 1584. prodierunt. Vi-
de & *Acta & Scripta Theologorum Wirtembergensium & Patriarchæ Constantinopolitani*,
ab A. 1576. ad annum 1581. sibi mutuo transmissa, in negotio Augustanæ Confessionis. Lib.
prodiit Witteb. A. 1584 in fol. Unde disci potest, magnam esse Religionis illo-
rum, cum Protestantium religione convenientiam. Sed Vita illorum malè
respondet doctrinæ. Nam, uti Viatores omnes testantur, corruptissimè vi-
vunt. Videantur novissimi peregrinatores, Joh. Bapt. de Tavernier, & Jac.
Sponius. Qui postremus mentionem facit Consulis cujusdam Gallici, A-
thenis residentis, qui vastum Opus sub manibus habuit de omni religionis
hodierno statu, apud quem multa quoq; Veterum MStorum è Theologis
Græcis delitescere ait. Multa etiam talium delituisse in Bibliotheca Jesuita-
rum Cochinchinensium, Testis est Tavernier in *Itinerariis suis*, eo loco, ubi agit
de Belgarum in Asia actionibus. Ubi Belgas, & inprimis Gubernatorem
Gour, ut hominem ferocem & rusticanum, incusat, qui sc. in causa fuerit,
quod Jesuitis inde ejectis, præstantissima illa Bibliotheca, in qua Thesaurus
Græcorum Orientalium, Arabicorum Copticorumq; MStorum contineba-
tur, militibus & nautis in prædam cesserit, cum irreparabili rei Literariæ da-
mno. Hinc se toto illo tempore, quo versatus fuit in his terris, semper de-
prehendisse aliquem librum MStum, vel apud milites & nautas, vel instito-
res, integros paucos, plurimos vero laceratos & mutilos, eorumq; aliquam

Hh hh hh hh hh hh z

par-

partem sibi comparasse. Exstant, de hodiernæ Græcæ religionis sub Turcis statu, *Epistola*, à Thoma Smith, Anglo, scripta, quæ ante annos sex vel septem, Londini in 12. sunt edita. Græcæ religionis, secundum gentes varias, diversa in quibusdam dogmata sunt. Ex mixtura enim populorum, variis interdum accessionibus doctrina purior incrustata fuit. Notum est, Moscovitas etiam Græcam religionem jactitare, sed in multis admodum deformem. De ejus religionis statu consulendi Itinerariorum Scriptores. Vix enim alios habemus idoneos ejus testes. Nuperrimè aliquot prodire Itineraria, in quibus & de religione agitur. Vir Illustris August. Baro a Mayersberg *Itinerarium* scripsit *Moscoviticum*, A. 1661. in fol. editum, cui multa sunt de rebus Moscoviticis, tam Politicis, quàm Ecclesiasticis, inserta. Addidit & Leges Russicas, Latine redditas, quibus multa continentur ex Jure Romano desumpta. Prodiit & in Italia Patavii, ante 3. circiter annos, *Itinerarium Moscoviticum*, sine nomine Autoris in 8. Crediderim tamen librum hunc esse potius è Scriptori- bus cæteris congestum à quopiam, in Bibliopolæ gratiam. Cæterum de iis, quæ ad Theologiam Græcorum spectant dogmatica, à Græcis ipsis tractata, Leo Allatius passim in suis scriptis quædam memorat, & maxima eorum, pars exhibita est in *Bibliotheca Thuana* a p. 21 ad p. 46. ubi secundum successionem seculorum, Autorum Græcorum recensentur, in quibus reperiuntur multi, qui de Controversiis, inter Ecclesiam Latinam & Græcam agitis, v. g. de cultu Imaginum, de processione Spiritus S. à Filio, singulares Libb. scripsere, & immiscentur etiam Scriptores Homiletici. Cæterum & Jesuita Ludov. Maymburgius *Historiam* illam *Schismatis Græcæ Ecclesiæ*, ut vocat, singulari libro pertractavit. Quæ seculis 8vo, 9 & 10., inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam lites fuerint, vide Georg. Calixtum in *Dissertatione singulari, de statu rerum in Ecclesia Occidentali*, quæ addita est *Apparatu* ejus *Theologico*. Jungi huic potest J. Henr. Boeclerus in *Historia seculi IXi & Xmi*. Legi etiam, velut in Compendio, potest Frid. Spanhemius in *Epitome Isagogica ad Historiam N. T.*, ubi agit de Ecclesiæ Græcæ statu & dissensione à Latina, secul. V. p. 465., secul. VI. p. 492., secul. VII. p. 526., secul. VIII. p. 548., secul. IX. p. 581., secul. X. p. 605., secul. XI. p. 638., secul. XII. p. 680. Nonnunquam quidem tentata est unio inter utramq; Ecclesiam, sed frustra, ut ex tot seculorum consensu & successione satis refutetur Leonis Allatii *liber de perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ consensu*, de cujus libri causis, & Autoris consiliis, vide Spanhemium a pag. 682. ad pag. 685.

14 Pergimus ad PONTIFICIOS, quorum capp. doctrinæ breviter à J. Andr. Bosio proponuntur in *Dissertatione* supra laudata p. 9. Alii e nostris sunt, qui doctrinam eorum integris libb. proponunt; sed veræ illorum sententiæ ex ipsis Pontificiis habendæ sunt. Est inter Pontificios, quasi Hercules quidam, Robertus Bellarminus, quo Atlante cælum suum fulciunt, Vir pius,

pius, quod negari nequit, cujus exstant aliquot Libri argumenti Moralis & Homiletici, *de ascensione mentis ad Deum*, & *de gemitu columbæ*, qui ostendunt animum devotum, sed doctrina ejus est erronea. Fuit Patria Politianus, primumq; Archi-Episcopus, inde Cardinalis factus, & ut perhibetur, invitus ad illam dignitatem pertractus est. Opus *Controversiarum Theologicarum*, quod scripsit, per 40. annos ipsi elimatum traditur. Hoc Opus ejus aggressi, & à Reformatis, & à Lutheranis, sunt multi. E Reformatis præcipuus est Dan. Chamierus, qui in *Panstratia* sua Opus hoc sub Examen vocat. Pars una prodiit Argentorati, altera Francofurti. Sed dolendum est, non potuisse eum totum Opus perficere, *quintum* enim Tomum Joh. Henr. Alstedius adjecit. Si Calvinii Dogmata exceperis, magnus est hujus libri in nostra quoq; usus Ecclesia. Sed totum Opus rarius est, cujus *Epitome* etiam scripta est, quæ in usu esse solet. Post illum, quem merito primo loco ponimus, Bellarminum sunt aggressi multi, sed carptim tantum, & per partes, Guilh. scil. Amesius in *Bellarmino Enervato*, Conr. Vorstius in *Anti-Bellarmino*, Mart. Chemnitius in *Exam. Concilii Tridentini*, Guilh. Wittackerus, Anglicus, in *Locis de Verbo DEI, & Ecclesia*. Versantur & in manibus Domini D. Christ. Kortholti *Disputationes* Kilonii habitæ, & excusæ. Colonienfis Editio Bellarmini omnium habetur optima quæ prodiit A. 1665. in fol.

Cæterum DOCTRINAM PONTIFICIORUM *ingenere* multi impu-²⁵ gnarunt, uti Philippus Mornæus, in *Mysterio Iniquitatis*, sive Historia Papatus (quæ prodiit Salmurii A. 1611. in fol. & contra quam Casp. Scioppius scripsit *Alexipharmacum Regium* A. 1612. in 4.) Gisb. Voëtius in *Desperata Causa Papatus*, (quæ alicujus pretii est) Abr. Calovius in *Matæologia Papistica*, & Pet. Molinæus in *Novitate Papismi* (cui nonnemo è Pontificiis librum opposuisse dicitur, *de Antiquitate Papismi*, quo commotus Dux fertur Turennius, ut, ejurata Religione Reformatorum, Pontificiæ se addiceret). Cæterum præclarus Vir Molinæus fuit, Sedanensis Ecclesiæ Pastor, & Academiæ ejus Professor. Plurima ejus alia exstant Scripta, tam Philosophica, quàm Moralia, & Theologica. Quod si jam descendere velimus ad omnia specialia doctrinæ Pontificiæ capp., Bibliotheca scribenda nobis esset. Tot enim sunt, tum Dogmatici ab ipsis Pontificiis libri scripti, tum Eristici à Nostreis & Reformatis contra Pontificios, & à Pontificiis contra Nostros, ut integro Opere enarrari debeant. Quod ut fiat aliquando, optandum est. Hactenus enim tantum fragmenta quædam, & Lacinias, talis Operis habemus.

Princeps caput est, quod de PAPÆ PRIMATU agit, tot controversiis &²⁶ libb., ab utraq; parte & satis quidem acerbè, disputatum. Ulcus enim est, quod sine dolore nequit tangi. Manum huic argumento admovit Claud. Salmasius singulari quodam libro *de Papæ Primatu*, cui, quod sciam, nemo alium, opposuit, sed, me Judice, non adeo subtilis hoc in argumento disputator est,

Hhhhhhhhhhh 3

nisi

nisi quantum ex Historia adducit, & ex vetustis monumentis, quæ ipse perreptaverat. Inprimis Controversia de suburbicariis regionibus, quæ libris singularibus & propugnata, & impugnata est, plenè copiosèq; ab illo est pertractata, uti & ab Hieron. Alexandro, qui doctissime illas defenderat. Ni fallor, & Jacobus Gothofredus de illis quædam commentatus est. De suburbicariis regionibus Jac. Sirmondus quoq; scripsit, eruditissimus Jesuita Gallus, sed nomen non addidit, & Joh. Dartes, qui & Salmasium *de Primatu Papæ* refutare cœpit. Sed ineptus labor est, & ejus Autor impar congressus Achilli. Idem Argumentum, *de Primatu in Ecclesia*, Dav. Blondellus tractavit, & quidem contra Cardinalem Jac. Perronium, illum scil., cujus habemus à Fratribus Puteanis Collecta Excerpta, Virum in omni literarum genere exercitatum, sed liber Gallicè scriptus, plerisq; nostrorum hominum est ignotus. Quantus vero Vir Blondellus fuerit, omnibus notum est. Scripsit & Nicol. Vedelius, è Reformatis, *librum de Cathedra Petri Antiochena*, quò illa disquiritur Controversia, An Romæ fuerit Petrus, quod eruditis in medium allatis Argumentis negat. Ejus plura alia sunt ingenii monumenta laudatissima, inter quæ eminet *liber de prudentia Veteris Ecclesiæ*, merito commendandus Ecclesiasticis; sed Opus hoc totum non est absolutum. Tractavit & hoc de primatu Papali Argumentum Ludov. Molinæus, Petri filius, verum Patre ingenio & judicio inferior. Tit. Libri est: *Nova detectio Mysterii iniquitatis*, Hagæq; ante XX, ni fallor, annos, is est editus. Acerbè hic invehitur in Jurisdictionem Ecclesiasticam, eamq; esse existimat, quæ in Sacris Mysterium iniquitatis dicitur. Scripsit idem *Characteres morales*, sed non est magnæ rei liber. Phil. Moræum, cujus supra mentio facta est, adortus est è Pontificiis Jac. Gretserus, Jesuita, ut doctissimus, ita maledicentissimus, in libro, cui tit: *Mystra Salmuriensis*. Multa vir ille scripsit, quorum vastum Catalogum exhibet Phil. Alegambe *in Catalogo Bibliothecæ Soc. Jesu*. Fuit idem Bellarmini Hyperaspistes, exstantq; contra illum Dispp. D. Kortholti. Venit & Jacobus, Angliæ Rex, in Censum Disputatorum Anti-Pontificiorum, cujus exstat Opus de Controversiis fidei, quod quidam Isaaco Casaubono, qui tunc vivebat in Anglia, tribuunt, cum tamen ipse Casaubonus hoc perneget. Occasio tamen hinc data est quibusdam, quæ lacerarent nomen Regium, inprimis Casp. Scioppio, qui *Collyrio* illum *Regio*, Scripto injuriosissimo, beare voluit. Scripsit & Bellarminus contra Jacobum. Vivebat tum in Anglia Vir maximæ doctrinæ & nominis, Marcus Anton. de Dominis, Episcopus antea Spalatensis, cujus exstat laboriosissimum & doctissimum Opus *de Republ. Ecclesiastica*, contra Pontificios, quod primum in Anglia est editum, inde vero Heidelbergæ recusum, promptuarium rerum Theologicarum, ex ipsis visceribus antiquitatis, & Historiæ Ecclesiasticæ, erutarum, sed defunt duo libri, uti creditur, ipsius Regis Angliæ Jussu suppressi, quod multa illic invenirentur, quæ Papismum, sape-

sapere viderentur. Sed miserum hujus Viri fatum fuit, de quo Erythræus in *Pinacotheca III. n. 17.* Nactus etiam est Vir ille Adversarios, & inter eos Nic. Coffetellum, sed defendit M. Antonium de Dominis Petrus Molinæus, libro Gallicè scripto cui titulus: *Defensio fidei Catholicæ*, qui hætenus Latine non est redditus. Scripsit & M. Antonius de Dominis *librum de Primatu Pontificis*, contra Pontificios, qui Gallice editus est in folio, Genevæ, sed rarior est, nec adhuc, nî fallor, Latine translatus. Scripsit & contra Jacobum, Angliæ Regem, Jac. Perronius Gallica Lingua. De Guilh. Barclaji libro de primatu Papæ vide Erythræum in *Pinacotheca sua.* Scripsit & Dan. Lipstorpheus de *Monarchia Papali* librum in 4.

Ad hoc argumentum illi spectant Autores, qui de JURE MAGISTRA-
TUS CIRCA SACRA, & de *Politicis Ecclesiasticis* in genere agunt. Nam
& hoc argumentum de primatu Papæ, ejusq; dominatu, omnino tangendum
est illis. Multi sunt hic Autores, qui rem illam in utramq; partem tractant,
ac fuere inter ipsos Pontificios jam olim, qui immensam Pontificum poten-
tiam infregerunt, etiam è Scholasticis, juratis alioquin Pontificum Parastatis. De
Imperio Potestatum summarum circa Sacra, elegantem libellum scripsit Hugo
Grotius, qui prodiit Hagæ Com. A. 1661. in 8. Adduntur illi Dav. Blondel-
li *Dissertatio de jure plebis in regimine Ecclesiastico*, & alia nonnulla. Legen-
dus & in hoc argumento est Petrus de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii*,
sive de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ. Sed ille magis circa specialia occupatus
est, & circa Galliæ consuetudines & jura. Liber ille prodiit Paris. in folio, A.
1663., Posthuma quædam vero hujus Viri ante annos aliquot in 12. Veteres
hujus argumenti Scriptores, Guilhelmi scil. Occami Opera hujus argumen-
ti varia, Johannem Parisiensem *de Potestate Regia ac Papali*, & Antonii de Ro-
sellis *Monarchiam, sive de Potestate Imperatoris & Papæ librum*, videre est apud
Melch. Goldastum in *Monarchia S. Rom. Imperii*, ubi collegit hæc, similiaque
Opera, utilissimo sanè labore. Facile enim talia perire solent. Marquardus
quoq; Freherus, in *Collectione Rerum Germanicarum*, quædam habet. Multa
duobus his libb: continentur præterea Scripta specialia, spectantia ad Contro-
versias super Jurisdictione, inter Pontifices & Imperatores agitata. De *Poli-
tia Civitatis Dei Hierarchiæ Romanæ* Theophilus Banco, vel Banosius, ut aliis
audit, singularem librum scripsit in 4to, Francofurti A. 1592. Aliqvoties hunc
citatum inveni, sed non vidi. De *Primatu Petri* Onuphrius Panvinius librum
edidit Venet. in 4to A. 1591, de primatu Papæ Ulricus Velenus. Marcus Anto-
nius Capellus duas edidit *Disputationes*, primam de *summo Pontificatu Divi Petri*,
secundam de successione Episcopi Romani, uti & materiam de suburbicariis Regioni-
bus explicat, Colon. in 4to A. 1621. Spectant huc Autores, qui de Episcoporum
authoritate & juribus agunt, in primis Joh. Filescacus in libro in octavo Paris.
A. 1606. edito. Legi & possunt Dionysii Petavii *Dissertationes de Episcoporum
digni*

dignitate, Paris. A. 1641. in 8. Nemo autem, quod attinet historiam, luculentius hoc argumentum tractavit, quam Herm. Conringius in *Dissertatione Episcoporum Germaniae*, quæ, inter ejus *Juris publici Disputationes*, quadruplo pene auctior, quam olim edita erat, legitur. E Reformatis Rob. Parkerus, Theologus Anglus, de *Politia Ecclesiastica* librum scripsit, quem aliquot libb. postea continuavit Gisbertus Voëtius, acerrimus Hierarchiæ Pontificiæ Insectator, adeò ut vix quicquam jurisdictioni Papali simile pati potuerit in Reformatorum Ecclesia. Magna illi lis cum Canonicis Ultrajectinis fuit, quibus ille controversiam Status movit, bona Ecclesiastica istis usibus non esse impendenda, clamitans. Contra illum Canonici, de quorum fortune agebatur, in aciem produxerunt Martinum Sckokium, Voëtii discipulum, qui in *libro de Bonis Ecclesiasticis*, Ultrajecti in 4to edito, controversiam illam pro Canonicis decedit. Commendari ad hæc argumenta, quæ de Jurisdictione Ecclesiastica disputari solent, debet *Codex Theodosianus* cum insignibus *notis* Jacobi Gothofredi, Jcti & Historici consummatissimi, qui liber & Theologis & Juris Consultis prodesse potest. Quæ enim illic occurrunt Constitutiones de rebus sacris & Magistratibus sacris, uti occurrunt sanè plurimæ, magnam possunt lucem accendere in rebus Ecclesiasticis quæ illo tempore agitabantur.

- 28 Et hæc quidem de Primatu, & Jurisdictione Pontificia. Quod si jam porrò ad specialia capp. descendere vellemus, magnus aperiretur campus. Solent Pontificii præcipua dogmata in Traditione ex PATRIBUS fundare, & his quidem omnem operam impendunt, ac non rarò supposititiis, confictis, & mutatis, in rem suam utuntur, præcipuè Rob. Bellarminus, cujus *lib. de Scrip-
toribus Ecclesiasticis* legi tutò non potest, nisi simul adhibeantur Roberti Coci *Censura*, Andr. Riveti *Criticus Sacer*, ac Joh. Dallæi *liber de Pseudepigraphis*, utilissimus ad cognoscenda scripta Patrum primi temporis, quibus multa tribuuntur supposititia & ficta. Idem agit Cæs. Baronius in magno *Annalium* Opere, qui passim, ubi id commodè fieri potest, ex historiarum cursu, ad ipsa dogmata Pontificia digreditur, plerumq; auctoritatibus Patrum seu Locis, vel malè adductis, vel confictis, superstructa. Cæterum, Patres quod attinet, usum in Theologia eorum Joh. Dallæus, Vir doctissimus, Blondelli discipulus, & deinde Collega, singulari libro ostendit. Est & inter Reformatos Abrahamus Scultetus, Theologus Heidelbergensis, qui Friderici, Electoris Palatini, Creati Bohemiæ Regis, Comes fuit, & *Medullam Patrum* scripsit, sed non nisi 4 priora secula absolvit. Hoc in libro id agit, ut demonstret, Patres non stare à Pontificiorum partibus, sed omnem Protestantium & Reformatorum doctrinam in illis magis esse fundatam. Laudandus est & in hac parte Andr. Rivetus, cujus supra mentio est facta, qui sex priora secula absolvit. *Criticus* ejus *Sacer* seorsim est editus, & junctim cum *Operibus* cæteris. Vir fuit doctissimus, & judicii præclari. Quod illi in Patribus fecerunt, hoc in Scholasticis, & eorum Principe,

Principe J. Georg. Dorscheus, cujus exstat *Thomas Confessor*, ubi ostendit doctrinam Protestantium è Thomæ Aquinatis Scriptis posse probari. Idem, in animo habuit simile Opus è Jure Canonico, quod credo affectum apud Hæredes latet, sed lucem non vidit, illo præmortuo. Non omittendus hic Matthiæ Flacii *Catalogus Testium veritatis*, ubi colliguntur Testimonia dogmatum fidei. Aliquoties editus est Basileæ & Francofurti. Auctaria, & quædam Notæ super illum sunt scriptæ a J. Conrado Dieterico, Prof. Gieffeno, Francof. A. 1666. in 4to. Est quidam è Pontificiis Guilh. Eisengreinius, qui huic *Catalogo* alium opposuit, quo conatur illa Testimonia, ad Pontificiorum dogmata stabilienda, reducere, sed nullius est pretii, si cum Flacii *Catalogo* conferatur. Sed tamen est eo laudandus liber ille, quod multa illic occurrant è non editis Scriptoribus excerpta.

CONTROVERSIARUM cum PONTIFICIIS Synopsin Joh. Meisnerus scripsit, cujus Viri pauca sunt Scripta, eximia tamen, & multa eruditione referta, quod testantur omnia, quæ ab illo hætenus sunt edita. Idem, scripsit de *Persecutionibus & Martyriis veteris Ecclesiæ, de jure eligendi Pontificem Romanum, de Tyrannicidio, & aliis quibusdam argumentis*. Joh. Forbescius, Theologus Scotus, *Instructiones Historico-Theologicas* edidit, doctum Opus, quod continentur Controversiæ Pontificiæ non solum, sed & aliæ, Amstelod. A. 1645. in folio, estq; inde Epitome quædam concinnata in 8vo. *Sedanensium Disputationum* Volumen etiam hic memorandum est, quo continentur Controversiæ præcipuæ, quæ Reformatis cum Pontificiis intercedunt. Quod specialia Dogmata attinet, multi sunt Autores qui ea singularibus libb. impugnarunt. Doctrinam de *Justificatione* Henr. Höpfnerus, Theologus Lipsiensis, Vir doctissimus, petraçtavit, cujus Scriptorum, antehac editorum, maxima pars nuper est recusa. Doctrinam de *Transsubstantiatione* impugnavit è Reformatis Edmundus Albertinus singulari Opere, Daventriæ excuso. Valde exagitantur Pontificii hoc Opere, nec facile invenient, quod opponant. Idem Argumentum contra Pontificios Claudius Salmasius, sub ficto Simplicii Verini nomine tractavit, ac nemo facile est inter nostros, qui non idem data occasione faciat. Salmasii *Epistola, ad Justum Pacium scripta, de Libro Hug. Grotii posthumo, de Eucharistia*, prodiit in 8vo, Hagiopoli A. 1646. & alter ejus lib. de *Transsubstantiatione*, contra Grotium A. 1646, eod. in loco, in 8vo. Sed illi quidem ita tractant hanc Controversiam, ut simul Doctrinam Lutheranorum infringere conentur. Facit hoc Edmundus Albertinus, cui hætenus non scio a quoquam esse responsum. Idem & Salmasius facit, & argumentorum Philosophicorum & Theologicorum non magnus Declarator. Occupatus quoq; in illo est David Blondellus in libro Gallicè scripto, cui Tit: *Eclaircissement familiale de l'Eucharistie*, A. 1641. in 8vo. Parisiis edito. Phil. Moræus etiam magnum Opus de *Eucharistia* scripsit. Doctrina de Imaginum

cultu doctissime discussa est à Joh. Dallæo, Viro antiquitatum peritissimo, cujus prodiit *de Imaginum cultu lib.*, & ex intima antiquitate Ecclesiastica productis argumentis, simulq; à ratione & natura desumptis, pugnat. Laudandus hic est etiam Lambertus Veldhusius, qui *de Idololatria, & superstitione* scripsit libellum, qui reperitur inter cætera ejus Opera, junctim edita. Solent autem hoc in argumento Reformati præ cæteris esse morosiores, & omnium acerrimè contra Pontificios disputant, a quo rigore paululum remittere videtur Veldhusius, unde Synedrium Belgicum Ultrajectinum habuit quædam, quæ in hunc ejus Tractatum animadverteret. Sed respondit illis Autor peculiari Apologia, quæ Tractatui *de Idololatria* est addita. Doctrinam Pontificiorum *de Sacramentis*, in quibus fingendis illi admodum liberales sunt, Joh. Dallæus quoq; adortus est *in lib. de Confirmatione, & extrema unctione*.

30 Et his quidem Autoribus felicius uti possumus, quàm aliis, qui non istam afferunt ad sua argumenta doctrinam. Promptius contra Pontificios quis pugnat, si quis illos in domo sua adoriatur, in illa ipsa sc. Historia de ANTIQUITATE ECCLESIASTICA. Illa enim præ cæteris turgent, & triumphos sibi ducere videntur. Sed fuere his temporibus è Reformatis (neq; enim denegari illis laus ista potest), qui fastum illorum valde retuderunt libb. editis doctissimis. Optandum esset, ut & nostri Doctores antiquitates illas majori curâ tractarent. Certe quicquid Casaubonus, Blondellus, Dallæus, aliiq; his similes, ediderunt, in lucem omnium poni meretur. Poterant hic multò plura adferri, sed pleraq; notissima sunt, quæ communiter scribi disputariq; solent. Habuimus, ante XX circiter annos, J. Georg. Dorscheum inter nostros, Virum sanè omni armaturæ genere instructum, quò instrui debent qui sacra hæc bella meditantur. Ejus Opera edita penè Bibliothecam efficiunt. Totus eorum Catalogus recensetur in ejus *Programmate funerali*, unde excerptis, & suum in *Templum Honoris* reposuit Theoph. Spizelius, qui Vitas Theologorum Protestantium congeffit, uti & Henningus Witte in *Theologorum Memoriis*. Multa Dorscheus scripsit contra Pontificios, *in Anti-Corneo suo*, & aliis specialibus libb., contra Calvinianos vero *in lib. de Gratia*. Scripsit & *in Artic. A. C. nonnullos*, quæ omnia sunt selectissima, ac doctissima.

31 Apud Pontificios Sectæ quoq; ortæ fuere JANSENISTARUM & Anti-Jesuiticarum. Jansenistæ ab Episcopo Iprensi, Cornel. Jansenio, dicuntur, qui, in libro suo posthumo, qui *Augustinus* inscribitur, occasionem huic liti dedit, ex lectione assidua Augustini. Aliquot Articulos de gratia & prædestinatione, Calvinianum aliquid spirantes, defendit. Res in aperta dissidia erupit, fueruntq; ab utraque parte libb. atroces scripti. Defendebant Jansenii partes Sorbonistæ Parisienses, quibus non adeo religiosa fuit Pontificis veneratio. Jansenistæ Scholasticam Jesuitarum Theologiam Pelagianismi,

mi, hi Jansenistas Prædestinarianismi & Calvinianismi accusabant. *Causam*, Jansenistarum inter alios Dion. Petavius egit. Anti-Jesuitas voco, qui Jesuitarum Doctrinam Moralem, & Theologiam Casualem, ut impiam, blasphemam, legibusq; divinis & humanis adversam, damnabant, quibus ipse postea Pontifex assensit, cujus jussu magnus istarum quisquiliarum cumulus confixus, publiceque damnatus est. Scripta Satyrica in Pontificios multa sunt. Ingeniosum est, quod Germanicè editum est, *der Römische Bienenkorb*/ut & aliud *von der Esel-Monarchie*. Est & Gallicè scriptus liber à quodam, qui se vocat Frangidelphum, cui Tit. *Histoire de la mappe-monde Papistique*, ubi sub forma provinciarum & Itinerarii describuntur & exagitantur Pontificia dogmata, Anno 1567. Sunt & Bernhardini Ochini *Apologi*, quibus valde exagitantur Pontifices, Clerici, & Monachi. Sed firmiora solidioraq; tela nobis sunt, quam ut tam imbellibus, & minus honestis, contra illos pugnemus.

Procedimus hinc ad CALVINIANOS, quorum doctrinæ capita in E- 32
pitome proponit J. Andr. Bosius, in *Dissertatione supra laudata p. 14*. Eorum non est unum idemq; genus. Nam eodem tempore, quo Jansenistica est Controversia orta, inter Mosen Amyraldum, & Claudium Testardum, Fridericum item Spanhemium Sen., Andr. Rivetum & Petrum Molinæum, super decreto prædestinationis, & decretorum divinorum natura ac immutabilitate, lis orta est. Differentiam dogmatum illorum; & partis utriusq; Hyperaspistas, recenset Bosius, ut non opus sit quicquam à nobis addi. Ratione externorum rituum, ceremoniarum, & administrationis Ecclesiasticæ, magnæ fuere in Anglia turbæ, ubi infelicia illa & fatalia dissidia diffundebantur. Ipsis etiam Batavis & Gallis Theologis non satis inter se conveniebat, quibusdam pro Episcopalibus, aliis pro Presbyterariis, causam decidentibus. Cæterum Statum Ecclesiæ Reformatorem in Anglia, cunctaq; dissidia & dogmata, nemo luculentius ob oculos ponit, quàm Honorius Reggius (id est, Georgius Hornius) *de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodierno*, Dantisci A. 1648. Doctrinæ capita Calvinistarum à Marco Frid. Wendelino breviter sunt proposita, sed tamen non sine judicio & acumine, quod in hoc libro magis, quàm in cæteris ejus libris Philosophicis, apparet. Hactenus non nisi carptim tactus est à nostratibus. Dominus D. Christoph. Franckius, ut audio, nunc ejus Refutationem molitur, sicut & Sam. Marefii *Systematis Theologici*. E nostris Justus Feurbornius *Synopsin Errorum Calvinianorum* edidit. Qui e Reformatis contra Pontificios scripsere, jam supra nobis indicati sunt, qui & aliqua ex parte rem nostram tuentur. Nicolaus Vedelius, cujus supra mentionem fecimus, multa scripsit præclara, sed in nonnullis à Reformatis recedit. Exortietiam inter illos fuere Arminiani, a Jac. Arminio, Theologo, sic dicti, cui magnificum scripsit Epitaphium Hugo Grotius, quod reperitur inter ejus *Poëmata*. De eorum dogmatibus in Compendio agit Bosius p. 24. *Arca-*

na Arminianismi Nicol. Vedelius edidit, *Anatomen Arminianismi* Petrus Molinæus, *Considerationem Arminianismi* Abr. Calovius, Witeb. 1657. Edidit & Dominus D. Christoph. Franckius *Specimen Controversiarum, quæ Lutheranis cum Remonstrantibus intercedunt.*

- 33 SOCINIANORUM, & Novorum Arrianorum, uti solent dici, seu Neophotinianorum, dogmata proposita vide apud Bosium. *Disputationem de Ortu & Progressu Arianismi* Joh. Meisnerus scripsit, *Historiam item Arianismi* Joh. Frid. Königius, Gryphisw. A. 1654. Notandum hic, exstare in Gudiana Bibliotheca *Apologiam Photini*, Græca Lingua scriptam, quæ nunquam edita fuit. *Socinianismum profligatum* Joh. Hornbeckius scripsit, Samuel vero Marefius edidit *Anti-Volkeliū*, ubi contra Joh. Volkeliū defendit Religionem Reformatorem. Nostro tempore Christoph. Sandius, cujus exstat *H. E. nucleus, & Paradoxiæ Explicationes in Evangelia*, passim hæresin suam inculcavit. Corpus omnium Socinianorum Scriptorum editum est aliquot Tomis *in fol.*, Amstelodami, disimulato licet loco, quo continentur omnia Socinianorum hætenus edita Scripta, quibus tamen post hoc tempus alia accesserunt. Novissimè prodierunt Christ. Liberii cujusd. Epistolæ, quibus doctrina Socinianorum passim proponitur, & propugnatur, de quo & *T. I. Lib. I.* egimus. Absolutissimum Scriptorum Socinianorum Catalogum dedit Sev. Walth. Sluterus *in Propylæo Historiæ Christianæ*, à p. 186 ad pag. 207., quem ipsi consignaverat Christoph. Sandius, satis illorum notitia instructus. Pleriq; illorum Libri sunt Belgicè redditi, ac vidi ego Amstelod. Bibliopolium totum Socinianum, merisque Socinianorum libb., in Linguam Belgicam conversis, constans. Hugo Grotius sub extremum vitæ suæ Socinianismo infectus esse creditur à Martino Ruaro, Dithmarso, cætera Viro docto. Ejus Ruari *Epistolarum Centuria* Amstelod. A. 1677. *in 8vo.* edita est, ubi habentur Epistolæ multæ, tum Socinianorum, quam nostrorum quoq; Theologorum. Multæ etiam sunt illic Epistolæ Grotianæ, & plurima, ad Historiam Socinianismi spectantia.

- 34 ANABAPTISTARUM discrimina, & dogmata, vide apud Bosium. Cæterum quicquid illorum spectat Historiam, Joh. Henr. Ottius, *in Animalibus Anabaptisticis*, A. 1672. editis *in 4to.*, plenissime proposuit, ubi simul omnem Enthusiastarum progeniem recenset. Ille sane Liber ad Historiam istorum hominum unicè commendandus est. Dogmata Anabaptistica qui refutarunt, vide apud Bosium.

- 35 CHILIASTARUM non tam peculiaris est Secta, quam opinio certa, per omnes pene Religiones, de mille annis Apocalypticis, diffusa. Ejus Historia copiosè proposita in Disputatione quadam Ad. Tribbechovii. Scripsit & Samuel Marefius *Chiliasmum enervatum*. Qui vero Chiliasmum defendunt plurimi fanè sunt. Pro illo Gallice Pet. Serarius scripsit librum contra Mosen Amyraldum, A. 1657. *in 8vo.* Singularemetiam Tractatum pro illo scripsit

psit Dan. Brenius, Socinianus, cujus etiam exstant *Commentarii*, vel potius *Nota in Biblia universa*. Julius Sperberus, in libro Germanico *von den dreyen Seculis*, idem defendit argumentum, & ultimum illud seculum Spiritus S. seculum vocat. Scripsit jam tum A. 1622. Andr. ab Hobernfeld *Hierosolyma restituta, seu seculum Spiritus S. igneum, sub presentis magnae tribulationis quaternarii finem magno lumine suum accepturum initium, quo etiam minae interitus bestiae Romanae, & Mahumetismi, ad annum futurum 1624. ex Scriptura S., recensentur, ac deducuntur*. Verum vana haec sunt & inania somnia.

ENTHUSIASTÆ varii sunt generis, quibus an accenseri Valentinus 36 Weigelius debeat, aliqui dubitant. Verum tamen est, multos illum habuisse errores, licet Vir cætera pius fuerit. Ejus errores Nicolaus Hunnius singulari libro refutat. Summam ejus dogmatum Bosius à p. 318. ad 323. recenset. Scripsit & Theodorus Thummius librum, cui Tit: *Impietas Weigeliana*, Tubingæ 1650. in 4to. Multos occupavit illorum hominum doctrina pietatis specie, & affines ipsis sunt Fratres Rosæ Crucis, de quibus libro peculiari egit Andr. Libavius. Defendit illos Michael Mayerus multis libb. Unus ex illis, Ægidius Gutmann librum scripsit Germ., cui Tit: *Offenbahrung der Göttl. Majestät* / in 4to. ubi multa habentur paradoxa. Successu temporis plures propullularunt hujus farinae Homines. Exortus est Jacobus Böhme, homo plebejus, sed miri ac singularis ingenii, cujus exstant tam Theologica, quam Philosophica, plena abstrusorum sensuumq; Cabalisticorum, de quibus quid dici debeat, non liquet. Lutheranae Ecclesiae membrum fuit, totiesq; à Theologis nostris in Examen vocatus sic respondit, ut illum damnare non ausi sint. Quaecunq; ab illo sunt scripta, videntur quasi per Enthusiasmum scripta, nec dissimulavit ipse visiones & somnia sibi divinitus, ut dicebat, oblata. Cætera Vir erat pius, pacificus, nemini molestus, & quotidiano suo labore victitans. Scripsit *prophetias de temporibus ultimis* ineditas, de quibus mira dixerunt, qui eas legerunt, Attingit quæstiones, tam Theologicas, quam Philosophicas utilissimas. Synopsis doctrinae ejus recenset Henr. Morus in Operibus suis Philosophicis, Latine editis, qui damnare non audet Virum, hunc. Scripsit inter alia *Responsiones ad 40. quæstiones de anima*, quas ipsi proposuerat Medicus aliquis, qui se plus ab ipso didicisse profitebatur, uno alteroq; Colloquio, quàm longis per Orientem peregrinationibus. Dignæ illæ sunt visæ Joh. Angelio Werdenhagen, Jcto, ut Latine redderet, & notas suas adjiceret, qui lib. est editus Amstelod. A. 1632. in 24. sub. Tit: *Psychologia vere*. Nuper incidit in ejus Scripta quidam Quirinus Kuhlmannus, Vratislaviensis, Juvenis ingeniosus, adeo istorum lectione inescatus, ut se totum Enthusiasmo tradiderit, ac ipse librum scripserit, cui Tit: *Neu-begeisterter Böhm*. Scripserat antea *Epistolas duas*, unam de arte Combinatoria, alteram de admirabilibus quibusdam inventis, ad Athan. Kircherum, qui ipsi etiam

respondit, literæq; sunt simul editæ Lugd. Batav. A. 1674. in 8. Edidit & *Prodromum quinquennii mirabilis* Lugd. Batav. A. 1674. in 8vo. Ubi proponit nova sua in re literaria inventa. Nunc ille per terrarum orbem errat, suiq; ingenii homines ubiq; compellat. Scripsit & Epistolas Londinenses, quarum Nona edita est, in qua multa habentur prophetica de ultimis temporibus, Roterod. A. 1679. in 12. Doctrinam Böhmi, ejusq; Clientum, nuperrimè refutandam suscepit Samuel Pomarius, Superintend. Lubecensis. Nunc Opera Böhmi junctim recusa prodiisse in Batavia dicuntur. De David Joritis singulari libro D. Fridericus Jessenius, Pastor Primarius Kiloniensis, egit, qui & Historiam Dav. Georgii deduxit, & Doctrinam refutavit. Contra Indifferentes Moses Amyraldus singularem librum scripsit, qui è Gallica L. in Germanicam conversus prodiit Lips. A. 1667. in 12. Orientalium Christianorum differentias & dogmata, proposuit Bosius *Diss. III. de Statu Europæ, Introductioni adjecta*. Multa possent huc alia referri. Novissimis enim his temporibus novi sunt orti Errores, novæ Sectæ, uti Labadistarum, & eorum, qui Antonettam de Bonrignon sequuntur, de quibus libri editi omnibus sunt cogniti. Nos hic Autores Theologicos seponimus, & ad JCtos progredimur.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLYHISTORIS TOMI III.,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER VI. JURIDICUS,

DE SCRIPTORIBUS JURIS.

SECT. I.

De Jurisprudentiæ Universalis Scriptoribus.

§. I. *Commendantur Juris Cultori Ethicæ & Politicæ Doctrina, & quidem Aristotelica, & Scriptorum de Justitia & Jure Scholasticorum Lectio cum selectu instituenda.* II. *Franc. Baconis Verulamii Cogitatorum de Jurisprudentia Universalis Imperfectio. Descriptio ejus. Judicia de Adoardi Gualandi Methodo Philosophiæ Moralis ac Civilis, & Vinc. Turturetti Parallelis Ethico-Legalibus.* III. *Nec non de Rob. Scharrockii & Sam. Pufendorffii Scriptis de Officiis* IV. *Thom. Hobbesius, Novator in J. Nat., a Rich. Cumberlando dextre confutatus. Julii Caesaris Conatus de Jure in Artem redigendo frustranei. Justinianus male de Jurisprudentia meritis.* V. *Elogium Librorum Hug. Grotii de Jure Belli & Pacis. Judicia de Illustratoribus illorum, J. Frid. Gronovio, J. Henr. Bæclero, Casp. Zieglero, Joh.*

Job. Ad. Osiandro, Job. Feldeno, Th. Graswinckelio, Henr. Henningio, J. G. Simone, Sam. Rachelio, nec non de Guilb. Grotii, Mart. Schookii & Jani Klenkii, Libellis de Jur Naturali. VI. de Alberici item Gentilis Scriptis de Jure Belli, Job. Seldeni vero, Joach. Hopperi, Sam. Pufendorffii, Dav. Mevii, Rich. Zuchei, Er. Mauririi, Franc. Jul. Chopii & Job. Feldeni, de Jure Nat. & Gentium. VII. Commendantur Diod. Thuldeni & Christoph. Ehemii de Principiis Juris Tractatus. VIII. Lanx Satura Scriptorum de Jure Naturæ, Argumentisq; ejus Specialibus, Miscellaneorum.

Cum Jurisprudentia propago sit Ethices ac Politices, necessario earum illi principia sunt præmittenda; atq; in his disciplinis quasi solum & fundus est hujus doctrinæ. Ut hic principia jacta fuerint, ita omne erit, quod illis superstruetur. Genuini hic & limpidissimi fontes turbidissimis lacunis sunt præferendi. Quicquid Aristoteles, ejusq; Interpretes, tradiderunt, pro fundamento subterni debet. Si quis enim ad heterodoxa nonnullorum Novatorum statim in limine digressus fuerit, in errores infinitos paulatim prolabetur. Nolo hic repetere, quæ de doctrina morali supra nobis dicta sunt, quorum non exigua pars Jurisprudentiæ etiam applicari potest. Dixi etiam de iis, qui è Scholasticis argumentum *de Justitia & Jure* uberrimis Commentariis exsecuti sunt, Leonh. Lessio, Ludov. Molina, Dominico Soto, aliisque, de quorum usu ad Jurisprudentiam Universalem legi præterea etiam Grotius potest, & Commentator ejus, J. Henr. Boeclerus, ille in *Prolegomenis Operis de Jure Belli & Pacis*, hic in *Prolegomenis Commentarii super illud Opus*. In ista tamen librorum mole excutienda ita est versandum, ut ea tantum seponamus ex illis, quæ spectant ad officia hominum in societate aliqua civili constitutorum, & *speciatim* quæ ad Jurisprudentiam pertinent. Nam multa in iis pertractantur, quæ sunt fori Theologici, aut quæ sunt, ad ostendendum ingenium, subtilius potius excogitata, quàm ut usum aliquem in vita, & doctrina Civili, habeant.

Franc. Baco Verulamius, in suo *de Augmentis Scientiarum Opere*, inter desiderata ponebat Justitiæ Universalis doctrinam, quam *lib. 8.* ejus *Operis* quibusdam Aphorismis proponit. Sed in iis nihil aliud invenimus, quàm cogitata quædam de Legibus ad certas Reipubl. formas attemperandis, non quidem illa contemnenda, sed quæ tamen tam vastum objectum non exhauriunt. Pertinent illa tantum ad prudentiam Nomotheticam, quæ particula tantum Jurisprudentiæ Universalis dici potest ac debet. Est itaq; Jurisprudentia Universalis mixta quædam è Principiis Ethicis & Politicis disciplina, e quibus deinde deducuntur illa, quæ specialioris objecti sunt. Nescio, an tale quid in animo habuerit *Adoardus Gualandus*, Pisanus, Episcopus Casenas, qui librum scripsit, cui tit. *Moralis Philosophiæ, ac totius facultatis Civilis, vera & absoluta Methodus*, Romæ editum A. 1604. in fol. Latius fanè extendit sua objecta, quàm fit

fit vulgò ab iis, qui disciplinas has seorsim tractant. Non diffusus est in illis quæ ad justitiam pertinent, & se in quæstiones ac theses demittit jurisprudentiæ, quæ practicæ disciplinæ, seu Philosophiæ, sunt propiores. *Libri ejus octavus & nonus* de Justitia Jure & LL. agunt, in quibus confusiora paululum videntur esse nonnulla & μικρόλογα. Qui *Parallela Ethica & Legalia* scripsit, *Vincentius Turturettus*, inter LL. CC. Scriptores potius est referendus, quam eos, qui justa methodo deducunt Dogmata.

3 Lucem etiam Jurisprudentiæ Universali commendant *Scriptores* de principiis Actionum Humanarum, item qui DE OFFICIIS egerunt, de quibus supra diximus. Ad argumenta Juridica accommodatius illa tractavit *Robertus Scharrockius*, Anglus, qui ad Jus Naturæ totam hanc retulit doctrinam, quem in Germania, cum *notis* suis, recudi fecit Dominus D. Sam. Reyherus in 12. Sed ego quidem in Scharrockio non videor mihiprehendere hoc argumento dignam ἀκριβειαν. Multa enim miscet digna indigna relatu, adeò ut & jejunam illam liticulam Theologorum Batavorum de Capillorum habitu non omiserit, operosè ab utraq; parte adductis argumentis. Multa generalibus quibusdam Locis Comm. absolvuntur. Adversus Hobbesium non rarò disputat. Accuratius paululum hoc in argumento versatus est *Sam. Puffendorfius*, cujus exstat libellus *de Officio Hominis & Civis, juxta legem naturalem*. Sed communiora illa sunt omnia, unde quidem jurisprudentiæ lux accedere potest. Plurima tamen ex illis in actibus internis terminantur, aut ad eos externos actus referuntur, qui non æquè ad justas in civitate actiones pertinent. Accenferi quoq; illis potest Rob. Sanderfonius, cujus libellus *de obligatione in conscientia* in Germania est recusatus.

4 Si NOVATORES vestigemus, *Thom. Hobbesium* habemus, qui, in libris suis civilis argumenti, profana & paradoxa principia posuit, unde quod deducit naturæ jus, plane aliter formatum est, quam quod ex sanioris Philosophiæ principiis extructum est. Hunc singulari refutavit Richardus Cumberlandus *Disquis. de LL. Naturæ*, Lond. A. 1672. edita, diligenter legendus. Illud enim, quod est in Hobbessio præcipuè ulcus, tangit, quo detecto, non est tantus a gangræna ista in progressu juris metus. Neq; enim dicam nunc de cæteris ejus, vel Antagonistis, vel Hyperaspistis. Non enim facit ad nostrum institutum. De Jure in Artem reducendo jam tum Ciceronis tempore actum fuit, & hoc opus, quasi triumphorum suorum appendicem, Jul. Cæsar affectabat, sed nihil illo tempore actum est, neq; quidem perfici tam exiguo tempore poterat, & in tam vastis Jctorum Voluminibus. Neq; fuit post illa tempora, qui opus hoc aggredi ausus fuerit, quanquam varii fuerint Juris Justiniani Compilatores. Ne quid dicam de Justiniano ipso, quem de tota Jurisprudentia malè meritum esse non e vulgo Jcti autumant, quod in Compendium, aut velut ad LL. CC., redegerit Jctorum sententias. De qua re infra videbimus.

HUGO GROTIUS præcipuam Jurisprudentiæ partem, & quidem Universalis, attigit in *libris suis de Jure B. & P.*, sed eam partem tam præclare nobis depinxit, ut nulli sint post hunc Appellem, qui hanc tabulam se absolvere posse confidant. Ac fanè ista in parte, de pace ac bello quæ agit, omnia poterat civitatis tempora & jura compelekti. Frater ejus, *Guilielmus*, generalem de *principiis Juris naturalis* libellum scripsit, non quidem fratris Operi comparandum, sed tamen non omnino spernendum, cum hætenus neminem habeamus, qui doctrinam illam ista brevitate complexus fuerit, cujus ille lineamenta duxit, licet ad expoliendum minus ingenii habuerit. In Hug. Grotii Opus certatim prodierunt Virorum doctorum Commentarii, ac nuper ipsius nova editio in Belgio data in lucem est, cum quibusdam *Dissertt. & notis* Joh. Frid. Gronovii, quæ extemporales esse videntur, neq; à Gronovio hunc in finem concinnatæ, ut lucem aliquando adspicerent. Post mortem ejus, ut solet fieri, conquisitum est, tam ab Hæredibus, quam à Typographis, quicquid ejus nomen præfixum habet. Non pauca sunt, in quibus ipse dissentit à Grotio, argumenta adversus ipsum velut in aciem producens, ac tangit difficillimas nonnunquam quæstiones, quorum omnium usus esse potest non contemnendus in his argumentis versanti. Cæpit in libros Grotii Commentarios edere J. Henr. Boeclerus, Vir ad hæc studia natus, sed pervenit tantum, usq; ad *VIIum Caput lib. II.* Aliqua istius Commentarii latitare apud Hæredes dicuntur, sed, ut ego puto, inelaborata, quorum editionem, credo, omittent Hæredes, *ne turpiter atrum desinat in piscem mulier formosa superne*. Quoniam enim ipse ultimam manum illis non addidit, vix speranda est tanta illorum *æneid.* Post illum plures hoc Opus sunt adorti. Casp. Ziegleri *notæ* breves sunt quidem, sed utilia tamen afferunt, præcipuè illa, in quibus vel illustratur Jus commune, vel ab Autore disceditur. In Theologorum etiam censuras incurrit, Joh. Ad. Osiandri præprimis, qui singularem librum conscripsit, quo impugnat illa, quæ heterodoxa videntur. Sed facile est in illum lapidem impingere, cum in alienæ religionis Scriptoribus semper insidias metuamus. Scripsit & in Grotium *stricturas* Joh. Feldenus, quas data occasione edidit olim Boeclerus. Refutavit has Theod. Graswinckelius, non dignus tamen tanti Viri Hyperaspistes. Exstat ex Henr. Henningii *Commentarius* in Grotium, qui impetus magnos ad illam rem attulit. J. Georg. Simon eò utilis est, quod coacervet Autorum vel consentientium, vel dissentientium, loca. Exstat etiam Val. Velthemii in illum *Commentarius*. Promiserat quoq; *Martinus Schokius* quædam in illum, quæ tamen non viderunt lucem, sed mortis ejus sunt intercepta. Dubito autem, an operæ pretium facturus fuisset, nam, quantum ex *Dissertatione* ejus de *Jure naturali* colligere licet, operosè quidem fatis in hoc argumento, sed non tanto cum delectu, versatur. Erat enim illi plerumq; extemporalis librorum scriptio, qualis profecto in tam gravi

argumento esse non debet. Videbimus etiam aliquando fortassis Domini Sam. Rachelii labores in Grotium. E Grotii Opere Epitomen aliquam confecit Janus Klenckius, qui libello exiguo titulum suspendit magnificum, *Institutionum J. naturalis & gentium*, nihil vero aliud agit in illo, quam ut Grotii Pedissequus methodo Erotematica, sententias ejus in Compendium redactas, in usum tyronum proponat. In Batavis primum editus est liber, postea in Germania recusus Jenæ A. 1666. in 12.

- 6 Scripserat ante Grotium ALBERICUS GENTILIS libb. 3. de Jure belli, duosq; de Jure Romanorum armorum, doctos equidem & eruditos, nec è jure civili solum, sed & morali, & prudentia Civili, illustratos. Subtilius verò disputavit, & altioribus è principiis eruit sua Grotius, explicatius quoq; omnia proposuit, ut merito illi palma præ Alberico debeatur. Æmulatus est Grotium Joh. Seldenus, cujus exstat de Jure naturæ & gentium, ex mente Hebræorum, liber, in Germania recusus, in quo jus naturale ad Juris Noachidarum capita reduxit. Specialius itaq; & ex unius gentis sensu, de jure naturæ gentiumq; hunc scripsit, cui addi debent ejusdem de Synedriis Hebræorum, & de Illo-re Hebraica Libri. Joachimi Hopperi Seduardus, quem Herm. Conringius edidit, cæteriç ejus libri, officinam hujus juris sapere videntur. Philosophicè certe tractat Jura Justinianeæ, non contemnendus quidem, sed qui methodo Dialogistica involvit & abscondit sententias, & nescio quid interdum Platonizare mihi videtur. Samuel Puffendorffius deniq; hoc argumentum de jure naturæ & gentium speciatim sibi tractandum sumsit. Ediderat is antea *Elementa Jurisprudentiæ*, in quibus multa subtiliter disputantur. Plurima ex illis mutata videas in ampliore de jure naturæ & gentium Commentario, in quo attentius rem suam agit, & in ipsa Jurisprudentiæ penetralia intimius se demittit, methodo quoq; alia utitur. Sunt, qui illum Hobbesii sententias plus æquo sequi opinantur; sed tamen & ipse ab Hobbesio in plurimis dissentit, ac profanas nonnullas ejus sententias masculè fatis impugnat, inter quas & illa est de statu naturæ ex lege. Sunt & Theologis nonnulli, qui in illo Heterodoxa nonnulla reprehendunt, fuitq; ipsis acris cum quibusdam decertatio. Primus certè est, qui hujus tituli librum in lucem edidit. Destinaverat quoq; hoc argumentum curis suis Dav. Mevius. Affectum enim opus habuit, cui titulum erat daturus *Jurisprudentiæ gentium*, sed ultimam illi manum non admovit. Prodiit post obitum ejus liber, cui titulus: *Prodromus Jurisprudentiæ gentium Civilis & Communis*. Sunt quædam hic generales Disputt. de Origine & progressu Juris gentium primævo & secundario, de præceptis naturalibus ex natura derivatis, quibus Jurisprudentiæ hujus latifundium se exhaurire posse putat, & quædam alia de Justitia & Jurisprudentia, potestate Imperantium circa leges &c. Erat vir ille LL. Romanarum, atq; hodierni Juris, peritissimus, adeoq; huc potissimum respexit, neque extam sublimibus principiis rem totam eruit. De jure

jure gentium miscellaneas aliquas quæstiones scripsit Richardus Zoucheus, Anglus, in quibus methodus est nulla. Historiam juris naturalis, & præcipuorum ejus capitum, ad mentem Orientalium & Græcorum, brevi Specimine, sed docto & specioso, delineavit Ericus Mauritius, qui tamen, cum hic viveret, *de jure naturæ* Commentarium pleniorẽ sub manu habebat. Franciscus Julius Chopius ad duo Juris Capita, Potestatem ac Obligationem, omne jus deduxit, exemplis e Jure Rom. petitis, atq; hunc suum conatum titulo *Philosophiæ juris veræ* ornavit. Liber editus est Lipsiæ A. 1650. in 4to. Referendus tamen potius est ad illos, qui Jus Justinianicum nova methodo proposuerunt. Joh. Feldeni *Elementa Juris universi* ex jure speciali Justiniano exstruunt Jurisprudentiã Universalem, quæ illuc proprie non spectat. Quorsum enim pertinet illa tam proluxa tractatio de statu Romanæ Reipubl., de Imperatoribus Romanis? si hæc ita miscere velimus, omnia confundemus.

Diodorus Thuldenus, Prof. Lovaniensis, *de principiis Jurisprudentiæ libb. IV.* scripsit, in quibus, ex jure Justiniano, generalia quædam de Justitia, Jurisprudentiã, æquitate, summo Jure, Legibus XII Tabularum, aliisq; Juris Romani speciebus, commentatur, potius ad Historicos juris, quam ad hanc classẽ referendus. Prodierunt Lovanii A. 1655. in 8. Omiseram pene Christoph. Chemii elegantem librum *de principiis Juris*, in quo ille multa copiose de Jure ordinando disputat, & consilia potius suppeditat, quomodo Jurisprudentiæ Systema possit adornari.

Sunt & quidam Autores, qui in UNIVERSUM quædam DE JURE NATURÆ & GENTIUM commentantur, non tamen ut Systematicè tractent, sed ad specialia descendant. Spectant huc Joh. Fridericus Hornius *de subjecto juris naturæ*; Hugo de Roy *de eo, quod justum est*; Samuelis Rachelii *Disputt. variæ de jure naturæ & gentium*. Ne quid dicam hic de Theologis, qui sua quadam ratione jus naturæ proponunt, uti Joh. Ad. Osiander in *Typo juris naturæ*. Legendus quoq; est Joh. Ludov. Praschius, Senator Ratisbonensis, in *Jcto vero & Personato*, ubi multa de Jure universali hoc & Justiniano. Si ad argumenta specialia, quæ ex Jure hoc universali deducta sunt, descendere velimus, magnum hic possemus Catalogum illorum texere. Pertinent huc *Tractatus de dominio maris* Joh. Seldeni, Hug. Grotii, Theod. Graswinckelii, Palatii, Jacobi Gothofredi, Mart. Schookii, H. Grotii *Tractatus de Æquitate*, novissimæ Editioni Operis de J. B. & P. subnexus, Rich. Zoucheus *de Legati delinquentis Judice competente*, J. Henr. Bœcleri & Sam. Puffendorffii *Dissertationes de variis argumentis*, Rob. Scharockius *de variis Incontinentiæ Speciebus*, H. Grotius *de Imperio summarum potestatum circa sacra*, Paulus Sarpius *de jure Asylorum*, Radbodus Herm. Schelius *de Pace*, Petrus Musæus *de Pœnis*, Jac. Thomassii *variæ de Latrocinio gentis ingentem, de Duellorum moralitate, de Justitia Belli Punici, de Statu ex lege naturali*, Albericus Gentilis *de Vi Civium in Principem semper injusta*, Radbodi Herm.

Schelii *Traëtatus de jure Imperii*, ejusdem *Libertas publica, & de Tyrannicidio*, Casp. Ziegleri *Exercitationes circa Regicidium Anglorum*, Joachimi Stephani *Demonstrationes Politicæ*, Joh. Phil. Slevogt *de jure Retorsionis*, Jac. Thomafius *de Ostracismo*, Lamberti Veldhusii *Traëtatus de justitia divina & humana*, ejusdem *Traëtatus de naturali pudore & dignitate hominis*, in quo agitur de Incestu, Scortatione, Conjugio, Adulterio, Polygamia, ac *Dissertatione de principiis justitiae & decori* (quæ omnia reperiuntur in *Operibus* ejus, Roterod. A. 1680. junctim editis), Henr. Uffelmann *de sermone, quo homo homini obligatur*, Cl. Salmasii & Joh. Cloppenburgii *Controversiæ de re usuraria*. Hæc, & similia, notatu digna sunt, nam, illustrant speciales materias hujus argumenti.

SECT. II.

De Scriptoribus Juris Specialibus, & quidem certarum gentium.

§. I. *Jus Hebræorum* proposuerunt & illustrarunt Moses Maimonides, Joh. Seldenus Guilh. Schickardus (a Cl. Salmasio plagium passus) J. C. Wagenseilius, & Scriptores de *Rep. Hebr.*, inter quos Pet. Cunæus eminet. Anonymi *Collatio Antiqua Legum Mosaicarum & Romanarum*, & Josue Arndii *Manuale Legum Mosaicarum*. III. *Jus Egyptiorum* Diod. Siculus, Joh. Lud. Praschius & Athan. Kircherus. *Leges variarum Gentium Hellanicæ*. IV. *Jus Spartanorum* (ab *Ægyptiis derivatum*) Nicol. Kragius. *Jus Atheniensium* Sam. Petitus, Cl. Salmasius, Desid. Herwaldus, Ant. Thysius, illustrarunt.

Inter gentes, quæ jus & leges certo ordine conscripserunt, primi procul dubio sunt HEBRÆI. Hebraicum autem jus libris Moſis potissimum continetur. Ejus juris partitio varie, tum à Christianis, tum Rabbiniſ, instituitur. Joh. Seldenus occupavit hoc argumentum in libro de *jure naturæ & gentium, juxta disciplinam Hebræorum*, cujus præterea alii quoque exstant libri, v.g. *Uxor Hebræa, Tr. de successionibus, &c.* Inter Rabbinos fertur à Moſe Maimonide (qui primus ineptire desiit inter Rabbinos) collectum esse totum Juris Hebræi Corpus, quod nondum in L. Lat. conversum possedit J. Henr. Hottingerus, teste Mauritio de *principiis Juris publici*, c. 3. n. 24. Quæ ad leges forenses Hebræorum pertinent, illa Joh. Seldenus in libb. de *Synedriis* potissimum tractavit. *Jus Hebræorum Regium* singulari libro persecutus est præstantissimus Guilh. Schickardus, unde multa cepit Salmasius, cum adversus Joh. Miltonum disputaret, licet illud altè dissimulet. Vir ille fuit in Hebræarum antiquitatum cognitione versatissimus, ut ostendunt Scripta ejus edita, inedita vero transiisse in Regis Galliæ Bibliothecam dicuntur. Politiam Judaicam singularibus libb. describunt, Car. Sigonius, Joh. Steph. Menochius, Bonav. Corn. Bertramus, Pet. Cunæus, qui & Jctus, rei literaturæque Hebraicæ

braicæ peritissimus fuit. Plurima autem, ut ipse fatetur, ex Mose Maimonide defumfit, ac fuit fanè libellus ille multis adjumento, argumentum hoc magno cum apparatu tractantibus. Jura Pontificum & Sacerdotum Hebræorum Joh. Seldenus singulari quoque libro deduxit. Quæ ad jus repudii & matrimonii spectant, Joh. Seldenus attigit in *Uxore Hebræa*; Joh. Christoph. Wagenseilius vero Prof. Altorfensis, plenius hoc argumentum deduxit in *Commentario suo super librum Sota de Uxore adultera*, cui fortassis plura adhuc in Judaicis rebus aliquando debebimus.

LEGES ipsæ JUDÆORUM à Mose traditæ sunt in SS. Literis, underi- 2
vulos suos pleræque gentes derivarunt, apud quas exstant harum legum aliqua vestigia. Suntque in ipsis Romanis LL. non pauca inde defumpta. Exstat *Mosaicarum & Romanarum LL. Collatio antiqua*, ex integris Vett. ICtorum Libb., ante tempora Justiniani, defumpta. Incerti quidem Autoris, sed magni pretii liber, quod multa in illo inveniamus fragmenta Vett. ICtorum, quæ in *Corpore Juris* non reperiuntur. Edidit illam è Biblioth. sua Pet. Pithæus cum *notis* suis, Heidelb. A. 1603. in fol. Similis argumenti Scriptum est *Manuale Legum Mosaicarum*, à Josua Arndio scriptum, in quo Catalogum Legum recenset 1. ex partitione Judæorum, 2. ex partitione Christianorum. Parallela è Pentateucho loca adjicit. Specialia quædam jurium Hebræorum nonnunquam attigerant Joh. Buxtorfius, Henr. Hottingerus, Aug. Varenius, Joh. Frischmuthius in variis Scriptis.

Ab Hebræis ad ÆGYPTIOS progredimur, gentem olim cultissimam, 3
nam ab Hebræis ad illos venisse LL. verisimile est, quanquam Joh. Marshamus, Eques Auratus Anglus, in *Canone suo Chronologico*, ab Ægyptiis ad Hebræos leges & ritus multos pervenisse, existimet, quæ sententia nescio quid profani habet. Ægyptiarum LL. Diodorus Siculus in *Bibliotheca* non paucas recenset. Si supereffent quæ Hellanicus *περί νομῶν βαρβαρίων*, de *legibus & moribus Barbarorum* scripsit, fortassis & plura de aliis gentibus teneremus. Leges Ægyptiorum, ex Diodoro Siculo, peculiari Dissertatione explicuit, & earum rationes prolixè inquisivit, Joh. Ludov. Praschius, Argentor. A. 1657. Legietiam potest Athan. Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*, parte illa, quæ de Rep. agit.

Ab Ægyptis ad GRÆCOS, ut omnis pervenit sapientia, ita & Pruden- 4
tia civilis, & uberrimi ejus fructus, bonæ leges, quas ab illis petiere Legislatores Græcorum, uti multa indicia sunt tam in Spartanæ, quam Atticæ gentis legibus. Nam ex illis habemus aliqua fragmenta, unde postea Gens Romana non pauca mutuata est, in jure gentis suæ constituendo. Spartano-
rum quidem leges comprehensæ certo libro non sunt, sed earum tamen lacinias aliquas collegit Nicolaus Kragius in *Rep. Lacedæmoniorum*. Si quis conferat leges illas cum Ægyptiis, exacte sibi respondere animadvertet. Celebre inter Græcos Atheniensium Jus est, cujus plura adhuc supersunt

fragmenta, tum in Historicis Græcorum, tum in Oratoribus. Jus vero Atheniensium Civile e Legg. & Plebiscitis maximam partem constabat. Senatus-Consulta, nisi accederet Populi auctoritas, annua tantum erant, quamdiu scilicet harum Legg. Latores Reipubl. præessent. Eas LL., ex Historicis & Oratoribus, sub titulis suis, peculiari Corpore collegit Samuel Petitus, & *Commentario* doctissimo illustravit, quod Opus Paris. A. 1635. in fol. prodiit in 8. libb. distinctum. Post illum juris hujus capita nonnulla illustravit peculiaribus quibusdam libb. Claud. Salmasius, cui cum Desiderio Heraldo lites multæ intercesserunt circa nonnulla juris hujus capp. Ejus *Observationes ad jus Atticum, & Romanum, & miscellæ defensiones pro suis observationibus*, prodiere Lugd. Batav. A. 1644. & 45. in 4., Heraldi vero *Jus Atticum cum Romano collatum* in fol. Parisiis. Conferri possent cum his Scriptoribus illi, qui Remp. Atticam descripserunt, Guilh. Postellus & Ant. Thysius, qui brevem aliquam & compendiarium Juris Attici & Romani comparisonem instituit.

SECT. III.

De Libris & Scriptoribus Juris Romani, & quidem illis, qui in Veterem Jurisprudentiam sunt commentati.

- §. I. *Legum Regiarum Fragmenta*, a variis Viris doctis collecta & illustrata. Laudatur Diss. Joh. Seldeni ad Fletam. II. *Leges XII. Tabularum*. Editores illarum & Commentatores, inter quos Conr. Rittershusius & Jac. Gothofredus præsertim extolluntur, hujusque Fontes Quatuor J. Civ. commendantur. Fori Veteris Romani Processum ac Solennia Guilh. Budæus, Formulas Barn. Brissonus, exposuit. IV. *Leges post XII. Tabb. latæ ac receptæ*. Historiæ Legum Romanarum Scriptores. Collectores earundem, Ludov. Charondas, & hoc accuratior Ant. Augustinus. V. J. Wolfg. Freymonij *Symphoniæ Jur. Utr. Chronologicæ*, Joh. Bertrandi *Libri de Jctis Vett.*, & Jac. Labitti *Indicis Legum Rom., Encomia*. VI. *Laus Cod. Theodosiani* a Jac. Gothofredo editi ac illustrati. VII. *Autores*, qui, vel unius Jcti Leges omnes, vel ex illustrioribus singulas, seorsim explanarunt. Laus Frid. Brummeri. *Nummorum, Inscriptionum, & Autorum Criticorum*, in Legibus explicandis usus. VIII. *Edicta Prætorum Romanorum Annua*. Edictum perpetuum Salvij Juliani. *Fragmenta hujus collecta & illustrata* ab Egvin. Barone, Franc. Ranchino, ac præsertim Jac. Gothofredo. Ejusd. Gothofredi *Comm. in Regulas Juris* laudatur. IX. *Rubricæ Legum probe attendendæ*. Pauli Sarpj *Peritia Juris Canonici*. Dav. Blondelli *Pseudo-Isidorus, Juri Can. oppositus*, ἐν πηγῶν ὁδῶν laudatur. X. *Sectæ Veterum Jctorum*. Scripta de istis edita Chr. Ott. a Böckeln & Pet. Velaszi, affectum Christoph. Ebemii. XI. Jac. Gothofredi *Corpus Antiqq. Rom., e Libris Juris promissum*.

I **S**ub initium Reip. Romanæ, cum Reges rerum potirentur, variæ leges sunt latæ, quæ a Sexto Papirio in unum corpus olim collectæ fuerunt. Illæ vero

vero ad nostra tempora non pervenere. Superfunt tamen aliqua fragmenta, quæ Antonius Augustinus, Ant. Contius, Franc. Balduinus, Fulvius Ursinus, Pardulphus Pratejus, Franc. Modius, Paulus Manutius, Justus Lipsius, collegerunt. E quibus diligentia laudem præcipuam Ursino adscribit Joh. Seldenus in *Dissertatione ad Fletam* (Fleta est jus Anglicum, liber paucis admodum notus), libro elegantissimo quo Juris Romani Justiniani Historiam breviter & docte proponit. Balduinus XVIII. Romuli legg. se habere, ex columna quadam, Romæ in Capitolio olim erecta, affirmat, quod an vero consentaneum sit, dubitarunt Eruditi. Exstant Romuli, Numæ, & Servii Tulli Legg. cum aliis quibusdam, quarum capita recenset Dionys. Halicarn., l. 3. c. 5. in fine, & ex illo fusius explicat Christoph. Adamus Rupertus in doctissimo illo *Commentario* quem in *Enchiridion* Pomponii de *Origine Juris* scripsit c. 3.

Sequuntur has LEGES XII. TABB., quibus continentur omnia Juris-
 prudentiæ Romanæ semina. Diligenter itaq; omnis earum historia tenenda
 est. Historiam LL. istarum, atq; Legg. ipsas certo ordine dispositas, edide-
 runt permulti, sed in quibus singuli ingenio suo indulgent. Interpretati-
 ones in illas edidit Joh. Oldendorpius, quem bona, vel potius malâ fide,
 exscripsit Valentinus Forsterus. Dedit & Franc. Balduinus uberrimos in eas
Commentarios, Franc. item Hotomannus & Jac. Rævardus. Sunt porro & alii,
 tum Icti, tum Critici, qui in illas LL. aliquid sunt commentati, & se invi-
 cem solent exscribere. Post illos omnes prodiit Conradus Rittershusius, qui
 absolutissimum in has LL. dedit *Commentarium*, cui tit. *Dodecadeltos*, qui
 magnis Elogiis in ipso titulo à filiis Editoribus ornatur. Laudabilis fanè est
 Viri istius diligentia, qui in suis *Commentariis progressum* juris recepti, ex illo
 jure antiquo, proponit. Prodiit Liber A. 1616. *Argentinae in 4to*. Sed defuere,
 in tanto Interpretum & Commentatorum numero, qui justam Tabularum
 istarum Historiam, seriem, distinctionem, ac collationem accuratam, exhibu-
 erint, ideoq; post omnes palmam hanc meritus est Jacobus Gothofredus, Di-
 onysii filius, Ictus consummatissimus, qui historiam illarum LL. accuratis-
 simam, in quantum haberi potest, nobis dedit. Legi potest *præfatio* ejus li-
 bri, qua exhibetur ratio & consilium, quo usus est in indagando harum LL.
 ordine, quem sagacissima Critica, tum ex Historicorum locis, tum è LL. Ju-
 ris Justiniani, quæ mentionem eorum Tabularum, vel disertis verbis, vel
 obscure, faciunt, eduxit hunc ordinem LL. per tabb., verba ipsis legum
 subjiciens, exprimit, addita è regione paraphrasi. Singulis LL. probationes
 suas subjungit, & breves notas atq; explicationes verborum antiquorum.
 Editus vero est cum tribus aliis hic liber sub titulo: *Fontes 4. Juris Civilis*.
 Nam *Legibus XII. Tabb.* addidit *Legum Juliae & Papiae fragmenta*, *Edicti perpetui*
 & *Sabinianorum Libb. ordinem*. Lib. editus est Genevæ Anno 1653. in 4to.

Post

3 Post LL. XII. Tabb., accessit *Interpretatio Prudentum, & disputatio fori*. Compositæ etiam Actiones, quibus inter se homines disputarent, quarum formulas certas constituerant, earumque Interpretatio ad Collegium Pontificum pertinebat. His formulis magna inerat subtilitas, atque ideò multis fraudibus & technis actiones illæ forenses patebant. Interveniebant certa negotiis solennia, & actus quidam Imaginarij, de quorum Origine non esset injucunda disquisitio. A Græcis ad Romanos illa fluxisse verosimile est; Nam & in Jure Attico multa talia deprehendas, & in antiquissimis quoque barbararum gentium Legg., ut in Vetustissimis illis Gothicis, (de quibus Joh. Olai Stierenhœeck, in *libro de Jure antiquo Sveo-Gothico*), & in cæteris quoque juribus. Quod processum veterem spectat, illum docte, pro more suo, exsecutus est Gvilh. Budæus singulari libro, qui non parum lucis huic negotio accendit. Ac confert sanè ad ipsam Veteris juris Theoriam, nosse veterem illum agendi morem, judiciorum formam, actionum formulas, quæ omnia per universum jus diffunduntur, ac tenebras sæpe offundunt. Barnabæ Brissonii *liber de formulis* quædam ex parte etiam hic prodesse potest. Reliquias illarum formularum collegit Joh. Calvinus, in *Lexico suo Juridico, sub finem*.

4 Quoniam verò illæ Disputationes non exhauriebant casuum ambages, & lubrica erat illa constituendi juris ratio, ideò quædam LL. tandem sunt latæ, quæ JURA CERTA sancirent, XII. *Tabularum legibus* non comprehensa. Pertinet itaque huc primò omnis illa Legg. constituendarum historia, quæ prodesse potest multis modis in LL. sensus & fines inquirenti. Generalis LL. historia pertractatur à Paulo Manutio in *Lib. de Legg.*, & à Nicol. Grucchio in *lib. de Comitibus*. Earum Leg. copia subinde crescebat, quarum nomina, & summa capp., recensentur à nonnullis, Franc. Hotomanno & Fulvio Ursino, qui de LL. aliqua scripserunt, e quibus excerptis LL. nomina Joh. Calvinus, & sub finem *Lexici* sui proposuit ordine Alphabetico. Harum LL. accurata est habenda Chronologia, unde dependet notitia, quo tempore, quam ob rationem & causam illæ sint constitutæ. Veteres Romanas LL. Ludov. Charondas collegit, in quo tamen multi sunt errores. Nam fumos, sibi non satis cautò & attento venditos, lectori rursus vendidit, & multa addidit supposititia. Nam, ut in cæteris Inscriptionibus, ita & in LL. antiquis, non paucæ fuerunt doctorum Virorum fraudes. Multa postea ipse correxit Charondas in Editione recentiore, quæ An. 1575. Parisiis est excusa. Prodiit postea Antonij Augustini liber doctissimus *de LL. & singulis Juris Consultis*, in quem exstant Fulvii Ursini *notæ*, in quibus sæpe à Charondæ sententiis disceditur. Ejusdem etiam exstant *Observationes & Emendationes*, quibus varia Juris Justiniani loca illustrantur.

5 Prodesse hic potest, quod *Chronologiam* attinet, lib. Joh. Wolfgangi Freymonij, quem inscripsit *Symphoniam Juris utriusque Chronologicam*, in qua, perpetua serie, primo numeri Olympiadum, secundo Imperatorum, tertio Anni ab V.C., quarto

quartò Consules, quintò Anni á nato Christo, sextò Jcti, septimò Pontifices, hinc anni Pontificiales, menses, & dies, collateraliter ponuntur. Sub Imperatoribus ponuntur Legg., quæ ab illis constitutæ, & loca *Pandectarum* & *Codicis*, ubi earum fit mentio, sub Jctis Libri, quos scripserunt, & Legg., quæ ex illis libb. sub diversis habentur titulis, ex Jacobo Labitto excerptæ. Sed non perduxit hanc Chronologiam suam ultra tempora Justiniani. Lib. Francofurti A. 1584. in fol. est editus. Hoc Freymonii Opus utilissimum est ad Historiam LL. tenendam, ut eò plenior habeamus, jungi potest illi Joh. *Bertrandus*, qui de Jctis scripsit, & Jctis singulis Commentarios, ab iis scriptos, subjecit. Liber olim rarissimus, nunc est recusus Lugd. Batav. A. 1675. in 8. Sed imperfectus tamen hætenus ille labor est, & alium quendam desiderat Virum doctum, qui plenius hoc argumentum pertractet. Promisit certè *Ægidius Menagius Historiam Jctorum Vett.* An unquam edenda in lucem sit, dies docebit. Interim *Bertrandi* liber commendari debet ob defectum melioris. Ad Historiam Legg. deinde *Jacobi Labitti* liber facit, qui compilavit *Indicem Legg. omnium, quæ in Pandectis continentur*, in quo singulæ ad singulos Jctorum libb., ex quibus desumptæ sunt, referuntur, loca item omnia, quibus Jcti in *Pandectis*, & *Justiniano Codice*, & *Institutionibus*, & *Novellis*, citantur. Adjicitur *Disertatio de usu Indicis*, qua repræsentatur, quomodo, in conciliandis Legg. & interpretandis, magno cum fructu illo uti possimus. Exempla afferuntur non pauca, e quibus de cæteris judicium potest fieri. Præclarus profectò est labor, qui plus utilitatis habet in recessu, quàm in fronte promittit. Liber ille olim rarior fuit, nunc recusus est Lugd. Bat. A. 1674. in 8.

Longè plenior viam monstravit nobis JAC. GOTHOFREDUS in 6 absolutissimo suo *Codicis Theodosiani* Opere, cui præmisit accuratam illam *Codicis Theodosiani Chronologiam*, unde statim institui possunt *Collationes temporum*. *Chronologiæ* subjecit *Historiam*, vel *Chronicon Historicum* circa singulas LL., quo notantur omnia memorabilia, quæ circa illud tempus gesta sunt in Rep. Unde statim ratio potest iniri de lege ipsa, & inquiri in ejus causas per prudentiam *Nomotheticam*, præsertim si in subsidium adhibeantur cæteri ejus *Indices*, uti *Notitia dignitatum Codicis Theodosiani*, *Prosopographia Cod. Theod.*, *Topographia Cod. Theod.*, quæ omnia si quis junxerit, in omnes angulos & recessus Legum penetrare potest. Qualem laborem si in *Digestis* haberemus, infinita hæc esset utilitas. Lib. editus est Lugd. Gall. A. 1665. in fol. VI. Tomis.

Sunt qui CERTAS quasdam LL., vel certi cujusdam Jcti Leges omnes, in unum Corpus collegerunt. Ita *Jac. Cujacius* *Papiniani* & *Modestini* Leges unum in corpus collegit, quod & alii fecerunt, *Franc. Balduinus*, *Ant. Contius*, &c. in aliis Jctis. Separatas quoque Legg. explicarunt nonnulli Jcti. Ita ad *Legem Juliam Majestatis* scripsit *Ant. Contius*, ad *Legem Juliam de Adulteriis*, *Barn. Brissonius*, ad *Legem Vellejam* *Antonius Augustinus*. *Franc. Balduinus* *Legum Falcidia*,

Julia, Papia, Poppeia, Rhodia, Aquilia, capp. collegit, quæ Basil. A. 1559. in 8. sunt edita. Jac. quoq; Gothofredus speciales LL. explicandas sibi sumfit, quæ sub *Opusculorum* nomine seorsim sunt edita. Johannes Fichardus *Indicem Autorum qui in Legg. speciales scripserunt*, collegit, qui pandectis Florentinis præmittitur. Frid. Brummerus *Commentarium ad Legem Cinciam* scripsit, Juvenis magnæ spei, sed, cum in Gallia peregrinaretur, infelici fato aquis submersus. Editus ille est Parisiis, ac Joh. Bapt. Colberto inscriptus. Exstat & Hermannii Conringii *Comment. in Legem primam Unicam Codicis de studiis Urbis Constantinopolitaneæ & Romæ*. Non parum illustrent Legum notitiam Nummi & Inscriptiones. Nam, in nummis illustrium familiarum Romanarum legi solent nomina legum ab ipsis latarum, ut prolixè ostendit Ezech. Spanhemius, in libro de præstantia & usu Numismatum antiquorum, dissertatione 6ta. Similiter & ex Inscriptionibus Antiquis multa possumus colligere, quæ ad cognitionem Legg. antiquarum pertinent. Hujus rei multa vestigia deprehendere possumus in *Inscriptionibus Gruterianis*, ac suaferim ego, ut quis ex illis Autoribus conficiat Excerpta quædam, ad LL. certas pertinentia. Critici quoq; Scriptores & Antiquarii, ac Philologi, quorum exstant Commentarii in Historicos Veteres Romanos, magnam suppeditare possunt huic rei lucem, quos si quis legat diligenter, atq; ex iis colligat, quæ de singulis Legibus observarunt, præclaram habebit Sylvam, unde cogitata non vulgaria exprimat.

- 8 Quoniam Legibus in Rep. Romana decidi omnia non poterant, Prætores inter Cives jus dicebant. Illi EDICTUM, sive Juris formulam, è Legg. Romanis constituebant initio magistratus. Illa Edicta erant annua, quæ necessitas & usus in Republica tandem fecit perpetua. Collectum itaq; ex omnibus Edictis est *Edictum Perpetuum*, quod licet ante Hadrianum obtinuerit, tamen sub illo Salvius Julianus majori diligentia collegit sub suis titulis, idq; interpretatus est. Atque illud quasi fundus quidam est, unde istæ Pandectarum Lacinix à Compileribus sunt desumptæ. Si id hodie superstes esset, multum lucis haberemus in intellectu LL. multarum. Quoniam vero iniquitate Compilerum Juris Justiniani surreptum nobis est illud Opus, proderit tamen non leviter, si è sparsis illis fragmentis ordinem Edicti Perpetui recolligamus, quoad ejus fieri potest. Quod quidem tentavit Eguinarius Baro in libb. *Manualium*, & postea Guilielmus Ranchinus, qui tamen secundum Justinianeum ordinem capp. *Edicti* disposuit, cum disponere debuisset secundum verum illum & genuinum ordinem. Ideo hanc operam quoq; suscepit Jac. Gothofredus, mirabili Stochasmo (conjectura) usus in ordine illo solerter eruendo è Veterum Juristorum Commentariis ad Edictum Julianum Ulpiani, Pauli, Caji, Callistrati, Pomponii, & cæterorum, unde fragmenta plurima in Pandectas sunt deprompta. Quam seriem, à se erutam & concinnatam, aliquot tabulis proposuit, quæ habentur inter fontes

tes ejus 4. *Juris civilis*. Quis ejus rei usus sit exemplis illic plurimis docet Autor, & perpetuis exemplis in *Commentario suo* doctissimo *super Tit. de ff. Regulis Juris*, in quo communes Regulas proponit, quæ sunt flosculi, ex omni Jurisprudentiæ fundo excerpti, secundum ordinem Edicti Perpetui, è cujus Interpretationibus desumptæ sunt. Infinita enim sunt vulgò doctorem in interpretatione Regg. illarum paroramata.

Summa omnis interpretationis Regula etiam jure judicanda est, respiciamus semper ad TITT. & RUBRICAS, unde Legg. desumptæ sunt, quanquam Ad. Riccius in *Tractatu suo Rhapsodico* p. 49. illos reprehendat, & speciatim Jac. Cujacium, quod nimis superstitiosè inhæreat Rubricis, sub quibus olim LL. collocatæ fuerunt. Cujus ego quidem judicium hac in parte parum æstimo. Laudabo potius Pauli Sarpii exemplum, illius scil., qui *Concilii Tridentini Historiam* scripsit, de quo Fulgentius, in *vita* ejus Ital. L. scripta, hæc memorat: Miraculo simile fuisse, quod sciret accuratissime singulorum Canonum tempora, nomina, unde ea petita, errores, vel rationes, quibus impulsæ scripserunt eos Pontifices. Quod in Jure Canonico eò magis necessarium est, quod multa illic habeantur supposititia & per fraudem invecta, ut demonstravit Opere suo doctissimo, quod *Pseudo Isidorum* inscripsit Dav. Blondellus, Vir istarum rerum peritissimus. Qui liber, ad lectionem Juris Canonici summè utilis, sed rarus est, ac optandum, ut recuderetur. Nam Pontificias technas ita detegit, ut ne ipsi quidem Pontificii adversus ipsum hiscere ausint.

De SECTIS ICTORUM VETT., & eorum *diversis opinionibus*, qui 10 singulari libro scripserit, neminem hætenus habemus. Quod ad hoc argumentum spectat, colligendum est ex Tit.: *de Origine juris, & successione Prudentum*, & Commentatoribus super illum Tit., tum & è Bertrando de ICTORUM *vitis*. Ex iis omnibus, quæ spectant ad hoc argumentum, collegit, & doctissimis Dissertationibus illustravit Christ. Otto a Böeckeln, in singulari *Disputatione de diversis ICTORUM Sectis*, quæ cum aliis ejus *Opusculis* est recusa in Batavia in 12. Habuerat in animo illud argumentum Christoph. Ehemius, Vir doctissimus, Consiliarius Palatinus, qui *librum* scripsit *de principiis juris*. Promittit enim ille ibi, se de *Sectis ICTORUM, eorumq; opinionibus*, aliquando librum editurum. Sed ille non prodiit in lucem. Ex Hispanis est nonnemo, qui se vocat Don Pedro de Velasco & Medivilla, qui *Caji & Proculi, aliorumq; Juris veteris Autorum apertas rixas, & implacabiles concertationes* (ita inscribitur liber) edidit Salmanticæ, A. 1625. in 4to. Sed ipse hunc non vidi, à Nicolao Antonio in *Bibliotheca Hispanica* notatum.

Ad veterem Jurisprudentiam pertineret etiam ille labor, si, quæ in Jure 11 sunt obsoleta, & ad antiquitatem potius, quàm Jurisprudentiam, pertinent, singulari libro colligerentur. Habuit in animo Jacobus Gothofredus *singulare Corpus Antiquitatum Romanorum*, è libb. Juris concinnandum, cujus ille ide-

am, & dispositionem, dedit in præfatione Tractatus de 4. Juris Civilis fontibus.

SECT. IV.

De Scriptoribus ad Juris Historiam pertinentibus.

§. I. Quantum huc conferant Historici Veteres, qui tempore latarum legum vixerunt. II. Procopii Historia Justiniani Imp. Arcana. Hyperaspistæ Justiniani contra eam, Job. Eichelius, Thom. Rivius & Gabr. Trivorius. Historiæ Justiniani Scriptores Moderni, Hub. Giphanius, Franc. Gvyetus & Franc. Balduinus. Triboniani in Jure compilando Errores. J. Jac. Wissenbachii Emblemata illius. Job. Chifletii Apol. pro Juris Iltr. Architectis. III. Scriptores de libris Juris, Ioh. Seldenus, Ad. Riccius, Arth. Duck, Herm. Conringius, Alb. Gentilis, &c. IV. Historiam Juris Rom. tradunt Tit. 2. L. 1. Pandect. de Orig. Juris, ejusque Commentatores, Chr. Ad. Rupertus (omnium optimus), Val. Forsterus (Plagiarius J. Oldendorpii), M. A. Muretus, Vent. Cæcus, Rein. Bachovius, Ant. Garro, Job. Sithmannus, Arn. Vinnius, Sim. Leuwius. Judicia de Singulis. Jac. Gothofredi Manualis Juris Elogium. Fragmenta Institutt. Caji Hier. Alexander & Jac. Oiselius (hujus Plagiarius), Autores v. de Finibus regundis. Adr. Turnebus, Nic. Rigaltius & Wilh. Goesius, illustrarunt. V. Constitutionum Imperatoriarum Codices, Hermogenianus, Gregorianus (quorum nonnisi Fragmenta restant), & Theodosianus, etiamnum, una cum Aniani Breviario illius, superstes. Theodosiani, post alios a Jac. Gothofredo editi, Autoritas controversa. Congestus ex istis est Codex Justinianeus, de quo, ac 50. Decisionibus ei adjectis, breviter differitur. VI. Sicut & de Pandectis. VII. De Institutionibus, & Theophili Græca illarum Paraphrasi. VIII. De Novellis item ac Authenticis, quarum hæ Irnerio falso tribuuntur. J. Strauchii & J. Jac. Wissenbachii Dissertt. de iis contrariæ. IX. Autores quidam de Libris Corporis Juris Justiniane. Hujus Editiones optimæ a Dion. Gothofredo & Sim. Leuwio curatæ. X. Jurisprudentiæ Græco-Romane Monumenta. Libri Juris Justiniane Græce reddit. XI. Basilicorum Libri LX. Horum, uti & Editionum eorundem, a Gentiano Herveto & Car. Hann. Fabrotto curatarum, Historia. Jac. Cujacii Versio Lat. affecta. Glossæ in illa Græcæ, a Job. Leunclavio & Car. Labbeo publicatæ. Jos. Mariae Suaresii Notitia Basilicorum.

Libri ad Historiam Juris pertinentes sunt vel illi, qui viam ad Historiam Juris sternunt, vel qui ipsam historiam Juris tradunt. Ad HISTORIAM itaq; JURIS recte intelligendam commendandi sunt Autores Historici, qui illo tempore vixerunt, quo leges latæ fuerunt. Ad Codicis & Novellarum jura, Historiæ Augustæ Scriptores, & reliquorum Cæsarum res gestæ debent esse cognitæ. Ad jus Feudale confert subsidium historia mediæ ævæ temporum, quæq; a Barbaris, & Semi Latinis Scriptoribus monumenta nobis relicta sunt. Ad Jus Pontificium conferunt H. E. Scriptores. Qui ad Histo-

Historiam liberæ Reip. Romanæ Scriptores spectant, in recensendis iis non est opus ut tempus teramus, cum abunde de illis constet.

Ipsius JUSTINIANI Historia accuratior est habenda, cum ex Historicis aliis istius temporis, tum in primis Procopii *Historia Arcana*, quam edidit Nicol. Alemannus, & Helmstadii recudi fecit Joh. Eichelius. Quo in libro multa recensentur de ambitione & avaritia istius Imperatoris, deq; occasionibus nonnullarum LL. Scripsit *Animadversiones* in istam *Historiam arcanam* Eichelius, quibus mendacia nonnulla contra Justinianum detegit, & refellit. Scripsit & Thom. Rivius, Jctus Anglicus, *Justiniani defensionem adversus Alemannum*, & Gabriel Trivorius *Observationem Apologeticam ad Inscriptionem Orationis ad Antecessores*, ff. Justiniani præpositæ. Scripsit & Hub. Gifanius *de Iustiniano Imperatore Commentarium*, quo historiam omnem Justiniani, tam rerum gestarum, quam LL. conditarum, compendio complexus est. Quibus addi potest Franc. Gvyeti *Iustinianus Magnus*. Utrumq; hunc librum junctim edidit Christoph. Arnoldus, Norimb. 1660. in 12. Spectat huc quoq; Franc. Balduini *Iustinianus, seu libri 4 Commentariorum de jure novo*, quo libro pertexitur Historia omnium illarum Constitutionum, quæ à Justiniano sunt conceptæ. Lib. impressus est Genev. A. 1596. in 8. Scripsit idem Autor alium librum, cui titulus *Constantini M.*, quo antiquum jus est persecutus, cætera ejusd. Autoris, ut *Commentarius de Jurisprudencia Mutiana*, ac similes, multum conferunt ad institutum præsens. Præfatio ejus in *Iustinianum* non paucas habet de Triboniano querelas, cujus Errata non pauca fuere in Jure compilando, quam ob causam vehementer exagitur à nonnullis Jctis. Ejus *Emblemata*, seu Lacinix, quas inseruit textui Juris, singulari libro sunt collectæ à Joh. Jac. Wissenbachio, sub tit: *Emblemata Triboniani*. Joh. Chifletius *Apologeticam Dissertationem* scripsit pro juris utriusq; *Architectis, Iustiniano, Triboniano, Gratiano, & sancto Raymundo*, quæ edita est Antwerp. A. 1651. Sed mera sunt excerpta ex Autoribus, qui ab utraq; parte rem illam ventilaverunt, nihilq; omnino singulare illi inest. Quod Historiam Justiniani attinet, meretur quoq; legi Christoph. Adamus Rupertus in *Synopsi Historiæ universalis Besoldiana*, cap. XV.

De LIBRIS JURIS, in universum etiam aliqui scripsere. Præ cæteris hic commendandus est Joh. Seldenus in *Dissertatione ad Fetam*. Multa in illa de ortu & progressu Juris Justiniane, deq; usu ejus, tam antiquo quàm recenti, in foro Anglico, A. 1647. in 4. Londini illa podiit. Jungi possunt huic Erici Mauriti *Dissertatio de libb. Juris*, Joach. Hagemeyer de eodem argumento, Adamus Riccius in *Tractatu Rhapsodico de libris Juris Rom., tam Civilis, quam Canonici, tam Orientalis, quam Occidentalis, nec non præcipuorum Municipalium in Germania receptorum jurium quantitate, & qualitate*. Qui hoc argumentum utcunq; tractavit, longè majoris apparatus, sit titulum spectes. Habet & non pauca Anton. Wood, in *Antiquitatibus suis Oxoniensibus*, de propagatione Juris, tam Civilis, quam Ca-

nonici, per Europæum Orbem, cum in ista tempora incidit, quæ illi Historiæ respondent. Denique elegans est liber Arthuri Duck de Auctoritate Juris Civilis, in quo de tempore receptionis, & progressu juris Justiniani apud Europæas gentes, plenius agitur. Tractavit & ex parte argumentum hoc Herm. Conringius in libro de Origine Juris Germanici, cujus occasione in controversias cum Joh. Ott. Tabore incidit. Legi etiam debet, quem pene omiseram, Albericus Gentilis in Dissertatione de libb. juris Civilis.

- 4 Historia Juris pene tota deserta est paucula enim illa, quæ habemus in Tit. 2. libri prim. Pandectarum, quanquam tot Commentariis incrustata, nihil perfecti habent. Plerique leves quasdam observatiunculas, undique corrasas, congerunt, quidam cramben, toties ab aliis recoctam, recoquunt, ut moris est apud Jctos. Optimus inter Commentatores illos est Christoph. Ad. Rupertus, non ex Jctorum, sed è Philologorum familia, atque adeo hospes in hoc regno qui plus præstitit, quam ante eum tot Jcti. Ejus existat elegans Commentatio in Enchiridion Pomponii. Jctorum Commentarii plurimi quidem sunt, sed de illis verum est Comicum illud: Unum noris, omnes noris, nisi quod posteriores sint præferendi prioribus, quia plura legerunt, atque adeo plura collegerunt. Val. Forsterus inter præcipuos est, cui plagii crimen intendit Conradus Rittershusius, quod pleraque ex Joh. Oldendorpii libro similis argumenti ceperit. M. Ant. Mureti & Ventura Cæci solent conjungi Commentarioli, quos in legem secundam ff. de Origine Juris scripserunt. Mureti extemporales videntur lectiones esse. Ventura Coecus multa immiscet aliena. Reinerus Bachovius, dum reliquis argutior videri & esse vult, ea sæpe ex ingenio suo comminiscitur, quæ non sunt veritati historiæ consentanea. Nam in Pomponio interdum reprehendit aliqua, quæ eruditè vindicavit Rupertus. Antonius Garro strictas etiam notas in hunc Tit. scripsit. Joh. Sithmannus, in Speculo Imperii Rom. (ita enim vocat Comm. in leg. secundam de origine juris), in Historiam Rom. excurrit fræno laxiori, quam Historiæ ratio postulat. Arn. Vinnius notas in hunc Titulum scripsit, quas, una cum cæteris Autt. & fragmentis Vett. Jctorum de Origine & progressu Juris Civilis Rom., collegit Simon Leewius, Jctus Lugdunensis, Lugd. Batavorum A. 1671. in 8. Elegans pro Historia Juris Compendium est Manuale illud, quod publicavit Jac. Gothofredus. Vide illic cap. 2. istius partis, quam inscribit Bibliothecam Juris Civilis, ubi agit de Jurisprudentia Justinianeæ. Quæ pleraque in lib. illo prostant, & collecta sunt, quem edidit Simon Leewius, cujus modo fecimus mentionem. Inter illas Reliquias habentur Caji fragment. Institutt., unde Justinianus Institutiones suas formavit. In illas Commentarium scripserunt Hier. Alexander (Romæ in 4to.), & Jacobus Oiselius, Ictus Batavus, qui pleraque Hieronymo Aleandro surripuit, uti conferenti patebit. Inde breves quædam notulæ sunt excerptæ, & una cum Caji Institt. editæ in Ope-
re

re isto Leewiano. Facit & Gothofredus mentionem Autorum illorum, qui de finibus regundis scripsere, quos Adr. Turnebus primum, posteaq; Nic. Rigaltius edidit, notisque illustravit, Paris. A. 1614. Sed luculentissimam illis operam, post illud tempus, impendit Gvilielmus, Ictus Batavus, qui Autt. illos denuo, cum uberrimis *notis & Emendationibus* suis, publicavit in 4to., si rectè memini, Lugd. Batavorum. De cæteris legatur ipse Gothofredus.

Imperatoriarum Constitutionum, ante Justinianum promulgatarum, Reliquiæ à Jac. Gothofredo memorantur *Cap. 3.*, quas ille Codd. aliquot comprehendit, *Codice* nimirum *Hermogeniano*, *Gregoriano* & *Theodosiano*. *Gregoriani* & *Hermogeniani Codicis* fragmenta exstare aliqui negant, exstare tamen ait Jac. Gothofredus in *Prolegomenis Commentarii super Codicem Theodosianum*, c. 1., ac integris illis usum fuisse probat Augustinum, lib. 2. ad *Polentiam de adulterio*, c. 8. Auctor *Collationis LL. Mosaicarum* sæpe ex illis fragmenta quædam citat. Ad horum Codd. exemplum *Codex* postea *Theodosianus* est editus, in quem conjectæ fuerunt Christianorum Impp. Constitutiones. De iis, quæ pertinent ad Historiam hujus Codicis, agit Seldenus in *Dissertatione ad Fletam* c. 5. §. 2. & omnium uberrime Jac. Gothofredus in *Prolegomenis in Codicem Theodosianum*, quem ille cum optimis *Commentariis* in lucem edidit. Hujus Codicis usus & autoritas per Orientem & Occidentem magnus etiam fuit. In Italia sub OstroGothis, & sub Vandalis in Africa, auctoritatem suam habuisse, è Cassiodoro præcipuè patet. *Breviarium Codicis Theodosiani* postea factum fuit per Arcianum jubente Alarico, in quo multa fuerunt interpolata, quanquam non tantam *Codicis Theodosiani* discrepantiam, & *Breviarii* fuisse Gothofredus autumat. Quid de *Cod. illo Theodosiano*, quem habemus, sentiendum sit, dubitant Eruditi: vid. Seldenum in *Diff. sua* c. 5. & Er. Mauritium in *Disput. de libris juris*, *Thesi* 5. Miror tamen, ejus Controversiæ nullum exstare vestigium apud Gothofredum, in *Comm. super Cod. hunc*. Nam certè in *Prolegomenis*, ubi de hujus Codicis editionibus variis, earumque vel probatione, vel rejectione, deberet institui disputatio, nihil apparet eius rei. In *Manuali* suo a Joh. Sichardo publicatum esse ait *Breviarium* illud Anianeum. Postea Joh. Tilius *Libb. VIII. posteriores* integros, non jam ab Aniano decurtatos, postremo libro mutilo, edidit. Deinde Jac. Cujacius *librum 7mum & 8vum* integros eruit, *quinque priores, & initium sexti*, sibi eruendos adhuc esse ait, quorum *Breviarium Anianeum* hætenus tantum habemus. An v. illi integri sint & in corrupti in hoc *Codice Theodosiano*, dicere non possum. Antonius quidem Marvillius, ejus *Commentarii* Editor, in *Prefatione* monet, contineri hoc Codice certissimas & incorruptas septem Imperatorum Constitutiones, sed Autor ipse passim à Barbarorum manu mutilatas esse agnoscit. De ipso *Codice Theodosiano* nolo esse prolixior, cum abunde de illo differant, tum ipse Gothofredus, tum Anton. Marvillius, *Codicis* ejus Editor. *Codex Justinianus* è *Codice Theodosiano* potissimum

mum, Gregoriano, & Hermogeniano, collectus, ac altera vice editus est, ac promulgatus, cum Tit. *repetita praelectionis*, qui est ille, quem hodie habemus. In isto Codice multa esse Compilatorum Errata ostendit Gothofredus in *Prolegomenis Commentar. super Codicem Theodosianum*, c. 4. Additæ sunt Codici Justiniano *repetita praelectionis* 50. *Decisiones*, in quas exstant *Commentarii* eruditi Emundi Merillii & Joh. Strauchii. Quod controversiam spectat de Prærogativa Codicis & ff. videantur Mauricius in *Dissertatione de libb. juris*, Thes. XIV., & multi alii.

6 PANDECTÆ è Responsis Juris Consultorum Vett. sunt collectæ. Illarum Editio aliis duplex, aliis triplex est. Vide Riccium in *libro Rhapsodico*, num. 36. & Joachimum Hagemeyerum de *auctoritate Juris Civil.* c. 4. Hæc tamen præcessisse alias notat Mauritius, quem de iis pluribus vide. *Pandectas* Florentinas non dubitat Politianus scriptas esse ætate Justiniani, mutata autem non pauca fuisse in editionibus ad Autographum Florentinum procuratis notant multi, quæ in aliis editionibus lineolis sunt inclusa. Vid. Albericus Gentilis *Dissert. de lib. juris cap. 4.* Optandum sane esset, ut Critici, qui tamen & Icti, serio initum laborem incumberent, & omnia ista variantia loca diligenter conferrent, unde profecto non exigua redundaret in Jurisprudentiam utilitas. Joh. Leuvenclavius memorat, *Pandectas* in Turcicam quoque Linguam esse conversas.

7 Dum Pandectæ conficiantur, INSTITUTIONES quoque jussu Justiniani scriptæ sunt. Illæ Institutiones è Caji Icti Institutionibus sunt confectæ, ut supra vidimus. Institutionum exstat Græca Theophili paraphrasis, qui utiliter interdum explicat quædam Institutionum loca, sed in multis tamen fallit. Institutionum Caji etiam 4. olim libri fuere, cum hodie duos tantum habeamus Theophili. Editio optima est illa quam Carolus Hannibal Fabrottus, Antecessor Aquisextiensis, è tribus MSSis Codd. Bibliothecæ Regiæ Parisiensis, recensuit, ac Scholiis Græcis auxit, qui & Jac. Curtii Latinam interpretationem emendavit, & notas adjecit, A. 1638. in 4to.

8 Novissimum Jus Justinianum est, quod NOVELLIS continetur. Fuerunt autem illæ Græcè scriptæ, easque Græca Ling. edidit Gregorius Haleander, Norimb. A. 1531., quam insecutæ sunt plurimæ Editiones. Vid. de illis Gothofredus in *Manuali*, & Mauritius in *Dissertatione sæpius citata.* Cæterum e Novellis illis Epitomæ quædam, sub *Authenticarum* nomine Titt. Codicis accensentur, quæ fidem non merentur, nisi Novellis suis conspirent. Ex *Authenticæ* vulgo Irnerio tribuuntur. Quod falso tamen fieri docuit erudita Dissertatione Joh. Strauchius, cui tit. fecit: *Irnerius non errans.* Edidit & Joh. Jac. Wissenbachius *Syllogen errorum Irnerianorum*, qua fidem Irnerii, ut non integram semper, arguit; sed & ille hac hypothese nititur, quasi Irnerius harum Authenticarum Autor fuerit.

sum. Verum è 60. *Libris* supersunt solum 41., perierunt 19. & 31. 38. 43. 44. 49. usq̃ ad 60. Quod pulcherrimi Operis vulnus sanavit Fabrottus, vel è Synopfi βασιλικῶν, tantum edita, vel ex Theodoro Hieropolita nondum publica luce donato, vel ex Constantino Harmenopulo, cum Regis Codicibus collato. Sunt verò *Basilica* compilata è Justiniani Cod., ff. *Instit. Nov. & Edictis*, quæ supersunt, è Justinii Junioris, Tiberii, Zenonis, & aliorum Imperatorum, atq̃ ipsius Macedonis, Novellis, è *Paratitlis* ac *Glossis*, quas Vett. Jcti scripserunt, quarum 3. libb. edidit Joh. Lewenclavius, & ex aliis nonnullorum Jctorum ejus temporis & priorum Scriptis. Causa autem, cur Opus βασιλικῶν susceptum fuerit, illa est, ut quæ in Operibus Justiniani, in variis libb. *Institutionum*, ff. *Cod. & Nov.* dispersa habentur, in unum Corpus & Systema colligerentur, quanquam & vanæ cujusd. gloriolæ cupiditas Basilium incitavit, à quo primum institutum fuit Opus, teste Cedreno. Filius vero Leo Philosophus perfecit, ac postea Constantinus Porphyrogennetus, Leonis filius, prælectione repetita edidit. In Opus illud variorum Jctorum Commentarii & Glossæ exstant, circa eadem tempora scriptæ, de quibus legi potest Josephus Maria Suaresius in *Notitia βασιλικῶν* ad Urbanum VIII, Pontificem, scripta, quæ præfixa est editioni βασιλικῶν Fabrottianæ. In qua ille relationes instituit non solum de libris βασιλικῶν, sed & aliis Græcis Scriptis Juridicis, quæ vel in Vaticana, vel aliis Bibliothecis, latent. Cum quâ conferri potest Lambecius in *Comm. suo de Bibliotheca Vindobonensi*, Tomo VI., qui de Jctis agit. De reliquis libb. Græcæ Jurisprudentiæ (sunt enim multa Compendia & Manualia scripta) vid. Jacobus Gothofredus in *Manuali* suo, & Suaresius *l. c.* Edidit Car. Labbeus *Glossarium Juris Græci*, Paris. A. 1606. in 8vo., quibus in Glossis illa habentur verba & termini Græci, qui in *Basilicis* reperiuntur. Sed pleniores eas exstare apud Jac. Sirmondum testis est Jacobus Gothofredus *lib. 2.*

SECTIO. V.

De Commentatoribus Juris Justiniani, qui nova illud Methodo proponunt.

§. I. *Judicium de Juris Justiniani ἀμεθοδεία, & Novatoribus, hanc emendare aggressis, ingenere.* II. *Speciatim verò de Franc. Connano.* III. *De Nicol. Vigelio, in Praxi etiam Novatore, variisque illius Scriptis.* IV. *De Job. Corasio & Petro Gregorio Tholosano.* V. *De Henn. Rennemanno, Job. Kleinschmidio, & aliis.* VI. *De Novatoribus, Corpus Juris reconcinare aggressis.*

QUandoquidem Jus Justinianeum ἀμεθοδεία laborare multis visum est, Novatores non pauci orti sunt, qui singulari Methodo illud tradere voluerunt, & tamen isto conatu suo nihil aliud efficiunt, quàm ut soli in Scholis relinquantur. Est quidem, sua Jurisprudentiæ, ut

manarum, cum circa Speciale aliquod Jus versentur, illud autem methodo ista comprehendendi non possit, consultius est viam, quæ est præscripta, sequi, quam nova aliqua via erroribus ansam dare. Methodica tractatio potius ad illam universalem & naturalem Jurisprudentiam pertinet.

Franc. CONNANUS, libellorum supplicum Magister in regno Galliarum, 2
Jus Civile Romanum X. Libb. proposuit, sua quidem methodo, & ordine, sed retinet triplicem illam objectorum juris distinctionem. Elegans illud Opus est, nam diffusè explicat LL., rationibus è fontibus Juris Naturæ deductis, & contraria sæpe solvit. Specialem enim Syllabum Legg. contrariarum, quæ in Opere illo conciliantur, *Commentariis* suis subjunxit. Vehementer commendat illum librum Franc. Hottomannus.

Nic. VIGELIUS, Jctus Hassus, singularem aliquam methodum excogitavit, quæ omnia complecteretur, Jus Civile, Pontificium, Controversum, eodem 3
modo, ut Jus omne primò in generales Libb. dispescat, Libros in Titt., Titulos in certas quasdam Sectiones, Sectiones in Regulas suas, Regulas in Exceptiones, Exceptiones iterum in Replicationes, quæ omnia per brevia Axiomata & enunciata proponit, addita semper Lege, quo remittat Lectorem. Feliciter quidem uti possumus his tanquam Locis CC., in Jure interpretando, & in causis fori agendis; sed excidit tamen illo Consilio Vigelius, quod vellet Libb. suos à Statibus Imperii approbari, ut Jura, secundum ordinem illum reciperentur, docerentur, administrarentur. In Praxi novam itidem methodum instituit, cui fini edidit Tr. Germanicum *Richterbüchlein* / in quo certam præscribit judicandi methodum. Scripsit & *Practicam forensem*, methodo suæ novæ adaptatam. Sed ut fieri solet in rebus novis, adversus illum est conclamatum ab Advocatis, eum, tanquam praxeos imperitum & processus, traducentibus. Quibus ut responderet, & Praxeos etiam scientiam ostenderet, *Responsorum Juris Centurias* 4. edidit, ubi, ratione methodi suæ, Casum proponit, deinde subjungit disputationem, & ultimo sententiam, semper se referens ad suam *Methodum* vel *juris Civilis*, vel *Pontificii*, vel *Controversi*. Ad hunc modum etiam publicavit librum utilissimum, quem inscribit *Juris Repertorium*, quo in libro velut indicem proponit, vel directorium aliquod instituit, secundum quod rationes, certis Casibus competentes, Investigari, instituiq; possint. Addidit Opusculo huic *Disputationes* XX. *Causarum*, quibus illustrat suum consilium. *Mibi* quidem vehementer placuit illa methodus; mira in illo est brevitates, semper se in textibus Juris fundat, Dispp. & Dissidentes Autores addit, quin habet Casum in terminis decisum, neq; more aliorum Jctorum evagatur per generalia illa Juris Brocardica, quibus vulgò ita obruuntur Consilia & Responsa, ut, si aliena ab iis, quæ ad rem pertinent, separaveris, aliquot interdum Lineis comprehendendi totum negotium possit.

- 4 JOH. CORASIUS, Jctus Gallus, *de Jure Codicis in artem redigendo* Commentarium etiam scripserat, sed in quo generalia tantum continentur. Neque enim certam methodum praescribit, sed tantum in genere differit de definitione & divisione Juris, de bono & æquo, Justitiæ divisione, tribus Juris præceptis, & similibus argumentis. Exstat & PETRI GREGORII Tolosani *Syn- tagma Juris Universi, atque Legg. omnium pene gentium ac Rerumpubl.*, uti tit. habet, in quo divini & humani juris totius naturalis ac nova methodo, ordineque, materiam universalium & singularium rerum, simulque judicia, explicat. Quo magnifico & splendido titulo quis non rem magnam agi credat? sed, si verum dicere velimus, nihil aliud hac methodo est effectum, quam ut ordo sit turbatior. Tria illa Juris principia & objecta retinet, sed in illa res personis anteponit, futili quadam ratione ductus, quoniam voluerit sequi naturam rerum, Res autem Corporales, & Incorporales, in Opere sex dierum, primum sint producta, postea v. homo primum creatus. Quæ certè admodum ridicula est ratio, quasi Jctus Physicam aliquam proponeret, vel secundum Classes, aut Scalam Prædicamentalem, disponi valde ad Legg. pertineret.

- 5 Henn. Rennemannus simili pene modo *Jurisprudentiam suam Romano-Germanicam* instituit. Nam, cum ipse ex Ramistis fuerit, qui omnia divisionibus & subdivisionibus concinnare solent, in Jure, secundum singulas disciplinas, principia statuit Methaphysica, Logica, Physica, Rhetorica, Grammatica, Mathematica, atque ad ea reducit, quæ quadam ratione eò perducì possunt; quod sane nihil aliud est, quam tempore & otio abuti. Hugo Donellus, Herm. Vultejus, Joh. Althusius, singuli novam aliquam Jurisprudentiæ Methodum faciunt. Joh. Kleinschmid, in *præcognitis Jurisprudentiæ* 6. Tractatibus distinctis, in forma disciplinæ, proposuit Jurisprudentiam, sed ille potius *προπαιδείαν* aliquam scripsit, quam Systema Juris. Quid porro Joachimus Stephani in *Arte Juris*, Joh. Rebhan in *suo Hodegeta*, aliiq; præstiterint, singulatim dicere nimis operosum foret. Supervacaneus ille est labor, ac potest sufficere ordo, quem in Pandectis habemus. Si quis memoriæ causa ordinem quendam requirat, eligat sibi ex Autoribus, qui jus totum Schematismis sunt complexi, unum aliquem, quem sequatur, sive Henr. Hahnium, sive J. Ottonem Taborem, perinde hoc erit.

- 6 Frustra quoque solliciti sunt, qui *rationem Juris reconcinandi* proponere voluerunt publice, ut tale aliquod Corpus Juris, quo illi ordine disposuerint Leges, concinnaretur, idque publicè ab omnibus reciperetur. Sed caruit illud Consilium successu, ut facilè quis prudens conjicere potuit. Turbarentur, & Tribunalia, & Cathedræ, hujus rei novitate, quæ usum, vel planè nullum, vel exiguum, habitura esset. Nam, quod Autores illi promittunt, se in Legg. ipsis facturos, id jam dudum à Commentatoribus in Legg., & Paratitlorum Scriptoribus, est præstitum.

SECTIO. VI.

De Libris ad Protheoriam Juris facientibus.

§. I. *Bibliothecarum Juridicarum Scriptores*, Joh. Fichardus, Guido Pancirollus, Joh. Bechtoldus, Mart. Lipenius, Casp. Thurmannus, Corn. a Beughem, ac de iis *Judicia*. II. *Commentatores in Tit. ff. de Verb. Signif.*, *Lexicographi*, *Glossariorum in Leges Exoticas Scriptores*, & *Particularum Juris Explanatores*. III. *Autores de Interpretatione Juris*, & *qui Dialecticas scripsere Juridicas*. IV. *Regularum Juris Commentatores*, quorum vitia deteguntur. Optimus hos inter Jac. Gothofredus. *Collectores Brocardicorum*. Horum Emendatio a G. G. Leibnitio promissa.

UT propius ad ipsos Autores Juridicos veniamus, notandi hic sunt primò *Scriptores Juris Bibliothecarii*, qui vel generatim de omnibus *Scriptoribus*, vel speciatim de *Juridicis*, egere. De illis abundè supra est dictum. De his pauca sunt, quæ dici possunt. Joh. Fichardus, Guido Pancirollus, aliique nonnulli, jejunè totam hanc rem tractarunt. Paulo plenius, & cum majori fructu Joh. Bechtoldus in *Locis suis Comm. Juridicis*, nam secundum Titt. *materiarum* disposuit Autores. Verum nec hic omnia satis accurata sunt & sincera. Parum quoque hoc argumentum ornavit Martinus Lipenius, cujus exstat *Biblioth. Manualis Juridica*, qui liber non est illa *anxiè* conscriptus, quâ scribi debebat. Non enim tale negotium suscipi debet ab homine extra *Jurisprudentiæ Sacra* constituto. Putarim ego, perfectum talem laborem non nisi ab optimo *Jcto* fieri posse. Accuratiores procul dubio erunt, quæ Casp. Thurmannus promisit, *Bibliothecas Juris*, secundum *Jurisprudentiæ* insigniores partes partiturus. Edet enim *Bibliothecam Processualem*, *Criminalem*, *Testamentariam*, & sic deinceps.

Ante aliquot annos quidam Cornel. a Beughem scripsit *Bibliographiam Juridicam & Politicam*, quæ continentur libri, qui prodierunt ab *Ao. 1651. ad Annum 1680.* Amsterdami 1680. in 12. Idem Autor promittit *Bibliothecam materiarum novantiquam*.

Sequuntur Autores, qui circa **VERBA & TERMINOS** sunt occupati. 2 Quo pertinent primò omnes illi Autores, qui in *Tit. ff. de Verborum Significatione* sunt commentati, Barth. Brissonus præcipuè, & alii, uno Volumine junctim editi, deinde qui *Lexica* scripserunt, qualia complura sunt scripta. E quibus omnia collegit Joh. Calvinus, qui *Lexicographorum* ante se *Annotationes* plerumque integras, *Operi suo* inseruit. Multa possent hic suppleri, si à Viris rei *Philologicæ & Jurisprudentiæ* peritis negotium hoc tractaretur. *Glossaria Legg. Exoticarum*, ubi illud Frid. Lindenbrogii, item *Feudalium terminorum Lexica*, Godfr. Wendelini *Glossarium Legis Salicæ*, ad *Jus Codicis* non pertinent, usui tamen esse possint in *Juribus Barbaris* versanti, uti & Joh. Loccenii *Lexicon Juris Sævo-Gothici* in 8vo. Pertinent huc Autores

Mm mm mm mm mm mm mm 3

qui

qui Particularum Juris usum explicuerunt, uti *Christoph. Phil. Richter*, in libro de *significatione Adverbiorum juris*, & *Joh. Strauchius* in libro de *Particulis juris* quarum usus, cum in theoria, tum in praxi, permagnus est. Pertinent huc *Christoph. Besoldus* in *Thesauro Practico*, a *Chr. Lud. Dietherro* aucto, *Paulus Matth. Wehnerus* in *Practicis Observationibus*, *Joh. Jac. Speidelius* in *Speculo*, qui Autt. terminos Juris consuetudinarii, statutariiq; & practicos, cumulant, sed & multa aliena inferciunt.

3 Ad Protheoriam Juris pertinent Autores, qui de Interpretatione scripserunt, & spectant huc primo, qui in genere de Interpretatione Legg. agunt, *Joh. Eichelius* in *singulari libro de Interpretatione juris*, *Nomicus Pacemutius* (i. e. *Vincentius Placcius*) in *ICto perfecto*, *Joh. Ludov. Praschius* in *ICto Vero & Personato*. Sunt deinde Autores, qui *Dialecticas Juris* scripserunt, magno numero, *Franc. Hottomannus*, *Mart. Schickardus*, *Joh. Thom. Freigius*, *Matthias Stephani*, *Nicol. Vigelius*, *Daniel Otto*, *Nicol. Everhardus* (cujus *Synopsin* conscripsit *Georg. Adamus Brunnerus*), qui tamen istis laboribus suis nil minus docuerunt, quam interpretationem Juris. Legendum de iis *Judicium Dav. Mevii* in *praefatione in prodromum Juris N. & G.*

4 Huic interpretationi inserviunt *juris REGULÆ*, quarum in *Pandectis* peculiaris titulus magnam habet *Commentatorum* sylvam. E quibus omnium optimus est *Jac. Gothofredus*. Nam plerique omnes imperitè in explicatione Regularum versantur. Sed *Gothofredus* ostendit, è quibus fontibus illæ desumptæ, & quomodo ex illis interpretandæ sint. Sunt & qui *Juris Regg.* prætermittas scripserunt, ut *Rysewick*, quorsum refert interdum, quæ apud *ICtos* reperiuntur indefinita effata. Prodiit in 8. paucis notus liber. Sed in his *Axiomatibus* cautè procedendum est, neque, ut universalialia, accipienda, quæ respectu certo dicuntur. Ita enim a particulari argumentamur, quo sophismate nihil est frequentius, abesse vero à *Regulis juris* debet, quantum fieri potest. Est enim omnis definitio (universale effatum) in jure periculosa. Sunt præterea alii, qui nova illis *Axiomata* addiderunt è *Doctoribus & Practicis*, & pene tot *Regulas & sententias Juris* confecerunt, ut mole sua ipsum *Jus* exæquent, uti *Aug. Barbosa* in *Axiomatibus* à *Joh. Ott. Tabore* locupletatus. *Brocardica* appellant, ut dignum habeant elegantissimis ipsis nomen, perpetua *Causidicorum* crepitacula. Eorum *Brocardicorum* reformationem promisit *Autor Methodi novæ Jurisprudentiæ* *Godfr. Gvilh. Leibnitius*, ad perfectam universalitatem se omnia reducturum sperans, qui ne spe sua excidat, valde vereor. Quæ enim vere universalialia sunt, pauca sunt, neq; cum tanta turba & apparatu comparent.

SECTIO VII.

De Singulorum Juris Librorum Interpretibus.

S. I. *Judicium de Antiquis Corporis Juris Glossatoribus.* II. *De notis in istud Dion. Gotho-*

thofredi & Sim. Leuwii. III. *Ad Institutiones Notæ Marginales fufficiunt. Prolixi in eas Commentatores vituperantur, uti & ICtorum se mutuo exscribendi Cacoethes. Judicia de Comm. Contr. Rittershusii, J. Borcholti, Rein. Bachovii, & Arn. Vinnii (e Bachovio sua mutuati). III. Commentatores in Pandectas perpetui Ioh. Brunne-
mannus & J. Otto Tabor, in fragmenta quorundam ICtorum Jac. Cujacius, in Le-
ges insigniores Paulus Busius. IV. Paratitla (cujus Vocis significatio fusius evolvi-
tur) in Pand. Matth. Wesenbecii, ab Henr. Hahnio & R. Bachovio illustrata. V.
Commentatores ff. Critici, Guilb. Budæus, P. Costalius, Paulus Busius, Pet. Gravii,
Princepsq; omnium Iac. Cujacius. Ioh. Steckii contra hos Liber. Judicium de Comm.
Hug. Donelli, ejusq; Epitomatore, Osw. Hilligero. VI. Systemata Juridica, Pand-
ectarum ordine disposita, Bernh. Schotani & J. Iac. Wissenbachii, hisq; addendum
Collegium Argentoratense. VII. Diod. Thuldenii Comm. insignis in ff. promissus,
Scriptaq; alia edita. Necessitas Conjunctionis Theoriæ & Praxeos in Jure. Pet.
Denaisii de Advocatorum imperitorum multitudine Apophtegma. VIII. Alii Syste-
matum & Disputt. Jurid., juxta Methodum Digestorum, Scriptores, Franc. Dua-
renus, Georg. Ad. Struvius, Ioach. Schnobelius, & Hier. Treutlerus (Rein. Bacho-
vium Censorem nactus). M. Ant. Delrio & Pet. Brossii Miscellanea Scriptorum Ju-
ris, sive LLCC. ad Pandectas & Codicem. IX. Commentatores in Codicem præstan-
tiores, Iac. Gothofredus (in Cod. Theod. omnium optimus), Azo, Rich. Malumbræ
Hub. Giphanius (cujus Eruditio laudatur), Diod. Thuldenus, Lud. Grempius, Ant.
Perez, J. I. Wissenbachius, Matth. Wesenbecius, Ioh. Brunnemannus. X. Iac. Cuj-
acii Paratitla in Cod. Ant. Matthæi Elogium illorum. XI. Ordinem Codicis sequun-
tur Ant. Faber. (de quo, & Censore ejus importuno, Rein. Bachovio, obiter fertur ju-
diciū), in Cod. Fabriano & Paulus Christianæus in Decisionibus. XII. Novella-
rum Interpretes, Contr. Rittershusius & Pet. Gudelinus. Lingua Græca ad illa-
rum lectionem necessaria. XIII. Jus Canonicum Orientale, Conciliorum constans Ca-
nonibus, Photii Nomocanon, & Christoph. Justelli Biblioth. J. Can. complectuntur.
XIV. Nonnulla de J. Can. Occidentali, sive Pontificio, ejusq; Compileribus (Gra-
tiano & Raymundo) & Illustratoribus. Decretum Gratiani jussu Greg. XIII. emen-
datum. Pet. Ciacconii Castigationes deperditæ. Ant. Augustini de Emendatione illa
Dialogi. Dav. Blondelli Pseudo-Isidorus, Epistolis Decretalibus oppositus. Forma
Processus hodierni è J. Can. est derivata. XV. Juris Feudalis in Publico Necessitas.
Vulgare Jus Feud. αὐτὸς ὁδὸν. Complura de Ant. Mericuttii nova illius Collectione.
Scriptores ejusdem alii complures, quos inter Contr. Rittershusius & Thom. Craigius
præcipue commendantur. XVI. Stylus Jur. Feudalis Barbarus. Terminos ejus ex-
plicant Glossariorum Scriptores, quorum Princeps est Car. du Fresne. XVII. Job.
Strauchii Amoenitates Juris Canonici, & Cass. Ziegleri de eodem Labor, commen-
dantur.*

1 **D**icendum nunc aliquid de INTERPRETIBUS insignioribus libb. juris. Et quidem Corpus illud Legg. Romanarum nactum est plurimos Interpretes, cum quorum notis prodiit in lucem. *Glossatores* illi veteres multa quidem ad libb. Juris notarunt, sed quoniam nulla historia ac philosophia erant imbuti, & præterea artis Hermeneuticæ instrumentis destituti, multa protulerunt inepta, in quibus tamen reperiuntur utilissima quædam ad praxin spectantia. Occurrunt etiam aliqua, quæ ad ipsius Juris & Legg. explicationem pertinent, & veluti conjectando proferuntur. Bartolus Cajus, in præfatione *Commentariorum Juris* Franc. Connani, eleganter comparat Glossatorum Juris Volumina, & eorum lectores, iis, qui in metalli fodinis operantur, quibus est magna opera infumenda, ut, inter tot excrementa & scorias, aliquam auri particulam inveniant. Eorum tamen usus non est contemnendus, ut profuerunt sane in multis Hug. Grotio, cum Opus de J. B. & P. conficeret. Multi quoque, qui tot hodie in Jure novos libb. parturiunt, non exiguam partem illis debent. Multa quoque plenius & accuratius pertractare possent, si legissent Vett. illos libros. Veneremur itaque illos, ut solemus Opera vetusta in pretio habere, non ob elegantiam, sed quod in ruditate illa antiqua lateat aliquid, quod usui esse possit.

2 *Dionysii Gothofredi* Notulæ sunt elegantes; nam è Cujacio, aliisque ejus temporis Criticis & Jctis, textuum emendationes notat, locaque parallela, & contrarias Leges. Hodie auctiores illæ Notæ in Editione nova Batavica occurrunt, quam Simon Lewius paravit, qui è Salmasio, aliisque Criticis Autt., utilissimas prioribus notas adjecit.

3 In Libb. Juris speciatim scripserunt multi. Quot non sunt in INSTITUTIONES Commentarii? Atq; hic, si ullibi, mos est Jctis familiaris, se mutuo exscribere. Jac. Cujacii quidem est sententia, *Institutiones* vix Interprete indigere, nisi breviusculo marginali. Quæ sententia & mihi placet. Magnam enim confusionem pariunt spissi isti Commentarii, & fusiores disputationes Juris, è ff. in Elementa Juris illatæ. Quæ in re pravus nonnullorum mos est, qui ex omni Jure, Divino, Humano, Cæsareo, Canonico, Statutario, Praxi ipsa, & Processu, varia coacervant ad Institutt. Textum, quales sunt Joh. Schneidewini & Casp. Manzii *Commentarii*. Quorsum enim attinet in Elementa Juris ista omnia congerere, atq; ita multiplicare inutiliter labores, necessario suo loco & tempore repetendos. Contr. Rittershusii *Commentarius* eruditus est, & ad interpretationem verborum & textus multum confert commodi. Joh. Borcholti quoq; planus est *Commentarius*, & è Cujacio, plurimisque optimis Jctis, congestus. Reinerus Bacchovius in subtilitatibus Juris venandis curiosior, quam esse oportet. In prima illa Juris institutione tyronibus non est legendus, commendandusq; præ illo Arn. Vinnius, quanquam Bacchovium pene omnibus paginis exscribat, in eo tamen laudandus, quod quæ apud Bacchovium sunt

sunt obscuriora, dilucidius & distinctius proponat. Infiniti denique sunt in *Institutiones* Commentarii, quos omnes recensere, tempore esset abuti, cum verum hic sit vetus illud: *unum noris, omnes noris*. Si unum habeamus, eumq̃ optimum, aut jungamus illi alterum subtiliorem disputatorem, quid opus est de variis nominibus & titulis esse sollicitum?

In Pandectas perpetuum *Commentarium* non habuimus, antequam Joh. 3
Brunnemannus Opus suum publicavit; sed nescio an perpetuos tales Commentarios scribere utile sit, cum possit res brevius expediri. Multa enim in legibus ipsis sunt super vacanea, multa repetita, quibus vestigiis, si Commentator insistit, multa illum repetere necesse est, atque ita Commentarium inutiliter augere. Jac. Cujacius aliam quandam methodum instituit. Nam JCtorum Responſa, ut Pauli, Papiniani, Modestini, in unum Volumen collegit, atq̃ ita in JCtorum singulorum fragmenta est commentatus. Quod ad Historiam quidem Juris egregiè conducit, sed methodum turbat vulgatam. Inediti sunt hætenus Joh. Ott. Taboris *perpetui Commentarii in Legg. singulas*, qui ab hæredibus premuntur, usq̃ dum Bibliopolam liberaliorem invenerint. In aliquas Legg. insigniores Paulus Buius est commentatus.

PARATITLARES Scriptores omnium in manu sunt. Matth. Wesenbecii 4
Paratitla utilissima sunt, quæ postea Commentariis suis, tum Rein. Bachovius, tum Henr. Hahnus, illustrarunt. Eo tamen effecerunt, ut non amplius essent Paratitla, quæ propriè sunt, uti Justinianus Imperator in *Prefatione de concept. ff.* ait, *Indices tantummodo Legum*. Dicuntur autem *Paratitla*, quod sint appendices titulorum; Alii vocant supplementa titulorum, notas scil., quibus ex reliquis tit. supplentur ea, quæ ad tit. præsentem pertinere videntur. Ut rectè dixerit Matthæus Monachus in *fragmento*, edito ab Antonio Augustino, *Paratitla esse repletiones titulorum, i. e. indices Legg., quæ ex ceteris titulis ad unum subtiliter revocari possint*. Idem & Car. Hannibal Fabrottus ait, in *notis ad Collectionem Constitutionum Ecclesiasticarum*, ubi Cujacium reprehendit, quòd ignoraverit, quid essent Paratitla. Illi enim Paratitla non nisi summaria habentur, quod & ipse suis Paratitlis, quæ in ff. & Cod. Theodos. scripsit, ostendit. Jac. Gothofredus quoq̃ in *Cod. Theodos.* multis monstravit speciminibus, quid sint Paratitla. De Paratitlis vide ulterius Æg. Menagium in *Amoenitatibus Juris Civ. cap. 15*. Cæterum Paratitla ista, si rectè sint instituta, optimi Commentarii instar esse possunt, si constet de sensu verborum. Nil enim melius explicatur, quàm si res cum re ipsa conferatur.

Commentatores CRITICI & PHILOLOGICI hic etiam magnum habent ;
numerū & usum. Guil. Budæi *Comment. in τὰ πρῶτα* utilissimus est ad intellectum Legum, quam diligentissimè enim vetera illa explicat, quibus si destitueremur, in multis esset hallucinandum. Petrus Costalius *Adversaria* scripsit, in quibus collegit ex ff. Legg. notabiliores, & ad illas est commentatus. Optimus

Autor & rarus, editus Colon. A. 1560. Idem fecerunt Paulus Buius, cujus exstant *Subtilitates in ff.*, quo in libro difficiliore Legg. explicat, & Petrus Grævius, in *Exercitatt. super difficiliore Legg.*, Ultraj. in 8vo. editis. Criticorum in Legg. tractandis audaciam reprehendit Joh. Steckius in *Observationibus Anticriticis Juris, s. Vindicationibus Legum a Corruptelis Criticorum & Neotericorum Interpretum*, qui liber, Basileæ editus A. 1627. in 4to, multa continet scitu dignissima. Jac. Cujacius primus hanc viam emendandi Jura est ingressus, & æmulos ob illam causam est aliquos nactus, qui libris Eristicis illum exceperunt. Sed ita se adversus illos defendit Cujacius, ut facile appareat discrimen. Hugo Donellus Jus Codicis Iulicentis *Comm.* illustravit, methodum tamen ff. paululum immutans. Hunc nimis prolixum enucleavit Oswaldus Hilligerus, cujus liber ad usum est expeditior. Ego tamen malim ipsius Donelli *Commentariis* uti.

6 Aliqui secundum ff. *methodum* omnes Libb. Juris disposuerunt, quo modo procedit Bernh. Schotanus in *Examine suo Juridico*, & in *Collegio*, quod tamen non est absolutum. In *Examine* per Erotemata omnia proponit, quod liber est commodus pro informatione prima. Joh. Jac. Wissenbachius, in *Dispp. suis ad ff. insigniores Legg. & controuv.* perspicue & brevissime omnia proposuit, leges contrarias interdum feliciter conciliat, diligenter & cum cura enumerando varias Jctorum sententias & interpretationes. Additur his *Dispp. Comment. in tit. de V.S. & R. 7.* Celebre quoque est *Collegium Juris Argentoratense*, quod secundum ff. concinnatum est methodum, per varios Autores, dirigente tamen Justo Meyero, Jcto doctissimo, uti patet ex *Endoxis* illis, quæ addidit *Collegio Argentoratensi*. Adjecit etiam *notas* suas Joh. Otto Tabor. Opus certe locuples est, & magna cura congestum. Pleraque omnia ex aliis Juris Libb., imo & nonnunquam ex Jure Publ., Feudali & Canonico, immiscentur. Atque eo fine scriptum est, ut exhiberet velut Digesta universalia Juris. Ex eo *Compendium* adornatum est a Greg. Biccio. Nam vastus ille liber exercitiis primis juventutis non adeo commodus esse videtur.

7 Promisit & Diodorus Thuldenus, Jctus Lovaniensis, Vir, non in Jure solum, sed & in aliis doctrinis, eleganter doctus, *Comm. in ff. Juris Methodicum, Æthiologicum, Analogicum & Pragmaticum* (ita enim titulus habet). Non crediderim tamen lucem illum vidisse. Saltem Titulus ille apparet inter reliqua ejus Opera istis præfixus, quantum tamen ex illo apparet, optima methodo conceptus esse videtur. Nam & causas Legum, & Analogismum, & praxin, illo ostendere voluit, quæ omnia si conjungantur, felicissime res succedet. Rari sunt illi Jcti, qui illa omnia ab ipsis fundamentis conjungunt. Sterilis est omnis Æthiologica, & Analogica cognitio, nisi accedat usus & praxis, rursusque praxis suo est fundamento destituta, ac infelicissime tractatur, si cognitio methodica non præcesserit. Hinc est quod Petrus Denaisius, Assessor Camerae Spi-
rensis,

rensis, Jctus doctissimus teste, Melch. Adamo *in ejus vita*, solitus est dicere, se vix tres quatuorve vidisse Advocatos, qui supra rabularum nomen fuerint, quique statum controversiarum probe intellexerint, & ex fundamentis Juris suorum Clientum causas agere nōrint. Cæterum Thuldenus ille, quem modo laudavi, plures alios in Jure libros scripsit, in quibus eminent *libri ejus* *de Causis ac Remediis corruptorum judiciorum*, qui Colonia editi sunt A. 1624. in 4to., item *libri duo de Jurisprudencia extemporali*, s. *de Regg. Juris* Lovanii primum editi in 4. A. 1629., qui deinde, tertia parte auctiores recusī, ibidem prodierunt A. 1643.

Franc. Duareni *Dispp. Juris* pleraque complectuntur, quæ spectant ad Jus 8 universum. Vir fuit doctus, qui tamen Thuano ex Æmari Ranconetti schedis multa petivisse dicitur. Georg. Ad. Struvii *Jurisprudencia* notior est, quam ut quicquam de ea dici opus sit. Hodie plerumq̃ pro libro compendiariorum universi Juris habetur. Solet enim sic fieri, ut liber alicujus Jcti, qui famam aliquam est promeritus, in usus publicos adhibeatur. Joach. Schnobelii breves *Disputatiunculae*, non tamen cum cura scriptæ, in Academiis Germaniæ plerumq̃ Thesium loco inservire solent, quibus Jus universum ὡς ἐν ἐπιτομῇ disputandum proponitur. Cæterorum Scriptorum Compendiariorum, nec finis, nec modus est, quibus recensendis ut immoremur, vix operæ est pretium. Unicum ut addam, LL. Communium in Jure Exegeticorum ideam dedit Marcus Antonius *Delrio*, cui postea augmenta insignia adjecit Petrus Brossæus, Jctus, quæ prodierunt Lugd., apud Sam. Crispinum, A. 1606. in 4to, sub tit. *Miscellanea Scriptorum universi Juris Civ., duobus Tomis distincta, ex optimis Autt. & Interpretibus Juris, quæ sparsim ab illis alieno loco notata, sub ordinem Titt. & Legg. Digestorum & Cod., ad suas Legg. relata.* Qualis labor si continuaretur ab aliis, res magnæ sanè utilitatis foret. Illi Autt. tantum digitum intendunt, viamq̃ ostendunt. Hieron. Treutleri *Disputt.* omisimus, qui inter compendarios est referendus, ac frequentari solet passim in Academiis. Optimum est in illo, quod controversias ad sedes, & genera sua, revocavit, quarum definitiones & divisiones perpetuis Jctorum Autoritatibus confirmat, non dissimulatis etiam illis, qui dissentiunt. Laudari itaq̃ Treutlerus debet, tanquam LL. CC. Collector. Illius Theses enim non tantum habent ponderis aut curæ. Præcipuè ratio habenda est Autt. illorum, quos citat, quorum loca & legenda sunt, & relegenda quoque, ac cum Autoris Thesis conferenda, in quibus tamen multa sunt improbanda, multa per errorem & incuriam admissa. Natus est Hypercriticum & censorem satis rigidum, Reinerum Bachovium, cujus exstant in illum *Commentaria*, non quod Autor ipsi dignus visus fuerit, quem *Commentario* illustraret, sed quod hic quasi signentur loca, & vestigia universæ Jurisprudenciæ ducantur.

In CODICEM exstant multorum labores. Omnium antesignanus est 9 Jac. Gothofredus, qui Herculeum pene laborem in *Cod. Theodos.* insumsit, è

quo fonte *Justinianus* profluxit. Tam operosa hujus Viri fuit industria, ut omnium conatus unus vinceret. Nemo *Codici* textum in ipsis incunabilis suis intelligit, nisi ab hoc Autore monstrata via sit. Omnem enim singularum LL. historiam accuratissimè & uberrimè deduxit. Noti sunt Vett. Autorum labores, Azonis & Richardi Malumbræ. Ille rudis adhuc, & impolitus, & hic non contemnendo *Commentario* quidem *Cod.* illustravit, sed superavit illum Recentiorum diligentia. Scripsit Hubertus Giphanius *Enarrationes & Commentarios in 8. Libb. Cod.* non quidem in Legg. omnes, sed tamen in celebriores & difficiliore, in quibus non solum abstrusiores Antinomias & Controversias, tam Scholasticas, quam Forenses, sed legum etiam ipsarum sensus explicat. Liber editus est Francofurti ad Moenum A. 1631. in 4. Quantus autem Vir Giphanius fuerit, nemini est ignotum, Heros sanè inter Jctos Germanos, qui doctrinam multiplicem, multarumq; linguarum peritiam, ad juris scientiam attulit. Non immerito Johannes Strauchius (ipse Jctus Germaniæ doctissimus) *Germaniæ* illum *Cujacium* vocat in *Diss. sua de Beryto*. Diodorus Thuldenus, in Academia Lovan. Antecessor, *Comment. ad Cod. Justinianum* scripsit non spernendum, qui editus est A. 1651. Lovan. in fol., in quo sensa legum cujusq; tituli illustrantur, ac quæstiones adjiciuntur, quæ in judiciis frequentiores occurrunt. Selecta sunt, quæ illic habentur, quanquam non omnia sint absoluta & perfecta. Compendiarium Laborem in *Cod.* scripsit Ludov. Grempius, cujus exstat *Cod. Justiniani methodica tractatio*, Francofurti, A. 1593., cura Jacobi Schegkii edita. Ille vero brevis tantum est, & per Erotemata simplicia, atq; in usum juventutis formata, *Jurisprud. Cod.* proponit. Plenior est *Comm.* Antonii Perezii, qui post cæteros omnes illum edidit, adjectus & posterioribus tribus Libb., qui vulgò alias omitti solent. Non enim adeò ad rem forenses pertinent, sed pleraque illa jam in usu esse desierunt, & ad Veterem Jurisdictionis Romanæ formam spectant (non tamen vetustissimam). J. Jac. Wiffenbachius ad *Cod.* etiam nonnulla scripsit, sed, pro suo more, non ad singulas LL. commentatus est, sed excerpta quædam difficultiorum LL. dedit, quarum sententias & controversa diligenti Autt. collatione sic satis investigavit. Quæ Matth. Wesenbecius in *Cod.* scripsit mutila sunt, & manca. Joh. Brunnemannus ad practicos usus potissimum est referendus.

10 JAC. CUJACIUS Paratitla *Cod.* scripsit, Libellum exiguum, quem omnes Jcti mirifice laudant. Anton. Matthæus, Jctus certe non obesæ naris, in sua *Oratione IV. p. 103*, magnum illi suspendit Elogium, cujus hæc sunt verba: *Omnium lucubrationes, etiam, qui justa Commentaria scripserunt, Viri Excellentissimi, Jac. Cujacii, indefessa contentio supergressa est, cujus aureum Paratitlorum Opus apud sapientes in tanta est admiratione, ut in reliquis quidem scriptis alios, in Paratitlis autem Cod. se ipsum superasse visus sit. Hotomannus certè, quanquam æmulus illi, ac prope inimicus, tamen sine invidia ac simpliciter adversarii vires æstimans, tanti*

id Opus fecit, ut filium, Job. Hotomannum, peregrè ob studia profecturum, cum Davidis Psalmis, Paratitla ejus perpetuo in itinere circumferre jufferit.

Fuerunt, qui secundum ordinem & seriem TITT. COD., privatim aliqua sibi promptuaria concinnarunt, quorum deinde specimina publicè ediderunt, uti Paulus Christinæus, & Anton. Faber, magni Vir nominis. Et hic quidem, cujus, tam in Theoria, quam in Praxi, superiori seculo celebrata fuit *ἀνέκδοτα*, Codicem publicavit, qui *Fabrianus* ab ejus nomine dicitur. Hunc adeo mihi quondam commendavit Dav. Mevius, ut hunc sibi unicum ad praxin fuisse magistrum diceret. Claritas nominis ejus movit Rein. Bachovium, ut adversus illum Libb. scriberet. Nam Opus aliquod adversus ipsum edidit, in quo integram Chiliadem Errorum ejus observavit. Sed fuerunt alii, qui ipsum adversus Bachovium defenderunt. Erat enim Bachovio quodammodo Sophisticum ingenium. Insignis quidem fuit ejus eruditio, tam in historia, quam in Jure, sed importunus erat aliorum Cenfor, & libidine contradicendi motus, sæpe lites movit non necessarias, sæpe etiam falsas planè sententias sectatus est, sæpe loca Legum, ex suis conjecturis, pro corruptis habuit, sæpe etiam in ipsos JCTos Vett., sæpe in Tribonianum, injurius. In praxi certè Juridica non magnopere est aliis æstimatus. Sæpe enim Consuetudines fori in alia omnia abeunt, quod cum observant homines in rem illam intenti, sæpe excursu illarum admittere aliqua debent, quæ manifeste contra jura esse clamavit JCTus Scholæ tantum assuetus. Pleræq; ejus subtilitates, in erroribus Fabri notatis, in eo versantur, ut notet actionem non rectè institutam, vel alteri non rectè mistam, quæ omnia, siquidem ex indole Romani Juris æstimaveris, rectè se habere possint, si vero ex usu & observatione forensi, nonnunquam alia ratio est ineunda. Paulus Christinæus itidem *Decisiones supremorum tribunalium*, non fortuito & temere confusas, sed justo ordine *Codicis* diligenter & accurate digestas, edidit, cujus Viri nomen inter Practicos satis est celebratum.

Ad NOVELLAS CONSTITUTT. pergimus. Earum optimum habemus Interpretem Rittershusium, Virum, non in juris scientia tantum, sed in omni elegantiori literatura versatissimum. Huic jungendus Pet. Gudelinus in *Jure novissimo*, qui Jus illud Novellarum, in primis ubi discrepat à cæteris Juribus, diligenter collegit, ac ea inter se contulit. De *Novellis Constit.* quando illæ editæ, deque Imperatorum Novellis, quæ Juris auctoritatem non habent, uti Leonis, aliorumque, legendus est Jos. Maria Suaresius, in *Notitia βασιλικῶν*, præmissa Operi ipsi *βασιλικῶν*, quod edidit in Gallia Car. Hann. Fabrottus. Cæterum quoniam omnes Novellæ Græcæ L. sunt conscriptæ, vel inde videmus, quam utilis sit JCTo Græcæ L. notitia. Cum enim novissima Jura his contineantur, & illa auctoritatem suam in Græca L. habeant, necessum est eos, qui è versione tantum sapiunt, in multis titubare. Quinimo in ipsis versio-

nibus plurimi sunt errores passim à Viris doctis notati. De variis interpretationibus & interpp. Novellarum vid. Er. Mauritius in *Dissert. de Libris Juris, Thes. 16.*, ubi pluribus ea de re agit.

- 13 CANONICI JURIS Historia & Interpp. probè quoque notandi sunt. Et quidem Jus Canonicum quoque duplex est, illud, quod in *Oriente* obtinuit sub Imperatoribus Græcis, & quod deinde Pontificia autoritate à Compilatoribus est collectum. Antiqui illius non fuit ista autoritas, quæ Juris Canonici Pontificii, constititque Canonibus Conciliorum Græca L. scriptis. Edidit Photius *Nomocanonem*, quo pleraque comprehenduntur, quem illustravit Græco *Commentario* suo Theodorus Balsamon. Postea autem Christoph. Justellus, Vir doctissimus, quicquid nancisci potuit Veterum Canonum, & hunc ipsum *Nomocanonem* Photii, uno libro in fol. collegit, sub Tit. *Bibliothecæ Juris Canonici*. Liber rarissimus est, & magno pretio venditur, sed in quo multa continentur, quæ spectant ad disciplinam Ecclesiasticam Veterum, ut ita non ratione Juris tantum, sed & ratione Historiæ Ecclesiasticæ, prodesse possit.
- 14 JURIS CANONICI Pontificii nullam habemus hætenus historiam accuratè scriptam, præter paucula illa, quæ notarunt Albericus Gentilis in *Dissertatione de libb. J. Civ. & Can.*, Arturus Duck in *Lib. de autoritate J. Can.*, & Contr. Rittershusius in *lib. de Differ. J. Civ. & Can.*, qui liber utilissimus est Juris Studiosis, præcipua enim capp. tractat, in quibus abit Jus Canonicum à Civili. Cæteri, qui peculiare aliquas Dissertatiunculas scripsere, ut sunt nonnulli, vix aliud afferunt, quam quod è citatis modo Libb. concinnarunt. Compilatores hujus Juris præcipui sunt Gratianus Monachus, & Raymundus, Capellanus Gregorii Noni. Ille *Decretum* congeffit, hic *Decretales*. Varia de his Compilatoribus Judicia compilavit Joh. Chiffletius in *Apologetica Dissertatione de Juris utriusque Architectis*; sed nihil ab illo solidi affertur, quod facere possit ad defensionem illorum, mera enim tantum ex Autt. Excerpta sunt. Gratiani *Decretum*, cum multis scateat mendis, institutum fuit à Gregorio XIII. quoddam Virorum Doctorem Concilium eum in finem, ut operam suam conferrent in emendandum Decretum. Illi concilio adhibitus quoque fuit Pet. Ciacconius, Philologus magni nominis Hispanus, quem plura, quam cæteros omnes, contulisse ad hanc emendationem ait Andreas Schottus, quæ tamen Castigationes lucem non adspexerunt, ipso teste. Discissæ enim fuerunt istæ paginæ à Ciacconio, quorundam rumoribus offenso, quasi ad se rapere omnem Editionis laudem vellet. Exstant & Antonii Augustini *Dialogi de Emendatione Gratiani*, Opus eximium, quodque ad Juris Can. intelligentiam magnam afferre lucem possit, non ita pridem recusum in Batavis. Multum quoque operæ posuit, in supposititiis quibusdam Pontificum Epistolis configendis, Vir in Antiquitatis cognitione versatissimus, Dav. Blondellus, cujus exstat Pseudo Isidorus, præclarum sed rarum Opus. Hi sunt præcipui Autt., quos ad histori-

am istius Juris commendare possum. Commentatorum in Jus Pontificium integra est sylva, cui me non immittam; neque enim necesse est in iis nimis esse operosum. Si enim capita illa, in quibus Jus Civile differt à Canonico, cognita habeamus, non est quod moremur cætera. Forma tamen processus hodierni tota ex Jure Can. est, quam ob causam Commentatores hujus argumenti ex Jure Can. bene delegisse non parum ad praxin ipsam confert. Cæterum de Processibus ipsis, eorumque Scriptoribus, integrum quis volumen facile conficere possit, ac promisit inter cæteras Juris Bibliothecas Bibliothecam quoque *Processualem* Casp. Thurmannus.

JUS FEUDALE non est perfunctorie tractandum iis, qui Jus dubi-¹⁵ cum accuratius tractare volunt. Cum enim cætera Jura pleraque sint privata, hæc Feudalia se immiscant rebus Principum, & altè ex historia sunt repetenda, in qua non vulgariter doctum esse oportet, & quidem usque ab ævo Caroli M., qui Jura Principum est tractaturus. Quod habemus in Corpore juris Jus Feudale, sine methodo certa & ordine conscriptum est. Ejus collectio postrema ab Antonio *de Prato Veteri* facta fuit, quam & à Friderico III. Imperatore probatam aliqui volunt. Multa sunt Jctorum loca, quibus Autor ille desideratur. Hoc Opus inciderat olim in manus Erici Mauriti, in hac quondam Academia Prof., nunc Cameræ Spirensis Assessoris, quod ille, velut singularem Thesaurum, sæpe mihi ostendit, ac editioni destinavit, quæ an unquam sit proditura, ambigo. Nomen integrum Autoris est Antonius Mericutius de Prato Veteri. Mentionem facit ejus Mauritius in *Disputatione de Libb. Juris, Thesi 24. & 25.*, ac ostendit, quam discrepent multa apud illum à vulgari textu. Quod vero attinet hujus juris Interpp., pene non sunt pauciores illi, quam ipsi juris Civilis Interpp. Diversa enim methodo omnes utuntur. Aliqui scripserunt Epitomas, Compendia, Methodos, Analyfes, Synopses. Aliqui celebriora & utiliora ejus Juris loca illustrarunt. Alii novum ordinem fabricati sunt, relicta Libb. Feudalium serie. Aliqui Controversias, & Quæstiones insigniores tractarunt, uti Hartmanus Pistorius, & Andr. Fachinæus. Inter Compendiarios præcipuum locum meretur Conr. Rittershusius qui *Partitiones Juris Feudalis* scripsit, in duos Libb. distributas, & Marpurgi A. 1615. editas. Methodus, qua utitur, est simplex, & ad Informandum aptissima. Proponit enim Erotematicè totum illud Jus, perpetuo instituto sermone inter Discipulum & Magistrum. Autores aliquot præcipuos, qui de Feudis scripserunt, sed compendiarios tantum & breviores, Guilh. scil. Fornerium, Ant. Contium, Marqu. Freherum, &c. Francof. A. 1668. in 12. collegit uno libello Magnus Wedderkopffius. Interpretum alioquin magnus est numerus. Rittershusius è Vett. celebrat Andream de Ifernina, Jac. Alvarottum, Jac. Ardixo, Jac. de Belviso. E Recentioribus cæteris præferri solent Henr. Rosenthal de Feudis, & Ludolphus Schraderus. De Regalibus Henr. Bocerius scripsit, quod
itidem

itidem argumentum est Juris Feudalis. Edidit & *Dispp.* aliquas *Feudales* in lucem Joh. Borcholt, quem Rittershusius Præceptorem suum laudat. Matthæus de Afflictis, Uldaricus Zasius, Petrus Rebuffus, Joh. Schneidevinus, Matth. Wesenbecius, Nic. Vigelius, Hermannus Vultejus, super Jus Feudale omnes scripserunt, sed hi postremi pro more suo methodum immutarunt. Consilia Feudalia cæteris immiscuere multi, uti Joachimus Mynfingerus, & Andr. Gailius. Sunt & peregrini Autt., Galli, Itali, Hispani, qui Jura Feudalia ex Consuetudine suæ gentis interpretantur, uti Carolus Molinæus in *suis Consuetudinibus Parisiensibus*, & *Casanova*, Vir in omni antiquitate doctissimus in singulari quodam Opere de *Gallia Feudis*, à quo plura habuissimus, nisi improvisa mors ejus Conatus interrupisset. Anglicum Jus Feudale, quod continetur Jure illo Anglico, quod *Fleta* inscribitur, totum, quatenus per Scotiam, Angliam, & partem Gallia, obtinet, diffuso libro explicuit Thom. *Craigius* de Riccartum, in lib., cui tit: *Jus Feudale, tribus libb. comprehensum*. Eruditus ille est liber, neq; tam Jura & Consuetudines Scotia, quam omne in universum Feudale Jus complexus, & locis non solum Juris Civ: illustravit, sed & Exemplis è variis gentibus petitis, antiquis & recentibus. Editus est Lond. in fol. A. 1655.

- 16 Caterum ad Juris Feudalis intelligentiam pleniorē nova quasi lingua opus est. Nam Autt. mediæ ætatis, de quorum fontibus petenda sunt illa Jura Exotica, Anglica, Gallica, tum & ipsum Jus Feudale, quod inter Juris Libb. habetur, suos quosdam terminos habent, quos nemo intelligit, nisi qui lectioni Libb. istorum est assuetus. Excutienda itaq; sunt Glossaria Barbararū Vocum, quas collegerunt Frid. Lindebrogius, Henr. Spelmannus in *Archæologia sua*, Gothofredus Wendelinus in *Glossario Vocum Legis Salicæ*, Gerh. Joh. Vossius in *Glossæmatis suis*, & qui instar omnium est, Carolus du Fresne in *Glossario Scriptorum mediæ & infimæ ætatis*, qui liber quasi Oceanus est omnium illorum Glossariorum minorum & particularium. Nam Autor ille, Herculeo planè labore, totum illud Augiæ stabulum, non repurgavit, sed complevit, accuratè congesto omni hoc Latinitatis Sterquilinio. Explicavit & Franc. *Hotomannus* voces Feudales quasdam notiores, quæ Explicationes addi solent Lexico Joh. Calvinii.

- 17 Non pauca eorum, quæ ad Jus Feudale spectant, habentur in Johannis Strauchii *Amoenitatibus Juris Canon.*, quas ille ad exemplum Æg. Menagii scripsit, qui de *Amoenitatibus Juris Civ.* librum ediderat. Cæterum liber ille Strauchii multa quoq; habet rariora, quæ ad Juris Canonici interpretationem pertinent. Supra eum omisimus, uti & *Cass. Zieglerum*, qui de *Jure Canonico* scripsit, & multa erudita, ad historiam ejus pertinentia, notavit.

SECTIO VIII.

De Controversiarum, & Argumentorum Specialium,
Scriptoribus.

§. I. *Multitudo hujus generis Scriptorum & Plagia frequentia.* De Job. Jac. Speidelio, Seb. Nevio & Dav. Döringio, LLCC. in hoc genere Collectoribus, Censura. II. *Legum, quæ sibi contrariari videntur, Conciliatores,* Nicol. de Passeribus, Jul. Pacius & Eberh. Bronchorstius. *Quanam ad Conciliationem hanc requirantur.* Jac. Gothofredi Opus hujus argumenti promissum. III. *De Hier. Treütlero, Helfr. Ullr. Hunnio, Rein. Bachovio & Steph. Forcatulo, Controversiarum Juridicarum Scriptoribus, Judicia.* IV. *Nec non de Variis Lectionibus Juris Gvid. Pancirolli & Phil. Jac. Maussaci, de Antinomiis Hub. Giphanii & Ant. Matthæi, Dissertationibus Bernh. Sutboliti, Nic. Vigelii Methodo Juris Controversi, Arn. Vinnii Q. Selectis, Ferd. Vafqvetz Q. Illustribus, And. Fachinæi & Bachovii Junioris Controversiis, ac Gerh. Noodtii Probabilibus.* V. *Inter Argumentorum Specialium Scriptores quidam Titulos rariores ridicule affectant. Scriptores de Juribus Agrotorum. Autoris Tr. affectus de Jure Silentii.*

MAgnum mihi maris æquor arandum, si huic me Oceano immitem. Integra istorum Autorum Bibliotheca posset concinnari, & Job. Jac. Speidelius sanè librum vastum in folio concinnavit è solis quæstionum controversarum Titulis, qui utilissimus est, sed solum se Nomenclatorem exhibet. Si quis esset, qui quæstionibus illis subjiceret Autores, vel affirmantes, vel negantes, non male mereretur de studio Juris. Neminem enim hætenus habemus, qui rem illam susceperit, aut qui ad illam suscipiendam aptus fuerit. Oportet enim aliquo judicio esse instructum, qui illum laborem suscipit, neque promiscua debet allegare nomina & loca, quæ si excusseris, parum solidæ frugis illic invenias. Ita enim moris est vulgò ap. Jctos, ut de charta in papyrum scribant inepta, futilia, supervacanea, thesin ipsam, vel parum, vel nil attingentia. Subsidio hic quidem sunt nonnulli Autt., uti Seb. Nævius in suo Systemate, diligens in Autorum variis sententiis conglobandis super singulas tam ff., quam Cod., Leges & Institt. §. §., non quidem contemnendus, & cujus non exiguus usus esse possit. Sed tamen ille etiam laborat morbo confusionis, quo plerique omnes. Dav. Döringius Collectanea quædam instituebat Juridica sub titulo *Bibliotheca*, quæ non tam Controversias, quàm omnia sine discrimine congerebat. Nondum verò absolvit integram Literam A., cujus dimidia circiter pars, grandem in folio librum dedit, unde hariolari facile licet, quantum Chaos futurum fuisset, quod restabat.

Inter CONTROVERSIARUM SCRIPTORES primum locum sibi vindicant, qui de contrariis Legg. scripserunt, qua in re pene omnes adeò inepte versantur, ut plus tenebrarum, quam lucis afferant huic argumento. Est

aliquis Nicol. de Passeribus, qui confarcinavit *librum Antinomiarum*, indoctum & futilissimum. Nihil enim solidi affert ad conciliationem Legg., omnia sunt cerebrina, & imaginaria commenta, quædam etiam ridenda. Jul. Pacius & Eb. Bronckhorstius paulo accuratius hoc argumentum tractarunt, sed multa aliis, imò plurima, excutienda reliquerunt. Dignissimus certè labor esset, quem susciperet non vulgaris ingenii Jctus. Requiritur enim ad rem illam perfectam Historiæ & Jur. Rom. cognitio, non ex Interpp., sed ex ipsis fontibus, unde Leges istæ profluxerunt, quarum accurata analysi ad methodum Hermeneuticam est instituenda. Jac. Gothofredus promiserat in his suam operam, sed morte præventus nihil præstitit. Fuiſſet v. unus inter cæteros omnes par huic labori Hercules. Meminit ejus in *Manuali suo Juridico*.

3 Hier. Treutlerus, cujus supra fecimus mentionem, compendium quondam concinnavit omnium illarum Disputationum, quæ in Jus Civ. incidunt. Hunc quasi Hodegetam constituerunt sibi in Academiis, & exstant nonnullorum vasti & prolixi super illum libri. Helfricus Ulricus *Hunnus* vastum in illud Opus scripsit, satis quidem perspicuum, sed tamen & in multis jejunum, & plane destitutum illa *ακριβεια*, quæ requirebatur in acuto Disputatore. Coarcevat argumenta futilia sæpe & supervacanea, & ne quid desit verborum, forma syllogistica proponit, quasi tam stupidi essent homines, ut ab illo demum Syllogismum fabricare docendi sint. Solet tyronibus esse in deliciis, qui inde cramben suam, toties coctam, recoquunt. Reinerus Bachovius subtilitate peccat, uti ille simplicitate, & nodos interdum in scirpo quærit, & lapides in via plana, ut in illos impingat. Omnia tamen ejus acumen Philosophicum sapiunt, & erectioribus ingeniis sunt scripta. Pene omiseram hic Stephanum Forcatulum, Jctum Gallum non exigui nominis, qui inter cæteros *Necromantiam* scripsit, monstriosi quidem tituli librum, sed in quo tamen multæ Legg. controversæ deciduntur. Introducit autem Veteres Jctos perpetua Dissertatione inter se sermocinantes & Legg. suarum causam dicentes, earumque argumenta in utramque partem ventilantes. Quæ causa est, quod *Necromantie* Titulum libro huic donet, Umbras quasi Jctorum è tumulis suis excitans. Autor non omnino hebetis ingenii, nisi quod abripiatur nonnunquam nescio quibus Ecstasticis cogitationibus circa Legum interpretationem, ac librorum Juris distributionem, è quibus tamen ingenium elucet. Opera ejus junctim prodierunt Parisiis in fol.

4 Qui varias LEGG. LECTIONES in Jure scripserunt, huc quoque referendi sunt; faciunt enim ad sensus Legum veros indagandos. Guido Pancirollus *Thesaurum* talium *Lectionum* scripsit, ac negotium hoc utilissimum est quanquam non adeò usq; obvium. Editurus quoque erat Phil. Jac. Maussacus *Lectionum Juris* libb., in quibus Romanam Jurisprudentiam ex Atheniensi illustraturus erat, uti ejus rei Specimina quædam exhibuit in *Dissertatione*,

quæ additur *Dictionary* Harpocratonis, ab illo edito. Feliciter sanè emendantur sæpe ex illis subsidiis Legg. Juris Civilis & Feudalis. *Antinomias* Hub. Giphanius scripsit, quæ tamen illum titulum non merentur. Cum enim diversa Jura illa sint, à diversis Compilatoribus congesta, non est quod *Antinomias* in illis quæramus, quæ conciliari debeant. Antonius Matthæi ut multos in scirpo nodos quæsit, ita quoque varias in Jure Antinomias indagavit, a quibus superfedere potuisset. Novator ille in methodo est, ac fundamenta Juris aliter locanda esse autumat. Scripsit enim singularem librum de fundamentis *Juris aliter jaciendis, quam vulgo jacta sunt*. Qui Tractatus seorsim editus est prodiitque junctim cum aliis ejusdem libb., sub tit. *Collegia Juris* 6. Vid. Foppius ab Aizema in suis *Dissertationibus Juris*. lib. 1. c. 4. *Dissertationes* Bernh. Sutholti sunt accuratæ & elegantes, ac dolendum est, Virum illum non potuisse plus operæ impendere Juris studio, immaturiori fato abreptum. Nunc & aliorum notæ in illum sunt scriptæ. Nicolaus Vigelius scripsit *Methodum Juris Civ. Controversi*, librum utilissimum, & praxi inprimis fervientem. Summa enim brevitate, & elegantissimo ordine, materias Juris adornavit, & controversa non tam Legum, quam Doctorum, brevibus quasi lemmatibus proposuit, semper additis locis Jctorum. Magno profectò, si quicquam, usui esse potest hic liber. Arnoldi Vinnij *Quæstiones selectæ*, seorsim editæ, plenius & majori accuratione deductæ sunt quam cætera ejus scripta, in quibus plerumque fucus aliena ad pabula est, scriniorum Bachovianorum præcipue magnus Compilator. Sunt & Ferd. Vasquezii *Quæstiones Illustræ* magna diligentia & accuratè discussæ, ut solent esse plerumque Hispanorum Scripta, ubi accuratius rem suam agunt. Hispanorum enim Ingenium profundum est, ap. quos permulta experimenta ad Juris exercitium accedunt. Qui illi operam impendunt, certum habent annorum numerum præfinitum, antequam ad Doctoris titulum adspirare audeant, neque statim ad tribunalia admittuntur, nisi primum probè perspecta sit illorum Juris peritia. Scripsit & Andr. Fachinaus *Controversias Illustræ*, quæ per totum Jus se diffundunt, suntque non pauci alii, qui in variis Juris argumentis se exercuerunt, quorum nos numerum inire non possumus. Est illa cura reservanda Juridicæ Bibliothecæ integræ. Bachovii filius etiam aliqua scripsit de *variis Juris Interpretationibus*, sed exigua illa sunt, neque ad patris accuratè adspirant. Prodiere non ita pridem Gerh. Noodtii, Professoris Neomagenfis, *Probabilia*, in quibus continentur multa rariora in Legibus explicata, emendata, & illustrata. Vir enim ille accuratiorem cognitionem ad Juris intelligentiam affert, & philologiæ præterea sacris imbutus est.

De specialibus materiis infiniti sunt, qui scripsere. Sunt v. materiæ illæ vel directè Juridicæ, ac sedes suas habent in Titulis certis, vel Legibus, vel per totum Jus sunt diffusæ. Ubi explodenda & ridenda est obscura quorundam diligentia, qui si the-mata aliqua adornari possint peregrini tituli, mire sibi plaudunt, ut sunt aliqui

qui de 4 Elementis scripserunt, & ad 4 Elementa pene totum Jus referunt, quo labor non potest esse nugacior. Quis enim in objectis Juris quærat dispositionem rerum, quasi Physicam aliquam scripturus. Hoc est, Jura fori confundere, ut jura culinæ confundit coquus. Sunt tamen speciales interdum materiæ, de quibus certæ Legg. non sunt constitutæ, de quibus tamen argumentis Juris trahi aliquid potest. Illorum Autt. probe sunt notandi. Sic e.g. de Juribus ægrotorum non exstant peculiæ, vel tituli, vel Leges. De iis tamen integro Libro egit Thomas *Actius*, & postea Paulus *Zacchias* in *Quæstionibus Medico-Legalibus*. Sic de simulatis contractibus nusquam in Jure expresse quid ponitur; De iis tamen integros libb. scripsere Jcti. Et talia sanè occurrunt multa, de quibus incidere possunt Quæstiones & Controversiæ Juridicæ. De Jure silenti nusquam expresse quid traditur, & tamen hæc materia per totum Jus est diffusa, de qua nos *Disputationem Inauguralem* scripsimus, & fortassis aliquando integrum Tractatum sumus scripturi. Materiæ vulgares, & ubivis obviæ, notatæ sunt à Scriptoribus Bibliothecarum Juridicarum, præprimis Joh. Bechtoldo, quanquam is mutilus sit, & multis modis augeri possit.

SECTIO IX.

De Juris Publici Scriptoribus.

§. I. *Jus Publicum Vetus Romanum Scriptores de Magistratibus Romanis, & Cod. Theodosianus Jac. Gothofredi, illustrant.* II. *Modernum Germanicum Historici ævi medii, Scripta Imperii Romano-Germ. Publica, Eristica de Controversiis Illustribus, Jus Feudale, imprimis vero Car. IV. Imp. Aurea Bulla, Ordinationes Judiciorum Cameralis & Imperialis Aulici, Anonymi Grundfeste des H. Röm. Reiches / Car. Sigonii Historia Imperii Occidentalis, & Chr. Lehmanni Chronicon Spirense.* III. *Scriptores J. Publ. Universales, J. Limneus, Dan. Otto, & c. Laus Notitiæ S. Rom. Imperii J. Henr. Böcleri.* IV. *Dissertt. Speciales Herm. Conringii & Joh. Strauchii.* V. *De Statu Imperii Romani Scripta Sev. a Monzambano & Hippolyti a Lapide. Disputt. Er. Mauriti, & aliorum, de Argumentis J. Publ., ab Abasv. Fritschio collectæ.* VI. *Judicia de Scriptis Henn. Arnisei & Chr. Besoldi. Consilium de ratione addiscendi Juris Publici Germanici. Perperam illud a Jctis ad normam Juris Romani exigitur.*

AD PUBLICUM JUS accedimus. Illud v. duplex est, Vetus Romanum & hodiernum Germanicum. Utriusq. fundus sunt Historia, & Constitutiones. Historia Veteris Juris Publici imprimis ad Magistratus est referenda. Debent itaque libri esse cogniti, qui agunt de Notitia Officiorum Domus Augustæ, tam Occidentalis, quàm Orientalis. De illis dixi quædam superius, ubi agebam de Antiquitatibus Romanis, quæ hic repetere non est opus. Cæterum ad Jurisprudentiam Justinianeam Publicam illustrandam *Codex Theodosianus*, à Jac. Gothofredo illustratus, tantam afferre lucem potest, ut non indigeamus multum aliorum opera.

Eos potius spectabimus, qui magis in nostrum usum sunt. Juris Publi-
 ci Germanici Scriptorum fundus, uti dixi, petendus est ex Historia mediæ ævi, à
 Caroli M. usq; temporibus. Quicquid est Germanicarum rerum collectum
 à variis Autt., variis Tomis, a Beato sc. Rhenano, Chr. Urstifio, Joh. Pistorio,
 Sim. Schardio, &c., id omne huc pertinet. Dehinc Autt., qui Constitutiones
 & Jura collegerunt, tam Vetustiora, quam Recentiora, uti Melch. Goldastus in *Con-*
stitutionibus Politicis, Recessus Imperii (de quibus legi potest Er. Mauritius
 singulari *Disputatione*), Capitulationes Imperii, Instrumenta pacis, Negotiationes
 religiosæ, & similia. Pertinent huc Scripta super controversiis Principum in di-
 versis illorum familiis, quorum aliquod specimen nuper exhibuit Tobias *Pfan-*
nerus. Qui ad Historiam Germaniæ pertinent, ac singulorum Principatuum &
 Urbium, libri, collecti sunt à Mich. *Hertzio in Biblioth. Germanica*. Fundamen-
 tum Juris Publici Germanici ex parte constituit Jus Feudale, quat. scil. spectat
 ad controversias Principum super terris & possessionibus eorum. Quod atti-
 net Jura Imperatorum & Principum, legem fundamentalem præbet *Aurea Bulla*
 Caroli IV., super quam sunt commentati Nicol. Mylerus, Domin. Arumæus,
 Gerlacus Buxtorfius. Est & elegans liber Germanicus, *Grundfeste des Heil.*
Römischen Reichs/Liber optimus, & qui magnam lucem affert huic argumento.
 Ad Judicia publica pertinent Ordinatio Cameralis, in quam exstant variorum
 Commentarii, Ordinatio Aulici Judicii, de quo *Disput.* conscripsit Er. Mauriti-
 us. Hæc, uti dixi, omnia fundamentum subternunt Juri Publico, de quibus
 plenius Sam. Rachelius in *Introductione ad Jus Publicum Germanicum*, c. 8. 9. 10. Duo
 optimi libri sunt, quorum usus se per omne Jus Publicum diffundit, Car. Sigo-
 nii *Historia Imperii Occidentalis*, & *Comm. de statu Italiæ*, ac Christoph Lehman-
 ni *Chronicon Spirense*, quibus aliqui felicissimè usi sunt in Juris Publici argu-
 menti pertractandis.

SCRIPTORES JURIS PUBLICI, tam universales, quam particulares, va-
 rii sunt. Diffusum Opus dedit *Joh. Limneus*, sed mera sunt Collectanea, unde
 quis ædificium quasi construere possit satis concinnum, si subsidia omnia con-
 jungat. Compendia habemus multa, d. revera parum bonæ frugis in illis est.
 Notissimus est lib. Danielis Ottonis, qui multa è Politicis admiscuit, super
 quem exstant J. Henr. Böcleri quædam Commentatiunculæ. Sunt Georgi-
 us *Brautlacht*, Wilh. *Beckerus*, Car. *Scharfschmid*, Herm. *Hermes*, J. Theod. *Spreng-*
erus, sed, uti dixi, non implent omnem illam, quam sibi quis promiserit,
angels. Besav. Optimum laborem impendit J. Henr. Böclerus, qui *Notitiam Sacri*
Rom. Imperii scripsit. Liber ille, Argentorati. A. 1678. in 4to editus, Indi-
 cem tantum habet materiarum Juris Publici, sed utilissima tamen est illa Deline-
 atio, semper enim addit Autores, unde peti omnia possint. Quod si Böclero
 tempus superfuisset, facili negotio ex illa Jchnographia integrum Opus concin-
 nasset. Qui nunc talem laborem forte molirentur, subsidia abunde in hoc li-
 bro haberent.

- 4 Speciales Dissertationes varii Argumenti scripsit Herm. *Conringius*, qui maxima cum laude Juris Publici Professionem sustinuit Helmstadii. Continent v. illæ Dissertationes pleraq; Juris Publici capp., ut proinde vera fundamenta ex his solidè sterni queant. Idem Vir insignem scripsit *Commentarium* in Jac. *Lampadii Jus Publicum*, quo in libro illa habentur suo loco posita, quæ in *Dissertationibus* fufius sunt deducta. Scripsit & Johannes *Strauchius* *Exercitationes Exotericas*, in quibus ille præcipua Juris Publici capp. pertractat. Multa illic, quæ ad negotium religionis spectant, & controversias superiori seculo inter Principes agitatae, quarum historia summaria habetur ap. Sleidanum, in *Commentariis de Statu religionis*, sed hic plenius deducuntur omnia, cumque omnibus fundamentis & argumentis partium.
- 5 Quod STATUM IMPERII ROM. attinet, varii de illo sunt Libri scripti, in quibus non tam magnificè de illo sentitur, quam sentiunt JCTi ipsi. Sever. *Monzambani* *Exercitationes* cuivis sunt notæ, in quas multorum extant Observationes. Ante illum multa scripsit in præjudicium Domus Austriacæ nonnemo, qui se vocat Hippolytum à *Lapide*, & peculiari Libro est refutatus à Joh. *Schlüttero*. De variis materiis specialibus varii sunt libri editi, v. g. de Regalibus, de Austregis, de Archi-Cancellariis Imperii (de quibus scripsit Bernh. Mallincrotius, Decanus Monasteriensis). De Judiciis Imperii, &c. Disputationes sparsim editas varii argumenti collegit Ahasv. *Fritschius*, in quibus pene omnes Erici Mauritiæ habentur, qui magna cum diligentia argumenta Juris Publici persecutus est, ut testantur Dispp. ejus de *Electoibus & Comitibus Electoralibus*, de *Matricula Imperii*, de *Recessibus Imperii*, de *Judicio Aulico*, de *Judicio Rothvilensi*, de *Secularisatione* (quæ tamen non ab ipso scripta est, sed cui ille subsidia commodavit). Cætera quæ circumferuntur, non habent istum antiquitatis & eruditionis gustum.
- 6 Henn. *Arnisei* pene oblitus sum, cujus exstant Scripta non pauca, ad Jus Publicum pertinentia. Fuit ille Vir doctissimus, & in Politicis non vulgariter versatus, sed evenit illi, quod vulgò solet JCTis, qui multa solent inter se miscere & confundere, quod & unice in illo reprehendit Conringius. Par alioquin erat futurus tam Civili prudentiæ, quàm Juri Publico. Christoph. *Besoldi* multa quoque habemus scripta, sed & ille lutulentus est, & digna, indigna relatu, prout ipsi visum est, coagmentat. Nos quidem Juris Publici Studiofo non syadebimus, ut in Scriptorculorum illorum lectione omne tempus perdat, & inanem operam impendat. A capite & fonte omnia arcessat. Historia primum medii temporis, deinde quæ à Caroli V. tempore procedit, & tandem recentior, fundus ille est, super quo ædificari debet omnis illa doctrina, junctis in subsidium Legibus illis, quæ ad Statum publicum pertinent, de quibus jam supra à nobis est dictum. Intemperies illa nonnullorum est, qui Juris Publici Dispp. ad Juris Rom. normam exigunt, atque inde controversias decidunt. Atque

Atque in illum lapidem plerique Juris Actorum offendunt, quod nihil sapiunt extra forum suum. At vero aliis legibus Jura Publica definienda sunt, & illæ quidem ad statum Imperii Germanici pertinent, de quo certè nil disponit Jus Civile. Denique, quæ sunt in Jure Civili Juris Publici argumenta ad longè aliam familiam pertinent. Vetus enim illud Jus Publicum Rom. nihil habet cum nostro commercii. Quare non inutilis solum illa est opera, sed & damnosa & noxia, cum perversi imprimantur Tyronibus conceptus.

SECTIO. X.

De Juris Statutarii Scriptoribus.

§. I. *Quid sint Statuta.* Ad Notitiam Juris Statutarii Germanici commendantur Frid. Lindebrogii *Codex Legum Antiquarum*, & Herm. Conringii *Lib. de Origine Juris Germ.* II. *Scriptores alii de Consuetudinibus & Statutis*, tum Generales, tum Speciales de Belgicis. III. *De Juribus item Germaniæ Statutariis potioribus*, Bavari-
co, Saxonico, Lubecensi (per Dav. Mevium præcipue illustrato), &c. Holsaticis quoque, Danicis & Svecicis. IV. *Consilium de Harmonia Statutorum*, & *Judicium de Henr. Gieseberti Justiniano Harmonico.*

PRÆTER Jus Civile, JURA STATUTARIA cuiq; sua tenenda sunt. Sunt
v. Statuta Leges Rerum publicarum speciales, quæ à communi Jure abe-
unt, atq; illis tum opera singularis danda est, cum Jus Civile probe ha-
bebimus cognitum. Jura ista Statutaria multa sunt, & fuerunt olim.
Referri huc possunt omnes illæ Legg. Gothorum, Burgundiorum, &c., quas
uno Volumine comprehendit Frid. Lindenbrogius, qui & *Glossarium* in illas
scripsit. De singulis illis Juribus magna cura & industria egit Herm. Conrin-
gius, in libro *de Origine Juris Germanici*, ubi inprimis Germanica Jura, eorumque
Origines, diligentissimè excussit.

Sunt præterea, præter Statuta, suis quoque locis CONSVETUDINES,
i. e. Jura non scripta, quæ communi quoque Juri derogant. Scripsit Lud.
Carbo *de Bello legali inter Legem & Consuetudines*, ubi doctrina illa, quat. conveni-
ant, & discrepent à Legibus, eleganter proponitur. De Statutis in genere qui
scripsere, nonnulli sunt, ut Paulus Voëtius in *Tractatu de Statutis*, eorumq; *Concursu*,
qui & *Commentarium in Institutiones* edidit, ubi perpetuò illustrat textum Statutis
Batavici. Quod Jus Batavicum si quis scire velit, legere potest huic fini uti-
lem librum Hug. Grotii, *Inleyding in de Hollandsche Rechts-Geleertheit.*
De Statutis in universum elegantem Dissertationem scripsit Wolfg. Ad. *Lauter-
bachius*, *Tractatum* Buccius. Statuta variarum gentium qui velit omnia nosse,
multum laboris & operæ insumere oportet. Gallica Statuta & Consuetudines
singularibus libb. conscripta sunt, uti & Hispanica & Italica, de quibus non opus
est ut solliciti simus.

Tantum

3 Tantum Germanica præstantiora nosse oportet, horumque à Jure Communi differentiam. Habemus in tota Germania pene, quot Urbes, tot Jura *singularia*, nisi quod tamen illa præcipue habeat unum aliquod Jus Statutarium, quod in multis locis receptum est. Ita Jus est Bavaricum, cujus *Institutiones* scripsit Sebast. Khraiserus, easque cum *Institutionibus* Juris Rom. contulit, ita ut è latere sibi respondentia poneret, hinc Jus Romanum, inde Bavaricum. Habemus Ulmense, Svevicum, Magdeburgense, &c. Præcipua v. sunt, & quæ quam latisimè dominantur, Saxonicum & Lubecense. *Saxonici* Juris diversitatem à Civili singularibus libb. ostenderunt multi. Georgius Schultzius *Synopsin* confecit *Institutionum Juris Civilis*, & semper addidit discrepantiam Juris Saxonici. Bened. Carpzovius, tam theoretica, quam practica, Juris Saxonici, in libb. suis, passim inculcat. Jus Francofurtanum ab aliquo Schultzio editum est. *Lubecense* latisimè dominatur, tam intra, quam extra Germaniam, & receptum est pene ab omnibus Balthici maris accolis. In illud insignem *Commentarium* edidit Dav. Mevius, cujus præfatio de Origine hujus Juris multa docet. *Commentarius* ipse discrepantiam à Jure Communi passim & ubique inculcat, è quo in Compendium contraxit Frid. Movius exiguo libello. Doctrinam de differentia Juris Lubec. & Civilis & Ant. Dan. Sonnemann (Præfide Sam. Stryckio) peculiari Dissertatione, Andr. item Bilderbeckius & Paulus Kochius, Schediasmatis brevioribus, exposuerunt. Habemus hic in Holsatia Jus Dithmarsicum & Jus Provinciale, in Dania Statuta sunt singularia (*Das Lorb's Buch*), super quibus omnibus Practicorum multa sunt observata. Habet & Svecia sua Jura Statutaria, quæ cum *Commentario* edidit Joh. Loccenius, qui & *Lexicon Juris Sueo-Gothici* scripsit.

4 Horum Statutorum omnium si quis HARMONIAM velit, operosa quidem res esset, sed tamen utilis. Moliebatur hanc Henr. Gisebertus, qui postquam *Commentarium in Jus Dithmarsicum* scripserat, *Justinianum Harmonicum* edidit, *Commentarium* scil. in *Institutiones Juris*, additis Locis variorum Statutorum, quæ concordant, vel discrepant à communi Jure. Sed velim illam rem à quopiam tractari, qui sit Nomotheticæ peritus, atque ex ejus principiis doctrinam illam Statutorum proponat. Nam Gieseberti opera tantum tumultuaria est, neque multum rem istam ornat. Quorsum enim facit loca parallela tam sollicitè notasse? Rectius esset, si discrepantiæ cum majori cura notarentur. Gisebertus quidem majora animo movit, sed hic ipsi tamen subsistendum fuit. Cæterum, qui juris est studiosus, id operam dare debet, ne in Jure patrio sit hospes, & diligenter notare parallelismos, & discrepantias sui juris à communi, factis etiam super hac re certis LL. CC. Diligenter in istis notentur quoque Præjudicia & Consuetudines non scriptæ, quorum usus in praxi longe est maximus.

SECTIO. XI.

De Scriptoribus Juris Practicis.

§. I. *In quo Praxis Juridica consistat. Jac. Gothofredi Ars Causandi promissa. Defensio Jac. Cujacii, & Theoreticorum, quibus Praxeos imperitia objicitur. II. Praxis, & ex Experientia, & ex Libris, discenda. Scriptores de Processu Judiciario, & Stylo Curiae, Lexicorum item & Axiomatum Practicorum Collectores. III. Autores, qui Praxin & Processum Camerae Imperialis docuerunt & illustrarunt, precipui. IV. Diversitas Praxeos Saxonica, Lubecensis (e Dav. Mevii Decisionibus haurienda) ac Holstato-Slesvicensis. Scripta de Jure Obstagii. Ratio Experientiae in Praxi forensi paranda.*

AD Scriptores tandem PRACTICOS accedimus, qui veluti duces sunt ad usum fori. Est v. praxis ista, quæ facto applicat generalia Juris præcepta, & Leges ac thesin ad hypothesein transfert. Hanc artem ut rectè teneat, prænosse debet Juris Studiosus, quomodo Jus facto debeat applicari, i. e. quomodo casus aliquis ex Legibus formandus. Hæc enim quasi præexercitamenta sunt tyronum, & in Theoria prius probè excutienda. Neque adeò nulla ad hanc rem opus est peritia, ut quidam existimant, sed tenenda est quædam ratio, quomodo facta Legibus quasi commensurari debeant. Certè tanti fecit hanc rem Jac. Gothofredus, ut proponeret sibi scribendum peculiarem *Causandi Artem*, ut vocat. Cui fini seponere jubet Leges singulares & practicabiles, seorsim locandas, & diligenter excutiendas. Sed non prodiit illius Liber, qui magnam certe lucem accendere Juris Studiosis potuisset. Credunt vulgo Theoreticos Juris pessimos fuisse Practicos, in quo tamen falluntur. Nam certè, quod Jac. Cujacium attinet, quem testatur Jos. Scaliger in praxi planè fuisse imperitum, falsum apparet ex eo, quod reliquerit inter Opera sua *Consultationes*, magno cum ingenio & Judicio scriptas.

Praxin illam discendi duplex est ratio, una ex experientia, altera ex libb. Prior illa sine dubio præferenda posteriori, Posterior v. non solum utilis est, sed & necessaria. Cum enim tædiosum sit, & nimis prolixum, experientia sola sapere, ideo etiam ad libb. est confugiendum. Illud v., quod doceri potest, processus forma est. Jam v. quædam ejus sunt generalia, quæ inculcant omnes processus Judiciarii Scriptores, è quibus, inter Vett., cæteris est præferendus Gvilielh. Durandus in suo *Speculo Juris*, è Recentioribus Gotfr. Fibigius, Joh. Georg. Nicolai & Joach. Christ. Kochius, quanquam & Ilico Ulmii non sit sua laude privandus. Joh. Oldendorpius *Actionum formulas*, omnemque proponendi & excipiendi Methodum proposuit. Est & *Praxis aurea* Joh. Petri Ferrariensis, in qua similia habentur. Specialia processuum continet Stylus Curiae, qui constat Juribus quibusdam non scriptis, ex Actibus Judiciariis ortus, & ille quidem libb. consignari solet. Atq; iste est, qui diversitatem in praxi effi-

cit, quæ tam multa, tamq̃ varia est. Ille, si non ex *Experientia* ipsa, ex *Observationibus* *Judiciorum*, quas varii scripserunt *Aut.*, habendus est. Prodesse etiam hic possunt illi, qui *Practica Lexica* scripserunt, uti *J. Jac. Speidelius*, *Chr. Besoldus*, *Paul. Matth. Wehnerus*, de quibus ante dictum est, tum & *Axiomatum* *Scriptores*, ut *Aug. Barbosa*, ejusq̃ locupletator *J. Otto Tabor*, *Arn. Reygerus* in *Thesaur. practico*, cum *Additt. Ahasv. Fritschii* recuso.

3 Praxis in *Germania* florentissima est, in *Imperatoria Camera*, cujus primum *Ordinatio* prænoscenda est, variæq̃ ejus *Editiones*, deinde præcipui ejus *Observatores*, *And. Gailius*, *Joach. Mynfingerus*, & in *Gailium* scriptæ *Eberhardi Fabricii Repetitiones*, in *Mynfingerum* autem *Weiperti Lud. Fabricii Observationes*. Succedunt postea *Scriptores*, qui *Observationes Practicas Camerales*, *Decisiones*, *Symphoremata Supplicationum*, *Relationes*, *Vota*, scripserunt. De processu *Camerali* singulares libros scripsere *Neumeierus*, & *Joh. Forsterus*. Exstant *Gvilhelmi Rodingii Pandectæ Camerales*, *Jacobi Blumii Processus Cameralis*, *Sententias Camerales* spissis in fol. *Voluminibus* collegit *Chr. Barthius*. *Chiliadem sententiarum recentiorum* publicavit *Jac. Blumius*. Scripsit & *Pet. Denaisius Methodum Cameralem*. De quibus singulis nolo esse prolixior, cum doctissime & prolixè de iis omnibus egerit *Ericus Mauritius* in *Consiliorum Kilon. præfatione ad Lectorem*, ubi ille proponit *Introductionem* quandam ad *Praxin*.

4 Praxis *Saxonici Juris* & *Lubecensis* itidem diversa est, & sua quædam habet observanda, de quibus idem loco cit. agit. *Juris Lubec. praxis* doceri discique non potest plenius, quàm ex libris *Dav. Mevii*, præcipuè v. ex ejus *Decisionibus*, quæ nunc junctim sunt editæ, continentq̃ plerumq̃ *Controversias Jure Lubec. decidendas*. Quoniam enim *Jus* hoc est receptum à plerisq̃ *Civitatibus*, quæ *Svecico* regimini subsunt, ideò argumenta *litium* talibus è causis plerumq̃ oriuntur, quæ *Jure Lubec. sunt decidendæ*. In *Holsatia* viventi, vel in *Ducatu Slesvicensi*, alia *praxeos ratio* est observanda. Processum hic moderatur *Ordinatio Provincialis (Landgerichts-Ordnung)*. Sunt & hinc introducti consuetudine certi quidam *Processus Rusticorum*, de quibus inter illos solos ratio constat. Est & *Jus*, quod continetur *Libro dicto das Lohbuch*/quod in *Ducatu Slesvicensi* processum moderatur. Multum quoque hic variat *praxin Obstagii Jus*, de quo exstant *Constitutio Haderslebiensis*, utilissimus *Joh. Ottonis Taboris* liber, & *Frid. Reinbohtii Disp. Inauguralis*. Longè verò plurima relinquuntur exercitio ipsi, quod omni doctrinæ pravalet. Quare in rem ipsam veniendum est, *Judicia frequentanda*, audiendi *Advocatorum* ex utraque parte *Recessus*, quos vocant, ponderandæ *Judicum sententiæ*, atq̃ ex illorum omnium collatione haurienda est illa, quæ nobis usui esse potest, *Praxis*, in qua tandem subsistendum.

POLYHISTORIS TOMI III.,

Sive

POLYHISTORIS PRACTICI,

LIBER VII. MEDICUS.

DE SCRIPTORIBUS MEDICIS.

§. I. *Causæ Brevitatis ejus. Elogium insigne Introductionis ad Artem Medicam Herm. Conringii.* II. *Hippocratis Editiones optima. Casp. Hoffmanni in Galenum, Thomæ Bartholini & Jac. Holstii in Corn. Celsum, Joh. Rhodii in Scribonium Largum, Jos. Scaligeri in Paulum Aeginetam, Labores inediti commendantur. Veterum Medicorum Lectio Philiatricis utilissima.* III. *Bibliothecarum Medicarum Scriptores, Pasch. Gallus, J. G. Schenckius, J. Ant. a Linden, Jsr. Spachius, Mart. Lipenius, Corn. a Beüghem.* IV. *Inter Autores Physiologicos, Honor. Fabri Lib. de Homine, & Thomæ Bartholini Anatome, præcipue commendantur.* V. *Scriptores aliquot Botanici potiores. Benj. Prioli vana in Historia Plantarum Promissa.* VI. *Moderna in Medicina Dogmatica novaturienti Prurigo, & Sectarum Multitudo.* VII. *In praxi Chymica Conr. Gesneri Evonymus, Joh. Zwelferi Pharmacopœa, & Joh. Joach. Becheri Scripta, commendantur.*

REstaret jam, ut de MEDICIS quædam afferremus. Quia verò & Tra-
ctatio illa satis prolixa est, & pauci sunt Medicinæ Cultores, ac pluri-
majam ab aliis dicta, remittam tantum ad illos Autores, unde accu-
rator instructio haberi potest. Et quidem, quod attinet Manudu-
ctionem ad universum Medicum Studium, non pauci sunt, qui Metho-
dos varias præscribunt. Varia quoque antiquitus fuit medendi ratio, unde
variæ Medicorum sectæ natæ sunt, quarum historia integris est Voluminibus
pertractata. Ut mittam alios, unus instar omnium esse potest Hermannus
Conringius, cujus *Introductio ad artem Medicam* exstat, sub forma Disputationis
comprehensa, & à Seb. Scheffero, jam Medico Francofurtano, publice Helm-
stadii defensa; liber sane aureus, quo continetur Historia & Veteris Medicinæ,
& Sectarum, & Autorum, tam Veterum, quam Recentiorum, qui omnes
Medicinæ Partes illustrarunt. Utinam VIR ille ultimam manum addidisset
huic scripto, & quæ ipsi defunt, peregrinorum, & post illa tempora editorum
Librorum, supplevisset, non posset labor utilior dari. Quare artis Medicæ
Studiofus hunc Librum cum cura legat, Judicia de Autoribus perpendat, nova
addat Autorum nomina, sic facili negotio accuratam rei Medicæ historiam
sibi comparabit. De solis Chymicis iniquius ferre videtur Judicium.

AUTORES MEDICI potiores veteres sunt Hippocrates & Galenus. 2
*Hippocratis in fol. Editio Græco-Latina Francofurti, ni fallor, prodiit, & alia
in 8vo, curante Joh. Ant. Lindano, Lugduni Batavorum. Galenus nondum*

Pp pp pp pp pp pp 2

prodiit

prodiit accurata & emendata alicujus viri docti opera. Casp. Hoffmannus, Altorffinus Professor, promiserat novam Editionem Galeni, cum accurato in Opera ejus *Commentario*, sed non potuit vivus nancisci Typographum, qui impendere sumptus vellet; Latet adhuc in Bibliotheca Joh. Georgii Volckammeri, Medici Norimbergensis, vixque erit, ut lucem olim videat. *Commentarius* ejus in *Galenii Librum de usu partium* eruditissimus in fol. prodiit, ante multos jam annos. Cornelius Celsus Scriptor Latinissimus, Medicorum Cicero vulgo dictus, eleganti compendio rem medicam complexus est. Sed nulla haecenus ejus Editio prodiit, quæ Eruditis placet; Optima est, quæ Antwerpia, ex officina Plantiniana, in 4to prodiit. In illum *Commentarium* moliebatur Thomas Bartholinus, qui incendio Bibliothecæ ejus absumptus est. Novam quoque ejus Editionem in animo habuit Jacobus Holstius, Medicus Tönningensis, nunc mortuus, Vir alioquin doctissimus. Hujus ego vidi *Emendationes*, & apud me vidit Joh. Georg. Grævius, qui Editionem valde urgebat. Nam placebant illi, quanquam plerumque conjecturis ille suis nitetur, Manuscriptis codicibus destitutus. Præter *Emendationes* illas adornatas habebat super hunc Autorem *Commentarios Medicos, Grammaticos, Philologicos*, magna cura confectos. Bene mererentur de ejus Viri fama, si ederent, hæredes. Scribonius Largus etiam inter veteres Latinos fuit, in quem *Commentarium & Indicem* Joh. Rhodius scripsit, qui, ut arbitror, incendio Bibliothecæ Bartholinianæ etiam consumptus est. Paulus Ægineta, Græcus, itidem mendose est editus. Ejus exemplar est in Bibliotheca Gudiana, manu Jos. Scaligeri correctum, & emendatum. Nolo jam de cæteris minoris famæ Medicis veteribus quicquam dicere, licet consultum tamen sit, aliquam etiam illis operam impendere. Plerique nunc alto supercilio hos contemnunt Auctores, à sola novitate & empeiria decus artis suæ expectantes. Qui vero Doctorum Medicorum nomen tueri volunt, & hos debent jungere Recentioribus. Sæpe enim accidit, ut inveniamus aliqua in veteribus illis, quæ, ut nova, ab aliis venditantur, quoniam Veteres Auctores nunquam illis lecti sunt, aut cogniti.

3 Commentatorum in Hippocratem & Galenum magna sylva est, quos recensent AUTORES BIBLIOTHECARII hujus facultatis, Paschalis Gallus, Joh. Georg. Schenckius in *Bibliothecis Medicis*, Israel Spachius in *Nomenclatore Medico*, & post illos Joh. Antonides Lindanus, qui novissime Scriptorum Medicorum syllabum congeffit, usque ad sua tempora, sic satis perfectum. Quanquam multa in illo desiderat & reprehendit Val. Henr. Voglerus in *Introductione ad notitiam Auctorum*. Post illos omnes telam hanc iterum orfuit, vel potius alio ordine retexit, Martinus Lipenius, in *Bibliotheca Materiali Medica*. Sub titulis enim materiarum Auctores digessit; sed multa illic sunt manca, multa & sphalmata occurrunt. Optandum esset, ut à quodam Rei Medicæ non solum,

solum, sed & Philologicæ, perito talis labor susciperetur. Qui in Medicina & Physicis novissime prodierunt libri ab Anno 1650. ad præsentem, eorum Catalogum texuit Cornelius à Beughem, qui non ita pridem prodit.

Quod jam attinet Medicinæ partes, princeps illarum est PHYSIOLOGIA. In Autt. illius recensendis, non est quod prolixi simus, cum jam supra in Physicis bonam eorum partem attigerimus. Classēs Physiologiæ variæ constitui possunt, pro ratione subjectorum. Primò historia animalium quatenus ad historiam Medicam spectat, ratione Anatomies, morborum & remediorum, probe notanda est, & Autt. illi diligenter conquirendi sunt, qui de his argumentis scripserunt. Tum historia Hominis, & Autt. circa hominis Anatomem occupati, & doctrina plantarum, quæ omnia hoc tempore ita sunt exulta, ut vix quicquam addi posse videatur. *De Homine, & Plantis*, in genere, Honor. Fabri libro peculiari egit, quò illa pene continentur omnia, quæ ad philosophiam spectant, & Medica nonnunquam attinguntur. Circa hominis Anatomem, ejusque partium, tot sunt operosæ Recentiorum demonstrationes, è quibus pleraque collegit, & in systema redegit, Thom. Bartholinus, additis & suis Observationibus, cujus Liber Anatomicus toties est relictus & reformatus, ad experimenta Recentiorum temporum.

Res BOTANICA ad superstitionem hodie exulta est. Nam Marcellus Malpighius *novam Plantarum Anatomem* magnâ curâ publicavit, uti & Nehemias Grewius, licet hic Labor ad rem Medicam parum conducatur. Usus Plantarum Medicos qui scripserunt, tot sunt, tamque Varii, ut recensendis illis liber integer sit impendendus. Notus est Jac. Theod. Tabernæ-Montani Liber, nec non Simonis Pauli *Quadripartitum Botanicum*, quod usus Medicos diligenter notavit, varia etiam ad rem illam non pertinentia immiscens. De Vett. Autt. consule Conringium. Multa observanda vetustaque circa plantas recenset Jul. Cæs. Scaliger in *Comment. in Theophrastum, de Plantis*, qui prodit repetita Editione, unâ cum Joh. Bodæi à Stapel *Commentariis*. Legendus quoque Cl. Salmasius est in *Commentario in Solini Polyhistorum*. Denique promiserat & Benjamin Priolus in *Appendice Historiæ suæ Gallicæ, Opus absolutum de re omni plantarum, Veterum, Recentiorum, Exoticarum, Patriarum*, & indignatur aliis, qui hanc sibi operam præripuerint. Sed homo ille est ineptus, ut *Historia ipsa*, ab illo scripta, testatur. Vix crediderim, præclari aliquid ab illo expectandum. Subjecta naturalia, quæ in Officinis habentur, variis quoque Commentariis sunt illustrata. Exstat Casp. Hofmanni singularis *de Officinalibus* Liber præclarus & eruditus, & non multis cognitus. Vixisset utinam magnum Germaniæ Decus, Georg. Hieron. Velschius, nullam non Medicinæ partem per illum habuissimus exultam.

Qui INSTITUTIONES scripsere, magno habemus numero. Olim 6 Dan. Sennertus Princeps illorum habebatur, nunc, reformata novis Observa-

tionibus toties Medicina, *scinditur, incertum studia in contraria vulgus*, variosque singuli sibi duces eligunt, prout principia admiserunt, vel certorum Doctorum elegerunt scholas. Nam pene quotannis vel nova Methodus prodit, vel principia cuduntur singularia. Aliqui J. Bapt. Helmontii adhærent doctrinæ, quæ è diametro sæpe Vett. adversa est. Aliqui Chymicam sequuntur Methodum, & in his multi quoque sunt suis principiis & opinionibus divisi. Sunt, qui inter hos amicitiam spondent, & gryphes jungere equis laborant, de quibus omnibus differendi locus nunc non est.

- 7 PRACTICORUM Autt. immanis est numerus, eorum scil., qui Observationes, Consilia, formulas Remediorum, scripserunt, è quibus, qui diligens velit esse Medicus, magnam Excerptorum potest congerere sylvam. Praxes Chymicæ sunt institutæ multæ, & habentur libri integri, qui præparare docent varii generis medicamenta modò Chymico. Olim Contr. Gesnerus talem præstitit operam in libro, qui inscribitur *Euonymus*, quo collegit potissimas, quæ suo tempore circumferebantur, Operationum Chymicarum, tum officinalium, tum arcaniorum, formulas. Nostro tempore Joh. Zwelfferus, in sua *Pharmacopæa*, illas collegit, unde plura exscripsit Febure, Galus, in Chymico suo Opere, Gallicè scripto. Colligere a. talia infinita quis potest, è Relationibus & notitiis Chymicorum. Nuperrimè talis liber prodiit, curante J. Joach. Bechero, cui Tit. *Chymischer Glückshaffen*. Atque hæc de Medicina dixisse sufficiant. Finem jam hic, Lectionibus nostris de *Notitia Autorum* imponimus, Deoque, pro Opere ad istum perducto, gratias agimus.

F I N I S.

JOHANNIS MOLLERI
Flensburgo - Cimbri
HYPOMNEMATA
HISTORICO - CRITICO - PHILOLOGICA

Ad
POLYHISTORIS TOMI III., Sive PRACTICI,
LIB. I. ETHICUM

- Ad* §. 1. Moliebatur Ad. Tribbechovius, Vir Doctissimus, cum Ethica adhuc in Acad. Kiloniensi Professione fungeretur, Opus de Philosophia Gentium omnium, Barbararum pariter atque Cultiorum, nec Paganarum minus, quam Judaicæ ac Christianarum, Morali Historico-Dogmaticum. Sed prima tantum hujus A. 1666. (in 4to) prodiit *Dissertatio de Philosophia Morum inter Barbaros Orientales, Sabios sc., Chaldaeos, Persas, Indos, Sinenses, Japonenses, Peguanos & Siamenses*, cui venustam Morhofius noster, in laudem Sapientiae Barbaricæ, præfixit Elegiam, in *Autoschediasmatis Poeticis* p. 15. 16. 17., & in *Operibus Poeticis* p. 636. 637. 638., recusam. Reliquæ Partes Operis Eximii an ab Autore, ad Ephoriam in Aula Saxo-Gothana Ecclesiasticam aliquot post annos avvocato, absolutæ sint, dubito.
- Ad* §. 2. Recusa est Henr. Julii Scheurlii *Bibliographia Moralis* Helmstadii A. 1686. in 8vo. Sam. Rachelii *Introductio in universam Aristotelis Philosophiam Moralem* seorsim non prodiit, sed Editioni ejus *Ethicorum Aristotelis Nicomachicorum* Græco-Latinæ, Helmst. A. 1660. in 4to publicatæ, est præfixa.
- Ad* §. 12. Doctrinam Jesuitarum de Æquivocatione Sam. Rachelius peculiari Scripto non impugnavit, sed *Probabilitatis, quam Jesuitæ, novique Casuistæ, præcipuum Theologiæ suæ Moralis Fundamentum constituerunt, Examen*, Ludov. Montaltii (sive Blasii Paschalis, sub Larva hac absconditi) *Literis de Morali & Politica Jesuitarum Disciplina Provincialibus*, per Wilh. Wendrockium Latine versis, *Notisque Theologicis illustratis*, a se autem Helmstadii A. 1664. in 4to denuo editis, subjunxit. Video tamen Herm. Conringium, in Epistola Syllogæ huic præfixa, Rachelium serio esse hortatum, ut *Jesuitarum* etiam *Æquivocationes, Restrictiones Mentales, ceteraque monstrosa doctrinæ Moralis capita*, *Stylo suo pariter confoderet, Herculis Αλγεῖραικῶν nomen & laudes*, eo facto, a grata posteritate *meriturus*. Sed Monito isti Rachelius, aliis haud dubie Occupationibus deinceps impeditus, haud obtemperavit.

Ad

TOMI III., Sive POLYHISTORIS PRACTICI,
LIB. II. POLITICUM.

- Ad §. I.** Gabr. Naudæi *Bibliographia Politica*, Jac. Gaffarello, Th. & J. Can. Doctori, Priori ad D. Ægid. Parisino, & Protonot. Apostolico, inscripta, seorsim initio prodiit Venet. A. 1633. in 120. Recusa deinde est, cum aliis similis argumenti Opusculis, Witteb. A. 1640. in 16to (curante Aug. Buchnero), Lugd. Bat. A. 1642. in 32mo, Et Amstelod. (inter Scriptores de *Studiis instituendis*) A. 1645. in 120. Quatuor hisce Editionibus, una cum Versione Gallica Challinii, Advocati Regii Carnutensis, Parisiis A. 1642. in 8vo excusa, a Phil. Labbeo (in *Biblioth. Bibliothecarum p. m. 99. 100*) jam memoratis, addenda est Novissima Francofurtensis Anni 1673. in 120, ab Herm. Conringio curata, quæ simul etiam Hug. Grotii, Ignat. Hannielis, Joh. Henr. Alstedii, Ægidii a Lancken & Christoph. Coleri, de *Studio Politico* Consilia & Epistolas, Casparisque Scioppii *Padiam Politices*, Conringii illustratam *Animadversionibus*, eodem Fasce complectitur.
- Ad §. 6.** Quid in *Thesuro Rerumpublicarum totius Orbis Quadripartito*, Textum sui de iis Collegii, Notis Excerptisque Politicis illustratum, exhibente, ac per Phil. Andr. Oldenburgerum Genevæ A. 1675. in fol. publicato, desideret, quasque ob causas suis illum fortibus accensere non possit, ipse Conringius, in *Admonitione* peculiari, Helmstadii eod. A. 1675. in 4to edita, fusius exposuit. Sicut Georg. Hornii *Orbem Politicum* Otto Menckenius illustravit ac repurgavit, ita *Orbi Imperanti* eandem impendit operam Menckenii Collega, Joach. Fellerus, Poet. Prof. Lipsiensis, cum cujus ille *Animadversionibus* novissime Lipsiæ A. 1693. in 120 est recusus.
- Ad §. 7.** Autor *Descriptionis Sueciæ*, vendi in Svæcia prohibitæ, cujus Nomen a Morhofio est suppressum, fuit Mich. Vexionius Gûldenstolpe, Smalandus, J.U.D. & Prof. tunc Aboënsis, postea autem Tribunalis Svæciæ Regii Assessor, de quo Joh. Schefferi *Svæcia Literata* p. 151. 152. 330., & nostra ad illam *Hypomnemata* p. 394., possunt consuli.
- Ad §. 8.** *Epistola* Hug. Grotii, quæ b. l. tanquam *à vendito* allegantur, Amstelod. A. 1680. in fol. uno jam prodierunt Volumine. Cujus Editionis ab ipso etiam Autore, *T. I., Lib. I., c. 24., p. 294., 295.*, jam facta est mentio. Arnoldi Ossati, Cardinalis, *Epistola Gallica*, ex Aula Romana in Regiam Parisiensem missæ, itidem jam sunt editæ, & novissime quidem longe æntiores ac emendatiores, Notisque Historico-Policis a Dn. Amelot de Houssaye illustratæ, Parisiis A. 1697. in 4to maj.
- Ad §. II.** Phil. Andr. Oldenburgeri *Itinerarium Germania Politicum*, modernam præcipuarum *Aularum Imperii faciem representans*, sub larva *Constantini Germanici*, ab illo Cosmopoli in 120, sine Anni mentione, est publicatum, & ob licentiam quoque, in Vitiis Principum ac Magnatum Aulicorum, notandis, hoc Seculo rariorem, totum Censuras incurrit.
- Ad §. 13.** Recusæ sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicae, Commentationibus in Plinii Panegyricum*, ac XIII. *Exercitationibus* in priori Editione Anni 1658. haud obviis (quas enumeratas V. in *Actis Erud. Lips.*, M. Mart. A. 1702., p. 126.), æntiores redditæ, Argentinae 1701. in 4to. Quod Volumen Novus aliarum *Dissertationum*, nec non *Orationum* ac *Programmatum*, Tomus sequetur.
- Ad §. 15.** De Svæci Anonymi, qui Sec. XIV. vixit, *Institutione Regia, sive Regimine Regum Vernaculo*, Holmiæ A. 1669., cum Joh. Schefferi *Versione Latina & Notis*, publicato. V. plura in Schefferi *Svæcia Literata* p. 9., nostrisque ad illam *Hypomnematis* p. 351. Morhofius *Auctorem Seculo integro juniorem, quam, Scheffero teste, fuit, credidisse videtur.*

Ad

Ad
TOMI III, Sive POLYHISTORIS PRACTICI,
LIB. IV. HISTORICUM.

Ad §. 1. Gerh. Joh. Vossii *Libri IV. de Historicis Græcis* Lugd. Bat. A. 1623. in 4to, *Libri III. de Historicis Latinis* ibidem A. 1627. in 4to, prima vice prodierunt. Utrumque deinde Opus, in isto argumento hætenus incomparabile, longe & emendatius, & auctius, ac posterius quidem tantum non dimidia parte locupletatum, ibidem A. 1651. in 4to lucem denuo adspexit, Francof. A. 1677. in 4to (sed admodum mendose) recusum, ac nuper tandem *Tome Operum* Autoris sui *Omnium Quarto*, Amstelod. A. 1699. in fol. excuso, insertum. *Paralipomenon ad Libros de Historicis Græcis Centurias V.*, *Discursui* suo de *Summo Bono* subjunxit, & Coloniae A. 1656. in 4to edidit, Bernh. a Mallincrot, Decanus Monasteriensis, perperam a Theod. Jansonio (in *Biblioth. Promissa* p. 30.) inter *Avéndo* 7a relatas. Plurima tamen ex hisce in altera Operis Vossiani Editione, A. 1651. ab Isaaco Filio curata, itidem comparuerunt, ignaro Mallincrotio, qui priori tantum usus fuerat, uti a Morhofio T. I. Polyhist., L. 1., c. 18., p. 210., jam est observatum. *Annotationes ad Historicos Græcos a Vossio recensitos*, a *Paralipomenis* hisce diversas, quas prælo se jam ante biennium paratas habuisse, *sub finem Paralip.* significat, nondum prodierunt, & forsitan interciderunt. Quale fatum iniquius, vereor, ne Orbi Literato, jactura irreparabili, itidem subduxerit Thomæ Reinesii *Supplementum eorundem Vossii de Historicis Græcis Librorum*, seu integrum potius in istos *Commentarium*, in quo se *omissa supplevisse*, αὐνοῦμα 7a indicasse, & cuius *atatem*, qua liceret, suam assignasse, ipsemet, *Ep. 15. & 16. ad Casp. Hofmannum* p. 33. 34., est testatus. Nam & istud ad finem ab Autore esse perductum, & prælum jam provocasse (licet Celeb. Tenzelius in *Dial. A. 1692. Menstr., M. Jul. p. 608.*, in dubium hoc vocet), A. 1657, ipsemet *Ep. XXI. ad Joh. Vorstium* (in Belgio excudi illud curaturum esse Gronovium, addente), A. 1658. Joh. Andr. Bosius, *Ep. 90. ad Reinesium*, p. 347., imo A. jam 1649. Joh. Christ. Baro a Boyneburg, *Ep. 20. ad Joh. Conr. Dietericum* p. 92., significarunt. Ad *Latinos* Vossii *Historicos* eundem *Supplementum* itidem parasse, Boyneburgius (ad Reinesii provocans *Epistolam*) l. c., & Henn. Wittenius *Dec. VIII. Memor. Philos. p. 468.*, testantur. Pari instituto Ludov. etiam Jacobus a S. Carolo, Cabilonensis, Carmelita Gallus, *Paralipomena ad Vossii Historicos Græcos* pariter atque *Latinos* affecta, & tantum non prælo parata, habuit. V. Labbei *Biblioth. Bibliothecarum*, p. m. 249. 254., & Cl. Sarravii (a Morhofio l. c. allegati) *Epistolæ* p. 267. In solos de *Historicis Latinis Libros* Joh. Hallervordius, Regiomontanus, *Spicilegium* dedit, *majori Supplementorum Operi præmissum*, Jenæ A. 1672. in 8vo, Christoph. Sandius autem, Neo Arianorum Promachus, itidem Regiomontanus, *Notæ & Animadversiones*, Amstelod. A. 1677. in 12. excusas. Continuationis illarum, sive *Auctarii* in Libros Vossianos, Partis Secundæ instar iis adjiciendi, quod in *Præf.* pollicitus est, Fragmentum solum inter Schedas defuncti comparuit. V. *Biblioth.* ejus *Anti Trinitariorum posthumam* p. 172. Henr. Meibomii Jun. in *Errores Vossianos Animadversiones*, quarum Ipse, in *Additt. ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notit. Bon. Aut.* p. 184. spem injecit, a Filio patrisante, Herm. Diet. Meibomio, Orbis Literatus, ut jacturam Sandiani Laboris soletur, cupide efflagitat. Balth. Bonifacii, Rhodigini, Episc. Tarvisini, de *XL. Romana Historia Scriptoribus*, ab U. C. ad Car. M. *atatem*, e Bodino, Vossio, aliisq., *Excerpta* (quæ, sibi licet non visa, Vossius, L. 3. de *Hist. Lat.* p. 815. *Edit. Sec.*, insigni dignatus est Elogio), una cum Car. Sigonii de iisdem *Judicio*, & Adr. Politi *Ordine Historia Romana legenda*, Venetiis A. 1627. in 4to sunt edita, a Joh. Eberh. Busmanno Helmstadii A. 1674. in 4to denuo recensita, & a Gaudenzio quoque Roberto *Tomo III. Miscellaneorum Italicorum*, Parmæ A. 1692. in 4to excuso, inserta,

Ad §. 2. Inter Lexica Historica Morhofius, si superstiti illa inspicere licuisset, non omisisset mentionem *Dictionary Magni Historici* Ludov. Morerii, post tot Editiones alias, a Joh. Clerico a numerosis repurgati erroribus, plurimisq; Articulis & Observationibus novis locupletati, ac Ultrajecti A. 1691. in fol. IV. Tomis publicati. Cujus præ Novissima Editione Parisiensi Anni 1699., totidem Tomis constante, & ab Advocato quodam Parisiensi (Gauterio, ni fallor) curata, Prærogativas ipse Clericus, in Parisinæ (multa suæ debentis) Censura, Jac. Bernhardi *Novellis Reip. Lit., M. Febr. An. 1700., Art. 7.*, inserta, abunde ostendit. Sed nec oblitus esset Noster *Dictionary Historico-Critici* accuratissimi, quod Polyhistor Κριτικὸν ταΐς, Pet. Bælius, post σκιαγραφήαν ejus ac Specimina, A. 1692. in 4to præmissa, Tomis II. in fol., Roterodami A. 1696., & in Editione Secunda, Emendatiore pariter atque locupletiore, Tertiæ accessione auctum, ibidem A. 1702., ingenti cum Eruditorum applausu, edidit. Utroque, & Moreriano & Bæliano, Gallico sermone exaratis, haud inferius futurum speramus, & majori præterea Rerum Germanicarum atque Arctoarum copia nostratibus se commendaturum, Germanicum istud, cui Joh. Franc. Buddæus, Professor Acad. Halensis πολυμαθέςατος, ab aliquot jam annis, sedulo insudat.

Ad §. 4. Joh. Cluveri nostratis, Theologi pariter atque Historici eximii, *Epitoma* merito locum inter Compendia Historica principem Morhofius vindicavit, Judicio hoc suo ὁμολῶντος J. C. Danhauero, J. H. Hottingero, Joh. Hornbeckio, Gisb. Voetio, Chr. Ad. Ruperto, V. L. Seckendorfio, Henr. Ernstio, Joh. Henr. Ursino, Balth. Bebelio, J. Conr. Durrio, Chr. Schradero, J. Andr. Bosio, Abr. Calovio, Joach. Pastorio, Sam. Rachelio, Theoph. Spizelio, aliisque Viris Celeberrimis, diligentiam ejus, accurationem, fidem, ἀπείθεαν, Styli nervosi elegantiam, aliasq; dotes egregias, certatim deprædicantibus, quorum Judicia in *Cimbria* exhibebuntur *Literata*. Non digni igitur sunt, quos moremur, duo inter Rhapsodos modernos Historicos Censores mustei, quorum alter nimiam in illa notat brevitem, alter vero, Joh. Jonstoni *Historiam Universalem*, ac *Polyhistorem*, a se, si Bibliopolam sumptuum prodigum offendant, continuandum, illi præferens, nescio quam ἀταξίαν, imperfectionem, Politicesq; imperitiā, deprehendisse sibi videtur. Cui hoc Jonstoni ipsius de Scripto Cluveriano judicium est inculcandum, in *Tr. de Natura Constantiæ* p. 74. 75. obvium: *Si de Universali Historia loquamur, deduxit eam egregie Joh. Cluverus, Prof. Soranus. Vincere tamen in quibusdam videtur Clariss. Conr. Graferus, Præceptor noster observandus. Qui istos duos, tanquam Pollucem & Castorem, conjunxerit, ei securitatem in turbido alias Historiarum Oceano ausim spondere.*

Ad §. 10. Hier. Henningii, Ecclesiastæ Lüneburgensis, *Theatrum* (cui Boeclerus etiam, Bosius, alique primas in hoc Studio decernunt) *Genealogicum* recensere, emendare, supplere & augere, Conr. Balth. Behrens, Medicus Saxoniae Inferioris eruditus, nisi fallor, ab aliquo jam tempore, hortatu Illustris Leibnitii, est aggressus.

Ad §. 12. De Cæs. Baronii *Annalium Ecclesiasticorum* Historia, illorumq; Epitomatoribus, Metaphrastis, Continuatoribus, Antagonistis, & Hyperaspistis, Casp. Sagittarius, in *Introduct. in Hist. Eccl., toto Cap. XIV., 282-323.*, Joh. Frid. Mayerus, in *Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipsius Pontificiis ambigua*, ad Gerb. a Mastricht, *Syndicum Bremensem* (qui itidem in Baronium aliquid molitur), Amstelod. A. 1697. in 120 editis, Joh. Christoph. Rumetschius in *Schediasmo de Universali Theologorum Evangelicorum Historia* p. 36-41., & Ad. Tribbechovius in *Prolegomenis V. Exercitationum Anti Baronianarum*, Kilonii A. 1669. in 4to editarum, merentur consuli. Tribbechovius telam, ab Is. Casaubono inchoatam, ab A. C. XXXIV. Num. 222., ad ejusdem *Anni num. 287.*, tantum continuavit, deinde vero, in Aulam Gothanam Kilonio evocatus, abruptit. Quæ in eadem Academia Cimbrica A. 1677. prodierunt, Christ. Kortholti, Prof. Theologi, *VII. Disquisitiones Anti Baronianæ, de Domo Nazarethico-Lauretana, Suffragiis pro Defunctis, Purgatorio, Confirmationis, Ordinis & Extremae Unionis Sacramentis*

- mentis Traditionibusq; non scriptis sicut & Octava de Cultu Reliquiarum, seorsum A. 1680, edita, Loca Baronii de hisce Argumentis, hinc inde decerpta & collecta, impugnat. De Dav. Blondelli *Animadversionibus* pauculis, ab Andr. Magendeo, Ecclesiaste Benearnensi, in *Anti Baronio* suo (ad Tomi I. Annum 34. tantum perducto) Leidæ A. 1679. in fol. publicatis, & Joh. Henr. Ottii, Prof. Tigurini, *Examine Annalium Baronii perpetuo*, A. eod. 1679. inchoato, & per tres Centurias (in 4to impressas) continuato, V. Sagittarium l. c. p. 318. 319.
- Ad §. 13. Frid. Spanhemii Jun. *Brevis Introductio ad Historiam Sacram utriusque Testamenti, ac præcipue Christianam, ad A. usque Chr. 1518. perducta*, auctior atque emendatior denuo prodiit Leidæ A. 1694. in 4to, Operis autem majoris, sive *Introductionis ad Chronologiam & Historiam Sacram, ac præcipue Christianam, ad Tempora usque Reformationi proxima*, cui perpetuæ etiam Cæs. Baronii, & Recentiorum Gallia Pontificia Scriptorum (Lud. Maimburgii, Nat. Alexandri, &c.), Castigationes sunt immixtae, Tomus I. ab O. C. ad Sec. usque VII. Æræ Chr., ibid. A. 1683. in 4to, Tomusq; II., Secula quatuor, VIIum, Octavum, Nonum & Decimum, complectens, ibid. 1687. in 4to. *Tomus III.*, ni fallor, duobus prioribus, in Editionis Operum Spanhemii omnium *Tomo I.*, Lugd Bat. A. 1701. in fol. publicato, est adjunctus.
- Ad §. 14. Primorum Reformationis Temporum Historiam Sleidano longe plenius atque accuratius exposuit Vitus Ludov. a Seckendorf, Consil. Int. Saxon. & Brandeb., Heros Literatissimus, in *Comm. Historico & Apologetico de Lutheranism, seu de Reformatione Religionis*, Lud. Maimburgii *Historia Lutheranismi* (cujus *Libri III. priores* Latine simul versi exhibentur), opposito, Librisq; III. ab A. 1517. ad 1546., Luthero emortualem, perducto, qui Lipsiæ A. 1692. in fol. prodiit. Henr. Höpfneri, Theologi Lipsi., *Saxonia Evangelica*, jussu Joh. Georgii I., Electoris, Pet. Cutssemii *Saxonia Catholica* opposita, ac Lipsiæ A. 1625. & 1672. in 4to excusa, in Historicis est parcior, & dogmatica præcipue persequitur. Nuperrimi Historiæ Seculi XVII. Ecclesiasticæ Scriptores, Joh. Wolfg. Jägerus, Prof. Tubing., qui tria tantum Decennia priora A. 1692. & 93. exhibuit, & And. Carolus, Abbas Sangeorgianus in Duc. Würtemberg., totum emensus Seculum, cum, præter Collectanea, ex aliis coacervata, eaque maximam partem vulgaria, vix quicquam attulerint, iudicio haud satis accurato in argumento isto sint versati, præjudiciis autem suis plus iusto indulerint, parum ex illo labore gloriæ reportarunt.
- Ad §. 17. Phil. Labbei de *Scriptoribus Ecclesiasticis* Opere carere jam facilius possumus, postquam alii Argumentum idem majori, quam ille, & dexteritate, & Candore, pertractarunt, e Pontificiis scilicet Ludov. Ellies de Pin & Casim. Oudin (ad Reformatos deinde transgressus), Theologi Parisienses, e Reformatis autem Angliæ Gvilh. Cave, Canon. Windforiensis, cujus *Historia Scriptorum Ecclesiasticorum*, qui XIII. prioribus Æræ Chr. Seculis floruerunt, *Literaria*, Opus eximium, Lond. A. 1688. in fol. prodiit, & Henr. Whartonus, qui luculentam de Seculorum XIV. & XV. Scriptoribus *Appendicem* isti A. seqv. 1689. subjunxit. *Monasticum Anglicanum*, seu Opus de Coenobiis Angliæ Historicum, quod h. l. absque Autorum laudatur indicio, a Gvilb. Bugdale & Rogerio Dodsworth est congestum, tribusq; Voluminibus Londini A. 1655. & 1673. in fol. publicatum.

Ad

TOMI III., sive POLYHISTORIS PRACTICI, LIBRUM V. THEOLOGICUM.

- Ad §. 3. Scriptorum de Sibyllis variorum Recensum, *Oraculorum*, quæ illis tribuuntur, Editiones, aliaq; de iisdem αἱ ὁμωνυμία, V. in *Homonymoscopia* nostra, P. II. c. 2., §. 20., p. 271-277.

Qq qqqqqqqqqq 2

Ad §. 5.

Ad §. 5. An veritati sit congrua Autoris narratio de Rich. Simonis *Historia. V. T. Critica* Pontificis jussu combusta, & Exemplo ejus unico flammis vix subducto, admodum me dubitare non diffiteor. Nec in Præfatione enim Editionis Amstelodamensis, nec alibi, tale quicquam legisse recordeor. Sed & Eruditorum nemo, quam parum Galli fulmina hodie morentur Romana, ignorat. Cæterum *Historiam* hanc *V. T. Criticam*, cujus Editio Gallica Septima An. jam 1685. Roterodami prodiit, & Versio præterea exstat Latina Natalis Alberti de Verfe, aliquot post huius (sicus ac Noster est ominatus) exceperunt, *Historia Critica Textus N. T.* A. 1689. *Historia Critica Versionum N. T.* A. 1690. *Historia Critica Commentariorum N. T. præcipuorum* An. 1693., & *Novella in Textum & Versiones N. T. Observationes* A. 1695. Quæ Scripta omnia Gallico Idiomate, tria quidem priora Roterodami, postremum autem Parisiis, prodierunt. Taceo Apologetica, quæ Criticæ suæ Sacræ Anti-Criticis, J. Vossio, Joh. Clerico, aliisque compluribus, reposuit, Schediasmata.

Ad §. 7. Recte conjectavit Morhofius, Pet. Dan. Huetium, Episc. Abrincensem, novam *Demonstrationis* suæ *Evangelicæ* moliturum esse Editionem. Prodiit enim illa Parisiis A. 1690. in fol., ab Autore non solum recognita & castigata, sed duabus etiam prioribus (Parisiis A. 1679. in fol., & Amstelod. A. 1688. in 8vo, excusis) multis in locis auctior reddita, & Apologetica insuper adversus quorundam de Opere hoc Censuras Præfatione instructa.

Ad §. 9. Joh. Bodini *Dialogorum de Abditis rerum Sublimium Arcanis* MStorum, & Historiam elegantem, & Censuram accuratam, Theologus dedit πολυμαθές, Joh. Dieckmannus, in *Schediasmate de Joh. Bodini Naturalismo Inaugurali*, Kilonii A. 1683. in 4to publicato. Theophili Spizelii, Ecclesiastæ in patria Augustani, tria adversus Atheos prodierunt Opuscula: 1. *Scrutinium Atheismi Historico-Ætiologicum*, Augustæ A. 1663. in 8vo; 2. *Epistola de Radice Atheismi*, ad D. Henr. Meibomium Juniores, Ibid. A. 1666. in 8vo; 3. *Epist. de Atheismo Eradicando*, ad Ant. Reiserum, cui accessit Pius Literati Homini Seccessus, Ibid. 1669. in 8vo. Conferri etiam potest Ejusdem *Felix Literatus ex Infelicium Periculis & Casibus, sive de Vitiis Literatorum Tractatus*, Augustæ A. 1676. in 8vo editus, cujus *Commentatio I.* (p. 89-202.) de *Literatorum quorundam Impietate, sive Atheismo*, differit.

Ad §. 12. Ad hanc quoque Classem pertinent Pet. Dan. Huetii *Quæstiones Alnetanæ* (ab Agro, in quo scriptæ sunt, Alnetano ita dictæ), sive de *Concordia Rationis & Fidei Libri III.*, Cadomi A. 1690. in 4to editi, & curante Frid. Bened. Carpzovio, Lipsiæ A. 1692. in 4to reussi. Cujus Operis eximii, Dialogo inter Autorem & Joh. Bapt. Hamelium, Philosophum Galliae Celebrerrimum, perpetuo concinnati, *Liber I.* Consensum Religionis Christianæ & Sanæ Rationis generatim asserit, suisque Limitibus circumscribit, *Ilud* autem in Credendis, sive Doctrinæ Christianæ Articularis, ac *Illius* in Agendis, seu Vitæ Morumque præceptis, eundem e Paganorum Philosophia, Historia & Mythologia, Scriptorumque varii generis Ethnicorum Monumentis, speciatim ostendunt. Idem Argumentum pertractare voluit Adamus Tribbechovius, in *Collatione Theologiæ Gentilis cum Divina*, quam, non tam affectam, quam confectam, esse, Anno jam 1667., in *Historia Chiliasmæ* c. 1., §. 1., est testatus, cujusq; *Specimen de Statu Animarum post mortem, Fine Seculorum, & Poenis Premiisque æternis*, biennio ante, in *Catalogo Nundinarum Anni 1665. Vernalium*, publice promiserat. Sed & *Collationem* præterea *Historiarum S. Codicis cum Fabulis Gentilium* idem a se jussit expectari, cujus prægustum exhibet *Dissert. elegans, Veritatem Creationis Mundi, prout a Mose est descripta, in Traditionibus Gentium, & Vetustissimis Antiquitatis profana Monumentis, ad convincendos Atheos, ostendens*, Kilonii A. 1668. in 4to edita, & in Thomæ Crenii *Fasciculo I. Dissertationum Historico-Philologicarum* Roterod. A. 1691. recusa. In hac sequentia p. 18. de toto offendens Opere, fallivam tibi haud dubie motura: *Quod si Strenuis nostra hic allegari Opella mereatur, affirmare certe ausim, ne unicam quidem alicujus momenti Historiam, sunt autem omnes permagni,*

in S. Scripturis occurrere, cujus transcriptum exemplum, in profanis Gentium Scriptis, non deprehenderim. Utinam illud, una cum Val. Henr. Vogleri, Prof. Medici Helmstad. Doctissimi, Mythologicis (quæ in simili versata esse argumento, Casp. Sagittarius, spem Editionis illorum simul injiciens, A. 1675., in *Exerc. ad Justinii Historici Lib. II. c. 1., §. 6., p. 9.*, significavit), in lucem propediem, si vel maxime lima haud accesserit ultima, protrahatur publicam!

Ad §. 13. Gisb Voetii *Bibliotheca Studiosi Theologiae* Editio Tertia, quæ Francofurti A. 1685. in 12° prodiit, ac in Titulo, ceu prioribus auctior atque emendatior, falso commendatur, harum Menda, crebrosque Autoris errores, novis cumulavit Sphalmatis. Severini Waltheri Sluteri *Propylaum Historia Christiana* multo quidem auctius Lüneburgi A. 1696. in 4to est recusum, sed nihilo tamen minus valde adhuc mancum ac imperfectum. Palmam certe illi extorquet, quæ biennio ante, A. 1694. scil., Jenæ in 4to prodierat, Casp. Sagittarii, Eximiae eruditionis Theologi atque Historici, *Introductio in Hist. Eccl. & singulas ejus Partes, sive Notitia Scriptorum illius Veterum atque Recentium*, cujus *Tomum Alterum posthumum*, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmstadiensi ἱερογινώσκων, recognitum, & luculentis auctum Accessionibus, cupide Eruditi expectant, & ut promissis Vir Doctissimus quamprimum satisfaciatur, efflagitant.

Ad §. 14. De Bibliis Polyglottis, post Hottingerum, fusius commentati sunt, & conferri cum illo merentur, Chr. Kortholtus in *Tr. de Variis S. Script. Editionibus*, Cap. XXI., & Wilh. Ern. Tenzelius in peculiari de iis *Diatriba*, Witeb. A. 1686. in 4to edita. De Versionibus Bibliorum Germanicis, ante Lutheri Translationem, concinnatis atque evulgatis, præter eundem Hottingerum (*Lib. II. Biblioth. Quadrip., c. 3., §. 2., p. 146-154.*), consulendi C. Kortholtus in Edit. posteriore atque auctiore Tractatus modo laudati, c. 25., Joh. Frid. Mayerus in *IV. Dissertationibus, Historia Versionis Bibl. Germanicae Lutheri*, Hamburgi A. 1701. excusæ, subjunctis, Joh. Reiskius in *Diff. Epistolica ad Mayerum*, eidem addita, & Georg. Frid. Magnus, Gymnasii Augustani Rector, in *Disp. de Antiquis S. Scripturae Versionibus Germanicis, Augusta excusis*, A. 1690. publicata, cujus Recensum Dn. Tenzelius, in *Dial. Mensur. Germ., M. Aug.* A. 1692., p. 676-698., exhibuit. De Gothica IV. Evangeliorum Versione, & Recentiori illius Editione, post Junianam, a Georg. Stiernhelmio Upsalix An. 1671. in 4to curata, & Translationibus eorundem Vulgata Latina, Svecica & Islandica, παρὰλλήλως adjectis, aucta, V. Joh. Schefferi *Sveciam Literatam* p. 180., *Hypomnemata* ad illam nostra p. 401. 402., M. Georg. Frid. Heüpelii, Argentinenensis, *Diff. de Ulphila, seu Versione illius IV. Evangeliorum Gothica*, Witeb. A. 1693. editam, aliosque Autores, in *Hypomn. l. c.* allegatos.

Ad §. 16. Editus quidem est Origenis *Comm. in Johannem*, tum Latine, ex Versione Joach. Perionii, in Antiquioribus Operum ejus Editionibus, tum Græce, in *Exegeticorum*, quæ Græce reperiri potuerunt, Editione Anni 1668. Rhotomagensi Græco-Latina, a Pet. Dan. Huetio, cum Notis & Observationibus suis publicata. Sed utrobique mutilus est & imperfectus, quippe in quo, e 32. Tractatibus, quos olim continuit, Novem tantum supersunt, uti Huetius e MSto Biblioth. Regiæ ostendit. *V. Ephem. V. Erud. Gall.* A. 1668., p. 857. *Edit. Lat.*

Ad §. 18. Parisinæ *Dogmatum* Dionys. Petavii *Theologicorum* Editioni palmam præripuit nuper, quæ A. 1700. in fol. prodiit, Antwerpensis, sive potius Amstelodamensis, a Theophilo Alethino (sub cujus larva Joh. Clericus delitescit) Præfatione pro Petavio, adversus Christoph. Sandium, Arianismi eum convincere conatum, aliosque Censores, Apologetica, ac Notulis, Exegeticis partim, partim Elencticis, aucta, cæterorumque insuper Tractatum Petavii, qui seorsim antea prodierant, Theologicorum accessione locupletata. Συναγχαφίαν ejus V. in *Actis Erud. Lips.* M. Majo A. 1700., p. 230, 231. 232.

- Ad §. 21.** Raymundi Martini, Barchinonensis, Monachi Sec. XIII. Dominicani Eruditissimi, *Pugionem Fidei adversus Mauros & Judæos*, e MSto Tolosano, Ord. Prædicatorum Auspiciis ac sum-
tibus, a Franc. Bosqveto, Episc. Lodevensi, & Phil. Jac. Maussaco, Præside Tolosano, cum
Notis Josephi de Voisin, Presbyteri & Exsenatoris Burdigalensis, luculentis, Lutetiæ A. 1651,
in fol. editum. Joh. Bened. Carpzovius Jun., Acad. Lipsiensis Theologus, Lipsiæ A. 1687 *in*
fol., non solum cum iisdem Observationibus Voisinianis curavit recudi, sed suam etiam *in*
Theologiam Judaicam Introductionem, lectu sane dignissimam, eidem præmisit. Plura de
Raymundo, ejusq; Opere, & Plagio in istud, cujus Pet. Galatinus accusatur, immani, *in*
Homonymoscopia nostra. P. II., c. 6., §. 84., p. 612-615., congesta invenies.
- Ad §. 22.** De Alcorani Editionibus (quas inter Hamburgensis Arabica, ad Codd. Optimorum
fidem, A. 1694. *in 4to*, per Abrah. Hinckelmannum, Antistitem Catharinæum, publicata, sed
Versione destituta, eminet) & Translationibus variis consulendæ sunt, quas hoc ipso A. 1704.,
in Acad. Altorfina, Joh. Mich. Langius, Prof. illius Theologus, proposuit, *Dissertationes duæ*
Historico-Philologico-Theologicae, Prior sc. de Speciminibus, Conatibus variis, atq; novissimis suc-
cessibus, doctorum quorundam Virorum, in edendo Alcorano Arabico, ac Posterior de Alcorani
Versionibus variis, tam Orientalibus quam Occidentalibus, impressis pariter atque à venditoribus.
- Ad §. 23.** Dissidii inter Græcos & Latinos Historiam Frid. Spanhemius Jun., non obiter tantum
in *Introd. ad H. E., h. l.* allegata, sed fusius etiam & ex professo, est persecutus, in *Exerc.*
Historico-Theologica de Ecclesia Græca & Orientalis a Romana & Papali perpetua in hunc
diem dissensione, in V. Partes distributa, & cum aliis Pontificiis, tum præcipue Leonis Allatii
Operi contrarii plane Tituli de perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesie Consensu, h. l.
memorato, opposita. Prodiit illa seorsim Lugd. Bat. A. 1694. *in 4to*, nuperq; ibidem
Tomo II. Operum Spanhemii, in fol. editorum, A. 1703. est recusa.
- Ad §. 24.** Perperam h. l. Mart. Chemnitii *Examen Concilii Tridentini*, aliquoties jam ante Annum
1580., tum *in fol.*, tum *in 8vo*, impressum, Scriptis annumeratur Rob. Bellarmini *Contro-*
versiarum Operi oppositis, cujus (Chemnitianum potius *Examen* passim impugantis) *Tomus*
I. Anno demum 1581., *Illud* A. 1583., Illius autem A. 1592., prima Editione, teste Nathan.
Sothwello, in *Biblioth. Jesuiticæ p. 722.*, prodiit. Christ. Kortholtus, Theologus Kiloni-
ensis, Disputationes suas Anti Bellarminianas, simul etiam Jac. Gretseri *Defensioni Bellar-*
mini, & Viti Erbermanni *Bellarmino Vindicato*, oppositas, tribus inclusit Tractatibus,
quorum Primus de *Canone S. Scripturae* Rostochii A. 1665. & Kilonii A. 1669., Alter de *Variis*
S. Scripturae Editionibus Kilonii A. 1668. & 1686., Tertius denique de *Lectioe Bibliorum in*
Linguis vulgo cognitis ibidem A. 1670., & Plönæ A. 1692. *in 4to* prodiit. Solam autem Pri-
mam *Tomus Primi* Bellarminiani de *Verbo Dei* Controversiam, & ne quidem totam, absolvit,
nec ad sequentes perrexit. De ipso Bellarmino, ac Opere illius, consulantur, e Pontificiis
Jac. Fuligattus, & Dan. Bartolus, *Vitæ ejus Scriptores*, & Nathan. Sothwellus *l. c. p. 720. 721.*
722. 723. 724., e Lutheranis autem Chr. Kortholtus in *Præf. Tr. de Canone S. Scripturae*, & Joh.
Frid. Mayerus in *Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipsis Pontificiis ambigua*, Amstelod.
A. 1697. *in 120* editis.
- Ad §. 25.** Pet. Molinæi Senioris Operi de *Novitate Papiismi*, contra Card. Perronium, Gallice Geneva
A. 1627. & 1633., Germanice (ex Versione Mart. Stutzingii, Secretarii Electoralis Brande-
burgici) Velsaliæ A. 1632., & Belgice Ultraj. A. 1657., *in 4to* edito, *Antiquitatem Papatum*
(Das Alt-hergekommenne Pabstthum) Sermone Germanico opposuit, & Dillingæ A. 1644. 1645.
& 1646. *in 4to* IV. Voluminibus evulgavit, Laur. Forerus, Jesuita, Acad. Dillinganæ Cancel-
larius. De utroque Opere, & Molinæano, & Foreriano, minus benigne judicavit Thom.
Reinellius, Ep. 45. ad Cassp. Hofmannum, p. 379, ita scribens: *Στοιμυλματα sunt, & fe-*
rocium Ingeniorum, cum Veritatis & Caritatis detrimento, infelicia Certamina.
- Ad §. 29.** Edmundi Albertini, Ecclesiæ Parisiensis Reformatae Pastoris, *Opus de Eucharistia, Libris III.*
(quorum

(quorum Primus Reformatorum Sententiam argumentis astruit, contrariam simul, tam Pontificiorum, quam Lutheranorum, doctrinas impugnans, Secundus Patrum omnis ævi Testimoniis eandem confirmare laborat, ac Tertius tandem Certaminum Eucharisticorum exponit Historiam) comprehensum, Daventia A. 1654. in fol. edidit Joh. Frid. Gronovius, Criticus & Philologus excellens, transitum suum a Lutheranis ad Reformatos hac ratione, ni fallor, significaturus pariter atque defensurus. Lutheranorum doctrinæ Hyperaspistes adversus Albertinum mihi etiam nullus hæctenus innotuit, præter Fridemannum Bechmannum, Theologum Jenensem, cujus brevis *Disputatio de Verbis Institutionis Cæna Dominica, contra Edm. Albertinum, Inauguralis*, Præside D. Seb. Niemann proposita, Jenæ 1668. in 4to prodiit, A. 1697. ibid. recusa. De Claud. Salmasii Schediasmatis duobus Anti Grotianis, ad Justum Pacium, sub Larva *Simplicii Verini*, Hagiopoli (sive Leidæ) A. 1646. editis, Confer Vinc. Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* p. 257. 258. Priori responsum est, sub *Justi Pacii* nomine, a Scriptore quodam Pontificio, in *Revisione Judicii, sive Responsoria ad Epistolam Simplicii Verini de Libro Hug. Grotii posthumo*, Dicæarchiæ A. 1647. in 8vo impressa.

Ad §. 31. Falso hic traditur, Dion. Petavium Causam egisse Jansenistarum, cum illam potius, tum in *Dogmatis Theologicis* (dissimulato licet Jansenii nomine), tum in Scriptis aliis, præsertim *Dissertationibus de Concilii Tridentini Interpretatione e mente S. Augustini*, acriter impugnaverit, & inter Jesuitas, quorum tota Societas hostili in Jansenistas semper hæctenus fuit animo, eminuerit. Nec de toto Sorbonistarum Collegio recte dicitur, eos Jansenii partes defendisse, cum haud pauci, inde ab initio certaminis, diversa senserint, & moderni imprimis maximam partem causæ illius, vel adversentur, vel patrociniū denegent. De *Apiario Romano*, per Phil. Marnixium, Nobilem Belgam, sub *Jesuwal di Piccarti* nomine ficticio, Belgice edito, deinde vero ab alio in L. Germ. converso, & passim interpolato, Christlingæq; A. 1586. in 8vo denuo publicato, V. Vinc. Placcii *Tr. de Script. Anon. & Pseudon.* p. 240. 241.

Ad §. 32. Prodiē runt jam Kilonii A. 1687. in 4to, quarum Editionis spes h. l. est facta, D. Christoph. Franckii, Theologi Kiloniensis cordatissimi (hoc ipso A. 1704. defuncti) *Exercitationes X. Anti Wendelinianæ, de præcipuis inter Ecclesias Lutheranas & Reformatas Controversiis*, Marci Frid. Wendelini *Theologia Christiana, & Exercitationibus Theologicis Vindicibus*, pro illa adversus D. Joh. Gerhardi Collegium Theologicum Anti Wendelinianum scriptis, opposita. Remonstrantium Doctrinam idem impugnavit, non solum in *Specimine*, quod h. l. allegatur, *Controversiarum cum illis*, unicum tantum de S. Scriptura Articulum discutiente, & A. jam 1673. Kilonii in 4to edito, sed & in *Exercitationibus* (quibus & *Specimen* istud Appendicis loco accessit) *Anti Limburchianis, de præcipuis inter Lutheranos & Remonstrantes Controversiis*, Philippi a Limburg, Remonstrantium modernorum apud Amstelodamenses Promachi, *Theologia Christiana* oppositis, Kiloniiq; A. 1694. in 4to excusis. Quæ Scripta Elenctica τὸ μακροῦ 78, Theologi non doctissimi solum, sed & judiciosissimi atq; moderatissimi, πολλὰν ἄλλαν αὐτὰξια, vel ideo sunt commendanda, quod, sequestrata omni autoritate humana, tela contra Adversarios, ex solo S. Codicis sanæq; Rationis Armamentario, nec sine accurato delectu, deprompserit, & hoc pacto, soli, quæ tractatur, rei archissime inhærens, omnibusque, & in Sectas, & in illarum Doctores, convitiis & Scommatis abstinens, planissimam Controversias Sacras decidendi ac terminandi viam ostenderit.

Ad §. 33. *Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant*, Jrenopoli (sive Amstelodami) A. 1668. Tomis compluribus in fol. publicata, non continet, uti Morhofius credidit, Scripta Socinianorum omnia, ad id usque tempus edita, sed sola Fausti Socini, Joh. Crellii, Jonæ Schlichtingii, Joh. Ludov. Wolzogenii & Andr. Wiffowatii, Opera, & Schlichtingii quidem ac Wiffowatii non nisi Exegetica. Seriem illorum ac Ordinem, sub Autorum singulorum nominibus, exhibet Christoph. Sandii Junioris *Bibliotheca Anti Trinitariorum Posthuma, sive*

sive Catalogus singulorum hujus Sectæ Scriptorum Vitas ac Opera recensens, Freissladii (h. e. Amstelodami) A. 1684. in 8to a B. W. (Benedicto, ni fallor, Wiffowatio, per quem auctus est atque interpolatus) in lucem editus, longe certe locupletior & accuratior Indice ejusdem Sandii compendiaro, per Sev. Wath. Sluterum publicato, quem Morhofius *h. l.*, ceu *absolutissimum*, perperam commendavit. Mart. Ruarus (de cujus vita ac Scriptis in *Cimbria Literata* fusius commentabimur) non Dithmarus fuit, velut ab Autore, & *h. l.*, & *T. I. Polyhist.*, L. I., c. 24., p. 309., est traditum, sed Crempensis Stormarus, ac Petri, Scholæ Oppidi istius Rectoris, Filius. *Centuriam Epistolarum* ejus *Priorem*, A. 1677. editam, quæ Morhofio sola innotuit, quadriennio post secuta est *Posterior*, a Davide Filio Amstelodami A. 1681. in 8vo publicata.

Ad §. 36. De Jac. Böhmio Autor, & *h. l.*, & alibi (*Tomo sc. I.*, L. I., c. 10., p. 94., & *T. II.*, Lib. II., P. I., c. 3., §. 8.), benignius, quam Theologi plerique, judicavit, Chymicorum, Scriptores hujus farinae *μυσικωτέρως* obscuriores adamantium atque excusantium, morem secutus. Operum Böhmii Germanicorum Editionem novissimam, ab Henrico Ammersbachio, nisi memoria fallit, in 4to curatam, in Germania, non in Belgio, prodiisse, Typi ostendunt. Sam. Pomarius, ex professo, Libroq; peculiari, doctrinam ejus non refutavit, sed in Scripto tamen Anti Gutmanniano Vernaculo Bipertio, Publico Ecclesiarum Lubecensium, Hamburgensium & Lüneburgensium, nomine A. 1677. & 1679. edito (*Abgenöthigte Lehr- und Schusschrifft gegen den Gutmannischen Offenbahrungs Patron*), passim vellicavit. De Dav. Georgio, Joh. Labadio & Antonetta Baurignonia, horumq; Sectis & Adversariis, *Isagoge mea ad Hist. Cimbr.*, P. II., Cap. V & VI., Autoresq; alii, istie allegati, possunt consuli.

Ad

TOMI III., sive POLYHISTORIS PRACTICI, LIB. VI. JURIDICUM.

Ad Sect. I. §. I. Corpus Juris Hebræi, Mosis Maimonidis, quod J. Henr. Hottingerum possedisse Er. Mauritius testatur, est Celebre illud Opus Quadripartitum, Venetiis A. 1574. in fol. excusum, *מקור חיים* (*Manus Fortis*), cujus Partium, Librorum & Sectionum singularum, Argumenta, cum Commentatoribus ejusdem Judaicis, Joh. Buxtorfius in *Biblioth. Rabbinica*, p. 345-349., enumerat, laudes autem Mart. Geierus, in *Ep. Dedic. & Pref. Tr. de Luctu Hebr.*, nec non ipse *Tr.* p. 3., Pet. Cunæus *L. I. de Rep. Hebr.* c. 2., p. II. 12., aliiq;, decantant. Totum Latine nondum prodiit; Librorum tamen aliquot & Sectionum Versiones Ludov. Compeigne de Veil, Humphridus Prideaux, aliiq;, dederunt. Ex hoc Opere, aliisq; Scriptoribus Rabbinicis, Hottingerus ipse haud parum subsidii habuit, cum *Juris Hebraeorum Leges CCLXI.*, juxta *volum. 5. Scias Mosaica Ordinem atque Seriem digestas*, & *ad Judæorum mentem, ductu R. Levi Barcelonita, propositas*, Tiguri A. 1655. in 4to publicaret; cujus Libri, nec à Mauritio, nec a Morhofio, ullam miror esse factam mentionem. V. de illo J. Henr. Heideggeri *Vitam Hottingeri*, ad A. 1655. Wilh. Schickardi *Jus Regium Hebraeorum*, Argentinae antehac A. 1625. in 4to editum, Notis ac Animadversionibus prolixis & luculentis a se illustratum, Lipsiæ A. 1674. in 4to recudi curavit Joh. Bened. Carpzovius Jun., Theologus Lipsiensis.

Ad Sect. II. §. 2. *Collationis Legum Mosaicarum & Romanarum* Antiquæ Autor fuisse perhibetur Licinius Rufinus, non Ictus ille Alex. Severo, Imperatori, coævus (quocum Noster a Joh. Bertrando, Lib. I. de *Juris peritis* p. 180. 181. 182., confunditur), sed alter hujus nominis, duobus illo Seculis Junior, incertum an Ictus, extra Controversiam vero Christianus. V. Jac. Gothofredi *Manule. Juris*, P. II., c. 2., §. 10., p. 59. 60. 61., Æg. Menagii *Amanitates Jur. Civ.* c. 7., & *Homonymoscopiam* nostram, P. II., c. 4., §. 56., p. 402. 403.

Ad Sect. III. §. 5. Desiderio Morhofii, de Vitis Jctorum, post Joh. Bertrandum, ab alio Viro Docto plenius & accuratius conscribendis, satisfactum jam aliquatenus videtur, postquam Gvilh. Gro-

tii (Hugonis Fratris Germani) *Vit. & Actum, quorum in Pandectis exstant nomina, Postuma, Bertrandi, aliorumq;*, in eodem argumento versatorum, Errores sapissime castigantes, Lugd. Bat. A. 1690. in 4to prodierunt.

Ad Sect. IV. §. 4. Val. Forsterus, Jctus Acad. Juliae, Plagii a Contr. Rittershusio (in *Prolegom. Comm. ad LL. XII. Tab.*, c. 6., p. 14.) eam tantum ob causam insimulatur, quod, quaecunque de LL. XII. Tabb., L. 1. *Hist. Juris Rom. c. 22.*, habet, e Joh. Oldendorpii *Expositione in LL. XII. Tabb.*, nomine illius dissimulato, ad verbum descripserit, neutiquam vero, quod pleraque totius Operis sui ex Oldendorpii Libro similis argumenti seperit. V. de hoc Plagio Jac. Thomassii *Tr. de Plag. Liter.* §. 433.

Ad Sect. IV. §. 6. Emendationum in Pandectas, juxta Florentinum Exemplar examinarum, Specimen Criticum, in tribus Justiniani Praefationibus, & Indice Jurisconsultorum Veterum, *Pandectarum* Operi praemissis, Lugd. Bat. A. 1685. in 8vo dedit Laur. Theod. Gronovius, Joh. Friderici Filius natu minor, qui, in Itinere Italico Florentiae, per integrum Quadrimestre, MStum istud pervolverat, & cum Editionibus impressis contulerat, inq; ipsas *Pandectas* similem Laborem est pollicitus. Laudes & simul Censuram Speciminis istius V. in *Actis Erud. Lips.*, M. Nov. A. 1685., p. 531. 532.

Ad Sect. V. §. 6. Rationem Corporis Juris reconcinnandi Anonymus quidam, sine loci temporisq; indicio, in 12. edidit. Occasionem haec praebuit Viro Illustri, Gotfr. Gvilh. Leibnitio, ejusdem Tituli, sed diversae sententiae, Libellum, sub *Veridici de Justiniano larva*, A. 1669. in 12. publicandi, ceu Prodrum *Corporis Juris*, quod tunc moliebatur, *Reconcinnati*. Septennio post, A. 1776. in 12, prodiit Justini Nomici, *Ἡ ψευδωνύμη, Consilium novissimum & facillimum de incertitudine & ambiguitate Juris tollenda, seu novo Codice faciendo*, Hanoviae A. 1679. in 12, cum W. B. R. C. H. *Examine* illius, recusum. De singulis hisce Scriptis, aliisq; similibus, longe benignius, quam Morhofius, tulit judicium, simulq; quae in iis desideraret, indicavit, & sua, de reconcinnatione ista ad Ordinem Institutionum, consilia exposuit, Vinc. Placcius, breviter initio in *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.*, P. I. c. 3., p. 34. 35., ac fusius deinde in *Epistola Curiosa super Quaestionibus eruditis variis de Tempore*, sub Niceta Spilii per Graecam proprii Metaphrasin efficto nomine, Veronae A. 1681. in 12. publicata. tota *Quaest. I.* Nec multo post Specimen suae idem exhibuit Methodi, in *Justiniani Institutionibus Reconcinnatis*, Francofurti A. 1682. in 8vo excusis. Decidant Litem istam, ad quos ea spectat. Jurisconsulti, peritia Nomothetices accuratiore instructi.

Ad Sect. VI. §. 1. E. Casp. Thurmanni Bibliothecis Juridicis Specialibus Halae Saxonum in 4to jam prodierunt, A. 1700. *Academica, Canonica* (de Canonicis, ac illorum Collegiis) & *Duellica*, A. 1701. *Statistica*, ac A. 1702. *Salinaria & Metallica*, laudatae ab his, culpatae ab illis.

Ad Sect. VII. §. 14. Historiam Juris Canonici (quam inter Desiderata Jurisprudentiae refert Morhofius), siue de *Progressu, Incrementis, Collectionibus Auctoribusq; Juris Ecclesiastici & Pontificii, Tractationem*, Duisburgi A. 1677. in 8vo edidit Gerh. a Mastricht, Reip. nunc Bremensis Syndicus, de qua, mihi licet non visa, ob Doctrinam Autoris insignem & multiplicem, optima quaeque ominor.

Ad Sect. VII. p. 15. Ant. Mericuttii de Prato Veteri, Jcti Bononiensis, *Collectio Nova Juris Feudalis*, A. 1428., jussu Collegii Juridici Bononiensis, conscripta, in Libros VI. digesta, & a Frid. III. Imp., uti fertur, approbata, cujus Editionem tot Jcti desiderarunt, & Er. Mauritius e Codice suo pollicitus quidem est, sed non exhibuit, post obitum tandem ejus, e Codice Regio Parisiensi, curante Joh. Schiltero, Jcto Argentineni, prodiit, & subjuncta ab hoc est *Codici Juris Alemannici Feudalis, Commentario* a se illustrato, & Argentinae A. 1696. in 4to excuso. Historiam ejus D. Sam. Reyherus, Jctus Kilon., *Dissertatione* peculiari, hoc ipso A. 1704. edita, fusius enarravit.

Ad Sect. IX. §. 2. Bibliotheca suae Germanicae, Erfurti A. 1679. in fol. edita, novam & longe auctiorem Mich. Hertzius, Hist. olim Prof. Erfurtensis, promisit Editionem, in Sciagraphia hujus peculiari, Lipsiae A. 1693. in 4to excusa. Sed nondum illa prodiit. De Libro Vernaculo, *Grundfeste des H. Röm. Reichs* sub fictitio nomine Eitelii Friderici ab Herden, Francof. A. 1663. in 8vo edito,

quem nonnulli Joh. Schwartzkopffio, Cancellario Aulae Guælpicae, alii Heidenreichio, Consiliario Saxonico, alii aliis, vindicant, V. Vinc. Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* p. 206., & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scriptis Adespotis* p. 123. 124.

Ad Sect. IX. § 5. De Severino Monzambano (quem non alium fuisse, quam Sam. Pufendorffium, nemo hodie dubitat, licet ipse foetum hunc pro suo agnoscere aliquamdiu noluerit) V. Placcium *de Anon. & Pseudon.* p. 228., & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scr. Adesp.* p. 86. Quis autem sub Hippolyti a Lapide Larva delituerit, Duumviri illi dissensu suo ex incerto reddidere incertius, Ille p. 208. Joh. Joach. Rusdorsio, Elect. Palatini Consiliario, hic autem, p. 70-73., Joach. Dranseio, Legato in Aula Brandeb. Suecico, Scriptum Hippolyti vindicat. Erii Mauritiï variae de Argumentis Juris Publ. Dissertationes, una cum cæteris Juris Feudalis & Priuati, junctim prodierunt in Syntagmate *Opusculorum* ejus, a Joh. Nicol. Hertio Jcto Giessensi, Francof. A. 1692. in 4to publicato.

Ad Sect. X. § 3. De Juris Lubecensis Historia, Editionibus & Exegetis, fuse differuimus in *Isagoge ad Hist. Chersonesi Cimbricae*, P. IV., cap. VI., p. 493-505., de Jure Dithmarsico *ibidem* Cap. XII., §. 6-7., p. 635. 636. 637., de Juribus autem cæteris Slesvigo-Holsaticis Provincialibus, tum Antiquis, tum Modernis, ac praesertim de Nomocanone Jutico (*Dem Jütischen Lowbuche*) & Constitutione Judicialia Slesvigo-Holsatica Provinciali (*der Elesswig-Holsteinischen Landgerichts Ordnung*) / *h. l.* allegatis, *Parte ejusdem Isagoges Prima, toto Capite XVto*, p. 246-282.

Ad Sect. X. § 4. De Henr. Gieseberti, Jcti Dithmarsici, Scriptis, quibus jurium Statutariorum complurium Collationem qualemque exhibuit, diversis, *Harmonia*, scil. *Statutorum Practica in Jus Dithmarsicum Periculis duobus*, Lubecæ A. 1652. & Hamburgi A. 1665., *Justiniani Harmonico* Lubecæ A. 1670., & *Deuteronomio Harmonico* Francof. A. 1677., in 4to editis, nonnulla diximus P. IV. *Isag. ad Hist. Cimbr.*, Cap. XII., §. 7., p. 636. 637., plura in *Cimbria Literata* allaturi.

Ad Sect. XI. § 3. Erii Mauritiï *Introductio in Praxin Forensẽ*, praesertim Cimbricam, non solum, Praefationis instar *Specimini* ejus *Consiliorum Kiloniensium*, Kilonii A. 1669. in 4to excuso, est praemissa, sed A. 1692: etiam Francofurti, in *Dissertationum* illius Volumine (p. 337-388.), & A. 1696, Kilonii, sub finem *Introductiois* Joh. Fuchsi in *Processum Holsaticum*, recusa.

Ad

TOMI III., five POLYHISTORIS PRACTICI, Lib. VII. MEDICUM.

Ad §. 1. Supplementa Conringianæ in *Uniuersam Artem Medicam, singulasq; ejus Partes, Introductiois*, Helmstadii A. 1654. in 4to excusæ, a Morhofio *h. l.* desiderata, quæ Autori ipsi, per Senectutem, & occupationes plurimas, dare non licuit, post obitum illius dedit Gener ejus Excellentissimus, tantoq; Socero dignissimus, Güntherus Christoph. Schelhammerus, Med. D., & antehac in Julia & Jenensi, nunc autem in Kiloniensi Academia, Professor Celeberrimus, qui illam, pari a se dexteritate *Additamentis necessariis*, & *Serie Scriptorum principuorum ad nostra tempora continuata*, auctam A. 1688. denuo publicavit, & Joh. Rhodii insuper, aliorumq; Principum Medicorum, Commentationes similis argumenti breviores, Appendicis instar, ei adjecit.

Ad §. 2. Novissimam Editionem Operum Hippocratis pariter atque Galeni omnium, a se emendatorum, & magnam partem etiam translatorum, Græco Latinam, in XIII. Tomos, secundum diversas Medicinæ partes, digestam, Parisiis A. 1680. in fol. publicavit Renatus Charterius, Vindocinensis, Doctor Medicus Pariensis.

Ad §. 3. Joh. Antonidæ a Linden, Med. D. & in Acad. Lugdono-Batava Professoris, *Libros de Scriptis Medicis duos*, quorum Prior sub Autorum ea suorum Nominibus, Alphabetica serie collocatis, Posterior vero sub Argumentorum, quæ tractant, titulis, disposuit, Amstelod. A. 1637. & 1651. in 8vo editos, tertiaq; vice *ibidem* A. 1662. in 8vo maj. longe auctiores ab ipso Autore recensitos, quarta

Editione a se continuatos & dimidia pene parte amplificados, Noribergæ A. 1686. in

4to, sub *Lindenii Renovati* Titulo publicavit Georg. Abrah. Merclinus

Med. D. & Reipublicæ Noribergensis Poliater.

INDEX I. CAPITUM.
Polyhistoris Literarii s. Tomi primi
Liber I. Bibliothecarius.

CAPUT.

I. de Polymathia.	pag. 1.
II. de Historia Literaria.	9.
III. de Re Bibliothecaria, & quidem primò de causis erigendarum Bibliothecarum.	22.
IV. de Mediis erigendarum Bibliothecarum, deq; earum ornatu.	30.
V. de Ordine Bibliothecarum, deq; earum eversionibus.	37.
VI. de Bibliothecariis, & notitia Bibliothecaria paranda.	44.
VII. de Manuscriptis.	56.
VIII. de Libris damnatis.	75.
IX. de Pseudonymis, Anonymis, &c.	83.
X. de Libris mysticis & secretis.	93.
XI. de Libris Physicis secretioribus, præcipue Chemicis.	104.
XII. de Eo, quod in Disciplinis divinum est, excursus.	121.
XIII. de Collegiis secretis.	132.
XIV. de aliis Eruditorum Societatibus.	147.
XV. de Conversatione erudita.	163.
XVI. de Scriptoribus adrem Librariam & Historiam Literariam pertinentibus.	184.
XVII. de Scriptoribus Bibliothecarum.	203.
XVIII. de Catalogorum Scriptoribus.	212.
XIX. de Vitarum Scriptoribus.	233.
XX. de Fructu omnis Historiæ Bibliothecaria.	250.
XXI. de Locorum Communium Scriptoribus.	256.
XXII. de eodem Argumento, & de Polygraphis.	281.
XXIII. de Epistolarum Scriptoribus.	294.
XXIV. Continuatio prioris argumenti.	311.
XXV. de Epistolis ineditis Eruditorum.	337.

Liber II. Methodicus.

I. de Delectu Ingeniorum.	349.
II. de Officinis Bonarum Mentium.	359.
III. de Facultatibus animi subsidiis.	367.

IV. de

)

INDEX I.

Liber II. Physicus, ejusque pars Prima.

I. <i>Quomodo Historia Naturalis sit instituenda e mente Francisci Baconis Verulamii, & ejus sequentium vestigia.</i>	125.
II. <i>de Locorum Communium in Philosophia Naturali Scriptoribus.</i>	156.
III. <i>de Physica Mosaica, ejusque Interpretibus, veteribus & recentioribus.</i>	164.
IV. <i>de Philosophia Naturali Aegyptiorum.</i>	175.
V. <i>de Philosophia Naturali Chinesium & Indorum.</i>	178.
VI. <i>de Philosophia Pythagorica, ejusque principiis naturalibus.</i>	182.
VII. <i>de Principiis Physicis secundum Græcos, variosque ejus gentis Philosophos: ac primum de Philosophia Naturali Democriti & Epicuri.</i>	187.
VIII. <i>de Principiis Sectæ Stoicæ Physicis.</i>	200.
IX. <i>de Principiis Pyrrhonorum & Scepticorum Physicis.</i>	205.
X. <i>de Sectæ Jonicæ Principiis, cujus Autor Thales Milesius.</i>	210.
XI. <i>de Platonicæ Philosophiæ Principiis, ejus Illustratoribus veteribus & novis, consensuque vel dissensu ab Aristotele.</i>	215.
XII. <i>de Principiis Physicis Aristotelis, variisque ejus tam Propugnatoribus, quam Impugnatoribus.</i>	227.
XIII. <i>de recentioribus in Doctrina Physica Novatoribus, qui ab Aristotele divortium fecerunt, & primo quidem de Bernardino Telesio, ejusque Principiis.</i>	243.
XIV. <i>de Franc. Patritii, Thomæ Campanellæ, & Hieron. Cardani Principiis Physicis.</i>	253.
XV. <i>de Jordani Bruni, aliorumque recentiorum Principiis.</i>	259.
XVI. <i>de Paracelso, ejusque Sectæ Principiis.</i>	266.
XVII. <i>de Philosophia Naturali Renati Cartesii & Assessorum.</i>	271.
XVIII. <i>de Consensu & Dissensu Veterum & Recentiorum, eorumque conciliatione.</i>	279.
XIX. <i>de recta Principiorum Physicorum constitutione.</i>	284.

Pars Secunda.

I. <i>de Principiis Corporis Naturalis secundum Aristotelem & Recentiores.</i>	289.
II. <i>de Causis externis, & de iis, quæ illuc pertinent, nec non de Monstris.</i>	297.
III. <i>de Affectionibus Corporum communibus, & primò quidem de Quantitate.</i>	302.
IV. <i>de Loco ubi & de Vacuo, variisque circa Vacuum Experimentis.</i>	305.
V. <i>de Tempore.</i>	310.
VI. <i>de Motu Corporum, & Particularum in Corporibus.</i>	314.
VII. <i>de Qualitatibus.</i>	320.
VIII. <i>de Qualitatibus occultis.</i>	323.
IX. <i>de Magia.</i>	333.
X. <i>de Principiis in Natura Mechanicis.</i>	336.
XI. <i>de Mundo.</i>	338.
XII. <i>de Cælo & Stellis.</i>	348.

XIII. *de*

CAPITUM

XIII. <i>de Elementis.</i>	355.
XIV. <i>de Luce.</i>	362.
XV. <i>de Coloribus.</i>	369.
XVI. <i>de Igne.</i>	372.
XVII. <i>de Frigore.</i>	376.
XVIII. <i>de Aëre.</i>	380.
XIX. <i>de Aqua.</i>	388.
XX. <i>de Mari, ejusq; imprimis fluxu & refluxu, Fontibus item, Fluviiis & Thermis.</i>	390.
XXI. <i>de Terra.</i>	400.
XXII. <i>de Uſu primorum Corporum ſeu Elementorum.</i>	404.
XXIII. <i>de Meteoris Aëreis, præcipuè de Ventis.</i>	408.
XXIV. <i>de Meteoris igneis.</i>	411.
XXV. <i>de Iride, ac reliquis Meteoris Emphaticis.</i>	416.
XXVI. <i>de Ignibus ſubterraneis & Terræ motu.</i>	417.
XXVII. <i>de Meteoris aqueis.</i>	420.
XXVIII. <i>de Alteratione, Generatione & Corruptione Corporum.</i>	429.
XXIX. <i>de Mineralibus in genere, & Autoribus, qui illorum hiftoriam ſcripſerunt.</i>	431.
XXX. <i>de variis Terrarum Generibus.</i>	434.
XXXI. <i>de Lapidibus, eorumq; Generatione, Petreſactione, & Corporibus petreſactis.</i>	435.
XXXII. <i>de Magnete.</i>	440.
XXXIII. <i>de Lapidibus pretioſis.</i>	443.
XXXIV. <i>de Vitro & Gemmis Artificialibus.</i>	446.
XXXV. <i>de Metallorum Generatione.</i>	447.
XXXVI. <i>de Metallorum Transmutatione.</i>	450.
XXXVII. <i>de Mediis Mineralibus.</i>	451.
XXXVIII. <i>de Salibus, & primum quidem de Nitro.</i>	453.
XXXIX. <i>de Sale communi, Vitriolo, cæterisque Salium ſpeciebus.</i>	454.
XL. <i>de Plantis & Vegetatione.</i>	456.
XLI. <i>de Propagatione & melioratione Plantarum.</i>	459.
XLII. <i>de Agri-Viti- & Horticultura, Vino, & variis Potuum generibus.</i>	461.
XLIII. <i>Miſcella quædam de Herbis, Plantis & Arboribus exhibens.</i>	463.
XLIV. <i>de Zoophytis, ubi & de ſenſu Plantarum.</i>	465.
XLV. <i>de Generatione Animalium, & primum quidem de Inſectis.</i>	467.
XLVI. <i>Miſcella quædam de Animalibus cæteris exhibens.</i>	473.
XLVII. <i>de Homine.</i>	476.
XLVIII. <i>de Senſibus Animalium.</i>	480.
XLIX. <i>de Sede Animæ Rationalis.</i>	483.

INDEX I. CAPITUM.

Liber III. ματαιότεχνος.

de Artibus Divinatoriis & Magia.

485.

Liber IV. Mathematicus.

498.

Liber V. Logico-Metaphysicus.

de Logicis & Metaphysicis Scriptoribus.

511.

Polyhistoris Practici s. Tomi Tertii.

Liber I. Ethicus.

de Philosophiæ Moralis Scriptoribus.

1.

Liber II. Politicus.

de Prudentiæ Civilis Scriptoribus.

9.

Liber III. Oeconomicus.

de Oeconomicis.

24.

Liber IV. Historicus.

de Historiæ Scriptoribus.

27.

Liber V. Theologicus.

de Theologicis Scriptoribus.

39.

Liber VI. Juridicus.

SECT.

I. *de Jurisprudentiæ Universalis Scriptoribus.*

70.

II. *de Scriptoribus Juris specialibus, & quidem certarum Gentium.*

76.

III. *de Libris & Scriptoribus Juris Romani, & quidem qui in Veterem Jurisprudentiam sunt commentati.*

78.

IV. *de Scriptoribus ad Juris Historiam pertinentibus.*

84.

V. *de Commentatoribus Juris Justinianei, qui novâ illud methodo proponunt.*

90.

VI. *de Libris ad Protheoriam Juris facientibus.*

93.

VII. *de singulorum Juris Librorum Interpretibus.*

94.

VIII. *de Controversiarum & Argumentorum specialium Scriptoribus.*

105.

IX. *de Juris Publici Scriptoribus.*

108.

X. *de Juris Statutarii Scriptoribus.*

111.

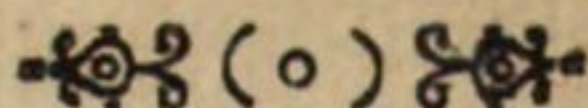
XI. *de Scriptoribus Juris Practicis.*

113.

Liber VII. Medicus.

de Scriptoribus Medicis.

115.

INDEX II AUTORUM,

quo

Primus Numerus major TOMUM, secundus minor LIBRUM *Tom*i, tertius CAPIT Libri, quartus PARAGRAPHOS denotat.

NB. Asteriscus (*) *Partem secundam* Libri secundi Tom. II. indicat.

Abbeville (<i>Nicolaus Sanson de</i>) II, 4, I, II. & 14.	Alberti (<i>Johannes Baptista</i>) I, 1, 14, 10.
Abelardus (<i>Petrus</i>) II, 1, 14, 1.	(<i>Johannes Michael</i>) I, 2, 6, 33.
Acciajolus (<i>Donatus</i>) II, 1, 11, 24.	Albertinus (<i>Edmundus</i>) III, 5, 1, 29.
Accorombonus (<i>Felix</i>) II, 1, II, 24.	Albertis (<i>Albertus ab</i>) I, 6, 1, 17.
Achilles (<i>Alexander</i>) II, 2*, 26, 2.	Albertus Magnus vid. Magnus.
	Albinus (<i>Constantinus</i>) II, 3, 1, 12.
	(<i>Petrus</i>) II, 2*, 29, 4.
Actius (<i>Thomas</i>) III, 6, 8, 5.	Alciatus (<i>Andreas</i>) I, 2, 25, 21. I, 5, 27.
Adami (<i>Melchior</i>) I, 1, 17, 11.	
	I, 1, 18, 51.
(<i>Tobias</i>) II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.	Alcyonius (<i>Petrus</i>) I, 1, 5, 27.
Æmilius (<i>Antonius</i>) I, 6, 3, 4.	Aldorifius (<i>Prosp.</i>) II, 3, 1, 3.
Agnellus (<i>Scipio</i>) II, 1, 7, 18. II, 2, 11, 2.	Aldrovandus (<i>Ulysses</i>) II, 2, 1, 12. II, 2, 2, 5, & 10.
Agricola (<i>Georgius</i>) I, 1, 22, 14. & 15.	
	II, 2*, 2, 4. II, 2*, 29, 4.
II, 2*, 2, 5. II, 2*, 8, 9. II, 2*, 29, 4.	II, 2*, 40, 4. II, 2*, 46, 1.
(<i>Johannes</i>) II, 2*, 46, 2.	Alexander (<i>Hieronymus</i>) III, 6, 4, 4.
(<i>Rudolphus</i>) I, 1, 23, 39. I, 2, 2, 14.	Alegambe (<i>Philippus</i>) I, 1, 18, 54.
	Alemannus (<i>Nicolaus</i>) I, 5, 2, 6. III, 6, 4, 2.
I, 2, 3, 16. II, 1, 12, 1.	Allatius (<i>Leo</i>) I, 1, 16, 26. I, 1, 9, 4. I, 1, 11, 54.
II, 2, 1, 14. II, 5, 1, 4.	
Agrippa (<i>Cornelius</i>) I, 1, 11, 3. I, 1, 12, 3. I, 2, 5, 31.	Alliaco (<i>Petrus de</i>) II, 1, 13, 7.
II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1. II, 3, 1, 12. & 13. seq.	Almainus (<i>Jacobus</i>) II, 1, 13, 10.
Aizema (<i>Leo ab</i>) III, 3, 1, 3.	Almelovenius (<i>Theodorus Isaacus</i>) I, 4, 2, 6.
	I, 4, 12, 7.
	Aloyfius

INDEX

Aloysius (Petrus)	I, 6, 4, 13. I, 7, 3, 4.	Aquarius (Matthaeus)	II, 1, 14, 5, & 38.
Alfarius (Vincentius)	II, 2*, 26, 1.	Aquilinus (Caesar)	III, 2, 1, 18.
Alstedius (Johannes Henricus)	I, 2, 5, 27.	Aquinas (Thomas)	I, 2, 1, 45. II, 1, 14, 8.
	I, 2, 5, 55. I, 2, 6, 34. I, 2, 7, 74. seq.	Archerius (Johannes)	II, 1, 2, 2.
	II, 1, 13, 1. II, 2, 3, 4. II, 4, 1, 3, & 16.	Arefius (Paulus)	I, 6, 4, 7.
	III, 4, 1, 11.	Arctinus (Leonhardus)	I, 1, 23, 29.
Altensteig (Johannes)	II, 1, 13, 10.		I, 1, 7, 16. III, 3, 1, 2.
Althammerus (Andreas)	I, 4, 4, 4.	Arias (Franciscus)	I, 6, 4, 27.
Althusius (Johannes)	III, 6, 5, 5.	Arimino (Gregorius de)	II, 1, 13, 5.
Alvarez (Didacus)	II, 1, 14, 56.	Aringhus (Paulus)	III, 4, 1, 18.
(Emanuel)	I, 4, 10, 3.	Arminius (Jacobus)	III, 5, 1, 32.
Amama (Nicolaus)	II, 2*, 20, 2.	Arndius (Johannes)	II, 1, 15, 16.
Ambianensis (Georgius)	I, 4, 14, 4.	(Josua)	I, 1, 19, 45, III, 2, 1, 10.
Amelotius (Jacobus)	I, 1, 3, 19.		III, 4, 1, 6. III, 6, 2, 2.
Amerpoel (Johannes ab)	II, 1, 15, 11. II, 2, 3, 4.	Arnifaeus (Henningus)	III, 2, 1, 3.
	II, 2*, 1, 5.		III, 6, 9, 6.
Amesius (Guilhelmus)	III, 5, 1, 24.	Arnoldi (Christophorus)	I, 1, 7, 59.
Amman (Johannes Conradus)	I, 4, 1, 6.		I, 1, 24, 85. I, 4, 10, 11. I, 4, 12, 10.
Amulæus (Romulus)	I, 1, 25, 38.		II, 2*, 20, 9.
Amyraldus (Moses)	III, 5, 1, 32, & 36.	(Nicolaus)	II, 2, 17, 1.
Andreas (Valerius)	I, 1, 18, 36. seqq.	Arctinus (Franciscus)	II, 1, 14, 10.
Andrelinus (Faustus)	I, 1, 21, 109.	Arriaga (Rodericus)	II, 1, 13, 11.
Angelotus (Angelus)	I, 1, 15, 43.		II, 1, 14, 47.
Angelus (Michael) de bonarora,	I, 1, 25, 23.	Artus (Johannes de)	II, 3, 1, 4.
Angelutius (Theodorus)	II, 1, 8, 4.	Arumæus (Dominicus)	III, 6, 9, 2.
	II, 2, 14, 1.	Aschamus (Rogerius)	I, 2, 23, 62. I, 2, 13, 17.
Angerianus (Hieronymus)	I, 7, 3, 4.	Aslæus (Conradus)	II, 2, 3, 4.
Anglerus (Petrus Martyr)	I, 1, 24, 48.	Asulanus (Andreas)	I, 7, 2, 24.
Anglus (Thomas)	I, 2, 8, 5. II, 5, 1, 8.	Avancinus (Nicolaus)	I, 6, 3, 10. I, 6, 4, 14.
Annius (Viterbiensis)	I, 1, 6, 33.	Augustinus (Antonius)	III, 6, 3, 4, & 7.
Antonio (Carolus a S.)	I, 7, 1, 12.		III, 6, 7, 14.
Antonius (Marcus)	II, 2*, 47, 5.	Avila (Johannes de)	I, 6, 4, 26.
(Nicolaus)	I, 1, 8, 31. I, 1, 18, 32.	Auratus (Johannes)	I, 1, 10, 33. I, 7, 3, 6.
	I, 2, 3, 24. I, 6, 4, 6. I, 7, 1, 8.	Aurispa (Johannes)	I, 7, 2, 13.
	II, 1, 14, 42.	Austenius ()	II, 2*, 41, 4.
Aphrodiensis (Alexander)	I, 1, 10. I, 1, 2, 10.	Austriacus (Johannes)	I, 2, 6, 41.
Aphrodisæus (Alexander)	II, 1, 9, 3.	Axenius (Petrus)	I, 1, 19, 9. I, 1, 25, 5.
Apostolius (Michael)	I, 1, 21, 87.	Azevedo (Job. Velasquez de)	I, 2, 6, 35.
Aprosius (Angelicus)	I, 1, 14, 25.	Azorius (Johannes)	II, 1, 14, 61.
	I, 1, 5, 14.		III, 1, 1, 12.

A U T O R U M.

Baart (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 47, 3.	Bargæus (<i>Petrus Angelus</i>)	I, 6, 2, 5.
Baccius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 20, 9.		II, 2*, 46, 3.
	II, 2*, 42, 2.	Barlæus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 24, 54. I, 1, 15, 12.
Bachovius (<i>Reinerus</i>)	III, 6, 4, 4.		I, 6, 3, 4. I, 7, 3, 8. & 9, 12.
	III, 6, 7, 3, & 4, 8, & II, 6, 8, 3.		II, 2*, 27, 7. II, 3, 1, 17. III, 3, 1, 5.
Backhusius (<i>Arnoldus</i>)	I, 2, 6, 38.	Barnes (<i>Josua</i>)	I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 7.
Baco (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 38, 3.	Barnefius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 60.
(<i>Rogerus</i>)	I, 1, 2, 12. I, 2, 6, 67. I, 1, 5, 26.	Baro (<i>Egvinarius</i>)	III, 6, 3, 8.
	II, 2, 12, 6. II, 2*, 22, 2. II, 2*, 32, 2.	Baronius (<i>Cæsar</i>)	III, 4, 1, 12. III, 5, 1, 28.
	II, 2*, 38, 3. II, 4, 1, 9, & 17.	Barthius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 9, 28. I, 4, 12, 12.
Bælius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 16, 46.		I, 4, 13, 9. I, 7, 1, 6, & 15.
Bailius (<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 9.		I, 7, 3, 12.
Bailletus (<i>Adrianus</i>)	I, 1, 16, 55. I, 7, 1, 15.	Bartholinus (<i>Albertus</i>)	I, 1, 18, 46.
Balbinus (<i>Bohuslaus</i>)	I, 7, 1, 19.	(<i>Bartolus</i>)	I, 5, 2, 9. I, 6, 3, 6.
Baldæus (<i>Philippus</i>)	II, 3, 1, 16.	(<i>Caspar</i>)	I, 5, 2, 8. II, 2*, 2, 5.
Balduinus (<i>Benedictus</i>)	I, 5, 2, 9.	(<i>Erasmus</i>)	I, 1, 2, 20. I, 2, 3, 12.
(<i>Christ. Adamus</i>)	II, 2*, 22, 5.		I, 6, 3, 6. II, 2, 2, 11.
(<i>Franciscus</i>)	I, 4, 14, 9. III, 4, 1, 3.		II, 2*, 3, 5. II, 2*, 27, 9.
	III, 6, 3, 1, & 2, 7. III, 6, 4, 2.	(<i>Thom.</i>)	I, 1, 16, 7. I, 1, 18, 46. I, 1, 24, 16.
(<i>Fridericus</i>)	I, 6, 4, 23.		I, 3, 13, 49. I, 1, 5, 28. I, 4, 12, 7.
Baldus (<i>Bernhardus</i>)	I, 1, 25, 34. I, 4, 4, 2.		I, 5, 2, 8, & 9, 14. I, 6, 3, 3.
	I, 7, 3, 4.		I, 7, 3, 17. II, 2, 2, 6. II, 2*, 14, 5.
(<i>Camillus</i>)	I, 1, 24, 53.		II, 2*, 24, 3. II, 2*, 27, 9.
(<i>Jacobus</i>)	I, 7, 3, 9. & 10, 16.		II, 2*, 46, 2. II, 2*, 47, 3.
	II, 2*, 42, 4.		III, 7, 1, 2, & 4.
Baleus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 42.	Bartoli (<i>Daniel</i>)	III, 1, 1, 5.
Balfourens (<i>Robertus</i>)	II, 1, 14, 67.	Bartoloccius (<i>Julius</i>)	I, 1, 6, 29.
Balzacus (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 1, 24, 24.	Bartolus (<i>Daniel</i>)	I, 1, 16, 67. I, 6, 4, 15.
	I, 7, 1, 10. II, 1, 3, 2. II, 2, 11, 1.	Bary (<i>Renatus</i>)	I, 6, 1, 31.
Bangius (<i>Thomas</i>)	I, 4, 10, 8. I, 4, 1, 10.	Basso (<i>Sebastianus</i>)	II, 2, 11, 2.
	II, 2*, 2, 6.		II, 2*, 20, 3.
Bannez (<i>Dominicus</i>)	II, 1, 14, 21.	Batlesius (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 10, 10.
Banosius (<i>Theophilus</i>)	III, 5, 1, 27.		I, 1, 19, 20.
Baptista (<i>Johannes</i>)	II, 1, 4, 15.	Baudius (<i>Dominicus</i>)	I, 1, 24, 86. I, 6, 3, 4.
Barbarus (<i>Daniel</i>)	II, 1, 11, 11.		I, 7, 3, 12. & 19.
(<i>Hermolaus</i>)	I, 1, 23, 33. II, 1, 11, 2.	Bayerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 19. II, 2, 3, 5.
	II, 2*, 22, 5.	Bayfius (<i>Lazarus</i>)	I, 5, 2, 9. & 13.
Barbosa (<i>August.</i>)	I, 7, 1, 14. III, 6, 6, 4.	Bayle (<i>Franciscus</i>)	II, 2, 15, 9. II, 2, 17, 4.
	III, 6, 11, 2.	Beaufort (<i>Ludov. de</i>)	II, 2, 3, 4. II, 2*, 4, 2.
Barclajus (<i>Joh.</i>)	II, 1, 11, 30. III, 2, 1, 10, & 16.		II, 2*, 6, 3. II, 2*, 11, 7, & 10.

I N D E X

Beaune (<i>Florimundus de</i>)	II, 4, 1, 5.	Beringardus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 8, 5. II, 2, 2, 7.
Becanus (<i>Job. Georgius</i>)	I, 4, 3, 4.		II, 2, 3, 6. II, 2, 11, 2.
Beccherus (<i>Job. Joachimus</i>)	I, 1, 20, 17.	Berlucius (<i>Johannes Antonius</i>)	I, 1, 21, 72.
	I, 1, 14, 46. I, 4, 9, 6. I, 2, 4, 32.	Bernardus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 21, 28.
	I, 4, 2, 5. II, 2*, 30, 2. II, 2*, 39, 2.		II, 1, 7, 2. II, 1, 11, 31.
	II, 4, 1, 15. III, 1, 1, 10. III, 3, 1, 3.	Berneggerus (<i>Matthias</i>)	I, 1, 24, 83. I, 4, 13, 13.
	III, 7, 1, 7.		I, 6, 3, 3. II, 4, 1, 12.
Becchius (<i>Philippus</i>)	II, 1, 9, 9.		III, 2, 1, 14 & 20.
Bechmannus (<i>Fridemannus</i>)	II, 2, 12, 8.	Bersmannus (<i>Gregorius</i>)	I, 7, 1, 19.
	II, 2*, 21, 3.	Bertholdus (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 6.
Bechtoldus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 6, 1.	Bertilus (<i>Canutus</i>)	I, 1, 24, 67.
	III, 6, 8, 5.	Bertius (<i>Petrus</i>)	II, 4, 1, 11.
Beckerus (<i>Balthasar</i>)	II, 2, 17, 1.	Bertrandus (<i>Bernhardus</i>)	I, 7, 2, 22.
(<i>Wilhelmus</i>)	III, 6, 9, 3.	(<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 66.
Becmannus (<i>Christianus</i>)	I, 4, 9, 4.		III, 6, 3, 5.
	I, 1, 24, 111.	Besnier	I, 4, 4, 12. II, 4, 1, 17.
(<i>Job. Christophorus</i>)	II, 4, 1, 13.	Besoldus (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 6, 2.
	III, 1, 1, 6.		III, 6, 9, 6. III, 6, 11, 2.
Beguinus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4.	Betti (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 47, 4.
Belingen (<i>Fleury de</i>)	I, 1, 21, 10.	Bettinus (<i>Marius</i>)	II, 4, 1, 3.
Bellarminus (<i>Robertus</i>)	III, 4, 1, 1.	Beverovicius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 5, 4.
	III, 5, 1, 24. & 28.	Beughem (<i>Carolus à</i>)	III, 6, 6, 1.
Bellinus (<i>Laurentius</i>)	II, 2*, 47, 3.	(<i>Cornelius à</i>)	I, 1, 16, 45.
Bellonius (<i>Petrus</i>)	II, 2, 2, 8.		I, 1, 18, 65. III, 6, 1, 3.
Bellovacensis (<i>Vincentius</i>)	Episcopus,	Beyerlingius (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 21, 23.
	I, 1, 21, 22.	Beza (<i>Theodorus</i>)	I, 7, 3, 5.
Bellus (<i>Nicolaus</i>)	III, 2, 1, 7.	Bibliander (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 1, 10.
Bellatus (<i>Bonaventura</i>)	II, 1, 14, 3.		I, 4, 3, 10. I, 4, 4, 2.
Belot (<i>Jean</i>)	I, 2, 5, 58. II, 3, 1, 7.	Bidermannus (<i>Jacobus</i>)	I, 7, 3, 9 & 11.
Belurgerius (<i>Claudius</i>)	I, 7, 2, 2.		III, 1, 1, 5.
Bembus (<i>Petrus</i>)	I, 1, 23, 38. II, 1, 7, 2.	Biel (<i>Gabriel</i>)	II, 1, 13, 6.
	II, 2, 11, 2.	Bietus (<i>Antonius</i>)	II, 3, 1, 17.
Benius (<i>Paulus</i>)	I, 4, 4, 16. II, 2, 11, 3.	Bilderbeckius (<i>Andreas</i>)	III, 6, 10, 3.
	III, 4, 1, 12.	Billius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 11.
Bentlejus (<i>Richardus</i>)	I, 4, 7, 6. I, 7, 2, 17.	Bilsius (<i>Ludovicus</i>)	II, 2*, 47, 4.
Benzius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 74. & 119.	Binderus (<i>Christophorus</i>)	II, 1, 14, 72.
	I, 2, 4, 30. I, 4, 8, 8. I, 3, 2, 14.	Bisciola (<i>Laelius</i>)	I, 1, 21, 46.
	I, 6, 1, 21.	Bissæus (<i>Eduardus</i>)	II, 1, 1, 10.
Berchorius (<i>Petrus</i>)	I, 6, 4, 16.	Bisselius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 9.
Beringius (<i>Vitus</i>)	I, 6, 3, 6.		III, 2, 1, 17.
			Bister.

A U T O R U M.

- Bifterfeldius (*Johannes Henricus*) I, 2, 5, 39, & 61.
 Blaeu (*Gvilhelmus*) II, 4, 1, 8.
 Blancanus (*Josephus*) II, 4, 1, 1.
 Blancardus (*Nicolaus*) I, 4, 7, 5.
 Blanchot (*Petrus*) I, 1, 17, 22.
 Blasius (*Gerhardus*) II, 2*, 47, 3.
 Blommertius (*August.*) I, 6, 3, 6.
 Blondellus (*Davidus*) I, 1, 18, 70. III, 4, 1, 12.
 III, 5, 1, 3, & 26. III, 5, 1, 27, & 29.
 III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14.
 (*Franciscus*) I, 7, 2, 10.
 Blotius (*Hugo*) III, 2, 1, 9.
 Blumius (*Arnoldus*) I, 1, 25, 10.
 (*Jacobus*) III, 6, 11, 3.
 (*Reinholdus*) I, 1, 25, 10.
 Blyenburg (*Gvilielmus*) III, 5, 1, 8.
 Bocalinus (*Trajanus*) I, 1, 9, 11. I, 1, 16, 65.
 I, 4, 13, 4. III, 2, 1, 12.
 Bocco (*Paulus*) II, 2*, 26, 1.
 Bocerus (*Henricus*) III, 6, 7, 15.
 Bochartus (*Samuel*) I, 4, 3, 3. I, 5, 1, 11.
 II, 2*, 40, 4. II, 2*, 43, 2.
 II, 2*, 45, 8. II, 2*, 46, 1.
 II, 3, 1, 17.
 Böckeln (*Christ. Otto*) III, 6, 3, 10.
 Böclerus (*Johannes Henricus*) I, 2, 13, 9.
 I, 1, 12, 35. I, 4, 13, 4. I, 4, 6, 19.
 I, 4, 7, 1. I, 6, 3, 3, & 6. III, 1, 1, 7.
 & 9, 11. & 13. III, 2, 1, 6 & 12,
 13, 14 & 20. III, 4, 1, 3 & 9, 13.
 III, 5, 1, 23. III, 6, 1, 5. & 8.
 III, 6, 9, 3.
 Bodinus (*Johannes*) II, 2, 2, 7. III, 2, 1, 4.
 III, 4, 1, 3. III, 5, 1, 9.
 Boethius (*Severinus*) II, 1, 11, 1.
 Bogamus (*Zacharias*) I, 4, 6, 20. I, 1, 21, 76.
 II, 2*, 2, 6.
 Bohlius (*Samuel*) I, 4, 5, 3.
 Böhmus (*Jacobus*) I, 1, 10, 27. II, 2, 3, 8.
 II, 2*, 40, 6. III, 5, 1, 36.
 Bohoritzius (*Adamus*) I, 4, 3, 3.
 Boissardus (*Johannes Jacobus*) I, 1, 19, 49.
 II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 1. II, 3, 1, 17.
 Boldonus (*Octavius*) I, 4, 14, 26.
 I, 6, 3, 11.
 Bolduanus (*Paulus*) I, 1, 18, 22. III, 4, 1, 2.
 III, 5, 1, 13.
 Bolius (*Jacobus*) I, 4, 6, 19.
 Bonamicus (*Lazarus*) I, 1, 25, 38.
 Bonaventura II, 1, 14, 4.
 Boncampagnus (*Hieronymus*) I, 6, 3, 11.
 Boncianus (*Antonius*) I, 1, 23, 64.
 Bonefonius (*Johannes*) I, 7, 3, 11.
 Bongarsius (*Jacobus*) I, 1, 24, 90.
 Bonifacius (*Balthasar*) I, 1, 21, 34. I, 1, 25, 38.
 I, 5, 2, 15. I, 7, 3, 17. III, 4, 1, 2.
 Bonnæus (*Franciscus*) I, 1, 1, 10.
 I, 2, 5, 2.
 Bonnetus (*Johannes Paulus*) I, 2, 3, 21.
 Bonomi (*Johannes Franciscus*) III, 1, 1, 6.
 Bonvicinus (*Valerius*) II, 2*, 36, 2.
 Borbonius (*Nicolaus*) I, 7, 3, 3.
 Borcholtus (*Johannes*) III, 6, 7, 3. & 15.
 Borellus (*Johannes Alphonsus*) II, 1, 15, 10.
 II, 2, 1, 25. II, 2, 7, 10. II, 2, 17, 7.
 II, 4, 1, 6. II, 4, 1, 15. II, 2*, 6, 6.
 II, 2*, 48, 1.
 (*Petrus*) II, 2*, 3, 5. II, 3, 1, 18.
 II, 4, 1, 9.
 Borgias (*Cesar*) Dux Valentinus, I, 1, 19, 28.
 Borri (*Franciscus Josephus*) II, 1, 7, 13.
 Borrichius (*Olaus*) I, 3, 13, 49. I, 4, 3, 7.
 I, 7, 1, 16. I, 7, 2, 1. I, 4, 9, 15.
 II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 1 & 5. II, 2, 7, 2.
 & 6. II, 2, 16, 5. II, 2*, 2, 5.
 II, 2*, 34, 1. II, 2*, 36, 2. II, 2*,
 43, 2. II, 3, 1, 17.
 Borro.

I N D E X

Borromæus (*Fridericus*) Cardinalis, I, 1,
14, 34, I, 6, 4, 9.
Borrul (*Matthias*) II, 1, 14, 39.
Bosche (*Gvilielmus van den*) II, 2*, 46, 1.
Boscius (*Petrus*) I, 6, 4, 29.
Bosius (*Antonius*) I, 5, 2, 5.
(*Johannes Andreas*) I, 1, 7, 44.
II, 2*, 12, 4. III, 2, 1, 6. & 7.
III, 4, 1, 18. III, 5, 1, 20. & 32.
Bossa (*Renatus le*) I, 7, 1, 13.
Bossvetus (*Jacobus Benignus*) III, 4, 1, 15.
Boterus (*Johannes*) III, 2, 1, 14. & 20.
Botius (*Arnoldus*) II, 2*, 1, 3.
(*Gerhardus*) II, 2*, 1, 3.
Bottifanga (*Julius Cesar*) I, 1, 1, 6.
Boverius (*Zacharias*) III, 4, 1, 18.
Bouhours (*Dominicus*) I, 6, 1, 13.
Boulay (*Cesar Egassius du*) I, 1, 16, 74.
Boulducus (*Jacobus*) II, 2*, 2, 6.
III, 5, 1, 4.
Boultonus (*Samuel*) I, 3, 13, 50. II, 2, 11, 7.
II, 2*, 8, 3.
Bourdin (*Petrus*) II, 2*, 12, 3.
Boxhornius (*M. Zuerius*) I, 1, 24, 4. & 95.
I, 4, 3, 3. I, 6, 1, 25. I, 6, 3, 4.
III, 2, 1, 3. & 13. III, 4, 1, 4. & 11.
Boyle (*Robertus*) I, 1, 11, 2. I, 6, 4, 20.
II, 1, 5, 7. II, 1, 15, 15. II, 2, 1, 7.
& 15, 18. II, 2, 2, 8. & 9. II, 2, 7, 8.
& 13. II, 2, 10, 3. II, 2, 16, 4.
II, 2, 17, 6. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 2, 5.
II, 2*, 4, 3. II, 6, 8. II, 2*, 8, 11.
II, 2*, 13, 3. II, 2*, 15, 2. II, 2*, 16, 2.
II, 2*, 17, 4. II, 2*, 18, 3. II, 2*, 20, 6.
II, 2*, 33, 2. III, 4, 1, 5.
Boym (*Michael*) II, 2*, 40, 5.
Braccinus (*Julius Cesar*) II, 2*, 26, 1.
Bramhall (*Johannes*) III, 1, 1, 4.
Brassicanus (*Alexander*) I, 1, 17, 36.

Brautlacht (*Georgius*) III, 6, 9, 3.
Brenius (*Daniel*) III, 5, 1, 35.
Brerevvodus (*Eduardus*) I, 4, 3, 10.
III, 5, 1, 20.
Bricot (*Thomas*) II, 1, 13, 10.
Brissorius (*Barnabas*) I, 4, 9, 20. II, 2, 5, 7.
III, 6, 3, 3. & 7.
Bronchorstius (*Eberhardus*) III, 6, 8, 2.
Brossæus (*Petrus*) III, 6, 7, 8.
Brovvne (*Thomas*) II, 2, 1, 9. III, 5, 1, 10.
Brummerus (*Fridericus*) III, 6, 3, 7.
Brun (*Laurentius le*) I, 3, 10, 33. I, 6, 3, 13.
I, 7, 1, 7. I, 7, 3, 8.
Brunnemannus (*Johannes*) III, 6, 7, 3. & 9.
(*Samuel*) I, 1, 21, 101.
Bruno (*Henricus*) I, 7, 3, 4.
Brunus (*Jordanus*) I, 2, 5, 29. I, 1, 8, 22.
I, 2, 6, 12. II, 1, 5, 5. II, 2, 15, 1.
II, 2*, 3, 4. II, 2*, 11, 5.
Brufonius (*Lucius Domitius*) I, 1, 21, 58.
Brutus (*Joh. Michael*) I, 3, 6, 23.
I, 1, 24, 121.
Bruxellis (*Georgius de*) II, 1, 13, 10.
(*Petrus de*) II, 1, 13, 10.
Bruxius (*Adamus*) I, 2, 6, 43.
Bucellenus (*Johannes*) I, 7, 1, 19.
Bucerus (*Martinus*) III, 5, 1, 17.
Buchananus (*Georgius*) I, 7, 3, 8. & 10.
II, 4, 1, 8.
Bucherius (*Ægidius*) I, 5, 2, 6.
Buchnerus (*Augustus*) I, 4, 9, 16. I, 1, 24, 99.
I, 6, 1, 15. I, 6, 3, 3. II, 1, 11, 30.
III, 2, 1, 1.
Bucholdianus (*Gerhardus*) II, 5, 1, 4.
Budæus (*Gvilielmus*) I, 4, 8, 3. I, 1, 1, 20.
I, 1, 6, 10. III, 6, 7, 5.
Bulacherus (*Nicolaus*) I, 2, 6, 56.
Bulengerus (*Julius Cesar*) I, 5, 1, 7.
I, 5, 2, 7. & 12, 14. II, 3, 1, 5.
III, 4, 1, 12.
Bullart

A U T O R U M.

Bullart (<i>Isaacus</i>)	I, 1, 19, 56. I, 6, 4, 6.	Cæsius (<i>Angellus</i>) Dux aquæ Spartæ, I, 1, 14, 18. seq. II, 2, 2, 9.
Bulver (<i>Johannes</i>)	I, 4, 1, 17.	(<i>Philippus</i>) I, 7, 3, 13.
Bungus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 2, 4. II, 3, 1, 14. II, 4, 1, 5.	Cæsonius (<i>Dominicus</i>) I, 1, 24, 108.
Buno (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 53. II, 4, 1, 11.	Cagnolus (<i>Bilmontes</i>) I, 1, 15, 25.
Buræus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 3, 3.	Cajus (<i>Johannes</i>) I, 4, 6, 18.
Burana (<i>Johannes Franciscus</i>)	II, 1, 11, 7.	Calcagninus (<i>Calius</i>) I, 1, 24, 105. I, 4, 11, 7.
Buratellus (<i>Gabriel</i>)	II, 1, 7, 2. & 17. II, 2, 12, 10.	Calderinus (<i>Johannes</i>) III, 2, 1, 20.
Burgersdicius (<i>Franco</i>)	III, 2, 1, 3.	Calentius (<i>Elisius</i>) I, 7, 3, 8.
Burggravius (<i>Johannes Ernestus</i>)	II, 2*, 8, 7.	Catepinus (<i>Ambrosius</i>) I, 4, 9, 9.
Burghefius (<i>Paulus Guidotus</i>)	II, 4, 1, 17.	Calixtus (<i>Georgius</i>) I, 5, 2, 14. II, 1, 13, 14. III, 5, 1, 7. & 13, 23.
Burgius (<i>Alexander</i>)	I, 1, 15, 25.	Callimachus (<i>Cyrenæus</i>) I, 1, 6, 4.
Buridanus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10.	Calovius (<i>Abraham</i>) III, 5, 1, 25. & 32.
Burrhus (<i>Franciscus Josephus</i>)	I, 3, 13, 25. II, 2*, 8, 4. II, 2*, 46, 5. II, 2*, 47, 3.	Calvinus (<i>Johannes</i>) I, 1, 24, 100. III, 6, 3, 7. & 4. III, 6, 6, 2.
Burferus (<i>Joachimus</i>)	II, 2*, 20, 8.	Calvisius (<i>Sethus</i>) III, 4, 1, 5.
Burtonus (<i>Guilhelmus</i>)	I, 4, 5, 9.	Cambdenus (<i>Guilielmus</i>) I, 4, 4, 19. II, 1, 14, 73. II, 2*, 38, 3.
Bury (<i>Richardus de</i>)	I, 1, 4, 11. I, 1, 17, 3.	Camerarius (<i>Joachimus</i>) I, 1, 19, 6. & 34. I, 1, 23, 14. II, 4, 8, 4.
Buschius (<i>Hermannus</i>)	I, 1, 23, 19.	(<i>Johannes Rudolphus</i>) II, 2, 2, 8.
Busius (<i>Paulus</i>)	III, 6, 7, 3. & 5.	(<i>Philippus</i>) I, 1, 21, 49.
Bustiere (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 8.	Camers (<i>Varinus Phavorinus</i>) I, 4, 8, 2.
Buxtorfius (<i>Gerlacus</i>)	III, 6, 9, 2.	Camillus (<i>Julius</i>) I, 2, 6, 25. seqq. I, 7, 1, 9.
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 5, 5. III, 6, 2, 2.	Campanella (<i>Thomas</i>) I, 1, 19, 44. I, 1, 22, 31. I, 1, 11, 2. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.
Bythnerus (<i>Johannes Ernestus</i>)	I, 4, 10, 10.	II, 2*, 1, 3. II, 3*, 9, 2. II, 2, 11, 5.
Bzovius (<i>Abraham</i>)	III, 4, 11, 12.	II, 2*, 12, 9. II, 2*, 20, 4. II, 2*, 44, 2. II, 5, 1, 7. III, 1, 1, 4. & 5.
Cabæus (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 47, 7. II, 2*, 27, 13. II, 2*, 32, 2.	III, 9, 1, 9.
Cabasila (<i>Nicolaus</i>)	II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1.	Caninius (<i>Angelus</i>) I, 4, 6, 6.
Cabezudo (<i>Didacus Nugno</i>)	II, 1, 14, 25.	Cantelius (<i>Petrus Josephus</i>) I, 5, 2, 4.
Cabillavius (<i>Baldwinus</i>)	I, 7, 3, 9.	Canterus (<i>Guilielmus</i>) I, 1, 18, 10. I, 5, 1, 8. I, 7, 2, 22.
Cælius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 3.	Cantoclarus (<i>Carolus</i>) I, 6, 2, 18.
Cæfalpinus (<i>Andreas</i>)	II, 1, 11, 25.	Canutus (<i>Bertilus</i>) I, 1, 24, 67.
Cæsar (<i>Cajus Julius</i>)	I, 4, 11, 9.	Ca-

I N D E X

- Capaccius** (*Julius Caesar*) I, 1, 19, 58.
Capella (*Martianus*) I, 2, 7, 72.
Capellus (*Marcus Antonius*) III, 5, 1, 27.
 (*Jacobus*) I, 4, 6, 20.
Caponus (*Johannes Baptista*) I, 1, 16, 12.
 I, 1, 18, 66.
Caramuel (*Johannes*) I, 6, 4, 7.
 II, 3, 1, 17.
Carbo (*Ludovicus*) I, 6, 4, 7. III, 6, 10, 2.
Cardanus (*Hieronymus*) I, 1, 25, 36. II, 1, 7, 22.
 II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 10. & 11.
 II, 2, 11, 1. II, 2, 14, 2. II, 2*, 17, 2.
 II, 3, 1, 6, & 7, 8, & 18. III, 1, 1, 7,
 & 11. III, 2, 1, 4. III, 3, 1, 2.
Cardonas (*Johannes Baptista*) I, 1, 17, 21.
Carettonius (*Franciscus*) I, 6, 3, 8.
Carpentarius (*Nathanael*) II, 1, 15, 4.
 II, 2, 15, 3.
Carpzovius (*Benedictus*) III, 6, 10, 3.
Carrega (*Johannes Nicolaus Saulius*)
 I, 1, 24, 93.
Carrion (*Emanuel Ramirerius de*) I, 4, 1, 6.
 (*Ludovicus*) I, 4, 14, 2.
Cartesius (*Renatus*) I, 1, 24, 31. I, 2, 7, 22.
 II, 1, 6, 1. II, 1, 15, 5. II, 2, 3, 4.
 II, 2*, 1, 6, II, 2*, 20, 4. II, 2*, 32, 3.
 III, 5, 1, 6.
Carvallo (*Ludovicus Alphonsus de*)
 I, 7, 1, 7.
Casa (*Johannes*) I, 1, 23, 38, & 58.
 I, 1, 19, 46, I, 7, 3, 17. III, 1, 1, 8, & 9.
Casalius (*Johannes Baptista*) III, 4, 1, 18.
Casa nova (*M. Antonius*) I, 1, 18, 20.
 I, 7, 3, 4.
 (*Petrus*) III, 4, 1, 6. III, 6, 7, 15.
Casaubonus (*Isaacus*) I, 1, 23, 67. I, 4, 6, 19.
 I, 4, 12, 13. I, 5, 1, 14. I, 7, 1, 11.
 II, 1, 1, 12. III, 4, 1, 12.
 III, 5, 1, 26.
 (*Mericus*) I, 4, 1, 9. I, 4, 3, 9.
 I, 4, 12, 13. II, 1, 1, 1. II, 2, 1, 8.
 & 9. II, 2, 1, 13. II, 2*, 2, 4.
 II, 3, 1, 15.
Cascales (*Franciscus*) I, 7, 1, 4.
Caselius (*Johannes*) I, 1, 24, 41. I, 2, 11, 10.
 I, 7, 1, 1. III, 2, 1, 2.
Castalio (*Josephus*) I, 5, 1, 11.
Castellanus (*Petrus*) I, 5, 2, 6. II, 2*, 26, 1.
Castilioneus (*Balthasar*) III, 1, 1, 9.
Casus (*Johannes*) III, 3, 1, 2.
Cavalerius (*Johannes Baptista*) I, 5, 2, 14.
Causinus (*Nicolaus*) I, 4, 2, 1. I, 6, 1, 17.
Celaya (*Johannes*) II, 1, 13, 9.
Cellarius (*Balthasar*) III, 1, 1, 6.
 III, 2, 1, 3.
 (*Christophorus*) I, 4, 9, 16.
 I, 4, 12, 14. I, 4, 13, 2.
Celsus (*Cornelius*) III, 7, 1, 2.
Cerda (*Ludovicus de la*) I, 4, 14, 4.
 III, 4, 1, 16.
 (*Melchior*) I, 6, 1, 25.
Chambre (*de la*) II, 3, 1, 3. & 4.
 III, 1, 1, 11.
Chamierus (*Daniel*) III, 5, 1, 24.
Charleton (*Gualtherus*) II, 1, 5, 5.
 II, 2, 7, 5. II, 2*, 24, 6.
 II, 2*, 47, 3.
Charondas (*Ludovicus*) III, 6, 3, 4.
Chassanio (*Johannes*) II, 2*, 2, 5, & 6.
Chekus (*Johannes*) I, 4, 6, 18.
Chemnitius (*Martinus*) III, 5, 1, 17. & 24.
du Chêne s. *Quercetanus* (*Andreas*)
 I, 1, 18, 14.
Chiffletius (*Henricus Thomas*) I, 5, 2, 9.
 III, 6, 7, 14.
 (*Johannes Jacobus*) II, 2*, 2, 6.
 III, 6, 4, 2.
Chimentellius (*Valerius*) I, 5, 2, 10. & 15.
 Chicero-

A U T O R U M.

Choeroboscus (Georgius)	I, 7, 1, 18.	Cœlestinus (Georgius)	III, 4, 1, 14.
Chokierus (Johannes)	III, 2, 1, 6.	Coffetellus (Nicolaus)	III, 5, 1, 26.
Chopius (Franciscus Julius)	III, 6, 1, 6.	Colerus (Christophorus)	III, 2, 1, 1.
Choul (Guilielmus du)	I, 5, 2, 6.	Colomesius (Paulus)	I, 1, 5, 27. I, 4, 5, 5.
Christinæus (Paulus)	III, 6, 7, 11.		I, 7, 2, 1.
Ciacconius (Petrus)	I, 4, 11, 9. I, 5, 2, 11.	Colornus (Abraham)	I, 4, 2, 4.
	III, 6, 7, 14.	Columna (Fabius)	II, 2, 2, 5.
Ciampolus (Johannes) Florentinus,		Comenius (Johannes Amosus)	I, 4, 10, 10.
	I, 1, 15, 22.		II, 1, 15, 18. II, 2, 3, 5. II, 2*, 1, 5.
Ciceræus (Franciscus)	I, 1, 25, 38.		& 8. II, 2*, 14, 1. II, 2*, 17, 5.
Cinellus (Johannes)	I, 1, 18, 74.	Comestor (Petrus)	II, 1, 14, 1.
Cirvelo (Petrus)	I, 2, 5, 37.	Comirius (Johannes)	I, 1, 15, 25.
Cittadinus (Celsus)	I, 4, 9, 2.	Connanus (Franciscus)	III, 6, 5, 2.
Clajus (Johannes)	I, 4, 4, 7.	Conringius (Hermannus)	I, 1, 2, 28.
Clapmarius (Arnoldus)	III, 2, 1, 15.		I, 1, 16, 6. & 72. I, 1, 24, 32.
Claramontius (Scipio)	I, 1, 15, 55.		II, 1, 11, 28. & 32. II, 2, 4, 1. & 5.
	II, 2*, 24, 3. II, 3, 1, 3.		II, 2, 7, 2. II, 2, 16, 5. II, 2*, 2, 6.
	III, 1, 1, 11.		II, 2*, 6, 9. II, 2*, 46, 2. II, 3, 1, 16.
Clarkius (Johannes)	I, 6, 1, 27.		II, 5, 1, 4. III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 1.
(Wilhelmus)	II, 2*, 38, 1.		& 2, 6, 7. & 16. III, 4, 1, 6. & 7.
Clasenius (Daniel)	III, 5, 1, 5. & 6.		III, 5, 1, 27. III, 6, 3, 7. III, 6, 4, 3.
Clavasio (Angelus à)	II, 1, 14, 62.		& 9. III, 6, 9, 4. III, 6, 10, 1.
Claubergius (Johannes)	I, 4, 4, 6.		III, 7, 1, 1.
	II, 2, 17, 5.	Constantinus (Robertus)	I, 4, 8, 7.
Claudius (Johannes)	I, 6, 4, 29.		I, 1, 18, 10.
Claverus (Jacobus)	I, 1, 15, 25.	Contarenus (Casspar)	II, 2*, 13, 10.
Clemens (Claudius)	I, 1, 17, 8. I, 2, 5, 33.	Copernicus (Nicolaus)	II, 2, 15, 1.
Clenardus (Nicolaus)	I, 4, 6, 7.	Coppinus (Aquilinus)	I, 1, 24, 73.
Clericus (Johannes)	I, 1, 16, 48. I, 4, 1, 4.	Corasius (Johannes)	III, 6, 5, 4.
	I, 4, 12, 14.	Corderus (Balthasar)	I, 1, 17, 36.
Cloppenburgius (Johannes)	III, 6, 1, 8.	Cordesius (Johannes)	I, 1, 3, 6.
Closen (Casspar)	I, 2, 6, 61.		I, 1, 18, 69.
Clusius (Carolus)	II, 2, 2, 5.	Cornæus (Melchior)	II, 1, 14, 54.
Clutinus (Carolus)	I, 6, 2, 8.	Cornelius (Petrus)	I, 7, 1, 9.
Cluverius (Philippus)	I, 4, 3, 3. II, 2*, 20, 9.	(Thomas)	II, 2, 17, 5.
	II, 4, 1, 11. & 12.	Coronel (Antonius)	II, 1, 13, 10.
Cluverus (Johannes)	III, 4, 1, 4.	Corradus (Sebastianus)	I, 1, 25, 28. I, 4, 11, 7.
Cocquius (Gisbertus)	II, 1, 15, 15.		I, 4, 9, 3.
	III, 1, 1, 4.	(Quintus Marius)	I, 4, 10, 7.
Cocus (Robertus)	III, 5, 1, 28.	Correa (Thomas)	I, 7, 1, 4. & 7, 12, & 13.
		b	Cortu-

INDEX

Cortusius (<i>Jacobus Antonius</i>)	II, 2, 2, 5.	Cunæus (<i>Petrus</i>)	I, 6, 2, 17. I, 6, 3, 4.
Costalius (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 5.		III, 6, 2, 1.
Cotterius (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 19.	Cuperus (<i>Franciscus</i>)	III, 5, 1, 9.
Cottunius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 68.	(<i>Gisbertus</i>)	I, 5, 1, 13.
Covvleus (<i>Abrahamus</i>)	I, 1, 14, 45.	Curterius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 13.
	I, 2, 1, 32. I, 7, 3, 8. II, 2, 1, 15.	Cusa (<i>Nicolaus de</i>)	I, 1, 11, 3.
	II, 2*, 40, 5.	Cardinalis	II, 2, 15, 1. III, 5, 1, 4.
Crafftheim (<i>Job. Crato à</i>)	I, 1, 25, 39. seq.	Cygne (<i>Martinus du</i>)	I, 6, 1, 17.
	II, 2, 12, 2.	Cynthius (<i>Aloysius</i>)	I, 1, 21, 113.
Craftius (<i>Daniel</i>)	II, 2*, 22, 5.	Cypræus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 25, 6.
Craigius (<i>Thomas</i>)	III, 6, 7, 15.		
Craffetius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 3.	Daceria (<i>Anna</i>)	I, 7, 2, 12. & 17.
Craffus (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 19, 52.	Dacerius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 3.
(<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 19, 52.	Dairval (<i>Bandelotius de</i>)	I, 2, 7, 39.
Crauserus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 9, 20.		I, 4, 1, 10.
Crellius (<i>Johannes</i>)	III, 1, 1, 3.	Dalburg (<i>Job. Camerarius de</i>)	I, 4, 4, 4.
Cremoninus (<i>Cæsar</i>)	II, 1, 11, 29.	Dalen (<i>Antonius van</i>)	I, 5, 2, 6.
Cresollius (<i>Ludovicus</i>)	I, 1, 1, 21. I, 4, 6, 1.	Dalgarn (<i>Georgius</i>)	I, 2, 6, 83.
	I, 6, 1, 17. I, 6, 4, 11. II, 3, 1, 3.		I, 4, 2, 5.
Crestonus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 8, 1.	Dallaus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 9. I, 6, 4, 19.
Crinitus (<i>Petrus</i>)	I, 7, 2, 1.		III, 4, 1, 17. III, 5, 1, 13. & 28. seq.
Croix de la Maine v. Crucimanius.		Dangalieres (<i>Antonius</i>)	I, 4, 6, 17.
Crojus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 3.	Danæus (<i>Lambertus</i>)	II, 2, 3, 4.
Crollius (<i>Oswaldus</i>)	II, 2*, 40, 6.		III, 1, 1, 3.
Crovvæus (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 6, 4, 22.	Daniel (<i>Petrus</i>)	I, 4, 7, 13.
Cruciger (<i>Georgius</i>)	I, 4, 3, 8.	Dartes (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 26.
Crucimanius (<i>Franciscus Grudeus</i>)	I, 1, 18, 22.	Dassiliander (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 21, 3.
de la Croix du Maine	I, 1, 4, 8. I, 1, 5, 2.	Dassovius (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 6, 19.
	I, 6, 3, 5.	Dati (<i>Carolus</i>)	I, 1, 19, 73.
Crucius (<i>Jacobus</i>)	I, 6, 3, 5.	Datus (<i>Augustinus</i>)	I, 4, 10, 11.
Crügerus (<i>Petrus</i>)	II, 4, 1, 5.	Daumius (<i>Christianus</i>)	I, 4, 9, 4. I, 1, 23, 66.
Crusius (<i>Martinus</i>)	I, 4, 6, 13.		I, 1, 11, 19. I, 1, 25, 11.
	III, 5, 1, 23.	Dausquius (<i>Claudius</i>)	I, 4, 9, 1.
Cruyce (<i>Job. Baptista van de</i>)	I, 6, 3, 10.	Dauthendey (<i>Casspar</i>)	II, 4, 1, 12.
Cujacius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 1, 8. III, 6, 3, 7.	Decimator (<i>Henricus</i>)	I, 4, 9, 13.
	III, 6, 4, 5. & II. III, 6, 7, 3. & 5.	Deckherus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 16, 71.
	III, 6, 7, 10.	Delphinus (<i>Fridericus</i>)	II, 1, 11, 18.
Cuirot (<i>Adrian le</i>)	I, 2, 6, 40.		II, 2*, 20, 4.
Cumberland (<i>Richardus</i>)	II, 1, 15, 15.	Delrio (<i>Martinus</i>)	I, 1, 21, 94.
	III, 6, 1, 4.		II, 3, 1, 15.
			Dempste-

A U T O R U M.

Dempsterus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 15, 37. I, 1, 18, 45.	Döringius (<i>David</i>)	III, 6, 8, 1.
	I, 5, 2, 4. II, 4, 1, 12. III, 4, 1, 2.	Dornavius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 21, 45.
Denaifius (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 7. III, 6, 11, 3.	Dörschæus (<i>Joh. Georgius</i>)	III, 5, 1, 28. & 30.
Denores (<i>Joson</i>)	I, 7, 1, 9.	Doufa (<i>Janus</i>)	I, 7, 3, 9. & 16.
Derodon (<i>David</i>)	II, 2*, 4, 2.	Dransfeld (<i>Justus à</i>)	I, 1, 24, 45.
Desselius (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 18, 36.	Draudius (<i>Georgius</i>)	I, 1, 18, 13.
Devarius (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 9.		III, 5, 1, 13.
Deusingius (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 8, 4.	Draxe (<i>Thomas</i>)	I, 1, 21, 112.
	II, 2*, 27, 8. II, 4, 1, 8.	Drebelius (<i>Cornelius</i>)	II, 2*, 12, 2. II, 2*, 13, 10.
Diadochus (<i>Proclus</i>)	II, 4, 1, 15.		II, 2*, 18, 4.
Dibuadius (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 21, 84.	Dresserus (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 1.
Dickius (<i>Leopoldus</i>)	I, 2, 2, 26.	Drexelius (<i>Hieremias</i>)	I, 6, 4, 15.
Diecmannus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 8, 9.	Dreyerus (<i>Christianus</i>)	II, 5, 1, 32.
Dietericus (<i>Johannes Conradus</i>)	I, 3, 10, 12.	Drurius (<i>Matth.</i>)	III, 2, 1, 17.
	I, 4, 6, 3. & 15. I, 4, 8, 6. I, 6, 4, 23.	Dryden (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 19.
	III, 5, 1, 28.		I, 7, 1, 10.
(<i>Joh. Theodorus</i>)	I, 2, 6, 60.	Duarenus (<i>Franciscus</i>)	III, 6, 7, 8.
Dietherrus (<i>Chr. Ludovicus</i>)	III, 6, 6, 2.	Duck (<i>Arthurus</i>)	III, 6, 4, 3.
Dieu (<i>Ludovicus de</i>)	III, 5, 1, 15.	Dudinck (<i>Jodocus à</i>)	I, 1, 17, 17.
Digander (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 6.	Dudithius (<i>Andreas</i>)	I, 6, 1, 6.
Digbæus (<i>Edmundus</i>)	II, 2*, 22, 3.		II, 2*, 12, 4.
(<i>Eduardus</i>)	II, 4, 1, 16.	Dulcis (<i>Ludovicus</i>)	I, 2, 6, 33.
(<i>Everhardus</i>)	I, 2, 7, 21.	Dullard (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10.
(<i>Kenelmus</i>)	II, 2, 15, 5. II, 2*, 3, 6.	Duns (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 12.
	II, 2*, 8, 4. II, 2*, 14, 2. II, 2*, 32, 3.	Duportus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 75. I, 4, 6, 11.
	II, 2*, 40, 2. II, 2*, 47, 6. II, 2*, 48, 1.		I, 7, 2, 2.
	III, 5, 1, 10.	Durandus (<i>Gvilielmus</i>)	III, 6, 11, 2.
Dinnerus (<i>Conradus</i>)	I, 7, 1, 19.	Durantius (<i>Joh. Stephanus</i>)	III, 4, 1, 18.
Dionysius (<i>Joh. Baptista</i>)	II, 2, 1, 16.	Duretus (<i>Claudius</i>)	I, 4, 3, 10. II, 3, 1, 17.
	II, 2*, 8, 5. II, 2*, 45, 3.		
Dodvvellus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 12, 5. I, 4, 13, 3.	Eberhardus (<i>Ægidius</i>)	II, 2*, 42, 4.
Doletus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 9, 11.	Ebertus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 65.
Dominis (<i>Marcus Antonius de</i>)	III, 5, 1, 26.	Eberus (<i>Paulus</i>)	I, 2, 2, 26.
Donatus (<i>Alexander</i>)	I, 5, 2, 5.	Eckstormius (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 21, 5.
(<i>Bernhardus</i>)	II, 2, 11, 2.	Edzardi (<i>Esdra</i>)	III, 5, 1, 15.
(<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 3, 5.	Eggefeldius ()	III, 2, 1, 19.
Donellus (<i>Hugo</i>)	III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 5.	Ehemius (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 1, 7.
Donius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 9.		III, 6, 3, 10.
Donne (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 14. I, 1, 24, 128.	Eichelius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 2.
	I, 6, 4, 18.		III, 6, 6, 3.

INDEX

Cortusius (<i>Jacobus Antonius</i>)	II, 2, 2, 5.	Cunæus (<i>Petrus</i>)	I, 6, 2, 17. I, 6, 3, 4.
Costalius (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 5.		III, 6, 2, 1.
Cotterius (<i>Mattheus</i>)	I, 4, 6, 19.	Cuperus (<i>Franciscus</i>)	III, 5, 1, 9.
Cottunius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 68.	(<i>Gisbertus</i>)	I, 5, 1, 13.
Covvleus (<i>Abrahamus</i>)	I, 1, 14, 45.	Curterius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 13.
	I, 2, 1, 32. I, 7, 3, 8. II, 2, 1, 15.	Cusa (<i>Nicolaus de</i>) Cardinalis	I, 1, 11, 3.
	II, 2*, 40, 5.		II, 2, 15, 1. III, 5, 1, 4.
Crafftheim (<i>Job. Crato à</i>)	I, 1, 25, 39. seq.	Cygne (<i>Martinus du</i>)	I, 6, 1, 17.
	II, 2, 12, 2.	Cynthius (<i>Aloysius</i>)	I, 1, 21, 113.
Craftius (<i>Daniel</i>)	II, 2*, 22, 5.	Cypræus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 25, 6.
Craigius (<i>Thomas</i>)	III, 6, 7, 15.		
Craffletius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 3.	Daceria (<i>Anna</i>)	I, 7, 2, 12. & 17.
Crassus (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 19, 52.	Dacerius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 3.
(<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 19, 52.	Dairval (<i>Bandelotius de</i>)	I, 2, 7, 39.
Crauserus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 9, 20.		I, 4, 1, 10.
Crellius (<i>Johannes</i>)	III, 1, 1, 3.	Dalburg (<i>Job. Camerarius de</i>)	I, 4, 4, 4.
Cremoninus (<i>Cesar</i>)	II, 1, 11, 29.	Dalen (<i>Antonius van</i>)	I, 5, 2, 6.
Cresollius (<i>Ludovicus</i>)	I, 1, 1, 21. I, 4, 6, 1.	Dalgarn (<i>Georgius</i>)	I, 2, 6, 83.
	I, 6, 1, 17. I, 6, 4, 11. II, 3, 1, 3.		I, 4, 2, 5.
Crestonus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 8, 1.	Dallæus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 9. I, 6, 4, 29.
Crinitus (<i>Petrus</i>)	I, 7, 2, 1.		III, 4, 1, 17. III, 5, 1, 13. & 28. seq.
Croix de la Maine v. Crucimanius.		Dangalieres (<i>Antonius</i>)	I, 4, 6, 17.
Crojus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 3.	Danæus (<i>Lambertus</i>)	II, 2, 3, 4.
Crollius (<i>Oswaldus</i>)	II, 2*, 40, 6.		III, 1, 1, 3.
Crovvæus (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 6, 4, 22.	Daniel (<i>Petrus</i>)	I, 4, 7, 13.
Cruciger (<i>Georgius</i>)	I, 4, 3, 8.	Dartes (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 26.
Crucimanius (<i>Franciscus Grudeus</i>) f. Sieur		Dassiliander (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 21, 3.
de la Croix du Maine	I, 1, 18, 22.	Dassovius (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 6, 19.
	I, 1, 4, 8. I, 1, 5, 2.	Dati (<i>Carolus</i>)	I, 1, 19, 73.
Crucius (<i>Jacobus</i>)	I, 6, 3, 5.	Datus (<i>Augustinus</i>)	I, 4, 10, 11.
Crügerus (<i>Petrus</i>)	II, 4, 1, 5.	Daumius (<i>Christianus</i>)	I, 4, 9, 4. I, 1, 23, 66.
Crufius (<i>Martinus</i>)	I, 4, 6, 13.		I, 1, 11, 19. I, 1, 25, 11.
	III, 5, 1, 23.	Dausquius (<i>Claudius</i>)	I, 4, 9, 1.
Crnyce (<i>Job. Baptista van de</i>)	I, 6, 3, 10.	Dauthendey (<i>Caspar</i>)	II, 4, 1, 12.
Cujacius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 1, 8. III, 6, 3, 7.	Decimator (<i>Henricus</i>)	I, 4, 9, 13.
	III, 6, 4, 5. & 11. III, 6, 7, 3. & 5.	Deckherus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 16, 71.
	III, 6, 7, 10.	Delphinus (<i>Fridericus</i>)	II, 1, 11, 18.
Cuirot (<i>Adrian le</i>)	I, 2, 6, 40.		II, 2*, 20, 4.
Cumberland (<i>Richardus</i>)	II, 1, 15, 15.	Delrio (<i>Martinus</i>)	I, 1, 21, 94.
	III, 6, 1, 4.		II, 3, 1, 15.
			Dempste-

A U T O R U M.

Dempsterus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 15, 37. I, 1, 18, 45. I, 5, 2, 4. II, 4, 1, 12. III, 4, 1, 2.	Döringius (<i>David</i>)	III, 6, 8, 1.
Denaisius (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 7. III, 6, 11, 3.	Dornavius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 21, 45.
Denores (<i>Joson</i>)	I, 7, 1, 9.	Dörschæus (<i>Job. Georgius</i>)	III, 5, 1, 28. & 30.
Derodon (<i>David</i>)	II, 2*, 4, 2.	Doufa (<i>Janus</i>)	I, 7, 3, 9. & 16.
Desselius (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 18, 36.	Dransfeld (<i>Justus à</i>)	I, 1, 24, 45.
Devarius (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 9.	Draudius (<i>Georgius</i>)	I, 1, 18, 13. III, 5, 1, 13.
Deusingius (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 8, 4. II, 2*, 27, 8. II, 4, 1, 8.	Draxe (<i>Thomas</i>)	I, 1, 21, 112.
Diadochus (<i>Proclus</i>)	II, 4, 1, 15.	Drebelius (<i>Cornelius</i>)	II, 2*, 12, 2. II, 2*, 13, 10. II, 2*, 18, 4.
Dibuadius (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 21, 84.	Dresserus (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 1.
Dickius (<i>Leopoldus</i>)	I, 2, 2, 26.	Drexelius (<i>Hieremias</i>)	I, 6, 4, 15.
Diecmannus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 8, 9.	Dreyerus (<i>Christianus</i>)	II, 5, 1, 32.
Dietericus (<i>Johannes Conradus</i>)	I, 3, 10, 12. I, 4, 6, 3. & 15. I, 4, 8, 6. I, 6, 4, 23. III, 5, 1, 28.	Drurius (<i>Matth.</i>)	III, 2, 1, 17.
(<i>Job. Theodorus</i>)	I, 2, 6, 60.	Dryden (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 19. I, 7, 1, 10.
Dietherrus (<i>Chr. Ludovicus</i>)	III, 6, 6, 2.	Duarenus (<i>Franciscus</i>)	III, 6, 7, 8.
Dieu (<i>Ludovicus de</i>)	III, 5, 1, 15.	Duck (<i>Arthurus</i>)	III, 6, 4, 3.
Digander (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 6.	Dudinck (<i>Jodocus à</i>)	I, 1, 17, 17.
Digbæus (<i>Edmundus</i>)	II, 2*, 22, 3.	Dudithius (<i>Andreas</i>)	I, 6, 1, 6. II, 2*, 12, 4.
(<i>Eduardus</i>)	II, 4, 1, 16.	Dulcis (<i>Ludovicus</i>)	I, 2, 6, 33.
(<i>Everhardus</i>)	I, 2, 7, 21.	Dullard (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10.
(<i>Kenelmus</i>)	II, 2, 15, 5. II, 2*, 3, 6. II, 2*, 8, 4. II, 2*, 14, 2. II, 2*, 32, 3. II, 2*, 40, 2. II, 2*, 47, 6. II, 2*, 48, 1. III, 5, 1, 10.	Duns (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 12.
Dinnerus (<i>Conradus</i>)	I, 7, 1, 19.	Duportus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 75. I, 4, 6, 11. I, 7, 2, 2.
Dionysius (<i>Job. Baptista</i>)	II, 2, 1, 16. II, 2*, 8, 5. II, 2*, 45, 3.	Durandus (<i>Gvilielmus</i>)	III, 6, 11, 2.
Dodvvellus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 12, 5. I, 4, 13, 3.	Durantius (<i>Job. Stephanus</i>)	III, 4, 1, 18.
Doletus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 9, 11.	Duretus (<i>Claudius</i>)	I, 4, 3, 10. II, 3, 1, 17.
Dominis (<i>Marcus Antonius de</i>)	III, 5, 1, 26.	Eberhardus (<i>Ægidius</i>)	II, 2*, 42, 4.
Donatus (<i>Alexander</i>)	I, 5, 2, 5.	Ebertus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 65.
(<i>Bernhardus</i>)	II, 2, 11, 2.	Eberus (<i>Paulus</i>)	I, 2, 2, 26.
(<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 3, 5.	Eckstormius (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 21, 5.
Donellus (<i>Hugo</i>)	III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 5.	Edzardi (<i>Esdra</i>)	III, 5, 1, 15.
Donius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 9.	Eggefeldius ()	III, 2, 1, 19.
Donne (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 14. I, 1, 24, 128. I, 6, 4, 18.	Ehemius (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 1, 7. III, 6, 3, 10.
		Eichelius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 2. III, 6, 6, 3.

I N D E X

Eisengreinius (*Guilielmus*) III, 5, 1, 28.
 Elichmannus (*Johannes*) I, 4, 3, 3. I, 4, 5, 6.
 & 9. II, 1, 1, 3, 3.
 Elmenhorstius (*Geverhardus*) I, 4, 14, 3.
 Elsholtzius (*Johannes Sigismundus*) II, 2*,
 22, 5. II, 2*, 42, 1. II, 2*, 47, 4.
 II, 3, 1, 4.
 Encelius (*Christophorus*) II, 2*, 29, 4.
 Engelbrecht (*Jacobus*) I, 4, 9, 6.
 Eparchus (*Antonius*) I, 4, 6, 4.
 Erasmus Roterodamus I, 1, 21, 67. I, 1, 23,
 15. seqq. & 42. I, 6, 1, 21. I, 6, 4, 2.
 II, 1, 11, 32. III, 5, 1, 7. & 16.
 Ericus (*Johannes Petrus*) I, 4, 3, 5.
 Erkerus (*Lazarus*) II, 2*, 29, 4.
 II, 2*, 36, 1.
 Ernstius (*Henricus*) I, 1, 24, 43. I, 4, 2, 3.
 II, 1, 12, 6.
 Erpenius (*Thomas*) I, 1, 21, 113.
 Erythræus (*Janus Nicius*,) Nomen fictum,
 verum Joh. Victorius Rossius.
 I, 1, 19, 60. I, 1, 24, 9. I, 6, 3, 8.
 I, 6, 4, 9. III, 1, 1, 5.
 Espagnetus (*Johannes*) II, 1, 15, 17.
 II, 2, 3, 6.
 Espinel (*Vincentius de*) I, 7, 1, 4.
 Evelinus (*Johannes*) II, 2*, 21, 7.
 II, 2*, 41, 4.
 Everhardus (*Nicolaus*) III, 6, 6, 3.
 Eybenius (*Christianus Wilhelmus*)
 I, 1, 16, 54.
 Eyerinus (*Eucharis*) I, 1, 21, 110.
 Ezeckius (*Stephanus*) II, 2, 17, 1.
 Faber (*Antonius*) III, 6, 7, 11.
 (*Basilus*) I, 3, 2, 28. I, 4, 9, 16.
 (*Jacobus*) III, 3, 1, 2.
 (*Johannes*) II, 2*, 43, 3.
 (*Johannes Albertus*) I, 4, 7, 1.

(*Johannes Petrus*) I, 1, 11, 17. I, 5, 1, 7.
 I, 5, 2, 12. II, 2, 4, 4. II, 2*, 29, 4.
 (*Tanaquil*) I, 1, 16, 36. & 58.
 I, 1, 24, 36. I, 5, 1, 13. I, 6, 1, 6.
 I, 7, 1, 1. II, 1, 5, 2.
 Fabrettus (*Raphael*) I, 4, 14, 26.
 Fabri (*Honoratus*) II, 1, 15, 11. & 13.
 II, 2, 12, 3. & 7. II, 2, 19, 4. II, 2*, 1, 7.
 II, 2*, 13, 5. & 10. II, 2*, 19, 1. & 3.
 II, 2*, 20, 1. & 4. & 8. II, 2*, 22, 2.
 II, 2*, 23, 3. II, 2*, 24, 4. II, 2*, 27, 12.
 II, 2*, 28, 2. II, 2*, 32, 3. II, 2*, 40, 1.
 II, 2*, 43, 1. II, 4, 1, 9. & 10.
 II, 5, 1, 8. III, 7, 1, 4.
 Fabricius (*Christianus*) II, 2, 3, 8.
 (*Franciscus*) I, 1, 23, 36.
 I, 4, 11, 7.
 (*Georgius*) I, 4, 14, 17.
 I, 5, 2, 5.
 (*Hieronymus*) I, 2, 3, 31.
 (*Johannes Albertus*) I, 7, 2, 21.
 I, 4, 11, 1.
 (*Johannes Ludovicus*) III, 5, 1, 9.
 (*Vincentius*) I, 1, 23, 3. I, 1, 24, 114.
 I, 7, 1, 19. I, 7, 3, 9. & 10.
 Fabrottus (*Car. Hannibal*) III, 6, 4, 7. & 11.
 III, 6, 7, 4.
 Fachinæus (*Andreas*) III, 6, 8, 4.
 Fachsius (*Modestinus*) II, 2*, 29, 4.
 Faes (*Johannes*) I, 5, 2, 8.
 Farnabius (*Thomas*) I, 6, 1, 27.
 Fauchetus (*Claudius*) I, 1, 18, 19.
 Faunus (*Lucius*) I, 5, 2, 5.
 Favoritus (*Augustinus*) I, 1, 14, 20.
 Felden (*Johannes*) II, 4, 1, 6. III, 6, 1, 5. & 6.
 Fellerus (*Joachimus*) I, 3, 10, 43.
 I, 7, 1, 14.
 Ferrariis (*Hieronymus de*) II, 1, 14, 9.
 Ferrarius (*Antonius*) II, 2*, 46, 2.
 (*Franc. Bernardinus*) I, 5, 2, 15.
 Johan-

A U T O R U M.

(Johannes Baptista)	II, 2*, 43, 2.	Forcatulus (Stephanus)	III, 6, 8, 3.
(Octavius)	I, 1, 24, 109. I, 4, 4, 17.	Forge (Ludovicus de la)	II, 1, 15, 8.
	I, 5, 2, 9. I, 6, 3, 6. & II, 1, 1, 8, 6.		II, 2, 17, 3. II, 2*, 47, 6.
	II, 2, 12, 1.	Försterus (Johannes)	III, 6, 11, 3.
Ferro (Giovanni f. Johannes)	I, 1, 21, 60.	(Valentinus)	III, 6, 3, 2.
	I, 1, 14, 14. & 37.		III, 6, 4, 4.
Fetterus (Michael)	III, 2, 1, 14.	Forstnerus (Christophorus)	I, 1, 19, 42.
Feurbornius (Justus)	III, 5, 1, 32.		I, 4, 13, 4. II, 1, 12, 4. III, 2, 1, 12.
Fibigius (Gothofredus)	III, 6, 11, 2.	Fortius (Joachimus)	I, 1, 1, 8. I, 1, 22, 33.
Fichardus (Johannes)	III, 6, 3, 7.		I, 2, 7, 8. I, 6, 1, 3.
	III, 6, 6, 1.	Fossierius (Ludovicus)	III, 2, 1, 17.
Fichetus (Alexander)	I, 1, 15, 28.	Fossius (Matthias)	I, 6, 3, 6.
	I, 1, 21, 118. I, 2, 5, 81.	Fournenc (Jacobus)	II, 1, 14, 51.
Ficinus (Marfilius)	I, 1, 23, 40. I, 1, 11, 3.	Fournierius (Georgius)	II, 2*, 20, 6.
	II, 1, 7, 15. II, 2, 10, 1.		II, 4, 1, 12.
	III, 5, 1, 3. & 7.	Foxius (Sebastianus)	II, 1, 7, 2.
Figrelus (Edmundus)	I, 5, 2, 9.		II, 2, 11, 2.
Figulus (Sebast.)	I, 6, 1, 23.	Fracastorius (Hieron.)	I, 7, 3, 8.
Filefacius (Johannes)	III, 5, 1, 27.	Francisci (Erasmus)	II, 2, 2, 7.
Firmianus (Petrus)	III, 1, 1, 5.		II, 4, 1, 13.
Flacius (Matthias)	I, 1, 4, 24. II, 2*, 5, 4.	Francius (Petrus)	I, 7, 3, 9.
	III, 5, 1, 28.	Franck (Sebastianus)	I, 1, 21, 110.
Elaminius (Marcus Antonius)	II, 1, 11, 15.	Franckius (Christophorus)	III, 5, 1, 9. & 32.
Elandria (Dominicus de)	II, 1, 1, 18.	Francus (Daniel)	I, 1, 8, 27.
Elisco (Comes de)	II, 3, 1, 2.	(Georgius)	I, 1, 11, 13.
Florettus (Benedictus)	I, 4, 4, 17.	(Nicolaus)	I, 4, 2, 6.
Floridus (Franciscus)	I, 4, 14, 3. I, 5, 1, 8.	Frassen (Claudius)	II, 1, 14, 12.
Fluddius (Robertus)	I, 2, 7, 64. II, 1, 2, 6.	Freherus (Marquardus)	I, 4, 4, 8.
	II, 2, 3, 4. II, 2, 15, 5. II, 2*, 18, 4.		III, 5, 1, 27.
	II, 2*, 23, 5. II, 2*, 27, 12.	Freigius (Johannes Thomas)	I, 1, 21, 114.
	II, 3, 1, 13.		II, 1, 12, 1. III, 6, 6, 3.
Fogelius (Martinus)	I, 1, 7, 43. I, 3, 1, 12.	Freinshemius (Johannes)	I, 4, 12, 14.
	II, 2*, 43, 2.		I, 4, 13, 4. I, 6, 3, 3. II, 2*, 42, 4.
Folieta (Hubertus)	II, 2, 11, 2.	Freitagius (Johannes)	II, 2*, 43, 2.
Folius (Cecilius)	II, 2*, 48, 3.	Fresne (Carolus du)	I, 4, 4, 12. I, 4, 8, 11.
Fontana (Dominicus)	II, 4, 1, 15.		& 12. I, 4, 9, 18. III, 4, 1, 16.
(Franciscus)	II, 4, 1, 9.		III, 6, 7, 16.
(Publius)	I, 7, 3, 8.	(Raphael).	I, 1, 18, 69.
Fontius (Barthol.)	I, 4, 12, 13.	Frey (Janus Cæcilus)	I, 2, 5, 51. I, 2, 6, 74.
Forbesius (Johannes)	III, 5, 1, 29.		I, 1, 13, 33. I, 6, 1, 18.

I N D E X

Freymonius (<i>Joh. Wolffgangus</i>)	III, 6, 3, 5.	(<i>Vincentius</i>)	I, 7, 1, 12.
Fricius (<i>Andreas</i>)	III, 2, 1, 5.	Gambarella (<i>Augustinus</i>)	I, 6, 1, 23.
Frischlinus (<i>Nicodemus</i>)	I, 2, 10, 25. I, 4, 6, 13.	Gansius (<i>Joh. Ludovicus</i>)	II, 2*, 33, 6.
	I, 4, 10, 10. I, 7, 3, 15.	Garcaeus (<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26.
Frischmuthius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 2, 2.	Gardie (<i>Magnus Gabriel de la</i>)	III, 2, 1, 15.
Frischius (<i>Joachimus</i>)	I, 2, 6, 84.	Gariglianus (<i>Pompejus</i>)	I, 1, 15, 60.
Frisius (<i>Johannes Jacobus</i>)	I, 1, 18, 10.	Garmannus (<i>Christ. Fridericus</i>)	II, 2*, 5, 5.
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 11.	Garro (<i>Antonius</i>)	III, 6, 4, 4.
Fritschius (<i>Abasverus</i>)	III, 6, 9, 5.	Garzonius (<i>Thomas</i>)	I, 1, 12, 31.
Frölichius (<i>David</i>)	II, 2*, 24, 5.	Gassendus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 5, 1. & 3. II, 1, 12, 3.
Frommannus (<i>J. Christ.</i>)	II, 2*, 8, 8.		II, 2, 2, 10. II, 2, 7, 5. II, 2, 12, 7.
Fromondus (<i>Libertus</i>)	II, 2*, 24, 7.		II, 2*, 4, 2. II, 2*, 21, 3. II, 4, 1, 15.
	II, 2*, 27, 12.		II, 5, 1, 1.
Fruterius (<i>Lucas</i>)	I, 4, 14, 2.	Gatakerus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 22, 2. I, 4, 6, 19.
Fuggerus (<i>Ulricus</i>)	I, 1, 4, 17. I, 1, 7, 27.		I, 5, 1, 11. II, 1, 4, 4. II, 2, 8, 1.
Fulvius (<i>Andreas</i>)	I, 5, 2, 5.	Gaudentius (<i>Paganinus</i>)	I, 4, 13, 9.
Funccius (<i>Christ.</i>)	III, 2, 1, 6.	Gauricus (<i>Pomponius</i>)	I, 7, 2, 1.
Fungerus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 4.	Gaza (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 6, 4.
Fureterius (<i>Antonius</i>)	I, 4, 4, 13.	Gelenius (<i>Sigismundus</i>)	I, 4, 3, 9.
Furlanus (<i>Daniel</i>)	II, 1, 11, 13.	Gelida (<i>Johannes</i>)	II, 1, 11, 17.
Fürstenbergius (<i>Ferdinandus</i>)	I, 7, 3, 9.	Gemistus (<i>Georgius</i>)	II, 1, 7, 2. II, 2, 11, 2.
		Gemma (<i>Cornelius</i>)	I, 2, 5, 39. II, 2*, 2, 4.
Gaddius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 16, 18. I, 4, 11, 13.		II, 3, 1, 2.
	I, 4, 12, 8. I, 4, 13, 10. I, 6, 2, 17.	Gentilis (<i>Albericus</i>)	I, 2, 9, 3. III, 1, 1, 11.
	I, 6, 3, 10. I, 7, 2, 1. II, 1, 7, 2.		III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 6. & 8. III, 6, 4, 3.
Gaffarellus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 1, 10. II, 2, 14, 3.		III, 6, 4, 6. III, 6, 7, 14.
	II, 2*, 8, 7. II, 2*, 27, 5. II, 3, 1, 12.	(<i>Robertus</i>)	I, 2, 9, 3. seqq.
Gailius (<i>Andreas</i>)	III, 6, 7, 15. III, 6, 11, 3.	Gentius (<i>Georgius</i>)	I, 4, 5, 1.
Gaislerus (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 16, 70.	Georgius (<i>David</i>)	III, 5, 1, 36.
Galeus (<i>Theophilus</i>)	II, 1, 1, 18. III, 5, 1, 2.	(<i>Franciscus</i>)	II, 1, 2, 6. II, 2, 3, 7.
Galilæis (<i>Galileus à</i>)	II, 2, 15, 1. II, 2*, 20, 3.		II, 2*, 11, 7.
	II, 4, 1, 15.	Gerhardus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 17.
Gallandius (<i>Petrus</i>)	II, 2, 12, 1.	Germain (<i>Michael</i>)	I, 2, 7, 40.
Gallonius (<i>Antonius</i>)	I, 5, 2, 14.	Germanicus (<i>Cesar</i>)	I, 4, 12, 13.
	III, 4, 1, 18.	Gerson (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 8.
Gallucius (<i>Tarquinius</i>)	I, 1, 1, 12.	Gesnerus (<i>Conradus</i>)	I, 1, 18, 5. I, 4, 3, 9.
	II, 1, 11, 16.		I, 4, 4, 5. II, 2*, 14, 5. III, 7, 1, 7.
Gallus (<i>Paschalius</i>)	II, 2, 12, 1.	Gesvaldus, (<i>Philippus</i>)	I, 2, 6, 35.
	III, 7, 1, 3.	Ghetaldus (<i>Marinus</i>)	II, 4, 1, 15.
(<i>Thomas</i>)	I, 4, 7, 9. II, 1, 2, 2.	Ghilinus (<i>Hieronymus</i>)	I, 1, 19, 54.
		Gibson	

A U T O R U M.

Gibson (<i>Edmundus</i>)	I, 4, 13, 3.	Grabius (<i>Job. Andreas</i>)	II, 2*, 46, 2.
Giesebertus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 10, 4.	Gracianus (<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 4, 27.
Gifanius (<i>Hubertus</i>)	I, 4, 11, 12. I, 4, 14, 2, & 14.	Grævius (<i>Job. Georgius</i>)	I, 4, 13, 6. & 13.
	I, 4, 9, 10. II, 1, 5, 2. II, 1, 14, 70.		I, 5, 1, 13. I, 5, 2, 14. & 16. II, 2*, 12, 4.
	III, 2, 1, 2. III, 6, 4, 2. III, 6, 7, 9.		III, 7, 1, 2.
	III, 6, 8, 4.	(<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 5.
Gilbertus (<i>Gvilielmus</i>)	II, 2, 15, 7. II, 2, 17, 5.	(<i>Theodorus</i>)	I, 7, 2, 17.
	II, 2*, 21, 5. II, 2*, 32, 2.	Grafius (<i>Regnerus</i>)	II, 2*, 47, 3.
Gillius (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 46, 4.	Gramigna (<i>Vincentius</i>)	I, 1, 15, 12. & 39.
Glandorpius (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 5.	Granadus (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 14, 27.
	III, 4, 1, 10.	Granatenfis (<i>Ludovicus</i>)	I, 16, 4, 25.
Glanvil (<i>Josephus</i>)	II, 1, 6, 1. II, 2, 1, 13.	Grand (<i>Antonius le</i>)	II, 1, 15, 7. & 9. II, 2, 8, 1.
	II, 2, 9, 2.		II, 2, 17, 4. II, 2*, 20, 4. II, 2*, 45, 4.
Glassius (<i>Salomon</i>)	I, 6, 4, 23.		II, 5, 1, 3. III, 1, 1, 11.
Glauberns (<i>Job. Rudolphus</i>)	II, 2*, 38, 1.	Grandamicus (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 32, 2.
Glonerus (<i>Samuel</i>)	I, 7, 1, 16.	Grandis (<i>Job. Franciscus</i>)	I, 1, 13, 8.
Goclenius (<i>Rudolphus</i>)	I, 1, 21, 8. I, 4, 4, 5.		I, 4, 6, 3. I, 6, 1, 3. II, 1, 5, 4.
	II, 3, 1, 6.		II, 2, 7, 3. 8. & 10. II, 2, 11, 7.
Godeau (<i>Antonius</i>)	III, 4, 1, 13.	Grassia (<i>Bernhardus</i>)	III, 2, 1, 17.
Godeschalcus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 20.	Grasvvinckelius (<i>Theodorus</i>)	III, 6, 1, 5. & 8.
Goedartus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 45, 5.	Gratianus (<i>Antonius Maria</i>)	I, 1, 19, 47.
Goefius (<i>Wilhelmus</i>)	I, 2, 1, 35.		III, 6, 7, 14.
	III, 6, 4, 4.	Gravina (<i>Dominicus</i>)	I, 7, 3, 4.
Goldastus (<i>Melchior</i>)	I, 1, 23, 56. I, 4, 1, 3.	(<i>Job. Vincentius</i>)	I, 6, 3, 5.
	I, 4, 4, 8. III, 6, 9, 2.	(<i>Petrus</i>)	I, 6, 3, 5.
Golius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 5, 6.	Gravius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 4, 4.
Gomefius (<i>Bernhardus</i>)	II, 2*, 39, 1.	Grauntius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 5, 1.
Gonzaga (<i>Franciscus</i>)	III, 4, 1, 18.	Greatreak (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 12, 28.
Gonzalez (<i>Josephus Antonius</i>)	II, 2*, 21, 4.		II, 2*, 8, 6.
Gordonus (<i>Jacobus</i>)	III, 4, 1, 5.	Gregorius (<i>Petrus</i>)	vid. Tholosanus.
Gorlæus (<i>Abraham</i>)	I, 5, 2, 9.	Grempius (<i>Ludovicus</i>)	III, 6, 7, 9.
(<i>David</i>)	II, 1, 12, 5. II, 2, 15, 2.	Gretferus (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 8. & 14.
	II, 2*, 1, 3. II, 2*, 16, 2.	Grevv (<i>Nehemias</i>)	II, 2*, 1, 9. III, 7, 1, 5.
Gothofredus (<i>Dionysius</i>)	I, 4, 10, 2. III, 6, 4, 9. III, 6, 7, 2.	Grimaldus (<i>Franciscus Maria</i>)	II, 2*, 14, 2.
			II, 2*, 15, 2. II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9.
(<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 41. I, 6, 2, 19.	Gronovius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 7, 5. I, 4, 12, 8. &
	III, 5, 1, 26. III, 6, 1, 8. III, 6, 3,		II. I, 4, 14, 12. I, 5, 1, 13.
	2. 6. 7. 8. & 11. III, 4, 4. & 5.	(<i>Johannes Fridericus</i>)	I, 4, 13, 4.
	III, 6, 6, 4. III, 6, 7, 9. III, 6, 8, 2.		I, 4, 14, 19. & 22. I, 5, 1, 12.
	III, 6, 9, 1. III, 6, 11, 1.		I, 6, 3, 6. III, 6, 1, 5.
			Gro.

I N D E X

Grotius (<i>Gvilielmus</i>)	III, 6, 1, 5.	Güldebeck (<i>Sebastianus</i>)	I, 7, 2, 9.
(<i>Hugo</i>)	I, 1, 24, 21. I, 1, 7, 42.	Gulielmus (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 6, 33.
	I, 4, 4, 8. I, 7, 3, 2. & 8. II, 2, 3, 3.	Günterrot (<i>Henricus a</i>)	II, 4, 1, 16.
	II, 2*, 42, 3. III, 2, 1, 1. & 2. 8.	Güntherus (<i>Owenus</i>)	II, 5, 1, 4.
	& 21. III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 15, 27.		I, 2, 7, 4.
	& 33. III, 6, 1, 5. & 8, III, 6, 10, 2.	Gütherius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 5.
Grotus (<i>Aloysius</i>)	I, 1, 24, 127.	Gutmannus (<i>Aegidius</i>)	II, 2, 3, 8. II, 2*, 11, 7.
Gruchius (<i>Nicolaus</i>)	I, 5, 2, 7.		III, 5, 1, 36.
	III, 6, 3, 4.	Guybertus (<i>Nicolaus</i>)	I, 5, 2, 13.
Grünus (<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26.	Gyraldus (<i>Lilius</i>)	I, 2, 6, 29. I, 5, 2, 6.
Gruterus (<i>Janus</i>)	I, 1, 15, 41. I, 1, 21, 26.		I, 7, 1, 14. I, 7, 2, 1.
	I, 1, 3, 29. I, 4, 2, 4. I, 4, 14, 26.	(<i>Lilius Gregorius</i>)	I, 5, 2, 6.
	I, 5, 1, 4. III, 2, 1, 12. & 14.		& 8. I, 7, 1, 17.
(<i>Isaacus</i>)	I, 1, 24, 21. III, 2, 1, 8.		
(<i>Petrus</i>)	I, 1, 24, 57.	Hagemeyer (<i>Joachimus</i>)	III, 6, 4, 3.
Gvalandus (<i>Adoardus</i>)	III, 1, 1, 4.	Hagius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 38.
	III, 6, 1, 2.	Hahnus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 5, 5.
Gvaldus (<i>Galeazius</i>)	I, 1, 19, 53.		III, 6, 7, 4.
(<i>Paulus</i>)	I, 1, 19, 19.	Hales (<i>Alexander de</i>)	II, 1, 14, 1.
Gvaltherus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 14, 26.	Hall (<i>Josephus</i>)	I, 6, 4, 19.
(<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4.	Hallervordus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 10.
	III, 5, 1, 19.		III, 4, 1, 1.
Gvarinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 4, 12, 9.	Hamelius (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 1, 15, 7.
	I, 7, 1, 9.		II, 2, 18, 5. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 13, 10.
Gvazzus (<i>Stephanus</i>)	III, 1, 1, 9.		II, 2*, 14, 2. II, 1*, 17, 3. II, 2*, 23, 2.
Gudelinus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 12.		II, 2*, 24, 7. II, 2*, 27, 12.
Gudius (<i>Marquardus</i>)	I, 1, 7, 67. I, 1, 25, 15.	Hammondus (<i>Henricus</i>)	I, 6, 4, 21.
	I, 1, 24, 71. I, 4, 7, 9. I, 4, 12, 4.	Hanckius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 19, 50.
	I, 4, 14, 26.	Hangefto (<i>Hieronymus ab</i>)	II, 1, 13, 9.
Gverickius (<i>Otto</i>)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 12, 4.	Hanlenius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 15.
	II, 2*, 18, 6. II, 4, 1, 8.	Harduinus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 13, 1.
Gvevarra (<i>Petrus de</i>)	I, 2, 5, 36.		I, 6, 1, 21.
Gvichardus (<i>Claudius</i>)	I, 5, 2, 8.	Harsdörfferus (<i>Georg. Philip.</i>)	I, 4, 4, 7.
	II, 2*, 22, 5.		II, 4, 1, 3, & 5.
Gvidiccionius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 1.	Hartmannus (<i>Philippus Jacobus</i>)	II, 2*, 37, 3.
Gvietus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 29. I, 4, 6, 3.		II, 1, 6, 3.
	II, 2*, 42, 3. III, 6, 4, 2.	Hartnaccius (<i>Daniel</i>)	I, 7, 2, 18.
Gvilandinus (<i>Melchior</i>)	II, 2, 2, 5.	Hartungus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 45, 2.
Gvinisius (<i>Vincentius</i>)	II, 2*, 12, 4.	Harvæus (<i>Gvilhelmus</i>)	II, 2*, 47, 4.
Gvionius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 19, 8. seq.		Ha-

A U T O R U M.

Havenreuterus (Johannes Ludovicus)	I, 2, 2, 24.	(Thomas)	II, 4, 1, 13.
Hauptmann (Augustus)	II, 2*, 20, 10.	Herebort (Adrianus)	II, 2*, 1, 3.
	II, 2*, 42, 2, II, 2*, 45, 7.	Heresbachius (Conradus)	I, 2, 12, 4.
Hauteville (Nicolaus de)	I, 2, 5, 38.	Hermes (Hermannus)	III, 6, 9, 3.
Hayne (Thomas)	I, 4, 3, 8.	Hero Alexandrinus	II, 4, 1, 15.
Hebraeus (Leo)	II, 1, 7, 20.	Herpinus (Renatus)	III, 2, 1, 5.
Heerbord (Adrianus)	II, 1, 15, 11.	Hertzius (Michael)	III, 6, 9, 2.
Hegius (Alexander)	I, 2, 2, 16.	Hervetus (Gentianus)	III, 6, 4, 11.
Heideggerus (Johannes Henricus)	I, 2, 2, 32. II, 2*, 2, 6. II, 2*, 5, 4.	Hervvartus (Job. Fridericus)	I, 5, 2, 6.
	II, 2*, 21, 4.	(Johannes Georgius)	II, 2, 4, 3.
Heidmannus (Christophorus)	III, 4, 1, 4.	Hessius (Eobanus)	I, 1, 19, 35.
Heinl (Johannes)	I, 2, 6, 61.		I, 1, 24, 18.
Heinlius (Johannes Jacobus)	II, 4, 1, 3.	Hevelius (Johannes)	II, 2*, 12, 4. II, 4, 1, 8.
	III, 4, 1, 5.	Heurnius (Otto)	I, 1, 13, 33. II, 1, 1, 9.
Heinsius (Daniel)	I, 1, 24, 88. I, 1, 7, 42.	Heydon (Johannes)	II, 1, 2, 4. II, 2, 3, 8.
	I, 4, 6, 19. I, 4, 11, 15. I, 5, 1, 2.		II, 3, 1, 10. & 14.
	I, 6, 3, 4. I, 7, 1, 10. & II, 1, 7, 3, 8.	Hide (Thomas)	I, 1, 17, 31. I, 1, 16, 70.
	& 9. 14. & 15. II, 1, 7, 6. & 21.	Hildebrandus (Joachim)	I, 5, 2, 8.
	II, 2, 11, 11.	(Wolfgangus)	II, 2, 2, 11.
(Nicolaus)	I, 1, 24, 115. I, 4, 11, 16.	Hilligerus (Oswaldus)	III, 6, 7, 5.
	I, 4, 12, 10. I, 4, 13, 8.	Hillius (Nicolaus)	II, 2, 7, 5.
Heldt (Balthasar)	I, 1, 25, 6.	Hirsch (Andreas)	II, 4, 1, 10.
Helmontius (Johannes Baptista)	II, 1, 12, 4.	Hirsgarten (Matthaeus)	II, 2*, 12, 6.
	II, 2, 10, 2. II, 2*, 13, 9. II, 2*, 21, 2.	Hispanus (Petrus)	II, 1, 14, 17.
	II, 2*, 33, 3.	Hobbesius (Thomas)	II, 1, 13, 13. II, 1, 15, 13.
Helvetius (Johannes Fridericus)	II, 2*, 8, 4.		II, 2, 9, 3. II, 2, 15, 4. II, 2*, 4, 2.
Helvicius (Christophorus)	III, 4, 1, 5.		II, 2*, 17, 4. III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 4.
Henrichius (Georgius)	I, 1, 2, 110.		III, 5, 1, 8. III, 6, 1, 4.
	I, 4, 4, 8.	Hobernfeld (Andreas ab)	III, 5, 1, 35.
Henkelius (Balthasar)	I, 1, 24, 94.	Hobokenius (Nicolaus)	II, 2*, 49, 2.
Henningius (Hieronymus)	III, 4, 1, 10.	Hodierna (Johannes Baptista)	II, 2*, 45, 5.
Henninius (Henricus Christianus)	I, 4, 6, 17.	Hoefschelius (David)	I, 1, 7, 25. I, 4, 2, 1.
Henrici (Andreas)	II, 3, 1, 6.	Hofmannus (Casspar)	I, 1, 24, 35. I, 5, 1, 9.
Henricus (Scipio)	III, 2, 1, 18.		II, 2*, 40, 4. II, 2*, 47, 3. III, 7, 1, 2. & 5.
Henriquez (Alphonfus)	III, 5, 1, 16.	(Christianus)	III, 5, 1, 12.
Heraldus (Desiderius)	I, 5, 1, 13.	Fridericus	I, 7, 3, 3.
	III, 6, 2, 4.	(Job. Jacobus)	III, 4, 1, 2.
Herbertus (Eduardus)	I, 5, 2, 6. III, 5, 1, 8.	Hohberg (Wolfgang Helmbardus Baro ab)	II, 2*, 42, 1.
			Hokius

I N D E X

- Hokius (Robertus)** II, 2*, 3, 5. II, 2*, 43, 3.
 II, 2*, 45, 5. & 8. II, 2*, 3, 5.
 II, 2*, 18, 1. II, 2*, 21, 3. II, 2*, 27, 9.
 II, 4, 1, 9.
- Holderus (William)** I, 4, 1, 5. II, 2, 1, 14.
- Hollandus (Isaacus)** II, 1, 15, 16.
- Holstenius (Lucas)** I, 1, 7, 66. I, 4, 7, 7.
 I, 4, 12, 14. I, 4, 13, 10. I, 4, 14, 17.
 II, 1, 2, 2. II, 4, 1, 11. & 14.
- Holstius (Jacobus)** I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
- Höltzlin (Jeremias)** I, 2, 10, 9. I, 7, 2, 18.
- Holvvarda (Johannes Phacyl.)** II, 2*, 4, 2.
- Honoldus (Jacobus)** II, 5, 1, 4. & 6.
- Honorius (Philippus)** III, 2, 1, 7.
- Höpfnerus (Henricus)** III, 4, 1, 14.
 III, 5, 1, 29.
- Hopperus (Joachimus)** I, 1, 24, 136.
 III, 6, 1, 6.
- Hornbeckius (Johannes)** III, 5, 1, 20. & 33.
- Horne (Johannes de)** II, 2*, 47, 3.
- Hornejus (Conradus)** III, 1, 1, 6.
- Hornius (Georgius)** I, 4, 14, 20. II, 1, 1, 5.
 II, 2, 2, 5. & 11. II, 4, 1, 12. III, 2, 1, 6.
 & 13. III, 5, 1, 32.
- (Johannes Fridericus)** III, 6, 1, 8.
- Horriion (Johannes)** I, 4, 11, 11.
- Hortensius (Martinus)** II, 2*, 47, 3.
 II, 4, 1, 8.
- Hortlederus (Fridericus)** III, 2, 1, 9.
- Hoschius (Sidronius)** I, 7, 3, 9.
- Hospinianus (Johannes)** I, 2, 5, 61.
- Hospitalius (Michael)** I, 4, 11, 3.
- Hotomannus (Antonius)** I, 5, 2, 9.
(Franciscus) I, 5, 2, 7. III, 6, 3, 2.
 & 4. III, 6, 6, 3.
- (Johannes)** III, 6, 7, 10.
- Höttingerus (Johannes Henricus)** I, 1, 17, 6.
 I, 4, 5, 5. II, 2, 3, 6. II, 2*, 1, 4. III, 4,
 1, 13. III, 4, 1, 13. III, 5, 1, 13. & 14.
 15. & 22. III, 6, 2, 2.
- Hovvel (Jacobus)** I, 1, 21, 107. I, 1, 24, & 16,
 97. I, 4, 4, 14. III, 1, 1, 5.
- Huartus (Janus)** II, 2*, 47, 2. II, 3, 1, 3.
- Huetius (Petrus Daniel)** I, 1, 9, 29.
 I, 7, 3, 10. & 16. & 20. III, 1, 1, 5.
 III, 5, 1, 7. & 14.
- Hugenius (Christianus)** I, 1, 24, 71. II, 1,
 15, 10. II, 2*, 12, 5. II, 4, 1, 8.
(Constantinus) I, 1, 21, 105. I, 7, 3, 3.
- Hugo (Hermannus)** I, 4, 1, 9. I, 5, 2, 10.
 I, 7, 3, 9.
- (Jacobus)** I, 4, 3, 5.
- Hugues (Jacobus)** I, 6, 1, 18.
- Hunnius (Helfricus Ulricus)** III, 6, 8, 3.
- (Nicolaus)** III, 5, 1, 36.
- Hussaye (Arnelot de)** I, 1, 19, 43.
- Huttenus (Uldaricus)** I, 1, 23, 43.
 II, 2*, 5, 5.
- Hutterus (Elias)** III, 5, 1, 14.
- Hyginus (C. Julius)** I, 1, 6, 5. I, 4, 12, 2.
- Hypereta (Basilus)** III, 2, 1, 18.
- Hyperius (Andreas)** I, 6, 4, 6.
- Jacobus (Ludovicus)** I, 1, 3, 9. I, 1, 6, 14.
 I, 1, 17, 10. I, 1, 18, 26.
- Jansenius (Cornelius)** III, 5, 1, 31.
- Januarius (Janus)** I, 2, 5, 37.
- Janus (Christoph. Joachimus)** III, 5, 1, 9.
- Javellus (Chrysostomus)** II, 1, 14, 50.
- Jessenius (Fridericus)** III, 5, 1, 36.
- (Johannes)** I, 1, 10, 11. II, 1, 1, 12.
- Imbonatus (Carolus Josephus)** I, 4, 5, 5.
- Imperatus (Ferrantes)** II, 2, 2, 5.
 II, 2*, 30, 1.
- Imperialis (Johannes Vincentius)** I, 1, 19, 51.
 I, 1, 24, 93.
- Inchoferus (Melchior)** I, 4, 9, 3.
- Ines (Albertus ab)** I, 6, 3, 11. I, 7, 3, 4. & 10.
- Ingen (Marfilus de)** II, 1, 13, 10.
- Inghiramus (Curtius)** I, 1, 9, 4.
- Joli-

A U T O R U M.

Jolius (Jacobus)	1, 7, 3, 3.	Kippingius (Henricus)	I, 5, 2, 4. II, 2, 2, 11.
Jonfius (Johannes)	1, 1, 9, 5. II, 1, 1, 6.		II, 2*, 21, 3. III, 1, 1, 6. III, 2, 1, 3.
	II, 1, 8, 1.	Kircherus (Athanasius)	I, 2, 5, 41. I, 4, 2, 1.
Jonstonus (Arturus)	1, 7, 3, 9.		I, 4, 5, 7. II, 2, 2, 10. II, 2, 4, 1. & 3.
(Johanness)	II, 2, 2, 11. II, 2*, 2, 6.		II, 2, 5, 2. II, 2, 15, 1. II, 2*, 8, 3.
	II, 2*, 11, 6.		II, 2*, 11, 9. II, 2* 29, 4. II, 2*, 32, 2.
Jordanus (Hieronymus)	1, 1, 12, 28.		II, 2*, 40, 5. II, 4, 1, 9. & 10, 15.
	II, 4, 1, 15.	Kirchmannus (Johannes)	I, 5, 2, 8. seq.
Joris (David)	III, 5, 1, 36.	Kirchmayerus (Georgius Caspar)	II, 1, 11, 30.
Joseph (Petrus à Sancto)	II, 1, 14, 52.		II, 2*, 22, 5.
Jovius (Paulus)	II, 2*, 46, 2.	Kleinschmidius (Johannes)	III, 6, 5, 5.
Ittigius (Thomas)	II, 2*, 26, 1.	Klenckius (Janus)	III, 6, 1, 5.
Juglaris (Aloysius)	1, 6, 3, 11.	Klerckius (Gilbertus)	II, 2*, 4, 3.
Julianus (Salvius)	III, 6, 3, 8.	Klobius (Justus Fridericus)	II, 2*, 37, 4.
Jungen (Maximilianus zum)	I, 1, 7, 49.	Knittelius (Caspar)	I, 2, 5, 43.
Jungius (Joachimus)	II, 1, 9, 1. II, 1, 14, 63.	Knorrius (Christianus)	I, 4, 14, 23.
	II, 2, 2, 11. II, 2, 12, 2. II, 2*, 4, 2.	Kochius (Joach. Christ.)	III, 6, 11, 2.
	II, 2*, 6, 6. II, 2*, 45, 5.	(Paulus)	III, 6, 10, 3.
Junius (Adrianus)	1, 4, 6, 5. 1, 4, 9, 6.	Kohlhaufius (J. Christoph.)	II, 4, 1, 9.
	1, 7, 2, 2.	Kohlmannus (Johannes)	II, 3, 1, 6.
(Franciscus)	1, 1, 16, 72. 1, 1, 19, 72.	Königius (Georgius Matthias)	I, 1, 18, 15.
	1, 5, 2, 14.		I, 4, 9, 15. 1, 7, 1, 19.
(Melchior)	1, 1, 24, 121. 1, 3, 9, 40.	(Johannes Fridericus)	III, 5, 1, 33.
	1, 6, 3, 5.	Kortholtus (Christianus)	III, 4, 1, 12. & 18.
Justellus (Christophorus)	III, 6, 7, 13.		III, 5, 1, 14. & 24.
Justo (Eusebius de Sancto)	II, 2, 15, 5.	Kozaccius (Johannes Sophr.)	II, 2, 3, 8.
Izquierdo (Sebastianus)	1, 2, 5, 34.		II, 2*, 39, 1.
		Kragius (Nicolaus)	III, 6, 2, 4.
Keckermannus (Bartholomæus)	II, 5, 1, 2.	Kriegsmannus (Christianus)	I, 2, 5, 39.
Kentmannus (Johannes)	II, 2*, 29, 4.	Kuhlmannus (Quirinus)	I, 1, 20, 5.
Keplerus (Johannes)	II, 2, 15, 1.		I, 2, 5, 63. II, 2, 3 8. III, 5, 1, 36.
	II, 4, 1, 8.	Kühnius (Joachimus)	I, 4, 7, 4.
Kerckringius (Theodorus)	II, 2*, 5, 5.	Kunckelius (Johannes)	II, 2*, 22, 5.
	II, 2*, 37, 2. II, 2*, 39, 2. II, 2*, 45, 3.	Kyperus (Albertus)	II, 2*, 8, 1.
Kerger (Martinus)	II, 2*, 6, 9.	Labata (Franciscus)	I, 6, 4, 12.
Kero ()	1, 4, 4, 4.	Labbaeus (Carolus)	I, 4, 7, 13. III, 6, 4, 11.
Keuchenius (Robertus)	1, 7, 3, 17.	(Petrus)	I, 6, 3, 11.
Khraiferus (Sebastianus)	III, 6, 10, 3.	(Philippus)	I, 1, 18, 3. & 27. I, 1,
Kilianus (Cornelius)	1, 4, 4, 8.		16, 20. I, 4, 6, 17. I, 5, 2, 2.

INDEX

- II, 1, 7, 22. II, 2, 8, 5. II, 2, 12, 11. III, 4, 1, 6. & 17.
 Labittus (Jacobus) III, 6, 3, 5.
 Labourerius (Johannes) I, 4, 4, 10.
 Lachs (Casspar) II, 1, 13, 10.
 Lætus (Calvidius) II, 2, 47, 2.
 (Erasmus Michaelius) I, 7, 3, 17.
 III, 1, 1, 5.
 Lagus (Matthæus) I, 4, 12, 12.
 Lalemandet (Johannes) II, 1, 14, 15.
 Lambeccius (Petrus) I, 1, 2, 5. I, 1, 16, 77.
 I, 1, 7, 18. 14, 13, 10. I, 4, 14, 2.
 I, 4, 5, 2.
 Lamparterus (Gregorius) I, 1, 25, 17.
 Lamplugh (Guilielmus) I, 4, 3, 8.
 Lana (Franciscus) I, 2, 3, 24. II, 2*, 4, 4.
 II, 2*, 22, 1. II, 1*, 27, 5. II, 4, 1, 17.
 Langen (Rudolphus) I, 2, 2, 14.
 Langius (Josephus) I, 1, 21, 25. & 73.
 Langston (Johannes) I, 1, 21, 11.
 Lansius (Thomas) I, 6, 3, 3. III, 2, 1, 13.
 Lantinus (Johannes Baptista) I, 5, 2, 9.
 Lapide (Hyppolitus à) III, 6, 9, 5.
 Lascaris (Johannes) I, 4, 6, 4.
 Lasena (Petrus) II, 2, 8, 4. I, 4, 4, 6, 19.
 II, 2*, 43, 3.
 Latinus (Latinus) I, 1, 24, 5. I, 5, 1, 13.
 Land (Guilielmus) I, 1, 8, 9.
 Lavinhera (Bernhardus de) I, 2, 5, 27.
 Launoy (Johannes) II, 1, 8, 2. II, 2, 12, 1.
 Lauredanus (Job. Franciscus) III, 2, 1, 8.
 Laurenbergius (Janus Wilhelmus) I, 4, 9, 5.
 (Petrus) I, 2, 6, 61. II, 2*, 42, 1.
 II, 2*, 45, 8. II, 4, 1, 5.
 Laurentius (Andreas) II, 2*, 2, 4.
 II, 2*, 8, 6.
 (Josephus) I, 1, 21, 38. I, 1, 24, 75.
 II, 3, 5, 20.
 Laurus (Jacobus) I, 5, 2, 5.
 (Job. Baptista) I, 1, 24, 59. I, 1, 9, 21.
 Lauterbachius (Wolfgangus Adamus) III, 6, 10, 2.
 Lauxmin (Sigismundus) I, 6, 1, 18.
 Lazius (Wolfgangus) I, 4, 12, 5. I, 5, 2, 7.
 III, 2, 1, 17.
 Lectius (Jacobus) I, 2, 6, 7.
 Ledebuhrus (Casspar) I, 4, 5, 3.
 Leeuvius (Simon) III, 6, 4, 4. III, 6, 7, 2.
 Lehmannus (Christophorus) I, 1, 21, 110.
 III, 4, 1, 7. III, 6, 9, 2.
 Leibnitius (Gothofredus Guilielmus) I, 2,
 51, 61. II, 1, 13, 13. II, 2, 1, 25. II, 2,
 17, 6. II, 2*, 4, 4. II, 2*, 6, 5.
 II, 4, 1, 15. III, 6, 6, 4.
 Leichnerus (Eckhardus) I, 2, 7, 92.
 Leickherus (Fridericus Jacobus) I, 1, 19, 67.
 Leigh (Eduardus) I, 1, 18, 42.
 Lemnius (Levinus) II, 2, 2, 11.
 Lentulus (Cyriacus) III, 2, 1, 15.
 Leonardus (Paulus) II, 1, 14, 12. & 39. & 56.
 Leontinus (Gorgias) I, 6, 2, 3.
 Leotaudius (Vincentius) II, 2*, 32, 5.
 Lerkus (Cornelius) II, 1, 1, 11.
 Lessius (Leonhardus) II, 1, 14, 60.
 Letus (Gregorius) I, 1, 14, 14. I, 1, 18, 30.
 Leus (Eduardus) III, 5, 1, 16.
 Leuvenclavius (Johannes) III, 6, 4, 6. & 11.
 Libavius (Andreas) II, 2, 16, 1. II, 2, 29, 4.
 II, 2*, 44, 4. II, 2*, 47, 4. III, 5, 1, 36.
 Liberius (Christ.) III, 5, 1, 33.
 Licerus (Fortunius) I, 1, 24, 6. I, 1, 22, 7.
 I, 5, 2, 9. II, 2*, 3, 4. II, 2*, 12, 8.
 II, 2, 2, 6. & 10.
 Ligorius (Pyrrhus) I, 1, 25, 33.
 Lilius (Georgius) I, 1, 18, 43.
 (Guilielmus) I, 1, 18, 43.
 Linnaeus (Johannes) III, 6, 9, 3.
 Linacer (Thomas) I, 4, 10, 10.
 Lindemannus (Laurentius) I, 2, 2, 26.
 Linden (J. Antonius à) III, 7, 1, 3.
 Linden-

A U T O R U M.

Lindenbrogius (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 24, 28.	Ludovicus (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 2, 26.
	I, 1, 25, 10. I, 4, 4, 8. III, 6, 6, 2.	Lugo (<i>Johannes de</i>)	II, 1, 14, 59.
	III, 6, 7, 16. III, 6, 10, 1.	Lullius (<i>Raimundus</i>)	I, 2, 5, 4.
Lingelsheimius (<i>Georg. Michael</i>)	I, 1, 24, 90.	Lundenius (<i>Ludolph. Georgius</i>)	II, 2*, 12, 8.
Lingendius (<i>Claudius</i>)	I, 6, 4, 28.	Lundius (<i>Zacharias</i>)	I, 1, 25, 7. I, 7, 3, 17.
Linus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 4, 3.	Lupus (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 8, 4.
Lipenius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 18, 16. III, 6, 6, 1.	Lutherus (<i>Martinus</i>)	I, 4, 4, 5.
	III, 7, 1, 3.	Lycolthenes (<i>Conradus</i>)	I, 1, 21, 23. & 54.
Lipfius (<i>Justus</i>)	I, 1, 17, 9. I, 1, 24, 63.		I, 1, 18, 10.
	I, 4, 5, 9. I, 5, 2, 5. & 10. & 12.	Mabillon (<i>Johannes</i>)	I, 2, 7, 40.
	I, 6, 3, 4. II, 1, 4, 1. II, 2, 8, 1.	Maccius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 14, 26.
	III, 2, 1, 14.		I, 6, 1, 29.
Lipstorpis (<i>Daniel</i>)	II, 1, 15, 10. I, 2, 7, 8.	Macedus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 6, 33. I, 1, 22, 27.
	I, 2, 17, 5. II, 2*, 6, 2. II, 2*, 11, 9.		I, 7, 1, 7.
	II, 2*, 21, 3. II, 4, 1, 8. & 15.	Machiavellus (<i>Nicolaus</i>)	I, 7, 1, 9.
	III, 5, 1, 26.		III, 2, 1, 4. III, 2, 1, 12.
Lirres (<i>Petrus de</i>)	II, 3, 1, 15.	Macignus (<i>Matthaeus</i>)	I, 1, 25, 30.
Listerus (<i>Martinus</i>)	II, 2*, 45, 8.	Maderus (<i>Johannes Joachimus</i>)	I, 5, 2, 8.
Lobkovitz (<i>Johannes Caramuel</i>)	I, 1, 18, 56.	Madridius (<i>Alphonfus</i>)	I, 6, 4, 27.
	I, 2, 6, 92. II, 4, 1, 8.	Magirus (<i>Tobias</i>)	I, 1, 16, 54. I, 1, 21, 27.
Lobo (<i>Alphonfus</i>)	I, 6, 4, 27.		I, 4, 9, 16.
Loccenius (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 7. III, 6, 6, 2.	Magius (<i>Hieronymus</i>)	I, 5, 1, 13. II, 2, 8, 3.
	III, 6, 10, 3.		II, 2*, 5, 2. III, 5, 1, 7.
Löhneisen (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 29, 4.	Magnenus (<i>Johannes Chrysoft.</i>)	II, 2, 7, 5.
Lombardus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 1.		II, 2*, 3, 5. II, 2*, 27, 8.
Lomejerus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 17, 14.	Magnus (<i>Albertus</i>)	II, 1, 14, 2.
	(<i>Philippus</i>) II, 2*, 4, 4.		(<i>Valerianus</i>) II, 2*, 4, 2.
Londorpius (<i>Michael Caspar</i>)	III, 2, 1, 9.	Maimbourg (<i>Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 18.
Longus (<i>Georgius</i>)	I, 5, 2, 9.		III, 4, 1, 14. III, 5, 1, 23.
Loredanus (<i>Job. Franciscus</i>)	I, 1, 14, 25.	Maimonides (<i>Moses</i>)	III, 6, 2, 1.
Löfcherus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 7, 52.	Majolus (<i>Simon</i>)	I, 1, 21, 47.
Lotichius (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 1, 19, 38.	Major (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 9.
	I, 4, 12, 10. I, 7, 3, 9. II, 3, 1, 17.		(<i>Johannes Daniel</i>) II, 2, 1, 12.
	(<i>Petrus</i>) I, 1, 9, 38.		II, 2, 2, 9. II, 2*, 21, 5. II, 2*, 37, 3.
Lubienicius (<i>Stanislaus</i>)	II, 2*, 12, 4.		II, 2*, 40, 3. II, 2*, 45, 8. II, 2*, 47,
	II, 2*, 24, 3.		3. & 4 II, 4, 1, 16.
Lubinus (<i>Eilhardus</i>)	I, 4, 9, 5. I, 4, 12, 13.	Majoragius (<i>M. Antonius</i>)	I, 4, 11, 7.
	III, 1, 1, 10.		I, 6, 3, 1. II, 1, 11, 6.
Lucatellus (<i>Josephus</i>)	II, 2*, 21, 7.	Majus (<i>Johannes Henricus</i>)	I, 1, 19, 37.
Ludolphus (<i>Hiob</i>)	II, 2*, 20, 9.		(<i>Thomas</i>) I, 4, 12, 9.

INDEX

Malagonellius (<i>Antonius</i>)	I, 6, 3, 5.	Marinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 17.
Malapertius (<i>Carolus</i>)	II, 2*, 23, 5.	Markius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 3.
Maliabeccus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 15, 59.	Marlianus (<i>Johannes Bartholomeus</i>)	I, 5, 2, 5.
Mallincrot (<i>Bernhardus à</i>)	I, 1, 18, 60.		
	I, 4, 1, 5. I, 4, 2, 6. III, 1, 1, 10.	Marquardus (<i>Johannes</i>)	III, 3, 1, 3.
	III, 4, 1, 1. III, 6, 9, 5.	Marshamus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 2, 3.
Malonesius (<i>Carolus</i>)	I, 6, 1, 6.	Martinengus (<i>Ascanius</i>)	I, 1, 21, 16.
Malpighius (<i>Marcellus</i>)	II, 2*, 40, 3.	Martini (<i>Cornelius</i>)	II, 1, 12, 1.
	II, 2*, 45, 8. II, 2*, 47, 3. III, 7, 1, 5.	(<i>Raymundus</i>)	III, 5, 1, 21.
Malumbra (<i>Richardus</i>)	III, 6, 7, 9.	Martinius (<i>Martinus</i>)	II, 2, 5, 2.
Mancinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 6, 3, 7.	(<i>Matth.</i>)	I, 4, 9, 4.
(<i>Paulus</i>)	I, 1, 14, 17.	Martinus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 58.
Manelphus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 11.	(<i>Raymundus</i>)	III, 5, 1, 7.
Manilius (<i>Marcus</i>)	I, 4, 12, 1.	Martius (<i>Galeottus</i>)	I, 1, 21, 42.
Mansfeld (<i>Regnerus à</i>)	III, 5, 1, 8.	Marzal (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 5, 37.
Manfus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 31.	Mascardus (<i>Augustinus</i>)	I, 1, 14, 17.
	seqq.		I, 1, 9, 20. I, 4, 4, 17. I, 6, 1, 19.
Manutius (<i>Aldus</i>)	I, 1, 3, 5. I, 1, 24, 124.		I, 6, 3, 7. I, 7, 3, 3. I, 7, 4, 3, 8. II, 1, 3, 3.
	I, 4, 9, 1. I, 7, 2, 8. III, 2, 1, 5.		II, 2, 11, 1. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
(<i>Paulus</i>)	I, 1, 24, 124. I, 1, 25, 39.		III, 4, 1, 3.
	I, 1, 23, 57. I, 5, 2, 7. III, 6, 3, 4.	Masculus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 6, 3, 13.
Manzius (<i>Casspar</i>)	III, 6, 7, 3.		III, 4, 1, 18.
Marafiotus (<i>Hieronymus</i>)	I, 2, 6, 26. & 41.	Masenius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 4. I, 6, 1, 17.
Maranta (<i>Bartholomeus</i>)	II, 2, 2, 5.		I, 6, 3, 3. & 12. I, 6, 4, 14. I, 7, 1, 7.
Marca (<i>Petrus de</i>)	III, 5, 1, 27.		& 17. I, 7, 3, 15.
Marchesius (<i>Marcellus</i>)	I, 1, 15, 30.	Masinus (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 42, 4.
Marci (<i>Job. Marcus</i>)	II, 1, 7, 18. II, 2*, 1, 7.	Masius (<i>Didacus</i>)	II, 1, 14, 53.
	& 8. II, 2*, 2, 3. II, 2*, 4, 3. II, 2*, 5, 5.	Massonius (<i>Johannes Papirius</i>)	I, 1, 19, 57.
	II, 2*, 19, 2. II, 2*, 14, 4. II, 2*, 25, 1.	Mastrius (<i>Bartholomeus</i>)	II, 1, 14, 13.
	II, 2*, 27, 3. II, 2*, 33, 3. II, 2*, 45, 4.	Matina (<i>Leo</i>)	I, 6, 3, 11.
	II, 4, 1, 9.	Matthæus (<i>Antonius</i>)	III, 6, 7, 10.
Marcilius (<i>Theodorus</i>)	I, 5, 2, 10.		III, 6, 8, 4.
Mare (<i>Philibertus de la</i>)	I, 1, 19, 8. seq.	(<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26.
Marescottus (<i>Agessilus</i>)	I, 5, 2, 9.	Matthesius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4.
Maresius (<i>Rolandus</i>)	I, 1, 1, 13. I, 1, 3, 4.	Matthias (<i>Johannes</i>)	I, 4, 10, 9.
	I, 1, 14, 3, 8. I, 1, 16, 10. I, 1, 23, 10.	Matthiolus (<i>Petrus Andreas</i>)	II, 2, 2, 5.
(<i>Samuel</i>)	II, 1, 15, 6.	Mauritius (<i>Ericus</i>)	II, 3, 1, 15. III, 6, 1, 6.
	III, 5, 1, 33. & 35.		III, 6, 4, 3. & 5. III, 6, 7, 15. III, 6,
Margotius (<i>Lanfrancus</i>)	I, 1, 24, 51.		9, 2. III, 6, 11, 3.
Marianus (<i>Andreas</i>)	I, 5, 2, 5.	Maurus (<i>Rabanus</i>)	I, 4, 4, 4.
			Maus-

A U T O R U M.

Mauflacus (<i>Philippus Jacobus</i>)	I, 4, 1, 2.	Mendoza (<i>Didacus</i>)	I, 1, 4, 22.
	I, 4, 7, 1. & 5. I, 5, 1, 2. III, 6, 8, 4.	(<i>Petrus Hurtadus de</i>)	II, 1, 14, 40.
Maximus (<i>Valerius</i>)	III, 1, 1, 1.	Menochius (<i>Johannes Stephanus</i>)	I, 1, 21, 49.
Maxvellus (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 1, 11, 13.	Menzinus (<i>Benedictus</i>)	I, 1, 1, 13.
May (<i>Philippus</i>)	II, 3, 1, 7.		I, 1, 15, 34.
Mayfartus (<i>Johannes Matth.</i>)	I, 6, 1, 26.	Mercerns (<i>Jofias</i>)	III, 4, 1, 12.
Mayovv (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 16, 4. II, 2*, 17, 3. II, 2*, 20, 11. II, 2*, 23, 5. II, 2*, 24, 5. II, 2, 38, 2. II, 2*, 47, 3.	(<i>Nicolaus</i>)	I, 7, 1, 12.
Mayro (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 37.	Mercurialis (<i>Hieronymus</i>)	I, 5, 2, 12.
Mazonius (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 7, 2. II, 1, 11, 19. II, 2, 11, 2. III, 4, 1, 3.	Merettus (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 34, 1. II, 2*, 40, 3.
Mazza (<i>Thomas</i>)	I, 1, 6, 33.	Merianus (<i>Matthias</i>)	II, 4, 1, 12.
Mechovius (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 2, 2, 29. I, 6, 1, 9. III, 2, 1, 14. III, 2, 1, 14.	Mericutius (<i>Antonius</i>)	III, 6, 7, 15.
Medina (<i>Bartholomeus à</i>)	II, 1, 14, 23.	Merillius (<i>Edmundus</i>)	III, 6, 4, 5.
Meierus (<i>Gerhardus</i>)	III, 5, 1, 13.	Mersennus (<i>Marinus</i>)	II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 5. II, 2, 15, 5. II, 4, 1, 10. III, 5, 1, 11.
(<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 113.	Merula (<i>Paulus</i>)	II, 2*, 46, 3. II, 4, 1, 11.
(<i>Justus</i>)	III, 6, 7, 6.	Messanensis (<i>Thomas</i>)	I, 1, 22, 12.
(<i>Michael</i>)	I, 1, 13, 3. I, 1, 11, 17. II, 2, 4, 4. II, 2*, 38, 3. II, 2*, 44, 5. II, 2*, 47, 3. III, 5, 1, 36.	Metochita (<i>Theodorus</i>)	II, 1, 9, 10.
Meisnerus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 29. & 33.	Mevius (<i>David</i>)	III, 6, 1, 6. III, 6, 10, 3. III, 6, 11, 4.
Mekerchus (<i>Adolphus</i>)	I, 4, 6, 18.	Meurisse (<i>Martinus</i>)	II, 1, 14, 16.
Melanchton (<i>Philippus</i>)	I, 1, 16, 51. I, 1, 19, 33. I, 2, 1, 12. I, 6, 3, 3. I, 7, 2, 10. III, 5, 1, 17.	Meursius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 38. I, 1, 25, 8. I, 4, 6, 17. I, 4, 8, 11. I, 5, 1, 13. I, 5, 2, 3. & 7, 8. & 12. I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 22. II, 1, 1, 3. II, 1, 2, 4. II, 1, 7, 9. II, 1, 9, 2. II, 2, 12, 5. II, 2*, 40, 4. II, 4, 1, 2. & 5.
Melissus (<i>Paulus</i>)	I, 7, 3, 10.	Mexia (<i>Petrus</i>)	II, 2, 2, 10.
Mellinghausen ()	II, 5, 1, 5.	Meyersberg (<i>Augustus Baro à</i>)	III, 5, 1, 23.
Melsen (<i>Johannes de</i>)	II, 2, 3, 9.	Michaëlis (<i>Gregorius</i>)	II, 2*, 8, 7.
Menagius (<i>Ægidius</i>)	I, 1, 18, 66. I, 1, 19, 66. I, 4, 4, 12. & 17. I, 4, 6, 3. I, 5, 1, 14. I, 7, 1, 10. & 13, 15. & 21. I, 7, 3, 9. & 20. II, 1, 1, 1. II, 2*, 40, 4. III, 6, 3, 5. III, 6, 7, 17.	Micrælius (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 4. & 5. III, 4, 1, 4.
Menckenius (<i>Otto</i>)	I, 1, 16, 43. III, 2, 1, 6.	Micyllus (<i>Jacobus</i>)	I, 7, 1, 10.
		Miltonus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 24, 80. I, 4, 4, 19. I, 7, 3, 17.
		Minerva (<i>Paulus</i>)	II, 3, 1, 2.
		Minsheu (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 19.
		Miræus (<i>Aubertus</i>)	I, 1, 18, 39. III, 4, 1, 13.
		Miran-	

I N D E X

Mirandula (<i>Johannes Picus</i>)	I, 1, 15, 54.	Morinus (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 2*, 12, 9.
	I, 1, 23, 41. I, 2, 6, 8. II, 1, 2, 6.		II, 3, 1, 10.
	II, 2*, 35, 3. II, 3, 1, 2. & 9.	Morisanus (<i>Bernhardus</i>)	II, 1, 14, 32.
Mirus (<i>Martinus</i>)	I, 2, 2, 26.	Morisottus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 24, 15.
Mizaldus (<i>Antonius</i>)	II, 2, 2, 11. II, 2, 7, 6.		II, 4, 1, 12.
	II, 2*, 12, 9. II, 2*, 42, 1. II, 3, 1, 2.	Mormius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 2, 27. I, 1, 13, 35. seqq.
Mocenicus ()	III, 5, 1, 3.	Mornæus (<i>Philippus</i>)	III, 5, 1, 7. & 25, 29.
Modius (<i>Franciscus</i>)	I, 5, 2, 15.	Morsinus (<i>Maximilianus</i>)	I, 2, 2, 26.
Mohr (<i>Henricus</i>)	II, 1, 2, 6.	Morsius (<i>Joachim</i>)	I, 1, 23, 71.
Molinæus (<i>Carolus</i>)	III, 6, 7, 15.	Morus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 24, 2. I, 6, 3, 6.
(<i>Ludovicus</i>)	II, 1, 14, 58. III, 5, 1, 26.		I, 6, 4, 29. I, 7, 3, 8.
(<i>Petrus</i>)	I, 6, 4, 17. I, 7, 3, 17.	(<i>Henricus</i>)	I, 1, 12, 18. II, 1, 1, 12.
	III, 1, 1, 5. III, 5, 1, 25. & 32.		II, 1, 7, 19. II, 1, 15, 7. II, 2, 3, 4. & 7.
Molinettus (<i>Claudius</i>)	I, 4, 1, 10.		II, 2, 7, 9. II, 2, 11, 8. & 10. seq.
	I, 4, 2, 6.		II, 2, 12, 9. II, 2, 17, 7. & 9. II, 2*, 1,
Molinus (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 6, 9.		2. & 4. II, 2*, 45, 4. II, 2*, 47, 6.
Mollerus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 47.		II, 3, 1, 15. II, 5, 1, 8. III, 1, 1, 3. & 5.
	I, 1, 25, 9.		III, 5, 1, 8. & 9, 16. & 36.
Mollnar (<i>Albertus</i>)	I, 2, 2, 31.	(<i>Johannes</i>)	II, 1, 11, 32.
Molikenius (<i>Levinus Nicolaus</i>)	III, 1, 1, 10.	(<i>Thomas</i>)	I, 1, 23, 42.
	III, 5, 1, 10.	Moschellus (<i>Joh. Antonius</i>)	II, 2*, 45, 8.
Monachus (<i>Matthæus</i>)	III, 6, 7, 4.	Mouffetus (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 45, 5.
Moncurtius (<i>Ægidius</i>)	I, 2, 5, 39.	Movius (<i>Fridericus</i>)	III, 6, 10, 3.
Monleus (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 6, 33.	Mucius (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 8, 4.
Monlorius (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 1, 14, 66.	Muddendorpius (<i>Franciscus Junius</i>)	I, 1, 16, 72.
Monofinius (<i>Angelus</i>)	I, 1, 21, 97.		I, 4, 2, 5.
Montacutius (<i>Richardus</i>)	III, 4, 1, 12.	Müllerus (<i>Andreas</i>)	II, 1, 1, 6.
Montalbanus (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 7, 1, 8.	(<i>Sebaldus</i>)	II, 1, 14, 29.
Montanus (<i>Arnoldus</i>)	II, 4, 1, 13.	Murcias (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 11, 3.
(<i>Johannes Ferrarius</i>)	III, 2, 1, 5.	Muretus (<i>M. Antonius</i>)	III, 6, 4, 4.
(<i>Petrus</i>)	I, 2, 3, 31. II, 2*, 48, 3.		I, 2, 6, 89.
Montecarinus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 11, 10.	Murnerus (<i>Thomas</i>)	III, 5, 1, 8. & 17.
Montuus (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 6.	Musæus (<i>Johannes</i>)	II, 5, 1, 8. III, 5, 1, 6. & 8.
Monzambanus (<i>Severinus</i>)	III, 6, 9, 5.	(<i>Petrus</i>)	III, 6, 1, 8.
Morainvillier (<i>Ludovicus de</i>)	II, 1, 7, 2.	Musius (<i>Cornelius</i>)	I, 6, 4, 6.
Morales (<i>Ambrosius</i>)	I, 2, 3, 24.	Mutius (<i>Macarius</i>)	I, 7, 1, 5.
Morbeca (<i>Gvilhelmus de</i>)	II, 3, 1, 13.	Mylæus (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 2, 4.
Morellus (<i>Fredericus</i>)	I, 6, 2, 19.		I, 2, 4, 26.
Morestellus (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 39.	Mylerus (<i>Nicolaus</i>)	III, 6, 9, 2.
Moretus (<i>Theodorus</i>)	II, 2*, 20, 3.		Mylius

A U T O R U M.

Mylius (<i>Abrahamus</i>)	I, 4, 3, 4. II, 2*, 27, 5.	Nierembergius (<i>Joh. Eusebius</i>)	I, 6, 4, 12. II, 2, 2, 5.
(<i>Joh. Daniel</i>)	II, 2*, 29, 4.	Niefs (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 3.
Mynfingerus (<i>Joachimus</i>)	III, 6, 7, 15. III, 6, 11, 3.	Nigronus (<i>Julius</i>)	I, 5, 2, 9.
		Niphus (<i>Augustinus</i>)	II, 1, 11, 3.
Nævius (<i>Sebastianus</i>)	III, 6, 8, 1.	Nirmuthanus (<i>Christianus</i>)	I, 4, 3, 8.
Nancelius (<i>Nicolaus</i>)	I, 6, 3, 5. II, 1, 12, 1.	Niverus (<i>Gerhardus</i>)	III, 3, 1, 3.
Nardius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 14, 30. II, 1, 5, 2. II, 2*, 27, 4. & 8.	Nizolius (<i>Marius</i>)	I, 1, 25, 26. I, 4, 9, 12. I, 4, 11, 7. II, 1, 13, 3. II, 5, 1, 1.
Nardus (<i>Antonius</i>)	II, 2, 2, 5.	Nodotius (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 12, 10.
Naudæus (<i>Gabriel</i>)	I, 1, 2, 7. I, 1, 16, 78. I, 1, 17, 5. I, 1, 24, 52. I, 4, 1, 3. I, 4, 2, 6. I, 5, 2, 10. II, 1, 13, 2. II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 12. & 17. seq. III, 2, 1, 1. & 15.	Nollius (<i>Henricus</i>)	II, 2, 27, 4. II, 2*, 29, 4.
Naugerius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 13.	Nomeffeus (<i>Nicolaus</i>)	I, 7, 1, 19.
Nazarius (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 16, 39.	Noodtius (<i>Gerhardus</i>)	III, 6, 8, 4.
(<i>Johannes Paulus</i>)	II, 1, 14, 24.	Normannus (<i>Laurentius</i>)	I, 3, 7, 7.
Neander (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 42, 4. II, 2*, 43, 2.	Nostradamus (<i>Michael</i>)	I, 1, 10, 32.
(<i>Michael</i>)	I, 1, 18, 11. I, 1, 21, 77. I, 2, 10, 12. I, 4, 4, 4. I, 4, 5, 2. I, 4, 6, 8. & 11. II, 2, 2, 5. II, 2, 6, 8.	Notnagelius (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 23, 5.
Neldelius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 11, 28.	Novarinus (<i>Aloysius</i>)	I, 1, 21, 95. I, 6, 4, 12. III, 4, 1, 18.
Nepperus (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 5.	Nucerienfis (<i>Johannes Egidius</i>)	I, 1, 21, 101.
Nerus (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 34, 2.	Nunnesius (<i>Petrus Johannes</i>)	I, 6, 1, 23. II, 1, 8, 1. II, 1, 11, 17. & 29. II, 2, 12, 1.
Neucrantzius (<i>Paulus</i>)	II, 2*, 46, 2.	Nunnez (<i>Augustinus</i>) delgadillo,	I, 2, 5, 36.
Neudorffius (<i>Egidius</i>)	I, 2, 6, 63.	(<i>Ferdinandus</i>)	I, 1, 21, 103.
Neuhofius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 5, 2. II, 2*, 40, 5.	Nyland (<i>Franciscus Wilhelmus Baro de</i>)	II, 1, 15, 10. & 12. II, 2, 17, 7. II, 2*, 1, 6. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 6, 6.
Neuhufius (<i>Rein.</i>)	I, 6, 3, 5. I, 7, 3, 17.	Obrechtus (<i>Georgius</i>)	III, 2, 1, 20. III, 3, 1, 2.
Neutonus (<i>Isaacus</i>)	II, 2*, 15, 2.	Occam (<i>Guilielmus</i>)	II, 2, 1, 13, 2. & 3. III, 5, 1, 27.
Nicolai (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 32, 5.	Ochinus (<i>Bernhardinus</i>)	III, 5, 1, 31.
(<i>Johannes Georgius</i>)	III, 6, 11, 2.	Offredus (<i>Apollinaris</i>)	II, 1, 11, 5.
Nicolotius (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 33, 1.	Ogerius (<i>Carolus</i>)	I, 1, 20, 18.
Nicquetius (<i>Honoratus</i>)	II, 3, 1, 4.	Oiselius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 14, 9. III, 6, 4, 4.
		Oldenburg (<i>Henricus</i>)	I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 16. II, 2*, 8, 6. II, 2*, 34, 1.
		Oldenburgerus (<i>Phil. Andr.</i>)	III, 2, 1, 6. & 11. d Olden-

I N D E X

Oldendorpius (Johannes)	III, 6, 3, 2. III, 6, 11, 2.	Pansa (Mutius)	I, 1, 17, 18. & 25. III, 5, 1, 4.
Olearius (Adamus)	I, 1, 24, 79.	Panvinus (Onuphrius)	I, 1, 17, 36. I, 5, 2, 5. & 8. & 15. III, 5, 1, 27.
Omphalius (Jacobus)	I, 1, 24, 111. I, 6, 1, 21.	Paracelsus (Theophrastus)	I, 1, 10, 26. II, 1, 15, 16. II, 2*, 1, 5. II, 2*, 27, 5.
Orbellis (Nicolaus de)	II, 1, 14, 22.	Paræus (Daniel)	I, 4, 13, 3. I, 5, 1, 4. II, 1, 5, 2.
Origamus (David)	II, 3, 1, 11.	(Johannes Philippus)	I, 4, 6, 11.
Ortelius (Abrahamus)	II, 4, 1, 11.	(Philippus)	I, 6, 1, 24.
Osiander (Johannes Adamus)	II, 1, 13, 1. II, 2*, 24, 3. III, 6, 1, 5. & 8.	Parckerus (Robertus)	III, 5, 1, 17.
Osius (Theodotus)	I, 2, 7, 50. II, 2*, 24, 7.	(Samuel)	II, 1, 7, 22. II, 2, 11, 7. & 8. III, 5, 1, 4. & 9.
Ossolinskus (Georgius)	I, 6, 3, 6.	Parrhasius (Janus)	I, 1, 25, 37. I, 1, 22, 7. I, 1, 24, 8.
Ostenfeldius (Christianus)	I, 6, 3, 6.	Parthenius (Bernardinus)	I, 2, 16, 20. I, 7, 1, 14. & 15.
Ottius (Johannes Henricus)	I, 4, 4, 14. III, 5, 1, 34.	Paschalius (Carolus)	I, 5, 2, 8. & 12. III, 1, 1, 10. & 11.
Otto (Andreas)	II, 3, 1, 4.	(Valentinus)	I, 5, 2, 13.
(Daniel)	III, 6, 6, 3. III, 6, 9, 3.	Passeribus (Nicolaus de)	III, 6, 8, 2.
Oudan (Joachimus)	I, 5, 2, 2.	Pastorius (Joachimus)	I, 6, 3, 6. I, 7, 3, 17. III, 1, 1, 8. & 10.
Oviedo (Franciscus de)	II, 1, 14, 46.	Patinus (Carolus)	I, 4, 13, 13. II, 2*, 21, 6.
Ovvenus (Johannes)	III, 5, 1, 4.	(Guido)	I, 1, 15, 23. I, 1, 24, 96. I, 1, 5, 18. I, 1, 9, 6. I, 1, 19, 64.
Pachymerius (Georgius)	II, 1, 9, 9.	Patricius (Franciscus)	II, 1, 1, 12. II, 1, 8, 3. II, 1, 15, 2. II, 2, 4, 5. & 6. II, 2, 7, 3. II, 2, 12, 2. II, 2, 14, 1. II, 2*, 1, 3. & 9. II, 2*, 14, 1. III, 5, 1, 3.
Pacius (Julius)	I, 2, 5, 32. II, 1, 14, 69. III, 6, 8, 2.	Pauli (Andreas)	I, 4, 9, 6.
Pajot (Carolus)	I, 6, 1, 27.	(Simon)	II, 2*, 40, 4. II, 2*, 42, 4. II, 4, 1, 2. III, 7, 1, 5.
Palafoxius (Johannes)	I, 6, 4, 27.	Paulo (Eustachius à S.)	II, 1, 14, 31.
Palamedes (Julius)	II, 1, 11, 31.	Pearsonius (Johannes)	I, 4, 7, 3.
Palearius (Aonius)	I, 1, 23, 55. I, 1, 25, 36. I, 3, 9, 13. II, 1, 5, 2.	Pechlinus (Job. Nicolaus)	II, 2*, 17, 5.
Palingius (Abrahamus)	II, 3, 1, 15.	Pegelius (Magnus)	I, 1, 2, 26. I, 2, 9, 26. II, 2, 1, 17. II, 2*, 22, 1.
Palissy (Bernhardus)	II, 2*, 10, 3. II, 2*, 31, 3.		Pei.
Palladius (Andreas)	I, 4, 11, 9.		
Pallavicinus (Sfortia)	III, 2, 1, 18.		
Palmerius (Jacobus)	I, 5, 1, 9.		
Pancirollus (Guido)	I, 1, 19, 66. I, 1, 21, 51. I, 5, 2, 7. III, 6, 6, 1. III, 6, 8, 4.		
Pandulffus (Alphonfus)	II, 2*, 5, 2. III, 5, 1, 7.		
Panicarola (Franciscus)	I, 6, 1, 3. I, 6, 4, 5.		

A U T O R U M.

Peirefcus (<i>Nicolaus Fabricius</i>)	I, 4, 5, 6.	Pfannerus (<i>Tobias</i>)	1, 5, 2, 6. III, 4, 1, 10.
	I, 4, 12, 4. II, 2, 2, 6.		III, 5, 1, 12. III, 6, 9, 2.
Peiskerus (<i>Georgius Christophorus</i>)	I, 4, 4, 6.	Pfeifferus (<i>Augustus</i>)	III, 5, 1, 16.
		(<i>Job. Philippus</i>)	1, 5, 2, 3.
Peliffonius (<i>Paulus</i>)	I, 1, 19, 68.	Pfochenius (<i>Sebastianus</i>)	1, 4, 6, 19.
Pellegrinus (<i>Camillus</i>)	I, 7, 1, 13.	Phædrus (<i>Thomas</i>)	1, 1, 25, 35.
Pellerus (<i>Christophorus</i>)	III, 2, 1, 4.	(<i>Titus</i>)	1, 4, 12, 4.
Pellius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 20, 21.	Phalereus (<i>Demetrius</i>)	1, 1, 6, 3.
Peraldus (<i>Gvilielmus</i>)	I, 6, 4, 12.	Philaltheus (<i>Lucilius</i>)	1, 1, 24, 74.
Pereira (<i>Gomezius</i>)	II, 1, 15, 11.		II, 1, 1, 11, 12.
Pererius (<i>Benedictus</i>)	II, 1, 1, 7.	Photius (<i>Patriarcha Constantinopolita-</i>	
	II, 2, 8, 6. II, 2, 7, 2. II, 2*, 1, 9.	<i>nus</i>)	1, 1, 16, 13. III, 6, 7, 13.
	II, 2*, 11, 10.	Piccartus (<i>Johannes</i>)	1, 4, 4, 11.
Perez (<i>Didacus</i>)	I, 6, 4, 27.		II, 1, 14, 73.
Perezius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 24, 134.	(<i>Michael</i>)	1, 4, 12, 8. 1, 6, 3, 3.
	III, 6, 7, 9.		II, 1, 11, 30. III, 2, 1, 2.
Periers (<i>Bonaventura de</i>)	I, 1, 8, 16.	Pichon (<i>Julianus</i>)	1, 4, 13, 3.
	III, 5, 1, 11.	Piccolominus (<i>Alexander</i>)	1, 2, 8, 45.
Perionius (<i>Joachimus</i>)	I, 4, 4, 11. I, 5, 2, 7.	Picinellus (<i>Philippus</i>)	1, 1, 21, 61.
	II, 1, 12, 1.	Pictorius (<i>Georgius</i>)	II, 1, 7, 14.
Pernumia (<i>Job. Paulus</i>)	II, 1, 11, 8.		II, 3, 1, 15.
Perottus (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 9, 9.	Picus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 7, 16. II, 1, 11, 2.
Perronius (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 26.		II, 1, 14, 37. II, 2, 10, 1.
Perus (<i>Johannes Dominicus</i>)	I, 1, 12, 13.	(<i>Johannes Franciscus</i>)	1, 1, 11, 3.
Pesquetus (<i>Orlandus</i>)	I, 1, 21, 100.		II, 1, 7, 16.
Petavius (<i>Dionysius</i>)	I, 6, 2, 18. & 21.	Pieruccius (<i>Job. Michael</i>)	1, 1, 7, 41.
	II, 2, 11, 6. III, 4, 1, 5. III, 5, 1, 4.	Pignorius (<i>Laurentius</i>)	1, 1, 24, 30.
	& 1. III, 5, 1, 27.		1, 1, 7, 34. 1, 1, 22, 7. 1, 6, 3, 11.
Petitus (<i>Petrus</i>)	I, 4, 12, 10. I, 7, 1, 14.		II, 2, 4, 3.
	II, 2*, 16, 2. II, 2*, 32, 5.	Pinellus (<i>Johannes Vincentius</i>)	1, 1, 1, 8.
(<i>Samuel</i>)	I, 5, 1, 11. III, 6, 2, 4.		1, 1, 3, 19. 1, 1, 19, 19. 1, 1, 15, 51.
Petra (<i>Gabriel à</i>)	I, 6, 1, 6.		II, 2, 2, 5.
Petramellarius (<i>Johannes Antonius</i>)	I, 6, 3, 13.	Piso (<i>Gvilielmus</i>)	II, 2, 2, 7. II, 2*, 40, 5.
Petrarcha (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 23, 27. I, 1, 18, 20.	Pistorius (<i>Johannes</i>)	1, 1, 25, 5.
	1, 1, 22, 12. I, 1, 1, 11.		III, 6, 9, 2.
Petri (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 21, 110.	Pithæus (<i>Petrus</i>)	1, 4, 13, 3. 1, 6, 1, 9.
Petter (<i>Nicolaus</i>)	II, 4, 1, 16.		III, 6, 2, 2.
Peucerus (<i>Caspar</i>)	II, 3, 1, 1.	Pitiscus (<i>Samuel</i>)	1, 4, 12, 14.
			1, 4, 13, 13.
		Pitseus (<i>Johannes</i>)	1, 1, 18, 42.

I N D E X

Pizimentius (<i>Dominicus</i>)	II, 2, 7, 6.	Posnerus (<i>Casspar</i>)	II, 2*, 2, 5.
Placcius (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 16, 4. & 70.	Postellus (<i>Gvilielmus</i>)	I, 1, 8, 11. I, 1, 6, 18.
	I, 2, 5, 59.		I, 4, 1, 9. I, 4, 5, 1. II, 1, 12, 2.
(<i>Vincentius</i>)	III, 1, 1, 6.		II, 2*, 11, 5. III, 5, 1, 7.
	III, 6, 6, 3.	Potterus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 22.
Placentinus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 23, 5.	Povverus (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 3, 5.
	II, 4, 1, 5.		II, 2*, 32, 2.
Plantavitius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 5, 5.	Prætorius (<i>Godeschalcus</i>)	I, 2, 2, 25.
Pleurius (<i>Stephanus</i>)	I, 7, 3, 14.	(<i>Johannes</i>)	II, 2*, 2, 5. II, 3, 1, 6.
Politianus (<i>Angelus</i>)	I, 1, 23, 30.	(<i>Stephanus</i>)	I, 2, 2, 26.
Pollux (<i>Julius</i>)	I, 4, 7, 4.	Praschius (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 7, 3, 8.
Polus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 48.	& 15. III, 2, 1, 14. & 20. III, 6, 1, 8.	
(<i>Matthæus</i>)	III, 5, 1, 15.		III, 6, 2, 3. III, 6, 6, 3.
Pomarius (<i>Samuel</i>)	III, 5, 1, 36.	Prato (<i>Antonius de</i>)	III, 6, 7, 15.
Pomey (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 5, 80.	Priceus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 3.
	I, 7, 1, 17.		I, 4, 6, 19.
Pomponatius (<i>Petrus</i>)	II, 1, 11, 4.	Prierias (<i>Sylvester</i>)	II, 1, 14, 35.
	II, 2*, 48, 7.	Primerofius (<i>Jacobus</i>)	II, 2, 1, 9.
Pona (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 3, 11.	Priolus (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 16, 11. I, 3, 13, 41.
Pontanus (<i>Jacobus</i>)	I, 2, 21, 35. I, 7, 1, 7.		III, 7, 1, 5.
(<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 19.	Probus (<i>Valerius</i>)	I, 4, 2, 3.
(<i>Jovianus</i>)	I, 1, 1, 14.	Pfellus (<i>Michael</i>)	I, 1, 11, 51. II, 1, 9, 8.
I, 7, 3, 9. & 11.	II, 2*, 43, 2.		II, 2, 11, 3.
	III, 4, 13.	Puffendorffius (<i>Samuel</i>)	III, 1, 1, 11.
(<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 27.		III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 3. & 6. & 8.
Pontius (<i>Petrus</i>)	I, 2, 3, 23. I, 4, 1, 6.	Puhtherbeus (<i>Gabriel</i>)	I, 1, 16, 28.
Ponzius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 11.	Pulmannus (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 12, 9.
Porcachius (<i>Thomas</i>)	I, 5, 2, 8.	Puppio (<i>Franciscus Follius à</i>)	II, 2*, 20, 3.
Porta (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 4, 2, 3.	Puteanus (<i>Ericius</i>)	I, 1, 24, 33. I, 1, 17, 22.
II, 2, 2, 9. & 11.	II, 2*, 40, 6.		I, 5, 2, 6. & 11. I, 6, 3, 4. & 6.
	II, 3, 1, 4. II, 4, 1, 15.		II, 2*, 22, 3. III, 2, 1, 3.
Portius (<i>Simon</i>)	I, 4, 6, 14.	(<i>Petrus</i>)	I, 1, 3, 18. I, 1, 19, 26.
	I, 4, 8, 11.		III, 2, 1, 9.
Portnerus (<i>Johannes Albertus</i>)	I, 4, 6, 3.	Putschius (<i>Elias</i>)	I, 4, 10, 2.
Portus (<i>Æmilius</i>)	I, 4, 8, 10.	Pyreckhaimerus (<i>Hilarius</i>)	I, 1, 15, 40.
(<i>Franciscus</i>)	I, 7, 1, 10.		
Possardus (<i>Wilhelmus</i>)	I, 5, 2, 7.	Quarraeus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 9.
Posselius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 11.	Quenstedt (<i>Joh. Andreas</i>)	II, 1, 18, 17.
Possevinus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 14. & 21.	Quercetanus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 18, 24.
	I, 7, 1, 6.	(<i>Josua</i>)	II, 2*, 27, 5. II, 2*, 29, 4.
		Quil-	

A U T O R U M.

Quillet (<i>Claudius</i>)	1, 2, 1, 8.	Raynaudus (<i>Theophilus</i>)	1, 1, 16, 28. 11, 1, 14, 60.
Rabirius (<i>Junius</i>)	1, 5, 2, 15.	Reael (<i>Laurentius</i>)	11, 2*, 32, 5.
Rachelius (<i>Joachimus</i>)	1, 7, 3, 4.	Rebuffus (<i>Petrus</i>)	111, 6, 7, 15.
(<i>Samuel</i>)	11, 1, 9, 7. 111, 1, 1, 2.	Recchus (<i>Nardus Antonius</i>)	11, 2, 2, 9.
	111, 1, 1, 7. & 10. 111, 1, 1, 12.	Regius (<i>Henricus</i>)	11, 1, 15, 9. 11, 2, 17, 4. 11, 2*, 44, 3.
	111, 6, 1, 5. & 8. 111, 6, 9, 2.	Rejes (<i>Caspar de</i>)	1, 1, 21, 48. 11, 2, 2, 10. 11, 3, 1, 17.
Rada (<i>Jobannes de</i>)	11, 1, 14, 14.	Reimarus (<i>Albertus</i>)	111, 5, 1, 20.
Radau (<i>Michael</i>)	1, 6, 1, 18.	Reinbothius (<i>Fridericus</i>)	111, 6, 11, 4.
Raderus (<i>Matth.</i>)	1, 4, 13, 11.	Reineccius (<i>Reinerus</i>)	111, 4, 1, 3.
Ræverdus (<i>Jacobus</i>)	111, 6, 3, 2.	Reinesius (<i>Thomas</i>)	1, 1, 23, 65. 1, 1, 11, 19. 1, 4, 14, 26. 1, 4, 4, 9. 1, 4, 5, 8. 1, 4, 7, 3. 1, 5, 1, 9. 11, 2, 7, 6. 11, 2, 16, 5. 11, 2*, 36, 2. 111, 4, 1, 2.
Ragusaus ()	11, 3, 1, 1.	Reinkingius (<i>Theodorus</i>)	111, 2, 1, 19.
Rainaldus (<i>Odericus</i>)	111, 4, 1, 12.	Reiserus (<i>Antonius</i>)	1, 1, 5, 16. 1, 1, 7, 26. 111, 5, 1, 9.
Ramiresius (<i>Emanuel</i>)	1, 2, 3, 25.	Reiskius (<i>Jobannes</i>)	11, 1, 8, 1.
Ramirez (<i>Laurentius</i>)	1, 1, 21, 48. 11, 4, 13, 11. 1, 5, 1, 13.	Remigius (<i>Nicolaus</i>)	11, 3, 1, 15.
Ramsey (<i>Wilhelmus</i>)	11, 2*, 45, 7.	Renaudotius (<i>Theophrastus</i>)	1, 2, 7, 60.
Ramus (<i>Petrus</i>)	1, 2, 7, 17. 11, 1, 7, 17.	Rennemannus (<i>Henningus</i>)	11, 1, 12, 1.
	11, 1, 12, 1. 11, 2, 12, 7. 11, 2*, 1, 3.		111, 6, 5, 5.
	11, 2*, 13, 2. 11, 4, 1, 5. 11, 5, 1, 1.	Resenius (<i>Petrus Jobannes</i>)	11, 1, 1, 13.
	11, 5, 1, 5. 111, 5, 1, 7.	Reuchlinus (<i>Jobannes</i>)	1, 1, 19, 36. 11, 3, 1, 17.
Ranchinus (<i>Franciscus</i>)	111, 6, 3, 8.	Revius (<i>Jacobus</i>)	1, 1, 23, 71.
Rango (<i>Conr. Tiburtius</i>)	1, 5, 2, 9. 11, 2*, 45, 8.	Reygerus (<i>Arnoldus</i>)	111, 6, 11, 2.
Ranzovius (<i>Henricus</i>)	11, 3, 1, 11.	Reyherus (<i>Samuel</i>)	11, 2*, 18, 1. 11, 2*, 22, 2. 111, 6, 1, 3.
Rapichius (<i>Jovita</i>)	1, 6, 1, 21.	Rhedi (<i>Franciscus</i>)	11, 2*, 27, 3. 11, 2*, 44, 2. 11, 2*, 45, 5. & 8.
Rapinus (<i>Renatus</i>)	1, 4, 11, 14. 1, 4, 13, 3. 1, 6, 1, 31. 1, 6, 4, 8. 1, 7, 1, 3. & 13. 1, 7, 3, 8. 11, 1, 7, 22. 11, 2*, 42, 1.	Rhenanus (<i>Beatus</i>)	1, 1, 22, 14. 111, 6, 9, 2.
Rappoltius (<i>Fridericus</i>)	1, 7, 3, 8.	Rhenius (<i>Jobannes</i>)	1, 2, 10, 38.
Ratichius (<i>Wolfgangus</i>)	1, 2, 10, 28.	Rhodiginus (<i>Ludovicus Caelius</i>)	1, 1, 21, 50. 1, 1, 25, 37. 1, 5, 1, 7.
Rattray (<i>Sylvester</i>)	11, 2*, 8, 3.		
Ravelin (<i>Franciscus Martinus</i>)	1, 2, 6, 33.		
Ravennas (<i>Petrus</i>)	1, 2, 6, 33.		
Ravifius (<i>Jobannes</i>)	1, 1, 21, 37. 1, 7, 1, 19.		
Raulinus (<i>Jobannes</i>)	11, 1, 13, 10.		
Ray (<i>Jobannes</i>)	1, 1, 21, 3. 11, 1, 15, 10. 11, 2, 17, 5.		
Raymundus, Capellanus Gregorii Noni,	111, 6, 7, 14.		

I N D E X

Rhodius (<i>Ambrosius</i>)	II, 1, 2, 7. II, 2, 6, 6.	Robertsonus (<i>Gvilielmus</i>)	I, 4, 8, 7.
	II, 4, 1, 9.	Robertus (<i>Claudius</i>)	III, 4, 1, 18.
(<i>Andronicus</i>)	II, 1, 9, 7.	Robortellus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 116.
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 7. I, 4, 14, 13.		I, 5, 1, 2. I, 5, 2, 5. I, 7, 1, 11.
	I, 5, 2, 13. III, 7, 1, 2.		II, 1, 11, 22. III, 4, 1, 3.
Rhodomannus (<i>Laurentius</i>)	I, 4, 6, 3. & 8.	Roccus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 71.
Ribadeneira (<i>Petrus</i>)	I, 1, 18, 54.		II, 2*, 47, 6.
Ricciolus (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 4, 1, 1.	Rocha (<i>Angelus</i>)	I, 1, 17, 26. I, 5, 2, 13.
	& 8. & 14.	Rochaz (<i>Henricus de</i>)	II, 2, 15, 6.
Riccus (<i>Adamus</i>)	III, 6, 4, 3.		II, 2*, 31, 3.
(<i>Bartholomæus</i>)	I, 3, 10, 10.	Rodericus (<i>Alphonsus</i>)	I, 6, 4, 27.
(<i>Paulus</i>)	II, 2, 3, 7.	(<i>Stephanus</i>)	I, 2, 3, 24.
Riccobonus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 14, 27.	Rodingius (<i>Gvilielmus</i>)	III, 6, 11, 3.
	III, 4*, 1, 3.	Rogerus (<i>Abrahamus</i>)	II, 1, 1, 11.
Ricerius (<i>Mutius</i>)	I, 7, 3, 8.		II, 2, 5, 6.
Richerius (<i>Edmundus</i>)	I, 2, 2, 30.	Rohault (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 15, 9.
	I, 1, 16, 74. I, 4, 10, 10. I, 6, 1, 21.		II, 2, 17, 4. & 5.
Richterius (<i>Christophorus Philippus</i>)		Romanus (<i>Ægidius</i>)	II, 1, 14, 7.
	III, 6, 6, 2.	Rondeletius (<i>Gvilielmus</i>)	II, 2*, 46, 2.
(<i>Georgius</i>)	I, 1, 16, 51. I, 1, 24, 84.	Rorarius (<i>Hieronymus</i>)	I, 4, 1, 3.
	I, 1, 7, 58. III, 3, 1, 5. III, 2, 1, 14.		I, 4, 4, 16.
Ridderus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 16, 69.	Rosa (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 42, 2.
Riera (<i>Johannes de</i>)	I, 2, 5, 26.	Rosellis (<i>Antonius de</i>)	III, 5, 1, 27.
Rieros (<i>Juan Soropande</i>)	I, 1, 21, 105.	Rosenbergius (<i>Joh. Carolus</i>)	II, 2*, 43, 3.
Rigaltius (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 8, 11. I, 4, 14, 4.	Rosenthal (<i>Henricus</i>)	III, 6, 7, 15.
	III, 2, 1, 8. III, 6, 4, 4.	Rosinus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 4.
Riguez (<i>Robertus</i>)	I, 4, 12, 5.	Rossæus (<i>Alexander</i>)	I, 7, 1, 19. II, 2*, 45, 8.
Ringelbergius (<i>Joachimus Fortius</i>)	vid.		II, 2*, 47, 3. III, 5, 1, 10. & 20.
Fortius.		Rosselius (<i>Cosmus</i>)	I, 2, 6, 24.
Riolanus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 12, 1.	Rosvveidus (<i>Herib.</i>)	III, 4, 1, 12.
	II, 2, 12, 7.	Rotmarus (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 21, 81.
Rittershusius (<i>Conradus</i>)	I, 6, 4, 4.	Roxas (<i>Augustinus de</i>)	I, 7, 1, 8.
	III, 6, 3, 2. III, 6, 7, 3. & 12. III, 6,	Ruarus (<i>Martinus</i>)	I, 1, 24, 104.
	7, 14. & 15.		III, 5, 1, 33.
(<i>Nicolaus</i>)	III, 4, 1, 10.	Rubenius (<i>Albertus</i>)	I, 5, 2, 9.
Rivetius (<i>Andreas</i>)	III, 5, 1, 28. & 32.	Rubius (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 44.
Rivinus (<i>Andreas</i>)	I, 5, 1, 9.	Rucelinus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 2.
Rivius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 115. I, 1, 23, 36.	Rudbeckius (<i>Olaus</i>)	I, 4, 3, 3.
	I, 2, 2, 25. I, 3, 4, 28. I, 4, 10, 10.		II, 1, 1, 13.
(<i>Thomas</i>)	III, 4, 1, 9. III, 6, 4, 2.	Rumpelius (<i>Joh. Henricus</i>)	II, 2*, 2, 5.
		Ruper-	

A U T O R U M.

- Rupertus (*Christoph. Adamus*) I, 1, 23, 65.
I, 4, 12, 6. I, 6, 3, 5. II, 1, 11, 30.
III, 2, 1, 12. III, 4, 1, 5. III, 6, 3, 1.
III, 6, 4, 2. & 4.
- Rutgerius (*Janus*) I, 4, 7, 13, 15, 1, 11.
- Ryequius (*Iustus*) I, 1, 24, 107.
I, 5, 2, 5.
- Ryskius (*Theodorus*) I, 4, 13, 4.
- Sachsius (*Philippus Jacobus*) II, 2*, 20, 3.
II, 2*, 42, 2.
- Sacratus (*Paulus*) I, 1, 24, 106.
- Sadeler (*Aegidius*) I, 5, 2, 5.
(*Rudolphus*) I, 6, 1, 32.
- Sævilius (*Henricus*) I, 5, 2, 10.
- Sagittarius (*Joh. Christfried*) III, 2, 1, 15.
- Salabertus (*Johannes*) II, 1, 13, 11.
- Salas (*Johannes Antonius Gonzalez de*)
I, 7, 1, 8.
- Salesius (*Franciscus*) I, 6, 4, 14.
- Sallustius (*Crispus*) I, 4, 11, 8.
- Salmasius (*Claudius*) I, 1, 24, 13. I, 1, 3, 29.
I, 1, 7, 10. I, 4, 6, 16. & 17. & 19.
I, 5, 1, 12. I, 5, 2, 10. I, 7, 1, 10. II, 1,
14, 51. II, 2, 2, 2. & 3. II, 2*, 12, 9.
II, 2*, 27, 8. III, 4, 1, 9. & 22. III, 5,
1, 26. III, 5, 1, 29. III, 6, 2, 1. & 4.
- Salvianus (*Gaspar*) I, 1, 14, 17.
- Sambucus (*Johannes*) I, 7, 3, 4.
- Sammarthanus (*Abelius*) I, 1, 19, 62.
(*Scævola f. Gancherius*) I, 1, 19, 62.
I, 7, 3, 8.
- Sanchez (*Franciscus*) II, 1, 6, 3.
II, 2, 9, 1.
(*Petrus Hieronymus*) de Lizaraco
I, 2, 5, 35.
- Sanctius (*Franciscus*) I, 4, 6, 14.
I, 4, 10, 3.
- Sanctorius (*Sanctor.*) II, 4, 1, 15.
- Sanderus (*Antonius*) I, 1, 18, 35. I, 1, 3, 27.
- Sanderfonius (*Robertus*) I, 1, 1, 7. & 12.
III, 6, 1, 3.
- Sandius (*Christophorus*) I, 1, 18, 60.
II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10. II, 2*,
47, 6. III, 4, 1, 1. & 15.
III, 5, 1, 33.
- Sandys (*Eduinus*) III, 5, 1, 20.
- Sannazarius (*Aëtius*) I, 7, 3, 8.
- Sanfon (*Nicolaus*) vid. Abbaville
- Santinellus (*Antonius*) II, 2*, 47, 4.
- Sarbievius (*Matth. Casimirus*) I, 7, 3, 3.
& 10.
- Sarpus (*Paulus*) I, 1, 19, 21. seq. I, 1, 24, 19.
I, 1, 15, 53. II, 1, 7, 22. II, 2, 2, 6.
II, 2, 11, 7. II, 2, 12, 2. II, 2*, 20, 4.
II, 5, 1, 1. III, 2, 1, 7. & 18.
III, 5, 1, 9. III, 6, 3, 9.
- Sarravius (*Claudius*) I, 1, 24, 2. I, 1, 16, 57.
I, 4, 6, 10.
- Savanarola (*Politianus*) I, 1, 15, 54.
- Saubertus (*Johannes*) I, 5, 2, 6.
- Sautel (*Petrus Iustus*) I, 7, 3, 4.
- Sayrus (*Gregorius*) II, 1, 14, 57.
- Scalichius (*Paulus*) I, 1, 11, 4.
I, 2, 5, 28.
- Scaliger (*Josephus*) I, 1, 21, 113. I, 1, 23, 71.
I, 4, 1, 9. I, 7, 2, 1. I, 7, 2, 22.
III, 4, 1, 5. III, 7, 1, 2.
- Julius Caesar I, 1, 23, 70. I, 6, 3, 2.
I, 7, 1, 6. I, 4, 9, 2. I, 7, 3, 2. & 12.
II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 11. II, 2*, 32, 1.
III, 5, 1, 4. I, 4, 10, 5.
- Scapula (*Johannes*) I, 4, 8, 6.
- Scarrochia (*Margarita*) I, 1, 14, 22.
- Scaynus (*Antonius*) II, 1, 11, 27.
II, 1, 14, 65.
- Schævius (*Henricus*) I, 2, 6, 63. I, 3, 10, 14.
I, 4, 3, 7. I, 4, 9, 6. I, 4, 13, 9.
I, 4, 6, 15. I, 7, 1, 17. II, 2*, 13, 10.
- Schal-

I N D E X

Schallius (<i>Johannes Adamus</i>)	II, 2, 5, 2.	Schonæus (<i>Cornelius</i>)	I, 7, 3, 15.
Schammerdammius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 5, 3.	Schönbornerus (<i>Georgius</i>)	III, 2, 1, 3.
Schardius (<i>Simon</i>)	III, 6, 9, 2.	Schonerus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, II.
Scharrockius (<i>Robertus</i>)	II, 2*, 4, 1, 2. & 8.	Schoockius (<i>Martinus</i>)	I, 4, 6, 19. I, 6, 3, 4.
	III, 1, 1, 7. III, 6, 1, 3. & 8.		II, 2*, 2, 5. II, 2*, 6, 9.
Scharfchmid (<i>Carolus</i>)	III, 6, 9, 3.		II, 2*, 8, 10. II, 2*, 21, 6.
Schefferus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 48.		II, 2*, 43, 2. II, 2*, 47, 2.
	I, 4, 12, 20. I, 5, 2, 9. & 10, 13.		II, 3, 1, 2. III, 2, 1, 17.
	& 14. I, 6, 1, 8. & 21. I, 6, 3, 6.		III, 2, 1, 17. III, 3, 1, 3.
	II, 1, 2, 1. III, 1, 1, 1. & 7.		III, 5, 1, 27. III, 6, 1, 5.
	III, 4, 1, 9.	Schorus (<i>Antonius</i>)	I, 4, 6, 17.
Schegkian (<i>Jacobus</i>)	II, 1, II, 23.		I, 4, 9, 12. & 10.
Scheinerus (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 12, 6.	Schotanus (<i>Bernhardus</i>)	III, 6, 7, 6.
Scheldonus (<i>Gilbertus</i>)	I, 1, 4, 16.	Schöten (<i>Franciscus à</i>)	II, 4, 1, 5.
Schelius (<i>Radbodus Hermannus</i>)	III, 4, 1, 9.	Schottelius (<i>Justus Georgius</i>)	I, 4, 4, 7.
	III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 8.	Schottus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 18, 31. I, 1, 21, 85.
Schelton (<i>Thomas</i>)	I, 4, 2, 4.		I, 5, 1, 10.
Schenckelius (<i>Lambertus</i>)	I, 2, 6, 38.	(<i>Caspar</i>)	I, 2, 5, 61. II, 2, 2, 11.
Schenckius (<i>J. G.</i>)	III, 7, 1, 3.		II, 2*, 4, 3. II, 2*, 11, 9.
Scherbius (<i>Philippus</i>)	II, 1, 11, 30.		II, 4, 1, 3. & 5. & 15.
Scherley (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 31, 3.	Schraderus (<i>Christophorus</i>)	I, 6, 1, 2.
Scherzerus (<i>Johannes Adamus</i>)	II, 1, 14, 31.		I, 6, 1, 25. I, 6, 3, 3.
	II, 5, 1, 6.		I, 6, 4, 1.
Scheurlus (<i>Henricus Julius</i>)	III, 1, 1, 2.	(<i>Laurentius</i>)	I, 4, 1, 10.
Schickardus (<i>Wilhelmus</i>)	I, 1, 2, 4, 83.	Schrevelius (<i>Cornelius</i>)	I, 4, 8, 10.
	III, 6, 2, 1.	Schrieckius (<i>Adrianus</i>)	I, 4, 3, 4.
Schildius (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 17.	Schrökus (<i>Lucas</i>)	I, 1, 21, 40.
Schlüsselburgius (<i>Conradus</i>)	III, 5, 1, 19.	Schülerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 55.
Schlüterus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 9, 5.		II, 5, 1, 3.
(<i>Severinus Waltherus</i>)	III, 5, 1,	Schultzius (<i>Georgius</i>)	III, 6, 10, 3.
	13. & 33.	Schuppius (<i>Johannes Balthasar</i>)	I, 6, 3, 3.
Schmidius (<i>Erasmus</i>)	I, 4, 6, 9.	Schuren (<i>Gerhardus de</i>)	I, 4, 4, 4.
	I, 7, 2, 10.	Schurtzfleischius (<i>Conradus Samuel</i>)	III, 4, 1, 4.
Schmauckius (<i>Martinus</i>)	II, 2, 2, 11.	Schvammerdammius (<i>Johannes</i>)	II, 2*,
Schneidevvinus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 7, 3.		45, 5. II, 2*, 47, 4.
	& 15.	Schvvartzius (<i>Bartholomeus</i>)	II, 2*, 38, 3.
Schnobelius (<i>Joachimus</i>)	III, 6, 7, 8.	Schvvartzkopius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 7, 49.
Schoenslederius (<i>Wolfgangus</i>)	I, 6, 1, 24.	Schvvencckfeld (<i>Caspar</i>)	II, 2*, 29, 4.
	I, 4, 9, 20. II, 4, 1, 12.		Schvven.
	III, 5, 1, 21.		

A U T O R U M.

Schvventerus (<i>Daniel</i>)	I, 4, 2, 4.	Severinus (<i>M. Aurelius</i>)	II, 3, 1, 3.
Scioppius (<i>Casspar</i>)	I, 1, 16, 25, I, 4, 5, 2.	Seyboldus (<i>Johannes Georgius</i>)	I, 4, 10, 10.
	I, 4, 9, 12. I, 4, 9, 19.	Siberus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 63. I, 1, 24, 116.
	I, 4, 10, 4. I, 6, 1, 29.		I, 6, 3, 3.
	II, 1, 4, 2. II, 2, 8, 1.	Sibscota (<i>Georgius</i>)	I, 2, 3, 15.
	III, 2, 1, 2. III, 4, 1, 3.	Siderocrates (<i>Samuel</i>)	II, 1, 15, 16.
	III, 5, 1, 25.	Sidonius <i>Apollinaris</i>	I, 1, 23, 25.
(<i>Franciscus</i>)	I, 1, 17, 36.	Sigonius (<i>Carolus</i>)	I, 4, 11, 3.
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 7.		I, 5, 2, 7. I, 6, 1, 28.
Scotus (<i>Johannes Duns</i>)	II, 1, 14, 8.		III, 4, 1, 2.
Scriverius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 24, 89.	(<i>Fridericus</i>)	I, 1, 16, 58.
	I, 4, 12, 8.	Silhon ()	III, 2, 1, 17.
Scultetus (<i>Abrahamus</i>)	III, 5, 1, 28.	Simlerus (<i>Josias</i>)	I, 1, 18, 10.
Seberus (<i>Wolfgangus</i>)	I, 7, 2, 2.	Simon (<i>Johannes Georgius</i>)	III, 6, 1, 5.
Sebonde (<i>Raymundus de</i>)	III, 5, 1, 6.	Simonius (<i>Richardus</i>)	I, 4, 1, 4. I, 4, 6, 19.
Sechtlenius (<i>Philippus</i>)	II, 2*, 48, 5.		III, 5, 1, 5.
Seckendorffius (<i>Vitus Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 17.	(<i>Simonius</i>)	II, 1, 11, 28.
	III, 3, 1, 2. III, 4, 1, 13.		III, 1, 1, 11.
Secundus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 9.	Sinclarus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 18, 9.
Segerus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 47, 5.	Sinibaldus (<i>Johannes Benedictus</i>)	II, 2*, 2, 7.
Segvicius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 19, 57. III, 6, 4, 11.		II, 2*, 47, 2.
Seldenus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 26.	Sirectus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 10.
	II, 3, 1, 16. III, 5, 1, 22.	Sirmondus (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 26.
	III, 6, 1, 6, & 8. III, 6, 2, 1.	Sithmannus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 4.
	III, 6, 3, 1. III, 6, 4, 3, & 5.	Skinnerus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 3, 9.
	III, 6, 4, 9.	Sleidanus (<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4, & 14.
Selenus (<i>Augustus</i>)	I, 4, 2, 4.	Slevogt (<i>Johannes Philippus</i>)	III, 6, 1, 8.
Sempilius (<i>Hugo</i>)	II, 4, 1, 1.	Smetius (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 13.
Sengverdius (<i>Arnoldus</i>)	II, 2, 1, 8.	Smidenstaht (<i>Harvicius</i>)	I, 1, 25, 12.
(<i>Wolferdus</i>)	II, 2*, 45, 8.		I, 2, 13, 21.
Sennertus (<i>Daniel</i>)	II, 2, 15, 7.	Smith (<i>Thomas</i>)	I, 4, 6, 18.
Septalius (<i>Ludovicus</i>)	II, 1, 11, 14.		III, 5, 1, 23.
	II, 3, 1, 3, & 4. III, 2, 1, 15.	Solea (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 29, 4.
	III, 3, 1, 2.	Somnerus (<i>Gvilielmus</i>)	I, 4, 4, 9.
Sepulveda (<i>Johannes Genesius</i>)	I, 1, 24, 53.	Soncinas (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 33.
	III, 2, 1, 20.	Sonerus (<i>Ernestus</i>)	II, 1, 11, 30.
Serre (<i>Petrus de la</i>)	I, 6, 4, 17. III, 5, 1,	Sonnemann (<i>Antonius Daniel</i>)	III, 6, 10, 3.
	11. & 35.	Sorbierius (<i>Samuel</i>)	I, 1, 21, 44.
Servius (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 5.		II, 2, 2, 6.
	II, 2*, 48, 4.		Sor-

I N D E X

Sorbona (<i>Robertus de</i>)	II, 1, 14, 34.	Sponius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 14, 26. III, 5, 1, 16. & 22. & 23.
Sorellus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 28, 25. II, 2, 1, 19. II, 2*, 41, 2.	Spraat (<i>Thomas</i>)	I, 1, 24, 133. I, 1, 14. 44. I, 2, 1, 32. I, 4, 4, 19. II, 2, 1, 13. & 18.
Soto (<i>Dominicus à</i>)	II, 1, 14, 26.	Sprengerus (<i>Joh. Theodorus</i>)	III, 2, 1, 14. III, 6, 9, 3.
Sotvvellus (<i>Nathanael</i>)	I, 1, 18, 54.	Stahlius (<i>Daniel</i>)	II, 5, 1, 6. & 8.
Soufa (<i>Emanuel Faria de</i>)	I, 7, 1, 7.	Staravolfscius (<i>Simon</i>)	I, 1, 18, 49.
Spachius (<i>Israel</i>)	I, 1, 18, 58. I, 6, 1, 2. II, 1, 8, 1. II, 2*, 23, 5. II, 5, 1, 4. III, 7, 1, 3.	Starckius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 26.
Spadius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 7, 3, 14.	Stadius (<i>Achilles</i>)	I, 7, 1, 4.
Spangenbergius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 41.	Staudige (<i>Uldaricus</i>)	I, 2, 5, 52.
Spanhemius (<i>Ezechiel</i>)	I, 4, 5, 2. I, 5, 2, 2. & 9. I, 6, 2, 18. I, 6, 3, 6. I, 7, 1, 11. & 17. III, 6, 3, 7.	Steckius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 7, 5.
(<i>Fridericus</i>)	II, 1, 14, 1. II, 2*, 12, 9. III, 4, 1, 13. III, 5, 1, 20. & 23. & 32.	Stella (<i>Didacus</i>)	I, 6, 4, 10.
Spedus (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 12.	(<i>Julius Caesar</i>)	I, 7, 3, 8. seq.
Speelmannus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 4, 9. I, 5, 2, 10. II, 3, 1, 16. III, 6, 7, 16.	Stelliola (<i>Nicolaus Antonius</i>)	II, 2, 2, 5.
Speidelius (<i>Johannes Jacobus</i>)	III, 6, 6, 2. III, 6, 8, 1. III, 6, 11, 2.	Stellutus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 33, 6. II, 2*, 45, 8.
Spencerus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 12.	Stengelius (<i>Carolus</i>)	II, 2*, 2, 4.
Spenerus (<i>Philippus Jacobus</i>)	III, 4, 1, 10.	(<i>Georgius</i>)	II, 5, 1, 4.
Sperberus (<i>Julius</i>)	III, 5, 1, 35.	(<i>Justus</i>)	II, 2*, 42, 3.
Sperlingius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 2, 11. II, 2, 15, 7. II, 2*, 1, 9.	Steno (<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 10, 3. II, 2*, 5, 3. II, 2*, 20, 5. II, 2*, 21, 4. II, 2*, 31, 2. & 3. II, 2*, 33, 2. II, 2*, 34, 1. II, 2*, 47, 3.
(<i>Otto</i>)	I, 1, 19, 59.	Stephani (<i>Carolus</i>)	I, 7, 1, 17. II, 2*, 42, 1. III, 3, 1, 2.
Speronius (<i>Spero</i>)	I, 7, 1, 15.	(<i>Henricus</i>)	I, 1, 21, 114. I, 1, 22, 34. I, 1, 7, 27. I, 4, 4, 11. I, 4, 6, 16. & 19. I, 4, 14, 2. I, 4, 7, 13. I, 4, 8, 6. I, 5, 1, 2. I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 12. & 8. & 25. I, 7, 3, 14. II, 1, 1, 1. III, 1, 1, 1.
Spinosa (<i>Benedictus</i>)	I, 1, 8, 15. I, 1, 6, 24. II, 1, 15, 15. III, 1, 1, 4. III, 5, 1, 8. & 11.	(<i>Joachim</i>)	III, 2, 1, 3. III, 6, 1, 8.
*Spitzelius (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 16, 68. I, 1, 17, 20. I, 1, 7, 21. II, 2, 5, 2. III, 5, 1, 9. III, 5, 1, 13. & 30.	(<i>Matthias</i>)	III, 6, 6, 3.
Spondanus (<i>Henricus</i>)	I, 1, 16, 14. III, 4, 1, 12.	(<i>Robertus</i>)	II, 1, 9, 17. I, 7, 2, 21. Steu-

A U T O R U M.

Steuchus (<i>Augustinus</i>)	II, 1, 1, 12. II, 2, 3, 3.	Svicerus (<i>Johannes Caspar</i>)	I, 4, 8, 9.
	II, 2, 7, 3. II, 2, 11, 8.		III, 4, 1, 16.
	III, 5, 1, 4. & 12.	Sviffet (<i>Richardus</i>)	I, 1, 2, 13.
Stierenhoeck (<i>Johannes Olaus</i>)	III, 6, 3, 3.		II, 1, 13, 4.
Stiernhelm (<i>Georgius</i>)	I, 4, 3, 3. II, 1, 1, 13.	Sultholtus (<i>Bernhardus</i>)	III, 6, 8, 4.
Stifelius (<i>Michael</i>)	II, 4, 1, 5.	Sufannæus (<i>Hobertus</i>)	I, 1, 21, 113.
Stöcken (<i>Gerhardus von</i>)	I, 1, 16, 52.		I, 6, 1, 23.
Stockfleih (<i>Henricus Arnoldus</i>)	I, 5, 2, 13.	Sufius (<i>Nicolaus</i>)	I, 6, 1, 21.
Stolbergius (<i>Balthasar</i>)	I, 4, 6, 19.	Svvertius (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 18, 37.
Stöffelius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26.	Sylvester (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 38.
Strada (<i>Fanuanius</i>)	I, 6, 3, 13.	Sylvius (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 10, 11. II, 4, 14, 15.
Stratius (<i>Antonius</i>)	I, 7, 3, 3.	Synecius ()	II, 3, 1, 8.
Strauchius (<i>Ægidius</i>)	II, 4, 1, 8.		
	III, 4, 1, 4. & 5.	Tabermontanus (<i>Jacobus Theodorus</i>)	III, 7, 1, 5.
(<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 5. & 8.		
	III, 6, 6, 2. III, 6, 7, 17.	Tabor (<i>J. Otto</i>)	III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 3.
	III, 6, 9, 4.		III, 6, 11, 2.
Strebæus (<i>Jacobus Ludovicus</i>)	I, 4, 10, 11.	Tackius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 27, 8.
	I, 6, 1, 21. III, 3, 1, 2.	Taffinus (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 6.
Strigelius (<i>Victorinus</i>)	I, 2, 2, 26.	Taisnierius (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 6.
Strobandius (<i>Henricus</i>)	I, 2, 2, 23.	Tangel (<i>Lucas</i>)	I, 2, 2, 26.
Strozza (<i>Cyriacus</i>)	III, 2, 1, 5.	Tappius (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 42, 4.
(<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 29.	Tardinus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 47, 5.
Struvius (<i>Georgius Adamus</i>)	III, 6, 7, 8.	Tartaretus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 17.
Stubbe (<i>Henricus</i>)	II, 2, 1, 13.	Tarter (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 42, 4.
	II, 2, 2, 6.	Tassonus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 21, 32.
Stuckius (<i>Johannes Guilielmus</i>)	I, 5, 2, 6.		I, 1, 2, 23. II, 2, 1, 8.
	& 11.		III, 4, 1, 13.
Sturla (<i>Snorro</i>)	II, 1, 1, 13.	Tassus (<i>Torquatus</i>)	I, 7, 1, 13.
Sturmius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 23, 63.	Tattinghofius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 9.
	I, 1, 24, 35. I, 2, 2, 19.		II, 2, 17, 4.
	I, 2, 13, 15. I, 6, 1, 4. & 12.	Taubmannus (<i>Fridericus</i>)	I, 7, 3, 11.
	II, 1, 15, 5. II, 2*, 18, 9.	Tavernier (<i>Johannes Baptista de</i>)	III, 5, 1, 23.
(<i>Job. Christophorus</i>)	II, 2*, 22, 2.		
Svaresius (<i>Josephus Maria</i>)	I, 1, 6, 14.	Taurellus (<i>Nicolaus</i>)	II, 1, 11, 26.
	I, 5, 2, 6. III, 6, 4, 11.	Taxander (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 18, 31.
Svarecz (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 43.	Teiffierius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 53.
(<i>Johannes Baptista</i>)	de Salazar,		I, 1, 18, 4.
	I, 1, 11, 17.	Telefius (<i>Bernhardus</i>)	II, 1, 12, 4.
Sventerus (<i>Daniel</i>)	II, 4, 1, 3.		II, 1, 15, 2. II, 2*, 16, 2.

I N D E X

Tellez (<i>Balthasar</i>)	II, 1, 14, 17.	Thurnheuser (<i>Leonhardus</i>)	II, 2*, 19, 4.
Templerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 15.		II, 2*, 20, 10.
Tengnagelius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 5, 4.	Thylius (<i>Antonius</i>)	III, 6, 2, 4.
Tenzelius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 8, 4.	Tilebomenius (<i>Johannes Cajus</i>)	I, 4, 12, 10.
Tepelius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 5.	Tilemannus (<i>Fridericus</i>)	III, 4, 1, 3.
	II, 2, 17, 1.	Titelmannus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 64.
Tesmarus (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 25.	Titus (<i>Placidus de</i>)	II, 2*, 12, 9.
Testardus (<i>Claudius</i>)	III, 5, 1, 32.		II, 3, 1, 10.
Theobaldus (<i>Zacharias</i>)	II, 2*, 29, 4.	Titius (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 7, 3, 17.
Thefaurus (<i>Emanuel</i>)	I, 2, 5, 3.		I, 4, 9, 17. & 19.
	I, 2, 3, 17. I, 6, 3, 7. & 10.	Toletus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 11, 21.
	III, 1, 1, 2.	Tollius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 11, 17. & 55.
Thevenotius ()	I, 1, 1, 7. II, 2*, 40, 5.		I, 4, 11, 14. I, 4, 14, 15.
	II, 4, 1, 16.	Toocker (<i>Gvilielmus</i>)	II, 2*, 8, 6.
Thevetus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 19, 55.	Toppius (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 4, 17.
Thibautius (<i>Gerhardus</i>)	II, 4, 1, 16.	Torniellus (<i>August.</i>)	III, 4, 1, 12.
Thilo (<i>Valentinus</i>)	I, 6, 1, 16. I, 6, 3, 6.	Torreblanca (<i>Franciscus de</i>)	II, 3, 1, 15.
Tholosanus (<i>Petrus Gregorius</i>)	I, 2, 5, 30.	Torrentius (<i>Levinus</i>)	I, 7, 3, 10.
	III, 2, 1, 4. III, 6, 5, 4.	Torricellius (<i>Evangelista</i>)	II, 2*, 18, 6.
Thoma (<i>Johannes & S.</i>)	II, 1, 14, 19.	Trapezantius (<i>Georgius</i>)	I, 6, 1, 19.
Thomafinus (<i>Philippus Jacobus</i>)	I, 5, 2, 10.		II, 1, 7, 2. II, 2, 11, 2.
	& I 1. I, 6, 3, 13.	Travaginus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 21, 3.
Thomafius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 9, 16.		II, 2*, 26, 3.
	I, 4, 13, 2. II, 1, 4, 3.	Traulou (<i>Justinianus</i>)	I, 1, 14, 48.
	II, 1, 7, 19. & 22. II, 2, 8, 4.	Treutlerus (<i>Hieronymus</i>)	III, 6, 7, 8.
	II, 2, 11, 10. II, 2*, 5, 2.		III, 6, 8, 3.
	II, 2*, 43, 2. III, 1, 1, 6.	Tribbechovius (<i>Adamus</i>)	II, 1, 13, 1.
	III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 8.		II, 2*, 45, 8. III, 1, 1, 1.
(<i>Thomas</i>)	I, 1, 19, 28.		III, 4, 1, 9 & 12. III, 5, 1, 35.
	I, 4, 4, 19.	Trivorijs (<i>Gabriel</i>)	III, 6, 4, 2.
Thomsonus (<i>Richardus</i>)	I, 4, 7, 9.	Trivultius (<i>Cesar</i>)	I, 1, 25, 22.
Thorius (<i>Raphael</i>)	I, 7, 3, 16.	Tronfarellus (<i>Octavius</i>)	I, 1, 14, 22.
	II, 2*, 42, 4.	Trumphius (<i>Johannes Georgius</i>)	II, 2*, 39, 2.
Thruston (<i>Malachias</i>)	II, 2*, 47, 3.	Tscherningius (<i>Andreas</i>)	I, 1, 21, 113.
Thuanus (<i>Jacobus Augustus</i>)	I, 1, 21, 2.	Tschirnhaus (<i>Ehrenfried Waltherus von</i>)	
	I, 7, 3, 8. III, 2, 1, 6.		I, 1, 14, 13. & 49. I, 2, 7, 25.
Thuldenus (<i>Diodorus</i>)	III, 6, 1, 7.	Tschonderus (<i>Jeremias</i>)	I, 4, 6, 12.
Thummius (<i>Theodorus</i>)	III, 5, 1, 36.	Tudensis (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 6, 25.
Thurmannus (<i>Casspar</i>)	I, 1, 18, 64.	Tuldenus (<i>Diodorus</i>)	I, 2, 1, 36.
	III, 6, 6, 1. II, 6, 7, 14.		III, 6, 7, 7. & 9.
			Tunin-

A U T O R U M.

Tuningius (<i>Gerhardus</i>)	I, 2, 9, 37.	Vayerus (<i>Matthæus</i>)	I, 1, 3, 8. I, 1, 15, 25.
Turnebus (<i>Adrianus</i>)	II, 2*, 42, 2.		III, 4, 1, 2.
	III, 6, 4, 4.	Ubalduſ (<i>Gvidus</i>)	II, 4, 1, 15.
Turnerus (<i>Robertus</i>)	I, 1, 24, 116.	Ubelius (<i>Stephanus</i>)	I, 6, 1, 23.
Turturettus (<i>Vincentius</i>)	III, 6, 1, 2.	Vecchiectus (<i>Hieronymus</i>)	III, 4, 1, 5.
Tufcanus (<i>Angelus</i>)	II, 4, 1, 16.	Vechnerus (<i>Daniel</i>)	I, 3, 10, 47. I, 4, 6, 14.
Tvvaiteſ (<i>Eduardus</i>)	I, 7, 2, 21.	Vectianus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 24, 91.
Tzetzeſ (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 5. I, 7, 1, 5.	Vedeliuſ (<i>Nicolaus</i>)	III, 5, 1, 16. & 32.
(<i>Iſaaciuſ</i>)	I, 7, 1, 5.	Vega (<i>Lupuſ Felix de</i>)	I, 7, 1, 8.
	I, 7, 2, 22.	Velaſcuſ (<i>Petrus</i>)	III, 6, 3, 10.
Valdeſ (<i>Johanneſ de</i>)	I, 6, 4, 24.	Veldhüſen (<i>Lambertuſ à</i>)	III, 5, 1, 8. & 29.
Valduſ (<i>Auguſtuſ</i>)	I, 1, 25, 24.		III, 6, 1, 8.
Valentia (<i>Gregoriuſ de</i>)	II, 1, 14, 45.	Velenuſ (<i>Ulricuſ</i>)	III, 5, 1, 27.
Valentinuſ (<i>Baſiliuſ</i>)	I, 1, 9, 25.	Velfchiuſ, <i>vid. Welfchiuſ.</i>	
	II, 2, 1, 6. II, 2*, 37, 2.	Velferuſ (<i>Marcuſ</i>)	I, 1, 7, 25.
Valerianuſ (<i>Johanneſ Pieriuſ</i>)	I, 4, 2, 1.		I, 1, 18, 67.
Valeſiuſ (<i>Hadrianuſ</i>)	I, 4, 14, 12.	Velthemiuſ (<i>Valentinuſ</i>)	III, 6, 1, 5.
	I, 5, 1, 14.	Verdieriuſ (<i>Antoniuſ</i>)	I, 1, 16, 23.
(<i>Henricuſ</i>)	I, 4, 14, 12. I, 5, 1, 14.		I, 1, 18, 10. & 21. I, 4, 4, 10. & 17.
	I, 4, 7, 5.		III, 4, 1, 8.
Valla (<i>Laurentiuſ</i>)	I, 4, 10, 6.	Verdieruſ (<i>Claudiuſ</i>)	I, 1, 6, 13. I, 1, 16, 23.
Valle (<i>Gothofreduſ à</i>)	I, 1, 8, 16.		I, 4, 14, 3. I, 7, 3, 20.
	III, 5, 1, 11.	Vereliuſ (<i>Olaſuſ</i>)	II, 1, 1, 13.
(<i>Petruſ de la</i>)	I, 4, 5, 9. II, 2, 2, 7.	Verulamiuſ (<i>Franciſcuſ Baco</i>)	I, 1, 2, 3.
	II, 2, 5, 7. II, 4, 1, 13.		I, 1, 14, 12. I, 2, 7, 45. & 93.
Valliuſ (<i>Pauluſ</i>)	II, 1, 14, 30.		II, 2, 1, 2. & 18. II, 2*, 5, 1. & 4.
Vaninuſ (<i>Juliuſ Cæſar</i>)	III, 5, 1, 9.		II, 2*, 20, 23, 3. II, 2*, 32, 3.
Vareniuſ (<i>Auguſtuſ</i>)	I, 4, 5, 3. III, 6, 2, 2.		II, 2*, 32, 5. III, 1, 1, 5.
(<i>Bernharduſ</i>)	II, 2*, 18, 3.		III, 2, 1, 21. III, 3, 1, 3.
	II, 4, 1, 10. III, 2, 1, 6.		III, 6, 1, 2.
(<i>Henricuſ</i>)	II, 1, 15, 16.	Uffelmanuſ (<i>Henricuſ</i>)	III, 6, 1, 8.
Varinuſ (<i>Juliuſ</i>)	I, 1, 21, 98.	Ughelluſ (<i>Ferdinanduſ</i>)	III, 4, 1, 18.
Vaſaruſ (<i>Georgiuſ</i>)	I, 1, 19, 70.	Vicomeratuſ (<i>Franciſcuſ</i>)	II, 1, 11, 6.
Vaſqueſ (<i>Ferdinanduſ</i>)	III, 6, 8, 4.	Victoria (<i>Franciſcuſ</i>)	II, 1, 14, 23. & 41.
(<i>Gabriel</i>)	II, 1, 14, 42.	Vida (<i>M. Hieronymuſ</i>)	I, 7, 3, 8.
Vatabluſ (<i>Franciſcuſ</i>)	II, 1, 11, 20.		II, 2*, 45, 8.
Vavaſſor (<i>Franciſcuſ</i>)	I, 1, 23, 18. I, 4, 9, 19.	Vieta (<i>Franciſcuſ</i>)	II, 4, 1, 5.
	I, 6, 1, 17. I, 6, 3, 9. I, 7, 1, 3. & 12.	Vigeliuſ (<i>Nicolauſ</i>)	III, 6, 5, 3.
	I, 7, 3, 3. & 8.		III, 6, 6, 3. III, 6, 7, 15.
			III, 6, 8, 4.

I N D E X

Vigenerius (<i>Blasius</i>)	I, 1, 11, 17. II, 2, 4, 4.	(<i>Gerhardus Johannes</i>)	I, 1, 18, 59.
Vigerus (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 6, 10.		I, 1, 21, 29. I, 4, 4, 9. I, 4, 8, 14.
Villafanus (<i>Stephanus Lambertus</i>)	I, 1, 9, 20.		I, 4, 9, 4. & 17. I, 4, 10, 8.
	I, 6, 3, 11. I, 7, 3, 3.		I, 6, 1, 22. I, 7, 1, 17. I, 7, 2, 1.
Villavincenzio (<i>Laurentius à</i>)	I, 6, 4, 6.		II, 1, 1, 4. II, 2*, 30, 3. II, 4, 1, 1.
Vincentius (<i>Petrus</i>)	I, 2, 2, 26.		II, 5, 1, 2. III, 4, 1, 1. & 3.
Vindingius (<i>Erasmus</i>)	I, 4, 5, 7.		III, 6, 7, 16.
Vineis (<i>Petrus de</i>)	I, 1, 24, 137.	(<i>Isaacus</i>)	I, 1, 7, 65. I, 1, 9, 10.
Vinetus (<i>Elias</i>)	I, 1, 14, 15.		I, 4, 4, 10. I, 4, 6, 17. seqq.
Vinnius (<i>Arnoldus</i>)	III, 6, 4, 4.		I, 4, 12, 11. I, 7, 1, 14. II, 2, 6, 6.
	III, 6, 7, 3. III, 6, 8, 4.		II, 2*, 5, 3. II, 2*, 18, 6. II, 2*, 20, 5.
Viottus (<i>Bartholomeus</i>)	II, 5, 1, 4.		III, 5, 1, 5.
Virdungus (<i>Michael</i>)	I, 6, 3, 3.	Uppendorffius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 79.
Vitalis (<i>Hieronymus</i>)	II, 4, 1, 4.	Urbanus <i>Bellunensis</i> ,	I, 4, 6, 7.
Viterbienfis (<i>Annius</i>)	I, 1, 6, 33.	Urfatus (<i>Sertorius</i>)	I, 4, 2, 3.
Vives (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 6, 1, 20.	Ursinus (<i>Benjamin</i>)	II, 4, 1, 5.
	II, 1, 13, 1. III, 1, 1, 8.	(<i>Fulvius</i>)	I, 7, 2, 25. III, 6, 3, 1.
(<i>Ludovicus</i>)	I, 1, 2, 10. I, 2, 2, 34.	(<i>Johannes Henricus</i>)	II, 1, 1, 12.
	II, 1, 12, 1. II, 1, 13, 4. II, 5, 1, 8.		II, 2, 4, 5. II, 2*, 40, 4.
	III, 5, 1, 7.	Urstifius (<i>Chr.</i>)	III, 6, 9, 2.
Vizzanius (<i>Carolus Emanuel</i>)	II, 2*, 11, 7.	Ursus (<i>Aurelius</i>)	I, 7, 3, 4.
Ulitius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 12.	Vultejus (<i>Hermannus</i>)	III, 6, 5, 5.
Voetius (<i>Gisbertus</i>)	I, 1, 21, 30.		III, 6, 7, 15.
	II, 1, 15, 6. II, 2, 17, 1.		
	II, 2*, 12, 1. III, 5, 1, 9.		
	& 13, 25. & 27.		
Vogelius (<i>Ezechiel</i>)	I, 2, 10, 33.	Wagenfeilius (<i>J. Christophorus</i>)	I, 4, 5, 5.
(<i>Martinus</i>)	II, 1, 9, 1.		I, 4, 6, 2. II, 2*, 20, 9. III, 1, 1, 9.
	II, 2, 1, 13.		III, 3, 1, 3. III, 5, 1, 21. III, 6, 2, 1.
Voglerus (<i>Valentinus Henricus</i>)	I, 1, 16, 3.	Wagnerus (<i>Tobias</i>)	II, 2*, 12, 9.
	I, 2, 2, 35. III, 7, 1, 3.		II, 3, 1, 9.
Vogtius (<i>Gothofredus</i>)	II, 2, 2, 10.	Wallisius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 1, 5. I, 4, 4, 19.
	II, 2*, 15, 3. II, 2*, 27, 5. & 9.		II, 1, 13, 13. II, 2, 1, 14. & 15.
Volaterranus (<i>Raphael</i>)	I, 7, 2, 1.		II, 2, 15, 4. II, 2*, 10, 2.
Vollandus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 78.		II, 2*, 19, 4. II, 2*, 20, 3. & 4.
Vorstius (<i>Conradus</i>)	III, 5, 1, 24.		II, 4, 1, 6. & 15.
(<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 90. I, 4, 9, 17.	Wallius (<i>Jacobus</i>)	I, 2, 16, 21. I, 7, 3, 9.
	II, 2*, 45, 2.	Waltonus (<i>Brianus</i>)	I, 4, 1, 4.
Vossius (<i>Dionysius</i>)	I, 6, 3, 6.		III, 5, 1, 14.
		Wardus (<i>Sethus</i>)	II, 1, 15, 15.
			II, 2, 1, 15. III, 1, 1, 4.
		Warner (<i>Levinus</i>)	I, 1, 21, 113.
			Wasmu-

A U T O R U M.

Wasmanthus (<i>Matthias</i>)	I, 2, 6, 65.	Wetstenius (<i>Joh. Rudolphus</i>)	I, 4, 6, 18.
	I, 4, 5, 3. III, 5, 1, 14.	Whear (<i>Degoreus</i>)	III, 4, 1, 2.
Watsonus (<i>Michael</i>)	I, 1, 21, 52.	Whitlock (<i>Richardus</i>)	I, 6, 4, 19.
	II, 1, 12, 3. II, 2*, 27, 12.	Wichelmannus (<i>Hartwig</i>)	II, 5, 1, 3.
	II, 2*, 47, 4.	Widerbrancus (<i>Fridericus</i>)	I, 2, 2, 26.
Webbe (<i>Johannes</i>)	I, 4, 3, 2.	Widlerus (<i>Marcus</i>)	I, 4, 4, 5.
(<i>Jofias</i>)	I, 7, 1, 19.	Wierus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 15.
Websterus (<i>Johannes</i>)	II, 2* 2, 29, 4.	Wilckius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 2, 4. & 5.
Weckerus (<i>Johannes Jacobus</i>)	II, 2, 2, 11.		II, 2, 1, 15.
Wedderkopff (<i>Gabriel</i>)	II, 1, 6, 3.	Willichius (<i>Jodocus</i>)	I, 2, 2, 26.
(<i>Magnus</i>)	III, 6, 7, 15.		I, 3, 2, 4. I, 4, 4, 4.
Wedelius (<i>Georgius Wolffg.</i>)	II, 2*, 43, 2.	Willisius (<i>Thomas</i>)	I, 4, 2, 4.
Wehnerus (<i>Paulus Matth.</i>)	III, 6, 6, 2.		II, 2, 1, 4. & 15. II, 2*, 6, 9.
	III, 6, 11, 2.		II, 2*, 8, 6. II, 2*, 47, 3.
Weigelius (<i>Erhardus</i>)	I, 2, 7, 11.	Winckler (<i>Paulus</i>)	I, 1, 21, 110.
	II, 5, 1, 4.	Winckelmannus ()	I, 2, 6, 48.
(<i>Valentinus</i>)	II, 1, 15, 16.	Winfemius (<i>Pierius</i>)	I, 6, 3, 6. I, 7, 3, 8.
	III, 5, 1, 36.		& 9. & 17.
Weinrichius (<i>Martinus</i>)	II, 2*, 2, 4.	Winstanleus (<i>William</i>)	I, 1, 19, 68.
(<i>Melchior</i>)	I, 7, 1, 19.	Wirdigius (<i>Sebastianus</i>)	I, 1, 11, 14.
Weinsheim (<i>Stanislaus Minck à</i>)			II, 2*, 17, 3.
	II, 5, 1, 6.	Wissenbachius (<i>Joh. Jacobus</i>)	III, 6, 4, 2.
Weisius (<i>Christianus</i>)	I, 6, 1, 32.		& 8. III, 6, 7, 6. & 9.
	I, 6, 3, 12.	Wittackerus (<i>Guilhelmus</i>)	III, 5, 1, 24.
Wellerus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 14.	Witte (<i>Henningus</i>)	I, 1, 18, 52. III, 5, 1, 30.
Welschius (<i>Georgius Hieronymus</i>)	I, 1,	(<i>Johannes de</i>)	II, 2, 1, 17.
	6, 38. I, 1, 21, 39. I, 1, 21, 64.	Wolfius (<i>Hieronymus</i>)	I, 2, 2, 25.
	I, 3, 5, 16. II, 2, 2, 8. II, 2*, 3, 5.		I, 6, 2, 8.
	II, 2*, 8, 7.	Wolzogenius (<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 3.
Wendelinus (<i>Marcus Fridericus</i>)	I, 2,		II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 11.
	10, 41. I, 4, 9, 10. II, 2, 2, 11.	Wood (<i>Antonius</i>)	I, 1, 4, 15.
	II, 2*, 20, 5. & 9. III, 1, 1, 3. & 6.		I, 1, 16, 75. I, 1, 18, 44.
	III, 2, 1, 3. III, 5, 1, 32.		II, 1, 8, 1. II, 1, 13, 12.
(<i>Gothofredus</i>)	I, 4, 4, 9.		II, 1, 14, 12. II, 2, 12, 6.
	II, 2*, 12, 4. III, 6, 6, 2.		III, 6, 4, 3.
	III, 6, 7, 16.	Wormius (<i>Olaus</i>)	I, 4, 3, 3. I, 1, 1, 13.
Werdenhagen (<i>Johannes Angelius</i>)			II, 2*, 29, 4.
	I, 1, 10, 28. III, 5, 1, 36.	Wouvvorius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 1, 18.
Wesenbecius (<i>Matth.</i>)	III, 6, 7, 4.		I, 1, 24, 76. I, 4, 1, 1. & 2. I, 4, 7, 1.
	& 9. & 15.		I, 4, 12, 9. I, 5, 1, 2. I, 6, 3, 6.

Wreen

INDEX AUTORM.

Wreen (<i>Christophorus</i>)	II, 2, 1, 15.	Zeilerus (<i>Martinus</i>)	I, 1, 18, 59. I, 1, 24, 72.
(<i>Mattheus</i>)	II, 2, 1, 15.		II, 4, 1, 2. III, 4, 1, 2.
Wundschius (<i>Joh. Wilhelmus</i>)	III, 3, 1, 4.	Zevecotius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 13, 13. III, 2, 1, 12.
Xylander (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 4, 11, 15.	Zieglerus (<i>Caspar</i>)	III, 6, 1, 5. & 8.
Zabarella (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 14, 63.		III, 6, 7, 17.
Zacchias (<i>Paulus</i>)	III, 6, 8, 5.	Zimmermannus (<i>Matthias</i>)	I, 1, 6, 37.
Zanardus (<i>Michael</i>)	II, 1, 14, 20.	Zinzerlingius (<i>Joh. Bernhardus</i>)	I, 4, 4, 8.
Zura (<i>Antonius</i>)	II, 3, 1, 3.	Zoucheus (<i>Richardus</i>)	III, 6, 1, 6. & 8.
Zaratinus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 4.	Zucchi (<i>Bartholomeus</i>)	I, 1, 24, 125.
Zafius (<i>Uldaricus</i>)	III, 6, 7, 15.	(<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 32, 2.
Zehnerus (<i>Joachimus</i>)	I, 1, 21, 91.	Zvvelferus (<i>Johannes</i>)	III, 7, 1, 7.
Zeidlerus (<i>Melchior</i>)	I, 6, 4, 4.	Zvvichemus (<i>Viglius</i>)	I, 1, 24, 136.
	II, 5, 1, 4.	Zvvingerus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 16.
		(<i>Theodorus</i>)	I, 1, 21, 23. III, 1, 1, 1.

S. D. G.

INDEX III. RERUM.

Primus Numerus major TOMUM, secundus minor LIBRUM
TOMI, tertius CAPUT LIBRI, quartus PARAGRAPHOS denotat.

Hæc Asterisci Nota (*) partem secundam lib. II. Tom. II. indicat.

A.
Abrahami è *Porta Leonis Dialogi de Auro recensentur* II, 2*, 35, 3. liber, *Sepher jetzim*, i.e. liber formationis apud Judæos circumfertur I, 1, 10, 23. variis Commentariis illustratus, ib.
Rogeri janua, vid. *Rogeri*.
ab Abrahamo an libri scripti sint & extent. I, 1, 6, 23. censentur oriundi *Bramines*. vid. *Bramines*.
Academia della Lesina, s. *subula*, *Florentiæ* I, 1, 14, 35. seqq.
Veneta, à quo instituta, II, 1, 11, 18. edidit *Explanationem novam Topicorum Aristot. & librum de fluxu & refluxu maris*, ib.
Universalis Philadelphica. vid. *Samaritanorum*.
Academiæ à Carolo M. primitus institutæ I, 1, 14, 10.
Eruditorum ad priscæ doctrinæ collapsæ restitutionem Romæ primum institutæ sunt sub Paulo II. Pontifice. I, 1, 14, 15.
Italica, & quidem
Florentina, I, 1, 14, 28. seqq.
Neapolitana, I, 1, 14, 31. seqq.
II, 2, 1, 16.
Patavina, I, 1, 14, 27.
Romana, I, 1, 14, 16. seqq.
Veneta I, 1, 14, 25. seqq.
& plures, I, 1, 14, 34. ex his

multi prodierunt egregii libri, quorum exigua apud nos est notitia, I, 1, 18, 29. de illis *Historica quædam notantur*, II, 1, 11, 18.
Naturæ Curiosorum durius Judicium experiuntur. II, 2, 1, 16.
II, 2, 2, 9.
Oxonienfis historia ab Antonio Wood est descripta, I, 1, 16, 75. seq. III, 6, 4, 3.
Parisienses, vid. *Gallorum*
Academiæ Cognomina & tituli varii inquiruntur à Job. Ferro I, 1, 14, 37. multis displicent & ridentur, I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. & 41. in primis *Pinello*. I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. illarum *Utilitas*, I, 1, 14, 38.
Fata I, 1, 14, 39. *Forma, Leges, & Institutio*. I, 1, 14, 40. de illarum optimo statu scripsit *Edm. Richerius*. I, 1, 16, 74. *Parisiensium fructus in augendis scientiis cur hætenus sit exiguus*. I, 1, 14, 43.
In Academiis mali mores & vitia è Scholis propagantur. I, 2, 2, 8.
I, 2, 11, 1, seq.
ad illas lento gradu festinandum. I, 2, 10, 46. I, 2, 11, 5. seqq.
in Academiis cur hætenus parum in rerum naturalium studiis & Mathematicis effectum sit. I, 1, 14, 11. seqq.
A In

INDEX RERUM.

in Academiis Scholastica studia haud negligenda. I, 2, 11, 7. seqq.

de Academiis Galliae scripsit historiam du Boulay. I, 1, 16, 72. *qui liber utilissimus habetur ex judicio Bailleti.* *ibid.*

de Academicis antiquitatibus scripsit quaedam Conringius. Vid. Conringius. *Sed in specialioribus deficit, in quibus historia Academicarum manca & sterilis.* I, 1, 16, 72. *quae opera à Viro prudenti & docto suscipienda esset.* I, 1, 16, 73.

Academicis studiis quae fundamenta substernenda, I, 2, 11, 19.

Academicorum honorum facilis collatio taxatur. I, 2, 11, 22. *in mores censura quorundam acerbior,* I, 2, 11, 2. seq.

Acari vermiculus II, 2*, 14, 3.

de Accentibus Graecis Scriptores recensentur, I, 4, 6, 17.

Acciajoli (Donati) in Aristot. libri, ceteraque ejus scripta adducuntur, II, 1, 11, 24.

plagium notatur, II, 1, 11, 24.

Accorombonus multa scripsit in Aristot. II, 1, 11, 24.

Achillis (Alexandri) liber Germ. von den Grund-Ursachen der Erdbebungen breviter recensetur II, 2*, 26, 2.

Acroamatica methodus - I, 2, 7, 48. & 102.

Acta Eruditorum Lipsiensium I, 1, 16, 42. *Hafniensia* II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9.

Actorum publicorum conservatio & custodia prima Bibliothecarum occasio fuit, I, 1, 3, 11. I, 1, 6, 8.

apud Chineses unica cura fuit. I, 1, 3, 12.

Collectio, Politices Studio magnopere proficua. I, 1, 19, 27.

Custodes apud Romanos. I, 1, 6, 5. & 8.

MSSorum de Statu Germanico magnus in Bibliotheca Guelpherbytana numerus servatur, I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16.

Acustica est pars Musicae II, 4, 1, 10.

Adagia Anglica I, 1, 21, 106.

Arabica I, 1, 21, 113.

Belgica I, 1, 21, 102.

differunt à gnomis I, 1, 21, 63.

excerpta ex Horat. lib. 1. sat. 1. I, 3, 6, 32.

ex Virgilii Eclog. 1. I, 3, 6, 29.

Gallica I, 1, 21, 101.

Germanica qui congegserint. I, 1, 21, 110.

Græco - Latina Mich. Apostolii I, 1, 21, 87.

Græcorum collecta publicavit Andr.

Schottus cum notis I, 1, 21, 85.

Hebraea arguta & multa sapientiae reconditæ I, 1, 21, 89.

Hispanica I, 1, 21, 103.

ex Homero collegit Jacobus Duportus,

I, 1, 21, 15. è Virgilio Valentinus

Rotmarus, I, 1, 21, 81. item Barlandus & Hier. Clocius, I, 1, 21, 82.

Italica argutissima I, 1, 21, 96. seq.

qui collegerint I, 1, 21, 97. seqq.

ex Juvenali & Horatio utiliter quoque

colligi possunt, I, 1, 21, 82.

Omnium gentium omnibus non conveniunt I, 1, 21, 86.

Persica I, 1, 21, 113.

Ratione usus & finis tantum conveniunt. I, 1, 21, 65.

Sacra

INDEX RERUM.

- Sacra V. & N. T. nondum digne satis excussa*, I, 1, 21, 88. *qui scripserint* I, 1, 21, 89. seq.
- ex Adagiis meris conscriptæ Epistolæ & Oratiuncula*, I, 1, 21, 109.
- Adagiorum Collectanea** quomodo instituenda I, 3, 6, 25. seqq.
- Collector primus fuit Erasmus Roterodamus*. I, 1, 21, 67. *defenditur hic contra Celium Rhodiginum & Verdierum*. I, 1, 21, 68. & 69.
- Colligendorum studium est necessarium, & maximus usus*, I, 1, 21, 62. & 66. & 99.
- Corpus Harmonicum promisit Kuhlmannus*. I, 1, 21, 65. I, 2, 5, 64. & 70.
- Opus Panglottum promisit Welschius*. I, 1, 21, 64.
- Scriptores plures referuntur*. I, 1, 21, 113.
- Adamas** *Regis Angliæ mirabiliter lucens & scintillans* II, 2*, 14, 7. *ob raritatem pretiosus* II, 2*, 33, 4.
- Adami** (Melch.) *Vitæ Doctorem Germanorum*, I, 1, 18, 51. I, 1, 17, 11. I, 1, 19, 49.
- Adamo** *literarum inventionem quidam tribuunt*. I, 4, 1, 10.
- staturam ingentem tribuunt Rab- bini*. II, 2*, 2, 6.
- Adamum** *Androgynum fuisse quidam censuerunt*, II, 2*, 2, 7.
- Adamus** *antabulis consignavit Creationis initia, hominis lapsum, & promissionem Divinam*, I, 1, 6, 16.
- Advefatione** *corporis motus, affectus, &c. ad miraculum usq. coerceri possunt*, I, 2, 3, 3. seqq.
- de Adverbiis quinam scripserint*. I, 6, 1, 23.
- Adversaria** *de omnibus, quæ legimus, audimus, videmus, cogitamus, sunt paranda*, I, 3, 1, 22. I, 3, 13, 5. seqq.
- magis sunt necessaria quam excerptorum libri*. I, 3, 1, 27.
- quasi ephemeridem, excerpta, Calendarium, & codicem, more mercatorum dixeris* I, 3, 1, 26.
- Adversariorum utilitas** *exemplis ostenditur*. I, 3, 1, 23. seqq.
- de Advocatis effatum Denaisii* III, 6, 7, 7.
- Ægineta** *à Scaligero correctus fuit in Biblioth. Gudiana* III, 7, 1, 2.
- de Ægrotorum juribus quinam egerint*, III, 6, 8, 5.
- Ægyptiæ Bibliothecæ antiquæ & magnificæ** I, 1, 6, 30.
- Ægypti** *foecunditas non à sola Nili aqua* II, 2, 10, 1.
- Ægyptii** *aquam omnium rerum principum esse statuerunt* II, 2, 10, 1.
- in Principibus suis erudiendis diligentissimi fuere* I, 2, 2, 2.
- libros sacros studiose occultabant*. I, 1, 10, 8.
- Sacerdotibus commiserunt ad a publica literis consignanda* I, 1, 3, 12. *etiam librorum curam*, I, 1, 6, 3. & 30.
- ab Ægyptiis ad Græcos multa naturæ arcana venerunt* I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6. II, 2, 4, 2.
- Ægyptiorum Doctrina** *Theurgica arcanis plurimis referta*. I, 1, 10, 6. & 8.
- erat Hermetis s. Mercurii columnis consignata. Vid. Her- mes.*
- Doctrinam & Philosophiam quinam descripserint*. II, 2, 4, 1.
- Ægypti-

INDEX III. RERUM.

- Ægyptiorum** *Doctrinam & Philosophiam plus justo extenuavit Conringius* II, 2, 4, 1.
Hieroglyphica. vid. Hieroglyphica & Literæ.
Leges recenset Diodorus Siculus, & ex illo Praschius. III, 6, 2, 3.
Principia Physica latent. II, 2, 4, 2.
Secreta Collegia I, 1, 13, 3. seqq.
de Ægyptiorum Philosophia nihil certi colligi potest. II, 2, 4, 6.
Ælius *Aristides multas Orationes scripsit, libellos Rhetoricos, nec non Physicam.* I, 6, 2, 16. *de illius arte dicendi iudicium.* I, 6, 2, 16.
Ælius *Lampridius & Spartianus Historiæ Augustæ Scriptores,* I, 4, 14, 7.
Æquivocationum doctrina *Jesuitica rejicitur,* III, 1, 1, 12.
Ær *extrahi potest* II, 2*, 22, 2.
gravis est II, 2*, 18, 5.
de Ære discursus II, 2*, 19, 5.
Ære vacuum spatium potest dari II, 2*, 4, 3.
Ærem Deum, & omnium rerum materiam, *statuit Diogenes Apolloniates.* II, 2*, 18, 1.
posse rarefieri & condensari probant Observationes Varenii & Boylei II, 2*, 18, 3.
pro tinctura particularum terrarum habet Hakius. II, 2*, 18, 1.
Æris constitutio salubris & insalubris unde. II, 2*, 18, 2.
& ætheris distinctio quomodo admitti possit. II, 2*, 18, 1.
gravitas variis modis exploratur II, 2*, 18, 6.
rarefactio & condensatio quomodo fiant, docetur II, 2*, 18, 3.
siccitatem & humiditatem præfagiunt
Hygrosopia II, 2*, 18, 9.
utilitates quibusdam experimentis specialibus demonstrantur. II, 2*, 22, 2.
Æromantiam ad certitudinem perducendi consilium datur. II, 2*, 18, 7.
edidit Mizaldus, vid. Mizaldus.
Æronauticum artificium II, 2*, 22, 2.
de Æronautico artificio iudicium fertur. II, 2*, 22, 2.
Æroscopium Vosii ventos & tempestates præfagivit. II, 2*, 18, 6.
Æschines *Demosthene in dicendo fuit inferior.* I, 6, 2, 7.
Æschinis exilium unde I, 6, 2, 7.
Orationes laudantur, earumq; editiones recensentur. ib.
quarta Oratio, Deliacus inscripta, falso illi tribuitur, ib.
Æschylus, *inter Tragicos Græcos primus, laudatur* I, 7, 2, 5.
multas Tragædias, quarum paucae supersunt, scripsit, earumq; emendationes, & editiones recensentur. I, 7, 2, 5.
Æsopi fabulæ III, 1, 1, 5.
Ætatis aureæ Scriptores recensentur. I, 4, 11, 4. seqq.
Æthereorum academia Patavij à Scipione Gonzaga instituta. I, 1, 14, 27.
Æthici Cosmographia commemoratur. I, 4, 11, 18.
Æthiopica Abyssinorum bibliotheca *10000 librorum, ficta & fabulosa est.* I, 1, 6, 26.
Affabilitas & humanitas maxime animos allicit. I, 1, 15, 38. seqq.
de Affectibus animi latentibus conjectandis librum scripsit Scipio Claramontius. I, 1, 15, 55.
hominum doctrinam plenissime tractavit

INDEX III. RERUM.

- Etavit Aristot. 2. Rhetor. c. 1. seqq.*
ibiq; Schraderus Comm. & alij,
 I, 3, 9, 32. I, 1, 15, 6. I, 3, 9, 35.
- Scriptores* III, 1, 1, 11.
- Affectiones Corporum, deq; iis altercationes Peripateticorum* II, 2*, 3, 1.
- Affectus & mores hominum varij recensentur.* I, 1, 15, 16.
- exercitatione ad miraculum usq; coërceri possunt.* I, 2, 3, 5.
- Affectuum & morum imitatio Poëtis ante omnia convenit, I, 3, 10, 29. in hoc excellit Virgilius, & post hunc Ovidius.* I, 3, 10, 30.
- excerpta, vid. Excerpta.*
nostrorum cognitio, vid. Characterismus.
- Affirmandi vel negandi formulæ* I, 3, 7, 19, f.
- Agnellus (Scipio) Doctrinæ Platonis de Ideis, contra Aristotelem, propugnator fuit eximius* II, 1, 7, 18.
- Agricola (Rudolphus) ex Italia in Westphaliam deductus, ludos literarios ibidem instituit.* I, 2, 2, 14.
- in libris suis de Inventionem quasdam hypotheses ponit, Ramisticis similes.* II, 1, 12, 1.
- Agricolæ (Georgij) Scripta in Re Metallica laudantur,* II, 2*, 29, 4.
- de Agricultura quinam scripserint,* II, 2*, 2, 7. II, 2*, 42, 1.
- Agri fecundatio quomodo fiat,* II, 2*, 41, 3.
- Agrippæ (Henr. Cornelij) singularis ars ὡκυμαθείας, I, 1, 12, 3. I, 2, 7, 55.*
de Occulta Philosophia II, 3, 1, 12.
de Vanitate scientiarum liber. II, 1, 16, 1. I, 2, 9, 1.
- Aizema (Leonis ab) lib. de Negotiis Belgij civilibus recensetur* III, 3, 1, 3.
- Ανεγστὸν instrumentum Hispanorū.* II, 1, 2, 6.
- Alberti Magni vita, rerum naturalium peritia, πολυγραφία, scripta genuina, & discipuli recensentur.* II, 1, 14, 2.
- Albertini lib. de Transsubstantiatione commendatur.* III, 5, 1, 29.
- Albertis (Alberti ab) Thesaurus Eloquentiæ Sacræ & profanæ* I, 6, 1, 17.
- Albertus Magnus inique Magiæ insimulatur,* I, 1, 8, 25. II, 1, 14, 2.
- Albini (Constantini) Magia Astrologica recensetur.* II, 3, 1, 12.
- (Petri) Meißnische Berg-Chronick* II, 2*, 29, 4.
- Alcæus Stasiotica scripsit* I, 7, 2, 12.
- Alcahest, liquor, Helmontio laudatur.* II, 2, 10, 2.
- Alciati emblemata in magno pretio habita.* I, 7, 3, 5. *illorum Interpretes & Commentatores.* I, 7, 3, 5.
- Alcinoi Introductio in Philosophiam Platonis* II, 1, 7, 2.
- Alcman, Poëta Lyricus, commemoratur,* I, 7, 2, 12. *morbo pediculari perit,* I, 7, 2, 12.
- Alcmanni fragmenta collegit & edidit Stephanus* I, 7, 2, 12.
- Alcorani Versiones pleræq; sunt futiles.* III, 5, 1, 22.
- Alcoranus quid significet* I, 1, 11, 8.
- Aldrete (Bernhardi) Origen, y Principio de la lengua Castellana recensetur,* I, 4, 4, 18.
- Aldrovandus edidit Dendrologiam* II, 2*, 40, 4. *Historiam animalium* II, 2*, 46, 1.
- Musæum metallicum,* II, 2*, 29, 4.
- Polygraphus fuit* II, 2, 2, 10.
- de Alea Veterum quinam scripserint.* I, 5, 2, 12.
- Alexander Severus, Imperator, in Larario privato coluisse dicitur, Christum, Abrahamum, Orpheum, Apollonium,* I, 1, 13, 18.
- Alexandri VII, Papæ, Poemata laudantur.* I, 7, 3, 9.
- Ale-*

INDEX RERUM.

- Alexandrinum Museum**, vid. *Museum*.
Alfarabius de Intelligentiis scripsit. II, 1, 10, 3.
Algebræ Doctrina à Cartesianis exculta. II, 4, 1, 5.
Scriptores. II, 4, 1, 5.
Alirunæ Francorum, Gothorum & Septentrionis I, 1, 10, 18.
Alkindius de gradibus rerum commentatus est. II, 1, 10, 3.
Allatii (Leonis) Diff. Hist. de Erroribus magnorum Virorum in dicendo recensetur. I, 6, 1, 30. vid. *Leo Allatius*.
Allegationum abusus reprehenditur, & plures alii. I, 1, 22, 10. & 13. hoc nomine *Jcti* male audiunt. I, 1, 22, 11.
Alliaco (Petri de) Scripta enumerantur. II, 1, 13, 7.
Almaini (Jacobi) Scripta habentur. II, 1, 13, 10.
Aloë Gottorpiensis à Majore descripta. II, 2*, 43, 2.
Aloyfiæ Sygæ nomine Satyra Sotadica falsò circumfertur. I, 1, 8, 30. seq.
virtutes & laudes I, 1, 8, 31.
Aloyfii (Petri) Encomium. I, 6, 4, 13.
Epigrammata commendantur. I, 7, 3, 4.
Alphabetorum variorum Collectores. I, 4, 1, 10.
Alstedii admiranda Mathematica. II, 4, 1, 3.
Chronologia I, 3, 13, 31. III, 4, 1, 5. & 11.
Clavis artis Lullianæ I, 2, 5, 40. *Harmonia Philosophiæ Aristotelico-Lullianæ*. I, 2, 5, 40.
Consilium pro copia rerum & verborum per Alphabetà Lulliana recensetur. I, 2, 5, 55. seqq. commendatur I, 2, 5, 57.
diligentia in artibus mechanicis ad principia redigendis, I, 2, 7, 76.
encyclopædia recensetur. I, 2, 7, 74. sq.
Encyclopædia Biblica. I, 2, 7, 79.
- Alstedius magnus Raym. Lullii hyperaspistes fuit**, I, 2, 5, 40.
Altenburgensis Codex Chymicus, vid. *Chymia*.
Altensteig (Johannes) scripsit artem Epistolandi, & de Vocabulis barbaris II, 1, 13, 10.
de Alteratione Corporum multæ inutiles Peripateticorum sunt subtilitates, II, 2*, 28, 2.
Althamerus in Scholiis ad Tacitum, Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros fuisse ostendit. I, 4, 4, 4.
Altorfinorum Philosophorum labores in Aristotelem laudantur. II, 1, 11, 30.
à quonam publicati II, 1, 11, 30.
Alvarez (Didaci) lib. de auxiliis divinæ gratiæ, liberi arbitrii viribus & libertate recensetur. II, 1, 14, 56.
Ambitiosi & philantia infecti describuntur. I, 1, 15, 11. seq.
Ambraë natales referuntur II, 2*, 37, 4.
Ambrosii tr. de locis, doctrina ac moribus Brachmanum, à Bissæo editus. II, 1, 1, 10.
Americani Australes ab Ægyptiis, Septentrionales à Chinesibus & Japonensibus descendisse videntur. I, 1, 5, 25.
Americanis per tactum curandi modus frequens est. II, 2*, 8, 6.
Amerpoel (Job. ab) in Cartesio Mosaizante Cartesianæ principia cum Mosaicis confert. II, 1, 15, 11.
II, 2, 3, 4.
de Amicorum Officiis scripsit Casa. III, 1, 1, 8.
de Amnestia Diff. Böckleri. I, 4, 12, 5.

INDEX RERUM

- Amplificatio Orationis in quo consistat,**
I, 3, 7, 6. seqq. per exaggerationem I, 3, 7, 26. per πλαγίασμον, περιβολήν & προσλήψω, I, 3, 7, 24. exemplo ex Oratione Cic. pro Marcello docetur, I, 3, 7, 25. & 30. per Synonyma I, 3, 7, 7. seqq.
- Amplificatoria excerpta,** vid. Excerpta.
- Amyraldi, aliorumq; Reformatorum lites,**
III, 5, 1, 32.
- Anabaptistarum Annales Ottius publicavit.** III, 5, 1, 34.
- Anacreontis fragmenta collegit & edidit Stephanus** I, 7, 2, 12.
variae editiones I, 7, 2, 12.
virtutes & vitia I, 7, 2, 12.
- Ἀναγνώσαι Christianorum** I, 1, 6, 2.
per Anagnostas Loci Communes colligendi. I, 1, 21, 12. I, 1, 22, 19.
- Anagrammata primus scripsit Auratus.** I, 7, 3, 6.
- Anagrammatistarum vulgus ineptiens explosum.** I, 7, 3, 6.
- Analogica ars Knittelij** I, 2, 5, 45. **ad meditationū & rerum varietates maxime proficit.** I, 2, 5, 82. **explicatius proponitur ab Uldarico Staudige.** I, 2, 5, 52.
- Anatomen hominis descripsit Bartholini.** III, 7, 1, 4.
- Anatomici Scriptores** II, 2*, 46, 4.
- Ἀνένδοτοι libri,** vid. Libri.
- Angeli Cæsii, Ducis aquæ Sparte Romani, egregia Scripta.** I, 1, 14, 19.
- Angelici Aprosii Bibliotheca.** I, 1, 5, 14. I, 1, 14, 25.
- de Angelutii scriptis censura fertur** II, 1, 8, 4.
- Angelus Angelotus ob nimiam loquacitatem in conversatione molestissimus,** I, 1, 15, 43.
- de Angeriani Epigrammatibus iudicium Gaddii.** I, 7, 3, 4.
- Angli in ascetico scribendi genere aliis sunt superiores.** I, 6, 4, 18.
- Angli (Thomæ) Euclides Methaphysicus** I, 2, 8, 5. II, 5, 1, 8.
- angliæ Regum curationes per tactum,** II, 2*, 8, 6.
- Anglica adagia.** I, 1, 21, 106.
gens in consignandis ingeniorum monumentis negligens fuit. I, 1, 18, 41. seqq.
- Societas regia.** vid. Societas.
- Anglicæ Relationes, an Acta Societatis regię contineant** II, 2, 1, 16.
- Anglicanæ Ecclesiæ Schismata.** III, 5, 1, 36.
statum descripsit Hornius III, 5, 1, 32.
- Anglicorum Scriptorum Compilatores Baleus, Pitseus & Edu. Leigh.** I, 1, 18, 42.
in Scripturam Compilatores Crowæus & Anonymus I, 6, 4, 22.
- Anglicum Monasticum** III, 4, 1, 18.
- Anglorum ambitio literaria inanis iactatur** II, 2, 1, 13.
Commercia III, 3, 1, 3.
plagiarij an sint Galli I, 6, 4, 30.
- Anguillarum productio ope roris fieri potest** II, 2*, 27, 5.
- Animæ immortalitatem an crediderit Aristoteles, dubium est** II, 2*, 47, 6.
præexistentiam statuunt Angli II, 2*, 47, 6.
propagationem per traducem defendere difficultate non caret. II, 2*, 47, 6.
sedes est controversa. II, 2*, 49, 1. **probabiliter in glandula pineali, vel medulla cerebri, ponitur.** II, 2*, 49, 2.
- ANI-**

INDEX III. RERUM.

Animas materiales esse, & seipsas multipli-
care, conjicit Fournenc. II, 1, 14, 51. *item*
Antonius Roccus II, 1, 14, 71.

Animalia in tenebris lucentia II, 2*, 14, 5.
in Animalium Generatione scrutanda Ana-
tomicorum Observationes sunt atten-
denda. vid. Generatio.

de Animalium Historiae universalis Scri-
ptoribus quibusdam judicia habentur.
II, 2*, 46, 1.

de Anima mundi doctrina sensu Platonico
rejicitur, saniori autem admittitur
II, 2, 11, 7.

de Anima scriptores recensentur
II, 2*, 47, 6.

Anima vegetativa Aristotelicorum explodi-
tur II, 2*, 40, 1.

Animam post mortem in corpore supersti-
tem esse statuit Marci. II, 2*, 1, 8.

Animantibus brutis rationem quidam
tribuunt, I, 4, 1, 3.

de Animantium brutorum anima lites
II, 2*, 45, 4.

Animarum praesistentiam descendit Henr.
Morus, II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10.
hanc impugnavit Jac. Thoma-
sus. II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10.
transmutatio, vid. μετεμψύχωσις.

Animi facultates quibusdam adminiculis
excitandae sunt. I, 2, 3, 1. seqq.

de Animis sententia Stoicorum II, 2, 8, 4.
stultorum & sapientum, II, 2, 8, 4.

Animosorum academia Patavii ab Asca-
nio Martinengo, Abbate, instituta
I, 1, 14, 27.

Annianus Breviarium Codicis Theodosiani
jussu Alarici confecit. III, 6, 4, 5.

de Annis, reliquisq; temporibus, quinam
scripserint. I, 5, 2, 6.

Annius Viterbiensis, Ordinis Praedicatorum,
laudatur. I, 1, 6, 33. *edidit Be-*
rosi libros, & Commentariis illu-
stravit I, 1, 6, 33. *defenditur à Tho-*
mâ Mazzâ, I, 1, 6, 33. *a Postello lib.*
de Etrusca linguae Origine
I, 1, 10, 12.

de Anno Novo gratulationes Poeticae
I, 3, 12, 19. seqq. & 26.

de Annulis quinam scripserint I, 5, 2, 9.

Anonymi autores, I, 1, 9, 27. *à Literatis*
indagandi commendantur. I, 1, 9, 28.

Anonymi Anglici liber the Holy Duty of
men, recensetur, I, 6, 4, 21. *Index*
Scriptorum Anglicorum, praecipue
Moralium, super V. & N. T. I, 6, 4, 21.
Lux Orientalis. II, 1, 7, 19. *de Varie-*
tate ingeniorum liber. II, 3, 1, 3.

Ars rationis ad mentem Nominalium,
II, 1, 13, 2.

Certamen ludicrum Homeri & Hesiodi,
I, 7, 1, 5.

Cometa malus Genius II, 2*, 24, 3.
Descriptio Latina de Brachmanis.
II, 1, 1, 10.

Gallici Grammatica Latina laudatur,
I, 4, 10, 9. *lib. de la connoissance des*
bons livres &c. recensetur, & Sorel-
lo attribuitur. I, 1, 16, 8, & 9. *lib. le*
Comte de Gablis, refertur. II, 1, 7, 14.
it. Ars cogitandi. II, 2, 1, 18. II, 5, 1, 3. *de*
Origine fontium. II, 2*, 20, 8. *de arte*
Geomantica. II, 3, 1, 13.

Indici, Theologia Indorum. II, 1, 1, 11.
Itali, collectio testimoniorum Gentilium
de Christo, Trinitate &c. III, 5, 1, 12.

Monumenta Regum Hungariae I, 6, 3, 13.
Suedici lib. de Institutione Principis.
III, 2, 1, 15.

Anseres

INDEX III. RERUM.

Anferes Scotici, Bernacle, vera sunt aves.

II, 2*, 44, 5.

Antediluviana Monumenta & libri.

I, 1, 6, 15. seq.

Antediluviani Monarchæ Egyptiorum & Arabum.

I, 1, 6, 16.

de Antediluvianis bibliothecis Diss. I, 1, 17, 9.

Antediluvianorum Imperia Chaldeorum

I, 1, 6, 16.

Anthologia Maximi Planudis

I, 7, 2, 26.

Antimonii Constitutio, Usus Chymicus & Medicus.

II, 2*, 37, 2.

Curus triumphalis Valentini illustratus à Kerckringio laudatur.

II, 2*, 37, 2.

de Antimonio Controversia forensis fuit in Gallia.

II, 2*, 37, 2.

de Antipathiis & Sympathiis censura fertur. II, 2*, 8, 3. Generalia quedam notantur.

II, 2*, 8, 10.

Antiphon præclarus fuit Orator. I, 6, 2, 4.

Antiquaria excerpta, vid. Excerpta.

Antiquarii Scriptores recensentur. I, 5, 2, 1. f.

ex Antiquitate Ecclesiastica contra Pontificios pugnandum III, 5, 1, 30.

Antiquitates Convivales Stuckii I, 5, 2, 11.

de Antiquitatibus Græcis Latinisq; Scriptores.

I, 5, 2, 3, & 6.

Romanis quinam scripserint. I, 5, 2, 4.

Antiquitatum Idea Hieron. Welshii laudatur.

I, 1, 21, 40.

patriarum studiosissimi sunt Sueci.

II, 1, 1, 13.

Romanorum Compendia scripsere Musenius & Cantelius,

I, 5, 2, 4.

Antiquorum Contemptores & Vindices

II, 2, 1, 13.

de Antithetis quinam scripserint. I, 6, 1, 23.

Antonii, Imperatoris, Opus τῶν εἰς ἐκείνους

τὸν, hujusq; editio, à Gatakero, procurata valde laudatur.

I, 1, 22, 2. II, 1, 4, 4. II, 2, 8, 1.

Antonius (Nicolaus) Bibliothecam Hispanicam magna diligentia scripsit.

I, 1, 8, 31. qui liber recensetur & commendatur.

I, 1, 18, 32.

Comœdiam Hispanicam ejusq; Instauratorem, Lupum Felicem de Vega, Græcis atq; Latinis Comicis

Tragicisve Veteribus minus recte prætulit.

I, 7, 1, 8.

Apes ductores, vulgo Reges, sunt fœminæ.

II, 2*, 45, 5.

Literariæ,

I, 1, 15, 15.

Aphorismorum Scriptores. III, 2, 1, 14.

Aphrodisæi Comm. in Arist. Metaphys. supposititium esse judicat Scaynus,

II, 1, 14, 65.

Scripta in Arist. libb. recensentur.

II, 1, 9, 3.

Aphthonii Progymnasmata, & de iis judicium.

I, 6, 1, 8.

de Apibus librum paravit Schwammerdammius.

II, 2*, 45, 5.

Apis anatomen scripsit Stellatus. II, 2*, 45, 8.

Apollinariii Versio Psalterii laudatur.

I, 7, 2, 27.

Apollodorus antediluvianorum temporum Scriptor.

I, 1, 6, 16.

Apollonii Argonautica laudata ab his, culpata ab illis. I, 7, 2, 18. ejus

Scholias. I, 4, 6, 5. I, 7, 2, 18.

varia ejus editiones. I, 7, 2, 18.

Thyanæi miracula, an magica arte patrata, an verò in Christianorum

invidiam conficta sint disquiritur.

II, 1, 2, 5. Varia ejus miracula recensentur. ibid.

Apollonius Thyanæus cum Chaldæis &

B

Bra-

INDEX III. RERUM.

- Braminibus Indis conversatus fuit.* I, 1, 13, 15. seq. *ab his laudatur, culpatur ab illis.* I, 1, 13, 17. seqq. *an arte quaedam uno tempore pluribus in locis videri potuerit.* I, 1, 13, 25. *Collegium Gymnosophistarum in Æthiopia adiit.* I, 1, 13, 28.
- Aprofii (Angelici) elogium insigne.* I, 1, 5, 14.
- Apuleji Censores benigni & rigidi.* I, 4, 14, 3.
- Commentatores & Editores.* I, 4, 14, 3. II, 1, 7, 10.
- ineptus sermonis Character taxatur.* I, 4, 14, 3.
- Apum Cultura & ortus* II, 2*, 45, 8.
- Aqua cur non gravet sub aquis ambulantes.* II, 2*, 10, 2. II, 2*, 18, 5.
- divina inter μυσικὴ καὶ αἰσθητικὴ Chymicae artis refertur.* I, 1, 11, 53.
- est fluida & humida.* II, 2*, 19, 1.
- est frigida.* II, 2*, 19, 2.
- est verum elementum.* II, 2*, 19, 1.
- & terra sunt prima elementa mistorum.* II, 2*, 13, 1.
- marina ad ignem extinguendum minus apta.* II, 2*, 20, 2.
- non est materia proxima metallorum.* II, 2*, 35, 1.
- non est πρῶτον τοῦ δεικτικόν frigoris.* II, 2*, 19, 2.
- pura an detur, dubium est.* II, 2*, 19, 3.
- pura si detur, salubris foret, non letalis.* II, 2*, 19, 3.
- sola ad omnium rerum principium non sufficit.* II, 2, 10, 2.
- subterranea.* II, 2*, 20, 10.
- subterranea presentie Ventorum index,* II, 2*, 23, 4.
- Vorticosa.* I, 1, 16, 50.
- Vulgaris impura.* II, 2*, 19, 3.
- Aquæ figuram falso facit cubicam Hon. Fabri.* II, 2*, 19, 1.
- frigida & stanni fusi infociabilitas asseritur.* II, 2, 1, 6.
- Masculinae guttam Nilum foecundare fingunt Rabbini.* II, 2, 10, 1.
- mistio cum Corporibus est impervestigabilis.* II, 2*, 19, 4.
- motus & gravidatio.* II, 2*, 19, 4.
- supra caelestes non dantur.* II, 2*, 11, 10.
- usus mechanicus ostenditur.* II, 2*, 22, 3.
- Aquam duplicem faciunt Rabbini.* II, 2, 10, 1. *idem facit Palisfy.* II, 2*, 31, 3. seq.
- elementum unicum statuit Helmontius.* II, 2*, 13, 9.
- omnium rerum principium esse statuere Thales Milesius, Jonici, &c.* II, 2, 10, 1, seq.
- Aquarius (Matthaeus) scripsit Formalitates juxta doctrinam Doctoris Angelici* II, 1, 14, 5.
- de Aquarum Colore, pondere, aliisque proprietatibus Observationes instituerunt Angli aliique,* II, 2*, 20, 7.
- per Aquas absque periculo ambulandi ars, vid. Urinatoria*
- Aquinas (Thomas) vid. Thomas.* II, 1, 14, 3.
- horribilibus à suis afficitur elogiis.* II, 1, 14, 3.
- Aquinatis Vita & Opera, horumque editiones recensentur.* II, 1, 14, 3.
- de Aquis Miscellanea.* II, 2*, 20, 11.
- supra coelestibus controversia non est fori Theologici,* II, 2*, 11, 10.
- de Ara scripsit Bertholdus.* I, 5, 2, 6.
- Arabes in Astrologia admodum curiosi fuerunt.* II, 3, 1, 11.
- Arab-*

INDEX III. RERUM.

Arabicæ lingue in vocibus est luxuries.

I, 4, 5, 6. Lexica. I, 4, 5, 6. usus multiplex. I, 4, 5, 6.

Arabicorum MSSorum conquirendorum studium laudatur. I, 4, 5, 6. horum æstimium, à Conringio impugnatum, defenditur. ib.

Arabum diligentia in Græcorum Scriptis, & speciatim Aristotele, lingua sua donandis, commendatur. II, 1, 10, 1. quæ Versiones plurimæ tamen scatent Pseudæquævæcis, ibid.

libri sunt præstantes. III, 5, 1, 22.

sapientum collegia. I, 1, 13, 30. seq.

Aranæ aëreæ unde oriantur. II, 2*, 45, 8.

Aratus Interpretes Græcos & Latinos habet. I, 7, 2, 20.

non omnibus Latinis vilipensus I, 7, 2, 20.

Phænomena scripsit. I, 7, 2, 20.

Arbores ope nitri fertiliores reddi possunt.

II, 2*, 41, 1.

quot modis propagari possint. II, 2*, 41, 4

de Arboribus Scriptores recensentur.

II, 2*, 40, 4.

Arcana Gentiliū theurgica, vid. Gentiliū.

interrogandi arte haud rarò deteguntur. I, 1, 15, 55.

majora Rosii sunt : Motus perpetuus, ars transmutatoria, Medicina universalis. I, 1, 13, 37. seqq.

minora Rosiana recensentur. I, 1, 13, 44. seqq.

Naturæ non statim pro præstigiis habenda. I, 1, 13, 21. seqq.

Rosiana plurima à Petro Mormio divulgata. I, 1, 13, 35.

scientiarum summo olim studio tecta.

I, 1, 2, 20.

studiorum suorum sibi quisq; servet, aliena autem si potest, expiscetur.

I, 1, 15, 29.

ob Arcana secretiora omnibus non propalanda inter gentes moratiores Collegia fuere secreta. I, 1, 13, 1. seqq.

omnia erant æigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, mythologiis, involuta, ib. n. 2.

Arcanas scientias Græci Philosophi ab Ægyptiis Sacerdotibus hauserunt.

I, 1, 6, 30.

Arcani summi Physici cognitio non omnibus a Deo promittitur. I, 1, 12, 27.

I, 1, 13, 25. seqq.

in Arcanis credendis, vel non credendis, media via sapientioribus incedendum. I, 1, 10, 3. I, 1, 13, 16.

Archelaus, vetus Philosophus & Chymicus. I, 1, 11, 29.

de Archi Cancellariis Malincrot scripsit. III, 6, 9, 5.

Archiva olim Chartaria, & Athenica, vel Athenica dicebantur, I, 1, 3, 13. seqq.

de Archivis scripsit Bonifacius I, 5, 2, 15.

Ardeliones qui vocentur. I, 2, 8, 10.

Aresii Arte di predicar bene. I, 6, 4, 7.

Lezzioni, Sermoni & Orationi diverse.

I, 6, 4, 7.

Aretini (Laurentij) epistole multum de statu Curie Romanæ habent. I, 1, 23, 29.

Argenti & stanni infociabilitas asseritur.

II, 2, 1, 6.

Argentum vivum vulgare non est materia proxima metallorum. II, 2*, 35, 2. quomodo differat à Mercurio Chymicorum. ibid.

Argillæ in ferrum transmutatio à Becche-ro credita impugnatur. II, 2*, 30, 2.

Argumenta Moralia, vid. Moralia.

B 2 Argutia-

INDEX III. RERUM.

Argutiarum intempestivi aucupes à variis
falsè perstringuntur. I, 6, 3, 8.

Arianismi historiam quinam scripserint.
III, 5, 1, 33.

Aringhi *Roma subterranea*, laudatur.
III, 4, 1, 18.

Aristides, vid. **Ælius**.

Aristophanes primus πρῶτος ὁδῶν, accentus
& Cola invenit. I, 1, 7, 10. & 12.

Aristophanis aestimatores & contemtores.
I, 7, 2, 8.

Comædiarum editiones, emenda-
tiones & Scholia Græca. I, 7, 2, 8.

Ultia & laudes. I, 7, 2, 8.

in Aristotelem notæ ineditæ Jungii com-
mendantur. II, 1, 9, 1. II, 2, 12, 2.

Aristoteles antiquissimus & præcipuus
artis Poëticiæ magister. I, 7, 1, 2.

defenditur contra Censores. I, 7, 1, 2.

Ethicorum Princeps. III, 1, 1, 6.

Logicam omnium optime tradidit.
II, 5, 1, 1.

plagiarius est. II, 2, 12, 1.

Rhetorum Græcorum Princeps I, 6, 1, 2.
triginta duos numeravit Jonssius.

I, 1, 9, 5.

Aristotelica *Axiomata* lib. 2. *Rhetor.* pro
indagandis affectibus & moribus
hominum commendantur. I, 1, 15,
6. cum delectu tamen sunt adhi-
benda, ne in loquacitatem desle-
ctant, I, 2, 5, 18.

Philosophica ab **Alexandro Aphrodi-
ensi** resuscitata. I, 1, 2, 10. ha-
tenus *Monarchica* ferme gavisa
auctoritate. II, 1, 8, 1. II, 2, 13, 1.
olim maxime abominosa. I, 1, 2, 10.
varie ab interpp. interpolata.
ibid. causa est corruptionis *The-
ologiae Scholasticorum* ibid.

Principia in Dispp. Scholasticis reti-
neri possunt. II, 2, 19, 4.

Trinitas, vid. *Trinitas*.

Aristotelicæ *methodi* *Señtatores*.
I, 2, 8, 1, seq.

Philosophiæ *Corruptelæ* unde.

II, 2, 12, 5. & 6. II, 2, 13, 1. *termini*
in Academiis non temere non mo-
vendi. I, 2, 11, 28.

fata varia a **Joh. Launoy** sunt expo-
sita. II, 2, 12, 1.

Aristotelicorum *doctrina* de *qualitatibus*
exploditur. II, 2*, 7, 2. & aliorum

sententiæ coeternitate Dei & *ma-
teriæ* recensentur & conferuntur.

II, 2*, 11, 4.

Aristotelis *Analyticam* male impugnât **Ni-
zoli**, vid. *Demonstratio*.

antagonista inter *Christianos* an-
tiquissimus est **Justinus Martyr**.

II, 2, 12, 10.

Commenta de *Cælo* explodantur.
II, 2*, 12, 1.

Commentatores in *Libb. Physicos*.
II, 2, 12, 4.

de *pietate* adversus *Deum* & *ho-
mines* librum, scripsit **Fortunus**
Licetus. I, 1, 24, 7.

Editiones Parisienses sunt optima.
II, 1, 8, 1.

Fortunam *variâ* *peculiari* libro
descripsit **Joh. Launoy**. II, 1, 8, 2.

illustrator præcipuus **Honar. Fa-
bri**. II, 2, 12, 3.

Impugnatores recensentur. II, 1, 12,
1. II, 2, 12, 6. & confutantur. II.

2, 12, 7.

Interpretes Arabici. II, 1, 10, 1.
Græci. II, 1, 9, 3. seqq. *Latini*.

II, 1, 11, 1, seqq. II, 2, 12, 6.
inter-

INDEX III. RERUM.

- interpretibus haud secure fiden-*
dum. II, 2, 12, 2.
librorum ἐξωτερικῶν ἔ ἀνερο-
ματικῶν discrimen ex Ferrarii
lib. de sermonibus exotericis
addiscendum. II, 1, 8, 6, *Versio-*
nes ineptæ Philosophiam Scho-
lasticam sunt enixæ. II, 1, 8, 1.
Mechanica, eorumque Commen-
tatores. II, 4, 1, 15.
nimius sectator fuit Licetus. I, 1,
 24, 7.
Operum optima editio Casauboni-
ana. II, 2, 12, 1.
Philosophiam naturalem impu-
gnavit Felesius. II, 2, 13, 2.
Poëtica, ejusque Commentatores,
Editores ἔ Interpretes, I, 2, 16, 6.
 I, 7, 1, 3. *de his judicia Rapini ἔ*
Dacerii sibi invicem contraria
afferuntur. I, 7, 1, 3.
Politica ἐν μέρει ἔ οδοῦ. III, 2, 1, 2.
Politicorum Commentatores opti-
mi. III, 2, 1, 2.
sententia de aternitate mundi re-
futatur. II, 2*, 11, 3.
sententia de via lactea. II, 2*, 11, 8.
tria rerum principia rejiciuntur.
 II, 2, 12, 9.
Tyrannis in Philosophos se priores,
sophisticaq; contra illos dispu-
tandi ratio. II, 2, 7, 2. II, 2, 12, 8-9.
Vitæ Scriptores. II, 2, 12, 1.
de Aristotelis ἔ Platonis Conciliatoribus ju-
dicium fertur. II, 1, 7, 17. *consensu*
ἔ dissensu Scriptores recensentur
 II, 2, 12, 10.
Historia animalium judicium
fertur. II, 2*, 46, 1.
Interpretibus Græcis ἔ Latinis
censura generalis. II, 1, 9, 1.
libris ac philosophiâ Scriptores
Historico-Isagogici recensentur.
 II, 2, 12, 1. *seq.*
libris supposititiis ac metaphisicis
nonnulla Scriptis epistolam
scripsit Erasmus. II, 1, 11, 32.
in Aristotelis laudem Orationes Conringii.
 II, 1, 11, 32.
lectionem Isagoge Piccarti lauda-
tur. II, 1, 11, 30.
libros Rhetoricos Comm. recen-
sentur. I, 6, 2, 2.
Arithmetica Scriptores. II, 4, 1, 5.
Arlensis (Petri) de Scudalupis Opus de
Sympathia septem metallorum,
septem lapidum, ἔ septem pla-
netarum, plurima continet se-
creta. I, 1, 11, 11.
de Armillis Veterum scripsit Bartholinus.
 I, 5, 2, 9.
contra Arminianos quinam scripserint.
 III, 5, 1, 32.
Arndius (Johannes) à Paracelsismi su-
spicione liberatur. III, 1, 15, 16.
(Josua) Lexicon Antiquitatum
Ecclesiasticarum scripsit. III, 4,
 1, 16. *Manuale item Legum*
Mosaicarum. III, 6, 2, 2.
de Arnifæi Scriptis judicium fertur. III, 6, 9, 6.
Arnobii libri X. adversus Gentes, eorum-
que editiones. I, 4, 14, 10.
stylus I, 4, 14, 10.
Arnobius Lucretii imitator. I, 4, 14, 10.
Arnoldi Asiatisches/Africanisches/und
Americanisches Herdenthum
laudatur. II, 1, 1, 11.
Arretinus (Franciscus) formalitatum Sco-
ti Collector. II, 1, 14, 10.
Arriaga (Roderici de) Cursus Philosophi-
 cus

INDEX III. RERUM.

- cus præ cæteris laudatur.* II, 1, 14, 47.
Disputationes Theologicæ in Summam Thomæ recensentur. *ibid.*
Ars Analitica in methodo experimenta indagandi magnum usum habet, sed desideratur. II, 2, 1, 18.
de ingenio hominum è scriptura divinandi à Camillo Baldo tradita. I, 4, 1, 10.
genium familiarem cognoscendi ad Magiam pertinet. II, 3, 1, 14.
inventiva desideratur. II, 2, 1, 18.
liberos sapientes gignendi, vid. Liberos.
nihil credendi. III, 5, 1, 11.
transmutatoria Rosii. I, 1, 13, 40. f.
de Arte Gymnastica scripsit Mercurialis. I, 5, 2, 12.
Artemidorus de insomniis, auguriis, & manuum inspectione lib. edidit. II, 3, 1, 5.
ad Artes liberales junctim excolendas natura duce incitatur. I, 1, 1, 8.
vid. Polymathia
Artibus, ceu hominibus & imperiis, suus est ortus, suusque occasus. I, 1, 2, 21.
Artificium, architectorum, pictorum & c. vitæ utiliter scribuntur. I, 1, 19, 69. f.
quod à Germanis male negligitur. I, 1, 19, 71.
Artis Criticæ cum Grammatica cognatio & multiplex usus. I, 5, 1, 1. *Scriptores Historici & Methodici recensentur.* I, 5, 1, 2.
est non semper artis regulis insistere. I, 2, 5, 19.
& naturæ theatrum, vid. Naturæ.
Poëticæ Scriptores enumerantur. I, 7, 1, 12. seqq.
Artium inventioni certæ revolutiones & periodi divinitus constituuntur. I, 1, 12, 4.
- liberalium inter se quadam est cognatio.* I, 1, 1, 3.
mechanicarum scientia an Philosophæ sit necessaria. vid. Mechanicæ scientiarum & literarum fortuna plerumque à Regibus & Principibus dependet. I, 1, 2, 17. I, 1, 14, 1.
Arty de pedis admirandis scripsit. II, 3, 1, 4.
Aruspicina à quibus primam excogitata. II, 2, 6, 6.
Ascetici Scriptores Hispanici recensentur. I, 6, 4, 24. seqq.
Aschamus (Rogerus,) Anglus, epistolas elegantes scripsit. I, 1, 23, 62.
Aspasii Commentaria commemorantur. II, 1, 9, 7.
Asperitas describitur. II, 2*, 7, 6.
Astris duo contrarij motus absurde assignantur. II, 2*, 12, 6.
de Astris sententia Stoicorum. II, 2, 8, 3.
Astrologia divinatricis phenomena naturalia haud parce suppeditat. II, 2, 1, 24.
Genethliaca est mater plerarumq; artium divinatricium. II, 2, 1, 12.
judiciaria à quibusdam impugnatur. II, 3, 1, 9.
& quidera nimis rigide à Salmasio. II, 3, 1, 9.
de principiis illius benigne judicatur. *ibid.* à quibusdam defenditur, qui recensentur. II, 3, 1, 10.
produxit doctrinam Magicam. II, 3, 1, 13.
Astrologica Scripta antiquorum commemorantur. II, 3, 1, 11.
Ranzovij commendantur. ibid.
Specula, in quibus futura cernant, an fabrefieri possint. I, 1, 10, 34.
de Astrologicæ artis principiis, certitudine controversa, adversariis & Patronis Physicis judicium fertur. II, 2*, 12, 9.
Astrolo-

INDEX III. RERUM.

- Astrologorum temeritas culpatur.** II, 3, 1, 2. *contra Atheos è Scriptis gentilium argumentum Historicum est efficacissimum.* III, 5, 1, 12.
Astronomiæ peritiam ex Lucano hauriri posse, contra Insulanum negat Scaliger. I, 4, 12, 9.
Scriptorum precipuus est Ricciolus. II, 4, 1, 8.
Astronomica Compendia quinam scripserint. II, 4, 1, 8.
Astronomicorum Systematum Scriptores, & novorum inventores. vid. Systema.
Astrorum in terrestria influxus adstruitur. II, 2*, 12, 9.
omnium nec figura est spherica, nec motus datur. II, 2*, 12, 6.
Athei à Conversatione sunt removendi. I, 1, 15, 18.
Atheismi calumnia multis familiaris. I, 1, 8, 14.
falso accusatur Galenus. I, 1, 8, 13. *Thom. Browne.* III, 5, 1, 10. *Jordanus Brunus.* I, 1, 8, 22.
in suspicionem apud imperitos facile incurritur. I, 1, 8, 12.
propugnator Spinoza. vid. Spinoza. Scriptores recensentur. III, 5, 1, 9.
Atheismum Triumphatum scripsit Campanella. II, 1, 12, 4. III, 5, 1, 9.
Atheistæ, Vannius, Pomponatius, Porcius, &c. I, 1, 8, 17. *seqq.* II, 1, 11, 4. *ut & Autor libri historiae populorum Severambes.* I, 1, 8, 23.
Athenæum, celebre Romæ auditorium. I, 1, 3, 14.
Ἀθναῖον ἄρῆστα. I, 1, 3, 14.
Atheniensium jus. III, 6, 2, 4. *quinam illustrarint. ibid.*
Atheorum Scripta primo loco inter damnatos libros numeranda. I, 1, 8, 2.
quædam minuta recensentur. I, 1, 8, 16. III, 5, 1, 11.
Atomi ex aliis coaluerunt elementis. II, 2, 7, 12.
per microscopia considerari possunt. II, 2*, 3, 5.
de Atomis Doctrina Epicuri & Democriti. II, 2, 7, 7. II, 2, 18, 3. *refutatur ex Franc. Job. Grandis disertatione.* II, 2, 7, 8.
& 10. ex hac doctrinâ fatalitas rerum omnium, aliâq; profana Atheorum dogmata profluunt. II, 2, 7, 11. *utilis quidem ad Mixtorum naturam indagandam, non tamen sola sufficit.* II, 2, 19, 5.
Doctrina insignem habet usum. II, 2*, 3, 5. *quinam scripserint.* II, 2*, 3, 5.
Atomorum doctrinam in Experimentis suis profitentur moderni Angli. II, 2, 7, 13.
Cartesius & Boyleus. ibid.
existentia contra Aristotel. defenditur. II, 2*, 3, 5.
motus confutatur è Cicerone aliisq;. II, 2, 7, 10.
Avancinus edidit Orationes, nec non Collecta è IV. Evangelistis de Vita & Doctrina D.N. I. Ch. I, 6, 4, 14.
in Poësi Lyrica interdum illatus. I, 7, 3, 10.
Avaux, Comes Legatus Reg. Gall. Gronovio pro Dedicatione Livij 1000. Imperiales dedit. I, 1, 25, 20. *Daventryæ pedes ad Gronovium, tum eloquentiam ibi docentem, ivit. ibid.*
de Auctionum Origine, ratione ac solennibus scripsit Rabirius. I, 5, 2, 15.
Auctores finium regundorum cum Observationibus edidit Rigaltius. I, 4, 14, 25.
Græci cum delectu juventuti sunt proponendi. I, 4, 8, 13.
Homo-

INDEX III. RERUM.

- Homonymi.* I, 1, 9, 5.
illustrium Criticorum manu notati in pretio habentur. I, 1, 7, 35. I, 1, 18, 70.
Latini in certas ætates distinguuntur. I, 4, 11, 3.
de Auctoribus judicia. I, 1, 6, 37. *haud raro sunt varia & diversa.* I, 1, 22, 16, seqq.
scribere periculosa res est. I, 1, 16, 10.
linguæ Latinæ, eorumque optimis editionibus, quinam scripserint. I, 4, 11, 1.
non est iudiciis grassandum. I, 1, 24, 12.
Auctorum *νοθεῖαν vel γνησιότητα, unde Critici judicent.* I, 1, 9, 4.
notitia panglotta Welschij. I, 1, 6, 39.
quænam editiones optimæ. I, 4, 11, 2.
de Auctorum Veterum editionibus Gallicis iudicium. I, 4, 11, 15.
in Auctorum notitiam introductio. I, 1, 16, 1. f.
Auditus *arte juvari potest.* II, 2*, 47, 3.
Avemanni (*Dan.*) *Hodegeta Horatianus.* I, 4, 11, 15.
Averroës *omnia Aristotelis Opera ex Arabica in Latinam Linguam convertit.* II, 1, 10, 2. *ejusd. impietas notatur.* *ibid.*
Aves *venaticæ.* II, 2*, 46, 3.
de Auguriis scripsit Artemidorus. *vid. Artemidorus.*
Augustini (*Antonij*) *Dialogi de emendatione Gratiani laudantur.* III, 6, 7, 14.
Lib. de Legibus & singulis Juris Consultis commendatur. III, 6, 3, 4.
Augustinus *αὐτοδίδακτος.* I, 1, 1, 14.
Augustus, *Brunsvicensis Dux, ob singularem βιβλιογῆαφίαν celebris.* I, 1, 3, 22.
Bibliothecam locupletissimam instituit. *vid. Bibliotheca.*
Avicennæ *Opera recensentur.* II, 1, 10, 3. *de eo sinistrè judicat Rhodiginus.* *ib.*
Avila (*Job. de*) *insignis in dicendo & scribendo efficacia laudatur.* I, 6, 4, 26.
Aulici ritus. *vid. Ritus.*
Aurea bulla *est fundamentum juris Imperatorum & Principum.* III, 6, 9, 2. *ejus Commentatores.* *ibid.*
poma *vid. Ferrarius.*
Aurelianensis *parum feliciter Tacitum emendavit.* I, 4, 13, 4.
Auri naturam *nemo capit.* II, 2*, 35, 3. *vid. χρυσόποια.*
Auris structura *à Folio delineata.* II, 2*, 48, 3.
de Auro scriptores recensentur. II, 2*, 35, 3.
Aurum *admodum extensibile est.* II, 2, 1, 6.
de Aufonii Latinitate & Poësi judicia varia. I, 4, 14, 15. *editionum optima Tollij.* *ibid.*
auspicii vox *quid denotet.* I, 3, 4, 13.
Austenii *tr. de arboribus frugiferis recensetur.* II, 2*, 41, 4.
Austriacæ domus Cimelion annulus aureus *viCTORiæ futuræ prænuncius.* I, 1, 12, 33.
αὐτοδίδακτα *ingenia quædam sunt à natura.* I, 2, 1, 17.
αὐτοδίδακτοι *plerumque sunt Novatores.* I, 1, 1, 15.
αὐτοδίδακτων *exempla.* I, 1, 1, 14.
αὐτοχρησίαν *certis casibus licitam esse affirmavit Job. Donne.* I, 6, 4, 18.
Axiomata Logica *Schalius & Honoldus scripserunt.* II, 5, 1, 6.
Axiomatum Practicorum Scriptores. III, 6, 11, 2.
Azorij Institutiones Morales laudantur. II, 1, 14, 61.

B.

Bacchylides, *Poëta Lyricus, laudatur.* I, 7, 2, 12. *exigua ejus frustula hodie supersunt.* *ibid.*
Baccius *Vinorum historiam natalem scripsit.* II, 2*, 42, 2.
Bacharii

INDEX III. RERUM.

- Bacharii *Flavissæ Poëticae*. I, 7, 1, 19.
 de Bachovio *judicium fertur*. III, 6, 4, 4.
 Bachovius *jun. de variis juris Interpretationibus scripsit*. III, 6, 7, 3. & II.
 Baco (Rogerus) *artis mnemonicae beneficio triduam informationem lingvis ad discendis præfixit*. I, 2, 6, 67. seq.
de Perspectiva libros edidit. II, 4, 1, 9.
inventor pulveris pyrij fuit. II, 2*, 38, 3.
testatur Philosophiam Aristot. à Scholasticis corruptam. II, 2, 12, 6.
tradit artificium aëronauticum. II, 2*, 22, 2.
Vir subtilissimi ingenij. I, 1, 2, 12.
 Baconis (Rogeri) *libri cum Franciscanorum bibliotheca in Anglia perierunt*. I, 1, 5, 26.
 Bælii (Petri) *Novelles de la Republique des Lettres*. I, 1, 16, 46.
 Bailletus *bibliothecæ Lamonianæ Bibliothecarius*. I, 1, 5, 13. I, 1, 16, 55.
in Germanos iniquior est. I, 1, 16, 56.
Vastum Opus scripsit sub lit. jugemens des Sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs. I, 1, 16, 55.
quod laudatur, & ejus Tom. Imus recensetur. I, 1, 16, 56.
 Bailii *liber. Sapientia foris prædicans, recensetur*. I, 6, 4, 9.
 de Balænis, *earumque captura*. II, 2*, 46, 2.
 Baldei (Jacobi) *Ode, libri de Vanitate mundi, & de philomela*. I, 7, 3, 10.
 Balduini (Francisci) *Institutio Historie*. III, 4, 1, 3.
Justinianus & Constantinus M. III, 6, 4, 2.
(Friderici) Adventus Typicus & Passio Typica laudantur. I, 6, 4, 23.
 Baldus (Bernhard.) *laudatur à Gaddio*. I, 4, 11, 17. *in omni genere carminum excelluit*. I, 7, 3, 4.
 (Camillus) *de Divinatione Epistolari lib. scripsit*. I, 4, 1, 10.
 Balfourens (Robert.) *libri enumerantur*. II, 1, 14, 67.
 Balzaci *epistolæ laudantur*. I, 1, 24, 24. seqq.
liber de Socratis vita recensetur. II, 1, 3, 2.
lites cum Heinsio. I, 7, 1, 10. *harum arbitrium sibi sumsit Salmasius*. *ibid.*
de illis judicia. *ibid.*
Socrates Christianus. II, 1, 3, 3.
 de Balzaco *varia judicia*. I, 1, 24, 27. seqq.
 Balzacus *adversus Howelium, Anglum, defenditur*. I, 1, 24, 26.
 Bangii (Thomæ) *Cælum Orientis alio titulo excusum*. I, 4, 1, 10.
Observationes Philologicæ laudantur. I, 4, 10, 8.
Sententia de literarum origine. I, 4, 1, 10.
 Bannnez *in nonnulla Theologia Thomæ scripsit, atque institutiones minores Dialecticas edidit*. II, 1, 14, 21.
 Baptistæ (Jos.) *epigrammata celebrantur*. I, 7, 3, 4.
 de Baptistæ *Poëmatibus censura fertur*. I, 7, 3, 8.
 de Barba *quinam scripserint*. I, 5, 2, 9.
 II, 2*, 47, 5.
 Barbara *secula pristina quædam acuta ingenia tulerunt*. I, 1, 2, 11. seqq. *cessaverunt tandem literis renascentibus*. I, 1, 2, 15. seqq.
 Barbari (Dan.) *Comment. in Porphyrij Isagogen*. II, 1, 11, 11.
 Barbaries *Magnatum socordiâ & hominum pravâ indole hodie ferè reducitur*. I, 1, 2, 17.
Seculorum pristinatorum. I, 1, 2, 10.
 C
 Barbarorum

INDEX III. RERUM.

- Barbarorum hominum stribiginem eleganter depinxit** *Uldar. Huttenus in Epist. Obscur. Virorum.* I, 1, 23, 43.
- Barbosæ Axiomata à Tabore sunt locupletata.** III, 6, 6, 4.
liber de jure Ecclesiastico ab alio scriptus est. I, 1, 9, 19.
- Barclaji Argenis & Euphormio.** I, 7, 3, 20.
Argenida continuavit Mouchenbergius. I, 7, 3, 20.
Historia Europæ tantum est affecta. III, 4, 1, 7.
- Barlæi Epistole ob argutias & urbanitatem lectu dignæ.** I, 1, 24, 56. seq.
Genus dicendi. I, 6, 3, 4.
Mercator sapiens. III, 3, 1, 5.
- Barlæus miserè periit.** I, 1, 15, 12. I, 1, 24, 55.
Philosophus & Poëta præstantissimus fuit. I, 1, 24, 55.
Poëta fuit Claudianæus. I, 7, 3, 8.
- Barletservant apud Hispanos qui dicitur.** I, 2, 3, 22.
- Baronii (Bonav.) Poëmata certa lege laudantur.** I, 7, 3, 8.
Stylus improbat. I, 6, 3, 2.
(Cæf.) Annales, eorumq; Continuatores, Epitomatores, Adversarij & Hyperaspistæ, III, 4, 1, 12. *illos omnium optime continuare potuissent Blondellus & Casaubonus.* ibid.
Fraudes circa Patrum Opera Conspiciuntur in ejus Animalibus. III, 5, 1, 28.
- Baroscopia à Torricellio sunt inventa.** II, 2*, 18, 6. *illorum variæ species ac phaenomena.* ibid.
- Barthii Adversaria deq; illis judiciū.** I, 5, 1, 10.
Sententia de plagio Scaligeri est falsa. I, 7, 1, 6.
- Stylus.* I, 1, 23, 46.
in Barthium (Cæsp.) horrendum mendacium. I, 1, 15, 56.
- Bartholini (Ensmi) Diss. de arcanis scientiarum laudatur.** I, 1, 2, 20.
Diss. de consuetudine. I, 2, 3, 12.
lib. quæst. XIII. Acad. de Naturæ Mirabilibus. II, 2, 2, 11.
panegyricus in Nuptias Christ. Alb. & Fridericæ Amaliæ. I, 6, 3, 6.
tr. de pulmonibus recensetur. II, 2*, 47, 3.
(Thomæ) Anatome. III, 7, 1, 4.
Carmina commendantur. I, 7, 3, 17.
Catalogus Danorum Scriptorum imperfectus est. I, 1, 18, 46.
Comm. de libris legendis recensetur. I, 1, 16, 7.
Comm. in Celsum laudatur. I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
epistolæ. I, 1, 24, 16. II, 2, 2, 6.
liber de luce animalium. II, 2*, 14, 5.
Orationes. I, 6, 3, 3.
Sententia de Cometis. II, 2*, 24, 3.
- Bartoli (Dan.) Character hominis literati recensetur.** I, 1, 16, 67.
Geographia Moralis laudatur. I, 6, 4, 15. III, 1, 1, 5.
- Bartolocci Bibliotheca Rabbinnica.** I, 1, 6, 29.
I, 1, 10, 23. I, 4, 5, 5.
- Bary (Renatus) edidit librum la Rhetorique François.** I, 6, 1, 31.
- Basilicorum libri quinam, illorum ut & editionum eorum historia.** ib.
eorum Versio Latina Cujacij

INDEX III. RERUM.

- jacij tantum est affecta.*
ibid. unde desumpti, & cur
confecti. ibid.
Bafilii (*Valent.*) *Chymici, nomen, verum an*
fictum sit. I, 1, 9, 25. *liber*
de incrementis & de-
crementis metallorum. ib.
Currus triumphalis Anti-
monij. II, 2*, 37, 2.
Basso (*Sebast.*) *Maris fluxum & refluxum*
tribuit spiritibus mari con-
tentis. II, 2*, 20, 3.
Batavas *athenas scripserunt Swertus &*
Meursius. I, 1, 18, 37. seq.
Batavicum *jus. vid. Jus.*
Batavorum *incuriosa notitia suorum scri-*
ptorum notatur. I, 1, 18, 34.
Batei *januâ præ Janua Comoenii commen-*
datur. I, 2, 4, 18.
Bavarci *Juris institutiones scripsit Kbrai-*
serus. III, 6, 10, 3.
Baudii (*Dom.*) *Amores ab Heinsio pungun-*
tur. I, 1, 24, 88.
ut & Scriverio. I, 1, 24, 89.
Epistolæ colorem à Plauti argutiis
trahunt. I, 1, 24, 87.
Stylus. I, 1, 24, 87. I, 6, 3, 4.
Vitia. I, 1, 24, 88.
Baudius (*Dom.*) *fuit poëta in Jambis feli-*
cissimus. I, 1, 24, 86. I, 7, 3, 12.
Baumanniana *Specus. vid. Specus.*
Bayeri *Ostium S. Atrium naturæ.*
 II, 1, 15, 19. II, 2, 3, 5.
Philosophometæ πᾱράδοξα prolixè re-
censentur ac confutantur.. II, 2, 3, 5.
Bayfius (*Lazarus*) *de vasculis & poculis*
scripsit. I, 5, 2, 13.
Bayle (*Francisci*) *Systema generale Philo-*
sophiæ recensetur. II, 1, 15, 9.
 II, 2, 17, 4.
Beaufortius *de Cosmopœia divina scripsit.*
 II, 2*, 11, 7.
Becani (*Joh. Georg.*) *de primatu linguæ Cim-*
brica risu digna sententia.
 I, 4, 3, 4.
Origines Antwerpianæ. I, 4, 3, 4.
Beccheri *Characterographia universalis.*
 I, 2, 5, 44. I, 4, 2, 5.
Chymischer Glücks-Hafen.
 III, 7, 1, 7.
lib. von den eigentlichen Ursa-
chen des Glücks und Unglücks
 III, 1, 1, 10. *von den eigentlichen*
Ursachen des Auf- und Ab-
nehmens der Städte / Län-
der ic. III, 3, 1, 3.
Methodus didactica recensetur.
 I, 2, 4, 34. seq. & laudatur. I, 2, 4, 37
 I, 4, 9, 6.
Methodus mechanica practica pro-
missa. I, 2, 4, 42.
Novum Organon pro verborum Co-
pia &c. recensetur. I, 2, 4, 32.
 I, 3, 2, 13. *hujus Organi usus in In-*
ventionem ostenditur. I, 2, 4, 33.
Stulta sapientia & sapiens stultitia.
 I, 1, 20, 17.
de Becchero judicium. I, 4, 2, 5.
Beccherus *argillæ transmutationem infer-*
rum falso credidit. II, 2*, 30, 2.
versatili ingenio fuit præditus. I, 2, 4, 37.
Becmanni *Lineæ Doctrinæ Moralis laudan-*
tur. III, 1, 1, 6.
Beenii (*Pauli*) *Rethoricæ Controversiæ.*
 I, 6, 1, 12.
Bejerlingii *theatrum Vitæ humanæ.* I, 1, 21, 23.
Belgicæ *linguæ primatum peculiari libro as-*
serit Mylius. vid. Mylius.
de Belgicorum Commerciorum Secretis li-
bri recensentur. III, 3, 1, 3.
 C 2 Bellar-

INDEX III. RERUM.

- Bellarmini liber de Scriptoribus Ecclesiasticis tuto legi non potest sine censura Coci.** III, 5, 1, 28.
patria, pietas, dignitas & scripta. III, 5, 1, 24.
- Bellarminus adversarium habuit Chamerum, aliosque.** III, 5, 1, 24.
Pontificiorum est Promachus. III, 5, 1, 24.
- Bellonius (Petrus) Observationes suas Domino suo suffuratus est.** II, 2, 2, 8.
- Bellovacensis Episcopi, Vincentij, specula, doctrinale, naturale, morale & historiale, recensentur.** I, 1, 21, 22. II, 2, 2, 4.
- Bellunensis (Urbani) Institutiones Grammaticae.** I, 4, 6, 7.
- Bellutus (Bonav.) doctrinam Scoti vindicavit.** II, 1, 14, 13.
- Beloti l'Oeuvre des Oeuvres &c. recensetur.** I, 2, 5, 58.
- Belotus (Job.) Artem ex Lullio memorativam producit, sed mancā & mutilam.** I, 2, 6, 22.
Chiromantiam & Physiognomiam scripsit. II, 3, 1, 7.
- Belurgerii insanus in Homerum amor.** I, 7, 2, 2.
- Bembi, Card. stylus laudatur.** I, 1, 23, 38.
Vita à Job. Casā scripta. I, 1, 19, 46.
- Benzii (Job.) libri de figuris.** I, 6, 1, 21.
methodus colligendi. I, 3, 2, 14. *seqq. cui utiliter jungitur Schönslederi Apparatus.* I, 3, 2, 25.
Thesaurus Elocutionis Oratoriae Graeco-Latinus recensetur. I, 4, 8, 8.
- Berchorii (Petri) Dictionarium Morale, & Reductorium Morale recensentur.** I, 6, 4, 16.
- Beringii Ontio de Historia.** I, 6, 3, 6.
- Berirgardi (Claudii) Circulus Pisanus.** II, 2, 2, 7.
- Berlucii (Job. Antonii) Adagia selecta.** I, 1, 21, 72.
- Bernaclæ, Scotici anseres, verae sunt aves.** II, 2*, 44, 5.
- Bernardi (Job. Bapt.) Seminarium totius Philosophiae Aristotelicae & Platonicae recensetur.** I, 1, 21, 28. II, 1, 11, 31. II, 2, 11, 3.
- Berneggeri Orationes laudantur.** I, 6, 3, 3.
- Berneggerus quandoq; plagii reus est.** I, 2, 5, 10. I, 2, 6, 98.
- Beroaldus (Phil.) praeposterus Apuleji imitator.** I, 4, 14, 3.
- Berosi fragmenta ex Armenia allata, & ad Annium pervenisse statuit Postellus.** I, 1, 10, 12.
- Berosus antediluvianorum temporum Scriptor.** I, 1, 6, 16.
fuit Sacerdos Chaldaeus. I, 1, 6, 32.
scripsit paulo ante Alexandri M. temporalibros tres rerum Chaldaico-Assyriacarum. I, 1, 6, 32. *quos edidit & Comm. illustravit Annus Viterbiensis.* I, 1, 6, 33. I, 1, 9, 2.
- Bersmanni (Gregor.) Calligraphia Ovidiana.** I, 7, 1, 19.
- Bertrandi liber de Juris Consultis Veteribus laudatur.** III, 6, 3, 5.
- Besnieri de Reunione linguarum per Latinam librum scripsit.** I, 4, 3, 6.
- de Besoldi scriptis iudicium fertur.** III, 6, 9, 6.
- Bessarionis, Patriarchae Constantiop. & Cardinalis legato, Bibliotheca Veneta insigniter locupletata.** I, 1, 4, 18. *quā de re epistola ejus recensetur.* I, 1, 17, 4.
- Beughem (Cornelii) Bibliographia Juridica & politica.** III, 6, 6, 1.
- Bibliographia Physico-Medica.** I, 1, 18, 66. Bi-

INDEX III. RERUM.

Bibliographias omnium Facultatum, & plura elegantia scripta promisit.
I, 1, 18, 65. seq.
Catalogus libb. Physicorum & Medicorum. III, 7, 1, 3.
Liber la France sçavante recensetur. I, 1, 16, 45.
de Bezae (Theodori) Emblematibus Judicium fertur. I, 7, 3, 5.
Bibliander (Theod.) ob peritiam plurimum linguarum laudatur. I, 4, 4, 2.
de Bibliis, eorumq; editionibus agit Hottingerus. III, 5, 1, 14.
in Bibliopolas Batavos invectione. I, 4, 11, 2.
cum Bibliopolis conversatio Augustino Barbosa maxime utilis fuit.
I, 1, 15, 48. I, 1, 4, 8.
Bibliorum Commentatores Critici. III, 5, 1, 15.
Exegetici. III, 5, 1, 16.
inter Editiones eminet πολύγλωττος Ἰωάννης Anglicana Walthonis. III, 5, 1, 14.
cui præmisit Apparatum, ibid.
Bibliotheca Abyssina 10000 librorum fabulosa est. I, 1, 6, 26.
Aldi Manutii. I, 1, 3, 5.
Angelici Aprofis. I, 1, 5, 14.
Augusti, Brunsvicensis Ducis. I, 1, 3, 22.
descripta est a Conringio, sub tit: Bibliotheca Augusta, in qua septem admiranda ostendit. I, 1, 17, 34.
I, 1, 3, 22. ob acta publica MSSa Germanica celebratur. I, 1, 7, 49.
I, 1, 3, 16. ejus ordo laudatur.
I, 1, 5, 10.
ἐμψυχος s. viva, & mortua. I, 1, 3, 1.
Heidelbergensis. I, 1, 4, 17. hujus spoliis Vaticana aucta dicitur. ibid.
Jesuitarum Cochinchensis, Batavis in prædam cecit. III, 5, 1, 23.

Jesuitici ordinis. I, 1, 18, 54.
librorum centum Principi sufficit. I, 1, 3, 8. I, 1, 5, 18. imo duorum, vel quatuor tantum. I, 1, 5, 18.
Marquardi Gudii. vid. Gudii.
Matthiae Hunniadis, incomparabilis. I, 1, 4, 21.
Oxonienfis pene tota ex legatis & donationibus congesta. I, 1, 4, 15. seq. vid. Oxonienfis.
Processualis à Thurmanno promissa. III, 6, 7, 14.
Regis Gallie e Bibliotheca Medicea Florentina crevit. I, 1, 17, 35.
crevit e biblioth. Raph. Tricheti du Fresne. I, 1, 18, 69. nec non Thuanii ibid. plenissimo catalogo summa industria describetur,
I, 1, 17, 35.
Scriptorum Sacri Ordinis Cisterciensis. I, 1, 18, 55.
Thuana, à MSSorum vetustate, & pretio insigni commendatur. I, 1, 21, 2. I, 1, 7, 21. magno pretio bibliothecæ Regiæ accessit.
I, 1, 18, 69.
Vaticana à quibus autoribus sit descripta. I, 1, 17, 25. seqq. & 36. non magnopere aestimatur à Josepho Scaligero, qui illi Florentinam & Parisinam Regiam præfert. I, 1, 17, 24.
spoliis Heidelbergensis bibliothecæ aucta dicitur. I, 1, 4, 20. I, 1, 7, 55.
I, 1, 17, 24.
Veneta, I, 1, 3, 19. aucta legato Cardinalis Bessarionis. I, 1, 4, 18.
Vindobonensis locupletissima. I, 1, 2, 6.
I, 1, 7, 28. de illa Comment. Lambecii, vid. Lambecii.
Universalis Historica. I, 1, 16, 48.
C3 Volan-

INDEX III. RERUM.

- Volante Job. Cinelli laudatur.*
I, 1, 18, 74. I, 1, 21, 31.
- de Bibliotheca instruenda liber Gabrielis Naudæi Gallicè scriptus.* I, 1, 2, 7. I, 1, 17, 5.
- Bibliothecæ actorum publicorum sunt scriptoria.* I, 1, 3, 11. seqq. I, 1, 6, 8.
- artium sunt quasi promicondæ.*
I, 1, 2, 24. I, 1, 3, 28. seqq.
- Collegii Parisiensis Societatis Jesu Systema laudatur.* I, 1, 17, 37.
- Humphridianæ fata.* I, 1, 4, 15.
- librorum primi & secundi templi an extent.* I, 1, 6, 14. I, 1, 17, 3. seqq.
- magistri & bibliothecarii minores apud Gallos distincti sunt.* I, 1, 6, 10.
- ordo certus est.* I, 1, 5, 1. non tamen nimis anxius. I, 1, 5, 7.
- Persarum.* I, 1, 6, 34.
- Philadelphæ Alexandrinæ quinam præfuerint.* I, 1, 6, 3. seq.
- Philosophicæ & historicæ concinnandæ series à Lambecio sibi præfixa.* vid. Lambecius.
- πολύσημον est nomen.* I, 1, 3, 2.
- publicæ sunt, vel privatæ.* I, 1, 3, 3.
- Systema Collegii Parisiensis Soc. Jes.* I, 1, 17, 37.
- Thuanæ Catalogus.* I, 1, 18, 69. Ordo. I, 1, 5, 11.
- veteres Egyptiorum, Chaldeorum &c.* I, 1, 6, 30. seqq.
- universalis ordo.* I, 1, 5, 15. seqq.
- Bibliothecam primus è Græcis Aristot. colligisse dicitur.* I, 1, 2, 24.
- Bibliothecaria cognitio est polyhistori.*
I, 1, 6, 12. I, 1, 17, 1. I, 1, 20, 1. seq. in quo consistat. I, 1, 6, 12. seqq.
- excerpta.* vid. Excerpta.
- furta.* I, 1, 4, 22. seqq.
- notia.* I, 1, 6, 12. I, 1, 20, 3. Locorum Communium quasi imaginem exhibet. I, 1, 21, 1.
- Bibliothecariæ rei studium ineptè à Claudio Verdiero improbat.* I, 1, 6, 13.
- Bibliothecarii Ecclesiæ Romanæ olim Cancellarij dicti.* I, 1, 6, 7. seq. fuere etiam cum Episcopis pari dignitate. I, 1, 6, 8.
- Ecclesiarum Cathedralium.* I, 1, 6, 8.
- Chartophylaces dicti.* I, 1, 6, 9.
- Bibliothecariorum amplissima olim dignitas.* I, 1, 6, 1.
- Bibliothecarum Catalogi Reales.* vid. Catalogi.
- deperitarum Scriptores.* I, 1, 5, 29. seq.
- erigendarum Causæ.* I, 1, 3, 11. seq. cura Principibus maximè incumbit. I, 1, 3, 10. & 21. & 31. media. I, 1, 4, 1. seqq.
- hæc sunt vel legitima vel luctuosa & inhonestæ.* I, 1, 4, 19.
- eversio à furore militari.* I, 1, 5, 19. seq.
- I, 1, 4, 21. seq. à superstitione.* I, 1, 5, 23.
- à barbarie & ruditate hominum.* I, 1, 5, 22. à dissidio religionis. I, 1, 5, 26.
- ab incendio.* I, 1, 5, 28.
- Juridicarum Scriptores, & de iis judicia.* III, 6, 6, 1.
- Medicarum Scriptores.* III, 7, 1, 3.
- Ordo, à Croix de la Mainè præscriptus, confusus est & inconcinnus.* I, 1, 5, 2.
- I, 1, 18, 22. varius à variis traditur.* I, 1, 5, 3. seqq. I, 1, 17, 6. à Naudæo datus est commodissimus. I, 1, 5, 7.
- quasi imaginem LL. CC. exhibere debet.* I, 1, 21, 1. seqq.
- Ornatus ne sit nimis.* I, 1, 4, 26. & 31. Optimus consistit in sculptis vel pictis imaginibus virorum doctorum. I, 1, 4, 27. optimus est à charta & typis.

INDEX III. RERUM.

- Et typis.* I, 1, 14, 28.
Theologicarum Scriptores recensentur. III, 5, 1, 13.
usus publicus. I, 1, 3, 25. seqq.
Bibliothecas duas Romæ Hilarius Papa omnium primus instituit. I, 1, 3, 15.
Bibliothecis apud Reges Franciæ quinam præfuerint. I, 1, 6, 6.
apud Romanos quinam. I, 1, 6, 5.
de Bibliothecis Parisinis Et Gallicis gloriatio Ludovici Jacobi. I, 1, 3, 9. refellitur. I, 1, 17, 12. I, 1, 3, 9.
variis qui sparsim egerunt Autores recensentur. I, 1, 17, 36.
in Bibliothecis MSSorum usus difficulter conceditur. I, 1, 3, 27.
Βιβλιομανία quorundam Privatorum reprehenditur. I, 1, 3, 4. seqq.
à Pinello quoque improbata. I, 1, 3, 7. excusatur. I, 1, 3, 23. seqq.
Βιβλιοφιλία Principum quorundam. I, 1, 3, 21. seqq.
Bidermanni Herodiados libri tres. I, 7, 3, 9.
Sylvula Hendecasyllaborum. I, 7, 3, 11.
Biel (Gabr.) Scripta enumerantur. II, 1, 13, 6.
Binderus (Christoph.) de Theologia Scholastica scripsit. II, 1, 14, 72.
Biographicum Diarium Wittenij. I, 1, 18, 52.
Biographi veteres Et recentiores, vid. vitarum Scriptores.
Bion Poëta Bucolicus. I, 7, 2, 16.
Biscoliæ (Laurentii) Horæ succisivæ recensentur. I, 1, 21, 46.
Bisselii Deliciæ Vernæ Et æstivæ. I, 7, 3, 9.
Blaëu Institutiones Astronomicæ. II, 4, 1, 8.
Blancanus (Joseph.) Chronologiam Mathematicorum scripsit. II, 4, 1, 1.
Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ. I, 6, 3, 6.
Blondelli Notas in Baronii Annales magno ære paravit Magistratus Amstelod. III, 4, 1, 12.
Pseudo-Isidorus Juri Canonico oppositus laudatur. III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14.
Boccalini (Trajani) Relationes è Parnasso Cardinali Cajetano, ut vero auctori, tribuuntur. I, 1, 9, 11. I, 1, 16, 65.
Relationes in Tacitum. III, 2, 1, 12.
Boccalino liber Relationum mortem violentum paravit. I, 1, 9, 11.
Die Bockheiligen / gens prope Prussiam, Willigii ætate Græca lingua corrupta usa est. I, 4, 4, 4.
Bocharti (Sam.) Geographia S. Criticis Observationibus referta. I, 5, 1, 11.
Hierozoicon. I, 5, 1, 11. II, 2*, 46, 1.
de Plantis S. Scripturæ Opus posthumum expectatur. II, 2*, 40, 2.
Böcleri Commentarii in Grotium. III, 6, 1, 5.
Diff. de lingua N. T. Originali laudatur. I, 4, 6, 19.
Differtt. Academicæ. III, 2, 1, 13.
Differtt. in Tacitum Et Suetonium. III, 2, 1, 12.
Editio Cornelii Nepotis est nitidissima. I, 4, 11, 10. *cujus Index male à Vorstio auctus.* ib.
Minervæ tyrocinium, sive praxis Böclerianæ Institutionis examinatur. I, 2, 13, 9. seqq.
Notitia S. R. Imperii. III, 6, 9, 3.
Orationes. I, 6, 3, 3.
Sceptrum Appollinis. I, 6, 3, 6.
Bodini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis reverà extat. I, 1, 8, 8.
I, 3, 3, 53. impietatis arguitur. I, 1, 8, 9.
è Chartis Coronæi Et Postelli, colloquiū quorundam Venetorum de Religioni-

INDEX III. RERUM

- onibus, continentibus, originem
traxit. I, 1, 8, 10.
- Plagium. I, 7, 2, 24.
- de Bodino Novatore Politico, judicium
fertur. III, 2, 1, 4.
- Bodinus Methodum Historiarum edidit.
III, 4, 1, 3.
- in Theatro universae naturae sub for-
ma Dialogi scripsit. II, 2, 2, 7.
- Boëthii Elogium. I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1.
- libellus de Consolatione Philosophiae
commendatur. I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1.
- eius editiones. ibid.
- Operum editores recensentur. II, 1, 11, 1.
- Bohlii (Sam.) de radicibus doctrinae & Le-
xicon MSSum. I, 4, 5, 4.
- Böhmii Doctrinam refutavit Pomarius.
I, 5, 1, 36.
- Böhmii (Jacobi) mirabile ingenium & va-
ria scripta. III, 5, 1, 36. I, 1, 10, 28.
- Mysterium magnum. II, 2, 3, 8.
- Visiones & vita. III, 5, 1, 36.
- de Böhmio ejusque libris judicium. I, 1, 10, 28.
II, 2, 3, 8.
- Böhmii Philosophus Teutonicus dictus.
I, 1, 13, 27.
- in Scriptis suis Pythagorica dogmata
spirare videtur. I, 1, 10, 28.
- de signaturâ rerum scripsit. II, 2*, 4, 6.
- Bohorizii (Ad.) de Slavonica lingua lib. com-
mendatur. I, 4, 3, 3.
- Boldonius (Octavius) Epigrammaticam scripsit,
de qua judicium fertur. I, 6, 3, 11.
- Bolduani (Pauli) Bibliotheca Historica
recensetur. III, 4, 1, 2.
- illa laudatur inter ceteras. I, 1, 18, 12.
- de Bombycibus Scriptores quinam. II, 2*, 14, 5.
- Bonaventura scripsit Commentarios in
Lombardi libros Sententiarum nec
non alia Opera. II, 1, 14, 14.
- Seraphicus unde dicatur. II, 1, 14, 7.
- Boncampagni Seculum Momi. I, 6, 3, 11.
- Bonciarius (Antonius) Patrem suum, 47.
annos natum, latinis literis imbu-
it. I, 1, 23, 64. Mureti discipulus fuit. ib.
- Bonefonii (Joh.) Carmina laudantur à
Scaligero. I, 7, 3, 11.
- Bongarfii Scripta commendantur. I, 1, 24, 90.
- Bonifacii (Balthasaris) Historia ludicra
laudatur. I, 1, 21, 34.
- Poëmata, I, 7, 3, 17.
- Scripta infinita sola pene bi-
bliothecam facere possunt.
I, 1, 22, 34.
- Bonifacius de Romanae Hist. Scriptoribus
scripsit. III, 4, 1, 2.
- Bonnetus (Joh. Paulus) artem, mutos &
surdos à natura ad loquendum in-
stituendi, publicasse dicitur. I, 2, 3, 21,
seqq. II, 2, 1, 14.
- Bonomi Democritus & Heraclitus. III, 1, 1, 6.
- Bononiensis lapidis luminis causa inqui-
ritur. II, 2*, 14, 5.
- de Bono Summo Scriptores. III, 1, 1, 10.
- Bonvicini Lanx Peripatetica adversus Kir-
cherum Scripta. II, 2*, 36, 2.
- Boranez herba agno similis, non est verum
animal. II, 2*, 44, 4.
- Borbonii (Nicolai) Epigrammata. I, 7, 3, 3.
- Borcholti Comment. laudatur. III, 6, 7, 3.
- Borelli lib. de vanitate Magiae promissus
rejecitur. II, 3, 1, 18.
- Scripta de motu commendantur.
II, 2*, 48, 1.
- Borellus (J. Alph.) in lib. de Vi percussione
tradit de motu regulas à Cartesio
diversas. II, 2, 17, 7. hic liber lauda-
tur. II, 2*, 6, 6.
- Scripsit Euclidem restitutum. II, 4, 1, 6.
- Borgia (Caesaris) Ducis Valentini Vita à Tho-
ma Thomasio edita, officinam
pandit

INDEX III. RERUM.

- pandit scelerum & nequitiarum.* I,1,19,28.
- Borri** (Franc. Josephus) in doctrina de
Dæmonibus Πλατωνίσει. II,1,7,13.
de ejus vita & dogmatibus liber pro-
diit, qui recensetur. ibid.
- Borrichii** (Olai) *Cogitationes de variis Lati-*
næ Linguae ætatibus. I,4,9,15.
Disf. de Causis diversitatis lingua-
rum. I,4,3,7. *de Cabulâ Cha-*
racterali. II,2*,8,7.
Lib. de Poëtis. I,7,2,1.
Libb. de Ortæ & progressu Chi-
miæ, nec non de sapientia Æ-
gyptiorum. II,2,16,5.
Lingua Pharmacopœorum.
 I,7,1,16.
Parnassus in nuce. I,7,1,16.
- Borrichius** *Conringii Antagonista fuit.*
 II,2,4,11.
- Borromæus** (Frid.) *scripsit lib. de Sacris*
nostrorum temporum Oratoribus.
 I,6,4,9.
- Borrul** (Matthiæ) *de divina scientia futu-*
rorum Contingentium, præcipue
media, lib. II,1,14,39.
- Bosii** *editio Cornelii est absolutissima.*
 I,4,11,10.
lib. de notitia orbis affectus. III,2,1,6.
Schediasma de comparanda noti-
tia Scriptorum Ecclesiasticorum
laudatur. III,4,1,18.
Scripta varia inedita. I,1,7,44.
- Bosveti** *Discursus super historiam universa-*
lem laudatur. III,4,1,15.
- Botanica** *excerpta.* I,3,13,41.
- Botanici Scriptores.** II,2*,40,4. III,7,1,5.
- Boteri** *Scripta varia Politica.* III,2,1,14.
- Botii** *Philosophia Naturalis reformata re-*
censetur. II,2*,1,3.
- Bottifanga** (Jul. Caesar) *præter artium li-*
beralium peritiam etiam illiberali-
bus erat instructissimus. I,1,1,6.
- Bouhourfii** *la maniere de bien penser sur*
les ouvrages de l'esprit. I,4,13,4.
 I,6,1,31.
- de Boultoni** *Medicina Magica judicium*
fertur. II,2*,8,3.
- Boulweri** *ratio supputandi per digitos im-*
probat. II,4,1,5.
- Bourdin** (Petri) *Sol flamma.* II,2*,12,3.
- Boxhornii** *de Chronologia judicium fertur.*
 III,4,1,4.
dicendi genus. I,6,3,4.
Disquisitiones politicae. III,2,1,13.
Dissert. de Græcorum, Romanorum
& Germanorum, linguis, ca-
rumque Symphonia. I,4,3,3.
Epistolæ à Sarravio carpuntur.
 I,1,24,4. *venustate tamen non*
carent. I,1,24,95.
Ideæ Orationum. I,6,1,25.
Origines Gallicæ. I,4,3,3.
- Boylli** (Rob.) *artificium ossa emolliendi &*
in cibum convertendi. II,2*,3,5.
Chimista Scepticus. II,2,16,4. *de*
hoc judicium fertur. II,2*,13,3.
experimentum de congelatione.
 II,2*,17,3.
historia fluiditatis & firmitatis.
 II,2*,7,6.
lib. de Coloribus. II,2*,15,2.
de formarum Origine. II,2,1,7. *de*
frigore commendatur. II,2*,17,
 4. *de igne, consumtus est igne.* II,
 2*,16,2. *de infido Experimento-*
rum successu. II,2,1,18.
maris historia naturalis affecta de-
sideratur. II,2*,20,7.
Of the Seraphic love, or motives and
incentives

INDEX III. RERUM.

- incentives to the love of God.* I, 6, 4, 20. *hujus libri occasio.* *ibid.* III, 5, 1, 10.
sententia de gemmis recensetur. II, 2*, 33, 2.
de usu Philosophiae naturalis. II, 2, 1, 7. *in hoc libro nimiam suam credulitatem ostendit.* *ibid.*
Boylius (Rob.) *doctrinae Epicuri, de Atomis, instaurator fuit, multis de eâ libris evulgatis.* II, 1, 5, 7. II, 2, 7, 13. II, 2*, 3, 5.
de fundo maris scripsit. II, 2*, 20, 6.
de qualitatibus rerum Cosmicis. II, 2, 1, 24.
Scriptis & experimentis demonstravit, spatium aëre vacuum, posse dari. II, 2*, 4, 3.
de Brachmanibus quinam scripserint. II, 1, 1, 10. *seq.*
**Brachmanum colloquia cum Appollonio Trojaneo instituta. I, 1, 13, 27.
dolia ventorum & imbrum an fabulosa sint. I, 1, 13, 20. *seq.*
Brachminum s. Braminum collegium & ar- cana. I, 1, 13, 16.
Brachygravica ars. I, 2, 6, 87.
Brahæi (Tichonis) *vitam descripsit Gassendus.* I, 1, 19, 18.
Bramines Indorum, qf. Abramines, ab Abrahamo dicti & oriundi censentur. I, 1, 10, 13. I, 1, 13, 16. I, 1, 6, 23.
Breiffaci Rotæ pro experientia militari laudantur. I, 2, 5, 62.
Brerewoodus Scrutinium religionum scripsit. III, 5, 1, 20.
Briffonii lib. de formulis & sollennibus populi Romani verbis laudatur. I, 4, 9, 20. III, 6, 3, 3.
de regno Persarum. II, 2, 5, 7.
Brocardica quid sint. III, 6, 6, 4. *eorum reformationem promisit Leibnitius.* *ib.*
Broun (Thomas) *Atheismi falso accusatur.* III, 5, 1, 10.
pseudodoxiam epidemicam edidit. I, 2, 7, 98. II, 2, 1, 9. III, 5, 1, 10.
Brummeri Commentarius ad Leg. Cinciam, & triste fatum recensentur. III, 6, 3, 7.
Brun (Laurentii de) *Eloquentia Poëtica.* I, 7, 1, 7.
Inscriptiones sunt elegantes. I, 6, 3, 13.
Virgilius Christianus. I, 7, 3, 8.
Brunnemanni Comm. perpetuus in Pandectas. III, 6, 7, 3. *ad praxin referendus.* II, 6, 7, 9.
Brunnerus (Mart.) *Thomæ Magistrilibrum novâ editione publicare voluit.* I, 4, 6, 4.
Brunonis (Henrici) *epigrammata sub titulo Mengel-moos prodierunt.* I, 7, 3, 4.
Brunus (Jordanus) *ab atheismo excusatur, ignis tamen supplicio affectus.* I, 1, 8, 22. II, 1, 5, 6. II, 2, 15, 1.
libros obscuros & enigmaticos, ad memoriam artificialem pertinentes, scripsit. I, 2, 6, 12, *seqq.*
magnus fuit artis Lullianæ propugnator. I, 2, 5, 29.
ad normam Lullii scripsit artificium perorandi. I, 2, 5, 54.
Ob doctrinam de pluralitate mundorum & solium, in libro de immenso & innumerabilibus, defensam, vivicomburio affectus. II, 1, 5, 6. II, 2, 15, 1. II, 2*, 3, 4.
II, 2*, 11, 5. *argumenta præcipua libri de pluralitate mundorum recensentur.* II, 2*, 11, 5.
Brufonii facetiarum & exemplorum libri à Lycosthene editi. I, 1, 21, 58.
Bruta**

INDEX III. RERUM.

Bruta plus valent odore quam homines. vid.

Odor. sensu carere, quinam docuerint. II, 1, 15, II. II, 2, 17, 9. II.

2*, 45, 4. hæc doctrina improbat. II, 2*, 48, I.

de Brutorum animâ sensitivâ lites. vid. Animantia.

Brutorum Voces sermoni humano præfert Isaacus Vossius. II, 2, 6, 6.

Bruxellenfes (Georgius & Petrus) quidnam scripserint. II, 1, 13, 10.

Bucelleni Officina epithetorum. I, 7, 1, 19.

Buceri Comm. in Psalmos sub ficto nomine in Italia prodiit. III, 5, 1, 17.

Buchananus laudatur. I, 7, 3, 8. è recentioribus Poëtarum Lyricorum optimus. I, 7, 3, 10.

Buchneri Editores posthumi, nullo usi delectu, notantur. II, 1, 11, 30. lib. de commutatâ dicendiratione. I, 6, 1, 15.

Orationes. I, 6, 3, 3.

Stylus. I, 1, 24, 99.

Buchnerus epistolis & variis Scriptis celebris. I, 1, 24, 99.

Poëta suo tempore inter Germanos princeps. I, 1, 24, 99.

Budæi Commentarij Græcæ Linguae doctissimi. I, 4, 8, 3.

Commentarius in τὰ πρῶτα commendatur. III, 6, 7, 5.

elogium insigne. I, 4, 8, 3.

Budæus in humanioribus literis ἀνὸς ἰδιῶτα κτλ. I, 1, 1, 14.

processum & sollennia fori Romani veteris descripsit. III, 6, 3, 3.

Buisardi vitæ virorum illustrium cum Iconibus. I, 1, 19, 49.

Bulengerus scripsit de ominibus & divina-

tionibus. II, 3, 1, 5. 'de pictura plastica & statuaria. I, 5, 2, 14.

Bulla aurea. vid. aurea.

Bullart (Isaaci) Academia scientiarum.

I, 1, 19, 56. I, 6, 4, 6.

Bungi (Petri) liber de mysteriis numerorum. II, 1, 2, 4.

Bunonis (Job.) varii labores mnemonici laudantur. I, 2, 6, 53. seqq.

Buranæ (Job, Francisci) in Aristot. Commentarij. II, 1, 11, 7.

Buratellus scripsit Conciliationem præcipuarum Controversiarum Aristot. & Platonis. II, 1, 7, 17. de quo libro fertur iudicium. ibid.

de Burgersdicii Idea Politica iudicatur. III, 2, 1, 3.

Burggravius indurationem & invulnerabilitatem corporum ut possibilem defendit. II, 2*, 8, 7.

Burghefius multis licet artibus præditus, ab omnibus tamen nullum habuit auxilium. II, 4, 1, 17.

Burgius (Alexander) nimius famæ affectator. I, 1, 15, 25.

Buri (Richardus de) ob auctoritatem, quâ polluit, bibliothecam suam auxit. I, 1, 4, 11.

Philobiblion, librum elegantissimum & rarissimum scripsit. I, 1, 17, 3. seq.

Burrhus (Franc. Josephus) magnopere ætat artificium oculos restituendi. II, 2*, 46, 5.

Burseri lib. de Origine fontium recensetur. II, 2*, 20, 8.

Busii Subtilitates in ff. III, 6, 7, 5.

Busiere Scanderbegus. I, 7, 3, 8.

Bythneri (Job. Ernesti) Grammatica laudatur. I, 4, 10, 10.

INDEX III. RERUM.

C.

Cabala judæorum Theologia Mystica dicitur. I, 1, 10, 23.
 Theo-Philosophica recentiorum quorundam. I, 2, 7, 63.
 de Cabala veterum qui scripserint. I, 1, 10, 23.
 I, 2, 7, 56.
 Cabalæ literariæ mysteria. I, 1, 12, 6.
 de Cabalistarum dogmatibus censura. II, 5, 1, 8.
 Cabalistarum linea viridis. I, 2, 7, 54.
 methodus enigmatica. I, 2, 7, 55. ad egregiè in literis proficiendum multis profuit. I, 2, 7, 58. à Scalichio recocta. I, 2, 7, 57.
 Cabalisticæ Paraphrases. III, 5, 1, 16.
 Cabalistici Autores quasi viam sternunt magiæ naturali. I, 1, 11, 1.
 libri fuere Hebræorum theosophici secreti. I, 1, 10, 23. multa rerum naturalium, & secretioris Metaphysicæ mysteria continent. I, 1, 6, 28. I, 2, 7, 61. ab Esdra LXX scripti dicuntur. I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23. ex Abrahami libro, Sopherjetzira, hausti perhibentur. I, 1, 10, 23.
 Cabalisticorum Scriptorum lectio dissuadetur & obscuritas taxatur. II, 2*, 9, 2.
 Cabasilæ (Nicolai) Diff. de Criterio veritatis. II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1.
 Cabezudo (Didacus Nugno) Comm. Scholastica scripsit in tertiam partem S. Thomæ, aliosque tr. II, 1, 14, 25.
 Cadavera per succinum præservavit Kerkringius. II, 2*, 5, 5.

Cadaverum Corruptionis tempus. II, 2*, 5, 5.
 cruentatio s. hæmorrhagia non est signum judiciale. II, 2*, 8, 10.
 quorundam incorruptibilitas. II, 2*, 5, 5.
 vitam asserit Marci. II, 2*, 5, 5.
 Cæcitatem continuis lucubrationibus contraxit Schegkii. II, 1, 11, 23.
 Cæcus libros edidit. II, 1, 11, 23.
 de Cælii epigrammatibus judicium fertur. I, 7, 3, 3.
 Cælii Rhodigini liber. Vid. Rhodiginus.
 Cæsalpini quinque libri questionum Peripateticarum recensentur. II, 1, 11, 25.
 dogmata discussit Taurellus. II, 1, 11, 26.
 Cæsar Germanicus Arati Phœnomena Latino carmine expressit. I, 4, 12, 3.
 Cæsar (Julius) jus in artem redigere frustra conatus est. III, 6, 1, 4.
 à Manutio Historicis Latinorum omnibus præfertur. I, 4, 11, 9.
 Librorum de Bello Gallico an sit auctor. I, 4, 11, 9.
 horum stylus & fides vindicantur. ib. variæ editiones, ibid.
 Cæsii (Angeli) Naturæ theatrum. II, 2, 2, 9.
 Cagnoli, Abbatis, fastuosa doξομανία refertur. I, 1, 15, 25.
 Cajetanus, Cardinalis, autor Relationum Boccacini creditur. I, 1, 9, 11.
 Caji Institutionum fragmenta quinam illustrarint. III, 6, 4, 4. & 7.
 de Calceo Bened. Balduinus scripsit. I, 5, 2, 9.
 pro

INDEX III. RERUM.

- pro Calefaciendis Conclavibus inventum novum.* I, 1, 20, 20.
- Calepinus in Lexico suo est merus Perotti descriptor.* I, 4, 9, 9.
- de Calidæ potu scripsit Freinsheimius.* II, 2*, 42, 4.
- Caliphæ, Egypti Dynastæ, doctos Viros & Judæis, Christianis, omnibusque gentibus convocarunt, Græcosque libros potissimos in Arab. Lingu. verti curarunt.* I, 1, 11, 39.
- Calixti (Georg.) Apparatus Theologicus inter alia de Doctoribus Scholasticis agit.* II, 1, 13, 14. III, 5, 1, 13. *judicium benignius de Scholasticis.* ibid.
- Calligraphia an puer necessario sit instruendus.* I, 2, 9, 45. I, 2, 10, 14. & 23. *excellens an ad speculativas scientias sit inhabilis.* I, 2, 1, 29.
- Callimachus juxta Suidam polygraphus.* I, 7, 2, 17. *Quando vixerit.* ibid.
- Callipædia Calvidii Lati.* I, 2, 1, 8.
- Calor & frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* II, 2*, 17, 1.
- de Calore dogma Telesii recensetur.* II, 2, 13, 4.
- Calpurnii Bucolica ad Nemesianum.* I, 4, 14, 6.
- Calvinianismi exstirpatio in Gallia à Nostradamus prædicta.* I, 1, 10, 35.
- Calvisii Opus Chronologicum laudatur.* III, 4, 1, 5.
- Camera Imperialis praxin & processum quinam descripserint.* III, 6, 11, 3.
- Camerarius (Joach.) Commentarios utriusque linguae edidit.* I, 4, 8, 4. *inter Germaniæ Heroas literarios merito recensendus.* I, 1, 23, 54. I, 4, 8, 4. *Scripta multa limatissima, ut & epistolas edidit.* I, 1, 23, 54. *Vitam Melanchtonis egregie descripsit.* I, 1, 19, 34.
- Camerarius (Job. Rud.) collegit XVII. Centurias memorabilium medicinae.* II, 2, 2, 8.
- Camilli Idea Theatri,* I, 7, 1, 9.
- Camillus (Julius) Theatrum Universitatis instituit.* I, 2, 6, 27. *quod à Riccio laudatur.* I, 2, 6, 28. *à Gyraldo contemnitur.* I, 2, 6, 29. & *displicuisse sibi Sturmius dicit.* I, 2, 6, 31.
- Campanella Astrologicorum libros scripsit.* II, 2*, 12, 9. *Atheismum triumphatum edidit.* III, 5, 1, 9. *mirus in omnibus rebus, etiam in Rhetorica, novator.* I, 6, 1, 12. *nomine Magiæ naturalis abutitur ad vetitæ patrociniū.* II, 2*, 9, 2. *portentosi ingenii homo.* I, 1, 22, 31. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3. *tantus polygraphus, ut ipse libraria de libris suis scripserit.* I, 1, 22, 31.
- Campanellæ Opiniones mirificæ recensentur.* II, 5, 1, 7. *refutantur.* II, 2, 14, 13. *Opus Methaphysicum laudatur.* I, 1, 11, 2. II, 5, 1, 7. *Vati-*

INDEX III. RERUM.

- Vaticinium de Christi. Förstneri*
honoribus. I, 1, 19, 44.
- Vita, fata adversa, doctrina, mul-*
tiplex novaturiendi libido,
scripta potiora, & opiniones
paradoxæ recensentur. II, 1, 12,
4. II, 2, 14, 3.
- de Campanis ac tintinnabulis quinam scri-*
pserint. I, 5, 2, 13.
- Cancellariorum Origo, dignitatisque in-*
crementum. I, 1, 6, 7. seq.
- de Canibus Scriptores in genere & in specie*
II, 2*, 46, 3.
- Caninii (Angeli) Hellenismus laudatur.*
I, 4, 6, 6.
- Canonicorum Collegia nil nisi Scholæ fue-*
runt. I, 1, 14, 9.
- Canonicum Jus Orientale quinam colle-*
gerint, & ex quibus constiterit.
III, 6, 7, 13.
- Occidentale Pontificium.* III, 6, 7,
14. *hujus Juris Compilatores.*
ibid. & III, 6, 7, 17.
- Cantellii Compendium Antiquitatum Ro-*
manarum laudatur. I, 5, 2, 4.
- Canteri (Guilh.) libellus variarum lectio-*
num. I, 5, 1, 8.
- novæ lectiones. ibid.*
Syntagma de ratione emen-
dandi Græcos Autores.
ibid.
- Capacii elogia illustrium mulierum & vi-*
rorum. I, 1, 19, 58.
- Capella Encyclopoediam scripsit.* I, 4, 14, 22.
- Capellæ Commentatores & Editores.*
I, 4, 14, 22.
- stylus taxatur. ibid.*
- de Capillamentis scripsit Rango.* I, 5, 2, 9.
- Capriciosa ingenia quæ dicantur.* I, 2, 1, 41.
- Capucinatorum annales dedit Boverius.*
III, 4, 1, 18.
- Caramuelis (Job.) Encyclopædia Sacra.*
I, 6, 4, 7.
- Carbo (Ludov.) bellum legale inter legem*
& consuetudines scripsit.
III, 6, 10, 2.
- lib. cui tit. bonus Orator.*
I, 6, 4, 7.
- Cardani adversarius fuit Scaliger.* II, 2, 2, 11.
II, 2, 14, 2.
- Comm. in Synesii lib. de Somniis.*
II, 3, 1, 8.
- dogmata Physica.* II, 2, 14, 2.
- fortuna* II, 1, 15, 3.
- jaçantia de inventis suis.* II, 2, 14, 2.
- ingenium portentosum fuit.*
II, 2, 14, 2.
- liber de arcanis prudentiæ Civilis.*
II, 2, 15, 3. III, 2, 1, 4.
- de studio Socratis.* II, 2, 11, 1.
- de vita propria.* II, 2, 14, 2.
- Metoposcopia scriptum supposititium*
esse creditur. II, 1, 15, 3. II, 2, 14, 2.
II, 3, 1, 6.
- plagium.* II, 2, 2, 11.
- Proxeneta laudatur.* II, 2, 14, 2.
- Scripta Physica recensentur.* II, 1, 15, 3.
II, 2, 14, 2.
- Superstitio circa omina & divinatio-*
nes. II, 3, 1, 7.
- Cardanus Atheismi reus censetur.* I, 1, 8, 6.
seq. I, 1, 12, 7. II, 1, 15, 3.
- Dæmonem familiarem jaçtavit.*
II, 2, 14, 2. II, 3, 1, 18.
- fuit polygraphus.* II, 1, 15, 3.
- homo doctus, multa tamen stultitiæ*
specimina dedit. I, 1, 15, 40. II, 1,
15, 3. II, 2, 2, 10. II, 2, 14, 2.
- Ob lucri*

INDEX III. RERUM.

- Ob lucri cupiditatem κερδέως dictus.*
I, 1, 15, 40. II, 1, 15, 3.
- ob πολυγρῶς affectationem exa-*
gitatur à Scaligero. I, 1, 22, 29. *ad-*
versus quem defenditur. I, 1, 22, 30.
- singulari morositatis, imo stultitiæ,*
exemplo notatur. I, 1, 15, 40.
- Cardonæ (Joh. Bapt.) lib. de regia S. Lau-*
rentii bibliotheca laudatur.
I, 1, 17, 21.
- Carettonius ab Erythræo ridetur ob intem-*
pestivum argutiarum usum. I, 6, 3, 8.
- Carmelitarum Londinensis Bibliotheca, me-*
ris MSSis constans, periit.
I, 1, 5, 26.
- Carmina aurea.* vid. Pythagoras.
Macaronica quænam. I, 7, 3, 19. *Coc-*
caji & Baudii. ibid.
- Carminis conscribendi praxis.* I, 2, 16, 35.
seqq.
- Carminum ἐπιμύσεων Scriptores recen-*
sentur. I, 7, 3, 14.
- Carnis agnæ lucis causa indagari non pot-*
est. II, 2*, 14, 5.
- Carpentarii Philosophia libera paradoxis*
sententiis scatet. II, 1, 15, 4. II, 2, 15, 3.
- Carrionis (Ludov.) notas in Gellium perfe-*
ctas imperfectas edidit Stephanus.
I, 4, 14, 2.
- Cartesianæ Philosophiæ adversarii potio-*
res. II, 2, 17, 7. *fundamentum &*
vitia. II, 1, 15, 7.
Physices miræ subtilitas atq; incer-
titudo. II, 2, 17, 8. *de hujus nœvis, ex*
diversis causis ortis, judicium Mo-
ri, variis exemplis dogmatum, il-
lustratum. II, 2, 17, 9.
- Cartesiani brutorum actiones à solo motu*
derivant. II, 2*, 45, 4. *improban-*
tur. II, 2*, 48, 1.
- Novatores in Logica.* II, 5, 1, 3.
- Cartesianorum sententia de fabrica mun-*
di recensetur, & de illa judi-
cium fertur. II, 2*, 11, 8.
- in Cartesianos odium Spanhemii.* III, 5, 1, 20.
- Cartesii asselarum dogmata impia ipsi non*
imputanda. II, 2, 17, 1.
- Commentatores.* II, 1, 15, 10. II, 2, 17, 5.
- doctrina de Motu.* II, 2*, 6, 2. *de hac*
judicium fertur. II, 2*, 6, 3.
- doctrina optimè ex epistolis ejus in-*
telligi potest. I, 1, 24, 31.
- dubitatio philosophica de rebus o-*
mnibus defenditur. II, 2, 9, 2.
- clogium.* II, 2, 17, 1.
- epitomatores.* II, 1, 15, 9. II, 2, 17, 4.
- lib. de Homine commendatur & re-*
censetur. II, 2*, 47, 2.
- Meditationes de prima Philosophia.*
III, 5, 1, 6.
- Philosophemata Physica generalia*
& specialia. II, 2, 7, 2.
- Philosophia è vett. Philosophorum*
fontibus profluxit. I, 1, 2, 19. I, 1,
24, 31.
- Principia, quinam suis miscuerint.*
II, 1, 15, 11. II, 3, 17, 6.
- Principium primū: cogito, ergo sum,*
impugnatur à Dreyero. II, 5, 1, 3.
- quatuor regulæ de philosophandi ra-*
tione recensentur. II, 2, 7, 2.
- sententia de fluxus & refluxus ma-*
ris causa. II, 2*, 20, 4. *de igne.* II,
2*, 16, 2. *de lucis natura adducitur*
& refellitur. II, 2*, 14, 3. *de mate-*
ria prima, à Barone de Nyland
parum feliciter impugnatur.
II, 2*, 1, 6.
- Scripta potiora.* II, 1, 15, 8. II, 2, 17, 2. & 3.
- Vitæ Sectæque historiam non satis*
plene

INDEX III. RERUM.

- plene Tepelius & Sturmius persecuti sunt. II, 2, 17, 1. II, 1, 15, 5.
- Cartesio** lites sunt motæ à Voëtio, aliisque Theol. sed immerito. II, 2, 17, 1. II, 1, 15, 6.
- Cartesius** Atheismi immerito accusatur. II, 1, 15, 6. II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 6. in doctrina optica subtilis est. II, 4, 1, 9.
- Magnetis virtutem ad externa effluvia refert. II, 2*, 32, 3.
- Mosen secundum Philosophiam suam explicare voluit. II, 2, 3, 4.
- Precipuus scriptor de Atomis. II, 2*, 2, 5.
- Carvallo** (Alphonfi) lib. de dignitate & præstantia Poëseos. I, 7, 1, 7.
- Casa** (Joh.) an scripserit de Sodomie laudibus. I, 6, 3, 1.
- Casæ** (Joh.) Carmina. I, 7, 3, 17. monumenta latina ob styli elegantiam laudantur. I, 6, 3, 1.
- Casanova** de feudis Gallie scripsit. III, 6, 7, 15. Epigrammatum Scriptor. I, 7, 3, 4. maximam Chronicorum Monasticorum habuit notitiam. III, 4, 1, 6.
- Casauboni** annotationes in Athenæi Diogenis philosophi libros. I, 5, 1, 14. Commentatio de quatuor lingg. Hebr. Græca, Lat. & Saxonica. I, 4, 3, 9.
- epistolæ recensentur. I, 1, 23, 67. seqq. II, 2, 1, 8.
- error in deducenda Lingua Saxonica è Græca. I, 4, 3, 9.
- & Scaligeri commercium literarum. I, 1, 15, 58.
- exercitationes in Baron. continuavit Tribbechovius. III, 4, 1, 12.
- liber de fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, habenda, vel non habenda, recensetur. II, 2, 1, 9. II, 2*, 2, 4.
- liber de libertate Ecclesiasticâ, jussu Reg. Gallie scriptus, postea suppressus. III, 4, 1, 12.
- tr. de Satyrica Græcorum Poësi & Romanorum Satyra. I, 7, 1, 11.
- Casaubono** Corona Regina, s. Panegyricus in Jacobum I. Britannie Regem, falso adscribitur. I, 1, 8, 35.
- Casaubonus** (Isaacus) laudatur. I, 5, 1, 14. (Mericius) contra Atheos existentiam Magiæ defendit. II, 3, 1, 15.
- de Casei aversatione scripsit Schockius. II, 2*, 8, 10.
- Caselianum** Opus epistolicum à Dransfeldio editum. I, 1, 24, 45.
- Casellii** elogium. I, 1, 24, 42. seqq. epistolæ ineditæ. I, 1, 24, 46.
- liber de ludo literario rectè aperiendo recensetur. I, 2, 10, 22. seqq.
- Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
- Caselio** Academia Helmstadiensis suos progressus in studiis debet. I, 1, 24, 42.
- in Caseo nati vermiculi. vid. vermiculi.
- Cassiodori** Opera edita & emendata. I, 4, 14, 24.
- de Castalionis variis lectionibus Meursii verba notatu digna. I, 5, 1, 11.
- Castillonius** singulari pollebat eloquentia. I, 6, 4, 28.
- de Casu doctrina ad physicam non pertinet. II, 2*, 2, 2.
- Casus** Conscientiæ Gregorii Sayri, aliorumque recensentur. II, 1, 14, 57. seqq. III, 1, 1, 12.
- Catalogi** bibliothecæ Oxoniensis. I, 1, 17, 30. f. I, 1, 18, 44. bibli-

INDEX III. RERUM.

- bibliothecarum quarundam publicarum.* I, 1, 18, 67.
librorum utiliter colliguntur. I, 1, 4, 8. seq. I, 1, 18, 1.
officinales. I, 1, 18, 71.
privatorum. I, 1, 18, 69. & 70.
reales bibliothecarum sunt utilissimi. I, 1, 5, 9. seqq. I, 1, 17, 32.
universalis omnium Auctorum Physicorum utilitas. I, 1, 20, 11.
Catalogorum dispositio & forma. I, 1, 18, 2.
notitia polyhistori tam necessaria, quam peregrinaturis Mapparum Geographicarum cognitio. I, 1, 18, 1.
Scriptores recensentur. I, 1, 18, 3. seq.
Catalogus Bibliothecae Cordesianae laudatur. I, 1, 18, 69.
omnium Auctorum in singulis disciplinis quomodo conficiendus. I, 1, 20, 7. seqq.
Categoriarum usus in inveniendis & amplificando. I, 2, 5, 3. & 47. seqq.
Categoriarum usus. vid. Prædicamenta.
Categoricus Index Emanuelis Thesauri. I, 2, 5, 3. & 46.
Cato (M. Porcius) libros Originum & de Re Rustica scripsit. I, 4, 11, 4.
à Moraliū Distichorum auctore differt, ibid.
Catullianis manibus quotannis tria Martialis exemplaria immolavit Nautigerius. I, 4, 11, 13.
Catulli Censores iniquissimi. I, 4, 11, 13.
editiones variae. ibid.
laudibus nimium studet Muretus. ibid.
Catullus, Tibullus, Propertius, junctim editi. I, 4, 11, 13.
multis obscœnitatibus scatent, ib. non accedunt ad venustatem Ovidianam. ibid.
Cavalerius (Joh. Bapt.) Iconismos antiquarum statuarum collegit. I, 5, 2, 14.
Causæ efficientis & finalis tractatio ad Physicam non pertinet. II, 2*, 2, 1.
Causarum formalium cognoscendarum ratio proponitur. II, 2, 1, 26.
Causini (Nicol.) lib. de eloquentia sacra & profana. I, 6, 1, 17.
de Symbolica Egyptiorum sapientia. I, 4, 2, 1.
Cebetis Tabula ejusque editiones & Commentarii. II, 1, 3, 3. in illam Differ. Elichmanni & Maschardi. ibid.
Celsi Opera à variis edita, & tamen mendis plena. I, 4, 12, 7.
in Celsum Commentarii inediti recensentur. I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
Celsus ob castissimam latinitatem laudatur. I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
Censorini lib. de Die Natali. I, 4, 14, 5.
ejus Editiones. ibid.
Censuras de Auctoribus scribere periculosum est. I, 1, 16, 10.
qui scripserint. I, 1, 16, 11. seqq.
Centones è Poëtis congerendi modum quissam invenerit. I, 7, 3, 14.
Centuriatores Magdeburgenses. III, 4, 1, 12.
Cerda (Melch. de la) Campi eloquentiae. I, 6, 1, 26.
de Cerebro humano quinam scripserint. II, 2*, 47, 3.
Cerevisiæ Scriptores. II, 2*, 42, 2. & 3.
de Cerevisiæ parandæ variis modis, historica optatur. II, 2*, 42, 3.
præstantia præ vino certatum fuit inter

INDEX III. RERUM.

- ter *Guietum & Grotium*. I, 1, 24, 29.
II, 2*, 42, 3.
- Cerevifias corruptas* 'Anglus quidam in momento restituere potuit.
II, 2*, 42, 3.
- de Cervo Scriptores*. II, 2*, 46, 2.
- de Cespitibus bituminosis (Torff)* quinam scripserint. II, 2*, 21, 6.
- Chalcidii Comm. in Timæum, & elogium*. II, 1, 7, 9.
- Chaldaicarum rerum Scriptor Berosus vetustissimus*. vid. Berosus.
- Chaldaicæ Paraphrases*. vid. Paraphrases.
- Chaldæorum antiquitatum exigua apud nos est notitia*. I, 1, 10, 12.
Collegia per multa secula Babylo-niæ fuere. I, 1, 13, 15.
Imperia antediluviana. I, 1, 6, 16.
rei literariæ antiquissima monu-menta. I, 1, 6, 31.
- de Chamæleonte agit Voigtius*. II, 2*, 46, 4.
- de la Chambre scripsit les Characterers des passions, & l'Art de connoitre les hommes*. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
- Chamieri Panstratia, ut Opus utilissimum & rarissimum laudatur*.
III, 5, 1, 24.
- Chappuzeau liber Gallicus de Gemmis com-mendatur*. II, 2*, 33, 1.
- Character animi etiam è minimis cogno-scitur*. I, 1, 19, 5.
universalis, s. Lingua Philosophica Dalgarnii. I, 2, 6, 83.
- Characteres Hædæ virorum doctorum E-rythræus magna cura expressit*.
I, 1, 19, 61.
- hominum ex historicis, comoediis, Satyris, magis noscuntur, quam ex omnibus Philosophiæ moralis par-tibus*. I, 2, 1, 15. I, 3, 9, 27.
hominum nosce juventuti summè u-tile est. I, 1, 8, 32.
hominum qua ratione distinguendi. I, 3, 9, 23.
- de Characteribus hominum scripsit Theo-phrastus, aliq.* I, 1, 15, 6. I, 3, 9, 25.
II, 3, 1, 3, 1, 5. III, 1, 1, 5.
- Characterismos morum & affectum Teren-tianorum è Terentii Comoediis notavit Chytræus*. I, 3, 9, 31.
- Characterismus s. cognitio affectuum & morum hominum unde peti de-beat*. I, 1, 15, 6. I, 1, 9, 23. II, 3, 1, 3.
Politico utilissima est. II, 3, 1, 3.
- Characterum & signorum usus pro memo-ria juvanda*. I, 2, 6, 82. seq.
hominum usus. I, 3, 13, 15.
- Charletoni (Gualteri) Physiologia Epicu-ro-Gassendo Charletoniana re-censetur*. II, 1, 5, 5. II, 2, 7, 5.
- de Charondæ lib. de legibus Rom. antiquis judicium fertur*. III, 6, 3, 4.
- Chartiludia in Geographia parum utilitatis habent*. II, 4, 1, 12.
mnemonica quibus in disciplinis usui esse possint. I, 2, 6, 89. seqq.
- Chemnitii (Mart.) Loci Theologici lau-dantur*. III, 5, 1, 17. eorum editio quanam sit optima, ibid.
Scripta reliqua. ibid.
- Chifletii Diss. Apologetica pro Juris utriusq; Architectis*. III, 6, 4, 2. III, 6, 7, 14.
- Chiliasmus Hyperaspistæ*. III, 5, 1, 35.
- Chilistarum descriptio*. III, 5, 1, 35.
historiam tradit Tribbeckovius. ibid.
- Chinense Itinerarium Nienhofii* vid. Ni-enhof.
- Chinenses per artem Chymicam succinum conficiunt*. II, 2*, 37, 3.
Philo-

INDEX III. RERUM.

- Philosophiam naturalem, mathesein, & scientiam moralem, tantum aestimant.* II, 2, 5, 2.
- verba & sensus uno aliquo Characterē exprimunt.* I, 2, 6, 81.
- Chinensium acumen in occulta Philosophia.** I, 2, 7, 53. seq.
- doctrina de quinque elementis non a deo absurda.* II, 2, 5, 5.
- doctrina Mosaica historiae vestigia & Pythagoricis dogmatibus aliquid simile, ostendit.* II, 2, 5, 1.
- doctrinam quinam descripserint.* II, 2, 5, 2.
- gens aliis cultior & antiquior.* II, 2, 5, 1.
- geomantia Physica ex terrae figura & constitutione de ingenio incolarum judicat.* II, 3, 1, 13.
- Herba Chifung tempestates praesagire dicitur.* II, 2*, 18, 6.
- industria in actis publicis conservandis.* I, 1, 3, 12.
- industria in formandis moribus juventutis laudatur.* I, 2, 2, 4.
- libri penè omnes à Tyranno Chio exusti.* I, 1, 5, 21.
- Methodus docendi per lineas.* I, 2, 7, 51.
- Philosophia jussu Regis Galliae Confutii fontibus publicata recensetur.* I, 2, 7, 52. I, 2, 12, 27.
- plantas quinam descripserint.* II, 2*, 40, 5.
- ratio per numeros & imagines Philosophandi.* II, 2, 5, 3. ejus origo, & de eadem judicium. II, 2, 5, 4.
- Reges astrologiae cognitionem pra aliis affectant,* I, 2, 12, 26.
- Theologiae naturalis, & Physicae summa capita.* II, 2, 5, 3.
- vasa cuprea futuros casus tremore significantia.* I, 1, 10, 31. I, 1, 12, 33.
- universale principium LI, quid notaverit.* I, 2, 7, 54. denotat idem, quod Cabalistarum linea viridis ibid.
- Chiromantiae antiquitas.** II, 3, 1, 5.
- Magistri olim creati.* II, 3, 1, 6.
- Chirurgia infusoria à Pegelio olim ostensa.** I, 1, 2, 27.
- de Chockieri Thesauro Politico judicium fertur.** III, 2, 1, 14.
- Chopii vera juris Philosophia.** III, 6, 1, 6.
- Chrematisticae artis fundamentum.** III, 3, 1, 2.
- Christinæ (Pauli) Decisiones laudantur.** III, 6, 7, 11.
- Chronica privata publicis interdum praefenda.** III, 4, 1, 7.
- Chronicon Chronicorum à Grutero scriptum.** III, 4, 1, 4.
- Chronicorum maximam notitiam habere Conringius & Casanova.** III, 4, 1, 6.
- Monasticorum naevi & utilitates.* III, 4, 1, 6.
- Regionum & urbium particularium maxima est utilitas.* III, 4, 1, 7.
- Chronologica excerpta.** I, 3, 13, 31.
- Opera Scaligeri, aliorumque laudantur.* III, 4, 1, 5.
- Chronologicae tabulae Marcelli recensentur.** I, 2, 6, 77.
- Chronologorum maximus est dissensus.** III, 4, 1, 5.
- Nomenclatores historici.* II, 3, 1, 2.
- χρονολογία defenditur.* II, 2*, 36, 2. ejus historiae Scriptores commendantur. ib.
- Chimiae historia unde haurienda.** II, 2, 16, 5.

INDEX III. RERUM.

- laudes.* II, 2*, 22, 5. *in Chymicis Operationibus magna cautela est opus.* I, 3, 13, 44.
- Scriptores ἀνέκδοτοι.* II, 2, 16, 5. *reperiuntur in Codice Altenburgensi, it. bibliotheca Vindobonensi.* I, 1, 11, 18. *sunt tamen valde mutili & vitiosè scripti. ib. sunt partim Ethnici, partim Christiani.* I, 1, 11, 20. *à Reinesio ordine recensentur, & de istis iudicium interponitur.* I, 1, 11, 21. *seqq.*
- Chymiam** *Egyptii Caliphæ præcipui, magna industria excoluerunt.* I, 1, 11, 39. *miseram artem vocat Reinesius, quæ sancta & divina potius dicenda est.* I, 1, 11, 43.
- Chymica arcana** *continet gentilium mythologia.* I, 1, 11, 17. *excerpta.* I, 3, 13, 42. *in arte magnus mysta fuit Trithemius.* I, 1, 13, 25. *Scientia vetusta.* I, 1, 11, 16. *Scripta anonyma varia recensentur.* I, 1, 11, 53. *ut tandem uno volumine edantur, optandum esset.* I, 1, 11, 54. *seqq. ἀνέκδοτα multa perierunt.* I, 1, 11, 56. *studia sub ipsa barbarie in Germania, Gallia, Italia disseminata fuere, inq. Monasteriis latuerunt.* I, 1, 11, 39.
- in Chymica praxi Gesneri Eponymus, aliq. commendantur.* III, 7, 1, 7.
- Chymicæ artis** *Φαρμάκων Manueli Imp. per somnium significata.* I, 1, 11, 44.
- Chymicam doctrinam** *Hieroglyphicis occultari nonnulli existimant.* II, 2, 4, 4.
- Chymici** *Germaniæ alios superant.* II, 2, 1, 6. *in experimenta casu nonnunquam incidunt.* II, 2, 1, 22.
- Ciacconii** *Castigationes Decreti Gratiani deperditæ.* III, 6, 7, 14. *ingenium depingitur.* I, 4, 11, 9. *notæ in Cæsarem per plagium à Fulv. Ursino editæ.* I, 4, 11, 9. *sagacitas in emendandis Autoribus. ibid.*
- Ciampoli** *Florentini seipsum extollentis & alios contemnentis insania.* I, 1, 15, 22.
- de Cibaria** *re quinam scripserint.* II, 2*, 42, 4.
- Cicero** *de artificiali memoria scripsisse dicitur.* I, 2, 6, 7. *græcæ linguæ non fuit ignarus.* I, 4, 11, 7. *in pangendis versibus parum felix.* I, 4, 11, 7. *nonnulla juvenis scripsit, quæ senex improbavit.* I, 1, 23, 13. *omnis eloquentiæ, etiam sacre, fons est.* I, 2, 11, 11. I, 4, 11, 7.
- adversus Ciceronem** *antiparadoxa scripsit Majoragius.* I, 1, 25, 27.
- in Ciceronem** *quadam licentius dixit Erasmus.* I, 1, 23, 15.

INDEX III. RERUM.

- Ciceroni malè præfertur Plautus a Jeremiâ Hôltzlin.* I,2,10,15.
- Ciceroniana Consolatio à Sigonio supposita.* I,1,9,7. I,4,11,3.
- Ciceroniani κακὸς ἄνθρωπος ab Erasmo notati.* I,1,23,14.
- Thesauri.* I,4,9,12.
- Ciceronis Censores varii.* I,1,23,18. I,4,11,7.
- & Demosthenis comparatio.* I,6,2,8. I,4,11,7.
- Editores & Commentatores.* I,4,11,7.
- epistolæ laudantur.* I,1,23,12. & 20.
- epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam imprimis commendandæ.* I,1,23,19.
- epistolarum eloquentia defenditur à Pontano contra Novatores nonnullos.* I,1,23,13.
- epistolis à quibusdam Plinij jun. epistolæ anteponuntur, sed male.* I,1,23,21.
- imitator accuratissimus fuit Palaris.* I,1,23,55.
- libri Rhetorici, eorumque Commentatores.* I,6,1,9.
- magnus æstimator fuit Buchnerus.* I,1,24,99.
- Officia.* III,1,1,7. *laudantur à Cardano.* ibid.
- Oratio pro Marcello resolvitur.* I,3,7,25.
- Stylum optimè expressit Manutius.* I,1,23,57. *it. Janus Nicinus Erythræus.* I,1,24,9. *seq.*
- Vitam quinam descripserint.* I,4,11,7.
- in Ciceronis Officia Disquisitiones scripsit Calcagninus; Ciceronem a. defendit Majoragius.* I,1,25,26. I,4,11,7.
- Cimbriam literatam meditatur Joh. Mollerus.* I,1,18,47. *quod Opus recensetur.* ibid.
- Cimbrica lingue ridiculè primatum tribunt Becanus & Schrieckius.* I,4,3,4.
- Cimeliothecæ bibliothecis addi solent.* I,1,6,11.
- Cinelli biblotheca volante.* I,1,18,74. I,1,21,31.
- Cineres in aquam posse abire negatur.* II,2*,21,2.
- Cinis residuus pars terræ est purior, & maxime elementaris.* II,2*,21,1.
- Circulatio sanguinis, vid. Sanguis.*
- Succi nutritio. vid. Succus.*
- Circulationem sanguinis Paulus Sarpinus ante Harvei tempora ostendit.* I,1,19,24.
- Cisterciensis Ordinis scriptorum bibliotheca.* I,1,18,55.
- Civilitatis ac rituum aulicorum observatio Politico est necessaria.* III,1,1,9.
- Scriptores.* ibid.
- Civitas eruditorum instituenda, ubi solo usu & conversatione lingua Latina addiscatur. vid. Latina lingua.*
- Clapmarii lib. de arcanis dominationis.* III,2,1,15.
- Claramontius de conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus scripsit.* II,3,1,3. III,1,1,11.
- Clarckii Historia nitri.* II,2*,38,1.
- lib. de transitionum Rhetoricarum formulis rejicitur.* I,6,1,27.
- Clasenii Theologia naturalis.* III,5,1,6.
- Clavasio (Angeli a) Summa Angelica de Casibus Conscientiæ laudatur.* II,1,14,62.
- Claudiani Opera eorumque editiones.* I,4,14,16.
- Poësis & stylus.* ibid.

INDEX III. RERUM.

- Claudianus** gentilis fuit. I, 4, 14, 16.
- Claveri** (Jacobi) inepta *δοξολογία* & gloria affectatio. I, 1, 15, 25.
- Clementis** (Claudii) Museum, s. instructio bibliothecæ tam publicæ, quam privata. I, 1, 17, 8.
- Clenardi** informatio Grammatica per conversationem. I, 1, 15, 48.
- institutiones* linguae Græcæ memorantur, I, 4, 6, 7.
- sententia* de Curtio ex genuinorum Latinorum Auctorum numero excludendo. I, 4, 12, 4.
- Cleopatra** & Antonij, ut & Sorani medicorum, epistolæ mutue, an genuinae sint. I, 1, 11, 50.
- Scripta Chymica* incertæ fidei sunt. I, 1, 11, 49.
- du Clos** de principiis mixtorum naturalium scripsit. II, 2*, 1, 9.
- Cluniacensis** Ordinis bibliotheca in Ducatu Burgundico, MSSis plenissima, per Calvinianos periit. I, 1, 5, 26.
- de Cluveri** epitome Historiarum judicium fertur. III, 4, 1, 4.
- Cochinenfis** bibliotheca Jesuitarum Batavis in prædam cessit. III, 5, 1, 23.
- Cocquius** (Gisbertus) scripsit Hobbesium elenchomenum. II, 1, 15, 15.
- Codex** justinianeus congestus est e Codice Theodosiano. III, 6, 4, 5.
- Theodosianus* cum notis Gothofredi laudatur. III, 5, 1, 27. III, 6, 36.
- III, 6, 7, 9.
- in Codicem** Commentatores præstantiores. III, 6, 7, 9.
- Paratitla* Cujacii Matthæus laudat. III, 6, 7, 10.
- Codices** constitutionum Imperatoriarum recensentur. III, 6, 4, 5.
- Codicis Theodosiani** auctoritas est controversa. III, 6, 4, 5.
- Breviarium.* ibid.
- historia.* ibid.
- de Cælo** Telesii dogmata recensentur. II, 2, 13, 4, refutantur. ibid.
- Aristotelis Commenta* exploduntur. II, 2*, 12, 1.
- Cælum** beatorum humano ingenio imper-scrutabile. II, 2*, 12, 1.
- empyreum* est figmentum. ibid.
- visibile* est substantia aëris tenuissima. ibid.
- Cogitata** sunt notanda. vid. Adversaria.
- Cogitationes** à genitalibus Cerebri produci credit Fluddius. II, 2, 15, 5.
- Cointus** Smyrnæus de Trojæ excidio & reditu Græcorum scripsit. I, 7, 2, 23.
- Collectanea**, vid. Excerpta.
- Collegia** Arabum. I, 1, 13, 30.
- Ægyptiorum.* I, 1, 13, 3. seqq.
- Brachmanum.* I, 1, 13, 16.
- Eruditorum* varia. vid. Academia.
- Eumolpidarum.* I, 1, 13, 10.
- Gentilium secreta* varia recensentur à Mejero. I, 1, 13, 3.
- Græcorum.* I, 1, 13, 3, seqq.
- Magorum.* I, 1, 13, 13.
- Maurorum.* I, 1, 13, 31.
- Occulta naturæ arcanis* indagandis dedita. I, 1, 13, 51.
- Pythagoreorum.* I, 1, 13, 29.
- Samotheorum.* I, 1, 13, 12.
- Collegii** Rosiani historia. I, 1, 13, 35. seqq.
- Collegiorum** quorundam cognomina inusitata & ridicula multis displicent. I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. seq. & 41.
- Collegium** Druidum. I, 1, 13, 32.
- Fraternitatis Rosæ & Crucis.* I, 1, 13, 34.
- Gymnosophistarum.* I, 1, 13, 28. hic-

INDEX III. RERUM.

- hierosophicum Spizelij.* I,1,14,47.
juridicum Argentoratense. III,6,7,6.
*pro indaganda veritate Tschirn-
 haufii.* I,1,14,49.
psychofophicum Beccheri. I,1,14,46.
Samaritanorum. I,1,14,48.
*Colloquia literatorum quomodo sint insti-
 tucnaa ex consilio Verulamii.* I,1,
 15,49. *seqq. exemplo Pinelli & Pau-
 li Sarpii.* I,1,15,51. *seqq.*
*Colloquiis cum eruditis nata sunt Sca-
 ligeriana, Peronia, Thuanæa, Colo-
 mesii opuscula literaria.* I,1,15,56.
*Colloquiorum cum viris doctis in peregrini-
 natione fructus.* I,1,15,54.
*Colomesii Clavis epistolarum Scaligeri &
 Casauboni.* I,1,23,7. & 69.
Gallia Orientalis. I,14,5,5.
*Colores distinguuntur in reales & empha-
 ticos.* II,2*,15,1.
*à mixtione elementorum falso de-
 rivant Aristotelici, à sulphure
 suo Chymici.* II,2*,15,2.
propago lucis. II,2*,15,1.
quomodo formentur. *ibid.*
*reales dari contra Cartesianos o-
 stenditur, ibid.*
de Coloribus Scriptores. II,2*,15,2.
Coloris albi origo demonstratur. II,2*,15,3.
ratio exemplo nivis Illustratur. ib.
nigri ratio explicatur. II,2*,15,4.
Colorni (Abr.) Scotographia Italica. I,4,2,4.
Colvius (Petrus) calce mulæ ietus periit.
 I,4,14,3.
Columnæ à Serbo posite. I,1,6,16.
Coluthus de raptû Helenæ scripsit. I,7,2,23.
de Coma quinam scripserint. I,5,2,9.
Combinatoria ars Kircheri. I,2,5,41. à
 Kuhlmanno imperfectionis argui-
 tur. I,2,5,66.
Knittelij. I,2,5,44. *peculiari disser-
 tione à Leibnitio descripta.* I,2,5,61.
*Combinatoria ars in quamcunque partem
 versetur, aliud nihil est quam
 Logices propago.* I,2,5,78.
tabula Knittelij. I,2,5,41.
*Combinatoriæ artis fontibus procedit
 Franc. Pomey artificium Rethori-
 ces.* I,2,5,80.
*de Combinatoriis rotis suis magna jactat
 Kuhlmannus.* I,2,5,68. & 72.
*Comenianæ Januæ loco commendatur
 Janua Batei.* I,2,4,18. I,4,10,10.
*Comenii Janua, utpote vocibus ac phrasi-
 bus barbaris scatens, è scholis est e-
 liminanda.* I,2,4,19. I,4,10,10. II,1,
 15,8. & ne emendata quidem in
 Scholis admittenda. I,2,10,32.
*Opinio de luce primæva formarum
 fonte.* II,2*,1,8.
*Orbis sensualium pictus rerum co-
 gnitioni inservire potest.* I,2,4,28
*seqq. etsi multa in eo improbat
 Beccherus.* I,2,4,37, & 42.
*Philosophemata π α γ α δ ο ζ α prolixè
 recensentur ac confutantur.*
 II,2,3,5.
*Physica ad lumen divinum refor-
 mata, nec non tr. de frigore ex-
 ploaduntur.* II,1,15,9. II,2,3,5.
*de Comenii ludis Comicis quid sit sentien-
 dum.* I,2,4,44.
Comenius de frigore librum scripsit.
 II,2*,17,5.
*novator in universa pansophia, &
 Enthusiasmo affinis fuit.*
 II,1,15,18.
*tria principia ad sensum Mosis se
 rectè*

INDEX III. RERUM.

- rectè statuere putavit.* II, 2, 3, 5.
II, 2*, 1, 5.
- Comestor** unde nomen habeat, & quid scripserit. II, 1, 14, 1.
- Cometæ** juxta Aristot. sunt meteora; juxta anonymum mali genij; juxta Bartholinum abscessus universi. II, 2*, 24, 3.
- Cometarum effectus naturales.** II, 2*, 12, 4.
multorum natalis circa viam lacteam fuit. II, 2*, 12, 8.
Ortus prædicti. II, 2*, 12, 4.
præsignificationes quinam descripserint. II, 2*, 12, 4.
Scriptores. II, 2*, 12, 4.
- Comicæ actiones ad prudentiam formandam faciunt.** I, 2, 4, 43.
commendantur à Verulamio. I, 2, 4, 45. ut & Tanaquil Fabro. I, 2, 9, 48.
in juventute scholastica non sunt omittendæ. I, 2, 4, 43.
- Comici Poëtæ.** I, 7, 2, 8.
recentiores recensentur. I, 7, 3, 15.
vitæ humanæ speculum repræsentant. I, 3, 9, 18. & 24. quod exemplo probatur è Terentij Adelph. Act. 1. Sc. 1. I, 3, 9, 26.
- Cominii oda elegans.** vid. Condæus.
- Commentatores Biblici Critici.** III, 5, 1, 15.
Exegetici. III, 5, 1, 16.
- Commerciorum Anglicorum & Belgicorum Scriptores.** III, 3, 1, 3.
defectus sunt notandi. III, 3, 1, 4.
historia à Bœclero desiderata. III, 4, 1, 9.
quomodo scribenda. III, 3, 1, 3.
- Complutensis Collegij Disputationes in Aristot. Dialecticam, Philosoph. naturalem &c. recensentur.** II, 1, 14, 28.
- Epitomator Franc. Murcias.* II, 1, 14, 29.
- Computatio per bacillos ac digitos.** II, 4, 1, 5.
- le Comte de Gablis liber incerti auctoris.** II, 1, 7, 14.
- de Conclavi medico, vario aëre replendo, Pegelius consilium dedit.** II, 2*, 22, 2.
- Concordantiarum biblicarum usus.** III, 5, 1, 15.
- ad Condæum, Principem, oda elegans Cominii de usu lactis.** I, 2, 16, 43.
- Conflagrationis globi terraquei possibilitas è Physica ostenditur.** II, 2*, 5, 3.
- Congelatio per certos pulvères artificialis datur.** II, 2*, 17, 3. *ejus vera causa.* ibid.
- de Congelatione experimentum Boyleianum.** II, 2*, 17, 3.
- de Congelatis in vitam revocatis historie memorabiles.** II, 2*, 17, 5. vid. Frigore.
- Connani lib. de jure Civili Romano laudatur.** III, 6, 5, 2.
- Connexionum artificium docuit Jac. Hugues.** I, 6, 1, 18.
- Conringii antiquitates academicæ.** I, 1, 14, 10. I, 1, 16, 71.
- Comment. in Lampadii jus publicum.** III, 6, 9, 4.
- Diff. de constitutione Episcoporum Germaniæ.** III, 5, 1, 27.
- Diff. juris publici pleraque Capp. continent.** III, 6, 9, 4.
- elogium.** I, 1, 16, 31.
- epistolæ & præfationes.** I, 1, 24, 32.
- de eruditionis propagine liber.** I, 1, 16, 6.
- Introductio ad artem Medicam laudatur.** III, 7, 1, 1.
- lectiones privatae de omnibus Rebus publ. ipso invito editæ.** III, 2, 1, 6. lib.

INDEX III. RERUM.

lib. αὐένδοτ de Scriptoribus. I,1,2,28. I,1,16,5. seq.
lib. de Civili Prudentia. III,2,1,1.
lib. de Medicina Hermetica II,2,16,5.
lib. de Origine juris Germanici. III,6,10,1.
notitia Chronicorum Monastico-
rum fuit maxima. III,4,1,6.
Orationes in laudem Aristotelis. II,1,11,32.
Volumen auctores, de piscib9 agen-
tes, complectens. II,2*,46,2.
Conringius Sagarum probationem per a-
 quam defendit. II,3,1,6.
de Consiliariis quinam scripserint. III,2,1,17.
Constantini (Roberti) Porphyrogenetæ
excerpta utilisima. I,1,21,9. I,3,13,18.
Thesaurus Græcæ linguæ. I,4,8,7.
Constitutionum Imperatoriarum Codices.
 vid. Codices.
de Consuetudinibus quinam scripserint. III,6,10,2.
Contareni (Cass.) libb. V. de Elementis,
eorumq3 mistionibus taxan-
tur. II,2*,13,10.
Vita à Job. Casa scripta. I,1,19,46.
Contemptum quæ nobis parare possunt,
 ante omnia vitanda. I,1,15,30.
Contentiosa ingenia. I,1,15,13. & 36. seq.
Contractus simulati, III,6,8,5.
Controversiarum Juridicarum Scripto-
 res. III,6,8,1.
Theologiarum Scriptores. III,5,1,20.
Conversandi ars & disciplina tradi potest.
 I,1,15,2. & 4.
latius patet, quam doctrina de of-

ficiis. I,1,15,3.
ex quibus principiis formanda
sit. I,1,15,4.
de Conversandi arte certæ regulæ tra-
duntur. I,1,15,18. seqq.
Conversatio Civilis. III,1,1,9.
cum eruditis magnum ad informa-
tionem subsidium est. I,1,15,47.
 I,2,7,39. I,2,8,24.
eruditorum mutua rem literariam
auget. I,1,15,1. & 47.
eruditorum per epistolas, I,1,15,57.
quæ & illi utuntur qui se nun-
quam viderunt, exemplo Scaligeri
& Casauboni. ibid. in qua & di-
ligentissimus fuit Pinellus. I,1,15,
 58. ut & Ant. Maliabecus.
 I,1,15,59.
Conversazione sola an lingua addisci pos-
 sit. vid. Latina.
ex Conservatione sola Grammaticam in-
formationem instituit Clenardus.
 I,1,15,48.
in Conversazione obsequiosus nec con-
tensiosus est. I,1,15,35. seqq. exem-
 plis docetur. I,1,15,37.
quisq3 suum ipsius ingenium noscat.
 I,1,15,7. ut & aliorum. I,1,15,16.
ut homo est, ita morem geras. I,1,15,
 33. seq.
Conversacionis eruditæ ratio è vitis vi-
rorum doctorum formari quam
maxime potest. I,1,19,1.
finis & utilitas. I,1,15,60.
Convivii prisca reliquia Puteani. I,5,2,11.
de Conviviis quinam scripserint. I,5,2,11.
Copernici dogma de motu terræ. II,2,15,1.
Coppinus (Aquilinus) in nubibus speculan-
dis mire ingeniosus. I,1,24,73.
 F Coral-

INDEX III. RERUM.

- Coralliorum productio est mirabilis.** II, 2*, 33, 6.
- Corasii, de jure Codicis in artem redigendo, Commentarius recensetur.** III, 6, 5, 4.
- Cordemoy Discurs physique de la parole laudatur.** I, 4, 1, 5. II, 1, 15, 10. II, 2, 17, 5.
- tr. de differentia animæ & corporis.** II, 2, 17, 5.
- Cordefii (Job.) studium librorum colligendorum** I, 1, 3, 6.
- Cornæi (Melchioris) Curriculum philosophiæ Peripateticæ recensetur, de q̃ eo judicium fertur.** II, 1, 14, 54.
- de Cornelii Poësi Dramatica censura.** I, 7, 1, 9.
- Progymnasmata physica.** II, 2, 17, 5.
- Cornelius Nepos. vid. Nepos.**
- Cornua Cervina in aula Taurinensi futuram tempestatem indicarunt.** II, 2*, 18, 9.
- Coronæi Panthotheca describitur.** I, 3, 13, 53.
- de Coronis nuptialibus scripsit Maderus maximam partem è Paschalio.** I, 5, 2, 8.
- Corpora in tenebris lucentia.** II, 2*, 14, 5.
- mista ex Sale, Sulphure & Mercurio constare defenditur.** II, 2, 16, 2.
- de Corporibus petrefactis, magnam partem dubiis & non genuinis, quid judicandum.** II, 2*, 31, 5.
- ex Corporis temperamento in geniorum & animorum vis non rarò dependet. Vid. Ingenium.**
- Corporum alterationes inutiliter variè dividuntur.** II, 2*, 28, 2.
- impenetrabilitas mixtionem particularum non prohibet.** II, 2*, 3, 7.
- minimorum mixtionis ratio inexplorabilis est.** II, 2*, 13, 2.
- mutationes quomodo fiant secundum mentem Stoicorum.** II, 2, 8, 2.
- subterraneorum constitutio per analysis detegi potest.** II, 2*, 31, 1.
- translatio momentanea de loco ad locum, an arte aliqua fieri possit.** I, 1, 13, 25. seq.
- circa Corporum Cælestium naturam, solis vestigandam conjecturis, Cartesii vel aliorum sententiæ, vero similitudine, præferendæ.** II, 2, 19, 3.
- mixtorum naturam indagandam, utilis quidem atomorum doctrina, non tamen sola sufficit.** II, 2, 19, 5.
- Corpus, vocis variæ acceptiones.** I, 3, 4, 12.
- Corpus Juris à veteribus Glossatoribus illustratum.** III, 6, 7, 1.
- judicium de iis. ibid.**
- in Corpus Juris notæ Gothofredi & Leuwii laudantur.** III, 6, 7, 2.
- Corradi copia latini sermonis.** I, 4, 10, 7.
- Vita Ciceronis.** I, 4, 11, 7.
- Correæ (Thom.) de Elegia liber.** I, 7, 1, 13.
- Oratio de antiquitate dignitateq̃ Poëseos & Poëtarum differentia.** I, 7, 1, 7.
- Correctorio munere quinam fungi debeant.** I, 4, 2, 6.
- Costalii (Petri) Adversaria.** III, 6, 7, 5.
- Cottunius (Job.) interpret Aristot. & Epigrammatographus insignis.** II, 1, 14, 68.
- Cour (de la) Dissertt. Belgicæ aliq̃ Scripta laudantur.** III, 2, 1, 17.
- Cowley (Abrah.) de Plantis poemata Latina scripsit.** I, 7, 3, 8.
- II, 2*, 40, 5.**
- Carabrones literarii.** I, 1, 15, 15.
- Craftheim (Jo. Cratonis) consilium de nova Aristotelis editione.** II, 2, 12, 2.
- Crai-**

INDEX III. RERUM.

- Craigii** *jus feudale*, tribus libris comprehensum. III, 6, 7, 15.
- Crassi** (*Laurentii*) *elogia hominum literatorum* recensentur & laudantur. I, 1, 19, 52.
- Crauserus** *Scintillas Julianas* Schoro debet. I, 4, 19, 20.
- Creationis historia principia** *Physicæ certa ac adequata non proponit*. II, 2, 3, 2. *hujus vestigia in Philosophia gentilium, maxime Platonice* reperiuntur. II, 2, 3, 3.
- ex Creationis historia** *Physicam doctrinam fabricari quidam conati sunt*. II, 2, 3, 4.
- in Creationis historiam** *Commentationes Höttingeri aliorumq.* II, 2, 3, 7. *Interpretationes Cabalistarum paradoxæ*. II, 2, 3, 7. *Enthusiasticæ*. II, 2, 3, 8. *Scriptores Miscellanei*. II, 2, 3, 9.
- Crellii** (*Job.*) *Ethica Christiana*. III, 1, 1, 3.
- Cremonini** *pædia Aristotelica* laudatur & recensetur. II, 1, 11, 29.
- de Crepitu ventris** *Segerus scripsit*. II, 2*, 47, 5.
- Cresollii** *Anthologia seu Decas de selectis piorum hominum virtutibus*. I, 6, 4, 11.
- Calumnia in Melanchtonem**. vid. *Melanchtonem*. *mystagogus, seu de sacrorum hominum disciplina*. I, 6, 4, 11.
- Vacationes Autumnales de perfecta Oratoris actione & pronuntiatione**. I, 6, 1, 17. II, 3, 1, 3.
- Crestonus** (*Job.*) *Lexicon Græco-Latinum* edidit. I, 4, 8, 1.
- Criniti** (*Petri*) *libri de Poëtis Latinis*. I, 7, 2, 1.
- Critica biblia**. I, 3, 5, 12. *excerpta*. vid. *Excerpta*. *pericula Piccarti laudantur*. II, 1, 11, 30. *Socratica*. vid. *Socrates*.
- Criticæ facis Gruterianæ indices** laudantur. I, 3, 5, 8. seq.
- Criticam artem qui descripserint**. I, 1, 7, 6. seqq.
- Critices maxima pars quâ in re consistat**. I, 3, 6, 12.
- Critici in Belgio præstantissimi**. I, 5, 1, 13. *in Critico σοχασµα alii aliis oculatiores*. I, 1, 7, 3.
- Criticorum diversæ classes recensentur**. I, 5, 1, 5. *illustrum manu notati libri in pretio habentur*. I, 1, 7, 35. *industria ex stylo & idiotismis vobiscum vel γνησιότης autorum conjicere novit*. I, 1, 9, 4. *miscellaneorum Scriptores potissimi*. I, 5, 1, 5. seqq. *quorundam intemperies à Marcio notatur*. I, 3, 5, 21.
- de Crocodili lacrymis scripsit Voigtius**. II, 2*, 46, 4.
- Crollius de signatura plantarum**. II, 2*, 40, 6.
- Crowæi elenchus interpretum S. Scripturæ**. I, 6, 4, 22.
- de Cruce quinam scripserint**. I, 5, 2, 14.
- Crucigeri** (*Georg.*) *Harmonia Græcæ, Latinæ, & Germanicæ Linguae*. I, 4, 3, 8.
- Crucii Orationes cur legenda**. I, 6, 3, 5.
- Crucimanius** (*Franc. Grudeus*) s. *Sieu de la Croix du Maine*, multos libros bibliothecarios affectos habuit. I, 1, 18, 22. seq. *à prima juventute historia bibliothecariæ Gallicæ se totum*

INDEX III. RERUM.

- impendit.* I,1,18,23.
- Crucis roseæ Fratres.** vid. Fratres.
- Cruyce** (Job. Bapt. van de) est plagiarius. I,6,3,10.
- Cryptographia Augusti Seleni.** vid. Selenus.
- ad Crystallorum generatorem præter aquam etiam succus viscosus requiritur.** II,2*,31,4.
- de Crystallorum productione sententia Ste-nonis.** II,2*,31,3.
- de Cuborum jactu divinatio instituitur.** II,3,1,13.
- Cujacii adversarij.** III,6,7,5.
- eruditio laudatur.* I,5,1,8.
- methodus singularis in Commentario.* III,6,7,3.
- Observationes super textus juris.* I,5,1,8.
- Paratitla in Codicem.* III,6,7,10.
- Cujacius** αὐτοδίδακτος in jurisprudentia fuit. I,1,1,14.
- basilicorum libros possedit.* III,6,4,11.
- contra imperitiam Praxeos sibi ob-jectam defenditur.* III,6,11,1.
- Cunæi Orationes laudantur.** I,6,3,4.
- Peritia in Hebræa literatura.* III,6,2,1.
- de Cuperi arcanis Atheismi revelatis judi-cium fertur.** III,5,1,9.
- Cuperti Apotheosis Homeri & nota in La-tantium de mortibus Persecu-torum.** I,5,1,13.
- Observationum liber.* I,5,1,13.
- Cuprum cum ferro sociari nequit.** II,2,1,6.
- in ferrum an mutari queat.* II,2*,36,1.
- Curationes Cabalisticæ Judæorum.** II,3,1,17.
- per Magiam.* II,3,1,17.
- per tactum.* II,2*,8,6.
- per transfusionem sanguinis.* II,2*,8,5.
- per transplantationem, pulverem sympatheticum, &c.* II,2*,8,4.
- de Curationibus Sympatheticis & Magne-ticis censura.** II,2*,8,3.
- de Curculionibus libellum scripsit Rango.** II,2*,45,8.
- Curiosus, ultra quam decet, in conversatio-ne ne esto.** I,1,15,44.
- de Curribus & Revehicularia quinam scri-pserint.** I,5,2,13.
- Cursum Philosophicum scripserunt Job. à S. Thoma.** II,1,14,9.
- Franciscus Murcias.** II,1,14,29.
- Petrus Hur-tadus de Mendoza.** II,1,14,40.
- Franc. de Oviedo.** II,1,14,46.
- Rodericus de Arriaga.** II,1,14,47.
- Curtii dictio laudatur.** I,4,12,14.
- editiones recensentur.* ibid.
- historia falsò à nonnemine suppositio-nis arguitur.* I,1,9,6.
- de stylo judicia Barthii & Buchneri.* I,4,12,14.
- Curtium è genuinorum Latinorum Auto-rum numero excludere allaborat Clericus.** I,4,12,4.
- Cusani de docta ignorantia liber.** II,2,9,1.
- de Scriptis judicium.* III,5,1,4.
- Cygne (Martini du) Explanatio Rhetorica.** I,6,1,17.
- de Cygni cantu egit Bartholinus.** II,2,46,4.
- Cyrilli Alexandri Lexicon ineditum.** I,4,7,11.
- ## D.
- Dacerii Commentatio in Aristot. Poeti-ecam omnibus præfertur.** I,7,1,3.
- Versio Gallica Horatii.* I,4,11,15.
- Dæmones familiares.** vid. Genii.
- Dairval (Carol. Cas. Baudelotii de) liber de l'utilité des Voyages, & de l'avanta-ge, que la recherche des anti quitez procure aux sçavans.** I,4,1,9.
- Dal-**

INDEX III. RERUM.

- Dalburg (Job. Camerarii de) studium in lingua Germanica investiganda laudatur. I, 4, 4, 4.
- Dalgarni (Georg.) ars signorum. I, 4, 2, 5. lingua universalis affecta. vid. Lingua.
- Dallæi lib. de Confirmatione & extrema unctione. III, 5, 1, 29.
- de Imaginum cultu, III, 5, 1, 29.
- de usu Patrum, & Pseudonymis & supposititiis illorum. III, 5, 1, 13. & 28.
- Damascii lib. ineditus Περὶ ἀρεχῶν. II, 1, 7, 10.
- Danckwertii Chorographia Holsatiae est accuratissima. II, 4, 1, 12.
- Dania statuta singularia habet. III, 6, 10, 3.
- Danorum Monumenta Wormii. vid. Wormius.
- Scriptorum catalogi, à Bartholinis fratribus editi sunt imperfecti. I, 1, 18, 46.
- Daretis Phrygii libb. 6. de bello Trajano falso creduntur à Cornelio translati. I, 4, 11, 10.
- Daumii Indices latinae linguae analogici promissi. I, 4, 9, 4.
- Lexicon Vocum medii ævi. vid. Lexicon.
- tr. de causis amissarum quorundam latinae linguae radicum. &c. I, 4, 9, 4.
- Dausquii (Claudii) Orthographia antiqui novique Latii. I, 4, 9, 1.
- Decifratoria ars quanam. I, 4, 2, 4. opposita Cryptographiae. ibid. liber Gallicus in eam rem editus. ibid.
- de Decimatoris Sylva Vocabulorum sequius iudicium fertur. I, 4, 9, 13.
- Deckenii Observationes Poëticae. I, 3, 10, 43. f.
- Deckeri liber de scriptis adespatis. I, 1, 16, 71.
- Declamandi morem in Scholis Majoragiis reduxit. I, 6, 3, 1.
- Dedicatoriarum epistolarum collectiones suadentur. I, 1, 24, 34.
- Dedicatorii Carminis exempla. I, 3, 12, 52.
- Detectus suos abscondere prudentis est. I, 1, 15, 26.
- Defectuum occultandorum tres latebras tradit Verulamius. I, 1, 15, 27. alias ostendit Fichetus. I, 1, 15, 28.
- Dei manus & presentia in omnibus naturae operibus deprehenditur, & prædicanda est. I, 1, 12, 18.
- & materiae mundique coeternitatem nonnullae sectae statuerunt. II, 2*, 11, 4.
- Deistæ Deum unum admittere contexti, cætera Christiana mysteria pro fabulis habent. I, 1, 8, 11.
- de Deliciis Poëtarum Scotorum, Italicorum, Gallorum & Germanorum iudicia. I, 7, 3, 8.
- Delphinus (Freder.) fluxus & refluxus maris convenientiam cum luna integro libro demonstravit. II, 2*, 20, 4.
- Demetrii Phaler. lib. περὶ ἐμπνεύσεως hodie num extat. I, 1, 6, 3. qui male illi adscribitur. I, 6, 1, 3. in hunc Commentatores. ibid.
- Opuscula, quibus præcepta continentur de membris & incis, de periodis, &c. recensentur. I, 6, 1, 3.
- Demetrius Phalerus Alexandrinae Philadelphæ bibliothecæ præfuit. I, 1, 6, 3.
- ab Atheniensibus malè habitus in Ægyptum exul profugit. I, 1, 6, 3.
- Democriti de Atomis & Vacuo doctrina. II, 2, 7, 7.
- doctrina physica exponitur, II, 2, 7, 4.
- hæc magni apud Romanos fuit habita. ibid.

INDEX III. RERUM.

- elogium.* II, 1, 5, 1.
Εὐεαγγελισμῶν ὁ ἑσπεύων q*uid sit.* I, 1, 11, 32. seqq.
pharmacum fortunatos & sapientes homines efficiendi. I, 2, 1, 6.
principia physica sua fecit Epicurus. II, 2, 7, 4.
scripta physica, mystica s. arcana, an supposititia sint. I, 1, 11, 31. seqq.
 II, 1, 5, 1.
Scriptorum nihil superest, & proinde incertum, quid vere senserit. II, 2, 7, 6.
sub nomine, MSSta Chymica supersunt, de quorum γυνσιολογία disquiritur. II, 2, 7, 6.
Democritus in Persiam profectus dicitur, ut ab Ostane artem Chymicam edoceret. I, 1, 11, 29. & 35.
reviviscens. II, 2, 7, 5.
Demonstrandi omnem rationem, ab Aristotele luculenter traditam, è medio tollere ausus est Nizolius. I, 2, 7, 14. ob quod reprehenditur. I, 2, 7, 15. qui tamen in multis ὁμοψύχων habet Ramum. I, 2, 7, 17.
de Demonstratione quinam scripserint. II, 5, 1, 4.
Demosthenis Comparationem cum Cicerone quidam instituerunt. I, 6, 2, 8.
Orationibus artis oratoriae sublimitas inest. I, 6, 2, 8.
Orationibus Prudentia Civilis inest. III, 2, 1, 13.
Orationum editores & Commentatores. I, 6, 2, 8.
Dempsterus à ferocitate & morositate notatur. I, 1, 15, 37. I, 1, 18, 45.
in historia ecclesiastica Scotice gentis non satis bona fide versatus existimatur. I, 1, 18, 45.
Denaiffii *effatum de Advocatis.* III, 6, 7, 7.
de Densitate agitur. II, 2*, 7, 5.
de Deo sententia Stoicorum. II, 2, 8, 2.
Dessellii (Valerii Andreæ) *Bibliotheca Batava laudatur.* I, 1, 18, 36. seqq.
Destillatione clausa in generatione animalium & metallorum natura utitur. II, 2, 1, 22.
Destillationem clausam à nemine tentatam fuisse falso credit Verulamius. II, 2, 1, 22.
Destillationis clausæ præstantia stupendique effectus. ibid.
Devarii (Matth.) *lib. de particulis græcæ linguae laudatur.* I, 4, 6, 9.
Deusingius *de Systematibus variis librum scripsit.* II, 4, 1, 8.
Dexippi *defensio prædicamentorum adversus Plotinum,* II, 1, 9, 10.
Dialectica. vid. *Logica.*
de Dialectis Græcorum Scriptores. I, 4, 6, 16.
de Dialecto Hellenistica prolixior certaminum Literariorum historia recensetur. I, 4, 6, 19.
Dialogorum Physicorum Scriptores. II, 2, 2, 7.
Dictionary *Harmonicum Christiani Nirmuthani.* I, 4, 3, 8.
de Dictione ludicra à Vavassore impugnata, judicium. I, 6, 3, 9.
modernorum in Inscriptionibus aliisque Orationibus, argutiarum plus justo studiosa, censura. I, 6, 3, 8.
Didactica *est propago doctrinæ de methodo.* I, 2, 4, 12.
methodus Beccheri recensetur. I, 2, 4, 34. seqq. *laudatur.* I, 2, 4, 37.
de Die natali *liber Censorini.* I, 4, 14, 5.
 Diec-

INDEX III. RERUM.

- Diecmanni** *Diff. de Naturalismo* Joh. Bodini. I, 1, 8, 9.
- Dieterici** (*Joh. Conr.*) *Analysis Evangeliorum* laudatur. I, 6, 4, 23.
- Opus χηρτομαθείας Græcæ affectum.* I, 4, 6, 15.
- Dieteicus** (*Joh. Conr.*) *Græcæ Linguae peritissimus* fuit. I, 4, 8, 6.
- Digander** (*Joh.*) *Chiromantiam* scripsit. II, 3, 1, 6.
- Digbæi** (*Kenelmi*) *Demonstratio immortalitatis animæ rationalis.* II, 2, 15, 5.
- II, 2*, 47, 6.
- lib. de vegetatione plantarum* laudatur. II, 2*, 40, 2.
- Digbæus** (*Kenel.*) *magnetem ex atomis generari* credit. II, 2*, 32, 3.
- quantitatis divisionem Metaphysicam* tradit. II, 2*, 3, 6.
- Dilatatio Orationis.** vid. *Amplificatio.*
- Dilatationis enthymematicæ exemplum.** I, 2, 14, 23.
- periodicæ exemplum.* I, 2, 14, 2.
- Diluvii Scriptores.** II, 2*, 20, 5.
- universalitatem mathematice impugnavit Vossius; Stenonius autem demonstravit.* II, 2*, 5, 3.
- II, 2*, 20, 5.
- Dinarchi Orationes & Vita.** I, 6, 2, 10.
- Diogenes Laërtius** inter *Historiæ Philosophicæ Scriptores primarius.* II, 1, 1, 1.
- multi ejus sunt Commentatores, quos inter laudatur Menagius.* II, 1, 1, 1.
- I, 5, 1, 14.
- Dionis Prusæensis Orationes, earumq; editiones, & vita.** I, 6, 2, 14.
- Dionysii Areopagitæ scripta Theologica & mystica.** I, 1, 10, 25.
- Halicarnassæi ars Rhetorica, aliæq; scripta.* I, 6, 1, 4.
- Longini Cassii liber περὶ ὑψους* laudatur, ejusq; editores, interpretes & illustratores recensentur. I, 6, 1, 6.
- Dionysius Longinus Cassius** quisnam fuerit. I, 6, 1, 6. I, 6, 2, 17.
- Periegetes unde cognomen habeat.* I, 7, 2, 21.
- Latinos & Græcos interpretes nactus est. ibid. ejus editiones variæ. ibid.*
- Disciplinarum Lexica.** vid. *Lexica.*
- Discours Physiq; de la parole** Cordemoy. I, 4, 1, 5.
- Disputacia ingenia** molestissima. I, 1, 15, 36. f.
- Disputandi ratio** vetus per interrogationes. I, 1, 15, 55.
- Disputationes selectioris argumenti sedulo colligendæ.** I, 1, 21, 31.
- tyronum facitè gruorum & pygmaeorum acici comparantur à Caselio.* I, 2, 10, 48. I, 2, 11, 16.
- & mera pestis juventutis sunt.* I, 2, 11, 15.
- Dissertationes Politicæ miscellæ.** III, 2, 1, 20.
- Distinctiones Philosophicæ colligendi studium improbat.** II, 5, 1, 6.
- Dithmarficum jus.** III, 6, 10, 3.
- Divina Spir. Sancti gratia divinam & verè Christianam philosophiam** nos docet. I, 1, 12, 38.
- Divinæ providentiæ speculum** est historia. I, 1, 12, 37.
- Divinatio à membris & nævis corporum.** II, 3, 1, 4.
- morum & affectuum animi è signis externis commendatur.* II, 3, 1, 3.
- naturalis in quo consistat.* II, 3, 1, 2.
- de Divinatione in genere** Scriptores. II, 3, 1, 1.
- naturali* Scriptores in specie. II, 3, 1, 2.
- Divinationis variæ species** recensentur. II, 3, 1, 1.
- Divinum quid disciplinæ & scientiæ omnes circumferunt.** I, 1, 12, 1. seqq.
- etiam in ipsa discenda methodo depre-*

INDEX III. RERUM.

- prehenditur. I, 1, 12, 2.
- quid in rebus civilibus & Rerum-
publ. mutationibus reperitur. I, 1, 12, 29.
- Divitias quomodo incolae provinciarum &
urbium acquirere possint. III, 3, 1, 3.
- Docendi munus Academicis non negligen-
dum. I, 2, 11, 24. quod tamen cau-
tela fieri traditur. II, 2, 11, 25.
- Docendi mung quomodo obeundum. I, 2, 8, 28.
- Docendo discere solemus. I, 2, 8, 27. & 29.
- Doctorem virorum famæ detrahere mali-
tie & inscitie signum est. I, 1, 15, 21. f.
- Doletus in Comm. suis Lat. Linguae subtilis
Stephani plagiarium. I, 4, 9, 11.
- Dolia ventorum & imbrum apud Brach-
manes Indos. I, 1, 13, 20. seqq.
- de Dominationis arcanis quinam scripse-
rint. III, 2, 1, 15.
- de Domino maris agunt Seldenus, Grotius,
aliiq. III, 6, 1, 8.
- Domini (Marc. Anton. de) lib. de primatu
Papae rarior est. III, 5, 1, 26.
- Opus de Republ. Ecclesiastica contra
Pontificios laudatur. III, 5, 1, 26.
- de Donariis & Strenis Scriptores. I, 5, 2, 10.
- Donati Orationes. I, 6, 3, 5.
- de Donelli Commentariis eorumq. Epito-
matore iudicium. III, 6, 7, 5.
- Donne (Johannis) Sermones sacri. I, 6, 4, 18.
- sententia singularis de αὐτοχρησία. ib.
- Döringius Collectaneorum suorum Juridi-
corum partem edidit. III, 6, 8, 1.
- Dornavii (Cass.) amphitheatrum sapientiae
Socraticae jocoseria laudatur. I, 1, 21, 45.
- Dörschei scriptorumq. ejus elogium.
III, 5, 1, 30.
- Thomas Confessor demonstrat, e Tho-
ma Aquinatis scriptis Protestan-
tium doctrinam probari posse.
III, 5, 1, 28.
- Doujatii editio Livii omnibus praestat.
I, 4, 11, 11.
- de Doufæ (Jani) Elegiis iudicium fertur.
I, 7, 3, 9.
- Satyris censura habetur. I, 7, 3, 16.
- Δοξομαγία quorundam nimia reprehendi-
tur. I, 1, 15, 25.
- Dracontii Poëtae etas & editiones. I, 4, 14, 18.
- Draudii (Georgii) bibliotheca classica re-
censetur. I, 1, 18, 13. seq. de illa ju-
diciū fertur. III, 5, 1, 13.
- Draxii (Thomae) bibliotheca scholastica lau-
datur. I, 1, 21, 112.
- Drebbelii de Elementis lib. breviter recen-
setur. II, 2*, 13, 10.
- Drebbelius quibusdam est thermome-
trum inventor. II, 2*, 18, 4.
- Drexelii libri laudantur. I, 6, 4, 15.
- Dreyerus primum principium Cartesii ex
Idea mentis deductum impugnat.
II, 5, 1, 13.
- Druides Celtarum, Gallorum & Germa-
norum fuere Theologi & Philoso-
phi. I, 1, 10, 21. I, 1, 13, 33.
- eadem docuerunt, quae veteres Æ-
gyptii, Magi, Chaldaei. I, 1, 13, 33.
- sacrum cultum purissimum habue-
runt. I, 1, 13, 33.
- Dryden (Job.) An Essay of Dramatick
Poësy. I, 7, 1, 10.
- Duarenus in Dispp. suis juris multa Ran-
conetto debet. III, 6, 7, 8.
- Dubitationis utilitas extollitur. II, 2, 1, 8.
- II, 2, 9, 2.
- Duck (Arthurus) de autoritate juris Civilis
scripsit. III, 6, 4, 3.
- Dudinck (Iodoci à) Palladium Apollinis &
Palladis. I, 1, 17, 17.
- Duns (Iohannes) autor fuit sectae Scotist-
arum. II, 1, 14, 8.
- Du-

INDEX III. RERUM.

Duporti (Jacobi) *Gnomologia Homeri.*

I,1,21,75. I,4,6,11. I,7,2,2.

Durandus à S. Portano libb. IV. *Comment.*

scripsit, & à Duranto, Speculatore, distinguendus. II,1,14,6.

Durationis rerum cognitio maximum usum habet in *Physica & Medicina.*

II,2*,5,1.

Duret (Claudii) *Thresor de l'Histoire des langues de cet univers.* I,4,3,10.

E.

EBerhardus (Ægid.) *de herba panacea, s. tabaco, scripsit.* II,2*,42,4.

Ecclesiæ Orientalis lites quinam descripserint. III,5,1,23.

Ecstaticorum prædictiones mirabiles. II,3,1,2.

Edicta Romanorum Prætorum annua erant. III,6,3,8.

Edicti perpetui Salvii Juliani fragmenta quidam collegerunt. III,6,3,8.

Editiones Autorum quænam optime. I,4,11,2.

Educatio juventutis. vid. *juventus.*

Eggefeldii imperium Politicum, ex *Sacra Regum historia* descriptum. III,2,1,19.

Ehemii lib. *de principiis juris.* III,6,1,7.

Opus affectum de Sectis Juris Consultorum. III,6,3,10.

Eichelii *animadversiones in Procopii historiam Justiniani arcanam.* III,6,4,2.

liber de interpretatione Juris. III,6,6,3.

Eisengreinii *Catalogus Flacii Catalogo Testium Veritatis oppositus.* III,5,1,28.

Elegantiarum expressiones in latinitate cum *judicio adhibenda.* I,3,6,4. *sq.*

Scriptores. I,4,10,11.

Elementa corporum proxima, non autem

remota, sunt vestiganda. II,2*,13,3.

duo statuit Gorleus. II,2,15,2.

infinita Philosophi Corpusculares.

II,2*,13,2.

quinq; statuunt Chineses. II,2,5,5.

in suo loco gravant. II,2*,18,5.

tria ponit Cartesius. II,2,17,2.

ad usus humanos accommodari possunt. II,2*,22,1. *seqq.*

de Elementis quatuor, ac quatuor primis eorum qualitatibus doctrina Aristotelica, & pro hac Hon. Fabri argumenta examinantur. II,2*,13,5.

quinam Scriptores legendi.

II,2*,13,10.

sententia Platonis. II,2,11,9.

singulis differitur. II,2,19,5.

tribus Cartesii judicium fertur.

II,2*,13,4.

Elementorum numero excludi non possunt

ignis & aer. II,2,19,5.

quatuor unum rerum principium

statuerunt Veteres. II,2,18,2.

Elementum unicum statuerunt Veteres.

II,2*,13,2. *aquam speciatim Hel-*

montius, quod rejicitur. II,2*,13,9.

Eleusinia sacra apud Athenienses Erechte-

us Ægyptius instituit in honorem

Ceræ. I,1,13,9.

Eleusiniarum sacrorum Leges & arcana.

I,1,13,11.

præsides perpetui fuere Eumolpidae.

I,1,13,10.

Elichmanni (Job.) *Diff. in Cebetis Tabu-*

lam commendatur. II,1,3,3.

Elichmannus Arabicum Lexicon scripsit.

I,4,5,6.

Persicæ linguae cum Germana con-

venientiam ostendere voluit.

I,4,5,9.

Elogiorum

INDEX III. RERUM.

- Elogiorum Scriptores.** I, 1, 19, 51. seqq. I, 1, 23, 2. II, 1, 1, 5. a vitarum scriptoribus differunt. I, 1, 19, 15. & tam plenam fidem non merentur. I, 1, 19, 51.
- Eloquentia ad juris prudentiam quam maxime prodest.** I, 2, 1, 36.
- pollentes an raro singulari intellectu sint præditi.** I, 2, 1, 37.
- Eloquentiæ apparatus Schönslederi.** I, 6, 1, 24.
- novæ methodus rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectens anonymi.** I, 2, 5, 57.
- Origo est vocum delectus.** I, 3, 2, 35.
- studium malè hodie in Academiis negligitur.** I, 2, 11, 11.
- virtus maxima est, non plus dicere, quam decet.** I, 3, 10, 30.
- Ψ & ε spiritu & impetu divino est.** I, 1, 12, 10. seq.
- de Eloquentiæ corruptæ causis Dialogus variis adscribitur.** I, 6, 2, 12.
- Sacræ palme, certamen Hispanos inter & Italos.** I, 6, 4, 6.
- Elsholtzii anthropometria.** II, 3, 1, 4.
- Clysmatica nova.** II, 2*, 47, 4.
- lib. de Agricultura.** II, 2*, 42, 1.
- Emblemata sunt similia per picturam representata.** I, 1, 21, 59.
- de Emblematis & emblematographis iudicium.** I, 6, 4, 7.
- Emblematum Collectanea profunt ad Poëmatum inventiones, & quamcunque orationem.** I, 1, 21, 59.
- Scriptores.** I, 7, 3, 5.
- Scriptores Italos collegit Giovanni Ferro in lib. cui tit. Teatro de imprese, qui recensetur.** I, 1, 21, 60. & in alio lib. qui inscribitur: *Umbra*
- apparentes.** ibid. idem fecit Picinellus in mundo suo Symbolico. I, 1, 2, 61.
- Ufus nimis improbatur.** I, 6, 4, 7.
- Encomiastici Carminis exempla.** I, 3, 12, 53. seqq.
- Εγκύκλια μαθήματα.** I, 2, 7, 105.
- Encyclopædia Alstedii.** vid. Alstedii.
- & cognatio artium liberalium datur.** I, 1, 1, 3.
- s. scientia universalis an detur.** I, 2, 7, 70. seqq.
- Welschii.** Vid. Welschii.
- de Encyclopædia Oratio elegans Tarchinii Gallucii laudatur.** I, 1, 1, 12.
- Encyclopædiæ Biblicæ.** III, 5, 1, 15.
- Scriptores.** I, 2, 7, 70. seqq.
- Scriptores à vera πολυμαθείας gloria arcendi.** I, 1, 1, 22.
- Encyclopædiarum Mathematicarum Scriptores.** II, 4, 1, 3.
- Engelbrechti (Jacobi) Complementum Latine Lingue.** I, 4, 9, 6.
- Εννεαγράμματον & τετρασύλλαβον Democriti quid sit.** I, 1, 11, 32. seqq.
- non malè exponitur de arsenico.** I, 1, 11, 33.
- Ennii fragmenta tantum supersunt.** I, 4, 11, 4.
- de Ennio iudicia.** I, 4, 11, 4.
- Enochi libri an extent.** I, 1, 6, 17. seqq.
- à Noacho in arca diluvii sollicitè custoditi traduntur.** I, 1, 6, 12.
- Enfalmadorum Hispaniæ curationes.** II, 2*, 8, 6. II, 3, 1, 17.
- Ενθουσιασμός Poëticus.** vid. Poëta.
- Enthusiastæ variè recensentur, illorumque impugnatores.** III, 5, 1, 36.
- Entymemata Oratoria quodammodo diff-**

INDEX III. RERUM.

differunt à Poëticis. I,3,10,28.
Enthymematica excerpta. vid. *Ercerpta.*
Enthymematicæ Dilatationis exemplum.
 I,2,14,23.
Ephemerides Amstelodamenses, quarum
autor Job. Clericus dicitur.
 I,1,16,48.
Danorum. I,1,16,41.
Germanorum. I,1,16,41.
Hamburgenses. I,1,16,50.
Lipsienses. I,1,16,42.
Parmenses. I,1,16,49.
Tempestatum. vid. *Tempesta-*
tum.
Ephemeridum Gallicarum primus autor
fuit Hedovillius I,1,16,36.
alii hunc secuti. I,1,16,37. vid.
Journals.
Italicarum scriptores. I,1,16,38. seqq.
Literariarum scriptores. I,1,16,32. f.
scopos diversos sibi proposuerunt.
 I,1,16,34. seqq.
Ephesius (Mich.) scripsit in Ethica Ari-
stot. ejusq. libb. 4. de partibus ani-
malium. II,1,9,7.
Epicedia I,3,12,37. seqq.
Epicheremata Hermogenis è quibus locis
desumantur. I,3,12,2. seqq.
dè Epico Carminè quinam scripserint.
 I,7,1,13.
Epicteti Enchiridion, ejus Commentarii.
 II,1,3,3. II,1,4,5. II,2,8,1.
Epicureorum & aliorum sententiæ de Co-
eternitate Dei & materiæ recen-
sentur & conferuntur. II,2*,11,4.
Epicuri doctrina de atomis & vacuo. II,2,
 7,7. II,2,18,3. confutatur. II,2,7,8.
 & 10. origo est fatalitatis omnium
 rerum, aliorumq. Atheorum dog-
 matum. II,2,7,11. est imaginaria

& absurda ibid. degeneravit à
 principiis Democriti. II,2,7,12.
Secta Stoicæ fuit invisa. II,1,5,1.
Sententia de infinitate & pluralita-
te mundorum ab Aristot. futili-
bus argumentis impugnatur.
 II,2*,11,5.
Epicturus in theoreticis Democritum est
secutus. II,1,5,1. II,2,7,4.
Epigrammata Græca collegit Maximus
Planudes. I,7,2,26. varia illorum
 editiones. ibid.
Epigrammaticæ artis scriptores. I,7,1,12.
Epigrammatum Scriptores. I,7,3,2.
Scriptor insignis Cottunius II,1,14,68.
de Episcoporum potestate & juribus qui-
nam scripserint. III,5,1,27.
Epistola adhortatoria. I,2,15,12.
Commendatoria. I,2,15,1. seqq.
Conciliatoria. I,2,15,20.
Consolatoria. I,2,15,22. seqq.
Consultatoria. I,2,15,16.
eucharistica. I,2,15,30.
expostulatoria. I,2,15,34.
gratulatoria. I,2,15,26. seqq.
laudatoria. I,2,15,32.
nunciatoria. I,2,15,38.
Officiosa. I,2,15,18.
petitoria. I,2,15,8. seqq.
querula. I,2,15,36.
reprehensoria. I,2,15,33.
suasoria. I,2,15,14.
Epistolæ Barlaï & Francisci Martini fac-
tiis & urbanitate refertæ.
 I,1,24,56. seqq.
Bruti ab elegantia commendantur.
 I,3,6,23.
Ciceronis. vid. *Cicero.*
Erasmi recensentur & laudantur.
 I,1,23,48.
 fami-

INDEX III. RERUM.

- fœminarum eruditæ.* I, 1, 24, 117.
- Græcorum veterum.* I, 1, 23, 11.
- Japponicæ & Indicæ.* I, 1, 24, 122.
- cum Indice contentorum sunt edenda.* I, 1, 23, 8. I, 1, 24, 21. & 23.
- Ineditæ virorum doctorum.* I, 1, 25, 1. seqq.
- MStæ Theologorum ab Hottingero collectæ.* III, 4, 1, 14.
- MSSStæ virorum doctorum celebrium cimelia sunt quarundam Bibliothecarum.* I, 1, 7, 45. seqq.
- quam plurimæ recensentur.* I, 1, 25, 1. seqq.
- Manutii & Muræti inter se comparantur.* I, 1, 23, 57, & 60.
- Mathematicæ mutæ Schikardi & Berneggeri.* I, 1, 24, 83.
- Mutæ Bongarsii & Lingelsheimii.* I, 1, 24, 90.
- de Negotiis societatis Jesu.* I, 1, 24, 131.
- Obscurorum virorum scriptæ ab Ulldarico Hutteno.* I, 1, 23, 43.
- Patrum nonnullorum.* I, 1, 23, 24.
- Peregrinatorum.* I, 1, 24, 132.
- Physici argumenti laudantur.* I, 1, 20, 19.
- Politici argumenti præprimis commendantur.* I, 1, 24, 48. seqq.
- cum Responsoriis, & juxta seriem temporum sunt edenda.* I, 1, 23, 5. & 6. I, 1, 24, 2.
- Satyricæ du Sieur B. P. dit du Jonquier.* I, 1, 24, 104.
- Senecæ. vid. Seneca.*
- Sidonii Appollinaris recensentur.* I, 1, 23, 25.
- sunt colloquia absentium.* I, 1, 23, 2.
- Theologorum variorum referantur.* I, 1, 24, 100. seqq.
- Variorum autorum.* I, 1, 23, 1. seqq. I, 1, 24, 1. seqq.
- Epistolarum Commmercium ad historiam literariam multum prodest.* I, 1, 23, 3. I, 1, 25, 3. seqq. periculo & difficultate non carere docetur. I, 1, 25, 4.
- Miscellanearum collectanea.* I, 1, 24, 121. I, 1, 25, 11.
- Politicarum stylus & usus.* I, 1, 24, 48. seqq. III, 2, 1, 8.
- Scriptores in quo differant à biographis.* I, 1, 23, 2.
- in Epistolarum commercio qua methodo usus sit Pinellus.* I, 1, 15, 58.
- Epistolas Ecclesiasticas antiquorum qui scripserint.* I, 1, 24, 130.
- Medicas qui scripserint.* I, 1, 24, 129.
- per Epistolas conversatio eruditorum.* I, 1, 23, 2. I, 1, 15, 57.
- Epistolica collectanea s. Excerpta.* I, 3, 9, 38. seqq.
- Epistolica formula.* I, 3, 9, 42. seqq.
- de Epistolis Balzaci & aliorum Gallorum iniquus judicat Jacob Howelius, Anglus.* I, 1, 24, 26.
- in Epistolis familiaribus plurima latent rei literariæ arcana.* I, 1, 25, 3. I, 1, 24, 17.
- Epistoliographi Physici.* II, 2, 2, 6.
- Politici.* III, 2, 1, 8.
- Præcipui recensentur.* I, 1, 23, 1. seqq. I, 1, 24, 1. seqq.
- Epithalamica Carmina.* I, 3, 12, 20. seqq.
- Epithetorum Collectores.* I, 7, 1, 19.
- Scriptores.* I, 6, 1, 23.
- de Equis quinam scripserint.* II, 2*, 46, 2.
- Erasmi apophthegmatum liber per invidiam à Pontificiis Paulo Manutio tribui-*

INDEX III. RERUM.

- buitur. I, 1, 21, 55. *Ernstii σοφία ἀσολία illum in Philo-*
Collectanea adagiorum contra Rhodi-
ginum & Verdierum defenduntur. II, 1, 12, 6.
I, 1, 21, 67. seqq. *Erotiani Lexicon Dictionum Hippocratis.*
I, 1, 23, 48. seqq. I, 4, 7, 8.
elogium. I, 1, 23, 48. *Errores populares nosse expedit.* II, 2, 1, 9.
epistolæ sunt elegantes. I, 1, 7, 15. *Eruditæ Fœminæ. vid. Fœminæ.*
industria in MStis indagandis. I, 1, 7, 15. *Eruditi ob simplicitatem & stultitiam non*
lib. de Copia Verborum & rerum lau-
datur. I, 4, 10, 11. I, 6, 1, 21. *raro contemptui habentur.* I, 1, 15, 30.
lib. de ratione concionandi recense-
tur. I, 6, 4, 2. *Eruditorum Academia. vid. Academia.*
Panegyricus ad Burgund. Principem,
I, 6, 3, 6. *Acta Lipsiensia.* I, 1, 16, 42.
Paraphrases in N. T. ab Ed. Leo, ali-
isque impugnatae. III, 5, 1, 16. *Amicitiam ambiens ipse eruditus*
de Scholasticis judicia. II, 1, 13, 12. *esto.* I, 1, 15, 19.
Stylus. vid. Stylus. *Conversazione mutuâ res literaria*
augetur. vid. Conversatio.
Erasmus barbariei felicissimus prostrator
I, 1, 23, 42. *Sermones familiares. vid. Sermo-*
in Ciceronem quædam inclementius
dixit. I, 1, 23, 15. *acerbè ob id à J. C. Scaligero reprehensus.* I, 1, 23, 16.
& 70. cujus tamen acerbitalis eum
postea pœnituit. I, 1, 23, 17. *Erythræi Epistolæ stylo cultissimo sunt scri-*
ob Scholasticos labores, μικρόλογος à
Cavillatoribus nominatus. I, 2, 13, 23. *ptæ.* I, 1, 24, 9. seqq.
utilissimos de instituenda juventute
libellos edidit. I, 2, 2, 13. *Eudemie fabula.* III, 1, 1, 5.
ut Locorum Communium Collector à
Scaligero traducitur. I, 1, 22, 14. *libri vel absoluti, vel inchoati recen-*
Eratothenes à variâ doctrinâ πένταθλος
& Philologus dictus. I, 1, 6, 4. *suntur à Sylburgio.* I, 4, 11, 12.
Eremitæ Literarii quinam. I, 1, 15, 20. *nomen fictum.* I, 1, 19, 60.
Ericus (Job. Petrus) παρὰδοξος in eruen-
dis literarum Adamicarum prin-
cipiis. I, 4, 1, 10. *pinacothecæ Virorum illustrium.*
renatum è mysterio principium Phi-
lologicum scripsit. I, 4, 1, 10. I, 4, 3, 5. *de Sacris Documentis & reliquis O-*
peribus judicium, I, 6, 4, 13.
Erkeri Probius Buch laudatur. II, 2*, 29, 4. *Erythræus adversus Maresii iniquam cen-*
suram defenditur. I, 1, 19, 61. it. ad-
versus Reinesii censuram. I, 1, 24, 9.
seqq.
Esdrae libri 70. de Cabalisticis secretis an
extant. I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23.
Espagneti Enchiridion Physicæ restitutæ re-
censetur. II, 2, 3, 6.
libri duo commemorantur. II, 1, 15, 17.
Ethica doctrina fabulis tradita. III, 1, 5. ju-
ris Cultori necessaria. III, 6, 1, 1.
Ethicæ Christianæ Scriptores. III, 1, 1, 3. No-
vatores & Corruptores. III, 1, 1, 4.
Ethi-

INDEX III. RERUM.

- Ethicorum princeps est Aristoteles.** III,1,1,6. *nes, emendationes & Scholia.* I,7,2,7.
- Etruscæ antiquitates Prosperi, falsitatis & suppositionis à Leone Allatio arguuntur.** I,1,9,3. seq. à Curtio Inghiramo in lucem protractæ censentur. I,1,9,4.
- Etrusci Haruspices.** I,1,10,30.
- Etymologiæ ridiculæ Joh. Petri Eriici.** I,4,3,5.
- Etymologiam Latine Linguae tam Veteres quam recentiores pertractarunt.** I,4,9,2.
- Etymologicum Græcum Magnum laudatur, ejusq; Autor ignoratur.** I,4,7,2. *MStum ejus possedit Vossius.* ibid.
- Evangeliorum liber Ottfridi Weissenburgensis à Flacio mendose editus sub tit. Evangelien-Buch in altfränkischen Reymen &c.** I,4,4,3.
- de Evangelistæ (Joh. Bapt.) orationibus judicium fertur.** I,6,3,2.
- de Evcharistia scripserunt Blondellus & Mornæus.** III,5,1,29.
- Evcharistici Carminis exempla.** I,3,12,49.
- Euclides Geometrarum veterum est optimus.** II,4,1,6. *Commentatores ejus recensentur.* ibid.
- Evelini Discursus Philosophicus de terra.** II,2*,21,7.
- Sylva & Pomona.** II,2*,41,4.
- Eumolpidæ cur sacrorum Eleusiniarum Præsides fuerint.** I,1,13,10.
- Eunapius scripsit vitas Philosophorum & Sophistarum.** II,1,1,2.
- Euripides Poëta Græcorum Tragicus.** I,7,2,7.
- Euripidis Tragædiarum editiones, Versio-**
- Europæ Statuum trutina Ducis de Rohan.** III,2,1,10.
- l'Europe vivante Anonymi Gallici.** III,2,1,10.
- Eustathius in Homerum commentatus est.** I,4,6,5.
- Eustratius male cum Eustathio confunditur.** II,1,9,7. *Scripta ejus in Aristot.* ibid.
- Exaggeratio Orationis in quo consistat.** I,3,7,26.
- Excerpendi methodum & consilia qui Auctores tradiderint.** I,3,1,8. seq. *studium malè à nonnullis impugnatur.* I,3,1,3. seq.
- in Excerpendo modus non adeo curiosus esse debet.** I,3,1,19. I,3,2,26.
- Excerpta Adagialia.** I,3,6,24. seq. *affectuum.* I,3,9,33. *exemplo docentur.* I,3,9,34.
- amplificatoria.** I,3,7,4. seqq. vid. **Amplificatio.**
- antiquaria Criticis jungi possunt.** I,3,5,17. *quid continere debeant.* I,3,5,18. *quomodo concinnanda.* I,3,5,19.
- bibliothecaria utilissima.** I,1,6,35.
- quomodo instituenda.** I,1,6,36.
- characterum s. morum.** I,3,9,16. seqq. *exemplo è Terentii Adelphis docentur.* I,3,9,26.
- Constantini Porphyrogenetta.** vid. **Constantini.**
- Critica.** I,3,5,1. seq. *cui usui servant.* ibid. *quomodo adornanda.* ibid.
- Disciplinarum.** I,3,13,2. seqq.
- Exegetica.** I,3,5,1. seqq. *quomodo adornanda.* ibid. *cui usui servant.* ant.

INDEX III. RERUM.

- ant. ibid.
- Facultatum omnium.* I,3,13,32.
- Lexicorum & Observatoriorum exempla.* I,3,4,5. seqq.
- Observatoria quænam verba, quasque formulas, continere debeant.* I,3,4,13. seqq.
- Orationis copiose.* I,3,7,1. seqq.
- Orationis ornate.* I,3,6,1. seqq.
- Oratoria enthymematica.* I,3,9,1. seqq. non solum in civilibus sed & in sacris orationibus utilitatem habent. I,3,9,3. & quidem in omni causarum genere. I,3,9,5. seqq. probatur exemplo à Cicer. Orat. pro L. Muræna. I,3,9,11. & pro Cæcinnæ. I,3,9,12.
- Oratoria systematica.* I,3,8,1. seqq.
- Perroniana.* vid. Perronius.
- Poëtica.* I,3,10,1. seqq. vel sunt Poëtis peculiaria. I,3,10,2. seqq. vel cum Rhetoribus communia. I,3,10,24.
- Scaligeriana.* vid. Scaliger.
- Variis nominibus appellantur.* I,1,21,20.
- Verborum & Phraseologica ante omnia paranda.* I,3,2,1. seqq. quomodo adornanda. I,3,2,3. seqq. cujus rei varia variorum autorum judicia traduntur & consilia. I,3,2,6. seqq. Quintiliani sententia rejicitur. I,3,2,32. seq. Jul. Pollucis diligentia laudatur. I,3,2,34.
- Vocum singularum quomodo instituenda ex consilio Thomasi.* I,3,3,3. seqq. horum utilitas. I,3,3,8. seqq. qui scripserint. I,3,4,1. seqq.
- Excerptorum antiquariorum liber.** I,1,21,40.
- exegeticorum utilitas in Legibus Romanis.* I,3,5,10. in Medicis. I,3,5,13. in Theologicis. I,3,5,12. libris jungenda sunt adversaria. vid. Adversaria.
- necessitas.* I,3,1,1. seqq.
- scriptores recentiores.* I,1,21,21. Veteres. I,1,21,20.
- utilitas.* I,3,1,7. I,3,13,13.
- Exegetica Excerpta.** vid. Excerpta. & Excerptorum.
- Exegetici Commentatores Bibliorum recensentur.** III,5,1,16.
- Excercitatione ad styli formationem maxime opus est.** I,2,13,1. seqq. multa insolita in motibus, affectibus & appetitu, addisci possunt. I,2,3,3. seqq. etiam facultates animi & intellectus excitari possunt. I,3,3,2. & 8.
- Excercitationis & consuetudinis vim incredibilem peculiari diff. descripsit Erasmi Bartholini.** I,2,3,12.
- Exoterica methodus.** I,2,7,48. & 102.
- Experimenta ad historiam naturalem sunt referenda.** II,2,1,10.
- Experimentorum capiendorum septem modi à Verulamio propositi recensentur.** II,2,1,19. seq. alius modus inartificialis commemoratur, Chymicis familiaris. II,2,1,22.
- indagandorum methodus.** II,2,1,18. hic insignem usum præstant Loci Dialectici & Ars Analytica. ibid.
- Expurgatorii Indices.** vid. Indices.
- Extemporales Cogitationes non negligenda.** I,2,8,39.
- Extemporalis Orationis formanda artificia.** I,2,6,74. seqq. Eupha-

INDEX III. RERUM.

Εὐμαθία in quibus consistat. I,2,1,16. & 52.
omnibus ingeniis non inest. ibid.
variis adminiculis excitari potest.

I,2,3,2.

Εὐφύια & *Εὐμαθία* an, & quomodo differant.

I,2,1,10. ab ingenio differt. I,2,

1,11. est duplex. I,2,1,12.

Εὐφύια pro Conditione varia hominum di-
rigenda est. I,2,1,15.

Eyeringii (Eucharit) Copia proverbiorum

I,1,21,110.

Ezechielis Prophetae sepulchrum. I,1,6,25.

F.

FAber (Tanaquil) cum filia sua Anna
ad defectionem à Reformatà ad
Pontificiam Religionem tentati.

I,7,2,2. Anacreontis & Sapphus

Carmina emendavit, notisque

illustravit, versionem autem mo-

litus est. I,7,2,12. in Græcis fuit

αὐτοδίδακτος. I,1,1,14.

Fabretti (Raphaëlis) Supplementum Gru-
terianum ac Reinesianum.

I,4,14,26.

Fabri (Antonij) adversarius fuit Bachovius.

III,6,7,11.

Codex Fabrianus commen-
datur. III,6,7,11.

(Basilij) loci observationum ex Episto-
lis Ciceronis recensentur.

I,3,2,28. seqq.

Thesaurum eruditionis schola-

sticæ imperfectum Buch-

ærus, aliique auxerunt.

I,4,9,16.

(Honorati) Argumenta pro Doctrina

Aristot. de quatuor Elementis

& quatuor illorum qualitati-

bis examinantur. II,2*,13,5.

Consilium circa artificium aëro-
nauticum. II,2*,22,2.

Lib. de Homine. II,2*,47,2.

III,7,1,4.

Lib. de Plantis. II,2*,40,1.

II,2*,43,1.

Sententia de pluvia ranarum.

II,2*,27,3.

Sententia de vi magnetis recen-

setur & approbatur. II,2*,32,3.

tr. de Sonis. II,2*,48,3.

(Tanaquilis) Audacia in corrigendis
autoribus notatur. I,1,24,38.

Elogium. I,1,24,36. seqq.

Epistole Criticæ. I,5,1,13. Philolo-
gicæ, I,1,24,36.

Filia patrisfians. I,1,24,40. I,2,9,

51. edidit Florum. I,4,13,6. A-

ristophanem etiam in Gall.

Ling. transtulit. I,7,2,8.

Filius 14. annorum autorum o-
ptimorum lectione instructus.

I,2,9,52. seqq.

de Futilitate Poëtices liber lauda-
tur. I,7,1,1.

Informandi methodus in Græca

& Latina Lingua. I,2,9,44. f.

Journal du Journal. vid. Jour-
nal.

Lib. de Religionum unione nec
Pontificiis nec Reformatis pla-

cuit. I,1,24,39.

Lib. de Vitis Græcorum Poëta-
rum. I,7,2,1.

Fabri (Honoratus) Aquæ figuram falso cu-
bicam facit. II,2*,19,1.

Mare diversum specie facit à cæ-
teris aquis. II,2*,20,1.

Maris intumescentiæ causam non
agnoscit lunam. II,2*,20,4.

Metaphysices

INDEX III. RERUM.

- Metaphysices Reformatior.* II, 5, 1, 8. *Fata sua habent disciplinae & scientiae.* I, 1, 22, 25. *ut & libri.* I, 1, 22, 26.
- Suspicionem Cartesianismi à se amolitus est.* II, 1, 15, 11. *Fati Theatrum scribere voluit Böcklerus, sed non absolvit.* I, 1, 12, 35.
- Fabricii Apologeticum pro genere humano contra Atheismi calumniam.* III, 5, 1, 9. *Vis in Regnorum Principumq; causis præcipue deprehenditur.* I, 1, 12, 35.
- Historia Ciceronis.* I, 4, 11, 7. *Vis in terrarum & regionum cognitione se exserit.* I, 1, 12, 36.
- Fabula de Vulpecula.* III, 1, 1, 5. *de Fato doctrina non pertinet ad Physicam.* II, 2*, 2, 2. *scripsit Flisco. vid. Flisco.*
- Fabulae Morales ad Ethicam spectant.* III, 1, 1, 5. *Febres in fermentatione consistunt.* II, 2*, 6, 9. *quomodo curari possint.* II, 2*, 8, 4.
- Romanenses.* III, 1, 1, 5. *harum (vulgo Romans) Scriptores.* I, 7, 3, 20. *Feldeni elementa juris universi.* III, 6, 1, 6. *structura in Grotium.* III, 6, 1, 5.
- Fachinaeus Controversias illustres scripsit.* III, 6, 8, 4. *Fermentationis doctrina maximum in Physicis & Medicis usum habet.* II, 2*, 6, 9. *de eâ Scriptores præcipui. ibid.*
- Facii Dissertt. in Livium laudantur.* III, 2, 1, 12. *Ferrarii (Octavii) Inscriptiones.* I, 6, 3, 11. *lib. de sermonibus exotericis.* II, 1, 8, 6. II, 2, 12, 1.
- Falsationum historia integrum Volumen conficeret.* II, 2, 1, 5. *Prolusiones.* I, 6, 3, 1.
- Fama sapientiam & eruditionem semper comitatur.* I, 1, 15, 60. *Ferrariis (Hieron. de) scripsit Locos Communes in Scoti Opera.* II, 1, 14, 9.
- Famae doctorum virorum detrabere summæ malitiæ & inscitiae signum est.* I, 1, 15, 21. *seqq. I, 1, 17, 27.* *Ferrarius de Acclamationibus Libb. VIII. edidit.* I, 5, 2, 15.
- Famam honestè aucupari, ut & ostentare, viro erudito indecorum non est.* I, 1, 15, 24. *de Cultura pomorum aureorum & Mali Citrei.* II, 2*, 43, 2.
- Fames prodigiosa.* II, 2*, 48, 5. *de Re Vestiaria scripsit librum, quem continuavit Rubenius.* I, 5, 2, 9.
- Familiares eruditorum sermones, invitis autoribus, non temere edendi.* I, 1, 16, 61. *seqq.* *Ferri sociabilitas cum Cupro impossibilis.* II, 2, 1, 5. *transmutatio in cuprum possibilis. ib.*
- Familiarum illustrium & nobilium Historicilaudantur.* III, 4, 1, 10. *Ferro (Giovanni) Teatro d'impreserecen-setur.* I, 1, 21, 60.
- Fancheti (Claudii) Poëtarum Gallorum Historia.* I, 1, 18, 19. *huic Franc. Petrarca multum debet.* I, 1, 18, 20. *ab Ant. Verdiero edita est.* I, 1, 18, 21.
- Farnabii Index Rhetoricus.* I, 6, 1, 27. *Festinatio nimia in studiis ante omnia vitanda.* I, 2, 8, 50. *seqq.*
- de Fascino doctrinam præcipue illustravit Frommannus.* II, 2*, 8, 8. *de Festis quinam scripserint.* I, 5, 2, 6.
- de Fastis Romanorum quinam scripserint.* I, 5, 2, 6. *Fetteri succus Curtianus est ex succo.* III, 2, 1, 14.
- Feudale

INDEX III. RERUM.

- Feudale jus ad notitiam juris publici necessarium.** III,6,7,15. est αμείδιον
ibid. collectionem illius instituit Mericurius, aliq. **ibid.** ejus Interpretes. **ibid.**
- Feurbornius** Synopsin Errorum Calvinianorum edidit. III,5,1,32.
- Ficini (Marsilii)** Scripta plurima recensentur. II,1,7,15.
Theologia. III,5,1,3.
- Ficinus (Marsilius)** Philosophus Platonicus ad Magiam proclivior fuit. II,1,7,15.
de Veritate Religionis Christianae scripsit. III,5,1,7.
- Figrelus (Edm.)** quisnam fuerit. I,5,2,14.
de Statuis & Statuariis scripsit. **ib.**
- Figulus (Seb.)** de Epithetis. I,6,1,23.
- Figurae & formulae Orationis** quomodo differant. I,3,7,14. seqq.
sententiarum & affectuum. I,3,7,14. f.
- de Finibus regundis Scriptores** quinam illustrent. III,6,4,4.
- Finnicae gentis Scriptores.** I,1,18,48.
de Firmitate agitur. II,2*,7,6.
- Flacci Argonautica.** I,4,13,8.
felicitas in Epico Carmine. **ibid.**
- Flacii (Matth.)** Catalogus Testium veritatis cum notis Dieterici. III,5,1,24.
furtum bibliothecarium. I,1,4,24.
- Flagellatio nonnullis actus Venerei** incentivum. II,2*,8,6.
- Flaminii (Marci Ant.)** Paraphrasis in Aristot. libros de prima Philosophia. II,1,11,15.
- Flandria (Dominicus de)** D. Thomae acerrimus fuit propugnator. II,1,14,18.
ejus scripta, quae supersunt, recensentur. **ibid.**
- Fleta est Jus Anglicum.** III,6,3,1.
- Flexilitas quid sit.** II,2*,7,6.
- Flisco** librum de Fato scripsit, de quo iudicium fertur. II,3,1,2.
- Florentinae Academiae.** I,1,14,28. seqq. II,2,1,15. *Relationes Physicae.* II,2,1,16.
- Flori de Dictione iudicium.** I,4,13,6.
Editiones variae. **ibid.**
Exscriptor est Josnandes, Gothus. **ibid.**
- Florum resuscitatio ope voris, & productio sine semine, in dubium vocatur.** II,2*,27,5.
- Florus** Historiam Romanam in Compendium contraxit. I,4,13,6.
- Fluddii (Rob.)** Adversarii. II,2,15,5.
Ingenium mirabile scripta & inventa egregia Mathematica. I,2,7,64. seqq. II,2,15,5.
Magicarum rerum studium. II,2,15,5.
Philosophia est enthusiastica. II,2,15,5.
Philosophia Mosaica improbat. II,2,3,4.
Somnia picturaeque ridiculae de causis morborum. II,2,15,5.
- Fluddius (Rob.)** Angelos ventorum Praefides facit. II,2*,23,5.
Cogitationes à Genitalibus cerebri produci credit. II,2,5,5.
Duo Principia Catholica Medico-Physica constituit. II,2,15,5. *de his iudicium fertur.* **ibid.**
in Meteorologia Cosmica nubes captat. II,2*,27,12.
Morbos ridiculae dididit. II,2,15,5.
Thermometrorum inventor quibusdam creditur. II,2*,18,4.
in his omnem suam Philosophiam fundat. **ibid.**
de Fluiditate agitur. II,2*,7,6.
in Fodinis Spiritus s. Dæmones dari certum est. II,2*,2,5.
Foemina

INDEX III. RERUM.

Foemina Vomuit & alvo laxata est, toni-
tru audito. II, 2*, 8, 10.

Foeminæ eruditæ academiis Italicis quo-
que recipiuntur. I, 1, 14, 40.

Foeminarum doctarum bibliothecam scri-
bere cepit Lud. Jacobus, an absol-
verit, incertum. I, 1, 17, 13. *elogia*
qui scripserint. I, 1, 19, 59. *exempla*.
Tanaqv. Fabri filia. I, 1, 24, 40. *O-*
lympia Fulvia Morata. I, 1, 24, 117.
Elisabetha Johanna Westonia, Lau-
ra Brixiana. I, 1, 24, 118. *Aloysia*
Sygæa. I, 1, 8, 31. I, 1, 24, 119.
Mediatorem se jactavit Postellus.

Fogelii (Martini) Scripta varia cū vñdo 7a.
I, 1, 7, 43. I, 1, 18, 29.

Fontes artificiales. II, 2*, 20, 8.

Fontium Origo è Vaporibus, pluviis & mari.
II, 2*, 20, 8.

Originem marinam, à Vossio im-
pugnata, defendit Burserus.
II, 2*, 20, 8.

Specialium Scriptores. II, 2*, 20, 9.
de Fontium Origine quinam scripserint.
II, 2*, 20, 8.

Forbesii Instructiones Historico-Theologicæ
laudantur. III, 5, 1, 29.

Forcatuli Necromantia recensetur. III, 6, 8, 3.

Formarum Divisiones & subdivisiones.
II, 2*, 1, 9.
fontem, lucem primævam facit Co-
moenius. II, 2*, 1, 8.

Fornicarum generatio &c. II, 2*, 45, 8. ex
illis Oleum & spiritus præparan-
tur. *ibid.*

Formis omnia, sed perperam, tribuerunt
Aristotelici. II, 2, 18, 4.

de Formis substantialibus in utramque
partem disputatur. II, 2*, 1, 7.

tam hominum, quam animalium
brutorum, & corporum reliquo-
rum vera doctrina. II, 2*, 1, 8.

Formulæ affirmandi vel negandi. I, 3, 7, 19. f.
Connexionum Periodicarum. I, 3, 4.
24. I, 3, 8, 14. *seqq. vid. Periodica*
Dialogistica. I, 3, 9, 37.

Epistolica. I, 3, 9, 24. *seqq.*

Orationis systematicæ sunt vincula,
quibus partes ejus coherent. I, 3, 8, 1.

Poëtica. I, 3, 10, 17.

Volendi, vel nolendi. I, 3, 7, 22. *seqq.*

Formulas fori Romani veteris collegit Bris-
sonius, & post illum Calvinus.
III, 6, 3, 3.

Förstero plagii crimen intendit Rittershu-
sius. III, 6, 4, 4.

Förstneri (Christ.) Elogium à Böclero scri-
ptum. I, 1, 19, 42. *iniqua censura ab*
Amelot de Hussen propoſita refelli-
tur. I, 1, 19, 43.

de Förstnero & Thoma Campanella singu-
laris historia. I, 1, 19, 44.

Fortificatoria ars à Germanis, Belgis, Gal-
lis & Italis exculta. II, 4, 1, 7.

Fortii (Joach.) Consilia paradoxa pro sanitate
corporis tuenda. I, 2, 8, 40. *seqq.*
sententia paradoxa de penuria præ-
opibus eligenda. I, 2, 8, 15. *vid. Rin-*
gelbergius.

Fortius (Joachimus) Polygraphias affe-
ctator. I, 1, 22, 33.

de Fortuna doctrina ad Physicam non per-
tinet. II, 2*, 2, 2.

Fournenc (Jacobi) Synopsis universæ Philo-
sophiæ recensetur. II, 1, 14, 51. *sen-*
tentia peculiaris de multiplicatione
animæ. *ibid.*

Fracastorius optimus Poëta Epicus lauda-
tur. I, 7, 3, 8.

Francii

INDEX III. RERUM.

- Francii (Petri) Elegiæ de Candia sunt nitidissimæ. I,7,3,9.
- Franciscanorum Annales Gonzaga dedit. III,4,1,18.
- Francisci (Erasmi) Volumina Germanica laudantur. II,2,2,7.
- Frankenbergs jehiger Welt regierende Schaubühne. III,2,1,17.
- Franckii (Christoph.) Diff. sub tit. Atheus Convictus. III,5,1,9.
- Franckius (Christ.) refutationem Wendelini & Marefii molitus est. III,5,1,32.
- Francofurtanum Jus. III,6,10,3.
- Fraffen (Claudii) Philosophia Academica, è selectissimis Aristotelicis & Scotistis adornata recensetur. II,1,14,12.
- Fratres rosæ crucis eorumque doctrina. I,1,13,34. III,5,1,36. varia variorum judicia experti. ibid. quorum causam Mich. Meyerus publico scripto egit. I,1,13,34. III,5,1,36. ut & alii. I,1,13,34.
- Freigii (Joh. Thomæ) Ciceronianus recensetur. I,1,21,114.
- Loci Communes uberiores promissi & maxime profuturi, lucem non viderunt. I,1,21,114.
- Freigius (Joh. Thomas) propugnator Rami acerrimus. II,1,12,1.
- Freinsheimii Diff. de potu calido. II,2*,42,4.
- Labor in Tacitum non absolutus. I,4,13,4.
- Orationes laudantur. I,6,3,3.
- Supplementa Liviana recensentur. I,4,11,11.
- Fresne (Carolus du) Glossarium ad scriptores mediæ & infimæ Græcitatæ conscripsit. I,4,8,12. III,6,7,16.
- Glossarium Latinitatis mediæ atq; infimæ scripsit. I,4,9,18.
- Frey (Jani Cecili) artificia in extemporali Oratione, memoriter recitanda, recensentur. I,2,6,74. seq. I,2,5,51. I,6,1,18.
- Freymonii Symphonia Juris utriusq; Chronologica. III,6,3,5.
- Fricius de Republ. emendanda. III,2,1,5.
- de Frigidi potus abusu scripsit Masinus. II,2*,42,4.
- Frigore extincti, in vitam revocati. II,2*,17,5.
- de Frigore scripsit Boylius. II,2*,17,4. Comænius. II,2*,17,5.
- Frigoris causa sunt corpuscula salina. II,2*,17,3. non autem venti. II,2*,17,4.
- effectus sunt varii. II,2*,17,5.
- πρωτον δεξιον non est aqua. II,2*,19,2.
- Frigus arte produci potest. II,2*,17,5.
- attenuat aquam. II,2*,17,5.
- & Calor ad omnes naturæ Operationes concurrunt. II,2*,17,1.
- non solum ut qualitas & privatio est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid. II,2*,17,2.
- quidam derivant à particularum nitro-aërearum motu languidiori, quidam à Spiritibus frigoris. II,2*,17,3.
- Frischlini Syntaxis Latina laudatur. I,4,10,10.
- Fritschius Disputationes variorum collegit. III,6,9,5.
- Frommannus fascini doctrinam illustravit. II,2*,8,8.
- Fromondus in libris suis Meteorologicis mirus est nugator. II,2*,27,12.
- ex Fronte Ars divinatrix. vid. Metoposcopia.
- Frontinus scripsit de Stratagematibus, nec non

INDEX III. RERUM.

- non libellos de Aquæductibus & Cloacis.* I, 4, 13, 5.
- Fruges** ope nitri fertiliores reddi possunt. II, 2*, 41, 1.
- Fuci literarii.** I, 1, 15, 15.
- Fuggerus** (Ulr.) Bibliothecam Heidelbergensem auxit. I, 1, 4, 17.
- Henr. Stephani annuo stipendio aluit, ut libros Græcos ederet.* I, 1, 7, 27.
- Possessor summi arcani Physici fuisse creditur.* I, 1, 4, 18.
- Fuldensis Bibliotheca**, admiraculum plenissima, furore militari perit. I, 1, 5, 20.
- Fulgentius** vitam Pauli Sarpîi scripsit. I, 1, 15, 53. I, 1, 19, 21. seq.
- Fulgur** à nubium conglaciatarum lapsu falso derivant Mayovius & Cartesius. II, 2*, 24, 5.
- Fulguris** accensio per antiperistasin contra Hon. Fabri defenditur. II, 2*, 24, 4.
- Origo est è vaporibus sulphureo-nitrosus.* II, 2*, 24, 5.
- de Fulguris miris effectibus Scriptores.* II, 2*, 24, 6.
- Fulmina** artificialia parari possunt. II, 2*, 24, 6.
- Fulminares Lapides.** vid. Lapides.
- de Funambulatoria Anglus Tuscanus scripsit.* II, 4, 1, 16.
- Funcii Breviarium.** III, 2, 1, 6.
- de Funerum ritibus quinam scripserint.* I, 5, 2, 8.
- Fungus** quidam marinus cur se ad cultum admotum contraxerit & corrugaverit, disquiritur. II, 2*, 44, 3.
- Furfurariorum Academia Florentina** unde nomen traxerit. I, 1, 14, 28.
- Furlani** (Dan.) Commentarius in Aristot. lib. de animalibus. II, 1, 11, 13.
- de Furore Poët. quinam scripserint.* I, 7, 1, 14.
- Fürstenbergii** (Ferd.) Poemata laudantur. I, 7, 3, 9.
- de Furtis Poëtarum Aretades & Ægidius Menagius scripserunt.* I, 7, 1, 15.
- de his judicia Longini & Autoris. ibid. in iis furtis singularis versutia Speronii. ibid.*
- Futurorum prænotio** divinum quid sapit. I, 1, 12, 26.
- G.**
- Gaddius** (Jac.) Censor Autorum sæpè est ineptus. I, 1, 16, 21.
- montes parturiendo non nisi mures parit.* I, 1, 18, 6.
- in Opere de scriptoribus non Ecclesiasticis judicia de Autoribus futilia profert.* I, 1, 16, 19. & 21.
- à Philippo Labbæo Sciolus Florentinus vocatur.* I, 1, 16, 20.
- scripsit pene Bibliothecam librarii. ib. Simia Photii dicitur.* I, 1, 16, 18.
- Gaffarelli** Curiositez inouies. II, 4, 1, 10. II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.
- Galaxia.** vid. Via lactea.
- in Galenum labores Hofmanni commendantur.* III, 7, 1, 2.
- Galenus** atheismi falso incusatur. I, 1, 8, 13.
- Galei** Philosophia Generalis. II, 1, 1, 8.
- The Court of gentils. ibid.*
- Galilæi** (Galileus) fluxum maris ad terram retulit. II, 2*, 20, 3.
- librum scripsit de Demonstrationibus Mathematicis, &c.* II, 4, 1, 15.
- Gallefii** Traite de plus belles bibliothèques du monde. I, 1, 17, 19.
- Galli** cujusdam historia linguas omnes in som-

INDEX III. RERUM.

- sommo loquentis.* I,2,9,28.
- Galli *ab Italis in amicitia colenda differunt.* I,1,15,34.
- an sint plagiarii Anglorum, disquiruntur.* I,6,4,30.
- præ cæteris nationibus Poëtica gloria excellunt.* I,1,18,19. seq.
- Gallia Christiana. III,4,1,18.
- Galliæ imperium orbis præmittit Postellus. I,1,10,36.
- Regis prudentia Oeconomica.* III,3,1,4.
- Regum curationes per tactum.* II,2*,8,6.
- Gallica Adagia. I,1,21,101.
- Grandiloquentia.* I,1,24,27.
- natio præ cæteris πολυμαθείας est studiosa.* I,1,1,20.
- Gallicarum urbium Topographia. vid. Topographia.
- Gallicorum Scriptorum Memoria. vid. Memoires.
- Gallicum Lexicon. vid. Vocabularium.
- Gallonii (Ant.) tr. de Suppliciis & Torturis. I,5,2,14.
- Gallorum Academia Parisienses recensentur. I,1,14,42.
- Académie françoise à Card. Richelieu instituta.* I,1,14,41. *descripta à Dn. de Pelisson.* ibid. *ad culturam & nitorem Gallicæ Linguae instituta.* ibid. *& quidem ob famam Societatis Acad. Oxoniensis.* I,1,14,44. II,2,1,15. *ab Abbate de S. Germani publicè impugnata.* I,1,14,41.
- Cura in libris suæ gentis consignandis laudatur.* I,1,18,18. seqq.
- in Historicos veteres Patresq; magna sunt merita.* III,4,1,1.
- Porpheta, Nostradamus.* vid. Nostradamus.
- Gallucci (Tarquin.) Comm. in Ethica Arist. II,1,11,16.
- Orationes sunt elegantes.* I,6,3,2. II,1,11,6.
- Plagium.* II,1,11,6.
- Gambarellæ Antithetorum amica similitas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Cæsare. I,6,1,23.
- Garruli molesti specimen præbet Angelus Angelotus. I,1,15,43.
- mores describit Horatius lib. I, sat. 9.* I,3,9,24.
- Garrulitas in Conversatione molestissima. I,1,15,42.
- Gassendi (Petri) Biographiæ recensentur. I,1,19,18.
- Comment. in X. Libb. Laertii.* II,1,5,3.
- Descriptio vitæ Peiresciana.* I,1,19,17.
- Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristot.* II,1,12,3. II,2,12,7.
- Lib. de Epicuri vita, moribus & doctrina.* II,1,5,1.
- Libb. de motu perpendicularorum.* II,4,1,15.
- Gassendus Philosophiam naturalem Democriti & Epicuri instauravit. II,2,7,5.
- Gatakeri Adversaria, & Animadversionum variarum liber. I,5,1,11. de eo iudicium. ibid.
- Comm. in M. Aur. Antonini τῶν εἰς ἐαυτὸν.* laudatur. II,1,4,4.
- Gaudentii Diff. de Pythagorica animarum transmutatione. II,1,2,9.
- Festinatio extemporalis in scribendo notatur.* ibid.
- Instar Academicum.* ibid.

INDEX III. RERUM.

- Gazophylacia nummorum bibliothecis
addita solita. I,1,6,11.
- Gelenii (Sigism.) Lexicon Symphonicum
commendatur. I,4,3,9.
- Gellii defensor fuit Stephanus. I,4,14,2.
editiones variae. ibid.
- Gellio invigilatas noctes Parisinas scripsit
Stephanus. I,4,14,2.
- in Gellium notas qui scripserint. I,4,14,2.
- Gelotoscopia Aldorisi. II,3,1,3.
- Gemisti (Georg.) lib. de Platonica & Ari-
stotelica Philosophia differentia. II,1,7,2.
- Gemma (Cornelius) de Arte Cosmo-Critica,
seu de naturae divinis characteris lib. edidit. II,2*,2,4.
- Gemmæ artificiales è vitro. II,2*,34,2.
bas parandi artem tradit Nerus. ibid.
- Gemmarum Constitutio, generatio & solutio
juxta Boyleum. II,2*,33,2.
Præstantia & prærogativa ostendi-
tur. II,2*,33,1.
Scriptores recensentur. II,2*,33,1.
Vires, & quid de his judicandum. II,2*,33,3.
Substantiam primam, liquidam esse
statuit Boyleus. II,2,10,3.
- Genealogici Scriptores. III,4,1,10.
- Generatio animalium ex Anatomicorum
Observationibus discenda. II,2*,45,1.
non fit è semine, sed ex ovis. II,2*,45,2. & 3.
- de Generatione multæ Aristotelicorum
sunt subtilitates. II,2*,28,3.
- Generationem æquivocam dari negat
Rhedi. II,2*,45,5.
- in Genesin Commentationes Pererij. II,1,1,7.
- Genethliaca Carmina. vid. Natalis
- Genii familiares ad Magiam spectant. II,3,
1,17. an illos Socrates & Cardanus
verè jactarint. ibid.
- de Genitalibus Virorum quinam scripse-
rint. II,2*,47,3.
- Genium suum familiarem cognoscendi ars
ad Magiam spectat. II,3,1,14.
- contra Gentiles Scripta Patrum. III,5,1,7.
- Gentilis (Alberici) Diff. de abusu mendacij.
III,1,1,11.
- Diff. de Libris juris Civilis. III,6,4,3.
- Libb. de jure belli & Romanorum ar-
morum. III,6,1,6.
- de Gentilismo non retinendo librum scri-
psit Campanella. II,1,12,4.
- Gentilium Collegia secreta. vid. Col-
legia.
- de Diis & Religione Scriptores.
I,5,2,6.
- Libri Theologici, s. Theurgici, multa
secretioris naturæ arcana con-
tinent. I,1,10,5. I,1,13,2.
- Mythologia Chemica arcana conti-
net. I,1,11,17.
- Theologia intio satis sincera, cur
tractu temporis variis super-
stitionibus sit incrustata. I,1,10,22.
- Theurgie arcana Jamblichus libro
de Mysteriis Ægyptiorum late
proponit. I,1,10,6. seq.
- Theurgie arcana compendio in Her-
metis s. Mercurii Columnis con-
signata. I,1,10,9. à Chaldeis & In-
dorum Braminibus propagata.
I,1,10,12. seq.
- Gentium Leges & mores quinam descri-
pserint. III,2,1,16.
- Migrationes. III,2,1,17.
- Gentius (Georg.) Linguarum Orientali-
um cognitionem itineribus suis
in Orientem sibi paravit. I,4,1,5.
- Geodesia à Germanis exculta. II,4,1,7.
- Geo-

INDEX III. RERUM.

- Geographiæ divisio & differentia à Cosmo-
graphia. II, 4, 1, 11.
- Geographiam per chartas lusorias & a-
leam addiscendi artificium est ine-
ptum. II, 4, 1, 12.
- Geographica mnemonica Königii per aleæ
usum rejicitur. I, 2, 6, 50.
- Geographicus Schematismus Uppendorffii,
certis signis notatus, recensetur.
I, 2, 6, 79.
- Geographorum Nomenclatores Historici.
II, 4, 1, 2. & 11.
- Geomantia Chinesium Physica è terræ fi-
gura & constitutione de hominum
ingenio judicat. II, 3, 1, 13.
describitur. II, 3, 1, 13, ejus scriptores. ib.
- Geometria Sciorum quid spirat. I, 1, 12, 22.
- Geometriæ compendiorum Scriptores præ-
cipui. II, 4, 1, 6.
studium ingenia maxime excitat.
I, 2, 11, 17.
- Geoponici autores de agricultura scripse-
runt. II, 2*, 21, 7. II, 2*, 42, 1.
- Georgii (Davidis) historiam descripsit, er-
roresque refutavit Jessenius.
III, 5, 1, 36.
(Francisci) Harmoniâ mundi an-
sam suggerente, Pythagoræorum
Harmonica Universi proportio im-
pugnatur. II, 1, 2, 6. II, 2, 3, 6.
II, 2*, 11, 7.
- Gerhardi (Johannis) Loci Theologici.
III, 5, 1, 17.
- Germanicæ Linguae Antiquitatis Scripto-
res. I, 4, 4, 3.
Barbariem ad Regulas Gramma-
ticales reducere conatus est
Carolus M., absolvitque Ottfri-
dus. ibid.
Cultum iis seculis, quæ barbaries
regnabat, non abjecta. I, 4, 4, 4.
Excolendæ studium impendit Ott-
fridus aliique. ibid.
& Persicæ affinitatem ostendere
voluit Elichmannus. II, 1, 3, 3.
Prærogativa præ aliis asseritur.
I, 4, 4, 3.
- Germanicorum Adagiorum Scriptores.
I, 1, 21, 110.
- Germanismi in Oratione latina quomo-
do admittendi. I, 3, 4, 19. seqq.
- Germanorum Historia literaria desidera-
tur. I, 1, 18, 50.
incuria in describendis artificum vi-
tis notatur. I, 1, 19, 71.
indoles inquisitiva laudatur à Spraa-
to. II, 2, 1, 16.
originem demonstrare allaboravit
Piccartus. II, 1, 11, 30.
veterum hymni & carmina. I, 1, 3, 11.
veterum libri rhythmi. I, 1, 7, 32.
I, 1, 3, 11.
de vitis scripsit Melchior Adami, Wit-
tenius & Spitzelius. I, 1, 18, 51. seqq.
- in Germanos convitia exterorum retun-
duntur. I, 1, 18, 6. & 50. I, 1, 22, 14.
- Gersonis (Johannis) Scripta quædam enu-
merantur. II, 1, 13, 8.
- Gesneri Bibliotheca s. Catalogus universa-
lis. I, 1, 18, 10. qui liber à variis va-
riè auctus & editus est. ibid.
Evonymus. III, 7, 1, 7.
Mithridates. I, 4, 3, 9.
- de Gesnero Censura Scaligeri & Cardani.
I, 1, 22, 14. seqq.
- Gesnerus (Conradus) Vir diligentissimus
laudatur, & contra nonnullorum
exterorum censuram defenditur.
I, 1, 18, 5. seqq. I, 1, 22, 14. & excusa-
tur. I, 1, 18, 7. & ab exteris quibus-
dam

INDEX III. RERUM.

- dam candidis magni aestimatur.*
I, 1, 18, 7. seqq. I, 1, 22, 15. circa no-
mina propria Germanorum Vi-
rorum æque & mulierum laborat
in Catalogo Operum suorum.
I, 4, 4, 5.
- Geswaldus (Philippus) Doctrinam de arte
mnemonica omnium accuratissime
persequitur. I, 2, 6, 45.
- Ghetaldi Archimedes promotus. II, 4, 1, 15.
- Ghilini (Hieron.) Theatrum hominum
literatorum. I, 1, 19, 54.
- Giesebertus Comm. in Jus Dithmarsicum
scripsit. III, 6, 10, 4. de ejus Justi-
niano Harmonico judicium fertur.
ibid.
- Gifanii Antinomiae vituperantur. III, 6, 8, 4.
Comm. in Ethica & Politica Aristot.
II, 1, 14, 70.
Comm. de Justiniano Imperatore.
III, 6, 4, 2.
- de Gifanio ejusque Commentariis judicium.
III, 6, 7, 9.
- Gifanius in emendando Lucretio plagii in-
simulatur. I, 4, 11, 12.
impudentiae accusatur à Scaligero.
I, 4, 11, 12.
insigni plagio Gellium editioni para-
tum Fruterio surripuit. I, 4, 14, 2.
- Gigantes priscis temporibus fuisse concedi-
tur, gentes autem integras fuisse ne-
gatur. II, 2*, 2, 6.
- de Gigantibus fabulae & scriptores.
II, 2*, 2, 6.
- Gignendi liberos sapientes an ars detur.
vid. Liberos.
- Gilberti (Guilh.) dogmata recensentur.
II, 2, 15, 7.
Philosophia nova [de Magnete,
Magneticisq; corporibus, & de
- magno Magnete Tellure.
II, 2*, 32, 2.
- Gilbertus (Guilh.) novator est in Physicis.
II, 2, 15, 7.
- Glacies artificialis. II, 2*, 17, 3. & 5. II, 2*, 27, 9.
- Gladiatoriae Scriptores. II, 4, 1, 16.
de Gladiatoribus & Amphitheatro Romano
scripsit Lipsius. I, 5, 2, 12.
- de Gladiis, sub certa constellatione confectis,
quidam fabulantur. II, 2*, 8, 7. huc
refertur gladius Gust. Adolphi. ib.
- Gladius Talismanicus Gustavi Adolphi, Reg.
Svec. vid. Gustavus.
- Glandorpii Onomasticon Historiae Romanae.
I, 5, 2, 5. III, 4, 1, 10.
- Glanvil (Josephi) Lib. Plus ultra. II, 2, 1, 13.
Philosophia pia. II, 2, 9, 2.
Sceptsis scientifica. II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 2.
- Glassii (Salom.) Explicationes Evang. &
Epist. laudantur. I, 6, 4, 23.
- de Glauberi novo mundi miraculo censura
fertur. II, 2*, 38, 1.
- Globi terraeque cognitio tantum superfici-
aria est. II, 2*, 13, 1.
conflagrationis possibilitas è physica o-
stenditur. II, 2*, 3, 5.
- de Globorum & Orbium integrorum in-
teritu, quaestio affirmantive deci-
ditur. II, 2*, 5, 2.
- Gloneri (Sam.) Prosodia laudatur.
I, 7, 1, 16.
- Glossariorum in Leges exotericas scripto-
res. III, 6, 6, 2.
à variis editorum historia. I, 4, 7, 13.
apud veteres copia. I, 4, 7, 12.
- Glossarium Juris Graeci Car. Labbei.
III, 6, 4, 11.
- Glossarum diversa acceptio. I, 4, 7, 12.
- Gnomæ morales animis puerorum firmitus
haerent

INDEX III. RERUM.

- herent. I, 2, 9, 57. stylo tamen temere non immiscende. I, 2, 10, 19.*
- Gnomicam Lobkowitz tradidit.** II, 4, 1, 8.
- Goclenii Chiromantia.** II, 3, 1, 6.
- Lexicon Philosophicum.* I, 4, 4, 5.
- Godeau Historia Ecclesiastica laudatur.** III, 4, 1, 13.
- Goedarti Historia insectorum recensetur.** II, 2*, 45, 5.
- Goldasti Parænetici veteres.** I, 4, 4, 3. *ei non adeo æquus est Scaliger. ibid.*
- Gomesii Halographia recensetur.** II, 2*, 39, 1.
- Gonzalezii Opinio de duplici terra.** II, 2*, 21, 4. *de eo judicium Micrælii. ibid.*
- Gorlæi Dactyliotheca.** I, 5, 2, 9.
- Exercitationes Philosophicæ.* II, 1, 12, 5.
- Sententia, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuò resolvi, est absurda.* II, 2*, 1, 3.
- Gothanum Compendium Historiæ Ecclesiasticæ.** III, 4, 1, 13.
- Gothica Evangelistarum versio.** III, 5, 1, 14.
- Ulphile Evangelia ad veteris Linguae Germanicæ monumenta referuntur.* I, 4, 4, 3.
- Gothofredi (Dionysii) Notæ super Corpus Juris Civilis laudantur.** III, 6, 4, 9.
- (Jacobi) Ars causandi promissa.* III, 6, 11, 1.
- Commentarius in Regulas Juris.* III, 6, 3, 8. III, 6, 6, 4.
- Conciliatio Legum promissa.* III, 6, 8, 2.
- Corpus antiquitatum Rom. è Libris Juris promissum.* III, 6, 3, 11.
- Editio atque illustratio Codicis Theodosiani commenda-*
- tur.* III, 6, 3, 6. III, 6, 4, 5.
- Fontes IV. juris Civilis.** III, 6, 3, 2. & 8.
- Manuale juris.* III, 6, 4, 4.
- Notæ ad Corpus Juris.* III, 6, 7, 2.
- Gottorpiensis Aloë à Majore descripta.** vid. Aloë.
- Bibliothecæ Manuscripta.* I, 1, 7, 64. I, 4, 12, 9.
- Græcas ad Literas olim nauseabant omnes.** I, 1, 2, 10.
- Græcæ Linguae pronunciationis historia & scriptores.** I, 4, 6, 18.
- Græci Exules, capta Constantinopoli, græcarum rerum notitiam in Occidente restaurarunt.** I, 1, 2, 16. I, 1, 11, 20.
- Grammatici inediti recensentur.* I, 4, 6, 4. *sq. moderni laudantur.* I, 4, 6, 14.
- in Philosophando diversis institutis utuntur.* II, 2, 7, 1.
- Philosophi veteres ab Ægyptiis sacerdotibus arcaniores scientias hauserunt.* I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6. *seqq.*
- Pythagoram agnoscunt parentem.* II, 2, 7, 1.
- Græcia antiqua Jacobi Palmerii.** I, 5, 1, 9.
- Græciæ Calamitati debemus renatas literas.** II, 2, 12, 6.
- in Græciam Colonia Ægyptiorum ante Orpheum sunt deductæ.* I, 1, 13, 9.
- Mysteria ex Ægypto translata sunt ab Orpheo.* I, 1, 13, 6.
- Græcorum Leges ab Ægyptiis sunt derivatæ.** III, 6, 2, 4.
- de Magistratibus Scriptores recensentur.* I, 5, 2, 7.
- Musea.** vid. Musea.
- Philosophia, nec planè contemnenda, nec nimis extollenda.* II, 2, 7, 2.
- Poëtarum*

INDEX III. RERUM.

- Poëtarum Lyricorum Poëmata maxima ex parte à Græcis Monachis superstitiosis sunt combusta.* I, 1, 5, 27. quorum ob obscenitatem facilis est jactura. I, 1, 8, 28.
- Prytanea.* vid. *Prytanea.*
- Religio dissidet à Romana, non ita à Protestantium religione.* III, 5, 1, 23.
- Veterum epistolæ.* vid. *Epistolæ.*
- Vita est corruptissima.* III, 5, 1, 23.
- in Græcos autores exercitationes Palmerii.* I, 5, 1, 9.
- Grævius in Thesauro Antiquitatum Romanarum potiores de his Scriptores collegit.* I, 5, 2, 16.
- Grammatica in quonam proprie consistat.* I, 4, 1, 1.
- Grammaticæ Difficultas non minor est, quam Metaphysices & Logices.* I, 2, 1, 29. I, 2, 9, 20. I, 4, 10, 1.
- Divisio & partes.* I, 4, 1, 2.
- Minutius puerorum ingenia non sunt torquenda.* I, 2, 1, 29. seqq. I, 2, 10, 14.
- Præceptis Principes non sunt macerandi.* I, 2, 12, 12. seqq.
- Vindicie contra ejus contemtores.* I, 4, 1, 1.
- Grammaticam Germanicam inchoavit Carolus M. Imp.* I, 4, 4, 4.
- nullam didicit Scioppius, ut & Cowleus.* I, 2, 1, 32.
- Grammaticarum tricarum architecti notantur.* I, 2, 1, 31. seqq.
- Grammatici Græci.* vid. *Græci.*
- Latini veteres & recentiores.* I, 4, 10, 2. & 3.
- Grammaticorum regulis non subjici debent boni autores.* I, 3, 4, 32.
- Granadus (Jacobus) Comm. in Summam S. Thomæ scripsit.* II, 1, 14, 27.
- Granatenfis (Lud.) insignis Orator Ecclesiasticus, laudatur.* I, 6, 4, 25.
- scripsit Conciones & Rhetoricam Ecclesiasticam, nec non Locos Communes.* ibid.
- Grand (Antonius) est Epitomator Cartesii.* II, 1, 15, 9.
- Diss. scripsit de carentia sensus & cognitionis in brutis.* II, 2*, 45, 4.
- plura ejus scripta recensentur.* II, 1, 15, 9. II, 2, 8, 1.
- II, 2, 17, 4. scripsit librum l' Homme sans passions.* III, 1, 1, 11.
- Grandis (Joh. Franc.) Consilium latinas voces à græcis derivandi.* I, 4, 6, 3.
- Dissertt. Philosophicarum prima, Physicæ Epicuræ opposita, laudatur.* II, 1, 5, 4. II, 2, 7, 8.
- Grandinis figura est ovalis.* II, 2*, 27, 10.
- formatio quomodo & ubi fiat.* ibid.
- portentosa sæpè est magnitudo.* ibid.
- Grando statim liquefcit.* II, 2*, 27, 10.
- de Gratix divinæ auxiliis scripsit Cabezado.* II, 1, 14, 25.
- Franc. Suarez.* II, 1, 14, 43.
- Didacus Alvarez.* II, 1, 14, 56.
- Gratiani decretum.* III, 6, 7, 14.
- jussu Gregor. XIII. emendatum.* ibid.
- Gratii Cynegeticon s. de venatione liber mutilus superest.* I, 4, 12, 12.
- ejus Editores & Commentatores.* ibid.
- Gratulatoriæ inventiones de adventu.* I, 3, 12, 51.
- in epiniciis.* I, 3, 12, 22. & 27.
- in epithalamiis.* I, 3, 12, 29. seqq.
- de Doctoratu.* I, 3, 12, 11. seqq. & 23.
- miscellæ.* I, 3, 12, 28.
- de natali.* I, 3, 12, 21. & 24.
- de novo anno.* I, 3, 12, 19.
- f. de Reſtoratu academico.* I, 3, 12, 16.
- seqq. variant pro varietate dignitatum.* I, 3, 12, 7. seqq. & 23.
- Gravinæ (Petri) Epistolæ & Orationes.* I, 6, 3, 5.

INDEX III. RERUM.

Gravina (Dominicus) Epigrammatum Scrip-
tor. I, 7, 3, 4.

(Johannes Vinc.) ob dicendi scriben-
dique facultatem laudatur. I, 6, 3, 5.

Grauntii (Johannis) Bils of the mortali-
ty commendatur. II, 2*, 5, 1.

Greatreack (Valentinus) ob curationes per
tactum factas Londino expulsus.
II, 2*, 8, 6.

Gregorii Nazianzeni Poëmata recensentur.
I, 7, 2, 27.

de Grempii tractatione Cod. Justiniani
methodica judicium fertur. III, 6, 7, 9.

Gretseri (Jacobi) Opus de Cruce. I, 5, 2, 14.

Grimaldi Physico-Mathesis de lumine, co-
loribus & iride, recensetur. II, 2*,
14, 2. laudatur. II, 2*, 25, 1.

Gronovii Dissertationes & notæ in Groti-
um. III, 6, 1, 5.

Gratulatio ad Principem Arausio-
num. I, 6, 3, 6.

Libro de sestertiis, seu de Pecunia Ve-
teri Romanorum, iniquior fuit Sal-
masius. I, 5, 1, 12.

de Notis in Senecam judicium Sarra-
vii recensetur. I, 4, 12, 8.

Observationum libri tres. I, 5, 1, 12.

erga Gronovium singularis liberalitas &
humanitas Comitum Avauxij. vid.
Avaux.

Grotii (Hugonis) Commentaria Critica in
universa Biblia. III, 5, 1, 15.

Elogium. I, 1, 23, 48.

Epigrammata. I, 7, 3, 2.

Epistola Politicæ. III, 2, 1, 8.

& Gvieti lis super præstantia vini &
cerevisiæ. I, 1, 24, 29.

Inledning in de Hollandsche
Rechts-Belahrtheit. III, 6, 10, 2.

Librorum de jure Belli & Pacis elogi-
um & illustratores. III, 6, 1, 5.

Opus epistolicum Πολιτικὸν Ἔπος.
I, 1, 24, 21. seqq.

Stylus. I, 1, 23, 46. I, 1, 24, 22. & 51.

Tragoedia, Adamus exul. I, 7, 3, 15.
de veritate Religionis Christianæ liber.

III, 5, 1, 7. hunc per plagium non de-
scripsit ex Arabica libro ejus ar-
gumenti. III, 5, 1, 22.

(Wilhelmi) de Principiis Juris naturalis
judicium fertur. III, 6, 1, 5.

Grotius (Hugo) in Carmine Hervico va-
rius. I, 7, 3, 8.

Fabularum Romanensium lectione de-
lectatus est. I, 7, 3, 20.

à Martino Ruaro in partes Socinia-
norum tractus esse creditur. I, 1, 24,
102. III, 5, 1, 33.

Phœnix nostri seculi meritò dicendus.
I, 1, 24, 21.

Grotus (Aloysius) cæcus carmina, oratio-
nes & epistolas elegantes scripsit.
I, 1, 24, 127.

Grundfest des Heil. Römischen Reichs.
lib. Germanicus laudatur. III, 6, 9, 2.

Gruteri (Jani) Bibliotheca exulum. I, 1, 21, 71.
Dissertationes in Livium & Ta-
citum. III, 2, 1, 12.

Florilegium ethico-politicum.
I, 1, 21, 70.

Humanitas summa. I, 1, 15, 41.

Inscriptiones. I, 4, 14, 26. his adje-
ctæ sunt notæ. I, 4, 2, 4.

Polyanthea recensetur. I, 1, 21, 26.

Thesaurus Criticus. I, 5, 1, 4.

Gualandi (Adoardi) Moralis Philosophia,
ac totius Facultatis Civilis vera &
absoluta methodus. III, 1, 1, 14. de
illa judicium fertur. III, 6, 1, 2.

Gudelini jus novissimum laudatur.
III, 6, 7, 12.
refor-

INDEX III. RERUM.

Gudii (*Marquardi*) *Bibliothecam privatarum omnium Regina dici meretur.*
I, 1, 7, 67. *refertissima MStis antiquissimis & rarissimis, ibid. & Thesaurο Epistolarum αὐτογὰράων ineditarum.* I, 1, 25, 15. *seqq.*

Elogium. I, 1, 7, 67.

Volumen inscriptionum ineditum.

I, 4, 14, 26.

Gueri kius (*Ottbo*) *Cometæ ortum prædixit.* II, 2*, 12, 4. II, 2*, 18, 6.

Commentarios de Vacuo edidit.

II, 2*, 4, 3.

Maculas solares pro planetis circum solaribus habet. II, 4, 1, 8.

Virunculum formavit tempestatum significatorem. II, 2*, 18, 6.

Guidiccioni *Censura Poëtarum.* I, 7, 2, 1.

Guinifii (*Vincentii*) *Allocutiones Gymnasticæ laudantur.* I, 6, 3, 2.

Guntheri (*Oweni*) *tract. duo methodorum laudantur.* I, 2, 7, 4. II, 5, 1, 4.

Gustavus Adolphus, *Rex Suec., non habuit gladium sub certa constellatione confectum.* II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.

Gustu terras *quidam distinguere potuerunt.* II, 2*, 21, 8. *de illo quinam scripserint.* II, 2*, 47, 3. II, 2*, 48, 5.

Gustus in quo consistat. III, 2*, 47, 3.

Origo à papillis linguae nerveis.

II, 2*, 48, 5.

Guthmanni lib. *Offenbahrung Göttlicher Majestät.* II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 36. *magno in pretio olim habitus.* II, 2, 3, 8.

Guyberti (*Nicolai*) *de Murrhinis poculis Diss.* I, 5, 2, 13.

Guyeti Justinianus Magnus. III, 6, 4, 2.

Gymnosophistarum Collegium in Æthiopia. I, 1, 13, 28.

Gyraldi Dialogi de Poëtis Græcis & Latinis. I, 7, 2, 1.

Fatum recensetur. I, 7, 2, 1.

Historia Deorum. I, 7, 1, 17.

H.

H **Abdarcamani** *Ægyptii, liber de proprietatibus ac virtutibus medicis animalium, plantarum & gemmarum.* I, 3, 13, 46.

Hadrianus *librum de modis latine loquendi scripsit.* I, 4, 9, 20.

Hæmorrhagia cadaverum non est signum judiciale. II, 2*, 8, 10.

Hæresium & Hæreticorum Scriptores recensentur. III, 5, 1, 19.

Hafnienfia acta. II, 2, 1, 16.

Hales (*Alexander de*) *primus in sententias Lombardi Commentator fuit, & lib. de autoritate Verbi Dei scripsit.* II, 1, 14, 1.

Hall (*Josephus*) *Biblicas visiones, aliæq; opuscula edidit.* I, 6, 4, 19.

Hamburgenses Ephemerides literariæ. I, 1, 16, 50.

Hamel. (*Joh. Bapt. du*) *Lib. de Consensu Veteris & novæ Philosophiæ.* II, 2, 18, 5.

Lib de Meteoris & fossilibus.

II, 2* 23, 2. I, 2*, 27, 12.

Sententia de luce recensetur, de pabulo solis autem rejicitur.

II, 2*, 14, 2.

Hamelenfium puerorum historia à quibus ventilata sit. II, 2*, 2, 5.

Hammondi Homiliæ laudantur. I, 6, 1, 21.

Hanckii libri de Romanarum rerum Scriptoribus recensentur. I, 1, 19, 50.

de Harengo scripsit Neucrantzius.

II, 2*, 46, 2.

Harmonia

INDEX III. RERUM.

- Harmonia Græcæ, Latina & Germanica**
Lingua Crucigeri. vid. Cruciger.
Mundi Francisci Georgij. II, 1, 2, 6.
Harmoniam linguarum quinam scripse-
rint. I, 4, 3, 8. & 9.
Harmonica proportio Universi Pythagoræo-
rum impugnatur. II, 1, 2, 6.
Harpocratonis Lexicon emendatum no-
tisque illustratum à quibusdam
editum. I, 4, 7, 5.
Hartmanni historia Succini Prusici Phy-
sica & Civilis laudatur. II, 2*, 37, 3.
Hartnaccii Sanchez aliquid sciens. II, 1, 6, 3.
Hervæi ante tempora circulationem san-
guinis ostendit Paulus Sarpus.
I, 1, 19, 24.
juxta sententiam, generatio non fit è
semine masculino, sed ex ovis.
II, 2, 45, 2. & 3.*
Hauptmanni (Augusti) lib. Mors viva.
II, 2, 45, 7.*
lib. Wasser-Schaz. II, 2*, 20, 10.
Hayne (Thomæ) lib. de Harmonia lingua-
rum. I, 4, 3, 8.
Hebræam Linguam primam omnium atq.
universalem nonnulli asserunt. I, 4, 3, 1.
Hebræi Sacerdotibus librorum sacrorum
curam commiserunt. I, 1, 6, 2.
Hebræorum Cabalistici libri. vid. Cabala.
Jus quinam proposuerint & illustra-
rint. III, 6, 2, 1.
Schole. vid. Scholæ.
ὁπρὸς I, 1, 6, 2.
Hebræus (Leo) Doctrinæ Platonis de A-
more exegetes. II, 1, 7, 20.
Hegingensis Latini proverbium undè or-
tum sit. I, 1, 25, 17.
Hegius (Alexander) Erasmus docuit, & ad
Belgas & Germanos bonas artes
propagavit. I, 2, 2, 16.
- Heidelbergensis Bibliotheca ab Ottone**
Henrico Electore, dedicata fuit, au-
cta egregie ab Ulrici Fuggeri libera-
litate. I, 1, 4, 17. *ejus spoliis Vatica-*
na bibliotheca aucta dicitur. I, 1,
4, 20. I, 1, 17, 24.
Heidmanni Epitome Historica laudatur.
III, 4, 1, 4.
Heinlini Synopsis Mathematica. II, 4, 1, 3.
Heinsii Epigrammata. I, 7, 3, 2.
Herodes infanticida. I, 7, 3, 15.
Lib. de Romanorum Satyra. I, 7, 1, 11.
Libertas saucia. I, 7, 3, 15.
Poëma de contemptu mortis. II, 1, 7,
21. quod in synopsi quadam Phi-
losophiam Platoniam exhibet.
II, 2, 11, 11.
Stylus. I, 6, 3, 4.
Heinsius, Orator fuit optimus. I, 6, 3, 4.
Poëta Epicus. I, 7, 3, 8.
Heinsium inter & Balzacium lites. I, 7,
1, 10. harum arbitrium sibi sumsit
Salmasius in epistola ad Menagium
scripta. ibid.
Heliodor⁹, Chymicæ artis peritus. I, 1, 11, 22,
an Poëma Græcum Chymicum Theo-
dosio M. Imperatori inscripserit.
I, 1, 11, 22. & 24.
Helladii Lexicon Græcum. I, 4, 7, 8.
Hellanici Leges variarum gentium perdi-
te. III, 6, 2, 3.
Helmontii (Franc. Mercurij) Alphabeti
verè naturalis Hebraici delineatio
recensetur & refellitur. I, 4, 3, 1.
Helmontius (Job. Bapt.) falsò gloriatur
de liquore suo Alcahest, II, 2, 10, 2.
Helvici Theatrum laudatur. III, 4, 1, 5.
Henckelii, Consilarii Svecici, Carcerales
epistole. I, 1, 24, 94.
Henischii Thesaurus Linguae Germanicæ
non

INDEX III. RERUM.

- non absolutus.* I,1,21,110.
- Henningii Commentarius in Grotium. III,6,1,5.
- Theatrum Genealogicum.* III,4,1,10.
- de Henochi libro variant sententiae.* I,4,1,10.
- Henrici VIII. Reg. Angl. Vita à Verulamio descripta ad prudentiam civilem multum proficit. I,1,19,31.
- Henrici (Andreae) Chiromantia. II,3,1,6.
- Heraclius ephesius, αὐτοδίδακτος. I,1,1,14.
- Heraldus (Desiderius) in Scriptis suis multa Critica habet. I,5,1,13.
- Herba pudica, levi manu tacta, cur refugiat, disquiritur. II,2*,44,3.
- Herbarum in collectione veteres in laudem earum, vel numinis, cui sacra erant, hymnum recitare solebant. I,1,11,9. I,1,13,33.
- Herbas brevi temporis spatio è semine producendi artificia. II,2*,41,2.
- Herbertus in colligendis itinerariis minus accuratus. II,4,1,13.
- Herculis labores & fata è Statio collecta. I,3,10,15.
- Herenni Metaphysica. II,1,7,10.
- Hermaphroditi inter monstra censendi sunt. II,2*,2,7.
- Hermathena Mechovij recensetur. I,2,10,43. seqq.
- Hermex (Ammonij) Comm. in Categorias Aristot. II,1,9,10.
- Hermenevticæ artis summa utilitas. I,2,11,13. seq.
- Hermes de Chymica arte scripsit. I,1,11,18.
- Hermetes s. Mercurios duos celebrabant Ægyptij, quorum primus Thoth vocatus, columnas reliquit. I,1,10,7.
- Hermetis columnis Ægyptiorum doctrina Theurgica consignata. I,1,10,7. ex illis Pythagoras & Plato Philosophiam suam transtulerunt. ibid.
- s. Mercurij libri medici & astrologici. I,1,10,7.
- Trismegisti vita & scripta. I,1,10,7. horum. 36529. nonnulli numerant. I,1,22,28. quorum 20. una cum fragmentis publicavit Patricius. II,1,1,12. II,2,4,5. de illis quinam Disquisitiones instituerint. II,1,1,12. II,2,4,5. lib. de magnetismis, sympathiis &c. I,1,11,5. melomantia, II,3,1,5. de illius γυναικὸς ἡγεῖα controversa iudicium suspenditur. II,1,1,12.
- Hermia in Phædonem Platonis scholiorum libri tres. II,1,7,10.
- Hermogenes in juventute optimus fuit Rhetor, non verò in virili ætate & senectute. I,6,1,5.
- Hermogenis Epenthymemata. I,3,12,4. Epicheremata. I,3,12,2. seq.
- Libri varii, eorumq; Commentatores. I,6,1,5.
- Herodes Sophista laudatur, & unica ejus Oratio recensetur. I,6,2,15.
- Herodoti Dictio commendatur. I,6,2,2.
- Heroes Literarii. vid. Literarii.
- Heroica Virtus divino impulsu excitatur. I,1,12,30. seq.
- Herwarti ineptiæ de magnete recensentur. II,2*,32,5.
- Hessi (Eobani) Epistolæ à Camerario collectæ laudantur. I,1,24,48.
- Vita à Camerario scripta. I,1,19,35.
- Hevelii Cometographia. II,2*,12,4.
- Selenographia & Machina Cœlestis. II,4,1,8.
- Heürnii libri duo, Chaldaicus & Indicus, antiquitatum Barbaricæ Philosophiæ, recensentur. II,1,1,9.
- Hey-

INDEX III. RERUM.

- Heydon (Johannes) *Astrologiam defendit.* II,3,1,10.
Doctrinam de numeris ad Necromantiam detorsit in libro suo, the Rosie Crucian &c. II,1,2,4.
Harmoniam mundi scripsit. II,2,3,8.
Hide (Thomas) *Catalogum Academia Oxoniensis edidit.* I,1,17,31. qui recensetur. I,1,17,32.
Hieroglyphica *Aegyptiorum in arcaniorum aliquam scientiam tendunt.* I,1,12,18. I,1,13,4. seq. *ad Magnetem & Pyxidem nauticam detorquet Herwartus.* II,2,4,3. *Valeriani.* I,4,2,1.
Hieroglyphicæ *literæ Aegyptiorum.* vid. *Literæ.*
Hieroglyphicis *doctrinam Chymicam occultari nonnulli existimant.* II,2,4,4.
Hieroglyphicorum *Interpretationes variae Pignori & aliorum.* II,2,4,3. *Scriptores.* vid. *Lit. Hieroglyphicæ.* *Usus apud Peruvianos, Mexicanos &c.* I,1,5,25.
Hierothei *scripta Chymica.* II,1,11,25.
Himerii *Orationes laudantur.* I,6,2,20. *Vita & mors paucis describitur.* ibid.
Hippias *Philosophus, omnium quoque opificiorum erat callentissimus.* I,1,1,5.
Hippocratis *Commentatores ab Autoribus Bibliothecariis proponuntur.* III,7,1,3. *Editiones optimæ.* III,7,1,2.
Hirci *lactiferi reperiuntur.* II,2*,2,7.
Hirundines *post diuturnam congelationem reviviscunt.* II,2*,17,5.
Hispani (Petri) *liber Summularum, hujusque libri Commentatores.* II,1,14,17.
Hispani *libri laudantur.* I,4,4,18.
Hispanica *Bibliotheca Nicolai Antonij.* I,1,18,32.
Proverbia. I,1,21,103. seqq.
Hispanicorum *Scriptorū Catalogi.* I,1,18,31.
Historia *aliud nihil est, quam philosophia exemplis utens.* I,1,19,11. *bibliothecaria sola universali scientiæ viam sternere potest.* I,1,20,3. quibus *præcipue capitibus absolvatur.* I,1,6,12. *commerciorum desideratur à Bœclero.* III,4,1,9. *ejus ideam dedit Tribbechovius.* ibid. *divinæ providentiæ speculum est.* I,1,12,37. *ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. recentior, nondum satis est exulta.* III,4,1,14. *ejus Compendia commemorantur.* III,4,1,13. *literaria à paucis hætenus tractata.* I,1,2,1. seqq. *latius patet quam polymathia.* I,1,2,1. à *Bacone Verulamio quodammodo concepta.* I,1,2,3. à *Myllo.* I,1,2,4. *difficulter perficienda.* I,1,2,3. *non tamen desperanda.* I,1,20,2. seq. *dogmatum vices & incrustationes ostendit.* I,1,2,18. & 22. seq. *militaris Schelij & Salmasij.* III,4,1,9. *navalis Rivij, Schefferi & Bœcleri.* ibid. *universalis à Polybio affecta.* III,2,1,6. *de Historia Oratio Beringij.* I,6,3,6.
Historiæ *Augustæ Scriptores.* vid. *Scriptores.* *bibliothecariæ fructus & utilitas.* I,1,20,1. seqq. *cognitio summè utilis.* I,2,11,18. *in primis Principi necessaria.* I,2,12,16. f. *ecclesiasticæ*

INDEX III. RERUM.

ecclesiastica universalis Scriptores.
 III, 4, 1, 12. seqq.
literaria à Verulamio concepta utili-
tas summa. I, 1, 2, 9. *adornanda con-*
silia proponuntur. I, 1, 20, 4. f. I, 1, 2, 3.
 seqq. *cultura eruditae ἐμπειρίας li-*
teraria instructis commendatur. I,
 1, 2, 28. seq. *idea juxta ordinem à*
Gabr. Naudeo præscriptum concipi
potest. I, 1, 2, 7. *summa delineatio*
juxta seriem à Petro Lambecio præ-
fixam. I, 1, 2, 8. seq. *prodromus à*
Lambecio editus. I, 1, 2, 5. *universale*
Compendium promissum à Placcio.
 I, 1, 20, 24.
magis continent hominum caracte-
res, quam omnia philosophiæ mora-
lis præcepta. I, 3, 9, 27.
Philosophicæ in genere Scriptores.
 II, 1, 1, 2.
Scriptores. vid. Scriptores. &
 I, 1, 16, 1. seqq. III, 4, 1, 2.
universalis Compendia. III, 4, 1, 4.
Historiam Civilem & Ecclesiasticam legen-
di methodum tradit Whear. III, 4,
 1, 2. & *Reineccius.* III, 4, 1, 3.
literarum varij autores descripserunt.
 I, 4, 3, 10.
Historica bibliotheca Bolduani. I, 1, 18, 12.
Lambecij. I, 1, 2, 8.
excerpta quomodo adornanda. I, 3, 13, 31.
Historicæ artis Scriptores recensentur.
 III, 4, 1, 3
Historici veteres ad historiam juris mul-
tum profunt. III, 6, 4, 1.
Historicis veteribus edendis magnam Galli
impendunt operam. III, 4, 1, 1.
Historicus Stylus. vid. Stylus.
Hobbesii adversarij nominantur. II, 1, 15, 15.
 III, 1, 1, 4.

de physica sinistrè judicat Fabri.
 II, 1, 15, 13.
elementa Philosophiæ & Leviathan. II,
 1, 15, 14. II, 2, 15, 4. *hi libri tyrannidi*
ac atheismo viam sternunt.
 II, 1, 15, 14.
indoles morosa & contentiosa. II, 1, 15, 15.
Philosophia civilis à Gallis avidè exce-
pta. ibid.
problemata physica à Boylio confutata.
 ibid.
Hobbesius è doctrina de motu omnia de-
monstrare laborat. II, 2, 15, 4.
frigoris causam ventis tribuit, sed ma-
le. II, 2*, 17, 4.
in Jure naturali est novator. III, 6, 1, 4.
in Mathesi errorum est convictus.
 II, 1, 15, 13.
novator in omni philosophia, ac Epi-
cureismi instaurator fuit. II, 1, 15, 13.
in Politicis delirat. III, 2, 1, 4.
Hobernfeld scripsit tr. sub tit. Hierosoly-
ma restituta. III, 5, 1, 35.
Hodiernæ (Jo. Bapt.) anatome oculi muscæ.
 II, 2*, 45, 5.
Hoffmanni (Casp.) Labores in Galenum.
Lib. de officinalibus. I, 7, 2, 2.
Varie lectiones. I, 5, 1, 9.
 III, 7, 1, 2.
(Christ.) Diss. umbra in luce. III, 5, 1, 12.
(Frid.) de epigrammatibus judicium.
 I, 7, 3, 3.
(Joh. Jacobi) Lexicon omnia corrigit.
 III, 4, 1, 2.
Hohberg (Wolffii Helmhardi Baronis ab)
Georgica curiosa. II, 2*, 42, 1.
Holderi (William) de loquela elementis li-
ber. I, 4, 1, 5. II, 2, 1, 14.
Holfatica Praxis. vid. Praxis.
Holstenii (Luca) MStorum Codicum editio
desideratur.

INDEX III. RERUM.

- desideratur.* II, 1, 2, 2.
- Holstenius** *morti vicinus hymnum ex Prudentio recitari voluit.* I, 4, 14, 17.
- Holstii** (Jacobi) *emendationes Celsi & Comm. laudantur.* III, 7, 1, 2.
- Homeri** *adversarij.* I, 7, 1, 5.
- editiones.* I, 7, 2, 2.
- & Hesiodi certamen ludicum ab anonymo fictum.* I, 7, 1, 5.
- exegetæ veteres.* I, 7, 2, 2.
- gnomologicam scripsit Jac. Duportus.* I, 1, 21, 75.
- lectio cur puerili ætati præceteris conveniat.* I, 2, 9, 47.
- paralipomena scripsit Quintus Calaber.* I, 7, 2, 23.
- Patria.* I, 7, 2, 2.
- poëmata quomodo in literas relata.* I, 7, 1, 5.
- Homero** *cur difficilior videatur Virgilius.* I, 2, 9, 49.
- in Homerum insanus Bulgerij amor.* I, 7, 2, 2.
- Homerus** *Hebraizon à Bogano scriptus.* I, 1, 21, 76.
- Poëtarum Græcorum antiquissimus.* I, 7, 2, 2.
- Poëtarum, Historicorum, Philosophorum & Oratorum fons.* *ibid.*
- Homiletica** *erudita.* I, 1, 15, 5.
- de Homine integro Scriptores præcipui.* II, 2*, 47, 2.
- sententia Stoicorum.* II, 2, 8, 4.
- Homines** *ex ovibus generari probatur.* II, 2*, 45, 3.
- marini sunt animalia aquatica.* II, 2*, 2, 7.
- quatuor quasi personis induuntur juxta Stoicorum mentem.* I, 2, 1, 14, f.
- quidam unde noctu videant.* II, 2*, 14, 6.
- Hominis** *εὐφροία & εὐμαθία. vid. εὐμαθία.*
- generatio, nutritio & longævitæ.* II, 2*, 47, 2.
- intellectus judicij & imaginationis re-
titudine æstimatur.* I, 2, 1, 19.
- partes & membra.* II, 2*, 47, 3.
- præ cæteris animalibus est prærogativa.* II, 2*, 47, 1.
- ad temperamentum facit loci constitutio.* II, 3, 1, 13.
- Hominum** *Characteres. vid. Characteres.*
- inclinationes indagandi modus.* I, 1, 15.
- §1. è rebus minutissimis quandoque
indagantur.* I, 1, 19, 5.
- Homo** *amplissimæ considerationis.* II, 2*, 47, 1.
- non accuratè microcosmus dicitur.* *ib.*
- Homonymi** *Scriptores à Demetrio Magno,
Laërtio & Meursio recensentur.* I, 1, 9, 5.
- Homunculi** *sub terra educati.* II, 2*, 2, 5.
- subterranei in monstrorum classem non
sunt referendi.* *ibid.*
- Honestas** *vultu, verbis & facto in conversa-
tione exprimenda est.* I, 1, 15, 18.
- Hooekii** (Rob.) *Micrographia laudatur.* II, 2*, 3, 9. II, 2*, 45, 5.
- urticæ delineatio elegans.* II, 2*, 43, 3.
- Höpfnerus** *Locum de justificatione contra
Pontificios vindicavit.* III, 5, 1, 29.
- Hopperi** *de libris judicium fertur.* III, 6, 1, 6.
- Horatianus** *Comm. Parthenij rarissimus
recensetur.* I, 4, 11, 15.
- Horatii** *adagia ex lib. I. sat. I. excerpta.* I, 3, 6, 32.
- ars Poëtica reprehenditur à Scaligero,
qui ob id ab aliis castigatus.* I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4.
- Commentatores.* I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4.
- encomium.* I, 4, 11, 15. I, 7, 3, 10.
- epistola. IX. lib. I. in sermonem solutum
versa.* I, 2, 14, 27.
- epode*

INDEX III. RERUM.

- epoda secunda paraphrasis ex Jacobo Wallio.* I,2,16,21.
Imitatores. I,7,3,10.
Interpretes. I,7,1,4.
Odorum quarundam metraphrases. I,2,16,24. seqq.
Satyræ inepte à Verdeno reprehenduntur. I,1,16,27. I,4,11,15. *adversus quem defenduntur.* ibid.
Satyræ, ut maximè ingeniosæ, celebrantur. I,3,6,30. *vid. Satyræ.*
Horatius in epoda secunda imitatus est Virgilium. I,2,16,20.
Hori Niliaci Hieroglyphica. I,4,2,1.
Horneji (Conradi) Institutiones Ethicæ laudantur. III,1,1,6.
Hornii (Georg.) Arca Moſis. II,2,2,11.
Dissertationes. III,2,1,13.
Geographia antiqua laudatur. II,4,1,12.
Historia naturalis, scriptum proletarium. II,2,2,5.
Historia Philosophica recensetur. II,1,1,5.
Orbis Politicus & Imperans. III,2,1,6.
de scriptis omnibus judicium fertur. II,1,1,5. III,2,1,3.
Status Ecclesiæ Britannicæ hodiernæ. III,5,1,32.
de Horologiis quinam scripserint. II,4,1,15.
Horticulturæ Scriptores veteres & recentiores. *vid. Agricultura.*
de Hospitii jure scripsit Thomasinus. I,5,2,11.
Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus. I,1,17,6. *laudatur.* III,5,1,13.
Catalogus Scriptorum Anglicorum. I,6,4,18.
Historia ecclesiastica laudatur. III,4,1,13.
Indices pro Bibliothecis recensentur. I,6,6,36.
Howelii (Jacobi) epistola Anglicæ laudantur. I,1,24,97. *seq. dignissimæ quæ in Latinam vel Germanicam linguam converterentur.* ibid.
judicium iniquius de Gallicis & Balzacianis literis. I,1,24,26.
Παροισινογχαΐα Anglicæ. I,1,21,107.
Synodus avium, & Respubl. arborum. III,1,1,5.
Huartus (Janus) edidit Scrutinium. II,3,1,3.
Huetii (Petri Dan.) Demonstratio Evangelica. III,5,1,7. III,5,1,14.
de interpretatione libri duo. III,5,1,14.
lib. de claris Interpretibus. I,1,9,29.
Oda laudantur. I,7,3,10.
Satyræ. I,7,3,16.
Hugenii momenta desultoria & poemata sub tit. Koren-blamen. I,7,3,3.
Hugonis (Jacobi) Vera Historia Romana recensetur & rejicitur. I,4,3,5.
Hugues (Jacobi) artificium connexionum & transitionum. I,6,1,18.
Humanitas summa prædicatur in Pinello & Grutero. I,1,15,41.
ut & Anton. Maliabecco. I,1,15,59.
Humiditas quid sit. II,2*,7,6.
Humoristarum academia Romæ instituta. I,1,14,16. *seq.*
Hunnii (Helfrici Ulrici) Opus in Compendium Treutleri vituperatur. III,6,8,3.
Huttenus (Uldaricus) scripsit epistolas obscuro-rum virorum. I,1,23,43.
Hydraulici Scriptores. II,2*,22,3. II,4,1,15.
Hydrographia Amstelodami præcipuè ad-disci potest. II,4,1,14.
ejus Scriptores. II,4,1,12.
Hygini (C. Julij) Astronomicum Poëticum. I,4,12,2. *ejus editores.* ibid.
Tabularum liber, nec non de Castrametatione. I,4,12,2.
Hyginus

INDEX III. RERUM.

- Hyginus** (C. Julius) ob antiquitatis notitiam polyhistor vocatus. I, 1, 6, 5. ab Augusto Bibliothecæ Palatinæ fuit præfectus. ibid. I, 4, 12, 1.
- Hygroscopia** siccitatem & humiditatem aëris præfagiunt. II, 2*, 18, 9.
- Hygroscopiorum** variæ species recensentur. II, 2*, 18, 9.
- Hymni Veterum** in colligendis herbis. vid. Herbarum.
- Hyperetæ** lib. de Aula Romanæ Artibus laudatur. III, 2, 1, 18.
- Hyperidis** eloquentia. I, 6, 2, 9. Orationes paucissimæ supersunt. I, 6, 2, 9.
- Hyperii** (Andreae) libros exscripsit Villavincencius. I, 6, 4, 6.
- I.
- Jacobi I.** Angliæ Regis, Opus de Controversiis fidei falsò Casaubono tribuitur. III, 5, 1, 26. contra illum Scioppius Collyrium Regium dedit. ibid.
- in Jacobum I.** Angl. Reg. Panegyricus virulentus perperam tribuitur Casaubono, ut & Erycio Puteano. I, 1, 8, 35.
- Jacobi** (Ludov.) Bibliotheca Cardinalitia & Carmelitica. I, 1, 17, 13. Fæminarum affecta. I, 1, 18, 26. Gallica universalis affecta. ibid. indiligentia in bibliothecis Germanicis recensendis. I, 1, 17, 16. Parisina. I, 1, 18, 26. Pontificia. I, 1, 17, 13. Universalis. I, 1, 18, 26.
- Supplementa ad Opera Vossii de Historicis.** I, 1, 18, 60.
- Tr. de bibliothecis.** I, 1, 3, 9. I, 1, 6, 14. I, 1, 17, 10. seqq. in quo triplices tam publicas, quam privatas bibliothecas prætermisit. I, 1, 17, 16.
- Jambici Poetæ** recensentur. I, 7, 3, 12.
- Jamblichi Arithmetica** ex sensu Pythagoricorum. II, 1, 2, 4.
- Arithmetica Theologumena**, ib.
- de Mysteriis Egyptiorum liber.** I, 1, 10, 6. seqq. recensetur & laudatur. I, 1, 10, 22.
- de Mystica Egyptiorum Theologia liber.** II, 1, 2, 2.
- de Vita Pythagoræ lib.**, cujus ineptus interpres est Arcerius. II, 1, 2, 2. II, 2, 6, 1. & 3.
- Jani Atheus** refutatus, & ad veram religionem conversus, recensetur. III, 5, 1, 9.
- Jansenistarum lites** cum Jesuitis. III, 5, 1, 31.
- Javelli** (Chrysostomi) libri, sæorsim & junctim editi, commemorantur. II, 1, 14, 50.
- Idearum Operatricium Idea** Marci recensetur. II, 1, 7, 18.
- Ideis omnia tribuerunt** Platonici. II, 2, 18, 4.
- Idololatria** ad populos gentiles ob sacra arcana non intellecta derivata est. I, 1, 13, 2.
- de Idololatria gentilium scriptores** recensentur. I, 5, 2, 6.
- Idolographiæ poëtica.** I, 3, 10, 19. seqq.
- Jesuitici ordinis bibliotheca.** I, 1, 18, 55.
- de Igne sententia Stoicorum** proponitur. II, 2*, 16, 4. II, 2, 8, 3. recentiorum. II, 2*, 16, 2. Cartesianorum Veterum item & recentiorum. ibid. de illo differitur. II, 2, 19, 5.
- Ignes Lambentes** describuntur. II, 2*, 24, 2.
- Potentiales.** II, 2*, 16, 3.
- Sepulchrales perpetuos fuisse liquorem oleosum ex auro paratum, existimat Hermoldus Barbarus.** II, 2*, 22, 5.
- Subterranei** dantur. II, 2*, 16, 3.
- A Sub-

INDEX III. RERUM.

de Sulphureis exhalationibus orti,
sunt causa incendii. II,2*,24,2.
de Ignibus fatuis vulgus quæ fabulatur,
magnam partem sunt fabulosa.

II,2*,24,2.

montium ignivomorum Scriptores no-
minantur. II,2*,26,1.

Ignis densitate tantum differt a luce. II,2*,
16,1. est corpus. ibid. n.2. acciden-
talitatem defendit Vossius, quem
impugnat Petitus. II,2*,16,2. sub-
lunaris & fictitius. II,2*,16,3. ef-
ficientiam in Spiritu nitro-aëreo, &
propagationem flammæ ejus benefi-
cio fieri statuit Mayow. II,2*,16,4.

Ufus est ingens, imprimis in Chymia.
II,2*,22,5. accuratorem cogniti-
onem antiquis fuisse, probant arti-
ficia, ejus ope parata. ibid.

Imagines Talismanicæ. vid. Talismanicæ.

Imagines in Geographicis an utiliter ad-
hibeantur. I,2,6,50.

per Imagines philosophandi ratio Chinen-
sibus cum Pythagoræis communis.
II,2,5,3. ejus origo & de eadem ju-
dicium. ibid. n.4.

Imaginum concipiendarum artificium po-
tissima mnemonicæ artis pars est.
I,2,6,69.

Cultum impugnat Dallæus & Veld-
husius Reformati. III,5,1,29.

Ufus in linguis addiscendis. I,2,6,62.
seqq. in Theologia, jurispru-
dentia &c. I,2,6,57. seqq.

Imaginatio & phantasia intellectus sine ju-
dicio inanis est. I,2,1,1.

intellectus quid sit. ibid. n.21. ejus o-
peratio. ib. n.22.

Imaginatio gradus suos habet, nec in o-
mnibus æqualis est. I,2,1,25.

judicii habenis coercenda, ne in stulti-
tiam, vel tandem amentiam de-
flectat. ibid. n.25. seqq. 38. seqq.

ab Imaginatione præcipue pendet Orato-
ria & Poësis ib. n.33.

de Imaginatione quinam scripserint.
II,2*,48,7.

Imaginativa vi pollens intellectu valere po-
test contra Huartum. I,2,1,28. ea
pollent ingenia inventiva. ibid.
n.39. seqq.

Imbonati (Caroli Josephi) bibliotheca Lati-
no-Rabbinica erroribus scatet. I,4,5,5.

Imperati (Ferrantis) Historia Naturalis
laudatur. II,2,2,5. II,2*,30,1. verus
hujus autor creditur Stelliola. II,2,
2,5. Plagium ejus narratur. ibid.

Imperatoriarum Constitutionum Codices.
III,6,4,5.

Imperialis (Joh.) Museum Historicum &
Physicum, I,1,19,51.

de Imperii Romani Statu quinam scipse-
rint. III,6,9,5.

Impetus naturæ arti quandoq; præponde-
rat. I,2,5,19.

primi, plerumq; optimi. ibid. n.21.
scripturis aliquid non negligendi, po-
sterioribus tamen cogitationibus
expoliendi sunt. I,2,1,26. I,2,5,
21. seqq.

de Impostoribus tribus liber an revera
extet. I,1,8,3.

à quo autore scriptus sit. I,1,8,4. eum
quovis pretio sibi comparandum
vult Salvius, Legatus Suecicus.
I,1,25,18.

Imposturæ Literariæ recensentur. I,4,11,3.

Incantatio serpentum. II,3,1,17.

Incendia ex causis occultis oriri possunt. II,
2*,16,3. II,2*,24,2.

Incen-

INDEX III. RERUM.

- Incendiariorum** arcana sunt investigenda. II, 2*, 16, 3.
- Inchoferi** historia sacrae latinitatis recensetur. I, 4, 9, 3.
- Incognitorum** Academia apud Venetos a Job. Francisco Loredano instituta. I, 1, 14, 25.
- Incredulitas** hominum efficit ut multa ignorentur. I, 1, 10, 3. I, 1, 11, 54. I, 1, 13, 16.
- Index categoricus** valde laudatur. II, 2, 1, 21.
- Indi** μετεμψύχων statuunt. II, 2, 5, 6.
- Indices** Auctorum, quinam commendandi. I, 4, 9, 16.
- Excerptorum.** I, 3, 13, 1. seqq.
- Expurgatorii** Pontificiorum & catalogi librorum prohibitorum pleni affectibus sunt & partium studiis inserviunt. I, 1, 8, 27.
- Libris** subjectis sunt utilissimi. I, 1, 6, 36. I, 3, 5, 6.
- Indicibus** expurgatoriis occupatus Raymundus ipse censuram ecclesiasticam incurrit. I, 1, 16, 28.
- Indicum** Scriptores ad Locorum Communium Collectores referuntur. I, 1, 22, 9.
- Indifferentistas** contra quinam scripserint. III, 5, 1, 36.
- Indorum** philosophi. vid. Bramines.
- Indorum** dogmata, e quibus Scriptoribus haurienda. II, 2, 5, 6.
- modi** perjuriam probandi. II, 3, 1, 16.
- Philosophia** a quibus Auctoribus descripta. II, 1, 1, 11.
- Theologia** a Scriptore Indico descripta, sed inedita. II, 2, 1, 10.
- de Induratione** & invulnerabilitate corporum quid habendum sit. II, 2*, 8, 7.
- ab Ines** (Alberti) Centuria Lyricorum. I, 7, 3, 10.
- Elogia** Regum Polonorum. I, 6, 3, 11.
- Epigrammata.** I, 7, 3, 4.
- Infans** quatuor annorum latinam linguam expedite loquitur. vid. Latina.
- Infinium** inane Democrito quid fuerit. II, 2, 7, 8. extra Deum non datur. II, 2*, 3, 4.
- Ingenia** Agilia & celeria. I, 2, 1, 43.
- Contentiosa.** I, 1, 15, 13.
- Disputicia.** I, 1, 15, 36. seq.
- Heroica.** I, 2, 1, 48. cum metallis comparantur ibid. n. 49.
- inventiva** vocantur ab Huarto capriciosa, ob similitudinem, quam in investigando cum capris habent. I, 2, 1, 40. seq.
- Mediocria** & temperata ex utroque. I, 2, 1, 47.
- Nugatoria.** I, 1, 15, 14.
- Phantasia** uberiore pollentia natura quasi ad inventionem variarum rerum feruntur. I, 2, 1, 39. sq.
- Principum** instituentorum precipue sunt discernenda. I, 2, 12, 9.
- Quedam** absque doctrina proprio instinctu ad magna procedunt. I, 2, 1, 17. & 50.
- quedam** quasi fulminea vi omnia percurrunt. I, 1, 12, 2.
- Studiis** incumbentia sunt vel fuci vel crabrones vel apes. I, 1, 15, 15.
- Ingenii** facultates adminiculis quibusdam excitanda sunt. I, 2, 3, 1. seqq.
- partes** precipue sunt iudicium & memoria. I, 2, 4, 1.
- Ingenius** εὐμαθία omnibus non inest. vid. εὐμαθία.
- prematuris** οὐμαθίς haut raro pre-pollent. I, 2, 8, 58.
- Ingenio** magna convenit οὐμαθία πρὸς πάντα μαθήματα

INDEX III. RERUM.

- μαθήματα.* I,1,1,9. I,1,12,2.
Ingenii *animorumq;* vis a corporis temperamento non raro dependet. I,2,1,7. a sublimiori tamen principio arcessenda est origo. I,2,1,7.
Dijudicatio non tam præceptis, quam ipso usu discitur. I,2,1,53.
in Doctrinis præcipuis delectus instituendi. I,2,1,2. seqq. I,2,8,46. I,2,10,9.
Maturitas plerumq; est infelix. I,2,8,54. seqq.
παρέκβατες *variae* recensentur. I,1,15,8. seqq. I,1,15,16.
Præcocium exempla referuntur. I,2,8,53. & 55.
Præstantium singna recensentur. I,2,1,51. seqq. de iis temere non judicandum. I,2,1,50.
Scopuli duo recensentur. I,2,10,13. seq.
Scrutinium edidit Huartus. II,3,1,3. ut vultuum *variae* sunt figurae, *judicii* cultura in ordinem redigenda. I,1,15,7. I,2,1,50.
Ingeniosi homines plerumq; ex improvviso impingunt. I,1,15,8.
Ingenium & mores hominum dijudicandi artem docuit Camillus Baldus. I,4,1,10. II,3,1,3.
suum noscere res difficilis est. I,2,1,4. seqq. at necessaria præsertim in conversatione. I,1,15,7.
Versatile, ut politico ita erudito esse debet. I,1,15,33.
Infanus, *insania,* *insanire* vocum *variae* significationes. I,3,4,5. seq.
Inscriptiones antiquæ, Latine pariter & Græcæ. I,4,14,26. multis corruptelis in Lingua Latina ansam derunt. I,6,3,8. *quomodo* ferendæ. ibid. per illas Panegyricas atque Historias scribere ineptum. ibid.
Inscriptionum collectores recensentur. I,4,14,26.
Origo a Jac. Gaddio, conjectura dubia, à Græcis derivatur. I,6,3,10.
Præcepta quinam dederint. ib. seqq.
Uusus in Legibus explicandis. III,6,3,7.
de Insectis specialibus Scriptores recensentur. II,2*,45,8.
Insectorum admiranda est structura. II,2*,45,5.
historiam quinam descripserint. ibid.
Insomnia. vid. Somnia.
Institutio regia sive Principum. vid. Principum.
viri privati, Politici & Aulici. III,1,1,8.
Institutiones Morales Azorij laudantur. II,1,14,61.
Instrumenta Musica aquâ animata dantur. II,2*,22,3.
Intelligentia & exercitio omnes disciplinae continentur. I,1,1,12.
Intellectus hominis *judicii* & *imaginatio-* nis rectitudine aestimatur. I,2,1,19.
de Intellectu mens Stoicorum proponitur. II,2,8,4.
Interpretationis doctrinam quinam descripserint. II,5,1,4.
Interrogandi arte haud raro arcana deteguntur. I,1,15,55.
Interrogationum argutarum ars vocatur Critica Socratis. I,1,15,56.
Inventa hodierna nova multa & antiquis incognita fuere, iterumq; deperdita. I,1,2,25. I,1,20,13. II,2,1,8. plurima magni Pegelij hodie incrustata recensentur. I,1,2,27. I,1,20,13. sunt notanda, atque experimenta certa

INDEX III. RERUM.

- certa, res item deperditæ & pro im-*
possibilibus habita. II, 2, 1, 10.
- Inventio gratulatoria.** vid. gratulatoria.
in carmine dedicatorio. I, 3, 12, 52.
encomiastico. ibid. n. 53.
epicediis. ibid. n. 37. seqq.
eucharistico. ibid. n. 49.
propemptico. ibid. n. 50.
soterio. ibid. n. 48.
- Inventiones** plerumque petuntur e locis
περίστικαῖς qui continentur versu vul-
gari: Qvis, quid, ubi. &c. I, 3, 12, 3. & 9.
- Inventionis & ratiocinationis generalis**
regula traditur. I, 2, 4, 15.
- Inventionum poetiarum hyle traditur.**
I, 3, 12, tot. loci communes quomo-
do concinnandi. I, 3, 10, 36. seqq.
magnus usui futuri. ibid. n. 38.
- de Inventis quinam scripserint ex antiquis.**
I, 1, 20, 16.
- Inventiva ars hætenus parum excolta.**
I, 2, 4, 13. seq.
a Cardano ex Logica desumpta. I, 2, 5, 2.
- Inventorum arcanorum autores à Magi-**
stratibus præmiis dignis excitari
debent. I, 1, 20, 15. *Novorum & An-*
tiquorum collectio multum prodest.
I, 1, 20, 10. seq. quorum historiam
scripsit Beccherus libro, cui tit.
Stulta Sapientia & sapiens stulti-
tia. I, 1, 20, 17. *variorum observati-*
ones peregrinando colligi possunt.
I, 1, 20, 18.
- Inventum singulare pro calefaciendis con-**
clavibus. I, 1, 20, 20.
- Inundationes maris & Nili unde.** II, 2*, 20,
 5. *Scriptores de eis.* ibid.
- de Jolii epigrammatibus judicium.** I, 7, 3, 3.
- Jonicæ sectæ principia enarrantur.** II, 2, 10, 1.
seqq.
- Jonfius (Job.) de Scriptoribus historiae Phi-**
losophicæ scripsit. Libb. IV. II, 1, 1, 6.
ejus in historia Peripatetica cona-
tus. II, 1, 8, 1.
- Jonstonius (Job.) de naturæ constantia**
scripsit. II, 2*, 11, 6.
- Joseph (Petri a S.) libelli recentur.** II, 1, 14, 52.
- Journals des sçavans.** I, 1, 16, 37. *ob liberi-*
ora judicia & censuram illorum
librorum Tanaquil Faber singula-
rem librum scripsit. tit. jour vel de
journal ou censure de la censure.
I, 1, 16, 36. I, 1, 24, 38. illarum eph-
meridum Gallicarum exemplo
tales quoque Itali scribere coepe-
runt. I, 1, 16, 38. seq.
- de Iride scripta Marci & Grimaldi com-**
mendantur. II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9.
- Irides artificiales in aquæ guttis & prisme**
exhiberi possunt. II, 2*, 25, 2.
- Iridis consideratio ad Opticam pertinet.**
II, 2, 25, 1.*
figura est circularis. ibid. n. 2. colo-
res. ibid.
- Iris secundaria describitur.** II, 2*, 25, 2.
- Irnerio, Authenticæ Novellæ falso tribuun-**
tur. III, 6, 4, 8.
- Isæus optimus in Græcia Orator.** I, 6, 2, 5.
- Isocrates longe clarissimus fuit Orator.** I, 6, 2,
 6. *de ejus dictione judicium.* ibid.
Orationes ubinam prodierint. ib.
illis orationibus magna prudentia
civilis inest. III, 2, 1, 13.
- Isodorus Hispalensis in originibus suis est**
merus rhapsodus. I, 4, 9, 2.
- Itali a Gallis in amicitia paranda & con-**
servanda differunt. I, 1, 15, 34.
- Italia sacra.** III, 4, 1, 18.
- Italica adagia.** I, 1, 21, 96.
lingua argutissima est in explicandis
animi

INDEX III. RERUM.

- animi sensibus.* *ibid.*
Italicæ academiæ. *vid.* *Academia.*
ephemerides. I,1,16,38. *seqq.*
Italicis de Scriptoribus collectanea Georgij
Latii recensentur. I,1,18,30.
Italicum vocabularium della Crusca lau-
datur. *vid.* *Vocabularium.*
Italicus liber a famosissima compagna della
Lesina, factus & elegans. I,1,14,36.
Italorum judicium de latinitate. I,1,23,58.
opera in scripturis suis recensendis
imperfecta. I,1,18,28. *seq.*
scripta raro ad nos deportantur.
I,1,16,39. I,1,24,92.
quorundam nimia curiositas in Lati-
na lingua. I,2,9,7. *seq.*
Itineraria commendantur, eorumque recen-
sus historicus desideratur. II,4,1,13.
ob contenta physica laudantur. II,2,2,7.
politica. III,2,1,11.
Itinerariorum Scriptores. II,4,1,13.
Ufus est maximus. *ibid.*
Itinerarium Moscoviticum. III,5,1,23.
Ittigij (Thomæ lucubrationes de montium
incendiis recensentur. II,2*,26,1.
Judæis Græcam linguam discere an licuerit,
disquiritur. I,4,6,2.
Judæorum curationes cabalisticæ. II,3,1,17.
Synagoge. *vid.* *Synagoga.*
Judæos contra quinam scripserint. III,5,1,21.
in Judicando præceptum ne esto. I,1,15,45.
Judicio dirigendo Logica subsidia ministrat.
I,2,4,6. *sine eo nulla ars vel scien-*
tia recte discitur aut exercetur.
I,2,1,20.
Judicium Disciplinæ omnibus summam
imponit manum. I,2,4,4.
intellectus est vel theoreticum vel pra-
cticum. I,2,1,20. *illud ἐν σοφείᾳ,*
hoc prudentia virorum. *ibid.*
- Juglaris (Aloysij) Elogia sacra cum thesau-*
ro. I,6,3,11.
Juliani Imperatoris opera, quorum editiones
recensentur. I,6,2,18.
Julianus (Salvius) Edictum Perpetuum
collegit. III,6,3,8.
Julius Capitolinus Historiæ Augustæ Scriptor.
I,4,14,7.
Jungii (Joach.) Disputationes Physicæ Za-
barelle oppositæ. II,1,14,63.
Doxoscopia Physica. II,2,2,11.
Liber ineditus de motu laudatur.
II,2*,6,6.
Note ineditæ in Aristot. commendan-
tur. II,1,9,1. II,2,12,2.
Junij (Hadriani) Nomenclator laudatur.
I,4,9,6.
(Melchioris) Orationes quare legen-
dæ. I,6,3,5.
Scholæ rhetoricæ laudantur. I,3,9,40.
Junius (Franciscus) de pictura nec non ali-
ud de pictoribus celebribus insigne
opus scripsit. I,5,2,14.
(Melchior) laudatur, & tyronibus a-
ptior est. I,6,1,14. *scripsit Methodum*
eloquentiæ comparandæ, Scholæ
rhetoricæ & Resolutinem oratio-
num Ciceronis it. Rationem ani-
morum conciliandorum ac mouen-
dorum. *ibid.*
Jura singularia recensentur. III,6,10,3.
Juridica Praxis. *vid.* *Praxis.*
Juridicæ Dialecticæ. *vid.* *Dialecticæ.*
Juridicam bibliographiam & politicam e-
didit Cornelius à Beuëghem. I,1,16,65.
que laudatur. I,1,18,65.
bibliothecam universalem molitus Ca-
sparus Thurmannus. I,1,18,64.
Juridicarum bibliothecarum Scriptores &
de iis judicia. III,6,6,1.
contro-

INDEX III. RERUM.

- controversiarum Scriptores sunt multi.* III, 6, 8, 1.
- Juridicorum librorum Scriptores qui collegerint.* I, 1, 18, 63.
- Juris Attici & Romani comparationem aliqui instituerunt.* III, 6, 2, 4.
- Civ. Corpus est jus justinianeu.* III, 6, 4, 9.
- ejus editiones quænam optime.* ibid.
- Cultori Ethica & Politica, imprimis Aristotelica est necessaria.* III, 6, 1, 1.
- Feudalis Interpretes & Scripoores.* III, 6, 7, 15.
- stylus est barbarus.* III, 6, 7, 16.
- terminos explicant Glossariorum Scriptores, ibid. vid. Feudale.*
- Obstagij Scriptores.* III, 6, 11, 4.
- Particularum explanatores.* III, 6, 6, 2.
- Publici fundamentum est ex parte jus Feudale.* III, 6, 9, 2. *ratio addiscendi illud.* II, 6, 9, 6. *Scriptores recensentur.* II, 6, 9, 3.
- Regularum Commentatores, eorumque vitia.* III, 6, 6, 4.
- Romani historiam quinam scripserint.* III, 6, 4, 4.
- Jurisconsultorum plagia frequentia.* III, 6, 8, 1.
- sectas quinam descripserint.* III, 6, 6, 2.
- vite à quibus scriptæ.* I, 1, 19, 65. f.
- Jurisdictio Ecclesiastica, quinam de ea scripserint.* III, 5, 1, 27.
- Jurisprudencia an eloquentia sit postponenda.* I, 3, 9, 11. seqq. *ad eam multum prodest eloquentia.* I, 2, 1, 36. *de ea justinianus male meritus.* III, 6, 1, 4.
- Græco - Romana temporibus Constantini M. coepit.* III, 6, 4, 10.
- Romano - Germ. à Rennemanno instituta, de qua censura fertur.* III, 6, 5, 5.
- Jurisprudencia excerpta vel LL. CC.* I, 1, 13, 35, seqq.
- Græce libri & compendia.* III, 6, 4, 11.
- universalis Scriptores recensentur.* III, 6, 1, 2. seqq.
- Jurisprudenciam contra Ciceronis orationem pro L. Muræna peculiari oratione defendit Aonius Palearius.* I, 3, 9, 13.
- Jus Ægyptiorum.* III, 6, 2, 3.
- Batavicum e Grotio addisci potest.* III, 6, 10, 2.
- Bavaricum.* III, 6, 10, 3.
- Canonicum. vid. Canonicum.*
- Danicum.* III, 6, 10, 3.
- Feudale. vid. Feudale.*
- Græcorum.* III, 6, 2, 4.
- Hebræorum, quinam proposuerint & illustrarint.* III, 6, 2, 1.
- Naturale, ejus Novator Hobbesius.* III, 6, 1, 4. *quinam scripserint de eo.* III, 6, 1, 8.
- Publicum est duplex.* III, 6, 9, 1.
- modernum Germanorum ad quod quæ pertinent. ibid.*
- vetus Romanorum, quinam illistrent. ibid.*
- ad normam juris Romani à Jctis perperam exigitur.* III, 6, 9, 6.
- Saxonicum.* III, 6, 10, 3.
- Statutarium Germanicum descripserunt Conringius & Lindenbrogius aliique.* III, 6, 8, 1. & 3.
- Svecicum.* III, 6, 10, 3.
- Jus in artem redigere frustra conatus est, Julius Cæsar.* III, 6, 1, 4.
- Jusjurandum veterum, de eo scripsit Hansenius.* I, 5, 2, 15.
- Justellus Bibliothecam juris Canonici collegit.* III, 6, 7, 13.
- Justiniani*

INDEX III. RERUM.

Justinianei juris libri græce sunt redditi.

III, 6, 4, 10.

απεδοεία contra Novatores defenditur.

III, 6, 5, 1.

Justinianeus Codex. vid. Codex.

Justiniani Historia accuratior unde sit habenda.

III, 6, 4, 2.

Hyperaspistæ ejus & Scriptores. ibid. Institutiones.

III, 6, 4, 4. & 7.

Justini libros Historiarum Philippicarum.

XLIV. primus edidit Manutius. I,

4, 14, 1. alia editiones recensentur.

ibid.

Justinus ferrea ætate scripsit, non argentea.

I, 4, 14, 1.

Justinus Martyr acerrimus Aristotelis antagonistæ.

II, 2, 12, 10.

de Justitia & jure commentati sunt Molina &c.

II, 2, 14, 58. seqq.

Juvenalis varia subiit judicia, I, 4, 13, 10.

Optimus Poëta Satyricus. ibid. ejus

editiones. ibid.

Juventutis educatio præcipua Magistratus

cura esse debet. I, 2, 2, 1. sqq. vid.

Magistratus.

educandæ methodus & præcepta.

vid. *παιδαγωγία*.

Informatio diligens & disciplina

summa diligentia ab Impp. l. l. C.

Theod. de studiis liberal. sancita

est. I, 2, 2, 9. id quod Principibus

& Magistratibus sedulo imi-

tandum proponitur. I, 2, 2, 10.

K.

K Eckermanni præcognita Logica lau-

datur. II, 5, 1, 2.

Kentmannus edidit Nomenclaturam fos-

silium inventorum in Misnia, aut

aliis Regionibus. II, 2*, 29, 4.

Keplerus (Joh.) opuscula aliqua pro motu

terre scripsit.

II, 2, 15, 1.

Kerckringius artem succinum solvendi sibi

vindicat.

II, 2*, 37, 3.

Homines ex ovibus generari detexit.

II, 2*, 45, 3.

de Keuckenij Musis juvenilibus judicium.

I, 7, 3, 17.

Khraiseri Institutiones juris Bavarici.

III, 6, 10, 3.

Kippingii (Henr.) Recensus Antiquitatum

Romanarum novus & methodicus.

I, 5, 2, 4. Institutiones Physicæ cum

censura commemorantur. II, 2, 2, 11.

de ejus Institutionibus Politicis ju-

dicium fertur.

III, 2, 1, 3.

Kircheri (Ath.) arca artium non inepto

judicio à Kuhlmanno notatur.

I, 2, 5, 67.

arcanum steganographicum rejicitur.

I, 2, 5, 69.

ars analogica laudatur. I, 2, 5, 45.

artificium poëticum taxatur. I, 2, 5, 71.

de Hieroglyphicis Ægyptiorum varia

monumenta.

I, 4, 2, 1.

iter Ecstaticum laudatur & defen-

ditur.

II, 2, 15, 1. II, 2*, 11, 9.

magneticum naturæ regnum impro-

batur.

II, 2*, 8, 3.

mundus subterraneus sequiori judi-

cio notatur.

II, 2*, 29, 4.

turris Babel recensetur.

I, 4, 3, 7.

Kircherus (Ath.) centum Doctor artium

appellatur. I, 2, 5, 41. artem Lullianam

reconcinnavit, quæ inde Kircherio-

Lulliana dicitur. ibid. Quæ com-

menta tamen futilia & inania sunt.

I, 2, 5, 42. scripsit Musarhythmicam. ib.

Polygraphicam universalem & varias

artes. I, 2, 5, 44. II, 4, 2, 5. Polygra-

phus quidem est, sed non in omnibus

L 2

accu-

INDEX III. RERUM.

- accuratus.* II, 2, 2, 10. *Conscribilla* or
*& Rhapsodista Webster*o dicitur. II,
 2*, 29, 4. raro via ab aliis non trita
ambulat. I, 2, 5, 42. scripsit *Oedipum*
Aegyptiacum, de quo *sequius* fertur
judicium. II, 2, 4, 1. I, 4, 2, 1.
de Kleinschmidij Præcognitis jurispruden-
tie censura habetur. III, 6, 5, 5.
Klenckij de libello Institutionum juris natu-
ralis & gentium judicium fertur.
 III, 6, 1, 5.
Klerkius de plenitudine mundi scripsit.
 II, 2*, 4, 3.
Knittelij (Cass.) compendium artis Lullio-
Kircherianæ, sive via Regia ad o-
mnes scientias & artes, recensetur.
 I, 2, 5, 43. *seqq.*
Königij liber cui tit. bibliotheca vetus &
recens, non præstat id quod titulus
promisit. I, 1, 18, 15.
Gazophylacium latinitatis laudatur.
 I, 4, 9, 15.
Tyrocinium Poëticum Græcum.
 I, 7, 1, 19.
Kortholti de Canone ac versionibus Scri-
pturæ Tractatus commendantur.
 III, 5, 1, 14.
Kozaccij Mice Philosophicæ improbantur. II,
 2, 3, 8. *liber de sale est insulsus.*
 II, 2, 39, 1.
Kuhlmanni judicium de arca artium Kir-
cheriana & aliis ejus scriptis refer-
tur. I, 2, 5, 67. *jaçtatio de rotis suis*
combinatoriis. I, 2, 5, 68.
Kuhlmannus lectione scriptorum Böhmi
intoxicatus fuit. II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 36.
juvenis ingeniosus, sed fanaticis
opinionibus imbutus. I, 1, 20, 5. I, 2, 5,
 63. *promisit artes multas, magnas,*
mirificas quasi Spiritu divino edo-
ctus. *ibid.* & I, 2, 5, 63. *seqq. hæte-*
nus præter titulos nihil prodiit. I,
 1, 20, 5. I, 2, 5, 78. *de quibus judi-*
cium fertur. I, 2, 5, 78.
Kühnij (Joach.) nota in Onomasticon Pol-
lucis laudantur. I, 4, 7, 4.
Kyranni s. Kyrannidarum liber Hermeti
Trismegisto tribuitur. I, 1, 11, 6. *est*
antiquissimus. I, 1, 11, 8. *sed mancus*
& mutilus. I, 1, 11, 9. *varie & Græ-*
ca & Latina lingua editus. I, 1, 11, 7.
ejus titulus enucleatur. I, 1, 11, 9.
 L.
Abata (Franc.) edidit Apparatum
Concionatorium. I, 6, 4, 12.
Labbæi (Phil.) Conspectus Interpretum
Platonis & Aristotelis Græcorum
exhibetur cum censura. II, 1, 8, 4.
Labbæus (Phil.) in texendis catalogis li-
brorum totam pene vitam con-
sumsit. I, 1, 18, 3. *Bibliothecam Bi-*
bliothecarum scripsit, qui liber re-
censetur. *ibid.* *auctior ille liber*
jam editus est ab Anton. Teissiero.
ibid. n. 4. *Fuit homo ad lexica &*
catalogos conficiendos a natura fa-
ctus. *ibid.* n. 27. *de scriptis Pa-*
trum prolixè egit. III, 4, 1, 17.
Labbe (Petri) Elogia varij generis recen-
sentur, addita simul censura.
 I, 6, 3, 11.
Labitti Index Legum Romanarum lauda-
tur. III, 6, 3, 5.
Lac, de usu ejus oda elegans Cominij ad
Principem Condeum. I, 2, 16, 43.
Laçantij inter infinitas ejus editiones
præcipuæ recensentur. I, 4, 14, 11.
Liber de mortibus persecutorum com-
paret in editione Oxoniensi. *ibid.*
Poëmata, falso adscribuntur ei. *ibid.*
 Stylus

INDEX III. RERUM.

- Stylus laudatur.* ibid.
- Læti** (*Erasmi Mich.*) *Carminum libri.* I,7,3,17.
- Colloquia Moralia.* III,1,1,5.
- Lævitas** *describitur.* II,2*,7,6.
- Lalemandet** (*Joh.*) *de arte Lulliana judicium.* I,1,14,5.
- Decisiones philosophicæ recensentur.* ib.
- Lambecij** (*Petri*) *Commentariorum opus vastum de bibliotheca Vindobonensi.* I,1,2,6. *quod recensetur.* I,1,16,77.
- Est fere bibliotheca de bibliotheca.* I,1,17,28.
- Prodromus historiae literariae.* I,1,2,5.
- Series in bibliotheca philosophica & historica concinnanda.* I,1,2,8.
- Syntagma historiae literariae promissum, sed morte ejus interreptum.* I,1,2,6. I,1,16,77.
- Lambini** *plagium in explicando Horatio, a Mureto improbatum, sed ea propter male ab illo exceptus.* I,4,11,15.
- in Lampadum sepulchralium perpetuarum causam inquiritur.* II,2*,22,5.
- Lamplugh** (*Gvilielmi*) *MSS. opus, quo vocabula latina, græca, anglica cum hebraicis vocibus conferuntur, servatur in bibliotheca Oxoniensi.* I,4,3,8.
- Lampridius** *Historiæ Augustæ Scriptor.* I,4,14,7.
- Lanæ** (*Franc.*) *ars per aërem volandi & navigandi ope globorum metallicorum examinatur & rejicitur.* II,2*,4,4.
- II,2*,22,2. producendi flores sine semine in dubium vocatur.* II,2*,27,5.
- Langii** (*Josephi*) *adagia, in certos locos distributa.* I,1,23,73. *seq.*
- Polyanthea.* I,1,21,25. *seq.*
- Langstonis** (*Joh.*) *liber: lusus poëtici latino-anglicani, extat.* I,1,21,111.
- Medulla poëseos græcæ laudatur.* ib.
- Lanfii** (*Thomæ*) *Consultationes.* III,2,1,13.
- Orationes laudantur.* I,6,3,3.
- Laocoontis** & *liberorum ejus à Dracone intersectorum statua.* I,1,25,22.
- Lapide** (*Hyppoliti à*) *Scripta in præjudicium domus Austriacæ à Schlütero refutata.* III,6,9,5.
- Lapides** *ex aqua produci statuit Palissy.* II,2*,31,3.
- ex aqua seminibusq; suis oriri putat Schyrlæus.* ibid.
- fulminares pro fab. habendi.* II,2,24,6.
- lucidi.* II,2,14,5.
- pretiosi.* II,2,33,1. *seqq.*
- Lapidis** *fulgidissimi & miraculosi historia à Pipino narrata.* I,1,13,26. *Illius qui oculus mundi dicitur natura.* II,2*,14,5.
- ad Lapidum generationem præter aquam etiam succus viscosus requiritur.* II,2*,31,4.
- Lappones** *multas orientalis magiæ reliquias possident.* I,1,13,7.
- Latina** *civitas an institui possit ubi sola lingua latina in usu sit.* I,2,9,22. *seqq.*
- Lingua beatos in cælo usuros statuit Inchoferus.* I,4,9,3. *Ex solo usu & conversatione addisci quomodo possit, ex consilio Montaigne.* I,1,15,48. *I,2,9,2. seqq. I,2,12,10. quæ Montaigne sive Montanus adversus Serellum defenditur.* I,2,9,39. *seq. in ea nimia Italorum quorundam industria.* I,2,9,7. *seqq.*
- Latinæ** *Linguae corruptionis causa.* I,4,9,3.
- ephemerides Vogelii rejiciuntur.* I,2,10,33.
- etymologiam & origines veteres*

INDEX III. RERUM.

- res & recentiores pertra-*
ctarunt. I, 4, 9, 7.
- lexicon perfectum deest.* I, 4, 9, 7.
- methodus discende intra pau-*
corum mensium spatium.
 I, 2, 9, 35. seqq. I, 2, 10, 30. do-
cende jocularis à Clenardo
usurpata. I, 2, 10, 34. seqq.
- nova eam docendi.* I, 2, 9, 16.
 seqq. ibid. n. 44. ostensa
à Becchero non satis est com-
moda. I, 2, 10, 39. seqq. I, 2,
 9, 31. à Tranquillo Fabro
quædam tradita. I, 2, 9, 46.
it. à Wolfgango Ratichio.
 I, 2, 10, 28. seqq. & defensa.
 ibid. n. 30.
- Latinam** *Linguam loquentis infantis qua-*
tuor annorum historia. I, 2, 9, 11. seqq.
- Latinitas** *è Januis & Portulis male forma-*
tur. I, 2, 10, 31.
- Juris Consultorum in Pandectis.*
 I, 4, 14, 25. de ea *judicium San-*
ctij. ibid.
- Seneca multis in locis claudicare*
dicitur. I, 1, 23, 33. à quibus e te-
nebris in lucem tandem sit pro-
tracta. ibid. n. 27. seqq.
- ex Latinitate** *obsoleta quidam orationem*
contexuerunt. I, 4, 9, 5.
- Latinitatis antiquatæ** *Collectores recensentur.*
 I, 4, 9, 5.
- corruptæ Lexicographi.* I, 4, 9, 17. f.
impuræ quæ causa sit. I, 3, 6, 9. seqq.
- schola Gothæ edita à Boeclero com-*
mendatur, sed accuratiorem
elaborationem illa desiderat.
 I, 2, 4, 22.
- Latinus** *(Hegingensis) barbaro & soloeco ser-*
monelatio usurpatur. I, 1, 25, 17.
- proverbium ejus unde ortum.* ib.
(Latinus) vir fuit magna peritia
in conciliorum historiis & in ca-
nonibus veteris Ecclesiæ. I, 1, 24, 5.
Bibliotheca ejus Latina. I, 5, 1, 13.
Epistola & Syllogæ variarum
observationum recens. I, 1, 24, 5.
- Laudes variarum rerum** *poëticae.* I, 3, 12, 54.
- Laudis affectatio in Studio** *haud repre-*
hendenda. I, 2, 8, 16.
- Launoy (Joh.)** *liber de varia Aristotelis for-*
tuna recensetur. II, 1, 8, 2. II, 2, 12, 1.
- Laurenbergii** *liber de agricultura.*
 II, 2*, 42, 1.
- Laurenbergius** *Antiquarius.* I, 4, 9, 5.
- Laurentii (Josephi)** *Epistola.* I, 1, 24, 75.
Polymathia sive libri 6. variae anti-
quæ eruditionis laudantur.
 I, 1, 21, 38. I, 1, 3, 5.
- Laurentius (Joh.)** *Simia Lipsiana est.*
 I, 1, 24, 75.
- Laurus (Joh. Baptista)** *Poëta elegans in pla-*
gij crimine deprehensus, Passeratio
carmen strenuè de Nibilo surripit.
 I, 1, 9, 21. I, 1, 24, 61. edidit *poëma*
de fabricatione calcis ingeniosum.
 I, 1, 1, 21. scripsit *de annulo pronuba*
D. Mariæ Virginis, cujus miracula
extollit. I, 1, 24, 62.
- Lauxmin (Sigism.)** *praxis oratoria recen-*
setur. I, 6, 1, 18.
- Lectio librorum** *quomodo instituenda.*
 I, 2, 8, 18. seqq.
- Lectiones variae** *Castalionis, Rutgersii &c.*
 I, 5, 1, 11.
- Legatus de Judice delinquentis** *competente*
Boeclerus & Puffendorffius scripse-
runt. III, 6, 1, 8.
- Relationes de Legatis.* vid. *Rela-*
tiones.

Leges

INDEX III. RERUM.

**Leges XII. Tabularum, earumq; Commen-
tatores.** III,6,3,2. *post illas alie latae
ac receptae.* III,6,3,4. *Papiniani &
Modestini in unum corpus collegit
Cujacius.* III,6,3,7. *Separatas qui-
dam explicarunt.* *ibid.*

de Legibus Gentium doctrina. *vid. No-
mothetica.*

Legum contrariarum Conciliatores. III,6,8,
2. *Conciliatio quomodo institui pos-
sit.* III,6,8,2. *Varias lectiones qui-
nam scripserint.* III,6,8,4.

Mosaicarum Manuale Arndij, III,6,2,

2. *Mosaicarum & Romanarum col-
latio antiqua laudatur.* III,6,2,2.

**Romanarum Collectores & historiae,
illarum Scriptores recensentur.** III,

6,3,4. *Interpretatio gemina deside-
ratur.* I,3,5,10. *Indicem scripsit La-
bittus.* III,6,3,5. *notitiam illarum
illustrant nummi & inscriptiones.*

III,6,3,7.

**Regiarum fragmenta, tantum super-
sunt.** III,6,3,1.

Rubricae probe attendendae. III,6,3,9.

Lehmanni (Christop.) Chronicon Spirense.

III,4,1,7. III,6,9,2. *Florilegium
politicum commendatur.* I,1,21,110.

**Leibnizij Dissert. de arte combinatoria re-
censetur & laudatur.** I,2,5,61.

**Leibnizius navigium volatile commenda-
vit atque emendavit, sed frustra.**

II,2*,4,4. *edidit Theoriam motus
abstracti.* II,2*,6,5. *It. hypothesein
physicam novam.* *ibid.* *Broccardi-
corum reformationem promisit,*

III,6,6,4.

**Lentuli Arcana Regnorum & Rerumpu-
blicarum.** III,2,1,15.

Leo (Allatius) de Graeca & Latina Ecclesia

consensu perpetuo scripsit. III,5,1,23.

**Leonardus (Pauli) Jesuitarum Thomam
sectantium est Encomiastes.** II,1,14,22.

scripsit de scientia media. II,1,14,39.

Leonis (Allatij) Lacinia e Verdiero. I,1,16,26.

Liber, cui tit. apes urbanae. I,1,1,72.

*Refutatio antiquitatum Etrusca-
rum Prosperi commendatur.* I,1,9,4.

**Leotandij Magnetologia recensetur cum
censura.** II,2*,32,5.

della Lefina Academia Florentina. I,1,14,35.

seq. ejus scriptum ridiculum.

I,1,14,36.

**Lessij (Leonhardi) de justitia & jure libri
recensentur.** II,1,14,60.

Lexica Disciplinarum improbantur.

II,4,1,4.

*in certos autores incipientibus sunt
utilissima.* I,4,8,10.

practica juridica. III,6,11,2.

**Lexici poetici pro translatis sive methapho-
ris idea proponitur una cum indice.**

I,3,11. *per tot.* I,7,1,19.

Statiani exemplum de Hercule.

I,3,10,15.

Lexicographi Ecclesiastici. III,4,1,16.

Graeci veteres editi enarrantur. I,4,7,

2. *seqq. inediti habentur.* I,4,7,8.

seqq.

Historici. III,4,1,2.

juridici. III,6,6,2.

*Latini aevi barbari rudiores recen-
sentur.* I,4,9,8. *aevi medij propo-
nuntur.* I,4,9,17.

*Linguae Graeco-Barbarae moderna ad-
ducuntur.* I,4,8,11.

Mathematici. II,4,1,4.

Recentiores recensentur. I,4,8,1. *seqq.*

**Loxicon Basiliense VII. Auctorum cum
censura exhibetur.** I,4,8,5.

continens

INDEX III. RERUM.

- continens voces latinæ linguae corruptas & mediæ ævi a Daumio promissum.* I,1,23,66. I,4,9,4.
- Grammatico-philosophicum Dalgarini Angli.* I,2,6,83.
- Italicum.* vid. *Vocabularium.*
- perfectum Latinæ Linguae deest.* I,4,9,7. *qua ratione adornari possit.* I,4,9,16.
- Philosophicum Goclenij.* vid. *Goclenius.*
- Poëticorum translatorum conficiendum multorum autoritatibus sva-*
detur. I,3,10,6.
- Poeticum universale molitus est Hen-*
ricus Schævius. I,3,10,14.
- Symphonicum Gelenij.* I,4,3,9.
- Universale harmonicum promittit*
Kuhlmannus. I,2,5,70.
- Lexicorum Græcorum historiae Scriptores**
recensentur. I,4,7,1.
- Libani assiduus translator fuit Morellius.**
I,6,2,19.
- epistolæ.* *ibid.*
- operum collectores & editores.* *ibid.*
- orationes cum iudicio Eunapij atque*
Photij. *ibid.*
- vita.* *ibid.*
- Libanius an pro Christiano habendus.**
I,6,2,19.
- Libelli famosi veritatem sæpe nudam &**
acerbam proponunt. III,2,1,10.
- quando præcipue publicentur.* *ibid.*
- Liberos sapientes gignendi ars an detur.**
I,2,1,6. *talem frustra tradit Huar-*
tus in scrutinio ingeniorum, ut &
Quilletus in sua Callipædia. I,2,1,8.
II,2*,47,2.
- ad Librariam rem pertinentes Scriptores**
recensentur. I,1,16,tot.
- Libri ἀνέκδοτοι Martini Fogelij enumeran-**
tur. I,1,7,43. *Joh. Andr. Bosii.* I,1,7,
44. & *aliorum doctorum virorum.*
I,1,4,4. I,1,7,41. *seqq.*
- Arabum sunt præstantes.* III,5,1,22.
- Athei,* vid. *Athei.*
- Cabalistici.* vid. *Cabalistici.*
- Criticorum illustrium manu notati in*
pretio habentur. I,1,7,35.
- Damnati omnium oculis manibusq;*
haud exponendi. I,1,8,1. *tanto magis*
curiosorum cupiditatem provocant.
ibid. *si ab omnibus legi possent, ex*
ipsis tela, quibus jugularentur, fa-
cile depromerentur. I,1,8,5.
- Elogium elegans à Luca de Penna scri-*
ptum. I,1,3,24.
- Eruditorum cum imperfecti in lucem*
protrahendi. I,1,7,42.
- Magici.* vid. *Magici.*
- Mystici.* vid. *Mystici.*
- Obscæni merito inter damnatos nu-*
merantur. I,1,8,28.
- Supposititij.* vid. *Supposititii.*
- Libri cum muribus & blattis certant, aut**
ad Salsamentarios relegantur. I,1,
7,38. I,1,4,5. *vel aliis in prædam*
cedunt. I,1,7,39. I,1,9,17. *seqq.* I,1,
20,8. I,1,4,4. *habent sua fata &*
periodos. I,1,22,25. *seqq.*
- de Libris juridicis quinam scripserint.**
III,6,4,3.
- Librorum cura, ut orbe prolis, a Magistra-**
tu suscipienda. I,1,7,40.
- in historicis & disciplinis collectores.*
I,1,22,41.
- nitor nimius possessori pudorem ex-*
cutit. I,1,4,30.
- prohibitorum catalogi plerumq; ex af-*
fectu texuntur, multisq; scatent
errori-

INDEX III. RERUM.

erroribus. I,1,8,27.
 ridiculorum catalogus à Job. Donne
 lepide confictus. I,1,9,15.
 sacrorum cura apud Hebræos sacerdo-
 tibus commissa. I,1,6,2.
 veterum castratores notantur. I,1,8,32.
 usu privari poena maxima. I,1,3,24.
Liceti (Fortunij) extant quæsitæ per episto-
 las. II,2,2,6. Figmentum duplicis
 viæ lacteæ. II,2*,12,8.
Licetus (Fort.) inter Polygraphos nume-
 randus. I,1,24,6. totus Aristotelicus
 fuit ad superstitionem usq. I,1,24,7.
 scripsit librum de pietate Aristo-
 telis adversus Deum & homi-
 nes. ibid. & II,2,2,6. a Gabriele
 Naudeo Laudibus in cælum ex-
 tollitur, amore Peripateticismi.
 I,1,24,52.
Linacii (Thomæ) libri VI. de emendata stru-
 ctura Latini sermonis laudantur.
 I,4,10,10.
Ligna putrida unde luceant. II,2*,14,5.
 de Ligno fossili Stellutus scripsit. vid.
 Stellutus.
Lindæ (Lucæ de) Descriptio Orbis. III,2,1,16.
Lindenbrogius mirum in modum infensus
 jano Wouwerio. vid. Wouwerius.
 Codicem Legum antiquarum scri-
 psit. III,6,10,1.
 per Lineas philosophantur Sinenses. II,1,2,4.
 de Lineis manuum Melampus scripsit.
 II,3,1,5.
Lingendii eloquentia singularis notatur.
 I,6,4,28.
Lingua Germana. vid. Germanica.
 Græca 7to necessaria. III,6,7,12.
 maxime Philosopho. II,1,9,1.
 Harmonica. à Becchero tentata.
 I,2,6,85. seq.

Hebræa, eam veteres magni nominis
 viri esse asserunt. I,4,3,1.
 Ludovicea, a joachimo Fritschio ten-
 tata, morte ejus interrupta. I,2,6,84.
 Philosophica, quæ homines diverso-
 rum idiomatum se invicem intel-
 ligere possunt. I,2,6,83. eam moli-
 tus est Joh. Wilckinsius & quidam
 Gallus. I,4,2,5.
 Vernacula potissimum polienda & ex-
 ornanda. I,1,14,38.
 Universalis, eam olim extitisse veteres
 crediderunt. I,4,3,1. Qui eam mo-
 liuntur in vanum laborant. I,4,2,5.
 I,4,3,6.
Lingux exoticæ an ex conversatione sola
 addisci possint. I,2,9,3.
 Scientiarum sunt vehicula. I,2,9,1.
 scribendi ratio singulis pene seculis
 mutatur. I,1,7,4.
Linguam Græcam, Hebræam & Latinam
 docuit le Maire infantem. 8. vel 9.
 annorum. I,2,9,41. seqq.
Linguarum addiscendarum methodus.
 I,2,9,1. seqq.
 diversitas divinū quid arguit. I,1,12,7.
 exoticarum peritiæ multiplex utili-
 tas. I,4,4,1.
 Harmoniæ Scriptores. I,4,3,8. & 9.
 Historiæ Scriptores. ibid. n. 10.
 Originem & quædam earum attri-
 buta à Schævio philologice propo-
 sita. I,4,3,7.
 peregrinarum usus ab hominibus ob-
 sessis & maniacis unde oriatur.
 I,1,12,8. I,2,9,27. seq.
 primus ortus à Deo. I,4,1,4.
 quænam antiquissima, an Hebræa, an
 Sinensis &c. I,4,3,1.
 variarū callentissimi. v. Polyglottia.

INDEX III. RERUM.

- pro Linguis addiscendis consilia Fichti, Recheri &c.* I,2,9,30. seqq. *Egregium in his exemplum dedit Tanaquil Faber.* I,2,9,44. seqq.
- Linguas omnes in somno loquens Gallus quidam.* I,2,9,28.
- Linus (Franc.) vacuum naturaliter dari posse negat.* II,2*,4,3.
- Lipenii (Mart.) Bibliotheca materialis juridica improbat. III,6,6,1. it. medica.* III,7,1,3.
- Catalogi librorum omnium Facultatum recensentur.* I,1,18,16. & 63.
- Lipfiani Styli κακόζηλοι imitatores taxantur.* I,1,24,57. & 65. seqq. *Bertilinus Canutus, Petrus Gruterus, Coclius.* I,1,24,67. seqq. *Benjamin Priolus.* I,1,16,11.
- Lipfianus κακόζηλος Josephus Laurentius.* I,1,21,38. I,1,24,15. *Petrus Gruterus.* I,1,24,57.
- Lipfensium Acta eruditorum laudantur.* I,1,16,42. seq.
- Lipfii (Justi) Admiranda urbis Romæ.* I,5,2,5.
- Liber de Cruce.* I,5,2,14.
- Manuductio ad philosophiam Stoicam laudatur & simul de ea judicium fertur.* II,1,4,1. II,2,8,1.
- Monita Politica laudantur.* III,2,1,14.
- Opera critica variae sunt eruditionis.* I,5,1,7.
- Opus Politices laudatur.* I,2,12,20. I,1,22,20.
- Orationes melioris Styli quam epistole.* I,6,3,4.
- Plagium non injuriâ taxatur.* I,5,1,7. *in Fabritij parallelos militares notatur.* II,2,14,1.
- Politicoꝝ editio optima & commentatores.* III,2,1,14.
- Stylus haud imitabilis.* I,1,24,66. *judicium de eo.* I,1,24,63. *infelicitate eum imitatus est Putcanus.* I,6,3,4.
- Syntagma de Bibliothecis.* I,1,17,9.
- de Lipfio judicium ingenuum.* I,5,1,7.
- Lipstorpium (Dan.) Specimina Philosophiæ Cartesianæ.* II,2,17,5.
- Liquor αὐτοκίνητος sive aqua vorticosa.* I,1,16,50. *omnia in aquam resolvens non datur.* II,2*,21,2.
- Liquores omnis generis evomendi artificum à Schotto & Pegelio descriptum.* II,2*,22,3.
- Literæ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, earumq; Scriptores recensentur.* I,4,2,1. II,2,4,4. *Æthiopum aliorumq;.* I,4,2,2.
- Literariæ Ephemerides.* vid. *Ephemerid.*
- Literaria Ars quorum cura & industria creverit.* I,1,25,38. I,1,2,16. I,1,23,27. seqq.
- Historia.* vid. *Historia.*
- Scientia & prudentia è vitis virorum eruditorum præcipue hauritur.* I,1,19,1.
- Literarii Eremitæ qui dicuntur.* I,1,15,20.
- Heroes.* I,1,22,37. I,1,23,54. I,2,1,48. *qui sint.* I,2,1,48. *tales vix multi uno seculo nascuntur.* ibid.
- Literarum Adamicarum, Angelicarum &c. propugnatores recensentur & exploduntur.* I,4,1,10.
- Alphabeticarum ductus, characteresq; Singulis gentibus familiares divinum quid sapiunt.* I,1,12,5. seq.
- Elementa prima Θεῶν quid ostendunt.* I,1,12,5.
- Fortuna plerumq; a Magnatibus dependet.* vid. *Artium*

INDEX III. RERUM.

Ortus & inventio, de q³ iis sententia varia. I, 4, 1, 9.
παλιγγενεσία. I, 1, 2, 15. seq. *primos spiritus debet familia Medicea liberalitati & aliis*. I, 1, 2, 16. ut & *divino typographiae invento*. I, 1, 2, 16.
de Literis jonicis, Dissert. Scaligeri. vid. Scaliger. *qui scripserint, recensentur*. I, 4, 1, 9.
Scriptores citantur. I, 4, 1, 9, I, 4, 9, 1.
Livii Historia cur difficilior sit pro pueris. I, 2, 9, 50. *laudatur*. I, 4, 11, 11. *ejus editiones, translationes & vitae Scriptores recensentur, annexo de pluribus iudicio*. ibid. **Libri XLIII. initium** ex vetusto codice eruit Herri- on. ibid. **Supplementa Freinschemij** recensentur. ibid.
Lobcowiz (Job. Caram.) *scripta in omni scientiarum genere laudantur*. I, 1, 18, 56. *inter q³ polygraphos numeratur*. I, 1, 22, 36.
Loccenii Comm. in jura Statutaria Sueciae & Lexicon juris Sveco-Gothicum. III, 6, 10, 3.
Loci Communes, per Amanuenses non imperitos colligendi I, 1, 21, 11. & 12. I, 1, 22, 19. *magno in illis colligendis iudicio opus*. I, 1, 21, 7. & *modus servandus*. I, 1, 21, 11.
doctrinae variae, sunt quasi promi condi. I, 1, 21, 4.
in historicis, politicis, moralibus magnum usum habent, non aequae in publicis. I, 1, 22, 19. sq. *quidam eos data opera in unum argumentum exhauriunt*. I, 1, 22, 14. seqq. *quod exemplis monstratur*. ibid. & n. 29.

Studium eorum male a quibusdam contemnitur. I, 1, 21, 5. sq. *quorum iniqua censura refellitur*. ibid.
Loci constitutio ad hominis temperamentum aliquid facit. II, 3, 1, 13.
doctrina ab Aristotele, Cartesio & Petro Gassendo, Epicurum secuti proposita recensetur. II, 2*, 4, 1.
Locorum Communium Abusus merito rejiciendus. I, 1, 21, 10. *sed usus retinendus*. I, 1, 21, 11.
Collectores Erasmus, Melancthon, Gesnerus male à Scaligero sugillantur. I, 1, 22, 14. **Dialecticorum** ingens est usus in methodo experimenta indagandi. II, 2, 1, 18. **juridicorum ideas** Delrio & Brossæus dederunt. III, 6, 7, 8. **Scriptor est Bechtoldus**. III, 6, 6, 1. **Scriptores Orationis sacrae**. I, 6, 4, 10. seqq. **Philosophiae Naturalis**. II, 2, 2, 1. seqq. **Theologicorum** III, 5, 1, 7. *plures referuntur*. I, 1, 21, 20. seqq. ibid. n. 115. seqq. I, 1, 22, 1. seqq. vid. **Collectores**. *Titulis adscititiis luxuriant*. I, 1, 21, 48. I, 1, 22, 8.
Locus Relatio mera est. II, 2*, 4, 1.
Locustæ, Job. *Baptista quas comedit, de iis varia sententia sunt*. II, 2*, 45, 8.
Logica, *clavis reliquarum scientiarum est*. I, 2, 4, 9.
iudicium exercet, & instrumenta omni scientiarum generi apta sup- peditat. I, 2, 4, 6. I, 1, 11, 12. seqq. *non in notionum summis generibus & Syllogismi artificio solum, sed usus ejus latius diffundit*. I, 2, 4, 7. seq. *præbet n. usum meditandi, differendi & amplificandi*. I, 2, 5, 3.

INDEX III. RERUM.

- ex ea petiit Cardanus artem inventivam. I,2,5,52. a Scholasticis exculta, & ineptis subtilitatibus corrupta. II,5,1,1. ab Aristotele omnium optime tradita. ibid. Practica Uldari Staudigl recensetur. I,2,5,52.*
- Logicæ & Metaphysicæ cognatio.** II,5,1,7.
Novatores Cartesiani. II,5,1,3.
- Logicarum artium quatuor Verulamius facit.** I,2,4,10. *quarum due posteriores e prioribus fluunt. I,2,4,11.*
- Löhneisen (Christoph.) scripsit von Bergwercken.** II,2*,29,4.
- Lombardi (Petri) Vita, libri sententiarum & scripta alia recensentur.** II,1,14,1.
- Lomeierus (Joh.) de bibliothecis scripsit limatius ornatiusve quam Carmelita Jacobus. I,1,17,14. In vetustioribus tamen est diligentior, quam in recentioribus. I,1,17,15.**
(Philipp.) artem per aërem navigandi & volandi pro suo invento falso jactat. II,2,4,4.*
- Longævitas, Scriptores de ea recensentur.** II,2*,5,3. II,2*,47,2.
- Longinus. vid. Dionysius Longius Cassius.**
- de Loquelæ elementis liber William Holderi.** I,4,1,5.
- Lotichius (Joh.) Magdeburgensium expugnationem prædixit. I,1,19,41. inter armorum strepitus ipse miles carmina scripsit. ibid. Poëtarum Germanicorum phoenix. I,1,19,39. laudatur ab Heinsio ibid. n. 40. In ipso ætatis flore ætatis anno 32. obiit. ibid. n. 41. felicissime Ovidium expressit, I,7,3,9. Ejus com-**
- mentarium in Petronium acriter perstringit Goldastus. I,4,12,10.**
- Lubecense jus latissime dominatur. III,6,10,3. in illud Comm. Mevij ibid. ejus & Civilis discrepantiam quinam descripserint. ibid. e Mevio optime disci potest. III,6,11,4.**
- Lubienicius Theatrum Cometicum divulgavit, de quo sequius judicium fertur. II,2*,12,4.**
- Lubini Antiquarius. I,4,9,5.**
Phosphorus de prima causa & natura Mali. III,1,1,10.
- Lucanus Poëta varia & diversa Doctorum judicia subiit, quæ recensentur. I,4,12,9. ejus editiones commemorantur. ibid. Liber de Universi natura. II,2,6,1.**
- Locatellus (Joseph.) novam machinam invenit, quæ simul arare & seminare potest. II,2*,21,7.**
- Lucentia animalia & corpora. II,2*,14,5. & 7.**
- Lucretius, libri ejus VI. de Rerum natura laudantur. I,4,11,12. II,1,5,2. ejus editiones variae. ibid. de editoribus & exegetis judicium. II,1,5,2.**
Philosophiam naturalem Democriti & Epicuri carmine comprehendit II,2,7,5. in Academia Argentoratensi publice prælegitur. II,2,7,5.
- Luctatoriam artem singulari libro descripsit Petterus. II,4,1,16.**
- Ludovici XI. Regis Galliae edictum contra Nominales Scholasticos. II,1,13,12.**
- Lugo (Joh. de) scripsit Commentarios de Justitia & jure. II,1,14,59. it. Dispp. Scholasticas de Incarnatione Domini. ibid.**
- Lulliana ars reprehensa. I,2,5,7. seqq. quæ ei**

INDEX III. RERUM.

- ei obijciantur. I,2,5,13. ad quæ re-
spondetur. I,2,15,16. seqq. de ea ali-
mitius judicant. I,2,5,14. seq. ali-
acerbius. I,2,5,8. seqq. potest dici
Logica practica. I,2,5,17. qualem &
edidit Ulldaricus Standigl. I,2,5,52.
consistit in circulis varie per rotas
inter se conversis. I,2,5,24. in quam-
cunque partem versetur, aliud nihil
est quam logices propagatio. I,2,5,
78. de eadem judicium Laleman-
det habetur. II,1,14,15.
- Lulliana** prædicata omnia ad prædicamen-
ta Aristotelica reduci possunt.
I,2,5,53.
- Lullianæ** artis clavem scripsit Alstedius. I,
2,5,25. & 40. defectus septem nota-
vit Knittelius. I,2,5,47. typus re-
censetur. I,2,5,23.
- Propago** est ars mnemonica. I,2,6,11.
- Uusus moderatus** non dissuadetur. I,2,
5,79. ex consilio Alexandri Ficheti
non spernendus. I,2,5,81. I,3,2,12.
præcipuus usus in docendo se exe-
rit. I,2,5,17.
- Lullianam** artem multi commentariis il-
lustraverunt & interpolaverunt.
I,2,5,25. seqq. quorum libri recen-
sentur. ibid. n. 26. seqq.
- Lullianis** cum rotis combinatoriis videtur
circulatio illa Gesvaldi. I,2,6,36.
- de Lullio** magnifice sentit Quirinus Kuhl-
mannus. I,2,5,63.
- Lullius** (Raimund.) indagationis rerum
studio sedulo incubuit. I,2,5,4. seqq.
eo fine in eremum secessit. ibid. n. 5.
an artem suam ex Arabe Abezebron
plagio quodam ceperit. I,2,5,6. seqq.
I,2,7,59. quos libros scripserit.
I,2,5,24.
- Lullus** (Ant.) quos libros scripserit. I,6,1,10.
- Lunæ** figura. II,2*,12,6.
lux tantum mutuatitia. ibid. n.7.
Influxus interrestria adstruitur.
II,2*,12,9.
pressio verosimillima æstus marini cau-
sa. II,2*,20,4.
- de Lunari** homine liber tantum jocigratia
scriptus est. II,2,15,1.
- Lundenius** varias sententias de via lactea
uno libello congeffit. II,2*,12,8.
- Lundii** poemata. I,7,3,17.
- Lutherani** in Theologia dogmatica præcel-
lunt. III,5,1,1.
- Lutheri** (Mart.) libellus de Nominibus pro-
prijs Germanorum sæpius recusatus.
I,4,4,5. circa illum insigne plagium
commisit Rud. Goclenius. ibid.
- Lux** in principiorum & elementorum natu-
ralium numerum refertur. II,2*,14,1.
an substantia vel accidens sit, disquiri-
tur. II,2*,14,2. Substantia defenditur.
ibid. & n.3. nihil divini illi subest. ibid.
n.4. Irradiationibus, curationibus, præ-
dictionibus alijsq; actionibus & præsti-
giis superstitiosis aut magicis male præ-
textitur. ibid. Natura ejus est in per-
vestigabilis. II,2*,14,4. causa lapidis
Bononiensis investigatur. ibid. n.5. ejus
& ignis differentia. II,2*,16,1.
- Lycophronis** poemata Alexandra seu Cassan-
dra, ejus interpretes antiqui &
recentiores, & editiones annotan-
tur. I,7,2,22.
- Lycofthenis** (Conradi) Apophthegmata vi-
rorum illustrium, opus posthu-
mum, Zwingerus sub titulo
Vitæ Humanae publicavit.
I,1,21,23. & 54.
- Similium** collectanea laudantur,
S

INDEX III. RERUM.

- Et alia ejus Opera.* I, 1, 21, 56. f.
- Lycurgi** *Orationes a quibusdam editae.* I, 6, 2, 11.
- Vita et ingenium paucis describitur.* ibid.
- Lyncei** *in minutas partes singula resolventes refelluntur.* I, 1, 12, 18.
- Lynceorum** *Academia Romae ab Angelo Cæsio, Duce Aquae Spartae, instituta.* I, 1, 14, 18. seqq. *vel a Patre ejus Federico.* ib. n. 20.
- Historiam moliebatur Mart. Fogelius, sed ineditam moriens reliquit.* I, 1, 18, 29.
- Nomen unde ortum.* I, 1, 14, 18. II, 2, 2, 9.
- quibus Doctrinis et Studiis incubuerit.* I, 1, 14, 21.
- Lyfias** *Orator apud Græcos olim optimus.* I, 6, 2, 4. *ejus Orationes.* I, 6, 2, 5.
- M.**
- Maccius** *inscriptionum veterum studiosus fuit.* I, 4, 10, 26.
- libros tres de historia scribenda edidit.* I, 6, 1, 29.
- Macedo** *(Franc. à S. Augustino) Heros literarius.* I, 1, 22, 37. seqq.
- Poëta extemporaneus.* I, 1, 12, 13. I, 1, 22, 40.
- Polygraphus insignis.* I, 1, 22, 37. seqq.
- Vir incomparabilis ingenij et judicij.* I, 1, 6, 33. *inter singularia ævi nostri miracula recensendus.* I, 1, 22, 38.
- scripsit libros quam plurimos, quorum catalogus refertur.* I, 1, 22, 40.
- It. artem poëticam.* I, 7, 1, 7.
- Machiavelli** *(Nicol.) Nicia, Comædia, laudatur.* I, 7, 1, 9.
- liber de Principe quo fine scriptus.* I, 1, 19, 28.
- de Machiavello Pseudo-Politico judicium fertur.* III, 2, 1, 4.
- judicium imprudens Anton. Possevini ostenditur.* I, 1, 16, 22.
- Machina** *urinatoria.* vid. *Urinatoria.*
- Macrobiani** *Opera a quibusdam Commentario illustrata sint.* I, 4, 14, 19.
- Macrobius** *plagij crimine accusari nequit.* ibid.
- Magdeburgenses** *Centuriatores.* III, 4, 1, 12.
- de Magia et rerum sensu librum scripsit Campanella.** II, 1, 12, 4.
- Magiæ** *criminis multi innocentissimi viri rei perhibentur.* I, 1, 8, 25. *it. Campanella.* II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3. *it. Theophrastus Paracelsus.* II, 2, 16, 1.
- Dæmoniæ** *Scriptores.* II, 3, 1, 15.
- Doctores, Albertus Magnus.** II, 1, 14, 2.
- Pythagoras.** II, 2, 6, 6.
- Naturalis veræ discrimen à falsa proponitur.* II, 2*, 9, 1. *divisio additur.* ibid. n. 2. *existentia ostenditur.* II, 2*, 9, 1. *nomine ad vetitæ patrociniū abutuntur Campanella et Marci.* ibid. n. 2.
- Magica** *Medicina.* vid. *Medicina.*
- Magici** *libri quorundam referuntur.* I, 1, 11, 3. seqq. *Si pactum cum Dæmone profiteantur, merito inter damnatos referuntur.* I, 1, 8, 24. *multi falso crediti.* I, 1, 8, 25.
- Magis** *libris naturalibus viam quasi sternunt Cabalistici autores.* I, 1, 11, 1.
- Magiri** *(Tob.) Eponymologium criticum varie auctum.* I, 1, 16, 54.
- Polymnemon, laudatur.* I, 1, 21, 27. I, 3, 9, 12.
- Magistratus** *Græcorum et Romanorum, eorumque Leges, Comitatus et Jura quinam descripserint, docetur.* I, 5, 2, 7.

INDEX III. RERUM.

- cura præcipua circa educationem juven-
ventutis.* I,2,2,1. seqq.
- de Magistratus jure circa Sacra quinam
scripserint.* III,5,1,27.
- Magnes igne candefactus an vim attracti-
vam amittat, disquiratur.* II,2*,32,4.
- de Magnete Scriptt. recensentur.* II,2*,32,5.
- Magnetem ex atomis generari minus recte
credit Digbæus.* II,2*,32,3.
- Magnetica medicina Maxvelli Scoti.* I,1,11,13.
- Magneticam virtutem terrestri globo insi-
tam statuit Gilbertus, quem alii se-
quuntur.* II,2*,32,2.
- Magneticæ acus in declinationibus mira est
varietas.* II,2*,32,4.
- Magnetis virium causa nec ad internam
virtutem, nec ad similitudinem ejus
& ferri est referenda.* II,2*,32,1. *sed
ad effusio externa cum Cartesio
& Honor. Fabri. ibid. n. 3.*
- Magorum in Persia Collegium.* I,1,13,13.
- Mahumedanos contra scripsit Hottinge-
rus,* III,5,1,22.
- Maimburgii Historia Lutheranismi Ponti-
ficiorum errores & technas non
dissimulat.* III,2,1,18. *de scriptis ju-
diciis.* III,4,1,14.
- Maimonidis (Mosis) juris Hebræi corpus.* III,6,2,1.
- Majoli Dies caniculares recensentur.* II,2,2,7
- Majoragii Antiparadoxa. vid. Cicero.
Commentarij varij in Aristotelem &
alia scripta inedita.* II,1,11,9. *in
Virgilij Georgica MSt.* I,1,25,32.
- Liticula cum Nizolio. vid. Nizolii.
Orationes ob exquisitam latinitatem
laudantur.* I,6,3,1. II,1,11,9. *due
de laudibus auri, & apologetica
contra Gaudentium Merulam.*
I,1,25,31.
- Majoris (Job. Dan.) Dissert. de myrrha &
locustis.* II,2*,45,8.
- liber de natalibus Succini non mari-
timis est ineditus.* II,2*,37,3.
- Malagonellii Orationes & Epistolæ testan-
tur de ejus facundia.* I,6,3,5.
- Malapertii poëma de ventis, laudatur.*
II,2*,23,5.
- Malchi de vita Pythagoræ liber.* II,1,2,2.
- Mallincrot (Bernh. à) de artis Typographi-
cæ ortu & progressu.* I,4,2,6.
- Malorum hominum vitas describi an utile
sit.* I,1,19,29.
- Malpighii anatome plantarum laudatur.*
II,2*,40,3. III,7,1,4.
- Malumbræ Comm. in Codicem laudatur.*
III,6,7,9.
- Mancini Furori della Gioventa.* I,6,3,7.
- de Mandragoræ radice quinam scripserint.*
II,2*,43,2.
- Manilii Astronomicon mancum, difficile &
obscurum.* I,4,12,1. *hujus Edi-
tores. ibid.*
- de etate varia variorum opinio re-
censetur. ibid.*
- Manilium emendavit Scaliger, de qua emen-
datione judicium fertur.* I,4,12,1.
- Manna est productum roris.* II,2*,27,8. *Ca-
labricum est optimum. ibid. de illa
quinam scripserint. ibid.*
- Manuscripta antiquissima, utut parte ali-
qua vitiosa in pretio habenda.*
I,1,7,51.
- bibliothecæ Augustanæ indicant Hö-
schelius & Reiserus.* I,1,7,25. f.
- Gottorpiensis.* I,1,7,63. seq.
- Gudianæ.* I,1,25,30. I,1,7,67.
- Lipsiensis enarrat Fellerus.*
I,1,7,31. seqq.
- Noribergensis.* I,1,7,63. seq.
Ibuanæ.

INDEX III. RERUM.

- Thuane.* I,1,21,2. I,1,7,61.
Vaticane. I,1,7,55.
Vindobonensis à Lambecio narra-
ta. I,1,7,28. & 56. I,1,17,28.
bibliothecarum Anglicarum. I,1,7,59.
I,1,17,33.
Gallicarum. I,1,7,60.
Italicarum. I,1,7,62.
colligenda in bibliothecis publicis.
I,1,7,50. I,1,20,7.
Græca plurima è Lucæ Holstenij bi-
bliotheca narrantur. I,1,7,66.
non celanda, sed publicis usibus eden-
da. I,1,7,25. & 34.
Orientalium librorum. I,1,7,33. & 63.
Politica ad statum Reip. spectantia in
bibliothecis publicis colligenda. I,1,
7,48. vid. Pinelli.
Statum Venetum concernentia Pi-
nellus congeffit. I,1,3,19.
Virorum doctorum sæpè altis in præ-
dam cedunt. vid. Lib. c. v. de 701.
circa ea Magnatum incuria.
I,1,2,17.
Manuscriptæ Epistolæ. vid. Epistolæ.
Notæ Wouwerij in Senecam. I,4,12,9.
Manuscripti Codices bibliothecæ Oxonien-
sis numero penè equare dicuntur
impressis. I,1,17,32.
Manuscriptis Codicibus insidiæ struuntur
per furta & mutilationes. I,1,4,22. f.
Orientalibus bibliotheca Jesuitarum
Cochinensis fuit referta. III,5,1,23.
Manuscriptorū antiquitatis notæ à Salma-
sio traditæ. I,1,7,9. f. & 14. colligun-
tur ex ductu Characterum. I,1,7,4.
æstimatio & pretium. I,1,4,7. I,1,7,2. f.
I,1,7,51. seqq.
Catalogi à variis autoribus editi. I,1,
7,19. seqq. I,1,18,67. vid. Manu-
scripta bibliothecæ, & biblio-
thecarum. ad res ecclesiasticas
spectantes à Possevino descripti.
I,1,16,12.
copia in bibliothecis Anglicis lauda-
tur. I,1,17,33.
custodes olim erant Monachi. I,1,7,17.
usus difficulter conceditur. I,1,3,27.
cujus causa inquiritur. I,1,7,54. e-
xempla præbent bibliothecæ Hispa-
nicæ. I,1,7,57.
utilitas in librorum emendationibus.
I,1,7,2. seqq. & 15. seq. maxima
est in Patrum mutilationibus dete-
gendis. I,1,7,52.
Manutii (Aldi) bibliomania nimia. I,1,3,3.
(Pauli) epistola ad Cratonem à Crufft-
heim recensetur. I,1,25,39. seqq. quâ
occasione scripta sit. I,1,25,40. vo-
catur regina epistolarum Manuti-
anarum. I,1,7,46. I,1,23,57.
epistolæ sunt elegantissimæ. I,1,23,57.
inter quas una, manu ejus scripta,
à Gudio servatur. ibid.
stylus laudatur. I,1,23,57.
de Manutio (Paulo) varia judicium. I,1,23,57. f.
de Manuum inspectione scripsit Artemido-
rus. II,3,1,5.
Mapparum Geographicarum optimæ sunt
Sansonianæ, Blavianæ & Wittianæ.
II,4,1,14.
de Mappis Geographicis Simonis Pauli judi-
cium. II,4,1,2. de Sansonianis. II,
4,1,11. de iis consiciendis Scriptores.
II,4,1,12.
Marcelli Tabulæ Chronologicæ recensentur.
I,2,6,77. ut & alia ejus Opera ine-
dita. I,2,6,80.
Marcellini Commentatores, Editiones &
stylus. I,4,14,12.
Mar-

INDEX III. RERUM.

Marcellinus *historiam Romanorum Imperatorum optimâ fide descripsit.*

I,4,14,12.

Marci (Joh. Marcus) *animam post mortem in corpore superstitem esse statuit.*

II,2*,1,8.

de arcu cœlesti librum edidit, qui laudatur.

II,2*,25,1.

doctrinæ Platonice de Ideis instaurator fuit.

II,1,7,18.

magiæ naturalis nomine abutitur ad vetitæ patrociniū.

II,2*,9,2.

Philosophiam veterem restitutam scripsit.

II,1,7,18.

sententiam singularem fovet de Ideis substantialibus.

II,2*,1,8.

Mare à cæteris aquis specie non differt.

II,2*,20,1.

in fundo æque salsam ac frigidam habet aquam, ac in superficie.

II,2*,20,6.

unde nauseam excitet.

II,2*,20,20.

undè sit salsum.

II,2*,20,1. & 2. de eo quinam scripserint.

II,2*,20,20.

Maresii *epistolæ Philologicæ.*

I,1,23,10.

liber de abusu Philosophiæ Cartesianæ.

II,1,15,6.

Margaritas Britannia olim habuit.

II,2*,33,5.

maiores artificiales conficiendi ars non datur.

ibid.

Mariani (Andr.) *Epigrammata de Ruinis urbis Romæ.*

I,5,2,5.

D. Mariæ Virginis *annulus pronubus miraculosus.*

I,1,24,62.

à Marina *aqua salsedo separari potest.*

II,2*,20,8.

Marini *æstus causa.*

II,1,12,4.

Marini *homines.* vid. Homines.

Maris *fluxus & refluxus causa ad Lunæ pressionem & motum terræ refertur.* II,2*,20,4. *circa hanc causam diverse sunt Cartesii, Wallisij & Fabri hypotheses.* ibid.

de Maris *fluxu & refluxu ejusque causa variorum sententiæ recensentur cum censura.* II,2*,20,3.

Natura scripsit

Telesius. II,1,15,2.

Observationes diligenter sunt instituendæ,

exemplo Anglorum & Varenij.

II,2*,20,4.

Scriptores adducuntur.

II,2*,20,4.

Venetæ Acad. ediderunt librum.

II,1,11,18.

inundationis causa, ejusque Scriptoribus.

II,2*,20,5.

proprietatibus, ut colore, pondere aliisque, variorum observationes.

II,2*,20,7.

de Mariti & fœminæ officio. III,1,1,8.

Marthamus *ab Ægyptiis ad Hebræos leges ac ritus pervenisse putat.*

III,6,2,3.

Martialis *acutissimus Epigrammatum Scriptor, adversa Criticorum judicia expertus est.*

I,4,13,1.

Castratores & commentatores recensentur. ibid.

Editio à Gronovo adornata est optima. ibid.

Martii (Galeotti) *liber de doctrina promiscua laudatur.*

I,1,21,42.

Libri tres de rebus vulgo incognitis perierunt.

I,1,21,43.

INDEX III. RERUM.

- Martis figura.** II, 2*, 12, 6.
- Martini Pugio fidei laudatur.** III, 5, 1, 21.
(Franc.) epistolæ festivitatis plenæ. I, 1, 24, 58.
- de Martyrum cruciatibus egit Gallonius.** III, 4, 1, 18.
- Mascardi Diss. de affectibus, sive perturbationibus animi, earumque characteribus.** II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
- Diss. in Cebetis Tabulam.** II, 1, 3, 3. III, 1, 1, 11.
- de Epigrammatibus judicium.** I, 7, 3, 3.
- liber della Arte Historica.** I, 6, 1, 29.
- de Poëmatibus censura.** I, 7, 3, 8.
- Prose vulgari.** I, 6, 3, 7.
- Maseni (Jac.) Ars nova Argutiarum tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum laudatur.** II, 4, 1, 1.
- Concionator recensetur.** I, 6, 4, 14.
- Exercitationes Oratoriæ laudantur.** I, 6, 3, 3.
- Mythologia.** I, 7, 1, 17.
- Palestra Eloquentiæ ligatæ.** I, 7, 1, 7.
- Oratoria recensetur.** I, 6, 1, 17.
- Styli Romani.** ibid.
- Masius (Didacus) edidit Comment. in universam Aristotelis Philosophiam.** II, 1, 14, 53.
- Massæ Globi terreus majores sunt instar principiorum in mixtorum natura indaganda.** II, 2, 19, 5.
- Massonis Elogia scripta.** I, 1, 19, 57.
- Mastrius (Barth.) doctrinam Scoti vindicavit.** II, 1, 14, 13.
- Materia prima nonnullis est ipse Deus.** II, 2*, 1, 2. à quibus impugnetur. ib. n. 3.
- de Materia prima Creationis judicium.** II, 2*, 1, 4. nugæ difficiles interpp. Aristot. unde II, 2*, 1, 2. Sententia Rabinorum. ibid. n. 4. Subtilitates ac disceptationes perplexæ Aristotelis & Scholasticorum recensentur & exploduntur. II, 2, 12, 9.
- de Materiæ & Dei mundique coæternitate variæ variarum Sectarum sententiæ recensentur & conferuntur.** II, 2*, 11, 4.
- Mathematica ἀριθμική in omnibus incedere non licet.** I, 2, 7, 106. I, 2, 8, 4, f.
- methodo, qua usus Spinoza, ab aliis quoq; refutatus est.** I, 1, 8, 15. I, 2, 7, 107.
- Mathematica Excerpta.** I, 3, 13, 10. seqq.
- Mathematicæ artes acuunt ingenium.** I, 2, 7, 105.
- discipline quedam puerili quoque ætate utiliter disci possunt.** I, 2, 10, 48. & merito inter studia παιδαγωγικά referenda. I, 2, 11, 17.
- Mathematicarum artium peritia viro militari necessaria.** I, 2, 12, 35.
- Pandectarum universalium conficiendarum methodus.** I, 1, 20, 21.
- Mathematicorum historiæ literariæ Scriptores.** II, 4, 1, 1.
- Lexicorum Autores.** II, 4, 1, 4.
- Miscellaneorum Scriptores.** II, 4, 1, 3.
- Mathesis est appendix & ministra Philosophiæ Naturalis,** II, 2, 1, 28.
- Mathesis & Physica mutuas sibi operas præstant.** I, 1, 13, 11. II, 4, 1, 1.
- Matheseos studium Oeconomus commendatur.** III, 3, 1, 5.
- Uusus maximus est in quantitate corporum.** II, 2*, 3, 2.
- Matina scripsit librum sub titulo: Unguis Elogiorum Leonis Matinæ, de quo judicium fertur.** I, 6, 3, 11.
- de Matthæi (Antonij) Antinomii judicium fertur.** III, 6, 8, 4.
- tr. de fundamentis juris aliter jaciendis**

INDEX III. RERUM.

- dis, quam vulgo jacta sunt. ibid.*
- Matthaeus (Job.)** *Concionibus Sareptanis quaedam metallica immiscuit.* II, 2*, 29, 4.
- Matthias (Job.)** *Grammaticam Regiam scripsit.* I, 4, 10, 9.
- Matthiae Flacij Illyrici** *furtum bibliothecarum in usum publicum.* I, 1, 4, 24.
- Mauri (Rabani)** *Glossarium Theodiscum in tota Biblia V. & N. Testamenti MSS. refert Lambecius.* I, 4, 4, 4.
- alia ejus Scripta. ibid. Versus quadrati.* I, 7, 3, 7.
- Mauricii** *Diff. de libb. juris.* III, 6, 4, 3. *aliae Dissertationes.* III, 6, 9, 5.
- Mauffaci** *Lectio num juris libri.* III, 6, 8, 4.
- Mauffacus (Phil. Jac.)** *perpetuus Woumerij insectator.* I, 4, 1, 2. *Morbo quodam notitiam Graecae linguae perdidit.* I, 4, 7, 5.
- Maximi Tyrij** *scripta cum eorum editione recensentur.* II, 1, 7, 6.
- May (Phil.)** *Chiromantia Medica recensetur.* II, 3, 1, 7.
- Mayersbergii** *Itinerarium Moscoviticum.* III, 5, 1, 23.
- Mayow (Job.)** *liber de nitro recensetur & laudatur.* II, 2*, 38, 2.
- Sententia de essentia ignis nitro-aërea & ejus propagatione.* II, 2*, 16, 4.
- de frigore, quod derivat à particularum nitro-aërearum motu languidiori.* II, 2*, 17, 13.
- de fulguris ortu, quae refutatur.* II, 2*, 24, 5.
- de thermarum incallescencia, quam tribuit fermentationi.* II, 2*, 20, 11.
- Mayroi (Franc.)** *Elogia & Scripta commemorantur.* II, 1, 14, 37.
- Mazarini** *memoria.* III, 2, 1, 9.
- Mazonius (Jac.)** *in Aristotelis & Platonis universam Philosophiam praeludia edidit.* II, 1, 11, 19. *fuit homo indolis & memoriae portentosa.* ib.
- scripsit de consensu Aristotelicae & Platonicae Philosophiae.* II, 2, 11, 2.
- Mazza (Thom.)** *a Fr. Macedo defenditur.* I, 1, 6, 33.
- Mechaberoth** *Lexicon Hebraeum memoratur.* I, 4, 5, 4.
- Mechanicæ artes** *sunt propagines artium Mathematicarum.* I, 1, 1, 7.
- Mechanicæ Kineticae, sive motivæ, principia** *modernorum Physica innituntur.* II, 4, 1, 15.
- Mechanicarum artium cognatio inter se nulla.** I, 1, 1, 3.
- Cognitionem parandi modus.* II, 2, 1, 4.
- Historia Philosopho non est indigna.* I, 1, 1, 7. II, 2, 1, 4.
- Ufus in Physica demonstratur.* II, 2, 1, 6.
- Mechanicas artes Philosophum quoque** *scire debere volunt Stoici.* I, 1, 1, 4.
- Mechanicis principiis qualitates corporum a motu & figura orientes, sunt explicandæ.** II, 2*, 10, 1.
- Medica ars tam in corporis structura, quam in morbis & remediis** *Sciō quid agnoscat necesse est.* I, 1, 12, 28.
- Excerpta s. collectanea.* I, 3, 13, 38. *seqq.*
- Historia universalis a Job. Bapt. Cappono promissa recensetur.* I, 1, 18, 66.
- Praxis* I, 3, 13, 47. *seqq. pro varietate circumstantiarum variat.* I, 3, 13, 51.
- Medicæ artis origo.** II, 2*, 8, 3.
- Medicamenta domestica & rustica plebeiorum plus interdum efficiunt, quam Medici omni sua arte,** I, 3, 13, 48. *seqq.* I, 1, 12, 28.
- Medicas epistolas qui scripserint.** I, 1, 24, 129.
- Medicina

INDEX III. RERUM.

Medicina Magica & curationes per eam.
II,3,1,17. quinam de ea scripserint.

ibid.

Magnetica Maxevelli Scoti. I,1,11,13.

I,3,13,50.

Spirituum Sebastiani Wirdigij. I,1,11,14.

Universalis Rosij. I,1,13,43.

Medicina Dogmatica moderni novatur.
riunt. III,7,1,6.

Medicorum Scriptorum catalogi. I,1,18,66.

veterum lectio Philatriis est utilissima.

III,7,1,2.

Medina (Barth. à) expositiones in Thomam
scripsit. II,1,14,23.

Mediolanensis academia a Cardin. Fri-
derico Borromeo instituta. I,1,14,34.

Medullæ spinalis anatomen dedit Blasius.

II,2*,47,3.

Meibonius de cerevisia librum scripsit.

II,2*,42,3.

Parodias fecit. I,7,3,14.

Veterum musicorum est editor.

II,4,1,10.

de Mejeri (Gerb.) Bibliotheca Theologica ju-
dicium fertur. III,5,1,13.

Meieri (Mich.) liber, arcana arcanorum
inscriptus, recensetur. II,2,4,4.

lib. de volucre aërea. II,2*,44,5.

Meifarti mellificium Oratorium improbat.

I,3,7,28. I,6,1,26.

Meisneri (Job.) liber de persecutionibus &
martyriis veteris Ecclesie, aliaque
scripta laudantur. III,5,1,29.

Mel producitur à rore. II,2*,27,6. optimum
quodnam. ibid. ab apibus tantum
colligitur. ibid.

Melanchton adversus impudentes Cresolij
Jesuitæ calumnias defenditur. I,1,
1,21. erat suo tempore communis
Germaniæ Præceptor. I,1,16,51. de

omnibus per Germaniam scholis be-
ne meritus. I,2,2,12. I,1,1,21.

Melanchtonianæ Crises de eligendis opti-
mis quibuscunq; autorib9. I,1,16,51.

I,1,19,34.

Melanchtonis Epistolæ recensentur. I,1,23,52.

LL. CC. Theologici sub ficto nomi-
ne in Italia prodire. III,5,1,17.

Orationes laudantur. I,6,3,33.

Stylus. ibid. n. 53. I,1,19,6. & 33.

III,2,1,9.

Versio Pindari. I,7,2,10.

Vita a Joach. Camerario descripta.

I,1,19,6. & 34.

Melissi (Pauli) Ode. I,7,3,10.

Melfen (Job. de) Physicam divinam scripsit.

II,2,3,9.

ex Membrorum configuratione & propor-
tione Physiognomiae auctores qui-
nam scripserint. II,3,1,4.

trepidatione divinarunt veteres. II,3,1,5.

les Memoires Gallicorum Scriptorum. I,3,
13,25. à Dionysio Medico scriptæ.

I,1,16,9. II,2,1,16.

Memoria artificialis propago est artis Lul-
liane. I,2,4,11.

naturalis exercitatione quotidiana
juvari potest. I,2,6,97. non per

imagines solum, sed & per chara-
cteres, literas, verba & alia arti-

ficia juvatur. I,2,6,70. sqq. quo
invento se jactet Winckelmannus.

ibid. n. 73. sine judicio est mutila
& manca. I,2,4,3. seq.

portentosa Mazonij fuit. II,1,11,19.

Robertellum destituit. I,6,1,11.

subministrat judicio materiam, quam
subigat, dispenset, ordinet. I,2,6,1.

est vel naturalis vel artificialis.
ibid. n. 6.

Me-

INDEX III. RERUM.

- Memoriæ artificialis Exempla memorabilia**
recensentur. I,2,4,8. seqq.
Natales Græcis debentur. I,2,4,6.
Principia & artem obscurissimis & ænigmaticis libris ostendit Jordanus Brunus. I,2,6,12. sq. *quæ principia recensentur.* ibid. n.14. seqq. *principia non nisi vivis Præceptoribus tradita sunt, ne divulgarentur.* ibid. n.23. *hujus artis præcepta, qui tradiderint.* vid. Mnemonica.
- Memoriæ narrativæ mature adfvescendi**
sunt pueri. I,2,3,11.
- Memoriam morbo perdidit Mauffacus.**
I,4,7,5.
- Memoriarum de rebus propriis, Virorum illustrium & Actorum publicorum collectores.**
III,2,1,9.
- Menagii Botanica commemorantur.**
II,2*,40,4.
Commentarius in Diogenem. I,5,1,14.
Notæ in Malherbam laudantur. I,4,4,13.
Origines linguæ Gallicæ. I,4,4,12.
- Menagius Historiam Actorum veterum promisit.**
III,6,3,5.
Lites cum Bailletto aluit. I,7,3,9.
Plagij insimulatur a Bailletto. I,7,1,15.
- Menandri Comædiæ nuspiam repertæ, minimum typis non impressæ.** I,7,2,9.
jacturam illarum magnificat Quintilianus. ibid.
- de Mendaciū abusus scripsit Gentilis.** III,1,1,11.
- Mendoza (Didacus) an recte expilatæ bibliothecæ Venetæ insimulari possit.**
I,1,44,22. seqq.
(Pet. Hurt. de) cursum philosophicum scripsit. II,1,14,40. *ejus Dispp. de Deo homine laudantur.* ibid.
- Mercatorum fraudes & adulterationes notanda.** III,3,1,4.
de Mercatura scripserunt Niverus & Marquardus. III,3,1,3.
Mercure galant. II,1,2,5.
Le Mercure sçavant. I,1,16,47.
Mercurii Egyptiorum. vid. Hermes.
librarij. I,1,16,44. I,1,18,40. *ad librarij notitiam sunt utilissimi.* I,1,18,75.
officinales. I,1,18,43.
- Mercurius.** vid. Hermes.
- Mercurius Britannicus.** III,1,1,5.
- Mercurius Chymicorum probabiliter proxima metallorum est materia cum sulphure.** II,2*,35,2.
- Mericutius.** vid. Prato Veteri.
- Mersenni Comm. in Genesin laudatur.**
I,1,8,16. III,5,1,11.
liber de veritate scientiarum. II,1,6,1.
II,2,9,5.
libri harmonicorum. II,4,1,10.
- Merulæ liber rarissimus de venatione laudatur.** II,2*,46,3.
- Metallicorum præfagia tempestatum,**
II,2*,8,7.
- Metallicos homines dari certū est.** II,2*,2,5.
- Metallographi præcipuè Websteri Metallographia recensentur.** II,2*,29,4.
- Metallorum imperfectorum transmutatio in aurum propugnatur.** II,2*,36,2.
materia proxima non est aqua, aut sal, II,2*,35,1. *neq; argentum vivum vulgare, sed Chymicorum Mercurius ac Sulphur.* II,2*,35,2.
mistionis ratio difficulter investigari potest. II,2*,29,1.
productio unde fiat. II,2,16.
substantiam primam liquidam esse statuit Steno. II,2,10,3.
- Methaphora fons est omnis ornatus & argute inventionis.** I,3,6,15. & 33. *tamen*

INDEX III. RERUM.

- men cum iudicio adscribenda.*
I,3,6,16. seqq.
- Methaphoræ ætatis aureæ autorum præ-**
primis commendantur. ib. n. 19. f.
Poëtica plerumque peculiare sunt à
solūtis. I,3,10,3.
- Metaphorarum poëticarum Lexicon ali-**
quod diligenter colligendum. I,3,
10,3. seqq. *id quod multis autori-*
tatibus probatur. I,3,10,6. seqq.
eius Lexici idea proponitur una cum
indice. I,3,11,1. fqq.
- Metaphysica in Campanella ad mentem**
veterum instituta. I,1,11,2.
moderna è Stablio & Museo addi-
scenda. II,5,1,8.
à Scholasticis exculsa & ineptis sub-
tilitatibus corrupta. II,5,1,1.
secretior Judeorum Scriptorum.
I,1,6,28.
- Veterum.** I,1,10,4. *erat Theologia*
naturalis. II,5,1,7. III,5,1,2
- Metaphysicæ cognatio cum logica.** II,5,1,7.
Reformatores Cartesius & Fabri.
II,5,1,8.
studium oeconomico commendatur.
III,3,1,5.
subtilitas moderna perplexa est & in-
utilis. II,5,1,8.
- Μετῆμψύχωσις** ab Ægyptiis & Indis cre-
dita. II,1,2,7. II,2,5,6. II,2,6,6.
in eius fontes, sensum & verita-
tem inquiritur. II,1,2,7. *de eadem*
scripsit Rhodius. II,2,6,6.
- Meteora emphatica enumerantur.**
II,2*,25,1. seqq.
- de Meteoris in genere præcipue igneis, Scri-**
ptores recensentur. II,2*,24,7. *de*
his iudicia feruntur. II,2*,27,12.
- Meteororum aëreorum origo est a Sole &**
ignibus subterraneis. II,2*,23,2.
ad illorum tractationem fossi-
lium & Chymicæ cognitio est ne-
cessaria. *ibid.*
Igneorum origo e terræ exhalatio-
nibus accensis. II,2*,24,1.
Nomen perperam terræ motibus
tribuitur. II,2*,23,1.
- Methodi enigmatis finis & scopus.** I,2,7,63.
de Methodistis iudicium Martini Schockij.
I,2,7,99.
- Methodo experimenti indagandi inservit**
ars analytica. II,2,1,18.
- de Methodo Aristotelica & Mathematica**
iudicium. II,2,8,1. fqq.
Scriptores. II,5,1,5.
- Methodorum doctrina continetur libris**
τῶν ἀναλυτικῶν Aristotelis. I,2,7,5.
quam illustrare ex Platone & Ga-
leno annexus est Owenus Gunthe-
rus. I,2,7,6. seqq. *eam & Erhardus*
Weigelius in analysi Aristotelicæ ex
Euchyde restituta egregie monstra-
vit. I,2,7,11. seqq. *alias varij va-*
rie eam tradiderunt. *ibid. n. 23.*
seqq. Inter quos nervosissime
Tschirnhausius. *ibid. n. 5. seqq.*
- Methodum Aristotelicam corrigere ausus**
est Ramus. I,2,7,18. *quem refutavit*
Everh. Digbeus. *ibid. n. 21.*
Verulamius quomodo partitus sit.
II,2,1,19.
- Methodus Cabalistica. Vid. Cabala.**
Cartesii nova Aristotelicis præceptis
continetur. I,2,7,22.
- Chinensium. Vid. Chineses.**
Didactica Beccheri. vid. Didactica.
Eclectica in Physicis commendatur.
II,2,19,1.
- Mathematica. vid. Mathematica.**
Me-

INDEX IIL RERUM.

- Mechanica, practica et gnostica à Becchero promissa, non autem prodijt in lucem.* I,2,4,37. & 42.
- Nova latinam linguam docendi.* vid. Latina.
- Pythagorica per numeros.* vid. Numeri.
- Veterum vel acroamatica s. enigmatica vel exotica.* I,2,7,48. f. I,2,7,102
- Universalis omnium scientiarum an detur.* I,2,7,68. seqq. I,2,7,101.
- Methodus quid sit.* I,2,7,2. seqq. ipsa discendi Θεῶν quid declarat. I,1,12,2.
- Metochitæ Theodori Paraphrasis in Aristotelis Physicam.* II,1,9,10.
- Metoposcopiæ antiquitas.* II,3,1,5. *Scriptores.* ibid.
- in Metro, errores magnorum Virorum a Barthio alijsq. notati.* I,7,1,16.
- Metrodorus unum mundum dari absurdum statuebat.* II,2*,11,5.
- Mevii Comment. in Jus Lubecense laudatur.* III,6,10,3.
- Jurisprudentia gentium affecta.* III,6,1,6.
- Jurisprudentiæ gentium prodromus post obitum prodijt.* ibid.
- Meurisse (Mart.) Bibliotheca Attica & Græca ineditæ desiderantur.* I,4,6,17.
- Libri tres rerum Metaphysicarum.* II,2,14,16.
- Meursii (Joh.) Æschylus, Sophocles, Euripides.* I,7,1,10.
- Arboretum.* II,2*,40,4.
- Denarius Pythagoricus.* II,1,2,4.
- Exercitationes Criticæ.* I,5,1,13.
- Græciæ ludibundæ.* I,5,2,12.
- Orchestra.* ibid.
- Micrælii Arithmetica.* II,4,1,5.
- Lexicon Historicum.* III,4,1,4.
- Microscopicæ observationes, tum aliorum, tum imprimis Hookij, laudantur.* II,2*,3,5. II,4,1,9.
- Microscopiorum inventor fuit Fontana.* II,2*,3,5. II,4,1,9.
- Militari de studio elegans syntagma edidit Gabriel Naudæus.* I,2,8,48.
- Militaris historia.* vid. Historia.
- scientia an jurisprudentiæ sit præferenda.* I,3,9,11. & 13.
- Militiæ navalis Scriptores.* I,5,2,10.
- Romane aliarumque gentium scriptores.* I,5,2,10.
- Miltonus Salmasio solocismos & barbarismos objicit, ipse sæpe σόλοις & barbarus.* I,2,24,81. scripsit poemata Anglica sine rythmis. ib. n. 82. I,7,3,17.
- Mineralia quænam sint & cur ita dicantur, exponitur.* II,2*,37,1.
- Mineralium Excerpta s. collectanea.* I,3,13,43. seqq.
- Historiam multi, quos inter Germani commendantur, descripserunt.* II,2*,29,3. seq.
- Gradus sunt diversi.* ibid. n. 2.
- Matrix est terra.* II,2*,30,1.
- Mistio difficulter investigari potest.* II,2*,29,1.
- Prærogativa præ aliis corporibus adstruitur.* ibid. n. 2.
- Scriptores a Webstero in tres classes distributi, recensentur.* ibid. n. 4.
- de Mingkii Imaginibus Logico-Mnemonicis sequius judicatur.* II,5,1,6.
- de Ministris Principum Silbonius & Seckendorff scripserunt.* III,2,1,17.
- Minutii (Felicis) Dialogum per errorem cum octavo Arnobij libro prodijisse animadvertit Franc. Balduinus.* I,4,14,9.
- Mi-*

INDEX III. RERUM.

- Minutius (Felix)** *Dialogum de vanitate Idololatriæ & veritate Religionis Christianæ scripsit. ibid. a variis illustratus & editus. ibid.*
- Miracula Apollonij Thyanæi recensentur.** II, 1, 2, 5.
- Miræi liber de statu universi Christiani orbis laudatur.** III, 4, 1, 13.
- Mirandulanorum Comitum Job. Pici & Job. Franc. Pici Opera commemorantur.** II, 1, 7, 16.
- Mistio mineralium & metallorum difficulter investigari potest.** II, 2*, 29, 1.
- de Mistione Aristotelis maximæ sunt triæ, veterum autem doctrina sanior.** II, 2*, 13, 7.
- Mistionem particularum non prohibet corporum impenetrabilitas.** II, 2*, 3, 7. *ad eam requiruntur humidum & siccum.* II, 2*, 13, 6.
- Mistionis Chymicæ cum naturali collatio instituitur.** II, 2*, 13, 7. *Scrutinium maxime est necessarium.* II, 2*, 13, 7. *Varie species & divisiones adducuntur. ibid. n. 8.*
- Mithridates Gesneri recensetur.** I, 4, 3, 9.
- Mixtorum elementa prima sunt terra & aqua.** II, 2*, 13, 1. *principia per analysin illorum & experientiam sunt indaganda.* II, 2, 19, 6.
- ad Mixtorum naturam indagandam utilis atomorum doctrina.** II, 2, 19, 5. *quidnam præterea requiratur. ibid.*
- Mizaldus Aëromantiam scripsit.** II, 2*, 19, 9. *II, 2*, 18, 7.* *it. lib. de secretis hortorum.* II, 2*, 42, 1. *it. Secret de la Lune & Planetologiam.* II, 2*, 12, 9.
- Mnemonicæ ars Oratori Ecclesiastico & Civili vehementer prodest.** I, 2, 6, 69. *optima est cum in rem præsentem veniunt discipuli.* I, 2, 4, 39. *vid. Memoria. in disciplinis philosophicis, in quibus ex connexis principiis omnia deducuntur supervacanea est.* I, 2, 6, 47. *seqq. secus in iis quæ in historia & factis consistunt.* I, 2, 6, 50. & 96. *qua in re consistat.* I, 2, 6, 44. *seqq.*
- Mnemonicæ artificia in linguis utiliter adhibentur.** I, 2, 6, 62. *seqq. subsidia in Theologica, Juridica, Medica Facultate qui tradiderint.* I, 2, 6, 51. *seqq.*
- de Mnemonicæ arte qui quedam commentati sint.** I, 2, 6, 24. *seqq.*
- Mnemonicæ artis eventus plerumque fallax est.** I, 2, 6, 92. *seqq. inventor Simonides.* I, 7, 2, 12.
- Mnemonicam artem haud probant Jac. Lectius & Berneggerus.** I, 2, 6, 98. *Præceptis qui illustrarint.* I, 2, 6, 33. & 45.
- Mocenici liber de transitu hominis ad Deum laudatur.** III, 5, 1, 3.
- Modii (Fr.) Pandectæ triumphales.** I, 5, 2, 15.
- Molestus alteri nec verbis nec factis esto.** I, 1, 15, 31. *seqq.*
- Molina (Ludov.) de justitia & jure commentatus est.** II, 1, 14, 58.
- Molinæi (Car.) Consuetudines Parisienses.** III, 6, 7, 15. *(Ludov.) Nova detectio mysterij iniquitatis.* III, 5, 1, 26. *(Pet.) lib. de pace animæ & reliqua ejus Scripta Ascetica laudantur.* I, 6, 4, 17. *tr. de novitate Papismi.* III, 5, 1, 25.
- Molinetti Historia de fatis literarum Romanarum**

INDEX III. RERUM.

- manarum.* I, 4, 1, 16. I, 4, 2, 6.
- Monconyſii *itineraria recensentur.* II, 2, 2, 7. II, 4, 1, 13.
- Monkii *Ducis hiſtoria laudatur.* II, 2, 1, 9.
- Monlorii (Job. Bapt.) *ſcripta enumerantur.* II, 1, 14, 66.
- Monofinii *Flores italicæ linguæ laudantur.* I, 1, 21, 97.
- Monſtra *humana.* II, 2*, 2, 5.
- de Monſtris in *Phyſica ſpeciali agendam.* II, 2*, 2, 3.
- Scriptores recensentur.* II, 2*, 2, 4.
- Monſtrorum *cauſæ.* II, 2*, 2, 3.
- Doctrinæ magna utilitas.* ib.
- de præſagiis *judicium & commenta-*
totes adducuntur. II, 2*, 2, 4.
- Montalbani *famæ poſthumæ.* I, 7, 1, 8.
- Montani *Differtt. laudat Mareſius, conte-*
mnit Malebranche. I, 1, 22, 17.
- Montanus (Pet.) *accurato libro belgico de*
arte pronounciationis ſcripſit. I, 2, 3,
31. *recenſetur & laudatur* I, 4, 1, 5.
- Montecatini (Ant.) *Comm. in Ariſtote-*
lem recensentur. II, 1, 11, 10.
- Montes *ignivomi.* II, 2*, 26, 1.
- de Montium *incendiis ſcripſerunt Higius*
aliique. II, 2*, 26, 1.
- Monzambani *Exercitationes.* III, 6, 9, 5.
- Morailluillier (Lud. de) *Examen Philo-*
ſophiæ Platoniciæ ſcripſit. II, 1, 7, 2.
- Moralia *argumenta quoniam ſcripſerint.*
III, 1, 1, 11.
- Excerpta.* I, 3, 13, 14. ſeqq.
- in *Moralibus & civilibus, licet ab homi-*
num arbitrio dependeant, divinus
tamen ordo agnoſcendus eſt.
I, 1, 12, 29. ſeqq.
- Moralis *Philoſophia.* vid. *Philoſophia.*
- Moralium *Scriptorum lectio commenda-*
tur. III, 1, 1, 11.
- Inter hos *Ariſtoteles primatum tenet.*
III, 1, 1, 2.
- Morbecæ (Guil. de) *liber de arte Geoman-*
tica ineditus. II, 3, 1, 13.
- Morborum *Curationes.* vid. *Curatio.*
- Morbos *ridicule dividit Fluddius.* II, 2, 15, 5.
- Morellius *Operum Libaniſſi affiduus fuit*
translator. I, 6, 2, 19.
- Morem *ita gerat, ut homo eſt.* I, 1, 15, 33. ſq.
- Mores *hominum.* vid. *Characteres.*
- Moretus (Theod.) *cauſam fluxus & reſtu-*
xus maris lunæ vim magneticam
facit. II, 2*, 20, 30.
- Mori (Alexandri) *Oratio panegyrica ſuper*
Venetorum de Turcis victoria.
I, 6, 3, 6.
- Poëmata laudantur.* I, 7, 3, 8.
- (Henr.) *Antidotum adverſus athei-*
ſmum. III, 5, 1, 9.
- Cabala literalis, phyſica & moralis.*
II, 2, 3, 7. III, 5, 1, 16.
- Enchiridion Ethicum.* III, 1, 1, 3.
- Metaphiſicæ, de quo judicium*
fertur. II, 5, 1, 8.
- Materia prima ſpiritualis ex ato-*
mis conſtata, exploditur. II, 2, 12, 9.
- Morini *Aſtronomiæ Gallicæ brevis recen-*
ſus exhibetur. II, 2*, 12, 9.
- Morinus *Aſtologiæ contra Gaſſendum*
defendit. II, 3, 1, 10.
- Moriſani (Bernh.) *Apotelesma in Ariſto-*
telis Logicam, Ethicam & Phyſi-
cam recensetur. II, 1, 14, 32.
- Moriſotti (Claudii) *carmina & episto-*
la trita & lutulenta. I, 1, 24, 15.
- Orbis maritimus jejune ſatis eſt ſcri-*
ptus. ibid.
- Mormii (Pet.) *arcana majora ſunt motus*
perpetuus, ars tranſmutatoria, me-
dicina univerſalis. I, 1, 13, 35. ſeqq.
- mathe-

INDEX III. RERUM.

- mathematica.* I, 1, 13, 45. *sq.*
minora recensentur. I, 1, 13, 44.
plurima detecta è Collegio Rosiano. I, 1, 13, 35. *sq.*
Mornæi liber de Veritate Religionis Chri-
stianæ laudatur. III, 5, 1, 7.
de Morte in undis scripsit Thomasius. II, 2, 8, 4.
de Mortis contemptu poëma Dan. Heinsij
commendatur. II, 1, 7, 21.
Morum Divinatio è signis externis Politico
utilissima. II, 3, 1, 3. *Scriptores de ea.*
ibid.
humanorum cognitio. vid. Chara-
cterismus.
Morus (Henr.) in Enchiridio suo Metaphy-
sico Cartesio contrariatur. II, 2, 17, 7.
it. in epistola de philosophia Carte-
fiana. ibid. n. 9.
Errores Cartesij ad tria capita redu-
xit. II, 1, 15, 7.
Magie demoniacæ existentiam ne-
gantes refutat. II, 3, 1, 15.
Mosen ad mentem Cartesij explicat.
 II, 2, 3, 4. II, 2, 11, 10. II, 2*, 47, 6.
Philosophiam Platoniam aliquot
suis libris immiscuit. II, 2, 11, 11.
Præexistentiam animarum defendit
integro libro de immortalitate ani-
mæ. II, 1, 7, 19.
Vacuum in naturam spiritualem
transformat. II, 2, 7, 9.
Mosaicos ante libros an alij libri exti-
terint. I, 1, 6, 23. *sq.*
Moschi, Bucolici Poëtæ, carmina à variis
edita. I, 7, 2, 15.
Moscovitarum religio, Græca religione est
corruptior. III, 5, 1, 23. *discenda ex iti-*
nerariis ibid.
Moscoviticum itinerarium. III, 5, 1, 23.
Mosis convenientiam cum doctrina Plato-
nis impugnavit Parkerus sed incas-
sum. II, 2, 11, 8.
Narrationes physicas Cartesianas ap-
plicarunt principiis Amerpol, & alij.
 II, 2, 3, 4.
Nomen Ericus ridicule deducit από τῆς
μόχλ. I, 4, 3, 5.
de Motibus particularum intestinis in soli-
dis quiescentibus agit Boylius.
 II, 2*, 6, 8.
de Motu Borelli, Nulandi aliorumq; scri-
pta. II, 2*, 6, 6.
Intricatissime philosophatur Aristote-
les, Cartesius a. & affectu distincti-
us. II, 2*, 6, 2. *de quorum doctrina*
censura habetur. II, 2*, 6, 3.
Quinam scripserint. II, 1, 15, 10. & 13.
Sententia Stoicorum. II, 2, 8, 2.
Motus perpetuus a Rosio inventus.
 I, 1, 13, 38. *sq.*
Motus qualitas non tantum externa, sed
etiam interna. II, 2*, 7, 1.
Subdivisiones variæ. II, 2*, 6, 4.
ex Motus doctrina eternitatem mundi de-
monstrare voluit Aristoteles, qui re-
futatur. II, 2*, 11, 3.
Phænomena naturalia fere omnia de-
ducunt recentiores. II, 2*, 6, 1. *Ex illa*
non possunt explicari. II, 2*, 6, 7.
de Mucii (Francisci) dissertt, censura. II, 1, 8, 4.
Mulieres eruditæ. Vid. Fæminæ.
Mülleri (Andr.) inventum Brandenburgi-
cum. I, 4, 3, 2.
Sinica clavis magno promissa strepitu
in fumum abiit. I, 4, 2, 5. I, 4, 3, 2.
Müllerus (Sebald.) de fraudibus pistorum
scripsit. II, 2, 1, 6.
Mundi acceptio triplex notatur. II, 2*, 11, 2.
Æternitas à Philosophis ethnicis &
here-

INDEX III. RERUM.

- hereticis quibusdam credita. *ibid.* n. 3.
- Conflagratio a Stoicis credita. II, 2, 8, 1.
- Divisiones supervacaneae. II, 2*, 11, 9.
- Infinitas rejicitur. II, 2*, 3, 4.
- de Mundi anima doctrina certis regulis rejicitur & defenditur. II, 2, 11, 7.
- Aeternitate scripsit Taurellus. II, 1, 11, 26.
- Fabrica, doctrina parum exculpta, & humano ingenio vix comprehensibilis. II, 2, 1, 24.
- Interitu mens Stoicorum. II, 2, 8, 3. II, 2*, 5, 2.
- Materia & Dei coaeternitate variae variorum sententiae una cum judicio de singulis. II, 2*, 11, 4.
- Origine & conformatione Scriptores commendantur. II, 2*, 11, 7.
- Sphaera librum edidit Petrus de Aliaco. II, 1, 13, 7.
- de Mundo scripsit Taurellus. II, 1, 11, 26. sententia Stoicorum proponitur. II, 2, 8, 2. in Physica speciali agendum. II, 2*, 11, 1.
- Mundorum pluralitas & infinitas ab Epicuro propugnata sutilibus argumentis impugnatur ab Aristotele. II, 2*, 11, 5.
- Et solium multitudinis assertores recensentur. II, 2, 15, 1, II, 2*, 3, 4.
- Mundos quinq; statuunt Platonici. II, 2, 11, 6.
- Murciae (Franc.) cursus Philosophicus recensetur. II, 1, 14, 29.
- Mureti Comm. in leg. de origine juris. III, 6, 4, 4.
- Imposturae literariae. I, 6, 3, 1. I, 4, 11, 3.
- Stylus elegantissimus. I, 1, 23, 60. sq.
- Muretus autodidaxus in arte oratoria. I, 1, 1, 14.
- Orator fuit exquisitissimus. I, 6, 3, 1.
- Uti numeri ac periodorum singularis artifex celebratur. I, 1, 23, 61. II, 6, 3, 1.
- de Muribus scripsit Bartholinus. II, 2*, 46, 2.
- Musæa Graecorum. I, 1, 14, 4.
- vocantur hodie quibus naturae rariora collecta custodiuntur. I, 1, 6, 11.
- Musæi (Job.) Loci Theologici MSti. III, 5, 1, 17.
- (Pet.) Theologia Naturalis MSta. III, 5, 1, 6.
- de Musæis naturalibus opus affectum Majoris, commemoratur. II, 2, 1, 12.
- Musæo Alexandrino recepti multo honore afficiebantur. I, 1, 14, 7. & hi dicebantur Alexandrini, etiamsi alia gente oriundi. *ibid.* n. 8.
- Musæorum naturalium Collectores saepe peccant. II, 2, 1, 11.
- Historiae maxima est utilitas. II, 2, 1, 11.
- Historiam universalem conscribendi consilium. II, 2, 1, 12.
- Musæum Alexandrinum floruit jam tempore Philadelphi. I, 1, 14, 6. sqq.
- Somma in illud apud Athenæum. I, 1, 14, 8.
- Græci dicebantur Athenæ. I, 1, 14, 4.
- Musæus & Orpheus quinam fuerint. I, 7, 2, 4. in Anglicam linguam translatus. *ibid.*
- Muscae oculi anatomen scripsit Hidierna. II, 2*, 45, 5.
- de Musculis agit Steno. II, 2*, 47, 3.
- Musica Θεῖον quid continere ostenditur. I, 1, 12, 14.
- Musica instrumenta. Vid instrumenta.
- Musicae vis & efficacia. II, 1, 2, 6.
- Mussi (Corn.) Elogium. I, 6, 4, 6.
- Homiliae lingua italica scripta laudantur. *ibid.*
- Muti & surdi à natura arte quadam ad loquendum institui possunt. I, 2, 3, 13. sqq.

INDEX III. RERUM.

- sq. quæ ars a Paulo Boneto aliisq.*
descripta. I,2,3,21. *sq.* II,2,11,14.
contra Aristotelem & Scaligerum
defenditur. I,2,3,34.
Experimenta traduntur. I,2,3,17. *sq.*
an ars ista recens, inquiritur. I,2,3,
 16. *sq.*
Myglii (*Abrab.*) *liber de communitate lin-*
guæ Belgicæ cum aliis linguis.
 I,4,3,4.
Migratione populorum & origine ani-
malium. *ibid.*
Mylæi (*Christoph.*) *libb. de scribenda univer-*
sitatis rerum historia. I,1,2,4.
Methodus minus generalis est ac confu-
sa. *ibid.*
Mythicæ Theologiæ cum arcaniori scientia
naturali consensus a multis statui-
tur. I,1,11,43. *sq.*
Myfici libri Christianorum. I,1,10,24. *sq.*
non temere omnes rejiciendi.
 I,1,10,2. *sq.*
qui dicuntur. I,1,10,1.
sunt vel theosophici, prophetici vel ma-
gici. I,1,10,4.
variis judiciis subjacent. I,1,10,1. *sq.*
Mythologia gentilium mera arcana chymi-
ca continet. I,1,11,17.
Mythologiæ Poëtici Scriptores recensentur.
 I,7,1,17.

N.

de Nævii Systemate judicium fertur.
 III,6,8,1.
Nancelii (*Joh.*) *Stylus in Declamationibus.*
 I,6,3,5.
de Natali anniversario gratulatio. I,3,12,25.
Poëtica gratulatio. I,3,12,21.
primo gratulatio I,3,12,24.
Natalis Comitum Mythologia. I,7,1,17.
de Natalitiis & Die natali quinam scripse-
 rint. I,5,2,8.
Natatoriæ artis Scriptores. II,2*,22,3.
 II,4,1,16.
Natura tota præsentem Dei manum sentit,
contra Atheos. I,1,12,16. *etiam in*
minimo insecto. I,1,12,17. *sq.*
Naturæ & artis theatrum utiliter institui
posset. I,2,4,40. *præsertim in acade-*
miis & Principum impensis. I,2,4,
 41. *quid contineat.* I,2,4,39.
in scrutinio quot modis peccetur.
 II,2,1,1.
principia varii varia constituerunt.
 II,2,10,4.
principiorum fabricatores &c. vid.
Principiorum.
Naturalis Historia à Bacone Verulamio in
duas partes dividitur. II,2,1,1.
sq. & 23.
ex inductiva & narrativa mixta com-
mendatur. II,2,1,7.
quomodo sit instituenda. II,2,1,1. *seqq.*
Naturalis Historiæ Scriptores multa falsa
narrant atq; incerta, ideoq; tyroni-
bus non legendi. II,2,2,1.
Scriptores recensentur. II,2,2,2. *sq.*
Naturalismus & Atheismus à Bodino & a-
liis propugnatus. I,1,8,9. *sq.*
Naturalistæ præcipui eorumq; adversarii
recensentur. III,5,1,8.
Naturalium in rerum cognitione credulita-
te potius, quam nimia increduli-
tate peccandum. I,1,10,3.
perfecta notitia nunquam speranda.
 II,2,18,4.
Navalis Historia. *vid. Historia.*
Naudæi Addition à l'Histoire de Louys XI.
 I,1,16,78.
apologia pro viris eruditis, magiæ su-
spectis, commendatur. II,3,1,18.
bibli-

INDEX III. RERUM.

- bibliographia Politica laudatur.* III,2,1,1.
considerations politiques sur les coups d'Etat. III,2,1,15.
epistolæ recensentur. I,1,24,52.
liber de bibliotheca instituenda Gallicè scriptus. I,1,2,7.& 12. qui recensetur. I,1,17,5.
syntagma de studio militari laudatur. I,2,8,48. II,3,1,12. plures alii libri. I,1,16,79.
Naudæus Bibliothecarius Cardinalis Mazzarini & postmodum Reginae Christianæ fuit. I,1,16,78. I,1,24,52.
inter Scriptores Historiæ Literariæ merito recensendus. I,1,16,78.
Talismanicas imagines impugnavit. II,3,1,12.
Naugerus in honorem Catulli quotannis solenne instituit. I,4,11,13.
Martialem quotannis publicè comburebat. I,4,13,11.
Navigandi & volandi ars per aërem examinatur & rejicitur. II,2*,4,4.
Navigium Aëreum. I,1,2,27.
plumbeum. II,2*,22,2.
submaritimum à Pegelio excogitatum. I,1,2,27.
Nauseæ remedium arcanum. II,2*,20,2.
Nautarum præsagia tempestatum. II,2*,18,7.
Nazarii (Francisci) elogium. I,1,16,39.
(Joh. Pauli) Commentarij & Contraversiæ in partem primam D. Thomæ. II,1,14,24.
Nazianzenus Gregorius. vid. Gregorius.
Neander (Michaël) communis Germaniæ Præceptor. I,1,18,11.
Pandectas variorum autorum & scriptorum promisit, quod Opus non est editum. ibid.
Neandri (Johannis) Tabacologia II,2*,42,4.
II,2,43,2.*
(Michaëlis) Consilium de informanda juventute. I,2,10,12. seqq.
Descriptio orbis terræ. I,4,4,4.
Erotemata Linguae Hebraeæ & Grammaticis commendantur. I,4,5,2.
Opera varia laudantur. I,1,21,77. seqq.
Opinio de ortu Germanicæ Linguae à Græca, aliq; errores. I,4,4,4.
Sylloge rerum Physicarum. II,2,2,5.
Neapolitanorum academia. I,1,14,31. seqq.
Nebula describitur. II,2*,27,2.
Neldelii Institutio de usu Organi Aristotelici in disciplinis omnibus. II,1,11,28.
de Nepenthe Homeri scripsit Lasena. II,2*,43,3.
Nepos Cornelius vulgò Æmilius Probus dicitur. I,4,11,10.
Nepotis Cornel. libri plurimi perierunt. I,4,11,10.
variæ editiones, quas inter optima est Bosii. I,4,11,10.
Nepoti Cornelio perperam olim adscripta est Jscani Historia Belli Trojani. I,4,11,10.
Nepperi computandi modus per bacillos improbat. II,4,1,5.
Neri (Antonij) de arte Vitriaria liber. II,2*,34,2.
Neuhufii Orationes cur legendæ. I,6,3,5.
Poëmata. I,7,3,17.
Nicandri elogia & scripta, Theriaca sc. & Alexipharmaca, horumq; editiones variæ. I,7,2,19.
cum Nicandro Colophonio male confunditur Nicander, Mathematicus. I,7,2,20.
Nicomachi Arithmetica ex sensu Pythagoræorum.

INDEX III. RERUM.

- reorum.* II,1,2,4.
- Nienhofii Itinerarium Chinenſe penè totum
ex aliis autoribus eſt congeſtum. I,1,24,123.
- Nierenbergii Hiſtoria Naturalis. II,2,2,5.
Scripta & Vita recensentur. I,6,4,12.
- de Nigroni (Julii) Orationibus Judicium
fertur. I,6,3,2.
- de Nili ſæcunditate commentum Rabbino-
rum recensetur & illustratur. II,2,10,1. II,2*,27,4.
- Inundationis cauſa. II,2*,20,5.
- Origine ſcripſerunt Wagenſeilius, Wen-
delinus, & alij. II,2*,20,9.
- Niphi (Auguſtini) Comm. in Ariſtotelem re-
cenſentur. II,1,11,3.
- Nirmuthani (Chriſtiani) Diſtionarium
Harmonicum. I,4,3,8.
- Nitri due ſunt ſpecies. II,2*,38,2.
- uſu vitam poſſe propagari ſtatuit Ba-
conus. II,2*,38,3.
- de Nitro ſcripſerunt Clarckius & Mayovius.
II,2*,38,1. ſq.
- ex Nitro conficitur pulvis pyrius. II,2*,38,3.
- Nitrum habet vim terram ſæcundandi.
II,2*,38,1.
- Juxta Mayovium conſiſtit è ſale aci-
do, maxime igneo, & Alkali. II,2*,38,2.
- plantas, arbores, frugesque fertiliores
reddit. II,2*,41,1.
- Nivis albedinem negat Vogtius. II,2*,15,3.
- II,2*,27,9.
- figuram deſcripſerunt Bartholinus &
Hookius. II,2*,27,9.
- uſum medicum monſtravit Bartholi-
nus. ibid.
- Nix agros ſæcundat. II,2*,27,9.
- unde & quomodo formetur. ibid.
- Nizolii liber de veris principiis & verâ ra-
tione philoſophandi contra Pſeudo-
Philoſophos. II,1,13,13.
- lis cum Majoragio. I,1,25,26. de hac epi-
ſtola reprehensoria ad Majoragi-
um, hujusq; libri duo reprehensionum
adverſus Nizolium. I,1,25,26. ſeq.
I,4,11,7. illa à Sebaſtiano Corrado
compoſita. I,1,25,26. illius oçcaſione
multa adverſus ipſam veritatis ra-
tionem diſputavit Nizolius. I,2,7,16.
- II,1,13,13.
- novaturiendi in Philoſophia libido, ho-
ſtilisq; in Ariſtotelem animus no-
tatur. II,1,13,13.
- obſervationes in Ciceronem ſ. Theſau-
rum Ciceronianum. I,4,9,12.
- Noachi libros adhuc extare contendit Po-
ſtellus. I,1,6,18. & 23.
- à Nuru, Sybillina Carmina deducit Po-
ſtellus. I,1,10,18.
- Noachus in Italiam perveniſſe, & ſacros ri-
tus inſtauraſſe traditur. I,1,10,15.
- Noctux unde noctu videant. II,2*,14,6.
- Nomenclatorum Scriptores recensentur.
I,4,9,6.
- Nomeſſei (Nic.) Parnaffus Poëtic9. I,7,1,19.
- Nomina & Verba ipſa divinum quid con-
tinent. I,1,12,6.
- ridicula quorundam Collegiorum. vid.
Collegia.
- de Nominibus propriis Germanorum libel-
lus Lutheri ſepè reſuſus. vid. Lu-
therus.
- Nominis certi Scriptores à quibuſdam col-
lecti. I,1,18,57.
- Nominum commutatio incongrua multum
turbat. I,1,9,26.
- Nomotherica à Politicis eſt neglecta III,2,1,
16. ejus Scriptores. ibid.
- Nonni Dionyſiaca. I,7,2,27.
- Para-

INDEX III. RERUM.

- Paraphrasis Evangelii Johannei, ejusque editiones præcipuæ. ibid.*
- Noodtii *Probabilia laudantur.* III,6,8,4.
- Nores (Jasonis de), f. Norefii
elogium, I,7,1,9.
liber: Trattato intorno, à quei principii, cause & accrescimenti, che la Comedia &c. I,7,1,9.
lites cum Jo. Bapt. Guarino. ibid.
- Nostradamus *vaticinia de Gallia & cæterorum regnorum fati.* I,1,10,32. sq.
Vaticinia sub forma tetrastichorum sunt edita, I,1,10,32. integra tamen ista tetrasticha non extant. I,1,10,33.
Vaticinium de Calvinianismi extirpatione in Gallia proximis annis impletum, I,1,10,35.
Vaticinium de Incendio Londinensi, & Coroli I. Regis supplicio. I,1,10,32.
- Nostradamus ab Anonymo quodam Gallo *integro libello apologetico defenditur.* I,1,10,33.
Gallorum Propheta & Poëta. I,1,10,32.
speculis astrologicis ad prædictiones usus esse dicitur. I,1,10,34.
variis variorum judiciis expositus est. I,1,10,33.
- Notarii *Latinis quinam fuerint.* I,4,2,3.
- Notatoria *ars apud Romanos in usu fuit.* I,2,6,82. I,4,2,3.
apud Sinenses viget. I,2,6,81.
quid sit. ibid.
- Notariæ f. Notatoriæ *artis inventores.* I,4,2,3.
Scriptores. ibid.
- Notæ *M. Tullii Tyronis à Grutero sunt editæ.* I,4,2,4.
Mathematicæ, Astronomicæ, Chymicæ, &c. ibid.
sibi sunt constituendæ. ibid.
- Notis *Tullii & Cypriani exaratum Psalterium Argentorati servatur.* I,4,2,4.
- Notitia *sui ipsius. vid. Ingenium.*
- Nova *seculi nostri inventa. vid. Inventæ.*
- Novarini (Aloysii) *Scripta elegantia.* I,1,21,95. I,6,4,12.
- Novatores *Ethici.* III,1,1,4.
Itali in arte Rhetorica. I,6,1,18.
in Logica sunt Cartesiani. II,5,1,3.
in Philosophia. II,1,15,2. sqq.
Politici. III,2,1,4.
- de Novatoribus *Philosophicis judicium generale.* II,1,12,7. II,1,15,1.
- Novellæ *authenticae perperam Jrnerio tribuuntur.* III,6,4,8. earum *Versiones.* III,6,4,19.
Græcè scriptæ, ab Haleandro editæ. III,6,4,8.
- Novellarum *interpretes recensentur.* III,6,7,12.
ad Lectionem lingua Græca necessaria. ibid.
- de Novo *anno gratulationes poëticae.* I,3,12,19. sqq. & 26.
- Novus *orbis ex nostri orbis partibus propagatus videtur.* I,1,5,25.
- in Nubibus *speculandis mirè ingeniosus & verbosus est Aquilinus Coppinus.* I,1,24,73.
- Nubium *natura & phenomena.* II,2*,27,1.
- Nugas *meras in disciplinis & studiis quidam sectantur.* I,1,15,14.
- Numenii *Scripta philosophica.* II,1,7,8.
- Numeri *septenarii virtutes.* I,1,12,20. sq.
- Numeris *multas occultas doctrinas complexus est Pythagoras.* I,2,7,49.
- Numerorum *doctrina divina meritò vocanda.* I,1,12,19.
à Meursio & Bungo illustrata. II,1,2,4.
à Pytha-

INDEX III. RERUM.

- à Pythagorâ imprimis culta.*
 I,1,12,19.
*Pythagorica, ad Platonicos propa-
 gata, γενητός exponitur.*
 II,2,6,5. II,2,18,4.
à Theodoto Ofio restaurata.
 I,2,7,50.
per Numeros Magia exerceri solet II,3,1,14.
*philosophandi ratio Chinesibus cum
 Pythagoræis communis.* I,2,7,51.
 II,2,5,3. *ejus origo, & de eadem ju-
 dicium.* II,2,5,4. *eam Ægyptiis debu-
 it Pythagoras.* II,2,6,4.
*Nummaria rei Scriptorum, imprimis
 Ezech. Spanhemii, encomium.*
 I,5,2,2.
*Nummorum Gazophylacia bibliothecis ad-
 di solita.* I,1,6,11.
usus in Legibus explicandis. III,6,3,7.
*de Nundinis Romanorum scripsit Pu-
 teanus.* I,5,2,6.
Nunnesii Collectio epithetorum à Cicerone.
 I,6,1,23.
*lib. de curriculo Philosophiæ Peripate-
 ticæ, nec non Oratio de causis obscu-
 ritatis Aristot. &c.* II,1,11,29.
de Studio Philosophico liber. II,1,8,1.
 II,2,12,1.
*Nunnesius omnium Hispanorum optimus
 fuit Rhetor.* I,6,1,23.
*Nuptias earumq; ritus quinam descripse-
 rint.* I,5,2,8. *in illas carmina gratu-
 latoria.* I,3,12,29. *sq.*
Nutu & digitis loquendi ars. I,4,1,7. *vid.
 Digitus.*
*Nyland (Franc. Wilhelmus Baro de) Physica
 elementa scripsit.* II,1,15,10. & 12.
 II,2,17,7. II,2*,1,6.
O.
Brechtii Secreta Politica, & liber von
- Anstellungen guter Policen
 &c. laudantur.* III,2,1,20.
*Obscœni libri inter damnatos meritò refe-
 runtur.* I,1,8,28.
*inter Obscœnos boni autores non statim
 numerandi.* I,1,8,32.
*Obsequii comitas in conversatione & ami-
 citia paranda multum efficit.*
 I,1,15,35. *sq.*
*Observationes integrarum Societatum
 Physicarum hodie extant.* II,2,2,9.
*ex Observationibus Locos Communes con-
 ficiendi consilium.* III,2,1,12.
*Observationum Politicarum in antiquos
 autores Scriptores.* III,2,1,12.
Scriptores. II,2,2,8.
Obsoletarum Vocum Collectores. I,4,9,5.
de Obstagii Jure scripta. III,6,11,4.
Occami aliquot libri nominantur. II,1,13,3.
*contentiones cum Scholasticis de Pon-
 tifice Romano.* II,1,13,12.
de Oceano sententiæ Stoicorum. II,2,8,3.
*Ocelli Lucani lib. de natura universi, hujus-
 que Editores & Commentatores.*
 II,1,2,3. II,2*,11,7.
Ochini vitam & mores descripsit Gratianus.
 I,1,8,4.
*Oculis humores restituendi artificium jacta-
 vit Burrhus.* II,2*,8,4.
de Oculis Scriptores recensentur. II,2*,47,3.
*Oculos restituendi artificium antiquum est
 & vulgare.* II,2*,46,5.
*Oculus Tauri (nubecula) in insula S. He-
 lenæ tempestatis prodromus.*
 II,2,10,1.
*Odorum Germanicarum rhythmicarum in
 Latina Lingua imitatio à quo ten-
 tata & inventa.* I,7,3,13.
*ad Odorum Pindaricarum imitationem
 quinam scripserint.* I,7,3,14.
 Odore

INDEX III. RERUM.

- Odore cur plus valeant bruta quam homi-
nes. II, 2*, 48, 4.
quidam terras distinguere potuerunt. II, 2*, 21, 8.
- Odoris & Odoratus doctrina neglecta. II, 2*, 48, 4.
natura exponitur. ibid.
Scriptores. ibid.
- Oeconomiam imperantium & privatorum
differentia. III, 3, 1, 2.
Scriptores antiqui & recentiores. ibid.
- Oeconomiam imperantium illustraverunt
Seckendorffius & Obrechtus. III, 3, 1, 2.
- Oeconomica doctrina negligenter tracta-
tur, ejusque arcana celantur. III, 3, 1, 1.
quomodo instituenda. III, 3, 1, 2.
Prudentia Regis Gallie. III, 3, 1, 4.
- Oeconomus Matheseos & Physices studium
commendatur. III, 3, 1, 5.
- Oeconomorum fraudes & adulterationes
sunt notande. III, 3, 1, 4.
- de Officiis doctrina hactenus imperfecta, di-
ligentius excolenda. III, 1, 1, 11.
Scriptores. vid. Cicero.
Specialibus quinam scripserint. III, 1, 1, 8.
- Offredi (Apollinaris) familia & libri re-
censentur. II, 1, 11, 5.
- Oizelius insignis fuit plagiarium. I, 4, 14, 9.
Oizeliae ars à Cornelio Agrippa propo-
sita an detur. I, 1, 12, 3.
- de Oldenburgeri (Phil. Andreae) Itinera-
rio Germanico judicium fertur. III, 2, 1, 11.
- Oldendorpius Actionum formulas descri-
psit. III, 6, 11, 2.
- Olympii Nemejani Cynegetica. I, 4, 14, 6.
- Olympiodori. Comm. in Phaedonem Plato-
nis de immortalitate anime, &
Comm. in Gorgiam Platonis. II, 1, 7, 10.
- Olympiodorus, qui in Zosini Scripta Chy-
mica commentatus est, quis fuerit,
& quo tempore vixerit. I, 1, 11, 46. sq.
- Omphalii (Jacobi) lib. de Elocutionis imi-
tatione ac apparatu. I, 6, 1, 21.
- Onirocritici Scriptores, vid. Somnia.
- de Opificiis omnibus tractatum moliebatur
Thevenotius. I, 1, 1, 7.
- de Opio quinam scripserint. II, 2*, 42, 2.
- Opinionum variarum turbis immersi
nunquam ad rerum fundum pene-
trare possumus. I, 1, 12, 1.
- Oppiani Elogium. I, 7, 2, 24.
Halieutica, Cynegetica & Jxevtica.
ibid.
Jxevtica an interierint. ibid.
Scriptorum interpretes & editiones. ib.
- Opuscula deis ingeniis precocibus haud raro
praevalent. I, 2, 8, 58.
- Opticae mirabilis & propemodum divina vis
est. I, 1, 12, 23.
- Optici Scriptores potiores, tum generales,
tum speciales. II, 4, 1, 9.
- Orationes Lysiae, Isaei, Andocidis & Anti-
phontis junctim & separatim editae.
I, 6, 2, 5.
ex obsoletis vocibus concinnatae. I, 4, 9, 5.
- Orationis copia & amplificatio in quo con-
sistat. I, 3, 7, 2. sqq.
copiose excerpta, oratoria praecipue
dicta. I, 3, 7, 1. seqq.
ligatae & solutae discrimen. I, 2, 16, 1.
ornatae excerpta. I, 3, 6, 1. sqq.
ornatus & cultus in quo consistat. I, 3, 6, 2. sqq.
- Orator extemporaneus Mich. Radau. vid.
Radau.
- Oratores antiqui, praecipue Graeci. I, 6, 2, 3. f.
Galliae

INDEX III. RERUM.

- Gallie potiores.* I,6,4,28. sq. *Ordinatio Cameralis & judicij Aulici.* III,6,9,2.
- Græci deperditi à Vossio celebrati.* I,6,2,1. *Ordinatorum academia Roma instituta.* I,1,14,22.
- Hispania potiores* I,6,4,24. *Origenes Platonis sectator fuit.* II,1,7,4.
- Lutherani in Germania.* I,6,4,23. *Origenis Commentarius super Evang. Jo-*
- Optimi intellectu bono quoque valere* I,2,1,37. *bannis MStus.* III,5,1,16.
- possunt.* I,7,1,15. *Errores è Platonismo pullularunt.* I,1,1,10.
- quomodo legendi.* I,6,3,1. sqq. *Philosophumena latitant inter MSta*
- recentiores recensentur.* I,6,4,17. sqq. *volumina Holstenii.* II,1,2,2.
- Reformati.* I,6,4,1. sqq. *Originum Antwerpianarum liber Becani.* I,4,3,4.
- Sacri.* I,6,4,1. sqq. *Gallicarum lib. Boxhornii.* I,4,3,3.
- Oratoria artificia in Sacris literis, imprimis* *Orphei antiquissimæ sapientiæ dogmata &*
- in Paulinis epistolis reperiuntur.* I,6,4,1. *scripta.* I,1,10,14.
- facultate insignes omnibus studiis sunt* *de Philosophia quid sentiendum.* II,2,7,3.
- aptissimi.* I,2,1,34. sqq. *Philosophiam & Theologiam Job.*
- non ex Sophistarum palæstris nascitur,* *Franc. Grandis integro tractatu*
- sed divinum quid habet.* I,1,12,9. *conscripsit.* I,1,13,8.
- potissimum ab imaginatione pendet.* I,2,1,23. sq. *Orpheo & Musæus quinam fuerint.* I,7,2,4.
- praxis Lauxmin.* I,6,1,18. *ex Ægypto mysteria in Græciam intui-*
- sacra.* I,3,13,34. *quomodo differat à Ci-* *lit.* I,1,13,6. I,1,10,14.
- vili.* I,6,4,1. *Orthographiæ Scriptores.* I,4,9,1.
- Oratoriæ Ecclesiasticæ Scriptores recensentur.* I,6,4,2. sqq. *Osiandri (Jo. Ad.) Diss. de stella Magorum*
- necessitas in concionibus.* I,6,4,4. *laudatur.* II,2*,24,3. lib. contra Gro-
- Oratorum Græcorum penuria unde?* I,6,2,13. *tij lib. de Jure B. & P.* III,6,1,5.
- in censum non veniunt Herodotus &* *Ossa emolliendi & in cibum convertendi ar-*
- Thacydides.* I,6,2,2. *tificium.* II,1,5,7.
- sacrorum censores.* I,6,4,9. *Ossolinskii Orationes.* I,6,3,6.
- historia Bailij. ibid.* *Ostans fragmentum Chymicum cujus au-*
- varietas. ibid.* *toris fuerit.* I,1,11,27. sqq. *an à Chri-*
- Orbellis (Nicolai de) Compendium super* *stiano quodam scriptum.* I,1,11,30.
- sententias Scoti.* II,1,14,22. *Ostenfeldi Laurus Wurtembergica.* I,6,3,6.
- Orbis novus. vid. Novus.* *Ostentatio modesta & decora haud repre-*
- de Orbium & globorum integrorum interi-* *hendenda.* I,1,15,24.
- tu questio affirmativè deciditur.* II,2*,5,2. *Ostentationis fastuosa & inepta exempla*
- in Jac. Clavero & Cagnolo.* I,1,15,25. *Otiosorum academia Neapoli à Job. Bapt.*
- Manso*

INDEX III. RERUM.

Manso instituta. I,1,14,31.
Ottfridi *Weissenburgensis Evangeliorum liber rhytmo veteri descriptus, & à Flacio Jlyrico mendosè editus.* I,4,4,3. *soluta Psalterii versio asservatur in Bibliotheca Casarea. ibid. ob studium ad Germanicam linguam excolendam laudatur. ibid.*
Ottius *Anabaptistarum annales publicavit.* III,5,1,34.
Otto (*Andr.*) *Anthroposcopiam Compendiariam scripsit.* II,3,1,4.
 (*Daniel*) *de jure publico.* III,6,9,3.
Oudaan (*Joachimi*) *lib. Roomsche Moogenheit/breviter recensetur.* I,5,2,2.
Ovidii *Censores morosi.* I,4,11,16.
 Commentatores & Editores. ibid.
 Elogium. I,4,11,16.
 Epistolæ Heroidum absolutum sunt omnis elegantie Romanæ Op9. I,3,10,7.
 Epistolæ poëtice elegantia etiam cum Cicerone certant. I,2,14,26.
 Imitatores. I,7,3,9.
Ovidius *à cultissimo ingenio in ornando carmine celebratur.* I,2,16,41.
 phantasie & ingenio sæpè frena laxat, quæ Virgilius potius judicio moderatur. I,2,1,26. I,3,10,30. *quò ipso tn. sæpè placet.* I,3,10,30.
Oviedo (*Franc. de*) *Cursus Philosophicus aliaq; scripta recensentur.* II,1,14,46.
ex Ovis *omnia animalia, imò homines, generantur.* II,2*,45,3.
Oweni *epigrammata.* I,7,3,2. *de illis memorabilia. ibid.*
 libb. de Natura, ortu, progressu & studio veræ Theologiæ. III,5,1,4.
Oxonienſis academia *Scheldiano theatro ornata est.* I,1,4,16.
 bi- l otheca dicitur alias Bodlejana.

I,1,17,29. I,1,4,15. *descripta est ab Ant. Wood. ibid. magnis accessionibus aucta & locupletata est.* I,1,4,15. *sq. I,1,17,30.*
bibliotheca Catalogum geminum dedit Thomas Jamesius. I,1,17,30.
Manuscripti Codices numero penè equare dicuntur impressos.
 I,1,17,32.
Societas experimentalis studii.
 I,1,14,44.
Universitas in duas factiones distincta.
 II,1,13,12.
Universitatis historia & antiquitates. vid. Wood.

P.

P**Achymerus** (*Georg.*) *fuit Epitomator Aristotelis.* II,1,9,9.
Pacii (*Julii*) *libb. in Aristotelem.* II,1,14,69.
Pactum cum Dæmone. *vid. Magia.*
Pædagogia nobilium. I,2,12,34.
 regia quomodo instituenda. vid. Principum.
Pædagogia *bonæ præcepta ex antiquis qui tradiderint.* I,2,2,11. *è recentioribus superioris seculi.* I,2,2,12. & 18. I,2,10,12. *sq. vid. Sturmii. it. Scholastica.*
 novæ methodus commendatur.
 I,2,9,21.
ad Pædagogiam *quoq; spectat, defectus in-formationis & corruptelas studiorum evitare.* I,2,2,23. *de quibus Lud. Vives scripsit.* I,2,2,34.
Παιδεία *quæ sit Ferrario.* I,2,7,104.
Pædotrophia *Sammarthani.* I,2,1,8.
 de Pænula quinam scripserint. I,5,2,9.
Pajot (*Caroli*) *Tyrocinium eloquentiæ impro-batur.* I,6,1,27.
Palafoxii *lites cum Jesuitis.* I,6,4,27.
 de

INDEX III. RERUM.

- de studiis singularia. ibid.*
- Palamedes** indicem scripsit in Aristotelis libris. II, 1, 11, 31.
- Palearius** (Aonius) imitator styli Ciceroniani felicissimus. I, 1, 23, 55. I, 6, 3, 1. non Ciceroniani solum, sed etiam Lucretiani. II, 1, 5, 2.
- Orationem in L. Murenam**, Ciceroni contrariam, scripsit. I, 6, 3, 1.
- Palissy** (Bernb.) primam gemmarum metallorumque substantiam liquidam esse statuit. II, 2, 10, 3. II, 2*, 31, 3.
- Palladii** lib. de gentibus Indiae & Brachmanibus ab Eduardo Bissao editus. II, 1, 1, 10.
- Palmerii** (Jac.) exercitationes in Græcos Auctores. I, 5, 1, 9.
- Græcia antiqua*, liber posthumus. *ibid.*
- Pancirolli** (Gvidonis) memorabitium libri duo. I, 1, 21, 51. supplementum ad illos. I, 1, 21, 52.
- thesaurus variarum lectionum Legum* III, 6, 8, 4.
- Pandectæ Florentinæ** quando scriptæ. III, 6, 4, 6.
- in Linguam Turcicam translatae. ibid.*
- quid sint. ibid.*
- in Pandectas Commentatores recensentur.* III, 6, 7, 3.
- Pandulphi** Disputationes de fine mundi. III, 5, 1, 7.
- Panegyrici Carminis exempla.** I, 3, 12, 53.
- de Panegyricis Erasmi, Wouwerii utriusque, & Thilonis judicium.* I, 6, 3, 6.
- Panegyricorum recentiorum collectio** Hanovienfis. I, 6, 3, 6. sparsim editorum index. *ibid.*
- Panigarola** Concionator eloquentissimus fuit. I, 6, 4, 5.
- Demetrii Phalerei librum edidit sub*
- tit. Il predicatore: ovvero parafrase &c. ibid.*
- Pansæ** (Matii) lib. de bibliotheca Vaticana. I, 1, 17, 18. in quo pauca memoratu digna affert. I, 1, 17, 25.
- Osculum & consensus Ethnicæ & Christianæ Philosophiæ.* III, 5, 1, 4.
- Πανσοφία** in Academiis qui hodiè docent, indigni sunt nomine τῆς πολυμαθείας, I, 1, 1, 23. & ad solidam doctrinam noxii. I, 2, 11, 20.
- docentium noxia insania merito publicè coercenda.* I, 1, 1, 24.
- Pantographicum instrumentum** Pegelii & Scheineri. I, 1, 2, 27.
- Pantotheca** Coronæi describitur. I, 3, 13, 53.
- Panvinius** (Onuphrius) de Triumphis scripsit. I, 5, 2, 14.
- de Papia ejusque Vocabulario judicium fertur.* I, 4, 9, 8.
- Pappus Alexandrinus**, Mathematicus & Chymicus. I, 1, 11, 23.
- Paracelsi** steganographicum arcanum, è sanguine humano parandum, cujus ope amici sejuncti animi sensa communicare possunt. I, 1, 11, 15.
- Paracelsus** vid. Theophrastus.
- Paraphrases Cabalisticæ.** III, 5, 1, 16.
- Chaldaicæ. ibid.*
- Erasmi ab Eduardo Leo impugnata. ibid.*
- Sunt antiquissimæ. ibid.*
- Paratitlorum** Cujacii in Codicem elogium. III, 6, 7, 10.
- Descriptio. ibid.*
- Scriptores. ibid.*
- Paræi** (Philippi) Calligraphia. I, 6, 1, 24.
- Parænerici** Veteres Goldasti. I, 4, 4, 3.
- Parckeri** Censura Philosophiæ Platonica. II, 2, 11, 8.
- liber*

INDEX III. RERUM.

- liber contra Atheismum.* III,5,1,9.
librum de Politia Ecclesiastica continuavit Voëtius. III,5,1,27.
tentamina Physico-Theologica. III,5,1,4.&9.
Parei (Dan.) Lexicon Elegantiarum Lucretianarum à Gifanii indice compilatum. I,4,11,12. II,1,5,2.
Pareus (Dan.) plagiarus & Criticorum similis. I,4,13,3.
de Parheliis Scriptores memorantur. II,2*,25,3.
Parisienses academiae recensentur. I,1,14,41. *sq. à Gallezio describuntur.* I,1,14,42.
Parodiarum Scriptores. I,7,3,14.
Parthenii Commentarius Horatianus aliq. Scripta. I,4,1,15.
de Imitatione Poëtica libri. I,7,1,15.
de Particularum intestinis motibus in solidis quiescentibus agit Boylius. II,2*,6,8.
Particularum Juris explanatores. III,6,6,2.
de Particulis quinam scripserint. I,4,10,11.
Paschalii (Valentini) Carmen facetum de re Vehicularia. I,5,2,13.
Paschafii Poësis artificiosa. I,7,3,7.
Pasquillorum Tomi duo Romani. III,2,1,10.
de Passeratii Orationibus judicium fertur. I,6,3,2.
Passeribus (Nicol. de) lib. Antinomiarum vituperatur. III,6,8,2.
Pastorii Calendae Regiae. I,6,3,6.
Carmina. I,7,3,17.
Institutiones Aulicae. III,1,1,8.
Orationes ad Angliae Regem, & de principis historiae autoribus. I,6,3,6.
Patavinæ academiae recensentur. I,1,14,27.
Paterculus Historiam Romanam scripsit. I,4,12,5.
quisnam fuerit. *ibid.*
Patini elogium Gallica. I,1,19,64.
epistolae Gallicae laudantur. I,1,24,96.
quibus perpetua in Chymicos & Pharmacopolas cavilla continentur. *ibid.*
Patino singulis vicibus aureus (Louys d'Or) orbiculo supponendus oblatus, quoties cibum cum magnatibus quibusdam capere vellet. I,1,15,23.
Patinus vir lepidissimus simul & doctissimus. I,1,5,18.
Patritii (Franc.) adversarii. II,2,14,1.
discussiones Peripateticae. II,1,1,12.
harum conspectus compendiarius. II,1,8,3. *laudantur.* II,2,12,2.
eruditio & scripta varii generis plurima. II,2,14,1.
nova de universis philosophia. II,1,1,12.
philosophandi ratio est intricata & aënéthodos. II,2,14,1.
principia physica. *ibid.*
Patritius (Franciscus) in Physicis Aristoteli se opposuit. II,2,14,1.
mirus in omnibus ferme disciplinis novator. I,6,1,12. *maxime in Philosophia.* II,1,1,12.
Physicus Hermetico-Platonicus fuit. II,2,4,6.
Patrologici Scriptores. III,4,1,17.
Patrum eloquentia. I,6,4,1.
scripta contra gentiles. III,5,1,7.
scripta multis in locis fraudulenter mutilata, aut corrupta. I,1,7,52. *idè MStis codicibus ostendi potest.* *ibid.*
Pauli (Simonis) Catalogus Mapparum Geographicarum. II,4,1,2.

INDEX III. RERUM.

- lib. de abusu tabaci & Herbae Thee.* II, 2*, 42, 4. II, 2*, 43, 2.
quadripartitum Botanicum. III, 7, 1, 5.
de Pauli, Apostoli, Rhetorica agit Rittershu-
sus. I, 6, 4, 4.
Paulo (Eustachii à S.) summa philosophiae
quadripartita recensetur. II, 1, 14, 31.
Paufaniae Lexicon. I, 4, 7, 8.
de Pecunia veteri Romanorum scripsit Gro-
novius. I, 5, 1, 12.
Pecuniae defectum auri malleatores asferre
statait nonnemo. III, 3, 1, 4.
Pedanterie Cavallerie quid sit. I, 1, 9, 13.
Gallis quid dicatur. I, 1, 15, 25.
de Pedis admirandis scripsit Job. de Arty.
 II, 3, 1, 4.
Pegelius (Magnus) arcana sua Principibus
& Rebus publicis frustra obtulit.
 I, 1, 20, 13.
de arte mnemonica quaedam propo-
suit. I, 2, 6, 37.
consilium suppeditavit de Conclavi
Medico, vario aëre replendo.
 II, 2*, 22, 2.
scripsit Thesaurum rerum selecta-
rum, magnarum, dignarum, uti-
lium &c. I, 1, 2, 26. II, 2, 1, 17.
Peirescii epistola de rebus Physicis commen-
dantur. II, 2, 2, 6.
vita à Gassendo conscripta. I, 1, 19, 17.
 II, 2, 2, 6.
Pelagius Chymicus quis fuerit. I, 1, 11, 25. sq.
Pentatevcho an libri antiquiores extent.
 I, 1, 6, 24.
Peraldi (Gvilb.) Virtutum vitiorumq; sum-
ma laudatur. I, 6, 4, 12.
Peregrinando varia inventa observantur.
 I, 1, 20, 18.
Peregrinans Viros doctos eorumq; Opera in-
quirat. I, 1, 21, 2. sqq. I, 2, 7, 40.
Peregrinationes doctorum diligenter no-
tandae. I, 1, 18, 4.
Peregrinationis fructus ex Colloquiis cum
Viris doctis. I, 1, 15, 54. I, 1, 19, 4. *ma-*
gnus est. I, 2, 7, 38. sq.
Pererii Commentationes in Genesin. II, 1, 1, 7.
 II, 2*, 1, 9.
Libb. de communibus rerum naturali-
um principiis & affectionibus, ibid.
Perez (Antonii de) Comm. ad Cod. Justi-
nianum. III, 6, 7, 9.
(Didaci) lib. de sacra concionandi ra-
tione. I, 6, 4, 27.
Periodicae connexiones oratoriae. I, 3, 4, 24.
 I, 3, 8, 5. & 14. sq.
poëma dedecent. I, 3, 8, 17.
 I, 3, 10, 2.
dilatationis exemplum. I, 2, 14, 2.
ad Periodicam connexionem pueri maturè
affuefaciendi. I, 2, 4, 20. I, 2, 9, 56.
 I, 2, 10, 31. I, 2, 13, 5.
de Periodis Scriptores quidam recensentur.
 I, 6, 1, 3.
Periodorum distinctiones antiquissima
exemplaria nullas habent. I, 1, 7, 13.
apud Veteres quae fuerint. I, 1, 7, 12.
Perionii (Joach.) pro Aristot. in Pet. Ra-
rum orationes duae. II, 1, 12, 1.
Peritia linguarum exoticarum in quovis stu-
diorum genere maxima utilitas.
 I, 4, 4, 1.
singularia & miraculosa exempla re-
censentur. I, 4, 4, 2.
Perjuria explorandi modus Indorum.
 II, 3, 1, 17.
Pernumiae (Jo. Pauli) Aristotelis philoso-
phia naturalis ordine definitivo tra-
dita. II, 1, 11, 8.
Perotti (Nicolai) Cornucopiae laudatur.
 I, 4, 9, 9.
 Perpi-

INDEX III. RERUM.

- Perpiniani (Petri Job.) Orationes. I,6,3,2. II,2*,31,5°
- Perpinianum magni fecit Janus Nicinus I,6,3,2.
- Erythreus. I,6,3,2.
- Perronia excerpta è quotidianis sermonibus Card. Perronii congest I,1,16,60.
- Perfarum doctrina Physica non satis est cognita. II,2,5,7.
- Lexica potiora inedita. I,4,5,9.
- Persecutiones Ecclesie descripserunt Kortboltus & Masculus. III,4,1,18.
- Perficæ lingue cum Germanica affinitas à nonnullis demonstrata. I,4,5,9.
- Perfii Satyrica dictio horrida est & obscura. I,4,12,13. à Commentatoribus tamen egregie illustrata. ibid.
- de Personis & Larvis scripsit Marefcottus. I,5,2,9.
- de Perspectivâ quinam scripserint. II,4,1,9.
- Peruviani in America Australi ab Ægyptiis vicinioribus descendisse videntur. I,1,5,25.
- Peruvianorum monumenta vetustissima ab imperitis Monachis Hispanicis miserè dissipata. I,1,5,24.
- Petavii doctrina temporum impugnat Scaligerum. III,4,1,5.
- encomium. III,5,1,18.
- libri dogmatum III,5,1,18.
- lites cum Salmasio. I,4,14,4.
- orationes elegantissime. I,6,3,2.
- scripta alia. III,5,1,18.
- Petavius homo molestus, disputax & mordax. I,1,15,37.
- Petiti (Samuelis) Leges Atticæ. III,6,2,4.
- Observationes, variae Lectiones, nec non Miscellanea. I,5,1,11.
- Petramellarii elogia improbantur. I,6,3,13.
- Petrarcha multum trahit ex rubigine suorum temporum. I,1,23,27.
- Petrefactis de corporibus quid judicandum. I,1,2*,31,5°
- Petri Arlensis de Scudalupis lib. de Sympathia septem metallorum &c, singularia continet secreta. I,1,11,11. quorum aliquot recensentur. I,1,11,12.
- Petroniani fragmenti Codex Dalmaticus an sit supposititius. I,4,12,10.
- Petronii vita & mors. I,4,12,10.
- Petronius morti vicinus impurissimum Satyricum scripsit, sæpius cum variis variorum notis excusum. I,4,12,10.
- quod totum Albæ Regali inventum testatur Nodotius. ibid.
- Petterus (Nicol.) Artem Luctatoriam tradidit. II,4,1,16.
- Petti (Wilhelmi) nova hypothesis motus elastici. II,2*,6,6.
- Pfanneri libellus de præcipuis Principum Germaniæ familiis. III,4,1,10.
- Systema Theologiæ è Gentilium Philosophorum scriptis adornatum. III,5,1,12.
- Phalevcorum Scriptores recensentur. I,7,3,11.
- Phantasia. vid. Imaginatio.
- Phantasiâ omnibus rebus adscripsit Helmontius. II,1,12,4.
- Pharmacopæorum lingua. I,7,1,16.
- Phædri (Titi) fabulæ sunt elegantissime Latinitatis. I,4,12,4. harum edit. & Comment. quos inter Marquardi Gudii Comm. promissus laudatur. ibid.
- Phænomenorum naturalium ignorantia unde. II,2,1,24. demonstrationes non possunt dari. II,2,19,2.
- Philadelphica academia universalis. vid. Samaritanorum.
- Philalthei (Lucilii) Comm. in libb. Aristot. de Cælo. II,1,11,12.
- Phi-

INDEX III. RERUM.

Philavti in alios maledici sunt, exemplo Ci-
amponi Florentini. I,1,15,21. & 22.
plerumq; contentiosi. I,1,15,13.
Philavtia nobis insita est. I,2,1,5.
Poëtarum. vid. Poëtarum.
quedam honesta est, quæ in sui fiducia
consistit. I,1,15,24. & 12.
Philavtiæ nimia infelicitas. I,1,15,12. exem-
plis docetur. ibid.
Philippi à sanctissimâ Trinitate summa Phi-
losophica ex mira Aristotelis & Tho-
mæ doctrina recensetur. II,1,14,49.
Philo Judæus si non Platonius, tamen Pla-
tonizans. II,1,7,11. *ejus opera jun-*
ctim edita. ibid.
Philologica studia in academiis hodiè malè
negliguntur. I,2,11,9. sqq.
Philologicæ eruditionis thesaurus est Sal-
masii opus in Solinum. I,1,21,14.
Φιλονομία in academiis noxia, & prohiben-
da. I,2,11,26. sq.
Philoponus unde nomen habeat. II,1,9,5.
ejus Scripta in Aristot. ibid.
Philosophandi methodus eclecticica in Phy-
sicis commendatur. II,2,19,1.
Philosophia Cartesii è Veterum Philosophia
fluxit. I,1,2,19.
Contemplativa Θεῶν quid sapit, unde
& Θεωρητική dicitur. I,1,12,15.
malè à nauseabundis recentioribus ne-
gligitur. I,1,2,12. & 18.
moralis Barbarica ab Ad. Tribbechovio
exhibita. III,1,1,1.
est necessaria. III,1,1,13.
est neglecta. III,1,1,1. & 13.
Historica à quibusnam tradita.
III,1,1,1.
Poëtica à Zwingerò collecta.
III,1,1,1.
naturalis Ægyptiorum. II,2,4,1.

Chinensium & Indorum. II,2,5,1. sqq.
Pythagorica. II,2,6,1. sqq.
Poëtarum. vid. Poëtarum.
rationalis à Campanella edita recense-
tur. II,1,12,4.
S. Scripturæ interpres, à Wolzogenio
refutata. III,5,1,11.
secreta apud gentes moratiores suas sibi
res à profano vulgo separatas habe-
bat. I,1,13,2.
Philosophiæ Ægyptiacæ Scriptores. II,1,1,12.
Barbaricæ historiam tradit Heürnius.
II,1,1,9.
Chaldaicæ Scriptores. II,1,1,12.
Epicuræ historia. II,1,5,1. sqq.
Jndicæ Veteris & modernæ Scriptores.
II,1,1,10. sq.
Methodica tractatio Græcis debetur.
II,2,7,2.
Moralis fragmenta apud Veteres tan-
tum erant. III,1,1,1.
Moralis Scriptores. III,1,1,2.
Novatores Campanella. II,1,12,4.
Patricius. II,1,1,12. & alii. II,1,15,1.
sqq.
Peripateticæ Scriptores Isagogici &
Historici. II,1,8,1. sqq.
Platonice. II,1,6,1. sqq.
Platonice & Aristotelicæ collationes.
II,1,7,2.
Primas origines Svecis tribuit Olaus
Rudbeckius. II,1,1,13.
Pythagoricæ historia & Scriptores.
II,1,2,1. sqq.
Septentrionalium populorum historia.
II,1,1,13.
Socraticæ historia. II,1,3,1. sqq.
Stoicæ historia. II,1,4,1. sqq.
Universalis historiam quinam scripse-
rint.

INDEX III. RERUM.

- rint.* II,1,1,1. fqq.
- Philosophica bibliotheca Lambecij. I,1,2,8.
- Philosophorum veterum & recentiorum consensus & dissensus, eorumq; conciliatio. II,2,18,1. fqq.
- Philostratus vitam Apollonij descripsit. II,1,2,5.
- Phocylidis Carmen, non est veteris illius Phocylidis, sed hominis vel Judei, vel Christiani. I,7,2,14.
- Phœnicum doctrina physica haud satis est cognita. II,2,5,7.
- Phosphori artificiales. II,2*,22,5.
- Photii Bibliotheca *μυριοβιβλος*. I,1,16,13. varia judicia subit. I,1,16,14. quâ occasione scripta. I,1,16,15.
- Glossarium græcum, hætenus ineditum. I,1,16,17.
- Lexicon ineditum. I,4,7,9.
- Nomocanon I,1,16,16. III,6,7,13.
- Simia, Jacobus Gaddius. I,1,16,18.
- Photini Apologiam ineditam græca linguâ exaratam, bibliotheca Gudiana habet. III,5,1,33.
- Photius in recensione Historiæ Zosimi refellitur. I,1,11,40. fqq.
- Phraseologia ex Scriptoribus aurei sæculi struenda. I,3,6,2.
- Phraseologica Excerpta. vid. Excerpta.
- Phrases simplices ab expressionibus quid differant. I,3,6,4, fqq. quas libri phraseologici malè confundunt. I,3,6,8.
- Phrasin Scripturæ cum Stylo Homeri quinam contulerint. I,4,6,20.
- Phrasium & Epithetorum Poëticorum Collectores. I,7,1,19.
- Latine linguæ Collectores. I,4,9,20.
- selectus instituendus. ibid.
- Phrynichi Lexicon est ineditum. I,4,7,8.
- Phyle scripsit Versus Jambicos de Animalium proprietate. I,7,2,24.
- Physica Vid. Naturalis Historia.
- Physica Collegia. II,2,1,15.
- Excerpta quomodo instituenda. I,3,13,2. fqq.
- & Mathesis mutuas sibi operas præstant. I,3,13,11.
- Mosaica, ejusq; Interpretes Veteres & recentiores. II,2,3,1. fqq.
- Principia. vid. Principia.
- Physica de quib; non agendū. II,2*,2,1. fqq.
- Physicæ Christianæ Scriptores Narrationes Mosis Physicas Aristotelicis principiis applicarunt. II,2,3,4.
- Cognatio cum Mathesi. II,4,1,1.
- Cognitio manca semper & imperfecta. II,2,19,6.
- Historiæ naturalis, & Metaphysicæ differentia. II,2,1,25.
- Sparsæ subdivisio Verulamiana. II,2,1,25.
- Studium Oeconomo commendatur. III,3,1,5.
- Physici Epistoliographi, & qui Dialogos Physicos scripserunt. II,2,2,6. fqq.
- Physiognomia ex membrorum configuratione & proportionem de ingenio hominis judicat. II,3,1,4.
- Physiognomica ex membrorum configuratione & proportionem de ingenio hominis judicat. II,2,6,6.
- Physiognomici Scriptores. I,1,15,4. II,3,1,4.
- Physiologica Excerpta. I,3,13,40. & 45.
- Physiologicos inter Auctores Fabri & Bartholini commendantur. III,7,1,4.
- Piccarti (Mich.) Orationes laudantur. I,6,3,3.
- plura scripta recensentur & commendantur. II,1,11,30.
- Piccolomini (Alexandri) lib. della Institutione di tutta la vita de l' Huomo nato nobile, &c. I,2,8,45.
- Picinelli (Philippi) Mundus Symbolicus.

INDEX III. RERUM.

- cus.* I,1,21,61.
*Pictorii (Georg.) lib. de Dæmonum subluna-
rium ortu, potestate, miraculis, &
quomodo pellendi.* II,1,7,14.
de Pictura & Pictoribus quinam scripserint. I,5,2,14.
*Picus epistola quadam Scholasticos Doctores
defendit.* II,1,11,2.
*libros Philosophici & Cabalistici argu-
menti in lucem edidit.* II,1,7,16.
notas sibi constituit. I,4,2,4.
*Richardum Suisset ob ineptas subtili-
tates exagitat.* II,1,13,4.
*Pignorii (Laurentii) Miscella Elogiorum,
Allocutionum &c.* I,6,3,11.
Symbolæ epistolice laudantur. I,1,24,30.
*Pila Æolia ventorum generationem adum-
brat.* II,2*,23,4.
de Pileo quinam scripserint. I,5,2,9.
de Pilis edidit librum Tardinus. II,2*,47,5.
Pindari Comparatio cum Horatio. I,7,2,10.
Lexicon. ibid.
*Versiones, emendationes & editiones,
ibid.*
*sum Pindaro malè confunditur Pseudo-Pin-
darus.* I,7,2,10.
Pinelli humanitas summa commendatur. I,1,15,41.
*manuscripta in bibliotheca Veneta pe-
culiari conclavi reposita.* I,1,3,19.
*methodus in commercio epistolico exer-
cendo.* I,1,15,58.
*modus indagandi inclinationes homi-
num.* I,1,15,51.
sagacitas in libris conquirendis. I,1,4,5.
sq.
vita à Paulo Gualdo descripta. I,1,19,19.
sq.
*Pinellus Patavij vivens an nulli academiæ
in Italia nomen dederit.* I,1,9,26.
I,1,14,37.
Piscium historiam quinam scripserint. II,2*,46,2.
Pistorum fraudes detexit Sebaldus Müller. II,2,1,6.
Pitseus (Job.) Compiler Job. Balei dicitur. I,1,18,42.
*Placcii Compendium historiæ literariæ uni-
versale.* I,1,20,24.
excerpta rhetorica. I,2,5,59.
lib. de arte excerpenti. I,3,1,17. *sq.*
I,3,2,20. sqq. I,3,3,15.
*lib. de fructu præcipuo doctrinæ Mora-
lis.* III,1,1,6.
*lib. de Scriptoribus anonymis & pseudo-
nymis.* I,1,16,70.
nosologia & medicina moralis. III,1,1,6.
scrinium literatum. I,3,13,53.
*Placitorum Philosophorum utilitas extolli-
tur.* II,2,1,8.
Plagia quedam minutiora notantur. I,1,9,22.
I,2,5,10.
*Plagiarii Hispanorum & Anglorum an sint
Galli.* I,6,4,30.
*Plagiatorum librariorum quorundam in-
pudentia.* I,1,9,17.
*Plagiarium impudentem Pitseum nominat
Burtonus.* I,1,18,42.
*πλαγιασμός. I,3,7,15. quatenus conveniat
cum Περὶ Βολῆ.* I,3,7,24.
*πλαγιασµῶν exempla è Cicronis Oratione
pro M. Marcello.* I,3,7,25.
Plagii incusatur Aristoteles. II,1,2,3. *à quo ta-
men absolvitur.* II,1,8,3.
Förster & Ritterbusio. III,6,4,4.
Menagius. vid. Menagius.
Plato. II,1,7,1. *II,2,11,2.*
Ponzius. II,1,14,13.
Stephanus à Colomesio. I,7,2,12.
Wouwe-

INDEX III. RERUM.

Wouwerius. vid. Wouwerius.
sine Plagii suspitione Locorum Communium
Scripta adhiberi possunt. I,1,21,10.
à Plagio excusatur certa in causa Berneggerus.
I,2,6,98. sq.
de Plagio literario librum scripsit Thomafius.
I,1,9,17.
Plagium Acciajoli. II,1,11,24.
Angeli Politiani. I,7,2,2.
Eorum, qui aliorum virorum doctorum
scripta posthuma suo nomine edunt.
I,1,9,17. sqq. I,1,20,8.
qui è variis autoribus quedam fu-
rantur. I,1,9,20.
Gallutii. II,1,11,15.
Lambini. I,4,11,15.
Lipsii. I,5,1,7. II,2,14,1.
Scaligeri. I,1,9,23.
Scioppii insigne. I,4,14,14.
Scioppii aliud notatur. I,4,5,2.
Villovani. I,7,3,3.
Planetæ an moveantur. II,2*,12,6.
an propriam lucem habeant. II,2*,12,7.
corpora sunt composita, terreno simil-
lima. II,2*,12,2.
plures sunt quam septem. II,2*,12,7.
Plantæ an habeant sensum. II,2*,44,2.
ope nitri fertiliores reddi possunt.
II,2,41,1.*
quomodo crescant. II,2*,40,2.
Plantarum Anatome Marcelli Malpighii
laudatur. II,2*,40,3.
Asiaticarum & Americanarum Scri-
ptores. II,2*,40,4. sq.
progerminationem & incrementum
accelerandi methodus. II,2*,41,2.
propagationis varia sunt genera.
II,2,41,4.*
quarundam singularium Scriptores.
II,2,43,2.*

resuscitatio opè roris imaginaria est.
II,2,27,5. de hac scripserunt Kir-*
cherus & Voigtius. ibid.
signaturas quinam descripserint.
II,2,40,6.*
succi nutritii singularis est circulatio.
II,2,40,3.*
vires magicæ. II,2*,43,4.
vires medicæ. II,2*,43,1.
Planudis (Maximi) anthologia Græcorum
Epigrammatum recensetur.
I,7,2,26.
Plato Aristotele fuit modestior. II,2,7,2.
ejusq; Sectatores Theologiam Natura-
lem excoluerunt. II,5,1,7. III,5,1,2.
multa à Judæis & Ægyptiis hausit. ib.
multos Patrum primæ Ecclesiæ sectato-
res habuit. II,1,7,1.
piè philosophatus est, Atheisq; contra-
rius. ibid.
à Scepticismo imputato excusatur. ib.
Socraticam doctrinam cum Barbari-
cis & Pythagoricis miscuit. II,1,7,1.
II,2,11,1.
Platoni an imputanda sit sententia de duob9
Diis. II,2,11,7.
imputatur doctrina de præexistentia
animarum. II,2,11,10.
Platonica Philosophia, cum Christiana Reli-
gione commista, errores varios
Theologicos invexit. I,1,2,10.
Trinitas. vid. Trinitas.
Platonica Philosophiæ Collationes cum Ari-
stotelica quinam scripserint.
II,1,7,2. II,2,1,2.
conspectus unde haberi possit.
II,2,11,11.
convententiam cum Mose, ab
Henr. Mohr defensam, im-
pugnavit Parkerus. II,2,11,8.
differen-

INDEX III. RERUM.

- differentia ab Aristotelica tantum verbalis.* II, 2, 11, 2.
illustratores veteres & novi. ibid.
mistura ex quibus. II, 2, 11, 2.
principia. ibid.
Platonici Scriptores inediti & editi recensentur. II, 1, 7, 10.
Platoniorum doctrina de anima mundi. II, 2, 11, 7.
de Daemonibus magia est affinis. II, 1, 7, 12.
de numeris originem debet Pythagoricis. II, 2, 6, 5.
& aliorum sententiae de coeternitate Dei & materiae recensentur & conferuntur. II, 2*, 11, 4.
philosophemata de rerum principiis & causis quinque ac totidem mundis nimis sunt subtilia. II, 2, 11, 6.
Platonis ἀμεθοδεία notatur. II, 2, 11, 8.
apologetae quinam. II, 2, 11, 2.
eloquentia commendatur. II, 2, 11, 4.
operum Editiones, Commentatores & Interpretes. II, 2, 7, 1, II, 2, 11, 3.
philosophia speculationibus nimis indulget. II, 2, 11, 11.
in philosophiam Isagogas scripsere Bernhardus & Alcinous. II, 1, 7, 2.
physica parum ab Aristotelica differt. II, 2, 11, 5.
plagium. vid. Plagii.
politica est ἀμεθοδός. III, 2, 1, 2.
scripta supposititia recensentur. II, 1, 7, 1.
sententia de Elementis. II, 2, 11, 9.
Platonis dogmatibus specialibus quinam egerint. II, 1, 7, 22.
& Aristotelis conciliatoribus fertur iudicium. II, 1, 7, 17.
Editores & Commentatores. I, 4, 11, 5.
Plauti fabulae cur puerili aetati nondum con-
venient. I, 2, 9, 59. I, 4, 11, 5.
Plautina latinitas haud temere usurpanda. I, 3, 4, 17.
lectio iudicium subactum requirit. ib.
Plautum Terentio male praefert Scioppius. I, 3, 4, 17. item Lipsius. I, 4, 11, 5.
Plautus male Ciceroni praefertur à Jeremia Höltzlin. I, 2, 10, 15.
Pleurius (Stephanus) Acta Christi collecta è Centonibus Virgilianis conflavit. I, 7, 3, 14.
Plinii Commentatores, Emendatores & Editores. I, 4, 13, 1.
epistolae laudantur. I, 1, 23, 20. sq.
male tamen à nonnullis ipsis epistolis Ciceronianis anteponuntur. ibid.
historia naturalis. I, 1, 21, 5. I, 4, 13, 1.
commendatur & defenditur. II, 2, 2, 2.
libri XX. de Bellis Germanicis an reperiantur in Bibliotheca Augustana. I, 4, 13, 1.
locus Hist. Nat. l. 8. c. 56. de literarum ortu, explicatur. I, 4, 1, 9.
locus l. 36. c. 5. de statua Laocoontis & liberorum ejus à Dracone interfectorum, illustratur. I, 1, 25, 22.
Plinii Cecili Secundi Epistolae & Panegyricus, horumque editiones & Comment. I, 4, 13, 2.
Præceptor fuit Quintilianus. I, 4, 13, 3.
de Plinii Stylo iudicium. vid. Stylus.
Plotinus plagiarius Numenii. II, 2, 11, 3.
Señator Platonis. II, 1, 7, 4.
Plumbi transmutatio in stannum. II, 2*, 36, 1.
Plutarchi liber περὶ τῶν τὰ ἀλογα λόγων χεῖνθαι. I, 4, 1, 3.
Scripta philosophica recensentur. II, 1, 7, 7.
Pluviae

INDEX III. RERUM.

Pluviz & imbres an per naturalia media induci possint. I,1,13,20. *sq.*
natura & differentia. II,2*,27,2.
prodigiosæ multa fabulosa continent. II,2*,27,2.
ranarum, frumenti, &c. sunt fictitiæ. II,2*,27,2. *sq.*
Pneumaticæ Scriptores. II,4,1,15.
Poëmata an rhytmis carere possint. I,1,24,82.
quæq; singulares suas habent elegantias. I,2,16,3. I,2,10,8. & 35.
de Poëmatibus minutiorib9 egregiis, seorsim editis, colligendis, consiliū. I,7,3,18.
de Poëmatum cantu & rhytmis scripserunt Vossius & Barbosa. I,7,1,14.
Poëseos antiquitas, dignitas & utilitas. I,7,1,1.
Dramaticæ Scriptores Angli, Galli ac Itali. I,7,1,9. *sq.*
Germanicæ, Gallicæ, Hispanicæ & Italicæ Scriptores. I,7,1,20.
Vindicie. I,7,1,1.
Poësis Danorum prisca Wormij. vid. Wormius.
potissimum ab imaginatione pendet. I,2,1,23. *sq.*
Poëtarum furor quidam divinus est, & ἐν θεοῖα σπινός. I,1,12,12. I,1,22,39. I,7,1,14.
Furta s. plagia peculiari dissertatione à Menagio ostensa. I,1,9,22. I,7,1,15.
de his judicia Longini & Auctoris. I,7,1,15.
Græcorum inter Christianos fragmenta à Morello junctim edita. I,7,2,27.
Græcorum veterum abolitio à Monachis supersticiosus facta. I,7,2,11.
vid. Græcorum.

Historiæ Scriptores antiqui & recentiores recensentur. I,7,2,1.
Illiteratorum, ut & extemporalium exempla. I,1,12,13. I,1,22,39.
lectio cæteris autoribus cur præferenda. I,2,9,55.
Philautia à Gaddio & Barthio notata, & à Menagio defensa. I,7,1,21.
Philosophorum fragmenta collegit atq; edidit Stephanus. I,7,2,25.
Scotorum, Italorum, Gallorum, & Germanorum deliciae. I,7,3,8.
Septem illustrium poëmata. I,7,3,9.
de Poëtarum Orphei, Homeri, &c. Philosophia quid sentiendum. II,2,7,3.
Poëtæ Comici. I,7,2,8.
Comici recentiores. I,7,3,15.
Elegiaci veteres & recentiores. I,7,3,9. *seqq.*
Epici recentiores. I,7,3,8.
etiam Oratorum apparatu utuntur. I,3,10,31. *seq.*
Latini recentiores. I,7,3,1. *seqq.*
Lyrici. I,7,2,10. *seqq.*
phantasmata sua judicio moderari debent. I,2,1,25.
quomodo versari debeant in lectione Oratorum. I,7,1,15.
Tragici potiores. I,7,2,5. *seqq.*
Poëtica ars non tam præceptis, quam lectione Poëtarum & exercitio addiscenda est. I,2,16,4. *seqq.*
facultate insignes omnibus studiis sunt aptissimi. I,2,1,34. *seq.*
gloria Galli præ cæteris nationibus excellunt. I,1,18,19.
phræscologia. I,3,10,16.
phrasis, imò Grammatica & genius, peculiaris est à soluta. I,3,10,2. & 35.
translata. vid. Metaphora.

Poëticæ

INDEX III. RERUM.

Poëticæ Aristotelis Editores, Interpretes, &
Commentatores, deq; his judicium
Rapini & Dacerij sibi contraria.

I,7,1,3.

artis Scriptores recensentur.

I,7,1,2. seqq. I,4,8,14.

formula.

I,3,10,17.

idolographia & prosopographia.

I,3,10,19.

inventiones. vid. Inventiones.

paraphraseos exempla. I,2,16,21. seqq.

de Poëticis Tropis scripsit Georgius Choeroboscus.

I,7,1,18.

Poëticum Lexicon. vid. Lexicon.

Poëticus ἐν ὁμοιοκαταληξίᾳ in Lotichio notatur.

I,1,19,41.

Poëtis affectuum & morum ratio inprimis habenda.

I,3,10,29.

de Poëtis Græcis Scriptores.

I,4,8,14.

quibusdam mediocribus Latinis
judicia.

I,7,3,17.

Poëtriarum novem Carmina collegit &
publicavit Urfinus.

I,7,2,25.

Poëtriæ fæminæ.

I,1,14,40.

Polemica Theologia. vid. Theologia.

Polemonis Laodicensis morbus viteq; exitus.

I,6,2,15.

Orationes, ibid.

Politiam Judaicam quinam descripserint.

III,6,2,1.

Politiani Stylus & epistolæ à multis laudan-
tur. I,1,23,30. à Manutio & aliis
culpantur. I,1,23,32. & 36. seqq.

Politica Biblica.

III,2,1,19.

excerpta quomodo adornanda.

I,3,13,16. sqq.

specialissima. I,3,13,27. seqq.

quædam occurrunt in Virgilio, aliisq;

III,2,1,21.

sacra, inprimis Pontificum est tectior.

III,2,1,18. vid. Pontificum.

Systemata sunt imperfecta. II,2,1,2.
quædam tamen commendantur.

III,2,1,3.

Politicae Dissertationes miscellæ. III,2,1,20.
doctrina juris Cultori est necessaria.

III,6,1,1.

Scriptores.

III,2,1,1. & 2. seqq.

Politicarum Observationum in Autores an-
tiquos Scriptores. III,2,1,12.

notitiarum excerpta. I,3,13,22. seqq.

Politici scelerati autor rejicitur. III,2,1,4.

de Politicis novatoribus Aristotelicis, nec
non de Pseudo-Policis censura.

III,2,1,4.

Politico necessarij sunt Historici, prudentia
Civili conspicui.

III,2,1,6.

Observatio rituum Academicorum
est necessaria.

III,1,1,9.

Pollio (Trebellius) Historiæ Augustæ Scriptor.

I,4,14,7.

Pollucis (Julij) Onomasticon recensetur.

I,4,7,4.

de Polonorum Scriptoribus centuriam edi-
dit Staravolscius. I,1,18,49.

Polus (Antonius) Novator fuit in doctrinâ
de anima, & sententiæ Aristot.
de Via Lactea defensor ineptus.

II,1,14,48.

novum veritatis lumen in libb.

Aristotelis de anima, aliosq;
libros scripsit. ibid.

(Matthæus) Commentator Bibliorum
Criticus.

III,5,1,15.

Polyantheorum Scriptores. I,1,21,24. seqq.

Polyglottia Bibliandri, Baldi, Scaligeri,
aliorumq;

I,4,4,2.

Galli dormientis. ibid.

Liburni peste laborantis. ibid.

Polygraphi multi, tam veteres quam re-
cen-

INDEX III. RERUM.

- centiores enumerantur. I, 1, 22, 28. seqq.
- Physici recensentur.* II, 2, 2, 10.
- Polygraphia Kircheri.** I, 4, 2, 5.
- Trithemij Commentario illustrata ab Augusto Seleno.* I, 4, 2, 4.
- Polygraphiam inter & Bradigraphiam media via incedendum est.** I, 1, 22, 22.
- Polygraphias affectationem in Cardano reprehendit Scaliger.** I, 1, 22, 29. *adversus quem defenditur.* I, 1, 22, 30.
- Polygraphorum vitia & defectus.** I, 1, 22, 35. seq. I, 1, 16, 20.
- Polygraphus fuit Balth. Bonifacius.** I, 1, 21, 34. *unus multorum seculorum labores in compendium trahere potest.* I, 1, 22, 23. *exemplo Hippocratis, Aristotelis, Galeni, &c.* I, 1, 22, 24.
- Polyhistori cognitio historiae bibliothecariae necessaria est.** I, 1, 6, 12.
- Πολυμαθεῖς an ἀκρίστως defectu laborent.** I, 1, 1, 10.
- αὐτοδιδάκτοι plerumq. opiniosi.* I, 1, 1, 14.
- potius id quod delectat, quam quod prodest, in disciplinis quaerunt.* I, 1, 1, 16.
- Polymathia adversus calumnias quorundam defenditur.** I, 1, 1, 17.
- quidem sectanda, una tamen ejus pars prae ceteris excolenda.* I, 1, 1, 11. seq. I, 2, 8, 10.
- tam latè non patet, quam historia literaria.* I, 1, 2, 1.
- de Polymathia librum scripsit Johannes Wouwerius.** I, 1, 1, 18.
- ad Polymathiam natura duce invitamur.** I, 1, 1, 8. *quod contra Huartum & Bonneum asseritur.* I, 1, 1, 10.
- Polymathiae abusus.** I, 1, 1, 13. seqq.
- capax est ingenium humanum.* I, 1, 1, 2. & 10.
- gloria indigni sunt & ἐγκυκλοπαιδείας Scriptores.* I, 1, 1, 22. *qui in Academiis πανσοφίαν profitentur.* I, 1, 1, 23.
- hostis Melanchthon insulse fingitur à Cresollio.* I, 1, 1, 21.
- ineptum quorundam studium reprehenditur.* I, 1, 15, 9.
- studia ornanda & suscipienda Regi Gallie commendat Budaus.* I, 1, 1, 20.
- studiosus certum sibi scopum praestigere debet.* I, 2, 8, 11.
- studium rebus gerendis haud est adversum.* I, 1, 1, 2. *mediocribus ingeniis non congruum.* I, 1, 1, 13.
- studium sedulo tractandum.* I, 1, 1, 1.
- Pomey (Franc.) novus Rhetoricae Candidatus, altero se candidior.** I, 6, 1, 18.
- pantheon mythicum.* I, 7, 1, 17.
- è Pomis & piris potus confectus.** II, 2*, 42, 3.
- de Pomponatio memorabile quoddam habet Postellus.** II, 1, 12, 2.
- Pomponatius Atheista, acutissimus Disputator.** I, 1, 8, 18. II, 1, 11, 4.
- Doctore Atheismi.* II, 1, 11, 4.
- Magiae viam struit in lib. de Incantatione.* II, 2*, 48, 7.
- quae scripserit.* II, 1, 11, 4.
- Pomponii Melae tres libri de Situ Orbis.** I, 4, 12, 11. *de his praeclare meruit Vossius, à Gronovio tamen castigatus. ibid.*
- Ponæ (Franc.) Elogia XII. Caesarum.** I, 6, 3, 11.
- lib. de Epitaphiis ad morem antiquum efformandis. ibid.*
- Pontanus (Jacobus) Attica bellaria & Pro-gymnasmata**

INDEX III. RERUM.

- gymnasmatum scripsit.* I, 1, 21, 35. f.
- Institutiones item Poëticas.* I, 7, 1, 7.
- (Jovianus) ob Elegias suas elegantes commendatur.* I, 7, 3, 9.
- Phalevco scripsit de quibus iudicium fertur.* I, 7, 3, 11.
- Poëta & Philosophus autodidaxus.* I, 1, 1, 14.
- (Ludovicus) sanctitatis singularis affectator.* I, 6, 4, 27.
- Pontificem Imperatori subjacere debere docuit Occamus.** II, 1, 13, 12.
- Pontificii in Hist. & Antiq. Ecclesiast. præcellunt.** III, 5, 1, 1.
- Pontificiorum Certamina intestina Janseniana & Anti-Jesuitica.** III, 5, 1, 31.
- doctrinam multi impugnarunt.* III, 5, 1, 25.
- fraudes circa Patrū Opera.* III, 5, 1, 28.
- promachus est Bellarminus.* III, 5, 1, 24.
- contra Pontificios ex Antiquitate Ecclesiastica pugnandum.* III, 5, 1, 30.
- in Pontificios Scripta Satyrice.* III, 5, 1, 31.
- de Pontificis autoritate scripsit Cabezudo.* II, 1, 14, 25.
- bullis. ibid.*
- primatu Scriptores.* III, 5, 1, 26. & 27.
- Pontificum Conclavia.** III, 2, 1, 20.
- Hebræorum jura Seldenus deduxit.* III, 6, 2, 1.
- Politica est tectior.* III, 2, 1, 18. cognoscitur è Maimburgio aliisq. ibid.
- Ponzius (Johannes) Curriculum Philosophicum ex doctrina Scoti concinnavit.** II, 1, 14, 11.
- plagii à Mafrio incusatur.* II, 1, 14, 13.
- (Petrus) artem mutos & surdos à naturâ ad loquelam instituendi invenisse creditur.* I, 2, 3, 23. sq.
- Porcellanæ Chinesium è terrâ Cretacæ conficiuntur.** II, 2*, 21, 6.
- Porphyrii de abstinentia.** II, 2, 6, 1.
- Commentarius in Categorias Aristotelis.* II, 1, 9, 10.
- lib. de Vita Pythagoræ ab Holstenio editus.* II, 1, 2, 2.
- Panegyricus.* I, 7, 3, 7.
- Portæ liber de Phytognomicis laudatur.** II, 2*, 40, 6. II, 3, 1, 4.
- Postellii (Johannis) Syntaxis Græcæ & Calligraphia.** I, 4, 6, 11.
- Possevinus (Anton.) duos libros scripsit: bibliothecam selectam, & apparatus sacrum, qui recensentur.** I, 1, 16, 21. sq.
- in libro de Poësi & Pictura Ethnica &c. Scaligerum hæreseos accusat.* I, 7, 1, 6.
- Postelli (Guil.) de Concordia orbis terrarum iudicium fertur.** III, 5, 1, 7.
- Jaçantia insana notatur.* II, 1, 12, 2.
- Postellus Aristoteli infensior fuit.** II, 1, 12, 2.
- autodidaxus in linguarum cognitione.* I, 1, 1, 14. *quarum callentissimus fuit.* I, 4, 5, 1. *magnam sibi illarum notitiam paravit itineribus suis in Orientem.* ibid.
- Galliæ suæ Imperium Orbis vaticinando promisit.* I, 1, 10, 36.
- Heterodoxus in multis, & potius Hæreticus fuit.* I, 1, 8, 12.
- in libro de Etruriæ Originibus multa capita pro veritate Relig. Christ. inserta habet.* I, 1, 8, 12.
- inter Deistas & atheos refertur, sed sine causa.* I, 1, 8, 11.
- Judicio non valuit.* II, 1, 12, 2.
- de

INDEX III. RERUM.

de Praschii Carminibus Heroicis judicium.

I,7,3,8.

Prato Veteri (Antonij Mericutij de) Collectio juris Feudalis inedita.

III,6,7,15.

Praxeos forensis experientia quomodo parari possit.

III,6,11,4.

Praxis Camerae Imperialis à quibus descripta & illustrata.

III,6,11,3.

Holsato-Slesvicensis.

III,6,11,4.

Juridica, in quonam consistat.

III,6,11,1. unde discenda.

III,6,11,2.

Juris Saxonici & Lubecensis est diversa.

III,6,11,4.

Præcocium ingeniorum exempla. vid. Ingenia.

Prædicamentorum fontibus omnis meditando, differendi, amplificandi usus hauriri potest. I,2,5,3. qui usus non demum ab Emanuele Thesauro, in Indice Categorico, sed ab ipso Aristot. ostensus est. ibid.

Prætorii de Anthopodemo Plutineo judicium fertur.

II,2*,2,5.

Theatrum Chiromanticum.

II,3,1,6.

Prætorum Romanorum edicta erant annua.

III,6,3,8.

Prieriæ (Sylvest.) defensio doctrine D. Thomæ, & malleus Scotistarum.

II,1,14,35.

in Principe ante omnia judicium practicum excolendum.

I,2,12,5. sqq.

maximè doctrina & disciplinarum cognitio requiritur.

I,2,12,3.

Principem arcanorum naturalium scientia maximè ornat.

I,2,12,26. sq.

Principes eruditi eruditos quoque venerantur.

I,1,15,23.

novorum inventorum artifices inprimis præmiis excitare debent.

I,1,20,15.

Principia Aristotelica in Disputationibus Scholasticis retineri possunt.

II,2,19,4.

duo in lucem revocavit Telesius.

II,2,13,2. & 4.

mechanica in natura.

II,2*,10,1. sq.

mixtorum per analysin illorum & experientiam sunt indaganda. vid.

Mixtorum.

naturæ varia à variis constituta.

II,2,10,4. II,2,18,1. sqq.

physica ex sensu formarunt Veteres,

ex intellectu Aristoteles. II,2,1,1.*

II,2,18,1. sqq.

Principibus primario incumbit cura erigendæ bibliothecæ publicæ. vid.

Bibliotheca.

τὸ θεῖον inesse fata eorum varia ostendunt.

I,1,12,34. sq.

Principii spiritualis operativi necessitas inculcatur.

II,2,19,4.

de Principiis Chymicis judicium. II,2,13,2.*

Scriptores quidam recensentur.

II,2*,1,9.

de Principio actionum humanarum scripsit Rachelius.

III,1,1,10.

Principiorum impervestigabilitatem Aristot. & Cartesius confessi sunt.

II,2,13,6.

verorum inventionis difficultas penè insuperabilis est.

II,2,13,5.

de Principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumque causis, censura generalis.

II,2,13,5.

Principum cura pro viris doctis. vid. Regum.

INDEX III. RERUM

- de institutione quinam scripserint.* I,2,12,4. III,2,1,15.
quomodo illa instituenda. I,2,12,1. sqq.
Magnatumq; cura & industria artes & literæ crescunt. I,1,2,17. I,1,14,1.
Officia. III,1,1,8.
Prioli *historia Gallica ab excessu Ludovici XIII. recensetur.* I,1,11,16.
de Opere botanico promisso iudicium sequius fertur. III,7,1,5.
Priolus *judicia de Scriptoribus Græcis & Latinis promisit, ipse iudicio exiguo præditus.* I,1,16,11.
Privatio tertium Aristotelis principium, rejicitur. II,2*,1,9.
Proærefius insignis fuit Orator. I,6,2,17.
Probatio antehac instituebatur per ferrum candens, per prunas, per panem, vel caseum consecratum. II,3,1,16.
Problemata physica sunt appendices Historiæ Naturalis. II,2,1,8.
Problematum Physicorum cognitio utilis est. II,2,1,8.
Scriptores recensentur. II,2,2,10.
Processum fori Romani Veteris descripsit Budeus. III,6,3,3.
Processus Camerae Imperialis à quibus descripta. III,6,11,3.
experientia quomodo parari possit. III,6,11,4.
hodierni forma è Jure Canonico est derivata. III,6,7,14.
judiciarii Scriptores. III,6,11,2.
de Procli scriptis editis ac ineditis prolixè differitur. II,1,7,5.
Procopii Historia Justiniani Imp. arcana. III,6,4,2.
de Prodigis, quæ Romæ & in Vicinia acciderunt, scripsit libros duos Julius Obsequens. I,4,14,6.
Prognostica Nostradami, Galli. I,1,10,32. f.
Prolem pulcræ habendirationem peculiari Carmine docuit Letus. II,2*,47,2.
septimam masculam strumas curare posse tradunt. II,2*,8,6.
de Pronunciatione Græcæ linguæ historia & Scriptores. I,4,6,18.
quinam scripserint. II,2*,48,3.
Propemtica Carminis exempla. I,3,12,50.
Prophetici libri Gentium & Rerum publicarum. I,1,10,29. sqq.
Profodiarum Scriptores recensentur. I,7,1,16.
Proverbia. vid. Adagia.
Prudentii amator eximius fuit Holstenius. I,4,14,17.
Editores & Commentatores. ibid.
Pruina è rore concreto formatur. II,2*,27,11.
Prytanea, in omnibus ferè Græciæ urbibus fuere. I,1,14,5.
Prytaneum Atheniense splendidissimum. I,1,14,5.
in Psalmos Commentarius Lombardi. II,1,14,1.
pœnitentiales Meditationes Petri de Alliaco. II,1,13,7.
Psalterium notis Tyronis & Cypriani Argentorati servatum, vidit Tritheimius. I,4,2,4.
Pfelli (Mich.) Dialogus de Daemonibus & eorum operatione. II,1,7,12.
Doctrina magiæ est affinis. ibid.
Jambi in Vitiæ & virtutes. I,7,2,27.
Libri multi in Aristot. extant. II,1,9,8.
Peritia in arte Chymica. I,1,11,51.
in Pseudo-Criticorum nimium pruritus emen-

INDEX III. RERUM.

- emendandi Autores, in vectiva.* I, 5, 1, 3.
- Pseudonymi Autores.** I, 1, 9, 1. sqq.
- à Job. Donne, Anglo, lepidò Catalogo recensiti. I, 1, 9, 14. sq.
- libri ridiculi à Thraſonibus literariis adhiberi ſoliti. I, 1, 9, 12. sqq.
- non ſunt, qui cauſam legitimam celandi nominis habent. I, 1, 9, 24.
- Pseudonymis de Scriptoribus extat liber** Val. Placcii. I, 1, 16, 70.
- titulis libri haud rarò inſigniuntur, ut eò carius vendantur. I, 1, 11, 52.
- I, 1, 9, 11.
- de Pſeudo-Politicis modernis cenſura.** III, 2, 1, 4.
- Pſeudo-Politicorum technæ ab Ariſtotele jam & Cardano obſervata.** III, 2, 1, 4.
- Pſychophicum Collegium Beccheri.** I, 1, 14, 46.
- Ptolomæi Geographiæ libb. octo Græco-Latini laudantur.** II, 4, 1, 11.
- Tr. de iudicandi facultate & animi principatu ineditus. II, 1, 6, 1.
- Puerorum inſtitutio privata cur felicior quandoq; ſit quàm publica.** I, 2, 10, 1. ſq. in ſcholis ſecurior eſt. I, 2, 10, 2.
- de inſtitutione conſilium Bœcleri. I, 2, 13, 9. ſqq.
- de Puerperio quinam ſcripſerint. I, 5, 2, 8.
- Puffendorffii (Sam.) Commentarius de jure Nature & Gentium præſtat Elementis Jurisprudentiæ.** III, 6, 1, 6.
- Tr. de Officiis eſt imperfectus. III, 1, 1, 11. judiciũ de eo. III, 6, 1, 3.
- de Pulice Moſchettus ſcripſit. II, 2*, 45, 8.
- de Pulmonibus Scriptores recenſentur. II, 2*, 47, 3.
- Pulſuum medicina.** II, 1, 2, 4.
- Pulveris pyrii inventor Schwartzius dicitur, verè autem fuit Baconus.** II, 2*, 38, 3.
- Pulvis pyrius è nitro, ſulphure & carbonibus conficitur.** II, 2*, 38, 3.
- Sympatheticus à Dygbæo defenditur, à Deuſingio a. rejicitur. II, 2*, 8, 4.
- de illo iudicium fertur. ibid.
- Punctatio.** vid. Geomantia.
- Puteani (Erycii) auſpiciabibliotheca Lovaniensis.** I, 1, 17, 22.
- Lineæ Doctrinæ Civilis rejiciuntur. III, 2, 1, 3.
- pompæ proſphonetica. I, 1, 24, 33.
- purpura Auſtriaca. I, 6, 3, 6.
- reliquiæ convivii priſci. I, 5, 2, 11.
- (Petri) Colleſta Gallica acta publica 40000, libris emta regio Archivò inſerta. I, 1, 24, 49.
- Cura inſignis in colligendis actis publicis Gallicanis. I, 1, 19, 27.
- I, 1, 24, 49. ſqq. I, 1, 3, 18.
- Vita à Rigaltio ſcripta. I, 1, 19, 26.
- Puteanus (Erycius) infelix ſtyli Lipſiani imitator.** I, 6, 3, 4.
- Pygmæi integram gentem non conſtituunt.** II, 2*, 2, 5.
- Pyreus pulvis tormentarius ſecretus.** I, 1, 11, 12.
- vid. Pulvis.
- Pythagoras diſcipulus fuit Zabрати.** I, 1, 10, 9.
- Pherecydis & Moſchi. II, 2, 6, 4.
- Druidum. I, 1, 10, 21.
- dogmata ſua variis gentibus, doctrinam autem numerorum Egyptiis debuit. II, 2, 6, 4.
- ſictitius aurea ſcripſit Carmina. I, 7, 2, 13. II, 1, 2, 8.
- omnium Græciæ Philoſophorum parens fuit. II, 2, 7, 1.
- Pytha-

INDEX III. RERUM.

- Pythagoræ aureum femur**, quinquennale silentium, mysteria singularia, ostendit. I, 1, 13, 29.
- sententia de μετεωρολογίαις**, magiæ & artium divinandi peritia. II, 2, 6, 6.
- Vitam descripserunt Jamblichus & Malchus**. I, 1, 13, 29. II, 1, 2, 2. II, 2, 6, 1.
- Pythagoræorum Harmonica Univerſi proportio**, & Chimerici orbium cœlestium concentus impugnatur. II, 1, 2, 6.
- Pythagorica doctrina de Numeris**, ad Platonicos propagata, γενικώς exponitur. II, 2, 6, 5.
- philosophia**, ejus principia naturalia, unde petenda. II, 2, 6, 1. mater est omniū reliquarū sectarū. II, 2, 6, 2.
- Pythagoricæ doctrinæ MStæ plurimæ extant in bibliotheca Holſtenii**. I, 1, 7, 66. II, 2, 6, 3.
- philosophiæ cognitio non solum utilis**, sed etiam necessaria. II, 2, 6, 2. historia & Scriptores. II, 1, 2, 1. ſqq. II, 2, 6, 1. & 3. finis & divisio duplex. II, 2, 6, 7.
- Qualitates occultæ, vere tales, quanam sint**. II, 2*, 8, 11.
- omnes ad sensus referri nequeunt**. II, 2*, 8, 2.
- physicæ plurimæ impervestigabiles dantur**. II, 2*, 8, 1.
- de Qualitatibus occultis doctrina e Physicis est eliminanda**. II, 2*, 8, 1.
- Peripateticorum doctrina exploditur**. II, 2*, 7, 2.
- Qualitatum Divisiones Peripateticæ**. II, 2*, 7, 4. ſqq.
- exempla magnam partem fabulosa**. II, 2*, 8, 2.
- occultarum ineptæ divisiones Kypēri rejiciuntur**. II, 2*, 8, 2.
- Origo**. II, 2*, 7, 3.
- de Quantitate Syllabarum errores magnorum virorum notati**. I, 7, 1, 16.
- quinam scripserint**. I, 7, 1, 16.
- in Quantitate corporum Matheseos usus maximus**. II, 2*, 3, 2.
- Quantitatis corporum consideratio accuratior summe necessaria**. II, 2*, 3, 2.
- Divisio habetur**. II, 2*, 3, 3. Digbæi divisio. II, 2*, 3, 6.
- de Quarræo memorabilis historia recensetur**. I, 1, 19, 9.
- Quenstedii (Job. And.) dialogus de patriis illustrium virorum &c. recensetur**. I, 1, 18, 17.
- Quercetani (And.) s. du Chesne bibliotheca autorum historicorum & topographicorū Franciæ**. I, 1, 18, 24.
- Quies quid sit**. II, 2*, 6, 8.
- Quillet (Claudius) poëma scripsit, cui titulus: Callipædia**. I, 2, 1, 8. quo liberos sapientes gignendi artem docet, plus quam decet Abbatem, & ultra quam honestas patitur. ibid.
- Quintiliani annales Henr. Dodwellus scripsit**. I, 4, 13, 3.
- elogium**. I, 4, 13, 3. I, 6, 1, 9.
- institutiones oratoriæ in Constantiensi Concilio in ſalsamentarij officina repertæ, multoties postmodum editæ**. I, 4, 13, 3. I, 6, 1, 9.
- nomē declamationes multas, imprimis a Pithæo emendatas & evulgatas, mentiri docetur**. I, 4, 13, 3.
- Quintus Calaber paralipomena Homeri scripsit, quæ verterunt Vellareus & Rhodomannus**. I, 7, 2, 23.
- R.**
- Rabbiniæ Scripta**. I, 1, 6, 29.
- Rachelii**

INDEX III. RERUM.

Rachelii (Joach.) *Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis instituta laudatur.* I, 7, 3, 4.
 (Samuelis) *Dissertt. de principio actionum humanarum.* III, 1, 1, 10.
introducō ad philosophiam moralem. III, 1, 1, 2.

Rada (Job. de) *librū edidit sub titulo: Controversiæ Theologicæ inter Thomam & Scotum super quatuor libris sententiarum &c.* II, 1, 14, 14.

Radau (Mich.) *Orator extemporaneus recensetur.* I, 6, 1, 18.

Radiatorum *solarium substantialitas defenditur.* II, 2*, 14, 3.

Raëy (Job. de) *clavis philosophiæ naturalis Aristotelicæ Cartesiana.* II, 1, 15, 10.

Ragufianus *terræ motus & observationes Travagini ex illo.* II, 2*, 26, 3.

Raimundi (Lullii) *ars.* Vid. Lullius.

Rami (Petri) *Bibliotheca in tumultu lanienæ Parisiensis misere dissipata.* I, 1, 5, 26.

liber de religione Christiana. III, 5, 1, 7.
de Rami vita, scriptis, asseclis, adversariis & hyperaspistis plura habentur. II, 1, 12, 1.

Ramirez (Laurentij) *de Prado Commentarium in Martialem Sanctij effecredit Placius.* I, 4, 13, 11.
Pentecontarchus. I, 1, 21, 48. *an sit auctor ejus libri.* I, 5, 1, 13.

Ramsey (Wilhelmi) *liber de Vermibus in corpore humano, recensetur, addita censura.* II, 2*, 45, 7.

Ramus (Pet.) *αὐτοδίδακτος in philosophiæ studio.* I, 1, 1, 14.
censura acriori perstringitur. II, 2, 12, 7.

defensor Platonis contra Aristotelem. II, 1, 7, 17.

doctrinam de Sophismatibus & Logica eliminavit. II, 5, 1, 5.

impugnator Aristotelis acerrimus. II, 1, 12, 1.

judicium (Ricclani) parum benignum expertus. II, 2, 12, 7.

novator non solum magnus in Dialectica, sed & omni philosophiæ parte. I, 2, 7, 17. II, 1, 12, 1.

originem suorum philosophematum in multis debet Aricolæ & Ludovico vivi. I, 2, 7, 20. II, 1, 12, 1.

quæ bona habet ex Aristot. transcripsit. I, 1, 1, 18.

Ranarum *pluviæ sunt fictitiæ.* II, 2*, 27, 3.

Rapicius (Jovita) *de numero oratorio libb. V. scripsit.* I, 6, 1, 21.

Rapini *Comparaison d'Homere & de Virgile,* I, 4, 11, 14.

comparatio Demosthenis & Ciceronis. I, 6, 2, 8.

judicium de Commentatoribus Poëticae Aristotelis, censorem habet Franc. Vavassorem. I, 7, 1, 3.

Reflexions sur l'Eloquence. I, 6, 1, 31.

Reflexions sur l'Eloquence de la chaire. I, 6, 4, 8.

Rapinus (Renatus) *de agri & horticultura commentatus est.* II, 2*, 42, 1.
optimus Poëta Epicus. I, 7, 3, 8.

Rappolti (Frid.) *carmina laudantur.* I, 7, 3, 8.

Raritas *quid sit docetur.* II, 2*, 7, 5.

Ratione *bruta melius uti quam homines demonstrare annititur Hier. Rorarius. Vid. Rorarius. it. Bruta.*

de Ratione Status Scriptores. III, 2, 1, 15.

Rattray *de aditu patefacto ad occultas sympathiæ & antipathiæ causas invenien-*

INDEX III. RERUM.

- veniendas censura fertur.*
II, 2*, 8, 3.
- Ravifii (Joh.)** *Officina laudatur.* I, 1, 21, 37. à
Conrado Lycosthene aucta. I, 1, 21, 57.
- Raymundus** *Decretales congeffit.* III, 6, 7, 14.
- Raynaudus (Theoph.)** *Erotemata de bonis
ac malis libris edidit.* I, 1, 16, 28.
a Patino elogiis ornatur. I, 1, 16, 30. sq.
*in Symbolum Apostolorum impiam cen-
suram scripsit.* I, 1, 16, 29. *qua censu-
ra ipse censuram Ecclesiasticam in-
currit.* I, 1, 16, 28.
- Razi Hinui** *fuere secretorum & sapientie
propagatores.* I, 1, 10, 15. à No-
acho in Italia constituti esse di-
cuntur. *ibid.*
- Reael (Laur.)** *de vi Magnetis exiguum li-
bellum scripsit.* II, 2*, 32, 5.
- Reformati in Historia & Antiquitate præ-
cellunt.** III, 5, 1, 1. *ex illa contra
Pontificios pugnant.* III, 5, 1, 30.
- de Reformatis & Schismaticis miscella quæ-
dam inter eos.* III, 5, 1, 32.
- de Refractionibus Scriptores.* II, 4, 1, 9.
- Reges & Principes eruditi eruditos amant.**
I, 1, 15, 23.
- à Regibus & Principibus plerumq; artium
& literarum fortuna dependet.*
Vid. *Artium.*
- Regii (Henrici)** *fundamenta Physices notan-
tur.* II, 1, 15, 9.
- de Regimine Ecclesiastico Scriptores.*
III, 5, 1, 27.
- de Regionibus Suburbicariis quinam
scripserint.* III, 5, 1, 26.
- Regularum juris Commentatores, eorumq;
vitia.** III, 6, 6, 4.
- Regum & Principum cura esse debet ut artes
liberales earumq; cultores fove-**
- ant.* I, 1, 14, 1. *in bibliothecis eri-
gendis.* Vid. *Bibliotheca.*
- Liberalitas in doctos.* I, 1, 14, 7.
- Reinesii (Thomæ)** *cura in codice Altenbur-
genfi de Scriptoribus chymicis
emendando.* I, 1, 11, 19. sqq. vid.
Chymia.
- Epistolæ recensentur.* I, 1, 23, 65.
I, 5, 1, 9.
- Historumena lingue Punice.*
I, 4, 5, 8.
- Lectiones variæ ab Andr. Rivino
impugnatae.* I, 5, 1, 9.
- Stylus.* I, 1, 23, 66.
- Reinesius (Thom.)** *inscriptiones collegit.*
I, 4, 14, 26.
- Reiseri** *Dissert. Epistolaris de origine, pro-
gressu & incremento Atheismi.*
III, 5, 1, 9.
- Reipublicæ omnium arcanorum status pu-
blicatio non expedit, nec conce-
ditur.** III, 2, 1, 7.
- Relationes aliorum in conversatione erudi-
ta quanti usus sint, exemplo
Boylji ostenditur.** II, 2, 1, 7.
- Legatorum de Rebus publ. publica-
te.* III, 2, 1, 7.
- de rebus naturalibus & medicis va-
riarum gentium recensentur.*
II, 2, 1, 16.
- Relationum è Parnasso autor Trajanus
Boccalinus esse non creditur.**
I, 1, 16, 65. I, 1, 9, 11.
- Religio Græcorum a quibus descripta.**
III, 5, 1, 23.
- Moscovitarum.* III, 5, 1, 23.
- de Religionibus sectisq; variis Scriptores.*
III, 5, 1, 20. *judicium de iis.* *ibid.*
- Religionis Græcæ consensum cum Pontificia
falso jactat Allatius.** III, 5, 1, 23.
majorem

INDEX III. RERUM.

- maiores deprehendes cum doctrina Protestantium. ibid.*
de Religionis Christianae veritate quinam scripserint. III,5,1,7.
de Rennemanni jurisprudentia Romano-Germanica judicium fertur. III,6,5,5.
de Republica Hebraea Scriptores. III,6,2,1.
de Republica Scriptores dogmatici recensentur. III,2,1,5.
Rerum cognitione pueri a prima etate sunt imbuendi. I,2,4,16. *sq. qui auctores ad id commodè adhiberi possunt.* I,2,4,21. *sq. imprimis Comenii orbis sensualium pict.* I,2,4,28.
duo principia statuunt Stoici. II,2,8,2.
de Rerum inventoribus tr. Joh. Matthæi Lunensis. I,4,1,10.
Rerum publicarum ἀνακωνλώσεις & fata divino consilio arbitrioque reguntur. I,1,12,32. *sq. excidia, fata & periodos quinam descripserint.* III,2,1,17.
Scriptores dogmatici recensentur. III,2,1,5.
specialium Scriptores adducuntur. III,2,1,7.
utilitates quinam descripserint. III,2,1,10.
Reuchlinus (Job.) Capnionem a fumo se vocavit, potius à luce phosphorus dicendus. I,1,19,36. *Vitam ejus varij imprimis Joh. Henr. Majus eleganter descripsit.* I,1,19,37.
Rhedi (Franc.) Experimenta circa generationem insectorum. II,2*,45,5.
Sententia de pluvia ranarum ex libro ejus de insectis adducitur. II,2*,27,3.
Sententia de sensu plantarum. II,2*,44,2.
Rhenius (Job.) non male de re scholastica meritus. I,2,10,38.
Rhetores anonymi. I,6,1,31.
antiqui a Pithæo collecti. I,6,1,9.
Galli vernaculi recensentur. I,6,1,31.
Germani vernaculi. I,6,1,32.
Græci ab Aldo & Leone Allatio junctim editi recensentur. I,6,1,7.
recentiores. I,6,1,10.
Rhetorica Grammatica & Critices cognitionem prærequirit. I,6,1,1.
Trapezuntij laudatur. I,6,1,19.
Rhetorica Excerpta Vincentij Placcij laudantur. I,2,5,59. *dedit Bernhardus in Thesauro suo rhetorico.* I,3,13,9.
Rhetoricæ Ecclesiasticæ Scriptores recensentur. I,6,4,2. *sq.*
Rhetorici Scriptores recensentur. I,6,1,2. *f.*
Rhodigini (Lud. Cælij) liber lectionum antiquarum laudatur. I,2,21,50.
Liticula cum Erasmo Roterod. I,1,21,68.
Rhodiginus fuit J. C. Scaligeri Præceptor. I,2,21,50.
Rhodii (Ambr.) Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica recensetur. II,1,2,7. II,2,6,6.
(Job.) Comm. in Scribonium Largum commendatur. III,7,1,2.
lib. de Acia. I,5,2,13. *it. de ponderibus & mensuris medicis.* ib.
Rhodomannus excellentissimus poëta. I,4,6,8.
Rhythmi an à carminibus germanicis & similibus abesse possint. I,1,24,82.
Rhythmici versus. I,7,3,19.

INDEX III. RERUM.

- de Rhythmis & cantu Scriptores.* I,7,1,14.
- Riccii tr. de libris juris Romani, tam Civilis, quam Canonici.* III,6,4,3.
- Riccioli (Job. Bapt.) Almagestum recensetur.* II,4,1,1. & 7.
- Richardi de Bury Strategema libros rarissimos colligendi.* I,1,4,11. sq.
- Richelii Cardinalis consilia omnia reprehendit Abbas de St. Germain.* I,1,14,41.
- Richerii (Emundi) liber: Obstetrix animorum laudatur.* I,2,2,30. *de figurarum arte & causis eloquentiae, nec non de arte & causis Rhetoricae.* I,6,1,21.
- Richteri (Georg.) Axiomata Oeconomica, de quibus censura fertur.* III,3,1,5.
- epistola contra maledicentiam Patini defenduntur.* I,1,24,84. *rioribus argumentis sunt refer- te.* I,1,24,85.
- lib. de significatione adverbiorum juris.* III,6,6,2.
- Ridderi (Franc.) historia de eruditione, libris & bibliothecis.* I,1,16,69.
- Ridiculorum librorum catalogus à Job. Donne lepide confectus.* I,1,9,15.
- de Rieros liber medicus è proverbii Hispani- cis concinnatus.* I,1,21,105.
- Rigiditas describitur.* II,2*,7,6.
- Ringelbergii (Joach. Fortij) laus & mirabi- lis vitæ conditio.* I,2,7,81. sq.
- de Rifu egit Septalius peculiari libro.* II,3,1,3.
- ex Rifu divinationem scripsit Aldorifius.* II,3,1,3.
- Rittershufii Comm. in LL. XII. Tab. lau- datur.* III,6,3,2. III,6,7,3.
- Lib. de differentia juris Civilis & Cano- nici laudatur.* III,6,7,14.
- Partitiones juris feudalis commendantur.* III,6,7,15.
- Rittershufius optimus Novellarum inter- pres.* III,6,7,12.
- Rituum Aulicorum observatio Politico incul- catur.* III,1,1,9.
- Riveti Criticus sacer laudatur.* III,5,1,28.
- Rivius (Job.) Grammatica VIII. libb. scripsit.* I,4,10,10.
- LL. CC. philosophicos paravit, sed pri- mus tantum tomus editus est.* I,1,21, 115. *è quibus excerpta in verbis re- censentur.* I,3,4,29. sq.
- (Thomas) Defensionem justiniani ad- versus Alemannum scripsit.* III,6,4,2.
- Historiam Navalem.* III,4,1,9.
- Robortelli scripta varia ad Rhetoricen spectantia recensentur.* I,6,1,11.
- Superbia taxatur.* I,6,1,11.
- Robortellum oratione panegyrica Carolum V. Imp. laudantem, memoria destituit.* I,6,1,11.
- Robortellus de Arte Critica scripsit.* I,5,1,2.
- it. de nominibus Romanorum, nec non de Victu & Vita po- puli Romani.* I,5,2,5.
- contra Thuani censuram de- fenditur.* II,2,11,22.
- Robortsonus an Thesaurum Græcæ Linguae scripserit, in dubium vocatur.* I,4,8,7.
- Roccus (Ant.) Comm. edidit in libb. Physico- rum Aristotelis.* II,2,14,71.
- Tr. de immortalitate animæ, de quo ju- dicium fertur. ibid.* II,2*,47,6.
- Rochaz (Henr. de) aquam cum sale rerum principium statuit.* II,2*,31,3.
- Rogeri (Abrah.) Janua ad gentilismum.* II,1,2,11. II,2,5,6. *est monstrosus fabulis*

INDEX III. RERUM.

- fabulis referta.* I,1,13,27. *de Rore scripsit Nardius.* II,2*,27,4.
Lib. lingua patria scriptus de philoso- *Roris copia major tempore plenilunij.*
phia & Religione Brachmanum. II,2*,27,4.
 II,1,1,11. *differentia a pluvia. ibid.*
effectus se ostendit etiam in planta-
rum si qua est, resuscitatione.
ibid. n. 5.
productum est manna. ibid. n. 8.
it. mel. ibid. n. 6. & Saccharum.
ibid. n. 7.
vis frequentior autumnis & verno
tempore. II,2*,27,4.
Ros nubo tempore non apparet. II,2*,27,4.
Cabalistic vocatur aqua superior five
masculina. ibid.
de Rosa egit Rosenbergius. II,2*,43,3.
Rosarum resuscitationis possibilitatem qui-
dam probare laborant. II,2*,27,5.
Rosæ crucis fratres. Vid. Fratres.
Rosiani Collegii arcana. Vid. Mormii.
historia. I,1,13,35.
Rosini (Job.) Antiquitates Romanæ cum
notis Dempsteri sæpe prodierunt. I,5,2,4.
Rossæi Arcana microcosmi. II,2*,45,8.
Enchiridion oratorium & poeticum. I,7,1,19.
lib. de religionibus orbis, in omnes
pene linguas converso. III,5,1,20.
Ruarus (Mart.) vir doctissimus, sed Socini-
anus. I,1,24,102.
Grotium in partes Socinianorum
traxisse creditur. ib. & III,5,1,33.
paterna hereditate in Holsatia
excidit, ob religionem legibus
Imperii vetitam. I,1,24,102.
Rubenius supplet & emendat Ferrarii Opus
de re vestiaria, quod hic in-
digne fert. I,5,2,9.
Rubii
- de Romæ urbe, ejusq. edificiis, familiis, nomi-*
nibus, ordinibus & cryptis sub-
terraneis, scriptores. I,5,2,5.
Romanæ Academiæ recensentur. I,1,14,16.
sqq.
Relationes de rebus naturalibus. II,2,1,16.
Romanensium fabularum (vulgo Romans)
Scriptores Græci, Latini vete-
res & recentiores. I,7,3,20.
Romani (Ægidii) Scripta commemorantur. II,14,1,7.
Romani fori veteris processum & solennia
descripsit Budæus. III,6,3,3. for-
mulas exposuit Brissonus. ib.
juris historiam quinam tradant. III,6,4,4.
de Romani imperii Statu quinam scripse-
rint. III,6,9,5.
de Romanorum Magistratu, comitiis, legi-
bus & judiciis auctores recen-
sentur. I,5,2,7.
Notis libri recensentur. I,4,2,3.
Religione, sacris, sacrificiis, tem-
plis, fastis, annis, reliquisq. tem-
poribus, quinam scripserint, do-
cetur. I,5,2,6.
Rorarius (Hier.) demonstrare annitur,
quod animalia bruta ratione
melius utantur homine. I,4,1,3.

INDEX III. RERUM.

- Rubii (*Ant.*) cognomen a cognomine adversarii Erasmi distinguendum. II, 1, 14, 44.
Logica Mexicana, aliq. libri recensentur. ibid.
- Rubricæ LL. probe sunt attendendæ. III, 6, 3, 9.
- Rudbeckius (*Olaus*) in *Atlantica sua* & *Lexico superavit Stiernhielmum*. I, 4, 3, 3. scripsit & *Diss. de linguarum origine*, & *aliam de Scandia antiquorum Gothorum*. ibid.
- Runam *Svecicam Lexicon magnum universale* meditatus Georgius Stiernhielm. I, 4, 3, 3.
- Runica literatura Wormii. Vid. Wormius.
- Ruperti (*Christ. Adami*) *Commentatio in Enchiridion Pomponii* laudatur. III, 6, 4, 4.
Dissertt. & observationes ad Vellejum. III, 2, 1, 12. I, 4, 12, 6.
Observationes in Synopsis Historicam Besoldi commendantur. III, 4, 1, 5.
Orationes quare legendæ. I, 6, 3, 5.
- Rusticorum præfagia tempestatum. II, 2*, 18, 7.
- Rutgerfii (*Jani*) *variæ Lectiones*. I, 5, 1, 11.
- Rutilii Numatiani *itinerarium*. I, 4, 14, 6.
- Ruvius (*Ant.*) scripsit *assertiones catholicas adversus Erasmi errores*. II, 1, 14, 44.
- Ryfewick prætermittas juris regulas scripsit. III, 6, 6, 4.
- S.
- SAbulum non est elementum. II, 2*, 21, 1.
de Saccharo quinam scripserint. II, 2*, 27, 7. & 8.
- Saccharum conficitur ex succo dulci cannis expresso. II, 2*, 27, 7.
- est mel indicum. ibid.
- de Sacris, *Sacrificiis* & *Sacerdotibus* quinam scripserint, recensetur. I, 5, 2, 6.
- Sachsi9 *Ampelographiam* edidit. II, 2*, 42, 2.
- Sagarum probatio per aquam. II, 3, 1, 16. 4
Conringio defenditur. ibid.
- de Sagis quinam scripserint. II, 3, 1, 15.
- Sadeler (*Rudolphi*) *Orthographia* & *Phraseologia*. I, 6, 1, 32.
Teutsche Rhetorica. ibid.
- Sal ex nive confici potest liquida in momento coagulans. II, 2*, 27, 9. non est materia proxima metallorum. II, 2*, 35, 1.
- Sal Ammoniacus naturalis describitur, nec non factitius. II, 2*, 39, 3. Factitii vis est maxima, præcipue in morbis. ibid.
- Salas (*Job. Ant. Gonzalez de*) *Viage entretenido*. I, 7, 1, 8.
- de Sale Scriptores recensentur, additis de singulis judiciis. II, 2*, 39, 1.
- Salesii (*Franc.*) *introductio ad vitam devotam ab Anglis in linguam vernaculam versa*. I, 6, 4, 14.
Meditationes laudantur. ibid.
Vitæ Scriptores. ibid.
- Salis communis variæ sunt species. II, 2*, 39, 1.
usus est physicus & chymicus. ibid.
- ex Salificatione divinarunt Veteres. II, 3, 1, 5.
- Salium cocturæ curiosus observator fuit Basil. Valentinus. II, 2, 1, 6.
- Sallustii brevis modo laudatur, modo vituperatur. I, 4*, 11, 8.
Editiones variæ recensentur. ibid.
Opera Græca. II, 1, 7, 10.
- Sallustius variis variorum judiciis obnoxius. I, 4, 11, 8.
- Salmasii *Comment. in Arnobium*. I, 4, 14, 10.
Diatriba

INDEX III. RERUM.

- Diatriba de astrologia antiqua.* II, 2*, 12, 9.
- Digressio historica de doctrina psychologica.* II, 1, 14, 51.
- Exercitationes Pliniane laudantur.* I, 4, 13, 1. I, 5, 1, 12. II, 2, 2, 3.
- Hyle jatrix commendatur.* I, 3, 5, 15.
- Lib. de primatu Papæ.* III, 5, 1, 26.
- Lites cum Petavio.* I, 4, 14, 4.
- Opus in Solinum, oceanus eruditionis philosophicæ vocatur.* I, 1, 21, 14.
- quod sine delectu scriptum.* II, 2, 2, 3.
- Querela de maligno Gronovii animo.* I, 5, 1, 12.
- Rigor nimius in astrologiam judicariam notatur.* II, 3, 1, 9.
- Salmasius bibliothecæ Heidelbergensis usu prima eruditionis fundamenta jecit.* I, 1, 3, 29. I, 1, 7, 54.
- Criticus fuit insignis.* I, 5, 1, 12.
- extemporalis fuit, & omnia prout conceperat, in typographiam misit.* I, 1, 24, 14.
- In defensione causæ Anglicanæ multa ex Scriptis Schickardi de jure Regio Hebræorum hausit.* I, 1, 24, 83.
- juris Attici nonnulla capita illustravit.* III, 6, 2, 4.
- nulla stipendii spe adduci potuit, ut Richelii historiam scriberet.* I, 1, 15, 18.
- quasi viva MStorum bibliotheca videri potest.* I, 1, 7, 10.
- rem vestiariam describere incepit, sed non absolvit.* I, 5, 2, 9. *de quo instituto Spanhemii judicium.* *ibid.*
- Salomonis Herbarium arabica lingua extare dicitur.* I, 1, 6, 27.
- de Salomonis libris quidam an adhuc absconditi sint.* *ibid.*
- Salsedo aquæ, unde.* II, 2*, 20, 1. & 2. *ab aqua marina separari potest.* *ib. n. 8.*
- de Saltationibus scripsit Meursius.* I, 5, 2, 12.
- Samaritanorum Collegium s. academia universalis philadelphica.* I, 1, 14, 48.
- pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præstandis, adornanda.* *ibid.*
- Sammarthianorum elogia edita laudantur.* II, 4, 1, 11.
- Sammarthianus poemata elegans scripsit de pædotrophia.* I, 2, 1, 8.
- Samothracum collegia & LL.* I, 1, 13, 12.
- collegio heroes veteres Jason, Castor, Pollux, Hercules &c. recepti olim sunt.* *ibid.*
- Sanchez (Franc.) Scepticismum, etsi haud serio, defendit in libro de multum nobili, & prima universali scientia, quod nihil scitur.* II, 1, 6, 3. II, 2, 9, 1.
- Sanctii (Franc.) Minerva laudatur.* I, 4, 10, 3.
- Sanctitatem singularem jactavit Pontanus.* *Vid. Pontanus.*
- Sanctorius Staticam Medicinæ applicuit.* II, 4, 1, 15.
- Sanderus de Scriptoribus Flandriæ, Gandavensibus & Brügensibus scripsit.* I, 1, 18, 35.
- Sanderfonius de obligatione & conscientia.* III, 1, 1, 7.
- Sandii (Christoph.) Nucleus & Systema Hist. Ecclesiast. Arianismum sapiunt.* III, 4, 1, 15. III, 5, 1, 33.
- Sandius (Chr.) Præexistentiam animæ defendit.* II, 1, 7, 19. II, 2*, 47, 6.
- Sangenefii Elegia laudantur, Satyræ non item.* I, 7, 3, 9. & 16.
- de Sanguine scripsit Betti.* II, 2*, 47, 4.

INDEX III. RERUM.

- de Sanguinis Circulatione scripsit Watsonius.* II, 2*, 47, 4. *quam primus adduxit in medium Harveus.* ib. *sed ante eum ostendit Paulus Sarpus.* I, 1, 19, 24. II, 2, 2, 6. vid. Sarpus.
- Generatione lites.* II, 2*, 47, 4.
- Transfusione.* Vid. Transfusio.
- Sanitatis corporis tuendæ consilia paradoxa Fortij.* I, 2, 8, 40.
- Sannazarius optimus Poëta Epicus.* I, 7, 3, 8.
- Sansonii Geographia tabulis æri incisus comprehensa laudatur.* II, 4, 1, 11.
- Santinelli confusio transfusionis recensetur.* II, 2*, 47, 4.
- Sapientes liberos gignendi ars an detur.* vid. Liberos.
- Sapientia divina & humana studium sedulo tractandum.* I, 1, 1, 1.
- Sapor.* vid. Gustus.
- Sappho insignis Poëtria fuit, ejusq; carmina laudantur.* I, 7, 2, 12. *quæ conquistavit Stephanus.* ibid.
- de Sarbievii Epigrammatibus judicium.* I, 7, 3, 3.
- Sarpus epistolæ Italicae laudantur.* I, 1, 19, 25. II, 1, 24, 19. II, 2, 2, 6.
- historia Concilij Tridentini sub nomine Suavis Polani scripta celebratur.* I, 1, 19, 22. III, 2, 1, 18.
- laus ab insigni eruditione & prudentia.* I, 1, 19, 24.
- liber affectus, quod atheismus repugnet naturæ humanæ.* III, 5, 1, 9.
- notæ affectæ in Arist. & alios Philosophos commendantur.* II, 2, 12, 2.
- peritia Juris Canonici plane admiranda.* III, 6, 3, 9.
- vita à Fulgentio descripta.* I, 1, 19, 21. sq. I, 1, 15, 5.
- de Sarpio iniquum Cardin. Perronij judicium refellitur.* I, 1, 24, 20.
- Sarpus Circulationis sanguinis primus auctor.* II, 2, 2, 6. vid. Sanguinis. *Valde ob locum Gen. I, 2. periclitatus.* II, 2, 11, 7.
- Sarravii (Claud.) epistolæ commendantur.* I, 1, 24, 2. *habent vero lacunas, quæ à bibliotheca Gudianâ suppleri possunt.* ibid. n. 3. *ineditæ multa de eruditorum liticulis judicia habent.* ibid. n. 4.
- Satyræ sordida obscæna, pessimus & flammis dignus liber.* I, 1, 8, 29. *falsò à nequam homine Aloysio Sygæ & Meursio adscribitur.* I, 1, 8, 30. sq.
- Satyræ genium nemo felicius Horatio expressit.* I, 1, 16, 27. I, 3, 6, 30. sq. III, 1, 1, 5.
- imaginem humanæ vitæ representant.* I, 3, 9, 24.
- Satyrarum indoles cum gravitate concionatoria inepte comparantur à Claudio Verdierio.* I, 1, 16, 27. I, 3, 12, 56.
- Sylloge.* I, 3, 12, 56.
- Satyri & Centauri sunt fictitij.* II, 2*, 2, 7.
- Satyrice Scripta ad libellos famosos nonnunquam referenda.* I, 1, 8, 33.
- Satyrice recentiores recensentur.* I, 7, 3, 16. *inter eos nemo Baldo melior.* I, 3, 12, 56.
- Scriptores de rebus Politicis.* III, 2, 1, 10.
- à Satyricis insultibus nec Reges aut Principes immunes esse possunt.* I, 1, 8, 34. *exemplo est Jacobus I. Britannia Rex.* I, 1, 8, 35.
- de Satyris scripta Robortelli, Casauboni, Heinsii, Spanhemii & Rigaltij.* I, 7, 1, 11. in

INDEX III. RERUM.

in Satyris magis latent characteres hominum quam in omnibus philosophiae moralis praeceptis.

I, 3, 9, 27.

Saturni figura.

II, 2*, 12, 6.

Sautel scripsit Annum sacrum Poëticum, it. Lusus Poëticos allegoricos.

I, 7, 3, 4.

Saxonici juris diversitatem à Civili ostendit Schulzius.

III, 6, 3, 10.

de illo scripsit Carpzovius.

ibid.

Sayri (Greg.) Casuum conscientiae thesauri recensentur.

II, 1, 14, 57.

Scalichii (Pauli) Scripta varia enumerantur.

I, 1, 11, 4. I, 2, 5, 28. I, 2, 7, 57.

fqq.

Vita describitur.

I, 1, 11, 4.

Scaliger (Josephus) vir maximi in rem literariam meriti.

I, 1, 23, 71.

Scaliger (Jul. Caf.) nonnunquam virulento scribendi genere usus est.

I, 1, 23, 16. & 70

Scaliger fame aucupandae gratia adortus est Titium.

I, 5, 1, 8.

de fluxu & refluxu maris fluctuat.

II, 2*, 20, 3.

de Linguae Latinae causis scripsit.

I, 4, 10, 5.

Scaligeri (Joseph.) Dissert. de literis Jönicis.

I, 4, 1, 9.

Epistola.

I, 1, 23, 71.

(Jul. Caf.) Epigrammata.

I, 7, 3, 2.

Epistola & Orationes commendantur.

I, 1, 23, 70. I, 6, 3, 2.

Libri de Re Poëtica sepiissime editi.

I, 7, 1, 6.

Opus de Latinae Linguae originib9.

I, 4, 9, 2.

Plagium & crimen falsi ac haereseos.

I, 7, 1, 6.

Liber de emendatione temporum

à Petavio impugnatur.

III, 4, 1, 5.

Scaligeri Oratio de verbo inepti.

I, 1, 23, 70.

Scaligeri & Casauboni commercium literarum.

I, 1, 15, 57.

Scaligeriana excerpta continent judicia ex conversatione notata.

I, 1, 6, 37.

a Puteanis collecta dicuntur.

I, 1, 16, 57. I, 1, 19, 26.

quaque a Job. Vassano collecta dicat Patinus.

I, 1, 16, 59.

sunt vel Scaligeriana prima vel altera.

I, 1, 16, 58.

Scaligeriani libri à venditori.

I, 1, 4, 4.

Scapula plagio quodam Henr. Stephani Thesaurum in aliam formam redegit.

I, 1, 9, 17. I, 4, 8, 6.

Scayni (Ant.) Commentationes in quosdam Aristotelis libb.

II, 1, 11, 27.

Paraphrasis in XIV. libb. Arist. Metaphys.

II, 1, 14, 65.

in Scazontibus quisnam excellat.

I, 7, 3, 12.

Sceptici quinam fuerint.

II, 2, 9, 1.

Scepticismi Cartesius & Agrippa falso accusantur.

II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1. & 2.

Impugnatores.

II, 2, 9, 1.

Origo.

II, 2, 9, 1. II, 1, 6, 1.

Patroni.

II, 1, 6, 2. & 3.

Propugnatores.

II, 2, 9, 1.

de Scepticismo Veteri & Recentiori disputavit Gabriel Wedderkopff.

II, 1, 6, 3.

Scepticismus antiqua via fuit ad Atheismum.

II, 2, 9, 3.

non est philosophia, sed sophistica ipsos sensus absurde ejurans.

ibid.

Scepticorum argumenta pro rerum omnium incertitudine recensentur.

II, 2, 9, 4.

Secla. II, 1, 6, 1. Scriptores contra illam.

ibid.

INDEX III. RERUM.

- R. Schabtai ben Joseph Labia dormientium
commendantur. I, 4, 5, 5.
- Schævii (Henr.) Dissertt. Philologicae de ori-
gine Lingg. I, 4, 3, 7.
Mythologia. I, 7, 1, 17.
Nomenclator. I, 4, 9, 6.
Paraphrasis & Lexicon Statianum
periit. I, 4, 13, 9.
- Schallius Relationem de ortu & progressu
fidei orthodoxæ in regno Sinenfi
scripsit. II, 2, 5, 2.
- Scharrockius de propagatione vegetabilium
per concursum artis & naturæ
scripsit. II, 2*, 4, 1, 2. & 4. it. de offi-
ciis secundum jus naturæ. III, 1, 1,
7. de quo judicium. III, 6, 1, 3.
- Schefferi Graphice. I, 5, 2, 14.
Gymnasium Styli. I, 6, 1, 21.
Lib. de militia navali. I, 5, 2, 10. it.
de re vehicularia. ibid. n. 13.
Opus vastum de philosophia Py-
thagorica, cujus prodromum
tantum habemus. II, 1, 2, 1.
II, 2, 6, 1.
Orationes duæ. I, 6, 3, 6.
- Schegkii (Jac.) cæcitas. II, 1, 11, 23.
controversia cum Simonio. ib. n. 28.
scripta. ibid. n. 23.
- Scheldonianum theatrum Oxoniæ.
I, 1, 4, 16.
- Schellii Libertas publica laudatur. III, 2, 1, 20.
- Scheltoni (Thomæ) Tachygraphy or Short-
writing. I, 4, 2, 4.
- in Schematismis materiæ Physices principia
insufficienter ponuntur. II, 2, 1, 25.
- Schenkelius artem mnemonicam passim
non sine insigni lucro docuit &
exercuit. I, 2, 6, 38. sqq.
- Scherbii Disp. pro Philosophia Peripatetica
adversus Ramistas laudatur.
II, 1, 11, 30.
- Editores posthumi nullo usi delectu.
II, 1, 11, 30.
- de Scherbii Comm. posthumo in Aristotelis
libb. de Republica, judicium fer-
tur. II, 1, 11, 30.
- Scheurlii Bibliographia moralis. III, 1, 1, 2.
- Scherzeri Breviarium Eustachiano-Philo-
sophicum commemoratur.
II, 1, 14, 31.
- Schickardi Bibliothecam & MSta Rex Gal-
liæ ære suo redemit. III, 5, 1, 21.
III, 6, 2, 1.
- Jus Hebræorum. I, 1, 24, 83. III, 6, 2, 1.
- Schickardus (Wilh.) literis judaicis prope-
modum immersus & innutritus.
I, 1, 24, 83.
- à Salmasio plagium passus. III, 6, 12, 1.
- Schmidii (Erasmii) studium Pindaro impen-
sum laudatur. I, 7, 2, 10.
- Schneidewini Comm. in institt. improba-
tur. III, 6, 7, 3.
- de Schnobelii Dispp. judicium. III, 6, 7, 8.
- Schoenflederi apparatus eloquentiæ præ-
ceteris commendatur. I, 3, 2, 25.
& 31. I, 4, 9, 20. I, 6, 1, 24.
- Scholæ apud Westphalos primum sunt insti-
tutæ per Rudolphum Agricolum.
I, 2, 2, 14. sqq.
- Hebræorum a Prophetis institutæ.
I, 1, 14, 2.
- Publicæ quare privatis præferendæ.
I, 2, 10, 2. sqq.
- Scholarum & doctrinarum ordinatio, de-
fectuumq; correctio summam
prudentiam requirit. I, 2, 2, 6.
- Institutio nova a Magno Pegelio propo-
sita. I, 2, 9, 26.
- Oeconomiam & institutionem variis
scriptis ornavit Job. Sturmius & alii.
I, 2, 2, 26. sqq.
- Vitia

INDEX III. RERUM.

- Vitia & mali mores protruduntur in Academiis.* I,2,2,8. I,2,11,1. sqq.
- Scholastica Curricula nec nimis amplis, nec nimis angustis spatiis includenda.* I,2,10,10 sqq.
- Munera cur boni plerique defugiant.* I,2,2,8.
- Studia nec in Academiis negligenda.* I,2,11,7. sqq.
- Scholasticæ informationis commodius instituendæ regula.* I,2,10,48.
- Philosophiæ & Theologiæ originem & progressum descripsit Naudæus.* II,1,13,2.
- Scholasticam Philosophiam ineptæ versiones Aristotelis enixæ sunt.* II,1,8,1. II,2,12,6.
- Scholastici Doctores antiquiores & recentiores, intermediis multo saniores fuerunt.* II,1,14,1. *Nominales quinam.* II,1,13,2. sqq. *Reales.* II,1,14,1. sqq.
- Philosophiam Aristotelis corruperunt.* II,1,13,1. II,2,12,6.
- de Scholasticis judicium.* II,1,11,2. *benignius Georgij Calixti.* II,1,13,14.
- Scholasticorum historiam quinam tradiderint.* II,1,13,1.
- horidum dicendi genus taxatur.* I,6,4,1.
- nominalium & realium disceptatio de universalium existentia fuit.* II,1,13,2.
- nominalium sectæ à Gvilielmo Occam instauratæ præcipui celebrantur Doctores.* II,1,13,2. *contra illam promulgavit edictum Ludovicus XI. Galliæ Rex.* II,1,13,12.
- Scriptorum de jure & justitia le-*
- etio cum selectu instituenda.* III,6,1,1.
- Theologia labe Aristotelica infecta.* I,1,2,10. *Vid. Theologia.*
- Scholica hexaëtia Jer. Holtzlini recensentur.* I,2,10,14. seqq.
- Scholis Magistri & moderatores non imperiti, sed judicio eximio præditi præficiendi.* I,2,2,7. I,2,10,48. *ut & idonei Ephori.* I,2,10,7. seqq.
- de Scholis earumque institutione Scriptores.* I,2,2,18. seqq.
- in Scholis publicis quare tardiores sunt studiorum progressus, quam in privatis.* I,2,1,54. I,2,10,1. seqq.
- Schonæi Terentius Christianus.* I,7,3,15.
- Schoockii (Mart.) Orationes laudantur.* I,6,3,4. *de eo judicium.* II,2*,21,6. III,6,1,5. *it. de notis ejus in Grotium promissis.* III,6,1,5.
- Schorii liber de ratione docendæ discendæque Græcæ & Latine linguæ laudatur.* I,4,6,11.
- Phrases Latine linguæ.* I,4,9,20.
- Thesaurus Ciceronianus laudatur.* I,4,9,12.
- Schotani Examen juridicum & Collegium.* III,6,7,6.
- Schotti (And.) Adagia Græcorum.* I,1,21,85. sq.
- Observationes humane & Nodi Ciceroniani laudantur.* I,5,1,10.
- (Caspar.) Cursus Mathematicus.* II,4,1,3.
- Schraderi Orationes laudantur.* I,6,3,3.
- Specimen orationum Livianarum & Sleidianarum.* I,1,1,25.
- Schrevelii Palæmon s. Diatribæ scholasticæ recensentur.* I,2,2,28.
- Schriekii (Adr.) Monitoria.* I,4,3,4.
- Origines*

INDEX III. RERUM.

- Origines Celticae. ibid.*
- Schülleri (Joh.) *Philosophia, nova methodo explicata, recensetur.* II, 1, 14, 55.
- Schultetus in *Medulla Patrum demonstrat, hos non stare a Pontificiorum partibus.* III, 5, 1, 28.
- Schuppius (Joh. Balb.) in *Orationibus plagiarius est, inq, iis nihil laude dignum habet.* I, 6, 3, 3.
- Schwammerdammius *laudatur.* II, 2*, 45, 5. *historia ejus naturalis insectorum recensetur.* II, 2*, 45, 5.
- Schwarzius *non fuit inventor pulveris pyrii.* II, 2*, 38, 3.
- Schwenckfeld *scripsit Catalogum fossilium Silesiae.* II, 2*, 29, 4.
- Schwenter (Dan.) *Steganographia.* I, 4, 2, 4.
- Schyrley *lapides ex aqua & seminibus suis oriri putat.* II, 2*, 31, 3.
- Scientia *universalis. vid. Encyclopædia.*
- de Scientia divina media commentati sunt Matthias Borrul & Paulus Leonhardus.* II, 1, 14, 39.
- Scientiæ & disciplina, *ut & libri, sua habent fata.* I, 1, 2, 21. I, 1, 22, 25. *sq.*
- Scientiarum *Arcana. Vid. Arcana.*
- omnium principia in Script. S. ineptè investigantur.* II, 2, 3, 1.
- parallelismi è temporum serie instituendi.* I, 1, 2, 20.
- Scioppii *Commentarii de Ling. Lat. absolutissimi, ἀνέκδοτοι, ob præstantiam à literatis summe desiderantur.* I, 1, 7, 41.
- Diatriba de compendiosa & facili Linguam Hebr. & Chald. addiscendi ratione, per plagium Buxtorffio ablata.* I, 4, 5, 2.
- Elementa philosophiæ Stoicæ moralis, è Scriptura diviniatio.* II, 1, 4, 1. II, 2, 8, 1.
- Genius maledicus notatur.* I, 4, 10, 4.
- Grammatica Philosophica.* I, 4, 10, 4.
- Judicium de Stylo historico.* I, 6, 1, 29.
- quorundam aliorum.* I, 1, 23, 36.
- Mercurius bilinguis.* I, 2, 4, 21. *trilinguis ἀνέκδοτος desideratur.* I, 4, 9, 14.
- Plagium insigne.* I, 4, 14, 14.
- Scioppius *Priapejorum scriptum impurum edidit.* I, 1, 11, 50.
- Scoti *doctrina quare impugnata.* II, 1, 14, 8.
- Opera recensentur. ibid.*
- Scotistarum *malleum scripsit Prierias.* II, 1, 14, 35.
- Scotus *autor sectæ Scotistarum.* II, 2, 14, 8.
- existentiam magiæ negavit.* II, 3, 1, 15.
- de Scribendi ratione apud Veteres liber Hermann Hugonis recensetur.* I, 4, 1, 9.
- in Scribonium Largum Comm. Rhodii commendatur.* III, 7, 1, 2.
- Scriptio *occultæ ars.* I, 4, 2, 4. *apud nullos magis quam apud Anglos floruit, eamq, peculiaribus libris exposuerunt. ibid.*
- ejus apud Anglos usus. ibid.*
- Scriptores *Ævi medii, ob historiam non stylum, legendi.* I, 4, 14, 25.
- Antijudaici.* III, 5, 1, 21.
- Antiquarii.* I, 4, 2, 1. *sq.*
- Antiquitatum Græcarum & Romanarum notantur.* I, 5, 2, 1.
- Critici.* I, 5, 1, 1. *sq.*
- Historiæ Augustæ sex.* I, 4, 14, 7.
- Historici, Politici & Ecclesiastici quinam.* III, 4, 1, 1.
- Physici Miscellanei commemorantur.* II, 2, 2, 11.
- Scripturæ necessitas & præstantia.* I, 4, 1, 8.
- Scru-*

INDEX III. RERUM.

- Scrutinium linguarum & religionum Bre-
rewoodi. I,4,3,10.
- Scythicam linguam Gothica, Svecica &c.
matrem esse credidit Salmasius,
Boxhornius & alii. I,4,3,3.
- Seberi index in Homerum. I,7,2,2.
- Sebonde (Raymundi de) Theologia natu-
ralis laudatur. III,5,1,6.
- Seckendorffii Teutsche Fürsten-Staat.
III,2,1,17.
- Sedanensium Disputt. Volumen. III,5,1,29.
- de Seditiōibus Scriptores. III,2,1,17.
- Sejugatio illustris figura poetica. I,3,10,46.
- Seldeni Dissert. ad Fletam laudatur.
III,6,3,1. II,6,4,3.
- Scripta de jure naturæ & gentium ex
mente Hebræorum. III,6,1,6. III,6,2,
1. de rebus judæorum. III,5,1,22.
III,6,1,6.
- Seleni (Aug.) Cryptographia. I,4,2,4.
- de Sellis veterum scripsit Chimentellius.
I,5,2,13.
- Senecæ Epistolæ laudantur. I,1,23,22. totam
philosophiam Stoicam exhibent.
ibid. in quibus LL. CC. ab ipso
scripti. I,1,23,22. I,1,22,6.
- Latinitas multis in locis claudicare di-
citur. I,1,23,23.
- Stylus. Vid. Stylus. cujus imitati-
onem dissuadet Quintilianus.
I,4,12,8.
- circa Senecam Tragicum dissensio Auctorum
imprimis Lipsii & Scaligeri.
I,4,12,8.
- Senecarum Opera laudantur. I,4,12,8. Edi-
tiones illorum variae. ibid.
- Sengverdiū Exercitationes Physicæ laudan-
tur. II,2,1,8.
- Sennerti Physica in quibus ab Aristotele dif-
ferat. II,2,15,7.
- Sensationis motus est celerrimus. II,2*,48,1.
- de Sensibus internis rectius docent Cartesi-
ani quam Aristotelici. II,2*,48,7.
- sententia Stoicorum. II,2,8,4.
- Sensum Duce[m] sequuntur quidam Philoso-
phi circa principia physica. I,2,18,1.
sqq.
- omnibus rebus adscripsit Campanella.
II,1,12,4.
- Sensus brutorum. Vid. Bruta.
non sunt corpora. II,2*,47,1.
- Sensuum πᾶσι κοινὰ certitudini rerum
non obstant. II,2,9,5.
- Septalii (Lud.) lib. de ratione Status, nec non
Comm. in Aristot. Problemata.
II,1,11,14. it. de re familiari.
III,3,1,2.
- Septenarii numeri Virtutes. I,1,12,20. sq.
- de Septentrionali terra multæ sunt fabulæ.
II,2*,21,5.
- Sepulvedæ Epistolæ & Scripta. I,1,24,53.
- Serarius Chiliasta est. III,5,1,11. de quo judi-
cium. ibid.
- Sermones Eruditorum familiares, invitæ
autoribus, non temere edendi.
I,1,16,61. sqq.
- Sermonis origo a Deo est non casu aut con-
sensu hominum fortuito. I,4,1,4.
- usus prærogativam hominum præ bru-
tis ostendit. I,4,1,3.
- Serpentum incantatio. II,3,1,17.
- de Serrani s. de la Serre scriptis judicium
fertur. I,6,4,17.
- de Sestertiis liber Gronovij. I,5,1,12.
- Sethi Columnæ. I,1,6,16.
- de Severambes populis liber historicus
atheismum & naturalismum sapit,
cæterum doctus & magna cura
scriptus. I,1,8,23.
- Severus Sulpitius. Vid. Sulpitius.

INDEX III. RERUM.

- Sexti Empirici** scepticismi patroni, opera sunt rara. II, 1, 6, 2.
- Sextus Aurelius Victor** scripsit libros de Origine gentis Romanae, de Viris illustribus, & de Caesaribus. I, 4, 14, 8.
- de Seyboldi Tyrociniis & Grammaticis** sequius judicatur. I, 4, 10, 10.
- Siberi (Ad. Tb.)** Orationes laudantur, I, 6, 3, 3.
- Sibyllam unam tantum** fuisse dicit Petrus. I, 1, 10, 20.
- Sibyllina Oracula & Versus de Christo an sint** supposititia. I, 1, 9, 10. I, 1, 10, 19.
- Sibyllinam doctrinam à Noachi nuru ortum** habuisse credit Postellus. I, 1, 10, 18.
- Sibyllinarum origo & numerus incertus.** I, 1, 10, 18.
- Sibyllini libri** fuere Romanorum prophetici. I, 1, 10, 30.
- Sibyllinorum Scriptorum magna** fuit diversitas. I, 1, 10, 19.
- Siccitas** quid sit. II, 2, 7, 6.
- Siderocrates** Cyclopædiam Paracelsicam Christianam scripsit. II, 1, 15, 16.
- Sidonii Apollinaris** Commentatores & Editores. I, 4, 14, 21.
- Epistole & Stylus.** ibid.
- Signorum artem** scripsit Georg. Dalgarn, Anglus. I, 2, 6, 83. I, 4, 2, 5.
- usus pro memoria** juvanda. I, 2, 6, 77. feqq.
- Sigonii Historia Imperii occidentalis & Comm. de Statu Italiae.** III, 6, 9, 2.
- libri alii** recensentur. I, 5, 2, 7. I, 6, 1, 28.
- Sigonius** Ciceronianæ consolationis verus autor. I, 1, 9, 7.
- de Silentii jure** Diss. scripsit & Traët. promisit Morbosius. III, 6, 8, 5.
- Silentiarii epigrammata.** I, 7, 2, 27.
- Silhonii le Ministre d'Etat.** III, 2, 1, 17.
- Siliginis frumentum**, pro fundi diversitate nobilius vel ignobilius est. II, 2, 1, 6.
- Silii (Italici) Commentatores.** I, 4, 13, 7.
- de Silio Italico** Judicia recensentur. I, 4, 13, 7.
- Simile** representatur emblematicum pictum. I, 1, 21, 59.
- Similia** sunt quasi metaphorarum evolutiones. I, 1, 21, 56.
- Similitudo Dei** finis philosophiæ Pythagorica. II, 2, 6, 7.
- Similium Collectanea** edidit Conr. Lycosthenes. I, 1, 21, 56.
- Simmias Rhodius Bucolicus Poëta.** I, 7, 2, 16.
- Simonides Poëta Lyricus**, ob varia inventa scripta & suavem characterem commendatur. I, 7, 2, 12. de illo Gyrardus & Vossius multa congesse-
runt, hujus tamen lapsus notatur. ibid. Fragmenta ejus collegit Stephanus. ibid.
- Simonii (Simonis) Comm. in quosdam Arist.** libb. enumerantur. II, 1, 11, 28.
- Controversia cum Schegkio.** ibid.
- Simonis (Richardi) Historia. V. T. Critica** multa in Vossianis taxat. III, 5, 1, 5.
- Simplicii** multa in Aristot. Commentaria. II, 1, 9, 6.
- Sinenfium lingue primam antiquitatem** tribuit Webbius. I, 4, 3, 2.
- de Sinenfium lingue genio** complura afferuntur. ibid. ut & de modo philosophandi per lineas. II, 1, 2, 4.
- Sinibaldi Geneanthropia** laudatur. II, 2, 47, 2.
- Sinica Clavis Mülleri in fumum abiit.** Vid. Müllerus.
- de Sithmanni Speculi Romani** judicium. III, 6, 4, 4.
- Skinneri**

INDEX III. RERUM.

- Skinneri (Stephani) *Etymologicon Anglicanae Linguae* recensetur. I, 4, 3, 9.
- Sleidanus ejusq. Continuatores Strauchius & Schurzfleischius commendantur. III, 4, 1, 4.
- Slesvicensis Praxis. Vid. Praxis.
- de Slüteri Propylæo *Historia Christianæ judicium* fertur. III, 5, 1, 13.
- Smaragdi tabula, quæ maximam magiæ partem absolvit, in Ægypto custodita. I, 1, 11, 30.
- Smetii (Job.) *Antiquitates Noviomagenses*. I, 5, 2, 13.
- Smetio (Henr.) in *Prosodia fides semper haberi non potest*. I, 7, 1, 16.
- Smidenstadii *Opus in LL. CC. oratorios digestum, sed ineditum laudatur*. I, 1, 25, 13.
- tr. de imitatione Ciceroniana, editus. ibid. n. 14.
- Snorronis (Starle) *Edda Islandorum* à Petro Job. Resenio edita & notis aucta. II, 1, 1, 13.
- Societas Anglicæ Regiæ ab Abrahamo Cowleo antehac quodammodo concepta. I, 1, 14, 45. II, 2, 1, 15.
- ad culturam physiologiæ & mathematicos instituta. I, 1, 14, 44. I, 1, 16, 34.
- II, 2, 1, 3.
- originem quam habuerit. I, 1, 14, 44.
- II, 2, 1, 13. & 14.
- plagii accusatur. II, 2, 1, 13.
- à Scepticismo absolvitur. II, 2, 9, 2.
- Societatis Anglicæ Regiæ Acta Oldenburgerus publicavit. I, 1, 16, 34.
- fatum singulare. II, 2, 9, 2.
- historia a Thoma Spraat descripta. II, 2, 1, 13.
- ortus, progressus, constitutio & methodus in res naturales inquirendi. I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 15.
- Socinianorum Antagonistæ. III, 5, 1, 33.
- dogmata quinam descripserint. ibid.
- librorum catalogi. ibid.
- Socrates Atheismi immerito à Pet. Pomponatius accusatur. II, 1, 3, 1.
- Philosophiæ practica, quam theoretica studiosior fuit. II, 1, 3, 1.
- Physica parum excoluit. II, 2, 11, 1.
- Socrates Christianus Balzaci. II, 1, 3, 2. II, 2, 11, 1.
- Socratica Critica quænam sit. I, 1, 15, 56.
- Socraticæ philosophiæ Scriptores recensentur. II, 2, 11, 1.
- Socratis apologiæ a quibus scriptæ. II, 1, 3, 1.
- epistolæ a Leone Allatio publicatæ. ib.
- genius s. demonium quodnam fuerit. I, 1, 12, 31.
- physica scepticismo fuit affinis. II, 2, 11, 1.
- vitam descripsit Balzacus. II, 1, 3, 2.
- Sol quare terram jam dudum non destruxerit, docet Telefius. II, 2, 13, 4.
- de Sole sententia Honorati Fabri habetur. II, 2*, 12, 3.
- Stoicorum proponitur. II, 2, 8, 3.
- Telefii refellitur. II, 2, 13, 6.
- Solea scripsit vom Ursprung der Metallen. II, 2*, 29, 4.
- Solem ætus marini causam statuit Vossius, & ante eum Campanella. II, 2*, 20, 4.
- Solini Polyhistorem Commentariis nimis festinanter & sine delectu scriptis explicavit Salmasius. II, 2, 2, 3.
- Solis figura. II, 2*, 12, 6.
- Solium ac mundorum multitudinis innumera assertores recensentur. II, 2, 15, 1.
- Soloecismi viris doctis haud raro excidunt. I, 1, 24, 81. I, 1, 23, 46. notantur a Scioppio. I, 4, 9, 19.
- Solve-

INDEX III. RERUM.

- Soloecismos** in Scaligero & Casaubono notatos Scioppius notavit cum titulo *Herculis κοπεροφωγ.* I,1,24,81.
- Σόλομα** multa indicat Ant. Matthæi, quæ talia non sunt. I,3,4,31. exciderunt non nunquam Salmasio. I,1,23,46.
- Σολοικοφάνη** Veterum. I,3,4,31.
- de Somniis** Scriptores recensentur. II,3,1,8.
- Soncinas** (Paulus) quæstiones metaphysicas scripsit. II,1,14,33.
- Soni** Diversitas & natura. II,2*,48,3. Scriptores. ibid.
- de Sophistis** sive Rhetoribus monitum generale. I,6,1,7.
- de Sophismatibus** doctrina è Logica non est eliminanda. II,5,1,5.
- Sophismatum** LL.CC. consiciendi consilium. II,5,1,5.
- Sophocles**, antiquissimus Tragoediarum Scriptor, modo laudatur modo vituperatur. I,7,2,6.
- Sophoclis** Editiones, scholia & versiones enumerantur. ibid.
- Scholastes.** I,4,6,5.
- contra Sorbierium** singularem librum lingua Anglica scripsit Thomas Spraat. I,1,24,133.
- Sorbierius** Historiographus Gallie Regis, epistolas eruditissimas varii argumenti scripsit. I,1,21,44. de quibus iudicium fertur. II,2,2,6.
- Itenerium** Anglicum edidit. II,2,2,6.
- Gallica** lingua scriptum. I,1,24,133.
- Sorbona** Parisiensis a Roberto de Sorbona instituta. II,1,14,34.
- Sorelli** lib. la Bibliothèque Française recensetur. I,1,18,25.
- Sorellus** autor libri anonymi, de la connoissance des bons livres, creditur. I,1,16,9.
- consilium** cepit de Encyclopædia Gallica concinnanda, quod vanum est. I,1,18,25. I,2,7,70. sqq.
- libros** multos alios edidit, Gallica lingua scriptos. I,1,18,25.
- Sotadica Satyra.** Vid. Satyra.
- Soterii** Carminis exempla. I,3,12,48.
- Soto** (Dominici à) libri recensentur. II,1,14,26.
- Spachius** (Israël) edidit Nomenclatorem Scriptorum philosophicorum & philologicorum. I,1,18,58. item Nomenclatorem medicum. ibid.
- Spanhemii** Introductio ad historiam &c. laudatur, nec non introductio ad Geographiam sacram. III,4,1,13. it. ad controversias selectiores. III,5,1,20.
- Orationes** panegyricæ. I,6,3,6.
- Spanhemius** (Frid.) in Cartesium aliquantum iniquior fuit. III,5,1,20.
- (Ezech.)** de Deorum veterum genealogia & historia scripsit. I,7,1,19.
- It. de numismatum** usu & præstantia. I,5,2,2.
- Spartanorum** leges cum Ægyptiis concordant. III,6,2,4.
- Spatium** aëre vacuum posse dari, constat è scriptis & experimentis Boylei, aliorumq. II,2*,4,3.
- de Specu** Baumanniana scripsit Eckstormius. II,2*,21,5.
- Specula Astrologica**, in quibus futura cernuntur, audentur. I,1,10,34.
- Spedi** (Job.) Theatrum Britannicum laudatur. II,4,1,12.
- Speidelius** è quæstionum jurid. controversarum titulis librum concinnavit. III,6,8,1.
- Speluncæ** subterraneæ. II,2*,21,5.
- Sperlin-**

INDEX III. RERUM.

- Sperlingii (Job.) *Physica improbat.* I, 4, 14, 26.
 II, 2, 15, 7. *quitatis.*
- Sperlingius de *Principiis corporum scripsit.* II, 2, 1, 18.
 II, 2, 1, 9. *mat.*
- Speronii (Speronis) in *expilandis Scriptoribus obscurioribus versutia.* I, 7, 1, 15.
Historiam Societatis Anglicæ Regiæ descripsit. II, 2, 1, 13.
- Speusippi *Scripta recensentur.* II, 1, 7, 3.
in Verulamium & alias gentes iniquior. ibid.
- Spinosa (Bened.) *Atheismi infamis propugnator.* I, 1, 6, 24. *pro eo stabiliendo pessima scripta vulgavit.* I, 1, 8, 15.
 III, 5, 1, 8. *hujus principia ex Hobbesio hausit.* II, 1, 15, 15. *Pentateuchum a Mose conscriptum esse negat.* I, 1, 6, 24. *refutatus a diversis, præcipue a Blyenbergio & Pojere-to, eadem qua ipse triumphos ducere voluit mathematica methodo prostratus.* I, 1, 18, 15. III, 5, 1, 8.
- Ethicæ doctrinæ corruptor & atheismi doctor.* III, 1, 1, 4. *ei tribuitur philosophia S. Scripturæ Interpres.* III, 5, 1, 11.
- Spiritus, qui aquis incubuit, *diversæ sunt interpretationes.* II, 2, 3, 2. & 5.
 II, 2, 11, 7.
- Spiritus vini an in priorem vini statum reduci possit, *disquiritur.* II, 2, 16, 3.
- Spiritus in fodinis versantes dantur. II, 2, 2, 5.
- Spirituum conjuratio ad Magiam pertinet. II, 3, 1, 14.
- medicina Sebast. Wirdingij.* I, 1, 11, 14.
- Spitzelii (Theoph.) *Diff. præliminaris laudatur.* I, 1, 17, 20.
- lib. de re literaria Chinesium.* II, 2, 5, 2.
- literatus felix & infelix.* I, 1, 16, 68.
 III, 5, 1, 13.
- sacra bibliothecarum illustrium arcana detecta.* I, 1, 17, 20.
- Sponii (Jac.) *Miscellanea erudita Anti-*
- quæritatis.* I, 4, 14, 26.
- Spraat (Thom.) *Experientiam ad artis regulam revocare, impossibile existimat.* II, 2, 1, 18.
- Historiam Societatis Anglicæ Regiæ descripsit.* II, 2, 1, 13.
- in Verulamium & alias gentes iniquior.* ibid.
- Stannum cum argento, aqua frigida & glacie sociari nequit. II, 2, 1, 6.
- Statica Laocoontis & liberorum ejus a Dracone interfectorum. I, 1, 25, 22.
- Staticæ Scriptores. II, 4, 1, 15.
- Statii carmen encomiasticum in equum Domitiani resolvitur. I, 2, 16, 40.
- styli audaciam peculiari Gaudentius describit libro.* I, 4, 13, 9.
- Statius laudatur, lectio tamen ejus in prima ætate dissuadetur. I, 4, 13, 9. *a variis cum notis editus.* ibid. *in Gallicam linguam translatus.* ibid.
- Statuæ mediante aqua sonantes antiquitus etiam sunt factæ. II, 2, 22, 3.
- de Statuis & statuariis liber Figrelîi. I, 5, 2, 14.
- Statuta quid sint. III, 6, 10, 1. *de iis quinam scripserint.* III, 6, 10, 1. fqq.
- Statutarium Jus. Vid. Jus.
- de Statutorum Harmonia consilium. III, 6, 10, 4.
- Staudigeli (Udalrici) *Logica Practica recensetur.* I, 2, 5, 52.
- Staudii oratio in Carol. Gustavum. I, 6, 3, 6.
- Steckii (Job.) *Observationes anti-criticæ juris laudantur.* III, 6, 7, 5.
- Steganographia Schwenterî. Vid. Schwenterus.
- Steganographica Scholæ Schotti. I, 4, 2, 4.
- Steganographicum arcanum Kircheri & Becheri improbat. a Kuhlmanno. I, 2, 5, 69. Paracelsi. Vid. Paracel-

INDEX III. RERUM.

- Paracelsus.
- Stellæ** (Did.) *Comm. in Evang. Iacæ* laudatur, ejusq; variæ editiones recensentur. I, 6, 4, 10.
- Rhetorica Ecclesiastica.* ibid.
- Stellæ** an moveantur. II, 2*, 12, 6.
- non sunt corpora simplicia. II, 2*, 12, 3.
- sunt vel planetæ, vel fixæ. II, 2*, 12, 2.
- Stellarum** fixarum natura parum explorata, licet veteres aliter sentiant. II, 2*, 12, 3.
- Stellas** fixas Soles, Planetas vero terras esse, putat Cartesius aliq; II, 2*, 11, 5.
- Stellatus** de ligno fossili scripsit. II, 2*, 33, 6.
- de Stellis novis sententiæ variæ recensentur. II, 2*, 12, 4.
- Stengelius** (Justus) scripsit *die bewehrte Bier-Künste.* II, 2*, 42, 3.
- Stenonis** *Myologia* laudatur. II, 2*, 47, 3.
- Prodromus Dissert. de Solido intra solidum contento* prolixè recensetur. II, 2*, 31, 2.
- Sententia de productione crystalli ex fluido* ib. n. 3. quæ examinatur. ib. n. 4.
- Stephani** (Alexandri) liber chymicus περι τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης. I, 1, 11, 21. ex quo multa a variis sunt transcripta. I, 1, 11, 22. & 25.
- (Byzantini) *Lexicon*, & *Judicium de eo.* I, 4, 7, 7.
- (Henrici) *lib. de differentia Ethices Aristotelicæ ab Historica & Poëtica.* III, 1, 1, 1.
- lib. Græcus de Urbibus.* II, 4, 1, 11. *Polygraphia*, & *Judicium Vavassoris de ea.* I, 1, 22, 35.
- Thesaurus Græcæ linguæ* laudatur. I, 4, 8, 6. quem in *Epitomen* contraxit Scapula, maximo Stephani malo. ibid. Cujus errores de-
- tegere voluit, Job. Conr. Dieteticus. ibid.
- (Joachimi) *Demonstratio Politicorum* laudatur. III, 2, 1, 3.
- (Roberti) *Dictionary*, s. *Thesaurus Linguae Latine.* I, 4, 9, 10.
- Elucidarium Poëticum.* I, 7, 1, 17.
- Plagiarii multi.* I, 4, 9, 10. & n.
- Stephanum** (Henr.) Uldaricus Fuggerus publico stipendio aluit, ut libros græcos ederet. I, 1, 7, 27.
- Stephanus** (Alexandrinus) universalis philosophus est vocatus. I, 1, 11, 21.
- (Henr.) *Lyricorum Poëtarum, Anacreontis, Alcei & reliquorum fragmenta* collegit & edidit. I, 7, 2, 12.
- Stephonius** (Bernard.) *Juxta Erythraeum* insignis fuit Orator. I, 6, 3, 2.
- Stercorum** medicinam quinam scripserit. II, 2*, 47, 5.
- Stefichorus** *Lyricus Poëta* laudatur. I, 7, 2, 12. unde nomen habeat. ibid. fragmenta ejus collegit Stephanus. ibid.
- Steuchi** (Aug.) κοσμοποιία commendatur. III, 5, 1, 4.
- liber de perenni philosophia* laudatur. ibid. quem magnificat Scaliger. ibid. notabilis historia de illo. ibid.
- Stiernhielmii** (Georgii) *Glossarium Ulphi-la-Gothicum.* I, 4, 3, 3.
- Runa Svecica.* ibid. cui immortalis est. II, 1, 1, 13.
- Stierenhoeckii** *jus antiquum Svec-Gothicum.* III, 6, 3, 3.
- Stifelii** (Mich.) *liber sub titulo: Eine sehr wunderbare Wörter-Rechnung / sampt einigen Merck-Bahlen Danielis und der Offenbarung Johannis / recensetur.*

INDEX III. RERUM.

- setur. I,4,2,6.
- Stockfleth (Henr. Arnold.) de Campanarum
usu scripsit. I,5,2,13.
- Stoecken (Gerh. von) Thuanum enucle-
atum edidit. I,1,16,52.
- Stoici, Principes Romanorum & Jctos fer-
me omnes, sectæ suæ habuerunt
asseclas. I,2,4,1.
- Stoicorum doctrina de Deo commendatur.
II,2,8,4.
- Philosophemata varia fusius proponun-
tur. II,2,8,2. sqq.
- Philosophiæ moralis Scriptores atq;
Commentatores. II,2,8,1. Naturalis
Scriptor est Justus Lipsius. ibid.
- Sententia de coæternitate Dei & mun-
di recensetur & rejicitur. II,2*,11,4.
- juxta quorum sententiam & Phi-
losophus artibus mechanicis instru-
ctus esse debet. I,1,1,4. sqq. & homi-
nes qs. quatuor personis indui.
I,2,1,14.
- Stolbergii (Balth.) opus de puritate Styli N.
T. MStum asservatum a Dassovio.
I,4,6,19.
- de Stratii Epigrammatibus Judicium. I,7,3,3.
- Strauchii (Ægid.) Astrologia. II,4,1,8.
- Breviarium Chronologicum.
III,4,1,5.
- (Job.) Amoenitates Juris Canonici.
III,6,7,17.
- Exercitationes exotericæ com-
mendantur. III,6,9,4.
- Tr. de Particulis Juris.
III,6,6,2.
- Strebæi lib. de electione & oratoria verborum
collatione. I,6,1,21.
- Strenæ novi anni. I,3,12,20. & 26.
- Strenæ loco Nihil carmine donatum. Vid.
Laurus.
- de Strenis scripsit Marcilius. I,5,2,10.
- Strozzæ (Job. Bapt.) Academia Florentiæ
instituta. I,1,14,29.
- Lib. de Republica. III,2,1,5.
- Struvii jurisprudentia laudatur. III,6,7,8.
- Stubbe (Henr.) antiquorum vindex contra
Josephum Glanvil. II,2,1,13.
- Studia cruda summo cum detrimento Eccle-
siis, Reipublicæ & Scholis intru-
duntur. I,2,11,21. sqq. I,2,2,20.
- in Studiis excolendis finis & personarum ra-
tio est habenda. I,2,1,15. I,2,8,44.
I,2,12,1.
- festinatio nimia præprimis vitanda.
I,2,8,50.
- Studiorum instituendorum methodos &
consilia, qui scripserint. I,2,7,85.
sqq. ibid. n. 92. sqq. de iis judi-
cium. I,2,7,91. & 99.
- Præcepta & consilia tradita à Jer.
Höltzlin. I,2,10,14. it. à Fortio
& Ficheto. I,2,8,9. sqq.
- suorum arcana sibi quisq; servet, &
aliorum expiscetur. I,1,15,29.
- de Studiorum Corruptelis scripserunt Lud.
Vives & Val. Henr. Voglerus.
I,2,2,34. sqq. I,2,7,78.
- de Studiorum instituendorum ratione in sin-
gulis Disciplinis editæ Dissertt.
in Belgio. I,2,2,27. I,2,7,85. sqq.
- varii autores referuntur. I,2,2,32.
I,2,7,85. sqq.
- Sturmii (Job.) Amicitia singularis cum Ro-
gero Aschamo. I,1,23,62.
- Diff. de Cartesianis & Cartesianismo.
II,1,15,5.
- Elogium. I,6,1,13.
- Libri ad oratoriam spectantes. I,6,1,13.
- Libri

INDEX III. RERUM.

<i>Libri de exercitationibus rhetoricis</i>	<i>Stylus Autorum Veterum ratione ætatis di-</i>
<i>laudantur.</i>	<i>scrapar.</i>
<i>Methodus excerpti recensetur.</i>	<i>Batavorum plerorumq.</i>
	<i>Bembi.</i>
	<i>Camerarii.</i>
<i>Præfationes, sub tit. Prolegomenorum</i>	<i>Casauboni.</i>
<i>collectæ, laudantur.</i>	<i>Casellii.</i>
<i>Scripta ad scholasticam rem pertinen-</i>	<i>Cassiodori.</i>
<i>tia Henr. Strobandius suis sumpti-</i>	<i>Curie.</i>
<i>bus uno volumine colligi & recudi fe-</i>	<i>Erythraei.</i>
<i>cit. I, 2, 2, 23. cui Tom. II. & III. acces-</i>	<i>est vel Narratorius vel Entyme-</i>
<i>serunt, varia variorum scripta in-</i>	<i>maticus.</i>
<i>stitutionis scholasticæ contientes.</i>	<i>Gallicus Balzaci.</i>
	<i>Heinsii.</i>
<i>Scripta de Oeconomia scholarum recen-</i>	<i>Hermolai Barbari.</i>
<i>sentur & laudantur.</i>	<i>Historicus descriptus a Scioppio.</i>
<i>a Sturmii consiliis & metodo docendi di-</i>	<i>Petrarchæ.</i>
<i>scendiq. haud exiguo Reipublicæ</i>	<i>Plinianus expenditur.</i>
<i>malo Germanicæ scholæ abierunt</i>	<i>Mich. Neandro laudatur.</i>
	<i>21. deterior esse censetur stylo Se-</i>
<i>Sturmius (Job.) Rhetor optimus in pretio</i>	<i>necæ.</i>
<i>habendus.</i>	<i>Politiani.</i>
<i>Styli Exercitamenta quæ ratione instituenda</i>	<i>Senecæ.</i>
	<i>Sidonii Apollinaris.</i>
<i>Formatio maxime consistit in exercitio.</i>	<i>Svarefii (Franc.) Opera & Elogia.</i>
	<i>(Joseph. Mar.) Notitia Basilicorum.</i>
<i>de Stylo Barthii judicium.</i>	
<i>Baudii.</i>	<i>de Subtilitatibus scripsit Cardanus.</i>
<i>Buchneri.</i>	<i>Succi nutritii circulatio experimentis de-</i>
<i>Budæi.</i>	<i>monstratur.</i>
<i>Casauboni.</i>	<i>Succini Chinenfis artificialis præparatio.</i>
<i>Erasmi.</i>	
<i>Grotii.</i>	<i>Natales neq. melli, neq. mari, sed terræ</i>
<i>Lactantii.</i>	<i>vindicantur. ibid.</i>
<i>Lipsii.</i>	<i>Solutio a Kerckringio ad condituram</i>
<i>Quorundam Scioppii judicium.</i>	<i>cadaverum facta. ibid.</i>
	<i>Svecia literata Schefferi laudatur.</i>
<i>Statii, Gaudentii judicium.</i>	<i>Sveciæ jura Statutaria cum Comm. illustra-</i>
<i>Stylum turbat autorum varii generis & æta-</i>	<i>vit Loccenius,</i>
<i>tis mistura. I, 2, 13, 11. I, 1, 23, 45.</i>	<i>Svedicæ</i>

INDEX III. RERUM.

- Svedicæ linguae primæva antiquitas asseritur.* I, 4, 33.
- Svetonii Editiones variae cum variorum Comment. recensentur.* I, 4, 13, 13.
- Sui cognitio difficilis. Vid. Ingenium.*
- Sviceri (Joh. Casp.) Lexicon nec non Thesaurus Ecclesiasticus.* I, 4, 8, 9. III, 4, 1, 16.
- de Svidæ Etymologico judicium fertur.* I, 4, 7, 3.
- Sviffet (Rich.) olim Calculator dictus, laudatur a Cardano & Scaligero.* I, 1, 2, 13. sq. II, 1, 13, 4. *Calculatoris nomen unde habeat.* II, 1, 13, 4. *Anglicà linguà vocatur Swinshead. ib. à Joh. Pico & Lud. Vive ob subtilitates ineptas exagitur.* ibid.
- Sulphur Chymicorum probabiliter proxima metallorum est materia.* II, 2*, 35, 2.
- Sulphuris, auri, argenti & metallorum differentia quænam.* II, 2*, 35, 3.
- Sulpitia, Poëtria, Satyram scripsit.* I, 4, 13, 12.
- Sulpitii Opera à variis edita commentariisq; illustrata.* I, 4, 14, 20.
- Sulve. Vid. Herba pudica.*
- de Summo Bono quinam scripserint.* III, 1, 1, 10.
- de Supellectile varia Romanorum Scriptores.* I, 5, 2, 13.
- de Suppliciis & Torturis quinam scripserint.* I, 5, 2, 14.
- Supposititiorum librorum conjectura à Criticis ex stylo, phrasi & c. capitur.* I, 1, 9, 4. *variae causæ recensentur.* I, 1, 9, 1. sqq. I, 1, 11, 52.
- Surdi & muti a natura per assuefactionem & exercitationem ad loquendum institui possunt.* I, 2, 3, 13. sqq. *exemplo probatur.* I, 4, 1, 6. *Vid. Muti.*
- Surdos & mutos informandi ars, a quibus inventa.* II, 2, 1, 14.
- Susannæ (Huberti) Connubium adverbium Ciceronianorum.* I, 6, 1, 23.
- Susii (Nic.) Lima Ciceroniana.* I, 6, 1, 21.
- Sutholti Dissertt. laudantur.* III, 6, 8, 4.
- Sybillina Oracula veritatem Christianam stabilire putat Vossius, judæisq; adscribit.* III, 5, 1, 5.
- Sybillinorum Oraculorum variae Editiones.* I, 7, 2, 25.
- de Sybillis quinam scripserint.* III, 5, 1, 3. & 5.
- Sygæa (Aloyfia) Vid. Aloyfia.*
- de Syllogismo quinam scripserint.* II, 5, 1, 4.
- Sylvester (Franc.) quæstiones scripsit in tres libb. Aristot. de Anima.* II, 1, 14, 38.
- de Sylvii (Franc.) Elegantiis Ambianis Judicium fertur.* I, 4, 10, 11.
- Symbolicorum libb. cognitio ex Hottingero haurienda.* III, 5, 1, 19.
- Symachi Epistola à quibusnã edita.* I, 4, 14, 14.
- Symmachus sui seculi pene Cicero habitus est.* I, 1, 23, 24.
- Sympatheticæ curationes. Vid. Curationibus.*
- Sympatheticum Theatrum. Vid. Theatrum.*
- Sympatheticus Pulvis. Vid. Pulvis.*
- de Sympathiis & antipathiis censura generalis fertur.* II, 2*, 8, 3.
- Synagogæ Judæorum.* I, 1, 14, 3.
- Synesii in epistolis Chymicæ artis vestigia deprehendantur.* I, 1, 11, 37.
- lib. de somniis, Cardani Comm. illustratus.* II, 3, 1, 8.
- scholia genuina esse adversus Reinesium defenditur.* I, 1, 11, 36. sq.
- testimonium de Democrito an sit genuinum.* I, 1, 11, 35. sqq.
- Synonima Ciceroniana Ulbelii.* I, 6, 1, 23.
- Syriani Comm. in Metaphysicam Platonis.* II, 1, 7, 10.
- Systema novum astronomicum nauta quidam Batavi & Otto a Guericke invenerunt.* II, 4, 1, 8. *de iis quinam scripse-*

INDEX III. RERUM.

- scripserint. ibid.*
Systemata Juridica Schotani & aliorum.
 III, 6, 7, 6. & 8.
singularum disciplinarum universalia.
 I, 1, 20, 22. fq.
- T.**
- T** *Abacus veteribus incognitus fuit.* II, 2*, 42, 4. *modo laudatur, modo culpatur, in scriptis vel pro eo vel contra eum editis. ibid.*
Tabellæ Alphabetariae variorum characterum variis gentibus usurpatorum.
 I, 4, 1, 10.
Taboris Commentarii in Pandectas sunt editi. III, 6, 7, 3.
Tachygraphica ars. I, 2, 6, 87. I, 4, 2, 3.
Tachygraphicæ artis inventores varij a variis perhibentur. I, 4, 2, 3.
Scriptores. ibid.
Taciti emendationes sibi a Lipsio surreptas, querebatur Muretus. I, 4, 13, 4.
ex Tacito quinam Aphorismos excerpserunt. III, 2, 1, 14.
de Tacito judicia saniora Ruperti, Bohursii, Renati, Rupini. I, 4, 13, 4.
sinistra Scioppii, Alciati, Ferreti, cum refutatione Vossii. ibid.
Tacitum integrum, si interiret, e memoria sua restituere non dubitavit Lipsius. I, 4, 13, 4.
in Tacitum Commentaria Politica, notasq; criticas multi scripserunt, quos inter Gronovius præcipue laudatur. ibid.
Tacitus in varias linguas translatus. I, 4, 13, 4. *laudatur. ibid.*
non est auctor dialogi de causis corruptæ eloquentiæ. ibid.
Tactu factæ curationes Regum Angliæ & Galliæ, aliorumq;. II, 2*, 8, 6.
- Tactus natura explicatur.* II, 2*, 48, 6.
Taisnierii liber de Chiromantia & Metoposcopia laudatur. II, 3, 1, 6.
Talisman fuere imagines gemmis vel metallis insculptæ. II, 3, 1, 12.
Talismanicæ artis doctores & defensores. II, 3, 1, 12.
Impugnator fuit Naudæus. ibid.
Talismanicis imaginibus patrocinatur Gaffarellus. II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.
Tamesis aqua spiritum ardentem emittit. II, 2*, 19, 4.
de Tarantulis quinam scripserint. II, 2*, 45, 8.
Tarquitiani libri. I, 1, 10, 16.
Tartareti (Petri) libri recensentur. II, 1, 14, 17.
Tassi (Torquati) lib. Discorsi del Poëma Heroico, laudatur. I, 7, 1, 13.
Tassoni (Alexandri) Historia Ecclesiastica & secularis contra Baronium inedita. III, 4, 1, 13.
lib. cui tit. Pensieri diversi i.e. variæ cogitationes, laudatur. I, 1, 21, 32.
 II, 2, 1, 8.
panegyricon carnificis reprehenditur. I, 1, 21, 33.
studium quæcunq; scripta, etiam optima, carpendi notatur. I, 1, 21, 32.
varia scripta eristica extant. I, 1, 21, 33.
Tattinghofius Clavem Philosophiæ Cartesianæ scripsit. II, 1, 15, 9.
Taubmannus (Frid.) in Phaleucis & Anacreontico carmine festivus est. I, 7, 3, 11.
Taurellus (Nicolaus) adversus Casalpinum & Piccolomineum scripsit, quæ scripta habentur. II, 1, 11, 26.
Theissierus (Ant.) additamentis auxit Thuanæa elogia. I, 1, 16, 53.
Labbei Bibliothecam bibliothecarum edidit

INDEX III. RERUM.

- edidit auctiorem.* I,1,18,4.
- Telescopia** quando inventa. II,2,12,6.
- Telefii** (Bernh.) Antagonista fuit Marta, Hyperaspistes autem adversus hunc Thom. Campanella. II,2,13,3.
- Dogmata** prolixè cum censura proponuntur. II,2,13,4.
- Nevi**, de quibus Verulamii iudicium. II,2,13,2.
- Principia** physica cum censura & refutatione, cui in laus ejus & navorum excusatio subjungitur. II,2,13,6.
- Scripta** & dogmata physica. II,1,15,2. II,2,13,2.
- Tellez** (Balth.) Summam Philosophiæ universæ scripsit quæ recensetur. II,1,14,36.
- Tempestates** an per naturalia media induci possint. I,1,13,20. sqq.
- Præfagiverunt** Aëroscopium Vossii & Virunculus Gvetikij baroscopio inclusus. II,2*,18,6. præfagiunt nautæ, rustici, metallici. ibid. n. 7. idem præstiterunt cornua cervina in aula Taurinensi. ibid. n. 9.
- Tempestatum Ephemerides** Principis cujusdam Germani laudantur. II,2*,18,7.
- de Templis** & edificiis publicis quinam scripserint. I,5,2,6.
- Tempora** corporum maximorum & minimorum difficulter investigari possunt. II,2*,5,3.
- Tempus** quatenus ad Physicam pertineat. II,2*,5,1.
- Tepelius** (Job.) Cartesii Philosophiam & vitam descripsit, sed non plene. II,1,15,5.
- Terentii Editiones** sunt plurimæ, quas inter Bæcleri est optima. I,4,11,6.
- Fabulas** summo pretio aestimavit Lutherus ut & Grotius. I,3,9,28. sq. I,4,11,6. III,2,1,21.
- Fabule** & latinitas laudantur. I,4,11,6.
- Terentius** ab incastitatis crimine vindicatur. I,1,8,32.
- Christianus Schonæi.** I,7,3,15.
- de Terminis juris** quinam scripserint. III,6,6,2.
- de Terminis vitæ** Scriptores. II,2*,5,4.
- Terminorum Philosophicorum** colligendorum studium improbat. II,5,1,6.
- Terra** & aqua sunt prima elementa mysticorum. II,2*,13,1.
- hæc an eadem cum Antediluviana.** II,2*,21,4.
- in aquam non potest abire.** II,2*,21,2.
- non est elementum, sed corpus compositum.** II,2*,21,1.
- quare a Sole jam dudum destructa non sit.** Vid. Sol.
- quatenus succo minerali imbuta, ad mineralia pertinet.** II,2*,30,1.
- quod moveatur est doctrina vero similima.** II,2*,21,3.
- de Terra sententia Stoicorum.** II,2,8,3.
- Telefii.** II,2,13,4.
- Terræ immobilitatem ex virtute magnetica** demonstrare conatur Grandamicus. II,2*,32,2.
- Loca gustu & odore à nonnullis explorata.** II,2*,21,8.
- Motus est triplex.** II,2*,21,3.
- Motuum causæ, differentia, effectus & præfagia** recensentur. II,2*,26,2.
- Quies** rejicitur. II,2*,21,3.
- Species variæ sunt.** II,2*,21,6. II,2*,30,1.
- Variatio** quoad climata. II,2*,21,5.
- Vires** unde. II,2*,30,3.
- Vis magnetica.** II,2*,21,5.

INDEX III. RERUM.

- Ufus non tam multiplex est quam aëris & aquæ.* II, 2*, 22, 4.
- de Terræ cultura, consulendi sunt Scriptores Geaponici & Evelinus.* II, 2*, 21, 7.
- e Terræ figura & constitutione de hominum ingenio judicari potest.* II, 3, 1, 13.
- in Terræ corpus frustra omnem massam solidam compingit Teleseus.* II, 2, 13, 6.
- Tertulliani Editiones variæ recensentur.* I, 4, 14, 4.
- Elogium & vituperium.* *ibid.*
- Tesmari (Job.) Rhetoricarum Exercitt. libri. IIX.* I, 6, 1, 25.
- de Testamenti Novi puritate Scriptores.* I, 4, 6, 19.
- Testamentum Novum juventuti quidem proponendum, non tamen excludendi alii autores Græci.* I, 4, 8, 13.
- Tetraëtys Pythagorica ab Eberh. Weigelio explicata.* II, 1, 2, 4.
- τετρασύλλαβον & ἐννεαγράμματον Democriti quid sit.* I, 1, 11, 33.
- Teutonicæ linguæ cultores antiqui & recentiores.* I, 1, 4, 4. *sq.*
- Derivatio è Græca improbatur.* *ibid.* *sq.*
- Teutonista Gerhardi de Schuren.* I, 4, 4, 4.
- Thales Milesius aquam rerum omnium principium esse statuit.* II, 2, 10, 1.
- argumenta ejus adducuntur.* II, 2, 10, 2.
- Theatricæ Actiones.* *Vid. Comicæ.*
- de Theatro Liber Bulengeri.* I, 5, 2, 12.
- Theatrum naturæ & artis.* *Vid. Naturæ.*
- Sympatheticum Enterorum impensis prodit.* II, 2*, 8, 3.
- de Thee, herba, scripsit Pauli.* II, 2*, 42, 4.
- II, 2*, 43, 2.*
- Themistii de dictione judicium.* I, 6, 2, 21.
- Favor erga Christianos.* *ibid.*
- Opera in Arist.* II, 1, 9, 4.
- Scripta eorumq; Editores & Comment. ib.*
- Vita.* *ibid.*
- Theocriti Patria, carmina, editiones & scholia.* I, 7, 2, 16.
- Theodosianus Codex.* *Vid. Codex.*
- Theognidis Sententia.* I, 7, 2, 15.
- Theologia cum Philosophia Platonica mixta, errores vel singulares opiniones introduxit.* I, 1, 2, 10.
- Gentilium.* *Vid. Gentilium.*
- Naturalis Veterum Metaphysica erat.* II, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2.
- Scholasticorum ex affinitate Philosophiæ Aristotelicæ labem contraxit.* I, 1, 2, 10.
- Theologiæ Chinesium summa capita.* II, 2, 5, 3.
- Ethnica admiranda mysteria descripta ab Herwarto.* I, 5, 2, 6.
- Mysticæ cum arcaniori scientia naturali consensus.* I, 1, 11, 43.
- Naturalis è Philosophis & Poëtis Collectores laudantur.* III, 5, 1, 3.
- Scriptores potiores recensentur.* III, 5, 1, 6.
- Naturalis & Revelatæ discrimen ostendunt Owenus & Parckero.* III, 5, 1, 4.
- Polemica Scriptores.* III, 5, 1, 19.
- Theologica Excerpta quomodo adornanda.* I, 3, 13, 32. *sq.*
- Theologicorum Scriptorum Bibliothecæ qui ediderint.* I, 1, 18, 62.
- Theon, Sophista, à Scheffero editus.* I, 6, 1, 8.
- Theophili liber de arte colorandi & coquendi vitæ.* I, 1, 7, 32.
- Theophrasti, Aristotelis discipuli, scripta.* II, 1, 9, 2. II, 2, 12, 5.
- Paracelsi doctrina de tribus corporum mistorum principiis, metallorumq; ab his productione explicatur & defendi-*

INDEX III. RERUM.

- fenditur.* II,2,16,2. πολυπραγμων-
συν in Theologicis excusatur. II,2,
16,1. scripta secretioris naturæ &
Theologica. I,1,10,26. plura extant
quam sunt edita. I,1,11,15. I,1,10,26.
Sententia inepta de materia prima.
II,2*,1,5.
- Theophrastus** (*Paracelsus*) αὐτοδιδάκτος
non fuit. II,1,15,16.
Enthusiastarum recentiorum parens.
ibid.
illiteratus sed ingeniosus Philosophiæ ,
Medicinæ, ipsiusq; Theologiæ Refor-
mator. II,1,15,16. II,2,16,1.
in IV. Evangelistas Commentaria inedi-
ta scripsit. II,1,15,16.
Magiæ suspectus. ibid. a qua liberatur.
II,2,16,1.
- Theosophici libri qui sint.** I,1,10,4. *apud*
gentiles dicuntur Theurgici. ibid.
- Thermarum Ortus unde.** II,2*,20,11.
- Thermometra cur & à quibus inventa.**
II,2*,18,4.
- Thermometrorum variæ species recensentur.**
II,2*,18,4.
- Thesauri** (*Eman.*) lib. *Italicus: il Canochiale*
Aristotelico laudatur. I,6,3,10.
Index categoricus. I,2,5,3.
Inscriptiones de Genealogia Christi &
Patriarcharum, & insulatæ virtu-
tes una cum Cæsaribus. I,6,3,10.
Panegyricorum volumina. I,6,3,7. & 10.
Plagiarij quinam. I,6,3,10.
- Thesaurus Criticus Græteri laudatur.**
I,5,1,4.
- Thesium collectanea secundum tria causa-
rum genera.** I,3,9. tot.
- Thevenotii itineraria laudantur.** II,2,2,7.
II,2*,40,5.
- Thevenotius Gallus tractatum de opificiis**
omnibus moliebatur. I,1,1,7.
I,2,7,77. II,2,1,4.
- Thevetus** (*Andr.*) scripsit imagines & vi-
tas virorum illustrium Gallorum.
I,1,19,55.
- Theurgia Veterū fuit Metaphysica.** I,1,10,4.
- Theurgiæ Gentilium libri, multa secretioris
naturæ arcana continent.** I,1,10,5.
- Theurgica Egyptiorum doctrina.** Vid.
Egyptii.
- Thilonis** (*Valentini*) libri in argumento
Rhetorico scripti, recensentur.
I,6,1,16.
- Thomas Aquinas initio tardo ingenio præ-
ditus, unde bovis nomine appella-
tus fuit. I,2,1,45.**
- Thomasi Dissertt. Stoicæ recensentur.**
II,1,4,3.
Methodus excerpendi recensetur. I,3,3,3.
sq. & 16.
- Thomasi Inscriptiones Patavinæ non con-
fundendæ cum argutis inscripti-
onibus. I,6,3,13.**
- Thomasi de Mandragoræ radice Diss.**
scripsit. II,2*,43,2.
Sententiam Mori, Sandij & Anonymi
de præexistentia animarum impu-
gnavit. II,7,1,19.
de Venerea titillatione. II,2,8,4.
- Thomæ nomen plerisq; novatoribus propri-
um.** II,1,15,15.
- Thorius** (*Raphaël*) Hymnum Tabaci scri-
psit. II,2*,42,4. II,2*,43,2.
- le Thresor des Harangues.** I,6,3,7.
- Thuana Bibliotheca commendatur.** I,1,21,2.
Vid. Bibliotheca.
- Thuanæa Excerpta.** I,1,16,60.
- Thuani Judicia de Viris doctis.** I,1,16,52. *ad-*
ditamentis aucta à Teissiero.
ibid. n. 53.

INDEX III. RERUM.

- libri de re accipitraria.* I, 7, 3, 8.
- Thuanus enucleatus Gerhardi von Stöcken. I, 1, 16, 52.
- historiam de vita sua scripsit.* I, 1, 19, 12.
- Thucydidem decies sua manu descripsit Demosthenes. I, 6, 2, 2.
- Thucydidis dictio commendatur. I, 6, 2, 2.
- Thuldeni Comm. ad Codicem justinianum. III, 6, 7, 9. *it. in ff. juris promissus, aliq. scripta laudantur.* III, 6, 7, 7.
- libri de Principiis jurisprudentiae commendantur.* III, 6, 1, 7.
- Thurmannus Bibliothecam universalem juridicam molitus. I, 1, 18, 64. *processualem promisit.* III, 6, 7, 14.
- de Tiberi scripsit And. Baccius.* II, 2*, 20, 9.
- Timæi Locrensis fragmentum de anima mundi & natura dubium est. II, 1, 2, 3.
- Titelmannus scripsit Dialecticas considerationes. II, 1, 14, 64.
- de Titillatione Venerea scripsit Thomasius.* II, 2, 8, 4.
- Titus (Placidus de) Astrologiam scripsit. II, 2*, 12, 9. II, 3, 1, 10.
- Tituli ridiculi & incogniti quorundam Collegiorum merito displicent. I, 1, 9, 26.
- Titulos rariores quidam Scriptores ridicule affectant. III, 6, 8, 5.
- de Toga, tunica & tibiis veterum scripsit Aldus.* I, 5, 2, 9.
- Toletus multa in Arist. scripsit, quæ recensentur. II, 1, 11, 21.
- Tollius (Jac.) Comparationem Virgilii & Homeri instituit. I, 4, 11, 14.
- de Tolofani Syntagmate juris universi, atq. LL. omnium pene Gentium ac Rerum publicarum judicium fertur.* III, 6, 5, 4.
- circa Tonitrua vulgi superstitiones recensentur.* II, 2*, 24, 6.
- Tonitruum autor non est Diabolus juxta Bodinum aliosq., neq. Saga. II, 2*, 24, 6.
- origo vera est e vaporibus sulphureonitrosis.* II, 2*, 24, 5.
- sonus ex percussione fit formidabilis, idq. experimento confirmatur. ibid.*
- vis mirabilis.* II, 2*, 8, 10. *quam à lapsu nubium conglaciatarum derivant Cartesius & Mayovius.* II, 2*, 45, 5.
- Topographia Gallicarum urbium valde generalis extat. II, 4, 1, 12.
- Toppii (Nic.) Bibliotheca Neapolitana &c. recensetur. I, 4, 4, 17.
- Tormentarius pulvis pyrius secretus & maxime noxius. I, 1, 11, 12.
- Torquemada Dialogos scripsit. II, 2, 2, 7.
- de Torquibus aureis scripsit Schefferus.* I, 5, 2, 9.
- Tragici Græci potiores sunt Æschylus, Sophocles, & Euripides. I, 7, 2, 5. *sq.*
- de Tragædia & Comædia Scriptores Hispani recensentur.* I, 7, 1, 8. *sq.*
- Tragœdiarum Scriptores recentiores. I, 7, 3, 15.
- Trajanus Boccalinus. Vid. Boccalinus.
- Trapezuntii Maledicentia in Platonem in libro de comparatione Platonis & Aristotelis a Bessarione retunditur. II, 1, 7, 2.
- Rhetorica laudatur.* I, 6, 1, 19.
- Transferri corpora subito de loco ad locum an arte aliqua possint. I, 1, 13, 25. *sq.*
- Transfusio sanguinis an curationibus morborum inserviat. II, 2*, 8, 5. *illius inventionem varii sibi tribuunt.* II, 2*, 47, 4. *impugnatur autem ibid. circa eam infausi conatus Dionysii.*

INDEX III. RERUM.

- Dionysii.* II,2*,8,5.
Transitionum Rhetoricarum formulae.
Vid. Clarkius.
Translatorum usus. *Vid. Metaphora.*
Transmutatoria ars Rosii. I,1,13,40. *sqq.*
de Treutleri Dispp. Judicium fertur. III,6,
 7,8. III,6,8,3. *eius rigidus Censor*
fuit Bachovius. *ibid.*
Triboniani Errores in jure compilando.
 III,6,4,2
de Triclinio quinam scripserint. I,5,2,11.
Trinitas Platonica & Aristotelica. II,1,1,12.
prioris collationem cum Mystério
Christianorum instituit Steuchus.
ibid. & II,2,11,8. posterioris colla-
tionem vero cum Platonica Henr.
Morus. II,1,1,12.
Trinitate (Phil. a Sanctissima) Vid. Phi-
lippus.
Trismegistus. *Vid. Hermes.*
Trithemii Polygraphia. I,4,2,4. *in hanc*
Comm. scripsit Gustavus Selenus.
ibid.
Trithemius Abbas iniquè magiæ insimula-
tur. I,1,8,25.
magnus in Chymica arte fuit mysta.
 I,1,13,25.
multum sibi gratulatus est de Tyronis
Notis. I,4,2,4.
de Triumphis quinam scripserint. I,5,2,15.
Trojæ Excidium. *Vid. Tryphiodorus.*
de Trojano Bello carmen heroicum falso
Cornelio adscribitur, cum verus
eius auctor sit Jscanius. I,4,11,10.
libri VI. Daretis Phrygii falso credun-
tur à Cornelio Nepote translati. *ib.*
de Tropis Poëticis scripsit Georg. Chærobo-
scus. I,7,1,18.
Tryphiodorus de Excidio Trojæ scripsit.
 I,7,2,23.
- Tschirnhausii (Ehrenfriedi Waltheri) Con-**
silium collegii pro indaganda veri-
tate instituendi. I,1,14,49.
Medicina mentis, liber elegans. I,1,14,
 13. & 49. *qui recensetur ex parte.*
 I,2,7,26. *sqq.*
Tschirnhausius Mathematicis studiis to-
tum se applicuit. I,2,7,27.
Tschoderi (Jer.) Systema Grammaticæ Græ-
cæ laudatur. I,4,6,12.
de Tulipis egit Schokius. II,2*,43,2.
Turnebi (Adr.) Adversaria aliq, ejus scri-
pta laudantur. I,5,1,6.
Faciem aliquot noctes somniavit Thua-
nus. *ibid.*
Turnebus adversus vini potum dissertati-
unculam scripsit. I,5,1,6.
de Turturetti Parallelis Ethico-Legalibus
judicium fertur. III,6,1,2.
Tuscanus (Angelus) de arte funambula-
ria scripsit. II,4,1,16.
Typographi potiores eruditi recensentur.
 I,4,2,6.
Typographiæ Abusus deploratur. I,4,2,6.
Beneficio bibliothecæ redditæ sunt au-
ctiores. I,1,4,25.
Discrimen Europæ & Sinensium ex
Vossio ostenditur. *ibid.*
Elogium. *ibid.*
Inventio variis à variis tribuitur, Ger-
manis tamen vindicatur. I,4,2,6.
Invento multum debet literarum in oc-
cidente καλίσυγνεσία. I,1,2,16. *an*
ideo MStorum pretium imminutum
sit. I,1,7,2.
Originem Batavis suis tribuit Boxhor-
nus peculiari libello, cujus argu-
menta refutat Naudæus, Addition
à l'histoire de Louys XI. c. 7. I,1,16,
 79. I,4,2,6. *idem agit Bernh. à Mallin-*
crot.

INDEX III. RERUM.

- crot. ibid.*
Typographorum celebrium eadem notitia
esse debet, quæ Virorum doctorum.
 I, 1, 7, 37.
Typorum Elegancia multum facit ad com-
mendationem libri. I, 1, 4, 28.
Superatur hodie Germania à Belgio &
Italia. I, 1, 4, 29.
Tyronis (M. Tullii) Notæ rarissima. I, 4, 2, 4.
istiusmodi notis exaratum Psalteri-
um servatur Argentorati. I, 4, 2, 4.
Tzetzes (Job.) Politicorum versuum Chili-
ades. I, 7, 2, 27.
 V.
de VACUO & Atomis doctrina Democriti
& Epicuri proponitur. II, 2, 7, 7. re-
futatur. ibid. n. 8.
Sententia Stoicorum. II, 2, 8, 2.
Vacuum absolute tale, arte produci posse ne-
gatur. II, 2*, 18, 1.
ære spatium potest dari. II, 2*, 4, 3.
in natura quidam defendunt, quidam
impugnant. II, 2*, 4, 2.
in naturam spirituales transformant
Henr. Morus. II, 2, 7, 9.
ipsum Deum esse contendit Morus.
 II, 2*, 1, 2.
Vadianum commendat Scaliger, reprehen-
dit Vossius. I, 1, 22, 16.
Valdes (Job. de) decem divinæ consideratio-
nes laudantur. I, 6, 4, 24.
Valdus (Aug.) cum notis suis in Plinium,
ipse à militibus Hispanis Germa-
nisq; Romam aggressis, misere cru-
ciatus interiit. I, 1, 25, 25.
Valentia (Gregorii de) libri enumerantur.
 II, 1, 14, 45.
Valentini Ducis, Cæsaris Borgiæ, vita. Vid.
Borgiæ.
Valentinus (Basil.) vid. Basilus.
Valeriani (Job. Pierij) Hieroglyphica. I, 4, 2, 1.
Valerii Maximi Editiones varia recensentur.
 I, 4, 12, 6.
Stylus improbat. ibid.
Valerius Flaccus. vid. Flaccus.
Valefiorum (Hadriani atq; Henrici) scripta
Critica. I, 5, 1, 14.
Vallæ (Laur.) libri elegantiarum latine lin-
guæ cum multorum scholiis editi.
 I, 4, 10, 6.
Valle (Pet. de la) Itinerariorum accuratissi-
mus Scriptor. II, 4, 1, 13.
Vallii (Pauli) Logica. II, 1, 14, 30.
Philosophia secundum Arist. & Schola-
sticos. ibid.
Vannini Dea Natura. II, 1, 11, 4.
Dialogi raro & magno pretio vendun-
tur. III, 5, 1, 9.
Vanninus ob Atheismum vivo comburio af-
fectus est. I, 1, 8, 17. II, 1, 11, 4.
Varenii (Bernh.) Geographia generalis lau-
datur. II, 2*, 20, 11. II, 4, 1, 11.
Varini lib. Scholæ vulgi, dictus, laudatur.
 I, 1, 21, 98.
thesaurus græcus, I, 4, 8, 2.
de Vasquez (Ferdinandi) quæstionibus illu-
stribus judicium fertur. III, 6, 8, 4.
(Gabrielis) multa scripta recensentur.
 II, 1, 14, 42.
Vatablus in Ebmicis excelluit. II, 1, 11, 20.
nihil scripsit. ibid.
Vaticana Bibliotheca. Vid. Bibliotheca.
Vavassoris (Franc.) elogium ab Auauxio
scriptum. I, 6, 3, 6.
lib. de Epigrammatibus. I, 7, 1, 12. de his
judicium. I, 7, 3, 3.
lib. de ludrica dictione. I, 6, 1, 17.
Orationes ob styli elegantiam laudan-
tur. I, 6, 3, 2.
Ubelii (Steph.) Synonima Ciceroniana.
 I, 6, 1, 23.
Vechneri

INDEX III. RERUM.

Vechneri Hellenolexta. I, 4, 6, 14.
Libellus de figuris Poëticae artis studiosis
præ ceteris commendatur. I, 3, 10, 47.
Vedelii Anatome Arminianismi. III, 5, 1, 32.
Scripta reliqua laudantur. III, 5, 1, 26.
Vedelius in nonnullis a Reformatis recedit.
 III, 5, 1, 32.
Petrum Romæ fuisse negat. III, 5, 1, 26.
Vega (Lupus Felix de) Comædiæ Hispanicæ
instaurator. I, 7, 1, 8. laudatur. *ibid.*
Vegetationis causa non est anima secundū
Aristotelicos. II, 2*, 40, 1. *sed nutri-*
tio & accretio è semine, sive ex bul-
bo, sive è radice. II, 2*, 40, 2.
Vegetii liber de mulo Medicina. I, 4, 14, 13.
libri de re militari. *ibid.*
in Vegetium emendationes & Lexicon Rho-
dii in ferali Thom. Bartholini incen-
dio conflagrarunt. I, 4, 14, 13.
Velthufii libellus de idololatria ac superstiti-
one à Synodo Dordracena improba-
tus, ab autore autem defensus.
 III, 5, 1, 29.
Velleji Paterculi Historia Romana. Vid.
 Paterculus.
Velschius vid. Welschius.
Venantii Poëmata, a quibus edita. I, 4, 14, 18.
de Venatione lib. Gratii. Vid. Gratius.
quinam præterea scripserint. II, 2*, 46, 3.
Venaticæ Aves. Vid. Aves.
Venæsectione periit Petronius. I, 4, 12, 10.
Veneta & Vinitiana Academia differt.
 I, 1, 14, 23. *sq.*
Venetæ Academiæ. *ibid.* *sqq.*
Venetus Senatus Vincentii Pinelli MSta A-
etorum Publ. Venetorum in Bibli-
otheca peculiari conclavi reposuit.
 I, 1, 3, 19. I, 1, 19, 19.
Venti & imbres an per naturalia media in-
duci possint. I, 1, 13, 20. *sqq.*
de Ventis historia ventorum Verulamii & Fa-

bri Tractatio de iisdem. II, 2*, 23, 3.
Poëma Malapertii laudatur, aliq. scri-
ptores recensentur. II, 2*, 23, 5.
Ventorum affectiones & divisiones sunt va-
riæ. II, 2*, 23, 5.
generationem adumbrat Pila Æolia.
 II, 2*, 23, 4.
origo. II, 2*, 23, 3.
præsentiam aqua subterranea indicat.
 II, 2*, 23, 4.
præsides facit angelos Fluddius.
 II, 2*, 23, 5.
quantitas certo instrumento mensurari
potest. *ibid.*
Vento directe septentrionalis à nautis haut
observatus est. II, 2*, 23, 5. *finē mun-*
di, cum spiret, futurum credunt ib.
Venus lucem forte mutuaticiam habet.
 II, 2*, 12, 7.
de Verborum significatione scripsit Brissoni-
us. III, 6, 6, 2.
Verdierius (Ant.) Supplementum scripsit in
Bibliothecam Gesneri. I, 1, 16, 23. *sq.*
 I, 1, 18, 10.
(Claud.) Bibliothecariæ rei studium sto-
lide & inepte improbat. I, 1, 6, 13.
Prosopographiam universalem
edidit. III, 4, 1, 8.
scripsit librū sub tit. Censura Autt.
Veterum & Recentiorum.
 I, 1, 16, 23. *quo phrenesin suam*
nimis prodidit. *ibid.* *sq.* &
Scioppi censuram incurrit. I, 1,
 16, 25. *stultitiæ ejus specimi-*
na quadam recensentur.
 I, 1, 16, 27. I, 1, 21, 69. I, 1, 6, 13.
Vermib9 morbos omnes, imo mortem ipsam,
adscripsit Hauptmann. II, 2*, 45, 7.
de Vermibus in corpore humano quinam
scripserint. II, 2*, 45, 7.
 Verm-

INDEX III. RERUM.

- Vermiculi in caseo nati, unde sint disquiri-
tur.** II, 2*, 45, 6.
- Verfio Evangelistarum Gothica.** III, 5, 1, 14.
**de Verfione LXX. virali & Ebraici textus
autentia lites Vossij aliorumque.** III, 5, 1, 5.
- Versiones Autorum eruditae cura esse de-
bent.** I, 1, 9, 29.
**librorum orientalium Hebraicorum &
Arabicorum peritissimos earum lin-
gvarum requirunt.** ibid.
- Versioni Autorum Graecorum latine haud
secure fidendum.** I, 4, 8, 13.
- Versionum Collationes in Codicis Sacri in-
terpretatione magnum usum ha-
bent.** I, 1, 9, 29.
- Verfu solo olim oratio & libri distingueban-
tur.** I, 1, 7, 11.
- Versus Leonini.** I, 7, 3, 19.
- Versuum cubicorum, quadratorum, retro-
gradorum, cabalisticorum &c.
Autores exhibentur.** I, 7, 3, 7.
- Verulamii Cogitata de juris prudentia uni-
versali sunt imperfecta.** III, 6, 1, 2.
**Cogitata de methodo obscuriora
sunt** I, 2, 7, 45. sq. & parum utilita-
tis habere ostenditur. ibid. n. 47.
- Consilium crypticum de Gazophylaciis
rerum naturalium distinctis ador-
nandis repetitur.** II, 2, 1, 12.
- Consilium de historia naturali diligentius
excolenda suppeditat novum or-
ganum.** II, 2, 1, 2. quod consilium So-
cietas Regia Anglicana cepit exco-
lere. II, 2, 1, 3. & 13.
- Consilium pro concipienda historia lite-
raria.** I, 1, 2, 3.
- Divisio Physicae Operativae.** II, 2, 1, 27.
- Elogium & scriptorum physicorum.** II, 2, 1, 29.
- Historia de sono & audibilibus.** II, 2*, 48, 3.
- Historia vitae & mortis laudatur.** II, 2*, 5, 1.
- Historia ventorum commendatur.** II, 2*, 23, 3.
- Merita in Scientiam Naturalem** ibid.
- Partitio Artis experimentalis, & modi
experimenta capiendi.** II, 2, 1, 19.
- Partitio Philosophiae Naturalis.** II, 2, 1, 23.
- Physica Metaphysica causas rerum for-
males & finales scrutatur.** II, 2, 1, 26.
- Sylvae sylvarum commendatur.** II, 2*, 43, 3.
- Verulamio Angliae R. Henrici VII. vitae pru-
dentissime descripsit.** I, 1, 19, 30. sq.
- Anglorum hodegus in philosophia ex-
perimentalis.** II, 2, 1, 2.
- Historiam naturae dividit in Narrati-
vam & induktivam.** II, 2, 1, 2. hanc
quomodo partitus sit. ibid. n. 4.
**in doctrina de fluxu & refluxu maris
fluctuat.** II, 2*, 20, 3.
- Primus inter Anglos signum sustulit ad
amplificandos scientiarum termi-
nos.** I, 2, 7, 93.
- Vir πολὺν αὐτὰρ ἑὸς ἄλλων.** I, 2, 4, 45.
- de Vestitu s. re vestiaria variorum Commen-
tarii recensentur.** I, 5, 2, 9.
- Via lactea Aristoteli falso Meteoron credita.** II, 2*, 12, 8. innumeram stellarum
multitudinem continet. ibid. non
est duplex juxta Licetum. ibid.
circa hanc multorum cometarum
natalis. ibid.
- Vicomercati (Franc.) Commentarii in A-
rist. laudantur & enumerantur.** II, 1, 11, 6.
- Victor scripsit librum de Origine Gentis
Romanae. Vid. Sextus Aurelius
Victor.**
- Victoria (Franc.) valde laudatur a Barthol.
& Medina.**

INDEX III. RERUM.

- à Medina. II, 1, 14, 23. scripsit summam sacrorum Ecclesiae, nec non prælectionum tomos duos rarissimos. ibid. n. 41.
- Victorii (Petri) Elogium. I, 5, 1, 5.
Lectioes variae libris XXV. constantes ibid. de quibus judicium Scaligeri. ibid.
- Vidæ (Hier.) Poëma de bombycibus. I, 7, 3, 8.
- Vigeli (Nic.) methodus juris Civ. contraversi recensetur. III, 6, 8, 4.
methodus singularis, in Jure vel Civili, vel Pontificio, excogitata laudatur. III, 6, 5, 3.
scripta varia citantur. III, 6, 5, 3.
- Vigeri (Franc.) lib. de idiotismis præcipuis lingvæ Græcæ commendatur. I, 4, 6, 10.
- Villafanus, in poëmatibus suis manifesti plagii convincitur. I, 1, 9, 20. I, 6, 3, 11.
- Villavincenzio (Laur. à) Plagium insigne commisit. I, 6, 4, 6.
scripsit de formandis sacris Concionibus, & de Interpretatione S. Scripturarum populari. ibid.
- Villomari (Yvonis) Animadversa in locos controversos Titii. I, 5, 1, 8. sub hoc nomine latitat Jos. Scaliger. ibid.
- Vindobonensis Bibliotheca. Vid. Bibliotheca.
- Vineas in Anglia plantari posse ostendit Rosa. II, 2*, 42, 2.
- Vinetum Britannicum, anonymi liber recensetur. II, 2*, 42, 3.
- Vini historiam natalem scripsit Baccius. Vid. Baccius.
potum dissuasit Turnebus. II, 2*, 42, 2.
spiritus an in priorem vini statum reduci possit, disquiritur. II, 2, 16, 3. ope nivis, absq; igne destillari potest. II, 2*, 27, 9.
- de Vini & cerevisiæ præstantia lis poëtica inter Gvietum & Grotium. I, 1, 24, 29.
- de Vinnii Comm. ad institutiones judicium fertur. III, 6, 7, 3. it. de quæstionibus selectis. III, 6, 8, 4.
- de Vino varii Scriptores recensentur. II, 2*, 42, 2.
de Viperis quinam scripserint. II, 2*, 46, 2. de illarum partu & congressu scripsit Voigtius. ibid. n. 4.
- Virdungi (Mich.) Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
- Virgilianæ imitationis exemplum è Catullo. I, 2, 16, 17. sqq.
- Virgilianus index Erythræi nudas tantum continet voces. I, 4, 11, 14.
- Virgilii Ecloga prima resoluta in suas sententias & ornamenta. I, 2, 16, 39.
Editiones variae recensentur. I, 4, 11, 14.
imitatores. I, 7, 3, 8.
intempestivi censores refelluntur. I, 4, 11, 14.
- Virgilium imitatus est Horatius in epoda 2da. I, 2, 16, 20.
- Virgilius artifex summus in exprimendis moribus & affectibus. I, 3, 10, 30.
Ciceronem quandoq; imitatus est. I, 3, 10, 32.
cum Græcis Auctoribus collatus à Fulvio Ursino. I, 4, 11, 14.
imitatus est Græcos, cæteri Virgilium sunt imitati. I, 3, 10, 18.
numeri poëtici mirus observator. I, 3, 10, 40.
phantasiam judicio coërcet, cui Ovidius sæpe frena laxat. I, 2, 1, 26. I, 3, 10, 30.
præstat Homero, ut judicant Scaliger, Rapinus & Tollius. I, 4, 11, 14. hoc Barthius modo concedit, modo negat. ibid.

INDEX III. RERUM.

- quos Poëtas imitatus sit.* I,2,16,15.
- de Virgula divina, metallorum indice, disse-*
ritur. II,2*,8,9.
- Virunculus baroscopio inclusus ventos &*
tempestates præagyt. II,2*,18,6.
- Viscerum structuram exposuit Malpighius.*
II,2*,47,3.
- Viscositas quid sit.* II,2*,7,6.
- Visio quomodo fiat.* II,2*,48,2.
- Visus acutioris noctuarū, hominum quorun-*
dam, aliorumq; animalium noctu
videntium causæ. II,2*,14,6.
- doctrina ad Opticam pertinet.* II,2*,48,2.
- Vitæ Architectorum, pictorum, statuvariorum*
colligendæ. I,1,19,69. sqq.
- Actorum.* I,1,19,65. sqq.
- maiorum hominum an describendæ*
sint. I,1,19,29.
- sue historiam qui ipsi scripserint.*
I,1,19,13. sq.
- virorum doctorum etiam in minimis*
accuratæ describendæ. I,1,19,2. quod
contra Maresiū asseritur. ib. n. 4. sqq.
- virorum politicorum descriptæ ad co-*
gnitionem politicæ multum confert.
I,1,19,11. id quod exemplis demon-
stratur. ibid. n. 12 & 30. sq.
- de Vitæ termino & prorogatione quinam*
scripserint. II,2*,5,4.
- Vitalis (Hier.) Lexicon Mathematicum re-*
censetur. II,4,1,4.
- Vitarū Scriptores.* III,1,1,5. III,2,1,8. III,4,1,8.
- antiqui.* I,1,19,10. & 15. *recenti-*
ores. I,1,19,16. sqq. *maiorē fidem*
merentur, quam elogiorum Scri-
ptores. I,1,19,51. *ab illis magna in*
historia literaria utilitas. I,1,19,1.
- de Vite & Viticultura varij Scriptores recen-*
sentur. II,2*,42,2.
- Vitem nitro propagari posse Baconus statuit.*
II,2*,38,3.
- Viterbienfis.* Vid. *Annius.*
- de Vitiis & Virtutibus Scriptores.* III,1,1,10.
- in Vitis literatorum tria consideranda propo-*
nuntur. I,1,19,7.
- Vitriaria ars Antonij Neri laudatur.*
II,2*,34,2.
- Vitriolum latet in aëre, corticibus juglandis,*
& quercubus. II,2*,39,2. *de illo*
Scriptores recensentur. ibid.
- de Vitro gemmæ artificiales.* II,2*,34,2.
- Vitrum ductile & flexibile confici posse conce-*
ditur contra Merettum. II,2*,34,1.
- fossile datur.* ibid.
- frigidum nobilis quidam Italus spiritu*
chymico emollire potuit. ibid.
- nostrum, unde fragile.* ibid.
- stillatitium (vulgo Spring-Bläser.)*
II,2*,18,1.
- Vitruvii de Architectura libri X. varijs locis*
a varijs editi, & in varias linguas
translati. I,4,11,17.
- Commentatores.* ibid.
- de Stylo iudicium Barthij, Scioppij, alio-*
rumq;. ibid.
- Vivis (Lud.) libelli de tradendis Disciplinis, ut*
& de causis corruptarū disciplina-
rum laudantur. I,2,2,34. I,1,2,10.
- libellus de prima philosophia commen-*
datur. II,5,1,8.
- liber de officio mariti & fæminæ.* III,1,1,8.
- liber de veritate fidei christianæ.*
III,5,1,7.
- lucubrationes ejus plurimæ ad Rhetori-*
cam spectantes recensentur. I,6,1,20.
- Vivus sepultus Polemo.* I,6,2,15.
- Ulpianus Græcus Demosthenis explorator.*
I,6,1,8.
- Unguento de armario iudicium fertur.*
II,2*,8,4.
- de Ungvibus Scriptores.* II,2*,47,5.
- Ungvium de maculis scripsit Finello.* II,3,1,7.
- Universale

INDEX III. RERUM.

- Universale compendium historiae literariae promissum a Placio. I, 1, 20, 24.
- Universalem doctrinam & scientiam promisit Kublmannus, Lullius, Scalichius & alij. I, 1, 20, 5. sq.
- Universales Pandectae mathematicae, quomodo confici possint. I, 1, 20, 21. it. in alijs disciplinis ibid. n. 22. & hoc cum summa utilitate. ibid. n. 23.
- Universitatis rerum idea pueris a prima aetate inculcanda. I, 2, 4, 16. sqq.
- Universum hoc rerum principium unicum statuerunt veteres. II, 2, 18, 2.
- Vocabularium Gallicum. I, 1, 14, 41.
- Italicum della Crusca laudatur. I, 1, 14, 28.
- quadragesimo demum anno absolutum est. ibid. n. 41.
- Vocum singularum excerpta. vid. Excerpta.
- de Voce signa animi colligi posse docuit Cresollus. II, 3, 1, 3.
- Vöetii Dissp. de Atheismo. III, 5, 1, 9.
- Dissp. selectae. I, 1, 21, 30.
- de Voëtii Bibliotheca studiosi Theologiae iudicium fertur. III, 5, 1, 13.
- Voëtius licentiam movit Canonicis Ultranjectinis de bonis Ecclesiasticis. III, 5, 1, 27.
- tractatum edidit de Statutis eorumque concursu, nec non Comm. in institt. III, 6, 10, 2.
- Vir fuit multae lectionis potius quam iudicii. I, 1, 21, 30. I, 1, 22, 18. II, 2, 17, 1.
- III, 5, 1, 9.
- Vogelii (Mart.) liber de Physicis Italis. II, 3, 1, 13.
- Bogler (Val. Hen.) Dissertt. de delectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis laudantur. I, 2, 2, 35.
- Introductio universalis in notitiam cuiusque generis bonorum Scriptorum resensetur. I, 1, 16, 30. sq. ejus supplementum à Vincentio Placcio promittitur. I, 1, 16, 4.
- Voigtius in Diss. sua de nivis albedine, nivem albam esse negat. II, 2*, 15, 3. II, 2*, 27, 9. scripsit & Diss. de resuscitatione plantarum. II, 2*, 27, 5.
- Volandi & navigandi ars per aërem à Baconne, Besnerio, aliisque proposita & jactata. II, 2, 1, 17. examinatur & rejicitur. II, 2*, 4, 4.
- Volendi vel nolendi formula. I, 3, 7, 22. sq.
- Vopiscus (Flavius) Historia Augusta Scriptor. I, 4, 14, 7.
- Vorstius (Job.) Conjecturam de generatione animantium edidit, qua impugnatur Harveum. II, 2*, 45, 2.
- Vortices aëreos descripsit Mayow. II, 2*, 23, 5.
- Vossii (Gerh. Job.) diligentia in autoribus recensendis indefessa laudatur. I, 1, 18, 59. sqq.
- etymologicum laudatur. I, 4, 9, 4.
- lib. de idololatria & physiologia laudatur. I, 1, 21, 29. II, 2, 2, 4. II, 2*, 30, 3.
- de natura Logices. II, 5, 1, 2.
- de poetis Graecis & Latinis. I, 1, 18, 61. I, 7, 2, 1.
- de universae Matheseos natura & constitutione commendatur. II, 4, 1, 1.
- libri de philosophia & philosophorum sectis posthumi imperfectio deploratur. II, 1, 1, 4.
- libri de vitiis latini sermonis & glossematis latino-barbaris. I, 4, 9, 17.
- Opus de arte Grammatica valde laudatur. I, 4, 10, 8.
- de Scriptoribus Historicis. III, 4, 1, 1.
- Scripta variis supplementis aucta. I, 1, 18, 60.
- Theologia gentilis. I, 7, 1, 17.
- (Isaaci) Aëroscopium. Vid. Aëroscopium.
- liber de cantu poematum & viribus rhythmi. I, 7, 1, 14. qui multa paradoxa habet. ib.
- Vossius (G. J.) Sybillina Oracula ut invincibile veri-

INDEX III. RERUM.

- bile veritatis Christianæ testimoni-
um laudat. III, 5, 1, 5. peculiarem
enim librum de Sybillinis aliisque
quæ Christi natalem præcesserunt,
oraculis, edidit librum. III, 5, 1, 5.
(Isaacus) accidentalitatem ignis statuit.
II, 2*, 16, 2.
æstus marini causam ponit Solē. II, 2*, 20, 4.
lucis substantialitatem impugnavit.
II, 2*, 14, 2. contra hunc illa defendi-
tur. ibid. n. 3.
Uranologicæ historiæ Uranophili Cyliandri
laudantur. II, 2*, 18, 7.
de Urbani VIII Odis censura. I, 7, 3, 10.
Urinatoria marina, cujus ope per aquas am-
bulare possumus à Wagenfeilio in-
venta. I, 1, 20, 12. jam tum a Pegelio
proposita. I, 1, 20, 13. ut & Mormio.
I, 1, 20, 14.
Urinariæ artis Scriptores recensentur.
II, 2*, 22, 3.
Urfini (Fulv.) liber de Triclinio Romano.
I, 5, 2, 11.
Urfus mirus Epigramatum Scriptor. I, 7, 3, 4.
Urticam eleganter delineavit Hookius.
II, 2*, 43, 3.
Vulcatius (Gallicanus) Historiæ Augustæ
Scriptor. I, 4, 14, 7.
de Vulpecula fabula Saxonica. III, 1, 1, 5.
Vultus honestas mirifice hominum favorem
excitat. I, 1, 15, 18.
W.
Waesbergiorum diligentia in edendis
Mercuriis librorum laudatur.
I, 1, 18, 40.
Wagenfeilii Commentarii in lib. Sota de
uxore adultera. III, 6, 2, 1.
Tale ignea Satana. III, 5, 1, 21.
Wagenfeilius Collegium Rituum ac Civili-
tatis apud varias gentes habuit.
III, 1, 1, 9.
in plagiarios literature Rabbinae in-
vehitur. I, 4, 5, 5.
Wallensteinii vita à Gualdo scripta.
I, 1, 19, 45.
Wallisii (Job.) Discursus de gravitate & gra-
vitatione. II, 2*, 10, 2.
Epistola de ratione sermonis & pronun-
ciationis. II, 2, 1, 14.
Grammatica Anglicana est optima.
I, 4, 4, 19.
Testimoniū de antiquitate lingue Ger-
manica. I, 4, 4, 3.
Wallisius (Job.) causam fluxus & refluxus
maris motu lunares & terræ facit.
II, 2*, 20, 3. & 4.
de literarum natura & pronuntiatione
egit. I, 4, 1, 5.
multum valuit in arte Deciffratoria.
I, 4, 2, 4.
Waltoni (Briani) editio Bibliorum Angli-
cana πολύγλωττος est optima.
III, 5, 1, 14. apparatu insigni instru-
cta. ibid.
Watsoni (Mich.) Apologeticum pro Aristot.
ineditum. II, 1, 12, 3.
Theatrum variarum rerum in sup-
plementum Pancirolli scriptum.
I, 1, 21, 52. sq.
Unio sapientie. ibid.
Webbe (Josie) carmen hexametrum & pen-
tametrum. I, 7, 1, 19.
Webbii (Job.) lib. Historical Essay, that the
Language of China is the primiti-
ve Language, recensetur. I, 4, 3, 2.
Websteri (Job.) Metallographia commenda-
tur. II, 2*, 29, 4.
Wedelius de Opio scripsit. Vid. Opium.
Weigeli (Erhardi) Analysis Aristot. ex Eu-
clide restituta, laudatur. II, 5, 1, 4.
Weigelius (Valent.) Enthusiasta ab Hunnio
& Thummio refutatus. III, 5, 1, 36.
Weinrichii Erariorum Poëticum. I, 7, 1, 19.
Weisii*

INDEX III. RERUM.

- Weisii liber de argutis inscriptionibus laudatur. I, 6, 3, 12.
- Politischer Redner. I, 6, 1, 32.
- Weitzii lib. via regia ad linguam latinam, recensetur. I, 2, 4, 31.
- Welleri (jac.) Grammatica Græca commendatur. I, 4, 6, 14.
- Welschius (Georg. Hier.) Medicus Augustanus, laudatur. I, 1, 6, 38. I, 1, 21, 39. multa opera præclara affecta habuit, quæ fata viri intercepere. I, 1, 6, 38. sq. I, 1, 7, 6. & 24. I, 1, 21, 39. & 40. I, 3, 13, 6. sqq. pædiam in Cyclisco tradere coepit, sed opus imperfectum reliquit. I, 2, 7, 80.
- Wendelini (Gotfr.) Glossarium Legis Salicæ. III, 6, 6, 2.
- Teratologia cometica. II, 2*, 12, 4.
- (Marci Frid.) Admiranda Nilicitantur. II, 2*, 20, 9.
- Capita doctrinæ Calvinistarum. III, 5, 1, 32.
- Contemplationes physicae laudantur. II, 2, 2, 11.
- Medulla latinitatis ex Stephani Thesauris excerpta laudatur. I, 4, 9, 10.
- Wendelinus (M. Fr.) de Ægagropila scripsit. II, 2*, 8, 7.
- Wesenbecii Comm. ad Codicem mutilus est. III, 6, 7, 9.
- Westphala gens martis & artis s. humaniorum literarum tropæa in Germania erexit. I, 2, 2, 17.
- Westphali primos elegantiorum literarum ludos instituerunt. I, 2, 2, 14. sqq.
- Whitlok (Rich.) Ζωοτομία, i. e. observationes, quibus anatomen vivorum per mortuos tractavit. I, 6, 4, 19.
- Wilckinfii (job.) lib. de lingua quadam philosophica sub hoc titulo: An Essay towards a real character, and a philosophical language, recensetur. I, 4, 2, 5.
- Willeramus, Monachus, scripsit Paraphrasin Cantici Canticorum. I, 4, 4, 3. genuinum ejus exemplar asservatur in Bibliotheca Casarea. ibid.
- Willichii methodus excerptendi juxta ordinem categoriarum reprobatur. I, 3, 2, 4. sqq.
- Willichius Græcam linguam Germanis familiarem fuisse credidit. I, 4, 4, 4.
- Willis (Thomæ) the Schoolmaster in the art of Stenography. I, 4, 2, 4.
- tr. de fermentatione unde nat. II, 2, 1, 4.
- Winckleri (Pauli) gute Gedanken s. chiliades sententiarum Germanicarum adagialium, laudantur. I, 1, 21, 110.
- Winckelmanni Logica mnemonica improbat. I, 2, 6, 48.
- varia opera mnemonica ab ipso concinnata & edita. I, 2, 6, 54. sqq.
- Winfenii (Pierii) Carmina. I, 7, 3, 17.
- Orationes panegyricæ in Gustavum Adolphum & in excessum Henr. Nassovii &c. I, 6, 3, 6. laudantur. I, 7, 3, 8.
- Wirdigius (Seb.) frigus inter spiritus refert. II, 2*, 17, 3.
- Wissenbachii Comment. ad Cod. inst. de quo judicium fertur. III, 6, 7, 9.
- Dispp. ad ff insigniores Legg. & controu. III, 6, 7, 6.
- Emblemata Triboniana. III, 6, 4, 2.
- Witsenii volumen de Architectura navali. I, 2, 7, 77.
- Witte (Henning.) Biographicum scribere constituit. I, 1, 18, 52.
- Wolzogenius scripsit Oratorem sacrum, qui

INDEX III. RERUM.

- qui recensetur. I, 6, 4, 3.
- Wood** (*Ant.*) *Historiam & antiquitates Universitatis Oxoniensis scripsit, cujus libri magnus usus est.* I, 1, 16, 75. sq. II, 1, 13, 12, III, 6, 4, 3. imperfectus tamen in quibusdam recensendis est. I, 1, 18, 44.
- Wormii** (*Olat*) *Monumenta Danica & Litteratura Runica una cum Lexico ejus linguae & adjecta differt. de prisca Danorum poësi.* I, 4, 3, 3. II, 1, 1, 13. II, 2*, 29. 4.
- Museum.*
- Wormio** (*O.*) *controversiam movent Sueci.* I, 4, 3, 3.
- Wouwerii** duo fuerunt ejusdem nominis, unus Antwerpianus alter *Hamburgensis.* I, 1, 1, 18.
- Wouwerii** (*Fami.*) *Epistola edita.* I, 1, 24, 76. *inedita multa extant in bibliotheca Gudiana & Hamburgensi.* ibid. n. 77.
- lib. de Polymatia, Casaubono surreptus, falso plagii accusatur à Maussaco, Gallo.* I, 1, 1, 19. *defenditur a Thomasio & Schockio.* ibid. *nota in Senecam MSS. in bibliotheca Gottorpensi adservantur.* I, 4, 12, 9.
- panegyricus in Christianum IV. Daniae Regem cum judicio Scaligeri.* I, 5, 3, 6.
- in Wouwerium amarulenta Lindenbrogii epistola ad Pet. Puteanum scripta recensetur.* I, 1, 25, 10.
- Wouwerius** *Lindenbrogium semper infensum habuit, a quo dicitur homo cum latrante nomine (à baubando).* I, 1, 24, 78. *Plagii ab ipso accusatur ob tr. de umbra.* I, 1, 24, 79. *it. in aliis scriptis.* I, 1, 28, 10.
- Wundschii** *Memoriale Oeconomicum.* III, 3, 1, 4.
- Z.
- Zabarella** (*jac.*) *opera integra joh. Lut Havenreuterus edidit.* II, 1, 14, 63. *quem impugnavit jungius.* ibid.
- Zabratus** *Pythagoram docuit.* I, 1, 10, 9.
- Zanardi** (*Mich.*) *Comm. in 3 libb. Physicorum Arist.* & *Metaphysica recensetur.* II, 1, 14, 20.
- Zara** *Anatomiam ingeniorum & scientiarum scripsit.* II, 3, 1, 3.
- Zaratini** *Epigrammata laudantur.* I, 7, 3, 4.
- Zehnerus** (*Joach.*) *Adagiorum sacrorum centuria V. qua parallelismus illustravit, scripsit.* I, 1, 21, 91. *it. Similitudines biblicas, cum παραλειπομένοις.* ibid. n. 92. sq.
- Zeidleri** (*Melch.*) *Rhetorica Ecclesiastica recensetur.* I, 6, 4, 4.
- Zeilerus** (*Mart.*) *Catalogum historicorum è Vossio exscripsit.* III, 4, 1, 2. *Compiler rerum multarum.* I, 1, 24, 72. *Epistolas et itineraria varia scripsit.* ib. *Exscriptor diligens G. F. Vossii.* I, 1, 18, 59. I, 1, 24, 72.
- πολύγραφος nostri seculi.* I, 1, 24, 72.
- Ziegleri** *Nota in Grotium.* III, 6, 1, 5. *lib. de jure Canonico laudatur.* III, 6, 7, 17. *scriptum de fermentatione improbat.* II, 2*, 6, 9.
- Zonaræ** *Lexicon Scaliger magno desiderio flagitavit.* I, 4, 7, 10.
- Zoophyta** *describuntur.* II, 2*, 44, 1.
- Zoroaster** *Magia occulta autor perhibetur.* I, 1, 13, 14. *Nomen hoc accepit ab astrorum contemplatione.* ibid. n. 51.
- Zoroastrem** *ab Abrahamo edoctum esse existimat joh. jessenius.* I, 1, 10, 11.
- Zoroastris** *doctrina peculiari libro comprehensa à Joh. Jessenio.* II, 1, 1, 12. *logia s. oracula in qua scripsit Syrius Magnus & alii.* I, 1, 10, 11. *Christianam pene fidem spirant.* II, 1, 1, 12. *scripta.* I, 1, 10, 9. sqq. *quorum aliquot Joh. Picq habuit.* I, 1, 10, 10.
- de Zoroastris etate, nomine & natione omnia sunt incerta.* II, 1, 1, 12.
- Zosimi** *Scripta chymica esse γνήσια adversus Reinesium defenditur.* I, 1, 11, 38. sq. *in qua Olympiodorus commentatus est.* I, 1, 11, 46.
- Zosimus** *Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis chymica recessus se diffuderit.* I, 1, 11, 40. *an a Zosimo Historico diversus.* ibid.
- Vetus Chymicus.* I, 1, 11, 26.
- Zouchei** *de questionibus & miscellaneis ex jure Gentium judicium fertur.* III, 6, 1, 6.
- Zwelfferus** *Pharmacopoeam scripsit.* III, 7, 1, 7.
- Zwingeri** *Philosophia moralis Poëtica.* III, 1, 1, 1. *Theatrum vite humana recensetur.* I, 1, 21, 23. *quod à Conrado Lycosthene initia sua accepit.* ibid. & 54.

Morhof, Daniel Georg, 1639-1691

Danielis Georgii Morhofii Polyhistor in 3 t. literarium ... philosophicum
et practicum, ... divisus ; opus posthumum

Bd.: 2. Polyhistoris continuatio. - 1708. - Getr. Zählung. - Enth. außerdem
: Möller, Johann: In Danielis

Lubecae 1708

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/4Hist.lit.28(2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11061770-1
VD18 15497771-001